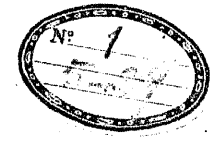

1894
A
4
94

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34

17 vto G. S.

ANNALES

ECCLESIASTICI

AB ANNO MCXCVIII.

UBI DESINIT

CARDINALIS BARONIUS,

AUCTORE

ODORICO

RAYNALDO

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERO,

Accedunt in hac Editione

NOTÆ CHRONOLOGICÆ, CRITICÆ, HISTORICÆ,

QUIBUS RAYNALDI ANNALES ILLUSTRANTUR, SUPPLENTUR, EMENDANTUR,

AUCTORE

JOANNE DOMINICO MANSI

LUCENSI

CONGREGATIONIS MATRIS DEI

Tomus Decimus.

LUCÆ

Typis LEONARDI VENTURINI MDCCLIII.

De Superiorum Licentia.

ANNALES ECCLESIASTICI.

JESU CHRISTI ANNUS 1454. NICOLAI PAP. V. ANNUS 8. FRIDERICI III. ROM. REG. 15.

I.

Nno hujus seculi quarto & quinquagesimo indictione secunda plura de sacra expeditione a principibus Christianis adversus Turcas conficienda agitata sunt consilia : atque in primis

Ratisponensis conventus. (a) Gobelini. in comm. lib. 3.

In iis decretum in Turcas bellum. (b) Id. ib.

Germanorum principum conventus, Friderici Imperatoris jussu Ratisponæ est coactus, ad quem Philippus dux Burgundiæ imperialibus literis vocatus, accessit (a). [1] De cujus profectioe accepto nuncio Ludovicus Bavarie dux, Albertus marchio Brandeburgensis, alique complures qui ceteroqui domi remansissent, Ratisponam contendere. At Fridericus substitit in Austria, veritus ne ex proximis motibus Hungaricis res suæ turbarentur : legavit vero oratores egregios proceres duos, duosque episcopos, nimirum Ulricum Gurcensem & Aneam Senensem : quibus adjunctus est Nicolaus S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis, qui ea tempestate in ecclesia sua Brixinensi agebat. Pontifex autem Joannem episcopum Papiensem illuc misit. In iis publicis cœtibus habita est ab eodem Anea Sylvio concio tantæ eloquentiæ ardore, ut decretum de bello sacro editum sit, quod refert Gobelinus (b), additque neminem fuisse, qui bellum suscipiendum cum Turcis non censeret : placuisse tamen orandos Francos, ut subsidiarias copias suas aliis conjungerent, atque Italos, ut classem adornarent, ad Helle-

ponti & Bosphori obsidendas fauces, maritimasque hostium infestandas oras, conventum denique alterum celebrandum. Francofurti, ut in eo delectus militum fieret, ac necessaria pecunia imperaretur. Ceterum pauciores, quam rei moles exigeret, principes eo confluisse queritur Aneas (c), sed effert laudibus ducem Burgundiæ ad defendendam fidem comparatum in literis ad Leonardum Senensem datis, quarum potioem afferendam partem rerum gravitas poscit.

(c) Anea Sylv. ep. 127.

Si verum, inquit, dicere libet, nimia est inter orbis nostri rectores somnolentia, aut adversus officium, aut præter officium omnes intenti sunt. Arbitror te jam cognovisse, quæ sunt apud Ratisponam gesta, & quam negligenter eo conventum est, ex Italia non comparuere, nam legati Venetorum prius solutum audire concilium, quam Bavariam ingrederentur. Unus mihi videtur supra omnes laudandus princeps Philippus Burgundiæ dux, qui etsi esset Britannico bello implicatus, vocatus tamen ad conventum, qui pro salute populi Christiani erat indictus, noluit excusari, noluit reipublicæ deesse, congregationem, quæ commune bonum tractare videbatur, sua presentia noluit esse privatam. Venit igitur Ratisponam, iturumque se contra Turcos in persona propria pollicitus est, se vel Caesar, vel Rex Hungariæ, vel alius magnus princeps exercitum duceret; si minus, misurum se quas posset copias, neque

II.

Burgundus in eo secutus. Caesarem profectus.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

NOTÆ [1] C Onventus hujus Ratisponensis acta e MS. codice vulgata sunt inter vetera monumenta a PP. Martene & Durand to. VIII. col. 1013. nihilque illis deest eorum quæ Annalista ex Anea Sylvio protulit. Signantur illa mense maio anno 1454. ex quo de tempore habiti conventus erudimur. MANSI

que his in rebus excusatum se habere voluit, nisi tale sibi superveniret impedimentum, quod tota Christianitas legitimum reputaret. Quis hunc satis commendare principem possit? Nemo est inter Christianos, cui minus timendi sint Turci & infideles caeteri, quam duci Burgundia; nemo tamen est, qui pro depellendis atque comprimentibus hostibus fidei sollicitior eo reperitur. Unde ista mens homini? non cupiditas rapiendi hunc trahit, cui sunt opes infinitae: non spes ulla voluptatum, quibus frui victores putant, qui est jam exo proventior, & si delicias amet, nunquam majores quam domi reperiat: non augendi domini ratio, qui se novit in Graecia aut Asia nequaquam regnare posse. Sed est hic religiosus princeps, amat ecclesiam matrem suam, cupit fidei nostrae consultum esse, dolet cum audis Christianum nomen blasphemari, miseretur infelicibus animabus, quae divinus in captivitate a barbaris rapiuntur, pudet cum ignominia quam Turci nobis inferunt, est enim nobilis animus, non potest mens alto sanguine nata non alta meditari, nihil turpe ferre potest generosus spiritus, videt se dono Dei amplissimis & populosissimis regionibus praefectum, multisque beneficiis cumulatum, non vult ingratus videri, recognoscit munera in se divina esse quamplurima, vult pro sua facultate vices reddere. Meminit Joannis patris sui quem Turci pugnantes pro fide catholica captivarunt, cupit ulcisci patrum vulnus, imitarique majorum suorum vestigia, quos pro fide orthodoxa constat fuisse ardentissimos. Non perduxit ad exitum susceptum consilium Burgundus, cum delictorum mollitie se corrumperet. Pergit Aeneas nonnullis interjectis: Hujus igitur, inquit, opera factum est, quod in conventu Ratisponensi nonnulli articuli conciperentur, quorum ego copiam rectoribus nostrae urbis feci, nec me dubium tenet, quin tu illorum notitiam habeas, nam & illustri dominio Venetorum, apud quod nunc moram trahis, articuli per suos legatos hujusmodi missi sunt, quorum si fiet executio, nihil erit nostrae religioni timendum. Caesar hujusce rei cupidus novum apud Frankfordiam consilium indixit, id futurum est III. kal. octobris.

Rogavit Pontificem Fridericus ut ad indictum Francofurtensem conventum oratorem mitteret, cujus postulatis assensit Nicolaus conficiendae educendaeque sacrae expeditionis cupidissimus, ac Joannem episcopum Papiensem, de quo memorat Gobelinus, eo se conferre hinc literis (a) iussit.

Nicolaus, &c. Significavit nobis nuper & literis & nuntiis charissimus in Christo filius noster Fredericus Romanorum Imperator semper Augustus de dieta in Frankfordia aut alibi de proximo tenenda pro

Ejus elogium.

Novi ecclesiae indicti Francofurtiae a Caesare.

(a) Lib. 18. p. 366. Joannes episc. Papien. ad eos missus.

factis ac defensione fidei, petiitque a nobis cum instantia, ut ad illam oratorem nostrum mitteremus. Nos hujusmodi bonae & piissimae requisitioni suae satisfacere volentes, ut tenemur, & fidei & devotionis ac integritatis tuae erga nos & sedem Apostolicam, & quantis virtutum donis illarum largitor personam tuam Dominus insignivit, non ignari, & sperantes quod quae tibi commiserimus, cum omni prudentiae laude quemadmodum semper consuevisti, exequeris; te oratorem nostrum de optima voluntate nostra & vehementissimo desiderio erga provisiones faciendas in ista re fide plenissima informatum ad praesentem dietam duximus destinandum, dantes & concedentes fraternitati tuae harum serie plenam & omnimodam facultatem omnia in dicta dieta proponendi, dicendi, faciendi, ordinandi, & concludendi, quae in ista re sapientiae tuae videbuntur opportuna, &c. Datum Romae apud S. Petrum anno MCCCCLIV. III. non septembris pontificatus nostri anno VIII. Nec Pontificem modo, sed etiam omnes Reges, ac principes rogatos, ut oratores suos mitterent Francofurtum, narrat Aeneas (b): qui tamen superioribus literis indicavit Leonardo Senensi admodum pertimescendum, ne omnia obmutuam diffensionem, incassum irent.

Non posuere torporem Christiani, indictique Francofurtenses coetus infrequenter fuere, inclinabantque ad rescindendum Ratisponense decretum animi, cum praedictus Aeneas Sylvius (c) orator caesareus belli sacri necessitate proposita languentes animos in suscepta sententia confirmavit; de Constantinopolitano enim exitio locutus haec subjecit (d): Nonne ex duobus Christianitatis oculis alterum erutum, ex duabus manibus alteram amputatam dicere possumus? Adde: quod ex quatuor sedibus illis patriarchalibus primis & principalibus, quibus veluti solidissimum basis Christiana subnixae fides in omnem terram ramos suos extendit, majores nostri duas simul cum Ierosolymitana per ignaviam atque securitatem perdidit, non tertiam, & illam quidem cui omnes Ruibeni multi ad Boream, multi ad orientem ad Tanaim jacentes populi serviebant, non minori desidia, majori tamen infamia profus amissimus. Interjectis pluribus, illustrare aggressus est, quam justum esset futurum bellum in Turcas conceptum inferendum, nullum enim justius esse posse, quam quod pro tuenda religione, pro servanda patria, pro liberandis sociis, ex summi autoritate Pontificis, gereretur adversus immanem importunissimumque reipublicae Christianae hostem, tum subdit.

Si injuria magnitudo notior, & belli justitia manifestior erit. Nulla pulsatus injuria Mahometus [sic enim vocatur qui Turcis imperat] bellum Graecis indixit, Con-

Universi Reges Christiani ac Principes ad eos vocati. (b) Aen. Sylv. ep. 127.

III. Principum segnitie. (c) Gobel. in comm. Pii II.

(d) Ext. ea oratio inter ep. Aen. Sylv. n. 131. Constantinopolitanae sedis dignitas.

Belli sacri justissimae causae.

Constantinopolim obsedit, ac male defensam oppugnavit, ubi Constantinus Graecorum Imperator, intrantibus urbem Turcis, in extremo patriae suae periculo fortissime pugnans obruncatur, caput ejus lancea infixum spectaculo fertur, sit miseranda Graecorum caedes, occiduntur non solum qui se zveri conantur, verum etiam qui profectis armis sese dedunt. Nec ego hoc magni duco in ipso furore premi introitus tradidatos esse quamplurimos. Illud horreo, illud abominor, illud omnino detestor, castra civitate, depositis armis, consecris in vincula civibus, tum maxime sevitum est, tum filii ante ora parentum occisi, tum viri nobiles laetati, tum maxime mactati, tum suerentes lanati, tum monachi excarnificati, tum sacrae virginis incestata, tum matres ac nurus ludibrio habitae. O miseranda urbis faciem! O infelicem populum! O sceleratum Mahometum! Quis talia fando temperet a lacrymis? Omnia luctu plena, caede, cruore, cadaveribus erat cernere. Mahometus ipse terribili facie, terribi oculis, terribili voce, crudelibus verbis, nefandis nutibus homicidia mandat, nunc istum, nunc illum ad caedem poscit, manus in sanguine Christianorum lavat, omnia foedat, omnia pollut. Tempora Dei nostri pseudoprophetae traduntur, divina altaria proteruntur, ossa Martyrum & aliorum sanctorum jam cum Christo regnantium aut porcis aut canibus obiciuntur, franguntur tur statuae, picturae delentur, nec matris Domini Regina caelorum gloriose Mariae Virginis imago paritur; quin & ipsum salvatorem Christi crucifixi simulacrum cum magno clamore, majori irrisione praecedentibus tympanis ac tubis in castra defertur, huc atque illic rapitur, conspuitur, luto provolvitur. O nefas inexpiandum! O ignominiam Christianae gentis! O dedecus nostri nominis sempiternum! Huic signo, in quo redempti & salvati sumus, Turcorum foetidum genus illudit, & quasi nos signum non signatum colimus: Hic est, inquit, Christianorum Deus. Sentio quia commoveamini principes, dum Salvatoris injuriam refero, tum tanta civitatis damnatione commemoro. Sed quis cladem illius urbis, quis funera fando explicet? aut possit lacrymis aequare labores? Horret animus talia meminisse, luctumque refugit. O nobilis Graecia, ecce nunc tuum finem, nunc demum mortua es. Et infra.

Turcarum immanitas in Graecos ultro dedentes.

Illustum crucifixi Domini signum.

Obiectum Christianis idololatricae erimen a Turcis.

IV. Expositum in gravelece Turciam potentiam nisi illi resistatur. Rascia occupata.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Esti bello post mortem Alberti Regis, bis capti a Turcis sunt, centum millia hominum aut eo plus duobus praелиis amisere. Non tulerunt integri Turcorum vires, quomodo fracti ferent? Succubuerunt auxiliantibus Polonis, quomodo vincunt soli? Magna est Turcorum potentia in Asia & in Graecia. Tartarorum ferocem gentem federe junctam habent, ducenta vel trecenta millia pugnatorum, ne dicam plura, in armis cogere possunt. Quamvis sint Hungari strenui & potentes viri, atque omni laude digni, non tamen tantis viribus pares habentur. Siue vincitur Hungaria siue coacta jungitur Turcis, neque Italia neque Germania tuta erit, neque satis Rhenus Gallos securos reddet. At nonnulli quia suis diebus non videre familia, nec fieri posse confidunt, nos autem saepe Tartaros protrita Hungaria Germania fines ingressos, ad Rhenum usque debacchatos novimus. Hungari prorsusquam Christum colunt saepe Austriam, Bavariam, Sueviam, Franconiam, Saxoniam percurrerunt. Attila Rex Hunnorum ab Hungaria, qua tunc Pannonia dicebatur, digressus, quantas Italiae, quantas Germaniae, quantas remotiori Galliae atque Hispaniae turbas intulerit non ignoramus. Quid Gothos, quid Vandalos, quid Gepidas, quid Herulos, quid Longobardos, quid Burgundiones referam. Omnes hi populi per Hungariam ab ulteriori Scythia venientes hanc nostram Christianitatem miris affixerunt modis. Expectabimus igitur & nunc venire Turcos, atque accersitis Tartaris nobitem atque potentem Hungariam sui juris efficerent, ac deinde reliquam Christianitatem locustarum more corroderent? Pugnandum est vobis omnino, principes, si liberi, si Christiani vitam ducere cupitis. Hanc sententiam amplo profectus stylo, aliud gravissimum addidit argumentum, debellandum scilicet eum hostem, qui religionem aboleret, referendamque Numini pro acceptis tot beneficiis aliquam gratiam. Tum recensitis iis, quae Conditor supremus contulisset, proposuit quanta Redemptor noster, ut nos aeternis eriperet suppliciis, esset passus.

Sputamina insultantium excepit, qui spuro suo caeci oculos aperuerat, flagellatus est qui potestatem flagellandi demones habebat, spinis coronatus est, qui sanctos suos floribus coronat aeternis, palmis in faciem cecus est, qui veras palmas mundum vincuntibus tribuit, spoliatus est terrena & caduca veste, qui caelesti atque immarcescibili candiditate animas vestit, cibatus est felle, qui se cibum homini praebuit, potatus est aceto, qui populo suo mactarea pocula repromittit, agnus ille innocens, immo ipsa innocentia, ipsa justitia inter facinorosos computata est, pependit inter latrones Deus noster, viderunt faciem ejus, & non

Centum millia Hungarorum duobus praелиis amisere.

Quot milites cogere possunt Turcae.

Victa Hungaria, non Italia, non Germania tuta.

Proposita veterum barbaricae excursions exemplum.

Indicta Christiani pugnandi cum Turcis necessitas.

Suscipien- di pro Christo tot pro nobis pas- so bellici labores.

Pollicitus Gallus cap- tulum se arma si ea Germani corripue- rint. Olfense ab aliis Regibus confici- endæ sa- cræ expe- ditionis spes.

(a) Gobe- lin. in comm. Lt. (b) MS. cod. arch. bibl. Vat.

Postulata in Turcas ab Unga- ris auxi- lia.

Decreti terrestris & navalis exercitus pro recu- peranda Constan- tinop.

& non erat species neque decor, a vertice capitis usque ad plantam pedis non erat in eo sanitas, sed passus est, ut nos redderet impassibiles, mortuus est ut nos redderet immortales. Cohortatus illos postea ut se Redemptori gratos præberent, coirentque ad bellum, in quo vel vince- rent in terra, vel in cælo triumpharent: cumulatissime pluribus argumentis, hæc adjecit: Cogitate, principes, quo red- eta est Christiana religio, quantum in orien- te, quantum in meridie diminuta est nostra fides, sumite alta corda, induite fortes a- nimos, defendite matrem vestram Ecclesi- am, quæ vos Christo regeneravit, accingim- ini gladio super scœmora vestra potenti- simi, occurrite inimicis Christi, nolite es- se ultimi, quos imperii dignitas jubet ex- ire priores. Carolus Rex Francorum & no- bilissimus & potentissimus pugnaturum se dicit, si vos armemini. Quæ sit mens in- clyti Ladislai Regis Hungariæ & Bohemiæ ex suis oratoribus audietis. Regis Daciæ, Sueciæ, ac Norwegiæ literas habemus, quæ mentem illius optimam exponunt. Al- fonsus Rex Aragonum & Sicilia, nostri seculi clarissimus sydus, etiam silentibus cæteris hoc magnificum bellum, hanc glo- riosam expeditionem pro Christi nomine ul- tro suscepturum se pollicetur. Philippus Bur- gundiæ dux non minus animo quam san- guine clarus, potentatu ac dominatu par ma- gnis Regibus, non modo se iturum ad hoc bellum promittit, sed alios quoque, ut se accingant, magnopere adhortatur, &c.

Renovatum fuisse hujus orationis vi Ra- tisonense decretum, refert Gobelinus. (a) Horum conventuum acta in m. codice tabularii Vaticanæ bibliothecæ (b) de- scribuntur his verbis: Anno salutis MCD. LIV. mense octobris Francordiæ est habi- ta diata in qua, & infra, episcopus Se- nensis orator Cæsaris orationem habuit du- abus horis suasoriam contra Turcos. Tum episcopus Papiensis legatus Papæ aliambauit concionem ad eundem effectum. Hun- gari de causa auxilium postulavere contra Turcas, quod nisi obtinerent, protestati sunt se pacem a Turcis petiuros quibus- cumque possent conditionibus. Postremo Bur- gundi eadem de duce suo polliciti sunt, quæ prius Ratisponæ fuerant promissa. Multif- que interjectis, quibus disceptatum est in- ter electores differre Hungarica auxilia molientes, Cæsarisque oratores: Tandem, inquirunt acta, conveniunt Hungarorum ex- postulata audire, si decem millia equitum & peditum triginta millia ex Germanis ad annum petunt, parem numerum ex suis & Bohemicis offerunt, asseruntque si ex Ita- licis quinque & viginti triremum classis in Hellepontum mittatur, quæ hostes ve- xet, facile Turcos Europa pellendos. Hæc ubi admittia fuerunt post primordium con- gregata publica concione communi sententia probata sunt.

Verum præclara ea consilia postea e- vanuere, quod ipsemet Aeneas præfagie- bat ob varias principum disensiones, or- bisque Christiani miserum statum, quem in literis ad Leonardum Senensem datis ita exposuit (c): Quid sentis? quid pu- tas futurum? Mallem tacere, mallem opi- nionem meam esse falsissimam, ac mendacis quam veri propheta nomen, dicam ramen quod meus præfugit animus. Non spero, quod opto, nihil boni menti meæ persua- dere possim. Quare, inquis? Quare, in- quam, ego bene sperem? Christianitas nul- lum habet caput, cui parere omnes velint, neque summo sacerdoti, neque Imperatori, quæ sua sunt dantur, nulla reverentia, nulla obedientia est, tanquam ficta nomi- na, picta capita sint, ita Papam Impera- toremque respicimus. Suum quæque civi- tatis Regem habet, tot sunt principes quot domus, quomodo tot capitibus quot regunt Christianum orbem, arma sumere suade- bis? Age, dicito concurrere in bellum un- ctos Reges. Cui ducatum dabis? Quis or- do in exercitu erit? Quæ disciplina mi- litaris? Quæ obedientia? Quis pascet tan- tum populum? Quis intelliget varias lin- guas? Quis reget diversos mores? Quis Anglicos amicitiam Gallicis? Quis Janu- enses conjunget Aragonensibus? Quis Theu- tones Hungaris, Bohemisque conciliabit? Si paucos contra Turcos ducis, facile suc- cumbis, si multos, confunderis, undique sunt angustie.

Perge ultra atque inspice Christianita- tis vultum. Pacata, inquis, Italia est, facile adversus externos arma lumen domi quietæ. Nescio quam quietæ. Inter Regem Aragonum & Januenses adhuc belli reliquæ manent, nec Januenses hi sunt, qui contra Turcos pugnaturi credantur quibus tri- buta pendere dicuntur. Veneti cum Turcis fœdus percussere, & quamvis ajunt se sumptuos arma pro nostra fide, si ceteri Christiani bellum Turcis indicant, quis hanc conditionem implebit? Vocare nunc, roga- re, atque excitare Venetos oportebit, qui ceteros invitaturi essent, si pax eis cum Turco non esset. Quid cum Italis facies, quando duæ navales potentia, & quidem majores desunt? Rex Aragonum, quamvis est potentissimus & ad commune bonum ar- dens, huius quaquam solus bellum navale contra Turcos agitabit. Summi Pontificis quanta sit classis non ignoras. Descit i- gitur nobis altera belli pars, nam cum ter- ra marique Turcos vexare propositum es- set, deficientibus Italis, nihil est quod de maritimo bello speremus, patebit Asiaticis Hellepontus; & si terra bellum geratur, infinitas ex Afz copias in Græciam Tur- cis traducunt. In Hispania nos, quam multi sunt Reges potentia, regimine, vo- luntate, & opinione dispres, neque illi in extremo jacentes occidente ad septen-

V. Præclara consilia soluta e- vanuere. (c) En. Sylv. ep. 127.

Difficul- tas reti- nenda: concordia in castris.

Non con- stata ab Italis classis.

Quæ cau- sâ a repe- tenda Constantinopoli retardan- tur.

Gallia Anglicæ irruptio- nis metu suspensa.

Germania maximis discordiis turbata.

Polonia de Prussia cum cru- ciferis di- scepsat.

Bohemia & Austria impacata.

Hungaro- rum ani- mi inter se divisi.

VI.

(a) Ext. apud Dol- g. 10.3. p. 479.

trionem trabendi sunt, estque quod agunt cum Granatensibus domi: Rex Franciæ et- si toto regno pepulit hostem, marinas ta- men oras inquietas habet, nec militem ex- tra regnum audebit mittere, dum classes ex Angliæ gerentur, quam ut repulsam ex Francia vindicent. Scoti, Dani, Sueci, Norwegii in ultimis orbis oris sui nihil est quod extra domum querant. Theuto- nes inter se divisi nulla in parte coherent. Civitates cum principibus dissident, & ip- si inter se principes nullo concordie vin- culo tenentur. Suitenses cum ducibus Au- stria vetus odium tenent, comes Palati- nus archiepiscopo Moguntino infestus est, ducatus Lutemburgensis inter Regem Bo- hemiæ & ducem Burgundiæ litigiosus pen- det, quamvis sunt ad Calendas usque no- vembri in eam rem induciæ, ducis Sa- xoniæ de sexaginta castellis cum Bohemis litem habent, Vratislavienses requisiti per Bohemiæ Regem homagium facere recusa- runt, nisi ad se Rex proficiatur. Prutheni qui religioni S. Mariæ Theutonorum subiecti fuerunt, excusso priori jugo ad Regem Poloniae descenderunt, isque nunc re- gionem ingressus cum conjugæ sacramenta fidelitatis accipiunt: Lignicenses, quos La- dislaus Rex gubernatori Bohemiæ dederat, subire jugum recusant, nec Puduicenses parere domino de Rossis voluntarii sunt, quamvis dono Regis ad eum pertineant: in Austria nihil quieti est, barones Eich- zinger dominantem spernunt, civitates a- mant, seditiones frequenter aguntur, Voa- cho Bohemus cum duobus millibus latronum regionem longe lateque vexat, in Vienna crebra sunt incendia, nec aurores in fa- mam veniunt, in Hungaria prælati & ba- rones infensi sunt Joanni Vaisvode, qui quondam gubernator fuit, nunc capitani nomen tenet, regni que maximam partem oc- cupat: Giskra Bohemus investitus a Joanne de territorio Sepuson in Hungaria ad pos- sessionem venire per Joannem impeditur, despotus Rasciæ quamvis Turcis unitus putetur, auxilia tamen Regis Hungariæ pe- tit, & Turcos offerit bello paratos, nihil tamen ad hæc Hungari moventur, sed ha- bituri potius inducias sive concordiam cum hoste, quam moturi bellum creduntur. Dic- nunc in tanta rerum varietate quid spe- randum aut timendum sit, &c.

In hac Hungariæ trepidatione coacti sunt celeberrimi ordinum cœtus, in qui- bus de constando adversus Turcas exer- citu, cui præfectus est Joannes Huniades inita sunt consilia, promulgataque ab Vladislao hæc literæ (a).

Vladislavus Dei gratia Hungariæ, Bo- hemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramiæ, Ser- via, Gallicie, Lodomeriæ, Comaniæ, Bul- gariæque Rex, Austriæque, Slesizæ, & Stiria dux, nec non marchio Moraviæ,

Lusaciæ, &c. fidelibus nostris universis prælati, baronibus, nobilibus, & alteri- us cujusvis status & conditionis homini- bus in comitatu Pestienfi constitutis & ex- istentibus salutem & gratiam.

Crebrarum ac dudum invalescentium no- vitatum nobilium hominum fidedignorum hu- jus regni nostri Hungariæ pericula formi- dantium pacificatione edocti sumus luculen- ter, quomodo perfidissimus Imperator Tur- earum potentissima paganorum coadjuvati- one solito multiplicata in finale extermini- um firma intentione machinatur hoc regnum nostrum Hungariæ subintrare, proinde nos vigili advertentia in animo revolventes, ne velut olim hoc regnum nostrum Hunga- riæ ex Tartarorum invasione improvisa in- advertentia regnicolarum in fœbilem rui- nam fuerat positum, & in præsentiarum in- evitabili cursu dicti Imperatoris Turcorum & campestri cum exercitu dispositi { quod Deus avertat } nos contingat periclitari, & totius hujus regni machina sacra reli- gione Christiana imbuta penitus diratur, quemadmodum etiam in proximis diebus e- volutis exemplari intuitu civitati Constanti- nopolitanae per eundem Imperatorem Tur- corum illatum fore jam experti sumus ma- nifeste, eapropter prædicti fideles nostri prælati, barones, nobiles, & proceres dic- ti regni nostri Hungariæ una cum certis electis nobilibus hominibus singulorum do- minatum ejusdem regni nostri, quibus per alias nostras nuper superinde dederamus in mandatis in hac civitate nostra undecim- his diebus congregati super eo, qualiter hu- jusmodi ipsius Imperatoris Turcorum inva- sio repelli valeret tutiusque evitari, uni- formem habentes tractatum & deliberatio- nem, nos cum eisdem validam expeditione- nem exercitualem ad natalem patriam no- stram, Altissimo propitio, defendendam ad- versus paganorum insultus decernimus in- staurandam, præsentibusque literis nostris sub certorum articulorum inclusionibus sub- notandis vestris fidelitatibus notificandum duximus, videlicet quod primum spectabi- lem & magnificum Joannem de Huniad per- petuum comitem Bistricensem infra præsen- tis integri revolutionem anni capitaneum ge- neralem institutum hujus exercitus nostri instaurandi, &c. Adjectæ sunt variæ san- ctiones de conficiendi exercitus ratione, ut- que Hungari ad Joannis Huniades nu- tum sub illius signa concurrerint, pen- dendaque pro militaribus sumptibus ve- stigalia. Neque Hungari modo verum fi- nitimæ etiam gentes contra Turcas con- surgere iuste: Item omnes liberæ civitates tam nostræ regales & reginales, quam do- minorum despoti & comitis Ciliæ, aut a- liorum magnatum, nec non totum regnum

Hungaro- rum pro Turca propul- sando de- liberatio.

Decretum adversus barbaros bellum.

Hunniades dux exercitus pronuntiatus.

Suppetias provinciarum ferre jus- sa.

Philistæi, Comani, Volai, & Tartarii communiter debent exercituare, &c. Dat. Buda in festo conversionis B. Pauli Apostoli anno Domini MCDLIV.

Quo tempore cum inter alios viros pios, qui pro Ecclesia fervidas preces fundebant divino Numini, cum Dionysius Carthusianus orientalis ecclesie in Turciam servitorem dejectæ & Constantinopolis excidium desereret, timeretque ne ob Christianorum principum dissidia infolens Mahometanus Romanæ etiam urbi exitium moliretur, alienatus ab sensibus edoctus est de arcanorum divinæ providentiæ judiciorum æquitate, quæ Græcos laniari ab infidelibus permittebat; cumque ab fontibus infantes quoque opprimi quereretur, fidelium culpa triumphare infideles accepit, ut refert Petrus Dorlandus (a) in ejus vita, subicitque hæc de pio Dionysii studio in principibus ad sacrum bellum incitandis: At pater Dionysius, cum hanc revelationem habuisset, dolens ex intimis medullis amoris Ecclesie sanctæ nimirum in oriente, ruinam; scripsit epistolas plurimas ad principes, ad maguates, ad summos Ecclesie rectores, ut sese corrigerent, collectaque militari manu Ecclesie injuriam vindicarent; sed parum eheu monita profuerunt, singulis suis rebus suisque delictis occupatis. Coniunxere etiam studia sua religiosi alii viri ad principes mutuo in Turcas foedere sociandos, inter quos Simoneta Camer Augustinianus doctrina & pietate insignis Italicam composuit magna cum totius orbis Christiani admiratione pacem, pro qua concilianda Pontifex & Cardinales maximos labores frustra insumpserunt. [1] Coortum (b) erat atrox & exitiale bellum inter Franciscum Sfortiam ducem Mediolanensem ac Venetos, ipsique plures alios in arma traxerant, nam Veneti Alfonso utriusque Siciliæ & Aragonum Regem belli socium sibi adsciverant, itaque Ferdinandum filium nothum in Etruriam fortissimorum militum succiduum exercitum miserat: Sfortia vero Florentinos, Sabaudum, Montisferrati principem foedere sibi adjunxerat, tum Ludovicum Delphinum, qui cum ingentibus copiis ad Astam usque penetravit, sed lapsio tri-

Offensa divinitus oppressæ orientalis ecclesie caula.

(a) Petr. Dorlandus in vit. Dionysii, Char. 10. 1. Moniti principes ut emendatis moribus Christi injuriam vindicent. Italica pax composita.

(b) S. Ant. P. 3. tit. 22. c. 12. Collent. l. 6. Facinus l. 10. Marsan. l. 22. c. 16. & alii.

NOTE [1] I Sto quidem anno pax rediit in Italiam auctore F. Simonetta Camerte Augustiniano; sed in ea componenda alia fuit mens religiosi illius viri, alia partium que in unum coiverunt. Pius enim ille vir totus erat ut composita Italia pace omnium arma in Turcas verterentur. Ab eo vero consilio tam longe abscuerunt Veneti, ut pacem ante duos annos anno scilicet 1450. indictione XV. cum Turcis sancitam, hoc anno itatim post pacatam Italiam die XVIII. aprilis hujus anni, confirmarint. Hujus, inquam, anni; licet enim ejus foederis tabula apud Sanctum in vitis Ducum Venetorum confirmationi huic adscriptum exhibent annum Græcorum 6962. indictionem IV. mendum tamen in indictionem irrepsisse, cum per se perspicuum est, non enim annus Græcorum 6962. cum indictione IV. aprilii mense, congruat; tum pariter eadem tabula in historia miscellanea Bononiensi relata proferunt annum eundem & indictionem 2. quæ temporis notæ annum istum designant. MANSI

meistri abiit, Renatus Rex in spem recuperandi regni Neapolitani Genuam & Provincia navibus advectus, plura in Insabria cum Venetis iniit certamina: quo reverso in Gallias, cum diuturno bello exhaustis fessisque omnibus, tum cladis Constantinopolitanæ casu perculsis; Simoneta (c) de quo paulo ante meminimus, demum eosdem Venetos ac ducem Mediolanensem in concordiam redegit. Extant de ejusmodi foedere tabulæ in m. codice nostro Vallicellano (d) confectæ Laudæ atque hac temporis nota consignatæ: An. no a nativitate Domini Jesu Christi MCDLIV. die martis IX. mensis aprilis indictione II.

Præcipuæ pactiones hæc fuere. Acceptæ ultro citroque injuriæ voluntaria oblivione contritæ; condonata ac remissa damna: a Venetis Regi Alfonso reservatus locus, si foederi adscribi vellet; comprehensi eodem foedere Florentini, Genueses, Senenses, Sabaudus, Montisferatensis, ac Mantuanus: Crema quæ a Venetis præsidio firmata erat, eorum permissa imperio, promissumque a Sfortia Brixienfis & Bergomenfis agrorum occupata loca ipsis restitutum iri; definitique utrorumque iidem limites, qui ante bellum designati erant. Abdua fluvius, tum Caravagium, Vaila, Bugnanum, Ripalta, & Cremonensis agri castra Mediolanensis juris futura pronuntiatum. Captivi hinc inde vinculis liberari jussi; denique conventum dandam operam ut Florentinos inter atque Alfonso & Senenses pax redintegraretur. Sancto his legibus foedere, de quo pluribus in locis mentionem facit Æneas (e), navatum a Pontifice studium est, ut Alfonso ipsum ad illud pelliceret, misitque (f) eam ob causam Dominicum Capranicam Cardinalem amplissimis fretum mandatis Neapolim, ad quem datæ subjunctæ literæ (g).

Dilecto filio nostro Dominico tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali S. L. salutem, &c.

Considerantes quam salutare sit bonum pacis ad ea, quæ pacem ipsam, unitatem, & concordiam Christi fidelium, præsertim Regum, & principum nobis & Romana ecclesie devotorum respiciunt attente inten-

(c) Id. ib. (d) MS. bibl. Val. lic. sig. li. B. n. LIV. die martis IX. mensis aprilis indictione II.

VII. Præcipuæ foederis leges.

(e) Æn. Syst. de Europ. c. 49. & 58. & ep. 127. (f) Facinus l. 10. (g) Lib. 18. p. 407.

Card. Capranica ad firmandam pacem legatus.

dimus; illaque indefessis studiis ac favoribus prosequimur opportunis. Cum igitur te tanquam pacis angelum pro danda Italiae pace ad civitatem Neapolitanam nostrum & Apostolicæ sedis legatum de latere duxerimus transmittendum, nos de persona tua, quam singulari prudentia, & scientia aliarumque virtutum magnitudine earum dator altissimus insignivit, specialem in Domino fiduciam obtinentes, sperantesque tuis operationibus sapientia plenè illa ad optatum perducere effectum, quæ aliis fortasse impossibilia viderentur, circumspeditioni tue de & super discordiis & differentiis quibuscumque inter charissimum in Christo filium nostrum Alfonso Aragonum & atriisque Siciliæ Regem, & dilectos filios nobiles viros Venetiarum ac Mediolani duces, necnon commune Florentiæ & Senæ, ac eorum oratores, nostro & Apostolicæ sedis nomine & auctoritate tractandi, imponendi, concordandi, & concludendi pacem & ligam sub illis capitulis, pactis & modis, conditionibus atque formis, pænarum adjectionibus, juramentis, jurium & honorum obligationibus, renunciationibus, provisionibus, cautelis, clausulis, solemnitatibus atque modis, de quibus prudentiæ tuæ videbitur; necnon alia faciendi quæcumque tibi ad firmitatem & observantiam pacis & concordie hujusmodi necessaria videbuntur, seu etiam opportuna, auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, &c. Quidquid enim in prædicta ve pacis & ligæ per circumspeditionem tuam nostro & Ecclesie nomine actum aut conclusum fuerit, ratum semper habebimus, comprobamus per præsentem, & in futurum comprobabimus ac faciemus auxiliante Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. * MCCCCLV. VIII. id. novembris pontificatus nostri anno VIII.

Amplissimis ful-tus mandatis.

* MCDLIV.

(a) Manetti. ms. bibl. Vat. sign. num. 2045. in vit. Nic. V. l. 2. Civili bello Italia attrita fuerat.

Perfunctum pro dignitate inuncto sibi munere Dominicum Capranicam tradit Jannozius Manettus (a) in vita Nicolai V. confectæque pacis Italiae historiam enarrat his verbis: Ad extremum octavo & ultimo pontificatus sui anno, cum Venetis ingentibus ac plurimis tam diuturni belli sumptibus, vehementer premerentur, atque Franciscus ipse nempe Sfortia dux Mediolanensis facultatibus suis majorem in modum extenuaretur, ac utriusque bellicis sumptibus usque adeo onerarentur, atque usque adeo exinanirentur, ut neutri magnos exercitus suos propriis, ut consueverant, stipendiis alere & sustentare possent, factum est, ut per intercessionem cujusdam Simoneti religiosi viri nimirum Augustiniani, ac probitate morum & sanctimonia vitæ admodum celebrandi, pax & concordia frustra Romæ tandem antea tractata, mirabile dictu! optatos & concupitos sortiretur effectus: Venetis enim cum Francisco prædi-

cto & cum Florentinis inscio & ignorante Alfonso cum quo adversus commemoratos scilicet Florentinos ac Sfortiam tanquam insensissimos hostes prius confederati erant, acerrimis simultatibus penitus omissis, quibus in se invicem diutius belligeraverant, pacem & concordiam ac confederationem [incredibile dictu!] interunt. Pace itaque mutua confederatione condita, per hunc modum, ut diximus, inter sese conclusa, sex legatos suos clarissimos viros duos per singula membra ad Alfonso mittere constituerunt, quem moleste & ægerime hanc eorum concordiam laturum non dubitabant, quod idcirco faciebant, ut per hanc tam honorificam ac tam gloriosam legatorum suorum transmissionem ipsum ad eam concordiam allicerent, atque honestis precibus invitarent, & benignis suasionibus traducerent: delecti itaque sex oratores Romam ad Nicolaum nostrum jampridem magis non modo podagrarum, chiragrarum, & cæterorum arthriticorum dolorum morbo ægrotantem, sed lentis quoque febribus aprime oneratum cum expressis ad sanctitatem suam commissionibus venerant, cui cum pacem prototius Italiae salute jam pridem inter eos factam fuisse significarent, beatitudinem suam suppliciter exhortabantur, ut prædictæ paci pro salute Italiae ceu dicebant confectæ assentiri & adhaerere dignaretur, atque eos ad Alfonso hac dumtaxat causa contententes, suis sapientibus consiliis, suis devotis suasionibus, suis variis favoribus adjuvaret.

Ignaro Alfonso Veneti cum duce Mediol. & Florentinis foedus iniere.

At Nicolaus oratoribus benigne auditis cum ipsis inter sese pacem & confederationem inivisse cognovisset, & ad prosequendum ulterius totis animis inclinatos esse, conspiceret, atque sese malignitate morbi in dies vehementius oneratum oppressumque in conjectura auguraretur, prudentissime simul atque gratissime in hunc modum respondisse fertur, pacem namque sibi semper placuisse, inquit, pro qua componenda multos se labores suscepisse ac tolerasse testatus est. Concordiam deinde simul cum confederatione inter eos junctam pluribus elegantibus verbis laudavit, atque sibi ipsis ad Alfonso eadem causa contententibus persuasionebus, uti ab eis postulabatur, favere opitularique significavit, & ut omnis disputatio e medio tolleretur, atque certa & indubitata pax, cum Alfonso Rege conficeretur, Cardinalem quendam præclarissimum ac prudentissimum dominum, & multa quoque secularium rerum experientia exercitatum legatum, ut dicitur de latere, una secum mittere subjunxit, atque talia stricta mandata ei se daturum confirmavit, ut tota effectibus & operibus penitus & omnino adimplenda esse non dubitaret. Ad extremum ut mentem, inquit, nostram ad pacem Italiae semper inclinatissimam fuisse & extitisse intelligatis, non modo omnibus potest.

Nicolaus ad eorum oratores responsum.

Accedit eorum foederis.

stulationibus vestris & de adhesionem nostram & de exhortationibus erga Alfonso per nos faciendis, libenter assentimur, sed legatum etiam de latere, ut efficacius & copiosius opitulemur, ad eum mittere constituimus quando, nequaquam postulabit, ut Christiani principes, respública, & populi plura in hoc vestro generalis pacis desiderio, quod itidem nostrum abundantius esse ac videri volumus, quam separata & conjuncta totius confederationis vestrae membra hactenus postulaverint, facta fuisse intelligant, planeque cognoscant hoc Nicolai Pontificis nostri sapientissimum & efficacissimum responsum quam gratum quam acceptum predictis oratoribus fuerit, non satis dici explicari potest, praesertim quando Dominicum tit. S. Crucis presbyterum Cardinalem, dominum Firmanum prudentissimum & optimum virum & magnae apud omnes mundi principes auctoritatis, ac ardentem insuper pacis amatorem viva voce oraculo pronuntiatum atque ad id sanctum opus peragendum designatum destinatumque acceperunt. Oratores itaque una cum legato Neapolim contententes, post longam quandam & diuturnam praeteritarum contentionum agitationem, tandem per efficacem & admirabilem predicti legati intercessionem pacem & concordiam praeter spem omnium mirabiliter concluderunt, qua quidem composita, ac conclusa oratores una cum legato ad Nicolaum nostrum jam morborum gravitate vehementius oppressum lati & a lacres rediere, quos in conspectu suo assistentes magis ac dignis laudibus sua illa & singulari & praecipua elegantia plurimum exornavit. Oratores igitur pace facta & pontificis quoque laudibus ornati, & insuper nonnullis personarum privilegiis honestati maximo cum gaudio quisque in patriam suam remeaverunt. Haec proximo anno perfecta videbimus.

Urget Alfonso, ut illud admittat.

Res feliciter confecta.

Lustanus in Turcas bellum sacrum meditatus.

(a) Mariae an. 122. a. 17.

(b) Lib. 44. p. 263.

Nunc causam, quae bello sacro in Turcas gerendo plurimum oberat, percurramus: illam attigit Aeneas Sylvius de Hispanis locutus, ipsos nimirum Granatensi implicitos bello, quod jam saepius a nobis indicatum est: quamquam Alfonso Lusitaniae Rex classem ingentem instruxit (a) contra Turcas, eamque proculdubio, ni nova discordia res Italicas confudisset, deduci iussisset. Cujus Regis eximium in sedem Apostolicam studium cum exploratum haberet Pontifex, ei ut rei Christianae defensori sacrum rosae aureae munus cum hisce literis (b) transmisit.

Alfonso Portugalliae & Algarbii Regi illustri.

Considerantes praecleara opera tua, & singularem in nos & Romanam ecclesiam fidem & devotionem tuam, ac tenentes pro certo, quod in singulis tibi possibilibus te pugilem pro nostro & ipsius Ecclesiae statu defensorem praestabis, quemadmodam ba-

tenus semper indefesso studio praestitisti, serenitatem tuam elegimus ex multis, cui rosam praesentis quadragesima mitteremus, destinantes illam tibi per venerabilem fratrem episcopum Portugallensem referendum nostrum praesentium exhibitorum; ut penes te conserves cum debito honore tanquam pignus nostrae in te charitatis, & tuae erga nos devotionis, &c. Dat. Roma apud S. Petrum anno MCCCCLIV. id. aprilis pontificatus nostri anno VIII.

Et sane optime erat meritis de Ecclesia Alfonso in propaganda fide in Africa, iterque moliebatur ad Indias, singulis enim annis parata classe, Africae oras, quas perluit Oceanus, lustrari jubebat, easque suo adjuungebat imperio, accepta ut vidimus a Pontifice potestate. De qua felici Christianae religionis in oris incognitis propagatione extant haec Nicolai literae proximo ineunte anno exaratae.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nuper non sine ingenti gaudio & nostrae mentis letitia ad nostrum pervenit auditum, quod dilectus filius nobilis vir Henricus infans Portugalliae charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Portugalliae & Algarbii regnorum Regis illustris, paternis inhaerens vestigiis clara memoria Joannis dictorum regnorum Regis eius genitoris, ac zelo salutis animarum & fidei ardore plurimum succensus, tanquam catholicus & verus omnium creatoris Christi miles, ipsiusque fidei acerrimus ac fortissimus defensor, & intrepidus pugil, ejusdem creatoris gloriosissimum nomen per universum terrarum orbem etiam in remotissimis & incognitis locis divulgare, extolli, & venerari, nec non illius, ac vivis, qua redempti sumus, crucis inimicos, perfidos Saracenos videlicet, ac quosumque alios infideles ad ipsius fidei gremium reduci ab ejus ineunte aetate totis aspirans viribus, post Ceptensem civitatem in Africa consistentem & per dictum Joannem Regem ejus subactam dominio, & post multa per ipsum infantem, nomine tamen dicti Regis, contra hostes & infideles praedictos, quam etiam in propria persona, non absque maximis laboribus & expensis, ac rerum & personarum periculis & jactura, plurimumque naturalium suorum recte gesta bella, nec tot tantisque laboribus, periculis, & damnis fractus neque attritus, sed ad hujusmodi laudabilis & pii propositi sui prosecutionem in dies magis atque magis exarscens, in Oceano mari quasdam solitarias insulas fidelibus populavit, ac fundari & construi inibi fecit ecclesias & alia loca pia, in quibus divina celebrantur officia. Ex dicti quoque infantis laudabilis opera & industria quamplures diversarum in dicto mari existentium insularum incolae seu habitatores ad veri Dei cognitionem venientes, sacrum baptismum susceperunt ad ipsius Dei laudes

Rosa aurea ad eum a Pontificis missa.

VIII. Africae littora a Lusitanis perlustrata.

Henrici principis pro amplificanda fide facinora.

Detectae ab eo insulae & barbari Christi fide exculti.

dem & gloriam, ac Christianorum animarum salutem, orthodoxae quoque fidei propagationem, & divini cultus augmentum.

Praeterea cum olim ad ipsius infantis pervenisset notitiam, quod nunquam, vel saltem a memoria hominum non consuevisset per hujusmodi Oceanum mare versus meridionales & orientales plagas navigari, illudque nobis occiduis adeo foret incognitum, ut nullam de partium illarum gentibus certam notitiam haberemus, credens se maxime in hoc Deo praestare obsequium, si ejus opera & industria mare ipsum usque ad Indos, qui Christi nomen colere dicuntur, navigabile fieret, sicque cum eis participare, & illos in Christianorum auxilium adversus Saracenos & alios hujusmodi fidei hostes commovere posset, ac nonnullos gentiles seu paganos nefandissimi Machometi secta minime infectos populos ibi in medio existentes continuo debellare, eisque incognitum sanctissimum Christi nomen predicare ac facere predicari, regia tamen semper auctoritate munitis, a viginti quinque annis citra exercitum ex dictorum regnorum gentibus maximis cum laboribus, periculis, & expensis in velocissimis navibus caravallis nuncupatis ad conquirendam mare & provincias maritimas versus meridionales partes & polum antarcticum, annis singulis fere mittere non cessavit, sicque factum est, ut cum naves hujusmodi quamplures portus, insulas, & maria perlustrassent & occupassent, ad Gbinaeam provinciam tandem pervenerunt, occupatisque nonnullis insulis, partibus, ac mari eidem provinciae & adjacentibus, ulterius navigantes ad ostium ejusdem magni fluminis Nili communiter reputati pervenerunt, (ingens illud flumen non fuisse Nilum, sed Nigrum postea comperitum est) & contra illarum partium populos nomine ipsorum Alfonsi Regis & infantis per aliquos annos guerra habita extitit, & illi quamplures inibi vicine insulae debellate, ac pacifice possessae fuerunt, prout adhuc eam adjacenti mari possidentur. Exinde quoque multi Gbinaei & alii Nigri sex capti, quaedam etiam non prohibitarum rerum permutatione, seu alio legitimo contractu emptionis ad dictum sunt Regem transmissi, quorum inibi in copioso numero ad catholicam fidem conversi extiterunt, speraturque divina favente clementia quod si hujusmodi cum eis continuetur progressus, vel populi ipsi ad fidem convertentur, vel saltem multi ex eis ex nunc Christo lucrifient.

Quaestita ad Indos immanis laboribus via.

Singulis annis naves ad ignotas oras conquirendas missae.

Comperita Guinaea.

Nigritarum ad Christum conversionis exordia.

IX.

Cum autem, sicut accepimus, Rex & infans praefati, qui cum tot tantisque periculis, laboribus, & expensis, nec non perditione naturalium regnorum hujusmodi, quorum inibi quamplures perierunt, ipsorum naturalium duntaxat freti auxilio, provincias illas perlustrari fecerunt, ac

portus, insulas, & maria hujusmodi acquisiverunt & possederunt, ut praefertur, ut illorum veri domini, timentes, ne aliqui cupiditate ducti ad partes illas navigarent, & operis hujusmodi perfectionem, fructum & laudem sibi usurpare vel saltem impedire cupientes, propterea seu lucrando, aut malitia ferrum, arma, lignamina, abiasque res & bona ad infideles deferri prohibita portarent, vel transmitterent, aut ipsos infideles navigandi modum docerent, propter quae eis hostes fortiores, ac duriores fierent, & hujusmodi prosecutio vel impediretur, vel forsitan penitus cessaret, non absque offensa magna Dei, & ingenti totius Christianitatis opprobrio: ad obtinendum praemissis, ac pro suorum juris & possessionis conservatione sub certis, tunc expressis, gravissimis poenis prohibuerunt & generaliter statuerunt, quod nullus nisi cum suis navibus ac navibus, & certis tributi solutione, obtentaque de prius de super expressa ab eodem Rege vel infante licentia, ad dictas provincias navigare, aut in earum portibus contrahere, seu in mari piscari praesumeret, tamen successu temporis evenire posset quod aliorum regnorum seu nationum persona invidia, malitia, aut cupiditate ducti contra prohibitionem praedictam absque licentia & tributi solutione hujusmodi ad dictas provincias accederent, & in sic acquisitis provinciis, portibus, & insulis ac mari navigare, contrahere, & piscari praesumerent, & exinde inter Alfonso Regem, ac infantem, qui nullatenus se in iis sic deludi paterentur, & praesumentes praedictos quamplura odia, rancores, dissensiones, guerra, & scandala in maximam Dei offensam & animarum periculum verissimiliter subsequi possent, & subsequerentur, nos praemissa omnia & singula debita meditatione pensantes, & attendentes quod cum olim praefato Alfonso Regi quoscumque Saracenos ac paganos aliosque Christi inimicos ubicumque constitutos, ac regna, ducatus, principatus, dominia, possessiones, & mobilia & immobilia bona quaecumque per eos detenta ac possessa invadendi, conquirendi, expugnandi, debellandi, & subjugandi, illorumque personas in perpetuam servitutem redigendi, ac regna, ducatus, comitatus, principatus, dominia, possessiones, & bona sibi & successoribus suis applicandi, appropriandi, ac in suos, successorumque suorum usus, & utilitatem convertendi aliis nostris literis plenam & liberam inter caetera concessimus facultatem, dictae facultatis obtentu idem Alfonso Rex seu ejus auctoritate praedictus infans iuste & legitime insulas, terras, portus, & maria hujusmodi acquisivit ac possedit, & possidet, illaque ad eundem Alfonso Regem & ipsius successores de jure spectare & pertinere, neque quisvis alius ex Christi

Lusitanor. politica ars ne exterrni ad oras incognitas invenerunt.

Alfonso Regi barbarica regna subjicendi potestas data.

sti fidelibus, absque ipsorum Alfonso Regis & successorum suorum licentia speciali, de illis se hactenus introumittere licite potuit, nec potest quoquo modo, ut ipse Alfonso Rex eiusque successores & infans eo sincerius huic tam piissimo ac preclaro, & omnium nunc memoratu dignissimo operi, in quo animarum salus, fidei augmentum, & illius hostium depressio procuraretur, de ipsiusque fidei ac reipublice universalis Ecclesie rem agi conspiciamus, insistere valeant & insistant, quos sublatis quibusvis dispendiis amplioribus seu per nos & sedem Apostolicam favoribus & gratis munitos fore conspexerint, de premissis omnibus & singulis plenissime informati, motu proprio, non ad ipsorum Alfonso Regis & infantis vel alterius pro eis nobis super hoc oblate petitionis instantiam, maturaque prius desuper deliberatione praehabita auctoritate apostolica & ex certa scientia de apostolica potestatis plenitudine literas facultatis praefatas, quarum tenores de verbo ad verbum presentibus haberi volumus pro insertis, cum omnibus vel singulis in eis contentis clausulis ad Ceptensem & praedicta & quaecumque alia, etiam ante datam dictarum facultatem literarum acquisita, & ea, quae in posterum nomine dictorum Alfonso Regis suorumque successorum & infantis in ipsis ac illis concedimus, & ulterioribus ac remotioribus partibus de infidelium seu paganorum manibus acquiri poterunt, provincias, insulas, portus, & maria, & quaecumque extendi & illa sub eiusdem facultatis literis contineri, praehabitis, ipsarumque facultates & praesentium literarum vigore iam acquisita, & quae in futurum acquiri contigerint, postquam acquisita fuerint, ad praefatum Regem & successores suos ac infantem ipsamque conquestam, quam a capitibus de Bonador & de Nam usque per totam Gbineam videlicet versus illam meridionalem plagam extendi, harum serie declaramus, etiam ad ipsos Alfonso Regem praedecessores suos ac infantem & non ad aliquos alios spectasse & pertinuisse, ac in perpetuum spectare & pertinere iure, necnon Alfonso Regem & successores suos ac infantem praedictos in illis & circa ea quaecumque prohibitiones, statuta, & mandata, etiam poenalia & cum cuiusvis tributi impositione facere, & de ipsis, ut de rebus propriis & aliis ipsorum dominiis disponere & ordinare potuisse, ac interim & in futurum posse libere & licite tenore praesentium decernimus & declaramus; ac pro potioris juris & cautele satisf-

Confir-
mata a
Nicolao.

Guineae
imperium
eidem
concel-
sum.

fragio iam acquisita, & quae in posterum acquiri contigerit provincias, insulas, portus, loca, & maria quaecumque, quotiescumque, & qualiacumque fuerint, ipsamque conquestam a capitibus de Bonador & de Nam praedictis Alfonso Regi ac successoribus suis Regibus dictorum regnorum ac infanti praefatis perpetuo donamus, concedimus, & appropriamus per praesentes, &c. Vetat tela, ferrum, & alia huiusmodi ad offendendum vel defendendum idonea infidelium terris inferri. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCCCCLIV. V. id. Januarii pontificatus nostri anno VII.

Jam Lusitani ad promontorium Bonae spei, [I] quod ultra aequatorem triginta quinque gradibus excurrit in meridiem, progressi erant, cum Joannes Rex Castellae (a) moleste ferens a Lusitano Africa proferri imperium, barbaroque illi subici, misso Joanne Gulmanio oratore minas intenuit Lusitano, adducturum in Lusitaniam exercitum, nisi consilium subigendae Africae, cujus expugnationem sibi reservatam contendeat, abiceret. Plena erat odii & fastus legatio, Castellani qui pellendis Granatensibus par non esset, pati non posse Afros a Lusitanis debellari, cum praecipue tot alia regna vastissima, & quidem propinquiora, barbarorum essent, ad quae debellanda ipse ac successores militarem virtutem exercere possent: Alfonso tamen mite responsum legato Castellano dedit, nihil a se praeter rationem tentatum, neque Joannem Regem ad arma venturum, si vellet iudicio & aequitate litem dirimi. At eam diremit ejusdem Joannis mors, qui obiit (b) Vallisoleti vigesima julii die hujus anni sacramentis rite munitus. Successit (c) ei Henricus filius, inque publicis regni ordinum coetibus regia ornamenta accepit: ac tum a Regina Aragonum, quae amplissimis a viro & fororio Navarrae Regibus mandatis instructa venerat, de pace inter Aragonem & Castellanos concilianda agitari coeptum est, denumque iis legibus pacta, ut Joannes Rex Navarrae, & Carolus ejus filius, tum Henricus alterius Henrici Aragoniae aulae principis natus omnibus juribus vel dignitatibus gradibus, quae in Castella sibi arrogabant, cederent: a Castellano vero Rege certum auri vis in annos singulos iis constituta: tum proceres Regis Navarrae signa secuti patriae bonisque restituti.

X.

(a) Mariana. l. 22 c. 14. Castellae Rex in eum iavi dia percitus.

Sua morti contro- versiam diremit. (b) Id. eod. cap. (c) Id. c. 15. Henricus filius fecerit succedat.

Restituta inter Aragonios & Castellanos pax.

(d) Sup. c. 15.

Agitatum (d) deinde de pace inter Ca-

Funesta in Navarra inter Patrem & Filium de regno dissensio. (a) Id. c. 11. & Garivai. l. 27. c. 48.

(b) Garivai. l. 28. c. 23. & 25.

XI. Dani & Sueci civili bello impliciti.

(c) Ext. apud Aen. Silv. ep. 128.

Graviss. in Prussia discordiae.

(d) Aen. in Europ. c. 29. Michov. l. 4. c. 60.

Chromer. l. 22. c. 23. Rantz. Wandal. l. 12. c. 17.

& 20. Adscitus a Pruthenis in principem Rex Poloniae.

Fugatus e Prussia cruento praelio. (e) Aen. Sylv. sup. c. 29.

rolum Vianae principem ejusque patrem. Joannem Regem Navarrae redintegranda: irrito tamen successu: fuerunt haec funesti & diuturni belli, quod Bellomontiorum & Agramontiorum infaucae factiones magis accenderunt, causae (a). Acceperat Joannes genere Aragonius Navarrae principem beneficio Blanchae uxoris Reginae, qua defuncta cum secundas celebrasset nuptias, Carolus Vianae princeps ex Blancha susceptus contendit injuria mater-num regnum a patre obtineri, ac jure in se transfusum, praecipue cum noverca inducenda esset, quae transfundendi in filium regni cupidine privignum perditura esset; efferebant illius partes Bellomontii auctoritate & opibus florentissimi, tum externi Reges, Francorum nimirum & Castellae foederati. At Joannem sequebantur Agramontii; nec levi praesidio erant Aragonii, tum in eum pars maxima populorum studio prona erat; quare gravissimum accensum (b) bellum, ac misere Navarra a patre filioque dissentientibus pluribus annis attrita est.

In septentrione gravibus aequae dissensionibus vexabatur Christiana respublica, cum enim Sueci Carolum sibi Regem praefecissent, violato veteri decreto, quo cautum erat Danos, Suecos, ac Norvegios ad creandum unicum Regem mutuo foedere conspiraturos, Christianus a Danis & Norvegis ad solium vocatus Sueciae reliquis regnis conjungere affectabat: sed cum Norvegiam etiam ei eriperet Carolus, instructa classe ad vindicandum id regnum ex Sueci potestate se comparabat; cum a Friderico Caesare rogatus, ut ad Turcarum reprimendam tyrannidem & Constantinopolim recuperandam arma verteret, rescipit (c) nihil optatius posse contingere, quam si sub caesareis signis in Barbaros exercitum pro fide tuenda educeret; ob regni autem turbas voris se potiri non posse.

Gravissimi etiam tunc motus rei Christianae admodum exitiales excitati erant in Prussia (d), ubi populi intolerabilis, qua ab equitibus Theutonicis opprimebantur, servitutis pertaesi, Casimirum Poloniae Regem sibi praefecere: qui repetendi veteris juris percupidus, contracto exercitu, in Prussiamque profectus, populos sacramento fidei sibi astrinxit, & equitum arces vexare coepit; cumque Connitium obsideret, Rudolphus Sagoriae princeps, septem millibus militum lectissimis instructus eum adortus est, quamvis Casimirus duodeviginti millia Polonorum sub signis numeraret: in quo praelio Rudolphus quidem occubuit, Casimirus vero ingenti clade accepta equo dejectus atque in fugam actus est (e). Cujus eluendae ignominiae cupidus, bellum redintegraturus ad solvenda militi stipendia ab ecclesiis Gues-

nensi, Wladislaviensi, & Posnanienti caelices, & aliam pretiosam sacram suppellectilem extorsit (f). Quod facinus abominatus Thomas episcopus Cracoviensis summa constantia exactores repulit. Porro Casimirum ab eo bello avocare, atque ad Turcicum suscipiendum impellere conati sunt (g) Pontifex, Imperator, electores principes, Philippus Burgundiae, ac Ludovicus Bavariae duces, quorum legati ex Ratifponensi conventu, de quo meminimus, ipsum adiere; at incassum missae preces. Ceterum Pontifex Nicolaus e Cusa tit. S. Petri ad vincula presbyterum Cardinalem ad Prussiae res componendas eo legavit; de quo munere ipsi injuncto datae sunt haec literae (h).

Nicolaus episcopus servus servorum Dei dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad vincula presbytero Cardinali salutem, & apostolicam benedictionem.

Intra pectoris nostri arcana, exacta meditatione revolventes guerrarum dissidia, inter dilectos filios magistrum, & fratres Hospitalis B. Mariae Theutonicorum Jerusalemitanorum ex una, ac communitates, & nobiles partium Prussiae ex altera partibus, diabolica suggestione suborta, ex quibus, pro dolor! depopulationes terrarum & castrorum, atque calamitates variae successerunt, & nisi ulterius illarum salubriter progressibus obvietur, deteriora prodire poterunt in futurum, ad pacem inter magistrum & fratres, ac communitates, & nobiles praedictos felicem componendam, toto mentis desiderio ferventius intenti, cogitationes non cessavimus diffundere singulariter. Et quia pro nostro in iis exequendis desiderio ad partes illas praesentiam nostram conferre non valeamus, levantes in circuitu oculos nostrae mentis, ad personam tuam, in cujus desiderio geritur pacificare discordes, & errantes in viam ducere veritatis, & quam omnium largitor gratiarum singularibus donis praeveniens, scientia magnitudine, industria caritate, & consilii maturitate multipliciter decoravit, nostrae deliberationis consecimus intuitum, & una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, de tuis meritis & operibus purissimis in omnium Salvatore plenam fiduciam obtinentes, quod in his per tuae providentiae ac sollicitudinis studium, desiderii nostri affectus ad felicem, dante Domino, deduces effectum, te de eorundem fratrum nostrorum consilio, legatum de latere ad Prussiae partes hujusmodi, cum plenaria potestate, auctoritate apostolica tenore praesentium constituimus, & etiam deputamus, ut quae pacis, & concordiae sint inter dissidentes praedictos promoveas, tractes, statuas, componas, consolidas, & confirmas, & singula, quae circa eam pacem necessaria sunt, auctoritate nostra, prout expedire prospere-

Ecclesiasticas operi invadit. (f) Mich. sup. c. 60. Solicitatus ad vendenda arma in Turcas. (g) Chron. mer. l. 23.

(h) Nic. l. 17. p. 476.

Pontificis pro sopiendo eo bello curae.

Card. e Cusa legatus in Prussiam.

NOTE [1] Cum legis in annalibus Lusitanos ad promontorium usque Bonae spei excurrisse, cave credas illos promontorium hoc sive occupasse, sive explorasse, id enim non nisi diu post, anno scilicet 1493. Bartholomaeus Diaz Lusitanicae classis praefectus omnium primus ausus fuit, qui & promontorium illud tormentorum appellavit accepta nominis etymologia ex procellis quas ibi si alibi uspiam saevissimas nautae experiuntur. Kolbe descript. du Cap. de Bonne-Esper. Chap. 2. MANSI

XII. Pruthenorum foedera damnata. (a) *En. sup. c. 29.* Extractum in plures annos bellum. (b) *En. Sylv. ep. 127.* (c) *Id. de Eur. c. 4.* Hieron. Beck in ann. Turc. Chalcondyl. & alii. Georgius Rasciae despotam inanem salutem praesert. (d) *Ann. 1444. n. 6.*

(e) *Lib. 45. p. 50.*

xeris, juxta datam tibi a Deo prudentiam, salubriter exequaris, &c. Datum Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCCCCLIV. kal. septemb. pont. nostri anno VIII.

Profectus in Prussiam legatus cognita causa, Pruthenorum foedera damnavit, eosque proposito anathemate equitum Cruciferorum imperium subire iussit (a), cum illi provinciam ab infidelium manibus vindicassent. Sed ejus mandata inrer bellicos fragores a Pruthenis non audita fuerunt. Extractum itaque bellum est in plures annos summo rei Christianae detrimento: quae ita admodum afflictata jacuit, ut praeviderat Aeneas (b) Sylvius; & Turcae latius grassati sunt: quorum tyrannidem veritus Georgius despota Rasciae, in Hungariam profugus abiit (c) auxilia a Ladislao Rege flagitaturus. Quam calamitatem ille prodita Christi causa ex nimio in Amuratem generum studio sibi met accersivit, quem ille ad catholicum ritum pellicere, habito cum eo de religione colloquio, conatus est: cumque ipsum urgeret argumentis & rationibus ad schisma damnandum, respondit mutandi ritus tempus importunum videri, cum nonaginta annos in eo traduxisset, ne qui apud suos sapientis existimationem pluribus annis sibi peperisset, in extrema aetate desipuisse crederetur; quod antea ex Marino Barletio indicatum est (d).

Addimus ad hujus anni calcem Latini Cardinalis Ursini olim Ostiensis episcopi A. S. L. sanctionem, quam ad mulierum luxum castigandum tulit, quamque his verbis refert Nicolaus Papa (e).

Venerabili fratri Fantino episcopo Paduano.

Dudum bona memoriae Latinus episcopus Ostiensis in partibus illis nempe in Gallia Cisalpina dicta sedis legatus de latere ex certis rationabilibus tunc expressis per eum causis motus, auctoritate legationis suae inter alia statuit & ordinavit, ac districte praecipit, ne in civitatibus & aliis locis suae legationis, de quibus inter alia civitas Paduana tunc extitit, aliqua mulierum, quae duodecim suae aetatis annum transcenderet, in veste, quae ab anteriori parte aperta foret, per civitatem Paduanam procedere vel vestimenta per humum defluentia ultra unum aut ab humero claudis dependentem plicaturam ultra duas palmas deferre praesumeret, quodque mulieres nuptae, quae decimum octavum dictae aetatis annum attingerent, ex quo per annum in conjugio fuissent, omnes in publico caputibus velatis incederent, nec eadem mulieres vestes ex diversis pannis artificiosae confatas in publico deferrent; mulieres vero quae dicto modo confatas tunc habere noscebantur, easdem minime abicere cogit, sed ne illas post per eum praefixum terminum deferrent, districtius inhibuit, & contra facientes, sive statuta & ordinationes hujusmodi contemnerent, omnium indulgentiarum privilegiis, quae in ecclesiis vel praedicationum ipsius legati vel aliorum praetorum auctoritatibus tunc haecenus concessa fuerant, seu in posterum concederentur, nec non omnium sacramentorum ecclesiasticorum participatione privavit, & si ad penitentiam venirent ab hoc vel aliis peccatis suis nullatenus absolventur, nisi coram Deo & sacerdote confessore promitterent, se statutum & ordinationem praedictam de caetero observaturas: quodque si quis sacerdotum secularis vel religiosus eis quae in praemisissis offendere ante satisfactionem condignam aliquod sacramentum ecclesiasticum nisi in mortis articulo constitutis ministrare praesumerent, ab officio & beneficio pariter per unum mensem foret suspensus: & si quis in praemisissis vel circa ea notabiliter forte delinqueret, illum potestate audiendi confessiones perpetuo decrevit esse privandum, &c. Obsolevit ea constitutio, nec ullus animarum fructus secutus est, cum leves mulierculae luxum abicere detrectarent. Monitus itaque Nicolaus V. inde creati animabus periculum, episcopo Patavino provinciam dedit, ut si nullius utilitatis ratio subesset, eam constitutionem auctoritate apostolica rescinderet. Dat. anno MCDLIV. III. kal. aprilis pontif. nostri anno VIII. [I].

Latini Card. constitutio adversus luxum mulierum.

Intenta praevencaturis censurae ecclesiasticae.

Solutae ob mulierum pertinaciam.

An.

NOTAE [1] AD illustrandam anni hujus ecclesiasticam historiam juvat summam hic referre eorum, quae de rebus Bohemicis narrat eorum temporum scriptor Cornelius Zanfiet monachus Leodiensis in chronico relato Veter. monum. to. V. Scribit ergo ille Ladislauum regem hoc anno Pragani ingressum solemnem ac religiosam supplicationem die II. julii in festo Visitationis B. M. V. instituisse; crastina vero die Rokelanam pro concione ad populum loquutum plures articulos male fidei sponte revocasse. Dein ex regis mandato edictum prodidisse ne epistola & Evangelia Bohemice deinceps, sed Latine tantummodo legerentur; ne quis non confessus & contritus Eucharistiam sumere auderet, sicut nec singulis diebus dominicis non confessione expiatis Eucharistia distribuere; sed secundum statuta Ecclesiae; quin nec pueris nisi a hoc paratis daretur. Sacerdotes non exhibentes telles & consecrationis suae literas ad agenda sacra nequaquam admitterentur, matrimonia nisi proclamationibus praeviis jungerentur, ne denique Corpus Christi ex ecclesia efferretur propter periculum. Falsus est insuper Rochelana quod quamvis in sacra scriptura invenimus de communionem calicis, tamen scimus quod in multis locis aliter dispositum est propter pericula, quae omni die proveniebant, & hodie temporibus proveniunt. Haec Historicus. Qua subdola confessione utebatur haereticus, ut simplicibus imponeret; cum aliqui priusquam semper opinioni insisteret, ut in annalibus ad sequentes annos adnotatum est. MANSI

I.

(a) *Gobelin. in comm. Pii II. l. 1.* Conventus in Austria pro gerendo bello sacro.

(b) *Epist. 43. ad Card. S. Angel. ext. in ms. arch. Vat.* De honorificentiore loco certatum.

ANNO humanae salutis millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto indictione III. Germani principes (inter quos Jacobus archiepiscopus Treverensis & Albertus Marchio Brandeburgensis eminebant dignitate) uti fuerat in conventu Francofurtensi constitutum, Imperatorem ad expedienda de bello sacro consilia apud Novam civitatem in Austria adierunt (a); affuere & ex Hungaria plures praefules; proceresque auxilia petitori: ex Italia accessere Joannes episcopus Tullensis legatus apostolicus, & Michael Pitius Alfonso Aragonum & Siciliae Regis orator, tum B. Joannes e Capistrano, qui divino inflammatus studio universos accendere & concitare in Turcas annitebatur; quae accurate narrat Gobelinus. Coactos postea alios conventus in Novacivitate coram Friderico Caesare refertur in epistola ab Aeneas Sylvio scripta (b) ad Cardinalem S. Angeli, ubi de inani gradu potius, quam de bello gerendo in Turcas disceptatum queritur; sic inquit: In Novacivitate anno MCDLV. in conventu coram Caesare cum principibus & legatis, qui aderant ad rem inchoandam, vocarentur, primum contentio orta est de praesidentia. Treverensis archiepiscopus primum a dextris Caesaris locum volebat, & post eum alii electorum legati episcopus Pape legatus primum locum sibi deberi ascebat, & orator Alphonsi Regis supra oratores electorum: Ibi commemoratum est in curia Romana debitum honorem non esse Germanis datum, quando & vicecancellarius ante Romanorum Regem sedere sit ausus, & Regi Hungariae, cui inter Reges quartus est locus, sit locus inter ultimos Cardinales datus, & ipsi electores nequaquam inter Cardinales accepti. Et infra: Bohemi & Hungari in dies expectabantur. Orator Alphonsi Regis asseruit Regem suum ad id bellum promptissimum esse jamque classum habere paratam. Treverensis & aliorum oratores se plenius consulturos, & demum ea facturos, quae veros Christianos decerent, affirmarunt Burgundi quod alias promiserunt, ducem scilicet suum in propria persona pro Christo militaturum. Civitatum postea legati admissi omnia se facturos promiserunt, & numero XXIV. fuere, & pro aliis quoque mandatum habuerunt: sed cum obitus Pontificis Nicolai nunciatus est, haec expeditio ad sequentem annum delata est.

Instructi a Burgundo appa- tus.

Inter ceteros porro principes pium ardorem explicuit Philippus Burgundiae dux, qui fortissimum exercitum sacro crucis symbolo insignitum ducere in hostes fidei parabat: cui singulae urbes ejus subiectae imperio certam auri vim ad bellicos sum-

ptus pendere erant pollicitae: & ille vicissim, ut refert Meyerus (c), sponde- rat eam se in alios usus non derivaturum, neque accepturum nisi expeditionem conficeret. Imperatorem praeterea ad id Pontifex (d) clero ipsius ditioni obnoxio sub- fidarias decumas, tum sacrarum indulgentiarum praemia illis proposuerat (e), qui vel religiosam militiam profiterentur, vel sua impensa militem armis egregie munum tenerent in exercitu: in quo ad divinum praesidium comparandum Tullensem & Atrebatensem episcopos legatos e latere creavit (f), ac Philippo duci haerere, adesseque consilio iussit.

Venerabilibus fratribus Guillelmo Tullensi & Joanni Atrebatensi episcopis salutem, &c.

Dum onus universalis gregis Domini supra nos inchoavit, nobis injunctum attendimus, & nostrum prospicimus imperfectum, videntes, quod nequimus circa singula, per nos solvere debitum apostolicae servitutis, nonnumquam viros pontificali dignitate praeditos, sanctimonia & scientia fulgore praefatos, in quibus fervor orthodoxae fidei, ac timor Domini sanctus permanet, in partem nostrae sollicitudinis assumimus ut ipsae vires nostras supplementibus, ex eorum cooperatione laudabili alleviantes nostri oneris gravitatem, ministeriam nobis commissum, praesertim circa ipsius fidei defensionem, & illius acerrimi ac nefandissimi hostis Machometi Turcorum principis impugnationem, divina favente gratia, facilius, & efficacius exequamur.

Cum itaque, sicut plurimorum fidedigna relatione perceptimus dilectus filius nobilis vir Philippus dux Burgundiae, veluti princeps virtutum omnium elegantia illustratus, ac terra marique potentia inter alios catholicos principes suffultus, Christianae quoque fidei fortissimus athleta & intrepidus pugil, quamprimum quibusdam aliis nostris literis exhortatus, non modo se adversus impiissimum hostem praedictum grandem armatorum exercitum, etiam cum magna nobilium multitudine in manu forti prout sibi gratia Altissimi ministrabit, assumpto crucis vexillo dirigere ac illi tamquam murum, munimen & scutum se opponere, ipsamque pro posse oppugnare, se obtulerit, sed ut id rectius, efficaciusque faceret, illud se facturum sponte voverit, & prope exercitum ipsum paraverit, desideretque summopere, ut pro sua & dicti exercitus majoribus devotione, fortitudine, & gloria, ac hostium eorumdem formidine, unum vel plures praelatos alicujus auctoritatis viros transmittamus, qui in partem nostrae sollicitudinis evocati, nostro & Romanae ecclesiae nomi-

(c) Meyerus in Philipp. Burgund.

(d) Nicol. lib. 18. fe. 196.

(e) *Ibid.* p. 194. Decreti legati A. divini praesidium comparandum Tullensem & Atrebatensem episcopos legatos e latere creavit (f), ac Philippo duci haerere, adesseque consilio iussit.

(f) *Ib.* 45.

Com- mendata a Nicolao eius confilia.

Fideles ad sequenda illius signa sollicitati.

ne, prefato duci, verbo, consilio, & opere in directione exercitus huiusmodi assistant, & illos ex dicto exercitu, quos ad impugnationem hostium predictorum, prompte, utiliter, & animose insurgere conspexerint, in hoc tam sancto tamque laudabili opere corroborent & confirmant; negligentes vero, timidos, & pusillanimes ad illud excitent & inducant, illis in presentia commodum, laudem, & gloriam, in futuro vero seculo premia felicitatis aeternae pollicendo, quorumque comitiva seu praesentia, tamquam angeli lucis comitantibus ac Domino favente, victoriam dux ipse de predictis hostibus gloriosus valeat triumphare, sperantes quod illa, quae vobis commiserimus, per vos, quibus, sicut plurimorum fidedignorum testimonio didicimus, dedit Dominus sapientiam & linguam etiam eruditam, ut sciatis quando & qualiter debeatis proferre sermonem, & in quibus urget iudicii relictio, & providentia consilii, ac censura rigiditas cum expedit in prosperitate devotio, in adversis fortitudo, in agendis circumspectio singularis, & in arduis experientia multipliciter comprobata, solcite, prudenter, animose, & fideliter executioni mandabuntur, motu proprio vos & quemlibet vestrum ad Europae, & alias infidelium, ad quas & per quas transire, vel quas evincere seu debellare dictum exercitum contigerit, & etiam cundo & redeundo per quascumque fidelium partes exercitus ipse transierit, in ipso exercitu nostros legatos misos cum potestate legati de latere, usque ad nostrum & dictae sedis beneplacitum auctoritate apostolica & ex certa scientia facimus, constituimus, & etiam deputamus; ac vos & quemlibet vestrum ad partes & exercitum huiusmodi, tamquam angelos pacis, & nuncios veritatis destinamus, ut vos & quemlibet vestrum in illis pro effectuali impugnatione hostium predictorum, & illarum partium a miserabili ipsorum hostium servitutis iugo liberatione ibidem, auctore Domino, recte gerentes & dirigentes indirecta, nec non aspera convertentes in plana, sicut diligentes cultores ediscoctis & plantatis, evellatis, & destruat, dissipetis & disperdat: prout ad confirmationem & robur fidei orthodoxae, confusio nem hostium, illorum impugnationem, & liberationem predictas expedire cognoveritis, & alias ad ea, quae ad plene legationis pertinent officium & sicut vobis, & quemlibet vestrum Dominus ministrabit.

Decreti legati Apostolici.

Quocirca fraternitatem vestram rogamur, monemus, & hortamur attente, vobis & quemlibet vestrum per apostolica scripta mandantes, ac in remissionem peccaminum injungentes, quatenus divina gratia, & apostolico favore confisi onus huiusmodi, urique sanctum, laudabile, & meritum devota mente suscipiatis vos in huiusmo-

di legationis executione taliter verbo & opere reddaturi, quod ad gloriam Redemptoris nostri, & exaltationem fidei, & hostium illius exterminium, laudem quoque, praesati ducis, nec non animarum salutem, ac pacem, & tranquillitatem fidelium negotium ipsum felices, Deo propitio, & commertorios consequatur effectus, &c. Instruit auctoritate legatos, ut sacerdotia ecclesiasticis, qui in exercitu versati fuerint, conferant, atque religiosos ordines admittant sanctioris vite cupidos: eos qui a fide Christiana defecerint, vel haereticos aut schismatis labe respersti fuerint, rite expiato crimine Ecclesiae aggregent, censuras dissolvant, infamiae notam aboleant, cruce signatis in ea sacra expeditione quadragesimali tempore atque aliis diebus, quibus vetitus est carni um esus (etiam si voto obstricti forent ut abstinerent) carni um, ovorum, casei, lacteriorumque esum permittant: recuperatis ex barbaris urbibus imponant episcopos, quos iurejurando adigant Romano se Pontifici fidos obsequentesque futuros; ac denique omnia statuunt, quae pro augenda divina gloria visa fuerint. *Dat. Rom. apud S. Petrum anno &c. MCCLIV. VI. id. martii anno VIII.*

Ad reprimendos eorundem Turcarum impetus Nicolai sollicitudine, adhibito (a) interprete Dominico Capranica Cardinale Firmiano tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero ineunte hoc anno ictum est foedus (b) inter Pontificem, Aragonum Regem Alfonso, Florentinas, Venetos, & Franciscum Sfortiam ducem Mediolanensem, in annos viginti quinque adversus omnes externos, qui vexandam bello Italiam susciperent. Enituit in eo firmando foedere Cardinalis legati virtus & industria, quem purioris vitae exemplo omnibus praeluxisse, cum frugalitate eximia, neglecto suppelletilis luxu, quem caeteri adamarent, pietate, fide atque innocentia singulari, doctrina & juris pontificii scientia excelluisse Facius (c) refert. Is ergo Venetis, Mediolanensibus, & Florentinis oratoribus stiparus Alfonso, aegre ferentem se inconsulto Laudae foedus sanctum, sermone adortus, ita blandis & prudentibus verbis eum permulsit, ut & ipse assenserit. Afferunt legati orationem idem Facius ac Mariana (d), utque proposuit Regi consulendum quieti Italiae intestinis diurnisque aterritae bellis, in quibus victor similis victis videretur, quamvis non tam de ea pacanda, quam servanda cogitandum foret, imminente bello, quod multis ab hinc saeculis non esset auditum; nec modo de salute Italiae, verum etiam totius reipublicae Christianae agi, agique religionis causam: Mahometem namque, vastata Constantinopoli, oppressaque Graecia, inhiare Italiae, atque in eam eruptionem

Amplissima instrumti potestate.

III. Confirmata pax Italica. (a) Facius de rebus gestis. Alfonso. l. 10. (b) Poggius in eius vita.

Alfonfus ferens ini que pacem delinuitus. (c) Facius ibid.

(d) Mariana. l. 22. c. 16.

Proposita rei Christianae pericula.

Solicitatus ut bellum in Turcas suscipiat.

(a) MS. Val. sign. lit. B. n. 19. p. 34. ad 40. Quo die sanctum foedus.

De mutuis confederandis copiis actum.

Genueses a foedere ab Alfonso male exclusi.

meditari: si Italia sibi discors foret, illius impetus non laturam, cum tanta sit ejus potentia, auri & argenti vis tanta, classium molendarum opportunitas tanta, tantaque hominum ad bellum gerendum multitudo: clausum jam nostris Aegeum mare, clausum mare Ponticum: ipsum pellexisse ad armorum foedus Tartaros multitudinem innumerabiles, & belandi usu formidandos ad Christianorum oppida ad Pontum sita opprimenda: impellere Mahometanos omnes principes ad incumbendum in religionis Christianae perniciem; tot vero impendenda mala sola pace Alfonsoque in eam consensione averti aut levari posse, tantum enim esse Italiae in armis nomen, ut sola pacti publici foederis fama, insolescentem victoriis hostem terrere possit: duce vero strenuo ad Italicas vires in barbarum ducendas & classe valida opus esse; nullum autem aptiorem Alfonso reperiri, qui belli scientiam, auctoritatem, felicitatemque superioribus bellis clarum conjunxerit. Addita fuerunt Pontificis, Venetorum, Insularum ac Florentinorum nomine preces, tandemque pervicere, ut Alfonso ipse pacem amplecteretur: adduci tamen non potuit, neque a legato neque a Gotardo Genuesium oratore, ut Genueses illius foederis beneficio potirentur. Recensentur a Facio singulae illius actiones, quarum praecipuae tantum a nobis delibanda videntur ex publicis de ea re confectis monumentis, quae in MS. codice pergameno Vallicellano extant (a), consignatae hac temporis nota. Anno a nativitate Domini MCCCCLV. die vero dominica XXVI. mensis januarii indictione III. pontificatus sanctissimi domini nostri domini Nicolai divina providentia sacrosanctae Romanae atque universalis Ecclesiae quinti ejusdem nominis summi Pontificis anno VIII. Interjectis nonnullis, insertae sunt initi Laudae superioris anno foederis leges, & aliqua ex iis temperatae.

In primis cum foederati se obstrinxissent ad sumenda arma adversus eum, sive Italus, sive externus foret, qui socium laceraret, & controversia oboriri posset quis provocatus vel provocans existimandus esset, causae cognitio alii foederatorum parti delata est. Praeterea cum ad communem tutelam vires conferre crevissent, & Veneti equitum octo millia, peditem quatuor, totidem alia equitum peditemque millia Mediolani dux, ac Florentini quinque millia equitum, peditem duo millia, suis sumptibus sustentare ex foedere iussi essent, Alfonso & non pauciores copias quam Veneti, vel insuper se paratum pollicitus est. Cumque Genueses in Laudensi foedere comprehensi essent, si vellent accedere, Alfonso, ut dictum est, eos exclusit, pro-

fectus se non cedere juri, quod in eos obtendebat nec si bellum iis moveret, Florentinos, Mediolanensem, & Venetos eo se implicaturos, ullaque Genuesibus supplicia submissuros, quod quidem in rei Christianae damnum versum est: denique Borsio Mutinae principi accedendo foederi reservatus locus. Ad pontificiam vero dignitatem tuendam adjectae hae leges.

Affectus pacis benefico Mutinae princeps.

IV. Item quamvis pro honore, statu, pace, & tranquillitate praesati sanctissimi Domini nostri, ac sanctae Romanae Ecclesiae, quae sanctorum fidelium mater est & magistra, quilibet fidelis Christianus operari & elaborare teneatur, tamen considerans praesatus serenissimus Rex tanquam catholicus princeps una cum praesatis magnificis oratoribus, quod Reges & principes Christiani majore quodam ad haec vinculo tenentur & obligantur, voluit ac promisit pro se & illustri domino Ferdinando de Aragonia filio suo primogenito duce Calabriae, & heredibus, ac successoribus eorundem consentientibus, & pariter promittentibus praesatis magnificis dominis oratoribus, quod praesati sanctissimi domini nostri Papae & suorum successorum canonice intrantium, ac praesata sacrosanctae Romanae ecclesiae auctoritas, dignitas, praeceminentia, honor, & status bona fide pro posse conservabitur & manutenebitur pacificus & tranquillus per omnes & singulos, in presenti pace, confederatione, & liga confederatos, & colligatos & eorum quemlibet, ac de cetero colligandos, eorumque complices & sequaces, nec aliquo quaesito colore directe vel indirecte in damnum, jacturam, praesudicium, vel dedecus eorundem, huiusmodi pax, confederatio, & liga intelligi aut retorqueri possit, vel debeat quoquo modo: quinimmo quod praesati sanctissimi domini nostri, suorumque successorum, ac praesata sacrosanctae Romanae ecclesiae patrimonium, provincias, civitates, terras, castra, loca, domitia, jurisdictiones, & jura, vasallos, feudatarios, vicarios, ac subditos quoscumque, mediate vel immediate, inter Italiam subiectos tueri ac defendere cum effectu ab omni impugnatione, invasione, molestatione contra quamcumque personam, quacumque dignitate praesulgeat, dominium, communitatem, universitatem, capitaniam, societatem vel congregationem gentium armorum quarumcumque, nec non auxilium & favorem realiter & cum effectu, sicut pro uno ex colligatis vel confederatis impendere & praestare teneantur & debeant.

Pontificis honori consul-tum.

intra.

Possit quoque sanctissimus dominus noster sui que successores legitime intrantes & canonice, ut praedicitur, omnibus & singulis capitulis, quae in presenti pace, confederatione, & liga in favorem & commodum cuiuscumque confederatorum in posterum

Admit-
tendi ac-
cedentes
fœderi da-
ta facult-
tas Ponti-
fici.

apposita foret, uti, gaudereque ac pro se recipere & acceptare orantes & supplicantes omnes tam præfatus serenissimus Rex, quam magnifici oratores prædicti vice & nomine illustris domini Venetorum, & illustris domini ducis Mediolani, & etiam communitatis Florentiæ, præfato sanctissimo domino nostro, ut pro se & suis successoribus canonicè intrantibus, quo facilius & paratioribus animis singula contra infideles parare & exequi possint, & ut volentes personaliter aut per alios facultatem & potentiam sibi a Domino datam contra inimicos crucis Christi salvatoris nostri experiri absque metu & suspitione molestationis aut periculi suorum dominiorum securius id facere queant, huiusmodi pacem, confœderationem, & ligam cum omnibus & singulis præinsertis capitulis benedicere, approbare, tanquam pater omnium & dominus ac caput ingredi, inire, ac confirmare dignetur, & contra quemcumque eam infringere aut turbare volentem provideat una cum eligendis per dominos in præfenti pace, confœderatione, & liga confœderator & colligatos petendi subsidii aut auxilii tempore in eo casu, de quo in quodam capitulo de hoc mentionem faciente continetur, faciatque modis omnibus possibilibus & remediis opportunis inviolabiliter observari, ac huiusmodi unitatis, pacis, charitatis, confœderationis, & ligæ, ut præfertur, conservator, protector, & custos esse dignetur.

V.
Navata a
Card.
Firmanio
opera.

Addunt superiores tabulæ Dominicum Cardinalem legatum amplissimis fretum mandatis pontificio nomine id fœdus confirmasse: tum a Pontifice eum numerum equitum peditumque ad communem tutelam sustentatum iri pollicitum esse, de quo a fœderatorum oratoribus conventum cum ipso foret etiam tum, daturum se operam, ut idem Pontifex pacta, auctoritate apostolica communiret, atque in conflata societate se conferret: utrumque autem Nicolaus hoc diplomate cumulate præstitit (a).

(a) Lib.
26. ep. cur.
p. 53. &
lib. di-
vers. bul-
lar. p. 176.
Confir-
mata pax
a Nicol.

Ad futuram rei memoriam.
Cum nuper oratores dilectorum filiorum nobilium virorum Francisci Foscarini Venetiarum & Francisci Sfortie Mediolani ducum, nec non priorum artium & vexilliferi iustitie populi & communis Florentiæ huc ad nos venissent, petentes ut in protectione eorum ad charissimum in Christo filium nostrum Alfonso Aragonum Regem illustrem pro pace & liga inter se ipsos tractanda vellemus in huiusmodi laudabili proposito cooperatores esse, & futurae unionis, si Deus ita annuisset, protectionem suscipere, nos considerantes quam uberes & Deo placentes fructus eiusmodi miraculum pacis & ligæ in Dei populo, & maxime in hoc diuturno bello afflictâ Italia, afferre possent, si finem optatum consequeretur hoc præsertim

tempore, in quo ob imminentiâ Christianitati pericula fidelium conjunctio in primis est necessaria, missimus ad memoratum Regem, una cum eisdem oratoribus dilectum filium Dominicum tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum Cardinalem Firmanum tanquam angelum pacis A. S. L. de latere, cuius eximias virtutes fidem & circumspersionem in plurimis & gravissimis rebus sumus experti.

Domini-
cus tit. S.
Crucis
missus a
Nic.

Cum itaque, disponente Altissimo, cuius miserationes sunt super omnia opera ejus, hæc pax, confœderatio, & liga felicem eventum assecuta fuerit, ac idem legatus, habens a nobis ad hoc specialem potestatem & facultatem præfatum, confœderationem, & ligam vice & nomine nostro & Romanæ ecclesiæ, & successorum nostrorum canonicè intrantium inveniit, contraxerit, approbaverit, & confirmaverit, ac promiserit quod dictam confœderationem & ligam ratam, gratam, & acceptatam haberemus, & quod nostris apostolicis patentibus literis benediceremus & confirmaremus, ac mandarem ab omnibus firmiter observari, prout in instrumento publico super inde confecto latius continetur, nos quæ capitula huiusmodi pro sancta pace & liga confecta, ac omnia in eis contenta diligenter consideramus, cupientes salutare pacis bonum conservari, pariterque augeri pro imminente Christianitatis necessitate, ut eo facilius furori Turcarum resisti possit, instantibus quoque supplicationibus huiusmodi permoti, auctoritate apostolica, prædicta, ac omnia & singula in eis contenta, quorum omnium ac literarum & instrumenti prædictorum tenores hic haberi volumus pro sufficienter expressis, & specificè declaratis, rata habentes & grata, illa ex certa nostra, & venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & consensu tenore præsentium nostro & successorum nostrorum canonicè intrantium nomine inimus, contrahimus, recipimus & acceptamus, auctoritate quoque apostolica, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum, ac nostra benedicimus, approbamus, confirmamus, eamque acceptatam, & ratam, & gratam, omnino facturi & curaturi quantum in Deo poterimus quod ab omnibus usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observetur, suppletentes etiam omnes & singulos defectus, si qui forsitan intervenissent in eisdem.

Fœdus ab
eo confir-
matum.

Adjecta
apostolica
auctori-
tas.

Pro observantia autem omnium & singulorum per eundem Cardinalem conclusorum per præsentem nostro & successorum prædictorum nomine publicamus, quod belli tempore ad nostra & Romanæ ecclesiæ stipendia nos tenemur tenere equitum duo millia, peditum duo millia, pacis vero tempore equitum duo millia, & peditum mille gentium bonarum, prout & ipsa communitas Florentina tenere debere se astringit, man-

Publica
pro con-
fecta pace
lætitia si-
gna.

mandantes, ordinantes, & statuentes præfatum pacem & ligam ad communem omnium lætitiâ, & ut fideles populi hoc intelligentes paratioribus animis sent ad fidei nostræ Christianæ defensionem contra Turcas, & majori fiducia ad hanc salutarem expeditionem incumbant, videntes fundamenta salutis & pacis facta jam esse, Venetiis, Mediolani, Placentiæ, & Ferrariæ, ac in eorundem dominiis & territoriis die xxv. martii solemniter, ut moris est, proclamari & publicari, nec non signa lætitiæ cum processionibus & aliis consuetudinibus fieri. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ M. CCCCLIV. kal. martii pontificatus nostri anno VIII.

VI.
Athensæ
expugna-
ta a
Turcis.
(a) Tur-
cogr. l. 2.
p. 137.

Inter hæc autem expugnavit hoc anno Athenas Mahometes, ut tradit Turcogræcæ historiæ auctor (a): quin etiam idem Turcæ Tartarique juncti fœdere Capham prænobilem in Taurica Cherfoneo Genuensium coloniam, aliaque eorundem ad mare Ponticum sita loca Christianis eripere, Latinumque nomen in oriente delere parabant. Quo tristis accepto nuntio Christi vicarius omnes Genuensium reipublicæ clientis literis cohortatus est (b), ut confirmatis animis ad hostium retundendos impetus se accingerent, opemque adversus barbaros læturus cœlestis præmium esse pollicitus (c).

(b) Lib.
18. p. 367.

(c) Lib.
18. bull.
seer. p.
367.

Dilectis filiis nobilibus viris protectoribus compararum S. Georgii civitatis Januæ, salutem, &c.

Cassa in
periculum
adducta.

Cum a fidedignis facti fuerimus certiores, impios Christiani nominis hostes Tartaros & Turcos constituisse præclaram potentissimamque urbem Capham, & alia loca dominio Januensi ad mare Ponticum subdita vere proximo invadere, audito quod vos ad dictæ civitatis pro populi in Christo Redemptore confidentis defensione, multas terras marique impensas facere incepistis, quas tamen videmini majores diem pro reum necessitate facturos, decens atque necessarium duximus populos omnes Januensi dominio subditos, ad ipsa impensarum onera pro viribus adjuvanda, ita excitare atque animare, ut tam bono, tam necessario operi contribuentes, æternæ beatitudinis præmia consequantur. Omnes igitur utriusque sexus, etiam in religione & sacerdotio constitutos, civitatum, castrorum, terrarum, & locorum quorumcumque dominio Januensi subditorum habitatores, per viscera misericordie Dei nostri hortamur, monemus, atque requirimus, ut ad hanc civitatis, & locorum defensionem, qui commode possunt personaliter se conferrent; alii vero, quibus personalem operam exhibere minus est commodum, pro modo facultatum suarum & divitarum sibi a Deo datarum auxilium, larga manu & libenti animo exhibere, recepturi a piissimo Deo nostro bono An. Eccl. Tom. XXIX.

Populi ad
ferendam
illi operam
solicitati.

rum omnium remuneratores, & in præfenti seculo, inter mundi & huius vitæ fluctuationes, abundantiam gratiarum, ac post finitum humane conditionis cursum, æternæ felicitatis gloriam habituri, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCC. LIV. pridie non. januarii pontificatus nostri anno VIII.

Dum collabebatur in oriente Christiana religio, propagabatur Divinæ providentiæ consilio ad meridiem, ac Lusitani ad Indos sulcato Oceano iter moliebantur. Jam plures insulas subegerant, in quibus templa Deo optimo maximo posuerant, ac gentiles ad Christianam facta perduxerant; tum Ghineam vastissimam provinciam aperuerant, eisque occuparunt portus, tam egregii facinoris auctore præcipuo Henrico principe Regis patruo. Ne vero cæteræ nationes illectæ lucro in eas se conferrent oras, ipsarumve affectarent imperium, quod a Castellanis superiori anno tentatum vidimus, Pontifex amplissimo diplomate pronuntiavit tum Septimum reliquam Africam a promontoriis Boradoc & Nam ad Ghineam usque, vel etiam ultra ad antarcticum Lusitani juris esse, omniaque Saracenorum aliorumque infidelium interjacentium regna cum obiacentibus insulis Lusitanæ coronæ addita ex amplitudine sacrosanctæ potestatis fuisse, qua de re subscriptis verbis conceptum fuit apostolicum diploma (d).

VII.
Propagata
in Æthio-
pia occi-
dua reli-
gio.

(d) Lib.
18. p. 419.

Ad perpetuam rei memoriam.
Romanus Pontifex regni cœlestis clavigeri successor, & vicarius Jesu Christi, cuncta mundi climata omniumque nationum in illis degentium qualitates paternâ consideratione discutens, ac salutem querens & appetens singulorum, illa perpenâ liberatione salubriter ordinat & disponit, que grata divinæ Majestati fore conspicit, & per qua omnes sibi divinitus creditus ad unicum ovile Dominicum reducat, & acquirit eis felicitatis æternæ præmium, ac veniam impetret animabus, qua eo certius, auctore Domino, provenire credimus, si condignis favoribus & specialibus gratiis eos catholicos prosequamur Reges & principes, quos veluti Christianæ fidei athletas & intrepidus pugiles non modo Saracenorum caterorumumque infidelium Christiani nominis inimicorum feritatem reprimere, sed etiam ipsos, eorumque regna ac loca, etiam in longissimis, nobisque incognitis partibus consentientia, pro defensione & augmento fidei huiusmodi debellare, suoque temporali dominio subdere, nullis parcendo laboribus & expensis, facti evidentia cognoscimus, ut Reges & principes ipsi, sublati quibusvis dispendiis ad tam saluberrimum tamque laudabile prosequendum opus per amplius augeantur.

Quæ sit
vera Re-
gum laus.

Ad nostrum siquidem nuper, non sine ingenti gaudio, & nostræ mentis lætitia per-

Henrici Principis gesta insignia.

venit auditum, quod dilectus filius nobilis vir Henricus infans Portugaliae, charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Portugaliae & Algarbii regnorum Regis illustris, patriis inharens vestigiis clarae memoriae Joannis dictorum regnorum Regis ejus genitoris, ac zelo salutis animarum, & fidei ardore plurimum succensus tanquam catholicus, & verus omnium creatoris Christi miles, ipsiusque fides acerrimus ac fortissimus defensor, & intrepidus pugil, ejusdem Creatoris gloriosissimum nomen per universum terrarum orbem etiam in remotissimis & incognitis locis divulgari, extolli, & venerari, nec non illius ac vivifica, qua redempti sumus crucis inimicos perfidiae Saracenos videlicet, ac quoscumque alios infideles ad ipsius fidei gremium reduci, ab ejus incunte aetate totis aspirans viribus, post Ceptensem civitatem in Africa consistenter per dictum Joannem Regem, ejus subactam dominio, & post multa per ipsum infantem nomine dicti Regis contra hostes & infideles praedictos, quam etiam in propria persona, non absque maximis laboribus, & expensis, ac rerum & personarum periculis & iactura, plurimorumque naturalium suorum caede gesta bella, ex tot, tantisque laboribus, periculis, & damnis non fractus neque territus, sed ad hujusmodi laudabilis & pii propositi sui prosecutionem in dies magis atque magis exarscens, in Oceano mari quasdam solitarias insulas fidelibus propalarit, ac fundari & construi inibi fecit ecclesias, & altaria loca, in quibus divina celebrantur officia, ex dicti quoque infantis laudabili opera & industria quamplures diversarum in dicto mari existentium insularum incolae seu habitatores, ad veri Dei cognitionem venientes, sacrum baptismum susceperunt ad ipsius Dei laudem & gloriam, ac plurimorum animarum salutem, orthodoxae quoque fidei propagationem, & divini cultus augmentum.

Atlantici oceani insulares Christi fide imbuiti.

Ad Indos conquistatum maximo labore iter.

Præterea cum olim ad ipsius infantis pervenisset notitiam, quod nunquam, vel saltem a memoria hominum non consuevisset per hujusmodi Oceani mare versus meridionales & orientales plagas navigari, illudque nobis occiduis adeo foret incognitum, ut nullam de partium illarum gentibus certam notitiam haberemus, credens se maxime in hoc Deo præstare obsequium, si ejus opera & industria mare ipsum usque ad Indos, qui Christi nomen colere dicantur, navigabile fieret, sicque cum eis participare, & illos in Christianorum auxilium adversus Saracenos & alios hujusmodi fidei hostes commovere posset, ac nonnullos gentiles seu paganos nefandissimi Machometi secta minime infectos populos inibi medio existentes continuo debellare, eisque incognitum sacratissimum Christi nomen predicare, ac facere predicari, re-

gia tamen semper auctoritate munitus, a viginti quinque annis citra, exercitum ex dictorum regnorum gentibus, maximis cum laboribus, periculis, & expensis in velocissimis navibus caravellis nuncupatis ad perquirendum mare, & provincias maritimas versus meridionales partes, & polum antarcticum annis singulis fere mittere non cessavit, sicque factum est, ut cum naves hujusmodi quamplures portus, insulas, & maria perlustrassent, ad Gbineam provinciam tandem pervenirent, occupatisque nonnullis insulis, portibus, ac mari, eidem provinciae adjacentibus, ulterius navigantes ad ostium cujusdam magni fluminis Nilii communiter reputati, (eos fuisse deceptos postea compertum,) pervenirent, & contra illarum partium populos, nomine ipsorum Alfonsi Regis & infantis per aliquos annos guerra habita exitit, & in illa, quamplures inibi vicina insula debellata, ac pacifice possessa fuerunt, prout adhuc cum adjacenti mari possidentur. Exinde quoque multi Gbinei & alii nigri vi capti, quidam etiam non prohibitarum rerum permutatione, seu alio legitimo contractu emptionis ad dicta sunt regna transmissi. Quorum inibi in copioso numero ad catholicam fidem conversi existerunt, speraturque, divina favente clementia, quod si hujusmodi cum eis continuetur progressus, vel populi ipsi ad fidem converterent, vel saltem multorum ex eis anima Christo lucrifient.

Cum autem, sicut accepimus, licet Rex & infans praefati, qui cum tot tantisque periculis, laboribus, & expensis, nec non perditione tot naturalium regnorum hujusmodi, quorum inibi quamplures perierunt, ipsorum naturalium duntaxat freti auxilio, provincias illas perlustrari fecerunt, ac portus, insulas, & maria hujusmodi acquisiverunt, & possederunt, ut praefertur, ut illorum veri domini, timentes ne aliqui cupiditate ducti, ad partes illas navigarent, & operis hujusmodi perfectionem, fructum, & laudem sibi usurpare, vel saltem impedire cupientes, propterea seu lucri commodo aut malitia, ferrum, arma, lignamina, aliasque res & bona ad infideles deferri prohibita portarent vel transmitterent, aut ipsos infideles navigandi modum edocerent, propter quae eis hostes fortiores, ac duriores fierent, & hujusmodi prosecutio, vel impediretur, vel forsitan penitus cessaret, non absque offensi magna Dei, & ingenti totius Christianitatis opprobrio, ad obviandum praemissis ac pro suorum juris & possessionis conservatione, sub certis tunc expressis gravissimis poenis prohibuerint, & generaliter statuerint, quod nullus, nisi cum suis navibus ac navibus & certi tributi solutione, obtentaque prius de super expressa ab eodem Rege vel infante licentia ad dictas provincias navigare, aut in earum partibus contractare, seu in ma-

Subacti a Lusitanis Ethiopis occidui.

Plures religione Christi informati.

VIII.

Prohibita externis in eas oras navigatio.

Amputata litium materies.

Partum in regna barbarica jus Lusitano confirmatum.

ri piscari praesumerent, tamen successu temporis evenire posse, quod aliorum regnorum, seu nationum persone invidia, malitia, aut cupiditate ductæ, contra prohibitionem praedictam absque licentia & tributi solutione hujusmodi, ad dictas provincias accedere, & in se acquisitis provinciis, portibus, insulis ac mari, navigare, contractare, & piscari praesumerent, & exinde inter Alfonsum Regem ac infantem, qui nullatenus se in his sic deludi paterentur, & praesentes praedictos quamplura odia, rancorer, dissensiones, guerra, & scandala, in maximam Dei offensam & animarum periculum verisimile subsequi possent, & subsequerentur; nos praemissa omnia & singula debita meditatione pensantes, & attendentes, quod cum olim praefato Alfonsi Regi quosdamque Saracenos & paganos, aliosque Christi inimicos ubicumque constitutos, ac regna, ducatus, principatus dominia, possessiones, & mobilia, ac immobilia bona, quaecumque per eos detenta ac possessa, invadendi, conquirendi, expugnandi debellandi, & subjugandi, illorumque personas in perpetuam servitutem redigendi, ac regna, ducatus, comitatus, principatus, dominia, possessiones, & bona, sibi & successoribus suis applicandi, appropriandi, ac in suos, successorumque suorum usus & utilitatem convertendi aliis nostris literis plenam & liberam inter caetera concesserimus facultatem: dicta facultatis obtentu idem Alfonsus Rex, seu ejus auctoritate praedictus infans iuste & legitime insulas, terras, portus & maria hujusmodi acquisivit, ac possedit, & possidet, illaque ad eundem Alfonsum Regem & ipsius successores de jure spectant & pertinent, neque quis alius etiam Christi fidelis, absque ipsorum Alfonsi Regis & successorum suorum licentia specialia de illis se haftenus intromittere licite potuit, nec potest quovomodo; ut ipsi Alfonsus Rex ejusque successores, & infans eo ferventius huic tam piissimo ac praclaro, & omni aetate memoratu dignissimo operi, in quo cum in illo animarum salus, fidei augmentum, & illius hostium depresso procurantur, Dei, ipsiusque fidei ac republicae universalis Ecclesiae rem agi conspiciamus, insistere valeant & insistant, quos sublati quibusvis dispendiis amplioribus se per nos & sedem Apostolicam favoribus ac gratiis munitor fore conspexerint, de praemissis omnibus & singulis plenissime informati, motu proprio, non ad ipsorum Alfonsi Regis & infantis, vel alterius pro eis nobis super hoc oblate petitionis instantiam, maturaque prius de super deliberatione praehabita, auctoritate apostolica, & ex certa scientia, de apostolica potestatis plenitudine, literas facultatis praefatas, quarum tenores de verbo ad verbum praesentibus hiberi volumus pro insertis cum omnibus & singulis in e-

is contentis clausulis, ad Ceptam & praedictam, ac quaecumque alia, etiam ante datam dictarum facultatis literarum acquisitionem, & ad ea quae in posterum nomine dictorum Alfonsi Regis, suorumque successorum & infantis, in ipsarum ac illis circumvicinis, & ulterioribus ac remotioribus partibus infidelium seu paganorum manibus acquiri poterunt, provincias, insulas, portus, & maria quaecumque extendi, & illas sub eisdem facultatis literis comprehendendi, ipsarumque facultatis, & praesentium literarum vigore jam acquisita, & quae in futurum acquiri contigerit, postquam acquisita fuerint, ad praefatum Regem & successores suos ac infantem, ipsamque conquestam, quam a capitibus de Baradoc & de Nam usque per totam Gbineam & ultra versus illam meridionalem plagam extendi, barum serie declaramus, & ad ipsos Alfonsum Regem, & successores suos ac infantem, & non ad aliquos alios spectasse, & pertinuisse, ac in perpetuum spectare, & pertinere de jure, nec non Alfonsum Regem & successores suos, ac infantem praedictos in illis & circa ea quaecumque prohibitiones, statuta, & mandata etiam poenitentia & cum cujusvis tributi impositione facere, ac de rebus propriis, & aliis ipsorum dominiis disponere & ordinare potuisse, ac nunc & in futurum posse libere & licite tenore praesentium decernimus, & declaramus, ac posterioris juris & cautela suffragio jam acquisita, & quae in posterum acquiri contigerit provincias, insulas, portus, loca, & maria, quaecumque, quovomodo, & qualicumque fuerint, ipsamque conquestam a capitibus de Baradoc & de Nam praedictis Alfonsi Regi & successoribus suis Regibus dictorum regnorum, & infanti praefatis perpetuo donamus, concedimus, & appropriamus per praesentes.

Præterea cum ad perficiendum opus hujusmodi multipliciter sit opportunum, quod Alfonsus Rex & successores ac infans praedicti, nec non persone, quibus hoc duxerint, seu aliquis ipsorum duxerit committendum, illius dicto Joanni Regi, per felicis recordationis Martinum V. & alterius indultorum, etiam inclite memoriae Eduardo eorumdem regnorum Regi, ejusdem Alfonsi Regis genitori, per pie memoriae Eugenium IV. Romanos Pontifices praedecessores nostros concessorum, versus dictas partes cum quibusvis Saracenis & infidelibus de quibuscumque rebus & bonis ac virtualibus emptiones & venditiones prout contraxerint, facere, necnon quoscumque contractus inire, transigere, pactari, mercari, ac negotiari, & merces quascumque ad ipsorum Saracenorum & infidelium loca dummodo ferramenta, lignamina, funes, naves, seu armaturarum genera non sint, deferre, & ea dictis Saracenis & infide-

Et in ca. quae in posterum comparanda erunt.

Concedendum in is regnis legum auctoritas collata.

IX. Martini V. & Eugenii IV. confirmata privilegia.

Concessa
extruenda
eccliesiarum
potestas.

libus vendere, omnia quoque alia & singula in praemissis, & circa ea opportuna vel necessaria facere, gerere, vel exercere, ipsique Alfonso Rex, successores, & infans in jam acquisitis, & per eum acquirendis provinciis, insulis, ac locis quascumque ecclesias, monasteria, & alia pia loca fundare, ac fundari, & construere, nec non quascumque voluntarias personas ecclesiasticas seculares quorumvis etiam mendicantium ordinum regulares [de superiorum tamen suorum licentia] ad illa transmittere, ipsaque personae inibi etiam quae advenierint commorari, ac quorumcumque in dictis partibus existentium, vel accedentium confessiones audire, illisque auditis, in omnibus, praeterquam sedi praedictae reservatis casibus, debitam absolutiorem impendere, ac poenitentiam salutarem injungere, nec non ecclesiastica sacramenta ministrare valeant, libere ac licite, decernimus, ipsique Alfonso & successoribus suis Regibus Portugalliae, qui erunt in posterum, & infans praefato, concedimus & indulgemus, ac universos & singulos Christianos, ecclesiasticos, seculares, & ordinum quorumcumque regulares, ubilibet per orbem constitutos cujuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, vel praecipientiae fuerint, etiam si archiepiscopali, episcopali, imperiali, regali, reginali, ducali, seu alia quacumque majori, ecclesiastica vel mundana dignitate praesulgeant, obsecramus in Domino, & per asperionem sanguinis domini nostri Jesu Christi, cuius ut praemittitur, res agitur, exhortamur, eisque in remissionem suorum peccaminum injungimus, nec non hoc perpetuo prohibitionis edicto distriktius inibemus, ne ad acquisita seu possessa nomine Alfonso Regis, aut in conquesta hujusmodi consistencia provincias, insulas, portus, maria, & loca quaecumque, seu alias ipsis Saracenis infidelibus vel paganis arma, ferrum, lignamina, aliaque a jure Saracenis deferri prohibita quoquomodo, vel etiam absque speciali ipsius Alfonso Regis, & successorum suorum & infans licentia, merces, & alia a jure permissa deferre, aut per maria hujusmodi navigare, seu deferri vel navigari facere, aut in illis piscari, seu de provinciis, insulis, portibus, maribus & locis, se aliquibus eorum, aut de conquesta hujusmodi seu intrmittere, vel aliquod, per quod Alfonso Rex & successores sui, & infans praedicti quominus acquisita & possessa pacifice possideant, ac conquestum hujusmodi prosequantur, & faciant per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, opere vel consilio facere aut impedire quoquo modo praesumant.

Ferrum
& lignamina
ad barbaros
deferri
vetita.

Qui vero contrarium fecerit, ultra poenas contra deferentes arma & alia prohibita Saracenis quibuscumque a jure promul-

gatas, quas illos incurere volumus ipso facto, si persona fuerint singulares excommunicationis sententiam incurant, si communitas, vel universitas, civitas, castrum, villa seu loci, ipsa civitas, castrum, villa, seu locus interdicto subjaceat eo ipso, nec contrafacientes ipsi vel aliqui eorum ab excommunicationis sententia absolvantur, nec interdicti hujusmodi relaxationem apostolica, vel alia quavis autoritate obtinere possint, nisi ipsi Alfonso & successoribus suis, ac infanti, prius pro praemissis congrue satisfecerint, aut desuper amicitiam concordaverint cum eisdem; mandantes per apostolica scripta venerabilibus fratribus nostris archiepiscopo Olixbonensi, Silwensi, ac Ceptensi episcopis; quatenus ipsi, vel duo, aut unus eorum per se, vel alium, seu alios, quotiens pro parte Alfonso Regis & illius successorum, ac infans praedictorum vel alicujus eorum desuper fuerint requisiti, vel aliquis ipsorum fuerit requisitus, illos quos excommunicationis & interdicti sententias hujusmodi incurrisse constiterit, tamdiu dominicis, aliisque festivois diebus in ecclesiis, dum inibi major populi multitudo convenit ad divina, excommunicatos, & interdictos, aliisque poenis praedictis innodatos fuisse, & esse auctoritate apostolica declarent & denuncient, nec non ab aliis nunciari & ab omnibus artibus evitari faciant, donec pro praemissis satisfecerint, seu concordaverint ut praefertur. Contradictores, &c. Dat. Roma apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLIV. VI. id. januarii pontificatus nostri an. VIII. Hoc diploma confirmatum est a Callisto (a) insequenti anno, insertumque nono illius diplomati, quod exordium ducit, ab his verbis: Inter caetera quae nobis divina disponente, &c. & hac temporis formula consignatum est. Dat. Roma apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLV. III. id. martii pontificatus nostri anno I. Nec praetermittimus conditam a Nicolao (b) Treverentem academiam cum Jacobus Sirik archiepiscopus literarum decus in suum principatum revocare peroptaret.

Censurae
ecclesiasticae
praevaricatoris
infliguntur.

(a) Callisto I. ep. sec. Treverentis academia a Nicolao instituta.

(b) Lib. bull. sec. p. 378. X. Nicolaus arthritide vexatus doloribus emoritur. Praevidet mortem. (c) S. Anton. 3. p. tit. 2. c. 14. in princ. Ejus ad Cardinales oratio. (d) Manett. 1. 3. in vit. Nicol. V. rom. bibl. Vat. sig. n. 2049.

Audite audite inquam venerabiles fratres rationes causasque, quas generationes vestras scire atque intelligere volumus. Romanae namque ecclesiae auctoritatem maximam & summam esse illi soli intelligunt, qui

Qua arte
servanda
majestas
Ecclesiae.

qui originem & incrementa sua ex literarum cognitione perceperunt, caeterorum vero cunctorum populorum turbae literarum ignare penitusque expertes, quamvis doctis & eruditissimis viris assentiri videantur, nisi tamen egregiis quibusdam visis moveantur, profecto illa omnis eorum assensus debilitas & imbecillitas fundamentis innixa diuturnitate temporis ita paulatim elabitur, ut plerumque ad nihilum recidat. At vero cum illa vulgaris opinio doctorum hominum relationibus fundata doctores edificis perpetuis quodammodo, monumentis ac testimoniis pene sempiternis quasi a Deo fabricatis indies usque adeo corroboratur & confirmatur, ut in vivos posteroroseque illarum admirabilium constructionum decus conspecturos continue traducatur, atque per hunc modum conservatur & augetur religio, atque sic conservata & aucta admirabili quadam devotione colitur. Ad hanc Christianorum populorum erga Romanam ecclesiam & sedem Apostolicam devotionem tuta quadam habitatoribus ipsis, ac terribiles inimicis oppidorum urbiumque munitiones accedunt, quae nimirum per has magnorum edificiorum constructiones adversus externos hostes ac domesticos novarum rerum cupidos quotidie diripiendi gratia conspirant, & in grave ecclesiasticorum & ecclesiarum damnum insurgentes munitiones reddunt. Quocirca nos & Gualdi, ut a nobis incipiamus & Assisi, & Fabriani, & in utraque Civitate castellana & Narnia, & Urbevetere, Spoleti, & Viterbi, & multis aliis ecclesiis nostrae locis plura peregrina ad certum quendam & expressum utriusque devotionis munitionisque effectum edificia condidimus, atque eidem causis abundantius vehementiusque adducti multa & quidem singularia hic in urbe opera non immerito inchoavimus, quanto enim haec alma urbs caeteris omnibus major & dignior habetur, quantoque ampliori cunctarum Christianorum populorum devotione magis celebratur & colitur, tanto profecto cum aliis omnibus ornatiorem atque munitiorem fore oportere censuimus, praesertim cum in perpetuum summorum Pontificum sedem atque aeternum pontificiae sanctitatis habitaculum ab omnipotente Deo constitutum fuisse non ignoraremus, proinde, ut urbis moenia pluribus hinc inde locis collapsa & confragosa reparavimus, multisque turribus circumquaque munivimus, ac nova insuper cum crebris propugnaculis absolvimus. Quadraginta praeterea sanctarum stationum basilicas a Gregorio magno praedecessore nostro ab origine institutas pene ad ultimam ab solutionem reformavimus atque ad extremum hoc palatium, in quo nunc sumus, idoneum summorum Pontificum domicilium & hoc sacrosanctum Petri Apostolorum principis templum huic nostrae domui contiguum cum magno ac novo vico adiacente pro di-

Cur munitur
arces.

Cur augeatur
urbis decora.

gna quadam & secura cum capitis, tum omnium membrorum, & totius curiae habitatione jam pridem edificare & reformare inchoavimus, quae quidem opera, ut antea videtis inchoata, nisi mors a tergo inopinata pervenisset, omnipotentis Dei gratia & SS. Apostolorum Petri & Pauli auctoritate & potestate adjuti, quando ea boni gratia agebamus, usque perduxissemus, quae quidem, si, ut cupiebamus, expleta fuissent, aut si ut institueramus ullo unquam tempore in posterum absolventur, profecto successores nostri majori quam Christianorum omnium populorum veneratione adorerentur, atque tute & secura intra urbem commorantes impias & consuetas & externorum hostium & domesticorum quoque inimicorum persecutiones facilius evitarent. Quibus quidem nos causis non ambitione, non pompa, non inani gloria, non fama, non diuturniori nominis nostri propagatione, sed majore quadam Romanae ecclesiae auctoritate & ampliore sedis Apostolicae apud cunctos Christianos populos dignitate, ac certiori usitatarum persecutionum evitacione, talia tantaque edificia mente & animo conceperamus, &c. Recentis deinde persecutionibus & insidiis, quas a conjuratis hostibus plures Pontifices erant passi, quarum ipse Nicolaus exors non extirparat, addidit.

Adversus
exteriorum
& domesticorum
vires sicut
parati
Pontifices.

Plures
cum non
essent
parati
persecutiones
passi.

Politice
ecclesiasticae
quasi
finis.

Gratias insuper Deo egit de singularibus beneficiis sibi collatis hortatusque est Card.

dinales ad retinendam in facris peragen-
dis majestatem.

XI. Sacrosanctam, inquit, Romanam ecclesiam,
& infra, quam mutilatam, scilicet ob schi-
sma Amedei, frequentibus bellis, aliquot
oppidis apprime diminutam, atque ere in-
super alieno admodum oppressam suscepimus,
divina omnipotentis Dei gratia ita resar-
civimus, ita reformativimus, ita denique
corroboravimus, ut & schismata penitus, &
omnino aboleremus, & oppida urbesque suas
antea bellicis fremitibus amissas ac deper-
ditas per pacem & tranquillitatem recupe-
raremus, & sedatis hinc inde bellis, atque
ita deletis, ut nullum prorsus vestigium
neque in agro ecclesiastico, neque in tota
Italia usque appareret, non modo a suo ere
alieno liberaremus, sed pluribus etiam pre-
tiosarum rerum formis cum margaritis, gem-
mis, & aliis hujusmodi nobilibus lapillis,
tum quoque aedificiis & libris & auleis in-
super, ac tapetibus, & plerisque praterea
vasis partim argenteis, partim aureis, &
demum omnibus ecclesiasticorum indumento-
rum generibus ad cultum divinum vel ma-
xime pertinentibus ditissimam ac opulentis-
simam redderemus, atque hec omnia plura-
que alia divitiarum & gazarum genera non
ex avaritia, non ex simonia, non ex lar-
gitionibus, non ex parsimonia, cum nulla li-
beralitate, nulla magnificentia genera par-
tim crebris plurium munitionum aedifica-
tionibus, partim frequentibus multorum li-
brorum emptionibus, continuisque codicum
Latinorum & Græcorum transcriptionibus,
partim plerisque erga eruditos & doctos vi-
ros assiduis donationibus intentata inexper-
taque reliquerimus. Sed ex divina dunta-
taxat benignissimi Creatoris gratia, ac ex
pace ecclesiastica perpetuaque pontificatus no-
stri tranquillitate provenisse non dubita-
mus.

Evulsæ a Nicol. reliquæ schismatis.

Culta pax refectum-que errantium.

Supellex sacra aucta.

Commendata ab eo Cardinalibus Ecclesia.

Demum Cardinales ad mutuam concor-
diam hortatus, ecclesiam Romanam di-
vinæque gloriæ studium amantissimis hi-
ce verbis commendavit: In hoc extremo
adventantis mortis articulo, & paulo post
Creatori nostro animam reddituri, hanc ip-
sam omnipotentis Dei immaculatam sponsam
jam non amplius nostram, sed potius ve-
stram Romanam ecclesiam, quantum possu-
damus. Hæc est enim illa Christi sponsa,
quam Ipse proprio ejus Sanguine nobis pepe-
rit, partamque humano generi utendi ac
fruendi gratia reliquit. Hæc est, inquam,
unica illa inconsutilis, quam nefarii illi
milites Christianæ crucifixionis ministri,
satellitesque inter se dividere ac partiri
non potuerunt. Hæc est enim illa denique
Apostolorum Principis navicula variis pro-
celloso pelagi fluctibus agitata, hanc totis
mentis affectibus custodite, hanc omnibus
corporis & animi viribus servate, hanc cor-
dibus diligite, hanc operibus amate, hanc

totius spiritus medullis & visceribus am-
plificate, hanc denique mente & corpore re-
tinetis, quæ profecto consequemini, si eam
cunctis humanis tam secularibus quam ec-
clesiasticis rebus præponere ac præficere vo-
lueritis, & si fraternam charitatem quoque
invicem servaveritis. Quæ quidem si effe-
ceritis, quemadmodum speramus & cupi-
mus, primo Christianorum omnium utili-
tati, honori deinde vestro optime consule-
tis, & omnipotenti denique Deo ita grati-
ficabimini, ut ab eo digna utriusque & præ-
sentis & futuræ vitæ præmia reportetis.

Dilecti fratres in Christo, nos frater-
nitates vestras quantum possumus in Domino
efficaciter exhortamur, ac suppliciter obse-
cramus, ad quem parumper conversi his bre-
vibus multisque verbis confugimus, sic ele-
vatis sursum manibus dicentes: Domine,
Deus omnipotens concede propitius his Ec-
clesiæ tuæ patribus patronisque, ut eam con-
servare & amplificare valeant, atque eis
gratiam largire que sumus, ut ipsa interce-
dente de bono & idoneo pastore domini grege
præficiendo facilius, maturius, & melius
providere possint. Valete dilecti fratres in
Domino, pro salute animæ nostræ jugibus
orantibus vestris semper memores. Cum
itaque hæc & alia hujusmodi memoriter &
clara voce, ac concinna & continua son-
oritate perorasset, dextero brachio ad eos
parumper converso: Benedicat, inquit, vos
omnipotens Deus Pater & Filius & Spi-
ritus Sanctus.

Accinxit se, auctis doloribus, ad ex-
tremam luctam, seque sacramentis rite
communivit, atque episcopos & pios sa-
cerdotes, qui ipsum verbis sacris solaren-
tur adstantes habuit, inter quos erat A-
trebatenis præsul amicissimus, de quo hæc
refert Jannozius Manettus (a): Cum Jo-
annes episcopus Atrebatensis læticia, in qua
Pontifex moribundus jacebat, genibus fle-
xis astaret, & paucis verbis ipsum jam
pene morientem, & si altera consolatione
non indigeret, pro virili tamen consolari
cuperet, inter loquendum lacrymas jam o-
culis per totum vultum emanantes continere
non potuit, quod cum ipse luminibus siccis
intueretur plane & aperte conspexit, ac sta-
tim consolatione orationis suæ jam lacrymis
referta cursum his suavibus verbis gene-
rose admodum ac magnanimitè impedivit,
atque: O Atrebatensis, inquit, ne fleas
quæso, quinimmo has tuas lacrymulas in de-
votas deprecationes converte, & pro me
paulo post morituro ad omnipotentem Deum
dominum nostrum humiliter deprecare. De-
nique maximo bonorum omnium dolore,
eorum præcipue, qui sacram in Turcas
expeditionem confici cupiebant, ex hac
vita excessit; mox enim retardata omnia
fuere pia consilia, in superioribus conven-
tibus inita, ut Joannes Gobelinus (b) re-
fert hinc verbis.

Sacra prece lustrata.

XII. Communivit se facramentis Nicolaus.

(a) Manett. l. 3.

Monet episcopum Atrebat. ut lacrymas in preces vertat.

(b) Gobel. in comm. p. II. l. 1.

In.

Sacri in Turcas belli confusa consilia.

Inter hæc dum omnia propemodum con-
clusa sunt, & spes pulcherrima esset astute
proxima ingentes copias in hostem eductum
iri, ecce mors Nicolai V. renuntiatur Pon-
tificis maximi, quæ telam longo jam tem-
pore ordiri ceptam uno momento interrumpit,
& vanasque hominum cogitationes ostendit,
& inanes curas, nam quæ futuri cog-
nitio, quæ consilii capiendi certa ratio?
decidunt omnes humani conatus, quos dex-
tera Dei non adjuvat: non placuit divinæ
pietati per id tempus extinguere Turcarum im-
perium; ad correctionem nostrarum iniqui-
tatum diutius conservatur. Sederat Ni-
colaus in B. Petri solio annos circiter octo
non tam genere clarus, quam doctrina &
animi dotibus excellens. Exegit in ponti-

Pontificatus tempus.

ficatu annos octidies decem & novem,
obiit namque xxiv. aprilis feria III. die
hora noctis quinta, ut narrat Stephanus
Insißura, cui Bartholomæus (a) Turcia,
Paulus Benedictus (b) & alii consentiunt.
Cum autem tradant illi Nicolaum obiisse
consecuta nocte vigesimam quartam mar-
tii hujus anni, ab iis S. Antoninus (c) non
dissentire videtur dum insequentem diem
consignat his verbis: Anno Domini M.
CCCCLV. xxv. martii Nicolaus Papa V.
doloribus diutinæ infirmitatis gravatus,
sumptis omnibus devote sacramentis, &
exhortatione facta ad Cardinales, diem
clausit vitæ suæ extremum, in ecclesia S.
Petri sepultus. [1]

(a) Barthol. e Turc. mss. Vat. fig. n. III. (b) Paul. Ben. fig. n. 110. (c) S. An. doloribus diutinæ infirmitatis gravatus, 3. p. iii. sumptis omnibus devote sacramentis, & exhortatione facta ad Cardinales, diem clausit vitæ suæ extremum, in ecclesia S. Petri sepultus. [1]

Multa egregieque ab eo gesta in pon-
ti-

XIII. ti.

NOTE [1] V Ita functus est hoc anno mense, die & hora de quibus in annalibus, Nicolaus V. vir optimus, princeps magnificus, pontifex religiosus. Egregii animi ejus dotes cum ipso in privata fortuna adolescentem ad summam dignitatem illum extulerunt & in principatu, principatum & ipse pariter obtinuisse visæ sunt. Nemo pontifex summi loci dignitatem melius sustinuit, ut in principatu educatus, non vero ex humili ad summum illum locum favore elatus videretur. Ut enim ceteras ejus virtutes, principe dignas, gleam, cum satis superque a viris doctissimis apud annalistas hic celebrantur, magnificentiam ejus sive in publicis sive in privatis sive in profanis sive in sacris aedificiis excitandis, augendis, ornandis æquales omnes scriptores commendant; quo in genere magnificentissimos pontifices ad illam usque ætatem non æquavit tantummodo, sed & superavit omnes. Id vero a se non amplificandi nominis sui cupiditate, sed augende gloriæ Romanæ ecclesiæ & venerationis erga loca religiosa extollendæ gratia præstitum Nicolaus ipse moriturus præsentibus lætulo cardinalibus professus est, teste Jannotio Manetto in vita ejusdem pontificis. Literas & literatos viros amavit impense, quarum rerum alteram ipse excoluit, extraque specimen in epistolis plurimis in registro Vaticano servatis, ex quibus nonnullas annalista in annales derivavit, sed multo plures Wadingus in annal. & peguliere unam ad Constantinum Palæologum in codice ms. Viennensi extare affirmat a S. Jacobo in Biblioth. Pont. I. quam tamen non aliam epistolam credo ab ea quæ in annalibus ad annum 1451. recitatur, Orationem ejus ad cardinales post funus Eugenii IX. laudat Oldoinus in addit. ad Ciaconium, sicut & de conceptione B. M. V. diploma extare ex Petro de Oiedo, in Inform. Ecclesiast. de Concept. B. M. V. affirmat. Literatos viros adeo fovit, ut summos quosque in singulis literaturæ generibus Romanæ accivisse assignato singulis stipendio honesto tradat Jannotius Manettus, qui se pariter ab eo invitatum stipendio 600. aureorum proficitur. Literatos hos viros singulos compulit, ut pro se quisque literis amplificandis sive seriptione sive ab exteris linguis versione conferret, quorum usui libros undique ingenti sumptuum profusione contraxit, ditata pontificia bibliotheca codicum ad minus 5000. pretiosa supellectili eodem Manetto teste; ex his plurimos ut Græcia suppeditaret fecit ea rerum subversio, quæ tunc in Græcorum imperio accidit. Ea occasione veteres Græci Patres, qui ad id usque vel ignoti penitus, vel male noti fuerant Latinis, consuetudinem nobiscum instituere ceperunt, ut idem Manettus est author; qui & narrat a se pariter duo ingentis moliminis opera concepta fuisse, opus scilicet contra Judæos XX. libris constans quod imperfectum ab auctore reliquit Naldus Naldi vitæ Jannotii scriptor (Rer. Ital. to. XX.) affirmat, & utriusque testamenti e Græco & Syriaco versionem diligentem, quam absolutam reliquit Naldus indicat, sed non adhuc tyris vulgatam censo. Res ab eo gestas præter Platinam peculiari opere descripsit idem Jannotius Manettus, quod annalista inter Vaticanos codices nactus, utiliter in rem suam exceperit, nunc vero integrum munere Cl. Muratorii Rer. Ital. to. 3. par. II. col. 908. eruditus effragantibus concessum est. Idem opus in catalogo operum Jannotii exhibit Naldus, quamquam in eo errat, quod in libros quatuor ab auctore distributum narret, cum re ipsa tribus tantummodo absolvatur. Porro Nicolaus, ab ætatis illius scriptoribus omnibus celebratur, cujus ea fuit vitæ probitas, ut nec heterodoxis scriptoribus anam ullam carpenti suppeditavit. Unus Du Plessy ex Bodino oggerit, quod ab episcopo quodam magicis quibusdam incantationibus, ut ille quidem rebatur, vexato consultus, concesserit, ut Strigam, unde malum processisse censebat ad maleficium altero maleficio tollendum cogeret, quod malum majus minori admisso averruncari posse diceret. Sed Bodino scriptori in pontifices imo & in catholicam fidem iniquiori, atatisque lequioris scriptori absque idoneo teste, quis credat? cum præsertim is fuerit Bodinus, ut in historiis & testimoniis sæpe a vero abiret, neglectu malo crederem, quam dolo, quamquam interdum vix est ut doli suspicionem effugiat, quæ de illo scribit Grotius in epist. ad Cordesum 19. sept. 1634. Sed de Nicolao satis, in cujus laudes si liberius aliquando excurrerim dabunt id lectores meæ in patriam charitati, cum Lucenses mei inter suos virum hunc magnum allegent, tum quod civitate illum donaverint, cum etiam quod materno genere Sarzanensis fuerit, quod tunc, oppidum quidem ut illud appellat Manettus, erat Liguriæ, sed Lucensibus parebat.

Nicolaus susceptus est Callistus III. cujus electionis diem, qui annalistas fugit, servavit Bartholomæus (non Baptista ut illum appellat annalista errore apud scriptores frequentem) Platina, renunciatum scribens Patrum suffragis die VI. id. aprilis cui veteres omnes suffragantur. Reliqua ex annalibus petas. MANST

(a) *Æn. Syl. de Europ. c. 58.*

tificatu breviter pertrinxit Æneas Sylvius (a), quorum aliqua nos suis locis in annales intulimus: *Hic, inquit, urbem Romanam multis ac maximis ædificiis mirum in modum exornavit, eufus opera si compleri potuissent, nulli veterum Imperatorum magnificentiæ celsura videbantur, sed jacent adhuc ædificia sicut ruina murorum ingentes.* Sed hæc de restructis excitatisque summa cum magnificentia ædificiis exactius prosequitur subjectis verbis Baptista Platina (b) ejus temporis scriptor: *Ædificavit magnifice & splendide tum in urbe tum in Vaticano, in urbe aedes pontificias apud S. Mariam ad præsepe restituit, & templum S. Stephani in Cælo monte: a fundamentis vero crexit S. Theodori templum inter Palatinum & Capitolinum montem in plano situm. Pantheon quoque in medio urbis positum templum vetustissimum M. Agrippæ opus plumbeo tecto restituit. In Vaticano autem & pontificias aedes sumptuosas operis in hanc formam, quam nunc cernimus redegit, & muros Vaticanæ præaltos & latos inchoavit, jactis insans fundamentis ad turres & majorem molem super ædificandam, quibus coerceri hostes possent, ne aedes Pontificis & B. Petri templum, ut antea sepe factum est, diriperentur. Inchoavit præterea ad caput templi B. Petri amplam testudinem, quam vulgo tribunalium vocant, quod templum ipsum augustius & hominum magis capax esset. Pontem quoque milvium restituit & aedes egregias ad balneam Viterbianam ædificavit. Jovit & multos pecunia, qui in urbe ædificabant, ejus etiam mandato vici urbis fere omnes strati sunt. Hæc Platina de ædificiis. Prosequitur autem reliqua ab eo gesta Æneas (c): *Schisma, inquit, quod apud Sabaudenses adhuc in ecclesia vigeat explosit, Amedeum papatum renunciantem in gratiam recepit, Cardinalatus honorem & in paterno dominio legationem reliquit. Addit ut Bernardino Senensi sanctorum confessorum cultum decreverit, Fridericum & Leonoram imperii augustalibus ornamentis decoravit.**

(b) *Plat. in Nic. V.*

Refectæ ab eo factæ aedes.

Ornata urbs.

Nicolai elogium. (c) *Æn. ubi sup.*

XIV. Qui cardinalitia purpura ab eo donati.

(d) *Alphon. in Nic. V.*

De creatis Cardinalibus hæc habet idem auctor: *His Cardinales creavit, & primo quidem unum tantum Antonium natione Majoricensem ad tit. S. Chryzogoni, quem sibi philosophiæ studiis & arcanorum sacræ theologiæ cognitione ex omnibus parem elegerat. Creatum fuisse anno MCCCCLVIII. XIII. kal. aprilis memorat Alfonso Ciacconus. Secundo sex creavit aut doctrina percelebres, aut generis claritate insignes, inter quos & germanum suum Philippum sanctæ Sufannæ Cardinalem assumpsit placidis moribus & incorruptæ fidei. Erat is Philippus Calandrinus frater ex matre episcopus Bononiensis. Reliqui fuerunt (d) Agorius Agnensis Neapolitanus patria archiepiscopus Beneventanus creatus presbyter*

tit. S. Eusebii, Latinus Ursinus archiepiscopus Tranensis Cardinalis tit. SS. Joannis & Pauli renunciatus, Alanus natione Brito episcopus Avenionensis titulo S. Praxedis insignitus, Joannes Raolinus episcopus Cabilonensis tit. S. Stephani in Cælo monte exornatus, Nicolaus e Cusa Germanus archidiaconus Leodiensis tit. S. Petri ad vincula decoratus, quem in maximis legationibus adhibitum vidimus: creatos vero Cardinales XII. januarius mense anni MCCCCLIX. narrat Ciacconus: Præterea eodem anno vergente XIV. kalend. januarii Amedeum & reliquias Basileensium damnato schismate respicentes in gratiam admisit, nam Amedeum episcopum Sabinensem creavit, Ludovicum Arelatensem pristino juri restituit, ac tres alios, de quibus meminimus (e) suo loco donavit.

Qui secunda vice creati.

Qui in tertia.

(e) *A. C. 1449. n. 7.*

XV.

Ipsam rei literariæ gloria floruisse, atque ad eam promovendam post Constantinopolitanum excidium libros Græcos undique conquisivisse maximo sumptu, ne veterum doctorum monumenta deperirent, consentit Franciscus Philadelphus (f) in literis proximo anno ad Callistum datis, in quibus hoc illum exornat elogio.

(f) *Phil. elp. l. 13. ep. 1. ad Callist.*

Summo Ecclesiæ Romane Pontifici Callisto III.

Ut dignitatis gradu ceteris omnibus mortalibus præstat, ita operam te dare oportet, ut amplitudine præstantiæque virtutis & sapientiæ cunctis hominibus superior judicaris. Er infra: *Quantam sibi gloriam comparavit Nicolaus V. qui te modo antecessit in pontificatu, cum ad ceteras virtutes suas vitæque sanctimoniam tanta eruditione, tanta sapientia, tanta eloquentia polluit, ut omnibus beneficeret, omnes ad se accerseret, quos ulla vel ingenii vel doctrine præstantia insignes esse audiret. Videmus unius ejus optimi sapientissimique Pontificis vel diligentia vel munificentia esse factum infinita pene Græcæ volumina, quæ nostris hominibus erant ignota, de rebus maximis atque clarissimis, a Græcis philosophis, historicis, oratoribus eleganter scripta, in Latinum esse traducta sermonem: idemque factum est de libris theologicis atque mathematicis, adeo ut non multum jam invidendum sit Græcis auctoribus, cum ira multos apud Latinos legere liceat. Et infra: *Quid quod posturbis Constantinopolitanæ captivitatem, atque miseram illam & infortunatam depopulationem nuncios suos & negotiatores clam misit per universam illam & Europam & Asiam, quæ Turcis parerit ad conquirendos emendosque Græcos codices, nulli neque labori parcens neque impensæ? Neque id negotii frustra susceptum est; nam innumerabilia prope volumina ingenti etiam pretio advecta sunt in Italiam: itaque jure optimo dici**

Nicolai diligentia in vindicandis ab interitu Græcorum libris.

potest non perisse Græciam, sed in Italiam quæ olim magna Græcia dicta est, unius ejus Nicolai Pontificis clementia commigrasse; & [ne omnino se Græcum dici quam Latinum haberi mallet] & nuntios & negotiatores misit quam plurimos per universam Europam cum grandi pecunia, qui diligenter ubique odorarentur, si quid Latina gravitatis & elegantie usquam lateret, idque nullius pretii habentes rationem omnino ad sese debebendum curarent. Scio unum ex iis fuisse Enochum Ayculanum, qui quondam fuerat Florentiæ auditor noster una cum Ænea isto Sylvio, qui nunc Senensis gerit episcopum, is enim Enochus in Daciam usque profectus est, & [ut referunt aliqui] in Candaviam usque. Et infra.

Nos suos ille curabat aut locupletare, aut magnos reddere, qui sciret jam sibi nullam esse sui potestatem, intelligeretque turpissimum duci in viro gravi & sapientem cum ore non convenire: nam quid absurdius dici queat, quam cum agere quidquam imperiosus & pro animi impotentia, qui se in omnibus suis literis scribat: *Servus servorum Dei? Recte igitur Nicolaus V. in omnibus suis actionibus assidue Deum præ se ferebat, suorumque omnium oblitus commodorum referebat omnia ad dignitatem & amplitudinem Romani pontificatus, & ne ullam sapientiæ partem neglexisse videretur in vita, intelligereque non solum duo esse vivendi genera, alterum contemplativum, alterum activum, sed rursus ætionum alias esse bellicas, alias urbanas, quidquid temporis ab intelligentia rerum admirabilem atque divinarum supererat, id omne ita ad virtutes bellicas transferrebat, ut urbanas nunquam a se reiiceret, & hæc tamen omnia ad Dei & Christianæ religionis dignitatem & gloriam. Parabat magno conatu & viribus bellum adversus Turcos, quos animadvertentes quotidie magis magisque invalescere, nec aliud animo volutare, quam perniciem & exitium nominis Christiani. Itaque belli nervos, hoc est pecunias, & ab aliis comparabat, & suis ipse non parcebat, intelligebat enim omnia oportere esse communia pro Christo Jesu. Classem ornabat ingentem & validam, copias undique accerserat, nihilque prætermittebat, quod ad belli gerendi, ad consequenda victoria rationem attineret. Neque tamen hæc dum ageret literarum & humanitatis studia a quotidiana sua consuetudine aliena faciebat: sed cum sciret eum esse virum, qui divinum in terris solium regeret atque gubernaret, omnem in se hominis excellentiam repræsentabat, ut non minus in omni vitæ actione, quam in universæ intelligentiæ studio reliquis mortalibus præstaret. Itaque viros doctos & eloquentes assidue apud se habebat, neque ullum omnino neglegebat, in quo præclarum*

Pietatem cum literis conjunctat.

Accingebat se gerendo in Turcas bello.

ingenti vim aliquam intaeretur. Quanta vero in omnes hujusmodi viros munificentia uteretur, nemo omnium melius novit, quam ipse tu, pater beatissime, &c. Ex Mediolano XI. kal. martias anno a Christi natali die MCCCCLVI.

His consentanea tradit S. Antoninus: *Recentet vero Sylvius (a) virorum doctorum nomina, qui Græcos auctores in Latinam linguam vertere: Libros, inquit, ex tota Græcia perquisitos ad se jussit afferri, & in Latinam conversi linguam curavit, magna præmia translatoribus præbens: acceptissimi ei fuerunt in transferendis operibus Georgius Trapezontinus, Laurentius Valla, Petrus Candidus Decembris & Georgius Castellanus. Item Demetrius natione Græcus, qui soluta oratione utentes cum Pontificis aures mirifice oblectarent, nihil ex eo quod peterent non abstulerant. Confirmat id Franciscus Philadelphus (b), qui se humanissime habitam a Nicolao refert in literis ad Nicolaum Arimbouldum datis: *In mea, inquit, abitione donavit me ultero Pontifex munificentissimus nummis aureis, quos vulgo ducator nominant, quingentis, cum egregia quadam honoratione verborum. Alii insignes viri ipsi grati fuere, ut Horatius Romanus, Nicolaus Perrottus, Tortellius Aretinus, Albertus Florentinus, ac Blondus Flavius Foxoliviensis. His consonant ea, quæ tradit Baptista Platina, subditque de Nicolai in pauperes sacraque loca liberalitate.**

XVI. (a) *Æn. Syl. in Europ. c. 58.*

(b) *Phil. l. 12. in ep. ad Nic. Arimbol.*

Eleemosynas, inquit, quoque multas in pauperes erogavit, maxime vero nobiles ad inopiam ob varios rerum humanarum casus redactos. Virgines inopes sive pecunia & munificentia maritis collocavit, legatos aliunde venientes munifice semper suscepit, nullo non genere honoris & liberalitatis adhibito. Facilis ad iram fuit, ne mentiar, quippe qui biliosus erat, facilis etiam reditu ad benevolentiam. Hoc est, quod ansam malevolis dedit, ad carpendum hominem de Deo omnibus optime meritum. Avaritiæ autem adeo expers fuit, ut neque officium ullum vendiderit unquam, neque beneficium simoniaca pravitate ductus ulli collocaverit. Gratus erga de se & Ecclesiæ Dei meritos, amator justitiæ, pacis auctor & conservator, clemens in delinquentes, ceremoniarum diligentissimus observator, nihil quod ad divinum cultum pertineret omittebat. Extant adhuc vasa aurea & argentea, extant cruces gemmis ornatae, extant & sacerdotales vestes auro & margaritis insignita, extant peripetasmata & aulea auro & argento intertexta, extat & mitra pontificia, quæ hominis munificentiam nobis ostendunt. Omitto tot libros sacros suo jussu descriptos auro & argento redimitos, licet inspicere bibliothecam pontificiam suæ industria & munificentia mirifice auctam,

(c) *Phil. l. 12. in ep. ad Nic. Arimbol.*

Virgines inopes dote juvit.

Simoni-am odit.

religiosos [ut vernaculo verbo utar] ita amavit, ut eos & mira beneficentia & ecclesiasticis beneficiis juverit. Hactenus Platina: similia ab aliis scriptis mandata fuere, ex quibus Poggius Florentinus talem fuisse affirmat, qualem Nicolaus ipse ea oratione quam in Cardinalium coetu post iusta funebria Eugenio perfoluta optandum Pontificem descriperat.

Expressit in le eas virtutes quas in Pontifice expetierat.

(a) Coel. hist. Huss. l. 12. (b) Extr. apud Plat. in Nic. V. Eius epitaphium.

Hic sita sunt quinti Nicolai antistitis ossa,

Aurea qui dederat secula Roma tibi.

Consilio illustris, virtute illustrior omni

Excoluit doctos doctior ipse viros.

Abstulit errorem, quo schisma infecerat orbem.

Restituit mores, mania, templa, domos.

Tum Bernardino statuit sua sacra Senensi,

Sancta jubilei tempora dum celebrat.

Cinxit honore caput Frederici, & conjugis aureo.

Rex Italas isto foedere composuit.

Attica Romana complura volumina lingua

Prodidit, seu tumulo fundita thura sacro.

XVII.

Celebratis exequiis, Cardinales quindecim, qui in urbe erant, conclave ingressi de successore deligendo diu agitarunt, tandemque vi. id. ut tradunt (c), aprilis Alfonso Borgia Hispanus nobili genere ortus creatus est Pontifex. At rem gestam ex Gobelini (d) commentariis repetere praestat: Cardinales, peracto funere, de successore solliciti, ac conclave, ut moris est, ingressi variis consultationibus agitati sunt, eratque admodum difficile duas collegii partes in unum convenire, scrinioque semel atque iterum incausam peracto, collocuti sunt inter se aliqui extralocum scrutini, Bessarionemque Cardinalem Nicenum eligere decreverunt, quod is omnium aptior ad rempublicam gubernandam videretur, conveniebatque numerus in eum sufficiens, nec dubium videbatur, quin sequenti scrutinio Pontifex a duabus partibus eligeretur, jamque ad eum supplicationes deferebantur, quod ubi ad alios alterius partis delatum est, Alanus Cardinalis Avinionensis, nunc istum nunc illum circumiens: Ergo, inquit, ecclesiae Latinae Graecum Pontificem dabimus, & in capite libri neophytum collocabimus? nondum barbam raris Bessarion, & nostrum caput erit? En paupertas ecclesiae Latinae, quae virum nov. reperit summo apostolatu dignum, nisi

Factiosus Card. electionem discutit.

ad Graecos recurrat. Sed agite Patres quod libet. Ego & qui mihi credent in Graecum praesulem non consentiemus. Moverunt ea verba nonnullos, adeo ut duae partes collegii nullo pacto ad Bessarionem accederent, qui cum una nocte Pontifex constanti omnium opinione habitus esset, advenienti luce Cardinalem sese repperit aliquanto minoris fame quam antea fuerat, ut accidere bis solet, qui magna & spe ceciderunt. Id Bessarionis adversarios molitos testatur Baptista Platina (e), quod utpote leves & delitiis dediti ejus integritatem vererentur: subjungit Gobelini (f).

Conventum est denuo ad scrutinium, & via quae per accessum vocatur, tentata. In eum duae partes consentire, de quo minor erat expectatio populi. Is fuit Alfonso Cardinalis SS. quatuor coronarum natione Hispanus ex civitate Valentia nobili loco natus, scientia juris eminentissimus, & multarum rerum experientia praeditus, verum senio gravis ac propemodum decrepitus, nam septuagesimum annum transcenderat, qui etsi ante aliquot annos, & vacante tum sede Apostolica, suam assumptionem omnibus fere praedixisset, seque proculdubio futurum Pontificem maximum affirmasset, verum senio opinionem ad se traxerat, & delirare potius more senum existimabatur. Sed fuit ejus vaticinium vorax, quod a beato Vincentio se habuisse narrabat, suae nationis homine jam defuncto, quem postea inter sanctos Christi confessores retulit. Alfonso in Petri cathedra constituto * Callisto tertio nonagenarius est inditum. Iis, quae de Alfonso doctrina testatur author, consonant haec Aeneae Sylvii (g) verba: Unus omnium, qui suo tempore scientiam juris proficerentur eminentissimus, & qui consilium Regis Alfonso, in quo multis annis praesederat, illiusque artes & cautiones praesentaret. Et S. Antoninus non modo illum scientiae, verum & virtutum quoque opinione floruisse testatur (h): Vir, inquit, aestimatus magnae justitiae & aequitatis, & bonae & laudabilis fame, magnus jurista.

Res ab eo ante adeptum pontificatum gestas perstrinxit accurate Platina (i), dum ipsum patre Joanne Borgia Catalano, matre Francisca nobilibus parentibus natum ait: quartumdecimum annum agentem ad Ilerdentem academiam missum a deo feliciter studii navasse operam, ut juris peritissimus evaserit, eamque scientiam magna gloria sit professus, eamque ob causam cooptatum in canonicorum Ilerdensium collegium a Petro e Luna, quem Benedictum XIII. Hispani appellabant: tum ab Alfonso Aragonum Rege arcanis & sanctioribus ipsius consiliis adhibiturum: cumque a Martino V. Pontifice ecclesiae Majoricensis administrationem accepisset, suaderentque amici, ut ecclesiae ejusdem titulum sibi compararet, renuisse, quod

(e) Plat. in Panc. gyr. Bessarion. (f) Gobel. sup. l. i. Alfonso Borgia delectus.

Accepta a B. Vincentio se futurum Pontificem.

Callisti nomen sibi adfixit. * Callisti tertii

(g) Aen. Sylv. de Europ. c. 58. juris scientia excellabat.

(h) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 14. in princ. (i) Plat. in Cal. III.

Ejus patria & parentes.

Tollendis schismatis reliquis operam dederat.

Valentinum episcopatum se adepturum, confideret, ad quem haud ita multo post Martinus V. illum provexit: Aegidium. Unionem antipapam in Benedicti XIII. locum susceptum, praecipua ipsius Alfonso Borgia opera in fidem Martini V. ac postquam concessisse; tum Alfonso Aragoniae ac Joannem Castellae Reges, qui ad arma procurabant, ad concordiam reductos: missum ab eodem Alfonso Rege ad Eugenium IV. delatum cardinalitium dignitatem constanter respuisse, quod sibi id integrum nequaquam diceret, re ad quam peragendam venerat, infecta; postea tamen sacrae purpurae munus ab eodem Pontifice accepisse: non minore modestia in cardinalatu quam antea in episcopali gradu usum, ab omnique fastu & inani gloria semper abhoruisse; denique in sacro senatu adeo gravem in dicendis sententiarum habitum, ut nihil unquam coivis asseraturus, ejusve gratiam collecturus, sit locutus.

Cardinalatu donatus ab Eugenio.

Integritas ejus summa in promenda sententia.

XVIII.

Ubi primum pontificatum iniiit, animum ad comprimendum Turcarum furorē, impetusque frangendos convertisse; atque ad id perficiendum publice voto se devinxisse S. Antoninus, Aeneas Sylvius, alique testantur (a): immo ea de re ipsum nuncupasse votum ante pontificatum adeptum, refert Platina (b), qui etiam formulam, qua conceptum erat, describit: Bellum, inquit, iterum Turces indixit, id se ante pontificatum vovisse ostendens suo chirographo his verbis scripto, quod in libro quodam suo extabat. Ego Callistus Pontifex Deo omnipotenti voveo & sanctae individuae Trinitati, me bello, maledictis, interdictis, execrationibus, & demum quibuscumque rebus potero Turcos Christiani nominis hostes severissimos persequiturum. Admirati sunt omnes, qui aderant quod pontificatus nomen sibi desumpisset, ante adeptam dignitatem, quodque homo senex ac fere decrepitus tantum animi haberet. Ampliorem illius voti formulam ex perverto chronographo affert Joannes Coelaeus (c), qui Callisti pro religione defendenda piv ardorem maxime commendat: ea vero subiecta verborum serie exarata est.

(a) Idem ubi sup. (b) Plat. in Call. III.

Voto se obstringit ad Turcos bello persequendos.

(c) Coel. hist. Huss. l. xi.

Sacramenti formula.

Ego Callistus Papa III. promitto & voveo sanctissime Trinitati Patri & Filio Spiritui Sancto, Dei Genitrici semper Virgini, SS. Apostolis Petro & Paulo, totaque curiae caelesti, quod etiam ad effusionem sanguinis proprii, si opus fuerit, dabo operam & adhibebo omnimodam diligentiam, quantum potero, juxta consilium venerabilium fratrum meorum pro recuperatione civitatis Constantinopolitanae, quae, seu peccatis hominum exigentibus nostris temporibus occupata & eversa est per Jesu Christi Crucifixi Salvatoris nostri inimicum filium diaboli Machometum & Turcarum don. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

minum, pro liberatione deinceps captivorum Christianorum, nec non ad exaltationem, fidei orthodoxae, ad exterminationem diabolicae sectae reprobi perfidique Machometi in partibus orientalibus, ubi maxime lumen fidei occubuit. Quod si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivioni detur dextera mea, & adhaereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, & si non proposuero Jerusalem in principio letitiae meae. Sic me Deus adjuvet, & haec sancta evangelia

Constantinopolim Hierosolymamque liberare meditabatur.

Susceptis XII. kalend. aprilis pontificis infulis, exequendi hujus voti studio inflammatum Callistum omnes curas intendisse tradunt auctores (d), & concionatores universam Europam ad fideles in arma religiosa concitandos percurrere, justissime, sexdecim triremes Romae instruxisse: de quo bellico in Turcas apparatu haec tradit Franciscus Philadelphus (e) in literis ad Callistum ipsum datis: Quid tibi deesse ad prudentiam possit, qui & extremum senium vivis, & in negotiis semper maximis, variis, difficilissimis semper tua cum laude es versatus? videmus te illam actionis partem, quam ille, nimirum Nicolaus V. temporum calamitate coactus inierat, quam diligentissime persequi, nam tui quaestores ubique ex populis Christianis pecunias exigunt ad conflandum per continentem in Turcos exercitum, classis quoque exedificata est rebus omnibus ornatissima & maxima, virtuti bellicae quantum in te est perpulchre consulitur, &c. Ex Madiolano XI. kal. martias anno a Christi natali MCCCCLVI. Praefecisse Pontificem illi classi patriarcham Aquilejensem (f) dicitur inferius.

XIX. Dimissi praecones ad fideles in sacra arma concitandos. (d) Plat. in Call. III. Coel. sup. l. xi. & alii. (e) Philadelph. l. 13. ep. i. ad Call. Pap. Data conflando tercetri exercitui opera.

Addit Aeneas Sylvius (g), qui tum scribebat; Ad eam rem, nimirum post nuncupatum votum perficiendum, solemnes missi in Galliam, in Hungariam, in orientem legatos primarios S. R. E. Cardinales, e quibus nullus adhuc rediit. Verum tanta haec, quae laudati alique auctores paucissimis verbis perstrinxerunt, ex pontificis literis confirmanda, illustrandaque sunt. In primis ergo Callistus Nicolai decretum de gerendo in Turcas bello, quo universi Reges ac principes admoniti fuerant, felicem immortalitatem eos non adepturos, nisi in tanto rei Christianae discrimine excidioque vires ad religionem tuendam, positis mutuis odiis in unum conferrent, atque imperata reliquis Christi cultoribus idoneis bello religiosa militia, renovavit. Tum nonnullas controversias quae circa gratuitas nozarum condonationes & crucifigaturum praerogativas motae erant, diremit & expeditionis educendae diem constituit, promulgato hoc diplomate (h).

(f) Plat. & Coel. ubi sup. (g) Aen. Sylv. de Europ. c. 58. Legati solemnnes missi a Callisto in varia regna.

Ad futuram rei memoriam. Ad summi pontificatus apicem, disponente Deo, nuper assumpti, dum singulos propriosque

(h) Lib. i. ep. civ. p. 163.

Turcicae persecutionis vis immanis.

Christiani a Nicol. arma in Turcas parate iussi.

Ad fidem defendendam sollicitati.

que multarum ac pene omnium orbis Christiani provinciarum casus conditionesque diligentiori, ut tenemur, meditatione perspicimus, multis eas tempestatibus involvi, multisque atque vehementibus procellarum turbinibus agitari, concutique videmus, adeo ut populi pene innumeri miserando ululatu anxietate querela patrociniis summi patris Dei nostri per manus nostras postulent dicentes: Domine salva nos, perimus: succurre, princeps, fidelibus, & provideas filiis, pie pater. Sparge rorem tuae gratiae supplicantiibus, quoniam tenebrae cooperuerunt terram, & caligo invasit populos. Succurre, precamur ne velut oves errantes pastoris destitutae custodia crudelium luporum rugientiumque leonum faucibus lanierum. Unde impositam esse cognoscimus nobis sarcinam maioris negotii & ponderis, quam nostris videatur posse humeris sustineri, nisi Ille adjuvet, & subveniat, cujus imperii statum inquieti maris elationes agnoscunt, cujusque praesentia majestatis navicula Christianitatis quantumlibet fluctuans mergi nequit. Hi vero tanti turbines, cum felicis recordationis Nicolai Papae V. Pontificis Romani praedecessoris nostri temporibus capta, direpta, & miserabiliter afflictata per immanem Christiani nominis hostem Mahometum Bey Turcum Constantinopolitana urbe inchoassent, ac diutim in Christianorum provinciis invalescere coepissent; idem praedecessor providere desiderans; infra scriptis tenoris literas solemniter modo publicatas ad diversas orbis provincias mitti voluit: Nicolaus, &c. ad perpetuam rei memoriam. Et si Ecclesiam Christi per ipsum vol. Reg. lib. 25. de cur. Nos, ut praedictos populorum ululatus, querelas, & clamores, quantum praestaret Dominus, auferamus, eandem literas tenore praesentium confirmamus, &c. Nonnulla dubia in iis contenta explicat, ac primum omnes indulgentias amplissimas a concilio Constituentis tempore, nisi ad fidei amplificationem contra Christiani nominis hostes concessas abrogat, ac multa de earum lucrandarum ratione in castris, & sex mensibus in Turcas gestandis armis, de patrociniis sedis Apostolicae, de sacerdotiorum vefigalibus soluta in absentes ab ecclesiis lege potiundis, de remittendis usuris, de conferenda stipe, de colligendis decumis, de imponendo crucis signo, de promulgando pontificio diplomate singulis diebus festis, cum populi ad sacra convenierint, sancit, tum subdit. Expeditionem vero ab omnibus Christianis principibus & populis, ut praefertur, in hostes ducendam in kal. mensis martii proxime futuri anni millesimi quadringentesimi quinquagesimi sexti se ad iter ponere volumus atque decernimus. Datum Romae apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLV. id. maii pontificatus nostri anno 1.

Porro cum universa Christiana regna, hujusmodi rei fama pervasisset, principes ac populos admodum erectos meliores spes concepisse refert S. Antoninus (a): Quod, inquit, laetificavit divulgatum per orbem principes & communitates Christianorum, qui non solum Italici, sed ultramontani omnes pene per oratores solemnes vistarunt sanctitatem ejus, congratulantes de ejus promotione, debitam reverentiam & obedientiam offerentes, ac supplicantes ad conservationem & confirmationem pacis Italicorum initae, & excitantes fideles ad insurgendum contra hostes Christianorum, & eliminandum de sinibus suis, & ad cultum Dei ampliandum. Omnes honorifice suscepti sunt a beatitudine sua & Romana curia. Ipsummet S. Antoninum missum oratorem ad Callistum III. a Florentinis, qui legationi auctoritatem splendoremque conciliare optabant, refert Leander (b), illique adjunctos collegas Gianocium Pandolfinum, Otonicolinum jurisconsultum, Antonium Ridolfum, & Joannem Medicum Cosmi filium, habitamque a sancto archiepiscopo in consistorio coram Pontifice orationem, tanta verborum sententiarumque venustate, gestus & vultus gravitate, ut non orator, sed missus e caelo angelus prolocutus videretur. Inserta est ab ipso ea oratio in suo chronico (c), quam praeterito nomine suo modestae causa, atque ab uno e Florentinis oratoribus habitam ait, ea vero hisce verbis concepta est.

Beatissime pater & domine. Quia cum, qui coram tua loquitur sanctitate, commoveri contingit & tremere, tum propter celsitudinem throni tui, quo in humanis nullus est altior, tum propter intelligentiam tuam divino munere auream, utriusque juris & sacrae sapientiae notitiam foecundam, nec non propter reverendissimos dominos Cardinales venerandosque antistites & doctores egregios adstantes variis scientiis refertos, mirandum non est si nunc ego, cui nec sententiae suppetunt, nec verba quibus adiri debet tanta majestas, palleo, & pene voce deficio. Verum quamvis mea tua terreat magnitudo, invocata tamen humanitas, animum allicit tuae sanctitatis immensa benignitas, quae non solum magnos disertosque viros, sed humiles & indoctos inoffensa aure solet audire, hujusque consistorii moris est non tam loquentis, quam mittentis aestimare personam.

Sane magnifica & excelsa civitas Florentina tibi devotissima & Romanae ecclesiae obsequentissima, utpote a Romano sanguine carne, ab Apostolica sede spiritu propagata, cum primum sibi innotuit te ad summi pontificatus apicem evocatum, gaudio magno valde coronata est propter provisionem universali Ecclesiae divina providentia factam ex tua assumptione persona

XX. (a) S. Anton. tit. 22. c. 14. in princ. Salutarum a principibus.

S. Antoninus Florentinorum nomine legationem obit. (b) Leand. de viris illust. ord. Praed. l. 3. in vit. S. Anton.

(c) Apud S. Anton. tit. 22. c. 16. in princ.

XXI. Ejus oratio ad Callistum.

Incipit a sui demissione.

Digredietur ad Florentinorum commendationem.

Ut publicam laetitiam de Callisto celebrant. (a) Psal. 121.

Ecclesiae Kom. dignitas exposita. (b) Gen. 38. (c) Ephes. 3. (d) Cant. 4. (e) Psal. 121.

Laudatae Callisti primum.

(g) 3. Reg. 3.

(h) 3. Reg. 10.

ad eam excellentissimam dignitatem, & ob peculiarem ac excimiam tuam dilectionem, ipsi civitati ostensam, etiam cum esses in minoribus constitutus, exultans plurimum jubilavit in Domino. Unde de munere tanto ad exolvendum debitas gratiarum actiones ei, qui in sublimibus celeriter concordiam fecit, clerus populisque omnis utriusque sexus cum magistratibus cunctis, missarum solemnium festis celebratis praecedentibus devotis processionibus cum hymnis & canticis interfuisse jucunde, & senatus populusque ille congrue dicere possit id psalmographi (a): Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, scilicet de tua creatione, in domum Domini ibimus, videlicet per oratores nostros ad intuentium visionem hanc magnam, domus Domini utrique firmiter edificata & bene fundata supra firmam petram Romana proculdubio censetur ecclesia, nec enim aliud ipsa est, quam domus (b) Dei & porta caeli, haec columba, unica sponsa pulchra sine macula & ruga (c), hortus conclusus (d), fons signatus, puteus aquarum viventium, paradisus cum pomorum fructibus. De ea inquit cantor ille divinus (e): Domine, dilexi decorem domus tuae, & locum habitationis gloriae tuae. Et iterum (f): Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Habentur haec in canone xxiv. q. 1. omnibus consideratis.

Ad hujusmodi igitur gloriose domus gubernationem & regimen non immerito te elegit divina clementia, quod ex eo conjici potest, quia tempore devotiori Ecclesiae, quo plebs fidelium jejuniis, vigiliis, orationibus, & confessionibus aliisque divinis magis ac magis insistit, quibus divina impetratur misericordia, celebrata electione canonica per reverendissimos dominos Cardinales, super te cecidit fors divina, ut i stud a Domino factum fuisse fidelium ambigeret nullus. Nobilitate quidem generis tui majorem morum nobilitate adiciens, & a teneris annis studis deditissimus ad summam juris peritiam spatio breviori proventus es, & ut lux splendet in lectionibus, disputationibus, principum consultationibus, de virtute in virtutem mira celeritate progrediens usque ad perfectum diem veluti alter Salomon (g) sapientiam indutus es ab Altissimo & prudentia plurima, ad judicandum orbem terrarum in equitate & populos in justitia cujus jam faciem omnis terra videre desiderat.

Ad illius quidem sapientiam contemplandam Regina Saba (h) sapientissima a sinibus terra accessit, etique percepta sapientia & viso domus ipsius ordine miro, tanto stupore percussa est, ut vix in ea maneret habitus, resumptis autem viribus adfidentes beatificavit, ejusque ministros, dicens: Major est sapientia tua & virtus tua quam inveni, quam rumor quem au-

divi in terra mea. Vicisti famam virtutibus tuis, 11. paralip. ix. Sed ecce (i) Matheus colla Regum & principum tibi submitti, & non nisi genibus flexis pedes tuos osculari beatos. His virtutum tuarum praerogativis ornatus post plurimum ecclesiarum cathedralium sedes excellentis Valentinae tandem ecclesiae pontificalem insulam suscepisti, nec enim de ejus profectione, dubitandum erat, cui pro laboribus plurimis, pro moribus castis, pro actibus strenuis celsioris loci praemium debebatur, dist. LXI. miramur (k).

Ex ea autem sede inter cardines terra collocatus, super quibus orbem constituit Dominus, demum ad Romani culminis pontificalem apicem a Domino vocatus es tanquam Aaron (l), ad cuius constitutionem in principem sacerdotum omnem convocari synagogam jussisset Dominus: Ut sciant cuncti, inquit gloriosus Hieronymus, & certi sint, quod qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligatur in sacerdotem, in quo omnes animae virtutes invigilent & intentae sint, ut nil desit in eo sapientiae, nihilque scientiae, nihil industriae, sed adsit omnis multitudo sensuum, omnis congregatio sanctorum cogitationum VIII. q. 1. licet. Quis enim sanctum dubitet quem apex tantae dignitatis attollit, in quo si desint bona acquiruntur per meritum, sufficiens quae a loci praedecessore praestantur, aut enim claros ad haec fastigia erigit, aut qui eliguntur illustrat dist. 40. non nos.

Tu igitur sacerdos es magnus & Pontifex summus, tu princeps episcoporum, & haeres Apostolorum, tu primatu Abel gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, zelo Elias, mansuetudine David, potestate Petrus, unctioe Christus.

Vere igitur valde mirabilis es, domine, & facies tua plena est gratiarum, inquit S. Regina Esther (m) Ecclesiam signans, ad Assuerum monarcham, beatitudinem interpretatum, ideo enim mirabilis es valde, quia caelestium, terrestrium, & infernorum dominus, caelestium scilicet propter perfectorum sanctorum catalogo adscriptorem, terrestrium ob utriusque gladii amplam jurisdictionem, infernorum autem propter animarum ab inferis per indulgentias educationem. Tibi denique traditae sunt claves (n) regni caelorum, nec nisi per te ad hujus gloriose domus penetralia facultatis mysterialis aditus patet: quamobrem fidelium quilibet habet dicere (o): Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus, per potestatem videlicet tibi traditam a Salvatore nostro Jesu Christo.

Ad hujus igitur magnificae domus limitum, & majestatem tuam praesidentem in ea

(i) Mat. 23. 12.

(k) Ex Leone I. ep. 87.

(l) Hebr. 1.

Pontificatus majestas illustrata.

Pontificis dignitatis elogium.

(m) 3. Esdr. 15.

(n) Mat. 23. 16.

XXII. ado.

Addicta Pontifici Florentinorum obsequia.

(a) Hebr. 5.

Pontificis dotes.

(b) Exod. 7.

(c) Jacob. 5.

Callisti elogium ex nominis etymologia.

Turca expressus per bestiam pleenam nominibus blasphemiam.

(d) Apoc. 13.

adorandam & visitandam oratores suos destinavit communitas illa magnifica Florentina tibi affectuosissima nos beatitudinis tue servulos. Per nos quoque illam totis precordiis veneratur, & tuorum vestigia pedum humiliter osculatur, te vicarium Christi, & successorem Petri firmiter asseverat, obedientiam asserens promptam pariter & devotam, ac de tua exaltatione cum universis fidelibus gratulatur. A te primo pastore ut ovis mitissima verbis vite saginari exposcit, in te tueri, per te deduci, sub te ad amœna demum & semper virentia pacis supernae felicitatis, magnificis operibus tuis & sacris institutis exoptat adduci.

Decet enim talem ac tantum Pontificem pro hominibus assumptum (a) in iis, quae ad Deum sunt normam fore justitiae, sanctimoniam speculum, pietatis exemplum, veritatis assertorem, defensionem fidei, doctorem gentium, ducem Christianorum, amicum sponsi, sponse paranympum, ordinatorem cleri, pastorem plebium, magistrum insipientium, oppressorum refugium, advocatum pauperum, & spem miserorum, tutorem pupillarum, judicem viduarum, oculum caecorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, metum malorum, gloriam bonorum, virgam potentium, malleum tyrannorum, patrem regum, moderatorem legum, canonum dispensatorem, orbis terrarum lumen, vicarium Christi, christum Domini, deum Pharaonis (b). Quae quidem data optima (c), & dona perfecta in te esse, in populis praedicatur. Quod etiam novi nominis nuncupatio assumpta satis protestatur. Ex nomine enim regio, translatus es in nomen pontificale egregium Callixtum scilicet tertium, adducis enim graece, latine optimus interpretatur, optimo autem melius addi non potest, nec adfectione indiget plenitudo. Vel secundum etymologiam Callixtus quasi calidus in fervore fidei, sistens, & fixus in ea, cui ternarius numerus additus sacro mysterio, & perfectio ne multiplici copiosus existit. Deum autem Pharaonis te esse debere non frustra dixerim, ad flagellandum videlicet, & castigandum multipliciter multisque modis veri Israelis adversarios & oppressores, & potissimum nunc illum scelestissimum nefandissimumque Regem Turcorum, bestiam (d) cruentissimam nominibus blasphemiam plenam, inimicum crucis Christi, qui furis invectus tanquam leo rugiens circuit querens quem devoret per fidelium terminos, & (quod fontibus lacrimarum magis descendendum est, quam verbis exprimendum) in eorum caedes plurimas jam debacchatus est, innumeram opprobria, & contumelias adjiciens religioni Christianae, & sanctorum sanguinem sine intermissione ficiens, ut fera pessima nequeat saturari. Post hujusmodi igitur flagella plurima, extenta virga virtutis tuae,

immo Christi, demergatur in profundum abyssi cum exercitibus suis, & nomen ejus non memoretur amplius.

Quia vero ad hoc efficiendum beatitudo tua a principio suae creationis voto solemniter Deo dicavit, ut celebri sermone per orbem divulgatum est, quo Deo nil gratius, mundo nil celebrius, fidelibus nil affectabilius & jucundius audiri potuit, idcirco cœtus omnis coelestium Christum dicere cogetur: Lætatur (e) sum in his quae dicta sunt mihi in domum Domini ibimus. Ibimus [inquam] non vacui, non otiosi in domum Domini, sed ad exorandum piissimum Deum obtinere, & assiduis precibus obsecrandum, ut memor sit omnis sacrificii tui scilicet oblatae substantiae, & holocaustum tuum vitæ exponenda, etiam usque ad sanguinis effusionem pingue fiat, & per exuberantem devotionem tribuat (f) tibi secundum cor tuum igne caritatis succensum, & omne consilium tuum confirmet, ad exterminandum fidei hostes universos. Hi etenim in curribus (g), & in equis gloriantur & navigiis, nos autem in nomine Domini invocabimus, ut qui opus boni desiderii cepit (h) in te, ipse perficiat. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt in conspectu Dei, nos autem surreximus spe divini adjutorii, & erecti sumus, & ideo in domum Domini lætantes ibimus.

Ceterum, pater beatissime, ut in paucis me expediam, oculos Argi ad hanc nobilissimam Italiae oram attolle, & intuitum tuæ insolite pietatis infige, sine cuius, & totius Italiae unitate & pace parvum vel nihil proderit contra Turcos expeditio omnis. In ipsa autem Italia regione, ut non minima pars ejus sita est magnifica & inclita, communitas Florentina tibi devotissima; florens ut rosa, fragrans sicut lilium, armis tuæ potentie insignita sanctissime crucis, ut Romanae ecclesiae fidelissima, quam olim in oppressionibus suis frequenter adjuxit in posterumque pro posse juvabit. Hæc utique Italia regio teste Isidoro lib. etymolo. portione sua non modica, olim magna. Græcia nuncupata est. In omnibus bonis pulcherrima, soli fertilitate, & pabuli ubertate pinguis, fontibus & fluminibus irrigua, mater philosophorum, ceremoniarum inventrix, cultus divini magistra, sapientiae lumen presulgidum, eloquentie singulare fastigium, in armis expertissima, in redigendis populis & condendis juribus prudentissima, solertissima in negotiationibus, & in artificis quam plurimum ingeniosa.

Nec enim mysterio vacat, quod sol justitiae (i) Christus Deus noster ex sacerdotali & regali prosapia ortus (k), idem Rex regum (l), & factorum bonorum Pontifex (m) summus post monarcias orientales Assyriorum, Medorum, Persarum, atque Græcorum, in hac alma urbe sedem con-

Com-mendatur votum de sacra expeditio-ne.

(e) Psal. 121.

(f) Ps. 19.

(g) Ibid.

(h) Phil. x.

De tuenda pace Italica.

Romana fides nunquam defecit.

(a) Luc. 22.

(b) Dan. 2.

Omnes monarchie a Christo subactæ vel lubigendæ.

(c) 1. Cor. 10.

XXIII. Italia a barbaris attrita.

(d) Ephes. 2.

(e) Aug. 19. de Civit. c. 16.

stituit summi pontificii, atque imperii, ut ex altero alterum fulciretur. Quae quidem urbs, & si per exteras gentes priscis temporibus, & bella civilia valde fuerit attrita, evasit tamen gloriosa, cum palma triumphi, & universitate imperii. Sedes quoque Petri, fidesque orthodoxa, licet sub decem persecutionibus Imperatorum infidelium, tanquam decem plagis Aegypti percussa fuerit atque impulsæ, a veritate tamen fidei nunquam avulsa est, Domino Salvatore Jesu Christo orante pro ea (a) ne fides ejus deficeret unquam. Quinimo sub gloriosissimo principe & Christianissimo Imperatore Constantino exaltata, magnificata, & dilatata per orbem, a cunctis etiam est venerata, quod in sacris oraculis (b) ante per tempora longiora præmonstratum est: in statua videlicet ex quadruplici metallo composita, quæ per lapidem sine manibus excisum de monte percussam in pedibus corruit tota, illeque lapis maximus factus orbem implevit: Petra autem erat Christus, inquit Apostolus (c).

Sed post hanc gloriam hujus inclytæ regionis, & domus, exigentibus populorum demeritis, per barbaras nationes, Vandalos scilicet & Hunnos, Gothos, Longobardos, Saracenos, aliosque malignos Italia ipsa depopulata est, & pene consumpta, divina tandem miseratione, illis eliminatis, liberata fuit, & restaurata magnifice. Novissime vero debus istis, dissidentibus inter se invicem patribus ejus, satis præliis & expensis fatigata est. Operante autem Deo, & Salvatore nostro Jesu Christo, qui est pax nostra, & fecit (d) utraque unum, feliciter quoque recordationis Nicolao V. prædecessore tuo plurimum laborante, etiam per legatos reverendissimos ad diversas partes ejus destinatos, convenientibus in unum in idipsum serenissimo principe Rege Aragonum, illustrissimo domino Venetorum, inclyto duce Mediolanensi, nec non & magnifica ac excelsa nostra communitate Florentina cum aliis, pax a cunctis optata mortalibus reddita est, ac fœdere divino colligationis certis modis & formis & conditionibus conglutinata & in ipso vinculo pacis, qua nil melius, nil jucundius, nil suavius, aut salubrius excogitari potest. Ubi enim pax, ibi & omne bonum secundum divum Augustinum (e), quod appetunt homines.

Hujus igitur fœdera pacis, tanto labore confectæ, benedictæ, sanctificatæ, atque promulgatæ ab Apostolica sede, pater sanctissime, tu qui princeps pacis existis, & amator diceris, supplicamus adstringas fortius, diutius conserves, & augeas vehementius. Si quæ autem partes ejus adhuc dissiliunt, ad ea, quæ pacis sunt obsecra, hortare, impera, & compelle intrare, stimulis videlicet rationum, quæ bona pacis probant innumera fore, mala autem dissen-

sionis, & prætorum infinita discrimina, ut quemadmodum in cunctis fidelibus unus dominus (f) existis, una fides, unum baptisma, unus pater, & Dominus omnium, una spes vocationis suæ, sic omnes potentia Italica simul unitæ, & inde virtute fortiores effectæ, unanimes, uno ore, uno opere, uno spiritus fervore concepto, proficiantur contra illum filium perditionis Maba-metum regem superbiæ, angelum satanæ, canem impudicissimum, omnis legis & morum perverforem, mysticum antichristum, qui adversatur (g), & extollitur supra omne quod colitur, ad conterendum vires ejus, & ipsius audaciam reprimendam, ad illum eliminandum de terminis fidelium, ad recuperandas terras ab eo captas & pene everfas, & præcipue illam olim gloriosissimam civitatem Constantinopolitanam, nunc autem infelicissime captivatam ab eo.

Decet enim vices rependere tanto honori, tanto labori, tanto amori illius gloriosissimi principis Constantini, qui ut tuam sedem magnifice exaltaret, post immensam donariam hanc tibi urbem reliquit, Byzantium perrexit, & illud magnifice ampliavit suo nomini dedicavit sedem imperii ibi constituens. Hic etiam per successores suos Imperatores sub variis annorum curriculum Italiam oppressam & plurimum afflictam liberavit, ut per Justinianum legum compilatorem de faucibus Gothorum, & per Carolum magnum Regem Francorum, & Augustum creatum, de manibus Longobardorum, & per Othonem primum ducem Saxonum in Romanorum Regem assumptum, de oppressionibus tyrannorum. Rationi igitur congruit & æquitati, ac dilectioni, ut nunc vetus Roma cum fidelibus cunctis novæ Romæ suffragetur, & de potestate illius impudicissimi canis Turci omni atrocitate truculentioris eruere quam citissime elaboret. Quamvis enim gloriosissimus Pontifex summus Callixtus primus, & martyr inclytus optime dicat: Nos enim tempore ege-mus, ut maturius quid agamus, non præcipitemus consilia & opera nostra, nec eorum ordinem corrumpamus: dist. 1. sponderet, spectat tamen ad prudentiam perfectionem secundum philosophum in ethi-cis post maturata consilia veloxiter exequi consultata. Nam mora sua cuiuslibet est nociva, & præcipue, ubi ingens & vicinum periculum imminet, omnino vitanda est, sero enim medicina paratur, cum mala per longas convalescere morat. Ecce enim quovis ille nequissimus Christianæ fidei hostis Turcorum rex strages multiplicare, civitates invadere, incendia & devastationes continuare non cessat, & ad ulteriora, & pejora se parare festinat, ut communiter annunciat.

Ut igitur verbis meis incultis finem faciam, pater beatissime, postquam te Dominus constituit (h) super Reges, & regna

(f) Ephes. 4.

De aver-tendo in Turcas bello.

(g) 2. Thes. 2.

Constantinus Romanam pontifici reliquit.

Gerendo potius quam decernendo bello Turcico navanda opera.

(h) Jer. 1. ut

(a) P. 44.

ut evellas & destruas, dissipas, & disperdas, adifices, & plantes, accingere (a) gladio tuo super femur tuum potentissime, gladio inquam veritatis, gladio charitatis, gladio auctoritatis super fideles tuos tibi adhaerentes, excita potestates & principes, cunctasque fidelium nationes, quae in hac re dormire videntur, & ad zelum fidei defendendae corda eorum & mentes accende, & per eos disperse in virtute Christi illos, qui in sua gloriantur virtute, & multitudine, & feritate sua confidunt, & dissipabunt, quae bella volunt contra Christianos tuos usque ad internecionem. Per haec enim providebitur non solum Graecis, sed & Latinis tuis, semper ecclesiae Romanae adhaerentibus, & tibi subjectis, quibus & periculum imminet, si aliter non obvietur, ut illis prostratis adifices, & plantes, adifices quidem in toto orbe tranquillitatem & pacem, & Christiani nominis dilatationem, plantesque divini cultus amplitudinem, & omnis probitatis perfectionem. Quod si factum fuerit, cedet utique hoc ad Dei gloriam maximam, & honorem, ac coronae tibi in caelis paratae sublimiorem augmentationem, nec non in terris sanctae tuae notabilem celebritatem. Super haec omnia, pater beatissime, rempublicam nostram Florentinam, excelsum & inclytam, tibi devotissimum, & Romanae ecclesiae, ex parte ipsius communitatis in visceribus charitatis supplicamus, commendatam habeto, ad omnia beneplacita sanctitatis tuae parere paratam. Sicque tuo sancto ductu atque regimine in domo Domini Ecclesiae militantis in pace & charitate ambulantes in domum Domini ibimus gloriae triumphantis. Demum prolixitati, & ineptitudini sermonis veniam praesta. Haecenus S. Antonius.

(b) Ext. inter ejus ep. n. 398.

XXIV. Missus orator ad Pontif. a Steph. Bosnae Rege.

Habita est etiam alia eodem argumento perelegans oratio ab Aenea Sylvio (b) episcopo Senensi ab Imperatore ad Callistum legato, qua ejusdem Pontificis pia consilia de cruce signata expeditione quam primum conficienda in Turcas, addita egregia adhortatione, commendavit. Secuti sunt Friderici exemplum ac veterem morem caeteri Reges ac principes, inter quos Stephanus Thomas Bosnae Rex Jacobum Testam oratorem misit, qui regia in sedem Apostolicam studia, resque gestas in Turcas explicuisset. Quibus auditis Pontifex, collaudatis piis illius urgendi in hostes fidei belli desiderii, apostolicis literis ipimet significavit, se accepti pontificatus exordio vovisse divino Numini Turcas se bello instructis terra marique exercitibus insectaturum, spemque concepissem recuperandae Constantinopolis aliarumque urbium servitute barbarica liberandarum, additque promissa, nimium confecto feliciter bello, ereptas Turcae Bosnae urbes ac provincias, eire.

stitutum iri, nec non alia loca ab illis occupata, qui a Bosnae Regibus desciverant, ac limites pristinos regni Bosnae amplificatum iri, conjunctis finitimis hostium regionibus, quae ipsius ope partae fuerint (c).

Charissimo in Christo filio Stephano Bosnae Regi illustri salutem, &c.

Decet Romanum Pontificem, a quo per universalis Ecclesiae membra multiplices favores diffunduntur, illos potissime Reges protegere & confovere, a quibus religionis Christianae, & fidei catholicae potiora praesidia comparantur. Cum itaque zelum tuae devotionis recensentes etiam ante assumptionem nostram ad apostolatus apicem cognosceremus, & nunc etiam ex relatione dilecti filii nobilis viri Nicolai Jacobi Teste oratoris tui, serenitatem tuam ardentem fieri ad ea, quae in augmentum Christianae fidei redundant, aperte intellexerimus, & quod pericula subire non formidamus, qui in nostra assumptionis initiis, audaciam immanium Teucrorum [quantum nobis miseratio divina permittet] totis conatibus ulcisci Salvatore nostro Jesu Christo promisimus atque vovimus, & terrestribus ac maritimis copiis adversus eosdem Teucros magnos apparatus facere constituimus, Constantinopolitanam & alias civitates per eos occupatas Christianae religioni vindicare, ipso permittente Alissimo, confidentes, serenitati tuae, nec non comiti Stephano filio tuo, ac cunctis posteris & heredibus tuis tenore praesentium ex nunc pollicemur, atque promittimus, nostraeque intentionis existere declaramus, nos si & postquam regnum tuum Bosnae & illi finitimae regionis Christianae ditioni plenarie reintegratae & restituta, ac a tam nefaria servitute erepta & liberata fuerint, omnia & singula dominia, civitates, castra, terras, jurisdictiones, & alia regni tui loca, pertinentias, & jura quaecumque, quoquo nomine censentur, a nonnullis baronibus ac aliis finitimis, qui a tua tuorumque praedecessorum fidelitate defecerunt, hactenus occupata, si ad te legitime spectare constiterit, tibi ac Stephano filio tuo, ac cunctis posteris & heredibus tuis tuae & eorum ditioni plenarie reintegrari, teque & eos in integrum ad illa restitui, & non modo usque ad regni praedicti fines, sed etiam, quoad Alissimo libuerit, in alias terras & loca eorundem hostium, quae tuo favore parta fuerint, tibi finitima & accommodata ejusdem regni tui fines amplificari & extendi, lateque tueri, nos esse [quoad poterimus] realiter & cum effectu procuraturos, ac successoribus nostris viam aperiemus, ut te & posteros tuos, per tua vestigia incedentes, tanquam Christianae religionis propugnacula in sinu sedis Apostolicae quibuscumque favoribus & au-

(c) Cal. lib. l. x. p. 32.

Promissa illi Bosnae loca a Turca eripienda.

Idem successori beneficium collatum decretum est.

auxiliis habeant non immerito commendator. Nulli ergo &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno, &c. MCDLV. pridie kal. maii pontificatus nostri anno 1.

XXV.

(a) Ib. p. 23. Bosna in Apost. sedis clientelam ascita.

(b) Ib. p. 20.

Missus legatus pro conciliandis Hungaris. (c) Coel. lib. Huss. l. xi.

Et inter finis diffensionibus tollendis.

Ut vitam omnesque Christo devoverit.

Suscipit (a) ejusdem Regis, ejus filii Stephani comitis, nec non universae eorum ditionis, patrocinium Callistus, decrevitque Bosnae regnum sedi tantum Apostolicae obnoxium fore, atque adversus quoscumque illud opprimere molientes ab ea defensum iri. Adjecit adhortationem, ut arma contra Christi hostes exercere pergeret. Cum vero Joannes Huniades comes Bistricensis, & Ladislaus Hungariae Rex nonnullas cum ipso Bosnae Rege controversas haberent, Callistus ad eas sedandas in Pannoniam misit (b) Thomam episcopum Fanensem, quem legati e latere dignitate auxit, ut in communem hostem omnium arma verterentur. Moxque Dionysio tit. S. Cyriaci in thermis presbytero Cardinali legationis munus in Pannonia gerenda injunxit, ut inter dissentientes (c) Hungaricae aulae proceres pacem induciasve conciliaret, tum daret operam, ut Rex ejusque duces proximo vere ad educendum in expeditionem exercitum accincti essent, obstitetque ne foedus cum Mahomete inirent, quibus de rebus extant haec litterae.

Dilecto filio Dionysio tituli S. Cyriaci in thermis presbytero Cardinali in regno Hungariae nostro & Apostolicae sedis legato de latere salutem, &c.

Licet omnium Christi fidelium unio sit summe optanda, hoc praesertim calamitosa tempore in quo perditionis filius Mahomet Bey Turcorum caput & dux tanquam procella veemens nomen Christianum perdere de terra cupit, illorum tamen in primis est non solum necessaria, sed summo studio quaerenda, qui superborum ejus spiritus quasi caelesti quodam dono reprimere consueverant. Intelligentes itaque, non sine amaritudine cordis nostri inclitum Hungariae regnum, cui nos pro meritis suis summe afficimur, & quod hactenus sentum Christianitatis esse consuevit, in capite & membris sibi invicem dissentire; ac inter charissimum in Christo filium nostrum Ladislaum Regem illustrem, & prelatos ac barones & populos regni praefati, rursusque inter hos ipsos certas dissensiones savoras esse, quae impedimento manifesto sunt, quominus opportunum aliquid per eos parari, aut effici possit, videmus maximo praesidio cendam esse fidem nostram, nisi reconciliatis animis, ad veram charitatem & pacem reducantur. Ea propter cupientes votum omnipotenti Deo reddere, quod a principio nostri pontificatus solemniter vovimus, videlicet Ecclesiae thesaurus & vitam propriam, si ita necesse erit, ad eversionem hujus impissimi Mahometi impendere, ac considerantes annam dilationem, quae interponi-

tur, damnabilem esse, & hosti vires, nobis calamitatem adungere; ideoque intendentes [quantum divina clementia largiri dignabitur] proximo venturo vere, erecto vexillo Crucis, arma salutis contra praefatos Turcos terra marique movere, ut in tanto Christianorum apparatu robur regni Hungariae per intestinas discordias non desit, in quo certe praecipua fundamenta virore ponimus, ad has tollendas (si ita Deus annuerit) inducendamque pacem vel saltem treugas, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu, te [qui de illorum numero existis, & de cuius fide, integritate, maximaque rerum experientia plenam in Domino fiduciam gerimus tanquam pacis angelum in praefato regno Hungariae nostrae & Apostolicae sedis legatum de latere duximus deputandum, & praesentium serie facimus, constituimus, & deputamus, tibi eundem Regem, prelatos, barones, ac populos regni praefati, & alios quoscumque regnicolas inter se quomodolibet dissidentes, nostro & dictorum fratrum nomine, ad pacem & mutuam concordiam, hortandi, monendi, & exhortandi, ac eorum discordias, & dissensiones penitus tollendi, & extirpandi, ac super ipsis amicabiliter iudicandi, terminandi, decidendi, & componendi, pacemque ipsam & concordiam, vel saltem treugas, si pax sequi non potest, perpetuam, vel ad tempus, de quo tibi videbitur tractandi, firmandi, & concludendi, ac pro ejus firma conclusione, & observatione, qua tibi visa fuerint nostro & ecclesiae Romanae nomine promittendi, ac insuper nos & ecclesiam ipsam, prout tua prudentia videbitur necessarium, obligandi, nec non pro observanda hujusmodi pace vel treugis securitates quascumque necessarias & opportunas utrimque praestandas, vel per viam compromissi, vel alias tractandi, firmandi, praestandi & concludendi, pacta insuper, & capitula pacis, vel treugarum hujusmodi firmitatem & securitatem continentia ordinandi, faciendi, concludendi, & decidendi, ac pacem, Deo propitio, vel treugas praedictas postquam firmata fuerit, per supradictos observari, mandandi, contradictores, & consentire nolentes per censuras ecclesiasticas, de quibus in aliis literis felicis recordationis Nicolai Papae V. praedecessoris nostri, & nostris, quas ad te mittimus, plenius continetur, compellendi, omniaque alia, & singula faciendi, gerendi, & exercendi, quae pro hujusmodi inducenda pace & treugis, ac earum stabilitamento, & securitate necessaria videris, seu etiam opportuna: insuper etiam praefatos omnes & singulos Regem, prelatos, barones, & populos regni praedicti, ac alios quoscumque regnicolas nominibus quibus supra monendi, rogandi, & obtestandi, ut pro honore Dei, & populi Christiani salu-

Data Dyonytio Card. provincia.

Vetiti iidem Hungari fœdus cum Turcis iniire.

te, cujus causa nunc agitur, proxime venturo vere, depositis discordiis præfatis, parati sint, & accincti ad salutarem hanc Christianorum expeditionem, & interim nullam quovis modo intelligentiam, nullum fœdus cum eodem Machometo ineant seu recipiant, sed ad ipsius extremam confusionem, ut semper gloriose consueverunt, se animent, concedentes super iis auctoritate apostolica harum serie plenariam facultatem & etiam potestatem. Nos enim obligationes, pacta & fœdera quæcumque, quæ probujusmodi pace vel treugis inducendis, earumque firmitate & firmitate præstanda, cæteris supradictis exequendis duxeris ordinanda, firmanda, seu etiam facienda, rata, & grata habebimus, eaque faciemus, auctore Domino, inviolabiliter observari. Tu igitur injunctum tibi hujusmodi laboris onus & curæ ob Dei & Apostolicæ sedis, & nostram reverentiam devote suscipiens, ita studiose, sapienter, & integre juxta concessam tibi a Domino gratiam exequaris, ut celesti tibi favente clementia tuis laboribus, & vigiliis, sperati pacis & concordia fructus proveniant, tuque in hac causa, quæ Christi est & nostra, æternæ gloriæ palmam consequi merearis. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLV. kal. septembris pontificatus nostri anno 1.

XXVI. Card. S. Angeli in Germaniam legatus. (a) Lib. p. 235. (b) S. Anton. 3. p. 11. 22. c. 14. in princ. (c) Sup. p. 235.

Porrecta ad Poloniam ejus legatio.

(d) Sup. p. 251.

Obeundæ pariter alterius legationis in Germania regni que adjacentibus, tum in locis Turcico obnoxii imperio munus injunxit Callistus (a) Joanni Carvajali S. Angeli diacono Cardinali, de quo hæc S. Antoninus (b) : Destinavit insuper, nimirum novus Pontifex, legatum in Hungariam, Cardinalem diaconum dominum Joannem Hispanum, & in Alemanniam ad congregandum exercitum terrestrem contra Turcos per fidor; & quo instructiores compararentur copiar ejusdem Cardinalis legationi in Polonia gerendæ munus adjectum est (c). Callistus, &c. Cum te adversus impiissimos Christiani nominis hostes Turcos ad partes Germaniæ, Hungariæ, & loca ipsi Turco subdita & vicina sedis Apostolicæ legatum de latere præsentialiter mittamus, nos sperantes te legationem ipsam eo felicitus dante Domino, ad optatum finem speratamque victoriam perdukturum, quo plures in tantam, tamque necessariam expeditionem Reges, & populos poteris convocare, legationem tuam hujusmodi ad regnum Polonia & dominia omnia ac loca charissimo in Christo filio nostro Regi Polonia quomodolibet subdita ita extendimus, ut omnibus literis apostolicis, ac facultatibus tibi in prima legatione concessis, in hoc quoque nuper addita, ut possis ac si pro ipsa regni Polonia legatione specialiter & particulariter concessæ forent. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLV. v. kal. octobris pontificatus nostri anno 1. Extant aliæ apostolicæ literæ (d), quibus eidem

Cardinali partes se imposuisse testatur Pontifex, ut crucis signa attolleret in Turcas, decumasque clero ad sustentandum exercitum imperaret : tum pluribus illum prærogativis auxit (e). De illius in Hungaria legatione meminit Joannes Taliacotianus B. Joannis Capistranensis socius in literis (f) ad B. Joannem Picentem Minoritam datis, narratque ut hoc anno idem B. Joannes apostolicus internuntius in Pannoniam se contulerit verno tempore, cum devexo anno superiori e Francofurtensi conventu Hungariam adire, divinamque gloriam in convertendis populis amplificare justus esset, tum eximia ab eo hoc anno gesta ita recenset : Cum anno Domini MCCCCLIV. de mense novembris ipse beatus pater cum sociis post Frankfordiensem dietam Norimbergæ vehementer in magno fuisset dubitationis agone quonam se predicaturus conferret, aut ubi magis Christiano populo proficere posset, nocte sequenti cum post matutinum, oratione præmissa, se sopori dedit, vidit mortem suam non sub sanguinis effusione, sed sub sanguineo labore futuram, nam miro modo ad martyrium fervebat. Cum vero celebrando ibi die sequenti attente oraret, cuperetque scire, quonam proficisci deberet, audivit varias in ecclesia voces resonare. In Hungariam, & dum predicaret in platea ante majorem ecclesiam idem in aere sepius audiebat. Sic ex dubio surgens decrevit secundum voluntatem Domini in Hungariam proficisci. Seminato itaque verbo Dei per Alemanniam, & ibidem plantata familia observantia regularis, & reductis ad unitatem ecclesiæ Romanæ quasi sexdecim millibus hæreticorum Hussitarum in Bohemia, & mirabilibus fructibus in Polonia Domino concedente veractis, de mense maii anni sequentis MCCCCLV. advolavit in Hungariam, cuius natio statim in ipsius ingressu mirum in modum commota est. Recipiebatur ab omnibus tanquam alter Apostolus, & licet ipse honorum despector sæpissime declinaret a via, mutaretque sui accessus vel recessus propositum, licet etiam ex quadam honestissima delusione præfixum diem non servaret vel horam, quibus expectantes populi suo desiderio fraudarentur, & ipse ab hujusmodi honoribus fieret alienus, nihilominus quod homo tacebat seu abscondebatur, Deus promebat, nam in ipsis ingressibus clerus solemniter ornatus, Cardinales, archiepiscopi, episcopi, abbates, & ecclesiarum prælati cum reliquis sæpe numero & cum sacramento Eucharistiæ non sine multis luminaribus ac populis utriusque sexus, cum raris arborum, candelis accensis, sonantibus campanis humilitatis amatori obviam venientes, cum maximis honoribus, cantibus, atque flatibus eum introducebant. Principes, barones, nobiles, atque plebei eum summopere dilige-

(e) Lib. 7. p. 100. ad III. (f) Ext. a. pud Voad. annal. 10. 6. hoc ann. n. 43.

B. Jo. Capistrano genus mortis divinitus ostensum.

Justus in Pannoniam proficisci.

Sexdecim millia Hussitarum ab eo conversa.

Honorificentissime ab Hungaris excipiunt.

Ingentes ad eum audientium populorum concursus fiunt.

Sententia ab eo usurpata in mediis honoribus.

In Transylvania & Valachia undecim millia hæreticorum convertit.

Magistrum Patrenorum baptismum laurat.

XXVII. Nicolaus de Cusa in Angliam missus. (a) Lib. 3. p. 190.

diligebant & honorabant, quorum tanta multitudo confluebat ad eum, ut nonnulli latissimi campi aut maxima platea eos capere valerent.

Cum proponeret eis verbum, a remotissimis partibus populi venientes non ut ad sermonem unius hora, sed tanquam ad maximam indulgentiam catervatim currere videbantur : nec mirum, cum gustata colloqui sui dulcedine, & puritate sermonis, & doctrina salutaris percepta, nec non miraculorum claritudine apertissime visa, omnes in ejus admirationem vertentur : fulminabat contra vitia, virtutesque inferebat : clarus atque gratius in omnibus erat cunctis principibus ; & beatum se putabat qui vel modicum cum illo staret, vel cum eo loqui, aut eum audire potuisset ; semper tamen in hujusmodi honoribus, sibi invito exhibitis, humilis corde dicebat. Non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Et cum tunc esset in regno, essetque ipse regni gubernator & defensor illustris dominus Joannes de Hunyad, tantam ipse devotionem pariter & amorem concepit in ipsum virum Dei fratrem Joannem de Capistrano ut quæcumque pro regno essent tractanda tam in secretis quam in publicis diebus ipse cum aliis baronibus hunc vocabant, admittere, proferebantque, nihil sine suo consilio agere volentes. Post multos suæ ferventissima prædicationis sudores, post uberrimos fructus per Hungariam mirifice perpetratos, favore ipsius domini Joannis contulit se ad partes Transylvanas, ad Valachos, Russianos schismaticos & Patrenos, eorum quibus per spatium trium mensium, undecim millia sua prædicatione suscepto baptismum ad unitatem & obedientiam sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ reducta sunt, quorum etiam magistrum & fautorem post combustionem suæ habitationis in Hunyad, & suorum honorum direptionem, sua disputatione convictum publice coram baronibus & prælatos in forma ecclesiæ Romanæ Bude baptizavit de assensu reverendissimi domini legati. Justum proximo anno beatum virum a Callisto papa sacram militiam in Turcas promulgare, suisque precibus spectabilem pulcherrimamque victoriam de Mahomete Imperatore peperisse, postea videbimus : nunc reliquas a Callisto decretas legationes percurramus.

Ad conciliandos Anglos cum Gallis missus est in Britanniam Nicolaus e Cusa (a) tit. S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis, amplissimaque auctus potestate, ut controversias sedaret, populique arma in Turcas vertenda curaret.

Dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad vincula presbytero S. R. E. Cardinali ad regnum Angliæ, nostro & sedis Apostolicæ legato de latere salutem, &c.

Cum tuam circumspèctionem pro querenda Ann. Eccl. Tom. XXIX.

dis, implorandisque auxiliis adversus impiissimos Christiani nominis hostes Turcos, qui occupata insigni Constantinopolitana urbe, & multo cruore humano in ea, interque alios, imperatorio miserabiliter effuso, universum quoque nomen Christianum se deleturos elatis mirum in modum verbis comminantur, ad regnum Angliæ transmittimus, per diversas tamen provincias transiturum, nonnullisque in locis & regno prædictis dissensionem & bella vigere intellexoriam, quibus perseverantibus atque viribus, nec Reges, nec prælati, nec principes, nec populi, licet cupidissimi essent, tuis consiliis, exhortationibus, ac monitionibus satisfacere possent, nec petita auxilia subministrare, ad ipsam in primis tam necessariam anhelantes pacem, & de tuis sapientiæ, prudentiæque magnitudine, industria claritate, rerum agendarum experientia, vitæque integritate, ac aliis multiplicibus virtutum donis, quibus personam tuam Altissimus, insignivit, gerentes in Domino fiduciam specialem, ac sperantes, quod per tui consilii magnitudinem dissensionem & discordiæ hujusmodi ad pacis dulcedinem deducantur, tibi Reges & subditos eorum partium quarumcumque, per quas ibis, aut in quibus legatione funderis, ac circumvicinis, & undique adjacentibus, nostro nomine, ad pacem & mutuam concordiam hortandi, monendi, & requirendi, ac hujusmodi discordias & dissensiones penitus tollendi, & removendi, & super ipsis amicabiliter judicandi, terminandi, decidendi, paciscendi, ac componendi, pacem quoque ipsam & concordiam, seu treugas, si pax fieri non poterit, perpetuo vel ad tempus, de quo tibi videbitur, tractandi, firmandi, & concludendi, ac pro ipsarum pacis & treugarum conclusionis forma inviolabiliter observanda, ea quæ tibi visa fuerint nostro & ecclesiæ Romanæ nomine promittendi, ac insuper nos & Ecclesiam ipsam, prout tuæ prudentiæ videbitur, necessarium obligandi, & infra concedimus auctoritate apostolica harum serie plenariam facultatem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLV. XII. kalend. octobris pontificatus nostri anno 1.

Dissensionum tollerandarum facultas illi attributa.

Et conciliandarum induciruntur.

Infectatæ a Mahomete infula Egei maris. Decreti plures questores pro cogenda sipe.

(b) Lib. 2. p. 47. & 249. l. 3. p. 59. & l. 251. & l. 5. p. 31. 47. 67. 71. 89. 119.

(c) Lib. 3. p. 59.

Magistrum Patrenorum baptismum laurat. Ad conciliandos Anglos cum Gallis missus est in Britanniam Nicolaus e Cusa (a) tit. S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis, amplissimaque auctus potestate, ut controversias sedaret, populique arma in Turcas vertenda curaret. Dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad vincula presbytero S. R. E. Cardinali ad regnum Angliæ, nostro & sedis Apostolicæ legato de latere salutem, &c. Cum tuam circumspèctionem pro querenda Ann. Eccl. Tom. XXIX.

XXVIII. Urgebat porro summa necessitas parandæ classis cum Mahometes insulas Aegæi maris devastaret, expositisque in continentem copiis nunc has, nunc alias oras repentinis excursionibus vexaret. Præfectus itaque est a Callisto pontificiæ classis Petrus archiepiscopus Tarraconensis, atque legati apostolici e latere munere auctus, iussuque orientis Christianos omnium virium contentione tueri, datis ad eum subiectis literis (a), in quibus narrat, ut ipse decretis solemnibus supplicationibus iratum Christianis ob eorum flagitia Deum placare nifus sit, dein legatos Cardinales concepta ad id precum formula suis manibus crucis symbolo insigniverit, tum Reges principesque ad sacri fœderis incundam societatem in Turcas sollicitavit.

(a) Lib. 19. p. 258.

Legati Card. sacra cruce insigniti a Call.

Venerabili fratri Petro archiepiscopo Tarraconensi salutem, &c.

Dominici gregis oculi, quamquam immeriti, divina providentia presidentes, dum capta Constantinopoli atque omni vastata feritatis immanitate, pollutis ac profanatis spurcissime sacrosanctis ecclesiis, & sanctorum venerabilibus reliquiis canibus, porcisque objectis lucerandis atque proculcandis, Turcos vesano furore, truculenta barbarie, in Christum domini cornibus erectis ad nominis Christi Jesu, cui cœlestia ac terrestria cuncta genuflectuntur, & trophei crucis vivificæ pollutionem, contaminationem, profanationem, nec non populorum Christianorum everfionem terra marique ingenti multitudine bellatorum congregata, miserabilibus, atque horrendis nostrarum calamitate, direptionibus, vastitate, plantu, ululatu, trepidatione, fuga, trucidatione, incendio vobis, ferrique prope oculis cerneremus, intrinseco cordis dolore contacti, primum, ut fas est, orationibus, lacrymis, contritione, pro nostra & Christianidelium salute impetranda ad Deum simpliciter conversi, amare peccata communia deflevimus, utque ad nos Dominus converti dignaretur obsecravimus. Deinde Spiritu Sancto propitiante ac suadente, munimine vexilli Crucis salutiferæ humeris dilectorum filiorum legatorum nostrorum & Apostolicæ sedis de latere prius nos ipsi, ac fortium virorum magna cum Dei reverentia, timoreque affiximus cum solemnibus verborum ad hoc munus compositorum celebritate. Deinde nonnullis fratribus nostris venerabilibus, aliisque prelatiis, ut clarissimis Regibus, principibusque illustribus & strenuis propugnatoribus, nec non omnibus pro fidei defensione pugnaturis, servata eorum verborum solemnitate ac tenore, devote atque venerabiliter affigere exemplo nostro valerent, plenam sedis Apostolicæ autoritatem dedimus, facultatemque.

Concepta concelebranda Christo vita formula.

Quo quidem opere solemniter, & magna ejusdem signacula suscipientium devotione, peracto, ad Reges, duces, principes, do-

minor, populos, communitates, fideles, ve- reque Christicolæ, ad hortandum, incitandumque, & legatos ipsos, & alios nuncios nostros hinc inde dimissimus, nihil eorum, quæ tanta in re fieri necessitas ac rei exiguitas magnitudo præmittendo. Quæ cum omnia feliciter, votiveque nobiscum Dei adjutorio procedere prospiceremus, ejusdem omnipotentis Dei & Domini nostri Jesu Christi gratia Spiritu Sancto inflammante compulsi, quia perfidum Turcum atque canina rabie efferatum, maritimis quoque auxiliis edificata atque constructa non exigua classe, nunc insulas Aegæi atque Joniæ marium, nunc continentem, quæ ex parte mare lædi posset a fidelibus habitata invadere, diripere, impugnare, vexare, omni maleficio denique, ac barbarica crudelitate vastare intelligeremus, ut ea quoque ex parte, dominico gregi auxilia pararemus, classem etiam minime spernandam edificari, exonerarique mandavimus, quæ insulari ac perfidi hostis furori opponeretur, egregios atque opibus validos Christianofideles, qui maritimarum rerum scientia potentiaque pollerent, ut ipsi pariter classes adornarent invictissimas admonendo. Ceterum de præfata, ac nostræ & Romanæ ecclesiæ classis capitaneo tota mente cogitantes, atque clarissime perspicientes ejusmodi virum eligi oportere, qui maris scientia atque experientia, gubernandi arte, regendi consilio, belligerendi industria, animi magnitudine, humanitate, prudentia, auctoritate præfaret, tua nobis in mentem statim fraternitas venit, quæ cum rebus modo enumeratis eluceat, & infra, fratribus nostris frequenti consistorio congregatis, cum de tua inter eos persona exorsis essemus orationem, ab omnibus constanti & consono sermone gratique testimonio, tuis præfatis virtutibus honorifice commendatis, de eorum te consilio, atque assensu, nostræ, & prælibatæ ecclesiæ classis jam instructæ, atque præparatæ, & deinceps instruendæ atque præparandæ fecimus, constituimus, ac etiam deputavimus præfectum atque capitaneum legati apostolici de latere tibi omni suffragio & votis propter tuorum meritum exigentiam attributa potestate atque facultate, ut præter ceteros honores, præminentiam, dignitatem, ac prærogativam reliquis præfectis ac maritimis capitaneis dari consuetam speciali te privilegio honorarem, ut cum summa emineas probitate, pari quoque auctoritate præstares.

Ornata in Turcas classis.

XXIX.

Ergo Dei omnipotentis & domini nostri Jesu Christi, ac Sancti Spiritus ab utroque procedentis propitiatione invocata, quod Christiano nomini ac æternæ crucis decori, & nobis sanctæque Romanæ ecclesiæ ac fidelium populo, tibi que tuæque domui perpetuo bonum, felix, ac sanctum sit, tuarum virtutum, quas paulo antè commemoravimus, de-

Tarraconensis archiepiscopus Lemne Sacramentum.

Christi hostes omnibus cladibus justus obterere.

maximique muneris, quod tibi tribuimus, juramentique quod in nostris manibus præstitisti, Christianorumque tibi ea parte in extremis laborantium difficultatibus commendata salutis memor, aggredere atque complectere maximo animo datam tibi felicis nostræ, ac præfate ecclesiæ classis præfecturam atque capitaneatum, Christi que ac crucis & Christianorum perfidos hostes, spurcos, immanes, ac truculentos barbaros numinibus illis adjuvantibus, quorum auctoritatem, dignitatem, decus, venerationem, majestatem, ac fulgorem defensorum, extensurusque proficisceris: memento igni, ferro, omnique maleficio, injuria, atque vexatione fore devastandos; & nostram ac præfate ecclesiæ benedictionem atque opem, ac Christianorum principum populorumque auxilium rogantes miseræ oves, atque desolatae luporum pene faucibus devoratas non solum in præsens tempus, sed in perpetuum ab omni paganorum periculo atque terrore liberandas: nam nos tibi, & principes, ac populi omnes Christiani, neque auxilio deprecimus neque consilio; & Deus ipse omnipotens, cujus agitur causa, cujus etiam sanctissimum susceptum est opus, te tanta dirigit felicitate, si te volueris ipse cognoscere, atque in sancto timore gubernare, in virtutumque humanarum ac divinarum semper dirigere moderatione, ut inde miseris Christianidelibus nunc laborantibus in extremis salus, tibi honor immensus, nobis lætitia incredibilis, Altissimo gloria perveniet, qui cum Filio, & Spiritu Sancto vivit & regnat in secula sempiterna, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto XII. kal. octobris pontificatus nostri anno I.

XXX. Alfonsus Rex Aragonum sacrum bellum meditatus.

(a) Lib. 19. p. 181.

Ut concepta sit ab eo pia divini amoris flamma.

Excitatus pontificiis adhortationibus, religionisque contra Turcas defendendæ accensus studio, ut videbatur, Alfonsus Aragonum & utriusque Siciliæ Rex, crucis signum induere atque exercitum ducere præ se tulit: cujus pia consilia commendavit Callistus, ac patriarcham Alexandrinum tum Regi tum aliis proceribus militibusque religiosam professuris militiam sacrum ipsum crucis signum ritu solemniter conferre iussit: si vero patriarcha quopiam præpeditus impedimento esset, Balarium episcopum eo munere perfungi iussit (a).

Venerabilibus fratribus patriarchæ Alexandrino & episcopo Majoricensi salutem, &c.

Cum charissimus in Christo filius Alfonsus Aragonum, ac utriusque Siciliæ Rex illustris amplissima nominis sui gloria, novique summo gaudio, ac totius populi Christiani alacritate admirabili, orthodoxæ fidei zelo inflammatus vehementer, ut deest, indignans Christi & nominis Christiani, atque etiam sacri trophei salutiferæ crucis, unde fidelium vita emanavit, de-

cus ab illo barbaro & perfido cane Turco ore execrabili pollui, horribilibusque flagitiis, ac omni denique scelere & parricidio contaminari, sese sit auxilium flagitanti mundo, ac nunc maxime lætanti oblatu corporis sui venerabili atque invicto propugnaculo, viribusque totius inclytæ suæ ditionis, efferata illi belluæ occursum, & sanctæ Crucis defensorum majestatem, indeoque nobis piis votis supplicaverit, ut ejus sacrosanctæ Crucis, cujus nomen semper mente veneratur atque adoratur, in bumeris signaculum eidem, ac munimentum præberemus; nos ipsius honestissime, & nobis ac Christi fidelium populo optatissima petitioni promptissime annuentes, tibi frater patriarcha, aut si tu casu quopiam fueris præpeditus, tibi frater episcopus de Apostolicæ sedis plenitudine potestatis omnimodam damus auctoritatem atque facultatem, quamprimum regio dignissimo desiderio satisfaciendi. Igitur omnipotentis Dei felicissime atque faustissime nomine invocato, quod vobis, ac nomen toti Christiano* & Aragoniæ coronæ candidissime, atque huic Regi Alfonsi florentissimo, perpetuo bonum, felix, ac faustum sit, venerandi trophei crucis prius petenti Regi confer insignia, deinde uterque vestrum, omni prorsus amota differentia, quibuscumque devote postentibus, pro Christiani populi salute & dignitate, ac suarum animarum æterna gloria militaturis hominibus, quocunque præ eminentiæ, ac dignitatis præfulgeant gradu, eadem auctoritate conferatis, quibus omnibus & singulis nos ipsi ex nunc animo desiderioque jam, Deo propitiante, conferimus, ut maximo, ac robustissimo exercitu terra & mari sub tanta defensione ac numine congregato, perfida infidelium barbariæ expugnata, eversa, atque contrita discat omnium rerum opifici Deo, & domino nostro Jesu Christo, & sacrosanctæ crucis vexillo dare gloriam & honorem, qui triumphans regnat in secula seculorum. Ceterum vobis in benedictionibus affigendorum hujusmodi sacrosanctorum signorum vivificæ crucis nos ipsi usi sumus, vobis exemplum cum presentibus mittimus, ut & vobis illis eisdem tota devotione venerabundi majestatis Dei ante mentis vestrae oculos propostam amplitudine utamini, adhibita maxima, ut decet, reverentia. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto, pridie idus septembris pontificatus nostri anno I.

* orbi

Ejus symbolo crucis insigniendi data facultas.

Transmissa illius affigendi formula.

Consecratur (b) etiam arma religiose in Turcas militiæ accepto e manibus Joannis tit. Sancti Stephani in Cœlio monte presbyteri Cardinalis crucis symbolo Philippus Burgundiæ dux, cui jam ante Nicolaus plura ad conficiendam eam expeditionem concesserat, quæ a Callisto confirmata fuere (c). In primis indul-

XXXI. (b) Lib. 21. p. 1. 2. 3. 4. 5. & 8. (c) Sup. p. 1. gen.

Sacræ indulgentiæ cruceignatis collatæ.

gentiarum præmia tum ei, tum aliis cruce signata vexilla secuturis propostæ, ipsius ditio patrocini apostolico commendata : sacerdotiorum quæ in universo conservarentur orbe, vestigalia promissa ; biennalis ac decuma ex censibus ecclesiasticis in ejusdem principatu redigenda tributa. Concesserat etiam Nicolaus sacerdotibus & clericis Philippi ducis signa, secuturis, ut arma induere, ac sine ulius irregularitatis labe Turcas confodere possent : quod a Callisto ratum habitum est. Permissus etiam ei aræ subductilis usus, nec non sacerdotis ad expiandam conscientiam delictis jus datum. Denique Joannes Tullensis & Joannes Atrebatensis episcopi, ut dux ipse postulaverat, in castris legati fuerant designati : quod munus isdem demandavit subjectis literis (a) Callistus.

(a) Ibid. p.7.

Venerabilibus fratribus Guillelmo Tullensi & Joanni Atrebatensi episcopis salutem, &c.

Burgundus arma Christo consecrat.

Dudum per felicis recordationis Nicolai Papam prædecessorem nostrum ex tui facta episcopi Atrebatensis relatione, percepto, quod dilectus filius nobilis vir Philippus dux Burgundia se adversus impiissimum Machometum Christianæ religionis hostem cum magna gentium multitudine opponere, ac illum possidenus impugnavit offerebat, idem prædecessor illum in signum executionis assumpti propostæ cruceignari mandavit, vosque ut sibi vero consilio & opere in sui exercitus directione assisteretis ad Europæ & alias infidelium partes, per quas exercitus ipse transiret, in eodem exercitu legatos missos, & vestram quemlibet cum potestate legati de latere usque & ipsius & Apostolicæ sedis beneplacitum fecit, constituit, ac etiam deputavit, ac vestras volens honorare personas, certas vobis facultates concessit, prout in diversis suis inde confectis literis plenus continetur. Cum autem nos, qui dicto prædecessori, Domino permittente, successimus pro felici & votiva expeditione hujusmodi negotii aliquos dictæ sedis de latere legatos interesse affectemus, nos igitur, qui constitutionem, deputationem, & concessionem facultatum hujusmodi hodie per alias nostras literas confirmavimus, attendentes dignum fore & debitum quod, sicut illi majoris nominis titulo decorantur, sic etiam & potioris debeant honoris prærogativa letari, auctoritate apostolica & ex certa scientia volumus pariter & ordinamus quod, dum, quando, quoties, & quando aliquis de latere legatus hujusmodi prædicto exercitui præsentialiter interfuerit, ab exercitio officii legationis & usu facultatum hujusmodi penitus desistat, eo se ab inde absentante, concessam vobis potestatem postmodum plenarie resumentes. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnati-

Pax inter Burgundum & Gallos confirmata.

nationis Dominicæ MCDLIV. III. kalen. Junii pontificatus nostri anno I. Ut autem Philippus sacro bello alterius belli metu & cura solutus vacare posset, Pontifex compositæ inter eum & Regem Francorum pacis pactiones firmavit (b).

(b) Lib. 19. p. 171. XXXII. Turci Caffam expugnare tentant.

Inter hæc fama, quæ antea percrebuerat, Tartaros Turcasque juncto armorum fœdere Caffam Genuensium coloniam ad mare Ponticum eripere Christianis conficuisse, magis invaluit : ad quam avertendam cladem Callistus omnes Genuensis reipublicæ clientes ad comparandas copias & sacram militiam suscipiendam, sacris propostis indulgentiis, excitavit (c).

(c) Lib. 1. p. 3. & 271.

Dilectis filiis protectoribus compararum S. Georgii civitatis Januensis salutem, & apostolicam benedictionem.

Cum in desideris cordis nostri illa præcipue versetur cogitatio, ut quantum humano consilio fieri potest nefandissimis conatibus infidelium resistatur, ea libenter ordinamus & quarimus, quæ ad defensionem Christianifidelium, & repressionem dictorum infidelium spectare videntur. Cum fidedignorum relatu intellexerimus inhumanissimos Christiani nominis hostes Turcos, & Tartaros unanimi consensu deliberasse & statuisse præclaram urbem Capbam atque loca orientalia dominio Januensi subdita, de proximo invadere, & occupare, ut fideles ex illis partibus eradicent, vosque ad civitatum & locorum eorundem defensionem, terra, marique provisionem possibilem facere incœpisse, in qua maximis expensis opus est, nos quantum possumus de thesauro Christi Jesu domini & salvatoris nostri vobis providere volentes, universos & singulos nationis Januensis, & sub eodem dominio & protectione degentes utriusque sexus, etiam clericos seculares, & regulas, tam in dicta civitate, quam alibi ubicunque terrarum, habitantes, vel negotiantes, ac omnium & singularum ripariarum, civitatum, insularum, & locorum præfato dominio subditorum incolæ & habitatores, cujuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, & præminentie existant, etiam si particularia obtineant dominia, eorumque subditos, vasallos, & feudatarios, ac nobiles viros marchiones, comites, dominos, ac omnes & singulos, ut præfertur, utriusque sexus, commendationi, & protectioni Januensium recommissos, nec non quoscunque Lunensis, Terdonensis, Aqueasis, & Astenis civitatum, earumque diocesum utriusque sexus, ut præfertur, obsecramus, in Domino, & per viscera misericordie Dei nostri exhortamur atque requirimus, ut pro civitatum, insularum, & locorum prædictorum defensione, auxilio, & favore opportunis velint personaliter, sive de bonis, & facultatibus sibi a Deo collatis largamur, & libenti animo providere, recepturi a piissimo Deo nostro bonorum omnium re.

Tartaros sibi fœdere jungunt.

remuneratore in præfenti seculo abundantiam gratiarum, & post finitum humane conditionis cursum, gloriam felicitatis æternæ, &c. Proposuit amplissima indulgentiarum præmia illis, qui stipem in belli sacri sumptus conferrent. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLV. x. kal. maii pontificatus nostri anno I.

XXXIII.

(a) Ext. in coll. ep. promptu p. 55.

Chienfium ad Pont. literæ.

Submitti tero auxilia queuntur.

Adulæ ætate Maonentes & Chienfes, cum belli sacri consilia in occidente lenescere, Turcicam vero potentiam ingravescere, atque extremum Caphæ periculum inici formidare, has literas (a) ad Pontificem, ut auxiliarem exercitum contrahendum, quantocyus curaret, misere. Maonentes civitatis & insulae Chii Romano Pontifici, &c.

Esti videmus, beatissime pater, maximis nostris periculis nos objector furori Machometi Turcorum Regis, qui in omnes Christianos promiscue arma sumpsit, bucisque tamen quadam animi alacritate sevas illius minas, & illata plurima mala ideo perferrebamus, quia certam conceperamus spem, Christianos clade tam nefaria accepta, pia arma sumpturos, & summo consensu ac facilitate eventu hostem infidelem atque inimicum insolentem oppressuros, cumque in dies graviora ab ipso capiti nostro imminerent, non aliter eadem soliti eramus pendere, quam ut quoddam commune Christianorum incitamentum ad vindictam accelerandam, quibus rebus spem nostram foventes omnibus artibus & prædiis contra ejus vim nos muniebamus. Sed, heu, nimis longam spem! O Christianorum armamentis dilata! Siquidem omnibus quietibus jam oppugnamur, jam ingens vis & validus furor in nos conversus est, non erimus nunc in eo occupati, sanctissime pater, ut vestre sanctitati explicemus emissam nuper in nos classem, & damna plurima illata, illud potius est præsentis terroris, illud instantis & maximi discriminis, quod inspecta loci opportunitate primo proximo vere eadem classis auctis viribus & comparatis bellicis operibus, quæ ad oppugnationem pertinent, in eos est reditura, quod ita fore, non vano rumore, sed certis auctoribus comperimus, contra quos impetus, ut perflare possimus, fidelis quidem & constans animus non desperat, sed quotæ sunt vires nostræ? quoniam pacto sine communi Christianorum auxilio tam modica colonia defendetur? Quæ licet parva, quanti tamen sit momenti, omnibus Christianis transmarinis haud ignotum putamus, cujus ruina plurimos in eandem secum traheret calamitatem.

In tantis igitur nostris & aliorum Christianorum periculis ad vestram sanctitatem sapientissimam confugimus, quam non dubitamus divina providentia hoc potissimum tempore ad Apostolicam sedem assumptam, ut suo impulsu & auctoritate universalis

fides, & Christianorum decus instauretur. Apud eandem, quas præfens necessitas exprimit, preces fundimus obsecrantes, ut causam nostram & Christianorum fovcat, ceptum opus ne deserat, Christiani concitentur, sumantur arma, quæ si non ita statim inferri terra marique possunt, at illud saltem maritimi auxilii non denegentur, quo tantisper hanc paratam vim ferus hostis contineat, & nos salvi esse possimus: Hæc ita fieri non maximi laboris esse putamus, & apostolicæ auctoritati non difficile. Conservantur autem non Græci, non schismatici, sed Italici generis antiquissimi Christiani, qui semper sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ pio affectu, & dediti & obsequentissimi fuerunt, in quorum tutela aliorum pericula propulsantur. Quod si ea infelicitas esset, ut tam justa preces apud Christianos deperirent, Jesum Christum dominum nostrum judicem invocamus, vestram sanctitatem testantes, nos impie a sociis Christianis destitutos, pro fidei tamen usque ad extrema pericula pugnatorios, paratissimi semper omnibus obsequiis beatitudinis vestræ, cuius pedes humiliter excosecramur. Ex Chio die XIV. augusti MCCCCLV.

Jam non de Græcis sed de Italiciis agi.

De tantis periculis orientalibus colonis imminentibus certiores facti Genuenses, ad Callistum literas (b), ut adducto in discrimen orienti optularetur, dederunt quibus ascripta est dies xxvi. ejusdem augusti mensis: evolutoque bimeltri & paulo amplius ei significarunt (c), Bosphorum Thracium a Turcis obseptum fuisse, adeo ut nulla navis in Pontum Euxinum penetrare posset: cumque naves duæ instructæ omni bellico apparatu essent missæ ad ferendam Cassensibus opem, Turcarum dolo fuisse interceptas, atque inde Ponticas regiones, quæ Christum colebant timore, perterritas: carerum insignes plures urbes in iis oris Christiana fide imbucas perire, nam præter imperium Trapezuntinum, Caffam, Soldaiam, Symbolum, & Aamstriam claras urbes Christianis sacris addictas, ex quarum clade religio maxima calamitate afficeretur.

XXXIV. (b) Ext. ib. p. 332. Ponticas gentes subicere meditati Turcæ. (c) Ext. cor. lit. ib. p. 317.

Januenses Papa Callisto. Nemo prope est, beatissime pater & domine nobis coleudissime, qui nesciat quantum error & animi consternatio populos invaserit Pontici maris tunc, cum capta Constantinopoli Machometus Turcarum Rex Thracium Bosphorum ita clausisset visus est, ut Pontum inaccessibilem fecisset videretur, nam cum illic Europam ab Asia angustum dirimat fretum, Rexque in utroque litore immania tormenta disposuisset, clausura injectis mari non sine ratione dictus est, tantusque pavor in omnes, qui mari negotiantur, effusus est, ut per annum nemo introrsum penetrare ausus sit. Paravimus autem nos ingenti quidem mercede naves duas, in quibus

Bosphorus Thracius ab iis clausus.

Genuenses naves Caffam profectura interceptæ.

Aliz dux iterum submissæ.

Harum altera tormentis laniata & merfa.

Exposita Ponticorum gentium pericula.

Genuenses diffidis impliciti. (a) Foliet. l. 10. S. Ant. 3. p. 16. S. 1. & alii.

bus arma, viri, tela, & reliqua necessaria Capbam mittebantur, sed navium magistri cum pervenirent Peram falsis pollicitationibus decepti descendentes in urbem capti & in vincula coniecti sunt, atque ita conatum nostrum perfidia Regis irritum fecit. Interim terrestri via frequentes ad nos afferebantur literæ, quibus miserabiles illi populi opem orabant. Horum cum nos pericula la-cbrymaque flexissent, alias iterum naves majore stipendio conductas omnia portantes, quæ desiderabantur Capbam penetrare jussumus, quæ aprili superiore salva eo pervenerunt, tantumque spei trepidis populis injecerunt, ut qui de deserenda patria consilia sæpius agitaverant, non modo in fiduciam erecti sunt, sed alii quoque invalida oppida relinquentes, Capbam migraverunt, arbitantes ejusmodi auxilia sibi nunquam defutura esse. Verum cum redeuntibus navibus ipsis earum altera tormentis secta, mox obruta mari sit, certum videtur civitates illas in priorem desperationem lapsuras esse, nec facile inveniri posse navem, quæ audeat geminata mercede tam certo discrimini sese obicere.

Hæc dum cogitamus, sanctissimus pater, facile prævidemus, populos illos desperata salute animum abjecturos esse, nisi vel novis auxiliis, vel spe certa foveantur. Et ne quis forsitan putet pro vili plebecula verba facere, habet Ponticus ille angulus imperium Trapezuntinum claris urbibus frequens, habet Capbam non ambitu quidem mœnium, sed populorum multitudine Constantinopoli facile præferendam, habet Soldajam, habet Symbolum hinc contemnenda oppida, habet denique Anasiram urbem quondam celebrem, sed sanctorum episcoporum fama celebriorem. Præter quos insuper populos extenditur late ora maritima, quam Hostiam vulgo nominamus, quam soli incolunt Christiani. Cum igitur, ut perspicuum est, nobilissimarum urbium ac maximorum populorum salus aperto in discrimine versetur, qui sine ope sanctitatis vestre salvi esse nequeunt, orandam ducimus benignitatem vestram, velit ad eorum calamitatem unum oculosque convertere, eamque illis opem ferre, quæ pro rerum ac temporum conditione præberi potest, super quibus omnibus venerabilis sacrarum literarum professor Deodatus a nobis pridem missus ad beatitudinem vestram, si quid opus fuerit, particularius verba faciet, quem ut audire & exaudire dignetur, eam iterum atque iterum precamur, cui nos & nostra omnia supplices commendamus. Dat. Januæ MCDLV. die V. novembris. Stetit adhuc aliquot annis Capha contra Turcarum Tartarorumque molitiones: Genuenses autem hoc tempore gravibus dissensionibus inter se, quas Alfonso Aragonum & Siciliæ Rex aluit auxitque, ut Foliet (a) narrat, immixtis maritimis terre-

stribusque exercitibus adversus Petrum ducem; qui sua constantia hostium impetus fregit.

De indicto sibi injusto bello questus est per literas (b) Petrus Fregosius apud Alfonso ipsum admodum intemptivo tempore arma in se vertisse, quæ una cum cæteris principibus pro Christiani imperii salute & gloria ad reprimendos Turcas stringenda fuissent, quo in bello Genuenses eum ducem essent secuti: nunc vero violatas ab eo inducias, & contra datam fidem non indicto bello classem ad vastandam Liguriam immisissam, quæ an juste vel injuria fierent, ad Deum testem & judicem & ad Romanum Pontificem Petrus ipse provocavit.

Petrus Fregosius dux Januæ Regi Aragonum & atriisque Siciliæ.

Cogitantes, quod bella adversus nos sæpenumero, serenissime ac excellentissime Rex, injuste tamen suscepisti, magnitudinem animi tui, etiam si plura forsitan cupit quam capere possit, admirari & extollere aliquando potuimus, sed ubi aperte deprehendimus nullam inter nos belli causam esse, nisi si tuos movet prædæ aviditas, id indignum tanto Rege nemo est qui nesciat. Admirari tamen satis non possumus sapientiam tuam, cum per ætatem, tum rerum gravissimarum usu tum periculis edoctam, toties adversus nos male expertam, fortunam tuam rursus velle tentare, eo magis, quo nos tot veteribus totque recentibus injuriis, quot tua majestas nobis intulit, profusus abjectis, summi que Pontificis consilio & precibus moti, superiore anno ad inducias semeliter pervenimus, in quo & si pro fide tanti numinis & pro nostra animi equitate, ac in tuam amplitudinem devotionis tam animum tuum ad tranquillitatem pacemque confirmatum credidimus, existimavimus pericula Turcorum, quibus sine tua & nostra pace tuto satis occurrere non poterat, non modo servandæ paci, sed augenda inter nos benevolentie prodesse posse. Nam cum sciremus hanc animi tui esse magnitudinem, ut in gerendis bellis vera gloria constituta esset, oblatum tue majestati hostem esse videbamus, cum quo non humanam modo, sed cælestem gloriam posses adipisci, in quo gerendo & si per te potentissimus videbare, nos propitios ac omnino obsequentes tibi habere potuisses.

Quæ igitur, sapientissime Rex, causa excitare te aut compellere potuit, ut rursus & tam repente bellum adversus nos in tot calamitatibus orbis Christiani susciperes, ubi nihil a nobis non modo agi, sed nec cogitari videres, quod tue amplitudini tuæque dignitati obesset? At saltem si tanta nobiscum pugnandi cupiditas te movet, quæ certo movere non deberet, quomodo fœderis percussisti inter nos oblitus es, ut prius triremes ad nostra damna præmiseris, quam id modo aliquo denuntiatum nobis fo-

XXXV. (b) Ext. inter ep. procerum mundi collect. Donzel. p. 57.

Ducis Genuen. ad Alf. lit.

Nimiam ejus arguit cupiditatem.

Debuisset ipsum arma vertere in Turcas.

Non fecerunt abrumperet.

Monitus ut iustitiam colat.

XXXVI. Genuensis belli descriptio. (a) Ext. ibid. p. 64.

Parta a Petro Fregosio victoria.

re volueris? Estne hæc fides tanti Regis, ut triremes tuæ, quas paulo ante amicas hospitesque & omni comætu ac humanitate plenas a nobis dimiseramus, vix portu nostro egressæ ad nostra damna discurrere non erubuerint? quis est inter Christianos principes, qui tam injuste, tam repentine bellum suscepisset? Rex es qui multa per ætatem tuam expertus es, ita ut felicitatem tuam, qui te diligunt, & qui te non norunt plerumque possint extollere, quive nullius consilio indigere videare; sed memento tamen nihil tam firmum ac stabile esse, cui periculum non sit ab invalido. Hæc jam laborum vitæ tuorum pars superest, & quam pugnando gloriam adeptus es, pace demum & otio magis, quam diuturnis laboribus servare possis. Plura Reges pacis artibus, justitiaque, quam armis adepti sunt & plures fuerunt, qui injuriam inferentes plerumque sunt ab impari hoste superati. Si tamen ullam majestatem tuam querelam deferre velis, habes Pontificem, sunt Reges, sunt alii principes quorum consilio omnia nostra controversa dirimi possunt, quod si fugis, tu ipsemet juste, cum injuste facias facile judicabis. Si nos, ut cœpisti, lacessere non desines, Deum fidei & causæ nostræ testem judicemque obsecrantes salutem nostram ita consulamus, ut hujus suscepti consilii majestatem tuam aliquando venirent. Januæ die XVII. Julii MCDLV.

Consecutæ sunt paucis post diebus Genuæ ingentes rerum conversiones ac perturbationes, quas describit Petrus ipse Fregosius dux in aliis ad Alfonso Regem scriptis literis (a), quibus significat, se de omnibus adversariis triumphasse: Cum, inquit, XXVIII. Julii archi Castelloti præfocissemus fratres nostros Pandulphum & Thomasinum, tradita illis trecentis urbem reliquimus, ternasque triremes, quas instructas habuimus, paucis comitantibus statim conscendimus, inde tranquillo mari veti Segestum oppidum in orientali ora positum tenuimus. Interim omnis adversariorum factio haud exiguum equitum numerum, magnas mercenarii militis copias, nec minora agrestium hominum agmina secum trahentium intra urbem accepta est. Nec multo post, cum de instaurandis publicis rebus agi cœptum esset, exortis [ut assidet] inter factiones discordis, quadratione componi posse non videbantur, ad vim & ad arma concursus est, ita non descendentes modo principibus factione, sed inter sese mutuo pugnantes, tandem prima mensis hujus die in ipso solis exortu Januensem in portum delati sumus, quo cognito multi adversariorum discordias execrati in partes nostras transire cœperunt. Expositis igitur in terram copiis, quis ea classe nobiscum adduxeramus, fratribus nostris, qui mox nobis occurrerant conjuncti Ann. Eccl. Tom. XXIX.

adversarios adorti sumus, quibus brevi fuis ac fugatis intra pauculas horas, palatio quoque publico potiti sumus, cur adversarii tota in urbe nobis cessissent, ignotum omnibus est, & abjectis mox armis pacem civitati restituta. Hic fuit, illustrissime princeps, civilis belli exitus, quod tertium intra diem nullo prope sanguine nulla civitatis clade sedatum est, &c. Januæ MCDLV. die IV. aug.

Urget Alfonso Petrum (b) ut pactas inducias confirmaret; adhibuit etiam Callistum apostolicam auctoritatem, ut confirmatam Neapoli Italiam pacem a Dominico Cardinale Firmano Nicolai legato tueretur. Cæterum, ob petitam iniquo bello Liguriam ab Alfonso Rege, non mirum est æqui & recti amantissimum, Italicæque potentiam pro recuperanda Constantinopoli in Turcas convertendæ cupidissimum Callistum Papam ab eodem Alfonso abalienatum animo fuisse, quod ei vertere vitio nonnulli auctores, sed perperam, cum nihil indignius esset, quam Alfonso post tot jactata verba de conficienda in Turcas expeditione, coactasque decumas impetus non in barbaros, sed in Genuenses bello ab infidelibus petitos, vertisse.

Aliam discordiarum causam Pontificem inter & Alfonso affert Gobelinus (c), dum ait Alfonso præsentem sibi nihil æquum iniquumve a Callisto, qui olim ipse obnoxius, & regiis obsequiis additissimus extitisset, quique etiam eo instante cardinalatum obtinuerat, negatum iri postulasse ut Neapolitanum regnum tum ipsi tum Ferdinando ex adultera suscepto jure fiduciario traderet, ac Picenum & plura alia Romanæ ecclesiæ loca donaret: hæc autem iniqua postulata Callistum, ne Ecclesiæ dignitatem proderet, juraque dissiparet, constanter repulisse, ac regnum, quod ad eisdem Regis filium spurium spectare non poterat, ad sedem Apostolicam jure devolvendum ecclesiasticæ ditioni conjungere decrevisse (d).

Tuendi ejusdem juris ecclesiastici studio Callistus Jacobi Piccinini nova molientis conatus, antequam erumperent, repressit; ac proceres pontificii principatus, urbiumque magistratus, renovatis Nicolai V. literis monuit ut ad viri iniqui molitiones evertendas confurgerent. Ut vero Jacobus ipse a Rege Aragonum adjutus proximo anno Senenses vexarit, ejusque impetus Pontifice iidem Senensibus ferente suppetias, debilitati fuerint, dicitur inferius.

Cæterum Callistus non Romanæ modo, sed aliarum etiam ecclesiarum jura assenda suscepit; cumque in Salisburgensi archiepiscopatu clerici ad laicorum tribunalia traherentur, sanctionem edidit, qua

(b) Ibid. Rogatus Alfonso ut confirmet inducias.

Fracti e- jus conatus a Petro duce.

Insignis Alfonso perfidia.

(c) Gobel. l. 1.

Plura iniqua postulata a Callisto. Repullam patitur. Regnum Neap. post mortem Alfonso ad Ecclesiam jure devolvendum. (d) Lib. 1. p. 1.

Piccinino Alfonso favet pro turbanda Italia.

XXXVII. Immunitas ecclesiastici ordinis defensa a Callisto.

(a) Lib. 19. p. 10.

Clerici ad iudicium seculari rapti.

Pontificis & Caesaris sanctionibus id veritatum.

Judicibus contra tendentibus impositae poenae.

qua Friderici II. edictum de libertate ecclesiastica ab Honorio IV. confirmatum, & Caroli IV. sanctionem firma esse iussit (a), censurarumque poenas contra haec molientibus proposuit.

Ad futuram rei memoriam. Cum, sicut ad nostrum non sine mentis turbatione pervenit auditum, nonnulli, & praesertim laici dioecesis & provinciae Salzeburgensis, nomen Domini in vanum recipere non formidantes, contra canonicas sanctiones, & constitutiones imperiales, venerabiles fratres nostros archiepiscopum Salzeburgensem, Gurcensem, Seccoventensem, Chimensem, & Laventiensem episcopos, ac praelatos, & ecclesiasticas personas provinciae & dioecesis praedictarum, coram quibusdam in Viennensis Austriae, Graeciae, & Sanctoovito Carintiae oppidis dictae provinciae, aliisque secularibus iudicibus in quacunque questione seu causa ad seculare iudicium trahere, & alias eos diversis injuriis & molestiis afficere multipliciter praesumant in animarum suarum periculum, dictae libertatis subversionem, nec non apostolicae sedis, & canonicarum sanctionum, ac constitutionum imperialium vilipendium, perniciosum quoque exemplum, & scandalum plurimorum; nos, qui ecclesias & ecclesiasticas personas, praesertim archiepiscopali, seu episcopali dignitate praeditas, in sua libertatis integritate, nostris potissime temporibus, conservari, & vigere intensis desiderii affectamus, attendentes quod licet felicis recordationis Honorius Papa IV. praedecessor noster constitutionem quondam Friderici II. olim Romanorum Imperatoris, per quam idem Fridericus tunc in obedientia & devotione S. R. E. persistens, inter caetera ordinavit, quod nullas ecclesiasticam personam in criminali questione vel civili, ad iudicium seculare trahere praesumeret, contra canonicas sanctiones & constitutiones imperiales, quod si secus faceret, actor a suo jure cederet, & iudicatum non teneret, ac iudex foret ex tunc iudicandi auctoritate privatus, apostolica auctoritate approbans, & confirmans, ipsam constitutionem mandaverit inviolabiliter observari, & contra praesumptores huiusmodi, tam apostolica, quam etiam imperiali auctoritate debite provisum fuerit, ne tamen praedicta scintilla periculosos imposterum afflare possit ignes, poenarum exaggeratione, prout expedit, sollicito provideri, & temerariis ausibus huiusmodi obviare volentes, hoc perpetuo valiturae & irrefragabilis constitutionis edicto, omnibus & singulis in praedictis, ac aliis oppidis, terris, villis, & locis in praefata provincia ubilibet commorantibus cujuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis, seu nobilitatis fuerint, etiam si ducali, marchionali, comitali, aut alia quacunque ecclesiastica vel mundana dignitate seu praeceminentia pra-

fulgeant, in virtute sanctae obedientiae, ad sub excommunicationis & anathematis, aliiisque infra scriptis sententiis, censuris, & poenis districtius inhibemus, ne inantea perpetuis futuris temporibus archiepiscopum, episcopos, praelatos, & personas ecclesiasticas provinciae, & praedictarum ac aliarum ejusdem provinciae civitatum & dioecesium, praesentes & futuros, praetextu cujuscunque consuetudinis quantocunque longissimo, etiam cujus contrarii memoria hominum non haberetur tempore, inviolabiliter observare, quam, cum sacris sit inimica canonibus, verius corruptelam reputamus, aut quoruncunque indultorum seu privilegiorum etiam apostolicorum, quae omnia & singula sub quibusvis formis & expressionibus verborum, ac cum quibuscumque clausulis etiam motu proprio, & ex certa scientia concessa fuerint, quo ad praemissa dumtaxat revocamus, cassamus, & annullamus, ac pro infectis habemus, illis alias in suo robore permanentibus, quacunque occasione, vel causa, etiam ratione homicidii, delicti, contractus, vel rei, de qua agitur ubicunque committeretur delictum, ineatur contractus, aut res ipsa consistat, per se vel aliam seu alios, directe vel indirecte, coram praedictis, seu quibusvis aliis iudicibus & diffinitoribus secularibus praesentibus & futuris, quocunque nomine appellentur, in praefatis, vel aliis locis ad iudicium trahere, aut alias ipsos in personis & rebus, seu alias qualitercumque vexare, molestare, seu etiam perturbare quomodo praesumant. Qui vero contrarium fecerint, ultra poenas eis a jure inflictas, quas barum serie innovamus & approbamus, & in dictos praesumptores tenore praesentium proferimus, & promulgamus, si persona fuerint singulares, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant; si vero collegium, communitas, vel universitas civitatis, terrae, castri, villae, seu loci alterius cujuscunque, ipsa civitas, & castrum, oppidum, villa, seu locus, interdicto subjaceant ipso facto, mandantes districtius universis, & singulis ecclesiarum praelatis, eorumque locumtenentibus, ac aliis jurisdictionem habentibus, quatenus praesumptores praedictos & eorum quemlibet, quamprimum aliquam de ipsorum praesumptione huiusmodi notitiam habuerint, excommunicatos, aut illorum civitates, terras, castra, villas, & loca, interdicto suppedita fuisse & esse, tamdiu dominicis, aliisque festivis diebus in ecclesiis, cum inibi major populi multitudo convenerit ad divina nuncient, & a suis subditis nunciari, nec non ab omnibus archiepis citari faciant, donec praesumptores ipsi de praesumptione huiusmodi satisfecerint competenter, & super praemissis absolutiois ac relaxationis beneficium a nobis, vel sede praedicta meruerint obtinere. Nos enim, prout etiam sunt, omnes, & singulos processus, senten-

Contraria consuetudo ut corruptela rescindenda.

Anathema in praevicatorum promulgatum.

Si tentatur censura vel in haereticos decernendum.

Treveren. archiep. ecclesiasticae libertatis proditor.

(a) Gobel. in com. Pii II. Sacerdotium & imperium mutuo fulcire debent.

xxxviii. Aucta in Graecia scelerata.

(b) Lib. x. p. 15.

tias, censuras, & poenas, quos seu quas per ipsos iudices seculares contra archiepiscopum, episcopos, praelatos, & clericos praedictos, vel aliquem ipsorum haberi, seu promulgari, ac totum id, & quicquid contra inhibitionem huiusmodi fieri vel attentari contigerit, irrita & inania, nulliusque firmitatis, ac ipsos seculares iudices officio iudicandi, & causas audiendi privatos, & ad similia, vel alia quacunque secularia officia, & actus legitimos in posterum exercenda, & exercendos penitus inhabiles, ac prorsus infames esse, & non solum dicti Friderici, ac etiam clarae memoriae Caroli III. Romanorum Imperatorum in tales inflictas poenas incidisse, & si illas animo [quod absit] per tres menses sustinerint indurato, contra ipsos tanquam contra haereticos de fide suspectos procedi posse, & debere, quibuscumque consuetudinibus vel privilegiis, etiam apostolicis, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, decernimus & declaramus per praesentes, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto non. maii pontificatus nostri anno x. Germanici cleri dignitatem & jura tuente Pontifice, a suo munere adeo aliqui ecclesiastici inter quos erat Jacobus archiepiscopus Treverensis abluere, ut ad elidendam auctoritatem pontificiam Imperatorem subornare moliti sint, obiecto praetextu privilegia Germanica labefactari a curia Romana. Sed perniciosius iis suasionibus restitit Aeneas Sylvius: Non esse e re Caesaris, ajebat, (a), Romani Pontificis auctoritatem reprimere, ut populi gratia iniretur, quae sui natura inconstantissima est: nec multitudini relinquendas habenas, quam nescit principibus inimicam: inter principes aliquando amicitiam inveniri, inter plebem & Regem odium immortale: Papam Imperatoris & Imperatorem Papae auxilio indigere: statum esse illi nocere cujus expectes opem: cum pontificatus novus initer, tunc Romani praesulis gratiam beneficis emerendam. Oppressam praeterea in Gallaciae regno justitiam restituere aggressus est novus Pontifex, adeo quippe improbitas liberis habentibus ibi grassabatur, ut plures conductis sicariis vel ad explendam avaritiam, vel ad fastus ostentationem infontium sanguinem funderent, struerentur insidiae laicis & ecclesiasticis, eruptiones in agros fierent, agitantur latrocinia, incendia, raptus, membrorum mutilationes patrantur, expilarentur ecclesiae & monasteria, tantumque aberat, ut tantorum scelerum auctores poena afficerentur, ut etiam plurimum patrocina sibi conciliarent. Quos omnes ut comprimeret summus Dei vicarius, haec sanxit (b). Ad perpetuam rei memoriam. Motu proprio, atque auctoritate apostolica. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

lica, & ex certa nostra scientia, & delinquentibus in virtute sanctae obedientiae, & sub poena maledictionis aeternae mandamus, quatenus non audeant de caetero similia attentare, statuentes, decernentes, & ordinantes, quod omnes & singuli quicumque, quocunque, & qualescumque, ac cujuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis sint, aut quavis ecclesiastica, vel mundana praefulgeant dignitate, qui talia, aut alia eis similia fecerint, illorumque receptatores ac fautores, eisque dantes quovis modo auxilium, consilium & favorem, ipso facto sint ab ipso summo Deo Patre & Filio & Spiritu Sancto, atque a nobis maledicti, ac perdat eos Dominus velociter, ipsique, & quilibet eorum excommunicationis & anathematis, ac perditionis cujuscunque juris patronatus & feudi, quod ab Ecclesia tenuerit, sententias & poenas, a quibus nisi satisfactione condigna praevia vel in mortis articulo constituti, a quoquam quavis auctoritate absolvi nequeant, incurrant eo ipso, ac pro excommunicationis ex tunc haberi volumus, separantes ipsos a confortio Christi fidelium, ac decernentes ipsos insuper, eorumque receptores, auxiliatores, defensores, consiliatores, fautores non solum a jure, verum etiam die jovis sancta in caena Domini, tam per praedecessores nostros Romanos Pontifices in haereticos & alios facinorosos haecenus promulgatas, quam per nos, divina disponente clementia, & successores nostros Romanos Pontifices in futurum promulgandas sententias incurrere, & pariformiter innodatos fore, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Domini MCCCCLV. iv. non. maii pontificatus nostri anno i.

Sentes dicitur pontificis deficiis.

XXXIX. Indictum Granatensibus bellum.

(c) Lib. x. p. 27.

Ad

De Saraceno- rum in Hispanias irruptione.

Divina vi- tandem illi com- pressi.

Suscepta ab Henrico Rege in eos expeditio.

Ad futuram rei memoriam.

Et si nonnunquam, omnipotens, justus, ac misericors Dominus, populum suum juste pro peccatis etiam ab exteris gentibus rodi & affligi plurimum ac plerumque a propriis sedibus ejici permittat; tamen expiatis postmodum culpis, populum ipsum misericorditer liberat, & gentium hujusmodi in se gloriantium potentiam confringit, & dedit ad nihilum. Hinc est quod, cum licet longissimis retro temporibus impiissimi Machometi sectæ cultores Saraceni, satellites diaboli Hispaniarum provinciam, longe lateque diffusam in maxima gentium multitudinem, peccatis exigentibus, occupaverint, depopulaverint, & afflixerint, ac famelico & insatiabili quodammodo stomacho totam provinciam ipsam deglutire satagentes, cæcis sacerdotibus, aris sacris demolitis, ecclesiis factis meschitis, evangeliorum, aliarumque sacrarum literarum codicibus ruptis, deletis, in lutum, fatoremque dejectis & conculcatis, ut nomen Jesu, in quo salus est credentibus, exul fieret, & Machometi, in quo maledictio est & perditio, coleretur, studuerint atque curaverint, ac postmodum Christianorum populo ad Deum converso, & in humilitate & mansuetudine misericorditer clamante suscipiens manus Dominus, ac peccatores usque ad terram humilians, catholicorum Regum, & principum usus ministerio, maximam hujusmodi Hispaniarum provincie plagam potenter liberaverit, tamen nequissimi vitiosa crucis, qua redempti sumus hostes hujusmodi in quibusdam ultimis dictæ provincie partibus, videlicet in regno Granate se reduxerunt, ac sua inibi, ut credunt, firma fixerunt tabernacula, ut quasi possint contra Dei potentiam prevalere, Christianos regnorum Castellæ & Legionis incolæ cadere, invadere, & captivare non cessent, & sicut nuper, non sine ingenti cordis nostri exultatione, percepimus charissimus in Christo filius noster Henricus dictorum regnorum Rex illustris quamprimum regale suscepit imperium, tanquam fortissimus Christi miles, & intrepidus pugil primicias principatus & fortitudinis suæ Deo daturus, intendat mari terraque, copioso cum fidelium exercitu contra præfatos hostes insurgere, confusus in verbo Domini per prophetam dicentis: Non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum; & quod conversis ad Deum miseretur, & judicium faciet injuriam patientibus pro justitia & religione, impatientibus multitudinis gentis istius, ac sperans se illum in auxiliatorem habere, qui est Abrahæ fidei auxiliatus in bello, quando pariter cum trecentis vernaculis potentissimos Reges fudit, spoliavit, & recidit; nos, qui inter cunctas orbis provincias, quas cælestis agricola in vineam Sabaoth, super cujus custodiam cum timore

postos nos esse cognoscimus, plantavit mira benignitas, ipsam Hispaniarum provinciam, quam gloriosissimus Christi Apostolus Jacobus in sorte prædilectam in visceribus charitatis gerentes, ad hoc vigilanter intendimus, ac nostros continue diffundimus cogitatus, ad hoc opem impendimus & operam, ut de ipsius Granatæ regno quondam Christianorum habitaculo, totisque Hispaniarum finibus ipsi Saraceni penitus propellantur, nec non per universas dictæ provincie partes invictissimum Christi nomen colatur, & veneretur, tam saluberrimum, tamque laudabile dicti Regis propositum in Domino plurimum commendantes, & ut præfatus Rex piis fidelium regnorum ac dominiorum suorum adjutus suffragiis eo facilius, celeriusque salubrem & speratum dicti propositi consequatur effectum, ac fideles ipsi ad preparationem, & mantentionem exercitus hujusmodi, in eorum personis, rebus, & bonis eo promptius subsidia impendant opportuna, quo ex hoc dono cælestis gratiæ uberius conspexerint se refectos, universis & singulis Christianis fidelibus, qui propriis, aut dicti Regis, seu alterius cujusque expensis de ipsius Regis, seu alterius per eum deputandi licentia, in hujusmodi exercitu crucis vexillum personaliter secuti fuerint, si capaces divinæ gratiæ, in aliquo adversus infideles ipsos habendo consilio, seu in exercitu hujusmodi, seu ad illum proficiscendo aut ad propria redeundo in itinere decesserint, de omnipotentis Dei, nostra, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum auctoritate confisi, plenariam suorum concedimus remissionem peccatorum. Eisdem vero, qui in dicto exercitu vexillum hujusmodi sequuti supervixerint, nec non omnibus & singulis utriusque sexus personis, quæ de bonis sibi a Deo collatis, ad preparationem, & mantentionem prædictas, etiam si præparationem ipsam per treugas, vel alias ad aliquod tempus prorogari, sed differri contigerit, tres florenos auri de Aragonia, vel duenos, Marabotinos monete in dictis Castellæ & Legionis regnis currentis erogaverint & contulerint, ac personis ad hoc per dictum Regem eligendis, seu deputandis solverint realiter & cum effectu, auctoritate apostolica, tenore præsentium concedimus pariter, & indulgemus; quod confessor, quem ipsorum quilibet duxerint eligendum, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contriti, & ore confessi fuerint, semel tantum in mortis articulo, in illo videlicet ex quo mors ipsa subsequetur, etiam si pluries timor mortis plures alias similes absolutiones vigore præsentium concedi contingat, plenam remissionem eis in sinceritate fidei, unitate sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac obedientiæ & devotione nostra, & successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium per-

Fideles a Pont. ad sequenda illius signa con- citati.

Indulgentiæ stipem collaturis propositæ.

* illicita

(a) Mariana l. 22. c. 17. Granaten- sis ager evastatus a Christi- anis.

Miles disciplina- impati- ens.

XL. Vincentius Ferrerius factis alcri- ptus. (b) S. Anton. 3. p. iii. 22. c. 14. in princ. Leander l. 5. de vi- ris illust. ord. Præd. Marian. l. 22. c. 17. Sur. 10. 2. 5. april. & alii.

persistentibus, dicta auctoritate concedere possint, sic tamen quod confessor ipse de his, de quibus fuerit alteri satisfactio impendenda, illam fidelibus eisdem sic confessis per se, si supervixerint, aut per suos heredes, situnc transferent, faciendam insungat, quam illi facere teneantur. Et ne [quod absit] propterea fideles ipsi procliviores reddantur ad * illata in posterum committenda, volumus quod si ex confidentia remissionis hujusmodi aliquid forte commiserint, quo ad illa dicta remissa nullatenus suffragetur, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLV. x. kal. maii anno i. Instructos ab Henrico ingentes bellicos apparatus, narrat Joannes Mariana (a), ac numerasse sub signis quatuordecim equitum peditumque quinquaginta millia. Iis itaque (vinctum) copiis irrupisse in regnum Granatense, agrosque, sata, & vinea vastatæ, promoris etiam in Granatæ conspectum castris; illius agros quoque igni ferroque excidisse: cum vero Granatenfes instructis agminibus pugnandi copiam facerent, unius certaminis discrimini victoriam committere detrectasse Henricum, quippe qui decrevisset trium continentium annorum flexu in Granatenses cum exercitu excurrere, & agris evastatis ipsos in summam inopiam redigere, quo facilius eorum regnum evertere posset; at ægretulisse militem ad spolia ex hoste rapienda non dimitti, atque ignaviæ adscriptum Regis id consilium, adeo ut in ipsum conjuratio facta sit: dissolutum itaque ab Rege exercitum, ac ne a priore consilio Granatensium excidendorum, destitit: videretur, gentilitio scuto duos mali granati ramos addidisse.

Hoc anno magnum Hispaniarum lumen & ornamentum Vincentius Ferrerius ordinis Prædicatorum, de quo jam antea sæpius a nobis actum est, in sanctorum numerum solemniter repositus est a Callisto referente illi gratiam pro summo pontificatu sibi olim prænuntiato, cum jam ante, ut vidimus, religiosa actio de beati viri sanctitate & admirandis rebus gestis prædecessorum imperio instituta fuisset; qua de re hæc tradit S. Antoninus (b) [1]: Hic in principio sui pontificatus, scilicet mense junii in festo Apostolorum Petri & Pauli, præmissa diligenti examinatione, fa-

cta ex commissione Apostolicæ sedis a quibusdam prælatis Ecclesiæ in diversis mundi partibus, in quibus fuerat magister Vincentius de Aragonia conversatus, & ubi verbum Dei disseminavit, cum in sanctos retulit, qui per annos triginta singulis diebus post decantationem missæ per eum præsentem clero cum lacrymis copiosis populis cum maximo concursu & fructu prædicaverat per Franciam, Hispaniam, Aragoniam, usque ad Genuam declinans, & convergens ad fidem multos Judæorum & gentilium: tandem plenus dierum in pace quiescit in Britannia anno Domini MCCCXVI. vel circa, miraculis etiam claris. Nullum a Callisto divulgatum diploma de sanctorum honoribus Vincentio decretis, cum ejus miracula tam angustis finibus contineri non possent, testatus (c) est postea Pius II. idemque insignem ea de re sanctionem edit in qua plura præfatus de argumentis, quibus Deus fidem orthodoxam constabuliviv, subiicit quæ sequuntur.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum in occiduis partibus Judæorum maxime & infidelium multitudo crevisset, ac lucris & divitiis affluerent, propemodum tremenda quoque dies illa novissima oblivioni pene tradita esset divina providentia altitudo, quæ præclaris viris eandem Ecclesiam, instaurare & decorare disposuerat, pro ipsorum salute fidelium Vincentium Valentinianum ordinis fratrum Prædicatorum, & sacre Theologiæ eximium professorum, æterni evangelii in se documenta habentem, veluti atletam strenuum ad Judæorum eorundem, Saracenoꝝque, & aliorum infidelium confutandos errores, ac extremi tremendique judicii diem quasi alterum angelum volantem per cæli medium pronuntiantium evangelizandumque sedentibus super terram tempore opportuno transmisit, ut in omnes gentes, tribus & linguis, populos & nationes verba salutis diffunderet, regnum Dei diemque judicii appropinquare ostenderet, & æternæ vitæ semitam demonstraret. Addit illum virginittatis candore adeo excelluisse, ut mentium incorporearum puritatem imitaretur: ortum Valentia in Hispania e Christianis parentibus atque in divino cultu educatum, decimo octavo ætatis anno ordini Prædicatorum se aggregasse, doctrinæ laude flo-

Triginta annis singulis diebus divinum verbum prædicaverat.

(c) Ext. in bull. in Pio II. const. i.

Plures Hebræi atque infideles ad Christum conversi a B. Vinc.

Ejus virginittas insignis.

Eximii labores in prædicando evangelio.

NOTE [1] Hoc anno in sanctorum album relatus est S. Vincentius Ferrerius mense & die in annalibus expressis. Duplessy In mysterio Iniquitat. ex eo, quo vellicatur, pruritu Romanorum pontificum gesta omnia mordendi, a cardinali Bessarione ea occasione dicitur illud obtrusum. refert: Sancti isti recentiores veterum Sanctorum opinionem mihi admittunt. Sed præterquam nullam unde id Plessyus deduxerit auctorem laudat, vix credo id usurpari a Bessarione potuisse de viro cujus tanta erat dum viveret sanctimonie opinio, ut Constantiensis concilii Patres literis ad illum datis probitati ejus testimonium dederint singulare. Quin & dicitur illud alterius esse hominis testatur Franciscus Sacchetti novel. par. II. scribens id olim usurpare consuevisse Ghinum Citadellæ principem (Marchese) de viris nonnullis, quos vulgi opinio sanctorum elogio donaverat. Porro Franciscus seculo decimo quarto florebat. MANSI

floruisse, atque Hispanias, Gallias, Italiamque, fato quocumque pergeret diuino verbo peragrassè, ac demum cum septuagesimum annum egressus esset, in Venetensi urbe pie obiisse: fulsisse etiam postea miraculis, ac primum Joannem & Petrum Britannia duces, Martinum V. Eugenium IV. ac Nicolaum V. de patratibus eius ope celestibus prodigiis certiores fecisse: Joannem etiam Castellæ & Legionis, Alphonsumque Aragonum Reges, ac plures præfules de illius vitæ sanctitate testimonium præbuisse, tum singulares beati viri dotes his verbis perstringit.

XLI.

Tantus in eo gratiæ fulgor apparuit, tanta Spiritus Sancti abundantia in eo fuit, tot de ore prædicantis speciosissima veritatis pondera procedebant, ut ingentis multitudinis Judæos in lege etiam peritissimos, qui Christum pertinaciter venisse negabant, ad fidem catholicam converteret, & efficacissimos multos ex eis prædicatores aduentus Christi, passionis, ac resurrectionis, & pro Christi nomine mori paratos fecit. Tanta in ipso viro diuino fuit auctoritas dicendi, tantaque gravitas ut terrenis rebus luxurique deditos homines adeo iudicii futuri timore concuteret, ut terrena despicerent, & amarent celestia, ac levitates & luxus omnium in Dei provocaret affectum. Omni die missam cantavit, omni die prædicavit, omni die nisi urgens adesset necessitas, jejunavit. Consilia sancta & recta nulli denegavit, immo ultero obtulit: carnes non comedit, vestem lineam non induit, manus super ægros frequentissime miraculose sanitate secuta imposuit: mores castissimos servavit, multasque strenuos actus fecit, ubi maxime super magnis rebus populos contendentes, & regna pace composuit: & ubi vestis inconspicibilis Ecclesiæ Dei scissam, conspiciebatur, ut uniretur, & unita servaretur, non frustra plurimum laboravit, ac in simplicitate & humilitate ambulans, detractores persecutoresque suos cum mansuetudine recipiebat & informabat. Per ipsum quoque divina virtus ad confirmationem suæ prædicationis & vitæ tam per manus ipsius impositionem, quam reliquiarum suarum vestiumque tactum ac votorum emissionem multa miracula ostendit: spiritus namque immundos eiecit, surdis auditum, mutis loquelam restituit, cæcos illuminavit, leprosos mundavit, mortuos suscitavit, aliosque variis detentis languoribus miraculose liberavit: quorum omnium efficacæ assertio fuit, quod idem Nicolaus prædecessor plene de fama fidei & excellentia vitæ atque miraculorum ipsius informatus, volens ad ulteriora procedere, juxta sanctæ Romanæ ecclesiæ morem, venerabilibus fratribus nostris, tunc suis, Georgio episcopo Ostiensi & eidem Callisto prædecessori tunc in minoribus constituto, ac Joanni S. Angeli diacono Cardinali commi-

Plures a vitiis ad virtutes ab eo traducti.

Effulsit miraculis.

Explorata juridice eorum veritas.

st, quod de veritate fidei & excellentia vitæ ac miraculorum gratia se aut eorum aliquem in curia, extra vero per iudices ab eis deputandos diligenter informarent: qui mandatis præfati Nicolai prædecessoris obtemperantes, & in curia nonnullis testibus examinatis, extra vero Romanam curiam juxta potestatem eis datam in civitate Neapolitana venerabiles fratres nostros patriarcham Alexandrinum, archiepiscopum Neapolitanum, & episcopum Majoricensem ibidem commorantes: In partibus delphinatus Vassonensem & Vicensem episcopos, ac dilectos filios officiale Avinionensem & decanum ecclesiæ S. Petri Avinionensis, in regno Francia archiepiscopum Tolosanum, episcopum Mirapicensem, ac eorum officiales, in Britannia vero Dolensem & Macloviensem episcopos, nec non S. Jacuti & Debusanensem Dolensis & Nannetensis dioceseon abbates, ac Nannetensem & Venetensem officiales subdelegarunt: qui juxta tenorem potestatis eis per commissarios traditæ testes examinarunt, & dicta ipsorum in scriptis redacta clausa cum subscriptione notariorum & sigillis eorum ad curiam transmissarunt. Et tandem per eosdem Cardinales commissarios inspectis, recognitis, ac visis diligenter processibus inventum est, quod in civitate Neapoli viginti octo, in Avinionensi & circumvicinis partibus decem & octo, in regno Francia videlicet Tolosana quadraginta octo, in Britannia vero trecenti & decem testes examinati, inter quos nonnulli S. R. E. Cardinales, multi episcopi & ecclesiarum prælati, Rex Aragonum præfatus, plurimique alii ex statu seculari viri nobiles, pluresque alii legum, artem, ac sacre theologie baccalarii, licentiati, doctores, ac magistri existerant: ac postquam dictus Nicolaus prædecessor rebus fuerat humanis exemptus, pia memoria Callistus Papa III. prædecessor noster dudum ante in minoribus constitutus & unum ex commissariis antedictis ad apicem summi apostolatus assumptus, dilectum filium nostrum Alanum tit. S. Praxedis S. R. E. presbyterum Cardinalem loco sui in hujusmodi negotio deputavit delegatum, & facta eidem Callisto prædecessori per præfatos commissarios relatione fidei in duobus secretis consistoriis de dictis testibus examinatorum, reperit omnia, que de fide, de excellentia vitæ, de laboribus, moribus castis, de actibus strenuis, de humilitate & simplicitate, ac miraculis ipsius Vincentii dicta fuere legitime probata, ideoque de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium ad ulteriora in canonizatione ejusdem Vincentii procedendum esse decrevit: & deinde ex more dicta ipsorum testium fecit in duobus consistoriis generalibus publice recitari: ac postea vocatis ejusdem Cardinalibus & prælatibus, qui in curia ad-

Testium qui ea confirmarunt numerus ingens.

rant, omnes nemine discrepante consulerunt ad canonizationem dicti Vincentii esse merito procedendum.

XLII. Decretum illi sanctorum honos probata re.

Idem quoque Callistus prædecessor dicta die, videlicet tertia junii pontificatus sui anno primo, in ipsorum Cardinalium & prælatorum præsentia de ipsorum omnium consensu unanimi pronuntiavit atque decrevit, Vincentium præfatum esse canonizandum, quod publice & solemniter faciendum in festo Apostolorum Petri & Pauli proxime sequenti, videlicet III. kal. julii pontificatus ejusdem anno prædicto statuit & etiam ordinavit.

Postmodum vero dictus Callistus prædecessor die solemnitatis Apostolorum hujusmodi, ut præfatur adveniente, tam ex vitæ excellentia, quam miraculorum coruscatione nec non vera notitia, quam de ipso Vincentio tunc vivente habuerat, cum virum comperit assecutum fuisse gratiam, quam Deus omnipotens sanctis & electis suis concessit, & consimilia signa ex eo consecuta fuisset, que ad cognoscendum fideles ac Dei ministros veritas in suo evangelio demonstravit pro suæ informatione Ecclesiæ, ne posset errare, sic inquit: Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia eiciant, linguis loquentur novis, super ægros manus imponent & bene habebunt. Eapropter eam auctoritate apostolica canonizavit, & literarum suarum, si desuper consecuta fuissent, tenore in sanctorum catalogo ascribendum esse decrevit, universos & singulos patriarchas, archiepiscopos, episcopos, ceterosque ecclesiarum prælatos monuit & artem hortatus est, ut eis nihilominus injungendo, quod octavo idus aprilis festum ejusdem S. Vincentii facti de uno confessore non Pontifice annis singulis devote & solemniter celebrarent, ac facerent a suis subditis devotione congrua celebrari & etiam venerari, ut pia ejus intercessione a noxiis protegi, & sempiterna gaudia valeant adipisci. Subdit Pius de miraculis B. Vincentii monumenta publica in Dominicorum ædibus ad Minervam asservari, exhiberique eorum exemplum petituris jussisse, ac præterea ad Christianidelium pietatem in ejusdem Dei servum accendendam septem annorum & quadragenorum indulgentias recurrente die illius festo ejus sepulchrum lustraturis impetivisse. Cum igitur Callistus nullas, ut diximus, de iis literas promulgasset, sanxit Pius præstandos illi sanctorum honores, qui ab eodem Pontifice decreti fuerant III. kal. julii, ac si publice a Callisto ipso literæ ea de re editæ fuissent, suumque diploma hac formula obsignavit. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLVIII. kal. octob. pontificatus nostri anno I.

Dies facer ejus memorie designatus.

Volumen de ejus miraculis confectum.

Obitus B. Laurentii Justiniani.

XLIII. (a) Tab. eccl. Venet. Bernard. Justin. in e. g. Sixt. Sen. bibl. h. Molan. in addit. Ferrar. in nov. catal. 8. januar. Sur. to. i. Bol. lan. to. i. 8. jan. Tribem. de vir. ill. Card. Bellarm. de script. eccl. & alii.

petiit cœlum B. Laurentius Justinianus, cum annum quartum supra septuagesimum ageret, VIII. die januarii, quamvis anniversaria ejus memoria ob octavam epiphaniæ decima quinta ejusdem mensis ab Ecclesiâ colatur, ipsius enim imagini in templo S. Petri Castellæ aræ marmoreæ impositæ insculpta sunt hæc verba: B. Laurentius Justinianus primus Venetiarum patriarcha die VIII. januarii MCCCCLV. Claruit doctrina, sanctitate, prophetiæ dono, ac miraculis, vindictosque aliquando ab extremi exitii discrimine Venetos precibus illius refert ejus vitæ scriptor (b): (c) Bern. Quantam, inquit, illius oratio proficeret, Justinian. unum aliquid in testimonium referemus. Est in ejus vit. c. 9. prope Corcyram locus asper & incultus ubi Veneti e. jus precibus a periculo vindicati. vir habitaverat eremita triginta & amplius annos, vitæ abstinentia & orationibus, & quod primum ferebatur, prophetiæ spiritu insignis, gerebat forte Corcyræ negotium. vir quidam de nostris tam genere, quam moribus præstans, qui cum arderet bellum, quod cum Philippo Mediolani duce gereramus, & afflictiores viderentur esse nostræ. adiit virum Dei, rogat eum nunquid Veneta respublica, ut ferebatur, deplorata esset, ad quem eremita: Commotus est, inquit, furor Domini contra vos, quia verbum Domini projectistis; & nisi pontificis vestri lacrymæ interpellarent pro vobis, jam dudum quasi Sodoma perissetis, tale de Laurentio testimonium retulit eremita in mediis Corcyræ rupibus & spelancis, cui non solum Laurentius, sed omnes fere mortales incogniti erant & inauditi. Cum igitur post plura opera pietatem spirantia librum de gradibus perfectionis absolvisset, febre lethali correptus magno pietatis sensu delibutus sacramentis omnibus se communiit, suosque ad divinum amorem pie cohortatus est: Ut erat sapiens, inquit Bernardus Justinianus (c) ejus nepos, qui aderat & vitam ejusdem scriptur. c. 11. tam denuo semiclausis in hanc sententiam fari cœpit, verba etiam, quantum potuimus tenere, subsicentur: videtis o filii hominum, meam advenisse: benedictus Deus, qui eam tandem advenire voluit, cum nulla sit alia via, que ducat in cœlum: ille enim venit nobis via, veritas, & vita, ut ejectione de paradiso miseris exulibus viam signaret in patriam redeundi. Si enim in hac vita tantum sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus; sed absit a nobis tam stulta cogitatio, quid enim vita hæc, nisi lanugo quedam ut ille inquit & veluti memoria hospitii unius prætereuntis? Christus pro nobis mortuus est primitiæ dormientium: pudeat nos mortem timere, cum Dominus nosler propter nos mori voluerit. Hanc diem semper ante oculos habui: tu scis, Domine: quamquam, dum vitam meam confidero, confusus sit mihi potius appellanda quam

(b) Bern. Justinian. in ejus vit. c. 9. Veneti e. jus precibus a periculo vindicati.

Sacramentis se communiit. (c) Bern. Just. c. 11.

Pia ejus oratio ad familiarum res.

Ejusdem ad Christum apostrophe.

Hoc anno ineunte mortales reliquit, (a) ac familiare præclaris suis virtutibus

quam vita. Sed in spiritu humilitatis suscipe me bone Jesu, vita, & salus anime mee, neque enim in justificationibus meis prosterno preces meas ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Illa ego ovis amissa, ad te pastorem redeo, vocem tuam novi, non alienorum, peto Domine ut ad ovile me reducas: Potestne spernere vocem clamantis & confugientis ad te? Nonne tu ille, qui dixisti (a): Clamabis ad me & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione? ecce clamo plus corde, quam ore, Domine: ecce tribulatio proxima est, & non est qui eripiat, nisi tu, bone Jesu. Sed neque felicitium spirituum sedes affectare ausi, qui speciem intuentur sanctissime Trinitatis: portio tamen aliqua creatura tue postulat micam suavissima mensae tuae. Nimum mihi fuerit & beu quam nimum! si subtus calceos infirmi electi tui loculum aliquem huic pusillo tuo servulo non negaveris.

(a) Ps. 90.

Hortatur suos ad servanda divina mandata. (b) Isai 40. 40.

(c) Gen. 27.

XLIV. Amico tempus mortis praedicat.

(d) Cap. 12.

Conversus deinde paululum ad astantes: Vos interea, fratres, servate Domini praecepta: omnis (b) enim caro foenum, & omnis gloria ejus quasi flos foeni. Contemplantur me: ecce aruit foenum & flos ejus cecidit. Horam hanc quis poterit evadere? Sed mihi credite, filii, nihil est praestantius, quam servare Domino. Haec cum dixisset, sublato paulisper brachio quod denuatum tenebat, caligantibus oculis, ut Isaac illum antiquum videre te diceret, astantibus crucis signo: Benedicat, (c) inquit, vobis dominus Jesus fratres & viscera mea, & benedicat filiis meis, qui absunt quos in Domino parturii. Det vobis cor, ut colatis eum: aperiat animum in lege sua, neque vos deserat in tempore malo. Benedicat principi nostro & universo senatus, ut sortem commissi sibi principatus ad honorem Dei & commune omnium ordinum bonum sibi traditam recordentur; benedicat denique populo meo, cujus amorem, pacem, concordiam, Dominus in dies magis atque magis conservare & augere dignetur.

Subdit author illum Marcello amicissimo praedixisse proximo paschate e vivis discessurum, uti contigit; Hieronymo vero dilectissimo, cujus salus conclamata erat, salutem praedixisse, reddidisseque: Auditos (d) etiam a duobus Carthusianis coelestes concentus in ejus funere, qui nusquam conticuere, donec monasterium ingressi sunt. Ut vero ejus corpus sexaginta septem diebus inhumatum manserit omnis corruptionis expers, cum de eodem sacro pignore canonici patriarchales & S. Georgii apud se condendo certarent ita narrat: Sacrum illud corpus in ecclesie sacrario reponitur quasi litis eventum expectaturum. Accidit autem (res omnibus retro seculis inaudita, pace dixerim sanctorum aliorum omnium, quod quidem extet ex eorum monumentis) nam ibi corpus il-

lud, dum reponitur altero ac tertio die, nec corruptionis aliquid nec foetoris apparet, itemque & quinto & sexto, nihilominus integrum perseverat. Tanta rei miraculo excitata accurrit universa civitas, vident & exquirunt diligentius, nunquid sit delibutum unguentis, omnia membra contrectant, nihil pigmenti aut artis, nihil rigoris in membris, foetoris longe minus, quin potius odorem suavissimum membra illa spirare videbantur. Additur miraculum miraculo: nam post biduum rubescere gena & vivus per membra sanguis conspici coepit; & jam capere non poterat sacrarium illud concurrentem turbam, & sese invicem comprimentem, ut octavo tandem die necesse fuerit in ecclesiam publice deferri in oculorum populi exsatiandos, tum vero & admiratio & stupor & clamores. Igitur qui litigant & hi instantius postulant, & hinc hinc diligenter, reponitur iterum in sacrarium ubi per dies quadraginta perseveravit incorruptus & integer omnibus illis diebus nunquam non visitatus est, nunquam sacrarium illud non apertum omnibus fuit videre & venerari volentibus, donec septimo supra sexagesimum die, cum aliquin satis commode servari posse non videretur, sepultura traditus est officis & honoribus non quibus ceteri solent, de quorum virtute & meritis ambigatur, sed quasi sancti cuiusdam reliquiae sic cum omni honore collocata decimo sexto videlicet kal. aprilis, cum sexto id. januaris migrasset ad Dominum. Multi non solum ex Italia, sed Illyrico etiam atque Epiro ad id osentum domo profecti, medici omnes & praesertim Gerardus Veronenis medicus aetate nostra omnium nobilissimus, qui eum in hac aegritudine visitavit, naturae nulli vi fieri posse restati sunt praesertim cum putrida febris laborasset. Post cujus etiam obitum novis editis coelestibus virtutibus refulsit magis sanctitatis Laurentii gloria: quibus permoti Sixtus IV. Leo X. & Adrianus VI. religiosam actionem de illo in sanctorum numerum referendo institui jussere, sed ea fortuitis est retardata casibus. Clemens autem VII. illum anno MDXXIV. beatorum ordini ascripsit, atque in patriarchatu Veneto illius ut beati confessoris episcopi memoriam sacro ritu colendam statuit (e).

Ejus corpus corruptionis expers.

Post biduum vivo sanguine reflorescere visum.

Physicorum testimonium de miraculo.

Beatorum honor illi decretus.

(e) Ext. Clem. VII. diploma apud Sur. ubi sup.

XLV. Synodus Suevionensis.

(f) MS. bibl. Vallicell.

Celebrata est hoc anno synodus (f) provincialis apud Sueviones a Joanne Rheimensi archiepiscopo, in qua primum decretum est divinas laudes eo cultu corporis & animi religione, qua par erat, in ecclesiis collegiatis & monasteriis decantandas, & eos, qui sacram precationem rifu, jocis aut sermone confunderent, poena afficiendos: aboleri etiam iusta corruptela, qua theatrales & ludi & mercomonia in ecclesiis interdum habebantur, atque imposita sacerdoti id permittenti tri-

mc-

mestrium vectigalium ecclesiasticorum multa; prohibita religiosis viris choreae; constitutum in aleatores & gancones clericos animadversum iri; moniti praesules, ut virtute & scientia praestantes sacris ordinibus iniciunt: instauratum Bituricense decretum in concubinariorum: imperatum praesulibus, ut fornicationes & adulteria publica omni studio niterentur tollere, pluraque alia constituta sunt, quae ex MS. Vallicellano ex authographo excepto reperenda visa sunt, cum in conciliis typis cufis desiderentur. [1]

Concilium Rheimen.

Statuta concilii Rheimensis provinciae apud Sueviones die veneris XI. mensis julii anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto celebrati. Universis praesentes literas inspecturis Joannes permessione divina archiepiscopus Rheimensis, Joannes Suevionensis, Antonius Laudunensis, Joannes Ambianensis, & Joannes Silvanectensis, episcopus suffraganei Rheimensis provinciae una cum aliorum suffraganeorum ejusdem provinciae absentium, & cathedralium ecclesiarum procuratoribus in concilio provinciali apud Sueviones congregati, aliis omnibus, qui potuerunt, & debuerunt interesse debite convocatis in Domino salutem.

Ejus acta.

Cum per longam & celebrationis conciliorum provincialium intermissionem in hac Rheimensi provincia status ecclesiasticus gravem ruinam, & multiplicia incommoda, ac innumera detrimenta patitur, vepribus, & spinis vitiorum vel defectu culturae agrum dominici undique pullulantibus, ac variis oppressionibus & gravaminibus ultra modum adversus iura, libertates, & auctoritatem Ecclesiae existentibus, in quibus divinus cultus omittitur, atque in diversis partibus profanatur, & ipsius Christi sponse splendor, atque dignitas plurimum denigratur in offensam omnipotentis Dei, ac perditionem animarum; nos in hac synodo, favente Altissimi gratia, congregati ad restorationem domus Dei, & salutem gregis dominici, quantum in nobis est, pro viribus intendere cupientes, primo statuimus, ut in singulis ecclesiis collegiatis, atque monasteriis hujus provinciae Rheimensis divinum servitium in cantu prolatione, habitum honestate, & aliis ad debitam venerationem divini cultus pertinentibus decenter, & reverenter celebraretur, cui omnes de Ann. Eccl. Tom. XXIX.

ecclesia debite intersint, Domino servientes conformiter ad intentionem decreti, quod incipit: Si quis principem saeculi; & deliberationem in congregatione Bituricensi dudum super acceptatione ejusdem decreti, & aliorum celebrata, ac consuetudines laudabiles singularum ecclesiarum, monentes decanos, cantores, & alios, ad quos pertinet corrigere defectus chori, sub obtestatione divini iudicii, ac poenis per eorum superiores arbitrands, ut perturbantes divinum officium confabulationibus, risibus, aut aliter in eo delinquentes, & deficientes diligenter puniant & corrigant. Praecipimus insuper & mandamus hoc inviolabiliter observari, ut vagantes per ecclesiam deambulando, seu etiam sedentes extra chorum otiosi ad invicem confabulando, tempore divinarum officiorum, praesertim dum matutinorum missae majoris, & vesperarum officia celebrari contigerit, totius diei momentum tam in pane, quam distributionibus amittant: & haec per illos, ad quos pertinet, omnino executioni demandentur. Advertant in singulis ecclesiis praefati canonici, ut tali hora sua capitula tenere incipiant, quod non impediantur ab interfendo missae majori, conformiter ad ea, quae in praedicto decreto sunt ordinata. Tenor vero decreti, de quo supra sequitur, sub his verbis: Si quis principem saeculi rogaturus habitu honesto, gestu decenti, prolatione non confusa, sed distincta, attentata quoque mente se ipsum ac verba studeat praeparare; quanto diligentius in hoc sacro loco omnipotentem oraturus Deum haec omnia facere curabit?

De modestia in ecclesia servanda.

Attentio in celebrandis divinis laudibus commendata.

XLVI.

Statuit igitur haec sancta synodus, ut in cunctis cathedralibus, ac collegiatis ecclesiis, horis debitis, signis congrua pulsatione praemissis, laudes divinae per singulas horas non cursim ac festinanter, sed attente & tractim, & cum pausa decenti, praesertim in medio cujuslibet versiculi psalmodiarum, debitam faciendo, inter solemne & seriale officium differentiam, reverenter ab omnibus persolvantur. Horas canonicas dicturi cum tunica talari, ac superpellicis mundis ultra medias tibias longis vel cappis juxta ipsorum, & regionum diversitatem: ecclesias ingrediantur, non capucias, sed almutas, vel bireta tenentes in capite, qui cum in choro fuerint, gravitatem servent, quam & locus & officium exigunt, non in simul

Quo cultu tum indui debeant.

NOTE [1] Quamquam concilium Suevionense, quod in ms. Vallicellano codice nactus fuit annalista, optime ab illo hoc anno collocatur; adnotandum tamen hic censet a Labbeo, codice minus emendato uso, in sequentem annum male transferri. Ad hunc enim annum 1455. pertinere vel ex ipso Labbei codice discimus, cum habitum ferat Suevionis die xi. julii, die veneris, pontificatus Callisti anno I. indictione III. anno Domini 1456. quae postrema adnotatio cum prioribus non convenit; illae enim notae omnes annum ferunt 1455. quemadmodum codex Vallicellanus cum altero Spondani optime signant. Anno igitur huic consignandum erat a collectoribus. MANSI

aut cum aliis confabulantes seu colloquenter, aut literas seu scripturas alias legentes: & cum psallendi gratia ibidem conueniant, vagari mente, aut clausa labia tenere non debent; sed omnes, præsertim, qui majori funguntur honore, in hymnis, psalmis, & canticis Deo alacriter modulentur. Cum dicitur: Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto; omnes confurgant, & cum nominatur illud gloriosissimum nomen, Jesus, in quo omne genu flectitur caelestium, terrestrium, & infernorum. Nemo ibidem dum horæ in communi publice cantantur legat, & dicat privatam officium, nam non solum obsequium quo obnoxius est in choro subtrahit, sed alios psallentes perturbat: sed his debite obseruandis, aliisque ad diuini officii prosecutionem, ac chori disciplinam spectantibus decanus vel cui onus incumbit diligenter inuigilet hinc inde, ne quid inordinate fiat circumspiciendo. Horum autem transgressores illius horæ, in qua circa prædicta excesserint, vel alia maiori, prout transgressionis gravitas exigit plectantur pœna: saluis tamen laudabilibus consuetudinibus & statutis ac obseruantis specialibus ecclesiarum singularum regni, & Delphinatus.

Pronunciatio nomine JESU confurgant.

XLVII.

Insuper mandat & præcipit hoc sacrum concilium, ut turpis ille abusus in alio decreto per dictam congregationem acceptato prohibitus omnino a singulis ecclesiis & monasteriis quoruncumque religiosorum hujus provincie extirpetur, quo larvales & theatrales joci & choreæ mercimonie, negotiationes, & alia ecclesiam, diuini officium, vel ejus honestatem perturbantia fieri prohibentur, quodque pœna contra ordinarios, decanos etiam rectores, qui talia fieri permittant, in eodem decreto contenta de suspensione a perceptione omnium proventuum ecclesiasticorum trium mensium spatio etiam in realem executionem demandentur, adficietas quod etiam mercimonie & negotiationes intra ecclesiam fieri nullatenus de cætero permittantur, quodque intra vel juxta septa, seu clausuram monasteriarum tam virorum, quam mulierum choreæ & tripudia nullo tempore exercentur per quoscumque, nec etiam extra ipsa monasteria liceat religiosi personis in quibuscumque locis præfatas choreas & tripudia agere, & contrarium facientes per superiores eorum debite puniantur.

Theatrales joci & mercimonie in ecclesiis prohibita.

Puniri iusti clerici gulae dediti.

Item ordinarii, & alii iudices diligenter puniant clericos aleæ, & ebrietatis inservientes, ac tabernas frequentantes, & acrius eos, qui tempore jejunii hoc faciunt. Et quoniam domini episcopi, qui cæteris exemplum honestatis esse debent ea quæ in diuini scripturis & sacris canonibus ac iuribus statuuntur, in se ipsi maxime obseruando, ipsi habitus honestos, superlinariibus amictos prout jura volunt, tam in-

suis diocessibus, quam extra deferant non nimis breues aut viles, aut nimis curiosos, aut in incessu, & verbis quid indecorum habeant, sintque tales in omni conversatione, quales, eos apostolica regula esse iubet, & canonica sanctiones.

Hortamur etiam dominos episcopos prædictos, quatenus in ordinibus, & etiam prima tonsura conferendis ad seruitium Dei & honorem Ecclesie vigilanter, & discrete intendant, talesque ad ipsos sacros promoveant ordines, quos & vitæ honestas, & idoneitas personæ tam in literarum scientia, quam etate commendant, juxta juris dispositionem. Abusus omnes circa præmissa vitentur.

Moniti Episcopi ne indignos sacris initiarent.

XLVIII.

Insuper mandamus, & districte præcipimus decretum per ecclesiam Gallicanam Bituricam acceptatum, initialatum, De concubinariis, per totam Rhemensensem provinciam ab omnibus quibuscumque, etiam si episcopalis dignitatis, aut alterius præminentie existant, inconstitisse & inuolubiliter obseruari; cuius quidem decreti tenor sequitur: Quicumque clericus cuiuscumque conditionis, status, religionis, dignitatis, etiam si pontificalis, vel alterius præminentie existat, qui post hujus constitutionis notitiam, quam habere præsumantur post duos menses post publicationem eisdem in ecclesiis cathedralibus, quam facere omnino teneantur ipsi diocessani, postquam eadem constitutio ad eorum notitiam pervenerit, fuerit publicus concubinarius a perceptione fructuum omnium beneficiorum suorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus, quos suos superior in fabricam vel aliam evidentem Ecclesiarum utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur convertat; nec non & hujusmodi publicum concubinarium, ut primum esse innotuerit, mox suis superior monere teneatur, & si non dimiserit, vel dimissam, aut aliam publicam resumpserit, jubet hæc sancta synodus, ut ipsum suis beneficiis omnibus omnino priuet, & nihilominus hi publici concubinarij usque quo cum eis per suos superiores post ipsarum concubinarum dimissionem manifestamque vitæ emendationem fuerit dispensatum ad susceptionem quoruncumque bonorum, dignitatum, beneficiorum vel officiorum sunt inhabiles: qui, si post dispensationem recidivo vomitu ad publicum concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis ad prædicta prorsus inhabiles existant. Quod si hi, ad quos talium correctio pertineret, eos ut prædictum est punire neglexerint, eorum superiores tam in ipsos de eorum neglectu, quam in illos pro concubinato modis omnibus digna punitione animadvertant. In conciliis etiam provincialibus & synodalibus adversus tales punire Negligentes, vel

Concubinarij plesti iusti.

Quæ pœna in eos constituta.

Si qui ex auctoritate sint a Pont. apud illius tribunal accusetur.

Qui publici concubinarij censendi.

Pœna in prelatos tolerantibus concubinariis.

Statutum de meretricibus pellendis a magistratu. Spuriis nec eum patribus cohabitent.

XLIX.

De laicis a concubinato abdicendis.

vel de hoc crimine diffamatos, etiam per suspensionem a collatione beneficiorum, vel alia condigna pœna, pro crimine procedatur. Et si hi, quorum destitutio ad summum Pontificem spectat, per concilia provincialia, aut suos superiores propter publicum concubinatum reperiantur privatione digni, statim cum processu inquisitionis ipsi summo Pontifici deferantur. Eadem diligentia & inquisitio, in quibuscumque capitulis generalibus, & provincialibus quo ad suos serventur, pœnis aliis contra prædictos, & alios non publicos concubinariis statutis in suo robore permanentis.

Publici autem intelligendi sunt non solum hi, quorum concubinatus per sententiam, aut confessionem in iure factam, seu per rei evidentiam, qua nulla posset tergiversatione celari, notorius est, si qui mulierem de incontinentia suspectam & infamam tenet, per suum superiorem admonitis, ipsam cum effectu non dimittit: Qui vero in concubinariis procedere erubescunt, patiendi eos in tali fœditate sordescere, sub pœna maledictionis eterna præcipit, ut deinceps sub pacto, compositione, aut spe alicujus questus talia quovis modo tolerent, ac dissimulent, alioquin ultra præmissam negligentiam pœnam duplum ejus, quod propterea acceperint, restituere ad suos usus omnino teneantur & compellantur. Ipsas autem concubinas, seu mulieres suspectas prelati modis omnibus curent a suis subditis, etiam per brachia secularis auxilium, si opus fuerit, penitus arcere; quod etiam in tali concubinato procreatos filios apud suos partes cohabitare non permittant.

Injungit præterea omnibus secularibus viris etiam regali præfulgeant dignitate, ne ullum qualescumque inferant impedimentum quocumque questu colore prelati, qui ratione officii sui adversus suos subditos pro hujusmodi concubinato procedat: & cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum sit, & sub pœna peccati mortalis necessario evitandum, monet omnes laicos tam uxoratos quam solutos, ut similiter a concubinato abstinant, nimis enim reprehensibilis est, qui uxorem habet, & ad mulierem alienam accedit. Qui vero solutus est, si continere nolit juxta Apostoli doctrinam ducat uxorem. Pro hujusmodi autem divini observatione præcepti hi, ad quos pertinet, tam salubribus monitis, quam aliis canonicis remediis omni studio laborent.

Et ut nullus quancumque præfati decreti prætereundum possit ignorantiam, jubemus hoc decretum per dominos episcopos & tam cathedralium, quam collegiatarum ecclesiarum, nec non abbatum, & cæteros jurisdictionem ecclesiasticam habentes infra duos menses, a sine præsentis concilii numerandos, suis subditis intimari, & deinde in singulis synodis diocessanis, nec non gene-

ralibus quoruncumque ecclesiarum capitulis etiam evocatis ac hujusmodi singulis supplicis earundem alta, & intelligibili voce publicare: moneant insuper dicti domini episcopi, capitula, abbates, nec non jurisdictionem habentes omnes & singulos suos subditos concubinariis notorios generaliter quatenus infra trium mensium spatium concubinas seu mulieres suspectas, & famatas abiciant & dimittant, nec dimissas vel alias secum resumant sub pœna perditionis fructuum omnium beneficiorum suorum trium mensium spatio ipso facto. Et quoniam nonnulla capitula ecclesiarum ad subditorum suorum de hoc crimine diffamatorum correctionem minus diligenter hactenus compertimus processisse, unde prædicta in dies magis foventur, & deterioribus adaugentur incrementis, in grave scandalum ecclesiasticum status, & perditionem animarum, præcipimus & mandamus omnibus & singulis ecclesiarum cathedralium, & collegiatarum capitulis, & presidentibus in eisdem sub pœnis ipsorum suspensionis a divinis, & aliis per suos superiores arbitrandis, quatenus post supradictorum trium mensium a tempore præmissæ monitionis generalis spatium elapsam infra quindecim dies exinde proxime sequentes contra singulorum subditos suos de hoc crimine diffamatos, qui prædictas concubinas suas realiter & cum effectu non dimiserint, procedant via juris specialiter & nominatim ad declarandum eos prædictam suspensionem fructuum spatio trium mensium incurrisse, nec non consequenter ad ulteriores pœnas juxta tenorem decreti superscripti eidem infligendas: & si hoc facere neglexerint, superiores eorum procedant, ac cæteros episcopos, & alios quoscumque ecclesiasticam jurisdictionem habentes, qui in ejusdem criminis punitionem negligentem invenientur, superiores eorum puniantur, de negligentia, & in defectu ipsorum pœnas contra concubinariis in supradicto decreto positas cum omni diligentia realiter exequantur. Injungimus præterea universis episcopis, & aliis jurisdictionem ecclesiasticam exercentibus, quatenus ad correctionem fornicatorum, & maxime adulterorum publicorum intendant, & inuigilent, prout animarum salutis viderint expedire.

Monita in concubinariis promulganda.

Instaurata in peritinas pœna.

L.

Monemus omnes & singulos dominos episcopos, abbates, capitula, & alios jurisdictionem ecclesiasticam exercentes, quatenus suos subditos ecclesiasticos ad honeste & cum habitu condacenti incedendum compellantur, tunicas nimium breves, aut in spatulis elevatas, vel cappellos seu pileos in capite, seu sotulares rostratos, vel rubei, celestis, purpuree, aut croci colorum caligas deferre, ac pila maxime usque ad camisam exutos instratis, vel locis publicis ludere non permittant, sed potius ea omnia sit indecentia prohibeant, sacerdotibusque & alios quoscumque ecclesiasticos

De vestitu decoro clericorum.

eos & mercatoris publicis, & negotiatio-
nibus secularibus exercendis precipiant ab-
stinere, juxta canonicas sanctiones facien-
tes, prout eorum transgressio exiget, debite
puniendo.

Item cum in multis partibus rectores pa-
rochialium ecclesiarum adeo modicam pro-
visionem habeant, quod non reperitur, qui
ipsi ecclesiis deservire velit, quod cedit
in grave prejudicium animarum, provi-
deant omnes prelati, & patroni quatenus
secundum dispositionem jurium in cap. Mo-
nachis de prebenda in antiq. & cap. sus-
cepti eod. tit. in vi. & clem. i. de jure-
patron. congrua portio predictis rectoribus
assignetur, ut pro defectu administrationis
ipsarum ecclesiarum predicti prelati & pa-
troni apud Deum & homines veniant re-
prebendendi.

De stipen-
dio suffici-
enti sacer-
dotibus
dando.

LI.
De qua-
storum
abutu e-
mendan-
do.

Item obviaturi exquisitis & abusivis mo-
dis, quibus, nonnulli quaestores pecunias a
pauperibus extrahere cogantur contra dis-
positionem jurium, utentes predicatione,
verbi Dei ad finem quaestus eorum ipsam
principaliter applicando; prohibemus qui-
buscumque quaestoribus, ne in hac Rhemensi
provincia pretextu indulgentiarum vel al-
iorum quorumcumque faciendo suas que-
stas predicent verbum Dei, sed solum ne-
gotium suum verbis planis exponant, vel
etiam literas (si quas habeant) legant, seu
legi faciant: & si forsam qui doctores
vel alias ad predicandum idonei cum ipsis
venerint, & predicare voluerint, nihil in
suo sermone quaestusum exponant, & con-
tra eos servetur cap. cum eo clem. abusori-
bus de pe. & re. nostramque presentem pro-
hibitionem ordinarii locorum faciant diligen-
ter observari.

De reli-
giosorum
cessiones
excipienti-
bus.

Item quia ex inordinata multitudine re-
ligiosorum, qui ad confessiones audiendas
deputantur, plurimi utriusque sexus nimia
libertate utentes pro libito suo cui volunt
confitendi, & absolutionem obtinendi, pre-
sertim in casibus reservatis audaces fi-
unt ad graviora peccata perpetranda; ad-
monemus omnes episcopos hujus provincie
quatenus juxta formam clem. dudum, &
decretal. super tali differentia in eadem
insertam personis taliter qualificatis, & in
tali numero ex conventibus religiosorum
mendicantium licentiam audiendi confesso-
nes concedant, sicut in predicta decretali
continetur, & illis non ita indifferenter ca-
sus episcopales concedant, sicut hactenus
in multis diocesis fieri consuevit: sed ubi
necessarium viderint aliquos casus parti-
culariter concedendi, cum tanta discretione
hoc faciant, ut per hoc non detur subdi-
tis occasio libertus ad peccata & crimina
graviora prorumpendi.

Item licet in antiquis juribus salubriter
instituta fuerint tempora, in quibus matri-
monia celebrari non debent; tamen nonnulli
per abusum in hujusmodi temporibus pro-

hibitis contra ipsorum jurium intentionem
festa & convivia, choreas, & tripudia tan-
quam pro solemnitate ratione ipsorum matrimo-
niorum exercent; jubemus ne de cetero
in predictis temporibus, neque etiam in
die Trinitatis predicta fiant, & interes-
sentes talibus conviviis & festis per ordi-
narios debite corrigantur, & gravius ec-
clesiastici si in talibus interfuerint. Insu-
per precipimus quod aliis temporibus ma-
trimonia non fiant in domibus, sed tan-
tum in ecclesiis, & hora competenti, ac
die clara celebrentur, advertantque domi-
ni episcopi ne super bannis ante matrimo-
nium fiendis sine causa rationabili dispen-
setur.

Non dies
festi con-
viviis &
tripudii
prophane-
rentur.

Præterea constitutiones conciliorum pro-
vincialium tempore bone memoria domini
Roberti de Courteaux apud Silvanecum
anno Domini MCCCXVII. & Joannis
de Vienna archiepiscoporum Rhemensium apud
Noviomum anno Domini MCCCXLIV. tam-
super libertate, jurisdictione, & immuni-
tate ecclesiarum, & ecclesiasticarum per-
sonarum, ac penis contra perturbatores ear-
um, quam super reformatione morum edi-
tas laudamus, approbamus, & ratificamus,
& quod cum opus est hujus presentis con-
cilii decreto renovamus; mandantes dein-
ceps, ut in nostra provincia serventur, &
executioni demandentur. Coeterum & si con-
tra dictos seculares ecclesiasticam juridi-
ctionem impediunt excommunicationes & al-
ia pœne per dicta statuta sunt adjecta,
tanto magis in ecclesiasticos, qui eandem ju-
risdictionem ecclesiasticam non solum non
impedire, sed & promoveri, & exaltare te-
nentur, locum habere debeant; idcirco sub
excommunicationis & aliis in prædictis con-
ciliis provincialibus declaratis penis uni-
versis & singulis, prelati, & aliis eccl-
esiasticis personis totius provincie Rhemen-
sis, cujuscumque dignitatis, sive præemi-
nentie existant, prohibemus ne in terris,
in quibus & ad ecclesias, eorum monasteria,
& dignitas & jurisdictionis episcopalis per-
tinet directe vel indirecte, quovis quaestio
colore, tacite vel expresse, vel alias pro-
hibitiones fiant; aut per alios, quoscumque
judices vel officarios temporales fieri pro-
curent subditis suis iudicibus ecclesiasticis
vel aliis quibuscumque, aut penas, minas,
vel terrores adiciant, quominus in terris
hujusmodi suo dominio temporali subiectis
citationes, monitiones, & mandata curia-
rum ecclesiasticarum etiam in personalibus
actionibus, & alias libere possint executioni
demandari: & si hactenus tales prohibiti-
ones fecerint, aut minas vel terrores incu-
tiant infra unum mensem a die publicatio-
nis presentis statuti in singulis diocesis,
quam ordinarii locorum diligenter fieri te-
neantur sub eadem pœna publice revocent aut
faciant revocari.

LII.
Veteres
constitu-
tiones in-
taurata.

De affe-
rendo iure
ecclesia-
stico.

Item quia nonnulli tam clerici quam laici
sen-

LIII.

Statuta in
clericos
confugi-
entes ad
iudicem
secula-
rem.

sentientes, se super suis excessibus, deli-
ctis, seu debitis coram iudice ecclesiastico
esse citatos, de sua cause justitia diffiden-
tes, ad dominorum temporalium, seu officia-
riorum, aut servitorum eorundem potentiam
recurrunt, literas comminatorias, aut minas
verbales impetrant & armatos adducunt, &
alias faciunt, quod timor tam iudicibus,
quam suis officariis, ac partibus incutitur;
unde non modicum ecclesiastica jurisdictio
perturbatur & laeditur; prohibemus sub pœna
excommunicationis, ne clerici, vel laici
coram iudice ecclesiastico armatos adducant,
litteras contrarias, seu minas verbales bu-
jusmodi, aut alia quaecumque impetrent, vel
procurent; unde directe vel indirecte ec-
clesiastica jurisdictio aliquatenus valeat im-
pediri.

Item statuimus, quod in causis summam-
duorum Francorum moneta loci non trans-
iens libellus in scriptis non admittatur,
& in talibus tanquam minimis ad discretio-
nem iudicem summarie, & de plano procedat:
quo tam in his, quam aliis causis
sunt omnes frivolae dilationes studeant re-
secare.

LIV.

Et sicut religiose persone Deo dicata,
sicut præ ceteris districtius Domino se vo-
tis solemnibus mancipant, sic eorum vita
& conversatio honeste resurgat, & aliis
bene vivendi propitium inducat exemplum;
statuimus, & ordinamus quod omnes & sin-
guli abbates, abbatissæ, priores, & præ-
positi quorumcumque monasteriorum ordinum
sanctorum Benedicti, & Augustini provin-
cia Rhemensis tam in se quam suis religio-
sis, & subditis omnem evagandi, levitatis-
que materiam evitent, & faciant evitari,
sejunia ab adventu usque ad festum nati-
vitatibus Domini, & ab septuagesima usque ad
festum sancti patris, abstinentiamque ab-
esu carnium singulis quarris feriis totius anni
tam in publico, quam in privato diligen-
ter observent, computa & rationes presen-
tibus religiosis reddant in vestibus, & ha-
bitibus, juxta suorum ordinum observatio-
nem, ac in gestibus, & verbis honestatem
& gravitatem gerant, zonas argenteas,
fistulares laqueatos, breves tunicas, & a-

De obser-
vantia re-
ligiosi re-
stituenda.

lia, quæ vanitatis & pompæ indicia sunt,
evitent: religiosi sine quaestu in & pro
ingressu religionis recipiant secundum ca-
nonicas sanctiones: novitios & alios in cultu
divino & sacrarum lectione scripturarum
instrui faciant: regulas suorum ordinum
juxta limitationem constitutionis felicis re-
cordationis Benedicti Papæ XII. circa re-
formationem religiosorum eorundem ordinum
editas, & appostas teneant: quas consti-
tutiones singuli abbates, abbatissæ, priores,
& præpositi, prout sunt, aut dictæ religio-
se in vulgari expositas juxta sui ordinis
qualitatem saltem ter in anno legere tenean-
tur: habitus suarum religionum non de-
serant: apostasiam cui excommunicationis
sententia ipso facto annexa, prorsus e-
vitent: maxime vero religiosi mulierum,
& religiose virorum frequentationem & con-
fortia effugiant, aut alias juxta suorum or-
dinum laudabilia constituta, ac sanctorum
patrum decreta, nec non canonicas sanctio-
nes vivere studeant, ita ut servitium ex-
hibeant Deo gratum, & ex eorum conver-
satione bona ceteri valeant ad honestatis
& munditie zelum ferventius incitari.
Mandamus universis eorundem abbatum,
abbatissarum, priorum, & præpositorum
superioribus, quatenus ipsos ad præmissa
superioribus, si aliquatenus defecerint a via
juris, vigilanter coerceant, & nihilominus
dicti religiosi capitula suorum ordinum
secundum quod in dictis ipsius domini
Benedicti constitutionibus continetur, quam-
primum opportunitas aderit, celebrare
teneantur; aliis statutis provincialibus circa
præmissa omnia & sigula in suo robore per-
mansuris. In quorum omnium, & sigulo-
rum testimonium ac munimen nos archiepiscopus
& episcopi præfati literis presentibus sigilla
nostra duximus apponenda. Dat. Sæssione
anno domini millesimo quadringentesimo
quingentesimo quinto indictione tertia mensis
vero Julii die undecima pontificatus sanctissimi
in Christo patris & domini domini nostri
Callixti divina provi-ventia Papæ tertii anno I.

De con-
stitutioni-
bus publi-
ce legen-
dis in
monaste-
riis.

Præloce-
ant virtu-
tum e-
xemplo
religiosi.

Sic signatum. Radulphus vicarii nota-
rius, &c.

Anno

I. Comprefsi divinitus Turca.

ANNO a virgineo partu millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto indictione quarta, irruente in Hungariam ad delendum Christianum nomen Mahomete II. ac religionis causam universis ferre Regibus turpiter deferentibus affuit Ecclesiae suae Deus caelestique prodigio virtutem gloriosissimam de hoste formidando concepta subjicendi occidentis spe ac superioribus triumphis insolescente viro contulit; de qua antequam differamus, de Callisti Papae pro defendenda adversus hostem fide studio ac diligentia nonnulla praemittenda sunt. Mirum fuit in viro aetate etatis, & ad munera corporis fenecta invalido, tantam vim animi tantumque ardorem vigere potuisse in cruedis de consicienda sacrae expeditionis consiliis (a), sollicitandisque principibus & populis, ut arma adversus communem hostem caperent, in concilianda inter eos pace, mittendis ad varia regna legatis, concionatoribus sacris ad universas oras designandis, imperandis & colligendis decumis, instruenda classe, decernendis solemnibus supplicationibus ad divinum placandum Numen ejusque opem implorandam: adeo ut in pristinam amplitudinem Christianum imperium omnino restituendum fuisset, excindendaque Mahometica superstitio ex oriente, si pontificis studiis Reges ac principes obsecundassent; sed ii muratis animis promissis defuerunt. Legatum vero in eodem anno in Gallias decessit Callistus Alanum tit. S. Praxedis presbyterum Cardinalem, ut Carolum ad pacem cum Henrico Anglorum Rege conciliendam adduceret, tum auxiliare copias ex illo regno eliceret, quod testatur S. Antoninus (b) his verbis: Cardinale Avenionensem scilicet Alanum, qui ecclesiae Avenionensis praerat, misit in Franciam ad decimam colligendam & praedicandam cruciatam, & Regem Franciae deprecandum, ut auxilium ferret & operam, ut Christianissimus princeps, contra tam perfidos hostes. Extant eo argumento subiectae literae (c).

(a) Lib. 5. p. 122. 171. 176. h. 6. p. 21. 22. l. 7. p. 44. & c. p. 97. 154. & 155. l. 9. p. 84. & c. l. 10. p. 131. & c. 245. l. 11. p. 276. l. 1. brev. p. 9. l. 3. & 40. Excindi poterant in Christiani Reges junxissent in eos arma. Alanus Card. ad Gallos in Turcam concitandos missus. (b) S. Anton. sup. c. 14. in princ. (c) Lib. 20. p. 1.

II.

Cum te ad regnum Franciae caeterasque Galliarum & illis adjacentes partes adquirenda pro tuitione Christianae fidei opportuna praesidia & classem adversus immanissimum Turcum ejusque complices praeparandum; publicandum quoque literas apostolicas cruciate, & alia magna & ardua negotia peragenda legatum de latere nostro cruce signatum de fratrum nostrorum consilio praesentialiter destinamus; nos attendentes, quod licet nos nuper & perantea

felicis recordationis Nicolaus Papa V. praedecessor noster pro defensione Christianae fidei & ejusdem Turci profigatione universis Christi fidelibus, qui hinc sancto & pio operi certis modo & forma tunc expressis per se vel alios bellatores assisterent, ultra indulgentias plenarias & quamplures immunitates, exemptiones, & gratias per diversas nostras literas concessissemus, & ejusdem praedecessoris literis nonnulla addenda duxerimus illorum dubia evadando; quia tamen nihil ita clarum statui potest quin ex causis emergentibus aliquando in dubium revocatur, pro sedandis ambiguitatibus quibuslibet, quae possent in mentibus fidelium generari, circumspeditioni tuae quaecumque dubia tam super cruciate hujusmodi, quam super quibuscumque facultatum tuarum, & aliis nostris literis, quae forsitan in posterum poterunt exoriri, auctoritate nostra per te ipsum, qui intentionis nostrae conscius es, declarandi, dilucidandi, earundemque literarum clausulas, sensus, & si quid in eis ambiguitatis emergerit, juxta datam tibi a Domino providentiam vice nostra interpretandi, & explanandi, ac desuper opportunas literas, si opus fuerit concedendi, ac in praemissis & circa ea ordinandi, statuendi, decernendi, modificandi, augendi, munendi, nec non indulgentias ipsius cruciate personarum qualitate inspecta, quibus tibi videbitur pro ipsorum salute fidelium opportunum, super quibus vices nostras plenarie tribuimus, concedendi & plenarie indulgenti, auctoritate Apostolica tenore praesentium plenam & liberam tibi concedimus facultatem, ac omnimodam potestatem. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLV. X. kal. februarii pontificatus nostri anno 1.

Fefellit ea spes Callistum, nam Gallorum Rex literas apostolicas de indicto Turcis bello, profitendaque suscepto crucis symbolo religiosa militia promulgari in Gallias vetuit; de quo apud eum Callistus hisce literis conquestus est. (d)

Charissimo in Christo filio Carolo Francorum Regi illustri salutem, & apostolicam benedictionem.

Scribit nobis dilectus filius noster Alanus tit. S. Praxedis presbyter Cardinalis legatus, celsitudinem tuam, cum caetera hucusque clementer & devote concesserit, in concedenda tamen publicatione literarum cruciate & indulgentiarum difficilem se praebere. Quod certe quam grave auditu sit non nobis salum, qui nil tale veriti unquam sumus, sed cunctis fidelibus, qui istinc omnia summa aviditate expectabant, non facile possumus exprimere. Nemo est enim qui non merito contristetur, audiens lite-

Proposita cruce signatis plura privilegia.

Solvenda rum diff cultatum legati pc testas data.

(d) Lib. 10. brev. p. 38.

III. Francor. Rex lit. apostolica de indicto Turcis bello promulgari vetat.

Correptus quod cum alius Regibus pro Christo non sentiat.

Commonis ut rei Christianae consulat.

Ne a majorum exemplis deficiat.

Ne legatum apost. repellat.

Ne deficiat occasione extrema proferenda Turcica tyrannidis.

literas hujusmodi cruciate, in quibus adjuvamenta potissima suscepti operis sunt fere per universum orbem vulgata, in eo tamen regno publicari non posse, unde prima praesidia ad defensionem fidei semper sunt habitura: Nemo est quaque, cui haec admirationi non sint, & rarissimos in Christo filios nostros Castella & Legionis Regem illustrem assidue cum Mauris pro fide bellare; Regem Aragonum signum crucis cum tota fere nobilitate sua cepisse; Regem Hungariae ad prosequendum victoriam nuper habitam potenter descendere; Regem Portugalliae ex ultimo occidente non modo cruce cepisse, sed oratorem ad nos suum nuper misisse denunciantem adventum ejus ventura aetate cum regia classe; denique nationes fere omnes, ubi colitur nomen Jesu, fervere studio fidei & ubique locorum predicari sanctam Domini cruce, ejusque signo humeros principum radiare, solum regnum tuum, quod potentia primum est, & fide principum immune tanti operis esse. Si voluntas tua haec est [quod non credimus] dura certe res est, & lacrymabilis: si necessitas aliqua, quid magis esse necessarium potest, quam fidei, quam profitemur, defensio? Si vero aliorum consilia hoc agunt, parcat illis Deus, cujus est haec injuria: rei certe erunt sanguinis & vitae fidelium, quibus per hunc modum machinantur interitum.

Verum ad te conversi, charissime filii, cui prima partes communis causae debentur, cum potentia inter Reges catholicos plurimum praestes, ac majorum tuorum hereditas gloriae, & factorum imitatio ad te pertineat, attende parumper & vide: Illi olim relicto regno duces Christianae expeditionis se praebuerunt, & ex praclaris operibus suis nomen Christianissimorum sunt meriti ad te usque pervenient. Non convenit cum summam habeas rerum omnium opportunitatem, dissimilem te illis videri: & si enim praclarum sit fulgere gloriae antecessorum suorum, praclarior tamen est sua excellere. Ad celsitudinem tuam legatum nostrum transmisimus, quo facto erecta est in expectationem tota Christianitas, sperans vetustis operibus aliquid simile: huic autem non respondere communis dolor est, atque admiratio.

Patere, charissime filii, idque per viscera misericordiae Dei nostri paterne rogamus, predicari subditis & in regnis ac dominiis tuis sanctam Domini cruce, literasque super inde editas solemniter publicari, quod summe optamus. Subveni in eo necessitati Christianae: potentiam, quam a Deo accepisti, ad salutem populi sui converte: quantum enim victus primo congressu sit hostis, non tamen est perditus. Reparat quotidie novos exercitus, & violentius ad nocendum resurgit. Si cito occurratur, si Regem adjuvamenta conveniant, spes certis-

sima est, duce exercituum Domino, victoriam integram apud Christianos futuram. Hoc faciens, charissime filii sacrificium beneplacitum Altissimo reddes, toti Christianitati in primis salutare, cujus in terris erit tibi perennis laus, & in caelis merces perpetua, qualis veris Dei cultoribus reservatur: nobis autem haec tua concessio ita jucunda erit, & grata, ut a sublimitate tua nil charius, nec majoris nostrae consolationis expectare possumus: Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis Dominicae MCCCCLVI. VII. kal. novembris pontificatus nostri anno 11.

Non assentiente Rege, ut praesidia adversus Turcas ex ejus regno elicerentur, ne ad retundendos, si irruerent, Anglorum impetus, debilitaretur, nonnulli praesules promulgandis cruce signatae expeditionis literis obstitere, deque archiepiscopo Burdegalensi apud Alanum Cardinalem legatum questus est Pontifex (a): Regii etiam administri privatae studentes rei ab imperata decuma immunitatem turpiter poposcere a Callisto, qui senatum Parisiensem eam ob rem hisce verbis perstrinxit (b).

Callistus, &c. Admiramur, quod vos talem exemptionem petere audeatis, cum vos reliquis omnibus regni Franciae & clericis, & laicis in hujusmodi solutione decimae exemplo esse debeatis, & quod veltis talem exemptionem, petentes a communione & consortio fidelium segregari, ac etiam omnibus persuadere, vos Christianae religionis non esse veros cultores. Admiramur item quod in isto regno Franciae, unde potiora & ampliora praesidia fidei Christianae sperabantur, & praesens temporibus emanarunt cruciate & ejus indulgentiae, maxima profecto suscepti negotii adjuvamenta publicari non sinantur. Dat. MCDLVI. pontificatus anno 11. Plures tulit labores Alanus Cardinalis legatus, ut Gallos ad pontificium de bello sacro in Turcas edictum admittendum permoveret; cujus animum Christi vicarius hisce literis confirmavit (c).

Callistus, &c. Intelleximus continue tuam singularem diligentiam & sollicitudinem, quas habuisti super facto cruciate & decimae exigendae, & labores, quos sustinisti, & sustines continue, & singularem conclusionem, quam fecisti, & in praesentiarum rerum executionem: scis enim quod virtus in infirmitate perficitur, & ad hoc missus es; si etiam pro fide martyrium sustinere deberes, ea qua Dei & fidei catholicae sunt, exequaris. Age igitur & confortare in Domino, a quo veram & debitam mercedem expectare debemus. Favere legato dux Aurelianensis, tum regii filii qui praefectus, quem cancellarium vocant, necnon Petrus de Oriola comes S. Martini, ac pium tutandae fidei ardorem praesente tulere, quibus singulis Pontifex, ut vent-

IV. Politico-rum indigna gesta.

(a) Ib. p. 431.

(b) Ib. p. 39.

Incepit Parisiensis senatus de contempta re Christiana.

(c) Ib. p. 3.

Excitatus Card. legatus ut pro fide etiam sanguinem fundat.

Aurelianensis dux & agilli praefectus, quem cancellarium vocant, necnon Petrus de Oriola comes S. Martini, ac pium tutandae fidei ardorem praesente tulere, quibus singulis Pontifex, ut vent-

(a) Ib. p. 41.

V. Conce- pre spes si non de- forent Galli Turcas excinden- dos. Consen- sit de- mum Gallus ut decumæ a clero exigere- tur pro belli Tur- cici sum- ptibus. (b) Ib. p. 3.

Pius ardor plurimum accensus.

Delphi- nus belli sacri per- cupidus.

(c) Mon- thel. vol. 3. p. 63. & Paul. Rom. in Carol. VII. Gaguin. in eod. Car. A Patre dissenti- ens ad Burgun- dum se confert.

eos ad promovendam religionis susceptam causam magis accenderet, conceptas a se egregias de augendo Christiano nomine spes significavit (a) : *Confidimus*, inquit, *quod si ex Francia auxilium nobis non defuerit cum adiutorio Altissimi sectam illam Mahometi & alios infideles funditus delere & omnino perdere poterimus.*

Præterea ad tantas spes pontificiosque clamores e torpore assurgere visi sunt plures alii Galliarum principes ad fidei suscipiendam causam : tum Carolus Rex Francorum assensit, ut clerus ille subsidiarias decumas conferret : qua de re Callistus mox Alfonso Aragonum & utriusque Siciliae Regem, ut ipsum in nuncupato belli sacri voto confirmaret, certiore fecit (b).

Alfonso Aragonum & utriusque Siciliae Regi salutem, &c.

Decrevimus iterum tuae serenitati patefacere animi nostri ardorem ineffabilemque cupiditatem, qua die noctuque flagramus pro fidei sanctæ defensione. Mittimus igitur ad tuam celsitudinem copiam nonnullarum litterarum & aliarum scripturarum, quas charissimi in Christo filii Francorum & Hungariae Reges illustres, & nonnulli alii ad nos miserunt; ex quibus ipsa celsitudo tua, quo in statu res sit, & quanta sit omnium fere Christianorum principum concordia ad succurrendum fidei sacrosanctæ plenissime intelligit: præfatus enim Rex Francorum decimam in suo regno levare consentit, polliceturque se nunquam patrocinium Christianitatis omisurum, alique potentissimi Christianorum principes & duces, ut ex litteris Alani tit. S. Praxedis presbyteri Cardinalis in partibus Gallicanis legati nostri hodie intelleximus, qui sese omnibus operibus & facultatibus paratos offerant ad fidei sublevamen & inimicorum Christi exterminium. Itaque Deus omnipotens videtur certe causam religionis suæ suscepisse, quæ tantam concordiam cordibus suorum ad oppres- sionem sævissimi hostis totius Christianissimi indidit, &c. At quamvis Carolus Franco- rum Rex decumas in regno exigi in belli sacri sumptus assenserit, non tamen milites colligi adversus Turcas permisit: ex eo vero Ludovicus major natu filius Delphini Viennensis, qui pio incensus ardore exercitum in fidei hostes educere cupiebat, a parente abalienatus (c) est; tum ob amores adulteræ; quibus Carolus spreta uxore ipsius Delphini matre irretitus tenebatur, nec non ob quorundam regio- rum administrorum, qui forebant opibus & auctoritate, invisam potentiam: quare cum jam anno quarto abesset, atque in- eum pater exercitum conscripserit, ut ad implorandam veniam officiumque adige- ret, ex Delphinatu ad Philippum ducem Burgundie cruce signatum se contulit. Cuius recessum & dissensionem acerbè tulit

Rex, rogavitque Pontificem, ut concor- diam redintegraret: cui nunquam se de- futurum respondit (d) Callistus, atque o- peram se ad filium in ejus gratiam revo- candum, ac dirimendas controversias, quæ ipsi cum Anglis erant navaturum polli- citus; precesque addidit (e), ut omnia in edicto de bello sacro contenta compleri, nimirum comparari in Galliis copias sub- sidiarias pateretur. Movebatur porro Gal- lorum Rex politicis causis, ne Anglorum Rex nudatas militari flore Gallias invade- ret: qui metus facile sedatus fuisset, si pariter Henricus VI. Anglicas vires in Tur- cas converteret, ad quod gloriosissimum suscipiendum bellum cum a Pontifice, tum etiam a Genuensibus (f) urgebatur.

Petrus dux & consiliarius, &c. sacrae regie majestati Angliae.

Et si nobilissimum illud regnum Angliæ, serenissime & præcellentissime princeps, remotum est admodum ab imperio Turcarum, arbitramur tamen non esse ignotum majestati vestræ quanto cum periculo versentur urbes illæ insulaque Christianorum, quæ Tur- cis propiores sunt. Obiis certe, Lesbos, aliaque his vicine insulae, & Anaftria, præterea, ac Symbolum, Capbaque & alie Pontici maris civitates adeo attonitæ & tremefactæ sunt, ut nisi præfidiis nostris servarentur, vix in diem usque præsentem perdurare possissent. Nos annus jam ter- tius elabitur, ex quo his populis adver- sus Regem Turcarum naves, viros, arma, triticum assidue subministramus tanto qui- dem sumptu, ut defessi & exhausti vix spi- ritum trabamus. Non ignoramus, præcla- rissime princeps, ex iis, quæ rerum gesta- rum scriptores prodiderunt, perraro un- quam adversus infideles bella esse suscepta, in quibus inclyti quondam Reges Angliæ viri Christianissimi, & divini cultus zelantissi- mi magnam laborum ac periculorum por- tionem non subjerint: quæ nos movent ma- jestatem vestram orare, ut ad reprimen- dam insolitam hanc Turcarum ferociam ve- lit jam oculos & cogitationes suas conver- tere, ita quidem, ut Christiani populi in oriente ac septentrione post tanti Regis au- xilia sentiant, & Rex ipse Turcarum, apud quem omnes Reges nostri irrisui sunt, sciat esse sublimitati vestræ vires, quæ sibi ter- rori ac formidini esse possint, &c. Data Januæ MCCCCLVI. die VII. aprilis.

Inhiabat Anglus Gallia, qua pulsus An- glicum quoque sceptrum retinere non po- tuit: ita Anglicis Gallicisque auxiliis de- stitutus Pontifex, cum ad alia conquiren- da subsidia conversus, omnia studia pro Italico fœdere confirmando collocaret, excitari fuere novi motus, Alfonso Ara- gonum & utriusque Siciliae Rege non ar- ma in Turcas, sed ad explendam vindi- ctæ libidinem verrente in Italos. Subira- tus erat Senensibus (g), qui ipso incon-

(d) Lib. 1. p. 13. Pontifex concordia interpres adhibitus, (e) Ib. p. 14.

(f) Ext. cor. lit. a- pud Hieron. Don- zell. p. 322. Implora- ta a Ge- nuensibus Angliæ Regis au- xilia.

Quantam gloriam ex hoc bello col- lecturi sint An- gli.

VI. Alfonso Rex con- tempta Christi causa Ita- liam tur- bat. (g) Gobel. comm. Pii II. l. 1. Malavol. l. 3. p. 3. hist. Sen- nen.

Piccini- no favet ac fœdus Italicum infringit.

Piccini- nusingen- ti affectus clade.

Paratam in Turcas classem succende- re cona- tur.

(a) Lib. 6. p. 202. VII. Orbetel- lum ob- fessum.

De pace actum. (b) Gobel. in comm. l. 1. & Malavol- ta sup. lib.

sulto in fœdus Italicum coiverant, spre- taque religionis in oriente pessundatæ & Constantinopolis expugnatae causa, ultio- nisque occasione quæsitæ, cum Jacobus Piccininus, qui superiori bello sub Vene- tis stipendia fecerat, in Flaminiam irru- pisset, pulsusque Callisti sollicitudine in a- grum Senensem multo succinctus equitatu irruisset, ut rapinis sustentaret suos, ac Senarum principatum invaderet; Alfonso partes illius in Senenses effendas susce- pit, violato fœdere, quod ad pacandam Italiam percussum fuerat. At Pontifex, Franciscus Sforzia dux Mediolanensis, & Veneti illius fœderis religione devincti mox in Jacobum copias conjungere pro- tuendis Senensibus, maximamque illi cla- dem intulere: qui tamen collegit suorum reliquias, & paulo post, majus bellum, occupato proditione Orberello, & aperte ab Alfonso Rege maritimis subsidiis su- stentatus concitavit: immanique scelere, ut Callistum Italiae pacem tueri anniten- tem acerbissimo dolore afficeret, subur- navit nefarios homines, qui classem pon- tificiam quæ in Turcas instruebatur, suc- cenderent: sed id facinus avertit Deus, in- jectique medicari ignes feliciter extincti fuere; ob quod flagitium Pontifex recur- rente cœne dominicæ die sacro cum in hæreticos & Wiclefitas, eorumque stu- diosos & auxiliares anathematis senten- tiam tulisset, pariter Piccininum ipsum, ejusque partium socios perturbantem Ita- liam ecclesiastica execratione percussit (a). Sprevit ille censuras; quocirca Ponti- fex conjunctis cum fœderatis Venetis, du- ce Mediolani, & Senensibus copiis, Orbe- tellum obsidione cinxit, ac facile hostis oppressus fuisset, nisi milites cum eo col- ludentes pontificiam & sociorum causam prodidissent; metuebant enim ne pacata Italia, sibi ad colendos agros vertenda- que glebas redeundum foret: [1] unde Senenses sustinentæ belli molli impares Æ- neam Sylvium Cardinalem & episcopum suum cum duobus collegiis ad exposcen- dam ab Alfonso Rege pacem miser (b); *Ann. Eccl. Tom. XXIX.*

NOTE [1] Bellum Senense Jacobi Piccinini anno quidem superiori coepit, quo & ille clade affectus fuit, praelio in Senensi agro commisso; sed aufugiens, Orbetellum non sine civium pro- ditione, occupavit. Hac omnia superiori anno gesta fuisse narrat anonymus author chronici mis- celli Bononiensis, qui tunc scribebat. Eo pariter testante pax hoc anno composita est inter Picci- ninum, & Senenses, quam coaluisse scribit non quidem junio mense, ut ex Malavolta scriptore recenti narrat annalista, sed mense julio anni 1456. eodemque sancito fœdere Piccininum ad sti- pendia Pontificis per annum transisse, & apud Perusium traxisse moram idem Chronista af- firmat. Quæ cum ita sint, non satis assequor quæ fides præstanda sit Marianæ in annalibus hic num. 10. relato, scribenti missam fuisse ab Alfonso Lusitanæ rege classem, ut pontificiæ alteri sese conjungens in Turcas proficeretur; sed cum Italiam ob Senense bellum impacatam ille offen- disset, conversis velis ad propria remeasse. Quomodo hæc cum chronologia cohæreant? nam hoc anno die III. Septembris Lusitana classis nondum venerat, ut ex literis Genuensium ad eundem regem, die illa datis, & in annalibus num. 9. recitatis satis constat. Bellum vero Senense ante himestre jam cessaverat. Confirmant id pariter literæ plures Æneæ Sylvii anno sequenti datæ, ex quibus discimus, ne septembri quidem ejus anni Lusitanum regem classem suam adhuc misisse. Lege epistolam 295. ad Joannem cardinalem S. Angeli. MANS

(c) Lib. brev. 1. p. 35. (d) Ma- lavol. sup. lib. (e) Super. p. 33. Lusitani ob Itali- cum bel- lum a bello Turcico retardati. (f) Ma- rian. l. 22. c. 17. VIII.

(g) Lib. 21. p. 172. Inflam- mata eo- rum stu- dia a Cal- listo.

(h) Lib. 6. p. 63. & l. 21. p. 172.

H Ve.

Venerabili fratri nostro Alvaro episcopo Silvensi ad Regem & regna Portugallie & Algarbii eorumque dominia cum potestate legati de latere Sedis Apostolicæ legato.

Præfato Regi, (nimirum Lusitanie) ex parte nostra significes, quod præter æternam vitam nihil magis appetimus, quam votum per nos commissum adimplere, & cum ad convertendam Turcorum insaniam, ipsorumque temerariis ausibus resistendum de fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio pariter & assensu unam integram decimam omnium fructuum, reddituum, & proventuum secundum verum valorem annuum beneficiorum ecclesiasticorum per totum orbem Christianum ab ecclesiasticis persolvendum personis, & pro expugnatione prædicta exponendam indiximus & imposuimus, necnon universis Christianis ad expugnationem & defensionem prædictarum sub certis modo & forma se transferentibus sive alios mittentibus, aut ad id manus porrigentibus adiutrices diversas, ultra alias prædecesores nostros concessas indulgentias ac remissiones, concessimus prout in nostris inde confectis literis plenius continetur. (Multitque interjectis).

Ad Regem quoque & regna prædicta, & dicti Regis dominia Apostolicæ Sedis legatum missum cum potestate legati de latere de ipsorum fratrum consilio comitante pacis angelo te duximus dirigendum, cum plena potestate & libera facultate classem munitissimam adversus immanissimos Turcos prædictos & reliquos Christi nominis & fidei eversores parandam, instruendam, navisque insuper & galeas & caravellas & alia navigia conducenda, emenda, & de novo, si opus fuerit, fabricari, omniaque alia & singula pro expeditione hujusmodi contrahendum, parandum, & faciendum que in præmissis & circa ea necessaria fuerint, & quomodolibet opportuna, conformando te (quantum cum Deo poteris) voluntati præfati Regis, si in propria persona vel per suos hoc negotium, ut speramus, sequendum acceptaverit; pro constanti tenentes, quod ipso inspirante Salvatore in his omnibus ad tantum pium & salutare opus conducendum omni studio, diligentia, totaque animi attentione intendes, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLV. XV. kal. martii pontificatus nostri anno I. Ipsum quoque instruxit auctoritate, ut in eos, qui in sacerdotia se intruserant, animadverteret (a); tum ut clerum (b) Lusitanum solveret censuris quas contraxerat multis affirmabatur, quod Alfonso Regi Lusitano subsidiarum aurum sine Pontificis facultate contulisset ad sustentandos sumptus, quos Rex in Joanna sorore Henrico castelle & Legionis Regi jungenda nuptui, ac necessariis ad regiam pompam instruendis profuderat.

(a) Lib. 9. p. 193. (b) Lib. 6. p. 99.

Porro Lusitani promulgatis literis apostolicis de suscipiendo in Turcas bello, pium adeo fidei tuendæ ardorem concipere, ut Regis patruus (c), & Fernandus (d) regis Lusitanæ princeps sacre militiæ se devoverint: quin etiam ipsemet Alfonso Lusitanus Rex bellum se administraturum, iturumque ad Constantinopolim Christiano restituendam cultui profectus (e) fuerit: qua de re Callistus Carolum Francorum Regem & Philippum ducem Burgundiæ; ut eos pari studio inflammaret, fecit certiores, Deceverat vero Alfonso per Etruriam Romam accedere ad Pontificem, quare Callistus a Florentinis & Senensibus obtinuit (f), ut per eorum terras liber commeatu Regi daretur. Cum vero mutato consilio Alfonso ipse cunctaretur, Callistus ipsum hinc literis (g) adhortatus est, ut moras omnes abrumperet, & quemadmodum erat pollicitus expeditionem in Turcos pro liberanda Constantinopoli conficeret.

Charissimo in Christo filio Alfonso Portugallie Regi illustri.

Charissime in Christo fili salutem & apostolicam benedictionem. Ex literis tuæ serenitatis jam alias sapissime certiores facti fuimus de excellenti voluntate serenitatis tuæ, que præcipuo quodam affectu supra cunctos Christianos potentatus pollere visa est ad recuperationem Constantinopolitana civitatis, & exterminium immanissimæ nationis Turcorum. Nunc vero eadem serenitas in suo regali proposito constantissime perseverans, & felicem adventum suum ad nos annuncians, maximo & incredibili gaudio non solum nos, sed totum collegium venerabilium fratrum nostrorum Cardinalium, totiusque populi, & curia Romana affect; nam orator & consilio dignissimus tuæ serenitatis dilectus filius nobilis vir Joannes Fernandus de Silveira in sacro nostro consistorio publice ac cunctis spectantibus sua venustissima oratione animum tuum regium promptissimamque voluntatem circa prosecutionem hujus sanctissimi operis declaravit, ut omnibus gaudium & lætitiæ mirabilem attulerit: præsertim de præfato felici adventu, quem tua serenitas vere futuro cum tua classe & exercitu maritimo facere instituit; qui adventus ab omnibus desiderabilis est, nobis vero ante omnes optatissimus, spectatissimisque ceteram tuæ serenitatis nominis, regni que Portugallie ad æternam famam & gloriam cedent. Nam quid dignius, pulchrius, aut excellentius cogitari potest, quam regiam serenitatem tuam zelo fidei Christianæ accensam ex ultimis occidentis partibus pro sacrosanctæ religionis defensione, pessimeque nationis infidelium exterminio classem & potentiam tuam movisse: & quod omnium fere nobis gratum est, torpentibus pœna cunctis Christi fidelibus, te solum personaliter, ut decet, castro-

Lusitani principes egregie pro tuenda gloria animati. (c) Lib. brev. p. 12. (d) Ibid. pag. 14. (e) Ibid. p. 318. Alfonso Rex pro recuperanda Constantinopoli caput devovet. (f) Ibid. p. 12. (g) Ibid. p. 25. & p. 37.

Hortative ad eum Callisti lit.

Ingentes spes de Lusitanis excitata.

Subjecti cunctanti Regi pii stimuli.

principem, armis sumptis ad nos caput bujus sanctissime expeditionis venisse? Nos itaque, charissime fili, tibi benedicimus & tuum sanctissimum veniendi propositum colaudamus, quod tuæ celsitudini æternæ fame nobiscum simul esse celsitudinis: sed videatur nobis tarda illa dies qua videamus tuam celsitudinem, habitis opportunis colloquiis, compositisque rebus ad cruciatam spectantibus a nobis feliciter ad tuam inclitam classem proficiscentem videamus, &c. Datum Romæ MCCCCLVI. anno II.

IX. Hortati etiam illum sunt Genueses (a), ut eximia de educenda classe contra Mahometanos in sacra expeditionem consilia ad exitum perduceret.

Petrus dux & consilium sacre regie majestati Portugallie.

Oblectaverunt nos, serenissime & præclarissime princeps, magna que spe simul & voluptate affecterunt literæ majestatis vestre pridie kal. majas data, bodie tamen nobis reddita, quibus cognovimus eam statuisse susceptum adversus atrocissimum Christiani nominis hostem Machometum Regem Turcarum bellum pie ac strenue juvare: qui certe ardor vestra sublimitatis est admirabilior, & majoribus laudum præconis extollendus, quo in tam longa navigatione multo plus laboris ac sumptus ei subeundum est: discedentibus enim e regno vestro, quod in extremo prope Europæ positum est, Tbraçiamque & Constantinopolim petituris pars maxima longitudinis terræ habitabilis metienda est: quo fit, ut longe præclarior sit hoc fidei vestre propositum & omni commendationis genere prædicandum. Accedunt, ut literæ vestre pulchre locuntur, curæ ac labores tuenda Cæsareæ, que in litoribus Mauritania sita & infidelibus populis undique cincta armis ac insidiis barbarorum peropportuna est: sed has difficultates ac labores contempnisset videtur generositas animi vestri, probe sciens, hanc illi militiam præstari, cui debemus omnia, per quem sumus ac speramus, apud quem meritum præmia ut immensa ita perpetua sunt. Quod autem excellentia vestra nosse cupit, quidnam & nos in id bellum moliamur, que qualiaque paremus, libenter cupiditati vestra morem gerimus.

Nos quamprimum Machometus iste Moratho patri successit, suspectum habere cepimus ingentium ejus: cumque secus & sanguinis avidus ferebatur, tumque in omnes omnis generis Christianos odium profitebatur, propter que naves, arma, propugnatores ex tunc fidelibus populis in orientem misimus. Postea vero quam Constantinopolim portus reliquis urbibus terrore ac formidine complevit: tum demum velut suscepto bello necesse fuit Cibum, Lesbum, Capham, Symbolum, Amastram, aliaque oppida Pontici maris aut præsidia mittere, aut infelices illos populos in exitium corporum & animarum.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

rum severissimis hostibus prodere. Itaque quartus annus circum agitur ex quo naves, viros, arma, tela, triticum iis aliisque urbibus suppeditamus, qui tam assidui sumptus, quamquam nos plurimum exhaurierint, cum tamen Reges ac populi Christiani ingentem aliquam expeditionem parare ceperint, annitemur & nos nec dignitati nostræ deesse, nec ad divini cultus amplitudinem inter postremos haberi. Nunc autem neque numerum neque reliqua satis explicare possumus eoque minus quod serenissimus Rex Aragonum, fractis indigne induciis, nuper cepit nos mari terraque vexare. Conatus vero vestros, excellentissimæ Rex, ut maximi habendi sunt, ita nos plurimi facimus, eoque pluris, quod plerique Reges ac principes, cum viderint majestatem vestram in altero prope orbem positam tam multa moliri, dedecori sibi fore ducent si ipsi propinquiores in communium Christianorum bello cessarent. Si quid autem est aut erit rerum nostrarum, quod huic expeditioni vestræ conducere possit, id quidquid est & nos ipsos paratos semper desideremus in omnem gloriam vestram. Data Januæ die XII. septembris MCCCCLVI.

Verum Alfonso in instituta sententia non permansit, neque regno excessit, eum priora inter Christianos vigerent dissidia: quo cognito Callistus pontificio oratori, quem in Lusitanica regia tenebat præcepit (b): ut daret operam apud Regem illum, ut triremes quindecim pontificiæ classi in Turcas vela facturæ conjungeret. Missam ab eodem Rege classem egregie omnibus rebus ad orientalem expeditionem instructam reiecit Mariana (c): sed cum Italiam ob Senense bellum immanem, abjecta rei bene in Turcas gerendæ spe, in Lusitaniam vela retrorsum dedisse: ita spes, quas Lusitani dederant, inopino casu everte fuerunt.

Quod ad Alfonso Aragonum & utriusque Siciliæ Regem attinet; Callistus illum rogavit (d), ut quindecim triremes, quas ecclesiastico auro conductas instruendum erat pollicitus; submitteret, profectus non sine lachrymis se lubentissime Christianorum cladem pontificio capite, si opus esset, redempturum.

Charissimo in Christo filio Alfonso Aragonum & utriusque Siciliæ Regi illustri.

Per literas dilecti filii Joannis Cardinalis S. Angeli legati Apostolici certiores facti fuimus de acceleratione iniquissimi Turci, qui cunctis viribus in Hungariam irrumperere parat, ut ea occupata, que sibi maxime resistere potest, reliquam Christianitatem conturbet veteraque: idcirco ad tuam majestatem iterato scribere decernimus, & copiam literarum dicti legati, & certas alias literas mittere, ut intellecto rerum

Queruntur de Aragonum Rege.

X.

(b) Lib. 1. brev. p. 17.

(c) Mariana. l. 22. c. 17.

(d) Lib. brev. p. 2.

Expedi- enda arma in Turcas Christianis imminentes.

statu & cognito, in quanto periculo Chri- stianitas omnis versetur, maturo & oppor- tuno subsidio nobiscum sanctae religioni sub- venias: jamque ulterius differenda non est medela, invalescit enim augeaturque vis mor- bi, Turcas sacrosanctae fidei impius ho- stis Christianitati imminet, properatque, sicut Dei catholicam proculcare, quae cla- ra voce jam se premi clamat auxiliumque implorat, & jam vox ab oriente emissa ubi lethale vulnus acceptum est propter Con- stantinopolis lugendam direptionem ad ex- tremas occidentis partes pervenit, & Britan- nos usque pervasit excitando mundi princi- pes, qui jam unanimi concordia ad excidium inimicorum Dei consentiant, & pro tutela fidei operibus, & animis paratos se offe- runt. De nobis autem quid opus est, ut dicamus, qui ob hoc ipsum vel maxime curam habeamus vitam, felicesque pute- mus annos nostros, si Omnipotens hanc glo- riam tempori nostro reservaverit, ut sa- cro sanctam religionem ejus exaltatam, & impium barbarorum furoribus extinctam vide- amus: quod si (ut proculdubio speramus & numine quodam confisi) viderimus, satis nos vixisse glorioseque putabimus.

Nunc te, charissime fili, hortamur, & quanta possumus cum instantia requirimus, ut potentiam tuam, quae maxima est, ad fidei sanctae tutelam excites: accinge gla- dium tuum potentissime, in militiam caele- stem confer copias tuas. Quidquid pro mun- dana potentia fit, fragile, caducumque est: vera gloria a Deo petenda est, qui bono- rum omnium largitor illos attrahit & glo- rificat, qui causam suam fortissime defen- sant. Impius Turcorum dux, filius iniquita- tis, filius mortis Mahomet II. Hungariae fines impetuossissime nititur invadere & licet charissimus in Christo filius ipsius Hungariae Rex, ut verus & catholicus princeps totis viribus regni sui occurrere hosti pareat, ta- men quia Turcorum vis maxima & exercitus innumerabilis est, opus est ut omnes consilio & facultatibus consentiant ad eorum vires mi- nuendas. Id facile erit si classis nostra cito versus Constantinopolim mittatur; fu- turum enim est, ut si dum Turcorum exer- citus Hungariam infestat, classis nostra maritimas eorum terras vastare & vexare coeperit, illorumque vires distrabantur ac minuantur, & uno eodemque tempore non possint in Hungaria bellum gerere, & labo- rantibus suis subvenire. Quod consilium quia valde rationale, & utile, ac necessarium videtur, nos decrevimus quanta possumus cum festinantia etiam cum distractione to- tius argenti, auri, & pecuniarum nostrorum, quod in praesentiarum exponimus, legatum cum classe nostra versus orientem emittere; & utinam ut tanta strages, opprobriumque fidei orthodoxae cessaret, captivitas perso- nae nostrae sufficeret, quam sponte effrimus, movit Deus. Hoc cum fletu & lacrymis

Veram gloriam petendam a Deo.

Ecclesia- sticus thesaurus pro con- stantia classe a Callisto distractus.

tibi praecipue & aliis Christianis continue intimamus. Quapropter serenitatem tuam iterato instantissimeque hortamur, ut om- nino det operam, quod quidem illa ga- leae, quas alias pollicita est armare, in apparatu sint, ut cum praelibato legato & re- liqua classe nostra navigare possint. Dat. Roma, &c. Repetita eadem preces aliis literis (a) illataque haec ratio: Quia jam tempus instat, ut omnes de somno surgant, quia cum hoste immanissimo & non homine sed demone nobiscum res est, ob idque ad minuendas ejus vires classis nostrae, quam- citissime versus Constantinopolim emittere, omnino volumus. Ad irritum cecidere spes, quas Alfonso Aragonum Rex dederat, qui enim Senensis bellum accenderat, pos- tea vires, quas in Turcas educere vove- rat, in Genuenses avertit.

Conciliata videbatur jam ante, uti suo loco diximus, a Dominico Capranica Car- dinale Firmiano inter eum & Genuenses pax; sed cum captam onerariam navim reposcerent, isque restituendam negaret, pax ipsa turbata est (b); inducitur tamen pacte, quae mox ob novos Corsicae mo- tus soluta fuerunt, derivante in Genuen- ses belli culpam Alfonso (c), turpissime- que jaclante, non prius se Turcas bello petiturum, quam Genuenses domisset: In vos, ajebat, conatus nostri velut in Turcas exortos in Italiam convertantur o- portebit, nec ab incognito desituri sumus, quam vos, Christo ipso bene adjuvante, supplices nobis reddamus, nec minus, Chri- sto duce, in Turcas Aethiopicis expeditio- nem, quam semel suscepimus, vobis invidis exsecuturi sumus. Alfonso igitur violata voti religione Genuenses quidem per ne- fas vexavit bello, neque in Turcas, quan- tumvis a Callisto urgeretur, expeditio- nem paravit, quod ipsi Petrus Fregosius dux & magistratus Genuenses exprobarunt (d) multa scilicet illum de expeditione Tur- cica venditasse, & acerbissimis vedigali- bus clerum populumque attrivisse; nil ta- men quidquam adhuc in barbaros molitum: Mavult, inquiunt, excellentia tua de ea expeditione, quam in Turcas moliri tam- diu praedicasti, sermonem haberi: quocirca non nos fugit jam prope triennio circumacto pollicitum esse sublimitatem tuam, classes exercitusque, quibus eorum ferocia occur- veres perfacile. Id ita fore nobis persuasum est: nam quis est Christianorum Regum, quem propter vicinitatem ea magis pericula movere debuerint? Classis ab Hydrunte mane solvemem excipiant vespere Turcarum littora clamoribus resonantia. Aspirabunt pro- missae expeditionis fidem, quod videbamus Siciliam & Sardiniam exactioibus assiduis exhauriri, reliquos populos insularum tri- butis oppressos, in sacerdotibus adeo acerb- sevirari, ut in comparationem reliquarum ex- tortionum levius videretur decimarum pra-

(a) Ib. p. 3. & 17.

XI.

(b) Bi- zar. l. 12. Foliet. l. 10. & a- lii.

(c) Ext. epus lit. a- pud Bi- zar. hoc ann. Nuncu- pata Christo vota in- fringit.

(d) Ext. cor. lit. a- pud Aug. Just. l. 5. & apud Biz. l. 12. Expro- brata illi perfidia.

Sacras o- pes non in Turcas, sed ad- versus fi- deles ab- sumere.

Prodi- turis rem Chri- stianam.

XII. Cruceli- gnata classis im- pie adver- sus Chris- tianos e- ducta. Arago- num per- fidiam e- xecratus Callistus.

(a) Lib. brev. pag. 24. 25. 26. & 51. Archiepi- scopus Tarraco- nen. Ec- clesiae causam prodi- dit. (b) Ibid. pag. 34. (c) Ibid. pag. 6. Hungari- in despe- rationem adducti.

Callisti querela de Arago- niorum prodi- tione.

statio, famaue fuerit tantam pecuniarum undique corrasum esse, quantum ipsam cha- rybdim explere potuisset. Nos interim, certa spe tuae classis confirmati, singulis annis na- ves, viros, arma, triticum Christianis o- rientalibus suppeditare, utque forti animo calamitates suas ferrent, literis ac legatio- nibus exhortari, brevi affuturas vires o- pulentissimi Regis, quae Turcas trans Cau- casum trepidos fugent: sed lenta fuit adeo haec toties facta expeditio, ut nisi nos non una, sed pluribus classibus discrimini eorum subvenissemus, deserti ac perditii Tur- carum fauces non effugissent. Circumspiciat omnia nunc prudentia tua, ac judices uter nostrum Turcas foveat, nos ne, per quos multa insula, multi adhuc populi Christum colunt, aut is qui tot florentibus regnis sub- nunc collecto auro, quod in multas expe- ditiones satis esset, eos sevirissimis hostibus prodi- dit pro quorum salute collatum est.

Vera haec erant a Genuensibus objecta Alfonso, ea enim classis, quae ab archie- piscopo Tarraconensi Apostolicae sedis in Aragonia, Valentia, & Catalonia legato ex sacris decumis comparata fuerat, non in Turcas, sed in Genuenses convertit im- petus, & Ligusticam oram vastavit sum- mo Pontificis dolore, qui eos solari, & cum Rege ipso conciliare nisus est (a), graviterque de archiepiscopo Tarraconen- si, quem reprobum vocat, & illius secta- toribus questus est hinc verba (b): Na- vigant more piratico in Dei offensam, op- probrium sedis Apostolicae atque nostrum, & in scandalum plerimorum fideique catho- licae vilipendium & contemptum, ac totius Christianitatis turbationem. Aliis etiam li- teris (c) acerbissime deploravit Aragonen- sem classis sacro conductam auro orien- tem non petiisse, dum Mahometes in Hun- gariam irruerat.

Callistus, &c. Solum ostenso galearum, saltem in Ragusa etiam, quod essent pi- ratae, & in paucissimo numero, cum nomine nostro restaurasset Hungaros, qui unam scaf- sam non sentunt de nostris galeis in par- tibus orientalibus & sic clamant ad caelum: Ubi est Deus noster, ubi est populus, ubi est populus Christianus: occidamus lega- tum, de Cardinale S. Angeli loquitur, pa- cificemus nos cum perfidis Turchis, & permittamus perditionem caeteri populi Christiani, qui sic nos deserunt. O pro- ditores archiepiscopos Tarraconensis & com- mendator Olzina de Monte albano condu- ctos tantarum galearum, quae sufficientes erant ad bene turbandum Turcum, si littora maris Turci fulcissent, & inde Graeci & Christiani infurrexissent, & libe- ratus esset populus Hungarorum. O iterum proditores, Deo, nobis, & hominibus, & cum tanta assuetudine pecuniarum a nobis ex- actarum: non deficiet divina ultio, neque sedis Apostolicae gravis acrimonia, ut eis

sit poena, caeteris in exemplum. O Rex A- ragonum adjuva Papam Callistum & eum solum non dimittas, & Deus regnare te- faciet cum longitudine dierum; alias sen- ties Deum iratum. Si quae de praesentibus scribimus vicibus geminatis Imperatori & caeteris Regibus ac dominis, & toti populo Christiano scimus de certo, quod nisi nobis assistant, plaga eis non deerit, & nos vi- ctiores erimus: & vae illis, qui in his no- bis non assistunt semotis quibusvis impedi- mentis delictis & alis. Nonnullisque in- terjectis suos apud Aragonos oratores pro sacra expeditione conficienda ita compel- lat. O filii Dei, occurrite cum isto Papa Callisto martyre extra ferrum, & latrate pro Christo, quoniam canes pro dominis suis latrant. Haec per nos ordinata sunt cum- lacrymis multis & repentinis. Datum &c. Obscurum ad pontificis amorem Alfon- sus meretriculae Lucretiae amoribus irreti- tus (d), famaue & nuncupati voti ob- litus. At Callistus & si armis auxiliariis illius destitutus quam maximam potuit in- structam classem in orientem misit, cum aurum omne gemmaeque pro ea susten- tanda distraxisset: qua de re Genuenses certiores facti ad eum haec scripsere (e).

Petrus dux & consiliarius Callisto Papa.

Legimus, beatissime pater & domine no- bis colendissime, literas sanctitatis vestrae xxiiii. die maii superioris datas. Legimus item exempla literarum reverendissimi do- mini Cardinalis S. Angeli, quas ex Hun- garia xvii. die mensis aprilis misisse vide- tur. Ex his cognovimus quanta sit seve- rissimo illi Regi spes reposita in classe san- ctitatis vestrae, quamque cupiat eam litara terrasque Turcarum mox incurfare. Nobis multa cogitantibus verba profecto desunt, quibus studium ardoremque vestrae sancti- tatis ad fidei defensionem digne extollere, satisque laudare valeamus. Quid enim addi posse dicemus tanto animi fervori, qui ero- gatus auro, argento, gemmis, se ipsum cu- pias pro suo grege in captivitatem dare? Verum quoniam haec pia animi vestri con- scientia in Deo requiescens humanas lau- des aspernatur, missa haec facimus. Quod nos respicit, sanctissime pater, non est i- gnotum sapientiae vestrae hanc rempublicam, etiam priusquam Machometus Constantino- poli potiretur, non exiguum Turcici belli pondus subiisse: ex eo omni tempore navi- bus, viris, armis, tritico urbibus Pontici maris succurrere coepimus vixque nunquam postea ejusmodi sumptus cessavit. Postquam autem a conspectu vestrae beatitudinis re- dierunt legati nostri, cum Rhodus, Chios, Lesbos, atque urbes & insulae manifestis periculis obiectae viderentur, praeter Pon- ticarum urbium curam, ad has quoque ter- ras consilia convertere necessarium fuit. Ita- que naves duas cum viris circiter quin- gen-

Callisti ad Regem Alfonso flebilis ex- clamatio.

Sacer Cal- listi pro Chri- sto ardor. Irritus scorti a- moribus Alfonso Christi causam deleverit.

(d) Gobe- lin. in comm. lib. 1. (e) Apud Hier. Don. xelii. pag. 319. Genuen- sium ad Callistum litera.

Eum de submissio commercia tu faciunt certiorum.

gentis, armisque & instrumentis bellicis Chium misimus, unam Mytilenas cum ducentis & omni telorum armorumque genere, tritici autem tantum conveximus Chium, ut si vel Rhodus vel alii vicini populi esuriant, inde sani eorum succurri possit. Captham autem & ad alias Ponticas urbes duas item misimus alias naves magnam frumentorum vim ferentes, quarum altera omnium maxima, quae mediterraneo mari navigavit, fulmine icta malo & antennis ambustis facta inutilis est, ingruique necessitas aliam ejus loco quærere, quae in Pontum penetret & onus incense, non sine novo & gravi sumptu illuc perferat: Hæc quisque recte cogitare voluerit, licet ingens aliqua & hosti formidabilis classis a nobis comparata non sit; inveniet tamen nos hoc longo & assiduo bello tot naves, tot viros armasse, tantum pecuniarum profudisse, ut longe minore sumptu prævalida classis parari poterit.

Letamur classem sanctitatis vestra nunc solvi, & orientem petere, quæ utinam kal. maiis, ut fama erat, in Asiam pervenisset; fovisset enim bona spe Christianorum populorum animos, quorum quidam perterriti, abjecta spe occidentalium præsidiorum, pacem cum Rege Turcarum agitare feruntur. Nos, beatissime pater, quanquam diuturni belli mole defessis, non desinemus tamen terris & insulis, quas nominavimus, opem ferre quandiu vires patientur; & si Reges ac populos Christianos beatitudo vestra in unum consensum adducet, præclaram aliquam magnificamque, expeditionem adversus Turcas parare annitemur. Profecto spei, quam de nobis sanctitas vestra concepit, respondere, nec promptitudine, vel ardore cuiquam cedere conabimur, qui nos nostraque omnia benignitati vestrae propensus commendamus. Data Janua die XI. Julii MCDLVI.

Non desuisse Genuenses suo muneri, quamvis vexarentur bello ab Aragonio Rege, classemque comparatam, ut Lesbium Lemnumque insulas, & Captham necessariis rebus munitent, ut moniti erant a Pontifice (a), misisse in orientem, refert Rizzarus (b). Porro ecclesiasticæ præfecit Callistus classis Ludovicum tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum Cardinalem, de quo hæc scripsit (c): Nos die S. Petronilla Ludovicum tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum Cardinalem nostrum & A. S. legatum contra Christi & Christiani nominis inimicos, ipso etiam devotissime suscipiente cruce signavimus, & dilectum filium Petrum Ludovicum de Borgia nepotem nostrum gentium armorum capitaneum generalem cum egregia commilitonum comitiva castra metatum misimus ut terras nostras sanctæque Romane ecclesiæ pacatas teneamus. Extant in pontificio regesto literæ (d), quibus Ludovicum legatum e la-

Parandæ classis in Turcas spes iniciunt.

(a) Lib. brev. pag. 25. (b) Bizar. lib. 12. (c) Lib. brev. pag. 35.

Ludovicus Card. decretus classis profectus in Turcas. (d) Lib. 3. pag. 245.

tere ad bellum sacrum Mahometi II. inferendum renuntiavit, intruxitque auctoritate ad facienda foedera cum Regibus, principibus, ac præsulibus pro cruce signata expeditione conficienda.

Dilecto filio Ludovico tituli S. Laurentii in Damaso presbytero Cardinali patriarchæ Aquilænsi, ac camerario nostro A. S. L. salutem &c.

Excelsus Deus, qui prout sue divina videtur providentiæ alta humiliate & humilia extollere consuevit, ad comprimendam conterendamque superbiam eorum, qui divinis institutionibus contraire præsumserunt, nonnunquam hominum, nonnunquam angelorum ministerio utendum esse disposuit; sic enim ad ejiciendum & exterminandum illum Luciferum, qui super alta volare conabatur, Michaelem archangelum delegavit, sic ad fugandas perdendasque Amorrhæorum gentes Moysen, & Josue, populis fidelibus præposuit, sic angelum illum ad maximum superbiæ exercitum Senacherib perimendum destinavit. Cum itaque Machometus Turcorum exitiale cupit, Redemptoris nostri crudelissimus hostis, & nefandissimus Christianæ religionis perturbator, in tantam elationem superbiæque devenerit, quod ipse divinis, ac naturalibus insitatis repugnare non dubitans, tanquam bellua non cognoscens summi & omnipotentis Dei potentiam, sed impietatis & pervicaciae suæ laxatis habentis, tanquam crudelissima fera, illis, quos lasciva voluptuosaque primi Machometi secta deceptos tenet, præesse minime contentus, ultra eas, quas detinet occupatas, cultrice & devotas terras nominis Jesu Christi civitates & populos innumerabiles ferro igneque vastaverit, suæque tyrannidi, illam etiam præclarissimam civitatem Constantinopolitanam servare coegerit, & quod detestabilius est, omne suam perversum ingenium, & omnes suas curas & cogitationes iniquas ad sanctissimum salvatoris nostri Jesu Christi nomen immortalè delendam, & ad infelicissimam sceleratissimamque Machometi memoriam recolendam posuerit, ipsumque Machometum impie veneretur & colat, ac tanta sit illius nefandi omnium scelerum artificis vesania, ut per universum orbem terrarum venerandam esse contendat; nos, qui licet immeriti, vires ipsius Redemptoris nostri gerentes in terris Christiano generi præsidemus, quantum ab ipso nobis conceditur, per suas semitas incedentes, omnia præmissa matura consideratione cogitantes, quoque innumerabilia detestanda facinora per ipsum irruentissimum hostem contra Christi fideles, Christianique fidem perpetrata sint, & quid in ipsius Redemptoris nostri nominis everfione studere, quidque machinari præsumat, diligenter animadvertentes; qui illum etiam cum nostri periculo sanguinis perdere

XIII.

Ut Mahometes II. Christi nomen abolere cogitarit.

vovimus, votumque ipsum Deo reddere, ardenti desiderio affectantes, ac tam ipsius Altissimi exempla pro viribus imitantes, quam etiam prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum vestigiis inherentes, qui postquam gentes catholicas ad pugnandum contra infideles excitaverunt, pro consilio & auxilio legatos de latere, tanquam pacis angelos mittere consueverunt, te cuius personam, summa fide & singulari vitæ integritate ac prudentia & præstanti animi magnitudine, rerum gestarum usu, ac experientia decoratam esse cognovimus, de consilio venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romane ecclesiæ Cardinalium auctoritate apostolicæ legatum de latere facimus, constituimus, deputamus, atque creamus.

Et licet tua presentia sine nostra incommoditate carere non possimus, tamen huic communi ac publicæ Christianorum utilitati consulentes, de tua eximia probitate & præcipuo fidei ac devotionis ardore fumentes in Domino fiduciam specialem, & classis maritime cum vero & mixto imperio præficimus; & infra, circumspeditioni tue præsentium tenore committentes ac mandantes, quatenus erecto contra eosdem Turcos, & alios Christiani nominis inimicos sanctissimo crucis vexillo ad ea loca te conferas, quæ ad hanc sanctam expeditionem præficiendam magis opportuna cognoveris, & cum quibuscumque dominis, principibus, regibus, magnatibus, comitatibus ac ecclesiasticis & secularibus personis, cuiuscumque gradus & dignitatis existentibus, etiam patriarchali, archiepiscopali, episcopali, vel alia quavis ecclesiastica vel mundana præfulgenti dignitate, ac privatis etiam personis expediens esse putaveris, agas & opereris, quod huic negotio profuturum esse duxeris, & quicquid prudentiæ tue visum fuerit, quam sine alia nostra instructione instructissimam esse judicamus, &c. (Amplissima potestate legatum instruit, ut meditata pia consilia ad exitum perducatur.) Dat. Romæ apud. S. Petrum anno, &c. MCDLV. pontificatus nostri anno 1.

(a) Lib. 5. pag. 44. Alfonso Rex comparatam ex sacro auro classis avertit in Christiani-deles.

(b) Lib. brev. pag. 21.

(c) Lib. 7. pag. 291.

ficiendis promissis aversum reperit, fusaque (d) preces audicæ non sunt. Ne itaque legatus inani mora tempus tereret, vela in orientem a Callisto pandere iustus est (e), etiam si ab Alfonso promissas triremes non obtineret allata hac ratione: Si classis nostra quamprimum Turcarum littora & terras maritimas invaserit, necessario copiæ & potentia hostium, quæ maxime in Hungariæ oppressionem congesta sunt, evacuabuntur & distrabuntur. In acceleratione igitur classis salus regni Hungariæ sita est; immo unversæ Christianitatis, quia si quod Deus avertat Hungaria opprimatur, in maximo & certissimo discrimine versabitur. Ac ne rem in partem iniquam traheret Alfonso, Pontifex metuendum periculum Pannoniæ imminens illi proposuit, de quo ad Solerium oratorem hæc scripsit (f): Alfonso Regi Aragonum & utriusque Siciliae illustri scriptum, in quanto periculo Hungaria sit reposita, & quautopere classis nostra unicum in provinciarum ipsarum remedium ab eis flagitetur & speretur, ob quod non miretur regia majestas, si maturare legatum fecimus etiam cum mediocri classe. Cum legatus solutus Neapoli anchoris Siciliam, ac deinde orientem cum classe petisset, illum Pontifex ad rem bene gerendam his verbis accendit (g): Quamquam, dilecte fili, non tibi necessaria sit exhortatio nostra, Deus te & sacrosancta fides exhortetur, & aeterna gloria & fama, quæ tibi parata est. Rursusque tibi gloria ista servata est, & victoria contra perfidum Turcum cum recuperatione Constantinopolis. Præterea Rhodiiorum magister Turcicæ littora classe infestare iustus est (h).

Interea Mahometes centum quinquaginta millia militum in Hungariam effudit (i), ut ea subacta ad reliquum occidentem edomandum viam sibi muniret. Tanto illum intumuisse fastu scribit Thurosius (k), ut ferret fama hæc ab ipso verba usurpata: Unus Deus dominatur in cælis, competens est, ut unus tantum princeps dominetur terræ. Primum vero belli barbarici moles versa est in Albam Græcam sive Belgradum, quam Hungari Nandor Albam vocant ad confluentes Danubii & Savi sitam, quamque antea Amurates septem mensium obsidione irrito conatu præferat. Audita ea irruptione Ladillaus Rex & Ungaricus comes quasi abjecta regni Hungarici tutela Viennam in Austria profugerunt. Cardinalis S. Angeli legatus Budæ remansit ad auxilia undique contrahenda: Joannes & Capistrano Minorita cum iis copiis, quas sacris concionibus ad induendum crucis symbolum coegerat, Albam profectus, ad eam contra Turcicos impetus defendendam. Interea Joannes Huniades arcem propugnabat: quæ tunc vero tordemque concitatis ancis urbem Mahometes, & undique can urgebat.

(d) Lib. brev. pag. 17.

(e) Ib. pag. 30.

(f) Ib. pag. 22.

(g) Lib. brev. pag. 31. & 32. Legatus recuperandæ Constantinopolis curas iustus intendere.

(h) Ib. pag. 25. Mahometes in Pannoniam exercitum ducit.

XIV. Universum orbem edomare meditatur. (i) Eub. Sylo. hist. Bohem. c. 65. S. Ant. 3. pag. 22. c. 14. §. 1.

(k) Thurosius. Du-biav. l. 29. & alii. Hungariae Rex & Cilia comes in Austriam per fugiunt. B. Joannes & Capistrano in arma Hungarorum concitatis.

XV.

Instructa etiam flumine classe ad auxilia omnia intercludenda vastitatem agro inferebat, cum Huniadis imperio legatque curis instructa est classis, iniqua est navalis pugna, in qua victoriam Huniadi Deus concessit, quam describit hinc verbis Thurosius (a) : Conquisitis tandem navibus, illas militibus armatis & cruce signata gente simul oneravit : tandem per flumen Danubii hostiles contra naves misit ; propter quod uterque hostis navali jungitur certamine. Ingens exuberat in Turcis clamor ; & Hungari quoque vocibus altis dominum Jesum pro auxilio invocabant. Via igitur ad fugam utriusque hosti dempta, acerrimum committitur bellum : feruntur hinc inde altas Danubii per aquas utriusque partis naves, & multi ex illis mortalibus sauciati vulneribus cadentes ibant in profundum, tantique sanguinis ex effusione clara Danubialis aqua immensa cedis cruenta ostendebat vestigia, & vescentibus pugili de utroque piscibus esca parabantur. Tandem longum belli post laborem vicerunt Hungari, acrisque irruentes in Turcos naves eorum ferreis janctas catenis dissecantes vehementes succenderunt in flammis. Quod postquam Turcorum Cesari innotuit, dixisse fertur. Jam gravius nostra potestemur voluntate. Dominus vero comes navale in certamine gloriam victoria adeptus, mox castrum adit, & capitaneos illius jam mente confervatos, & praeter mortem nullam aliam sortem expectantes, consolatus est. Quid, inquit, territi estis ? an solum nunc vidistis Turcos ? Hi sunt illi quos sapius fugavimus, nosque interdum fugimus ante illos : cur illorum aspectus, quos multoties vidistis, vos turbat ? Nonne arma & vires illorum experti estis ? Confidamus igitur, filiioli, in Christo, pro cuius nomine crebrius nostrum sudimus sanguinem, & cum illius nostroque hoste eo fortius deceremus. Nonne Christus mortuus est pro nobis ? & nos quoque moriamur pro illo. Estote ergo animo constantes & fortes in bello timidus, ut nobis, est hostis, sique Deus nobiscum fuerit, de facili conteri potest, &c.

(a) Thurosius, in Chron. sup. c. 55. Parta ab iis Jesum implorantibus historia.

XVI. (b) Calcondyla (b) in historia Turcica, qui eremes Mahumeticas captas incensasse fuisse ait ; tum B. Joannes e Capistrano, qui viginti septem ex illis captas scripsit (c) ad Pontificem ; tum etiam Pontifex ipse in literis ad episcopum A-trebatensem datis (d), qui ubi nuntium de Turcarum in Pannoniam irruptione audivit, eo curas omnes intendit (quod paulo ante diximus) ut classem mitteret in orientem, ut vastatis Asiae & Graeciae littoribus hostiles distraherentur vires, vel Mahometes ex Hungaria ad novos eos motus discedere cogeretur ; tum ut Imperatorem Fridericum alioque Germa-

nice principes ad conjungendas cum Ladislao Hungariae & Bohemiae Rege in Mahometem vires, illumque ex Pannonia & Albæ obsidione pellendum permoveret. Extant ea de re ad Fridericum Callisti literæ (e), quibus illum in tanto rei discrimine intercessis suspiriis & flebilibus vocibus adhortatur, ut ad fidem defendendam assurgat.

Charissimo in Christo filio Frederico Dei gratia Romanorum Imperatori.

Quamquam pluribus modis tua serenitas intelligere potuerit flagrantissimum & innarrabile desiderium nostrum ad vindicandas injurias sacrosanctæ religioni a perfidis Turcis illatas, credamque celsitudinem tuam ad succurrendum fidei paratissimam esse ; tamen quia in horas pro tam sancto opere ignescit & accenditur cor nostrum, & haec unica cura menti nostræ sedet infixæ, facere non possumus quin continue universos catholicos principesque ad tam salutare, tam sanctum, tam denique divinum opus excitemus & excitatos rursus atque iterum admonemus. Vellemus e quidem ut liceret universis Christi fidelibus introspicere intima cordis nostri, & videre vivacem curam, que torqueat viscera nostra, cum in his cogitationibus sine aliqua intermissione versamur : cupimus enim, & plusquam credibile cuiquam esse possit, optamus huic perfido cani Turco ire obviam, ejusque furorem comprimere, ac rabidam saniem Christiani sanguinis extinguere. Ingemiscimus continue, nec possumus continere lacrymas, quoties hic satana filius nobis venit in mentem : sed dulcis quadam passio urit sensus nostros, speramus quippe, immo divino quodam praesidio confirmare posse videmur, hinc immensam gloriam & triumphum fidei temporis nostro ab immortalis Deo reservari, ut acerrimum hostem Christiani nominis desolatam eradicatumque videamus.

Solicita-tus Casar ut sacrae militiae se accingat.

Quanta sit illi gloria reservata exponitur.

Ad te autem, charissime filii, quem sanctæ religionis Christianæ & debere & posse subvenire intelligimus, iterato recurrimus, & ut eum, in quo potissima spes nostra nititur, hortamur & quanta possumus cum affectione requirimus, ut jam, quia tempus instat, potentiam tuam excitare velis, & causa divina patrocinium suscipere, que in tuis progenitoribus firmissimum subsidium semper habuit. Occurrendum est hosti, ne per mala nostra invalescens execrandi propositi sui procalcandæ fidei Christianæ compos fiat. Si primus furor ejus comprimitur, faciles erunt Christianis ad reliqua successus ; sin prævalere ejus rabies ex nostra negligentia coeperit, timendum est, ne quod in tempore neglectum fuerit, totius populi Christiani luctu miseriaque plectatur : jam enim in faucibus Hungariae perditissimum ipsum Turcum

(e) Ibid.

Ut Jo. Card. cum classe immisus sit in Turcas.

cum suo exercitu esse intelleximus eo animo, ut regni illius viribus edomitis facilius possit reliquam pessumdare Christianitatem. Quod cum ex literis dilecti filii Joannis S. Angeli diaconi Cardinalis legati apostolici nobis nunciatum esset, statim classem nostram emisimus, & legatus noster in mari est, & properat quam celerrime versus Constantinopolim navigare, & hostium littora invadere, ut eorum copia necessario distrabantur & minuantur, dum satis ad maritima loca laborantibus auxilio subvenire volent. Quod consilium quia utilissimum probatissimumque visum est, in acceleranda dicta classe nostra incredibilem curam adhibuimus etiam cum distractione auri, argenti, & jocalium nostrorum, que omnia in praesentiarum exponimus : atque utinam, ut tanta strages & opprobrium fidei orthodoxæ cessaret, captivitas personarum nostrarum sufficeret, quam libenter offerimus, novit Deus. Hæc cum fletu & lacrymis tibi praesertim & aliis Christianis insinamus, hortamurque & precamur tuam celsitudinem, ut non desicias cum tuo exercitu in Hungariam proficisci, teque charissimo in Christo filio nostro Ladislao Rege illustri adjungere, ut utriusque viribus unitis terrestri pugna barbari conficiantur, & praesententur, eodemque tempore terræ ipsorum maritimæ a classe nostra vastentur. Dat. Romæ, &c. MCDLVI. pontificatus nostri anno II.

XVII.

(a) Ibid.

Monuit oratorem suum in Germania Joannem episcopum Papiensem Callistus de his, quæ ad Fridericum scriptis, omnique contentione ipsum eniti iussit (a), ut idem Imperator exercitum in expeditionem educeret contra Turcas, seque Ladislao societate jungeret, cum sine æternæ salutis detrimento fidei causa deferri non posset.

Venerabili fratri Joanni episcopo Papiensi referendario nostro salutem, &c.

Quia legatus ipse, nimirum Cardinalis S. Angeli in Pannoniam missus, summum hujus belli praesidium in charissimo in Christo filio nostro Frederico Romanorum Imperatore reliquisque Germaniæ principibus collocatum esse prædicat, indeque spem omnem esse, ut terrestri pugna Turco obstatur, supplicavit nobis, ut rursus per literas prælibatum Imperatorem ad se tandem movendum & cum charissimo in Christo filio Rege Hungariæ conjungendum exhortemur : nonnullisque interjectis, hortare, excita, impelle omnibus modis prælibatum charissimum filium nostrum Imperatorem, ut tanta gloria tempus non omittat, non differat subvenire sanctæ religioni. Ecquis erit tam ferreo corde, quis tam nihil de sua gloria & divino merito cogitans, ut ad tantum incendium extinguendum non accurrat ? Venit tempus, instat hora, qua de necessitate salutis omnes Christiani fideles huic divino operi toto pectore debent incumbere, & in perditionem immanissimi hostis se accingere. Tu igitur, qui non immerito in partem laboris vocatus existis, vigila & elabora pro viribus, ut quamprimum intelligamus Germanorum principum exercitum cum Hungaris esse conjunctum, Turcosque pugna terrestri premi, &c. Non desuit officio episcopus Reinensis, cujus commendata diligentia est ; urgere tamen rem iterum iustus hinc verbis (b) : Insta apud charissimum in Christo filium Fredericum Romanorum Imperatorem semper Augustum, & apud alios Reges, principes, duces, & prælatos tuis salutiferis monitionibus, ut in tanta fidei nostræ necessitate, in tanta religionis nostræ exaltatione desistere nolint. Conficiebatur summo dolore Pontifex, Germanos torpore confenescere, nec signa in Mahometem atollere : atque ideo ad eos excitandos eundem Joannem episcopum Papiensem operam dare iussit (c), ut Fridericum Imperatorem & alios Germaniæ principes ad ea, que in superioribus conventibus decreta erant, perficienda impelleret.

Callistus episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Joanni episcopo Papiensi referendario nostro salutem, &c. Pridem ad summi apostolatus apicem, Deo ita disponente, evocati, cum videremus quam crudeliter in Christianos sevirer horrenda hæc Turcorum tempestas, ac quam celeri remedio ad subveniendum fidelibus esset opus, maturo præhabito consilio, missimus ad Germaniam, Hungariam, regna, & terras a Turcis occupatas, illisque finitimas dilectum filium Joannem S. Angeli diaconum Cardinalem nostrum & Apostolicæ sedis legatum de latere, primo ut ad præfatum Romanorum Imperatorem proficiscens eum ad salutarem contra eosdem Turcorum expeditionem nostro & Apostolica sedis nomine exacta diligentia hortaretur, ab eodemque triginta peditum millia & equitum decem juxta conventa in dicta in Novacivitate se presente proxime celebrata, ac tibi ibidem interessenti, & nomine sedis prædictæ recipienti asseverata præmissa ad hoc ipsum opus reposeret ; inde in Hungariam transiret, ipsamque Regem baronesque & regni prælatos ad resistendum tam perfidis hostibus animaret ; necnon, sicubi discordias inter fideles vigere inveniret, easdem tollere conaretur ; demum congregatis exercitibus opportunitis, eos, duce Altissimo, ad defensionem nominis Christiani educeres. Quæ omnia cum quantum in eo fuit debita usque in hanc diem cura sit executus, accidit nuperrime, ut Rege præfato una cum dicti regni baronibus & prælati parante in proximum venturum Augustum universalem exercitum congregare ; nunciato subito Turcorum adventu necesse

Admoniti fideles sumenda de necessitate salutis arma in Turcas.

(b) Lib. breu. p. 11.

(c) Lib. 22. p. 371.

Quanta ab Apost. fede pro Germanis conjungendis in Turcas navata studia.

Hungaricus exercitus ob Turcarum irruptionem divisus.

fuerit ad tutandos ipsius regni fines particulares copias pro tempore mittere, in quibus cum memorati legati presentia & labor continuus plurimum necessaria esse noscuntur, proptereaque pluribus in locis simul versari, & omnia per se obire non valeat, ne quid interim, quod salutare sit, per eius absentiam deseratur, maxime cum (quod dolenter referimus) exercitum in dicta Almania promissum nondum ex frequentibus literis paratum esse audiamus, de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium te, de cuius zelo fidei, integritate vite, doctrinae prestantia & rerum agendarum longo jam usu plenam in Domino fiduciam obtinemus, ad presertim Imperatorem ceterosque supra nominatos nostrum & Apostolicæ sedis nuncium & oratorem cum potestate legati de latere facimus, constituimus, ac deputamus, ad illosque te destinandum putavimus, ut antedictum Imperatorem nostro nomine adeas, illumque preceris & roges, ut memor Christiana salutis & premissorum in dicta factorum, quorum fiducia nos jam pridem venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Terraconensem cum parte, nondum illius proditio patuerat, & nuperime dilectum filium Ludovicum tituli S. Laurentii in Damaso presbyterum Cardinalem camerarium nostrum cum reliqua classe legatum de latere proficisci mandavimus, velit (ut imperiali celsitudine sua etiam dignum est) cum effectu curare, ne nos & ceteri fideles, ad quos ipsius dictæ fama & strepitu promissionis in ea facta testimonium pervenit, expectatione nostra frustreremur, atque ita fides catholica hanc tantam confusionem accipiat; denique & cum serenitate sua & ceteris Almania principibus, praelatisque, ac baronibus, & populis circa omnia alia & singula etiam decimam ipsam impostam, sive aliam debitam, ceteraque in hunc tam pium usum & prefati promissi exercitus apparatus convertendam tangentia facias, dicas, & exequaris, quæ ad persolvendam antedicta promissa, & maturandam expeditionem necessaria videris seu etiam opportuna.

Cæsar ac principes iterum officii admoniti.

Acceptas decimas in sacra expeditione expendant.

Instructus ad eam promovendam auctoritate intermuntius.

Et quia nisi fidelium robur unitum sit invicem & concors, fieri quidquam opportunum, Deoque placens non potest, audientes (non sine precipua animi displicentia) intra limites huiusmodi tue legationis inter nonnullos principes, comites, & barones, nobiles ac populos diversas dissensiones & controversas, quibus pium hoc opus manifeste impeditur, tibi predicto inter premissas & quascumque alias personas cuiuscumque dignitatis, status, gradus, vel conditionis fuerint, pacem, concordiam, & unitatem tractandi & componendi, pacificandi, firmandi, & promittendi & treugas indicendi, ac omnia alia & singula in præmissis & circa ea necessaria & oppor-

tuna faciendi, statuendi, præcipiendi, ordinandi, roborandi, & exequendi; necnon contradicentes quoslibet & rebelles auctoritate apostolica per censuram ecclesiasticam, & alias, de quibus tibi videbitur poenas, aliaque opportuna juris remedia, appellatione postposita, compescendi: necnon, si forte interim congregationes aliquas seu dietas in dicta Almania fieri contingeret, in quibus necesse vel utile futurum esset, te interesse in eisdem, interessendi cum pleno legationis de latere officio, ut præmittitur, tenore presentium facultatem concedimus & etiam potestatem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto xv. kal. julii pontificatus nostri anno secundo.

Non dignum Christiano Cæsare spiritum induit Fridericus, non fortes & magnanimos Germaniæ populos ad crucem signata vexilla concivit: sed inertie se dedit: quanquam antea imperialia suscepturus ornamenta poposcerat a Nicolao, ut sacre expeditionis in Turcas conficiendæ præficeretur Fridericus, pluresque iam conventus ea de re celebrarat: ingresso enim Pannoniam Mahomete, illiusque pene cervicibus imminente: & inimicitias suscepit (a), aluitque in Ladillaum, qui Hungariæ regnum puerili metu, ut diximus, deseruit (b). Sollicitati etiam a Callisto (c) alii principes fuere, ut in Mahometem confurgerent, nimirum Albertus dux Austriæ, Henricus Nicensis, Petrus Britannicæ, Ludovicus Sabaudicæ, Fernandus Belsensis duces, illique proposuit quantum gloriam ea in re consecuturi essent: Horramur, inquit in literis ad Belsensem datis, nobilitatem tuam, ut cause divine patrocinium animo virili amplectaris, cogitesque potentiam ab immortalis Deo tibi tributam in nullo ampliori opere magis illustrari posse, quam si tam necessario & opportuno tempore in perditionem inimicorum Christi eam exerceas: nam quid tanta laude dignum in Christiano principe esse potest, quam pro Deo, pro fide, pro sanctissima religione contra immanissimum furorem & perditam rabiem infidelium vires suas ostendere? Rogatique inter alios Carolus (d) Francorum & Alfonso (e) Aragonum Reges, ut vires suas florentissimas converterent in communem hostem; qui Pannoniam sibi subicere annitebatur.

Cæterum humana ope orbatus Callistus, ad divinam perfugit; conciliaturus enim Christiano populo cœleste præsidium, solemnes supplicationes, aliaque pia opera peragenda a fidelibus sacrosanctæ potestatis imperio indixit; de quo hæc tradit S. Antoninus (f): Idem, nimirum Callistus, anno secundo pontificatus sui mandavit: per solemnes literas apostolicas ubique terrarum fidelium singulis diebus inter nonas & ves-

XVIII. Fridericus sprete re Christiana privatas gerit inimicitias.

(a) Lib. brev. p. 14. Coel. hist. Huss. l. 11. & alii. (b) Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 65. (c) Lib. brev. p. 4. Moniti principes nunquam arma gloriosius quam in Christi hostes exerceri.

(d) Ib. p. 1. (e) Ib. p. 2.

XIX.

(f) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 14. in prin.

Indictæ preces pro obtinenda divina ope.

(a) Lib. brev. p. 35.

(b) Lib. 22. p. 226. & lib. div. bull. p. 213.

(d) Ib. p. 1. (e) Ib. p. 2.

(f) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 14. in prin.

peras pulsari in omnibus ecclesiis ad Ave Maria ter, in qua pulsatione quicumque dicere genibus flexis ter Ave Maria & Pater noster, consequeretur indulgentiarum annorum & trium quadragenarum. Item quod omni prima dominica mensis fieret processio generalis, ad quam convenirent clerici, religiosi, & laici, & cantaretur missa cum prædicatione ad materiam accommodata pro victoria habenda contra Turcos, & qui interesset haberet septem annos & septem quadragenas indulgentiarum. Item quod in missa quilibet, qui celebraret diceret orationem pro victoria contra paganos, & qui hoc faceret tres consequeretur annos indulgentiarum: & omnia ad impetrandum liberationem a Turcis & victoriam pertinentibus & confessis. Eademque ipsemet Pontifex Solerito apud Alfonso Regem Aragonum oratori suo significavit (a) sic inquit: Indiximus processiones illico, quo positus est legatus in mari a nobis cum multis crucesignatis, jesuniisque, orationes, & alia, & per bullas totum mundum excitamus, lacrymis, fletu, jesuniis, elemosynis, & aliis piis operibus Deum placando. Insigne est illud diploma subjectis conceptum verbis (b).

(a) Lib. brev. p. 35. (b) Lib. 22. p. 226. & lib. div. bull. p. 213.

Venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis, nec non dilectis filiis eorum in spiritualibus vicariis, ac abbatibus, ceterisque ecclesiasticis personis ubilibet per orbem Christianum constitutis salutem, &c. Cum his superioribus annis impius nominis Christiani persecutor Turcorum tyrannus post oppressam Constantinopolitanam civitatem, in qua omne genus crudelitatis exercevit, scivens non solum in homines, sed et in Deum nostrum non poterat, in suos sanctorumque reliquias impij desiderij conatum totis viribus sit persecutus, fideles populos, ad quos voluit aspirare, assiduis cladibus affligendo, ita ut novæ plagæ, novæ in dies calamitates nunciarentur: cumque etiam quod indignus est his non contentus, sed magis superbia curram ascendens vastitatem totius populi Christiani & occidentis imperium mente conceperit, ad idque invadendum violentius se in dies parat: gelens sanctum Christi nomen de terra perdere, & impij canis Mahometi damnatam & horrendam blasphemiam inducere; hinc est, quod nos pridem tam dura temporum & verum conditione ad summi apostolatus apicem, meritis licet insufficientibus, evocati, compatiensque dominico gregi sic passim sub infideli gladio cadenti, quem dominus Salvator noster custodiendum & pacendum nobis commisit, conati sumus usque in hanc diem [quantum divina gratia largiri dignata est] his tam perniciosi conatibus nostras & Romane ecclesiæ vires pro posse opponere, ad hoc ipsum mente & animo sedulo incumbentes. Jam si quidem Ann. Eccl. Tom. XXIX.

decimas per orbem Christianum toti clero indiximus, fideles populos ad communem fidei causam per literas nostras excitavimus, nuncios misimus, qui ad sanctam Domini crucem tuendam quisque pro posse se accingeret, prædicarent, Christianorumque adjumenta colligerent. Legatos insuper nostros partim ad pacanda regna, partim ad excitandos Reges & principes, partim quoque ad congregandos ducendosque contra huiusmodi alterum Mahometum veteris vestigia imitantem exercitus; nuperime autem dilectum filium Ludovicum tituli S. Laurentii in Damaso presbyterum Cardinalem camerarium nostrum cum classe maritima ire, auctore Domino, iussimus; denique nihil omisimus quantum Dominus iuvare dignatus est quod ad hanc salutarem expeditionem terra & mari proficere poterit.

Verum quia, ut ait Apostolus, nostrum est tantum laborare, solius autem Dei incrementum actionibus dare, videmus nil actum esse tantorum operum studio, nisi in jesuniis, fletu, & planctu & orationibus, revertantur ad Dominum, ut ipse revertatur ad nos, qui peccatis exigentibus, flagellis huiusmodi conterit populum Christianum velut servum scientem voluntatem domini sui & non facientem; ac propterea necessariam duximus & maxime opportunam, ut misericordiam ejus cum gemitu & lacrymis implorantes animas nostras in oratione humilicemus, non in humanis tantum viribus nostris confidentes, quæ fragiles sunt & caducæ, sed in Domino exercituum, qui vere turris est fortitudinis, & qui olim Abrabæ cum paucis vernaculis in Domino confidenti de potentibus Regibus victoriam dedit. Ab ipso enim victoria belli. Non enim salvatur Rex per multam virtutem, & gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ: Ecce inquit psalmista, oculi Domini super metuentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia ejus, ut eruat a morte animas eorum, & alat eos in fame. Nonne orationibus magis quam armis Amalechitas Israeliticus populus superavit? divina Scriptura testante: cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel; sin autem paululum remississet, superabat Amalech: & pugnaturi contra Philisteos pariter Samueli dixerunt: Ne cesses clamare pro nobis ad dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum: cumque ille clamaret, sacrificaretque pro illis, intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philistin, & exterruit eos, cæsi que sunt a filiis Israel. Nonne superbiæ Sennacherib Regis Assyriorum, in multitudine currum & equitum gloriantis, humili Ezechie Regis atque devota oratione centum octoginta quinque millibus interemptis angelo percussente una nocte contrivit? Quem etiam non moveat in huiusmodi tribulationibus & perfuris quasi ad invictissimam arcem sic ad ora-

Callisti conatus pro fulcenda re Christiana.

XX.

Ut omnes spes in Deo collocarint.

Scriptus fideles hostes solas ope divina regere.

tionem confugere, Regis Josaphat plus admiranda quam magna victoria? qui circumdatus ab omnibus finitimis nationibus, gentium timore perterritus ad Dominum totum se contulit, predicavitque jesunium in universo Juda, & toto populo congregato devotissima obsecratione Dominum invocavit: qui emissio Spiritu suo super Ibaziel Zachariae filiam ita illi respondit: Attendite omnis Juda, & qui habitatis in Jerusalem, & tu Josaphat, hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere: ne paveatis hanc multitudinem; non est enim vestra pugna, sed Dei: non enim eritis vos, qui dimicabitis, sed tantummodo astate confidentes & videbitis auxilium Domini super vos. At ille vehementius orationibus, laudibusque divinis insistentem cantores instituit, qui laudantes Dominum in singulis turmis exercituum veluti firmissima, & inexpugnabilia præstidia antecederent, & voce consona dicerent: Constatemini Domino, quoniam in æternum misericordia ejus. Cumque illi laudes cantare cœpissent, convertit Dominus insidias hostium in seipsos, ita ut invicem savientes mutuis concidere vulneribus. His quoque artibus præclara foeminarum Judith Holofernem necavit, & timorem maximi Regis Nabucodonosor, superbiamque fragilis foemina oratione & lacrynis suffulsa contrivit: Non, inquit, in multitudine est virtus tua Domine, nec in equorum viribus voluntas tua, nec superbi ab initio placuerunt tibi; sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Quid dicemus de fortissimo viro cunctisque sæculis glorioso Machabæo, qui quoties oratione suffultus bello congressus est, victor evasit. At vero cum oratione neglecta, Deoque non invocato cum Antiocho Rege congregitur, præfugatus effugit: quibus quoque omnis præstidii bello contra Bacchidem victus & tandem occisus, & Dei populus contritus est.

Dicamus igitur: Justus es Domine & rectum iudicium tuum. Merito omnia patimur, quia peccavimus tibi, & mandatis tuis non obedivimus. Non enim solet divina clementia tam severo iudicio corrigere populum peccatorem, nisi cum illum videt a suis præceptis pertinaciter oberrantem: Achior Ammonites, licet gentilis, Holoferni consilium dedit, dicens: Perquire, Domine: si est aliqua iniquitas istorum in conspectu Dei ipsorum, ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Dominus eorum tibi, & subjecti erunt sub iugo potentiae tuae. Si autem non est offensio populi hujus coram Deo, non poterimus resistere illis, quoniam dominus Deus eorum defendet eos, & erimus in opprobrium universæ terræ. Hinc timendum est, & vehementer formidandum quod nunquam contra fidem populum infidelium furor tantum prævalere potuisset, nisi

Solo cantu profligati florentissimi exercitus.

Machabæus divina prece omnia de bellat.

Turcarum prosperitas Christianorum peccatis ascribenda.

in ipsis fidelibus Salvator aliquid reperisset, quod oculos sua majestatis vehementer offenderet, qui nonnumquam solet corruptos hominum mores bellis conterere atque emendare, & se de inimicis cum inimicis vindicare.

Ad poenitentiam igitur & orationem maturandum nobis est, ne dum de die in diem differendo emendationem, & ad dominum Deum nostrum reverti, nobis graviora contingant, certi quidem quia, si revertemur ad Dominum, ipse revertetur ad nos. Videns enim afflictionem filiorum Israel in Aegypto, audiensque clamorem eorum gloriosissimum illis de Aegypto triumphum dedit, & liberos eos cum gaudio per mare tum per vastam illam deserti solitudinem ad terram promissionis transvexit: cumque illi veteribus malis nova conjungerent, & pro suis peccatis ab omnibus finitimis nationibus variis temporibus essent oppressi, quotiens conversi Domini præstolabantur auxilium, divina misericordia liberavit. Ipsi David poenitentem, & cum fletu dicentem: Peccavi Domine; peccatum exemplo dimisit. Et Ezechiez oranti vite periodum mortisque terminum prorogavit: & perituros iusta sententia. Nonvitas, cum stentes orantesque ad eum fuere conversi, in misericordia exaudivit. Et nunc quidem non est abbreviata manus Domini: benignus & misericors est, & parcens, & multæ misericordiae & præstabilis super malitiam populi sui.

His itaque sacrarum scripturarum testimoniis & exemplis, aliisque complurimis permoti, hortamur vos, fratres & filii, per viscera misericordiae domini nostri Jesu Christi, ut iuxta crediti vobis officii pastoralis rationem reformationi morum subditorum populorum vestrorum secundum sacrorum patrum canones & decreta diligentius insistatis, quia ut beatus Gregorius prædecessor noster ait: Dominicum gregem lupus non iam in nocte latenter, sed in aperta luce dilaniat. Vigilemus ergo, ne quid pereat: & si captum forte quid fuerit, vocibus divinatorum eloquiorum ad gregem dominicum reducamus: nec nos labor terreat, quia nomen pastoris non ad quietem, sed ad laborem suscepimus, cum increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio pastor occidit. Nobis autem nil tam cordi est, tamque desideramus, quam omnium Christianorum prout secundum Deum debemus & obligamur, vitam moresque reformare, quodque Deo adiutore debitis incrementis profequi intendimus. Verum quia nos in presentiarum ista Turchorum nimium urget tempestas, ad occurrendum illi toto studio omnibusque viribus insudamus, & sicut a Christi fidelibus tam clericis quam laicis per bullam nostram super inde confectam corporalia auxilia requisivimus, ne nobis ipsis

XXI.

Moniti ut ea commendent.

XXII.

Indictæ sacerdotibus preces inter divina.

Eas repetituris indulgentiæ propositæ.

desistere videremur, ita & nunc spiritualia que majora sunt instantius præstolamur. Vos igitur & vestram singulos monemus, hortamur in domino, atque de Dei omnipotentis & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus auctoritate confisi mandamus & precipimus, ut omnes & singuli sacerdotes etiam Cardinalatus aut alia quacunque ecclesiastica dignitate præfulgeant, secularium & regularium ordinum quorumcumque exemptorum & non exemptorum, quatenus cum eos celebrare contingat, commemorationem faciant & orationem dicant contra paganos institutam, videlicet: Omnipotens sempiternus Deus in cujus manu sunt omnium potestates ac omnium iura regnorum, respice in auxilium Christianorum, ut gentes paganorum, quæ de sua feritate confidunt, dextere tuæ potentia conterantur. Quibus quidem celebrantibus & hujusmodi orationem dicentibus de spirituali thesauro Ecclesie centum dies de injunctis eis poenitentibus misericorditer in Domino relaxamus. Et ut omnis populus cujuscumque sexus & generis orationum & indulgentiarum hujusmodi particeps esse possit, precipimus & mandamus ut in singulis ecclesiis quarumcumque civitatum, terrarum, & locorum inter nonas & vespertas, videlicet ante pulsationem vesperarum, seu ei propinque saltem per intervallum mediae horæ, singulis diebus tribus vicibus una campana vel plures sonoro se, ut bene audiantur, pulsentur, quemadmodum pro angelica salutatione de sero pulsari consuevit, & tunc quilibet dominicam orationem videlicet Pater noster, & Angelicam salutationem videlicet Ave Maria gratia plena, &c. tribus vicibus dicere debeat, quibus semel quadragesima, tribus autem vicibus dicentibus genibus flexis, centum dies indulgentiarum misericorditer in Domino elargimur.

Mandamus insuper atque precipimus, quatenus in singulis civitatibus, terris, castris, & villis sive locis vestrarum diocesis, aut administrationum sive jurisdictionum, omnibus primis diebus dominicis singulorum mensium processiones generales fieri faciatis, ad quas omnis populus conveniat, & clerici sive seculares sive regulares, sive mendicantes & non mendicantes, exempti & non exempti, qui extra aut intra moenia civitatum, terrarum, castrorum, atque villarum sive locorum existant, aut in suburbiis; religiosi vero qui in solitudine degunt, quique ad hujusmodi processiones, quando in civitatibus, terris castris & villis sive locis fieri solent, convenire non voluerunt, non compellantur, sed eisdem diebus ipsi aut intra claustrum monasteriorum suorum, aut in circuitu eorum, aut ad aliquam proximam basilicam se conferentes, prout eis major devotio fuerit, processiones faciant. Moniales autem

intra moenia urbium sive extra habitantes prædictas processiones intra clausuram faciant, septem psalmos poenitentiales cum letaniis decantantes. Si præterea in prædictis dominicis diebus aliquod legitimum impedimentum supervenerit, quominus hujusmodi generales processiones devote atque pacifice fieri non possent, volumus quod unaquæque parochia sive monasterium, aut quævis alia ecclesia intra ambitum ecclesiarum aut claustrorum eas faciant, aut quomodo vos & quilibet vestrum devotioni & tranquillitati populi melius conducere judicaveritis, super quo vestras conscientias oneramus. Orationes autem sive cantus ceteraque caerimoniae in prædictis processionibus ita fiant, sicut in quibuslibet civitatibus, terris, castris, & villis, sive locis confuetum est, aut sicut vos ipsi pro re tam pia tanquam necessaria devotius ordinandum pataveritis; ita tamen, quod missa solemniter dicenda in prædictis processionibus sit ea, quæ in Ecclesia contra paganos per Ecclesiam ordinata est.

Verum quia & fides & opera fidei ex auditu sunt, ut ait Apostolus, nec quis audire potest sine predicante, volumus atque mandamus, quod in civitatibus, castris, & villis sive locis, in quibus prædicator quispiam verbi Dei haberi possit: in ipsa solemnitate processionis per illum sermo fiat ad populum, in quo primum studebit fidem confirmare, eosque patientes in hujusmodi tribulationibus reddere, doceatque quomodo probatio fidei patientiam operatur, & patientia opus perfectum habet, & ut beatus Augustinus ait, quotiescumque pressura seu tribulationis aliquid patitur, admonitiones sunt & correctiones nostræ, nam & ipsa sanctæ literæ non nobis promittunt pacem, securitatem, & quietem; sed tribulationes, pressuras, & scandala denuntiant. Quid tale modo genus humanum patitur insulsum, quod non patres nostri passi sunt? Est quidem Ecclesia, ut ait beatus Ambrosius, navis in salo mundi hujus constituta, crebris ventorum flatibus & a quarum fluctibus, idest temeritatum verberibus fatigata, quam turbidi fluctus idest hujus sæculi potestates conantur ad saxum perducere, quæ & si undarum fluctibus aut procellis sæpe vexatur, nunquam tamen potest sustinere naufragium, quia in arbore ejus, idest in cruce Christus erigitur, in puppe Pater residet gubernator, prout paraclitus servat Spiritus. Hanc per angustias hujus mundi freta duodecim remiges ducunt idest, Apostoli duodecim, & similibus numeris prophetarum. Hæc inquam est navis, quæ, & si quotidie sæculum istud tanquam aliquod pelagus fortiter infestum, nunquam alitiditur ad saxum, nec vergitur ad profundum, sed ita rebus prosperis consolatur, ut adversis non frangatur, & rebus adversis exercitatur, ut non corrumpatur.

Solemnes supplicationes decretæ.

XXIII.

Ecclesia quamvis quatibus naufragium non est passura.

Populus ad expian- da crimi- na solici- tatus.

tur prosperis per divinam providentiam... procuratur, atque ita unum temperatur ex altero. Hortetur insuper populum ad poenitentiam, ex ea enim magister veritatis suusque praecursor Joannes officium praedicationis exorsus sunt dicentes: Poenitentiam agite, appropinquabit in vos regnum caelorum; atque aeterni iudicii diem sollicita mente conspiciant, & terrorem illius poenitendo praevenerint, delictorum omnium maculas stantibus lavent, ut pius Conditor noster, cum ad iudicium venerit, tanto eos majore gratia consoletur, quanto nunc conspiciat, quod ab eis sua delicta puniuntur, ac denique feritate Turchorum illis exposita, & quanta Christianis intulerint inferreque conentur mala, omnium orationes ac pia erigant confisi ad Deum vota contra illos.

Nos vero, qui de Dei omnipotentis misericordia confisi, largam indulgentiam operam corporalem ferentibus concessimus, indulgentiam etiam concedimus eis, qui operam tulerint spirituales. Omnibus itaque vere poenitentibus, & confessis; qui ad praedictas processiones convenierint, septem annos & totidem quadragenas de vera indulgentia impartimur: illis vero, qui pia emisierint vota, eaque compleverint, aut orationum, aut peregrinationum, aut elargitionis elemosinarum, ut omnipotens Deus ad auxilium Christianorum respicere pro sua pietate dignetur, duos annos & totidem quadragenas de vera poenitentia indulgentiam contenti in nostris praesentibus literis apostolicis seu bullis duraturam, quamdiu sancta cruciata nostra durabit, & de caelo, uti confidimus, victoria dabitur contra dictum perfidum Turcum, & alios damnatae sectae Mahometanae in partibus orientibus sectatores. Nulli ergo, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto tertio kal. julii pontificatus nostri anno secundo.

XXIV.

Placatum piorum precibus divinum Numen celeberrimam mox adversus Mahometem victoriam concessit, de qua haec Callistus in literis ad Florentinos tum datis (a): O mirabilis Deus! die beatorum Apostolorum Petri & Pauli inter missarum solemniam, qua quamvis indigni celebravimus, per dilectum filium nostrum Petrum tit. S. Marci presbyterum Cardinalem Venetum in basilica principis Apostolorum publicari fecimus bullam orationum, & inde ubique continuando; & dominica prima julii solemnibus processio: & eodem mense ante festum B. Jacobi gloriosissima victoria secuta est, quae non minor censenda est illis, quas Deus populo suo concessit tempore Moysi Machabaeorum, Caroli magni, & cujusvis temporis veteris & novi testamenti, populares cruce signati cum uno solo milite & Dei athleta comite Joanne Vayvoda victoriam de innumerabilibus hostibus, reportarunt, &c.

(a) Lib. brev. p. 20.

Mahometes II. Christianor. precibus debellatus est.

Describit eam hisce verbis Thurosius (b).

Cum jam nobilium culmina turrium dejecta, moeniaque in magna parte humotenus prostrata jacerent, ac valles & fossa castris repleta & terra adequata essent, ita ut hostis irruptioni nil penitus obstaret, & praescriptus quintusdecimus dies praefatae obsidionis eluxisset, mox Caesar ipse, ita Turcarum principem vocat auctor, adhuc rutilante aurora cunctam gentis suae multitudinem pulsantium tympanorum tubarumque hinc inde resonantium in voce commovit, furiosoque in impetu idem castrum aggressus est, ac cruentam per caedem illius penetravit in medium: Hungari vero licet tanto cum hoste ipsos congregi impar fuerit, viribus tamen se defendebant totis, auxiliiumque domini Jesu sapius acclamantes hostis in ruinam acriter instabant. Instauratur ergo mortale bellum & castris decertatur in plateis: cadunt hinc inde multorum cadavera interfectorum, multoque exclamare ac innumerabilem ensium ex tinnitu ingens in aere confuso reboabat, & sapius utriusque hostes tum iste, tum ille terga dare coguntur. Aderat & frater Joannes de Capistrano: hic velut in ecstasi poscens, & caeteri fratres cum illo humotenus provoluti, levata ad summum auxilium mente, manibusque & oculis in caelum desicis gemitibus orabant, & cum propheta quidem dicere potuissent: Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Dominus vero comes Bistricensis hic minis, hic ut pugnarent instabat monitis. Michael quoque Zilagy capitaneus & Ladislaus de Kanisa juvenis militari virtute praestans & actus armatorum, quas dominus comes ad duxerat cum illis, nec non & agmina crucisignatorum diratis stantes castris in partibus atrociter pugnabant, jam Turci sapius de castris expulsi & rursus dirum per certamen in illud ingressi Hungaris potentiores erant: jam plurima domus in castris succense vehementes eructabant flammis, jam Caesaris vexilla in signum victoriae plurima castris in moenibus elevata tenebantur, jam Hungari omni spe resistentiae desituti retrocedere, si quo erat, cogebantur, crudebat enim unicuique imminentis mortis aspectus: tandem cum fugam salutis sibi opem ferre posse nullam, sed tanti discriminis solam mortem esse redemptricem conspexerunt, rursus nomine domini Jesu altis vocibus invocato armis coaptatis & clypeis junctis fortiori, ut poterant, cum impetu irruerunt in hostem. Funebre ergo renovatur certamen: multi hinc inde sanguinem simul & animam suadunt, nec abest auxilium Dei; nam mox cuncta Turcarum agmina tam fortem tamque animosum Hungarorum per impetum turbata versa sunt in fugam.

Hungari ergo animositate resumpta, & quasi novo potentiae spiritu caelitus adjuti

(b) Thuro. c. 55.

Extremi ad Belgradum Turcarum conatus.

Penetrant in arcem mediam.

Inclamato Jesu nomine sternuntur.

B. Jo. e Capistr. ad sacras preces tum effusus.

Saepe propulsi Turcae reverfi ad pugnam.

Ad nomen Jesu imploratum demum fugati & caeli.

Expugnata castra Turcica.

in ore gladii persecuti sunt illos tandem, donec cunctae machine caeteraque tormenta per illos castris ad ruinam adhibita suorum sunt nudata custodiis: propter quod Hungari omnes quas Turci constituerant munitiones igni succenderunt, fortiusque clavis ferreis ad immittendum ignem apta machinarum clausuram foramina. Nec ergo diei durante luce cessatum est a bello, sed illud, quod prius castris arctis in plateis agebatur, lato postea in campo interim donec nox superveniret utrumque hostem sua dissonantia caligine multa cum severitate exitit continuatum. Qualiter autem Caesar ipse profundis eisdem noctis sub tenebris castris de sub eodem fuga lapsus sit, pro comperito habet dicere: nemo ad laudem tamen Dei & Caesaris ejusdem confusionem sufficit, quod cunctis bellicis spoliatis apparatus omnibusque machinis & caeteris tormentorum generibus, quas & quae illuc advennerat relictis, immensam suae gentis post caedem propriam in pariam rediit, sed & in posterum hujus castris memoria per quempiam sui in praesentia facta grata fuit nunquam. Quidam tamen de ejusdem Caesaris fuga ita dixerunt, quod videlicet ipse Caesar fervente atrocitate bello, dum suos ad certamen coheret, sagitta in pectore fuisset vulneratus, cecidissetque mox semivivus, ac sui eum rapientes inter manus suas ad tentoria detulissent.

Exutus Mahometes impedit omnibus.

Accepto vulnere debilitatus.

Ubi autem ad nomen ventum fuisset, & Turci Natalia vayvodam, & potius cunctos ipsorum optimates bello consumptos seque maximam stragem accepisse, & ipsam Caesarem velat exanimem vix palpitarum prospexissent, territi ne mane facto per Hungaros adorirentur fugam inissent, Caesaremque secum deserentes ne idem & itineris laboribus magis gravaretur, & alia parte castris eorum Sarno vocati condescendissent: cumque ibi Caesar ad se redisset, ac ubi jam esset interrogasset, illi quoque eidem locum denotassent, dixisset Caesar: Et cur, aut qualiter ad hunc locum devenimus? Devicti sumus, inquit per Hungaros & Natalia vayvodam, ac quasi omnes tui exercitus duces interfecti sunt, nos quoque magnam accepimus stragem, ac [quod majus est] tuam serenitatem potius mori, quam vivere suspicabamur: fugimus ergo hunc usque ad locum; & cum rursus si etiam machine & caetera ingenia ibidem derelicta essent Caesar quaesivisset, illi quidem omnia ibidem remansisse dum responderent, Caesarque ipse mox intima cordis amaritudine exacerbatus dixisset: Afferte mihi venenum, ut gustem & moriar potius, quam cum dedecore meum revertar in regnum: impeditus est ad administris, ne sibi mortem conscisceret; a quo gravissimis cladibus affectus postea Christianos lucebitus. Tali igitur exitu Caesar Turcorum sub castris Nandor albenfi cum Hungaris pra-

liatus est, & qui tumida mente superboque oculo solus cuncto terrarum orbi dominari volebat, iudicio divino rusticam per manum, quae potius furculum, quam arma traxerat, devictus est: & qui multarum tubarum multorumque tympanorum in sono admodum letus venerat, tristis noctis sub silentio turpiter fugit. Consentunt Thurosius Aeneas Sylvius (a) Montreletus (b) Sanctus Antoninus (c), Gobelinus (d), Calchondyla (e), Michovias (f), Cromerus (g) Nauclerus (h), Coclaeus (i), Bonfinius (k), alique scriptores de parva divinitus ad Albam Graecam victoria.

Plurimum operis ad comparandam pulchram spectabilemque victoriam illam contulisse B. Joannem Capistranensem non solum in accendendis ad pugnam militibus, ac nomine Jesu implorando, adeo ut Turcae Christianorum, nomen Jesu viri Dei imperio inclamantium, ora & impetum ferre non possent, quasi fulmine aliquo afflati essent (l); verum etiam in averrendis barbarorum insidiis, Aeneas Sylvius (m) & Joannes Tagliacotianus (n) Minorita qui interfuit, testantur; narratque Montreletus (o), illum imaginem Christi e cruce pendentes in altissima turri extulisse, exclamasseque: O Deus meus, Deus meus. O altissime Pater veni in adiutorium, veni & libera populum, quem redemisti pretioso sanguine tuo: veni noli tardare. Deus meus, ubi sunt misericordia tuae antiquae? Veni, ne Turci & increduli dicant: Ubi est Deus eorum? quae cum diceret largos effudisse fletus: quo auditio Christiani confirmato animo Turcas contrucidarint, universisque castris hostilibus tormentis bellicis, atque impedimentis sint potiti.

Eandem cladem turcicam ad Belgradum ita describit Franciscus Philephus (p) in literis ad Ludovicum Fulcarinum: Apud hoc Belogradum, inquit, impurus iste flagitiosusque Mahometus, qui tanta nos formidine nunc turbat, superioribus annis ab iisdem Hungariae parva admodum manu duce Joanne vayvoda tanta est calamitate cum suo universo exercitu affectus, ut trucidatis Janissariis omnibus, & interempto innumerabili equitatu, amissisque simul cunctis impedimentis & sarcinis, & tanta vi tormentorum tantoque thesauro, vix ipse cum reliquis copiarum turpiter effugere potuerit: & nec effugisset is quidem si paulo insequi longius Joannes voluisset. Sed quo pacto fieri soleat nescio, fit tamen ferensper, ut facilius sit vincere, quam uti victoria. Una mihi virtus diligentia videri solet, quae cum caeteris in rebus tum maxime in bello & gerendo & profigando reliquas virtutes omnes complectatur.

At celeberrimae hujus victoriae historiam ex testibus oculatis B. Joannis Capistranensis sociis accuratius describere praestat: ex quibus Nicolaus e Fara primum obser-

(a) Aen. Sylv. hist. Bobem. c. 65. & hist. de Europ. c. 8. (b) Montrelet. vol. 3. p. 67. (c) Mortem sibi conciscere molitus. (d) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 14. §. 1. (e) Gobel. in comment. Pii II. l. 1. XXV. (f) Calcond. hist. Turc. l. 8. (g) Michov. l. 4. c. 66. (h) Cromer. l. 23. (i) Nauclet. vol. 2. gener. 49. (j) Cocla. hist. Huss. lib. 11. Quam effugit. B. Jo. e Capistr. oratio. (k) Bonfin. dec. 3. l. 8. & alii. (l) Voad. hoc anno in annal. (m) Aen. Sylv. hist. Bobem. c. 58. (n) Joann. e Tagliacotian. in lit. apud Vayvodam. hoc ann. n. 28. (o) Montrelet. vol. 3. p. 8. Philephi de ea vict. lit. (p) Phileph. l. 19. ad Lud. Fufc. XXVI. B. Jo. e Capistrano a legato cruce insignitus.

vat ostensa in cœlo Turcicæ irruptionis signa: Ubi, inquit, beatissimus Joannes intellexit Joannem Cardinalem S. Angeli apostolicum legatum Budam venisse, illuc se statim contulit, & per ejus manus Christi crucem a Callisto Papa sibi transmissam, & predicandæ cruciatæ auctoritatem per apostolicas literas sibi creditam accepit. Hac itaque die, quæ fuit prima dominica quadragesimæ, apostolica suscepta potestate, quasi altisona tuba exaltare incipiens vocem suam, ad crucem accipiendam, sequæ imitandum maximam Christianorum infra paucos menses turbam allexit & incitavit; & eo fortius incitavit, quo ad tuendam orthodoxam fidem cælum ipsum quasi binis cælestibus tubis de mense junii per multos dies suo modo ante Turcarum adventum clamavit: binis enim apparentibus cometis, una ante auroram, quæ præ sui magnitudine omnes orbis nationes terruit; altera post solis occasum, quæ etiam similem mortis umbram præferre videbatur, cepit Dei famulus bonæ esse spei, quando quidem Christo revelante, illam felicissimam victoriam de Turcis præmonstrare cognovit: quam obrem omnes exhortabatur, & singulis palam predicabat. Nolite timere pusillus grex, nolite contremiscere; dabit quidem nobis Deus optatam victoriam de inimicis nostris, quam præcurrentia astra designant omnino futuram. [1].

Ostensa e cælo signa ante Turc. adventum.

Ostensum cœlitus B. Joanni Capistr. Turcas victum in.

(a) Ext. apud Voad. hoc ann. n. 43.

Nitidius explicat Joannes e Taliacotio in literis ad B. Jacobum Picentem datis (a) quodnam fuerit hoc cœleste visum, quo victoriam de Turcis referendam cognovit: Flebat, inquit, ruinas Christiane religionis; lamentabatur Christianorum, & præ-

cipue Hungarorum destructionem, dicens: Jam tribulatio proxima est, & non est qui adjuvet: quem Deus ipse consolari volens complevit eum gaudio atque lætitia, futura sibi miro modo predicans. Cum enim pater ipse cum tanta defendentium paucitate per Danubium descendendo, sedisse quippe domi Regem ac proceres ait, ad oppidum Petra Varadini sic mœstus deveniret, celebraretque ibidem attentissime orans, ut Deus causam suam tueri dignaretur, & quod Christianorum ingravitudines non attendere, visum est sibi celebranti manibus junctis, oculisque clausis quod quedam fugitata calitis emissæ velociter ante eum, super altari mitteretur, in qua literis aureis sic legebatur. Ne timeas Joannes: sed securus ut cœpisti, descende, ac propera, quia in virtute nominis mei & sanctissime crucis victoriam de Turcis obtinebis. Quibus exhilaratus pater abiecit mœstissimam, terrorem amovit, neque ex tunc tristis aut mœstus visus est; quam mirabilem visionem publice in sermonibus predicando publicavit, suo confessori apertius revelavit, fratribus sæpenumero eos confortans in mensa recitabat, qua de re mœsti lætitiæ sumentes, ad sequendum tam animosum conductorem sese accingunt, secum parati in carcerem & in mortem ire. Cujus visionis lætitiæ percepta, & ex ea fatarorum certitudine declarata, reliquis, qui crucem non habebant, fratribus in bumeris ipse pater suis manibus affixit, & omnia tam altaris, quam sacerdotis paramenta rubea cruce insignivit. Vexillum quoque figura S. Bernardini prius munitum sive depictum cum cruce optime disposuit dicens. Ex quo

Pronunciat Turcas citissime debellandos.

Promulgatum ab eo cœleste visum.

NOTE [1]

Rerum ecclesiasticarum anni hujus scriptores omnes ad se convertite celebris illa victoria de Turcis a Christianis militibus apud Taurunum, hodie Belgrado, relatum, quam ex relatione fociorum S. Joannis e Capistrano fusc. annalista describit. Quamquam adornata de memorabili eo prælio descriptiones, vel ab oculatis testibus petita, adeo inter se variant, ut nihil certi erui ex illis potuisset significet Eneas Sylvius lib. de Europa. cap. 8. notans Huniadem in literis suis, sive ad Romanum pontificem, sive ad amicos ita sibi omnia arrogasse, ut S. Joannis de Capistrano ne meminere quidem; pariterque Capistranum omnia sibi vindicasse, nulla Huniadis mentione ingesta. Ex quo demum concludit Eneas: Potuit Capistranus patrimonium contemnere, voluptates calcare, libidinem subigere, gloriam vero spernere non potuit. At immerito, quantum arbitror, virum sanctum vellicat historicus. Potuit enim reipia Huniades nihil ad victoriam contulisse, & profecto parum contulit, si descriptionibus prælii illius in annalibus relatis deferre voluerimus: quarum veritate admissa Capistranus merito Huniadem præterisset, cum nihil de illo satis gloriosum citra veritatis dispendium celebrare potuisset. At enim de veritate descriptionum illarum non constat; sed nec de falsitate satis arbiteror constare. Quare in ea qua veterum rerum ambiguitate præstat viro sancto eam servare sanctitatis opinionem quam illi communis fama vindicat.

In tanto vero scriptorum dissidio in eo omnes conveniunt, Tauruni obsidionem ceptam a Turcis die IV. julii, die ejus mensis XIV. præliatum fuisse cum Turcarum classe in Danubio, in quo victoria potiti christiani, victoria, inquam, magis utili, quam ingenti, nam ex Turcis ad 500. caesi ex trecentibus illorum submersæ tres, captæ quatuor. Vicissim autem aperta ex Danubio in arcem via, obsessis profuit. Impetus in arcem a Turcis factus est nocte quæ diem festam S. Mariæ Magdalene præcedit; magna tamen strage repulsi spem ejus obtinendam amiserant. Sequenti die christiani ultro in Turcas inveci late illos fugarunt. Hæc rerum summa fuit, hæc christianorum de Turcis victoria.

Tantæ victoriæ gaudium ingens non inæqualis temperavit luctus conceptus ex obitu importuno Huniadis primum, dein & S. Joannis e Capistrano, de quibus singulis annalista. Addendum hic tamen censeo nostra demum ætate factum esse, ut viri sanctissimi virtutibus rite discussis, ac probatis anno 1690. ab Alexandro VIII. inter sanctos collocaretur. MANSI

Belgradum a Turcis obsessum.

XXVII.

(a) Ext. ejus lit. apud eund. Voad. n. 43. Prætoris Triremis merfatum Turca illudunt Christo.

in crucis virtute crucis inimici confundi atque conterere debent, omnia ad usum nobis concessa crucis charactere sint insignita, scilicet illud replicans: Mibi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Jesu Christi: sicque sollicitus a castellanis ad castrum præfatum, nempe Nanderabæ, properat cum cruce signatis, cum quinque naviculis, non paucis etiam per terram proficiscentibus. Subdit ingressum cum illis Belgradum die secunda julii, Turcas vero die sequenti tercia julii castra fixisse circiter centum sexaginta millia, alios vero centum ad ducenta millia numerum ascendisse: Nicolaus vero Farenis numerum imminuit, & centum viginti millia beluatorum fuisse ait: beatus vero Joannes e Capistrano in secundis ad Callistum literis centum quinquaginta millia fuisse opinatur.

Cum extraheretur obsidio, & Turcica classis triremium sexaginta victrix per Danubium volitaret, insignem rem hanc contigisse memorat Joannes Taliacotianus, (a) nempe prætoriam Turcarum triremem dum Christi cultoribus illuderet, jacto ab hoste ipso ingenti saxo oppressam fuisse: Venit, inquit, semel ornatissima galea plena vexillis, sonis, & nobilibus Turcis, & cum eorum altibus ridens Christianos, quasi dicerent: Jam estis in nostris manibus, jam Deus vester non potest vos juvare: jam evadere non potestis: jam Hungaria est nostra; cum similibus. O Deus omnipotens; quidam terribilissimus lapis e majoribus bombardis exiens, ac castrum ac civitatem transcendens præter voluntatem emittentis decidit super illam illudentium ac jactantium galeam, quæ mox, nemine evadente, partim submersa est, partim submergenda contracta super aquas natabat: at præsto fuerunt cives, qui ad eam navigantes omnia vexilla, vestimenta & ea que tam cito submersa non fuerant, interfectis iis qui vivebant, rapuerunt; quem lapidem, honorande pater, per manus Domini qui se spernentes non sustinet emissum fuisse puto. Danubium occuparant Turcæ adeo, ut inferri Belgrado commeatus atque auxilia non poterant; quare comparate sunt ducentæ naviculæ legati operæ, ac bellico apparatu, & cruce signatis instructæ; consertoque certamine parata est navalis victoria xv. julii die: Beatissimo, inquit Joannes e Taliacotio, pater orante manibus junctis ac oculis ad cælum elevatis, ut ipse Deus causam suam tueri dignaretur, invocando nomen Jesu in auxilium Christianorum [oratio autem in castro fiebat assidua] solvantur Turcarum galeæ, sparguntur per Danubium, impetuntur balistis, arcubus, atque spingardis, sicque per spatium quinque horarum duravit bellum tam atrox in flumine. Quid multis immoror? Finis bello vise sunt tres magne Turcarum galeæ suffocate cum per-

Vista classis Turcica.

sonis quatuor captæ cum omnibus munitonibus & ornamentis eorum, reliquæ nobis galeæ remigantes velociter descendunt ad locum, ubi prius steterant, personis fere omnibus vulneratis ad mortem: suffocati sunt Turcæ ultra quingentos. Quæ autem super fuerunt galeæ, ita debilitata fuerunt quod nunquam amplius Christianis obesse, nec Turcis prodesse potuerunt. Captas naves minoris alvei non numerat author.

Non propterea ceptis Turca destitit: sed libratis tormentis bellicis diu nocturne ad everenda mœnia incubuit: ac licet ingentia saxa in urbe refera populo conicerentur, neminem læsum fuisse ait præter mulierem; quam rem miraculo tribuit Joannes Taliacotianus; subditque de legato ferendis auxiliis intento: Reverendissimus dominus legatus his diebus literas dedit ad utrumque Joannem nempe Huniadem & beatum Capistranensem, ex Budam, nuntians ne aliquo modo conferrent bel-

Belgradi mœnia tormentis everta.

Card. legatus vengatus venter cum Turcis pugnam conseri.

Pollicetur venturum se cum exercitu.

Excusat auctor virum sanctum parere legato voluisse, sed fuisse divinitus impullum & provocatum a Turcis, qui cum meruerent auxiliarem novum Christianorum exercitum, vi irrumpere in urbem repetitis impressionibus, æquatis jam solo mœnibus, concussisque turribus pertenderint; adeo ut Joannes Huniades defendendæ amplius urbis spem amitteret: Quod potui, inquiebat, feci: nunc omnino desicio, nec est via castrum amplius defendendi: jam castrum non potest amplius reparari, jam muri omnes & turres destructæ sunt, jam Turcis aditus patet: nos pauci sumus ad tantam multitudinem, & inexpertos homines habemus, inermes, pauperes, & debiles, ac timidos: barones non conveniunt, quid nos amplius possumus? Cui pater consolationis ait: Ne timeas, magnifice domine; potens est Deus cum paucis & inermibus Turcarum potentiam superare, castrum defendere, & inimicos suos confundere. Voluit Deus hæc dixisse magnificum dominum, ut futurum excellens miraculum clarius, certius, & mirabilius mortalium mentibus appareret, & ea que dextera Dei factura erat non humanæ, sed divine potentiæ ascriberetur. Ille autem castrum amplius non intravit, sed in eo nonnulli de sua familia pro defensione manebant; agebat namque ipse dominus: Cras omnino castrum non erit nostrum, sed Turcæ illo potentur. His pater auditis lætus e contra

Arcis defendendæ spem amittit Huniades.

Egreditur ex arce.

Spondet illi B. Joannes caelestem vicloriam.

XXIX. (a) Apud Voading. hoc ann. n. 44. Opem a Deo poscit.

Jesu nomen iacclamari in Turcas jubet.

Sacramentis milites munit.

Ejusdem ad Hunia dem cohortatio.

ira aiebat domino Joanni, Ne timeas; immo erit nostrum, erit nostrum, sepius replicando; causa Dei agitur: nomen Christi defenditur: sum certus quod Deus causam suam tuebitur.

His consentanea tradit alter viri sancti socius, de quo supra memoravi Nicolaus Farenfis (a).

Narratio Nicolai Farenfis.

Ipse Dei servus, nimirum Joannes e Capistrano, instantia quotidiana sacris orationibus, & hostis incumbens omnes pro Christo, pro propria, proque communi omnium salute ad propellendos hostes magna animi virtute, incredibilique spiritus fervore animabat & impellebat, docens eos nec rapinis nec spoliis inhiare, sed ante pugnam orationi, devotioni, confessioni, sacroque viatici susceptioni vacare, rectissimo incorruptoque animo pugnare. Instituerat enim gloriosissimum nomen illud Jesu crebro ab omnibus Christicolis adclamandum in crucis hostes, nec aliud sive in castris, sive in bello, nisi Jesu Jesu per Christianorum ora volitandum. Erant autem Joannis verba apud illos tanta estimationis, & opinionis, ut singuli quasi de Christi ore illa summa devotione, & observantia suscipere viderentur. Omnibus quidem unica vox exarabat sacrum inclytumque martyrium cum eo libentissime suscepturis, nec a suo latere usque ad sanguinis effusionem quoquo pacto discessuris: quandoquidem ad opus, sane omni laude omnique gloria dignum, atque celesti ingentique premio destinatum, eorum animos a Deo suafos, & concitatos intelligebant, proinde manente obsidione factum est, ut multi, premissa confessione, sumptoque sacro viatico benedictionem flexis genibus a viro Dei susciperent, & ad pugnam Christi amore accensi proficiscerentur, ac gloriosa inclytaque morte occumberent: quorum capita Turcae praescindentes, lanceis que fixa in altum tollentes in terrorem & spectaculum Christianorum apud Belgradi vallum ferebant. Quid multa? Aequatis solo primi castelli moenis fractis everisque magna ex parte turribus per ingentes machinas, regius gubernator ad eum nocte venit incredibili timore percussus: Victi sumus, inquit, pater: in Turcarum potestatem castellum cito venturum est: jam ingrediendi aditus patet hostibus: nos ad tantam multitudinem inexpertes & inermes bellatores habemus. Cui Christi servus magis in Domino, quam in homine confidens dixit: Ne formidet animus tuus, domine, quia Dominus erit nobiscum, qui potens est subigere, & enervare nostros hostes. Tunc illustris gubernator: Craftina, inquit, die castellum non erit nostrum. Nequaquam, respondit Dei famulus, erit quidem nostrum, & illud non auferetur a nobis.

Adveniente itaque vigilia Magdalene,

facta prius oratione, more legis spurcissimi Mahometi, circa horam vespertinam Turcae pugnam ineunt cum Christianis, atque impetu maximo facto castellum primum ingredi contendunt. Fit atrox cruentissimaque caedes, replentur a Turcis fossata, pugnatur utrimque pro viribus ad primam usque noctis horam. Potitur primis moenis grandis Turcarum virtus, & sicut caelum nivem, & nubes pluviam, ita hostium Christi arcus dabant sagittarum multitudinem. O sedisimum belli genus! O Dei manum omnipotentem! O clementiam Salvatoris immensam neminem unquam dereliquentem ad se toto corde confugientem! Circa noctis medium vallante totum castellum omni Turcarum multitudine committitur pugna crudelissima. Obtinetur tota planities primi castelli a Turcis, perveniturque usque ad pontem secundi, quod magnus vallatur fossatis, & difficillimis turribus & propugnaculis. Turcae autem non advertentes multos adhuc Christianos remansisse in circuitu primi, irruentes in pontem non elevatum stantem, castellum secundum fortius primo intrare satagunt. Qui autem remanserant in primis moenis ignitos liquorum fasses in fossata immittunt, quae Turcis plena erant, castellum ingredi contendunt. Turcae itaque flammis undique vallatos se conspicientes in fugam se vertunt: sed egredi non valentes, aut igne consumebantur, aut a tergo a Christianis per pontem exeuntibus gladio interficiebantur; pugnatum est enim fortissime usque ad mane. Turcarum autem tam magna caeso facta est, ut undique effusus sanguis conspiceretur, & in fossis permulta cadaverum Turcarum apparerent, quarum tanta erat multitudo, ut Christianis liber transire aditus non esset. Christianorum autem, pro quibus Dominus mirabiliter ea nocte, orante divino Joanne & vehementer Jesu, Jesu acclamante, pugnavit, vix sexaginta occubuerunt. Eandem Turcarum impressionem nocte recurrentis festi B. Magdalene factam Joannes Taliacotianus ita describit in literis (b) ad B. Jacobum Picentem datis.

Muri primi majoris castris penitus solo aequabantur, licet aliquae turrium particulae adhuc restarent minandae, id est aetis cuniculis suffodiendae, Turres aliorum castrorum, licet ex ictibus bombardarum valde laesae fuissent, non tamen ceciderant. Hanc primam planitiem jam Turca turmatim intrabant, cum maxima tamen cede & percussione ipsorum: Christiani vero non propter hoc loca eis designata relinquebant, sed licet remissis solito se haberent non cessabant in hoc introitu magnum de Turcis facere macellam, maximamque stragem. Jam sunt in castris exterioris planities fere septingenti Turcae, qui jurabantur a supervenientibus, jam jam castrum se habere credunt: jam super diversas murorum ruinas signum ban-

Vigilia Magdalene impetus a Turcis in Belgradum factus.

Media nocte undique castrum obvallant.

Irrumpunt in pontem secundi valli.

Immissi in eos indicati ignes.

Repelluntur a ponte magna strage.

Alia descriptio.

(b) Ext. apud Voading. hoc ann. num. 43.

Everfa a Turcis prima moenia.

Irruptio hostilis in Belgradum. Pugna crucelignatorum.

Arcis praedicti fugiunt.

Hunias amissum Belgradum deplorat.

B. Jo. Capistranensis crucelignatas aliquas copias inducit in urbem.

Pugna in parte incredulitate.

Inopinata crucelignatorum facinus militare.

banderia: jam evocant exteriorem: jam valdissime clamant, Christicolis de locis non recedentibus, qui viriliter resistunt, pugnam restaurant, impediuntque pro viribus Turcis introitum. Quod videntes dominus Michael dictique nobiles simul & homines domini Joannis, omnibus bonis, quae erant in castro interiori in navibus positae, seipos per portam posteriorem castris minoris salvare satagunt, & Danubium intrant, & quia janua exeundi non patebat, per altissimas fenestras seipos sponte praecipitabant, multieres ex planitie exteriori illuc laboriose confugerant resolutis crinibus, dicentes. Heu Turcas fugimus, & Turcarum ad manum jam advenimus; fratres vero genibus flexis facieque operata orando martyrii coronam expectabant, seque castrum iam interius, quam exterius soli crucelignati possidebant & tuebantur: multiplicabantur tamen Turcae in primo castro, licet multi a crucelignatis in ipso ingressu occiderentur. Dominus autem Joannes audiens jam Turcas castrum intrasse, & ex hoc jam ipsum esse derelictum concitus ac moestus dicit beato patri: Heu jam castrum derelictum est: jam Turca, ut ego semper dixi, possident illud. Pater autem eum confortans, ac silentio ab eo recedens, iterum multa, millia cruciferorum elegit, ac illos secum ducens in castrum per portam posteriorem, introiit, animans eos ad constantiam, &c. Quo facto, illico ad exercitum rediens omnes ad expeditionem posuit, ac eos virgilare & orare praecipit. Ipse autem oratione vocali & mentali causam Dei ipsi Deo sollicite commendabat.

Cum autem Turcae jam in ipsa primi castris planitie multiplicati essent, viderentque castrum ipsum solum ab inermi populo possideri, credentes jam primum ab eis occupatum, irruunt in pontem, qui non erat elevatus, ut secundum castrum possent occupare, nam alia via, quam per pontem ad illud ire non poterant. Adsumt & crucelignati interiores, maxime illi, quos ipse pater paulo ante introduxerat, fortissime eis resistentes, illi autem crucelignati, qui per circuitum primi castris erant, sive manebant, percussioni & neci Turcarum insistentes: in hoc siquidem pontis ingressu atrocissima pugna commissa est, maximisque confectus. Cum autem circa auroram crucelignati, qui in circuitu castris exterioris erant, viderent acerrimam pugnam fieri in ponte, & jam maximam Turcarum multitudinem esse in planitie, jam fossata Turcis plenissima viderent, cresceretque festinanter numerus intrantium, ac per hoc timebant non posse eis amplius obistere a Spiritu Sancto edocti arripunt innumeros lignaminum, virgarum, viminum, ac aliorum combustibilium fasciculos sulphureo igne accensos: & ignitos super Turcas tam in fossatis stantes, quam per ruinas ascenden-

Ann. Eccl. Tom. XXIX

tes proficiunt pariter quasi unita manu tenuissent. O Deus omnipotens! nullus potuit fugere a facie ignis; omnes qui erant in fossatis, qui enumerari minime potuissent, igne consumpti sunt, nec unus eorum vivus romanis: qui descensuri erant ad fossata omnes pavidi retro cesserunt. Qui autem in castro erant, & qui pontem occupare acerrima illa pugna nitebantur, videntes se maximi ignis flammis undique vallatos, dimissa pugna castrum egredi cum maximo clamore satagebant: qui cum timore ac quadam coecitate percussi & confusione pleni crederent se evasuros, & de muris saltare, profliebat in ignem, consumptique ibidem remunebant: reliqui vero qui talem saltum facere pertimescebant, a crucelignatis in planitie primi castris trucidati sunt: qui autem adhuc in fossata non descenderant, & qui diabolica instrumenta intrantibus ministrabant, mugitus ad caelum dantes ad loca bombardarum tanquam ad arcem tutissimam currendo se contulerunt.

Quibus visis, jam omnia Turcarum castra tristitia complectur, eorum conteritur audacia, superbiaque deicitur. Jam non desunt, qui dicant inter eos: Recedamus quia Deus Christianorum pugnat pro eis, jam non cantant, jam non vociferantur, jam tubae & alia sonorum instrumenta non audiunt. O pater senior, unde putamus illum ignem advenisse, nisi de sinu magni Dei ad intercessionem beati patris, qui sine intermissione orabat una cum populo, ut Deus tueretur causam suam & salvaret populum suum. O gloriosa Maria Magdalena, quis te non credat in adiutorium Christianorum super ruinas murorum ad ignem propiciendum castrum castrum? quis dubitet te illius causam defendisse, a quo tanta meruisti recipere beneficia? hanc tam gloriosam castris liberationem & victoriam navalem, quae praeter omnem humani sensus prudentiam & rationem Deus fecit, reverende senior, non nisi meritis ipsius beatissimi patris, cujus felici prudentia, solertia, cura, persuasione, confidentia, & ferventissima oratione actum est, ut tam Hungaria quam aliae nationes Christianorum a manibus Turcarum liberarentur: nam si ipsum castrum ad ipsorum manus devenisset, primo Hungariam, deinde alias nationes proculdubio occupassent. Et infra: Lucescente autem clarior die apparent Turcae combusti simul & trucidati: apparet cruor undique sparsus, fossataque cadaverum cumulis plena videntur; & in minimo spatio multos igne consumptos vidisses, nec praeter multitudinem cadaverum liber transitus sive aditus. Hic potentiores, hic audaciores Turcae profecto occubuerunt. Christianorum autem vix sexaginta coronam martyrii pro Christo adepti sunt, multo plures vulnerati ac percussi extiterunt, nec mirum; nam tam a-

Turcae combusti.

Maxima eorumdem trepidatio & fuga.

Ignium ejaculario atque incendium depascens Turcas tributa divino auxilio.

Ni propulsi fuissent aetum de Hungaria videbatur.

Castrorum lauciatorumque Christianorum numerus.

Crucesignatorum fortitudo ascripta miraculo.

Bellicæ artis peritissimi cenfebant referri victoriam non posse.

XXX.

Pugnat Huniades in ripa Danubii adversus classem Turcarum.

Monet B. Joannem ut ad ipsum pergat.

Cælesti vilo confirmatus B. Joannes.

Belgradi descriptio.

B. Joannes cum paucis crucesignatis copis irrumpit in Turcas.

cervime, tam constanter, tamque indefesse cum Turcis non pugnaverunt inermes & insci, nisi quantum desuper ministrabatur, quod si omnes interfecisti fuissent, nulli sanæ mentis mirum esse deberet, ipsi enim muri, ipsi turres, ipsi propugnacula castrorum erant, &c. Jure ascripta est miraculo eorum fortitudo, cum male, ut vidimus, armis instructi essent, eorumque tractandorum ignari, adeo ut fortissimi illi arcis præsidarii cum Michael eorum duce ex humana & militaris prudentiæ legibus censere Turcarum imperus sustineri non posse, atque ideo ipse Joannes Huniades extra urbem e parte adversa in castris, se contineret: quam sententiam confirmant quæ a Nicolao Farense subjiuntur.)

Silendum nequaquam videtur, quomodo Christi famulus Joannes de victoria inimicorum crucis certior factus, & securatus fuerat: nam dum ita esset obsessus ipse Dei famulus in castello, commonefactus est ab illo fortissimo Christianorum pugili Joanne Hunyad in ripa ultra Danubium adversus Turcarum classem pugnantem, ut relicto Belgrado, de quo jam actum esse omnino credebatur, apud se tutum rediret, eo quod arbitrabatur hostium sævitiam remissiore fieri debere eo absente, quam præsentem, ob eas cruciatorum maximas copias, quos in illos grandi studio provocaverat. Cui divinus Joannes talia verba respondit: Rogabimus omnipotentem Deum, ut suam de hoc, quod a nobis petis, patefaciat voluntatem. Cumque sæpius orasset, & nec ex motu mentis, nec exteriori aliquo signo intelligere valeret, quid Deo gratius acceptiusque esset, stare, vel abire: tandem cum divina in sacra missa offerret, sagitta cælo delapsa in medio arcis ante oculos suos apparet his verbis aureis inscripta, & circumscripta: Esto constans, Joannes. Qua divina visione & præceptione confortatus, intelligens de hoste jam de proximo paratum esse triumphum, firmus postea, & intrepidus cæteros exhortando permansit.

Illucescente itaque die supradictæ noctis qua peractum sævissimum bellum fuerat divinus Joannes castra omnia posuit apud flumen Savæ, eo in loco, ubi Danubio jungitur: nam Belgradum, quod Nanderalbam Hungari vocant, quod & Latini nostri Albam dixerunt Græcam, his duobus fluminibus cingitur, tria castella habens, unum alteri junctum. Sola jam aqua Savæ inter Turcarum Christianorumque copias mediat, Videns autem senior sanctus quosdam admodum paucos crucesignatos in Turcas irrumpisse, & multitudinem hostium magnam viriliter repulisse, ad martyrium flagrans, irruente in se Spiritu Sancto: Hæc est, inquit, illa dies, quam expectabamus: transeamus. Et non annuente

Joanne Vayvoda etiam sæpe rogato, quando quidem pena capitali subiceretur quisquis contra ejus præceptum Savam transisset, iussit omnem exercitum Christianum Savam Christi servus transire, nec servatum est humanum præceptum, ubi prævaluit divinum: timebat enim regius gubernator, ne victoria nocte obtenta vertetur in calamitatem in die, & in planitie sub Turcarum equorum pedibus inermem pedestrem exercitum concalcandum, ob eamque rationem mandaverat, ut nulli de cætero liceret cum hostibus bellum inire, permittente Domino, ut vel sic in divino Joanne virtus magis claresceret Christi.

Transiit itaque ad vocem famuli Dei omnis Christianorum exercitus, remanente illustri Joanne Vayvoda in Danubio, quos nulla prohibitio tenere potuit. Ubi autem Christiani pugnare cœperunt, machinarum stationes statim Turcæ terga vertentes reliquerunt, ac simul se in castris constrinxerunt ingenti pavore, & dolore correpti. Divinus vero Joannes Capistranensis, ut vidit omnes machinas in Christianorum potestatem devenisse, magno repletus gaudio in Crucis hostes audientior, animosiorque redditur. Acclamatur sæpe per eum mellissimum potentissimumque illud Jesu nomen; & respondentibus circumquaque Christianis omnibus, ita hujusmodi vox cælo potenter volitabat, ut regio illa tota contremisere videretur. Erigit tandem suorum commilitonum animos Domini famulus dulcissima oratione sua: adhortatur omnes ad fidei defensionem, dicebatque illis: Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Occurrite inimicis Crucis Christi. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sicque his & aliis similibus verbis & scripturis, quibus majorem in modum affluebat, multorum corda ad pugnam excitabat & animabat, ut non ad bellum, sed ad nuptias pergere viderentur. Congressus itaque sævissimus fit per sex horas continuas: vim potentissimam inferunt feroces hostes; certatur utrimque pro viribus. Dei autem famulus, ut alter Josue, cum suis bellatoribus procedebat baculo sustentatus, in cuius summitate erat thau, quo eos animosiores audacioresque redderet. Qui dum semel consocii sui instantia reprovocaretur: Ne vadas, pater. Ne vadas, pater: ne te ultro neci dederis. Ad martyrium aspirans: Ad hoc veni, respondebat: Qui vult fugere fugiat. Et ut in manibus omnium pugnaret, oratione, voceque fortissima Jesu nomen invocando & clamando; ut alter Moyses pro Dei populo divinum interpellabat auxilium. Et cum undique sagitta volitarent, multosque necarent, & lethaliter vulnerarent, cum tamen Christi protectione munitum illesum, intactumque semper reliquerunt. Fit tandem

Huniades vetat pugnam. Iustissima erat ratio mandati Huniades.

Prævaluit divina vis, Turcarum bellica tormenta capta.

Jesu nomen cœlum telusque tonat.

Sex horis pugnam.

Caduntur Turcæ a Jesu nomine in clamantibus.

Viginti quatuor millia interfecta.

Reliqui in fugam acti.

Cœlestibus copiis perterriti.

Parta est ab exiguis copiis victoria.

XXXI. (a) Exeunt ejus lit. apud Wadin. n. 43. hoc anno.

Vetita ab Huniade eruptio in Turcas.

Jure putabat danicam propugnandam arci operam.

dem Turcarum cruentissima cædet, bonibus Christianis Jesu, Jesu, acclamantibus; Terga vertunt hostes Christianis, Deo pro eis pugnantem, mirifice prævalentibus. Cadunt in gloriam, qui cum centum viginti millibus venerant gloriosi. Fortissima enim cæde percussi, terroreque ingentissimo incessabili acclamatione nominis Jesu confternati dissolutis castris, relictisque viginti quatuor millibus interfectis, relictis multis maximis machinis, & bellicis instrumentis mirabili artificio extractis, in fugam se turpissime dantes, per viam, qua læti venerant, mœssi cum centum, & amplius vulneratorum curribus ad propria rediere, & qui omne Romanum imperium sue ditioni subigere arbitrabantur, novem diebus præ nimio timore pedem non fixerunt: tantus namque terror eos invaserat, ut timores ne facies terræ in eorum oculis periret, nihil præter fugam cogitarent. Videbatur quippe illis maximas militum copias a tergo sentire, cum revera nullus Christianorum plantem, ubi atrocissimum bellum commissum est, postrosum egressus fuerit. Neque in bello totus Christianus exercitus fuit, sed vix quinque millia, & (ut quidam affirmant) tria millia extiterent, qui victoriam fecerunt. Dat. &c.

Confirmat Joannes Taliacotianus in litteris ad B. Jacobum Picentem datis (a), Huniadem ex militari artis ac prudentiæ humanæ legibus vetuisse, propoita capitali poena, illos e castro in campum descendere, cum pedites ab equitibus omnino obtineri essent: sed divino miraculo innumerabiles exercitus apparuisse hostibus, qui ipsos terrore repletos in fugam vertenterunt.

Reverendissimo in Christo patri & optima seniori fratri Jacobo de Marchia ordinis Minorum de oblationibus probatissimo, prædicatore apostolico ferventissimo ac præclarissimo, omni veneratione prosequendo, &c.

In tertia extra castrum in maximo campo victoria multo mirabiliore, quam in primis duabus, Dei omnipotentia apparebit, ostendetur virtus sanctissimi nominis Jesu & sanctissimæ crucis, & quantum ipsi Deo fuerit acceptus fidelissimus servus ejus B. Joannes, cujus ministerio jubente Deo hæc omnia facta sunt. Sed hic notandum primo, quod post castrum liberationem optimus gubernator & defensor regni Joannes, ne gloria verteteretur in confusionem, jubet domino Michaeli ne aliquem castrum exire & contra Turcas ire permittat: jubet & nautis sub poena capitis, ne per Danubium aut per Savam aliquem transibunt; timens ne tam magna populorum multitudo inermis & indocta a furiosissimis Turcis jam in rabiem & desperationem conversis perderetur, credens etiam Turcas iterum ad castrum expugnandum venturos. Admittit dominus Michael circa custodiam castrum indutus lo-

rica cum duobus viris quadam navicula, nunc per Danubium, nunc per Savam vectabatur, expectabat enim quoniam sine hac clauderentur. Venit interea beatissimus capitaneus, de B. Joanne Capistranensi loquitur, suo præeunte vexillo cum omni exercitu crucesignatorum, cum omnibus vexillis elevatis, non sine variis sonis, strepitibus, altissimis acclamationibus nominis Jesu; constituunturque omnes in campo juxta Savam & Danubium præcise ubi Savia intrat Danubium. Illic figuntur vexilla, acclamatur in Turcas, terror maximus invadit Turcas. Videntur interea extra castrum forte quinque crucesignati, arcibus sagittisque muniti, contra quos irrumpit maxima Turcarum multitudo equestris cum lanceis protensis, illi autem super quodam terrarum acervo stantes tensis arcibus Turcas sagittis replebant. At illi terga vertentes ictibus sagittarum confossi cum confusione suos repetebant: alii idem tentantes ad acclamationem nominis Jesu, quæ fiebat a beatissimo patre, omnibus respondentibus, aut cadebant de equis, aut ex eorum manibus lanceæ laxabantur, aut equi se se ad terram sub eis prosternebant, nec mirum, cum ad hoc nomen omne genu flectatur secundum Apostolum (b). Pater optime, hujus sanctissimi nominis tanta erat acclamatio, ut ad vocem ipsius beati patris omnes simul respondententes tonitruum facere viderentur. Exeunt & complures alii in scio castellano, qui licet Turcis appropinquarent, non tamen lædebantur, sed securi ante Turcarum oculos deambulare videbantur. Quos intrepide egredientes, ac sic ante arma Turcarum illasque manentes, licet homines apparuerint, alii judicantur illos fuisse angelos indicantes Christianis victoriam de Turcis reportandam, ac eosdem allicientes illo die ad pugnam. Beatus autem pater, rector populi Dei, prædicta prospiciens, licet mirum in modum ferveret ad martyrium, revocabat illos videns præparari a Turcis insidias; sed cum nihil proficeret, dixit: Hæc est dies illa victoriæ, quam expectamus. Transeamus, & ascendamus, nec timeatis populum Dei inimicum. Quid aliud putandum censeamus, optime pater, nisi vocem illum divinitus sibi factam, quam Gedeon audivit (c)? videlicet: Dominus tecum, virorem fortissime; vade, & in hac fortitudine & fiducia tua liberabis Israel, idest populum Christianorum, de manu Madian; idest magni Turcæ. Qui cum ex paucitate & imperitia pugnantium, humiliter dubitaret, audivit: Ne timeas, ego ero tecum, & percuties Madian quasi virum unum. Sicque assumptis secum duobus fratribus, & nobili viro Petro vexillifero, navicula per duos nauas ad aliam partem fluminis Savæ, in qua Turcæ manebant, pater fecit se deportari. Hinc stupendissimum miraculum notandum

B. Joannes crucesignatos ad nomen Jesu in clamandum incitat.

Ad nomen Jesu iterantur Turcarum equi.

(b) Phil. i.

Angeli crediti crucesignatos allicere ad pugnam.

Nititur B. Joannes crucesignatos continere ex humana prudentia. Deo plenus Deo victoriam spondet. (c) Judic. 6.

Cœlestis
exercitus
Turcis o-
stenfus.

dum est; cum enim ipse solus cum duobus fratribus, videlicet F. Joanne de Taliacotio, & F. Ambrosio Aquilano per parvam transiret naviculam, visum est Turcis innumeram armatorum multitudinem contra eos transisse, cum in rei veritate essent solum sex personæ, videlicet pater cum duobus fratribus & vexillifero & duobus nautis; & licet multi fratres in eodem loco essent, nullus tamen tunc cum patre transiit: Ibi erat præfatus F. Alexander de Raguso. Cum autem [ut præfertur] transisset, incipit cum supradictis duobus fratribus & vexillifero, de flumine ad fossatam castris ascendere pedes jejunos, immo plures dies exiguo cibo nutritur fessus labore, nam tota nocte hinc inde discurrebat, compressus vigilia; multis enim diebus, & noctibus neque cibum nisi sicut puerulus, neque quidquam quietis sumpserat.

XXXII.

Hora erat quasi sexta, quem cum vidissent qui extra castrum manebant, & qui primo exiverant, mox lati tanquam ad patrem currunt. Quod cum vidissent, qui erant in castris, licet exitus propter præceptum eis non pateret, nonnulli tamen per ruinam, aliqui per foramina murorum, aliqui subitus portam ad beatum patrem se conferebant. Sicque multi ipsi patri junguntur: qui primo ad fossatam accedens vidit mirabilia, quæ tam in nocte quam in mane facta sunt; vidit cadavera Turcarum innumera, quæ combusta per fossatam jacebant, adhuc igne non extincto: consideravit maximum periculum, quod nocte præcedenti tota Christianitas evaserat, & junctis manibus & oculis sursum elevatis magnificabat Deum sibi gratias referendo, & sæpe dicebat: Qui dedit incipere, dabit & perficere. Constituitur demum inter castrum seu fossatam castris & bombardas, quem cum Turcæ viderent, magis ac magis timere videbantur stringentes se ad loca mansionum, & ad ipsorum Imperatorem, & ad bombardas, parareque se ad defendendum, si forte Christiani vellent aut eos invadere, aut bombardas ab eis auferre. Accipiunt arma, scopetas disponunt, pixidesque coaptant. Continue tamen crescebat numerus cruce signatorum ad patrem venientium, nec poterant retineri, quin quasi forte duo milia ex ipsis patri juncta sint, & cum tunc ipse nullum haberet interpretem, quidam venerabilis sacerdos cruce signatus, nomine Paulus, canonicus majoris ecclesie Albæ regalis, ipsi patri interpretis fuit. Iste cum diu habuisset devotionem erga patrem, in ista tempestate nunquam a latere ejus recessit. Cum autem ipse pater duxerit exercitus Dei prædictam cruce signatorum multitudinem sibi junctam vidisset, sciens quod non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est, vexillo præcedente ad primam bombardarum stationem

Terrentur
a B. Joanne
Turcæ.

lento gradupedeſter, ſuſtentatas baculo quodam in quo deſignatum eſt nomen Jeſu [quo quidem baculo tam in equitando quam in peditando beatus ſenex utebatur] fatigatus & tam diuturno labore, & vigilia continua, diſcoopertus capite cano, fortiſſime acclamando nomen Jeſu primus ire cœpit, quem ſequebantur forte mille homines cruceſignati; quos cum Turcæ qui ad primas ſtabant, viderent, & audirent, territi inde recedentes ad ſecundas confugerunt: ſicque primæ bombardæ obtenta ſunt, & captæ. Quæ viſæ in admirationem, & lætitiã omnium converſe ſunt. Si quis tunc vidiffet beatum patrem lætitiã plenum, jucundum, & exultantem! O quis potuiſſet harum valorum digno præſidio aſſimulare! Certe ſi nihil aliud præter has primas de bonis Turcarum fuiſſet acquiſitum, ad magnum honorem, & lucrum coſſiſſet inclyto regno Hungariæ.

lento gradupedeſter, ſuſtentatas baculo quodam in quo deſignatum eſt nomen Jeſu [quo quidem baculo tam in equitando quam in peditando beatus ſenex utebatur] fatigatus & tam diuturno labore, & vigilia continua, diſcoopertus capite cano, fortiſſime acclamando nomen Jeſu primus ire cœpit, quem ſequebantur forte mille homines cruceſignati; quos cum Turcæ qui ad primas ſtabant, viderent, & audirent, territi inde recedentes ad ſecundas confugerunt: ſicque primæ bombardæ obtenta ſunt, & captæ. Quæ viſæ in admirationem, & lætitiã omnium converſe ſunt. Si quis tunc vidiffet beatum patrem lætitiã plenum, jucundum, & exultantem! O quis potuiſſet harum valorum digno præſidio aſſimulare! Certe ſi nihil aliud præter has primas de bonis Turcarum fuiſſet acquiſitum, ad magnum honorem, & lucrum coſſiſſet inclyto regno Hungariæ.

Eo accedente ſtationes deſerunt.

Captæ bellicæ machinæ.

Quibus occupatis ad has ipſe Turcarum ſpoliator indefeſſus proſciſciſitur. Similiter Turcæ non valentes nomen Jeſu, neque patrem, neque vexillum ſufferre, ſine reſiſtentia ſecunda cum omnibus attinentiis relinquentes ad tertias ſeſe contulerunt. Pater autem ſimilis leoni factus in operibus ſuis, poſt ingentis lætitiæ ſigna præ oculis Turcarum oſtenſa, ad tertias, quæ diverſis erant munite cuſtodis, proſciſciſitur, in quarum ſtatione pro earum cuſtodia pixides, & varia machinamenta ſervata erant, eratque hæc ſtatio undique foſſis, vallo, & terrarum congerie fortiſſime circumſcripta. At ipſe capitaneus intrepidus advocatis pluribus ad direptionem & ad lucra eos animans, vexillo præeunte cum clamore valido nominis Jeſu, ad tertias tendit: quem cum Turcæ miſeri viderent ſine reſiſtentia obſtructis foraminibus cum clavis ferreis vociferantes, ac ſi ſibi maledicerent, relictis bombardis & multis aliis, quæ ſcribi non poſſent, ad eorum Imperatorem lamentabiles redierunt.

Inclama-
to nomine
Jeſu reſi-
ſtere ne-
queunt
Turcæ.

O ſanctum & terribile nomen Jeſu Chriſti! O patrem ſenem, & inermem omni ſanctitatis gratia amantiffimum! O crucis virtutem admirabilem, cujus charactere tam ipſe pater beatus, quam cæteri cum eo ſtantes, & vexillum inſignita erant! O ſanctiffimum Bernardinum, cujus imago in eodem vexillo depicta nomen Jeſu ſua manu Turcis oſtendebat, terrebaturque. Penſet hic veſtra paternitas quanta fuerit lætitiã ipſe beato patri, quanta fuerit Turcis meſtitia, quanta confuſio, quantumque damnum, de quo etiam magis inferius diſſeretur. Sed hic etiam præcipue notandum eſt, quod cum Turcæ ſint animoſiſſimi, & bellicoſi, nulloque cedere volentes ex eorum contumaci ſuperbia, cogebantur tamen a facie beati patris fugere, eo quod, ſecundum quod ipſemet poſtea ſæpius ſaſſi ſunt, videbatur eis, quod a facie ipſius viri tam lucidi ac radi-

Faſſi ſunt e vultu B. Joannis micantem ſolem viſiſſe.

Angelico exercitu perturbati Turcæ.

XXXIV.
(a) Bonfin. dec. 3. l. 8.

Conſpicuum miraculum negari non poſſet. (b) Æn. Syl. hiſt. Bohem. cap. 65. Emendator Æneas Sylvius.

(c) Æn. Syl. ubi ſup.

diantes radii ſolis exirent, & in facie eorum repercuterent, quos nullatenus ſufferre valerent: ſed neque vexillum, quod eis plenum radiis ſolis apparebat; ideo a facie beati patris aufugiebant. Aliqui tamen, piſſime pater, variant circa hanc captivam bombardarum ſtationem: nam aliqui dicunt; ut hic poſui, videlicet Turcæ de una ad aliam bombardarum ſtationem fugientes, ex ſingulis diviſim fuiſſe expulſos, ut dictum eſt. Alii dicunt quod, cum Turcæ vidiffent patrem cum infinita armatorum multitudine flumen contra eos tranſiſſe, ac ipſum juxta foſſatam ſtatem eos invaſurum cum tanta multitudine, vexillo crecto, cum in veritate adhuc non eſſent duo milia, omnes ſimul territos. Ex his patet Turcas cæcos divina vi, quod a B. Joanne Capiftranenſi inferius audiemus.

His conſentit Bonfinius (a) dum tradit perterritos Turcas a legionibus cœleſtium Angelorum, qua enim alia ratione centum quinquaginta bellatorum milia, quæ florentiffimo pollebant equitatu, pelli e caſtris potuiſſent a pauciſſimo peditem ferme inermium numero niſi cœlites exiguis iis copiis nomen Jeſu inclamantibus ſe conjunxiſſent? Atque ideo ex his emendandus eſt Æneas Sylvius, qui humana prudentia hæc metiens B. Joannem perperam carpiſit (b), ac plura falſa rei veritatem ignorans inſeruit, & caſui victoriæ, miraculo conſpicuo tribuendam, ut ipſe B. Joannes & Calliſtus Papa teſtantur, aſcripſit: nam in primis falſum eſt Mahometem ob acceptum vulnus obſidionem ſolviſſe; nam vi caſtris pulſus eſt, non humana quidem, ſed divina ob blaſphemias in Chriſtum voces. Quod plures ait in fuga periſſe, quam in acie; id quidem verum, ſed modum ipſe ignoravit, nempe Turcas muris ſe vulneribus ad vigintiquatuor & eo amplius milia ſe conſeſſiſſe, plureſque etiam divina vi ſine vulneribus extinctos. Quod ait eam tantum prædam relictam victoribus, quam ignis abſumere non potuit, a veritate abhorret, cum ignis injiciendi vel machinarum trahendarum deſeruit opportunitas, ſiquidem ad Calliſtum tentoria Mahometis undecim opulentiffima tranſmiſſa, & cruceſignati gaza Turcica ditati fuere. Falſum pariter quod Joannes Huniades huic certamini interfuerit: nam quamvis B. Joannes Capiftranenſis illi polliceretur cœleſtem victoriam, tamen Huniades ex artis bellicæ legibus cenſuit, licet repulſi a mœnibus fuiſſent Turcæ, non poſſe tamen cum exiguis copiis caſtris depelli, ſed expectandum ſedis Apoſtolice legatum cum florentiffimo nõvo exercitu, ac pœnam capitalem propoſuerat iis qui e mœnibus exirent quamquam victos divina vi, inſecutus videatur. Subdit (c) poſtea Æneas.

Uterque rem geſtam ſcripſit, neque alterius mentionem fecit: alteruter ſolitam ſibi rei geſtæ laudem uſurpavit. Ingens dulcedo gloriæ: facilius contemnenda dicitur, quam contemnitur. Spreverat Capiftranus ſæculi pompas, fagerat delicias, calcaverat avaritiã, libidinem ſubegerat, contemnere gloriã non potuit: qui ſummo Pontifici bellum, atque exitum belli deſcribens, nulla Huniadis, nulla Cardinalis facta mentione, totum ſuum eſſe dixit quod geſtum erat, quavis Deum in primis victoriæ conſeſſus fuerit auctorem. Nemo eſt tam ſanctus, qui dulcedine gloriæ non capiatur: facilius regna viri excellentes, quam gloriã contemunt. Hæc ille cum B. Joanne & Capiftrano excellentem fanctitatem nondum noſſet: is enim ut veritatis tenax nec legati nec Huniadis mentionem in ea victoriã facere potuit, cum præſentes non aſſent, quandoquidem Deus per inſirma mundi, confundere fortia voluit: nam legatus longe diſſitus in contrahendo exercitu ſubſidiario occupatus erat, ac veterat ante adventum ſuum certamen iniri: Huniades etiam in caſtris in Danubii ripa deſixis ſe continebat ex militari lege, cum impar nimium viribus Turcica caſtra adoriri non deberet, quippe qui ne quidem arcem propugnari poſſe humanis viribus cenſeret, ſed quamquam legati & Huniadis imperiis parere cupiebat beatus vir ſenio conſectus, vix baculo ſe ſuſtentans, & lento grefſu incedens, divino actus ſpiritu cum ſelectis pauciſſimis copiis cruceſignatis divinitus commotis, quibus Jeſu in ore pro fulminantibus bellicis machinis erat, Turcarum caſtra divinitus perripit contra humanæ ſpei & prudentiæ leges, tribuente Deo parem victoriã, quam olim Gedeoni contulit, cum Turcæ amentia percuffi in ſe arma vertiſſent. Nec dici poſſet humanam gloriã affectatam fuiſſe a viro ſancto, qui cum miracula patraret divina ope, id oraculum repetere conſueverat: Non nobis Domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriã. Cæterum Æneas Sylvius, de re univerſa accuratius edoctus, agnovit poſtea non legati apoſtolicæ, non Joannis Huniadis, non Joannis Capiftrano humanis viribus, ſed admirando Numinis divini prodigio relatam victoriã, dum menſe aprilis anni inſequentis ad Alphonſum Aragonum Regem ſcripſit (d) ſic inquiens: Percuſſit de cælo Deus hoc anno, nimirum a rei geſtæ tempore nondum evoluta, Turcos: neque enim humana victoriã fuit, quæ apud Albam parta eſt. Quod porro B. Joannes Capiftranenſis victoriã ſibi non aſcripſerit, ſed Deo, ut revera Dei fuit, ex ejus literis ad Calliſtum datis (e) eniteſcit.

Asperſa temere ab eo calumnia viro ſancto.

Vindicatur ab eo B. Joannes.

(d) Æn. Sylv. ep. 266.

(e) Ext. apud Voading. hoc an. n. 58.

Beatissimo patri & domino Callisto III. &c.

XXXV. B. Jo. Capistranen. ad Callist. literæ.

Beatissime pater post pedum oscula beatorum gaudium & exultationem. Gloria in Altissimis Deo, a cujus misericordia provenit, quod non sumus consumpti: in tanta enim eramus tribulatione, atque in tantis angustiis constituti, ut omnes putaverint non posse amplius resisti Turcarum potentie atque ipse dux Huniades revera Turcarum terror, & fortissimus Christianorum propugnator judicaverit deserendum esse castrum Nanderalba; ita enim fortiter, & incessanter expugnabant arcem ferissimi Mahometani, & tot machinis muros diruebant, adeoque terribiliter contra nostros pugnabant, ut jam vires nostræ defecerint, & præcipui milites fuerint occisæ. Sed in medio tribulationis vivificavit nos Dominus: nam ab urbe expulsi, cum dolose recederent ferissimi inimici ut nostris exeantibus pararent insidias; etsi dominus Huniades jussit, ne ullus ex nostris militibus castrum exiret, non curaverunt tamen de præcepto ejus cruce signati, sed irruentes in hostes in magno se posuerunt periculo. Ego vero minimus vestræ sanctitatis servus cum illos ex muris revocare non possem, in campum prodivi, & hinc inde discurrens modo revocabam, modo animabam, modo disponebam ne ab inimicis circumdarentur: & tandem Dominus qui tam bene salvare potest in paucis quam in multis, dedit nobis misericorditer victoriam, & fugere fecit immanissimum Turcarum exercitum, & nostri omnia illorum obtulerunt tormenta & machinas diabolicas, quibus totam Christianitatem putabant sibi subicere. Exultat ergo vestra sanctitas in Domino, & offerre illi jubeat laudem, gloriam, & honorem, quia fecit mirabilia magna solus. Non ego inermis & inutilis servus, aut pauperes & rudes cruce signati vestræ sanctitatis devoti sereri potuimus nostris viribus hæc facere. Deus dominus exercituum fecit hæc omnia: illi gloria in secula seculorum. Hæc scribo breviter & raptim defessus rediens ex pugna, cito scripturus magis distincte, quæ facta sunt in particulari. Ex Nanderalba in festo S. Mariæ Magdalene, ipso die gloriosissime victoriæ.

Soli Christo acriscripta certaminis gloria.

XXXVI. De castrorum numero variata fama. En. S. h. Bohem. c. 65.

Quod ad castrorum numerum attinet; fama varia increbuit; nam Montreletus ad centum millia Turcas occisos ait; alii numerum imminuunt, inter quos Aeneas Sylvius hæc tradit (a): De castris hostibus varia sententia est; quidam super quadraginta millia perisse tradiderunt, nonnulli viginti millia caesa fuisse affirmant, alii ad summum quatuor millia caesa fuisse dicunt, neque enim in tanto exercitu videndi clades ea octiduo potuissent. Major profecto jactura tantum Imperatorem fugere com-

pulit, qui sequenti nocte incensis castris ac machinis cum toto exercitu trepidus abiit, nec tam audax superbusque venerat, quam timidus demissusque fugam arripuit. Verum castrorum numerus multorum literis datus ad Callistum scriptus est quemadmodum a Georgio despota acceptant, nempe viginti quatuor millia trucidata, totidem alia in fuga periisse, quatuor millia capta. Itaque is verus numerus putandus est, quem etiam Pontifex in literis (b) ad Imperatorem Æthiopum, tum in aliis encyclicis definiit, quemque Joannes e Capistrano in posterioribus literis (c) circumscriptit, nimirum viginti quatuor millia trucidata non a cruce signatis, sed divina vi, plura vero in fuga multis vulneribus se consecisse divinitus, reliquum vero exercitum fugientem a Mahomete atque proceribus apud Sophiam contineri ægerime potuisse; classem hostilem sexaginta quatuor triremibus fuisse constatam, e quibus viginti septem interceptæ fuerint ab Hungaris, recentia tormenta bellica capta tum Pontifici sacros stimulos addidit, ut Græciæ & Palæstinæ recuperandis operam daret, duodecim equitum Italarum millia submitteret, hoc enim robore suffultis Hungaros maximas res gesturos in opportunissima hac occasione, denique Reges Christianos ad hostem trepidantem obterendum impelleret.

Beatissimo patri domino Callisto III. &c.

Beatissime pater, ad pedum oscula beatorum obedientiam humillimam, & devotam usque ad mortem crucis, & supplicii levissimi cujuscumque. Quia ubi aliquid deficit locum habet jus supplementi, ideo quod non potui primo aspectu comprehendere in die gloriose victoriæ domini nostri Jesu Christi auctoritate vestræ sanctitatis, & ministerio paucorum, certa vivificæ crucis caractere insignitorum, divinitus nobis præstitæ; postea tamen habita clariori noctitia, & si indescriptibilia sunt, machinæ, instrumenta, & terribilia ingenia, quæ paraverant, currus ad deferendum bombardas, rotæ ferreæ, rotæ lignæ ad transferendum navis, & cymbas per montes & colles ad transvadandum gentes ad spolia regni Hungariæ [quod tamen Deus eis non permisit] ecce tamen ea, quæ sigillatim describi possunt, nunc suppleo, non vacans ornatui, sed simplici veritati. Nam ubi dixi multa millia ex eis interempta sunt, illustris dominus despotus, qui licet cum nostra fide non concordet, secundum intentionem tamen sanctitatis vestræ conveniens contra perfidos Turcas nobiscum est, nunciavit pridie reverendissimo domino legato & mihi, quod ultra viginti quatuor millia in die belli nece perierunt, & a certo se tenere asserit, quod totidem, & ultra in itinere defecerunt, semetipsos inter se trucidantes sicut tempore

(b) Lib. 10. pag. 272. Quis verus numerus fuerit. (c) Ext. apud Vad. hoc ann. 1459.

Secundæ B. Joannis Capistr. ad Callist. literæ.

Castrorum a Christianis numerus. In fuga Turcæ ipsos caedunt.

Gedeonis; & non nisi divino judicio ipse princeps Turcarum cum suis intimioribus, qui remanserant, bellatoribus, ad Sophiam stupida fuga devenit, intendens suos ministros, qui supererant compescere, ne ultra pertransirent, manu propria, & suorum carnificum plurimos interemit. Superaddit etiam ipse despotus, quod principalis wayvoda vices gerens ipsius damnatissimi Mahometis magni Turcæ, qui præsedebat in Scythia*, ubi est auri fodina, quæ erat, & de jure pertinet ad ipsum despotum, capite minutus sit gladio ipse, & uxor ejus ab his, qui jure subesse dicuntur despoti, tenent tamen adhuc sui Castellani quinque castra, quæ auxiliante Domino recuperare sperat, favore tamen, & presidio sanctitatis vestræ, & reverendissimi domini lateralis vestri legati. Ultra hæc etiam nunciat ipse despotus, quod cum quadraginta exploratores miserit, ad exquirendum quid de immanissimo Turca acciderit, cum jam quarta pars redierit, & omnes testentur, quod omnem diligentiam adhibuerint, nihil certi de sua vita percipere potuerunt, ex quo ipse despotus vehementer opinatur ipsum esse mortuum: utinam ita sit.

Vix retineri possunt a Mahomete.

* Ralicia

Despotus Raliciam recuperare tentat.

Quanta fuerit classis Turcica.

Et quantus exercitus.

Trecenta tormenta capta.

XXXVII.

Cohortatio ad recuperandum Orientem.

lia saltem equitum armatorum more Italico vestris stipendiis transmittatis, qui si per sex continuos menses cum vestris devotis filiis cruce signatis, & cum istis illustribus principibus prælatis, & baronibus hujus regni Hungariæ nobiscum in exercitu perseveraverint, speramus tantum de bonis paganorum acquirere, quod abunde in posterum per tres continuos annos alis expressis non indigeamus, sed eorum spolia omnes nostros exercitus implebimus abundanter. Ecce idem dominus despotus vehementer affirmat, quod magis in presentiarum augmentare possimus fidem Christianam, paganosque deprimere cum decem millibus bellatorum, quam alii temporibus cum triginta millibus nequiverimus. Ecce accedunt ad hoc desiderium reverendissimi domini legati ardenter omnes isti, qui pro Christi nomine, & pro obedientia vestræ sanctitatis ac devota reverentia crucis vivificæ characterem suscipiunt, &c. Ex Salan Kemen M. CCCCLVI. xvii. augusti.

Expedita duodecim equitum Italarum millia.

Proposita rei gerendæ occasio.

XXXVIII. (a) Lib. brev. p. 19. 20. 23. 26. 27. (b) Ibid. p. 29.

Cæterum accepto tantæ victoriæ nuntio Pontifex principes ac præfules de certiores factos (a) apostolicis literis, Deo gratias referre jussit; atque in iis, quas ad archiepiscopum Atrebatensem misit, festas hæc voces profudit (b). Callistus, &c. O admirabile imperium salvatoris nostri! Venerat insanus Turcus furis accensus, & cum validissimo exercitu, qui plana & montes occupabat, castrum Monteralbense, clavem regni Hungariæ dura expugnatione premeus dissectis jam muris & defensusculis, castrum potiri se credebat, in cuius amissione summa universæ reipublicæ Christianæ versabatur; eo namque amisso, Turco aditus patebat sine obstaculo in Hungariam, unde mox vexanda totius Christianitatis natus videbatur: sed non est passus Deus summus tantis tenebris implicari suam religionem, nec tantam ignominiam fidei orthodoxæ irrogari: fecit potentiam in brachio suo, & vires sensumque eripuit barbaris, qui ab uno Christi fortissimo athleta Joanne wayvoda & a parva manu plebeorum & inermium militum cruce signatorum prostrigati navali terrestrique pugna, & in fugam cum maxima eorum strage, amissis etiam admirabilibus eorum machinis & instrumentis bellicis conversi sunt: Turcus autem ipse furoris princeps vix nostrorum manus effugiens faucibus, ut plerique ajunt, equo salutem quaesivit.

Laureatæ Callisti lit. Actum erat de Hungaria si Belgradus Mahometes potentius fuisset.

Conceperat tantam de reportanda victoria expectationem Pontifex, ut ex collocata in Deo spe palam antea in ingenti rerum discrimine constanter diceret, hostem subactum iri: Notum est, inquit, (c) cunctis a nobis audientibus, quod perfidus ille Turcus perderetur & Hungari vincerent, & populus Christianus & nos cum ipsis; nec unquam dubitavimus, quin fieret sicut accidit, & majora, sicut ait

(c) Ibid. p. 25.

Summa Regum vacordia, qui vinci Turcam non posse opinantur. (a) 16. p. 43.

Turcium imperium facile potuisset everti. (b) 16. p. 23.

XXXIX. (c) Eod. lib. brev. p. 33. (d) 16. p. 16. & 39.

(e) 16. p. 7. Suscepta pro Christo militia nulla gloriosior.

Christus salvator noster. Si quis fidem habet ut granum sinapis, & dixerit monti transferre ad alium montem, &c. Ve, & aliter sentientibus & caveant ab ipsa Dei ira. De Regibus & principibus loquitur, qui Turcarum potentiam metuentes non audebant (a) signa attollere in barbaros nisi universi Christiani communi foedere jungerentur, quod ob ipsorum dissensionem fieri non poterat. Ipse autem Deo fretus cujus causam tuebatur, pro certo habebat, quod si Reges se ducem sequerentur, non modo Constantinopolim, sed Europam, Asiam, & Palestinam Christiano cultui restituendas diceret; qua de re hæc ad S. Antoninum archiepiscopum Florentinum scripsit (b): Adeo illorum, idest Turcarum, vires contudit, nimirum Deus, ut facilis admodum via facta sit ad eradicandum de terra infandum genus & nomen Mahometi: qui triumphus, quoniam nostro tempore divinitus reservatus est, nos omni conatu nostro vehementius instigare decernimus, & victoriam sequi quam Deus præmonstrat; speramusque quod intra breve tempus si, ut arbitramur, Christi fideles potentatus se excitare, & nos sequi voluerint, non solum Constantinopolis recuperabitur, sed Europa, Asia, & Terra sancta liberabitur.

Suppeditavit Hungaria quæcumque potuit contrahere nummaria subsidia Callistus (c), crucemque misit ut in prælio adversus Christi hostes præferretur, cohortatus Joannem ipsum e Capistrano (d) ut eisdem Hungaros ad eam sequendam inflammaret, & Cardinali legato opera non desset: Ne cesset, inquit, dies ac noctes assistere dilecto filio nostro Joanni S. Angeli diacono Cardinali A. S. L. & sancta opera ejus zelo tuo juvare: hortare gratia verbi tibi cœlitus data prælatos, barones, nobiles, ac totius regni Hungariæ populos, ut sequantur crucem Jesu Christi, quam ad eos misimus: instent hosti jam victo ac perturbato, offerantque Altissimo plenum perfectumque hoc sacrificium, quod tale factum est, ut paritum sit regno præfato & cunctis fidelibus securitatem. Eundem legatum viram omnium virtutum ornamentis insignem ad provehendam religiosam militiam, quamvis pio æstuantem studio, magis accendere nisus est Pontifex: cum enim illi proposuisset quanta ad concitandos in arma Reges in Turcas & instruendam classem gessisset, atque in sumptus non modo thesaurum gemmasque absumpserit, verum & sanguinem fundere esset paratus, addidit (e). Est gloriosum & memorabile nomen versari in ea militia, cujus Christus est dux & moderator: tu enim cujus mirabilis virtus & prudentia non minus universis quam nobis cognita, & perspecta sunt, cogitare debes quantum præconium futurum sit gloriae &

laudum tuarum si, ut nos speramus, opera studio, & industria principes Christiani, qui illas obtinent partes, forti manu & animo ad resistendum barbaris inducantur. Non defuit muneri Joannes Carvajal, cum Æneas Sylvius (f) testetur, tres victorias ad Albam partæ auctores Joannem Cardinalem legatum, Joannem Capistranensem, & Joannem Huniadem habitos.

Incredibili desiderio propagandæ victoriæ, evertendique Turcicæ imperii flagrabat Huniades, ut Dionysius tit. S. Cyriaci in thermis presbyter Cardinalis Pontifici significavit (g); regiæ tamen Hungariæ nonnulli proceres ad faciendum cum Turca foedus proniterant, ad quorum improba infringenda consilia Pontifex legatum incumbere iussit. (h) Noli, inquit, Deus quod tam nequam animum in Christiano inducatur, ut putet conditiones aliquas cum infidelibus esse ineundas: quid enim turpius, quid intamius, quid majoris erga Deum ingratitude esse possit, quam victoriam per ipsum Deum ex sua erga nos ineffabili misericordia nobis datam & concessam deserere, & certos de victoria ipso Altissimo id nobis promittente eam non prosequi omni conatu.

Gerebant Ladislaus ejusque proceres inimicitias cum Friderico Imperatore, in cujus pectore vigebar adhuc dolor, Ladislaum ex ipsius tutela vi & dolo subductum fuisse: quod cum in rei Christianæ damnum vergeret, neque Cardinalis legatus illos inter sese conciliare potuisset ut sociarent arma in Turcas, Pontifex utrique Regi anathema intentavit (i), nisi foedus jungerent. Et ii quidem mox paruisse vili: sed postea brevi iterum commotæ sunt ire, quibus molliendis proximo anno Callistus studium navavit. Dedit vero Imperatorem sollicitabar, ut excusato torpore in nominis Christiani causa defendenda munus suum obiret, illata est iniqua lis ab hominibus improbis, essu sæpe plures querele in Pontificem, quasi ecclesiæ Germanicæ jura opprimeret, nec ferre poterat archiepiscopos Moguntinus subsidiarias opes pro bello sacro ab eo cogi, aususque est a Callisto ad concilium provocare ad novas turbas molliendas, de quo hæc Pontifex ad Joannem episcopum Papientem suum, ut diximus, in Germania oratorem (quem etiam sacre expeditionis causam urgere, Imperatoremque ad pia arma capienda perpellere iussit) graviter scripsit (k).

Callistus, &c. Quid laudabilius, quam quæ facimus die nocteque? In quo reprehendere possunt Apostolicam sedem & nos in ea præsentem, & si immerite, ardentem catholicum in defensione evangelii contra infideles, hæreticos, & schismaticos, in divino cultu, in morum honestate non sinonice, non corrupte, etiam sanguinem pro-

(f) En. Sylv. Europ. c. 8.

(g) Lib. brev. p. 22. Hungari politici ad foedus cum Turca ineundum proni. (h) 16. p. 35. Communiti ne erga nomen ingrati sint.

XL. Inter Fridericum & Ladislaum inimicitia. Objectum utrique a Callisto anathema nisi foedus jungant. (i) Lib. brev. p. 43.

Germani calumnias in Callistum struant.

Indigna Moguntini archiepiscopi pro-vocatio ad concilium. (k) 16. p. 14.

Mahometes sine Imperatore, sine Rege, sine duce vi-

XLI. Callis & Regum torpor.

(a) Lib. brev. p. 44.

prium exponendo ad defensionem fidei orthodoxæ in mari & in terra. Excita & laetra pro Christo, ut loquamur cum B. Hieronymo, quoniam canes pro dominis suis latrant, (Interiectis nonnullis addit, ut de iis, quæ gererentur ipsum faceret certiore, & quid de illa damnabili navata appellatione per Maguntinum & suos, & quid de pace inter Imperatorem & Regem Hungariæ, & de executione contra perfidos Turcos maxime stante tam gloriosa victoria nobis cœlitus data cum popularibus cruce signatis, uno fratre, & uno milite, sine Rege, sine duce, sine Imperatore. O domine dominus noster quam admirabile est nomen tuum! O corda lapidea, quæ ad hoc non moventur! Estque classis nostra maritima cum legato camerario, dux est versus Constantinopolim, & Imperator dormitat. Exurge Domine & jura sanctum propositum nostrum, prout ex grandi fide nostra firmiter tenemus, &c. Datum die 11. novembris MCCCCLVI. pontificatus nostri anno 11.

Angebatur gravioribus curis Pontifex, cum marcere otio Fridericum videret: nec minus alii torpebant Reges, quos excitare niebatur, atque in primis Alfonso Aragonum & utriusque Siciliæ Regem ut nuncupatum de conficienda sacra expeditione votum exereretur, cum quo summa se mansuetudinis significatione egisse, ad Solerium oratorem suum scripsit (a): neque enim illi, ut Imperatori, & Hungariæ Regi ad eos in officium redigendos, anathema se proposuisse: non pertimescendas ad Alfonso ipso Turcarum vires, quæ a ruflicanis sine Rege fractæ essent, ac si antea Turcæ profligassent Græcos, Servios, aliosque hæreticos & schismaticos, mirum id non videri, cum divinum ipsi, ut ab Ecclesiâ ejectis, præsidium defuisset, quod Regi pio divinam causam defendenti affuturum esset.

Dilecto filio Joanni Solerio oratori nostro.

Inter alias, (nimirum literas,) mitimus tibi eas, quas nobis misit, & propria manu scripsit dilectus filius frater Joannes de Capistrano [si fas est dicere] Christi martyr in vita, ut tu quem singulari charitate complectimur, & de quo plurimum confidimus, eas eidem Regi, (nempe Alfonso Aragonum & Siciliæ,) ostendas, ut notam sit omnibus divina potentia, non humanis viribus tam memorabilem & gloriosam victoriam populi fidelis esse partam. O admirabile mysterium! O miraculum æterni præconio celebrandum! rustici homines non armis, sed sola fide suffulti & devotione, cum uno solo Dei ariblta invictissimo Joanne Vajvoda, & uno religioso fratre Joanne e Capistrano tantam potentiam perfidi Turci, tot apparatus, tot miranda instrumenta dissiparunt, Ann. Eccl. Tom. XXIX.

& prostratis innumerabilibus copiis audacissimum & furiosissimum Turcum strage suorum perterritum & incertum consilii in fugam converterunt, & plusquam dimidiam partem tam formidabilis exercitus conciderunt, alia parte hinc inde dispersa, pro majori parte captis, nam ultra quatuor mille captivos dati sunt glebæ per gloriosum capitaneum illum ad refectendum castrum illud de Belogrado alias, ut quod ipsi destruxerunt instrumentis & machinis, manibus propriis reficiant & nobiliter quam ante. Quis divinum hoc miraculum pro sua magnitudine admirari potest? Quis dignas illi maiestati poterit gratias referre? Duri, immanes, detestabilesque sunt, qui hæc quæ Dominus noster sua misericordia populo suo fecit, non admirantur, & suæ ineffabili clementiæ gratias non referunt: Et infra.

Nos quodammodo deferendo serenitati regiæ Aragonum similibus literis cum eo non utimur, quibus cum Imperatore, quem per legatum nostrum S. Angeli excommunicari mandavimus, & Regem Hungariæ, nisi pacem inirent ad invicem & insisterent omnibus viribus suis contra perfidum Turcum, factoque mandato nostro sub excommunicationis sententia quid securum est? Pax & omne quod optabamus, ut ex actis nobis transmissis plenius est videre: ipsi Regi Aragonum autem visum fuimus continue humiliter, dulciter, & benivole scribere & exhortari: & utinam tu vel similes uti assuevisti, & bene operatus es inter serenitatem suam & nos in agendis continue interveniens, & non filii hujus sæculi quærentes quæ sua sunt. Et infra.

Unum est, quod peccatum mortale non committimus Christo dante, etiam si gladius super caput nostrum starent, & non sine causa dicimus: non poterit tantum demonum operari in regia celsitudine, quantum cum Deo poterimus; regiæ celsitudini affixi sumus, sine tamen Dei offensa. O si audires istos, qui interfuerunt in prælio illo grandi contra Turcum venientes ad nos! XVI. tentoria aurea & argentea pro persona canis illius habita & tot alia, divites enim remanent omnes ex spoliis, vix enim fugere poterunt, omnibus dimissis, & forsitan canis ille vulneratus vel mortuus quia nescitur ubi est. Omnia enim concessit gloriosus ille comes cruce signatis, solum veniens sibi machinis cum bombardis & aliis inducibilibus instrumentis terræ & maris, & prosequi facimus victoriam per mare & terram, mittendo glorioso comiti subsidia opportuna, ultra vires nostras. Valuit enim Deus hanc gloriosam victoriam sibi soli Pape; & sanctæ Romanæ ecclesiæ cum suis cruce signatis popularibus & fere inermibus, absque Imperatore, Rege, & quovis alio magno duce concedere. Die enim natiuitatis Virginis gloriose, quæ erit die mercurii, erit annus, quo incœpimus cruce signare inter mis-

Plusquam dimidia pars Turcici exercitus concisa fuit.

Capta quatuor millia Turcarum.

XLII. Callisti constantia.

Perlata ad ipsum Mahometis spolia

Die natiuitatis B. Virginis crucis symbolum datum.

Mahometes crucem in derisum Christianorum gestabat.

farum solemnia in sancto Petro; & ubique sic fieri ad gloriam sanctissimae Trinitatis, exaltationem sanctae crucis mandavimus, quam in derisum canis ille ad modum stola de humeris ad pedes deferebat: & deferri faciebat suis, blasphemando quod si parva crux Christianis impressa juvabat, fortius ampla & magna eum juvaret, & in hoc, ut loquamur cum bono Paulo de nomine Jesu dicente: A quocumque nominetur, in hoc gaudeo, & gaudebo; se quisque consequitur effectum honoris, vel derisionis, uti accidit isti cani & suis. Fere per menses non potuerunt colligi per Christianos quae remanserunt ex spoliis Turcarum. Et de his satis.

Diababat Callistus literas suas.

Si omnia vellemus recitare & ordinare, ut de praesenti facimus, scribente secretario nostro, non sufficeret nox. Et nonne ex firma fide vivaciter dicebamus, canis ille [de cujus potentia etiam potentes Christiani tepidi & frigidi quamplurimum dubitabant assumere praelium, nisi fere toto mundo coadunato] quod ideo vincebat, quia nemo catholicus ei resistebat, sed cum resistentiis catholicorum haberet, perderetur? haec non solum agebam in secreto, sed praedicabam super tecta: quod ut tu ita facias, & Deo dante volumus & mandamus. Nam ita secutum est, ut semper diximus & firmiter tenuimus, resistentiis Graecorum & de Servia, & aliorum hereticorum & schismaticorum ei nocere non poterat, tamquam extra Ecclesiam existentium, sed catholicorum, uti factum est, potentiam ejus exinavit, & maiora eis videbuntur, Christo dante, &c. Dat. &c.

Praedicta de eo a Callisto victoria.

Electi neque tunc potuit Alfonso, ut votum de inferendo Turcis bello ad exitum duceret; verum a Pontifice defectum meditatus est, (a) cum Beneventi & Terracinae ecclesiasticarum urbium praefecturam ac regni Neapolitani jus fiduciarium sibi, & spurio Ferdinando confirmari misso oratore poposcisset, repulsamque esset passus.

Schismatici resistere Turcis non potuerunt quia Ecclesia eiecit.

Solicitatus (b) pariter inter alios Reges Carolus Rex Francorum, ut parta in Pannonia victoria ad Turcas delendos uteretur, floccique facienti monita Callistus divinas iras intentavit.

XLIII. Alfonso Regis obtentus ne Christi causam tueatur. (a) Sur. l. 16. anal. c. 39. (b) Lib. brev. p. 19.

Callistus, &c. Quis tam durus, qui nos in tam firmo proposito & securitate victoriae nostro tempore caelitus concessa non sequeatur? Vae, vae aliter sentientibus, & caveant ab ira Dei, nam qui in hoc turbabit nos, portabit iudicium, quicumque sit ille. Tuam igitur serenitatem iterum hortamur, & intimo cordis affectu requirimus, ut tempus hoc, quo Deus summus serenitati tuae opportunitatem offert, ut nomen tuum immortalitati consecrare possis, non deserat: & dum perfidus Turcus incertus quid agat, fugatus & prostigatus est, eum aggrediamur & sequamur Christum.

Intentata Gallo Regi divina ira nisi arma vertat in Turc.

ducem, qui [ut idem saepius dicamus] praclarissimam victoriam & triumphum tempore nostro divinitus reservavit. Non desunt modo Christiani potentatus & nobiscum (qui sanguinem & vitam nostram in hac divina causa devovimus) vires eorum adjungant, & crucis vivifica vexillum non deserant, quousque victoriam, quae quidem in manibus est, feliciter & cum exaltatione orthodoxa sacrosanctae fidei consummemus. Urst alii literis (c) eundem Regem, ut in Mahometem signa attolleret, cum ad id praeter ceteris Regibus obstritus esset, ut qui Christianissimi nomen gereret, & S. Ludovici exempla domi proposita haberet, de quo in literis ad Alanum tit. S. Praxedis presbyterum Cardinalem legatum hoc anno octava Octobris die datis (d), ita queritur Pontifex: Ex ipso regno Franciae, quod praecipuum est inter Christianos parum vel nihil fructus sentitur, neque cruce signari aliquid, immo nec praedicatam cruciatam sed solum, ut ajunt, de decima colligenda dolemus & vehementer dolemus.

Praemonitus ut Christum ducem sequatur.

(c) Ib. p. 47.

In Lusitania pium praeferebat ardorem Alfonso Rex, bellumque sacrum administrare in Turcas optabat; cui ideo deumanum autum hoc anno collectum colligendumque proximo in Lusitania in sumptibus bellicos conferri impendique iussit, (e) tum addidit: Confirmabis, Silvensem episcopum alloquitur, in sancto proposito nempe Regem ipsum, quod si, ut speramus, magno & ardenti animo profequitur, Deum habebit directorem, & immortalem gloriam & triumphum apud Deum & homines de hostibus certissime reportabit. Rogati etiam Florentini (f), Genuenses, (g) & Veneti (h), ne Christiano nomini deessent, extantque eo argumento ad Franciscum Foscarum Venetiarum ducem litera (i), ut legato Cardinali pro sustentando milite subsidiariam pecuniam mitteret, necnon ad aliquos Macedoniae principes, (k) quos ad constantiam hortatur, ut Turcarum impetus fortiter exciperent, propularentque.

(d) Ib. p. 49. Gallus venetae militiae profiteatur.

XLIV. Lusitanus ad bellum sacrum paratum se exhibet. (e) Ib. p. 46. Italici aditum li.

(f) Ib. p. 20. (g) Ib. p. 51. (h) Ib. p. 19. (i) Ib. p. 50. (k) Ib. p. 53.

Dilectis filiis nobilibus viris Simoni & Alfonso dominis de Astrovileri. Intelleximus per literas dilecti filii fratris Ludovici Constun ordinis S. Joannis Hierosolymitani ea, quae in partibus illis Albaniae per nobilitates vestras gesta fuerant contra Turcos, & quae in futurum de facili fieri possint, si vobis praesidium ali- quod gentium per nos transmittatur. Quae omnia quanto gaudio & letitia nos affecerint, quantumque ex eis nos ter gestis animus longum esse percipere: devotionem autem vestram, diligentiam, & magnanimitate laudabilia opera vestra profide christiana plurimum in Domino commendamus, exhortamurque quantis possumus precibus & hortationibus, ut ad prosecutionem & per-

Macedones ad sumenda pro Christi fide arma incitati.

perseverantiam bonorum operum vestrorumque, Deo inspirante & favente, incipientibus, pergere non desinatis, quoniam non qui incaperit, sed qui perseveraverit coronabitur: & quodcumque laboribus vestris ex facultatibus nostris satisfacere non valebimus, paratus est ille immortalis & omnipotens Deus, qui cuncta pugilum suo elaudens, nullum bonum irremuneratum abire sinit, & mortalia iustis oculis aspiciit; omnia quae nos supplere nequiverimus ad defensionem, augmentum, & exaltationem religionis suae pro sua erga Christi fidelium genus clementia, suppleturus & administraturus est. Et utinam ita nobis suppetent facultates, quemadmodum paratum habemus animam & voluntatem & defensionem & propagationem fidei orthodoxae: sed cum jamdudum innumerabiles subierimus impensas in emittenda & mantentenda classe jamdudum per nos ad frontem Turcorum emissa, & majores etiam nunc incumbant in perfectione, preparatione, ac munitione alterius classis, quam magna cum festinatione constitui facimus, ut eam ad defensionem Christi fidelium & exterminium infidelium vere proximo transmittamus, & per terram ad partes Hungariae non parva transmiserimus pecuniarum praesidia, & maiora etiam polliciti sumus transmittere, nescimus quo recurrere, ad quem preces nostras porrigere, unde auxilia petere, a quibus subsidium habere, quod vobis in praesentiarum transmittere possimus, nisi vehementissime nobilitates vestras exhortemur, ut hoc parvo tempore constanter & animose in tam sancto opere perseveretis, procedatis, & continuetis in victoria, quam cum auxilio Domini consequi coepistis. Facultates nostrae & ecclesiae perse tenues & parvae sunt. Res haec opulentias opes exposcit, & cum succidere non possent, scripsimus ad omnes principes Christianorum, ut sese exsuscitent, sese parent & offerant ad succurrendum tanto oneri, & iam ample necessitati fidei Christianae: omnem autem opem, auxilium, favorem, subsidium polliciti sunt; ita quod vere futuro confidimus tantum congregasse subsidium tam gentibus, tam classibus, tum pecunia, tum aliis necessariis rebus, ut facile non tantum Albania, sed & Graecia, & Arabia, & sancta Jerusalem a Christianis recuperari possit, vosque nobis data pinguiori facultate recommissos visceraliter habebimus.

Promissa iis auxilia.

dium & nobis transmittatur, ut in partibus illis, & omnibus aliis Christianis pro exaltatione religionis nostrae succurrere possimus prout vehementer opramus & desideramus. Dat. &c. die xv. decembris. MCCCCLVI. pontificatus nostri anno secundo.

XLV. Aethiopus ad sacram militiam hortatur Callistus. (a) Lib. 10. p. 272.

Eodem pio studio permotus Pontifex concitare Aethiopus in Mahometanos conatus est, deque parta in Hungaria victoria Zarajacob eorum Regem certiosem fecit (a), & quaedam sanctorum reliquias pro sacro munere ei misit. Charissimo in Christo filio Zarajacob Regni Aethiopiae Regi illustri salutem, &c.

Qui caelorum continet thronum Deus Rex dominator omnipotens sit tecum in omnibus operibus tuis; tibi que, tuaeque uxori illustri ac familiae, populisque tuis in ea virtute benedicat, qua prophetis, qua sanctis & electis suis benedixit; plaatque super vos & filios vestros gratiam & omnium bonum, qui domum Israel auxit, & exaltavit in gloria; susciteturque ex renibus tuis semen Jacob in perpetuam aeternitatem, quasi stellas, & sis filii dilectionis suae; tibi pacem qualem Apostolis, tibi victoriam qualem Josue praestitit in campo Libani trans Jordanem, & duci Machabaeo, contra Nicanorem pugnanti, cum viri illi apparerant, manifestum de caelo praesidium afferentes. Is, postquam nobis, licet immeritis, pontificatus onus injunxit, & affecti memoria calamitatis urbis Constantinopolitanae, antequam de conclavi recederemus, votum emisimus belli suscipiendi contra Turcum, & omnes terrarum fidelium occupatores. Cumque ad id facultates ecclesiae non suppetent, vires principum orbis terrarum, qui Jesum crucifixum profitentur, convocare decrevimus. Ex tunc etiam tua serenitati significamus & amicitiam cum felicitis recordationis Eugenio Papa IV. praedecessore nostro initam, nedum continuare, sed in unitate sanctae fidei augere velle polliciti sumus, existimantes illam esse veram amicitiam, non quae praesentia, sed Christi charitate conjungitur: nam qui unum corpus & unus spiritus in Deo sumus, unius etiam voluntatis in Deo esse debemus. Verum quia in hoc sanctissimo opere nostra satis voluntas expleri non potest, legationes ad diversos mundi principes non sine magnis sumptibus misimus; quemque pro viribus hortantes ad expeditionem tam sanctae rei auxilia conferant, pro meritis aeterna praemia expectaturi: qui omnes pro religione Jesu Christi redemptoris nostri quantum habent virtutum obtulerunt contra- busus rabiem multa praesidia nobis oblata sunt, adhaerent enim ex orientibus, tum etiam ex occidentalibus partibus terrarumque duces, etiam exercitus non contemnenda virtutis; quos ille reformidans, tanquam canis rabiosus factus, vires soldani,

Redintegratum concilio Florentino initum.

Scytharumque inimicorum Christiana religionis sibi adungere nititur, quod facile consequi poteris, ob communem perfidiam, & voluntatem in nos hostilem, unde tantis viribus cumulatis, victoria nobis difficilior videri potest.

XLVI.

Nos tamen in Domino confidentes, cujus nutu Tartara contremiscunt, & omnis fortitudo gentium dissipatur, serenitatem tuam huic sancto operi convocare curavimus, quae si cum sua sublimi potentia nostris exercitibus accesserit, vel suis operibus Ecclesiam Dei juverit, satis virium habituri videamur ad profligandum impium Turcum & non minus spes, terram Jerusalem, aspersione sanguinis Jesu Christi redemptoris nostri consecratam ab impietate infidelium vendicare posse; sub tuo etenim sublimi imperio, non solum Deus magnos exercitus, sed flumen Nili esse voluit, cujus inundatione tellus hostibus alimenta ministrat, quibus pro tuo arbitrio donegare poteris. Sperantes igitur in eo, quem erga crucem geris affectum, per viscera Jesu Christi, cujus vexillum in sacro baptisinate recepisti, per hoc regium decus capitis tui, per omnia quae tu sancta putas, si Christi fidem cui persecutores illius, qui te in sanguine redimere non dubitavit, iusta & pia bella suscipere non moreris. Praesta merito laus omnis inferior est. Audivimus saepe a tuis, qui ad Romanam curiam proficiscuntur, Hebraeum quendam regnasse olim in insula quadam Aethiopiae vicina, qui omnes Christianos in ea insula commorantes trucidari iussit, id cum ad aures Imperatoris Constantinopolitani pervenisset, Regi tunc Aethiopiae scripsit, se mirari, quod Rex potentissimus, Christi fidem professus, non sine suae famae iactura, tam atroces injurias Christianis fieri pateretur, cum illos facile tueri posset; qui Rex ille praedecessor tuus classem paravit in perniciem tyranni illius, & quas decuit poenas exegit. Quod si literis Imperatoris praedicti, Rex ille vehementer commotus exiit, si pro insula propulsanda, si pro vicinis tuendis arma suscepit, quanto magis serenitas tua, ad intercessionem vicariis domini nostri Jesu Christi, Petri successoris, pro illius religione obsecrantis, iusta & pia bella suscipere debet. Quod cum facere decreverit, ut speramus, per nuntios, quos a circumvicinis partibus ad Italiam profecturos esse credit, celerius, ac tutius nos certiores reddere non gravetur, vel si melius expedire putaverit, eos ipsos nuntios dirigere poterit ad dilectum filium nostrum Ludovicum tituli S. Laurentii in Damaso presbyterum Cardinalem, nunc classis maritima legatum in partibus orientalibus jam commorantem. Nam cum fama detulerit, nostris Christianis in Europa bellum gerentibus, adversus

De Jerosolyma recuperanda agitatum.

Et Nilo ab Aegypto in rubrum mare derivando.

Judaeos Christianos insulae Aethiopiae viciniae contrucidavit.

Argumentum a minori ad majus.

Turcos tuam serenitatem cum suis viribus accessuram, spes erit non mediocri victoria obtinenda in Turcos, sicutque nostri exercitus ardentiores ad recuperationem Terrae sanctae.

Verum quia non dubitamus serenitati tuae gratum fore, ea quae in Europa gesta sunt cognoscere, ad tuam consolationem, nonnulla praesentibus duximus inferenda. Turcorum Imperator, cultor execrabilis Mahometi, jam proxima aestate, cum suo valido, & innumerabili exercitu, cum hostiliter in Hungariam penetrasset, & in obsidione castris, cui nomen est Belgrado, ad ripam fluminis, Danubii siti moraretur, idque machinis, tormentisque ad solum diruerat, gentes Hungariae, quae pro defensione aderant, adjunctis cruce signatis, quorum illuc ingens confluerat numerus, duce Joanne wayvoda inclito milite & acerrimo propugnatore nostrae religionis, cui noster animus, nec fides, in Domino defuit victoriae obtinenda, sacratissimo die B. Mariae Magdalene, divino quodam instinctu excitati, facto impetu contra hostes, eos in fugam turpiter compulerunt.

Adfuit nostris de caelo manifestum auxilium Dei, qui voluit tantos exercitus concludi in manus paucorum; nam ingenti strage peracta, victoria potiti sunt. Quid miramur sub uno milite cum parva manu, tot millia fuisse confusa? potens enim Deus est super omnes exercitus, qui Madianitas & orientales populos, quorum numerus ut locustarum multitudo erat, tradidit in manu Gedeonis, qui de celo praesidium dedit. Omnia sacerdoti contra Eliodorum sancti in Jerusalem profanare volentem. O bone Jesu, quanta tua est fortitudo, qui misisti gladium tuum super caput illorum, qui fugiendo non pauciores sese nutua caede necarunt, quam a nostris interfecti fuerunt quibus victoriam dedisti! In ea pugna Turcorum circiter viginti quatuor millia caesa, totidem in fuga defecerunt sese mutuo concidentes: castra incensa, bombardae caetera circiter trecentae, balistarum innumerabilis copia, machina ad navigia per montes traducenda, instrumenta fabricata ad populos transvadendum, signa militaria, & ex sexaginta quatuor navigiis, quae super Danubio retinebant, viginti capta penes nostros sunt. Ipse vero Turcus modo dux tanti exercitus re male gesta nec dum superbit, modum statuens, cum ad Sophiam urbem pervenisset, in rabiem versus, quamplures ex proximis suis sine causa sua manu peremit. Quidam vero despotus in provincia Serviae, nostris gentibus adhaerens multos exploratores misit, qui diligenter perquirerent ubi Turcus ipse sese recepisset, multisque ex illis redeuntibus idemque referentibus, nihil certi de illius vita compertum esse potuit. Opinamur vel ipsum caelum, vel forte perterritum, in aliquas latebras se

XLVII. Victoria ad Belgradum relata Aethiopicis significata.

Quadraginta octo millia Turcorum occisa.

Ut Mahometes furens rabie propinquos sua manu peremerit.

recepisse; id tamen multi referant, nos tamen literis dilecti filii nostri Joannis de Capistrano ordinis Minorum professoris, qui omnibus rebus interfuit, facti sumus certiores.

XLVIII.

Cum igitur charissime fili, miles comes, praesentis belli eventum expertus, ingentem stragem hostibus intulerit, si tua sublimitas cum suis operibus nobis accesserit, speramus victoriosissimum firrem contra perfidos hostes Christi, perterritos jam, ac tanto dispendio laborantes. Unde per aspersionem sanguinis Redemptoris nostri serenitatem tuam requirimus, & in Domino obsecramus, ad opus tam necessarium, pro sancta religione se accingere maturet, & auxilium nobis a Deo defuturum sperantes, magnanimitati tuae damus contra hostes aureum illum gladium quem Jeremias dare visus est duci Machabeorum dicens: Accipe sanctum gladium munus a Deo, quo delicias adversarios populi sui. Is enim Deus est omnium fortissimus, qui sub Fzechia Rege per angelum suum de castris Senaaberib centum & octuaginta quinque millia interfecit; is non secundum humanam potentiam, sed ut suae majestati placeret, dat dignis victoriam. Nos autem, ut inquit Apostolus, stectamus genua ad patrem domini nostri Jesu Christi, non cessantes ab orationibus, ut implere dignetur, quod maxime desideramus; confidentes pro sua ineffabili clementia nobis victoriam, perfidis hostibus confusionem concedet, ut sancta civitate de manibus impiorum liberata, dicere possimus: Surge, illumine Jerusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Caeterum, quoniam devotioni tuae duximus convenire, per dilectos in Christo filios nostros, fratrem Paulum sacerdotem, & Theodorum diaconum ordinis S. Antonii Aethiopes mittimus venerandas reliquias, videlicet de reliquiis SS. Apostolorum Petri & Pauli, de reliquiis S. Joannis Baptistae, de brachio S. Andreae Apostoli, de reliquiis S. Jacobi Zebedei Apostoli, de ligno crucis, in qua suspensus fuit beatus Petrus Apostolus; quas quidem reliquias, quoniam venerari sunt dignissime, serenitati tuae, pro tua devotione destinamus. Datum Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae M. CCCCLVI. kal. decembris pontificatus nostri anno II.

Admonitio Aethiops tempore recuperanda Jerosolymae appetit.

XLIX.

Non voce tantum sed exemplo totius orbis Christianos principes in arma pro fide augenda, delendaque superstitione Mahumetica concitavit Callistus, quippe qui vires omnes suas in Turcas effudit, pontificiaque ornamenta, ut instrueret maritimos terrestresque exercitus distraxit, quod saepius ipse professus est (a): Scit Deus, inquit, quam in emissionem classis nostrae contra pessimum Turcum, quam jam diu fecimus, non modo facultatibus sumus

(a) Lib. brev. p. 12.

exhausti, sed post jocalia & aliam suppellectilem pretiosam nonnullas terras ecclesiae fuimus coacti alienare, ut dicta classis & aliis subventionibus, quas per terram contra praesatum Turcum similiter facimus, non deessimus, &c.

Et in literis ad Tudertinos datis (b): Necessesse esset ut omnes Christi fideles nos in tam sancto opere omnibus suis facultatibus adjuvarent, pro quo nos aurum, argentum, & jocalia nostra etiam usque ad mitras & exposuimus hactenus & exponere decernimus. De eadem pontificia suppellestili aurea & argentea constata percussaque in nummos pro classe sustentanda, quae Turciae litora vexabat, pluralia sunt ejusdem Callisti testimonia; in literis (c) enim ad episcopum Attrebatensem datis: Interim, inquit, ad fortificandam augendamque classem nostram, quae jam diu in orientem navigavit, & pro aliiis opportunis rebus ad tantum opus aggrediendum insupportabilibus gravamur expensis, ut jam nihil nobis reliquum sit etiam auri, argenti, jocalium, & domesticarum suppellectilium, quae omnia in monetis excudi & fabricari iussimus, easque jam omnes consumpsimus. Eadem repetit ad Carolum Francorum Regem (d) scribens, ad Philippum Burgundiae ducem (e) (quem ex auro sacro in eius principatu coacto classi suppeditavit subsidia iussit) ad Ludovicum Lescases (f) in Gallis oratorem suum ad ditionis ecclesiasticae clientes, quos propter ararium in causa nominis Christiani exhaustum monuit (g) ut abalienata ecclesiastica vestigalia & castra ad ecclesiam revocarent; denique ad legatum Avenionensem (h): Gemmas, inquit, jocalia, & argentum nostrum ad hoc opus tam consumpsimus usque ad mitras nostrae pignorationem, & nonnullas ex terris nostris alienavimus, ita omnia tamen parum existimantes, quoniam nobis est animus usque ad sanguinis effusionem hanc rem prosequi confidentes victoriam de infidelibus crucis Christi nobis jam inceptam reservatam esse.

Neque ad irritum cecidere pontificii conatus distractaeque opes plures animas Christo comparavere; instructa enim illa magnis sumptibus classis, quae duce Ludovico Cardinale legato orientem petierat, Turcici imperii oras maritimas evastavit, (i) ac tres insulas insignes in Aegeo mari barbaris eripuit. Ex quo felici nuntio ingenti letitia affectus Callistus, Joannem Carvaial Cardinalem legatum in Hungaria de re bene gesta factum certiore Germanos Hungarosque in Turcos concitare iussit (k).

Cardinali S. Angeli. Ut intelligas, quae acta sunt noviter in mari per classem nostram, mittimus tibi copiam literarum quas xxix. mensis decembris.

Pontificia opex a Callisto contra Turcas exhausta. (b) Ib. p. 23. Moniti fideles ut ipsius mitras distrahentis exemplo sua conferant.

(c) Ib. p. 29. Suppellectilem argenteam pro militum stipendio conflat.

(d) Ib. p. 52. (e) Ib. p. 42. (f) Ib. p. 43.

(g) Lib. 9. p. 165.

(h) Lib. brev. p. 51. Oppignoratata suppellectile terras abalienavit.

L. In Aegeo mari gesta feliciter res a legato Cardinale. (i) Ib. p. 42.

(k) Ib. p. 55.

* Naxo
Tres insule Turcis ereptae.

bris MCDLVI. accepimus. Videtis tres insulas Mithlenum, Stalimum, & Taxo Turcis munitissimas & copiosissimas sine discrimine nostrorum subactas; & ad obedientiam nostram & sedis Apostolicae redactas, absque solius unius militis morte ultra, centum millia animarum nacti sumus. In hac igitur tanta victoria Christianorum in hoc tam expresso divini auxilii praesidio, in hac tanta infidelium trepidatione, in hac tanta Turcorum exterminatione quis erit ita pusillanimis, ut cum Turcis treugam facere intenet, aut superfluentum, etiam sufferentias, aut inducias modicum? quod ne fiat, gravissimis censuris, & aliis poenis prohibeas. Quis erit tam trepidus, tam ignavus, tam timidus, qui fugientes hostes persequi non festinet? qui ad victoriam nobis undique terra marique pollicitam, dextera Omnipotentis procedente vel inermis etiam non concurrat? Quam gloriam expectamus, & hostes crucis dissipare, exterminare, & funditus delere. Eja igitur, fili dilecte, robustissimos istos populos excita, principes illos magnanimos hortare, Regibus persuade, Hungaros robustissimum & constantissimum genus hominum convoca, Germanos potentissimos & animosos compelle tuis adorationibus ad hanc tam promptam victoriam prosequendam, ad tantam gloriam consequendam, ad tantam laudem reportandam trabe, conducas, & ut una tecum crucem suscipientes Christum sequantur, in reliquias hostium proruant; solus terror hostibus incensus nos victores efficiet.

Germani ad crucem induendam in Turcas sollicitati.

Callisti ad Germanos & Hungaros exclamatione.

O Hungarorum potentia, quid expectas? habes enim classem nostram cum legato nostro in mari potentem, quae in dies fortificatur, Rexque Portugalliae quotidie cum exercitu magno expectatur, nosque omnia oblata terra marique adimplevimus & ultra, & augmentare non cessamus, & qui nobiscum non est, alienus est, profanus est. O Germanorum magnanimitas, quid dormitas? O Christianorum firmissimum praesidium, quousque triumphum & immortalem gloriam, ac paratam tibi laudem differes? Nos omnia exponimus, vitam astingimus, ut victoriam a Deo datam prosequamur. Si sequelam habuerimus, excidium tam nefandae gentis propediem videbimus, prout firmissime credimus & tenemus. Dat. &c. die xxxi. decembris MCDLVI. pontificatus nostri anno II.

(a) Ib. p. 13.
(b) Ib. p. 41.
Submissa Rhodiis adversus Mahometanos auxilia.
(c) Ib. p. 52.

Præter eam classem, quæ in oriente versabatur, Pontifex aliam ab Alano Cardinale Avenionensi consilari iussit (a), ac Renatum Regem Siciliae & Provinciae comitem rogavit (b), ut legato adesset. Ingentis præterea alvei triremem fabricatam armamentis omnibus & necessario commensatu munitam Rhodum submisit (c), ad eam insulam contra barbaros turandam; qua de re ad Regem Francorum, qui

Rhodos ipsi commendarat, scripsit. Callistus, &c. Continuo eidem magistro & conventui Rhodi de necessariis subvenimus in gentibus & victualibus & aliis opportunis, & in presentiarum solemnem galetiam hic per nos factam, cui forsam similis in mari non reperitur, cum pecuniis, armis, grano, & aliis munitionibus emissam, ad partes illas mittendo. Utinam sic ardore alii principes catholici, quibus commissum est regimen populi Christiani, ut nos ardemus ad perdendos infideles & exterminandum damnatam Michometi sectam. Dat. vi. novemb. MCDLVI. an. II.

Inter hæc (d) e vita decessit maximo rei Christianæ damno Joannes Huniades, qui partem victoriam persequi & crucesignatas acies educere in Turciam decreverat (e); corrupto (f) enim coeli tractu ex barbarorum cadaveribus, quæ intolerabilem fetorem halabant, lethalem contraxit morbum, ex quo paulo post obiit, adstante illi beato Joanne e Capistrano, & sacramentis omnibus vite ipsam muniente. Dedit is moriens multa pietatis signa, & adipiscendæ felicitæ æternitatis argumenta, quæ his verbis Æneas Sylvius describit (g): Ubi adesse extremum vite tempus agnovit & urgere vim morbi, non est passus dominicum corpus ad se deferri, neque enim dignum existimavit servum a Domino visitari. Surrexit e lectulo quamvis labentibus membris, & cum deficiente virtute suis pedibus ire non posset, in eadem se vebis sacram jussit, ibique de more Christiano si qua extabant rerum humanarum vestigia sordium confessione detestis, & sacrosanctam accipiens Eucharistiam inter sacerdotum manus terrena fastidientem animam exhalavit. Acerbissimum ex egregii principis obitu sensit dolorem Pontifex, qui regis ipsum apicibus insignire decreverat, ut majori apud crucesignatos auctoritate sacrum in Turcas bellum conficeret; in literis (h) enim ad Alanum Cardinalem Avenionensem datis, in quibus de parva superiori victoria loquitur, hæc habet: Cum parvo numero plebejorum cruce signatorum inermium sine Rege, sine principe illo servo Dei fratre Joanne de Capistrano ductore & glorioso milite Dei athleta comite Joanne vatvoda, quem congruis titulis ac diademate insignire decreveramus, dominus tamen exercituum in coelestibus immortalis diademate decoravit, qui ut felix inter martyres computari potest, eiusdemque hostem debellavit.

Suffectus est a cruce signatis Huniadi, qui in caelo triumphaturus abierat, Nicolaus e Wylak, de cuius strenuis virtutibus B. Joannes e Capistrano scripsit ad Callistum sic inquit: Et si vero ita placuerit Altissimo, quod de medio sustulerit a nobis illum illustrissimæ memorie pugilem invictum, sanctæ fidei catholice hostibus formidabilem de.

Callisti facer ardor pro excindenda secta Mahumetica.
Ll. E Turcorum cadaveribus exorta pestis.
(d) Apud Voading hoc ann.
(e) Callisti. brev. p. 22.
(f) Jo. Taliac. lit. apud Voading. l. ann.
(g) Æn. Sylv. hi. Bohem. 67.
Huniadi pueri obitus.

(h) Lib. brev. p. 49.
Illum r. ga. coro. na. insignire. Callistu. decreverat.

LII.

Joannis Wilaci commendatio.

De Regibus Christianis excitandis.

Nicolaus e Wylak iusticius Huniadi.

(a) Ib. p. 45.

Reges & principes torpent inertia desudant. Callisto.

(b) Ib. p. 47.

Cæptam ille victoriam promovere nifus.

defensorem dominum Joannem de Huniad ex hac jam vita delapsam XI. mensis hujus ex peste, substituit tamen nobis non impari sibi virum Nicolaum de Wylac, sub cuius dominatu valido & potenti ipse idem Joannes cum quinguo, vel sex equis suam militiam inchoavit. Est namque idem ipse Nicolaus princeps illustris in magnificentia excellens, in consilio providus, in gerendis cautus, virilis animi, in fide fervens, in vestra sanctitatis obedientia humilis, sui honoris emulor, & magni zeli, potens in opere & sermone, qui inter alios principes, prelatos, & barones hujus regni de principioribus reputatur, & de eo gerunt magnam expectationem & famam laudabilem sibi attribunt universi, secundum quod officium in hoc regno hereditarie possidet in banatu. Nunc ergo, pater beatissime, sollicitandi sunt de novo Reges & principes Christiani, dum fornax ebullit, coagulandum est aurum; dum debilis est hostis, & fervor viget in populo Christiano, excitanda sunt arma bellica contra perfidos infideles. Vestra igitur sanctitas jam ad beneplacitum imperet quid agendum: quam dignetur Altissimus conservare Ecclesie sue sanctæ per tempora longiora. Ex Salancken MCCCCLVI. xvii. augusti. De his a beato viro & aliis certior factus Callistus in prædictis literis ad Alanum Cardinalem datis addidit: Nunc ex obitu militis diminutus est exercitus, illic natus ac potentia comes magnificus Nicolaus. Non defecit etiam animo Pontifex, & urgere in infideles bellum non desinit: quod Ludovico Lescases in Galliis oratori hinc literis significavit (a).

Callistus, &c. Nos per mare & terram prosequi sanctam amprissimam contra Turcum, etiam si mortuus sit gloriosus ille miles comes Joannes vatvoda, in continenti provissum est opportune de capitaneis in defesse insequendo perfidos Turcos, videbunt (Christo dante) magnalia, & in brevi; & Reges & principes dormiant: caveant. Ideo & iste senex Papa fere solus portat pondus diei & ætus, & quis catholicus est, qui non clamet ad caelum excitando, operando, juvando. Eiusdem fidei plenæ sunt & firmissimi consilii indices hæc literæ (b) ad Petrum episcopum Albanensem Cardinalem Fuxensem A. S. L. datæ. Dat. &c.

Callistus, &c. Sperandum est quod victoriam inceptam omnipotens Deus feliciter consummabit ad exaltationem glorie sue, & nominis Christiani propagationem, quam fortiter & viriliter per mare & per terram prosequimur utque ad totalem exterminationem damnatæ sectæ Mahumeticæ non solum in Europa, sed in Asia, & recuperatione Terræ sanctæ. Die XIII. octobris MCCCCLVI. Hæc Callistus pio incensu. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

lus studio; quod etiam B. Joanni Capistranensi significavit (c), nec non singularem amorem, quo illum complectebatur: Mentem, inquit, & charitatem nostram erga te, devotionemque, & incredibilem ardorem quem ad destructionem totalem perfidi Turchi & omnium infidelium habemus, eidem, scilicet nuntio, diximus. Et infra: Certa pro Christi fide ut ceptis, dilecte fili, ut coronam debitam valeas reportare.

(c) Ib. p. 16.

B. Joanne e Capistrano lacrimis stimuli additi.

Auxit quoque illum pluribus sacris beneficiis Pontifex ipse (d), & iura atque alias prerogativas, quibus ab sede Apostolica donatus fuerat confirmavit: quo argumento hæc exarata literæ (e).

LIII. Ead. pag.

(e) Lib. 23. p. 87.

Dilecto filio Joanni de Capistrano, ordinis Minorum de observantia nuncupatorum professori, salutem, &c.

Ut uberius consolari valeas populos istos fideles, in quibus gratia verbi tibi coelitus data mirifice ad salutem Christianorum quotidie proficis, tuis in hac parte supplicationibus inclinatis, devotioni tue omnes & singulas spirituales gratias, seu super iis facultates, quas a sede Apostolica usque in presentem diem habuisti & habes quocumque & qualescumque existant, quas hic haberi volumus pro expressis; præsentium serie confirmamus & de novo concedimus. Insuper ut in omnibus casibus etiam sedi prædictæ reservatis quo ad forum conscientie tantum absolvere quoscumque tibi videbitur, injuncta prius pro modo culpe penitentia salvari possis & valeas, eidem tuae devotioni plenam & liberam auctoritate nostra facultatem concedimus & potestatem, te in Domino exhortantes, ut eo arctius in sanctis pro fide operibus tuis perseveres, quo vides ea tibi concedi quibus dono spiritualis gratiæ pascere animas fidelium possis. Dat. Romæ apud S. Mariam majorem anno, &c. millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, sextodecimo kal. octobris pontificatus nostri anno secundo.

Amplissima in- struitur potestate.

Non diu post hæc vitæ superstes fuit B. Joannes, decreverat enim illi coronam immortalitatis Deus pro susceptis impensisque pro Christiana re tot tantisque laboribus, cujus eximia gesta, ac virtutum exempla ab ipso morti proximo præbita Joannes Taliacotianus in literis (f) ad B. Jacobum Picenum datis subjectis verbis describit.

LIV. Pie emoritur.

Reverendo in Christo patri & optimo seniori fratri Jacobo de Marchia ordinis Minorum probatissimo, ac divini verbi prædicatori præclarissimo, &c.

(f) Exp. apud Voading. hoc ann. n. 85.

Beatus iste sanctus, ac fortissimus Dei athleta mirificis, & quidem innumeris operum meritis locupletatus, ut passivum & patientiæ meritis locupletior fieret, divini disponente clementia divina ac gravissimè

M

Graves a B. Capistran. suscepti pro Christo labores.

firmæ infirmitatis est molestia circumfusus. Nec mirum; nam licet senio defectus esset, & a suæ conversionis primordiis cunctis passionum molestiis ferventissime suam corpus exposuisset, ac illud incredibili labore, abstinentia, vigilia, jejuniisque continuo spiritui subdidisset & tenuisset; priusquam tamen crucem assumpsit, & cruciatam prædicandam a summo Pontifice Callisto III. per reverendissimum dominum Cardinalem S. Angeli accepit, tantis passionibus & laboribus hinc inde discurrendo, prædicando, crucefiguando, commouendo se ipsam condidit, dedicavit, ut præ admiratione oculi mentesque omnium in ipsum converterentur. Hinc nonnulli sanctum, alii Apostolum Dei, alii angelum cælitus emissum appellabant. Illo autem tempore, quo immanissimi, atque potentissimi Turcæ castram Nauderalbense obsessum tenuerunt, militarem industriam inducens, in laboribus fortissimus juvenis apparebat: nam cum esset crucefiguatorum rector, dux, atque imperator, ad eumque defendendi castrum ipsum causa præcipue deferretur, nec alteri, quam sibi soli ipsi crucefiguati obtemperarent, numquam quiescebat, labores subibat inestimabiles, modo eques, modo pedes sudoribus plenus, jejunus, infatigabilis, die nocteque per castra Christianorum velociter discurrebat. Si quando, ut cibum sumeret, a sociis alliceretur, agebat: Alium cibum habeo manducare, quem vos nescitis; nam ibi sua mens, suum desiderium, suumque omne studium locaverat, ut Christi fidem posset servare immunem, castrum defendere, Turcas confundere, ac regnum Hungariæ illæsum custodire.

LV. Eius mira abstinentia.

Duos vel tres dies sine cibo transigit.

Cum autem ex necessitate sumere cibum urgeretur, panis durissimus ipsi cibum erat, & mensa nuda humus: non ibi calida ferula, non recens; aut frigidum vinum, non carnes, quas semper abhorruerat, apponebantur, nec varia cibaria parabantur: & licet septuagenarius esset, indigereque, ut moris est senum, liquidi aut calidi cibi, sua mira abstinentiæ virtute superabat. Nam & si semel in die aliis temporibus cibo tenui reficeretur, & in nocte post orationem, & studium brevem caperet somnum, hoc tamen tempore aliquando duos, aliquando tres dies sine alicujus cibi, & poculi adminiculo transigebat, noctes ducebat insomnes. Me adstante coram pluribus audientibus, cum sollicitaret illustrem dominum Joannem de Huniad ad causæ defensionem, dixit quod in septemdecim diebus, & totidem noctibus quibus Turcæ illic steterant, vix septem horas dormierat. Suos socios licet juvenes omnes defatigavit, & laboribus superavit: jam nemo fortium secularium poterat resistere: jam fortissimum, ac velocissimum equum sibi ab eodem domino donatum præ lassitudine mortuum omnes admirabantur. Calores intensissimi, frigo-

ra, sol per diem, luna per noctem, inquietudo continua, assidua occupatio, labor indefessus suæ infirmitatis causa fuere.

In trino etiam conflictu, quo Turcarum potentia tam in aqua, quam in terra succubuit, multo laboriosius solito se fatigavit: ad ipsam namque spectabat in castrum crucefiguatores introducere, ipsos gubernare, ipsis imperare, ipsosque tam intus quam foris ordinare. Hic nomen Jesu altissime proclamando magnificabat: hic non nisi hoc sanctissimum nomen a Christianis invocari jusserat. In his omnibus diebus, quibus se incredibilibus laboribus exposuit, numquam tristis visus est, certam namque judicabat victoriam de Turcis reportandam, quæ cum persuaderetur, ut barbam, quam prolixam ferebat, radi permitteret: Nequamquam agebat, nisi post victoriam me radi permittam. Os suum adeo pulveribus plenum erat, ut replicatis vicibus vix variis remediis adhibitis purgari valebat. Lingua quoque ejus adeo ipsi pulveres tenaciter inhaerant, ut eam cultello radere oporteret. Similiter & palatum præ multis pulveribus nigrum, atque obscurum, & quidem fetens jam devenerat; ex quo nullius cibi, aut poculi, sicut non desiderium, ita nec naturalem saporem degustabat. Pauci quoque præ sua continua occupatione, præque loci ineptitudine nec levare, nec mutari sibi poterant, defluentes sudores minime sudario abstergi valebant.

Nomen Jesu a militibus invocari jubet.

LVI.

Jam cutis ossibus barebat, jam præ nimis solis ardoribus erat nigrescens. Invaluerat tamen tantum martyrii desiderium, ut quamquam esset certus se non per sanguinis effusionem hunc mundum relicturum, flagrabat tamen anxio desiderio vitam suam in ipsis laboribus finire, ut si per seculorum gladio juxta suum intensum desiderium anima non auferretur, martyrii tamen premio non careret. Fuerat quippe sibi in Nurembergensi civitate revelatum, quod in brevi non per martyrium sanguinis, sed per martyrii desiderium in Hungaria vitam finiret. Ipsum divina clementia illæsum servabat, nam neque pericula, neque tempestas Danubii intrepido nocuerant, non bombardæ, non sagittæ, neque scopetta, neque tela Turcarum, quæ undique in eum congeriebantur, ipsum vicinum Turcis in fronte exercitus positum, & in altum super quodam terrarum acervo inter ultimam bombardarum locationem, & Turcas manentem interficere potuerunt. Et quamquam obnium ejus fervorem tamquam signum ad sagittas ante Turcarum oculos maneret modo clamando nomen Jesu, modo oculos, manesque elevando, nullius tamen teli ictum passus est, sed neque ejus elevarum vexillum. In eo verificatum est illud: Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum quoniam cognovit nomen meum. Clamavit ad me, & ego exaudi.

Ostensum illi divinitus genus mortis.

Clamando Jesu nomen primum vexillum efferebat.

Post partam viciorum febri corripitur.

Ex febre cadaverum inquinatus ac.

Decumbentem Jo. Huniadem solatur B. Capistr.

am eum: cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Et licet per illud temporis spatium, quo Turcarum obsidio efferbuerat, pater ipse beatus dictis & multo pluribus laboribus, anxietatibus, occupationibus, variisque passionum molestiis, & angustiis afficeretur nocte illa cum die sequenti, in qua victor exiit tanta ac talia passus est, ut nemo dubitare possit hunc beatissimum virum martyrii corona laureatum.

Post felicem illam victoriam habitam in predicto castrum in die sanctissimæ Magdalene, sexta die mensis augusti, immediate sequenti, cepit beatus pater vi febrium, & variis lassati corporis doloribus in eodem castrum laborare, ac destitui. Quo tempore illic residebat reverendissimus dominus legatus Cardinalis S. Angeli, egrotabatque peste ibidem Illustrissimus dominus Joannes de Huniad, qui postea die xx. ejusdem mensis sue clarissime vitæ diem clausit extremum. Aderat & dominus Joannes episcopus Varadiensis dominus Michael Sylagy ejusdem castrum dignissimus Castellanus, & multi alii Proceres, qui tantum illic factorem ferre non poterant. Nam post ingentem illam stragem ex cadaveribus mortuorum horrenda, abominabilisque molestia invaluit, ut nemo vix esset, qui ex hac non infirmaretur. Ut de me ipso loquar, cum ex mandato domini legati pro mensura castrametationum capiendi ad evitandum factorem per illam magnam planitiem, ubi Turcæ ceciderant, transiendo extra castrum cum Fr. Alexandro de Ragulo eques proficiscerer, tantus me factoris horror invasit, tantique abominatio ex conspectu cadaverum illuc jacentium me absorbit, ut non sine multiplici, & pessimo vomitu vix vivus curvando ad castrum remearem.

LVII.

Jam campus ille magnus nocte feris, dieque rapacissimis, atque innumerabilibus volucris plenus erat. Hæc omnia, Reverende senior, scripsi, tanquam præambula egrotationis beatissimi Patris. Cumque ipse beatus vir Dei sic infirmaretur, ut vix aliquid sumere posset pro sustentatione naturæ, non cessabat fervore fidei plenus ab operibus pietatis, modo cum domino legato, modo cum aliis de fide defendenda, deque Turcis penitus extirpandis sermonem habebat. Visitabat enim dominum Joannem die nocteque baculo sustentatus, suaque visitatione ipsum mirum in modum confortabat, quem omnium qua potuit verborum, efficacia ad bene moriendum induxit. Quem enim beatus pater dilexerat sanum, multo magis diligebat infirmum, adeo, quod licet & ipse infirmus esset & debilis, charitatis, & amicitie officia erga predictum dominum non dimittit. Cum autem molestis sui corporis aceretur doloribus, dicebat cum Apostolo: Cupio dissolvi, & esse cum Christo. Et quamquam, variis per Ann. Eccl. Tom. XXIX.

singula ejus membra pœnalibus angustiis diffusa, in dies corporeis viribus destitueretur, spiritu fortis & fervidus proponebat, ut alter patriarcha Franciscus, pro fide catholica, proque peccatorum conversione ingentia se facturum, sitiens mirum in modum ad martyrii palmam consequendam, miro desiderio ad humilitatis redire primordia, & corpus tantis laboribus consumptum ad pristinas vires pietatis, & ad humilitatis officia revocare studens, verus beati Francisci factus imitator. Cumque ex horrendo fetore, & ex corrupto aere vix omnes illic infirmarentur, suadente domino legato ad locum, qui Symly dicitur, cum ipso se contulit. Ille locus est, ubi crucefiguati ante victoriam convenientes morabantur, & prope quem in Danubio de galeis Turcarum victoria habita fuerat, in quo licet homines prius habitarent, & esset civitas non parva, & incendio tamen Turcarum destructa, immo in villam parvam redacta est, a qua etiam eadem temperate homines a facie Turcarum aufugerant. Hic aliqui tam ex fratribus, quam ex familiaribus domini legati agrotare ceperunt: hic tanta loci incommoditas erat, & ineptitudo, ut si quis vidisset beatum virum, senem, infirmum, debilem, acutissimis febribus laborantem, ac nihil degustantem maxima fuisset admiratione persuasus; nam pro lecto nuda humus, pro cervicali lapis vel lignum, pro stramine tapetum super lapides erat, ac pro tegumento mantellus. Et cum hic locus ob ruinam vetustatis desertus, & undique apertus esset, factus est pater socius murium, serpentium, lacertorum, atque muscarum, noctesque ducebat insomnes, dies in molestia rotius corporis transigebat: Et infra.

Propter factorem loci se confert Symlycum.

Graviora ex loco incommoda patitur.

LVIII.

Licet adhuc variis febribus, & quidem continuis affligeretur, & fatiscenibus membris maximo afficeretur dolore, cum remissus infirmi ac senes soleant vivere, ipse in dies spiritu fortior ac ferventior existeret: missas namque a primordiis suæ infirmitatis aut dicere, aut audire utebatur. Si quando ob debilitatem celebrare, maxime in Vylak, non posset; ad ecclesiam veniens manu alterius lacrymosis oculis devotissime communicabat. Numquam in sua infirmitate divinum dimisit officium. Si quando circa vitæ suæ terminum illud non potuisset exolvere, ipso jubente ac attente audiente coram se illud dici faciebat. Nunquam simul cum fratribus in hac infirmitate, & pro eorum solamine ad mensam communem comedere solebat. Et infra. Transigitum suum longe ante præcivit, ac prælicet & ipse infirmus esset & debilis, charitatem virginis Mariæ oranti revelatum exiit, se omnino ex hac infirmitate mortuorum, quod sæpenumero tam fratribus, quam secularibus viris revelavit. Letabatur nimium, quod deposito corporis onere mun-

Ejus pietas in sacro celebrando vel audiendo.

Tempus mortis divinitus ei ostensum.

Martyrii
desiderio
ardet.

mundum iuberetur relinquere. Maximo de-
num perfundebatur dolore, quod sangui-
nem suum, ac vitam pro Christi amore
non fudisset, dicebatque frequenter: Heu
mihi, heu mihi, quia incolatus meus pro-
longatus fuit; & quia longo meo frustra-
tus sum desiderio. Cum autem quis sibi
diceret: Adhuc forte tuum complebitur
desiderium: alias bis vel ter fuisti oleo
sancto inunctus. Hei mihi, hæc mea ul-
tima infirmitas est, cur hoc mihi negatum
moripro Christo? toties inter infideles in
bello morti expositus, & evasi, ut nunc
tamquam iners in lecto sine gladio mo-
riar persecutoris? Gaudebat tamen termi-
num suæ vitæ advenisse: & licet, ut di-
ctum est alias, sibi fuerat a Domino re-
velatum, se in proximo sine sanguinis effu-
sione moriturum, assidue tamen Deum præ-
cabatur, ut ipse martyrii merito dignus ef-
ficeretur, dabatque pro posse operam, ut
gladiis impiorum occumberet. Sed quod in-
iqui in eum facere non poterant, longa
molestia, atque multiplex infirmitas fecit:
nam per totum mensem septembris, licet ba-
culo sustentatus incederet, tanta eum in-
vasit ægrotudo, ut quisquis in eum respiceret,
præ compassione commoveretur.

LIX.
Invisitur
a Rege
Radislao

Eodem tempore serenissimus Rex Ladisla-
us audita beati patris infirmitate, descenden-
do per Danubium, eum bis cum multis prin-
cipibus, dominis, & prelatis visitavit:
cui pater sic debilis, utcumque valuit, ob-
viam se fecit: sed secunda vice de strato
non valens exurgere, eum in cellulam
venientem ad fidei causam defendendam,
& ad bene beateque vivendum attente com-
monuit, aperiens ei se ex illa infirmitate om-
nimodo moriturum. Quod audiens Rex
maximo mœrore perfusus est, similiter &
barones; & post verba consolatoria ab il-
lo exeuntes, osculata manu, lacrymis om-
nes perfundebantur, ac recedentes alii di-
cebant: O regnum desolatum! Alii: O
nos miseros! quid faciemus sine patre san-
cto? Alii: Magis ab hoc viro solo juva-
bimur, quam ab infinitis millibus arma-
torum; & similia ad invicem sæpius re-
plicabant. Rex autem non solum suam me-
dicum assilere iussit, verum etiam eadem,
& si totum regnum exponi deberet, affi-
rim ministrari præcepit. Sic & dominus
legatus suum medicum cum omnibus neces-
sariis sibi mederi fecit, qui diligentis cura
solertique studio variis remediis dulcibusque
blanditiis eum ab infirmitate relevarè co-
nabantur. Quibus ipse continuo dicebat: Fa-
cite quidquid vultis, dicite quidquid pla-
cet; obediã vobis pro posse; sed hæc
est mea ultima infirmitas, & ex hac me
moriturum proculdubio scitote. Erat ta-
men in eo eadem mentis tranquillitas, idem
servor, eadem devotio, idem zelus fervens
continue ad Dei nominis honorem, & salu-
tem animarum, & Christianæ religionis au-

gmentum. Tanta etiam auctoritas fulgebat
in eo, ut licet sibi mortem cerneret immi-
nentem, infirmos tamen ad eum venientes
aut etiam deductos, sua sacra manu signa-
bat, & quotquot tangebatur, aut sanos, a-
ut melius habentes dimittebat.

Quanta autem sanctitatis fuerit hic vir
beatus, non facile perpendi potest, quod
cum eodem tempore esset sibi nuntiatum
dilectum ac gratum socium suum F. An-
brofium Aquiladum in loco de Adrya, in
extremis laborantem, ac loquela amissa ad
ultimum devenisse, mox illa nocte in stra-
to suo genuflexus cum lacrymis pro eo o-
ravit; & ita factum est, ut illo tempo-
ris momento, quo oratio ab eo fusa est,
mox infirmus quinque milliariis distans re-
stituta loquela, a mortis dominio liber e-
vaserit. Sicut ego ipse eodem mane assumpto
socio ad eundem curvens reperi: nam quem
mortuum jacentem in feretro invenire cre-
didi, manducantem, & incolamem vidi.
O vere beatum virum! ad mortem ipse
properabat, & tamen tam præsentis, quam
absentes tangendo aut orando a languori-
bus & a mortis vinculis liberabat. Quo
tempore rediit ad eum venerabilis ille Hiero-
nymus Urinensis, omni religiofitate & li-
terarum sufficientia præclarus, sanus quidem
& integer, & cum eodem tempore terti-
um febre ego ipse laborarem, debilitate in-
cederem, charitate plenus me ad eundem lo-
cum transiit. Sed cum non libenter e-
um dimitterem, non quod ego eum non
crederem moriturum ex illa infirmitate,
sed quod timerem me ab illo absenti-
moriturum, pius pater mihi ait: Vade se-
curus, quia cum vitæ meæ vicinus ter-
minus advenerit, ut revocabo. O piissi-
mum virum! quis te non flect, & quis te
non desideret? quis tuæ pietatis ac cha-
ritatis viscera poterit oblivisci? Heu mi-
hi miserissimo, heu mihi ingrato, heu mihi
peccatori, licet enim ab ipsius beati patris
conversionis initio, alii multa & quodam-
modo infinita miranda opera suis meritis
suisque precibus a divina clementia facta
conspexerint, mea tamen parvitas in par-
vo temporis curricula multa ad Dei glo-
riam, divina disponente voluntate, vidit,
quæ omnia sua opera gloriosa approbant,
& confirmant, & cum his paucis vitæ die-
bus proficere deberem, adeo deficio, quod
proprie salutis videor oblitisci. Spes tamen
mea est Deus, qui neminem ad se euntem ab-
jicit aut confundit.

Cum autem beatus pater scit tam me,
quam prædictum Ambrosium recuperasse cor-
poris sanitatem, & jam suæ mortis diem
cerneret adfuturam, ex dicto loco de Achya
in festo Seraphici patris Francisci ad se
nos vocavit, quo tempore literas receperat
ex Italia multa sibi grata continentes. In-
ter quas quidem literas erant illæ suavis-
simæ, & admiratione refertæ venerabilis pa-

LX.
Eger æ-
grotos
divinitus
sanat.

Multa
patrat in
racula.

Auctor
eorum t-
illis ocu-
latus.

De morte
& mira-
culis a
Philippo
Aquilano
editis sit
certior.

patris F. Bernardini Aquilani, tunc pro-
vincia S. Bernardini dignissimi vicarii,
continentes felicem obitum, & quamplura
mirabilia opera post ipsum obitum patris
fratris Philippi Aquilani, qui de mense maii
proximo præcedentis in civitate Sulmonæ
feliciter migravit ad Christum. Hæc qui-
dem literas præ amoris ac devotionis dul-
cedine modo legebat, modo osculabatur, modo
legi & exponi tam populo, quam clero fa-
ciebat. Nonnullis etiam nobilibus provin-
ciarum illarum copiam mitti iussit, nec un-
quam illas legebat, quin lacrymis perfun-
deretur, dicens: Heu mihi, quia incolatus
meus prolongatus est. Hunc beatum fra-
trem licet multis laudum præconiis ipse pius
pater efferret, hoc tamen singulare de eo mi-
hi secreta dicebat: Multa sibi merita F.
Philippus cumulavit, præcipue ob fidem
& continuam custodiam castitatis, & vi-
toriam, quam obtinuerat de bello carnis;
fuerat enim, quoad vixit, miro modo si-
mulo carnis pulsatus, de quo, divina gra-
tia adjuvante victor evaserat, Deus enim
non hominem, qui carnis illecebras patitur,
abhorret, sed eum, qui desideria carnis se-
quitur & suæ voluntatis.

Non in-
vitus Deo
qui carnis
illecebras
patitur
sed qui se-
quitur.

LXI.

Maxima
in eo san-
ctitatis
signa.

Facta dignissima preparatione mihi ge-
neraliter ac specialiter tanta contritione
tantaque tenaci memoria confessus est, ut
non præterita, sed præsentia, immo præ-
oculis suæ minutissima delicta habuisse vi-
deretur. O quis vidisset hunc beatum vi-
rum omni sanctitate præclaram, senem se-
ptuagenarium, solum eadem aridis ossibus
coherentem, diutina infirmitate tabescen-
tem, cuius corpus tam labore, quam mo-
lestia jam collapsum erat, genuflexum at-
que prostratum manibus junctis, capite dis-
cooperto tundere pectus, continuaque lacry-
mas effundere! O quis audisset eum etiam
minuta queque memorantem, singulaque com-
missa pariter & omnia tam ardenti intel-
lectu, tamque efficaci voce & verbo coram
Deo cum omnibus & singulis circumstan-
tiis sacramentaliter recitantem! Quem cum
ex compassione ad sedendum invitarem &
quodammodo astringere vellem, nullo pa-
cto hoc se facturum asebatur: eratque tam
humilis accusator sui, ut alter David in
sua confessione videretur. Sed testor Deum
& cunctos angelos ejus, quod licet se ma-
ximam peccatorem existimaret, nullius ta-
men mœæ mortalis aculeo post religionis in-
gressum pungebatur, neque eum aliqua mor-
talis culpa sedaverat: hoc tamen maxime
dolebat, eum pro Christo non fuisse marty-
rium consecutum, nec plura egisse, que per
eum ad honorem Dei & salutem animarum
feri potuissent; cum in veritate per qua-
draginta annos, ex quibus Deo servire ce-
pit, tanta per eum in diversis mundi cli-
matibus, Deo favente, facta sunt, ut post
Apostolos similem illi non legamus: & quam-
quam nullius penitentia, nulliusque abso-

lutionis beneficio indigeret, voluit tamen Summa e-
accepta penitentia salvari sibi etiam tam jus animi
demissio.
munus impendi. Ego autem præ lacrymis
vix id perficere poteram, nec peccatis plu-
nus sanctum verticem tangere audebam.
Hæc in crastino dicti festi fiebant: qua
confessione peracta, in eodem loco, videli-
cet in terra orationi se dedit, & quidem
supplex & prostratus parans se ad commu-
nionem. Et infra.

Fratres omnes, qui erant circiter tri-
ginta, veniunt cum sacratissimo corpore Do-
mini & cum sacramento extreme unctionis,
quibus pater aliis sustentatus obviam re-
verenter processit, dicendo: Domine non
sum dignus, ut intres sub testum meum,
& sæpius replicando similia non sine la-
crymis abundantissimis. Quibus sacramentis
locatis in mensa, antequam amplius procedere-
tur, iterum pater sanctus genuflexus, di-
xit culpam suam, petiit veniam, rogavit
ut tantis sacramentis dignus efficeretur:
petiit pro se orari, dixitque in proximo vita
terminum imminere, & ex hoc postulavit,
ut datis sibi sacramentis dicerent officium
commendationis animæ usque ad: Proficif-
cere anima Christiana de hoc mundo; ad-
dens: Cum fuero in agone mortis, vel
cum me sensero ad extremum vitæ deve-
nire, vos faciam advocari. Demum pro-
fundo adorans sacramentum Eucharistia in-
lacrymas resolvitur flatu amarissimo, nunc
se cum cruce signat, nunc crucem oscula-
tur, nunc os, nunc pectus debili manu con-
tundit, nunc etiam sacramento, nunc cruci
loquebatur, peccatorem se maximum accu-
sans. Et infra. Post hæc veniatur ad sa-
cramentum extreme unctionis, quod mira
& quidem incredibili reverentia, humilitate
profundissima abundantia lacrymarum ef-
fusione ac composita corporis aptitudine re-
cepit: nam præmissa solita confessione, &
cruce pluries amplexata atque desculata,
ac sibi a compluribus fratrum absolutionum
beneficiis impensis tantæ sanctitatis visus
est, ut nihil supra. Pluribus interjectis ad-
dit auctor virum sanctum in extremo illo
mortis discrimine sanctos progressus rei
Christianæ comprecaturam.

Non paucis lacrymis irrigatus erigens
se utcumque poterat Christianitati benedixit,
cui maxime compatiebatur, videbat enim
sibi multa mala imminere, quod sæpius di-
xerat: videbat & regnum Hungariæ mul-
ta pericula incursum, illis tamen miro
cordis desiderio benedixit, junctisque ma-
nibus orabat ad Dominum, ut sancta fi-
des catholica servaretur immunit. Inter-
jectis pluribus tradit illum prophetia spi-
ritu divinitus afflatum plura prædixisse
in vita; morti tamen proximum hæc in-
ter alia prænucciasse.

Prædixit, cum de Bobemia loqueretur,
post mortem suam nonnulla loca inter illos
be-

LXII.

Sacra-
mentis ri-
te com-
municus.

Prædic-
Hungari-
am in
maxima
pericula
adducen-
dam.

LXIII.
Multos
Hustitas
ad sinum
ecclæsiæ
redituros.

Partem Christiani imperii occupandam a Turcis. Magnam Hungariae excidium praenuntiavit.

Comiti Ciliae infidias imminentes.

LXIV. Quo die obierit.

Post mortem celestibus claris miraculis.

Duo mortui ab eo ad vitam revocati.

(a) Voad. hoc ann. n. 13.

haereticos capiendos & multos Hussitarum ab haeresi convertendos. Praedixit omnes socios tunc infirmos, se moriente convalescitur. Praedixit familiam nostram tunc bulgam Callisti servantem ad bullas Eugenii, quibus nimirum formula disciplinae Franciscanae descripta erat, redituram. Praedixit fratres Hungaros solum propter bullam Callisti a familia discessuros: laudabat tamen bullam Callisti. Plangebat amarissime excidium Christianae religionis, plangebat & inertiam Christianorum. Praedixit partem Christianitatis a Turcis occupandam: & compatiens regno Hungariae saepius dicebat: Vix regno Hungariae. Praedixit quendam suum socium a familia separandum, & ad episcopatus dignitatem assumendum: iste fuit Alexander de Ragusa, qui licet tunc ab hoc proposito esset alienus, factus est, & nunc etiam est episcopus Scardonensis. Praedixit illustri domino comiti Ciliae, quod caveret sibi, quod non faciens, fuit interfectus a domino Ladislao filio illustris domini Joannis de Hungaria in castro Nanderabensi. Demum post alia vaticinia addita de obitu, deque miraculis ad ejus sepulchrum editis subdit.

Transiit hic beatissimus pater anno Domini MCDLVI. die autem XXIII. octobris hora vigesima prima die februario sepultus & humatus feria sexta proxime sequenti. Post ejus transitum illic coepit coruscare miraculis adeo, ut ad ejus sepulchrum tanquam ad sepulchrum Apostoli undique populi confluant: nec mirum, nam per merita istius sancti post suum obitum varia febris, varique dolores, & diversae infirmitates fugatae, patientes sanguinis fluxum, apostemata, plagas, & ulcera curati, ruptii & morbo caduco laborantes, paralytici, aridi, contracti, hydropici, obsessi, amentes, claudi, surdi, caeci, & muti liberati sunt: mulieres a periculo partus liberatae facilitatem pariendi habuerunt: multi etiam liberati sunt a variis periculis & damnis, nonnulli a periculo mortis: agonizantes & in extremo laborantes mox sani evaserunt, & (quod his omnibus majus est) duo mortui ad merita ipsius sancti vivificati sunt, & vivunt utriusque, quinque etiam penes mortui, aut visitato sepulchro, aut emisso voto, per suos apertissime per hunc beatum virum suscitati sunt: quadam miracula tam in Hungaria quam in Italia divina clementia per merita hujus sancti viri operata est, &c. valeat vestra paternitas, & faciat videre canonizationem praefati beati patris. Ex Florentia MCDLVI. die x. februarii. Haecenus Joannes Taliacotianus ad B. Jacobum Picentem, quem in locum Joannis e Capistrano ad provehendam sacram expeditionem a Callisto fuisse subrogatum proximo anno dicitur. Rogarunt saepius plures Reges Romanos Pontifices, ut eundem B. Joannem Capistranensem (a) in fan-

torum numero reponeret, habitumque de Decretis illi beatorum hunc. (b) Ext. de eo de-cret. apud eund. n. 120. (c) Ext. ib. n. 122.

Hoc tempore funesta erat Christianorum, qui vel in Turcico imperio, vel in Aegyptiaco debebant, conditio; cum enim ab infidelibus acerbè vexarentur, etiam a Christianis, qui in barbarorum terras repentina excursione irrumpebant, gravibus magnisque incommodis afficiebantur, vel si ad Christiani imperii loca diverterent, ut hostes in servitutum adducebantur: quorum miseris Pontifex, lata anathematis sententia in orientales Christianos (a) vivere, vel de illis praedas agere Latinos vetuit (d).

Ad futuram rei memoriam. Illud reputantes non tam Christiana religioni detestabile, quam Deo odiosum, quod Christiani nominis vocabula insignant in fratres suos cum eis in una fide & uno baptismo, in uno Ecclesiae corpore adhaerent, praesertim eos, qui in inimicorum crucis Christi ditionibus commorantur, persecutionis gladio absque justa causa delati sunt, & ens in continua afflictione positos amplioris afflictionis immanitate consumunt, quibus potius omni humanitatis gratia & charitatis & pietatis affectibus adesse debeant, ex officii nostri urgemur debito ut adversus talia perpetrantes vigorem exercemus ultricis justitiae, & illi adjiciamus debita executionis praesidium, quo commissi corrigantur, & interdictum audacia quibuslibet similia impofterum committendi: illos vero, qui dictos Christianos ab eorum infidelium ditione diverterent humanitatis & charitatis beneficiis prosequuntur, dignos reputamus impendis & remunerationibus spiritualium gratiarum. Sane lamentabilis multorum querela nostrum nuper turbavit auditum, amaricavit & mentem, quod nonnulli iniquitatis filii, a quorum oculis timor Domini abscissit, dum in orientales partes suis navigiis declinant, in Christianos in eisdem partibus magni & Turci & soldani Babyloniae ditioni subiectos commorantes, & aliquando ad Christianorum loca pro suis salvandis animabus diverterent, mox in servitutum redigunt, ac in servos vendunt, nec non bona, si qua tenuerint, vel habuerint, depradantur, & in praedam asportant. Nos igitur hujusmodi excessus sub silentio pertransire nequeunt, nec impunitatis exemplum periculosus in alios derivetur, & delinquentium voluntas laxior

LXV. Fucula Christianorum conditio.

(d) Lib. 23. p. 92.

In oriente non a Turcis modo, sed ab aliis Christianis opprelli.

Anathemate percussis qui eos ceperint vel spoliarint.

fiat ad peccandam, omnes & singulos, sive sint piratae, sive corsarii, aut latrunculi marini, sive alii pro mercantiis exercendis aut ex quibusvis aliis causis ubilibet navigantes, qui Christianos in quibusvis infidelium ditionibus commorantes, seu ad Christianorum loca diverterent captiunt, & in servitutum redigunt, ac in servos vendunt, eosque depradantur, ut praefertur, ex parte Dei omnipotentis auctoritate Petri & Pauli Apostolorum atque nostra praesentium serie excommunicamus, & anathematizamus, non obstantibus, &c. Dat. Romae apud S. Mariam majorem anno, &c. millesimo quadragesimo quinquagesimo sexto kal. octobris pontificatus nostri anno 11.

Periculit etiam Callistus tuenda augendaque rei Christianae pio studio incitatus anathemate (a) illos, qui arma & commentus Afris, Babyloniis, vel Granaten-sibus invehebant: tum eos qui coitiones induciae cum infidelibus Granatae pacificebantur, inficio vel repugnante Henrico Castellae Rege, qui turpe illud Hispaniarum opprobrium delere moliebatur. Sacris etiam interdicti, qui inter Henricum Regem ac proceres discordias ferere vel augere annitebantur, & conventus foederave inibant inter se, non sine regiae dignitatis labe & damno, praesertim cum ex ea re bellum sacrum in Mauros retardari dissolvique posset, maximo Christiani nominis detrimentum. Praeterea cum nonnulli jura & vestigalia regia, & etiam urbes, oppida, arces, ac praedia occuparent, atque ita extenuato avario, consuete regio imminuit, religiosam in barbaros militiam profitentibus stipendia persolveri non poterant, nec sacra expeditio confici, Pontifex eisdem regii juris invasores, ut rem Christianam gravi afficerent damno, fidelium consortio abegit (b).

Repressit praeterea Judaeorum perfidiam, qui benignitate principum abusi, ac pontificia decreta in sensus pravos detorquentes: Christianos inficiebant (c): atque adeo prohibuit Christianos cum Judaeis & Saracenis convivio accumbere, vel ingredi balnea, versari in eadem domo, seu curandis agritudinibus eos adhibere, tum etiam Judaeos & Saracenos dignitatibus, magistratibus, muneribusve publicis praefici vetuit, pluraque alia cavit, quae in subiecta sanctione continentur.

Ad perpetuam rei memoriam. Si ad reprimendos transgressorum excessus nostra nimium mansuetudo lenteat, eorum temeritas sit proclivior ad peccandum, & impunitatis exemplum in alios derivatur: propter quod ad apostolicum nostrum spectat officium, etiam furiam innovationum priorum sic debitam executionem adhibere, justitiae, quod ea, quae in divina maiestatis offensam, pernitiosumque exemplum

LXVI. Et ii qui arma Christi hostibus inveherent. (a) Lib. 23. p. 120.

(b) Ibid. LXVII. (c) Lib. 8. p. 215. Et qui Judaeos medicos accerent.

fideliu & scandalum cedere dignoscuntur, ne deteriora producant, submovere, & committendorum impofterum audaciam interdicere procuremus. Dudum siquidem felicitis recordationis Eugenius IV. primo, & deinde Nicolaus V. Romani Pontifices praedecessores nostri ex certis rationabilibus causis tunc expressis, omnia & singula per eos, vel alios praedecessores nostros Judaeis in quibuscunque dominis & terris commorantibus concessa privilegia, concessionem, & indulta, ad terminos juris communis dumtaxat reduxerunt, nec ulterius operari, aut extendi, vel interpretationem ultimam pati posse, per diversas literas suas declaraverunt. Postmodum vero ad nostram audientiam, non sine cordis amaritudine, iterato deducto, quod quamquam per ipsos praedecessores nostros fuisset, ut praemittitur, declaratum: ipsi tamen Judaei a tramite justitiae continuo oberrantes concessionibus, privilegiis, & indultis hujusmodi adeo abutuntur, quod ea, quae honestis suadentibus causis, ad salubres & bonos effectus eis gratiose concessa fuerant, depravantes, & ad eorum perverfas passiones accommodantes, multa & diversa turpia & inhonesta illorum praetextu committunt, ex quibus fides, & mansuetudo Christiana laeditur, & in mentibus fidelium scandalum generatur. Et licet sacrorum canonum instituta caveantur exprobrasse, quid Judaeis ipsis liceat, quidve fuerit interdictum, nihilominus Judaei praedicti & Saraceni, tam in Italia, quam aliis diversis mundi partibus inter Christicolos commorantes, propriis affectibus & antiquorum perfidiae incumbentes, dum constitutionum, decretorum, & decretalium epistoliarum hujusmodi sensum legitimum ad sua vota non habent, ut illis illudere valeant, adulterinis depravant sensibus, & expositionibus perverfis obfuscant, veteremque ipsorum malitiam & temeritatem in Christianos propagare & continuare, ac in dies eorum nequitia presumptuosius uti non verentur, in maximum Christianae fidei vitium, animarum quoque fidelium periculum pariter & facturam; nos, ut Judaei, Saraceni praedicti, ac illorum fautores impii Christiani, poenarum impositionibus territi, vereantur in antea in eorum pernitiosos ausus relabi, & Christianos in sua persistentes fidelitate constanter non habeant propter illorum claudicare perfidiam, remediis, quibus possumus, prout ex debito pastoralis officii tenemur, praecavere cupientes, ad orthodoxae fidei corroborationem, & exaltationem, praesentis perpetuo valiturae, & irrefragabiliter observanda constitutionis edicto, auctoritate apostolica, omnia & singula decreta, constitutiones, & decretales epistolae praedictae, quorum omnium tenores de verbo ad verbum praesentibus haberi volumus pro insertis, inno-

Ut Judaei & Saraceni Christiana benignitate sint abusi.

Verita cum Judæis cohabitatio & convictus.

omnes & singuli Judæi & Saraceni cuiuscumque sexus, & ætatis, vel conditionis, distinctum habitum ac notoria signa, per que a Christianis cognosci possint, ubique deferant, & si secus fecerint, puniantur. Cum Saracenis non habitent, sed separatim, & seorsum degant, a Christianis insuper usuras nullatenus extorquere præsumant, extortas vero illis, a quibus eas extorserint, si supersint & appareant, sine difficultate aut dilatione aliqua restituant, alioquin illis non apparentibus, & in remotis agentibus, omnes & singula pecuniarum summa ex huiusmodi usuris extorta, in expeditionem sanctissimam contra Turcos, aut alios Christiani nominis inimicos penitus convertantur. Et insuper, ut tam Christianifideles, quam Judæi & Saraceni in Italia & aliis mundi partibus inter Christianos, ut præmittitur, commorantes presentes & futuri ad decretorum & decretalium epistolarum, ac prædictarum & presentis nostræ constitutionis huiusmodi observationem omnimodam noverint efficaciter se teneri, nec vigore, seu prætextu quorumvis privilegiorum, exemptionum, libertatum, immunitatum, concessionum, & indulgentiarum, eis quomodolibet & a quibuslibet concessorum, ab observatione prædicta valeant aliquatenus setueri, omnia & singula privilegia, exemptiones, libertates, immunitates, concessionem, & indulgentiam per felicis recordationis Martinum Papam V. seu Eugenium ac Nicolaum præfatos, ceterosque prædecessores nostros Romanos Pontifices & alios quoscumque, tam regibus & principibus, quam communitatibus civitatum, & universitatibus, & quibuscumque dominis locorum, seu aliis quibusvis fidelibus, ac eisdem Judæis, & Saracenis in specie vel in genere sub quibuslibet verborum formis etiam motu proprio, & sub quacumque forma vel expressione verborum, etiam derogatoriorum, contra præmissa vel eorum aliquod quomodolibet facta vel concessa, qua omnia similiter presentibus haberi volumus pro insertis; nec non quæcumque inde secuta, eadem auctoritate cassamus, revocamus, & annullamus, ac nullius decernimus existere roboris vel momenti.

Judæi quoque & Saraceni non possint esse arrendatores, collectores, conductores, seu locatores fructuum, honorum, vel rerum Christianorum, seu eorum computatores, procuratores, œconomi, negotiorum gestores, negotiatores, mediatores, proxenetæ, concordatores sponfalium, vel matrimoniorum tractatores, obstetrices, seu in domibus aut bonis Christianorum aliquid opus exercere, vel cum Christianis societatem, officium, aut administrationem in aliqua communione, vel arte seu artificio habere; ac nullus Christianus Judæis vel eorum congregationi, seu Saracenis in testamento, aut ultima voluntate aliquid relinquere possit vel legare. Judæi quoque synagogas novas erigere aut construi facere non audeant, sed antiquas dumtaxat, non tamen ampliores, seu pretiosiores solito reficere valeant, & in lamentationum ac dominicæ passionis diebus per loca publica seu publice non transeant vel incedant, nec ostia vel fenestras teneant apertas, & ipsi Judæi ac Saraceni ad solvendum quæcumque de quibusvis rebus & bonis decimas astringi & compelli, ac contra eos, in quibusvis casibus Christiani testes esse possint: sed Judæorum & Saracenorum contra Christianos in nullo casu testimonium valeat, & apud Christianos iudices, & communes dumtaxat, non autem apud Christianos iudices pro eis specialiter deputatos, nec eorum seniores Judæi & Saraceni in quibuscumque causis agant & conveniantur. Nec possint Judæi & Saraceni nutricem, vel familiarem, aut servitorem utriusque sexus Christianum in domo tenere, nec etiam Christiani in sabbatis seu Judæorum festivitatis, Judæis ipsi ignem accendere, vel cibum, aut panem, seu quodcumque opus servile ad decorem, cultus festivitatem eorundem quomodolibet exhibeant vel servitium, aut obsequium aliquid præstent vel impendant.

Seculares quoque iudices Christiani Judæos vel Saracenos Deum aut gloriosam beatam Mariam virginem ejus genitricem, vel aliquos sanctos blasphemantes, aut in hoc quomodolibet delinquentes, pecuniaria, vel alia graviore, de qua eis videbitur, poena puniant, & corripiant. Nec non o-

LXVIII. Blasphemi Judæi & Saraceni merito poena iusti affici.

omnes & singuli Judæi & Saraceni cuiuscumque sexus, & ætatis, vel conditionis, distinctum habitum ac notoria signa, per que a Christianis cognosci possint, ubique deferant, & si secus fecerint, puniantur. Cum Saracenis non habitent, sed separatim, & seorsum degant, a Christianis insuper usuras nullatenus extorquere præsumant, extortas vero illis, a quibus eas extorserint, si supersint & appareant, sine difficultate aut dilatione aliqua restituant, alioquin illis non apparentibus, & in remotis agentibus, omnes & singula pecuniarum summa ex huiusmodi usuris extorta, in expeditionem sanctissimam contra Turcos, aut alios Christiani nominis inimicos penitus convertantur. Et insuper, ut tam Christianifideles, quam Judæi & Saraceni in Italia & aliis mundi partibus inter Christianos, ut præmittitur, commorantes presentes & futuri ad decretorum & decretalium epistolarum, ac prædictarum & presentis nostræ constitutionis huiusmodi observationem omnimodam noverint efficaciter se teneri, nec vigore, seu prætextu quorumvis privilegiorum, exemptionum, libertatum, immunitatum, concessionum, & indulgentiarum, eis quomodolibet & a quibuslibet concessorum, ab observatione prædicta valeant aliquatenus setueri, omnia & singula privilegia, exemptiones, libertates, immunitates, concessionem, & indulgentiam per felicis recordationis Martinum Papam V. seu Eugenium ac Nicolaum præfatos, ceterosque prædecessores nostros Romanos Pontifices & alios quoscumque, tam regibus & principibus, quam communitatibus civitatum, & universitatibus, & quibuscumque dominis locorum, seu aliis quibusvis fidelibus, ac eisdem Judæis, & Saracenis in specie vel in genere sub quibuslibet verborum formis etiam motu proprio, & sub quacumque forma vel expressione verborum, etiam derogatoriorum, contra præmissa vel eorum aliquod quomodolibet facta vel concessa, qua omnia similiter presentibus haberi volumus pro insertis; nec non quæcumque inde secuta, eadem auctoritate cassamus, revocamus, & annullamus, ac nullius decernimus existere roboris vel momenti.

Præterea universos & singulos venerabiles fratres nostros patriarchas, primates, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios principes, dominos temporales, capitaneos, barones, milites, nobiles, communitates civitatum, universitatum, locorum & ceteros quoscumque Christi fideles ecclesiasticos & seculares, in præfatis Italia & aliis mundi partibus, ut præmittitur, commorantes, cuiuscumque status, gradus, vel conditionis fuerint, obsecramus in Domino & per asperionem sanguinis domini nostri Jesu Christi exhortamur, esque in remissionem suorum peccaminum iungimus, & ut

Judices pontifici decreta servand obstricti.

ut ipsi decreta, decretales epistolas, & constitutiones prædicta observent, & per eorum tam Christianos, quam Judæos & Saracenos subditos faciant inviolabiliter observari. Et nihilominus eisdem utriusque sexus, quatenus infra quatuordecim dierum spatium a die publicationis presentium in loco, in quo ipsi degunt, faciendæ computandum, omnia & singula decreta, decretales epistolas, & constitutiones prædicta, ac in illis, & in presentis nostræ constitutionis literis contenta observare incipiant, & observari faciant cum effectu, nec de cetero ullo unquam tempore contra præmissa, vel aliquod præmissorum, in toto vel in parte, per se vel alium seu alios quovis quæsto colore, directe vel indirecte, venire facere, seu aliter attentare audeant vel præsumant; alioquin lapsis diebus eisdem, Judæi vel Saraceni qui mandato, præcepto, & literis huiusmodi resistere præsumperint, & cum effectu non paruerint, privationis seu amissionis omnium honorum suorum mobilium & immobilium penam incurvant, quæ quidem bona, vel eorum pretium per executores, seu executores nostros ad hoc specialiter deputatos, sive pro tempore deputandos, in opus huiusmodi sanctissima expeditionis ac reipublicæ Christianorum utilitate converti volumus, & harum serie auctoritate prædicta exponi mandamus. Nalli ergo &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDXLVI. v. kal. Junii pontificatus nostri anno secundo.

LXIX.

Huffita admittit in Bohemia regni pontifici.

(a) Lib. brev. p. 17.

Admoniti diebrati ut pium confitentur.

et discrepare, sed potius de necessitate salutis oportet eam ab omnibus revereri & honorari: & quoniam propter clarissimam scientiæ & reputationis magistri Joannis Rokycina cupimus eum vehementer a Mittat nos videre, ut cum ipso & aliis oratoribus dicti regni unionem & reductionem huiusmodi tractare possimus, hortamur tuam nobilitatem, ut omnino operam det, quod dictus magister Joannes una cum dictis oratoribus, ad nos veniat prout ipse venturum se pollicitus est, ut ad laudem Dei, & exaltationem fidei Christianæ optima concordia & unio stabilietur. Dat. &c. Decretam fuisse proximo anno a Ladillao Rege Bohemæ & Hungariæ legationem ad Callistum ad controversias de religione dirimendas, regnumque Bohemicum Romanæ ecclesiæ conjungendum, tradunt Aeneas Sylvius (b) & Joannes Coeleus (c). Ut vero post Ladillai immaturam mortem Georgius Rokyzana operam sceptrum Bohemicum corripuerit, inferius dicitur.

Edidit hoc eodem anno præter prædictas plures alias sanctiones Callistus (d), ac ne aliquis in sacris concionibus in facello pontificio habendis indignum quid temere effunderet, cavet (e) ne quis inconsulto magistro palatii apostolici suggestum in eo confunderet, ni prius orationem habendam illi ostendisset, eaque emendasset quæ fuissent censura notata.

Ad futuram rei memoriam. Licet ubilibet ad seminanda verbum dominicum, apostolica sedes decreverit operarios fore ex omni religione viros idoneos assumendos, illud tamen in alma palatii apostolici capella, in qua ad Romanum Pontificem undique ex diversis mundi nationibus confluentes viri famossissimi edulo conveniunt, & in qua veluti ex Christiana sapientiæ & eloquentiæ fonte quavis doctrina imbibitur, eo studiosus & accuratius agi voluit, quo universus orbis ea, que apud sedem ipsam aguntur, tamquam præclarissimum quoddam salubris eruditionis intuetur exemplar, & quo periculosus foret si in dominica traditione quantumlibet exiguus asseveretur error, quam sedes ipsa sinceram, & puram, sine ruga vel macula, fidelibus toto orbe ministrare procurat. Hac igitur consideratione moti, nonnullorum Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum, qui inter alia statuerant, & injunxerunt, ut nullus in eadem capella, sermonem verbi domini habere præsumeret, nisi prius a magistro dicti palatii pro tempore existente examinatus & correctus, ac pro idoneo iudicatus foret, vestigiis inhaerentes, ac periculosus, que propter ignorantiam, vel temeritatem quorundam, qui non subacto examine, huiusmodi sermones ipsos in eadem

Mittat nos videre, ut cum ipso & aliis oratoribus dicti regni unionem & reductionem huiusmodi tractare possimus, hortamur tuam nobilitatem, ut omnino operam det, quod dictus magister Joannes una cum dictis oratoribus, ad nos veniat prout ipse venturum se pollicitus est, ut ad laudem Dei, & exaltationem fidei Christianæ optima concordia & unio stabilietur. Dat. &c. Decretam fuisse proximo anno a Ladillao Rege Bohemæ & Hungariæ legationem ad Callistum ad controversias de religione dirimendas, regnumque Bohemicum Romanæ ecclesiæ conjungendum, tradunt Aeneas Sylvius (b) & Joannes Coeleus (c). Ut vero post Ladillai immaturam mortem Georgius Rokyzana operam sceptrum Bohemicum corripuerit, inferius dicitur.

(b) En. Sylv. hist. Bohem. c. 69. (c) Coch. hist. Eluss. l. 11. Callisti sanctio ne quid temere pro concione coram Pontifice dicitur. LXX. (d) Lib. p. 275. l. 7. p. 215. p. 224. l. 8. p. 288. (e) p. 114. que ext. & in bull. (e) L. 10. p. 176.

Georgio Podzebrad regni Bohemia gubernatori.

Non minori desiderio cupimus errantium & discrepantium in regno Bohemia reductionem ad nostram & sedis Apostolicæ gratiam & obedientiam, quam pessimorum Turcorum desolationem: dolemus enim & vehementer angimur, quod in tanto regno, quantum illud est, error aliquis pullulet ad quarum rerum extirpationem, ejus nos sumper cupidissimi sumus & sumus hortamur nobilitatem tuam, ut laudabile propositum executioni mandes: & nos sedemque prædictam intueri, a quibus unumquemque Ann. Eccl. Tom. XXIX.

capella nonnunquam proferre temere præsumperunt, facile possent emergere. Præsentis constitutionis edito occurrere cupientes, auctoritate apostolica, & ex certa scientia statuimus & ordinamus, quod nullos de cetero cuiuscumque præminentia, gradus, ordinis, vel dignitatis existant [venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus dumtaxat exceptis] sermonem in eadem capella præsumat habere, nisi illud sibi a dicto filio fratre Jacobo Egidii ordinis Prædicatorum Sacrae theologiae professore moderno, & pro tempore existente magistro sacri palatii fuerit ante commissum, ipsaque sermo ab eodem magistro prævisus, accuratus, examinatus, & si opus extiterit, ante correctus & emendatus, ac sufficiens, ut in conspectu Romani Pontificis haberi valeat, reputatus; ille vero, cui hoc commissum fuerit, ut præfertur, neminem possit loco sui, sine ipsius magistri petita & habita licentia subrogare. Magister autem præfatus in cuius numeris super hoc cura dicti pontificis requiescit, in huiusmodi sermonibus, ea quæ ad integritatem fidei orthodoxæ, salubritatem doctrinæ, & omnium revocationem scandalorum pertinent, nec non ad fastidiosæ prolixitatis moderamen diligenter intendat. Si quis vero tantum de se ipso præsumeret, ut correctionem huiusmodi humiliter forte recipere recusaret, ex tunc liceat eidem magistro sermonem ipsum alteri, nisi illud temporis angustia prohiberet committere: alioquin sermonem eundem pro ea die, si sibi videatur, prohibere. Quod si forte quisquam ita temerarius fuerit, ut illud, in quo correctus ab eodem magistro existerit, in dicta capella, sermocinando malitiosè enunciare præsumperit, ex tunc ad amplius in dicta capella perorandum indignus censetur, ac excommunicationis sententiæ se subiacere noverit eo ipso; & nihilominus ab eodem magistro publice etiam nostro in conspectu acriter arguatur. Sacrista autem, vel subsacrista, nec non magistri & clerici ceremoniarum de huiusmodi sermonibus agendis vel non agendis, si prouocandi non aliter se, nisi quantum eis per magistrum præfatum injunctum fuerit, quomodolibet intromittant. Volumus autem quod ipse magister, quoties ipsum ab eadem capella infirmitate aut alio impedimento legitimo abesse contigerit, substituendi ibidem alium loco sui liberam habeat vigore præsentium facultatem, non obstantibus in contrarium facientibus quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDLVI. id. novembris pontificatus nostri anno II.

LXXI.

Auctum est hoc anno a Callisto Cardinalium collegium atque in primis mense februario Rodericus ipsius nepos, qui postea pontificatum Alexandri VI. sibi no-

mine indito gessit Cardinalium numero adjectus (a) est, & diaconus S. Nicolai in carcere Tulliano creatus, de qua dignitate ipsi collata diploma editum x. Kal. martii: ex literis vero pontificis emendes Alfonso Ciaconium, qui hanc creationem ad xiv. kal. octobris retulit, ni forte de ritu in pileo conferendo observato loquutus sit: emendandus quoque dum Jacobo principi Lusitano diaconiam S. Mariæ in porticu collatam ait. Cæterum Jacobus diaconus S. Eustachii pileum cardinalitium brevi cum immortalis corona commutavit, cum enim vitæ ac voluptati castitatis studium prætulisset, in ipso iuventutis flore, ex feminis copia phlegmone correptus obiit, ut refert Duardus Nonius (b), qui eum animi modestia, gravitate, ingenii acumine, & eruditione præstantissimum & continentissimum fuisse celebrat additque; Cum omnis libidinis expertus esset, & in gravissimum morbum incidisset, a quo liberari posse medici dicebant, si feminæ accederet: magno animo & maiori puritate respondit malle se mori, quam pollui. Obiit Florentiæ, & ibi sepelitur honorificentissime in æde Sancti Miniani.

Nec disparem gloriam retulere hoc tempore nonnullæ virguncule, quæ prius etiam mori, quam mortali sponso jungi maluerunt; quarum duo insignia exempla affert Joannes Nider (c): Sunt vix duo anni elapsi, quod ad leucam unam extra oppidum Columbariense Basileensis diocesis, in loco qui Voyle dicitur in castro, nobilis quidam cum legitima uxore sua ingenua residebat, secundum seculum quidem honeste conversans, sed in filia unica, quam habuerunt, potius humanam gloriam, quam divinam quæsisse videntur honorem, & in ista, virginem præfatum cuidam nobili in conjugem promiserunt, & contractum quantum poterant firmarunt, hoc dempto, quod virginis nemo audebat querere propositum, quod plus violentia quadam quam maturatione persuasione putabant emolliri posse. Præparabantur igitur in vestimentis & in apparatu omnia futuris necessaria nuptiis, & ordinaverant, quod virgo die, qua præsentari debuit marito, in domum cuiusdam nobilis viduæ poneretur, quæ consensum procuraret imminentibus nuptiis. Sed is, qui in cælis est, irrisit hæc fraudis commenta, cum puellam, quam elegerat, sibi mundam habere voluit: nam præcedentibus octo diebus ante diem nuptiarum conditæ virgo ignara febrî corripitur, & lecto cepit decumbere, dictisque invadente se morbo, vocatus est confessor nostræ portæ in Columbaria frater Petrus, ut confessionem virginis audiret, sumptisque ecclesiasticis sacramentis altis per suum pastorem, vitæ interitus virginis propinquare videbatur.

Jacobi Card. Lusit. obit.

(b) Duardus Nonius de vera Reg. Portugal. in Joan. 1. Mori malle quam pollui tetatus.

LXXII.

(c) Joan. Nider formic. l. 4. c. 4.

Virguncula mortem nuptiis præfert.

Divinitus e vivis recepta.

Volens autem mater puella amorem virginitatis in filia verius comprobare ait. Quæsitæ, filia charissima, in veritate dicas jam proxima divino examini, eligisne potius mori, quam vivere & maritum aliquem habere legitimum? Cui virgo respondit cum gaudio: Potius moriar, quo facta virgo devotissime vita sancta est, & in crastino ea scilicet die, qua homini desponsata terreno presentari ad carnis copulam debuit, Christus eam in sponsam sibi dilectam elegit, & cunctis flentibus vicinis & cognatis sepulta fuit: cumque indamentis propriis exuta feratibus indui debuit, inventa est tenera feratibus in genibus callos velut camelus contraxisse duros ex genustexionibus habitis in orationibus crebris.

Verum quia nihil est omniuaque, vel vix in hac vita perfectum, paulo post vitæ exitum dictæ virginis apparuit ipsa virgo in nocte cuidam valde devotæ sanctimoniali, quæ Gertrudis vocabatur, in monasterio de Subilia sito intra Columbariense oppidum. Vidit ista post se currentem, quamdam virginem mortuam, quam prius nunquam noverat, a qua cum quæreret, quæ esset, respondit. Defuncta ego sum pridie defuncta Anna virgo de Voyle [ita castrum patris vocabatur] & unius Eucharistia oblatione ego, quam peto mihi celebrari obtineas a priore fratrum Prædicatorum: unicam autem meliorem, quam habui matri dicas, quæ me genuit, ut ob reverentiam Virginis benedictæ pauperibus eroget. Et ita visio disparuit, & sanctimonialis evigilavit: tumque nunquam de virgine prius audisset mentionem fieri, nec eisdem notitiam aut parentum haberet, erubuit visionem alicui dicere: quæ dum altera nocte iterato vidit, ut antea, & tunc compuncta confessori sui fratri Joanni Wolfhardi, quæ præcepit dixit, & ita anima subventum est, prout virgo in visione petivit. At de his fatis ad priorem institutam de creatis Cardinalibus narrationem redeamus.

Defuncta petit lacrum pro se fieri.

LXXIII.

(a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 14. in princ.

Devevo anno cum adesset adventus Christi Salvatoris secunda Cardinalium creatio a Callisto celebrata est xv. kal. januarias exeunte hoc anno; de qua hæc S. Antoninus (a) paulo ante laudatus: Alios quoque in secundo anno instituit Cardinales quinque, videlicet episcopum Papiensem Longobardum; is erat Joannes Castello titulo S. Clementis decoratus, episcopum Senensem de Senis oriundum; is fuit Æneas Sylvius, qui primo renuntiatus presbyter S. Sabinæ, demum Pontifex factus Pius II. appellatus est, archiepiscopus Nea-

polititanum; is dicebatur Raynaldus Pissicellus, ac presbyter tit. S. Cæcilie est creatus, episcopum Zamorensis dominum Joannem de Mella; qui presbyterales titulos Sanctæ Priscæ accepit; & quemdam alium beneficiatum clericum; is fuit Jacobus Thebaldus, qui titulo presbyterali S. Anastasiæ ornatus est; quibus sextum addit Ciaconius, nimirum Richardum Oliverium de Augio Normannum episcopum Constantiensem, cui titulus Sancti Eusebii datus est. Addit Felix Contelorius Joannem Ludovicum Milanum Callisti nepotem Cardinalitica purpura ornatum fuisse. His consentanea tradit Gobelinus, ac de Ænea Sylvio hæc addit: Æneam pontificem Senensem quem non Imperator solum sed Hungariæ quoque Rex Ladislaus & cuncti ferme Germaniæ principes efflagitabant, Jacobum Feverranum natione Romanum Simonis Medici fratrem, & Riccardum Constantiam Normannicum sacerdotem, quem Carolus Francarum Rex expetebat; laudata est horum creatio: Æneam vero ubi donatum pileo rubeo audiret populus, mox summa exorta est successorem sibi creasse Callistum & ingens tota urbe lætitia. Extat ad Æneam Sylvium episcopum Senensem Callisti diploma (b) xv. kal. januarias exaratum, quo illum titulo ecclesiæ Sanctæ Sabinæ exornavit, ac Senensem episcopatum conjunctum administrare iussit.

Callistus, &c. Tecum plenarie dispensamus, ut cum etiam postquam assumptioni, nominationi, & publicationi huiusmodi assensum præbueris, ac ecclesiam S. Sabinæ præfatum in titulum prædictum habueris ac susceperis, etiam Cardinalis existens, & ecclesiam S. Sabinæ huiusmodi obtinens, & Senensis episcopus permanens, & esse debeas, ac episcopi Senensis & pastoris tibi nomine, dignitate, & officio fungaris. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCLVI. XV. kal. januarii pontificatus nostri anno II.

Ingentes hoc anno v. decembris die motus hiatusque terrarum fuere in Neapolitano regno, quibus sexaginta hominum millia absorpta oppressave periisse refert Jacobus Cardinalis Papiensis (c); quamquam non desunt (d), qui minorem numerum collocent. Brixie vero is tristis casus accidit (e), ut Antonius Visignanus hereticus immortalitatem animæ, resurrectionem mortuorum, paradysum, inferos negans, atque exomologeses & jejunia ab Ecclesia indicta spernens in carcere, mutato in laqueum cingulo, gulam sibi fregerit, digno vita improba exitu.

Æn. Sylvius in Cardinalium collegium cooptatus

(b) Lib. 10. p. 290.

LXXIV. Hiatus terrarum in regno Neapol. (c) Papien. ep. 392. (d) Gobel. in comment. Pii II. l. 1. (e) Lib. 9. p. 185. Athei Brixienfis tristis exitus.

I. Anno excurrentis sæculi septimo & quinquagesimo indictione quinta, urgere priora de sacro bello gerendo pro amplificanda fide delendaque Mahumetica superstitione consilia Callistus non destitit, novamque classem, quam superiori anno moliri coeperat, instruxit, de qua ad Marchionem Montisferrati & Franciscum Sfortiam Mediolani ducem hæc scripsit (a) : *Preparavimus aliam novam classem, quam noviter emissuri sumus, ad quam necessarii rebus committendam, cum non sufficiant, quas undique colligimus, pecunia & elemosynæ, statuimus denno tuum & aliorum Christianorum auxilium impetrare.* Quam classem, mox atque apparata est, in Orientem vela solvere iussit, ut ostendunt literæ ad Ludovicum patriarcham Aquilejensem eundemque Cardinalem legatum hoc anno datæ (b), quibus ascripta est decima martii dies, quem alius eisdem literis ob ingentia sociorum auxilia (c) Turcas invadere iussit.

(a) Lib. brev. p. 64. Parata classis in Turcas a Callisto.

(b) Ib. p. 70.

(c) Ib. p. 76.

Expectatus Rex Lusitanus.

Legatus infestare iussus Turcas.

(d) Ead. p. 76.

Nepotes Callisti a Turcis in Cypriis arma avertunt. (e) Æn. Sylv. ep. 269.

II. In vinculis conjecti.

(f) Lib. 1. brev. p. 73.

Mahometes Hungaricam expeditionem meditantur.

angi æstquareque coepit Dei vicarius, ac Silvensem episcopum urfit (g), ut Alfonso suam ad expeditionem sacram conficiendam impelleret.

(g) Ib. p. 82.

Callistus, &c. Te scire volumus, ut cum semper nobis expectatissimus fuerit adventus charissimi in Christo filii nostri Regis Portugallie, nunc in tanto tamque repentino favore hujus nostri scilicet Mahometis II. omnem spem nostram in dicto adventu positam esse; etenim certum est hostiles copias Turcorum, quæ innumerabiles esse dicuntur, & in regnum Hungarie impetum aut jam faciunt, aut brevi facturæ creduntur, nullo pacto melius distrabi & ab incæpto everti posse, quam si celeriter maritima expeditione Turcorum terra infestentur. Dat. x. aprilis MCDLVII. pontificatus nostri anno II. Repetita eadem mense maio fuere imperia (h), atque Alfonso Lusitanus pontificis adhortationibus sollicitatus est (i), ut periclitanti rei Christianæ subveniret.

Solicitatione Lusitanus Rex ut illius arma distrabat.

(h) Ib. p. 96.

(i) Ead. pag. III.

Trepidatum admodum in Pannonia fuisse novæ irruptionis a Mahomete faciendæ metu, testatur Æneas Sylvius in literis (k) ad Alfonso Aragonum & utriusque Siciliæ Regem datis, quibus eum rogat, ut in tanto discrimine arma in barbaros expediat.

(k) Æn. Sylv. ep. 266.

Alfonso Aragonum Regi Siciliaeque.

Hac ipsa die, Rex inclyte ac potentissime, allata litera ex Hungaria summum Pontificem, omnemque curiam conturbavit. Referunt enim Mahometem Turcorum dominum cum soldano Ægypti, cum Caramanno Cilicie, cum Tartaro Scybie in itinere foedere, coactis ingentibus copiis, rursus ad Hungariam properare, Albam [quod alii castrum Belgradum vocant] summis viribus obsessurum: jamque iter accepisse, nec dubium est, quin diebus quindecim cum toto exercitu ante oppidum sese collocet. Ferunt quoque jurasse eum, etiam si Asia majorem partem amissam audierit, non sese retro abiturum. Hæc Albanenses legato apostolico scribant pleni metu: quippe quibus sola spes de caelo est; neque enim tam securi homines Dei, quin humanum expectent auxilium: incredulum est mortale genus, neque illud ponderat, quod scriptum est in sacris eloquiis: Maledictus homo qui confidit in homine. Sed miserandum illis est, si semel divinitus liberati rursus pietatem divinam tentare verentur. Percussit de caelo Deus hoc anno Turcos; neque enim humana victoria fuit, quæ apud Albam parata est. Voluit experiri Deus quidnam Reges agerent, cæterique populi Christiani rectores: prostravit hostes, occidit qui ferociores videbantur, abstulit innumerabiles ma-

Mahometis cum Regibus Mahometanis fœdus.

Inhiat Belgrado.

Divino prodigio depulsi ab eo fuerat.

Data Regibus vincendi occasio.

Eorum inertia.

Exposita Hungaricæ pericula.

Rex Aragonum provocatus ut stringat arma in Turcas.

(a) Gabel. in comm. Pii II.

Avertit ea in Ligures.

(b) Lib. 1. brev. p. 80.

Hungaria distidius intentionis agitata. (c) Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 66. 67. & 68.

(d) Thurosf. chron. c. 58. 59. & 60.

(e) Bonfin. dec. 3. l. 8. Col. hist. Hung. 2. 11.

chinas, spatium dedit, quo si vellet Christiani populi, sese accingerent, redituroque Turco armati occurrerent: sed quanto magis indulget Deus, tanto negligentiores sumus abutentes otio. Ecce redit hostis, & nemo est, qui laboranti Hungaria opem ferat: & vereor ne Hungaria pessum eat, & nobile illud regnum hostilis gladius evertat: quod si Deus tulerit, cadit murus nostræ religionis, & itinere plano per Carnos & forum Julii in Italiam Turcorum turma decurret. Ad hæc accedit filiorum olim gubernatoris Hungaria captura, qui per Regem in arce Budensideprebensi custodiuntur: cumque his non parvi nominis prælatus interceptus est Joannes Varadiensis episcopus, feruntque & aliis plerisque nobilibus interfecta vincula. Incomperta est adhuc causa: sed vero simile est necem commisisse Cilia hoc peperisse. Infelices Christiani, quos tanta cocitas exagitat, ut nec prementibus hostibus domestica deponant odia. Surgat igitur tua serenitas, & quod potuerit huic periculo remedium adhibeat. Cæteri principes in tuam sublimitatem cuncti fere contorquent oculos, eam ipsam quidquid egerit fecuturi: neque enim Rex est in orbe Christiano, apud quem plus auctoritatis quam apud te sit, qui regnorum potentia, rei militaris peritia, experientia rerum, multarum, & incredibili sapientia cæteros Europæ principes antecellit: hæc per me ad tuam mansuetudinem fide dicta sint. Dat. Romæ die VII. aprilis anno MCDLVII.

Irretitus (a) vesanis libidinibus Alfonso ad pia Æneæ consilia obscuravit, & quam habebat paratissimam classem immittere meditabatur non in Turcas, sed in christianos, nimirum Genueses, qui ideo a sacro bello non sine gravi rei Christianæ damno retardati fuere: at de his inferiorius.

Cæterum non inani ex causa offusus erat Hungaris novæ irruptionis Turcicæ terror, Mahometes enim legato militanti Turciam a Christianis ipsi eripiendam, si Hungariam affectare pergeret, responderat (b), Turciam sibi curæ non esse, modo Hungaria potiretur. Augebat eam suspicionem eumque metum, patere barbaro occasionem debellandæ Pannoniæ, cum intestinis motibus fluctuaret, tum ob Ulrici Ciliæ comitis ejusdemque Regis avunculi cædem, tum ob Ladislaum & Matthiam Huniadis filios in vincula conjectos, quorum major natu Ladislaus extremo supplicio affectus fuerat. Narrat hæc pluribus Æneas Sylvius (c), Thurosfius (d), & Bonfinius (e), ut nimirum defuncto superiori anno Joanne Huniade, Ulricus Ciliæ comes illius capitalis hostis Ladislaum Regem impulerit, ut Pannoniam repereret, Albamque regalem Turcica interneccione celebratissimam videret, præfuisse tum arci Huniadis filios, veri-

rosque Ulrici odia, non admisisse Regem nisi quatuor militum millia, quæ adduxerat, oppido excludi pateretur ad eam conjugationem procerum conflam in Ulricum fuisse, eumque in arcano colloquio a Ladislaio ferro confossum; pressisse vero Regem alto pectore dolorem ex cæde avunculi conceptum, eumque jure cæsum professum; tum comites Ladislaum & Matthiam in fratres cooprasse, neque interfectum avunculum se ulturum jurasse; immo ad pellendam omnem suspicionem donasse eos purpureis vestibus, justissimeque pullas exuere, quas ob parentis Huniadis defuncti luctum gerebant: his autem lenociniis delinitos comites Regem Budam usque secutos: tum vero Ulrici affines illi suasisse vindicandam avunculi necem, nec ferendam filiorum Huniadis temeritatem, qui facile regio capiti moliri insidias ad sceptrum invadendum possent: conditos itaque in carcerem Ladislaum & Matthiam, ac de iis judicariam actionem institutam, brevique latam in Ladislaum capitis sententiam; Matthiam vero in vinculis remansisse, quem postea e carcere traductum ad solum Hungaricum dicitur inferius.

Ulricus trucidatus.

Huniadis filii in carcerem missi. Ladislaus capite flexus.

Interea ubi hos captos ab Hungaro Rege audivit Pontifex, Joanni Cardinali S. Angeli legato conceptum a se dolorem significavit (f), inde sacrum bellum retardari; imparem se illius ferendæ moliri, ut niverfos principes monere, ut vires jungerent: repetiit conceptas spes de auxiliariis classibus Lusitana & Gallica; ac demum legatum ipsum ad concordiam inter Hungaros conciliandam, vocandos ad crucis signa fideles, educendumque in Turcas exercitum iussit incumbere.

V.

(f) Lib. 1. brev. p. 80.

Joanni Card. S. Angeli. Dilecte fili salutem, &c. Cum literis charissimissimi in Christo filii nostri Ladislai Hungarie Regis illustris, & suis respondere pararemus, quas de suspitione, quæ de adventu severissimi Turchi hostis habebatur, scripsistis; ecce ad nos venit nuncius cum aliis literis tuis & copiis, quas una cum illis misisti, ex quibus tum de novitatibus, quæ in regno illo factæ sunt, tum de certiori adventu Turchi valde turbatum est cor nostrum. Dolemus ad animam de turbulentis illius regni, in quo cum maxima spes nostra expugnandi inimicos fidei collocata sit, egerime ferimus, quod domesticis dissensionibus a tam necessario succursu fides retrahatur. Tu vero quantum in te est, omnem adhibeas diligentiam, ut pax & unio stabilietur in regno illo, vides enim quam sit necessarium. Nos Deum continue precamur, ut Christianifidelium cordibus gratiam infundat, eosque suscitet ad exterminium infidelium, quæ res tanto nos desiderio tenet, ut incredibili quadam cura orat animum nostrum: & si tamen facultates

Omnia sua profunde Callist. pro fide.

nostrae ad tantum negotium non sufficient, cum vix necessaria nobis vita remaneant, intelliget tamen mundus ineffabile desiderium nostrum non verbis sed opere, literis, ac nunciis in uniuersum declaratum. Et cum tantam molem nequeant nostri sufferre humeri, effusa omni potentia nostra non cessamus sedulis hortationibus Christianorum potentiarum auxilia implorare.

VI. Infulae a liquae & terrae erepta Turcis.

Classis nostra, cuius augenda & corroboranda continue rationem habemus, jam maritimas Turcorum terras infestat, multisque non mediocribus terris, insulis, portibus est: & galeatia nostra cum nonnullis aliis navibus & navigiis jam ad ipsam classem cum victualibus, pecuniis, grano, & aliis necessariis enavigavit. Ceteras vero galeas, quas hic fabricari facimus, quam celerrime absolutas mittere curamus, & de hinc, & Sicilia, & terris nostris ac sanctae Romanae ecclesiae, & etiam de marchia Anconitana mittere non cessamus, ut valide vexet perfidus Turcas, & recuperetur Constantinopolis, ad cuius recuperationem viscera nostra quam plurimum vulnerantur.

Adveniet insuper cum valida & numerosa classe sua charissimus in Christo filius noster Rex Portugalliae illustris, qui ut certiores facti fuimus prima huius mensis aprilis omnino classem suam versus nos solvere decreverat: cuius classe cum nostrae unita firmior erit potentia ad divertendum vires hostis, qui cum pluribus locis uno tempore laecessit erit, necessario cogetur exercitum suum distrabere. Et de Francia ad minus xxx. galeas, ut ex concordato super decima levanda omni anno nobiscum cum Rege Franciae plenius est videre. Et de Anglia in brevi scies, & Britannia, ac Burgundia, & de Rege Aragonum. Si singula scriberemus, non sufficeret papyrus. Etiam ex Castella, etsi contra Granatam charissimus in Christo filius noster Castellae & Legionis Rex illustris nobiscum certo modo assistit. Utinam Veneti, qui tam frigidum sunt comminationibus nostris obauditis nobiscum essent. Dux Mediolani bene optat, & si vicariatum Lombardiae sibi concederet imperium, ut instamus, anno praeterito & presente armigeros misisset in numero competentem; sed mittere, & non honorari per Imperatorem velut ducem Mediolani, forsitan quam sit ei grave, consideret quisque. Si tu proficere posses ad hoc obtinendum, ad minus tria vel quatuor millia armorum ab eo nobis instantibus missi fuissent in subsidium Hungarorum contra Turcam; sed non deficiant ministri per mare & terram; & videbis gloriam Dei, uti in illa gloriosa victoria miraculosum visum exitit toto mundo.

Triginta tritaeae promissae a Gallis pro expeditione Constantinopol. Castellani subsidia polliciti.

Capta a Mediol. diffugia.

VII.

Tua igitur circumspexio utatur solita diligentia, prudentia, & industria, ut Hungari ad terrestre certamen se accingant,

& in occursum hostium pergant: nam victoria in illorum manibus est. Deus enim non deseret plebem suam, sed mirabili virtute, & potentia insolentiam & crudelitatem hostium suae sanctae religionis confringet, & excita Imperatorem & Alamanos, & alios ipsarum partium ad tantum incendium extinguendum. Subventionem, quam tibi deputavimus, statutis terminis eam facere non omittimus, prout haecenus non omittimus, & proximis diebus per bancum de Medicis tibi misimus tria millia ducatorum pro tempore, quo sumus usque ad mensem septembris proximo futurum, quam quantitatem ante receptionem harum literarum firmiter tenemus te habere, & ita se obligavit Robertus, & ita deinceps semper faciemus, & utinam sanguinem proprium nostrum simul cum Hungaris & aliis cruce signatis, expendere possimus; scimus enim non mereri martyrem esse: & volumus, quod corpus illius servi Dei fratris Joannis de Capistrano sepeliatur: forsitan in brevi erit apud te ille fidelis servus Dei frater Jacobus de Marchi, qui ibi esse scit abunde. Et quis catholicus ad tam laudabilem pugnam currere & interesse non debet?

Iustus legatus Caesarem & Germanos excitare.

Corpus B. Capistrani sepeliri iustum. B. Jacobus e Marchia in Hungar. militus.

Sis forti animo & Dei athleta, quoniam in te, si fas est dicere, in te nomine nostro & sedis Apostolicae quiescit tota religio Christiana. Et infra: Et si quadam desperatione perfidus Turcas utatur visis literis tuis, quod non curat de Turchia, sed habere Hungariam, quod alienum est a re militari, doleamus: multo magis de captura seu detentione illorum, quos Rex Hungariae fecit de fais. Tempus non patitur talibus uti, quia omne regnum divinum, &c. labora ad unionem, praedica crucem, cruce signa, quia Deus est nobiscum. Si viriliter per Regem & suos, te mediantem, crucis inimico viriliter obviamur: quod ut ita fiat praecipimus & mandamus, & qui aliter sentit, membrum est diaboli, & ira Dei super eum. Regi scribimus & Cardinali Strigontensi, ut videre poteris in copiis inclusis. Ad tuas enim literas & per te dicenda eos remittimus, paucis verbis utendo, & non verificetur dictum Salomonis. Vae regno, cui Rex puer est, mulier, aut furiosus. Et de hoc satis, & avisa continue, uti nos faciemus. Dat. &c. die x. aprilis MCDLVII ann. II.

Legatus cruce Hungaros signare iustus.

Prater intestinas illas Hungarorum diffensiones, vigeat adhuc bellum inter Ladislaum & Fridericum Imperatorem, cui sedando Callistus legatum dare operam iussit (a), cum inde Turcarum auferentur animi ad Pannoniam invadendam, teperent ceteri Christiani principes, ac pontificii in oriente conatus debilitarentur, quo argumento haec scriptae literae.

VIII. Concilium inter Regem & Caesarem. (a) Lib. I. brev. p. 94.

Cardinali S. Angeli legato, &c. Dilecte fili salutem, &c. Gravi dolore atque

atque molestia animus noster afficitur ex discordiis ac turbulentis, quae bonorum omnium turbatore cooperante in partibus illis vigere nunciantur, & de periculo in quod nuper cecidit charissimus in Christo filius noster Fredericus Romanorum Imperator semper Augustus. Nec possumus satis explicare conceptum dolorem & maeritiam ex hac calamitate. Videmus enim eas partes interfectis incendiis ardere, principes in domesticam perniciem arma cepisse, quorum auctores firmamenta fidei, & propugnacula Christiani nominis habitus sunt. Omnis autem haec contentio pro hoste est, qui longe acrior ad oppugnationem Christi fidelium insurgit, ubi videtur illos inter se manus conferere, qui soli sibi obsidebant, ne suam malignum propositum conculcanda fidei exequi possit. Ex quo hoc etiam malum redundat, quod omnes nostri, & reliquorum Christianorum conatus ad nihilum recidunt. Nam quid prodest nos in tantis difficultatibus omnium rerum classis incredibili celeritate & innumerabili sumptu uno quasi tempore & construxisse & in orientem misisse? Quid contulerunt obvixae implorationes, quid adhortationes, quid denique lacrymae nostrae profuserunt, quibus uniuersum jam Christianum orbem commovimus, si Hungaria, quae aditus & portia est barbaris ad occupandam Christianitatem, & Germania in cuius opibus firmissimum subsidium fidei est, domesticis vexationibus quantantur? Profecto haec mala execrariantur animum nostrum, & eis aliqua ratione occurrere ac moderi vellemus. Scribimus super hoc eidem Imperatori, archiduci & duci Austriae nec non Regi Hungariae illustri, eosque quantum obvixae possumus ad pacem hortamur, mittimusque ad eos dilectum filium Georgium de Lapide notarium nostrum, qui pro concordia & unionem eorumdem omnia experatur. Nec minus circumspexioem tuam hortamur, ut diligentissime studeas tanta scandala prohibere, teque his dissensionibus sedandis viriliter interponas, ex quo maximum honorem & gloriam consequeris.

Debilitate vires Christiani imperii ex intestino bello.

quibus Callistus in literis ad Alanum Cardinalem in Gallis legatum ita queritur (a): Intelleximus, non sine summo maerore, ingentes discordias & dissensiones in Hungaria & Alemannia subortas esse, ex quibus tanti inter principes illarum partium motus excitati sunt, ut quod quasi abominabile est, charissimus in Christo filius noster Fredericus Romanorum Imperator semper Augustus in discrimen capitis adductus sit. Obstructas itaque sibi insidias valde iratus Fridericus bellum atrox Ladislao intulit, atque Austria ab amobus cruore flammaque foedata est: ad quae tollenda mala Pontifex eundem Fridericum flectere ad pacem redintegrandam, vertendaque in Turcas arma his precibus conatus est. Charissimo in Christo filio Romanorum Imperatori semper Augusto.

(a) Lib. I. brev. p. 94.

Bellum infer Hungaro infidiatori.

Quia discordia vestra tanto magis noceat, quanto magis Christianae reipublicae damnum resultat, serenitatem tuam rogamus, ut ante tuos ponas primum cum quo contendis, & ubi contendis; quia cum carnalibus, cum sanguine tuo, cum fratre tuo, & in domo tua, in agris paternis, in hereditate avita bellum geris, in quo nec perdere nec vincere tutum est, considera quod tu Imperator es advocatus Ecclesiae, protector fidei catholicae, primus inter saeculi principes, primus qui arma pro defensione religionis nostrae induere debeas. Considera quod tu ille es, in quem omnium Christianorum oculi coniecti sunt. Qui si, quemadmodum tibi ex officio incumbit, adversus impiam Turcorum gentem arma promoveris, uniuersos ferme Reges ac principes, ut te sequantur, provocabis, labantemque rem Christianam magnifice sublevis: sin vero domi manseris aliis occupatus curis, nemo erit qui bellum Christi gerere velit, erisque tu ipse causa cur nostro tempore fides catholica negligatur.

* oculos

Admonitus ut arma vertat in Turcam.

Intellexisti quae fecerunt Turchi superioribus annis, ut Constantinopolim orientalis imperii caput ac totius Graeciae columnam invaserunt, ut urbes quamplurimas incenderunt, ut Christianum sanguinem effuderant, ut altaria everterunt, ut sanctorum reliquias canibus objecerunt, ut imagines Dei nostri gloriosaeque matris ejus aut lanceis effoderunt, aut sputis lutoque deturparunt. Scis quae nunc cogitant, quae parant, quae moliantur: nullum illis studium ardentius, nulla cura propensior est, quam ut ea agant, per quae possint Christianam gentem funditus perdere: vincula, verbera, necesse fidelibus omnibus comminantur. Prope est coram gladius, & adesse festinant tempora; & tu interim ac patris tui arma, quae merito in hostes fidei verterentur, contra subditos & vasallos vestros exercetis.

Proposita mala ingentia a Turcis patrata.

Moliri ipsos gentem Christianam excindere.

Dices fortasse quiescissimam, nisi me magna necessitas impulisset: sed parata fuerunt

IX. Fridericus in aeternam vitam adductus.

Communis res privatae anteferenda.

X. Ladillaus ad iungenda in Turcas cum Cesare arma communitus. (a) Affertur e jus lit. a Coel. hist. Huss. l. II. Hungari excursionsibus Turcar. infestati.

Hungaror. discordias exitiales rei Christianae.

runt insidia mihi: hereditas mea in periculo posita est, coactus sum arma pro defensione capessere: invitus pugno cum sanguine meo. Possibile est quod ais, nihil inficiamur: age sint vera quae refert omnia, sit iustissima tua causa: at iustus est pro Christo pugnare, & maior necessitas est hereditatem Christi, quam tuam defendere: si tua perit, est adhuc ubi salveris; si perit Christi hereditas quod tamen nullo pacto futurum putamus & tuam hereditatem perire oportet, & Christianae republicae fundamenta corruiere. Cogita igitur de communi periculo prius, & maiora minoribus antepone: exquirito omnes vias, quibus cum patruale tuo quantum sanguine iungaris, tantum dilectione & affectu sincero copuleris, nec illi imputes quoquomodo quae per alios atati tenere suggeruntur. His aditae novae preces, ut cum Ludovicus Bavariae dux in Austriam pro pace instauranda se conferat, eoque etiam Apostolicae sedis legatus profecturus putetur, concordiae animum accomodet, deque iure suo non nihil decedat, maiora enim illi tributum iri a Deo: educat e Germania una cum aliis principibus cruce signatas acies, jungatque cum Ladilla copijs, ad Graecos e servitute Turcica vindicet, & Constantinopolim turpiter amissam ingenti gloria recuperet. Dat. &c. pridie kal. septembris anno MCCCCLVII.

Admonitus (a) pariter Ladillaus, ut omisso Austriaco bello foedus sanciret cum Friderico, & Hungariae regno, cuius abiectione curam videbatur, consulere.

Callistus, &c. Tibi non minor cura esse debet ad hostes fidei propulsandos, & maxime Turcas, qui regno tuo Hungaria latissimo & quondam florentissimo non solum vicini sunt, illique molestias in dies inferunt, sed etiam non parvas ejus provincias sibi usurpaverunt: dolemus certe & angimur vehementer, cum in dies ex illo regno Christianos capi & in barbaricam deduci captivitatem accipimus, miramurque te non majori studio teneri pro defensione ipsius regni, quam videmus; qui, dum in Austria cum patruale tuo contendis, praefati regni curam postposuisse videris, tanquam plus dolas unam tibi per Christianos villam auferri, quam si per Turcas una provincia surripiatur. Certe illud palam est quod, cum tu & datus Imperator invicem discordes esis, & domestico bello impliciti non solum Hungaria, sed tota vere Christianitas in periculo ponitur; nam quomodo Gallici & Hispani vel Anglici contra Turcas exercitum ducere curabant in remotis agentes, quando vos, qui propere estis, & quorum potissime res agitur, inter vos dissidentes nihil cogitare videmini super his, quae Turcarum perfida gens adversus Christianos in dies molitur? Dat. &c. Paruit Pontifici Ladillaus ac legatio-

nem ad Fridericum, pro pace conficienda decrevit (b), jamque de formula foederis pene conventum erat, cum Ladillaus mors inopina abtulit. Hortatus erat jam ante ineunte anno eundem Regem Pontifex; ut exercitum in expeditionem adversus Turcas educeret, ac parras a legato pontificiae classis praefecto victorias ad illum magis confirmandum significaret (c).

Callistus, &c. Ad XXIX. decembris, (nimirum anni superioris,) accepimus literas a classe nostra, quemadmodum tres insulas Turcorum expugnasset, & ad obedientiam sanctae matris Ecclesiae reduxisset, scilicet Mitilenum, Taxum, & Stalimum, quae consistunt circa LX. millia animarum. Vides igitur, potentissime Rex, quanta nobis auxilia praestet omnipotens Deus, vides infideles ipsos ante & retro profligatos, excierritos, & in magnam trepidationem compulsos, vides dexteram gloriosissimi Jesu Christi nos ad delendam perditissimam gentem convocare. Persevera igitur, fili charissime, ut in victoria nobis coelitus undecunque data, ut quod reliquum est damnatissima gentis cum adiutorio visifica crucis conteramus, &c. (Vetat inducias iniri.) Dat. die secunda Januarii MCCCCLVI. pontificatus nostri anno secundo.

Confirmatus a Pontifice Ladillaus Mahometem inducias cum Hungaris flagrantem repulit, quo circa Ladillaus ipsum commendavit (d) Callistus in literis ad Cardinalem Srigoniensem Apostolicae sedis legatum datis (e).

Callistus, &c. Certe optimum fuit consilium, nam cum omnes Christiani potentatus illius regni & nationis Hungaricae firmum quoddam praesidium fidei catholicae habeant, si paululum a solita constantia regnum ipsum declinasset, turbassent profecto omnes & animi Christi fidelium, qui assiduis hortationibus nostris caluerunt, & in subsidium Christianae religionis accensae sunt, omnino refraxissent. Ad hoc accedit quod impius hostis non studio pacis petis inducias, sed suam opportunitatem insidiosa foederis oblatione captata, ut improvisos & imparatos christianos aggrediatur. Absit igitur, ut tam damnosa trenga fiat. Dat. x. aprilis anno MCDLVII. pontificatus nostri anno II.

Haec Callistus qui incredibili Turcici delendi imperii & Mahometicae superstitionis excindendae desiderio flagrabat, professusque (f) est nunquam se donec vita superesset, a defendenda Christi causa, religione neque amplificanda defecturum, ac B. Jacobum Picentem Minoritam sanctitate & miraculis illustrem, atque ad martyrii palmam aspirantem in Hungariam misit, ut B. Joannis Capistranensis muneris in crucis symbolo fidelibus conferendo

(b) En. Sylv. hist. Bohem. c. 69. Cavd. Papien. l. 6. com. men. & Coel. hist. Huss. l. 11. Proposita Hungar. parte a legato vi. stor. (c) Lib. I. brev. p. 55. Mitylene, Taxus, Stalimene erepta Turcis.

XI. Turcicas inducias respuit Ladillaus: (d) Lib. p. 81. (e) Lib. p. 82. Collaudatus a Callisto.

Suspecta hostium fecera.

XII. (f) Lib. p. 91. B. Jacobus Picentus B. Capistrano iussus.

(a) Ead. pag.

do, & sacris concionibus habendis succederet quem Ladillaus Regi subiectis commendavit literis (i), addita adhortatione ut vires in Turcas effunderet, adjunctaque sponse divinum ei atque apostolicum praesidium in proferendo Christiano cultu numquam defuturum.

Regi Hungariae. Charissime in Christo fili salutem, &c. Cum omnis nostra cogitatio, & omne consilium ad opus sanctissima expeditionis in Turchos & impeditionem infidelium concitata sint, & in horas crescat salutaris cura in corde nostro non desistimus omnino tentare & aggredi, per quae incredibile desiderium nostrum feliciter exequi valeamus. Quae haecenus egimus ad reprimendum furorē immanissimi hostis superfluum putamus serenitati tuae replicare, cui notissimum esse scimus quanta in difficultate rerum classem instruxerimus, legatum cum ea in orientem miserimus, omni denique ratione Christianum orbem ad succurrendam libenti fidei, tum legatis & nunciis, tum maxime continuis literis & obsecrationibus commoverimus, quorum regnum tuum non fuit expertus, cum continuo ibi nostrum legatum teneamus; ob quae non remollitus est animus noster, immo magis ac magis inflammatus est, nec quietere poterit quoad voti compos oppressum senserit impium Turcorum tyrannum, & fidei sacrosanctae, excinctis infidelium conatibus pacem & quietem restitutam. Haec cura stabilem in mente nostra sedem sibi fecit, haeretque stimulus quidam igneus nostris sensibus, qui inde avelli nunquam poterit, quosque vitales aurae duxerimus. Et quantum saepe vidimus inefficaces esse omnes humanos conatus, nisi divino brachio dirigantur; expertique sumus, quid superiore anno valuerint sanctae orationes, quas ad Deum nos hic fecimus, & per universum fere orbem nostrum, optimum existimamus mortalibus armis divina adjuvare subsidia.

Divina auxilia cum humanis implorata.

XIII.

In igitur missus istuc dilectum filium fratrem Jacobum de Marchia ordinis Minorum professorem servum Dei, & militem Christi ardentissimum, cuius tum doctrina & sanctimonia vita, tum fervore & charitate recre abunter animi Christi fidelium. Nam cum superiore anno acerba quidem, sed gloriosa sibi mors, vobis exiit sanctorum operum illius, & gloriosi laboris successor, qui divino exultus fervore charitatis animam suam quam Deo dicavit, constanter exponere paratus aderit. Eidem fratri Jacobo confirmavimus omnes bullas, quas dudum felicis recordationis Eugenius praedecessor noster ei concesserat, dum alias contra haereticos profectus est, atisque facultatibus eum munivimus, quatenus honorem Dei, augmentum fidei, honorem nostrum & Apostolicae sedis, animam Ann. Eccl. Tom. XXIX.

rumque salutem concernunt, quibus Christi fideles inducere possit ad sanctam militiam crucis capeffendam.

Supereff ut tua serenitas virum istum, cuius adventum tibi charum fore non dubitamus, commendatum in omnibus suscipiat, etique faveat opportune. Cum autem tempus instet prodeundi in hostem, hortamur serenitatem tuam, ut se ad divinum, & inclutum certamen totis viribus accingat, spemque concipiat certissimam futurum ut Dominus omnipotens non minorem victoriam de barbaris populo suo praestet hoc anno, quam superiore concessit. Datum, &c. die XVII. maii MCDLVII. Commendavit quoque eundem Jacobum Joanni (b) Carvaial legato apostolico, tum Hungariae ac Bohemiae episcopis (c); illumque amplissimis mandatis & prerogativis instruxit (d), ut Hungaros & Bohemos in sacra arma concitaret, ac religionis splendorem ab haereticis Hussitis obscuratum in pristinam gloriam restitueret (e). Missus etiam eandem ob causam fuit Henricus Rovarella theologus quaestor pontificiorum censuum ac Bohemiae, Silesiae, Moraviaeque principibus commendatus (f).

B. Jacobus Picentis amplissima potestate instructus.

(b) Lib. p. 92. (c) Lib. p. 91. Religioni in Bohemia instaurandae dare operam iussus. (e) Ead. pag. (f) Lib. p. 268.

Ad componendas eadem religionis controversias decrevisse Ladillaum ad Pontificem insignem legationem Aeneas Sylvius (g) & Coelaeus (h) referunt: quod tempore etiam oratores ad Carolum VII. Francorum Regem ad Margaritam illius filiam sibi iungendam thoro legavit; sed ut humanarum rerum summa inconstantia & vitrea foelicitas est, Ladillaus, idem Hungariae ac Bohemiae Rex, qui ad summas spes pubescebat, repente obiit, decubuit enim aeger (i) horis tantum triginta sex vel septem. Cum vero is medicorum remedialia a mali ferocia eludi perferret, abjecta corporis cura, ad salutem animae enixe incubuit, ac plurima in eo pietatis signa extremo illo vitae tempore in eo micuisse, refert Aeneas Sylvius (k).

XIV. (g) En. Sylv. hist. Bohem. c. 69. (h) Coel. hist. Huss. l. 11. (i) Ex. ea de re lit. apud En. Sylv. n. 324. & ex ead. apud Coel. l. 11. (k) En. Sylv. hist. Bohem. c. 70.

Introuisset, inquit, sacerdotibus de curatione animae actum: Christiano more sacramenta exhibita Rex ornamenta sua Praegensi ecclesiae legavit, iussitque crines in auri modum fulgentes, ne qua superesset vanitas, amputari: id ministri causas morae neccentes neglexere. Ubi anima agra amplius demorari non potuit, sacram candelam petiit, eamque manu prebendit, & intuens Salvatoris imaginem crucifixi orationem dominicam dicere orsus, ad finem usque perduxit; pronuntiatique ultimis verbis, sed libera nos a malo, nihil amplius locutus non extrema pati sed quietem arripere visus mortalis vitae lumen reliquit. O imbecillum humane naturae conditionem! O inanem mortalem gloriam! O caecis hominum mentes! Quid jactamur, quid extollimur, quid est quod dignitates, opes, potentiam, tantopere flagitamus perperuo?

XV. Ladillaus pius obiit.

Humanae fragilitatis triste exemplum.

Intermissa a Gallo Turcica expeditionis consilia.

XVI.

(a) Pa-pien. com. l. 6. (b) Coel. hist. Huff. l. 11. (c) Thurof. chron. c. 62. Huffitæ necem illi intulisse crediti. (d) Exr. apud Æn. Sylv. n. 324. (e) Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 71. Ejus corpus diu corruptionis iam mune. (f) Thurof. c. 62. (g) Bonif. l. 3. dec. 8. (h) Du-brav. l. 29. (i) Thurof. ver. Bohem. l. 2.

XVII. Bosniæ Rex factum in Turcas bellum suscipit.

(k) Lib. I. brev. p. 97.

petuo? His frui cui datum? Ladislaus nobilissimus adolescens duodeviginti natus annos, in ipso ætatis flore, in ipso gloriæ culmine, tot regnis, tot gentibus imperans, delitiis atque opibus affluens, inter tot auxilium manus, intra sex & triginta horas postquam ægrotare cepit, extinctus est. Ipsius porro mors eo Christianæ rei funestior extitit, quo Carolum Francorum Regem, contracta ea affinitate, Turcicam expeditionem meditatam refert auctor; additque Joannem e Lusitanica stirpe, qui regnandi spe Carolam futuram Cypri Reginam duxerat, obiisse.

Cæterum de Ladislai religione & pio obitu consentanea tradit Jacobus Cardinalis Papiensis (a), quam contigisse XXI. novembris die refert Coclæus (b): confirmantque illum hoc anno, non infrequenti, ut vult Thurosius (c), defunctum litteræ (d) hoc eodem anno exeunte Vienne exarata. Plures autem in eam sententiam abjere, Georgium Podiebratium & Rockyzanam Huffitarum hæreses anresignanos violentiam illi mortem veneno conscivisse: verebantur enim, ut Sylvius indicat, ne Ladislaus, qui semper animo reque ipsa ab hæresi (e) abhorruerat, concurrentibus nuptiarum specie catholicis principibus, hæreticos e Bohemia tolleret. Agunt pluribus de Ladislai morte præter Æneam Sylvium Thurosius (f), de quo paulo ante memoravi, Bonfinius (g), Du-bravius (h), & alii. Nec prætersendum silentio post evoluta plura tempora refoffum Ladislai corpus corruptionis immune repertum non sine insigni adeptæ felicitatis æternæ argumento: & quamvis Thurosius (i) innuat illum divino judicio percussum, ob Ladislai Huniadis filium contra jusjurandum affectum supplicio, non deerant tamen justæ causæ, quæ mortem Cillæ comitis vindicandam suaderent. Ut porro Hungariæ Bohemiæque regna atque Austria conjuncta in Ladislao, divulsa fuerint, proximo dicetur anno: nunc intermissum de bello Turcico sermonem repetituri, ex Hungaricis rebus ad Bosnenfes digredimur.

Imperabat Bosnæ Stephanus Thomas Rex jam ante Romanæ ecclesiæ ritu & fide conjunctus, qui ex parta ab Hungaris victoria confirmatus, acceptas jam ante a Turcis clades ulcisci, atque amissa repetere decrevit, misitque Nicolaum e Sibirico Minoritam ad Pontificem, ut pia deconficienda a se sacra expeditione consilia exponeret, posceretque crucem, ac triumphale ejus vexillum apostolica sacratum prece in fidei hostes attollendum mitti. Excepit benigne legationem Callistus, Regemque ipsam sacri belli cupidum hisce cohortationibus vehementius accendit (k).

Callistus, &c. Ad perditionem & per-

secutionem perditissimorum hostium vivifica crucis regium istum animum tuum totis viribus convertere aditavis, ad quam rem & si satis intelligamus te inclinatum pro tua in Deum pietate & bonitate regia, reducimus tamen ad memoriam quod in nulla re clariorem famam, aut magis celebre nomen vindicare tibi poteris, quam pro fide Christi adversus perfidos hostes viriliter pugnare, & pro exaltatione fidei orthodoxæ facultates tuas exponere. De cruce autem, auxilio, ac vexillo cruciatæ a nobis tibi dando, volumus quod cum dilecto filio nostro Joanne S. Angeli diacono Cardinale A. S. L. colloquaris; eidem enim scribimus, ut celsitudini tuæ ea auctoritate nostra concedat, quæ & honorem nostrum concernunt, & dignitati & toti patriæ istius regni tui conducant. Dat. die XXIII. aprilis MCDLVII. Extant ea de re ad Joannem Carvajal Cardinalem S. Angeli litteræ (l), ut Stephanum Thomam ad suscepta perficienda consilia induceret, atque ab eo petitis assentiretur.

Repetita eadem mandata fuere, cum in ea mente confirmatus vestigal Turcæ pendere denegasset, misissetque Brivium Pannonem & Demetrium Macedonem Minoritas ad Apostolicam sedem, qui iterum præferendam in Turcas crucem flagitarent, ac regium erga Romanam ecclesiæ studium exponerent, de iis enim hæc habet Callistus in literis ad eundem Joannem legatum Cardinalem scriptis (m).

Callistus, &c. Multa nobis retulerunt de fide & devotione ipsius Regis erga nos & religionem Christianam, & de optimo & laudabili proposito suæ serenitatis producendi viriliter in Turcos & expugnationem eorum pessime nationis, & quod jam ipse Rex desine pendere tributum, quod hætenus ipsi tyranno Turcorum dare consuevit: inter alia autem iidem fratres cum maxima instantia a nobis postularunt nomine dicti Regis, ut suæ celsitudini signum vivificæ crucis mittere vellemus, & concedere vexillum sedis Apostolicæ, sub quo militiam hanc divinam obire affecti. Dat. &c. Contulit se in Bosnam Joannes, ac plura de gerendo in Turcas bello cum Stephano Rege constituit magna sapientiæ laude, de quibus Pontifex illum hac commendatione ornavit (n) in literis XVI. Octobris ad ipsum missis.

Callistus, &c. Intelleximus, quæ gesseris in regno Bosnæ, laudamus opera tuæ & omnia per te gesta prudenter & accurate recognoscimus, commendamus quoque circumspeditionem tuam, & animi constantiam ac bonitatem, quæ dum Christi Dei nostri negotium agit, nec labore frangitur nec timore deviciatur, neque periculo ullo a sancto proposito desinetur: multa tibi debet Apostolica sedes; Et quidem pro singulari virtute tua proque gravibus laboribus

Anima-tus a Callisto ad illud gerendum

(l) Ead. pag.

XVIII.

(m) Ib. 102.

Vestigal barbaro pendere abnuvit.

Crucem sibi a Pont. m. titi petiit.

Legatus pontifici us profectus in Bosniam (n) Ext. lit. a pad. Æ. Sylv. n. 329.

Multos labores pro fide tuenda obit.

XX.

(a) Lib. I. brev. p. 112.

Additi Regi pii simul.

(b) Lib. 13. p. 110. Veriti Turcas Veneti nolunt auxilia Bosnæ Regi sub-mittere. Ejusmodi metum ipsis ad-mere ni-tur Pontif.

(c) Ib. p. 110. Franciscus Foscarus du-ratu ob-tenium exutos.

(d) Ib. p. 121. & 123.

(e) Ib. p. 123.

(f) Ut curam subsidio alter ad expugnationem

bus quos perpeffus es, scimus nos plurimum tibi obligatos, conabimurque vita comite, pro tuis meritis personam tuam honorare: nunc tamen necesse est ut perseveres in sancto opere, personamque tuam a labore capto non retrahas, sed pro tua excellenti prudentia in his contineres, quæ salus Ecclesie ex te deposcit. Dat. &c.

Non fuere hæc vana verborum lenocinia sed veræ laudes: optimæ quippe Joannes Carvajal erat meritis de re Christiana, pro qua augenda nulli parcebat labori, florebatque opinione sanctitatis; gesserat vero adeo strenue rem cum Bosnæ Rege, ut religiosam in Turcas militiam fuerit professus, de quo Callistus est eidem Regi gratulatus hisce literis (a).

Callistus, &c. Intelleximus tuam celsitudinem adversus perfidos Christi hostes Turcos continuo bellum gerere, ac dispositam esse ad principium mensis septembris proximo futuri in campum & castra contra prædictos exire. Laudamus, charissime filii, tuæ excellentiæ fervorem fidei, ac animi magnitudinem, hortamurque ut in proposito persistere ac perseverare velis: nam aderit tibi adjutor Deus exercituum, cui nulla esse poteris resistencia, & nos pro posse opem in cunctis necessariam afferemus. Nonnullisque interjectis, quibus addidit e Dalmatia cruce signatas copias & aurum subsidiarium e decumis sacerdotiorum redactum submissam iri, subiicit: Exurge igitur, miles Christi, & in barbaros viriliter pugna, de quibus stragem videbis, victoriam [dante Domino] gloriosissimam reportabis, nec velis kal. septembris expectare, quin potius debebis quamprimum Dei & nostro auxilio & nostra benedictione in aduclione exercitus properare. Dat. 10. kal. augusti anno III. Quod ad Dalmatiæ decumas attinet promissas Bosnensi Regi, fuere quidem illæ ipsi concessæ amplissimo diplomate (b), rogatusque dux Venetiarum, ut eas illi tribueret, tum e Dalmatia crucis symbolo insignitas copias submitteret cumque dux ipse vereretur Turcas in se asperare, si auxilia contra ipsos suppeditaret, hunc illi metum Callistus excutere nisus est sic inquit (c): Considera, dilecte filii, quare nomen Turchi tam famatum & terribile, nunc est annus, gloriosa victoria per nos procurata fere exinanitum, & credas nobis, Spiritu Sancto flante tibi & aliis hæc loquimur. Is erat Franciscus Foscarus, quem Veneti, cum senio admodum affectus esset, ut gerende rei publicæ impari gubernaculis submovere, cui ignominie diu ille superstes esse non potuit. Cæterum Dalmatiæ decumæ postea inter Bosnæ & Hungariæ Reges, ac Macedoniæ principem æquis portionibus dividi justæ (d), addita hac decreti pontificis causa (e): Ut curam subsidio alter ad expugnationem

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Turcorum virilium animetur, alter scilicet Scanderbegus, intra cujus fines exercitus sevissimi hostis grassatur, facilius imperium ejus sustentare possit. Non incurrerat Mahometes in Pannoniam, quamvis extremum illius excidium interminatus esset legato apostolico; sed in Macedoniam, ad opprimendum Scanderbegum strenuissimum religionis propugnatores exercituum convertit, nec despondit animum Scanderbegus ob hostium innumerabilem multitudinem, sed in eos copias, quas habebat, educere decrevit, simulque Pontificem de barbarica irruptione certiores fecit: qui illum ad constantiam in confringendis Turcarum molitionibus, locandamque in Deo spem excitavit (f), promissitque aliquot triremes subsidio ei (g) missurum.

Georgio Castrioto Scanderbeg Albanita domino.

Binis literis tuis uno tempore receptis certiores effecti sumus de adventu perfidorum Turcorum ad expugnationem terrarum tuarum: ex quo significas, te non parvo timore percussum, dubitalque quamnam pacto irruentibus hostibus obstiteris possis; non tamen propterea animum demissisti, quin totis viribus in occursum hostium ire intendas. Nos, dilecte filii, de tua nobilitate semper optimam opinionem habuimus, cognovimusque quanta perseverantia & quam strenue in partibus illis pope solas obstiteris levissimis Turcis satagentibus per aditum terrarum tuarum recuperare ad damna & oppressionem Christianis fidelium: nec parva apud catholicos est gloria tua illustrata tot benegestis rebus, & quadam quasi continua felicitate vincendi: Quare te hortamur, ut animum tuum piissimum non solum commendentur ob res bene gestas. Vehementer servas pro defensione fidei orthodoxæ, sed eum viriliter augas, & spem certissimam concipias, fore ut omnipotens Deus sevos conatus barbarorum infringat, & militibus ac defensoribus sanctæ religionis vires & potentiam subministret.

Nec te terreant ulla mina, nec numerosas copias formides: nam Deus non deseret plebem suam, qui vel solo nutu suis propugnatoribus victoriam contra innumerabiles exercitus dare potest. Quis enim superiore anno magnitudine impendentis periculi prostratus non erat, cum impius Turcarum tyrannus in faucibus Hungariæ cum inaudita potentia ad eam occupandam obstinatissimo animo immineret? at Deus omnipotens, dominus exercituum divinam insudit virtutem cordibus Christianis fidelium, & in eorum brachiis potentiam fecit. Qui non modo non cessere feralibus ausis Turchi, sed eum, qui terrore suo mundum pæne complerat exutum castris, amissisque infinitis bellici apparatus instrumentis, in fugam turpissimam cum maxima strage compulerunt. Sed quamvis hæc magna fuerint, magna adduc.

Scanderbegus Mahometis sustinet impetus. A Callisto poscit auxilia.

(f) Ib. p. 96.

XXI.

Commendatur ob res bene gestas.

Vehementer servas pro defensione fidei orthodoxæ, sed eum viriliter augas, & spem certissimam concipias, fore ut omnipotens Deus sevos conatus barbarorum infringat, & militibus ac defensoribus sanctæ religionis vires & potentiam subministret.

Ut fracta esset in Pannonia Turcica potentia.

adhuc restant, quae Deus pro victoria populi sui peraget.

XXII. Promissa Scanderbegho auxilia.

Nec tamen interea nos tibi deesse intendimus, nam & si maximi sint, & intolerabiles sumptus, quibus propter alias provisiones, quas die noctuque facimus pro defensione fidei: tamen citissime unam galeam optime instructam & armatam in succursum tuae nobilitatis & tuorum mitemus, & subinde nonnullas alias, quam celerius poterit, mittere procurabimus: tu vero tamquam fortis athleta & verus propugnator fidei Christiana magno animo fortisque sis, & totis viribus divina fiducia plenus advenientibus barbaris resistas; Deus enim te diriget & gubernabit, ut victoriam & triumphum consequaris. Dat. &c. die IX. Junii MCCCCLVII. anno III. Tanta erat barbarorum multitudo, ut Scanderbegus tueri agros non potuerit, atque in munitam arcem se ac suos subducere hostili furori sit coactus. Effecta itaque in Macedonia fuit ingens vastitas, & Scanderbegus Turcicis castris circumseptus est, misitque Georgium Petri abbatem ad Pontificem, ut auxiliares copias in barbaros eliceret; at non poterat Callistus adeo celeriter exercitum cogere, exhausto praecipue aenario. Quam potuit itaque opem, illi praestitit, tradita subsidaria auri decumani vi, ac legato apostolico, nimium Ludovico Cardinali imperavit, ut classem suam victricem, si opus foret, in copias Turcicas Scanderbegum obsidentes verteret, Reges principesque ad ferendam Macedoniae opem urgere magis ac magis statuit, de quibus Scanderbegum ipsum certiorum fecit (a), ut fortiter barbaricos exciperet imperus, repelleretque dum universi Christiani apostolica industria ad arma sacra coirent.

(a) Ib. p. 120.

Georgio Castrioti Scanderbeg Albaniae domino.

XXIII. Scanderbegh ultra omnes catholicos principes de fide optime meritum.

Maximum certe & inenarrabilem dolorem nobis attulit dilectus filius Georgius Petri abbas, qui a tua nobilitate ad nos missus, de irruptione Turcorum in terras tuas, de vastitate illius provinciae & clade tuorum, & denique de obsidione qua ab exercitu barbarorum circumseptus esse diceris nobis nuntiavit; fuit id profecto nobis molestissimum audire. Nam cum te semper pro tua excellenti strenuitate, pro qua memorabilibus gestis tuis ultra omnes catholicos principes de fide & religione Christiana optime meritum sentiamus, non possumus non gravissime dolere, nobilitatem tuam in tantum discrimen adductam esse intelligere, velle musque ut ea nobis essent facultates, ut tibi, quemadmodum optamus, de subito subsidio possemus subvenire, quod non minus necessario, quam libenter magnoque animo faceremus: non tamen tibi deesse intendimus, quin etiam ultra vires nostras salutis & defensionis tuae consulamus: nam quo sa-

cius vim & tempestatem istam & sustinere & repellere possis, eu mandavimus, ut devotioni tuae ex nonnullis pecuniis propter sanctam cruciatam Ragusi, & per Dalmatiam collectis certa pars tibi assignetur, licet charissimi in Christo filii nostri Hungaria & Bosnae Reges illustres ad eas pecunias animum adhibuissent, & multifariam summissaque precibus apud nos egerint, ut subventionem illiusmodi pecuniarum ipsis faceremus, cum ipsi pro fide catholica quasi continue cum Turcis manum conserrere, & propter vicinitatem eos, ne laxato impetu in Christianitatem ferantur, reprimere & quasi ab aditu propulsare cogantur.

Adjutus decumano auro.

Tu vero forti animo & constanti sis, tuorumque felicium gestorum & laudum rationem habeas, quae cum jam plena & consummata gloria ubique insigni praconio apud catholicos praedicentur, accedet eis cumulus maximus, si senserint fideles nobilitatem tuam in tanto furore & impetu immanissimum hostium non labefactam, sed suam strenuitatem & virilitatem praesenti animo conservasse: nemo enim est tam ignarus rerum, qui non summis laudibus ad caelum te extollat, & de tua nobilitate tanquam de vero athleta & propugnatore nominis Christiani non loquatur. De nostra vero in te charitate non multa hic dicere decrevimus; nam quanta ea sit re & effectu cupimus tibi ostendere: scripsimus enim legato classis nostrae qui in oriente est, ut cum classe nostra vel illius parte tibi, si necesse fuerit, opportuno sit subsidio, quod si impetus ipse imminens procella paulisper sustineatur, nec statim tempestatem hinc succubueris, insequens ferentis mala omnia levabit; etenim hac hyeme tot sunt apparatus a Christianis, quos univervo orbe assidue monitiones, preces, & lacrymae nostra excitant, tantisque concursus Christianorum potentatum erit ad excindendam pestifera nationem Turcorum, ut divino oraculo & numine quodam praesagiente, rati sumus canem illum rabidum, & serpentem hunc Turcum, qui nunc delitescit, nunc per damna Christianorum emergit, & grassatur, in populum Dei, domitum & fractum dimissis quae male occupavit, in perditionem & ruinam missum ire. Vere primo videbit tua devotio mirabilia, & spurcissimos istos Turcos cum gaudio & latitudo repressos, & fugatos cernes, qui nunc per summum scelus capiti tuo tuorumque subditorum insultant.

XXIV.

Jussus legatus orientalem classem illius operem vertere.

Nec te moveat jactura aut strages, quae tui forsani affecti sunt, majora enim succedent, quae duplici fenore amissa instaurabuntur, & tibi tuisque perpetuam quietem & felicitatem afferent: haec enim non vane loquimur, sed facta fidei facient verbis nostris, ut in aliis saepe visum est anno superiore, cum perfidus Turcus Hungariae immineret. Quis non timebat cum-

XXV. Deplorat Callistus Macedonum cladem.

Ingens e-jus ardor pro obtinendo M. home-te.

Apostolicus nuntius ad Scanderbegum missus.

XXVI.

(a) Ib. p. 121.

(b) Ib. p. 123. & l. 14. p. 169.

(c) Lib. I. brev. p. 121. Promissum divinum auxilium.

XXVII. (d) Barlet. in vit. Scanderbegh.

Belgradum in Epiro oblatum ab Scanderbegh.

tantum furorem tantamque audaciam potentissimi hostis cerneret Christianitati impendere? Sed immortalis Deus nostris & aliorum Christianorum precibus inclinatus succurrit populo suo, & innumerabilis illa multitudo tanquam nebula ad solem dilapsa & dissipata est, monstrumque illud nefandissimum consilii egens, & dissidens rebus suis, ad latebras interiores regnorum suorum fugam arripuit. Magna haec fuerunt, sed majora restant, quae Deus faciet pro tutela populi sui. Potentia undique concitata sunt, ut terra marique confluent ad eam pestem exterminandam: superest ut tua devotio salva constantia & fortitudine tanquam miles & athleta Christi invictus viriliter sustineat impetum istum, qui divino subveniente brachio cito ad nihilum redigetur. Pro colligendis autem & consignandis tibi pecuniis praefatis mittimus in Dalmatiam dilectum filium Joannem Navar scutiferum nostrum, ut etiam ad tuam nobilitatem se conferat, & quantum placuerit, ibidem stet. Dat. xi. septembris. MCDLVII. anno III.

Ad confirmandum autem Scanderbeghi animum Joannes Navar nuntius mitti jussus est, de quo ad Cardinalem S. Angeli haec scripsit Pontifex (a): Ad praefatum Scanderbegh personaliter accedat, eique voluntatem nostram erga eum & animum, quo circa destructionem Turcorum flagramus, notificet. Injunctum praeterea eidem Joanni munus quaestoris (b) in Macedonia, ut decumas cogendas, coactave ab archiepiscopo Crajensi Scanderbegho traderet, qua de re Scanderbeghus etiam factus certior, ut solita vincendi felicitate uteretur a Callisto accensus est (c).

Callistus, &c. Dilecte fili, ut facis persevera in devotione tuenda & defendenda fidei catholicae, nam Deus, cujus res agitur, non deseret causam suam, sed tibi & aliis Christianis de perditissimis Turcis & aliis infidelibus victoriam cum summa gloria & triumpho pro certo dabit, nosque etiam ultra vires nostras in his promissis habebit. Dat. xvii. septembris. anno MCDLVII.

Turci in Scanderbegum belli historiam ita describit Marinus Barletius (d). Cum ad Trapezantini imperii excidium provolaret Mahometes, Scanderbeghus Belgradum in Epiro, acceptis ex Apulia auxiliariis copiis, obsidione cinxit: quam adeo moleste tulit tyrannus, ut intermissa bello Asiatico Sebaliam cum quadraginta millibus equitum ad solvendam obsidionem miserit. Jam diruta erant Belgradi moenia, atque irruptioni hostili patebat aditus: cum obsecro Scanderbeghus de faciendi oppidi deditione postulavit. At Jannizzari de auxilio proximo facti certiores, deditionis ita verba nuncupa-

runt, ut eam in aliquot dies extraxerint intereaque fraude usi, disiecta tormentis munimenta refecerint: cum Sebalias tanta velocitate in Christiana castra absente Scanderbegho, oppressis vel corruptis excubitorum stationibus, irrupit ut maxima clade nostros deleverit.

Casa sunt, inquit author, eo praelio nostrorum quinque millia, tria peditum, reliqui equites: vulneratorum magnus numerus: regium auxilium Apulorum totum ferme deletum; nam major pars eorum cum Musachio fuit praeter agmina quaedam, quae Castriotus in monte secum habuit, & in re tam subita inutiles se lapsi & id genus armorum fuerant: quin ex nostris quoque plurimi inermes & sternentes equos oppressi: vivi octuaginta capti. Illud tamen fessissimum & terribissimum fuit, quod hostes cupientes testimonium aliquod privatae virtutis secum habere, discurrerent per stragem nostrorum palpitantia adhuc cadaverum, ubi ceteris rebus nudassent, capitibus quoque, ut eorum mors esset praevalebant, & quia tum propter longitudinem viae tum calores aestivos ea subito putrescerent, incommodum id onus erat, excoriabant ea & cutem tantum acceptam, quae formam oris servaret, palea implebant: de multis hoc factum, illis praesertim, quos vultus & habitus ipse, vel notiora nomina digniores eo odio fecerant. Musachii non caput tantum omni feditati & injuria destinatum, sed discepta singula membra, & velut nefariorum grassatorum regionatim sparsa: alii quoque trunci tracti per loca & valles adjacentes, ne fetore vexarentur oppidani, & feris avibusque relictis. Subdit nonnullis interjectis Scanderbegum erumpendi in hostem tanto ardore effervuisse, ut os sanguine cruentaretur: nam illud memoratu dignum de eo ferunt, ut inter alia mutati vultus signa labrum inferius funderetur, cum in procinctu pugnae inardesceret: ipsum autem incurrisse a tergo in victores Turcas, qui fugientes nostros persequerentur, ac fufum Christianum cruorem barbarico cruore vindicasse: de qua victoria in literis Callisti (e) xxv. septembris. exaratis sit mentio.

Magna clades Christianis illata.

Immane Turcarum in Christianos odium.

Turcae caesi a Scanderbegh. (e) Lib. I. brev. p. 124.

Ceterum cladem Christiana a Turcis illatam, de qua paulo ante egimus, auxilium aliquorum procerum defectio, quippe Mahometes intestina Macedoniae defensione, ut potentissimo telo ad Scanderbegum debellandum usus, magnitudine praemiorum scilicet Epirotici sceptri sponione Mosem dynastam Djbrensem ad se pellectum cum quindecim millibus equitum lectissimorum proximo vere incedente immisit: sed Moses conferto praelio tanta fuit oppressus clade, ut vix cum quatuor millibus hominum fuga evasisset, reversusque Constantinopolim extremo

XXVIII. Nonnulli Epirotae principes corrupti.

supplicio afficiendus erat, nisi illum purpurati suis precibus liberassent. Cum itaque se contemptum videret a barbaro ut ne quidem penderet illi stipendia, flagitii admissi magnitudinem cepit agnoscere, fugiensque Constantinopoli ad Scanderbegum cingulo de more gentis circa collum convoluta, in genua provolutus veniam prodicionis poposcit, humaniterque exceptus pristinis opibus honoribusque ab illo est donatus: sed dum is præclaris in Turcas facinoribus labem defectionis a-bolere nititur, dæmon Scanderbeghi ne-potem Amefam in patru exitium, inje-cta ei Epirotici regni spe a Mahomete ob-tinendi armavit (a), de quo inferius.

(a) Bar-let. l. 9. XXIX. Paulus archiep. Crajenfis in schisma prolapsus.

Insignis pariter exitit perfidia Pauli archiepiscopi Crajenfis, qui in Macedonia & Servia de promulganda in Turcas religiofa militia provinciam a Pontifice acceperat: nam impietatem conceptam animo palam effudit, cum antea ortho-doxam fidem tenere simulasset; in eas enim blasphemias voces e sacro suggestu prorupit, Græcorum ecclesiæ doctrinam & ritum veritati & sanctitati magis consonare, quam doctrinam & ritum Romanæ ecclesiæ: favit palam hereticis & schismaticis: conficta eaque atrociora crimina Pontifici objecit, censuras ecclesiasticas catholicis contra fas incussit, patrem sibi pontificiæ autoritatem arrogavit; aliaque patravit scelera, de quibus in ipsum inquiri hinc literis iussit Dei vicarius (b).

(b) Lib. 13. p. 54.

Venerabili fratri episcopo Zapatenfi, & dilecto filio Guillelmo de Lauro familiari nostro in theologia bacchallario salu-tem, &c.

Abusus concessa illi a Pont. auctoritate.

Plurimorum insinuatione lamentabili, ad nostrum pervenit auditum, quod venerabilis frater noster Paulus archiepiscopus Crajenfis, quem dudum nostrum & Apostolicæ sedis nuntium ad Albaniam, & Serviam ac illis vicinas partes destinavimus, concessimus sibi verbum crucis populo prædicandi, ac crucis hujusmodi signum, cunctis fidelibus adversus perfidum Machometum Turcorum principem profecturis, dandi, aliisque diversis facultatibus in nostris inde confectis literis tunc expressis, eisdem facultatibus, quibus, considebamur ipsum fidelium salutem, & fidei catholice protectionem exquirere debuisse, abusus illas in perniciem vertit: ac in venerabilis fratris nostri Nicolai Polacensis episcopi, ac plurimorum nobilium & gravium presentia publice predicare veritas non fuit, fidem Græcorum veriorum fore fide, quam docet & tenet sancta Romana ecclesia, & eorumdem Græcorum ritum dictæ Romanæ ecclesiæ ritui prævalere; quodque nos in omnibus & singulis, qui Græcis, & Rossianis schismaticis & infidelibus contradicerent, excommunicationis sententiam promulgarem. Insuper dilectum

Corrupt populos ad quos missus.

filium nobilem virum Paulum Ducagninum catholicum principem, & ejus subditos abque rationabili causa excommunicavit, & ipsis omnia ecclesiastica sacramenta interdixit; unde maxima in Albania subsecuta sunt scandala. Impedit etiam, prout impedit, ne schismaticis & Rossianis verbum Dei predicari, & infideles converti, & baptizari possint; sed infideles, & hereticos in eorum perfidia fovet & attollit. Præterea crucem erectam ante se deferri facit, & se omni papali potestate fungi asserens, Romam venire prohibet eos, qui pro Apostolica sedis gratiis consequendis, sedem ipsam accessuri forent; aliaque gravia & enormia committit, ex quibus nisi super iis opportune per sedem provideatur eandem, pejora succedent, que in divini nominis, & dictæ catholice fidei magnam pro-tendentur offensam.

Vexavit centurios catholicos.

Vetuit prædicari verbum Dei in infidelibus.

Pontificiam potestatem invadit.

Nos itaque præmissa sub dissimulationis conniventia pertransire nequeentes, discretionem vestram per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus vocatis dicto archiepiscopo, & aliis, qui fuerint evocandi, vos, vel alter vestrum super præmissis, in dictis Albaniam & Serviam partibus inquiratis auctoritate vestra diligentius veritatem; & si per inquisitionem hujusmodi ea repereritis subniti veritate, eadem auctoritate, prædicto archiepiscopo tam prædicationis, quam pontificale interdictionis officium, ipsumque a regimine & administratione ecclesiæ suæ suspendatis, si-bique terminum statuat competentem, infra quem personaliter se coram nobis representet, super præmissis per nos adversus eum ad ulteriora procedendi, visurus prout faciendum fuerit juxta canonicas sanctiones, facientes omnia & singula, que in præmissis decreveritis per ipsum archiepiscopum eadem auctoritate, appellatione postposita, firmiter observari, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis, remittendo nobis in authentica forma processum, per vos in his habendum; non obstantibus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCLVII. kal. junii pontificatus nostri anno XII. Sed his missis, ad Callisti studia in comprimendis Turcarum conatibus collocata revertamur.

XXX. In iudicium vocatus.

Universus fere oriens in eum veluti in liberatorem oculos spe & mente defixerat, ut ipsemet testatur (c): Universi fere orientales, episcopum Granatensem alloquitur, oculos in nos conjecerunt, spemque in nobis solis habent, cum hæcenus presentia classis nostræ eos fovet, & quotidie implorent subsidium propter minas & favorem hostium, qui eorum capiti crudelissime insulant. Fregit (d) quidem hoc anno Ludovicus patriarcha Aquilejensis idemque Cardinalis legatus variis tumultuariis certaminibus Turcas, eorumque classem pluribus captis navibus disiecit, de qua vi-

XXXI. (c) Lib. 1. brev. p. 145.

XXXII. (e) An. Sylv. hist. de Asia min. c. 74. Virgo imbellis Turcas cadebat.

(a) S. Anton. 3. p. 22. 14. 9. 1.

(b) Lib. 1. brev. p. 124.

(c) Ib. p. 131.

Conjungere omnes Christianas vires in Mahometem infidelium perdere & exterminare possimus. Pro virili igitur tua operare super hoc quod poteris in partibus ipsis, nam victoria in manibus est, cujus in dies certiora videmus signa ab omnipotenti Deo ostendi, quod videre licet ex turpi fuga ingentissima classis apud insulam nostram Mytilenem Turcorum a paucis Christianis facta, ut ex dicto legato plenius intelligit. Dat. die penultima novembris MCCCCLVII. anno XII. Ceperat illam insulam anno superiori legatus apostolicus, uti vidimus, quam tamen Pontifex pristino principi Catalusio Genuei restituit (d): Passi sumus, inquit, ut remaneat sub jurisdictione illius domini, qui eam habet, dummodo stet sub obedientia nostra & sedis Apostolicæ.

Insula Catalusio restituta. (d) Ib. p. 59.

XXXII. (e) An. Sylv. hist. de Asia min. c. 74.

Virgo imbellis Turcas cadebat.

Storia hæc tradit S. Antoninus (a): Anno Domini MCCCCLVII. cum dominus Cardinalis camerarius Ludovicus legatus Papæ esset cum classe, licet parva circa Rhodum Turci venientes contra Christianos debellati sunt, lignis eorum captis, & multis interfectis vel in servos assumptis, profligati que sunt cum confusione Turci. Ex felici illo nuntio ingenti lætitia affectus Callistus hæc ad Pontium Fenollet pontificum in Aragonia quæstorem scripsit (b) xxiv. septembris die hujus anni: Classis nostra orientalis cum legato nostro sulcat maria orientalia triumphando, & his diebus proximis non solum terras, sed etiam fustas ultra vigintiquingue Turcorum armatas captivavit: & in Albania & ubique victoria adeo continue nobis datur contra perfidos Mahumeticos; & ne verbis instans temporibus nostris secta Mahometica redigatur ad nihilum. Conceperat eam spem Pontifex si principes Christiani, ut par erat, piis ejus consiliis obsecrarent; quare eorum oratores convocandos statuit: sed ea de re inferius dicitur. Favebat enim aperte Deus causæ suæ, ut idemmet Pontifex significavit Cardinali Strigoniensi (c). Callistus, &c. Ante omnia nobis cordi est, ut Christianorum auxiliis & opibus collectis perfidam nationem Turcorum & cæterorum infidelium perdere & exterminare possimus. Pro virili igitur tua operare super hoc quod poteris in partibus ipsis, nam victoria in manibus est, cujus in dies certiora videmus signa ab omnipotenti Deo ostendi, quod videre licet ex turpi fuga ingentissima classis apud insulam nostram Mytilenem Turcorum a paucis Christianis facta, ut ex dicto legato plenius intelligit. Dat. die penultima novembris MCCCCLVII. anno XII. Ceperat illam insulam anno superiori legatus apostolicus, uti vidimus, quam tamen Pontifex pristino principi Catalusio Genuei restituit (d): Passi sumus, inquit, ut remaneat sub jurisdictione illius domini, qui eam habet, dummodo stet sub obedientia nostra & sedis Apostolicæ.

Partam vero victoriam de Turcis in ea insula describit his verbis Aneas Sylvius (e): Oppugnaverat Turcarum exercitus insulam oppidum non contemnendum, murique partem machina dejecerat, & facta clypeatorum testudine irrumperere properabat, nec oppidanis animus erat ad ferendam impetum alius deditioem, alius fugam meditantibus. Sed assuit virgo virilibus armis induta, que mirabile dictu! salutem patriæ peperit: abortiva enim civis, ne hostem metuerent, primam se Turcis objecit, ac pro loci fractura depugnans nonnullos obrucavit. Cujus audaciam admirari optidant, & ipsi animum resumpserunt, tantumque hostium stragem ediderunt, quantum vix credere quisquam possit. Turcæ e terra pulsi egre in navigia se receperunt, quos

Callistica classis insecuta magno detrimento affecta: laus tamen servata insule penes virginem fuit, cujus tædet non habere nomen; digna enim erat non minori memoria, quam Sappho: sed illi majora præmia in cælesti patria reservantur. Episcopus Caphensis Callisto Pontifici maximo, nobis presentibus, hæc enarravit, qui tunc transiitum per Mytilenem fecerat ab ecclesia sua Romam petens. Cum ea præclare geri in Turcas, & classem ob prosperos successus triumphare audiret Pontifex, felicitis nuntii Joannem Carvaial Cardinalem in Pannonia & Germania legatum participem hinc literis fecit (f).

(f) Lib. 1. brev. p. 130. Victoria divinitus concessa Christianis.

Callistus, &c. Videbit tua circumspectio mira, quæ immortalis Deus apud Mytilenem hoc anno fecit, cum pauci & hi inermes & terrore hostium confternati innumrabilis multitudinis non modo impetus sustinuerunt, sed victores cum summa gloria hostem prope positum oppido repulerunt; maximeque numerum Turchorum conciderunt; mulieris quoque admiranda virtus apparuit, quæ virili animo armis induta viris ipsis exemplum strenuitatis præbuit, hostem in primis laceffendo, acriterque inter primos pugnando, ut ex copia literarum, quam hic jussimus intercludi, tua videbit circumspectio. Hæc cum ex Deo sint fieri enim aliter non possent, certam nobis victoriam pollicentur, si modo voluerint Christiani potentatus, & nobiscum vires suas conferant. Dat. &c.

His animatus Callistus omnia studia ad classem augendam vertebat, de quo ad Ludovicum Cardinalem legatum hæc scripsit (g), ut illum ex concepta ingenti spe & expectatione ad strenue administrandum bellum vehementius incitaret.

XXXIII. (g) Ib. p. 118. Maritimæ vires auctæ a Callisto.

Callistus, &c. Nihil magis cogitamus nisi quibus rationibus eandem classem nostram augemus & fortificemus. In Francia jam sunt in apparatu vigintiquatuor triremes, & expediuntur usque ad triginta juxta concordata inter nos & Regem Francia per medium Cardinalem Avinionensem: Regem Portugallia in proximo vere cum potenti classe venturam omnino credimus. Ex Anglia & Burgundia & ab aliis plurimis principibus auxilia, quæ jam sunt polliciti, sperantur. Itaque futurum certo credimus, ut futuro proximo vere exercitu forti & potentissimo Turchos audaciter irruere poterimus, nunquam enim major fuit fiducia nostra, quæ in dies, inspirante Deo, augetur. In presentiarum mittimus ad te tres galenas. Dat. die ultima augusti MCCCCLVII. pontificatus nostri anno XII.

Promissa a pluribus Regibus auxilia.

Præfecit (h) tribus iis triremibus Callistus, quas ad legatum subsidio misit, Gabrielem Borgiam consanguineum suum, ut militarem in Turcas virtutem explicaret. Quod vero ad promissa legato in-

XXXIV. (h) Ib. p. 120.

Callisti pro Regibus ad sacrum bellum inflammandis studia. (a) Ib. p. 57-73-79. (b) Ib. p. 78.

Ejus ad Polonum litera.

gentia auxilia proximo anno mittenda attinet: ea spondebat Callistus, cum sibi suaderet, Reges ac principes adipiscendae aeternae salutis memores, & Christi cultus orienti restituendi cupidos facile cum ipso pari ardore ac pietate consensuros. Et quidem ineunte anno ad religionis tuendam causam excitare populos (a) ac principes studuit, quo argumento extant datae ad Casimirum Regem Poloniae literae (b), quibus illi inusitam universo nomini Christiano in Constantinopolis excidio ignominiam proposuit: Mahometem insatiabili Christiani cruoris sui ardere: adductam in periculum rem Christianam; tum preces addidit, ut nuncio apostolico ad crucefignatam militiam Polonos vocaturo regio studio non deesset.

Regi Poloniae. Charissimo in Christo fili salutem. Notam arbitramur serenitati tuae gratiam ignominiam fidei orthodoxae superiori tempore ab immanibus Turcis illatam, quantaque calamitas in uniuersum populum Christi fidelium ex lugenda captiuitate Constantinopolitanae urbis redundet. Quo quidem infortunio [ut par est] commoti, a primordio nostrae assumptionis ad apostolatus apicem nil aliud cogitauimus, quam ulcisci tantum dedecus, & barbarorum rabiem retundere. Ad quod diuinum opus, cum nostrae facultates non suppeterent, quas quidem Deum testem inuocamus, libentissimam etiam ultra posse in hoc conuertimus. Non defuit, nec deest nobis animus: & ad vindicandas publicas Christianae gentis iniurias omnes catholicos principes indefessa uoce excitauimus: jamque Christianus orbis sedulitate hortationum nostrarum commotus est. Nec minus nos, quantum humano consilio provideri potuit, conati sumus impetum hostium retundere, classemque nostram emisimus, Deum supplices orantes, ut plebis suae sortem miserari dignaretur, cuius clementiam continuis lacrymis nostris & orationibus, quas per totum mundum fieri ordinauimus, inlinguata, non solum barbaris vires eripuit, ne populo fideli nocere possent, sed Christianis animum, robur, & potentiam addidit, & Turcum diabolica audacia exultantem, & Christianam sanguinem sitientem cum innumerablem ejus exercitu prostravit. Quod si quis consideret, fatebitur reipublicam Christianam in magnum discrimen adductam, nullo alio quam diuino consilio & uirtute liberari potuisse.

Cum igitur tanta opportunitas amittenda non sit, sed nunc maxime instandum censeamus, ne hostis reassumptis viribus arrior, ut solet, irruat in christianos, omni studio damus operam, ut cruciata ubique publicetur, & Christiani potentatus nobiscum conueniant ad exterminationem Mahometicae nationis. Mittimus itaque ad

tua serenitatem, & in regnum tuum dilectum filium Marinum de Tregeno praesentium exhibitorum, qui in Lituania & archiepiscopatu Leopoliensi noster & sedis Apostolicae executor cruciatam hujusmodi publicet, & fideles hortetur & inducat, ut tam pie causa nolent deesse. Ab eo enim intelliget tua celsitudo apparatus classis nostrae quam omnibus uiribus nostris accelerari fecimus. Ipsum itaque ex corde tuae serenitati commendamus, ut eidem pro executione commissionis nostrae opportunis favoribus assistere uelis, ut nos uere esse inuentiamus, quae nomine serenitatis tuae oratores nobis polliciti sunt: quod proculdubio te facturum rati sumus pro innata serenitatis tuae fide & religione catholica. Commisimus etiam super praemissis praefato Marino aliqua serenitati tuae referenda, cui tamquam nobis fidem habebis. Dat. &c. xv. aprilis MCDLVII. anno secundo.

Conceptae eadem formulae litterae (c) ad Christiernum Daniae, Sueciae, & Noruegiae Regem, tum ad seniores & juniores duces Saxoniae fuere missae, atque ideo legati in ea regna nuntii ad Saxones, Danos, Gothos, Noruegias, ad religiosam militiam alliciendo, tum sollicitati (d) eorumdem regnorum Poloniae, Daniae, Sueciae, & Noruegiae, atque etiam Gothiae (e), Prussiae, Lituaniae, aliorumque principatum archiepiscopi & episcopi excitati, ut apud Reges, principes & populos religionis causam in Turcas proueherent. Praeter hos autem septentrionales Reges, antea Fridericum Imperatorem, Hungariae, Bohemiae, Lusitaniae, Aragonum & utriusque Siciliae Reges, tum plures alios principes ad sacram expeditionem in Turcas conficiendam sollicitatos uidimus: sed otio delictissime dediti in se mutuo uertebant oculos, qui id omnis susciperent, qua de re Pontifex, ita queritur (f).

Callistus, &c. Deessi quasi sumus ad principes, & praetores & communitates scribere, & ramentum nil, uel parum adhuc utilitatis aut praesidii in hac amprisa nostra debellandi ac penitus exterminandi Turchi ab aliquibus sentimus: Et infra. Clarum esse debet apud omnes Christianos fideles, nos non sufficere posse ad tantum onus sustinendum, nisi aliorum habeamus auxilium & patrocinium; nec solum res nostra agitur sed uniuersum populum Christianum hoc negotium respicit; cur igitur sese subtrahant, cogitare non possumus. Dat. &c.

Decreuit porro idem Pontifex, ut Christiani nominis causam promoveret, solemnes coetus celebrare, ad quos omnium Regum principumque oratores conuocaret, ut in iis certa consilia ad bellum cum hoste fidei gerendum expediri possent: de quo Cardinalem Strigonensem certiorum factum instare iussit (g), ut ab Imperatore

Missus in Lituaniam internuntius pro cogenda crucefignata militia.

XXXV. (c) Ib. post eand. ep.

(d) Ibid. Sollicitati alii septentrionales ut Christo arma consecrent. (e) Ib. p. 79.

(f) Ib. p. 60. Pontificis conatibus Regum consilia non consentiunt.

XXXVI. (g) Ib. p. 131.

Indisolemnibus Christianorum coetus.

XXXVII. (a) Apud Voalung. hoc anno n. II.

Immensus Callisti ardor pro tuenda Christi gloria.

Adhibitus interpres B. Jacobus Picenus.

(b) Lib. I. brev. p. 130.

tore alisque Regibus oratores Romam mitterentur.

Callistus, &c. Imperatoris, uniuersorumque Regum, principum, dominorum, & potentum, populorum, communitatum Christianitatis oratores ad nos conuocamus, ut cum eis tractemus, & conclusionem capiamus super prosecutione amprisa contra perfidos Turcos; quae res quoniam secundum cordis nostri ardorem non prosequitur, incredibiliter nos angit. Itaque si Imperator, Reges, & alii ipsarum partium, quibus super hoc scripsimus, nondum miserunt oratores, quos petimus, laborabis ut eos ad nos omnino statuto termino mittant, speramus enim in Deo talem cum eis conclusionem facere, & ita negotium hoc diuinum dirigere, ut quod ante omnia nobis cordi est, Christianorum auxiliis & opibus nobiscum collatis perfidiam nationem Turcorum & ceterorum infidelium perdere, & exterminare possimus. Dat. die penultima nouembris MCCCCLVII. anno III.

Dedit etiam Callistus (a) mandata B. Jacobo Piceno Minoritae nuntio apostolico, ut Imperatorem, & electores imperii, Regesque, Bosnae, Pannoniae, Poloniae, ac Daniae ad mittendos oratores ad pontificios coetus pro re Christiana amplificanda urgeret.

Callistus, &c. Esti putabamus fieri non posse, cum in prosecutione maximum semper habuerimus animum, in dies tamen ardentiores circa haec efficitur, angitque animum nostram cura quotidiana, quod ceteros, ad quos etiam pertinet, non nostri animi sectatores, sed negligentes & pigros, & inuicem ad guerram praeliosos uidemus. Horati sumus omnes saepe, monuimus, se re accusauimus, ut in hoc negotio Christi, a quo potentias habent, auxilia darente opportuna; sed nihil adhuc [quod cum dolore dicimus] efficit potuit. Itaque reuoluentes septennumero in animo nostro hujusmodi rem, cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberauimus, uniuersis Imperatori, Regibus, principibus, & communitatibus potentum populorum, alisque dominiis Christianitatis scribere, ut ad diem per nos eorum singulis assignatam, huc ad nos suos mittant oratores idoneos, siuultos plena potestate, ut simul cum eis pro exigentia & celeritate negotiorum fidei consilium & auxilium, quod cito exequi possit, capiamus. Itaque, fili dilecte, sollicitabis eundem Imperatorem, Reges Hungariae, Bosnae, Poloniae, & Daniae, electoresque imperii, quibus scribimus, se eos potes commode adire, ut suos ad nos ad diem assignatam mittant oratores, hancque opportunam & importunam instare non desinas. Dat. &c. Repetita (b) etiam eadem, missaque ad Joannem Cardinalem legatum mandata, ut eosdem principes ad id promoueret. Excitati quoque Carolus Fran.

Ann. Eccl. Tom. XXXIX.

corum, Renatus Siciliae, Henricus Angliae; tum Scotiae, Lusitaniae, & Aragonum Reges, ducesque Britanniae, Burgundiae, Sabaudiae, Mediolani; tum Veneti, Genueses ac Florentini, ut oratores suos mitterent, sperabatque Callistus ex communi omnium decreto ingentes exercitus terra marique in Turcas conflatum iri: quas conceptas spes Ludouico Cardinali classis pontificiae praefecto his literis exposuit (c).

Patriarchae camerario legato classis, &c.

Nos de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio diebus superioribus scripsimus Imperatori, Regi Hungariae, Regi Bosnae, Regi Daciae, Regi Suetiae, electoribus imperii; item Regi Angliae, Regi Scotiae, Regi Poloniae, Regi Portugalliae, ut per totum mensem februarium proxime futurum suos ad nos huc Romam debeant misisse oratores idoneos, & potestate plena suffultos: Regi autem Franciae, Renato Regi Siciliae, & Burgundiae, Britanniae, & Sabaudiae ducibus, ut per totum mensem ianuarii in Italia uero Regi Aragonum, duci Mediolani, Venetorum, Januensium, & Florentinorum, ut per totum mensem decembris speramus, oratores principum & dominorum praefatorum statuti per nos terminis hic Romae affuturos: jamque ex eisdem principibus nonnulli nobis responderunt se, uti mandauimus, missuros oratores. Expectamus eos auide; nam cum eis & eorum singulis talem * facere conclusionem, quod proximo futuro uere & aetate talis fiat expectatio talisque potentia Christianorum comparabitur & per mare & per terram, quod non modo recuperabitur Constantinopolis, sed immortalis & gloriosa victoria de perfidis Turcis consequetur. Jam enim Rex Aragonum nobis pollicetur ad omnes uoluntates nostras classem suam non mediocre, quam magnifice tenet in ordine, habemus & multorum aliorum pollicitationes. Itaque si fieri magnoque animo, nam amprisa hujusmodi, plusquam dici potest, cordi nostro fixa haeret, nec eam nisi simul cum uira detremus, donec optatam de hostibus Christiani nominis uictoriam habuerimus: quam indubie Domino nobis & hoc tempore dari speramus; &c. Dat. die xv. decemb. MCDLVII. anno III.

Vertere hac industria omnium Regum ac principum occidentalium arma in Turcas ad abolendum superstitionem Mahometicam annitebatur Callistus, atque etiam, ut dicitur inferius, Usumcassanum Perfidis, Constantinum Zarajacob Aethiopianum Reges, ac Georgianos & Francos qui in oriente versabantur in Mahometem concitabat, sed parum profuere pontificii conatus, Germani enim non strinxerunt ferrum in Turcas, sed in Dei vi-

Angli, Hispani, Galli, Belgae ad faciend. belli societatem vocati.

(c) Ib. p. 132.

XXXVIII.

* rebus publicis

* speramus Conceptae spes subiciendi Christo orientis.

Pollicitus Aragonius conjunctionem classem suam.

XXXIX.

P ca.

Ab ignavis principibus calumniis appetitus Callistus. (a) Ib. p. 98. Vix necessaria ad vitam sibi refer- vabat.

(b) Ib. p. 47. (c) Ib. p. 143.

(d) Ext. apud Æn. Sylv. ep. 371.

XL. Confutata Germanorum querelæ.

Reddita- consumptarum pro Christi causa opum ratio.

Pannonia & Germania ab faucibus Mahometis erepta.

carium exacuere linguas, atque eum primum per calumniam insinularunt, quasi sacrum aurum in usus suos, non in sacram expeditionem infunderet. A qua labe quam purus esset Callistus, ex his verbis, quæ ad S. Antoninum archiepiscopum Florentinum scripsit (a), intelligi potest: Non ignorare debes quantis affligimur expensis in sustinendo armatam, & eam fortificando cum legato nostro in partibus orientibus, & in Albania, Hungaria, & alibi, ita quod vix supersunt nobis necessaria vitæ; purgavitque se de falso ejusmodi sibi objecto crimine apud nonnullos Germaniæ populos, & Salarense, Friburgenses (b), ac Bernenses (c), profectusque est non modo aurum ex facti belli promulgatione coactum in classis sumptus absumpsisse, verum & thesauros pontificios exhaustis, acque ad profundendum in ea nominis Christiani causa sanguinem se paratissimum; tum addidit: Nobis persuasum est, quod ob negligentiam Christianitatis, nisi Deus sua mirabili virtute juvisset causam suam, concedendo victorias legato nostro in partibus orientis, certe oportuisset desistere ab amplexu ista divina. Eloit præterea aspersam illam a Germanis avaritiæ sordium maculam amplissimis firmissimisque argumentis Callistus in literis ad Fredericum Imperatorem scriptis (d).

Charissimo in Christo filio Friderico Romanorum Imperatori semper angusto.

Audivimus rumore esse tanquam nos aurum ex natione tua supra quam deceat extorqueamus: injuriantur profecto nobis & a vero longe recedunt quæ talia dicunt: nihil unquam nostro nomine ab his extortum est, quibus beneficia contulimus, ut illi garrunt, nihil exactum, nihil petiit præter annuatim vetusto jure debitam. At si quæ contra Turcos pecuniaria nobis subsidia obtulerunt, non recusavimus, nec recusare quidem debemus pro tanta Christiana religionis necessitate: pecunias autem hujusmodi & alias undecumque venientes non usurpamus nobis, non recondimus in arca, non exponimus in joculis, non consumimus in delitiis, sed in defensionem fidei convertimus, & in oppressionem perfida Turcorum gentis ad nostrum exterminium semper intentæ. Innumerabiles sunt & intolerabiles nobis quas in dies subimus expensæ, nunc in orientem legato classis nostræ, nunc in Albaniam Scanderbeci fortissimo Christi athleta indefessoque bellatori, nunc legatis & oratoribus in diversas mundi partes emissis nunc istis nunc illis per Græciam, & Asiam laborantibus, ne destituti periclitarentur, pecunias mittimus. Nec fuerunt inanes hujusmodi sumptus: licet enim nobis in Domino gloriari, qui per ministros suos, torpentibus ac pene dormientibus

but cunctis ferme Christianis principibus, nobis tantummodo instantibus atque urgentibus Turcorum superbissima cornua & insolentissimas acies apud Hungariam confregit, magnumque illum & potentissimum exercitum prostravit, qui sibi non Hungariam modo sed Germaniam totam, Galliam atque Italiam proterere, legemque Christi funditus evertere promittebat. Itaque liberavit Dominus populum suum præsulatu nostro, plebemque suam ex ipsis quodammodo faucibus crudelissimi sive immaniissimi draconis eripuit.

Nunc quoque classis nostra Rhodum tueretur, Cyprum, Mytilenem, Cbium, & omnes in oriente Christiani nominis insulas, quæ sine tali præsidio baudquaquam Turcorum navibus in dies, incurstantibus resistere potuisset. Quodque laudabilis est, ac divino nobis munere concessum, non tantum quas diximus insulas legatus noster sua prudentia & armorum robore tutatus est, sed alias plerasque Turcorum domino fervientes ad Apostolicæ sedis devotionem obedientiamque redegit, novissimeque non pauca eorundem Turcorum navigia ad oppugnandas Christianorum insulas, executione potenter invasti, debellavit, in potestatem recepit. Nec Albania ingruentes barbarorum impetus proximis diebus inclinare potuisset, nisi nostrarum intervenissent pecuniarum auxilia, quæ Scanderbecio misimus. In his nos rebus pecunias consumimus: in his profundimus quidquid undecumque corrådere possumus auri vel argenti: honorem Dei non nostrum querimus pro salute populi nobis commissi laboramus non pro privata utilitate nostra curamus, ne nostro tempore Christianum nomen spurcissimi Turcarum pedes conculcare possint. Sed non sunt hæc onera, quæ nos sibi portare queamus, vel sedes Apostolica valeat per se ipsam tolerare, facimus tamen, quod possumus, & quiescentibus aliis, qui nobis auxilio esse deberent, instamus, acceleramus, urgemus, nihil omittimus ex his, quæ facultates nostræ permittunt: necessaria nobis detrahimus, ut incumbenti necessitati pro parte nobis possibili subveniamus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum pridie kal. septembris anno MCDLVII.

Frastra Turcica classis.

Macedonia obmissa Scanderbegho subsidia sustentata.

Præter falsas hæc criminationes temere in Pontificem jactatas, nonnulli electores imperii arcanas coitiones ad apostolicam auctoritatem labefactandam turpiter fecere, ad quas dissolvendas Joannes Carvaial Cardinalis legatus jussus (e) incumbere: Ne justitiam, sunt Callisti verba, nostram & sedis Apostolicæ negligamus, qui aliorum sumus validi defensores, videbis in cedula presentibus interclusa, quæ nobis in natione Germaniæ & partibus legationis tuæ tractantur, & ferre concluduntur contra nos & sedem Apostolicam falsis suggestionibus & annulis pro-

XLII. Intulæ orientales defensas.

Frastra Turcica classis.

Macedonia obmissa Scanderbegho subsidia sustentata.

XLIII. Coitiones principum electorum adversus Apost. sedis auctoritatem. (e) Lib. I. brev. p. 130.

(r) Ext. ejus lit. apud Voading. hoc ann. n. 11.

Inconsulto Cesare agitatur.

Pro nostra fæctione dissolvenda adhibitus B. Jacobus Picensis.

(b) Ambrosio. l. 3. de offic. c. 4.

(c) Lib. I. brev. p. 130. Cura excidendæ Bohemici hæreticos eidem mandata. XLIII.

curantibus, satore zizanie invidentes de bonis operibus nostris. Nefarias illas in Pontificem molitiones agitarant Germani principes inscio & inconsulto Friderico Imperatore, quem ne improbi calumniatores subornarent, Callistus B. Jacobo Picensi nuntio navare operam jussit (a), ut elusus improborum hominum conatibus, iræ in communem fidei hostem verterentur.

Dilecto filio Jacobo de Marchia ordinis Minorum professori nuncio nostro.

Ex multiplici fama literisque & relatu fidedignorum intelleximus, per electores imperii & quosdam eorum sequaces non cogitantes quantum sedi apostolicæ, a qua gratias & beneficia susceperunt, debeant, nonnulla tractata fuisse in præjudicium & læsionem auctoritatis nostræ & sedis Apostolicæ; in eis tamen neque assensum neque auctoritatem Imperatoris intervenisse. Scribimus super hoc legato nostro, & plurimis aliis, quos nostri & sedis Apostolicæ devotos patamus, ut efficiant quod Imperator, & si qui alii erunt, non solum assentiant tractatis prædictis quemadmodum cum minime deceat, sed etiam illis contraveniant, eaque repellat, erit nobis gratum ut super his adeas legatum nostrum & prout eidem & tibi videbitur, malignitatibus hujusmodi occurratur, & temerari conatus frustrentur; maxime nobis indefesse intendentibus in eorum securitatem contra Turcas & alios infideles, & sine culpa contra nos infirgere. Caveant ab ira Dei, nos enim officium nostrum exercere non cessabimus opportune, estque officium nostrum, ut loquamur cum B. Ambrosio (b), nulli nocere, omnibus velle prodesse posse solius Dei est. Clama, ne cesses, & scias senem istum paratum pro defensione evangelii & fide catholica pati utinam martyrium, si sit opus. Ecce completum desiderium tuum nobis aliquando persuasum de convocando Italico, & alio contra Turcam & infideles ad tantum incendium extinguendum: & sic viriliter age & confortetur cor tuum, etiam ad Bohemos & alios devios a fide reducendos: scis enim quod omnia exposuimus & exponimus, in his vix nobis vita necessarii remanentibus; & qui nobiscum non est, profanus est non Christi sed antichristi est, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die xxv. octobris anno MCCCCLVII. pontificatus nostri anno III. De B. Jacobo Minorita extant literæ (c) Callisti ad Joannem Carvaial Cardinalem legatum, in quibus ita de eo loquitur: Quem servum Dei fidelem tibi misimus non solum pro cruciata, sed etiam contra hæreses Bohemorum, quarum extirpationem, ut pupillam oculi optamus.

Sed ad institutum de calumniis Pontifici impostis narrationem redeamus. Obtri- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

vit cas pluribus literis Æneas Sylvius Cardinalis: nos ex iis nonnulla delibabimus, in quibus ille Callisti integritatem ita illustrat (d).

Æneas Cardinalis Senensis Martino cancellario archiepiscopi Moguntini S. P. D.

Consideravimus in privis, quæ dicuntur contra summum Pontificem, apud Germanos fieri murmura: nec miramur, siquidem nullus unquam locum B. Petri tenuit, qui non latrantium dentibus impeteretur; nec magnam putamus si quis detrahit Callisto, cum magistro ejus sciamus detractum fuisse Christo: verax est enim Salvator ipse, nec poterit veritas nostra mentiri, quia non est discipulus super magistrum, nec servus major domino. Germani tamen, si verum fateri velint, similiterque reliqui Christiani, nihil habent cur de Callisto murmurare possint, nisi quod eum Pontificem tradidit nobis Deus, quo digni non fuimus: neque enim hujus sanctissimi præfatis mores plebi suæ conformes existunt, qui cum divinam in terris agat vitam, angelis potius debuit præfici, quam hominibus: nihil pius pater, quod suum est, quarit: cogitatus suos omnes jactavit in Domino: honorem Christi salvatoris nostri, defensionem fidei, decus Ecclesiæ, salutem plebis toto conatu, toto studio, tota mente perquirat. Nisi fuisset exacta ipsius solertia & incredibilis ad commune bonum, iam Turcorum feritas non Hungariam modo prostrivisset, sed ipsam quoque Alemanniam infestis armis petens Christianis omnibus terrorem simul ac laborem incussisset: nam si victi apud Hungariam & prostrati magni Turcorum exercitus, non est cui post Deum alteri gratias, quam Callisto Christiani debeant: ipse enim solus fuit qui, torpentibus ac pene dormientibus Christiani orbis principibus, legatum in Hungariam misit, Hungaros cum Turcis induciarum fœdera quærentes prohibuit, labentes animos erexit, copias congregavit, bellumque illud committere suavit, in quo primum ætate nostra Turcorum dominus turpissime fugere visus est, & salus Christiano populo parata. Tacemus quæ gesta sunt in oriente per classem apostolicam, & quæ in Albania, & aliis quampluribus locis ipsius Domini nostri pecuniis pro tutela fidei in dies geruntur.

Nihil aliud sua sanctitas in animo gerit, quam suo tempore ita inimicos salutariter crucis humiliare, ut tandem vocatus a Domino creditam sibi Ecclesiam in statu securo ac tranquillo relinquat: ob quam rem neficimus profecto, quid sibi velint, qui tam sanctum præselem, & tantum de communi utilitate sollicitum, calumniari præsumunt. Nam quod aurum a vobis extorqueat, iniqua est prorsus accusatio; nihil enim præter consuetæ jura recipit, nisi for-

(d) Æn. Sylv. ep. 338.

Apologia pro Callisto adversus murmur German.

Conquista omni studio ab eo divina gloria.

Prostrati in Pannonia Mahometis benefici-um debuit Callisto Germania.

Orienti & Albanie optulatus est.

XLIV.

Iniquae Germanorum circa electiones querele.

Iniquae calunniae Callisti asperitiae.

Commen data Moguntini arch. constantia.

XLV. Quantum sit Rom. Pont. fastidium.

tasse sponte sua nonnulli in classem contra Turcos offerant, quos paucissimos esse constat. Utinam tot essent, qui tantae rei ac necessariae optime subvenirent. Ecclesiarum electiones canonicas, qui dicunt a sua sanctitate contemni, aut ecclesias metropoliticas seu cathedrales in Alemania reservari, longe a veritate recedunt. Nulla electio rejecta est, quam constitit fuisse canonicam pontificalis ecclesiae: in Alemania nulla reservata est specialiter a Domino nostro contra concordata vestra, nec est ejus propositum, neque fuit haecenus quidquam agere.

Et quavis nemo impatere possit, si sua sanctitas dignitates principales in collegiatis Ecclesiis, sive primas post pontificales reservaverit, neque enim concordata in hoc adversantur; non tamen inveniuntur facile reservationes beneficiorum, nisi pro Cardinalibus, aut aliquibus fortasse maximis viris ab eadem sanctitate emanasse. Itaque nescimus, quo vultu, quo ore, qua denique audacia presumant aliqui sanctissimo praesuli nostro detrabere, tamquam nationi vestrae onerosus existat, qui profecto non tantum nationi Hispaniae, unde sibi origo est, quantum Germanicae affectus esse videtur, & qui divinitus nobis datus est, ut hoc periculoso tempore ab infidelium incursione, maximeque Turcorum impetu, orthodoxam Christi religionem, non solum tueretur, sed etiam elevarer & propagaret. Laudamus igitur, & omni honore dignum reputamus archiepiscopum Moguntinum, qui rejectis malignantium invidiis apud ipsum dominum nostrum, sanctamque sedem Apostolicam omnium fidelium matrem, atque magistram permanere decrevit. Facit quod doctum, quod prudentem, quod bonum praesulum deceat, qui peregrinas respuens opiniones, in solida sanctae Romanae ecclesiae doctrina, & in ipsa Christi petra pedes figit. Facit modo quod fecit, dum alius quaererentur, quae modo tentantur: numquam enim Eugenio sanctae memoriae summo Pontifici defuit, quavis multi ex Germanis in illum deservirent. Novit omnia noster Pontifex, ejusque probitati miro modo afficitur, nec unquam ejus nominis absque singulari laude meminit, ita ut certissimus numquam ipsius petitiones in conspectu hujus praesulis vanas fore, quae digne audiri videantur.

Ceterum quod secundo loco secretarius antedictus exposuit nobis, alienum visum est, quod ex viro docto, ex juris interprete, & magnis versato causis prodire debet: novisti enim Romanum praesulem unicum esse principem, cui omnes obedire tenentur, Petri & Pauli locum tenere, qui sedet in apostolico throno; Christi vicarius est, qui Romanae praesidet urbi. Non est igitur qui se cuspium intelligentiae nomine, vel foveat obliget, neque subditorum est cum do-

minis suis foedera quereat: nec tamen fortasse ita loqueris, ut Romanorum praesulem ex intelligentia queras obligare, qui nostri quantum iura permittant; sed adversus, quae petis de intelligentia mutua profecto, nos aliquantulum de te compulerunt admirari. Scimus quia cum amico omnia confidenter agis: idem & nos facimus: utimur respondendo ea fiducia, qua tu interrogando es usus. Equidem indigna putavimus, quae nomine archiepiscopi peterentur, nec arbitramur eos bene agere, qui archiepiscopo ea petenda suadent: quamvis nec sua menti, quae semper modestissima fuit talia credimus esse persuasa: suae namque dignationi id satis esse debet, ut antecessoribus suis aequalis existat, neque illa quarat, quae ante centum annos nullus obtinuit archiepiscopus. Rectum & laudabile fuit propositum ejus, si neque Romanorum pontificem minorem, nec se majorem suis antecessoribus esse velit. Illud quoque attente considerabit quisquis ecclesiae Maguntinae praesuerit, ut neque Romana sedes conculcetur, aut quovis modo damnetur: certum est enim quia languente capite, nequeunt membra consistere, neque possunt rivuli non arescere fonte siccato. Salus ecclesiarum omnium profecto ex Romanae sedis praecellentia, & summa auctoritate dependet. Quibus ex rebus non essemus ausi ea quoquo modo aperire domino nostro, quae nobis pro intelligentia contrahenda significasti. Sunt enim enervativa apostolici juris, & non minus profecto praesentis praesentia, ac illa praesentem, quae de confirmationibus pontificalium ecclesiarum attigisti.

Non ignoras, ut credimus, qualis sit ipse dominus noster, quanta est in eo circumspectio, quanta omnium rerum notitia, quanta gravitas atque constantia. Et si enim omnes laudandi sunt, quos novimus, Romani praesules; hunc tamen omnibus praefendum putamus, qui cum vite mundissimae sit, & omnia gerat commendatione digna, tum vero his conditionibus praeditus est, ut falli non queat. Est enim atate grandaevo. Versatus est in arduis & magnis negotiis; doctrina ea praesulget, cui similis nemo est, qui audierit in antecessore fuisse. Itaque non facile decipiendus, qui cum multa per atatem viderit, tamen conscientia lumen cum rerum magnarum experientia conjunxerit. Rideret nos sua sanctitas, si quid ei proponeremus doctissimis ejus auribus quoquo modo indignum, atque ob hanc causam non praesumptivus ea sibi referre, quae tuo nomine exposita sunt: neque enim sua pietas eos probare solet, qui res minus iustas sibi proponunt.

Verum ut ad gravamina nationis vestrae redeamus, siquid est, quod emendatione egeat; laudamus id sanctissimo domino nostro

Non postulandus Pont. de fecedere, sed illi obsequium deferendum est.

Depressa sede Romana alii deprimetur ecclesiae.

XLVI. Callisti commerdatio.

Si putent Germani te gravatos mittant oratores.

Fredericus Pontifici conjungit Etullimus.

(a) Id. ep. 369.

XLVII. Quanta sit pontificatus dignitas.

Pontificum contemptores servari non possunt.

Eccellus si int in curia quia homines in ea verentur.

stro significari, nec dubitamus, quin sua sanctitas debito modo provideat. Illud autem nobis exploratissimum est, archiepiscopum scilicet praesatum in optima reputatione apud sanctissimum dominum nostrum esse, favoremque sibi, & opportunum praesidium ab eo nunquam desuturum certo scimus adversus omnes, qui sibi molesti fuerint. Quod si eorum oratores huc venerint, recipiantur benigne, & humaniter tractabuntur, nec duras invenient apostolicas aures in his, quae concessio digna petierint. Quod vero dicit serenissimum Imperatorem & ipsum archiepiscopum, si se cum sancta sede Apostolica intellexerint, facile impedituros adversantium machinamenta, id quidem credimus, & ita factum esse novimus in superioribus annis. At cum Imperator praesatus cum sanctissimo domino nostro unanimis sit, nec unquam ab hujus sanctae sedis devotione declinaverit, curandum est, ut ipse archiepiscopus idem agat. In qua re cum multa tua consilia possit, rogamus ut in hoc tuos intendas nervos, velisque doctrinae tuae nomen in defendenda Romana ecclesiae auctoritate potius, quam impugnanda, clarum facere. Sic enim, & Moguntinae ecclesiae recte consulere, & tibi, & tuis amicis utilitates crescent, & accumulabuntur honores. Dat. Romae XII. kal. octobris anno MCCCCLVII. Haecenus Aeneas ad Martinum Meyerum archiepiscopi Moguntini, ut diximus, cancellarium, a quo singula objecta aliis literis (a) diluist. Erant illa quatuor distincta capitibus, nimirum decreta concilii Basileensis infringi; non confirmari electiones canonicas; extorqueri plurimam vim auri ab iis, qui sacerdotia assequerentur; tum Germaniam indulgentiarum decumarumque occasione exinaniri, Aeneas ita respondit.

Aeneas Cardinalis Senensis Martini Meyer, &c.

Cogimur ad haec nonnihil respondere, & in primis quidem faciemus quod scribis, inclytam scilicet nationem vestram olim fuisse florentem, & suis virtutibus Romanum imperium meruisse: adiciamus tamen & illud, excellentissimum B. Petri sedem, postquam ille martyrio coronatus est, semper Romae fuisse, in qua qui sederunt vicariam Christi tenuere, clavisque ligandi atque solvendi penes se habuere sine Graeci, sive Itali, sive Germani, aut ex alia gente fuere, nec unquam regni caelestis introire januam potuisse, qui Romanorum Pontificum auctoritatem contumaciter contempserunt; nec hodie illis gloriantium esse, qui auctoritate propria leges sibi constituerunt, quibus pro suo libito Romanae sedis provisiones spernere possint: hos enim catholica veritas, nisi resipuerint ante obitum, ignis aeterni mancipio sine intermissione deputat. Fatemur in super aliquando in Romana curia, quae regunt homines, aliqua fieri, quae digna es-

Male conquestus Meyer non servari decreta Basileens. concilii.

Pars eorum consensu imperi rejecta.

De electionibus & postulationibus.

XLVIII. Querela de extorsione auri & refellitur.

Par est aulicorum ad ministrorum ubique conditio.

sent emendatione: nec dubitamus ipsos Romanae urbis praesules etiam in quantum homines falli, errare, labi, ac decipi posse.

Sed ut ad querelas tuas veniamus, dicimus tibi dignum esse ut compactata cum vestra natione serventur, idque semper praedicavimus, & in futurum praedicare non omitemus. Siquidem nationi tuae, a qua plurimum sumus honorati, non minus quam nostrae officimur: verum cum dicit decreta Basileensis concilii non custodiri, idque putas injuriosum esse nationi, indignam dicimus esse querelam tuam; propter decreta enim Basileensis concilii inter sedem Apostolicam & nationem vestram dissidium cepit, cum vos illa prorsus tenenda diceretis, Apostolica vero sedes omnia reitigeret; itaque fuit denique compactio facta, in qua nos imperatorio nomine interfuimus, eam certam legem dedit deinde inviolabiliter observandam, per quam aliqua ex decretis concilii praedicti recepta videntur, aliqua rejecta; itaque non iuste agis, si per omnia servanda esse decreta contendis. Sed venio ad electiones, quas passim contemni referis, hos nos non invenimus ita esse, ut asseveras; nam postquam ex Alemania huc venimus, plures ecclesiae cathedrales ejusdem nationis vacaverunt, in quibus vel postulationes factae, vel electiones fuerunt. De postulationibus nihil est quod obiici possit, nam illae ex gratia pendunt etiam vetusto jure, liberumque est Pontifici maximo eas vel admittere vel reticere. Electiones autem, si canonicae fuerint compactatorum vigore confirmationem merentur; nec repelluntur, nisi de utiliori persona Romanus Pontifex de consilio fratrum suorum S. R. E. Cardinalium duxerit providendum, sed neque hic est aliquid quod reprehendi merito possit.

Quod deinde subjungis, extorqueri multum auri ab his, qui dignitates vel alta beneficia assequuntur, non est cur de hac sede conqueramini, sed prius de cupiditate & ambitione vestrorum hominum, qui currentes pro episcopatibus inveniuntur competitores, his quibus palatium patet, certatim pecunias offerunt: illi vero, qui alloqui Pontificem possunt, non sunt similes angelis, sed quales in Alemania Galliaque multos reperias, recipiunt enim quod offerunt, non extorquent: Romanus autem praesul solus in thalamo suo nunc hor, nunc illos audit, & illos promovere solet, qui magis commendantur: nec scit, nec etiam arbitratu pecuniae causa hos aut illos commendatione praefert, nec sibi plus auri datur, quam concordata permittant, nisi fortasse aliquando occasione expeditionis contra Turcos [quod sibi profecto non fuit in tanta necessitate negandum] aliquando super annatas recepit. Habes ergo in hac parte responsum nostrum. Et infra.

Verum quia dicit Germaniam vestram quondam ditissimam fuisse, nunc vero prorsus

Germania in gentilitate pauperima.

Cum Christi fide omnibus bonis cumulatiflima.

A Romanis Pontificibus fidei acceperit. Decet Germanos beneficium memores esse.

XLIX. Archiepiscopus Moguntinensis factiosorum infestus partibus. (a) Lib. I. brev. p. 146. Pontificiam auctoritatem labefaciat.

I. (b) Ib. p. 142. Olfensa illi rei indignitas.

fus exhaustam & omni aere vacuum esse, nos contra sentimus, illudque audacter dicimus numquam Germaniam diuorem fuisse quam hodie, numquam ornatiorem, namquam armis potentiolem, si uni domino paruerit. Namque si legamus vetusta tempora, inuentemus Germanos olim ritu vicis se barbare, vestibus usos laceris, venationi tantum & agrorum cultura deditisse operam, feroces quidem homines & belli appetentes, sed argenti prorsus inopes, quibus quippe nec vini usus erat: Et infra: Verum hanc mutationem quis fecit in vobis nisi religio Christi? cultus quippe Christiana religionis a vobis barbariem omnem expulit, atque ita expoliuit, ut iam Graeci ipsi barbari, vos autem recte Latini appellari mereamini. Cultum autem salutiferum religionis, si verum fateri vultis, Roma vobis & apostolica sedes dedit, qua praedicatores ad vos mittens idolorum relinquere cultum, & verum Deum colere docuit. Plus est hoc, Martine, quam aurum & argentum, plus est quod accipitis quam quod datis. Itaque decet vos accepti beneficium memores esse, dignum praesulem esse, ut nullo possit thesauro compensari. Hac tenus Aeneas.

Habitus est harum turbarum in Pontificem auctor inter alios Theodoricus archiepiscopus Moguntinus, quem idem Pontifex a nefaria illa molitione abducere, sibi conciliare nisus est (a), praesertim cum ob fidei causam propugnata in calumniarum turbo in se concitatus fuisset.

Callistus, &c. In mentem nostram cadere non potest, te contra auctoritatem S. R. E. sedis Apostolicae, atque nostrae aliud perpetrare, cum te sciamus pastorem scientificum & prudentem, ac Dei timoratum, quae sunt contraria offendentibus auctoritatem & potestatem sanctae Romanae ecclesiae, & summi Pontificis, cum quicumque hoc attentare volens, nedum in poenas a iure divino & humano institutas incidere, sed etiam crimen haereseos atrociter committeret. Tu quidem auctoritate & maturitate, experientiaque praesul singularis in numerum electorum sacri imperii vocatus es, quis ergo plus auctoritatem summi Pontificis defendere tenetur, quam tu? quis protegere, quis ampliare magis, certe tu, in quo est confidentia nostra, & permixta, ubi vides & scis pro veritate nos affligi pro rebus fidei, pro quibus exponimus & nedum bona, sed sanguinem & personam. Dat. &c.

Extant aliae (b) ad eum, tum ad Treverensem & Colonensem archiepiscopos eadem verborum formula conceptae litterae, quibus Callistus proponit, quantum ab ipsorum dignitate abhorreat ad Romani Pontificis auctoritatem deterrendam conspirare, profiteaturque sibi non aliam cu-

ram cogitationemque haerere animo, quam ut Christianam rem teatur & amplificet, seque libenter pro ea causa martyrium subiturum.

Venerabili fratri archiepiscopo Moguntino electori imperii salutem, &c.

Et si de tua fraternitate constans semper fuerit iudicium & sententia nostra, te scilicet prelatum esse cum integerrimum, & prudentem, tum etiam honoris ac status sedis Apostolicae amatissimum; tamen permolestum intelleximus nonnulla, quae de ipsa fraternitate tua nobis perlata sunt, quae si vera essent [quod nobis difficillime persuaderi possit] certe detestanda & omni abominatione digna merito iudicarentur: nam quid immanius dici, aut excogitari posset, quam prelatum tantum, quantum tu es, abjecta reverentia sedis Apostolica cum illis sentire, qui ipsius sedis honorem & auctoritatem pervertere machinantur? Hoc itaque nunquam nobis venit in mentem de tua fraternitate credere: nec credimus quidem: quinimmo pristina nostra opinio immutata permanet, reque dignum praesulem & maturitate experientiaque praeditum existimamus, & eum qui merito unus ex sacri Romani imperii electoribus existat: quod nomen fraternitatem tuam omnibus stimulis excitare debet, ut omnibus iuribus & sensibus tuis semper studeas de sancta Romana ecclesia ac sede praesata benemereri; praesertim cum in ipsa sede is nunc divina voluntate, quamquam immeritis sedeat, qui non immemor emissi voti sanctam fidem orthodoxam religionemque Christianam prope solus, & destitutus omni subsidio Christianissimum potentatum, omni ratione, consilio, sensu, orationibus denique ac lacrymis protegere pergit: de nobis loquimur non iactantes: orbi enim universo iam nota sunt opera nostra, qui pro defensione dominici gregis cum opes & facultates cunctas continue exhauriamus, devoto animo etiam sanguinem proprii corporis effundere non recusamus, quod utinam tanto incendio extinguendo sufficeret. Novit Deus quam libenter omni martyrio acquiesceremus. Quod si qui maligni spiritus aut demones humanam effigiem induti suis practicis & soppis aliter putant, & aliis non vera persuadere conantur, ii audiendi non sunt: sed decet fraternitatem tuam cum Aliqui Germani praesules sacrum pro Turcico bello aurum diripiunt. (c) Ext. ee. li. a. pud Aen. Sylo. c. 327.

Revocare eum benigne ad officium mittitur Callistus.

Non opes tantum sed sanguinem pro Christo effundere paratum se profiteatur.

Aliqui Germani praesules sacrum pro Turcico bello aurum diripiunt. (c) Ext. ee. li. a. pud Aen. Sylo. c. 327.

Revocare eum benigne ad officium mittitur Callistus.

Non opes tantum sed sanguinem pro Christo effundere paratum se profiteatur.

Aliqui Germani praesules sacrum pro Turcico bello aurum diripiunt. (c) Ext. ee. li. a. pud Aen. Sylo. c. 327.

LI. Galli vires opefve in Turcas conferre nolant. (a) Lib. I. brev. p. 74.

(b) Ib. p. 143. Mon. stel. vol. 3. p. 68. Guaguin. in Carol. VII. Delphinus pius gerendi Turcici belli ardorem praefert. Carolus Rex in rebus amorem illaqueatus. (c) Ib. p. 93.

Transmissa ad Carolum Regem rota aurea.

bipolensis, cum subsidiarias illas pecunias latrociniis invasisset, quosdam pontificios eas repetentes provincia abegit. Cum autem illum merita poena percellere pararet Callistus, & archiepiscopus Moguntinus pro Herbipolensi episcopo deprecator accessisset, respondit Pontifex usurum se clementia, si ille expiaret scelus, raptaque restitueret.

Nec Germani modo Pontifici sacram amplificando Christi cultu expeditionem conficere annitenti adversati sunt, verum etiam Galli nec vires, nec opes ad religionis hostes debellandos conferre voluerunt: quocirca gravissime quaestus est (a) Callistus apud Alanum Cardinalem in Galhis legatum, Carolum Regem crucisignatae expeditionis in Turcas abiecit curas, neque clerum ad persolvendas imperatas decumas percellere: Cum, inquit, omnipotens Deus, viam salutis patefecerit, & victoria sit in manibus, dolemus & gravissime angimur, quod catholici principes tam lente & segniter causam publicam amplectantur: quae enim pestis major, quis acrior dolor extimari potest, quam in tam gravi re tamque necessaria tantam videre socordiam? Et infra: Vides enim quod ex tua legatione, neque ex decima, quae [ut dicitur] per te colligitur denarium unum, aut subsidium minime habemus. Praeferebat (b) quidem Caroli Regis filius Ludovicus major natu Delphinus Viennensis ingentem belli in Turcos gerendi ardorem; sed Carolus graves in illum iras conceperat, seque in libidinis caeno volutans ad divinam causam suscipiendam assurgere nequibat: illum tamen Pontifex excitare transmissis aureis rose munere conatus est (c), ut militarem virtutem, qua Gallici nominis hostes propulsaverat, adhiberet in Turcas, laborantique rei Christianae optularetur; addidit etiam preces, ut ex decumis, quae a clero exactae fuerant, subsidiariam vim auri ad faciendos belli sacri sumptus submitendam curaret.

Carolo Francorum Regi illustri.

Chrissime in Christo fili salutem, &c. Vetus consuetudo, charissime fili, mosque sanctissimus est, ut Romanus Pontifex praesentis sacrorum celebratione, die qui quartus est dominicus in quadragesima auream rosam illustri cuiusdam principi pro munere donet. Magnum profecto & dignum divina laude mysterium, in quo non muneris aestimanda est quantitas, sed altioris significationis qualitas interpretanda. Nobis autem qui divina voluntate, quamquam immeriti, pastoralis culmen Romanae ecclesiae tenemus, cum vellemus hoc praclarum munus in tempore proxime quadragesimae implere, occurristi quem potissimum hoc dono dignum existimarem. Nam ad nobilitatem sanguinis, quae humanum sermo fasti-

gium exuperas; tot adiecti proprias in omni genere virtutes, ut tantum divi progenitoribus tuis gloria sis aemulatur, quantum illi serie quadam & splendore maximarum rerum, ceteris orbis Regibus ac principibus excelluerunt.

En igitur accipe pignus & monumentum nostri in tuam serenitatem amoris. Rosam hanc lacrimis corde suscipe: nec te auri fulgor, sed contemplatio divina significationis teneat. Sancta enim Ecclesia hoc donum per manus summi Pontificis ad demonstrandam laetitiam ordinavit, & gaudium Israelitici populi, dum omnipotens Deus miseratus diurnam ipsius servitutem ex Babylonica captivitate eum liberavit. Nullus flos enim omnium, quos alma mater terra producit, rose comparandus est, nec qui aspectu jucundior appareat, aut odoris suavitate sit fragantior. Utinam, charissime fili, divinus odor penetret in tuos sensus, ut co-repletus explicitis generositate cordis tui, atque hoc divinum opus defendendae fidei totis viribus amplectare, & Christianus populus, exciso & exterminato inmanissimo genere Turcorum & infidelium, pacem & tranquillitatem in Domino assequatur. Haec enim cura dies ac noctes nos sollicitat, & stimulis pungit acutus sensus nostros, & cum molem hanc prope sola sustineamus, nulla ratione eam diutius ferre posse cernimus, nisi Christianorum ope principum, tuaque praesertim tuas ad tantam rem vires nobiscum depromas.

Illud enim maxime ad nostras molestias accedit, quod videmus antiqui hostis in tantum prevaluisse fallacias, ut multorum Christianissimum principum, & eorum quidem, qui defensione fidei primas & debent & soliti sunt gerere partes, mentem a tam necessario opere abstraxerit, & novis scandalis implicaverit. Putamus enim intellexisse tuam serenitatem mala, quae in Hungaria & Germania, propter dissensiones, suborta sunt: ad quae sedanda omni studio incumbimus, scripsimusque propterea Imperatori & Regi Hungariae, & nunc novissime legato nostro, ut videbit tua serenitas in copia, quam hic includi fecimus; nec propterea desistimus, quamvis summa penuria pecuniarum gravemur, quin omni ratione classem nostram augere & corroborare curemus. Sed cum admodum exiles sint facultates nostrae ad tantam rem, accedentibus etiam his malis, quae supra memoravimus, periculum est ne sub hoc faece opprimamur, & in medio cursu succumbamus, nisi tua serenitas more suorum avorum assistitis fidei orthodoxae rebus subveniat.

Quare per regiam tuam sublimitatem, per gloriam tuorum progenitorum, qui ob singularem fidei amorem Christianissimi vocari meruerunt, denique per respectum sanguinis & passionem Salvatoris te hortamur & obsecramus, ut tandem optato succur-

Mythica ejus interpretatio.

Rogatus Rex ut Christianum populum e Turcica tyrannide eripiat.

LIII.

Sufceptum ob conceptas Gallicæ opis spes bellum.

LIV. (a) lb. p. 118. De triginta triremibus influentis violata pacta. Impia provocatio a Pontifice ad concilium a Gallis facta.

(b) lb. p. 104. Damnata ut hæretica.

Francor. Rex Christi causam delegerit.

Pontificia interminatio memoranda.

LV. Impia appellatio Parisiensis academicæ.

cursum fidei Christianæ subvenias, & de pecuniis & decimis & oblationibus Christiani-
fideliū in regno tuo collectis, & colligen-
dis nobis succurras: nos enim ea spe ad-
ducti hoc tantum onus maxime subivimus,
quibus deficientibus, proculdubio & nos a
sanctissimis incæptis quod absit deficere co-
geremur. Sed nobis nullo modo persuadere
possunt, ut tua celsitudo diutius in hoc
cunctatura sit; & nos hæc potissima spes nu-
trit. Quod si eadem celsitudo tua auxilium
nobis ministrabit, & vires suas in hos-
tem converterit, victoria & triumpho po-
riemur. Datum &c. die xxiv. maii M-
CCCCLVII.

Conventum est (a) inter Carolum Re-
gem & Pontificem, ut triginta triremes
ex decumano auro in Gallis colligendo
instruerentur, quamquam postea illæ in
Turcas submissæ non fuerunt: plures ve-
ro ex Gallicano clero cum decumas pen-
dere juberentur, pernicioso diffugio ne-
fariū Germanorum exemplum imitati,
a Pontifice ad futurum concilium provo-
carunt, non prodentes modo religionis
causam ob avaritiæ sordes, verum &
pontificia autoritate oppugnata Basileen-
se schisma ab inferis revocare satagentes:
quorum perduellionem cum Ludovicus
Narniensis, qui Pontifici a secretis erat,
significasset non sine dolore Callisto, is
miseratus infelicem rei Christianæ sortem
ac deplorans religionis causam a sacer-
dibus adeo contemni, hæc rescripsit (b).
Callistus, &c. Inter alia cor nostrum
penetravit verbum in tua litera positum,
admirari Deum non ulcisci in tam temera-
ria, immo hæretica inobedientia & rebel-
lione dolemus & valde dolemus, quod pe-
culiare nomen Christianissimum Regis & re-
gni Franciæ merito ab antiquo acquisitum,
hoc regnante Rege, cui tantum Deus præ-
ceteris ætatis nostræ favit, ut de prava
sanctione, nimirum pragmatica, cum ta-
men amaritudine cordis taceamus ad præ-
sente Rege bono & catholico. Deficiunt
nobis ministri ad ea, quæ Dei sunt, se-
cundam sanctum propositum nostrum exe-
quenda; messis enim multa, operarij vero
pauci: Rogamus igitur dominum messis, ut
mittat operarios in messem suam, ut ait Do-
minus omnipotens, & indubie faciet & va-
væ, væ illis, qui nos non juvant e-
tiam cum sanguine proprio si sit opus, &
nos vincemus, Deo juvante. Exurgat De-
us & dissipentur inimici ejus. Dat. ultima
juni MCDLVII. anno III. Non frustra
tertio repetitum væ fuit adversus Caro-
lum Regem, quem se fame infeliciter pe-
remisse ferunt; ut suo loco diceretur.

Moliti inter alios erant pernicioso ex-
emplo ad concilium provocationem Parisi-
enses doctores, & provinciæ Rothoma-
gensis clerici, quam mox Callistus, ut

temerariam atque impiam, ut quæ sum-
mam Romani Pontificis autoritatem e-
verteret, diffugia sceleratis omnibus ad
eludendam ecclesiasticam severitatem pa-
raret, ecclesiasticam hierarchiam pessum-
daret, indictum denique in Turcas bel-
lum disturbaret, rescidit (c), censuitque
animadvertendum in flagitii auctores. A-
lano itaque Cardinali legato e Galliis dis-
cedenti dedit mandata, (d), ut Parisios
reverteretur, & academicos clericos ad
provocationem, quam ad futurum concilium
conceperant, revocandam cogere-
ret, nec rem impune abire pateretur,
cum perniciis illius exempli in universam
Ecclesiam dimanatura esset: addiditque
querelas, clerum adeo deditum fordidibus
ut Christi causam desereret, neque ex o-
pum suarum affluentia in sacri belli sum-
ptus aliquid vellet conferre, dum Pon-
tiffex Romanus vix sustentandæ vitæ ne-
cessaria sibi reservabat, nocteque infom-
nes in religionis defendendæ cura & co-
gitatione ducebat; legatum denique ad
animi constantiam in iustis perficiendis est
cohortatus.

Dilecto filio Alano tit. S. Praxedis
presbytero Cardinali Avinionensi
nostro & A. S. L.

Non admiraberis si parumper commove-
ri videamur, quod rebus inexpectatis regnum
Franciæ deserueris; parum enim prodesse
agentis negotiis bona dedisse principia, nisi
recto sine clauderentur; nam quod antea
pro tua circumspectione & providentia exca-
tionem decimæ obtinueris, id tibi magnam
tribuit laudem & commendationem; verum
cum nobis significaveris ab universitate Pa-
risiensi & provincialibus Rothomagensibus
atque aliis quibusdam diversis appellatio-
nes fuisse interpositas ad turbandam ipsius
decimæ exactiōnem, quæ pro tanta fidei ne-
cessitate, & tam salutari Christianorum
remedio imposita est, ut hæreticum sit &
detestabile illi in aliquo contravenire, fer-
re non debueras ausus tam temerarios, ut
pote de potestate sedis Apostolicæ male sen-
tientes, cum ad futurum generale concili-
um quasi ad aliquod majus tribunal ap-
pellare viderentur, nam quid agent varia
presertim in ipsa universitate nationes, si
te discedentem audierint, nisi ut omnes
Christianitatis provinciæ eorum exemplo in
hunc labantur errorem, cum nemo sit, qui
eorum temeritatem melius compescere possit;
habes enim brachii secularis assistentiam re-
gio promissa ac literis firmatam: manitus
es etiam ad id, ultra tuæ legationis pote-
statis plenas literas, super his & aliis &
expresse nostra facultate, quam pridem tibi
transmissimus contra Parisienses & alios,
ut petisti, & de presenti replicamus; no-
visti præterea mores eorum hominum & con-
ditiones rerum omnium a te gestarum, quæ
nunquam alteri mittendo unquam possent ac-
ci-

(c) Lib. 25. p. 134.

(d) Lib. 1. brev. p. 103.

LVI. Increpiti-
tus lega-
tus iner-
tia.

Errant
qui majus
tribunal
pontificio
exultant.

Iustus le-
gatus co-
gere Pa-
risienses
academicos
ad revo-
candam
appella-
tionem.

Nunquam
eam im-
pune pa-
turum
professus
Callistus.

LVII. Eandem
rescindit
auctorita-
te Apoll.

cidere. Quare volumus & circumspectioni
tuæ harum serie in virtute sanctæ obedi-
entiæ committimus & mandamus, ut statim
redeas ad ipsum Regem, & opportunis ab
eo receptis suffragiis &, si opus sit, Pa-
risius te conferas, ac universitatem præ-
dictam & quoslibet alios modis omnibus co-
gas & compellas ad revocandam appella-
tionem hujusmodi, & reprimendum eorum
audaciam, nec aliqua utaris excusatione,
quin ante tuum reditum hoc perficias; quo-
niam nullatenus pati decrevimus, quod ta-
les appellationes suspensæ maneat & im-
punitæ, certificantes te nihil esse, quod in
visceribus cordis nostri magis fixum habeamus,
adeo ut dies nocteque nihil fer-
aliud cogitemus, voluissimusque quod postea-
quam morbum significaveris, medicinam huic
morbo aptam per te exhibitam & executioni
mandatam, ubi de tanto & enormi præ-
judicio agitur, ut præfertur, ad tui ho-
norem & nostri ac sedis Apostolicæ con-
solationem notificasses: decet enim, & ma-
xime legatum de latere, potius remedium,
provisionem, & vindictam, quam factum
absque medela exhibita congruenti princi-
pi apostolico intinere: ad hoc pulcher tex-
tus beati Gregorii Papa, & valde ad
propositum xxvii. q. 1. Si homo esses; quem
legas & memoria commendes: cui optime
concordat quedam lex Imperatoris, inquit-
tis: Prius vindictam criminis, quam crimen
nobis significare debuisses.

Supplendo igitur quæ tu facere debue-
ras, ne penuria debitæ provisionis & cano-
nicæ responsionis videamur declinare cer-
tanam, & jus nostrum & sedis Apostolicæ,
qui subditorum jura defendimus, negligere
videamur, revocatis, cassis, & nullis de-
claratis, argutis & malivolis illis asser-
tis, appellationibus, & provocationibus, &
quibusvis inde secutis, de fratrum nostrorum
consilio opportunas bullas expediri man-
davimus, tibi que eas mittimus, ut debitæ
executioni, prout tibi videbitur expedire,
& in eis contenta demandes, & demandari
facias ubique juxta ipsarum seriem & te-
norem: providetur enim generaliter contra
tales, & si acris meruissent, satis civi-
liter exhortamur etiam Regem, ut in bre-
vi, cujus copiam mistimus, ut tibi assistat
suffragiis opportunis, ne in regno tam ca-
tholico & Rege Christianissimo macula po-
natur in gloria sua: nam quod ratione
caret, & pestilens morbus, præsertim con-
tagiosus, radicatus exterminari necesse est;
nam & si cupimus decimam solvi, & cru-
ciatam exigi in regno ipso, magis ac ma-
gis cupimus tam pestiferam appellandi, &
verius profanandi malitiam evellere, & pe-
ninus eliminari: tolerabilis enim videtur
utili indulgeri, quam & obtentu commodi
honori nostro & sedi Apostolicæ tam tur-
piter detrahi: laboramus enim ad perdi-
tionem Turci & infidelium, & hæc in le-
Ann. Eccl. Tom. XXXIX.

gatione tibi decreta tam nefanda ante tuum
recessum remanere impunita, aut saltem per
te improvisa & non publicata, ut præfer-
tur, nefas est: tam enim affligit cor no-
strum & suppositorum S. R. E. quod plu-
rimis extimamus super bis per te opportune pro-
videri, ut præmittitur, quam de decima
seu galeis & aliis per te gestis obtinen-
dis. Et, si bene consideratur, satis tangit
pestis ista regium culmen. Arrius modica
scintilla fuit, quæ a principio non com-
pressa est: ferro abscondenda sunt vulnera
ne serpent: sicque sanctius fuisse non te
mississe ad ipsum regnum pro decima & cru-
ciata, quam ista dimittere incorrecta. E-
tiam prout tibi videbitur mitas bullam
Cardinali Aduensi. Ecce quomodo stat sancta
Romana ecclesia: nobis pro defensione
fidei catholice, & sacri evangelii vix re-
maneat vitæ necessaria, exponendo quid-
quid habemus; & pro grege dominico no-
bis commisso invigilando & quandoque no-
ctes transeundo insomnes, ex quo primum
debetur, & non dispendium, inobedientia,
indevotio, immo infidelitas contra nos &
sedem Apostolicam: ad quid & de quo ser-
vit cap. nulli fas, & cap. omnis & cæ-
tera jura divina pariter & humana. Si
sub dissimulatione & oculis conniventibus
absque debita acrimonia talia multa trans-
missimus & sustinemus, exurge Deus & ju-
dica causam tuam, & jura nos & legatum
nostrum Cardinalem Avinionensem, fortem-
que & robustum reddas super præmissis,
ut de eo prædicari valeat de latere nostro
ministerium & gloriosum atque blatum misimus ad
plantandum & inferendum bona, & ad e-
vellendum & dissipandum mala contra il-
lum præcipuum articulum orthodoxæ fidei:
In unam sanctam catholicam & apostoli-
cam Ecclesiam. Absit, absit legationem
ipsam deserere his infestis & improvisis.
Datum die xxviii. junii MCCCCLVII.
anno III.

Quod ad Cardinalem Aduensem, cui
Alanus diploma pontificium mittere iustus
est, attinet; is erat Joannes tit. S. Ste-
phani in Cælio monte presbyter, cui A-
duensis ecclesiæ administratio fuerat com-
mendata, cujus procurator Henricus e
Maya, cum ab Antonio quæstore ponti-
ficio ad pendendas decumas urgeretur,
eiusdem Joannis & ecclesiæ Aduensis no-
mine primum ad Pontificem, ac si quæ-
stor auctoritate pontificia insisteret exigen-
dis decumis, ad futurum concilium appel-
lavit; quæ provocatio dicto diplomate ad
Cardinalem Aduensem transmissa convul-
sa est: Joannem vero perstrinxit ob ne-
fariam eam molitionem Callistus (a), &
ingrati in sedem Apostolicam animi vitium
ei objecit; de ipsius enim procuratore lo-
cutus addidit.

Callistus, &c. Ad nos & sedem Aposto-
licam appellavit: & si dictus Antonius
appel-

Ut malo-
rum in-
genium
initium
exccratur.

Dolet de
hominum
perfidia
rem Chri-
stianam
aspernan-
tium.

LVIII.

Joannes
Card.
Aduen.
male de
Ecclesia
meritus.

(a) lb. p. 104.

Quam ingratus eius animus.

LIX. Angli bellum in Gallia instaurare moliti.

(a) Paul. Emil. in Car. VII. p. 143. (b) L. 24. p. 143. (c) Polydor. Virg. l. 23. in Henr. VI. (d) Monstr. vol. 3. hoc ann. p. 70. & Polyd. ubi sup. Gallorum in Angliam irruptionis. (e) S. Anton. 3. p. 21. c. 16. §. 1. Carol. Rex non in Turcas sed Anglos ecclesiasticum avarum avertit.

appellationi hujusmodi non deferret, vel per promotiones ut alias sententias occasione dicta decima procedere vellet, ab ipso Antonio & illius potestate, ac ab eo quod sequi posset ad futurum generale concilium Ecclesie militantis ad illum vel illos ad quem, vel ad quos eadem provocatio & appellatio interponi deberet, & illius cognitio pertinere in nostrum & Apostolica sedis contemptum ausu temerario etiam provocare & appellare presumpsit. Est hæc recompensa beneficiorum, que ab eadem sede obtinuisti? Est hæc observatio juramenti fidelitatis debitæ, quod Romano Pontifici prestavisti? Est hæc promissio per te facta, dum ad honorem cardinalatus assumptus es? Est hæc denique spes, quam nos & fratres nostri Sanctæ Romanæ Ecclesie Cardinales in te habebamus? O ingravidinis damnabile vitium omni supplicio dignum. Expertus est Pontifex graves has in eliciendis ex Gallis adversus Turcas auxilii difficultates.

Neque Angli ad bellum sacrum consurrexere; cum vel ad domesticas seditiones proni essent, vel ad amissa in Galliis recuperanda anhelarent. Nec defuere Galli, qui se ab eis subornari promissis sinerent: inter quos Alenconii dux postulatus de conflata cum Anglis coitione damnatus (a) est, legumque severitas adhibita in nonnullos Burdegalenses, qui Burdegalam Anglis prodere constituerant: cumque illius conjurationis societate impliciti essent quidam ecclesiastici viri, Callistus Blasio archiepiscopo Burdegalensi, & Pictaviensi Constantiensique episcopis dedit mandata (b) ut in eos animadverterent. Eas vero Anglorum pro repetenda Aquitania molitiones uli sunt Galli aperto bello: ex intestinis enim Angliæ seditionibus, quas Richardus Eboracensis in Regem concitavit, occasionem accipiens (c), classe quam ad tuendam Normanniæ oram instructam habebant, in Angliam invecti Caucianos agros maritimos rapinis, ferro, flammisque foedarunt (d). Tradit vero S. Antoninus (e) eam classem contra Turcas decumano auro, quod Rex Carolus e regno educi non erat passus, sed cruce signatis Gallis in stipendium locari passus erat, comparatam ac deinde non in Turcas sed Anglos impetus vertisse. Ut ut res fuerit ex Anglo-cum diffensione, de qua paulo ante memoravi, Jacobus etiam Scotiæ Rex incur-

rendi in Angliam occasionem sumpsit, sprevitque pontificis preces, ut vires suas pro religione tuenda contra Turcas converteret; populatus vero lute Angliæ agros Roxburgum obsidione cinxit (f), quam dum urgebat diffidentis unius tormenti bellici fructus petitus interiit; nec tamen Scoti solvere obsidionem, donec Roxburgo potiti sunt: ad regium vero solium Jacobi filium ejusdem nominis extulerunt. Acceptæ porro ab externis clades Anglos perpulere, ut depositis odiis pristinum inter se amicitiaæ foedus redintegrarent.

In Suecia maximæ rerum conversiones ex intestinis seditionibus factæ: Carolus enim Rex, qui a Suecis & Gothis, soluto decreto de non creando Rege nisi Norvegiarum Danorumque consensu, quibus conjuncti eidem scepro paruerant ad regiam dignitatem evectus fuerat, postgesta plura cum Christierno Daniæ Regæ bella, cum solium firmatum putaret, fortis abjectæ immemor, ex qua fuerat excitatus, populorum odia incurrit (g), quod eos gravius jugo premeret, nobiles temneret, manus in sacras opes iniiceret, ordinis ecclesiastici jura libertatemque opprimeret, seque impia etiam superstitioe contaminaret. Inde conjuratio in eum conflata est, ac Joannes archiepiscopus Upsalensis Sueciæ primas belli dux ad excutiendum tyranni jugum renuntiatus (h): qui commissis aliquot præliis Carolum regno depulit. Ejecto ita tyranno Sueciæ & Gothiæ ordines universi, Pontifici conversiones, quæ in iis regionis acciderant, significarunt, seque ob sævos ac damnatos Caroli mores ad tuendam populorum salutem cepisse arma, illumque pepulisse [1]. Quibus auditis Callistus indoluit Carolum tantis se inquinaffe flagitiis, ut ipsos necessitas ad illum solio detrahendum adegerit, cohortationemque addidit, ut in iis intestinis motibus populorum salutem ecclesiasticamque ordinis dignitatem tutarentur.

Venerabili fratri Joanni archiepiscopo Upsalensi & dilectis filiis nobilibus viris universis baronibus, proceribus, consiliariis, & militibus regni Suetiæ & Gothorum salutem, &c.

Ex tenore literarum vestrarum intelleximus novitates, que superioribus mensibus in regno vestro Suetiæ & Gothorum fuerunt, videlicet quemadmodum vos

Rex Scotiæ contra tempta Christianna re in Angliam irruit. (f) Polyd. sup. l. 23. Violentæ necis præmia referit.

LX. Suecia concussa bellis.

(g) Magn. hist. Sueon. l. 23. c. 6. & 7. Crautz. l. 8. Dan. c. 28. & l. 5. Suec. c. 39. & segg. Gobel. in Comment. Pii II. l. 1. & alii. (h) Lib. 20. p. 28. Carolus Rex ob tyrannidem exutus regno. Significavit Sueci rem gestam Pontifici.

LXI.

Crimina Carolo objecta.

Hærescos suspitione pertrictus.

Pluribus præliis victus electus.

Iusti præfules pigrem Regem prædicere.

LXII.

charissimum in Christo filium nostrum Carolum olim Suetiæ & Gothorum Regem propter pessumdatam ab eo immunitatem ecclesiasticam. & prælatorum & reliquorum ipsius regni ecclesiasticorum & secularium oppressiones, & de eorum rebus factas extorsiones, ac cœnobiorum aliorumque piorum locorum spoliaciones, prælatorum exilia, & alia varia mala per eum plerisque vestrum reliquisque incolis dicti regni illata, nec non ob quorundam observacionem rituum hæreticam pravitate sapientiam, & denique propter ejus insolentiam ac insupportabiles & incorrigibiles mores, quibus se nimium insolentem ac gravem totius regni populus præstiterat; tandem cupientes tot & tanta vestris quasi jam imminencia cervicibus vitare flagella, suscepto per te frater archiepiscopo, tamquam ipsius regni primatem & caput, ac extirpanda tyrannidis principem gentium armigerarum ducatu, denique vos omnes concorditer manu potenti post varios conflictus eundem Regem ab ipso regno tamquam indignum & inutilem eiecistis. Quapropter nos intellectis hujusmodi nunciis condolimus sane ac condolemur, quod ipse Rex adeo hujusmodi excessibus insorduerit, ut assertis, quod talem vobis provisionem fieri oportuerit, & in eo potissimum non mediocriter vobis & dicto regno compatientes, quod cognoscimus in ipso utpote inconfutibus illis prope infidelium terras sitis, exemplaris viæ Regem fore decere, Deum timentem, pietatis & justitiæ zelatorem, ecclesiasticam & piorum locorum nec non prælatorum omnium defensionem, liberalem, omnibus beneficium, nemini nocentem, facilem atque humanam & magna modestia præditum. Sed ex quo ita disponente aut permittente Deo secutum est, hortamur te frater archiepiscopo, vosque filii dilecti, ut in hujusmodi tumultibus communem totius populi salutem rebus omnibus anteponeutes, ecclesiasticarum, cœnobiorum, & reliquorum piorum locorum jura ecclesiasticamque libertatem ita viriliter tuevi & defendere studeatis, ut præter æternæ retributionis præmium etiam cum humane laudis præconio a nobis & sede Apostolica, condigna vobis proveniat retributio meritum. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo quartodesimo kal. novembris pontificatus nostri anno III.

Poposcere iidem regnorum illorum ordines a Callisto, ut Joannem archiepiscopum Upsalensem, qui exercitus imperium, ut dixi gesserat adversus Carolum pro destruenda ejus tyrannide, pristinaque libertate restituenda, censurarum ecclesiasticarum, si quas ob cades in pluribus ceteraminibus a milite patratas contraxisset, nexu solveret: quorum precibus Ann. Eccl. Tom. XXIX.

assenfit (a) Pontifex. Porro ejecto Carolo a Suecis & Gothis Christiernus (b) Danorum & Norvegiæ Rex in solio Gothico postus est, ac tria iterum regna sub uno principe coaluere, de quo hæc Joannes Gobelinus (c) in commentariis: Per hoc tempus Carolus Rex Suetiæ cum sæviret in Christi sacerdotes, & avaritiæ libidinisque serviret, admittente Upsalensi archiepiscopo, qui duxit exercitum, regno dejectus est, & Christiernus ei successus, qui usque hodie regnat.

Cæterum Christiernus, qui antea, dum cum Carolo de Sueciæ regno decertabat, sollicitatusque fuerat ad expeditionem in Turcas pro tuenda religione consiciendam, responderat (d) Gothico se distineri bello, eoque confecto arma in fidei hostes ludentissime versurum, compos votorum factus, sceproque Gothico potitus, quamvis a Callisto urgeretur (e), fidei causam defendendam non suscepit, aliorum Regum principum more, qui cum nomen Christianum contra Turcicam impietatem vindicatorum polliciti essent, promissa tantum ad ostentationem facta non servarunt.

Ex his Alfonso Aragonum & Siciliæ Rex, voto obstrictus ad suscipiendum adversus Turcas bellum, concepta in Genueis odia exercuit, ac ne eam ob causam vires in Turcas effunderent distraxit, plurimam jam antea Callistus operam navarat ad sedandum id bellum Genueis, etiamque oratores ad se vocare constituit, ut cum ipsis de componendo foedere ageret, de quo has ad Genueis literas dedit (f).

Callistus, &c. Dolemus vehementer auziqui hostis prævaluisse fallacias, & ex eis plerisque avertere a defensione sanctæ religionis, ut deserta publica causa in perniciem domesticam armet: cum itaque pro his turbulentis sedendis omnem curam superioribus annis adhibuerimus, & novissime intellecta discordia & dissensione prædicta continue regiam celsitudinem ad pacis & concordie studium traducere conati sumus: videmur sedulitate intercessum nostrarum hoc assequuti ut eadem celsitudo jam incipiat leniri & aures sperbere optimis adhortationibus nostris, speramusque in dies divina cooperante gratia animum regium ad ea consilia descensurum, que fama & honori suo conveniant, & vobis quietem afferant; pro ejus rei conclusione, cum nos indefesse quantum cum Deo poterimus operari & laborare intendamus, cupimus vehementer aliquem ex vestris de mente & voluntate vestra plene informatum apud nos habere, eum quo multa, que pro rei prosecutione occurrere poterunt, conferre valeamus. Dat. v. aprilis anno secundo.

Morem gellere Pontifici Genueis (g), ac duos oratores viros prudentiæ lauce

(a) Ibid. p. 29. Christiernus Suedicum regnum Danicæ Norvegiæ conjungit. (b) Magn. hist. l. 23. c. 7. & Crautz. l. 5. Suec. c. 40. Confecto bello Christi cautam spernit. (c) Gobel. in comm. Pii II. l. 1. (d) Ext. ejus lit. apud Hen. Sylv.

LXIII. Invenientia Regum pietatem ostentantium fraud. Alfonso Rex Aragonis devota Christo arma vertit in Genueis. (e) Lib. 1. brev. post ep. 78. (f) L. 1. brev. p. 85.

Genueis ad pacem conciliandam parati. LXIV. (g) Bizar. hist. Gen. l. 12.

NOTÆ [1] Res illas Danicas, quas hic narrandas suscipit annalista, suo anno recte consignari ex chronologicis Danis apud Ludevig Reliquiar. to. 9. discimus. Sed ex illis noscimus etiam certum illud tempus, quo tanta rerum lubverio accidit. Carolus enim rex a Suecis expulsus circa medium quadragesimæ ad civitatem Danske navigio velis aufugit. In festo vero S. Joannis Baptista communi suffragio Christiernus in regem assumptus fuit, teste anonymo in chronico ibidem num. VIII. relato. MANSI

præstantes senatus decreto misere, ut de faciendi fœdere cum Alfonso interprete Callisto, agitent; seque ad concordiam confirmandam, vertendaque in Turcas arma paratissimos ostendere. Quibus gratulatus Pontifex, significavit (a) se omnistudio, opera, cura, & cogitatione ad Turcicum bellum augendamque classem sacram incumbere.

(a) L. i. brev. p. 89.

Excitati ad eam faciendam a Callisto.

(b) Bizar. l. 12.

(c) Id. ib.

Odia in Genuensibus iterum ab Alfonso exercita.

(d) Plat. in Callist.

(e) S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 16.

9. 1.

Lusitanus expeditionem in Turcam dimittit.

(f) Bizar. l. 13.

Follett. l. 10. & l. 11.

Swit. lib. anal. 16. c. 44.

Paul. Æmil. in Car. VII. & alii.

LXV.

(g) L. i. brev. p. 136.

Callistus &c. Gratissimum nobis fuit, dilecti filii, intellexisse ex vestris literis cum animo & voluntate vobis esse, ut susu nostro ad pacem cum charissimo in Christo filio nostro Rege Aragonum illustri in eundam optime vos animatos esse ostendatis, nec minus [quantum in vobis sit] promptissimo animo ad succurrendum fidei Christianæ paratos pollicemini. Laudamus itaque & meritis laudibus promptitudine & devotionem vestram extollimus, &c. (Nonnullis interjectis, addit :) Hoc vobis certissime volumus persuasum esse, nos tanto hujus concordie studio flagrare, ut nihil intentatum relicturni simus earum rerum, quas, pro votiva rei expeditione opportunas esse cognoverimus; tantus enim ardor succurrendi fidei urit cor nostrum, ut nullum nobis spatium quietis, nullum solatium hujus vivacis curæ nobis præstetur; classem emittimus ad reprimentum impetum furibundis canis: augemus eam in dies & fortificamus. Deus novit quanta difficultate & quantis impensis ista faciamus. Profundimus jam non solum thesaurum, & quidquid pecuniarum nobis erat, sed domesticas suppellectiles, aurum, argentum, & jo-calia omnia exposuimus, vixque necessariam ad vitam nobis reliquimus. Dat. die 19. maii MCCCCLVII. pontificatus nostri anno III. Redintegrari non potuit pax inter Alfonso ac Genuenses, quorum oratores infecta re digredi Roma coacti (b); instructa vero a Genuensibus classis ad tuendam contra Aragonios oram Liguricam triremem onerariam Alfonso cepit (c). Et licet is de vexo anno Pontificis volunti assensurum se polliceretur, atque etiam tertio votum de bello Turcis inferendo peteret (d), abreptus tamen ulciscendi cupidine majori impetu in Petrum e Campofregoso bellum instauravit (e): quare is Gallos in Regem ipsum, dedita eis Genua, concitavit (f); qua de re dicitur inferius.

Videndum nunc est, ut alii principes se gesserint. Lusitanus Rex, qui ingentem sui expectationem concitaverat, eam eludit; quocirca Callistus exente anno de injecta ab illo eiusmodi mora conquestus, episcopo Silvensi legato suo præcepit (g), ut nisi ille excurrente aprili proximi anni vela in orientem versus ventis daret, abcederet e Lusitania, ac decumas a clero exactas, & quidquid auri ex sacrarum indulgentiarum promulgatio-

ne coegisset, secum afferret. Contra vero Ludovicus Sabaudia dux, quamvis hujus anni exordio erga sacrum bellum parum affectus (h) videretur, ac præfules Sabaudia decumas exigi vetuissent (i) (de quare a Callisto graviter perfricti sunt, cum non modo opes sed etiam sanguinem pro abolenda Mahometana superstitione profunderent) at postea mutato consilio pium concepit ardorem, & alterum e filiis præficere cum imperio subsidiariis copiis Cyprii, ut videretur, regni causa meditatus est; de quo Pontifex ipse est gratulatus (k).

(h) Ib. p. 60.

(i) Ib.

(k) Ib. p. 145.

Callistus, &c. Intelleximus quemadmodum per totum dominium tuum mandasti publicari cruciatum, & prædicari in subsidium universæ religionis Christianæ, & quemadmodum proposuisti unum ex filiis tuis contra Turcos infideles, si opus fuerit, & quandocumque voluerimus destinare ad honorem Dei, auxilium fidei catholice, & singularem commendationem, ad quod sanctissimum opus te & omnes catholicos principes invitare non desinimus. His addimus Honoratum comitem Fundorum onerariam navim Pontifici contra Turcas obtulisse (l); tum Leodienses (m) pontificis votis obsequentes se præbuisse, professosque unacum cæteris Christianis contra Turcas religionem se tuturos; quibus Callistus hisce verbis gratias egit. Voluntatem bonam vestram plurimum in Domino commendamus, qui sicut obedientiæ filii & veri cultores religionis Christianæ adjuvare communem causam velitis. Confirmet omnipotens Deus propositum vestrum, quod sanctum est, & corda vestra in dies magis accendat: habebitis autem adiutores & consortes vestri ardoris plures principes & potentatus, quorum partim apparent opera, partim oratoribus & oratoribus eorum promissa firma habemus, nec deerit adjutor Deus præstiturus populo suo plenam victoriam. Dat. XX. decembris MCCCCLVII.

Sabaudus in Turcam unum e filiis mittit re meditat.

(l) L. II p. 88. & l. i. brev. p. 63. 68.

(m) Lib. i. brev. p. 57.

Leodienses de promotio studio a arma jur gen da in Turcas commen dati.

LXVI.

Neque occidentales modo, verum orientales etiam & Asiæ Reges ad petendos bello Turcas accendit Dei vicarius, atque in primis, ut plures referunt scriptores (n), Usuncassanum Persidis & Armeniæ Regem adduxit, ut in Mahometem arma verteret, que Ægypto & Syriæ inferre decreverat, atque ideo Mahometes a Persis bello petitus conceptam in Christianos sævitiam hoc anno adhibere non potuit. Fuisse vero Regem illum concitatum in Turcas a Callisto, confirmat Joannes Fischerus (o) Cardinalis Rosenfis & martyr, dum Lutherum prohibentem bellum geri cum Turchis confutat, ait enim: Cassianus (quem Callistus auctoritate sui movit, ut bellum in Turcas verteret) prælia multa prospere gessit cum Othomanni duabus: nam uno prælio triginta milia Turcarum, & altero qua-

(n) Plat. in Callist. Nauclei. vol. 2. g. nerat. 49. Bizar. lib. l. 9. & 10. & alii. (o) Cave. Fischer. art. 34.

quadrupla nulla cæsa sunt. Multis interjectis hæc addit: Cassianus, qui Callisti iussu bellum contra Turcas inivit, post egregias parvas victorias ad Pontificem scripsit, se tantum de Turcis reportasse successum obpre: a Christianis ad Deum habitus, quibus consentanea a Platina (a) in Callisti vita traduntur. Illam autem apud Usuncassanem legationem obivit Ludovicus Bononiensis Minorita, qui plures alios Reges principesque ad sacram expeditionem commovit, ipsumque inter alios Tartarorum Regem junxisset fœdere Christianis, refert idem Platina (b): cum vero in Æthiopiam per Ægyptum penetrare non potuisset, ut Constantinum Zaratiacob Æthiopum Regem, ad quem precipue mittebatur, ut ipsum in Saracenos ad elidendas eorumdem vires incitaret, reversus ad Pontificem, iterum in Æthiopiam cum amplissimis mandatis legatus est (c).

(a) Plat. in vit. Call. III. Minorita ad Usuncassanum in Turcas concitandum missus a Callisto.

(b) Plat. in Callist.

(c) Lib. 15. p. 122.

LXVII.

Dilecto filio Ludovico de Bononia fratri ordini beati Francisci de observantia regulari nuncio nostro salutem, &c. Exigit fervor devotionis tuae in rebus honorum Dei & fidei Christianæ amplitudinem concernentibus certo experimento comprobatus, ut majora quæcumque absque aliqua hesitatione aut dispendio committere audeamus, & gratias quascumque ad ea pro viribus exequenda necessarias liberaliter concedamus. Cum itaque tu annu nunc secundo ad partes orientales a nobis missus, ut si non fieri posset modo, ad charissimum in Christo filium nostrum Constantinum Zaratiacob Regem Æthiopia Regem illustrem Christianum accederes, auxilia ab eo, & favores contra barbaros infideles sparsissimos Mahometanos impetrare, & si absque tua culpa ad dictum Regem pervenire non potuisset, ad propinqua tamen Persarum & alia regna accessisset, multosque allocutus Reges, principes, & populos Christianos, gratissimas nobis, & sicut in Deo confidimus, utilissimas nominis Christiano feceris relationes: perlactis etiam ad nos nunnullorum ex dictis principibus literis plurimi factendis, & demum octo religiosos Æthiopes in Ægypti regione repertos cupientes ad sedem Apostolicam, inviendaque Apostolorum limina venire, tecum duxeris, qui a nobis honore affecti, tecum redire, & te ad supradictum Regem Constantinum ducere contentantur, atque pramittunt, nos attentata utilitate maxima, quam tuus hujusmodi accessus, non solum apud prædictum Regem Æthiopum, sed apud diversos principes & populos aliarum provinciarum, & regionum quas eundo, & redeundo peragrabis, concedente Domino, facere poterit, devotioni tue omnes & singulas gratias, commissio-nes, & facultates tibi alias per nos concessas, & quibus in prima peregrinatione

(d) L. II p. 88. & l. i. brev. p. 63. 68. (m) Lib. i. brev. p. 57. Leodienses de promotio studio a arma jur gen da in Turcas commen dati.

Cum Persis & aliis populis de serenando Mahometem bello agit.

Ad Constantinum Æthiopia Regem iterum missus.

prædicta es usus, tenore præsentium auctoritate apostolica confirmamus.

Insuper volentes, ut literas nostras cruciatæ tecum deferens, eis in omnibus & per omnia ubique in partibus fidelium, ac infidelium & pariter gratis omnibus & singulis per nos concessis fratribus tui ordinis apud Jerusalem, & montem Sion habitantibus cum tuis sociis fratribus tui ordinis uti possis & valeas: & ut tanta, tamque varia & periculosa itinera paragrare, ac factas tibi commissiones, eo commodius implere, ac exequi valeas, quo majorem & meliorem tuorum societatem habebis, eidem devotioni tue, ut fratribus tui ordinis ubique in Italia & extra repertis præcipere etiam nostro nomine possis, ut pro auxilio in prædictis ea ficiant, & operentur, que tu eis duxeris ordinanda; quodque omnes cupientes & petentes ordinis tui habitum in partibus orientalibus, ad quas te confers, possis induere, & loca etiam dicti ordinis tui in dictis partibus, & præsertim in Indiæ & Æthiopia terris capere, adiscere, & fratribus necessariis fulcire valeas, pariter tenore, & auctoritate prædicti concedimus potestatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno &c. MCDLVII. III. kal. januarii pontificatus nostri anno III.

Adierat idem internuntius Georgianos & Francos Persidis, qui fidem orthodoxam colebant, sique ut Romane ecclesie conjunctissimi semper adhererent, flagitarunt, ut quem Asiaticum vel Europæum sibi præfecissent episcopum, Romanus Pontifex confirmaret: quorum votis libenter annuit Callistus (d), ea tamen lege, ut ille, cum primum posset ad Apostolicam sedem se conferret.

Dilectis filiis populis & universitatibus Christianorum, qui Franci appellantur, in regibus Persiæ & Georgianiæ constitutis salutem, &c.

Reversus ad nos dilectus filius Ludovicus de Bononia frater ordinis B. Francisci nuntius noster qui apud vos anno præterito fuit, nobis retulit, vos populos numero multos, fidem Christianam catholice tenentes, sedi Apostolicæ, cujus locum, licet immeriti, tenemus, devotissimos esse, & fidei catholice ritus tenere, & observare, quos fratres supradicti ordinis dudum edocuerunt; adeo ut a traditionibus & institutis Romanæ ecclesie nullatenus devietis. Quæ quidem audita nobis summo placuerunt, & Deum benediximus, qui vobis dedit, ut in tanta barbarorum infidelium, a quibus undique circumvoluti estis, multitudine, viam veritatis & salutis æternæ & acceperitis, & constantiter retineatis. Unum vero a vobis desiderari dicit idem nuntius noster, in quo vobis duximus complacendum, ut quempiam ex nostris, vel vestris virum probum, & institutis, ritibus, moribusque Christianis

LXVIII. Georgianos idem auit.

(d) L. 14. p. 267.

Callisti ad Francos Persidis & Georgianæ literæ.

nis bene instructum, in vestrum omnium caput & directorem eligere possitis, cujus electionem a vobis factam, cum nobis presentabitur confirmabimus, ea conditione, ut quamprimum commode fieri poterit, ipse ad visitandum sedem Apostolicam & limina beatorum Apostolorum Petri & Pauli cum aliquot ex vestris veniet, qui omnes profecto melius instructe adificati, & de nomine ac fide Christiana contenti in patriam ad vos redibunt. Ceterum commendamus vobis predictum fratrem Ludovicum nuncium nostrum, qui pro causis fidei Christianae ad diversas partes accessurus est, ut vestro consilio, favore, & auxilio, commissiones sibi factas per nos exequi possit. Dat. Romae apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLVII. quatuordecimo kal. januarii pontificatus nostri anno III.

LXIX. Conjunxerat cum Ludovico nuntio apostolico operam suam pro fide amplificanda Barcholomaeus Fulginas pariter Minorita, qui cum operam suam divino nomini latius circumferendo egregie navaret, plurimis prerogativis a Callisto (a) exornatus est. Ceterum Dei vicarium non modo Turcicam impietatem funditus delere annitebatur, & Constantinopolim Christianis restituere, verum etiam Syriam ex infidelium tyrannide vindicare: atque ob id etiam Ludovicum, de quo memoratum est, ad Aethiopas legavit, ut in Aegyptum ex Aethiopia cum exercitu cruce signato irrumperent; Persas sibi foedere junxerat, Derusos, Macademos, & alios principes, qui maritimas oras imperii sultanu Babylonii incolentes, misso Antiocheno archidiacono, permovere ad excutiendum Babylonium jugum conatus est, ac propterea classem pontificiam in Rhodio portu tenuit, ut iis principibus contra sultanum suppetias ferret, intermissumque tot annis Syriacum bellum redintegraret: id vero tentatum a Callisto, cum jam ante idem principes Eugenio Palastinam ad Christi cultum reducere meditantium armorum societatem adversus sultanum polliciti essent, ut haec literae (b) docent.

(b) Lib. 14. p. 205. Nobilibus viris nationis Derusorum, Macademis, aliisque ducibus, per loca maritima soldani commorantibus, consilium, & verae religionis agnitionem.

Omnibus gentibus, quae a veri Dei religione sunt alienae, charitatem Christi notam fieri cupientes, qui pro redemptione totius generis humani passus, omnibus se communem praestitit, ac suam gratiam minime denegare consuevit his, qui pro ea pia bella susceperint, vobis & vestrum cuilibet nostras literas duximus dirigendas. Cum tempore felicitis recordationis Eugenii Papae IV. praedecessoris nostri, qui tunc Dei fervore incensus ad liberationem terrae Jerusalem de impiorum manibus animam applli-

Babyloniaci imperii principes sollicitati ad defectionem.

Egerant cum Eugenio IV. de excutiendo jugo.

cuerat, ratus vires suas non satis esse ad repellendum hostem, omnium religionum cunctorum sibi praesidia duxerat convocanda; inter quae [ut accepimus] per vos auxilia, Deo ministrante, sibi oblata fuerunt. Cum vero id, per ipsius obitum perfici minime potuisset, nos in praesentiarum sanctae Romanae ecclesiae [Deo auctore] praesidentes, quia nostri gregis in omnibus ultores esse cupimus, ac vestrum praecipui adiutores, summo studio nitimur contra omnes terrarum & locorum fidelium occupatores, paravimus classem praesidiumque, firmissime sperantes aliorum Christianorum, cum quibus facile credimus habere ab hostibus occupata, nec tamen labores ullos aut sumptus refugimus ad hoc exequendum. Cum autem vos saepe soldanus in dominis vestris vexare consueverit, ac vos in dies magis offendere nitatur, non dubitare debetis adversus communem inimicum vestras vires nostris adungere; qui si mutuo optulabimur, validiores erimus ad obtinendum validissimum hostem. Summam militiae laudem inter alias esse perhibent, quae ab inferentibus propulsat injuriam, summa militia merita ab occupatoribus vindicare, quae illicite sunt occupata; nam fortitudo, quae patriam tuetur, iustitia est. Cum autem soldanus, sine Dei permisso, qui suos vexari sinit interdum, ut pax aliquando restituta gratior fiat; sine ut delictorum poeniteat, civitatem Jerusalem occupatam tenet, vos quoque suo imperio adherentes bello vexare non desinit, considerantes nobis ab eo pariter injuriam fieri, communem hostem viribus repellendum fore censemus: nam si idem vobis est animus, qui olim fuit, contra soldanum bella suscipere, nos classem tenemus apud Rhodum nostris sumptibus comparatam, quam in dies validiores reddere curamus, quae illum offendere, & vobis praesidio esse poterit, si vos vestris opibus accedere curabitis. Super qua quidem re, dilectus filius noster Moyses archidiaconus Antiochenus, vobis sermonem faciet, cui fidem indubiam praestare, ac de vestra voluntate sine per eum, vel nuncios vestros nos certiores reddere velitis. Datum Romae apud S. Petrum anno, &c. MCDLVII. kalend. septembris pontificatus nostri anno III.

LXX. Dum haec ardua consilia agitabar Callistus, atque in portu Rhodio classem tenebat, magistrum Rhodiorum equitum omnemque orientis principes & antistites movit (c), ut quae possent subsidia classis mitterent. Interea ad coercendos etiam Saracenos Afros, edomandosque Granatenses intentus, archiepiscopo Hispalensi provinciam dedit (d), ut Henricum Castellae Regem ejusque signa secuturos crucis symbolo insigniret.

Classis in Rhodio Portu ad ferenda iis auxilia sustentata.

(c) Lib. 25. p. 116. (d) Ib. p. 165. Castellani in Granatenses crucis symbolo insigniri iusti.

Cal-

Callistus episcopus servus servorum Dei venerabili fratri archiepiscopo Hispalensi salutem & Apostolicam benedictionem.

Callisti ca de re lic.

Cum charissimus in Christo filius Henricus Castellae & legionis Rex illustris amplissima nominis sui gloria, nobisque summo gaudio, ac totius populi Christiani a lacritate admirabili orthodoxae fidei zelo inflammatus, vehementer ut decet indignans, Christi & nominis Christiani etiam sacri tropaei salutifera crucis, unde fidelium vita emanavit, decus, ab illis barbaris & perfidis canibus Siracenis Granatae & Africae ore execrabili pollutus, horribilibusque flagitiis, ac omni denique scelere & parricidio contaminari; more progenitorum suorum sit auxilium flagitanti mundo, ac nunc maxime latanti, oblati corporis sui antemurali, atque invictis propugnaculo viribusque totius inclinatae suae ditioris efferatis illis bellis occurrentibus, ut feliciter inceperit, & sanctae Crucis defensorum majestatem, ideoque nobis votis piis supplicaverit, ut ejus sanctae crucis, cujus nomen semper veneratur, atque adoratur, in humeris signaculum eidem ac munimentum praeberemus; nos sanctam & Deo acceptam mentem plurimum in Domino commendantes, ipsius honestissime & nobis ac Christi fidelium populo optatissime petitioni promptissime annuentes, fraternitati tuae, de cujus sapientia & providentia in his & ceteris quibusvis etiam arduis negotiis specialem fiduciam gerimus, de Apostolica sedis plenitudine potestatis omnimodam danus auctoritatem, atque tenore praesentium concedimus facultatem, quam primum regio dignissimo desiderio satisfaciendi. Idcirco omnipotentis Dei felicissime ac sanctissime nomen invocato, quod nobis ac nomini toti Christiano, atque huic Regi Henrico florentissimo ac regnorum suorum corona candidissime perpetuo bonum, felix, ac faustum sit venerandi tropaei crucis prius eidem potenti Regi confer insignia, atque feliciter insigne, & vice nostra assigna: deinde omni prorsus amota differentia quibuscunque devote petentibus regnicolis & forensibus pro Christiani populi salute & dignitate, ac suarum animarum aeterna gloria militaturis hominibus quocumque praes eminentia ac dignitate praesulgeant gradu ecclesiastico militari, & mundano eadem auctoritate conferas, imprimas, & assignas, quibus omnibus & singulis nos ipsi ex nunc animo desiderioque jam Deo propitiante conferimus, insignimus, & efficaciter assignamus, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae millesimo quadragesimo quinquagesimo sexto, quinto kalend. martii pontificatus nostri anno secundo.

LXXI. (a) Mari- an. l. 22. c. 18.

Ornavit (a) eundem Henricum Regem suscipientem fidei causam, attollentem-

que cruce signata vexilla in barbaros mystico munere ensis & pilei, quos de more pervigilio natalis Domini apostolica prece lustrarat: tum Alfonso Spinam sacris concionibus ad fideles de Granatensi gerendo bello, tribuendisque indulgentiarum praemiis habendis praefecit, coactaque trecenta ducatorum millia ex aere subsidario a Christi cultoribus collato Mariana refert; sed exiguam illius auri partem in sacro impensam bello queritur. Narrat autem Henricum vere ineunte exercitu maximo succinctum ad Granatam usque currisse, hostiumque agros vastasse; sed aliquot nostrorum agmina in tumultuario praelio a barbaris Granatensibus caesa, eamque ob causam Henricum non modo fata, ut antea; concremari, verum & vites arboreaeque ferro flammave deleri iussisse: qua vastitate percussis Granatenses de induciis egere, easque in aliquot annos impetrarunt, pacti annum vestigal duodecim millium nummorum Henrico se pensituros, sexcentis Christianis libertatem daturis: si vero is Christianorum decisset numerus, in eorum locum Granatenses succeduros. Exclusi fuerunt foederis beneficio Giennenses, quos domare bello Henricus constituerat: ad eos autem interim fatigandos Guercias Manriques Castaneda comes duobus millibus equitum praefectus est: sed is Maurorum insidiis circumventus ingentem accepit cladem, atque ab hoste captus est, multo tamen postea auro redemptus, & pax cum Granatensibus firmata.

Trecenta ducatorum millia redacta ex indulgentiis.

Evasatus ab Henrico ager Granatensis.

Equitum copia circumventus insidiis.

De Navarrais autem rebus tradit idem Mariana (b), Henricum Regem tueri armis meditatam Carolum Vianae principem foederatum, ad quem materno jure sceptrum hereditarium spectabat, coepitque destitisse, cum Navarra discessisset idem Carolus Vianae princeps patris & comitis Fuxensis viribus impar, ad Stellam enim victus atteritisque viribus (c) fuerat: inierat vero cum Fuxensi armorum societatem Joannes Navarrae Rex & Carolo ejusque sorore Blanca ex judiciorum ritu ut perduellibus exhereditatis (d), sceptrum in Fuxensem transmittendum sanxerat: quod foedus, ut iniquum postea annitente Castellano rescissum (e) est, & controversia Alfonso Regi Aragonum, ut dirimeretur permilla. Interea Carolus princeps ad Carolum Francorum Regem, deinde ad Pontificem, tum Neapolim ad patruum Alfonso Regem se contulit, atque ab eo veluti regnum iustum heredem exceptum ferunt: quo tempore, dum pacis rationes conquiruntur, novae rerum conversiones in Navarra accidere (f), cum ii, qui Caroli partes tuebantur, Pampelone ipsum Regem pronuntiasent, professi uni tantum Regi non duobus se parituros. At de

LXXII. (b) Id. ib. Carolus Vianae princeps Navarra fugere coactus. (c) Garivai hist. Nau. lib. 28. cap. 26. (d) Sur. lib. 16. annal. c. 40. Regum open implorat ad veritas in iustam parentem. (e) Mariana sup. c. 18.

(f) Il. i. bil. & Suric. cap. 41.

de his turbis satis, nunc ad pie gesta a Pontifice narrationem convertamus.

LXXIII. Festum transfigurationis Christi institutum a Callisto. (a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 14. in princ. (b) Plat. in Callist. & alii. (c) Baron. in not. ad martyrol. die 6. aug.

(d) Lib. 13. p. 240.

NOTE [1] Festum transfigurationis D. N. J. C. hoc anno pontificio Callisti diplomate ab Annalista relato edicitur. Idem Annalista ex cardinali Baronio in notis ad martyrologium animadvertit veteri apud Latinos, Græcoque religione festum illud jamdiu obtinuisse; quare a Callisto instauratum, non vero primitus institutum haberi oportere. Wadingus in Annal. Minor. ad A. 1456. LXIX. a Callisto re ipsa institutum defendit; quamquam enim in nonnullis ecclesiis receptum jam ante Callistum agnoscat; id tamen, nec ab omnibus servatum, nec adeo veteri ex origine, ac Baronius contendit, deductum opinatur. Quam in rem silentium omnium fere veterum martyrologiorum Rabani, Ussardi, Adonis &c. expendit. Quæ vero illius meminere martyrologia hæc forte ex Græcis, & Syris id repetiisse censet. Patrum homilias non quidem occasione festi, sed evangelii quod in dominica quadragesimæ II. legitur, in ecclesia habitas recte judicat. Sed Durandus, & Becherus ambo Callisto antiquiores, festi illius meminerunt quem die festa S. Sixti celebrari, scilicet VI. augusti affirmant. Utrumque opus interpolationis insinulat vir doctus; ex quibus demum concludit festi illius per universam ecclesiam institutorem authoremque antiquiorem, Callisto neminem haberi potuisse. Frustra tamen ille nititur, cum P. Martene in egregio opere de antiqua ecclesiæ disciplina in divinis celebrandis officiis, præter ea omnia documenta, quæ Wadingus dicitur, testimonium affert vetustissimi missalis Turonensis ante 800. annos scripti, in quo idem festum cum missa in vigilia legitur. Ex quo intelligimus non apud Græcos tantummodo, sed & apud Latinos festum illud ante Callistum obtinuisse. Antiqua vero origo ceptum ritum ad tempora usque Callisto viciniora perseverasse ex eo deduco, quod apud Beletum & Durandum occurrit. Nec est cur interpolatum utrumque opus suspicemur, cum Durandi vetustissimi codices, quorum unum sermo typis editum Romæ anno 1476. idem exhibent, quamquam de festis post authorem Durandus festum hoc inter cetera ab universa ecclesia servata recenset, non inani conjectura deduco Callisti etiam ætate universam ecclesiam cultum illum diei religiosum non ignorasse. Quid ergo egit Callistus? Id unum arbitror, ut dies illa officio sub ritu duplici solemniter haberetur, servandumque omnibus ut festa reliqua, quæ nos de præcepto appellamus ediceret. Id ego colligo ex constitutionibus concilii provincialis Avenionensis, quod hoc anno die VII. septembris ceptum, usque ad sequentem annum prorogatum fuit, desinitque die XXIII. ejusdem anni. In canone ejus concilii XIII. dies recensentur quos patres statuunt fore venerandos, ita quod in eis mercatores, vel nundine minime fiant; atque inter eos dies Transfigurationis Domini recensentur. Hæc forte patres sanxerunt ut constitutioni pontificis tunc promulgatæ obsequerentur.

Concilium vero Avenionense, cujus memini, legitur in to. XIX. collectionis Veneto-Labbeanae ex Martene anecdot. to. IV. petium. Celebrari ceptum fuit hoc anno die VII. septembris præsentibus Petro Albanensi episcopo S. R. E. cardinali Fuxensi, & Alano tit. S. Praxedis S. R. E. cardinali apostolicæ sedis legatis, assidentibusque Aquis archiepiscopo cum episcopis XII. Post editos vero canones XI. quibus varia disciplinæ capita sancita sunt, patribus ad alia distractis, visum fuit reliquis sessiones in sequentem annum differre. Quare vertente anno die XXIII. martii coeuntes iterum reliquos canones usque ad XXVIII. absolverunt. In his actis sermo fit de concilio provinciali Arelateni ultimo celebrato, de quo nihil in collectionibus. Animadversione digna sunt quæ supra indicavi de duplici cardinali legato in Gallia tunc agente. Ex annalibus enim Gallicanæ legationem tunc egisse discimus Alanum S. Praxedis, & Joannem S. Stephani in Cælio monte cardinalem Aduensem, nihil vero de cardinali Albanensi scimus. Forte igitur pontifex legationem utriusque cardinalis parum probans cardinalem alterum misit, qui in Gallia res pontificias ageret, revocatis forte prioribus illis legatis, cum re ipsa in secunda concilii sessione, anno sequenti celebrata, non nisi cardinalis Albanensis adfuerit, ut ex actis ejusdem concilii planum est. Martene

Ad perpetuam rei memoriam.

Inter divina dispensationis arcana, quæ inscrutabilis providentia conditoris in hominibus operata est, hodierna festivitas, in qua unigenitus Dei Filius pro humani generis reparatione, trabea nostræ mortalitatis indutus, claritatis suæ, divinitatisque potentiam demonstravit, stupendi & admirandi nobis non indigna causa existit: nam & si ejusdem Redemptoris nostri præclara miracula, erudimenta pariter, & exempla pene innumera ad nostram doctrinam nostramque profecto salutem edita omnium admiratione atque veneratione dignissima sint; admirandam tamen ejusdem Salvatoris nostri transfigurationem, singularibus insignitam mysteriis, & sacramentis ineffabilibus coruscantem, eo devotius pro universorum salute fidelium, nos convenit celebrare, atque devotis annuis, pia devotione recolere, quo inter ipsius Redemptoris salutiferas actiones, hæc eadem præsentis diei visio redemptis mortalibus in una eademque persona dei-

Pontificum ea de re diploma.

Dei

transfigurationis Dei potentia & vera hominis natura ostensa.

Petri confessio per eam confirmata.

LXXIV.

Moyfes & Elias cum Christo de ejus passionis locuti.

deitatis potentiam & veram hominis naturam ostendit, ac in nobis fidei, spei, & caritatis dona confirmans, æternæ beatitudinis præstitit cautionem. Hæc est enim illa cunctis Christianis veneranda festivitas, quæ immensam Dei nostri clementiam, & misericordiam erga nos, qui Christum induimus, & ipse sumus insigniti caractere, demonstravit; sed & sacrosanctæ universalis Ecclesiæ fundamenta non solum supra petram Christum fundavit, verum etiam stabilivit: nam, cum interrogante Domino & quem dicerent homines esse filium hominis requirerent, discipuli alios Joannem Baptistam, alios quidem Eliam, alios vero Jeremiam, aut unum ex prophetis, homines dicere respondissent, atque iterum eos Dominus interrogaret: Vos autem, quem me esse dicitis? & Petrus pro se & aliis inquit affirmaret: Tu es Christus filius Dei vivi: hæc ipsa verissima, salutiferaque Petri confessio in hac admirabili Salvatoris nostri transfiguratione per vocem Patris dicitur: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, confirmata, stabilita, & multimodis approbata est, & Judæorum perfidia, qua ipsum esse Eliam, aut Jeremiam, vel ex prophetis aliquem falsam asserationem contendebant, penitus confutata; aliorum vero ipsum tanquam legis transgressorem, & blasphemum sibi Dei gloriam usurpantem mendaciter accusantium, fuit excelsa calumnia, cum illic Moyses legislator, & Elias pro gloria Dei amulator, atque propheta eximius stantes Christo testimonium perhiberent.

Quanta igitur veneratione colenda, ac solemnitate præcipua celebranda est hodierna festivitas, in qua Pater voce & testimonio proprio, Petri confessionem manifeste confirmat, roboratur Apostolorum fides atque confessio, quæ Ecclesiæ catholica eximii fundamentum, in ipso Salvatore & redemptore nostro firmiter stabilitum, Christus namque verum fundamentum Ecclesiæ est, præter quod aliud poni non potest, cui ipse apostolorum princeps, Spiritu Sancto afflatus, ad confutandas perfidorum fallacias, veluti testis fidelis, Christo testimonium perhibet, dicens: Accipiens enim a Deo Patre honorem, & gloriam voce delapsa ad eum hujusmodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam, cum essemus cum eo in monte sancto. Intellexerunt namque Petrus & comites, quod fide tenebant, majestatem Filii Dei per luminis claritatem, ac in eo divinam & humanam convenisse naturam, ut & paterna vox & immensa velut solis claritas, quæ omnem sensum, & mortalium facultatem excedit, Moyse quoque & Elie presentia cum venerationis debita majestati divina exhibitione de futura ipsius passionis. Anno Eccl. Tom. XXIX.

ne loquentium, cum verum Dei Filium nuntiarent, quod evangelista Joannes affirmans inquit. Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre plenum gratiæ & veritatis. Voluit etiam Salvator noster, qui ex passione sua trepidantia discipulorum corda intellexerat perturbari, transfigurationis hujusmodi mysterio, ne in fide descenderent, roborare, ut ejus transfigurati gloriam viderent, passionem nequam potentia Judæorum illatam, sed voluntate propria crederent fuisse assumptam; neque a fide dominicæ resurrectionis deciderent, quam eis post visionem tantæ majestatis & gloriæ intimavit, dicens: Visionem hanc nemini dixeritis, donec a mortuis filius hominis resurgat. Per hujus etiam admirandæ transfigurationis mysterium, ad perseverandas præsentis caliginosi sæculi procellas animantur fideles in persona Apostolorum, ut qui claritatis æternæ fieri participes tota animi intentione concupiscunt, ab ipso capite, duce, & Salvatore nostro humiliter discant, & pro ejus nomine, ipsius imitando vestigia, passionis & mortis minime reformidare. Per ipsius itaque mysterii intelligentiam, ad conformationem Christi Jesu, ipsius imitationem ad fidei, spei, caritatis, pietatis, & misericordiæ erga Deum & proximos, ac operæ quacunque meritoria exercenda instruantur, ad penitentiam invitamur, & ad martirium & tolerantiam passionum hoc proposito præmio, quod reformabit corpus humilitatis nostræ, & configurabit illud corpori claritatis suæ.

O singularis & excellens Salvatoris nostri doctrina! O ineffabile sacramentum, in quo tanta & pene innumerabilia, præcipuaque sunt conclusa miracula, pro salute nostra alto consilio instituta quæ si quisque fidelis, quemadmodum deberet, attendere pro æternæ gloriæ assequutione, gaudiis profusus exultaret, simul & lacrymas in medium fundere cogeret. Magnum enim erat ac stupendum profecto miraculum, faciem humanam ad instar solis splendere, vestitumque ejus candidum & fulgentem subito fieri tanta albedine, quantum fulso super terram [teste evangelista] facere nequivisset, fulgoremque ipsum pro suæ voluntatis libito disparuisse, ut recte significaretur eam claritatem ab anima ipsius, quæ secundum superiorem portionem gloriosa erat, & verbum facie ad faciem videbat, in corpus ipsum per suæ voluntatis imperium profuere, & redandare. In Moyse vero & Elie præsentia, quorum alter vita exciderat, pulchre manifesteque ostenditur, illum mortis & vitæ potestatem habere, & vivorum judicem ac pariter mortuorum esse merito constitutum, quæ æternam propterea in terris beatitudinem, quodammodo designavit, & qualis appariturus sit in secundo adventu, eis ostendit.

Confirmati discipuli ne fide deficerent in passione.

Et ne putarent Judæorum potentia illatam sed successum sponte.

Et transfiguratione docemur mortem non pertimescere.

LXXV. Hoc uno miraculo plura continentur.

Mortis & vitæ potestatem se habere in Moyse & Elie ostendit Christus.

Totius Trinitatis testimonium concurrat.

dit. Hec quidem omnia, & prophetarum, & Apostolorum dicta, vox paterna miraculose formata confirmat, nubes lucida obumbrat, totiusque trinitatis testimonium in hunc diem concurrat, Pater intonans, Filius splendens, Spiritus Sanctus in nube proregens & illustrans: confirmatur denique testamentum novum, lex evangelica, Christi que doctrina, cum paterna voce subdidit: Ipsum audite.

LXXVI.

Felix igitur, ac inter mortales beatus judicari potuit, cui tantarum rerum mysteria sub humano corpore capere, intueri, & contemplari licuit, quae angelicis beatisque spiritibus magno privilegio conceduntur. Quis igitur tantarum rerum magnitudine pro generis humani salute ab Autbore nostro mirum in modum gestis non stupeat in hodiernae festivitatis institutione salubri? Quis in hac sacratissima die in qua tot & tanta sunt signata mysteria, in qua Christus divinitatis suae potentiam prophetarum testimonium, atque praesentiam, seque vitae, & mortis potestatem habere, ac vivorum & mortuorum iudicem constitutum esse ostendit: in qua caelestis quodammodo beatitudo, & humanitas in forma gloriosa, terrenis hominibus exhibetur, in qua prophetarum, & Apostolorum dicta paterna voce firmantur, & totius Trinitatis, atque hominum novi & veteris testamenti testimonium perhibetur, lex evangelica roboratur, in ejusdem Salvatoris honore letari, & hymnis & canticis Redemptorem ipsum laudare, benedicere, & magnificare non debeat, cum per ea, quae recensita sunt, & alia hodierna festivitati inclusa mysteria, plane intelligamus glorificationem corporis mystici in resurrectione novissima, quando mortale immortalitatem, & corruptibile incorruptionem induerit, & quod seminatum est in ignobilitate, resurget in gloria? Tunc enim facies lucida vere apparebit, Christus enim est caput nostrum, vestimenta alba, quae signant corpus ejus mysticum, quod est universalis Ecclesia; fulgebunt enim iusti sicut sol in conspectu Dei: tunc denique patebit transfigurationis mysterium, cum ipse Redemptoris nostri imitantes vestigia, in aeterna beatitudine ipsius gloria perfruemur.

Propheta etiam testimonium perhibere Christo.

Ostensum tunc qua gloria Christi membra mystica sint radiatura.

Ad confirmandam igitur fidei nostrae, ac legis & prophetarum confessionem, nec non plurima & maxima divina mysteria, stupendaque miracula hujus sacratissima transfigurationis, celeberrimam diem hanc non immerito divina inspiratione inducimur, eamque celebrem denuntiare fidelibus invitamus, ut qui venerationis, & miris, ac purificationis Virginis gloriosae Mariae, & praesentationis in templo, in qua Salvator noster se filium hominis ostendit, circumcisionis quoque, in qua legalia observavit, ac nonnullas alias novissimis temporibus in-

stitutas festivitatis sanctorum devote recolimus, digne & hanc sacratissimum diem in quo se legis, & prophetarum dominum esse in quo non infirmitatem carnis, sed virtutem glorificationis patefecit, & in quo tot & tanta claruere mysteria, annua devotione piissime veneremur, solet enim sacrosancta Romana ecclesia, permissione Altissimi, Petri interdum fluctuante navicula, divina potius quam humana, implorare praesidia, & ab eodem Salvatore nostro, utpote ipsius ecclesiae sponso, fundatore, atque magistro optimo, solita remedia, & opportuna subsidia cum laetitia, & humilitate exposcere, ipsiusque clementiam, peccatorum nostrorum mole offensionem, poenitentiae, & orationum remediis mitigare.

LXXVII.

Ea propter nos ejusdem Salvatoris nostri, cujus vices gerimus, & locum quamvis indigni tenemus in terris, qui cum multa de periculis, de passione, & morte, ac futuris persecutionibus, & discipulorum eade locutus fuisset, ad extremum ea omnia aequanimiter toleranda futurae vitae gloria promissa adhortatur, doctrinam imitantes, ipsiusque salutaribus monitiis & vestigiis inhaerentes; ac illa solemniter colere, & a Christi fidelibus colenda institueri cupientes, per quae ejusdem Salvatoris altitudo sapientiae, rectitudo iustitiae, potentia immensitas, & bonitatis largitas demonstratur; & per quae in cordibus nostris roboretur fides, spes erigatur, & caritas excitetur; & ad tribulationes, & persecutiones hoc potissimum tempore perferendus, quo rabidas hostis, videlicet Turcus Machometus, qui os suum in blasphemiam Altissimi relaxavit, & stragem Christi fidelibus inferre, tabernaculum Dei profanare, ecclesias violare, & Christi fidem, nomen, & subditos ejus delere molitur; nec non ad suam, suorumque satellitum confringendas insanas artibus invitamus, Christianorum accusandam censentes non immerito tarditatem, ex qua quod non optamur flagellis, & plagis contriti probabiliter haestatur a multis, & praecipue timoratis ejus, sub cujus vexillo & nomine militamus, devotissime implorantes auxilium, licet tanta rei excellentiam, dum in minoribus constituti essemus, saepius mente volventes, eam viribus nostris imparem esse plane intelligamus, ne tamen Spiritui Sancto contradicere, aut divinae voluntatis contempnere videamur imperium, matura super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus in secreto prius, & deinde in publico consistorio cum eisdem & aliis in Romana curia residentibus praelatis deliberatione praebita, hujus sacratissime solemnitatis diem, de fratrum eorundem consilio institutum a cunctis Christi fidelibus perpetuo celebrandum, profecto credentes, quod idem Redemptor, cujus res

Futurae gloriae spe morte in contemendam demonstratam.

In sacro bello adversus Turcas occasionem eximiam affulgere.

Sexta dies augulli sacrae celebritati dicata.

Decretae publicae preces.

Ut parta fuerit divinitus victoria de Mahomete.

geritur, & qui Ecclesiam suam pretioso ejus sanguine rubricatam protegit & sustentat, & quae illi profutura esse praevidet, per eundem Spiritum Sanctum, in tempore opportuno manifestat, nostram & plurimorum devotorum hominum mentes hujusmodi fervente procella, divinitus inspiraverit ad tanti mysterii celebritatem, quae ad corroboracionem & confirmationem fidei catholicae cedit pariter & honorem, ut praeter communem, quam de ipso excellenti miraculo sabato prima hebdomadae quadragesimalis jejunii, & sequenti dominica, commemorationem universalis facit Ecclesia, propria in honorem ejusdem Salvatoris solemnior per universum orbem, videlicet octavo idus augusti, quae est sexta dies ejusdem annuatim ab universis fidelibus haec sacrosancta festivitas celebretur, quoniam pater ille misericordiarum, ac piissimus Christianorum protector, & vitae nostrae defensor omnipotens Deus, postquam in die celebri beatorum Apostolorum Petri & Pauli, dum sacra missarum solemniam in eorum basilica ageremus, literas nostras super generali oratione per universos Christianos faciendam lectas, & favente Domino, ubique observatas fecimus publicari, ut piis orationibus, & operibus suis afflicti populi, aliquantulum mitigatus, feriatem ipsius impii & immanissimi Turchi cultoris execrabili Machometi, proxima estate decursa, cum suo pene innumerabili, in quo plurimum confidebat, exercitu infidelium, & Turcorum contrivit, & castris Belgradi in regno Hungariae ad ripam Danubii situati, quod undique obsessum & coangustatum diripere satagebat, obsidione soluta per crucesignatos & Hungaros admodum populares, quamvis pauciores numero & fere inermes ex nostra ordinatione & instrutione, dilecto filio legato nostro de latere illius destinato injuncta, ac nuntiis & literis saepius repetita, ex sincera fide quam gestimus in ipso Salvatore nostro, cujus est res adunare dispersas, & desperatas protegere, & superbiorum praecipue infidelium, & Christianae fidei inimicorum potentiam comerre, & etiam debellare, sub strenuo Joanne Vayvoda celebri memorie fidei nostrae catholicae acerrimo defensore, & pro ea, atque fidelibus propugnatore, Christianaeque cohortis duce dignissimo, cui nec fides neque spes potientia pariter quondam Joanne de Capistrano ordinis fratrum Minorum professore, viro quidem optimo, & meritorum apud Deum & homines eximio, & nomen Christi Jesu, in quo salus nostra consistit, fiducialiter & assidue cum omni populo circumsepto, voce unanimi invocante, vexillo quoque sacratissime crucis cum magnis clamoribus & libymis elevato ad caelum, unde infallibile, uti a cunctis dari sperabatur, advenit auxilium. Mira res! die memorabili beatae Mariae Magdalenae celesti praesidio communis populus, fidelium impetu in hostes viriliter factis, eundem ferum Turcum cum suis sacrilegis complibus in turpem & damnosam fugam convertit, deditque ipse miserator Dominus, & fidelis, in manu paucorum, tam ferocis muniti, & innumerabilis exercitus, cum maxima strage victoriam, ultra quam mens extimare possit humana, Dominus enim potens, & super omnes exercitus & tyrannos, qui Madian & orientales populos ad numerum locustarum, in manu tradidit Gedeonis; Omnia etiam sacerdoti contra Heliodorum, civitatem sanctam Jerusalem profanare molientem, praesidium praebuit & juvamen, pro nobis contra insolentissimos hostes miraculose pugnavit.

Die S. Magdalenae commissa pugna.

O bone Jesu dux & salvator noster, fortitudo vera, & tutissimum certumque praesidium ad te confugientium Christianorum, ea pietate qua ipsos proprio sanguine redemisti, gladium tuum super inimicorum capita fugientium intromittens non pauciores sese mutuo caede necarunt, quam a nostris in praelio interempti fuissent: nam, ut a sededignis accepimus, in ea pugna quadraginta millia occisi, totidemque superstitres in turpem fugam versi, sese mutuo trucidantes defecerunt, castra incensa, machinae & instrumenta bellica omnia, aqua & terra direpta sunt, ut confusus abiens ipse tyrannus, & praeterea jam multis mensibus non apparens, inter latebras, seu munita oppida se recepisse dicatur, & diuinam praesentem ultionem in suam perditionem futuram, intra Constantinopolitanam Peramque civitates se recluderit, ellalque muris & aemuralibus manire frustra deceret, minus attendens, quod, nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam, superbiae ejus frenum imponens ipse Salvator, solam nomen vicarii Jesu Christi inhumanitatem ejus deterreret, ita ut ossu in suo corpore contremiscant, contendanturque, ut Hadriano accidit Imperatori, qui post immanissimam persecutionem Christianorum, Tiburtinam civitatem ingressus, per annum ejus ossu in suo corpore concussa sunt, & tandem putrefactus emarcuit.

LXXVIII.

Igitur cuncti per orbem terrarum constituti fideles animas & corpora pro fidei Christianae munimine praeparare, & debitas gratias Salvatore nostro pro tantis beneficiis ab eo susceptis exolvere, diemque victoriae caelo nobis concessae, diem latitiae, & liberationis a filio superbiae, venenoso serpente Turco foedissimo, annis singulis celebrare studeant pie, solemniter, & devotissime, quemadmodum filii Israel de servitute Aegypti liberati, sempiternam diem celebrem recolentes Deo laudes reddebant, & gratiarum debitas actiones; ita & cuncti

Caesorum numerus ex accuratiore relatione.

Munita a Mahomete Constantinopolis.

LXXIX.

Ann. Eccl. Tom. XXIX. R. 2

populi in hac solemnitate, & festiuitate
precipua transfigurationis domini nostri Je-
su Christi recolentes mysteria, miracula,
ac legis natura & gratia, totiusque sancta
& individua Trinitatis testimonia etiam
pro habita victoria: hunc diem laetitiae per-
petuis laudibus, obsequiis, & gratiarum
actionibus, in confusionem hostium, & po-
puli Christiani victoriam studeant venerari,
ac etiam celebrare.

LXXX.

Et ut Christiani ad tanta festiuitatis
venerationem deuote & affectuose con-
ueniant, & quisque pro sua imbecillitatis
modulo eidem Redemptori laudes, ac pro
susceptis beneficiis, gratiarum debitas ac-
tiones excolat, utque ipse verus pastor
atque redemptor gregem suum protegat, &
conseruet, ac ipsorum mentes ad totalem a-
mularum fidei humiliationem & exterminium
corrobores, & inducat, de omnipotentis
Dei misericordia, beatorum Petri &
Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi,
omnibus vere poenitentibus & confessis, qui
vigilia, & festiuitatis hujusmodi vesperis,
matutinalique, & missa officijs, in eccle-
sia in qua institutum nouissime officium ce-
lebrabitur, interfuerint, pro qualibet ho-
rarum & missa centum, qui vero prima,
tertia, sexta, nona, & completorii offi-
cij aderunt, singulis horarum earundem
quadragesima dies de iniunctis eis poeniten-
tiis relaxamus: qui vero deuotionis cau-
sa, hujusmodi festiuitatis octavas duxerint
celebrandas, & maxime in ecclesijs sub
ipsius Saluatoris invocatione fundatis, &
qui horis canonicis, ac missis octavarum
hujusmodi interfuerint, illas omnino indul-
gentias consequantur, quas in octava festi
sacratissimi corporis Christi horis hujusmo-
di interessentibus praedecessores nostri, pi-
largitione concesserunt. Quocirca venera-
bilibus fratribus nostris uniuersis patriar-
chis, archiepiscopis, episcopis, ac dilectis
filijs electis, ac patriarchalium, metropo-
litanarum, & cathedralium ecclesiarum ca-
pitulis ubilibet constitutis, in uirtute san-
ctae obedientiae, & ad aeternorum premio-
rum augmentum, harum serie iungimus,
& mandamus, quatenus praesentes literas
nostras, cleris, & populis suis, auctoritate
nostra solemniter publicantes, sicratif-
simum transfigurationis hujusmodi festum,
quod uulgariter Saluatoris dicitur, sub so-
lemnibus duplicis officio, quod una cum praesentibus
destinamus anno quolibet, ut praefertur,
celebrent, & faciant etiam ab eorum
subditis celebrari: ipsum Saluatorem
nostrum totis cordis affectibus humiliter de-
precantes, ut solita clementia Ecclesiae suae,
uniuersisque fidelibus antedictis assistere, &
auxiliari dignetur, ac sublata hostium for-
midine illam quam mundus dare non potest,
pacem, ac tempora nobis tranquillitatis con-
cedat, ut una cum commisso nobis grege
peruenire ad sempiterna gaudia mereamur.

Sacra indulgentia
festum
transfigu-
rationis
celebrati-
onis propo-
sita.

Amen. Nalli ergo omnino hominum liceat
hanc paginam nostrae institutionis, rela-
xationis, & mandati infringere, &c. si
quis autem hoc attentare praesumpserit, &c.
Dat. Romae apud S. Petrum anno, &c. mil-
lesimo quadringentesimo quinquagesimo septi-
mo octavo id. augusti pontificatus nostri
anno tertio. Meminit de his literis Mon-
streletus (a) atque decretas instructo a-
gmine religioso solemnes supplicationes,
peractasque ubique diuino Numini laudes
grataeque; tum institutum, ut inter se-
cundam & tertiam pomeridiana horam,
qua caelesti uirtute parata uictoria fuerat,
campana ad angelicam precationem re-
petendam pulsarentur, eumque morem in
nonnullis ecclesijs Galliarum perstitisse.
Optasset Callistus in hac celebritate rem
diuinam peragere, sed cum grauiori in-
commodo implicitus esset, Guillelmo tit.
S. Martini in montibus presbytero Car-
dinali jus tribuit (b), ut in principe ara
basilicae S. Petri sacris operaretur: quod
ad indicandum ecclesiae Romanae veterem
ritum non praetermissum. Dicitur porro
diploma Callistus misit ad Joannem Carva-
ial Cardinalem legatum inter alios, ipsum-
que dare operam iussit: ut ea celebritas
in Hungaria Germanique fieret: Bullam,
inquit (c), festiuitatis gloriosissime trans-
figurationis saluatoris nostri Jesu Christi,
quam edidimus simul cum officio jam nuper
tibi misimus, ut eam per ciuitates & loca
decentia tua legationis solemniter faceres
publicari & obseruari.

(a) Mon.
str. vol. 3.
pag. 68.

(b) Lib. 26.
pag. 289.

(c) Lib. 1.
breu. pag.
130.

Eodem anno decreuit Christi vicarius
solemni ritu sanctorum honores Osmundo
episcopo Sarisberienfi, qui uita sanctitate,
& miraculis insignibus in Anglia flo-
ruerat; de quo tradit S. Antoninus
(d) de Callisto locus: In tertio anno sui
pontificatus, scilicet MCCCCLVII. alte-
rum nimirum a B. Vincentio Ferrerio san-
ctum uirum, de communi consilio & assen-
su praetorum in curia existentium, sancto-
rum ordini ascripsit. His consentanea scri-
bit Baptista Platina (e), & sanctum illum
episcopum Emundum vocat, de quo in-
notis (f) ad martyrologium Romanum,
atque in annalibus (g) meminit magna
cum laude Cardinalis Baronius, ipsumque
sanctitati & doctrinae coniunxisse miracu-
lorum gloriam refert, obseruatque (h) eun-
dem sanctum alterius sancti episcopi ni-
mirum Anselmi gesta conscripsisse: addu-
cendum uero arbitramur Callisti diploma
(i) de relato in sanctorum numerum B.
Emundo ex quo perspicuum & illustre sit
id, quod alibi etiam obseruauimus, quanta
cum maturitate ac gravitate consilij
Romani Pontifices in decernendis cuiquam
sanctorum honoribus uti consueverint.

LXXXI.
Osmundus episcopus
in sanctorum
albo repositus.
(d) S.
Ant. 3. p.
tit. 22. c.
14. in
princ.
(e) Plat.
in Call.
III.

(f) Baron.
in not. ad
martyr.
Rom. die
4. dec.
(g) Annal.
tom. xi.
n. xvi.
(h) Baron.
in not.
end. die.
(i) Lib.
11. p. 59.

Ad perpetuum rei memoriam.
In diplomatis exordio de Christi maje-
state, deque Ecclesia ueluti regina variis
san-

sanctorum distincta ordinibus, atque instar
uinea diligentissime excolta praefatus, ad-
dit: Ab extremis terrarum insulis & re-
motissimis, totoque orbe diuisis partibus
caelestis agricola more suo ptissimo eandem
uineam nouo germine, nouo praesule, &
cultore dignissimo uisitauit, ac ad nouellas
uirgulas inferendas, uetustasque purgan-
das, fovendas, regendasue transmisit pro-
batissima ac exemplaris uita uirum mira-
bilem Osmundum Sarisberiensem antistitem,
in hac tam mira Regina hujus uarietate,
sanctorumque cohorte merito collocandum,
ac beatorum spirituum ceteri suis excellen-
tibus meritis sociandum, immo uerius so-
ciatum, cuius quidem originem uita actus,
mores, ac merita, & qua summus idem
Pontifex Deus in ipsius sanctitatis premium
monstrare dignatus est, splendida quoque
ipsius miracula, omni pene genti Anglorum,
praesertim regni notissima, ne praesens sa-
culum & nostri temporis aetas silentio om-
nino praetermissa ignoret, breuis sub com-
pendio complectenda, ac a multis & ma-
ximis pauca non reticenda esse censuimus,
ut pro ipsius gloriosae praesulis & confes-
sionis operum gloria cunctis fidelibus innotescant.

LXXXII.
B. Osmundi
genus.

Vir namque sanctissimus Osmundus ge-
nerositate praclarus ex stirpe regia, ac e-
tiam duce nobilissima ortus prospira, post-
quam pueriles annos laudabiliter, & su-
per quam illa aetas patere, exegerat,
bona indolis adolescens non lasciuia com-
plexus est mundi, non seculi oblectamentis
& uoluptatibus, dum libere uti posset, ap-
plicuit animum: sed cor generis senile, ac
omnes suicordis cogitationes ad ipsum Crea-
torem suum & opera pietatis charitatisque
conuertens, in Dei timore & proximi cha-
ritate eo magis seruebat in dies, quo ma-
jori utens pro qualitate temporis ratione,
cuncta sub sole uanitati subiecta, transi-
toria, & caduca iuxta sapientis sententiam
fore cognouit. In uirum deinde perductus,
& evangelica doctrinae uerus imitator e-
xistens, ac illud Saluatoris nostri semper
ante oculos sui cordis fixum tenens: Nisi
quis renunciauerit omnibus, quae possidet,
non potest meus esse discipulus; ut ihe-
saurus incomparabilis sibi in caelo recon-
deret, ubi fures nequaquam effodiunt, nec
furantur, ubi tinea corrodere aut demoliri
non potest, de bonis a Deo sibi collatis in
regno Angliae Sarisberiensem ecclesiam tunc
in suis primordiis tenuem & exilem noua
quadam fundatione, ac ampla sui patrimo-
nij dote & largitione ditauit, praedia sci-
licet, terras, & possessiones sui comitatus
Dorsetis, & quae ad ipsam alias legitime
pertinebant, libros quoque, calices, cruces,
paramenta, & quaeque alia optima orna-
menta, ceu cabedralem decebat ecclesiam,
sibi pia liberalitate donauit, ac ultra pri-
mitus instituit quatuor alias dignitates,

Sarisberien-
ensis eccle-
sia ab eo lo-
cupletata.

iriginta duos canonicatus, totidemque praefatas
officia in ea erexit, ita ut qui suis exi-
gentibus meritis ipsius, quam dotauit or-
natuque Sarisberienfi ecclesiae, post dece-
sum primi episcopi, fuit ordinatus anti-
stes, incredibili perfectione & gratia, nec
non sancti Spiritus lumine illustratus, non
solum doctrina uerbi, ac operibus optimis
pariter & exemplis commissum sibi gregem
dominicum informaret, ipsamque ecclesiam
cui digne praerant, illiusque capitulum &
personas sacris dogmatibus insigniret, &
nusquam magis quam suo in tempore dis-
ciplinam censura, morum honestas, & gra-
uitas personarum in ea uigeret; sed ne pro-
misseus actibus rerum turbarentur officia,
& in diuinis aliqua posset in antea subo-
riri confusio, librum quendam perutilem &
proficuum ordinalem alias consuetudinalem
appellatum, quo fere uniuersae ipsius An-
gliae, Walliae, & Hiberniae, ac aliorum
quamplurimum locorum utuntur ecclesiae, nec
non sanctorum uitas pro eorum gloria &
cleri instructione composuit, atque alia quam-
plurima imitanda posteris exempla conti-
nuo praebuit, ita ut diuinum potius quam
humanum cum cunctis putarent, quem diuina
miseratio tot gratiarum muneribus illustra-
bat.

Sancto-
rum gesta
conscripta
sunt.

Erat enim uir totius prudentia, humi-
litate, & patientia, pietate magnificus,
pudicitia & castitate ornatus, sobrietate
& abstinentia praeditus, bonitate conspi-
cuis, laudabilis sanctitate, morum honestate,
uirtutibusque praclarus, semper in fide
constantior, praesentior spe, charitate ar-
dentior, iustitia & aequitatis amator, qui
carnis illecebras, fastantiam, pompam, &
arrogantiam, ac caetera uitia mira unum
magnitudine contempnit atque calcauit, &
sanctae usque ad consummationem corporis con-
tinuatis operibus, ac sacramentis ecclesia-
sticis demum rete perceptis, in confessione
uerae fidei & aeternae Trinitatis firmiter per-
seuerans, puram & immaculatam animam
reddidit Creatori.

LXXXIII.
Virtutibus in
uita efflo-
ruit.

Cujus quidem meritis summus & omni-
potens creator omnium Deus, remunerator
animarum fidelium, caecis uisum, surdis
audium, mutis loquelae officium, claudis
gressum, naufragis periclitantibusque por-
rum salutis restituit & indulsit: ab im-
mundis quoque spiritibus obsessos, furiosos,
rabidos, & amentes atque diabolica fraude
oppressos penitus liberauit. Diuersarum quo-
que egritudinum incurabilium mole suba-
ctis, paralyticis, contractis, tremulis, lan-
guidis, invalidis, & infirmis sanitatem
restituit, & quod admiratione maxima di-
gnum est, plures mortuos suscitauit. Alia
etiam multa miracula, quae ipsius sancti
meritis & precibus sublimis Deus operatus
est, & operatur in dies, si per singula re-
censere uellemus, longius nimum in ipso-
rum

Miraculis
post mor-
tem cla-
ruit.

rum recitatione prolixitas resultaret. Sed ne quidem ea quae praeclara & admiranda sunt, devotis fidelibus, illius singula gesta legere cupientibus, abscondita fiant: libellum, in quo omnia fideliter annotari curavimus, una cum processibus super praemissis confectis, quos in archivio ipsius Ecclesiae ad perpetuam rei memoriam conservari mandavimus, poterunt lectitari.

Verum quia paraclitus Spiritus, qui mentem hujus praesulis sui luminis claritate replevit, & qui sacrosanctae Ecclesiae catholicae futura praevidet, diu latere non sinit, bonae memoriae Richardum episcopum, nec non decanum, & capitulum dictae ecclesiae Sarisberiensis, ac alios plurimos graves & expertos, quibus id duceret committendum, de sanctimonia vitae, virtutibus, ac miraculis eiusdem episcopi receptis informationibus & testibus fidei dignis, prout tanta rei gravitas exigebat, cum sanctorum Dei catalogo ascribere dignaretur; idem praedecessor intendens in huiusmodi causa iuxta rei magnitudinem eum debita deliberatione & maturitate procedere, bonae memoriae Bathoniensis & Conventrensis episcopis, ac abbati monasterii de Stanley, eorum propriis nominibus non expressis suis literis dedit in mandatis, ut super vita & miraculis huiusmodi diligenter inquirerent & se informarent, ac quidquid per inquisitionem & informationem huiusmodi de sanctimonia atque miraculis eiusdem antistitis invenirent, veritate succurrerent, & totum exinde formatum processum eorum sigillis munitum ad eundem praedecessorem remitterent, per eum examinandum, secundum exigentiam & continentiam meritum.

LXXXIV. Postmodum vero commissarii ad executionem literarum dicti praedecessoris iuxta commissionis formam eis traditam super his, quae pro huiusmodi veritate investiganda necessaria erant, legitime procedentes, ac de sanctimonia vitae & miraculis dicti Osmundi episcopi diligentius inquirentes, nonnullos testes bonae opinionis & fama, cum ea quae decebat attentione & diligentia examinarunt, quorum depositiones & attestaciones in authenticis scripturis redacta in archivio dictae ecclesiae conservata per certa tempora remanserunt: & licet ex post varietate temporum, ac plerisque aliis causantibus impedimentis in huiusmodi causa ulterius processum non fuisset, nihilominus postmodum canonizationis causa praedicta coram bona memoriae Angelo Corario in universali Ecclesia episcopo tunc Gregorio XII. in sua

obedientia, de qua partes illae tunc erant nuncupato primo, & successive pro parte bona memoriae Joannis episcopi, ac dilectorum filiorum decani & capituli Sarisberiensis, coram pia memoriae Martino Papa V. etiam praedecessore nostro proposita, ac praemissis omnibus & singulis ex ordine recensitis, & etiam pro eorum parte subjuncto, quod ipsi, qui dignum existimantes thesaurum longo tempore absconditum Christi fidelibus debere ostendi, ut tanquam lucerna lucens ad aliorum exempla & instructionem pateret, cupiebant pro exaltatione nominis Christi ac splendore gloria, & honore ipsius Sarisberiensis ecclesiae, ut super praemissis ad examinationem ejusdem processus & alia dictam causam concernentia usque ad canonizationem ejusdem sancti viri procederetur, idem Martinus praedecessor, prout rei gravitas & magnitudo postebat, bona memoriae Jacobo Tergestino in regno Angliae Apostolicae sedis nuncio, & Vintoniensi ac Herfordensi episcopis suis literis dedit in mandatis, ut processum super praemissis vita & miraculis per eosdem commissarios habitos & formatos auctoritate sua cum debita maturitate & gravitate, prout tanta rei conveniret recensentes ac examinantes, ac in formam authenticam redigentes, de praemissis omnibus & eorum circumstantiis universis se informarent, & inquirerent diligentius veritatem, & nihilominus ad receptionem testium, probationum, & informationum fidedignorum, prout expediens esse cognoscerent, in ipsa causa ad ulteriora procederent, prout eorum discretioni videretur, voluit tamen quod totum in ipsa causa tam per eosdem primos iudices formatum, quam secundos auctoritate sua formandum processum in publica & authentica forma eorum sigillis munitum per proprium nuntium ad eundem Martinum praedecessorem destinare curarent, ut veris existentibus supradictis, ipse praedecessor super canonizatione huiusmodi in forma Ecclesiae consueta servatis de more solemnitatibus deliberare valeret.

Qui quidem commissarii mandata apostolica in singulis diligentius exequentes, ultra primos aliis quamplurimis testibus idoneis diligenter examinatis, eorum dicta & attestaciones, ac per eos habitos, aliosque priores processus praedictos ad Romanam curiam transmiserunt: idemque Martinus praedecessor ad humiles preces episcopi, decani, & capituli praedictorum, Gabrieli tit. S. Clementis, postea Eugenio Papa IV. ac Petro tit. S. Stephani in Caesariensi monte presbyteris, & Lucido S. Mariae in Cosmedin diacono Cardinalibus, etiam in suo consistorio publico voce vocis oraculo commisit, ut in dicta causa procederent, & apertis processibus eos diligenter examinarent, sibiisque postea ex more refer-

Instituta
iussu
Martini
V.

LXXXV.
Iterum-
que a Ni-
colao V.
repetita.

rent ad effectum canonizationis praedictae. Qui servatis servandis, recognitisque sigillis, processus huiusmodi aperuerunt, monenter omnes & singulos, qui in his interesse aliquid habere praetenderent, ut ad diem certam tunc expressam legitime comparerent aliaque deinde fecerunt, quae circa ea fuerant opportuna. Cumque rei huius veritate comperta, idem Martinus praedecessor votis poscentium cogitaret annuere, sicuti Altissimo placuit, e medio sublatus est: & licet recolendae memoriae Eugentis praefatus similiter praedecessor noster rem hanc ut accepimus, optato sine concludere velle, assereret, morte antea interceptus, quod proposuerat non implevit.

Denique felicitis recordationis Nicolaus Papa V. praedecessor etiam noster immediatus plurimorum supplicationibus inclinatus, quod in similibus sedes Apostolica observare consuevit, & rei qualitas exigebat, nobis tunc in minoribus constitutis, ac dilecto filio nostro Dominico tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali negotium ipsum examinandum, investigandum, discutendumque commisit, in quo debita cum diligentia procedentes, cuncta quae in praemissis & circa ea quomodolibet opportuna erant, cum omni attentione & maturitate rimari & investigare curavimus: ac postremo eodem Nicolaus praedecessor, vocante Domino, similiter rebus ab humanis exempto; nos qui eidem, licet insufficientibus meritis, in universali Ecclesia gubernatione successimus, iteratis vicibus pro parte charissimi in Christo filii nostri Henrici VI. Angliae Regis illustris, ac charissimae in Christo filiae Margaretae Reginae Angliae illius conthoralis, nec non praetorum, principum, & Christiani fidelium dicti regni, ac etiam venerabilis fratris nostri Richardi moderni episcopi, dilectorumque filiorum Gilberti Kimarum decani & capituli Sarisberiensis ecclesiae memoratae, fuimus debita cum instantia requisiti, ut quod iidem nostri praedecessores minime adimpleverant, & nobis faciendam Altissimus reseravit, perficere annuente Domino dignaremur. Quorum omnium tam efficax assertio, & crebra dilecti filii magistri Joannis Lax legum doctoris & secretarii nostri, ac dictorum episcopi & capituli procuratoris intercessio fuit, ut non immerito nos, qui licet tanta rei excellentiam saepenumero mente voluerimus, eamque humeris nostris imparem esse plane conspexerimus ne tamen voluntati divinae contradicere videremur, praemissa omnia & singula ponderantes; nec non ejusdem antistitis fidem, vitam integritatem, mores, actus castissimos, humilitatem, simplicitatem, doctrinam, liberalitatem maxime erga Sarisberiensem ecclesiam memoratam, illiusque personam, & quae a trecentis & plurimis annis circa coruscant miracula plurima, aliaque admini-

cula non minora tam per authenticas scripturas, quam per fidedignorum etiam septuaginta quinque testium depositiones manifeste probata, famam quoque publicam, ac praeterea triginta famosissimorum sacrae paginae & utriusque juris doctorum, quorum nonnulli episcopi, quidam referendarii, ceteri vero palatii apostolici auditores, advocati consistoriales, ac magna auctoritatis viri extiterunt consilia, quae omnia in unam eandemque sententiam pro ipsius canonizatione antistitis convenirent, merito attendentes, ut tanto viro gloriam, quam divina testificatione jam in triumphante obtinebat Ecclesia, in militante nequaquam negarem in terris; praemissa omnia in consistorio nostro per dilectum filium nostrum Guillelmum tit. S. Martini in montibus presbyterum Cardinalem, quem loco nostro, quoad hoc substituvimus, feceramus particulariter recitari; scrutanteque deinde in eodem consistorio vota omnium venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, ac omnibus debite recensitis, iidem fratres nostri in eandem sententiam convenerunt. Quorum secuti consilium, ut illud plurimorum sententia firmaretur, omnes alios in Romana curia residentes prelatos in palatio nostro iussimus congregari: qui post propositionem publicam omnium praemissorum votis etiam singulorum ex more scrutatis, nemine discrepante una nobiscum & fratribus antedictis consuluerunt & censuerunt, ad canonizationem dicti viri optime fore procedendum; in quorum praesentia de eorundem consilio & assensu decrevimus & declaravimus eundem Osmundum episcopum esse canonizandum, ad quod publice & solemniter faciendam diem statimus hodiernam.

Et quoniam per excellentia merita vir iste insignis almi Spiritus gratia operante in ipsum summi patris gloria collocatus hanc eandem militantem illustrat Ecclesiam, prout omnibus, qui ejus gesta didicerunt, debet esse notissimum, nos qui ex debito pastoralis officii cunctis fidelibus debitorum existimus, per ea, quae de Gregorio, Martini, & Nicolai praedecessorum eorundem, ac nostro postremo mandatis super his inquisita, investigata, & examinata fuerunt, & quae in minoribus constituti praeter ceteris singulari devotione & attentione iteratis vicibus relegimus, investigavimus, examinavimus, & diligentius famur perscrutati tam per ipsorum testium fidedignorum depositiones, quam probationes alias legitimas, praemissis omnibus veris existentibus compertis, ac etiam comprobatis, de ipsius Osmundi episcopi sanctimonia plenissime informati, certioresque effecti, quod optima fuit negotiatio ejus, & talenta sibi credita cum multiplicato fructu suo restituit Creatori, de quibus sibi etiam fidele testimonium perhibemus, ut pro-

Guillel-
mus tit.
S. Marti-
ni Card.
illi praes-
entus.

LXXXVI.

pterea.

Quo ritu Sancto- rum ho- nos B. Of- mundo decretus .

pterea ac ex multis aliis excellentibus do- nis & gratiis, quibus exiit insignitus super candelabrum domus Domini positus in uniuersali Ecclesia inextinguibili lumine & splendore rutilat, eam quoque sua clari- tate exornet: in nomine sanctæ & indiui- duæ Trinitatis Patris & Filii & Spiri- tus Sancti præfatum Osmundum episcopum celeberrimum benedicentes benedicamus in sæcula, floreatque super eum sanctificatio nostra, & ad honorem sempiternæ Deita- tis, ac triumphantis & militantis Ecclesiæ exaltationem, orthodoxæ quoque Christianæ fidei felicem statum & augmentum, auctoritate omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus atque no- stra de ipsorum fratrum coepiscoporum & prælatorum unanimitate & assensu pronunciamus, declaramus, decernimus, & e- tiam definitimas piæ memoriæ B. Osmundum episcopum antedictum sanctum esse, & tam- quam sanctum ab uniuersali Ecclesia & cunctis fidelibus venerari, ac sanctorum catalogo ascribendum fore & ascribi: quem ipsi in præsentiarum ascribimus & sancto- ram cœtui aggregamus, statuentes, ac e- tiam venerabilibus fratribus nostris patri- archis, archiepiscopis & episcopis, ac di- lectis filiis electis & patriarchatum, me- tropolitanarum, & cathedralium ecclesia- rum capitulis ubilibet constitutis, tenore præsentium injungentes, ut anno quolibet in die, qua ipsum post consummationem la- borum triumphatumque mundum in eterni- tates perpetuas præsens uita transmisit, ui- deat pridie nonas decembris festum ip- sus & officium ueluti primum confessore pon- tificis devote & solemniter celebrent, & ab aliis celebrari, ac uniuersis ecclesiis & Christianis fidelibus faciant venerari.

EXXXVII.

Et ut ad Sarisberiensem ecclesiam præ- dictam ipsiusque venerabilem tumulum, quem in digniori loco volumus præparari, eo libentius Christianis fidelibus confluat multi- tudo, ejusque memoria recolatur, & festi- uitas celebretur decentius in futurum, eis- dem fidelibus uniuersis utriusque sexus ue- re penitentibus & confessis, qui ecclesiam Sarisberiensem præfatam & ipsius glorio- si confessoris tumulum in festiuitate ejus & per totam octauam immediate sequentem, devote uisitauerint annuatim, & ad ipsius ecclesiæ atque tumuli reparationem, orna- mentum, & conseruationem, seu diste ec- clesiæ fabricam manus porrexerint adiuu- ces; in festiuitate prædicta a primis wes- peris illius uigilia usque ad secundas wes- peras ejusdem festiuitatis decem, in sin- gulis uero octauæ diebus tres annos & to- tidem quadragenas de iniunctis eis peni- tentiis misericorditer in Domino relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus du- rantur, &c. Præcipit præfatus omni- bus, ut diploma hoc in ecclesiis divul- gent, hortenturque populos, ut S. Of-

Indulgentiæ uiri sancti sepulcrum ueneraturis propo- sitæ .

mundi suffragia apud Deum implorent, quo ecclesiam ab infidelium irruptionibus vindicet. Dat. Romæ apud S. Petrum an- no incarnationis dominicæ MCDLVI. kal. januarii pontificatus nostri anno secundo. Dantur alio diplomate (a) mandata Ri- chardo, qui ecclesiæ Sarisberien- tum, præerat, & canonicorum collegio, ut S. Osmundi memoriam quo par erat cultu celebrarent; corpusque humili jam ante tumulo relictum Pontifex in honorificenti- ore atque ornatiore loco reponi iussit: utque populos ad pietatis cultum pellere- ret, iis qui translationem celebritati in- terfuisent, stipemue ad feretrum exor- nandum, in quo pignus reponendum e- rat, contulissent, noxarum, quas sacra- exomologesi expiassent, veniam imperit- us est. (b)

Transla- tio reli- quiarum celebrata. (a) Ibid. p.64.

(b) Ead. pag.

Ad futuram rei memoriam . Quoniam, ut accepimus, ipse pontifex, (nimirum Osmundi,) sacre reliquie, quemadmodum ipse, dum mortalis corpo- ris sui carcere teneretur inclusus, sub ma- xima humilitate fundatus optabat, humili condita sunt sepulchro, nos cupientes, si- cuti dignum est, relictis tanti præfati conuenienti loco decentique tumulo colloca- ri, uenerabili fratri nostro Richardo Saris- berien- si episcopo, ac dilectis filiis decano & capitulo ecclesiæ Sarisberien- si in uirtute sanctæ obediencie præsentium tenore com- mittimus & mandamus, quatenus locum celebrem & insignem in præfata ecclesiæ, ad quem una cum vicinis præfatis, & aliis ecclesiasticis personis, sicut talibus fieri con- uenit, eadem reliquie deuotissima transfe- rantur, præparare; ac deinde illas de lo- co & tumulo, in quo requiescunt ad præ- sent, cum psalmis, hymnis, & canticis in iubilo transferre studeant, & procurent, ubi fideles Christi cum debita reuerentia & honore ad illius sacrum conuenientes ha- bitaculum commodè se recipere, ac preci- bus & orationibus instare apud Altissimum consueta sanitatis remedia ipsius gloriosi con- fessoris intercessione, & postremo uitam conse- qui mereantur æternam, statuentes quod tam principalis ipsius confessoris festiuitas, quam translationis hujusmodi dies in ciuitate & diocesi Sarisberien- si celebres ab omnibus habeantur. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Apostolorum Pe- tri & Pauli auctoritate confisi uniuersis utriusque sexus Christianis fidelibus uere penitentibus & confessis, qui in die transla- tionis hujusmodi ad eandem ecclesiam de- uote accesserint, annuatim, & ad ornatum seu constructionem ipsius loci, in quo eadem reliquie uenerabiliter collocari debent, aut ipsius ecclesiæ fabricam manus porrexerint adiuu- ces, septem, in singulis uero octa- uæ diebus tres annos & totidem quadra- genas de iniunctis eis penitentibus miseri- corditer in Domino relaxamus præsentibus per-

XXXXVIII.

perpetuis futuris temporibus duraturis. Nul- li ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno dominicæ incarnationis MCD. LVI. VI. non. januarii pontificatus nostri an- secundo .

Hoc anno apud Rhodios insigne mira- culum populorum pietatem auxit (a), sacratissima enim spina, quæ olim Christi domini caput transfixerat, cum spineæ corona redimitus fuit, atque a Rhodiis equitibus magna diligentia seruatâ singu- lis annis recurrente feria sexta hebdoma- dæ, quod dominicæ passionis memoria re- colitur, efflorescere ipsa meridie, ac de- inde arefcere confueuerat, maximo in- spectantium stupore nitidiores flores tribus ante meridiem horis præter consue- tudinem reddidit, magno equitum & ci- uium Rhodiorum concursu & admiratione. Ut autem miraculi fides extaret, ma- naretque ad posterum, Jacobus Millius or- dinis magister publicum de ea re monu- mentum, adhibitis testium nominibus, con- fecit; quod in Italicum sermonem Jaco- bus Bosius uersum historici mandauit (b).

LXXXIX. (a) Bosius p.2. l.7. hist. equit. S. Jo. Je- ros. Spina do- minica maximo miraculo flores producit .

Publica de ea re monu- menta e- dita .

(b) Ext. ibid.

XC. Exorti in Longo- bardia hæretici .

(c) Lib. 24. p.255.

De Chri- sto & B. Virgine blasphem- ma fini- sunt .

matizare, ac in ejusdem fidei uersionem pariter & contemptum, suorum quoque er- rorum, schismaticisque sumentum, sanctorum patrum determinationes salubres Sancti Spi- ritus infusione firmatas, callidis suggestio- nibus, uerbo, & opere impugnare, no- uasque sectas, ritusque prohibitos, & Christiana ueritate diuersos, quos saltem in privato ingerunt, & personis indoctis prædicant adinuenire, animasque fidelium tanquam ministri satanae a ueritate auer- tere, in perditionemque deducere moliantur. Nonnulli uero alii etiam illic degentes, a quorum oculis similiter Dei timor abscissit, inuocationibus, carminibus, & conjura- tionibus superstitiosis, ac magicis & nefa- riis artibus inuocantes, suis illusionibus illos ex Christiano populo, quos simplices & incautos esse cognouerint, secum parti- cipare, & a suo Creatore delinere, eorum- que fallacissimis artibus inuadere docent, suadent, & pro posse inducunt, in anima- rum suarum periculum, perniciosum exem- plum fidelium, & scandalum plurimorum.

* adju- rationibus Magicæ artes ab aliis prop- agatæ .

XCI.

Nos igitur, qui pro tuitione fidei catho- licæ, ad exterminandas hæreses hujusmodi potissime pestiferas atque damnabiles, ma- jestatem Altissimi offendentes, si diuinam effugere uolumus ultionem, totis uisibus as- surgere, & animarum periculis obuiare, tenemur, præmissis quæ adeo manifesta di- cuntur, ut non possimus, nec debeamus sub dissimulatione inuita præterire ne eorum contagione quotidie serpendo, alios fideles inficiant, ac suis casus parturiant, uel euentus, de opportuno remedio pro- uide- re cupientes, ac omnes & singulas cau- sas, etiam per appellationes ad nos inter- positas, coram quibusuis præfatis, audito- ribus, aut iudicibus, tam in Romana cu- ria, quam extra pendentes ad nos aduo- cantes, sibi qui etiam causarum palatii apostolici auditor existis, & de cuius integritate, providentia, & probitate fiducia gerimus in Domino specialem, per aposto- lica scripta committimus & mandamus, qua- tenus ad extirpationem præmissarum & quorumcumque aliorum errorum, hæresum, ac prauitatum in eisdem ciuitatibus, & diocesis, ac etiam si fuerit expediens in ciuitate, & diocesi Veronen- si & terra, siue oppido Crema Placentina, Laudensis, & Cremonensis diocesium nun- tio & comisario nostro salutem, &c. Ad nostrum, non sine admiratione & men- tis amaritudine, plurimorum fidedignis re- latibus peruenit auditum, quod in Brixien- si & Pergamensi ciuitatibus & diocesi- bus nonnulli tam ecclesiastici quam secula- res, se inaniter Christiana professione cen- sentes, ac nescientes per semitas ueritatis gressus suos dirigere, damnabilibus, & te- merariis ausibus, tam de saluatore nostro domino Jesu Christo Dei patris unigenito, quam de eius genitrice uirgine gloriosa, Maria, ac militante Ecclesia sacrosancta, & alia falsissima quadam conficta menda- cia polluto ore asserere, ac quamplura catho- licæ fidei & sanctorum patrum canonicis institutis manifeste repugnantia, contraria, & aduersa, propter quæ seipso, & non- nullos alios simplices secum trahunt dam- nabiliter in gehennam, astruere & dog- Am. Eccl. Tom. XXIX.

Præfules iis exain- dendis dare ope- ram iussi .

Judiciaria
severitas
exerceri
iusta.

contra novarum sectarum & rituum inven-
tores, sectatores, ac eos, qui palam, &
in privato, aliud contra fidem catholicam
dogmatizant, & generaliter contra quos-
cunque, qui fidei nostrae orthodoxae macu-
lam non habenti, publice, vel occulte con-
tradiciunt, & ab ea deviant, ut praefertur,
omnium personarum acceptione cessante, prout
canonica sanctiones, & sanctorum patrum
instituta persuadent, etiam summarie, sim-
pliciter, & de plano, ac sine strepitu &
figura iudicii, sola facti veritate inspecta,
usque ad definitivam sententiam & illius
executionem inclusive auctoritate nostra pro-
cedas; nec non personas ipsas, ad locum
tutum, in quo huiusmodi haereses, crimi-
na, & errores libere examinare valeas,
cites, ac illas ex personis ipsis, quas per
inquisitionem dictam culpabiles ac erroribus
& criminibus implicatas fore, sive alias
pravitates huiusmodi exercuisse, & exer-
cere repereris, punias juxta eorundem de-
linquentium demerita, & excessus, ac eo-
rundem canonum instituta; nec non eccle-
siasticas personas quibusvis dignitatibus,
honoribus, officiis, & beneficiis ecclesiasti-
cis, nisi haeresim huiusmodi alias per eos non
abjuraverint, prout iustum fuerit priores,
omnique honore & dignitate exuas cleri-
cali, &c. Dat. Romae apud S. Petrum au-

no, &c. MCCCCLVII. quarto kal. novem-
bris anno tertio.

In Anglia quoque Reginaldus Pekopius
in haeresim lapsus (a) quatuor articulos ex
symbolo eradere ausus est, quem tamen
resipuisse narrat Nicolaus Harpsfeldius (b),
ait enim: Ex episcopis neminem reperio
qui se Voiclessianis haeresibus hoc saeculo
implicuit praeter Reginaldum Pecokium Cice-
strensem, qui praeter Voiclessi dogmata, qui-
bus erat irretitus, quatuor articulos ex sa-
cro sancto symbolo sustulit: sed subductis
tandem melius rationibus coram archiepisco-
po Cantuariensi & aliis ex clero errores il-
los suos agnovit & detestatus est, & pa-
lam apud divum Paulum Londini illos re-
vocavit: qui episcopatu spoliatus privatus
postea vixit. Libri autem ejus, quibus
dogmata illa sua aspergit tum Londini, tum
in Oxoniensi academia, vulcano commissi
sunt.

Abolvimus hunc annum Callisti edito,
quo vetuit lapides & marmora ex basi-
licis urbis detrahi, instauravitque (c) Eu-
genii IV. & Nicolai V. sancita, quibus
anathema incussum erat ea vetera deco-
ra ex ecclesiis rapiantibus, & sacrorum in-
terdictum locis, ad quae transferrentur,
indictum, ac praeterea multam viginti quin-
que aureorum imposuit.

XCII.
(a) Chron.
Scale &
ex eo.
Harpsfeld.
in hist.
Voicless.
16.
(b) Id.
Harpsfeld.
ib.
Reginald.
Pecokius
episcop.
Lacestr.
Damnatae
haereses.

XCIII.
Marmora
ex eccle-
siis extra-
hi verita.
(c) Lib.
12. p. 36.

I.
Michael
Zilagius
in Ladis-
laum Re-
gem re-
bellat.
(a) Thuro-
vost. chron.
e. 61.
Occupat
Transyl-
vaniam.
(b) S.
Anton. 3.
p. tit. 22.
e. 16. §. 1.
Aen. Sylv.
hist. Bo-
hem. e. 61.
Thurovost.
chron.
e. 63.
Ranzan.
indice 28.
Coel. hist.
Huss. 10.
Dub. 1. 30.
Bonfin.
dec. 3. l. 8.
& alii.
Matthias
Jo. Hui-
niadis fi-
lius Rex
Hungariae
renunciatus.
Pradi-
ctum illud
fuerat a
E. Jo.
Capistrano.
Georgius
Podiebra-
tius cor-
repto
Bohemiae
regno
Matthi-
am servat
in vincu-
lis.

ANNO Christi millesimo quadringente-
simo quinquagesimo octavo indictio-
ne sexta Callistus universa Christiani orbis
regna apostolico complexus studio,
dum religionem a Turcica superstitione vindicare,
Christianumque nomen latius pro-
ferre molitur, praecipuas curas in regnum
Hungariae convertit. Arserat quidem illud
intestino bello postquam Ladislaus Rex Jo-
annis Huniades filios Ladislaum comitem,
supplicio affici, ac Matthiam in vinculis
esse iusserat: Michael enim Zilagius horum
avunculus generosi spiritus animique
princeps, indignam nepotum sortem ul-
turus, Transilvaniam contracto exercitu oc-
cuparat (a), & turbas graves invexerat;
demum vero extincto anno superiori La-
dislaui Hungariae ac Bohemiae Rege Mi-
chael Hungaricum regnum, ut Georgius
Podiebratius Bohemicum administrandum
suscepit, celebratissime ordium regni co-
mitionis, persuasit Hungaris, ut cum Jo-
anne Huniades Pannoniam ab irruentium
Turcarum tyrannide eripuisset, ad repen-
dendam illi gratiam ipsius filium Matthiam
eveherent ad regium solium, qui pater-
na imitatus exempla patriam contra hostes
tutaturus esset; nec dissensere Hungari,
cum in omnium pectore vigeret Huniades
memoria, eorumque studia in filium ob ac-
ceptam indigne calamitatem priora es-
sent. Communibus itaque suffragiis Pan-
noniae Rex Matthias renunciatus (b) est,
[i] cuius rei non obscura praefagia edi-
derat B. Joannes e Capistrano dum quo-
ties cum Huniades filiis Ladislaui & Mat-
thiae obambulabat, majorem natu Ladisla-
um a sinistris, a dextris alterum, cui Hun-
garica corona erat reservata, praeter mo-
rem collocaret (c). At qui vocabatur ad
solium Matthias, asservabatur in carcere,
atque ex Viennensi custodia Pragam abre-
ptus fuerat Georgii Podiebratii astu & im-
probitate; quippe cum sciret Viennensis
Ann. Eccl. Tom. XXIX.

arcis praefecto imperatum fuisse a Ladislaui
Rege, ne Matthiam laxaret vinculis, e-
tiamsi regio nomine postularetur, nisi li-
teras arcana sigillo obsignatas acciperet,
Ladislaui sigillum subripuerat, eoque lite-
ris obsignatis Viennenses custodes deluserat
adduxitque Matthiam (d) in Bohemiam, ad
pro eo liberando ingentem auri vim abra-
deret. At Callistus cum Matthiam ipsum
in Bohemico versari carcere didicisset, &
ad Hungaricum solium unanimi ordinum
consensu vocatum, mox apostolica inten-
dit studia: ut ille vinculis abolveretur, ac
Joanni Carvaial Cardinali legato praecipit
(e), ut pontificio nomine ad id perficien-
dum incumberet.

Cardinali S. Angeli legato.
Dilecte fili, &c. Ad gravissimas curas,
quibus pro defensione fidei orthodoxae jam
a principio assumptionis nostrae sine inter-
missione dies noctesque gravati sumus, ac-
cessit quod nos inenarrabili dolore affectit,
ut in regno Hungariae tot turbulenciae &
tempestates subito ortae sint, ut intestina
ipsius regni mala non mediocrem turbationem
prosecutioni huius felicitis amprisa attule-
rint. Notum est circumspeditioni tuae, quam
graviter tulerimus casum filiorum illius in-
victi & gloriosi militis Christi Joannis de
Huniades wayvoda, & quam impense cura-
vimus, ut scandala, quae exurgere vide-
bantur, cessarent: videbamus enim quantum
audacia ea turbatio allatura esset pessimo
Turco, si regnum illud divisum & dissen-
sionibus implicatum cerneret, ejus occu-
pandi diuturna libido & rabies eum tenueret,
& quo invito & ad resistendum parato pes-
simum suum propositum frustrari sciebat, pro-
vidit Omnipotens, non meritis hominum,
qui [quantum in illis fuit] haud multum
reliquerunt, quin hosti savissimo aditum
ad extremam eisdem Christianitatis pate-
facerent, sed sua clementia & pietate non
est passus tantum mali in suum populum re-
S 2
dun-

Navata a
Callisto
pro illo li-
berando
opera.
(c) Vva-
din. an.
1456.
(d) Ran-
zan. ind.
30. & a-
lii.
(e) Lib. 1.
rev. p.
151.

II.
Ejus ad
legatum
apost. li-
teras.

Insignis
de Mat-
thiae pra-
dictio.

NOTE [1] Hungaricae illae turbae, ac vices Matthiae, qui dein regni illius solium ascendit, quam-
quam hoc anno ab Annalista narrantur, partim tamen anno praecedenti, partim vero
praesenti acciderunt, nec eo, quo gesta sunt ordine ab eodem scriptore narrantur. Ladislaus Hun-
gariae, & Bohemiae rex acerbo funere extinctus est anno superiori die XXIII. novembris, eadem-
que ipsa die &c. qua die rex obiit, ut Aeneas Sylvius in hist. Bohem. cap. LXXI. scribit, Mat-
thias Viennensem carcerem cum Pragensi commutavit, nec diu post, ut scriptor idem tradit, ad-
coque, vel in ejusdem anni exitu, vel in exordio praesentis rex Hungariae designatur. Profecto fe-
bruarii anni huius ineunte, rex jam renunciatus & a vinculis expeditus fuerat, ut ex literis ejus
apud Balbinum in epist. rerum Bohem. intelligimus. Hinc falli Annalitam constat, qui e carce-
re Pragensi dimissum Matthiam scribit precibus legati apostolici, cum litera pontificis qui-
bus id muneris injungebatur legato signatae die VIII. februarii, ipsa regis dimissione postero-
res sint.

Quoad electionem vero regis Bohemiae diem indicat Balbinus, de quo supra, signans diem
VI. maii, ut ex publico documento idem scriptor evincit. Quare corrigendus Annalista, qui a
Dubravio deceptus una die ferius rem consignat; cum praesertim dies VI. maii; non vero dies
VII. ejusdem anno illo incidit in dominicam, qua plerumque ritus illi solemnes ageban-
tur. MANSI

dundare. Nos vere dilecte filii [ne prae-
rita quae tibi satis nota sunt recenseamus]
percipimus, ut liberetur dilectus filius no-
bilis vir Matthias dicti Joannis de Huniad
filius, qui post necem alterius fratris a Re-
ge Hungariae in vincula coniectus, nunc
post dicti Regis obitum a Jucziachs guber-
natore regni Bohemia aſſervatur, & in car-
ceribus manet. Credimus enim ipſius Mat-
thiae liberationem ad pacem & tranquillita-
tatem illius regni, & usum fidei Christianae
cessuram, cum [ut saepe audivimus]
juvenis sit clarus, & qui paternis vestigiis
haud dubie inhaerit; quapropter circum-
ſpectioni tuae committimus & mandamus, ut
hanc toto pectore amplectaris, partesque
nostro nomine tuas diligenter apud quos o-
pus esse videbis interponas & nuntiis, li-
teris, ac intercessionibus opportunitis agas
auctoritate nostra, ut nihil praeſentatur,
quod pro conficienda re videbitur necessa-
rium, etiam si opus fuerit, te ad eos con-
ſerendo, qui ope, auxilio, consilio, vel po-
testate usui esse videbantur. Quod si pro-
pter urgentiores occupationes tibi commodum
non esset accedere; volumus ut per venera-
biles fratres nostros Voaradiensem & Voa-
ciensem episcopos, qui sua sponte ad hoc sa-
ris, ut intelleximus, animati sunt, omnia
pro hujusmodi liberatione opportuna tractes
& conficias, &c. Datum die 18. februarii
MCDLVIII. anno III.

III. Apostolici legati ac Pannoniae ordinum
precibus adductus Georgius Podiebratius
felixemque Matthiae fortem miratus, eum
ex custodia educere decrevit; quem tamen
ad rerum suarum amplitudinem firmam-
dam adegit (a), ut affinitatem cum ipso,
ducti in uxorem Catharina filia, pacifi-
ceretur; atque ita sibi devinctum cum or-
natissimo comitatu in Hungariam demit-
sit, ut delato sceptrum potiretur. Credi-
tum vulgo est Joannis Huniadis virtutem
in filio merito praemio affectam fuisse;
ac Pontifex (qui Huniadem, si vitae su-
perstes mansisset, insignire, ut vidimus,
diademate constituerat, ut extremum pe-
ne periculum, quod Pannoniae, immo
& reipublicae Christianae imminere propul-
saret, dumque adversos casus, quibus
ejus familia prostrata fuerat audiverat;
saepius aperte pronuntiaret, Deum invi-
cti sui militis Huniadis posteros ad sum-
mum gloriae apicem evecturum, laniatae-
que intestinis diffidiis Hungariae calami-
tates planxerat) ubi in eodem regno
redintegratam pacem, & Matthiam e
vinculis ad sceptrum vocatum accepit;
palam magis ex ingenti laetitia praedica-
vit Huniadis virtutes, ac Deum ob illius
merita filium ad regios apices extrulisse
affirmavit, de quibus haec ad Cardina-
lem S. Angeli scripsit (b).

(a) Raz-
zan. ind.
30. Du-
brav. lib.
30. & alii.

Huniadis
posteri ob-
rem Chri-
stianam
defensam
regia di-
gnitate
donati.

(b) Lib. 1.
brev. pag.
163.

Cardinali S. Angeli A. S. L.
Immortalis Deus miseratus populum suum
non est passus regnum illud, in quo tot
certatim turbulentis obortis sol propemo-
dum lucere desisse videbatur, in tantis
jacere & caligare tenebris, sed sua cle-
mentia & inenarrabili pietate afflictis re-
bus eum restituit Regem, quo neque com-
modior quisquam propulsandis periculis fi-
dei orthodoxae, neque in quem omnium Hun-
garorum studia magis accensa esse potuis-
sent; illi quidem [ut caetera omittamus]
quae ampla sunt, quae ad capeſſendum fidei
defensionem eum non solum animare, sed
acriter excitare debent, propositus est sti-
mulus paternae gloriae, & veneratio genti
Hungarorum ingesta ex tot rebus, quas
ductu illius clarissimi ducis felicissime pro
fidei tutela gesserunt. Itaque credibile est
animam ipſius invicti athlete, nimirum
Joannis Huniadis, quam in aeternam sedem
pro suis meritis haud dubie receptam esse
confidimus, exorasse immortalem Deum, ut
patriam & regnum illud, pro quibus ipse
tot annos indefesse pugnaſſet, & a quibus
tot insignibus cladibus, Turcorum avertis-
set furorem, non pateretur domesticis dis-
ſenſionibus lacerrari, sed suis eximio factis
eum daret successorem, qui ab ipſo non de-
generaret, tutelamque Christiani nominis
ea constantia susciperet, quam ipse cum
summa gloria antea ab incunte aetate susce-
piſſet, & susceptam nunquam nisi cum vi-
ta simul amiſſiſſet. Quapropter ex tanto
beneficio merito divinae clementiae gratias
agimus: Et infra. Solebamus dicere dole-
nter, audiendo de infortunio procuratis ab
invidis & aemulis, ne dicamus ad do-
lendum, maculandum, & offuscandum in-
clyceam domum illius dicti militis Christi,
ejus filium ultimo supplicio damnando, a-
lium capiendo, matrem, & progeniem gra-
vibus persecutionibus proſtratis, ut evul-
ſis veſtribus exaltaret, & in quiete pon-
ret, cum Deus misericors pro suis sit faci-
ens mirabilia solus, & hoc publice, & pri-
vatum a diu praediximus, ut hic & alibi
est notum, quid enim mirabilius, quame-
jus filium ab Hungaris in Regem unanimi-
ter esse electum, quod admirabile est.
Repetita (c) eadem a Callisto fuere in
in literis datis ad Elizabetham Huniadis
viduam, quae filio ad solium evecto sedi
Apostolicae studia & obsequia sua addi-
xerat.

Callistus, &c. Certissimam spem semper
habuimus, praedicavimusque palam, quod
Deus omnipotens in suis iudex & misera-
tor non pateretur domum praefati Joannis
in tantis tenebris jacere: sed eam erigeret
& propter merita illius, quae orbi nota
sunt, ad lucem claritatemque reduceret:
rata fuit praedictio nostra & vidimus re-
pentinam mutationem divino mysterio fa-
ctam, cum uno eodemque tempore filium
suum

Egregia
Callisti de
casu admi-
rando len-
tentia.

Praedicta
a Callisto
Matthiae
in solium
evectio.

(c) Ibid.
pag. 176.

tuum illustrem Matthiam in Regem, & Mi-
chaelem fratrem in gubernatorem regni i-
stius electos fuisse vidimus, ex quo nemi-
ni dubium esse potest, immortalem Deum
suam in hoc admirabilem potentiam osten-
disse in oculis cunctis: nemo tamen dicere
voluntati resistere valet. Nec dubitet ali-
quis quin anima praefati genitoris sui cum
aliis concomitantibus a piissimo Deo omni-
um bonorum remuneratore hoc de filio suo
obtinuerit, & sit exaudita, & ita adden-
do prius per nos dictis haec vera & multa
alia hic & ubique ad animandum cunctos
dicimus & praedicamus, &c. Dat. xxv.
martii anno MCDLVIII. pontificatus no-
stri anno III.

VI. Explicuit conceptam illam ex Matthiae
ad regios apices vocatione laetitiam Cal-
listus literis (a) ad novum Regem missis,
in quibus primum exposuit magnas se-
supplicesque Deo fuisse preces pro illi-
us salute & amplitudine, dum superio-
res calamitates, quibus Huniadum do-
mus oppressa erat, acceperat, postea
vero egisse Deo, qui illum ad tantum
evexisset fastigium gratias: neque ambi-
gere se illatenus, quin coelesti munere
orbis Christiano datus esset ad Mahome-
ticanam superstitionem excidendam; pa-
rentis itaque virtutes pie aemularetur, fran-
gendas esse Turcarum vires, recuperan-
dam Constantinopolim, Palaestinam libe-
randam: aridere rei gerendae occasionem
pluries Scanderbegum in Macedoniae,
legatum apostolicum in mari Turcas dele-
vissis: respiceret igitur oblatam a Maho-
mete pacem, in quem, donec vita su-
peresset, bellum sacrum urgere, Reges-
que incitare decreverat: apostolicum pro-
pterea oratores ad sedem Apostolicam vo-
cati, atque ideo, ut suos mitteret, con-
sultuit, ac foedere Imperatori se jungeret:
Serviam vero quae apostolico patrocinio
a despota moriente concedita fuerat,
ei commendavit.

Callisti ad
illius ma-
trem lite-
re.

VII. Alia ad
Matthiam
iplum da-
tae.

Matthiae Regi Hungariae
illustri.
Charissime in Christo fili salutem, &c.
Cum gravissima cura, quibus jam a prin-
cipio assumptionis nostrae affecti fuimus, a-
crius in dies urerent sensus nostros propter
pericula, quae populo Christiano insere,
ex nefariis conatibus pessimi Turcorum ty-
ranni videbamus, eoque vehementior esset
anxietas nostra, quod re in extremum dis-
crevum adducta, summam Christi fidelium
potentiam negligentiam cernebamus, il-
luxit tandem felicissimus dies, quo te di-
vina pietate Regem Hungariae electum esse
percepimus, domumque tuam exaltatam, quod
futuram & praedixeramus & credebamus,
Deumque pro qua totaque Christianitate bo-
ne memoriae genitor tuus tam gloriose stre-
nuoque decertavit, nemine passurum, ut
domus tua calamitatibus offuscaretur. Nun-

quo igitur hujus tuae electionis tanto gau-
dio elatum est cor nostrum, tantaque lati-
tiam repleti sumus, ut vix dum constituere
mente potuerimus unde serenitati tuae potis-
simam scriberemus, aut quibus verbis di-
gnae conceptam laetitiam significarem, qua
quidem tanta est, ut nullius lingua exprimi
merito possit: immortalis Deo gratias
agimus, qui hujus gaudii compotes nos fecit,
teque ineffabili potentia ad illius inclyti
& memorandi regni culmen evexit, ut esses,
qui lassis rebus succurreres, & ut tua
excellens indoles jam a pueritia omni-
bus pollicita est singulare specimen pro-
bitatis & virtutum, ita succedens felicitas
expectationem hominum votaque compleret:
in quo animi nostri gaudia tanto
aliorum laetitiam antecellunt, quanto acio-
res erant stimuli solitudinum, quibus pro-
modum soli praee omnibus pungebamur; &
quanto hoc ipsum divina fiducia repleti ex-
pectabamus praenunciationem quandam pe-
ccatoris nostri impletum iri, & fore, ut om-
nipotens brachium extenderet super plebem
suam: etenim de tua serenitate, ut debe-
mus, cogitantes, tuamque felicem promo-
tionem jucunda consideratione animo revol-
ventes, credimus haud dubie ex hoc jam
fructum orationum & lacrymarum nostra-
rum percipisse, teque coelesti munere quasi
divinum aliquem hominem non solum isti
regno, sed universo orbi Christiano missum
esse, qui regni ipsius florida aetate guber-
nacula exorsus, sublatis intestinis seditioni-
bus, animum adhibeas ad gloriosum cer-
tamen Mahometicae sectae exterminanda;
in quo cum ineffabilis fuerit & sit ardor
mentis nostrae, nullaque alia acrior pectori
cura infideat, omnes existimare possint quan-
ta sit nostra laetitia, cum te tali tantaque
indole & expectatione opportunissimo tem-
pore rebus Christianis coelitus accommoda-
tum esse videamus. Equidem cum patris tui
invictissimi militis & athlete Christi nobis
in mentem cogitatio venit, cujus aeterna
sunt in universam Christianitatem felicium
gestarum monumenta, aeterna laus, &
praeconium; existimamus post illius lugen-
dam mortem alterum illius regni firmum
columnam & praesidium esse futurum, & eo
firmius quo ante oculos patris ipsius tui glo-
ria proposita est, quam non dubitamus se-
renitatem tuam esse non adaequatam solum,
sed omni conatu superaturam: quod eo fa-
cilius tibi erit, quo major est tua, quam
illius fuerit felicitas, & tu Rex, ille mi-
nister regni fuit.

Quare serenitati tuae, nobis, universae-
que Christianitati congratulantes hortamur
eamdem, ut tantum animi concipiat pro fi-
dei orthodoxae defensione & infidelium ex-
tirpatione, quantum eum Regem concipere
deceat, in quo quasi divino nutu creato o-
mnium Christianorum & praecipue nostra fi-
des collocata est. Non enim dubitamus im-
mor-

Fuderat
pro eo ad
Deum
Callistus
plures la-
chrymas.

Proposita
excinden-
dae Maho-
meticae
superstio-
nis glo-
ria.

VIII. Conceptus
de eo ipse.

Plura a Scandergho & legato apitol. fortiter gesta in Turcas.

IX. Divinum de Turca expeditione consilium nisi cum vita dimissum se Callistus proficitur.

X. Bofna Hungaro commendata.

mortalem Deum pari pietate serenitatem tuam directuram, ut eadem felicitate, qua juveni tibi tantum regnum administrandum dedit, hostes fidei conteras, & aeternam gloriam consequare. Debellandi autem Turchi, & Constantinopolis non solum sed Terra sancta recuperanda, & scilicet Machometica exterminanda nunquam tanta occasio aut opportunitas oblata est, cum post ineluctam illam victoriam ductu patris tui Christiani concessam, aliasque tam per classem, quam in oriente cum legato continue tenuimus & tenemus, quam per dilectum filium nobilem virum Scanderbecum in Albania contra eundem Turcum habitas maxime attenuate sint eorumdem hostium vires, in quos si serenitas tua vires regni istius concitabit, proculdubio victoria in manibus est. Oblationes vero & petitiones fœderum sive pacis, quam Turchi postulare dicuntur, omnino sunt non modo spernenda & rejicienda, sed nec audienda, abstinque ut tam pernicioso exemplo serenitas tua animum inducat, ut apud se de pace aut fœdere cum hostibus Dei verbum fieri patiatur, quod absque maxima offensa Dei, tuoque, ac regni tui perpetua infamia, & ignominia fieri non posset, sed stabilitis regni ipsius rebus in illos viriliter insurgat, eosque omni conatu exterminet.

Nos vero pro hac sancto opere, ad quod continue admodum accensi sumus, parati sumus non modo facultates nostras, & quidquid habemus, sicut hactenus fecimus, consumere; sed etiam proprium sanguinem effundere, nec unquam nisi cum vita hanc divinam amprissam dimittemus, pro cuius prosecutione continue majores facimus apparatus, classem eandem nostram orientalem, quæ non mediocriter huic amprissæ utilis est, continuis subsidii sustentando, roborando, & augendo, convocavimusque Imperatoris & universorum Regum, principum, & potentatum Christianorum oratores ad nos, ut consilia & auxilia opportuna de prosecutione amprissæ præfate contra Turcum capiamus, quorum aliqui ad nos jam venerunt, tuoque serenitas non differat suos ad nos etiam mittere, quemadmodum tuo prædecessori, quas tibi præsentari præcipimus, per nostras literas mandabamus: studeatque tua serenitas maxime pro tuis fidei & Christianitatis negotiis taliter sibi Imperatorem & alios principes Alamannie conciliare, ut eisdem fidei negotiis omni ex parte consulatur.

Postremo, quamvis necessarium non putamus, tamen ex corde & animo commendamus serenitati tuæ dilectam in Christo filiam relictam despoti, ejusque fratrem, & totum dominium illud, ut tua gratia & humanitate eos foveas, & in cunctis tuearis & defendas, quos nos simul cum dicto dominio sub nostra & B. Petri protectione suscipi per legatum nostrum mandamus: ipsi

autem legato nostro, quem scimus status tui fore amantissimum, pro tua erga nos & sedem Apostolicam devotione & reverentia, ac pro fidei negotiis, quæ ardentissime prosequitur propitium & benignum te in omnibus præbeas, & in referendis nostro nomine fidem ei habeas tanquam nobis. Dat. xiv. martii MCCCCLVIII. anno III. De eadem electione gratulatus (a) est Pontifex Pannoniæ procerum ordini, Michael Zilagy (b) regis procuratori, Cardinali Strigoniensi (c), utque ad sacram expeditionem conficiendam incumberent hortatus est.

Dedit etiam legato mandata (d), ut Matthiam ad pangendum cum Friderico Imperatore amicitia fœdus adduceret, neque inducias cum Mahomete ab Hungaris initi sineret, cum ex iis infidelis collecturi vires essent in Christianos, principum vero, qui ad sacrum bellum excitati erant, ardor refrigeraret; quæ imperia aliis repetita literis (e) xxiii. maii exaratis: Curam, inquit, adhibeas, ut Rex & gubernator præfati charissimos in Christo filios nostros Imperatorem & Reges Polonia, Bosnae, ceterosque Christianos potentatus illarum partium sibi conciliare, & optimam cum eis concordiam habere studeant, ut unitis viribus firmis & cum majori potentia progredi possint in excidium detestandi generis Machometi.

Cum itaque id maximi referret ad res Christiani imperii firmandas debilitandumque hostem, Callistus curas, ut id perficeret, omni studio contendit: & quod Joanni Carvaial Card. legato commendarat, etiam Elisabethæ Reginae (f) & Michaeli Zilagy (g) regni Hungarici præfecto, tum Cardinali (h) Strigoniensi enixe commendavit: Duabus, inquit, rebus admodum anxii & solliciti sumus; optamus enim pro felici obtinenda victoria de perditissimis Turcis, ut inter Imperatorem & Regem Hungariæ, & alios istarum partium principes Christianos sit unitas, bonaque concordia & pax: secundo quod ab eisdem principibus nulla conditiones pacis seu treugarum cum Turco acceptentur. De eodem ad episcopum Waradiensem, qui in regia Hungarica pollebat auctoritate hæc scripsit Callistus (i): Per eos, nempe Christianos, nulla conditiones pacis seu treugarum, quæ non nisi infideli esse possent, cum perfido & nefario Turco acceptentur prout eisdem principibus scribimus, & sub interminatione anathematis & maledictionis perpetuæ prohibemus.

Expetebat Mahometes II. inducias cum Hungaris, ut ejus belli cura vacuus universas vires in Asiam adversus Usuncasfanum Regem Persidis, a quo acri erat petitus bello, transferret: quod cum non lateret Pontificem, qui Usuncasfanum spe sacræ expeditionis a Christianis in

(a) Ib. p. 167.

(b) Ib. p. 168.

(c) Ib. p. 165.

(d) Ib. p. 169.

(e) Ibid. p. 168.

(f) Hungarum Bosnenlem & Germanos ad sacrum fœderum sollicitat.

(g) Ib. p. 176.

(h) Ib. p. 175.

(i) Ib. p. 174.

Inducias cum Turca pangi vetat.

(i) Ead. pag.

XII.

(a) Ib. p. 171. & 175.

XIII. (b) Eod. lib. brev. p. 171. Regem Polon. inducias cum Turco facere vetat.

in Turciam conficiendæ in Mahometem concitatar, principibus inducias eas admitturis anathema intentavit, ipsosque ad bellum gerendum isto armorum fœdere urst, qua de re hæc ad Matthiam scripsit (a).

Callistus, &c. Facillimum erit si unitas & concordia inter Christianos potentatus sit & collocati viribus hanc sanctam expeditionem prosequantur. Hortamur tuam celsitudinem, quam non dubitamus in hoc divino opere fore ferventissimam, ut unire & conciliare sibi velit Imperatorem, Regem Polonia, Regem Bosnae, ceterosque istarum partium Christianos principes ac cum eis pacem, concordiam, & unitatem habere, & multum insurgere in hostes crucis, in quorum totale exterminium omnibus facultatibus pergas, nec eorum fallaces & insidiosas postulationes pacis & fœderum admittas, sed asperneris & abstinque: & ita celsitudini tuæ auctoritate Dei, & sub anathemate & maledictione aeterna præcipimus & mandamus, non enim pax petitur ab illis, quam infideli animo perfidia nunquam servarent, sed obtentu pacis occasionem sibi parare tentant, ut improvisos & inopinatos Christianos adoriantur, & sicut expleant sanguine Christi fidelium, &c. Dat. die xiiii. maii MCDLVIII.

Præcepit pariter Callistus (b) objecta sacrorum interdictione Casimiro Regi Polonia, ut inducias a Turca oblatas respiceret: causaque addidit jam a nobis indicatas, cum nimirum inde hostis arrogantia magis augetur, ac deinde occasionem ad opprimendum Christianum nomen aucupaturus esset. Adjecit vero adhortationem, ut armorum societatem cum Hungariæ Rege atque Imperatore conflaret ad fidem cultumque Christi latius circumferendum, ad quod Casimirus regis literis, egregie se comparatum professus erat.

Regi Polonia. Charissime in Christo fili, &c. Delectarunt nos mirandum in modum literæ, quas ad nos misisti, ex quibus intelleximus tuam singularem laudandamque devotionem erga nos & Apostolicam sedem: offers enim te obsequentissimum ad ea, quæ nos & sedem Apostolica ordinabit, maxime si negotia fidei & factum perditissimi perfidique Turchi concernant, ob quod tuam serenitatem plurimum in Domino commendamus, eique benedicimus, hortamurque eam, ut in bujusmodi devotione & sancta voluntate firmo constantique sit animo, & Deus omnipotens, qui quos vult humiliter & exaltat, statum tuum de bono in melius secundabit. Quod in præsentiarum a tua serenitate petenda esse existimamus duo præcipua sunt, unum est, ut te omni benevolentia & charitate cum principibus Christianis tibi futu-

timis, & præsertim cum Imperatore & Rege Hungariæ te jungat, eosque tibi concilies. Secundo, ut pacis seu treugarum faciendarum cum perfido Turco conditiones nullas acceptes; sed ne verbum quidem de eis faciendis patiaris fieri, idque sub anathematis & maledictionis perpetuæ poena tuæ serenitati præcipimus: nam inire fœdera, aut firmare inducias cum hoste Christiani nominis nil plane aliud esset, quam formidinem quandam & desperationem ostendere, ex quo duo Christianitati perniciosissima sequerentur, unum quod idem perfidus Turcus longe altius erigeret cornua sui detestandi furoris; arbitraretur enim se natum opportunitatem opprimendi Christianitatem, ad quod toto posse anhelat: nec credendum est, quod alia de causa inducias hujusmodi petat, nisi ut earum obtentu incautos & inopinatos Christianos invadat. Alterum quod, si Christiani potentatus, qui assiduis implorationibus nostris ad hoc divinum certamen continue magis excitantur, intelligerent pacem aut inducias cum hostibus fidei initas esse, & vestigio eorum animi relanguerent, & torpescerent corda bene disposita: quocirca ne tam perniciose fiat omni studio & conatu procurare obviare, rejectis quibusvis oblationibus & pollicitationibus perfidi hostis, qui ut est omni feritate & rabie accensus, ad effusionem sanguinis Christiani ita insidiosus illecebris & fallacibus oblationibus nititur decipere, eos, quos suo nefario proposito maxime abstrare posse cognoscit. Melius itaque & laudabilis erit, si vires tuas excitaris, & ut catholicum Regem decet, cum charissimo in Christo filio Rege Hungariæ illustri, ceterisque Christianis potentatibus unanimi consilio & unitis viribus in hostes fidei viriliter pergas, de quibus certissimam victoriam Omnipotens concedet. Significabit tua serenitati nostra nomine hæc & alia dilectus filius Jo. Cardinalis S. Angeli in partibus illis Apostolica sedis legatus. Dat. die xiiii. maii anno MCCCCLVIII.

Vetitos etiam plures alios principes anathematis intentata sententia cum Turcis inducias pangere, ex literis ad episcopum Waradiensem jam ante ostensum est; id unum enim moliebantur Turcæ, ut Christianos invicem segregatos opprimerent: atque ideo iis in Hungaria, Polonia, Germanique torpentibus otio, partem copiarum misit in Macedoniam ad obruendum Scanderbegum: qui tamen animo non defecit, sed magnis claudibus invicta virtute attrivit Christi hostes, atque instar munitissimi propugnaculi coercuit (c). In medio hujus belli ardore idem Scanderbegum Pontificem de omnibus certior fecit: cui Callistus animos, ut hostes contunderet, addidit & consueta auxilia sponndit.

Cum Germanis & Hungaris pacem conficiat.

Turcos dolos cavet.

XIV. Turcæ dissociatos Christianos opprimere meditati.

(c) Lib. I. brev. p. 140.

Georgio Castriotti Scanderbec Albanie domino.

Callisti ad Scanderbegum litteræ.

Dilecte fili salutem, &c. Faerunt apud nos, dilecte fili, oratores tui, quos ad nos misisti, quibus accurate & prudenter quæ a nobilitate tua in mandatis habent referentibus, intelleximus clades, quæ a sævissimis Turcis & tuis terris & partibus istis illatæ fuerunt & admirandam animi tui magnitudinem, quam contra eos ut decet principem catholicum, ad compefcendum eorum furorẽ adhibes, & labores continuos, quos propterea sustines. Agimus Deo gratias, quod partibus istis, per quas quasi per portam ad irrumpeudum in Christianitatem hosti perfido & sævissimo aditus patere posset, te quasi obicem & murum firmissimum ad resistendum opposuerit, & hostem eundem, cum quo tibi conferta manu sæpe depugnare oportet per te crebris cladibus cum tua maxima laude & gloria afficiat. Utinam tui animi ex cæteris principibus Christianis multos haberemus, non quidem pro fidei tutela tam anxii & solliciti essemus. Persevera, fili charissime, in devotione, & in sancto & salubri proposito tuo: nam cum pro fide Christi certes, sperare debes eum, cui nihil est impossibile, & fortia quæque parvis confundit, quod te non deseret sed victoriam gloriosam de suis hostibus tibi dabit.

Christiani imperii propugnatores eum esse collaudat. Plures Scanderbeghos Callistus optat.

XV.

Nos vero, & si pro sustinenda classe in partibus orientalibus & alibi, illaque roboranda & augenda vix facultates nostræ sufficiant, & aliis incredibilibus gravemur impensis; tamen ut pro laboribus & periculis sustinendis, quæ te cum tuis penè continue subire oportet, plus facultatis habere possis, facimus tibi subventionem opportunam, & quam possumus quinque millium florenorum de camera, facturi majorem in dies, ut speramus, ut ex tuis oratoribus præfatis, quibus super præmissis fidem habebis, plenius intelliges.

Ingentium illi auxiliorum speciem injicit.

(a) Ib. p. 140.

Convocationem, quam facimus oratorum Imperatoris, Regum, & principum Christianorum super prosequenda imprisâ contra Turcum, jam tuæ nobilitati per alias litteras significavimus. Venerunt jam aliquis ex eisdem. Speramus, Domino adjuvante, rem taliter successuram, quod parabitur opportunum, auxilium ad prosecutionem hujus felicissimæ imprisæ per omnes partes. Sis igitur, ut es, animo forti & magno, nec te ulli metus terreant: nam Dominus erit protector tuus, qui vires tibi ministrabit, ut cum summa tua laude & gloria victoriam de hostibus consequaris. Dat. die sexta februarii MCCCCLVIII. Hortatus (a) præterea est Callistus Alphonsum Regem Aragonum, a quo commendatitias literas acceperat, ut auxilia illi submitteret.

Callistus, &c. Intelleximus, quanta affectione dilectum filium nobilem virum...

Scandarberch Albania dominum nobis commendaris, quod nobis fuit jucundissimum; tamen si nostra propria voluntate illum pro suis virtutibus & ingentibus factis, quibus non solum de nobis, sed de universa Christianitate optime meretur, ætiori, quam dici possit, charitate complectamur: videmus enim eum prope solum furori sævissimorum Turcorum quasi murum quandam firmissimum esse oppositum, qui ipsorum aditum præcludit, ne in Christianitatem irrumperant: nec nos latet quot cladibus ipse cum suis subditis affectus fuerit. (Paucaque interjectis de missa illi auri vi subsidiaria, addidit:) Hortamur serenitatem tuam, ut eidem Scanderbec, uti etiam consuevisi, opportunis subsidiis subvenire, eumque tot angustiis circumseptum adjuvare velis. Dat. VIII. februarii anno MCDLVIII.

Tellatur Callistus prope solum Scanderbegum restitisse Mahometi.

Adorti interea sunt Turcæ magno molimine Scandarbegum, cui opportunas suppetias tulit (b) pontificis iussu Michael Borgia nepos Pontificis, ad quem scripta hæc in literis tertia die junii exaratis: Adventus tuus ad Scandarbegum, qui constitutus erat in necessitate maxima, placuit nobis multum, quod opportuno tempore a nobis per te succursum habuerit, cum feceris id quod maxime ei opus fuit. Partem autem de Turcis florentissimam victoriam a Scanderbegio describit pluribus Marinus Barletius (c). Dum enim Asiaticis rebus ditineretur Mahometes, dum cum qui limitem Macedoniae infidebant opera, Amefam Scanderbegi nepotem, promisso diademate Epirotico, in illum concitavit, rarus Epirotas Turcicæ vis timore perterritus facile in eius fidem ac potestatem venturos: verum præcipuam illi exercitus curam non commisit, sed Isaac Romanicæ basæ: ne tamen sine imperio prorsus esset quinque millia equitum eidem Amefæ apostatæ tradidit. At Scanderbegus coactis undecim armatorum millibus pulcherrimam victoriam de iisdem basæ & Amefa, quem non trucidari, sed vivum capi iussit, reportavit: Signa, Barletii verba sunt, militaria præcipue magnitudinis & formæ viginti capta, homines vivi mille quingenti: equorum ac reliquarum rerum incredibilis præda fuit, de numero occisorum varia afferuntur, qui enim plus triginta millia caesa referunt, qui vero minus viginti commemorant. De nobis sexaginta solummodo aut paulo minus desideratos fuisse narrant. Tam amplam victoriam sic exiguo pretio stetit, sed nec ipse mirabilem nego, dummodo audientium aures rara hæc res omnino non offendant. Ejusmodi cladis Turcicæ aliqua præfagia præcurrisse refert author, videlicet exeunte vere sanguine pluisse, & innumeram vulturum & aliarum id genus avium, quæ sordes cadaverum appetunt, Turcicum

XVI.

(b) Ib. p. 174.

Nepotem ad ferendâ suppetias mittit.

(c) Marin. Barlet. 19.

Scanderbegi nepos in eum cum Turcis conjurat.

Turcæ maxima strage caesi.

Præfagia cladis Turcicæ.

Mahometes pacem petit a Scanderbegho.

Hujus responsum.

XVII.

Missi ab eo ad varios Reges victoriarum testes.

Amefa proditor Neapolim missus in vincula.

XVIII.

(a) Ib. p. 172.

cum exercitum per eos dies supervolital. se; quin etiam (quod humano casui tributum est) signiferum Turcici exercitus offenso equo niaceriæ cadentis ruinis obrutum fuisse.

Hac porro clade depressus Mahometes, tum propter acceptam in Pannonia ignominiam novoque ex Mysia tumultus, pacem a Scanderbegho petiit Messie Sanzachi opera, qui in acie captus plurimo auro libertatem redimebat, cui Scanderbegus hoc responsum dedit: Fœdissimum omne amicitia genus vobiscum reputamus, stantibus tam undique Christianorum injuriis, tot cladibus, ac sanguine adhuc recenti pro Græciâ jam omnis ac Hungaricum solum madet, sic ne Peloponesiaci imperii facturam hodierna pace compensabimus? Sic ne novam Belgradensem victoriam ac Hungaricam gloriam novis nobistum induciis dehonestabimus? Habeat quæ potest ipse Mahometes fœdera: nos armis ferroque ceptam semel pacem & otium quæremus.

Ex captivis Turcis nonnullos dimissos cum eorum duce refert author, aliquos Christianam religionem amplexos in Epiro remansisse, alios ad varios Reges, ut testes victoriæ, missos: Tum Hispaniæ, inquit, tum Gallorum Regi præter captivorum sat magnum numerum, equi & spolia omnis generis missa, atque ad alios identidem alia. Urbs Roma fere sicut fama ita ornamentis ejus victoriæ repleta. Ita stauerat pro virili Scanderbegus totum pene orbem eleganti ea liberalitate sibi devincere. Adjunxit præterea huiusmodi legator, & frequentes adhortationes ad concordiam, ac preces sedulas, ut jam ex diuturno somno expergiscerent, atque crescentem sibi in visceribus pestem, paulatim ad cor subire non paterentur. Dona in Apuliam, ut neque hoc omittamus, ad suum Alphonsum decreta speciosè triumphi cuspidam formam præ se tulere. Amefa etiam Neapolim ductus in carceribus iussu patris in magna custodia habendus. Extincto paulo post Alfonso reductus in Macedoniam Amefa, & vita & libertate a Scanderbegho est donatus: qui cum Constantino-polim simulata fuga perisset, ut uxorem ac liberos, quos dederat obfides redimeret, a Mahomete veneno extinctus fertur.

Cæterum Pontifex Michaeli Borgiæ dedit mandata, ut e Macedonia ad classem Pontificiam reverteretur, ad quam sex naves commeatu onustas se mittere significavit, ac brevi alias quatuor trirèmes optime munitas submissurum: extant de eodem missi subsidio litteræ (a) ad Ludovicum patriarcham Aquilejensem Cardinalem legatum in oriente, & pontificiæ classis præfectum: qui cum ob principum Christianorum conceptam expectationem, Ann. Eccl. Tom. XXIX.

fallentium, neque crucis signa in Turcas sequentium incertiam fatisceret sub legationis onere, neque arduum quid in hostem qui impigre vires omnes suas cogebar, gerere posset, a Callisto excitatus est ad constantiam (b), ac meliorum rerum spe confirmatus, Matthiam quippe Huniadis filium creatum Pannoniæ Regem invictumque Christi pugilem futurum: Rassiã fœdi Apostolicæ testamento relictam: sedata Germaniæ dissidia; Lusitanum Regem cum classe florentissima se ipsi conjuncturum; Batavos septem naves optime instructas adducturos; neque Francorum & Aragonum Reges in mittendis auxiliis defuturos.

Legatus apolliticus ad constantiam excitatus. (b) Ib. p. 152.

Callistus, &c. In Hungaria filius illius invicti militis & Christi athleta Joannis wayvoda nunc divino Rex factus est, & ejus avunculus gubernator, qui incredibiliter ad prosecutionem hujusmodi negotii dicuntur esse animati, discordiæque & dissensiones privata primatum in eodem regno & Alamanniæ sedata sunt, despotusque Rassiã, qui nullo relicto herede mortuus est, terras suas Cardinali S. Angeli legato nostro pro nobis & apostolica sede tradidit, & consignari mandavit, & ut credimus, jam illas nominibus prædictis accepit. Itaque Deus hanc rem ad habendum certam victoriam & recuperandam non modo Constantinopolim, sed totam Terram sanctam, quo nostro tempore futurum omnino credimus, parat, & adaptat, & disponit. Interjectisque pluribus quibus moderentem solatur, subiicit: Quanto gaudio nos affectit & continue afficit dilectus filius Cardinalis S. Angeli, qui licet ætate gravis, sic tamen in maximis laboribus pro fide versatur? quos equo animo sustinet, & summa diligentia & solertia in partibus legationis suæ subortas turbulentiâ sedare curavit, & Christianifideles excitare non cessat in perditionem inimicorum crucis, nobis etiam, qui incertissimi & ardentissimi sumus, calcaria addendo. Et infra: Et ne credas, quod Rex Franciæ, Portugalliæ, & Aragonum, & cæteri potentatus rem istam negligant, ut in hac æstate senties, &c. Addit ex Hollandiâ septem naves præfecto Antonio Ferrario vela fecisse, quas missurus sit, pergiteque: Et Rex Portugalliæ nunc de novo nobis scripsit, se executurum viriliter & potenter nunc quæ obtulit contra Turcum: seimus enim ipsum classem fortem præparare, &c. Dat. xv. martii anno MCDLVIII. pontificatus nostri anno III.

Germanica & Hungarica dissidia sedata. Rascia a Rege testamento Pontifici relicta.

XIX. (c) Ib. p. 56.

Eadem spe Callistus aliis literis (c), legati animum redintegrare nisus est, ne classem ob incommoda, quæ patiebatur, dissolveret.

Callistus, &c. Ut tibi notum esse jam debet, convocavimus oratores Regum: Et infra. Considera quanto fervore & perseverantia dilectus filius Cardinalis S. Angeli

Pro Rascia ecclesiæ affertenda pugnatum.

geli legatus in Hungaria & ad fines per-
fidi Turchi acquirendo terras despoti Ras-
sue defuncti pro nobis & sancta Romana
ecclesia omni timore postposito laboribus &
periculis legationem suam exercet, impa-
vide, viriliter, & potenter nos confortan-
do continue super amprisia ista, & ad
sustinendam classis, & si non magnam,
in partibus ipsi orientabilibus. Dat. &c. III.
aprilis anno MCCCLVIII. Cum vero in-
crebesceret fama Mahometem in Panno-
niam irruptionem facturum, Pontifex Lu-
dovicum Cardinalem vehementius est ad-
hortatus (a), ne classis imperium abice-
ret, atque etiam addidit, ut Cypro, quam
Caramanus invadere minitabatur, succu-
reret.

(a) Ib. p. 172.
Caramanus Cy-
priis in-
rentat e-
xitium.
Pannonia
infidatus
Mahometes.

Callistus, &c. Hortatur tuam circum-
spectionem, ut hoc tam necessario tempore,
quo perfidum Tarcum cum ingenti exercitu
in Hungariam esse venturum ajunt, ubi et-
iam toto posse, ut eidem occurratur, labo-
ramus. Velis legationem hanc nostrae classis
sustinere, ne ex illius defectione animosior
Turchi fiat. Nonnullisque interjectis de
Cypria re, adjungit: De perfido Carama-
no, quod Regi Cypri minetur dolemus; quid
pro ejusdem regni tutela classis nostra
possit efficere videat tua circumspectio, &
eidem succurrat. Dat. XIX. maii anno M-
CCCLVIII. Sed de iis haecenus nunc ad
res Bohemicas traducenda est narratio.

XX.

In Bohemico interregno post Ladislai
lugubrem obitum pluximi Reges ac prin-
cipes ad solium Bohemicum aspirarunt,
(b) Francorum Rex Carolus, qui filiam
Ladislai deponderat, petiit a Bohemis,
ut vel uni ex filiis, vel ei principi, cui
filiam matrimonio jungeret, sceptrum
deferrent: Fridericus Imperator illud ad
se ut supremum Bohemiae dominum legi-
bus devolutum contendebat, cum Ladi-
slaus solemniter se imperii fiduciarium
non esset professus, neque clientis officia
exhibuisset: Casimirus Rex Poloniae uxori
suae demortui Regis Ladislai sorori de-
bitum disceptabat. Poriori se jure niti
affirmabat, Guillelmus dux Saxoniae, cum
majori natu Ladislai sorori nupsisset: Si-
gismundus & Albertus Austriaci prin-
ces monebant Bohemos antiqui foederis,
quo erat sancitum, extincta Regum Bo-
hemorum sobole, ex Austria principem
petendum.

(b) En. Sylv. hist. Bohem. c. 62. Pa-
piens. in
comm. Co-
cl. l. 12.
Naucler.
vol. 2. gen.
49. Dubr.
hist. Bo-
hem. l. 30.
Bohemi-
cum sce-
ptrum a
pluribus
principi-
bus exat-
bitum.

His omnibus opponebat se Jersico sive
Georgius de Cunstad & de Podiebrat,
vulgo Podiebratius, regni Bohemici ad-
ministrato, arteque & vim jungebat,
ut solium conscenderet: cui favebat Ro-
kyzana, de cuius impietate ac pervica-
cia plura diximus supra, aut Regem pro-
fanæ suæ sectæ deligendum, aut si nul-
lus ex ea tanto fastigio dignus censeretur,
Hebraeorum more populo Bohemico iudices
praeficiendos iactabat. Denique coactis

regni ordinum comitiis quadragesimali
tempore Georgius partim alios ad ipsum
renunciandum Regem pellexit, partim
coegit, cum & forum & plerasque do-
mos militibus compleri, & subreptos la-
queos intellectum esset, de qua electio-
ne hæc tradit Aeneas Sylvius (c).

Ubi dies constituta illuxit, auditis le-
gationibus in conventu procerum utilitate
regni discussa, Georgius Poggiebratius
Rex pronuntiat, militie domique appri-
me clarus, cui ad res gerendas nec con-
siliium nec avaritas desisset: ea res necati Re-
gis maximo suspitionem auxit. Iose ex o-
ratorio primum, in eadem B. Maria, ubi
Rochezana praesidet, solemniter pompa deda-
tus Deo gratias egit: ibique novello Re-
gi publica salutatio exhibita. Mira verum
mutatio, & novus hyderum influxus: duo
potentissima regna eodem tempore Rege or-
bata ex nobilissimo atque altissimo sangui-
ne ad mediocritatem homines pervenere,
sic Deo placuit. Ludere fortunam dixit
antiquitas, nos divina providentia cun-
cta tribuimus utriusque Regis electionem.
Nonnulli vim adhibitam dicunt, neque
jure valere quod metus extorsit. Nobis
persuasum est armis acquiri regna, non
legibus. Quibus verbis historiae Bohemi-
cae finem imposuit.

(c) Aen. Sylv. hist. Bohem. c. 72. & ex
ipso Cod. hist. Hung. l. 12. & alii.
Georgius Podiebr.
Rex Bo-
hemiae de-
lectus.

Porro questus est Pontifex, in ea Ge-
orgii ad regnum Bohemicum, tum in a-
lia Matthiae ad Hungaricum electione con-
sultum non fuisse, ut apostolica autori-
tate celebraretur, cum eorum regnorum
supremum imperium juris esset Romanae
ecclesiae: curas vero intendit, ut in Bo-
hemia vetus religionis cultus refloresce-
ret, de quo hæc Joanni Carvaial Cardi-
nali legato mandata dedit (e).

(d) Lib. 1. p. 109.
Sine pon-
tificia au-
thoritate
Reges
Hungariae
& Bohemiae de-
ligi non
debent.

Callistus, &c. Satis miramur quod a
multis, cum regna Hungariae & Bohemiae
peculiaris sint B. Petri, ut nosi & anti-
qua gesta authentice docent, tam modica
mentio facta fuerit mortuo Rege Ladislaio
super provisione ipsorum regnorum de no-
stra & sedis Apostolicae auctoritate; nobis
enim & si grata sit eorum felix concordia
& bona expeditio novae provisionis sive
electionis, non minus [maxime te ibi ex-
istente legato de latere nostro] conservare
cupimus, & ex corde desideramus nostrum
in praemissis & sedis Apostolicae decorem
& superioritatem, prudentiae tuae & pro-
videntiae, prout tibi videbitur, & tempori
qualitas exposcit, remittendo: & la-
bora quantum poteris super reductione Bo-
hemorum ad fidem & unitatem sanctae Ro-
manae ecclesiae, nostramque ac sedis Apo-
stolicae obedientiam: nam si unquam ad e-
am rem efficiendam tempus aptum seu dis-
positum fuit, hoc praesens est propter eum
qui in Regem electus fuit, quemque ad hoc
inclinatam esse vident. Dat. die XIII. ma-
ii anno MCDLVIII. Non norat Callistus
hy.

(e) Ibid. Supremum eorum imperium ad sedem Apost. ipse erat.

Pietas si-
mulata a
Podiebra-
tio.

hypocrisim Georgii, qui ut firmaret so-
limum, praeferebat larvam religionis ad
catholicos ea specie sibi devinciendos,
ducendosque sub jugum: cum enim veteris
moris & instituti esset, ut Bohemiae
Rex a Pragensi archiepiscopo, aut, si is de-
esset, ab Episcopo Olomucensi sacro o-
leo liniretur, ac diadema acciperet; jam
diu vero Pragensis ecclesia pastore vaca-
ret, Olomucensis autem praesul tantum
designatus esset, nec dum sacris ponti-
ficalibus initiatus, cæterum Germani e-
piscopi illi se muneri ingerere detrecta-
rent, Georgius in Pannoniam oratores
misi, qui a Matthia genero episcopos
petere ad regiam inunctionem, cætera-
que perficienda. Misi itaque fuere Ja-
urienensis & Vacienensis episcopi, qui ritu
veteri ipsum ante celebritatem ad ob-
temperandum Pontifici, colendam fidem
orthodoxam, hæresesque excindendas sa-
cramento adegerunt, quibus de rebus
hæc Dubravus scriptis mandavit (a).

(a) Dubr. hist. Bohem. lib. 50.

Postquam patuit Georgium praeserere nol-
le nisi per ostium, more videlicet aliorum
Regum Christianorum in aulam regiam in-
gredi, praescripto prius iurejurando a Romano
Pontifice Callisto sibi oblato, missi ex Hun-
garia sunt a Matthia genero duo episcopi
Jaurinus & Vaczodiensis in Bohemiam, qui
munere illo coronandi fungerentur. Affuit
& Protbasius Olomucii electus, ut testimo-
nium de juramento perhiberet, juramentum
Latine primum recitatum palam fuit, dein
vernacula lingua Georgio per regni cancel-
larium, ut vocant, perlectum: quo audito
sibedam ille in manus sumit, nec dubitat
in omnia illa verba, quae ibi concepta &
scripta fuerant, ore suo jurare, obedientiam
videlicet sacrosanctae Romanae ecclesiae in-
unitate fidei, quam eadem Romana catho-
licaque & apostolica ecclesia profiteretur,
praedicat, ac retinet custodire, & illam
tueri & propugnare pro virili enixe velle,
ac populum sibi subiectum ab omnibus er-
roribus, sectis, hæresibus, atque ab aliis
articulis Romanae atque fidei catholicae con-
trariis revocare, & ad ritum cultumque
veterem reducere ac restituere. Confirmat
Dubravii dicta Matthias Hungariae Rex,
qui aliquot post annis, cum Georgius de-
tracta fucatae pietatis larva in heresi ob-
fordesceret, ad purgandum de missis epi-
scopis errorem, damnandam Georgii per-
fidiam, ac perjuriam patefacienda publicis
tabulis professus est, se episcopis & pro-
ceribus ad illum regiam inunctionem linien-
dum profecturis dedisse mandata, ut antea
ipsum ad religionem catholicam pie colen-
dam sacramento obligarent; ejusque juris
jurandi a Georgio exacti & redditi formu-
lam penes se, ne aliquo casu interiret,
in regio tabulario conditam servare, cu-
jus exempla publicorum tabellariorum fide
& sigillo firmata vulgavit, de quo in li-
Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sacra-
menta fo-
lita de co-
lenda fide
ab eo nun-
cupata.

bro (b) privilegiorum Romanae ecclesiae
tabularii Vatican. & in ms. Vallicellano
extat hoc regium diploma.

Literæ Matthiae Regis Hungariae.
Nos Matthias Dei gratia Rex Hunga-
riae, Dalmatiae, Croatiae, &c. Memoria
commendamus omnibus praesentes literas in-
spectis, quod, cum in anno Domini M-
CCCCLVIII. dominus Georgius Rex, alias
vero gubernator regni Bohemiae, post ele-
ctionem & regimen ejusdem regni de se a
regnicolis habitam, postularet a nobis cer-
tos episcopos & barones regni nostri pro
sua coronatione mitti, nos id bona ratione
utile factu rati, certos idoneos episcopos &
barones regni nostri pro ea re misimus:
no tamen tanquam immemores Christianae
religionis cuiquam heresi faueremus, in-
juximus, & mandavimus ipsi episcopis
& baronibus, ut priusquam dictus dominus
Georgius Rex coronaretur, debitum jura-
mentum & literas de observanda catholica
religione & obedientia Romanae ecclesiae ab
ipso domino Georgio Rege exigerent; quod
& exactum est. Quarum quidem literarum
tenorem una cum subscriptionibus testium
idoneorum & notarii publici de verbo ad
verbum sine diminutione & augmento ali-
quali, quoad omnes continentias, & clau-
sulas suas ad mandatum sanctissimi nostri
summi Pontificis superius inseri fecimus,
ac fideliter conscribi, ut & forma jura-
menti huiusmodi, & testificationes de super
facta etiam ipsis literis absentibus cunctis
quorum interest, liquido pateat, originale
autem propter viarum pericula & alias ra-
tionabiles causas apud nos retinentes. In-
quorum omnium praemissorum fidem praesen-
tes literas nostras secreto sigillo nostro im-
pendente, ac subscriptionibus, & signis du-
orum idoneorum notariorum publicorum in evi-
dens testimonium veritatis consignari fecimus.
Dat. in descensu nostro exercituali in
oppido nostro Samuria x. die mensis novem-
bris anno Domini MCCCCLXVI. regni no-
stri anno IX. coronationis vero tertio. Ad-
jecta sunt tabellariorum regionum nomina
& signa, quae studio brevitatis praetermit-
timus.

(b) Lib. priv. Rom. eccl. to. 2. pag. 237. & MS. Vall. sign. lit. B. n. 12. pag. 104. & XIII. Hungar. Regis de eo publi-
cae literæ.

Quod ad formulam illius iurandi a
Georgio nuncupati attinet; ea praefixa est
ejusdem Regis literis hisce concepta (c)

XXIV.
(c) Eod. lib. priv. Rom. eccl. to. 2. pag. 236. & MS. Vallicell. pag. 193. Formula Sacramenti a Georgio concepti.

In nomine Domini, Patris scilicet &
Filii & Spiritus sancti. Amen.
Ego Georgius electus Rex Bohemiae in-
proximo coronandus promitto, spondeo, pol-
liceor, atque juro coram Deo & Angelis
ejus in manibus patrum in Christo reveren-
dorum dominorum Augustini Jaurienensis &
Vincentii Vacienensis episcoporum, ac in
praesentia venerabilium Protbasii electi O-
lomucensis, Pizibillai abbatis Lucensis, i-
tem spectabilium & magnificorum ac egre-
giorum virorum Nicolai de Vyllak, Vayvodæ

Transylvani, Osuaidi de Rozgon comitis Syculorum Hungaria, Zbinkonis Leporis de Hazemburg judicis regni, Procopii de Rabersteri cancellarii Bohemia regionum baronum, ac Michaelis de sancto Nicolao archidiaconi Neuwogradiensis Vvaciensis, & Thoma de Thrutis cantoribus Jauriensis ecclesiarum canonicorum decretorum doctorum, quod ab hinc & in antea & deinceps fidelis & obediens ero sacrosanctae Romanae & catholicae ecclesiae, ac sanctissimo domino nostro domino Callisto divina providentia Papae III. ejusque successoribus canonicis intrantibus, & eis obedientiam & conformitatem, more aliorum catholicorum & Christianorum Regum, in unitate orthodoxae fidei, quam ipsa sancta Romana catholica & Apostolica ecclesia constituitur, praedicat, & tenet fideliter observabo, ipsamque catholicam & orthodoxam fidem protegere, zveri, & defendere volo: toto posse, populumque mihi subjectum secundum prudentiam a Deo mihi datam ab omnibus erroribus, sectis, & haeresibus, & ab aliis articulis sanctae Romanae ecclesiae & fidei catholicae contrariis, revocare & ad veram catholicam & orthodoxam fidei observationem ac obedientiam, conformitatem, & unionem, ac ritum cultumque sanctae Romanae ecclesiae reducere & restituere volo, & laborabo, daboque & adhibebo omnem diligentiam, ut omnia praescripta compleantur toto meo posse & conamine ad laudem, gloriam, & honorem Dei, & ad exaltationem sanctae & catholicae fidei. Sic me Deus adjuvet & haec sancta Dei Evangelia manibus meis corporaliter tacta. In fidem autem, & testimonium omnium praescriptorum, Ego Georgius electus Rex praedictus hic infra sigillum meum bona & propria voluntate, & ex certa scientia appendi mandavi. Dat. Prae die vi. mensis maii anno Domini MCCCCLVIII. Adjuncta sunt testium superiorum nomina, ac sigilla, quorum postremus haec verba a se lecta & audita testatur.

Christianorum Regum instituta sequi pollicetur.

Damnat omnes haereses.

XXV.

Et ego Petrus natus Pauli Forgach de Gara clericus Quinqueeclesiensis diocesis publicus imperiali auctoritate notarius anno, mense, die, & hora quibus supra, indictione VI. pontificatus autem sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Callisti divina providentia Papae III. anno ejusdem XV. Prae in camera secreta regali solite habitationis suae constitutus personaliter princeps dominus Georgius electus Rex praescriptus, sibi & ad latus ejus corporali praesentia assilente serenissima domina Joanna contiboralis sua iurjurandi, & professionis formam praescriptam cum primum in Latino legi audiret, & tandem in Bohemicum translata legeret, & ore proprio pronuntiaret, ac in manibus praedictorum reverendorum in Christo patrum dominorum Jauriensis & Vvaciensis episcopo-

porum, tandem manibus suis sacrosanctis evangelis, & charta professionis per eum lecta tactis, obedientiam, reverentiam, fidelitatem, & conformitatem sacrosanctae Romanae ecclesiae, ac sanctissimo in Christo patri & domino nostro domino Callisto Papae III. ejusque successoribus canonicis intrantibus observare juraret, & professionem expressam faceret serenissima etiam domina Joanna praedicta contiboralis sua formam praescriptam professionis primum in manibus dictorum dominorum episcoporum, & post tactis manibus suis sacrosanctis evangelis & charta professionis omnia, quae sibi per praenotatum Jauriensem episcopum proponebantur, ore proprio & voce intelligibili pronuntiavit: & exprimeret, quia omnibus & singulis praemissis, dum sic; ut praemittitur, fierent & agerentur, una cum supra scriptis testibus praesens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, ideo me manu propria hic subscripsi, signoque & nomine meis solitis & consuetis consignavi in fidem & testimonium omnium singulorum & praemissorum rogatus & requisitus.

Delata ab eodem Romano ecclesiae obsequia.

XXVI.

Obstrinxisse se ideo clanculum hoc sacramento Georgium, ne Hussitica luc inquinatos populos a se abalienaret, observat Jacobus Cardinalis Papiensis (a), ac catholicos vero deludendos palam ab episcopis corona redimiri voluisse: quam celebritatem VII. maji, nimirum proximo a jurejurando de observanda fide orthodoxa, delendaque haeresi die, peractam refert Dubravius (b), apud quem in consignando anno insequenti error est in marginali pagina, ut ex dictis constat.

(a) Card. Papiensis in comment.

(b) Dubrav. l. 30.

Cinctus itaque Bohemica corona Georgius, cum plures catholicos a se averfos videret, nam & praeter nonnulla Bohemiae oppida provinciae finitimae Moravia, Lusacia, Silesia, Bohemiae contributa illius, utpote haeretici, jugum subire pio ardore renuebant (c), novas artes adhibuit, subornatis (d) Bohemis proceribus a quibus fuerat Rex salutat, qui provinciarum earum populos literis hortati sunt, ut parerent Georgio, illum enim fidem orthodoxam amplexum, & Romanae ecclesiae semper consensurum; cumque commenta ad irritum caderent, vim admonuit, & quos in armis expeditissimos habebat Hussitas adduxit ad Iglaviam Moraviae arcem obsidendam, eamque ad deditionem compulit, necatis multatissime exilio iis, qui ipsi adversati fuerant. Redactae dein sub jugum Bruna & Olomuca Moraviae metropolis, in qua subicienda plurimum operae contulit Prothasius designatus episcopus Olomucensis, qui interfuerat dum Georgius haeresim damnavit, ac praedicabat eum vere catholicum, nec sine crimine ejus imperium detrectari posse.

Plures provinciae Podiebratium ob haeresim agnoscere reculant. (c) Coel. lib. 12. & Card. Papien. in comment. (d) Id. Papien. ibid.

Ad-

XXVII.

Addit Cardinalis Papiensis usum arte alia Georgium ad constabulandum solium, & catholicos sibi devinciendos, scilicet Romanum Pontificem literis plenis officiorum & pletatis notis delussisse, atque ab eo apostolica diplomata elicitisse, quibus Bohemi iussi sunt Georgio ut vere catholico Regi obtemperare, atque illico omnes ei se submisissent. Sed ipsa auctoritas verba audire praestat: Cum, inquit, ad Callistum III. Romanum Pontificem probanda mentis eliciendique responsi causa plenas religionis dedisset literas, in quibus se filium Romanae sedis docebat, & professionem obedientiae pollicebatur, & grandia in Turcos moturum spondebat, si modo delatum ad se regnum pacaret. Senex artibus illius ignarus, cui tunc de bello Turcorum ingens studium esset, amplissimis verbis respondit mentem illius probans pro iis, quae offerret gratias agens; ad expedienda quoque mox oblata integram quietumque regnum esse illi desiderans. Diploma autem, ut de Regibus noster mos est, a tergo erat ascriptum: Georgio Bohemorum Regi christissimo filio. Campos in hunc modum doli Georgius Pogiebratius diplomata haec, ut plumbo erant signata, quoquo versus inspicienda populis circummittit, probari tandem posse docens Romani praesulis testimonio fidem ejus, sanamque de religione sententiam, nec relinque in credulis locum esse proterviae criminis defugienda detrahit ejus. Mirum dictu quantum hinc animorum sit facta conversio. Illico toparchae omnes & urbes & oppida potestati ejus se permiserunt, concursumque toto regno est ad cognoscenda nova imperia. Praeul quoque Voladislavensis Jodecus magna nobilitatis vir, qui ante ad ministrium coronationis vocatus, non nisi voluntate Pontificis iturum se dixerat, hac diplomatum fiducia accessit, & Regem pro more est veneratus; Germani etiam principes exemplo eodem amicitiae illius se certatim insinuant, ineunt foedera, nuptiisque confirmant. Cum Cesare demum & Polonorum Rege & Matthea Hungarorum regnum tum primum adeptus, data in uxorem filia, societas coitur. Quibus supra votum fluentibus ignarus venturi dixisse in conventu procerum fertur: Ex tam multis tanque prosperis rebus sane quid primum eligam nescio.

Fallaces ab eo literae ad Callistum datae. Vertere advertit Turcas arma impondit.

Elicit a Callisto diploma.

Omnes catholici pontificis decreto oblectati.

XXVIII.

Subdit Papiensis Georgium, cum cerneret se Callisti suffragiis res suas plurimum evexisse, omnibus artibus & lenociniis ejus voluntatem benevolentiamque ad se allicere conatum, missisque impostorem Rorau ad procuranda Romae negotia, qui multis dolis pollicebatur Pontifici, Rochyzanam ad ipsam venturum, cujus ope omnes religionis controversiae sedandae essent, fidelique orthodoxa Bohemiae restituenda foret: exoptabat enim

Podiebratii orator Pontificem circumvenit.

Callistus Rochyzanam cum aliis oratoribus propterea legari, eaque de re ad Georgium, dum vivo Rege Ladillao regia Bohemicae praerat, missas literas vidimus: sed Georgium promissis defuisse. Cum autem de concepta ea spe sibi ablandiretur Pontifex, eamque exposuisset Gabrieli Minoritae Veronensi, qui e Bohemia redierat, Gabriel Georgii, & ejus procuratoris fraudes ipsi detexit, docuitque numquam Romam accessurum haeresiarum Rochyzanam, nisi vincens traheretur; tum pontificia diplomata haeretico Regi ad religionis causam proterendam, usui fuisse demonstravit, quod Callisto acerbissimum dolorem attulit. Ut vero Georgius postquam diu impietatem variis fucis & artibus texit, demum firmato solio eam foede evomuerit, ac publice haeresim sit professus, dicitur inferius. Fuisset sane egregiis dotibus ad gerendum Bohemicum sceptrum instructus, nisi illarum decus haeresi inquinasset, ut refert Coelaus (a): Quis enim, inquit, fuit vel in consiliis circumspetior, vel in armis expeditior, vel in judiciis aequior, vel in regia potestate moderatior; sed cum potius perfidum ac flagitiosissimum Rochyzanam, quam Christi vicarium audendum censuisset, se ac suos Bohemos innumeris malis immerfit. At de Bohemicis rebus fati: nunc Italicas aggredimur.

Detestae demum Callisto Rochyzanae & Georgii fraudes.

(a) Coel. hist. Huss. l. 12. Podiebratii infelicitas in Rochyzana audita.

XXIX.

Urgente exitiosum bellum in Genuenses Alfonso Aragonum & utriusque Siciliae Rege, Petrus e Cambrago, qui nullis precibus, vel adhibito etiam deprecatore Pontifice, illum ad pacis consilia amplectenda potuerat flectere, cum diffideret principatum se diu tenere posse, Genuensis reipublicae imperium, captis jam ab hoste nonnullis arcibus, Carolo VII. (b) Francorum Regi detulit communi senatus decreto, ut illius clientela ab Alfonso vexatione tuta esset: Joannes itaque dux Lotharingiae filius Renati Regis, qui Neapolitanum sceptrum sibi iniuste ereptum contendebat, a Carolo ad Liguriam administrandam missus, Saonam mense aprili applicuit, deinde Genuam se contulit, ex cujus adventu in Italiam perturbatus Aragonius graviore effusus ira vires omnes ad Genuenses opprimendos intendit, & instructa classe (quam si in Turcas ut vota jam ante a se nuncupata perolveret, immisisset: Christiana religio latius amplificata fuisset) eique praefecto Bernardo Villamarino Genuam mari obsedit (c); terra vero ipsiusmet Alfonso foederati Joannes Philippus Filicus, Petrus Spinula, & Andreas ac Barnabas Adurnii comparato exercitu castra posuere. Excepit horum impetum repulitque communito egregie portu Joannes Andegavensis: cui saluti fuit Alfonso mox, quae in medio illius belli ardore

Genuenses Alfonso metu Gallorum Regis clientelae se committunt. (b) Follet. l. 10. Bizar. l. 13. Sunit. annal. l. 16. c. 44. & 47. Marian. l. 22. cap. 18. Paul. Aemil. in Car. VII. & alii. Joannes dux Lotharingiae Genuam appellit. Alfonso Genuenses opprimere conatur. (c) Follet. l. 11. Bizar. l. 13. In medio belli ardore moritur.

con-

(a) Monstr. vol. 3. p. 75. (b) An. Sylv. hist. Bohem. c. 71. Sabellic. Ennod. 10. l. 6. XXX. Afferentes eloquentes coluisse fertur. Plurimis sceleribus inquinasse vitam.

(c) Gobel. in comm. l. 1. Sur. l. 16. ann. c. 17. Marian. l. 22. c. 18. (d) Id. ib. (e) Jovian. Pont. de bell. Neap. l. 1. Gobel. in comm. l. 6. Marian. l. 22. c. 18. Sur. l. 16. cap. 17. (f) S. Ant. 3. p. 22. c. 16. §. 1. Quibus præceptis nothum intruxerit.

contigit; statim enim, ea audita, Aragonia classis dissipata est, & exules Genueses dissolvere exercitum sunt coacti. Ex Alfonsi autem interitu, ac secuta rerum conversione ingentia postea confurxerunt bella, de quibus suo loco dicendum erit. Cæterum illius obitus in xxvii. junii diem incidit (i), quod tempus consignat etiam Æneas Sylvius (h) in calce historię.

Dum, inquit, hæc scribo, Alfonsi Regis Aragonum, cui præsentem historiam dedicaveram multis formidatus, pluribus expectatus, mihi quidem mihi acerbissimus nuntius est obitus: v. kal. julii clausisse oculos traditur, Hispaniæ atque Italiæ rebus aliam formam præbiturus. Ipsum gloriæ avidum extitisse ferunt, ac viros doctos, qui ejus dicta gesta panegyrico stylo conscripsere, ornaruntque sermonis elegantia charos habuisse, interque alios Æneam Sylvium, Laurentium Vallam, & Antonium Panormitanum. Nec desunt (e) qui ipsum perstringant proferendi imperii libidine non humanum modo, sed divinum quoque jus proterere consuevisse: sedi Apostolicæ atroces injurias intulisse: tum in affecta etiam ætate inservisse amoribus, & clerum populumque iniquis vestigali-bus oppressisse: antequam tamen diem obiret, anteaque vitæ culpas planxit, ac rite sacramentis communitus (d) est; jamque humanum despicens factum humili sepulchro ante fores ecclesiæ Populeti condi (e) voluit: inique vero Neapolitanum regnum devolvendum legibus ad jus Romanæ ecclesiæ Ferdinando ex adultera suscepto testamento reliquit, præceptisque ad firmandum solium instruxit, de quo hæc S. Antoninus (f): Ante mortem Ferdinandum filium suum, & si illegitimum, jam uxoratum & filios habentem dimisit heredem, & regni Apulia successorem cum maximo thesauro congregato: quem etiam, ut regnare posset quietus, & obstacula non haberet admonuit, ut viam, quam in regno tenuerat, non sequeretur in tribus; sed oppositam. Primo quidem ut omnes Aragonenses & Catalanos, quos ipse exaltaverat, & totum se eis crediderat exosos hominibus a se abiceret, & in curia sua Italicos & præcipue regnicolas diligere ostenderet, & ad officia promoveret, quos tamen ipse ut suspectos non læta facie respiciebat. Secundo ut nova gravamina & exactiones, quas instituerat, & antiqua auxerat, quæ tanta erant, ut homines respirare non possent, omnia removeret, & ad morem antiquum deduceret. Nimis enim hæ fuerant extorsiones ejus ab hominibus regni: & ut de cæteris taceam, beneficia vacantia etiam minora nullus obtinere valebat in curia, nisi prius manus Regis impleisset, & quantitate non modica. Tertio ut pacem confectam per se cum Ecclesia & aliis commu-

nitatibus & principatibus ipse servaret, (g) Gobel. nec a pacis fœderibus declinaret. Præterea Alfonsum onerasse Ferdinandum ut sexaginta millia nummum Romano Pontifici in expeditione contra Turcas collocanda traderet, aliæque multa ad pias causas legasse, Gobelinus refert (g). Alia regna insulæ Siciliæ, Sardinie, Aragoniæ, Valentie, fratri Joanni Regi Navarræ hereditaria ex testamento Ferdinandi patris ipsum reliquisse docent (h) historici Hispani.

Accepto de Alfonsi Regis obitu nuntio Callistus, tueri Romanæ ecclesiæ jura decrevit, regnumque Neapolitanum ad sedem Apostolicam devolutum pronuntiavit, cum Alfonsus illud transmittere in spurium jure non potuisset, quod vi & armis rapuerat: prohibuisse autem Ferdinando intentato anathemate, ne sibi regios titulos arrogaret, edixisseque, ut si quam controversiam haberet, disceptaret jure & æquitate, narrat Montrelerus (i) confirmatque S. Antoninus (k), qui Callistum plures episcopatus, quos Alfonsus juris sacri oppressore superstitie conferre non potuerat, contulisse addit hæc verbis: Pontifex ipse Callistus, morte Regis percepta, subito contulit quadam magna beneficia episcopatum, quæ prius conferre non valuerat ipso Rege contradicente & impediante; & quod plus est per bullas patentes regnum Apulia vacans ut feudum ecclesiæ ad eum solum pertinere, & de ipso disponere asserebat, mandans Ferdinando, ut illud dimitteret, nec ipse vel alius quicumque sub pœna anathematis se illius regni Regem vocaret, sed si quis jus aliquod ibi prætenderet, prius per eum disceptaret negotium, omniaque juramenta dissolveret in illis, qui fidelitatem seu homagium ipsi præstiterunt. Eadem ferme narrat Surita (l). Extat quidem Callisti edictum (m), quo Neapolitanum regnum, quod jure feuduario Alfonsi traditum fuerat, eo sine liberis justo connubio procreatis defuncto, ad Romanæ ecclesiæ ditionem devolutum promulgavit vetuitque, tacito Ferdinandi nomine, in quem cum nothus esset, scriptum transferri non poterat, nec Joannis Alfonsi demortui fratris, vel Renati, qui etiam tum regios Siciliæ titulos gesserat, facta mentione duces, equites, magistratus, ac populos regni Neapolitani cuiusvis principii fidei sacramentum addicere, & contra obtinentes ecclesiastica execratione perculit: si qui vero illud jam dixissent, irritum esse pronuntiavit; de jure vero controversis æquam se laturum sententiam professus est.

Callistus episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Regis æterni, per cujus inscrutabilem providentiam Reges regnant; vices quamvis immeriti gerentes in terris, si de sangu-

(g) Gobel. in comm. lib. 1. (h) S. Ant. sup. c. 47. Excepto Neapolitano regno ad Rom. ecclesiæ devolutum pronuntiat.

XXXI. Callistus Neapolitanum regnum ad Rom. ecclesiæ devolutum pronuntiat.

(i) Monstr. vol. 3. pag. 75. (k) S. Ant. 3. p. iii. 22. cap. 16. §. ult.

Ferdinandum illud dimittere jubet.

(l) Surit. anal. lib. 16. c. 48. (m) Lib. 18. pag. 138.

In ejus regni controversia jus dictum se professus Callistus.

XXXII. Eiusdem ea de re diploma.

Vetiti populi cuiquam principii sacramento se arstringere.

gulum Christianorum regnorum regimibus, ut in spiritualibus salubriter regantur cogitare debeamus, de illorum etiam regnorum, que ad Romanam ecclesiam immediate pertinent, & que per prædecessores nostros in sacra Petri sede sedentes in feudum interdum concessa fuerunt, cum concessio hujusmodi cessat, salubri nedum in eisdem spiritualibus, verum etiam in temporalibus gubernaculo cogitare nos convenit, ut Petri hereditas nullo modo distrabatur, sed ad manus ejusdem ecclesiæ omnium regnorum matris & domine reducatur, & personis, de quibus prædictis in specula circumspeditioni visum fuerit, prudenti ac matura deliberatione prævia, regenda committatur, & subditi sub Regis pacifici quietæ gubernatione latentur.

Sane cum regnum Sicilia citra pharum, quod de patrimonio B. Petri existit, & quod olim per nonnullos Romanos Pontifices prædecessores nostros diversis Regibus & aliis dominis temporalibus successisse in feudum sub certis modis & formis, quos presentibus haberi volumus pro expressis, concessam extitit, quodque nuper clara memoria Alfonsus Rex Aragonum a Romana ecclesiæ in feudum obtinebat per obitum ejusdem Alfonsi Regis qui, sicut Domino placuit, debitum nature persolvit, infœdatione hujusmodi per ipsius obitum cessante, sit ad eandem ecclesiam legitime devolutum, atque in ipsum regnum quod ad nos pertinet, nemo se intromittere quoquomodo debeat, siue possit; nos cupientes singulos ipsius regni regnicolas tanquam nobis & nulli alteri immediate subditos per nostre provisionis ministerium sub nostro felici regimine in pacis & quietis amantitate gratulari, universis & singulis ipsius regni patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis ecclesiasticis prælatis; nec non ducibus, marchionibus, principibus, & communitatibus, universitatibus, baronibus, militibus, civibus, regnicolis, & habitatoribus quibuscumque tam ecclesiasticis secularibus & ordinum quorumcumque regularibus quam laicis cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, nobilitatis, conditionis, & præminentie existant sub interminatione divini iudicii, nec non anathematis, maledictionis æternæ, excommunicationis in singulos, & interdicti in communitates, universitates, capitula, conventus, & collegia parvis, quæ ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc, in singulos contrahentes proferimus ipso facto de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium consilio pariter & assensu, ac potestatis plenitudine districte inhibemus, ne ipsi aut eorum aliquis per se, vel alium seu alios directe, vel indirecte quovis quaesito ingenio, vel colore, alicui præterquam nobis aliquod fidelitatis

juramentum ratione civitatum, terrarum, castrorum, oppidorum, villarum, locorum, aut feudorum, que in dicto regno obtinent, præstare præsumant seu præsumat.

Quod si forte ipsi aut eorum aliquis hujusmodi juramentum hæcenus præstiterint seu præstiterit, nos omnes & singulos, qui juramentum ipsum præstiterint, ut præfertur, ab hujusmodi juramentis & tenentate jurandi auctoritate apostolica tenore præsentium absolvimus, ipsaque juramenta eis & eorum cuilibet relaxamus, ipsosque & quemlibet eorumdem ad hujusmodi juramentorum observationem minime teneri, dictumque regnum per obitum hujusmodi ad nos & Romanam ecclesiam prædictam devolutum fuisse & esse, ac ad nos & dictam ecclesiam immediate & nullum alium pertinere, & de illo per alium quam per nos ordinari seu disponi nullo modo potuisse siue posse auctoritate & tenore prædictis decernimus & declaramus.

Si vero aliquis in ipso regno vel ad illud jus habere prætenderit, aut super eo sua interesse quoquomodo putaverit, nos ad justitiam cuiuslibet de super ministrandam, cum in ea singulis debitores simus, offerimus nos paratos. Est denique officium pastorale nostrum sic utiliter providere, ne regnum ipsum tyrannide devastetur, aut vepribus laceretur, hæc in prædam detur, ut oves gregis dominici regni nostri illæse & integræ conserventur in pace & quiete vivendo; justitia enim & pax osculata sunt.

Præterea, ne quis de præmissis ignorantiæ prætendere possit, seu quomodolibet allegare, presentes literas in valvis basilicæ B. Petri Apostolorum principis de urbe, ad quam de diversis mundi partibus quamplurimi continue constuant, affigi publice mandamus, ita ut minime sit ambigendum, quin ad patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, prælatorum, ducum, marchionum, principum, comitum, baronum, communitatum, universitatum, & habitatorum, aliorumque suprascriptorum notitiam quantocyus deveniat, &c. Addit alia imperia, ut hoc edictum divulgetur in Neapolitano regno, ac publicis in locis affigatur. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDLVIII. xv. id. julii pontificatus nostri anno 10.

Provocavit (a) ab ea sententia Ferdinandus, regioque titulos invasit: tum habitis Capuæ comitiis regi procerum, eos ad fidem sibi præstandam iurejurando obstrinxit (b). Franciscum etiam Sfortiam Mediolani ducem affinitate conjunctum Ferdinando illius causam tuendam suscepisse, conquestumque de Callisto narrat S. Antoninus (c), quasi prædecessorum suorum, qui Ferdinando concessissent, ut Alfonsus succederet, sancita

XXXIII.

Promulgatum de regno Neapolitano Alfonsum decernere testamentum non potuisse.

Jus de eo regno cuiusque dictum iri.

Ferdinandus a pontificia sententia provocat. (a) S. Ant. 3. p. iii. 22. c. 16. §. ult. Surit. l. 16. annal. c. 50. & alii.

XXXIV. Neapolitani principes in varias factiones discissi. (b) Pontan. de bello Neap. l. 1. (c) S. Ant. sup. §. ult. sine

(a) Sur. l. 16. cap. 49.

(b) Extant an. Christi. 1445. nu. 2.

Callistus inique a politicis Hispanis laceratus.

(c) Paul. Emil. in Carol. VII.

(d) Sur. 6. 48. & 50.

Iuste ecclesie iura adversus vim Alfonso afferere nifus est.

(e) Pontan. de bello Neapol.

(f) Sur. 6. 47.

(g) Plat. in Call. III.

(h) Sur. sup. l. 48.

Christi gloria a Callisto tantum spectata est.

(i) Lib. 1. brev. pag. 172.

XXXV.

sine causa convelleret. At constabat regnum Neapolitanum summo jure ad sedem Apostolicam devolutum esse, cum ipse Alfonso in literis (a), quibus regnum Eugenio acceptum rerulit, hæc jurasset: *In regno & terra prædictis nullus succedat, qui non fuerit de legitimo matrimonio procreatus.* Adde quod Ferdinando potiora jura Joannes Rex Alfonso Regis frater & Renatus Andegavensis obtinebant, atque adeo alii indignat spurio subitici, duce principe Tarentino Joannem Regem (b), alii Andegavensium partium Renatum (c) ad accipiendum sceptrum sollicitarunt.

In qua narratione Surita (d), Jovianus Pontanus (e), nonnullique alii factio- nis Ferdinandi studio perciti adversus Callistum multa perperam effutunt, eumque ingrati in Alfonso animi vitio perstrin- gunt, gessisse nimirum cum eo inimicitias ac perverfa plenaque perfidie consilia, quorum finis mors extiterit, adversus Fer- dinandum agitata. Verum hæc a veritate prorsus abhorrent; non enim ingrati animi labes Callisto potest inferri, dum Alfonso ecclesiasticæ ditionis partem con- tra fas postulanti iuste adversatus est, dum graviter tulit sacra jura ab eo invadi, dum flagitanti, ut notho filio Ferdinando sceptrum Neapolitanum conferret, non assensit, quod id sine Joannis ipsius Alfonso fratris, aut Renati, aut Romanæ ecclesiæ, ad quam regnum devolvendum erat, injuria fieri non posset: dum po- stulanti, ut soluto iusto connubio adul- teram ducere permitteret, negavit (f) ejus culpæ futurum participem. Neque in Alfonso odia exercuit, sed paterno il- lum studio semper est complexus, ejusque flagitia, dum in ecclesiasticum ordinem grassabantur, ac vota de sacra confici- enda expeditione perjuriis infringebat (g) iusta censura non percussit. Si vero, ut refert Surita (h), Alfonso defectionem a Callisto, & schisma novum conflare men- te conceperat, quod Ferdinandum Nea- politani sceptri jure donare recusaret, fuerunt eæ veteres ipsius artes, nec mi- nus iniquæ, quam cum Eugenio in- tentata ad Amedeum antipapam defecti- one ad regnum sibi concedendum adegit. Non denique in repetendo Neapolitano regno perversa & plena perfidie, ut Pon- tanus intemperanter dixit, agitabat Cal- listus consilia, si eo regno ditioni eccle- siasticæ legibus conjuncto augere vires ad Turcicam tyrannidem comprimentam, amplificandumque Christi cultum medi- tabatur, quem pium ardorem cum supe- riora gesta demonstrarint, tum hæc ad du- cem Venetorum literæ non leviter indi- cant (i).

Duci Venetiarum. *Credimus non latere nobilitatem tuam.*

quam incitatus & ardens sit animus no- ster ad vindicandum injurias fidei Chri- stiane a sævissimis Turcis illatas, quam- que ferventius ad prosecutionem hujus fe- licissimæ expeditionis contra infideles in- cumbamus: ad quam non desinimus conti- nuis implorationibus excitare Christianos potentatus & principes, ut nobiscum vires conferant, & oratores mittant ad hunc communem ignem extinguendum, ex quibus jam aliqui ab aliis principibus adveniunt & scimus in itinere esse plures ex ipsis & præcipue a Rege Franciæ, qui gratissime ad nos suos mittit oratores. Super his & vos differitis mittere, quamvis pla- rities pulsati, ex quo Deum offenditis, & nos & sedem Apostolicam, cum quilibet Christianus in causa fidei sic vocatus, ob- ligatur ad hoc existat jure noto: scimus enim Deum iratum his, qui nobis in his non assistunt: cavendum est ab ira Dei, nosque officium nostrum canonice non cessa- bimus exercere, & qui nos conturbat ju- dicius portabit quicumque sit ille. Hæc sunt præcipue cura & sollicitudines nostræ, que nullam quietem aut vitæ dulcedinem cape- re nos sinunt: ita affixæ sunt exulcerato cordi & acutis stimulis pungunt animam nostram, unde non parvum hætenus Chri- stianitas fructum consecuta est, & majo- rem in deo consecuturam speramus, Deo adjutore, qui pro sua misericordia votis nostris jam annuit & annuet, & gratiam infundet Christi fidelium animis, ut lassis rebus tandem nobiscum assistant, succur- rant, atque juvent, & fidei orthodoxæ patrocinium juxta nostras adhortationes fe- liciter amplectantur, nec solis nobis, ut hætenus fecisse videntur, onus hoc ficut- variis nostris importabile dimittant.

Nos, dilecte fili, per universam orbem Christianum jam dudum sanctam cruciatam publicari & prædicari fecimus, decimas indicimus, aliæque ordinavimus, que statu reipublicæ christianæ in discrimen ad- ductus fieri postulabat, nec ea nostra or- dinationes & sanctæ provisiones omittuntur, sed efficacius eas & ferventius facimus con- tinuari quoad vita sit nobis comes, &c. Commendat Marranum Minoritam san- ctimoniam vitæ & gratia evangelizandi ver- bi divini, ut ait, præstantem, ut e sacro suggestu Venetiis bellum sacrum promul- get, & decimas ac fidelium stipem colli- gat. Dat. xxviii. maji an. MCDLVIII.

Vertendis itaque Christianorum Regum ac principum armis in Turcas intentus Christi vicarius intestina bella sedare o- mni studio nitentur: cumque jam diuturnis dissensionibus attrita esset Navarra, aliis ab Joannis Regis, aliis ab Caroli Vianæ principis materno jure sceptri Na- varræi heredis causa stantibus necdum, pax inter illos conciliari potuisset, no- vum legatum ad eam conciliendam crea-

Incepit Veneti quod no- gent arma juagere in Turcas.

Desertum se ab om- nibus principi- bus que- ritur Call.

XXXVI.

vit.

Tarraconensis archiep. ad pacand. Navarram missus. (a) Lib. 13. p. 163.

Inter Regem & filium inducias imperare iustus.

vit, idque munus Petro archiepiscopo Tarraconensi cum amplissimis mandatis injun- xit (a), ut imperatas jam inducias servare eos cogeret, ac si ad pacem redinte- grandam dissentientes inducere non pos- set, proposita anathematis poena illos ab armis juberet pontificio nomine abstinere, ac finitimorum Regum arma conjungeret in eum, qui iustis non pareret.

Venerabili fratri Petro archiepiscopo Tarraconensi in Aragonia & Navarra regnis caterisque Cataloniæ partibus A. S. L. salu- tem, &c.

Cum te ad charissimam in Christo filium nostram Joannem Navarræ Regem illustrem ipsiusque domitia & principatus pro sedanda componendaque discordia, que inter Regem ipsam & dilectum filiumobilem virum Ca- rolum principem Vianæ ejus primogenitum maxima & periculosa biltenus viguit, tan- quam pacis angelum destinemus ea potissi- mum spe fiduciaque freti, quod ea, que tuæ fidei commiserimus, fideliter & pru- denter exequaris, ac illis tanto diligen- tibus incumbendum curabis, quanto fueris a nobis majori potestate falcitus. Idcirco fra- terunitati tuæ Regem & principes præfatos atiosque omnes & singulos, prout expedire videbitis, nostro nomine adeundi, ipsoquo monendi, hortandi, ac requirendi, ut inprimis treugas inter ipsos Regem & princi- pem filium indictas obserent, & illas ubi renerint, sub penis & censuris observari faciendi, & prout tuæ prudentiæ videbitur, ad effectum concordie prorogandi, ac demum cum eis pacem & concordiam juxta prudentiam tibi desuper datam omnibus qui- bus poteris mediis tractandi & componen- di, atque ubi pax sequi non possit [quod absit] auctoritatem nostram interponendi, ipsique Regi & aliis supradictis inhibendi, ac sub excommunicationis, anathematis, & maledictionis eterna poenis eis mandandi, eorumque ac aliorum loca, ad qua eos vel eorum aliquem declinare contigerit, eccle- siastico interdicto subiciendi, contradicto- res quoslibet & rebelles per poenas similes compefcendi; nec non si opus fuerit cha- rissimorum in Christo filiorum Regum illu- strium & aliorum principum quorumcumque finitimorum brachium secularare implorandi, ac coram illis præstandi, processusque for- mandi, ac illos citandi, excommunicandi, aggravandi, aliæque in præmissis & circa hæc necessaria faciendi & exequendi, plonam & liberam concedimus tenore præsen- tium facultatem, ac plenarie committimus vires nostras. Dat. Rome apud S. Petrum anno MCCCCLVIII. xv. non. augusti pon- tificatus nostri anno iv. Ex ea vero di- gnitate legati apostolici collata archiepi- scopo Tarraconensi liquet illum, postquam exautoratus fuit ob classem pontificiam male administratam, in gratiam cum Cal- listo rediisse.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Tuendi etiam juris ecclesiastici studio, Pontifex Bracharensem archiepiscopum, contra ducis Bragantini vim defendendum suscepit; datis hæc ad Lusitaniam Regem literis.

Charissimo in Christo filio Alfonso Re- gi Portugaliæ illustri salu- tem, &c.

Nuper siquidem venerabilis frater noster Fernandus archiepiscopus Bracharenfis per suas literas nobis significavit, quod post- quam ipse quasdam monitoriales literas a felicitis recordationis Nicolao Papa V. Præ- decessore nostro contra omnes & singulos, qui bona ecclesiæ Bracharenfis & illius ju- ra occupabant, nec non personas ecclesiasticas vexabant, & perturbabant emanatas, in- sua diocesi Bracharenfi publicari fecit, di- lectus filius nobilis vir Alfonso dux Bra- gantia id ægre ferens præfatum archiepi- scopum odio & rancore mirum in modum profecutus, & prosequitur de præfenti, & non solum ausus est dicere eundem archiepiscopum esse fornicatorem, & homici- dam, ac pluribus enormibus delictis, cri- minibus & excessibus irretitum, & super his nulla causa cognita certos in publicum exhibere articulos diffamatorios, verum etiam prætendens id sibi ac suis subditis li- cere, eidem archiepiscopo obedientiam sub- traxit & reverentiam, ac eum pluribus suis jurisdictionibus & bonis ad suam ecclesiam Bracharensem spectantibus spoliavit, & illa nec non sancti Petri de Gosten castrum de fayos, & S. Stephani ac Interroscoco sive certias de chaves & aquarum rebellium, & Hervededo & Bustelo cameras ad ean- dem ecclesiam, pleno jure pertinentes præ- rextu cujusdam invalida concessionis sibi per dictum archiepiscopum dudum absque sedis apostolicæ licentia ad vitam alterius archiepiscopi & ducis prædictorum sub an- nuo censu quinquaginta marcharum argen- ti puri, quas idem dux in alia moneta lon- ge deteriori solvere nititur factæ occupa- vit, & occupat de præfenti in damnatio- nem anime suæ ac grave præjudicium præ- fata ecclesiæ; & quamquam serenitas tua ipsi archiepiscopo super his aliqualem fa- vorem præstiterit, verumtamen, ut acci- pimus, propter ea que dux ipse contra præfatum archiepiscopum objecit dubietate motus, an forsitan ipsi duci præmissa facere licuerit, non adeo diligenter & efficaciter sicuti potuisses archiepiscopo præfato auxi- lium præstitisti vel favorem, qua ex re, ut omnis dubietatis scrupulus a mente tua penitus removeatur, tenore præsentium cel- situdini tuæ notificamus eundem ducem ac omnes & singulos fautores & sequaces suos poenas & sententias in literis monitoriali- bus hujusmodi ac processibus desuper habi- tis contentas incurrisse, sibi que nec etiam fautoribus & sequacibus suis licuisse vel li- cere eidem archiepiscopo valetudinario vi-

V

20

ro iusto sedi Apostolica devoto bonorum ecclesia sua defensori, auctori, & conservatori, causa non cognita, contra omnem honestatem & dispositionem juris canonici obedientiam subtrahere, nec ejus bona, jurisdictiones, & cameras predictas occupare, nec etiam eosdem articulos exhibere omnes & singulas appellationes, exceptiones, & protestationes per eundem ducem, seu ejus nomine praemissorum occasione, vel alias in detrimentum ipsius archiepiscopi, & ejusdem ecclesiae, aut bonorum, jurisdictionum, ac camerarum hujusmodi factas interpositas & exhibitas fuisse & esse irritas & inanes, ac de facto contra debitum justitiam & honestatis praesumptas penitus reprobamus, nullius roboris vel momenti fuisse & esse decernimus, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno, &c. nimirum incarnationis, MCDLVII. kal. januarii pontificatus nostri anno III.

xxxvii. Inter Rothomagensis & Lugdun. archiepiscopos certatum de primatu.

In Gallis nonnullorum regionum iudicium eo prorupit protervia, ut de ecclesiarum Gallicarum primatu controversia jam ante a sede Apostolica dirempta cognoscere fuerint aggressi. Contenderat diu multumque Lugdunensis archiepiscopus archiepiscopum Rothomagensis sibi metropolitico jure obnoxium, eaque lis Dominico e Capranica Cardinali, ut dirimeretur, fuerat a Callisto commissa, ac dein decretoria sententia ab eodem Cardinale pronuntiata, Rothomagensis archiepiscopum ab imperio Lugdunensis liberum esse. Cum vero nullum tribunal apostolicum in ecclesiasticis controversiis, in quibus praecipue de primatu sedium & Pontificum, privilegii agitur, augustius sit, Lugdunensis tamen ecclesiae causarum procuratores decisam litem instaurare apud Galliarum Regis tribunalia ausi sunt; in quo cum Romani Pontificis peteretur auctoritas, Callistus hoc decretum edidit. (a).

(a) Ibid. p. 46.

Ad futuram rei memoriam. Dudum exortas controversias super primatiali jure, quod Lugdunensis archiepiscopus in Rothomagensis coarchiepiscopum suum habere praetendebat, graves & ambiguas, cum de auctoritate sedium, de vi apostolicorum privilegiorum, & de interesse Apostolicae sedis agi videretur, merito existimantes, & divinae legis praecipua sequentes, alicui ex legitimo ordine demandandas, & apud sedem Apostolicam examinandas terminandasque censuimus, & dilecto filio nostro Dominico tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali commissimus sine debito terminandas; qui in eisdem rite & recte procedens per definitivam sententiam Rothomagensis ecclesiam ejusque suffraganeos atque suppositos Romanae ecclesiae immediate, & nulli alteri, primatiali jure subesse, ipso archiepiscopo Lugdunensi super praetento primatiali jure perpetuum silentium imponendo pronuntiavit: quae quidem sen-

tentia nulla saltem legitima provocacione suspensa, in rem transiit judicatum.

Verum, sicut accepimus, quidam ecclesiastici atque seculares magistratus regni Franciae veterum traditionum & sacrorum canonum immemores, vel [ut verius diximus] contemptores, praetextu improbate consuetudinis vel cujuscumque privilegii denuo predictas controversias extinctas suscitare, & earum sibi cognitionem vendicare, & [quod gravius est] in praedictum rei apud sedem Apostolicam iudicatum atque finitum, procurantibus etiam, ut asseritur archiepiscopo seu commendatario & administratore officialibus, iudicis, ac procuratoribus dictae Lugdunensis ecclesiae, qui legitimo victi iudicio in opprobrium matris suae, Apostolicae sedis, ac sacrorum canonum contemptum, ad peregrina & secularia iudicia audent convolare, inhibitiones & mandata poenalia decernere ac fulminare, & decerni facere, ac procurare praesumunt, & executionem dictae sententiae ac libertatem Rothomagensis ecclesiae, immo jus & auctoritatem Romanae & Apostolicae sedis persequentes, Rothomagensis archiepiscopum ac ejus suffraganeos, officiales, & procuratores eorundem exquisitis artibus molestant atque perturbant, non intelligentes se sine crimine sacrilegii huic sedi concessa usurpare, aut illius privilegia ab ipso summo omnium ecclesiarum capite tradita non posse praesumere; quod proculdubio faciunt cum de primatu metropolitanarum, cathedralium, seu provincialium sedium sibi cognitionem usurpant, in illius sedis praedictum, quae omnium sedium sive metropolitanarum, sive provincialium, aut episcopaliura jura ac dignitates instituit; quae etiam singulis ecclesiis sicut terminos atque dioceses, sic praesentia ac jurisdictionis legem imposuit.

Lugdunensis ad Regium tribunal de re la-cra provocare auli.

* pertinere.

Attendentes quoque de vi privilegiorum apostolicorum, praesertim ubi Romanae ecclesiae vertitur interesse, juxta canonicas sanctiones a nemine inferiori posse judicari, sed ejus esse interpretari, ejus & condere; admirantes quoque hujusmodi iudicium insolentiam, cum & lex eorum, quam sub nomine pragmaticae sanctionis licet minus legitime praescripserint, dum causas ecclesiasticas in partibus terminari vult, majores causas nominatim excipit, nec valentes tantam Apostolicae sedis injuriam sub dissimulatione transire; auctoritate apostolica sub interminatione divini iudicii & sub excommunicationis poena, quam contravenientes incurrere volumus ipso facto, omnibus & singulis tam ecclesiasticis, quam secularibus iudicibus, quocumque nomine censeantur, regibus quoque consiliariis, curiis judicialibus, collegiis, consiliis, universitatibus, sed & ipsi archiepiscopo seu commendatario atque administratori, capitulo quoque, officialibus, procuratoribus, & sig.

xxxviii.

Intentatum iis a-nathema.

iudicis ejusdem Lugdunensis ecclesiae tam praesentibus, quam futuris sub poena excommunicationis in singulos, & interdicti in ipsarum universitates, consilia, sive collegia, quam similiter ipso facto incurrere volumus; districtius inbibemus, ne de ipso praetento primatiali jure aut de causis praedictis in praedictum praesertim rei iudicatum se directe vel indirecte quovis quaesito colore intromittant, aut impediri seu intromitti procurant, vel prosequentes executionem dictae sententiae, videlicet Rothomagensis archiepiscopum, suffraganeos ipsius, aut procuratores vel subditos eorundem realiter aut personaliter molestant, seu quomodolibet inquietent: eadem auctoritate & sub poena simili praecipientes, ut inhibitiones, citationes, & quaecumque mandata sive arrepta ab ipsis vel ad eorum instantiam forsitan decreta & emanata tollant, cassent, & revocent, ac prorsus aboleant, quae etiam nos tenore praesentium absumus, irritamus, nulla, cassa, irrita, temere & de facto praesumpta decernimus, & declaramus, nihilque sibi in causis hujusmodi in petitorio seu possessorio auctoritate coercitionis aut jurisdictionis vendicent vel usurpent, processuri nihilominus contra inobedientes atque rebelles mandatorum nostrorum hujusmodi ad graviores poenas, prout secundum Deum & justitiam viderimus expedire, &c. Datum Romae apud S. Petrum anno MCCCCLVIII. viii. id. julii pontificatus nostri anno iv.

Regii edicti vis dissoluta.

xxxix.

Sedata etiam est a Callisto alia ecclesiastica conroversia, quae Florentiae graviora etiam populo offendicula invexerat. Cum enim recurrente festo corporis Christi clerus Florentinus solemnis supplicationis pompam & principe ecclesia duceret, etiam aliam instruebant Dominicani S. Mariae novellae, atque in eorum adverso concursu varia exoriebantur lites, pugnaeque committebantur: ad quas componendas lata est a Pontifice haec sententia (a).

(a) Lib. 16. p. 183.

Dirempta inter episcopum Florentinum & Dominicanos controversia.

Ad perpetuam rei memoriam. Sub virtute sanctae obedientiae ac excommunicationis poena districto praecipiendo mandamus quatenus perpetuis futuris temporibus in die festivitatis praefatae, nempe Corporis Christi, universus clerus, videlicet tam seculares quam religiosi etiam mendicantes dictae civitatis, nimirum Florentinae, exempti, & non exempti, praecipue dicti fratres S. Mariae novellae parati & ordinati processionaliter cum crucibus eo modo, quem in festo S. Joannis Baptista observare consueverunt, in praefata majori ecclesia conveniant, in qua statuta hora per eosdem praepositum & capitulum processio solemniter ordinetur, & praesente sacratissimum Corpus Domini venerabili fratre nostro archiepiscopo Florentino, vel altero, cui id ex ordinatione dictorum praepositi & capituli demandatum fuerit, clerus per vias Ann. Eccl. Tom. XXI.

publicas civitatis processionaliter incedant benedicentes Domino cum hymnis & canticis, ut in talibus fieri consuevit: redeunte vero processione iter faciant universi per ecclesiam S. Mariae novella, in qua deposito super altari majori dominico corpore, & oblatione cere consueta per magistratus civitatis & alios, ut moris est, inibi facta, idem archiepiscopus, vel alter loco sui, prout ipsi praepositi & capitulum duxerint ordinandum, missam majorem seu conventualem solemniter celebrabit: qua facta universas clerus & fratres dictae domus, qui ad eandem processionem convenerint, ut praefertur, simili modo sub excommunicationis poena processionem ipsam continuando ad majorem ecclesiam comitanter corpus dominicum reverentur, in quo, si qui seculares clerici vel religiosi defecerint, noverint se de transgressione ejusdem obedientiae apud districtum iudicem rationem fore proculdubio reddituros, &c. Ad alliciendos Christianos, ut in ea religiosa celebritate sanctissimam Eucharistiam venerentur, sacrum agmen cohonestaturis, praeter indulgentiarum praemia ab Urbano IV. & ab aliis Romanis Pontificibus concessa, decem annos totidemque quadragenas impertitur. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDLVII. x. kal. aprilis pontificatus nostri anno III.

Inter tot Christianae rei administrandae curas Callistus senio & aegritudine quadraginta dierum confectus & vita excessit octavo idus augusti (b), quod festum transfigurationis Christi recolitur, quod ipse ob Turcas divino prodigio victos celebrari ritu solemniter in Ecclesia jusserat, quique caelesti gloria coruscantem Christum singulari pietate coluerat, die Transfigurationis vocatus est, ut in caelo (quod par est credere) aeternam transfigurationem Christi gloriae intueretur, ut ex pontificio regesto, & successoris encyclicis literis (c) & ejus aevi scriptoribus (d) constat, cum sedisset annos tres menses quatuor, duobus minus diebus: cuius corpus conditum est sepulchro in basilicae Vaticanae aedula sacra, cui B. Mariae fabris nomen inditum erat, quam olim, dum gentilitia vigebat supersticio, Apollini positam fuisse tradit Gobelinus (e). Nec praetermittendas laudes putamus, quibus illum Baptista Platina (f), qui Romae tum agebat, exornat.

Callistus in omni vita vir integerrimus est habitus: sed haec ejus praecipua laus est, in comm. quod, dum episcopus esset aut Cardinalis, Pii II. beneficium aliquod in commendatione nunquam voluit, dicens se una sponsa, & quidem virgine contentum esse, hinc est ecclesia Valentina, ut jus pontificum mandat: elemosynas praeterea pauperibus Christi & servis Dei frequentes dabat tum publice tum privatim: virgines pauperes collata dote

XL. Callisti mors. (b) S. Anton. 3. p. 112. c. 16. §. ult. (c) Lib. 2. Call. III. p. 28. (d) An. Sylv. ep. 384. Steph. Insular. mf. arch. Vat. sign. num. 111. Nic. de Turcia mf. eod. n. 111. Paul. Ben. Cola. mf. ejusd. arch. sign. n. 110. (e) Gobelinus in comm. Pii II. 1. Eius elogium. (f) Platina in Call. III.

dote maritis collocabat : nobiles ad inopiam redactos sua impensa in vita retinebat. Utebatur & munificentia erga principes quando opus erat, maxime vero erga eos, qui nomen Christianum auctoritate & opibus suis juvare poterant.

XLI.

Interjectisque nonnullis de Usumcastano fcedere Christianis adversus Turcas conjuncto, de quo antea dictum est, restituro S. Priscæ templo, & urbis mœnibus, quæ dirupta & fere solo æquata erant refectis, subdit : In victu suo parcus est habitus : in sermone modestissimus : facilis aditu quantum ei per ætatem licebat, jam enim octogesium attigerat annum, discessit S. Antoninus, qui illi octogesium quartum tribuit, nec tamen de studiis suis quidquam remiserat. Legebat ipse aut legentes audiebat, si quid in tanto rerum fastidio ei temporis supererat. Et infra :

Nullis Regum precibus ab honesto discessit. Simulantes cum Alfonso gessit Rege ob defensum jus.

Moriens testamento sumptu bello Turcico reliquit.

Insignes sententias ab eo usurpari solitas.

Oratores ad se venientes mira benevolentia complectebatur, quorum precibus aut postulatis ab honesto discedere nunquam voluit. Hanc ob rem cum Alfonso simulates exercuit, quod is peteret episcopatus interdum his dari, quibus vel propter ætatem, vel ignorantiam tum literarum tum rerum humanarum committi nequaquam debebant. Moriens autem Callistus centum & quindecim millia nummum aureorum reliquit, quos in usus bellicos contra Turcas comparaverat. Hæc Platina. Verum S. Antoninus tradit centum & quinquaginta aureorum millia in scrinio sub ejus cubili reperta. Memorat Aegidius Cardinalis Viterbiensis in ejus vita, ipsum insignes has sententias frequenter usurpare solitum : ignavorum esse pericula formidare ; illa esse agrum ex quo messis & fructus gloriæ colligantur : se natura liberum esse, ad dulandi studio servum non futurum : falsa affingentes hominibus servire ; vera referentes laudes amare, at falsos laudatores irridere [1].

Cæterum plures id in Callisto arguunt, ipsum propinquo augendæ amplitudini nimis studuisse, atque una die duos fororum filios sacro purpuratorum collegio aggregasse, nimirum Joannem Ludovicum Milam, & Rodericum Lenzuolium, cui

NOTE [1]

Callistus III. hoc anno diem clausit extremam, ut in annalibus accurate describitur. Studium ejus in re christiana adversus Turcas defendenda dignum Romano pontifice habitum fuit, quod etiam meritis laudibus effert Aneas Sylvius, tum alibi sæpe, cum pariter in epistola 352. ad Martinum cancellarium Moguntinum. Literas quamvis excoluit, & aliis tradidit discendas, nullo tamen ingenii sui monumento relicto illustravit. De viri literatura præclarum est testimonium Pii II. in responsione ad Gallicanos oratores in conventu Mantuano habita. Fuit doctrina singulari præditus, & suo tempore civilis sapientie facile princeps. Reprehenditur in eo nimium in sanguine conjuncto studium, cui ea de causa, & tunc quidem cum viveret, nonnullos sibi adversantes nactus est viros graves & doctos, ut de Cardinali Capranica refert Poggius in ejus vita ; & post obitum longe plures tulit. Pessundatam ab eo, vel eo saltem permittente Vaticanam bibliothecam queritur, literis ad illum datis, Franciscus Philadelphus apud Spondanum ad hunc annum num. VII. qua de re pluries Bessarionem cardinalem cum pontifice expositulasse idem Philadelphus affirmat. Callisto successor datur Aneas Sylvius, quem die XIX. augusti electum, die vero III. septembris coronatum inter scriptores constat. Mansi

& religionum pater & refugium manus copiose extendebat ad pauperes : sobrietate & sanctimonia præclarus, ex devotione non modica frequenter celebrans, studiosus a lectione non cessans, in diversis partibus legationem eleganter exercens, honorifice vita functus traditus est sepultura in conventu S. Mariæ supra Minervam ordinis Prædicatorum.

XLIII. (a) Pogg. in vit. ms. Card. Firmani.

Conscripsit ejus vitam Poggius (a), ac de singulari ejus liberalitate in pauperes hæc narrat : Illud in eo homine prædicatione dignum fuit & optimi viri indicium, quod multitudini bonestorum hominum, quos premi inopia scivit, pro facultatibus subvenit : quamvis ea illi essent pertennes : Percontabatur amicos diversorum ordinum qui domum suam frequentarent de urbis ac civium conditione, deinde singulorum necessitate perspecta, aut iis salaria ad vitæ sustentationem suppeditavit, aut alia ope juravit : multis victum ac vestitum præbuit quamplurimorum etiam filias sua pecunia collocavit & quam frequentius nil æque pium sibi videri inquit, quam injuria & turpitudini expositos propter inopiam & naturæ imbecillitatem ad honestam vitam traducere, quod etiam in adolescentibus observavit, in quibus aut ingenii aut virtutis indoles appareret, ut res eorum angustæ officerent, quo minus bona sibi a natura data exercere possent : sed id aut ipse per se fecit, aut quam occultissime curari per suos voluit, quos fides sibi delegerat, ne captandæ popularis auræ causa facere judicaretur. Nemo autem unquam ab eo frustra quidquam petiit ; quare aliquando sibi calceos detraxit, ut cuiuspiam largiretur : quandoque etiam cum offensum fortuna quemquam vidit minus bene vestitum, suum amiculum dedit & cum pecunia ad erogandum non sufficeret, sepius vasa argentea, quæ habebat consulari & potentibus distribui jussit : cumque ob eam rem ab amicis argueretur respondere consuevit hominis proprium sibi videri quamplurimis benefacere, quod adeo in communi vita fuit, ut plerumque necessariis ad victum deficientibus pecuniam sumere multo ab amicis cogeretur. De ejusdem autem constantia in tutandis inique oppressis, deque integritate animi & corporis hæc addit idem author.

Singularis ejusdem in pauperes liberalitas.

(a) Pogg. in vit. ms. Card. Firmani. Eius propinquitatem dedecus ipsi intulere.

(b) Platina in Call. III. Gobel. in comment. Pii II. l. 2. & alii.

XLII. (c) Callist. lib. 18. cap. 25. Dominici Card. Capranicæ obitus.

(d) Platina in Callist. III.

(e) Gobel. comment. lib. 1.

(f) Spondan. hoc ann. nu. 7.

(g) S. Antonin. 3. p. 117. 22. c. 16. §. ult. In aspero cilicio defunctus. Eius elogium.

XLIV. Constantia in tutandis ini- que oppressis.

Quos opibus aut potentia per vim operimi vidit, iis maxime nullo aut benevolentie aut amicitie habito respectu, auxilio fuit, nihil omnino præmittens, quod ad illius salutem & suam fidem spectare arbitraretur, ita ut nec potentum inimicitias extimesceret, quare multis saluti fuit gloriari sæpe solitus, neminem frustra patrocinium suum implorasse, avertisse etiam a cervicibus multorum maximas calamitates. Beneficium vero nec vendidit unquam, nec vendi passus est, ideo ne in-

suspicionem aliquam incideret, numquam a privato etiam amico manus accepit, quin par aut majus redderet : aliquando annulum digito extractum dono mittenti quippiam dedit : a civitatibus & provinciis non nisi edulia accepit. In omni autem vita ea constantia & gravitate fuit, quæ non solum gratiæ resisteret, verum etiam suspicioni. Feminam nullam domum suam ingredi est passus, sive ea aliene, sive conjunctæ aliqua cognatione essent : quod si forte aliquam sua opera indigere aut conjunctarum ullam ad se venire contigisset, in vestibulum domus descendens aut propinquam ad eam illam audiebat, dimittebatque, &c.

Obiit hoc anno (b) mense julio Joannes Rex Cypri, qui non Cyprios modo, sed Jerosolymitanos & Armenios etiam regios titulos præferbat, ob ignaviam conspicuus ; nam, cum secundis nuptiis Helenam Palæologam despoti Moreæ filiam duxisset uxorem, ab ea regnum administrari permiserat, a qua urpote schismatica catholici oppressi fuere ; quippeque Cyprios a Latino ritu ad Græcum veteremque perfidiam reducere annitebatur, schismaticosque in scelere confirmabat : quod facinus tanto furore patravit ut cum Joannem Lusitanum Regis filium ejusdemque generum, qui regnandi spe Carolam ipsius Helenæ filiam Cypri regni heredem secum matrimonio junxerat, ad instaurandum Latinum ritum & schismati Græcico excindendo generose incumbentem videret, ipsum veneno sustulerit, ut vulgo creditum fuit. Præter Carolam vero regnorum heredem, quæ Ludovicum Sabaudum in thori thronique societatem assumpsit, reliquit Joannes nothum filium impudicitie paternæ relictum, & Cyprii regni facem ac pestem, nimirum Jacobum, qui ne regnum affectaret, Nicosensis archiepiscopus designatus fuerat ; quique contractus cum Carola inimicitias ad sultanum Aegypti confugit, contendens Mahometica lege, in qua spurii feminis, quamvis legitimis nuptiis procreatis præferuntur, sibi Cyprium sceptrum debitum esse, Mahometanicæque armis regnum Carolæ ademit, ut in proximo tomo dicetur.

Annalium ecclesiasticorum tomum decimum nonum superna fide ope aggredimur, in quo divinæ providentiæ consilia adoranda emicant, quæ Turcica impietate latius in Græcia diffusa ad plestem schismaticorum perfidiam, qui nullis monitis in Romanæ ecclesiæ sinum revocari poterant, Mahometicæ superstitionis reliquias ex Hispania evulsit, ac nonnullas ignotas Africæ gentes, tum plures Indiæ populos evangelica luce collustravit, novumque orbem, quem nec Assyriorum, nec Græcorum, nec Romanorum tenuissima fama

Integritas ab avaritiæ sordibus.

Studio eximio coluit callistatatem.

XLV. Joannis Cyprii Regis obitus. (b) Steph. Lusitan. in hist. Cypri.

Ejus ignavia infamis.

Succedit Carola filia.

Reliquit nothum futurum Cyprii regni facem.

I. Hic incipit septimus Raynaldi tomus in prioribus editionibus.

fama pervaserat, aperuit ut in eo Christi gloria depulsi demonibus postrataque idololatria effloresceret, de quibus suo loco agetur. Nunc de Pio II. Pontifice ejusque gestis sermonem instituamus.

Justis funeribus Callisto ex majestate pontificali perfolutis, duodeviginti Cardinales, qui tunc in urbe superstites erant, conclave ingressi xv. kal. septembris Aeneam Sylviu[m] tit. S. Sabinæ presbyterum, Cardinalem & Senensem episcopum, de quo sæpissime memoravimus, summum Pontificem renuntiaverunt, natum nobilibus parentibus nimirum patre Sylvio Piccolominæo, matre Victoria Forriguerra, de qua refert Platina (a), vitam sibi per quietem infantem cum mitra parere, ac vetitam, ne somnium puero & familiæ ignominiam præfagiret, neque antea etiam suspicionem reliquisset, quam intellexisset filium designatum esse Tergestinum episcopum: sed augustior apex illi reservatus erat. Ut vero res gesta sit, refert accuratissime in ejus commentariis Gobelinus (b), cujus narrationem non injucundam lectori futuram arbitror.

Cardinales, inquit, duodeviginti decima die post Callisti obitum conclave ingressi sunt tota civitate suspensa in eventum rerum, quamvis sermo communis Aeneæ Cardinali Senensi pontificatum maximum attribueret, neque enim quisquam fuit de quo major esset opinio. Conclave in apostolico palatio apud S. Petrum perstructum est, in quo due clause sunt aulae, & sacella duo: in majori cellulas fecere, in quibus Cardinales eederent dormirentque: minus, quod S. Nicolai appellatur, consultationi electionique Pontificis asservaverunt, deambulationi omnium aulas. Ipsa die ingressus nihil actum est circa electionem: sequenti capitula quedam edita sunt, quæ observari a novo præfule statuerunt, juraruntque singuli ea se servaturos, si electio super se caderet. Quenam autem hæc fuerint, non prodit Gobelinus, sed nos ex MS. tabularii (c) Vaticani Nicolai Cardinalis Aragonii paulo post afferemus.

Subdit author: Tertia die facta re divina, cum ventum esset ad scrutinium inventum est Philippum Cardinalem Bononiensem & Aeneam Senensem paribus vocibus ad summum pontificatum præsolari, utroque vocibus quinque vocato, ex reliquis nemo tres superavit. Sequenti die itum est de more ad rem divinam, qua peracta scrutinium incæpere: calix aureus in ara positus est, & tres Cardinales eum observare, Ruthenens episcopus, Rothomagensis presbyter, & Columnenfis diaconus, inspicientes ne qua fraus intercederet: reliqui Cardinales in suis locis confederunt, & surgentes ex ordine dignitatis ac sententiæ, accedentes ad altare, schedulas in calicem

Aeneas Sylvius Callisto suffectus.

(a) Plat. in Callist. Præfagium de illius pontificatu matri ostensum.

(b) Gobel. in comm. Pii II. l. 1.

(c) Id. ibid.

II.

Qui ritus in creatione servati.

mittebant, in quibus nomina eorum scripta erant, quos ad pontificatum eligebant: cumque hoc omnes fecissent, mensa in medio adis posita est, & tres Cardinales memorati supra eam schedularum calicem evertunt, schedulasque legentes singulas alta voce nomina eorum annotaverunt, qui erant in illis conscripti, nec quisquam erat Cardinalium, qui non pari modo nominatos annotaret, ne qua posset intervenire fraus & deceptio. Schedularum modus hic erat, scripserat quilibet manu propria: Ego Petrus, sive Joannes, sive alio nomine fuerit, in Romanum Pontificem eligo Aeneam Cardinalem Senensem, & Jacobum Ulyssiponensem; nam & unum, & duos, & plures eligere permissum est, tacita conditione, ut prior nominatus præferatur: quod si non habeat vota, qua sufficiant, succedat proximus, ut eo facilius in unum conveniatur publicato scrutinio. Compertum est novam Cardinales Aeneam elegisse Genuesem, Ursinum, Herdensem, Bononiensem, S. Marci, SS. Quatuor coronatorum, Zamorensis, Papiensem, & Portagalensem; Rothomagensis vero tantum sex, reliquos longe inferius reledisse. Cardinales omnes admirati sunt, neque enim memoria hominum in tam parvo Cardinalium numero ad novem voces per scrutinium quisquam ascenderat. Cum nemo satis votorum haberet placuit confedere, & viam, quam vocant per accessum, experiri, si forte ea die posset haberi Pontifex.

Sedebant omnes suis in locis vacui palidique & tanquam a Spiritu Sancto rapti essent, nemo aliquandiu loqui, nemo bicere, nemo partem corporis movere præter oculos, quos varias in partes jactabant: mirum erat silentium, & mira hominum effigies, neque vox audiebatur, neque motus cernebatur ullus. Mansere in eum modum aliquantisper expectantibus inferioribus, ut superiores accessum inchoarent. Exinde Rodericus vicecancellarius assurgens ad Senensem Cardinalem accedo, inquit. Subsequutum est silentium, & alter alterum inueniens suos nutibus indicabat affectus. Jam prope erat, ut Aeneam Pontificem videre viderentur: quod verentes aliqui e loco abierunt, ut ejus diei creationem eluderent: hi fuerunt Ruthenus, & S. Sixti Cardinales: sed cum nulli eos sequerentur mox rediere. Tum Jacobus Cardinalis S. Anastasie: Et ego, inquit, Senensi accedo. Una jam Aeneæ tantum vox deerat, duodecim siquidem Pontificem efficiebant, quod animadvertens Prosper Cardinalis Columnenfis eam sibi gloriam acquirendam putavit, ut Pontificem ipse pronuntiaret. Cumque esset Aeneæ veteri benevolentia conjunctus versus ad reliquos Cardinales: Et ego, inquit, Senensi accedo, cumque Papam facio. Quo audito Cardinales universi nihil morati ad pedes Aeneæ sese projec-

III. Accessionis modus quis usurpatus.

Disturbare ejus electionem aliqui nituntur.

Omnium suffragia demum in eum concurrunt.

Pii II. nomen accipit.

IV. (a) Phil. in orat. ad Jo. An. Marcell. patrii. Ven.

Illi a Nicolao V. diu ante prænuntiatus pontificatus.

runt, eumque Pontificem salutaverunt, & rursus in suis locis residentes electionem factam approbaverunt nullo profusus adversante: ibique Bezarion Cardinalis Nicænus suo, & eorum nomine, qui Rothomagensi fuerant: Laudamus, inquit, Pontifex maxime tuam assumptionem, quam ex Deo esse non dubitamus & sane dignum te hoc munere, & censuimus antea, & nunc censuimus, quod autem te non elegimus id fecit aegritudo tua, nam cum pedibus aegrotares hoc tantum sufficientiæ tuæ deesse putavimus; est enim Ecclesia egeus viro activo, qui possit itineribus corpus exercere, & imminutibus periculis occurrere, quæ a Turcis formidamus, tu contra quietis eges, hoc nos ad Rothomagensis traxit; quod si fuisses corpore validus nullus erat, quem tibi præferendum existimarem. At cum Deo placuerit, & nobis placet, nos te Pontificem veneramus, & denuo quantum in nobis est eligimus, tibi que fideliter servemus.

Interjecto novi Pontificis demisse de se sententia, atque electionem divino Numini & universo collegio purpurato ascribentis, modesto responso, addit author: Priora exiit indumenta & albam Christi tunicam accepit, & interrogatus, quo nomine vellet vocari, Pio, respondit: & mox Pius II. appellatus est: & juratis quibusdam capitulis nudus tertius in collegio editis, in altari positus rursus a Cardinalibus adoratus est, pedes ejus, & manus, & ora osculantibus: atque eo facto publicata est populo Pontificis electio ex alta fenestra, acclamaturumque Pium II. Pontificem haberi, qui fuerat Cardinalis Senensis.

Prænuntiatum olim illi pontificatum a Nicolao V. dum privatam vitam agebat memorat Philadelphus (:) his verbis: Cum intra alpes eodem itinere obviam habuisset Aeneam Sylvium integerrimum & eloquentissimum episcopum Trigelinum, qui a Friderico Austriaco Romanorum Rege orator veniebat ad Philippum Mariam inclutum Mediolanensem ducem, simulque uterque vestri divertissent in quandam cauponulam, & Aeneas parvis sumptus faceret (utpote qui ab eo Rege legaretur, qui Stoica eruditus instructusque disciplina non minus parcimonie nummorum, quam vitæ frugalitati continenter studet) tum ad Aeneam conversus Thomas: Reverendissime pater, inquit, quid opus est tanta utamur parsimonia cum uterque in ecclesia Romana Pontifices maximi futuri simus? quam quidem rem non serio minus quam joco cum prædixisse, certius ostendit eventus; & videmus eum alterum summa cum laude summum pontificatum concessisse natura: At Aeneam [cui nunc Pio II. nomen est] non seculo fortiter quam constanter pontificatum gerere.

V.

Passiones inter Cardinales innotuit. (b) MS. Vat. Nic. Card. A. rag. fig. lii. C. pag. 164. & alio ms. fig. lii. E. pag. 280. & in ms. Alex. VII. pag. 158.

De Romanæ curiæ tollendis corruptelis.

De sustentandis inopibus Cardinalibus.

Quod ad ea rerum capita attinet, ad quæ Cardinales jurejurando obstrictos, si pontificum assequerentur, indicat Gobelinus, & quæ Pius jurejurando in conclavi firmavit, ea fuere præcipua de urgenda sacra expeditione in Turcas, revocanda sanitate morum in curiam Romanam, non transferenda sede sine purpuratorum consilio, servando in creandis Cardinalibus Constantiensis concilii decreto, tribuendis quolibet mense Cardinalibus centum aureis ad vitam sustentandam, conferendis rite sacerdotiis, non abalienandis Ecclesiæ juribus, non inferendo cuiquam principi bello nisi causa in concistorio pro æquitate librata, non occupandis in curia obeuntium bonis, non augendis vestigialibus, adigendis præfectis provinciarum urbium & arcium interpontificii tempore Cardinalium coëritur parituros: at conceptam de his formulam ex prædicto ms. codice (b) tabularii Vaticani afferre præstat.

Capitula infrascripta statui universali Ecclesiæ plurimum necessaria, juret & promittat Deo omnipotenti, & beatis Apostolis Petro & Paulo quilibet dominus Cardinalis singulariter, si contingat eum assumi ad dignitatem Summi Pontificis, quod servabit & adimplebit realiter & cum effectu absque aliqua tergiversatione & excusatione.

Primo jurabit & promittet expeditionem inceptam contra infideles inimicos crucis Christi pro ampliatione & dilatatione fidei totis viribus usque ad felicem exitum profecturi secundum facultatem Romanæ ecclesiæ juxta consilium fratrum suorum S. R. E. Cardinalium vel majoris partis eorum. Item quod quantum in se fuerit consilium prædictum intendet reformationi curiæ Romanæ. Item quod non transferet sive educet curiam Romanam de provincia ad provinciam sive consilio & consensu minorum Cardinalium aut majoris partis ipsorum. Item quod non creabit seu assumet aliquos Cardinales etiam præcipuis quorumcumque Imperatorum, Regum, ducum, aut principum nisi de concilio & consensu majoris partis dominorum Cardinalium, quodque exquisito hujusmodi votorum fiet consistorialiter & non auriculariter, fietque dicta creatio novorum Cardinalium juxta ordinationem factam in concilio Constantiensi tam quoad quantitatem, quam quoad qualitatem. Item quod providetur de centum florentis cameræ omni mense quilibet Cardinali non habenti integre de beneficiis & capello quatuor millia florenorum, quousque ei provisum sit de dicta summa in redditibus, & quod Cardinales omnes habentes quacumque beneficia etiam incompatibilia in titulum, vel in commendam manutenebit, & defendet in possessione eorum.

Item

VI. De conferendorum sacerdotiorum modo.

Item quod nullam provisionem faciet de ecclesiis cathedralibus, abbatibus, & magistratibus & aliis quibuscumque in camera apostolica taxatis etiam sub titulo commendae administrationis, vel alio quocumque titulo sive modo, nisi consistorialiter & interveniente consensu saltem majoris partis Cardinalium, praterquam de iis, quos conferet dominis Cardinalibus, & praterquam de abbatibus, quae non excedent valorem ducentorum ducatorum; & quod, nihil ultra taxam recipietur. Item quod nullam bullam unquam expediri, consentiet, in qua ponatur aut inseratur clausula illa: De consilio, fratrum, &c. nisi prius realiter, & cum effectu consistorialiter voti fratrum super contentis in ea sine exquisita & major pars consenserit.

Item quod nullam facultatem presentandi aut nominandi ad ecclesias cathedrales, collegiatas, sive monasteria, dignitates, seu alia quaecumque beneficia concedet principibus secularibus, aut praelatis ecclesiasticis cujuscumque conditionis, status, aut qualitatis existant sive imperialis, regalis, ducalis, archiepiscopalis, episcopalis, vel cujuscumque alterius praeceminentiae, nisi de expresso consilio & assensu majoris partis dominorum Cardinalium. Item quod nullam bullam unquam expediri permittet seu alicui concedet, per quam se stringat principibus, vel alicui ipsorum, aut eos certificet quod nullas ecclesias cathedrales collegiatas, monasteria, seu alia beneficia conferet nisi de ipsorum beneplacito aut voluntate, & omnes concessas revocabit.

VII.

Item quod nullam infeudationem de regnis, castris, civitatibus & terris etiam de rebus, quae consueverunt infeudari: sive alienationem, sub quocumque titulo etiam vicariatus, pignoris, emphyteosis, vel alterius contractus faciet in quacumque personam ecclesiasticam, vel secularem, aut communitatem de rebus & bonis spectantibus ad patrimonium Ecclesiae, nisi deliberatione prius habita consistoriali & consentiente majori parte Cardinalium cum eorum subscriptionibus. Item quod nulli Regi, domino, principi, aut communitati non subditis sibi movebit guerram, aut cum eis ligam aliquam faciet ad inferendam alicui guerram sine expresso consensu majoris partis dominorum Cardinalium. Item quod bona Cardinalium etiam religiosorum, aliorumque praelatorum, nec non omnium cortesano- rum in curia decedentium nullo modo occupabit vel occupari patietur, sed permittet juxta juris dispositionem & voluntatis decedentium, ut iidem decedentes de bonis quoquomodo ad ipsos pertinentibus, prout eis placuerit disponant, aliis religiosis, qui propriam voluntatem abdicarunt tantummodo exceptis, quorum bona devolvantur ad illum vel illos, ad quem vel ad

Conventum nulla bella movenda sine majoris Cardinalium partis consensu.

quos pertinent de jure, consuetudine, vel privilegio, nec de juribus capelli Cardinalium decedentium aliquod occupabit, vel occupari faciet aut permittet; immo sit liberum Cardinalibus etiam religiosis de ejusdem juribus restari, aut facere prout eis videbitur.

Item quod nullas novas gabellas, aut alias exactiones imponet, nec antiquas augmentabit in urbe Romana, nec in aliis terris ecclesiae Romanae, nec gabellas jam positas auferet, aut diminuet, nec concedet alicui Regi, domino temporali, seu communitati propter vel contra libertatem ecclesiasticam exactionem super clericum, vel ecclesiam sive bona ad ecclesias & loca pia pertinentia sine causa rationabili, ex tunc de simili eorumdem dominorum Cardinalium consensu. Item quod feudatarios regnorum & aliorum vicarios, capitaneos, gubernatores, senatores, castellanos, omnesque alios & singulos officarios urbis Romae & aliarum terrarum patrimonii ecclesiae Romanae faciet jurare in eorum institutione obedientiam & fidelitatem Romanae ecclesiae videlicet sibi & successoribus. Faciet insuper jurare supradictos feudatarios & officiales ceterosque in hoc capitulo nominatos, quod sede vacante ad mandatum ipsorum dominorum Cardinalium civitates, terras, loca, arces, fortalitia, & castra ecclesiae Romanae immediate traderent ceteri dominorum Cardinalium & expedirent libere, & sine contradictione quacumque. Item quod domini Cardinales omni anno semel in unum congregati cogitent & examinent utrum ista per Pontificem serventur: quod si non serventur admonent eum charitative, & eum ad illorum observationem adhortentur usque ad tertiam admonitionem. Item quod de his omnibus fiat una bulla authentica, quae servetur in aliquo loco communi ad petitionem collegii. Item quod haec omnia ratificabit, & approbabit ante publicationem electionis suae mediante promissione & juramento. Item in sine erit subscriptio sanctissimi domini nostri in hunc modum videlicet. Ego Pius II. praemissa omnia, & singula promitto & juro servare, quantum cum Deo & honestate & justitia sedis Apostolicae poterit; & hoc cum signi sui impressione.

Inscriptio (a) postea Pius sigillo suo pontificio hoc symbolum: Protector noster aspice Deus & respice in faciem Christi tui. De cujus primordiis pauca haec pertrahit S. Antoninus (b): Hic natione Senensis, nobili & antiqua familia ortus, studiis ab adolescentia deditus, juris scientia peritus, ac literis gentium valde eruditus, eloquentissimus, vir bonus & justus reputatus est amator pacis, & zelator fidei. Primitias eisdem accuratus Pius ipse describit (c) graphice in literis ad Pe.

VIII. Quid circa vestigalia sanctorum.

* alienabit

Vacuo officio pontificio ad Cardinales imperium ecclesiasticum devolvitur.

IX. Sententia pontificio emblemata adjecta. Pii II. primitiae. (a) Plat. in Pio II. (b) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 17. in princ. (c) En. Sylv. ep. 188.

Ut adierit concilium Babilonicum.

Quae munera in concilio Babilonico gesserit. Amadeo antipapa, deinde Imperatori tuit a leteris.

X. Germanicae nationis nomine obsequium Eugenii detulit. Post Eugenii mortem conclavis custodiam praefuit. Tergestinus, deinde Senensis episcopus creatus. Noptiarum inter Caesarem & Leonoram Portugaliae Regis sororem pro-nexenta.

XI. Coronati Imperatoris nomine orationem habuit ad Pontificem.

Petrus Noxetanum equitem paucis ante annis datus, in quibus divinam providentiam adorat, quae ipsum per varios honorum gradus exerxit: Amor, inquit, sex & viginti natus, cum darem juri civili operam, exorto bello patriam, & studium coactus sum relinquere, accessi tamen graude illud Basileense concilium, inveni-nique gratiam in oculis patrum: scriba in synodo fui, & literarum abbreviator, & unus de duodecim viris, qui magistratus illic quasi censorius videbatur, neque enim sine duodecim viris ad consultandum de rebus conciliaribus quisquam admittebatur, & admitti, qui non invenirentur idonei, his jubentibus amovebantur. Erant in concilio quatuor conventus, qui deputationes appellabantur de fide & pace, de reformatorio, de communibus, praesidentes haec singula singulos elegerunt: in deputatione fidei, in qua oram inscriptus, saepe praesedi; inter collatores quoque beneficiorum bis sum electus; legatus ab ipso concilio ad complures principes missus. Cum pontificatum Amedeus dux Sabaudiae suscepisset Felix nuncupatus, in secretarium suum ab eo accitus, nec diu post vocatus ad Fredericum Imperatorem protonotarium officium ab eo sum adeptus [sic Germani secretarium appellant.] Dum legationes Caesaris obeo universam ferme Germaniam circumivi.

Discedente Theotone cum Eugenio maximo Pontifice; at neque illi neque Felici obedientibus neutrales vocabantur. Concordia pluribus in conventibus agitata est, quibus jubente Caesare semper interfui. Bis cum tractatu pacis ad Eugenium veni: tertio nationis illius apostolicae Sedi obedientiam attuli. Secretariatus & subdiaconatus honorem ab Eugenio, & mox illo defuncto a Nicolao suscepi, cujus conclavis eum eligeretur, cum ceteris principum legatis custodiae praesui. Laxum est postea breve tempus, in quo me Nicolaus Tergestinae ecclesiae nihil tale merentem praefecit episcopum, quadriennioque ab inde decurso Senensis urbis, unde mihi origo est, pontificatum ad me detulit. Caesar vero, a quo cum in consiliarios ordine susceptus essem, Neapolim me petere jussit: quo in loco matrimonium inter ipsam Caesarem, & Leonoram Portugaliae Regis sororem Alfonsoque neptem contraxi, eandemque Imperatricem anno post navigio vectam e Pisis ad Imperatorem Senis agentem conduxi, cum id mihi uni committeretur.

In coronatione Caesaris, quae Roma celebrata est, nosti quae meae partes fuerint, quippe qui me saepius imperatorio nomine apud Romanum Pontificem, & publice, & privatim loquentem audivisti. Reverso in Germaniam legatio mihi Apostolicae sedis per Bohemiam, & omnes provincias Austriae ducum commissa est. In conventu Germano-Ann. Eccl. Tom. XXIX.

ram, qui Ratispona habitus est, quo & Philippus Burgundiae, & Ludovicus Bavariae duces, & alii quamplures principes & reguli convenerunt de salute Christiana reipublicae agentes, imperatorias vices tenui. Simili modo, & in Franckfordiensi concilio, ubi & Germanos adversus Turcas decernere bellum dicta oratione suavis, quamvis postea negligentia, & infirmitate eorum, qui cuncta se decere putant, Germani tepuerunt.

Mortuo Nicolao Callixtum successorem ejus quem nunc imperatorio nomine tanquam successorem verum Christi vicarium recognovimus. In hisce nos honoribus, Petre, versati sumus, nec tamen intelligimus cur adeo divina pietas nostram parvitatem extulerit, non doctrina, non vita bonitas haec meruit. Cognoscimus imperfectum nostrum, & nos ipsos saepe cogitantes non extollimur quidem, sed magis erubescimus, & confundimur, qui pro tantis beneficiis non sumus grati: respicimus aliquando retro, & quomodo multi viri nobilibus ornati natalibus, virtute, & doctrina praestabiles, abiecti & incogniti jaceant consideramus, fateor quamplurimi sunt, qui opibus & honoribus antecessunt, sed multo plures sequuntur, & illi quidem qui me dignitate praecedunt etiam virtute superant; ego his, qui sequuntur nulla ratione sum melior. O quot viri sunt, qui non centum aureos annos ex beneficiis ecclesiasticis haurire possunt, juribus divini atque humani interpretes, quorum non essem dignus corrigiam calceamenti solvere! atque ego ignarus, bebes, atque vitiorum mole pressus, atque iniquitate circumdatus, qui aliquo beneficio contentus extitissim, vel minimo, jam annos mille aureos possideo, quodque magis mirere, dum Germaniam petii episcopatum in patria consequor. Magna haec, mi Petre, in quibus non solum mea parvitas, sed magna virtus quiescere possit.

Apud tres episcopos, & totidem Cardinales distandarum epistolarum officium exercevi. Hi tres quoque Pontifices maximi secretariorum collegio me ascripserunt, Eugenius, Nicolaus, & Felix quamvis hunc adulterinum dixerim. Apud Caesarem non secretariatus modo, sed consiliarius, & principatus honore auctus sum: neque ego ista fortunae imputo, quamvis nescio causam; sed ipsius rectori, & dominatori omnium Deo, cujus est in quemcumque voluerit usum vasa formare, neque humanae correctioni subiiciuntur, quae libera sunt, ejusque liberalitati gratias agere decet, qui dat omnibus abundanter, & non improperat. An nos igitur tanta miseratione praevienti Cardinalatum anxii expectavimus, atque hunc quoque nobis honorem deberi putavimus? Utinam dignitati, quam consecuti sumus pares inveniamur, & ita quod

In pluribus Germaniae conventibus nomine casano praefuit.

Callisto Caesaris nomine obsequium detulit.

Divinam in eo extollendo providentiam adorat.

De se demeritis sentit.

XII. Pluribus episcopis Cardinalibus & Pontificibus a secretis factis.

Indignum se Cardinalatu putat.

quod superest ævi traducamus, ne qua possit in nobis ingratitude notari. Porro cardinalatus fastigium majus existimamus quam nostris humeris committi debeat: utinam ea dignitas his credatur, qui afferre illi potius quam ab ea recipere gloriam possint, quales nos esse nullo pacto cognoscimus, &c. Vale ex Neapoli nonas maii anno MCCCCL^o L. indictione... pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri domini Calixti Papæ III. an. II. Exeunte eodem anno, quo hæc scripserat, cardinalitia purpura a Callisto donatus est, ac pontificiam dignitatem adversus nonnullos novatores, qui pragmaticam iniquam inducere, ac schisma abjecto Callisti Pontificis obsequio constare moliebantur, scriptis eximis commentariis pro apostolica auctoritate tutatus est: ad quam demum hoc anno, ut diximus, evehctus sacrosanctis infulis redimitus est apud S. Petrum III. nonas septembris, ut Gobelinus (a) aliique (b) testantur: eademque die equestri pompa ducta veteri instituto basilicam Lateranensem adiit. Tum Christianifideles omnes encyclicis literis de Callisti obitu, suaque electione certiores fecit, excitavitque, ut pias pro ipso preces Deo fundere, quo Ecclesie gubernacula probe moderaretur: extantque typis cuse eo argumento ad academiam Parisiensem hæc literæ (c).

Illum assequitur ac dein pontificatum. Tuetur scriptis pontificiam auctoritatem. Quo die hujus anni corona redimitus. (a) Gobel. in comm. l. 2. (b) Plat. in eod. Steph. Inf. & Nic. e Turcia super MS. Vat. sign. n. III. & alii. (c) Æn. Syl. ep. 384.

XIII. Encyclicæ Pii II. literæ.

Pius Papa II. dilectis filiis studii Parisiensis &c.
Felicis recordationis Calixto Papa III. prædecessore nostro de hujus mortalitatis vite velle VIII. idus augusti ad celestem patriam evocato, & ipsius funeris, ac exequiarum celebratione solemniter ac debita, subsecuta, nos una cum fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, de quorum numero tum eramus, Romæ in apostolico palatio apud S. Petri Apostolorum principis basilicam, in quo dictus prædecessor habitaverat, ac debitum naturæ persolverat, modo ac tempore congruis pro futuri creatione Pontificis curavimus convenire, nobisque cum eisdem fratribus sub deliberationis magnæ negotio, quam tantæ rei qualitas exigebat, aliquandiu tractantibus, tandem ipsi fratres, licet potuissent in alios majoris meriti consentire, tamen Sancti Spiritus, a quo sancta Romana & universalis Ecclesia Christi sponsa regitur, infusione ipsorum animos sic afflante, ad personam nostram dirigentes unanimiter vota sua, nos tunc tituli S. Sabinae presbyterum Cardinalem, nescimus quo occulto & nobis tremendo iudicio ad celestis studii apostolicæ fastigium concorditer elegerunt.

Nos autem imbecillitatis nostræ conscii nostrarum parvitatem virium ad tanti oneris sarcinam digne perferendam agnoscere, postquam diu quid agendum foret cogitavimus, tandem considerantes Romani

Pontificis electionem non ab hominibus, sed a divina inspiratione procedere, cuius non licet resistere voluntati, sperantesque eum, qui ab initio fundationis Ecclesie infirma mundi elegit, ut confunderet fortia, vires suas nobis ad tanta gubernacula ministraturum, cupidi bene agere, & prodesse potius, quam præesse, in spiritu humilitatis colla submissimus jugo apostolicæ servitutis. Quapropter devotionem vestram precamur, ut omnipotentem Deum instantius exoretis, a vestrique omnibus exorari curetis, ut nos per suam gratiam roboret, & dirigat in agendis, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLVIII. pridie non. septembris pontificatus nostri anno I.

Nec mora, universas curas pontificatu inchoato ad Ecclesiam restituendum splendorem, religionemque adversus Turcas defendendam convertit (d), cumque tantæ rei molis par esse non posset, nisi adversus formidabilem hostem Christianorum principum copiæ foedere jungerentur, celebres indicendos conventus Mantuæ censuit; qua de re hæc in sua commentaria retulit Gobelinus (e): Vincere Turcas non hujus aut illius regni opus, sed totius Christianæ republicæ videbatur. Necessaria igitur eorum consilia existimavit, quorum auxilia requireret, consiliumque principum, & liberorum populorum convocare decrevit, in quo de communi salute communiter ageret: sed ubi concilium habendum esset in consultationem venit. Cardinalium alii Romæ, alii trans alpes aut in Germania, aut in Gallia conventum habendum esse dicebant. Pro nihil horum placuit, neque enim ex honestate arbitrabatur Reges, qui trans alpes morabantur, Romam vocari, neque in Gallia, aut in Germania ulla concilium futurum, ad quod propter valetudinem Pontifex ipse transire non posset. Antiquius visum est non procal ab alpiibus conventum cogere in loco, qui medius inter Romanum præselem, & transalpinos Reges existimaretur. Duo nominata sunt loca, Urinum in Foro Julii subiectum Venetis, & Mantua in Gallia Cisalpina, ut si alter negaretur, alter præsto adesset; veritus est enim Pontifex id, quod postea successit, ne Veneti Turcarum armis tentes Urinum clauderent, & hæc de causa Mantua electa fuit a præsele etiam ob loci commoditatem.

Addit idem author plures Cardinales adversatos, ne Mantuam ad cœtus solemnem celebrandos decerneret, quippe qui ex urbe discessum egre ferrent, vicisse tamen Pii constantiam, ac demum universos ei assensisse: deinde vocatos in sacrarium pontificium omnes episcopos, præfules, abbates, Regumque oratores, qui in urbe erat, illique Pium exposuisse quantas Turcæ clades religioni Christianæ in-

XIV.

(d) S. Anst. 3. p. tit. 22. c. 17. in princip. Indicti ab eo Mantuæ Christianorum conventus. (e) Gobel. in comm. l. 2.

XV.

Egre la-tus discessus ex urb.

tulissent, atque ad eam evertendam aspirarent: horum vero obstitendum impio furori, sociandasque propterea principum vires, neque id præstari posse nisi frequentes conventus haberentur, atque ideo Mantuam se designasse, paratumque esse pro tuendo Christi evangelio, & ditionem ecclesiasticam, vitamque incommotis, & periculis omnibus objicere. Commendatum est novi Pontificis pium religionis studium, & decretum ea de re mox editum adjungit Gobelinus (a): Exin, inquit, publicum de more confessorium est habitum, & litera Apostolica recitata sunt in quibus statuta dies conventionis est: & principes ad alterum ex duobus locis vocati: epistola ejus rei ab ipso Pontifice dictata in aliarum volumine continetur. Extant eo argumento in libro brevium Pii II. tum inter alias typis cuse subjectæ ad Francorum Regem datæ literæ (b), quibus illum ad Christiani amplificationem nominis adhortatur.

(a) Id. ibid.

(b) Lib. brev. pag. 1. & apud Æn. Syl. ep. 385.

Pius Papa II. charissimo in Christo filio Carolo Francorum Regi illustri salutem.

XVI.

Ut persolvamus omnipotenti Deo, & fidei populo vim ab infidelibus patienti id, cuius causa ad hanc sedem sumus assumpti, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu per certas nostras patentes literas, quas celsitudini tuæ cum presentibus annexas mittimus, omnes Reges, & principes catholicos ad solemnem dietam Mantuæ, vel Urini in proximis kal. junii celebrandam apostolica voce duximus convocandos, stantes, concedente Altissimo, eo loci eodemque tempore ibidem personaliter adesse, impedimentis prohibitis, quæ circumstant nos undique. Etsi ergo ea mens tua fuerit semper ad tuendum nomen sanctum Dei, et noque Apostolicæ sedis, nec cujusquam alterius exhortatione multum egeris, tamen quia hæc res non solum nobis cordi est, sed gregi dominico in primis necessaria, sublimitatem tuam hortamur in Domino, & per sanctum illud baptismum, in quo in Christo renatus es, & nomen Christianissimi, quod geris, requirimus, ut velis per os nostrum vocatus, abjectis respectibus omnibus, qui pro honore Dei non sunt, attendendo ad eadem vota, ad præscriptam diem personalliter interesse: etenim cum vicarius Jesu Christi in terris hoc agat, quem recte volumus sequi Christianus populus debet, non sibi debent principes terræ grave ducere, laborem ab illo susceptum amplecti. Habitatus es semper, charissime fili, devotissimus princeps, fidei & religionis cultor præcipuus, nec immerito ab Christiano nomen egregie a progenitoribus tuis defensum nomen Christianissimi ab illis habes hereditarium. Accedis potentia singularis, qua ideo omnipotens Deus insignire te voluit, ut es-

Per facrum baptismum Gallus in Turcas adjuratus.

Admonitus ne sequi Pontificem detrectet.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

set qui tempore necessario, quale nunc imminet, illum ad protectionem gregis sui conferret. Erit, ut in Domino confidimus, adventus tuus maxime ad hoc salutare opus utilis, non solum quod sapienti consilio tuo dirigere tantam molem gloriosissime poteris, sed quia gentes, & regna audientes Christianissimum Regem Francorum relictis sedibus ejus ad agendam, & tuendam communem causam Altissimi cum Romano Pontifice convenisse, erubescant & ipsi exemplum tuum non sectari.

Pro Deo igitur, charissime fili, pro æterna commendatione nominis tui, pro compassione fidelis populi quotidie feritati Turcarum sanguinem suum crudeliter dantis, exaudire clementer velis pias nostras hujusmodi preces, a fletu, & lachrymis oppressorum nobis impostas. Hæc enim vera sunt opera Regum, hic campus in quo honeste decertare, & triumphum veræ salutis reportare cum gloria possint: cætera fluxa & caduca sunt, nil solidæ laudis in se habentia, Altissimo etiam persæpe ingrata. Quod si casu aliquo, quod Deo non placeat, carendum nobis erit presentia tua & per oratores implere hoc munus constitues, requirimus saltem celsitudinem tuam, ut cum pleno mandato illos transmittere, velis non ad decernenda solum ea, quorum causa vocatus es, sed ad componendam pacem, vel ad indicendas treugas cum illis, cum quibus esset tibi forsitan contentio, ut demum pacatis ubique fidelibus concordius ceptum opus prosequi valeamus: speramus tamen concessurum omnipotentem Deum, ut serenitas tua potius per se ipsum, quam per oratores suos sit assurata, attento quod loca prædicta tui potissimum causa delegimus, ut serenitas tua, quod primam expectimus, vel saltem principes aliquos de latere tuo, illuc accedere facilius valeant. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo Vicætoris die xxxv. octobris MCDLVIII. pontificatus nostri anno 2.

Vera salus in promovenda Christi gloria sita est.

Rogatus Gall. Rex ut oratores mitteret.

XVII. Quid a Carolo VII. responsum. (c) Extant ejus lit. apud Æn. Syl. n. 386.

Acceptis iis literis Carolus Francorum Rex pium illius ardorem pro amplificanda religione, & Mahometica superstitione evertenda commendavit: cum vero ea res maximi esset ponderis, respondit (c) a se ordinum regni cœtus coactum iri ante conventus Mantuanos, & deinde oratores suos amplissimis fretos mandatis ad ea, quæ in Gallis decernerentur provehenda legaturum. Cæterum Carolum sprete Christi & Ecclesie causa suis tantum commodis studuisse indicat Monstreletus (d) qui Anglos ab eo inducias, assinitatemque postulantes in conspectum admittere detrectavit.

Hortatus (e) etiam est Christi vicarius Fridericum Imperatorem, ac Marthiam Hungaricæ, & Casimirum Polonice Reges ut in Turcas conflarent exercitus, atque ad indicendos conventus Mantuæ agendos

(d) Monst. vol. 2.

(e) Lib. brev. pag. 3.

X 2 ora.

oratores mitterent, de quo ad Joannem Carvalem S. Angeli Cardinalem legatum in Pannonia Germanique hæc scripsit.

Germanie, Bohemie, & Ungarie Reges ad sacrum bellum solliciti.

Cum christissimis in Christo filiis nostris Frederico Romanorum Imperatori, Matthea Hungariae, Casimiro Polonia Regibus illustribus in presentiarum scribamus, requirerentes eos, ut cum vicario Jesu Christi per se, si possint, sua minus per principes de latere conveniant, hortamur circumspeditionem tuam in Domino, & rogamus, ut Polonia Regi predicto suas literas mittens & responsa exposcens illas, que Hungariae Regi scribuntur, manibus propriis præsentes.

XVIII. (a) Ibid. pag. 2. Septemviri rogati, ut Sfortia Mediolanensis principatus jus afferatur. (b) Gobel. in comm. l. 2. (c) Id. ibid.

Sollicitati (a) etiam fuere a Pio principes electores imperii, ut Mantuam pro decernendo bello sacro accederent, tum Frederico Imperatori suaderent (b), ut Galeatio Marie majori natu filio Francisci Sfortie Mediolanensis principatus jus beneficiarium traderet; quæ literæ xxiv. octobris hujus anni consignatæ. Cæteros pariter Reges ad eisdem cœtus ad expectanda pro tuendo nomine Christiano vocatos indicat Gobelinus (c), neque inter eos postremum fuisse Georgium Podiebratium, qui (sceptum Bohemicum corripuerat, dubium vero hæstasse, an in literis regio nomine Georgium ornaret, cum ingens lis fieret, an ad Imperatorem de creando Rege Bohemie jus spectasset, cum id regnum imperii beneficiarium esset; placuisse demum vocare Regem Georgium, sed eas ipsam literas Imperatori misisse, ut si e re sua id existimaret, literas Georgio traderet, retineretve; at Fredericum eas misisse ad Georgium, qui exinde mox struendi dolos occasionem captavit, eas quippe in celeberrimis regni sui urbibus divulgari jussit, non ut suos Bohemos in Turcas accenderet; sed ut catholicos deluderet subigeretque, cum in his regio nomine, tamquam orthodoxus esset, decoraretur. Afferuntur eæ literæ a Coclæo (d), parumque discrepat earum formula ab iis, quas ad Regem Francorum datas attulimus. Respondisse autem Georgium Mantuam se accedere non posse, cum Silesii sibi repugnarent, missurum tamen oratores subdit author, ac mox illum ornasse expeditionem in Moraviam, & catholicos subegisse.

Bohemus pontificis literis ad confirmandam hæresim abusus.

(d) Cocl. hist. Huss. l. 12.

XIX.

(e) S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 17. in princ. S. Antoninus a Florentinis orator decretus ad Pium II.

In hoc pontificatus Pii II. exordio plures Regum principumque oratores ad novum Pontificem de summa dignitate ab ipso accepta gratulaturum, riteque obedientiam ei delaturi accessere (e): inter quos etiam Florentini suo officio non defuerunt: Legationis princeps erat S. Antoninus archiepiscopus Florentinus, qui elegantem ad Pium in consistorio orationem habuit, in qua expressa lætitia ab universis Ecclesie ordinibus in novi Pon-

tificis electione concepta, & sacre monarchie illustrata dignitate, ad Pium convertus ejus laudationem ex patria, scientia literarum, gestisque ante pontificatum muneribus amplificavit: In ea, inquit (f), (f) S. civitate, scilicet Senensi, magna emittitur studiis die noctuque avidissime intentus ad juris peritiam non mediocriter profecisti, literis quoque secularibus, & eloquentia insignis effectus lauream in concilio meruisti, quod in vita raro conceditur. Exinde virtutibus tuis clarus effectus in tua civitate antistitem es assumptus: prudentia tua quoque, & rerum experientia copiosus plurima inter consiliarios Serenissimi principis Friderici tertii fuisse connumeratus, a quo ad felices recordationis Nicolaum V. cum esses destinatus orator pro corona imperialis postulanda exaudita est oratio tua, ea ipsi collata: Post que reverendissimis dominis Cardinalibus, ut inter patres orbis es conscriptus. Demum Petri vacante sede deliberatione matura, provisione non sera, vocatione divina, & electione canonica ad summum pontificis apicem assumptus existis.

Egregiam deinde ad gerendum strenue pontificatum, conciliandam in Turcas expeditionem, pietatem laus circumferendam adhortationem addidit; tum Florentina reipublicæ nomine sacro obsequio ita peroravit: Ad rem igitur ab inclyto Florentinorum populo mihi injunctam reddo, qui ut optima filii tibi patri, ac domino ingenti devotione studioque se assignant commendantes, & beatitudinem tuam omni obsequio, omnique affectu complectentes, eorum omnium nomine sanctitatis tue pedes beatos osculati sumus. Eorum erga sanctitatem tuam desideria sunt tam ardentia, tam prompta, tam grandia, ut non solum a te recipi, sed diligi, amari, fovendæ summa ope, totisque viribus mereantur. Eodem rursus pacto eademque ratione minimum famulum tuum, clerumque meum tuo obsequio deditissimum plurimum recomendo, eademque opera beatitudini tue eorum plane nomine offero. Dominium inclytum Florentinum, & omnes ejus magistratus, denique te patrem, te pastorem recognoscens, ut filiorum tuorum operam pollicetur, si opus fuerit, & exequetur, si unquam forsitan oportebit. Mibi quoque, pater beatissime, supplico parcas, si prolixus fui, vel si non recte, non apte, non idonee pronuntiaxerim injuncta: sed quidquid a me omissum est sociorum meorum spectabilem civium sapientia prudentius, & copiosus supplere valebit, de quibusdam aliis nobis injunctis ab ipsa magna republica sanctitati tue explicandis, cum oportunitas dabitur, & tibi placuerit, sermo erit. Hactenus S. Antoninus, qui hincce verbis historie suæ, seu chronicis in tres distinctis partes finem imposuit.

In-

XX.

(a) Gobel. in comm. l. 2. S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 17. in princ. Sur. l. 16. c. 50. Jovian. Pontan. de bello Neap. l. 1. Marian. l. 22. c. 19. & alii. Ferdinandus in regno Neapolit. a Pio confirmatus. (b) Gobel. in cod. l. 2.

Inter ceteros Reges ac principes, qui ad Pium eandem ob causam oratores misere, Ferdinandus, qui Neapolitanum sceptrum invaserat, mox suos decrevit (a), ut Pii benevolentiam sibi conciliaret, cum ex ea constabiliendæ illius res essent. Excepti vero ii benevole a Pontifice fuere, cum Regi Alfonso fuisset addictissimus, illiusque partes semper extulisset: & mox propolite ab ipso leges Ferdinandum, quibus apostolica liberalitate beneficiarium Romanæ ecclesie regnum adipisceretur. Describit eas Gobelinus (b), quarum præcipuæ erant, ut Beneventum restitueretur, penderetur a Ferdinando octo millium aureorum vestigal, ac Piccininus, qui ad ditionem ecclesiasticam invadendam fuerat concitatus, revocaretur: Inter hæc, inquit, legati Ferdinandi Pium adveniens memoriam Alfonsi præ se tulerunt, qui Pium apprime dilexisset cum Senensis ecclesie pontifex legatione apud se Casaris fungeretur, oraverunt ne filium amici sperneret, neve patrum regnum ei negaret, quem populi omnes peterent. Ad quos Pius Alfonsum, inquit, pro sua præstanti virtute, & dileximus, & admirati sumus, idque Ferdinandi rebus admodum conducet, si erga Romanam ecclesiam quod suum est fecerit. Interrogatus quid ei faciendum esset, censum ei apostolicæ camera debitum a Regina Joanna in hunc usque diem non solutum quotannis exolvere Pontifici Romano: quoties auxilium petierit libenter asferet: ecclesiarum jura non attinget: Piccininum ex agro Ecclesie jubebit excedere, nisi paruerit, armis coget: Sigismundo Malatestæ eam pacem largietur, quam Pontifex dixerit: Beneventum Ecclesie restituet: Terracinam in annos decem sub censu tenebit; exin Romano præfati tradet. Dura leges Ferdinando visæ, sepeque oratores missi, ac remissi sunt, qui mentem Pontificis ad pauciora deflecterent. Quibus responsum est, Pium haudquaquam mercatorem esse, quin multa petat, ut vel pauca reportet: dixisse illum in primo colloquio quod in ultimo dicendum erat, nec Regi conditionem sperandam fore meliorem, quamvis Pontifex Roma sit abiturus: aut his legibus regnum obtinendum, aut eo carendum esse. Parum adeo gratum Ferdinandus se præbuit Pontifici, qui prionibus studiis non sine Joannis Aragonum Regis & Renati Andegavensis offensione illi regnum Neapolitanum asserere nitebatur, ut in tanta æmulum controversia sua Romanæ ecclesie jura restituere denegaret; atque in primis annuum censum, quem Galli, dum sceptrum Neapolitanum tenebant, pendere consueverant, imminuendum contendit, ac demum illius oratores cum pontificis procuratoribus hæce pactiones (c) firmarunt.

Dicitur Ferdinandus leges.

Aut iis regno potiturum aut spretis cariturum.

(c) Ext. in inf. cod. bibl. Vall. sig. lit. B. n. 19. p. 65.

Capitula, conventiones, & pacta inita &

firmata inter reverendum in Christo patrem dominum Bernardum episcopum Spoletanum, & venerabilem dominum Agapitum Cincii de Rusticis, juris utriusque doctorem nomine ac pro parte sanctissimi ac beatissimi domini nostri Pii Papæ II. parte ex una, & magnificos viros dominos Mattheum Joannem apostolicum, & regium secretarium, & Antonium de Alexandro juris utriusque doctores, oratores & procuratores serenissimi atque illustrissimi Regis domini Ferdinandi Regis Siciliae, &c. nomine atque parte dicti domini Regis ex altera.

In primis præfatus reverendus episcopus, & dominus Agapitus nomine & pro parte dicti Serenissimi domini nostri promiserunt, quod sanctitas sua cum consilio, & assensu sacri collegii dominorum Cardinalium sublatis literis, & censuris per antecessorem suum Callistum adversus dictum Regem, & regnicolas, &c. noviter promulgatis infundabit, & de novo concedet infestationem, & novam investituram dicto Serenissimo domino Regi Ferdinando de regno Siciliae & terra citra Pharam in forma solita, & consuetâ, & de infestatione ipsa literas debitas expediri mandabit, atque ipsi domino Regi seu suo procuratori tradi faciet realiter, & cum effectu, omni exceptione remota, hoc tantum intendunt, quod faciet dominus noster sine præjudicio juris alieni. Item & promiserunt pro parte sanctissimi domini nostri, quod sanctitas sua per se, vel legatum de latere ad omnem requisitionem dicti domini Regis coronabit ipsum dominum Ferdinandum Regem Siciliae juxta formam & consuetudinem in coronandis Regibus Scilie prædecessoribus suis hæctenus servatas. Et viceversa dicti regii oratores & procuratores promiserunt pro parte dicti domini Regis, quod præfatus dominus Rex singulis annis loco, & tempore contentis in literis infestationis, & novæ investituræ concedi solitis pure, & simpliciter omni exceptione, & compensatione remota, solvet manualiter in pecuniis Romano Pontifici pro tempore existenti censum octo millium unciarum in literis investituræ contentum in signum recognitionis, proprietatis, & domini ipsius regni apud Romanam ecclesiam existens.

XXI. Solutus Ferdinandus.

Fiduciarium jus illi traditum.

Constitutum vetus vestigal.

XXII.

Et quia pro parte dicti domini Regis prætenditur, quod certis ex causis predictus census minui debeat, & moderari, convenerunt partes præfate nominibus quibus supra, quod hoc remittatur iudicio, cognitioni, & arbitrio, ac determinationi duorum ex reverendissimis dominis Cardinalibus sacri collegii, unius scilicet eligendis per præfatum dominum nostrum, & alterius per præfatum dominum Regem, qui hanc causam auditis partibus de jure, & de facto, sive de jure tantum, prout eis melius videbitur, possint & debeant terminare, & in casu quo predicti domini Cardinales con-

cor-

cordari non possent, & in aliquo essent discordes, tunc & eo casu per eosdem dominos Cardinales commissarios eligatur tertius? quibus non concordantibus in electione tertii, ille debeat esse tertius, quem dominus noster iudicabit; ex hoc tamen determinetur, vel non ex quavis causa solutio prefati census in quantitate predicta suis locis, & tempore fienda non debeat retardari in totum, vel in partem, seu aliquatenus impediri.

Beneventum Pontifici restitutum iurisdictionis eius est.

Promiserunt etiam dicti procuratores pro parte prefati dicti domini Regis, quod civitas Beneventana, que in literis infeudationis concedi solitis excipitur, ab infeudatione regni, ac Romana ecclesie specialiter reservatur, per prefatum dominum Regem libere dimittetur, ac Sanctissimo domino nostro actualiter per realem possessionis traditionem restituetur cum omnibus iuribus, jurisdictionibus, & pertinentiis suis, ac etiam cum libertatibus, privilegiis, immunitatibus, ac aliis in literis infeudationis contentis, & declaratis sine aliqua reservatione, & impedimento in possessione, & usu prefatorum iurium prestando.

XXIII. Actum de Piccinino tyranno ditione ecclesiastica ejiciendo.

Item prefatus reverendus dominus episcopus, & dominus Agapitus nomine, & pro parte dicti sanctissimi domini nostri promiserunt, & in pactum deduxerunt, quod civitas Terracine remaneat apud dominum Regem, iis modis & formis videlicet, quod sanctissimus dominus noster in continenti concedat prefatam civitatem prefato domino Regi in vicariatum ad quinquennium nomine, & incipiendo a tempore datarum literarum dicti vicariatus cum annuo censu unius equi albi in fisco penitentes in loco ubi Romanus Pontifex residet singulis annis transmittendi, & solvendi: quo quidem quinquennio finito prefatus dominus Rex teneatur a prefato domino nostro renovationem dicti vicariatus petere, & dictus dominus noster ad aliud quinquennium concedere: quibus finitis dictus dominus Rex teneatur dimittere ecclesie Romanae civitatem ipsam, vel alias de ea facere ad voluntatem dicti domini nostri: & in casu non soluti, vel transmissi equi singulis annis in tempore debito incurrat ipsa regia majestas penam unciarum quinquaginta.

XXIV. Actum de Piccinino tyranno ditione ecclesiastica ejiciendo.

Item promiserunt dicti procuratores, quod prefatus dominus Rex mandabit, & operabitur effectualiter, quod comes Jacobus Piccininus infra terminum unius mensis, a tempore acceptationis presentium capitulorum per ipsum dominum Regem facienda, inchoando restituet sanctissimo domino nostro civitatem Assisi, Nuceriam, Gualdum, & terras, castraque & quecumque alia loca, que de bonis ecclesie Romanae violenter, aut alio modo per se vel alium recepit, vel occupavit: & quod ab incursumibus violentis, quas huc usque in terris Ecclesie fecit, omnino desistat: quod si infra prefatum terminum non fecerit, & a predictis comes ipse desisterit, prefatus dominus Rex ipsum, ut hostem diffidet, & a suis stipendiis amoveat, & desinat illi dare subventiones, & contra eum bellum indicat, & secundum pacta, & capitula in confederatione, & liga Italiae, & etiam in literis infeudationis contenta contra eum insurgat, & ad defensionem Ecclesie veniat cum armigeris, & equitibus, de quibus in capitulis, & literis supradictis fit mentio specialis. De voluntate tamen dicti domini nostri equites ad VIII. mille, & pedites ad mille quingentos limitantur, cum quibus ad requisitionem dicti domini nostri ad ipsum dominum Regis sumptus contra dictum comitem continue per se vel alium, prout dominus noster requisiverit, procedat usque ad finem guerra, salvo & reservatis iis omnibus, que in capitulis liga, & in literis infeudationis continentur, nisi major necessitas supervenerit, vel Sanctissimo domino nostro aliter visum fuerit seu requisiverit.

Quod ad Jacobum Piccininum attinet; refert Simoneta (a) hujus belli causas, nimirum Callistum nimio amore in suos efferi se visisse, nam Ludovicum Borgiam ex sorore nepotem opibus, & principatibus augere contendisse, ac Spoletanæ provincie ducem, ut extremo tomo superiori dictum est (b), constituisse. At defuncto Callisto, cum provincia spectante ad Ecclesiam jure pelleretur, Borgia Assisinae arcis prefectus Piccinino eam parvo auro corruptus tradidit: itaque Piccininus cum copiis, quas pro Ferdinando in Malatestam ducebat, profectus non modo Assisium receperat, sed etiam Gualdum, Nuceriam, aliaque oppida, & municipia ecclesie eripuerat. Additur inter fecederis superiora capita.

Qui copiarum numerus a Neapolitano Pontifici promissus.

XXV. (a) Simoneta. l. 27. Spoletanus ducatus male a Callisto nepoti collatus. (b) A. G. 1458. n. 41. Assisium a Piccinino occupatum.

Item est conventum, quod causas, & differentias, que sunt inter dominum Regem ex una, & dominum Sigismundum de Malatestis ex altera, ipsa regia majestas ponat pro parte sua in manibus domini nostri libere, & absolute, qui causas ipsas de jure, vel de facto auditis partibus terminet; & quod stabit atque parabit sententia dicti domini nostri sub penis, de quibus eidem sanctissimo domino nostro videbitur: & quod dictus dominus noster possit indicere, & ponere treugas, & tollere offensas quancumque sibi placuerit, dummodo prius per dictum dominum Sigismundum sit plene, ac sufficientissime cautum de iudicio fisci, & iudicatio solvendo ad arbitrium dicti domini nostri.

XXVI.

Item predicti oratores, & procuratores dicti domini Regis promiserunt, quod omnia, & singula in literis infeudationis contenta, que singulariter prolixum foret exprimere, regia majestas realiter, & cum effectu adimplebit, exequetur & faciet, omnino

ni exceptione, & excusatione remotis, etiam si per predecessores suos in dicto regno servata non fuerint, & sic jurabit. Firmata fuerunt, & expedita presentia capitula Romæ apud S. Petrum & in palatio domini nostri, & in camera ipsius domini episcopi die XVII. octobris MCCCCLVIII. pontificatus ejusdem domini nostri anno I.

XXVII. (b) Ext. ibid. Rescriptum a Pio Callisti adversus Ferdinandum decretum.

Has pactiones Ferdinandus ad se delatas admisit (a), quas mox confirmavit Pius edito diplomate iv. id. novembris: tum etiam Callisti decretum de Neapolitano regno ad jus sedis Apostolicæ revocato rescidit, ac proceres regni, urbium magistratus, prefectos arcium, ac populos, qui ob sacramentum fidei contra apostolica sancita Ferdinando prestitum censuris ecclesiasticis se irretierant, ab iis solutos, ac liberos renuntiavit. Indictum, etiam sacrorum institutum in locis, quæ illi parerent, dissolvit: cujus diplomatis (b) hanc præcipuam partem afferendam censui.

(b) Ext. in MS. Pall. sign. lit. B. n. 19. pag. 24.

Ad perpetuam rei memoriam. Cum juxta occurrence negotiorum, & ingruentiam temporum qualitates oporteat in singulis natura deliberatione procedere, & mutare consilia ac inhibita revocare, & que alias visa non sunt concedere, & ordinare: nos qui pro pace, & quiete omnium regnicolarum dicti regni, ac ejusdem Romanae ecclesie commodo concessionem, confirmationem, & novam infeudationem fecimus antedictas, cogitantes prefatas literas non modo ad statum dicti Regis Ferdinandi, verum etiam totius ipsius regni perturbationem, adempta subditorum fidelitate, & obedientia posse proculdubio procedente tempore redundare: ne [quod absit] præmissa evenire contingat, habito super hoc cum venerabilibus fratribus nostris sancte Romanae ecclesie Cardinalibus diutino tractatu, & deliberatione matura, tandem de eorum consilio pariter, & assensu, & apostolicæ plenitudinis potestatis inhibitionem, absolutionem, relaxationem, decretum, declarationem, mandatum, & alia qualibet in præmissis literis contenta, & inde secuta quæcumque, ipsas quoque literas in quantum in præjudicium juris prefati Ferdinandi Regis emanaverint, & non aliter, ex certa nostra scientia tenore presentium revocamus, cassamus, & annullamus, ac pro infectis libere decernimus. Et insuper omnes & singulos prelatos, principes, duces, marchiones, comites, barones, nobiles, & incolas utriusque sexus ecclesiasticos, vel seculares, nec non communitates, universitates, & collegia dicti regni, quod contra inhibitionem eis per easdem literas a prefato Callisto predecessore factam eadem Ferdinando Regi homagium aut fidelitatis juramentum quavis ratione, occasione, vel causa præstiterint; & præterea

Iusti proceres ac populi illi obtemperantes etc.

anathematis, excommunicationis, suspensionis, vel interdicti aut alias sententias, censuras & penas spirituales, & temporales quomodolibet incurrerint, etiam si desuper opportune publicationes seu denunciationes fuerint subsecutæ, videlicet ab illis de plenitudine potestatis hujusmodi penitus absolvimus, & absolutos reddimus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno M. CDLVIII &c. pontificatus nostri anno I.

XXVIII.

Eveniente ita ad solum Neapolitanum Pio Ferdinandum Alfonso notum filium gravissimè conquesti (c) sunt Caroli Francorū & Renati Regum oratores, quorum alter decanus Carnotensis a Carolo missus ad Callistum, ut consilia de expeditione Turcica cum illo agitaret, palam edixit Francorum Regem ejusmodi injuriam a Pio illatam ulturum. Massiliensis etiam episcopus pro Renato Rege, qui jam multo temporis cursu regios gesserat apices pulsusque ab Alfonso fuerat, acerbè peroravit, sed Pium ab ipso sciscitatum esse refert Gobelinus, num Renatus Piccininum Romanæ ecclesie cervicibus imminentem, quique iam Assisium, Nuceriam, Gualdumque occuparat, propullare posset; eoque negante, respondisse: Quid ergo est, quod expectemus ab eo, si nobis pereuntibus opem nullam valet afferre? nobis in regno necessarius, qui & sua possit & nostra tueri. Vos regno jam pridem caruistis, ac tamdiu carebitis, donec vires adsint, quibus hostem nobis indulgentibus possitis ejicere. Subdit author: Atque ita verbosa legationi verbis occurrit. Ferdinando regnum concessum est decreto Senatus, Cardinalium nimirum, & Latinus Cardinalis Ursinus, qui Regem in verba Pii, ac successorum ejus iurantem, corona donaret, in Apuliam missus, & cum eo Nicolaus Theanensis electus, qui postea Cardinalatum consecutus est, iter fecit, ut occultiora quædam cum Rege transigeret, Extant in pontificio regeho ea mandata apostolica data Latino de Ferdinando regni Neapolitani iuribus induendo, regni, que insignibus conferendis hinc concepta verbis (d).

(c) Gobel. in com. l. 2. Eggerime Galliam ferunt Ferdinandum a Pio assertum regno.

Respondet Pius necessarium fuisse illius amicitiam.

Latinus Card. Ursinus ad Ferdinandum coronam cingendam missus.

(d) Lib. bul. 31. p. 18.

Dilecto filio Latino tit. SS. Joannis, & Pauli presbytero Cardinali A. S. L. salutem.

Cum nos super regnum Siciliae, & totam terram, que est extra pharum, que de jure, & proprietate sancte Romanae ecclesie fore noscuntur, usque ad confinia terrarum ipsius ecclesie, excepta civitate Beneventana cum territorio & districtu ac iuribus & pertinentiis suis, charissimo in Christo filio nostro Ferdinando de Aragonia Regi Siciliae extra pharum, illustri claræ memoriæ Alfonso Aragonum & dicti regni Regis primogenito, & in ipso regno & terra successori, pro se suisque liberis de fratrum nostrorum consilio & assensu concessimus,

XXIX. Pii II. ea de re diploma.

confirmaverimus, & de novo in feudum de-

Et nihilominus cum Reges Sicilia, qui fuerunt pro tempore, ad mandatum Romani Pontificis inungi & coronari consueverint, prefatum Ferdinandum Regem, postquam illum investieris & in possessionem huiusmodi induxeris, ut prefertur, solemniter iungas, ipsumque in signum plenitudinis ac omnibus iuribus & pertinentiis eorundem auctoritate apostolica investias ipsumque in illorum realem, corporalem, & actualem possessionem inducas.

XXX.

(a) Ext. in ms. cod. Vallie. sig. lit. B. n. 19. p. 97.

Quod ad traditi Ferdinando jure fidei-

Pius episcopus servus servorum Dei clarissimo in Christo filio Ferdinando de Aragonia Regi Siciliae illustri salutem, & Apostolicam benedictionem.

Divina disponente clementia, per quam Reges regnant & principes imperant in eminenti specula & super gentes & regna, licet immeriti, constituti, necesse habemus

interdum de regnis & terris illis, & prefertim qua Romanae ecclesiae juris & proprietatis specialiter existunt, cum fratribus nostris ad pacem & iustitiam populorum perpetua stabilitate disponere, ac in eorum solis ad gubernationem & regimen gentium subditarum, quos dignos novimus sublimare, ut gladii potestate eis ad vindictam malorum, laudemque bonorum caelitus attributa, ipso assumpto dominandi officio, iudicent in aequitate populos, & dirigant in terris subditas illis gentes & nationes, voluntasque eorum sit in executione iustitiae, & meditatio in lege rectitudinis, & observantia sanctae pacis. Sane ex parte tua nuper fuit expostitum coram nobis, quod dudum clarae memoriae Alfonsus Aragonum & utriusque Siciliae Rex genitor tuus, post concessionem, in feodationem, & investituram sibi de prefatis regno Siciliae & terra citra pharum per felicis recordationis Eugenium Papam IV. praedecessorem nostrum auctoritate apostolica de suorum fratrum consilio factas, te primogenitum filium suum, jam antea ad successionem regni & terra citra pharum huiusmodi per eundem Eugenium, ac pie memoriae Nicolaum Papam V. etiam praedecessorem nostrum, habilem & capace factum in ipso regno & terra citra pharum post mortem suam successorem suum dictorumque regni & terra legitimum heredem fore statui & etiam declaravit: pro quorum quidem statui & declarationis robore ac de sua futura successione firmiter certitudine dilecti filii nobiles viri principes, comites, barones, magnates, & populi regni, & terra praedictorum in tuis manibus, dum adhuc ipse Alfonsus Rex ageret in humanis, homagium & fidelitatis solita iuramentum praestiterunt.

Deinde vero, dum in ultimis dictus Alfonsus in eadem voluntate persistens, te suo ultimo testamento in dictis regno & terra suum heredem & universalem successorem instituit; in qua quidem institutione & dispositione perseverans Alfonsus ipse, sicut Domino placuit, extitit vita functus. Post obitum quoque ipsius Alfonsi Regis universi principes, comites, barones, populi, & magnates antedicti in eadem voluntate firmiter persistentes, teque solum in ipsorum legitimum Regem habere volentes, communi omnium voluntate unanimique consensu te in ipsorum Regem pacifice cognoverunt, & iterato simili homagio & iuramento tibi praestito, te talem consueverunt & reputarunt, prout consent & reputant de presenti. Et cum tu Dei fretus auxilio ac procerum & populorum benevolentia circumfultus ob summam auctoritatem, quam tu in ipso regno non sine magna industria vendicasti, ultra plerumque alia adminicula, plane confidas regnum ipsum a quibuscumque posse defendere, solumque restet ad

Diploma Pii de translatio in Ferdinandum jure regio.

Ab Eugenio & Nicolao V. successione iure donatus fuerat.

Testamento haeres relictus ab Alfonsio.

Delatum post ejus mortem Ferdinandum obsequium.

res tuas componendas quietemque perpetuam fundandam, ut nos pro eadem Romana ecclesia, quam tu in veram ipsius regni & terra citra pharum dominam & proprietariam recognoscere intendis, te uti Regis ipsius Alfonsi heredem successoremque legitimum, sicuti a praedecessoribus nostris tibi ad successionem patefactus est aditus, de eodem regno & terra citra pharum in feudum, & investiamus, pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut cum tu ejusdem Romanae ecclesiae devotissimus filius, & quoad se tua vires extendere poterunt, pro ea pugil & propugnator eximii quieti tuae super his benigne consulere digneremur.

Nos igitur attendentes immensam devotionem, quam tu & progenitores tui ad eandem semper gessistis ecclesiam, ac volentes eisdem regno & terra utiliter disponente ac salubriter ordinare, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & gloriose semper virginis Mariae, ac beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ad honorem quoque, pacem, & tranquillum statum nostrum, & sedis Apostolicae ac sacrosanctae Romanae ecclesiae sponsae nostrae, & regni praedictorum; salutem quoque eorundem principum, ducum, comitum, procerum, & populorum, prefatum regnum Siciliae cum tota dicta terra citra pharum usque ad confinia terrarum dictae Romanae ecclesiae, excepta civitate nostra Beneventana cum ejus territorio, districtibus, & pertinentiis: seu regnum cum terra huiusmodi per obitum dicti Alfonsi Regis, sive aliter qualitercumque ad eandem ecclesiam legitime revertamur & devolutum sit, sive tu in eo legitime successeris, tibi Regi Ferdinando tanquam dicti Alfonsi Regis filio primogenito, & in dictis regno & terra successoris, pro te, tuisque liberis ex recta linea, & tuo corpore legitime descendentes, natis, & nascituris, cum censu annuo, aliisque conditionibus, modis, & formis, adjectionibus, promissionibus, cautelis, clausulis, voluntatibus, & ordinationibus inferius annotatis, matura super hoc deliberatione praebita, de fratrum nostrorum sanctae Romanae ecclesiae Cardinalium consilio pariter & assensu, ac ex certa nostra scientia, & apostolica potestatis plenitudine tenore praesentium in feudum perpetuum concedimus, confirmamus, & de novo largimur, volentes & intendentes te de ipso regno & terra citra pharum per vexillum Romanae ecclesiae tibi per dilectum filium nostrum Latinum tituli SS. Joannis & Pauli presbyterum Cardinalem Apostolicae sedis legatum nostro, & ejusdem Romanae ecclesiae nomine conferendum & exhibendum de proximo investiri: ita tamen, ut tu juxta formam inferius annotatam fidelitatis debite iuramentum & ha-

Quarvis regni jus devolutum esset ad ecclesiam illi concessam.

magium, nec non servitium, vassalagium, & ligium in manibus ipsius Cardinalis, nostro, & dictae ecclesiae nomine recipientis, praestes, pro huiusmodi feudo praestari debita ac etiam consueta. Civitatem autem Beneventanam praedictam, cum ejus territorio, districtibus, & pertinentiis, per nos seu Romanum Pontificem distinctis, vel distinguendis cum eorum incolis, prout illam sibi dudum praefata Romana ecclesia specialiter retinuit, & reservavit, nos quoque harum serie specialiter reservamus. Conditiones vero praedictae sunt haec, videlicet.

Promittetis, & jurabitis tam tu in manibus ipsius Cardinalis, quam in singulis investituris eorum tui in dicto regno heredes juxta formam infra scriptam, quod tu vel illi nullas unquam conspirationes, colligationes, vel conjurationes cum quibuscumque Regibus, principibus, seu magnatibus, communitatibus, universitatibus, aut personis aliis fidelibus, vel infidelibus contra nos, vel successores nostros Romanos Pontifices canonice intrantes, aut dictam Romanam ecclesiam, seu in eorum damnum facietis, aut fieri consentietis, seu permittetis, quantum in te, vel illis erit, nec factas raras habebitis, & quod nunquam a nostra, & dictae ecclesiae obedientia recedatis, nec aliquid sibi contra nos, aut successores nostros, aut Romanam ecclesiam facietis, aut cupiscumque schismatis vel haerese imitatores eritis aut fautores; nec huiusmodi conspirationes, colligationes, conjurationes, seu schisma contra nos, vel successores nostros, aut ecclesiam praedictam facietis, aut schismaticos, vel haereticos receptabitis, seu quocumque modo eis favorebitis, aut eis, vel eorum alteri aliquod consilium, auxilium, vel favorem praestabitis; nec aliquos nobis aut dictae ecclesiae rebelles, aut nostros seu dictae ecclesiae hostes, vel inimicos, seu rerum aut bonorum ipsius ecclesiae invasores, aut occupatores in regno, vel terra praedictis, aut in aliqua ipsorum parte, vel alio quovis loco, in quo temporalem potestatem habebitis, receptabitis, aut per alios receptari quocummodo passimini, seu permittetis scienter; sed illos efficaciter persequimini. Quod autem supra dicitur de inimicis, & rebellibus extra regnum, & terram praedictam non receptandis, intelligatur de notoriis, vel declaratis seu declarandis, aut aliis nominandis per Romanum Pontificem. In regno autem, & terra praedictis intelligitur prout superius est expressum.

Si vero in tui, vel tuorum in dicto regno heredum obitu legitimum, prout subsequitur, heredem te, aut ipsos, [quod absit] non habere contigerit, regnum ipsum ad praedictam Romanam ecclesiam & ejus dispositionem libere revertatur. Descendentes autem ex te, vel ipsis tuis heredibus dicti regni Regibus maribus, & foeminae in

XXXI. Quae leges illi imperatae.

De fide servanda Pontifici.

Nunquam incundo fecdere cum ejus hostibus.

XXXII. Quo casu regnum ad ecclesiam devolvendum.

eodem regno succedant, ita tamen, quod Stan-
ribus maribus sive ex directa, sive ex trans-
versali linea usque ad quartum gradum,
fœmine non succedant, sed maris duntaxat,
inter eos gradus lineæ prerogativa ser-
vata secundum juris dispositionem, & duobus
aut pluribus liberis maribus in eodem gra-
du per eandem lineam concurrentibus, pri-
mogenitus aliis præferatur: extantibus ve-
ro fœminis tantum, in eis eadem forma, que
in maribus servetur. In regno vero, & ter-
ra prædictis nullus succedat, qui non fue-
rit de legitimo matrimonio procreatus. Ad
hæc tam tu, quam tui in dicto regno he-
redes regnum, & terram prædictam nul-
latenus dividetis, sed semper unus tantum
vestrum sub hujusmodi conditionibus imme-
diate, & in capite, nomine Romanæ ec-
clesiæ illa tenebit, & tam tu, quam præ-
dicti tui in dicto regno heredes sub pro-
priis nominibus nobis, & successoribus no-
stris Romanis Pontificibus canonice intran-
sibus, ac Romanæ ecclesiæ, expressis ve-
stro, & heredum ipsorum nominibus ligu-
m & homagium facietis, & dictum jura-
mentum fidelitatis, mentionem expressam
de presentibus litteris faciendo, præstabi-
tis, ut præfertur. Hujusmodi autem ligu-
& homagium tu, & dicti tui heredes fa-
cere, & juramentum fidelitatis præstare
juxta subscriptam formam; tu videlicet de
proximo in manibus præfati Cardinalis;
idem vero heredes, si Romanus Pontifex
in Italia fuerit, infra sex menses, si ve-
ro extra Italiam esset infra annum, post-
quam regni dominum adepti fuerint, te-
neamini. Et singulis successoribus, ac eidem
Romanæ ecclesiæ renovabitis tam ipsum
ligium, & homagium, quam etiam hujus-
modi juramentum. In optione autem & be-
neplacito erit Romani Pontificis, seu præ-
dictæ ecclesiæ, te & heredes tuos prædi-
ctos vocare ad præstandum personaliter ju-
ramentum fidelitatis, ac ligu- & homa-
gium hujusmodi Romano Pontifici, ac eidem
ecclesiæ, dummodo ad hoc illis tutum lo-
cum statuatur, & assignet, vel aliquem Car-
dinalem ipsius ecclesiæ, aut alium, qui vice
Romani Pontificis juramentum juxta eam-
dem formam, & homagium hujusmodi re-
cipiat, destinare.

XXXIII.
De præ-
stando fi-
delitatis
juramen-
to.

Tu quoque in ipsis Latini Cardinalis ma-
nibus jurabis de proximo, te ad hoc spe-
cialiter obligatum, & tam tu quam tui in
dicto regno heredes nobis & singulis suc-
cessoribus prædictis, atque eidem ecclesiæ,
quando præstabis, & præstabunt hujus-
modi fidelitatis juramentum, jurabis vos ad
hoc specialiter obligatos, quod videlicet
numquam tu aut ipse heredes per vos, vel
alium, seu alios procurabis quocumque mo-
do, vel procurabunt, ut tu eligaris, vel
nomineris aut aliquis eorum eligatur, vel no-
minetur in Regem vel Imperatorem Romanum
vel in Regem Teutonice aut dominum Lombar-

dæ vel Tusciæ: vel majoris partis earundem
Lombardiæ vel Tusciæ: & si electionem, vel
nominationem ad Imperium, vel regnum Ro-
manum, seu ad regnum Teutonice, aut do-
minium Lombardiæ, vel Tusciæ, seu ma-
joris partis hujusmodi de te, vel illis ce-
lebrari contigerit, nullum hujusmodi no-
minationi, vel electioni assensum præstabis,
nec ipsi præstabis, aut te intromittes, vel
illi se intromittent ullo modo in regimine
ipsius imperii, vel Regni Romani, seu re-
gni Teutonice, aut domini Lombardiæ, seu
Tusciæ, vel majoris partis earundem, ad
quodcumque eorum tu, vel illi nominati fu-
eritis, vel electi. Quod si tu, vel aliquis
tuorum in dicto regno heredum studentibus,
& procurantibus, te aut eis in Imperium
ipsum, sive dictum regnum Romanum, si-
ve regnum Teutonice, aut dominium Lam-
bardiæ, seu Tusciæ aut majoris partis ear-
um electi seu nominati fueritis, aut si post-
ralem electionem in imperii, vel regni Ro-
mani, seu regni Teutonice, aut domini Lam-
bardiæ, seu Tusciæ, aut majoris partis ip-
sarum regimine tu te, vel ipsi se manifeste
intromiseritis sine expresso nostro, vel suc-
cessorum nostrorum mandato, eo ipse a jure
prædictorum regni Sicilia, & terræ cadas
ipsique heredes cadant ex toto, & illaque pror-
sus amittant, & eadem regnum Sicilia,
& terræ ad Romanam ecclesiam libere rever-
tantur. Si autem tu, vel aliquis ex dictis
heredibus electioni, vel nominationi pro tem-
pore factæ, non procurantibus te, vel ipsi,
aut etiam palam, vel occulte procurantibus,
forsan consenseris, vel consenserint, & quod
hujusmodi electioni, vel nominationi, seu
juri omnino renunties seu renuntiet, &
quod de imperio, seu aliquo præmissorum,
ad quod electus, seu electi, nominatus, seu no-
minatus fueris, seu fuerint, nullatenus te in-
tromittas, vel ipsi se intromittant nisi
infra quatuor mensium spatium post moniti-
onem hujusmodi tali electioni, vel nominationi,
aut juri renuntiaveris, seu renuntiave-
rint, vel si de ipso imperio, vel aliquo
præmissorum, ad quod electus, vel nomina-
tus, electi vel nominati fueris, vel fue-
rint, te intromiseris, vel ipsi se intromi-
serint quocummodo, ex hoc sis, vel sint eis-
dem regno Sicilia, & terræ, & omni pror-
sus eorum jure privatus atque privati, &
ut dictum est, eadem regnum, & terræ
ad Romanam ecclesiam, libere devolvantur.
Si vero ad te, vel tuos in eodem regno
heredes non possit commode talis monitio per-
venire, super quo atque impedimento, vi-
delicet quod non commode nequeat, vel
nequeant, creditur & stabitur assertioni
duntaxat Romani Pontificis, sufficit mo-
nitio publica, & solemnitas, ita quod, si in-
fra sex menses non renuntiaveris, vel he-
redes ipsi non renuntiaverint, aut de im-
perio, seu aliquo alio prædictorum, ad quod
tu electus seu nominatus, vel heredes tui
ele-

De non
affectando
imperio
vel Infa-
bria aut
Hæturicæ
domina-
tu.

Lex de
termina-
succellu-
ria.

De regno
nunquam
cum im-
perio, vel
Etruria,
vel Infa-
bria con-
jungendo.

electi seu nominati fueris, vel fuerint quom-
modolibet, te intromiseris, seu illi se in-
tromiserint, ex hoc cadas, & ipsi cadant
ab omni jure ipsorum regni, & terræ, ac
regnum, & terra ipsa ad Romanam eccle-
siam libere devolvantur.

XXXIV.
Impera-
toris suc-
cessionis ju-
re cadat.

Ceterum si contigerit aliquem de prædi-
ctis heredibus, qui deberet in prædictis re-
gno, & terra succedere, in Regem, vel
imperatorum Romanum, seu Regem Teuto-
nicæ, vel dominum Lombardiæ, aut Tus-
ciæ, seu majoris partis earum nominari,
seu eligi, vel assumi, nullatenus eorum re-
gni, & terræ possessionem nanciscatur, vel
habeat, nec se de illorum cura, seu domi-
nio aut regimine per se vel alios aliqua-
tenus intromittat, nisi prius imperio seu re-
gno Romano, seu regno Teutonice, aut do-
minio Lombardiæ, seu Tusciæ, seu majo-
ris partis earum, ad quodcumque eorum e-
lectus, seu nominatus fueris, vel assum-
ptus, & omni jure sibi in illis competente
omnino renuntiet: etsi illorum aliquid sive
de jure, sive de facto tenere voluerit, re-
gnum Sicilia omnino dimittat, ipsum nullo
unquam tempore resumpturus, cadatque ab
omni successione & jure, que in regno Si-
cilia, & terra prædictis sibi competere
ipso facto, ita quod eadem regnum, & ter-
ræ ad Romanam ecclesiam eiusque dispo-
sitionem plenarie, & libere devolvantur.
Quod si non extantibus masculis, femina
in eisdem regno, & Sicilia terra successo-
rit, illa Regi vel Imperatori Romano, seu
in Regem, vel Imperatorem Romanum ele-
cto, aut Regi, vel electo in Regem Teo-
tonicæ, seu dominio Lombardiæ, aut Tusciæ,
vel majoris partis earum, seu electo ad
earum, vel majoris partis earum dominium,
numquam matrimonialiter copuletur: & si
contrarium fecerit, eo ipso cadat a Sicilia
regno, & terra prædictis, atque pror-
sus ipsorum jure privata sit, ipsi regno, &
terra ad eandem ecclesiam devolutis. Si
autem tu, vel aliquis tuorum in regno præ-
dicto heredum contravereris, vel contra-
venerit, eo ipso excommunicati, & insuper
labe, & reatu perjurii respersti, & notati
existitis. In hujusmodi quoque juramento
etiam per te de proximo faciendo, tu ex-
presse addes, te tam per te, quam per tuos
in dicto regno heredes, quoties illud præ-
stiteris, addetur expresse, quod nullo un-
quam tempore regnum seu Imperium Roma-
num, aut regnum Teutonice, vel dominium
Lombardiæ, seu Tusciæ, aut earum majo-
ris partis, seu eandem Lombardiam, vel
Tusciam, aut majorem partem earum per
te, vel alium, seu alios occupabis, capies,
vel acquires, aut tibi alias quomodolibet
vendicabis, vel dicti heredes, per se, vel
alium, seu alios occupabunt, capient, vel
acquirent, aut sibi alias quomodolibet ven-
dicabunt sine nostra, aut successorum nostro-
rum voluntate, & assensu: & si secus fe-
Ann. Eccl. Tom. XXIX.

ceris, sive fecerint secundum prædictam for-
mam, penas similes incurras, & incurrant.
Quod autem dicitur de majori parte do-
mini Lombardiæ seu Tusciæ, intelligitur
scilicet: si vero ignoranter, eadem ad man-
datum Ecclesiæ dimittere tenearis, & ipsi
heredes teneantur. Etsi ea ad mandatum
Ecclesiæ dimittas seu dimittant, non inci-
das, nec ipsi incidant in poenam in isto ar-
ticulo, & similibus constitutam: si vero
monitus aut moniti non dimittas aut dimit-
tant, incurras aut incurrant poenam, prout
est in hoc articulo, & in aliis constituta.

XXXV.

Quod si forte in posterum Regem Sicilia
contingat in Imperatorem eligi postquam
regni Sicilia fuerit possessionem adeptus,
non transcas ad imperium, alioquin in po-
enas incidat in hoc articulo, & aliis simi-
libus comprehensas. Quod si dicti regni
Sicilia possessione nondum habita, vel ob-
tenta in Imperatorem, electus transire vo-
luerit ad imperium, in manus prius Ro-
mani Pontificis, vel illius, quem ad hoc
idem Pontifex duxerit destinandum, fili-
um successorum in regno, & terra prædi-
ctis, cujuscumque fuerit ætatis, emancipet
ac regno, & terræ præfatis renuntiet, ni-
hil juris in eis retinens clam, vel pal-
lam, nec etiam cujuscumque patriæ, vel al-
terius potestatis occasione, nec ipsum fi-
lium ad subsidium, vel aliquid servitium
faciendum juramento, vel voto, stipulati-
one, vel facto sibi, vel successoribus suis
astringat, sique factus filius sui juris ab
eodem Romano Pontifice, vel alio destinato
ab ipso protinus investatur de regno Sicilia
& terra præfatis, ad cujus Regis succes-
sionem, si forte decederet sine libertate, nul-
lo unquam tempore pater veniat Imperator
existens, sed si imperio & omnibus, que ad
ipsam imperium pertinent, idem pater re-
nunciare voluerit, & ipsi regno Sicilia,
& terra tantum esse contentus, post renun-
tiationem hujusmodi ad illius successionem
libere dimittatur. Et tunc ab ipso Roma-
no Pontifice, vel alio destinato ab eo in-
vestituram recipiat regni, & terra prædi-
ctorum. Idem vero filius sic ad regnum as-
sumptus, si major decem, vel octo annis fuerit
libere administret, sed quamdiu minor exti-
terit, tam ipse, quam regnum, & terra prædi-
cta in custodia Romanæ ecclesiæ remane-
at, donec Rex ipse ætatem compleverit an-
tedictam, fractibus nihilominus, & obven-
tionibus ipsorum regni, & terræ, ex qui-
bus sumptus necessarij faciendi pro eorum-
dom regni & terræ custodia deducuntur
Regi conservandis eidem, & lucro alteri
ratione ipsius custodiæ non cessuris. Quæ
vero de filio dicuntur, ut ei videlicet re-
gnum possit sub observatione præmissi a pa-
tre ad imperium transiente dimitti, de filia
etiam duximus statuendum, salvois aliis
conditionibus supradictis. Et si Rex non
habens filios in Imperatorem electus ad im-
peri-

De confe-
rendo re-
gno in fi-
lium e-
manci-
pandum.

XXXVI.
De foem-
inis in suc-
cessionem
admitten-
dis.

perium transire voluerit, de personis, quas supra diximus, liberis non extantibus, in regno idem de aliis, qui superstitibus fuerint, quae de filio, & filia praordinavimus, observentur in illis, excepto emancipationis articulo, qui in solis illis procedere poterit, qui capaces emancipationis existant ratione patrie potestatis.

Declaramus etiam quod si Regi Siciliae sine filio decedenti superstes sit filia, vel mulier alia, quae juxta praefatam formam debeat ad hujusmodi successionem admitti, & quae Imperatori, dum Rex ipse viveret, fuerat desponsata, vel nupta, illa non succedat in regno, ut praemittitur. Et si regno sibi delato Imperatori nupserit, cadat protinus ab eodem, nisi vir ejus imperio prorsus renuntians, ipsis regno, & terra solummodo sit contentus. In primo autem casu repulsis filia, & aliis praedictis ad personas alias servatis gradibus regnum Siciliae perveniant, quae praenotatae sunt, quod in eodem regno possint succedere, si Regi praemortuo liberi non superstint. In secundo autem casu regnum, & terra ipsa ad Romanam ecclesiam libere devolvantur, regnumque Siciliae, & terra praedicta imperio nullo modo subdantur, seu sibi nullo unquam tempore in eadem persona quomodolibet uniantur, & praecise super hoc articulo tam per poenas spirituales, quam alias cautiones cavebitur juxta Ecclesiae voluntatem, quandocumque Romanus Pontifex hoc duxerit requirendum, cum prorsus sit intentionis Romanae ecclesiae, ut regnum, & terra praedicta nullo unquam tempore uniantur, ut scilicet unus Romanus Imperator, & Siciliae Rex existat. Quod autem circa unionem regni, & terrae hujusmodi cum imperio dicimus, hoc ipsum circa unionem regni & terrae praedictorum cum regno Romano, & regno Teutoniarum, seu cum Lombardia, vel Tuscia, sive cum majori parte ipsarum Lombardiae, & Tusciae intelligimus, & volumus esse dictum.

XXXVII.
Census
annuus octo
millium un-
ciarum
auri im-
positus.

Pro toto vero generali censu ipsius regni & terrae octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo beati Petri Apostoli de mense junii, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, ipsi Romano Pontifici, & Romanae ecclesiae per te & tuos in dictis regno, & terra heredes annis singulis persolventur. Si vero tu vel idem tui in dicto regno heredes quocumque termino non solveritis integre censum, & exactati per duos menses terminum ipsum immediate sequentem de illo ad plenum non satisfeceritis, eo ipso eritis excommunicationis vinculis innodati. Quod si secundo termino infra alios subsequentes duos menses sine diminutione qualibet non persolveritis, totum regnum Siciliae, & tota terra praedicta ecclesiastico erunt interdicto supposita. Si vero nec in tertio termino, nec infra duos alios menses proximor per plenam

satisfactionem illius ejusdem census vobis duxeritis consulendum, ita quod transactis eodem tertio termino, & duobus proximis sequentibus mensibus non sit de octo millibus unciarum auri hujusmodi primi termini ipsi Romanae ecclesiae integre satisfactum, ab eisdem regno Siciliae, & terra citra pharum ipsorumque jure cadatis ex toto, regnumque & terra praedicta ex tunc ad Romanam ecclesiam integre, & libere revertantur. Si autem de censu octo millium unciarum hujusmodi primi termini infra dictum terminum, & duos subsequentes menses plenarie satisfeceritis, nihilominus semper pro octo millibus unciarum singulorum terminorum simili modo, si in eorum solutione cessaveritis, vel illas non solveritis, similes poenas incurratis, salvis aliis poenis, & processibus, quae vel qui de jure inferri, vel haberi poterunt per Romanum Pontificem in hoc casu.

In quolibet etiam triennio dabis tu, & tui in dicto regno heredes nobis, & successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus unum palafredum album, pulchrum; & bonum in recognitionem veri domini eorundem regni, & terra. Ad haec cum regnum Siciliae, & terram possideas antedicta, & in eis plenam obedientiam habeas, ac ipsius regni verus Rex censaris, ut praefertur, pro investitura hujusmodi ex nunc sub infrascriptis terminis solves nobis & praefatae Romanae ecclesiae quinquaginta millia marcharum sterlingorum, videlicet infra sex menses proxime venturos decem millia, & infra singulos alios sex menses post eosdem primos sex menses successore computandos singula alia decem millia marcharum usque ad totam summam quinquaginta millium marcharum sterlingorum hujusmodi, donec tota ipsa summa per te aut nomine tuo nobis & eidem ecclesiae fuerit persoluta. Quod si in eisdem terminis illas non solveris, liberum erit nobis, vel eidem Romano Pontifici contra te pro singulis terminis ad poenas spirituales, & temporales procedere, prout nobis, vel ipsi videbitur expedire.

Quandocumque autem Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit, asseruerit vel dixerit Romanam ecclesiam indigere, ita quod super indigentia hujusmodi Romani Pontificis simplici verbo setur, tu vel tui in dicto regno heredes requisiti ab eo in urbem, in Campaniam, in Patrimonium B. Petri, in Tusciam, in ducatum Spoletanum, in marchiam Anconitanam, in praemissam civitatem Beneventanam, & ejus territorium, ac pertinentias, quae ut praefertur eidem remanebunt Ecclesiae, ac in civitates nostras Perusinas, civitatem Castelli, Bononiensem, Ferrariensem, & Avinionensem, ac comitatum Venaynium, & in omnes alias terras ipsius ecclesiae ubicumque consistentes, trecentos milites, equis & armis de-

Non pen-
denti re-
gni abdi-
catio in-
tentata.

XXXVIII.
De equo
singulis
triennii
dando.

Quinqua-
ginta
millia
marcha-
rum pro
beneficia-
rio jure
dato exa-
cta.

XXXIX.
Vectigal
militare
imperat-
um.

XL.
Beneven-
tum re-
servatum
Pontifici.

decenter munitus & paratos, ita quod unusquisque eorum habeat quatuor equitaturas, vel tres ad minus, in ecclesia praebata obsequium & subsidium transmittetis per tres menses integros, tuis & dictorum tuorum in dictis regno & terra heredum, sumptibus & stipendiis semel tantum in anno, in servitiis ejusdem ecclesiae moraturos, mensibus ipsis a die qua iidem milites terram tui domini, vel fines tui districtus egressi fuerint, per vulgares dietas & solitas computandis: et si maluerit Ecclesia eadem ingruente necessitate, super qua setur verbo Romani Pontificis, ut dictum est, navali exercitu juvari, praedicti milites debita taxatione, & recompensatione praebita in navale subsidium commutentur.

Verum quia praedicta civitas Beneventana, quam hactenus ecclesia Romana sibi retinuit, & in suum dominium, seu dominium cum omnibus suis juribus, & pertinentiis reservavit, & totum tenimentum civitatis ejusdem, consensibus ejus antiquis quos Romanus Pontifex quandocumque, & semel tamen, sibi placuerit bona fide sibi distinguet, eidem ecclesiae, & in ejus proprietate libere remanebit, nullo jure in eis tibi, vel cuiquam alii de regno praedicto retento, seu quomodolibet reservato. Distinctioni faciende per Romanum Pontificem semel quocumque, ut dictum est, stabitis tu & praedicti tui in dictis regno, & terra heredes absque contradictione seu refragatione quacumque, prout ipsa distinctio per literas apostolicas apparebit. Praedicta quoque civitate Beneventana reparanda, reficienda, & fortificanda per Romanam ecclesiam exponetis per septennium pro ligaminibus omnia memora ipsorum regni, & terrae, & omnem materiam ad aedificia opportunam, ut puta lapides, & arenam, quae puteolana vocatur, cementum, & similia sine praedictio juris singularum personarum, ad unam diem prope Beneventum. Praestabitis etiam ipsi Beneventanis securitatem per totum regnum, & terram praedicta. Privilegia insuper dictae civitatis a Regibus, & a principibus concessi illibata servabitis. Omnia statuta per quondam Fredericum olim Romanorum Imperatorem, seu quoscumque alios Reges, & per quondam Joannam olim Reginam praedictam facta contra libertatem civitatis ejusdem revocabitis, & in omnibus, & per omnia, quae libertatis fuerint, ceteris regulis parificabitis illa, nec alia statuta, seu aliquas leges condetis in posterum, per quae dictae civitati directe, vel indirecte possit praedictum generari: & pro Apostolicae sedis, ac beati Bartholomei parvi civitatis ejusdem reverentia, fidens ab omnibus remitti factis, & remittatis eidem. Fidentiarum autem remissio est concessio libertatis, ut civitas Beneventana possint vineas libere, &

terras excolere, ac ipsarum fructus, & fruges recolligere, ac easdem vineas & terras vendere, & de ipsis pro sua voluntate disponere sine aliqua exactioe, vel maneris donatione.

Tu autem & dicti tui in eisdem regno, & terra heredes in dicta civitate, & ejus territorio, ac pertinentiis suis, quae Romanae ecclesiae remanebunt, vel in urbe, seu in Campania, vel Maritima, seu ducatu Spoletano, aut marchia Anconitana, vel in Patrimonio B. Petri, in Tuscia, in civitatibus Perusina, civitate Castelli, Bononiensi, Avinionensi, & comitatu Venaynini, seu in aliis quibuscumque, aut demaniis, seu feudis ipsius ecclesiae ubilibet constitutis ex successione, vel legato, aut donatione, seu venditione, aut aliorum jure, sive titulo, seu contractu, nihil unquam vobis acquirere, vel vendicabitis, seu poteritis acquirere, vel quomodolibet vendicare, & nihil unquam recipere, vel habebitis, aut retinebitis; seu poteritis habere, recipere, vel etiam retinere, aut nullam potestariam, capitaniam vel rectoriam, nullumque alium honorem, nullam dignitatem, seu potestatem senatoriam, vel quancumque aliam administrationem, seu commendam, nec quodcumque aliud officium recipere, seu recipere poteritis in eisdem. Hoc autem intelligimus de illis heredibus tuis, & tuorum in dicto regno, & terra heredum, qui in eisdem regno Siciliae, & terra succedent. Nolumus enim quod delictum aliorum heredum, qui succedent tibi, vel illis, in civitatibus, & aliis terris tuis, vel ipsorum in pena heredis, quae est tibi, vel ipsis successurus in regno, & terra praefatis, aliquatenus extendatur. Ne vero hujusmodi alii heredes tui, vel ipsorum, contra ea, quae in isto continentur articulo, aliquo forsitan tempore praesumant, acquirendo, vel vendicando, aut recipiendo, vel habendo, seu retinendo sibi aliquid in terris in articulo ipso expressis, seu comprehensis, vel recipiendo, habendo, vel retinendo in terris eisdem potestariam, seu capitaniam, vel rectoriam, vel aliquid aliud de his, quae in articulo continentur eodem, sicut super his duximus providendum, ut videlicet nulli etiam hujusmodi aliorum heredum tuorum, vel ipsorum ullo unquam tempore liceat sibi quidquam in eisdem terris acquirere, seu vendicare, percipere, habere, vel etiam retinere potestariam, seu capitaniam, vel rectoriam, vel aliquid aliud in his, quae [prout dictum est] in eodem articulo plenius continentur. Quicunque autem ipsorum seus praesumpserit, eo ipso excommunicatus existat, nec ipse, nec ejus posterius in perpetuum possint in eodem regno succedere, si eis in aliquo casu hujusmodi successio deferretur, sed ab illa repellantur omnino: & nihilominus ille, qui tunc

XLI.
Prohibi-
tum Re-
gibus Si-
culis ne
quid indi-
citione
pontificia
acquirere
possint.

Magistra-
tum in ea
corruptio-
nem anathema.

tunc ejusdem regni gubernaculo præsidebit, Romano Pontifici patenter assistere teneatur. Si vero tui in ipsis regno, & terra heredes prædictam civitatem Beneventanam, territorium, pertinentias ejus, quæ remanebunt Ecclesiæ, vel aliquam partem eorum, aut Campaniam, vel Maritimam, seu urbem; vel ducatum Spoletanum, aut marchiam Anconitanam, seu Patrimonium B. Petri in Tuscia, aut civitate Perusina, civitate Castelli, Bononiensi, Ferrarisiensi, Avinionensi, aut comitatu Venayssini, seu alias quascumque terras Romanæ ecclesiæ ubilibet constitutas, vel ipsarum aliquam partem occupaveritis, seu occupari feceritis, aut super his offenderitis, vel molestaveritis Ecclesiam, seu feceritis molestare, & postquam super his a Romano Pontifice moniti, & requisiti fueritis, vel si commode moneri aut requiri nequiveritis, juxta ipsius Romani Pontificis assertionem, vel dictum postquam ad hoc solemniter te, vel heredes ipsos monuerit, infra tres menses non restitueritis integre omnia occupata, eo ipso ab ipsorum regni Sicilia, & terra jure cadatis totaliter, ipsaque regnum, & terram prorsus amittaris, & ad Romanam ecclesiam libere devolvantur. Quod si etiam retinueritis occupata, nihilominus ad plenum de universis injuriis, & damnis illatis ad mandatum ejusdem Romani Pontificis satisfacere teneamini: alii quoque heredes tui, videlicet qui tibi non succedent in regno, occupare vel occupari facere super illis eandem Ecclesiam non attentent: illi vero, qui secus fecerint, præmissas penas incurrant, ut videlicet eo ipso sint excommunicati, & tam ipsi, quam eorum posteritas in perpetuum ad successionem regni, & terræ prædictorum, si in aliquo forte casu eadem successio devolveretur ad illos, nullatenus admittantur, & Rex Sicilia, qui tunc erit, teneatur assistere Romano Pontifici contra ipsos, ut superius est expressum.

XLII. De restituendis bonis ecclesiis.

Sane omnibus ecclesiis tam cathedralibus quam aliis etiam regularibus, secularibus, nec non omnibus prælatis, & clericis, ac universis personis Ecclesiasticis secularibus, vel regularibus, & quibuscumque religiosi locis regni, & terræ prædictorum plenarie remittentur, & restituentur integre omnia bona eorum immobilia a quibuscumque ablata, vel occupata sunt, & per quoscumque detineantur: mobilia vero, quæ extant, & poterunt inveniri, simili modo restituentur eisdem. Hæc autem restitutio fiet absque contradictione, vel difficultate qualibet, sicut nanciscimini prædictorum regni Sicilia, & terræ possessionem, hoc modo, scilicet quod statim in illa parte ipsorum regni & terræ, quæ tibi vel ipsis heredibus obediit, restitutio ipsa fiet, ipsa postmodum successive consummabitur, sicut eadem regnum, & terra habebantur. Ne

autem super his rebus restituendis oriri possit aliqua difficultas, deputabuntur a Romanis Pontificibus aliqui viri discreti, ad quorum mandatum & arbitrium honorum, & rerum mobilium & immobilium, quæ extant, restitutio plena fiat, ita quod eadem, de quorum dominio, vel proprietate seu possessione notorium fuerit, ad eorum arbitrium, & mandatum mox reddentur: in dubiis vero per ipsos de pleno, & absque judicii strepitu diligentius veritas inquiretur. Sufficiat autem vocari camerarium, vel procuratorem, vel baillium, in cuius jurisdictione, vel baillioia seu territorio bona de quibus agatur consistant, ad videndum jurare testes, qui in hujusmodi dispositione deponant.

Omnes insuper ecclesiæ tam cathedrales, quam aliæ regulares, & seculares, nec non omnes prælati & clerici, ac universæ personæ ecclesiasticæ seculares, & religiosæ, & quacumque religionis loca in regno, & terra prædictis consistentia, cum omnibus bonis suis in electionibus, postulationibus, nominationibus, provisionibus, quas [salvis reservationibus apostolicis] fieri contigerit, & omnibus aliis, plena libertate gaudebunt, nec ante electionem, sive in electionem, vel post Regis assensum vel consilium aliquatenus requiretur. Quamvis autem libertatem tu & tui in dicto regno heredes semper mantenebitis & conservabitis, ac manteneri & conservari facietis ab omnibus subditis vestris, dictaque ecclesiæ & personæ utantur libere bonis & juribus suis omnibus, salvo tibi & tuis in hujusmodi regno heredibus jure patronatus in ecclesiis tantum quantum in hac parte patronis ecclesiarum canonice instituta concedunt, ubi antiqui Reges Sicilia hujusmodi jus patronatus in ipsis ecclesiis habuerunt.

Omnes etiam cause ad forum ecclesiasticum in regno & terra prædictis pertinentes libere & absque ullo impedimento agitantur, tractantur, ac ventilentur coram ordinariis, & aliis ecclesiasticis iudicibus, & terminabuntur per eos.

Etsi ad sedem Apostolicam pro hujusmodi causis appellari contigerit, tam appellantes, quam appellati ad eandem venire sedem pro appellationum prosecutionibus libere, & absque inhibitione aliqua permittentur. Sacramenta vero fidelitatis præstentur secundum antiquam & rationabilem consuetudinem, prout canonice instituta permittunt, ab illis ecclesiarum prælatis, quorum prædecessores antiqui illa Sicilia Regibus præstiterunt, ab illis autem prælatis, & ecclesiis, qui regalia sive temporalia bona tenent.

Si qui tamen sunt, qui hujusmodi bona teneant a domino regni, & aliis dominis temporalibus, & qui ratione hujusmodi bonorum ab antiquo consueverunt Regibus

De conservandis immunitatibus Ecclesiarum.

XLIII. De foro eccl.

De appell. ad sed. Apostol. De sacr. fidelit. præstando eccl.

& ipsi dominis temporalibus servitia exhibere, hujusmodi honesta & antiqua servitia secundum rationabilem & antiquam consuetudinem, & sicut instituta patiuntur canonice impendentur, salva tamen Romani Pontificis, & Apostolicæ sedis auctoritate, & jurisdictione plenaria, & libera potestate circa ecclesias, & alias regulares & seculares personas, & loca ecclesiasticæ prædictæ, tam in faciendis provisionibus, & electionibus confirmandis, quam quibuscumque aliis concessionibus, & gratiis, ac super eis constituendis literis apostolicis, quas cessante omni impedimento per vos, seu officiales & subditos vestros præstantur, permittetis libere & absolute executioni debita demandari: quinimmo præstantes impedimentum, aut retinentes, & inobedientes comprimitis, & punietis, & ad obedientiam, & reverentiam literis Apostolicis exhibendam compellitis & constringitis, & requisiti manu militari, prout ipsarum literarum apostolicarum executori, iudici, seu nuntio videbitur, assistentis remediis oportunit.

Quid in jure patron. servandum.

XLIV. De leges pro libertate ecclesiastica.

Ne Clericus ad forum sac. trahatur.

Vetita omnis exactione.

XLV.

Revocabitis etiam tu & dicti tui heredes in ipso regno omnes constitutiones & leges per dictum Federicum Regem Sicilia, sive per Conradum ipsius Frederici filium, aut Manfredum quondam principem Tarentinum, seu per dicta quondam Joannam Reginam, vel alios Reges aut Reginas regni & terræ prædictorum, seu alios quoscumque editas contra ecclesiasticam libertatem: nec statuta edetis, aut consuetudines introductis, seu etiam promulgabitis, per quæ juri, & libertati ecclesiastica in aliquo derogetur.

Promittetis etiam, quod nullus clericus aut persona ecclesiastica eorundem regni & terræ in civili vel criminali causa ad faciendam fidem de titulo vel possessione clericatus convenietur coram iudice seculari, nisi super feudis iudicio petitorio conveniatur civiliter: sed omnes ecclesiæ, monasteria, hospitalia, & alia pia & religiosa loca, & beneficia ac personæ ecclesiasticæ regni & terræ prædictorum omnimode erunt libera & libera, & in nullo Regi aut principi subjacebunt.

Nullas insuper tallias, seu collectas imponetis Ecclesiis, monasteriis, locis, vel beneficiis prædictis, aut clericis & personis ecclesiasticis, seu rebus eorum, & in ecclesiis in dictis regno & terra vacantibus tu, vel prædicti tui in regno heredes nulla habebitis regalia, nullasque fructus, redditus, & proventus, nullasque etiam obventiones, ac nulla prorsus alia recipietis ab eisdem, custodia ecclesiarum earundem interim libera remanente penes personas ecclesiasticas, juxta canonicas sanctiones.

Comites vero, barones, milites, & universi homines totius regni & terræ præ-

dictæ vivent in ea libertate, & habebunt illas immunitates illaque privilegia, & eis gaudebunt, quas & quæ tempore clara memoriæ Guillelmi II. Sicilia Regis, & aliis antiquis temporibus habuerunt.

Omnes exules regni Sicilia & terræ prædictorum cujuscumque conditionis existant ad mandatum Romanæ ecclesiæ reducentur ad regnum & terram prædicta, ipsisque de bonis & juribus eis debitis restitutio plena fiet. In hujusmodi autem restitutione secundum præscriptam formam in capitulo de bonis ecclesiarum restituendis contentam tam in notoriis quam in dubiis procedetur, omnesque captivos & obsides, qui tenentur in regno & terra prædictis Romanos, & regnicolas, alios quoscumque restituatis eorum libertati pro posse.

Jus etiam quod quicumque de terris Ecclesiæ, seu Tusciæ, vel Lombardiæ, aut Romanæ ecclesiæ fideles in comitatibus, civitatibus, terris, castris, villis, seu locis a sede Apostolica seu a Regibus seu principibus sibi concessum obtinent, nec non jus, quod privati a jure, vel per processus apostolicos olim habebant, si eos ad illud apostolica auctoritate legitime restitui contingat, etiam penitus salvum erit, nec per præsentem regni & terræ concessionem comitatum, seu aliorum concessorum hujusmodi cuiquam quoad proprietatem & possessionem præjudicium aliquod generetur, regio jure in his omnibus semper salvo.

Nullam etiam confederationem, seu pactum, vel societatem cum aliquo Imperatore, vel Rege, seu principe, vel barone, Christiano, Græco, vel Sarraceno, aut cum aliqua provincia, seu civitate, aut communitate, seu aliquo loco scienter contra Romanam ecclesiam, vel in ejus damnum facietis: est secus fieret, quod factum fuerit, si ipso jure nullum, est si feceritis ignoranter, nihilominus quatenus de facto feceritis, indilate teneamini ad mandatum Ecclesiæ revocare.

Denique omnes præmissas conditiones, quæ in persona tua apponuntur, circa tuos etiam in dictis regno & terra heredes & successores intelligimus & volumus esse dictas, salvo omnibus, quæ circa alios tuos heredes ordinata sunt prout superius est expressum. Caterum quoniam in quibuscumque articulis seu capitulis prædictarum conditionum continetur expresse, quod in certis casibus tu, & prædicti tui heredes excommunicationis sententiam incurrat, & dictum regnum, & terra, & tuæ & ipsorum heredum terræ sint ecclesiastico supposita interdicto, & ad Romanam ecclesiam regnum & terra prædicta libere devolvantur, nos hujusmodi sententias videlicet excommunicationum in te, & eosdem heredes, ac interdicti in regnum & terram prædicta, si tua, vel ipsorum culpa injuste.

De restituendis exulibus.

Jura sua cunctis illæ servanda.

Vetitum contra sed. Ap.

XLVI. Heredes & successores omnes obstricti.

XLVII.
Formula
facramen-
ti a Rege
nuncu-
pandi.

fusmodi casus emerferint de predictorum fratrum consilio ex nunc auctoritate apostolica tenore presentium promulgamus.

Forma autem juramenti predicti per te de proximo in manibus dicti Latini Cardinalis, & per tuos in dicto regno heredes prestandi, talis est: Ego Ferdinandus Dei gratia Rex Siciliae, plenum homagium, ligium, & vassalagium faciens, vobis domino meo, domino Pio Papa II. &c. ecclesiae Romanae pro regno Siciliae, & tota terra, quae est citra pharum usque ad confinia terrarum ipsius ecclesiae, excepta civitate Beneventana cum toto territorio, ac omnibus districtibus, & pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum, & districtus civitatis ejusdem per Romanum Pontificem distinctos, & in posterum distinguendos, ab hac hora in antea fidelis & obediens ero B. Petro, & vobis domino Pio Papa II. vestrisque successoribus Romanis Pontificibus canonice intrantibus, sanctaeque apostolicae Romanae ecclesiae. Non ero in consilio, vel consensu, seu facto ut vitam perdatis, seu perdant, aut membrum, seu capiamini, vel capiantur mala captione. Consilium quod mihi credituri estis per vos aut nuntios vestros, vel per literas, ad vestrum vel eorum damnum scienter nemini pandam, nisi sciero fieri, vel procurari, seu tractari aliquid, quod sit in vestrum, vel ipsorum damnum, illud pro posse impediam, nisi hoc impedire non possem, illud vobis vel eis significare curabo. Papatum Romanum, & regalia S. Petri, tam in regno Siciliae & terra predictis, quam a libi consistentia adiutor vobis & eis ero ad retinendum, defendendum, & recuperandum, & recuperata manutenendum contra omnem hominem.

Universas & singulas condiciones supra scriptas, & contentas in presentibus literis apostolicis, seu ipsorum regni & terre concessione confectis, ac omnia & singula quae in eis continentur literis, plenarie adimplebo & inviolabiliter observabo, & nullo unquam tempore veniam contra ea. Non procurabo per me, vel alium, seu alios quoquo modo, ut eligar, vul nominer in Regem, vel Imperatorem Romanum, seu Regem Teutoniae, aut dominum Lombardia, vel Tusciae, nisi electionem vel nominationem ad imperium, vel regnum Romanum, seu regnum Teutoniae, aut dominum Lombardia vel Tusciae, seu majoris partis earumdem de me celebrari contigerit, nullum hujusmodi electioni, seu nominationi assensum prestabo, nec intromittam me modo aliquo de eorum, vel alicujus ipsorum regimine.

Neque etiam de civitate Beneventana, & suis territorio, districtibus, & pertinentiis, seu Campania, neque de Maritima, ducatu Spoletano, marchia Anconitana, Patriarchio B. Petri in Tuscia, Massa, Tra-

baria, Romandiola, alma urbe, in civitatibus Perusina, civitate Castelli, Bononiensis, Ferrariensis, Avinionensis, aut comitatu Venaysini, seu aliis terris quibuscumque vestris, & demaniis, seu feudis ipsius ecclesiae ubilibet constitutis ex successione, vel legato, seu donatione, aut venditione, vel alio quovis titulo, vel contractu, nihil unquam mihi acquiram, vel vendicabo seu potero acquirere, vel quomodolibet vendicare, & nihil unquam recipiam, vel habebō, seu retinebo, vel potero recipere, habere, aut etiam retinere in illis. Neque ullam potestariam, capitaniam, vel rectoriam, nullamque aliud officium recipiam, seu recipere potero in eisdem, aut ipsorum aliquo. Nec etiam occupabo, aut occupare permittam, seu faciam praemissa, vel partem aliquam eorumdem. Nec illa offendam, vel molestabo, nec etiam Romanam ecclesiam quoquomodo sub censuris, poenisque spiritualibus & temporalibus in supradictis conditionibus & infundatione contentis, quae hic haberi volo in singulis suis partibus alias pro specificis repetitis, & expressis. Schismatico, aut heretico cuiquam, vel a fide devio, & ab ipsa ecclesia praeciso, ejusque sequacibus, aut dantibus eis auxilium, consilium, vel favorem non dabo quovis modo per me, vel alium, seu alios, directe vel indirecte publice vel occulte, auxilium, consilium, vel favorem, nec ab aliis quantum in me fuerit, si impedire poterō dari permittam, sed eos juxta posse meum, donec convertantur, persequar & in vadam. Sic me Deus adjuvet, & hac sancta Dei evangelia.

Tu etiam & dicti tui in eisdem regno, & Sicilia terra heredes dabis privilegium vestrum nobis, & dictae Romanae ecclesiae aurea bulla bullatum, in quo proprio juramento fatebimini, & recognoscitis expresse, regnam Siciliae, & totam terram ipsius, quae est citra pharum usque ad confinia ejusdem Romanae ecclesiae, excepta civitate Beneventana cum territorio, & pertinentiis suis, quae ecclesiae remanebit eidem, ex sola gratia & mera liberalitate sedis Apostolicae & nostra tibi tuisque heredibus fuisse concessa, vosque recepisse & tenere regnam & terram hujusmodi a nobis, & dicta Romana ecclesia sub pactis, modis & conditionibus supradictis. Nolumus autem per presentes tuis, vel aliorum quorumcumque juribus, si qua tibi & illi in regno & terra predictis quomodolibet competunt, nullatenus derogari. Nulli ergo, &c. nostrae concessionis, confirmationis, & vocis largitionis, investiturae, infundationis, decreti, reservationis, ordinationis, & voluntatis infringere, &c. si quis, &c. Cunctis vero praemissa servantibus sit pax domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonae actionis percipiant, & apud districtum judicem pra-

XLVIII.
Imperatum ut illud scriptum bulla aurea obligent.

Admittat superiores leges a Ferdinando.

XLIX.

Omnibus & singulis praesentes literas inspecturis notum facimus, quod cum S. D. N. Pius divina providentia Papa II. an. Eccl. Tom. XXIX.

nia aeternae pacis inveniant. Amen. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLVIII. iv. id. novembris pontificatus nostri anno I.

Ego Pius catholicae Ecclesiae episcopus subscripsi.

Ego Isidorus episcopus Sabinensis Cardinalis Ruthenus consensu, & manu propria subscripsi.

Ego B. episcopus Tusculanensis Cardinalis Nicenus consensu, & manu propria me subscripsi.

Ego Joannes Cardinalis S. Sixti consensu, & manu propria me subscripsi.

Ego Antonius S. Chrysoconi presbyter Cardinalis consensu, & manu propria me subscripsi.

Ego Philippus tit. S. Laurentii in Lucina presbyter Cardinalis Bononiensis consensu, & manu propria me subscripsi.

Ego Nicolaus tit. S. Petri ad Vincula presbyter Cardinalis consensu, & manu propria subscripsi.

Ego Petrus tit. SS. Marci presbyter Cardinalis Venetiarum episcopus Vicentinus consensu, & subscripsi.

Ego Ludovicus Joannes tit. SS. Quatuor coronatorum presbyter Cardinalis Segobitensis consensu, & manu propria subscripsi.

Ego Joannes tit. S. Priscae presbyter Cardinalis Zamorensis consensu, & manu propria subscripsi me.

Ego Jacobus tit. S. Anastasiae presbyter Cardinalis consensu, & manu propria subscripsi.

Ego Prosper S. Georgii ad velum aureum diaconus Cardinalis de Columna consensu, & manu propria me subscripsi.

Ego Jacobus S. Eustachii diaconus Cardinalis consensu, & subscripsi.

Ego Rodericus Cardinalis diaconus S. Nicolai S. R. E. vicecancellarius consensu, & manu propria subscripsi. Paruit Ferdinandus Rex, ac regias literas de admittis legibus dedit, quarum hoc est exordium.

Ferdinandus Dei gratia Rex Sicilia, Jerusalem & Hungaria.

Omnibus & singulis praesentes literas inspecturis notum facimus, quod cum S. D. N. Pius divina providentia Papa II. an. Eccl. Tom. XXIX.

NOTE [1]

Quamquam litera Pii paragrapho superiori in annalibus relate ad annum hunc pertinent; quas tamen Ferdinandus rescripsit, hic num. 49. recitatas ad sequentem spectare mihi penitus exploratum est. Datae sunt enim illae a Ferdinando, cum rex non amplius electus, sed absolutus jam, & confirmatus esset. Quin & palam testantur juratum fuisse a Ferdinando in verba pontificis juxta praescriptam sibi ab eodem pontifice, & a Latino cardinali traditam formulam; id vero ipsa coronationis die praescriptum aliorum regum consuetudo demonstrat. Coronatum vero Ferdinandum a Latino cardinali anno sequenti die XI. februarii scribit de Raimo in annalibus Neapolitanis. Sed quoad diem auctorem hunc falli ex eo constat, quod anno sequenti Pius ex literis a Latino acceptis certior factus de investitura regni Neapolitani Ferdinando tradita, ipse pontifex die I. februarii responderit. Legendum est igitur forte die XI. Januarii. De anno vero apud de Raimo nihil erratum ex eo didicimus, quod etiam in ephemeridibus Neapolitanis ab anonymo eius aetatis digestis, corona donatus rex anno 1459. scribitur. MANSI

no a nativitate domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo, quarto idus novembris pontificatus anno primo bullam investiturae regni Siciliae, & terra citra Pharum nobis, & filiis, sui nostris utriusque sexus, tam natis quam nascituris, licet absenti concesserit, & per vexilli Romanae ecclesiae traditionem de regno & terra predictis nos investiri mandavit, & reverendissimo in Christo patri & domino, domino Latino tituli sanctorum Joannis & Pauli presbytero Cardinali, Apostolica sedis legato, ipsius S. D. N. & sanctae Romanae ecclesiae nomine ad infra scripta per ejus sanctitatem specialiter deputato fidelitatis juramentum praestiterimus, ad perpetuam rei memoriam, ipsiusque summi Pontificis, & Romanae ecclesiae expressam legitimam, & consuetam cautionem & fidem, & omnia & singula capitula, promissiones, condiciones, conventiones, & juramenta, in praefata bulla investitura regni Siciliae & terra citra pharum expressa, & specificata per praesentes literas nostras regias sub bulla aurea sigillatas servare, implere, manutene-

re, & nihil omnino omittere spondeamus, & sub regia fide nostra expresse promittimus; quorum condiciones capitulorum & juramenti praestiti tenor sequitur de verbo ad verbum & est talis. Condiciones vero praedictae sunt, haec videlicet: Promittetis & jurabitis tam tu in manibus ipsius Cardinalis, quam in singulis investituris, &c. Idem omnino verbis ex leges repetitae sunt, quibus eas Pontifex conceperat atque ideo sunt praetermissae. [1]

Hoc anno affectus (a) est martyrio Eugenius ordinis Sanctissimae Trinitatis una cum duobus sociis, cum se antea pro liberando sacerdote servituti addixisset, de quo ejusdem ordinis annales haec referunt: B. Eugenius Macseixan Hyber-

nus doctor theologus, & infra, cum duobus sociis suae religionis sociis professoribus ad Christianos redimendos Constantinopolim adit, ubi cum a perfidis tota pecunia ex-

poliati in ignem vivi conicerentur, corporibus in cinerem versis, immortales animae in caelum celeriter demigrarunt. Sequente nocte candidis vestibus induti, capita coronis redimti, manibus palmas gerentes

& pe-

Trinitarii tres martyrio Constantinopoli affecti.

L. (a) Gonzal. Davila in compendio hist. inf. Trin. Ioan. de Figuerras in ebron. p. 185.

Post mortem celesti viso edicunt iudici damnatum iri ni fiat Christianus.

Z

& pectora crucibus ornati ad ostium domus
judicis, a quo judicati fuerant, consisten-
tes, illum jusserunt impium vitam institu-
tum mutare, Christianorumque religionem

amplecti, confirmantes, aliter in eternum
damnatum iri. Anno Domini MCDLVIII
die nona septembris.

Conful-
tum a
Pio ne eo
extincto
aliquod
schisma
oriatur.

(a) Lib. 2.
p. 261.

Præscri-
ptus die-
rum nu-
merus
pro con-
clavi in-
eundo.

Anno

I. **A**Nno hujus sæculi incunte quinquagesimo nono indictione septima Pius Papa Mantuam profecturus, ut solemnes ex omnibus Christiani imperii ordinibus conventus ad expeditionem ex universis occidentalibus regnis adversus Turcas conficiendam celebraret, eo primum curas vertit, ut si ab urbe absentem se obire diem contingeret, successuri Pontificis electio fieret legibus, ne inexpectato aliquo casu novum aliquod in Ecclesia schisma, si Cardinales locorum intervallis sententisque discreparent, conflaretur: edita itaque sanctione statuit, (a) quid in eorum discrimine agendum foret.

Ad futuram rei memoriam.

Cum, concedente Deo, post festum instantis epiphaniæ profecturi simus ad dietam per nos Mantuæ dudum indictam, & curiam Romanam, quoad aliud ordinandum duxerimus, in hac alma urbe dimissuri, prout in aliis nostris super inde conscriptis literis latius continetur, cogitantes mortali conditioni nos subditos esse, & interim forte placitum esse Altissimo, vitæ interitusque nostri auctori, nos ex hac luce subtrahere, ad omnia providenda, per que ad electionem novi Pontificis successoris nostri unanimiter & cum facilitate possit procedi, nec non ad omnia juris dubia submovenda, quæcumque in electione hujusmodi possent forte oriri, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu, ac de apostolicæ potestatis plenitudine tenore presentium statuimus, decernimus, & ordinamus, quod si nos ultra civitatem Florentiæ contingat decedere, condito prius, donec aliud fuerit ordinatum, in cathedrali ecclesia ejus civitatis, in qua obitum ejusmodi evenire contigerit, corpore nostro, aut ad propinquorem cathedralem delato, si locus ipse decessus non fuerit civitas, Cardinales qui in curia prædicta remanserint alios Cardinales, qui nobiscum ad memoratam dietam exierint triginta, si vero citra eandem civitatem aut in eadem mors ipsa acciderit, quindecim tantum dies a die obitus antedicti in hujusmodi fienda electione expectare teneantur, & debeant; nec non postquam omnes simul ad hanc ipsam urbem convenerint, fuitis prius de more exequiis eundem dierum numerum restringere, si eis videbitur, libere & licite valeant, ac mox conclave ad celebrandam electionem ingredi similiter teneantur & debeant; decernentes irritum & inane, quidquid in contrarium forsitan factum fuerit & attentatum, constitutionibus apostolicis de breviori tempore ad invicem conveniendum, & ad electionem hujusmodi procedendum loquentibus, per quas hac vice dumtaxat presentis ordinationi nullum præ-

Ann. Eccl. Tom. XXXIX.

judicium volumus generari, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ anno MCCCCLIX. nono januarii pontificatus nostri anno I.

Ne autem interea Turcæ orientales Christianos, & Græcorum reliquias opprimerent, dum Mantuani conventus pro decernendis parandisque auxiliis agerentur, sacrum equestrem ordinem creavit (b), qui in insula Lemno, ac finitimis insulis Ægæi maris præcipuas sedes locarent, atque eorundem Turcarum comprimerent impetus, ne ex Hellesponto in Ægæum mare excurrerent, atque etiam inde facilius bellum inferri Turciæ posset: paribus vero hosce religiosos equites prærogatis, & insignibus decoravit, quibus Rhodia militia ornata fuerat: tum plures domos, prædia, vestigalia aliorum ordinum, qui obsoleverant, attribuit.

Ad futuram rei memoriam.

Licet olim nonnullæ ex Christianis religionibus, quibus tamquam variis gemmis ornata Christi sponsa gloriabatur Ecclesia, in pretio ac magna fidelium devotione esse consueverint, tamen partim aliorum supervenientium ordinum origine, partim ipsorum temporum diuturnitate, ac fidelium populorum diminutione religiones ipse a veteri statu ita defluerunt, ut [quod maxime dolendum est] vix in quibusdam ex eis tot persone quot loca valeant reperiri, ipsæque jam religiones sine ullo prope fructu nomen dumtaxat suæ fundationis nuncupationisque obtineant: ex quo animum nostrum non indigne subiit meditatio, indecens esse eos in Ecclesia tolerari, qui talentum sibi creditum in terra abscondentes, si non plura, unum aliud tamen domino in lucrum non noverint cumulare. Itaque in hac nostra, que animum nostrum dies noctesque angit, vehementi cura principes & populos Christianos in unum congregandi locum, ubi ressedi impiis Christiani nominis hostibus Turcis, vel potius eos, dante Domino, exterminandi, fiant apparatus, necessarii, id etiam cogitamus non parvo futurum Christianorum provinciarum adjumento, si ad Hellesponti sive, ut dicunt, Stricti Callipolitani fauces, per quas infidelibus in Christianorum Ægæi pelagi insulas, & maritimas regiones navigio est discursus, præsidium imponetur, de quo transitus illis impeditior difficiliorque reddatur: cum tamen nostri eo ex loco invadendi illos facultatem maximam fiat habituri, habitaque cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus consultatione novam religionem unam in Lemno & aliis insulis instituire decrevimus, que sicut Rhodensium quingentis inde semota milliabus a Mauris & pari-

II. Nova militia in Turcas instituta. (b) Lib. 3. p. 4.

Quibus causis Pius permotus fuerit.

In Lemno illius sedes fixa.

Z 2

ter

ter a Tarcis in amplum mare discurrentibus Christianos protegit, ita partim Turcas ad ipsam navigaturos maris amplitudinem impediatur, & detineatur, partim in littoreis regionibus, & ipso in Callipolitano canali dies noctesque infestet.

III.

Cum tamen interea non parum esse videatur eandem Lemnum aliasque insulas Christianis frequentatam habitatoribus ita omni studio, & animi ardore a Tarcis defendere, sicut illius habitatores sese dilecto filio Ludovico Cardinali Aquilejensi camerario nostro, sedis Apostolicæ legato postquam recepti per arma fuerunt, fidelissimos exhibuerunt; pro hujusque nostri propositi consummatione ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, & gloriosissimi Filii sui unigeniti, genitricis Mariæ nova hæc militaris religio ipsius B. Mariæ Bethlemitanæ vocabulo appellabitur, hospitale sicut & Rhodiense Lemni insula habitura, Pro fundamento autem, ac subsistentia diæ religionis novæ alias religionis, sive militaris, ac hospitalis infra scripta, videlicet S. Lazari ubilibet consistencia, S. Mariæ de Castello Britonum de Bononia, ac sancti Sepulchri, nec non Sancti Spiritus in Saxia de urbe, & omnia ab eo dependencia, aut illius habitum seu crucem duplicem deferentia ubilibet existentia, & B. Mariæ cruciferorum, nec non hospitale S. Jacobi de Altopassu Lucanæ diocesis, cum eorum domibus, prioratibus, hospitalibus, & membris quocumque nomine consueverunt prefate novæ religioni de consilio, autoritate, & potestate predictis tenore presentium dedicamus, applicamus, appropriamus, & annectimus, & incorporamus; nec non priores ordines, & nomina religionum ipsarum, ac priorales, & alias dignitates in eisdem omnino suppressimus, & ceteringimus, illaque de cetero ejusdem religionis militaris, ac hospitalis B. Mariæ Bethlemitanæ nuncupati esse, censeri, ac appellari volumus. Hujus autem religionis erunt fratres, ac milites etiam Sacerdotes, sicut & in Rhodiensi predicta, quorum ac dicti hospitalis B. Mariæ Bethlemitanæ caput erit magister, ab eisdem fratribus pariformiter eligendus. Pro habitu quoque regulari deferent crucem rubeam in campo albo, ac in ceteris omnibus omnino parem fratribus Rhodiensibus, &c. Plura alia decernit ad novum equestrem ordinem constituendum pluribusque privilegiis eum exornat. Dat. Rome apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLIX. xvi. kal. februarii pontificatus nostri anno i.

B. Mariæ Bethlemitanæ illi nomen inditum.

Ascripta illi ingenita vectigalia.

Quenam insignia data.

Pii II. versus Mantuam iter.

IV. (a) Apud regest. 11. brev. Call. III. p. 28.

MCCCCLIX. dominus Pius recessit de urbe, quibus etiam consentit Gobelinus, qui Pii iter accurate describit hisce verbis (b): Pontifex maximus ad tertiodecimo kalendas februarii, qua dies profectiois dicta est, ex palatio apostolico, quod est apud S. Petrum in Vaticano intempesta nocte ad eadem S. Mariæ majoris in Exquilio monte se contulit, ibique sequenti die commoratus frequenti populo ac vehementer lachrymanti lachrymans ipse benedixit: & postridie sole nondum orto per ibermas Diocletiani, & collem Suburra ad portam Flaminiam nunc populi vocant & deinde ad pontem Milvium descendit. Cardinales eo usque secuti sunt, & optimatum urbis plebisque maxima pars. Ibi equitum in armis expectabant turmæ, quæ Pontificem tutum deducerent. Tum dimisso populo sex Cardinales delecti sunt, qui Papa servirent iter agenti, Vilhelmus Rothomagensis & regis stirpe natus, Alanus Avinionensis nobilis Brito, Philippus Bononiensis Nicolai Pontificis quondam frater, Petrus S. Marci, Prosper Columensis, Rodericus vicecancellarius, qui Romanorum Pontificum nepotes fuerunt, Eugenii, Martini, Callisti. Cardinales reliqui, ex quibus nonnulli volatundarii fuerunt, iusti sunt Romæ manere, aut mitti veris tempore expectare, ac tum prope sequi, & cum aliorum agritudinibus Pontifex ignosceret, sua nequaquam pepercit, qui pedanio dolore, & pluribus affectus morbis subire, mortis periculum maluit, quam constitutam profectiois diem negligere. Obstabant amici multisque artibus remorari præfulem adhibebant, horridam hyemem, & rigidam Apennini alpes, & itineris mille pericula memorantes: qua cum frustra objectarentur, non desuere qui dicerent: En, Pontifex, si nulla tui corporis retinet cura, respice saltem, qua tibi commissa est Romanam ecclesiam, & quot ei insidiæ præparentur animadvertere. Et quis patrimonium B. Petri te absente tuebitur? quamprimum Padum transmissis invadent regnum tuum lupi rapaces, nam qua terra est tyrannis, ne disas latronibus magis fecunda, quam tua? Picenum alii, Umbriam alii, alias alii provincias dilacerabunt, nudabuntque prorsus sponsam tuam. Cum redieris non invenes locum, ubi reclines caput, quem possis tuum dicere. Ad hæc Pontifex: Meliora, inquit, præstabit Deus, cujus acturi causam peregre proficiscimur: quod si permiserit divina misericordia id fieri, quod timetis, privari his temporalibus bonis Ecclesiam, quam fide malumus; nisi servamus, quod promissum est, perit fides nostra; & quis amplius crederet nobis? Religio quoque in discrimine ponitur, quam Turca oppugnant, adversus quos conventus indictus est, sin perginus, unat. Temporale regnum Ecclesie & hoc sepe

(b) Gobel. in comm. Pii II. l. 2.

Qui Cardinales eum si parant.

Sua saluti rem Christianam præcavit.

Objectus plurium discriminum terror.

sepe amissam est & sepe recuperatum: spirituali si semel exciderimus difficile vendicari aliquando poterit. Percant hæc fluxa dum solidiora illa retineamus. Nec plura loquutus iter ingressus est.

V.

Subdit author pernoctasse primum Pontificem apud Campanianum Urbinorum oppidum sextodecimo ab urbe milliari distans, ibique archiepiscopum Tranensem Latini Cardinalis fratrem summo cum apparatu Pontificem omnemque curiam expectasse: inde cum Tifernum iter haberet, allatae sunt literæ, quæ Assisium a Jacobo Piccinino Romanæ ecclesie restitutum, ut pactus antea Ferdinandus Neapolitanus Rex, nunciabant: cum vero eas vix legisset, concitato cursu venisse nunciū ab Everso Anguillaræ comite, qui labores viæ prænucciabat, ac plura ex illius discessu imminencia discrimina, & antequam kal. augusti adessent, ingentes turbas in ecclesiastica ditone excitandas, ac tum demum ipsum cogniturum qui nam sibi sibi extitissent. At nec his moveri se Pius est passus, nuntioque dedit mandata, ut receptum Assisium Everso referret. Graviori vero cura solutus est Pius ex illius arcis ditione, cum propterea quingentos equites a Francisco Sfortia Mediolanensi duce postulasset, qui ipsum in Assisinate agro stiparent, ac tuto deducerent: cum vero jam his non egeret, hæc Mediolanensi rescripsit (a): Recuperato Assiso, & comite prefato, nempe Piccinino, ad devotionem nostram converta, & infra, hortamur, ut labore quingentos illos equites nobis mittendi ultra sum suscipias, sed proinde nobis satisfactum existimes ac si & missi, & acceptati a nobis fuissent.

(a) Lib. brev. p. 9.

(b) Lib. brev. p. 4.

Ex comite Piccinino recuperate alique urbes.

(c) Gobel. in comm. l. 2.

nuptiaque puellæ redimiti tempora lauro, & olivarum ramos manu gestantes vitam & felicitatem magno præfule optare, qui simbrias vestimentorum contingere possent beatos sese arbitrari. Plena ubique populis itinera & strata viuentibus herbis, oppidorum & urbium platea pretiosioribus operæ panis, domus civium templaque magni Dei præcipuis ornata modis. Sic per Narniam & Interamnam Spoletum usque ventum est, neque hic minor Pontifici honor exhibitus. Biduo moratum Pium in ea urbe addit author, cui consentiunt notæ regesto de quo paulo ante memoravi, adjectæ: Die, inquit, xxvi. dicti mensis (d) nimirum januarii intravit Spoletum, & exiit xxix. ejusdem.

Exceptus ubique Pius magnifice.

(d) Reg. 2. bull. Call. III. p. 28.

Iis consonant quoque apostolicae literæ (e) Interamnæ ad Albertum marchionem Brandemburgensem xxv. januarii datæ, quibus eum rogat, ut ad indictos Mantuanos conventus accedat, Imperatoremque etiam ad eos sua cohonestandos præsentia alliciat. Non solum, inquit, personaliter ad memoratam dietam, quæ Mantua tenebitur accedere velis, sed pro honore, & gloria Germanici nominis cum Imperatore ita efficere, ut ipse quoque cæteris posthabitis idem hoc faciat, non dubitantes suum & cæterorum Alamaniæ principum exemplum reliquos ad conveniendum moturum: esset autem imperialis excellentiæ & toti Germaniæ nota non levis, si eadem natio, de qua spes prope exploratam omnibus dedimus, in causa fidei Christiana sibi deesset, præsertim cum nos in hac nostra arate nulli defatigationi aut labori parcontes eidem obviam procedamus. Dat. Interamna die xxv. januarii pontificatus nostri anno i. Deinde Spoleti die proximo Joanni Carvial Cardinali S. Angeli præcepit (f), impelleret marchionem eundem, & Fridericum Imperatorem, ut Mantuanis cætibus interessent: quo etiam argumento (g) scripsit ad Henricum Viennensem episcopum, & Henricum Rieder præpositum Frisingensem, qui a Friderico arcanis consiliis adhiberi erant soliti, ut ipsum ad id adducerent, tum Fridericum ipsum cohortatus est (h), ne imperatorio muneri in ea Christiani nominis causa deesset; tum Argentineses, Basileenses, Constantenses, earumque urbium episcopos, nec non Eistetensem, Herbipolensem, & Argentinensem oratores Mantuam legare iussit (i).

VI. (e) Pius lib. brev. p. 7.

Rogatus Cæsar ut Mantuam se confectur.

Solicitati principes ut ad eodem conventus accedant. (f) Ib. p. 6.

(g) Ib. p. 8.

(h) Ib. p. 5. & 6.

(i) Ead. pag. VII.

De hortativis ad Fridericum datis literis, ut ad Mantuanos conventus accederet, meminit Gobelinus (k), subditque jam ante Pium misisse ad illum Baptistam Brendam jurisconsultum civemque Romanum, ut ipsum ad hujusmodi iter ineundum sollicitaret, at Fridericum plures ad declinandum conventum causas, quasi multas sibi in Austria rerum moles in-

(k) Gobel. in comm. l. 2. Fridericus Cæsar intertem se gerit.

incumberet, prætenuisse; tum alias inanes argutias, quod Mantua, vel Utinum alternatim designata fuissent, de quibus a Baptista Brenda, misso Matthæo collega, certiore fecit Pium, cui permolesum fuit refrigisse adeo in principe fidei defendendæ ardorem, suisque commodis ita additum, rescriptisque oratori suo, Fridericum Pontificis sua pro communi salute spernentis exemplum sequi debuisse.

Monitus ut pontificium exemplum sequatur. (a) Lib. brev. p. 4.

Nos, inquit (a), jam iter sumus ingressi, quod est propter multas difficultates domesticas nobis sit grave, omnia tamen pro Deo, & salute fidelium patienter perferimus. Hæc Brenda: Friderico vero, inquit Gobelinus, Pontifex remisso Matthæo in hanc sententiam rescripsit: Quamvis in Austria multa essent, qua præsentiam Imperatoris exigerent, non tamen idcirco fidei orthodoxæ negligenda negotia, nam est Roma Pontificis præsentia egerot, reliquisse se tamen & urbem, & omne regnum Ecclesiæ, ut conventum peteret pro christiana salute indicam: nec minus a nominatis locis Romam distare, quam vel Græciam vel civitatem Austriæ novam Imperatoris sedem, Pontificem annis plenum, & morbis gravem longius iter æstivum; indecorum videri Casarem validum, & florenti ætate recusare breviorem viam. Consulatur honori suo, consulatur christiane religioni, neque committat, ut sua negligentia Christianam rempublicam perivisse aliquando dici possit: neque caudicorum ineptias audiat, qui subtilitate quadam juris negant eum obdirc oportere, qui ad ea loca vocetur alternatim nominata sciat summum jus summam esse injuriam, neque utendum cavillationibus, ubi bona fides requiritur, & Christiana res in discrimine sita est, neque ad incertum locum se fuisse vocatum, qui prius quam domum relinqueret edocendus erat ex duobus locis quem deberet accedere: parceret his excusationibus, quæ apud viros graves ridicula viderentur, neque Utricum audiret juris interpretem magis, quam suam conscientiam.

Cavillis non utendum ubi Christi res geritur.

VIII.

Abstulit vero Pius mox occasionem levibus iis argutiis de loco alternatim designato, cum enim Veneti, qui post excidium Constantinopolitanum suis diffusi viribus foedus cum Mahomete pepigerant, Utini conventus haberi nollent, ne illum in se incitarent, Mantua designata est, de qua ea re certiores facti omnes principes, tum Fridericus ipse literas ad principes electores rogatu Pontificis dederat (b), quarum exemplum infra scriptum est.

Cur Mantua delicta sit ad celebrandos coetus.

(b) Ext. inter Pii II. lit. brev. p. 13.

Copia literæ imperialis ad unum ex electoribus sacri imperii. Venerabilis dilecte nepos, & princeps elector. Sicut alias sanctissimus dominus noster Papa proposuit, & civitatem Man-

tuanam, vel Utinum in Foro Julii in bulla sue sanctitatis nominavit pro una dieta principaliter propter factum & causam Turcarum per semetipsum in medio maii proxime venturum tenenda, ita sua sanctitas per alias suas literas, quæ nobis in hac hebdomada præsentatæ fuerunt, declaravit & nobis intimavit, quod curiam papalem ad prædictam civitatem Mantuanam transtulit, & in proposito & voluntate talem antedictam dietam ac causam in Mantua ipsemet celebrare vellet & expedire, ac nos super hoc rogavit, & etiam a nobis postulavit, ut ibidem ad suam sanctitatem veniremus; nec non etiam quod tibi & aliis nostris principibus intimarem, ut tu & alii antedicti personaliter ad prædictam electam dietam Mantuanam venire deberetis. Propterea cogitavimus, quod nobis bene decet in iis suam sanctitatem præ oculis habere & volumus, si Deo placuerit, nos in his ita decenter tenere, ut non sit aliquis defectus in nobis. Quare cupimus & te etiam rogamus cum speciali diligentia, quod ad laudem omnipotentis Dei, sue sanctitatis & Apostolicæ sedis gloriam, & nobis ad honorem & obedientiam, juxta postulationem & requisitionem suam sanctitatis, ac secundum tenorem literarum apostolicarum & literarum messarum, ad Mantuam te transferas, & in hoc voluntarium invenire permittas, in hoc nobis singulariter complacendo: ac volumus id circa te & tuam diocesim una cum sua sanctitate gloriose recognoscere. Cupimus super his celeriter nobis tuam responsum, in scriptis sine dilatione destinare. Ex Vienna. Has literas ubi accepit Pontifex, ad Joannem Carvaial Cardinalem legatum Perusium misit, iussitque ad singulos principes electores ab eo transmitti, ut imperatoris pontificisque hortationibus sollicitati solemnibus Christianorum coetibus non deessent.

Cæsaris literæ ad septemviro.

Sollicitati ut Mantuam accederent.

Quod vero ad Pontificis Perusium perfectionem attinet; describit eam hisce verbis Gobelinus: Perusium profectus est, ubi honores hi ei sunt exhibiti, qui humano ingenio potuerant excogitari: nam quamvis aspera sevirer hyems, non tamen aliter adornata civitas fuit, quam si verum tempus adesset: virere totam urbem, gestire viros ac mulieres, qui Romanum Pontificem intuerentur, nam ante annos octoginta nemo illic Christi vicarium videbat: pendere per omnes urbis vias insignia Pontificis, & luna aureæ nondum plena, ludi militares exhiberi: omnes profusam ostendere lætitiarum Cardinalis, & universos curiales humane ac benigne tractari. Nonnullis de viris illustribus illius urbis interjectis, addit Gobelinus: Venit in hanc urbem Pius Pontifex in vigilia purificationis B. Mariæ virginis matris Domini, & in die festo de more candelas largitus est. Et infra: Mansit Perusii Pontifex

IX.

sex tribus hebdomadis. His respondent, quæ in prædicto pontificio regeſto (a) sunt adnotata: Die prima februarii MCDLIX. intravit Perusium, & exiit XIX. Porro adventus die primo Pius Latino Cardinali Ursino, a quo certior factus erat Neapolitano regno Ferdinandum solemniter benedicta apostolica indutum fuisse, hæc rescripsit (b): Ex literis tue circumſpectionis cognovimus investituram regni Neapolitani solemniter factam esse, quod nobis summopere placuit, & tuam diligentiam in Domino commendamus, quæ autem de voluntate Regis significas omnia grata habuimus credentes re ipsa esse, ut scribis, præsertim cum nos tales erga serenitatem suam fuerimus, ut merito nobis officii debeat, &c. Dat. Perusii I. februarii pontificatus nostri anno I.

(a) Reg. 2. bull. Calisti III. p. 28.
(b) Lib. brev. p. 9. Ferdinandus Neapolitano regno a Pio II. donatus.

X.

Senenses rogant Pium ut ad ipsos divertat.

(c) Gobel. in comm. l. 2.

(d) Lib. brev. p. 10.

(e) Ibid. pag. 11. Duce germano equite decem milia bellatorum in Turcas instructa.

(f) Gobel. in. l. 2.

Discessurus Perusio Florentiam petere cogitabat deflexo Senarum itinere, quod illius urbis civibus ob nobilitatem ordinem gubernaculis republicæ dejectum subitatum esset: cum vero Senenses vererentur, ne qua inde ignominia labes ipsis adheresceret, decrevere oratores, qui Pium ad cohonestandas sue aditu Senas comiter vocarent; qua de re hæc tradit Gobelinus (c): Senenses Pontificis indignatione cognita atque admodum veriti, ne se posthabitis Florentia peteret Mantuam, molliores facti legatos decreverunt, qui benigne Pontificem salutantes iter ei per patriam suaderent. Accepit eos humaniter Pius, sextaque februarii die ad Senenses scripsit (d), sui non esse consilii quippiam in eorum urbe novare; cumque iter Senas versus aggredi appropinquante vigesima februarii die decrevisset, ea de re Cardinalem S. Petri ad vincula legati apostolici munere in urbe fungentem certior fecit (e): ad XX. februarii, inquit, hinc discedemus Senas petaturi, de transferenda autem curia nihil in hanc diem decrevimus, & infra, circumſpectioni tue injungimus, ut Almanum illum, cui insistente Cardinali Niceno concessum est decem milia bellatorum in subsidium fidei congregare, ad nos antequam alio divertat Perusium mittas, intendimus enim hoc initio fervoris conatusque sui ei de aliquo subventionis auxilio providere. Datum Perusii IX. februarii pontificatus nostri anno I.

XI.

Constituta discessus die Pontifex, non sine mæore, inquit Gobelinus (f), civium, qui longiorem sui domini moram optabant, viam Senas versus corripuit, & ad lacum Trasymenum pervenit, Romanorum elide & Hannibalis victoria nobilitatum. Paucisque interjectis, addit: Exagitaverat pluribus diebus cum eo pervenit Pontifex aquas lacus valida tempeſtas, ita ut navigandi nulla pateret facultas: tum vero quasi divino natu repente vis omnium ventorum conquievit,

& intranti navigium præfali velut animal domitum sese præbuit mare, & undique sedatis fluctibus mira tranquillitas oborta, adeo ut ingens captura piscium facta sit. Dam navigatur in insulam, in qua Pontifex apud religiosos S. Francisci monachos pernoctavit, siluerunt fluctus vesperi & nocte tota & mane, quod secutum est, donec navigium Pii ad litus pervenit, exin iterum sevirer & inter se colluctari vehementes venti cœperunt, ita ut qui Pontificem sequebantur vix periculum submerſionis evaserint, admirantibus accolis, quod per universam hyemem procellosus & intractabilis Trasymenus Pontifici navigabilem se præbuerit.

Pi per Trasymenum lacum navigatio.

Subjungit idem Gobelinus uti Pontificem in agrum Senensem ingredientem exceperint ingenti lætitia Senensium oratores, Claufiumque, inde Sartheanum, & Corfinianum, Pii natale solum deduxerint: Fuit oppidum, inquit ille, mirifice ornatum gestiente populo & nimium festivo ob præsentiam maximi præfalis, quem apud se natum gloriabantur, nec satis aut intueri aut consalutare eum poterant. Mansit hic Pius in festo, quod B. Petri cathedram appellat, ac rem divinam peregit, statuitque hoc in loco novam ecclesiam & palatium edificare, conduxitque architectos & operarios non parva mercede, ut memoriae sue originis diuturnum relinqueret. Concessit & indulgentias plenarias quotannis in festo inventionis S. Crucis his, qui parochialem ecclesiam vistant, quæ postea cathedralis effecta est. Nonnullis interpositis de Petro Cardinale S. Marci e Vicentina ad Patavinam sedem traducto, de quo Pontificis Bonconventum adventu, ubi concistorium celebravit, subdit: Sequenti die maximo civium comitatu, & incredibili plebis alacritate pulcherrime ornatam, & festivantem ingressus est patriam, nec usquam maior ostentatio lætitiæ visa est. Pervenisse Pontificem Senas XXIV. februarii die affirmatur in notis apud prædictum Vaticanum Calisti literarum volumine his verbis: Die XXIV. februarii intravit Senas, & exiit XXIII. aprilis MCCCCLIX.

Corfinianum oppidum ecclesia & palatio nobilitatum a Pio II.

XII. Gobel. in. l. 2. Malares, cui rose vocabulum imposuere, Pontifex, ut civitatem honestaret, rosam auream, quæ quotannis dari consueverat, priorum dominorum urbis, cujus magistratus tri-

Magistratus Senensis rosam auream donatus.

Ingresso igitur Senas Pontifice, inquit Gobelinus (g), sequuta est paulo post solennitas in medio majoris jejunii dominica die, cui rose vocabulum imposuere, Pontifex, ut civitatem honestaret, rosam auream, quæ quotannis dari consueverat, priorum dominorum urbis, cujus magistratus tri-

agere cepit, & accersito ad se urbis se- natu in hunc modum locutus est. Habitam ea de re, nimirum de equitum ordine, cujus pars civitate exacta fuerat, in pa- riam & publica munia restituendo ora- tionem refert idem author, additque in Senensi senatu sententiis diu certatum, cum aliis pontificiis postulatis parendum, aliis autem nobiles honorum participes fieri non debere videretur, sed demum assensisse (a), ut in patriam ac dignita- tum societatem revocarentur, ac prop- terea festos ignes aliaque publicæ lætitiæ signa per totam urbem emicuisse: tumque Pontificem, ut Senenses beneficio devin- ciret, Radicofanum a Romanæ ecclesiæ ditione abalienasse, ac metropolitana di- gnitate Senas insignivisse; creato archie- piscopo Senensi Antonio Piccolomineo. Præterea sepulchrum e candido marmo- re parentibus Senis statuisse inciso hoc e- pitaphio.

(a) Id. ib.

Radico- phan. ab- alienatum a Pio.

(b) Gobel. in comm. l.2. Cam- pan. in vita Pii II. & Malavol. l.4. p.3. XIII.

Conveni- tur Pius a pluribus Regum o- ratoribus.

Promul- gat cum Regem a sede Apo- stolica ve- teri more agnosci qui re- gum teneat.

(c) Pius lib. brev. p.29. XIV.

Sylvius hic jaceo conjux: Victoria me- cum est.

Filius hoc clausit marmore Papa- Pius.

Mox addit author (b) de Regum prin- cipumque oratoribus, qui Senas, ut il- lorum nomine fidem ei obligarent, conflu- xere.

Dum, inquit, Senis moratur præsul Im- peratoris Federici legati, & Henrici Cas- tellæ, & Matthiæ Hungariæ, & Alfonsi Portugaliæ, & Georgii Bobemiæ Regis, & Philippi Burgundiæ, & Alberti Austriæ ducis & Federici atque Alberti marchionum Brandeburgensium adventarunt, Christi vi- carium pro veteri more adoraturi. Inter quos magni & præstantes viri fuerunt, ex quibus duo paulo post ad cardinalatus honorem as- sumpti sunt, Joannes episcopus Atrebar, & Brocchardus præpositus Saltzburgeris, alter ab Imperatore missus, alter a Burgundo- Verum Brocchardus, & ejus collega Joannes Inderbachius, & Arthangus cognomento Capel jureconsulti cum Florentiam appli- cuissent, aliquandiu illic remorati sunt in- digne ferentes Matthiam Hungariæ Regem a Romano Pontifice appellatum esse, ejus- que oratores eos in curia consecutos honores, qui Regum legatis exhiberi consuevere, cum barones Hungariæ Imperatorem supra se Re- gem elegissent, atque ipse delictum titulum accepisset. Pontifex ea re cognita injustam esse querelam dixit, quando mos esset Apo- stolicæ sedis eum Regem appellare, qui regnum teneret, & prior ante se Callistus Matthiam Regem appellasset, atque hoc mo- do Imperatoris legationi satisfactum est, quæ deinde in templo divæ Mariæ virgi- nis publice præstitit obedientiam. De ad- missis Matthiæ Pannoniæ Regis oratori- bus extant Pii ad Fridericum literæ (c) Senis datæ.

Affectare jam cœperat Fridericus Im-

perator Hungaricum sceptrum, atque a Pio, dum Spoleti versabatur, consilium po- poscerat, an admissurus esset, si regni proceres, ut non levis affulgebat spes, ipsum Regem renunciarent, cui Ponti- fex in hanc sententiam respondisse refert Gobelinus (d): Qui te Regem Hunga- riæ sunt electuri, si fides tuis habenda est & regnum dare possunt, non dissuade- mus accingere, quod offertur: siu litem offerunt & belli materiam, contra senti- mus, maximeque cavendum censemur ne quid agat, quod expeditioni adversus Tur- cas instituendæ impedimento sit. Iterum e- tiam a Friderico consultus an ad Hun- garicum sceptrum corripiendum profliret, respondit Pius (e) exaratis Senis xxvi. februarii die literis, non id suscipiendum temere, sed consilium loco & tempori & rebus ab ipso exploratis aptandum. Nihilominus tamen dominandi cupidine flagrans Fridericus, maximo rei christi- anæ detrimento suiue dedecore, discor- dias nonnullorum procerum, qui in Pan- nonia adversus Matthiam Regem conju- raverant, aluit (f), inani scilicet spe il- lectus, eorum opera Hungarici regni, cujus sacram coronam, quam olim Ste- phanus gesserat, penes se retinebat, quasi Matthias ea ipsa non redimitus regium fastigium sibi nondum peperisset. Cum au- tem cognovisset Pius Hungaros non uti- nimi consensu ad Fridericum inclinare, sed tantummodo aliquos seditiosos, ut privatas res suas efferrent, ad iniquum bellum ipsum allicere; ac præterea Tur- cas formidandam expeditionem ad expu- gnandam Pannoniam conficere, indeque periculum imminere, ne Matthias Rex, composito cum barbaris exitiabili Chri- stiano nomini foedere, arma ad infrin- gendos Friderici conatus vertere cogere- tur, eidem Friderico consuluit (g), ne seditiosorum Hungarorum suffragis audire vellet, ac potius divinæ gloriæ tuendæ- que suæ inter fideles existimationi stude- ret.

(d) Gobel. sup. l.2. Quid a Pio ref- spondit Friderico an re- gum Ungari- cum ad- missurus esset. (e) Lib. brev. p. 15. Ungarici regni dif- fensionis alit Fride- ricus.

(f) Bonfmi. decad. 3. l.9.

Retinet sacram coronam.

(g) Pius lib. brev. p.25.

XV.

Pius Papa II. Imperatori. Charissime in Christo fili, &c. Quoti- dianis nuntiis nobis affertur sævissimum fi- dei nostræ hostem Turcum magnis appara- tibus, quibus per hosce annos indefuenter studuit, statuisse ventura æstate transmis- so Danubio Hungariæ regnum, & quæcum- que Christianorum loca poterit, violenter invadere. Ipsum autem Hungariæ Regem, quantum in eo est, continuo se ad defen- sionem parare, sed vehementer sollicitum es- se ne Christianorum molestiis impeditus pro- posito suo minus possit libere uti. Propter- ea, cum audiamus, esse in ipso regno ba- rones nonnullos, qui celsitudinem tuam ad novas ibidem contra illam res exhortentur, idque verisimile sit magis privata ex cau- sa quam charitate tui tentari, ne ex hoc

Monitus Fridericus ne Mat- thiam ad iniquum cum Tur- ca foedus adigat.

Consulat Christiano regi.

XVI.

(a) Ib. p. 24. (b) Ib. p. 26.

Paratus a Matthia exercitus in Tur- cas.

capite scandalum gravius oriatar, pro ho- nore serenitatis tuæ & charitate fidelium quæ nobis est debita, pie requiremus, ut cogitare interius velis, unde hoc tempore ad honorem tuum, & conservationem Chri- stianæ plebis conducatur inquietorum consilia audire: etenim si invalescente dissensione, ut te adjuvante facile posset, idem Rex intestino malo externoque semul oppressus in concordia aliqua cum Turcis saluti suæ consulere, non tam ipse a cunctis fide- libus videtur culpandus, cujus bonum propo- situm patet, quam qui cum ad damnosam conventionem necessario compulsisset. Huc accedit, quod cum id regnum totius Chri- stianitatis clypeus esse ante hac consueverit, nosque illo pugnante otiosam semper securitatem egerimus, si aditus ille im- manitati barbarorum multitudinique pate- ret, non dubie ingens calamitas in om- nes descenderet, auborique hujus damna- ti consilii imputare Deum quidquid inde esset scutum. Nos qui & estimationi tui nominis sumus affecti, & præter cæte- ros gloria & amplitudine te augeri expe- timus, videntes nihilominus quanta offensi- onis Dei, & quanto populi sui damno hæc incerta spes posse constare, suaderemus sem- per tue sublimitati, ut mallet totius orbis judicium intueri, quam paucorum seditiosa promissa audire: & propterea bonitas tua charissime fili, quæ semper ad salutem in omnibus valuit, valeat nunc ad conserva- tionem gregis dominici, ne unde patrocini- um ex gradu, quem tenes, expectat, in- de causam everisionis suæ accipiat. Præci- dende sunt malignandi omnes occasiones, & opera danda, ut saluti communi consu- latur; in quo serenitatis tua rem dignam imperio faciet, fidelibus utilem, & nobis unice gratam, qui cum te intimo affectu amemus, credere debes omnia hæc a fide- corde procedere de conservatione laudis tuæ semper solliciti. Dat. Senis II. aprilis an. I.

Deterrebat his Pius Fridericum, ne inju- sto funestoque bello se implicaret, ut vero Hungaros ad propulsandos Turcarum im- petus accenderet, vexillum apostolica lu- stratum prece in Pannoniam misit; de quo ad Joannem Carvaial Cardinalem, quem in Hungariæ legationis munere confirmarat (a), ut vel in exercitu cruce signato attol- lendum curaret, vel Matthiæ Regi con- ferret, hæc scripsit. (b)

Pius Papa II. Cardinali S. Angeli. Dilecte fili salutem, &c. Audientes cha- rissimum in Christo filium nostrum Matthiam Regem Hungariæ illustrem exercitum Chri- sti fidelium magno studio in dies parare, ut Turcis, quos fama est ingentibus copiis ven- tura æstate in regnum Hungariæ irrupturis, quantum in eo erit resistat; putavimus huic sancto proposito suo, quantum possu- mus, auctoritatis adicere, & signum a- liquot in acie esse, in quod intuentes aus- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

picio sanctæ Romanæ ecclesiæ bellum hinc fieri, constantius discrimina subeunda sibi existimant. Mittimus itaque & præsentem nuntium, qui tuæ circumspectioni vexillum antedictæ ecclesiæ sacris consuetis a nobis benedictum tradat, volentes atque mandan- tes, ut si totis regni viribus exercitum ip- sum contra infideles, ut præferatur, parari contingat, illud ad laudem omnipotentis Dei, & confusionem persequentium nomen sanctum suum, vel tua circumspectio erigat, vel Regi ad hoc tam sanctum opus erigendum consignes, sicut nostro & Apostolicæ sedis honori tuæ sapientiæ videbitur expedire, &c. Datum Senis II. aprilis. Ne vero Hungariæ vires ex intestinis dissensionibus distractæ debilitarentur, eidem legato amplissima dedit mandata (c), ut omnes, qui Hungariam turbarent, cum Turcis immineret terror, ecclesiasticis censuris sine ullo dignitatis discrimine percelleret. Quod vero ad Imperatoris cum Matthia Rege controversiam attineret; nihil ad- verius Fridericum moliri vetuit (d), cum is jus sibi in Pannoniam ascisceret, sed ad ambos conciliandam mutuoque adtrin- gendos foedere incumbere.

Perferri illi jus- sum Ec- clesiæ ve- xillum.

(c) Ib. p. 25. Perturba- toribus Hungariæ centuræ incussa. (d) Ib. p. 29.

Interposuit (e) legatus Cardinalis om- nia sua studia, ut ejusmodi controver- siam sedaret; & Hungaros seditiosos ad Matthiæ obsequium traduceret: quocirca Fridericus de illo, utpote rerum suarum amplificationi adversante questus est apud Pium: qui legatum ipsum monuit, ut in neutram partem inclinaret, cum illius con- troversia cognitio ad sedem Apostolicam pertinere: Quamquam, inquit, ea sem- per sapientia in tuis omnibus actionibus fueris, ut quid sedem Apostolicam, quid te etiam deceat acutissime videris; nihilo- minus quia, ut novit circumspectio tua, judicium super contentionibus regni Hunga- riæ nostrum est & ad nos illarum cognitio pertinet, danda tibi & nobis est opera, ne in facto dictore ullo videamur affectu,

XVII. (e) Ib. p. 41. Dare ope- ram lega- tum justas ut con- troverfias sedet.

non ratione, in hanc magis, quam illam partem esse inclinati: quod a te in omni- bus istis tractatibus observatum iri non dubitamus. Adhibuit Pontifex, qui supre- mum in Hungariam sedis Apostolicæ be- neficiarium imperium obtinebat, ut ex vetustis monumentis constat, ad contro- versiam dirimendam studium; sed illud e- luit ambitio Friderici, qui a perduellibus Hungaris sollicitatus ex Austria hostiles a- cies in Pannoniam effudit (f), quæ se- conjuratis jungerent, unde maxima clades illata (g) est eidem regno: parte alia Ma- hometes imminere; sicque uno eodem- que tempore duorum Imperatorum impe- tus a Matthia sustinendi fuerunt: quæ pe- ricula reformidans Pontifex Matthiam ip- sum hortatus (h) est, ut fortem animum gereret, suam ei operam non defuturam hisce litæris sponpondit.

Respon- sum Fede- rico con- troverfias dirimen- da jus spectare ad sedem Apolt.

Germani- cæ vires a Frideri- co effusæ in Hun- gariam.

(f) Bonfmi. dec. 3. l. 10. (g) Ibid.

(h) Lib. brev. pag. 52.

Pius Papa II. Regi Hungariae. Charissime in Christo fili salutem, &c. Testis est Deus quanto dolore nos conturbarunt, quae inter serenitatem tuam & celebritudinem imperialem proxime evenerunt; testes etiam, qui nos de hac re audierunt loquentes: certe ex illo tempore nulla fuit nobis hora jucunda. Vidimus continuo quantum impedimentum ad executionem pie desiderii nostri esset appositum, quantaque facilitas per hunc modum daretur adversus religionem Christianam: simul doluimus non esse sublatam hujuscemodi controversiam, & utinam in hoc articulo temporis, in quo conatus omnes nostros ad causam fidei Christianae attulimus, posset sedari. Innotuerat nobis egregia voluntas tua ad sanctam hanc expeditionem, & quotidianis literis legati apud te nostri significati erant continui apparatus, ad quos te fortiter accingebar. Non igitur his supervenientibus malis tu magis doles, quam nos doleamus, neque omnino vestra dissensio minus stenda est nobis, quam tibi: in eadem ambo sumus mentis & animi anxietate, neque licet absentem cogitatione continua comitamur, Deum orantes, ut fortem tibi animam praebeat, & contra hostes nominis sui manum misericorditer porrigat. Quamvis, charissime fili, haec ita evenerint, unoque tempore totae difficultates circumstent; nolite tamen mentis tua desicere, aut murum istum totius Christianitatis deserere, quo cadente ad miserabilem ruinam dominici gregis pateat aditus. Si, ut in Domino confidimus, perferre hac sola aestate has ingruentes molestias poteris, speramus venturo anno non defutura serenitati tuae debita adjumenta; nos enim hac una ex causa hic sumus, & non desumus dies ac noctes cogitationem omnes nostros atque consilia ad hunc cursum dirigere, personae & rerum nostrarum nullam rationem habentes.

Multis jam ex locis oratores ad nos venire coeperunt, & brevi plures affaturos certum habemus, cum quibus pro subventionem fidelium totis conatibus nostris agatur. Quod si tales nostrae & sanctae Romanae ecclesiae vires essent, quae tanto oneri sufficere per se possent, sentires tu prius, charissime fili, animam nostram, nec tantam moram interponi oporteres: verum cum omnium rerum egeni praeter voluntatem egregiam, parum ad hoc opus possimus afferre, cogimur principes catholicos nostris precibus fatigare, quibus alias libentissime parcereamus. Honor tuus regius, & salus regni, quod regis cum memoria paterna, quae etiam exemplo suo fidelibus prodest, serenitatem tuam ad fortiter & gloriose agendum invitent. Redemptor quoque noster Jesus Christus, in cujus manu corda sunt Regum, oculo misericordiae te hoc tempore aspiciat, & gratiam largiatur, ut ad gloriam nominis sui sancti victoriam de im-

Solicita- tus ad constantiam Mathias Rex Hungariae.

Christi caulam ingentibus animis tueatur.

pia Turcarum gente copias. Nos etiam, charissime fili, tibi ut charitatis & devotionis nostrae filio toto corde nostro benedicimus. Dat. vi. julii. In praecedenti vero epistola pontificatus annus primus consignatus legitur. Ut vero Fridericus dominatus ambitum ingentibus postea damnis luerit, dicitur inferius: nunc ad Bohemicas res traducenda est narratio.

Afferendi sibi Bohemiae sceptri avidus Georgius, cum plures proceres sibi adversari ob haereticam Hussiticam, qua erat inquinatus, videret, ementita pietatis larva plures decepit, partim vi attrivit, partim coedertibus sibi adjunxit, utque antea erat expertus, res suas plurimum auxisse delata ex arcano Callisto III. obedientia, ita si illius successori Pio clam eam praestaret partes suas se amplificaturum sperans, oratores ea de causa ad ipsum misit. Egisse id illum ex trium imperii electorum principum consilio, qui in conventu Aegre celebrato significaverant, solum eum egregie firmaturum, si religionem illius basim posuisset, neque a Romanae ecclesiae secedere, & obsequio discederet, refert Dubravius (c): Alia, inquit, via contra adversarios se munit, conjunctione videlicet Germaniae principum per mutam benevolentiam amicitiamque & unitatem, aderatque mirifica occasio frequenter tunc principibus Aegram ad fines Bohemiae convenientibus, atque illis praesertim, qui arcem & oppida regno Bohemiae jure, quod vocant, feudatario possidebant, inter quos tres electores imperii erant Ludovicus Bavaria, Fridericus Saxoniae princeps, & marchio Brandeburgensis, qui Pragam, non satis per religionem pacatam, venire gravabantur, rogabatque Georgium, ut Aegram civitatem suam ingredi ne dedignaretur: quorum ille precibus libenter acquievit, habitusque hospites Agra lautissime. Rerum, quas ibi gerebant, summa in hoc consistebat, ut Rex, si dignitatem suam incolumen retinere cuperet, a Romana ecclesia ne discederet, a qua ipsi omnes cum toto imperio penderent: sed, quemadmodum semel juravit, ita deinceps obedientiam Romano Pontifici reverentiamque cum universis suis subditis perpetuo exhiberet: cetera illi expediat fore, ad eaque expedienda consilia studiaque sua & opes se polliceri. Grato animo a Georgio accepta, pollicente vicissim se ita facturum, ut suaderent. Paucis interjectis de Georgii filia Alberto Misniae principis ducis Saxoniae Friderici filio desponsa, subdit: Georgius memor eorum, quae sibi a principibus electoribus dicta erant, oratores ad Romanum Pontificem Pium delegit, obedientiam ei renovantur.

Adhibitus est a Georgio illi muneri Procopius Bohemiae protonotarius, qui fidem publice novo Pontifici Georgii nomine, ceterorum oratorum more, obligare de-

XVIII. Bohemi catholici a Georgio Podiebratio oppressi, (a) Gobel. in comm. Pii II. l. 2.

(b) Coel. l. 12. Hist. Hussit.

(c) Dubr. Hist. Bohem. l. 30.

Fingit Georgius Romanae Ecclesiae adixisse obsequium.

Principum Germanorum monitis externa specie obsequitur.

XIX. Georgius in publico consistorio obsequium profiteri subterfugit.

trestravit, sed in arcano consistorio addixit (a), ne in Georgium, ut aiebat Bohemos Hussitas concitaret. Exceptus is est perhumaniter, & petenti pro Bohemis ad Mantuanos conventus venturis fidei publicae syngrapham tradidit Pius; non tamen Georgium publice Regem appellavit, cum publice obsequium non detulisset: ac Procopio postulanti quid Georgio, ut publice regios titulos assequeretur, agendum esset, respondit illum potiturum votis, si haereticus ex Bohemia excinderet; indeque scriptis tradidit (b).

(b) Lib. brev. pag. 30.

Negat cum propterea Regem Pontifex appellare.

XX. (c) Ead. pag.

Procopio oratori Bohemiae.

Cor non ut exceptus publice ejus orator ut regius.

Pius Papa II. Protonotario Bohemiae. Dilcte fili salutem, &c. Cum ad nos veneris nomine charissimi in Christo filii domini tui Regis reverentiam & obedientiam praestans, nostri quam benigne ejus intuitu te vidimus, audivimus, & recepimus: cumque pro ejusdem domini tui oratoribus saluum conductum pro Mantuano conventu a nobis indulto itineris scis nos prompto, ac liberali animo eo, quo honeste, ac licite fieri posset, modo, ut ex literis nostris desuper confectis constat, libenter concessimus. Quaevisi deinde quomodo Regem praesatum agere oporteat, ut regium nomen favore sedis Apostolicae publice consequi possit. Ad quod tibi respondemus, id esse nobis summo desiderio, nam ob multa ejus merita semper eum dileximus: verum tamen, ut scis, non decet Romanum Pontificem eum Regem publice appellare, qui non ea publice efficit, quae catholico principi conveniant. Hortare igitur eum, ut regnum Bohemiae, cui praesit, ad sacrosanctae Romanae ecclesiae & sedis Apostolicae devotionem, quibus potest, studiis convertat. Tollantur de medio errores, praecipis Ecclesiae pareatur, ita enim efficiens primum ab omnipotenti Deo praemium, deinde a nobis omnes, quos pro regio nomine favores impertiri possimus, consequetur. Dat. xv. aprilis Senis MCCCCLIX. anno I.

Cum vero Bohemo oratori honores facti non essent, quibus Regum oratores affici consueverunt, Pius aliis literis professus est (c) ea omnino inter se pugnasse, ut qui publice regio nomine missum se non diceret, ut orator regius exciperetur.

Pius, &c. Quia in mandatis habuit non publice, sed privatim ac secreto nomine, Regis praesati nos adire, & reverentiam & obedientiam praestare, non decebat nos eum publice ut Regis oratorem suscipere, & prout intentionis erat nostrae honorare qui nomine regio publice ad nos venire prohibitus est. Proinde si aliter forte, quam cupiebat, aut sibi visum fuerat minus sublimiore loco potius sit, intelligas non ex mora voluntate nostra, sed ex ipsius rei natura processisse, adversari enim haec invicem videbantur, ut secreto obedientiam praestaret, & publice regii oratoris locum Ann. Eccl. Tom. XXIX.

obtinere vellet. Dat. Senis xv. aprilis MCDLIX. anno I.

Dedisse praeterea Georgium alia suis oratoribus mandata refert Dubravius (d), ut nimirum ab ipso confirmari pactiones exposerent, quae de calicis usu Bohemis laicis permisso a concilio Basileensi confectae fuerant, sed repulsam esse passum, quod ea indulgentia plerique Bohemi abuterentur, nec sancita concilii observarent: Oratores, inquit, ad Romanum Pontificem Pium delegit, obedientiam ei renovaturos, & simul petitorios, ut pacta concilii Basileensis ab eo confirmarentur. Legatione sanctos collaudat ore suo Pontifex quod Rex eorum portam Domini videatur inquirere, per quam justis intrarent, & sine qua iter ad caelum non pareret. Ceterum quod ad pacta, & ad communionem utriusque speciei idiotis communicandam attineret; de hac concilium Basileense verbis discretis definiisse, illam non esse de necessitate salutis, nec aliis concessum, nisi iis, qui in usu ejus & usurpatione aetate jam matura fuissent, quique a ceteris ritibus & caerimoniis ab Ecclesia catholica institutis non discrepant, contra praescriptum concilii non videri equum quidquam aliud concedi, sed conandum Bohemis esse, ne plus pars eorum sapere velit, quam totius fere orbis Christianus; ac ne quid ad declarandam pactorum illorum sententiam desideretur, missurum se in Bohemiam oratores suos, qui mandata sua perferant, & ita ut se res habet totum negotium exponant, dentque operam, ut cum bona potius gratia, causa Vratislaviensium quam cum mala componatur. Detrectabant Vratislavienses caeterique Silesii Georgii jugum subire, cum nosset illum Hussitica lue pollutum; quocirca Georgius exercitus in eos duxit, & suburbana coepit, a mœnibus tamen fuit propulsatus, quos narrat Dubravius (e) professos, tunc Georgio se obsequentes futuros, cum ille sacramen-

(d) Dubr. l. 30.

Commoniti Bohemi ne plus sapiant quam reliqui populi.

Vratislavienses appetiti bello.

(e) Dubr. l. 30.

Admonitus Georgius ut obsequentem se Pontifici publice profiteretur.

XXI.

Misisse eosdem Vratislavienses ad sedem Apostolicam oratores, qui de Georgio conquererentur; illum haeretica labe contaminatum, & injuria regios illi apices A a 2 asser.

Obtendunt ii Georgium a B. Capistrano anathemate percussum. (a) Coel. hist. Huff. l. 12. & alii. (b) Lib. brev. p. 67.

affertos esse, cum jam ante a B. Joanne de Capistrano internuncio apostolico anathemate ob impietatem suam percussus fuisset, narrant auctores (a): cum vero si blande ac benigne, ut par erat, ob ardens religionis studium essent excepti, concepit Georgius iniquam suspicionem in Pontificem, quasi eos ad detestandum ejus jugum animasset petiitque, ut ipsos apostolicis imperiis ad ei obtemperandum adigeret: cui respondit Pius (b) imperium esse partium, cum Bohemiam imperii fiduciarum esse agnosceret Georgius, id preestare; pontificiarum vero pacem conciliare, ceterum nunquam Silesios ad deiciendum a cervicibus illius jugum a se excitatos.

Quid circa Silesios Georgio responsum.

Pius Papa II. Regi Bohemie, Slestas, cum quibus contentionem tibi esse affirmas, nunquam verbo aut literis ad non obediendum tue serenitati induximus, neque hujus rei dictum aut factum ullum extare in contrarium credimus; quin, si quid ad eos scripsimus, paterna potius consilatio in eorum angustiis fuit, quam ad rebellionem suasio; etenim cum in fide catholica, & devotione Apostolica sedis constanter semper perseveraverint, illos ad nos venientes atque mittentes non equum erat inconsolatos dimittere, continue tamen optavimus, ut salva fidei veritate tui animo essent, & tibi incunctis parerent; neque vero, cum te per alias nostras sumus hortati, ut a via facti desistens dissensionem hanc patereis componi, judices inter te & illos nos concordiam conciliare nos postulavimus, tuumque etiam in Slestas, quoadcumque jus habes, tollere nullo modo intendimus; mandare autem istidem, ut in iis, qua dominium temporale concernunt, tue celsitudini pareant, officii nostri esse non duximus, ad Imperatorem, cujus nomen sedemque recognoscis, totum hoc pertinet, & ab illo implorare super iis remedium potes; nos autem, quos charitas fidelium ex officio pastoralis astringit, pacem inter eos, quantum possumus, curare debemus. Scripsimus tamen eisdem, ut pro his ipsis componendis oratores suos ad nos destinarent: & nunc etiam literis tuis adducti juxta copiam (c) presentibus interclusam scripta nostra iteramus, celsitudinem tuam in Domino exhortantes, ut tuis huc venturis oratoribus mandatum ad hanc ipsa sufficienter tradas, & interim ab armis, & violentia temperes Christianoque sanguini, qui suis ab infidelibus funditur pro honore Dei tuoque etiam parcas. Dat. &c. Mantue XXIV. augusti anno I.

XXII. (d) Ext. ejus ee lit. apud Coel. l. 12.

Ceterum postulatis precibusque Georgii, qui se catholicum esse affirmabat, morem gerens ad Wratislavienses (d), quod Georgio haereticos notam inirent, nuntios misit ad ipsos in concordiam cum

Georgio redigendos quorum meminit Dubravius (e) sic inquit: Missi cum pleno mandato Hieronymus archiepiscopus Cretensis, & Franciscus Toletanus sacrarum litterarum professor. Extat ad hos Pii diploma (f), quo jussi sunt potissimum paciscendo Georgiam inter, ac Wratislavienses foederi operam navare, ut omnium arma in Turcas verterentur.

Venerabili fratri Hieronymo archiepiscopo Cretensi, ac dilecto filio Francisco de Toledo sacrae Theologiae professori in ecclesia Hispalensi archidiacono de Astigia nunciis, & oratoribus nostris.

Cum non sine displicentia senserimus inter charissimum in Christo filium nostrum Georgium Bohemiae Regem illustrem ex una, & dilectos filios nobiles viros nonnullos duces, & clerum ac universitatem provinciae Slesiae parte ex altera, discordias dudum exortas in diem magis continuare, & illis in hunc modum vigentibus nihil inde ad publicam fidei causam contra impios Turcas opportunum posse sperari; nos volentes, quantum cum Deo possumus, iis malis, ne gravius intalescant, obviam ire, & id agere ne ad mutuam sanguinis effusionem utrinque deveniatur, cum personaliter ad illos conferre nos non valeamus, ad vos conversi, de quorum fide, diligentia, & rerum gerendarum usu, atque ad hoc sanctissimum opus ferventi zelo precipiam in Domino fiduciam gerimus, ad Regem, duces, clerum, & universitatem praedictos, sequacesque & adherentes eorum, nec non quoscumque alios, si qui sint, in eodem regno inter se dissidentes, nostros & Apostolicae sedis nuntios & oratores personaliter destinamus, &c. (Instruit autoritate, ut pacem inter dissidentes conciliare, foedera armorum dissolvere, tumultuantes compescere possint. Dat. Mantue anno MCDLIX. XI. kal. octobris pontificatus nostri anno II.

Datam praeterea illis provinciam, ut controversiam de calicis usu sedarent, narrat Dubravius (g), sed non permisos a Georgio ea de re verba facere, sed tantummodo adire Wratislavienses, ut eos ipsi conciliarent, quos aperta vi proterere non potuerat: Eos, inquit, Georgius ne loqui quidem passus est de pacis concilio, quae Bohemi compactata vocant, postquam a suis oratoribus comperit illa a Pontifice non esse comprobata, unde omnis existimationis dignitatisque suae incolumitatem sperabat, nam si Pontifex illa rata habuisset, Regis quoque sectam ratificasse videbatur. Aliter igitur spem cecidisse cum magno videlicet animi dolore accepit; facile tamen permisit, ut se illi Vratislaviam conferrent, atque in eam pacificationem darent, qua salva Regis maiestate tolerari possent. Quam industria sua & auctoritate ita ex sententia utriusque

Missi a Pio inter nuntii pro concilianda concordia. (e) Dubrav. l. 30. (f) Pius l. 6. p. 5.

XXIII. Data iis provincia ut controversia de calicis usu sedarent. (g) Dubr. l. 30.

Inductio triennales init.

partis consecerunt, ut inducia praeterea triennii Vratislaviensibus concessae essent priusquam in verba Georgii jurarent. Haec de Bohemis partim Senis, partim Mantuae, vel in Bohemia gesta hoc anno conjungenda duximus, ne eadem saepius repetere nos; nunc de aliis Regum principumque oratoribus, qui Senis Pium convenire, dicere pergimus.

XXIV. Henricus Rex Castellae ad Christianam rem amplificandam paratum se exhibet. (a) Lib. brev. p. 17.

Legati ab Henrico Castelle Rege fuere Rodericus episcopus Ovetensis, & Alfonsus regiorum consiliorum particeps, qui conceptam ab Henrico laetitia ob pontificias infusus Pio delatas solemnibus verbis expressere; tum spes ingentes de Mahomerica superstitione defendenda. Quos cum in Castellam dimitteret Pius vicissim Henrico sacrum, quo ardebat, fidei amplificandae studium ei aperuit (a), comparari propterea maritimum terrestremque exercitum, sequae Mantuam iter adornare, ut celeberrima expeditio in hostes Christiani nominis conficeretur.

Pius Papa II. charissimo in Christo filio Henrico Castelle, & Legionis Regi illustri salutem, &c.

Venerabilis frater noster Rodericus episcopus Ovetensis, & dilectus filius frater Alfonsus de Palencuela consiliarii, & oratores tui literas tue serenitatis ingenti fide, & devotione plenas nos humiliter praesentarunt, & procuratorium tuum regio sigillo munitum facunde ac graviter nobis in generali consistorio permanentibus perorarunt, tuam integerrimam fidem & devotionem erga nos & Apostolicam sedem, ac ardentissimum animum circa exaltationem fidei catholicae cum praecipua virtutum & meritorum tuorum commendatione expresserunt. Verum licet per nos viva voce satis copiose responsum fuerit, tamen quia maxime delectamur per nostras literas cum tua serenitate proloqui, tanquam nostro & ecclesiae peculiari filio, utique respondere institimus. Putamus, fili charissime, bonum esse divinae voluntatis auspiciis, quod tua sublimitas impens gaudium ex nostra ad summi apostolatus apicem assumptione suscepit, & quod bene concipiat, & speret de nobis; quatenus enim imbecillitatem nostram ad tantam sarcinam sentimus, confidimus tamen in Domino, qui debiles fortes facit, quod superatis horum temporum difficultatibus, in quibus fides Christi maxime periculis consistatur, tandem divina suffragante clementia perditissimi hostes fidei sectae Mahometicae cultores, a quibuscumque plagis tam orientales, quam occidentalibus partibus per Christianos exterminabuntur, tuque catholicus, & gloriosissimus princeps spurcissimos Saracenos, cum quibus bella assidua non sine celsitudinis tuae maxima laude geris, vi & potentia tua repelles, & interim exercitus catholicus tam terrestris, quam maritimus,

Gratulatione Pio de parte pontificatu.

Significati illi expeditio indicenda in Mahometanos.

ad cujus preparationem festinamus procedet adversus immanissimos Turcas victoriam reportaturus, quod ut fiat temporibus nostris Dominum orare non cessabimus, & nostras operas, & conatus nostros exponere decernimus, prout alias tua serenitati per nostras literas significavimus; pro quarum rerum complemento iter nostrum, Deo concedente, ad dietam Mantuae indictam properamus. Ceterum, charissime fili, devotas commendationes, & orationes tuas paternae charitate recepimus, & habemus acceptas, nec deficiemus in omnibus, quae concernant honorem tuae coronae, & regnorum & subditorum tuorum, teque uti charissimum peculiarem nostrum, & Romanae ecclesiae filium habemus, & in charitatis nostrae visceribus conservare intendimus, tuamque regiam personam clarissimis virtutibus eminentem, ac omnes, quos nobis commendatis, & pro quibus supplicatis, gratis & favoribus apostolicis fovere curabimus, &c. Dat. Senis MCCCCCLIX. XXVII. februarii anno I.

Querente autem eodem Henrico Rege plures in Castella collocatis in locis sacris alyis fratres ingentia flagitia admittente, cumque furtis, caedibus, & adulteriis se contraminarint, confugere ad ecclesias, a quibus cum iudicum imperio ad tribunalia rapiantur, praesules de violata ecclesiastica libertate agere, censurasque ecclesiasticas incutere: has vero ut irritas haberi a iudicibus, cum ex eo sceleratis hominibus addatur audacia, & republica evertatur: oboriri exinde plerumque graves contentiones, an censurae jure, vel injuria inflictae sint: cumque ob locorum intervalla difficile & arduum esset sedem Apostolicam consulere, flagitante Rege, Pius archiepiscopo Hispalensi jus, & auctoritatem contulit (b), ut de censuris magistratibus publicis irrogatis cognosceret, easque vel firmas, vel irritas renuntiaret. Territos hoc anno nonnullis prodigiis Hispanos fuisse, ac puerum triennem praedixisse, gravissima Hispaniae mala impendere, si homines divinas iras operibus a se averterent, refert Joannes Mariana (c); habitasque propterea plures solemnes supplicationes. Sed de calamitatibus, quae postea Hispanias afflixerunt, agatur inferius: nunc de Philippo ducis Burgundiae oratoribus, quorum supra meminimus, dicendum est.

Detulere ii Burgundi nomine Pontifici ducalia studia, viresque universas ad comprimendos Mahometanos, fidemque Christianam latius proferendam: legat enim ille propterea in orientem ad Davidem Trapezi Imperatorem, & alios principes oratores suos, ut communi juncto foedere ab orientalibus occidentalibusque Mahometani opprimerentur: sed de his postea fermo erit. Interea pium Philippi consilium commendavit (d) Pontifex, eumque

XXV.

Controversum an impiis perfugium in sacra loca sit permittendum.

(b) Lib. 3. p. 446.

Territi prodigiis Hispani. (c) Marian. l. 22. c. 20.

XXVI.

Trapezuntinus Imp. sollicitatus ut arma junget in Turcas. (d) Lib. brev. p. 23.

que ad constantiam in suscepta sententia hortatus, preces addidit, ut studia sua ad sedanda nata inter Germanos diffidia converteret.

Pius Papa II. duci Burgundia.

Hortamur, quamquam opus non sit, ut in glorioso proposito perseveres, potentiamque a Deo acceptam, sicut semper es solitus, ad ornamentum Ecclesie sue sancte, & salutem fidelium sedulo conferas, hoc praesertim tempore, in quo sapientia tua intelligit, quod sit opus ad servandam Christianam rempublicam tali auxilio. Ceterum cum intelligamus principes nonnullos Alamanniae variis discordiis inter se dissidere, quae nec paucae sunt nec contemnendae, & ab his ad tuam nobilitatem haberi confugium, nos esse sentiamus quod tali tempore te illorum paci & unioni quantum potes studere, nec nostris exhortationibus ulla in parte egere; tamen quia opus nostrum pro fide susceptum nos vehementer sollicitat, & videmus quanto impedimento ad perturbandas rationes consilii nostri talium principum dissensio esse possit, hortamur eandem generositatem tuam in Domino, & quanto studio possimus requirimus, ut tua fidelis opera hoc adjumenti genus conatui nostro praestetur, &c. Dat. Senis xx. martii MCCCCLIX. pontificatus nostri anno I.

Burgundus ut Germani diffidia compe- scant roga- tus.

XXVII. Marchionum Brandeb. postulata de Eucharistia in Ostiensi urbe citumferenda.

(a) Lib. 32. p. 104.

De oratore quoque a marchionibus Brandeburgensibus ad sedem Apostolicam misso, de quo supra cum Gobelino memoravimus, id silentio praetereundum non est. Hertindum Friderici, & Alberti principum nomine flagitasse, ut dominici corporis Sacramentum in theca pretiosa nullo rectum velamine composito religio agmine per urbem Ostheim celeberrimis festi- vis diebus, & ecclesiarum enceniis, ut ante Nicolai Cardinalis legati factionem mos pristinus tulerat, circumferretur: quorum precibus assensit Pontifex (a), ut fide- lium pietas in Eucharistiae sacramentum magis incallescere.

Ad futuram rei memoriam.

Quanto sacratissimi corporis domini nostri Jesu Christi, qui de mundo transiit ad patrem carnem suam in cibum, & sanguinem in potum Christiano populo exhibuit, Sacramentum, quod ad passionis & mortis suae commemorationem reliquit, cum aliis excellentius fore dignoscitur sacramentis, tanto decet ipsum a cunctis fidelibus devotius venerari. Et ne ea, quae pro tanti Sacramenti laude per Christi fideles observata sunt, in discordia & contentione materia deducantur, convenit attentius praecavere. Cum itaque, sicut nuper dilectus filius Hertindus de Lapide legum doctor dilectorum filiorum nobilium virorum Friderici senioris sacri Romani imperii electoris, & Alberti marchionum Brandeburgensium orator ad nos missus nobis exposuisset quod, licet in villa Ostheim Sacra-

mentum dominicae passionis in solemnibus festi- vitatibus ac dedicationibus ecclesiarum, nec non etiam per octavas corporis Christi inclusive absque velamento publice deferri consueverit, nihilominus dilectus filius noster Nicolaus tit. S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis tunc in partibus Alaman- niae apostolicae Sedis legatus statuit, ut sa- cramentum Eucharistiae absque velamento ipso, die corporis Christi dumtaxat excep- to, publice deferri non deberet, unde fi- delium devotio ad praefatum Sacramentum tepescit in dies, divinus cultus diminuitur, & scandala interdum propter hoc statuta sunt subsuta, quare pro parte dicti ora- toris nobis suis humiliter supplicatum, ut super hoc opportune providere de benigni- tate apostolica dignaremur.

Nos igitur, qui devotionem fidelium, ac cultum divinum nostris potissime temporibus ubique vigere, & augeri supremis affecti- bus desideramus, ac scandala, ne illa eveniant, quantum cum Deo possumus, ob- viare studemus, hujusmodi supplicationibus praefati Hertindi de Lapide legum doctoris marchionum Brandeburgensium oratoris in- clinati, auctoritate apostolica tenore praesentium perpetuo statuimus, decernimus, & ordinamus, quod praefatum Eucharistiae Sa- cramentum in praefata villa Ostheim singulis festi- vitatibus solemnibus, & dedicationibus, ac per octavas festi- vitatis corporis Christi hujusmodi publice absque velamento, prout ante statutum dicti Cardinalis consuevit, erant, libere & licite deferri possit, &c. Dat. Senis anno incarnationis dominicae M- CCCCLIX. pridie kal. aprilis pontificatus nostri anno I. Pudeat jam Brandeburgen- ses a progenitorum religione defecisse, quorum potius pia exempla, quam impo- storum impietatem amplecti debuerunt.

Porro hic adjungendum videtur Ponti- ficem, dum Senis agebat, in asserenda orthodoxa fide ac recentiorum haeresiar- charum frangendis conatibus apostolicas curas intendisse. In primis in Anglia Re- ginaldus Pecoli pseudoepiscopus Cicestren- sis plures infandas haereses commentos est, atque ad eas disseminandas plurima La- tino, & Anglico idiomate volumina con- scripsit: convictusque impietatis in celebri antistitum conventu, cui archiepiscopus Cantuariensis praerat, se respiciisse noxio, ac librorum, quos ediderat partem pro- tulit damnavitque, partem recondidit: cujus miserii patres, spondentem sacram ju- rejurando orthodoxam fidem semper se cul- turum in episcopalem restituerunt hono- rem. Qui tamen postea per summam per- fidiam quos potuit infecit haeresi, ac li- bros impia doctrina resperit: quae cum Henricus Angliae Rex praefulesque Ponti- fici significasset, Pius archiepiscopo Can- tuariensi praecipit (b), ut illum coacto an- tistitum coetu pontificali sacerdotalique di-

Decretum a Pio ea de re edi- tum.

Veterum Saxonum pietas in Euchar.

XXVIII. Reginal- dus pseudoepisc. Cicestren. haeresiar- cha.

Palinodi- am canit.

Relapsus ad vomitum.

(b) Lib. 32. p. 63.

gui-

gnitate ritu ecclesiastico exueret, ac poenis sacris canonibus constitutis afficeret.

Venerabilibus fratribus archiepiscopo Can- tuariensi, & Londinensi ac Vintoniensi episcopis salutem, &c.

XXIX.

Significatio charissimi in Christo filii nostri Henrici Regis, & charissima in Chri- sto filiae nostrae Margaritae Reginae Angliae illustrium, nec non venerabilium fratrum nostrorum praetorum, ac dilectorum filio- rum nobilium virorum procerum regni An- gliae nostrum nuper majorem in modum per- turbavit auditum, amaricavit & mentem; quod scilicet iniquitatis, & perditionis al- lumus Reginaldus Pecoli olim reputatus episcopus Cicestrensis, qui in plerisque ar- ticulis de fide catholica damnabiliter sen- tiebat, & contra eandem fidem quosdam codices seu opuscula in idiomate Anglico & Latino conscripserat, & per illos, ac cum illis plures simplices in profundum secum- perduxerat, illaque etiam publice & palam astruere interdum praesumpserat, & coram te, frater archiepiscopo, & pluribus aliis episcopis, & personis ecclesiasticis se in- praefatis erroribus per viginti annos perse- ruisse, & praemissa perpetrasse confessus fue- rat, poenitens, ut videbatur, de excessibus antedictis coram te & eisdem episcopis, & personis literatis suis hujusmodi publice ab- juraverit; & quod in eisdem de cetero mi- nime relaberetur, & de illis poenitentiam agere voverit & promiserit, & quosdam ex eisdem libris, quos & non plures se in ea- dem materia edidisse concessit coram pro- duxerat, ac in eorum reincidentia se san- cterit; tamen idem Reginaldus protervo, & nefario spiritu insigatus, & pristinarum renebrarum caecitate obsessus, etiam post- quam ipse poenitens, ut videbatur, & in- dignus regimine, & administratione dictae ecclesiae Cicestrensis seu omni juri sibi in illis, vel ad ea quomodolibet competenti sponte & libere ecesserat, nonnullos ex praedictis libris manifestam haeresim continen- tes in Latino, ac etiam in dicto idiomate a se compositos, & per eum minime tunc patefactos, ut perpetuo extare possent oc- cultare, ac sic sicite poenitens in errorem pristinum, quem nefarius & incorrigibilis servus quaedam alia, quae contra ortho- doxam fidem sunt, & contra ea, quae Sa- crosancta tenet Ecclesia machinari minime formidavit, propter quae omnia maximum imminet periculum, ne dictae haereses ta- liter in dicto regno disseminatae magnorum pariant fomenta scandalorum, & plurimum ingenia subvertant, & animarum pericula generent.

Pont. de eo lit.

Latinis & Anglicis libris haeresim disseminat.

Nos igitur attendentes, quod morbus iste contagiosus & discrimine plenus existit, & quod antiquus & verus humani ge- neris hostis querens quem devoret hujus-

modi laqueis saepenumero simplicium corda contaminat, ac recensentes sane esse consi- lio, ut morbida bestia ovile non inficiat, congruam celeriter huic morbo adhibere me- delam, fraternitati vestrae per apostolica scripta mandamus, quatenus viriliter in fidei negotio, ubi praesertim haec ex toto re- gno querela perducitur procedentes vos, vel tu frater Londinensis episcopo cum al- tero collegarum tuorum, & si venerabilis frater noster Franciscus episcopus Interam- nensis tunc in regno Angliae se comperiret, & praemissis de facili poterit interesse, e- tiam cum ipsis fratribus episcopis vocato & diligenter perquisito atque detento dicto Reginaldo super praemissis inquiratis au- thoritate nostra diligentius veritatem; & si per inquisitionem hujusmodi repereritis ipsum Reginaldum post abjuracionem ha- resis antedictae illam per occultationem di- cto- rum librorum, vel alicujus eorum, si de jure fuerit aut alias relapsus, aut sicite poenitentem fuisse, ut praesertur, illum, si commode mitti possit, ad nos & Romanam curiam sub bona & certa custodia, juxta ejus demerita puniendum, & corrigendum transmittatis: alioquin vos illum, ut ca- teris tali labe resperis exemplo sit ad- hibitis vobis cum aliis coepiscopis vestris usque ad sufficientem numerum, insula pontificali, ac reliquis episcopalibus insi- gnitis privetis, illumque tam ab epis- copali quam sacerdotali ac reliquis eccle- siasticis ordinibus deponatis & degradatis, ac alias de eo statuatis & decernatis, prout secundum sacrorum canonum statuta fuerit faciendum; & nihilominus omnes, & singulos incolas regni Angliae, & alios quoscumque, qui aliquos ex praedictis co- dicibus, vel illorum copias, aut transum- ptas habent, cujuscumque fuerint praeminen- tia, nobilitatis, ac status, etiam si pon- tificali, aut alia quavis ecclesiastica, vel mundana praesulgeant dignitate, per vos vel alium seu alios, ubicumque per totum dictum regnum & alibi, ubi opus fuerit, & praesertim in civitate, & diocesi Ci- cestrensi, & in illis locis, in quibus dictus Reginaldus per amplius conversabatur, sub excommunicationis, suspensionis, & inter- dicti, & sub haeretici erroris declarationi- bus, aliisque gravioribus poenis, sententiis, & censuris, de quibus vobis videbitur, moneatis & moneri faciatis, ut eosdem li- bros & codices, seu opuscula, copias, vel transumptas infra certum competentem eis per vos praesigendum terminum, vobis vel personis ad hoc deputandis praesentare, tra- dere, & assignare debeant. Alioquin, si id infra eundem terminum non adimpleverint, ex tunc vos in eos sententia, censuras, & po- nis hujusmodi proferatis, nec non excommu- nicatos & aliis sententiis, censuris, & po- nis hujusmodi obvolutos, & irretitos ea- dem auctoritate declaretis, & declarari fa- cia-

Actio illi intendi iusta.

Defixi a- nathema- te qui ejus libros teneant.

ciatis, & eos, apud quos codices seu opuscula, aut copia, vel transumpta hujusmodi post lapsum dicti termini reperta fuerint, tamquam de heresi suspectos super articulis fidei examinari, & heresim abjurare, vel tamquam hereticos puniri faciatis, prout in eo casu fuerit faciendum: illa vero ex eisdem codicibus, seu opusculis, copiis, vel transumptis, quae ad manus vestras pervenerunt, ut cum damnato auctore deperant, publico iudicio coram populo concremetis, aut concremari & comburi faciatis, contraditores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, &c. Datum Senis anno incarnationis dominice MCCCCLIX. VII. id. aprilis pontificatus nostri anno I.

XXX. In Britannia quoque minori exorti (a) sunt novi haeretici, qui efficerent matrimonium divinis vetitum legibus, nec quempiam felicem immortalitatem posse adipisci nisi virginitatem, viduitatemve, aut coelibatum coleret. Nec deerant qui magicas artes exercerent: de quibus a Francisco duce Britanniae certior factus Pontifex ad eam excindendam pestem fidei censores ibi creavit edito hoc diplomate, (b) in quo eorum nequitia describitur.

Dilectis filiis abbati monasterii B. Mariae de Beari Trecorensis diocesis, & Brixiano Meriadet, ac Joanni Barlimii canonici ecclesiae Trecorensis salutem, &c.

Ad nostrum, non sine mentis turbatione, & gravi dolore pervenit auditum, quod pierisque ducatus Britanniae habitatores Christi sanguine mercato adeo tenebrarum principes involvit, ut eos sua damnationis lapsusque participes efficeret, ejus decepti astutiis, quod ipsi detestabiles, illiusque suorum satellitum illusiones caecitate noxia sectantes, mortis tempora aliaque facta hominibus praedicere nituntur, & per incantationes alias infirmitates, & languores inferunt, nefariaque perpetrantes, ac viris & mulieribus virginitatem, viduitatem, coelibatumque de necessitate salutis aeternae suadentes, varios errores in Christiana fide seminare non pavescunt, in gravem utique divinae majestatis offensam, ac suarum & aliarum plurimum periculum animarum, perniciosissimum exemplum, & scandalum. Nos hujusmodi pestiferos, quibus grex dominicus insicitur contagione, morbos propellere cunctosque populos a praecipitiis & vetitis, quantum in nobis existit, cohibere summis affectibus gestientes, ac etiam dilecti filii nobilis viri Francisci Britanniae ducis supplicationibus inclinari vobis, &c. Provinciae imponit, ut in artium magicarum studiosos inquirent, inque eos & alios novorum errorum disseminatores apostolica auctoritate animadvertant. Dat Mantuae anno incarnationis dominice MCDLIX.

Idem magicis artibus dediti.

Finunt consignatos damnandos.

XXVI. kal. januarii pontificatus nostri an. II.

Insignis etiam haesiarca hoc anno in vincula est coniectus, qui omnes Christianos salutem adepturos confinxerat, mundi machinam sua sponte dissolutum iri, alium etiam ab isto orbem conditum aliudque humanum genus efformatum, Christum syderum vi passum, in hostia divinitatem ejus tantum versari, Moysen & Mahometem cum Christo conferebat, luxuriam fortumque noxas lethales esse negabat, tum legem Christianam novae promulgatione abolitum iri: in Iudicium vero vocatus damnavit impietatem: sed ne in posterum aliis tam pestiferum virus aspergeret, in carcerem conditi a Pio iustus est.

XXXI. Novus in Longobardia haesiarca.

Ad futuram rei memoriam.

Cum sicut accepimus dilecti filii Bernardus de Bosco capellanus noster, ac palatii apostolici causarum auditor, dudum per felicis recordationis Callisti Papam III. praedecessorem nostrum ad nonnullas Lombardiae partes pro extirpatione haesim illuc pullulantium destinatus, & Jacobus de Brixia ordinis fratrum Praedicatorum, & sacrae theologiae professor, in dictis partibus pravitatis haereticae inquisitor, Zaninum de Solcia tunc canonicum Pergamentensem & utriusque juris doctorem, qui ausu sacrilego contra sanctorum patrum dogmata mundum naturaliter consumi & finire debere, humiditatem terrae & aeris calore solis consumente, ita ut elementa accendantur, & omnes Christianos salvandos esse; Deum quoque alium mundum ab isto creasse, & in ejus tempore multos alios viros & mulieres extitisse, & per consequens Adam primum hominem non fuisse; item Jesum Christum non pro redemptione ob amorem humani generis, sed stellarum necessitate passum, & mortuum esse; item Jesum Christum, Moysen, & Mahometem mundum pro suarum libito voluntatum rexisse: nec non eundem dominum nostrum Jesum illegitimum, & in hostia consecrata non quoad humanitatem, sed divinitatem duntaxat existere, & extra matrimonium luxuriam non esse peccatum, nisi legum positivarum prohibitione, easque propterea minus bene disposuisse, & sola prohibitione ecclesiastica se frenari, quominus Epicuri opinionem, ut veram sectaretur; praeterea rem auferre alienam non esse peccatum mortale etiam domino invito; & legem denique Christianam per successionem alterius legis finem habituram, quemadmodum lex Moysi per legem Christi terminata fuit; affirmare & temere polluto ore asserere praesumebat. Praeterea ad ipsorum auditoris, & inquisitoris praesentiam evocatum, ac legitime & judicialiter examinatum, postquam praedictis perniciosissimis erroribus sponte renuntiaverat, & omnem haesim damnatam in manibus ejusdem Bernardi abjuraverat contra eum deservitiam

(b) Lib. 6. p. 248.

Fingit alium mundum & alios homines antea fuisse. Christum necessitate stellarum passum. Ab eodem Mahometes Christo adaequatus. Negata in Eucharistia Christi praesentia. Laxata luxuriae licentia. Christi legem abolitum in fallo praedicat.

nitivam, per quam eundem Zaninum omnibus & singulis beneficiis ecclesiasticis, quae obtinebat, nec non doctoralibus insigniis & honore privaverat, ac perpetuis carceribus mancipandum fore decreverat & declaraverat; nonnullis aliis poenitentibus, prout delicti atrocitas, & instituta canonica exigebant, sententiam promulgavit. His compertis Pontifex ad serpens mulum reprimentum haec decernit: Mandamus quatenus idem Zaninus ex nunc in arcto monasterio, quod duxerimus declarandum, ad agendum poenitentiam pro commissis usque ad nostrum & sedis Apostolicae beneplacitum includatur; in aliis vero sententiam antedictam ex iustis causis reservamus in posterum moderandam. Datum Mantuae anno, &c. MCCCCLIX. XVII. kal. decembris pontificatus nostri anno II. Haecenus de gestis a Pio partim Senis, partim Mantuae ad excindendam haereses: nunc Pium Florentiam euntem sequitur narratio.

Mancipatur perpetuo carceri.

XXXII. Pii iter versus Florentiam.

(a) Gobel. in comm. l. 2.

A Florentinis magis exceptus.

Proceres gestandae illius sella colla supponunt.

ves id sibi muneris expetebant. Galeatus cum aliquantisper pedibus ambulasset, iussu Pontificis equum ascendit, & paulo post Ecclesiae vicarii. Urbs plena populo fuit, & suo, & alieno. Vicini ex oppidis & agris novum visuri praesulem undique concurrerant, foeminarumque dives ornatus visebatur, mira vestium varietas, domesticus simul & peregrinus cultus. Ingressus ecclesiam S. Reparatae, & sacellum B. Joannis utrobique populo benedixit. Diaversorium ei apud S. Mariam fuit, cui Novella cognomen est, ubi & Martinus, & Eugenius sui praedecessores collocati fuerunt. Plura addit auctor de Florentinae urbis origine atque amplificatione, tum Guelpharum partium studio, ac demum de Cosimi Medicae, qui posteris viam ad Florentinum imperium struxit, divitiis, potentia, peritia rerum, eximiis gestis, auctoritateque, & magnificentia plura enarrat, adjungitque ut Antoninus archiepiscopus Florentinus maxima sanctitatis excitata fama ad meliorem vitam evolarit.

Lustratus sacra prece & signo crucis populul.

Per idem, inquit, tempus migravit in Domino Antoninus ecclesiae Florentinae archiepiscopus ordinis Praedicatorum professor, vir memoria dignus. Domuit avaritiam, conculcavit superbiam, libidinem prorsus ignoravit: potu ciboque parcissime usus est: non ira, non invidia, non alteri passioni succubuit: doctrina theologica emicuit. Scripsit plura volumina, quae docti laudant: predicator acceptus in populo, quamvis scelerum insectator vehemens. Correxerit clerici, & populi mores: lites diligenter composuit: inimicitias quoad potuit ex urbe pepulit: proventus ecclesiae inter Christi pauperes distribuit: in cognatos & affines suos, nisi admodum inopes essent, nihil contulit: vitreis ac scilicet tantum vasus est usus: familiam, quae parva illi fuit contentari modico voluit, & ad philosophiae leges vivere. Mortuo nobile funus ex publico ductum: in domo nihil repertum est praeter mulum, quo insidere solitus erat, & vilem suppellectilem, caetera manus pauperum asportare. Civitas [nec vana putanda] opinto est] ad vitam illum migrasse beatam putavit. Magistratus urbis, ubi se tanto privatam patre, & orphanorum tutore, viduarumque vindice defecisse animadvertit, accedens Pium Pontificem non istum aut illum sed aliquem ex civibus suis in ejus locum subrogari petiit. Laudavit Pontifex Florentinos, qui obstinate unum aliquem non petissent, auditorumque sese ad honestas preces. Iustissimis ex causis conceptam illam a Florentinis de Antonini sanctitate existimationem docet Franciscus Castellonensis (b), qui ejusdem momenti sexta feria quadragesimalibus cibus pro se omnique familia uti, jejuniisque servavit.

XXXIII. S. Antonini pius obitus.

Ejus elogium.

(b) Car. stell. ap. Leand. l. 3.

vari mandabat. Jejunium quoque adventus Domini singulis annis, velut in religione faciebat, servare consueverat, quo etiam tempore nonnunquam ovis ingravescente aetate pro corporis imbecillitate utebatur: jejunia vero Ecclesia nulla penitus nisi morbi gravissimi causa reliquisset. Lectioni divine, quam ad mensam semper habebat, ita erat intentus, ut nullum posset lector verbum minus recte proferre, quod non statim ejus correctione emendaretur: diceres hominem non ad cibum sed ad lectionem accessisse: Cæna ejus aut nulla erat, aut brevissima. Surgebat noctu semper, adeoque solite, ut signum matutini officii cathedralis ecclesie præveniret: cumque divinum officium cum suis clericis magna cum attentione, ac mentis devotione persolveret, reliquum, quod erat, temporis usque ad horam diei tertiam lectioni sacre, aut scribendis libris, de quibus paulo post verba faciam, tribuebat. Hora tertia missam celebrabat, quam nunquam nisi magna urgente necessitate reliquisset. Celebrata missa, quod reliquum erat diei totum in curæ pastoralis sollicitudine, in audiendisque his, qui multi diversis de causis ad eum ibant, usque ad seram noctem, præter id temporis, quod necessitati corporis condonabatur, consumebat: neminem inauditum, nec vilissimum quemque a se dimittebat: satis faciebat omnibus quantum in se erat, quippe qui audiendo patientissimus, ac respondendo mitissimus esset. Adjicit multa idem author de illius æquitate animi, humanitate in dandis consiliis, pietate in sacris precibus fundendis, macerandi corpusculi studio, rerum divinarum contemplandarum amore, revocandi a vitiis clerici industria, abolendæ artis foeneratoriæ diligentia, tolerantia laborum, concilianda civium benevolentia, tuendæ ecclesiasticæ libertatis pio ardore; adeo ut Nicolaus V. cum perspectas ejus haberet virtutes has usurparit voces: Non minus ego archiepiscopum Florentinum sanctorum catalogo adhuc vivum adscribendum putarem, quam Bernardinum mortuum quem ego multis verissimisque testimoniis omni approbante Ecclesia canonica celebratione decoravi. Emissionis fragrans ejus studium tradit Gobelinus in ludis nefariis abolendis, ut etiam cruce præeunte ad eos subvertendos intrepidam partem pauperibus erogavit: ita vero perspectam fuisse ipsius sanctitatem Cosmæ Medicæo, ex cuius nutu, & imperio Florentia pendebat, ut hanc sententiam protulerit (a): Magnæ fuerunt hac tempestate nostræ civitatis calamitates, majora pericula bellorum, pestis, inedia, terræ motuum, in primisque occultarum seditionum, que omnia meo iudicio nostrum evertissent civitatem, nisi pontificis nostri

Pius vitæ
illius quo-
tidiana ordo.

Nicolai
V. de eo
insigne
testimonium.

(a) Francisc.
apud Le-
and. l. 3.
Cosmæ
Medicæi
de eo sen-
tentia.

merita orationesque restitissent.

Ut autem vitam sanctissime duxerat, ita plurimis sanctitatis argumentis obitum illustravit, quem prædictus auctor hisce verbis describit (b): Cum jam septuagesimum ætatis annum attigisset, tredecim enim annis pontificatum gessit, ad quem cum quinquagesimum septimum ageret annum assumptus est, febri quadam lenta correptus, quam flegmaticam phisici appellant, non vehementi sed longa ægritudine laboravit: Cumque coepisset morbus ingravescere, vehementiorque cum febris vexaret, accessi ego ad lectum, in quo jacebat, conabarque, ut sit ægrotis, hominem consolari, simulque bonam spem & convalescentiam pollicer. Ad quod vir sanctus: Fiat, inquit, voluntas Dei. Et paulo post subjunxit propheta verba, que scribuntur in psalmo. Dies, inquit, annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis, quasi prævidisset sue terminum, cum ad eam jam ætatem, ut paulo superius diximus, pervenisset. Imposuerat etiam non multo antea extremam manum ingenti libro magnoque volumini, quam summam appellavit, quam longo tempore, magno labore, multoque artificio conscriptam, ut paulo post docebo, non ad metatur siderum naturæque occultas vires demonstrandas, sed ad dandam edocendamque eam salutis scientiam ediderat, que in timore Domini edocendo cum perceptione mandatorum ejus, ac operis consummatione posita est. Enumeratis deinde illius operibus, de quibus etiam Sixtus Senensis, Joannes Trithemius, Robertus Cardinalis Bellarminus, & Possevinus in suis scriptorum ecclesiasticorum catalogis meminere, subjungit auctor, qui morituro interfuit.

XXXIV.

(b) Id. ib.

Præclara
pietatis
exempla
in extre-
mo vitæ
actu ab eo
edita.

In ea igitur postius ægritudine curavit primo omnia Ecclesie, quod omnibus mandatur fidelibus, sacramenta suscipere: cumque in die Apostolorum Philippi, & Jacobi ante crepusculum extremam unctionem, simulque plenarium indulgentiam astantibus fratribus suis, qui sanctum virum in ea ægritudine assidui ac frequentes magna cum charitate observarunt, suscepisset, cumque illi circumfusi lecto matutino officium decantarent pervenissentque ad laudes, tum vir sanctus in ipsa jam mortis anxietate positus magno conatu in fervore spiritus innotum aliis faciens dixit: Deus in adiutorium meum intende; quod immense pietatis signum magna sui genituum nobis astantibus ac lacrymarum reintegratio. Cum vero quasi ad ipsum vite terminum devenisset, nec jam ulla nisi pauca admodum atque ea semimortua verba proferret, hoc sæpius ex ore ejus verbum auscultantibus audiebatur: Servire Deo regnare est; quasi jam laboris sui præmium paratamque ante oculos mercedem intueretur. Aliud hoc item verbum sæpius proferbat: Sancta & immaculata virginitas, quibus te laudibus ef-

XXXV.

Postremæ
ejus vo-
ces.

feram nescio; cumque fratres, qui totum jam psalterium legerant, eosdem psalmos reiterarent, pervenissentque ad eum versum psalmi xxxiv. qui dicit: Oculi mei semper ad Dominum; ipse elevatis tunc oculis, erectisque ad cælum manibus, eundem repetit versum; Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellit de laqueo pedes meos; simulque ex contento labiorum motu, & ex nonnullis perceptis ex ore ejus verbis intelligebatur illum in continua tacitaque psalmodia detineri, maximeque cum psalimum sæpius iterare videbatur, qui in ultimis matutinis laudibus decantatur: Laudate Dominum de cælis; & reliqua, que etiam in vita, ut sui fratres asserunt, delictari plurimum consueverat. Nonnunquam etiam porrectam a fratribus brevem Domini Crucifixi imaginem complexus tanto dilectionis deosculabatur affectu, ut astantes omnes nullo pacto lacrymas continere vale-remus. Sequenti igitur die post festum Apostolorum hoc est secunda maii, & in vigilia ascensionis Domini post longam anxietate spiritus ille sanctissimus solutis corporis vinculis, ad æthereas sedes evolavit.

XXXVI.

Ostensum
pio viro
ejus ani-
mam ex-
celos con-
scendere.

Addit idem author aliqua que id probant argumenta, nempe visum a viro sancto illius animam eadem, qua discessit e corpore, hora in cælum evolare, pluraque miracula contactu sacro pignore vel ejusdem apud Deum implorata ope, effulsisse: Fertur, inquit, quidam sui ordinis frater Constantinus nomine, vir magne sanctitatis, cum esset in civitate Esculana, & vigilans oraret in ecclesia, vidisse manifeste Antonium eadem ipsa ora qua ex hac vita migravit gloriosum ad celestem patriam evolasse, utque illud ita esse majori confirmaretur argumento, vidit eadem hora alium fratrem, qui etiam in alia civitate tunc obierat, non jam ad cælum, sed ad purgatorias sedes descendere: quod cum ille aliquandiu reticens ex lætitia ac infusa vultus hilaritate distinulare non posset, pulsatus precibus diu a fratribus, tandem id quod vidit magno cum gaudio enarravit: & de morte utrorumque post aliquot dies id ita esse certa rei experientia compertum est. In ipsa quoque exequiarum die, dum corpus in ecclesia S. Marci positum esset, accessit mulier, que altero latere debilitato ac stupido diu manea fuerat, tactoque sacro corpore antequam de ecclesia recederet integritatem virium in toto corpore se recepisse percepit.

Pontifex
manus
viri san-
cti deos-
culaturis
indulgentias
conferret.

Justissime pius, qui tum Florentiæ Martium profecturus subtraxerat, illius funus magnifice curari, ac plures episcopos id coonestare, refert author, atque etiam ob existimationem sanctitatis, qua floruerat Antoninus, aliqua indulgentiarum præmia manus defuncti deosculaturis contulisse: Addiderat etiam, inquit, summus

Pontifex maximum ejus viri sanctitati testimonium, ut quicumque ad sanctum corpus benedictasque manus deosculandas accessisset septem annos septemque quadragenas indulgentiæ, ac calparum remissionis factumque ex nova semper supervenientis populi, atque advenarum multitudine, ut sanctum corpus in ipsa ecclesia aliquot dies videndum omnibus deosculandumque necessario poneretur, nec nisi octava die post ejus obitum sepulchro condi potuisset, illudque sane multa admiratione dignum est, tanto tempore reservatum corpus exanimem nullum tetrum odorem edidisse, quin potius mirabili semper fragrantia redolebat, videbaturque omnium iudicio venustior lætiorque in mortuo facies, quam fuerat in vivo. Insuper manus pedesque nullo rigore contracti nulloque maculati livore cernebantur, quod certe omnibus id cernentibus magnum sanctitatis signum esse ducebatur.

Nisi octavo die potuit sepulchro condi.

Post tot dies suam odorem spirabat.

XXXVII.
Claruit
vivi &
defunctus
miraculis.

Interjectis multis miraculis, que vivus defunctusque paravit de populorum in eum studio adjungit: Illud sane inauditum atque multa admiratione dignum est, quod dum ejus funus ad ecclesiam S. Marci deferretur, ab animadvertentibus cernebatur ut enim dum viveret concurrebant universi viri, ac mulieres ad locum, quo illum transeuntem intelligebant, submissique in terram, ac prout sanctum præselem adorare consueverant, sic exanimi tunc corpore, ac ferebo inclinatis, positisque in terra genibus non curantes etiam pluviam, que tunc forte ingruerat, omnes non tantum cives, verum & advena, qui tum multi in nostram civitatem propter præsentiam summi Pontificis advenarum, tamquam consuetam ab eo benedictionem accepturi, consuetam adorationem licet mortuo humiliter ac devote præstabant, magnum de sua erga eum fidæ ac reverentia testimonium reddentes, majorem de tali jactura luctum ostendentes. Ut vero cursu temporum majora Antonini implorantibus opem collata sint a Deo beneficia vario morborum genere implicitis, insigniaque ad ejusdem sepulchrum radiarint miracula, ac demum ipsi sanctorum honores a Romana ecclesia decreti fuerint, dicitur inferius: nunc reliqua Florentiæ gesta dum in ea Pius versabatur profequamur.

Postea selemni ritu Sanctorum catalogo adicitur.

Narrat in primis Gobelinus; exoratum multis precibus Pontificem fuisse, antequam abiret Florentia, a Sigismundo Malatesta, ut ipsum Ferdinando Regi Sicilia conciliaret. Morum antea bellum fuerat (a) ab Alfonso cum immisso Piccino vindictam ab eo expeteret, quod stipendia olim accepisset, ac accenso in Etruria bello inferret Florentinis arma: is vero cautatus non solum omnem sibi promissam pecuniam ad Florentinos ipsos dedecit, multo ab iisdem conductus auro, quam ob rem Alfonso partes fuerant

XXXVIII.

(a) Pignus
l. 4.
Ferdinandus Rex
solicatus
ut Malatestam ad
pacem admittat.

(a) Pius lib. brev. p. 20.

(b) Ib. p. 28.

(c) Ib. p. 21.

Malatesta mores imp. pii.

(d) Gobel. in comm. Pii II. l. 2.

Gentilitios ritus sectatos.

XXXIX. (e) Id. ib.

(f) Lib. 2. brev. Call. III. p. 28.

Pii iter per Æmiliam.

Bononiæ exceptus Pius honorificentissime.

(g) Gobel. super. l. 2.

(h) Pius lib. brev. p. 34.

(i) Ib. p. 33.

Renatus adversus Pium exulceratus.

admodum depressæ; sollicitus itaque sedandi illius veteris diffidii Pius jam ante Ferdinandum erat adhortatus (a), ut cum Malatesta pacem conficeret, ad quam componendam Mediolanum delegerat, quo a Sigismundo oratorem (b) amplissimis fretum mandatis mitti iusserat, Urbiniq[ue] comitem (c) concordie interpretem adhibuerat: Describit porro improbos ejusdem Sigismundi Malatestæ mores Gobelinus (d), atque illum odio habuisse sacerdotes, & in tantam impietatem collapsum, ut animam interire cum corpore sibi fingeret; Deo tamen in honorem B. Francisci templum posuisse, sed illud profanis simulacris polluisse, excitatoque concubinae sepulchro, superstitione veteri hanc inscriptionem insculpsisse: *Diva Isotta sacrum*. Subdit Gobelinus, non potuisse Pontificem Florentiæ ad concordiam rem adducere; postea vero Mantuæ feliciori exitu eisdem tractatus instaurasse; quamquam haud diu post Malatesta foedus violavit, insignique perfidia nonnulla Romanæ ecclesiæ oppida occupavit.

Moratum Pontificem Florentiæ diebus octo addit author (e), verum apud prædictum Callisti III. regestum hæc de Pio adnotantur (f): *Die xxv. aprilis intravit Florentiam, & exiit quinta maii; tum subditur: Die nona maii intravit Bononiam, & exiit xvi. ejusdem*. De pontificis Bononiam adventu deque pompa, & gratulatione, qua a Bononiensibus exceptus fuit, plura scribit Gobelinus (g), utque gestandæ pontificiæ sella urbis primores colla supposuerint, ac Pius sex diebus Bononiæ manserit. Cujus temporis spatio, scilicet duodecimo maii die datæ fuere litteræ apostolicæ (b) ad Joannem Regem Aragonum, ut ad indictos Mantuæ conventus accederet, pridieque ejus diei rogatus (i) Carolus Francorum Rex, ut comitem e Duracio consiliarium suum mitteret: quo etiam die exaratis literis de Renato Rege, qui adversus Pium obtruditum Ferdinando regni Neapolitani jus maxima, ut ipse interpretabatur, sui & nominis Gallici injuria exulceratus apostolicas literas in Provincia admitti vetuerat, graviter questus est, gesta que a se in re Neapolitana excusavit.

Pius Papa II. Regi Renato. Charissime in Christo fili salutem. Non possumus satis mirari, princeps serenissime, quod ea in tuis dominiis fieri patiaris, quæ non solum a bono & catholico principe, sed etiam a tua ipsa natura & consuetudine aliena esse videantur: nam cum Romana ecclesiæ, & illius summis Pontificibus ita obsequens filius fueris, & inter ceteros Christianos principes semper ab eis in honore habitus, nescimus quomodo fieri potuerit, ut in terris & dominiis tuis publico mandato tuo vetitum sit, ne quis deinceps

nostris & apostolicis literis parere præsumat. Quod quantum detrahat famæ & virtuti tuæ, potes & debes tu ipse per te judicare, & nosse quod a nobis ne minima quidem in re offensus petieris nomen nostrum deleri de literis venerabilis fratris nostri Petri episcopi Albanensis Cardinalis de Fuxo nostri & Apostolicæ sedis legati de latere, quemadmodum ipse nobis paulo antea per suas literas significavit: Dolemus profecto hæc non tam nostra quam tuæ serenitatis causa, cui semper ex corde fuimus affecti, & optavimus rem gratam & honorificam facere, & fecissimus in negotio regni, nisi conditio temporum, & ipsa urgentis necessitas, ac rerum nostrarum, & Ecclesiæ status & ratio prohibuissent, sicut oratoribus tuæ serenitatis cumulatissime retulimus. Nec certe ob id tua celsitudo nobis succensere debet, quando nihil egimus, quod tu ipse pro tua prudentia singulari, & devotione ad sedem Apostolicam non fuisses probaturus; potissimum cum nec tuæ serenitati nec alteri cupiamus jus per nostram concessionem sustulerimus. Itaque hortamur & rogamus tuam celsitudinem, ut circa hanc rem ita suo honori prospiciat, & suæ conscientiæ consulat, ut si quando se casus & opportunitas offerant, quibus tuis honori, & commodis in servitio dum sit sicut maxime cupimus, possit tua serenitas facile intelligere quantum a nobis, & sede Apostolica diligitur. Dat. Bononiæ xi. maii anno 1.

Bononia Ferrariam contendit Pius per Rhenum & Padum flumina, quem Borius Atestinus in ea urbe Romanæ ecclesiæ nomine princeps fiduciarius, in agri Ferrariensis limite factus, honorificentissime excepit; Summis, inquit (k), honoribus Pium excepit, adnixusque eos superare, per quos iter fuerat habitum. In porta claves urbis Pontifici obtulit, pedesque ad sellam ejus inter portantes tandem profectus est, quoad equum ascendere juberetur. Tecta pannis omnis via fuit, & strata floribus, per quam itum est ad majorem ecclesiam: adornata domus, & omnia plena cantibus, ac personantibus erant, acclamante populo: Pio Pontifici vita. Cardinalibus & universæ curiæ ministrata cibaria e palatio; ludî multiplices exhibiti, orationes complures ab oratoribus disertissimis habitæ. Celebritas hic sanctissimi corporis Domini acta est, solemnus pompa per forum ducta, Pontifice populo benedicente, & hostiam immaculatam portante. Mansum est hic octo diebus. De tempore, quo Pontifex Ferrariæ moratus est consentiunt notæ (l) ad Callisti III. regestum adjectæ: *Die, inquit, xvii. diei mensis, nimirum maii, intravit Ferrariam, & exiit xxv. ejusdem*: Extant in eodem ms. codice pontificia diplomata (m) xxii. & xxiii. mensis maii Ferrariæ exarata.

In Provincia literas Apost. non excipit.

Monetur jus in regnum illi non sublatum.

XL. Diverit. Ferrariam.

(k) Gobel. super. l. 2.

(l) Lib. brev. Call. III. p. 28. (m) Ib. l. pag. 57. & 58.

XLII. Mantuam ingreditur. (a) Gobel. sup. l. 2.

(b) Ubi sup.

(c) Pius lib. brev. p. 35. & 37.

(d) Gobel. in. sup. l. 2.

Quis pomæ pr. ordo instructus sit.

Civitatis claves ipsi delata.

Subdit Gobelinus, conventum fuisse Pontificem in ea urbe a nonnullis viris doctrina insignibus, inter quos Guarinum Veronensem, & Aurispam Siculum recenset, additque extinctum eodem anno Poggium, cujus historia pluribus in locis superius usum.

Ferraria Pontifex profectus est Mantuam, cujus imperium per id tempus obtinebat Ludovicus Gonzaga marchio, armorum, inquit Gobelinus (a), & literarum peritia clarus, mitis ingenti, & justitiæ observantissimus. Ingressum Pontificem. Mantuam vi. kal. junii testatur auctor; cui Callisti III. regesto additæ notæ consonant: *Die, inquit, xxvii. maii MCCCCLIX. intravit Mantuam*; idemque ipsemet Pontifex pluribus significavit (c). Celeberrimos vero undique ad visendum Pontificem populorum concursus fuisse narrat Gobelinus (d), atque inter alios affuisse Blancam ducis Mediolanensis conjugem una cum liberis, e quibus Hippolita Regis Ferdinandi filio fuerat desponsa: tum servatum in Mantuæ ingressu pontificio pompæ ordinem describit, sic inquit: *Pompam hujuscemodi ducens intravit urbem: præcesserunt servitia curiæ, & Cardinalium ministri, tum minoris ordinis curiales: exin equi candidi absque sessoribus duodecim franis sellisque aureis ornati: tum vexilla tria, in primo signum crucis resplenduit, in altero clavium Ecclesiæ, in tertio quinque lunarum, quod est Piccolominiarum insigne, & ea viri nobiles armis tecti, & phaleratis insidentes equis portare. Mox umbella secuta est rubro, & croceo colore distincta, proximi sacerdotes urbis divite apparatu sacra ferebant. Post hos Regum, & principum legati: tum crucem auream comitantes subdiaconi apostolici, auditores palatii, scriarii, & advocati.*

*His arcula jungebatur aurea equo albo vestita & multis luminaribus circumdata, in qua condita fuit Eucharistia, id est hostia Salvatoris sacrata, & sericum desuper umbraculum. Hinc proximi Galeatius Mediolanensis, & Ludovicus marchio, & post eos Cardinalium venerabilis ordo: tum Pontifex ipse sella sublimi sedens sacerdotali paludamento, & onusta divitibus gemmis mitra fulgens, nobilium procerum portatus humeris benedicens populo incedebat, & juncta eum cubicularii, & corporis custodes, episcopi, & notarii, & abbates, & ingens prælatorum turba Pontificem sequebantur. In porta urbis Ludovicus equo desiliens claves civitatis Pontifici obtulit: idem fecere omnes ad quos Pius in itinere declinavit præter Senenses, & Florentinos. A porta urbis usque ad ecclesiam S. Petri, que cardinalis est, nihil non tectum pannis fuit, & parietes undique & floribus & auleis ornati: mulieres, pueri, ac puella fenestras ac secta compleverant, nec tamen presura defuit cunctis aditibus populo occupatis. Altaria multis in locis incenso thure fumabant, nec alia vox audiebatur, quam populi clamantis: *Pio Pontifici maximo vita. Ubi ad ecclesiam ventum est, supplicationibus Deo factis, & hymno decantato, & annunciata cunctis, qui aderant plenaria peccatorum remissione, Pontifex in amplissimo palatio exceptus est.**

Kalendis junii Pontifex una cum Cardinalibus, episcopis, & universo clero ad ecclesiam descendit (e), ubi re divina solemniter peracta, episcopus Coronensis de Pontificis suscepto consilio, & conventus causa, & tyrannidis Turciæ atterendæ necessitate pro concione disseruit. Tum Pius ipse brevem orationem habuit, in qua tuendi nominis Christiani curas a Regibus, qui suos oratores maxima ex parte non misissent, abiici conquectus est: sic inquit: *Vocavimus principes, ac populos, ut communi consilio rem Christianam tueremur. Venimus spe pleni, quam vanam fuisse dolemus. Pudet nos tantam esse Christianorum negligentiam: alii delictis indulgent, alios avaritia retinet: Turcæ pro sua damnatissima secta non recusant mortem, nos pro sancto Christi evangelio nec subire sumptus, nec labores perferre vel minimos possumus. Si sic pergamus actum de nobis fuerit, peribimus brevi nisi alios assumimus spiritus, ob quas res vos hortamur, viri religiosi, ut orationibus assiduis Deum precemini, Christiani Regibus aliam mentem præbeat, sui populi animos excitet, corda fidelium incendat, ut jam tandem arma sumentes injurias ulciscantur, quibus religionem nostram in dies Turcæ afficiunt.* Demum Pius professus est tandiu se moraturum Mantuæ, donec principum animos exploraret, ac si venirent una cum iis Christianæ rei consulturum, sin minus, Romanam infecta re, ad quam venerat, repetiturum, numquam tamen susceptum de religione defendenda propagandaque consilium, dum vita superstes esset, se abjecturum. Deinde omnibus, qui sacra exomologesi conscientiam expiassent, gratuitam noxarum veniam tribuit (f), ac principes Christianos de suo Mantuam adventu certiores factos hortatus est (g), ut vel ipsi venirent, vel oratores suos sine mora legarent.

Pius Papa II. Regibus, principibus, & communitatibus. *Charissime in Christo fili, &c. Jam duce Altissimo ad civitatem Mantuanam pervenimus, ad quam cum antea per literas nostras kalen. junii diei tenendæ causa venturos promisissimus, quinto ante hunc terminum die personaliter affuimus. Venimus autem non sine magnis personarum & rerum*

XLII.

(e) Gobel. l. 3.

Conquectur de Regibus qui oratores non miserant.

Incurat segnitiam in defugienda expeditione.

(f) Lib. brev. p. 34. (g) Ead. pag.

XLIII.

rum nostrarum incommodis, siquidem etas nostra jam ingravescentem quietem desiderat & patrimonium etiam Pontificis presentia destitutum manifestis periculis quotidie subjacet: omnia haec tamen pro Deo magni faciendae salutem, & causam sacrosanctae fidei catholicae anteferenda esse cunctis laboribus atque periculis. Sperabamus presentiam tuam, vel si id non posses, oratores saltem tuae celsitudinis hic invenire: inventi a nobis non sunt, & dolemus fuisse nos primos, qui ad opus aequae omnibus pro suis juribus debitum hoc convenimus. Hortamur itaque in Domino, & toto affectu nostro serenitatem tuam requirimus, ut cogitans quid a te omnipotens Deus hoc tempore necessario quaerat, quid salus communis omnium possit, quid denique conveniat debito tuo, velis per te ipsum quod in primis optamus vel per oratores antedictos viros praestantes, & tanta solemnitati idoneos celeriter convenire, nec pati ut in communi principum Christianorum conventu praesente vicario Christi vox tua Altissimo desit: sunt enim, si proposito nostro adjuutores non deerunt, quamplurima ad felicem prosecutionem parata; nunc praesertim cum Peloponesus ferme tota, quae Morea dicitur, ab impietate Turcorum rebellans ad Christianam devotionem redierit, & piis votis opem ex his locis expectet. Est autem is locus tante ad omnia bene gerenda terra marique opportunitatis, ut nulla orientalis regio majorem facultatem tuendi nostror, & viros Turcorum conterendi possit praestare: quin certe in antiquam servitutem, & cladem redire necesse habebit, nisi matura subventio adfit. Nos quando principes antedictos, vel eorum oratores hic nos invenimus, expectare adhuc eorundem adventum aliquod tempus decrevimus: si venient, tota mente ad complendum opus inceptum intendemus: si minus, cum per nos ferre tantam molem non valeamus, excusata erit, ut confidimus, Deo & hominibus necessitas nostra, videndumque erit principibus ipsis, quorum ope stare Christianam rempublicam decet, ne Redemptori suo & sibi cum sempiterna ignominia & clude eorum, qui quotidie dant sanguinem suum pro fide defuisse appareant. Dat. Mantuae.

Hortatur ut communibus animis rem Christianam tueantur.

Exponit Peloponesum ferme totam recuperatam.

Amissum iri mittantur subsidia.

Missa eo argumento ad Fridericum Imperatorem (a), ad Carolum Francorum Regem (b), ad Sabaudiae (c), & Bavariae (d) duces, Venetos (e), Florentinos (f), & alios (g) litera fuere. Et quidem cum Fridericus ob imperiales apices Ecclesiam ab infidelium graffationibus tueri, & barbarorum castra ferro demetere in primis teneretur, illum Pius transmissio pilei & ensis, quos apostolica prece sacrat, mystico munere additis his literis excitare ad religionis causam defendendam adversus Turcas enisus est.

Pius Papa II. charissimo in Christo filio Friderico Romanorum Imperatori semper Augusto salutem, &c.

Consuevit Romanus Pontifex ex institutione sacrosanctae Romanae ecclesiae alicui Christiano Regi, vel principi bene de fide catholica merito enses, ac pileum quotannis dono transmittere: cujus consuetudinis memores serenitatem tuam presenti anno, qui apostolatus nostro initium dedit, in primis delegimus, quam tali munere ornaremus, scientes nulli posse convenientius dari, quam ei, cui ex officio suo Apostolicae sedis, & totius Christianitatis protectio est propria. Accipe igitur charissime filii hunc enses de B. Petri Apostoli corpore sumptum, munus quidem pretio exiguum, sed devotione & dantis animo magnum, illoque supra femur tuum in defensionem sacrosanctae catholicae fidei potenter accingere, ut quando Christiana respublica praesidio tuae celsitudinis nunc maxime eget, quasi signum aliquod officii tui ad te missum intelligas, in illo confidens, qui per angelum suum (b) centum octoginta quinque millia de exercitu superbissimi Senacherib una eademque nocte trucidavit, & manum constantissima Judith in cervicem Holofernis direxit. Hoc quoque munus in pignus nostrae perpetuae erga te voluntatis devote suscipies, quae profecto est talis & profecto talem futuram confidimus, qualem merita in nos tua digne mereantur. Dat. &c. [I].

Exceptit munus sacrum Fridericus, sed ferrum non in Turcas, sed in Hungaros, ut antea indicatum est distrinxit; maximeque aliorum principum torpor extitit, de quo apud Carolum Francorum Regem Pius

XLIV. (a) Ib. p. 38. 71. & 92. (b) Ib. p. 58. & 81. (c) Ib. p. 39. & 80. (d) Pag. 46. (e) Pag. 68. (f) Ead. pag. & 65. (g) Pag. 35. 46. & 63. Sollicitatus ad in eundam sacram militiam Imp.

Ensis sacra prece lustratus ad eum missus.

(h) 4. Reg. 19.

XLV.

NOTE [1] Pius pontifex in ipso pontificatus sui exordio ense & pileo Fridericum imperatorem donavit, additis ad eum literis quas Annalista hic, sed extra suum locum recitat. Cum enim sermo sit de gladio & pileo, quem pro consueto more ex institutione S. R. E. Romani pontifices ad principes transmittere quotannis solebant, ut in literis illis legitur; neque id praestari nisi in pervigilio Natalis D. N. J. C. mos esset, ut inferius constabit; litera illa pontificis, non quidem in ipso Mantuani conventus exordio, sed vel praecedente anno, vel in anni hujus exitu, nempe post pervigilium Natalis Christi, vel forte in eunte sequenti dari poterunt. Quod vero ad ritum hunc attinet, fuit qui jam obtinuisse censent sub Urbano V. a quo ense abrado a se rite benedicto donatam scribunt Joannam reginam Siciliae, cum anno 1368. pontifici in festo paschali sacrum operanti assisteret; id vero in libro diversorum chronicorum regni Siciliae in codice Vaticano legitur se Bzovius ad A. 1368. num. 4. testatur. Sed alium esse ritum hunc, cujus hic meminit in suis literis Pius, suspicor. Quamquam illam tunc gladii largitionem ab Urbano expressam fuisse ad imitationem gladii illius, qui in pervigilio Natalis Domini dabatur

(a) Ib. p. 55. Pius vehementer exposulavit (a), cum Peloponesus quae consocienda in occidente cruce signatae adversus Turcas expeditionis spe & expectatione barbarorum jugum exuerat, in priorem servitutem mittenda esset, si ostentatae suppetitiae evanescerent: Velis inquit, hanc excellentem majorum tuorum gloriam hoc tempore retinere, nec pati ut in reliquorum fidelium conventu pro Christianorum salute indulto oratorum ejus non esse, qui Christianissimi Regis gerit cognomen: hoc & honor tuus regius, & temporis praesentis conditio, & nostrae quoque praesentis iterae suo jure exposulant. Accedunt nuntii pene quotidiani ex Hungaria, Bosna, & Albania, & Peloponeso, multisque aliis fidelium locis ad nos venientes, quorum testimonio satis certum habemus nihil rebus Christianorum esse calamitosius, quam tarditatem hanc tantam ferendi auxilii interponi: siquidem & hostibus vires, & nostris detrimenta in diem accumulata, &c. Dat. Mantuae XIV. Julii anno 1.

De missis a Thoma despota Peloponesi principe ad Pium oratoribus pro eliciendis auxiliis adversus Turcas, utque Thomas ipse adversus fratrem Demetrium, qui cum Mahomete Graeci imperii everfore infandum foedus pepigerat, arma ceperit, seque adjunxerit catholicis, haec narrat Gobelinus (b): orio inter eos dissidio Demetrius Turcarum partes secutus est, filiam suam Mahometi despondit: Thomas auxilio Albanorum, qui Peloponesum frequentes incolunt, & fratrem magna regni parte multavit, & Turcas, qui arma in se vertent, praelio fudit, captivosque multos cepit, ex quibus sexdecim per legatos, quos diximus, Pontifici dono misit,

NOTAE

tur, facile concesserim; gladii tamen hujus in pervigilio dici Natalis J. C. largiendi usum indicari censeo ab auctore itinerarii Benedicti XIII. vel si mavis, Petri de Luna papae, cum anno 1406. Genua egressus, Liguria & Massiliensia litora lustraret; de quo scriptore vide annotationes meas ad eundem annum. Haec igitur ille, postquam gesta pontificis in pervigilio Natalis Domini narrasset. Attende quod hic nulla mentio fit de ense, & cappello, quae consueverunt dari nobilibus ibidem existentibus, legenti quintam, aut quartam (lectionem) & interdum evangelium: Exiit editum &c. per camerarium, aut suum locumtenentem de mandato domini nostri Papae. Munus ergo erat a pontifice honoris gratia datum viro alicui dignissimo, quem ad recitandam lectionem officii matutini invitabat. Nihil hic erat sacrum, nihil quod ritum ecclesiasticum referret. Munus erat, quo vir aliquis princeps distinguebatur. Urbanus VI. anno 1386. hic in patria mea Lucrae agens, supremam reipublice magistratum quem vexilliferum nostrates appellant, nocte illa pervigilii Natalis Domini invitatum ut pontifici sacrum operanti ministraret, ense, & pileo donavit. Si forte vero nullus adesset vir dignitate satis conspicuus, tunc largitio illa omittabatur, ut ex testimonio anonymi, quod dedi, laetis constare arbitror. Haec pontificis largitio, cum nihil sacri in ortu suo haberet, nulla solemnium precationis formula distinguebatur, quod Augustinus Patrius scriptor libri de sacris caeremoniis editi Venetiis typis Gregorii de Gregoriis anno 1516. animadvertit, scribens lib. I. Sect. VII. cap. 6. quamvis ensis benedictus vocatur, non tamen reperit ejus benedictionem. Sixtus papa IV. aliqua verba ordinavit, cum ensis datur dicens. Successu temporis auguitur res effecta est; nam & ensis, ac pileus ad abentes principes summos transmitti ceperunt; & ensis super corpus S. Petri depositus, dein pontificis manu levatus, nescio quid sacri ex religioso illo contactu retulisse visus est. Lege literas hic in annalibus recitatas. Denique sub Sixto IV. ut mox vidimus ex Patrio, solemnitas instituta preces, laustralis aqua aspersa, ac pontifex sacris vestibus indutus rem profanam in sacram caeremoniam transformavit. Ex his diffeas errasse Annalista; cum enses a Pio II. ad imperatorem transmissum sacra prece lustratum fuisse asserat; nondum enim arate illa preces acceperant. MANSI

auxilium secundis rebus efflagitans, nec magno exercitu opus esse dicebat, Italorum parvam manum sufficere ad ejiciendos peninsulae Turcas. Re in Senatu discussa placuit trecentos illos pedites mittere: Blanca Mediolanensem centum suo ere conduxit, Pius reliquos, quamvis non probaret ceptis ingentibus tam debile fundamentum, apponi Bessarioni noluit denegare, cui ea res cordi erat. Missae haec tenues copiae duce Janono Cremonensi in Peloponesum, de quibus in literis ad Senenses meminit Pius (c), atque ad loca, quae ad Christianum imperium depulso Turco jugo redierant, propugnanda constatas ait, tum injectae spes de amplissimis auxiliis submittendis ubi Mantuani conventus celebrati essent. Excitati praeterea aliis literis (d) Peloponesi, ut posita in Christo spe pro fide tuenda strenue, ac fortiter adversus Turcas dimicarent.

Dilectis filijs nobilibus viris baronibus Constantinopolitanis, ac Peloponesibus, nec non capitaneis Albanensibus, caeterisque omnibus tam Graecis quam Albanensibus Peloponesum inhabitantibus. Nuper non sine magno cordis gaudio per relationem dilecti filii Theodori aliorumque nonnullorum fidedignorum ad nostram devenit notitiam, quatenus vos tamquam optimi fideles ab impio Turco tyranno, in cuius potestatem, prob dolor! superiori anno non valentes ejus ferocitati resistere inviti deoeneratis, rebellantes ad vestram catholicam principem dilectum filium nostrum Thomam Palaeologum despotum porphyrogenitum excellentem reversi estis, Christo portus & Christiano principi, quam seductori Mahometi, & ejus sequacibus fidem, uti par est, servare volentes. Leta-

Submissae illi leves copiae auxiliares.

XLVII. (d) Lib. 4. p. 281.

Commendati Peloponeses ob defensionem Christi causam.

zur profecto anima nostra, atque exultat in talium filiorum virtute, fide, religione, pietate, magnanimitate, & constantia: nec quidquam gratius auribus nostris hoc tempore intimari poterat, quam intelligere oves pridem violenter abductas ad propriam caulam esse reversas: proinde hac sancta sedes Apostolica, cui Domino disponente praesidemus, quae quemadmodum est bene gerendarum rerum hortatrix, ita debet esse bene gestarum collaudatrix, vestram probat fidem, laudat pietatem, atque commendat devotionem.

Cum ergo praefatum principem Thomam, tum maxime erga Deum omnipotentem bonorum operum auctorem atque remuneratorem, ipse enim est, qui probat hominibus bene agendi scientiam & virtutem, idemque ipse pro benefactis praemia reddit aeterna: unde minime ambigendum est quin ipse Dominus, qui nihil sinit irremuneratum abire, vobis post huius vitae gloriam rependat etiam gaudia sempiterna. Sed quandoquidem Dominus in evangelio illum laudat, non qui coeperit, sed qui perseveraverit, dilectionem vestram in Domino hortamur, requirimus, atque monemus, quatenus ipsi principi vestro semper intemeratam fidem servantes, Turcorum tyrannidi viriliter, & strenue obstetis, pugnantes pro patria, pro conjugibus, liberis, pro propriis laribus, templis, sepulchris, ac ipsa inprimis domini nostri Jesu Christi religione suo pretiosissimo sanguine constituta: nec dubitetis pro illo animam effundere vitam & sanguinem, qui pro nobis & pro nostra salute suo proprio sanguini, illum tradens perfidis Judaeis effundendum, non pepercit. Hac si feceritis nos, quibus universi gregis cura verbo Domini commissa est, qui pro communi omnium Christianorum statu urbem Romam, sedem, & sponsam nostram reliquimus, nullis parcentes sumptibus, nulla incommoda atque pericula devotantes, si auxiliante Domino, uti speramus, inchoata per nos perficere poterimus, dabimus operam possibilem, ut vos quoque vestrorum laborum fructum pro vestra rata sentiat, & quod vestra natio ab occidentalibus principibus diligitur & fovetur operam dabimus continuam & efficacem. Dat. Mantuae anno MCCCCLIX. 1. id. julii pontificatus nostri anno 1.

Proposita praemia aeterna.

Promissae suppliciae.

XLVIII. Patre a Thoma recuperata.

(a) Gobel. in comm. l. 3. (b) Phranzius l. 9. c. 22. (c) Gobel. sup. l. 3.

dine perterritae Peloponeso non sine dedecore abierunt, ac Peloponesus nullo auxiliari Christianorum exercitu sustentata Turcica tyrannide attrita est. Describit pluribus Phrantzes superiorem inter Thomam & Demetrium Peloponesi despotas ultimique Imperatoris Constantino politani fratres diffensionem, utque plures a Demetrio, qui filiam ut dixi Mahometi uxorem sponderat, ad Thomam defecerint: quod cernens Mahometes ex amborum fratrum dissidio utriusque opprimendi occasionem arripuit (d), quae amissa est a Christianis occidentalibus, qui ex Peloponeso in Turcas exercitus facile in expeditionem educere ad recuperandam Constantinopolim potuissent: sed eam calamitatem solutus sine fructu Mantuanus conventus, ut dicitur inferius, peperit. Tanta porro de indictis illis occidentalium coetibus concepta expectatio fuerat, ut orientis Reges Trapezuntinus scilicet Imperator, Usuncastanus majoris Armeniae princeps, Georgius Rex Persarum, tum Georgiae, Mingreliae, Githorum, & Aranorum principes, adversus Mahometem armorum societatem coevertent: cumque Philippum ducem Burgundiae solemniter jamdiu voto ad cruce signata vexilla in Turcas attollenda astrictum occidentalium exercitus ducturum fama esset, Trapezuntinus Imperator illum de sociorum principum orientalium adversus Mahometem consiliis, parandisque exercitibus certiore fecit (e).

Demetrius propter for- dus cum Mahomete exolus.

(d) Placuriz l. 3. c. 23. & 24.

Orientalis Reges in Mahometem jungere arma auxiliaria pollicentur.

(e) Ext. ejus lit. inter ep. Pii II n. 377. & apud Meyer. hist. Flind. l. 16. in Phil. Burgund.

Illustrissime dux Burgundiae. Ego David Imperator Trapezundarum post plurimam salutem libenter ad te scribo de his, quae hic apud nos occurrunt, ut cum certior factus pro tua religione & amore erga fidem nostram possis deliberare quid tibi agendum sit: nuper enim ego, & reliqui Christiani principes, qui in istis summis regionibus, foedus atque ligam intinimus inter nos bellum gerendi contra Turcos, & ego filiam Garbojanis * fratris & praedecessoris mei uxorem dedi Asembecch, qui filius fuit Carailuch potentissimi principis, & hoc feci, ut ipse firmus sit & fidelis in liga, quam nobiscum fecit, & ut perseveret in bello gerendo contra Turcum, qui tenet Constantinopolim: cum quo bellum jam gerere inccepit, multasque illi regiones & oppida pugnando cepit, quae prope confinia sua erant nunc vero reversus est in patriam suam. Itaque nos, & ipsi parati sumus, & expectamus adventum vestram contra infideles quemadmodum dominus Papa ad nos scripsit, & per suum oratorem nobis significavit, quod vos Latini principes debeatis invire concilium in civitate Mantuana, ut faceretis exercitum contra infideles, quod si facietis nos parati sumus ego cum viginti biremibus, & cum viginti millibus hominibus.

* Calojannis

minum. Asambecch promptus est exire ad bellum istud cum quinquaginta millibus hominum, ad bellandam & subigendam Burgundiam, & totam Natoleam. Quapropter rogo illuminatissimam dominationem tuam, ut placeat tibi dare aliquod principium huic bello ex partibus Hungariae: nam si vos aliquod impedimentum etiam parvum Turco inferetis, ut ipse ad diversas partes distrabatur, nos adeo ipsam urgebimus ex latere nostro, ut facile destruat, & debellari possit. Etsi dominatio tua deliberat ad hoc intendere & venire, & aliquem tuorum mittere, nos omnes orientales principes promittimus tibi prestare omne auxilium, opem, & quidquid in nobis erit ad recuperandam Ierusalem, & te illius Regem constituemus, & ut scias qui sumus, qui confederati sumus, & hoc tibi promittimus.

Quantas copias conficere sponderint Reges Orientales. * al. quadraginta

Ego in primis, qui paratus sum, ut dixi, cum triginta biremibus, & viginti millibus hominum: Georgius Rex Persarum promptus est cum sexaginta * millibus hominum: Gorgora dux Georgiae paratus est cum viginti millibus equitum: Bendia Rex Mingreliae cum suo filio promptus est cum sexaginta millibus hominum, quod illi facile erit: Rabia cum suo fratre, & suis baronibus cum triginta millibus hominum: natio Githorum, & Aranorum promittunt militare sub vexillo Regis Persarum: Dardabech dominus Armeniae minoris cum decem millibus hominum: Asambecch affinis meus, ut dixi, infidelis promisit nobis dare transitum, & personaliter venire cum quinquaginta millibus hominum. Sunt etiam nobiscum confederati duo alii infideles domini, Caramanus, & dominus Sinoppi, qui continue quarunt quomodo possint se vindicare de Turco Constantinopolitano, & terras suas recuperare. Aliud impresentiarum ad dominationem tuam non scribo, nisi quod commendo tibi Michaelem de Algeorii baronem, & oratorem meum, quem ad te mitto cui fidem plenam super istis rebus adhibeas, qui verbis omnem intentionem, & deliberationem nostram exponet. Iterum te oro, ut ne permittat hoc nostrum pium negotium, & inceptum frustra fieri, quoniam a Deo factum credimus. Ego ex illo tempore, quo amicitiam contraxi cum hominibus tuis, qui ad has partes pervenerunt, semper mihi agnitus es tuique honoris, & dignitatis fautor semper fui, eroque. Vale in Christo. Dat. Trapezunda in palatio nostra residentiae anno Domini MCDLIX. die xxii. aprilis.

Sinopenis & Caramanus parati accedere eidem foederi.

(a) Ext. ejus lit. apud An. Sylv. lib. ep. nu. 378. & apud Meyer. lib. 16.

plures reportasse victorias, ac ni intestine cum aliquibus principibus Christianis diffensiones illum detinissent, majora in eos facinora fuisse editurum: sacro autem Ludovici Georgianorum patriarchae imperio pacem cum finitimis Christianis fecisse, ut adversus Mahometem Imperatorem arma vertat: ducturum viginti equitum millia, ac belli socios habiturum Georgium Regem Persarum, Davidem Trapezuntium Imperatorem, Bendiam Regem Mingreliae, Rabiam ducem Anocasiae, Bedebeth Armeniae minoris principem, tum plures etiam alios principes orientales: accedere praeterea foederi tres alios potentissimos principes, quamvis Mahometicae superstitionis sectatores, Caramanum, Asambecchum, & Assembechum, alias Usuncastanum, qui viam Georgianis ad Natoliam invadendam sit praebiturus, seque jurejurando astrinxerit Latinis foedere juncturum cum ad recuperandam Ierusalem expeditionem confecerint: causas vero tam insignis initi foederis ex Mantuani conventus maxima expectatione petitas attulit sic inquit.

Georgiae Rex profectus sanguinem se pro Christo profuturum.

Id fecimus persuasi tum auctoritate domini patriarchae nostri, tum literis domini Papae, quibus ad nos scripsit, se & omnes principes Latinos in civitate Mantuae debere convenire, & ibi congregato concilio, exercitum praeparare contra infideles: nos vero, quia id vehementer cupimus, ut possitis vos una nobiscum venire ad hanc rem perficiendam, mittimus nostros oratores cum domino patriarcha nostro ad vos omnes principes Latinos, & praesertim ad te, quoniam niam accepimus te & omnes de domo tua diu multumque desiderasse terram sanctam recuperare: & ut possitis ex ipsis nostris oratoribus intelligere quem animum habemus omnes ad hoc negotium fidei, & quid per nos actum sit hoc tempore. Cupimus etiam & rogamus, ut nostros oratores certiores faciatis, ut ipsi postea referre possint, an parati sitis, & prompti sumere hoc bellum justissimum, ut sciamus quo tempore ad arma progredi debeamus. Hoc unam vobis pollicemur in una estate debellare & auferre totam Natoliam, & quidquid dominus Orthodoxomannorum, id est ipse Turca Constantinopolitanus possidet ex nostro latere: alteram vero partem domini sui, quae Gracia est, quam mare Euxinum dividit, vobis expugnandam relinquimus, quod vobis facile erit, nam ipse Turca in medio positus duorum exercituum cum resistere minime poterit cito succumbet, & nomen suum e terra delebimus.

Mantuani conventus fama maximis in Oriente motus perierit.

Sumpta consilia de Natolia eripienda Turcis.

Quas ob res te ante omnes alios principes Latinos oro, ut super hoc velis cogitationem, & curam suscipere, & non sinas hanc commoditatem, quam vobis offerimus praeterire, nec dedigneris nos invitari, qui omnibus rebus postpositis fidei uti-

litati intendimus, & vacamus. Quod si hanc rem [quod abfit] neglexeris, nihil a nobis actum esset, nam hac conditione nos obligati sumus ad hoc bellum, si vos domini Latini una nobiscum eritis, alioquin soluti sumus ab ista lege, & confederatione, omnia enim nostra concilia & rationes dependent a literis domini Papae per dominum patriarcham ad nos allatis.

II. Admonet Georgianus Latinus si desint occasioni, nunquam adfuturam.

Addidit Georgianus princeps (quod postea secuta rerum experientia edocuit) ni Latini foederis orientalium, a quibus armis iuvandi essent, ad proterendum Turcam occasione uterentur, tantas vires illum collecturum, ut postea etiam si maxime vellent, ejus conatibus impares futuri essent, pariterque Georgianorum aliorumque orientalium expeditiones in Turcam futuras irritas, ni Latini adversa parte in ipsam irruant: fieri autem non posse, ut orientales conjunctiorem unquam animis sint ad hostem communi bello opprimendum, Quae literae hoc anno in Cartheche exaratae. Confirmata haec universa fuisse a Georgio Alexandro, qui Persici regni titulos sibi tribuebat, fidemque Christianam colebat, professusque est se praedicto adversus Mahometem II. foederi, quod David Imperator Trapezuntinus, Bendia Mingreliae Rex, Gorgora Georgiae, Rabia Anocasiae duces, Berdebech Armeniae minoris princeps, tum Githiarani & Sasoni populi, nec non tres infideles principes Caramanus, Ismailbechus Assembech sive Usuncassanus, quem Mesopotamiae Regem vocat, iniverant patriarchae sui imperio & opera, adjunxisse, ducturumque adversus Turcas quadraginta * milium millia pollicitus est.

* al. sexaginta

Patriarcha a Callisto missus commoverat Orientem.

(a) Meyer lib. 16. in Philip.

LII. (b) Gobel. in comm. Pii II. l. 3. Proposita a Burgundis ducis oratore in conventu Mantuano.

Addidit etiam se oratorem & patriarcham ad ipsum mittere, ut de belli gerendi ratione cum ipso conferant. Erat vero is patriarcha Ludovicus Antiochenus in oriente nuntius apostolicus, qui jam ante a Callisto III. ut vidimus, ad commovendos in Turcam orientales missus, Christianos earum partium ad arma pro tuenda religione socianda concitavit. Venisse ad Philippum ducem Burgundiae earum principum oratores anno hujus saeculi sexagesimo primo, refert ex Engerranno Meyerus (a), ac septemdecim menses in itinere consumpsisse: sed de eorum ad Burgundum legatione dicitur inferius. Videamus nunc quid in Mantuano coetu actum sit.

Decrevit (b) Philippus dux Burgundiae Mantuam oratores Joannem ducem Clivensem suum ex sorore nepotem, & Joannem Atrebatensem episcopum, qui magnis honoribus excepti, cum de afferendis contra Turcas auxiliis essent interrogati, respondere, diffidere Philippum de expeditionis sacrae in Turcas indicendae felici exitu; cum maxime omnium Chri-

stianorum vires conjunctae esse deberent in communem hostem, qui victoris pluribus insolescens terrorem ingentem Christianis longe lateque incussisset; quoribus vero majores cruce signata extulissent in barbaros vexilla, ex Gallia, Germania, & Anglia copias eduxisse; ea autem regna interstitis ardere bellis, ac prius mutuo esse socianda foedere, quam in externos hostes ferrum stringeretur. Praeterea addidere iidem oratores, Burgundum pontificia securum imperia, ut bellum communibus principum votis decerneretur. Quae vero ad haec Pius responderit ita narrat Gobelinus (c).

Pius ad haec non se ignorare ait ad superandos Turcas magnis viribus opus esse: atque idcirco evocatos ad concilium Christianos Reges, ut communibus auxiliis expeditio fiat: valere Turcas & armis & ingenio, aliquanto tamen minus, quam fama ferret, qui cum una Hungarorum gente per annos septuaginta varia victoria contenderint: claritatem adeptos Graecorum ignavia, quos inermes atque effeminatos viderint: quod si Germanorum, Gallorum, Italarum, aut Hispanorum arma tentaverint, cum viris sibi pugnandum intellectu: pudere se tam foedam gentem Christianis esse timori, qui omnibus olim terrorem incussissent: salubre consilium Philippi, qui componenda eas censeret regiones, ex quibus legendi essent milites: fateri quod diceretur raras in orientem pro tutela religionis expeditiones sine Francis ductas, propriamque Francorum videri bellare pro fide, daturum se operam ut lites inter Francos & Anglos componantur, ac Germanorum quieti consultarum: verum haec longum exposcere tempus: mittendos legatos, vocandos ad communem locum dissidentes ex longinquis regionibus tractandum, suadendum, artibus diversis utendum: nam quo pacto diebus paucis multorum annorum tollerentur odia, interea Hungaros propemodum exhaustos bello perituros, his Turcas imminere; neque dubium quin proxima estate omnes conatus in eos ducant: jam Rascianos sentire cum eis, & Bosniensium defectione Sinderoviam occupatam, quae copiae per Danubium facile trajiciantur. Si cedat Hungaria Turcis, & in Germaniam, & in Italiam patere illis apertam januam, viresque pene adduplicari, nec ambivendum quin Hungari a reliquis deserti Christianis, aut deleantur, aut societatem cum hoste jungant: utrumque perniciosum.

ponenda ante oculos exempla veterum Hungarorum, Gothorum, Longobardorum, aliorumque barbarorum innumerabiles ferro irruptiones per Pannoniam, quae nunc appellatur Hungaria, saepenumero in Italiam, ac Germaniam factas, quae deinceps ad Gallias atque Hispanias penetrarunt: cavendam ne hac tempestate idem fiat, quando

(c) Gobel. sup. lib. 3.

Pii responsum.

Sublata omni mora Ungaris ferendam operam.

Sinderoviam occupatam.

certissimum sit Turcas ad occidentis imperium aspirare, occurrendum esse dum vincunt, & antequam Hungaros sibi subiciant, neque tanti faciendos, ut insuperabiles videantur: occidisse apud Albam triennio ante ipsorum Exercitum, Christianorumque impetum ferre non potuisse; cum tamen armati adversus inermes, & multi adversus paucos cruce signatos praeliantur: virtutem Christianam semper Turcis fuisse formidini, neque unquam succubuisse, nisi aut fraude deceptam, aut vincendo defatigatam nimia multitudine circumventam, aut domino Deo nostro super nostris iniquitatibus indignato, quod si comparentur vires, non solum Christianitatem, quae tot larissimis provinciis continetur, sed Italiam solum, si concors fuerit, ad delendos Turcas sufficere: nihil tam illis prodesse quam Christianorum inter se odia, qui se invicem laceffentes privatas potius injurias, quam publicas ulciscerentur: & domesticos fides acrius quam hostes persequerentur: neque jam hoc tempore sperandum, vel Francos, vel Teutonicos, aut alios collectis copiis expeditionem in Turcas ducere qualem aut Godfredus, aut Conradus, aut alii complures in hostes fidei duxere, quando nemo Regum inveniatur, qui non vicinum, & relinquere vacuum domum timeat: quae quavis ita se haberent, non tamen de communi salute desperandum, neque sociis auxiliis deneganda: patere viam, qua possit Hungaris subveniri, modo principes velint: conandum esse summo studio, ut dissidentes inter se Reges missis legationibus in pacem coeant, eoque facto generalis expeditio decernatur: interea cum id longum esset, Hungaris auxilia mittenda ex milite, qui aequali contributione facta deligeretur: neque enim aut Burgundo, aut Franco, aut Anglo timendum hoste suo aequae atque ipso conferente, neque, ut ipsi & alii multi existimarent, ducenta aut trecenta armatorum millia ad id operis necessaria, nam qui res Turcarum noscerent, non amplius pugnatorum quam aut quinquaginta, aut ad summum sexaginta millia cogenda dicerent: majores copias neque regi neque ali facile posse neque in acie explicari: hunc numerum Christiano populo non esse magnum, citoque colligendum, si quaelibet provincia, vel paucos milites daret: possent autem Reges aurum conferre, quo milites ex Hungaria, Teutonia, Bohemia, ac Polonia conducerentur, qui duce legato apostolico, & Hungariam tueatur, & proximas provincias, donec viribus unitis, si tandem placuerit, majores parentur exercitus: nisi horum aliterum fiat, verendum ne amissa Hungaria Christiana res pessumdetur: debere Philippum hac animo volvere, qui quanto potentior esset, tanto fervore Deo magis ac teneatur: bellum Turcarum sibi hereditarium esse cujus pater ab illis in praelio captus

Cur vincant Christianos Turcaz.

Ex mutuo Christianorum odiis augetur.

Qui militum numerus in Turcas conferendus.

Ann. Eccl. Tom. XXXIX.

non nisi auri magno pondere libertatem obtinuerit: meminisse sui voti debere, qui audita Constantinopolitana clade ducere in Turcas Deo promiserit: nisi voto satisfecerit ultionem ei divinam imminere.

Ad haec Burgundi ducis oratores respondere Philippum ducem quidem se bello sacro devovisse, sed ea tacita lege, modo Imperator, aut Francorum Rex, vel alius praepotens princeps se non inferior militiam piam susciperet: devovisse quidem illi se Lusitaniae & Aragoniae Reges, sed omnium expectationem sefellisse; nec Burgundas Belgicasque vires Turcicis pares esse. Post varios demum tractatus Philippi ducis oratores sponedere Philippum in Hungaria duo equitum, quatuor peditem millia conducturum ad bellum in Turcas gerendum, dum reliqui Christiani cum Turcis decertarent. Ut vero intestinis dissensionibus exasperati principes Christi causam turpiter deseruerint, prosequamur.

Majora ex Germania elicienda adversus Turcas auxilia sperabantur, cum Fridericus Imperator Pontifici esset addictissimus; sed is Hungaros, quibus subsidio esse debuerat laceffivit (a), ac vicissim Germani bello Fridericum petiere. Ludovicus enim dux Bavariae opibus, clientelis, ditiorisque amplitudine florens, Verdum sacri imperii fiduciarium urbem occupavit, ad quam propullandam injuriam Caesar Albertum marchionem Brandeburgensem bellam illi inferre iussit. Junxere sese Alberto Saxoniae duces, Witembergenfes comites, Maguntinus, Bambergensis, & Herbipolensis antistes, tum urbium imperii clientelarium pars maxima. At Ludovicum adversus hos tuebantur Fridericus comes Palatinus atque alii Bavariae stirpis affines principes, quamobrem maxima in Germania futuram cladem timebatur, ad quam avertendam Pontifex antequam Mantuam perveniret Siffridum Spirensis episcopum, & Henricum decanum Wratislavensem nuntios creavit (b), ut in pristinam concordiam reductis dissidentibus principibus, imminens bellum repellerent.

Venerabili fratri Siffrido episcopo Spirensi, ac dilecto filio Henrico Sensesleem ecclesiae Wratislavensis decano cubiculario nostro secreto nunciis, & oratoribus nostris.

Cum non sine amaritudine cordis senserimus inter venerabilem fratrem nostrum Theodericum archiepiscopum Maguntinum electorem imperii pluresque alios sibi adhaerentes principes ex una, & dilectum filium nobilem virum Fridericum comitem Palatinum Rheni cum suis eorum nonnullis sequacibus & adherentibus principibus & nobilibus parte ex altera non leves discordias, agente id pacis inimico, nuper exortas, & illis in hunc modum continuantibus, magnam Alemanniae partem posse in-

LIII. Culpa a Burgundo in Reges translata.

LIV. Germania misere lamata bellis. (a) Gobel. in comm. lib. 3.

(b) Pius l. 32. pag. 21.

Pro iis componendis a Pio missi internuntii.

apertum bellum adduci, nos, qui in illis...

IV.

Adjunxit paulo post his oratoribus Pius...

(b) Gobel. in comm. l. 3. Bellum inter Helveticos & Austriacos compositum. (b) Pius lib. brev. pag. 51.

(c) Id. ibid. Norimbergenses conventus.

vifi, ut pacis consilia respuerent: Albertus enim marchio, de quo paulo ante...

In iis a pontificio oratore pax restituta inter Bavarum & Brandeburgensem.

(d) Gobel. ubi sup.

LVI. Turcarum in Ralsciam irruptio.

(c) Pius lib. brev. pag. 57.

Pius Papa II. marchioni Brandeburgensi. Dilecte fili, &c. Non poterunt aures...

Zendren ab iis occupata.

Brandeburgensis sollicitatus ut Mantuam accedat.

LVII. Vocati etiam alii principes.

(a) Ead. pag. 56. (b) Ib. p. 56.

(c) Gobel. l. 3.

Pax Norimbergensis reposita a Friderico Palatino.

nostri penitus impediri, & unde ab initio prima nobis spes erat, inde primam desperationem oriri...

Conscripte eadem verborum formula literæ fuere ad Sigismundum Austriæ, Ludovicum Bavarie, Fridericum & Guilelmum Saxonie duces...

latam sibi in Norimbergenſi conventu injuriam, Ludovico duci Bavarie, ni pacta rescinderet, bellum indixit: misſoque ad Pium oratore causas repudiati fœderis exposuit...

Pius Papa II. Alberto marchioni Brandeburgensi. Dilecte fili, &c. Nisi auctoritas tua imminenti disſenſioni occurrat, videmus...

Misſus est ad ea sedanda diſſidia Bernardus Krayuburg apoſtolicus nuntius, inſtructuſque ampliſſimis mandatis (e), ut biennales triennalesve inducias inter Fridericum comitem Palatinum Rheni...

Cœptos fuiſſe Mantuæ univerſi Chriſtiani imperii cœtus non. ſeptembris die Pius in

(d) Lib. brev. p. 83.

Proſtitetur iniquis legibus aditriſtum fuſiſſe ipſo inconſulto.

Reſarcienda paci data a Pio opera.

LVIII. (e) L. 6. f. 49. & l. 34. p. 132. Miſſus induciarum interpres.

(f) Gobel. l. 3. Redintegrata concordia.

LIX.

(a) Pius lib. brev. p. 76. Aliqui principes Mantuam accedunt.

in literis ad Joannem Carvaia in Hungaria legatum datis significavit (a) : *Fractatum, inquit, dicta duce Altissimo cras incipere intendimus; adfunt enim ex omnibus ferme Christianis nationibus, & ex tota Italia oratores, conventuroque ante medium presentem mensem Mediolani, & Mutinae duces speramus; ex Gallia quoque & Anglia & Britannia solennes legationes propediem aderunt. Concedat divina pietas ut quod pro augmento catholice fidei, & Christianorum conservatione optamus perficere cum his valeamus, &c.*

His consentiunt, quae fusc Gobelinus scribit, dum universas Regum, ac principum legationes Mantuam missas historica oratione percurrit, ac singula cum iis a Pio gesta enarrat. Accessisse quidem omnium primos legatos orientales ex Cypro, Rhodo, Lesbo, nonnullos ex Asia, tum Mecedonia, Epiro, Bosnia, Illyrico ad flagitandam opem adversus Turcam, & Abulfacum Sultanum Aegyptium, a quibus in summum discrimen erant adducti (b), dissoluta post Callisti mortem pontificia classe, cui Ludovicus patriarcha praefuerat; cum vero etiam occidentalium principum confluerent oratores, eos in contentionem venisse de honorificentioris sedis ordine: Magna, inquit Gobelinus (c), de sedibus orta contentio est, nec Reges Regibus, nec duces ducibus cedere locum? sibi quisque in confesso primum arrogare, verbis nutibusque contendere, quod ne rebus gerendis officeret Pontifex legem edidit, ne vel postpositi detrimentum, vel praelati lucrum honoris jurisve aliquid ferrent. Extat ea in regesto pontificio (d), ex quo ipsam exscripsimus, tum in bullario (e) typis cusa.

(b) *En. Sylv. hist. de Asia c. 88.*

(c) *Gobel. l. 3. Motae lites in Mantuano conventu de sessionis honore.*

(d) *Lib. 5. p. 72.*

(e) *Bull. tom. 1. Pii II. const. 4.*

Ad futuram rei memoriam.
Conventum in nomine domini Jesu Christi pro tuitione fidei catholicae, & infidelium hostium impugnatione celebrantes in hac civitate Mantuae, ne quid emergat, quod sanctum hoc & necessarium opus possit turbare, quemadmodum proculdubio foret, & si de praesidentia inter se contententes legationes, quae adfunt & quae venturae sunt seu principales ipse publicis actibus libere intervenire non possent, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu, cum quibus matura prius deliberatio est habita praesentium tenore apostolica auctoritate decernimus, & declaramus, per quemvis digniorem seu minus dignum locum tam principalium quam legatorum oratorum, seu nunciorum, & procuratorum quorumcumque Regum, principum, universitatum, & aliorum quovis nomine censeantur, quem toto hoc durante conventu inter eundem, standum, aut sedendum, sive in capella nostra, sive in ecclesia, sive in consistorio, sive in aliis locis in actibus publicis, ac privatis teneri con-

Sedate pontificio decreto.

zigerit, principalibus dominis iam praesentibus quam illis, a quibus idem oratores sunt missi, nullum prorsus aut praedictum fieri aut prerogativam acquiri: sed perinde in honoribus, dignitatibus, & praeminentiis haberi & reputari debere, ac si hujusmodi receptio, vel assignatio nullatenus intervenisset. Nulli ergo. &c. Dat. Mantuae anno MCCCCLIX. xviii. kal. septembris pontificatus nostri anno 1.

Non ita hoc decreto pontificio sublatae contentiones de sedilium honorificentia, quin aliqua sint jurgia suborta (f), praecipue inter Sabaudiae ducis Venerorumque oratores, quae ita ablatae fuere, ut Veneti post ducis Burgundiae oratores, Sabaudi ad scabellum solii pontificii federe jussi sint. In solempni vero coetu habito antequam Francorum oratores venirent, cuique Franciscus Sforza dux Mediolanensis, ac Imperatoris Friderici, & Casimiri Poloniae, Ferdinandi Neapolis, Joannis Aragonum, Matthiae Hungariae, Stephani Bosniae Regum; nec non plurium aliorum principum, tum Genuensium, Florentinorum, orientaliumque legati intererant. Pius, horis tribus, ut narrat Gobelinus, de bello sacro in Turcas gerendo peroravit. Extat ea oratio inter alia Pii opera in lucem edita (g), in qua vice Christi se fari hisce verbis professus est: *Aperite Deo interiora vestra, qui mox volentibus vobis in animas vestras illabetur, & vos sibi templum atque habitaculum faciet. Audite nos sua vice loquentes: verba nostra verba Dei sunt, qui filii sui Jesu Christi, quamvis indigni vices in terris gerimus, ipse nos fari jubet, ipse in ore nostro verba posuit, ipse nos bellum suadere in Turcos imperat.*

Ad causas belli movendi digressus duas praecipuas, & maximas attulit; primam, ut susceptas injurias ulciscentes Christiani amissa regna provinciae recuperarent: alteram, ut imminetia pericula averterent, ac primum inflata a Mahometanis Christiano nomini damna, explicare orsus: quam late olim universo orbi evangelica lex gentilium delecta superstitione dominaretur, ut tunc perspicue emicaret Danielis vaticinium de Christo, omnes Reges, omnes tribus, omnes linguae servient ei; tum vocem Romani praesulis tamquam Jesu Christi vicarii maria, & terras penetrasse: non tulisse vero eam Christianorum pacem demone, ac suum fatellitem Mahometem impie latorem legis Heraclio Imperante concitasse: redactam ab ejus sectatoribus in angustias rem Christianam Asiam, & Africam defecisse a Christo: labore jam Europam occupato Constantinopolitano imperio, & hostem cervicibus impendere, magnitudinem vero periculi his verbis exposuit.

Causae inferendi Turcis belli propositae a Pio.

Pos.

LXI. Mahumeticam tyrannidem semper ingravescere.

Possent fortasse aliquo modo tolerari praeterita, si finis malorum esset, & non mactora impenderent discrimina. Sed quo pacto sperare quietem ab ea gente possumus, quae sanguinem nostrum sicut? quae occupata Graecia in Hungariam, id est in viciniam nostram, gladium adegit? juvenis est adversarius noster etate florida, robusto corpore, animo vasto, tumido cursu victoriarum, quas sibi nostra negligentia peperit. Vanus est, deceptus est, si quis arbitratur adolescentem quieturum esse, auro abundantem, armis assuetum, & dominandi cupiditate inflammatum. Ponite hanc spem: nunquam ille arma deponet nisi aut victus, aut omnium victor extiterit. Proxima illi quaeque victoria gradus erit alterius, donec subactis occidentalibus Regibus, deletis Christi evangelio Mahometicam legem ubique gentium inferat. Neque arbitremini longam moram praesquam voradeat, nam vicina illa gentes tot bellis attrite, nisi opem fertis, amplius armis capere non audebunt. Soli fideles Hungari perseverant, non tamen diu stabunt, nisi adjuti, & hi quidem mure loco vobis ad orientem remanserunt, quo diruto neque Teutones, neque Bohemi, neque Poloni, satuti viti erunt: non asperi montes, non alta flumina iter impedient, nihil erit victa Hungaria Turcis invium, nihil insuperabile orbis imperium quaerentibus per Carnos, & Forum Julii terrestribus copiis facilis in Italiam patebit transitus: navali exercitu ex Vallana, quam Turcae possident, unius noctis navigatione Brundisium patet, & in superiori parte & inferiori aperta est Turcis Italia. Utinam mendaces, & falsi prophetae simus in hac parte. Addidit occupanda esse Turcarum consilia, gerendum potius in Turcico quam Christiano solo bellum, ac deinde ad facilitatem belli spemque victoriae, quae a divino Numine placato fidelibus pro ipso certaturis conferretur conversa oratione Mahumeticae superstitionis, ad quam abolendam jungendae erant vires expediendaque arma, impietatem his verbis descripsit.

LXII. Sceleratissima est Mahometica lex, quae non solum Christi divinitatem respuit, sed innumerabilibus aliis scatur erroribus: namque [ut praeteream deliramenta, & ineptias illas, quibus angelos corporeos de flamma ignis creatos affirmat, & Origeni consentiens daemones aliquando salvandos tradit, & calum de fumo factum, & lunam aequae splenduisse cum sole, sed volitantis angeli Gabrielis ala tactam fulgore amississe, quis illud tolerare queat, quod mundum, cum Democrito sentiens, fortuna caeciusque submittit, & divinam providentiam aufert? Quid quod sacrosanctam Trinitatem respuit, & impossibile ait Deum habere filium? & quamvis Christum ex Virgine natum consentit, justum & sanctum.

Subacta Ungaria irrupturos Turcas in Germaniam.

E Valona Brundisium petiuros.

LXIII. Probata Christi divinitas.

Negata Mahometica divina providentia.

hominem, qui cunctas curaverit agritudines, Deum tamen esse cum Arrio negat, nec pro nobis obisse censet, sed sublatum a Deo in fine saeculi moriturum, & tum denique surrecturum, Judaeos autem alium sibi similem crucifixisse delirat, nec Sancti Spiritus dignitati gloriaeque consentit, quem creaturam cum Nestorio Macedonioque mentitur, & omne fidei meritum auferens in sua quemque secta salvandi hominem perhibet, alioquin recte viventem, nisi a sua lege abierit. Et quia non constant inter se mendacia, alio loco neminem salvari asserit extra legem a se traditam, in qua B. Paulo contradicens circumcissionem servari praecipit, & vini tantum consuetudinem prohibens, ceteras voluptates indulget, supra & adulteria cum captivis & emptis mulieribus admittit: uxores plurimas, & cum his divortia passim concedit, nec concubitus naturam adversos inbibet. Postremo homo bestialis futurae vitae beatitudinem sola carnis voluptate meretur. En sapientem hominem, qui se Dei prophetam audet nominare, temerato antiquae legis, corruptor novae, prostitutor animarum, verus procurator orci, & primus sathanae satellites, cujus auditores inferni mancipia sunt, quales Turcos esse non dubitamus, adversus quos armis contendere sacrificium Deo fuerit, & acceptissimum spectaculum.

Defluxit mox Pii oratio ad confirmandam Christi divinitatem, gravissimaque argumenta petita ex ejus miraculis, quibus se naturae dominum demonstrarat, Christianique ipsius testimonio, cum fieri non possent, ut divina prodigia ad mendaciam probanda dicta patrentur: alia ex martyrum sanctorumque patrum testimoniis, universarum orbis gentium prostratis idolis conversionem, Christianae legis sanctitate, divinis oraculis, redemptoque humano genere cumulavit, addiditque: *O homo, o Christiane, o qui fidelis videri vis, & cur ista Christum tulisse existimas? justus erat & dolus inventus non est in ore ejus. Cur tot suppliciiis subiicitur innocens? pro te doluit, homo, peccata tua ipse portavit homo, & tu suo livore sanatus es homo, bonus pastor animam suam posuit pro suis, & mortem tuam morte sua redemit. Et quas tu illi gratias reddis? quid facis? quid cogitas, ut gratus inveniaris? Turcae nomen suum blasphemant, altaria sua diruunt, legem suam, hereditatem tuam perdere conantur, & tu domi faces in otio? O Reges, o duces, o viri potentes surgite jam tandem, & Christi Dei vestri religionem, ac honorem defendite, quando nec opes, nec vires vobis, quam Turcis minores sunt, & certissimi estis pugnaturis. vobis pro lege Domini divinum auxilium implorantibus minime defuturum, &c. Praemia demum pro fide pugnaturis proposita attulit, non humanas modo opes gentium more expectandas*

Arrii & Manetis impietas instaurata. Et Nestorii & Macedonii.

Sibi aperire in locis variis legibus contradicit. Vinum prohibet & adulteria probat.

Celestem beatitudinem carnis voluptatibus definit.

LXIII. Probata Christi divinitas.

Hortatoria ad principes ut Christo reponant vicem.

das, sed regnum celeste levis vite periculo comparandum: nil denique felicius ea pugna, in qua victos victoresve certissimus triumphus maneret.

Bessarion Card. pro Græcis perorat.

Ungari de illato a Frid. bello con-questi.

LXIV.

(a) Gobelinus.

Habita a Pont. cum Italici militaria consilia.

Terra marique hostem invadendum a Sfortia consultum.

Quæ classis vita est con-stantia.

Cum perorasset Pontifex, Bessarion Cardinalis Græcus sacri collegii nomine de sacro bello decernendo plura dixit, quantaque a Turcis inflicta essent mala, & quanta adessent atque impenderent: proposuitque generosis animis victoriæ præmia. Probata fuere ab universis Regum oratoribus pontificia consilia: Hungari vero de Imperatore questi sunt, qui Turcis imminentiibus regnum novis tumultibus impieffer.

Postridie celebratum alium conventum, Italorum duntaxat, de copiarum contrahendarum numero, refert Gobelinus (a): *Postridie, inquit, cuncti qui aderant Italici nominis oratores, ac principes ad præsentiam Pontificis accersiti sunt. Convenere in palatio Franciscus Mediolanensium dux, Ludovicus Mantuanus, & Wilhelmus Montisferrati marchio, ac Sigismundus Malatesta: & quoniam Rex Aragonum Siciliam, Corsicam, ac Sardiniam Italici juris insulas possideret, oratores ejus interfuere: tum Regis Ferdinandi legati archiepiscopus Beneventanus, & Andrie dux: deinde Veneti, Florentini, Senenses, Ferrarienteses, Lucenses, ac Bononienses: Sabaudienses, quamvis eis alpes late dominentur, ad Francos inclinantes cum Italici adnumerari noluerunt: Genuenses nondum publice aderant, clam tamen auxilia pollicebantur. Cardinales sinistram dextramque latus pontificis obtinebant, principes ac legati e regione sedebant. Quibus audire paratis decrevimus, inquit Pontifex, vestro consilio, filii, bellum Turcis inferre, nec dubitamus quin arma, equi, homines, naves, pecunia abunde suppetant, si Christiani sue salutis affuerint. Nunc cogitandum est mari aut terra, an utrobique aggrediendus sit hostis, & qua classis, quisve terrestris exercitus sit necessarius, & quibus ex populis legendi sint milites, utrum pecunia Hungari an milite sint adjuvandi, consulite in medium, & quæ promissis auxilia palam proponite. Locutus omnium primus Franciscus Sfortia dux Mediolanensium: consuluit terra marique invadendum hostem, milites vero e regionibus finitimis Turcico imperio deligendos, ne tumultus cum indigenis oborirentur. Aragonius orator episcopus Cliventis Sfortiæ consilium laudavit. Veneti, qui Turcicas vires noverant, de copiarum terrestrium & maritimarum numero hoc consilium prompsere, ut ait Gobelinus: *Classem triginta trirerum & octo navium cætarum in mari sufficere, quæ in Hellespontum transiens littora hinc Græciæ, inde Asia infestaret: sic fieri ut multi Turcarum ad custodienda maritima loca destinarentur, terrestres copias ex Hungariis vi-**

cinisque locis cogendas esse, equitum quadraginta millium, peditum viginti millium, nec minores esse oportere, argentum bello necessarium ex reliquis Christianorum provinciis hauriendum. Eam sententiam universi præter Sigismundum Malatestam, qui Italos in Turcam educendos censuit, amplexi sunt: ac tum Pontifex de copiis, unde cogendæ essent fari orsus, eum militem legendum ait, qui haberi posset, Gallos, Anglos, Germanos, Bohemos, Polonos polliceri copias: ex his bellum terrestre posse instrui; Catalanos vero, Aragonenses, Lusitanos maritima auxilia suffecturos: hoc opus futurum discrepantes gentes in castris unis continere: plures duces, & plura castra constitutum iri ea lege, ut sibi invicem opem ferant; unum autem supremum ducem legatum apostolicum agnituros, & unum signum vivificæ crucis secuturos. De exercituum numero hæc censuit, Turcas ultra ducenta millia educere non posse, atque in Genizaris, qui quadraginta millium numerum non superent, robur exercitus stare: adversum hos pro reportanda victoria non amplius quam quinquaginta millia colligenda, sed quorum pars maxima equis instructa sit: ad tendendum vero maris imperium & inhibendos ex Asia in Europam Turcarum trajectus quadraginta trireres, & octo naves onerarias abunde valituras: distractis ita ad loca maritima tutanda Turcis minores exercitus ab iis conflatum iri.

Cæterum ad sustentandos bellicos sumptus suam exposuit sententiam Pontifex, ut clero triennales decumæ, laicis trigesima, Judæis vigesima omnium obventionum imperarentur, eam omnes Itali habueratam, ac decretum de ea re editum chirographo, Venetis ac Florentinis excepis, munierunt: interjecto temporis intervallo Florentini ab omnibus increpiti obpre-tam nominis Christiani tutelam, clandestina pactione se obtrinxere, reversis Constantinopoli navibus mercibus onustis, quarum adventus brevi expectandus erat, decretum servaturos. Veneti vero oratores cum diu rem verbis extraxissent, ne bellum cum Turcis susciperent, has leges proposuere: *Dixerunt, inquit auctor, Venetos ita demum socios futuros, si rem nauticam soli administrare permittentur, si sua facerent ex hoste rapienda, si classis impensa levarentur, si exercitus ex Hungaria contra Turcas quinquaginta millium equitum, & viginti millium peditum proficeretur: classem aut sexaginta trirerum, & navium viginti cætarum necessariam esse asebant, & in his ultra remiges & reliquos nautas octo millia militum requirebantur: corpora navium & arma-menta tantum se gratis exhibituros promittentes: pro cæteris rebus pecuniam exqui-*

Quæ legendarum ca-pia.

Ex quibus populis instruenda.

Quantum exercitus Turcici sit robur.

LXV. De militari auro comparando.

Quid a Venetis propoli-tum.

Repudiata eorum oblata. Prædictum eos maxime armis Turcicis exercitum iri.

LXVI. Oratores a Rege Gallo Mantuanum missi.

(a) Apud Gobelinus.

Delatum a Britanno Pontifici oblatum.

Promissa etiam auxilia pro bello Turcico.

LXVII.

(b) L. 35. p. 183.

rebant, atque in hunc usum decimas, vigesimas, ac trigesimas sue ditiosis, quæ centum quinquaginta millia auri nummum conferre arbitrabantur, neque his contenti amplius auri quindecies centena millia esse publico postulabant, & hujusmodi Venetorum oblato fuit. Respuit oblata a Venetis Pontifex, questus ipsos non tam belli in Turcas gerendi partiri onera velle cum cæteris Christianis, quam præmia obineundum fœdus querere; nullum autem principem prius furoris Turcici impetum quam ipsos excepturum.

Adventurunt deinde Caroli Francorum Regis oratores archiepiscopus Turonensis, episcopus Parisiensis, duoque alii una cum Renati Sicilia Regis oratoribus episcopo Massiliensi atque ejus militie magistro, secutique sunt ducis Britannia legati nepos ejus, & Macloviensis episcopus atque alii complures viri præstantes. Hi vero cum animadverterent Francos moras varias necesse in deferenda Pontifici obedientia, cum prius elicere ab eo de rebus Neapolitanis, nec Ferdinandi partibus efferendis responsum vellent: impetrata a Pontifice dicendi venia. Macloviensis episcopus sociorum nomine his verbis peroravit (a): *Adsumus Britannia ducis legati filii tui obsequentissimi, obedientiam tibi & reverentiam more majorum exhibemus, te Christi vicarium profitemur, verum beati Petri successorem, militantis Ecclesie caput & magistrum: Christiani sumus, & te ducem sequimur Christi exercitus. Majores nostri post accepta semel Christi sacra nunquam apostatarunt, vixere Romanis legibus, nec anquam sedis mundatis aduersi sunt: pragmaticam sanctionem Gallica gentis inventum respuere: prædecessoribus tuis constanti animo adhæserunt. Sequitur princeps noster suorum vestigia progenitorum: te jubente nos hunc adire conventum voluit, audisturus facturusque mandata tua. Accepit te velle in Turcas expeditionem ducere; laudat propositum tuum, & necessarium sanctumque opus esse affirmat quod meditaris: non dedit tibi; cupit esse particeps præclari hujus operis: arma, equos, naves, viros apparet cum jufferis pro suis facultatibus, teque sequetur: tantum curato ut adversus potentissimum hostem potenter profisciscaris. Hæc Macloviensis episcopus apud Gobelinum, qui subdit, Pontificem legatione Britannica admodum recreatum ducem ac gentem amplissimis verbis collaudasse.*

Extat diploma Francisci ducis Britannia pontificis literis inserum de obsequio deferendo Pontifici, fideque Romanæ ecclesie obstringenda, quod ex Pii regesto (b) subjicimus.

Universis & singulis Christi fidelibus præsentibus literas inspecturis salutem, & apostolicam benedictionem.

Quia pium est, & æquitas exigit: rationis veritati testimonium perhibere, notum facimus, ac universitati vestra attestamus, quod hodie quasdam patentes, & authenticas literas dilecti filii nobilis viri Francisci ducis Britannia manu propria signatas, ejusque sigillo munitas super obedientia & fidelitate nobis & Romana ecclesia per ipsum ducem, quemadmodum clara memoria duces & Reges Britannia progenitores sui retroactis temporibus tamquam veri filii obedientia fecerant & præstiterant, factis & præstitis: sic per venerabilem fratrem nostrum Joannem episcopum Macloviensem, & dilectos filios nobiles viros (interjectisque eorum nominibus) ipsius ducis oratores, & legatos ad nos etiam propterea specialiter destinatos in conspectu nostro, ac in venerabilium fratrum nostrorum ejusdem Romana ecclesie Cardinalium præsentia, & quampluribus aliis venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ac diversis prælatis, & personis tam ecclesiasticis quam secularibus, in consistorio publico & generalis; ut moris est propterea congregatis, ac in multitudine copiosa ibidem præsentibus & exhibitis & præsentatis vidimus, palparimus, ac matura deliberatione præhabita inspicere, & eorum transcriptum ex vulgari in latinum fideliter factum publice atque voce solemniter perlegi fecimus, & ipsarum lecturam audivimus quarum literarum tenor sequitur & est talis. Conceptæ sunt verbis Gallicis, quarum præcipua hæc est sententia.

Franciscus Dei gratia dux Britannia, Francisci comes Montisfortis, Richemundia, Stamparducis, & virtutum. Notum facimus omnibus presentibus, & futuris, quod cum principes clara memoria, & catholici Reges, duces, & alii primogenitores nostri Britannia domini fidelissima obsequia sanctissimis patribus gloriose recordationis Romanis Pontificibus præstiterint, nos dictorum progenitorum nostrorum egregiis factis pietati, ac bonis moribus insistere cupientes, ut legitimus eorum successor catholicus humilis & pius filius Ecclesie, ac certiores facti de vera unica, & canonica assumptione ad sanctissimi patris & verendi domini Pape Pii II. ad augustissimam pontificiam dignitatem, & supremum papatus dominium a Britannici principatus ergo presentibus exhibemus singularem, & ecclesiasticam obedientiam cum omni, qua par est, demissione & observantia sanctissimo patri Pio in pontificatu regnanti, illum tenentes & recognoscentes verum, & unicum Dei vicarium, dominum, caput, & supremum pastorem universæ Ecclesie militantis. Spondemus & pollicemur ea fide ac sinceritate, qua par est pollere principem, quandiu vixerit & præerit sedi Apostolicæ, omnibus sanctissimis illius imperiis ad decus, liber-

Pii de ca-re lit.

Francisci ducis pro-fessio de obsequio erga Pontificem constantia.

tatem, prerogativas, immunitatem, amplificationem, tuitionem ordinis ecclesiastici nostrae ditioni obnoxii spectantibus, parituros, ac in vera lege, & fide catholica, ut obsequentem & pium Ecclesiae filium vivere, ac mori paratos, &c. (Subdit se instruxisse autoritate Britannicos oratores, ut obsequia debita, ac literas ducales exhibeant, agantque cum summo Pontifice de iis, quae ad publicae rei Britannicae dignitatem pertineant). Datum in Venetensi urbe xxv. augusti anno gratiae MCCCC-LIX. (His addunt Pii literae), Quibus quidem literis sic, ut praemittitur, visis & auditis, ac post propositionem laudabilem desuper factam ambaxiatores & oratores praefati in conspectu nostro constituti obedientiam plenariam huiusmodi iuxta formam, & tenorem literarum praesentiarum eorundem praestiterunt, quam gratam & ratam habentes gratiose duximus admittendam, ita quod proinde praefatus dux tanquam verus filius obedientiae praemia consequatur aeterna, & nos nobilitatem suam dignis in Domino laudibus commendamus. Et ne ab aliquibus super iis valeant quomodolibet hesitari in futurum, volumus & apostolica autoritate decernimus, quod praesentes litterae ad probandum plene obedientiam praestitam huiusmodi ubique sufficiant, nec ad id probationis alterius adminiculum quomodolibet requiratur. Dat. Mantuae anno MCDLIX. VI. kal. decembris pontificatus nostri anno. II.

Admissa a Pio II.

LXVIII.

Renatum commendat adversus Ferdinandum.

Plura ad haec in alio conventu Pius, qui Ferdinandi partes a se susceptas tueri decreverat, respondit: de quibus fufe Gobelinus. Quae vero gesta essent Pontifex, Regis Francorum iram lenire cupiens, blandis verbis ei exposuit (a) ipsamque ne calumniatoribus aures daret hortatus est.

LXIX.

(a) Lib. brev. pag. 90.

Pius Papa II. Regi Franciae. Charissime in Christo filii salutem, &c. Cum audivimus oratores tuae sublimitatis ad dietam hanc Mantuanam venire, vehementer Deo teste sumus letati. Postquam etiam Mantuam attigerunt, in eorum ingressu & cum publice sunt auditi tot eos honoribus accumulavimus, quod potuerunt a nobis excogitari: nihil proinus omitentes, quod ad honorandum tuum regnum nomen ac ad declarandum nostram in te charitatem spectaret. Sequentibus vero diebus cum iidem oratores commendatum venissent charissimum in Christo filium nostrum Renatum Regem illustrem, & dilectos filios communitatem tuae civitatis Januensis, praeter expectationem nostram nonnullos principes, & oratores ex iis, qui dicta causa hic sunt, vel testes vel spectatores expositionis suae secum duxerunt; auditi nihilominus a nobis patienter benigneque sunt. Verum quia omnis eorum oratio non tam predictorum commendationem, quam accusationem nostram, & Apostolicae sedis continere est visa, ob id praecipue, quod charissimo in Christo filio nostro Ferdinando de Aragonia Neapolitanum regnum, & regni coronam concessimus, non iudicavimus maculam hanc per eos impositam eidem sedi, cuius defensores sumus, tacendo relinquere, praesertim cum nos tibi, & clarissima domui tuae graviter injuriatos assererent.

Excusat se Pius II regnum Ferdinando alle-rucit.

Exemplum itaque ipsorum secuti, die responsionis nostrae convocari & nos aliquos fecimus, qui defensione innocentiae nostrae auditores adessent: purgavimus in respondendo, quantum Deus largitus est nobis, objecta: offendimus quae tuo nomine nobis imputabantur non tibi nos imputare, sed detraheribus, nostris qui tuae pietati non vera inculcassent: aperuimus quoque praesentem necessitatem, quae petitionibus eorum non asseueri nos pateretur: denique nullum verbum fuit, nulla particula nostrae responsionis, quae non summam gloriam progenitorum tuorum & tuam, atque adeo totius gentis Gallicae resonaret, factum semper nostrum, in quo notati maxime eramus, ea modesta excusantes, ut apud iustos iudices solam innocentiam ejusdem sedis nisi fuerimus velle probare. Quod si fecus tuae celsitudini relatum jam esset, vel forsitan referretur, sciat longe a vero esse quidquid aliter dicitur, nec nos, qui nomen tuum privatim, & publice dignis continuae laudibus celebravimus, potuisse in hoc conventu

ventu Christiano, ubi de tota religione nostra tractatur, in diversum sentire, & loqui. Assuerunt principes nonnulli, & principum oratores, assuerunt praefati quamplures huius nostrae excusationis locupletissimi testes, ex quibus bonitas tua integram veritatem poterit, cum volet, cognoscere. Haec duplici ex causa ad te scribenda putavimus, primum quia malignantium & detractorum plena omnia etiam noveramus, quibus more sathanae omnis conjunctio molestata est, & charitas odiosa; deinde quia serenitatem tuam magni facimus plurimumque sicut debemus, & tormenti instar nobis esset, si causa alieniori animo a sede praedicta malorum artificiosius esse intelligeremus, &c. Dat. Mantuae XII. decembris anno II.

LXX.

(a) Gobel. l. 3. Anglia civili bello lacerrata.

Dux Eboracensis Henricum regno pelit.

(b) II. cod. lib. Polyg. l. 23. & alii.

A Gallis & Anglis desertus Pius ad Germanos se convertit. (c) Gobel. sup. l. 3.

Germani quadraginta duo milia armatorum polliciti.

Imperator eorum dux creatus.

alium principem copiis, praeficeret. Haec itaque feliciter sancta Pius eidem Friderico, qui oratores suos amplissimis fretos mandatis legaverat, Mantuam his literis significavit (d).

(d) Lib. brev. P. 92.

Pius Papa II. Imperatori. Postquam majestatis tuae dignissimi oratores cum mandato ad cuncta, propter quae dicta Mantuana per nos congregata sunt, comparuerunt cum optimis instructionibus, res dictae secundum nostra desideria cum ipsis, & aliis principum Alemanorum oratoribus ad conclusionem perducta est, quam nos celsitudini tuae mittimus interclusam; de qua quidem felici conclusione Deo in primis, & deinde tuae majestati gratias ingentes agimus cum nemini nisi tuae serenitati huiusmodi expeditio attribui possit, &c. Datum Mantuae XII. decembris anno II. Extant publicae tabulae (e) de his tum confectae, quarum exemplum mittere se affirmat Pius, nosque asserimus.

(e) Ib. P. 95.

Pius Papa II. Provisio nationis Germanicae.

Ad habendum felicem prosecutionem negotii defensionis fidei catholicae oratores serenissimi domini Imperatoris, ac illustrissimi sacri imperii principum offerunt imperialem majestatem dominosque suos in conducendo valido exercitu, videlicet decem milia equitum, & triginta duo milia pedestrium contra Turcos hostes fidei una cum aliis principibus, & communitatibus nationis Germanicae facturos, & impleturos omnia, & singula capitula, prout in dietis praecedentibus, videlicet in Franckfordia, & in Nova civitate Austriae pro expeditione huiusmodi exercitus per eos facta, avisata, & oblata sunt. Verum quia prosecutioni huius sancti negotii nonnulla impedimenta obfistere videntur, petunt a sanctitate domini nostri, quatenus sanctitas sua certam dietam infra hunc, & proximam quadragesimam ad oppidum imperiale Nurimbergense pro convocacione principum, & communitatum nationis Germanicae indicat, & legatum Apostolicum cum potestate pacem componendi, & treugas imperio statuendi mittat, qui etiam una cum his, quos serenissimus dominus noster Imperator illic misit, & principibus imperii aut eorum oratoribus de modis, & ordine expeditionis, faciendae aquam taxam impositionis quatuor personarum ad exercitum mittendarum, nec non pacem, ut praemittitur, componendi & treugas indicendi tractet, & ordinet.

LXXI.

Decreti duo in Germaniam conventus.

Item quod praefatus sanctissimus dominus noster ad tollendum dissidium inter gloriosissimum dominum nostrum Imperatorem, & Matthiam de Huniade comitem Bistricen in regno Hungariae exortum, utque securus transactus per idem regnum haberi possit, ex nunc statuatur aliam dietam infra hunc & festum Pasche in curia imperiali tenendam, in qua principes, & comites imperii per se

Actum de libero aditu per Ungariam Germanis dando.

aut suos oratores compareant de premissis transiit, aliisque ad necessariam provisionem exercitus requisitis tractaturi, quodque illic etiam adsit legatus de latere sedis Apostolicæ cum plenaria facultate ad præmissa necessaria, qui præfatum dominum Imperatorem, & suos principes de classe navali certificare possit, & certificet.

Hanc cedulam, mox ut lecta & audita est, sanctissimus dominus noster una cum dominis Cardinalibus accepit, & dietas supradictas indicit: primam videlicet Nurembergensem in prima dominica quadragesimæ, secundam in curia imperiali in dominica passionis per prædictos, & modo prædicto tenendas, ac celebrandas. Acta hæc fuerunt in palatio apostolico XIX. decembris MCCCCLIX. & ponatur in libro cancellarie de mandato domini nostri Papa. Vicecancellarius.

LXXII. Rogati principes ut indictos conventus adeant. (a) Ib. p. 91.

Indictis ita in proximum annum Nurembergensibus, & Austriacis conventibus, Pontifex encyclicis literis singulos principes est adhortatus (a), ut pium ardorem, quem pro religione tuenda conceperant, in adeundis illis coetibus explicarent, nec deessent fidei, qua Christo summo Regi se obstrinxerant.

Communis forma scriptorum brevium pro duabus dietis in Germania ordinatis missorum die XXII. decembris.

Cum necessitas defensionis fidei, & dominici gregis exposceret conventionem Christianissimum, nos quibus hæc cura principaliter a Christo, cujus licet immeriti interris vicem agimus, imminet, Mantuanam dietam indicimus, & ad ipsam personaliter accedentes de communi consilio, & assensu charissimi in Christo filii nostri Friderici Romanorum Imperatoris, & dilectorum filiorum principum Germaniæ oratorum exercitum validum contra Turcos quantocius congregandum conclusimus, ob cuius executionem duas dietas de eorundem oratorum consensu congregandas ordinavimus, unam in dominica invocavit in oppido Nurembergensi Bambergensis diocesis, aliam in dominica Judica in passione Domini in curia imperiali, ad quas legatos nostros mittimus cum ad hæc optima facultate munitos ad componendum differentias inter principes & magnates, & cetera faciendæ ad expeditionem exercitus optima. Cum autem omnium Christianorum animos zelo fidei esse accensos, & ad iam sanctum opus animose concurrere oporteat nobilitatem tuam, de qua singularissime confidimus, & speramus, hortamur in Domino, & per fidem, qua in baptismo Christo Regi nostro astrictus es, monemus & requirimus, ut dictas dietas personaliter accedere non postponas, vel si aliqua inevitabilis necessitas quod Deus avertat affuerit, oratores tuos pleno mandato ad præmissa omnia tractanda, & concludenda fulcitos illuc celeriter mittas: de-

Designata tempus.

nique ad omnia te promptum reddas, quæ ad fidem Christianam pertinere noscuntur: ultra enim merita æterna vitæ, qua tibi a Christo propterea promittitur, Apostolicæ sedis gratiam digne mereberis. Dat. Mantue XX. decembris.

Dum ea gerebantur venisse Sigismundum ducem Austriæ quadringentis stipatum equitibus, multaque nobilium caterva, & splendido apparatu, eique Cardinales duos, & omnes curiæ ordines obviam ivisse, exceptumque in publica concione, ac Gregorium Hamburgensem ejus nomine coram Pontifice orasse, testatur Gobelinus (b): Albertum quoque Marchionem Brandenburgensem, de quo supra mentio facta est, ad Pium Mantuam venisse, & a Pontifice etiam in publico purpuratorum senatu exceptum collaudatumque verbis ornatissimis, ut qui suam contra Turcas operam magno excelsoque animo sponderat, ac donatum decem millibus aureis & equis duobus Apulis; tum proximo ineunte anno die epiphaniæ sacro ensam apostolicam prece sacratum, & pileum margaritis ornatum inter solemnia sacra dono accepisse.

Gesta hæc cum Germanis; cum Polonis vero, quorum oratores a Casimiro Rege missos Mantuam venisse narrat Cromerus (c), ut Pio de adepta dignitate gratulati, Regem in ejus fide ac potestate futurum profiterentur: de concilianda inter Polonos & Prussos equites concordia actum est; cum sacra in Turcas expeditione ardente in regionibus illis bello confici non posset: imperaruntque (d) regii oratores, ut Prussi, qui eas ante ob defensionem a cruciferis equitibus ad Regem Poloniæ factam anathemate devincti fuerant, absolverentur: misit vero Pius ad pacandas Prussiæ res, & religiosam B. Mariæ militiam Polonis fœdere jungendam. Hieronymum Crensem archiepiscopum, & Franciscum archidiaconum (e) Hispanensem: neque a pacis consiliis erat alienus Casimirus, qui Albertum Austriæ ducem sollicitavit ad colloquium Wratislaviæ, vel Frankfordiæ, aut Gorlicii pro dirimenda controversia faciendum. Quod cum accepisset Pius Casimirum ad redintegrandam concordiam incitavit (f), ut arma in Turcas verteret, cum facile laboranti rei Christianæ opitulari posset.

Pius Papa II. Casimiro Regi Poloniæ illustri
Charissime in Christo fili, &c. misimus jam dudum ad serenitatem tuam venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Crensem causa pacis inter te, & dilectos filios magistrum, ac fratres ordinis B. Mariæ Teutonicorum in Prussia componendæ, sperantes quod ipsa serenitas tua zelo Christianæ fidei accensa omnem molestiam ab animo pellens vias pacis amplectatur.

LXXIII. Sigismundus Austriæ dux Pium Mantuam adit.

(b) Gob. l. 3. Accedit Albertus.

Operam suam in Turcas sponderat.

Ornatum muneri- bus.

LXXIV.

(c) Crom. l. 24. De Polonis conciliandis cum Cruciferis actum.

(d) Id. ib.

(e) Pius l. 6. p. 6.

(f) Lib. brev. p. 93.

Polonus ad arma in Turcas vertenda excitatus.

Verum quia ferocia Turcorum in Christianos in dies plurimum invalescit, non possumus nos continere, quin te, qui in hujusmodi tempestate Christi cultoribus apprimo succurrere potes, quoties nobis occasio nova præbeatur, novis adhortationibus paterne moneamus. Et quia nuper nobis innotuit serenitatem tuam ob hanc causam ambassatam ad dilectum filium nobilem virum Albertum archiducem Austriæ destinasse, hortantes quatenus archidux ipse sese personaliter Voratisslaviam, Frankfordiam, seu Gorliciam conferre velit, ubi & serenitas tua personaliter constitui pareat, ea res nobis spem præbuit pacis assequendæ, quam ob respectum præmissorum pro presentium ipsorum qualitate qualibet alia pace ardentius peroptamus. Ideoque serenitatem tuam in visceribus domini nostri Jesu Christi commoneat adhortamur, quatenus aliqua illarum viarum seu interventu legati nostri, sive dilecti filii archiducis prædicti, vel utriusque eorum, etiam si diverso calle procedant, cum tamen ad unum finem pervenire nitantur, pacem præstes toti orbi Christiano peroptabilem; ex quo præter retributionis divinæ præmium, favores populi Christiani publice, ac privatim assequeris. Dat. Mantue XXIII. decembris anno 1.

LXXV. Quærita etiam a Gothia & Norvvegia contra Turcas auxilia Pius Martinus e Fregeno in iis regnis non nullisque Germaniæ provinciis nuntium creavit (a), ac tam in Norvvegia, quam in Suecia Apostolicam de conficienda crucesignata expeditione sanctionem promulgari iussit (b). Tum ad erigendum parte adversa Mahometem Turcarum Imperatorem, ut vires in Asia Europaque distrahere cogeretur Caramanum Ciliciæ principem, acremque ejus hostem, qui fœdus antea cum Callisto III. pepigerat, rogavit (c) ut suas in Mahometem copias educeret, cum exercitus Christianus in illum signa attolleret.

Pius Papa II. nobili viro magno Caramanno spiritum sancti consilii.
Memores sumus bonæ voluntatis tuæ, quam tempore felicis recordationis Callisti Papa III. prædecessoris nostri erga Christianos videbaris ostendere. Scimus etiam quæ per oratores tuos, & literas contra Turcum pollicebaris, si a fidelibus bellum illi inferretur. Cum itaque eo defuncto nos in locum suum simus vocati, nec minora, quam idem prædecessor contra præfatum Turcum facere intendimus, hortamur nobilitatem tuam, ut in solito proposito perseverans, parare te interim velis, & ad bellum opportunum disponere sic, ut cum Christianus exercitus venerit, possis eodem tempore hostem invadere, & dominium tibi debitum recuperare: in quo operam nostram nobilitati tuæ non deesse cognosces. Credimus

Solicitatus ut ad recuperanda amissa se comparet.

autem te intellexisse convocationem principum Christianorum, quam fecimus, & studium continuum, quod in parandis opportunis sedulo adhibemus. Ex iis de bono successu rerum omnia potes bene sperare. Dat. XVI. octobris anno II.

Assensit armorum fœderi Caramannus, cuius postea oratores in occidentem venire, ut agitata tandem de bello Turcis inferendo consilia ad exitum perducerentur, de quibus suo loco. Interea Turca, dum plura verba inutilia miscetur Christianis in occidente, exercebat arma, ac latius victoriam terra marique proferebat; adeo ut Rhodus & aliæ insulæ a Callisto III. partæ in maximo periculo & extremo pene discrimine essent: quibus de rebus factus certior Pius a Ludovico legato Cardinale, qui classem dissolvere coactus fuerat, patriarcham Venetum agere cum senatu iussit (d), ut aliquæ auxiliares naves instruerentur, quæ Rhodiis se conjungerent.

Pius Papa II. patriarchæ Venetiarum.
Venerabilis frater salutem, &c. Rediens ex oriente dilectus filius noster Ludovicus tit. S. Laurentii in Damaso presbyter Cardinalis camerarius noster retulit nobis quanto in discrimine Rhodus, & aliæ insulæ proximis temporibus per classem nostram recuperate versentur; cum & fatigati assiduis calamitatibus potentissimo hosti resistere nequeant, & in presentiarum defensor sit nullus qui bonæ eorum voluntati suffragium afferat. Videntes igitur quantum detrimenti acceptura esset fides catholica illarum amissionis, & cupientes in eo, quod possumus, præsentis necessitati occurrere, donec in futura dieta firmius aliquid statuatur, decernimus aliquot irivemes armare, & ad illas partes celeriter mittere, quæ præsidio sint insulis antedictis, non dubitantes Rhodienses ipsos, quorum res potissimum agitur, adjuvamentum, quod poterunt, ad hoc allaturos, &c. Addit imperia, ut in eum sacri belli apparatus viginti quinque millia ducatorum e decumis Dalmatiæ tribuat. Dat. Sentis penultimo martii anno I.

Nulla valida auxilia maritima submissa sunt, quocirca Lesbos, & aliæ insulæ a Callisto, ut dicebamus, Turcis ereptæ a Mahomete (e) brevi occupatæ, de quo iterum inferius. Hoc interim spatium Turcæ Zendren (f) munitissimam arcem Rasciæ expugnarunt: tum in Bosna Synderoviam (g), quam Matthias Hungariæ Rex Stephano Regis Bosniæ filio propugnandam tradiderat, in suam potestatem redegere, corrupto ingenti auro Bosnensi principi, qui quamvis antea oratores Mantuam pro eliciendis auxiliis in Turcas legasset, mox tamen ad hostem defecit. Trepidatum inde maxime est in Pannonia, cum jam barbaris in Walachiam, & Hungariam facilius aditus pateret; excelsusque Turciæ irruptio-

LXXVI.

Acta res ferro non verbis a Mahomete.

(d) Ib. p. 27.

Insulæ adductæ in periculum.

LXXVII. (e) En. Sylo. hist. Asiae c. 88.

(f) Pius lib. brev. p. 56.

(g) Gob. l. 3.

Bosnensis tradita Zendren rem Christianam producit. Card. S. Angeli Mathiæ & Friderico conciliandis incumbit.

ruptionis forma Pontifex Joannem Cardinalem Carvalem legatum, qui in Germaniam ad Fridericum Imperatorem Matthiae conciliandum abierat, redire in Pannoniam Turcisque propulsandis operam navare, iussit, non defutura illi, auxilia pollicitus (a).

(a) Pius lib. brev. p. 44.

Regredi in Ungariam iussus.

Pius Papa II. Cardinali S. Angeli. Dilecte fili, &c. Ex literis tuae circumspeditionis in novacivitate ultimo datis intelleximus, quae de tenenda inter Imperatorem, & Regem Hungariae dicta, deque novo ac repentino Turcorum adventu significas. Fuerunt nobis haec nova satis molesta, & dolemus eam istuc esse rerum conditionem, ut imminentibus periculis concorditer obviari non possit. Omnipotens Deus, qui animum nostrum cognoscit, & necessitatem videt populi sui, misericorditer auxilium praestare dignetur. Placet ut invalescentibus de praefato Turcorum adventu nunciis celeriter in Hungariam redeas & sicut hactenus gloriose fecisti, pro honore Dei, & Apostolicae sedis omnia mediteris, & facias, quae in hoc rerum articulo tibi sunt possibilia. Non ignoramus quibus praesidiis instructum te esse oporteret ad felicem prosecutionem laborum tuorum. Scimus etiam pro salute Christiana republicae quid expediret: verum, dilecte fili, ultra non possumus, & voluntas nostra vires transcendit. Hanc solam ob causam hic sumus, iter olim ingressi non sine magnis laboribus, & manifesto periculo rerum nostrarum. Dies quoque & noctes exhortari principes, & potentatus Christianos numquam cessamus, ut ad hoc ipsum conveniant, & nobiscum sanctam expeditionem capeant, atque ita usque in finem laborare non desinemus, nihil penitus omisuri, quod Deo beneplacitum, & nobis debitum esse noscimus, sperantes in divina pietate quod pium desiderium nostrum frustrari non patietur. Dat. Mantuae XI. Junii anno I.

LXXVIII. Missum ad illum aurum subsidiarium. (b) Ib. p. 46. (c) Ib. p. 76.

(d) Ib. p. 86. Confusa ob Gallorum in Neap. regnum irruptionem confilia.

Misit etiam eidem legato apostolicum diploma (b), quo sacra indulgentiarum praemia iis proposita erant, qui arma in Turcas strinxissent: tum viginti nummorum millia suppeditavit (c), ut mercenarios milites colligeret: sed cum Turcae signa in Graeciam reflexissent, eam vim auri repetiit in bellum sacrum impendendam: Intelleximus, inquit, Turcum cum exercitu suo in Graeciam se recepisse, & metum illum acrem cessare. Tum aliis exposuit literis Pius (d) eidem Cardinali legato refraxisse admodum in christianis principibus sacri bellis ardorem, privatisque tantum commodis illos studere, ac licet antea Italia arma adversus Turcas sumere decrevisset, jam omnia illa consilia Gallorum nova in regnum Neapolitanum irruptione confundi: addidit tamen coeptis se non defuturum, ac duodecim-

millia equitum pontificio sumptu aliquot mensibus sustentaturum, cum maxime Rex Matthias duodecim alia equitum, nonnullaque peditum millia in Turcas immittere spondidisset: conferret itaque cum rei bellicae peritissimis consilia, quanto ad eosdem Christi hostes oppugnandos exercitu opus esset, & ex quibus nationibus is constandus videretur.

Pius Papa II. Cardinali S. Angeli. Non invenimus, ut verum fateamur, cum solum in animis Christianorum, quem sperabamus. Vidimus paucos admodum esse quibus de publicis rebus major cura esset, quod quantois omnes ferme ad propria intendentes satis hoc tempore ostenderunt falsam esse antiquam calumniam, quam sedi Apostolicae imposuerunt, nullosque nunc magis quam ipsos esse accusandos. Videbamur tamen, nisi novum negotium intervenisset, res Italicas satis egregie in obsequium Dei disposuisse, siquidem principes ejus omnes ac potentatus iurejurando, voto, & chyrographo proprio se ad hoc ipsum solemniter obligarant. Verum cum ex civitate Januensi instructissima classis nomine Gallico ad miscendum regnum Neapolitanum profecta nuperrime sit, veremur ne non solum partes illa bello implicatae defuturae sint operi nostro, sed reliquae quoque studio partium incitatae in eandem perturbationem paulatim trahantur; quod sane dolendum est, ac lamentandum, nobis praesertim, qui tot laboribus usque in hanc diem absumptis certimus, nisi resistat Deus, primam partem sudoris nostri in mutuas Christianorum miserias ire: non tamen, dilecte fili, propterea desinimus omnino, neque sit opera nostra remissior. Confidimus in eo, qui non deserit sperantes in se, & potens est corda hominum immutare. Videbant plane omnes Deum Christianorum causam usque in finem non derelinquere. Et quoniam se non dat Deus quod volumus, omittere non debemus quod offert, cupimus proposita tibi ratione consilii nostri iudicium tuum exquirere. Committimus igitur tuae circumspeditioni, & stricto mandato injungimus primum, ut communicato cum Rege, & cum quibus tibi videbitur consilio, mature intelligas quot millibus armatorum opus esse statuatur ad hanc expeditionem feliciter prosecutionem: dein quibus ex locis, & ex quibus generibus hominum haberi hic exercitus utiliter possit. Insuper cum Rex ipse per oratores suos offerat duodecim equorum, & peditum nonnulla millia suo stipendio ad hoc bellum conferre, & nos etiam duodecim millia equorum, si facultates aderunt, armare & manutenere per aliquot menses nostro sumptu cupimus, qua ratione hoc facere quam minima cum impensa possimus, &c. Dat. Mantuae v. novembris anno II.

Instructa Genuae classis adversus Ferdinandum.

Oblata Pio duodecim equorum millia ab Ungaro.

Exinde igitur belli sacri consilia magis fene-

LXXX.

principes Neapolitani a Ferdinando spurio deficiunt. (a) Sur. l. 17. c. 1.

(b) Lib. 4. brev. p. 9.

Navata a Pio opera componendo dissidio.

(c) Ib. p. 11. & 19. & 79. (d) Pag. 18. & 22.

LXXX. Non respondet Pio Beneficis Ferdinandus.

(e) Ib. p. 22.

Arx Beneventana ab eo recepta.

Gallorum metu restituta Pio.

feneferere coeperunt, cum Galli a Neapolitani regni proceribus Ferdinando insens excitati (a) recuperandi juris pristini occasionem nolent deferere; Pius vero cum gesta a se tueri, & regnum Ferdinando vellet asserere, censuerat pacandum Neapolitanum regnum creato illius Rege Ferdinando, ac indeque magis bellorum faces accensae fuerunt, cum principes Aragonum spurium sibi imperare indignarentur, magisque ad Renatum Regem spectarent eorum animi, plures etiam poscerent, ut ecclesiasticae ditioni conjungerentur: inter quos Aquilani Pio se obtulere (b); sed illos ipse Ferdinando subesse iussit. Adversarum partium signifer erat Joannes Antonius Ursinus Tarentinus princeps, summaque contentione incubuit Pius ad rebellium hocce motus in primo exortu compescendos: tertia enim februarii die, dum Perusii versabatur, designatum episcopum Theanentem componendae discordiae inter Tarentinum & Ferdinandum concitatae operam dare iussit, pluribusque literis eundem Joannem Antonium hortatus est (c), ut conjunctionem cum Ferdinando conciliaret, tum vicissim Ferdinandum (d), ut principem ipsum Tarentinum sibi devinciret, neve illam sectatoremve ulla ratione laesseret, ne Turcis in Italiam pateret aditus, summa enim a se studia collocatum iri pro ea lite componenda.

Nec vero Ferdinandus pontificis beneficiis respondere visus est, qui cum regnum Neapolitanum Pii beneficentia accepisset, neque illud sine ejus ope retinere posset, cunctaretur Beneventum Romanae ecclesiae restituere, & pactiones antea contractas implere, qua de re Pius hinc literis questus (e) est.

Pius Papa II. Ferdinando. Charissime in Christo fili, &c. Non satis intelligere possumus unde tam longa dilatio in consignanda nobis arce Beneventi procedat, unum in hoc scimus ea ex re non solum nos admirari, & dolere, sed ceteris quibus nostra in te charitas, & conventio facta sunt nota, obloquendi, & secus quam fari de tua voluntate sentiendi materiam dari, cum non satis verisimile appareat, te nolente ac repugnante difficultates hujusmodi objici. Praeterea cum haec tam longa procrastinatio ad honorem tuum non cedat, & rebus nostris nocumentum plurimum possit afferre, hortamur serenitatem tuam in Domino, & attente requirimus, ut huic rei diligenter intendens debito tuo coneris, quantum in te est, satisfacere, &c. Dat. Senis XII. martii anno I. Veritus Ferdinandus ne Pium retento Benevento a se abalienaret, cujus gratia in folio Neapolitano stabat, resque suas affigeret, eam urbem, quam Alfonso flagitio jam ante occupavit, ac deim

pactione praefecturam extorserat, restituit, praefectumque pontificium Petrum Archangelum Urbinatem in arcem induxit: de quo acta a Pio gratiae (f). Missus autem ab eo est cum amplissimis mandatis apostolicus nuntius archiepiscopus Ravennas (g), ut Neapolitani regni proceres in officio, ac Ferdinandi obsequio contineret, dirimeretque controversiam, quam Joannes Antonius princeps Tarentinus cum Ferdinando habebat.

Bartholomaeo archiepiscopo Ravennati nostro & Apostolicae sedis oratori salutem &c.

Cum, sicut accepimus, dissensiones, quae inter charissimum in Christo filium nostrum Ferdinandum Regem Siciliae illustrem, & dilectum filium nobilem virum Joannem Antonium principem Tarenti superioribus mensibus vigentes, inimico pacis & favore zizaniae suadente, adeo proceperint, ut nisi mature provideatur, haec eorum contentio ad arma, & bellum sit proculdubio evasura; nos, qui tam propter Regem, ac principem praefatos, quos tanquam caput & membrum invicem magis convenire, ac regni Siciliae tranquillitatis & pacis auctores & conservatores esse deceret, quam etiam propter illius incolae, quorum quietem paternis desideramus, de praemissis dissensionibus summe dolemus, etiam non mediocriter metuentes ne studiosissimus hostis overfionis nostrae Turcus, quem magnis apparatus statuisset ferunt proxima estate in Christianos, quaecumque sibi via facilius patere poterit; toto conatu irrumperet, capta occasione belli hujusmodi ex locis illis accessum in Italiam quaerat, memoresque quanta cum difficultate superioribus annis Italia composita fuerint, casus quidem compositionis ac pacis facile dictum, bellum posset esse inverso, ad componendos hos motus fraternitatem tuam, de cujus probitate, industria atque virtute, & in rebus gerendis solertia experimentum saepe numero factum est, duximus ad Regem & principem praefatos specialiter destinandum, confidentes in Domino, quod ipsis Rege, ac principe ob nostram & sedis Apostolicae reverentiam, depositis quibuscumque indignationibus, atque odiss ad nostram, quam tu expones voluntatem, propendens contentiones ipsae quantocius sopiri poterunt; nosque ad obsequendum eorundem Turchorum ferocia quietius poterimus operam dare, &c. (Instructi auctoritate, ut inducias impeteret inter adversas partes, earumque foederatos: concordiam vero respicientes percellat anathemate: at si pacis consilia assenserint, foederis pactiones confirmet.) Dat. Senis, &c. anno dominicae incarnationis MCDLVIII. XIII. kal. aprilis pontificatus nostri anno I.

Sedari ea controversia inter Ferdinandum & principem Tarentinum visa est, resti-

(f) Lib. brev. p. 52. Ravennas archiep. pro sedandis turbis Neapol. missus. (g) L. 31. p. 299.

Trepida tum ne in Italiam Turca irumpat.

LXXXI.

Conciliat sibi Tarentinum Ferdinandus. (a) Coll. l. 6. (b) Id. ib. (c) Pius lib. brev. p. 78. Joannes dux Lotaringie Genue oppugnatus a Petro e Campofregoso. Petro trucidato vertit impetus in regnum Neap. (d) Faliet. hist. Genue. l. 11. (e) Pius l. brev. pag. 86. (f) Gob. l. 4. Collenut. l. 6. Pontan. l. 1. Surit. l. 17. c. 1. & seg. Bizar. l. 13. Faliet. l. 21. Collenut. sup. lib. 6. Sueff. dux illi se conjungit.

restituta, a Tarentino aliquot oppidis, quæ Ferdinandus occuparat; hunc tamen pressisse alto pectore odia, ut illa opportuno tempore effunderet, refert Col-lenuti (a). Et quidem brevi pristinas re-crudivisse inimicitias ex literis pontificiis colligitur xvi. septembris die exaratis (b), quibus Regem ipsum ad pacem adhorta-tur (c) Pius: quo tempore Joannes dux Lo-tharingie Renati Regis filius expeditionem Genue ad eripiendum Ferdinando, sibi que afferendum Neapolitanum sceptrum con-sistebat, ac nondum in illum militem du-cere poterat, quod ejusdem Ferdinandi & Francisci Sfortie ducis Mediolanensis opera a Petro e Campofregoso, quem poenitabat principatu sponte abuisse, Gal-loque, quos vocaverat, ejicere annite-batur, gravissimo bello implicatus disti-neretur, & ægerime Genue propugna-ret: sed demum Petrus Fregosius, qui in urbem irruerat, omniaque, ut ea po-tiretur, tentabat discrimina succubuit (d), atque in tumultuaria pugna misere ab ad-versariis trucidatus est. Solutus itaque eo metu Joannes, paternum regnum recupe-raturus, comparatam omnium Massilia, par-riam Genue classem xix. id. octobris con-scendit, citrioremque Siciliam adortus est (e). Pepigerat (f) ille fœdus cum Anto-nio Cantilie & Crotoni marchione, qui Calabriam ad faciendam rebellionem in-duxerat: sed antequam illi posset se con-jungere ab Alfonso & singulari profugatum reperit; jamque de reditu cogitare cœ-perat, cum Wulturnum ingressus, ut no-vas res tentaret, Marzanus Sueff. dux, & Rossani princeps se ejus partes defen-surum pollicitus est, ac plures principum urbiumque a Ferdinando ad Joannem ip-sum Andegavensem defectiones secuta, de quibus suis locis agetur: nunc reliqua hoc anno gesta prosequimur.

LXXXII. Altacer captum in Africa a Lusit. (g) Lib. 7. pag. 13.

Exponente Pontifici Lusitano Rege plu-res clericos, dum in Africa Altaceris op-pidum nobile ex infidelium tyrannide eri-peretur restituereturque Christi cultui, strin-xisse ferrum in barbaros, impiumque fu-disse sanguinem, Pius subjecto diploma-te censuras omnes dissolvit (g), quibus ob factas cædes infidelium irretire se potuissent atque in pristinos honorum, ac dignitatum gradus restituit.

Ad futuram rei memoriam. Nuper pro parte charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Portugallie & Algarbii Re-gis illustris nobis fuit expositum, quod o-mni cum ipse Rex pro Christiana fidei li-mittibus propagandis, ac infidelibus ad fidem orthodoxam reducendis ad partes Africae, quæ per Saracenos, & crucis vivifica æ-mulor occupantur, cum magna classe & mul-titudine bellatorum secularium, ac etiam regularium, nec non sacerdotum, & cleri-corum se personaliter consulisset, & oppi-

dum Altaceris, quod tunc per ipsos infide-les detinebatur, obsedisset, ac postea fa-vente Domino vi copisset, presbyteri & clerici prefati tam pro suarum ac Regis exercitus predictarum personarum defen-sione, & ipsorum oppidi infidelium expu-gnatione, quam etiam zelo fidei accensi cum armis eidem Regi, & exercitui assi-stendo, una cum aliis bellatoribus contra ipsos infideles acriter pugnaverunt, eidem-que Regi presterunt consilium, auxilium, & favorem; in quibus quidem consilio & expugnatione nonnulli vulnerati, & mu-tilati sunt, quorum aliqui spiritum exhala-runt: quare pro parte prefati Regis no-bis fuit humiliter supplicatum, ut eorundem presbyterorum & clericorum statui super his opportune providere de benignitate aposto-lica dignemur. Nos igitur, qui salutem appetimus singulorum, hujusmodi supplica-tionibus inclinati, omnes & singulos pres-byteros, & clericos seculares pariter & regulares, qui una cum dicto Rege in ex-pugnatione oppidi predicti interfuerunt, sibi que, ut premissis, vel alias quomo-dolibet inibi presterunt auxilium, consi-lium, & favorem, quorum omnium nomina, cognomina, qualitates, eorumque digni-tates, & quæ obtinebant seu obtinent ad-ministrationes vel officia & ecclesiastica, secularia, & regularia beneficia presenti-bus haberi volumus pro expressis, & singu-lariter designatis, ab homicidiis hujus-modi reatibus, ac omnibus & singulis ex-communicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, & poenis, si quas propterea incurrerunt, auctoritate apostolica tenore presentium ex-certa scientia absolvimus, &c. in pristina ipsos jura restituit. Dat. Mantue anno M-CCCCCLIX. III. id. octobris pontificatus nostri anno II.

Ad continendos etiam in pace Caro-lum Francorum Regem, & Philippum du-cem Burgundie provinciam dedit (h) archiepiscopo Bisuntino, & episcopis Lu-sanensi, Basiliensi, Tullensi, & Camera-censi, ut quæ Eugenii, Nicolai, Callisti diplomatibus de fœdere inter Francum, Burgundumque tuendo sancita erant man-dari operi curarent (i), primatum Joan-nis archiepiscopi Bituricensis adversus eos, qui crucem in archiepiscopatu Bituricensi præferri veterant, asseruit intentato illi, qui adversarentur, anathemate: instituit (k) Delphini Viennensis precibus adductus Valentinensem academiam, eamque pri-villegiis illis exornavit, quæ Aurelianensi, Tolosane, & Montispeitulan tributa es-sent: Ingolstadtensem (l) a Ludovici ducis Bavarie rogatu excitavit, & Tauri-nensis (m) vetera privilegia confirmavit. Hoc anno novam militiam Societatem Jesu Christi nuncupatam, quæ se bello in Turcas gerendo fideique amplificandæ devo-

Sacerdotes qui barbarorum eadi interfecerant expiati. LXXXIII. Pax inter Gallum & Burgundum confirmata. (h) Lib. 32. pag. 308. (i) Lib. f. 100. (k) Ib. p. 313. Valentinensem a P. Pio instituta. Et Ingolstadtensis. (l) Lib. 4. pag. 87. (m) Lib. 3. pag. 19.

Militia dicta Societas Jesu Christi instituta. (a) Ib. p. 201.

LXXXIV. Gregorius Græcorum patriarcha vita functus apud sedem Apoll.

(b) L. 3. bull. p. 463.

Ut subla-ta sit duo-rum patri-archa-rum lis.

Isidorus Card. fuf-fectus Gregorio.

LXXXV. In Cypro ortæ gra-ves turbe. (c) Ib. p. 464.

devoerat, multis privilegiis decoravit, atque universos præfules Reges, ac prin-cipes rogavit, ut eos, qui hujusmodi se-societati aggregarent proficerenturque in barbaros opera, & studiis juvarent, quæ literæ hac nota temporis consignatæ (a). Dat. Mantue anno MCDLIX. III. kal. julii pontific. anno I.

Eodem anno Pius defuncto in Romana curia Gregorio patriarche Constantinopolitano Isidorum Ruthenum in ejus locum subrogavit, de quo extat hoc diploma (b).

Venerabili fratri Isidoro episcopo Sa-binensi salutem, &c.

Cooperante Dei miseratione in œcumunica synodo generali Florentina tempore felicis recordationis Eugenii Papæ IV. prædecessoris nostri congregata sedato schismate statutum & ordinatum fuit, ut quamprimum aliquam ipsarum duarum partium dicti patriarchatus per cessum, vel decessum, aut alia quavis dimissione illi tunc præside-ntis vacare contingeret, patriarchatus ipse & ecclesia Constantinopolitana reintegraretur & deinceps unus tantum eidem ecclesie ram Latinorum quam Græcorum patriarcha præset; successive vero altera parte ejus-dem patriarchatus, videlicet Latinorum, cui bona memoria Joannes Contareno patri-archa Constantinopolitanus inter Latinos, dum viveret, præsidebat per obitum ipsius Joannis patriarche extra Romanam curiam defuncti vacante pia memoria Nicolaus Pa-pa V. etiam prædecessor noster statuit, & ordinationibus dicti concilii se conformans voluit, quod bona memoria Gregorius pa-triarcha Constantinopolitanus, qui alteri parti, videlicet Græcorum, præfuerat, & tunc præerat, pro vero & unico patriar-cha Constantinopolitano haberetur & repu-taretur; necnon illi ecclesiam Nigropontien-sem hujusmodi per se tenendam, regendam & gubernandam in spiritualibus, & temporalibus sub certis modis, & forma commenda-vit: Et infra: Cum itaque prefata ecclesia Constantinopolitana per obitum ejusdem Gre-gorii patriarche, qui nuper apud sedem Apostolicam diem clausit extremum, apud ipsam vacaverit, & vacet ad præsens, nul-lusque de illa præter nos hac vice se intro-mittere potuerit sine passis, & infra, de persona tua eidem Constantinopolitana & Nigropontensi, [conjunctæ enim fuerant donec Constantinopolis recuperaretur] ecclesie pro-vidimus, teque illi præfecimus in patri-archam & pastorem, &c. Dat. Senis anno MCCCCLIX. xix. kal. maii pontificatus nostri ann I.

Commendata est a Pio (c) eidem Car-dinali Nicosiensis ecclesia adeo ut una cum ea episcopatum Sabinensem, Nigropontiensem archiepiscopatum, & patriarchatum Constantinopolitanum gereret. Ex-ambiverat Nicosensem sedem Jacobus Jo-

annis Cyprii Regis filius nothus, cui Re-ginæ Helena & Carlotta adversatæ (d) sunt, scripsereque ad Pontificem indignum illum ecclesiastico fastigio, ut qui manus hu-mano sanguine inquinasset, quas literas cum interceptisset Jacobus efferatus odio, contracta valida factioforum manu Nico-siam ingressus est, ac sibi infensos con-trucidavit, illiusque urbis imperium oc-cupavit, donec adventu Ludovici ducis Sa-baudie filii, qui ad Carlottæ viduæ tho-rum Cypriumque solum vocabatur, ter-ritus ad sultanum Ægyptium profugit. Porro Ludovicus Ludovici ducis Sabaudie secundo genitus, cujus frater natu maxi-mus imbellis corpore pietate inclaruit, uti suo loco dicitur, Cypria corona redi-mitus, regios Cypri Jerosolymæ, & Arme-niæ titulos conjunxit (e). Qui vero, dum in itinere prope Mantuum transiens ubi agebat Pontifex, accedere ad illum, ut de bello sacro in Saracenos gerendo re-gnoque contra infideles tuendo ageret per sumam imprudentiam contempserat, a-deo ut Pius inter Cardinales præfagierit, contemptorem sedis Apostolicæ a barba-ris regno deturbatum iri, ad sultanum Ægyptium veluti illius imperii vestigalis oratores misit, ut regias vestes ab illo impetraret; jamque sultanus ei dandas decreverat, cum Amiræ ac Mamaluchi, qui Jacobo studebant, ut qui ex Mahu-metica impietate licet (spurius sorori legitime præferendus esset, obstiterunt: Mahometes etiam Turcarum Imperator hortatus est Ægyptium, ut Jacobum Caro-læ præferret, cujus vir Gallico cretus sanguine Gallos in Syriam inducere pos-set, quibus permotus sultanus Jacobum Regem Cypri pronuntiavit, cum prius illum impio & nefandissimo sacramento sibi obstrinxisset, ac regis vestibus ac di-ademate insignitum per urbem circumdu-ci iussit. Tum Eliam pseudocarmelitam, qui nefaria hæc omnia consilia suggeste-rat, religionis Christianæ hostem archie-piscopum Nicosensem renuntiavit, ar-misque Ægyptiis Ludovicum Sabaudum cum Carola depellendum regno sanxit: de quo bello proximo anno dicitur. Nunc de novis Christianæ fidei apostatis illudis a demone nonnulla creuentis desenda la-chrymis adjungamus.

Hoc anno Atebati, & in circumja-cente agro narrat Monstrelerus (f) pate-factam perniciosissimam hæresim dictam Waldesianam, nimirum homines utriusque sexus in avia loca abripi solitos ad fune-stos conventus, quibus præerat dæmon, qui virili specie visendum se præbebat, ita tamen, ut nunquam ora ostenderet dabatque imperia ac leges, quibus colen-dus atque adorandus foret: tum a singu-lis ano suo libari oscula jubebat, dein pecuniolam cuique porrigebat, vina da-

Ann. Eccl. Tom. XXXIX. E e

(d) Steph. Lusit. in hist. Cypri hoc ann. Bofus p. 2. hist. Hier. l. 7. Jacobus Spurius Nicosiam, invadit Ludovici Sabaudi adventu territus ad Ægyptium fugit. (e) Steph. Lusit. ubi sup.

Ab eo Rex pronuntia-tus.

LXXXVI. Fascina-rium lecta ob-orta. (f) Mon-strel. vol. 3. p. 83.

Quibus artibus illula a demone.

Exercita
in eam se-
veritas
judiciaria.

LXXXVII.
Episcopa-
tus non
conferen-
dus etate
imparibus
muneri.
(a) Lib.
brev. p. 81.

nesque opipare instruebat, quibus ex-
turtati pecudum ferarumque ritu in con-
cubitus ruebant. Quibus cognitis a judi-
cibus & censoribus fidei, plures Atre-
barentes cives insignes, & alios obscuro
generis homines captos, scelusque con-
fessos igni concrematis fuisse.

Per idem tempus flagitante Carolo
Francorum Rege a Pio, ut comitem Mar-
chæ confanguineum suum Castrensem
episcopum crearet, Pontifex cum animad-
vertisset illum etate muneri impari quip-
pe qui decimum nonum tantum annum
agebat, hæc ipsi rescripsit (a).

Pius Papa II. Regi Franciæ.

Is, nempe comes de Marca Regis con-
sanguineus, pro quo scribebatur, non exce-
dere annum decimumnonum, immo & in-
fra illum esse asseritur: nec videmus quo
pacto ministerium episcopale tali etati sine
reprehensione possit committi, quod alioquin
in robustioribus annis, & multa rerum ex-
perientia non facile est adimplere: Et in-
fra: Laudavimus semper & laudari audi-
vimus id, quod tempore felicitis recordati-
onis Nicolai Papæ V. prædecessoris nostri
in re simili a te dictum affirmatur; nam
cum ad preces tuas regias quidam minor
annis cathedrali ecclesiæ ab eodem Ponti-
fice esset præfectus, improbo sublimita-
rem tuam provisionem tam immaturam, &
insuper dixisse. Quamquam ego interces-

serim, numquam putavi tamen hoc illum
esse facturum, ostendens videlicet, quæ
tua esset rogandi necessitas, & quod esse
deberet Apostolicæ sedis officium. Hac er-
go nos in præsentiarum spe ducti majore
cum fiducia honestati adhaesimus, & non
concessimus quod petebatur, credentes quan-
tum ad annos tuæ serenitatis accessit, tan-
tum ad bonitatem tuam & sapientiam ac-
cessisse. Oblivimus tamen dilectis filiis no-
stris Rotbomagensi, & Avinionensi Car-
dinalibus, quorum ea in re vehementissimum
studium fuit velle nos quousque is adole-
scens ad vigesimumquintum annum accede-
ret, administratorem idoneum antedictæ
ecclesiæ, nempe Castrensis dare, asserentes
id quod re vera est, eodem tempore magnos
intercessores non defuturos, qui sibi illum
vel a nobis, vel a nostris successoribus va-
leant impetrare; nam declarare ex nunc
eundem episcopum esse quamprimum ad i-
psam etatem pervenerit, indecens multum
visum est, nec cum bona conscientia posse
concedi: scis enim tua serenitas juvenitu-
tis cursu nihil esse incertius, & hunc ip-
sum adolescentem, quamquam nunc omni
probitate sit commendabilis, posse interim
tamen talem evadere, ut episcopali mune-
re indignum se reddat; nec convenire, ut
cum nos futurorum finis ignari, certum e-
ventum de moribus hominis nobis ipsis pol-
liceamur, &c. Dat. &c.

Indicta

I.
Indicta a
Pio II. in
ccetu
Mantua-
no expe-
ditio in
Turcas.
(a) L. 7.
p. 256.

Indicta est anno millesimo quadringen-
tesimo sexagesimo indictione octava
in Mantuano conventu a Pio solemniter
expeditio ab omnibus Christianis confici-
enda ad religionem contra barbaros de-
fendendam, editumque ea de re aposto-
licum diploma (a), quo universis Christi
cultoribus ingentes a Mahomets II. in
expugnata Constantinopoli aliisque pro-
vinciis evastatis acceptæ cladis proposite
sunt, ac decretæ preces a Sacerdotibus
inter sacra fundendæ diebus dominicis:
tum noxarum venia arma sacra in impi-
os capturis promissa.

Ad perpetuam rei memoriam.

Ecclesiam Christi variis mundi turbini-
bus, ac persecutionibus agitatum ex divinis
scripturis, & veterum annalibus semper ag-
novimus, quæ cum a capite ac sponso suo
Christo scilicet auctore regatur: cui, sicut
ipse testatur, omnis potestas in celo & in
terra divinitus est attributa, nunquam sine
nutu divina dispositionis talia sustineret,
nisi ipse ad correctionem exercitationemque
fidelium hoc inferri permetteret; interdum
etiam impios & injustos occulto aliquo in-
fincto ad puniendam populi sui peccata ex-
citat: sic namque per ignaros, & nescios
errata populi sui corrigit & punit divina
justitia, sicut quondam per Sennacherib,
per Nabuchodonosor, per Antiochum etio-
que quamplures populum Israeliticum delin-
quentem afflixit, sicut ipse per prophetam
eloquitur: Virga furoris mei Affur; ipse
autem non cognovit. Verum etsi profanis &
impis tanquam instrumentis atque flagellis
ad coercenda peccata utatur Altissimus, illos
tamen impia vanitate superbientes, & quasi
secures & seras contra eum, qui cedit vel
fecit in eis gloriantes, etiam per illos ip-
sos, quos prius flagellari permisit, emenda-
tos atque correctos deprimit, & conterit di-
vina potentia, quæ cum in divinis scriptu-
ris facta legantur, & ad nostram instru-
ctionem scripta probentur, cunctos fideles
oportet presentem persecutionis angustiam,
& pari poenitiæ fructu divertere, & ani-
mos spe divina fundare, scientes se divina
prædictione, & prophetica in psalmis con-
testatione communitos, dicente Domino: Si
autem dereliquerint filii ejus legem me-
am, & in judiciis meis non ambulave-
rint, visitabo in virga iniquitates eorum,
& in verberibus peccata eorum: miseri-
cordiam autem meam non disperdam ab
eis, neque nocebo in veritate mea, neque
profanabo testamentum meum.

Ob pecca-
ta fideles
a Regibus
impus e-
magitati.

Quamquam autem Turchorum pressuram,
& persecutionis instantis rabiem merito no-
stræ iniquitatis incidisse prosteri humiliter
debeamus, speramus tamen atque confidimus
illis duntaxat servare permissam, ut superbia
Ann. Eccl. Tom. XXIX.

eorum altius ascendente, & divinam ultio-
nem provocante, iam quasi eorum malitia
consummata acriori vindicta plestantur,
Amorraeorum & Amalechitarum exemplo,
quos licet Deus propter peccatum in filios
Israël servare permisisset, illos tamen in-
manu eorum cum omni terra tradidit, præ-
cipiens, ut nemini parcerent, sed illos ul-
tima interuenectione delerent. Quod si pridem
multifariis gentiliis atque hereticorum
persecutionibus fideles suos voluit compro-
bare, istis tamen temporibus vergente jam
seculi occasu, quo, Salvatore testante, om-
nium abundavit iniquitas, & refriguit obo-
ritas multorum, gravior procella, & ter-
ribilior pressura, qualis ante non fuit, cer-
vicibus nostris incumbit, cum radice illa
peccati, minister diaboli, antichristi præ-
cursor perfidissimus Mahomet spiritu super-
bia elatus in Christi cultores rabiem sui
furoris exercet, qui illa miseranda, & nun-
quam satis descendenda Constantinopolitana
væde ac strage grassatus, nec tamen sitia-
tus, tanquam sanguinaria bestia hausto Chri-
stiano sanguine pollutas fauces explorare non
potest, sed novas in Dei cultores poenas
excogitet, cujus insatiabilis carnificis tanta
rabies est, tam inexplicabilis libido domi-
nandi, ut totum occidentem sibi subicere,
& totius Christiani nominis parietem, ac mo-
liatur exitium, cujus cum execranda rabies
intolerabilisque superbia semper excreseat,
adeo jam diem ultionis ipsius, & vindictæ
tempora festinare creduntur.

Impit de-
mum abo-
leri soliti.

Mahome-
tes præ-
cursor An-
tichristi.

Sane licet felicitis recordationis Nicolai
Papa V. prædecessor noster post ipsius Con-
stantinopolitanae urbis calamitosum excidium
ad vindicandas Christi injurias, & illius
furorem reprimendum, generalem expedi-
tionem indixerit, Regesque & principes,
atque seculi potentes, & cunctos Christi-
colas ad defensionem fidei excitavit, & ip-
sum pio studio felicitis recordationis Calli-
stus Papa III. fuerit imitatus, nullus tamen
hactenus optatus fructus peccatis exigenti-
bus secutus esse dignoscitur, nec interea
desistit divina censura acrioribus nos ver-
beribus excitare, Christianis fructibus ca-
de, rapina, tormentis, & miserabili ser-
vitate affectis, donec jam incendium sen-
sim excresecens omnia per circuitum erum-
pente flamma conflagrare cepit. Nos vero,
qui ipsis prædecessoribus, sicut Domino pla-
cuit, re infecta sublatis, divina favente
clementia ad apicem summi apostolatus sui-
mus assumpti, divina vocis cohortamur im-
perio, ut in tanto fidei Christiane discrimi-
ne periculum desidia, quatenus possi-
mus, declinemus. Itaque fidei urgente nos
zelo in ipsis nostri apostolatus iustis ad
excitandum Christianorum soporem Mantuanum
nos advehi fecimus, ubi in præsentiarum

II.
Nicolai
V. &
Callisti
III. studia
pro bello
in Tur-
cam con-
ficiendo.

Redinte-
grata a
Pio.

Et 2. con-

constituti generalem conventum pro fidei causa tenemus, multa cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, ac principibus, tam ecclesiasticis quam secularibus, sive eorundem principum legatis conferentes atque tractantes, post maturam & diutinam deliberationem, de eorundem fratrum consilio & assensu, nec non oratorum, & prelatorum in conventu Mantuano presentium unanimi voto modo, quo sequitur, ducimus providendum.

III. Sacra expeditio communi consilio decreta.

In primis generale bellum atque expeditionem contra perfidissimos Turchos Dei nostri acerrimos hostes more predecessorum nostrorum, qui generales expeditiones, vel ad liberandum terram sanctam, vel contra alios infideles indixerunt, ab omnibus Christianifidelibus triennio duraturum gerendum, ac suscipiendum esse decernimus, omnes & singulos Christianos ad presidium ejus belli pariter pro viribus invitantes, decernentes pariter in tantæ necessitatis articulo unumquemque pro viribus, & secundum quorum infra dicendum ex suis facultatibus debere conferre. Et quoniam Moyses, qui summi sacerdotis & Christi vicarij typum gessit, ad superandum Amalech figuram Christi portabat, in signo & Sacramento crucis allevebat supinas manus, nec vincere adversarium potuit, nisi postquam stabili in signo allevebat jugiter manibus orando perseveravit, utrumque intelligimus faciendum. Itaque scientes fidelibus de infirmita orationis esse fidendum, mandamus ut in omnibus civitatibus, ac locis insignibus diebus dominicis preces in sacrificiis ac missarum solemnibus, nominatim ad Dominum effundantur, ut ipse, qui est propugnator invictus, propugnatores suos adjuvet, & pro sui nominis gloria decertantibus in prælio tamquam dominus fortis ac præpotens præliator assistat; milites vero, & bellatores ipso vivifico signo, quod Moyses in figura contra serpentem erexit, contra alterum vero serpentem diaboli ministri Mabumetem volumus insigne, illius signi memoriam præferentes, quod super domos, cum terram Ægypti Deus percuteret, jussit affigi: quandoquidem in imagine præcedens veritate complebitur, ut in agni sanguine & in signo Christi victorie trophæum sint relaturi.

Solemnes preces impetata.

IV.

Insuper universos Christianorum principes, quacumque etiam imperatoria, regali aut reginali, ducali vel quacumque dignitate præfulgeant voce Domini commoneamus, ut cognoscant se reddituros esse rationem propter Ecclesiam sanguine redemptam, quam ab illo tuendam acceperunt, quorum Deus virtutem excitare nos jussit, ac ore prophetico commoneat dicent: Nunc Reges intelligite: erudiimini qui judicatis terram. Apprehendite disciplinam ne quando irascatur Dominus; terribilis est enim qui aufert spiritum principum terribilis a-

Contestatio Apostolica ad Reges ut arma in impios exercent.

puer Reges terra. Meminerint Saulis exempli, qui pro eo quod non obedisset voci Domini, ut Amalechitas ejus hostes extrema interemptione non delevisset, a Domino reprobatus fuit, ac regno multatus. Proinde illos per viscera misericordie domini nostri Jesu Christi obsecramus, & per tremendum ejus iudicium obtestamur, ut ad defensionem Christiane fidei, sicut proprio & necessario incumbit officio, fortiter exurgant & potenter, scituri quia major est Dominus ad protegendum, quam diabolus ad impugnandum, Joanne in epistola contestante atque dicente: Major est qui in vobis est, quam qui in hoc mundo est; habituri in medio sui Regem regum, principem pacis, electum præ consortibus suis, qui illis pugnantibus propugnator assistet, immarcescibiles coronas ab eo glorie suscipiuri.

Majorem esse Christi vim demonum tyrannide.

Omnibus autem, qui in hoc sancto opere Christo militare voluerint, & personaliter in hanc expeditionem accesserint, & in eadem per octo menses cujuslibet anni, quatenus tanto opere opus fuerit, in kal. mensis aprilis proxime futuri incubandos, sive clerici sive laici vel quacumque ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, perseveraverint; nec non illis, qui etiam post mensem prædictum aprilis ad hujusmodi expeditionem se conferrent, & vel per octo menses, ut præferatur, sive usque ad reditum exercitus ibidem permanserint, nos de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate confisi, & ex illa, quam nobis licet indignis contulit Deus, ligandi atque solvendi potestate, plenissimam omnium peccatorum suorum remissionem, qualis per predecessores nostros proficiscentibus in subsidium terra sanctæ, & in anno jubilei urbis basilicas visitantibus dari consuevit, concedimus & auctoritate apostolica impartimur, confidentes in verbo illius, qui falsi non potest, quique patrem precatus eloquitur: Pater, quos dedisti mihi volo ut ubi ego fuero, & ipsi sint mecum, ut videant claritatem, quam mihi dedisti priusquam mundus fieret; omnium, qui in hac sancta expeditione pro veritate fidei, & defensione Christiane religionis obierint, animas ad gloriam immortalitatis evectas tum Christo, quem pia morte fuerint imitati, cuique fideles animas devoverunt, in æternis sedibus regniisque cælestibus perenniter gavisuras; eos autem, qui propriis personis non accesserint, si pro se unum pugnaturum emisserint, & per dictum tempus propriis facultatibus sustentaverint, tam mittentes, quam bellatores, & missos alienis etiam expensis militantes hujusmodi plenarie remissionis volumus atque decernimus esse participes.

V.

Secuturis bellum promissa cælestis immortalitas.

Ut autem omnis sexus, ætas, atque conditio hujusmodi indulgentia particeps esse possit,

VI.

Et iis qui milites submiserint.

possit, volumus ut quacumque cœnobis, seu loca religiosorum marium, vel mulierum, cujuscumque ordinis seu professionis existant, qui pro singulis decem suppositis clausuri sui unum bellatorem suis sumptibus per octo menses duraturum deskinaverint, hujusmodi indulgentias plenarie consequantur. Quod si forte præfixo tempore non exacto ipsorum aliquos post iter arreptum in prosecutione pii & sancti operis ex hac luce migrare contigerit, volumus atque concedimus, ut præfatam indulgentiam integraliter consequantur, &c. (Abrogat cæteras indulgentias exceptis iis, quæ urbis basilicas lustraturis concessæ sunt: cruce signatos in clientelam apostolicam accipit, omnibusque oneribus exolvit: piratas & cum iis sentientes, qui bello sacro obtulerint, anathemate percillit, aliique pœnis legibus constitutis multat.) Dat. Mantua anno MCDLIX. XVIII. kal. februarii pontificatus nostri anno II.

VII. (a) L. 7. p. 239.

Decretum ad bellum communi omnium Regum & principum, qui oratores miserant, consensu confirmat aliis literis Pius (a): Convocatis, inquit, omnibus principibus & populis, qui sub lege Christi censentur sessionem publicam celebrantes, habita cum memoratis fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus consultatione matura, unanimi quoque voto aliquorum catholicorum principum in conventu Mantuano existentium, nec non oratorum charissimorum in Christo filiorum nostrorum Friderici Romanorum Imperatoris semper Augusti, & Regum illustrium, & aliorum dominorum temporalium, & communitatum ac populorum simili assensu interveniente, & nemine eorum discrepante in primis adversus impiam Turcorum gentem bellum triennio duraturum pro Dei honore suscipiendum indiximus. Pro sumptibus autem bellicis laicis trigesima omnium obventionum pars, Judæis vigesima, clericis decima imperata, eaque de re sanctiones (b) in eodem coetu Mantuano editæ fuerunt. Admisere vero illud de trigesima decretum non Itali modo [I], verum etiam adjacentes insulani Siculi, Sardi, & Corsi, ut patet & subjunctis literis (c), quibus designavit Pius Christianos non modo pro tuenda fide ad opes exponendas, verum ad fundendum quoque sanguinem obstrictos.

Confessione Cæsarum & aliorum Regum & principum oratores. Decuma & trigesima pro stipendiis indictæ.

(b) Sup. p. 259. 262. 310. & 333. (c) Ib. p. 262.

NOTE [1] V Eñigal illud, quod a pontifice hoc anno indictum scribit Annalista, indictum re ipsa constat. Cum tamen afferat idem Annalista receptum illud admitti neque fuisse ab Italis, ve reor ne id ex sua potius persuasione, quam testis alicujus idonei auctoritate affirmet. Audi quid scribat author historie Miscellæ Mediolanensis Rer. Ital. to. XVIII. qui tunc Bottonia agebat. Nel principio di quaresima si lesse un breve per parte di Pio papa, dove delibera che ciascheduna persona montana, cioè femine, come huomini pagassero una colta (collectam) chiamata trentesimo, e i preti pagassero la decima . . . e volevano qu'è colta per tre anni. . . . Ciascheduna persona, che non pagava tali denari le era vietata la confessione, e la comunione, (id vero non edixit in sua bulla pontifex) la qual colta non si fece in alcuna città, se non in Bologna. MANSI

Ad futuram rei memoriam. Adversus impiam Turchorum gentem, bellum triennio duraturum pro Dei honore suscipiendum indiximus: verum quia adversus nationibus, & provinciis, quæ sub fide Christi consistunt, pro locorum opportunitate & situ, juxta dispositiones & qualitates earum, diversa quoque auxilia & suffragia fidei comparari possunt, quæ usu huic necessaria bello, & sanctæ expeditioni erunt, cum inclita & præpotenti natione Italica primum tractatum inchoantes, quem integram cum omni suo potentatu habuimus: tandem inspirante Domino, qui ubi & si quando vult spirat, Italiae principes, & dominorum, qui præfentes non assuerunt, sed potentatum ejusdem nationis oratores, plena auctoritate suffulti in unum convenientes, de pecuniis, rebus, & bonis sibi a Deo collatis per laicales personas trigessimam partem omnium fructuum, & proventuum annuorum contribui facere in subsidium fidei, & pro sustentando bello tanto authenticis scripturis se sponte astrinxerunt. Et licet nos, quibus datum est vices illius gerere, qui cunctorum est dominus, urgente tali necessitate, cum caput sinus Ecclesie militantis constituti, Christianis ut fidei suæ subvenirent imperare absque aliquorum consensu potuissemus, gratias tamen in primis Deo omnipotenti agimus, qui mentes omnium voluntarias in hoc efficere dignatus est, eandemque Italicam nationem plurimum in Domino commendamus. Quare cum ad rabiem, & potentiam Turchorum commendam necessaria sit maxima armorum vis, & maxima classis, ac terrestris non parvus exercitus, neque ea fieri & sustentari possint sine gravissimo sumptu, auctoritate omnipotentis Dei, & nostra ab universis, & singulis Christianifidelibus in natione Italica constitutis, cujuscumque dignitatis, status, gradus, & præminentie fuerint, laicalibus personis utriusque sexus, eandem trigessimam partem omnium fructuum, reddituum, & proventuum annuorum undecumque, & quomodocumque, ex possessionibus, agris, pascuis, nemoribus, animalibus, mercimoniis, & quibuscumque officiis publicis & privatis, exercitiis, industriis, & artibus mechanicis, vel alias qualitercumque ad eorum manus de-

VIII.

Confessione decreto Itali.

Ex quocumque questu trigesima bello Turcico consecrata.

IX.

devenientium, per triennium imponimus per presentes. Et infra.

Communitates quoque, quæ suis legibus & moribus vivunt, & omnes Christianifideles in dicta natione existentes, includendo etiam insulas Sicilia, Sardinia & Corsica per viscera misericordie domini nostri Jesu Christi, per passionem ejus & crucem, per sanctum baptismum, in quo baptizati & renati existunt, deprecamur, requirimus, monemus, & in virtute nominis Christi, quod supra omne nomen est, precipimus & mandamus, ut prompto animo in subventionem tam sanctam pro tuendo nomine Christiano, quod profitemur, pro evitandis periculis eorum cervicibus imminentiibus prompte, fideliter, & sine aliqua fraude portuanculam trigesima hujusmodi contribuere, & erogare velint, cum pro fide non solum hanc temporariam, & continuo perentem substantiam, sed sanguinem & vitam exponere astricti sint. Caterum ut Christianifideles in tam sanctum opus ferventis animenter, quo spiritualibus gratis conspexerint se reflector, eis qui absque fraude aliqua, & in terminis constitutis integre trigesimam præstatam persolverint, plenariam omnium peccatorum suorum semel in vita, etiam de quibuscumque casibus refervatis Apostolice sedis in forma Ecclesie consueta veniam largimur. Aliis vero, qui ultra trigesimam juxta eorum conscientie judicium supererogaverint, ut confessor idoneus, quem elegerint sub simili forma Ecclesie plenariam remissionem in mortis articulo concedere valeat, per præfentes indulgemus. Fraudantes vero trigesimam & semetipsos, ac conscientiam propriam excommunicationis sententiis, & ecclesiasticis censuris volumus inodari, &c. Sublata pronuntiat quæcumque contraria privilegia. Dat. Mantuæ, &c. anno MCDLIX. xix. kal. februarii pontificatus nostri anno II.

In hac causa non tantum profunda pecunia sed etiam vita. Perfolventibus indulgentia propolita.

X.

Exceptum est acerbo animo a nonnullis decretum de decumis bello sacro addicendis, quod cum accepisset Pontifex hæc ad Cardinalem Constantiensem scripsit (a): Si Ecclesia per prælatos suos non sublevatur, si grex dominicus per Sacerdotes Dei non servatur ab hostibus, si denique sedes Romana a filiis, quos educavit, & auxit, non sustinetur, nihil est, quod ultra deplorare possimus.

Antequam Mantuanos conventus dimitteret Pius, aliam sanctionem edidit adversus eos, qui ut vana ad eludendam ecclesiasticam severitatem captaent diffugia, ab Romano Pontifice ad futurum concilium provocabant, ipsos enim ut heresis nota innotis, reosque læste majestatis damnavit; qua de hæc Gobelinus (b): Irreperat jam pridem in Ecclesia Dei exitialis consuetudo adversus Romanum Pontificis censuras, victi enim damna-

(a) Lib. brev. pag. 101. Clero conquarenti de indictis decumis quid responsum sit.

(b) Gobel. in comm. l. 3.

tique apostolica sententia ad futurum concilium appellabant, judicem qui non erat & superiorem Romano præfati dabant, qui non invenitur in terris: & cum ipsis a suis sententiis appellari non fuerent, a Christi vicario appellandum esse consentiebant. Consultis Pius in ea re patres, qui aderant in conventu, quid censerent. Illi concorditer responderunt appellationes hujusmodi cum suis auctoribus damnandas esse, atque ita decretum editum est. Extat illud in regestis (c) Vaticanis Pii II. x. kal. februarii exaratum, tum in bulario (d), & apud Gobelinum typis traditum, quamvis ascriptæ diei numero error sit illapsus, cujus præcipua hæc pars qua edendi apostolici edicti causæ exprimuntur.

Ut alia prætereamus, quæ huic corruptela manifestissime refragantur, quis non illud ridiculum judicaverit, quod ad id appellatur, quod nusquam est, nec scitur quando futurum sit? pauperes a potentioribus multipliciter opprimuntur, remanent impunita scelera, nutriunt adversus primam sedem rebellio, libertas delinquenti conceditur, & omnis ecclesiastica disciplina, & hierarchicus ordo confunditur. Volentes igitur hoc pestiferum virus a Christi Ecclesia procul pellere, & ovium nobis commissarum saluti consulere, omnemque materiam scandali ab oculi nostri Salvatoris arcere, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, cunctorumque prælatorum, ac divini & humani juris interpretum curiam nostram sequentium consilio, & assensu, ac certa iustitia hujusmodi provocationis introductiones damnamus, & tamquam erroneas ac detestabiles reprobamus, &c. Irrogatur illis, qui contra hoc edictum tenderent, anathematis ignominie poena, collegiis vero & cuicumque senatui ac populo iustitiam sacrorum indictum, tum in privatos hæreticos, & majestatis læste poena constituta.

Promulgata ea sanctione Pius dimissurus Mantuanos coetus hanc habuit orationem quam affert Gobelinus (e): Pauci, inquit, deinde diebus congregatis in templo B. Petri patribus, & universis principum legatis, re divina peracta Pontifex e solio suo indicto silentio: Octavam hinc agimus mensem, inquit, fratres ac filii, eos expectantes, qui ad conventum vocati fuerunt: nobis qui venere: deinceps sperare alicujus adventum, qui conferre aliquid ad rem nostram possit, vanum est, licet jam hinc abire, peregrinus, quæ hoc in loco facienda fuerunt. Utinam Dei bene acta sit causa, quamvis meliora concepimus, quam invenimus; non tamen nihil omnino peractum est, neque spes omnis cecidit. Dicendum est quo res deductæ sunt, ut sciant omnes quid adsit spei, & qui Re-

Provo-cantium a Pont. ad Concili-um corruptela inli-gnis.

(c) L. 8. p. 198. & l. 35. p. 280. (d) Bull. in Pio II. cons. 5.

XI. Gravio-ra inde se-que-ta ma-la.

Provo-ca-tiones et ut erro-neæ dar-mnate.

XII. (e) Gobel. in comm.

Pii con-ventum, dimissuri oratio.

Quantus exercitus in Turcas comparandus.

Classis paranda ab Italis.

XIII. Conven-tum ter-restrem exercitum ex duode-viginti milibus conflatum fuit.

His Scanderbechius & Albanorum fortissima manus, & multi per Græciam ab hoste defecient: & in Asia Charamannus, & Armenorum populi Turcas a tergo ferient. Non est cur desperemus: tantum Deus ipse cepta secundet. Ite & narrate domi, quæ hic gesta sunt, & ut promissa in tempore, faciant dominos vestros admonitos reddite, ut propitia nobis sit divina pietas orationibus, & operibus piis operam date. His dictis oblationes suas cuncti, qui aderant confirmavere: qui nihil obtulerant confusi tacere. Oratores Borfii, ut plus aliquid fecisset, quam reliqui viderentur, aureorum trecenta milia in expeditionem adversus Turcas polliciti sunt, non sine auditorum admiratione. Postquam omnes finire, jussit Pontifex Cardinales, episcopos, abbates, & sacerdotes cunctos, qui aderant, sacras induere vestes, & ipse suo solio descendens ad gradus majoris arce se convertit, ibique supplex voce delectos, psalmis versiculos, qui ad rem accommodati viderentur, respondentibus prælatis, & omni clero longo spa-

Lustratus sacra prece con-tentis sol-latus est.

ges, quique populi ad tuendam fidem, vel prompti fuerint, vel negligentes, Hungari, si adjuventur summo conatu & universis viribus suis Turcas invadent; Germani exercitum pollicentur duorum & quadraginta millium bellatorum; Burgundus sex millium: Itali, exceptis Venetis ac Genuensibus, cleri decimas, populi trigesimas annuorum reddituum, ac vigesimas Judæicæ substantiæ, ex quibus navales copie sustentari queant: idem facit Joannes Rex Aragonum; Rhodii quatuor. Hæc tamquam certa solemnè stipulatione per principes, ac legatos promissa sunt. Veneti quamvis publice nihil promiserint, cum tamen expeditionem paratam viderint, haud quaquam deerunt, neque patientur, ut suis majoribus deterioribus videri possint: idem de Francis, de Castellanis, de Portugalesibus dicimus: Angli civilibus agitatis motibus spem nullam pollicentur, neque Scotia in initio abscondita oceano. Data quoque, Suetia ac Norwægia remotiores provinciæ sunt, quam milites possint mittere, nec solis consentes piscibus pecuniam mittere possunt: Voloni Turcis per Moldaviam contermini suam causam deserere non audebunt: Bohemos mercede licebit conducere, suo ære extra regnum non militabunt, Sic res Christianæ se habent.

Classis pecunia Italica parabit, si non Venetis, at saltem Genæ, aut in Aragonia; nec minor erit, quam res ipsa deposcat: Hungari viginti milia equitum armabunt, peditem haud minorem numerum, qui Germanis juncti, ac Burgundis duodeviginti milia militum in castris habebunt. Et quis non his copiis superatum iri Turcas arbitretur? His accedet Georgius Scanderbechius, & Albanorum fortissima manus, & multi per Græciam ab hoste defecient: & in Asia Charamannus, & Armenorum populi Turcas a tergo ferient. Non est cur desperemus: tantum Deus ipse cepta secundet. Ite & narrate domi, quæ hic gesta sunt, & ut promissa in tempore, faciant dominos vestros admonitos reddite, ut propitia nobis sit divina pietas orationibus, & operibus piis operam date. His dictis oblationes suas cuncti, qui aderant confirmavere: qui nihil obtulerant confusi tacere. Oratores Borfii, ut plus aliquid fecisset, quam reliqui viderentur, aureorum trecenta milia in expeditionem adversus Turcas polliciti sunt, non sine auditorum admiratione. Postquam omnes finire, jussit Pontifex Cardinales, episcopos, abbates, & sacerdotes cunctos, qui aderant, sacras induere vestes, & ipse suo solio descendens ad gradus majoris arce se convertit, ibique supplex voce delectos, psalmis versiculos, qui ad rem accommodati viderentur, respondentibus prælatis, & omni clero longo spa-

rio decantavit, & oratione præmissa populo benedixit; atque in hunc modum Mantuano conventui suam imposuit.

Laudat Philephus (a) pios hosce Pontificis labores in literis ad Alexandrum Cardinalem datis: Quid Pius cogitat aut loquitur aut agit, quod non ex media virtute proficiatur? atque si vel in corporis, vel in fortuna commodis præclarum rationi quiddam, aut præcipuum positum esse arbitraretur, tum quieti voluptatiue stude-ret, tum cumulandis thesauris, a quibus omnibus ita abhorret, ut nihil a se magis alienum existimet quam levem titillantemque sensuum motum, quam auri & argenti inciprum studium. Novit sane pater sanctissimus istiusmodi omnia esse servilia, & animo ingenti excelsoque indigna: intelligit eum hominem, qui extrinsecus sit interiori homini obtemperare parereque debere. Hujus autem esse ita imperare, ut ratio intellectusque præscribit; his enim duobus quasi luminibus mentem humanam omnia aspicere, omnia videre, omnia dilucide cernere, sive ea sint temporis, seu æternitatis, sive sint in mundo, seu supra mundum. Itaque desinant vitari si imperiti rerum aliqui fortasse cœperint, cur Pius Pontifex cum primum cum apostolici soliti majestate constitutus est ad nihil aliud magis animum converteret, quam ad stabilendam, & corroborandam Christianam rempublicam. Quamvis majora in Turcas decerni potuissent in Mantuano conventu, quæ tamen erant sancta, si ad exitum perducta fuissent, ea erant, ut Turcicum imperium excindi potuisset; de quo Pius in literis ad Cardinalem S. Angeli (b): Quamvis, inquit, majora a principibus Christianis speraverimus, nihilominus talia sunt, quæ promissa habemus, ut si impleantur, videatur adiutorio Dei victoria esse in manibus nostris.

Consentiant dictis a Gobelino, quæ in Mantuano conventu gesta scripsit Pontifex ad Franciscum episcopum Interamnensem Apostolicæ sedis in Anglia legatum, in quibus nonnulla a Gobelino prætermissa exprimit, additque Bessarionem Cardinalem ad Matthiam Hungariæ Regem cum Imperatore conciliandum in Germaniam legatum missum, & Francorum Regem ad bellum sacrum provehendum paratum, si nata ipsorum inter & Anglorum Regem diffidia componerentur: ob id itaque designatum communem ad rem agendam locum, & Hermolaum episcopum Veronensem, ad Carolum mitti: daret proinde operam, ut ipse in legatione Anglica muneri non deesset, & Henricum ad amplectenda pacis consilia fleteret.

Pius Papa II. episcopo Interamnen-si. Venerabilis frater, &c. Adjuvante divina pietate gloriose conclusum est cum tota natione Italica, cum Germanica, cum Hispanica etiam, & cum dilecto filio nobili viro duce

XIV. (a) Franc. Philol. l. 16. ep. 1. ad Alex. Gard. A. ragoni.

Elogium Pii II.

(b) Lib. brev. p. 106.

XV. Bessarion decretus pro Ungaro conciliandi Imperatori.

Que sub-
fidia pro-
missa.

duce Burgundia. Obtulerunt Itali decimas ecclesiasticorum, vigesimas Judaeorum, & trigesimas laicorum, liberam denique indulgentiarum ubilibet praedicationem: Germani vero triginta millia peditum, & equitum decem simul cum decimis atque indulgentiis; Rex vero Castella in Saracenorum bello sedulo versans, & regnicolas suos fatigans decimas solas, & praedicationem crucis indulgentiarum recepit: dux quoque praedictus peditum quatuor, & equitum millia duo in hanc sanctam expeditionem ultimo promisit. Nos vero, ut Salvatoris nostri imitaremur exemplum, qui docere coepit, & facere, decimam integram non spiritualium tantum, sed secularium quoque redditum primi obtulimus. Idem fecerunt venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales: neque in Apostolica sede tepiditas ulla reperitur, aut tarditas. Et quia pax per superiores menses inter principes Alemantia opera nostra composita non satis firmitatis habere apparebat, quia etiam inter imperialem celsitudinem, & Regem Hungariae mutua concordia, & securitas ad traducendos exercitus in primis est necessaria, ad haec omnia tractanda mittendum illuc duximus venerabilem fratrem nostrum Besarionem episcopum Tusculanum S. R. E. Cardinalem Nicenum, cujus virtus & in hoc sancto opere affectio fraternitati tuae sunt cognita.

XVI.
De Anglis
& Gallis
concilian-
dis a-
ctum.

Novissimi autem venientibus ad nos oratoribus charissimi in Christo filii nostri Caroli Franciae Regis illustris, & tractatum fidei ingressis invenimus illi Christianissimo Regi voluntatem ad bene agendum facilem esse, & in negotio dissensionem inter eum, & serenissimum Angliae Regem vigentes non ita securo animo ad praestanda Christianis contra Turchos auxilia posse attendere, propterea nos, ne quid pie intentioni suae obstatet, dietam unam, ad quam amborum Regum, & aliorum, quos hoc negotium tangit, oratores, coirent, legatumque unum de latere obtulimus; ac ne qua in eligendis locis esset dissensio, quatuor civitates, quas neque suspectas, neque propter vicinitatem incommodas judicavimus eligimus, Coloniensem videlicet, Leodiensem, Avinionensem, atque Metensem, conveniendi tempus opportunum consentes proximum Joannis Baptistae festum. Reportant itaque ad regiam serenitatem oblationem hanc oratores praedicti, & venerabilis frater noster Hermolaus episcopus Veronenfis, quem illuc nuntium mittimus, haec etiam pluribus verbis cum eodem Rege concludit.

Locus
pro con-
ventu de-
signatus.

Hortamur itaque eandem tuam fraternitatem in Domino, ut quoniam tractatus huiusmodi treuguarum, vel pacis inter ista duo regna propter retardationem oratorum ex Anglia teneri in praesenti dicta non valuit, saltem haec omnia regiae serenitati no-

stro nomine exponas, eamque tuo solito studio inducas, ut & dietam oblatam, & aliquem ex designatis locis, in quem partes consentiant, libere acceptet; oratores insuper suos ad omnia ex tunc tractanda cum pleno mandato transmittat; neque ab hoc salutari opere, quod Regum est proprium, & in quo Deo est debitor, ullo respectu se retrahat: quotidie enim magis, ac magis invalescent pericula nostra, & vires Turcorum augentur, a qua impia servitute si liberari tandem non poterunt fidelium animae, testificabimur coram Deo & hominibus non stitisse per nos, neque per sanctam sedem Apostolicam, quo minus lex sua, & sanctum evangelium atque adeo Christiana religio sint ab illis conservata, &c. Datum Mantuae x. Januarii anno II.

Missa eodem argumento ad Joannem XVII. Carvatalem Cardinalem in Hungaria legatum litera (a), quibus ipsum ad meliorem rerum spem excitat, deque indicto ad Gallos Anglosque in concordiam redigendos conventu facit certiore: de quo etiam meminit ad Carolum Francorum Regem scribens (b), additque proximum S. Joanni Baptistae sacrum recurrentem diem constitutum, seque ad eundem conventum apostolicum legatum, ut paci vel induciis inter ipsos pangendis navaret operam: simulque pluribus verborum officiis suum in Ferdinandum studium excusavit.

Pius Papa II. Regi Franciae.

Charissime in Christo fili, &c. Venerunt ad nos oratores celsitudinis tuae, viri praestabiles & digni, qui a tanto Rege ad Apostolicam sedem, & in negotio fidei miterentur. Gesserunt se omnibus in rebus diligenter ac studiose, nihil iudicio nostro praetermittentes, quod ad officium fidelium oratorum pertineat. Si petitiones tuas omnes illis instantibus non adimplevimus, Deo teste, non minor est nobis, quam tua majestati anxietas: honor Apostolicae sedis quam tueri toto posse debemus, & iustitiae debitum, in qua obligati omnibus sumus, facere hoc nos compulerunt: quod est necessitas pro Deo, tua bonitas impuare voluntati non velit. Anamus & in cordis visceribus gerimus tuum Christianissimum nomen, cujus veri praedicatores, quantum in nobis fuit, semper sumus inventi, & auctore Deo inveniemur in posterum. Negotiationes nostrae singulares tibi non sunt: facimus hoc idem cum reliquis Christianis Regibus ac potentatibus, quibus frequenter non damus quod concedere cum Deo non possumus: hanc nostram institutionem, tibi, qui veri ac justus es cultor, non dubitamus pro tua bonitate probatissimum esse.

Que autem ad negotium regni Siciliae pro officio nostro respondimus: oratores tui praedicti, & noster, quem ad te destinabimus, eadem plenius referent, si fideliter omnia

(a) Ib. p. 104.

(b) Ib. p. 102. Indictum inter Anglos Gallosque induciarum.

Si Renato non fecerit Pius necessitatem excusulat.

omnia exponat: non dubitamus, quin necessitatem nostram habeas excusatam. Unum hoc vere affirmamus intentionem nostram erga charissimum in Christo filium Renatum Regem illustrem optimam esse, & nec alienam ab officio indulgentissimi patris, cum quaecumque facultas se offeret contemplatione Christianissime tuae domus, & sua, re ipsa probabimus quod nunc verbis testamur. Et quoniam non dubitamus serenitatem tuam more progenitorum suorum negotium religionis Christianae, cujus causa conventum hunc Christianorum tanto labore peregrimus, gloriose esse amplecturam, nos ne quid ad hoc exequendum pie voluntati tuae obstatet, dietam unam indicimus, & ad eam legatum nostrum Anglorum Regem illustrem & alios, quos negotium huiusmodi tangit, pacem, seutrequas componat: tempus conveniendi proximum Joannis Baptistae festum duximus opportunum: loca quoque ea delegimus, in quorum aliquo partes ipsas consensus facile putaremus, &c. Dat. Mantuae x. Januarii anno II.

XVIII. Bellario ad Cesarum & Matthiam conciliandos decretus. (a) Lib. 2. p. 49.

Cum alii etiam solemnes coetus ad Germanos, & Hungaros mutuo devincendos foedere, tum ad cogendum peditum equitumque auxiliarem exercitum, quem Imperator principisque imperii sponderant, decreti essent, Bellario Cardinalis, ut paulo ante indicatum est, qui Graeciae & Turcica tyrannide vindicandae studio ingenti ardebat, legatus renuntiatus (a) est; ut Germanos ad promissa perficienda, expeditionemque conciliandam excitaret, amplissimisque mandatis auctus, ut copiarum duces crearet.

Venerabili fratri nostro Besarioni episcopo Tusculano, Cardinali Niceno nuncupato, in partibus Alamantiae, & totius Germaniae, ac in universis & singulis provinciis, terris, & locis sacro Romano imperio subiectis in eadem Germania A. S. L.

Considerantes inclutam, & potentissimam nationem Germaniae, & quod fortissima, & firmissima praesidia republicae Christianae ex eadem natione exhiberi possent, ac attendentes promissiones oratorum charissimorum in Christo filiorum nostrorum Frederici Romanorum Imperatoris semper Augusti, & Regum illustrium, ac principum, apud nos nuper factas de copioso & valido exercitu sub certis conditionibus modo & forma, si Deus prout speramus ceptis annuerit, transmittendo ad eandem nationem tamquam fidei propugnaculum convertimus omnes spiritus & sensus nostros. De tua ingitur circumspeditionis industria, quem potentem opere pariter & sermone, in magnis expertum & arduis, eximia fidelitate & probitate, ac magnitudine consilii, varum elegantia, eminenti doctrina, & altis quamplurimis donis virtutum eorum Ann. Eccl. Tom. XXX.

Data illi a Pio imperia.

largitor Dominus insignivit, sumentes fiducia indubitam, quod illa, quae tibi duxerimus committenda, per vigili industria cum omni solertia curabis adimplere in praefata natione in quibuscumque dictis, & congregationibus indictis sive indicendis nostro & Romanae ecclesiae nomine interessendi, & pro tuitione Christianae religionis, & oppugnatione infidelium quaecumque consilia, & praesidia opportuna capiendi, conquirendi ac insuper ad publicandum praefatas nostras literas tam cruciatae, quam decimarum, & omnia alia totius republicae Christianae salutem, defensionem, protectionem, pacem & quietem concernentia, negotia tractandi, peragendi, ac etiam concludendi, ad dictam nationem Germaniae, & omnes, & singulas provincias, civitates, & loca sacro Romano imperio subiecta in eadem natione consistentia, de fratrum consilio pacis angelo comitante duximus dirigendum cum plena potestate & libera facultate exercitum tam equestrem quam pedestrem adversus immanissimos Turcos, & reliquos Christiani nominis & fidei inimicos, parandi, congregandi, instruendi & conducendi faciendi, de comitatibus, & aliis necessariis providendi, & doctores exercitus ac capitaneum eligendi, omniaque & singula, quae pro expeditione huiusmodi paranda & facienda, & quae in praemissis, & circa ea fuerint quomodolibet opportuna, &c. Datum Mantuae anno MCCCCLIX. XVIII. kalend. februarii pontificatus nostri anno II.

De data Besarioni Cardinali Germanica legatione Pontifex Matthiam Regem Hungariae fecit certiore (b), utque is ad firmandam inter Germanos dissidentes concordiam, tum maxime ad dirimendam, obortam inter ipsum Matthiam atque Imperatorem controverfiam incumbere iustus esset, quam nisi divina pietas sedaret, omnia de bello sacro suscepta consilia infringentur.

Pius Papa II. Charissimo in Christo filio Matthiae Regi Hungariae illustri salutem, &c.

Si oratores tui ad te redeuntes fideles relatores esse voluerint omnium, quae gesta sunt, sicut eos futuros confidimus, inveniet serenitas tua a nobis nihil diligentiae, & studii in hoc sancto religionis nostrae opere defuisse. Laboravimus supra vires, & penitentem orbem desiderio nostro implevimus: octavum prope mensem in hoc conventu Mantuano sedentes, & quotidianis literis principes Christianos ad nos evocantes, non invenimus, fatemur, eum zelum, quem sperabamus, nec opinionem nostrae officia fidelium responderunt. Conclusa tamen operante Altissimo multa sunt, atque praecleara, neque adventus hic noster fuit inanis: Et infra: Sunt tamen quae principes potentatusque obtulerunt ejusmodi, ut si in eis permanserint

XIX.

(b) Lib. brev. pag. 96. Matthias Rex certior de gestis factus.

Non responsum a Regibus publicae expectationi. Ex oblatione tamen affulgere spem victoriae.

Et sic

ficut confidimus explorata pene sit spes omnia ad honorem Dei feliciter successura. Mittimus ad nationem Germanicam in executionem suae pollicitationis venerabilem fratrem nostrum Bessarionem episcopum Tusulanum S. R. E. Cardinalem Nicenum nostrum & Apostolicae sedis legatum. Curabit circumspectio sua pacem, vel treugas inter dissidentes illic stabilire: curabit promissum exercitum fieri, & in primis tuam, & imperialis celsitudinis dissensionem, in qua tota vis rei consistit, accedente sapiente opera legati apud te nostri opportunis modis componere, &c. Dat. Mantuae XVII. januarii MCCCCLIX. anno II. Cardinalis quoque S. Angeli ad foedus Hungarorum inter Germanosque provehendum cum Bessarione Cardinale studia sua conjungere iussit (a). Praeterea Hungaros omnes de auxiliis in Turcos decretis edoctos hortatus est (b), ut arma viresque cum Germanis sociarent.

Carvajal Card. studia cum Bessarione iussus conjungere. (a) Ibid. pag. 106. (b) Ibid. pag. 96.

XX.

Supremum autem exercitus in Germania contrahendi ducem Fridericum Imperatorem ut jam ante memoravimus creavit, vel si ducere copias nollet, praeficiendi alicujus Germani principis potestatem fecit, qua de re datae haec ad ipsum litterae (c).

(c) Ibid. p. 105.

Pius Papa II. Frederico Romanorum Imperatori.

Bello jam contra Turcos indicto, & peracta Mantuana dieta, in qua octavum mensem propemodum agimus, & rebus etiam ita compositis, ut juvante divina clementia, expectari communis salutis secundus exitus possit: de duce ad tantum bellum praeficiendo amodo est cogitandum: haec enim una est res, in qua apparatus nostrorum pars maxima consistat, & quo non solum ad perterrendos hostes, sed nostros confirmandos plurimum spectet; virtute siquidem ductis, & bene praeparata successum felicem inveniunt, & quae dura conditio rerum difficilia exhibet, converti in melius solent. Haec igitur cogitatione nostra volentes meditantisque quinam potissimum propter dignitatem, & excellentiam suam eligi ad talem provinciam possent, tu nobis, charissime fili, primus occurristi, non solum cui tantum munus ex imperiali officio debitum censeatur, sed cui omnes gentes parere, & subesse non dedignentur. Accedit ad hoc zelus, & charitas tua singularis ad hoc sanctissimum opus, accedit auctoritas, & bellicis in rebus doctrina. Illa quoque non desunt, quae in praesenti duce laudari consueverunt, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in providendo; in tractandis

Fredericus ductor crucis signati exercitus creatus.

insuper animis hominum gratissima lenitas, omnibusque in rebus singularis modestia.

Et si igitur caesarea dignitas ex debito hoc tibi imponit, nihilominus ut nostram & sanctae sedis auctoritatem tecum tanta in re deferas, sperantes in eo, a quo utor est belli, & qui pro justitia certantibus exploratam victoriam repromittit, quod tua celsitudo, quae non ad effundendum, sed ad conservandum sanguinem Christianum, non ad humanas, sed ad Salvatoris nostri ulciscendas injurias est profectura, concupitum exitum dabit; de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu te contra Turchorum impiam gentem alioque infideles legis nostrae hostes, illisque adhaerentes, & complices duces, eo capitaneum generalem tenore praesentium facimus, ac declaramus, serenitatis tuae generalis, & particulares exercitus in auxilium defensionemque Christianorum per nos, & quoscumque Reges, potentatus, & principes, equestres pedestresque undecunque, quomodocumque, & quandocumque mittendos, seu etiam ab omnibus provinciis, & regionibus per se confluentes durante hac sancta expeditione regendi, gubernandi, atque ducendi ipsius bellum toto conatu contra eosdem Turcos illosque infideles gerendi, nec non si forte quod absit tu ipse personaliter promissa implere, & ad sanctam hanc expeditionem proficisci non posses, haec ipsa nihilominus per alium vicecapitaneum, quem virtute & factis insignem ex principibus nationis Germanicae duxeris eligendum, nomine tuo, sicut si praesens adesses, gerendi atque exequendi, omnia denique alia, & singula in dicti belli administratione jubendi atque curandi, quae ad complementum injuncti tibi operis necessaria quomodolibet videbuntur, & optimam facultatem plenariam, ac potestatem in nomine Altissimi concedentes, hortantesque in Domino tuam serenitatem, & per salutem Christiani populi, cuius tu una nobiscum Deo es debitor, toto corde, obstantes, ut praeclearum hoc opus celsi animo amplectens, talem te geras in obsequium Christi, ut quae de te Apostolica sedes expectat, quae desideria Christianorum omnium flagitant, quae honori tuo imperioque conveniunt, ex demandatis tibi laboribus cum gloria sempiterna, & pia fidelium exultatione proveniant. Dat. Mantuae XII. januarii anno II.

Excepit Fridericus Imperator venientem in Germaniam Bessarionem legatum apostolicum honorificentissime, adeo ut etiam obviam illi factus fuerit, ac Norimbergae & Wormatiae celebrati sunt ordinum imperii conventus ad necessaria pro bello sa-

Si castrenses labores non possit suscipere alium praeficiat.

XXI.

(a) Plat. in panegy. Bessarion.

Bessarione Venetos ad bellum Turcum hortatur.

XXII. A Germanis exceptus magnifice.

Principes Germani in contraria studia discunt.

cro decernenda: [I] verum nihil ob gravia principum diffidia gestum, ut queritur Bapatista Platina (a) in Bessarionis laudatione, ex qua ad hanc legationem Germanicam spectantia decerpimus: Cum, inquit, huic tanto apparatu Germanorum principum inter sese bella obstarent, eo mittere Pius Bessarionem virum gravissimum legatum instituit, qui rebus in Germania compositis Imperatorem Fridericum, ac reliquos principes ad bellum Turcis indictum adhortaretur. Vadit optimus, licet valetudinarius, etiam hyeme instante, quo Pius imperat. Venetias Pado ante primam delatus duces ac senatum ad suscipiendum tantum bellum adhortatus, in Germaniam honesto magis, quam tanto & eleganti comitatu, secessit. Saepebat tum hyems februario mense in Germania potissimum, quae regio frigidissima est. Vexatus itaque cum ventis, tum imbris, tum nivibus, ac prope continuis, nullum diem intermisit, quo ulterius non proficisceretur: & cum stare pedibus equi praeglacie vix possent, vehiculo Germanorum, quod trabam vocamus, non veclus, sed tractus est.

Tandem vero post labores prope infinitos Norimbergam venit, obviam prodeunte honoratissimo quoque cive, prodeuntibus episcopis, ac toto clero. Urbem ingressus literis statim, ac nuntis principes Germaniae ad se vocat: populum quoque Norimbergensem, ut idem faciat, longa ac gravi oratione adhortatur, id velle ostendens Deum optimum maximum, id Pium Pontificem, id res Christiani populi afflictas prope ac praestigatas. Supervenere autem non ita multo post auctoritate sedis Apostolicae & tanti viri fama permoti principes multi vel principum oratores; hos enim in conventu audita controversiarum causa ad pacem & concordiam multis, ac maximis rationibus revocare saepe numero conatus est. Quid non cogitavit, quid non egit, quid non dixit Bessarion, quo pacem inter dissidentes componeret? Aderant principes multi, aderat Cardinalis Augustensis, aderant episcopi quidem, aderat Albertus Brandeburgensis marchio, aderant legati Bavariae ducis: hos duos principes inter se maxime dissidentes odio prope ingenito & monere, & rogare, & obsecrare vir optimus non desinebat copiosa & gravi oratione de pace habita, quam paulo ante cum admiratione legimus, ut deponitis simulta-

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

ribus, & odiis de bello Turcis inferendo una cum Pontifice, & Imperatore cogitent. Ecce dum in consultatione essent litterae ei a legato Pannoniae S. Angeli Cardinale redduntur, quibus sit certior pugnatum cum Turcis esse & Pannonios gravi praelio superato cessisse, periculumque imminere, ne hostes victoria elati longe, ac late omnia occupent, vastent, ac diripiant. Tum Bessarion lacrymabundus, ac vicem Christianae reipublicae gemens breviter clades omnes nostris illatas commemorat, imminens periculum ostendit, pacem & concordiam proponit, quo liberius & tutius conjunctis armis, & copiis ire in hostem ferocem, & recenti victoria exultantem liceat. Cum autem Norimbergae nil fieri videretur, quod eo propter distantiam proficisci Rhenani principes gravarentur, maxime vero Palatinus comes, transferre conventum Voormatiam legatos instituit, ne quidquam intentatum relinqueret, quod ad sedandas lites pertineret. Ventum est tandem post multa, & gravissima pericula Voormatiam, neque enim peragrare Germaniam sine praesidio militari licet, quod apud eos [tantum valet consuetudo] rapinae & latrocinia quodammodo concessa videntur. Susceptus benigne a Voormationibus Bessarion, legatos tum Imperatoris tum aliorum principum ad se vocat, quid sit agendum proponit. Discipatur, nec solum tantum, sed iterum ac tertio: mittit episcopos viros gravissimos & optimos, quos secum habebat, ad vicinios principes, ne quid omitteretur, quod ad concordiam faceret. Ubi autem nihil fieri tanta sollicitudine videret monendo, rogando, obsecrandoque, Viennam proficisci ad Imperatorem instituit; hos omnes adhortatus, ut eo se prope conferant, arbitratus Caesaris praesentia, & auctoritatem optatam ex sententia confici posse. Magnus quidem atque asperis itineribus eo tandem ventum est: sit obviam Bessarioni Imperator ad mille passus, eumque nullo non adhibito honoris genere in urbem ducit. Data est tantummodo dies quieti: postea vero cum legatus ad Imperatorem, contra Imperator ad legatum proficisci honoris causa contenderet, pervicit Imperator ad Bessarionem pergens, quo cum & de pace componenda inter Germaniae principes & de bello Turcis inferendo longissimus & gravissimus sermo est habitus. Cum i-

Rogati ut cum Pontifice & Caesare conspirarent in Turcas.

Norimberga Voormatiam conventus transfatus.

XXIII.

Bessarionis elusi labores.

Viennam proficiscitur.

Magnis ab Imp. exceptus honoribus.

Irrito exitu de pace agit colloquia. In Italiam redit.

Ff 2

111.

NOTAE [I] Bessarionis cardinalis orationes in tribus hisce conventibus, Mantuano anni superioris, Norimbergensi, & Viennensi hujus anni servantur manuscriptae in pluteo biblioth. Laurentianae ut ex catalogo mss. codicum ejusdem bibliothecae apud P. Montfaucon biblioth. to. I. pag. 341. discimus. Extant ibi Bessarionis oratio habita in conventu Mantuano Pii II. jussu congregato in publica concione, habita prius oratione ab eodem Pio, qua conatur adhortari christianos principes ad arma contra Turcas capiendam. Item oratio altera ipsiusmet argumenti habita in conventu Norimbergensi, cum illic legatus esset, solum Mantuano conventu. Insuper replicatio ad responsionem legatorum Germaniae, ejusdem argumenti. Ac denique oratio habita pro fine, & solutione concilii Viennensis. MANSI

Disparatæ spes conciliandæ in Germ. sacræ expeditionis.

XXIV.

(a) Dorland. in vita Dionysii Carth.

Oratio ejudem.

XXV. Quid illi responsum divinitus.

Itaque principes, & legati multorum venissent, de eademque re quam seipsum omni conatu frustra tractatum esset, postposito ipsius provincie emolumento & honore, redire tandem in Italiam lucem felicissimam legatus instituit, ne frustra & tempus, & corpus valetudinarium fratribus, & labore itinerum, ac tædio animi conficeret. Itaque dissipatæ omnes spes conciliandæ in Germania cruce signatæ expeditionis.

Per quæ tempora cum Dionysius Carthusianus Deum precaretur, ut principes Christianos sacro in infideles jungeret cogere, excitaretque ad tot regna, ac præcipue Syriam Christiano cultui restituenda, divinitus accepit, eos tam gloriosè & pio facinore indignos, quippe qui se in vitæ delicarum cœno volutarent & hostili odio, atque crudelitate se invicem infestarentur, ut Petrus Dorlandus in ejus vita refert (a); Dominica, inquit, post octavas paschæ tertiâ celebrante primitias suas novello quodam sacerdote monacho, cum hic Dei famulus cum fratribus staret in choro solita puritate, devotus, facta est super eum manus Domini, & traductus est a sensibus in spiritu, æstuans ardore charitatis intrinsecus, mentaliter Deum fontem immense pietatis deprecationibus pulsans pro Christianorum principum pacificatione concordiaque: audiebat enim gravem imminere conflictum, inter præcipuos Christianæ fidei Reges, principes, ac magnates, atque ideo iis vocibus cœpit Allissimum deprecari: Usquequo non misereberis Ecclesiæ tuæ, suavis sine omnium miserator? Quare non succurris, non auxiliaris, sed permissis sponsam tuam consulcari pedibus impiorum? Ecce principes populi tui, qui debent fidem tuam defendere, adversarios expugnare, Ecclesiæ tuæ terminos, & cultum Christianæ plebis augere, ecce nunc pugnas contra se componunt, & grauibus se præliis atterere moliantur. Heu, mi Domine Deus, quæ strages inde sequetur, nonne populus tuus Christianus unus, & confederatus populus esse debuerat ad impugnandum unanimitè Christianæ fidei inimicos? at nunc quid tam pravum, tam perversum, tam periculo plenum, quam exercitus discordi inter se divisione compugnans? Nunc gaudent magnifice perfidi omnes Turcæ, pagani, Saraceni, hostes evangelicæ legis, dum tam turpe & grande malum in populo experiuntur Christiano, nunc horum malitia audaciam sumit: nunc se jactitant facile fore victores, nostram insipientiam aspernantes, atque ostentui habentes.

Cum his quæstibus aliisque nonnullis divinis aures commoveret, audit sibi a Domino responderi: Certe nunc vides magnam principum populi mei ingravitatem, qui pro modica terrene hereditatis substau-

tia corda & arma exaccunt in semetipsos, cum tamen possent, si vellent, per aliam viam longe facilius ad concordiam perducere: zelant ipsi graviter & belligerant pro terris suis, sed pro recuperanda hereditate mea electa, pro terra nimirum sancta, in qua humane redemptionis mysteria complevi, nullo zelo accenduntur. Ipsi lascivunt in fratris suis, longos captant somnos, quasi jam parata sint omnia, non compatiuntur fratribus suis, qui ab infidelibus opprimuntur, nec horum calamitatibus misentur. Nunquid hi dolent vicem meam, aut regnat in eis amor meus? Non utique; regnat vero in eis amor privatus, qui improbus & reprobus est, ex quo mala innumera oriuntur, nempe inquietudo, ambitio insatiabilis vorago cupiditatis, fœda & adulterina carnalitas, & inhumana belluinaque crudelitas. Ecce tales sunt hi principes populi mei, horum etiam tales sunt ministri, idcirco cito & horrendo apparebo eis, & iudicium durissimum exercebo in eos, in quibus cum senio corporis juvenescunt scelerata carnis, & vitia cordis. Nunquid ego per tales expugnabo incredulos, qui sunt ipsis deteriores increduli? Ut sunt naves, sic sunt & eorum vestes: idcirco nisi ocius resipiscant, arguam eos in furore, & justitie zelo, & quos altioribus dignitatibus extuli, hos profundioribus suppliciiis tribuam cruciandos.

Talibus comminationibus pavescit Dionysius ait ad Dominum: O clementissime Christe Iesu, o Verbum æternum propter nos incarnatum, propter nos & Crucifixum, parce, obsecro, ignosce, ac subveni plebi tuæ, præveni, & tange corda nostra, quamvis dura sint, & nimium obtenebrata, ut queramus ac sapiamus, quæ tua sunt. Hoc pacto unanimes resistemus hostibus honoris tui, hostibus acerrimis salutis nostræ. Ad hæc supernus iudex Deus ait: Qui semel loquitur in scripturis sanctis suam aperit voluntatem. Quid igitur vis tibi respondeam? consule libros divinos, scripturas scrutare cœlestes. Audi matrem tuam Ecclesiam sponsam meam, quæ in se habet inhabitantem Spiritum meum, qui omnem docet, & suggerit veritatem. Et infra: Hic visibus a Deo perceptis sanctus pater Dionysius scribens sublimioribus potestatibus, principibus, & prælatis, hortabatur tum minis, tum precibus, ut ocius a pravitate se revocarent operibus, ut se castigarent, reformarent, Deo se conciliarent, ne imminenti flagellis, ac claudibus contererentur, immo vero ne æternis cito suppliciiis deputarentur.

Interea Isidorus Cardinalis patriarcha Constantinopolitanus liberandæ e Turcorum servitute Græciæ pio studio flagrans, Mantuaque orientem petiturus, plura collegit arma, ut Græcos his instrueret, hyc-

misque asperitate coactus Anconæ substituit.

Non dignos esse principes per quos expugnentur Turcæ. XXVI. Repetita a Dionysio preces.

Erectus visus Dionysius principes ad sacram militiam hortatur.

Pius a Ferrariensi magnificentiſſime exceptus.

(1) Gob. l. in comm. Pii II. 14.

Franciscum nepotem creat Cardinalem.

XXVIII.

(b) Id. ib.

(c) Concilium in eadem Curia.

Pius vero cum plures legatos in varias provincias decrevisset, inclinante Januario mense Mantua digressus, Ludovico illius urbis principe comitante, Ferrariam se contulit, atque a Borſio marchione Atestino obviam veniente ingenti & magnifico apparatu, quem describit Gobelinus (1), exceptus est. Deinde Bononiam per Rhenum flumen petiturus, glacie adeo concretum reperit, ut terrestri itinere in sella gestatus sit, reſectisque in apostolico palatio viribus, Florentiam adiit, honorificentissime a magistratibus, & Cosmo Mediceo habitus cultusque. Inde Senas duodecimo a Mantuæ discessu purificato die repetiit, ac tertio ab ingressu purificatæ Virgini sacro ecclesiastica prece sacras faces solemniter elargitus est, defunctoque Antonio archiepiscopo, Franciscum ex sorore nepotem, qui postea indito Pii III. nomine Pontificis apices adeptus est, Senis archiepiscopum dedit.

Recurrentibus deinde vernæ tempeſtatis jejuniis eundem sacra purpura ornavit, qua etiam alii quinque donati fuerunt, ut refert Gobelinus (b), habitamque de eorum virtutibus orationem memorat, quæ his concepta verbis a Felice Contelorio repetita est: Quamvis non dubitamus (c) venerabiles in Christo fratres, ac dilecti filii, notissimas vobis esse personas eorum, quos feria quarta proxime decursa in S. R. E. Cardinales assumptimus, pro veteri tamen consuetudine, de meritis ipsorum pauca dicemus. Quingue viri sunt, quos & nos, & sacrum collegium fratrum nostrorum ad cardinalatus honorem hoc tempore duximus assumptos. Primus est Angelus Reatinus episcopus, vere angelus, & vita & morum honestate conspicuus: huic frater fuit Dominicus tit. S. Crucis in Jerusalem quondam magni nominis Cardinalis: non minor hic germano, & multa ejus extant, quæ postquam commemorare: vita omnis sua mundissima; præfuit ecclesiæ sibi commissa non sine magna subditorum utilitate, prædicaverat evangelium multis annis plebi suæ, correxit mores, reformavit quæcumque inveniunt male disposita, in legationibus, quas sedes sibi Apostolica mandavit, diligentissimus & fidelissimus extitit, & nunc Bononiæ cum maxima civium gratia legationis munus exercet.

Berardus episcopus Spoletanus apud Marianam non ignobili loco natus, qui cum per scholas Italia cathedras magna cum auditorum dilectione atque utilitate rexisset, tandemque Romanam curiam accessisset, a Nicolao prædecessore nostro, qui ejus doctrinæ culmen admirabatur, in palatium receptus referendarius officium accepit, in quo ita se gessit, ut omnia sibi crederet, nam verbum ejus verbum veritatis fuit, & tam tum dignus cardinalatu judicatus fuit. Apud Callixium quidem charissimus fuit, nec ad

promotionem ejus aliud obſtuit, quam invidia paucorum. In nostra vero familia receptus, ob famæ singularis odorem, & nobilitatem gratiam, & aulicorum omnium benevolentiam meruit, primusque semper apud nos habitus est, cum & prudentiam ejus & fidem & doctrinam admiraremur, & diligere.

Tertius est Nicolaus electus Thesaurarius utroque jure consultus, qui sub Eugenio Pontifice Viterbium, ac provinciam patrimonii pro gubernatione aliquandiu summa cum laude administravit. Fuit hic cum ageremus in cardinalatu curiæ nostræ magister, domumque nostram, & provide & pacifice rexit: in apostolatu vero nostro thesaurarius exercuit officium, quod fidem, & dexteritatem ingenti maximam requirit, neque audivimus aliquando alium fuisse thesaurarium, qui ejus vel bonitatem, vel circumspectionem superaverit. Misimus eum ad Reges, & principes, nihil ei commissum, quod non prudenter absolverit.

Quartus est Alexander ordinis Augustiniani magister generalis, summus theologica sapientia doctor atque interpres, qui annos duos, & quadraginta in religione versatus eximius cultor, & paupertatis, & humilitatis exstitit: huic patria est Saxum ferratum. Parentes ejus quinquennem aut non multo majorem Deo dicaverunt, cum in fontem cadens mortuo similis extraheretur. Locus in quo primo receptus est B. Mariæ professionem emisit, & revolutis annis eadem festivitatem B. Mariæ & missam primam celebravit, & magisterium theologie adeptus est, & in civitate B. Mariæ ad cardinalatum per nos assumptus est: vir omni ex parte perfectus, vocatus a Deo tamquam Aaron, nescius, nil petens, & dignitates prorsus effugiens receptus est in concilium nostrum, traxit nos odor boni nominis, & vita exemplarissima, nam est animus ejus honorem quem vis horreret; virtutes tamen ejus petebant ne in honoratus relinqueretur.

Postremus est Franciscus administrator ecclesiæ Senensis noster secundum carnem, nepos pontificii juris interpres, de quo non est cur verba faciamus, tum quod suspecta esset commendatio nostra, tum quod non modo nostro, sed etiam Cardinalium iudicio dignus hoc munere putatus est. Rogati ab eis promotionem ejus fecimus, ipsi an bene consulerint videbunt. Hic in diaconum, ceteri in presbyteros Cardinales vocati sunt. Spes nobis est utilem hanc promotionem futuram, nam excepto nepote nostro reliquis omnes matura ætate sunt: nemo infra quadragesimum agit, doctrina singulari excellunt, prudentia, & experientia ingenii in omnibus. Nulla in his sordes, non arrogantia, non avaritia, quæ hominem excæcat, & idololatram facit, non libido, quæ hominum vires effeminat, non

XXIX.

era.

crapula, non ebrietas dominatur. Vicerunt hi viri quævis vitia, & munda omnibus manus, sincera mentes, videntes & solertes animi; aptissimi profecto, qui vicario Jesu Christi, & assistant & consulant. Audistis qui sint, quos promovimus. Nunc ut eorum tres, qui adsunt, videatis oportet. Ite vos diaconi Cardinales, atque eos adducite, ut in collegio vestro confideant.

XXX. Quo ritu ornamenta dignitatis cardinalitatis sint collata.

Hortatoria Pii oratio ad novos Card.

Adducti Cardinales designati rubeo galero decorati sunt ritu veteri, quem ex eodem Gobelino describendum ducimus: Sabbato deinde, inquit, indicto consistorio in ecclesia cathedrali, Pontifex iussit Cardinales novos, qui aderant, tres accerseri, & priusquam venirent de creatio- ne facta, deque meritis singulorum plera- que locutus ostendit omnibus, & dignam & necessariam ordinationem fuisse. Post hæc adventantes illos ad cancellum stare præcepit, & dirigens ad eos verba: Maxima, inquit, filii & excellentissima dignitate donati estis ad collegium apo- stolicum vocati: consilarii nostri, & con- iudices orbis terrarum eritis: inter causam, & causam, inter sanguinem, & sanguinem, inter lepram, & lepram discernere vos oportebit. Successores Apostolorum: circa thronum nostrum sedebitis vos senatores ur- bis, & Regum familes eritis, veri mundi cardines, super quibus militantis orbis Eccliesie volendum, ac regendum est. Cogitate animo quos viros, quæ ingenia, quam integritatem hæc dignitas requirit; humilitatem, non superbiam, liberalitatem, non avaritiam, abstinentiam non ebrietate, continentiam non libidinem, scientiam non ignorantiam, virtutes omnes nullam vitium hic bonis exprobat. Si fuissetis hæcenus vigilantes, nunc vigiletis oportet adversus malignum hostem, qui nunquam dormit cogitans quem decoret: si libera- les fuissetis, nunc opes in rebus honestis profundite, & maxime in alendos paupe- res: si cibi potusque abstinentes, nunc præ- cipue luxuriam fugite: absit avaritia, fa- cessat crudelitas, exulet arrogantia: sint libri sacri semper in manibus vestris, di- es noctesque aut discite aliquid, aut alios docete: opera efficit, per quæ laus vestra coram omnibus luceat, & denique tales es- sote, quales esse debere Cardinales di- judicatis antequam ipsi hæc culmen ascende- rint. Quibus dictis, vocavit eos ad of- culum pedis, deinde manum usque porrexit & antiqui Cardinales ipsos pariter ad of- culum exceperunt, locumque sedentibus præ- buerunt. Mox advocati & iussus aliquas per- orarunt, quibus decisis Cardinales antiqui stantes coram Papa fecere coronam: novi genibus flexis votum pro veteri formula- voverunt. Exin Pontifex uniuscuiusque capiti insignem cardinalatus imposuit, ru- brum de more galero: chorus hymnum cantavit, gratias Deo reddens. Cardina-

les antiqui pontificem ducentes, exceptis duobus, qui cum Pontifice remanserunt, no- vos ad altare B. Virginis deduxerunt, i- bique senior Cardinalium, orationem super capita illorum fudit, bona eis & Ecclesie sancta multa precatus, atque ita rebus per- actis ad Pontificem maximum reversi sunt, qui dissoluto consistorio in palatium abiit. Par quoque solemnitas paucis post diebus in adventu Reatini & Senensis Cardinali- um servata est, cum alter ex Bononia, alter ex Perusia Romam peteret.

Pergit author enarrare, ut Pontifex vario humorum fluxu laborans profectus- que Maceretur, deinde Petriolos balne- is e medicorum consilio uti coactus lon- giores moras in Senensi agro traxerit: quo tempore Rodericus Borgia Cardina- lis vicecancellarius Callixti III. nepos ma- gno cum ecclesiasticæ dignitatis dedecore Senis lascivens ob solutiores mores a Pio gravissimis hæc monitis perstrictus est (a).

Pius Papa II. vicecancellario. Dilecte fili salutem, &c. Nudius quar- tus, cum in hortis dilecti filii Joannis de Bichis convalescens femina complures Se- nenses ad secularem vanitatem composita, audivimus circum-inspectionem tuam parvam dignitatis, quam sustinet, memorem inter illas ab hora fere decimasextima usque ad vigesimam secundam fuisse, & ex collegio tuo socium se habuisse eum, quem si non honor Apostolica sedis, ætas tamen adma- nere satis officii sui debebat. Saltatum ibi est, ut accepimus, cum omni licentia: nul- lis illecebris amatoris parsum, tuque etiam inter hæc omnia non secus versatus, quam si unus esses esse secularium juvenum turba. Referre sigillatim omnia pudet, quæ in eo loco facta afferuntur: ista non modo re sed appellatione quoque indigna sunt gradu, quem tenes. Mirari, patres, fratres, & consanguinei puellarum, quæ aderant, ut liberior vobis esset voluptandi facultas, ab ingressu prohibebantur: vos soli cum pau- cis domesticis auctores harratoresque cho- rearum eratis. Dicitur nulla nunc de re alia esse in civitate Senensi sermonem præ- terquam vanitatem tuam ab omnibus irri- deri: hic certe in balneis, ubi ecclesiasti- corum, & secularium non parvus est nu- merus, vulgi es fabula. Si diceremus ista nobis non displicere, erraremus vehementer: displicent certe super quam dici possit, vi- tuperatur enim ecclesiasticus ordo, vitupe- ratur ministerium nostrum, neque ad vitam honestam, sed ad occasionem lascivie dita- ri, & magnifici videmur. Hinc principum, & potentatum in nos surgit contemptus: hinc quotidiana laicorum irrationes: hinc etiam reprehensionis vitæ nostræ, cum re- prehendere alios volumus: vicarius quoque Christi, qui indulgere talia creditur, in eundem cadit contemptum. Valens eccle- siæ præes, dilecte fili, quæ inter Hispa-

XXXI. Diverit Pius ad balnea.

Cardina- lis Borgia perstrictus lascivie. (a) Lib. brev. p. 161.

Publicis sermoni- bus tradit- us.

XXXII.

Morum & officii ratio illi exponita.

norum ecclesiarum præcipua est: apostolicæ eti- am cancellariæ regimen tenes, quodque factum tuum reprehensibilis facit, ad con- silium Romanæ sedis inter Cardinales cum Pontifice sedes: si puellis blandiri, fructus missare, hinc inde vinum prægestatum il- li, quam diligas, mittere, effuso studio omne genus voluptatis per totam diem spectare, denique ut fieri omnia licentius possint, maritos illarum excludere, gradibus tuis convenire videntur, tibi ipsi judican- dum relinquimus.

Reprehendimur nos propter te, reprehenditur Calixti avunculi tui felix recor- datio, qui cumulandis in te honoribus ju- dicio plurium errasse videtur. Quod si ex- culationem allegas etatis, non est ea tibi jam ætas, ut non intelligas quantum onus dignitas tua sustineat. Esse irreprehensi- bilem Cardinalem oportet, vitæ morum sa- lutaris exemplum, cujus persona omnium non solum animis, sed oculis debet insere- ri. Indignamur postmodum atque irascimur, si a principibus sæculi parum hono- rificis titulis appellamur, si in possessioni- bus beneficiorum turbamur, subicere, colla nostra illorum mandato compellimur: nos ipsi hæc vulnera nobis inferimus, & malorum nostrorum materiam damus id a- gentes, ut Ecclesie quoque autoritas in- dies evalescat, cujus rei in hoc seculo vi- tuperium ferimus, & in alio supplicium di- guum laimus. Circumspectio igitur tua tuis vanitatis modum imponat, dignitatem su- am recogitet, nec velit inter juvenes & mulierculas amatoris nomen tenere: si enim hæc rursus acciderent, cogere nos ostende- re, nobis incivis, & dolentibus ea accidisse, neque sine rubore tuo esse nostra ani- madversio posset. Te semper dileximus, & tantquam eum, in quo gravitatis, & mo- destiæ specimen vidimus, dignum nostra protectione putavimus: velis ut opinionem hanc & mentem retinere diu possimus, quod nil præstare melius poterit, quam vitæ gra- vioris assumptio; anni tui, qui correctio- nem adhuc pollicentur, faciunt, ut paterne te monemus, &c. Dat. Petrioli XI. junii MCDLX.

XXXIII. (a) Gob. l. 4. (b) Pius II. l. 9. p. 256. Brixinen- sis Cardina- lis Sigismun- do Au- straco captus.

Inter hæc, ut refert Gobelinus (a), & confirmant acta pontificia (b), violavit a- trociter jus ecclesiasticum Sigismundus dux Austriae in Nicolao de Cusa tit. S. Petri ad vincula presb. Cardinale, & episcopo Brixinensi, cum quo de nonnullis juribus ecclesiasticis contenderat; illum enim ipso paschatis die illucescente aurora ob- fidione cinxit in castro Brunech, eoque in- suam potestatem redacto, castrum Tan- fer, ac vim auri ingentem, tum plura syngapha, ac literas, quibus rescissa e- rant ecclesie Brixinensis privilegia, ex- tortit; de quibus cum Sigismundus in ju- diciū apud sedem Apostolicam voca- tus fuisset; Pontifex antequam in eum fe-

veritatem adhiberet, ipsum monendum censuit, eique diem ad dicendam causam constituit.

Ad futuram rei memoriam.

Cum, sicut facti notorietas, quæ nulla potest tergiversatione celari, non solum ad nostram cum maxima cordis amaritudine & admiratione, verum etiam multorum per- duxit audium, Sigismundus olim dux Au- stria suggestionem diabolicam instigatus in- tantam proruperit insaniam, quod dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Petri ad vincula presbyterum Cardinalem, & ex dispositione apostolica Brixinensem, & ip- sus Sigismundi episcopum, & pastorem bo- stilitate infecutus, ac armatarum copia con- stipatus cum ausu sacrilego in sua damna- tionis præsagium vi capere, & invitum pro sua damnanda temeritatis libito detinere, sibi que graves injurias, & jacturas irro- gare præsumperit, in maximum divinæ ma- jestatis, ac nostram & Apostolicæ sedis of- fensam, vilipendium, & contemptum, ani- me suæ periculum, & scandalum plurimo- rum; ac propterea idem Sigismundus sicut reus criminis læsæ majestatis perpetuo in- famis, diffidatus, bannitus, infestabilis, omnique privilegio honore, & dignitate ex- xutus, privatus, ac etiam majoris ex- communicationis sententia innodatus exi- stit, alias quoque censuras, & pœnas in constitutionibus felicis recerdationis Boni- facii Papæ VIII. prædecessoris nostri, ac sanctorum patrum decretis contentas in tales generaliter promulgatas damnabiliter in- currit ipso facto; nos horribilitatem tanti criminis, & damnandæ temeritatis hujus- modi sacrilegium non immerito detestante- res, & quemadmodum nostro incumbit offi- cio Suisentium & confederatorum indim- mitati, ne literarum earundem prætextu ad observandum pacis, & concordie præ- dictorum fœdera se astrictos arbitrentur, providere volentes; ac ex certis aliis ra- tionabilibus causis animum nostrum monen- tibus nullo hujusmodi negotium instigante aut promovente, sed nostro motu proprio li- teras præinsertas (c) inscriptas sunt episcopo Augustensi, & abbati Remptensi, ut Hel-

Inculcæ Sigismun- do censu- re Pontifi- ciæ.

(c) Ext. inscript.

XXXIV. (d) Lib. brev. p. 168. (e) Ib. p. 181. (f) Lib. 10 p. 231. ep. l. 11. p. 33.

Questus est apud Fridericum Imperato- rem Pius (d) de patrat a Sigismundo flagi- tio, maxime cum rogatus esset (e), ut a ve- xando Cardinale sibi temperarer. Perculit (f) deinde VI. id. augusti anathemate Si- gismundum ipsum spernentem iudiciorum ordinem, quem ob tantum scelus ducali indignum nomine censuit; tum omnes il- lius.

Ius partium sectatores censuris devinxit: Declaramus, inquit, dictum Sigismundum, ac eos omnes, & singulos, qui dictum Cardinalem, & episcopum diffidarunt expresse, ac ceteros quoscumque, cujuscumque etiam pontificalis dignitatis status, gradus, ordinis, vel conditionis forent ecclesiasticae, vel mundanae, qui eidem Sigismundo, & aliis praedictis in praemissis praebuerunt consilium, auxilium, vel favorem, & qui arma contra dictum Cardinalem susceperunt, hujusmodique nefandum facinus ratum habuerunt, seu Sigismundum aliosque praedictos postea receperunt, & defenserunt, nec non eos, qui diffidationi ipsius Sigismundi, & aliorum diffidentium hujusmodi adhaeserunt, aut in diffidationibus ejusdem Sigismundi, & diffidentium aliorum praedictorum comprehensi sunt, atque eos, qui dicto Cardinali in fidelitate & auxilio cum potuerunt eo tempore defecerunt, ipsamque Sigismundum, & alios praedictos contra praefatum Cardinalem hostiliter venientes in castris, & locis etiam ad ipsam ecclesiam Brixinensem spectantibus, & specialiter dictum castrum Brunach & ejus inhabitatores, qui ipsum Sigismundum & suos sic admiserunt, & eos, qui praefata factiora rata habuerunt, ecclesiasticos & seculares, eorum omnium & singulorum nomina, & cognomina, ac si de verbo ad verbum insisterentur eisdem praesentibus pro sufficienter expressis habentes, ob praemissa sicut reos criminis laese majestatis anathematizatos, perpetuo infames, diffidatos, bannitos, & intestabiles, atque ab omni successione expulsos, aedificia etiam eorum in ruinam danda [pluribusque aliis poenis inflictis] decernimus per praesentes, &c. Datum Senae anno incarnationis dominicae MCCCC-LX. v. id. augusti pontificatus nostri anno II.

Inflicta illi alia poena.

XXXV. Provocat nefarie Sigismundus ad Concilium.

(a) Ext. ea provocatio. 2. rer. Germanic. edit. Frober.

(b) Lib. 11. bull. p. 148.

Hec decernebat Pius, ut contumacem principem a ceptis deterreret: at is non modo iustis imperiis non paruit, verum in nequitia obfirmatus contra editam hoc ipso anno Mantuae sanctionem ab apostolica sententia ad futurum Romanum Pontificem, vel futurum concilium oecumenicum provocavit (a), nefariamque ea de re formulam ad valvas ecclesiae Florentiae affigendam curavit: quocirca commotus merito Christi vicarius alia judiciaria acta, quorum praecipuam partem subicimus adversus furentem principem, ejusque perfidiae participes auctoresve, quorum praecipuus erat Gregorius Heimburchensis, qui eloquentiae suae lenociniis abutebatur ad flagitia, proximo anno edere compulsus est (b).
Univerſis Chriſtifiſidelibus ſalutem, &c. Inſtructuosos palmites de vinea Domini ſolerti cura amputantes aſſidue, licet nuper in Mantuano conventu conſtituti venenoſam ſarbanæ novitatem contra Apoſtoli-

cae sedis obedientiam, & Ecclesiae claves sub appellationis specie excogitatum mature, & provida deliberatione, ne catholicas mentes inficeret, damnaverimus, & providerimus super hoc opportune, ut apostolicis nostris literis de super confectis continetur in hac forma: Pius, &c. Execrabilis (c) praeſcis temporibus inauditis tempeſtate noſtra inolevit abusus, &c. Non minus tamen, poſt hujus noſtrae conſtitutionis publicationem decima nona die januaris proxime praeteriti menſis factam, unus inventus eſt Sigismundus ex Austria principibus, homo omni impietate maculoſus, qui ob hoſtilem perſecutionem dilecti filii noſtri Nicolai tit. S. Petri ad vincula praebiteri Cardinalis, & episcopi Brixinensis in ſanctiſſimo paſcha die ſacrilego furore perpetrata, omni divino, & humano jure ſagitante, & cogente, cum ſuis ſatellitibus, & complicitibus ſcelerati ſacrilegii ſociis anathematis, laese majestatis criminis, perpetuae infamiae, banni, diffidationis, privationis honorum eccleſiaſticorum, feudorum, conſiſcationisque bonorum, ceterasque juris poenas, & cenſuras poſt longam expectationem, & legitimum proceſſum octavo die menſis auguſti etiam noviter elapſi per noſtram ſententiam in civitate Senarum incidisse declaratur, veluti noſtris ſuper hoc confectis literis habetur, eludendorum canonum propoſito, & judicii declinandae intentione, utque ſimplicium animas ſecum adduceret ad infernum, utque contra Romanam eccleſiam, quam multos * incitatus ab hujusmodi noſtra irrefragabili ſententia, & prius per nos contra emiſſo monitorio, atque jam in eum latis juris poenis, unam decem aeterna die dicti menſis auguſti, & deinde aliam, & ſic dudum poſt duos menſes a die factae publicationis conſtitutionis noſtrae praefatae appellationes praetensas frivolae, inanes, damnatae, haereſique & contumeliosae, temerario auſu, etiam coram notario & teſtibus, interponere non erubuit, eaſque multarum civitatum Italiae, & Aſtomaniae eccleſiarum valde, ut ad omnium deveniret notitiam notorie, & publice affigi fecit, & ibidem publicavit, inter cetera continentes Sigismundum ipſum a nobis ad futurum Romanum Pontificem, vel generale concilium inſtitutum, vel inſtituendum, ac tandem ad univerſum populum Chriſtianum, & [ut ſuis verbis utamur] ad illum, qui ſibi miſereri velit, aut illos, qui juſtitiam inferioris contra ſuperiores in ipſos incandescerent ament, pro ſe & ſuis ſubditis eccleſiaſticis, & ſecularibus ejuſque adhaerentibus, & fautoribus, ut in ſua perverſitate perduraret, in ſcriptis appellasse, prout de hoc nobis plenissime conſtat, & notorium eſt. Sed delirus iſte omnino non attendebat magis per haec illaqueari, dum eum ſe ex dam-

(c) Ext. in bull.

Iniqua diffugia ab eo capta pronuntiantur.

* multo tics

Provocatio ad Concil. haereſicos flagitio notata

XXXVII.

natissimis hujusmodi appellationibus poenas juris in quas eo ipso incidere, ex hostili notoria Cardinalis perſecutione evaſiſſe putaret, ſe ipſum iterum in non minores poenas, & cenſuras in dicta noſtra conſtitutione contentas ſic appellando praecipiat: Mentita utique ſibi eſt iniquitas adeo, quod nunc in propoſiti ſui contrariam partem cadendo nemini dubium reliquit, quin excommunicationis, laese majestatis, & fautoriae haereſis criminibus innodatus exiſtat.

XXXVI. Haereſicos crimine ſe devinxit. Gregorius Heimburchensis cenſuris percuffus.
Hujusmodi igitur actus Sigismundi cum, ut praefertur, nobis conſtat, & notorii ſunt, nos officii noſtri debitum exercentes, eundem Sigismundum nec non Gregorium de Heimburch (interjectisque praecipuis ſententiarum nominibus) ſic excommunicationis ſententiam criminis ope laese majestatis, & fautoriae haereſis poenas, & cenſuras incurviſſe, ac taliter declarantes cum adhaerentibus antedictis in eorum eccleſiis, monaſteriis, & capellis infra divinarum ſolemnia, ac coram populi fidelis multitudine nominatim, & publice denuntiam, ac denunciari & taliter declaratos ab omnibus Chriſtifiſidelibus evitari faciant. Verum ſi forteſſe Sigismundus ipſe veſaniam erroneam ejuſ continuam aliam, aut alias in futurum etiam a praesentibus, vel aliis noſtris literis ſceleratas, ut prius, diabolo inſtigante, ſimiles interpoſuerit appellationes, quoties id fecerit, toties eundem cum teſtibus, & neceſſariis ſuis diſtas poenas noſtra conſtitutionis Mantuanae denovo incidisse, & ligatum fore denuncia- ri, & publicari debere, abſque aliis noſtris literis quibuscumque harum ſerie dicta auctoritate praecipimus aut edictis.
Et, ut celerius deinceps hujusmodi periculosis praesumptionibus obvietur, hac noſtra conſtitutione perpetuo valitura volumus, ac dictis patriarchis, archiepiſcopis, episcopis, abbatibus, prioribus, praepoſitis, decanis, eccleſiarum parvochialium rectoribus, praebiteris, & clericis, &c. in virtute ſanctae obedientiae diſtrictè injungimus, ac mandamus apoſtolica auctoritate, ut quamprimum de cetero contra praefatam noſtram conſtitutionem Mantuanam quidquam ſpiritu diabolico, cujuscumque dignitatis, gradus, vel excellentiae etiam regalis, reginalis, aut pontificalis aut alterius eccleſiaſticae, vel ſecularis fuerit, ſicut praefertur, appellasse conſiderit, illum mox, nullo etiam apoſtolico expectato mandato, in ipſas poenas praefatae noſtrae conſtitutionis incidisse denuntiet, ac publicent, atque denunciari, & publicari, ac evitari faciant, nec non ubi tales appellationes affixas cognoverint, illas amoveant, ac ut libellum famoſum de haereſi condemnatum coram populo igne comburi procurant, atque appellantes illos dictas poenas damnabiliter incurviſſe promulgent.

Praterea cum ſabana malitioſa perverſa Ann. Eccl. Tom. XXIX.

ſitis, mundo in maligno poſito, non tam cito ab infania conquieſcet, ſed omnibus potius modis ſanctae Eccleſiae unitatem ſubvertere molietur, & quod una via prohibetur, alia conſequetur; idcirco volumus, quod ſi forteſſe noſtrae conſtitutionis metu in caſu talis ſubterfugii, concilium futurum non nominando, a Romano Pontifice ad ei inferiore, vel futurum Pontificem ſummum cujuscumque iniquitas appellare praesumpſerit, & harum appellationum praetextu per cenſuras, & poenas a jure, vel Apoſtolica ſede latis ſe ligatum fore non crediderit, huncque errorem in cenſurarum contemptu & inobedienciae perſidia ostenderit, talis etiam ſibi regali, reginali, pontificali aut alia quavis eccleſiaſtica, vel mundana dignitate praesulgeat, cum non minus de eccleſiae clavium auctoritate, & ſanctae Romanae ſedis obedientia, quam ad futurum concilium quomodolibet appellantes male ſentire ſic declaratur, ut talis etiam in praesentia noſtra conſtitutionis poena incidat eo ipſo, atque ita publicetur eviteturque, & denuntietur ubique per praedictos, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCC-LX. IV. non. novembris pontificatus noſtri anno III.

De eodem Gregorio Heimburchensi queſtus (a) eſt graviffime Pontifex apud Nurembergenses, quibus etiam praecipit, ut nefarium hominem pellerent, bonisque ſeſco addicendis exuerent, is enim conceperat iniquae provocationis formulam (b), ſeque in ea teſtem ſcripſerat, quod ſine haereſeos labe fieri non poſſe docuit hiſce verbis Pius: Cum nullum regnum, & Domini noſtri verbis didicimus, in ſe di- viſum ſtare poſſit, quoniam modo ſacroſanctum ſtatit Eccleſiae regnum, ſi illi, qui Chriſti ſupremi Regis vicario parere con- temnunt, de regni non valeant ſorte de- pelli? Adverſus hoc inquaſſabile fundamen- tum, & Eccleſiae firmam petram haereſis quae- dam a parvo tempore citra ſenſum viſa ſub- oriri pullulavit, quae ſub ovium veſtibus lupos rapaces intrinſecus celans ſub ap- pellationis ſpeciem Eccleſiae ſatagit unitatem convellere: nam ſi qua Chriſti unicuique vi- carius canonibus ſacris etiam & juri ſcri- pto inherendo decrevit, ſtatuitque, & ſer- vari, ut dignum eſt, praecipit, calumnia- tores malevoli, & perverſi ſubterfugere juſtitiam praesumentes per ludibria frivo- larum appellationum ad futurum concilium, ſeu ad id, quod nuſquam eſt, ac ſupra Chri- ſti vicarium eſſe aut reperiri nequit obedientiam, quae eſt de neceſſitate Eccleſiae, ac ſalutis univerſorum improbe declinant, ac temere.

Lapſo jam ante quinquennio nonnulli novarum rerum cupidi pontificiam aucto- ritatem deſicere moliti erant, conſiſta nova pragmatica ſanctione, quam ſi Calli- ſtus Pontifex damnasset, agitarant inter

XXXVIII. (a) Ext. ca. lit. lib. epist. n. 400.

(b) Ext. ubi ſup.

Demon- ſtratum per hujus- modi pro- vocatio- nes a Pont. ob- ſequio di- ſſecellum.

XXXIX. Nonnulli jam ante provocatio- nis ad Concil. ſpecie de- ſectionem moliti.

se de provocatione ad oecumenicum concilium a Pontifice nuncupanda : de qua cum Martinus Mayer Colonienſis archiepiſcopi ſcriba primarius ad Æneam Sylvium Cardinalem ſcripſiſſet, iniquam molitionem, velut hæreticam, egregie ita confutavit (a).

(a) Æn. Sylv. in ep. ad. Mart. Mayer.

Martino Mayer. Tranſeamus ad eum modum, quem ſervare volunt auctores pragmaticæ ſanctiōnis. Videamus, quid & quam honeſte aſſeri videantur : Ibimus, inquit, Romam, ſummo Pontifici ſanctiōnes noſtras offeremus, urque eas approbet ſummis rogamus precibus : ſi morem gerat votis noſtris Romana majeſtas, ſalva res eſt, bene jacta principia ſunt, utemur ſine adverſario noſtris legibus : ſi negaverit aſſenſum, nos tamen propoſitum tenebimus jubebimulque Germanos omnes ſanctiōni noſtræ parere, ſi quis contravenerit extorſit eſto. Quod ſi Papa in nos cenſuras fulminaverit ad futurum concilium appellabimus. Formulas appellationum ſua quæque provincia, & diœceſes habeto. Hic modus pragmaticæ inventus eſt, non tam argutus, quam iniquus nam quid dici magis abſurde poteſt, magis arroganter, magis temere, ſi dabit apoſtolica ſedes, quod petimus, inquit, læti abibimus : ſin autem, noſtra nobis ſatis eſt auctoritas; ac ſi dicas : Niſi dederis, tunicam eripiam tibi. Aut veſtrum eſt id agere, & fruſtra petitis, quod domi eſt : aut non licet vobis, & acquieſcere ſuperiorum judicio debetis, ſi dat ſedes quod petitis, cognoſcite gratiam : ſi negat, landate juſtiſſam, neque enim ſedes negabit, quæ concedenda putaverit : ſed habita ratione ſui veſtrique faciet, quod in communis utile ſit. At vos repulſam ferre non vultis : pluris ergo eſt veſtrum, quam prima ſedis judicium.

Provocatio- nis il- lius ini- quitas de- monſtra- tur.

XL. Gelafii Papæ ſententia ad Anaſtaſium Imp.

Germaniæ Apoſtolus quid de Pontif. auctori- tate ſen- ſerit. Steph. ni & Nico- lai ſen- tentiæ.

Non incongrue igitur vobis dicendum illud eſt, quod Anaſtaſio Imperatori ſcribit Gelafius Papa : nam cum ille ſacerdotes ſibi ſubjicere vellet, inter cætera : Noſti igitur, inquit, ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam poſſe redigi voluntatem. Et Joannes Papa : Si Imperator, inquit, catholicus eſt, quod ſalva pace ipſius dicimus, filius eſt, non præſul Ecclēſiæ. Et ex geſſis Bonifacii martyris, qui vobis Germanis evangelium prædicavit, legitur de Papa : Quia cunctos ipſe judicaturus a nemine eſt judicandus, niſi deprehendatur a fide devius. Et Stephanus Papa IV. Enimvero, inquit, in ſpeculum, & exemplum ſancta Romana ecclēſia, cui nos Chriſtus præſeſe voluit, poſita eſt omnibus : quidquid ſtatuit, quidquid ordinat, perpetuo irrefragabiliter obſervandum eſt. Et Nicolaus Papa clero Conſtan- tinopolitano : Si decreta Romanorum, inquit, Pontificum non haberis, de neglectu atque injuria eſtis arguendi : ſi vero ha-

betis, & non obſervatis, de temeritate eſtis increpandi. Quid igitur? excuſabimus ne pragmaticas, an temerarias appellabimus? Nicolaus certe ſententiam tulit. Sed non tam turpe eſt neque tam temerarium leges aliquando infringere ſuperioris, quam ſibi ipſi leges condere, quas invito ſuperiore, & recuſante ſervare velis : illud ſæpe ex fragilitate atque incuria evenire poteſt etiam ſine contemptu principis; hoc ſine contumelia ſuperioris accidere non poteſt : nam qui leges invito principe condit, is proculdubio principem negat, & dominatum abiicit, ſibi que ſulſam libertatem arripit, quod, ſicut antea dictum eſt, a fide procul abiit, & in hæreſim cecidit; nam fides recta hæc eſt, Romanæ ſedis primatum credere, & quod illa de Deo ſentit tenere, ſicut Hieronymus ait ad Damasum ſcribens, quia puteus aque vivæ hic eſt, & ſons ſignatur, & hic ſalvationis arca, & paſſua benedictorum; nam & in Conſtantiuſi ſynodo id declaratum eſt errorem eſſe. Romanam ecclēſiam non habere primatum; nam cum Hieronymus, & Joannes hæreſiarchæ Bohemorum inter ſuos articulos dicerent, non eſſe de neceſſitate ſalutis credere Romanam ecclēſiam ſuper omnes alias habere primatum, id erroneum eſſe concilium declaravit. Si ergo primatum habet Romana ſedes, quod veſtrum concilium declaravit, & nemo qui ſapiat inſiciatur, conſequens eſt, ut ejus judicium devote ſequamini, neque temere adverſemini, quod majores veſtri factitarunt, & vos facturos eſſe conſidimus.

Et Hieronymi.

XLII.

Ceterum neque illud, quod ſequitur de appellationibus præ aures ferre poſſunt : nam ſi princeps eſt Romanus præſul, ſi dominus, ſi magiſter, quo pacto ab eo appellatur : Facta ſubditorum, inquit Cornelius Papa, judicantur a nobis, noſtra vero a Domino judicantur. Et Gelafius ipſe, ſuper canones, inquit, ſancti Patres appellationes totius Ecclēſiæ ad hujus ſedis examen voluerunt referri; ab ipſa vero nunquam proſus appellari debere ſanxerunt; ac per hoc illam de tota Ecclēſia judicare, ipſam ad nullius remeare judicium, nec de ejus unquam præſumpſerunt judicio non oportere diſſolvi, cujus potius ſequenda decreta mandaverant. Idem Innocentius Papa, idem Symmachus declarat, idem ratio ipſa decernit, nam ſi leges civiles neque a ſenatu, neque a principe ſeculari appellationem admittunt, quanto minus ab ecclēſiaſtico principe erit? nam ſi Papa ſimul & Imperator conferantur, quantum inter ſolem, & lunam intereſt, tantum inter eos diſſerre dicemus, & Papam ſoli, Imperatorem lunæ aſſimilabimus. Præterea cum appellatio ab inferiori ad ſuperiorem deferatur, Papa vero prior ſit, & major omnibus, liquet ab eo non eſſe provocandum.

Veteres nunquam a ſede Apoſt. provocarunt.

Probatur ratione provocacionem eam non valere appellandum

Sed audio, quod tecum loqui potes : non quiſpiam ſingularis homo appellabit ad concilium, quod majus eſt, & potentius Romano præſule. Nolumus hanc modo queſtionem ingredi, quæ longiorem tractatum requirit, & aliud ingenium, quam noſtrum eſt. At idem Gelafius ſacros canones ait ſanxiſſe, ne umquam ab ea ſede appellaretur, neque concilium exceperit, & amplius de Romana ſede, quod illa etiam quos ſynodus inique damnaverat, abſolvit. Quo dicto declarat a ſynodo ad Papam appellatum fuiſſe, eoque modo majorem ſynodo Papam exiſtiſſe. Et Symmachus manifeſte ſynodum excludit dum ait; Aliorum cauſas Deus voluit per homines terminari, ſed ſedis iſtus præſulem, ſuo ſine queſtione reſervavit arbitrio : quocirca ſi quid eſt, quod gravius ille agat non eſt recalciſtrandum, ſed ferendum.

Romana ſedes ſynodo major oſtenditur.

XLIII. Argumentum a minori ad majus.

Objeccio quod licita ſit provocatio a Pontifice.

Diſſolvitur.

XLIII.

At inquit durum eſt id judicium expectare. Reſpondemus durius eſſe quod tu quæris, nam Deus omni hora poteſt judicare Pontificem, tu conciliis examen quæritas, quod neſcimus, quod ævo noſtro futurum ſit. Quis non videt calumniam tuam : velles nunquam eſſe concilium, quod appellas. Areopagita, cum perplexam cauſam aliquando audiſſent, reum & actorem ire & poſt centum annos reverti juſſerunt : idque tu tibi velles. At hæc deluſio eſt & irriſto majeſtatis ſuperioris, contemptus ſedis & orthodoxæ fidei, inventio diabolica, & machinatio ſathane, qui hoc mo- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

do illaqueare animas nititur, cui nihil dulcius quam judiciorum claudi tribunalia, & nullum permittere in terris ſuperiorem, ut in confuſione cuncta ſint, abſit obedientia, vincat contumacia, ſibi quiſque dominus ſit, & alium pellere ſtudeat, non ordo, non reverentia, non ulla vivendi regula, & Deus poſtponatur, audiaturque diabolus : nam quis dubitat, ſi liceat a Romano Pontifice appellare ad concilium, cum omnes appellant in quavis cauſa judicati, ſi condemnabitur aliquis, ſi excommunicabitur, ſi vocabitur in judicium, ſi ſolvere aliquid requiretur, ſi fur reſtituere duplum vel quadruplum, & rapinam reddere, ſi adulter alienam uxorem, ſi prædo alienam agrum, ſi violentus invaſor alienam ecclēſiam reſtituere ſtabebitur, ſi mandabitur uſurario ne ultra pravitate exerceat, ſi præſbytero ut concubinam relinquat, ſi debitori ut creditori ſolvat, pravatum ſe dicet, & concilium appellabit? O beatam vitam, in qua licet omnia impune gerere! O republicam bene ordinatam, in qua nullum delictum puniri poteſt: Concilium eſt frequenter congregari debeat ex decreto Conſtantienſi, non frequentius, quam per decennalia cogendum eſt. Recte ſane decem impunitatis annos criminofis tribuimus; cum tamen appellationis remedium, ut canones ajunt, non ad deſenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentie ſit inſtitutum : quod ſi Papa ſubjectus appellationibus erit, implebimus omnia iniquitatibus, & Romanum præſulem, quem Dei vicarium in terris, & primum inter mortales, magiſtrumque fidelium, & judicem cunctorum dicimus, minorem, non dicam Regibus, ſed minoribus comitatibus efficiemus, in quibus magiſtratus ſunt ab omni provocatione immunes.

Ea provocatio inventio diabolica eſt.

Admiſſa illa omnis ordo evertitur.

XLIV. Objeccio ſi iniquus fuerit Pontifex.

At ſi prior innocens, nunquid licebit provocare? Quid ſi me Pontifex maximus innocentem punire pergit. Quid ſi concilium te innocentem damnat, ad quem provocabis? Ad Papam dices; & ſi rurfum Papam invenies iniquum, ad concilium redibis, atque ita per circuitum deludes judicium. At dices : Deludendum eſt judicium, in quo damnatur innocens; nam judex, qui damnat innocentem, & injuſte agit ſimilis eſt violento latroni, ſecundum illud Ezechielis : Principes ejus in medio ejus quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem; & ideo ſicut reſiſtere licet latroni, ita licet & Papæ reſiſtere, quod etiam Thomas videtur ſentire, quamvis non loquitur de Papa. At nos nihil iniquius, nihil pernicioſius, aut deteſtabilius in urbibus eſſe cenſemus, quam judicium fruſtrari poſſe, & non eſſe ſinem litibus; nam eſt permiſſum eſt appellari ab inferioribus, & factum eſt ne graſſentur judices in pauperes homines. Sed ubi ventum eſt ad principem, ſiet provocatio; neque enim majeſtas ſuperior tam Diluitur.

prona est ad injuriam, quam inferior. Etsi dixeris: Utique & superiores & Papa aliquando injurii sunt, igitur & huic malo obviandum est. Respondemus, dum sumus in hac vita mortali non esse possibile humanis legibus cuncta tolli pericula, & omnia mala e medio hominum propulsari; ideo legum latores dum duo mala imminere concernunt, & alterum posse lege vitari, alterum omnino ferendum esse, id lege auferunt, quod perniciosius animadvertunt, &c. Hæc antea Pius adversus nefariam a Pontifice ad concilium provocationem scripserat: Quare Sigismundum Austriacum talia novantem ex politicorum malefano consilio fortiter retudit, nam ad minuendas illius vires inferri merces ipsius principatui vetuit (a): tum censuras, quas in Helvetios ob foedus, quod pacis arbitro Carolo Francorum Rege in Constantiensi conventu Stephani Nardini Apostolicæ sedis nuncii opera iniverant cum Sigismundo, posteaque insignibus duobus oppidis Rapsvil & Staym juris Austriaci occupatis violatum (b) latas rescidit (c). De Helveticorum cum Austriacis principibus bellis, deque eorum imbellibus initiis, ex quibus in magnam potentiam affurrexere finitimis ad societatem armorum allectis adactisve, agit Gobelinus (d).

(a) Pius l. 36. & p. 426. Helvetii contra Austriacum confirmati. (b) L. 8. p. 31. (c) L. 9. p. 265. (d) Gob. in comm. l. 4.

XLV. Castellæ Regis ad Pium legatio. (e) Id. l. 4.

(f) L. 7. p. 307.

(g) Gob. l. 4. (h) Michov. l. 4. c. 60. Crom. l. 24.

Dum ita jus ecclesiasticum adversus Sigismundum Austriacum ruebatur Pontifex, convenere illum Senis Henrici Castellæ Regis oratores duo (e), quorum alter erat episcopus Legionensis, alter vir autoritate apud Castellanos conspicuus, neque enim Mantuanum Henricus nisi obscurioris sortis homines legatos miserat, gentisque honorem postrema hac legatione sarcire putaverat: cum vero de auxiliis in Turcas ferendis actum esset, nihil certi respondere ob bellum in Granatenfes gerendum: quin etiam Pius precibus Henrici Regis adductus promulgavit (f), licet ex decreto Mantuano abrogata fuisset nozarum jam ante concessa gratuita venia, non tamen abolitam illam, quæ stipem in propulsandis Granatensibus Saracenis collocaturis proposita erat. Cum vero alter ex dictis oratoribus, nimirum episcopus Legionensis in pontificali curia mortem obiisset, Pontifex Legionensi episcopatui Joannem Turrecrematam theologica scientia præstantissimum (cujus extant opera) Cardinalem S. Sixti præfecit (g); Sed Henricus illum in possessionem venire non permisit. Adversatum (h) pariter pontificæ autoritati Casimirum Regem Poloniae in re simili tradunt Polonici scriptores: cum enim Pius ad Cracoviensem ecclesiam Jacobum Sennenium Sbignei Cardinalis jam ante defuncti (cui plurimum debebat Polonia) nepotem, quique regio nomine Mantuanam legationem obi-

erat, evexisset, atque etiam anathematice sententiam tulisset in illos, qui Sennenium admittere detrectarent, Casimirus tamen cum Sennenium ipsum legibus creatum negaret, ejus æmulum Joannem Grusciniem a canonicorum collegio designatum tutatus est, adeo ut etiam professus sit prius sceptrum amissurum, quam passurum quemquam episcopatum, se invito, in Polonia adipisci: quo intellecto Sennenius nonnullis cum adversario pacti- onibus confectis, episcopatu abiit.

Gravis alia inter Pium & Carolum Regem Francorum in Tornacensis ecclesiæ causa fuit controversia; cum enim Carolus, cui Tornacum parebat, expetisset Cardinalem Constantiensem illi præfici, ipsiusque precibus posthabitis Tullensem episcopum natione Burgundum ad eam sedem traduxisset Pius ob supplices Philippi ducis preces, cujus ditioni pars dicecesis major obnoxia erat, graviores querelas Carolus fudit apud Pontificem, qui ipsum demulcere literis conatus est (i); cumque in priori desiderio obfirmatus persistaret Rex, gravioresque querelas prorulisset, datis proximo anno hinc literis (k) Pius singulas refregit.

Pius, &c. charissimo in Christo filio Carolo Regi Franciæ illustri salutem, &c.

Nisi tua signata manu, & tua fuisset impressa sigillo, nunquam tuam putavissimus epistolam, quam tuo nomine Michael secretarius tuus novissime ad nos detulit. Multa enim continet, quæ a tua prudentia, & tuo scribendi more evidentur aliena. Sed neque portitor, neque signum, neque subscriptio patitur, ut tuas literas esse dubitemus, quæ tanquam abs te missæ reddite sunt. Eas ob res cogimur respondere, & nostram excusare innocentiam. Neque enim nos sumus, qui vel tuam serenitatem, vel aliam quempiam odio prosequamur, aut odii causa, quicquam agamus. Nos quidem tuam mansuetudinem semper amavimus, semper magni fecimus, semper observavimus cum propter majorum tuorum gloriam, & magnifica gesta, tum propter modestiam & religionem, quas in te firmas didicimus. Nec sane unquam in animo nostro fuit quidquam agere, quod tibi aut incommodum esset, aut molestum. Sed aliter tibi persuasum est, ut scripta tua ostendunt, tam nobis, quam sacro collegio nostro directæ. Ignoscat his divina bonitas, qui talia suggerunt: quorum magnum est peccatum, summa iniquitas. Mala meus, malus animus illorum est, qui tuam excellentiam adversus nos irritare, aut commovere nituntur. Similes illis sunt, qui filium tuum a te alienarunt: illi enim carnalem patri filium abstulerunt, hi nobis spirituales auferre nituntur. Sed minime obtinebunt, si tuam constantiam, & moderatorem retinebis & nostris vocibus

XLVI. Pontificia auctoritas a nonnullis Regibus oppugnata.

(i) Ext. lib. ep. Pii II. n. 374. (k) Bull. l. 37. p. 247. ext. etiam typis cus. lib. ep. Pii II. n. 375.

Pii adversos politicos allectores quæc. l. 2.

auscultabis, quæ non tam nostræ sunt, quam Dei, & Filii ejus Jesu Christi, cujus vicariatum non nostris meritis, sed sua dispositione, in terris gerimus. Audi ergo nos, fili, & in charitate accipe quæ ad tua scripta respondemus.

XLVII.

Scribis de Tornacensi ecclesia ad quam translatum esse Tullensem episcopum haud æquo animo fers; putasque tibi injuriam factam, quod preces tuas non exaudierimus, quas pro Cardinali Constantiensi ad nos porrexisti, & plurima subjungis, quæ paulo post capitalatim attingemus. Sed prius quam hoc agemus, rem gestam accipe: sic enim & tua, & nostra causa melius cognoscetur. Fuerunt oratores tui vel bis, vel ter priusquam vacaret ecclesia Tornacensis, dixeruntque nostrum antecessorem ecclesiam ipsam dispositioni suæ reservasse, ut contingente vacatione, illi provideres de persona tibi accepta; petieruntque ut nos idem offereremus: cum tuæ serenitatis plurimum interesset in ea civitate, quæ tua esset, episcopum præfidere tuæ majestati fidum, & acceptum. Idem egere nobiscum ducis Burgundie legati non semel, sed iterum atque iterum, diocesim Tornacensem fere totam, & reddituum maximam partem in potestate ipsius ducis consistere, ad quem magnopere pertinere episcopum Tornacensem eum creari, qui sibi amicus, & carus esset propter magnas, & opulentas Flandriæ civitates vicinas Anglicis, in quibus status sui robur contineretur: adiacentes retroactis temporibus maxime a septuaginta annis citra nunquam in ea ecclesia præfuisse, qui non ex charis Burgundia ducis fuisset: & quod unus aliter promotus ab Eugenio tandem translatus extitit ad ecclesiam Narbonensem, cum pace illic potiri non posset. Intelleximus rem utrimque arduam, atque perplexam: nec vel tuis, vel ducis oratoribus quidquid certi promissimus; sed negantes nostri moris esse pro aliquo nominatum ecclesiam cathedralem reservare, respondimus contingente vacatione nos ecclesia illi ita provisuros, ut nulli causa querelæ merito esse debeat. Cumque tui oratores pro Constantiensi Cardinale reservari ecclesiam peterent, Burgundi vero pro episcopo Trajectensi, diximus aperte, nos uni duas ecclesias non commissuros prout illi efflagitabant. Hæc sunt promissa nostra: hæc acta nobiscum sunt ante vacationem ecclesiæ, eratque nostrum desiderium, ut nunquam hæc vacatio nostro tempore intercederet, cum videremus absque turbatione, & molestia huic ecclesiæ provideri non posse.

XLVIII.

Verum nobis Senas ex Mantua reversis, reddita sunt autentica scripta, & mandata, per quæ Tornacensis, & Tullensis episcopi ex justis causis desiderabamus invicem ecclesias suas resignare, & ad alterum transferri. Admissimus nos resignationes, & translationes fecimus de fratribus

De Tornacensi episcopatu lites graves inter Gallum & Belgam.

nostrorum consilio. Deinde cum Viterbii essemus, antequam translationes predictæ effectum sortitæ fuissent, nuntiatus est nobis obitus episcopi Tornacensis. Commisimus causam, ut sit, uni Cardinali, & facta est relatio in consistorio, libere & graviter omnes fratres nostri sententias suas dixerunt. Placuit omnibus Tullensem episcopum ad ecclesiam sic vacantem transferri. Nihil sine consilio, & matura consultatione fratrum egimus. Omnia eis aperuimus, quæ vel tu, vel alii oratores in hac causa exposuerunt: quamquam per sese cuncta nosset. Fecimus hanc translationem suadentibus fratribus, quorum aliqui affirmaverunt Tullensem olim episcopum tuæ serenitati & fidem & acceptum esse: ac per ejus medium pater ille antiquus, qui multis annis cum laude Tornacensem administrarat ecclesiam, in extremis vitæ sponsæ suæ de hac persona providendum esse censeret, non videbatur ejus, vel votum vel consilium spernendum, fecimus ergo hanc provisionem; nec vidimus, aut fratres nostri viderunt, pensata rei & temporis qualitate, utilius posse provideri. Quod si hæc tuæ serenitati non placent, non est tamen, quod ea in tuam contumeliam facta esse judicet: cum nos te amemus, & honoratum semper esse velimus. Sed jam ad partes tuæ epistolæ revertimur, eisque quoad possumus satisfacimus.

Tullensis ad eum translatio.

XLIX.

Dicis in primis te nunquam cessaturum, quousque tua deprecatio exaudiatur. Non oportebit te diu contendere, si ea petieris, quæ cum honestate concedere valeamus; est enim lucrum nostrum, cum tibi, cæterisque Regibus iusta petentibus complacemus. Dicis te loqui de re tui domini. Jure consulti duplex dominium tradunt: alterum directum: alterum utile. Civitas ut ajunt, utroque jure ad te pertinet: diocesis directo tantum. Nam utile ducis est, quod multi plures faciunt. Nec tua excellentia super episcopatibus hætenus vim fecit, quæ in ducatu Burgundiæ vacaverunt: quam vis asseras, & vere asseras principatum illum, sicut & Flandriam a tua corona dependere.

Dicis te instare pro Cardinali, pro persona digna, & bene merenti: nihil contra personam ejus dictum est. Laudamus hominem; & quovis honore dignum censemus; cui Cardinalatus insignia misimus tuorum pileum: quamvis agre ferimus, si verum est, quod nobis aliqui retulere, cum scilicet in tua curia non uti Cardinalatus insignibus, quia non acciperetur cum honore decenti. Quod si ita est decet tuam excellentiam, quæ dicit se Cardinales amare, in hac re ita providere, ne dignitas cardinalatus in tua curia minor aut abjectior quam in aliis videatur.

Monita Carolo VII. data ut congruum cardinalatus dignitatem honorem tribuat.

Dicis non decere Cardinalem pati repulsam. Non patietur si ea petieris, quæ absque

L.

que alterius injuria cum Dei beneplacito concedi possunt. Dicis ecclesiam fuisse reservatam, & rem banc a predecessore nostro Calixto concessam. Cum Calixtus obiit, omnia ejus promissa interjerunt. Si vixisset in hanc usque diem, vidisses cui mos gustus esset. Nunc de eo nihil possumus judicare. Sciunt docti reservationes suas ad nostra tempora non extendi.

Refractæ variæ Regis Caroli quere-læ.

Dicis oratores tuos impatienter a nobis auditos fuisse, & vacuos remissos. Si legati nostri ita in tua curia benigne viderentur, & audirentur, sicut tui in nostra, multo frequentius, quam faciunt, nuntii nostri ad te accederent. Sed tui quoties volunt diu noctuque nos adeunt, & qua valent dicunt: nostri vix pluribus in mensibus tui copiam habent, nec a tuis curialibus benigne visuntur: quamquam tua majestas, in omni audientia modesta est, & perhumana. Nescimus quis ille est, qui se dicat a nobis impatienter auditum. Duo Cardinales ex tua natione interfuerunt, quando ultimum in hac re oratorem tuum audivimus, Rothomagensis, & Avinionensis: ipsi testari possunt quia usque in finem omni cum mansuetudine hominem audivimus: quamquam respondendo aliqua ejus verba parum moderata reprehendimus. Remissus illum vacuum in petitione tua, sed plenum in suis: nam gratias, quas a nobis petiit, cunctas intuitu serenitatis tue concessimus. Libentius tuas quam suas preces audivimus: sed rei difficultas non patiebatur. Hic cum tibi satisfacere non posset, satisfecit sibi & immemor acceptæ gratiæ nos criminatus est.

II.

Dicis neque Hadrianum Caroli Magni, neque Leonem Othonis ita intercessionem remississe, ut nos tuas repulimus, & quod nemo consecratur episcopus, nisi laudatus, & investitus a tuis predecessoribus: quid fecissent illi duo Romani Pontifices in hoc casu nescimus; quid fecimus, ipsi scimus & facti nostri rationem reddere possumus. Carolus & Otho Romanorum Imperatores fuere, & hoc privilegium a Romana sede obtinuerunt quod refert, propter ingentia merita, & quia ita tempora postcebant, & Arrianorum aliorumque hereticorum factiones, quas Imperatorum malleo conterere oportuit: sed cum hoc privilegium vergeret ad noxam, revocatum est, & successores illorum Imperatorum illi renuntiavit in conventu Voor-matiensi: nam sicut Eszechias serpentem Aeneam a Moysse erectum in eremo abstulit atque conflagavit, quoniam idololatram inducebat, ita & privilegia auferenda sunt, quæ propter utilitatem publicam concessa inveniuntur esse damnosa. Subjungis quod neque Calixtus, neque Nicolaus, neque alius simile adversus te attentasset ejus, quod nos fecimus. De mortuis non est nostrum judicare, quod facturi fuissent in humanis agentes: nos certe adversus te nihil ex

Investitu-ræ Regi-bus ob hæretico-rum fa-ctiones concessæ.

Jure post-ea revoca-ri potue-re.

proposito egimus, nec tibi adversati sumus, neque acta nostra attentata dici debent, quæ fiunt in senatu apostolico, in loco, quem Dominus elegit, in prima mundi sede, in beati Petri auditorio, in Christi salvatoris tribunal: videant ne ipsi attentatores sint, qui nobis resistunt, & decreta nostra impugnant, & apostolicis adversantur mandatis.

LII.

Dicis præter spem tibi evenisse, quod in re tam honesta adversantem invenires Romanum Pontificem. Vide quid dicas; si tu id vis, quod Papa non putat faciendum, non Romanus Pontifex tibi adversatur, sed tu ei adversaris, ac patri, & magistro tuo contradicis, cujus est de honestate judicium longe majus quam tuum. Dicis si tandem ita fiet, ut ceptum est, te non abs re putaturum adversus te conceptum odium. Absit a tua bonitate isthæc cogitatio: nos quæcumque agemus in justitiæ trutina suspendemus, nec nos unquam aut odium aut gratia ex tramite recto deurbabit. Mitte has suspiciones, neque his aures adhibeto, qui pessimum virus tuis auribus instillare conantur. Velis cuncta pensare, neque hominibus suæ rei affectis, neque etiam tibi ipsi credito. Audi viros Deum timentes, & an liceat tibi judicare sedis Apostolicæ judicium plane cognoscere & intelligere, nihil nos in tuam ignominiam aut molitos esse, aut moliri velle. Aditæ tandem bona, & digna bono Rege: Absit, inquit, inter quos decreta patrum pacem, & charitatem servari volunt scintillam crescere diffidii. Idem nos notum facimus, nec nostra culpa inter te nosque unquam suborietur discordia. Facit divina pietas ne castam tuam, & piam mentem delatores eludant, & ne tibi falsa pro veris ostendant.

LIII.

Dicis te obsequentissimum, & obedientem sanctæ Romanæ ecclesiæ filium. Hæc petimus ne moleste pauca seras patri verba; audies Verba charitatis, & fidei. Neque movearis, si amaritudinis aliquid habent: dulcia sunt, & suavissima, si bono corde audiantur. Dicis te filium obedientem. Parce, fili, si hoc parumper negamus: si filius obedientiæ es, cur pragmaticam sanctionem tenes atque defendis? Eugenius te hortatus est, ut illam dimitteres, quæ non est secundum Deum: idem petiit Nicolaus, idem rogavit Callixtus tres Romani Pontifices, sancti & venerandi patres modo nuntis & legatis, modo literis te rogare, ut pragmaticam relinqueres magis in ecclesia diffidii ac mali causam: nunquam audivisti in hac parte vocem Romanæ ecclesiæ. Ubi ergo tua obedientia? ubi devotio? ubi religio? plus regni tui aliquibus prælatis, quam Romanæ sedi auscultasti. Loquimur cum fiducia, sine felle, sine arrogantia, amor in te noster nos loqui urget. Deus in terris per filium suum Jesum Christum crucifixum apostolicam sedem erexit, ac summi

Increpatus Gal-lorum Rex cur pragmaticam defendat.

tribunal, & primum esse voluit: nulla potestas est, quæ huic æquari possit: hæc de omnibus hominibus, ac dignitatibus judicat, eam solus judicat Deus: non est de grege dominico, qui Romanum Pontificem suum esse negat pastorem. Audi quid dicat Dominus: Qui non colligit mecum desperat; certe cum Christo non colligit, qui cum vicario ejus non seminatur. Pragmatica sanctio, quam tui subditi observant, non est ex apostolico semine, quippe quæ neque auctoritate apostolica, neque concilii generalis alicujus auctoritate firmata est: nam & si decreta aliquorum conciliorum in ea inserta sunt, & Pontificum sanctiones; nihil tamen ista receptum est, ut promulgatum fuit, sed vel additione facte sunt, vel mutilatione, quod prælatis tui regni facere baudquaquam licuit, & sine damno animarum suarum illis, uti non possunt. Facimus quod multa laicalibus manibus pragmatica concedit, quæ neque humana neque divina jura permittunt. Patere hæc dici, fili, neque invitur audias veritatem. Tui aliquando antecessores pragmaticam ferme similem ordinarunt; sed videntes id sine sede Apostolica facere non posse, abstinuerunt: sequere vestigia majorum tuorum, & dimitte hanc pragmaticam, quam Christianissimi tui antecessores ignoraverunt; & si quid est, quod reformandum sit in ecclesiastico regni tui statu, consule Apostolicam sedem, quæ tuis honestis desideriis nunquam deerit, atque hoc modo filium te obedientem, & obsequentissimum appellare verisimile poteris, simulque tibi consules, ac regno.

Non est de grege dominico qui Romanum Pontificem suum esse negat pastorem.

Pragmatica ob injustitiam olim retracta.

LIV.

Dicis te nunquam preces porrexisse nobis nisi honestas, & mature pensitatas: Nihil adversatur, sed preces etiam honestas immutant tempora, & negandas reddunt multis ex causis, & multa faciem honesti habent, quæ diligentius inspecta injustitiam continent. Adis te ad injuriam recepturum, nisi quæ postulas impetres. Injurias eris ipse, si sine causa te passum injurias dixeris, & præsertim ab ea sede, quæ mater est justitiæ, & æquitatis. Postremo per amicitiam, per charitatem, per pacem, quam erga te servare debemus, multum rogitas, ut precibus tuis, annuentes Tornacensem ecclesiam Cardinali Constantiensis committamus, & Tullensis episcopi translationem revocemus. Non egemus tot ad-

jurationibus, aut tot precibus: nostra apte natura tibi morem gereremus, si res ipsa ferret: sed audivisti quomodo res gestæ: jam Tullensis translatus est ex consilio universis senatus apostolici, & suæ ecclesiæ alter præfectus, quomodo fiet quod petis sine injuria? Jam eo ventum est, ut parvi questum jus sit, id sine causæ cognitione auferri non debet. Quod si, ut tui oratores dixerunt, & tuæ literæ sonant, præjudicium tibi factum putas, & hanc translationem jure existimas revocandam, judicium tibi rectum æquumque offerimus. Causa hæc de majoribus est, & ad sedem Romanam pertinet: persuade tibi, & nullatenus dubites, si causa cognita invenerimus ita esse, ut arbitraris, facile obtinebis ab hac sede, quæ vobis; nihil enim magis optamus, quam tuæ serenitatis per justitiam complacere. Hæc ad tuas literas: ad ea, quæ secretarius tuus exposuit, non censemus respondendum, ea enim dixit, quæ de tua mente nullo modo esse potamus. Dat. Romæ, &c. MCCCCLXI. VII. kal. maii. anno III.

IV.

Nec modo Reges per fas nefasque privata commoda acupari, Pio episcopos ipsi inconsultis præficienti oblectati sunt, verum etiam Franciscus Sfortia dux Mediolanensis, quamvis ipsi investitus, Jacobum Lucensem, qui ab epistolis Pontifici erat, ad Ticinensem ecclesiam provehenti adversatus est, atque in tantam accensus est iram, ut minitaretur, si alium crearet episcopum Papiensem, se Piccininum sibi conciliaturum, atque ad invadendam ecclesiasticam ditionem immisurum. Verum eas minas contempsit Pius, ac bellum se bello propulaturum constanter respondit. Commoras denique iras compressit Franciscus, & Jacobum ecclesiæ suæ possessione potiri permisit. Is est Jacobus, qui purpura facta postea donatus, Cardinalis Papiensis appellatus est, doctrinæ laude præclarus, cujus luculentæ extant elucubrationes, quæ nobis in conscribenda historia sunt usui. [I]

Decreta est hoc anno a tribus patriarchis orientalibus Alexandrino, Antiocheno & Jerosolymitano, ad Romanum Pontificem insignis legatio, qua Moyses archidiaconus Antiochenus perfunctus est: significabant ii admittæ abs se decreta.

con-

NOTE

[I] Sermo hic in annalibus inducitur de Jacobo Lucensi, qui hoc anno Ticinenses infulas a pontifice delatas, renitente licet Francisco Sfortia, obtinuit. Porro virum hunc Lucensem fuisse, non quidem in urbe natum, sed in Lucensis ditionis oppido, eruditi omnes facile concesserint, qui noverint illum plus vice simplici Lucensem sese in suis epistolis appellasse. Sed de certo natalis loco varia fuit doctorum sententia; quam tamen modo scripta ea de re elegantia, ac erudita dissertatione sustulit vir eruditus, congregationis meæ lumen P. Sebastianus Pauli Lucensis, qui adductis documentis demonstravit natale ejus solum non quidem P. scienfæ oppidum tunc Lucensis, nunc vero Florentinæ ditionis, sed locum humilem, Pontoro appellant, prope Villæ Basilicæ nobile oppidum fuisse. Rei fidem posteris exhibent veteri pictura nunc pariter conspicua cardinalis ejusdem insignia gentilitia, quæ adiculae cujusdam, sumptibus ejusdem Jacobi, in loco natali excitatæ faciem exornant. Ex Amalinatorum familia, potenti olim inter Lucenses; tunc vero potentia

(a) Gob. 14. Concilii Florentini, orabantque Latinos, ut ex eorum cervicibus Mahumeticum jugum depellerent, de quibus hæc tradit Joannes Gobelinus (a): Circa hoc tempus adit Pontificem Moyses archidiaconus Antiochenus vir Græcis, ac Syriacis literis eruditus, & magni apud orientales nominis. Hunc tres patriarchæ miserunt Antiochenus, Alexandrinus, ac Jerosolymitanus, & plurimi alii principes Christi cultores. Legatio ejus hujusmodi fuit: Venisse olim ad Pontificem hujusmodi fuit: Imperatorem & patriarcham Constantinopolitanum, & in concilio Florentino nomine orientalis ecclesiæ cum occidentali de processione Spiritus Sancti, de igne purgatorio, de pane azymo, de primatu Romanæ ecclesiæ, & aliis plerisque, de quibus antea disceptaverant, convenisse: decretamque deinde fuisse factam, quod tres patriarchæ, qui miserant, non suscepissent favore zizaniarum impediendo: deinde bono commotos spiritu, conventu subditorum habito, suscepto per omnia decreto Romano Pontifici sese commississe, velleque illi tamquam Jesu Christi vicario deinceps obtemperare, atque ad ea enuncianda se missum. Audivit Pontifex legationem & privatam & publicæ, & collaudatis patriarchis scripta, quæ Moyses attulerat, in Latinum transacta in archiviis ecclesiæ Romanæ recondi jussit, ipsamque donatum ad propria remisit.

LVI. Monobassienfes Pontificio in perio se submitunt. (b) Phrantzesius 1.3. 24. Adjungit Gobelinus insignem aliam Monobassienfium legationem, qua fidei, & imperio sedis Apostolicæ se addixerunt. Munitissima situ est ea urbs cincta undique rupibus, & angusto tantum tramite aduenda, unde Monobassie nomen traxisse refert Phrantzes (b): cæterum mari imminet; ut facile ejus imperio ob egregium portum potiri aptaque sit urbs gerendis rebus ad educendas in Turcas terrestres copias. Excepti illi a Pio fuere perhumaniter, & in Romanæ ecclesiæ clientes nuncupato fidei sacramento admitti; rem gestam narrat hisce verbis Gobelinus (c): Paucis deinde secutis diebus legati ex Monobassia Pontificem adveniunt, se atque urbem dedentes. Ea est Peloponesi civitas ad orientem Chersonesi in altissimo monte jaceus rupibus undique præruptis tuta, unico tan-

NOTÆ

tentia ipsa sua, ibidem sed alibi satis adhuc flurenti oppressa, fatus, a Pio II. in Piccolomineam specie quadam adoptionis, ascitus fuit. Quam pontificis gratiam viro conciliavit ingenium singulare, eloqui candor, in negotiis tractandis dexteritas cum prudentia & fide conjuncta. Eo pontificis favore verificante ad summam qualque dignitates itinere satis expedito, pervenit. Nam principio quidem apud Callistum III. dein & apud eundem Pium II. a secretis adhiit; tum Pieni præfectura ab eodem donatur. Hoc vero anno Ticinenses insulas obtinuit; denique viginti post menses, ut ipse in secundo commentariorum suorum libro testatur; adeoque anno sequenti, & quidem mensis decembris die XVIII. Ciaconio teste, S. R. E. cardinalis renunciatus fuit; annoque tandem 1479. die IV. id. septembris obiit, superstes tamen apud Ieram posteritatem scriptorum suorum fama perseverans. Edidit enim præter epistolâs sane multas & cultas, commentariorum librum, quo sui temporis res per quinquennium gestas usque ad annum 1469. persequitur. Cætera tanti viri adhuc latent, quorum oblivionem seu jacturam, præsertim commentariorum de vitis pontificum Romanorum, eruditi omnes deplorent. MANSI

tum aditu sancti continenti, portu & navalibus quondam ornata, Lacedæmonem hic olim fuisse quidam opinantur Græciæ robur ac columen; nobis incertum.

Legati publice auditi: Respice nos Pie Pontifex, dixere, nisi manum porrigis, præda Turcarum sumus. Demetrius Palæologus noster dominus fuit: is ad Turcas defecit, nosque in eorum potestatem tradere admisit: sensimus ac prævidimus dolos arceam invasimus, uxorem ejus ad virum remisimus, Turcis aditum clausimus, accessimus Thomam Demetrii fratrem, rogavimusque, urbem quæ sua esset, germano ad hostes deficiente, ut acciperet ac defenderet. Negavit Thomas eas sibi vires esse, quibus tueri nos posset, hortatusque est, ut vel te, vel alium dominum assumeremus. Consilio his de rebus habito placuit omnibus ad pietatem tuam recurrere, tibi que populum & civitatem tradere. Accipe igitur supplices, ac subveni miseris; ne contempseris urbem nostram ad res in Græciâ gerendas accommodatissimam. Si classim statueris in orientem mittere, apud nos stationem, & tutissimum refugium inveniet: si nos relinquis, cogimur jugum subire Turcarum non sine tuo dedecore, & republicæ Christianæ maximo detrimento.

Motus his Pontifex illacrimatus est mundanarum rerum varietatem animo volvens: nam quæ olim civitas Græciâ domina Asiæ & orientem potentissimis classibus infestavit, orbis que magnam partem sibi subjecit, eo demum redacta est, ut stare non posset, nisi dominos in occidentem quaerat, atque illis sese dedat & commendet, quorum ingenia prius & opes contempserat. Jannotius, quem supra in Peloponesum ex Mantua missum retulimus, legatorum comes fuit, multaque de Monobassia locutus locum natura munitum, & parvo præsidio defendatur, inexpugnabilem dixit, Pium magnopere exhortatus, ne tantam recuperanda Græciâ occasionem prætermitteret. Annuit Pontifex, jussitque legatis in sua verba jurare Monobassiam suam, & ecclesiæ Romanæ nomine in deditiorem accepit, missis præfecto, qui populo jus diceret, & annonam, cujus erat vicaria civitas, ministraret.

Spartani olim dicitur.

Missi ad eos prædicatorum committuntur.

LVII. Causam ob quam Monobassienfes in sedis Apostolicæ fidem ac potestatem venerunt, aperit Phrantzes (a), nimirum Mahometem, dum Thomas Achaicæ despota fratrem Demetrium ob initum cum Turcis foedus bello urgebat, & Messeniaci sinus urbes expugnabat, utriusque seu hostis amicusve esset opprimendi occasionem arripuisse: provolasse itaque maximum succinctum exercitu Spartam, ejuoque viribus imparem Demetrium venienti obviam processisse, seque & Spartanos illi deditisse. Redactus ita in Mahometis potestatem Demetrius principatu cedere Turcicoque adjungere imperio, tum sibi thoro Mahometi jungere iustus est: qui mutire contra non ausus nobiles Græcos Turcasque Monembasiam, ubi illa versabatur misit, ut Reginam ad sponsum deducerent, urbisque dominatum occuparent: at Monembasiorum hortatore Manuele Palæologo archi præfecto Demetrii quidem filiam dimisere, at negarunt urbis deditiorem se facturos, cum illa præclarum ob situs munitionem naturæ donum esset, ac non nisi nutu divino obtemperaturos, nec de iis, quæ Deus condidisset, decernendi ullam habere potestatem; mox vero Thomæ Despoto se commississe, illumque ad pontificiam ditionem ipsos ad elicienda auxilia traduxisse.

LVIII. Exclusus a Monembasii Mahometes in Bordonio duxit (b) exercitum, qui mox præcipiti fuga oppidum deseruere: inde sui terrorem Castrizensibus ostendit, qui spontanea deditiione jugum Turcicum sine mora subiere. At quamvis Demetrii foederati, ac soceri Mahometis clientes essent, ea deditio non profuit, cum is Christianorum carnifex hauriendi sanguinis rabie percitus, præterea data fide, ipsos partim palis suffigi, partim capite truncari jussit, quare Monembasiotas sibi præclare consuluisse cognitum est: de quibus antea dicta ex Pii Pontificis ad Cardinalem Bessarionem in Germania legatum literis (c) confirmantur.

Pius, &c. Monobassienfes Amorrea id est Peloponesi vulgo Moreæ civitas, videntes despota Demetrium ad Turcum concessisse, cum dilectus filius Jannonus Crementis, quem missum a ducissa Mediolani in locorum illorum præsidium nosse illuc forte appelleret, libere se ipsos, & civitatem Romanæ ecclesiæ dederunt, fidelitatemque ipsi Jannoni nostro nomine recipienti cum solemnitate jurarunt. Oratores quoque una cum oratoribus Thomæ despota huc venientes hanc ipsam deditiorem in collegio fratrum & prælatorum conspectu fecerunt, Thomæque ipse omni juri, quod sibi forte in eo loco competere, libere cessit. Est ea civitas, opportunitate loci, & præsidio na-

(a) Phrantzesius 1.3. c. 24.

Demetrius a Mahomete loco oppressus.

Ut Monobassia restitueret Turcis.

(b) Eod. lib. c. 25. Græci dediti se Mahometi ab eodem palis suffigi.

(c) Lib. brev. pag. 139.

Thomas in gratiam Pontificis suo iure cedit.

turæ ita disposita, ut non solum tutum receptum Christianorum auxilii illuc forte mittendis, sed facilitatem quoque ad recuperandam Peloponesum datura appareat. Hoc ad consolationem tuam significandum tibi putamus, &c. Dat. XII. septembris Constantiniani.

De ea Monobassienfium deditiione voluntaria, additaque Pontifici fide editæ sunt publicæ tabulæ quæ in archivo Romanæ ecclesiæ fuere reconditæ, ut Pius in literis proximo anno ad Monembasiotas datis testatur (d), quibus Gentilem Marcolum præfectum Monembasie excipere, illicque arcium potestatem tradere jussit.

Pius, &c. dilectis civibus habitatoribus, & incolis ecclesiasticis & secularibus civitatis nostræ Monembasie provincia Lacedæmonie in Peloponeso nostris, & S. R. E. devotis & fidelibus subditis salutem, &c.

Paucis ante mensibus venerunt ad præsentiam nostram, dum in civitate Senensi cum nostra Romana curia residebamus, in frequenti audientia, assistentibus ibidem venerabilibus fratribus, & dilectis filiis nostris S. R. E. Cardinalibus, & diversarum civitatum archiepiscopis, & episcopis, & prælatis, ac Regum, & principum quorundam oratoribus dilecti filii. vestri oratores etiam ibidem dilectis filiis Joanne de Haglis, & Zanone de Crema milite honorabilibus oratoribus ad nos missis dilecti filii nobis viri Thomæ Palæologi despota Achaicæ illustris, audientibus, intelligentibus, & approbantibus nomine quoque, & vice ipsius Thomæ consentientibus: vestro enim tam ecclesiasticorum, quam secularium civium incolarumque, ac civitatis nomine & vice nobis, & Apostolicæ sedi civitatis nostræ Monembasie, & vestrum, ut præfertur, omnium solemniter & evidenter in primis patrio vestro sermone deditiorem facientes, & homagium tamquam vero & indubitato vestro domino pro nobis, & successoribus nostris in perpetuum tam in spiritualibus, quam temporalibus tactis ambabus manibus sacrosanctis evangelis, genibus coram nobis flexis, in forma per Apostolicam sedem servari consueta, fidelitatis juramentum præstiterunt, supplicando etiam, quod nobis privilegia vestra, quæ hæcenus sub despota aut quibuscumque aliis dominis vestris in temporalibus habuistis, ac etiam in spiritualibus, dignaremur in omne tempus robore habitura, confirmare nostra, & Apostolicæ sedis auctoritate apud successores nostros eodem tenore permansura.

Quorum nos supplicationibus, & votis, utpote honestis, & rationabilibus gratiose inclinati libenter annuimus, & consensimus, prout ex nostris sub data Senis v. id. septembris pontificatus nostri anno tertio super inde consecutis literis plenius continetur. Ut autem prædicta effectualiter sum debi-

LIX.

(d) L. 12. p. 288.

Sacramentum fidei a Monobassienfibus nuncupatum.

tum consequantur effectum, mittimus in praesentiarum dilectum filium Gentilem de Ma-reolsti de Spoleto, ut a vobis possessionem realem, actualem, & corporalem civitatis Monabasiae ejusque arcium, fortalitorum, terrarum, & tenementorum per receptionem clavium, portarum civitatis, & arcium praedictarum requirat, & introeat, recipiat, & nanciscatur, civitatemque ipsam atque omnes, & singulos ejusdem, & locorum praedictorum homines, & personas utriusque sexus nominibus praedictis ad fidelitatem, devotionem, reverentiam, & obedientiam nostram, & sanctae Romanae ecclesiae, & eorum regimen, dominium, & gubernationem, nominibus praedictis recipiat, teneat, regat, gubernet, & administret, aliaque omnia, & singula faciat, ordinet, disponat, & exequatur, quae in praedictis, & circa ea noverit opportuna, quocirca, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLX. III. kal. martii pontificatus nostri anno III.

Submissae sunt tenues in Peloponesum auxiliares copiae, atque ideo ea peninsula in Turcarum potestatem cecidit: ac Thomas despota Achaiae celeri fuga proripere se in occidentem coactus est, ut diceretur inferius, quin etiam ob Ferdinandi & Gallorum in Neapolitano regno bella Scanderbegus, qui in oriente infelicium Christianorum unicus defensor erat, laturus opem Ferdinando, cujus erat cliens, principarum enim Alfonso Regi, ut eum contra Turcas tueretur, videtur addixisse, antequam Macedonia abiret Pium consuluit, qui ipsi hoc responsum dedit (a).

Pius Papa II. Scandarberg salu-tem, &c.

Dilecte fili, &c. Veniens ad nos dilectus filius Martinus Misiachius miles, & tuus orator retulit nobis, quemadmodum in his molestiis, quae Charissimo in Christo filio Ferdinando Siciliae Regi illustri a suis hostibus inferuntur, statueras fidelis subditi officium adimplere, & in regnum Neapolitanum adveniens illi pro virili tua opem afferre. Addidit quoque quod, cum sine manifesto periculo amissionis locorum, quae in Albania tenes, discessus tuus esse non possit, permittere tibi vellemus, ut cum Turcho posses pacisci, vel si hoc non probarem, legatum nostrum istuc mitteremus, qui possessionem defensionemque domini tui susciperet. Ad haec, dilecte fili, respondimus Romano Pontifici non convenire licentiam cuiquam dare, ut cum infidelibus paciscatur, quorum nulla conventio Dei offensione est vacua; mittere autem legatum, qui loco tui partis illas tueretur, diximus nec utile ad id quod queritur esse, nec nobis propter impotentiam facile. Verum cum Veneti paratam classem jam habeant, & potentes admodum sint, intercessuros cum tuis, ut domini antedicti protectionem ca-

piant, nec dissidere nos id esse facturos. Hoc idem autem tuae nobilitati per literas respondemus, dolentes admodum inventam non esse in principibus Christianis eam devotionem ad opus fidei, quam sperabamus, nec tales esse nostras, & Ecclesiae vires, ut tuae nobilitati auxilia praestare possimus, quae constantia, & operibus pro fide susceptis deberi cognoscimus. Propositum autem transcendendi ad defensionem antedicti Regis, quem de te benemeritum memoras plurimum commendamus, non dubitantes adventum tuum magna illi utilitati ad omnia bene gerenda futurum, teque ex eo plurimum verae laudis esse consecuturum. Confidimus quoque regiam serenitatem suam, haec fidei praestantiam attendentem praemia retributurum, quae in tali necessitate sunt debita, nosque ad eum efficaces literas dedimus, & vehementer sumus hortati, ut mentem hanc tuam grate suscipias, degnamque habeat ejus fidei, & constantiae rationem, quam in paucis inveniri. Non dubitamus suam serenitatem nostras exhortationes, & facta tua inveniunt honorifica gratitudine erga te esse usurum, Dat. XXIX. junii, &c.

De Georgio Scanderbego meminit Raphael Volaterranus (b), ac tres familias fuisse olim Epiri dominatrices, nimirum. Comnenorum, Arianitarum, & Castriotarum: expulsa autem regno se vidisse ait: additque patrem Georgii Joannem Doberientem interiora Albaniae tenuisse, petitumque bello ab Amurathe minore natu filium puerum annorum novem Georgium obsidem dedisse, tum subjicit: Hic & indole & virtute crevit heroica, & robore corporis incomparabili: quapropter Amurathes eum in suam sectam astravit, vocavitque Schanderbech, quod lingua Turcarum Alexandrum dominum, sive magnum significat. Hic plures et provincias acquirit, inter quas & Moesiam adsecutus Georgio Vochebach despota, ac Novomante ejus regionis metropoli expugnato, ubi auri argentique fodina dicuntur esse. Eximio patre, ac fratre Caragusto navo majore, Georgio, qui erat obses apud Adrianopolim, Amurathes regnum paternum tradidit. Interea Eugenius II. audita fama hunc per nuncios & literas ad nostros, & fidem pristinam traducere conatur. Ille confestim obtemperat, ac rebellans tot pro religione res gessit, quot antea contra; ac de improviso Crojam, Sfetigradam, Stelufum, Modrisiam, & Ternacium oppida in ea regione occupat, Amurathes contra eum Asambach fratris ejus filium primo, deinde Uranum duces cum copiis mittit Crojam, Quatuor jam menses obsidebant, cum mortuus ac filius Mahumathes missis totidem ductibus, quos bassas vocant, frustra vires instaurat, cum ille semper parva manu ingentes hostium caeteras funderet, ac fugaret. Sed & uno

Laudatum a Pio ejus consilio.

LXI. (b) Volaterr. l. 8.

De Scanderbegi gestis.

& uno tempore Venetos quoque bello lacefsebat: causa fuit, quod illi pactam pecuniam majoribus suis ob ablata Albaniae oppida pendere negabant. Itaque Dyrrachionsem, deinde Daniensem, Scodrensem, & Drivaskensem agros late populatus est, Venetorum exercitum ad Drinum fluvium occurrentem fugavit. Tandem inter eos conventum sequestra pace per Antonium Venetorum Albaniae praesidem, ut illi Scodra, & agro, quem ceperat, cedenti mille quingentos aureos quotannis tribuerent. Post haec cum Pii II. Pontificis nuntiis sollicitatus auxilio Ferdinandi Regis in Italiam trajiceret, cum Baroli a Joanne Antonio principe Tarentino, Joanne quoque Renati Regis filio Andegavia duce, ac Joanne Piccinino obfessum vestigio liberavit. Romam deinde cum venisset, mox domum remavit, ubi parvo post tempore veneno absumpit dicitur. Addit Volaterranus illius uxorem suo tempore vixisse Neapoli, ejusque filium a Mahomete fuisse pulsum. At de his postea.

Ceterum hoc anno Joannes dux Lotharingiae Renati Regis filius, pellectis ad suas partes plurimis (a) proceribus, inter quos emitebat Joannes Antonius Ursinus princeps Tarentinus, Antonius Caldora, Petrus Joannes dux Sorae, Nicolaus Campibassii comes, Hercules Atefinus, & Piccininus multarum copiarum dux, qui ex Piceno, quamvis Pius ecclesiasticas illi copias opposuisset, in Apruntium signa traduxit (b), tentato frustra Asculo, & vexillo pontificio adcludendos Romanae ecclesiae vestigales abusus, late victoriae protendit, & Aquila, Luceria, Foggia, Sanseverino, Troja, Manfredonia, pluribusque aliis urbibus potitus (c) est. Adversus quem Pius ex inito cum Mediolanensi duce foedere auxiliarem exercitum Simoneto duce Ferdinando submisit: tum illum monuit (d), ut Gallos propere expugnaret, cum Genuae classis in ipsum, opem Gallis allatura, instrueretur. Cum etiam vereretur Pius, ne Galli bello ab ipso petiti Avenionem oppugnarent, Fuxensem Cardinalem, qui Venusinum comitatum regebat, tueri se fortiter, si qua vis ingrueret, jussit (e). Audus porro ecclesiasticis copiis Ferdinandus in Gallos signa extulit, ipsoque ab agrorum graffatione cohibitos intra Sarnum compulit: cumque extraheretur obsidio, timens ne sui paulatim dilaberentur, vi oppidum capere constituit: sed cum impressio hostilis facta esset, Joannes Lotharingiae dux princepsque Tarentinus adeo fortiter Ferdinandi exceperunt impetus, ut eus exercitum conciderint, ac Ferdinandum Neapolim fuga se proripere coegerint, de qua clade Pius haec ad Beffationem Cardinalem scripsit (f): In Italia

(b) Gob. l. 4.

(c) Id. l. 6.

(d) Col. len. l. 6. Submissus a Pio exercitus in regnum Neapol. (e) Pius lib. brev. p. 164. (f) Id. p. 109.

Ferdinandus ad Sarnum sulus fugatusque.

(g) Pius lib. brev. p. 126.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

praeter regnum Neapolitanum quicquid sunt omnia: ad septimum julii, Ferdinandus Rex cum obsessos hostes imprudenter aggredere, insignem cladem accepit, quae pene exploratam victoriam de manibus suis eripuit: paulatim se tamen collegit, & ad novam defensionem quae potest undique contrahit, &c. Datum ultima julii.

Parta ea a Gallis victoria omnia ad videtores prona, Ferdinando aspera visa sunt; Salerni princeps, cui etiam parebat Nola, dux S. Marci, & universa Severina stirps opibus, & sanguinis claritate conspicua in Gallorum partes transit (b). In Aprutio autem Piccininus contra pontificiarum copiarum auxiliarium Ferdinandi duces, nimirum Alexandrum Sfortiam & Fridericum comitem Urbinatem magnam pugnam conferuit, in qua multus utrinque fusus sanguis, pendente & ambigua victoria, campo tamen hostes cedere coegit. Ceterum admovent Urbinum comitem Pius (i), ne hostes ad certamen admitteret, cum Galli mora, non impetu frangendi essent: Vicinias, inquit, judicio nostro est plena periculo: accepta clade Sarnensi, si alia nunc inferretur, aetum esset de regno, nempe Neapolitano, Moner & status nosser pati facile posset. Proinde etiam atque etiam videat prudentia tua quantum fortune sit committendum. Melius plerumque franguntur hostes patientia quam armis: & tempus multa solet afferre, quae ratione praeveneri non possunt. Dat. Senis xxvi. julii.

Salubre erat Pontificis consilium, ut etiam Ferdinandi res collapsae mora restituta sunt, ita impetu post Sarnensem victoriam a Gallis opprimi poterat, si fugientem insecuti versus Neapolim inopinato casu trepidantem, neque admodum Ferdinando additam, signa convertissent: nec dubium erat Andegavense nomen plures sectatores veterum partium repente in ea rerum conversione excitatum: de-deratque in militari colloquio id consilium Joanni duci Renati Regis filio Col- sa praclarus dux, quod omnes erant amplexi; verum Joannis Antonii principis Tarentini sentientis prius finitimas urbes in potestatem redigendas, ut comitatus Neapoli intercluderentur, vicis auctoritas. Plurimum itaque temporis ea in re consumptum, ac Ferdinandus laceras redidit copias: tum missum a Pontifice ad duce Mediolanensi subsidium accepit exercitum, quo deinde Gallos attrivit: at de his postea. Nunc institutam narrationem repetamus.

Dum Sarnensis victoriae a Gallis partae fama pervadebat Neapolitani regni urbes, pluresque in iis conversiones excitaret, Terracina, quae ab Alfonso Rege Aragonum Eugenio, dum Gallicas partes tuebatur erepta fuerat, & a Ferdinando ad

LXIII.

(b) Gob. l. 4.

(i) Lib. brev. p. 132.

Moner Pius non certandum cum Gallis, sed fatigandos velitationibus.

Distraxit Galli ne Ferdinandum insequerentur. Refectae a Ferdinando vires.

LXV. Terracina ad Pontificem reversa.

LX. Tenue praesidium submissum a Pio orientibus.

(a) Lib. brev. p. 162.

Scanderberg opem Ferdinando ferre meditatur.

(a) Lib. brev. p. 139. (b) Ead. pag. (c) Ib. p. 136. Retenta arx ab Aragoniis.

(d) Ib. p. 135.

(e) Pag. 115. & 142.

(f) Pag. 136.

LXVI. Monitus Ferdinandus ut arce[m] restitui jubere[re]t.

duo iustria vicariatus nomine retenta, illius jugum excussit, pontificiumque nomen imploravit. Laudibus extulit Pontifex (a) Terracinen[sium] facinus, commendavitque (b) Campaniæ præsidem, qui Terracinam ecclesiastico præsidio muniverat atque hæc ad Antonium Piccolominæum nepotem, qui aliquibus ecclesiasticis copiis cum imperio præerat, scripsit (c): Quidquid subventionis dari posse Terracinen[sibus] vides, ne prætermittas: perniciosum esset civitatem illam in manibus hostium devenire, quod futurum cognoscimus, nisi arx celeriter recuperetur, scribimus Regi, ut tradi illam faciat, veremur ne lente id agat, eoque argumento plures ad Ferdinandum literas dedit, ac primum demulcere ipsum conatus profectus est (d), nulla ratione ad defectionem Terracinen[ses] a se pellectos: Testamur, inquit, Deum, charissime fili, nos nil tale antea præsensisse, nec opinatos esse Terracinen[ses] ad hoc devenuros, mira eorum fuit voluntas, mira deliberatio nulla instigatione impulsæ. Cum vero arx a præfecto Aragonio adhuc teneretur (e) illum Pius monuit, ut arcem ipsam, quam Ferdinandus nomine præsidio instructam servabat, pontificii exercitus duci traderet: tum Ferdinandus gravissima argumenta attulit (f), ob quæ ecclesiasticæ ditioni Terracinae arcem restitui interesset, cum maxime ad Gallos potius deciscere, quam ad ejus redire imperium Terracinen[ses] decrevisset.

Pius Papa II. Regi Ferdinandus. Charissime fili, &c. Credimus nota esse tue serenitati, quæ apud Terracinam sunt gesta: civitas sponte sua clamavit Ecclesiam: viceregem tuum, & castellani filium comprehendit, causam allegans, quod per eos præsenferat locum illum vendi debere. Timet ex hoc motu te offendisse, propterea que reditum ad tuam serenitatem tutum sibi non putat. Hoc dixerunt rectori nostro Campaniæ, hoc nobis per oratorem suum exponi fecerunt, asserentes passuros se prius omnia extrema, quam mutationem propositi. Adjecerunt quoque, si eos nollemus, inventuros se dominum, qui curam sui suscipiat. Est in ea civitate rector prædictus, quem invocant: omnes ad nos inclinant: arx contra populum stat munita præsidio Marconii comitis. Re in hunc modum pendente quantum periculi imminet plane debes cognoscere. Si viderint Terracinen[ses] nos expugnationem arcis toto posse non agredi, ad hostes divertent, qui poterunt: quod quantum filius Rebus tuis, & nostris conducatur, obscurum non est. Noli committere, ut scandalum Ecclesiæ fiat, unaque opera nos & tu civitatem illam perdamus. Expediit iudicavimus, ut statim mandes arcem tradi nostro rectori: & ita facias pro statu amborum, rogamus.

Quidquid in mora sinistri acciderit, tibi soli imputabitur, neque erit penitentiae locus: arce vero per nos recepta, nihil tua serenitas perdit; ea tibi ex loco illo manes commoditas, quæ prius omnia nostra salutem tuam operantur: nec minus pro te, quam pro nobis deditio patitur: nil medium in hac re est, aut nostri futuri sunt Terracinen[ses], aut Gallorum, tui esse nolunt. Considerare nunc debes, quid magis expediat. Nos molestissimum haberemus, & ingratiæ mentis iudicium, si quæ nostra sunt mallet ad hostes, quam ad protectores tuos redire præstare, & deficientem. Vidisti quid in Castilione acciderit, &c. Dat. Senis x. septembris.

De Terracina recepta etiam fecit certiorum Franciscum Sfortiam ducem Mediolani Pius, nec amplius illius cives Ferdinandus posse subici non Romanæ ecclesiæ clientes, qui ad ejus opem confugerant, proderet videretur. Leniti tamen tot rationibus Ferdinandus non potuit, acerbiorque ferens animo Terracinam ad veterem & iustum dominum revertam, Marconii comitem ad eam recuperandam diripiendamque immisit. Inita pugna non sine damno pulsæ sunt Ferdinandus copię virtute Pazagliæ, qui fessis Terracinen[sibus] opportuno subsidio venit: quibus visis præfectus Aragonius incolumitatem pactus eidem ecclesiæ arcem deditio restituit, ut narrat Gobelinus (a).

Priusquam Romam rediret Pontifex, Terracinen[ses] civilibus acti discordiis tumultuare inter se cœperunt; desperantes enim res Ferdinandus secundari posse, cuius apud Sarnum vires cecidissent, alii Gallorum, alii Ecclesiæ præsidium implorabant: vitio pars ecclesiastica, & priusquam Gallis opem afferrent civitatem Ecclesiæ nomine percurrat, cepitque arcem oppugnare, in qua erat Ferdinandus præfectus. Missis ad Pontificem legatis, qui opem redeuntibus ad Ecclesiam postularent: nam Terracina juris ecclesiæ fuit, Alfonso eam Eugenio IV. partim deditibus civibus, partim per arma surripuit, nec reddidit facta pace.

Pius approbato Ferdinandus regno ita dimisit, ut post duo iustria ad ecclesiam rediret: at cum jam suapte ingenio a Ferdinandus deficiens proprium repetisset imperium non censuit Pontifex recusandum, moxque sui corporis custodes, quibus præfectus erat Joannes cognomento Pazaglia, vir strenuus eo transmisit, qui deditem se civitatem pro Romana ecclesiæ recipere, atque adversus vim, si qua ingrueret, tuerentur. Jam comitis fundorum filius Balbasar Marconii comes defectionem Terracinen[sium] acceperat, collectisque repente copiis montem, qui urbi supereminet, invasurus moenia conscenderat, & occurrentes extra portas ad pugnam cives in fugam converterat, nec dubium videbatur, quin civitas intra ho.

LXVII. Ferdinandus copię a Terracinen[sibus] propulsa.

(g) Gob. l. 5.

Terracinen[ses] studis discipuli.

Ad Ecclesiæ obsequium redeunt.

Admissi a Pio.

Ferdinandus ducis fugati. Arx dedita Pontifici.

(a) Id. ibid.

Andegavenses a Pio pacem efflagitant.

(b) Lib. brev. pag. 147.

(c) Lib. brev. pag. 135.

LXVIII. Iterum Pius rogatus ne faveat Ferdinandus.

horam hosti diripienda traderetur; cum subito accurrens Pazaglia præliamque restauravit victoriam hosti præripuit, fugatoque procul Marconio, Ecclesiæ civitatem, civibus vitam, ac fortunas servavit. Præfectus arcis, spectata Marconii fuga, suam salutem pactus, locum tradidit. Id egre Ferdinando fuit, nec Mediolanensium dux æquo animo tulit, veritus ne regni rebus officeret, at potius suam civitatem esse voluit quam Gallorum, neque iniquum putavit Pius deficiente a Ferdinando Terracinen[ses] recipere, cuius pater ab Ecclesiâ deficientes recepisset.

Ex hoc Terracinen[sium] ad Pontificis obsequium reditu gravissime angustia cepit Ferdinandus (a), quod plerique iam pontificia illi auxilia subducenda interpretarentur: ac Joannes dux ceterique Andegavensium partium principes solemnem legationem decrevere ad Pium post Sarnensem victoriam, ut ipsum pacem rogarent, ab eoque deprecarentur, ne Andegavensium partem pro recuperando versto jure ob Ferdinandus amicitiam bellum inferret: qui responsum extraxit, de quo ad archiepiscopum Ravennatem, quem veluti pacis interprecem in regnum Neapolitanum miserat, hæc scripsit (b): Cum Senis adhuc ageremus, venerunt ad nos oratores nonnullorum nomine dilecti filii nobilis viri Joannis ducis Calabriae, quam etiam principum, & baronum regni Siciliae sibi adhaerentium, literas afferentes manu eorum subscriptas, & a nobis instantes petentes, ut desistere a ferendis auxiliis charissimo in Christo filio nostro Ferdinandus Siciliae Regi illustri vellemus, & ipsi Joanni duci in recuperatione paterni regni assistere. Et infra: Respondimus mox, ut Romam redisset habituros nos in pleno consistorio maturum consilium, &c. Addidit imperia, ut Joanni duci ceterisque Andegavensium partium procuratoribus denuntiaret, ut oratorem ad responsum pontificium excipiendum mitterent. Tum aliis literis (c) iisdem principibus Gallicæ factionis significavit, ut diem & locum ad audiendum archiepiscopum Ravennatem apostolicum oratorem constituerent. De ea porro Renati Regis filii pacem offerentis Pontifici legatione, hæc narrat Gobelinus, ex suo in Ferdinandus Regem studio, Pontificem Pium animo non deficientem, reparare atque instaurare copias decrevisset, Ferdinandus quoque nova auxilia mittere, ne regno deici posset.

Interea Aquilanorum legati ad eundem Pontificem veniunt, & paulo post Joannis Andegavensis oratores suaverunt, ut relicto Ferdinandus aut Renati causam adjuvet ab bello prorsus abstat, multorum & popularum & principum regni literas afferentes, qui Ferdinandus regimen atque imperium prorsus respuebant. Quibus audi-

tis Pius se nihil aliud bello quærere respondit, nisi ut violentia sublata lis de regno judiciario ordine servato dirimeretur: id si Renatus annueret, ab armis cessari posse. Tum unus ex oratoribus: Joannes, inquit, Cassa hæc ad te verba transmittit: si Christus nobiscum est, non curamus quo se vertat vicarius ejus: vicinus apud Sarnum auctore Christo. Cui Pontifex: Quomodo uno prælio superiores fuistis, inquit, non tamen affirmare potestis Christum auxilio vobis esse, cuius occultis adversari conatibus, & sensistis hæcenus, & sentietis deinceps magis, atque ita legati infectis rebus abierunt.

Ut responderit oratoribus Andegavensium partium Pius, illud exploratum est, ipsum in ea oratione, quam ad Romanos patritios habuit, ut aversos ob susceptas Ferdinandus partes animos delinere, conquestum esse (d), archiepiscopum Ravennatem se misisse, ut bellum sedaret; cumque per Renati terras iter haberet, aditu prohibuit, responsumque a Joanne ejus filio data sibi a patre Rege imperia, ut bellum gereret, non pacem ambiret, cum Ferdinandus scilicet, nam quod ad Pontificem attinet, ejus comparare amicitiam omni ope annitebatur, quam etiam a Pio repudiatam ex ipsius Pontificis literis ad ducem Mediolanensem foederatum datis (e) constat: sæpius vero eundem ducem hortatus est (f), ut labentes Ferdinandus res submisso aliquo valido auxilio sustentaret: perturbatum Ferdinandus animum confirmavit (g), adjectione nec pontificiam, nec ducis Mediolanensis opem defuturam: consuluit (h), ut nobile oppidum cui S. Germani nomen est, Cardinali Aquilejensi concrederet, ne a Gallis occuparetur, postentque auxiliares copię pontificiæ ad ipsum tuto commere, repugnantemque his verbis perstrinxit: Multa quotidie facis, quæ ab amicis tuis damnantur, viderisque viam contrariam salutis incedere.

Denique Antonium Piccolomineum ecclesiastico succinctum exercitu ad Ferdinandus misit, ex quo illius res admodum confirmatas refert Gobelinus (i), cum ab omnibus intellectum esset Pontificem Aragonias partes omni contentione tueri, neque a Gallis ullis officiis flecti posse. Inde vero ob susceptum ejusmodi bellum plurium animi a Pontifice averfi (k), magnique tumultus ditioni ecclesiasticæ injecti fuere, ac primum Romæ emerfit (l) nova latronum factio signifero quodam Tiberio, qui trecentos e Romana juventute, perditissimos & profligatissimos homines sibi ascivit, ac supra adulteriaque passim patrare, rapinasque agere aggressus est, adeo ut magistratus eum coercere non auderent: quos motus cum primum

Infolens oratorum dictum.

Refringi tur Pii responso.

(d) Gob. l. 5.

(e) Lib. brev. pag.

(f) Ibid. pag. 131.

(g) Ibid. pag. 145.

(h) Ibid. pag. 135.

(i) Ibid. pag. 134.

(j) Ibid. pag. 135.

(k) Ibid. pag. 134.

(l) Ibid. pag. 134.

(m) Ibid. pag. 134.

(n) Ibid. pag. 134.

(o) Ibid. pag. 134.

(p) Ibid. pag. 134.

(q) Ibid. pag. 134.

(r) Ibid. pag. 134.

(s) Ibid. pag. 134.

(t) Ibid. pag. 134.

(a) Lib. brev. p. 153.

audivit Pontifex eisdem urbanos magistratus hinc literis increpuit (a). Pius Papa II. conservatoribus urbis.

Increpiti Urbani magistratus de non coercitis seditionibus.

Dilecti filii, &c. intelligimus graves excessus, qui Roma quotidie fiunt. Audimus etiam Romanos solum esse, qui talia faciunt: nihil porro in civitate tutum esse a perditione juvenute. Gubernator noster, quem illic posuimus, post pulsata familiam suam, post suscepta multa ludibria, necesse habuit, ut rebus suis consulere, in palatium apostolicum ex urbe refugere. Quanto honoris & consolationi nobis hac sint cogitari facile potest: quantum etiam bona fama Romano nomini afferant, palam est omnibus. Nunciatur non dubie ista per varias mundi partes, & qui audiunt in urbe moram tutam non esse, neque hinc neque ex patria venire ad vos audent. Vox omnium una est, populum Romanum dominum suum non recognoscere. Nemo est, qui non iudicet corrigi haec mala facillime posse, si vos modo velletis: neque enim latrones externi, nec milites nostri haec faciunt, sed filii vestri, in quos domesticum habetis imperium. Dum Mantuae eramus nil tale emergebat, quiescit omnia Romae nunciabantur: at postquam Senas rediimus, armatae sunt in opprobrium nostrum praedictorum caeterorum, quod sanecur accidat non satis cognoscimus: intelligimus tamen a civibus vestris primores urbis ideo incentivum dare his malis, & patri excessus augeri, ut nos talibus moti ceberiter redeamus. Errant tota ratione, qui ex malefactis beneficium a nobis expectant, obedientia, & humilitas inducere nos ad reditum potest, nonnulla rebellio; ii enim sumus, qui ut precibus iustis facile ducimur, sic minis & protervia in diversum auferimur. Scripsimus alias vobis, & per eos, quos ad nos missis dici curavimus, quae causa nos Senis teneret, quid etiam animi ad reditum esset: eadem nunc nobis est ratio, idem redeundi firmum propositum. Verum hoc vobis edicimus, si perseverare in scandalis civitatem senserimus, & opera vestra illa non tolli, sicut facile possunt, cogemur non solum nos non redire, sed curiales nostros, quos audimus cum periculo esse, ad nos evocare, quod ne accidat erit prudentiae vestrae in tempore providere. Datum Senis XXX. martii anno II.

LXX. (b) Lib. p. 154.

Compressi (b) initio ii motus visi, ut redditae ad eosdem magistratus Pii literae ostendunt, sed dein recrudescere Tiburtii fociorum gratiationes & magis ingravescere coeperunt, adeo ut etiam Agrippae rotundam molem olim gentilium superstitioe falsis numinibus consecratam, nunc vero Deo in beatissima Virginis, & sanctorum martyrum honorem Christiana religione dicatam occuparint (c) atque ea in finitimas ades irrupere, miscere-

(c) Gob. l. 4.

que omnia sint ausi: demum incolomitarem pacti exilium sibi conscivere, atque ad Sabellorum oppidum Gallicae factionis profecti sunt, patefactaque est procerum aliquorum urbem in rebellionem trahere meditantium conjuratio: quo accepto Pius mox Senis Romam se contulit: cumque venienti Romani juvenes occurrissent, ut pontificiae sellae humeros submitterent, suaderentque aliqui, ne iis sese committeret, ipsum respondisse refert Gobelinus (d). Super aspidem & basiliscum ambulabis, &c. Portabant humeris quem pedibus calcare voluerunt. Exceptus est a Romanis ingenti laetitia, sacerdotaleque in urbem imperium asseruit: non tamen sedati omnes motus; nam Sabellii & Columnenses pluresque proceres ob Gallicum nomen in Neapolitano regno oppugnatum infensi erant. Eversus comes patrimonium vexabat: Picenum Sigismundus Malatesta a Gallis concitatus invadebat: Tiburtius Piccininum sollicitabat, ut in urbem signa converteret. Quibus periculis jactatus Pius ducem Mediolani rogavit (e), ut copias subsidiarias ad ipsum mitteret.

Romanis contendit Pius.

(d) Gob. l. 5.

Maxima laetitia a Romanis excipitur.

(e) Lib. brev. p. 147.

Pius Papa II. duci Mediolani.

Dilecte filii, &c. Saepo oratores tuos rogavimus, ut te ad mittenda majora belli praesidia hortarentur, & difficultates ostenderent, quae nobis undique ingruunt. Credivimus id eos fecisse, & nobilitatem tuam consilia nostra non neglecturam. Libenter nos ad omnia provideremus, si facultates adessent: cum non adsint, necesse est, si periclitari non volumus, angustias nostras tibi indicemus. Est nobis bellum in portis, circumventi undique sumus armis proditorum nostrorum: Jacobus Sabellus apertus est hostis: comes Eversus nos quietos esse non sinit, de Columnensibus nihil licet nisi hostile usque in hanc diem sperare: comes Jacobus quomodo nostros eludat, & cum paucis teneat occupatos, notum est tibi. Est praeterea Romanus populus doloris nobis non mediocris, ad eum non minus, quam ad caetera oportet respicere. Vixit diu in pace, damna vel minima pati non potest: si animal unum modo amittat, tota urbe est clamor. Hostes non ignorantes molem belli omnem huc desulerunt, expectantes ut mala continuata nos vincant. Hybernabit non longe comes praedictus, hybernabant in proximis copiis nostra: incommoda militum, nemo te melius novit. Parati sunt & in curia nostra, & in urbe, qui ad primum quemque nuncium damni animos male pacatos ad tumultum incendunt, culpa nostra hoc provenire agentes, qui pacem oblatam nolimus. Jam vero in provincia Marchiae quale incendium sit excitatum audisti: Sigismundus ingratus Deo, & hominibus vicariatum fere totum violenter eripuit:

Excitatae in ditione ecclesiastica turbae.

boc

LXXI. (a) Gob. l. 5.

Conjuratio in urbe confecta ad Gallorum gratiam.

Spreti a populo conjurati & capti.

(b) Lib. brev. pag. 122.

LXXII. (c) Colleen. hist. Neap. lib. 6. Praesentia Gallis a Florentinis itipendia rescissa ope Cosmae Medici. Ancona a Malatesta occupata.

hoc non contentus Ecclesiae terras invasit, nonnullas cepit, praedam non mediocrem abegit. Gentes nostra est illi opposita sunt, nescimus tamen quo facto impeditae videntur: ad omnia naturam illorum provinciarum etiam tenes, suspensi in minimis sunt, fortunam quocumque inclinat, sine expectatione malorum sequentes, redditus nostri ob has causas longe sunt imminuti. Expense factae supra vires, cum majores nunc quoque incumbant: subsistere incommodis tantis non possumus. Et infra. Proinde, nobilitatem tuam hortamur, & requirimus, ut compati nostris angustis velis, & grandius aliquid cogitare, quod vel celerem victoriam praestet, vel nos his propinquis molestis liberet: missi majorum copiarum, praestare hoc potest, &c. Dat. Rom. xxiv. novembris anno III.

Revisa denique est nefaria conjuratio (a), de urbe a Pontificis obsequio subducenda, comprehensis affectibus supplicio ejus auctoribus Tiburtio Bonannoque: cum enim hic scarii cum aliquot proceribus Gallicarum partium consilia ea de re iniissent, ab iis ad rem tentandam animati, tum cujusdam fatidici, qui eo anno sacerdotale imperium in urbe abolitum iri cecinerat, mendacio decepti urbem ingressi sunt, exercisque gladiis populum ad libertatem pristinam recuperandam deligendumque jugum cohortati eam percurrere; sed spretae fuerunt eorum voces, cumque in fugam se conjecissent, demum capti a satellitio pontificio scelerum suorum poenas dedere. Quod vero ad Sigismundum Malatestam attinet, is Gallico auro conductus maximum terrorem Piceno incussit, quamobrem Pius ad Florentinos Gallis fredere junctos in suas partes pellicendos hac Cosmae Mediceo scripsit (b): Audisti qualia sunt in nos opera rebellionis filii Sigismundi de Malatestis statum Ecclesiae indigne turbantis: ad hunc redprimendum tunc praesidio est opus, quam implorare intendimus: erunt tuae partes, qui in civitate Florentiae plurimum vales, ita suadendo proficere, ut fides data servetur, nec per inanes excusationes debita relinquantur.

Trahi in armorum societatem a Pio non potuisse Florentinos, refert Colleenus, (c) sed Cosmae Medicei opera decretum de pendendo Gallis, dum bellum cum Ferdinando gerebant, octuaginta millium aureorum stipendio rescissum fuisse, quibus additis historiis suae finem imposuit. Porro Sigismundus Malatesta Anconam in suam redegerat potestatem, indeque viribus audior, instructusque Anconitanorum copiis in Aethios suum convertit impetum, qui eo turbine percussus Venetum nomen imploravit. Cum autem ea res majores motus paritura esset, si Veneti in Romanae ecclesiae vestigales imperium sibi asciscerent, Piceni legatum

hortari Venetos jussit Pius (d), ut Aethiolorum clientelam Ecclesiae permitterent, tum ad comprimendas Sigismundi molitiones fortiter profilire: Quae, inquit, ad vexandum Sigismundum pertinet animose curato: hortare duces copiarum, ut sibi non desint: fideliter agant omnia: meditare tu dies & noctes quo pacto possit hosti noceri. Est pestis perdenda inveterata dierum malorum nec fidem habens nec animam: erit tibi Deus adjutor, cujus Ecclesiam vexat, Dat. Rom. xxiii. nov. anno III.

Tulit deinde exeunte anno Pius in Sigismundum Malatestam ob ejus graffationes anathematis sententiam, atque in Picenum ad Anconitanos in pontificiam potestatem revocandos Alexandrum Cardinalem S. Sufannae, cum jam ille factos Perusii tumultus compressisset legavit, ad quem extant haec datae literae (e): Non erravimus iudicio cum te Perusiam misimus: implevisti desiderium nostrum, & inquietae civitati pacem dedisti, nullis artibus parcens, quibus praecipites animos revocare ad santiora consilia crederes: benedictio Dei sit tecum, nostra quoque, quocumque ieris te comitetur; nonnullisque interjectis addit: Literas Anconitanorum perlegimus: idem videtur nobis, quod tibi, plaga haec medicamento levi est insanabilis: Sigismundi vinculum, & ultionis metus ad proterviam illos indurat: flagello potenti esset necesse, cujus copia nobis non est: serenus modice, quod tolli non potest, cum tamen operante Deo mira aliquando fiat animorum conversio: tentanda est omnis via, qua perfici aliquid boni possit. Placet igitur, ut ad eos omnino contendas. Subiicit paulo inferius de Malatesta: Cum Sigismundo non placet iracundus aliquis in eas: die natali Domini excommunicatus est publice, & paucos post dies digna actionibus suis feretur in eum sententia, deploratum ingenium est, & proendum omnibus, ex quo sanari non potest, &c. Tanta Sigismundo Malatestae constantia obtinisse Pontificem refert Campanus (f), ut cum Galli de foedere cum ipso agerent ea lege, ut Sigismundum, quem damnarat, in pristinam gratiam restitueret, flecti non potuerit.

(d) Lib. brev. pag. 156.

Alexander Card. in Picenum missus.

(e) Pius lib. brev. pag. 122.

Latæ in Sigismundum Malateitam censuræ.

(f) Camp. in Pii II. vit.

(g) Gob. l. 5. Bizzar. l. 13. Follet. l. 11. Pigna l. 8. & alii.

Genua Gallis pulsus libertatem recuperat.

Inrer superiores vero bellorum motus, dum cuncta ad Gallos prouiora erant, Genua, ex qua maritima praesidia ad Neapolitanum regnum recuperandum parabant, in libertatem vindicata est (g). Fecit eam in Gallos ipsos conjurationem. Prosper Adurnius communicato cum Pontifice consilio, a quo ad rem gerendam accensus, atque a duce Mediolanensi aditus irrupit instructo armis agmine in Genuam, occupatisque praetoris aedibus, cives in suas partes alexit. Percussus ea defectione Ludovicus Walla, qui Caroli Francorum Regis nomine urbi praerat,

erat, in arcem profugit, eamque adversus oppugnantes egregie tutatus est donec terrestres ac maritimæ Gallorum subsidiariæ copiæ adventarent: quorum vires pertimescens Adurnius Paulum Fregosium archiepiscopum Petri antea cæsi a Gallis fratrem socium sibi ascivit, opposuitque terrestribus hostium copiis, quas Continensis præfectus ductabat. Conserto demum cruento prælio Pauli virtute multa cum strage Galli propulsati fuerunt: cum autem parte altera periculum immineret ne Renatus Rex classe portum adoriretur, expositisque in terram copiis irumperet, eo mox provolarunt armati Genueses, ac partim cæsis partim in mare disiectis Gallis, Renatum Saonam repetere coegerunt. Quibus animadversis Gallorum præsidium, quod arcem tenebat, incolunitatem pacti deditionem fecere. Subinde Genueses excusso Gallorum iugo inter sese tumultuari coeperunt. Prosper Adurnius dejectus principatu, quem rapuerat, & Spineta in ejus locum subrogatus, quo paulo post accepta pecunia abdicare se coactus est [1]. At de Italici Galliciisque rebus hætenus: nunc Germanicas aggrediamur.

Legarat Pius anno superiori in Bohemiam archiepiscopum Cretensem, & Franciscum patria Toletanum, ut Wratislavienses, qui Regis Georgii Podiebratii jugum subire detrectabant, ipsi conciliarent. Conceperant ii justas de Georgio hæresis labe inquinato suspiciones, ac profitebantur prius discrimini exposituros corpora, quam animas in periculum amittendæ fidei & immortalitatis adducturos: cum vero Pontifex Georgii, qui obsequium Romanæ ecclesiæ addiderat, promissis confideret, legatis anno ineunte significavit (a) pacem inter illos conciliare posse, si Georgius Wratislavienses clientelæ Romanæ ecclesiæ permitteret, injurias condonaret, præficeret Wratislaviæ quem civis poscerent, tum alias Wratislaviensium immunitates confirmaret.

Pius Papa II. venerabili fratri archiepiscopo Cretensi, & dilecto filio Francisco de Toletio theologiae professori oratoribus nostris salutem, &c.

Ex literis, & relatione nonnullorum intelleximus dilectos filios clericum, & universitatem Wratislaviensem difficile se admodum reddere ad componendas cum Rege Bohemæ differentias suas, atque ut a prin-

cipio in hoc proposito fuit, ita in eo nunc quoque continuare; quod profecto satis miramur dolentes, sicut verisimiliter credimus, per dissensiones hujusmodi venturum necessario esse ad bellum salutare: itaque judicavimus, & nec Deo ingraturam pacem his conditionibus recipi, si videlicet Rex ipsos Wratislavienses in fide ecclesiæ Romanæ dimitteret: si injurias, quas sibi hætenus quomodolibet irrogatas præterdit, sine ulla exceptione remitteret, si capitaneum daret, quem ipsi expectarent, indulta quoque omnia, præminentias, & privilegia hætenus per eos possessa servaret, ac rueretur, nec occasione dari cum offensa Salvatoris nostri, & nostræ, ut ad gravius scandalum veniat. Hæc si non essent nobis explorata, si damnosa etiam putaremur animabus eorum, certe nos, qui salvari gregem dominicum, non perdi optamus, talia non scriberemus: Rex ipse fidelem se nobis exhibuit, & tanquam catholici principis obedientiam nobis, & Romanæ sedis præstitam acceptavimus, & pro tali habemus. Non possumus igitur non laudare bonum, quod cernimus, & Christi fideles ad pacem hortari, scientes in hujusmodi rebus solere quandoque homines non tam rationem, quam affectus suos attendere: hæc illis suadere vos volumus, & consilium nostrum ostendere, quod tanquam salutare & pium ut amplectantur optamus, &c. Dat. Mantuæ x. Januarii MCCCCLX. anno II.

Certiores aliis literis (b) Wratislavienses fecit Pontifex, se apostolicis nuntiis, quid de pacis conficiendæ ratione censeret, aperuisse: at antequam ex literæ perlatae essent in Silesiam, Wratislavienses xix. Januarii hujus anni pacem cum Georgio iis pactioibus, quæ in publicis monumentis tum confectis, inseritque a Coclæo (c) Hussitarum historiæ continetur, admiserunt: pollicitus nimirum est in primis Georgius acceptas injurias in perpetuum oblivioni se daturum: corroboratæ etiam ab ipso Wratislaviensium prærogativæ; consultum juri ecclesiastico, & sacri ordinis libertati: promisit præterea censuras ecclesiasticas valituras; tum religionis causam contra hæreticos se suscepturum; denique concessum Wratislaviensibus, ut clientelæ sponso ab iis Georgio Regi præstanda ad triennium extraheretur.

Compositis ita Pontificis opera Bohemæ

Leges concordia inter eum & Vratislavienses dictæ.

Delusus Pius Georgii hypocritæ.

LXXV. (b) Ibid. pag. 95.

(c) Coclæo hist. Huss. lib. 12. Quæ promiserit Georgius.

NOTE [1] Motus illi Genueses, quos hic enarrandos suscipit Annalista, in sequentem annum referendi erant. Scriptor enim illorum temporum Bononiensis in chronico miscello totam suis chronologicis characteribus distinguens, narrat die IX. martii anni 1461. a juvene quodam Genuesi, sed Mediolani oriundo, per urbis compita conclamatum fuisse: *Vras populus, Galli moriantur*, ad quas libertatis voces excitatam plebem & in turmas coactam, statim quidem Gallos in arcem propulsasse, dein vero crescente seditione & civibus qui exules abierant, in urbem restitutis, eo rem devenisse, quo narrat Annalista. MANSI

Galli Genæa propulsati.

Arx deditionem Genuesibus facit. Pulsis Gallis Genueses in factiones divisi.

LXXIV.

Georgius Rex Bohemæ catholici larvam præfert.

(a) Lib. brev. pag. 94.

miæ rebus, Georgius interpretem se concordia inter Fridericum Imperatorem ad sceptrum Hungaricum aspirantem, ac Matthiam Pannoniæ Regem ad repetendam ultionem Austriæ ingruentem præbuit, sed irrito conatu; de navata tamen opera Pius gratias his ei egit (a): *Accepimus, inquit, literas tue serenitatis, & plene intelleximus, quæ cum imperialibus, & Regis, nempe Matthiæ Hungari, oratoribus in Olomucensi dieta agi per te potuerunt: commendamus in primis salutare studium celsitudinis tuæ, quod hoc necessario tempore ad tollendas dissensiones fidelium Deo, & Christianæ religioni non desuit: dolemus deinde secuta inter eos non esse, quæ a te quærebantur, & nobis erant in præcipua expectatone ac voto. Laudandus in omnibus est Deus, & nihilominus majestati tue annitendum, ut quod in præsentiarum minus successit, alio tempore te operante feliciter possit succedere; nam si quisquam est, qui pacem vel treugas statuere inter illos suo interventu possit, est certe judicio nostro serenitas tua, quæ ad ingenium, & rerum experientiam adjunctam habet summam auctoritatem, &c. Dat. Senis xviii. martii anno II.*

Indictus est a Georgio Rege Bohemæ Pragensis conventus ad eandem pacem inter Fredericum & Matthiam generum suum conciliandam: de quo certior factus Pontifex Bessarionem Cardinalem legatum summa instruxit auctoritate (b), ut si a Georgio concordia perfici non posset, rogata Regis ipsius sententia inducias apostolica auctoritate inter dissentientes imperaret.

Venerabili fratri Bessarioni episcopo Tusculano S. R. E. Cardinali Niceno Apostolica sedis legato.

Cum intelleximus charissimum in Christo filium nostrum Georgium Bohemæ Regem illustrem ad kal. majas proxime venturas in civitate Pragensi dictam unam esse celebraturum, & illic tam imperialis celsitudinis, quam Regis Hungariæ oratores ad pacem, vel treugas ineundas eodem tempore conventuros, videntes evenire facile posse, ut agente hoc bonorum operum hoste, eorum tractatum minus secundum exitum habeant, non inutile judicavimus, ut quod ipsi sponte sua facere veniunt, nec non amplecti in tanta rerum necessitate cogantur, propterea eidem tue circumspeditioni communicato prius cum antedicto Rege Bohemæ consilio treugas inter Imperatorem, & Regem Hungariæ præfatos pro eo tempore, & sum illis conditionibus, de quibus ambobus vobis videbitur, auctoritate apostolica indicendi, & illas per censuras ecclesiasticas & penas temporales, quæ tibi & illi visæ fuerint expedire, observari mandandi, aliisque in præmissis, & circa ea necessariis, quomodolibet opportuna faciendi ac exequenda. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Agit concordiam inter Imp. & Ungarum. (a) Lib. brev. pag. 171.

LXXVII. Indictus ea de causa conventus a Georgio. (b) Lib. brev. pag. 172. & lib. 35. p. 242.

Ad eum missus Card. Bessarion.

di, plenam & liberam & omnimodam facultatem tenore præsentium de plenitudine potestatis nostræ concedimus, non obstantibus omnibus & singulis, quæ huic nostræ concessionis quomodolibet possent obstare: nos enim censuras sive penas, quas rite tuleris in rebelles, ratas habebimus, & illas faciemus auctore Domino inviolabiliter observari. Datum Senis anno MCCCCLX. iv. kal. april. pontificatus nostri an. II.

Iter iniisse Matthiam Regem Hungariæ ad colloquium cum Georgio celebrandum, ex literis ad Joannem Carvajalem in illo regno pro Turcica expeditione conficienda legatum datis constat (c). Cum vero is Cardinalis Matthiæ jus assereret, atque adeo Fredericus ipsum ex Hungaria legatione revocari posceret, respondit Pius (d) id cum honestate pugnare, ne in alteram partem inclinare videretur: ceterum Bessarionem Cardinalem ipsi non defuturum. Porro Georgius non modo gliscentem inter Fredericum, ac Matthiam discordiam non composuit, sed ut erat minus fraudum artifex, clandestinis artibus catholicos principes dissensionibus implicavit (e), tantumque in Germania novis factionibus conflatis excitavit incendium, ut nulla ex ea auxilia, quæ in conventu Manruano promissa erant, elici possent: quo viso Bessarion Cardinalis legatus civilis belli exstringendi cupidus censuit unanimi fœdere eos, qui in neutram partem inclinabant coniungendos, ut alteram factionem, quæ ad pacem redigi detrectaret, armorum terrore in concordiam redigeret: cujus consilium Pius commendavit (f), ipsam publicos coetus indicere iussit, ad quos ambæ dissentientes partes, tum qui neutri factioni studerent vocarentur.

Pius Papa II. Cardinali Niceno. Venerabilis frater salutem, &c. Sine tristitia & amaritudine cordis legere literas tuas non posuimus, ita non modo angustias omnes in quibus es constitutus, sed luctuosam imaginem totius Germaniæ nobis ante oculos posuerunt pro pietate in Deum, charitate in Christianos, zelo ad tollendum crucis vexillum contra impios Turcos, crudelitatem, mutuas cædes, & lacrimabile in natione bellum exortum videmus. Non poterat plaga vehementior causæ Dei infligi, nec summa rerum noteri potentius; si quidem ut tu verissime sentis, implicata bello Germania, unde expectari tantus exercitus poterat, frangentur animi caterorum, qui illorum exemplo ad bonum ali-quod videbantur posse adduci, evitque ubique gentium ingens desperatio. Testis est Deus, nos nihil usque in præsentem diem prætermisisse, quod ad extinguendum nascens incendium conferre potuerit: occurrimus literis nostris, occurrimus nuntiis, occurrimus fraternitatis tuæ celeri missione; si

Imperati novi conventus a Card. Bessarione. (f) Ibid. pag. 204.

LXXVIII. Fridericus queritur Carvajal Card. favere Matthiæ. (c) Pius lib. brev. pag. 150. (d) Id. ibid. pag. 168.

Georgius ex arte Germaniam turbis miscet. (e) Gobius factionibus conflatis excitavit incendium.

LXXIX.

Germanorum dissensio attulit extremum exitium.

Salutem per flagella, non interitum querit Deus.

aliena malignitas studium nostrum exuperavit, quid aliud jam agere possimus, nisi conditionem Christi fidelium flere, quos Deus propter peccata his verberibus agit...

LXXX. Neutrale vis mutuo foedere jungendi.

Probatur nobis in primis consultatio venerabilis fratris nostri episcopi Spirensis, & marchionis Badensis tecum de colligandis neutralibus habitis...

Per hos ad pacem cogendi pacis officios.

Commoror illud intestinum Germaniae bellum a Georgio & Bohemis hereticis, qui pacem sibi & commoda plura ex catholicorum dilectis se comparaturos arbi-

trabantur, ex aliis Pii ad Cardinalem Bessarionem literis (a) constat.

Pius Papa II. Nicano. Venerabilis frater &c. dolemus nova quotidie impedimenta operibus nostris, ac tuis offerri; & Imperatori, cujus quietas poterat adjumentum aliquod communi causa prestare...

Sternere autem sibi ad Germanicum imperium iis dissensionibus viam Georgius aniebat, quod ipsum Frederico eripere, allestis in suas partes nonnullis principibus pertentasse his verbis refert Gobelinus (b); Nicanus Cardinalis, qui ex Mantua legatus in Germaniam perrexit...

Arripuerat ille jam Austriae & Moraviae que a Frederico defecerant clientelam, adeo ut Imperator in discrimen non leve dignitatis amittendae esset adductus; quo accepto Pontifex, qui Frederico, a quo, ut supra vidimus, incrementa suae amplitudinis acceperat, studebat, edixit Georgio nunquam Ecclesiam Frederici patrociniolum deserturam, ut qui Ecclesiae defensor extitisset, atque ideo ipsum est adhortatus (c), ut coeptis desisteret.

Pius Papa II. Regi Bohemiae. Charissime in Christo fili, Intelleximus serenitatem tuam quorundam Australium, & Moravorum imperiali majestati adversantium statuisse protectionem recipere.

(a) Ib. p. 139.

Huffite malorum auctores.

LXXXI.

(b) Gob. 1.5.

Affectatum a Georgio imperium.

Fridericus ut inutilis contemptus. Principes electores corrupti a Bohemo.

LXXXII. Austria & Moravia in Georgii clientelam concedunt.

LXXXIV. (c) Eod. 1.5.

(c) Lib. brev. p. 149.

Quor-

Georgius increpatus de affectato imperio.

Quorsum hoc tendat non satis cognoscimus: videmus tamen in Imperatoris damnationem non modicum cedere, corroboratur enim dissidentiam duritas, ubi defensorem novitatum suarum paratum cognoscunt. Non scimus celsitudinem suam male de te meritam esse, neque in personam tuam talem fuisse, ut recipere incommodum tua opera debeat: omnis ejus factura esset nobis multum molesta. Diligimus se & sua, non solum quia in nos olim beneficia contulit, sed multo etiam magis quia semper sedi Apostolicae favit, nec a malignare volentibus permisit illam vexari. Hortamur excellentiam tuam velis susceptum consilium diligentius pendere, & videre, num tibi conveniat Imperatorem offendere. Suedemus, ut contentus sis limitibus regni, nec ultra queras quam tibi a Deo sit datum credere debes non passuram esse Apostolicam sedem Imperatori catholico, & bene de Romana ecclesia merito injuriam fieri. Fuit ipse ejusdem sedis semper protector: non debet illa in necessitatibus suis ipsum deservere. Paternae haec ad te scribimus, cupientes propter opera tua bona te cum honore, & gratia in universali Ecclesia esse. Datum Roma xxvii. novembris anno iii.

LXXXIII.

(a) Ib. p. 150.

Denuntiatum ecclesiam laturam operi Frederico.

(b) Gob. 1.5. Marchio de Brandeburg aperte Georgio resistit.

LXXXIV. (c) Eod. 1.5.

(c) Lib. brev. p. 149.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

reversari omnes: contradicendi causas longe querere, discordias principum adducere, nullis Niceni suasionibus auscultare: ille ne quid omittere videretur, quod ad rem conducere posset, profectus Norimbergam Maguntiam usque penetravit, obvio quosque principes ac populos orans, ne fidei necessitati decissent, ne fernerent Turcarum vires crescere, irent obviam hostidum vinci posset. Obturaverunt cuncti aures suas, verba ejus quasi fabulas exceperunt: nemo inventus est, qui suam operam religioni promitteret.

His consentiunt Pontificis literae (d) ad Germaniae principes eadem verborum formula scriptae, quibus deplorat intestinis bellis Germaniam ardere, indeque decreta in Mantuano conventu pro instruendo bello sacro evanescere: legatum suum ad coetus Norimbergenses profectum, sed eos fuisse infrequentes, indeque contemdit Viennam, & pauciores eo confluisse, pessum ire interea Christianam religionem principum inertia; excitandum ardorem, si quis in animis haerent atque adeo cum indictis conventus in Nova civitate ad kal. septembris extraxisset Fridericus, rogavit ne periclitanti religioni decissent, irentque obviam Turcico furori antequam magis invalesceret.

Pius Papa II. principibus Alamaniae.

Quanto dolore cor nostrum affligant dissensiones Germanicae, quae post dietam Mantuanam sunt suscitatae, testis est Deus coram nostrorum scrutator, testes omnes, qui loquentes nos audierunt: certe iudicio nostro non poterat major plaga inferri fidei causa, non poterat funestius malum ad perturbandam populi Christi salutem, vel cogitari, vel fieri. Praevaluit tandem hostis nosker adversum nos, plusque in animis hominum potuit terrenus affectus, quam ratio proprii debiti. Promissa servata non sunt, pax non stabilita, ardor belli & mutuae ultionis aviditas: quae sancte errant excogitata, uno turbine abstrulerunt. Venit ad dietam Norimbergensem legatus noster, rari illuc convenerunt, inter quos est parum exauditus. Viennam inde se conferent, cum frequentes principes iuxta eorum promissa conventuros speraret, illorum oratores quam paucissimos habuit; eosque non satis instructos ad illa, quorum causa convenerunt. Possimus nimium sortem Christiani populi deplorare, negligentiam potentatum accusare possumus nos coram Deo, qui annuntiare illis verbum salutis non recusavimus, & opere implevimus quod faciendum suavimus. Quamquam autem haec ita se habeant, non tamen divina pietati est dissidendum, nec praesentium malorum reparatio penitus desperanda. Agit omnia divina sapientia certo iudicio suo inscrutabili mentibus hominum. Permissis

I i z for-

Germanos sollicitat Bessarion ut arma stringant in Turcas. Obstruat illius hortationibus omnium aures.

(d) Lib. brev. p. 117.

LXXXV. Graves Pii ad Germanos principes querelae.

fortasse arma hęc sumi, ut contentione dimissa paratiora illa sint in obsequium fidei: passus est effundi odium, quod ex longo erat conceptum, ac nisi erumperet sanari non poterat, ut diuturnior inde pax sequeretur.

Cum autem idem noster legatus ad tollenda hęc impedimenta dies & noctes labores, imperialisque majestas & ad sedandas discordias, & adimplenda omnia in conventu Mantuano conclusa intentum se esse per literas suas testetur, proptereaque dietam, quę in Nova civitate proxime haberi debuerat ad proximas kal. septembris prorogari curaverit, & ad eam per literas suas convocaverit principes nationis, hortamur nobilitatem tuam in Domino, & per eam quam nobis obedientiam debes, exire requirimus, ut omnibus impedimentis omisisti, quę pro Deo non sunt attendenda, velis vel personaliter, quod in primis est opus, vel si id extrema necessitas prohibet, per oratores dignos plenam potestatem habentes ad prescriptum tempus illic comparere, officiumque catholici principis Deum, & matrem Ecclesiam reverentis implere. Hęc enim unica salutis via ostenditur: hęc sola ratio creditur, per quam stare res Germanica possit, & indictum pro fide bellum feliciter peragi: te autem, ac reliquis non comparantibus primum honor nationis offenditur, deinde spes expectantium presidium frangitur, postremo patria tota interstina clade absūmitur, & quod dolenter referimus hostibus nostris vires animusque accrescunt. Sape hęc scripsimus, saepe per oratores, & nuntios nostros predicari curavimus, saepe nos ipsi & Roma & Mantua in publicis conventibus sumus testati, Vox nostra, quamquam & salutaris & pia, a paucis est exaudita: non creduntur pericula, quę sunt ab oculis longius posita; sed, prob dolor! si negligenter erunt potentatus Christiani, si intenti presentibus, de futuris cura non erit, cadet aliquando divino judicio super eos hęc tempestas, lugebunt mala, quę non timuerunt, optabunt quę non adveniunt, omnisque tarditatis, & desidia pœnitentię sera erit atque inutilis; quę ne accidant erit tuę, & reliquorum prudentię in tempore providere. Dat. &c. VIII. Julii.

Repetite preces ut saluti publice consulant.

LXXXVI.

Provehabat eos conventus in Nova civitate celebrandos Cardinalis Bessarion, ad quem Pius, commendata in primis eius diligentia in mandatis apostolicis peragendis, hęc scripsit (a): Fratritatem tuam ipsa dię dilatio nullo modo sollicitet, satius enim est aliquando expectando, quam nunquam accelerando ad portum desiderii pervenire. In Italia quoque non ea promptitudine procedunt res, quam sperabamus, paucique promissorum, & voti in dieta Mantuana suscepti sunt memores, quos sumen paulatim existimur opera nostra ad

(a) Ib. p. 201. Sollicitatus Bessarion ne animis & labori desisset.

implendum munus suam inducere. Laudavit allis literis (b) Bessarionis consilium de permittendo eo temporis intervallo, quod ad prorogatos cœtus excurreret, in pace inter principes Germanos agitanda: Literas tuas, inquit, ex Vienna & ex Nova civitate accepimus, ex quibus de progressu rerum, & diebus ad kal. septembris prorogata plane certiores nos reddis, significans quid interea temporis operari ad pacem intendis, & ad ea exequenda, quę particulariter habueris in mandatis. Consilia tua, venerabilis frater, quibus te usum in presenti statu rerum cognovimus merito commendamus, sunt enim, iudicio nostro, tempori accommodata, & talia, per quę ventri ad id, quod querimus, possit, nos ipsi fistic fuissimus, alia ratione dirigere actiones nostras non potuissimus: in malis elegit tua fraternitas id, quod erat boni: consulisti in omnibus Casarem, consulisti eos, qui ad te pervenerunt, nec potuit in hac diligentia locus ullus esse errato: si labores tui successum, quem optas, non habent, temporum est culpa, non tua. Nonnullis interjectis de stipe a fidelibus in belli sacri sumptus confata non avertenda in alios usus, hęc addit: Quod in elemosynis erogandis curaturum te scribis, ut dubitari non possit ad alium usum esse ituras, in primis certe est necessarium, verus enim querela nec forte iniuste facti, ut ita fieri omnino expediat; qui enim viderunt his annis pręteritis illas fructum non attulisse, qui fuerat tantopere predictatus, ad avaritiam, non ad pium opus queri nunc eas existimant, &c. Dat. Senis X. Julii anno IX.

(b) Ib. p. 118.

Laudatum eius consilium ut principibus conciliandis operam daret.

Pręteritis (c) etiam Fridericus Imperator pium ardorem in convocandis Germanis principibus ad solemnes conventus, ut quę in Mantuano concilio fuerat decreta in Turcas expeditio, e Germania educeretur, qua de re Pius ei grates hisce verbis egit: Cognovimus quanta cura intendas ad vocandos Germanię principes, tenendaque pro fide dicta, & administranda: denique cunctis consilia, quę desiderio nostro, & fidelium cause conducere credis. Laudamus in hoc piam mentem tuam, & tibi gratias agimus, qui pro consuetudine tua Apostolicam sedem reverenter prosequeris, & ea meditaris & facis, quę imperiali officio digne conveniunt. Habebis huius operis veram a Deo mercedem, & nos ad celsitudinem tuam ferventius complectendam merito inducemur. Certe, charissime fili, si quod unquam tempus fuit, in quo auctoritatem imperialem adhiberi ad salutem communem oportuit, hoc profecto in primis est necessarium; agitur enim causa fidei catholice, cuius Deo es debitor, agitur conservatio nationis Germanicę, quę propter imperium ab illa susceptum tota est tua, agitur Ecclesię catholice status, cuius

LXXXVII. (c) Ib. p. 120.

Fridericus decreta Mantuana in opus promovere enisus.

ius protector ex officio diceris, &c.

LXXXVIII. Sopita turbę Germanicę. (a) Ib. p. 130.

Compositis deinde utcumque Germanię rebus Cardinalis Augustensis opera, meliores spes de instauranda sacra expeditione affulgere visę; de qua concordia pontificiis literis ad Bessarionem scriptis (a) hęc leguntur: Quę de pace conclusa dubius scripseras, biduo ante transmissis venerabilis fratris nostri episcopi Eistetenensis nuntio intellexeramus: qualiscumque ea futura sit, minus noxia erit, quam bellum tanta crudelitate inceptum. Veremur & nos, ne propter duras condiciones parum firmitatis sit habitura. Et infra: Examinatur Cardinalem Augustensem auctoritate tuę legationis mediatorem ejus pacis fuisse, &c. Confectum inter Udalticum comitem Witembergensem, & Ludovicum Palatinum Rheni bellum narrat Naucerus (b), repetente Witembergensi dotalia uxoris jura, deinde vero id dissidium mox pace diremptum. Cum vero imminet Germania bellorum civilium procella sedata videretur, has literas Pontifex Cardinali Bessarioni dedit (c), impostumque ei legationis munus conversis in Turcas Germanorum armis ipsum obire iussit: Cooperante, inquit, Deo tempestas illa, quę Alemanniam totam comprehenderat, in tranquillitatem conversa est; principes, qui tantis inter se odiis armati surrexerant, pacem recipientes quiete nunc agunt, nec ulla in parte nationis, sicut refert nobis, vestigium belli apparet. Laus Deo, qui tanto beneficio Christianitatem affecti; facultatem nunc habet Germania in defensionem fidei arma convertere; tempus est retulim, in quo promissum Mantuanum exolvere, & Salvatori nostro munus suum potest prestare. Credimus circumspectionem tuam nunc huic uni rei tantum intendere, & ad prosecutionem conventorum instare. Subdit in eadem eam rationem, ut Imperatore domesticis implicito difficultatibus Fridericus Palatinus expeditioni pontificio & imperiali nomine præficiatur; quod consilium eidem Imperatori etiam hisce literis (d) exposuit.

Cardinalis Augusten. interpretis concordia.

(b) Nauceri. vol. 2. gener. 49.

(c) Eod. l. brev. p. 191.

Bessarion expeditionem in Turcas promovere iussus. De Palatino illi præficiendo actum.

(d) Ib. p. 192.

LXXXIX.

Pius Papa II. Imperatori. Charissime in Christo fili, &c. In conventu, qui Mantua est habitus, designavimus te capitaneum belli contra Turcos indicti, spem omnibus dantes virtute tua & auctoritate nominis tui rem illam habituram felices successus: habuisset jam, credimus, nisi & grave in natione bellum, & graves in dominiis tuis privatis molestiæ impedimento fuissent. Quęstio nunc Germanicę res beneficio Dei: tuę vero, sicut sentimus, in eadem agitatione versantur. Quamdiu serenitas tua laborabit his malis domesticis, agre ad publicum bonum impartiri animam poterit. Si unquam opportunitas parandi exercitus, si promissum Mantuanum solvendi est data, datur profecto

hoc tempore non solum magna, sed etiam facilis: id solum deest, ut princeps aliquis auctoritatis, & gratię, curis aliis liber, salutaris operis huius sit fidelis promotor, totusque illi soli incumbat. Honor celsitudinis tuę & cura Christianę reipublicę suadent, ut quandoquidem tu ipse non potes, de aliquo cogites, qui tuo & nostro nomine vices imperiales adimpleat. Lustravimus cogitatione totam Germaniam, principes omnes iudicio nostro expendimus, neminem aptiorem Friderico comite Palatino invenimus. Est huic militaris peritia, est ad opus ipsum affectio, est denique in Alemannia auctoritas multa; sperarem hoc operante gloriosum aliquid perfici posse, si vexilla tua accipiens a nobis ambobus vicecapitaneatum suscipere favore tuo, studio suo ad solvendas decimas clerum inducere posset, & comparare promissos exercitus.

Nota nunc est toti Christianitati pax inter principes facta, unde omnes expectant quem exitum habeat sponso illa nationis testimonio publico Mantuę celebrata. Erit sine honore Germania, si ad nihilum recidet tanta expectatio, erit in omnium ore tua serenitas, si capitaneatu accepto perse, vel alium nil tanto officio dignum peregerit. Si curę domesticę te a publicis avocant, danda est opera, ut quod per te ipsum non potes, videaris per alium velle, nil certe est indecentius quam per nullum velle boni aliquid fieri. Commendamus tuę serenitati causam hanc fidei, commendamus honorem Apostolicę sedis, commendamus denique æstimationem nominis tui, hortantes ac requirentes, ut in hoc comite Friderico velis una nobiscum sentire, & illum substituendo facilitatem omnem præbere, quę tibi & nobis, totique nationi satisfacere cum gloria possit: faciet in hoc bonitas tua rem Deo acceptam, Romanę ecclesię gratam, & Christianitati plurimum salutarem: de qua cum etiam venerabilis frater Bessarion Cardinalis Nicæus legatus noster sit tecum verba facturus: placeat pro consuetudine tuā benigne illum audire, & ad publicam necessitatem respiciens fidelia monita nostra amplecti, &c. Dat. Romę XI. octobris anno III. Detrectavit Fridericus Palatinus (e) Germanici exercitus in Turcas ducendi imperium suscipere; quocirca Christiana res admodum est afflictā, nullo principe illius patrocinium suscipiente.

Monitus Fridericus ut cum Pontificiis votis consentiret.

(e) Ib. p. 200.

XC.

Periclitabatur interim Pannoniæ Turcarum exercitibus obvia, ad quorum frangendos impetus Pius Fridericum Imperatorem rogavit (f), ut biennales inducias cum Hungaro iniret, quo etiam Bessarionis Cardinalis consilia spectabant, ut ex his Pii verbis (g) constat: Placent mirum in modum, quę de treugis cum Hungaris incundis nuperrime inchoasti, rogamus, quan-

(f) Ib. p. 183.

(g) Ib. p. 130.

De induciis inter Fridericum & Matthiam Hungari deserti de induciis cum Turca agitant.

Promissum Matthiae si pendiarium aurum ne eas pacificatur.

(b) Pag. 102. Queruntur Ungari promissa duodecim equitum millia non supeditari.

(d) Pag. 175. Excusat Pontifex.

XCI. Patreni e Bosnia excisi.

Præcipui missi ad Pontificem.

(e) Gob. l. 5. Bosnenis Regiam coronam exambit a Pio.

quoniam opus non sit, ut occasione hanc urgeas. Instabant Hungaris pericula tum a Turca, qui funestam aliquam rei Christianæ cladem inferre moliebatur; tum a Friderico Imperatore, qui ad solum Hungaricum aspirabat: quomobrem de induciis cum Turca faciendis agitabant consilia, quod cum in aliarum Christiani imperii provinciarum damnum vertendum esset, Pius Matthiam Pannoniæ Regi quadraginta millia nummorum in bellicosimpendenda sumptus spondit (a), spemque majoris præsidii iniecit si foedus Turcicum respiceret.

Promittimus, inquit, ut fiat brevi in manibus præfati legati nostri quadraginta millia ducatorum, quorum auxilio, si qua difficultates a Turcis vigeant, possit pro nunc instanti periculo obviari, non dubitamus quin diutius grandiora præsidia sint affutura, & serenitas tua ex constanti proposito suo gaudium susceperit: ad que nos peragenda vires nostras omnes, & animam denique, si ita necesse erit, pro salute orbium nostrarum parati sumus conferre. Dat. Senis xx. februarii anno 11. De eadem vi auri suppeditanda Hungaris, si cum Turcis inducias non pangerent, ad Cardinalem Bessarionem scripsit (b) Pius. Sed exigua nimis illa videbatur ad bellum adeo periculosum administrandum, asperrimeque ferebant Hungari, duodecim equitum millia sibi promissa, ut Turcicum bellum conficerent, non submitti: qua de re cum apud Pontificem graves querelas funderet Joannes Carvial Cardinalis legatus, respondit (c) Pius a se tot equitum millia sustentari non posse, nisi alii, qui ea subsidia erant polliciti, suam pariter ad id operam conferrent; aliisque literis hanc excusationem attulit (d); Novitas pontificatus, & peregrinationis curiæ, & mora diuturna Mantuani conventus nos exhaurerunt: paucillum tamen quod est, & que in posterum erunt contribuere in opus Dei non recusamus; malamus enim privatim egere quam publice.

Inter hos Hungaricos fluctus Stephanus Thomas Bosniæ Rex, qui munitissimam arcem Zendren nuncupatam Turcis prodiderat, percusseratque cum ipsis foedus, ut turpissimi facinoris labem deleret Patrenos Manichæi infantiæ sectatores e regno suo excindere aggressus est, seu religionis afferendæ studio, seu diripiendarum ipsorum opum cupidine incitatus; ac præcipuos impietatis signiferos ad Pontificem misit: quos ille fide orthodoxa erudiendos curavit, ut refert Gobelinus (e). Increbuit potere etiam Regis eisdem oratores a Pio, ut episcopos in Bosnia ad religionem propagandam crearet, tum coronam, qua ille cæterique successuri principes redimendi essent transmitteret; tum legaret aliquem præfulem, qui Bos-

nenis rerum statum inspiceret. At mox Matthias Hungariæ Rex ejusmodi postulatis intercessit, questusque est hæc Bosnensi petita de episcopis ad subornandam pietatis specie Zendrensis arcis proditorem; coronam vero a Pontifice donandam non esse, cum supremum in Bosniam imperium Rex Hungarus obtineret; cui his verbis respondit Pontifex (f).

Pius Papa II. Regi Hungariæ. Charissime in Christo fili salutem, &c. Timere celsitudo tua videtur per literas, quas proxime accepimus, ne propter adventum oratorum Bosnensium ad concedendos illi regno episcopos, dandamque Thomæ Regi coronam faciles aures præbeamus ostendens omnia hæc ad velandam proditorem suæ infamiam pertinere. Nos autem, charissime fili, non ita sumus harum rerum ignari, aut ad gratiam faciles, ut non etiam extimeamus que sequi ex concessione hujusmodi ulterius possent: novimus que Thomas prædictus in tuam serenitatem commississe, quam in gravem Christianorum causam peccasse asseritur. Scimus multæ considerationis esse debere episcopos ubi non sunt de novo instituire: tenemus quoque memoria hanc ipsam coronam fuisse a nostris prædecessoribus sepius postulatum, neque tamen unquam obtentam, quam si ulla ratione fuisset daturum, non sine honore, & beneplacito tuo, qui jus ad illam prætendit, dandam censuissimus, de ea tamen nullum per oratores verbum est factum. Conati sunt tantum Regis calumniam excusare, asserentes que de Zendren acciderant necessitatis fuisse, non voluntatis.

Bonam insuper Regis mentem ad veræ fidei cultum vel ex eo probare sunt nisi, quod perniciosam Patrenorum gentem ex omni ditione sua expulerat. Episcopos, fatemur, cum instantè postularent, illud tamen per singula petterunt, ut mittere illuc ex nostris aliquem dignaremur, qui gestorum suorum & petitionum, quas fecit diligens ac verus esset scrutator. Hoc nos facere ideo gravati non sumus, quod missionem nuntii nostri vidimus nulli rei posse obesse: ad referendum, non ad concedendum jussus est proficisci: curabimus ne celsitudo tua ignoret, quantum nos tibi regnoque tuo afficimur. Nec credere debes eisdem Apostolicam aliquam concessuram, quod vel Deo ingratum, vel præjudiciale esse quomodolibet possit. Pontificem habes, qui & justus est cultor, & quemque in suo jure servare desiderat. Commendamus tuæ serenitati, licet opus non sit, causam catholicæ fidei, pro qua hucusque pugnavisti, commendamus legatum nostrum, qui illius servanda gratia plures jam annos regno, quanta potest cura, tecum laborat. Dat. Petrioli Volterana diocesis VII. junii anno 11.

Contententibus Un- garis sibi ea re injuriam fieri.

(f) Lib. brev. p. 203.

Pii ad eum literæ.

Non detractum in illius juri.

XCII.

(a) Ib. p. 150.

XCIII.

Cyprus in extremum ditionem adducta. (b) En. Sylv. hist. Asia c. 97. Gobel. l. 7. Naucl. vol. 2. Bos. hist. aquil. Jerusalem. l. 7. & alii.

Jacobus Ipurus vestigalem te Egyptii sultani profectus.

XCIV.

Excusatur apud Pontificem Joannes Cardinalis legatus Zendrensis arcis infamiam; tum etiam monuerat nonnullos Bohemicæ hæreseos suspitione laborare, deque induciarum foedere cum Turcis ineundo agitari, ad quæ hæc respondit (a) Pius: *Intelligimus de descensu Regis Hungariæ ad conventum cum Bohemiæ Rege tenendum; utinam talis sit, qualem communis necessitas postulat. Intelligimus & quid de traugis cum Turcho ineundis tua circumspectio indicet; qua in re dicere aliud non possumus, nisi quod vellemus ea præstare posse, quæ nostra mens agitat, sed Dei hoc esse opus videmus, in cuius manu corda sunt Regum. Et infra: Exhortatio ad Regem Bohemiæ per te missa nobis plurimum placet: quantum nos suis literis judicare, & intelligere, ex omnibus nostris possumus, quas illic habuimus, cognovimus mentem ejus, & devotione Apostolicæ sedis & unione regni a vera dogmate non esse alienam, quibus de rebus oratores suos non multo post ad nos venturos confidimus, &c. Dat. Senis xii. martii anno 11. Delusum Pium impii hominis hypocriti inferius planget narratio.*

In Cypro acerbum febileque vulnus passa (b) est religio, & magnæ rerum convulsiones, ac perturbationes secutæ: Ludovicus enim ducis Sabaudie filio a Carlotta Joannis Regis Cypri unica herede in thori solique regii societate vocato, Jacobus regius spurius Ferdinandi Aragonii spurii, qui Neapolitanum regnum sibi pepererat, exemplo incitatus, tyrannidem aperte affectavit, cumque Ludovici impetus sustinere non posset, ad sultanum Egyptum eundemque Babylonium, qui postremis in Christianos grassationibus supremum in insulam imperium sibi compararat, perfugit, atque eius imploravit opem, ut paternum regnum sibi assereret, cum ipse unica virillis soboles a patre Rege suscepta superesset, & Carlotta sorori, quæ sceptrum Ludovici extero detulerat, præferendum se diceret, quod legibus barbaricis consensibat; pluraque addidit contra Gallicum, nomen invisum Egyptiis, cum superioribus sæculis gravissima damna a Francis facta fuissent, tum se fidissimum ipsius sultani clientem futurum esse pollicitus. Excepta sunt a vide Jacobi verba, ac nefandissima jurisjurandi formula (quam Pius & Gobelinus historiæ mandarunt) in sultani autoritate, se futurum spondit, tum illius imperio per Alexandriæ compta regiis redimitus insignibus circumdudus.

Cum id præsentisset Ludovicus Sabaudus, præterea ad sultanum misit, quivetera sponderet vestigalia augetretque: tum expolceret ne Christianis inter Christianos jus dicere detrectaret: Jacobum de con-

cubina natum, neque Christianis legibus ad sceptrum admittendum. Inclinat jam ad æquitatem sultanus, quantumvis ejus filius, ac tres mameluchi præpotentes obstitent, cum Mahumetis II. Turcarum Imperatoris orator ab ea sententia illum hisce verbis (c) dimovit: *Acceptis amicis tuis Turcarum Imperator Mahumetis te Jacobum Cypri Regem appellasse, cumque in patriam regnum statuisse restituere; digna res quæ de tuo solio maneret, & nostræ religioni accommoda; sed renuntiatum postea est te mutato consilio pacem cum Rege Gallico pacisci, & quem jurare coepisti velle deserere, tamquam ignores quanto persequatur odio gentem nostram Gallicis sanguis, neque Gotsfridi, Balduinive, aut aliorum ejusce gentis facta mente teneas, qui sæpe majores nostros magnis cladibus afflixerunt. Vide quid agas, si pax tibi cum Gallico genere cordi est, cum nostro bellum expecta. Nec tibi cum solis Turcis inimicitias futuras putes: Egyptii, Syri, & Arabes, quibus præes, summo te odio prosequuntur; nec tuus tibi filius barebit, qui religionem nostram Gallicano sanguini prodiderit, quod si promissam fidem Jacobo servaveris classemque paratis in Cypro, Mahumetes quoque alteram parabit in Rhodios, & utriusque insula spolia tua erunt; solum tantum insulam Rhodiam Mahumetes sibi servatam cupit, placuerunt sultano Turcæ oblata, atque in ejus postulata confesit. Apparata est e vestigio classis, & Jacobus cum magna militum manu in ea vestus Cyprium appulit.*

Dum is belli turba adversus Cyprium in Egypto conflabatur, Ludovicus Rex Carlottæ vir opem imploravit Ludovici patris ducis Sabaudie, qui mox classem instruxit; tum a Pio II. subsidia ad retundendos infidelium impetus poposcit: cui Pontifex decimas annuas, quæ in Sabaudia ex decreto Mantuano imperatæ erant pro gerendo in Turcas bello, attribuit (d), atque indulgentiarum præmia iis, qui subsidiarum aurum conferrent, impertivit.

Ad futuram rei memoriam. *Attendentes, quod ejusdem religionis, & populi hostis perfidissimus, & scelestissimus potentissimusque princeps soldanus non solum, proh dolor! sacrosanctum dominicum tumulum dudum occupavit polluto ac scelesto imperio suo aliasque orientales civitates olim Christianorum atque terras subjugavit, verum etiam Christianorum sanguinem sitiens ad occupandum insulam & regnum Cypri appropinquat, classem validam comparat, omnique conatu in illius regni depopulationem, & perniciem Christianorum continue nititur, ut nisi ei celeriter occurratur, veremur ne repente illam regionem atque regnum expugnet, atque contundet, & pro-*

(c) Ext. apud En. Sylv. sup. c. 87.

Mahometes Egyptum ad Cypriam expeditionem animat.

XCV. Jacobus Cyprium cum Egypto exercitu invadit.

(d) L. 10. p. 81. 97. 98.

De creta a Pio pro Cypri subsidia.

& prorsus delecti veluti sonitus tempestatis: quod propter peccata Christiani populi nocitur accidisse. Unde ne in tremendo iudicio Salvatoris nostri competat exceptio, quod nobis silentibus & non providentibus illud regnum, & Christiane religionis habitaculum ab eodem spurcissimo soldano supeditetur; sed potius nostra provisionis ope Christiani ad comportanda auxilia eisdem Regi & regno & Christianis tuendis, & defendendis atque a tanto insultu, & rabie liberandis ferventius incitentur, & ii exinde animarum suarum salutem facilius consequantur; de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus & singulis Christianis vere poenitentibus, & confessis, in universis; & singulis civitatibus, terris, ac locis, sub charissimi in Christo filii nostri Ludovici Regis Cypri illustris, & ejus feudatariorum, & adhaerentium regno, & dominis consistentibus, nec non etiam aliis alienigenis, seu forensibus in eodem regno domicilium habentibus, seu commorantibus, qui de facultatibus suis juxta eorum statum & dignitatem viro & uxore pro una persona computatis, videlicet qui nobiles & majoris facultatis & conditionis, exiterint singuli tres, qui mercatores & mediocres singuli duo, qui vero plebei & inferiores singuli unum, seu si adeo pauperes fuerint medium florenum auri de camera, vel eorum verum valorem aut eo amplius, & infra, contribuerint, (nonnullisque interjectis, quibus votorum leviorum commutatio permittitur) plenam omnium peccatorum suorum indulgentiam auctoritate apostolica indulgemus, &c. Datum Senis anno MCCCCLX. xiv. kalend. augusti pontificatus nostri anno II.

Stipem collaturis indulgentiae pro-

XCVI. Jacobus Cyprius postitus. (a) En. Sylv. sup. e. 87. Gob. l. 7. Jacob. Lusitan. hoc anno Bos. & Naucl. ubi sup. Galli Cerines castro se recipiunt. Regium nomen Jacobo a sede Ap. denegatum. (b) Jac. Lusit. in hist. Cypri.

Cypriorum, quibus insensus erat, defectio- nem vereretur, summis precibus obtinuit, ut unus e mamaluchorum principibus cum parte copiarum in insula subsisteret.

Hac victoria insolescens Aegypti & Babyloniorum tyrannus, idemque fidei Christianae apostata crudelitateque in fideles effertat, minaces literas & contumelias refertas ad Pontificem misit, in quibus de fide Christi deserta gloriari turpissime ausus est: cui Pius ita rescripsit (c), ut eum in salutis rectum tramitem revocare niteretur.

Pius servus servorum Dei cultor omnipotentis, & alumnus Jesu Christi soldano Babyloniorum.

Si desiderat veniam, & si speret ante tribunal districti Judicis misericorditer in Domino venire, qui candor est lucis aeternae, speculum sine macula, in quo omnium creaturarum vivunt imagines, earundem opifex Dei Filius, aequalis aeterno Patri existens, pro reparatione generis humani formam humanitatis assumens, in intemperata virgine deitatem occultans, cum venit plenitudo temporis prodiit in mundum caro factus, qui cum sit splendor gloriae, & figura substantiae ejus, portans omnia verbo virtutis suae, peracto passionis suae tempore, ascendens ad caelum sedet ad dexteram majestatis in excelsis, quem multitudine angelorum in caelis, & omnium Christianorum in terris laudat, & pariter adorat. Tu vero pulvere terrena dignitatis excoecatus, tumore praesumptuosissimae superbiae inflatus, obstinatus permanens eundem abnegas Dei Filium, a quo tibi & filii tuis, si scires, ineximabilis vita possessio foret solertius expectanda: sed & tuis similibus scriptum est, quia non habuerunt sapientiam perierunt propter suam insipientiam, exterminati sunt, & ad inferos descenderunt.

XCVII. Aegyptus Sultanus minaces literas ad Pium scribit. (c) Mf. Vall. sig. n. 91. p. 127.

Quid apostatae Aegyptio respondet.

De Christi humanitate ac divinitate.

Exprobrata apostatae illius insipientia.

Scribis nobis impropria, mandas opprobria, contumelias multiplicas, quas prorsus silentio obruimus, ne tuorum vitiorum participes, quibus te pollutum videmus, inveniamur vel aequales. Ne autem vanitate seductus in nimiam erigaris superbiam & in oculis tuis tibi sapiens videaris, conuenit verborum acuto saculo tuos garritus varios, & effrenos veritate irrefrenabili refranare. Revoca, quaeso, ad memoriam Goliae Gethaei calumnias viri fortis & spurii in sua virtute suorum armorum apparatu confidentis, qui agmini Dei exprobravit, quem David adolefcentem, nondum pugnare sciens, in nomine domini Dei sui Israel in funda & lapide congregiens crudeliter interemit, caputque ipsius auferens, carnes ejus volatilibus caeli, & bestis terrae tradidit devorandas. Tu bellatorum multitudine, cupia divitiarum, numerositate regnorum gloriaris: nos autem in nomine Domini

XCVIII.

Refracta illius minax.

mini tui plasmatoris sperantes, etiam si possibile foret, quod solem multitudinis telorum tegeles, in umbra tecum nihilominus pugnabimus, in baculo crucis & lapide, qui demonte sine manibus est praecisus, totam tui exercitus virtutem, ut testam figuli, minutatim conteremus. An ignoras, quod tantum numerandi sunt, qui tutum mori putant? Nos moriendo vincimus, & optatam mercedem aeternae retributionis accipimus: tibi autem & tuis neque in vita, neque in morte spes ulla beatitudinis remanebit: minaris nobis martyrium, quod optamus, & quoad diabolica persuasione terrorem incutens, nos adhuc niteris avertere ab eo, quod totis desideriis affectamus. Nunquid ignoras, quod sanguis martyrum semen est, & tanto latius spargitur quanto crudelius funditur, & quanto latius dilatur? crudelitas, qua facis in Christianos, indubitanter te ducet ad infernum: nos vero ad meritum, quoniam in caelum manus levabimus, gratias agentes, in sanguine peccatorum.

XCIX.

In malitia gloriaris, qui potens es in iniquitate, & destructorem demolitoremque sacrorum & famosissimorum locorum te asseris, non attendens nihilominus Antiochum Regem Aegyptiorum nimio fastu repletum dum furis, & ad perficiendum se fecit in curru portari, accidit impiissimum tyrannum curru cadere sic, quod toto corpore fracto dirus dolor viscerum cum apprehendit ita, quod e corpore ejus impii vermes scaturirent, nec essent qui ipsius foetorem sustinere possent. Manifesta igitur Dei virtute in se consternatus sic ait: Iustum est hominem subditum esse Deo, & mortalem omnipotenti pie assentire. Sed quia praefatus Antiochus dignus non erat venia abominabili morte defunctus est; inde tibi & aliis flagitiosis, & ultra modum de sua virtute gloriantibus, correctionis reliquis exemplum. Indaga sagacius, intueri prudentius, qualiter potentissimus Pharaon olim Aegyptiorum princeps populum Dei inermem & fugientem, sed in Altissimi protectione sperantem, persecutus fuerit, & fluctibus rubri maris obvolutus cum curribus & equitibus fuit submersus, filius Israel Deo caeli sacrificium laudis offerentibus, qui salvat sperantes in se, & de sua virtute gloriantes humiliat. Sed acies rationis in te hebet, sensus tui nimia ambitionis turbine sunt confusi; ut jumentis non solum similis sed & inferior comprobere. Aestimam eundem Dei filium, quem colimus, fore mortuum, & stulto more deceptus, potentissimum potentia diminutum. Ergo Deum trinum, & unum invocare ne tardes, ut damnata gentilium ritu deposito, sacrosancto fidei merearis signaculo insigniri.

* Persarum Proposita tyrannorum divinitus dominorum exempla.

Comparas nos etiam pugillo, & guttae roris, & ignoras nos tot fortium bellatorum fortitudinem possidere, qui ad bella

doctissimi potentiam tuam, in qua praetendis, si sine immenso labore nostrorum ad te pateret accessus, tui exercitus virtutem in cinerem redigerent, & favillam. Nunquid dubitas Crucifixo potentissima latissimaque regna deservire? An ignoras imperium Romanorum fore invictissimum, Francorum regnum Christianissimum, Angliae ditissimum, Hispania, Portugaliae, Navarrae, Hiberniae, Cataloniae, Aragoniae, utriusque Castiliae, Siciliae, Cypri, Neapolis, Norvegiae, Sueciae, Daciae, Cracoviae, Frisiaeque regna latissima signaculo crucis adornata? An despicias Hungaros homines feroces arcibus & sagittis invictissimos, homines in equis eorum aerea transvolantes? An regnum Polonorum severissimum, Bohemorum fortium plurimum metuendum? Denique forsitan pervipendis Teutonicos per multa terrarum spatia diffusos, quorum audaciam nunquam aliquis domare potuit. Caterum nullum purum malum natura sustinet, nisi aliquibus bonis polleat, & hoc in te, qui te custodem asseris speluncae Crucifixi, & utinam hoc faceres, ob spem salutis: sed timemus tam pretiosam thesaurum te propter insatiabilis avaritiae voraginem, Christianorumque denarios custodire.

Scribis etiam nobis, quod sanguinem Christianorum effundendo coram omnium rerum plasmatore aie novissimo rationem erimus reddituri: exinde Deum laudamus, quod a longe lippientibus oculis veluti palpitando Christum recognoscis, & optamus quod fidem nostram, qua unum Deum credimus sine principio & sine suscipias, ut tua idololatria spurcissimi plena ad verum e-namen perveniat, ut ad utriusque gloriam meritis, quibus te ornari cupimus, aeterna retributione coroneris: & si pertinax tuo in errore permaneris, aeterna damnatione crucieris. Dat. Senis in aula episcopali v. kal. junii anno Domini MCCCCLX. pontificatus nostri anno II.

Pervenit hoc anno Romam ad Pontificem insignis Trapezuntini Imperatoris, Persarum Mesopotamiaeque Regum, Caramanni Ciliciae, aliorumque plurium pro armorum societate contra Turcas coeunda legatio, quam describit his verbis Gobelinus (a): In apostolatus sui exordio miserat Pius in orientem Ludovicum quandam ordinis Minorum professorem, ut Reges Christianos, Iberiae, Armeniae, & Mesopotamiae adversus Turcas armaret in Asia, si Christianos expeditionem in Europa adversus eosdem hostes parare contingeret. Fuerat Ludovicus sedente Callisto in Perside, ut ajebas, multosque ibi Christianos invenerat, & amicos Christianorum, qui Turcis infenss essent: is paulo post reditum Pontificis ex Mantua Romam applicuit, quem plures orientalium principum oratores secuti sunt, quorum haec sunt nomina. David

Christiani imperii demonstrata magnificentia.

Confutatae Aegyptii tyranni argutia.

GI.

(a) Gob. l. 5. Orientalium legatio insignis ad Pium.

vid Imperator Trapezuntius Michaelem A- ligerium misit, Georgius Rex Persarum, & majoris Armeniae, ac minoris Iberiae, cui pater fuit Alexander, Nicolaum Thepbe- lum: Asiam gener Imperatoris, ac Chri- stianorum amicus, cui pater fuit Carail- cas Mahometem Trucomannum: Gorgora in Iberia majori ducatum obtinens, cui pater fuit Guzabecchi, Cassadan Carceochan: Urtebecus Armeniae minoris dominus Mo- ratum Armenium.

Varii co- rum ha- bitus fue- re.

Legatorum sicut diversi mores, ita & habitus fuere adeo, ut in omnibus admira- tioni essent, & plebis quocumque irent in se oculos converterent, puerorumque turbam secum traherent. Persici oratores in mo- dum nostrorum monachorum servata capil- lorum parva corona totum caput tonsum: ejus, qui ex Mesopotamia venit, pari mo- do; sed in vertice summo capillorum par- vulus quidam manipulus visibatur, quem- admodum gentiles gestasse flammam in pi- leo ferunt. His per Colchidem, & Scythi- am, transmissis Tanaï, ac Danabio, in- Hungariam iter fuit: deinde in Germani- am, ubi Fredericum Imperatorem salutaverit. Hinc profecti Venetias magnis honoribus ab ejus urbis senatu excepti sunt, quae res fecit, ut veri oratores crederentur propter com- mercium, quod Veneti cum orientalibus ha- bent. Cum Romam venissent non minorem gratiam invenerunt: recepti tamquam le- gati Regum, occurrente praelatorum ordi- ne: diversoria & cibos ex publico accepe- runt. Et infra.

Quo iti- nere ve- nerint.

CII. Eorum oratio.

Auditi in consistorio coram Pontifice in hunc modum verba fecere: Misisti ad nos Ludovicum Bononiensem professione mi- norem, qui ait te Mantuam petivisse, ut conventu cum Christianis celebrato Mabu- metis Turcarum Imperatori bellum inferres. Cupere principes nostros, cum tu in Euro- pa illum oppugnaris, in Asia tumultum ex- citare: placuit sermo. Oderunt Turcas no- stri principes, te amant, & Christi vi- carium venerantur, parendum tibi esse fa- tentur eam ob causam, cum gravibus inter se odiis discordarent bellumque gererent, jubente nuntio tuo arma deposuere, para- ti cum jusservis adversus Turcas ea resu- mere. Centum viginti millia pugnatorum cum volueris praesto aderunt; in Asia us- que ad Hellepontum, & Thraciam Bos- phorum Mahometis imperium invasuri, dum tu pari modo cum occidentalibus populis ag- grediaris Turcas. Ad hoc missi sumus, simulque tuos osculemur pedes tamquam vi- cem Dei tenentis in terra. Nobis federa- ti sunt Bendiar Mengreliae & Arabiae Rex & Panchratus Iberorum, qui nunc Geor- giani vocantur, & Manio marchio Goriae, & Hismael Sinopi dominus, & Casatimene cui pater fuit Spediar, & Fabia dux Anaoghae, & Charamannus Ciliciae domi- nus, quorum maxima erunt praesidia. Il-

Centum viginti armato- rum mil- lia polli- citi.

Ingens alius au- xiliarium numerus promif- sus.

lud tantum ex te nunc petimus, ut Ludo- vicum, qui nos huc adduxit super eos, qui Romanum in oriente ritum custodiunt, & tuae sedis fidei confociantur, patriar- cham constituas.

His dictis laudavit Pontifex principum desideria, & quae obtulerant magni se fa- cere ostendit, quae Mantuae gesta fuissent exposuit: se fecisse quae potuissent, non concurrisse Christianos Reges: sperare ta- men concursuros si norint orientalium pro- positum: utile videri Legatos ipsos per I- talias trans alpes in Gallias profecti, eademque Regi Franciae, ac duci Burgun- diae dicere, quae se coram exposuissent: si- ne Francis expeditiones, quae dignae sint, difficile fieri posse: eam esse nationem, quae saepe adversus infideles terra marique glo- rioso certaverit, & nunc eam Turcis praecipue timendam fore.

Expetitio Ludovi- cus Mi- norita in patriar- cham.

Dimissi orientales oratores in Galli- as.

De Georgianorum legatione ad Pium II. cum e conventu Mantuano sese in urbem reciperet, meminit Raphael Volaterranus (a), qui de gentis illius, quam a Joanne XXII. ad conjunctionem cum Romana ecclesia, oblata ea de causa sy- nodo oecumenica, sollicitatam vidimus, ritibus haec tradit: Sunt Georgiani, quae gens & ipsa Christiana bello fortissima, & vicinis formidata, cognominata, ut fe- runt, a divo Georgio, cujus vexillum in bello contra infideles gestant: ego tamen non minus putaverim eos esse posse, quos Pli- nius Georgios appellat. In ea igitur regi- one ii, quod procul sint a ritu orthodoxo aberrant, Graecorum fere sectantes errorem eadem & in sacris libris lingua utentes: sacerdotes eorum divo squallore petastati succedunt, crinibus oblongis, barbae ad pectus emissa, sacrificant etiam more Graecanico; in calice molliunt offam, quam prius sacerdos ipse cochleari argenteo de- libat, deinde volentibus delibandum modo simili praebent. Quae gesserint in Gallis Belgioque ii oratores Asiatici, dicitur proximo anno: nunc decretum pontifici- um urgente atque instante Georgio Scan- derbego adversus Lecham Ducaginum, & nonnullos ejus socios Christiani nomi- nis proditores, qui percusso cum Turcis foedere Macedoniam vexarunt, & Scan- derbegum ipsum bello petiere, editum (b) adjungemus.

CIII.

(a) Ra- ph. Vola- ter. l. 12.

Georgia- norum mores & instituta.

In Scan- derbechi- um aliqui Albanen- ses cum Turcis sentiunt.

(b) L. 8. bull. p. 276.

Venerabilibus fratribus Duracensi & Antibarensi archiepiscopis, eorumque suf- fraganeis universis.

Nuper non sine gravi admiratione acce- pimur, quod iniquitatis filius Lecas Du- caginus, & alii iniquitatis fratres Pola- censes majores in Albania domini tempo- rales, propriae salutis immemores quondam Pauli ipsorum genitoris monitis & volun- tati in ea parte penitus repugnantes, eisdem Turcis Christiani nominis emulis se confederare, & adversus Catholicos, &

CIV.

pra-

praesertim dilectum filium nobilem virum, Georgium Castriot, alias Scanderbegh Al- baniae dominum Christianique propugnatorem acerrimum, ipsius quaque subditos & se- quaces conspirare, eisque damna plurima a paucis citra diebus inferre; nec non eisdem hostibus fidei transitum per ipsorum terras & loca, ac etiam comitatum & au- xilium praebere, ac multos ex fidelibus in diram praedam, & miserabilem servitutem redigere, multa quoque alia detestanda fa- cinora perpetrare minime formidarunt, ea, ut accepimus, occasione captata, quod idem Georgius Lecha, & fratribus antedictis con- tra dilectos filios nobiles viros dominum Venetorum, quibus ipse Lecha castrum Da- ginum furto subtraxerat, praesidia & fa- vores impendere recusaverat, ut Christia- nis bellum inferret, & expeditionis contra Turcos praedictos impedimento feret; pro- pter quae tam eisdem Georgio, & suis sub- ditis, quam aliis Christianis fidelibus alia damna innumera evenire posse verisimiliter formi- datur.

Venetis arcem in Albania eripuerit.

Nos immanissimum Lecha, ac fratrum praedictorum horrendumque facinus dete- stantes, ac volentes, prout officii pastorali- bus iure astringimur, perversorum ausibus, & malitiosis disciplina publica obviare, ne modestia deposito freno, & malo in Chri- stianos sevientis disciplinantis justitia ner- vus penitus disrumpatur, tam Lecham, & fratres praedictos, eorumque subditos, vaf- sallos, adherentes, & sequaces, quam alios quoscumque fideles eis praebentes auxi- lium, consilium, vel favorem, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, & quacumque ecclesia- stica, vel mundana praesulgeant dignitate, sub excommunicationis, & anathematis sen- tentiis, & aliis infra scriptis penis tenore praesentium requirimus, & monemus, eis- que districte praecipimus mandamus, qua- tenus infra quindecim dierum spatium a die publicationis praesentium computandum a praemissis, quae in perniciem & detrimen- tum fidei, ac fidelium praedictorum tendere dignoscuntur, respicientes ab eisdemque Tur- chis & infidelibus penitus recedentes, & confederationes seu ligas cum eis factas tam- quam inefficaces, nullas, & invalidas par- videntes, & postergantes, cum eis de cetero nullum commercium habere, neque ipsi auxilium, consilium, vel favorem praes- tare, aut transitum per eorum civitates, terras, & loca concedere praesumant: quod- que, si Lecha, & fratres, & alii praedicti monitis, & mandatis nostris hujusmodi pa- rere contempserint, ex nunc prout ex tunc eos, & eorum quemlibet ultra alias sen- tentias, censuras, & penas in tales gene- raliter promulgatas, dictis elapsis diebus eisdem sententias volumus eo ipso incur- rant, &c. (Decernit censuram religio- ne nisi in incipiti mortis discrimine non

Refcissa eorum cum Tur- cis foede- ra.

liberandos, eorum ditionem sacrorum usu- mulctat, in ecclesiis praeterea tanti faci- noris signiferos, & sedatores solenni ritu anathemate percelli jubet.) Dat. Se- nis anno MCDLIX. iv. id. februarii ponti- ficatus nostri anno II.

Si spreverint im- peria Christiano- rum ceteri abas- ti.

Instructam hoc anno a Mahomete II. maximam classem, ac Venetos propterea a- liam ornasse ad reprimendos ejus impetus, narrat Pius in literis (a) ad Cardinalem Bessarionem datis: Veneti, inquit, sine suspitione praesentis anni non sunt: trire- nes quamplures paratas habent in aqua, & parare plures in dies dicuntur: parum Tarcho confidunt, & classem sui appa- ratus vehementer formidant, credentes ad eorum magis, quam aliorum damna illum esse venturum, nos in colligendis fidelium suffragiis operam & diligentiam, quam possumus, sedulo adhibemus. Dat. Senis x. julii anno II. Fecit Turcica classis impetus in Peloponnesum, & insulas Aegaei maris, quas Calistus III. Christiano imperio re- stituerat; quos & alios Mahometis pro- gressus describit his verbis Turcograeciae author (b): Postea cum exercitu profectus, Aenum cepit; exinde Athenas, Thebas, Thasum, Samothracem, Argos Peloponnesi, ipsum enim Examitium Turcae jam ab ali- quanto tempore tenebant; sum Lemnum ce- perunt, & Imbrum: cuncta denique fini- tima, praeterquam Eubaeam; transfudit idem ex Adriani urbe Byzantium multos urisusque sexus homines, denique ne unum quidem annum a bello immunem execratus iste manere sivit; sed & bellabat & victor evadebat, nemine se illi, sicut oportebat, opponente. Orientem deinde classe petens, multis per mare navibus missis insulam Lesbum suae ditionis fecit: huic utramque Phocaeam, addidit veterem, & novam, trium hora- rum aut vix quatuor spatio inter se remo- tis prope Smyrnam, quae ad Ephesum est, sub flumine Meandro sitas, & quibus ci- vitatibus magnum numerum virorum, fae- minarum, & puerorum in urbem traduxit. Profectus postea Castamonam, & Sinopen- Cistal Achumata ademit, quas is longo in- tervallo a majoribus traditas habuerat a sultano quidem Aladino illo magno, & for- midando duce.

CV.

(a) Pius lib. brev. p. 118.

Compara- ta ad Turcos impetus retunden- dos a Venetis clas- sis.

(b) Tur- Aenum cogr. l. 1.

CVI. Henricus Angliae Rex cap- tus in praelio.

Interea flagrante Anglia civili bello ma- ximae ibi rerum conversiones factae, variif- que praesertim certatum inter Regem Hen- ricum & ducem Eboracensem, qui, ca- so olim injuria Richardo Rege, sceptrum sibi jure debitum, non occisoris praesertis, contendebat: ac primum ad Nytham flu- vium saeva pugna commissa est, in qua regius exercitus a Richardo comite War- vicensi concisus est, captusque Henricus Rex, Regina & Eduardus principe fuga dilapsi. Quo audito dux Eboracensis ex Hibernia, quo per fugerat, Londinum con- volavit, & in publico ordinum regni con-

Eboracensis regnum ad se spectare demonstrat. Præcipua ejus argumenta validissima.

Objecta e contra pro Henrico regni possessio diuturna.

(a) Mon. Strcl. & Polyd. Virg. ubi sup. (b) Gob. l. 3.

Internuntius Ap. Eboracensem tuctur.

(c) Polyd. sup. l. 23.

CVII.

(d) Pius lib. brev. p. 121. Eboracensi studere Pius viderur.

cessu Regem se dixit, docuitque sceptrum ad se jure spectare. Afferit ejus argumenta Gobelinus his verbis: Dux Eboracensis regnum ad se spectare dixit, qui Ricobardo Regi quondam occiso propinquior esset, nec ferendum, ut is regnarent, qui occisori successissent: impium id genus hominum, qui regnandi causa parricidium commisissent, Henricum IV. patrum suum occidisse, regnum per tyrannidem occupasset, illi filium successisse Henricum V. & quinto sextum, qui tum impii, & violenti Regis heres esset: parlamenta, quæ vi adhibita per metum aliquid decrevisset, non valere: regnum sibi jure deberi, qui parricidiali excluso genere regii sanguinis primus extaret qui legitime coronam peteret. Henrico ut privato vivendum, juxta petitio videbatur; obstabat tamen jusjurandum Regi præstitum, & longa possessio. Demum habitus est regie majestati honos, ac decretum, ut Henricus regium nomen gereret, Eboracensis autem regnum administraret, ac post Henrici mortem regia dignitas hereditaria in Eboracensem familiam transfunderetur: quæ hoc anno peracta consignant Monstreletus (a) & Polydorus, quibus in hoc potius, quam Gobelino (b) rem ad superiorem annum referenti, præstandam fidem censemus, cum illorum dicta literis pontificiis ad Franciscum episcopum Interamnensem in Anglia legatum apostolicum datis consentiant. Missus is fuerat, ut Henricum ad foedus cum Gallis ineundum flecteret, quo ex utroque regno ad agendum Turcicum bellum auxilia elici possent: repulsus vero ab Henrico, nec legationem obire permisus, Eboracensis ducis secutus partes, validissimus cladis Henrico Regi datæ author extitit: ac tum legati apostolici insignibus susceptis, magnum sibi apud Anglos ex regia calamitate nomen peperit (c); gestarum vero rerum seriem exposuit Pius: tum Richardi ducis Eboracensis genealogiam, ex qua sceptrum illi jure debitum demonstrabat.

Indoluit Pius Angliam civili ardere bello: gesta tamen a legato, cujus proditio fraudesque nondum erant cognitæ, laudavit hæcce literis. (d) Pius Papa II. episcopo Interamnensi. Venerabilis frater. Ex literis tuis, & genealogia ad nos missa plane intelleximus, qui nunc status, & quæ rerum sit facies in Anglia: cognovimus quoque diligentiam, & fidem tuæ fraternitatis in omnibus, quæ dignitate nostram, & sedis concernunt sine trepidatione adhibitam. Premunt supra modum cor nostrum ærumnæ hujusmodi, dolemusque non unam esse omnium intentionem ad reipublicæ salutem intentam. Sperabamus præteritor motus sine futurorum metu esse compositos, jamque istinc expe-

ctari grande aliquid posse. Est lachrymabile profecto, potentissimum regnum, ad omnia summa idoneum, tam crebris discordiis fatigari, atque ita pestem conceptam tenere, ut ad obsequium Christi expedire se nequeat. In his malis videmus quem animum geras, quæ consilia proferas, quantum extimationis restituas sedi Romanæ. Laudare te satis non possumus, & labores tuos utiles judicare. Et infra. Es tu ibi cum potestate legati de latere, cum insignis omnibus, excepto pileo rubeo; virtus tua & nomen instar maxime est dignitatis, veniet tempus cum cognita opera tua cognoscer, &c. Dat. Romæ III. decembris anno III.

Emergentibus subinde novis rerum conversionibus, legatus non præmiis, sed penis dignissimus visus est; Regina enim Margareta Renati Regis filia auxilia undique adversus regios hostes comparavit, eosque venientes cruento prælio delevit (e), in quo Richardus dux Eboracensis factionis princeps cum Edmundo filio secundo genito comite Rollandiæ, & comite Salisberienfi captus est, quos Regi-næ imperio cæsos Monstreletus (f) refert, eorumque capita hastis præfixa fuisse; Eboracensi vero duci ob affectatum regnum ludibrii causa papyream coronam impositam fuisse. Parva ea victoria Margareta virum Regem liberatura ad Londinum suas acies promovit: ac tum legatus juxta veritus supplicia, si ab Regina interciperetur, in Belgium fugit. Quæ vero deinde secuta sint, proximo anno dicentur.

Ex his Anglorum dissensionibus Jacobus Scotiæ Rex incurrendi in Angliam occasionem sumpsit, Roxburgumque ditionis Scotiæ obsidione cinxit, ac dum tormenta in arcem librari jubet, utque ar-biter, & exactor laboris instat, una & machinis violentia ignis, excusso cuneo ligneo, cæteris illæsis, Regem in terram dejectum exanimavit. Aulici, qui proximi astabant, ne promulgato adverso casu dissolveretur exercitus, corpus velarunt: Regina, quæ eo die in castra venerat, confirmato animo instare obsidioni duces jussit, ac brevi in locum defuncti alium Regem se adducturam. Pudit fortes viros vinci a foemina fortitudine, arcem majori impetu adorti Anglos laboribus vigiliisque confectos ad ditionem compulerunt. Adductus vero in castra Jacobus III. septennis puer Scotiæ Rex salutatus est; arx vero, ne denuo belli causa esset, solo æquata est. Hunc finem viræ habuit Jacobus II. anno a Christo nato MCDLX. ætatis anno xxix. postquam regnare cœperat xxiv.

In Galliis spoliatus comitatu a Carolo Rege Joannes Armaniaco comes ob habitam cum Isabella sorore, conjugii spec-

Internuntio Cardinalatus spes data.

CVIII. Præter spem reversa rerum facies. (e) Gob. l. 3.

(f) Mon. Strcl. 201. p. 183. Polyd. Virg. l. 23. & alii. Richardus Eboracensis cum filio captus cælitique.

CIX. Scotiæ Rex in Angliam incurrit.

Tormenti bellici cuneo discerptus.

Jacobus III. parenti succedit.

CX. Armaniaco comes incestum cum sorore nuptiarum nomine præterxit.

cie, incesti consuetudinem, rerumque omnium egenus ad Pontificem veniam tanti sceleris periturus accessit; cui respicienti Pius primum flagitii gravitatem, tum poenas, quæ ab antiquis Pontificibus adversus incestuosos constitutæ erant proposuit; hæc vero tum ob majorum merita, tum ob eorum, qui ipsum deceperant nequitiam, tum ob susceptum ex amisso principatu dolorem mitigavit: vetuit vero unquam cum sorore colloqui, aut nuntium literasve ad ipsam mittere, tum excurrente unius anni intervallo bello in Turcos cum equestri agmine gere-re, quinque millia nummum in reficiendis ecclesiis collocare: toto vero antequam hæc impleat excurrente tempore feria sexta pane tantum & aqua vesci jussit; tum alias preces fundere, & jejunia a Bernardo Cardinale imponenda servare; quæ in MS. codice tabularii Vaticanæ post gesta Sixti IV. enarrantur.

CXI.

Convocatis Cardinalibus, exceptis Gallicis, & nonnullis accessit episcopis ex curia digressis, statuta die jussit adesse comitem, atque ita præfatus est: Superioribus diebus multa tecum, dilecte fili, de gravitate sceleris a te perpetrati, locuti sumus, nunc gratias Deo agimus, quoniam tibi lumen dedit, per quod errore relicto in viam salutis redires, laudamus humilitatem tuam, qui veniam petens correctioni nostræ te subjecisti, eam facturum penitentiam, quam tibi vellemus injungere. Nunc ergo de penitentia est agendum: sed prius quam hoc agamus: quam penitentiam nostræ antecessores in hoc delicto statuerunt imponendam, ut audias volumus. Zacharias noster antecessor eum, qui sororem violasset quatuordecim annis peregrinari voluit, & septem annos ferreo circulo pondo septem librarum aut brachium aut collum includere, ter in hebdomada jejunium agere, carnem comedere, ac vinum bibere die tantum dominico; exacto septennio ferrum deponere ac jejunium, exceptis festis feriis: atque ita demum post quatuordecim annos ad communionem admitti. Hæc & alia plura adversus incestuosos majores nostri sanxerunt. At nos tecum inibus de causis mitius agemus. Primo quia nobilis es, & facilius propter tuos majores aliqua tibi indulgemus, quæ non indulgeremus alijs. Secundo quia deceptus male fuisti consilio eorum, qui dispensationem promiserunt. Tertio quia, privatus paterna hereditate & extorris domo divino judicio, partem poenæ dedisti, penitentiamque subiisti hæc nos mitiores in te reddunt.

Crimen expiaturus Romam accedit.

Constitutum olim in incestuosos poena.

CXII.

In nomine igitur Dei omnipotentis cujus majestatem offendisti peccando, & cujus misericordiam redeundo petis, injungimus tibi ne sororem tuam, quam incestu polluisti, post unquam altoquaris, neque literas aut nuntium mittas, neque in eo loco sis ubi ea

fuerit, atque hoc jurejurando promittas. Deinde ut quamprimum, cum facultas tibi adsit, adversus Turcos arma capeffas, & anno integro pro fide bellum geras, non minorem quam viginti quinque lancearum equitatum adduces, & hoc sive in partibus Hungaria vicinis, sive alijs locis. Tertio jubemus, ut auri quinque millia nummum in reparandis ecclesijs, monasterijsve eroges: interea dum hoc facere non poteris, feriarum in pane & aqua jejunium indicimus, quod deservere volumus quam primum in Turcos bellum cœperis. Reliquam penitentiam sive maritandarum puellarum, sive orationum, aut amplioris jejunii dilectus filius noster Bernardus Cardinalis Spoletanus tibi injunget, qui nostro nomine a reatu, & censuris te absolvet. Tu ergo hanc penitentiam libenter amplectere & devote exequere. Quibus dictis comes ipse gratias agit, juravitque cuncta servare. Quod opus & pium, & sanctum visum est insigni anima, quæ perierat, Domino restituta.

Aliæ inflicta poena.

CXIII.

Revocato in sinum Ecclesiæ comite Armaniaco Pius literas commendatitias ad Francorum Regem dedit (a), ut clementia in miserum principem uteretur, ipsumque in pristinum statum & honorem restitueret, nam quamvis arro facinus patraisset, eum tamen deceptum a duobus nefariis hominibus, qui persuaserant pontificiæ auctoritatis beneficentia fororem juxta connubio jungi posse, compertasque fuisse adulterinas de ea re literas, auctoresque scelus confessos.

(a) Lib. brev. p. 138. Subornatus fuerat ab impostoribus.

Pius Papa II. Regi Francia. Veniens ad curiam nostram dilectus filius nobilis vir Joannes Armagnaci comes literas quasdam, quæ apostolica dicebantur & ad manus nostras postmodum pervenerunt, omni cum diligentia perquirebat, quibus per felicis recordationis Callistum Papam III. prædecessorem nostrum cum eodem comite, & Isabella sorore sua germana, ut contrahere matrimonialiter possent, dispensatum asserbatur. Hanc vero ejus diligentiam cum certo modo intellexissemus & dubium non habuimus neque per prædecessorem præfatum, neque per nos tam infamem dispensationem potuisse concedi, & quidquid forsitan expeditum ostenderetur, vel extortum esse, vel falsum, veriti ne illud, quodcumque esset, in potestatem comitis veniens Christianitati, & Ecclesiæ scandalum pareret, perquirere & nos capimus deceptionis caput, & fraudis auctores: juvante Deo inventa est tandem malignitas. Ambrosius quondam Elefensis episcopus, & Joannes de Polieris quondam etiam apostolicus scriptor machinatores sceleris a nobis comprehensi nulla quæstione adhibita sponte sua confessi sunt. Ambrosius quidem semper se credidisse literas ipsas sine ullo Pontificis scitu obtentas, Joannes vero

Ambrosius Elefensis episcopus. & Joannes scriptor auctores flagitii.

vero eadem pluribus in locis a se falsificatas fuisse, sicut etiam diligentius illas intuentibus manifeste apparet. Hæc omnia cum ad notitiam comitis pervenissent, doleatque falsa horum duorum insinuatione, ad contrahendum fuisse inductum, magnitudinem criminis recognoscens, ad nos venit supplicans, veniam postulavit, misericorditer agi secum poposcit, iudicio se nostro per cuncta subiciens. Impetravit a sede Apostolica, quæ pietatis est mater, veniam suo errato, & penitentiam salutarem accipiendi reconciliari Ecclesie, & ab excessu tali absolvi promeruit. Cum itaque, charissime fili, imitatores nos Dei esse oporteat, cuius proprium est misereri semper & parcere, attendentes quod & si gravissime comes antedictus peccavit, suafores tamen & deceptores habuit in peccato, qui egram mentem ad manifestum scandalum adjuverunt, hortamur serenitatem tuam in Domino, ut velis nostri exempli esse imitatrix, & nobilem principem, gloria progenitorum & domus excellentia clarum, misericordibus oculis intueri. Poenam peccati sui non levem usque in presentem diem pertulit, gratiam tuæ celsitudinis perdidit, domino, quod gaudio erat, est spoli-

atus, regno eiectus, egens & miser videlicet suarum peregrinationum mendicare coactus est: quæ tibi excessui suo debita videantur, animum tamen regium ad clementiam debent inducere: placeat cor penitentem & humiliatum benigna mente accipere, eumque te erga illum præstare, quem tibi futurum Deum desideras. Clericum minorum ordinum esse se dicit, hoc si ita est, iudicium cause huius non seculi est, sed Ecclesie, & illius omnis ad nos spectat cognitio, quam rogamus ad Apostolicam sedem non graveris remittere, & sublato sequestro, quod mandato tuo est factum, eundem ad gratiam, & possessionem paterni domini pro regia consuetudine reintegrare. Hoc pietati tuæ, hoc generi conveniens est, hoc etiam principibus Christianis, & Romanæ sedis in primis erit acceptum: veniam postulata, penitentia suscepta præmissa erunt Deo grata, & sicut nos ad misericordiam inclinavimus, ita celsitudinem tuam, si in hoc proposito perseverat, ad agnoscendum & bene de eo promerendum inducant. Dat. &c. xli. septembris. Clausit vitam tristi exitu Armaniaci comes; Leontoræ enim gladio confossum referunt scriptores (a).

Rogatus Gallorum Rex ut poenitentem principatui restituat.
(a) Emil. & Ga. Lud. XI.

I. **A**nnus post Christum natum sexagesimus primus supra mille quadringentos nona indictione Trapezuntini imperii excisione, expugnatione Peloponesi, nonnullarum Egæi maris insignium insularum, quas Callistus III. magna cum religionis gloria Turcis ademerat iactura, Cyprique conversionibus, funestis Christiano nomini exitit. Peperere illas Mahumetanis victorias partim Christianorum principum dissensiones, partim aliorum privata commoda sectantium avaritia; neque participem culpæ esse Pitium tacuere Lesbiorum, Mytilenensium, Stalimenensium, Peloponenensium, sublatis ad athera clamores, conquentium se in pontificium imperium clientelæ spe concessisse; verum pontificio exercitu, ut Ferdinando opem ferret, contra Gallos converso, Turcico se furori fuisse obiectos. Pepigerat Pius archiepiscopus cum Ferdinando amicitia fœdus affinitatis, & Picolominæ familiæ amplificandæ spe, adeo ut superiori anno postulatam pacem a Joanne Andegavensi, cuius parer ab Alfonso Neapolitano regno pulsus fuerat respuerit, atque hoc excurrere vires omnes, omniaque studia ad collapsas res Ferdinandi restituendas, ac proceres & populos in Ferdinandi fidem revocandos contulerit. Et quidem jam post Sarnensem cladem Ferdinandas solio deurbatus fuisset, nisi illum Pius opportunis auxiliis sustentasset, confirmarique jam coepit eius rebus hisce literis (b) est gratulatus, pollicitus pontificiam opem nunquam ipsi defuturam.

Pius Papa II. Regi Siciliae.
II. **C**um præcipua constatione nostra legimus literas tuas, intelligentes prosperum successum, quem tibi Deus sua benignitate præstare dignatur. Placeat clementie suæ sedulo ita concedere, & brevi efficere, ut pacato regno, & rebus compositis, possimus ad salubriora consilia mentem convertere. Virtus tua in his turbationibus cum laude emicuit: animum bonum semper gessisti, nec te ipsum in difficultatibus dereliquisti: bona causa, quamquam facilitatem multam præbeat ad defensionem, periclitatur tamen nunquam, si constantia & animo careat: hæc tibi nullo loco nec tempore defuerunt. Cognovimus reductionem nobilis domus de S. Severino, & aliorum, qui exemplum suum secuti sunt; fecerunt quod illos decebat, & quod aliquando eos futururos speravimus: discessionem a tua serenitate non voluntati, sed necessitati ascripsimus: tempora & promissa tua ita suaserunt, ut facerent. Benedictum sit nomen Domini, qui bene agentes non deserit,

Auct. Ferdinandi res.

eorumque unicuique scribimus, & reditum suum plurimum commendamus, hortantes ut ita continuo perseverent. Serenitas etiam tua pergat, ut coepit, mature omnia faciat, fortuna semper non credat: in securitate nimia solent calamitates plerumque contingere: vigilantia casus fortuitos sine damno declinat. De his quidquam moveri opus non habes, charitas tamen nostra, ut ita scribamus, hortatur. Nos qui te in afflicta fortuna semper pro viribus juvimus, multo minus in secunda non deseremus: quidquid enim virium nostrarum, quidquid consilii, atque amoris veluti charissimo, & acerbissimo filio nostro sine intercessione præstabitur. Dat. Romæ xlv. januarii pontificatus nostri anno III.

Quod ad proceres Sanseverinæ stirpis, qui ad Ferdinandum transfugere, spectat; narrat Gobelinus (c) Robertum illius familiæ principem in Sarnensi clade captum a Gallis fuisse, victoremque Joannem Andegavensem non in illum modo clementiam usum, sed ut etiam sacramento fidei adactum sibi magis devinceret, equestris societatis, quam aliorum principum more instituerat, insignibus exornasse: illum vero a Pio sacramento Joanni præstito liberatum, atque etiam equestre fœdus veluti conjuratorum commentum damnatum: & sane pontificium diploma (d) in regestis Vaticanis nonis januarii pontificatus anno III. exaratum extat, quo societas adversus Ferdinandum instituta, cui Crescentium nomen erat inditum, anathemate defixa est, & omnes qui se illi adixerant jurisjurandi religione soluti fuerunt. Præterea in auxilium Ferdinandi Antonium Picolominæ nepotem mille quadringentis equitibus, & peditibus mille succinctum submisit, a quo munitissima arx Sinuessani ducis ad ostium Vulturni expugnata, pluresque aliæ res gestæ: in Apulia etiam ab equitatu Scanderbeghi instauratæ Ferdinandi res; quin etiam ipse Scanderbeghus secutus Pontificis consilium, exposita Turcicis grassationibus Albania, improvide trajecit in principatum Tarentinum, illumque ferro vastare aggressus, Tarentensem urbem Ferdinando asseruit, confectisque aliquot præliis multavaris prope in Macedoniam regredi coactus (e) est, cum illam Mahometes popularetur: steterunt tamen res Ferdinandi, inque dies magis redintegratæ contracta (f) inter Picolominæ & Aragoniæ familiam affinitate; Ferdinandus enim Mariam filiam Antonio Picolomineo Pii II. nepoti matrimonio junxit, tributo dotis nomine Amalphitano ducatu; ex quo Pius admodum lætus Mariæ ducisse, & nepoti nuptiis gratulatus est (g); tum Regiæ Neapoli-

illi non se defuturum pollicetur Pius.

III. (c) Gob. l. 5.

Defixa anathemate a Pio Gallicæ hæctio. (d) Lib. brev. pag. 123. & l. 37. p. 36.

Submissæ Ferdinando auxiliares copiar.

Scanderbeghi in Apuliam trajecit pugnatque in Gallos. (e) Bart. let. in vita Scanderb. l. 10. (f) Gob. l. 6.

Affinitatem cum Ferdinando contrahit Pius. (g) Lib. brev. pag. 185.

(a) Ead. pag.

politane his verbis gratias egit (a) : De affinitate cum regia serenitate contracta, de gratis & beneficiis in nepotem nostrum collatis letari admodum sumus, Deo primum, deinde illi, & tibi gratias habentes, quas possumus : placeat pietati suae omnia ad salutem, & consolationem dirigere. Nepotem vero praecipis pluribus erudit (b), ut conjunctissime cum Ferdinando viveret; tum addidit : Delectatus moribus tuis, & ex obedientia consolationem accipiens, non solum colet ut generum, sed amabit ut filium : ubi in contrarium egeris, si maxime nunc propter nos stabis, desicientibus nobis necesse erit, ut ruas.

IV. Omni contentione eum tuc-tur.

Exinde Pius majori ardore tutatus est Ferdinandum, ac non modo clam sollicitare coepit populos, interque alios Aquilanos (c), ut a Gallis ad Ferdinandum deficerent, sed etiam anathemate percellere eos, qui Andegavensium principum jus tuerentur : quo argumento ad archiepiscopum Ravennatem, quem ad Ferdinandum legaverat, haec datae litterae (d). Venerabili fratri Bartholomaeo archiepiscopo Ravennati in regno Siciliae A. S. L.

(c) Ib. p. 187.

(d) L. 14. p. 94.

Fraternitati tuae per apostolica scripta mandamus, quatenus omnes, & singulos inobedientes, & rebelles hujusmodi, (nimirum Ferdinando Regi) tam ecclesiasticos, quam seculares cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, vel praerogativae existant, in quibuscumque regni praefati partibus eos esse cognoveris, sub censuris, & poenis ecclesiasticis, quibus infra certum terminum seu terminos convenientem seu convenientes ad id per te praefigendum seu praefigendos praefato Regi obedientiam, fidelitatem, ac reverentiam debitas, & etiam congruentes juxta formam, & tenorem investiturae eidem Regi per nos de dicto regno factae sine oppositione & dilatione quibuslibet praestent, & exhibeant : alias si ecclesiastici coram te, si vero seculares vel mundani fuerint, seu eorum aliquis fuerit, coram praefato Rege ad allegandum causas, quare praedicta facere recusant seu denegant, personaliter comparere debeant & teneantur, auctoritate nostra moneas & requiras, vel per aliam seu alios monevi & requiri facias & procures, quodque, si ipsi in praefatis terminis obedientiam, fidelitatem, & reverentiam praedictas praestare, aut coram praefatis personaliter comparere neglexerint, ipsos in censuras & poenas in dicto monitorio contentas incidisse eadem auctoritate declares : & nihilominus tibi contra omnes, & singulos, qui monitioni hujusmodi parere contempserint, vel distulerint, tamquam contra nobis, & Apostolicae sedi inobedientes hostes & rebelles dicta auctoritate procedendi & inquirendi, & infra, plenam & liberam tenore praesentium concedimus

Neapolitanos ad obsequium Ferdinandi redire jubet.

facultatem, &c. Dat. Romae apud. S. Petrum anno MCDLXVIII. id. junii pontificatus nostri anno III.

Repetit postea Pius minaces litteras (e) in partium Andegavensium studiosos atque Urso Ursino, & aliis Romanis patritiis, qui adversus Ferdinandum a Gallis conducti fuerant, anathema bonorumque omnium publicationem intentavit, ni quindecim dierum spatio Gallicam factionem desererent, cum maximi referret pacem in ditione ecclesiastica tueri, quae facile ob illa partium diffidia confundi posset. Paruisse vero Ursum Ursinum, qui Nolae Joannis Antonii principis Tarentini nomine praefectus erat, refert Gobelinus (f), atque ad partes Ferdinandi transvolasse, a quo Nolanus comes renuntiatus sit : archiepiscopum vero Ravennatem legatum ob bene gestam eam provinciam cardinalitica purpura ornatum, dicitur inferius. Certatum toto anno est inter Ferdinandi Joannisque Andegavensium sectatores, & Cosentia, quae ad Gallos desciverat, a Ferdinandi exercitu expilata (g).

Collabentes in regno Neapolitano Gallorum res his verbis tunc Franciscus Philadelphus (h) describebat : Praestantissimus dux Joannes serenissimi Regis Renati filius Nuceria in Apulia a Ferdinando Rege tenetur obsessus, distributo ejus exercitu & parvo & imbecillo per nonnullas urbes oppidaque vicina, quae magna ex parte Ferdinandi redierunt in fidem : comes Jacobus Piccininus intra Sulmonem atque Aquilam continetur cum exercitu admodum debili : universus mons ille, qui dicitur S. Angeli, Ferdinando se dedit. Alexander Sfortia bellicosissimus duxor, Mattheusque Campanus, & Marcus Antonius Torellus cum forti firmissimo exercitu proxima loca oppugnant, in ditionemque quotidianè recipiunt. Sigismundus Malatesta exercitum Ecclesiae in Picentibus clandestino impetu adortus oppressit : Jacobus Sabellus venia impetrata ad Pontificem rediit, quae ex re factum est, ut comes Urbini, qui eum obsidebat, versus Sigismundum cum universo ead exercitu, &c. ex Mediol. VII. kal. augusti MCDLXI.

Infeliciter quoque bellum a Renato Rege in Liguria gestum est, quod his verbis describit idem Philadelphus : De Genuensibus quid actum sit brevi complectar oratione. Venerat Rex Renatus, cum munitissima classe triremium duodecim, biremium duarum navis longae, quam vulgo galeariam vocant, & unius balnearis, & navis onerariae atque peringentis item unius : adduxerat etiam ex Gallia transalpina per continentem & equitatum & peditatum maximum. Ad sextumdecimum kal. augustas coactis universo exercitu bellicosissimoque hominum ad decem millia in aquo loco Genuae urbi proximo, cui nomen est Petro Aeneae, intra se-

V. (e) Pius l. 1. bul. secr. pag. 73. Ursini ob Gallicam causam susceptam censuris percussi.

(f) Gob. l. 6.

(g) Gob. l. 5.

(h) Phil. duci Burg. lib. 17.

Gallica res in Neap. regno in discrimen adducta.

VI. Renati expeditio adversus Genuenses.

Magna strage propullantur.

secundum lapidem Rex Renatus per suos duces, nam ipse classe continebat se, cum Genuensibus pugnam iniit. Pugnabat autem universus populus praeter factionem nobilium, qui sentientes cum ipso Rege, alii erant in classe : alii ab urbe aberant, alio alii concedentes. Habebat etiam secum Genuenses peregrinos pedites ex hac nostra regione, stipendio alieno potius quam suo conductos, ad quatuor millia, equites ad septingentos. Galli, ut est mos patrius, ferocissime Genuenses copias invadunt, ascendunt : quos ex hostibus cepissent nulla servata fide crudelissime hami prostratos, ac pedibus genibusque calcatos jugulabant : quae quidem res non medicorem terrorem Genuensibus universisque militibus incussit, & eo magis, quod moles saxae, quas spingardas nominant, ingentem late ruinam faciebant formidabili eruenteque pugna urbem ceperant. Restabat locus, in cuius vertice arx est posita cui nomen Castelfoto : hoc loco Paulus archiepiscopus Pandulphusque ejus frater & Spineta Fregosique omnes, & magna pars peregrini exercitus stationem habebant, qui ut viderunt jam prope esse discrimen ultimum intrepido impetu atque forti animo feruntur in Gallor : si vero, qui erant in fronte cum vim tantam ferre non possent, essentque multis confecti vulneribus subtrahunt se, ut socii locum subeant, quod cum minus prudenter minusque apte faciunt turbantur ordines : archiepiscopus reliquique incumbunt tanta unimorum alacritate & robore, ut turmatim atque confuse Galli universi hostibus terga darent, nec usquam consisterent. Savitum est in eos nullo Itolorum exemplo. Pauci circiter quingenti aut multo plures evaserunt per medios gladios ac vulnera intrepides, quae ad fugam factum distabant a littore : plures submersi sunt : reliqui omnes aut capti sunt aut caesi. Interfectorum numerus est occultatur propter immanitatem facinoris, sunt tamen qui affirmant ad quatuor millia perisse, quod ut foret duae fuerunt causae, prima quod Galli ipsi idem fecerunt in captivos : Altera quod Fregosi Fregosorumque factiones in ultionem Petri illius Fregosi, quem olim occisum circumquaque per urbem traxerant, ejusque cadaver multis contumeliis affecerant, quoscumque assequi potuerunt interemere.

VII.

Cum pacatae non essent ecclesiastici principatus res majoresque turbas excitandas Pius vereretur, atque ideo Piceni legatum, qui Josiae Aquanimitate bellum indixerat increpuit, ac pace litem componere Ann. Eccl. Tom. XXIX.

justit, (a) proposita ob oculos hisce verbis rei causa : Vides quot in locis labores Ecclesia : est nobis bellum in regno, est in Campania finibus : exules Urbevetani quator nos esse non suant, nobiles de Canali illis etiam in locis statum nostrum conturbant, Marcia, cui praes, quantum operis sit, tuis oculis cernis. Satis multi ignes sunt variis in locis accensi, novum nunc excitare rei nostrae non expedit : vix copia, quas habemus, ad resistendum Sigismundo sufficiunt, & tu illas per novum hostem quavis dividere. Perfrinxit paucis verbis Pontifex ecclesiasticae ditionis statum, quem Gobelinus fufius describit (b), (b) Gobel. naratque in primis Pium ad comprimendos nonnullos proceres, qui in Sabinis rebellionem fecerant, arceque bellicis munierant praesidiis, Alexandrum Sfortiam, & Fredericum Urbinatem excivisse, ipsorumque opera perdomuisse novarum rerum auctores, quos ita in gratiam receperit Pius, ut iterum rebellandi potestatem, retentis aequatisque solo eorum munitionibus, non reliquerit.

In Piceno autem graviores motus fuerunt excitati, atque in primis Malatesta & Astorgius Manfredus, qui toparchias vestigales Romanae ecclesiae beneficentia acceperant, clientum officia praestare Pontifici censumque pendere abnuebant. Ex his Sigismundus Malatesta apertum, cum Pontifice gerebat bellum, superiorique anno, pelleris in suas partes Anconitanis, Aeginos opprimendos susceperat ; qui eo percussi metu Venerorum clientelam poposcerant. Cum vero Veneros flexisset Pontifex, ne in clientes Ecclesiae imperium sibi asciscerent, ad componendam Aeginos inter & Anconitanos exortam controverfiam Cardinalem S. Sufannae, tum Franciscum Cardinalem nepotem, qui provinciae praerat, adhibuit (c).

Auctae iade admodum in ea provincia pontificiae res : divulgis a Sigismundi Malatestae foedere Anconitanis : neque illi tamen male coeptis destitit, sed paratis non parvis copiis Picenum bello opprimere tentavit ; ad cujus refringendos impetus profectus est (d) ecclesiastico exercitu Bartholomaeus episcopus Cornetanus : sed is, ut narrat Gobelinus (e), dum accessit in tentorium ducibus consilia de hoste propulsando agit, a Sigismundo Malatesta in castra improvise irruente miseranda clade fufus est, non modo impedimentis, sed etiam aliquot locis in ipsius Sigismundi potestatem redactis. [I].

Infolescenti ita victori tyranno opposuit

(a) Lib. brev. pag. 247. Excitatae in ditione ecclesiastica turbae.

(b) Gob. l. 5.

(c) Lib. brev. pag. 160.

VIII. Ecclesiastici exercitus dux a Malatesta fufus.

(d) Pius l. 12. pag. 315.

(e) Gobel. in comm. l. 5.

IX.

NOTE [I] IN his, quae ex Gobelino narrat Annalista subtractum ab eodem Gobelino aliquid veritati, ut invidiam in eos minueret, qui tunc rerum portebantur, non invitum suspicaver. Quare alios atatis illius scriptores in medium proferre opportunum cenfeo. Ita ergo rem totam edidit historiae miscellae Bononiensis scriptor. Die 2. juli Sigismundus Malatesta castra pontificia

In eum immissus Neapolio Urinus.

fuit Pontifex Neapolionem familiae Ursinae principem, strenuum, & rei militaris peritissimum, qui sub Alfonsi Regis & Venetorum ducis auspiciis ordines duxerat: cuius adventu confirmati provincialium sunt animi, repressaque Sigismundi gratificationes adeo, ut cum Neapolione congregari non ausus, in tutiora loca se receperit. In eum vero iudiciariam actionem antea institutam urfit Pius, cum profligatissimus homo praeter alia scelera haereseos quoque labe se contaminasset: Pius, inquit Gobelinus (a), accessit consistorio Cardinalem S. Petri, ad vincula, quae de Sigismundo Malatesta invenerit, referre jubet. In causa documentis inspectis constare asserit Sigismundum plane haereticum esse, qui resurrectionem mortuorum inficeret, & animas hominum mortales fore tefferetur, nec de futuro regno quidquam speret. Homicidia deinde, supra, adulteria, incestus, sacrilegia, perjuria, proditioes, & infinita propemodum turpissima, & atrocissima scelera ejus probata; nec dubium quin summo supplicio dignus sit. Interrogantur sententia Cardinalium; cuncti damnandum censent. Fit publice iudicium, damnatur reus, qui Romani praesulis majestatem laeserit, atque impia de Christiana religione praesumpserit affirmare, vitamque omni flagitio, & turpitudine foedatam duxerit. Privatur vicariatu, & omni dignitate atque honore, illique poenis subiicitur, quas in haereticos, & supremam majestatis reos humana leges statuerunt. Interea pro gradibus basilica S. Petri ex arida materia ingens pyra extruitur, in cuius summitate imago Sigismundi collocatur, hominis lineamenta & vestimenti modum adeo propria reddens, ut vera magis persona quam imago videretur; ne quem tamen imago falleret scriptura ex ore prodijt, quae diceret: Sigismundus hic ego sum filius Pandulphi Rex proditorum, Deo atque hominibus infestus, sacri censura senatus igni damnatus. Scripturam multi legerunt, deinde astante populo igne immisso, & pyra & simulacrum repente flagravist.

(a) Gob. l. 7. Nefandae haereseos crimine postulat Malatesta.

Ejus effigies ignibus trahita.

Junctus erat amicitiae foedere Venetis idem Sigismundus, illaque ecclesiasticum castrum, cui Montis Martiani nomen est, oppigneravit (b); de quo apud ducem Venetum exposulavit Pius, quod foedus cum eodem Sigismundo anathematis infamia notato coleret (c): Nemo, inquit, nisi parum fidelis latari creditur damno Ecclesiae. Sigismundus, nempe de Malatestis, ut notum est tibi, anathema est, & sathanae traditus: anathema etiam, qui ministri sunt nequitiarum suarum. Tu, cum catholicus sis honorem tuum, & mandata Ecclesiae colens, noli te ullo commercio cum perditia anima & infelici conjungere; inficere te eadem macula sua communicatio potest: edicimus hoc tibi ut pater & custos animae tuae, &c. Commendavit (d) autem episcopum Tarvisinum, qui increpitus ob promulgatas ab ipso literas pontificias, quibus Sigismundus Veneti nominis locius anathemate damnabatur, profestus est, se Pontifici ut domino semper pariturum, quamvis episcopatus amitrendi discrimen sibi adeundum esset.

Pius Papa II. Episcopo Tarvisino.

Significavit nobis dilectus filius Dominicus Lucensis scriptor & nuncius noster, quam praesenti aeno dominio Venetorum responderis, cum te ob eam causam reprebenderint, quod in publicanda Sigismundi excommunicatione mandata nostra impleresset. Scripsit etiam quod ea in re dignitatem episcopalem servaris, cum sis protestatus pariturum semper te nobis tamquam domino tuo, & si episcopatu te pelli contingat. Laudamus hunc animum, laudamus & vocem, quae vere sacerdotalis fuit, & non similis illis, qui ut ambitionem suam depascant, cleri dignitatem prostituunt. Memores erimus tui, nec te deseremus: bono animo sis, & ita te rege, ut cum modestiam in dictis factisque servaris, cor etiam in bonis operibus deesse tibi non videatur, nec Deus nec Apostolica sedes praesidentibus nobis fraternitatem tuam relinquent. Dat. Romae XI. martii anno III.

X.

(b) Pius lib. brev. pag. 238. (c) Ibid. p. 237. Moniti Veneti ut Malatestae confortio abstineant.

(d) Ib. p. 236.

Ur-

NOTAE in Piceno juxta arcem Leonis posita invalit, confertoque inter hostes praelio, ad horas quinque protracto, victoriam quidem Sigismundus retulit, sed non sine ingenti suorum dispendio, quin nec sine suo periculo; si enim, ait historicus, militiae ecclesiasticae ductoribus Ludovico Malveccio, & Petro Paulo Nardino ceteri copiarum ductores obsequuti fuissent, victoria penes illos iterisset. Sed ut copia illa pontificis prostrarent fecit pervicacia Ludovici Piccinini supremi equitum ducis, qui parere ceteris recusavit, & fuga episcopi Cornetani, qui vix inito praelio sese una cum quatuor militum cohortibus subduxit. Haec scriptor eorum temporum aequalis, & sincerus, ex quo historia Gobelini suppletur, & rerum gestarum chronologicus ordo, in annalibus aliquantisper turbatus, restituitur. Non enim pontificiae censurae in Sigismundum inflictae post praelium illud narranda fuerant, ut in annalibus servatum est; sed prius intortae in Sigismundum sunt censurae (quas illatas ante diem XI. martii hujus anni ex literis in annalibus num. 10. recitatis constat) quam bellum exarserit. Porro anathema non in Sigismundum tantummodo, sed & in Estorem & Manfredis Faveniae dominum pronunciatum pontificem affirmat idem qui supra scriptor Bononiensis, addens in tota ejus ditione ex mandato pontificis cessatum fuisse a facris, tum & ejus effigiem cum addito proditoris elogio per totam ecclesiae ditionem palam propositam ad ludibrium, sed Bononienses picturam illam recusasse. MANSI

XI. Censurae in Sigism. Austr. exercitae.

(a) Bull. l. 12. p. 189. & l. 13. pag. 194.

Is contra negat se haereticum de viciniam teneri.

Urfit eodem tempore Pius in alium Sigismundum scelere non disparem nimirum Austriacum iudiciariam severitatem, quamvis ille Imperatori Frederico, cui incrementa dignitatis debebat Pontifex, conjunctissimus esset, professus enim fuerat Fredericus, se juris ordinem in Sigismundum exercendum nolle confundere, ac vicissim Pius erat pollicitus superiori anno, se ita acturum in Sigismundum, ut Austriacae domus gloriam nulla labe obscuratus esset: [I] Intelleximus, inquit, ad magistrum Franciscum, quid in negotio ducis Sigismundi promittat, nempe Imperator; nec possumus non commendare mansuetudinem suam, quae & rationi cedit contra affectum, & iustitia manus contra illius violatores non prohibet. Agas suae bonitati gratias volumus; ostendatque sententiam nostram, non ita temperatorem in suis, ut domus Austriacae splendor nulla in parte obscuratur. Hoc porro anno Pius Sigismundum Austriacum, cum nullis monitis ad officium secedi posset, immo in deteriora prolapsus Ecclesiae auctoritatem labefactare niteretur, haereseos postulavit, diemque illi ad objecta crimina purganda dixit proposito hoc publico decreto (a).

versis, & singulis Christi-fidelibus.

Sathana ipse membrum principis Sigismundus ex Austria principibus, qui aliquando nobiscum & Ecclesia membrum fuerat, in sanctissima paschalis festi celebritate in sathanicam se a catholicorum coetu abscissus praecipitavit ingluviem, & ab apostolica Ecclesia transfuga effectus sub diaboli capiti vexillo militare, anathema, prob dolor! incurrit & demum insanias insanis cumulando, & sese apostatare superbendo, facto quoque se unitatis Ecclesiae fidem auctoritatisque ejus rationem per censurarum contemptum non habere palam demonstravit, & demum ut eum in malorum omnium profundam pervenisse, omnibus certum foret, eadem jactat temeritate, nec sacrosanctos canones, nec apostolicae praecipua iustissima, nec judicium & canonice sanctionibus facta solemnissima Ann. Eccl. Tom. XXIX.

me cum in ullo posse contingere, quandoquidem ipse Dei nefarius devorator & Ecclesiae contemptor de Christiano adhuc non erubescat nomine gloriari, ob quas res tamen praeter facti notorietatem unusquisque ipsum rectissime haereticum judicavit; ut tamen ex suo ore iudicium prodeat, habentes priores nostros processus, in quibus anathematis criminis laesa majestatis, & fautoriae haereseos declaratus est poenas incurrisse, in iis literis pro inviolatis & expressis, quo constare valeat non solum ex operum improbitate scelerum, sed sua etiam propria confessione, au sit haereticus vel non, novum denuo processum inchoavimus adversus dictum Sigismundum, de damnatissima haereseos, quae est omnium haesum haereseos, non solum suspectum notorie, sed sensibilibus maculatam, tamquam sacra fidei non recipientem articulum, quem per hoc symboli Apostolici verba fidelium exprimit unusquisque: Credo in unam sanctam & apostolicam ecclesiam, nam cum ipse ecclesiae Romanae Pontifex caput sit canonice & censurae sic sint Ecclesiae, quod quisque in Ecclesia positus & credens capiti, canonibus & ejus censuris tenatur obedire; dictus quidem Sigismundus non solum illis non obedit, sed praedicat insuper, quod minime obedire teneatur, atque in suam proterviam sententiam tam subditos quam quoscumque potest accedere compellit, & haec ubique sunt notoria, nec hodie quoque cessat per se & suos hanc suam perfidiam undique divulgare.

Quae cum ad vehementissimam suspicionem plusquam satis sint aperta, idcirco ipsum Sigismundum notorie de haereseos suspectum per praesentes apostolica auctoritate peremptorie citamus & requirimus, ut sexagesimam diem a die data, quae & afflictionis hujus ad valvas ecclesiae Principis Apostolorum de urbe & ut sequitur successive computandam, personaliter coram nobis compareat & de fide catholica, praesertim in praeracto articulo unitatis Ecclesiae, & quae ad ipsam ex sanctorum doctorum doctrina sequuntur respondeat, & verbo & facto se purget de suspicionem sub confessi & con-

Objectum illi non credere in sanctam ecclesiam.

NOTE [I] Nisi mea me fallat conjectura suspicor, literas illas pontificias, quibus Sigismundus Austriacum, haec ad sequentem annum referri oportere. Datae sunt enim Romae anno MCGCLXI. die X. kal. februarii, quae sane anni notae ex more pontificum ejus aetatis ferunt annum 1462. Quam pariter veterem anni supputandi rationem adhibuisse Pium constat ex ejus literis hic in annalibus recitatis, ut & in literis num. 27. quae signantur anno 1460. die XIV. kal. febr. pontificatus anno III. idest anno 1461. tum & illis, quae num. 30. occurrunt, quae annum praefixerunt 1460. diem VIII. kal. februarii pontificatus anno III. idest anno 1461. Hac vero admittitur chronologia belle omnia congruunt. Pius enim anno 1462. die X. kal. februarii terminum praefixit Sigismundo dierum LX. ut se coram pontifice de objectis criminibus purgaret. Ea elapsa periodo Fridericum nihil pro se afferentem die solemnem coenae Domini, nempe die IV. kal. maii anathemate damnavit. Vide annales ad annum sequentem num. 6. Corrigenendum est igitur harum literarum mendum, quod in annis pontificatus Pii cubat. Neque enim illae signandae sunt anno 1461. (stilo veteri) die X. kal. februarii pontificatus anno tertio, sed potius pontificatus anno quarto. MANSI

& convicti criminis hæresis pœna: alio-
qui nos contra ipsum tanquam confessum
& convictum in Dei omnipotentis nomine
usque ad definitivam sententiam iustitia,
mediante procedemus &c. In jus pariter
vocati Sigismundi sectatores præcipui, in
quibus Tridentinus episcopus exauthora-
tus & Gregorius de Heymburg, ut hæ-
resis suspicionem ac labem diluerent. Dat.
Romæ apud S. Petrum incarnationis do-
minicæ MCDLXI. x. kal. februarii pon-
tificatus nostri anno III.

(a) Eod.
lib. 12.
pag. 207.
& lib. 13.
pag. 198.
& lib.
brev. pag.
217.
(b) Lib.
brev. pag.
207.

XII.
Conjurat
Sigism.
adversus
Frideri-
cum Imp.

(c) Lib.
brev. pag.
214.

Solicita-
tus ad
moven-
dum illi
bellum
Mediola-
nensis.

Contro-
versum de
Mediol.
principa-
tu an de-
volutum
sit ad im-
perium.
(d) Ibid.
pag. 190.

Plures eodem argumento literæ (a) ex-
aratae fuere: quam autem invite hanc
severitatem in Sigismundum adhiberet,
cum Austriacæ domus esset studiosissimus,
seque ad id adigi, ne jura proderet, pro-
fessus est Pius hæc literis (b) ad archie-
piscopum Coloniensem datis: In Sigis-
mundum Deo teste contra voluntatem no-
stram processimus, & nunc severi esse com-
pellimur: amavimus enim semper personam
& charam habuimus totam illam Austria
domum, sed quid aliud possumus? excessus
hominis, & indurata obstinatio cogunt
nos justitiæ arma non ponere. Numquam
vel minimum penitentiae signum aliquod
dedit: contempsit semper censuras, con-
tempnit monita nostra, & a correctione er-
roris majorum errorum occasione quaesivit
&c. Dat. Romæ xviii. aprilis anno III.

Non modo pontificiæ auctoritati ob-
niti non perhorruit Sigismundus, verum
cum conjuratis, qui imperialem etiam de-
dicere dignitatem moliebantur, inuit foedus:
ad quem comprimentum Pius du-
cem Mediolani sollicitavit, ut Sigismun-
do bellum inferret, de Imperatore enim
Friderico, in quem civile constabatur bel-
lum locutus hæc scribit (c): Queritur il-
li a nonnullis principibus Germaniæ scan-
dala grave, inter quos Sigismundus es-
se non in postremis asseritur: hunc cum
vicinus sit dominio tuo, optat Imperator
a te diffidari, & bello invadi, sperans
malo propinquo illum implicitum curaturum
potius sua, quam aliena negotia. Capta-
vit inde occasionem Franciscus Sfortia,
qui præter jura Mediolanensem ducatum
Romani imperii vestigalem armis invase-
rat, eblandiendi Friderico beneficiarii ju-
ris, quo ipsum ille induere detestaretur,
quippe qui contendebat filiam spuriam in
beneficiario imperii principatu non posse
succedere, atque adeo illius jus ad se
devolutum. Flagitanti itaque Pontifici ut
iniret (d) armorum societatem cum Fri-
derico respondit Franciscus, moveri se ad-
modum adversis ejus rebus, arma tamen
ad imperiales tuendas partes accingi non
posse, cum Imperator ipse clientelare sa-
cramentum ultro oblatum etiam tum res-
piciisset. Quo accepto responso Pius, qui
Francisco studebat, ut illi ac posteris par-
tum armis principatum assereret, suofo-

riam scripsit epistolam (*) ad archiepisco-
pum Coloniensem de tradendo imperia-
li liberalitate Francisco Sfortiæ ducatu
Mediolanensis beneficiario jure, ne in
Italia Germanici imperii majestas penitus
obsolesceret; paucos enim Italos illam co-
lere, ac temporum cursu contingere pos-
se, ut duces Mediolanenses opibus & po-
tentia florentes ducatum imperio obnoxio-
sum profiteri recusent: dignissimum vero
ob egregias dotes Franciscum Sfortiam,
qui in clientem imperii admittatur.

Pius Papa II. archiepiscopo
Colonienfi.

Venerabilis frater, &c. Qua tua fraterni-
tati nunc scribimus novit Deus, quod pro
retinenda dignitate Romani imperii, & ma-
nutenenda extimatione nationis Germanicæ
dicimus, neque in hoc plus apud nos valet
cujusque respectus, quam res ipsa, & ve-
ritas. Dilectus sibi nobilis vir Francis-
cus Sfortia dux Mediolani magni est, sicut
nobis, in Italia nominis, magna potentia,
suaque in omnibus rebus plurimum exti-
matur auctoritas: prædecessoris nostri Cal-
listi III. & nostris temporibus præcipuo ad-
jumento fuit Ecclesia: protexit illam,
cum fuit expeditus, non favore tantum &
nomine, sed æmisi quoque atque impensis.
Nulla unquam in eo rebellio, nullus con-
temptus est adinventus: parum honoris
Pontificibus semper, sicut ceteris, &
vere fidelem principem decuit: virtus etiam
ejus quanta sit, ac disciplinae militaris præ-
stantia res ab eo gesta declarant: fraterni-
tatis quoque tua ex fama potuit illa no-
uisse. Scimus amicitiam ejus multi esse æ-
stimandam, cum & amicos in pretio ha-
bet, & gratitudine in acceptis beneficiis
seveat.

Præter præmissa cum nos multum dilexi-
mus, dignum censentes quem Romana eccle-
sia in filium peculiarem teneret, idem vel-
lemus ab imperio fieri, suamque causam ma-
jori charitate accendi. Optat investituram
ducatus sui, quem tenet; optat a Germa-
nis dominium omnium recognoscere & suc-
cessionem filiorum suorum: sine imperiali
majestate hæc fieri non possunt. Novimus
nos auctoritatem tuam præcipuum in his
momentum habere, & de voluntate non du-
bitamus: hortamur igitur fraternitatem
tuam in Domino, & ex corde requirimus,
ut suscipere in te promotionem hanc velis,
& ita cum Imperatore efficere, ut non so-
lam in danda investitura, sed in ceteris,
quæ fieri sunt opus, gratiosam se reddat;
accipiendum enim semper est quod potest im-
pendi; supra vires nec petendum aliquid
nec cupiendum: æstimari aliter non minus
fidelis devotio quam grandis pecunia. Facies
in hoc rem gratam Apostolicæ sedi,
& imperia, cujus electores, plurimum uti-
talem: nam, si bene attendimus, pauci jam
in Italia restant, qui ad Imperatorem res-
pi-

(e) Ibid.
pag. 240.
Agit in-
terpretem
Pius ut
sacramen-
tum Me-
diolanen-
sis admit-
tatur.

XIII.
Date in
ejus gra-
tiam ad
septemvi-
ros literæ.

Spectare
ad decus
imperii
ut confe-
ratur in-
vestitura.

Helvetii
Sigismun-
dum Au-
striae. ut
hostem
ecclesiæ
infectati.

(a) Ib. p.
228. &
249.
Fridericus
pro Sigis-
mundo
depreca-
torem a-
git.

(b) Sup.
p. 228.

Negat
pacem
dandam
Sigis-
mundo
nisi se
submife-
rit.

piciant: hic autem, qui devoto admodum
respicit, negligendus non est. Potest imperi-
alibus rebus opera sua multum conferre:
possunt & loca, quæ tenet. Nobis præterea
statum Italiae, intelligis etiam vicinorum
potentiam. Nescimus quid fortuna, quid
tempora sint allatura: non omnes ea mente
essent, qua Franciscus Sfortia est, dummodo
potirentur ducatu, a quo tenerent parum
attenderent. Negligendum non esse hunc in
Italia titulum dicimus, nec imperio jus hoc
adimendum. Datum, &c. Fuit hæc ingen-
tium bellorum materies, sed suis locis re-
servanda.

Nunc ceptam de Sigismundo Austria-
co, in quem ut susciperet bellum Franciscus
Sfortia flagitabat præmii ergo Mediolanen-
sem principatum imperiali auctoritate sibi
confirmari, narrationem proficimur: fa-
verat antea adversus eundem Sigismun-
dum Pius Helvetiis, qui plura ipsi loca
eripuerat: cum vero Albertus dux Aus-
triæ doleret Austriacæ familiæ jura ab
Helvetiis diripi, graviter apud Pontificem
questus est, obtulitque se inter Sigismun-
dum, & Nicolaum Cusanum Cardinalem
Brixinensem concordiae futurum interpre-
tem. Cui respondit Pius (a), Helvetios
in ulciscenda illata Ecclesiæ injuria laude
dignos, neque jam de Cardinalis Brix-
nensis juribus, sed de pontificia auctori-
tate agi, quippe Sigismundus, spreto
Mantuano decreto, a pontificia senten-
tia ad futurum concilium temere provo-
caverat, censurisque ecclesiasticis percul-
sus, illas sacrilego obtulerat contemptu,
obfirmatusque in pertinacia sacrosanctam
potestatem infringere annitebatur. Ad-
didit vero Pontifex, non aliud ultionis ge-
nus de Sigismundo a se expecti, quam ut
rite respiceret, ac tum cum amantissime
paterno sinu exceptum iri. Præcipuum ea-
rum literarum (b) partem inserendam hi-
storiæ censuimus: Si, inquit, dilecti filii
Savitenses confederati castra domus Au-
striae invaserunt, & obsident, faciunt quod
sacrilegum Sigismundi & impientis cor di-
gne meretur: mandasse nos illis quidquam
tale non sane meminimus. Et infra: Quod
requiris confederatis mandari, ut ab of-
fensione desistant, vel treugas componant,
in eo libenter tuam petitionem exaudiremus,
si cum Deo possent concedi: verum cum in
dies superbia & rebellio Sigismundi magis
excrescat, non possumus cum honore Apo-
stolicæ sedis & nostro beneficium illi con-
ferre, qui auctoritati nostræ ita protervae
insultat. Ultima est petitio tua, ut tibi an-
tedictam facultatem dedamus: dicimus i-
terum tibi, dilecte fili, minimum in hoc
Cardinalis esse interesse: Ecclesiæ tota est
contumelia, compoſita re Cardinalis, non
propterea publica injuria esset compoſita:
humiliato prius corde est opus veniam pet-
tenti Sigismundus: oportet satisfieri Apo-

stolica sedi: nobisque convenit: redeunt
ad nos nunquam claudemus Ecclesiam, nec
pietatem negabimus, quæ sibi est ultero sæ-
pe oblata. Domui Austriae affecti plurimum
sumus: vulnera illius sunt nobis commu-
nia: post longam expectationem, & duri-
tiam patientiam invitati, & dolentes ad ju-
stitiæ arma confugimus.

Defendenda erat eo majori constantia
pontificia auctoritas, quo plures in Ger-
mania ad eam labefactandam conspirant.
Effutiebant ii, Pium Germanico nomini
parum amicum, & Francofurti celebres
cœtus indixerant, ut nefaria inter se con-
silia conferrent. Qua de re certior factus
Pontifex, datis ad Germanos proceres Fran-
cofurtum conventuos apostolicis literis
(c), iniquam suspicionem delevit, monuit-
que, ut pontificios internuntios audirent,
neque adversus Ecclesiæ dignitatem aliquid
molirentur.

Nobilibus viris prelati, & principibus,
nec non oratoribus in dicta Franderfordienſi
proxime conventuris.

Estote memores reverentiae, quam debetis
matri vestrae Ecclesiæ: adhibete Deum, &
conscientiam in consilia vestra: plus apud
vos ratio, & animarum ponderet salus,
quam privati aliquorum affectus. Dilexi-
mus semper nationem Germaniæ: privatim
& publico laudis suæ prædicatores fuimus:
manus quoque nostra, quantum cum Deo
licuit, avara illi non fuit: publicum bonum
ubique quaesivimus, non debemus pro nostra
in vos charitate mercedem altam ferre,
quam eam, quam bene de vobis merentibus
conſueti estis persolvere. Salvatoris tremen-
dum illud verbum cordi vestro infideat: Væ
illi, per quem scandalum venit: hæc vox
ut boni est patris, sic bonorum sit filiorum
eam audire. Eodem argumento etiam ar-
chiepiscopum Treverensem (d), tum sin-
gulos principes (e) Germanici imperii a
novandis in sedis Apostolicæ majestatem
rebus dehortatus est. Cumque in ejusmodi
conventu peragendo Imperatoris etiam di-
gnitas periclitatura foret, Fridericus ip-
sum vœvit (f): tum ut hostium numerum
imminueret; de incundis cum Matthia
Hungariæ Rege induciis cœpta colloquia
urſit; qua de re eum commendavit Pon-
tifex, atque ad mutuam foedus pro tuenda
adversus factiosorum molitiones pontificia
imperialique auctoritate allexit (g): Au-
dimus, inquit, diversis ex locis, quæ in
diminutionem status utriusque nostrum in-
natione tententur, dicere aliud hoc loco non
possumus, nisi nos temporum conditionem
vehementer mirari, in quibus homines de-
biti sui tam parum sint memores, & per
scandala querant non quæ publici sunt, sed
quæ privati sunt boni. Speranda est in his
omnibus protectio Dei, ab ambobusque ni-
hilominus singula agenda, per quæ mali-
quantium consilia locum non habeant: si tua
sere-

XIV.

(c) Lib.
brev. p.
196.

Moniti
principes
ne quid
novent in
Cæsaem.

(d) Ib. p.
197.
(e) Pag.
198.

(f) Pag.
292.
Pacis col-
loquia
cumMat-
thia Fri-
dericus
redinte-
grat.
(g) Pag.
211.

Apostoli-
ca illi
clientela
promissa.

severitas, ut scribit, nobiscum est, concursura nos quoque pari animo tecum semper sumus futuri, cum etiam sine requisitione tua egerimus usque in hanc diem.

Admonitus ut publicis coetibus interit.

Interjectis nonnullis consilium addidit, ut Fridericus, qui ad nullos antea principum conventus pro Christiana republica augenda, aut Germanico nomine defendendo, indictos se contulerat, indeque apud plures invidiam, & contemptum sibi creaverat, quasi inertiae & fordibus totum se dederet, celebrandis in posterum publicis coetibus interesset, plurimum enim benevolentiam eo diligentiae specimine sibi conciliaturum, & invidiorum ora molitionesque sua praesentia coerciturum: Qui de his rebus, inquit, optime judicant personalem tuam comparationem supra modum collaudant mirantes, quod hoc facere tandem distuleris: nos quoque qui te in immensum diligimus, non solum id in primis expediens arbitramur, sed ut facias rogamus & petimus, qui enim absente tibi nunc contradicis, idem se praesentem laudabis: quos absentia tua ad conspirationem facit audaces, adhaerentes praesentia reddet: non videberis labores fugere neque expensas: nemo tuam majestatem vos Germaniae negligere dicet: multorum benevolentiam praesens conciliabis, quam absens amittere cogis. Subdit maxima se affectum fuisse laetitia ubi audivit de inducis ipsum inter atque Hungariae Regem pangendis agitari: Consolationem incredibilem attulit id, quod de pace, vel treugis cum Hungaris indefinenter tractari significas, hanc enim rem salutarem tibi: salutarem catholicam fidei, & tuis rebus necessariam credimus: utinam aliquando dies ille illuceat, cum sublata de medio tantam dissensionem videamus.

XV.

Intulerat Friderico sine causa bellum, Ludovicus Bavariae dux, quare Pium rogavit idem Imperator, ut ecclesiasticarum censurarum illum poenis compelleret; cui ille respondit (a), prius concordiae rationem tentandam videri. Friderico vero offerente Bavaro legibus & aequitate controversiam diremptum iri, neque illum ad pacem flectente, dedit (b) postea Pontifex mandata Augustensi Cardinali, ut censuris ipsum ac socios percelleret. Suscepit adversus Ludovicum Imperatoris partes Albertus Marchio Brandeburgensis, auctumque est belli incendium, cujus extinguendi cupidus Pontifex, ne universam Germaniam magno religionis detrimento inflammaret, Hieronymum archiepiscopum Cretensem reintegrandae pacis operam navare iussit (c): Cum, inquit, non sine displicentia nostra jenserimus inter charissimum in Christo filium nobilem virum Albertum marchionem Brandeburgensem ex una, & dilectum filium nobilem virum Ludovicum

(a) L. 1. p. 36. Auctae Germaniae turbae.

(a) L. p. 247. Bavaro respicienti juri stare censuram objectae. (b) L. p. 226. Brandeburgensis in eum causam Caesarem suscipit.

Bavaria ducem, & nonnullos alios ecclesiasticos, & seculares principes colligatos parte ex altera, dissensiones dudum exortas in diem magis continuare, & illis in hunc modum vigentibus nihil inde ad publicam fidei causam contra impios Turchos opportunum posse sperari, &c. Dat. Rom. apud S. Petrum anno MCDLXI. xvi. kal. januarii pontificatus nostri anno iv. Erat porro marchio Brandeburgensis non Imperatori modo, sed etiam Romano Pontifici studio & obsequiis addictissimus, quo nomine a Pio laudibus effertur meruit (d).

(d) Lib. brev. p. 198.

At contra utrumque conjurabat Dietherus Hemburgensis archiepiscopus Moguntinus, qui per simoniacam labem solum conscenderat, & pontificiam imperialemque auctoritatem obterere moliebatur. Is primum cum designatus archiepiscopus esset, iussus Mantuum accedere, ut coetibus illis pro tuenda in Turcas religione interesset, inanes excusationes attulerat, confirmatusque in archiepiscopali dignitate ea lege, ut excurrente unius anni cursu sedem Apostolicam adiret, vivendique normam ab ea exciperet, delatum a se ea de re iurandum postea perfidia violavit (e); irarum autem suarum causae haerere (f). Pollicitus fuerat, admissa anathematis multa si promissa non servasset, dissolvere nomen susceptum a mercatoribus, qui pontificio fisco necessariam auri vim pro annatis, quas vocant, pendendi & diplomatibus confirmatae dignitatis consequendis, intulerant: cumque acceptam mutuo pecuniam constituta die non persolvisset, a minoribus tandem iudicibus curiae Romanae ex iudiciorum ordine anathemate damnatus est. Poterat facile huic malo occurrere, atque ab ea hujusmodi sententia provocare ad Pontificem, quo inscio res acta erat: sed infamia ductus mox in Apostolicam sedem, iras conatusque omnes convertit, ac Sigismundi Austriaci exemplo a Pontifice ad concilium, quod nullum erat, & cujus cogendi non ad Dietherum, sed ad Pontificem spectabat auctoritas, appellavit: conceperat etiam antea odia in Pium, quod cum decumae, & aliud auxiliare aurum in Moguntina provincia ex indulgentiis redigendum in Turci belli sumptus cogenda forent, affectaretque partem ad se derivare, Pontifex sacrilegum latrocinium exhorruisset, atque exinde furens Dietherus calumnias in legatum apostolicum, & Pontificem ipsum evomuerat, quasi praedas tantum, & Germanica spolia, non animarum salutem religionisque amplificationem quaererent. Praeterea violare etiam imperialis auctoritatis apices ausus est, indictis publicis ordinum Germaniae conventibus, in quibus conceptum virus effunderet. Ad placandum furentem praesulem, inque viam salutis traducendum

XVI.

(e) Gob. l. 3. (f) Pius l. 38. p. 93. Gob. l. 6. Naucl. vol. 2. gen. 49.

Mogunt. archiep. a minoribus iudicibus curiae Rom. damnatus anathemate. Non ad Pontificem sed ad concilium provocat. Calumnias in Pont. ob redactum ex indulgentiis aurum. Caesaris auctoritatem indictis conventibus labefactat.

(a) Gob. l. 6. (b) Serar. Mogunt. rev. l. 5. in Diethero primum.

XVII. Gregorium Hamburgensem haeret fovet.

Nititur Germanis suadere ne pendant decumas pro bello in Turcas.

XVIII.

(c) Gob. l. 6.

Provocationis illius iniquitas demonstratur.

dum misit Pius (a) nuntios Rodolphum decanum Wormatiensem, & Franciscum canonicum Toletanum: sed ille nullis consiliis optimis flecti ad saniolem mentem potuit; de cujus pervicacia & duritie elegans est apud Nicolaum Serarium (b) epigramma ex veteri codice ms.

Eo etiam prorupit illius impietas, ut cum suaderent legati pontificii, ne Gregorium Haymburgensem ob haereticam labem anathemate perculsum, & Sigismundi Austriaci oratorem in coetum, cui ipse praesideret, admitteret, illum in primis, quae vellet, dicere iusserit; Cujus, inquit, Gobelinus, oratio plena blasphemiarum atque errorum fuit, unde postea non jam Gregorium, sed Errorium appellare catholici. Addit auctor Dietherum excepisse illius dicta, ac Germanicis verbis, cum aliqui imperitus esset, habuisse orationem, in qua plura mendacia de exacto sacramento fidei, & impetratae confirmationis ratione effugerit, ac demum ut Germanos eorum commodi ostentatione, partibus suis irretiret, has calumnias evomuerit: Vel decimas, quas petunt, vel indulgentias, quas afferunt arbitrari bellum contra Turcas gerendum. Ajunt pecunia opus esse: insidiae sunt. Quod si me audieritis, non praevalent fraudes: ego ad futurum concilium appellavi, non iam quod injuste sum excommunicatus, quam ne provinciales mei decimarum onere afficiantur. Unicum hoc nobis remedium adversus Apostolica sedis imperium relictum est; vos si sapientis exemplo meo, & vobis ipsis, & subditis vestris peropportune consulatis.

Confutavit mendacia, & impia ejus verba Rodolphus Germanus pontificius nuntius, cujus orationem refert Gobelinus (c): inter alia haec ipsi exprobravit: Oro a quo iudice provocasti? Ab eo certe, qui non habet in terra superiorem; nam quis major Papa in terris? quae censor auctoritas? quae sublimior dignitas? quae potestas altior quam Jesu Christi vicariatus? ab eo appellasti, Diethere, qui ramem aegre ferres, si quis provincialium tuorum a te ipso appellasset. Sed quem appellasti iudicem? quem provocasti tuae causae cognitorem? Futurum concilium, dicis, appellavi. Et ubi est futurum concilium? ubi sedet? ubi tribunal ejus requiremus, pulebra inventio, ut impunita sint scelera, ut liceat sine metu iudicii aliena invadere. Is iudex appellatur, qui nunquam reperitur. In conventu Mantuano adversus hanc nequitiam lex edita est, quae appellanti ad futurum concilium eam irrogat poenam, qua rei majestatis, & fautores haereticorum plectuntur. Intelligis, quae te poena expectet, Diethere? quamvis Apostolica sedis decreta parvi existimas, cum non satis errasse fuit, nisi & alios tuo errore involvas, quando & hos proceres, ut appellationi tuae adstipulerent, hortaris. Convertit deinde orationem suam ad praesentes Rodolphus, hortatusque eos est, ne Dietheri causa animas aeternis cruciatibus addicerent; tum addidit omnes iudices ecclesiasticos, & episcopos mox juris dicendi amissuros auctoritatem, si ad futurum concilium provocare liceret: si enim supremum id tribunal fuerit, mox ad id appellandi, spreto medio, viam aperiri: quod vero ad aurum ex decumis & indulgentiis redigendum collocandumque in bello Turcico spectabat; nisi assentiantur Germani, Pontificem illud non coacturum. Visti his rationum ponderibus Germani Dietheri petita respuere; quocirca pudore confusus vocatis tabellionibus clam editam provocationem damnavit; id quod antea etiam Fridericus Palatinus Rheni, qui ejusmodi appellationi adhaeserat, a Rodolpho edoctus egerat, quamvis uterque postea ad ingenium redierit. Trahere etiam in societatem scelere conatus fuerat Maguntinorum canonicorum collegium; sed ipsi nefariam ejus appellationem admittere derederunt (d).

Incendisse in se plurimum odia Dietherum cum partum simoniacae labe principatum majoribus flagitiis inquinaret, refert Gobelinus (e), quare de eo gradu deliciendo sumpta sunt a Pontifice consilia: Dietherus, inquit, divina & humana iura contemnens, nulla excommunicationis absolutione obtenta, divina profanavit officia, infra tempus a jure statutum episcopalem ordinem neglexit accipere, creditoribus nunquam satisfecit: juramentum, quo se curiam petiturum astrinxerat, impudenter violavit, novas adversus Pontificem excitare turbas procuravit, canonicos ecclesiae suae per contumeliam ejecit, bellis cruentissimis se immiscuit, villas & ecclesias incendit, subditis gravissima imposuit onera; aliis uxores abstulit, aliis substantiam arripuit; sacerdotia pretio vendidit, reddendi juris nullum adhibuit studium. Foeda omnium rerum facies apud Maguntinos; capituli nulla reverentia; lamentari populus, conquiri clerus; nemo suum praesulem laudare. Quibus Pontifici renuntiatis, cum omnes ex Rhenanis partibus venientes Dietheri regimen accusarent, vitamque turpissimam esse dicerent, non censuit Pius temeritatem, ac nequitiam hominis ulterius ferendam fore, si modo potentem aliquem inveniret, quem posset adversus Dietherum erigere in ecclesia Moguntina Pontificem, ne sententiam frustra ferret.

Addit auctor ipsum misisse Joannem Flavianum decanum Basileensem, ut exploraret, an quis ex canonicis clientelis fulguratus Diethero auderet se opponere, competentemque Adolphum Nassoviensem comitem imperiali clarum stemmate, qui antea

Licet causa omnium iudicum auctoritas.

Germani a Dietheri petitis abhorrent. Damnatae suam provocationem Dietherus.

(d) Lib. brev. pag. 217.

XIX.

(e) Gob. l. 6.

Nondum censuris solutus profanata sacra.

Humana & sacra pervertit.

XX. De exaurato Diethero actum.

tea in archiepiscopum a parte canonicorum fuerat expetitus, dignum archiepiscopali apice, & amicis florentem, qui habito cum suis colloquio ad pontificiam sententiam in Dietherum ad exitum perducendam se obtulerit. Et quidem extant Pii literæ ad Maguntinorum canonicorum collegium datæ (a) VIII. kal. maii, quibus hortabatur, ut dissimilem moribus Diethero præfulem designarent. Reversus itaque Flanlandius, ac Tibur secutus Pontificem, ipsum de iis, quæ explorasset, certiorum fecit; quæ vero gesta sint sublicit hisce verbis Gobelinus (b): *Quinque Cardinales aderant, Rothomagensis, Zamorensis, Spoletanus, S. Susanna, & vicecancellarius. His Pontifex accessit Dietheri scelera, & contumaciam proponit, & quid in tanta rebellionis sit agendum percontatur, secreto sub pœna excommunicationis indicto. Censent omnes deponendum, cuius tot tantaque crimina referrentur, nec opus esse tela iudicii adversus Dietherum, qui publice ad futurum concilium appellasset, pejerassetque, nec statuto tempore sacris pontificalibus fuisset initiatus; manifesta crimina non egere ordinario processu; Adulphum, & sua virtute, & progenitorum claritate Maguntinam mereri ecclesiam. Deponitur e vestigio Dietherus: Adulphus in ejus locum sufficitur: liberantur vassalli a juramento præfinito, jubenturque novo electo iusturandum fidelitatis exhibere. Fiant literæ, ac Joanni cubiculario summo silentio in Germaniam perferendæ traduntur. Insertæ sunt eæ literæ (c) pontificio regesto, in quibus latæ sententiæ causæ exprimuntur, ac primum illi objectum, quod cum septem arbitri ad designandum archiepiscopum statuti essent, ac tres Adolphum delegissent, tres alii Dietherum, septimus vero alium, & hunc a Diethero fuisse auro corruptum. Præcipua vero sententiæ in eum latæ pars hæc est.*

(a) Lib. brev. pag. 220.

(b) Gobel. sup. lib. 6.

Cardinalium damnatur sententia.

Adolphus Naffo-wien. in ejus locum sufficitur.

(c) Lib. bull. 38. pag. 93.

XXI.

Providimus ecclesie Maguntinae de sua persona, literasque provisionis in forma consueta decrevimus, neque enim ea nobis innotuerant de ipso vitio, (nimium corruptisse auro unum ex septem arbitris, in quos erat compromissum, qui majorem eligentium numerum constituit,) quæ postea palam emerferunt, & bonum esse arbitramur, quem capitulum Maguntinum in pastorem efflagitasset: procuratores Dietheri ejus nomine & in animam ejus ea nobis juraverunt, quæ ceteri episcopi Romanis Pontificibus jurare consueverunt, & ultra hoc venturum ipsum personaliter infra annum ad præsentiam nostram quocumque in loco cum Romana curia degeremus, ad quæ facienda procuratores prædicti speciale mandatum exhibuerunt. Credidimus bonis verbis ejusdem Dietheri, qui per literas & nuntios suos optimum se futurum & obedi-

tissimum filium pollicebatur: sed cum animo stitenti expectarem hunc hominem tantam sedis Apostolicæ propugnatorum, & catholice fidei defensorem ea curare, quæ pro tutela Christianæ religionis in Mantuano conventu concluderamus, invitare homines sue nationis ad expeditionem contra Turchos obeundam, ad obediendum in eare Charissimo in Christo filio nostro Friderico Romanorum Imperatori semper Augusto, ad quem idcirco legatum de latere miseramus, ad parandos exercitus, ad solvendas decimas, ac vigesimas, & trigemas contribuendas, alia præsidia præstanda; homo in reprobum sensum datus, Dei hostis, & totius gratitudinis inimicus mox cornua erexit in Apostolicam sedem, & matri sue maledicere cepit, latravit contra nos pluribus modis, legatumque nostrum calumniatus est, qui decimas conaretur exigere, quibus copia contra Turchos armari possent, palamque dicere non est veritas, nos argentum nationis, non fidei defensionem querere, licet nos decimas ipsas non nisi consentiente natione exigi mandavissimus, & illarum custodiam ac dispensationem in manibus eorum tradi jussissimus, quos natio ipsa delegisset. Inter hæc accidit ut, ad instantiam mercatorum, qui pecunias Apostolicæ sedi debitas sibi mutuo concesserunt, cum jam satisfactio tempus præterisset, Dietherus ipse excommunicaretur absque nostra consensu, nam id per judices inferiores in forma cameræ fieri solet. Quod ubi ad ejus notitiam pervenit, censuris innodatus non quomodo se solveret, & ad communionem fidelium rediret, sed quomodo magis ac magis se pœnis immergeret excogitavit: non recurrit ad nos, nobis nullam querelam fieri curavit, nullam a nobis præsidium, nullum remedium petiit, sed passim clamans, & vociferans contra nos indigna se pati dicens, & Apostolicam sedem blasphemans, conficto quodam infamatorio libello ad futurum concilium contra Mantuanam ballam appellavit, excommunicationem ipso facto, a qua nisi a nobis absolvi non potest, & alias pœnas contra reos majestatis, & hæreticæ pravitatis fautores a jure fulminatas incurrens. Nec animo irreverenti, & infrunito satis fuit primam sedem his modis contempnisse, nisi & divina quoque contemneret: illis se publice immiscens palam, & notorie excommunicatus, & in irregularitatem incidens. En quæ reverentia canonum: quis timor Dei: quæ religionis consideratio! Bis excommunicatus, bis extra Ecclesiam factus, non coactus, non jussus, non absolutus ecclesiam ingreditur, & divinis officiis se ingerit, & sacrosancta pollucere audeat.

Nimia est hæc contumacia, ac rebellio, & argumenta sunt hæc hominis de Christiana religione parum bene sentientis, &

Impie in Pontificem calumnia.

Edita ad Concilium provocatione hæreticos crimine devincit.

omnia jura divina, & humana confundentis: quod in Diethero manifestissimum est, quem violasse juramentum suum nobis præstitum, aperissime constat; namque cum terminus ad nos veniendi jam semel protogatus instaret, non fidei memor, non promissi tenax, non debiti observator, non juramenti cultor; sed excommunicatus, perjurus, irregularis, & totius religionis expers atque inimicus, labi tempus permisit, nec ad nos venit, nec quod venire non posset se excusavit: quippe qui elovata facie, & arroganti mente nihil se debere Romano præfule existimat, & fortasse majorem eo se credit, verbo, & opere superbus, & inflatus opinione sui nunc istos, nunc illos hortatus est, ut appellationi suæ damnatissimæ adhaerent, sperans suam nequitiam tanto magis inultam esse, quanto plures illi consilii sui consortes inveniret; sed paucissimi & adhaerunt, & illi quidem decepti & circumventi, quorum aliqui cognita fraude mox ab eo in ea parte sequestrati sunt, & appellationi renuntiaverunt, seque fideles ecclesie Romanæ filios declaraverunt, scientes nihil tam perniciosum esse, quam in errore cognitio persistere. Dietherus autem feroci animo, & mente perversa quotidie magis ac magis insaniens, quamvis capituli sui adhesionem extorquere non potuisset, tamén aliarum ecclesiarum capitula, ac prelatos in suam dementia trahere omni studio nisus est.

Germanos in idem scelus pellere annititur.

Negat Pont. invito Imp. cœtus in diei posse a Mogunt.

XXII. Admonitus officii ab inter-nuntiis Apoll. non restituit.

conati sunt: non audevit genitorem, qui recta monebat, non consiliariis suis auscultavit, suffraganeum suum insignem theologum, qui quantum Apostolicæ sedi quilibet episcopus obnoxius existat, per sacras literas fideliter ostendebat, contumeliis profectus est; nemo animum suum voluit immutare, nullum audire nisi se ipsum cupivit, & qui prurientes auribus sue cupiditati consona dicerent. Cumque apud Francofordiam, prohibente Imperatore, congregationem habere non posset, nam boni cives domino paruerunt, ad Maguntiam conventum transtulit, ibique præsidere præsumpsit, quamvis pauci advenere, quorum magna pars, non ut ei auscultaret, sed ut ejus reprimeret audaciam; nec tamen defuere nonnulli, qui ejus insanie consentirent: inter quos Gregorius Hamburgensis inventus est, quem veteri vocabulo Ervorum appellant, iniquitatis alumnus, quem quamvis hæreticum publice damnatum, & excommunicatum, ac rebellem Dietherus ipse non ignoraret, ad conventum admisit, & illi palam communicavit, nostris nuntiis ne id ageret commonebant. Sed cur vitæ excommunicatus excommunicatum, infidelis infidelum, perjurus perjurum, aut rebellis rebellem? pares cum paribus facile conveniunt, & colligatas inter se gerunt perfidii caudas. Gregorius Sigismundi ex principibus Austriæ jam damnati, & excommunicati propter injectas in Cardinalem S. Petri manus in eo conventu nuntius affuit, dignus domini sui orator, & dignus quem Dietherus suæ perfidia consortem admitteret.

Episcopum rectam monentem proscidit injuriis.

Confirmatus in scelere a Greg. Hamburg.

Habitus igitur est conventus Maguntia multo minor quam Dietherus speravit, in quo ipse plenus minarum multa contra nos & Imperatorem locutus est, audens os in cœlum ponere, & de duobus capitibus vilis ovicula maledicere: & quamvis nuntii nostri magnopere eum hortarentur ne se hostem Apostolicæ sedi redderet, ne damnatam appellationem prosequeretur, ne Imperatori molestus esset, ne Papam impugnaret: intellexeret se nullam habere causam cur talia tentaret, persuaderet sibi omnia, quæ honesta essent, facile posse a nobis impetrari: recognosceret statum suum, neque aliora se quæreret: sciret se, quantum ad Romanum Pontificem attineret, ovem esse non pastorem, & quantum ad Imperatorem vassallum se gerere, non dominum, & utrumque sibi judicem esse: impenderet reverentiam suis superioribus, & dominorum potius clementiam, quam censuram experiri vellet, homo tamen cervicosus, & qui odio inextinguibili contra Romanam sedem ardet, nec Imperatoris nomen audire potest, nullis sticti precibus, nullis deterreri comminationibus potuit, quin conceptum contra nos virus evomeret, plura tentare ausus, quæ Apostolicæ sedi & Romani

XXIII. Junxit foedus cum Sigism. excommunicato.

In ecclesiam & imperium rebellare ausus.

Dissen-
sione
ab eo
Germani.

Confusus
abrenun-
tiavit
provoca-
tioni.

Non se
emenda-
re, sed pa-
cifici vel-
le indica-
vit.
Simonia-
ca arte
intrusus.
Famam
multis
corrupt
sceleribus.

XXIV.

Sacra-
menta
violavit.

imperii furibus mirum in modum aduersa-
bantur; sed noverunt prudenter viri, qui
aderant machinamenta ejus, nec manus tan-
tae malignitati dederunt. Finem habuit
conventus aliter quam speravit Diether-
rus; ruunt enim vana consilia, nec re-
meritatis diuturna est cum prosperitate so-
cietas.

Fractus omnino, & desertus ab his, in
quibus plurimum spei collocaverat Diether-
rus paululum immutatus est, vocatisque
nuntiis nostris tanquam respere vellet,
mendaci & contumeliosissime appellationi
suae renuntiavit: verum id haud quidem
publice, sed in domo coram paucis, quem
non tam appellasse, quam appellationem
revocasse pudebat; speraverunt tamen nun-
tium nostrum cum in viam redire velle; sed
cum interius hominem tetigerunt, nihil soli-
dum inventum est: perseverabat in auste-
ritate sua, & sibi Romanam sedem cedere
dignum arbitrabatur, & tanquam nos ab
eo, non ipse a nobis instrui deberet, arro-
gantissime loquebatur, non se satisfacturum
mercatoribus obtulit, non vitam emenda-
turam, non juramenta servaturam, aut
alia facturum, que tenetur: sed tanquam
nobiscum pacisci vellet hac atque illa pro-
mittere, si nos sibi, quod ipse cupiebat,
promitteremus. Quibus ex rebus animad-
vertentes incorrigibile cor ejus esse, nec
operandum, quod ad frugem recte viven-
di perducere possit, & maxime cum ejus ele-
ctio, sicut ante diximus, per simoniacam
labem celebrata fuerit, de qua nobis post-
ea gravia testimonia sunt exhibitae, & hoc
in partibus illis vulgarissimum est, diffi-
cile est enim, ut peccatis malis artibus ac-
quisita bonis moribus administraretur. Cum-
que multae querelae ad nos pervenerint de
malo ipsius Dietheri regimine, de violen-
tia, qua utitur in subditos, de tyrannide,
de rapina, de sevitia, de pluribus aliis
excessibus, non est visum nobis hac ulterius
dissimulare; esset enim nimis periculo-
sum, si Dietherus ipsum in ecclesia non sua
praesidere, & sponsam illam immaculatam
ulterius in adulteri potestate permittere-
mus, quod nihil aliud videri posset, quam
over lupo devorandas tradere, & devotum
ecclesiae Maguntinae clerum, qui hactenus
ab eo corrupti non potuit, in manu ho-
stis dimittere, qui pro sua libidine vindi-
ctam sumeret, & cum impunita huic tan-
ta rebellio cessisset, facile aliorum animos
ad audenda similia traheret.

Eapropter cum manifestissimum sit Die-
therum praesatum ad futurum concilium ape-
pellasse, easque in poenas incidisse, que
in literis per nos Mantuae editis continen-
tur, juramentumque violasse non solum de
veniendo ad nos intra praescriptum tempus,
sed etiam de obedientia, & reverentia praes-
tanda: qui mandata nostra contempsit, &
multa contra nos, & statum nostrum mo-

litus est, cum literas apostolicas accipere
neglexerit, cum intra tempus a jure sta-
tutum nec se fecerit promoveri, nec pro-
rogari tempus postulaverit, cum excommu-
nicatus, ac publice denunciatus divinis se
immiscuerit officiis, & irregularitatem in-
currerit, in censuris ita sorduerit, ut de
haeresi vehementer suspectus videatur, cum

eos multis modis persecutus sit, qui se
excommunicatum vitare voluerunt, cum mul-
ta sibi erogaverit, que ei non conveni-
unt, de Papa & Imperatore judicare
presumens, cum clero & populo suo graviter
& injuriose existat, atque ecclesiam ip-
sam Maguntinam in spiritualibus, & tem-
poralibus male gubernet, & multis incom-
modis afficiat, sique hac omnia ita pu-
blica atque notoria, ut nulla possint ter-
giversatione celari, quomodo propter praes-
missa jam cecidisse a jure suo videri pos-
sit, si quod in ecclesia Maguntina, aut ex
electione, aut ex provisione nostra praemis-
sis sibi competit; nihilominus de venera-
bilium fratrum nostrorum sanctae Romanae
ecclesiae Cardinalium ad majorem caute-
lam propter hujusmodi tam temerarios ausus,
& tam enormia facinora ipsum dictae
ecclesiae Maguntinae, & omni jure, quod
sibi in ea competere posset, privamus & pri-
vatum esse declaramus, atque amovemus ab
eadem, & ab omni vinculo absolutimus, quo
tenebantur eidem, capitula, praepositos,
scholasticos, custodes, camerarios, canto-
res, thesaurarios, omnesque ac singulos
prelatos, quocumque modo censeantur, ca-
nonicos, pastores, plebanos, vicarios per-
petuos, ac temporales, altarisque ipsius ec-
clesiae, ac totius diocesis Maguntinae, om-
nes denique ac singulos vassallos, ligios,
custrenses, ac simplices, officialesque om-
nes cujuscumque status aut conditionis ex-
istant, scabios civitatum, ac oppidorum,
villarum, fortellarumque omnium, bur-
gimagistros, consules, eorumque rectores
quocumque censeantur nomine, & subditos
universos, ac singulos ejusdem ecclesiae Ma-
guntinae eidem Diethero in nulla re obedi-
entia vinculo teneri, & juramento, si quod
ei praestiterunt, liberos & absolutos esse de-
gerentes, ac mandantes eidem, & eor-
um cuilibet sub excommunicationis poena,
quam ipso facto contravenientes incurrant,
ne de cetero ipsi Diethero aut suis pro-
curatoribus in aliquo respondeant, parcant
vel intendant, sed ipsam tanquam morbi-
dam pecudem, & pestilentem bestiam ubi-
que devitent. Nulli ergo, &c. Dat. Ti-
bure anno dominice incarnationis MCDLXI.
xii. kal. septembris pontificatus nostri an-
no III.

Perfringit praecipua hujus diplomatis ca-
pita Nauclerus (a), & deinde Diethero ar-
chiepiscopali jure depulso consentanea tra-
dunt alii scriptores (b). Quomodo autem
id peractum fuerit dissentiant; & sane
Go.

Excom-
municatus
divina
tractavit.

Exaucto-
ratus de-
cretoria
sententia.

Clientes
fidei sa-
cramento
soluti.

(a) Naucl.
vol. 2. gen.
49. Serar.
l. 5. in A-
dol. Ann.
Magunt.
arch. in
Diether.

XXV.
(b) Camp.
in vit. Pii
II. Plat.
in eod. Pii
II. Serar.
Magunt.
ver. l. 5. &
annal. archi-
episcop. Magunt.
in Diether.

(a) Gobel.
l. 6.
Pontificia
sententia
provocata
in opus.
Sero pro-
vocat ad
Pont. Diether.
Adolphus
in folio
collocatus.

Diether-
rum ex
urbe dif-
fugere
male si-
nit.

(b) Nau-
vol. 2. gen.
49. Serar.
l. 5. in A-
dol. Ann.
Magunt.
arch. in
Diether.

XXVI.
Redinte-
gratum a
Diethero
bellum.
(c) Lib.
brev. pag.
239.

Gobelinus illum repentina vi ab Adolphi
focis Maguntiae oppressum, nullo cum
civibus certamine commisso, refert his ver-
bis: (a) Adfuit conjurati, & cum eis Lu-
dovicus comes Fuldaensis ex Bajoaria du-
cibus: convocatur capitulum: conveniunt
frequentes canonicus, & cum his Dietherus
adeft. Ibi Adolphus literas apostolicas in
manu tenens archiepiscopum Maguntinum se
constitutum a Romano Pontifice declarat,
Dietherumque depositum, subique literas
legi, ac sibi possessionem ecclesiae tradi.
Dietherus rei novitate attonitus aliquan-
diu quid agat incertus, tandem appellare
se, inquit, a Pontifice non bene instructo
ad eundem bene instruendum. Canonici pa-
rere se cupientissimis animis Pio Pontifici
dicunt, Adolphumque complexantes in e-
piscopali solio collocant, eique obedientiam
praestant: exultat universa civitas, cle-
rici alter alterum invocant, eamque diem
esse fatentur, qua tandem seve tyrannidis
excusserint jugum. Dietherus postquam sibi
capitulum, & universum adversari clerum
animadvertit, cum paucis clam urbem e-
greditur, & ad munitionem, que sibi pare-
bant oppida confugit. Quod si Adolphus,
quemadmodum facultas fuit, cum interce-
pisset, & seipsum & Maguntinam ecclesiam
atque omnes circumjacentes regiones ingen-
tibus, qua postea secuta sunt, calamita-
ribus liberasset. Non provident omnes om-
nia, & ipsa saepe felicitas hebetat intel-
lectum; Adolphum nimia confidentia doce-
pit, qui tanquam cum capite membra om-
nia sua recepisset ecclesiae, contempsit ad-
versarium; secutum est deinde bellum.
Haec Gobelinus, a quo discrepant scripto-
res Germanici (b), qui ajunt mense o-
ctobri anni proximi Moguntiam noctu
ab Adolpho prodicione captam, ac quin-
gentes eives ferro obruncatos, muheri-
bus vim illatam, Dietherum vero pene
interceptum, nisi noctis silentio per fu-
nem se & moenibus una cum Philippo
comite Carzenelboggio demississet, ingres-
susque scapham piscatoriam fuga in tu-
tiora loca se recepisset, e quibus postea
in Adolphum bellum redintegravit.

Implicite his dissensionibus Germania,
Pontifex Bessarioni Cardinali legato, cui
educendi in Turcas crucisignati exercitus
provincia demandata erat, hoc consilium
dedit (c).

Cardinali Niceno,
Venerabilis frater salutem, &c. Intel-
leximus ex literis tuis quem exitum Vien-
nensis dieta accepit; moerorem quoque
cognovimus ex adversa conditione rerum
a fraternitate tua susceptum. Est certe do-
lendum nationem tam celebrem, que in die-
ta Mantuana de se tanta promiserat, &
cujus suffragio sancta bene successura spes
erat, ita dissimilem sui esse inventam. Nos
certo haec audientes tristati admodum su-
Ann. Eccl. Tom. XXIX.

mus; & quamquam sciremus praclaris o-
peribus impedimenta hujusmodi semper op-
poni, mirati tamen sumus conditionem Chri-
stianam, qua privatis intenta, seipsum
relinquens, serpere tantum incendium videt
ac patitur. Erigendi sunt nihilominus oculi
nostri ad Deum, & ad salutem nostram
ferri putanda. Non propterea desistimus a-
nimo, neque spes nostra infirmior redditur;
si via praemeditata non valent, valere po-
terunt novae. Fortasse qua recepta Man-
tuae sunt Deo non placent, alia ipse ma-
gis fructuosa cognoscit. Nos in tenebris
positi iudicia sua praevidere a longe non
possumus; id semper est a nobis agendum,
ut meliora sperantes desertores nostri non
videamur: Et infra. Solet boni perseve-
rantia etiam in bonum inducere, neque si
hoc tempore indurata sunt corda, speran-
dum est talia semper futura; est saepe mi-
ra in humanis conversio, & unde non cre-
ditur aperitur iter salutis.

Te autem ex provincia discedente ingens
hostibus favor sine dubio accederet, ac
desperata re Christianorum omnia sibi jam
patere arbitrarentur, majoresque spiritus
ad invasionem nostram assumerent: quin
etiam fidelibus ipsis consternatio calamitosa
insurgeret, diffidentes venire amplius ad bo-
num aliquod posse: Hungari quoque, quos
magis dedecus, quam voluntas retraxit,
nulli occasionem hanc excusabilem, vel pa-
tem, vel treugas cum Turcis componerent;
omnis inde infamia nostra esset, non Ger-
manorum. Scis in benefactis non solere de-
esse calumnias; multo magis in hac re-
secatione tractatum, que reprehensionis ha-
bet colorem, nobis non deessent. Servandum
est quantum possumus nomen bonum in Ec-
clesia, idque agendum, ut non vituperetur
ministerium sedis. Porro cum multis in lo-
cis suffragia Mantuae decreta cum studio
colligantur, voluntariis quidem veniendi,
recusantibus autem aperte protervendi ma-
jores cause darentur, atque ita omnis hac
subventionis pars caderet. Denique cum
& tua fraternitati, & toti orbi saepe scri-
pissimus, nos nisi cum vita opus dieta
dimissuros, videremur ad iactantiam, non
ad veritatem magnificas sponsones fecisse;
qua opinio quantum rebus conferret, tu ipse
cognoscis: Et infra: Nos undecima octo-
bris hortati te sumus per literas nostras, ut
imperialem consuetudinem ad substituendum
in capitaneatu belli Fridericum comitem
Palatinum induceres. Additur nonnullis in-
terjectis: Si animus Caesaris inclinatur,
eundem comitem ad imperialem curiam evo-
ces, ibique si propositum erit hoc onus
suscipere, cum omni solemnitate crucem ve-
xillumque tradas; pauloque post: Si vel
Imperator non assentiret, vel comes ipse
provinciam non acceptaret, tentabis num
transigere hoc idem cum aliquo nationis
principis valeas. Nil autem horum feliciter
M m 2 suc.

Conven-
tus Vien-
nensis ir-
rito exi-
tu dissolu-
tus.

Monitus.
Bessarion
ut omnia
divina
committat
provi-
dentiae.

Det ope-
ram ut
Palatinus
faci belli
dux creetur.
Si hic re-
cuset col-
lectitias
copias pa-
rect.

succedente, memineris quod tua olim sententia Mantua fuerit, quantum probaveris collectitium exercitum fieri, & hostiatim, ut afebas, militem mendicare. Hanc rationem, ceteris dissipatis, inire se volumus, & tanquam ultimum nostrae spei perfrugium summo studio queri. Dat. Romae III. junii anno III.

Perducere hoc consilium ad exitum Bessarion Cardinalis non potuit, cum Germani ad Turcicum bellum subsidiarias decumas conferre directarent, adeo ut pontifici nomini ea de causa infensi essent: gerendae itaque rei in Turcas horrebat Rhodus saevissimi illius tyranni metu, cum armorum foedus cum sultano Aegypto iis pactioibus coivisset, ut Aegyptius Cyprum sibi subigeret, ipse Rhodiorum equitum nomen excinderet, insulamque Turcico imperio adjungeret, ut anno superiori a nobis dictum est. Eo vero Turcicus terror gravius Rhodios perculerat, quo viribus admodum, ob luis, ac dein consecute famis grassationem, debilitati essent. Missis itaque oratoribus occidentali Christianorum opem implorarent, ne ipsi, qui tot antea pericula nominis Christiani tuendi gratia adissent, jam in summum discrimen adductis deessent. Accessere illi primam ad Pontificem, qui Christi cultores encyclicis hinc literis ad capiendi arma, aliaque ferenda praesidia est cohortatus (d).

Intermissa decumarum exactio ob Germanorum querelas.

(a) Lib. brev. p. 217.

(b) Ib. p. 209.

Mahometes imminet Ungariae.

(c) Ib. p. 208.

Carvajal Card. in Ungaria subsistere iussus.

sunt consolata: nil gloriosus praestare Deo potest, quam patrocinium fidei. Utinam nos viribus, quas vellemus, juvare possemus animum suum, faceremus id quidem libenter: sed ultra non possumus. Ex Germania nil jam est expectandum, cum principes sint inter se ipsos discordes, & majora impedimenta quotidie etiam contra sedem Apostolicam parent, &c. Dat. Romae II. maii anno III.

Convertit Mahometes impetus in Trapezuntinum imperium Sinopem, atque infelicis Graeciae reliquias, uti dicitur inferius. Nec minus quam Hungaria horrebat Rhodus saevissimi illius tyranni metu, cum armorum foedus cum sultano Aegypto iis pactioibus coivisset, ut Aegyptius Cyprum sibi subigeret, ipse Rhodiorum equitum nomen excinderet, insulamque Turcico imperio adjungeret, ut anno superiori a nobis dictum est. Eo vero Turcicus terror gravius Rhodios perculerat, quo viribus admodum, ob luis, ac dein consecute famis grassationem, debilitati essent. Missis itaque oratoribus occidentali Christianorum opem implorarent, ne ipsi, qui tot antea pericula nominis Christiani tuendi gratia adissent, jam in summum discrimen adductis deessent. Accessere illi primam ad Pontificem, qui Christi cultores encyclicis hinc literis ad capiendi arma, aliaque ferenda praesidia est cohortatus (d).

Universis Christi fidelibus ad quos nostrae praesentes litterae pervenerint salutem, &c.

Si principes Christiani dudum per nos fiducialiter convocati, quo tempore dietam illam ratione defensionis fidei tam necessariam celebrare institueramus, Mantuam convenissent, aut certe pro eis alios designassent, neque Peloponenses, neque regni Cyori miserabiles populi Christiani, alii a Mahomete Turcorum, alii vero a soldano Saracenorum sevis iratisque principibus turpi ac foedo certamine suerati, penas crudelissimas condidissent. Nunc vero ad cumulum cladis, & calamitose infelicitatis partium orientalium, in quibus ad haec usque tempora Dei nomen impune coli venerarique licuit, superaverunt oratores dilectorum filiorum nostrorum magistri hospitalis Jerusalem, & illius sacri conventus Rhodii, nomine religionis univarse Ierosolymitanae, anxie dolenterque referentes, Turchem cognomento magnum, & soldanum, duo Christianis noxia infestaque capita adversus divinam religionem haecenus crebris atque magnis victoriis illustratam, arma communia ex vi considerationis terra marique hostiliter comparasse, quae res tanto tumultu, ac trepidatione populos eorum concivit, ut consilium quidem capere aliud ignorarent, nisi fuga loca relinquere, ne aliorum infortunium viribus destituti experiantur.

XXVII. Conspirant Aegyptus & Turca ad delendos Christianos.

(d) L. 37. p. 71.

Peloponnesus ac Cyprus expugnatae.

Rhodii in discrimen adducti.

His igitur difficultatibus in tanta rerum expectatione, ac subditorum trepidatione ipse magister, & conventus irretiti, futuris providere casibus intendentes, oratores suos huiusmodi ad vestram, dilecti filii, aliorumque praesentium Christianorum principum, ac universitatum praesentiam, opem atque praesidium imploratos, citato cursu mittere decreverunt. Malta siquidem commoda, ac pene omnia ipsi hostibus nefandissimis suffragantur: quae omnia temporum vigente militia defant relictis pene ab omnibus, & bello jam fessis dilectis nostris filiis Rhodanis, & illis undique neclitur mortale bellum, quod cum supra vires per eos diutius fuerit sustentatum, nunc ad extrema penitus devenerunt. Invasit praeterea dudum illos pestis inaudita, quae partes mortalium e tribus duarum astate perimeret. Pestem subiecta incredibilis fames, & haec adeo valida, ut plebem vix ad huc gradientem ad herbarum agrestem esum impelleret. Post haec nunquam quieti ita fuerunt quin terrae marique bellis gravissimis vexarentur, donec opportunitate captata nuperrime tam Turchem, quam soldanum immanissimi duo fidei persecutores de expugnatione, ac everfione tantae religionis, quae cunctorum Christianorum toto oriente adversus Mahometicam praevitauerunt, ac bellica ad id omnia opportuna construxerint. Adversus igitur tanti certaminis apparatus ipsi magister, & conventus militum suorum robur, & subsidia caetera illis possibilia iure optimo possunt, prout ipsi vestrae devotioni literis per nos recognitis, & confirmatis ostendent.

Equites Rhodum se conferre iussi.

(a) Ib. p. 73.

XXVIII.

nibus expositae erant, defendendas Christianos excitavit (b). Potiebantur etiam tum Genueses Caffa insigni emporio in Taurica Chersoneso, cui Tartari Turcaeque inhiabant, nozarumque veniam iis proposuit Pius, qui subsidiariam stipem in bellicos usus Cassensibus conferrent. Eo autem gravior erat discriminis terror quo Mahometes valida adeo polleret classe, ut mare obsessum teneret, neque iam amplius per Bosphorum Thracium in Pontum Euxinum penetrare possent Genueses, sed terrestri itinere ferre subsidia tantummodo possent, quae cum illi contraherent, Pontifex fideles monuit (c), ut totum iter profecturis ad muniendam Cassam praestarent, neque commeatus causa vectigalia exigerent, tum his verbis discrimen, in quo erant Christiana loca Ponto adjacentia proposuit (d): Dilecti, inquit, filii protectores comperarum S. Georgii communis Januae post captam a Turcis Constantinopolim, cum Capbesem civitatem populo refertissimam Christiano, & alia loca Pontici maris Christianorum pariter plena, ne in manus incendant infidelium missis per singulos annos navibus, viris, armis, munitionibus, & pecuniis pro posse tutati sint, & pracluso ad praesens maritimo itinere cogantur ad diffloram civitatis, locorum, ac populorum defensionem terrestri itinere longissimo, & difficillimo viros, & alia praesidia mittere.

(b) Ib. p. 143.

(c) Ib. p. 277.

(d) Ib. p. 143.

Terrestri itinere mittunt suppetias.

XXIX.

Venit tandem Caffa, Theodosia olim nuncupata, Gazariae metropolis aliquot post annis in Turcarum potestatem: sed non est hujus loci luctum ante tempus accersere. Addimus nunc maximas Genuae exortas discordias (e) inter patritios, qui principatum affectabant, & Adurnios, quorum studio pulsi Galli fuerant, in exilium eiectiones. Praeterea inter Fregosios non parvi motus sunt excitati, ut brevi principatu se abdicare Paulus coactus sit. Extant vero pontificiae litterae hoc anno xxxii. martii ad Paulum archiepiscopum Genuesem datae (f), quibus Pius ipsum hortatur, ut ad sedandas seditiones in cumbat, tum aliae xxvii. ejusdem mensis exaratae (g), quibus gratulatur privatis eum commodis publica praerulisse. In imensum, inquit, letamur, quod sine caede, & sanguine composita civitas est: benefecisti, publicam utilitatem praerferre privatis commodis officium est boni pastoris animarum sibi commissarum salutem spectantis. Consignatae sunt ejusdem diei nota aliae ad ducem Genuae, recenter ad gubernacula reipublicae vocatum, litterae (h): Intelleximus, inquit, ex literis tuis proximae ad nos missis nobilitatem tuam unanimsi consensu civium ad ducatum esse assumptam, & civitatem Januensium, quae ex dissensionibus civili in maximum discrimen

(e) Ib. p. 277.

Prohibitum a Turca Genueses ne mari auxilia Caffa afferrant.

Terrestri itinere mittunt suppetias.

(e) Bizar. l. 13. Fol. l. 11. Gravissimi diffidius Genueses laborant.

(f) Lib. brev. p. 215.

(g) Ib. p. 216.

(h) Pag. 215.

men videbatur adducta, omnibus bene compositis in pace quiescere: sunt utraque jucunda & grata, plurimumque hoc tempore nobis optanda, &c. Dat. Romae xxxvii. martii anno III. De Genuensibus discordiis iterum recurret sermo: nunc intermissas res orientales repetamus.

XXX. Funesta erat Cypriarum facies Jacobo Lusiniario, Joannis Regis defuncti filio spurio, sultani Aegyptii ope regno potito, atque cum hostibus Christiani nominis conjunctissimo, cujus regni in pristinam libertatem revocandi cupidus Pontifex, ad comparandam classem, Joannis Regis Aragonum ope, derivatis in illius sumptus imperatis decumis, alioque auro subsidiario in ejusdem Regis provinciis colligendis, curas intendit, cui provehenda rei Tarraconensem archiepiscopum, episcopum Elnensem, & designatum praefulem Syracusanum praefecit hoc diplomate (.)

(a) L. 12. p. 152.

Venerabilibus fratribus Petro archiepiscopo Terraconensi, & Joanni episcopo Elnensi, ac Antonio de Veneriis electo Syracusano nunciis, & oratoribus, ac commissariis nostris, &c.

Cum non sine dolore, & lachrymis referre possimus praeter veterem, & toti orbi vulgatam calamitatem, quam ipsa Christiana religio ab immanibus Turcis retroactis temporibus passa, & quotidie invalescentibus in ea illorum viribus patitur, & jam superioribus mensibus regnum Cypri a soldano Babylonia infidelium principe pro majori parte fuerit occupatum, quae res universae profecto Christianitati tremenda est, tum propter peccata fidelium afflictiones undique cumulentur; & ex altera parte idem Turci nationem Hungarorum, quae nobis pro clypeo hactenus fuit, his temporibus magno gentium numero premeret, & quotidie magis incursionibus, ac praелиis fatigare non desinant, ita ut, nisi his calamitatibus nostra provisione celeriter occurratur, tam de recuperatione dicti regni Cypri desperare, quam de ipsorum Hungarorum ad resistendum potentia merito formidare possimus; nos cupientes pro obviando hujusmodi calamitatibus, & recuperando dictum regnum unam classem insigne, ope & auxilio tam charissimi in Christo filii nostri Joannis Aragonum Regis illustris, quam aliorum principum, qui huic sancto operi contribuere voluerint, & specialiter de decimis, & oblationibus in regnis, & dominiis praefati Regis Aragonum colligendis, preparare, & ad vendicandum dictum regnum Cypri de manu eorundem infidelium, & demum arcendum, Turchorum ferociam, quantocius ferri poterit, destinare, & ubi nos, qui libenter per nos ipsos praemissa tractaremus hujusmodi tractatibus personaliter interesse non possimus, sperantes quod vos propter fidei

Implorata Joannis Regis Arag. pro submit-tenda classe auxilia.

integritatem, & rerum experientiam vices nostras in tractando ea, quae vobis praesentialiter committimus, sciatis & poteritis perfecte gerere, & quae optamus perficere, nos ad tractandum praemissa apud praefatum Regem Aragonum nuncios, & oratores, ac commissarios nostros tenore praesentium deputamus, ut ad praefatum Aragonum Regem accedatis, eumque ad opem huic sanctae expeditioni ferendum, & dictam classem preparari juvandum nostro nomine adhortari curetis, nec non ut clerum regnorum, & dominiorum praefati Aragonum Regis in unum locum ad tractandum de praemissis convocantes, eis Christianae religionis necessitatem exponatis, & tam de fabricandis seu alias habendis viribus, ac navibus, quam de illarum ducatu personis idoneis committendo, & reliquis omnibus, quae ad hujusmodi apparatus pertinent, pertractetis, omniaque & singula, quae ad perficiendum ipsum opus expedire videritis apud Regem, & clericum praefatos nostro nomine peragatis, & exequamini, &c. Instruit ipsos ad ea gerenda amplissima auctoritate, cogendarumque decumarum provinciarum imponit. Dat. Romae apud S. Petrum an. MCCCCLX. VIII. kal. februarii pontificatus nostri anno III.

Decretia ad eum in-ternuntii.

Urgebat eo magis auxilii ferendi necessitas, cum Ludovicus Sabaudus Rex Carole vir ab Aegypto exercitu obsidione cingeretur, ut significavit Pontifex Elnensi episcopo A. S. N. his verbis: Cum, inquit, superioribus mensibus regnum Cypri a soldano Babylonia infidelium principe occupatum fuerit, & illius Rex filius noster in Christo charissimus a soldano obsessus in quodam castro detinetur; & infra, nos cupientes pro obviando hujusmodi calamitatibus, & recuperando dictum regnum, ac ejus Regem de manu infidelium eruendo unam classem maritimam ope, & auxilio omnium principum, qui huic sancto operi contribuere voluerint, & praesertim dilecti filii nobilissimi viri Ludovici ducis Sabaudiae, de cujus re specialius agitur, preparare. Junxit cum aperta vi dolos Jacobus Lusiniarius ad firmandum solum, misitque ad Pontificem oratores, ut Christiani Regis nomen sibi inter Christianos conciliaret: sed ii indigni iudicati sunt, qui ut regii nuncii exciperentur. A nemine itaque illis obviam itum est, neque xenia de more missa: auditi privatim, & increpiti fuere, quod obeundam Jacobi nomine legationem suscepissent, cum illos non lateret ipsum per summum scelus tyrannidem occupasse, pepigisseque infandum foedus cum religionis hoste: cumque oratores nihil de rebus publicis potuissent ad votum assequi, ad privata se convertere, ut aliquas saltem literas more curiae Romanae obsignatas afferre possent, quas ostenta-

XXXI. Ludovicus Cypri Rex obsessus a Sultano.

Jacobi tyranni oratores increpiti a Pontifice.

rent populo, proque sua libidine interpretarentur. Sed Pontifex Graecarum artium non ignarus vacuos prorfus remisit (a). Interea Carola Regina, ut viro in Cerinensi arce obsidione presso suppetias ferret, cum Rhodiorum vires tenuiores essent, in occidentem ad colligendum auxiliarem exercitum venit, primumque adiit Pontificem, a quo honorificentissime accepta, cultaque est, prodeuntibus obviam cunctis Cardinalibus, tum laute in palatio est habita, ut narrat Joannes Gobelinus (b) hisce verbis.

(a) En. hist. Asiat. c. 97. Jac. Lusini. in hist. Cypri. hoc ann. Carola Regina in occidentem venit. (b) Gob. l. 7.

XXXII.

Carlota, quae Rhodum petierat, comparatis aliquibus auxiliis cum nova militum manu, quam socrer ex Sabaudia miserat ad virum, quem Cypri reliquerat apud Cerines, rediit eo proposito, ut Nicosiam peteret non parva spe freta recuperandi regni. Jacobus consiliis ejus exploratis iter interceptum, consertioque praelio Gal-lorum interfecit, reliquos in castellum repellit; quo in loco usque in hanc diem Ludovicus obsidione incommoda fert: reliquae partes insulae Jacobo tanquam Regi parente, excepto Colossi oppido, quod Rhodii tenent, & Famagusta quam Genuensium esse diximus. Carlota viro dimisso iterum contendit Rhodum, arumnarum deinde plena in occidentem navigans, Tyberina cum appulisset ostia, Romam & Christi vicarium visere statuit, missisque nuntiis, qui aditum peteret adverso flumine vecta apud aedem S. Pauli descendit in terram. Pontifex Cardinales, & universam curiam occurrere iussit, advenientemque in aula consistorii publice excepit, ac deinde in parte palatii seorsum collocavit, cibariaque illi, & familiae magnifice ministravit. Mulier quatuor, & viginti annos nata videbatur, statura mediocri, laetis oculis, facie interfusca, & pallidam, sermone blandum, & Graecorum more torrenti simili, vestitu Gallico, moribus qui regio sanguini convenirent. In primo congressu exosculatis Pii pedibus pauca locuta est: verum postridie, cum inter paucos Pontificem convenisset, hanc per interpretem orationem habuit.

Romae Pontificem convenit.

Ejus oratio.

Infelices domus meae casus non te arbitror, maxime Pontifex, ignorare; nam quae regio in terris, nostri non plena laboris est? Quis nescit Cypriorum arumnas, & miseram regis sortem? Bis ego infelicem nupsi: virum, quem duxi ex Portugalia, repentina & immatura mors abstulit; quem accersivi ex Sabaudia Ludovicum obsessum ab hoste reliqui; liber a captus sit, ignoro: unicam ex matrimonio filiam in spem regni parentes educaverunt; successi patri, & Reginae nomen paterno jure adeptam cum viro cepi regnare. Frater extra matrimonium natus, si frater est, qui sanguinem suum persequitur, auxiliis ab Aegypto quaestis hereditatem meam invadit, regnumque occupat, me atque virum ad

necem quarit. Unicum nobis refugium apud Cerines servatum est, illic cruentas evasimus infesti Germani manus. Insulam reliquam praeter Augusti fanum, & Colossum hostes tenent. At qui hostes? Christianos fortasse aut aliquos religionis amicos ad-versari nobis existimas? Pone hanc opinionem: cum inimicis crucis Christi bellum gerimus. Aegyptii Cyprium tenent, nostrae religionis infensissimi hostes, Mabumeticae insulae sectatores: his data libertas est quos velint ex regno pueros asportare, templa Dei nostri destruere, Mabumetacos ritus inferere: frater meus pseudochristianus foedissimo juramento soldano se astringit, ut regno potiretur. Verum longe deceptus est: penes eum nomen Regis, penes admirandum soldani potestas erit. Conata sum quoad potui mihi, & Christo regnum servare: vicit Mabumetes, expulsi ambo sumus: spes modica cum viro apud Cerines restat, si manet adhuc.

Ego dum ad te navigo auxilium petitura, Venetorum naves incurro, quarum gubernatores cunctis me bonis excusserunt: vix unica retenta veste, & combeatu modico ad te sum navigare permisa: regno dejecta inops, & nuda prorfus ad te confugi. Subveni oro bis propemodum viduae: misere regi sanguinis, misere infelicis regni, ne prorfus ab orthodoxa fide recedat, ne pro Christianis subeant Aegyptii. Tu pater religionis es, ac magister fidei: te decet in primis curare, ne Christianus cultus imminuatur. Si perit Cyprius, peribit & Rhodus, nec Creta salvabitur: ad Siciliam usque, & ipsa Italia littora barbarorum classes enavigabunt, ab Aegypto, ab Africa, a Syria, Asia, & Graecia rimendum erit Italia, nisi occurris in tempore, nisi prius subvenis quam Orientis insula hostium fiat. Mihi si opem tuleris, non deest animus paternum recuperare regnum, brevi parva manus occidentalium militum vicloriam dabit. Non sunt Aegyptii, qui vires occidentalium ferant, nec ego ex te omne auxilium flagito: ad socerum pergere institui, & amitam, socram, & propinquos Galliae Reges: inde, ut spero, quantum sat fuerit exercitus cogam. Tu mihi viticum dato, & vinum, quod obsessis afferam, sed neque, nisi adjuves, in Sabaudiam ire possum: tempestatibus agitata neque ferre amplius mare, neque in navibus est quod edam; terra quoque iter mihi clausum nec equos habenti, nec argentum. In tua sum manu, Pontifex, pereo nisi porrigis manum. Atque his dictis illacrymata subiecit.

Pius ita respondit. Pone lacrymas, at. XXXIII. que confide filia: non te deferemus; nota Pii ref-tua nobilitas, & tua calamitas nobis est: pondum indigna pateris, non insolita: instabile regni solum est, nulla potentia longa: hos erigi, illos deprimi Deus permittit. Et nunc in

in tuo genere thronum tuum fratri dedit, te in exilium misit; tui socii, ut arbitramur, & tui viri peccata laus: socer rogatus in Mantuano conventu ea pro defensione fidei adversus Turcas promittere, quae reliqui Italia principes pollicerentur, nullo pacto persuaderi potuit, ut vel minimi auxilii spem faceret. Vir tuus, cum ad te navigavit, baud quaquam dignatur est ad nos usque Mantuam proficisci quod sibi erat facillimum per Padum ad Ostia Minore effluvio. Contempserunt nos ambo pater, & filius; propter quam rem diximus inter Cardinales: contempserunt Ecclesiam Sabaudiae domus, nec religioni dignatur polliceri operam: hic adolescens, qui modo in Cyprum navigat, pomas dabis: dotale regnum se possessurum existimat, fallitur: ejicietur, utinam manus hostiles evadat. Pater ejus qui nobis auxilia adversus Turcas negavit, ad nos suppliciter venit filio rogaturus operam: faxit Deus, ut nos opitulari possimus. Evenerit praedicta: utinam falsum fuisse, quod tunc expressimus. Placuit Deo contumaciam plectere, & Sabaudiensis, & tuae domus. Quoties mater tua Apostolica sedis mandata contempserit? portant filii peccata parentum: nemo sine causa miser est. Deus his casibus te probat, filia: in eo spera, & ipse te liberabit. Horridam tempestatem placida serenitas sequitur: in quiete finitur labor. Quaecumque postulasti ex nobis feres: equos dabimus, quibus ad focerum pergas, & sumptus itineris, & frumentum, & vinum in Ancona rediens paratum invenies, quod navibus ad obsessos vebas: exercitum ipsa in Sabaudia, & in Gallia coges, quo regnum vendices.

XXXIV. Datus illi commensus.

Regina pro responso gratias egit: mansitque deinde diebus circiter decem Romae donec basilicas martyrum praecipuas videret, & allocuta Pontificem quater aut quinquies, impetravit, quas voluit, pro se suisque comitibus gratis, itinere se commisit. Pontifex singulos Cardinales singulos ei elargiri equos iussit, & ad numerum usque necessarium ipse supplevit, dispensatoremque addidit, qui sumptus itineris ministraret, etiam extra terras Ecclesiae, si necessitas ingrueret: comitatus ejus equitum circiter quinquaginta fuit: Quod Senenses Pontificis secuti exemplum, per suos fines abunde paverunt: idem fecere Florentini, & Bononienses, & deinde reliqui per quorum provincias usque in Sabaudiam ventum est, cuncti, ut Regnam decebat, summis honoribus exceperunt, nusquam minus quam in Sabaudia bene visa. Exhausta nimirum viris & opibus erat Sabaudia, neque ulla auxilii spes illi ex Gallia affulsit, quamquam eam Pontifex Ludovico Regi commendavit (a). Itaque postea, regressa per Mantuam ac Venetias, Rhodum se contulit, deinde ad Cerinensem arcem rediit, atque etiam Paphum in deditionem rece-

Nulla ex Sabaudia auxilia elicere potest. (a) Lib. brev. ep. 388.

pit (b): sed paulo post utraque arx a Jacobo tyranno obsidione cineta, ac Paphus brevi illius jugum iterum accepit: tum reliquiae Graecorum imperii in Asia a Mahomete everse sunt (c).

Duxit nimirum in Graecos Asiaticos exercitum Mahometes, quo tempore Davidis Imperatoris Trapezuntini, aliorumque Asiae Regum foederatorum oratores in occidente versabantur, ut occidentales Reges ad bellum Mahometi inferendum concitarent. Legationis princeps erat Ludovicus Bononiensis Minorita, qui orientis patriarchae titulos sibi assererat, de quo superiori anno a nobis plura dicta sunt, is vero, hoc ineunte, a Pio ad Carolum Francorum Regem, & Philippum ducem Burgundiae cum amplissimis mandatis, quae subiectis literis continentur, legatus est (d), ut ipso ad faciendam contra Turcas expeditionem, pacificandumque cum Trapezuntino, Persa, Armenio, Georgiano, Mesopotameno armenorum foedus accenderet.

Dilecto filio Ludovico de Bononia fratri ordinis B. Francisci de observantia regulari oratori nostro salutem, &c.

Devotio tua, quam felicis recordationis praedecessoribus nostris Nicolao V. & Calisto III. & nobis hactenus ostendisti te gerere ad orthodoxam catholicam Christianam fidem, & ejus defensionem contra perfidissimum crucis Christi persecutorem Turcorum Regem, tua quoque prudentia, & diligentia, quam implendis & perficendis tuis, quae per sedem Apostolicam tibi in praedictis commissis fuerunt, tamquam bonus religiosus adhibuisti, nos inducit, ut quoniam propter illa sollicitanda ac feliciter perficenda ad orientis partes a sede Apostolica jam tertio missus fuisti, etiam nunc te ad charissimos in Christo filios Reges, & dilectos filios principes, universitates, & populos occidentis Christianos transmittamus. Volumus itaque & tibi mandamus, ut tu cum dilectis filiis Michaele de Aldigeris oratore charissimi in Christo filii nostri Danielis Imperatoris Trapezuntorum, & Nicolao Gabri-

(b) Jac. Lusitan. in hist. Cypr. loc. ann. (c) Lib. brev. ep. 388. XXXV. Graecorum imperii in Asia excise reliquiae.

(d) Lib. 12. pag. 64. ext. etiam apud Waddin. hoc ann. 12.

Davidis.

Agebant tum in occidente orientalium Regum oratores.

nibus, verbo, & in scriptis obtulerunt, omnibus nota faciant, post factamque ipsorum oratorum expositionem tu simul cum eis diligenter apud illos occidentales instabis, ut & ipsi sese ostendant veros nobiles, & Christi milites, ac suae fidei, qua nihil habere debent pretiosius, ardentissimos zelatores, in memoriam eisdem reducendo ea, quae nos cum maximis expensis, laboribus, & incommodis in dicta Mantuana, communicato solemniter cum omnibus, qui aderant, consilio, decrevimus, ut Turcam de Europa divino adjutorio fugarem; unde nostris hujusmodi occidentalibus instans persuadere conaberis, aliquo modo deficiant, quando tantum ab oriente auxilium est oblatum, firmam singulis, & certam spem praebendo ex omnibus, quae Mantuae promissimus, nos in nullo per Dei gratiam defuturos, immo ultra illa omnia nos facturos.

Data Ludovico Minoritae provinciae.

Curabis vero diligentissimo, ut occidentales ipsi de iis, quae facere proposuerint, nos per sua scripta certificent: quibus attente debementerque memorabis quantum sit necessarium subsidia orientalibus praedictis offerre, priusquam secesserit ille Turcas eorum animam & conatus habens explorator, offensus & illatis incommodis, vi & armis ipsos a bono proposito divertat, sicque praevidens, & cupidissimum in nostra praesidia tibi principes ob offensam nobis fidem, & amicitiam patiantur. Et demum nos amisso tali tantoque praesidio, cui vix par inveniri posset, majoribus solito damnis periculisque implicemur. Tu itaque pro solita devotione, & obedientia tua hoc sanctum onus libenter subeas animo, ut ad Dei laudem fideliter exequi adnitaris, pro quo apud Deum immortale praemium, & a sede Apostolica gratiam & benevolentiam consequaris. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDLX. id. Januarii pontificatus nostri anno III.

XXXVI. Adit cum ceteris Gallorum Regem.

(a) Mon. Arcl. vol. 3. pag. 85. Burgundo regnum Hierosol. pollicetur si in Syriam accesserit.

(b) Meyer. lib. 16. (c) Extant apud Waddin. an. 1460. nu. 11.

(d) Ext. apud Em. Sylv. ep. 380. Illius oratio.

Profectos oratores ad Carolum VII. Francorum Regem refert Montreletus (a), atque ab eo magnifice habitos: quid vero postulantis exercitum in Turcas mitti responderit, sibi non exploratum addit. Inde abjere ad Philippum Burgundiae ducem (b), ad quem extant commendatitiae Pii literae (c) de his oratoribus scriptae, cultique honorifice elegantem orationem, ipsum ad bellum sacrum suscipiendum adhortantes, habere, quae typis cusa est (d), in qua etiam & pollicebatur, Asiaticos Reges, si bellum administraret in Turcas, in Hierosolymitano folio illum collocaturos. Praecipua illius pars infra scripta est (e): Ecco magi venerunt ab oriente ad stellam, quam viderunt in occidente, non aurum, non thus, non myrrham [quae caduca sunt] afferentes, sed alia quaedam multo majora deferentes, pacem scilicet, & unionem cum occidentalibus denuntiantes, Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Christianos ad communem fidei nostrae defensionem, & amplitudinem exhortantes, & te ad decus, & gloriam, & immortalitatem tuae domus exsuscitantes: ad stellam, inquam, veniunt occidentalem, hoc est ad tuam dominationem, quae cum fidei lumen Christianissimum semper existerit, tum vero istis diebus tanto splendore effulsi, ad orientem usque coruscans tum fama perulgatissima omnium gentium, & nationum, cum praedicatione reverendissimi domini patriarchae, ut orientales principes, & nationes illuminans nova consilia intire, novaeque res moliri pro amplitudine sanctissimae fidei Christianae docuerit, & oratores suos clarissimos lumine ad tuam usque praesentiam augustissimam perduxerit, & [ut speramus] amplissimo lumine universam orbem illustrabit: non enim sine causa aut repentino quodam consilio, vel temeritate aliqua ducti hi oratores ab illustrissimis principibus eorum, & populo missi veniunt ad dominationem tuam, sed matura deliberatione, & divina dispositione ducuntur: nam quemadmodum magi illi ab oriente ad salvatorem nostrum Deum verum, & auctorem religionis Christianae pervenerunt, initium ipsius surgentis fidei significantes, sic ex eisdem regionibus principes ad te Dei nostri verum imitatorum piis, pacificis, & religiosum principem, patronum, & conservatorem illius sanctissimae fidei confugiant, proclamant, & invitant, ut pro vetusta consuetudine tua usam non solum illam tuearis, quae a barbaris ignominiose vexatur, & laesatur, sed exonerare, & amplificare velis, & domum sanctam Jerusalem a foedissima infidelium servitute liberare, quemadmodum eam superioribus temporibus a religiosi viri colli inhabitarique curavisti: nam licet nonnulli principes Christiani [pace eorum dixerim] regio nomine Hierosolymitano sint insigniti, tu tamen non verbis, sed re illum titulum jam pridem tibi attribuisti, ac vendicasti, tum aspera contra infideles gerendo bella, tum Christianos homines ibi degentes, ac commorantes opibus annisque sumptibus sustentando. Sed cum haec luce meridiana clariora sint, & in ore omnium gentium, & nationum versentur, non ero in praesentiarum in his exponendis occupatus.

Veniam ad sanctam piamque deliberationem principum orientalium, qui superioribus annis cum propter antiqua odia, quae inter se exercebant, acerrima gererent bella, tamen auctore, & persuasore reverendissimo domino patriarcha pacem, & unionem expetiverunt, foedus ac ligam omnes iecerunt, & tum contra ceteros Christianae religionis inimicos, tum maxime contra truculentissimum, & immanissimum Turcum Constantinopolitanum Christiani nominis inimicissimum admirabili quodam consensu conjuraverunt, quem facile se debellaturos hoc

Proposita rei bene in Turciam gerendae spes.

tempore pro comperto habent, si modo ex istis occidentis partibus bellum vel parvum illi moveatur. Cogitantes igitur isti principes diu multumque ad quem occidentis principem pro tanta re peragenda mittere deberent, occurrebat in primis illustrissima dominatio tua, quae multa pro fide, & Christianorum utilitate communi clarissima & sanctissima facinora peregit. Itaque communi omnium utilitate attendita, postquam rem mature inter se examinerunt, communibusque copiis maximum exercitum comparaverunt, nonnullisque principibus infidelibus, Turco tamen Constantinopolitano inimicissimis, secum adscitis & confederatis, decreverunt tandem mittere suos oratores cum literis, & nuntiis ad omnes principes occidentis, sed in primis ad illustrissimam potentissimamque dominationem tuam, tanquam ad auctorem, & principem hujus belli felici auspicio gerendi, mandaveruntque ipsis oratoribus, ut primo denuntient tibi, quid isti principes in oriente perferant, deinde te orent, & protestentur, ut cum sis sacri baptismatis fonte renatus, & Christi salvatoris nomine insignitus, & inter Christianos principes maximus, & potentissimus, tantae commoditati tibi divinitus oblatae deesse nolis: immo ad defendendum & amplificandum Christianum nomen cum summa laude, & gloria nominis tui, te promptissimum, ac benignissimum praebas.

Haec, magnanime princeps, oblatio non est profecto contemnenda, nec ullo pacto negligenda in tanta praesertim animorum gentium omnium orbis terrarum cupiditate, atque ardore belli suscipiendi contra impiissimos hostes salvatoris nostri Jesu Christi, & violatores gentium. Verum quia Christianum nomen e terra delere, & penitus extinguere omniconatu viribusque nituntur, nec aliud commodius tempus expectare oportet, ecce remotissima gentes a nostro climate, se offerunt, orant, obtestanturque quod nunquam auditum nec lectum superiori tempore ausim affirmare, reipsum eligunt orientales inter tot principes occidentis, te omnes principes, te omnes populi, & nationes occiduorum partium sequentur; te denique omnes Christiani stibundo pectore, & accincti armis expectant: tantum principis opus est: adeo enim Christianorum omnium animi, quos ad vivimus, ad hoc justissimum bellum suscipiendum sunt parati, atque inflammati, ut si principium aliquod

Delatus Philippo ab orientibus Regibus honos.

set, ingens & incredibilis hominum multitudo confluet ad militandum sub fortissimis signis, ac vexillis illustrissima dominationis tuae, &c. Spondit illis Burgundus (a) opem operamque suam, modo principatui ab Francorum Rege cautum foret, muneribusque egregiis eos ornavit. Reversi autem in Gallias exequiis Caroli Francorum Regis interfuerunt.

(a) Monstrel. vol. 3. Meyer. ubi sup.

Funestus vero extitit tanti Regis obitus, qui cum multa sapientia regno amplissimo armorumque potentia floreret, in summam calamitatem cecidit. Conceperat ille maxima in Delphinum sibi immorigerum odia adeo, ut de illo primogeniturae jure exuendo, evehendoque in solum Carolo duce Andegavensi secundo natu consilia agitaverit, eaque de re Pium consuluerit (b), a quo, ne bellorum civilium materia in Gallias praerberetur, deterritus est: percussus vero aliquorum susurris, qui venenum ipsi paratum significaverant, septem dies sine cibo transegit fertur: quo animadverso, cum jam de salute actum foret, conjunctissimi illum ad cibos capiendos adegere, sed frustra, cum jam vitalia ex inedia exaruisse, clausaque essent, de quo haec Gobelinus (c): Patris dementia imitatur, veneno se periturum exiistans, ab omni cibo abstinuit, nec praegustanti filio credidit, qui alter supererat, nomine Carolus annos circiter quindecim natus. Adstant amici, & consanguinei, pereuntemque fame Regem cernentes, multis precibus ut ederet frustra suadebant. Sic Rex inedia maceratus, & morbo quodam, quem illi ajunt in gutture provenisse, vita excessit. Rex suo aeo & magnus & memorabilis, cujus in utraque partem admirari fortunam licet. Ceterum clausis jam vitalibus mortem certam intuens, inquit Paulus Aemilius, gratias Deo egit, quod die peccatricis festo e vita hac evocaretur, die enim divae Magdalene festo decessit Magdani Biturigum, ejus seculi LXL [1].

xxxvii. Funestus Caroli Regis obitus.

(b) Balcair. de ead. l. lib. 1.

Seipsum necavit fame.

(c) Gob. l. 6.

Accepto ejus mortis nuntio Ludovicus filius ex Belgio in Gallias profectus per terno regnum accepit (d), atque a Jovenello archiepiscopo Rheinis inunctione regia sacratu est. Aduere in ea celebritate legati orientalium Regum, flagitaruntque ut expeditionem conficeret in Turcas: sed pluribus diebus promissis delusi, re infecta reversi sunt ad Pontificem, a quo non ita, ut antea, honorifice sunt acce-

(d) Monstrel. vol. 3. pag. 87. & alii ubi sup. Ludovicus filius ipsi succedit.

accepti, cum suspicio oborta esset (iniqua nempe ab iis, qui praecleara aliorum facinorarodunt, injecta, nam veram non fictitiam legationem extitisse inferius constabit) Ludovicum illum Minoritam insignem esse impostorem, qui adumbratam eam legationem confinxisset, ut auri vim ingentem, ac regia munera iis artibus compararet: cui falsae opinioni vitio suo occasione Ludovicus ipse dedit, nam & apostolica imperia in obeunda legatione in Gallias erat transgressus, & plurimum aurum undique elemosynarum specie abraferat, atque etiam antea in Germania quaestus causa solvendarum legum canonicarum jus sibi arrogarat: quapropter literae apostolicae, quibus orientis patriarcha designabatur denegatae illi fuere: qui tamen Venetiis aliquos episcopos ita circumvenit, ut ab iis sacris patriarchalibus se iniciandum curaverit: ob qua auctoritate conilii iussus fuerat; qua de re certior factus, in fugam una cum suis se contulit.

Ludovicus Minorita plura perpetam ausus. Negatae illi lit. A. post. quibus patriarcha erat designatus.

xxxviii. Sacris patriarchalibus se iniciandum Venetiis curat.

Carceris metu aufugit. Sinope expugnata a Mahomete.

(a) Pius hist. Asiae. cap. 55. Phrantzes. l. 3. c. 27.

(b) Pius hist. Asiae. cap. 55. Phrantzes. l. 3. c. 27.

(c) Pius hist. Asiae. cap. 55. Phrantzes. l. 3. c. 27.

(d) Pius hist. Asiae. cap. 55. Phrantzes. l. 3. c. 27.

(e) Pius hist. Asiae. cap. 55. Phrantzes. l. 3. c. 27.

(f) Pius hist. Asiae. cap. 55. Phrantzes. l. 3. c. 27.

(g) Pius hist. Asiae. cap. 55. Phrantzes. l. 3. c. 27.

ductus deditonem fecit, quem tamen postea Mahometes confectis mendaciis crudeliter sua manu trucidavit; de quo haec Phrantzes (d): Cerasuntem, & Trapezuntem manibus Davidis Comneni Regis, & circumjectam regionem universam eripuit, & omnes propemodum dynastas, ac principes ibi habitantes, miseros nobileque proficientes, suis rapacibus exiit: quibus discedens, locum ad habitandum Adrianopoli descripsit, ubi etiam Demetrius despoti Peloponesi dominus vivebat, cui de vita sustentanda providit, eique & quos secum habebat magnam Aenum, Lemnum, Imbrum, Samoibracem in eam rem addidit. Regi autem Trapezuntis Davidi Comneno oppidis quibusdam attribuit ad Taurum montem domicilium assignavit, quem post modici temporis intervallum, reperta adversus illum causa non vera, facultatibus omnibus spoliavit, ac pugno interfecit. His consentaneum tradunt Calcondyles (e) in Turcica, Bizarrus (f) in Perlica, & Bofius (g) in equitum Jerosolymitanorum historia.

(d) Phrantzes. l. 3. c. 27.

(e) Calcond. de reb. Turc. l. 9.

(f) Bizarr. l. 9.

(g) Bofius. l. 9.

XXXIX.

De ingentibus consequentibus annis inter Usumcassanum & Mahometem gestis praellii Turcograecae (h) historiae author haec refert: Tempore quo Joasaphus patriarchatum agebat, sultanus Mehemeta maximo exercitu, & validissimo terrae marique Trapezuntem invasit, cujus Rex orat Davides Comnenia stirpe oriundus: hic tam subito tantarum copiarum adventu perterritus, cum viribus resistendi destitueretur, se quantumvis invitum submitit. Et infra: Ita tantam provinciam absque labore, ac praellii adeptus est, quae ab Amisunte initium capiens usque ad Iberiae hodie Georgianam appellant fines porrigitur, oppidis, urbibus, hominibus frequentis, & numerosa civos Trapezuntios trifariam partitus est: unam partem ipso sibi ac purpuratis suis in ministros sumpsit, alteram in urbem Constantinensi colonos deduxit, tertiam illuc in patria habitare iussit non quidem intra urbem, sed extra moenia. Ipsum Regem Trapezuntium, & omnes ejus primores in naves confectos Constantinopolim deportavit. Et infra: Postea bello contra Uzucasanem (duxerat is filium Davidis ex qua tres filios susceperat) orto cum adversus eum sultanus profectonem susciperet afflictum illum quondam Trapezuntis Imperatorem de modio sustulit. Oppressam vero Trapezum fraude protovestiarum Christianae rei proditoris tradit idem author, ac Joasaphum cognomento Cusam patriarchatu dejectum a sultano, detonsam illi barbam, ac alteri fissa naves, cum nollet permittere protovestiarum ipsi bassae rogatu, ut superstiti uxore aliam duceret Demetrii Acanis filiam quae principi Athenarum nupta fuerat. Illum vero dum tesseris luderet infelici morte

(h) Turcogr. l. 1. pag. 20. Trapezi expugnatio.

NOTAE [1] V Ita cessit hoc anno Carolus VII. Galliarum rex, post exactis in regno annos novem supra triginta, adjectis mensibus novem. Hujus laudes ex coavis scriptoribus cumulat Spondanus, qui & adnotat Ludovicum XI. ejus filium & successorem, hoc ipso anno die XV. augusti ritu solemniori coronam ab archiepiscopo Remensi traditam accepisse. Statimque in ipso fere regni exordio pragmaticae sanctionis revocatione pontificem sibi egregie demeruit. Hujus revocationis totam invidiam in episcopum Atrebatensem reiecit auctor quereimoniae de profligata pragmatica sanctione, quam in ms. codice nactum se Baluzius alicubi testatur. MANSI

te occupatum perisse, quod triste divi-
na vindicta exemplum in patriarcharum
historia repetit; *Ue bassa*, inquit, *vidit*
patriarcham, & magnum ecclesiarum pla-
ne a gerendo illi morem abhorre, apud
sultanum obtinuit, ut patriarcha barba
præcideretur, & magni ecclesiarum na-
sus ab utroque latere sinderetur; ac statim
sine mora patriarcham edicto regio e pa-
triarchico throno deduxit, atque inde de-
pulsit: Mibi vero (in eodem loco, ubi bar-
ba desectionem passus fuerat, magna ille
voce inquit) non tantum barbam deseram
veritatis causa, ne transgrediar leges me-
as, atque in pœnas incurram, sed ipsas
etiam manus, & pedes atque adeo caput
ipsum. Ita patriarchica sede expulsus ex-
iit. Et infra: Ceterum turpem amoris sui
cupidinem explevit protovestiarus, acce-
ptaque potestate a bassa duxit illam mulie-
rem contra leges adulterio inquinans, legi-
tima uxore sua, & liberis abdicatis, &
expulsis prorsus. Verum non diu inultum
tantum scelus divina vindicta gladius ab-
ire sinit, quo minus ei dignum factis præ-
mium daret, sed brevi & celeriter dedit:
quodam enim die sedens ille cum quibus-
dam primoribus, ales & resseris ludebat,
tunc extendit manum, ut resseras preber-
deret, & jaceret, dumque extendit, con-
tinuo moritur horribilem in modum, stri-
dens dentibus, O patientiam Dei se ab-
rascendo in longius etiam sustinentis. Per-
lata ad sultanum, & bassam subito, &
terribili illa protovestiarus morte admira-
tio eorum animos invasit, & cognoverunt
esse iusto Dei iudicio factam ultionem di-
scipline causa, contristatique sunt.

Turco-
rum ty-
rannis in
patriar-
chas Græ-
corum.

Divina in
protove-
stiarium
ultio.

XL.

Post Tra-
pezi ex-
pugnatio-
nem.

Porro in dicti patriarche locum suffe-
dit a Græcis Marcus Hieromonachus
cognomento Xylocarabes, qui quartus
nomero exiit; postremusque patriarcha
liberis suffragiis post captam Constantino-
polim designatus; nam ceteri pretio di-
gnitatem a Turcarum tyranno coemerunt,
ut Turcogrecæ monumenta prodidere;
horum quatuor, inquit, hæcenus com-
memoratorum patriarcharum, qui sunt Scho-
larius, Isidorus, Josphus, & Xylocara-
bes, quisque ita creatus fuit, ut omnino
nullam sultano donum afferret, sed libere
facti sunt, sicut olim sub Imperatoribus
Romanis: quo tempore Imperator munera
patriarchis dabat, sicut hoc supra diserte
scripsimus. Addit author Xylocarabem,
dejectum patriarchatu improbitate Tra-
pezuntiorum, qui cum in aula sultani
amicorum multitudine gratia florent,
subornant clerum muneribus, atque in
invidiam vocant Xylocarabem imposi-
ta foeda calumnia, quasi vestigalis no-
mine mille aureos sultano esset pollicitus
ad eblandiendum patriarchatum, tum
subdit: Ita convenerunt Trapezuntii pro-
ceres, & nonnulli alii amplius civitatis ho-

mines, aureosque mille corrogatos sultano
miserunt cum his verbis: Quia patriar-
cha majestati tue tributum ducatorum mil-
le promisit, ecce damus id & nos, ut pa-
triarcham faciamus nostrum monachum,
quia cunctus populus, & una clericorum
chorus non ferunt patriarcham Marcum,
Rex, ut eam orationem audivit, risit e-
quidem, & diu hæsit cogitabundus, re-
putans cum animo suo, quanta vis esset
invidia, quanta stultitia Romanorum, &
quam parum in via Dei ambularent; tum
respondens dixit. Ita certe est: pollicitus
fuit hos mille ducatos patriarcha. Hoc
sultanus eo consilio respondit, ut legem
novam sanciens initium induceret, quicum-
que fieret patriarcha principium felicitas a
munere majestati ipsius dando duceret: at
miserandus patriarcha Marcus tale nihil
neque dixerat, neque promiserat, sola sci-
licet calumnia, ut diximus, hoc educa-
di ipsius e solio causa commenta fuerat.
Tunc sultanus, ut aurum illud accepit,
dixit. Quoniam igitur iste cuncto populo
invisus est sano desicite eum, & create
illum, quem vultis; confestim itaque Mar-
co patriarchatum abrogarunt invito per de-
testandam injustitiam, cumque inde expul-
serunt.

Suborna-
tus auro
Mahome-
tes ut
Græcis
patriar-
chatum
vendat.

XLI.

Græco-
rum pa-
triarcha-
rum sumo-
nia.

Indigni
indignos
extru-
dunt.

Excitata inde sunt turbæ, probante
Marco se calumniis circumventum; quo
animadverso Dionysius Philippopolis me-
tropolitana irrepit in patriarchatum opera
Mariæ Reginae sultani noverca aucto ho-
norario vestigali, quod pescegium vocit-
ant: Interim, inquit Turcogrecæ histo-
ria, Regina Maria quod antimo conceperat
de Dionysio faciendo, id etiam in opus per-
duxit: duo namque ducatorum millia in
lancem argenteam confecit. Cum his ad
sultanum accessit, eum adoravit, aurum ma-
nibus portans; quam ut ille vidit, inter-
rogavit eam: Quid sibi mater mea istud
auri cum argentea lance vult? Respondit
hæc: Habeo quandam monachum mihi pro-
prium, quem queso mihi per majestatem
tuam liceat facere patriarcham. Accepit
sultanus aurum, magnas gratias noverca
sue egit, que tantam ipsi accessionem fe-
cerat. Tunc ei dicit: fac mea mater istud,
quod vis; cumque mandatum sultanus misisset,
abductus est e throno Symeon, patri-
archico honore, & dignitate spoliatus. Por-
titi tranquillo honore non licuit Diony-
sio; accusatus enim, quod circumcisus
fuisset a Turcis, & ostenso in synodo
præputio, semet abdicavit; electusque i-
terum superior Symeon Trapezuntius, qui
pescessi, id est vestigalis patriarchici no-
mine, duo millia aureorum coactus pen-
dere; post triennium Raphael Hieromo-
nachus Servius indignissimus indignum
prudit.

Hic aditum in palatium habebat multo-
rum amicitia florens, bassis charus, apud
quos

quos cum libere agere posset, adit eos sup-
plex, colloquitur, paciscitur, pollicetur se
quotannis illaturum in ararium palatii re-
gii Charatzium, hoc est, tributum duo mil-
lia aureorum. De pescescio jam conven-
erat, quod daretur quando novus fieret pa-
triarcha. Bassa postquam hæc audivit a-
micum suum Raphaelem libenter admisit, et
eque de re ad sultanum retulerunt: qui
re audita multum delectatus est. Scitumque
Symeonem e patriarchico throno abduci im-
peravit, quod & factum est. Quam præ-
vis vero moribus infectus esset novus pa-
triarcha, octavo numero, nomine Ra-
phael Hieromonachus Servius, describit
Turcogrecæ author, sic inquit: Erat
porro ebrietas, & crapula multum dedi-
tur, immo quotidie per totum anni orbem
belluando dies, & noctes hujusmodi morum
dissolutione traducebat: nullas canonicas ho-
ras, nec vespertinas, nec matutinas ipse
unquam audiens, quotiescumque aliquis,
aut propter necessitatem, & usum spiritua-
lem, aut propter jus dicendum ipsum quere-
bat, nunquam sobrius erat, sed semper ebrius:
quod ut magis credatur, aso, ipso veneran-
do magna paraseveas die, quando sanctissi-
ma passionis domini nostri Jesu Christi medita-
tione iuvigilandum erat, ipsum vino oppletum
fuisse: stetit quidem in throno, verum præ-
ebrietate consistere non potuisse, sed de ma-
nu ejus sceptrum sacrum cecidisse: id humo
quidem sustulerunt eique, cum e somno excita-
fesset, reddiderunt: qua de causa omnibus odio
fuit tum consecratis hominibus tum laicis,
idque partim propter quotidianam temulen-
tiam, partim propter linguæ ruditatem,
Græca enim non callebat, sed tantum ser-
vice sciebat. Et infra: Cum hoc motu thro-
norum conscendisset pollicitatione bis mille
ducatorum quotannis pro tributo persolvend-
orum, primus annus elapsus est, & cha-
ratzium erat dandum: accesserunt ergo
ipsum basse in senatum, postulantes ab
eo promissum charatzium; at iste simplex
nec charatzium habebat, nec quemquam
qui ipse succurreret, non clericum, non pri-
mariarum virum, non de populo ullum. Viden-
tes ergo basse se ab ipso delusos esse, con-
jecerunt miserum in carcerem. Elapsi a-
liquot diebus petiit sibi facultatem a bassi
dari e custodia exeundi ob cogendam a Chri-
stianis stipem, si forte ex elemosyna col-
lectione posset, quod sisco debebat, persol-
vere. Paruerunt illi, sed loco indumentis
collo, & humeris catenam ferream gravem
injecerunt adjuncto Turca, qui eum tra-
hebat, & custodiebat. Quocumque igitur
catenatus veniebat, mendicabat, & que
colligebat in cibum, ac potum vertebat;
ita misere hanc ærumnosam vitam reliquit.

Nova de
annuo ve-
stigali
cum Tur-
cis con-
ventio.

Horrenda
ecclesie
Constanti-
nopolita-
næ de-
solatio.

Iusta in
sumonia-
cum pa-
triarcham
ultio.

pezuntii, in quo creando servatos ritus
describit Turcogrecæ historia hisce verbis:
Hunc ecclesiarum fecerunt monachum, &
pro Manuele Maximum nominaverunt. Tunc
ei dederunt minorem significationem, & post
vesperinum cantum majorem. Postridie cum
liturgia celebraretur toto populo congrega-
to, tum sacri ordinis, tum secularis de-
claravit ipsum Heracleensis patriarcham in
Pammacharistæ templo magna frequentia,
solemnitate, & bono ordine: tum appre-
bensum in sublimi patriarchatus throno sta-
tuit, dato etiam pastorali baculo in ma-
nu, muscis interea psalmodum cantu domi-
num, & sacrorum principem de more ce-
lebrantibus: tum ipse benedictionem popu-
lo domini dedit. His ad hunc modum per-
tractis, duxerunt ipsum pontifices, clerici,
& primores cum 10. aureis pescessi causa
ad sultanum, cujus ipse manum osculatus
illam pecuniam in portam intulit. Deinceps
in cujusque anni exitu binorum millium ducato-
rum charatzium dederunt.

Ritus in
creando
patriar-
cha.

XLII.

Moscho-
vicia ec-
clesia a
Constanti-
nopolita-
na di-
vulsa.

Lemnus
Lesbusque
a Maho-
mete ex-
pugnata.
(a) Bizar-
hist. Per-
sic. l. 9.
Bosius p.
2. l. 7. &
alii.
Samo-
thrace &
Imbrus
subactæ.
(b) Pius
l. 12. p.
316.

Hæc de misera Græcorum schismatico-
rum forte ex ipsorum monumentis deli-
banda visa sunt, ut eorum improbitas,
& calamitas in luce collocetur, qui a Tur-
carum tyrannis potius quam a Romanis
Pontificibus patriarchalis dignitatis aucto-
rumentum petere maluerunt: tunc vero
Moschos, qui Constantinopolitani patriar-
che imperio antea obnoxii fuerant, ab
iis se divulsisse ex Joannis Basilii magni du-
cis oratoribus inferius referemus; nunc ad
Mahometem II, a quo hi patriarchæ pro
libidine præficebantur orienti, dejicieban-
turque, redeamus, quem propagatis de-
nique in Cappadocia late victoriis, trium-
phali pompa reversum Constantinopolim,
classem in Aegei maris insulas, que pa-
rebant Christianis, immisisse tradant (a),
ac Lemnum, Lesbumque expugnasse, Mi-
tylene urbe prope deleta, & insularo-
rum multitudinem velut alteram coloniam
Constantinopolim abduxisse; Nicolaum ve-
ro Catalusum Lesbi principem patricium
Genuensem immaniter interemisse, Samo-
thracem etiam insulam a Mahomete antea
captam ex literis pontificis (b) constat,
quibus Joannem Lascarim Rodanquinæ in-
sulæ ducem commendat, ut ad eam e ser-
vitate Turcica liberandum stipem confer-
ret. De Lemno porro, Lesbo, Taxo, Nembro,
aliique minoris nominis insulis, quas
antea Callistus III. Ludovici patriarchæ
opera eripuerat Turcis, iterum ab hoste
occupatis hæc ad sui excusationem refert
Pius (c), cum ob acceptam Ferdinandi
contra Gallos causam earum patrocinium
intermisset: Acquisita, inquit, insula
ad hostes rediere, cum nos intestinis Ita-
lie motibus, & subditorum seditionibus oc-
cupati, longinqua prospicere non possemus,
præsertim cum Roma ipsa in periculo esse-
ret non solum baronibus per circuitum, sed a-
liquis.

XLIII. Lesbon tueri ad- versus Turcam Veneti abauunt. (a) Gob. l. 10.

Italici generis Lesbii palis suffixi.

Poenituit postea Venetos, cum Euboæ timere cepissent. (b) Histor. de Ewop. c. 12.

(c) Turcog. lib. 1.

Thomas & Demetrius de- spota inter se dif- fident.

Uterque a Mahomete oppres- sus.

liquis Romanis civibus res novas molientibus, & ecclesiasticæ potentia insidiantibus. Potuisse Venetos Lesbon servare contra Turcarum imperus, cum florentissimam classem in mari tenerent, sed dum sua commoda ab aliis Christianorum segregant, sibi conflasse exitium Gobelinus refert (a): In Asia, inquit, Turcarum Imperator classe Lesbon insulam famam notissimam cepit, freto non magno a Trojano discre- tam agro: tyrannum insula ab origine Ge- nuensem, & qui primi erant apud eum, & omnes Italici generis viros palo suffixit, reliquam turbam in servitutem redegit. Potuissent Veneti periclitantibus opem affer- re, quorum classis quatuor, & forsau vi- ginti trivremium instructissima prope aderat, qua visa fugissent hostes: sed præfectus injussu senatus Turcis bellum indicere non presumpsit: nunc & ipsum pœnitet, & se- natum, qui maris imperium affectare Tur- cas non dubitant, & Chio timent, & Rho- do, nec Euboæam servare posse confidunt. Præter tot insulas & regna adjuncta est Turcico imperio nobilissima peninsula Pe- loponesus olim dicta, nunc Morea, de qua hæc Pius in illius historia narrat: (b) Thomas quamvis hereditario jure Im- peratorem se dicere posset, cujus majores longa serie Græcorum nomini imperaverant, metu tamen Mahometis eo titulo abstinuit, & cum Callixtus Pontifex maximus in sui pontificatus initio adversus Turcas invi- taret, existimavit Thomas Turcarum im- perium proculdubio ruiturum, Mahometi- que tributum negavit. Cum vero non tam magnifica facta quam verba esse animad- vertit, persoluto tributo, & adiectis do- nis Mahometi reconciliatus est: nunc ve- ro, si vera est fama, per hos dies allata violata fidei majorem subire pœnam com- pulsus, Mahometi prorsus subiectus est, Pe- loponesus tota Turcarum imperio adiecta. De Demetrii & Thomæ Palæologorum clade prodit (c) hæc Turcogræca de du- obus Palæologis historia: Cum ad sul- tum allatum esset inter Palæologos fratres duos despota non convenire, sed quotidi- anas inter eos concertationes esse, nec item tributum, quod convenerat, ab eis pendere, & quod pœnus a Demetrio significari, fra- trem Thomam convicentis non stare, sed ve- teres Patras, & Calabria, que ipsius majestati dedita essent, animum ad hunc inclinare, eumque ex ditione fratris præ- das agere, eumque his de causis ab eodem Demetrio literis ad ipsos, & oppida ca- pienda evocaretur, ira ille percitus infe- stis armis in Peloponesum contendit. Ad- dit Matthæum Afanem Demetrii sororem illi Coronæ arcem dedisse, similiterque Demetrium despota Spartam, & se ip- si commississe ea lege, ut filiam uxorem duceret, quæ ritu Saracenicis desponsa Adrianopolim transmissa est. Cæterum

miserum Demetrium, qui socer Mahome- tis fieri affectarat, ad tantam redactum inopiam, ut ne quidem equum habere A- drianopoli permitteretur, & vix ob Ma- hometæ bassæ preces supplicium evasisset: de Thoma vero fratre felicior, qui ad Romani Pontificis sinum profugit, tradit hæc Turcogræca historia: Thomas autem adventu Regis cognito profugit, & cum uxore, liberis, familiaque reliqua Romam perrexit, benigne exceperunt ipsos Itali, assignatis ad vitam degendam alimentis. Sed non multo post idem rebus humanis ex- emptus est, relictis inter liberos duabus etiam filiabus: harum una Servia Regi na- pfit, altera principi Russia seu Mosco- via. Habuit & nepotem, quam sultanus Ma- hometa Bosnia regno, & omni circumja- cente regione potius accepit, occiso ipso etiam Rege. Susceperat Thomas duos fili- os, quorum minorem natu Manuelem, a- it, defecisse ad Mahometem, a quo dua- bus concubinis, & totidem famulis do- natus est: majorem autem natu Andre- am in pontificio asylo magnifice cultum visuri sumus. Cæterum Thomam ex Pa- tracensi urbe secum caput S. Andreae A- postoli, ut pretiosissimum thesaurum in Italiam asportasse, refert Gobelinus (d): Thomas Palæologus interea Constantini ul- timi Græcorum Imperatoris frater a Tur- cis imperio dejectus Romam venit, dimis- so apud Anconam pretioso B. Andreae ca- pite, de quo postea suo loco dicemus. Pon- tifex profugum benigne excepit, misertus- que nobilissimi sanguinis mansuionem ei in ædibus Sancti Spiritus non procul a pa- latio, & in sumptus mensuras trecentos aureos constituit, Cardinales ducentos ad- didere: cui & rosa aurea in die dominica qua inde nomen habet, dono data est, qui honor nobilitati cedit.

Proferente ita latius Turcici imperii ter- minos Mahomete, excisioque Trapezunti- no imperio, quod a Comnenis ex ruinis Constantinopolitani, cum a Francis anno MCCIV. captum est, excitatum fuerat, steteratque annis ducentis, & quinquaginta septem, Pontifex tantis barbaro- rum progressibus percussus educere exer- citum in expeditionem adversus Maho- metem II. decrevit, moreque prædeces- sorum ipsum monuit, ut Christianorum imperium vastare desineret, atque horta- tus est (e), ut Christiana sacra amplecte- retur, tumque orientis imperatorem jure appellatum iri, atque imperium suum latius propagaturum religione quam ar- mis; immo mox Aegyptios, Syros, Ara- bes, Afros, ab illo subactum iri: con- temnendos esse eorum suturros, qui ajunt baptismo suscepto illum a Turcis deje- ctum iri, ac modum, quo populos facile in officio contineret edocuit: Constantini & aliorum Regum, qui Christo no- men

Thomæ liberi.

(d) Gob. l. 5. Romam profugit. Exceptus est beni- gne.

Quingen- ti aurei mensuri illi con- stituiti.

XLIV.

(e) MS. Vallicel. sign. n. 91. pag. 92. & l. 1. ep. Pii II. nu. 396.

Pius Ma- hometem de ample- ctenda Christi fi- de solici- tat.

Rogat ut scripta leg- gat & an- aqua sint discutiat.

Multa a- moris si- gna exhi- bet.

Vera op- tat bona.

Exposita præterita bella in- ter Tur- cas & Christia- nos.

men dederant exempla proposuit, nec non ingentem gloriam, quam Turcis ad veram fidem adductis sibi pariturus esset: inanem esse hujus mundi foelicitatem, ac veram in coelo servata lege evangelica conserendam: tum mysteria fidei Chri- stianæ exposuit, multa de Trinitate, quam in Deo Turcæ negant, disseruit, Maho- meticæ legis deliramenta detexit: matre enim Albana Christiana natus Mahome- tes, ut supra diximus, superstitionis Maho- meticæ impietatem suspectam habebat, nul- lamque legem ipsum coluisse creditus est.

Pius episcopus servus servorum Dei il- lustri Mahometi principi Turcorum timorem divini nominis, & amorem.

Scripturi ad te aliqua pro tua salute, & gloria proque communi multarum gen- tium consolatione & pace, hortamur ut be- nigne audias verba nostra, nec prius da- mnes, quam judices, nec prius judices, quam sagula diligenter intelligas. Acci- pe quod scribimus in bonam partem, & usque in finem patienter audi. Si bona sunt, que suademus, amplectere: si mala respue, & in ignem mitte, neque idcirco epistolam rejicias, quia Christiani homi- nis est, & ejus Christiani, qui ceteris præ- est: non enim te odio prosequimur, neque tuo insidiamur capiti, quamvis nostræ re- ligionis hostis existas, & armis Christia- nam urgeas plebem: operibus tuis, non tibi, sumus inmensi: diligimus jubente Domino inimicos nostros, & pro persecuto- ribus nostris oramus. Sapientibus & insti- pientibus debitorum sumus, & omnes cupi- mus fieri saluos, Græcos, Latinos, Ju- deos, Saracenos, & omnibus optamus bona. Sed scimus vera bona neminem assequi pos- se, qui extra evangelium degit, & a Chri- sto domino nostro est alienus. Noli autem aures claudere, aut oculos avertere, cum Christum nominamus, quem Mahometea lex, in qua natus es, & virum sanctum, & prophetam magnum, & Virginis filium, & miraculis clarum dicit. Multa tibi per- eum, & maxima bona adveniunt, si ei cre- dideris, & ejus sacris initiari volueris. Ne horrefcas hæc, cum principium acci- pias, sed audienda est tota lex, deinde judicium promendum. Audi quo tendimus: multa tibi & tuis progenitoribus cum Chri- stianis bella fuerunt, multus sanguis effu- sus, multa verba deleta, sacra ades in- censa, rapta virgines, violata matrone, vastati agri, scelera patrata sunt quacum- que in mentem venire possunt, dum Turcus & Christianus, uter imperet, gladio con- tendit: tibi, & ut fama & opera ipsa loquantur, ingens desiderium est Christia- nos sub jugum mittere, & imperium Latini nominis obtinere, & sunt fortasse, qui hoc facile suadent, & omnia tuis armis perovia dicunt: & alii, tuas vires amplificantes, Christianas attenuant: alii in divisionibus

& odiis, quæ gentem nostram exedunt, spem collocant, baud difficile existimantes eos vinci ab exteris posse, qui domi dis- sident. Nos non ita ignarum te credimus nostrarum rerum, quin scias quanta est Christianæ gentis potentia, quam valida Hispania, quam bellicosa Gallia, quam po- pulosa Germania, quam fortis Britannia, quam audax Polonia, quam strenua Hun- garia, quam dives, & animosa, & belli- carum perita rerum Italia, sola Hungaria diu progenitores tuos, & teipsum fatiga- vit: octuagesimum jam annum adversus Hungaros Turcorum signa ferantur, & ad- huc circa Sæzum, & Danubium hærent: una te gens tuasque vires agitat: quid fac- cias, si tibi cum Italis, aut Gallis, aut Germanis res fuerit amplissimis, & robu- tissimis populis?

Fortasse est, qui dicat, Justinianum Im- peratorem Constantinopoli sedentem, mis- so in Italiam Belisario, cum parva manu militum perditam Romam, & reliqua loca usque ad Alpes recuperasse, nec te Justinia- no minorem esse. Cave ne te fallant adu- latores, domestica Regum & assidua pe- stis: facilem principes magna de se lo- quentibus aurem præstant, atque idcirco sepe decipiuntur: rarus est qui, non se vero ma- jorem credat. Justinianus univere Græciæ, & Illyrici, & Asia, & Lybiæ dominus e- rat, & Italiam non acquisivit, sed recens perditum recuperavit, & a Gothicis gente barbara non ab Italis abstulit: nondum amor imperii Romani in mentibus Italis refrigerat, neque ullus erat, qui barbari- cum jugum aequo animo ferret: cuncti arma pro imperio, & pro patria magnis animis susceperunt, nec tam Belisarius Italis liber- tatem restituit, quam Itali suum decus ven- dicarunt. Tui progenitores nunquam aut possederunt Italiam, aut viderunt, nec tibi jus ullum in ea est: quod si pergas Ita- liam invadere, senties tibi cum viris bel- lum esse. Fatemur, res claras tui majores egere, nec tua minora sunt opera, qui Con- stantinopolim expugnasti, & Peram e re- gione Genuensium coloniam, & Peloponesum magna ex parte in deditonem accepisti, & in Rascia, & in Valachia non parum agri adeptus es, & sepe tuos hostes fu- disti, & hoc anno Sinopem vetustam ur- bem Regis Eupatoris patriam, & ejus ty- rannum cepisti, & Trapezunte direpta, incolas ejus, & Imperatorem in captivitatem abduxisti, & Joannem Cassanum, prælio congredi ausum superasti! magna hæc ti- bi videntur, nec nos parva esse dicemus. At Julius Cæsar, cum de victoria Ponti- ca triumpharet in curru, quo vehebatur, hæc verba jussit inscribi: Veni, vidi, vici. Imbelles eas gentes, & parvi momenti e- xistimans, quas Pompejus paulo ante do- muerat, & tu hac estate superasti. Alia est Italorum natura, alia vires, alia in- genia

Christia- nos ob mutua diffidia vinci pos- se Turcæ putarunt.

Christia- ni impe- rii forti- tudo quanta.

XLV.

Italia qua ratione parva a Justinia- no.

Expug- nandæ a Turcis Ita- liæ diffi- cultas pro- posita. Mahome- tis ingen- tes victo- riæ.

Imbelles erant pos- tuli quos vicit.

Pugnandi disparatio cum Italis ac cum Asiaticis.

Una ex quatuor nationibus Christianis ad domandos Turcas sufficit.

XLVI.

Religionis amor diffidentes Italos conjugere in Turcas solitus.

gentia alii animi. Nesciunt subesse, qui soliti sunt praesse: & nunc tota Italia armata est, equis & hominibus plena, nec pecunia caret, qua nervus belli dicitur. Non pugnabis contra foeminas Italiam, aut Hungariam aut aliam in occidente provinciam ingresses; ferro hic res geritur, non Asiaticis iudibus, chalybeus iborax pectora tegit, equi simul & homines recti pugnant, ordines servant, nec vano metu pavent: fortior sit necesse, & manu promptior, & animo praestantior, qui eos loco depellat. Nec Christiana dissidia desiderio tuo conducere putet, aut in his confidas: venient Christiani omnes si quando te audierint ad interiora Christianitatis accedere: nec tu melius Christianorum paci consulere potes, quam validis & magnis copiis Christianitatem invadens. Cessabunt privata odia ubi publica senserint, & conjunctis viribus adversus communem hostem arma sumentur. Nec tu necesse arbitraris ad propulsandas tuas incursiones, ad comprimendum tuum impetum, tuasque vires elidendas totam Christianitatem unendam esse, quod fatemur difficile; sed una ex quatuor nationibus satis fuerit superque satis tuas copias profigare: atque ut de aliis taceamus, quamplures esse in tuo palatio arbitramur, qui totam Italiam lustraverunt, & vires & ingenia noscunt; ipsos audi atque interroga, an aequari tuis viribus Italia possit, an vinci tuis armis, an tuo imperio subici. Plus negotii Romani sinit Italiam acquirere, quam orbi reliquo frana imponere.

Dicit aliquis, quod supra tetigimus, intestina odia, qua nostram gentem exagitant, introitum tibi in Italiam posse praebere, & si unus principum te excludat, alterum inclusurum, daturumque aditum. Sunt divisiones sane, & inimicitiae, & simultates inter Italos plures, & graves, & periculosae, & utinam non essent; sed nullus est, qui dominum patri non Christianum velit, omnes in fide orthodoxa mori volunt: nulli animus est a religione recedere, non hic invenies, quod tui majores apud Graecos, qui contendentes de imperio duobus nunc uni nunc alteri miuus potenti auxilia ministraverunt, donec ambos enervatos, & exhaustos eiecere, & sibi principatum arripuerunt. Alia sunt Italiae potentiae, alia Regum oculi, alia civitatum consilia. Venetorum republica sapientia dives & auro, Christo devota, ut nostra fert opinio, prius exvertetur funditus, quam hostem religionis in Italiam patiatur intrare: atque hac quidem per sese, quando sternerit, nullis adjuncta viribus tuas opes evertet, tantum terra marique potest. An Florentinae urbis magnificentiam ignoras, & vires, & opes, & quanta erga Jesum reverentia, quantum amor? credis ne fieri possit, ut haec civitas Italiam diversa re-

ligionis hominibus aperiri sinat. Sunt aliae multae urbes insignes, multi principes clari, & magni. Nihil de regno Sicilia dicimus, quod armis hac tempestate concutitur, non possumus multa nobis de illo promittere; licet tamen hoc asserere, quod quamquam duo Reges de ipso litigent, & bello decerent, maluerit tamen uterque regno privari, quam tuis auxiliis victoria potiri; quod si ad te alter confugerit, totius Italiae in se odia concitabit. In Gallia cisalpina, quae & ipsa pars est Italiae, dux Mediolanensis in armis excellit, & potentia par Regibus habetur: nec parvae sunt ducis Mutinae vires, aut Januensis qui Liguribus praest. Non contemnendus ducis Sabaudiae opulentus, & validus in Italia principatus. Adest marchio Mantuanus, sunt alii complures urbium domini, quibus nihil potest esse molestius, quam nobilem Italiam vanae superstitionis ritu sedari. De nostris & ecclesiae Romanae civitatibus, & provinciis tacemus, quando nostram tibi professionem haud ignotam esse confidimus, quibus sola cura est servandae, & amplificandae fidei domini nostri Jesu. Haec si accepisti ab aliis, gaudemus, veritatem enim accepisti: sin minus, hortamur haec discutias, & verum vestiges, invenies nihil nos esse mentitos. Non solum sibylla, ut quidam ait, de evangelii pagina recitamus. Difficile est, atque adeo difficile, ut impossibile dici queat te tua in lege permanentem voti compotem fieri, si, ut ajunt, imperium Christianorum desideras.

Dices quamplurimos tibi Christianos subesse, & de reliquis idem speras. Non est par ratio, paucissimi sub tuo imperio Christiani sunt, qui ad veritatem ambulant evangelii, omnes aliquo sunt errore imbuti, quamvis Christum colant; Armeni, Jacobitae, Maronetae, & alia quaedam nomina Graeca; a Romana ecclesiae unitate aberrabant; cum tu Constantinopolim invasisti, neque adhuc decretum Florentinum acceperant, & in errore stabant, neque de sancto Spiritu, neque de purgatorio igne consona rectae fidei sentientes. Pauci fortasse inopes veri Christiani necessitate, non voluntate, tibi obediunt. At urbes Italiae potentissimas non est tuum cogere, validiores sunt, quam tuis queant exercitibus superari. Nosti quae tibi acciderunt cum Taurinum invasisti, quod nostra aetas Belgradum vocat. Pauci cruce signati innumerabiles tuas copias prostraverunt: non est de Italis speranda victoria, quibus adversa fuit cum Hungaris pugna. Quocirca ut tandem veniamus quo nostra festinas oratio, & id dicamus, quod ad scribendum compulsi, tuamque gloriam, & tuam salutem tibi denique ostendamus, adhibe his paucis animum. Si vis inter Christianos tuum imperium propagare, & nomen tuum quam gloriosum efficere, non auro, non armis, non exercitibus, non classibus

Neapolitani regni status.

Reliquarum Italiae partium vires.

XLVII. Graecorum & Latino-rum ratio dispar. Non erant veri Christiani quos domuit Mahometes.

Clades in Belgradensi oblatione propolita.

Ratio qua inter Christianos propagare imperium possit.

Propolita gloria ex suscepta fide comparanda.

Auctum iri sine caede ejus imperium.

Wladislai Lithuani ad Christum conversi expositum exemplum.

Si fiat Christianus plures populos sponte illi subiectum iri.

opus est. Parva res omnium, qui hodie vivunt, maximum & potentissimum, & clarissimum te reddere potest. Quæris quæ sit? Non est inventu difficilis, neque procul quaerenda, ubique gentium reperitur, id est aqua pauxillum, quo baptizeris, & ad Christianorum sacra te conferas, & credas evangelio.

Hæc si feceris, non erit in orbe princeps, qui te gloria superet, aut æquare potentia valeat. Nos te Graecorum & orientis Imperatorem appellabimus, & quod modo vi occupas, & cum injuria tenes, possidebis jure. Christiani te omnes venerabunt, & suarum litium iudicem facient. Oppressi undique ad te veluti commune patrociniū confugient, ex toto fere orbe ad te provocabitur: multi sponte sua sese tibi subiciant, tribunalia tua sequentur, & tributa prestabunt. Licet tibi surgentes exingere tyrannides, juvare bonos, oppugnare malos, nec Romana ecclesia te arguet recta via vadentem: eadem erit erga te charitas prima sedis, quæ in ceteros Reges, & tanto major quanto eris ipse sublimior. Facile hoc pacto sine sanguine, sine armis multa poteris nancisci regna. Vladislaius Lithuania princeps Vitoldi frater, cum aspiraret ad regnum Poloniae, essetque infidelis, ut voti sui compos fieret Christianus effectus est, & regnum obtinuit, cuius nunc filius Casimirus regnat, alter filius, qui etiam apud Hungaros regnavit, in bello contra genitorem tuum gesto superatus occubuit.

Quid veris de te fiet Christiani initiato sacris? magnus erit ad te concursus & felicitatis genus existimabitur inter subiectos tuos annumerari; quippe, ut arbitramur, si Christianus fuisset moreuo Ladislai Hungariae, ac Bohemiae Rege nemo præter te sua regna fuisset adeptus. Sperassent Hungari post diuturna bellicorum mala sub tuo regimine pacem, & illos Bohemae secuti fuissent, sed cum esses nostrae religionis hostis, elegerunt Hungari viri fortes & fidelissimi religionem potius cum bello retinere, quam ea perditam pacem consequi: quot sunt in Epiro, in Peloponneso, in Macedonia, in reliqua Graecia, in Dalmatia in insulis Aegaei, Carpatii & Jontii maris, qui tuum imperium non alia de causa refugunt, nisi quia alienus es a Christi ritu: & hi modo ad nos modo ad alios recurrunt, operamque petunt extrema omnia subituri priusquam te circumosum, & alienigenam dominum ferant, & nos eos aliquando argento, aliquando frumento, aliquando rebus aliis sublevamus: quod si baptizatus es, & nobiscum ambulares in domo Domini cum consensu, nec illi tuum imperium tantopere formidarent, nec nos eis adversus te ferremus opem, sed tuum potius brachium in eos imploravimus, qui jura ecclesiae Romanae.

Ann. Eccl. Tom. XXXIX.

nae nonnumquam usurpant, & contra matrem suam cornua erigunt: & sicut nostri antecessores Stephanus, Hadrianus, Leo adversus Aistulphum, & Desiderium gentis Longobardiae Reges Pipinum, & Carolum magnum accesserunt, & liberati de manu tyrannica, imperium a Graecis ad ipsos liberatores transtulerunt, ita & nos in Ecclesia necessitatibus tuo patrociniū utemur, & vicem redderemus accepti beneficii.

O quanta esset abundantia pacis! o quanta christiana plebis exultatio! quanta jubilatio in omni terra! Redirent Augusti tempora, & quæ poeta vocant, aurea secula renovarentur: habitaret pardus cum agno, vitulus cum leone, gladii vertentur in falces, in vomeres, ac ligones rediret omne ferrum; excolerentur agri, exellerentur aspera dumeta, terra nitesceret, vici repararentur & urbes, resurgerent templa Deo sacrata, quæ ceciderunt: emergerent qui collapsa monasteria replerent viris religiosi, divinis omnia laudibus personarent. O quanta tibi rediret felicitas, qui ad aeterni pastoris ovile cunctas redigeres oves! quantum te omnes amarent, observarent, extollerent, qui communis omnium pacis, & salutis fuisses auctor! Diceret aliquis hanc pacem, hanc unionem, hanc communem letitiam haberi posse sub tua lege. Errat qui hoc censet, multos Reges, multos populos victos esse oportet, priusquam tuam legem ubique diffemines nec si unias corpora, unies animos, stant Christiani suam legem sanctam esse, & veram, & salutarem, nec dimoveri ab ea possunt quamvis aliqui aut libidine ducti, aut avaritia tracti, aut voluptate illecti, aut metu mortis attoniti, aut cruciatu superari nonnumquam circumcidantur, & in tuos ritus concedant, quorum si corda posses inspicere, intelligeres neminem esse, qui libenter consultoque recesserit ab evangelio.

Ostendimus supra quantum praecellant Christianae gentis vires, & quam difficile sit tot nationes Christum colentes vincere: non est qui pacem speret sub lege Mahometea, in qua non est salus: difficultates experimentis ipse vias, qui etsi multis Christianis, hisque omnino non veris imperas, minime tamen eis tuam legem persuadere potes, minus persuadetur veris, quæ non in argumentationibus rationum, sed in solo ferro fundata est, & quæ vincere disputando non sperat, vi vincere tentat. Non sunt Christiani, qui vel bello superari possunt, vel disputationibus decipi, quando & armis excellunt, & rationibus munitissimi sunt, non solum divinae scripturae, sed etiam philosophiae. Impossibile est sub lege Mahometea unionem fieri: sub Christiana facile fieri potest: & id magna ex parte in tua voluntate consistit: tu unus si annuas, Tur-

Mutua beneficia accepturum a sede Apostolica.

Exinde pax in orbe floret.

Errantes populos ad veritatem adduci tunc ab eo posse. Desinat sperare posse omnes ferro cogere ad Mahometismum.

XLVIII. Sub lege Mahometea nunquam pax constituetur.

Nec armis nec ratione vinci Christiani possunt.

Q q

Si fiat Christianus Aegyptios, Arabes & Afros ab eo subigi posse propositum. Europaeos illi laturos auxilia.

Totum Orientem Christianum futurum.

XLIX. Objectio de mutuo Christianorum bellis.

Non ita sunt inter eos fava bella. Belli civilis ac Turcici dispar ratio.

ei omnes annuent. Nec Syrii, aut Aegyptii, aut Arabes, aut Lybici adversabuntur tecum: quidquid est intra Hellespontum, & Euphratem, & quidquid possides in Europa converteretur. Quid faciet baculus Aegyptiorum aridus, quando Christianum te viderit effectum? quid imbellis Arabi? quid nudus Afer? Omnibus his Aethiopes imminet, presbytero Joanni parentes, qui Christianus est. Non poterunt & illis, & reliquis Christianis obistere. Nili cursum retinere possunt Aethiopes, & congregatam aquam dimittere, quae rumpat aggeres, ut rotam inundet Aegyptum, atque submergat cum sedus apparet arcturi. Hispani, & Siculi facile Mauritiam invadent, & Catalani cum Jannensibus scis quantum valeant occiduae classes, & quantum est terror, vel Tyriis, vel Alexandrinis, vel ceteris orientalibus, quando Christianae triremes ad eos navigant. Tua certe auctoritas, & animi magnitudo, & in bellis felicitas apud omnes admirationi est, qui Mahometem secuntur legem: quod si te nobis adiunxeris, brevi totus oriens revertetur ad Christum: una tantum voluntas pacare orbem potest, & ea tua est, si ad baptismi gratiam se convertat. In te est crudelibus bellis imponere finem, & tantum prestare mortalibus bonum, quantum effari non possumus.

Quaeret aliquis, quomodo quiescet orbis Turcis ad Christum conversis? quando nec ipsi Christiani inter se concordēs existunt, & multa per Italiam, Germaniam, Galliam, & reliquas provincias deservunt bella. Dissidere inter se nostra gentis homines non negamus, & pluribus in locis ferro contenditur. Divino olim consilio sub Octaviano propter reverentiam Salvatoris, qui tunc secundum carnem natus est, ea pax in orbe fuit, quae nec antea nec postea visa est. Difficile est, & propemodum impossibile quiescere in terris omnia, ubi homines sunt affectibus subiecti reprobis, illum ambitu excogitat, hunc cupiditas trahit, libido alium impellit: multa est inter mortales belli materia, sed non sunt tam atrocia inter Christianos praelia, quam inter Turcas & Christianos. Christianus cum Christiano de agri possessione, de regno, de imperio, de gloria contendit: cum Turco de religione, de libertate, de vita. Inter Christianos, qui bello vincuntur positus armis nec vitam, nec libertatem amittunt, & multis etiam patrimonium dimittunt, principes imperio privantur, inferiores domum mutant, reliqua tenent.

In praeliis, quae geruntur aut cum Turcis aut cum Saracenis, qui succumbunt, si vitam non amittunt, in servitute rediguntur, & multi etiam religioni renuntiare coguntur. Haec acerbissima sunt, & immensissima bella, quae si tollantur, quod in te situm esse monstravimus, pax maxima exo-

rietar, & universalis quies. Non sunt reliqua bella huic comparanda, faciem quodammodo pacis habent, & otii; nec illam multa erunt quando unus adfit, qui solo nutu compescere possit injurias, qualiter te futurum non ambigimus, si cum tua potentia Christianus efficiaris. Videsne quantum tibi laudis offeret baptismi lavacrum? quantum cum Christo sublimis, & conspicuus redderis? quis prohibet aquam? quid metuis? voces fortasse aulicorum times tuorum, quorum non dubitamus dicturos tibi aliquos, quid cogitas? quid agis? quorsum te tua voluntas trahit? vis baptizari? Vis Christianus fieri? nescis quod periculum adis? Omnes te Turci deserent, & ubi existimas fieri magnus, fies nullus, & Turcus natus Turcos deseret: inter Turcos crevisti: Turcorum te manus extulit, Turci Asiā, & Graeciam gubernant, Turci exercitibus praesunt, qui si vel minimam famam tuae mutationis, acceperint, e vestigio sumptis armis te dejecto, Imperatorem alium substituent; tu nudus & expulsus, si evaseris, apud Christianos mendicabis panem: nam quis Turcas est, quem suae religionis poeniteat? moriemur omnes priusquam nostri prophetae jugum excutiamus.

Non sunt parva, quae isti obiciunt; adhibenda est, & huic parti medela, quam nemo te ipso melius invenierit. Nosti tuos homines, & quibus provincias commiseris non ignoras; quanta sit cuique fides, & quis animus non te latet sine periculo magnum facinus, & memorabile: vitia sunt quae parvo emuntur; diligentia hic & labore opus est, pervestiganda sunt amicorum consilia, noscenda subditorum ingentia, & his utendum est, quos fidos & prudentes videris. Serviant tibi non pauci ex Christianis nati, qui quavis circumcisi sunt, non tamen Christi nomen oderunt; his exercitus, his praefecturas credere potes, qui tui sunt amantissimi, & ita regnum ordinare, ut quando velis praesto sint omnes. Tui subditi magna ex parte Graeci sunt, & Armenii, ut diximus, & Iacobita, qui est aliquos errores habent, Christiano tamen nomine censentur, nec aliud magis cupiunt, quam te similem eis esse, & illum Deum colere, quem colunt ipsi; sperarent meliori loco esse futuros, qui nunc mancipia quam vilissima sunt, tributa exsolvant gravia, injuriis afficiuntur quotidianis, ad bellum ducuntur invitati, & inermes cadibus exponuntur, privantur liberis, & uxoribus; miserrima res est, postquam filios educaverunt eos perdunt, rapiuntur in palatium pueri, circumciantur, & Mahometis ritibus imbuuntur; vident infelices parentes non modo corpora liberorum, verum animas ire perditum, & angustiati inter tot calamitates plorare non praesumunt, majora mala timentes. Nemo horum te diligit, neque enim natura fert,

Pacandi universi orbis vera ratio.

Quis terror offusus Mahometi ne Christianus fieret.

L. Exposita ratio retinendi etiam mutata religione imperii.

Promove-ri ab eo facile potest ad praefecturas Christianos.

Misera Gracorum sub jugo Turcico conditio.

Clodovei gentilis in Gallias ad Christum conversi exemplum propositum.

Reccared. in Hispania.

Agilulphi in Longobardia. Alterius in Iberia.

Constantini magni in Romano imperio.

Non timuit ille tenatum & populam.

ut eos amemus, a quibus patimur mala; quod si te Christianum cernerent, mirum in modum diligerent, felicitatem tuam cuperent, & omnibus studiis tuam gloriam quaerent, & filios suos, & seipos quam libentissime tibi donarent; magna est horum multitudo, & pro sua religione constantia: quod si prudenter eos tractaveris, nihil tibi de religione Turcorum verendum erit. Hi medios inter Christianos sese videntes, tuae potius voluntati consentient, fortunas, & dignitates servaturi, quam mortis periculo se subiciant. Non suademus rem novam, aut insuetam, tritum est, quod ostendimus, multi hoc & magni Reges aggressi sunt.

Apud Francos gentilis, & idololatras Christianus effectus est Clodoveus, & simul cum eo regni proceres baptizari non recusarunt. Apud Hungaros Stephanus nostris initiatus sacris omnem illam gentem Christo acquisivit. Apud Visigotos, qui longo tempore in Hispania regnaverunt, & usque in haec tempora ejusdem gentis sanguis imperat, Recaredus Leovigildi filius suadente Leandro Hispanensi episcopo, Arrianae renuntiavit haeresi, & cum omni gente sua catholicam fidem complexus est. Apud Longobardos Agilulphus suavis conjugi Theodelindae reliquit idola, & cum omni populo Christiana fide legi subiecit. Apud Iberos, qui sunt in Asia, imperante Constantino majore Rex gentis cum conjuge, & omni nobilitate, atque plebe ad praedicationem unius captivae mulieris relictae idolorum insania baptizatus est. Sed quid moramur, & non exemplum illud addecimus, quod omnium maximum? Constantinus ipse Imperator, ac monarcha vitam aperuit, quam tu & tui similes ingredi absque ulla cunctatione possitis. Omnes qui eum praecesserant Imperatores, excepto Philippo, gentiles fuere. Jovem, Mercurium, Apollinem, Herculem, & alia quae sunt monstruosa nomina, tanquam deos colebant: senatus & omni Romano populo stultitia Christus erat, proponebantur passim edicta, quae Christianos comprehendi jubebant, nisi sacrificarent idolis, crudelibus modis interfici, nil vilius erat nomine Christiano, infame genus, & malefictum habebatur summum Christo credere, sub Nerone, sub Domitiano, sub Diocletiano crudelissima in Christianos deservit persecutio.

At Constantinus acceptis imperii fascibus, postquam persuasus est a Silvestro praedecessore nostro in simulacris daemonia coli, & unum tantum Deum esse cum Patre, & Spiritu Sancto Christum Jesum, & in evangelica tantummodo lege salutem inveniri, non est cunctatus Christi fidem amplecti. Non dicit senatus mihi adversus erit, resistet populus, copiarum duces alienabuntur, imperio deiciar. Sed alto animo jactans in Deo spem suam legem &

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

didit, qua publice Christum coli iussit, & eam fidem teneri ab omnibus imperio subiectis, quam beati Apostoli Petrus & Paulus Romanis eradicassent, nec propterea sinistri aliquid sibi accidit, sed tum potissimum excellens, & gloriosus evasit, cum in vexillis suis cruce domini Jesu apposita resplendit. Viderat per quietem in aere signum crucis, & vocem audierat dicentem: In hoc, Constantine, signo vince. Vidisse post medium diem cum toto exercitu crucem in caelo radiantem, & legisse haec verba splendidissimis characteribus expressa: In hoc vince, Constantinus ipse, & B. Arbemius martyr testantur: Per quietem vero de labaro praefereundo edo-

rum refert ex Eusebio Baronius (a). Pa-

ruit, vexilla crucis erexit, civilibus bellis finem imposuit, superavit hostes, barbaros afflixit, imperium ampliavit, pacem subditis dedit, ecclesias aperuit, concilia sacerdotum celebravit, haereses eliminavit, lucem, quam acceperat ab evangelio, cunctis gentibus communicavit, magnificus, & excelsus super omnes Caesares inventus, a Graecis, & Latinis nostris celebratus: imperavit annos supra triginta; sedem imperii apud Byzantium, publicis tum privatis aedificis magnifice constructis, de suo nomine Constantinopolim appellavit, & plenus dierum apud Nicomediam edito testamento, in quo filios imperii successores reliquit, ut Christianum decet, sacris ecclesiae receptis, & vitia decessit. Quid erat, quod ille amplius in terra posset optare? imperio positus est, omnium maxima vita ei, & longa fuit, & parum obnoxia morbis, inimicos humiliatos vidit, & [quod hominibus dulcissimum esse solet] heredes amplissime fortunae filios dimisit, nec alienum fuerit tantum Imperatorem, qui Christianam fidem tantopere ampliaverit, in alio saeculo cum Christo regnare, ut est credere, cui servavit dum hic viveret. Quod quod si omnibus, qui patriam auxerint, juverint, defenderint, certum est esse in caelo definitum locum, in quo beati aeo sempiterno fruantur philosophi doctissimi tradiderunt, multo id certius de illis sperandum est, qui pro lege Domini, vel servanda, vel augenda summis studiis contenderunt, sicut de Constantino offensum est, quem sic ut in terra felicem fuisse didicimus, ita & in caelo beatum credimus.

Eadem proculdubio eventura tibi esse confidimus, si nobiscum sapiens Christum colas, & magnum Constantinum imiteris, quemadmodum Romani cum suo Imperatore Christiani sunt effecti, ita & Turci tecum baptizabuntur, eritque tuum regnum super omnia, quae sunt in orbe, & nomen tuum nulla stibit atas, Latinae te literae, & Graecae, & barbarae celebrabunt. Nemo inter mortales eris, qui te potentis aut gloria

(a) Bar. Ann. 10.3. an. 312. n. 19. & seq.

Felicitas imperii post Christum filium amplexam.

Post terrenam felicitatem caelestem accepit.

LI.

Felicitas in hoc orbe & in altero propofita Mahometi si Christianus fiat.

Mundana felicitas vana sine aeterna.

In quo felicitas constituta a Stoicis.

LII. Quantum differant Christiani a Mahometanis.

ria precedet. Magna sunt haec, quae promittimus; majora quae sequuntur; de regno, de potentia hujus seculi, de gloria, haec humana sumus locuti; caduca haec & incerta sunt & fluxa, omnes morimur, omnia nata occidunt, & omnia orta senescunt; brevis est humanae prosperitatis cursus, cito regnum deficit, nulla potentia longa est, gloria quoque clari nominis quamvis de maximis rebus diu perseveret, finitur tamen aliquando, & cum tempore deficit; nihil est inter mortales non mortale; conterit omnia tempus; esto duret per multa secula nomen, quae dulcedo post obitum laudis? aut damnatus est homo in altera vita, & nihil ei prodest fama, quae remansit; aut salvatus est, & ea non eget beatitudine donatus aeterna, quae omni ex parte plenissima est. Filios ac nepotes praecleara majorum nomina juvant, & nobis quoque dum vivimus dulce est talem hereditatem posse relinquere, quae sit posteritati solatium; est id quidem aliquo modo bonum, sed meliora quarendae sunt, & stabilia bona, quae nostra sunt, neque unquam nos deserant. Philosophi, quos Peripateticos vocavit antiquitas, tria bonorum genera posuerunt, & alia esse animi dixerunt, alia corporis alia externa. Stoici ea dumtaxat bona existimant, quae animam excolerent; haec facit iustitia, prudentia, moderatio, fortitudo, & quae sunt aliae in animo dotes: egragiam corporis formam, roboris multitudinem, nobilitatem, clientelas, opes inter bona non acceperunt, quae neque sunt in potestate nostra, neque possessori felicitatem praestant. Sed neque illae quatuor virtutes, quae principales existimantur tranquillam homini mentem reddunt, nisi adiuvantur aliae tres, quas theologicas appellant, & in animo sitae sunt spes, fides, caritas. Tristis est & in anxietate moratur, & torpet & angitur, & nihil boni operatur, qui spe futurae vitae privatus est. Sine fide impossibile est placere Deo, qui est ultimum hominis bonum, & finis in quem tendimus. Caritas divino amore fervet, curiosa est, animae nostrae, & proximo consultit, quem jubet lex, ut tanquam nos ipsos, diligamus; si ergo animi bona cupimus, & moralibus virtutibus opus est & theologis.

Neque in his ulla est nobis cum tua lege contentio; alia sunt in quibus discrepamus: fatebitur tua lex & vitam aeternam in altero saeculo reperiri, & his itineribus ad eam perveniri: dicit fidem necessariam esse, verum non eam fidem, quam nos recipimus: amplectetur, laudabit charitatem, sed alia ejus officia dicet, quam Christianus. Sine spe non posse bene homini esse fatebitur: sed spei finem longe diversum a nostro recipiet, pax erit in nominibus, bellum in rebus. Facciat haec nunc contentio, & quomodo vera & aeterna bona esse fide Christi consequi possis, & animae tuae

consulere, quae immortalis est, ostendamus. Etsi enim hujus seculi, quae dicuntur, bona concupiscis, & inter mortales magnus videri vis, non tamen anima tua oblitum te credimus, nec ex illorum numero censemus, qui cum Epicuro & aliis quibusdam delirantibus philosophis extinguunt animam simul cum corpore putaverunt; nec rursus te sine Deo esse censemus, sicut olim de Gallacis in Hispania traditum est, qui nulum colebant Deum. Et de Phythagora, quem ferunt dicere solitum esse, non liquere sibi an Deus aliquis esset: quae disputatio adeo impia iudicata est, ut ab Atheniensibus auctor ejus ejectionis sit, & libri, in quibus ea continebantur, exusti. Possidinius scripsit, Epicurum nihil de Deo sensit, sed ea, quae de Diis loquutus est, invidiam depellendae causae dixisse. Stultorum haec assertio, sicut in propheta legimus: Dixit insipiens in corde suo; non est Deus. Haud equidem te adeo rudem existimamus, ut caelum credas rectore carere, & hanc pulcherrimam mundi machinam sine causa emerxisse, & omnia fieri fortuito. Sed arbitramur te Deum nostrum confiteri, & in eum credere, qui caelum creavit & terram, & omnia quae in eis sunt, & quod quae credit non negligit: nec te ignorare censemus incorruptibiles esse animas hominum, & cum e corporibus nostris migrant, in alias regiones transferri, & bonas laeta sortiri loca, & malas ad supplicium rapi: quod non solum in evangelio nostro scriptum est & in prophetis, sed tua quoque lex idem docet, quamvis in hoc mundo temporalia, quae putantur bona, casu quodam fortuito evenire non recte arbitratur. Socrates & Plato & Aristoteles philosophorum principes de mundi regimine, & immortalitate animarum, de Deo eadem crediderunt, quae Christiani, quamvis aliqua novae legis arcana, quae nondum edita erant, ignoraverunt. Platonis in epistolis haec verba leguntur: Credendum est autem semper veteribus sacrisque sermonibus nobis asserentibus, animam immortalem esse, judicetque habere, ac poenas dare maximas, cum a corpore fuerit separata; quod intelligendum cum male vixerit.

Non est hic locus apud te examinandas, qui pro tua lege Deum esse intelligis, qui omnia videt & omnia iudicat, & animas corporea mole solutas pro suis operibus in alio saeculo vel praemia receperas, vel supplicia, non dubitas. Quae cum ita sint cognoscis stultum terrenis rebus ita aliquem inherere, ut caelestia negligat, & dum corpori studet, animam perdat. Breve est omne, quod vivimus, etiam si avum Marthuselem, aut etiam Nestoris annos possimus attingere: quidquid aeternitati comparatur momentaneum est: quotus hodie reperitur, qui centesimum implet annum? Vita hominis, ut inquit propheta, in epistola septua-

Animae salus omnium maxima cura esse debet.

Divinitatem & animae immortalitatem fateatur Turca.

Bonis & malis praemia & supplicia parantur philosophi.

LIII.

Vita ob brevitate non multum altimanda.

De aeterna maxime curandum.

Sine hac nulla profunt imperia.

septuaginta annis, in potentatibus aliquando ad octuaginta protenditur, ulterius labor & dolor. Quotus iterum ex eis, qui nascuntur, ad perfectam pervadit aetatem? quam multi moriuntur infantes! quot pueros extinguunt morbi! paucissimi juventutem superant. Angustissima est vita hominis & incerta, mille instant in omnes horas pericula, mille mortis fauces. Vita nostrae insidiantur, minima res cursum nostrum interrumpit. Alieno hic arbitrio sumus: vocat nos Deus quando vult, & ubi vult, & cum minime credimus, tum citamur: peremptoria monitio est, nec licet provocare, aut contra niti; parendum est altissimo Domino, & villicationis ratio reddenda. Sapiunt qui ita vitam instituant, ut vocati alacri animo abeant, & coram iudice, qui nihil ignorat, impavidi consistant, in die illa tremenda & amara valde, in qua nil amplius mereri licet, & omnis spes ac metus ex his, quae acta sunt, pendet, neque supplicare juvat nec negare. Est igitur de anima curandum, quae, post hanc vitam, aliam habet vitam, in qua vel dolet, vel gaudet.

Quid prodest homini si universum mundum lucretur, inquit in Evangelio Dominus, animae vero suae detrimentum patitur? aut quam commutationem dabit homo pro anima sua? Hac vivimus, hac sapimus, hac Deo similes sumus, haec melior pars nostris est, rebus omnibus pretiosior, haec, dimisso corpore, in alias regiones ingreditur, corpus in terra jacet, & in pulverem convertitur, usque ad ultimum maximumque iudicium sensu carebit, tunc vero pro meritis, quae illi cum anima fuere communia, vel ad gloriam, vel ad poenam referget. Quid Nino prodest late per Asiam imperasse? quid Semiramidi? quid Dionysio? quid Herculi ad Indos usque penetrasse? quid Adanbirso Scythiae atque Asia jugum imposuisse? quid Osyridi dimissa Aegypto per Syriam & Asiam in Thraciam duxisse copias? quid Agamemnoni Iliam exussisse? quid Cyro imperium Persarum constituisse? quid Alexandro magno illud evernisse, & usque ad Hysspasm in orientem, & ad Juxartem fluvium septentrionem versus arma tulisse? quid Hannibali Italiam vexasse? quid Scipionibus Cartaginem delevisse? quid Pompejo orientales Reges debellasse? quid Julio Caesari subacta Gallia Romanum imperium invasisse? quid Hannorum Regi Attilae, Pannonia potito, Aquilejam in Italia subvertisse? quid Tamerlano tot Asiae Syriaeque urbes incendiisse? atque avum tuum praetio superasse? quid genitorum tuo Amurati saepe de Graecis, saepe de Hungaris triumphasse? quid ceteris Regibus, atque Imperatoribus res magnas, & claras gessisse prodest, si absque cognitione veri Dei mortui sunt? & nunc earum animae apud infe-

ros cruciantur: laudantur hic, & ardent illic. Quae sane voluptas in cruciatu esse potest? quae dulcedo gloriae in doloribus? dura vox est eorum, qui vel in rauro Phalaridis beatitudinem esse dicunt: non bene cohabitant dolor ac voluptas, nec ullus est in felicitate moeror. In caelo plena felicitas est, apud inferos plena miseria: cum eo ventum est, nihil juvat gloria, quae praecessit & fama saeculi.

Studendum igitur est, ut post obitum, qui per omnes horas se infert certus & incertus, animabus nostris bene consulamus: praevendendum est piis operibus dies mortis, & omnes actus nostri ita dirigendi, ut Deo placeamus; ipse est enim finis omnium, & summum bonum, ad quod aspiramus, & ipsa beatitudo, cuius cupiditas omnibus mortalibus inest, quarendum est iter ad eam, id recte fides ostendit, & operatio iustitiae, quia nec iustitia sine fide, nec fides sine iustitia sufficit: Iustus ex fide vivit; ut scriptum est, & sine fide nemo est acceptus Deo. Tua lex [ut ajunt] in sua quemque religione salvari vivat, nisi Mahometea traditione relicta ad aliam transferat. Dicunt & in tua lege scriptum esse [est enim sibi ipse saepe contraria] nulli salutem patere nisi in ea. Nos contra sentimus, & certi sumus viam vitae soli Christiano, si bene agat, aperitam esse; ait enim veritas nostra in evangelio: Qui crediderit, & baptizatus fuerit salvabitur; qui non crediderit, condemnabitur. Tu ergo si futurum credis saeculum, si vis fieri salvus, si anima tua bene consultum cupis, ut fidem Romanae ecclesiae, extra quam non est salus, & baptismum recipias oportet. His duabus clavibus fide & baptismo aperiuntur paradisi portae, illis tamen qui apposte ad fidem vivunt, nam sine operibus fides mortua est: evangelio praebenda sunt aures & Christi doctrina sequenda, quae nullum fallit.

Dicis nolle tuae legi nostram praeponeere, aut Mahometem relinquere prophetam magnum. Rogavimus ab initio, ut benigne audires, idem nunc petimus, & nunc maxime attentis auribus & pia mente opus est, & iudicio recto, quando ad radicem arboris infructuosae admoveamus securim; audi seriem rerum, nosse historiam fidei, praebere aures vero, cui perraro est in altis audibus locus. Callisthenem philosophum crudelibus modis lacerum in custodiam rapuit Alexander, qui vera loquens divinum cultum homini denegavit; & Clitum Philippi laudes commemorantem lancea transfodit. Timent homines exempla, & videntes melius adulatoribus succedere, quam recta monentibus, ad nugas se convertunt, & quae placeant loquuntur. Antigonus aliquando unus ex successoribus Alexandri, qui regna-

Miserum est laudari ubi non sis, ardere ubi sis.

LIV.

Mahometes sentit in sua fide quemque salvari posse.

Sine Christi fide aeterni salus patet.

Rogatur Mahometes ut veritati aures praebat.

Cur verum non audiant principes.

gnavit in Asia, inter venandum mutata veste, relictis comitibus, errabundus apud agrestes homines in vili tugurio pernoctavit incognitus; & combibens, de seipso tanquam de altero percunctatus astantes, omnia, quae fecerat, mala ab eis audivit. Mane quaesitus atque inventus, cum vestem allatam & regium ornatum vidisset: Date, inquit, purpuram, quam ut primum indui, verum de me nisi hac nocte nunquam audivi; & Augustus mortuo Varo idcirco seipsum supra modum dolere agebat, quia non esset a quo verum audiret. Ad pauperes philosophos relegata est inquisitio veri, qui propterea sapientia amatores vocantur, quia veritati serviunt, & nolunt decipi. Turpe est cuique homini errare, maxime Regi, qui si per seipsum non satis intelligit prope habeat magistros, quos interroget. Tantum placeat audire, ut pudeat, discere quod ignoras. Tria sunt hominum genera, ut inquit Hesiodus, primi & optimi, qui sese per omnia noscunt: his proximi qui recta momentibus auscultant: tertii profus damnandi sunt, qui neque ipsi vident neque videntibus credunt: sed nulla in re periculosus erratur, quam in his, quae pertinent ad fidem neque utilius invenitur verum. Recte ad Antipatrum de Alexandro scribit Aristoteles monens, ne pro tot exercitiis, victoriisque, & subjugatione orbis terrarum gloriatur, sed cogitet quod si quis de Deo recte cognoscit, non minori gloria dignus est, quam ipse pro tantis rebus gestis tantaque potentia, & in ethicis sapientem, inquit, esse amicissimum Deo; sapiens autem nemo existimandus est, qui a recta fide est alienus; in his vero, quae sunt fidei, neque tuus legifer satis intellexit, neque tu in hanc usque diem satis didicisti.

Cognitio Dei cum maximo imperio ab Arist. comparata.

LV.

An vero recta monentem audire & sequi velis, futurus dies ostendet: si vero haec quae ad te scribimus audieris, signum erit ad discendum parati: si feceris, quae monemus, eris proculdubio sapiens: nemo sapiens contemnit, nemo odit: nemo est, qui nolit esse sapiens: verum primus sapientiae gradus est nolle errare, & verum quam libentissime audire, maxime in his rebus, unde homini est salus, sicut est religio, quae ordinatur ad aeternam vitam. Audi ergo verum circa religionem: si non scribimus verum, argue scribentes, & despice tanquam stultos: sed noli falsum dicere, nisi cognoveris falsum esse, & narrabimus brevissime ab initio mundi usque ad obitum salvatoris Christi nostrae legis arcana: deinde aliqua de tua lege dicemus, eaque conferemus ad invicem, & quantum intersit ostendemus, conabimurque, quantum ex alto dabitur, lucem tibi ostendere, per quam possis ad eam lucem pervenire, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Cum creasset Deus in principio caelum, & terram, & lucem & solem & lunam, & alia sidera, & plantas, & herbas, & volucres, & pisces, & quadrupedum genus inexterminabile, ut scribitur in genesis principio, ac reptilia, ac alia animantia, postremo Adam creavit & insufflavit in eum spiraculum vitae, & posuit eum in paradiso deliciarum, & fecit adiutorium simile sibi. Etiam ex costa ejus eductam, & data licentia, qua possent ceteros plantationum degustare fructus, ut abstinerent a planta prudentia imperavit; & ambos, cum praevaricati essent, ex paradiso dejecit, atque humanum genus morte damnavit, iustique laboriosam vitam & arumnis plenam agere. Ab his propagata creatura rationalis. Quae cum rursus animo rebeli divinam majestatem contemneret, & in vitia quoque prolaberetur, aquarum diluvio deleta est. Noe cum conjuge, & sex aliis animabus in arca salvatus est, & ab his omnes homines, qui modo sunt & post diluvium fuerunt, originem ducunt. Tres filii Noe Sem, Cham, & Japhet redeuntibus aquis in locum suum humanam gentem reparaverunt a deo, ut tradatur priusquam Noe moreretur quatuor millia hominum ex suis & filiorum lumbis exivisse, ex quibus etiam iniqui emerferunt. Nimbrotes filius Cham, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel edificare ceperunt: in ea divisum est labium universae terrae, & confusione imperditum opus. Secuta est peccatum pessimum Pentapolitana subversio, & Abraham & Loth inventi religiosi, in semine Abraham benedicta sunt gentes, & circumcisionis patrum cum eo percussus est: fuit enim iustus & placuit Deo in operibus suis cum filium Isaac divino imperio immolare non detrectasset, neque Isaac patris viam dederat, cui natus est Jacob, qui alio nomine dicitur est Israel: & hinc duodecim filii fuerunt, a quibus duodecim tribus emanarunt. Is cognito quod Joseph, quem putabat exinctum, magnus & potens esset in Aegypto cum reliquis filiis ad eum migravit: multiplicatum est illic Judaeorum semen, & in gentem magnam cum crevisset Israelitae, surrexissetque Rex alius, qui Joseph & opera ejus ignoraret, gravissimis laboribus oppressi sunt, & contumelias innumerabilibus afflicti; & miserante Deo per manus Moysi, & Aaron servitutem effugerunt, & sicco vestigio rabro mari trajecto per annos quadraginta cibo caelesti vitam in deserto egerunt, & circa montem Sinai divinam legem in tabulis lapideis acceperunt. Acquisita est terra promissionis, sed non tota in manu Moysi. Post obitum ejus mirabilia fuerunt opera Josue, & Judicum, inter quos etiam prophetae claruerunt viri excellentissimi. Successerunt deinde Reges, & alii prophetae in populo Dei, & non sine caelesti numine conservata est gens Hebraea, & prophetae

LVI. Doctrina Christiana de creatione mundi.

* scientiae boni & mali. De peccato Adami.

De diluvio.

De Pentapolitana subversio. De Abrahamo.

De lege Moisaica.

De prophetis.

pheta quidem interpretati legem salubria tradidere praecepta, virtutem extolentes, & vitia effulminantes, & multa per illos scripta sunt divinitus revelata, quae de futuris notitiam praebere; non tamen pauca perpepsi adversa Judaei, cum legem Domini contemnerent, & in traditionibus patrum non permanerent. Ceperunt eos Chaldaei, & in servitutem redegerunt, & nunc Syri, nunc Arabes, nunc Aegyptii in eos arma verterunt: multa fuerunt eorum tribulationes, multa calamitates, ac miseria, sed de omnibus liberavit eos Dominus, cum ad Deum clamaverunt, & tota mente redierunt, quia cor contritum & humiliatum non despicit divina majestas.

LVII. Eadem fateatur Mahometani.

Expositum Mahometi ut aberret in fide.

Admonitus ut inquirat qua sit vera religio.

nobis aures, & fidem praestiteris, facile adjuvamento erimus.

Audisti ea, quae de veteri testamento diximus: nunc de novo agendum est, in quo plurimum discordamus. Audi quae subjungimus, sic & tuae legis tenebras odio habebis, ut speramus, & nostrae lucem amabis. Duo in veteri testamento vaticinia reperiantur, quorum alterum illud est, quia non auferetur sceptrum de Juda, neque dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, sive ut Chaldaei dicunt Messias. Alterum est quod ait: Cum venerit Sanctus Sanctorum, cessabit unctio vestra. His vaticiniis praedictum est in adventu Christi Judaeos & regnum amissuros esse, & sacerdotium, & sicut & factum est. Regnum quod Judaeorum fuerat Idumaei acceperunt; regnante namque primo Herode Antipatri filio genere Idumaeo, & alienigena, Christus ex Maria virgine natus est, Dei filius, verus Deus, & verus homo, qui sacerdotium Judaeorum ad Christianos transtulit, Petro sibi successore relicto, in quem Pontificis maximi potestatem transfudit, neque ulterius apud Judaeos pastoralis ovium cura permansit, dicente Domino ad Petrum: Pasce oves meas; pastor ipse bonus & Pontifex magnus Christus pastores deinceps, & pontifices Christianos, non Judaeos, esse constituit, quamvis Petrus & alii plures ex Judaeis non amplius Judaei summum pontificium acceperunt: atque in hunc modum Judaica cessavit unctio, & transtatum est sacerdotium, quo facta & lex ipsa translata est, dicente Apostolo, quia: Tranllatio sacerdotio, necesse est ut legis etiam tranllatio fiat. Deus igitur qui multifariam multisque modis olim patribus in prophetis locutus fuerat, novissime per filium suum, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & saecula, allocutus homines novam legem edidit, & nova dedit praecepta, quibus servatis vitam mereantur aeternam.

LVIII. Vaticinium de tempore adventus Christi.

Implementum regnante Herode.

Cur Sacerdotium judaicum delierit.

LIX.

Christi nativitas.

Omnis aetas Christi miraculis claruit.

In tempore igitur, quod in altissimo Trinitatis concilio aeterno fuerat desinitum, regnante apud Hebraeos Herode, imperante apud Romanos Augusto, quiescente mundo, & adventum Domini mirabili, & inaudita prioribus saeculis pace honorante, missus est Gabriel angelus de caelo, qui Mariae felicem conceptionem & sacratissimum partum annunciaret; sed ante praecursor natus est Joannes, qui poenitentiam praedicaret, & viam Domino prepararet. Conceptit virgo de Spiritu, ut praedixerat angelus, & servata dignitate virginitalis filium suum & dominum peperit. Natus est Christus & salvator octavo kal. januaris, & in ipsa kalendis circumcisus est, & juxta vocem angelicam Jesus appellatus, qui salutem attulit humano generi. Plurima de infantia Salvatoris scripta sunt; nec dubium est, quin omnis aetas signis & miraculis plena fuerit.

fuerit; sed ecclesia nostra gravitas, & acre iudicium ea tantum recipit, que certa sunt, apocrypha prætermittit. Duodecimus Salvatoris annus memoriam habet, quia templum ingressus cum legis doctoribus disputavit, & aliqua ex parte splendorem suæ dignitatis ostendit: sed circa trigessimum annum fulgor ille plenus emicuit: tunc enim baptizatus est a Joanne, & Joannem ipse baptizavit, & paterna voce audita est: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Convertit aquam in vinum, & innumerabilibus curavit miraculis. Elegit sibi discipulos, quos vocamus Apostolos, & circumiens regiones, & mentes hominum, & corpora sanavit egrotantium, & faciens ipse quæ docebat, toto triennio predicavit evangelium, per Judæam, & vicinas provincias beatissima voce ejus intonuit, quæ vita hominum esse deberet ostendit, & præcepta tum vetera innovavit, tum nova prioribus utiliora instituit, abdita & obscura, quæ erant in veteri lege, multa revelavit, & absconditos prophetarum aperuit sensus, & quæ de se predicta fuerant, palam exposuit, mysterium sanctæ Trinitatis ostendit, & unitatem in Trinitate monstravit, docens tum Patrem, tum Filium, tum Spiritum Sanctum divinis honoribus prosequendum, & hos tres unum esse Deum. Eradixit non modo mortem suam, verum etiam genus mortis, & quod tercia die resurgeret, & quod ascensus in celum rediturus esset in fine sæculi judicare vivos, & mortuos. Comprehensus est, sicut ipse voluit & traditus Pilato præfidi, qui eum neci daret, testes in eum citati sunt, nec inventa est mortis causa, quia peccatum non fecit, nec reperiens est dolus in ore ejus. Maximum crimen obsecerunt, quia filium Dei se fecit & Regem dixit, & propter veritatem occisus est, crucifixus atque sepultus, & juxta verbum suum resurrexit a mortuis, & quadraginta diebus cum discipulis commemoratus cum eas confirmasset & corroborasset, atque in orbem ire jussisset evangelium disseminaturos, tandem videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum, ascendit ad celum, & sedet ad dexteram Dei Patris, & inde venturus est judicare vivos & mortuos, & redditurus unicuique secundum opera sua. In terra Spiritus Sanctus ab eo missus omnia suggerit Ecclesie, quæ necessaria sunt ad vitam æternam. Hæc nos Christiani firmiter credimus, hæc est fides nostra, quam cunctis gentibus predicamus & impartiri omnibus cupimus: hæc ab Apostolis & eorum successoribus per fideles manus immutata, & incorrupta ad nos usque delata sunt. Hæc vos Turci, & Saraceni magna ex parte negatis; est enim Christum ex Virgine natum, & sanctum virum, & Dei statum, & prophetam ma-

Circa trigessimum annum fulgor ille plenus emicuit. Deus e celo testimonium perhibuit de ipso.

Ut suam mortem & resurrectionem & adventum prædixit.

Ascensio illius in celum.

Ex Virgine natum & prophetam fatentur Mahometani & modo vivere.

gnam, & mirabilem operum effectorem, & adhuc viventem consistemus; Deum tamen & Dei Filium esse inficiamini, nec sibi nec Sancto Spiritui divinitatem conceditis, & Trinitatem personarum in divinis respicitis, & Christi mortem de videtis, quem translatum & alium sibi similem loco suo interfectum arbitravit; nec ejus adventum in extremo iudicio expectatis, & alia non pauca Christiana legis reiicitis, & plurima creditis quæ apud nostros rite digna videntur & que non dimittimus intacta. Et que nos credimus non solum ex nova lege, sed ex veteri mutamur. Vos Mahometi & Alcorano ejus fidem tantummodo adhibetis, & hominem mortuum sine conteste, sine ratione, sine miraculis sequimini: nos vivo credimus, vivit enim vestro testimonio Christus; nos Deo præstamus aures & signis & rationibus sacris ducimur testimonio. Quod si nos audietis, monstrabimus breviter nostra legis splendidam lucem, & tuæ obscuram caliginem detegemus.

Sed opus est piis, & attentis auribus quando fidei sublimitas attingitur, & magis Dei panduntur arcana: sepe jocis & inanibus fabulis te præsentem adhibuisti, & leviores audivisti narrationes, non est cur hæc gravia contemnas, aut ea nos recuses, ex quibus tua pendet salus. Non est anima nobilis, cui non insit veritatis amor: non est homo, qui nolit salus fieri. Audi ergo qui generosus es, audi que te salvare possunt. Quid est inter Turcos, & Christianos controversia, in quo simul contendimus? quæ dissidii causa? Sane non alius discordiæ fons est, nisi quia circa divinitatem non eadem sapimus. De Patre, de Filio, de Spiritu Sancto contendimus; hoc est præcipuum dissidium, quo sublato facile omnia contemnentur. Attingemus hæc, & que sit inter nos de divinitate dissensio latius exponemus.

Nos in Deo tres dicimus personas Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, vos unam tantum, quam nec patrem nec filium dicitis sed Deum tantummodo appellatis, & hunc unicum esse dicitis creatorem celi & terræ, & omnium, quæ incisis sunt. Nulla est de unitate contentio, non latent nos verba Moysi dicentis in exordio legis: Audi Israel dominus Deus tuus unus est: & rursum in lege scriptum est: Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: non erunt tibi dii alii præter me. Et rursum: Ego sum qui sum, & si quæsierint nomen meum, vade & dic eis; Qui est misit me ad vos. Et in cantico Exodi dicitur: Dominus omnipotens nomen ejus. Quæ testimonia unum esse Deum, & unum dominum manifeste declarant, & unam potestatem, & unam naturam. Nomen fatemur idem, quod vos; hæc amicitia est atque concordia, nobis

Negant Deum esse vel mortuum.

Sequuntur mortuum hominem sine ratione sine miraculis. Eorum testimonio Christus Mahometem vivit.

LX.

LXI. Consentunt unum esse Deum creatorem celi & terræ.

nobis unus Deus est: nam Deus natura, dominus potestatis nomen est nobis unum. Dicitis principium omnium rerum esse Deum, nos idem affirmamus; in quo igitur dissentimus? Multa sunt, quæ de Deo aliter Christiani dicunt, aliter Saraceni seu Turci; vos Deum corporeum dicitis, nos incorporeum: Vos fortuita esse, quæ hic in terra geruntur, arbitrari, nec curare de his Deum, nos gubernare eum, qui creavit omnia non dubitamus. Vos Deum Patrem in divinitate negatis; nos Patrem & Filium cognoscimus. Vos Spiritum Sanctum ex divina majestate reiicitis; nos ponimus & veneramus. Mittamus alia, hoc aggrediamur, in quo plus ponderis est. Nos Christum Dei filium dicitis; vos negatis; cur negatis? Sane quia nec uxorem habet Deus, ex qua Filium procreare possit; quod si uxor fuerit Filiosque genuerit, mundus, qui unius imperio regitur, in plures divisus dominos, diu stare non possit: in unitate concordia est, quæ servat imperia, in pluralitate discordia, quæ maxima regna subvertit. Sed quis tam rudis, tam venerator, tam demens Christianus est, qui generare Deum ex connubio & permutatione sæminæ arbitretur? Non sumus adeo hebetes Christiani, ut tantum nefas admittamus. Saraceni suaderi hoc possent, qui Deo & corpus, & caput, & manus, & cætera membra concedunt. Nos Deum spiritum esse asserimus, incorporeum, immortalem, æternum & incomprehensibilem, qui dum seipsum intelligit, in mente sua Verbum concipit, quod nos Filium Dei esse dicimus, nec aliud est in Deo seipsum posse atque intelligere, quam Deum esse, nihil etenim in Deo nisi Deus: Deum autem cujus est Verbum nominamus Patrem, & processum ipsius Verbi generationem Filii dicimus.

Nec veritas hæc de Verbo Dei apud Christianos tantum illuxit: gentiles philosophi ante Christi adventum eadem, quæ nos asserimus, nonnulli affirmaverunt, si quidem Platonicus in suis libris aperte dixerunt, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, & reliqua ferme omnia comprobant de Verbo Dei, quæ Joannes in evangelio suo tradit usque ad incarnationem Verbi, quam ignorant; quia nondum natus erat Christus, & alta legis mysteria absconderat Deus a sapientibus hujus sæculi, quæ revelavit parvulis. Quod igitur Platonicus Verbum Dei nominant, & Deum esse dicunt, nos Filium vocamus ex Deo genitum, & Deum esse fatemur, nec ruinam mundi ex Filii generatione timeamus, quandoquidem unus dumtaxat Filius est: Pater & Filius unum sunt, una potestas, una voluntas, una majestas, nec

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Dissentiunt dum ajunt ex Alcorano corporeum & providentiam negant.

Ineptiæ eorum cur negent Dei filium.

Docetur Mahometes ut genuatur Verbum.

LXII.

Mysterium hoc agnitum a Platonicis ex traditione vetusta.

Ut non timenda sit inter Patrem Filiumque dissensio.

Verbum conceptum ab intellectu concipientis discordat.

Obscura hæc videbuntur: at si voles præsto erunt, qui lumen afferant, & apertissima omnia reddant. Tu solem hunc corporeum cernis, qui noctem absens efficit, rediens hic a seipso lucis producit radios: hæc productio generatio quædam est in sole, & radii filii solis non inconvenienter vocantur: quæ similitudo quamvis multifaria est inepta [nam solis plures sæpe videmus radios, & Deo unicus est Filius] in eo tamen convenit, quia una est & solis & radii substantia, & una est Patris, & Filii divinitas atque essentia, quamvis comparatio corporalium rerum nulla satis cum divinis æquiparari potest. Sed accipe testimonia, & quæ ratione non capis, cede auctoritati. Vetus testamentum & Judæis & Christianis & Saracenis commune est; Erudavit, inquit David ex persona Dei, cor meum verbum botum; hoc est quod Dei Filium dicimus, & unigenitum Patris æterni, non ex carnali conjugio aut humano complexu, sed ex corde Dei, hoc est ex intellectu productum asserimus; & rursum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie dicit, quia Deo nec heri præterit, nec cras imminet, sed hodie semper adest, cui præsentia sunt omnia. Iterum; Ante luciferum, inquit, genui te. Ut intelligas quia non loquitur de Salomone, David, sed Deus Pater de Filio Deo, quia ante Luciferum nemo fuit, etenim in libro sapientiæ legimus sapientiam, quæ Dei filius est, dicentem: Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram: ante montes & colles ego parturiebar; nunquam enim Pater sine filio fuit, nec sine Patre Filius. Et hoc est, quod in Evangelio inquit Joannes: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Quæ mysteria profunda, & alta cum non intelligeret Arrius, nec Mahometes comprehenderet, negare maluit Dei veritatem, quam suam ignorantiam confiteri; & suas ineptias imprudenter ingerere, quam aliorum sapientiam humiliter discere. Stulta hæc & damnoza pertinacia est; Deo enim & prophetis oportet credere, & si quid est cujus rationem non capimus, debemus cum Paulo dicere: O altitudo divitiarum scientiæ, & sapientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus.

Fatentur jurisconsulti non omnium, quæ a majoribus suis instituta sunt rationem reddi posse, & tamen legi parendum esse, quia sine causa condita non sunt: quanto minus arcana Dei licet agnoscere: plurima sunt occulta causæ, ad quas nulla potuit curiositas hominum pervenire: sicut oculi nocturnæ ad solem, ita & nosser intuitus ad ea, quæ sunt divinitatis. Non est

Pp ergo

LXIII.

Testimonia prophetarum de generatione Verbi.

Cur dicatur genitum hodie & ante luciferum.

Vel ante abyssos.

Arrius & Mahometes hoc mysterium non intellexerunt.

Credendum est Deo quod mens non capit.

ergo mirandum si neque generationem Filii, neque Spiritus Sancti processionem neque Trinitatem in divinitate intellexit carnalis homo, vel Arrius, vel Mahometes: sed illud in eis damnabile, ac detestabile fuit, quod sacrae scripturae divinisque testimoniis non acquieverunt? Nam quid opus est argumentis ubi Deus ipse loquitur?

LXIV. Non opus argumentorum ubi divinum adest testimonium.

Hæresis negans Trinitatem latebat inter Arabes.

Ut processio Spiritus S. per amorem fiat.

Cur Spiritus nomen illi inditum.

Amor duplex materialis & spiritalis.

De Pythagoræis traditum est, quod in disputando soliti erant dicere: Ipse dixit; ipse autem erat Pythagoras, tanquam ejus auctoritati non liceret adversari, quanto minus Deo, qui verax est, & omnis homo mendax? Sed negabis hæc esse Dei, quæ asserimus testimonia. De his posterius disseremus: nunc de Spiritu Sancto agendam est, cui tua lex divinos honores abrogat: non est hujusmodi erroris Mahometes inventor: Arrii, & Macedonii hæc olim dementia, sed eorum virus apud Aegyptios, & Arabes aliquando latuit, & postremo auctore Mahomete, & magistro ejus Sergio late diffusum est. Ne movearis dum vera loquimur: cave ne sequaris cæcos: discite Spiritum Sanctum esse Deum, & tertiam in Trinitate personam.

Diximus paulo ante, Deum Patrem, dum se cognoscit, Verbum concipere, & Filium gignere; nunc quod sequitur adiciamus, cognitioni adnexam esse appetitivam quandam operationem, cujus principium voluntas est: inter operationes vero, quas voluntas producit, præcipua est amare. Adhibe hic aures, & mentem erige in Deo perfectam, & absolutam fateri cognitionem oportet, & amorem pari modo, cujus processus per appetitivam operationem exprimitur, sicut & Verbi generatio per intellectivam; & alia est operatio quæ intelligit, alia quæ appetit; intellectiva ex his completur, quæ sunt quodammodo in ipso intelligente, nam sicut sensibilia in sensu, ita intelligibilia in intellectu dicimus esse: appetitiva autem complementum accipit secundum quendam ordinem, vel motum ad eas res, quæ obiciuntur appetitui, & occultum quoddam principium sui motus habet; ea vero, quæ a principio feruntur arcano spiritus nomen acceperunt, namque & ventos spiritus dicimus, & in scripturis procellarum spiritus appellantur, quia non apparet afflationis spiritus initium; respirationem etiam & arteriarum motum, ab intrinseco & occulto principio manantem, vocamus spiritum, atque hoc modo congruenti quadam similitudine, quantum divina humanis verbis declarari possunt divinus ipse amor a Patre Filioque procedens Spiritus dictus est. In nobis duplici ex causa procedit amor, aliquando ex corporea & materiali natura, & is plerumque immundus est, & menti noxius; aliquando ex ipsa proprietate spiritalis nature, cum bona intelligibilia, & rationi convenientia

adamamus: & hic purus est amor, & laudabilis & anima salutaris.

In Deo corporalis amor seu materialis locum non habet, sed ille tantum reperitur, qui simplex est & nitidissimus, & purissimus, quem Spiritum Sanctum appellamus, nec nos intellectuali Sancto amore quidquam prosequimur, nisi quod intellectu concipimus: conceptio autem, ut diximus, quæ fit intellectu, verbum est, atque ita necesse est amorem ex verbo oriri. Amat enim Deus, quod de seipso intelligit, id est Verbum, quod concipit intelligendo, Verbum autem Dei dicimus Filium Dei, qui & ipse patrem novit, & amat, atque ita fit, ut amor ipse, cui sanctus Spiritus est nomen, ex Patre Filioque procedat, sicut cum Patre & Filio pariter Deus: nam sicut divinam intelligere essentiam divinitatis est, ita & amare; & sicut Deus se semper intelligit, ita & se semper amat, & omnia amat, suam honestatem dum amat: rursus, quæ sicut Deus Filius, qui est Verbum Dei in natura divina subsistens Patri coæternus, perfectus & unus Deus est: ita & Spiritus Sanctus Deus est, Patri & Filio coequalis & coæternus. Et quia omne quod subsistit in natura intelligibili apud nos persona dicitur, apud Græcos hypostasis, consequens est, ut tres personas in divinitate ponamus, quia tres sunt subsistentes Pater, & Verbum, & Spiritus sanctus, neque personas dicimus esse per essentiam diversas, sed per solas relationes distinctas, quæ ex processione Verbi & amoris procedunt.

Atque in hunc modum Christiana religio divinitus illustrata distinctas tres personas constituit in divinis, non tres Deos sicut Mahometes falso opinatus est; sed Patrem, & Filium & Spiritum Sanctum esse ab æterno Deum asserimus, nec tamen ipsam Patrem qui Filius est, nec Filium qui Pater est, nec Spiritum sanctum qui Pater est, aut Filius; una est enim Patris, & Filii & Spiritus Sancti essentia, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus, quamvis in personis alium Patrem, alium Filium, alium Spiritum sanctum, divina docente auctoritate dicamus. Nec similitudo in his, quæ creata sunt, summa deest Trinitati: Invisibilia Dei sicut Apostolus ait, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, ac divinitas, relucet quippe in anima nostra quædam divine Trinitatis imago, est enim anima nostra substantia quædam incorporea, & ratione prædita, & actus quidam sive forma organici corporis, quæ dum corpus movet & regit, sui meminit, se intelligit, & se diligit: quibus in rebus quædam apparet trinitas memoria, intelligentiæ, & amoris, & tria hæc ad seipsa referuntur, quia non est amor sine

In Deo tantum spiritalis est.

LXV. Ut non sint tres dii licet sint tres persone divinæ.

Non est aliud pater filius aliud Spiritus S. licet sit alius.

Ut imago Trinitatis eluceat in anima rationali.

memoria, nec memoria sine notitia; nam quis meminit aut amat quod nescit: inseparabilia sunt hæc a semetipsis, & tamen quodlibet eorum & simul omnia una essentia sunt, & una vita in anima una. Differunt quia memoria non est intelligentia, vel voluntas: nec intelligentia voluntas, sive amor. Quod si diligenter inspicias, inventes summæ illius Trinitatis atque unitatis vestigium, & imaginem quamdam, quamvis imparem, quicumque enim sempiternam & incommutabilem naturam per memoriam reminiscitur, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profecto reperit in seipso summæ Trinitatis imaginem, non tamen omnino similem, sed qualemcumque, ita ut in similitudine magna inveniat diffimilitudo: est enim homo meminit, intelligit, & diligit, non tamen memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed sunt hæc in eo, & in una substantia, non sicut accidentia in subjectis, quæ possunt abesse, sed substantialiter existunt in anima; & unus homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria: in simplici vero natura, quæ Deus est, quamvis unus sit Deus, tres tamen persone sunt, ut dictum est, & ipse Deus est & tres persone, sed illud satis ad rem nostram est, quia tria hæc aliquo modo unum sunt.

At in similitudine magna est diffimilitudo.

LXVI. Alia Trinitatis imago sumpta ex mente notitia & amore.

Reperitur & sub aliis nominibus, & alio modo in nostra natura illius summæ, & ineffabilis Trinitatis imago. Nam mens & notitia ejus, & amor sui tria quædam, mens enim novit se, & amat se, nec amare se potest nisi etiam noverit se, duo quædam sunt mens, & notitia ejus, duo enim sunt mens, & amor ejus: cum se novit mens, & se amat manet trinitas, scilicet mens, amor, & notitia: & hæc tria quamvis distincta invicem sint, unum tamen esse dicuntur, quia in anima substantialiter existunt: & est ipsa mens quasi parens: & notitia ejus quasi proles ejus: mens enim cum se cognoscit notitiam sui gignit, & est sola parens sue notitiæ: tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscens se, diligit se, non enim potest se diligere, nisi cognosceret, amat enim placitam prolem notitiam suam, & ita amor quidam complexus est parentis & prolis: nec minor est amor parente & prole, id est mente & notitia, cum tantum se diligit mens, quantum se novit & quanta est. Considerat hæc rationalis homo, & videns tria in una essentia concurrere extendit se ad contemplationem Creatoris, & intelligit unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate, & unum Deum colit, unam essentiam, & unum principium, sicut & patriarchæ & prophætæ atque Apostoli tradiderunt.

Unicum est mundi principium quia unica est personarum essentia.

LXVII. Sed audiamus tandem ipsos, & divina legis auctoritatem, & testimonia in medium Ann. Eccl. Tom. XXIX.

asseramus, sine quibus omnis est vana argumentatio. Deum Patrem omnes sacrae litteræ constantur, & Dei nomen paternitatem ad omnia refert, & si Filium dicimus, non possumus Patrem negare. De Filio adducta sunt testimonia legis. Ergo & Pater ostensus est, sicut & Salvator ait: Philippe qui videt, me, videt & Patrem meum. Nunc de Spiritu Sancto quod cœpimus, prosequendum est. In genesi legimus quia: Spiritus Domini ferebatur super aquas; quis tunc Dominus nisi Deus fuit? & cujus Spiritus nisi Dei? & quomodo Dei Spiritus nisi Deus? Deus est quicquid Dei est, nec aliud illi immixtum est, incompositus est, simplex est, & purus Deus. In Job scriptum est: Spiritus Domini fecit me, & spiraculum omnipotentis Dei vivificat me. Dei sunt hæc opera non hominis, quis fecit hominem nisi Deus? aut vivificavit hominem nisi Deus? Est igitur Spiritus Domini, propter quod dictum est in psalmo: Spiritus Domini replevit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. Quis Spiritus nisi Deus, cui cœlum sedes est, & terra scabellum pedibus ejus? & apud poetas: Deum namque ire per omnes, & terras tractusque maris cœlumque profundum; traditum est. Et rursus: Estne Dei sedes nisi terra, & pontus, & aer, & cœlum, & virtus? Propter quod recte inquit David: Quo ibo a Spiritu tuo ostendens non esse locum, in quo possit fugere Spiritus Domini, qui est ubique: esse autem ubique, implere, & continere mundum soli Deo tributum est. Deus igitur Sanctus Spiritus est, qui hæc peragit, & futura prænoscit, & prædicat sicut scriptum est: Responsum accepit Symeon a Spiritu Sancto, quia non moreretur nisi videret Christum Domini; non est cur Deum negemus, qui Dei efficit opera, non igitur solus Pater Deus est, neque solus Filius, sed Spiritus Sanctus cum Patre simul, & Filio Deus est, quia non adversatur rationi Trinitas personarum in unitate divinitatis, quemadmodum superius ostensum est.

Veteres prophetæ Deum patrem dixerunt ergo & filium asserunt.

Testimonia veteris testamenti de Spiritu S.

Sed jam Trinitatem ipsam e sacris codicibus demonstramus, & Moysen ante omnes audiamus, cujus hæc sunt verba in capite libri, quem genesim nostri vocant: In principio creavit Deus cœlum & terram, terra autem erat inanis, & vacua, & Spiritus Domini ferebatur super aquas. Tria commemorat, Deum, principium, & spiritum; ideo in Deo Patrem intelligimus, in principio Filium, in spiritu domini Spiritum Sanctum, & accipitur hoc in loco principium pro Filio, sicut in psalmis de suo Filio dicit Deus: Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te: atque ita in exordio nascentis mundi Trinitas ipsa in divinis personis adducitur. Hic si placeret

Testimonium Moysis de Trinitate.

interferi posset de Heloim secundum Hieronymum ad Marcellam. Tentans diabolus primos parentes interposito serpente, & suadens, ut edant de ligno prohibito: Eritis, inquit, sicut dii scientes bonum, & malum; quod perinde accipiendum, ac si diceret, eritis sicut divina persona, quibus ignotum est nihil. Et cum ejecit Adam de paradiso, inquit Dominus: Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis. Quibus nobis? Patri scilicet, Filio, & Spiritui Sancto: sed manifestius eadem Trinitas ostenditur cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram; cum ait faciamus ad nostram, plures personas inducit; cum dicit imaginem, unitatem divinitatis ostendit; nec solitarius est, cum dicit: Faciamus, neque alieno a se loquitur qui, nostram, ait. Duo sunt pluralia verba: Faciamus & nostram, ut videatur Pater cum Filio, & Spiritu Sancto miscere sermonem, quem non sono vocis, sed intellectu: quae singularia sunt, quia unus est Deus, & una expressa est divinitatis essentia. Dixerat: Creavit Deus caelum, & terram; mox subiungitur; Faciamus, & nostram, ut pluralitas in personis intelligatur. Idem Psalmista canit regius dum ait: Verbo Domini caeli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quid manifestus dici potest? in conditione caelorum tres personae concurrunt Dominus, Verbum, & Spiritus, Dominus Patrem exprimit, in Verbo Filium accipimus, in Spiritu oris eius Spiritum illum, quem sanctum vocamus: & rursus propheta, ut Trinitatem personarum in divinitate cognoscas, ter Deum invocavit in benedictione: Benedicat nos, inquit, Deus, & metuant eum omnes fines terrae. Trina Dei confesso trinitatem exprimit personarum, & cum subditur, metuant eum omnes fines terrae, unitas aperitur divinitatis. In psalmo quoque XLIV. multum expresse Trinitatem innuit cum dicit Filio: Sedes tua Deus in saeculum saeculi; & postea subdit: Propterea unxit te Deus, Deus tuus, id est Pater & Spiritus Sanctus, & cum sequitur, praeparat participibus tuis, mysterium incarnationis aperit, de quo suo loco prosequemur. Isayas in visione sua clamantia in producit seraphim: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus Sabaoth; ter Sanctus ad tres personas refertur, & semel dominus, & semel Deus dicitur, quia unus est dominus unus est Deus. Et rursus idem vates ex persona Christi loquitur, & dicit: Dominus meus misit, & Spiritus eius Dominus meus, inquit, id est Pater misit me scilicet Filium, & Spiritus eius, qui est Spiritus sanctus. Quis hic non intelligit Trinitatem.

Non latuit prophetas hoc mysterium. Possumus & alia plura huiusmodi testimonia ex

Aliud loquentis Dei.

Alia Davidis testimonio.

Alia Isaiæ.

veteri testamento afferri, quae Trinitatem plane ostendunt; clarius tamen loquutus est in evangelio Dominus, qui cum in orbem mitteret discipulos: Eritis, inquit, doctores omnes gentes, & baptizate eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, tres nominavit personas: in nomine dixit, non in nominibus, ut essentiae unitatem in personarum trinitate monstraret. Et Joannes evangelista, qui de pectore Domini veritatem hausit, in epistola sua, inquit: Tres sunt, qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt. Et Apostolus Paulus: Misit, inquit, Spiritum Filii sui in corda vestra. Et alibi: Spiritus eius, qui suscitavit Jesum habitat in vobis. Et iterum: Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi honor & gloria; ex ipso dicit propter Patrem, & per ipsum propter Filium, in ipso propter Spiritum Sanctum: non dicit ex ipsis, aut per ipsos, sive in ipsis, sed ipsi honor & gloria, inquit, ut Trinitatem simul, & unitatem cognosceremus; atque his testimoniis, & auctoritatibus illuminata est desuper Christiana religio; summa enim fiducia constitatur, & praedicatum esse Deum, qui est causa causarum, principium, & finis omnium rerum, & omnis auctor creaturae, summum bonum, & nihilominus tres personae in Deo recognoscit, & trinitatem in unitate veneratur, cui quis adversatur salutis expertem se reddet, & ambulat in tenebris & veritas non est in eo. Tu vero si sapias de tenebris emerges, & candida luce perfusus sacratissimam Trinitatem, & cognoscendo coles, & colendo cognosces, nec adversaberis sacrosancto evangelio, in quo legitur: Verbum caro factum est.

Negat tuus legis incarnationem Verbi: Nam cur, inquit, factus est Deus homo & in ligno crucis passus, qui alio modo humanum genus redimere poterat? Negat tua lex Christi necem, & alium suo loco interfektum existimat, nec Deum incarnatum cognoscit, neque crucifixum, aut mortuum. Nos utrumque praedicamus, quia factus est homo Deus, & passus est; & propter salutem hominis haec facta esse testamur; ait enim de se ipso Dominus: Venit Filius hominis salvere, quod perierat. Constabat primi parentis errato omnes homines culpa teneri, clausa erat paradisi porta, nec mortalibus patebat in caelum aditus: decebat summam Dei bonitatem hominem, qui ceciderat, reparare, nec miserum esse perpetuo finire, qui ad beatitudinem perfruendam creatus fuerat: sed obstitabat justitia Dei, quae pro peccato satisfactionem exigebat: dignus erat infinita poena qui majestatem offenderat infinitam, nec homo tanti erat, ut infinitam posset redimere culpam: stabat hinc divina justitia ultio.

Distinctus in novo testamento explicatum Trinitatis mysterium.

Unum principium unius finis una omnium causa conservans in Trinitate personarum.

LXVIII. Argutia Mahometis cur incarnationem verbi neget.

Dissolvitur.

Infinita poena dignus homo eam luere non poterat.

altonem petens, illinc divinae bonitatis miserandum esse contendens, audienda fuit utraque vox, quia universae viae Domini misericordiae & veritas. Quare esse poterat Deus aliter humanae imbecillitati consulere, est enim omnipotens; hic tamen convenientissimus fuit modus, quem elegit, ut assumpta humana natura, ipse poenas solveret. Factus est Deus homo, ut homo fieret Deus: Veritas de terra orta est, & justitia de caelo prospexit; conjuncta est humanitas divinitati, ut acciperet de plenitudine bonitatis, quod suae defectum suppleret infirmitatis. Fuit hic modus salvandi humani generis divinae bonitati convenientissimus factum est justitia simul, & misericordiae: satisfactum est amori & odio; placuit hoc divinae potentiae, quae omnem defectum nostrum sua virtute superat: placuit & sapientiae, quae nihil frustra, nihil non decenter, ac convenientissime facit, & licet necessitate absoluta, quae necessarium dicimus, sine quo aliud esse non potest, incarnatio Verbi necessaria non fuit, eo tamen modo, quo necessarium accipitur, in quo convenientius & congruentius pervenitur ad finem, dicere non pudet ad reparationem hominis incarnationem Filii Dei necessariam fuisse: Ego sum Deus, ego sum Dominus, & non est absque me salvator; ex persona Christi inquit Isaias, quia non poterat homo salvare seipsum, & necessarium fuit, ut homo fieret Deus, & Deus homo salvaret hominem: propter quod pulcherrime, & ad propositum aptissime innuit ex nostris praedecessoribus unus in hunc modum de mysterio divinae incarnationis: Suscipitur a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, & ad pendendum conditionis naturae debitum natura inviolabilis est unita passibili, Deusque verus, & homo verus in unitate temperatur, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem hominum Deique mediator & mori ex uno & resurgere posset ex altero; nisi enim esset verus Deus, non afferret remedium, nisi esset verus homo non praeretur exemplum. Intelligis quam convenienter Filius Dei carnem assumpsit ut Deus, & mortem obiret ut homo.

Modus redemptionis maxime convenientis.

Qui Deus idem & Salvator ex Isaiæ.

D. Leonis insignis sententia.

LXIX. Isaiæ de incarnatione Verbi testimonium.

Aliud e. iuldem.

nifestantur? Puer, inquit, natus est nobis, quia natus est in humana parvitate, & datus est Filius, quemadmodum Joannes ait: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, datus est Christus ex divinitate, natus ex humanitate, natus ex Virgine, cujus imperium super humerum ejus. Quod est imperium Christi nisi lignum crucis, in quo pependit? mundum vicit, aeras potestates debellavit, & subacto triumphatoque diabolo, in regnum suum potenter intravit; oportuit enim Christum pati, & sic intrare in gloriam suam; ut habetur in evangelio Lucae. Imperium igitur super humerum ejus, fuit, quia crucem suam suis gestavit humeris, quamvis eo fatigato Simon Cyrenaeus angariatus sit eam tollere. Dicitur admirabilis propter signa, & prodigia, quae fecit, lumen caecis, auditum surdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis vitam restituentem. Consiliarius appellatur propter evangelica consilia quae adiecit antiquae legi. Deus asseritur, ne putares purum hominem natum, nam Deus humanae naturae conjunctus est. Fortis, quia spoliavit infernum, & portas aeras confregit, & vinctos ferreos dissipavit. Pater futuri saeculi, quia caelum aperuit electis, & regnum homini preparavit aeternum post hanc vitam in caelesti Jerusalem. Princeps pacis, quia nato Christo, clausum est apud Romanos templum Jovi, & mira pax est orta, & Gloria in excelsis Deo, cantaverunt angeli, & in terra pax hominibus bonae voluntatis, unde dicit & alio loco idem Isaias incarnationem Verbi: Dominus judex noster, Dominus legis noster: Dominus Rex noster ipse veniet, & salvabit nos, quod perinde accipiendum est ac si dicat carnem accipiet, & mortem nobis subibit. Et rursus: Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel, Salvator absconditus, inquit, quia in carne latuit Salvator Israel, quia sua morte nostram mortem redemit, & ne putes temporalem esse salutem salvationis genus addidit, Israel salvatus est, inquit, in Domino in virtute Domini; & subdit salute aeterna, quam consecuti sunt omnes qui ex Israel Christo crediderunt. Aperitissimum est testimonium Isaiæ. Sed audi Jeremiam; sua sunt haec verba: Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo germen justum ex semine David, & regnabit Rex, & sapiens erit, & facies judicium & justitiam, & in diebus illis salvabitur Juda, & habitabit Israel confidenter: & hoc est nomen, quod vocabant eum, Deus, iustus noster. Considera verba, & attende mysteria. Suscitabo, inquit germen justum; id est Christum sanctum & justum: Ex semine David, secundum carnem, quia ex prosapia regia & de sanguine David Maria mater Do-

Cur dicatur imperium Christi super humerum ejus.

Alia de Salvatore futuro testimonio Isaiæ.

Hieremie testimonium quo Christus vocatur Deus.

mini nata est: Et regnabit Rex, quomodo regnabit? Sane quemadmodum ipse apud Matthaeum in evangelio dicit: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra; quod est Regem esse. Et sapiens erit; ait, sapientia scilicet creata, quae hominis est, & increata, quae Dei est, & quae est ante saecula: Et faciet iudicium discretionis, & iustitiam discussionis, nunc discretionis, dum elegit ex mortalibus quos vult, & alios suo arbitrio dimittit, & in fine saeculi iustitiam discussionis, quando reddet unicuique secundum opera sua: In diebus illis salvabitur iuda, id est, quicumque crediderint, & baptizati fuerint salvi erunt. Et habitabit Israel confidenter; in statu Ecclesiae triumphantis: Et hoc est nomen, quod vocabant eum: Deus, iustus noster, ut scias quia Christus ex semine David natus est non solum homo, sed etiam Deus est, nec alteri quam Christo haec verba convenire possunt.

LXX. Aliud ex propheta Baruch.

Accedat & alius propheta Baruch nomine, quid ille ait? Hic est, inquit, Deus noster & non estimabitur alius adversus eum. Hic advenit omnem viam disciplinae, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo: post haec in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Docent haec omnia incarnationem verbi, & hominem factum Dei filium manifestant. Nunc de morte audi, & eos contemnit, qui Christum esse translatum, & nondum mortuum, sed incredibili dementia citra diem supremum iudicii cum omnibus angelis interficiendum putant. O nefandam audaciam, & stultitiam alias inauditam! Dimittimus Angelos, quorum substantia incorporea est, & immortalis, Christum interfectum negant, & ajunt interficiendum. At David ex persona Christi: Quae non rapui tunc, inquit, exolvebam, quia non peccavi, & poenas dedit, & pro alieno delicto mortem subiit, quod manifestus Isaias ostendit dicens: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit: ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostrae super eum, & livore ejus sanati sumus. Omnes enim nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, & Deus posuit super eum iniquitatem, id est poenam pro iniquitatibus expiandis, omnium nostrum. Et subditur: Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Et paulo post: Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis deputatus est, ipse multorum peccata tulit, & pro transgressoribus rogavit. Si vidisset propheta passionem Christi, vix potuisset apertius loqui. Nec Jeremias tacuit tormenta Domini, qui eum in lingno crucis ita loquentem inducit: O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus. Et ipse Salvator

Ut Prophetae praedixerint eum pro peccatis hominum passurum.

de se ait: Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. Et iterum: Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed vitam aeternam habeat. Et ne de morte dubites, scribit evangelista: Cum accepisset Jesus acerum dixit: Consummatum est; & inclinato capite emisit spiritum. Propheetae Christum moriturum, & a mortuis surrecturum praedixerunt: evangelista & obiisse in cruce, & sepultum resurrexisse tertia die affirmant. Certa res est, nihil ambiguitatis habet, veritati omnia consonant. Resurrexit Dominus, ascendit ad caelum, & venturus est iterum, & faciet iudicium in fine saeculi. Tua lex haec non recipit, quia non sapit de Christo, quae sapere oportet; cuius alterum adventum non solum evangelium, sed antiqui etiam veteres ostenderunt, sicut paulo ante de Jeremia diximus. Contestis ejus est Daniel, dicens: Ecce in nubibus caeli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum, dierum pervenit. Et sequitur: Et dedit ei potestatem, & regnum & omnes populi, tribus, & linguae servient ei. Quibus verbis veri doctores iudicium Christi facile inveniunt in fine mundi. Et ipse Christus de seipso loquitur: Dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. Et in actibus Apostolorum legitur constitutum esse Christum a Deo Patre vivorum, & mortuorum iudicem. Haec nos de Deo sentimus, haec & firmiter credimus, haec salubriter predicamus, aeternam vitam promittentes omnibus, qui Christo credunt, & in Trinitatis nomine baptizati opera faciunt evangelio digna.

Ut Christus suam passionem praedixit.

Prædixerit & resurrectionem.

Negant Mahometistae advenitum secundum Christum.

Contraria prophetaeum testimonio.

De beatitudine hominis & in quo collocetur a Christianis.

Quaeris quae sit ista vita aeterna, quid agat illic homo, quae voluptate laetetur, & quam beatitudinem assequatur. Respondemus cum evangelio Joannis: Haec est vita aeterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Jesum Christum. Summa ibi felicitas erit videre Deum in sua natura, & ejus perfrui bonitate gaudium nostrae mentis erit. Hac satiabimur, hac implebimur. Hinc summa felicitas erit habere Deum, & Deum cognoscere: Videmus enim nunc per speculum, ait Apostolus: Tunc facie ad faciem, & in iubilo teste Job: In facie Domini videbimus lumen, & satiabimur, cum apparuerit gloria ejus. Et erimus sibi similes, sicut ait Joannes: Nec oculus vidit, inquit Isaias, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae preparavit Dominus diligentibus se. Et Apostolus non esse dignas passio.

passiones hujus saeculi dicit ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.

LXXI. Quam beatitudinem suis Mahometes promittat.

Tua lex in alia vita flumina lactis, & mellis & vini promittit, & cibaria delicata, & uxores multas, & concubinas, & virginum coitus, & angelorum in turpibus obsequiis ministeria, & quidquid caro deprecatur. Bovis haec paradisus, & asini potius, quam hominis est. Nam quis mortalis est, hominis habens faciem, qui per omnem vitam suam corpori serviat? quis non aliquando in mentis recessum abiit? quis non pascat intellectum aliquando, & a sensibus recedit speculando. An non est honoris, & gloriae voluptas multo jucundior, & diuturnior, quam veneris? An non dulcior est bene actae vitae laus, quam cibus ipse, vel potus? bibit sapiens atque edit ut vivat, tua lex ideo vitam appetendam homini existimat, ut edat & bibat. Sicut in hoc saeculo carnes fuit legifer tuus, ita & in futuri carni studendum putavit; neque curavit satiare mentem, cui omne studium fuit implere ventrem, atque in ea re summum bonum esse putavit, quod neque gentiles philosophi, praeter paucos, admisissent, inter quos fuit summa de supremo bono discussio; alii in doloris privatione felicitatem posuerunt, ut Didonicus; alii in honestate voluptati conjuncta, ut Calypso; alii in scientia ut Epicurus; alii in sola virtute atque honestate, ut Zeno & Stoici; alii in bonis animi & corporis & fortuna, ut Aristoteles, & Peripatetici; soli Aristippus, & Epicurus, & eorum schola summum bonum in voluptate locaverunt, atque his tua lex conformis est, qui sex omnium philosophorum & foetidum caenum fuerunt, nec tamen in eo errore fuerunt, ut hanc felicitatem in altero saeculo expectarent, quibus futurae vitae spes nulla fuit mortalem animam existimantium.

* Democritus. * Erophilus.

Cum Epicuro sentit.

LXXII.

Nostri philosophi summum bonum nec in terra nec in sensu, sed in caelo, & in Deo quaerendum censent, & eo satiamam mentem existimant, & natura instituit, nos, ut caelum aspicientes eo votis omnibus aspiremus, sicut est illud poeticum:

Os homini sublime dedit caelumque tueri. Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Demonstratur carnalem voluptatem non esse finem hominis.

Quis nescit finem his praestare, quae sunt ad finem? omnia haec corporea oblectamenta eo reperta sunt, ut spes hominis conservari & in suum finem per haec adduci posset: quis aut ederet, aut biberet, aut procreandis liberis operam daret, nisi esset in his aliqua delectatio; at haec non est finis hominis, qui ad Deum factus est, & nisi ad Deum veniat, nunquam quiescit, nec per carnales delectationes ad Deum ipsum pervenitur; sed quanto his magis immer-

sus est homo, tanto est ab ipso Deo remotior, qui aliquando eo beator existit, quanto angelica divinaeque natura magis, ac magis adhaeret, nec curat carnalia desideria, qui bonis fruitur spiritualibus: sicut ignis & aqua simul esse non possunt, sic deliciae spirituales carnalibus non cohaerent. Trabunt illae ad se humanam naturam, & totam in se rapiunt, nec sentire sicut nisi quae caro appetit: Gustato spiritu despicit omnis caro, ut inquit unus ex nostris. Tua lex in paradiso voluptates admittit, quas nec Solon nec Lycurgus permittit in terra; quot foeditates de cibo, & potu & aliis voluptatibus oriuntur, quas in paradiso nefas fuerit nominare? aut enim gignerentur sine fine homines, & implerent omnia nunquam morituri, aut frustra esset permixtio maris & foeminae sine fructu, quae etiam in hoc mundo damnatur.

Refertur Sullus Mahometis paradisus.

Dicis: Quid ergo foeminae opus est, si non est coitus? dicimus & nos, quid opus est coitu si non est generatio propter voluptatem dices? At haec foeda voluptas est & indigna, quae paradisum non ingreditur, nam quomodo illic permixta erit haec turpitudine, quae hic tamquam obscena prohibetur, & tantum propter sobolem, aut evitandi majoris mali causa permittitur. Hippocrates divina vir scientiae veneremur coram partem esse quandam morbi terribilissimi existimabat, quem nostri comitialem dixerunt, Quis igitur habens aliquid humani pudoris, ac ut verbis cujusdam gentilis utamur, voluptatibus illis duabus coeundi atque comedendi, quae homini cum sue atque asino communes sunt, gratulatur? Non sunt haec quae pia mens in caelo requirat. Dicis iterum. Non plena erit felicitas in paradiso, si aliquid defuerit oblectamenti genus: ergo ut existimas, cum variis rebus oblectentur homines saltatione, venatione, piscatione, ludo, lucro, cantu, cibo, potu, venere, & aliis quampluribus, eadem omnia in paradiso tuo requiras, & cum Virgilio dices:

LXXIII.

Quae gratia cursus Armorumque fuit vivis quae cura nitentes. Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Vana haec philosophia est, quam nulla unquam civitas bene instituta recepit. Nos ut diximus, mentis gaudia & spirituales delicias querimus. Beatitudo nostra quam expectamus in altera vita, est ipsa Dei visio, quae nihil optabilius inveniri potest. Videbit enim beatus animus quae sunt in caelo, & quae sub caelo, quid erit quod ejus aspectum fugiat, qui videbit videntem omnia? quae nunc videntur obscura de Deo, de Trinitate, de incarnatione Verbi de

LXXIV. Ut Beatitudo locanda sit in visione Dei.

de processione Spiritus Sancti, de sacramentis ecclesie, de ceteris arcanis, tunc aperta erunt & manifesta, nullum deoribus oblectamentum, nihil requeret ultra plenus animus; nam quid pleno opus est? nihil illi deest, qui nihil cupit: desideria nostra implebit optimus, ac maximus Deus, in quo omnia bona sunt, nec ullum cupiditatibus nostris relinquet locum. Erit Deus omnia in omnibus, qui sine fine amabitur, sine defatigatione laudabitur. Quae lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit illius supernae civitatis quanta sint gaudia? Angelorum chorus interesse, cum beatissimis spiritibus gloriae conditoris assistere, praesentem Dei vultum cernere, in circumscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuae munere latari. Neque illis beatitudo humani corporis in epulis erit aut in vino, aut in coitu. Ex redundantia beatitudinis anima glorificabitur corpus ipsum & similitudinem ejus inducet: fulgebit tanquam sol in conspectu Dei, tenuitati ejus nulla resistet materia, levitas & agilitas infinita spatia in ictu oculi permeabit, nihil erit quo amplius laedi possit: inviolabile erit, & impassibile more animae; & ita totus homo exultabit, & dicet cum propheta: Cor meum & caro mea exultaverunt in Deo vivum. Nec frustra erit differentia sexuum, aut arx reliqui superfluent: resurgent viri & feminae integris membris, & non solum in specie, sed in ipso individuo humane naturae perfectio re-integrabitur: nec tamen animales operationes ad erunt, nec commixtio maris, & feminae, quia cessabit causa, propter quam fuerat introducta, erit enim completa multitudo hominum a Deo praesentia, nec ullus erit carnalis appetitus, nec pulsabit tentatio: inimici non patebit insidius locus: cum perventum fuerit ad triumphum, pax ibi fiet inconcussa quiete, & summa concordia vigebit.

Quanta illa futura sit.

In corpori impari debent decurrere passiones animales.

LXXV.

Beatitudo Mahometanorum communis cum porcis fingitur.

Cur cibi & potus a prophetis mentio fiat in regno Dei.

Vides inter tuam, & nostram beatitudinem quantum interest? nostra felicitas nobiliori hominis parti, id est, animae respondet, tua viliori, id est, corpori; nostra mentalis est, tua carnalis; nostra fulgens & nitida, tua obscura & foetida: nostra cum angelis ipsi Deo communis est, tua cum suis & aliis pecoribus: nostram docti omnes laudant, tuam vituperant: nostra caelo digna est, tua etiam in terra reprehenditur. Sed dices, sacris etiam codicibus convivia reperiri, quae futura videntur in caelesti Jerusalem potu ciboque plena, inquit enim Isaias: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium. Et in sapientia legitur: Miscuit vinum, & posuit mensam. Et iterum: Venite & comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Et in Ecclesiastico: Cibavit illum.

Deus pane vitae, & intellectus, & aqua sapientiae potavit illum. Et Dominus apud Lucam: Ego, inquit, dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Omnia haec & his similia spirituales habent intelligentiam, quia de mensa ipsa sapientiae non corporalis vel cibibus, vel potus assumitur, sed mentalis, qui suavissimus est, ac mundissimus, & hic est, quem nos expectamus in futuro saeculo. Tanto est igitur nostra dignior, quam tua felicitas, quanto nobilior, & divina beatitudini propinquior. Sed attingamus nonnullas alias tuae legis ineptias, quae tum sacris literis adversantur, tum philosophicas rationes excludunt.

Dicit legislator tuus, quod tetigit eum Deus manu sua inter humeros, & usque ad medullam dorsae ejus penetravit frigus, quod perinde est, ac si corporeum esse Deum affirmet, quia tactus non est nisi per corpus, nos incorporeum dicimus Deum. At enim Isaias ex ore Dei. Ego caelum & terram impleo; quod non posset fieri si corporeus esset; & propterea dicit in psalmis David; Spiritus Domini replevit orbem terrarum; Spiritus, inquit, Domini, non corpus Domini. Et Joannes in Evangelio; Spiritus est Deus. Philosophi Deum purum actum dicunt esse, principium omnium rerum naturae omnino simplicis & aeternae, quod si corporeus esset, esset compositus ex elementis aut alia materia, & posterior suis partibus, neque simplex, neque purus, neque origo rerum; & creaturas haberet ex seipso excellentiores, angelos scilicet nobiliora sunt enim spiritalia, quam corporea quod est opinari absurdum, no dicam asserere; nec simul stare potest, ut causa causarum sit Deus, sicut philosophi volunt, & compositus invenitur; esset enim ab alio compositus, & illum nos potius dicere Deum, qui eum composuisset: non est igitur corporeus Deus, quia compositus non est. Nec movemur quia in sacris literis, & caput, & manus, & pedes, & oculi, & digiti, & cor, & uterus, & hujusmodi attribuantur Deo, utitur enim Spiritus Sanctus, qui loquitur in scripturis, vocabulis, quae sunt in usu per similitudinem quandam, sicut dicit Ezechiel ex persona Dei: Ego visionem multiplicavi, & in manibus prophetarum affirmatus sum eis; est enim naturale homini per sensibilia ad intelligibilia pervenire, & omnis nostra cognitio a sensu capit exordium. At idcirco spiritalia nobis in sacris codicibus sub metaphoris corporalium exhibentur, quodque ita sit, ut etiam rudes aliquid capiant, qui alioquin essent divinae sapientiae minus idonei auditores.

LXXVI. Tribuit Deo Mahometes corpus frigidius glacie.

Si Deus compositus est partibus suis posterior est.

Compositus est illius Deus putandus.

Cur membra Deo tribuantur aliquando pronuntia.

LXXVII. Fingit Mahometes Deum esse auctorem peccati.

Dixit praeterea tuus Mahometes, omnium peccatorum causam esse Deum, & exelamans his verbis utitur: O Deus, quibus vis

vis bonam, quibus vis malam viam praebes; nos mortale peccatum avertentem quandam dicimus ab ultimo fine, nec possibile censemus Deum, qui ultimus finis est, voluntatem cuiuspiam a se avertere, esset enim sibi ipse contrarius; & si Deus omnia diligit quaecumque fecit, ut est illud sapientiae: Diligis omnia quae sunt, & nihil odisti eorum, quae fecisti; quomodo consentaneum est, ut peccati causa sit ipse Deus, cui dixit in psalmo David: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem? & in ecclesiastico legitur: Omne detrimentum erroris odit Deus; contraria sunt amor, & odium. Audi ulterius intolerabilem tuae legis errorem: Si nobis, inquit, adversa incumbunt, incubuerunt & ceteris, sunt enim istae dies, casus, & fortuna. Negat divinam providentiam curare mortalia; nos de divina sapientia dicimus, quod attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Nec summe Dei bonitati convenit ea negligere, quae creavit; propter quod inquit per Matthaeum Dominus. Omnes capilli capitis vestri numerati sunt.

Refellitur blasphemus error.

Negat Mahometes divinam providentiam.

LXXVIII. Fingit angelos ex igne creatos & mortuos.

Addit Mahometes angelos creatos ex flamma ignis, & peccare, & mortuos esse. Nos cum propheta dicimus, quod Deus fecit angelos suos spiritus, & creavit eos ex nihilo, & philosophos nobiscum sentientes habemus, qui omnes angelos, quos vocant intelligentias, incorporeos esse dixerunt: nec peccatum in angelis reperiri posse censemus, qui Deum in essentia videntem omnia vident, & omnia intelligunt ad suam perfectionem necessaria: nec est in eis ignorantia peccati mater, nec subjectam corruptioni angelicam naturam arbitramur, quia non est materia, quae separari possit a forma, sed ipsa forma per se subsistit incorruptibilis, & immortalis. Origenis praclari, & excellentis ingenii viri, sicut multa extant praclara opera, ita nonnulli perverissimos errores reperuntur, inter quos unus ille est, quod daemones per Dei misericordiam liberandos esse aliquando asserit. Hunc secutus est Mahometes qui salvandos per alcoranum malos angelos affirmat: nos cum Isaias de omnibus damnatis sive hominibus sive angelis unam sententiam habemus, quod vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & Salvator in evangelio damnatis in ultimo judicio ignem aeternum repromittit diabolo, & angelis ejus preparatum.

LXXIX. Animam effinxit esse portionem animae Dei.

Quid quod tuus legislator animam humanam portionem asserit animae Dei? Sicut nonnulli philosophi palam tradiderunt, & Manichaei sequuti sunt; nos humanam animam ad imaginem, & similitudinem Dei factam dicimus, sicut scriptum est in genesi: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram; quod de anima dictum est, non de corpore, quod si anima hominis portio esset Dei, esset atque Deus, nec esset Ann. Eccl. Tom. XXIX.

homo non Deus, quod dicere stultissimum est cum manifestum sit, labi hominis animam a bonitate in malitiam, a veritate in errorem, a gaudio in tristitiam, a spe in desperationem: quod est a Dei substantia penitus alienum.

Nec illud verum est, quod in vestralogo traditur, animas hominum ex materia productas esse omnes. Afferunt enim philosophi ab extrinseco esse homini intellectum, sed quod innatus sit spiritus vitae jussu Dei, & theologi rationales animas omnes ex nihilo creatas legimus; & Adam, cum factam vidisset feminam: Hoc os inquit, de ossibus meis & caro de carne mea: non dixit animam de anima, & propterea in psalmo canitur: Qui finxit singillatim corda eorum: ponitur enim cor pro anima, quia sedes ejus in eo est, & Deus sibi animarum productionem reservavit propter earum dignitatem qui per Isaiam ait: Omnem statum ego feci: quod intelligitur de statu spiritali, qui est rationalis anima. Praeterimus quod caelum ex fumo factum dicitis, quod si verum esset corruptioni subjaceret. Praeterimus quod solem & lunam aequales ab initio virtute & lumine tuus propheta testatur. Nos dicimus caelum ex nihilo creatum, & duoluminaria magna fecisse Deum ab initio, luminare majus, ut praeseret diei, & luminare minus, ut praeseret nocti.

LXXX. Alias fingit animas ex materia produci.

Ut creentur a Deo ex nihilo.

Coelum ex fumo factum.

LXXXI. Polygamia ab eodem inducitur.

Ad illud transimus, quod in vestra lege dulcissimum, & saluberrimum esse putatis, uxores multas ducere: quod si Deo placuisset creato homini ab initio, non unam tantum sociam praeuisset, sed plurimas, nec dicit Deus relinquet homo patrem, & matrem & adhaerebit uxori suae, sed uxori suae dixit, nec amicitia inter virum, & uxorem vera esse potest, ubi non est aequalitas: cur vir pluribus miscetur, mulier vero uni tantum adhaereat, cujus est in alias plures distractus amor? Nec propterea numerus hominum augetur, quia plures uni nubant feminae, nam totidem viri privati conjugio sine prole decederent, & praesertim cum mulieres pauciores numero existant. Iniqua insuper res videtur, & naturali adversa libertati, unius urbis civium alios multiplici matrimonio uti, alios in solitudine degere, nec propterea laudanda consuetudo, quod in veteri lege plerosque sanctos viros pluribus uxoribus fuisse conjunctos legimus, quia non id ex lege, aut ex voluptate fecerunt, sed divina quadam dispensatione, ad sobolem procreandam, quae cresceret in cultu Dei. Tacemus de divorcio, quod est contra legem evangelicam, & de adulterio, & fornicatione, & aliis sceleribus, quae licet antiqua lex detestetur, & nova prorsus abominetur, apud vos tamen concessa videntur. Non est quod omnia tuae legis errata percurramus, quando neque nobis scri-

Refellitur.

Innumera alia finxit Mah.

bendi, neque tibi legendi satis est otii, & tu ipse pro tuo ingenio multa intelligis ad- eo stulta esse, ut nulla possint ratione de- fendi.

LXXXII. Tota de Deo quaestio est, huc omnia re- feruntur, totum in hoc consistit, ut Chri- stum Jesum Deum esse credamus; quo con- cesso necesse est ejus legi obedire, & ejus verbis credere, qui verax est, & mentiri non potest. In ejus lege Trinitatem, de de qua supra diximus, in unitate divini- tatis comperimus, & incarnationem ver- bi, & processionem Spiritus Sancti, & re- liqua omnia quae retulimus usque ad extre- mum judicium: quod autem Christus De- us sit, jam supra ostensum est ex veteri lege atque prophetis. Licet etiam ex tua lege monstrare, quae prophetam & sanctum virum fuisse Christum asserit; si propheta & sanctus, ergo verax: si verax & De- us, nam Deum se ipse se testatur est di- cens: Ego & Pater unum sumus. Et: Qui videt me, videt & Patrem. Et si creditis in Deum & in me credite. Et alia multa hujusmodi, per quae divinitas Christi colligitur, & aequa cum Patre, & Spiritu Sancto majestas. Bene est igitur, ut legem nostram amplectaris, quae verax est, & salubris a Deo data, & tuam relinquant, in qua non veritas neque salus, homo illam tulit peccatis & igno- rantia plenus. Intellexisti quanta adduci- mus ex veteri lege testimonia, quibus De- us ostenditur & homo Christus Jesus, & pro nostra salute supplicio crucis affe- ctus.

LXXXIII. Cohortatio Pii ad Mahom. II. Imp.

Audiisti sacrosancti evangelii attesta- tiones, & ipsius Christi voces, quem tua lex sanctum habet. Quid igitur obstat bap- tismo? quid prohibet aquam? quid mora- ris? ingrediere jam tandem salutis iter, & cum praecellentibus viris, & magnis Im- peratoribus ad aeternam salutem sub Christo pervenies. Diximus de Constantino seniore, & Philippo, qui rempublicam tenentes in Christum crediderunt. Post Constantinum creati Caesares idem iter secuti sunt, & in fide nostra dormierunt, excepto Juliano apostata, qui ex monacho Caesar factus transi- vit ad idola, quae vitam laxiorem pro- mittebant. Sed ille bello Persico penas dedit, & sagitta confossus in incertum missa, coactus est cadens dicere: Vicisti Galilae; sic enim per contumeliam vocabat Christum. Fuerunt & aliqui schismatici, & haeretici, qui etsi Christiano nomine, non tamen recta inceperunt via. Imperatores Christiani nullo errore polluti inventi sunt Jovianus, Gratianus, Valentinianus, Jus- tinus, duo Theodosii, Arcadius, Honorius, Carolus magnus. Ludovicus & plures Fran- ci, & Theutonici, tres Othones, Henrici aliquot & non pauci sub aliis nominibus; praeterimus alios Reges fama claros, qui vel in Gallia, vel in Hispania, vel in

Tot Ce- sarum e- xempla propolita.

Afferit Mahometes Christum fuisse prophetam veracem. Quae le- quantur ex ea af- fertione.

Anglia, vel in aliis provinciis Christianis sacris initiati fuerunt, & in Domino mor- tui ad vitam creduntur migravisse beatam. Cum his non est cur te pudeat Christi ju- gum subire, & sub eo regnare, per quem Reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Multos invenies Reges, qui te colentem Christum honorabunt: est enim aliquando horrebant Reges Christi nomen, & propter idola Christianos persequeban- tur, postea tamen propter Christum idola deleverunt.

Honestas haec societas est, cum qua te vocamus in viam veritatis & pacis, illa nihil dignitatis habet, cum qua te tua lex in devota rapit; nam prater Orbomanorum familiam, de qua natus es, & illustres pro- genitores tuos, quis est qui magnopere lau- dari inter Saracenos queat? Celebratur Sa- ladinus quidam, & aliqui pauci nomen ha- bent, quia res memoria dignas gessere. At Christianorum excellentissima nomina omnes historias impleverunt. Noti sunt in Sy- ria, & in Aegypto, & in Asia Godofridus, Baldvinus, Boamundus, Tancredus, Conra- dus Philippus, & alii admodum multi, qui ab extremis Galliarum, & Germania finibus cum ingentibus copiis Jerusalem petiere, iterque sibi per medios hostes ferro paravere. Hos tibi comites damus, cum bis te Christo jungere cupimus: honestio- res hi socii sunt quam Aegyptii effeminati, aut imbelles Arabes. Tua origo, sicut ac- cepimus, Scythica est; inter Scythas mul- tos fuisse viros in armis claros memoria tra- ditur, qui vestigalem Aham pluribus se- culis tenuerunt, & Aegyptios ultra paludes eiecerunt. Non sunt comparandi, aut Aegyptii, aut Arabes Scythico generi; non est forti, & ignavo aqua societas: mirandum est tantum potuisse suis fascinationibus Ara- bes, ut audaces & praestantes Scythas in suam societatem adduxerint. Quid dicitur societatem? non est haec societas, servitus est, quando eorum legi subiectus es, quae utinam lex esset, & non deceptio ac praestigium. Conformior tibi cum Christianis societas erit; fortibus tuis facile amican- tur fortes, virtus virtuti placet, pulchra, & stabilia sunt inter aequales consortia, si eadem religio est, idemque cultus Dei. Age igitur accipe Christianos socios, accipe fi- dem & baptismum, qui te hic faciet in terris magnum quoad vixeris, & post obi- tam in caelo beatum reddet.

Audiisti promissa evangelica, & quomodo cuncta, quae diximus, veteris legis aucto- ritate probantur, sed times ne te decipia- mus. Recordaris tui legislatoris, qui as- serit legem & prophetas a Judaeis, evange- lium a Christianis esse corruptum, tantum- que de veritate, vel novi testamenti, vel veteris remansisse, quantum alcorano con- tinetur. Exploratum id forsitan arbitraris, & verum esse, atque idcirco testimonii no-

Quam illi honorifi- cum futu- rum sit si Christum profitea- tur.

LXXXIV. Ut Chri- tianorum gloria Si- raceno- rum glo- riam lu- peret.

Turca- rum ori- go.

LXXXV. Finxit Mahome- tes veter- em legem a Judaeis, novam a Christianis corruptas.

stis non addibes fidem, nec baptizari au- des nec in Christum credere. Utinam tam bonus fuisset tuus legislator, quam callidus; tam verax quam versutus; tam justus quam iniquus; tota est artificiosa & frau- dulenta lex ejus, nam qui divinum sibi abesse auxilium non ignorabat, ad huma- nas confugit astutias: cupiebat legem ce- dere, quae sibi nomen daret, famamque or- tiam per flagitia exoptabat, ut Nicostratus ille, qui Dianae Ephesia templum incendit, & animadvertens antiquam & novam legem, quamvis honesta esset, duram tamen vulgo videri, & servatu difficilem, fieri posse existimavit, ut innumerabiles populi in suas traditiones concederent: nam gen- tiles quamvis laxiori lege tenerentur, quam Christiani, continentiam tamen, & mode- stiam, & frugalitatem commendabant, & phitosophis auscultabant virtutis amatoribus, neque sinebant suos eives corrumpi vitis, aut voluptate marcescere.

Mira & impia ars impostoris.

LXXXVI. Crevit Mahometismus ex vitiis licentia.

Vulgi cupiditati legem ac- commo- davit.

LXXXVII.

Ejus ars ad eam stabilien- dam.

Authori- tatem mendacio evertit.

gilis materia est: creta & luto munita. Intentata domus facile oppugnabitur, neque resistet morte de- telis nostris. Facile ruunt aedificia in arena fundata, aggrediamur haec telis tuae legis munimenta.

Corruptionem in primis sacrarum lite- rarum objicitis. Hoc ei probandum fuerat, qui factum asserit: nobis satis erat nega- re factum. Libet tecum aliter agere, & apertam tui legislatoris calumniam ostende- re. Lex Judaica, quam Moyses & prophe- ta tradiderunt, antequam Mahometes na- sceretur, pluribus saeculis scripta fuit, & multis in locis promulgata, & in alienas translata linguas, nec fuit unus interpres, sed plurimi, rogante Ptolomaeo Philadel- pho, septuaginta presbyteri legem inter- precati sunt, & consona dixerunt. Aquila etiam & Theodotion, & Symmachus, & alii veteri testamentum traduxerunt: facta est antiqua lex & Graeca & Latina mul- tis aetatibus, antequam tua promulgaretur, impletae sunt omnes bibliothecae Moysis & aliorum prophetarum translatione. Alexan- dria, Roma, Athenis, Carthagine, Syra- cussis, Toledis, Lugduni, & in omnibus lo- cis quae insignia essent sive apud Graecos, sive apud Latinos veteri testamentum ex Hebraica veritate traductum & habebatur & publice legebatur. Quis ille Judaeus tam potens fuit, qui corrumpere legem ubique gentium potuit? nondum natus erat Chris- tus, cum LXX. interpretum editio facta est: quo tempore nulla erat causa corrup- tionis legis, cum nulla esset cum Christianis nondum natis de lege contentio: nec pro- pter alios oportebat aliquid legi destrabe- re, qui legem non acceperant, nec prop- ter se, qui talem acceperant & lauda- bant.

LXXXVIII. Demon- stratur corrupti non potuisse sa- cras lite- ras.

Vetus tes- tamen- tum ubi- que ante Christum promulga- tum fuit.

LXXXIX.

Ex aliqui- bus libris corruptis a Maho- mete non sequitur omnes fuisse cor- ruptos.

Si qua corruptio intervenit, in ea po- tuit intervenire, quae apud Hebraeos reman- sit, non in ea, quae inter Latinos & Graecos divulgata est, & per infinitas diffusa provincias, quanquam nec Judaica corrupta est, quae usque in hanc diem cum Graeca & Latina traditione concordat: difficilis ac pene impossibilis fuisset corruptio in tot ma- nibus: Mahometi leve fuit unum codicem corrumpere, & illam tanquam verum his tradere, qui sibi ab initio crediderunt: quod si multi sunt hodie apud vos codices unius continentiae, non tamen idcirco ve- ritas in eis est, ab uno enim, qui falsus erat, emanantes omnes falsitatem continent, quia non defluunt ex amaro fonte dulces rivuli. Querimus ex te, magne princeps si, te iudice, duo rationum codices afferan- tur, quorum alter ex altero transcriptus existat, & in eo, de quo facta est trans- criptio, Sempronius mille debere talenta scriptus est, in exemplari duo millia, cui potius fidem dabis? An non exemplo magis quam exemplato? Hebraei parentes antiquae legis existunt, & apud eos exemplum le-

Crevit igitur secta Saracenorum licentia vitiis: placuit uxores ducere, quot mal- lent, easdemque dimittere cum displicere cepissent, habere concubinas quamplures, & in omne libidinis genus posse provolvi, in- dulgere ventricuncta, quae vellet, & ori- preter vinum, universis immergi volupta- ribus: est enim aliqua jejunia in lege tua praecipuntur, id etiam ad irritandam vo- luptatem factum est, nam Saraceni diem- jejunantes, nocte quam longa est epulantur, & bibunt, nec aliam ob causam vini usus interdicitus est; nisi quia noceret in arden- ti terra, qualis est Arabia, & major est in frigidis voluptas poculis. Hoc unum ergo Mahometis inventum fuit, ut legem propa- garet suam, ea praecipiens, quae grata essent auditoribus, & maxime plebibus, quae ju- mentis similes existunt; nec fessellid eum- opinio in hac parte: placuit nova lex & brevi tempore ita crevit, ut in multos populos, gentibus, ac linguis reciperetur, cui fundamenta in voluptate facta fue- runt.

Verum sicut agricola non imprudens post- quam vineam plantavit, fossam circumdu- cit & sepem, ne destruat a feris, ita & Mahometes suam legem conservare ac man- re statuit: animadvertit homo sagax duo- bus modis suum dogma convelli posse atque confundi, auctoritate scilicet & ratione, atque adversus hac duo, quae poterant in- venire remedia non neglexit: auctori- tati opposuit, quod paulo ante retulimus: au- titatem scilicet, & novam legem deprava- tam esse, nec quidquam veri restare, nisi quod alcoranus haberet: rationi arma objecit, jubens ne quisquam de sua lege disputaret, neque rationem quareret; in eum, qui con- tra niteretur, ferro vindicandam esse, at- que hujusmodi vallo callidus veterator com- munit. Sed non hic adamantinus murus, neque ferreus, neque ex vivo lapide: fra- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

XC. Similitudo eximia qua refel- luntur Mahometani.

gis habentur, apud alios exemplaria.

Rursus ex te quaerimus, quatuor inven- niuntur rationum libri apud quatuor nego- tiatores, Scium, Gajum, Titum, & Sem- pronium, in eo quem Sempronius producit creditor ipse Lucii in centum talentis scri- ptus invenitur, in aliis debitor, cui cre- des? quid respondebis? an non tres libros ani praeseres? certe non dubitabis praesere, si ita iudicas soluta quaestio est. Quatuor libri vetus habent testamentum, unus est Hebraeorum, alter gentilium, tertius Chri- stianorum, ultimus Saracenorum, qui a cae- teris discrepat, mendax enim est, nam re- liqui conformes inveniantur, nam & Graeci, qui gentiles erant ante Christi adven- tum, & Latini ante Mahometem vetus te- stamentum non alio modo habuerunt, quam nos hodie habemus. Hoc fortasse inficiari posses, quia non reperiuntur hodie gentiles, qui bibliothecas habeant veteres. Sed in- terroga Judaeos: invenies vera esse quaerit, & adhuc extat Iosephus Hebraeus, qui translationem antiquae legis in manu Ptolomaei, quem nominavimus, gentilis ho- minis attestabat factam; ex qua postea translationes emanarunt, quae usque in hanc diem perseverant, & Hebraica veritati con- cordant. Stulta est igitur Mahometis fictio, & turpis inventio, nec quidquam habet verisimile, nec tam confutatione, quam ir- risione digna est.

Figmenti Mahometani dis- solutio.

XCII. Ut no- vum testa- mentum corrum- pi non potu- erit ubi- que terra- rum.

Quod dicimus de veteri testamento, i- dem licet de novo intueri, quod nec ab- uno scriptum est, nec in una lingua, nec in uno loco, nec in uno tempore, & ta- men una sententia est, & unica concor- dia, quod Graeci habent, hoc Latini, hoc Hebraei, hoc Syri, Armeni, hoc omnes bar- bari Christum colentes; quamvis haeretici aliqui ad tuendos errores suos corrumpere nonnullos codices ausi fuerunt. Quid agas? quid dices? cui fidem adhibebis? an salu- Saraceno? an Latino? an Graeco, an He- braeo? multo antiquior est Christiana lex quam Saracena. Audita est in omni terra evangelii tuba, sicut scriptum est: In om- nitem terram exivit sonus eorum & in fines orbis terrae verba eorum. Vulgata est & recepta lex Christi per totum Ro- manum imperium, priusquam tuus legifer, prodiret in lucem, & idem evangelium, quod nunc habemus, omnes gentes susce- pere, nec fuit majoribus nostris aut facul- tas corrumpendi rem adeo vulgatam, aut necessitas, cum non esset Mahometes, cum quo de fide contenderent. Corruptio ei ne- cessaria fuit, qui novam legem edere vo- luit veteri & novae contrariam? nec dubi- um faciet iustus iudex, quin Christiano maior fides adhibenda sit, vel Christi le- gi, quam Saraceno. Ipse enim conserva- tor est suae legis & manet in traditione patrum, Saracenus ab ea recessit, & in- ventiones sequitur novas, quas sui majores

Ante Ma- hometem ubique promulga- tum fuit.

Edituro novam le- gem cor- ruptio ne- cessaria tantum fuit.

ignoraverunt, Evangelia apud nos quatuor recepta sunt, quae summa diligentia, vi- genti studio, & verissima multis modis re- cognita fuerant. Non est igitur, quod tuus legifer de corruptione sacrarum literarum possit obi- cere. De civitate Domini, quae est Eccle- sia, inquit in psalmo David: Fundavit e- am in aeternum. Non esset fundata in a- ternum Ecclesia, si fundamentum ejus, quod est evangelium violari aut corrumpi potuis- set, nec verum fuisset, quod ait propheta Baruch loquens de lege Dei: Lex, quae in aeternum; nec illud stare, quod dicit: In aeternum permanet verbum tuum, & in saeculum saeculi veritas tua, Nec Isaias vera fuisset de Christo locutus, dicens: Su- per solium David, & super regnum e- jus sedebit, ut confirmet cor, & robo- ret illud in iudicio & iustitia usque in sempiternum. Nos Gabrieli angelo credi- mus, qui de Christo Mariae Virgini sic ait: Dabit illi dominus Deus sedem David pa- tris ejus, & regnabit in domo Jacob in aeternum. Quomodo regnat Christus in do- mo David, nisi per fidem? quomodo per fidem nisi per evangelium? quomodo per evangelium aeternum, si corruptum est e- vangelium? mendax lingua, falsa calumnia; Ego vobiscum sum, inquit Dominus, us- que ac consummationem saeculi. Et Osee propheta verba ad Ecclesiam conferuntur: Sponsabo te mihi in fide usque in sempi- ternum; & ad Petrum vicarium suum in- quit Salvator: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & portae inferi non praevalent adver- sus eam. Et iterum: Rogavi pro te Pe- tre, ut non deficiat fides tua, Praevaltiss- sent portae inferi, & defecisset fides Pe- tri, si fallum esset evangelium, quod se- quimur. Sed manet fides magni pastoris in ecclesia Romana, quae nunquam inventa est errasse, neque errabit in aeternum; mag- istra est enim & mater omnium fidelium, & disciplina veritatis.

XCIII. Cave, Mahometes, cave, magne prin- cept, ne loquaris errorem Porphyrii Si- mplyrii, qui tuae legi consona dixit. Is ex Christiano sinu ad idola transiens ait se Deos consuluisse, quid de Christo sentirent, & illos respondisse bonum fuisse virum Chri- stum, sed peccasse discipulos ejus, qui di- vinitatem ei attribuerant, quam sibi ipse nunquam arrogasset. Hoc deorum testimonium est idolorum, quae tu demonia esse non du- bites. An non intelligis fraudem? An non vides tui legiferi & demonum esse unam argumentum? unam collusionem? unam fal- laciam? & Christo diabolum invidere, e- jusque gloriae & majestati detrabere, cujus consilio atque fusu tua lex edita est evan- gelica atque Mosatae contraria?

XCIV. Dices pari modo Christianam legem Mo- satae adversari, nam quae iussit Moyses plu-

XCII. Ex pro- pheticis sa- cram scri- pturam non cor- rumpi posse.

Ut Chri- stus regnet in domo David in aeternum.

XCIII. Quod dae- mon Por- phyrus dixit de Christo idem Mahome- tes asse- rit.

CXIV.

Obiectio Mahome- tis quod nova lex veteri ad- verberetur. Dissolvi- tur.

plurima vetat, & permittit, quae ille ve- tit. Nescis antiquae legis arcana, quae diu gravida fuit novam in utero gerens, & cum statutum divino consilio tempus ve- nit, eam peperit. Vidit Jeremias per spi- ritum legem hanc novam, cum ait: Ecce dies venient dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Juda foedus no- vum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum; sed hoc erit pa- ctum, quod feriam cum domo Israel. Post dies illos dicit Dominus dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum. Scribam eam, & ero eis in Deum. No- vum foedus, inquit quia baptisimus circum- cisioni successit: Et legem meam; inquit, scribam in corde eorum; quia vetus lex in tabulis lapideis scripta fuit, nova per cha- ritate in corde hominum radicata: Et ero eis in Deum; quia nova legis auctor, & promulgator Christus Deus, & homo est: antiqua per Moysen innovit tantum homi- nem, & adventu perfectae evacuata est imperfectum, nec amplius in praepitio no- bisum Deus, sed in corde pacificatur, di- cente Apostolo: Si circumcidamini, Chri- stus nil vobis proderit; nec ulterius ceri- monia legis habent locum, venit enim ille, de quo loquitur in Deuteronomio Moyses: Propheeta de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dominus Deus tuus, ipsum audies. Et subdit: Po- nam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia verba, quae precepero & illi. De Christo hac propheta locutus est ex ore Dei, quod verum erat os, in cuius ad- ventu legalia, & cerimoniam defutura e- rant, sicut apud Mattheum scriptum est: Lex & prophetarum usque ad Joannem; sacra- menta, quae veteres observabant, annuntia- tiva erant venturi Christi, quae in ejus adventu completa cessaverunt, & alia in- stituta sunt virtute majora, veritate me- liora, actu faciliora, numero pauciora. Et sicut sacerdotium mutatum est, sub cuius ad- ministracione lex erat, ita & legem mu- tari oportuit. Non est igitur adversa ve- teri nova lex, quae in ejus ventre conclusa erat, & adveniente Christo, & evangelii luce clarescente, patefacta circumcisoni, & aliis cerimoniam antiquis observatis, sicut praefinitum erat, finem imposuit. Est autem Christiana lex tanto dignior quam Judaica, quanto nobilior est oraculum Dei, quam hominis.

Prædi- ctum erat novam il- li succel- suram.

Prædixe- rat Moy- ses audi- endum Christum.

Legalia quae futu- ra erant praenun- tiabant.

Christi nova lex veteris perfectio est.

XCIV.

Quae ar- gatur Mahome- tem Imp. continue- rint ne Christianus fieret.

non audiunt vocem meam gladio conte- rendi sunt: ensis meae legis dignitate tuetur, In Arabia ortus ejus fuit, ex par- vo principio quantum creverit vides. Aegyptum adjeci meae legi, & Syriam, & Mesopotamiam, & Lybiam, & Nu- midiam, & Mauritiam, & partem Hi- spaniae, & divitem Asiam, & doctam Graeciam, & fortem Thraciam, & no- bilem Macedoniam. Sunt & aliae quam- plurimae regiones sub imperio meae legis quae armis, non verbis quaesita sunt. Mu- liebre est verba verbis revellere, viri ferro decerrant: si non fuisset vera mea lex, non dedissent superi imperio nostro nec non dominationi nostrae tantos succes- sus, atque prosperitates; amat nos De- us, & legis odorem sentiens gratulatur & sternit iter victoriis nostris; scis quam feliciter saepe in hostes pugnavi, & modo in Ponto, saepe in Graecia. En, fili, quid cogitas, quid moliris, tot triumphis sub mea lege illustratus, Christum sequeris, cujus cultores stravisti toties, & ad in- terneccionem usque cecidisti? cave ne me- am linquens legem relinqueris a Deo.

XCVI. Credimus his te verbis non parum com- moveri, & aliquem inesse in tua mente ti- morem: sed audi quam inanis est timor: Omnis qui malum facit, inquit in evange- lio veritas, odit lucem, Fures vultu do- mos perfodiunt, & in obscuro adulteri la- titant: non adhibent testes qui peccant, qui mentiuntur nolunt deprehendi mendaces. Cum his sentit tuus legifer, Veretur, ne disputando suae legis vanitates innatescant; Veretur ne pudenda sua detegantur. Pro- hibet disceptari verbis, armis defendi su- am legem jubet, nec alium iudicem, quam ferrum deposcit; multumque gloriatur de- suae legis incremento. Diximus cur crece- rit, plebes voluptas allexit: neque infici- amur multas tuae gentis victorias parvas, & ingentia confecta bella, & tu ipse pra- lliis clarus evasisti. Vicisti hostes non pau- cos, & triumphasti saepe: fuisti tamen e- tiam aliquando victus. Parva Christiano- rum manus tuas ingentes copias, ut an- te diximus, apud constuentes Saram inter ac Danubium paucis ante annis delevit, non milites veterani, non duces in bellis ante probati, non viri nobiles armis potentes & equis, sed pauci cruce signati, ex agris collecti, incermes & nudi, fide tantum ar- mati, non ferro fulgentes & auro tuos su- derunt exercitus: quod si victoria verita- tem legis ostendit, hoc uno praelio satis ad- monebatur, in quo pauci fugarunt multos. Tua victoria nihil mirabile habent, ad- quas nunquam sine granda tuorum prae- gatiua ventum est.

CXVII.

Cur alco- ranum ar- mis tan- tum de- fendi vo- luerit Ma- hometes.

Si ex vi- ctoriis compro- banda re- ligio ex- probant quae di- vinitus parta.

An victo- riae Ma- homete- norum o- stendant veram eo- rum le- gem esse.

CXVII. Ex eo ab- surdo quot absurda le- quantur.

Sed quid agimus? non his argumentatio- nibus stat recta fides. Vici, fudi hostes, imperium teneo, & si sic licet arguere, ve- ra fuit sub Alexandro magna tot victoriis illu-

illustrato, & sub eius successoribus religio, qui & in Græcia, & in Assyria, & in Syria, & in Ægypto, & in Lybia, & in Perside, & in Scythia, & in Indiis, regnare imperio per arma quaesit. Vera etiam Romanorum fides usque ad priorem Constantinum, qui orbem sibi ferro subjecerant, & omnes domuere, quas adire gentes. Scimus tamen & Alexandrum & ejus heredes Romanos, & qui sub eis erant, Judæis exceptis, idola coluisse: alii Jovem, alii Mariem, alii Mercurium, nonnulli solem, & alia sydera, multi etiam, ut Ægyptii, animalia bruta colebant, quis nescit, inquit unus ex poetis.

Qualia demens
Ægyptus portentosa colit, crocodilon adorat.

Veram religionem coeules læpe ob peccata ab idololatriis vi-cti.

XCVIII. Quid dicant victi Christiani.

Et quod stultius fuit, & allium, & porros, & cape inter numina posuerunt, præclara tamen Ægyptiorum victoria memorantur, sicut de Ostride proditum est, qui victum peragravit orbem. Ergo & deos Ægyptiorum recipiemus, & veram eorum religionem fatebimur, quia vicerunt. Non sic ratio suadet, neque sic Judæi sententia, qui victi ab Assiriis, & ab Antiocho, & a Romanis, & in servitutem ducti, non tamen victorum leges de his acceperunt, sed victi & angariati, & mille modis oppressi, in sua lege manserunt. Nec nos Christiani cum prælio superamus, aut aliis calamitatibus affligimur, legem nostram aut relinquitur aut accusamus, sed arbitramur pium Deum non tamquam filium propter peccata, quæ committimus verberare, quia non paremus evangelio, non servamus legem nostram, neque manemus in traditione sanctorum patrum; sed victi fragilitate aberramus, & labimur ut homines, ipse vero lapsos corrigit, & plagis multis nostras iniquitates emendat.

Cognoscimus errata nostra, & considerantes, quæ fecimus minorem esse penam, quam delictum non ignoramus. Si cadimus in bello, si amittimus regnum, si iugo servitutis opprimimur, dicimus cum Daniele propheta, Deum esse in cælo, qui revelat mysteria, mutat tempora, & transfert regna, ut universi cognoscant, quod dominatur excelsus in regno hominum, & cui voluerit dabit illud; Novimus Deum & Judæos & Christianos posse, cum velit, & voluisse aliquando, alterius sectæ hominibus subicere propter offensam populi, qui eum ad iracundiam provocavit: sed conversi ad eum non desperamus misericordiam consequi: quamvis enim irascitur Deus, ut inquit propheta, non tamen obliviscitur misereri, pius est & benignus, non deserit clamantes ad se. Absit autem, ut propter victoriam meliorem esse credamus religionem victorum; sic enim faten-

dum esset omnes, qui vicerunt Hebræos, melius de Deo sensit, quam ipsi victi; quod neque tu diceres, neque tuus legiser, qui defensionem suæ traditionis in armis collocat, & omne genus ratiocinationis effugit maximum iniquitatis indicium. Non sic beatus Petrus, & pastor constitutus grægis Christiani, paratum se ait omnibus rationem reddere de ea, quæ erat in eo, spe & fide; nec aliter suos auditores edocuit B. Laurentius martyr: Mea nox, inquit, obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Et in evangelio non probat Dominus eum, qui lucernam accendit & sub modio ponit, sed super candelabrum eam esse vult, ut luceat omnibus, qui sunt in domo, & prædicari verba sua super tecta jubet, & de seipso dixit: Ego palam locutus sum mundo.

Deceptores & pseudopropheta in angulis prædicant, & volunt occulta esse, quæ dicunt, ac juramenta taciturnitatis exigunt. Sicut Roma accidit in his, qui bacchanalia celebrabant: in occulto enim Deo suo sacrificantes nullum flagitium libidinis omitebant. Quod si alia non essent adversus tuam legem indicia hoc unum sufficere potuit, quia prohibuit ejus lator in disputationem venire: sciebat non æqua esse neque vera, quæ tradiderat: videbat veterem, & novam legem contra se stare, intuebatur philosophorum acutissimas rationes sibi adversas esse, nec speravit in cœtu hominum; aut in scholis virorum excellentium sua deliramenta posse defendi: Animadvertit homo sagax, & ingeniosus in malo gentiles, qui deos colebant, damnatos esse, & jam prope modum exterminatos, nec Judæis locum esse, quorum lex translata esset, cum sacerdotio ad Christianos: cumque statuisset novam legem, magnumque sibi nomen dare, speravit, quod modo evenit, iratum Deum Christianis, qui suæ legis mandata transgrediebantur, adversus transgressores victoriam concessurum; quæ idcirco suæ legis defensionem in armis collocavit, quam alioquin hominibus gratam propter licentiam voluptatum non ambigebat. Diaboli hoc fuit inventum: antiquus hanc viam suæ nequitie serpens excogitavit, qui, cum vidisset sese procul ejici, & Christiana religione auferente idola deleri, nec amplius deorum multitudinem locum esse, sed unum tantum adorari cum Patre & Spiritu Sancto Jesum Christum, Heraclio imperante, Mahometis spiritum excitavit, eumque sibi ministrum elegit, hominem vanum, prius idololatriam, fortuna pauperem, mente superbum, natione Arabem, consilio usum quorundam Judæorum, & Christianorum per-

Maxime iniquum se Mahometes ostendit qui pro ratione arma obtrudit.

XCIX. Christus suæ legis rationem reddidit.

Norat Mahometes sua signenta cum ratione pugnare.

Inventa illius fluxere a demone.

Quorum consiliis sit usus.

miam rectius appellabimus. Rugasti frontem, avertisti oculos, horruisti, turbatus es, subiratus es dum hæc dicimus. At si veritatis amicus es, audienda est veritas, neque tibi legiser, si tibi amicus est, veritatem interdicit, quæ tanto magis amica est, quanto salubrior, & homini ab ipsa natura convenientior.

C. An Alcorano legis nomen congruat.

Audi verum, & discere quomodo sit appellanda lex. Legem dicunt philosophi, quod ratione præcipitur, & sunt qui nil aliud legem esse affirmant, quam rectam rationem a divino numine ductam: Quidquid igitur rationi adversum est, legis nomine caret. At tuus legiser ratiocinari de sua, lege prohibet, & solum arma illi suffragari vult, non est igitur dicenda lex, nisi ex illis quarum conditores apud Isaiam Dominus maledicit. Docet nos David cognoscere legem Domini, dum ea quæ propria sunt exponit. Attende & videbis an Mahometea lex de cælo & a Numine sit tractata divino, an aliunde: Lex Domini, inquit propheta, immaculata convertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam præstans parvulis. Immaculata est lex Domini, quia mala quæque excludit, neque libidinem, aut turpitudinem ullam admittit; sic apud eundem prophetam: eloquia Domini casta dicuntur, & apud Job legitur: Non inveniatis in ore meo iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit; & Apostolus, Lex sancta, inquit, & mandatum sanctum justum & bonum. At quomodo Mahometea lex immaculata, quæ supra & adulteria, & omnes libidinum maculas, ac seditates admittit.

Quæ sint divinæ propria.

CI. Mahometana præcepta de oratione & jejunio decerpta ex evangelio.

Dices, quia jejunia quædam præcepit, & orationes, & elemosynas; non damnamus hæc, absit ut ea mala dicamus; inventorem eorum Mahometem esse negamus, absque Mahomete sciebamus hæc esse bona. Jejunavit Elias, jejunavit Christus; orare & frangere esurienti panem suum, & egenos & vagos in domum ducere multo antiquius est, quam tuæ legis inventum. Multi nos legislatores ad opera pietatis invitarent. Verum adulterari, fornicari, servare ventri, & in cæno voluptatum jacere, solus tuus legiser inter bona collocat, solus Mahometes est, qui turpia docet, & flagitia præcipit. Quamvis hæreticorum more, ut facilius decipiat, bona simul & mala commisceat. At lex, quæ Domini dicitur, ut inquit propheta, animas convertit ad ultimum finem: at lex Mahometea non convertit ad Deum, sed avertit ab eo; Dicit enim dominus Deus: Estote sancti, quia ego sanctus sum. Mahometes; Uxores, inquit, ducite & concubinas, quot placet; nam ego quadraginta virorum in meis lumbis vires habeo, & uxoribus atque ancillis permisceor plurimis.

Quam turpia sint quæ propria Mahometis.

Ut gloriatur se turpissimum esse.

CII.

Quid de testimonio fidei? Cum data esset Moysi lex Dominus in monte Sinai fulgura,

& coruscationes apparuerunt, & signa de cælo, quæ testimonium legi præbuerunt; lex Christi miraculis admodum multis confirmata est, dicente ipso: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum, scilicet infidelitatis, non haberent; & propterea de veteri, quæ convertit ad suum creatorem & ad summum bonum, & nova lege inquit David: Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. Et in evangelio Lucae circa finem legimus: Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Deo cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. At Mahometis legem, quæ signa, quæ miracula probant? Audiamus eum: Non sum missus, inquit, nisi in virtute gladii, & qui non susceperint meam prophetiam occidantur, aut reddant tributum, pretium pro infidelitate sua. Quid hoc? nunquid manifeste negat se miraculorum virtute carere, & ficta falsaque esse omnia signa demonstrat, quæ tui legis doctor in populis prædicant. Non habet igitur tua lex testimonium nisi in armis; sed id non est fidele, ut ante docuimus.

Divina lex divino testimonio fulciri debet.

Negat Mahometes suam legem alio testimonio stabiliri quam gladio.

CIII.

Ad ultimum transeamus, & quomodo sapientiam præset parvulis, id est populis tua lex animadvertimus. Sapientia, ut antiqui tradiderunt, divinarum, & humanarum rerum scientiam continet, estque admodum sapida & daleis, dum amorem divinitatis mentibus nostris insillat, propter quod inquit psalmographus; Quam dulcia faucibus meis eloquia tua; super mel ori meo! Tua lex neque de Deo sapit, neque de cælestibus, neque terrena satis intelligit, quæ putat superis curæ non esse. Magna olim & florida in Alexandria philosophorum schola fuit, & multi per Syriam, & Asiam viri doctissimi claruerunt, quorum nomina ad nos usque pervenerunt; at postquam lex Mahometea cursum habuit, paucissimi nominantur, qui naturæ arcana perscrutari excellentes evaserunt, quia non præstat parvulis sapientiam tuus propheta aut tua lex, cujus fundamentum voluptas est, & tutela gladii; inter nos vero liberalium artium studia admodum florent, legitur publice philosophia, auditur in scholis theologia, nullum doctrine genus prætermittitur, gymnasia literarum in pluribus Italia civitatibus clarissima reperiuntur; nec trans alpes in Hispania, in Gallia, in Germania, in Britannia collegia desunt virorum excellentium, qui sapientiam præstant parvulis, est enim ingens Christianorum cura, ut indocti erudiantur & veritatem intelligant in nostra lege, quæ nunquam mentita est divinitus comprehensa.

Lex Mahometana omnem tollit sapientiam.

Christiana omnis alumna sapientia.

CIV.

At legiser tuus non modo mentitur, sed leviter & indolte, sed imprudenter, sed insipide mentitur, & sibi ipsi sæpe contrarius est, quemadmodum suæ legis inspector plane intelleget. Innumerabiles sunt ejus ineptia, & aniles fabulæ, pueriles nugæ.

Mahometana lex deliramentis deridiculis plena.

de quibuslibet hoc loco pauca referre, quae de ceteris iudicium praebent. Exponens Mahometes capitulum alcorani, quod dicitur filiorum Israel in hanc sententiam loquitur; Sit laus ei, qui servum suum ab oratorio, quod est helcarata, ipsa est domus Mesche, usque in oratorium sanctae domus Jerusalem nocte una transtulit, circa quam benediximus Deum. O vos homines audite & intelligite, cum abii a vobis, venit ad me Gabriel sero post psalmodiam vespertinam, quae ultima est, & ait. O Mahometes jubet Deus, ut se adeas. Cui respondi: Et ubi eum visam? Et ait Gabriel: Ubi ipse est, & jumentum illico adducit, magnitudine inter asinum & mulum, elberahil vocatum humanae vocis capax, & una non amplius hora iter egi annorum quinquaginta millium. Et ait Gabriel: Ascende animal, & ito ad sanctam domum. Ascendere volentem fugiebat jumentum, & iussum est stare, quia Mahometes ascensurum esset. Nunquid accersitus est? inquit, & respondente Gabriele accersitum esse. Non finiam, addidit, nisi pro me Deum roget. Obruli preces Deo meo pro jumento, quod me sedente suavi gressu incessit, ponens unguam pedis anterioris in orizzonte sui visus, & minori spatio quam ictus impletur oculi ad sanctam domum perveni. Comes aderat Gabriel, qui duxit me ad domum sanctam in Jerusalem & vicinam rupem, dixitque, descende quoniam ex rupe in caelum ascendes: & colligato illic jumento portavit me humeris suis in caelum, & cum applicuissimum ad caelum mundi, & ad portam ejus, pulsavit Gabriel, & quaesitum est quis esset, & respondit Gabriel: Ego sum; & iterum quaerenti quis tecum adest, respondit; Mahometes, & subdidit janitor; Numquid vocatus? & ait Gabriel: Vocatus; & aperta est porta, & vidi angelos, & bis genua flectens rogavi pro eis, & accepit me rursus Gabriel, & vexit ad secundum caelum, & fuit distantia inter caelum, & caelum quantum est iter quingentorum annorum, & sicut in primo caelo ita in hoc caelo pulsatum extitit, & responsum pari solemnitate ad septimum usque caelum procedit, aequam caelorum distantiam ponens; & ait, in septimo caelo vidisse se angelorum populum, & longitudinem angeli cujusquam instar mundi fuisse, & aliquorum mille vicibus extensorem, & inter eos unum aliquem invenisse, cui septies centena millia essent capita, & in quolibet capite totidem ora, & in quolibet ore linguae totidem, quae septingentis mille millibus idiomatibus, laudabant Deum, & rursus alterum angelum ostendisse, qui fletet, & quaesivisse causam fletus, & cum ille dixisset culpas esse, oravi pro eo: & tunc

Iter quinquaginta millium annorum ementum esse in tertia finxit.

Aniles ejus fabulae.

Fingit angelos esse horrenda monstra.

commendabat me Gabriel alii angelo, Deum & ille alii, donec fui in conspectu Dei, & tribunali ejus adhaesi, tetigitque me manu sua Deus inter humeros, & frigiditas manus ejus pervenit usque ad medullas dorsi mei.

His nugis atque deliramentis implet Mahometes aures populi. Sed audiamus alteram fabulam in libro, cui titulus est: De doctrina Mahometis. Duo angeli nominantur Arathes, & Narathes, quos ille asserit jussu Dei in terram descendisse, ut genus humanum regerent atque instruerent tribus mandatis acceptis. Primum, ne quemquam occiderent. Alterum, ne quid injuste decernerent. Tertium, ne vinum biberent. Cum aliquandiu rexissent, & omnia ex toto orbe ad eos iudicia devolverentur, mulier quadam decenti forma, & omnium pulcherrima adversus maritum suum causam habens iudicium ab eis petiit, atque ut faventes haberet iudices, ut apud se prandium habeant, multis precibus invitata. Non abnuunt angeli, paratur splendidum convivium, epulas & pocula mulier ipsa ministrat, apponuntur feracula multiplicia, & cum bis vinum, quod cum angeli recusarent, instante sepius muliere, & multas obiiciente blanditiis, tandem biberunt, & inebriati vino in hospitium incaluerunt, ejusque concubitum postularunt: spondet mulier ea conditione, ut alter eorum ascensum in caelo ostenderet, alter descensum: placet conditio illa. Ut iter didicit, mox in caelum relicto atque irrisus angelis abiit, quam Deus recognovit inter sydera collocavit, cui lucifer est nomen: angeli ad iudicium evocati catenis ferreis in puteo profundissimo religati sunt, usque ad diem iudicii permansuri, cum elegerint in hac potius vita, quam in altera plecti.

Haec est sapientia Mahometis, quam docet parvulos: haec ejus theologia, haec doctrina divinitus revelata. Mira hominis audacia, ne dicam stultitiam seu dementiam. Quot sunt in his fabulis deridenda somnia? non obfurgamus jumenti verba, quando & asinum sacra litera locutam, produunt, & gentiles bovem. Sed quid est quod una hora iter quinquaginta millium annorum peragitur? metire haec & diligenter cogita ac corpori nondum glorificato id possit accidere. Quo ivit? Ubi fuit? quid circumvit? non adhuc caelum ascenderat; quibus in locis tantum spatii peragravit? nec jumentum eum tulit. Quis tulit eum? Unde venit? Quomodo venit? nihil horum dixit. Quid peccaverat jumentum, ut precibus egeret? cui non est lex alia, nisi natura & illi pareat. Quid ostentus in caelo collocatus rogamus Mahometis egebat. An non satis felix erat? fortasse altius cupiebat ascendere, tamquam non sit illic perfecta omnium beatitudo, & regnat adhuc ambitio, distantiam caelorum ostendit, & sphaera.

CV.

In lana altera ejusdem fabula ob quam vinum prohibuit.

Angelos modo non hydras sed homines esse fingit.

CVI.

Deliramenta illius plena contradictionibus.

& sphaerarum quanta sit crassitudo demonstrat. Quingentorum annorum iter ex caelo in caelum ponitur, & patere spissitudinem. Quid hoc? Quis credat? gentiliū fabulis simile somnium est. Ajunt illi Dionysodorum quendam geometricae scientia nobilem in patria extremum diem obiisse, propinquos funus ei ducisse, ad quos pertinebat hereditas: hos consecutus diebus cum justa perageret invenisse in sepulchro ejus epistolam Dionysodori nomine ad superos scriptam, qua diceret, eum a sepulchro ad insinam pervenisse terram, esseque illum usque quadraginta millia stadorum. Nec defuerunt geometricae, ut Plinius ait, qui interpretarentur significare epistolam a medio terrarum orbe missam, quo deorsum a summo longissimum esse spatium, & ibidem pile medium, ex quo consecuta computatio est, quae circuitum terra seu totius pile ambitum ducenta quinquaginta quinque millia stadorum pronuntiavit. Sed armonica ratio, quae cogit rerum naturam sibi ipsam congruere, eodem Plinio teste addit huc mensuram stadorum septem millia: Eratosthenes hujusmodi rerum solertissimus indagator universam terrae ambitum ducentorum quinquaginta duorum millium stadorum prodidit: Hipparchus stadorum paulo minus viginti quinque millia adiecit. Reperiuntur & aliorum sententia admodum dissona, neque in hanc usque diem mortali cuiquam satis exploratam credimus terrae mensuram, cujus neque septentrionem, neque meridiem versus cognitum fines sunt. At tuus legiser majora concepit animo, qui tamquam caelum ascenderit quingentorum annorum itinere distare caelum a caelo prodidit, quoniam tanta esset crassitudo sphaerarum. Hoc idem asserit rabbi Moyses Hebraeus genere, philosophus, qui apud Aegyptios claruit. At philosophi, quos nostri probant, non ita sentiunt, nec Ptolemeus Alexandrinus astronomorum facile princeps de crassitudine lunaris sphaerae cum tua lege concordat, in hanc iter annorum sexaginta novem, & aliquorum mensium, ac dierum posuit millibus passuum viginti quinque, seu stadis ducentis pro qualibet die computatis. Alii vero astronomi, qui haec diligenter indagaverunt, sphaeram solis plusquam sexcentis vicibus superare lunam tradiderunt: rursusque maris sphaeram, quamvis sole altior est, & longe majorem habet ambitum, spissitudinem tamen multis vicibus superari improbum humanae mentis ausum; verum ita subtili argumentatione comprehensam, ut pudeat aliquos non credere. Plurimi haec incerta respiciunt. Tuae legis lateri fortasse credendum fuerit, non quia illuc angelo bono defersent conscenderit, sed quia cum per verso ceciderit: quod si hoc de causa fidei expetit, credimus: alioquin cum sacra Scriptura dicimus: Caelum sursum, & terra

Incepta de sphaerarum crassitie finxit.

De terrae magnitudine quid sentierint philosophi.

Quid de crassitie caelorum.

Ab his somnia sua mutuat vi detur Mahometes.

deorsum, & cor Regis inscrutabile est: sed alia percurramus.

Angelos, se vidisse asserit, eosdemque corporeos: si mundo majores angeli sunt, necessarium est aliquam eorum partem extra mundum esse: at philosophi mundi circumflexu omnia contineri dicunt, neque quidquam exterius esse. Tuus legiser quando aliquid solito plus ebibat, sopori deditus, quidquid somniavit pro vero retulit, & omnia sibi licere putavit: quo errore & angelos corporeos, & peccare, & egere venia, & se rogasse pro eis dixit. Simili somnolentia tactum se super humeris affirmavit manu Dei, cujus gelu usque dorso medullas penetraverit, quae omnia superius confutata sunt. Quis illud patienter audiat, quod angeli Dei vino inebriati specie mulieris decepti concubitum ejus appetierint, quae, iter in caelum edocta, ad conspectum magni Dei pervenit, & honorifice accepta inter astra locum obtinuerit, angeli poenas dederint, atque idcirco vinum homini interdicitum, quod tanti mali causa fuerit? Commemorat haec tuus legiser, & tanquam ex penu Dei recepta hominibus inculcat. Vide quam graviter, quam vere quam perite loquitur: poetarum figmenta, quae poetas leguntur, inter arcana legis inserit. Pueri nostri non sine risu audiant, cum raptae in caelum foeminae referuntur, & in astra commutatae, quae major & minor urfa vocantur, pigri circa plausurae boves lucentes.

Credimus pro tua sapientia te jam parvisacere atque contemnere tuae legis figmenta, sed miraris vehementer, quod in dies aliqui relicto dogmate Christiano ad tuum migrant, & asserentes iniquam legem nostram, amplexi tuam circumcidantur, & tuis inittentur sacris, & qui Trinitatem praedicabant, nunc detestentur, & qui Christum cruci affixum colebant, & laudabant, nunc derideant. Sunt qui hoc agunt, non dubitamus: sed qui homines? Sane aut libidinis servi aut ambitionis, & quibus nullus erat locus in nostra lege, spreti a nobis & ejeti, tanquam vilia, & inutilia mancipia ad te transiverunt, nec tamen illos inextinguibilis conscientiae vermis rodere cessat: quod si posses eorum introspicere corda intelligeres proculdubio eos aut vitae futurae spem nullam habere, aut admodum esse anxios, quia fontem aquae vitae reliquerunt Christum Jesum, & nesciunt quo pacto redeant, majus suum peccatum existimantes, quam Dei misericordiam. Sed quid miraris si ad opes consequendas, ad voluptates exhauriendas nonnulli tuae legi subsunt? non est hoc novum nec dignum admiratione: idem quoque & Saraceni faciunt, qui sepe ad nos migrant. Illud est mirabile, illud stupendum, illud magnopere celebrandum, quod tot millia populorum Christiano insignita nomine sub tuo imperio

CVII. Infana Mahometis contrectio circa magnitudinem angelorum.

Quam stultum fingere angelos vino & luxuria incaluisse.

CVIII. Ex poctis finxit foemina in syduis conversam. Mahometanorum arguta ex Christianorum ad eos defectione.

Dissolvi-tur.

Mirentur tot alios tanta fide pati.

ris degunt, gravia tributa pendunt, nunc liberis privantur, nunc conjugibus, opprimuntur durissima servitute, lacerantur, vexantur mille modis, nec tamen Christiane legi renuntiant: quod si tuam acciperent mitius ferrent imperium, fierent liberi, honores & opes sperare possent; sed malunt tolerare servitutis jugum, & in squallore ac miseria vivere, quam Christum negare. Hoc stupendum est, & divinum opus, & quod te precipue movere debet, non quod pauci a nostra lege aberrant, sed quod tam multi in ea perseverant, & quod tanta sit vel in adversis constantia miraculum est. Facit hoc bonitas legis, & securitas eterne vite, quam nemo sapiens presenti postposuit.

Probatur inde Christiana legis veritas.

CIX. Quanta sit ejus dignitas.

Quid tu hic dicas? quid contra hincere aut mutire poteris? Vera est Christiana lex ex utero recepta Mosaica, ex prophetis, ex divinis oraculis: Deus auctor ejus est: Filius Dei, qui eam tradidit, ex ore Dei manifestata est: pura est, & nitida, & immaculata, & sancta, perfecta ex omni parte, nullam habes rugam; nusquam deficit, nusquam claudicat: in ea qui querit invenit; qui petit accipit, & pulsanti aperitur. Ipsa est fons clementiae, justitiae culmen, pietatis speculum, mansuetudinis & misericordiae plena: pro ea martyres innumerabiles sunt occisi, senes, juvenes, pueri, matrones, virgines, scientes beatorum esse mortuos, qui moriuntur in Domino. Praeterimus signa & prodigia, quae certitudinem Christianae legis ostendant. Quis viros commemorare queat ex Christiano genere divini, & humani juris excellentissimos professores, vera mundi lumina, scientiae fontes, qui usque ad mortem in fide Christi perseverantes, praeterea volumina ediderunt, quae tanquam sidera quaedam doctrinae humanas mentes illustrant? Et quenam ullo in loco lex est, quae alterum habeat Augustinum, alterum Hieronymum, alterum Ambrosium, alteram Gregorium? & ne Graecos praetereamus, quae religio virum unquam habuit, quae Origeni comparari posse? quamvis hic in plerisque locis erravit. Quis Joanni Chrysolomo exaequabitur? quis magno Basilio? quis Cyrillo? quis Gregorio Nazianzeno? Non sufficit dies si numerare pergimus illustres nostrae legis doctores sive vivos sive mortuos, quamvis non sint mortui, sed nunc maxime vivunt, & tanquam stellae in firmamento lucent, qui fidem sacratissimae Trinitatis elucidarunt. Quid dicemus de religiosissimis domibus, in quibus angelica ducitur vita, & pro peccatoribus assidue effunduntur preces Domino, nec unquam cessant divinae laudes, & psalmodiae?

Quanti martyres pro ea occisi.

Quot in ea fulsere doctores & Sancti.

EX.

Benedictus Nursiensis apud nos multorum monachorum doctor, & pater extitit: apud Graecos magnus Basilius: secuti sunt Bernardus abbas Clarevallensis, & Bruno, qui

Chartusiam instituit: quotidie sanctorum virorum apud nos augeatur numerus, edificantur nova monasteria, & sancta reventantur instituta. Quos fructus edidit seraphicus Franciscus eximius paupertatis amator in Umbria, quae pars est Italiae, natus? quot eum discipuli secuti sunt? quot sub ejus regula sancti floruerunt? Antonius Patavii jacet miraculis clarus, Bernardinus Senensis in Aquila, quem nostra aetas quasi alterum Paulum predicantem audivit. Nicolai Lyranii extant opera, quae omnes admirantur: Dominicus in extremis Hispaniae natus oris quasi alius vesper emicuit, qui novum quendam sanctum, & nitidum vivendi morem suis auditoribus tradidit, & Praedicatorum instituta regula universum illustravit orbem. Multi discipuli ejus clarissimi evaserunt; sed praecipua est magni Alberti fama, quia nullam doctrinae genus ignorasse creditus est: nec minor eo Thomas Aquinas fuit in literis, & si major extitit sanctitate. Claruit & meo saeculo sub eadem regula Vincentius Hispanus, quem nosler antecessor inter sanctos Christi confessores retulit. Et in ordine D. Augustini Nicolaus Tolentinas, paulo ante inter caelestia relatus sanctorum agmina: nova in dies prole floreat nostra religio. Quod si non desunt peccatores divinum provocantes majestatem, non desunt etiam conciliatores viri sancti Deo accepti, & virgines immaculae, precibus assiduis divinam iram avertentes, nec timentes ruinam tantis aduti patrociniiis.

Multis confirmata miraculis.

Si sint in ea aliqui peccatores non deesse tamen viros sanctos.

CXI.

Tu ergo, princeps nobilis, qui non es rationis incapax, neque ingenii obtusi, collige quae diximus, & conserva in mente tua, & consule tibi, & tuae genti, & noli esse incredulus sed fidelis: relinque tenebras, & lucem sequere: intellige quo pede claudicat tua lex, & quantis sceleris erroribus, & quam procul a veritate recedit, & quod non est in ea salus, novae & antiquae legis inimica. Intelligis quam solida est evangelica doctrina, quam vera, quam sancta, quam munda & immaculata, & quod ea tantum iter in caelum ostendit, & non alia. Intelligis, si verba nostra memoria tenes, quod Trinitas in unitate, & unitas in Trinitate colenda est: neque altera, contradicit alteri. Intelligis, quoniam modo Pater sibi Filium aequalem genuit, & quomodo a Patre & Filio sanctus procedit Spiritus, qui est caritas & amor, & simul colendus est, & Deus est: & quod Filius pro nostra salute incarnatus est, mortem tulit, & spoliatus inferno tertia die resurgens, quadraginta diebus cum discipulis conversatus ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris, venturus in fine saeculi judicare vivos, & mortuos: quo facto mali perpetui poenam ignis subibunt, boni aeternam beatitudinem consequentur, non in carnalibus desi-

Doctrinae Christianae lumina.

desideriis, aut impudicitis, non in cubilibus, sed in dulcedine mentis, & in charitate Christi, quae superat omnem sensum. Ante omnia vero monstratum est, non posse te assequi inter Christianos gloriam, & potentatum, quam videris optare maxime apud Europaeos, & occidentales populos dum in tua secta perseveraveris: quod si velles Christianis imitari sacris, magnam tibi spem facimus, & potentia, & gloria.

CXII.

Memento igitur verborum nostrorum, & accipe fidele consilium: sume baptismum Christi & lavacrum Spiritus Sancti. Amplectere sacrosanctum evangelium, & illi te totum committe. Sic tuam animam lucrifacies, sic Turcorum populo bene consulere, sic tuae cogitationes adimpleri poterunt, sic tuum nomen in saecula celebrabitur, sic te omnis Graecia, omnis Italia, omnis Europa admirabitur: sic Latina te litera, sic Graecae, sic Hebraica, sic Arabica, & omnes barbarae celebrabunt. Sic nulla aetas de tuis laudibus conticecet, sic pacis amator, & fundator quietis appellaberis, sic te Turci animarum suarum repertorem, & Christiani suae vitae conservatorem vocabunt: Syri, Aegyptii, & Lybici, Arabes, & quaecumque sunt aliae gentes extra Christi caulas, aut his auditis tuam viam sequentur, aut tuis & Christianis armis parvo negotio domabuntur, & si noluerint in nostra lege te socium habere, experientur dominum in sua: nos te juvabimus, & omnium eorum assistentiae divina gratia legitimum principem constituemus. Haec sunt, quae tibi cum baptismo praemia promittuntur: his te bonis divina pietas proculdubio cumulabit obsequentem evangelio. Quod si respueris consilia nostra, peribit tanquam fumus gloria tua, & tu more hominum reversus in cinerem totus morieris. Christus regnabit in aeternum, cui est honor, & gloria in saecula saeculorum. Amen.

Offensum Mahometi Imp. si fiat Christianus imperium ipsius laetificum amplificationem iri.

CXIII.

(a) Pius II. lib. ep. n. 387.

(b) Bizar. hist. Perf. l. 9. Bost. us l. 7.

Expositi a Pio Regi Gallo-Mahometis progressus.

Obtusas Pio aures praebuit Mahometes. Exaratas vero superiores literas hoc anno colligitur ex aliis (a) ad Ludovicum Francorum Regem datis quibus eum hortatus est, ut ruenti religioni opitularetur, miserumque orientis statum exposuit, ex quibus constat hoc anno Trapezuncinum bellum a Mahomete gestum, & authores (b), qui ad superiora tempora retulere refellas.

Ludovico Francorum Regi illa scribit: Quia Regina Cyprae ad nos ex regno suo dejecta, & ex terris profecta est, & ad tuam credimus serenitatem proficiscetur, consilium & auxilium petens, nam regnum ejus a soldani Aegyptii gente occupatum est: & quia, sicut accepimus, Mahometes Turcorum dominus Sinopim, & Trapezuncinum, & multas alias in Asia civitates, ac provincias de novo sibi subiecit, & in Europam victor, ac tamens eo proposito revertitur, ut Christianitatem pro-

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

terat & conculcet, serenitatem tuam rogamus, & fletus petimus, ut respicias in quo statu est catholica fides, & quomodo ex uno latere Turci, ex alio Saraceni urgent. Pone ante oculos lamentabiles Christianorum voces, qui per Asiam, & Graeciam in medio nationis perverse constituti miserabilibus modis affliguntur, cogita in quo loco est sacrum Domini sepulchrum, quod inspicere absque Mahometanorum voluntate non possumus: sancta terra, quae nobis lucem fidei praebuit, nunc in tenebris est: totus orientis plenus est spurcitia Mahometica, quae etiam in Europam suam virus effudit, inde Graecia, hinc Hispania parte occupata, nec dies est in qua non mille Christianorum animae pereant. Rhodus in periculo, & nobilis insula * maris quondam dicta Peloponnesus in potestate Turcorum est paucis exceptis locis: Epirus tota ad eos confluit; Bulgaria, Valachia ex parte Turci parent: Hungaria vulnus expectat quia multis afflictis cladibus non potest tantos belli motus sustinere, nec est qui consoletur eam: timet victorem Mahometem, jam spoliis orientis, & Asia viribus auctum. Timemus sane illi genti, timemus & aliis, qui sunt in hostium circuitu, nec nos sumus, qui succurrere possumus: volumus oculos nostros modo hoc modo illuc, & lustratis omnium Christianorum provinciis, nemo Regum, nemo principum nobis occurrit, qui tanta rei subvenire possit nisi tu solus, quem Deus sui populi salvatorem, ut confidimus, hac usque salvavit incolumem, nec permisit in manus te persequentium incidere. Tu Dei ope hereditarium regnum in pace consequutus es mortuo patre Philippus Burgundiae dux clarus, & potens tibi obsequentissimus est, & ceteri duces & comites regni gloriantur, & tibi sine controversa parent. Ex Anglia, si volueris, nil tibi adversabitur; Hispaniam habes amicam: omnes per circuitum te venerantur, & colunt, & legationes ex longinquis partibus, ac ex ipsa Italia te honoratum, & salutatum veniunt: magna est gloria tua, magnum est Dei donum.

* peninsula

Extremum Cypro & Ungariae excidium imminere.

Proposita gloria si imperium Christianum servavit. Burgundum futurum laborum commitem finitimorumque Reges non adversaturos.

CXIV.

Intellexit divina pietas cogitationes tuas, & multa cognovit in anima tuo proposita esse ad commune bonum, nec dubitamus quin, cum esses exul quodammodo a regno tuo, tecum saepe dixeris. O si paterno in solio aliquando sedeam, quanta faciam tibi Deus grata? certe non pariar tuam hereditatem Turcorum infamia laniari. Audivit te Deus, & omnia tibi adversa repulit, planavit iter tuum, & te in aucto regno collocavit excelsum pra Regibus terrae: omnia tibi tranquilla dedit: si quid aliquando intra te Deo promissisti, id servato, si non promissisti quod non est verisimile recognosce beneficia, quae accepisti a domino Deo tuo, qui te filium Regem creavit, & re-

Reponat gratiam numini pro beneficiis.

R x 2

& regnum, cum diu extorris fuisti, summa cum gloria restituit: ostende te gratum divina pietati, & pro tantis beneficiis vicem repende: tolle, ut facturum oratori nostro spondidisti, pragmaticam constitutionem, & hoc facto, quod non est difficile, erige te totum in auxilium Christianae religionis contra Turcos, studio ut expeditio adversus hostes Christi fiat, exhibe te hujus rei ducem, & caput, nec dubita, cuncta erunt tibi prospera. Hoc est negotium, te dignum, tibi haec gloria servata est, nihil est in quo te laudabilius exercere possis: hereditaria haec tibi provincia est; nam pugnare contra Turcos & vincere, & terram sanctam recuperare, & fidem salvare, & Romanam ecclesiam honestare Francorum Regum proprium est, & haec tu commodissime praestare potes vera Francorum soboles: sapientia & rerum experientia praeditus, in opulento & pacifico & potentissimo regno sublimatus. Omnium oculi in te respiciunt, omnes afflicti te invocant, & nos praeter te non videmus, qui haec possit praestare, ideo ad te unum recurrimus Christianae fidei defensorem. Tu ergo & a nobis, & a tota Christianorum populo rogatus, & in primis a Deo communitus, prepara te huic provinciae, ad quam feliciter dirigendam omnia obtinebis a nobis, quae a justo & pio Christi vicario, & B. Petri successore obtineri debeant. Dat. Romae die xxvi. octobris anno MCCCCLXI. pontificatus nostri anno iv.

Versos esse in eum omnium oculos.

CXV. Ut eundem Regem ad conficiendam in Turcam expeditionem incitaret Pius, apostolica praesertim sacrorum inter natalitii dominici solemniam misit (a), vagina distincta gemmis inclusum, in quo hi versus incisus erant.

(a) Gob. l. 7. Exerat in Turcas tua me Ludovico fuerent
Dextera, Grajorum sanguinis ultor ero.
Corruet Imperium Mahometis, & inclinata rursus
Gallorum virtus te petet astra duce.

(b) Phil. l. 17. ep. ad Ludov. Reg. Franc. Extant eodem argumento datae tum a Philelpho rhetore eximio literae (b), quibus Carolum Francorum Regem sollicitabat, ut Turcas bello peteret, qui, excisis penitus orientalibus Christianis, deinde in occidentales furorē conversuri essent: Non te praeterit, inquit: quanta clades invaserit Christianam religionem superiorum principum vel negligentia vel ignavia, qui dum otio dum voluptatibus student, tum Constantinopolis urbs illa clarissima, tum universa Thracia, tam Triballi atque Illyrici, populi magni & potententes, novissime autem Peloponnesus tot urbibus, tot pollens hominum millibus Turcorum terribili iugo colla subiecit: quod si Turci voluptatibus dediti, si homines

barbari, & agrestes turpissimum sibi ducunt, & perniciosum in primis quietem agere, atque fovere otium, quid facere debent principes Christiani, quorum religio plena est honestatis, planeque divina? Et infra: Solus es in universa Christiana republica, qui dignitate & viribus & opibus sine ulla controversia reliquis Christianis omnibus antecellis, es eam naturam, quae simul cum prudentia & animi & corporis perfecit in te robur, oblata est occasio belli cum justis ac piis, tum maxime salutaris: vides quam in dies magis atque magis augetur Turcorum pestifera illa funestaque tyrannus, non est tibi diutius differendum, ne cunctando latius serpat virus. Dum Turcae ignobiles servileque negligunt, habenturque contempti, non Asia solum maxima opulentissimaque regna subjugarunt, sed etiam Europae latissimos nobilissimosque populos, atque amplissimas regiones & egerunt in servitutem, aguntque quotidie, & cum maxime videntur abesse ab Italia, & Germania, id moliantur, agunt, asscuntur, ut intra Italiae Germaniaeque limina versari, & circumquaque infesta arma concutere, atque vibrare gladios possint: quid enim adversus Colchos Mahometus Amyras profectus est? quid Trapezuntis oppugnasset, ut nihil sibi post terga relinquat infestum, quo liberior sit ad Italorum Germanorumque perniciem.

Cum Hungaris foedus praevidetur percussisse, Hungari enim ferocissimum genus hominum ubi se audissent a ceteris principibus desitutos, vel ab ipsis potius principibus Christianis oppugnari, a Turcis autem quotidie affligi, atque opprimi, ancipiti bello distracti ac vexati, tandem coacti sunt accipere quam Turci voluerunt conditionem: quid enim facerent inopes & eorum, nisi assidua mole rapinarum ac caedum, cum se circumvallari undique hostilibus infestisque armis intuerentur? Quid non suadeat indignatio? quid non perficiat desperatio? At necessitati qui resistere possit, dum Christiani potentatus alii dormitant, alii, quae pro fide Christi debebant, inter se invicem efferata atque truculenta tela convertunt? Mahometus vigilat, & quae offertur, opportunitatem non deserit: sed ut juvenis & Christianorum praeda non minus opulentus, quam animosus, exercitus quotidie novos comparat ex subjugatis hostibus, seque & viribus munit & imperio decorat, sique jam omnibus formidabilis. Valachos habet tributarios, magnam Illyriae, & Dalmatiae annis superioribus partem occupavit ac tenet: nuper Sinopem urbem munitissimam, & rebus omnibus abundantem solo nominis terrore in deditorem accepit: Sebastopolim intrepide ac fortiter repugnantem ut vi expugnasset cepissetque, totum illum populum

Christianum subibus per omne contumeliae servitiaeque genus inflixit. Oppugnatur Trapezus regia urbis emporiumque Colchorum, atque ea oppugnatur quidem & terra & mari a viribus & furore servissimi dirique Mahometi, & ita perniciter oppugnatur, ut non longe absit ab interitu: sed haec & alia pleraque multo diligentius, ac melius vir excellentissimus Petrus Posterula tua regie majestati, qui te veluti numen quoddam & solit & veneratur, coram exponet. Age igitur, Rex indignissime, induere armis iustitiam, tegere pietatis clypeo, cape fortitudinis gladium & duce atque adiutore Christo Jesu in barbaram illam, & ignobilem, abiectionemque nationem age victrices atque felices copias, minime admodum labore gloriam tui sempiterni nominis tibi comparaturus: quid enim memorem quantam sis facturus accessum ex hac tam praecleara exoptataque de Turcis victoria maximo tuo florentissimoque regno possident enim Turci non solum Mysiam, Phrygiam, Cariam, ac Lyciam quatuor Asiae opulentissima regna, sed quidquid facit Phoenicibus ad Hellespontum teterrimo premunt & atrocissimo dominatu, in Europa vero a mari Euxino intra Dalmatiam viscera universum continentem egerunt in servitutem. Omitto insulas aliasque permultas regiones, quas tenent iugo pressis, illic ad Colchos, hinc ad Getas usque ultra Danubium. Haec omnia si volueris [quid enim velle non debes] tua futura sunt, & id quidem breviter & facili victoria, numquam enim Turci superiores esse consueverunt ullo virtutis genere, sed aut negligentia hostili, aut ignavia, aut etiam discordia vivere, qui pugnare nesciunt, vel nollent, &c. Ex Mediolano xiv. kal. novembris MCDLXI.

CXVI. Antea vero, nimirum mense augusto, Joannem episcopum Atrebatensem legati apostolici auctoritate instructum Pius miserat, ut eos, qui pontificem carpebant, quod nimirum Pius nil nisi splendida verba pro tuenda in oriente religione dabat: Gallicum jus amplificandae nepotis dignitatis causa nimio in Ferdinandum studio oppugnabat: accenderat civile in Anglia bellum misso episcopo Interamneni, Regemque Henricum deiecerat; partimque clandestinis susurris, partim apertis sermonibus detrahebant, compesceret, tum maxime, ut Ludovicum ad sanctionem pragmaticam, in mediis ecclesiae tumultibus a seductis praefulibus, nulla idonea fultis potestate latam abolendam permoveret: de qua legatione dicto Atrebatensi episcopo data litterarum pars haec praecipua est (a).

Internuntium mittit pro refellendis adversariorum insuriis. (a) Pius l. i. ep. cur. pag. 10.

Cum nos ad Franciam, & ceteras Gallicarum partes, nec non Angliae & Scotiae regna, dominia quoque dilecti filii nobiliss

viri Philippi ducis Burgundiae, etiam contra dictum regnum Franciae consistentia, pro nonnullis arduis negotiis nostrum, & Apostolicae sedis nuntium cum potestate legati de latere praesentialiter destinemus; & sicut ad nostrum non sine maxima mentis perturbatione pervenit auditum, nonnulli viri perjurio, & praesertim ecclesiastici, saeculares, & diversorum ordinum regulares dictorum regnorum, non sine vehementi haerese suspitione, non attendentes scriptum esse: Principem populi non maledices, cum maledixerint, ac de nobis ipsaque ecclesia, & illius officialibus falsa oblocuti fuerint, plurimum gloriantes, & non verentes os in caelum ponere, linguis eorum super terram transcurrentibus, ut aliquid posse videantur, irreverenter fastuosaque Spiritu animosius exarscentes, etiam in diversarum personarum praesentia ore tabescente, & inverecunda facie; cum ipsi silere, ac majorum suorum opiniones, & iudicia audire, illaque pro posse sectari deberent, etiam in particularibus seu generalibus consiliis verba quamplurima, etiam nostrorum ministerii, & officii depressionem aringentes, proferre, nosque & officiales praedictos, ipsamque Romanam ecclesiam cunctorum matrem, veluti malignitatis alumni, in suis maledictis lacerare non cessant; quamplures quoque ex eis etiam pontificali dignitate praediti auctoritatem sanctionis canonicae contemnentes, literis & processibus apostolicis, quominus executioni mandentur, obviare non verentur in multorum injuriam, perniciosum quoque exemplum & scandalum plurimorum, &c. (dedit deinde Pius legato amplissima mandata, ut in illos, qui pontificiae auctoritati detraherent, nullo dignitatis discrimine severitatem adhibeat) Dat. Tibure anno dominice incarnationis MCCCCLXI. XIII. kalend. septembris pontificatus nostri anno III.

De Angliae tumultibus, ob quos admodum auctos abrogata est Francisci episcopi Interamnenis legatio, dicitur inferius: nunc in primis quae ad extingendam pragmaticam sanctionem & ad Ludovicum Regem spectant percurrenda sunt. Praebuit plurima Ludovicus in primis regni exordiis virtutum exempla Regis optimi, ut Pius ad Cardinalem Constantiensem scripsit (b): Illud jucundum est visum, quod diversis ex locis sentimus serenitatem suam ad religionis, & iustitiae cultum institutionem regni sui dirigere, & velle omnino, ut cum integritate ubique vivatur, maximam fundamenta haec praebere spem possunt futurum illum devotissimum Apostolicae sedis, & honoraturam Ecclesiam Dei.

Non difficile fuit ita comparatum Ludovicum ab Atrebatensi episcopo ad pragmaticam sanctionem abolendam adducere; quippe, ut refert Gobelius (c): Prima eius

CXVII. (b) Lib. brev. p. 244. A religione & iustitia regnum au-picari visus. Abolendam sanctionem pragmaticam discernit. (c) Gob. l. 6. egus

ejus professio extitit pragmaticam sanctio- nem, quam pater induxerat, prorsus eli- minare, & Apostolica sedi in rebus eccle- siasticis summum imperium permittere, nec opus monitore Atrebatensi episcopo fuit: id jam pridem facturum se B. Petro Apostolo- rum principi voverat, si paternum solum, aliquando conscenderet. Tradit idem au- ctor (a), Ludovicum Joanni Atrebatensi præsuli legato apostolico sacramento se devinxisse, pragmaticam sanctionem abro- gatum iri, cum id vorum Deo nuncupasset. Confirmant hæc Ludovici Regis ad Pontificem datæ literæ (b), quibus eandem sanctionem delevit iis potissimum per motus argumentis, quod ea effervescente schis- mate per seditionem condita esset, aucto- ritatem sedis Apostolicæ labefactaret, li- centiæ præsulum fræna laxaret, aliorum regnorum cum Ecclesiæ consensionem adver- saretur, tum a minoris auctoritatis præsu- libus contra apostolicæ dignitatis apices concepta esset.

(a) Id. l. 7.

(b) Ext. l. 2. col. lect. opera Plat. jus- su Six. IV. p. 537. & typis cusa inter ep. Pii II. n. 388. & in actis conc. Later. sess. 4. to. 4. conc. par. 2. e- dit. Binii p. 17. CXVIII. Obedien- tiam Pio insignibus literis de- fert.

Conditæ per sedi- tionem tempore schisma- tis prag- maticam profite- tur.

ripit auctoritatem, omne jus & omnem le- gem dissolvit; illud enim exoritur, quod idem consiliarius noster nomine tue sancti- tatis assumpsit, ut, dum per pragmaticam ipsam summa in Ecclesiâ tue sedis aucto- ritas minuitur, dum prælatis in regno no- stro quoddam licentiæ templum per illam perstruitur, dum congruens unitas ad alia regna conformitasque tolli videtur, abro- ganda sit ipsa pragmatica, pellendaque a regno nostro, quippe quæ adversus tuam sedem omnium ecclesiarum matrem vel ab inferioribus prælatis lata sit, tamquam, ut scriptura loquitur, si elevetur virga con- tra levantem se, aut baculus, qui utique lignum est. Quæ quidem, beatissime pater, licet plerique docti homines confutare nite- rentur atque diluere, multaque nos debor- tarentur abrogare sanctionem ipsam, te ta- men principem totius Ecclesiæ, te antisti- tem sacrorum dominici gregis pastorem pro- fitemur & scimus, teque jubente sequimur, tibi & beatissimi Petri cathedræ consenti- mus & jungimur.

Plures do- ctos ne a- boleretur oblecta- tos.

Itaque, sicut mandasti, pragmaticam ipsam a regno nostro nostroque Viennensi delphinatu, & omni ditione nostra, per præ- sentes pellimus, dejicimus, stirpitusque abro- gamus, & quam qualemve ante prag- maticæ ipsius editionem circa ecclesiarum, beneficiorum, aliarumque rerum spiritua- lem dispositionem, censuram, moderationem in regno nostro omnique ditione nostra tui prædecessores Martinus V. & Eugenius IV. Romani Pontifices habebant, & exerce- bant, eandemque nostro adjutori beatissimo Petro, tibi que successoribus reddimus, præstamus, & restituimus cum summo imperio, cum judicio libero, cum potestate non coarctata: tu enim, cum scias quid auctoritate divinitus tibi tra- dita possis, quas pro regni nostri & ec- clesiarum in eo tranquillitate postulabi- mus, non negliges res necessarias, po- terisque semper quod optimum fuerit ju- dicare. Utere igitur deinceps in regno no- stro potestate tua, ut voles, atque illam exerce, nam ut hominum membra nulla contentione capite uno atque una mente ducun- tur, sic tuis sacris decretis Ecclesiæ præ- lati in regno nostro & delphinatu consonan- tiam, & obedientiam plenam refundent. Quod si forte obtinentur aliqui aut recla- mabunt, nos in verbo regio pollicemur tue beatitudini, atque promittimus exequi fa- cere tua mandata, omni appellationis aut appositionis obstaculo prorsus excluso, eosque, qui tibi contumaces fuerunt, pro tuo jussu comprimemus, & refrænamus. Datum Turonis sub magno sigillo nostro die XXVII. mensis novembris anno Domini MCCCC- LXXI. & regni nostri primo, Per Regem in consilio.

CXIX. At iis spretis Petri ca- thedræ consenti- te.

Si qui re- belles fuerint regia vi compri- mendos.

Adjungimus Gallicis rebus hoc anno in Cameracensis agri oppido, cui Juchii no- men

(a) Mon- str. vol. 3. p. 83. Divinæ justitiæ exem- plum in filium impium.

CXXI.

(b) Gob. l. 7.

Actus Cardinalium ccc- tus.

Novo- rum Card. nomina- tio.

men erat, statutum fuisse, ut refert Mon- streletus (a), divinæ justitiæ exemplum in filio improbo, qui matrem e domo trina vice inhumane pepulerat, dicens malle se, ut domus incendio conflagraret, quæque in ea essent absumerentur, quam ut unico die in ea matrem commorari permitteret: mox enim eodem die incognito casu ac- censa igne eadem domus in favillas red- data est.

Extremo anno XVIIII. decembris a Pio II. relati sunt in Cardinalium numerum plures doctrinæ, & auctoritate, gerenda- rumque rerum peritia conspicui viri, de quibus hæc narrat Joannes Gobelinus (b): Cum Pontifex majorem Cardinalium par- tem in suam sententiam venisse cognosce- ret, congregato collegio secunda feria ante- quatour adventus tempora de Cardinalium creatione sermonem habuit, & numerum ex- posuit, & personas nominavit. Respiciebant Cardinales taciti alter alterum, & cum ex- ipsis vultibus intelligerent summo Pontifici annuendum esse, nemo ausus est adversari, cum illi laudare nominatos, atque in eorum creatione consensere. Tunc Pontifex non- expectata sexta feria, in qua pronuntiare Cardinales consueverat, statim annuente, ac requirente collegio, pronuntiationem fecit, jussitque in diem, quæ prope aderat, ejus- modi solemnitate statutam silentio regi. Car- dinales ex Italicis creati sunt Baribolema- us Rovarella archiepiscopus Ravennas, qui jam pridem in regno Siciliæ legatum gesse- rat, doctrina, consilio, & morum integri- tate conspicuus: Jacobus episcopus Papien- sis natione Lucensis, privilegio Senensis, & ab ipso Pontifice, qui dexteritate ingenio dilexisset, Nicolominæ donatus fa- milia: Franciscus Mantuani Principis fi- lius nondum viginti natus annos, verum- qui corpore longe majorem præ se ferret ætatem, & gravitate, ac prudentia prope senili: illi ad titulum presbyterii assumpti, hic ad diaconatum, nempe S. Mariæ novæ: Ex Gallicis Joannes episcopus Atrebas e- gregius vir doctrina, ingenio, ac divina quodammodo memoria præstans: Ludovicus Lebretus ex regio Francorum sanguine or- tus, placida conversationis, & ejus vi- ta generi conveniret. Ex Hispanis Jacobus episcopus Urgellensis domo Cardonea, lite- ris & moribus ornatus, ejus majores ad regni quondam fastigium pervenere: his ti- tuli presbyterorum assignati. Cæperat jam Pontificem voxare chiragra atque ardore urgere intolerabili, propter quod publicatio Cardinalium in consistorio patenti sine ip- so facta est. Cardinalis Nicensis de laudi- bus eorum verba fecit. Digna creatio ju- dicata, quæ de viris excellentibus facta esset, & qui possent Ecclesiæ prodesse, vel suo ingenio, vel amicorum auxilio: nec mi- nus collaudata est Pontificis prudentia. Ex- creatis noviter Cardinalibus unus tantum

aderat Jacobus Lucensis, cui Pontifex le- culo decumbens sua manu vel agrote ru- brum galerum imposuit. Ravennati, & Urgellensi aulici Pontificis pileos tulere: reliqui postea curiam petentes pro more iis- dem insignibus honestati fuerunt.

Quod ad Jacobum Papiensem attinet, CXXII. extat pontificium diploma (c) ejus gra- tia editum ipsa die, qua Cardinalium collegio est aggregatus, nimirum XIV. kal. 220. januarii, quo etiam Ticinensis ecclesiæ ad- ministrationem una cum cardinalatu con- junctam illi asseruit. Porro extat apud Cardinalem ipsum Papiensem elegans pa- renensis sibi ipsi inscripta, cum sacræ purpuræ jus accepisset, qua mentem ad divinum timorem contemnendaque gra- tularium lenocinia obfirmat: Credo, in- quit seipsum adhortans, hunc in quem ve- nisti gradum non tam honoris nomen ha- bere, quam oneris, nec tam otii, quam negotii locum. Reprimet hæc cogitatio ef- ferentem se animum, & leviora faciet quæ- cumque sunt gravatura; ad sana etiam con- silia animum præparabit: si aliud esse car- dinalatum putas, erras vehementer. Quid- quid hic est, labor est & dispensatio Chri- sti, non quietis aut imperium. Auxilii mi- nisterium Dei, augenda pariter humilitas est, ac patientia: sanctum ministerium hoc a te exigit dicens Dominus. Qui mihi mi- nistrat me sequatur; hoc videlicet dicit, sicut humilior ego & patior, sic tu humiliare & patere. Collati honores si delectant, non contristent honorum opera: nil magnum cardinalatus ex se habet, occasionem lau- dis afferat, non laudem; tantusque ipse est, quanta illius est virtus, qui cum su- stinet: clarus, si tu dignus gloria: sine honore, si vita est contemptibilis: non facit cathedra sacerdotem, inquit Chrysostomus, sed sacerdos cathedram, non locus sancti- ficat hominem, sed homo locum, &c.

Reposita hoc anno est solemniter a Pio II. in sanctarum virginum catalogo Ca- tharina Senensis, sanctitate & miraculis clarissima, provehentibus sacram hanc acti- onem Senensibus suis precibus apud Pon- tificem, ut refert Gobelinus (d) his verbis: Pontifex rogatus a suis civibus B. Ca- tharinam Senensem inter sanctas Christi- videntes refert, accito episcoporum consi- lio, qui tunc erant in urbe: de vita & miraculis inquisitione per tres Cardinales facta, qui omnia, quæ invenerant coram retulere: interrogato conventu quid vide- retur, cum respondissent universi canoni- zandam virginem fore, in basilica B. Pe- tri suggestum apparari jussit, in quo re- divina peracta orationem habuit de laudi- bus virginis, quam hic non inferimus, ne Senensibus volumine reliquarum orationum conscri- ptam. Ea finita summo Cardinalium, e- piscoporum, abbatum, & aliorum, qui as- sistebant, prælatorum consensu, adhibitis sole-

CXXII. l. 17. p. 220.

CXXIII.

(d) Gob. l. 5.

Consecra- ta a Pio S. Cathari- ne Sen- ensis memoria.

solemnitatibus consuetis Catharinam ipsam in catalogo sanctarum virginum ascribi mandavit: commemorationem ejus fieri quotannis instituit: visitantibus sepulchrum, in quo jacent ossa in ecclesia S. Mariæ super Minervam, indulgentias septem annorum concessit: ac canonizationis literas ipse dictavit, quæ inter alias ejus epistolæ continentur. Impressæ sunt hæc literæ; in sextæque bullario (a) sed pluribus sciant mendis, quæ nos ex regesto Vaticano (b) emendavimus; ea vero delibanda virtutum exempla, & argumenta sanctitatis, quæ in eadem B. Catharina radiarunt, præfatus enim plura de orbis creaturis, quæ divinam gloriam suæ naturæ præstantia explicant, deque humano genere lapsa, ac redempto, legeque evangelica instructo, quam tamen pars maxima aut respuat, admittamve non impleat, sermonem convertit ad sanctos utriusque sexus, quibus divina providentia Ecclesiam singulis sæculis illustravit: inter quos effulsit B. Catharina, cui quidem Urbanus VI. Innocentius VII. Gregorius XII. virginum sanctarum cultum decernere fuerint meditati, sed schismatis turbinibus agitati destiterint non sine arcano divini Numinis consilio, ne quod pars una sacrum pronuntiasset, altera profanum censuisset, reseretur tamque rem. Senensi viro in Petri folio confidenti, ut civem Senensem consecraret. Tum quæ de Catharina post gravissimum examen comperta sint ita exponit.

CXXIV. Pius Papa II. ad perpetuam rei memoriam. Virgo Catharina ex civitate Senensi oriunda, mediocribus orta parentibus prius Deo se dedicavit, quam Deum posset per ætatem cognoscere. Sex annos nata, ut Domino serviret, eremum concupivit, & urbe egressa in caverna quadam loco solitario delituit, quamvis jubente spiritu paululum demorata domum redierit. Angelicam salutationem edocita quoties paternæ domus scalam ascendit, toties per singulos gradus flexo geniculo beatissimam virginem matrem Domini salutavit, & anno major virginitatem suam consecravit Christo, quem sua in majestate sedentem mirabili visione contemplata est, & arcana cælestis aula vidit, quæ non potest effari lingua mortalitatis. Mundanas delicias a se omnes abdicavit, orationi totam se dedit, corpusculum suum jejuniis, vigiliis, ac verberibus afflixit, coequales puellas, ut idem facerent & docuit & persuasit. Pubes effecta scissis crinibus mortale conjugium recusavit, convicia & maledicta hominum sprevit, B. Domini habitum, quem femine gestant de poenitentia nuncupata, extorsit potius quam impetravit: ancellare officium in paternæ domo exercuit,

nihil magis cupiens, quam visis apud homines & abjecta videri. Pauperibus Christi, nam id pater sibi indulserat, largæ manu subvenit, ægrorantibus summa diligentia ministravit: diabolicas tentationes, & assiduas malignantium spirituum pugnas patientiæ clypeo, & fidei galea superavit; incarcerator, & oppressor, quibus valuit modis, consolata est. Nullum ab ea verbum non religiosum, non sanctum excidit: omnis sermo ejus de moribus fuit, de religione, de pietate, de contemptu mundi, de amore Dei, & proximi, de cælesti patria. Nemo ad eam accessit, qui non doctior meliorque abierit: doctrina ejus insula, non acquisita fuit: prius magistra visa est, quam discipula, quippe quæ sacrarum literarum professoribus, ipsique magnarum ecclesiarum episcopis difficillimas de divinitate quæstiones proponentibus prudentissime respondit, & adeo satisfecit, ut tanquam agnos mansuetos remisit, quos tanquam lupos & leones ferocientes acceperat: quorum nonnulli divinam in virgine sapientiam admirati, distributis mox inter Christi pauperes, quas possidebant, substantiis, accepta Domini cruce vitam deinde evangelicam egerunt.

Summa hujus virginis abstinencia fuit, & mirabilis vitæ austeritas: nam, cum vini, & carniæ usum prorsus abiecerat, nec pulmentariis ullis uteretur, ad extremum eo deducta est, ut nec legumina ederet, nec pane vesceretur nisi cælesti, quem verus Christianus in Sacramento sumit altaris. Inventa est aliquando a die cinerum usque in pentecostem jejunium perduxisse sola Eucharistia communione contenta, per annos circiter octo minimo herbarum succo, eorumque parum retento, & communione sacra sustentata est: ad cibum quasi ad supplicium pergebat. Ad communionem altaris, quæ illi fere quotidiana fuit, quasi ad cælestes nuptias invitata esset, summa cum alacritate proficiscebatur: cilicio sub veste utebatur, quo carnem macerabat: nulla illi pluma, nulla pulvinaria erant, lectum sibi ex asseribus confecerat, atque in eo jacentis brevissimum somnum accipiebat, raro enim ultra duas horas inter diu noctaque dormiebat, reliquum omne tempus vigilando, orando, prædicando, opera misericordiæ agendo, contrivit: spinosis cordulis carnem suam maceravit: dolore capitis pene assidue torquebatur, æstuabat febribus, nec illorum cruciatu carebat: luctabatur quam frequentissime cum demonibus, multisque illorum molestiis vexabatur, sed agebat cum Apostolo: Cum infirmor tunc fortior sum. Nec enim in tantis laboribus desiciebat, nec charitatis opera negligebat: assistebat miseris indigna ferentibus; arguebat peccatores, & blandissimis verbis ad poenitentiam revocabat; præcepta salutis omnibus læta dabat; quid sectandum, quid

Insignis ejus charitas in proximos.

CXXXV. Gravioribus jejuniis virgineam corpus maceravit.

Cælestibus in communiione perfunde batur cœlestis.

Plures ad sanctiorum vitam traxit.

fugiendum esset alacri vultu ostendebat; dissidentes summo studio componebat, multa extinxit odia, & mortales sedavit inimicitias.

CXXVI. Gregorio XI. votum ab ipso non occupatum de sede urbi restituenda patefecit. Suspensa in aere divina contemplatione fruebatur. Pro pace Florentinorum, qui cum Ecclesia dissidebant, & interdicto suppositi erant ecclesiastico, Appenninum & alpes transire, atque usque in Avenionem ad Gregorium. XI. Pontificem maximum antecessorem nostrum proficisci non dubitavit, cui votum suum de petenda urbe Roma in occulto factum & soli sibi, ac Deo notum, sese divinitus cognovisse monstravit; fuit enim in ea spiritus prophetiæ, & multa prædixit antequam fierent, & occultissima revelavit. Rapiebatur sæpe a spiritu, & in aere suspensa divinis contemplationibus patebatur, adeo extra se acta, ut expulsa percussaque nihil omnino sentiret, idque frequenter sibi contingebat cum divinissima refeceretur Eucharistia. Magnum & sanctum erat in plebibus Catharina nomen: undique ad eam ægroti, & malignis vexati spiritibus deducebantur, & multi curabantur languoribus, & febribus in Christi nomine imperabas: & demones cogebat ab obsessis abire corporibus, propter quas res duobus Romanis Pontificibus Gregorio, cujus paulo ante meminimus, & Urbano VI. acceptissima fuit, adeo ut legationibus eorumungeretur, multisque & magnis spiritualibus gratiis ab eis donaretur.

CXXVII. Eadem cum vita agonem jam peregisset anno ætatis suæ tertio circiter ac trigesimo, in urbe Roma diem suum clausit: de cujus anime in calum assumptione & gloriosa receptione, stupendæ & admirabiles revelationes factæ reperiantur apud eas personas, quæ virginem dilexere, maxime vero apud ejus confessorum Raymundum Capuanum sacra theologiae magistrum, qui postea generalis totius ordinis Prædicatorum pater, magister, & rector effectus est: is namque, cum Genæ ageret, ea nocte, qua virgo migravit, hora matutina intra dormitorium apud imaginem Matris Domini eam contemplatus est miro splendore fulgentem, & verba ad se consolatoria dicentem. Corpus aliquandiu servatum, deinde in ecclesia fratrum Prædicatorum, quæ de Minerva dicitur, Romæ conditum est, non sine maxima populi devotione ac reverentia, cujus tactu plerique ægroti salutem consecuti sunt, adeo ut nonnullis saluti fuerit ea tetigisse, quæ sacrata virginis membra tetigere. Postea quoque virgo ipsa jam celo recepta vota supplicantium benigne audit, & ut a sponso & domino suo Christo salvatore exaudirentur, curavit: multæ enim ex diversis agritudinibus curati sunt, qui audita B. Catharina gloriosissima fama ejus patrocinium supplices petivere. (Addidit Pontifex hæc omnia rite probata perpenaque, & Cardinalium sententia, ac præfules cœlitum honores illi Anno Eccl. Tom. XXIX.

decernendos censuisse, quorum secutus sententiam, illam in sanctarum ordine reposit, & sacram illius memoriæ recollendæ diem primam maii recurrentis singulis annis dominicam instituit: tum e- Recoli jus sepulchrum in prædicatorum ecclesia anniver eadem die illustraturis nonnulla indulgen- saria dies. tiarum præmia elargitus est, adjecta diploma hæc temporis nota.) Dar. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLXI. III. kal. Julii pontificatus nostri anno III.

Perfecto eo sacro ritu, quo B. Catharina inter cælestes est relata, Pontificem mense julio, cum æstivi ardores accenderentur, Tibur se contulisse tradit Joannes Gobelinus (a), quod literæ a nobis superius adductæ Tibure exarata confirmant, addit vero Fridericum Urbinate conatum Pontificem dehortari ab ea professione, quod Tiburtini antea ecclesiasticum præsidium admittere detrectassent, atque nonnulli ex iis proditores cum Piccinino Everfoque hostibus sensitent: at Pium eo magis urisse iter, ut fluctuantes in fide contineret confirmaretque. Cumque eo pervenisset in editiore loco, in quo verus Tibur steterat arcem excitasse: cum etiam antea Urbem veterem e ruinis Centum cellarum conditam moribus cingendam curasset. Dum Tibure agebat, exacta jam ætate, a Joanne Turrecremata S. Sixti Cardinali invitatum, ut monasterium Sublacense, cujus administrationi præerat Joannes, inviseret, eo laxandi curis animi causa cum quatuor Cardinalibus se contulisse, refert idem author (b), ac locum, in quo S. Benedictus solitariam vitam egerat, ita describit; Monasterium sub altissimo saxo edificatum est, ita ut magna pars ejus vicem tecti gerat, partem exteriori construxere: ædes ipsa sacra, & officinæ monachorum multa intra sexum patent. Benedictus magnus ille monachorum pater, & Deo plenus, in quo Nursia totum quod habuit bonitatis effudit, priusquam domus aliqua hoc in loco constructa esset, aut homo quispiam habitaret, solus in hac eremo poenitentia locum sibi delegit, procul ab humano cultu, nulli cogitus nisi Deo: in durissimo sibi lapide lectum stravit: hic se vigiliis ac jejuniis maceravit: hic Deo gratissimum præbuit famulatum. Secuti sunt eum discipuli, & coepta est habitari speculunca, sicut in aliis scopulis nidos videmus arundinum in crepidine lapidum, ita est hoc monasterium cernere affixum sublimi saxo, ex quo sæpe frustra concidunt, quæ aut monachos perimunt, aut edificiis ruinam faciunt. Multa hæc sancti viri miracula referuntur, & tintinnabulum ostenditur, quo diabolus illufisse bonis operibus conatus est. Monachi circiter viginti hic degunt. Nonnullique interjectis de Monastica

Recoli anniver saria dies.

(a) Gob. l. 5.

Pii iter Tyburnium.

(b) Id. l. 6.

Descriptio loci in quo D. Benedictus poenitentia locum sibi delegit, procul ab humano cultu, nulli cogitus nisi Deo: in durissimo sibi lapide lectum stravit: hic se vigiliis ac jejuniis maceravit: hic Deo gratissimum præbuit famulatum.

CXXXIX.

ffica disciplina ab iis egregie culta addit. Pius cum superius atque inferius in utroque monasterio rem divinam coram se celebrari iussisset, & omnia loca exosculatus esset, quæ fama vulgaret Benedicti corpus tetigisse, spirituales gratias largitus, quas monachi petiverunt, & omnium conscientiis abunde saturatis ad oppidum pernoctaturus descendit. Recenset auctor alia minora Pontificis itinera, ac Tybur indeque Romam post pridie nonas octobris rediisse, aliquot Tiburtinis obsidibus secum ductis, utque magifice exceptus sit, describit: Redeunti Pontifici Cardinalium ordo obviam factus est, & Thomas Amoreæ despotus, & legatorum diversorum, gentium, ac Regum ingens caterva, externis moribus, ac vestibus admirabiles. Præcipue vero in se omnium convertit oculos Regis Poloniæ legatio, quam proceri juvenes elegantis facie, ac flavis crinibus post tergum vento dimissis, in veste viridi non pauci præcedebant, altis ac præpinguibus insidentes equis, manu balistas more gentis uno ex latere, & alio gladium & pharetram expelle lybissidis urse sagittis plenam gestantes: super crines aut leonem pileum viridi colore pennarum, aut ex floribus ferta tulere. Supra humanam speciem visum juvenum forma, qui appropinquante Pontifice ab equis desilientes proni in terram cum legationis principibus Salvatoris vicarium adoraverunt, quem antea nunquam viderant. Ipse urbem ingressus summo civium favore exceptus salutatis in basilica S. Petri beatis Apostolis, in palatium apostolicum sese recepit, cum non tres menses integros abfuisset.

Redit in orbem Pius cum ingenti pompa.

CXXX. (a) Gob. l. 7.

Post hæc Gobelinus (a) ad civiles motus, inter Joannem Regem Aragonum e jusque filium Carolum Vianæ principem excitatos narrationem convertit. Certasse illos diu ante de Navarræo sceptro jam indicavimus, extantque Pii literæ, superiori anno abeunte, ad episcopum Tiraconensem datæ (b), ut motas de sacerdotiis, quæ tum a Joanne tum a Carolo, flagrante diffidio, collata fuerant, lites apostolicis fultus mandatis sine forensi strepitu dirimeret. Invereratam autem ejusmodi bellum hoc anno magis recruduit, Joanne opprimente Carolum, ut morem gereret uxori, illius novercæ, ex qua susceptos liberos ad solium evere ambiebat; nam, quod ad Navarræum regnum spectat, observat in primis Gobelinus (c), Joannem, cum Blancam Navarræ Reginam duxit, dotale regnum ea accepisse lege, ut suscipiendo filio, cum ad ætatem gerendo sceptro idoneam pervenisset, Regnum transferret. Indigna etiam res visa, Joannem Regem, cum in Aragoniæ, Valentiniæ, Cataloniæ, Balearium, Trinacriæ, Sardinia, Corsicæ regnis Alfonso fratri successisset, nunquam Carolum a

(c) Gob. l. 7.

regni ordinibus in solemnibus comitiis majorem natu filium heredemque sceptrorum de more gentis agnoscere voluisset: (d) quæ res una maxime optabatur, ut inter patrem & filium æquissima coalesceret concordia. Sed quod omnino arrox fuit, populorumque odia, & arma in Joannem concitavit, insignis exitit proditio, qua Joannes e majori Baleari insula redintegrandæ amicitia specie vocatum ad solemnes llerdenes coetus filium nostru comprehendendi violata fide, atque in custodiam tradi iussit (e); moxque in eum ficto ordine judicario agere cepit.

(d) Sur. l. 17. c. 2. 12. & 19.

(e) Sur. l. 17. c. 3. & alii.

CXXXI.

Circumventum illum a noverca calumniis plerique tradunt: alii tamen paterna ipsum odia exasperasse ideo ajunt, (f) quod cum antea Catharinam Alfonso Regis Lusitanie sororem ducere uxorem ex patris voluntate pepigisset, decrevisset deinde Isabellam Henrici Regis Castellæ sororem præferre, cum ex eo fœdere & Navarram sibi afferere, & paternum furorem cohibere posset. Dolere populi iniquam Caroli vicem, ac primum mollire precibus Regis animum perenturunt, ut infontem filium vinculis absolveret: sed ipse mox illum capi in alium carcerem munitiorem iussit, ducente privignum vincitum noverca, ne fugam caperet. Ulteri indignum facinus Catalani arma sumpserunt (g), excitatiq; ingentes ubique pro liberando Carolo populorum motus. Accessit bello Henricus Rex Castellæ, atque in Navarram exercitum immisit adeo, ut Joannes Rex cinctum se undique periculis perhorruerit. Coactus itaque filium laxavit carcere, atque omnia a Catalanis postulara admisit. Verum haud ita multo post, nimirum ix. kal. octobris Carolus mortem oppetiit (h) ætatis anno quadragesimo, contracto, ut ajunt, ex gravioribus curis morbo, cum Joannes Castellæ Regem in suas partes traheret; nec tamen defugere (i), qui veneno lento propinato in carcere eum contabuisse crediderint. Mortuus a patre, cum quo tot gesserat bella, veniam petiit, Navarræque regnum Blancæ sorori, quam Joannes pater custodiæ addixerat, ex avi Caroli Regis testamento reliquit (k). Ut vero secuti sint deinde ingentes in Catalonia ob Caroli desiderium motus adversus Joannem Regem, jactaverintque nonnulli ad illius sepulchrum patrari miracula, & de sanctorum honoribus illi decernendis egerint, quos Pontifex irriserit, fictioque deinde, elanguerit, narrat Gobelinus (l), & Sunita (m). Nunc alterius principis, nempe Henrici Lusitani, cujus opera & studiis patefactas Indias, & barbaris gentibus illarum evangelium vidimus, obituq; conjungemus.

(f) Gob. l. 7. Mar. an. l. 23. c. 2.

Flagitio in carcerem coniectus a patre filius.

Traditus novercæ.

(g) Gob. sup. l. Sur. sup. lib. c. 6.

Catalani & Castellani pro infontem arma sumpunt.

E novercæ manibus eripiunt.

Sine paterno consensu renuntiant hereditate.

Paulo post extinctus Carolus.

Navarræ jura sorori Blancæ reliquit.

(h) Sur. l. 17. c. 24. (i) Mar. an. l. 23. c. 3. & 4. (k) Sunit. c. 24. (l) Gob. l. 7. (m) Sur. l. 17. c. 42.

Præfectus illæ erat militiæ Jesu Christi, qui

CXXXII.

Lusitanas Rex militiæ Jesu Christi princeps a Pio renuntiat.

(a) Pius l. 1. p. 45.

qui sacer equestris ordo florebat in Lusitania, eumque magistratum Pontifex in successorem Alfonso Regem Lusitanie, & Algarbii, Cæptæque & Alcastaris in Africa dominium contulit (a), iis potissimum adductus rationibus, quas ipsi hinc literis significavit.

Pius Papa II. Regi Lusitania.

Dum tuam singularem erga nos, & ipsam ecclesiam devotionem, operose sollicitudinis studia, continuatoque labores, quos pro divini nominis gloria, defensione, & exaltatione catholicæ fidei, conservanda, Ecclesia unitate, ac profectu fidelium animarum prætulisti, dumque præclaras tuas virtutes, quibus inter ceteros catholicos Reges tanquam sydus irradians debita meditatione pensamus; attendentes quoque te justitiam, & pietatis cultorem esse, quæ maxime virtutes Deo placent, & principes claros reddunt; ac sperantes quod prædictæ tuæ virtutes majores in futurum fructus producent, ad Dei honorem, & Christianæ religionis utilitatem merito inducimur, ut te apostolici favoris gratia prosequamur. Et infra: Plenariam habentes notitiam, quod progenitores tui prædictum, & plures alios militiarum magistratus in Portugalia & Algarbii regnis ad expugnandos infideles instituerunt, & quod non solum pro conservatione, & defensione civitatis Cæptensis & oppidi Alcastaris, quæ in Africa, & in partibus Saracenorum consistunt: & cui idem Saraceni crebros faciunt insultus, omnique sollicitudine intendunt illa suo domino subicere, sed & in classibus & exercitiis, quos pro augmento & defensione fidei catholicæ, ac custodia populorum tibi commissorum, qui eisdem Saracenis vicini existunt, plurimas expensas necessario te subire oportet, quas multis annis sustinere non posses, nisi tibi Apostolicæ sedis, cui fidelissimus semper fuisti, patrocinium suffragetur, &c. Dat. Romæ anno MCCCCX. vii. kal. februarii pontificatus nostri anno III. Abdicavit se Alfonso Rex deinde eo magistratu, quem Pontifex in Ferdinandum ducem Bejensem ejusdem Regis & Leonoræ Imperatricis fratrem transfudit, ob ejus singulares animi dotes piumque propugnandæ fidei ardorem: Fide dignis, inquit, reatibus certiores effecti, quod veluti intrepidus dux zelo fidei orthodoxæ adversus crucis amulos, & Christiani nominis inimicos continuo bella movere, & classem pro viribus præparare moliris. Addimus Lusitanis rebus, Joannem episcopum Coimbricensem creatum hoc a Pio Apostolicæ sedis nuntium in Regis Alfonso Regnis, atque legari auctoritate instructum.

CXXXIII.

In Anglia male gesta res est a Francisco episcopo Interamneni legato apostolico, quocirca ex legatione revocatus fuit, e- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

justque munus in Joannem Joffredum episcopum Atrebatensem transfusum est, ut superius indicavimus. Ante hæc vero maxima in eo regno conversiones factæ, totque in variis præliis eximii duces militeque cecidere, ut si ferrum strinxissent in Turcas, ingentes referri victoriæ potuissent: extant vero Pontificis literæ (b) hoc anno undecimo martii die ad Henricum Regem missæ, quibus illi de civilibus Angliæ bellis condoleat, hortaturque, ut in Deo spem suam collocet.

Pius Papa II. Regi Angliæ.

Compatimur toto corde tuæ serenitati pro iis molestiis, quas passus es hæcenus, dolentes regnum tuum tam nobile variis dissensionibus continuo affligi: afficimur genti Anglicanæ vim magnam ad summam omniam habenti. Afficimur celsitudini tuæ, cujus est bonitas nota, & devotio erga Apostolicam sedem semper laudata: scimus concitationes hujusmodi te abhorrere, pacisque & concordia esse amatorem. Vellemus opera nostra omnem tibi incumbentem molestant, posse avertere. Præstaremus hoc charitati tuæ libenter, nec desiderares a nobis ullam boni patris officium: nunc autem, cum in remotis positi efficere ultra non valeamus, quo animo ferenda est tibi omnis conditio. Dat. Deus turbulentiis hujusmodi servis suis tentans per eas, quam constantiam gerant, non tamen eos relinquit, nec patitur in opprobrium dari. Speranti in Domino secunda omnia tibi eventient, & ut ita factas, hortamur ac suademus. Si qua in re nos utiles vider ad salutem regni & tuam, pietas nostra nullatenus deerit; præstabimus cuncta, quæ in Deo poterimus, atque ex te ipso bonum animum intelliges. Scripsimus venerabili fratri episcopo Interamneni A. S. L. ut tibi in omnibus adsit, te juvet, nec quantum in eo est conculcare permittat, &c. Dat. Romæ xi. martii anno IBI.

(b) Pii II. brev. p. 235.

Consolatorix ad Angli. Reg. literæ.

CXXXIV.

Extant etiam literæ (c) ad Franciscum episcopum Interamnensem legatum, qui maxima in Anglia valebat auctoritate, & cruce Roma missam præferrebat (d), iustisque est ad sedandos Anglicos tumultus incumbere. Datæ etiam aliæ ad Richardum comitem Warvici, qui in eo intestino bello sanguine conjunctos amiserat, consolatorix (e); De casu consanguineorum tuorum, quos periisse in acie memoras multum dolemus. Vellemus inter Christi fideles pacem esse atque concordiam, nec tam celebre regnum tali calamitate discindi. Nonnullisque interjectis subdit: Regem non est necesse nobis commendare, propter bonitatem suam, & præcipuam ad sedem Apostolicam fidem ipsum paternè diligimus, quæcumque possimus in sui beneplacitum facere parati sumus, quantum cum Deo licet præstare, &c. Dat. Romæ S. s 2. 26. mar.

(c) Ib. p. 235. (d) Pag. 234.

(e) Pag. 234.

xi. martii anno III. Ex his literis constat Richardum Warvici comitem finxisse apud Pontificem se Henrico pro firmando illius regno studere. Et quidem, tradit Naucerus (a), eundem Richardum Warvicensem Henrico regium nomen titulosque afferuisse, quo tempore Richardus Eboracensis redactum in suam potestatem Henricum exuere regis insignibus anteiebatur, quod præferre ad speciem potuit, cum Angli adhuc in Henrico regiam maiestatem sacramenti memores suspicerent. Cæterum tam Richardum comitem Warvici, quam Franciscum legatum Apostolicum fuisse præcipuos evertendi Henrici auctores tradidere historiæ Anglicæ scriptores. Et quidem Polidorus Virgilius (b) narrat, cæso a Regina Margareta Richardo Eboracensi, in quo etiam ejus filius Rotlandiæ comes, tum Vvarvici comitis pater, comes Sarisburie occubere, Richardum Vvarvicensem cum exercitu ad phanum Albani in Reginam signa extulisse, sed ab ea profligatum: ac tum Regem Henricum, quem secum duxerat, libertati restitutum. Hæc prælia secutum est aliud cruentissimum die xxviii. martii, ut consignat Monstreletus (c), in quo Eduardus ducis Eboracensis cæsi filius & Richardus Vvarvicensis Henricum prostravere. Potuisse porro Reginam Margaretam post partum de Richardo Eboracensi victoriam Londinenses ad suâ accipienda imperia cogere & solio virum restituere narrat Gobelinus: (d) sed dum præcipuos conjuratos ad supplicium poscebat, in odium venit civitatis Londinensibus, ut in extremam desperationem efferati decoram, in acie mortem turpi supplicio prætulerint, atque Eduardi Eboracensis Richardique Vvarvicensis signa sint secuti. Commissa (e) est decretoria de Anglicano regno pugna quarto aprilis die, quæ in palmarum celebritatem incidit, tanto animorum ardore odiorumque perrinacia, ut decem horis certatum sit, ac viginti hominum millia utrinque cæsa fuerint: demum vero Henricus, cum suos terga dedisse contempsisset, una cum uxore & filio fuga se subduxit. Capta ad decem hominum millia, quorum alii vulnerum dolore per-

(a) Nauc. vol. 2. gen. 49.

(b) Polyd. l. 23.

(c) Monstr. vol. 3. p. 85.

(d) Gob. l. 3. Nimia acerbitate Margareta Londinenses in desperationem conjicit. (e) Monstr. vol. 3. p. 84. Polyd. sup. l. 23. Cæsa in civili prælio viginti Anglorum milia.

ere, alii valetudinem pristinam receperunt [1].

Parva ea victoria Eboracensis, qui ante prælium Regem sedixerat quod Henricus pactum foedus cum Richardo violasset, coactis ad Westmonasterium. iv. kal. julii regni comitis regis insignia corripuit (f) atque Henricum Margaretamque regni hostes pronuntiavit, patrique caput straminea illudum ab iis corona honorifice sepelivit. Ita Henricus quem Gallicæ coronæ cupidine pacem, & Pontificum instabilitatem humanarum rerum proponentium, monita respuisse vidimus, post amissas Gallicas provincias, Angliæ etiam regno spoliatus est. Qui ad Jacobum Regem Scotiæ confugit, collectoque exercitu ad recuperandum regnum in agrum Dunelmensem excurrit, ducemque Summerfeti ad studium sui perduxit: sed ad Exhamum commissa pugna exutus exercitu iterum in Scotiam per fugit: ac tum Eduardus magis res suas constabiliavit, ac custodes limiti Scotorum præfecit, qui observarent ne Henricus in Angliam ad novas res tentandas irreperet, maritimosque portus munit, ne Regina Margareta ex Gallis ad pellicendos in defectionem Anglos appelleret.

cxxxv. Richardus Eboracensis. cen. regno potius. (f) Id. l. 24.

Henricus iterum cum Scotis lusus.

(g) Monstr. vol. 3. p. 96. Tristes Margareta Regiæ calus.

(h) Append. ad vol. 3. Monstr. l. 57.

cxxxvi. hæc.

NOTÆ [1] UT omnia in chronologia menda ex annalibus subducantur, animadvertisse oportet, inter alia illa Anglorum prælia, nonnulla plene exacto anno præcedenti cœpisse. Cornelius Zantfler Leodiensis monachus, qui chronicon suum a Martene ver. mon. to. V. vulgatum ad hunc usque annum perduxit opportune admonet, anno superiori die festâ S. Stephani protomartyris inter regem Henricum, & ducem Eboracensem præliatum fuisse, prævalentibus regis, ipso Eboracensium duce interfecto. Secundum hæc Angliæ regina altero prælio rebelles contudit, non vero Richardum Eboracensem interfecit, ut scribit Annalista, cum dux ille priori in prælio ceciderit. Tertio tandem itum ad arma est, ac vincens conjuratis Henricus aufugit in Scotiam, & victores Eduardum Eboracensem salutarunt in Regem. Hæc Cornelius, ex quo recentiorum Angliæ historicorum lapsus in annalibus corrigas. MANSI

hærescos præcipuos signiferos, quos antea Stephanus Thomas Rex ad sedem Apostolicam victos Nonensi episcopo perducendos curaverat; orthodoxæ enim fidei dogmatibus a Joanne Turrecremata Cardinale S. Sixti eruditi hæresim damnaverunt, seque ecclesiæ Romanæ aggregarunt; qui propterea non modo omni nexu soluti, verum in clientelam pontificiam, ut veræ jam religionis essent præcones, qui erroris antea latroes extiterant, accepti fuerunt hoc diplomate (a).

(a) Pius l. 15. p. 54.

Dilectis filiis Georgio Cuchignich, Stoyfano Turcobonich, & Rudonilo Vecicbanch de regno Bosniæ salutem, &c.

Pia mater Ecclesiæ, quæ nusquam claudit gremium redeuntibus, eorum transgressorum errores summa pietate, & clementia ad viam veritatis & justitiæ, ac fidei reducere quotidie deque faucibus antiqui hostis eripere querit perlibenter, illisque piis affectibus prosequi gratus, ut tanto erga ipsam Ecclesiæ fideles existant, quanto illius benignitatem gustaverint pleniorum. Dudum siquidem per nos accepto, quod olim vos ab hoste humani generis decepti estis, & contra Christianam religionem & fidem catholicam sentientes, ac maxima duritia cordium vestrorum errores persisteros & damnatissimos tenentes, ad viam veritatis agnoscendam ad sanctam Romanam ecclesiæ refugientes, cum charissimum in Christo filium Stephanum Thomæ Rex Bosniæ illustris, & vere catholicus vos ad eandem viam veritatis reducere non valeret: ut ab eisdem erroribus facilius desisteratis, & viam agnoscere salutis videretis, ad eandem sanctam Romanam ecclesiæ & nos ad sedem Apostolicam, prout ex debito tenebatur, transmisit: apud quam personaliter constituti omnipotentis Dei gratia & Spiritus Sancti illustratione repleti, omnes Manichæorum errores & illorum hæresim abnegantes, ac veritates ex doctrina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ collectas, & dictis erroribus contrarias vobis datas & declaratas, interpretatas, ac per vos bene intellectas, benigne & voluntarie suscipientes, ac sanctam fidem Christianam & catholicam Ecclesiæ constantes, unitate ac veritati Christianæ fidei sponte & libere vos submisistis, nec non quod nullo unquam tempore in hujusmodi erroribus reincidere contrarium sentientes aut prædicantes, sub poenis a jure relapsi & reincidentibus præfixis, sed in vera fide Christiana, nostra obedientia, & sub sanctæ Romanæ ecclesiæ mandatis persistere, firmiter, credere ac illis obedire libere promisistis, prout in quibusdam literis vestris manibus conscriptis, & apud nos & sedem Apostolicam depositis, plenus continetur.

Nonnulli proceres Bosnienses a Manichæorum erroribus abducti.

Cum autem, sicut exhibitâ nuper pro parte vestra nobis petitio continebat, vos in orthodoxa fide permanere, & catholicam Ecclesiæ sequi summopere intendatis; nec non ad partes vestras redeuntes ecclesiæ aliquas construendi & edificandi, illasque dotandi pro devotione vestra licentiam largiri, vosque sub nostra & B. Petri superioritate & protectione recipi, & ab omni superioritate eximi desideretis, pro parte vestra nobis fuit humiliter supplicatum, ut vobis super his opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur, qui de transgressorum conversione ingenti mentis nostræ hilaritate reficimur, & qui vos in charitate non ficta sub gremio sanctæ matris Ecclesiæ Christi fidelium consortio solemniter recepimus, ut conversio & veritatis cognitio alios alliciat, vos auctoritate apostolica tenore præsentium ab omni superioritate, jurisdictione & imperio, in vera fide catholica ac in mandatorum ejus observantia & in ejusdem intelligentia recta manentes, eximimus: ac sub nostra & B. Petri protectione suscipimus, vobis quoque ad patriam vestram redeuntibus, cum ex longitudine loci ad præsens iudicem spirituales constituere non valeamus, quousque per nos aliter super hoc vobis provideri contingat, charissimum in Christo filium nostrum Stephanum Thomam Regem Bosniæ illustris pro iudice, superiore, protectore, & conservatore vestro vobis constitutum, assignamus & deputamus. Et ut ferventius in fide hujusmodi perseverare, ac ad vestrum exemplum alios allicere valeatis, & divina misericordia continue illustrari, nec non pro incremento fidei orthodoxæ, & fidelium salute, vobis & vestrum cuilibet ut in villis & locis vestris ecclesiæ sub vocabulis aliquorum gloriosorum sanctorum erigere & edificare, ac erigi & edificari facere, aliorum super hoc licentia minime requisita, ut in illis divina officia celebrentur, ac omnes & singulos redditus prædictarum villarum, nec non bonis quacumque ad vos pertinentibus pro dotibus, & erectione ipsarum ecclesiarum erigendarum & sustentatione vestra, & illorum qui illis in divinis & pro tempore servaverint, dare, construere & assignare libere possitis & valeatis, jure diocesano- rum & parochialium ecclesiarum semper salvo, & sine ipsorum præjudicio, auctoritate præfata tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Tyburne anno MCCCCLXI. iv. non. augusti anno III. Duos ex his in fide orthodoxa constantes persistisse scribit Gobelinus (b), tertium vero, ubi Bosniam attigit, ad Stephanum comitem, qui Manichæam insaniam sectabatur armisque firmabat, transfugisse.

Excepti gremio ecclesiæ.

(b) Gob. l. 5.

I. **I**llatum est urbi solemnī pompa S. Andree Apostoli sacrum caput anno Christiane salutis millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo decima indictione: & quidem illud a Thoma Peloponensi despota Pio II. Pontifici, ut supra indicavimus, dono traditum, non modo Latini (a), sed etiam Græci scriptores consentiunt, inter quos Phrantzes de Thomæ in Italianam adventu loquens hæc scriptis mandavit (b): *Pape Pio II. anno altero pontificatus ipsius S. Andree Apostoli, qui prior vocatus est, caput dedit.* Reliquerat despota illud pretiosissimum pignus Anconæ anno superiori, ad quod excipiendum, Narniamque, qua par erat, religionis magnificentia sportandum Pius Alexandrum Cardinalem tit. S. Susannæ miserat, illicque Anconitanorum Ænorumque dissidiis compositis hæc mandata dederat (c): *Reliquias B. Andree quanto solemnius potes afferto, legem observans per alias literas tibi monstratam: veneranda est memoria tanti sancti; non solum quia tantus est in Ecclesia Apostolus, sed quia annitenti tibi ad pacem adiutor fuit continuus, voluitque, ut ad deportandum caput ejus missus afferres simul & pacem. Dat. Romæ VII. martii anno III. Alexander itaque superiori eodem anno sacrum caput in Narniensem arcem transtulit, in qua honorifice ardentibus coram pluribus lampadibus repositum fuit: hoc vero anno cum jam turbarum auctores compressisset Pius, ac provinciam ecclesiasticam pacasset, venerandas tanti Apostoli reliquias in urbem devehendas decrevit: utque majores populorum concursus ad ornandam pompam pelliceret, sacra indulgentiarum præmia iis proposuit (d), qui celebritati interessent, editasque ea de re literas in præcipuis Italiæ urbibus promulgari jussit: tum Cardinales tres Bessarionem episcopum Tusculanum natione Græcum, dictum Alexandrum Cardinalem de Saxoferrato vitæ sanctimoniam, & literarum doctrinam clarum, & Franciscum Cardinalem Senensem Narniam misit, ut sacrum caput efferrent.*

II. Interea Romæ ad illud excipiendum meriti instruebantur apparatus. Conceperat animo Pontifex Apostolorum Petri & Pauli capita composito agmine religioso obviam ei deferre: sed gravior argenti, quo inclusa sunt, moles obstitit; nam supra quatuor millia pondo feruntur. Cardinales Narniam profecti recognitis significatione suscipere, atque ad pontem Milvium palmarum die, videlicet pridie idus aprilis detulere, occurrentibus ubique pietatis ergo populorum catervis, & in pon-

(a) Gob. l. 8. Steph. Inss. ms. vat. sign. n. III. & a. III. (b) Phran. 12. l. 3. c. 26. S. Andree caput Romam a Thoma Palæologo allatum. Alexand. Card. ad illud excipiendum missus. (c) Lib. brev. p. 334.

(d) Gob. l. 8. Propositæ indulgentiæ ad celebratam concursus.

tis turri, relicti archiepiscopis Sipontino & Beneventano, qui excubias agerent, collocarunt. Quo autem ritu Pontifex eandem Romam tulerit, his verbis describit Joannes Gobelinus (e): *Pontifex ipse cum reliquo senatu, cumque omni clero, cum legatis principum, & proceribus urbis, atque ingenti populi multitudine Flaminiam portam exiit palma ramum in manu gestans, & pariter Cardinales, ac reliqui prælati palmas portaverunt, quibus præcedenti die ab ipso Pontifice donati fuerant ob Salvatoris memoriam. Plena erat omnis via populo, nec vel agri, vel vinea præ multitudine hominum videri poterant, adeo vulgus obtexerat omnia, ut primum in prætorium ventum est, que diximus, jussit Pontifex Cardinales, ac prælatos ab equis descendere, & sacerdotalibus acceptis ornamentis sacrisque vestibus, quantum arcus facere potest, iter pedibus agere, secumque suggestum conscendere. Erant omnium sacerdotum paludamenta alba, alba mihi bræ, & omnis ornatus albus, & in viridi prætorio candidior videbatur. Tenebat ora cunctorum attonita mirabilis ordo, & dignitas, & pompa tot sacerdotum, qui bini palmas gerentes in manibus, & Deo preces porrigentes cum Pontifice maximo astante populi corona per prætorium lento passu, & gravibus incedebant vultibus. Erant duo aditus in suggestum per gradus elementes, alter ponti Milvio erat oppositus, alter urbi, & dum Pontifex hunc ascendit præ gaudio & devotione illachrymans, sequente collegio cleroque omni, Bessarion cum aliis duobus Cardinalibus alterum scandit arcum ferens, in qua sacrum caput clausum continebatur, eamque deposuit in altaris medio, cantoribus sacra carmina intonantibus. Exin factis silentio, præsentatis clavibus, & obsequiis recognitis aperta est arcula, & Bessarion accipiens sacrum Apostoli verticem stans Pontifici tradidit.* Ipse autem Pontifex, prius quam sacra ossa contingeret, genibus flexis, ante aram prostratus, vultu demisso & pallenti, madidis oculis, ac tremula voce in hunc modum locutus est. *Advenisti tandem o sacratissimum & odoratissimum S. Apostoli caput: Turcarum te tua sede furor expulsi: ad fratrem tuum Apostolorum Principem confugisti exulans, non deerit germanus tuus tibi: restitueris in folio tuo cum gloria, volente Domino, licebitque aliquando dicere. O felix exilium, quod tale reperit auxilium: interea temporis cum tuo germano aliquandiu commoraberis, & pari honore cum eo poteris. Hæc est alma Roma, quam prope cernis, pretioso germani tui sanguine decorata: hanc plebem, que circumstat, B. Petrus Apostolus frater tuus*

Concursus extitit celeberrimus.

A Bessarione in Pontificis manu lacrum pignus repositum.

III. Habita ad D. Andream & Pio oratio.

pietissimus, & cum eo vas electionis S. Paulus Christo domino regeneravit: nepotes tui ex fratre Romani omnes te veluti patrum patremque suum venerantur, colunt, observant, & tuo se uti patrocinio in conspectu magni Dei non dubitant. O beatissime Apostole Andree veritatis prædicator, & asseritor Trinitatis eximie, quanto nos hodie gaudio replet, dum verticem hunc tuum, sacrum, & venerandum coram aspiciamus, qui dignus fuit, in quo visibiliter sub ignis specie in die Pentecostes sanctus resideret Paraclytus?

O vos omnes, qui Jerosolymam petitis ob reverentiam Salvatoris visuri locum, ubi pedes ejus steterunt, ecce sedem Sancti Spiritus, ecce divinitatis solium: hic, hic consedit Spiritus Domini: hic tertia in Trinitate persona visa est: hic oculi fuerunt, qui sæpe Dominum in carne viderunt; hoc os sæpe Christum est allocutum: has genas non est dubium quin sæpe Jesus fuerit osculatus: en magnum sacrarium, en charitatis, en pietatis, en anime dulcedo, en consolatō spiritus? Et quis est, cujus viscera non commoveantur? cujus non ardeant intima cordis? cui non excidant præ lætitiæ lacrymæ, in conspectu tam pretiosarum Apostoli reliquiarum? Gaudemus, exultamus, jubilamus adventu tuo divinissime, Apostole Andree, neque enim dubitamus quin tui capitis comes adsit, & cum eo urbem ingrediaris, Odimus Turcas Christianæ religionis hostes, in hoc non odimus, quod tui adventus causa fuerunt; nam quid nobis optatius contingere potuit, quam tuum hoc honoratissimum intueri caput? ejus fragrantissimo perfundi odore? Id molestum est, quod adventavit tibi non eos honores impendimus, quos mereris, nec te possumus pro tua excellenti sanctimonia digne suscipere: sed accipe voluntatem nostram, atque æquo animo patere, quod pollutis manibus tua contrectamus ossa, & te peccatores intra mœnia comitamur urbis. Ingredere sanctam civitatem, & esto propitijs Romana populo. Sit omnibus Christianis salutaris tuus adventus, sit pacificus ingressus tuus, sit felix faustaque tua nobiscum mora. Esto noster advocatus in celo, & una cum beatis Apostolis Petro & Paulo hanc urbem conserva, & universo populo Christiano pie consule, ut vestris patrocinis fiat misericordia Dei super nos, & si qua est ejus indignatio propter peccata nostra, que multa sunt, transeat ad impios Turcas, & ad nationes barbaras, que Christum dominum contemnant.

IV. Addit auctor: Postquam vero Pontifex dicendi finem fecit, exosculatus est sacrum caput, & omnes pariter, qui erant in suggestu stantes osculati sunt. Interjecta deinde sacra prece a Pontifice fusa ad Deum hæc subdit: *Accipit venerandas Apostoli reliquias in manus suas, & elevans in alt-*

Implorata ejus erga Romanum populum clientela.

rum circumiens undique suggestum ostendit populo desideratum donum, nec quisquam fait, qui ejus visione privaretur; moxque voces altissima audita sunt multitudinis, Dei misericordiam implorantis. Celebrati dein sacri cantus, ac Pius venerandum pignus in manibus tenens, collucentibus circum facibus, e suggesto descendit, instructoque agmine religioso Cardinalibus septemdecim, ut ait Stephanus Inssura, (a) & episcopis palmas præferentibus, ad ecclesiam B. Mariæ Flaminæ portæ adjacentem, in qua imago Deiparæ a B. Luca evangelista depicta recondita est, profectus, sacrum caput altari imposuit, nonnullisque episcopos vigilias ibi agere jussit: ipse in monachorum ædibus pernoctavit.

Ubi dies illuxit, & sacra a Pontifice peracta sunt, religioso instructum ornatu agmen progredi coepit, ac tantus faces præferentium numerus extitit, ut ad triginta millia perveniret, sacerdotumque ea fuit multitudo, ut priores S. Petri basilicam subirent, antequam Pontifex e populeo Virginis templo discederet. Describit fusa narratione Gobelinus sacræ pompæ ordinem, locorum per quæ solemnitas illa supplicatio ducta est, gestatumque Andree Apostoli caput, apparatus eximium, vestitos nimirum peristomatibus domorum muros, excitata altaria, incensa thura, temperatissimos vocum concentus, subornatos in angelorum speciem pueros, picturarum illecebras, tum pijs populi voces intercessas suspiriis, opeque Apostoli implorantis. Addit idem auctor, ut Pontifex sacrum Apostoli verticem in ara principe, in qua Apostolorum Principis corpus jacet, repositum, atque Isidorus Cardinalis episcopus Sabinensis, qui olim Ruthenorum ecclesiæ præberat, ex apoplexia, qua superiori anno percussus fuerat, linguæ paralysis laborans vocisque usu orbatus ad sacrum decusculandum pignus properavit, tum Bessarion Cardinalis orationem habuerit, ad quam inter alia hæc Pontifex respondit: *Tibi Andree, dignissime Christi Apostole, quem ab incunte ætate usque in hoc ævo præcipuum cultu venerati sumus & intra cæli cultores cum pterisque aliis nobis advocatum, & protectorem elegimus, omnes supplicas, que sunt in nostra potestate ad recuperandas tuas oves, tuamque domum hic in terra volentem & cupido animo pollicemur; nihil est enim, quod nobis magis cordis sit, quam Christianæ religionis, & orthodoxæ fidei defensio, quam tu nostrisque hostes Turcæ concutere nitantur: quod si Christiani principes nostram vocem audire voluerint, & suam partem sequi, videbit & lætabitur omnis Ecclesia, nec nos qua sunt officii nostri neglexisse, nec te frustra hac impetratum.*

Lustratus sacris reliquijs populus.

(a) Inss. ms. vat. sig. n. III.

V. Triginta millia Romanorum sacro capiti prætulere faces.

Sacra pompa instructa magnificentiissime.

In ara principe basilicæ D. Petri sacrum caput repositum.

Rogatus D. Andree ut Reges ad sequendum Pont. in Turcæ confocia.

fratris auxilia venisse. Atque his diebus, & collecta decantata surgens dimisit in altari nobile pignus, ut omnibus ea die videndum pateret, auditoribus sacri palatii custodia demandata: indeque abiens cantantibus Cardinalibus & episcopis, & alta voce Deum laudantibus, ivit ad locum ex quo videri poterat, & multitudini benedixit, ac nepos ejus secundum carnem Cardinalis Senensis plenarias indulgentias annuntiavit.

VI. Repetita in Sigismund. Austriac. & Gregorium hæreticam sententia.

Subdit Gobelinus, ut Pontifex feria v. sacræ hebdomadæ, qua redempti a Christo humani generis memoria recolitur anathematis sententiam adversus Sigismundum Austriacum, cujus nefaria facinora supra recensita sunt, tum adversus Gregorium Hamburgensem plurimum scelerum errorum factorem, obfirmantemque in pertinacia Sigismundum tulerit: tum ejusdem principis in scelere obsolescentis misertus eumque in Ecclesiæ sinum revocare cupiens, Deum pro ipso precaturis nonnulla indulgentiarum præmia est impertitus.

VII. (a) Gob. l. 8. (b) Pio l. 1. p. 102. (c) Gob. sup. l. 8. (d) Id. l. 10.

Affecerat (a) etiam antea Pius eadem poena ipsamet cœnæ dominicæ die tum iv. (b) kal. maii Sigismundum Malatestam Arimini tyrannum ejusque fratrem (c) Cæsennæ toparcham: cumque Sigismundus improbitate ecclesiasticam severitatem eluderet, demum fractus armis concidit (d): Coegerat ille exercitum, in quo triginta duæ equitum turmæ, totidemque pedum erant, ac vulgarat famam, ipsum in Neapolitanum regnum, ut Joanni Andegavensi opem ferret, ad iter se comparare, sed Senogalliam partim vi, partim proditione in suam potestatem redegit. At mox Fridericus Urbanus, & Neapoleo Ursinus ecclesiasticas copias in eum duxere: quos cum viribus præstare accepisset, relicto in arce præfidiario agmine, noctu cum exercitu dilabi meditatus est: at exploratoris opera detecto ejus consilio, pridie idus augusti a pontificiis ducibus primo impetu fusus fugatusque est, indeque in Apuliam frustra petiturus auxilia perfugit, accisis tum Andegavensium rebus; quocirca ingressus navem, ut toparchiam suam repeteret, in Dalmatiæ litus procella ejectus est, profectusque Venetias opem a duce poposcit. Ut vero actio de induciis Ferdinandum inter & Gallos ineundis, excludente Sigismundum Pontifice, Gallisque annitentibus ut fœdere comprehenderetur, sublata fuerit, dicitur inferius; alia enim quæ præcessere, prius sunt percurrenda.

Sigism. Malatesta fusus fugatusque.

VIII. Insignis Gallorum Regis ad Pium legatio.

Decreta est hoc anno a Ludovico Rege insignis legatio ad Pontificem, quam obire duo Cardinales, iidemque episcopi Richardus Constantiensis, & Joannes Joffredus Atrebatensis, quos secuti

sunt Andegavensis & Sanctonenis episcopi, & abbates aliquot, ac proceres nobilitate conspicui, quorum princeps erat Petrus comes Calvi-montis, tum nonnulli doctores, & sanctioris senatus regii purpurati inter oratores allekti. Habuit Atrebatensis Cardinalis orationem (e), deque pragmatica sanctione abrogata Pium certiore fecit, ac Ludovici nomine fidum ei ipsum, obsequentemque futurum sponndit: tum missurum ingentem exercitum in Turcas, si Neapolitanum regnum Renato affereret: Publica, inquit Gobelinus, documenta exhibuit, quibus constabat Ludovicum Regem ex omni regno ac ditione sua pragmaticam sanctionem eiecisse, illamque protinus extirpasse, & ad nihilum redegit, obedientiamque Romanæ primæque sedi, ac Pio Pontifici tamquam Jesu Christi vicario veram, & integram restituisse, demumque restitueret, esset enim Ludovici animus tamquam Pontificis filium se gerere, atque ab ejus voluntate nutuque nunquam discedere. Fecit & de Turcis mentionem, quorum gladius non sine magno catholice fidei periculo Christianis cervicibus immineret: cogitare Ludovicum de religionis tutela, si regnum Sicilia Andegavensi familia parcat, & Genua Gallicam subeat jugum, ut par esset, missuram in Græciam contra Turcas equitum quadraginta millia pedum, qui arcibus utantur, millia triginta, qua manu facile possent Mizumethes ab Europa deturbari, & iterum Syriam cum sacrosancto Christi sepulchro recuperari.

(e) Gob. l. 7.

Septuaginta armatorum millia offert adversus Turcas si Gallis Pius favorit.

IX.

Dimisso consistorio ingentia lætitiæ signa ob abolitam sanctionem pragmaticam in Romano populo emicuisse, æra campana vi summa pulsata, accensos noctu ignes facesque colluxisse, refert author, & additque his peractis regios oratores conquestos de Pontifice, qui Ferdinando auxiliarem exercitum contra Renatum submisisset, præsertim cum pateret Aragonios vi & injuria id regnum sibi vendicasse, quod Gallis ob benemerita in sedem Apostolicam traditum fuerat: ad hæc vero respondisse Pium, auxilia se revocaturum, si postis armis controversia in judicium adduceretur, vel si Rex armatorum septuaginta millia, ut Cardinalis Atrebatensis dixerat, instrueret; perque Italiam in Græciam, & Asiam iter pararet, simulac enim alpes superaret, omnia illi ex voto successura, Genuam subituram Regis imperium, Neapolitanum regnum sine mora Renato comparatum iri. Demum de induciis actum, ut vel judicio, vel pacione lis dirimeretur. Missæ itaque ad Regem a Pontifice literæ, ut si veller de tempore deque modis induciarum pacisceretur: ad revocandum vero subsidiarium exercitum Ferdinando missum oratores regii Pium flectere non potuerunt (f). Interea

Responsum si Rex ea duxerit concessum iri.

Negat Pius revocare exercitum ex regno Neap. Galli ad Trojam extrema clade fuit a Ferdin. (f) Gob. l. 8.

tere dum cunctatur Ludovicus Rex, neque inducias facit, nec valida ad Joannem Andegavensem mittere auxilia, pugna apud Trojam commissa est, in qua Joannes Andegavensis una cum Piccinino fusus est a Ferdinando Rege xv. kal. septembris. Non ea fuit clades, quæ reparari non potuisset a Gallis, sed geminum malum eorum res fregit, nam & Sigismundus Malatesta ipsis fœdere junctus, qui exercitum traducere in Aprutium fuerat meditatus, sexto jam ante die ad Senogalliam, ut dictum est, fuerat profugatus, & Joannes Antonius Ursinus princeps Tarentinus, qui antea post Sarnensem victoriam Joannem Andegavensem imprudenti consilio averterat, ne trepidantem Ferdinandum, antequam auxilia pontificia posset sibi adjungere, opprimeret, ab illo ad Ferdinandum ipsum decivit, pacis interprete Bartholomæo Rovarella Cardinale, qui eam dignitatem ob navatam Ferdinando operam in Neapolitana legatione sibi pepererat. Refertur hujusmodi fœderis leges tum a Pontano (a), tum a Gobelino, & plerique aliis, quæ a Pontifice confirmatæ fuerunt (b). Ascripta est iis literis hæc formula: Datum Petrioli Senensis diocesis anno MCCCCLXII. id. octobris pontificatus nostri anno v.

Antonius Ursinus deficit ad Ferdinandum.

(a) Pontan. de bello Neap. l. 4. Gob. l. 10. Summont. in Ferd. l. (b) Pius l. 45. p. 150.

X. De judiciis actum.

(c) Gob. l. 10.

Quadrimestres pactæ.

Discussæ postea quod Malatesta non admitteretur.

Ruentibus ita in regno Neapolitano Joannis Andegavensis rebus, pluribusque proceribus ab ejus fœdere dilabentibus, Ludovici & Renati Regum oratores de induciis promissis pacturi, qui antea, dum felicior Joanni fors arriserat, alias ex aliis moras duxerant, tum urere Pontificem (c), ut inducias decerneret; cum vero quantas poscerent sciscitatus esset Pius, & illi quadrimestres dicerent, respondit potius triennales pangendas, ut interea bellum in Turcas geri posset: instabant vero Ferdinandi Regis Neapolitani & Francisci Sfortiæ Mediolani ducis oratores, ne inducias Gallis concederet, hostes enim, antequam vires colligerent, prosternendos: quibus respondit Pontifex, Ferdinandum ut ipsi visum erit rem acturum, revocatum iri tamen ecclesiasticum exercitum, si Galli inirent inducias. Demum ex hac ratione fuere abruptæ: amplexus est quadrimestres inducias Pontifex cum Gallis ea lege, ut Sigismundus Malatesta excluderetur; negarunt ii fœderatum earum beneficio orban dum: contra instare Pontifex, illum Romanæ Ecclesiæ prius bellum intulisse, quam Renato Regi conjungeretur, factamque eidem Ecclesiæ injuriam a Renato, qui fœdus armorum cum Malatesta ipso sanxisset: ita diu res agitata demum infecta evanuit, lætis admodum Ferdinandi oratoribus, qui victoriam induciis sibi præripi dicitabant, quamquam postea adverso casu haud modico

dicum percussus (d) est Ferdinandus Cæsar comitatu a Nicolao Piccinino occupato Rogerotti ope, qui matrem comitissam principatu dejecit: tum Sulmona etiam ab eodem Piccinino ad deditionem coacta, atque obsidione Pontiflatroni, quam urgebat Ferdinandus Rex, soluta, adeo ut fugientis specie Capuam se receperit.

(d) Id. l. 11.

Ferdinandus res iterum fluctuare visæ.

Hoc anno edidit Ludovicus Francorum, Rex de quo paulo ante memoravi, præclarum justitiæ & munificentiae exemplum, traditis Romanæ ecclesiæ Valentini & Diensis comitatibus; rem gestam narrat Joannes Gobelinus (e), utque si comitatus ad Pontificem devoluti essent: Atrebatensis, inquit, cum esset in Viturnio Pontifex Ludovici Franciæ Regis literas in consistorio dederat, quarum vigore procurator constitutus comitatus in Delphinatu duos circa Rhodanum Valentiniensem, ac Diensem Romanæ donaret ecclesiæ, Pius acceptaverat, ob quam rem placuit Antonium Noxetanum ad Regem mittere, qui donatarum rerum promissionem, & promissam fidem exigeret. Ultimus terrarum dominus a suis olim nepotibus in carcerem fuerat conjectus: ille moriens ultima voluntate Franciæ Regem ea sibi conditione nuncupavit heredem, ut si quid unquam ad ingratos nepotes ex suis bonis suerit pervenire, hereditas ad Romanam ecclesiam devolveretur: Carolus, qui tunc regnabat, oppida quæ testatoris fuerant, pleraque exhereditatis nepotibus dederat, testamentumque violaverat, Ludovicus ad regnum sublimatus, quod esse Ecclesiæ restituendum censuit, data potestate Atrebatensi, qui retenta hereditatis parte ultra Rhodanum sita, reliquum Pio traderet: idque factum habuit ratum, quamvis præfati locorum primas ejus jussiones neglexerint.

XI. Ludovicus Rex erga Ecclesiam observantissimus. (e) Gob. l. 9.

Valentiniensem & Diensem comitatus illi dat.

Confirmant hæc Pontificiæ literæ (f) his conceptæ verbis.

XII. (f) Lib. brev. de cur. p. 121.

Ad perpetuam rei memoriam. Charissimus in Christo filius Ludovicus Rex Francorum Christianissimus & religiosissimus princeps, postquam patre suo Carolo Rege vita sancto felicissimo regni Franciæ coronam, ac delphinatus comitatumque prædictorum dignitatem & dominium plenum auctore Deo recepit, pro suo zelo, & conscientiæ puritate minime passus est eludi, refringi, vel in aliquo ladi ultimam voluntatem prædicti comitis: diversissimum namque ab animo testantis fore putavit, si vel tanti flagitii poena quoquomodo remitteretur, vel recompensam assequerentur illi, quos non ad commoda, sed ad poenarum acerbiteriam notari defuncti voluntas, & ratio publicæ discipline suadent. Sive igitur quod a præfato Carolo Rege minus paritum suis voluntati prælibati comitis, data præsertim illis recompensa, qui in ipsam defunctum comitem tam inhumane sa-

Translatum propterea jus in sedem Ap.

vierant : sive quod comitatus predicti, qui ab ecclesie Romanae directo dominio magna ex parte manant, devoluti alioquin ab aliquibus extimabantur : sive quod ecclesiam Romanam omnium Christianorum matrem Christianissimus ipse Rex munificentia regali honestare omnibus viribus certat atque augere, tanto dignioribus laudibus excellentiam suam dignam censemus, quanto sua sponte comitatus predictos cum omnibus juribus nobis & Apostolicae sedi resignat, donatque, atque largitur.

Restitutum Pio a Rege Ludov.

XIII.

Dilectus nempe filius noster tit. S. Martini in montibus S. R. E. presbyter Cardinalis, & apostolica dispensatione episcopus Atrebatenfis, plenissimo ipsius Ludovici Regis mandato litterisque munitus coram venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus comitatus predictos cum omnibus civitatibus, castris, villis, feudis, hominibus, juribus, mero & mixto imperio, jurisdictione, territorio, & pertinentiis universis extra Rhodanum fluvium consistentibus in nos, & Romanam ecclesiam, ipsius Ludovici Christianissimi Regis nomine transfudit, donavit, & resignavit, eorumdemque comitatum possessioni civili ipsius Regis nomine ad nostrum commodum cessit, nobisque adipiscendae possessioni predictorum omnium liberam facultatem largitus est, proviso quod castra, & dependentia ex comitatibus predictis in Franciae regno consistentia in dominio ipsius Regis hereditateque suorum cum juris plenitudine remaneant, quodque ab ipsis consanguineis accepta recompensa, tamquam ab indignis, cassa & irrita fuisse & esse declaratur.

His in Cardinalium consilium adductis Pius oblatos sedi Apostolicae comitatus admittit, pronuntiavit ultimi comitis consanguineos omni jure excidisse, denique ut gratiam Ludovico Regi referret haec sanxit : Volentes studia tam religiosi principis erga Apostolicam sedem benignis prosequi favoribus, eidem Regi, non obstante donatione & translatione praemissa, omne jus qualitercumque nobis competens in castris antedictis, quae in regno Franciae clauduntur & consistunt, permittimus sinimusque integrum, ac illibatam, illi quoque, ad ipsius Regis suarumque commodum renuntiamus & cedimus, ac Regem praefatum ab omni feudo, vassallagio, ligio, & homagio, ac fidelitatis juramento, quod alias super praemissis nobis, & ecclesiae Romanae praestitit, absolvimus & liberavimus per praesentes, &c. Dat. in abbatis S. Salvatoris Clusae diocesis anno MCCCCLXII. III. kalendas augusti pontificatus nostri anno IV.

XIV.

Longe aberat a Ludovici religione, ac pietate Georgius Podiebratius Bohemiae Rex, a quo decreta est insignis ad Pontificem legatio, cujus princeps Procopius Rabestenus Bohemici sigilli praefectus ve-

tere amicitia Pontifici conjunctus, & in gerendis Friderici Imperatoris rebus subministrandisque consiliis socius, orthodoxae vero fidei observantissimus; tres alii oratores Hussitica erant lue infecti. Quod nam vero Georgii consilium esset, exponit hinc verbis Coclæus (a) : Per eam, inquit, legationem volebat Rex, ut circa fidem Ecclesiae minus esset suspectus, catholicis maxime Vvratislavienfibus, qui propter eam suspicionem obedientiam & homagium ei praestare recusaverant, sedi Apostolicae obedientiam praestare tanquam princeps catholicus, & acceptare Ecclesiae unitatem, sed ea lege, ut compactata Bohemorum approbaret Papa. Ex iis oratoribus Procopius Georgii nomine obedientiam Pontifici ut Christi vicario detulit : sacerdos vero Hussita de calicis communione tanquam divinitus revelata, & obliquis illationibus ad salutis necessitatem pertinente pluram praecipiti oratione fudit.

Ad haec Pontifex regii obsequii significationem gratam acceptamque habere se respondit : deinde quanta florisset dignitate Bohemia antequam peregrina dogmata in ea disseminarentur exposuit, tunc primum sacerdotibus ecclesiastica praedia, & vestigalia erepta, excusumque articulum de civili dominio, quod sacerdotibus vetitum esse voluere : tum alios errores de praedicationis evangelicae, quam vocitabant, libertate, de non ferendo imperio ac magistratu cujusquam, quem lethali noxa devinctum constaret, tum de calicis usu ad salutem necessario, emerfisse ; & huius quidem postremi non alium quem excellentem divinae legis interpretationem, non Joannem Hus, non Hieronymum Pragensem, sed Jacobellum grammaticum ludi magistrum, qui simplices subornavit, tamquam sacerdotes sibi ipsis tantum felicem immortalitatem caelestemque beatitudinem reservarent : at eum Jacobelli errorem in concilio Basiliensi damnatum : pactiones autem, ex quibus usus calicis Bohemis ac Moravis tantum, qui jam illum frequentarant, permittebatur, fuisse violatas ; nam & invitos ad illum adactos, & infantibus traditum esse ; nec sacerdotes, iustos monere ad synaxim accedentes Christum sub utraque specie contineri, paruisse ; atque ita ejus concilii pactiones amplius non valere, cum leges iis additae a Bohemis servatae non essent : quod vero Georgius Rex eundem calicis usum posceret, rem in Cardinalium senatu agitarum iri. Facta sunt deinde a Cardinalibus cum regis oratoribus plura colloquia de concordiae ratione, qua Bohemia se ad aliorum Christianorum occidentalium ritum accommodaret : sed illi lue Hussitica inquinati erant, ad honestatem flecti non potuere.

In publico itaque Cardinalium senatu

(a) Jo. Papien. in comm. l. 6. Gob. l. 7. Cocl. l. 12. Decreta a Rege Bohemo ad Pium legatio. Hussitae oratoris impia oratio.

XV. Pontificis responsum.

Grammatica ad sacerdotum calumniam haesit de calice necessario commentus.

De concordiae ratione cum oratoribus actum.

XVI.

Bo.

(a) Jac. Papien. ubi sup.

Negatus laicis Calicis usus.

Conventu a Bohemis non observata.

Propositae causae cur negetur calicis usus.

Bohemis in hanc sententiam, dictis antea consentientem respondit Pontifex, uti narrat Jacobus (a) Papiensis, qui aderat : Obedientiam recipere se quamquam communem nimis ac diminutam, credituram Apostolicam sedem tum demum illos veram absolutamque praestare, cum pulsus erroribus ad ovile Domini Rex regnum reduceret, quod ut mature faciat per professam ea hora obedientiam se arctius imperare : calicem vero, quem tantopere commendassent, illis nec necessarium esse, nec sane esse etiam utilem, definisse synodum Constantiensem : non licere ab institutis Ecclesiae, quae Spiritu Dei regeretur, abire : instituisse autem, ut qui extra sacerdotium essent, calice abstinere, quando & communicante turba effusionis, utrobique periculum est, & ad vaticum agrorum sacerdote longius eum ferente servari difficile potest ; tum autem ne indocta plebs, quae sensibus ducitur, nisi sub utraque specie non sumi a se totum Christum & integrum crederet : conventorum porro, quae memorarent, modo nullam vim esse, nec licere illis, quod crederent eorum omnem rationem bipartitam videri permitti, altera, ut qui unionem Romanae sedis servarent, ritumque in ceteris tenerent ecclesiae, sumendi quoque calicis usum haberent : altera vero permitti, ut si re inde ad concilium debata illi nihilominus desiderio calicis tenebantur, eumque missis legatis petierint indultum iri sacerdotibus suis facultatem illius iis tantum ministrandi, quibus & per etatem liceret, & sponte sua pie deprecarent, lege perpetuo adjecta, ut praefari populis ante calicem debeant, non in pane carnem tantum, neque in vino sanguinem tantum, sed sub singulis totum Christum atque integram contineri : illos non servasse conventa, synodum quae obtulisset non indulsisse : cum ea non servarint, conventorum nullum beneficium esse, quod post illa non indulsit synodus : conventi nihil extare : non indulsisse autem, vel quod non petierint Bohemi, vel quod indigni ob neglectum habitum sunt : ita causam non superesse cur aut nos ex conventu appellent, aut Romanam sedem iis moveri oporteat : sed nec eommodum pastori Ecclesiae, nec illis videri expediens nova nunc ratione id ipsum permitti : negasse hoc semper priores Pontifices : ab iis in tanta re dissentire non sibi esse consilii : laturas indigne ceteras gentes, his datam, prohibitam aliis participationem hanc calicis : nationes quietas operae pretium non esse nunc commovere : proclive quoque hoc ad errorem videri, quod ad necessitatem salutis pertinere cum, si concedatur, raris populis nimirum sit crediturus, quam rem potissimum damnet Ecclesia : porro autem dividendorum animorum, & perpetuandi odii eam concessionem perpetuam causam afferre : esse in Bohemis par-

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

tem adhuc sanam nobis conformem, hanc dissimili ritu idem nunquam sensuram, confecturam armis & animis : imendam proinde Domini vocem, desolatam iri quodcumque in se divisum sit regnum : equius esse veteri sententiae novam concedere, quam veterem novae, illam totius Ecclesiae probatam consensu, hanc quorundam tantum Bohemorum susceptam iudicio, reliquorum fidei repudiatam decreto : circumstare insuper regnum potentissimas plebes Theutonice, Hungaros, Polonos, infestas itidem illas usque futuras, ac mille licet proferatur sedis decreta putaturas versari eos in errore, sicut & nunc quoque existimant : nimia quoque arrogantia Bohemicam gentem damnaturas, quae plus contenderet, plus sibi deprecaret, quam Christianorum reliqua multitudo, furgia, obrestationes, & pugnas hinc proventuras : inconsultum videri intus atque extra perpetuos sibi hostes concire, nominisque haeretici sobire infamiam : expendisse diligenter haec Romanum Pontificem, inutile quod ab illis poscitur credere, nescire quid petant : dispensatorem se ministeriorum Dei esse, ad pastorem opus pertinere gregem dominicum pascere, illumque in viam rectam statuere ; non intelligere homines aliquando, quae vera sint bona ; poenituisse saepe mortales peccati voti atque impetrati ; quod oratores nunc petant ad vitam eternam non pertinere ; fumum quandam atque inanis gloriae ventum queri ; hortari proinde eos contenti sint sub specie tantum panis corpus Domini sanguinemque assumere ; ad salutem id ipsum sufficere, admovente Domino : Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi. Qui manducat hunc panem vivet in aeternum ; discipuli Emaus euntes in fractione panis Dominum agnovere : nolent pluris his esse, aut patres eorum sapientia anteire, quae sub una tantum specie Sacramento accepto in Christo mortui sunt, ad notam illorum filiorum esse viam contrariam. Adjungant se igitur non erranti Ecclesiae, in unicuique religione uniant regnum potentissimum olim, post laesum habitum, rediturum mox in antiquas opes & gloriam, si doctoribus errorum praeteritis in viam redierint primam, matremque audierint Romanam ecclesiam.

Haec Pontifex ad oratores, qui XVII. publici sunt omnia relatuos Georgio Fantinus Regi, utque major perferendis ad ipsum mandatis fides adhiberetur, oratorem pontificium una secum iturum poposcere. Reversus in Bohemiam iidem oratores indidit sunt ad eos audiendos solemnes Pragensis conventus, atque prima die omnia ordine exposuere. Altera productus Fantinus orator pontificius apostolica mandata constanti animo ita absolvit : Imperavit Georgio, ut calice abstinere, idemque a ceteris fieri. Rememoravit quoque futurum solenne, quo inter sacra coronatio-

Praedictum Bohemiam in diffensionem coniectum iri.

Exposita mala imminentia.

XVII. Fantinus interuentus Ap. ad Regem Bohemiae decretus. Vetat Georgio Regi ne calice utatur utendumque prohibeat laicis.

Ni pare- rii & hæ- refticos no- tam fubi- turum.

XVIII. Impie Georgius hærefim de calice laicis ne- ceffario, profectus.

Blasphemiam in fedem Ap. cui obfequium devotat e- vomit. (a) Coel. l. 12. hiff. Huff. Mortem ftricto pugione internun- tio inten- tat.

(b) MS. arch. vat. infer. miscella- nea.

nis de iis caterisque ad religionem perti- nentibus se olim adegerat; præfandam pro- tinus tanti promiffi fidem edixit, quam ne- ceffario fides Apoftolica repetat: eam fe non præfiterit; timendum videri, ne per- jurii hærefisque fubeundum fit infame ju- dicium, cujus rei magno Regi ad tuen- dam æftimationem curam non levem esse o- porteat.

His auditis Georgius excaudit, ac fu- perante metum perfidia, larvam catho- lici Regis, quam etiam tum ad consta- billendas res suas prætulera proiecit, palam enim in conventu, natum fe & educatum in calicis communionem profef- sus, addidit impie, tenere fe illam di- vina lege imperatam laicis, meritis vir- tute fua Bohemos, ut ante alias gentes illam acciperent, quæ per iniques minas cum ignominia non fit dimittenda: non temeratum a fe de abolenda hærefi fa- cramentum, cum non Bohemia, fed re- liquæ nationes calicis ufu abftinentes in hærefi verfarentur; blasphemias etiam vo- ces in fedem Apoftolicam effudiffe refert Coelæus (a): non illam fedem sanctam ef- fe, fed peffilentia cathedram: at unio- nem fidelium omnium fedem efle sanctam quæ, Romæ non eflet. Moxque viola- to gentium jure ethnicis Regibus, qui oratores pontificios ad fe miffos colunt nequior, Fantinum, cum prius illi ftricto pugione mortem intentaffet, & a fuis fuiffet cohibitus, ne illius fanguine ma- nus commacularet, in vincula conjecit, ac Procopium Rabenftenium regii figilli præfectum ob fidem orthodoxam fufpe- dum in custodiam tradidit: quamquam poftea utrumque Friderici Imperatoris a- liorumque principum precibus flexus li- beravit: de quibus hæc in m. tabularii Vaticanici (b) referuntur, quæ ad fuperiora confirmanda fententia prætereunda non funt vifa.

Georgii Regis Bohemæ oratores, quo- rum princeps Procopius Rabenftenius fu- it, Romæ Pio obedientiam publice præ- fiterunt, faciente verba Procopio. Poft eum facerdos quidam ejus collega ex Huffitarum fecta torrenti oratione peroravit, compactata Regis ac regni nomine confir- mari petens, aut de novo dari, ficut qui- bus regno quietefcere non poffet. Pius obe- dientiam Regis benigne fufcepit, deinde regni Bohemæ afflictiones, & ingentes calamitates, quas ob feffionem a catholi- ca fide paffi erant, enarravit, aperuitque affertorem hærefis de communionem fub utra- que fpecie, non doctorem aliquem peregre- gium, fed Jacobellum quemdam grammatici ludi magiftrum fuiffe, qui primus afferuit communionem fub utraque fpecie ad falu- tem efle neceffariam: quam rem poftea Ba- fileenfe concilium damnaffet, & quamvis fouditionibus quibusdam eam communionem

habentibus rationis uſum indulſſet, con- venta tamen nequaquam efle ſervata: velle ſuper ea re cum fratribus deliberare. Poſt hæc concione publice rurfus advoca- ta, oftendit compactata non tenere, neque utile efle aut honeſtum videri ea rurfus concedere: oportere Regem, qui obedientiam præſtitiffet paulo ante, & in corona- tione ſua jurejurando Pontifici fe partiu- rum promiffiffet, ejus mandata ſuſcipere, ſequè tandem Romanæ, & univerſali Ec- cleſiæ coarctare. Legati Bohemorum Ponti- ficem orarunt, ut unum e ſuis cum eis mit- teret, qui Regem ad ea hortaretur, miſ- ſusque eſt Fantinus Dalmata, qui alias procurator fuerat Regis. Ii in Bohemiam reverſi Georgio cuncta exponunt: ille ve- ro publico indiffio conventu ad vigiliam B. Laurentii Prage, ubi præſcripta advenit dies, juſſit legator ſuos, que Romæ geſta erant, enarrare. Quod cum illi diligen- ter feciffent, Rex mirari fe dixit Papæ conſilium, qui regni quietem magno labo- re per compactata acquiſitam perturbare vellent: fe hærefim in coronatione abju- raſſe: communionem autem ſub utraque ſpe- cie, qua in evangelica doctrina eſt fun- data, eiſque a magna ſynodo Baſileenſi eſ- ſet conceſſa, hærefim numquam putafſe, ſta- tuiffetque fe qui in ea natus, educatusque eſſet, & ad regiam dignitatem evectus, cum uxore & liberis, amiciffique omnibus in ea vivere & mori, neque aliam ſalutis viam credere, quam uti communionem ſub utraque ſpecie.

Rogavit deinde aſtantes proceres, quid- nam haberent animi ſi quis propter compa- ctata bellum inferret. Tum... cum hæ- reticis, qui magno numero aderant, con- ſultatione habita, ii Regi immortales gra- tias egerunt, quod fe pro eorum fide de- claraffet: tum & corpora & fortunas om- nes pro ſua defenſione obtulerunt. Catho- lici autem, qui etiam multi aderant, con- ſultatione fimiliter facta reſponderunt, nihil ſibi unquam cum ſuis compactatis fuiffe, nec in poſterum futurum, velleque ſicut & ipſe in fide a prioribus accepta vivere & mori, de auxilio autem præſtando con- ſueviſſe ſuperiores Reges nihil ſine proge- nitorum fuorum conſilio aggredi, ipſa vero compactata ſine eorum conſilio petiviſſe, de- creviſſeque ea ſervare: proinde ſi quid ob eam rem pati contingat, eorum auxilium petat, quorum conſilio ſi uſus; ſi tamen ubi honor Dei & juſtitia non ledatur ei & regno numquam defuturos.

Juſſit deinde Rex omnes poſtera die ad audiendum Fantinum redire Apoftolica Je- dis nuntium. Sequenti die aſſiſtente mul- titudine Rex Fantinum vocari juſſit. Et audiamus, inquit, Fantinum ut apoſtoli- cum nuntium, poſtea adverſus eum ut pro- curatorem noſtrum aliqua proponemus. Ad hæc Fantinus jure gentium legator ſalvos ubi-

Ut Geo- rgius loli- citatus ſit ad præ- ſtandam quam ſpon- derat ſi- dem.

Impia Georgii profectio.

XIX.

Expofita a Fantino conſtan- ter man- data apo- ſtolica.

XX.

Monita a catholicis Georgio data.

Illum cum regii figilli præ- fectio vin- culis manci- pat. (a) Gob. l. 10. Card. Papien. ubi ſup. & alii.

ubique efle oportere ait; petere ut id ſibi Apoftolica ſedis nuntio ſervaretur. Annu- ente Rege Fantinus apoſtolica mandata ex- poſuit, multis rationibus oftendit, Bohemo- rum ſeſſionem ab univerſali Eccleſiæ cala- mitates infinitas regno contuliſſe: Regem memorem efle debere juramenti in corona- tione præſtiti, & obedientie palam Ponti- ficæ promiffæ; Pontificem jubere, ut here- ſim omnem Huffitarum rejiciat, compactata, que nulla ſunt, relinquat: a communione ſub duplici ſpecie abſineat rebelles decano Pragenſi coercendos iradat; tandem ad fan- tiam Romanam atque univerſalem Eccleſiam ipſe cum omni regno revertatur. Hæc cum iniquo animo auſiſſet Rex, Fantinum pro- ditorem ſuum appellavit, eumque puniendum duxit. Ad quem Fantinus ſi cum procura- tor eſſet fidelem ſemper fuiſſe oftendit, non debere irafci Regem, ait, ſi nunc nun- tius apoſtolicus ſui domini mandata expo- nat: & magno animo Regi interminatus eſt: futurum, niſi Pio Pontifici obediret, ut regno privaretur, hæreticusque atque ex- communicatus declararetur.

Poſtera die Rex Fantinum capi, & in- vinculis poni juſſit, Procopium cancellaria privavit fuiffetque ſeruitum in plures, niſi catholicos proceres Rex timuiſſet. Juſſit poſt hæc Rex præbyteros omnes adſe. Affuit ad præſtitum diem decanus eccleſiæ Pra- genſis archiepiſcopatus adminiſtrator cum clericis catholicis numero ſeptingentis qua- tuordecim, quos omnes prius inſtruxit ad fi- dei conſtantiam, martyriumque animavit: in Pragenſi eccleſiâ. Profecti inde ad Re- gem omnes ſimul ibi Rochezanam cum ſuis complicibus invenere. Rex ad concionem egreſſus, cum multa per ſacerdotes crimi- nis quotidie perpetrari, & regni pacem turbare conqueſtus eſſet, tandem juſſit om- nibus ut compactata ſervarent. Catholici conſultatione præhabita gratias primo ege- runt Regi, quod pacem in regno conſervare curaret; deinde non dubitare aliquos efle ſacerdotes malos: verum ſi ex ſuis eſ- ſent, eſſet congruere, ut nominarentur, non impunita fore eorum ſcelera: compactatis nunquam egiſſe, nec tum indigere, neque cognoscere aliquam in eis ſalutem: nolle nunc aliam fidem, quam Romana eccleſiâ ſuis majoribus tradidiſſet. Quæ a decano dicta cum omnes approbaſſent, Rex iniquo animo tulit. Deinde, cum Fantinum, nec etiam mortis terrore in ſuam ſententiam poſſet trahere, perſuaſus a Ludovico Ba- varia duce, & pleriffique aliis eum tandem poſt tres meſes dimiſit. Conatum vero ip- ſum proceres Bohemos catholicæ fidei cul- tores in ſuas partes trahere, fed illos con- ſtanter reſtiſſe, teſtatur Joannes Gobe- linus (a), dato hoc Zedenkonis Sternberg- ore reſponſo: nunquam ſibi conventa de calicis uſu curæ fuiſſe, neque illis uſos unquam, nec uſuros in poſterum: patrum

ſe viam tenere, nec a Pontificum inſtitu- tis diſceſſuros: nunquam eorum rogatam ſententiam de paſſionibus Baſileenſibus ob- ſervandis, quamvis alii Reges nil gravio- ris momenti ipſis inconſultis decernere, conſueviſſent; eorum itaque ope por- retur, quorum conſilio uſus eſſet; cæterum quod ad Regis regniſque rem ſpectaret, in officio permanſuros.

Tentavit variis modis Georgius eodem proceres ſubornare, fed aliud reſponſum elicere non potuit, inſtruendique fraudi- bus intentus, ut clerum catholicum per- verteret, ſolemnes ſacerdotum cœtus in- dixit; fed horum religio illius perfidiam vicit. Rem geſtam narrat Gobelinus (b): Poſt dies, inquit, aliquot juſſit Rex præ- byteros catholicos ex toto regno primores ad fe proſciſci; convenere viri quatuor- decim & ſeptingenti in caſtello Pragenſi terrore pleni tanquam ad eadem vocati eſ- ſent. Decanus eccleſiæ majoris, & archiepiſcopatus adminiſtrator multa locutus adverſus perfidiam Huffitarum, cohortatus omnes, ut in vera religione conſtanter per- manerent, ſexta feria rem divinam ſamma devotione peregit, & Spiritus Sancti gra- tiam invocavit, que adverſus iram Regis pauperes ſacerdotes protegeret: quod cum animadvertiſſent Huffitæ, id ipſum die ſab- bati in omnibus ſynagogis ſuis fecerunt. Cum dies conſtituta vocatiſſet adſe, ſum- mo diluculo catholici eccleſiam Pragenſem petivere: decanus eos in ſacellum S. Vin- ceſtæ accerſivit, & quomodo fe coram Rege deberent gerere commonuit, & quibus loqui- liceret quibusque tacere neceſſe foret oſten- dit, juſſitque ne vel minimam quaſtiuncu- lam cum adverſariis inchoarent: quod ſi furere aut inſanire Regem contingeret, & in aliquos manus inticere, ſciant in mul- tis membris unum efle corpus, neque unum poſſe tangi, quin laderetur alterum, op- ponere ſe omnes pro ſalute unius vel mi- noris. Promiſere omnes, verum non ſine lachrymis ac ſingultibus, proſtrati que coram patronis regni Bohemæ ſanctis martyribus & confefſoribus adverſus violentiam perfidi Regis ſuffragium petivere: moxque trini, & trini tanquam in pompa procedentes e caſtello Pragenſi uſque in regiam pervenere: & alii quidem ſtebant, quod ad victimam pergerent, alii ridebant. Prævenerat jam Rochezana cum multitudine fuorum compli- cum, & latus ſtipabat Regis.

Ubi affuere omnes, Georgius clerum atroci- bus accepit verbis, quod inter ſe opinionibus diſſentirent, atque impudicia ſacerdotum fœdaſſent; tum hoc imperium fraudis plenum addidit: Præcipimus vo- bis, ut compactata, que pro pace regni no- ſtris prædeceſſoribus Baſileenſe concilium indulſit, inviolabiliter obſervetis: ſi quis contra fecerit noſtram in ſe iram provocabit, neque enim paſſuri ſumus, que Sigif- mun-

Proceres catho- licos cor- rumpere enititur.

XXI. (b) Gob. l. 10. Sacerdo- tes ca- tholici a Georgio exciſi.

Irritum inter eos fœdus pro fide tuenda.

XXII. Hæreti- cus Rex eos pro- ſciſcit conviciis.

Jubet compa-
tata ob-
servari.

mundus, Albertus, & Ladislaus Reges au-
thoritate apostolica concessa laudaverunt,
vestris contentionebus infringantur. Seces-
tere his auditis catholici, & cum ad pro-
bra modeste respondissent, de conventis
Basileensibus hæc adjecere: De compa-
ctatis dicimus idem, quod pridem regni pro-
ceres per te rogati responderunt: nunquam
illis egimus, nec egemus hodie, nec Ro-
mana sedes illa unquam concessit; Basileense
tantum concilium indulget, utrum autem qui-
bus indulta fuerunt juxta concessionem illa
teneant, Deus viderit. Pacem, quam dicitis
compactata præferre, libenter amplecti-
mur, at quod nobis ad æternam vitam præ-
sidium aliquod afferant non intelligimus. De
majestate tua illud nobis persuademus, quod
venerabilem ecclesiam Pragensem in suis ce-
rimonis non impedias, neque alium ritum
nobis inculcabis, quam nostris majoribus ab
Apostolica sede traditum: illa est porta
cæli, mori præstat quam illi contrarie.
Hæc administrator nomine omnium locutus
cum finem dicendi fecisset versus ad suos,
percontatus est, an placeret quod pro om-
nibus respondisset, qui una voce dixerunt.
Placet, & in æternum placebit.

XXIII.

Infremuit ad hæc Rex hereticus, &
graviter questus est scripsisse aliquem, il-
lum hæreticum se declarasse, & favere
in nuncium apostolicum, vetuitque quem-
vis pro eo liberando verba facere. Dimis-
sa concione iterum atque iterum edicto
clerum catholicum convocavit, deque u-
sus calicis conventis sermonem inculcavit:
at nunquam extorquere potuit, ut ea-
catholici laudarent. In illa vero concio-
ne cum Rochizana Hussitarum signifer
presbyterum quemdam sibi non obtempe-
rantem vocaret in iudicium apud Regem
Georgius stomachatus libera illum voce
perfrinxit, velle quidem Rochezanam ad
sua imperia omnes adigere, nullum vero
imperio obsequi: neque enim vir impi-
us conciliis Constantiensi & Basileensi,
quæ ipsius errores damnarant, nec Ro-
manis Pontificibus parere dignabatur, sed
suam sententiam universo orbi catholico
arroganter præferbat, in eandemque
infamiam Georgium aures ipsi præbentem
adduxerat.

XXIV.

Ubi Pontifex neglecta a Georgio aposto-
lica imperia, violatum fidei sacramentum,
hæresim publice vulgatam, tyrannice in
legatum favisse audivit, judiciario ordi-
ne in eum agere constituit (a): ac pri-
mum ad Wratilavienses contra Georgium
vim confirmandos, proposito edicto ipsos
a clientelari sponione Georgio Regi præ-
standa liberavit (b), ne in errorem addu-
cerentur, cum Georgius damnatos de ca-
llicis usu tamquam ad salutem necessari-
os ritus observaret, propagaretque in Bo-
hemia, tum jussa pontificia respueret, ne-
que ulla respiciendi signa daret.

(a) Papi-
en. sup.
com. 6.
(b) L. 1.
p. 132.
Wratil-
lavienfes
sacra-
mento
Regi hæ-
retico
prestito
liberati.

Roche-
zana sa-
cerdotes
catholi-
cos in ju-
dicium
vocat a-
pud Re-
gem.
Perfrin-
gitur vel-
le sibi pa-
reri ab
omnibus
nemini
parere.

Ad futuram rei memoriam.

Is superioribus annis non ignorantibus,
quæ charissimus in Christo filius noster Geor-
gius Bohemæ Rex illustris, cum regni co-
ronam susciperet, Deo salvatori nostro in
favorem Christianæ religionis, & regni
Bohemie reformatione jurasset; videntes
quoque ex illo tempore frequentes literas
suas, in quibus de se & subditis suis spon-
dere nobis singula videbatur, quæ ad Chri-
stiani principis officium pertinerent; missimus
ad eum oratores nostros venerabilem fra-
trem Hieronymum archiepiscopum Cretensem,
& dilectum filium Franciscum de Toletio
archidiaconum de Astigia, qui dilectos filios
nostros clericum, capitaneos, proconsules, con-
sules, & communitates civitatis Vvratilava-
viæ, & oppidi Nampflamensis usque ad id
tempus ob suspicionem hæresis præstare ho-
magium recusantes ad obedientiam ejus re-
ducerent, pacemque & unitatem inter eos-
dem statuerent. Clerus igitur, capitanei,
proconsules, consules & communitates præ-
dicti per adhaerentes, quæ per eosdem ora-
tores de sinceritate Regis dabatur, obedi-
enter acquieverunt nostris consiliis & cum
eodem per capitula convenerunt, quod post
triennium & mensum ex tunc computandum
homagium prædictum antea recusatam se-
renitati sue persolverent, & cætera face-
rent, quæ in eisdem capitulis latus conti-
nentur.

Cum vero Rex ipse, sicut opera ostendunt,
& oratores etiam sui ad nos postmo-
dum missi in consistorio publico declararunt,
ad gremium universalis Ecclesie nondum
reditisse; sed damnatos diu ab Ecclesia ritus
observare, & ut in regno observent
facere, manifeste appareat; cumque etiam
mandata nostra in eodem consistorio de tol-
lendis iis ritibus sue serenitati in vim e-
jus, quam præstabat, obedientie facta im-
plere neglexerit, nec signum in eo ullum
melioris mentis cernamus; nolentes, sicut
nec velle debemus, fideles animas in frau-
dem induci, & per commercia immundorum
quod mundum est inquinari, ejusdem triennii
& mensis terminum, ipsorumque capitulo-
rum vim & effectum jure presentibus ha-
beri volumus pro expressis usque ad nostrum,
& Apostolicæ sedis beneplacitum auctoritate
apostolica per præsentem suspendimus, & pro-
rogamus, decernentes clericum, capitaneos,
proconsules, consules, & communitates præ-
dictas ad præstationem homagii hujusmodi,
& eorundem capitulorum observationem, du-
rante beneplacito eodem, nullatenus teneri,
astrictosque esse. Nulli ergo, &c. Datum
Pientie anno MCCCCLXII. VIII. kal. o-
ctobris pontificatus nostri anno v.

XXV.
Editum est de Wratilaviensibus adver-
sus Georgium in apostolicam clientelam
acceptis proximo anno decretum, Regel-
que ac principes, tum Bohemi, Moravi,
Lusatique proceres moniti, ut Wratilava-
viam

Pontifi-
cia de ea
reliteræ.

Fingenti
se catho-
licum
Georgio
catholici
parere
iussi.

Ubi pa-
tuit perfid-
ia decre-
ta priora.

Proceres
moniti ut
cum
Wratilava-
viensibus
teneant.

(a) Gob.
1.6.

(b) L. 39.
p. 169.
Objectæ
illi cen-
suræ si
auxilia
subscri-
bit.

XXVI.

(c) Gob.
1.6.
(d) Nau-
cler. gen.
49. vol. 2.
Palatinus
Diethero
arma au-
xiliaria
spondet.

Mogun-
tinum a-
gram e-
villat.

viensium causam tuerentur. Fuere hæc in-
gentium bellorum, quæ ex Georgii per-
fidia, & Pontificum pio ardore dimanarunt,
principia. Porro antea Georgius cum
Friderico Palatino Rheni comite, &
Diethero sede Moguntina disturbato ad-
versus Adolphum Nassovium, qui illi ec-
clesiæ Pii autoritate fuerat præfectus (a),
iniqua consilia inire cœperat; qua de re
Pontifex factus certior, Georgium qui sus-
ceptam catholici Regis personam adhuc
gerebat, ac principes nobilesque Bohemie
viros ab eo cœdere divellere conatus est:
(b) Te inquit, fili Rex, vosque alios sub
obtestatione divini iuricii, in quo majes-
tas Altissimi unicuique pro suorum scele-
rum, inobedientiarum, & delictorum qua-
litate perpetuam pœnam repensura est, re-
quirimus & monemus, ne dictum Diethero
& comitem Palatinum complicesque &
alios adhaerentes prædictor, aut nuntios vel
oratores pro dicto Diethero loquentes audi-
re vel auscultare quoquomodo debeatis, vo-
bis nihilominus, & vestrum cuiuslibet subex-
communicationis & anathematis, aliisque
infrascriptis pœnis; quas quilibet vestrum,
qui contra fecerit, eo ipso se noverit in-
currisse, districtius inhibentes &c. anathe-
ma, interdictum ecclesiasticum, bonorum
Ecclesiæ fiduciariorum multam Diethero
opem porrecturis intentat. Datum Romæ
apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ
MCCCCLXII. kal. maii pontificatus nostri
anno IV.

De conflata inter Fridericum Palatinum
& Dietherum societate adversus Adol-
phum Nassovium agunt Gobelinus (c),
& Nauclerus (d), quorum prior narrat
ut D etherus felicibus Adolphi successibus
territus primum de concordia ipsam po-
stularit cesseritque archiepiscopatu, non-
nulla opida ad vitam honeste sustentan-
dam pactus: mox vero firmatam sacra-
mento pacem infregerit, cum Palatinus
illi armorum societatem ad recuperandum
principatum obtulisset. Moverat ad id
Palatinum livor, quod Adolphus Marchi-
oni Badensi & comiti Wirtembergensi,
quos hostes putabat suos, cœdere jun-
ctus esset; tum nonnullorum causa oppi-
dorum Moguntinæ ditionis, quæ Diethero
ei tradidit. Fultus itaque illius
potentia Dietherus crudele bellum Adol-
pho intulit, ac Moguntinum agrum rap-
inis, cædibus, incendiis, stupris cœdavit.
Accessisse nefario ejusmodi cœderi
Ludovicum ducem Bavarie cognomento
divitem, refert Nauclerus: contra quos
Pontificis Imperatorisque mandatis obse-
quentes Ludovicus alter Bavarie dux co-
gnomento Niger, Albertus Brandeburgen-
sis, Carolus Badensis marchiones, Joannes
ejusdem frater episcopus Metensis,
& Udalricus comes Wirtembergensis Adolphi
partes tuebantur. Gestæ plures

velitationes, ac tumultuarie pugne; num-
quam tamen integræ copie in campum
eductæ, neque jam adeo de Adolpho, ac
Diethero agebatur, quam de Pontificia
& imperiali autoritate, quam factio al-
tera oppugnabat, altera asserebat. Hos mo-
tus pacaturus Philippus dux Burgundie ad-
dictus Pontifici de pace ambas partes postu-
lavit, jamque erat dies constituta, qua prin-
cipum procuratores conventuri essent: quæ
antequam appeteret Adolphi partium pro-
ceres Ludovicus Niger, Joannes Metensis,
Carolus marchio Badensis & Udalricus,
comes gloriæ spe, & evastandæ Palatini
Rheni ditionis cupidine excitati, paucis
tamen stipati copiis ineunte julio in Pa-
latinatum hostili excursionem irrupere, ob-
viusque vicis iniecerunt ignes; quod Pala-
tinus præficiens cum Diethero, contra-
ctis majoribus longe copiis accurrens, redi-
tum iis interclusit in agro Haidelber-
genfi, ac pugna conferta cæsi plures no-
biles viri, atque episcopus Metensis, Ba-
densis marchio, & comes Wirtembergensis
capti. Ut vero pro iis liberandis suam
Pontifex autoritatem adhibuerit, bello-
que sit finis impositus, proximo anno di-
cetur; nunc ex Germanicis ad Hungari-
cas res digredimur.

Hoc anno Matthias Pannonie Rex ce-
lebratis Budæ mense aprili solemnibus re-
gni cœtibus plures leges ad iustitiam pro-
be administrandam, componendumque re-
gnistatum promulgavit: tum etiam de cau-
sis in ecclesiastico tribunali dirimendis hoc
decretum (e) tulit.

Articuli causas rerum spiritualium
concernentes.
Omnes causæ circum mysteria, & defe-
ctus sacramentorum, Item causæ in facto
fidei, & causæ hæresum, seu suspectorum
de hæresi. Item causæ testamentariorum,
& eadem accessoriarum. Item causæ matri-
moniales, & accessoriarum earundem, specia-
liter autem dotis, & rerum parapherna-
lium donationum propter nuptias, & juris
quæsitivi, si non intentetur pro hereditate
possessoria adipiscenda. Item causæ de
cimarum realium, & personalium, & ac-
cessoriarum earundem. Item causæ usurarum.
Item causæ viduarum & miserabilium perso-
narum, si non agitur pro possessionibus &
prædiis adipiscendis. Item causæ fidei vio-
latæ, & omnium perjuriorum, & causæ qua-
rum finis tendat ad correctionem pro peccato.
Item omnes causæ, in quibus quis incidit in
sententiam excommunicationis hominis, vel
canonum. Quibus quidem articulis de-
missis modo vobis præmissis præsentantes sup-
plicaverunt nobis dicti prælati, barones,
proceres, & nobiles regni nostri, ut eos-
dem articulos regio consensu approbantes di-
gnemur deinceps facere observari. Nos
itaque supplicationibus eorundem prælatorum,
baronum, procerum, & nobilium prædicti
regni

Burgun-
dus con-
cordiæ a-
git inter-
pretem
inter A-
dolphum
& Diethero.

Facta in
palatina-
tum ex-
curio.

Adolphi
copie
profiga-
tæ.

XXVII.
Plores
leges a
Matthia
Rege edi-
tæ.

(e) Ext.
in appen.
Bonfin.
p. 78.

Sanctio
de causis
ecclesi-
asticis co-
gnoscen-
dis a præ-
sulibus.

regni nostri inclinati predictos articulos, & qualibet eorum acceptanda, & approbanda decernimus, &c. Datum Bude xx. die congregationis generalis anno Domini M. CCCCLXII.

XXVIII. (a) Gob. h9.

Mahometes Matthiam de pace postulat bellumque intendit.

Postulat a Pio Matthias auxilia.

Nummarium aliud quod subsidium datum.

XXIX.

Concussa (a) porro est hoc anno Pannonia Turcici belli metu, ac Bosna & Walachia: vestigia illius regni evastata fuerunt a Mahomete: qui antequam signa attolleret in Hungariam, Matthiam Regem postulavit de pace, adjecta lege, ut Bosnam & Walachiam Turcico imperio permitteret; ac Matthias quamvis intestino cum Friderico amulo implicatus bello, pacem eorum provinciarum damno emere constanter respuit, ac virumobilem superiori anno e Turcica pretio erutum servitute ad Pontificem oratorem decrevit, qui Mahometis petita minaque exponeret, Turcam maximum exercitum comparare, quo Pannoniam invadat, Bosna & Walachia datis tantum placari posse, a quibus prodendis hosti animus abhorreat. Ceterum si Hungariam barbarus sibi subegerit, in Italia ejus arma expectanda, cum ad occidentis imperium debellato orientali asperet; postere itaque Hungarum a Pontifice opem in extremis rebus. Ad hac respondit Pius exhausto licet acrio pontificio, suo tamen auro mille equites, qui Regi profecturo ad bellum se conjungant, conducturum: non defuturos auxilio Venetos, ac proximo anno majores suppetias submissum iri. Abiit itaque in Hungariam orator, Cardinalis Strigoniensis promissam auri vim pro Pontifice dissolvit, ac Veneri aureorum viginti milia Regi misere; sed leviora erant hac contra exercitum validissimum subsidia. Irrupere maximo impetu Turcicae copiae in Walachiam, brevique illam tempore Mahometis imperio supremo adjuvare. Gerebat tum Walachiae principatum Bladus sive Wladus, alias Dracules, vir omni fera immanior, qui ut acceptam Mahometis beneficio tyrannidem sibi affereret, omnes provinciae proceres sibi suspectos blande vocatos cum uxoribus, filiis, famulisque palis confixit, eorumque opes ac dignitates inter eos quos sibi satellites afficerat, partitus est: tanta vero virorum, mulierum, ac puerorum, in quos eam exercuit carnificinam multitudo ex-

titit, ut ad viginti millia pervenirent. Deinde cum Mahometem metueret, armorum foedus in Turcos cum Matthia Hungarorum Rege pepigit, Mahometisque oratores viros principes, qui ipsum appetierant insidiis, superatos stipitibus ab imo ad summum transfodit: & quamquam viribus impar Mahometi, implorata Hungarorum ope, collectoque decem circiter millium equitum exercitu, tardiora Turcarum agmina saepius concidit, arque ex insidiis procurrens tumultuario certamine caedes plures edidit: quin etiam noctu incurrere in Turcarum castra, & ad ipsum tentorium Mahometis, ut eum neci traderet, irrumpere meditatus, tantum intulit terrorem, ut vix summa Mahometis diligentia Turcae, ne in fugam se converterent, contineri potuerint. Sed cum ab imperiali tentorio aberratum esset, milesque ad diripiendam gazam Turcicam se distraxisset, adlucescente aurora fugere coactus, plures e suis amisit. Deinde Mahometes composito agmine, per Walachiam late grassatus, eam adeo attrivit, ut Walachi Mahometis exercitus terrore, & Draculis minoris natu verbis victi illum principem renuntiarent. [1] Quo cognito Wladus in Hungariam auxilia collecturus confugit. Sed a Matthia Rege in Alba regali in vincula est coniectus, cum Hungari illum ob exercitum in principatus auspiciis hominum carnificinam judicio postulerent: quamquam postea e carcere dimissus, auctusque exercitu plura in Turcas praelia gesserit, in quibus demum occubuit, ejusque caput dono Mahometi transmissum est.

Ejus expeditio in Podoliam.

Wladus in Turcica castra noctu irrumpit & Mahometem querit ad necem.

Coactus in Ungariam profugere.

Post varia praelia occisus.

XXX. Walachia a Turcis vastata.

(b) Pius 1. 17. p. 310.

Inhorruit ad eam Mahometis expeditionem Bosna, cujus limiti imminente hoste Pontifex a Stephano Rege Bosnae, tum a Stephano duce certior factus de proxima barbarica irruptione, Laurentio archiepiscopo Spalatensi nuntio apostolico dedit (b) mandata, ut Mysios sive Bosnenses crucis symbolo insigniret: Fraternalitati, inquit, tuae si casus acciderit dictorum Turcorum irruptionis & invasionis regni & ducatus Bosnae predictorum, publicandi cruciatam superius scriptam, & tam in eorum regno, ducatu, dominiis, terris, & locis, quam alibi per missos nuntios & predicatores auxilia & subsidia Christianifidelium implorandi, quae omnia in pra-

NOTE [1] Quamquam Annalista optimos habet dicti sui testes, ex quibus evincitur Mahometes hoc anno Walachiam rotam victor excurrisset; vix tamen credo secundo semper Martea Turcis pugnatum. Horum enim temporum scriptor diligens historiae miscella Bononiensis, non semel, sed bis testatur receptas hoc anno Bononiae literas a mercatoribus Venetis datas, quibus ingentes victoriae duae a Walachis de Turcis relate nunciabantur. Prioris literae redidit Bononiae die XXIII. referebant certatum feliciter a Walachis ad Danubium, caesis ex hostibus 20000. oppidis locisque permultis in praemium victoriae cedentibus. Literae aliae docebant die XXIII. prospere itidem praeratum terrestri, & navali certamine in Walachia, in quo ad 40000. ex hostibus caesa. MANSI

predictorum Regis & ducis praesidium convertantur & distribuuntur, prout tibi melius videbitur faciendum, auctoritate apostolica concedimus facultatem. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCCCCLXI. x. kal. aprilis pontificatus nostri anno iv.

(a) Pius II. l. 17. p. 309.

(b) Bonfin. dec. 3. l. 10.

Jaiza Bosnensium regia expugnata a Mahomete. (c) Ext. apud Regiam. in annal. Belgic. XXXI.

(d) Gob. l. II.

Bosnensis oratoris ad Pium oratio.

Postulat a Pontifice coronam Bosnensis Rex.

Stephani etiam Regis rogatu sacram aedem Jaizensem, in qua S. Lucae evangelistae reliquiae religiose reconditae erant atque ad eas ingentes fiebant populorum concursus, pluraque miracula divinitus patrabantur, Pius nonnulla indulgentiarum praemia templum illud lustratoris impertitus est (a). Erat Jaiza, ut describit Bosnensis (b), in mediterraneae Yllirici regionis edito monte sita, quam duo amnes circumfluunt, ac deinde ad radices montis urbisque ambitum in Savum devolvuntur, beneficio loci & operis munitissima, Bosnensiumque regia, quam Mahometes anno proximo cepit, ut refert Pontifex in literis (c) ad ducem Burgundiae missis accepit.

Elatus igitur tot secundis rebus Mahometes Bosnam subigere, atque in occidentale penetrare imperium constituit: neque ea res latuit Stephanum Regem Bosnae, qui sceptro parentis vita functi correpto, inclinante anno oratores pro imploranda ope, regiaque corona a Romana ecclesia obtinenda, tum episcopatibus in Bosna instituendis ad Pontificem legavit. Habitat ab iis orationem refert Joannes Gobelinus (d) quam ob rerum pondus repetendam ducimus: Rex Bosnae, inquit, filius tuus, beatissime pater, nos ad te misit, iustissime tuo nomine hac dicere. Certior factus sum Mahometem, qui Turcis imperat, aestate proxima infesta contra me signa moturum, & jam copias & belli machinas apparasse. Non sum ego, qui tantum impetum ferre possim: oravi Hungaros, & Venetos, & Georgium Albanum ut opem mihi afferant: idem ex te peto, neque auri montes postulo: scire hostes ac provinciales meos cupio tuum mihi favorem haudquaquam deesse, si norint Bosnenses me non futurum in bello solum, fortius dimicabunt, neque Turcae terras meas ingredi audebunt, quarum sunt aditus difficillimi, & arces pluribus in locis propemodum inexpugnabiles. Tuus antecessor Eugenius patri meo coronam obtulit, & pontificales ecclesias in Bosna voluit erigere. Renuit pater, ne Turcarum in se odium provocaret, erat enim novus Christianus, nec Manichaeos adhuc regno expulerat: ego a puero baptizatus fui, & literas Latinas didici, & Christianam fidem solide complexus sum, non timeo quae pater timuit, coronam ut ad me mittas opto, & sanctos episcopos: hoc signum erit te mihi non defuturum: si qua ingraverit belli moles, spem subditis a te coronatus terrorem hostibus afferam. Iussisti vinente genitore meo arma,

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

qua in Dalmatia sub Venetorum manu erant, cruciata nomine collecta, ut ad eum mitterentur: non placuit senatui Veneto: juveto ad me modo mittantur, foras se mafus imperium invenies, quando mutata est mens Venetorum, & Turcis feruntur indicturi bellum.

Hac peto, & ut legatum ad Hungaros mittas, qui meam causam Regi commendet, horteturque arma mecum jungeret. Hoc pacto salvari Bosna poterit, alioquin peritura est. Turcae in meo regno munitiones aliquas construxere, & in agris mitem animum ostendunt: dicunt futuros liberos quicumque ad se deficiunt, blandique complectuntur. Rusticorum rude ingenium non intelligit artes, & libertatem perpetuo duraturam existimat: facile his dolis illecta plebes a me deficient, nisi tuo praesidio munitum viderint, nec diu nobiles in suis arcibus perseverabunt deserti a rusticis. Si quareret regnum meum Mahometes, neque ultra progredi vellet, ferenda esset mea fors, neque pro me tuendo reliquam Christianitatem vexare deceret, verum infatigabilis regnandi cupiditas nullas habet metas: post me Hungaros agitabit, & Dalmatas Venetis subiectos, & per Carnos, & Histros quareat Italiam, cujus imperium ambit, & saepe de Roma loquitur, atque huc direxit animum: quod si permittentibus Christianis meo regno potitus fuerit, apertissimam provinciam, & loca peropportuna inveniet ad suum desiderium explendum. Ego tempus praesens praesens expecto, post me Hungari, & Veneti, & reliquae nationes suam sortem experientur, nec Italia conquiescet: sic stat consilium hostis. Hac explorata ad te defero, ne olim dixeris non fuisse predicta, & me argueris negligentiae. Pater meus antecessori tuo Nicolao, & Venetis futuram Constantinopolis calamitatem praedixit: non fuit adhibita fides, amisit cum suo magno malo Christianitas regiam urbem, & patriarchalem sedem, & Graeciae columen. Nunc ego de me vaticinor, si fidem datis & opem, salvabor, alioquin peribo, & meam ruinam multi sequentur. Haec Stephanus ad te deferri iussit: tu, qui pater es Christiana religionis, & consilium, & auxilium adhibe.

Vera nimium haec erant, quae de suo exitio Bosnae Rex praesagivit, atque illud forte divina ope propulsasset, nisi ipsemet sese Turco prodidisset. Ad hac veno respondisse Pium, adhibito prius Cardinalium consilio, refert Gobelinus, notam in primis Mahometis ad occidentis imperium aspirantis ambitionem: non defutura Hungarorum, Venetorum, Dalmatarumque auxilia: excitatum iri cathedrales ecclesias, & instituendos episcopos mitti: coronam sine damno Regis Hungariae non posse, cujus Bosna ve-

Ut Ungari cum ipso jungerent arma.

insidiales

Victoria Bosnia Ungariam Dalmatiamque & Istriam vexatum iri. Italiae clades impendente admo-

Constantinopolis excidium praedictum Nicolao & Venetis.

XXXII. Pontificis ad Bosnensem responsum.

Missus internuntius qui Ungaros & Venetos Bosnensium coniungat.

XXXIII.

(a) Gob. 17.

(b) Pius lib. brevo. p. 256.

(c) Gob. 17. Post tot clades Pius inferendi Mahometi belli consilium concipit.

(d) Gob. 17. Ejus oratio ad Cardinales.

stigalis: sit si is assenserit, mox traditum iri non laceffendum Hungarum, a quo sint expectanda subsidia, sed conciliandum officiis, ac Stephanum Matthiæ conjunctum Turcicos impetus propulsaturum. Adjectus est Bosnensibus oratoribus collega Dominicus Lucensis nuntius pontificius, qui eorum petita apud Venetos Hungarofque urgeret: sed hæc ad irritum cecidere, nam proximo anno Stephanus Rex a Mahomete captus necatusque est, ac mox universa Bosna Turcicum jugum accepit. At, quid inter tot Mahometis victorias ad eum reprimendum averterendumque a Christianis cervicibus moliretur Pontifex, dicere aggrediamur.

Displicebat Pontifici vehementissime, agitatum Mantuæ expeditionem evanuisse, neque in Germania exercitum auxiliarem (a) conflare potuisse, qui conjunctus Hungaris cruce signata vexilla Turciæ inferret, & licet Bessarion Cardinalis legatus plures ob id celebrandos conventus curasset, eos tamen re infecta dissolutos; qua dere gravissimas apud eundem Cardinalem querelas effuderat (b). Hæc ante gesta cum archiepiscopus Moguntinus obiceret spoliandam opibus ex imperatis decumis, redigendoque ex indulgentiis auro subsidiario Germaniam, neque amplificationem fidei, sed opum amplitudinem a Pontifice queri. At quam temere ea essent effutita, docuit exitus; Pius enim vocatis ad se Cardinalibus sex præcipuis exposuit (c) numquam se post solutos Mantuanos coetus suscepta de fide contra Turcas tutanda consilia dimisisse, viresque non animos sibi defuisse: duxisse insonnes in ea cogitatione noctes: puduisse nihil moliri in Mahometem modo in Pannoniam, modo in Dalmatiam, atque in alia regna, ubi vellet, grassantem, cupidinem gerendi cum hoste belli animum suum incessisse, sed impares omnino vires esse, ni Christiani Reges arma conjunxerint; indictos propterea Christiani imperii conventus Mantuæ, sed id consilium evanuisse: missos legatos petiti opem, sed ludibrio fuisse: impositas clero decumas in bellicos sumptus, sed mox ad futurum concilium provocatum; sacras propositas indulgentias, sed mox avaritiæ insinulatam sedem Apostolicam, quasi abradendi auri causa id fieret; quæcumque agantur in partem iniquam detorqueri; sequi dolore pene intabuisse, cum christianam rem pessum ire cerneret, neque illum erigendæ spes affulgeret. Quæ demum altissima cogitatione versasset exposuit hisce verbis, ut narrat Gobelinus (d): Cum dies noctesque taciti magis ac magis hac atque illuc animo ferimur, ut de communi salute consilium inquiramus; unum tandem remedium in mentem venit nostro iudicio valentissimum, & for-

situm non est aliud. Audite: paucis explicabimus, deinde nostram sententiam iudicabitis. Philippus Burgundiæ dux, quo anno Constantinopolis amissa est, votum vovit publice Deo iturum se contra Turcas, & bellum cum eis gesturum, & hostem Mahometem ad singulare certamen provocaturum, si vel Federicus Imperator, vel Carolus Franciæ, vel Ladislaus Hungariæ Rex, vel magnus quisvis alius princeps, quem se sequi non dedeceret, ad hoc ipsum bellum proficeretur, nullus adhuc inventus est ex nominatis, qui se tanto prælio accinxerit. Excusatum se Philippus existimat, quia non est impleta voti conditio: excusatus est, non absolutus: stat obligatio, loquitur votum, nec tacet juramentum: potest adhuc satisfieri conditioni, potest princeps magnus aliquis huic expeditioni se accingere, ac Philippum, ut se sequatur accire: nisi paruerit reus erit juramenti, & voti violati, quod iuramentum eius mentem haudquaquam arbitramur. Sedet in animo nostro, quamquam senili & ægroti corpore, bellum contra Turcas pro fide catholica suscipere, & in expeditionem ipsam proficisci, Burgundoque ut nos sequatur edicere, qui Regis ac Pontificis locum tenemus, juramenti votique fidem requirere: nulla patebit excusatio: Rege major & Imperatore bellum petet Christi vicarius, obnoxium voto ducem non debet domi manere: si annuat desideria nostro Philippus, non veniet sine comitatu magno & valido: nobilem principem multi sequentur: Regem Franciæ decem millia bellatorum non mittere pudebit, qui septuaginta millia publice pollicitus est. De Germania, de Angliâ, de Hispania sua sponte non pauci aderunt, Hungari, qui suam rem agunt deesse non possunt, nec Veneti, ubi tantos viderint apparatus, classem negabunt. In Asia Caramanus & alii, quibus Mahometis potentia suspecta est, haud dubie arma corripient. Epirota, Albani, Bosnenses, Rasciani, Valachi, Bulgari cornua erigent quando tantis viribus a Christianis repeti Græciam viderint. Quis nescit Romanum Pontificem cum Venetis & Hungaris sequente Burgundiæ duce, adjuvante Franciæ Rege, Turcarum gentem posse delere. Sed habenda est ante omnia certitudo de Venetis, & eorum exploranda consilia, qui mores Turcarum potentiamque novere, & quibus viribus, quibusque artibus superandi sint non ignorant; frustra Burgundis Gallicisque hanc expeditionem susserimus, nisi concurrant Veneti, quibus maria patent; his nostra in primis aperienda sententia: si non approbant, vana fuit cogitatio nostra: si laudant, Francum & Burgundum missa legatione hortabimur, ne desint Christiana religioni: ex Franco auxilia postulabimus: Burgundum ex voto requiremus; quibus, ut par est, consentientibus, propo-

Ut Burgundus religione voti se liberum excusaret.

Si Pontifex proficiscatur sequentur.

Ex Gallia & aliis regnis ingentes copias elicitum iii. Orientales cruce signato exercitui se coniungenturos.

Ecclesiasticum ordinem vestigiarum nummarum præbituram.

XXXIV.

Consent Cardinales dignam esse Pontifice Turcicam expeditionem.

Veneti spondent arma sociaturos.

(a) Gob. 17.

fitum & iter nostrum publicabimus; inter Christianos dissidentes quinque annorum inducias servari mandabimus, parentes caelesti benedictione donabimus, rebelles anathemate feriemus, episcopos, abbates, atque omnes ordinis ecclesiastici viros ea in hoc opus auxilia subebimus impendere, que commode præstare possint, inobedientes excommunicabimus, & tanquam ignis æterni mantipia diabolo donabimus; reliquos Christiani fideles, ut opem pro suis facultatibus afferant, indulgentiarum largitionibus, & gratiis spiritualibus alliciemus. Et quis erit, qui audito Pontificis motu non moveatur? Nisi fallimur, hæc unica via est, quæ dormientes Christianos valeat excitare, & Regum ac populorum corda movere. Vulgata deliberatio quasi tonitru magnum excutit somnum, & ad tuendam religionem fidelium mentes eriget; non arma, non equi, non homines aut naves deerunt, terra marique facile struemus bellum, postquam certa res fuerit Romanum Pontificem cum sacro senatu recto itinere communem salutem querere: nec alienum desiderare argentum, qui non modo suum aurum, verum etiam & ipsum corpus pro Christi nomine sit expositurus. Hæc nobis in mentem venerit, an ingenio nostro inventa sint, an Deus ipse inspiraverit, vos iudicete.

Hæc Pontifex ad Cardinales, qui ubi Pontificis verba ingenti admiratione affecti audivere, non dubitarunt ex Deo esse quæ Dei causam agerent: verum in re maxima, & antea inaudita tempus ad consilium suis librandum ponderibus poposcere. Quo lapsio diu inter se collatis sermonibus, demum dignam vicario Jesu Christi cogitationem censuræ, qui more optimi pastoris pro suis ovibus animam ponere decerneret; proposuere tamen nonnullas difficultates, quas Pontifex antea meditatæ facile dissolvit: deinde Venetos in sacri belli societatem allicere literis conatus, hortatus est ut rem hanc iis tantum patefacerent, sine quibus ad exitum perducere non posset. Veneti igitur coacto rogatorum senatu divinum iudicaverunt susceptum a Pontifice consilium, neque opera neque armis rempublicam futuram spondere: hoc autem tempore defuncto Paschali Malipetro Christophorum Maurum ducales apices accepisse refert Gobelinus (a): Virum, inquit, insigni pietate, & probitate; cui S. Bernardinus olim familiaritate conjunctissimus, ipsum reipublicæ Venetæ futurum ducem sæpe prædixerat, quem ob senil gravitatem honori cedere cogitantem Pontifex dereruit, ne Dei voluntati resisteret, cum tempus hoc ipsi servatum putaret, quo arma Christiana in Turcas vendenda essent, ipso enim duce pari ardore in sacra expeditione concitanda Venetos ex consensuros; de successore vero rem ex-

ploratam non esse. Laudato itaque a Venetis consilio de exercitu a Pontifice ipso ejus imperatore contra Turcas educendo, Pius suavoribus Cardinalibus Laurentium episcopum Ferrariensem ad Ludovicum Francorum Regem, ac Philippum ducem Burgundiæ legavit (b), ut ambos ad suscipiendum religionis patrocinium restituendumque suo splendori orientem incitaret: qui profectus Ludovicum ad pontificia vota flectere non potuit (c), ægerime enim ferebat quod cum Pontifici decreta legatione amplissima maximum contra Turcas exercitum spondidisset, si Gallicum nomen in Neapolitano regno infectari bello desineret, ab inferenda vi abducere eum non potuisse, suspicabaturque vana eum confixisse de bello Turcico, ut Gallica auxilia, ne in Neapolitanum regnum contra Ferdinandum submitterentur, distineret. Promisit demum oratorem ad Pontificem, qui de Turcicis & Siculis rebus ageret se missurum: interea tamen Henricum Anglorum Regem, cujus uxor Margareta Regina ad ipsum se confugerat, regno restituendam decrevisse. Digressus inde ad Philippum ducem Burgundiæ legatus e morbo convalescentem reperit, a quo amplissima promissa reculit, iussitque legatum ipsum ut cum proceribus qui a consiliis sibi erant, de milium numero, de tormentis bellicis comparandis, cogendo auro, atque itinere ineundo colloqueretur. Ut vero postea Philippus egregia verba & vota perjurio violari in ipso expeditionis procinctu, diceret inferius: nunc reliqua in Turcas cogitata a Pio gestave prosequimur.

In Pontificis fidem, ac potestatem, ut diximus antea, venerat Monobassia urbs munitissima situ, & portu instructa, idoneaque ad eiciendos e Peloponneso Turcas, si Christianus exercitus in eam Græcorum auxilio submitteretur; de quo conflando cum Pius cogitaret, & Cardinalis Bessarion decem millia militum mira firmaret, eum est adhorcatus, ut in Germania, ubi legati apostolici munus obibat, ad eas copias comparandas principum ope incumberet: at dissipata sunt ea consilia, in Turcicam iterum missa Monobassia servitutem, quam deinde recuperatam a Venetis, iterumque a Turcis, quibus hæctenus parerit expugnatam, dicemus inferius. Init aliam hoc anno defendendæ Peloponnesi rationem Pontifex. Transfugerat in occidentem Thomas despota Constantini ultimi Constantinopolitani Imperatoris frater heresque imperii, si jura armis fulcire potuisset; sed tantum aberat a recuperando imperio, ut post Demetrii fratris ad Mahometem II. defectionem, Peloponnesiaci principatus parte amissa, auxilia imploraturus sedem

Decreti ad Gallicum & Burgundum legatum ut locerent arma. (b) Gob. sup. l. 7.

(c) Id. l. 9. Gallus Rex interpretatur Pii consilium fictitium esse in gratiam Ferdinandum.

Burgundus verba dat & difficultates iniicit.

XXXV.

De auxiliis Monobassie mittendis actum.

Monobassia in Turcorum lapsa potestatem.

De auxiliari exercitu Thomae despotae dando aetum. (a) L. 1. de cur. p. 70.

Apostolicam adierit, ut jam ante a nobis narratum est. Hunc Pontifex cum auxiliari exercitu instruere ad recuperanda amissa meditaretur, hortativas literas (a) ad antistites, Reges, principes, ac populos dedit, ut ipsi imperii orientalis heredi, Imperatoris filio, postremorumque duorum Imperatorum fratri copias suppeditarent.

Venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, prioribus, aliisque ecclesiarum praelatis, nec non charissimis in Christo filiis Regibus illustribus, & nobilibus viris ducibus, marchionibus comitibus, baronibus, ac universitatibus civitatum, castrorum, villarum, locorum omnibusque & singulis Christi fidelibus ad quos literae istae pervenerint.

XXXVI. Encyclica ad fideles de ea re liter.

Quis possit sine lachrymis referre eam, quae paucis ante annis fuit Constantinopolitanae urbis calamitatem, cum impius & sceleratissimus Turcus, ut leana consurgens, & quasi leo erectus non accubuit, donec decoraret praedam, & occisorum sanguinem bibere coepit, & devastavit urbem regiam, quam olim Christianissimus princeps Constantinus veluti alterum orbis caput erece-rat: potitus est loco, qui longo tempore murus, ac propugnaculum fuerat totius Ev-ro-pae: Imperatorem nobilissimum ex illustri & amplissima Palaeologorum familia, & nomine Constantinum exornavit, civis prima-rius ferino, ac belluino ritu trucidavit, & ut ipse furore plenus, & ministrans morti in omne facinus execrabile ferretur, lactan-tes adhuc pueros in deplorantium matrum sinibus interfecit, matres ipsas absque ulla severum aut aetatis reverentia ex virorum suorum complexibus in nefaria atque impura flagitia traxit, templa ac sacra loca, quod referentes horrescimus, spoliavit, feda-vit, everit: super sacratissimam B. Vir-ginis imaginem, ad quam totus olim orientis devotionis causa confluebat, talia pro im-puritate atque obscenitate sua commisit, quae castis & pudicis auribus execrabilia sunt & penitus horrescenda. Ita extincta est regalis sedes maxima ac nobilissima: ista deleta est imperatoria civitas: urbs, de qua egrediebantur mille, relicti sunt in ea centum, & de qua egrediebantur centum, re-licti sunt in ea decem, quae libera erat fa-cta est ancilla, & coinquaverunt eam gen-tes: Et infra.

Exposita Mahometis in ex-cidio Constan-tinop. immani-tas.

Horren-dum ejus sacrilegi-um in Virginis imagi-nem.

XXXVII. Quae cura in his ma-lis a Pio adhibita.

Quamquam statum sancta Romana ec-clesiae reperissemus satis fluctuantem, ac turbulentum, nec sine manifesto periculo dis-cedere ex urbe possemus, omnibus tamen omissis, media hyeme, quamvis senes & corpore debiles & invalidi, ad Mantuanam synodum, quo omnes Christianos principes, & potentias convocarem, profecti sumus: illic quid egerimus, quot sustinuerimus la-bores, quanta patientia usi sumus, quan-

tam curam, sollicitudinem, industriam ad-hibuerimus ad Christianos principes exci-tandos, nullus est qui ignoret, & tamen, ita exigentibus peccatis, nullus optatus finis secutus est: nec ideo cessavimus, quan-tum in nobis fuit, & quantum vires nos-stra patiebantur, Christiana reipublica suc-currere: legatos Apostolicae sedis ad di-versa loca non sine gravissimis sumptibus transmisimus, Panonios Turcis viciniores non modica pecunia ex fisco nostro juvi-mus. In Peloponesum, quae provincia ma-xime tunc ab hostibus infestabatur, militum praesidium ex Italia misimus: sed, o mis-erabilem temporum nostrorum conditionem, his non obstantibus, crevit crevitque con-tinue infidelium furor, & in dies magis potentia eorum grassatur, non sufficit Ro-mana ecclesia per se Turcorum viribus oc-currere, ceteri haec, quasi nihil ad se per-tinentia, negligunt. Quis referat castra, oppida, civitates, immo insulas integras, atque provincias ex eo tempore a Turco crudelissime captas atque direptas? Inter caetera potitus est Peloponeso, provincia nobili, atque amplissima, & tam virorum quam glebae ubertate potentissima: eam post multas, ac nefarias crudelitates fidelium populis, quos in turpissimam servitutem re-dedit, exhaustam implevit sceleratissimis Turcis, dilectum filium virum excellen-tem Thomam despotam Moreae ex illustri Palaeologorum familia superventem, & Con-stantini Imperatoris germanum regno pepu-lit. Sic Peloponesus amissa est a Christi-anis, & a Turcis tenetur, in quo loco maximam spem posueramus, unde Christiani facta expeditione quam commodissime Tur-cum possent invadere: dominus vero Pelo-ponesi Thomaes excellentis princeps, & vere catholicus ad ulnas nostras confugere coa-ctus est, quem utinam tam facile juvare possemus, quam libenter grateque suscepimus: Et infra.

Ceterum quia despotus ipse tamquam pru-dentissimus princeps, donec concedente Do-mino generalis expeditio fiat, pro virili sua tentare ipse exoptat, quantum ad-juvantibus Christianis proficere in-Gracia possit ad recuperanda, quae perdi-dit, ea praesertim loca, quae ad invaden-dos hostes, cum tempus advenerit, oppor-tuniora sunt, & magis accommodata, non improbavimus hunc animum ejus, sed laude potius, & suffragio Christianorum duximus dignum. Inter caetera autem loca hujusmodi omnium commodissimum est Peloponesus, nec parva spes habetur eundem Thomam des-potum ejus provinciae naturalem dominum, si se illuc cum mediocri praesidio contulerit, facile recuperaturum: Et infra: Ceterum quia ad tantam rem subeundam majora ip-semet praesidia necessaria esse intelligit, quam nos tolerare valeamus, & vidit us-que in praesentem diem nil per nos sibi ne-

Ut Tho-mas Des-pota per-fugerit ad sedem A-pollit.

Præire u-niversali expedi-tioni cu-piat.

Rogati principes ut eum armis ju-vent.

gatum, quod ferre vires nostrae valerent, sperans suffragia nostra huic pia cause non defutura, ad illa conquirenda consilium cepit personaliter proficiscendi, propterea cum in praesentiarum ad vos veniat, o ve-nerabiles fratres, o Christianissimi principes, o filii dilecti, vos omnes & singulos per fidem vestram atque pietatem, per Chri-stianum nomen, quo insigniti estis, per vis-cera domini nostri Jesu Christi, cujus res agi-tur, obsecramus, per ejus tremendum judi-cium requirimus, ut ad necessitatem Christia-nae fidei oculos convertentes: exurgatis ali-quando atque excitemini, labantem republi-cam sustinatis, oppressos populos subleve-tis, in servitutem crudelissimam ac turpis-simam reductos liberetis; nunc autem praefatum despotum in recuperanda patria sui, quod principium esse poterit salutis Chri-stianorum, viribus, armis, militibus, praesidio, hortationibus, precibus apud alios juvenis. Quod si vos non movet publica necessitas, si Christiani populi salus, ut ita facturis, non suadet, moveat vos saltem commiseratio istius principis, qui ex illu-stri, & antiquissima Palaeologorum fami-lia ortus, Imperatoris filius, Imperatoris frater, ipse aliquando per successionem Im-peratoris futurus, vir catholicus, prudens, magnus, ac fortis animi, omni imperio, regnis omnibus suis, tali patria, tot op-pidis, ac civitatibus spoliatus, profugus, natali solo nudus, atque egens ad vos confu-git, orem vestram implorat, &c. Addit hortationes alias, ut opem atque auxi-lium illi ferant, ac signa ejus secururis sustentaturi sive suis sumptibus in caltris milites praemia indulgentiarum pollicetur. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCD-LXI. VI. id. februarii pontificatus nostri an-no IV.

XXXVIII. Irriti ca-dunt Thomae conatus.

(a) Phran-tz. l. 3. c. 27.

(b) Pius l. 43. p. 27.

Ad irritum cecidere pontificiae pre-ces Regibus ac principibus Christianis nul-la, aut levi ex Graecorum calamitati-bus miseratione commotis, suisque tan-tum augendis rebus intentis, deliciarum-ve lenociniis irretitis: nulla quippe Tho-mam colligere auxilia potuisse, refert Phrantzes (a). Implorantem etiam pon-tificiam misericordiam Ifacio Palaeologo imperiali stemmate claro pro redimendis duabus filiabus e Turcica servitute, Pius Christi cultores apostolicis literis horta-tus est (b), ut stipem illi conferrent: Cum, inquit, sicut accepimus duae filiae dilecti filii, nobilis viri Ysaebii Palaeologi ex stir-pe Imperatoris Constantinopolitani geniti, & quem felix memoria Constantinus ulti-mus consobrinum appellabat, sicut fidedi-gno testimonio intelleximus, per immanis-simos Turcos, & Christiani nominis ini-micos captivae detineantur, & ipse Ysaebius bonis temporalibus penitus destitutus eas a captivitate, & miserabili servitute hujusmodi redimere nequeat paupertate,

causante, ac de Graecorum rebus haec-nus.

In Cypro Carola Regina in arce Ceri-nensi obfessa a Jacobo fratre spurio, qui tyrannidem invaserat, cum auxilia a prin-cipibus Christianis elicere non potuisset, ut Aegyptios pelleret, confugit ad Ma-hometem Turcarum Imperatorem, ac Flo-rinum comitem Paphi oratorem misit: sed is nulla impetrare potuit, cum Ma-hometes de Cypro permittenda Aegypto, & Rhodo sibi subicienda foedus sanxisset: immo cum a bassa juberetur uxorem cum filiis Constantinopolim evocare, quod i-llius bassae conjugis soror esset, nec ille fidem Christianam prodere vellet, medi-us ab eodem bassa sectus est, & Ceri-nensis arx commeatum inopia pressa, cum jam feles & canes in cibos expe-rentur, tum etiam praefecto corrupto, cum quo Jacobus tyrannus notham filiam matrimonio jungere pollicebatur, in Ja-cobi ipsius potestatem pactione militari venit.

XXXIX. Cyprum a Turcis o-rem po-ficit ac spernitur.

Illius o-rator ob fidem medius sectus. Cerinen-sis arx fame ad deditio-nem compul-sa.

Non in oriente modo Mahometani Chri-stianos opprimebant, verum ex Africa etiam irrupentes complures Hispanos abducebant in servitutem, neque liber-tatem largiebantur, nisi Christi culum abicerent, aut plurimo auro se redime-rent; quorum miserus Rex Lusitanus du-centos & quinquaginta e suis subditis ex Africana servitute eruit, ac societatem, quae liberandis captivis daret operam, instituiendam curavit, quam Pius aposto-lico confirmavit diplomate, ac praeroga-tivis auxit.

XL. Afri ex Hispania plures ab-ducunt in servitu-tem.

Ad futuram rei memoriam. Pro parte Alfonso Regis, afferentis, quod ipse ducentos quinquaginta captivos e manibus dictorum Saracenorum tam ex pro-priis pecuniis, quam ex elemosynis Chri-stifidelium novissime liberavit; nobis fuit humiliter supplicatum, ut sibi unam socie-tatem, captivorum nuncupatam, erigendi, & instituendi licentiam concedere, ac sa-luti animarum eorundem Christifidelium so-cietatem ipsam pro tempore intrantium con-sulere de benignitate apostolica dignemur. Nos igitur praefati Regis pium, & lau-dabile propositum in hac parte plurimum in do-mino commendantes, ac ipsorum Christifideli-um animarum saluti consulere cupientes, hu-jusmodi supplicationibus inclinatio praefato Re-gi qui unam societatem pro redemptione capti-vorum eorundem in aliquo loco ad id per ipsum Regem ordinando instituere, nec non Christifidelibus societatem ipsam pro tem-pore ingredientibus, qui in eorum ingressu decem regalia illius monetae, quae quatuor volendinos constituunt, deinde singulis an-nis decem alia regalia ejusdem monetae, Sodalibus concessa privile-gia, & pro redimendis eisdem captivis a ma-nibus Saracenorum manualiter in pecunia numerata persolverint, quod ipsi possint, & qui-

et quilibet eorum possit idoneum eligere, confessorum, qui singulis eorum confessionibus diligenter auditis pro commissis, etiam si talia forent, propter quae sedes Apostolica esset merito consulenda, semel dumtaxat in eorum introitu, et in casibus episcopaliibus quoties fuerit opportunum, debitam eis absolutionem impendat, et iungat poenitentiam salutarem, eisque in sinceritate fidei, in unitate sanctae Romanae ecclesiae, ac obedientia, et devotione nostra, et successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium, persistentibus, plenariam omnium peccatorum suorum, de quibus Pius corde contriti, et ore confessi fuerint, remissionem in mortis articulo concedere possit, eadem autoritate indulgemus. Nulli ergo, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCCCCLXI. kalend. februarii pontificatus nostri anno IV.

XLII. Tenebat in Africa idem Rex Alfonso Septem famosam urbem, ex qua olim Saraceni ad Hispanias occupandas copias eduxerant; tum aliam arcem, cui Alcazar nomen erat, ad barbaros ab excursionibus prohibendos idoneam: cumque Africani variis molitionibus, et insidiis eas oppugnare non desinerent, Pontifex defendendi limitis imperii Christiani sollicitus, mandatum Calixti III. de condendis trium equestrium ordinum religiosorum Lusitaniae aedibus, quod nondum in alterutra arce perfectum fuerat, instauravit (a), ut adjuncto equitum praesidio Christiana res in Africa firmior persisteret.

(a) L. 19. P. 34.

XLII. Proferebatur (b) Lusitanorum opera in alia Africae parte, quae Oceano Atlantico perfunditur, Christianum imperium, ac non modo in insulis Canariis, de quibus jam longe ante actum est, religio propagabatur, sed in Guinea etiam regione amplissima, quam Aethiopes gentilitio errore adhuc irretiti incolebant: verum latius divinus cultus effloruisset in iis oris, si sacerdotes ad animarum potius lucra, quam ad humana commoda fuissent intenti, ac pauci eas regiones inhabitare ob rerum inopiam audebant. Profecturo autem in easdem oras episcopo Rubicensi Pius amplissimam potestatem detulit, (c) ut quoscumque religiosos viros, qui vitam Christo sacrare non abnuerent, secum adduceret, retineretque: Cum, inquit, sicut accepimus, tu ad conversionem nonnullorum infidelium, in insulis Canariae, et provinciae Guineae consilientium, plurimum, ut teneris intentus existas, et quemadmodum pastoralis congruit officio pro illorum reductione, et salute tui ministerii partes interponere affectuose proponas, sed propter nimiam terrae, et personarum illius paupertatem presbyteri, et clerici saeculares illic habitare recusent, et ob inopiam multi eorumdem conversorum ad fidem, si-

(b) Pius l. 21. p. 113.

In Aethiopia occidua religio propagata.

(c) Ibid.

Clericorum inopia religiosi Ghineae & Canariae ecclesiarum praesentium.

ne missis, et aliis divinis officiis degentes, plerumque absque sacramentis ecclesiasticis decedant, non sine periculo animarum: nos salutem eorumdem, cunctorumque fidelium consolare cupientes, fraternitati tuae, donec converso et presbyterorum ac clericorum penuria huiusmodi duraverit, religiosos cujuscumque ordinis usque ad sufficientem numerum, petita tamen per eos a superioribus suis, quamvis non obtenta licentia, assumendi, eosque dummodo exemplaris vitae, ac bonae fuerint conversationis, et fame in illis partibus retinendi, et infra, facultatem concedimus, &c. Ornavit praeterea eodem diplomate Pius sacris beneficiis eos, qui inferendae Guineae evangelii luci operam erant navaturi; tum ad Christianos nefarios, qui neophytos in servitutem abstraherant, coercendos, tantum scelus ausuros censuris ecclesiasticis perculit. Consignatae sunt ex literae hac formula. Datum Petrioli Senensis diocesis anno MCDLXII. non. octobris pontificatus nostri anno v.

Gesta hoc anno feliciter res est adversus Saracenos Granatenses, quos Henricus Castellae Rex bello persequebatur, cui Pontifex poscenti subsidium cleri aurum attribuit tertiam partem decumarum, quae pro sacra contra Turcas expeditione imperatae fuerant: tum mediam illius auri vim, quod ex indulgentiarum promulgatione redigendum erat, uti cum ipso Antonius e Veneriis designatus episcopus Syracusanus nuntiisque apostolicus, et decumanae pecuniae quaestor convenerat, ad quem datae haec literae (d): Considerantes as-

(d) Pius l. i. p. 208.

Avehentibus in servitutem neophytos objectae censuraz.

XLIII. Contulsi Granatenses.

Decumana subdita Castellae Regi attributa.

XLIV. (a) Gob. l. 10. Maurian. de reb. Hisp. l. 23. c. 3.

Gaditana arx a Mauris recepta.

(b) Marian. ib. Rex Castellae in principem ascivere (c) Joannes vero, ut partes suas constabileret, Ludovicum Francorum Regem in armorum foedus adversus Catalanos allexit, (c) oppignerans, pactusve Ruscinonensem comitatum pro navata opera illi se traditurum, de quibus agunt fusti historici: nobis ea perstrinxit suffecerit. Addimus ad Henrici Regis Castellae commendationem, illum significasse Pontifici, praecipuo se pietatis sensu affici in recolenda sacratissimi dominici sanguinis effusione: ad cuius augendam religionem, et fideles indulgentiarum praemiis ad idem pium studium alliciendos Pontifex diploma VIII. id. julii consignatum proposuit (d).

Adductum (e) fuerat tum temporis in controversiam, an sanguis Domini pro redimendo humano genere fusus triduo illo, quo anima sanctissima a corpore segregata erat, hypostatice Verbo divino conjunctus fuisset, dignisque exitisset laetitia cultu. Moverat eam controversiam Brixiae inter concionandum Jacobus Picenus Minoritae celeberrimus concionator in Italia, et Hungaria, de quo a nobis actum saepius est, ac laetiae cultu non adorandum censuerat: postulatibus id interfectos a censore fidei ordinis Praedicatorum tumultum auxerat, productis pluribus auctoribus dicti assertoribus: delata

XLV. (e) Gob. l. 11. Controversia de sanguine dominico Dominici & Franciscani sibi mutuo hereseos crimen impingunt.

rum occasione decumarum pro expeditione in Turcos facienda in regnis et daminis praedictis exigendarum tertiam partem, et medietatem pecuniarum provenientium ex cruciata pro dicta guerra habeat, &c. Dat. Romae anno incarnationis dominicae MCDLXI. XVI. kal. martii pontificatus nostri anno IV.

Parta (a) igitur est de Saracenis Granatensibus Henrici Regis auspiciis insignis victoria et arx Gaditana vulgo Gibraltar Christiano cultui restituta a Gufmanio Medinae Sidoniae duce, eoque clarior triumphus extitit, quod humano sanguine foedatus non fuit: cum enim exortis inter barbaros intestinis discordiis praesidiariae Gibraltar copiae ad oppidum aliud, cui novi injecti fuerant tumultus, tutandum accurrissent, Castellani Gufmanio duce in Gaditanam arcem fecere impetum, eaque biduo sunt potiti, maxima religionis amplificatione, cum plures olim Christiani pro ea obtinenda caesi putarentur, quam lapides in ejus moenibus structi essent. Captis Gadibus, Algezira, quae hostilibus incursionibus patebat, a Christianis fuit firmata. Quo nuntio Pius accepto admodum recreatus est, cum in ea parte res Christiana restoreret. Porro Castellae Regem, ne in Granatenses Saracenos admodum inde debilitatos vires effunderet, Cataloniam turbam distraxere: illum enim Catalanum adversus Joannem Regem Aragonum in seditionem versi eodem tempore sibi in principem ascivere (b): Joannes vero, ut partes suas constabileret, Ludovicum Francorum Regem in armorum foedus adversus Catalanos allexit, (c) oppignerans, pactusve Ruscinonensem comitatum pro navata opera illi se traditurum, de quibus agunt fusti historici: nobis ea perstrinxit suffecerit. Addimus ad Henrici Regis Castellae commendationem, illum significasse Pontifici, praecipuo se pietatis sensu affici in recolenda sacratissimi dominici sanguinis effusione: ad cuius augendam religionem, et fideles indulgentiarum praemiis ad idem pium studium alliciendos Pontifex diploma VIII. id. julii consignatum proposuit (d).

ad Pontificem eadem controversia proximo anno coram ipso celebris theologia concertatio fuit inter utriusque sacri ordinis lectissimos viros.

Hoc anno pestis urbem pluraque alia loca invasit, cum Pontifex Viterbium, inde balnea petiturus se contulisset, quo etiam Cardinales sunt profecti, atque ita brevi curia ibi aucta est. Celebravit in eadem civitate Pius ingenti pompa instituta a Christo Eucharistiae celebritatem, in qua edita magnifice pia spectacula describit Gobelinus (f), additque subortam de in luem, ac plures cives et aulicos extinxisse, Pium vero paucis apud se recentis Cardinalibus, ac data aliis, quo vellet ad declinandum morbum pergendi potestate, Volturnum se recepisse, aliique circum oppidis perlustratis Corsinianum naturale solum venisse, quod assentientibus Cardinalibus episcopali insignitum dignitate Pientiam appellari iussit, ac templum inibi magnificentissime constructum dicavit, quae fusa profectus idem Gobelinus (g); extat vero apostolicum diploma (h) quo idem oppidum episcopalis sedis dignitate exornavit, hisque praerogativis affectit.

Ad perpetuam rei memoriam. Unus episcopus Pientinae & Ilcinensis ecclesiarum praesens, cujus quidem episcopi, cum dictas ecclesias pro tempore vacare contingerit, electio fiat per utramque capitulum semel in Pientina, et semel in Ilcinensi ecclesia, et sic deinceps alternatis vicibus, sed pro prima vice, cum in posterum eam fieri contingerit, in Pientina ecclesia celebretur. Ceterum cupientes ipsas ecclesias singulari beneficio decorare, eas et earum praesulem pro tempore existentem cum capitulis, clero, populis, civitatibus, oppidis, castris, seu villis praedictis, et totis illarum diocesis ab omni jurisdictione, superioritate, visitatione, dominio, et potestate archiepiscopi Senensis pro tempore existentis, ejusque officialium, ac aliorum quorumcumque ordinariorum judicium motu, autoritate, et scientia supra dictis in perpetuum eximimus, et totaliter liberamus, ac sub nostra, et B. Petri & sedis Apostolicae protectione suscipimus, dictasque ecclesias, et earum praesulem Romanae ecclesiae nullo medio decernimus subjacere, ita tamen quod, si qui in causis ab episcopo Pientino, et Ilcinensi ejusque officialibus ad archiepiscopum Senensem praedictum, seu ejus metropolitanam curiam pro tempore appellare voluerint, liceat eis id libere facere, ipsique archiepiscopo seu ejus officialibus, vel delegatis ab eo huiusmodi appellationum causas cognoscere et desinare, ita et quemadmodum alias causas appellationum a suis suffraganeis interpositarum cognoscunt, liceatque etiam ipsi archiepiscopo pro tempore existentem cum

XLVI. Luem in urbe grassantem fugit Pius.

(f) Gob. l. 8.

Corsinianum episcopali apice ornatum Pientiam vocat.

(g) Ibid. l. 1. p. 187.

XLVII.

per Pientinam, vel Ilcinensem civitates aut dioceses, iter faciet, pra se crucem portari facere, sicut in locis sua provinciae portari facere consuevit, in reliquis autem nullam ordinariam jurisdictionem in episcopum Pientinum, & Ilcinensem, aut e- jus subditos valeat quomodolibet exercere: nos enim ex nunc irritum decernimus, & inane, si secus super his a quoquam qua- vis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, non obstantibus con- stitutionibus, nec non quibusvis indultis, & literis apostolicis praefatis Grossetano, & Clusino, ac Aretino episcopis, vel eor- um ecclesiarum in genere vel in specie con- cessis, quorumcumque tenorem fuerint, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Pientia anno MCDLXII. id. augusti pontificatus nostri anno 17.

XLVIII. (a) Gob. l. ii. Inter Ludovicum Gall. & Eduar- dum Angl. Reges pax agita- ta. (b) Lib. brev. p. 223. Negat Eduardus veteri in Normanniam & Aquitan. juri cedere. (c) Gob. l. 9. XLIX. Burgundus cum Eduardo, cum Henrico Gallus pacificuntur. (d) Bel- cair. in comm. rer. Gallie. decad. 1. n. 4. (e) Gob. l. 11. Henricus iterum in Anglia. fufus. Dissensio- num ci- vilium causa Interam- nensi epi- scopo as- cripta.

Pium a Gallis caeterisque Henrici foede- ratis fundebantur, cum ipse, ut invidiam a se amoveret, datis ad Anglos literis (f) professus est, Franciscum legatum haec omnia, se infcio invitoque, improbe pere- gisse, rupisseque imperia apostolica, ac propterea in custodiam fuisse traditum, tum perperam latas in Henrici sectatores cen- suras dissolvit.

Inclusum illum in mole Hadriana fuisse, refert Gobelinus (g), quamquam ad Eduar- di Regis procurator, & ducis Mediola- nensis consiliarius ad sedem Apostolicam venisset, ut justam eluderet severitatem; a iudicibus vero interrogatum mox sine tormentis de vexillo, quod Romanae ec- clesiae nomine extulerat, de anathematis sententia in regias partes ruentes lata, tum alia objecta confessum, nec non si- moniacam labem in sacerdotiis, sacris or- dinibus, & indulgentiis conferendis: ob quae flagitia mitiore poena affectus est, e- piscopatu depulsus, damnatusque, ut in monasterium ad delenda crimina detrude- retur. Quo audito ille, ut cum mona- chis Casinensibus Benedictinam disciplinam profiteretur exoptavit, quod ipsi mox per- missum est, & ut in presbyteratus or- dine ministrare posset, concessum. Addit Gobelinus Pontificem Petriolum ad balnea profectum, ibique a Senensium oratoribus rogatum, ut patriam adiret, eos officiose repulisse, cum omnino contagionis experts ea urbs non esset, ac Tudertum se con- tulisse. Denique ubi a Romanis oratori- bus pestilentiam abisse accepit, idibus de- cembribus Tuderto discessit, ac xv. kal. ja- nuarii exceptus maxima populi gratulatio- ne Romam ingressus est, cujus itinera, ac reditum accuratissime describit idem Go- belinus, cui pontificiae literae pluribus ex locis exaratae consentiunt.

Hoc anno abeunte xviii. kal. januari- as Paulus archiepiscopus Genuensis, facta conjuratione cum Paulo Benedicto, & Mar- tineto stirpis Fulgosi principibus, Lu- dovicum gentilem suum ducalibus api- cibus exiit (h). adductumque coram arcis praesidiario praefecto a Ludovico imposito, forceae, quam erigi jussit, figendum inter- minatus, nisi nuncuparent deditionem, ad quam faciendam ea arte ipsos compulit. Ita Ludovicus quater patriae ducatum ges- sit, totiesque velut inutilis cum dedecore ejectus est; Paulus vero iterum sacrae rei administrationi profanam adjunxit, utque Genuae imperium sibi assereret, quod pau- cis tantum diebus anno superiori tenere potuerat, literas ad Pontificem dedit (i), ut legibus, si quae vetarent ducale mu- nus cum archiepiscopali conjungi, solve- retur: ambitionem autem suam multis fi- dae in patriam charitatis fucis coloravit, sup.

L. Gob. l. 11. Convictus Ge- lerum Interam. episc. ex- auctoratus. Inter Casinen- ses reli- giosam disci- plinam pro- fitetur. Liberata lue Roma Pius ad eam re- versus. LI. Dux Ge- nuen- sis per se- ditionem exaucto- ratas. (b) Gob. l. 11. Aug. Just. l. 5. Bizar. hist. Gen. l. 13. Fo- liet. l. 11. (i) Ext. ejus lit. apud Gob. sup. lib. & apud Aug. Ju- stin. & Bizar. ubi sup.

quasi

quasi ad componendas civiles discordias, utque in pristinum statum rempublicam restituere, a Genuensibus adactus ad id fuis- set. [1]

His acceptis Pius proximo anno respon- dit ei mirari se ab ipso iterum susceptos ducales apices, cum jam ante inconstan- tiam popularem expertus non tam cito ma- gistratum inisset, quam eo abite coactus esset; tum ad probe gerendum principa- tum est adhortatus: Magna est, inquit, tibi bene agendi necessitas imposita, nisi re- ctam justitiam virgam tenueris, nisi vim pro- hibueris, nisi paci & otio consulueris, nisi modum praesens cupiditatibus imposueris, nisi te ipsum, & tuos stipatores in honestatis formam redegeris, non stabit potestas tua, brevi dominaberis, cito regnum amittes, ejicieris non sine tuo, & sacerdotalis emi- nentiae magno dedecore: si tamen ejicieris, & non pejora tibi accidant, ut sunt ante oculos exempla domestica, vide quid agas: non eadem est sacerdotalis, & imperii nor- ma: paternam & omni clementia plenam esse pontificalem administrationem oportet, non tyrannicam. Multa in saeculari principe- ferunt homines, quae abhorrent in ecclesia- stico: quae in laico pusilla & levia esti- mantur delicta, in clerico maxima & gra- vissima judicantur: sacerdotes quorum vi- ta veluti speculum inferioribus est, non solum a malis operibus abstinere, sed omni de- clinare convenit, quae quaquomodo speciem mali praesferunt. Vide quem gradum ascen- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Monita illi a Pio data.

deris, si potis es pie ac juste imperare, ac non subditos solum, sed te ipsum coerce- re, si vales virtute irrumperere iniquitatem, si pro communi utilitate querenda, non pro tua libidine explenda, ducatum accepisti, si ad tuendam religionem Christianam ad- versus impios Turcas animum geris, & in eam rem corpus tuum devoverere propositis, & injuriam proximi non quaeris, confiden- tes, rite & secundum leges tuae civi- tatis principatum hunc ad te delatum esse, & quod, ut polliceris, utiliter populo tuo praeris, illum tibi, & tuis civibus, & un- versa reipublica Christiana in nomine sanctae Trinitatis benedicimus. Datum Ro- mae apud S. Petrum sub annulo piscatoris pridie kal. februarii MCCCCLXII. ponti- ficatus nostri anno v. Praenuntiavit vera- Pius Paulo, qui enim initio multa opti- mi principis signa pra se ferret, Gallos, qui facta cum aliquot Genuensibus coitio- ne Genuam adorti erant, vicit (a), dein postea in tyrannum versus, brevi non mo- do ducatu, sed urbe etiam ejectus est.

Hoc anno vigesima martii die insigne miraculum Genuae obrigisse narrat Augu- stinus Justinianus (b) liberatam nimirum morbo insanabili Margaretam natione Zic- cam eodem momento temporis, quo ci- licium B. Catharinae Senensis magno pie- tis sensu deosculata est: cum vero illa Petri Vigevani opificis servituti mancipa- ta esset, a Senatu Genuensi ob miraculi magnificentiam in libertatem vindicata est. X x Sa-

(a) Gob. l. 11. sup. LII. Insigne miracu- lum edi- tum Ja- nuae in Zicha- serva. (b) Aug. Justin. l. 5. Illa a se- natu li- bertati re- stituta.

NOTE [1] L Iterae illae pontificis ad Paulum Genuensem archiepiscopum, quae in annalibus hic reci- tantur, non ad sequentis anni exordium cum Annalista, sed potius ad alterius 1464. ini- tium spectant; cum enim annum 1463. diem pridie kal. februarii cum anno pontificatus V. jun- gant, plane constat annum hic veteri stilo signari. Ex quo illud consequitur, tumultus illos Ge- nuenfes, hic ab Annalista relatos, partim quidem ad praesentem, partim vero ad sequentem an- num pertinere. Congruit scriptor miscellae Bononiensis, qui amotum a regimine Ludovicum Campofregoso assumptumque Paulum archiepiscopum anno tantum sequenti narrat. Mans

I. **S**Ævæ funestæque imperio Christiano clades illatæ sunt Servatoris anno millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio undecima indictio, proferente laetius Turcicam tyrannidem cupidissimo imperii, & Christiani sanguinis fundendi Mahomete II. nec fidelibus principibus in eum sociantibus arma, sed in mutua potius perniciem maximo religionis damno stringentibus : quibus malis obviam iturus Pontifex dedit in primis operam, ut dissidentes Reges, sine quorum ope sacrum bellum geri non poterat, in concordiam redigeret. Exarsert jam ante, ut vidimus, acerrima de regno Hungarico Matthiam inter & Imperatorem contentio, maximasque attulerat calamitates, Friderico laniente regnum illud, quod tueri debuerat, ac Matthia Rege, ut Turcicos impetus comprimeret, distracto. Jam quidem antea pluries de faciando inter ipsos fœdere agitatum fuerat, atque tanto operi operam navarant Joannes Carvialis S. Angeli, & Bessarion, Cardinalis legati : hortatoris etiam literis utrumque principem Pontifex sollicitarat : dein Hieronymum quoque archiepiscopum Cretensem, ac demum Rodolphum præpositum Frisingensem, & pontificium referendarium Dominicum episcopum Torcellanum legavit (a), quibus ultro citroque commœantibus, demum in eas concordie leges adverte partes consensere, ut Matthias pro redimenda sacra corona, quam olim S. Stephanus gesserat, Friderico octoginta aureorum millia penderet : eldem etiam oppida, quæ in Pannoniæ limite occuparat, permitteret ; si prole carnisset Maximiliano Friderici filio sceptrum relinqueret. Imperator vero Matthiam in filium cooptare jussus est. Cæterum Hungariæ quidem regios titulos præferre permissus est ; vetitus tamen, ne ulterius præter ea, quæ obtineret, latius in Pannonia ditionem proferret ; tum obstrictus ad Hungariam contra Turcas omni ope atque opera defendendam ; de quibus hæc in veteri ms. tabularii Vaticani historiz mandata reperio,

(a) Gob. in com. Pii II. l. 12. Naucl. vol. 2. gen. 49. & alii. Pax inter Frid. Imp. & Matthiam Regem inita.

II. Ut Matthias acclamatus fuerit Rex.

Cum Ladislaus Rex Pragæ extinctus repente esset, Hungari ad novi Regis electionem congregati, apud Pestam, Michaelo Silergi annitente, Matthiam Huniadis filium Regem acclamarunt ; educitur e carcere ad regnum Matthias, quinquaginta millibus aureis Georgio persolutis, & filia ejus uxore desponsata ; sed cum post hæc coronam ab Imperatore obtinere non posset, despectui pluribus esse cœpit : hinc dissidium inter regni proceres ; e quibus nonnulli Fridericum Imperatorem Regem suum elegerunt, & cum regnum duos capere non

posset, hinc inter Fridericum & Matthiam capitales inimicitia orta. Tandem cum magna pars procerum Matthiæ Regi jam reconciliata esset, & Fridericus regni coronam, ac titulum retinens Hungariam assidue infestaret, annitentibus Pii legati Rodolpho Faventino & Dominico Torcellano episcopis pax confecta est, quamvis Cardinalis S. Angeli, & postea Cardinalis Nicænus, ac deinde Cretensis archiepiscopus legati, ad id missi, multa diu quamvis frustra prius laborassent : pax his legibus dicta est : Matthias regnum & regni titulum conservato, Imperatorisq; adoptivus filius esto, eique auri IXXX. millia dissolvito : decedenti sine liberis Maximilianus alter Imperatoris filius succedito : Imperator regni inane nomen, & oppida quædam vita comite retineto : regnum alterius ne ingreditor : sacram coronam Matthiæ reddito ; amici deinceps ambo sunt. Hæc omnia adimpleta sunt, & pax regno redita.

Descripta est earum passionum formula (b) in regesto pontificio, in quibus ad exitum perducendis in plures difficultates delapsi sunt, atque in primis, ut inquit Joannes Gobelinus (c), graves Hungari querelas fudere, tantam auri vim pro restituenda corona a Friderico exigi ; deinde an prius pecunia coronave tradenda esset : ad quæ legati pontificii responderet, ut ipsis utraque concederentur ipsosque simul aurum Imperatori, ac coronam sacratam Hungaris restituros. Aliæ etiam difficultates, quæ afferbantur, solutæ, cum Mahometes, irruptione in Bosnam facta, terrore Pannoniam, ac Germaniam quateret ; atque appetente sacro Magdalene die a Friderico Imperatore de firmato fœdere hæc confecta literæ (d).

Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatia, &c. Rex, Austriæ, Stiria, Charinbia, & Carniolæ dux, dominus marchia Sclavonica, & portus Naonis, comes in Hasburg Tirolis, Ferretæ, & in Kyburg, Margravius Burgoviæ, &c.

Recognoscimus, cum alias occasione differendarum & controversarum inter nos ex una, & inclutum regnum Hungaria, prælatosque, barones, nobiles, proceres, incolas, & inhabitatores ejusdem regni Hungaria parte ex altera subortarum & vententium ad nonnullos articulos & capitula pacis & concordie in presentia venerabilis Hieronymi archiepiscopi Cretensis tunc Apostolica sedis legati missi devotum fuerit, quod nos ad exhortationem sanctissimi domini nostri Pape Pii in presentia, & medio venerabilium Dominici episcopi Torcella-

Dein Friderico delatum licet regnum.

III. (b) Ext. apud Pium II. l. 1. de cur. p. 236. (c) Gob. sup. l. 12.

Novæ difficultates subortæ conciliatæ.

(d) Ext. apud Pium II. l. 26. 177.

IV. Qui fuerint interpretes concordia.

ni Apostolica sedis similiter legati missi cum potestate legati de latere, & Rodolphi de Rudestraim præpositi Frisingensis, & Vormatiensis ecclesiarum decani, ejusdem sanctissimi domini nostri Pape referendarii Apostolica sedis oratoris, & nuntii in presenti causa sanctitatis sue commissarii eum venerabilibus & magnificis Stephano Colocensis, & Barchinensis ecclesiarum archiepiscopo, locique ejusdem Colocensis comite perpetuo, Joanne episcopo Voadiensi principibus, Nicolao de Voylakcz wazywoda Transylvano, & Machowien, & regni Sclavoniae bano compare nostro comite, Ladislao de Palotz judice carie regie, & Emerico de Zapolia summo thesaurario regio, & capitaneo partium superiorum regni Hungariae devotis fidelibus nostris dilectis nomine serenissimi principis domini Matthiæ præfati regni Hungariae Regis filii nostri charissimi, prælatorumque baronum, procerum, & nobilium ejusdem regni ad finalem, & ultimam conclusionem eorumdem articulorum sponte, libere, bona & sincera voluntate in hunc, qui sequitur, modum devenimus.

V. In primis ad finem optatæ pacis & concordie deliberatum, & conclusum est, quod nos Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus, Hungaria idem Rex, dux Austriæ, &c. præfatus, & heredes nostri a nobis per rectam lineam descendentes infra scripta castra, & oppida, quæ in metis, & limitibus regni Hungariae constituta possidemus, & in nostris manibus per nos, & alios nostri nomine tenemus, videlicet Vorchbenstaim, & Kobeldorff cum suis pertinentiis omni imperio, & jurisdictione possideamus, teneamus, ac illis libere utamur, & gaudeamus pacifice & quiete, absque serenissimi principis Matthiæ dicti regni Hungariae Regis filii nostri charissimi, ac heredum & successorum suorum, & prælatorumque, baronum, procerum, & nobilium ejusdem regni quorumcumque, per se aut alios eorum inquietatione, turbatione, exactione, gravamine, & molestia quibuscumque de jure, & de facto, ac cessione juris eorum præsertim, qui interesse ad loca prænominata se habere prætendunt in favorem quorumcumque, quovis quæsto colore facta aut fenda, salvo tamen decimis & causis ecclesiasticis, quæ in foro suo ventilari, & agitari poterunt, prout juris est & rationis : in foro vero seculari in personalibus actionibus, & realibus contra & adversus nostros subditos, & castrorum præactorum, quomodolibet motis aut movendis coram iudicibus per nos Imperatorem præfatum in locis hujusmodi pro tempore deputatis actor justitiam possulet, & requirat, quæ ad requirentis instantiam expedite administrari debet. Provisio quod eo ordine ad requisitionem prædictorum subditorum nostrorum, & dictorum castrorum per Regem pro tempore

Nonnulla oppida Ungarici limitis Friderico permissa.

pore, & ipsam regnum Hungariæ eorumque officiales procedatur, & procedi curatur.

Esti passagium generale contra Turcos pro defensione fidei, & ipsius regni fieri contigerit, in ea re requisitione prævia a nobis idem subditi maneat inclusi, sic tamen, quod in eum casum hujusmodi exactio per nos prædictum Romanorum Imperatorem debita fiat dispositio, & adversus contravenientes, qui quomodolibet etiam pro suo interesse aliquid attentarent contra ea, quæ præterita sunt, aut nos & heredes nostros, tanquam contra violatores pacis, & Rex ipse pro tempore, & regnum nobis potenter assistentiam faciant.

Adjectum etiam est & conclusum, quod post obitum nostrum Rex pro tempore, & regnum Hungariæ facultatem habeant dicta castra Vorchbenstaim & Kobeldorff, & eorum redditus, casu quo idem castrum Kobeldorff per nos demolitum non fuerit, attempto quod modica extimationis & ruinosum existit, retinendi ab heredibus nostris pro summa quadraginta millium florenorum ungaricalium, & ducatorum boni auri, & justis ponderis.

Item quia nos supranominatus Fridericus Romanorum Imperator, &c. bonis & honestis respectibus bucusque titulo, & nomine Regis regni Hungariæ usi sumus, deliberatum est & conclusum, quod nos hujusmodi titulo Regis a præfatis, baronibus, proceribus, nobilibus, & aliis regnicolis regni Hungariæ in antea libere, & quiete in eorum literis, & ubilibet honorati & decorati, quoad vixerimus remaneamus & Rex dicti regni Hungariæ, & aliorum regnorum eidem regno coherentium nominari & vocari & eo titulo uti & frui possimus & valeamus : impedimento, contradictione, & turbatione Regis pro tempore dominorum, & inhabitatorum ipsius regni prorsus amittis.

Item ut respublica & felix sancta Romana ecclesia Christianæque religionis status augeri & promoveri eo salubrius & utilius possit, nos Fridericus Romanorum Imperator præfatus prædictum serenissimum, Matthiam Regem Hungariæ pro filio nostro adoptivo habebimus, & paternæ amplectemur, & in presentiarum in filium recipimus & adoptamus, eique & regno amicitiam, favores, & promotiones paternas in antea faciemus, eundemque Regem Matthiam filium nostrum nominabimus : & in recognitionem tantæ clementiæ, quæ multis respectibus, nobis & eidem Regi Matthiæ ad honorem, & commoda cedit, ut digna vicissitudine gratitudinis debite se erga nos exhibeat, conclusum est, quod idem Rex Matthias adoptivus filius noster nos Imperatorem Romanorum præfatum ex adverso, quoad vixerimus, pro patre honorare, reputare, nominare, scribere & tenere

VI.

VII.

Ungarici regni tituli eidem concessi.

VIII. Cooptatus in filium a Friderico Matthias.

Iustus Matthias Fredericum patrem suum & Regem appellare.

tenere debeat, praetactique Stephanus Colocensis archiepiscopus, Joannes Vvaradiensis episcopus, Nicolaus de Vvylackiz Vvayvoda, Ladislaus de Palotz, & Emericus de Zapolia nomine praetatorum, baronum, procerum, nobilium, & incolarum & inhabitatorum dicti regni Hungariae atque suo annuerunt, quod idem Rex Matthias nos Fredericum Imperatorem praedictum patrem suum, & Regem nominet, honoret, reputet, & nobis patri suo, & Regi Hungariae scribat.

Insuper cum praefati Stephanus Colocensis archiepiscopus, Joannes episcopus Vvayvoda, Ladislaus de Palotz, & Emericus de Zapolia praedictum Regem Mattheum, nec non praetatos, barones, proceres, nobiles, & inhabitatores regni Hungariae praedicti, ac ipsum regnum vigore mandati ipsi traditi suis literis obligaverint, & astrinxerint ad servandum inconcusse perpetuo, nobiscum & heredibus terrisque & dominis nostris pacem inviolabilem, legis & inscriptionibus in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, immo sublati eidem, nobisque & filio nostro charissimo Maximiliano consilia, auxilia, & subsidia cunctis in adversis contra quoscumque, toties quoties opportunum fuerit, sanctissimo domino nostro Papa sede Apostolica & sanctae Romanae ecclesiae dumtaxat exceptis, efficaciter pro posse danda, facienda, & prosequenda, ad nostram & praefati filii nostri requisitionem, praetatorum regni Hungariae & regis pro tempore expensis, dum tamen in expeditione generali contra Turcos in hoc non fuerint praepediti, ac mora irrationabili & contradictione quibusvis in his omnino cessantibus, libertatibus dicti regni in aliis semper salvis: ob quod nos praefatus Fredericus Romanorum Imperator, nos ac heredes nostros, terras & dominia nostra, ac incolas & inhabitatores eorundem vice reciproca obligamus, & astringimus per praesentes ad servandum similiter inconcusse perpetuo cum praefato filio nostro Rege Mattheo heredibus, ac successoribus suis, ac ipso regno Hungariae, praetatisque, baronibus, proceribus, nobilibus incolis, & inhabitatoribus ejusdem regni Hungariae pacem inviolabilem, legis & inscriptionibus in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, immo sublati eidem.

Fridericus & Matthias ad motua fibi exhibenda auxilia astricti.

IX. Spondet Fredericus omnino studio Ungarum adversus Turcam tutatum.

Praeterea grata vicissitudine favoribus, & promotionibus dictum filium nostrum Mattheum Regem Hungariae ejusque bonum statum, signanter contra Turcum & infideles Christi hostes, apud sanctissimum dominum nostrum summum Pontificem, sedem Apostolicam, principes sacri Romani imperii, & alios, ubi opportunum fuerit sincere promovebimus. Et si, praemis tamen signanter ad causam castrorum ut supra ordinatis

semper salvis, nos supradicti Fredericus Imperator, & Matthias filius noster aut subditi nostri, uscumque inter se, aut nos alter ad alterum querelas aut petitiones quascumque habere praetenderimus, illas ut de jure & non aliter prosequi debebimus, quorum occasione justitia ad conquerebantur requisitionem expedite erit administranda.

Item ad finem, quod sincera affectio nostri Frederici Romanorum Imperatoris praefati, quam ad dictum Mattheum Regem filium nostrum, & praetactum regnum Hungariae gerimus ab omnibus amplius cognoscere valeat, nos venerabilibus, & magnificis Stephano Colocensi archiepiscopo, & Joanni Vvayradiensi episcopo, Nicolaus de Vvylackiz Vvayvoda, Ladislaus de Palotz, & Emerico de Zapolia praefatis sacram coronam ipsius regni Hungariae, nobis Imperatori Frederico praetacto per quandam serenissimam Elizabeth Reginam unam cum serenissimo olim bonae memoriae Rege Ladislao ad fideles manus assignatam, & bucuque fideliter tentam & custoditam; ne ad alienas manus illam devenire contingeret, oppidumque Soprontense nomine dicti Matthei Regis filii nostri, & ipsius regni Hungariae gratiose assignavimus, & omnem obligationem super eodem remisimus.

Item ad majorem solidationem paterni amoris, ac in retributionem clementissimae affectionis nostrae ad praefatum Mattheum Regem filium nostrum, & ipsum regnum Hungariae, quodque nos eo promptius, & ad ipsius regni commoda, & boni status incrementa accuratius promovenda alliciamur, deliberatum & conclusum est, quod vacante regno Hungariae, filiis seu nepotibus legitimis ex praefati Regis Matthei lumbis procreatis non extantibus, nos supradicti Fredericus Romanorum Imperator, aut filius noster, quem ad hoc deputandum duxerimus, & post nostrum decessum filius noster, quem reliquerimus, aut si plures a nobis fuerint relictii alter ex istis, quem regnum ipsum praelegit in Regem, ipsi regno Hungariae praeficiamur, aut praeficiatur cum plena ejusdem regni administratione.

Item si ut praefertur, praefatum regnum Hungariae vacaverit, provideri debet per praetatos, barones, proceres, nobiles, incolas, & inhabitatores ejusdem regni, quod nos Fredericus Romanorum Imperator praenominatus, aut filius noster, ut praemittitur, consilio, & potenti auxilio ejusdem regni Hungariae, ut maris est, coronemur seu coronetur, & in administratione plena regni in pace recognoscatur, seu recognoscatur, & efficaciter pro Rege teneatur, seu teneatur.

Item concordatum, & conclusum est, quod omnes injuriae, differentiae, dissensiones, impetitiones quaecumque, & actiones inter nos partes praefatas, etiam occasione felicis recordationis Regis Ladislai, ac alias

Quid conventum si Matthias line prole decesserit.

X. Praetatorum injuriarum cum ista promulgata.

quomodolibet subortae, etiam nobis hinc inde ex quacumque causa competentes quoad nos, & heredes & successores nostros, utrinque penitus remissa, & extincta esse debent, omnisque indignatio, & displicentia, quas nos praefatus Fredericus Romanorum Imperator, & dictus Matthias filius noster Reges contra quoscumque praetatos, barones, proceres, nobiles, incolas, & inhabitatores dicti regni, & alios ecclesiasticos, & saeculares occasione adhesionis nobis utrique hinc inde factae concepimus, in futurum minime ulciscantur, neque via facti neque juris, sed similiter remissa, & extincta esse debent; pollicentes & promittentes in verbo imperiali, nos omnia & singula in praetactis articulis, & capitulis contenta, & conscripta, & per nos fieri debere, facturos, prosequendos & completuros, ac a praefato commissario sanctissimi domini nostri Papae, ad id potestatem habente, & nihilominus ex post etiam a sua sanctitate & sede apostolica, confirmationes opportunas ex certa scientia petitorum, & obtenturos, quibus stabimus, & parebimus realiter & cum effectu, dolo, & fraude in his omnibus cessantibus quibuscumque. In cuius rei testimonium imperiali nostra majestatis sigillum praesentibus fecimus appendi. Datum in Nova civitate feria tertia ante festum B. Mariae Magdalene anno Domini MCDLXIII. imperii nostri XII. regnorum nostrorum Romani XXI. Hungariae vero v. Confirmatae sunt haec pactio- nes a proceribus Hungaris Stephano Colocensi, & Bachiensi archiepiscopo, Joanne Vvayradiensi episcopo, Nicolao Vvylackiz Transilvano, & Machovienfi eodemque regni Sclavoniae bano, Ladislao Palotz justitiae summo praefecto, Emerico e Zapolia praefecto summo regii ararii, & in superiori Pannonia copiarum duce, quorum literae iidem pene verbis, paucis immutatis conceptae sunt, quas Matthias ratas, ac firmas esse statuit. Praecipua regii diplomatis pars haec est (a).

Eodem pactio- nes confirma- ta a Mat- thia.

(a) Ext. ib. p. 187.

XI.

Matthias Dei gratia Rex Hungariae Dalmatiae, Croatiae, &c. Notificamus universis praesentes nostras literas inspecturis, vel audituris, quod cum serenissimus, ac invictissimus princeps dominus Fredericus Romanorum Imperator semper Augustus Austriae, Stiriae, Charintiae, Carniolae dux, &c. Pater noster charissimus tanquam pacis amator, & zelator, & infra, nos in sua majestatis filium adoptaverit & receperit, nosque pro filio nominare, tenere, paternaliter prosequi, ac nos & regnum nostrum maxime in facto Turcorum apud sanctissimum dominum nostrum, de Pontifice loquitur, principes imperii, & alibi fideliter promovere sponderit: sacram regni nostri Hungarici coronam dudum apud suam majestatem, per genitricem quandam

felicis recordationis Regis Ladislai praedecessoris nostri depositam, benigne restituerit, pacem inviolabilem pro se & heredibus, ac successoribus, nec non dominis suis cum regno nostro inierit, & constituerit, aliaque plura grava nobis & regno nostro fecerit, nos de consilio, & consensu praetatorum, baronum, comitum, nobilium regni nedum in praefata congregatione Bada observata, sed & in alia congregatione novissime in Tolna tentae, & habita, omnia & singula per dictos archiepiscopum, episcopum, Nicolaum vwayvoda, comitem Ladislaum de Palotz, & Emericum de Zapolya conclusa & accepta, prout in literis eorum desuper datis continetur, pro nobis & heredibus ac successoribus nostris ratificamus, & approbamus, eaque rata & grata habebimus & prosequemur, & ultra ea, quae in dictis eorum literis continentur, de simili consilio praetatorum, baronum, comitum, & nobilium regni nostri similiter pro nobis heredibus & successoribus nostris volumus, & ita cum sua majestate ex parte regni concordatum esse dicimus, & profitemur, quod idem serenissimus dominus Imperator pater noster charissimus, & heredes sui per rectam lineam descendentes infra scripta castra & oppida, videlicet, Vorchtenstein, Kobelsdorff, Ferream civitatem, Guns, & Rechnetz cum suis pertinentiis, ac omni imperio & jurisdictione possidere & tenere, & illis libere uti & gaudere debeant & pacifice & quiete, &c. Adjectae sunt nonnullae conditiones imperialibus literis insertae, tum addit: Denique a praefato sanctissimo domini nostri commissario primum, & demum etiam a sanctissimo domino nostro confirmationem omnium praemissorum ex certa scientia, cum derogatione pro hac vice juramenti per nos desuper praestari soliti, nempe in coronatione de non repetendis bello dictis castris, cum omni diligentia petemus & peti faciemus, dolo & fraude ac quacumque sinistra adinventionem vel machinationem cessantibus quibuscumque. In quorum omnium fidem, robur, & testimonium praesentes nostras literas appensione sigilli nostri fecimus communiri. Dat. in oppido nostro Budensi feria III. post festum B. Mariae Magdalene anno Domini MCCCCLXIII. regnorum nostrorum Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, &c. Solicitatus itaque Frederici Imperatoris, ac Matthei Regis, necnon ordinum Hungariae precibus Pontifex, ut confectas pactio- nes apostolico robore muniret, eorum votis, edito diplomate XI. kalend. novembris consignato, assensit. Ad hujusmodi autem pactio- nes uterque princeps necessitate coactus venit, cum in summum pene discrimen a suis hostibus adducti essent: nam in primis Imperator ab Alberto fratre, quem Hungari sociali exercitu confirma- rant (b), bello est appetitus, ac Vien- nen-

(b) Apud Pium l. i. p. 236.

Fredericus oblectus a fratre adactusque ad deditorem.

(a) L. 25. p. 124. (b) Naucel. vol. 2. gen. 49.

XII.

(c) Gob. l. 11. Decreta ab Ungaro ad Pont. legatio.

(d) Pius l. 1. p. 246. Sulentate a Pio aliqua auxiliare copiar.

Profecturis adversus Turcas indulgentia propolita. (e) L. 42. p. 334. XIII. Imperatae preces publicae.

nenses in conjurationem allesti, excusso ejusdem jugo, ipsum in Viennensi arce cum Leonora Augusta filioque Maximiliano arctissima cinxere obsidione, ac post varias hostiles impressiones adhibito omni telorum genere, ad arcis deditorem turpiter compulere. Hoc facinus Pontifex damnavit, ac Sicroviensis & Laventino episcopus provinciam dedit (a), ut perduelles Viennenses censuris percellerent. Potitus est (b) Vienna Albertus, ac praecipuos conjuratos, qui ipsi favorant, ac postea ad Fridericum defecerant, supplicio affecti.

At si his periculis domitus Imperator Hungaris tandem pacem dedit, non eam minus Matthiae Regi perneccessaria extitit, cum ingens aliorum moles instaret, qua perterritus Albertum episcopum Vespriensis, ut tradit Gobelinus (c), ac Stephanum Signae comitem ad Pontificem legavit, qui eum de imminente Turcica irruptione certiorum facerent: Hungarorum vires ad tantum hostem propulsandum impares esse, cum omne exercitus robur superioribus bellis absumptum, opeque exhaustae essent, rogaruntque Pontificem, ut Hungaris suppetias in tanto discrimine ferret, Regesque hortaretur ne Pannoniam Christiani propugnaculum imperii everti paterentur, quo everso facile iter ad inferenda cunctis provinciis signa Turcica pateret. Audito oratore Pius, meritaque laude Hungarica virtute cumulata, mille equites sumptu pontificio in eum annum sustentaturum se esse pollicitus, Regesque ad arma conjungenda concitaturum: in proximum vero annum majoris subsidii spem dedit. Quo responso accepto oratores laeti in Pannoniam redierunt. Ampliora vero quam refert Gobelinus auxilia Pium Hungaris spondidisse, ex hac literarum parte (d) ad Antonium decanum Pistoriensem quaestorem apostolicum de cogendo pro Hungaris auro subsidario colligitur: Nuper, inquit, ad resistendum impiis Turcorum conatibus inter caetera nonnulla millia equorum, & peditem bene expeditorum sumptibus tam nostris quam aliorum Christiani fidelium charissimo in Christo filio Matthiae Regi, & pro illius parte bucisque satisfacimus, in diesque satisfacere nitimur, &c. Dat. Tybure anno MCDLXIII. VII. id. augusti anno v. Porro ut Christiani milites regni caelestis spe allesti alacrius Christi cultum contra Mahometanos tuerentur, ad Savum vel Danubium occurrerentur hosti nozarum veniam tribuit (e). Indixit etiam pius ad conciliandam Christianis divinam clementiam solemnes supplicationes, quas in singulis Christiani orbis ecclesiis, caenobiis, locisque religiosis, recurrente cujusque hebdomadae feria quarta, composito agmine religioso

peragi, precesque pro adipiscenda victoria contra Turcas fundi iussit (f).

Venerabilibus fratribus patriarchis archiepiscopis, & episcopis ubilibet constitutis salutem, &c.

Sane cum perfidissimus Christiani nominis inimicus Turcorum princeps Mahometus post innumeratas pene Christianidelium civitates, & terras ferro flammisque vastatas, & tyrannidi suae subactas, orbis Christiani sibi polliceatur imperium, ac ingenti constato exercitu maximisque bellicis apparatibus inclutum regnum Hungariae, Christianitatis antemurale fortissimum, invadere & expugnare, ac per illud ad reliquas Christianorum subjugandas provincias iter sibi patefacere, ac sanctissimum salvatoris nostri Jesu Christi indelebile nomen de terra delere, ac sceleratissimum Mahometi sui sectam propagare execranda temeritate contendat, nos plane cognoscentes ad obviandum tam impiis illius conatibus, & imminenti Christianidelibus & Christianae religionis periculo humanam potentiam absque divino suffragio, & sine spiritualibus arma temporalia nihil proficere, divinam in primis misericordiam implorandam, & ad arma spiritualia recurrendum sensimus, ut misericors Deus noster, a quo omnis in caelo, & terra potestas est, & sine quo humanae vires non subsistant, pii & devoti populi sui placatus precibus, fideles suos ad imminenti hostium periculo tueatur, & propugnatoribus suis, qui ad obviandum nefandissimis hostium conatibus concurrerint, brachio suae virtutis assistat, & illorum contrita superbia, opertam Christianidelibus desuper victoriam concedat.

Quapropter cupientes huic imminenti periculo modis omnibus, quibus possimus, obviare, processiones solemnes in toto orbe Christiano per clerum, & populum Christianum per singulas ecclesias, monasteria, & loca religiosa singulis quartis feriis singulorum septimanarum cum letaniis, & orationibus contra paganos fieri consuetis, pia fidelium devotione celebrandas auctoritate apostolica tenore praesentium indicimus, atque statuimus, fraternitati vestrae per apostolica scripta mandantes, quatenus vos, & quilibet vestrum per vos, vel alium, seu alios in vestris civitatibus, & dioecibus per singulas ecclesias, monasteria, & loca religiosa civitatum, & dioecesium earundem processiones hujusmodi, ut praemittitur, stendas per nos indictas clero & populo Christiano publicetis, easque nihilominus in ecclesiis, monasteriis, & locis vestris hujusmodi modo praemisso peragendas indicatis, ac a clero & populo vestro per easdem ecclesias, monasteria, & loca religiosa, & eorum caemeteria, & loca illis viciniora, de quibus & prout vobis visum fuerit expedire, singulis quartis feriis praedictis honorifice & devote fieri & peragi

(f) L. 43. p. 334.

Adversus Christianos Turcarum furor.

Indictae solemnes supplicationes.

XIV. Mahometis in Bosnia expeditio.

(a) Gob. l. 11. Calcond. l. 10. Bonfin. dec. 3. l. 10.

XV. (b) Gob. ubi sup. Bobazium Turcis deditum.

Stephanus Rex cum thesauris fugam corripit. In Turcarum potentiam redactus. Bosnenses arces Regis imperio Turcis traditae.

faciatis & procuretis, &c. Proposita sacra indulgentia iis, qui hujusmodi solemnes supplicationes obrent. Datum Tybure anno MCCCCLXIII. pontificatus nostri anno v.

Haec molliter gesta, nec sese pro defendenda Dei gloria Christiani excitarunt, dum saevissimus Mahometes innumeras Turcarum acies in Stephanum Regem Bosnae induxit. Praeviderat Stephanus tempestatem, nec profuit ei Pontificis, Regis Hungariae, & Scanderbegi auxilia antea superiore implorasse. Conceptarum a Turca irarum causa haec erat. Detrederat Bosnensis (a) annuum vestigal a majoribus perfolvi solitum pendere, addideratque facto verborum contumeliam. Arcem etiam munitissimam excitatam a Turcis ad Savi & Bosnae fluminum ostia, ex qua in Hungariam & Sclavoniam patebat Turcis aditus, expugnarat. Irruente itaque Mahomete, ut acceptam injuriam ulcisceretur, cum Stephanus expavesceret, & a Romana ecclesia in ea se coniectum pericula quereretur, Nicolaus Modrusiensis episcopus Pontificis legatus in Hungariam ad colligendum subsidiarum exercitum procurrit. Excitati Apostolicae sedis nomine Hungari sumpsere arma, ac Savo-transmisso hostem a tergo adoriti constitunt, reique bene gerendae affulgebant spes, cum unius viri perfidi scelere Bosna in Turcicam servitutem est adducta.

Describit funestum casum his verbis Gobelinus (b): Unus ex Turcorum ducibus, bassiam vocant, decimaquarta kal. junias ingentibus praefectus copiis sub oppido Bobazio, quod regni Bosnae caput fuit, castra locavit: postridie Imperator consecutus est. Radaces Manicheus olim, deinde Christianum mentitus oppido praefectus erat: is pretio corruptus hostem inera moenia recepit, suastique custodibus arcis, ne Turcis, rerum domus resistere. Tradita est arx munitissima, quae facile poterat biennio defendi nulla re indigens. Imperator praeter opinionem potius oppido ad persequendum Regem cum parte copiarum bassam mittit: triginta millibus passuum Rex aberat in oppido, quod Lazi vocant, eo namque Turcarum adventu percepto cum thesauris confugerat, Dalmatiam petiturus. Bassa cum venisset Lazi abiisse Regem invenit, eumque magnis itineribus consecutus in castello Eluto clausit, & arcta cinxit obsidione. Ille quarta demum die, fame & siti coactus, sese cum omni thesauro, quem quinque Reges tot annis congregaverant, fidei basse credidit: quem Imperator ad se ductum multa spe demulcens facile induxit, ut oppida, quae in sua potestate restarent, reddi juberet, plura & meliora a se denique expectarentur. Scribitur praefectis arcium, ut claves munitioesque tradunt, parent omnes: atque ita octo ferme

dierum spatio amplius septuaginta natara & arte munitissima oppida, & auri amplius quam decies centena millia nummum ex Christianis opibus in manus hostium pervenere, quamvis non tam re, quam nomine Bosnenses Christianum sibi nomen usurpavere: raptae matronae atque virgines, templa sanctorum diruta, viri religiosi omni contumeliarum genere affecti, nobilitas omnis ad servitium in Aliam missa, Regi paucis post diebus caput abscissum, & cum eo alti sanguinis plerique necari.

His non abstimilia referunt ab Joanne Leunclavio (c), ait enim: Quod dicitur Muchemetem Bozina Regem captum occidisse paulo explicandum latius, ut plenum tam barbarae praediae Muchemetis, quam immanitatis horrenda facinus cognoscat. Stephanus ergo Rex Bosnensis, & uxorio jure Serviae Rasciae despota, bello petitus a sultano Muchemete II. & obsessus Jaitzae, blanditiis tyranni per quosdam de industria subornatos e castello Jaitzane evocatur & ad colloquium arcessitur, cum barbaro temere fidem habuisset, manumque capita pacis inter se, ac Muchemetem inita gestans in castra venisset, capitur, cum jussu Muchemetis vixit excutitur, iusto denique Dei iudicio cum vita regnum, quo fraude patrem filius sceleratus excusserat, amittit. Hoc modo tum Bozina, Rascia, & Serviae magna pars Turcorum in potestatem venit: Matthias tamen Rex Hungarus Jaitzam cum XXVII. Bozina oppidis recepit, quam militem corona deinde rursus Muchemetes circumdedit & oppugnavit, sed irrito conatu, fama dumtaxat advenantis Matthiae territus, ab obsidione Bozinae finibus discessit. Ex hoc tristi exitu discant principes nunquam Turcis fidere, qui perfidiam genus virtutis ac triumphis esse arbitrantur.

Eandem Mahometis perfidiam, & saevos mores describit Franciscus Philadelphus (d) in literis ad Ludovicum Fuscarium, quibus admonet nullum foedus cum perfidissimo tyranno pangi posse: Quo se mihiorem Anorathus in suos, & munificentiorum in omnes gessit, eo Mahometus isto avaritia saevitiaque sua est apud omnes detestabilior. Dabacabatur homo truculentus & rapax in universum humanum genus; quae sit iustitiae vis, quod fidei sacramentum non minus contemnit, quam ignorat: omne vel aequitatis, vel pietatis munus libidine sua furoreque motitur: humanam omnem felicitatem voluptatibus iis destruit, quas communes habet cum belluis, sed eo inferior & abominabilior quavis bellua, quod omnem belluarum spem atque diritatem & vitae superat & morum, vel truculentiam, vel nequitiam: & hunc finit, viri patritii, & tantis opibus, tantis viribus principes, regnare diutius? Itaque obviam per immortalem Deum nefaria isti tetraque latroni,

XVI. (c) Leuncl. cl. in pan. dectis.

Cute vivus nudatur Bosnae Rex.

Jaitza a Hungariae Rege recuperata.

(d) Phil. l. 19.

Mahometis mores.

Mahometis summa perfidia.

Statuite dignas poenas de prodigiosissimo monstro: quid enim longius expectatis? putatis ne quietem acturum, qui omni est instabilior, ac mobilior eripio? quid inconstantius ejus mente? quid magis varium? quid incertius? quid diversus? quid fallacius? quid vobis fidum esse ab eo possit in tanto rerum progressu, qui intra paucissimos menses & Neopacti vicus omnes, ipsaque suburbia vastavit ac diripuit, & Argos funditus delevit? An minus fortassis audistis, quod proverbii loco usurpatur apud Turcos, eandem esse rationem & pupilli & Regis, quod male vel gesserit vel promiserit? Tutor id a pupillo praestari non oportere, nec item ab Rege, si quid minus utile aut administratum a Juis fuerit, aut constitutum, quippe quam dicant posse per illos falli, cum negligentius rei consuleris. Ille nunc Anum urbem amicam, & tributariam, deinde quod reliquum erat Aetoliae, & Epiri suae tyrannidi adiecit: postea Triballis subjugavit omnes: quid enim in Triballis aliud restat praeter Belogradum? quod ipsam oppidum, ut ab Hungaris adhuc tenetur, fortissimeque defenditur, ita infausa illi atque atroci belluae futurum putavit exitiosum.

XVII. Rex trucidatus nobilisque servituti mancipati. (a) Calcond. sup. l. 10. (b) Epi. Spho. in lib. Epi. Solar. n. 412. (c) Bonfin. dec. 3. l. 10.

Regina Bosnae Romam post varios errores profugit.

Nec ab his discrepantia de Bosnae exitio, Regeque contra deditiois pactiones trucidato fere tradit Calcondyles (a): tulisse vero famam eum ab ipomet Mahomete Christiani sanguinis avido caelum scripsit Pontifex (b) hoc anno ad universos fideles, ut eos ad religionis causam contra Turcas defendendam concitaret: non desunt tamen, qui specie colloquii interceptum, iussuque barbari cute exutum referant (c). Tenuerat secundum post Regem in Bosna gradum Stephanus dux Manichaea infectus infania: is etiam a filio ad Turcas deficiente bello petitus in Dalmatiae insulas fugere compulsus est: quamquam postea cum filio Turcicam perfidiam, quae Bosnae Regem contra conventa necarat, exhorrescente in gratiam rediit. At Regina Bosnae amisso regno viroque trucidato Turcicam rabiem fugiens in Sclavoniam concessit, sed a Paulo bano contra hospitii foedera data est in custodiam, e qua postea emissa Romam profugit, Pontificumque sustentata liberalitate, moriens Romanae ecclesiae imperii in Bosnam jura testamento reliquit, ut dicitur inferius. Caeterum Sclavoniae banus, paulo post violatum hospitii jus a Turcis, qui in illius ditionem excurrerant, cum quingentis nobilibus interceptus contrucidatus est. Struxere etiam insidias Turcae Matthiae Pannoniae Regi, qui ad tutandum limitem cum copiis provolarat, sed ex bellica arte elusae fuerunt, atque Turcarum dux, qui quatuor millibus militum succinctus grassabatur, a Matthia ipso cum omnibus suis

in fugam est actus, ut vero anno proximo idem Hungariae Rex Jaizem Bosnensium regiam, ac reliquum regnum bello Turcis eripuerit, suo loco dicemus.

Hic vero non praetermittimus in illa Jaitza deditioe Turcis facta Minoritas quosdam pios avexisse sacras S. Lucae Evangelistae reliquias, quae a Bosnensibus colebantur, ne a barbaris conculcarentur, ac Venetias delatas Christophoro Mauro duci tradidisse, a quo in ecclesia B. Job honorificentissime reconditae feruntur. At contendunt sibi Patavini iis ipsorum urbem exornatam, & gravissima argumenta ad suam sententiam confirmandam adducunt: nam in primis perlatum Romam constat a S. Gregorio Pontifice, dum Pelagii Papae apocrypharius erat, S. Lucae evangelistae caput, quod ab Imperatore, Tiberio dono acceperat, sacrum autem corpus, quod Patavini in ecclesia S. Justinae venerantur, capite truncum esse, alterum vero, quod Venetias ex Bosna advectum est, integrum esse patet. Plura alia addidit argumenta Jacobus Cavacius, (d) quae auctoritate confirmantur martyrologii Romani, in quo emendatius restitutum ad xv. kal. novembris de translatione reliquiarum haec verba leguntur: Natalis B. Lucae Evangelistae, qui multa passus pro Christi nomine Spiritu Sancto plenus obiit in Bithynia, cujus ossa Constantinopolim translata sunt, & inde Patavium delata. Non modo in Bosna Christianae res prostratae, verum etiam in Macedonia admodum depresso fuere, Mahometes enim ad eam opprimendam tantos eduxit in expeditionem exercitus, ut cum immineret Scopiae, Scanderbegus barbarica potentia perterritus pacem ab hoste suppliciter flagitavit: deinde misso ad Pontificem oratore excusavit factum, cum pro servanda provincia ad id necessitate fuisset adactus, bellum tamen, cum Apostolica sedes juberet, redintegratum iri in Turcas, ac, si principatu ab hoste pelleretur, perfugii locum in terris Romanae ecclesiae poposcit. Pii responsum refert Gobelinus (e): Pontifex, inquit, necessariam pacem non improbat, si [quod agebat Georgius] imperium Apostolicae sedis salvum esset, refugium pulso in agris Ecclesiae non defuturum, si pro religione pugnans ab hoste fidei ericiatur.

XVIII.

S. Lucae reliquiae e Bosna Venetias translatae.

(d) Cavac. hist. canob. S. Patav. l. 5.

Scanderbegus ab flagitandam pacem adactus.

(e) Gob. l. 12.

XIX.

(f) Marin. Barlet. l. 11.

Non poterat quidem Scanderbegus humano judicio tot exercitus adversus se toties immisos sustinere, nisi divina illum providentia texisset, atque ut alterum Judam Machabaeum caelesti vi confirmasset. Nondum enim fluxerant induciae, cum Mahometes (f), qui absente Scanderbegum in Asia & Europa late imperium auferat, impetus omnes in Macedoniam convertit: sed divino munere Syna, qui viginti millibus Turcarum succinctus erat, amic-

amissis signis & impedimentis caesus est a Scanderbegum cum octo equitum pedumque millibus occurrente: Assumbegus citra Ocridam cum triginta millibus profugatus; Jussumbeg, qui interiorum Albaniam penetrare erar ausus, cum octodecim millibus fugatus, concisus in turpi fuga duobus millibus: Curazbeg Asiaticus multis victoriis clarus a Mahomete triginta millia armatorum ad Scanderbegum debellandum expetit; concessa ei omnia ab illo, atque etiam decem millia superaddita: sed cum autumno praecursum quatuor millia immisisset, ea mature detecta ferro deleta fuere: progressus tamen in Livad planitie castra fixerat, in eumque mane Scanderbegus incurrere coeperat, cum maxima imbrium copia diremit praelium, tamque saeva tempestas triduo demissa est, ut barbarus prodigium esse ratus mercis pluribus jumentis Epirum deseruerit. At Mahometes cum vinci armis Scanderbegum non posse dolere, astu aggressus, de pace verba fecit, quibus obsidem ejus filium sibi tradi, & liberum aditum, ut irrumperet in Venetos dari petiit: quae postulata a Scanderbegum repulsa fuere: sine his legibus postea redintegrata pax: quam paulo post violarunt foedifragi barbari abacta e Macedonia praeda, tum in Peloponeso Venetorum agrum sunt praedati; quare Veneti Gabrielem Trivisanum ad Scanderbegum oratorem, ut arma resumeret, decrevere, qui inter alia haec exposuit: Ad pullulans jam ex oriente malum, moxque, nisi cito occurratur, universam Europam inuasuram dirigere & intendere velis, certum enim tibi sit atque exploratum, princeps serenissime, quod perfidus & subdolos tyrannus iste non alia ratione quam summa perfidia atque simulatone pacem tecum inierit, cum nullum Turcis Epiroticoque generi naturale amoris commercium intendere possit, ut quo primus scilicet reliquos Reges & principes Christianos tibi vicinos sibi subjecisset [videbat enim a te armisque tuis valde infestari, nec ea sufferre posse] propagatis de hinc viribus, & imperio suo in nos arma converteret. Jam vidimus postquam barbarus iste tecum pacem composuit, & ab armis viribusque tuis tutum se esse, & quietum prospexit, confestim arma sua in Rasianos populos, & Triballios convertit, eosque pessumdedit, deinceps Illyricos debellavit, Thracas evertit, Graecis e regno dejectis Trapezuntinum imperium expugnavit, vires suas auxit, remque in majus provexit; nunc vero rupto pacis foedere, omnique violato jure in nos arma convertit, agrum tuum pariter & nostrum longe lateque depopulatus est. Ecce, Scanderberge princeps, fides tibi a barbaro quam belle servata, bellum excisavit, arma intulit, jam ad pugnam provocat te, & haud perperam suam. Ann. Escl. Tom. XXIX.

am indicat voluntatem atque furorem; ferenda ne haec aequo animo? tacendam adhaec? confidendum barbaro? standum promissis ejus? dam Christianum nomen convertat.

Proferente ita latius in Europa Turcici imperii limites Mahomete, Aegyptius idemque Babylonius sultanus Turcae foedere junctus maximum incussit terrorem, ne ex Asia Christiani nominis reliquias, quae Saracenicae tyrannidi etiam tum obstiterant, excinderet. Fremebant barbari, quod unica Rhodus libera cervices efferret, ac plura consilia, ut eam sibi subicerent, agitabant; quamobrem Pius Imperatorem, Reges, principesque literis excitare conatus est (a), ut Rhodo periclitanti auxilia submitterent: Ut, inquit, a fide dignis accepimus classem munitissimam parant, nimirum soldanus & Turca, in Rhodum, quantum universis Christianis conferat celsitudines vestras credimus non latere: nihil enim praeter hanc, nempe Rhodum, [quod dolenter referimus] in illis oris sub ditione Christiana remansit, quod in ipsorum Turcorum atque soldani non cesset potestatem, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDEXII. kal. martii pontificatus nostri anno v.

XX.

Periclitatur Rhodus.

(a) L. 41. p. 406.

Vexavit Turca Rhodum pluribus excursionibus, vicissimque a Rhodiis maritimis grassationibus laceratus est: porro summum Rhodiorum equitum magistrum a Pio II. concitatum, ut secum ac Venetis, & Burgundo, & Hungariae Rege armorum societatem in Turcas iniret, refert Bofius (b); susceptum vero jam erat bellum a Venetis antequam Bosna amitteretur Aloysio Lauredano ingenium animorum duce, qui Turcis ad Bosnensem expeditionem profectis adjungenda Veneto imperio Peloponensi occasionem arripuit (c). Faverebant illi Macedones, totque auxilia in illius castra confluxere, ut ad triginta millia hominum in aciem posset educere. Illati Turcis belli haec causae propositae, injuriarum propulsatio, Christianae religionis tuitio; Argolica expugnatio, & Neopacti direptio contra foedera barbaris obiectae. Gesta initio a Venetis feliciter res est, Turcisque maxima formido injecta, Peloponnesiacus isthmus, qui inter duomariae Jonium & Aegaeum miliarium sex intervallo protenditur, eaque de causa Examilium nuncupatur, longo muro ac turribus supra centum & quadraginta, cum vetusta extarent fundamenta, incredibili celeritate ductis utrinque fossis internoque excitato aggere communitus est. Ubi vero Veneti Stephanum Regem Bosnae infeliciter captum audire, maxime trepidatum est, ne in eos Mahometes arma verteret, perque Dalmatiam irrumperet; quocirca Pontificis, ac Regum Christianorum auxilium imploraverunt. Ragusini pariter, Georgius

XXI.

(b) Bofius hist. c. 11. Hieros. l. 8. Veneti Mahometi bellum inferunt.

(c) Gob. l. 11. Calcond. l. 10. Phrantz. l. 3. c. 27. Sabel. l. 3. dec. 6. & alii.

Examilium ducto ab utroque muro communitum.

Plures principes a Pont. auxilia poscunt.

Burgundus ad votum in opus provocandum admonitus. XXII.

(a) Gob. l. 12. Carnis delicie curas belli facri melent.

XXIII.

Vexatus morbo se reum voti violati agnoscit.

Mittit oratores ad Pont. pro instruendo bellico apparatu.

gius Macedoniae princeps, despota Artæ, & alii quamplures consilia, & opem ab eodem Pontifice poposcere. Pius Venetias Bessationem Cardinalem Nicænum legavit, qui senatui spem auxilii daret, affereretque Christianos Reges in sacram expeditionem excitatum iri. Interim Ragusinis peditum supplementa, ac subsidiaria annona submissa, ad Philippum vero Burgundiae ducem Lucas Dalmata nobilis nuntius ire iussit, ut ipsum nuncupati in Turcas voti memorem faceret.

At Philippus moræ causas prætexere, atque in Anglos & Gallos, quorum oratores componendæ pacis gratia expectaret, derivare, re autem vera, ut narrat Gobelinus (a). *Lascivienti inter delicias Burgundo quamquam seni, & modo in ebrietate, modo in palestris voluptates haurienti, cœnasque lautissimas ad noctis usque medium perducenti, cura religionis excidit.* Addit author averfos fuisse etiam procerum animos a bello sacro: *Purpurati, inquit, præterea expeditionem in Turcas pestiferam ducere, principem ætate gravem pravo consilio domum relinquere, ignotasque provincias bello querere, Burgundis nimis remotam esse in Græcia militiam, numquam reversurum speris. Sua quisque metiri pericula, alii labores metueri, alii sumptus, alii mutationem imperii animo volvere, pro mirissimo patre filium regnaturum, cuius non satis perspectam naturam habeant, vereri ne clementissimo domino crudelis succedat; illud vitari non posse, quin noxum dominum novi sequantur ministri, sibi relinquendam aulam esse sive in militiam proficiantur, sive domi maneant: detestari omnes propositum principis, & cum non audeant adversari palam Domino, causam more clam nescere, rardoque suapte natura nemo stimulum adhibere.*

Dum ita in voluptatibus bacchabatur Burgundus, moneri a divino Numine officii visus est, quippe qui post tertiam, noctis vigiliam inopino correptus morbo, ab alienatis sensibus concidit, ac de illius salute amissa spes est: dein proximo die veluti miraculo restitutus, suam in spernendo voto perfidiam proceribus accersitis accusavit, professus divina tantum gratia vitam se accepisse, commeruisseque mortem ob abjectas de sacra expeditione curas: proinde ut omnes sacro operi se accingerent, imperavit. Vocato etiam Luca nuntio pontificio referre Pio iussit, appetente festo die assumptæ in celum Virgini sacro, oratores de bello Turcis inferendo acturos se transmissurum, rogareque, ut die constituta principum Itatorum oratores congregaret. Missus est quoque a Burgundo Guillelmus episcopus Tornacensis, qui primum Pontifici ex arcano aperuit susceptam a Phi-

lippo de administrando bello Turcico sententiam: deinde ea de re elegantem Romæ in publico consistorio habuit orationem, promissitque Philippum proximo vere ducturum in Turcas copias suas, non senio, non sanguini parfurum, nec ducis modo, verum & militis munus acturum. Excepta est amplissimis cum elogiis huiusmodi Philippi legatio, pluraque in ejus commendationem prolata: sed quam repetere pudeat, cum hæc postea novæ segnitie & perfidia ipse labefecerit.

Interea Pius postredie ejus diei, accesseritis in concilium Itatorum oratoribus, expositaque Philippi sponse, sciscitatus est, quæ tandem pro tuenda religione subsidia conferre vellent; iisque respondentibus admissuros lubenter onera, quæ sedes Apostolica in tam justa causa imponeret, subiecit, ut inquit Gobelinus (b); *(b) Gob. Quid opus est multis immoremur? Extat Mantuanum decretum, illud, si placet, servabimus: in eo secundum vires distributa sunt onera, clericis decima, laicis trigesima proventuum trium annorum imposta sunt: Julæis omnium honorum vigesima. Laudaverunt hoc omnes populi, quamvis postea executio impedita est, Italia novis bellorum motibus perturbata; nunc pax prope modum rediit; licebit jam Turcis inferre bellum: pecunia, quæ necessaria est, secundum decretum colligi poterit; nobis nec factior ulla via occurrit, nec distributio æqualior.* Ad hæc oratores Italiæ addidere, laudare se quidem illa tamquam privatos, nullis tamen mandatis a principibus pro iis admittendis fultos esse; consulturos vero principes suos an æquis postulatis assentirentur. At inter hos oratores Venetus subiecit, non his adhortationibus egere ducem, qui iam Uratum Justinianum valida instructum classe immisit, partemque Peloponesi Turcis eripuisse; decimas, vigesimas, trigemas senatus consilio imperasset, nec rempublicam Venetam Pontifici in ea causa defuturam: ac tum Pius collaudatis Venetis, ad reliquos oratores conversus, ut omnem corradendi auri occasione belli sacri suspicionem ab se removeret, hæc dixit, ut refert Gobelinus (c): *Itæ, & vestris dominis renuntiate, quæ diximus, atque hoc unum adicite, nos eorum pecunias minime cupere nec tangere illas velle, exigant ipsi a suis subditis argentum, atque in milites & naves erogent, quibus in bello possimus uti: ipsi duces sibi deligant, & sua navibus affigant signa, libentius hæc auxilia, quam pecuniaria ab eis accipiemus.*

Obstitit his ex arcano Otho orator Florentinus, & inconsultum consilium suggestit Pio, ne Venetos, qui jam bello secum Turcis implicuerant, juvaret ne, si Græciam ab ipsis subijci contingeret, illi qui se Romanæ reipublicæ successisse ja-

XXIV. Coacti a Pio Itatorum principum oratores.

(b) Gob. l. 12.

Veneti nunquam Pontifici defuturos polliciti.

(c) Gob. l. 12.

XXV. Florentinorum in Venetos invidia.

starent, deinde audi visibus Italiæ leges dare aggredierentur. Excussit ejusmodi Florentinorum consilia plena livoris Pontifex, & ni in Turcos jungerentur vires pericula ostendit. Tum proximo die vocatis in arcanum consistorium Cardinalibus exposuit uti sextus jam annus excurreret, ex quo ipse pontificia sede concessa bellum sacrum pro vero Dei tuendo cultu promoveri constituisset; ac multa de bello Neapolitano inter Ferdinandum & Renati Regis filium gesto, cujus leves supererant reliquæ, tum pacato Piceno præfatus; susceptum jam consilium de imitando Christo, qui pro suis sanguinem fudisset instruenda classe, perenda Græcia, expugnandis Turcis explicuit, non aliam defendendam religionis viam extare, frustra pro sustentando cruce signato exercitu imperatos decimas, frustra Mantuanos conventus celebratos, neque jam verbis, sed operum exemplis ad officium adduci populos, atque ad pium ardorem concitari posse, tum hæc subdidit (a).

Principatus facile his modis retinetur, quibus ab initio partus est: abstinentia, castitas, innocentia, zelus fidei, religionis fervor, contemptus mortis, martyrii que cupido Romanam ecclesiam toti orbi præfecerunt. Primi Petrus & Paulus inclyto martyrio dicaverunt: secuti deinde Pontifices alter post alterum longa serie ad gentiliam tribunalia rapti, dum falsos deos accusant, Christumque verum & singularem Deum manifesta voce fatentur exquisitis suppliciiis mortem obire; coque pacto novella plantationi consuluerunt. Eredidit discipuli magistros vera locutos, qui sua doctrina mortem sermassent, nec ullis poterunt ab ea tormentis avelli, veri & probati pastores, qui pro gregibus suis animam posuerunt, magistrum & dominum imitati Jesum aeternum, & optimum pastorem, qui pro suis ovibus in ara Crucis occisus humanum genu pio patri reconciliavit. Converteris deinde ad Christum Romanis, apertis ecclesiis, & evangelio passim disseminato, cessavere martyria, & sancti confessores introire, qui doctrinæ lumine sanctiorisque vitæ fulgore non minus Christianis plebibus profuerunt, quam martyres, vitii hominum frenas ponentes, quæ solent in pace latius evagari. Ab his & ab illis Ecclesia nostra magna effecta est. Servari non potest nisi prædecessores nostros imitemur, qui regnum Ecclesiæ condiderunt, nec satis est confessores esse, predicare, populis, fulminare vitia, virtutes in celum tollere: ad priores illos accedendum est, qui pro testamento Domini sua corpora tradiderunt. Nihil est, quod pro salute gregis nobis commissi perpeti non debeamus, etiamsi anima ponenda sit. Turcæ modo istam, modo illam Christianorum provinciam vastant. Bosna hoc anno capta est, Ann. Eccl. Tomo. XXIX.

(a) Gob. l. 12. Pii oratio.

Ut ecclesia a martyribus firmata sit.

& Rex gentis obruncatus: trepidant Hungari, trepidant vicini omnes, & quid agemus? armatas illis copias mittemus obviam? non est aurum, unde parentur: quid ergo? Reges hortabimur illis occurrant, atque hostes e nostris finibus propulsi? at hoc frustra tentatum est. Non belle dicitur: Ite, fortasse melius audient. Venite; hoc tentare libet. Stat sententia in bellum contra Turcas pergere, Christianosque principes, ut nos sequantur, facto simul, & verbis invitare: fortasse cum viderint magistrum, & patrem suum Romanum Pontificem Jesu Christi vocarium, senem & ægotum in bella vadentem, pudebit eos manere domi, arma capient, defensionemque sacræ religionis fortibus animis amplectentur. Hæc nisi via Christianos in bellum excitat, nescimus aliam: hanc ingredi placet. Scimus rem senio nostro prægravem esse, nosque ad certam quodammodo mortem profecturos; neque hanc recusamus: cuncta Deo committimus. Fiat voluntas ejus. Moriendum nobis aliquando est, neque interest quo in loco dum bene moriamur: beati qui moriuntur in obsequio Domini: mors bona malam vitam redimit: nobiscum bene actum putabimus, si Deo placuerit in ejus servitio nostros finire dies.

Vos, qui tantopere nos adhortati estis in Turcas bellum movere, domi in otio remanere non decet: oportet membra suo captari capiti, & illud sequi, quocumque ferit: quod agimus necessitatis est: promissa est profectio nostra Philippo Burgundia duci, & infra, promissa duci & Venetis profectio, sine dedecore summaque turpitudine negari non potest: non est integra res: ire oportet: periculosum iter ingredimur, non negamus, nobis scilicet, qui senes, & valetudinarii sumus, ceteris non item, quando spes magna victoriæ consequendæ oblata est; neque enim soli in hostem pergitur. Venetorum valida classis, & maris domina nos comitabitur, aderunt & alii potentatus Italiæ, dux Burgundia occidentem atrahet secum, a septentrione urgebit Hungarus, & Sarmata, rebellabunt per Græciam Christiani, atque in castra nostra procurrent: Albani, Servii, Epirotæ libertatis tempus advenisse gaudebunt, & partes nostras adjuvabunt: nec deerunt in Asia motus Carmani, & Janse & aliorum, qui Ottomanos oderunt. Adsit tantum divinus favor ad victoriam, cetera succurrunt, ne nos pugnaturi pergitur corpore debiles, & sacerdotio fungentes, cuius non est proprium versare ferrum: Moysen illum sanctum patrem imitabimur, qui pugnante adversus Amalecitas Israele orabat in monte: stabimus in alta puppe, aut in aliquo montis supercilio, habentesque ante oculos divinam Eucharistiam, id est dominum nostrum Jesum Christum, ab eo salutem & victoriam dentia,

In extremo discrimine Pii consilium.

Decernit morti occumbere in promovenda Christi causa.

XXVI.

Qui futuri sint belli focii.

De Caramatis & alius spes conceptæ.

Locata in divino auxilio Pontificis confidentia, pu-

pugnantibus nostris militibus implorabimus; cor contritum & humiliatum non despiciet Dominus; eritis & vos nobiscum, exceptis senibus, quibus ut remaneant ignoscimus, orabitisque pariter & operibus bonis Christiano divinitatem reddetis propitiam.

Cogitatis dum ista dicimus, quod erit interea Romana regimem ecclesie: recusant ultramontani ultra mare te sequi, nec in absentia tua satis tutum erit Ecclesie patrimonium: isthuc pergitur, omnia provisiva sunt, Audite: Romanam curiam & omnia ejus officia, & duos pariter legatos ex ordine vestro apud urbem relinquemus, alter spiritualibus negotiis preerit; temporalibus alter: inveniunt omnes quod quaerent non iniqua petentes, majores tantum cause & perdifficiles & rara ad nos deferuntur, Vicarius noster justitiam temperabit, beneficia conferet, viduatis providebit ecclesiis, succurret egentibus, dispensabit & elargietur gratias pro dignitate & personarum meritis. Alter subditis ecclesie jus dicet, & hostem propulsiabit presidio militum fultus, quorum ductor erit Antonius nepos noster. Huic equitum tria millia, pedatum duo millia relinquemus, quorum pars apud Picenser manebit. Hoc pacto, quantum humana possumus ratione prospicere, in tuto demittimus omnia. Sed nihil est in quo magis speremus quam in Altissimi, adjutorio; nisi enim Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam, Pro Deo nostro propriam sedem & Romanam ecclesiam relinquimus, & hanc canitiam, atque hoc debile corpus sue pietati devotemus. Non erit immemor nostri: si non dabit reditam, dabit in celum aditum, & primam sedem sponsamque suam indemon conservabit. Audistis propositi nostri seriem: vos nunc vicissim animi vestri sententias promitte.

Qua ratione ditione ecclesiastica confusendum.

De legatis duobus creandis.

Se Christo devotus Pius pro tuenda ejus causa.

XXVII. Cardinales se illum feroces professi.

Resistunt duo Pii consilio.

XXVIII. (a) Gob. 1. 12.

pum ab iis responsum de peritis subsidiis elicere; Mantuanum decretum de indictis decumis, vigesimis, & trigessimis Ferdinandus Neapolitanus Rex, Franciscus Mediolanensium dux, Borcius Atestinus, Ludovicus marchio Mantuanus, tum Lucenses admiserunt, Florentini inania dedere verba, Genueses, Sabaudus, Montisferratensis quamvis rogati, neminem ad conventum legarunt. Quae dum gerebantur, Veneti cum Turcis certabant in Peloponneso, atque octo equitum barbarorum millia ex Attica ad delicienda isthmi Corinthiaci moenia provolarunt: sed jam aucto admodum opere non sine damno propulsiati fuerunt. Lemnos praeterea, & complures Aegei maris insulae dictae Cyclades, excusso Turcico jugo, ad Venetum imperium deciverunt. Quibus auditis Pontifex (b) decretum de inceda in Turcas expeditione Cardinalium assensu editum in celebri coetu ad undecimum kal. novembris hujus anni promulgavit. Exat illud inter caetera Pii opera typis excutum (c), in quo primum praefatus, ut expugnar Constantinopoli Nicolaus V. & Callistus III. Christianos Reges ad comprimendam Turcicam tyrannidem concitare fuerint nisi: obsurderint vero ad eorum voces populi: ex Pannonia tantum, & Germania pauci iique ignobiles, sed in divinitatis conspectu clarissimi accepto crucis symbolo ad Albam Graecam Mahometem religioni insultantem profligarunt; subdit Pius, ut ipse Callisto in apostolatus munere, & fidei tuenda cura successerit, Mantuanos coetus celebravit, quidve egerit, & quae sint consecuta, his verbis describit.

Itali principes praecipui Mantuanum decretum admittunt. Turci isthmo Corinthiaco propulsiati, Lemnos & Cyclades ex iis recuperatae.

(b) Id. ib.

(c) En. Sylv. lib. 397. & n. 5. bibl. Vall. sig. n. 19. p. 131.

Decretum Pii de sacra expeditione in Turcos obeunda.

Universis & singulis Christi fidelibus.

Ezechielis propheta magna sententia est, venientem gladium nisi nunciaverit speculator animarum, quae perierint, sanguinem de manu ejus requirendum fore: quod veritatis sanctae memoriae praedecessores nostri Nicolaus V. & Callistus III. ab eo tempore, quo Turcorum effrata rabies Constantinopolim expugnavit, venturum ad interiora Christianitatis hostilem gladium clamare non cessaverunt, & commovere Christianos principes, ac populos quanto in periculo esset nostra religio, nisi occurreret hostibus, priusquam magis invalescerent: suasere ut arma sumerent, defensionem catholicae fidei subirent, furentibus bestiis obviarent, nec sinerent immanem draconem Mahometum fideles devorare animas. Videbant ferocem illius animam occupata Constantinopoli minime quiescentem, ejus inexplebilis esset dominandi cupiditas: nec dubium quin orientali subiecto imperio ad occidentale aspiraret. Annuntiata est in tempore futura calamitas, sed non est creditu;

XXIX.

Sapienter moniti Reges de imminenti a Turcis periculo.

dita; non fuerunt audite sanctorum pastorum voces, utiles admonitiones surda pertransiit aure populus Christianus: Hungari tantum sub Callisto vigilantes arma jussimus, qui de tuendo regno solliciti, dum suos fines observant, custodiunt nostros: ex ipsis Hungaris & Teutonibus magna ex parte & aliis vicinis non pauci, quamvis pauperes & secundum seculum ignobiles, incliti vero in conspectu Dei, crucem Domini assumpserunt, & magno hoste spiritum perrepererunt, quorum potissimum auctores apud Albam Graecam, quam nostri Belgradum vocant, Turcorum ingenies copiae profligatae fuerunt, & Mahometes ille terribilis ac ferrox turpem arripuit fugam, nationes aliae, tamquam nihil ad eas Turcorum facta pertinuerent, in suis sedibus quietae manserunt.

Nos deinde, sicut Domino placuit, quamvis indigni tanto munere, Callisto successimus, qui mox in apostolatus initio Mantuanum conventum indiximus, in quo de communi utilitate communibus Christianorum consiliis ageremus. Venit in mentem quod per Isaiam scribitur: Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem: exalta, noli timere, vocem tuam, dictum id nobis putavimus, satisfecimus, ut arbitramur, precepto: affinis in tempore praefinito non sine sumptu, & labore gravi: ostendimus fidelibus Christianis vulnera sua, & quae passi fuerant, & quae passuri videbantur, nisi seipso adversus Turcas defenderent: clamavimus, quasi tuha exaltavimus vocem nostram: audivit omnis Ecclesia, sed non exaudivit verba nostra, non fuit plus ponderis nostris, quam praedecessoris vocibus, frustra conati sumus, incassum abire labores.

Frustra solliciti ut arma in Turcas stringerent. XXX.

Turcarum in vicis perfidia crudelitas.

senes & juvenes in plateis immanissime trucidatos? ubique cruor caesorum visus, ubique morientium gemitus auditus, nulla reverentia matronarum, nulla virginum, foedum relatu est quantum hoc genus hominum in libidine sit immersum, cui omnes abominationes gentium psadopropheta, quem venerantur, indulsit. Quid de sacrosanctis ecclesiis dicemus? templum illud S. Sophiae Justiniani opus toto orbe memorabile Mahometis spurcitiis reservatum est: reliqua sacraria aut diruta sunt, aut polluta: altaria dissecta, aut prorruta: imagines sanctorum deletae aut luto foedatae, nulla salvatoris Christi aut gloriosissima Matris ejus statua sine singulari probro dimissa: simulacrum Crucifixi per derisionem in castra delatum, saxis & luto petitur, & tandem in coeno relictum. O domine Deus: Venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus caeli, carnes sanctorum tuorum bestiis terrae: effuderunt sanguinem eorum, & non erat qui sepeliret. Quamvis non potest laedi tua majestas, nec tua gloria minui, decet tamen servos tuos, decet nos miseros Christianos, quae tuam velut in contumeliam sunt, totis conatibus avertere atque ulcisci: Et infra.

Impia sacrilegia in rebus sacris conculcandis.

Majores nostri Jerusalemam perdidere, & omnem Asiam, & Lybiam: nostro tempore Graecia est amissa, & Europa maxima pars: in angustis orbis redacta Christianitas est: Dei & domini nostri Jesu Christi sepulchrum, nisi Saraceni velint, videre non possumus: quaevis causa nobis illud ostendunt. Patriarchales sedes veneratu dignissime Constantinopolitana, Antiochena, Alexandrina, & Jerosolymitana jugo servitutis oppressa a Saracenis occupantur, aut a Turcis, non sine dedecore & ignominia Christiani nominis Romanam ecclesiam matrem omnium fidelium, ac magistram, quam beati Apostoli Petrus & Paulus, suo martyrio dedicaverunt, nunc nobis eripere Mahometes interminatur, & faciet, nisi tandem excitemur a somno, & conatus ejus studemus elidere: Et infra.

XXXI. Ob facrum in terminis bellicum omnia in peris lapla.

Alios haecenus exhortati sumus defensionem fidei suscipere, atque in bellum ire, missuri legatos, & alia facturi, quae nostrae facultates sufferre possent, mansuri pro necessitatibus Ecclesiae apud septa ovium, quae restant nondum expugnatae, nunc majora promittimus, & quando aliter excitare Christianorum torpente corda non valemus, nos ipsos periculis obicubemus, nostrumque caput adversus Turcos offeremus in bellum, & quantum nobis ecclesia Romana, & patrimonium B. Petri ministrare poterit, tantum pro fide catholica, protegendae exponemus, & profundemus in hoc itinere, nec solum proficiscemur in bellum, sed clarissimo enim genere natus, & amabilis Deo princeps Philippus Burgundiae dux

Constantinopoli Pius omnia pro Christi obsequio providenda.

Burgundum ac Venetorum socios futuros exponit.

dux in hanc expeditionem venturam se offert, non sine delecta militum manu, & exercitu valido: potentis & clari Venetorum ducis Christophori Mauri ingens & formidanda classis superioribus mensibus in Græciam navigavit, totamque fere Peloponesum vi atque armis eripuit hosti, Isthmumque peninsula, qui sex millibus passum inter duo maria patet, undecim, ut ajunt, diebus excitatis muris ac turribus clausit, memorabile factum, & inter præclara veterum opera numerandum; hæc eadem classis, ut promissum est, nobis non dederit. Spontent quoque & cæteri Italiae potentatus pro sua religione, & in commune bonum affectione præcipua tam sancto digna opere auxilia, Favente nobis Altissimo, maritimum bellum feliciter absolvemus, quoniam non sunt Turci pares in pelago Venetis.

XXXII. Matthiam Regem Ungaricum exercitum educaturum.

Albanenses castra sequuntur.

Græcos correpturos arma pro excutienda tyrannide.

Confutatae argutiae negantium suscipiendam expeditionem.

Ex altera parte in terra pugnabunt Hungari, genus hominum in bello ferocis, & jam Turcos vincere didicerunt. Inclutus Rex gentis hujus Matthias jam coronam, & pacem in regno consecutus ingentes poterit derivare, atque in prælium ducere copias. Hæc nobis certissima sunt belli præsidia, cum his ibimus, cum his Dei prælium decertabimus. Erunt & Albani nobiscum, & multi per Græciam, ut speramus, & alia hosti subjecta provincia, a Turcis deficientes, castra nostra sequentur; Christiani enim sunt, oderuntque Mahometem: hosti parent coacti metu, qui non est diuturnus magister officii, ut primum spes libertatis affuerit, adversus insolentes dominos cornua erigent. Nec deerunt in Asia motus, ut sunt in omni gente atque in omni provincia male pacati homines, & novitatum cupidi, qui tempus expectant: non erit facile Turcis tot locis occurrere: difficile defenditur, quod undique a multis oppugnatur. Quod si quis innumerabiles hostium copias esse dixerit, nec putaverit in castris fidelibus parem numerum cogi posse, respondemus, multum inter se distare homines, & alios natura imbelles esse, alios feroces; virtus spectanda magis est, quam numerus: non est in multitudine exercitus victoria belli, de caelo fortitudo conceditur: tam facile Deo nostro est in paucis vincere, quam in multis: nostra causa Dei est, pro lege Dei pugnabimus: ipse Deus conteret hostes ante faciem nostram.

Audimus susurrare aliquos, non desunt qui murmurantes ajunt, quid ages in bello senex, ægrovus, sacerdos? non est bellare tuum, nec potes nec debes ferire gladio, qui loco ejus susceptus es, cui præcepit Dominus, gladium in vaginam mittere. Reges tuo jussu venientur cuses exercere, tuum est justa bella gerentibus benedicere. Fateamur non convenit nobis effundere sanguinem, quando per alios possumus justitiae fideique necessitati subvenire: quod si religio in-

periculo est, & absque nostro non potest ferro defendi, non est nobis veritum, quod Samueli, & Elia legitur fuisse permissum: sed non est hoc propositum nostrum, ut gladio pugnemus in bello; nam quo pacto strinxerimus enses, qui vix manum ad benedicendum populum possumus elevare? Oratione pugnabimus, non ferro, precibus adjuvabimus præliantes, non brachiis: erimus in alta puppi aut in aliquo monte propinquo dum præliabitur, & nostris benedicemus, hostibus vero maledicemus; quemadmodum de Moyse legitur in bello Amalechitarum, quo orante vincebat Israel, cessante orare succumbebat. Orabimus & nos sine intermissione pro bellatoribus nostris, hoc præstare poterimus, hoc sedulo faciemus, cor contritum & humilitatum non despiciet Dominus: possemus & hoc ipsam domi manentes facere, nec minus valeret preces: sed non est sola orationis causa, que nos propriam sedem relinquere cogit, & in bellum trahit; ut alios excitemus pergamus, exemplo nostro quamplurimos invitare studemus: sequentur & nos venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales, quemadmodum ad hoc ipsum, qui validi sunt, sponte se obtulerunt. Sequentur & episcopi complures, & alii minoris ordini sacerdotes & clerici non oraturi tantum, verum etiam pugnaturi, cum res ipsa postulaverit: expertas quoque bellorum & robustissimas militum cohortes, & fortia pectora juvenum ex agris Ecclesia ducemus ad prælium, qui nobis oratione pugnantiibus, ferro pugnabunt. Ibimus extenso dominice crucis vexillo, sacratissimum Christi corpus præcedet, & sanctarum reliquiarum arcula: Salvatorem in bella vadentem sequemur, ipsi cohærebimus, ipsi preces assiduas porrigemus, ab ipso salutem implorabimus, miserebitur nostri, ut arbitramur, piissimus Jesus, nec populum suum in hostium manus venire permittet, cujus pretiosissimus sanguis in ara crucis a maligno nos hoste liberavit.

Et quis erit Christianorum tam feri, tam lapidet, tam ferrei pectoris, qui audiens Romanum Pontificem B. Petri successorem, domini nostri Jesu Christi vicariam, æternæ vitæ clavigerum patrem, ac magistrum universorum fidelium cum sacro senatu Cardinalium plerique multitudine in bellum pergere pro tuenda religione, libens domi remaneat; & que poterit excusatio quemquam juvare: senex, debilis, ægrovus in expeditionem pergit, & tu juvenis sano, ac robusto corpore domi delitescas? Summus sacerdos, Cardinales, episcopi prælium potant, & tu miles, tu baro, tu comes, tu marchio, tu dux, tu Rex, tu Imperator in adibus propriis octaberis? Siccine perversti hominum officia patieris, ut que sunt Regum, sacerdotes agant, que nobilitati conveniunt, subire clerum oporteat? necessitas ire nos urget, quia non

Respondet Pius non ferro sed precibus se pugnaturum.

XXXIII. Adimentum tunc signibus excusationum diffugia.

sumus alio pacto pro divina legis defensione Christianorum animos commovere. Utinam hoc modo commoveamus.

Non pergamus in bellum tanquam nostri sit officii, sed quoniam aliter consulere fidei non valeamus; nescimus an hoc sufficiens remedium erit. Mandavit Dominus B. Petro, ut titubantes fratres sua conversione confirmaret, dicens: Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua; & tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Quod Petro dictum est, & nobis dictum intelligimus: confirmare fratres, qui titubant, debemus: confirmabimus vos fratres, & filios ut speramus hac profectioe nostra: & ita non prævalebunt portæ inferi adversus Ecclesiam Dei nobis commissam. An denegabitis nobis auxilia vestra, & caput vestrum patrem, ac magistrum in hostes proficiscentem fideles Christiani relinquetis? en quanta vobis erit gloria crucis Domini cum sacratissimo corpore Jesu, ipsumque Romanum præsalem sine vestris præsidii in hostem pergere.

Communiti principes officii.

Noscite Reges, ac principes officium vestrum, idcirco gladium geritis, ut Ecclesiam fidemque tueamini, atque ut malos & iniquos homines debita pœna coerceatis: & quinam homines peiores quam Turci reperiantur, qui fidem S. Trinitatis abiciunt, & salvatorem Christum verum Deum esse negantes, abominabilem Mahometis complexi legem in omnia scelera prolabantur, & jam maximam orbis partem suis nefandissimis abusus sædaverunt, & legem conantur evangelicam dissipare? Adversus hos gladium dedit vobis divina majestas, in hos illum exercere debetis, ac divinam ulcisci contumeliam. An non pudet tandiu tam sædam gentem tam turpiter in Christianos esse grassatam?

XXXIV. Hortatoria ad Christianos oratio.

An bellum non satis justum, non satis necessarium esse putatis adversus nationes, que convenerunt disperdere vos, & sancta vestra? Accingamini jam tandem, & quoniam sine nobis ire non voluistis, ite nobiscum: sumite arma & scutum, & venite in auxilium nostrum, immo vero vestrum, & universæ reipublice Christiane: Et infra: Mementote professionis vestræ, quam in baptisate subistis: cogitate quantum Deo tenemini, & quantum proximo, redite vicem pro susceptis beneficiis: estote grati Altissimo, qui vos creavit ex nihilo, nec animalia bruta aut lapides, sed homines rationales esse voluit, & cum primi parentis culpa damnati essetis, ac mancipia facti demomon, misit Filium suum in similitudinem carnis peccati, qui morte sua mortem vestram deleret: stupenda & inextimabilis charitas, ut servum redimeret filio suo non pepercit. Dominus Jesus in cruce pro nobis inter latrones pependit, innocens agnus cum sceleratis deputatus est: speciosus forma præ filiis hominum everbe-

ratus, laceratus ab impiis, deformis apparuit, a planta pedis usque ad verticem non erat in eo sanitas, neque species, neque decor; sic placuit Patri, qui propter peccata nostra tradidit illum, propitiorem enim proposuit eum per fidem in sanguine suo: iniquitates nostras ipse portavit, & livore ejus sanati sumus, qui, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus.

O crudelis Christiane, o ingrata, o mentis inops, potesne ista audire, & non animo commoveri, & non cupere pro illo mori, qui pro te mortuus est? De honore illius agitur, qui te de diabolica servitute pretiosissimo sanguine suo redemit, de Christi nomine disceptatur, de fide catholica, de baptismo, de cæteris Ecclesie Sacramentis, de sacrosancto evangelio: adversus hæc omnia Turci militant, hæc evertere ac delere prorsus conantur, & tu nihil contra moliris? Quid agis iners? redde te gratum Deo, & cogita quoniam pacto creatori Redemptorique tuo aliqua ex parte satisfacias, & quoniam peccator es, redime tuas iniquitates hac tam sancta, & salutifera profectioe. An divitias bonitatis Domini, & patientiæ, & longanimitatis ejus contemnis? An ignoras quoniam bonitas Dei ad penitentiam te adduxit? Cave ne secundum duritiam tuam & impenitentem cor, iram tibi thesaurizes in die iræ, & revelationis justii judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus: convertere, & agito penitentiam ab omnibus iniquitatibus tuis, & non erit tibi ruina: propterea expectat Dominus, ut misereatur tui: proice prævaricationes antiquas, & fac tibi cor novum, & spiritum novum, & veni, milita pro Domino, ne morte moriaris æterna. Cogita de proximis tuis, & fratribus Christianis, qui vel sunt in captivitate Turcorum dura servitute pressi, vel captivari in dies, atque in servitutem rapi verentur. Si homo es, humanitas te trahere debet, ut operiferas homini indigna ferenti: si Christianus, pietas evangelica, qua juhemur proximos tanquam nosmetipsos diligere. Considera proximorum tuorum Christianifidelium arummas, in quos Turci deserviunt: filii e complexu parentum, & infantes ab uberibus matrum eripuntur, violantur uxores in conspectu virorum: senes tanquam inutiles occiduntur, juvenes tanquam boves aratro junguntur, & terram movere vertunt: misereere fratrum tuorum, affer opem tam dura ferentibus.

Quod si nihil horum te trahit, de tua salute cogita, nec te tutum idcirco existimes, quia manserunt fortasse procul a Turcis sortitus es nemo tam remotus est, quin reperiri queat, si vicinum dimiserit in periculo, si eum, qui ante te proximus est igni dimiserit, & ipse similiter a vicino, qui retro te habitat, dimitteris: tales o-

XXXV. Apostrophe ut pro Christo arma stringant.

Miserentur tot Christianorum.

Flura regna excita quia proximorum nullus est misertus.

portet nos esse in alios, quales in nos illos cupimus invenire. Nolite auxilia Galorum sperare Teutones, nisi & vos Hungaris, nec vos Galli Hispanorum, nisi, Teutonicis opem feritis: qua enim mensura mensi fueritis, eadem remetietur & vobis. Nec propterea sibi quisquam blandiatur, quoniam principatu polleat, aut regno; Constantinopolitanus Imperator, & Trapezuntinus, & Rex Bosnae, & Rascii domini, & alii quamplures principes capti & crudeliter occisi, quid sit expectandum edocent: nihil tam contrarium Mahometi quam nomen regiam: orientis adeptus imperium ad occidentale festinat, novam erigere monarchiam conatur uni Turcorum imperio, & uni Mahometea legi cuncta submittere studet. Si potestis talia ferre, principes ac populi Christiani, manete domi, nec jam de subvertenda formidabili Turcorum potentia cogitate: at si servile jugum horretis, si contumeliam Dei, & proximi tolerare nequitis, si pudet semiviros Asiaticos Graecorum gentem, quod nunquam antea fecerunt, sabegisse, eoque superbia prorupisse, ut Europam sibi totam brevi tempore parituram sperent, si cor virile vobis est, cor nobile, cor altum, cor Christianum sequimini vestigia patris vestri, sequimini castra nostra, venite in auxilium fidei, venite in auxilium fratrum vestrorum, opponite vos murum pro domo Dei: cogitate de vestra salute, de vestra gloria: nolite permittere, ut sine vestris auxiliis proficiscamur in Turcos, mittite subsidiarias acies, juvate Christianum exercitum: quanto fortiores ibimus, tanto citius, auxiliante Domino, cum victoria revertemur.

Nec putetis insuperabiles Turcos esse, vincti & possunt, & sepe victi fuerunt: quantum valerent arma Turcorum Belgradum ostendit: minor est Turcorum potentia, quam fama feratur: imbellem atque inermem multitudinem ad praelium ducunt, quam tamquam pecudum gregem dissipare licebit: nec ipsa Turcorum agmina gravioris armaturae usum didicere, raras loricas, rariores thoraces induunt, nec galeas more nostro lucentes ostendunt, raro teguntur corpora ferro, acinace utuntur & arcu, parma se protegunt & galeis, pilosa quadam materia duraque contextis: quod si in Latinas inciderint acies rigentes chalybe ferrataeque hastas, & cataphractos equos, & manubalarum sagittas intelligent se cum mulieribus haecenus pugnassee, nunc cum viris esse certandum. Diximus quae nobis haecenus promissa sunt auxilia, & quanta spe victoria procedamus.

XXXVI.

Allatae spes de Graecis ad Pontificem concursuris.

Quod si vos quoque junxeritis arma, & auxiliares addideritis turmas, multo alacriores ibimus, nec dubium quin orientales ingressi provincias tanto majorem ad

nos concursum inveniemus adentium se populorum, quanto validior fuerit noster exercitus. Si movebimini vos Christiani occidentales, & animarum vestrarum partem secuti fueritis, movebuntur & multi ex Graecia atque Asia Christiani, qui verum esse Christi vicarium Romanum Pontificem non dubitant. Jamdiu non fuit in Oriente Romanus praesul: ut primum innotuerit adventasse Latinam classem Romanum vehementem praesulem, innumerabiles turmae, non dubitamus, ad visendum B. Petri successorem cum flatu & lacrymis, sacros osculaturi pedes, accurrent, sequentur & sua promittent ei. Hac spe freti, venerabiles fratres, ac filii dilectissimi, his rationibus persuasi, his consiliis moti, venerabilibus fratribus nostris Cardinalibus hoc ipsum suadentibus, corpus nostrum canitiemque nostram, & seniles ac debiles artus huic sanctae expeditioni consecramus, Dominoque commendamus, statuente circa nonas junias, quae proxime instant, Ancenam petere, atque in ejus portu navem conscendere, & cum ea classe, quam interrim nostro & aliorum sumpta poterimus instruere, Adriaticum ingredi pelagus, & ulterius recto itinere adversus hostes fidei proficisci: non dubitantes quin Philippus Burgundiae dux, maritimis armatus copis, ad idem tempus praesto adsit, Venetique validam classem, de qua dictum est, expeditam in mari habeant, & tam ille quam isti sese nobis conjugant sub vexillis Ecclesiae, ac vivifica crucis signo adversus impios Turcos auctore Domino feliciter pugnaturi: cruce signati autem, qui suis aut mittentium sumptibus in hac pia expeditione militaturi sunt, ut navigia aequo pretio ad traiciendum a Venetis habeant, curabimus.

Expropter vos omnes & singulos Cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, abbates, & cujuscumque conditionis viros ecclesiasticos, religiosos & seculares, qui de sorte Domini effecti estis; vos quoque Imperatorem, Reges, duces, marchiones, comites, communitates, barones, nobiles, milites, cives, & alios quoscumque fideles, sive in urbibus commoremur, sive in agris, per viscera misericordiae domini nostri Jesu Christi, per passionem ejus, qua nos redemit, per judicium extremum, in quo stabitis ante tribunal ejus accepturi unusquisque secundum opera sua, per spem vitae aeternae, quam repromisit Dominus diligentibus se, obnixè monemus, requirimus, & obsecramus, ut quae commode potestis in hanc sanctam expeditionem nobis auxilia praebere non differatis, sed in tempore praedicto ad nos mittatis.

Veniat per seipsum qui validus est, & commode potest: qui vero non venit, mittat alium aut alios juxta vires suarum facultatum: si neque alium potest mittere, de

Deliberatum in Adriatico mari concendendam classem.

XXXVII. Ad pios cujuscumque ordinis oratio.

XXXVIII.

de bonis a Deo sibi collatis quantum secundum conscientiam suas potest, per fideles manus in hanc expeditionem contribuat, aut in cistis reponat, quae ad hoc opus in singulis dioecesibus constituentur: nec dubites quispian magna praemia consecuturos a Domino eos, qui hoc sanctum opus, & tam necessarium pro suis viribus adjuverint: manifestum enim exploratumque est omnibus, qui sacrosanctam religionem, fidemque orthodoxam adjuverint, auxerint, defenderint, certum esse in caelo & definitum locum in quo beati avi sempiterno fruatur. Additis nonnullis, quibus pollicetur felicem immortalitatem, ac noxarum veniam sacram hanc expeditionem obituris, aut per Hungariam in Turcas progressuris, vel milites submissuris, denuntiat principibus, ipsos lethali crimine se obstringere, nec ad aeternam gloriam aspirare posse, nisi in eo religionis ancipiti periculo contra impios in arma conurgerent. In tanto, inquit, Christianae religionis discrimine quantum a Turcis in praesentiarum cernitur imminere, nulli dubium esse debet, quin Christiani omnes tam Reges & principes, quam alii potentatus & privati homines ad defensionem catholicae fidei & sanctae legis evangelicae iuxta possibilitatem suam cum bonis & corporibus suis de necessitate salvis viriliter assurgere, & indefinenter assistere teneantur. Expropter fideles ipsos Jesu Christi cultores universos & singulos cujuscumque status & conditionis fuerint, sive pontificali, sive imperatoria, vel regali praefulgeant dignitate, harum serie monemus ac requirimus, & in vim promissionis factae in sacri susceptione baptismi & in vim juramenti praestiti, cum dignitatum suarum infulas susceperunt, & per obedientiam nobis debitam, eis & eorum singulis mandamus, ut hanc sanctam expeditionem, ad quam profecturi sumus non sine maximo corporis nostri dispendio, modis quibus possunt, quam celerime adjuvare, & promoveri festinent, ab illo cujus causa agitur exuberantia suscepturi praemia, & in praesenti vita, & in futura: negligentem autem negligenter, & in extremo judicii die minime inter illos invententur, quibus dicturus est Dominus: Venite benedicti patris mei, percipite regnum; nam quo pacto cum Christo regnaturus est, qui temporale regnum, aut delicias, aut voluptates pro Christo non vult relinquere? cum dicat ipse Christus in evangelio: Qui diligit patrem suum & matrem suam aut uxorem & filios pluraquam me, non est me dignus.

Haec causa ad omnes pertinet.

XXXIX.

Considerate ista fideles Christiani, & mento revoluite diligenter, ne ignorantes ignoremini, & tandem poeniteat non adjuvise in periculo constitutam Christi religionem & fidem: caveant sibi qui tales ex- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

titent. Tu vero quicumque fueris Christiane fidelis, qui pro tuis facultatibus expeditionem contra Turcos subeundam adjuvoris, benedictus esto in civitate & benedictus in agro: benedictus fructus ventris tui, fructus terrae tuae, fructusque jumentorum tuorum, & armentorum, & gregum: benedicta horrea tua, & benedicta reliquia tua: benedictus esto ingrediens & egrediens: det Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te corruentes in conspectu tuo, & mittat Dominus benedictionem super cellaria tua, & super opera manuum tuarum, & abundare te faciat omnibus bonis, & constituat te in caput, & non in caudam. Tibi autem qui nolens audire verba nostra non modo juvare opus sanctissimum, ad quod anhelamus, negligis, verum etiam volentes adjuvare impedis, aut deterres, non solum novissima illa tremendi examinis dies coram Redemptore tuo, cui omnia dedit pater in manus, ad sempiternum supplicium est expectanda, sed misera interim per omnem vitam remenda calamitas: justum enim est veri Dei iudicium, iuxta ultiones suae: considerat semitas pedum tuorum, nec falli in faciem potest; paratam vero bonorum & malorum operum mercedem, nec irremuneratum quod bene, nec impunitum quod male gesseris esse permittit: fidelis autem populi sui & sanctae Ecclesiae suae & legis suae catholicam fidem perturbans, ubicumque eris inventeris ab eo, & quae divina voces iniquis denuntiant, erunt tuo capiti horis omnibus trepidanda, ne videlicet maledictus sis in civitate, maledictus in agro, & ne mittat Dominus super te esuriam & sitim & incerpationem in omnia tempora tua, ne egestate, febre, & frigore te percutiat, ne sis semper calamitiam sustinens & oppressus cunctis diebus & stupens ad terrorem eorum, quae videbunt oculi tui, ne det tibi Dominus cor pavidum, & deficientes oculos, & animam merore consumptam, & ne sit vita tua quasi pendens ante te, & ne timeas nocte ac die, non credas visae tuae; adversus vero hanc iram Domini Dei tui potestas nulla tua, nomen nullum tuum, nec terrenum privilegium poterit prevalere; sapientiae ejus acutae penetrant ad intima cordis, & carbonem desolatorii animam nocentem exurunt. Nonnullis interjectis, quibus piratae defiguntur anathemate, ac urbes ecclesiastico iustitio subiciuntur, quae commercium cum iis iniverint, has preces fundit.

At Tu domine Deus, qui nosti corda hominum, & renes illorum scrutaris, & nihil ignoras eorum, quae fiunt, si bene agunt Christiani principes privatique homines, si de tuo honore solliciti sunt, si expeditioni, quam pro tuendo evangelio praeparamus, quae prestare possunt, auxilia non denegant, adjuva eos, dirige gressus

Fidelibus sacram militiam adiuturis fausta precatio.

Publicae pacis perturbatoribus divinae irae intentatae.

XL. Pii ad Deum oratio.

sus eorum, dieque multiplicata, retribue mercedem pro beneficiis: conserva eis regna, & principatus, patrimonium, & possessiones auge, & tandem ad pingua pasqua tua, & divites mensas accersito. Quod si corde indurato sua potius, quam tua querentes, privatas causas magis, quam publicas curant, avaritia student, voluptatibus ac deliciis indulgent, & nos ad tua bella videntes nolunt associare, aut auxilio juvare, cum possunt; quin potius opem ferre volentes impediunt, aut converte illos Domine, & sana quod infirmum est, aut quod noxium est, ne noceat, cohibeto. Angustias nostras aspicias, pie Deus, de excelso sancto tuo & nostri, quod prater gloriam nominis tui, & prater salutem gregis dominici nil aliud querit vox nostra. Memento domine Jesu Christe, quod beato Petro, & successoribus ejus claves regni caelorum tradidisti, volens quaecumque ligaverintur ab eis in terris, ligata esse in caelis, quae solverentur soluta; ecce adsum B. Petri successor impar meritis, auctoritate non minor, indignus vicarius tuus, respice ad preces nostras, & exaudi nos de alto solio tuo: benedicito quibus ipsi benedicimus, & quibus maledixerimus maledicito: ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiae tuae. Adiva nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Da felicem cursum ceptis nostris: ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est a Turcis, introeat in conspectu tuo: audi gemitus compeditorum, & redde inimicis nostris septuplum in sinu eorum; improprium, quod exprobraverunt tibi: respice super populum tuum benignis oculis: fac nos ire cum prosperitate ad bellum tuum, ac reverti felices: da nobis victriam de tuis hostibus, ut tandem recuperata Graecia, per totam Europam dignas tibi cantemus laudes, tibi que perpetuo serviamus, & omnis terra te adoret, & nomini tuo psallat in secula seculorum. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLXIII. xi. kal. novembris pontificatus nostri an. vi.

XLI.

Perlecta haec in publico confesso exaudientium oculis lacrymas elicere, Burgundique oratores actis gratis Philippo ea se relatuos sponendere, & evolutis proximis diebus una cum Venetis, ac summo Pontifice foedus contra Turcas ad unum, duos, tresve annos pepigerunt ea lege, ut nulli sine sociis a bello discedere liceret; addideratque Pius, veniente Philippo in Italiam, profecturoque in orientem simul se profecturum, fultique amplissimis mandatis oratores ad eandem factionem suos principes devinxere. Extant hoc argumento insignes ad Christophorum Maurum Venetiarum ducem literae a Pontifice datae (a).

(a) Inter ep. procerum mundi collectas ab Hieron. Donzelin. p. 239.

Christophoro Mauro duci Veneto. Quod jam pridem occulto concepimus animo, nunc in lucem venit, ac omnibus patet. Aestate proxima bellum contra Turcas movemus, & apostolicus sacer senatus comes erit, nec deerunt robustae militum cohortes, quae, nobis oratione pugnantis, ferro dimicent: decretum nostrum publice lectum est xi. kal. novembris: quod promissimus, faciente Deo optimo maximo, perficiemus; neque irrita fient verba nostra: quantum pro viribus poterimus, tanto fortiores ad bellum proficiscemur. Comitabitur & nos dilectus filius Philippus Burgundiae dux & claro Francorum sanguine natus, quem validas & veteranas legiones adducturum non dubitamus. De hujus exercitu maxime speramus nec minus de classe vestra, quam paulo ante Peloponesum navigare jussistis, cujus egregia facinora praeis aquanda factis multa cum gloria referantur. Hanc perseverantiam in bello contra Turcas nobiscum & cum Philippo duce confidimus, nam & ita cum oratore vestro statutum est: nec dubium nos habet, quia totis viribus vestris huic bello favetis, quod pro amplitudine fidei nostrae suscipitur. Haec quamvis magna sint, felicissimos tamen cursus mihi polliceri videntur, ac certiora & majora victoria signa, si tu bello interfueris, teque nobis adjunges, reipublica ductor & princeps. Multum in bellicis rebus auctoritas valet & splendor & gloria principum: terrentur saepe magnis nominibus hostes, & fama magis, quam re ipsa dissipantur; multum crede nobis terroris affert inimicis nostris magni ducis Burgundiae auctoritas, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dom. MCCCCLXIII. viii. kal. novembris pontificatus nostri anno vi.

Suscepto eo difficillimo bello Pius Franciscum Sfortiam ducem Mediolani bellica peritia & viribus florentem ad societatem secum ineundam allicere amplissimis literis (b) est conatus: cumque ingentia mala a Turcis Christiano imperio illata, gravioraque alia impendenda exposuisset, significavit ipsi amplissimam expiandorum criminum caelestique beatitudinis comparandae, atque asserendi etiam posteris & augendi principatus occasionem patere, si expeditionem adversus Mahometem conficere vellet, euntemque Pontificem una cum pluribus aliis principibus, maximeque Philippo Burgundiae duce, qui nuncupato voto militiam sacram erat professus, sequeretur: nec de ulla domestica seditione metuendum, cum Florentibus, Venetos, Gallorumque Regem amicos haberet; tum Galeatum gerendo principatu parem cum Blanca ducissa relinqueret. Quibus ille acceptis literis arma senilesque annos consecrare se Christo respondit (c): monuit tamen Pontificem maximo apparatu opus esse, cum Mahomete

Veneti ad constantiam contra Turcas sollicitati.

XLII.

(b) Gob. l. 12. Ducem Mediolani ad facrum bellum sollicitat.

(c) Ext. ejus lit. apud Pium II. ep. n. 392.

1CS

tes trecenta militum millia, ac plures socios Reges Mahometanos, qui Turcicum imperium deleri aequo animo non patientur, in aciem educere posset.

Sanctissimo domino in Christo patri Pio Papae II. Franciscus Sfortia Mediolani dux.

XLIII. Captata ab eodem diffugia.

Vereor, beatissime pater ne circa duo nos brevitatis temporis urgeat, & quod ad tantum apparatus terra marique disponendum, quantum huic maxime expeditionis molis necessarius est, parum ad ver usque primum spatium ductum esse existimem, & quod quia plerisque malis pristinae aegritudinis reliquiis tenetur, quae, nisi quotidie magno studio, & diligentia curarentur, in maximum me periculum traherent: instituerunt medici, adhibito magni examinis consilio, balneis illas curare atque consumere, pollicenturque illis me ad salutem & integram valetudinem restituere: quod si factum, ut spero, fuerit, atque, quod Deus avertat, legitima causa non advenierit, institui quantum superest mihi vitae pro defendenda Christianorum religione, pro fide catholica amplificanda, pro Dei evangelio conservando, pro Mahometis idololatria, ex sanctissimis Dei templis jam non solum profanatis, sed adulteratis, pessundatis, dirutis expellenda deducere.

XLIV.

Nam si Decius pariter & Decii filius pro senatus popularique sui victoria, si plerique alii Romani pro patria, si innumerae pene omnium aetatum, gentium, nationum pro mortali dumtaxat gloria sese devoverunt, quid nobis faciendum, quibus caelestis gloria, ac beatitudo aeterna proponitur? Ibimus profecto in expeditionem hanc, & parsem nostram pro incorruptibili corruptibilem, pro caelesti terrestrem, pro aeterna mortalem, pro perpetua caducam exponemus; & quamquam pro tua singulari prudentia, magnaque rerum experientia, opportune te considerasse existimem quae ad hanc maxime expeditionem necessaria sunt, tamen tua singulari bonitate & elementia fretus, velut, qui rei bellicae studiosissimus fui, dicam quod sentio.

XLV.

Quaestio metus incutiendi argumenta.

Primum quod in bellis suscipiendis considerandum est & magno consilio explorandum, quanta sit inimicorum potentia, quantum & qualis exercitus, quae sit eorum militandi disciplina atque industria, qui locorum situs, quibus vel se valeat exercere praesidiis auxiliisque tueri, vel impugnare hostem, atque repellere, de hinc ita se ad bellum parare, ut optima spes de victoria habeatur. Turcorum quidem potentiam adeo spernendam, ut quae ad victoriam necessaria sunt negligamus, non censeo: neque, ut ab inferendo bello desistamus, timendam. Vidi quidem capisula isthinc ad me transmissa, de hinc illa eadem diligentius ac majore studio viris, Ann. Eccl. Tom. XXIX.

ut par est credere, inimicarum virum ac facultatum peritis examinata atque digesta ostendi. Trecenta millia militum Turcorum Imperatorem ducturum fore affirmant, plerisque deinde alios Mahometae sectae Reges, qui tum ob eorum perfidiam, tum quod sibi, ac rebus suis, gentibus, populis, regnis timebunt Turcorum rutnam desolationemque non patientur.

Ad qua litera tua eos populos iermes effeminatos, imbelles esse respondent, fateor quoque, beatissime pater, maximam eorum partem ita esse, verum in armis bellicisque expeditionibus, uti facile meminisse possumus multis aetatis nostrae annis, cum in maxima Christianorum strage versati sint, arma habent ad eminus continuosque pugnandum, pro eorum lege atque Imperatore non modo parere imperio, sed mori quoque docti atque parati sunt, habent praeterea & ad invadendum, & ad fugiendum equos agiles, corporaque eorum agilia. Adde etiam castris sexdecim, ut plures affirmant, pugnatorum millia quos * Zanecharios vocant, robur firmamentumque militiae, pbalangis instar, armis asuetos, rei bellicae expertos, diversarum nationum diversarumque gentium mercede conductos. Huic sicut non timendo, ita non spernendo exercitus quales pro adipiscenda victoria vires opponenda sunt, qualesque exercitus conducendi, (& si cum Philippo ceterisque in tuis literis nominatis satis erit gentium Italicarum, earum scilicet, quae in hanc expeditionem ducentur, ad monstrum hoc virulentum & fetidum consulendum) te non praesidisse modo, sed providisse certior sum, novi enim sicut acumen ingenii, ita & maximam rerum experientiam, atque singularem ac prope divinam sapientiam tuam. Itaque aliarum te nationum christianarum principes potentatusque ad supplendam exercitus tui vires aut vocasse, aut vocaturum non dubito. Et quamquam commotiones has praesumptione certe non carere, quod minervam instruere velim, plane cognosco, fideliter tamen benignitati tuae dictas, pie atque humane suscipias oro. Si igitur, ut soles cetera omnia, ita haec quoque recte instituisse, non modo Europa Mahometeam idololatriam depellemus, verum Christiana signa in Asiam traducemus, Jerusalem Dei sacrarium recuperabimus, Jesu nomen fidemque catholicam sanctumque evangelium in ea loca restituemus, in quibus per Apostolos tradita olim atque propagata fuerant, desideratum triumphum Romam ad sedem tuam reportaturi, capitolium quoque barbaricis orientalium populorum spoliis cingemus, quibus tandem Lateranam Petricam basilicam exornabimus, &c. Dat. Mediolani viii. kalend. novembris anno MCDLXIII.

Extimuit Pontifex ne dux Mediolani XLVII. Z z 2 a Pio

Que sit Turcarum Imperatoris potentia.

XLVI.

* Janiffaros

Expositae rei bene gerendae spes.

Pii ad Blancam ducissam cohortatio.

(a) Lib. ep. n. 393.

Mediolanensis & Burgundus a coepis deficiunt. (b) Gob. l. 12.

XLVIII.

(c) Pius lib. 2. p. 1.

Promulgari iussa in Hispania Pontificis ex-peditio.

XLIX.

(d) L. 27. p. 127.

a pio consilio deficeret, seque Blancae ducissae lacrymis emolliri sineret, quantum obrem gravissimis eam sententiis monuit, ne illum ab ea expeditione deterret: (a) Virum, inquit, tuum adversus impios Turcas arma sumere jubet Deus, hoc enim ei scribimus, vide ne obstes: periculosum est divina voluntati resistere. Periclitatur Christiana religio, in foribus hostes adsunt: prope ad radicem posita est securis, nisi vigilamus, nisi forti animo resistimus hosti, actum est de nomine Christiano: spes magna salutis in tuo viro sita est: si sumpserit arma & scutum, ductorem se Christianis praeberit, liberabit Dominus in manu ejus populum suum, & immanissimum draconem conteret: quod si provinciam hanc recusaverit, nec divinae vocationi paruerit, ceteri quoque se subtrahent, impediuntque sua culpa Christiana fidei expectata defensio, &c. Ita prorsus contigit, cum Franciscus Sfortia tum Philippus Burgundus eximiiis coepis turpiter defuissent, ut enim Gobelinus scribit (b): Delitiis praesentibus devinctus animus futuras contempsit, excusationesque procul quaesitas obtendit.

Comparandis interea subsidiis intentus Pius nuntios, quos in variis regnis habebat ea, quae sisco pontificio inferenda essent, curare iussit, ut in sacrum bellum infunderentur; quo argumento extant literae (c) ad Franciscum Martinum Valentinensem, & Jacobum Prats Barchinonensem canonicos eosdemque in regno Valentino internuntios suos, quibus orientalis professionis consilium aperuit: Nuper, inquit, religionem severa Turcorum rabie, qui omnia fere loca orientalem partem, in quibus Christianum nomen col-batur, suae ditioni submisserunt, in discrimine positam esse videntes, pro illius defensione, & recuperandis locis praedictis ad partes Graeciae una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, episcopis, aliisque praelatis & personis ecclesiasticis, ac gentium & armorum copiis, maritima classe sub vivifica crucis vexillo proficisci, & inibi, prout expediens erit, moram trahere deliberavimus, &c. Datum Romae apud S. Petrum anno dominicae incarnationis MCDLXIII. pridie non. novembris pontificatus nostri anno VI. Dedit iidem mandata, ut fideles ad sequendum in sanctissima illa expeditione Pontificem promoverent, quod in aliis etiam regnis gestum.

Navavit etiam Pius per apostolicas literas operam, ut plures episcopos laborum focos sibi afficeret, inter quos extitit Marcus episcopus Tarvisinus Marci Cardinalis Veneti nepos, qui paratum se Pontifici ad eum in orientem comitandum obtulit, quare a Pontifice his literis commendari meruit (d): Nuper, in-

quit, attendentes innumerabilia animarum pericula cunctis defendenda fidelibus, incommoda personarum, dispendia rerum, de-pressiones & depopulationes immensas, quibus crudelissima Turcorum gens Christianam religionem efferata rabie superioribus diebus affecit, & quod magis passim appropinquans illam penitus extinguere molitur, de fratrum nostrorum consilio delibavimus adversus eosdem Turcos personaliter accedere, & nonis junii proximo futuri in portu civitatis nostrae Anconitanae navem conscendere, prout aliis nostris literis omni nationi Christianae manifestavimus, & deinde plurimum affectantes, ut nonnulli Italiae episcopi in eadem classe nobiscum venirent, se inter alios per certas nostras in forma brevis literas requisivimus, ut te accingeres & parares comitem nobis, sequendo nostra vestigia tempore statuto: cui quidem requisitioni fraternitas tua prout decet catholicum antistitem per tuas literas, quas inde recepimus, alacri animo acquievit. Ut idonea professioni subsidia episcopus ipse compararet, jus ei Pontifex contulit, ut ad triennium episcopatus vestigia locaret, ac monasteriorum, quae suae curae erant demandata, mediam censuum partem oppigneraret: qua etiam ratione permorus Franciscus S. Mariae novae diacono Cardinali concessit (e), ut pro cogendo ob sacram expeditionem auro nonnulla ecclesiae Mantuanae jura fiduciaria abalienaret.

Præluxit porro exemplo cæteris omnibus principibus unicus Matthias Hungariae Rex, corona & scepro dignissimus, ac fidei defensor accerrimus, quem ardentissimum contra Turcas armorum foedus cum Venetis junxisse, ostendunt confecta ea de re publica monumenta, quae extant in MS. Vallicellano (f) præfixo hoc titulo.

Liga seu confederatio juncta inter serenissimum dominum Regem Hungariae & illustrissimum dominum Venetiarum anno MCCCCLXIII.

In nomine Dei aeterni. Amen. Postquam perfidus Turcus perpetuus Christiani nominis hostis victoriarum cursu vehementius elatus in dies factus est insolentior, modo hos, modo illos potius quadam ejus sevitia, quam rei militaris peritia domuit, & ditioni suae Graeciam, Bulgariam, Serviam, Constantinopolim urbem, olim opulentissimam, Peloponnesum, Trapezundam, Moldaviam, & alia maritima loca, postremoque Bosnam, provincias omnes Christianum nomen profitentes, nullo propemodum repugnantie subegit, ac etiam Christiana religionis cultores, de quorum excidio jam dudum molitus est, sternere non desinit, est sperandum in divina clementia summi Creatoris nostri, qui pro redemptione nostra tantam crucis subire dignatus est, quod ab

Indictus dies pro obeunda expeditione.

(e) L. 26. p. 309.

L. Ungariae Rex foedus init ardentissimum cum Venetis junxisse, ostendunt confecta ea de re publica monumenta, quae extant in MS. Vallicellano (f) præfixo hoc titulo.

Imperia, regna & Provinciae a Mahomete Christianis cepta.

Terrestre & maritimum bellum indictum Turcis.

II.

hujusmodi persecutionibus Turcorum hostium nunc fidelem populum suum Christianum liberabit, jamque ipse pater omnipotens affiduis deprecationibus fidelium suorum, divinum auxilium implorantium, placatus, & quorum eversa sunt domus, dissipatae fortunae, liberi in servitutem tracti, parentes crudeliter interempti, misericordia motus, victoriis illis tot Christianorum cruore pollutis, finem imposuit. Et ut victoriarum cursus adversum Turcos citius dirigatur, illustrissimum dominum ducem Venetiarum, in Turcorum nomen semper infestum, ad hoc bellum adversum Turcos suscipiendum una cum serenissimo domino Rege Hungariae in hanc hodiernam diem excitavit, simulque societate & foedere junxit, ut effrenata Turcorum audacia, quae ulterius ferenda non est, cum falsa Mahometana fide tam ex mari, quam ex terra penitus deleatur, & ipsi severissimi Turci sceleratissimi facinoris meritas poenas luant.

Itaque divino numine adducti serenissimus & excellentissimus dominus dominus Matthias Dei gratia Rex Hungariae, &c. ex una, ex altera parte illustrissimus dominus dominus Christophorus Miuero Dei gratia dux, & inclitum dominum Venetiarum, etiam, in Dei nomine ad hanc compositionem, unionem, intelligentiam, & ligam contra infidum Turcorum optimo animo, & sincerissima mente unanimiter, & simul conveniunt cum his modis infra scriptis, patetis, capitulis, conventionibus, promissionibus, & obligationibus pro conservatione sanctissima Christiana religionis, & amplificatione nominis Christi summi Creatoris nostri. Prima hujus foederis pactio haec fuit, Venetos tandiu aperto bello Turcam infesturos, quandiu Matthias Rex cum eo bellum gereret: illos praeterea instructuros classem quadraginta triremium, atque in loca maritima incursum; per Dalmatiam etiam perque Peloponnesum pedestres equestresque acies ad distrahendum in pluribus locis hostem educuros. Obstrinxit se vicissim Hungarus per loca Turcico imperio contermina irrupturum cum exercitu validissimo adversus infideles: constitutumque est, ut nihil Veneti in limite Hungarico, nihil Hungarus in Veneto noverant, nec pars altera, altera non assentiente, cum Turca pacem conficeret. Reservatum praeterea jus universis Regibus, principibus, ac ducibus accedendi huic foederi, quod idoneis denique formulis communitum, ac promulgatum est, adjecta loci & temporis nota his verbis.

Actum in Sirinio in Varadinae aetate in aula serenissimi, & excellentissimi domini Regis praedicti anno Domini MCCCCLXIII. indictione XI. die XII. septembris, praesentibus reverendissimis, & dignissimis dominis, Stephano archiepiscopo Colocensi, & Joanne episcopo Varadicensi, ac magnificis & poten-

Data reliquis regibus libertas ut accedant foederi.

tibus dominis Michaeli dignissimo comite Palatino regni Hungariae, Nicolao Unaynoda bano Slavoniae, comite Stephano de Fran-gipanibus bano Croatiae, Pamao comite Zagoriae bano Slavoniae, ac magnifico domino Emerico Zapd regio thesaurario dignissimo, & aliis dominis praesentibus & absentibus partibus ad haec vocatis & specialiter rogatis.

Scriptis tunc Franciscus Philephus orationem hortativam ad Venetos (a), ex qua haec reperenda visa sunt, in quibus modum & spes rei bene gerendae, & praesentium rerum statum describit: Multo certe plures nostri milites, quam Turci omnes futuri sunt, quot enim urbes vestro parent imperio in Epiro ipsa, & Illyrico, & Aetolia. Alexander praeterea qui Turcorum lingua Scander dictus est, & in Albania, quae tres eas provincias, & nomine suo & viribus est complexa, plurimum potest, quid aliud magis cupit atque exoptat, quam opportunitatem offerri sibi ulciscendi suas in Turcos & majorum suorum iniurias? Est autem is Alexander rum animo ingenti, tum a puero usque versatus in Turcis, usque qui a patre iis olim deditus obfes fuerat, & ob eam rem universo Turcorum generi ob susceptas contumelias infestus unus omnium maxime. Hunc autem sequetur firmissimus, ac plurimus Albanensium equitatus peditatusque: appellantur enim vulgo Albanenses, qui quondam Albani nominati a jugis Caucasii montis intra suum Hadriaticum descendentes ab Illyricis ad Peloponnesos usque omnia subjugarunt, homines feri & bellicosi adeo ut soli ex omnibus nationibus intra Istrum & Hadriam ad Italiae fines & fortissime Turcos semper sustinuerunt, & altro adorti maximis detrimentis affecerint, quotidieque afficiant.

Quid de reliquis loquar populis Christianis, qui tetro intolerabilique servitio premuntur ab illa immani barbaria? Vix ingressus Epirum vester exercitus videbit Thessaliam omnem ad se gratulatum concurrentem, aliudque nihil molientem, quam ultionem in Turcos diuturnae acerbaeque servitutis, modo ab injuria vestri milites maleficioque abstineant. Consequenturque deinceps reliqui omnes finitimi populi, & qui in eversa urbis sedent, & qui habiti pro mancipiis cum Turcis contra Christianos cogantur Christiani bellum gerere, multisque interjectis.

Arbitror equidem vestrae classis praesidio quam prudentissime consultum esse & omnibus vestris urbibus, ora maritima, & insulis item iis cunctis, quibus metus impendebat a Turcis. Haec enim omnia classis vestra vel solo nomine adeo est tutata, ut nullus in mari Turcus, nullus praedo usquam appareat: itaque licet mercatoribus quibusque, & cæteris bonis vestris, qui negotii sui gra-

III. (a) Phileph. l. 19. ad Lud. Fusc. e-quit. av.

Ut Scanderbegus in Turcas sit egregie animatus.

Ut Graeci jugum optent excutere.

LIII.

Veneti maris imperium Turcis eripiunt.

gratia mare traficiunt, impune ac secure navigare, quo velint. Hec igitur vestra est laus maxima, quod Turci, qui modo formidabili illa sua atque ingenti classe Lesbos uno impetu capta omnia maria terrore complerant, nunc ipsi perterriti omne maris imperium vobis ultro reliquerunt. Quod autem pertinet ad recuperandam Peloponnesum, quam iidem Turci Græcorum principum vitio tenent occupatam, audio vos peditatum eo transmittere & firmum & multum, equites autem ad mille quingentos, vel, ut alii nunciant, ad duo millia: id numeri satis futurum puto & ad Isthmum occupandum, & ad opprimendum omne Turcorum præsidium, quod ad tutandam Peloponnesum constitutum sit, modo Mahometis tyrannus, ita ut nunc, a Peloponneso absit cum exercitu.

LIV. Peloponnesus prona ad Venetos.

Tum nonnullis interjectis subdit: Quod si contempta paucitate vestrorum equitum, Mahometus, qui per exploratores debet jam omnia didicisse, insisterit cogitationibus suis aut in Italiam aut in Hungaros impetus facere, ito viri fortissimi, & optimi, ite adiutore auxiliatoreque Christo optimo maximo, adacta felici vestra, & præpotenti classe in Lechaem, & Cenebraas duos nobilissimos portus Peloponnesi, eosdemque maxime, opportunos, & ab iis quidem hostibus, qui præsidio in Peloponneso constituti sunt, aut nullam copiis vestris, aut minimum impendere metum censo; cum ipsis non minus metuendi sint Peloponnesi, quos tot calamitatibus & contumeliis, & onerant, & continent onerant, quam milites vestri, & paulo post, præterea equitatu peditatue militum Albanensium pleraque Peloponnesum montium juga referta sunt, qui in Turcorum potestatem nec venerunt, nec quidquam sibi ab illis aut fidem aut tutum arbitrantur. Hos enim Turci cum sciant esse in sese irato animo, & malevolo propter eam eadem, qua initio capta Peloponnesi in magnum Albanensium numerum usi sunt, qui se atque sua omnia infidelium fidei credidissent, non vehementer timere non debent. Gessistis vos sæpe alia contra barbaros, & multa & præclara facinora pro Christo Jesu, sed cum aliis & aliis sociis: at hoc tempore tot istius funesti & horribilis belli gloria vobis dabitur solis, qui aut percussis animo & prostratis, aut desidia & voluptatibus studentibus, aut intestinas discordias atque odia nutrientibus reliquis Christianis, soli estis inventi, quos moverit timor Domini, quos fidei causa invitarit, quos publica incolumitas a privata incolumitate advocarit.

LIV.

Demum de Turcica tyrannide, & impuritate hæc subiicit: eo usque per nostram vel negligentiam, vel contemptum processit res Turcorum, ut aut vincendum sit, aut servendum: quis autem mentis compos non mori malit, quam iis parere, quibus etiam

dominari sit turpissimum? usque adeo sunt Turci ab omni humano ingenio, ab omnibus urbani vivendi morumque elegantia abhorrentes, quid enim de inaudita istorum avaritia verba faciam? quid de immiti crudelitatis sævitia? quid de immanitate scelerum? quid de totius vite nequitia, quibus præter immensa gula voraginem, & sordidas illas atque obscenas corporis partes, qua suis nominibus decore appellari non possunt, aliud nihil sanctum est, nihil venerabile, nihil magnopere expectandum? virgibus utriusque sexus per omnem libidinis intemperantiam spurcissime abutuntur, castissimas prudentissimasque matronas, ac matres familias, viris etiam presentibus misereque spectantibus, per omnem sibi turpitudinem inservire, & verberibus cogunt & vulnere, nec ullum prorsus discrimen habent aut religionis aut dignitatis, qui ex omnibus mortalibus ea sunt indignitate, ut divinam omnem observantiam contemnant: quodlibet collibit apud Turcos, id non licet solum, sed & iustum habetur & pium. Sacris & augustis fanis ac templis pro stabulis utuntur, & lupanaribus: humana omnia diviniæque pervertunt, qui tanquam generis humani communes hostes, & ab universa natura conditione legeque alieni, omnia semper facinorose atque nefarie meditantur & agunt: urbes omnes, quas in deditonem fidemve receperunt, æque atque illas, quas vel vi vel fraude occuparunt, continuo æquant solo, agrum arboribus cunctis spoliant, quo pro sua ipsorum feditate & præstina illius pastoralisque vite usu fœda omnia aspectu reddant, &c. Ex Mediolano kal. augusti anno a natali Christiano MCDLXIII.

Turcorum impunitas nefandissima.

Quodlibet hic licet.

Exposuit vero eximie Venetis idem Philadelphus (a), quantum errorem admiserint non defensa Constantinopoli, magnisque animis jam opus esse, cum Mahometes ob summam eorum, qui ipsi non restiterant, inertiam imperium protulisset: Ut vetera, inquit, brevitate gratia omittam, quos iste perditissimus Mahometus acie vicit? quibuscum manum conferavit? cepit Constantinopolim, fœtor, urbem annis, & pannis obstram, longa agrotatione languentem, & omni vi roboreque exhaustam, cui tamen ipsi adesse vos, ut par fuerat, si voluissetis, qui nunc tantus terror imminet, nullus esset: nova enim Roma illa Constantinopolis, ita ut errat exanguis, ac fere exanima, si servata esset, quod facili vestra poterat minime impensa fieri, neque Triballi, quos nunc Servos nominant, neque Peloponnesi sponte se dedissent Turcis, nam Synopem & Trapezuntam, Cerasantiaque atque Mitylenem non modo Mahometus non expugnavit, sed no oppugnavit quidem. At quo pacto iis urbibus cum universo regno potitus est? si scilicet illas solo percussis metu

LVI. (a) Philadelphus, lib. 1. 19. ad Lud. Fufcarin.

Serius a Venetis susceptum bellum in Mahometem.

Infelix eorum fors qui se illi dederunt.

metu perdidere, qui sibi ipse non pepererunt. At citiorem Pannoniam una cum Stephano Rege atque Regis patruo Rhadi-vos in presentia qua vi cepit? sola ipsius Regis vacordia & stultitia, qui dum se fide Turcica tutum putat, dum omnibus in rebus morem gerit, dum nullum detrectat imperium, & ob eam rem præterea maxime fideret, quoniam Turcis tributum ponderet, non intelligebat nullam in infidelibus esse fidem, is enim est Turcorum mos, id ingenium, ut fraude & perfidia sanctus nihil ducant. Itaque & Pannonia ipsa ita Bosnam vocat sine prælio capta, atque in prædam versa, & Rex per omnem contumeliam una cum patruo truculentissime jugulatus, & nobis & ceteris debet exemplo offerri, nihil esse cuiquam a Turcis tutum, qui tunc magis insidiantur & nocent, cum videntur amici-ores.

LVII. Lemnus & Imbrus capta a Venetis. (a) Pius lib. bull. p. 57.

Chius adducta in periculum.

(b) Lib. bull. 24. p. 231.

LVIII. Bellario subrogatus in patriarchatu Constantinopoli.

(c) Ext. inter opus aut. p. 359.

LIX.

Hoc anno Veneti immissa florentissima classe Lemnum & Imbrum insulas eripuerunt Turcis, qui antea Alexandrum Afanem earum principatu exuerant (a), quod Ludovicum Cardinalem tit. S. Laurentii in Damaso Callisti legatum excepisset, illicque centum Turcas, quos renebat in vinculis, tradidisset: at deinde cum Lesbos sibi subicere Veneti niterentur, ad Mitylenem tum ad Mantineam in Peloponneso insignem cladem accepere; quæ de re proximo anno agetur. Interea cum Mahometes ornatam classem teneret, extimuit Pontifex ne Chius insula Genuesibus obnoxia a Turcis expugnaretur: itaque Genueses magistratus admonuit, ut eam necessariis præsidii communiret, ac Provinciales rogavit (b), ut illis contra Turcas opem ferrent; at civiles turbae nullum præclarum in Turcas facinus edere Genuesibus permiserunt.

Hoc anno Bellario Cardinalis idemque patriarcha Constantinopolitanus, & Archiepiscopus Euboeæ creatus post mortem Isidori Cardinalis Sabinensis, ad Græcos encyclicas literas (c) dedit, ut eos a schismate in Ecclesie sinum revocaret, eorumque errores egregie confutavit.

Bellarion divina miseratione sanctæque sedis Apostolicæ gratia sacrosanctæ Romanæ ecclesie Cardinalis, patriarcha Constantinopolitanus dilectis in Christo fratribus & filiis archiepiscopis, episcopis, presbyteris, monachis, ceterisque ecclesiasticis, & secularibus viris provincias sanctæ sedis Constantinopolitane subditas habitantibus, gratiam, pacem, & benedictionem a Deo omnipotente, volentibus dumtaxat eamque obtinere desiderantibus, & quæ ad illam obtinendam ducunt omni conatu agentibus.

Ante omnia igitur mementote, fratres & filii, qualis olim, quamque excellens fuerit natio nostra, tam doctrina, tum omni

sapientia genere cum ceteris virtutibus: quæ præterea vires, quæ potentia, qui principatus nostrorum fuerint. Quis enim dubitet Græcorum gentem omnium liberalium artium, ac totius sapientia non modo inventricem, verum etiam perfectricem extitisse? illic semper & virtus, & religio, & sanctimonia florere: illic enituit totius orbis imperium, nunc vero infelici & misera patria nostra conditione, non modo principatum atque imperium orbis amisimus, verum etiam servitutem patimur, & hanc quidem crudelem atque turpissimam; dominantur enim nobis homines truces, barbari, atque infideles: neque solum hoc passus sumus, sed ne simulacrum quidem disciplinae, aut ullum sapientia vestigium apud nostros relictum est. Solent enim discipline, & bonæ artes, paratis primo quæ ad vitium necessaria sunt, quæri atque investigari: quæ cum nobis in presentia ob servitatem & inopiam desint, nulla amplius sapientia ratio est, nulla disciplinarum cura, nullum optimarum artium studium. Virtus sola, quæ ad mores pertinet, quæque studiosus sui bonos efficit; ea manet, maneatque semper apud nostros.

Expositum quantum olim efflorescerint Græci.

Sed quæ causa esse potuit, ut moralibus virtutibus præditi, & sapientiam, & principatum, & ipsam omnium rerum dulcissimam libertatem amiserimus? non enim fortuna, vel casus, aut temerarius rerum eventus, ac fluxus instabilis tantam nostris calamitatem intulere, nisi quis putet res humanas divina providentia minime gubernari, quod etiam cogitare impium est, atque nefarium. Sed nec delictorum nostrorum multitudinem ejus rei causam fuisse dicendum est, ut quidam Deo se humiliantes dicere consueverunt; neque enim nos magis quam cetera Christianorum nationes, quas nunc mundana ista felicitate frui videmus peccatis nostris Deum irritavimus, siquidem & dictum est, & vere dictum est, ut arbitror, nostros in iis quæ ad mores & vita honestatem pertinent, nullis esse infiores.

LX. Quæstio tantæ claudis causa.

Non vitiosiores fuerit ceteris gentibus.

Verendum igitur ne potius tot tantorumque malorum fomes, & materia fuerit, quod Græci veris dogmatibus per fœcordiam omiserit ab intemerata fidei veritate secesserunt, & inconsultem Domini tunicam secedentes a catholica Ecclesia sunt divisi; cuius rei causa fuit temeritas quorundam nostrorum, ne alteri principatus sui rationem reddere cogereentur. Hos deinde posteriores quoque non tam sua pravitate moti, quam illorum allecli perdesitate sunt secuti. Sed deponere aliquando, ac prorsus abigere hanc perniciem decens, ac salutiferum est; quamobrem vos hortor & rogo, fratres & filii in Spiritu Sancto desideratissimi, omni studio, ac conatu antiquam nobilitatem resumite, vindicatis vobis pristinam gloriam, veteres illos ac sanctissimos

LXI.

Schisma omnia mala iis attulit.

Moniti ut suscipiant Florentinam synodum.

Ut veritas de processione Spiritus S. diligentissime excussa sit.

mos patres, & doctores nostros sequimini, quorum eadem confessio fidei, eadem semper fuit doctrina pietatis cum ea, quam nunc Romana ecclesia tenet, ac proficitur. Recentiores istos tam pestifera divisionis auctores condemnate, persequimini, exterminate; oecumenicam synodum Florentie habitam devota mente suscipite, & que ibi sancto cooperante Spiritu decreta sunt, sincero corde credite, & profiteamini. Multa efficacique eo in loco rationes adducte sunt de processione Sancti Spiritus, multa utrinque a partibus in utriusque sententia confirmationem dicta; vicit tandem apud omnes hac sententia Patrem, & Filium unum esse Spiritum Sancti principium, eumque ex utroque tanquam ex uno spirante procedere. Multa sanctorum doctorum non modo occidentalium, verum etiam orientalium atque nostrorum ad id probandum testimonia adducta sunt; multis id rationibus demonstratum; neque id nostrorum incuria evenit; non enim segniter, neque negligenter eam rem investigare conati sumus, o fratres, multas noctes insomnes egimus, magnam vigiliantiam, solers studium, summam curam adhibuimus, credere oportuit veritati, vici sumus doctorum sententias; absit enim a bona anima, & fidei, ut ostensa veritati claudat oculos, eamque victoriae ambitione despiciat. Referrem nunc vobis particulam aliquam rationum illarum, nisi lex epistolae prohiberet, simul quod vobis licet longe plura alibi videre & legere, quam nos referre in presentia possemus. Plerique enim ex iis, qui nos antecessere doctissimi, & sanctissimi viri multa atque praeclara de hoc dogmate literis mandaverunt: nos quoque non pauca scripsimus partim, ut amicorum id obnixae efflagitantium, morem gereremus voluntati, partim ut, vel nos cogitata, vel aliis frustra contententibus responsa in communem utilitatem traderemus: quae omnia cum apud vos sint, si quis vestrum sine contentione vel leget, vel audiet, legetis autem, vel audietis omnes (si licebit) non parvam, quod ad Dei gloriam dictum sit, utilitatem consequetur. Verumtamen unam dumtaxat, & eam perbreve, si libet, rationem adducamus.

LXII. Spiritus Sanctus Spiritus Filii dicitur, teste ipso Filio, qui spiritum illum vocat spiritum veritatis, veritas vero ille ipse est. Et Paulus: Misit, inquit, Deus spiritum Filii sui in corda nostra. Et rursus: Si quis spiritum Christi non habet, ipse non est ejus; quod aliis quoque in locis idem Apostolus creberrime replicat. Hoc verbum fratres satis superque est ad id probandum, de quo agimus; neque enim excedere decet modum epistolae. Est itaque Spiritus Sanctus Christi spiritus naturaliter, & essentialiter, non accidentaliter, id vero cuius aliquid hoc modo est, auctoritate aliqua & excellentia id excellat necesse est, quod

Essentialiter non accidentaliter.

sum esse dicitur; haec vero auctoritas profecto non talis dicenda est, qualis est domini ad servum; quis enim auderet Creatorem in creaturam vertere, quod etiam cogitare sacrilegum est? Superest igitur auctoritatem atque excellentiam originis esse ejus, qui spirat, ad spiritum, qui spiratur. Et certe aliud asserere nefarium est, nam quod nostrorum aliqui a veritate declinantes, ideo dici Filii Spiritum contendunt, quod ejusdem sit cum eo essentia, vel quod ex eo mittatur, araneorum potius tela sunt, quam rationes, ut saepe demonstravimus: si enim propter consubstantialitatem dicatur Spiritus S. spiritus Filii, propter eandem causam & Filius dicitur Spiritus Sancti Filius, quod nunquam in sacris literis auditum est. Si vero quia ex Filio mittitur ita dicitur, ea certe ratio magis roborat sententiam nostram: quod enim mittere ipsum & scaturire & profusere, ceteraque familia spirationem, ac substantialem quandam processionem praesupponant, quodque impossibile sit Filium mittere Spiritum sanctum nisi etiam illum spiraret, plerisque in locis ostendimus multis idoneisque rationibus. Alia quoque multa a nostris ad velandam veritatem dici solent nullius sane momenti: plura vero meliora dicuntur ab his, qui veritatem sequuntur, quae etsi nos optime tenemus, cum saepenumero contradicentibus adversati sumus, brevitate tamen gratia mittimus admonitos, si qui erunt ad investiganda veritatis cupidi, ut ea legant, quae olim de hac re conscripsimus. Hoc tamen vobis dicimus, & intrepidi asserimus, ut si praesentes dare, atque accipere rationem huius rei potuissimus, indicaturos nos fuisse hoc unum, quod diximus, satis superque esse ad veritatem ostendendam, nihilque dubitationis relinquere, quin Spiritus ita ex Filio quemadmodum ex Patre tanquam ex uno principio & uno spirante procedat. Multa quoque alia sacrarum testimonia sunt literarum, ut puta: Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre; & rursus: De meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et iterum: Quaecumque audiet loquetur; & alia iis familia: ex quibus omnibus luce clarius ea fidei veritas ostenditur, quam & sancta Romana ecclesia, ut semper antea, ita nunc tenet & praedicat, & olim omnis Ecclesia futebatur.

Inde probatur Spiritum S. ex filio originem ducere.

Ut ex filio ita ex Patre ut uno principio. Ob id dicitur mitti a filio.

LXIII.

Licet dicatur procedere a Patre non negatur quin a filio.

die illa & hora, inquit, nemo novit, neque angeli neque Filius hominis, nisi solus Pater. Et rursus: Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me Patris: Et iterum: Nemo novit Filium nisi Pater. Quorum omnium nos procul dubio contrarium & sentimus & profitemur, ac Filium Dei perinde diem illum, & horam cognoscere, ut Patrem existimamus, eundemque ita se nosse, ut Pater cum novit, doctrinamque illius suam praecipue doctrinam esse. Si igitur eorum, quae aperte negavit Christus, non quidem recte & diverso credimus, cur non etiam hoc, quod non negavit, pie credimus.

LXIV. Christi promissio de invitanda futura ecclesia.

Quae sit vera ecclesia an Latina an Graeca.

Non Graeca quia in nihilum redacta.

Quanta imperitia servitutum sit consecrata.

Enimvero illud in primis attentissima considerandum est, fratres & filii in Christo desideratissimi, promissit olim Christus super confessione Petri aedificare Ecclesiam suam, & quod porta inferi, hoc est haereticorum blasphemiam, nunquam prevaleat adversus eam, quarendum est, fratres, quanam ista sit Ecclesia, nam veram certamque fuisse promissionem nullus ausus negare Christianus: aut igitur Latina, aut Graeca ecclesia est, tertia enim dari non potest, si quidem omnes aliae haeresibus sunt plene, quas sancti patres, & generales synodi condemnarunt. Si ergo hanc Ecclesiam Graecorum ecclesiam dicis, in angustum nimis artas Ecclesiam, immo illam ad nihilum redigis, qualis enim, miser nos, aut quanta est ecclesia nostra? labitur, heu, labitur, peritque quotidia ac dicam eam penitus jam interuisse. Subditi sunt infidelibus Graeci omnes, ita omnia pessumdedere barbarae gentes, ut non post multum interjectum tempus ipsum quoque lingua Graeca splendorem, libros omnes, universa opera sanctorum doctorum, sacros etiam literarum codices, & evangelium ipsum nostram infelicem patriam deserturam non debitem, nisi pietas & misericordia Salvatoris nostri tantam a vertice nostro calamitatem propulset. An ignoratis, fratres, ut orientales omnes, si qui inter infideles superfuerant, qui in oriente Ecclesiam sequerentur, Graecorum Constantinopolitanis & circumjacentium insularum cultoribus dumtaxat exceptis, alios ante centum, alios citam quinquaginta, & amplius annos ne nominare quidem noverant scripturam sacram, nec ejus volumina numerare? Nihilum fidele dogma sciebant, nullam quaestionem, nullam de spe futurae vitae rationem: in summa nihil eorum, quae in evangelio leguntur, intelligebant. Presbyteri quamquam illud assidue legentes, non minus quam ceteri, rudes erant, nec integrum quidem habebant evangelium, sed quadam ejus fragmenta, quae legi in ecclesiis solent servata, circumferebant, & quemadmodum psittaci, aliaque ejusmodi animalia conari aliquando atque effingere sine intellectu non

stra verba consueverunt, ita hi vocem quidem emittabant Graecam, lectitabantque ea solum, quae scripta erant, nec sine barbarie, eorum vero quae legebant nihil prorsus percipiebant, desunt in Bessarionis versione haec verba, quae ex Graeco transtulit Arcadius. Nunc vero, heu mihi, ipsa capta, & destructa Constantinopoli, qualis est vel erit Ecclesia, cui porta inferi non prevalebunt? cui promissio haec Salvatoris servabitur.

Recognoscite, recognoscite aliquando, fratres, caput ecclesiarum cathedram Patri, recognoscite matrem vestram atque magistram; amplectimini fidem apostolico ore laudatam; inde anime vestrae postulate cibum, inde quarite consilium. Si doctorum nostrorum libros evolueritis, si scripta eorum diligenter consideraveritis, invenietis Romanam ecclesiam supra caeteras omnem potestatem habere, & ita universae praesse Ecclesiae, ut absque ejus auctoritate nulla prorsus ecclesiastica quaestio solvi, nullum dogma concludi aut possit aut debeat. Haec est illa petra, supra quam Christus suam aedificavit Ecclesiam: haec est, quae fidem Petri tenet, & praedicat: haec sola est, adversus quam portae inferi non prevalebunt. Hic semper servata est incorrupta patrum auctoritas; hic solus iustitiae oritur, hic lux mundi, hic sal terrae, hic sunt vasa aurea, & argentea. Quicumque huic sanctae communioni consociantur, unam cum ea Ecclesiam faciunt: qui ab ea sunt separati, salutem habere non possunt: qui hic non colligunt, spargunt: quicumque extra hanc agnum comedunt, profani sunt. Si qui in arca Noe non fuerint, peribunt regnante diluvio: extra ovile Christi salvi esse non possunt, in lupos rapaces, in fures latronesque incident, quandoquidem pereant necesse est qui voces pastorum non audiunt: quod ne cui Christianorum accidat illa praedicanda, illa tenenda est fides, quam Petri cathedra profitetur. Hanc vos quaeso, fratres, cum reverentia & humilitate suscipite, huic inhaerete, huic insisterite. Non cesso pro vobis orare Dominum, ut sapientiam induentes id, ad quod vos hortor, agatis; vellem enim ita vos omnes esse, ut ego, nec parvum vobis aut contemnendum videor optare bonum, o fratres, si quod mihi ipsi, hoc etiam vobis, bonum desidero: majorem enim charitatem nemo exhibere tenetur proximo suo, quam eadem illi, quae sibi, bona velle: Diliges enim, ait, proximum tuum sicut te ipsum; plus hoc non requirit a nobis Deus, quasi hoc summum sit signum charitatis; neque me ex ignorantia, vel imperitia a veritate, ut arbitror, dicetis aberrasse, cum me sciat a teneris annis omne vitae meae tempus in literarum studiis consumpsisse, summaque opera ac diligentia huic, de quo loquimur, dogmati incubuisse, & quantum fieri potuisset in-

LXV. Romana ecclesiarum princeps.

Illius fides tenenda.

Proponit se Bessarionem exemplum.

Multos libros edidit dum inter Græcos esset.

LXVI.

Magnis in ipsa juventute cultus honoribus a Græcis.

Spe aliqua ductus non deservit ad Latinos.

investigasse veritatem; quid enim aliud eligere sibi potuisset homo, qui ab incunte ætate propria abdicatus voluntate in humilitate atque obedientia vixerit, & qui sine jactantia dictum sit multa de vanitate mundi, de emendatione morum, de præmiis vel poenis æternis legerit, audierit, scripserit, quam rectis verisque sententiis alere animam, & inventam fidei veritatem amplecti? quam certe eo pluris quam antea in præsentia facimus, quo magis ingravescente jam ætate multiplicati corporis morbi mortem mihi quotidie minantur, & vitam radio esse faciunt.

Scio certe fratres, & patres, scio filii in Christo dilecti, non multum esse, quod nobis superest vite, & jam tempus nostræ resolutionis instat quo, ut sapientes ajunt, advenit hominibus timor earum rerum, quas antea formidare non solebant, vident enim appropinquare diem, quo omnis antea vite reddenda sit ratio, me quidem quo magis vicina est mors, eo magis consulatur integritas fidei; spero enim id, quod ex operibus ad salutem animæ meæ de-erit, fidei veritate posse suppleri: ob hanc causam spreto & contempto honoribus, si quos apud vos habui; habui autem nec parvos nec paucos, totus hanc fidei veritatem sum secutus. Equidem dico scientibus & iis qui a scientibus audierunt, audientque, si volent in posterum adolescentulum me & prima adhuc lanugine carentem, plurimi faciebatis etiam, qui nunquam me vidistis, notum erat nomen meum omnibus Græcam intelligentibus linguam: nondum quatuor & viginti annos vixit a principibus nationis nostræ, a vobis omnibus, ab ipsis denique Imperatoribus & honore & dignitate supra ætatem, extollebar, præponebant enim me non modo æqualibus meis, sed etiam senioribus, & auctoritate gratiæque pollentibus, non mea virtute sed sua bonitate; quamvis enim magna hoc tempore in Christi ecclesia dignitate præfulgeam, magnosque longe supra merita mea adeptus sum honores, tamen hæc omnia postea sunt secuta, & ut Deus omnium rerum conscius optime novit, neque expectata a me neque sperata. Etenim fortasse dicere non immerito possem, majora illa, quæ apud vos habui, quandoquidem illic facile inter primos annumerabar, hic vero cum multi sint, immo pene innumerabiles, qui me sapientia, doctrina, cæterisque virtutibus antecellunt, vix inter postremos habeo locum; notum est autem illud Romani principis dictum, qui cum esset honoris studiosissimus, malle se dicebat in oppido quamvis humili atque obscuro primum habere locum, quam in gloriosissima atque excellentissima urbe secundum esse; habet enim principatus quandam, etsi in minimis, maximam tamen ac dulcissimam voluptatem: at nos & quæ apud vos habebamus non magni fecimus, & quæ nunc habemus, testem invocamus Deum, &

que parvi fecissemus, quin potius spreto contemptisque omnibus, esse multo plura haberemus, ad vos quam celerrime defecissemus, nisi nobis essemus consilii electi meliora, nisi exploratum haberemus hanc sanctam & catholicam Ecclesiam illa credere, illa tradere & docere, quæ ad vitam æternam iter faciunt. Si igitur ad ea vos hortor, quæ salutis vestræ profutura non dubito, cum humilitate & reverentia audire debetis, ac cum gaudio & alacritate animi monita nostra suscipere salutaria;

At magnum apud vos scandalum genuisse dicitis additionem Latinorum in symbolo: cur ita fratres? certe si recte considerare volueritis, non additio illa fuit, sed expositio, sed explanatio, sed declaratio. Additio namque etiam juxta doctorum nostrorum sententiam illa est, quæ contraria dogmata introducit, quæ vero eadem similiæque proficitur, declaratio non additio est. Quippe si verum non esset quod dicitur, fugienda utique hæc additio foret; quod si verum est, & fidei sanctorum consonans, ibi timemus timorem ubi non est timor, & superstitioni magis quam pietati indulgemus. Multa Nicæno symbolo secunda synodus addidit de divinitate Spiritus Sancti, de unitate Ecclesiæ; de baptisatione mortuorum, de vita æterna de quibus primum concilium nullam omnino expedit mentionem fecerat. Multa præterea alii quoque doctores, qui illis successerunt, latius quam illi fecerant tradidere, quæ tamen non additiones, sed declarationes fuerunt. Cur igitur & catholica Ecclesiæ non licuerit hoc idem facere, simili hæreticorum necessitate urgente? nam quod respondere solent, tunc quidem licuisse, nunc vero postquam tertia synodus omnem additionem prohibuit, ne ipsam quidem veritatem addere licere, stulta sane & vana ratio est. Legite, si libet, quam olim de hac re orationem edidimus, manifestissime illic veritatem invenietis, & nisi fallimur, idem nobiscum fatebimini. Nolite emulari contentiosos homines, neque imitari illos, qui cum aliter non possint, saltem impugnando veritatem gloriam aucupari conantur; humiliate vos Deo, & tot talesque viros singulari præditos devotione, ac sapientia, Romane ecclesiæ alumnos, secuti, fidem ejus suscipite, Pontificem Romanum, verum ipsius pastorem, totius caput Ecclesiæ, doctorem fidei atque magistrum credentes veneramini, & vitam, quæ ad æternam ducit vitam, ostentantem sequimini, nam ei hoc unum coram est, quæ ad salutem necessaria sunt, proprium nosse pastorem, & recognoscere principem, & scire atque honorare ductorem, ubi enim non est princeps, ibi inordinatio, ubi inordinatio, ibi solutio, ut Gregorius Nazianzenus ait. Et certis, sive divinas sive hu-

LXVII. Expressio vocis (filioque) non est additio vera sed explanatio.

Multa addita symbolo a variis conciliis ea ratione.

Stulta Græcorum obsecratio.

Statuendus necessarius filialis ecclesiæ princeps.

LXVIII. Gentiles omnia ad primam causam revocanda agnoscere.

Monarchia in divinis magis quam humanis constituenda.

Constabilitatem in ecclesia Christi oraculo probatur.

manas res considerare volueritis, fratres, invenietis unum omnium debere esse principium, nec recte aliter res posse gubernari, nam, ut a divinis incipimus, Christianorum theologia unum, qui supra omnes est, docet Deum esse, qui cum in tribus personis sit, uti illæsa servetur unitas ejusdem substantiæ divina illa ponuntur esse persona.

Gentilium vero ex iis sensibilibus accepta scientia, ipsum quoque hoc idem fatentur. Quidam enim inter ceteros eorum philosophos nobilior, unam esse primam causam, unum omnium rerum asserit creatorem, & quamvis multos etiam post illum gradus entium credat unum principium, & multa principia, omnia tamen sub primo illo constituit. Alius vero multis hoc idem asserens verbis, mutuataque tandem a quodam antiquiore sententia: Non est, inquit, bonus multorum principatus: unus princeps, unus Rex esto: neque enim volunt entia male gubernari, quasi male gubernari videantur, nisi unus sit, qui præsit universis. In rebus autem humanis atque civilibus iidem ipsi, quorum mentionem fecimus cæterique omnes, & ante eos Salvator noster Jesus Christus legitimam monarchiam cæteris gubernandi modis anteponunt: Reddite, inquit ille, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo, quasi unus quidem sit Deus in cælis, & unus princeps in terris, hic vero, qui inter philosophos primum obtinet locum, illud republicæ genus non modo generibus cæteris, sed etiam optimatum principatui anteponeit, & divino quam simillimum esse dicit, ubi unus, qui virtutibus ceteros antecellat, omnibus dominetur. Alius autem hujus auditor omnibus politia enumeratis generibus, eundem hunc gubernandi modum ante omnes constituit, perfectissimum regnum appellans. Hunc igitur a Deo bonum & perfectum & necessarium ordinem in rebus fluentibus atque terrenis servabimus fratres, in æterna vero animarum, & sanctæ Dei Ecclesiæ gubernatione contemnemus? Indecens certe est, & ab omni ratione alienum: hic enim maxime omnium est ordo servandus, siquidem perpetua digniora sunt fluxis, momentaneis, atque caducis. Hinc legislator noster, & dominus Jesus Christus omnem humanam sapientiam, cujus ipse dator est, excedens optimum gubernandi modum suæ reliquit Ecclesiæ cum Petro, & per eum successoribus ejus principatum illius tradidit: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et rursus: Tibi dabo claves regni cælorum. Et iterum: Pæce oves meas, pæce agnos meas. Et alibi: Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Nec me putetis, fratres, novam legem introducere, novum dogma docere.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

LXIX. Ex traditione Græcorum Romana ecclesiæ omnium princeps.

Constantinopolitanus patriarcha a quo apices suos accepit. Orientis Imp. Pontificis Romani subditi.

Cum deliquere perculli sunt anathemate.

LXX. Pia ad Græcos cohortatio.

Repetite memoria, qui præfatis hisbo-rias, qui conciliorum acta legistis, quantum semper Romanus Pontifex super omnem ecclesiam auctoritatem habuit. Celestinus Papa primam ephestinam synodum solus comprobavit, irritavitque, quamvis omnis orientalis ecclesiæ, & ipsi patriarchæ unanimis in ea convenissent. Leonis magni epistolam patres Chalcedonenses numero sexcenti & triginta episcopi instar sacri angelii receperunt, eamque orthodoxæ fidei columnam nominarunt, nec non juxta ejus sententiam eam, de qua agebatur, terminarunt questionem. Iidem patres Alexandrino Constantinopolitanum per intimationem secundi concilii præposuerunt, nec tamen fecisse se aliquid censuerunt, nisi hoc idem Leo confirmaret; quod ut imperarent multis & legationibus & precibus contenderunt, quibus tamen vir sanctus annuere recusavit; & nisi postea ab alio Romano Pontifice concessum existisset, nullus fuisset momenti. Ante hunc Innocentius Romanus Pontifex Arcadium, & Eudoxiam Reges, quod Joannem os aurum inique de ecclesiæ pepulissent, anathemate ferit, & Christianorum communione privavit: quod certe non fecisset, nisi supra omnem Ecclesiam habuisset imperium: quippe si non fuisset universalis pastor & Pontifex, & communis Christianorum pater & magister, si Constantinopolitana urbs, & Imperatores illi de ejus grege non fuissent, non separasset eos talis Pontifex ab unitate & communione fidelium, nihil enim pontificalis sententia roboris habuisset, non illis attulisset detrimentum, nisi Romano præfati subditi existissent: Photium deinde Constantinopolitanam sedem occupantem, qui sanctissimo viro Ignatio ejecto, ecclesiam sibi viribus subegerat, nonne Nicolaus Romanus Pontifex fidelium communione privavit, & restituito Ignatio ab ecclesia repulsi? qua ratione id egit Nicolaus, nisi quia super omnes ecclesias potestatem habebat? Postquam vero vir sanctus Ignatius ad Dominum migravit, nonne Imperatores Constantinopolitani multis, ac orebris precibus in favorem Photii Romano Pontifici interpellarunt? nonne Joannes, qui post Nicolaum, & Hadrianum universalis Ecclesiæ gubernacula suscepit, in patriarchalem restituit sedem, palliumque illi misit, in quo refulget Pontificis dignitas? quid tandem hæc omnia præ se ferunt, fratres, nisi summam esse Romani Pontificis super omnem ecclesiam auctoritatem, summam potestatem.

Hæc igitur omnia cogitantes, hæc cum animi attentione considerantes, omnem vanam opinionem exuite, omne immeritum odium deponite, omne illud de Latinis non rectum judicium in melius mutate, amplectimini veritatem, integritatem fidei una cum catholica & sancta Romana ecclesiæ, Aaa 2 ipsi

Redeant ad Rom. ecclesie obsequium.

ipsi quoque maximi existimantes, nobiscum conuenite, missos facite eos, qui contentio- nis potius gratia, quam veritatis vana loquentes vos a recta fide seducunt, pasto- rem ecclesie Romane uniuersalem patrem atque magistrum existimate; hunc enim bo- nore, laude, ac ueneratione prosequimini. Nos vero, quamquam immeritos, tamen gratia Dei per Apostolicam sedem, & sum- mum Pontificem dominum nostrum uobis in patriarcham legitime datum, ut par est, suscipite, monita nostra tanquam paternas adhortationes audite, eandem necum & sententiam & fidem colite, ut in eodem spi- ritu, & mente credentes, idemque diliga- mus, inuicem consolemur; post vero huius mortalis sarcine depositionem eandem in Chri- sto gloriam obtineamus, & desideratum fi- nem adepti uita fruamur aeterna. Amen. In uersione Petri Arcudii ex Graeca epi- stola Bessarionis haec adiecta sunt: Data est Viterbii vi. kal. junius anno Domini MCCCCLXIII, ob signata cardinalitio no- stro sigillo, quod abesset signaculum plum- beam patriarchale; ob maiorem uero secu- ritatem, ne quis suspicaretur esse falsam, & non esse nostram hanc epistolam, cum non reperiretur ob loci penuriam membrana, scri- pta est in bambacenis consutis, ipsasque sutas tribus in locis ob signauimus, scilicet in ex- tremis, & medio & haec, quae incipiunt ab isto: Data est Viterbii; huc usque: Manu propria scripsimus praeterea & subscripsimus; Bessarion miseratione diuina Cardinalis, & oecumenicus patriarcha Constantinopolitanus noue Romae propria manu subscripsit. Inquirat Petrus Arcudius, qua ratione Bessarion Cardinalis patriarcham oecume- nicum se appellauerit in ea epistola, in qua Romanum Pontificem supremum in totius orbis ecclesias tenere imperium demonstrat; opinaturque idem Arcudius, uel existimasse Bessarionem a Latinis hanc uocem toleratam fuisse, ueluti in Iosepho patriarcha, qui se Romanae ecclesiae sub- jecit in Florentino concilio, & oecume- nici nomen retinuisse fertur, quod nem- pe sumatur habito respectu ad partem or-

LXXI. Quomodo Bessa- rio se patri- archam oecume- nicum dix- erit.

NOTE [1] Qua ratione Bessarion cardinalis, qui in ipso Florentino concilio ad Constantinopolitanam infulus euectus fuit; hoc tamen anno renunciatum se a pontifice Constantinopolitanum patriarcham indicare videtur illis uerbis epistolae hic in analibus recitatae, eruditorum inquisitione dignissimum iudico. En uerba epistolae: Nos uero quamquam immeritos, tamen gratia Dei per apostolicam sedem, & summum pontificem dominum nostrum uobis in patriarcham legitime datum, ut par est, suscipite. Accedit his confirmandis Gobelinus lib. XI. narrans hoc anno vita- functo Isidoro Ruthenensi, cui post obitum Gregorii patriarchae CP. ecclesia credita fuerat, vacuum illud solum mandante pontifice Bessarionem ascendisse. Hunc nodum ita extriciant Bollandistae in historia chronologica patriarcharum CP. volumini I. mensis augusti praefixa, ut negent Bessarionem numquam antea ad eam ecclesiam regendam accitum fuisse, rati Phranzam, qui inconsulte haec scripsit, errasse. Hoc igitur anno primum infulus CP. ornatum Bessarionem censent. Hanc ego sententiam libens amplector, cum probabilior altera non facile occurrat, & perspicue mendo- sus sit Phranza asserens a Graecis, assentiente synodo, patriarcham renunciatum fuisse Bessarionem cum post Graecorum discessum adhuc Nicenus archiepiscopus haberetur, ut colligo ex Blondo coe- uo scriptore, qui anno 1439. exeunte Bessarionem Nicenum archiepiscopum cardinalitia purpura orna- tum narrat. MANSI

bis non aliter, quam Reges figuram or- bis manu gestant, cum tamen non uniuers- o orbi, sed parti tantum imperare se ag- noscant: uel Bessarionem a uoce oecume- nici abstulisse sentit: Qua causa, in- quit, fuit ut cum bibliotheca Bessarionis dono sit data serenissima reipublica Venetae per amicos inquireremus, utrum ea uox oecumenicus esset exarata in ea epistola, uel in titulo, uel in subscriptione: negant eam reperiri, & qui fidem non adhibet, adeat ipsam bibliothecam. Animaduertit etiam Bessarionem praeficere potuisse titulum hunc epistolae omnibus subjectis patriarchali so- lio atque ad eos ita oecumenici nomen contraxisse, nam si ad omnes totius or- bis fideles oecumenici nomen extendere uol- uisset, titulum; Uniuersis Christi fidelibus, apposuisset. [1]

Scriptit etiam Bessarion (a) ad Graecos contra Palamam haereticum, qui collectas sanctorum patrum auctoritates de pro- ceptione Spiritus Sancti a Vecco patriar- cha in nefarium sensum distorserat, & Graecos suis lucis ac sophismatibus fasci- narat, in cuius dogmatis catholici defen- sione haec praefatur: Post concilium Lug- dunense tempore Gregorii X. celebratum, in quo per suos oratores Graeci uniti fuerunt ecclesiae Romanae, Spiritum Sanctum ex Pa- tre & Filio procedere professi sunt, prout ecclesia catholica credit, & profitetur, qui- dam patriarcha Constantinopolitanus nomi- ne Veccus, huius ueritati adhaerens ad im- pugnacionem aduersariorum, quorum ad- huc magnus extabat numerus, omnium Grae- corum doctorum uolumina magno studio reuol- uens cunctas eorum auctoritates ad hanc rem facientes in unum collegit, & aliquibus per eum titulis praepositis, prout ex continua contentione, qua tunc fiebat, uidebatur ne- cessarium esse, ut puta quod Spiritus Sanctus sit ex Patre & Filio, quod ex Patre per Filium: quod immediate ex Patre, & sic de similibus, unicuique horum titulorum varias diversorum doctorum auctoritates adaptauit, probans per eas, quod sibi pro- postum erat; uerbi gratia in primo capi- tulo

LXXII. (a) Ext. eius lit. inter opu- scul. aut.

Bessario- nis alia scripta insignia. Collectae a Vecco patriarcha auctoritates de processio- ne Spiritus S.

LXXIII. Palamas in Vecco scri- ptis im- pic.

Confutatus a Bessa- rione.

LXXIV.

(a) L. i. p. 213.

tulo adducit auctoritates, quibus probatur Spiritum Sanctum esse etiam ex Filio: alias deinde probantes ex Patre esse per Filium; demum ad demonstrandum idem esse dicere ex Patre & Filio, atque ex Patre per Fi- lium, instruit nos, cum audimus doctores Graecos Spiritum sanctum ex Patre per Fi- lium theologantes idem intelligere nos de- bere, ac si audiremus ex Patre & Filio eos dicentes. Alias auctoritates adducit equi- ualentiam istarum praepositionum in theolo- gia significantes. Et huius titulo caeterisque omnibus argumentum suum praeposuit, suam intentionem declarans, & auctoritatum in- telligentiam optime hoc modo, quod sibi erat propositum, concludens.

Post Veccum praedictum nonnullis au- nis quidam apud Graecos Gregorius nomi- ne, cognomine Palamas, de quo ma- gna excitatio apud Graecos fuit, uerita- ti catholicae circa hunc articulum contra- rius & hostis apertus, paucis uolens om- nem Vecci praedicti laborem enervare, ar- gumentis prologisque ejus contradixit, uo- lens probare auctoritates propositas non e- am, quam ille dicebat, sed longe aliam intentionem habere, quae si uera fuissent totus labor patriarchae praedicti euansis- set: in hac tamen opinione multis annis ho- mines permanserunt. Cum autem hoc uer- usque opus ad manus mei Bessarionis S. R. E. Cardinalis episcopi Tusculani tunc ar- chiepiscopi Niceni peruenissent, non passus sum, nec aequo animo tuli, ut & commu- nem doctores calumniam patebant, & pro- conuictio atque profigato falso ab aliqui- bus hic sapientissimus uir Veccus patriar- cha putaretur: quare contra Palamam, & ejus fucosus & apparentes contradic- tiones me opposui, probans pro posse autho- ritates productas illam intentionem habere quam Veccus sapientissime dicit, non quam Palamas calumniose exponit: quo praesap- posito omnes auctoritates optime faciunt ad propositam rem, & ueritas per omnia luce- claris apparet intuentibus. Proponuntur igitur primum argumenta siue prologi Vec- ci, deinde Palamae ad ea contradictiones, demum nostrae defensionis, quibus Veccum defendentes Palamae cavillationes aperimus & eas pro posse enervamus. Si recte, & sufficienter, aliorum sit iudicium. Haec- nus de rebus orientalibus: nunc ad oc- cidentales sermonem traducamus.

Occurrunt primo res ecclesiasticae ditio- nis, quae feliciter superiori anno aduersus Sigismundum Malatestam ceptae hoc anno perfectae fuerunt. Eufus ille fuerat cum suis, ut supra diximus, ad Senogalliam, ac plura oppida, quae inuaserat, in Pon- tificis ditionem, qua vi qua deditione, concessere; neque illum modo urgebat armis Dominus, uerum etiam recurrente coe- nae dominicae die hoc anathematismo eum perculsit (a) Nominatim, granditate scele-

rum ita poscente, ex communicamus & a- nathematizamus filium iniquitatis Sigis- mundum Malatestam, hostem Dei, contemptorem religionis, rebellem in Patrem & dominum suum Romanum Pontificem, matri sua Ec- clesiae arma inferentem, interdictum, & sole- ni iudicio de haeresi condemnatum in imagi- ne, quando corpore non potuit, ante faciem huius sanctissimi templi igne absumptum, & qui ei fuerunt, ei adhaerent, et obedi- unt, ejus stipendia sequuntur, qui pecuniam, qui arma, qui comatus suppeditant, qui denique consilio ulla, auxilio, aut sua alic- nae opera palam assistunt.

Coniunxit cum hoc anathematismo Pon- tificis validissimi exercitus terrorem ac ro- bur, adeo ut Sigismundi rebus pronis o- mnino in exitium, quae plura sint pat- ta, oppida, ipsemet Pontifex recenser in oratione ad Cardinales habita (b) his uerbis: Transuere copia in agrum Ari- minensem, breuique Mandatum, Montem- florum, Verucium, S. Archangelum, & circumiecta castella partim vi partim de- ditione nostri duces obtinere mirabili pro- uidentia Dei, atque misericordia, inex- pugnabilia quae putabantur loca, & quae nec Piccininus, nec Franciscus Sfortia pra- elari duces, quamuis tentassent, euenire- re ulla pacto ualuerunt; breui tempore capta sunt. Itum est ad Fani moenia, urbis magne & potentis, & in littore mar- ris iacentis, unde saepe auxilia suscepta, obsessa tandem manus dedit. Recepta est & Senogallia & Gradavia, quae Franciscum Sfortiam in obsidione iacentem deluxit. Nihil Sigismundo remansit praeter Ariminum & quaedam in Apennini montibus niuosa loca, & in Etruria Ciferua: magna Dei ultio; Malate- peste, fame, atque bello conteritur, qui paulo ante superbus per contemptum atque irrisionem interceptis episcopi Cornetani or- namentis equitem ex suis quemdam iusserat illa induere, atque obequitantem per castra quasi legatum summi Pontificis populo atque militi benedicere; sic sacrorum contempto- ribus Deus retribuit. Dominicus Malatesta cum Sigismundo fratri opem tulisset, nostris- que conatibus aduersaretur, magna parte agri multatus est, fuissetque Caesena re- jectus, nisi respiciens ad misericordiam no- stram conuolasset.

Praefuisse huic bello aduersus Sigis- mundum Malatestam Cardinalem Theanensem, & Fridericum ducem Urbinate, refert Gobelinus (c), additque ut ille a ciuis ad- modum uiribus, ac perimefcens ne prin- cipatus etiam Ariminensis sibi eriperetur, oratores ad Pontificem miserit, pacemque ignominia non uacua cum difficultate sit consecutus, & tum haereses, quarum no- tatus erat infamia, damnarit: Sigis- mundus Malatesta, ait auctor, in Arimino clau- sus castella iam pauca possidens animo fra- ctus legatos ad Pontificem mittens, pacem, inquit

Anathe- matismi in Sigis- munda Malate- sta lati.

LXXV. Districta in eun- dem ar- ma.

(b) Ext. apud Gob. l. 12.

Plura oppida ex eo rece- pta.

Malate- ste infi- gnis im- pietas.

LXXVI.

(c) Gob. ead. l. 12. Pro reti- nendo A- rimino pacem exorat.

inquit, victus peto, quas leges dederis subiturus; victoris honor est victo parcere. Confiteor peccati in te graviter, verum neque leves dedi penas; servatus deinceps cavebo Ecclesiam ledere. Pontifex exhiberi mandata iussit, quae postquam iureconsulti probaverunt, in hunc modum Sigismundo pacem dedit; procuratores ejus in basilica S. Petri die festo, dum res divina geritur, errores, super quibus accusatus est, manifestam haeresim sapientes, ab eo predicatos atque assertos fuisse restentur, illosque suo nomine revocent & abjurent, eos praerentim, qui mortuorum resurrectionem inficiantur, & animas hominum immortales. Idem Sigismundus per sese agat in Arimino. Pro erimine majestatis atque haeresis omni se privatum imperio ceterisque fortune bonis intelligat. Ariminum ex benignitate apostolica correctus de novo, nomine vicariatus, accipiat, censumque pendat quotannis mille aureos: oppidis, & arcibus reliquis munitioibusque, quocumque in loco sita fuerint, nihil moratus cedat: ecclesia, quam laesi, pro damnis cuncta recipiat; Fredericus Urbinas, quae sua fuerunt, recuperet. His peractis pax esto; tum quoque apud Ariminum pars agrum propinqua, & urbi necessaria, & immunita reconciliato Sigismundo dono dabitur. Procuratores dictam pacem acceperunt, quibus perdenda civitatis Ariminensis magnus inceserat metus, & die dominica, quae proxima fuit in Apostolorum basilica, frequente ad rem divinam populo, multis astantibus episcopis, apud aram divae Mariae alta & intelligibili voce Sigismundi haeresim publice confessi iuxta facultatem tradita potestatis abjurarunt.

LXXVII. Sigismundus autem oppidorum & arcium, ut erat jussus Cardinali Theanensi possessionem ad praestitam diem tradidit, inter quae nobile oppidum Cisterna in Tuscia Tifernatibus imminens ad ecclesiam pervenit, non sine Florentinorum molestia, qui eo loco potiri multis artibus adnixi fuerant. Perfecta est consignatio locorum per Sigismundum pridie kal. novembris. Sequenti die Cardinalis pacem ei reddidit, & agrum praescripsit, quem posset Ariminensem dicere, & sibi possidendam habere: in arcem coarctata potestas ejus est. Tumba, ut appellatur, quaedam ei dimissa sunt, id est, palatia paucis habitata colonis, munita & frequentia loca cuncta perdidit. Post hac Sinvesianus episcopus ex imperio Cardinalis Ariminum concessit, anathema sublaturus, cui universus populus, & ipse Sigismundus occurrit erratorum veniam petens. Episcopus ad ecclesiam profectus quantum errasset, & tyrannus & populus palam ostendit, qui mandata Ecclesiae contempserant, iussitque triduo cessare divina officia, atque in festis esse populum, ut mereretur absolutionem accipere. Post triduum congregato in ecclesia populo, Sigismundus flexis genibus

Data ea lege ut haereses abjurer.

Permissa Arimini praefectura imposito mille aureorum vectigali.

Conciliatus ecclesiae Sigismundus.

Quo ritu admissi in gratiam Ariminenses.

bus coram episcopo, & ara majori errores suos confessus est, & veniam petiit, atque in verba Pii juravit, idemque populus fecit, promittentes deinceps mandata, & censuras ecclesiae omni tempore servaturos. Episcopus vero hoc facto penitentes absolvit, civitati benedixit, sacerdotibus, qui stante interdicto divina profanaverant officia, pro facinoris qualitate suspensis. Impositus ita finis bello Piceno: nunc ut Neapolitanum pariter hoc anno gestum sic dicere aggrediamur.

Deprimi coepit superiori anno ob Trojanam cladem Joannis Andegavenis res, quamvis postea Nicolai Piccinini peritiam assurgere vix essent Celanensi comitatu occupato, & Ferdinando in fugam acto, hoc demum anno penitus conciderunt (a), & Aragonio Neapolitanum regnum assertam est; nullis quippe auxiliis stipendiive ex Gallia Andegaveni submissis, illius partium sectatores ad Aragonium proni spectarunt; Pontifex autem ac Franciscus Sfortia dux Mediolanensis ei foedere juncti, victoriam in celeritate sitam rati, vires omnes ad partes Gallicas jam inclinatatas proferendas cum eodem Ferdinando contulerunt: atque in primis Neapoleo Urfinus ecclesiasticus ductor exercitus Petrum Paulum Cantelmum ducem Soranum ad Ferdinandi coegit imperium redire, quem Pius censuris solvit (b), quibus Gallici juris assertores perculerat. Munitum etiam oppidum, cui Pontificali nomen est, a Pontificio exercitu Gallis ereptum est, facta ab oppidanis deditione his praecipuis legibus, quae a Pio in ejusdem decreto referuntur (c): In primis, quod nos & successores nostri Romani Pontifices, qui pro tempore fuerint, teneamus & conservemus dictam terram, & ejusdem homines immediate sub dominio praefata Romanae ecclesiae, & ipsam non concedamus ali cui alteri domino, seu persona ecclesiastica, vel saeculari; & si qua concessio de illa fuerit, vel facta reperitur, ex nunc prout ex tunc nulla & invalida, & nullius roboris, vel momenti fore ceaseatur, ita quod omnia, & singula privilegia, concessionem, jurisdictiones, statuta, & consuetudines, nec non exemptiones & immunitates dictae terrae, & hominum praedictorum generalia, vel particularia rata & firma manerent, ac inviolabiliter observarentur. Piccininus etiam, quo uno maxime res Gallicae fulciebantur, ingentibus promissis devinctus Alexandri Sfortiae opera cum Ferdinando foedus junxit (d), paulo quem post pro Sulmonensi principatu ipsi promissio extremis malis mersum videbitur: Aquilani Perri Lallae Montorii comitis defectione ad Ferdinandum descivere: parvum eidem Celanensem, & ademptus injuria Celani comitis principatus Antonio Piccolomineo Pontificis nepoti traditus est. Quas rerum Neapolita-

LXXVIII. Gallica res everta in regno Neapol. (a) Gob. l. 11. & 12. Pontan. l. 5. & 6. Sinc. l. 13. cap. 5. Sabellic. l. 13. c. 5. & alii.

(b) Lib. 26. pag. 15.

(c) Lib. 27. pag. 150. Sora dedita Pontifici ea lege ut juris sit ecclesiastici.

(d) Gob. l. 12.

LXXIX.

Celani comitatus Pii nepoti datus.

Ferdinandi in Sinvesianum agrum irruptio.

Rossani Princeps ad officium ab eo redactus.

Paucae urbes arceque a Gallis re-tentae.

tanarum conversiones Pius in oratione ad Cardinales, habita his verbis descripsit.

Neapoleo nostri ductor exercitus ad comitatum Sorani ducis temeritatem profectus insulam, & Soram, & Arpinum, & alia pleraque magni momenti castella illi eripuit, ac frenum imposuit; recuperavit & agrum abbatis S. Germani, & Pontemcorvum olim Eugenio ab Alfonso ereptum: Antonio Spinello praecipuo Gallici nominis assertori tantum terroris incussit, ut subito morbo correptus obierit; nepotes ejus in arce Vilbelmi, quam inexpugnabilem putant, Ecclesiae vexilla crexerunt. Duxit & adversus Rogerottum Celani comitem, qui Piccinini armis adjutus privadam imperio matrem in carcere conjecerat, huic brevi tyrannidem ademuit, atque, ut Ferdinando decreverat, comitatum nepoti nostro Antonio tradidit. Ex altera parte Alexander Sfortia ab Apulis per asperos montes in Aprutios duxit, conjunctisque Mattheo Capuano, & Roberto Urfino in Caudolas Piccininumque contendit, qui apud Archas castra tenebat. Non fuit animus hostibus cum Alexandro manus conferere, mutatis castris ad munitiora montis loca migraverunt, ac missa caduceatore, pacem petentes, post paucos dies compositis rebus suis se Ferdinando submisere; duxit & Alexander adversus Aquilanos, qui omni spe auxilii destituti, mox deditionem fecerunt, quamvis liberos & uxores comesturos se olim dixerant, priusquam Francos relinquerent, ut sepe major oris, quam animi ferocitas reperitur. Ferdinando vastata Rossani principis agrorum magna parte in planitiem Sinvesianam ingredi conatus est, qua mari, flumine, ac montibus clausa difficillimos habet aditus; vixit omnia constans animus divino favore adjutus, munimenta dissecta sunt, & omne praesidium ad turrim, quam vocant balnearum locatum magna vi repulsum obtenta est planities; & ager omnium ditissimus direptioni datus, atque usque ad portas Sinvesiae procursum; consternatus tandem animo Rossani princeps, quamvis Andegavenis dum duabus equitum turmis auxilio advenisset, pacem nihilominus petiit, multatque nonnullis munitissimis locis in pristinam benevolentiam receptus est. Joanni libertas data est intra quindecim dies quocumque vellet extra regnum abiret; is apud Aenariam se recepit, ibique Cathelani fidem secutus, qui suum dominum prodidit, egens marensque latitat. Haec illi praemia sunt violatae fidei & ecclesiasticae classis in Christianos armata, &c. Haec Pius, addiditque paucissimas urbes arceve nempe Ortanam in Aprutio, in Apulia Manfredoniam, sanctam Severam, arcem Luceriae, & Campibassi comitis toparchiam; in Calabria Mantheam, tum Castrum ovine regione Neapolis, ac prope Bajas ar-

cem Aenariae in Gallorum imperio remansisse, quarum etiam nonnullae inclinante hoc anno, aliae proximo in Ferdinandi potestatem, partim vi, partim deditione, redierunt.

Et quidem Ferdinandus dolo, ac Pii auxilio magis quam virtute hoc bellum confecit, nam in primis Piccininum, quem ingentibus promissis sibi devinxerat, contra jurandum in carcerem coniecit, non alia de causa, ut professus est, quam ne sibi noceret, muraretque aliquando consilium: qui postea formidatus adeo Italiae dux, seu casu seu jussu Ferdinandi ex alto ad terram collisus infelicissime periit. Joannes etiam Antonius princeps Tarentinus, qui sua ad Ferdinandum defectione Gallicas res prostraverat, cum illius insidias vereretur, iterumque spectaret ad Gallos, extinctus est sive ab Antonio Agello & Antonio Vidano noctu strangulatus, ut referunt aliqui, sive etiam, ut alii tradunt, quarrana inopino decesserit: id unum constat ipsum ecclesiasticis sacramentis non fuisse munitum, atque adulto aetate obiisse maximo Ferdinandi commodo, cum Joannes Andegavenis parata classe vere proximo ex Tarentino principatu bellum redintegraturus putaretur. Porro Ferdinandus, qui exercitum proxime admovent, mox universa ditone, & principis thesauro amplissimo supra decies centena aureorum millia potitus emerit ex inopia, solumque confirmavit, de quibus praeter Gobelinum Jovianus Pontanus, fuisse agit.

Dum ita Renati res corruerant, graves iras in Pontificem concepit Ludovicus Francorum Rex, & cum affinis, sui causam misso exercitu subsidario constabilem facile potuisset, minaces literas misit, ut refert Joannes Gobelinus (a): Vexare, inquit, illum bello regnum Siciliae, suis consanguineis hostem esse, nec pacem velle neque inducias: ecclesiam Maguntinam diris calamitatibus subjecisse, comitem Rheni Palatinum, ducem Austriae Sigismundum durioribus edictis urgere, Regem Bohemiae haereticum compellere, nullum sinere frui quiete, facturum melius si paci Christianorum studens, contra Turcas consilia verteret. Addit idem author cumulasse Ludovicum hunc errorem alio gravissimo, quo jus sacerdotale suis edictis attrivit: Tria, inquit, decreta edidit. Primum in quo se judicem competentem, & non alium declaravit omnium litium, quas super regaliis oriri contingeret aut contigisset; regalia vocant Galli jus quoddam a Francorum Regibus usurpatum, vacantibus ecclesiis cathedralibus, redditus earum arripere, ac beneficium conferre donec novus episcopus investituram acceperit. In altero decreto san-

LXXX.

Piccininus contra Ferdinandi promissa misere trucidatus. Tarentinus princeps seu naturali, seu violenta morte extinctus.

LXXXI. Potitus est thesaurus Ferdinandi. (a) Gob. l. 12.

Ludovici Regis Gall. adversus Pium querelae.

Libertatem ecclesiasticam infringit.

tivis praesides parlamenti, cunctosque ministros suos in causis etiam beneficalibus his privilegiis gaudere, quibus Apostolica sedes Parisiensem scholam donasse perhibetur. In tertio iudicium super possessorio cuiuscumque beneficii ecclesiastici suum esse constituit, nec licere in regno suo praeter se cuiquam ad id manus extendere, constituta poena si quis decreta transgredere- tur, non tam religiosus abolita pragmat- ica sanctione visus, quam huiusmodi de- cretorum editione sacrilegus.

LXXXII. Missi ad Ludov. internun- tii pro concilian- dis indu- ciis.

Legati sunt ad mulcendas Regis iras objectaque diluenda a Pontifice, & Car- dinalium fenatu Theodorus episcopus Fel- triensis, & Ludovicus archidiaconus Bo- nonienseis Apostolicae sedis notarius, qui triennales, vel quinquennales inducias pa- cifcerentur, si Ludovicus in Turcas ver- tere arma decerneret: sed is animus ab eo aberat, deque restituendo Anglico so- lio Henrico Rege cogitabat.

LXXXIII. Vvalden- sium haer- esis in Gallis repullu- lat.

Quod ad reliquas res Gallicas attinet, repullulavit in nonnullis Galliarum locis Waldensium haereticis, Atrebatensique e- piscopus quosdam illa lae infectos suppli- cio afficiendos iudicibus tradidit: alios, qui expiandi criminis spem dederant, mi- tiori poena multavit: at ex his aliqui, in priora postea flagitia prolapsi, adver- sus ecclesiasticos concitare laicos iudices moliti sunt; ad quos comprimendos Ponti- fex illos anathematis nota inuictis, confor- tioque fidelium segregandos pronuntiari praesulibus iussit (a): In virtute, inquit, sanctae obedientiae, & quorsum nostram a- postolicaeque sedis gratiam charam habetis, tenore praesentium per apostolica scripta mandamus, quatenus per omnes ecclesias vestrarum dioeceseum, & jurisdictionum om- nibus diebus festis inter missarum solemniam indictos, & alios ejusdem malignantis se- ctae crimine vel iudicatos, vel diffama- tos tandiu astanti tribunali Apostolica voce & alta voce excommunicatos anathemati- zatosque denuntietis & denuntiari facia- tis, donec humiliaverint cervices, & cor- de contrito poenitentiam habentes ad gra- mium sanctae matris Ecclesiae redierint, suas frivolas appellationes apud forum laicale prosequi, & iudices ecclesiasticos tam in- iuste vexare destiterint, nostrum & sacro- sanctae sedis Apostolicae iudicium amplexi fuerint. Haec autem vos constantissime a- gere oportebit, ut veros Christi milites, & bellatores, cavendumque in primis, ne vel mollitiae animorum, vel corruptela, vel humano quovis respectu remoretur mens ve- stra, & lentescat, quod vobis & in rui- nam vestri status, & in aeternam perdi- tionem redundaret, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCCCCLXIII. v. id. maii pontificatus nostri anno v.

(a) L. 24. p. 13. Illius rei anathe- mate sin- gulis die- bus festis percurssi.

Tulit sacro coenae dominicae die Pius (b) anathematis sententiam in plures prio-

(b) Lib. ep. cur. p. 213. & l. 41. p. 341. LXXXIV.

cipes pontificis imperiis repugnantem, ni- mirum Sigismundum Aultriacum, ejusque defensorem Gregorium Hamburgensem, Dietherum olim archiepiscopum Mogun- tinum, Palatinum Rheni, ac eorum fec- deratos proceres, tum in Vvicleffitarum focios hunc anathematismum intorxit.

Inflaura- ta adver- sus plures principes sententia anathe- matis.

Ad perpetuam rei memoriam.

Excommunicamus insuper & anathemati- zamus eos omnes, qui Vvicleffitis, & aliis haereticis arma, equos, pecuniam, praesidi- um, quodcumque, commeatu quoscumque, omnia denique ad humanam usum spectan- tia clam palamve, sua alienave opera sub- ministrant, quique ad Saracenos, ad Turcos, ad caterosque Christi hostes ferrum, & alia vetita deferunt. Porro excommunicamus, & anathematizamus Dominicum Malatestam caterosque nostros, & Romanae ecclesiae tem- porales vicarios, qui annuos census came- rae apostolicae debitos in hanc usque diem etiam admoniti non solverunt: Et infra.

LXXXV.

Item quoniam diebus nostris faciens no- biscum Dominus misericordiam suam de abs- conditis terrae, uberrimas pretiosissimas aluminis venas antea nunquam inventas miraculo quod- dam in montibus nostris, qui in patrimonio B. Petri in Tuscia prope arcem Tolpban- sunt patefecit, volens videlicet, ne ultra ex fidelium pecunia Turchorum in eos per- secutio cresceret, sed illa ad defensionem nostram uti possemus, iustum & pietatis suae placitum reputantes, fructum omnem, qui antebac ex comportato in Christianitatem transmarino alumine penes impios Turcos in Christianorum exitium erat, modo ad nos in suffragium Ecclesiae catholicae transeat, praesertim cum alumen nostrum, magistra- experientia, virtute perfectius, pretio vi- lius, numero autem sit adeo abundans, ut usui Christianorum in omnem partem satis- facere possit, ex parte omnipotentis Dei Pa- tris, & Filii, & Spiritus sancti, ac no- stra ex hoc sancto tribunali Apostolica voce hortamur atque requirimus omnes, & singu- los profites nomen Christianum, ne post hac alumen a Turcis aliisque infidelibus emanet, &c. Dat. Romae apud S. Petrum, anno MCDLXIII. vii. id. aprilis pontifi- catus nostri anno v.

LXXXVI.

Quod ad Dietherum anathemate per- cussum pertinet, tuebantur illum armis Fridericus Comes Palatinus, Henricus Lantgravius Hassiae, aliique plures pro- ceres, atque ingens in Germania bel- lum constarant: ad quos anathematis ignominia a Dietheri partibus divellen- dos praecipit Pius, ut diebus singulis in- ter sacra solemnium ritu Dietherus ipse e- jusque focii anathemate percellerentur.

LXXXVII.

Universis & singulis archiepiscopis, epi- scopis, abbatibus, prioribus, praepositis, de- canis, & tam cathedralium quam collegia- tarum capitulis, nec non quorumcumque or- dinum & monasteriorum conventibus, ac re-

ligio-

LXXXVIII.

Habentes fiduciam in eo, cujus vices li- cet immeriti gerimus in terris, quique no- bis talem contulit potestatem, adversus quam neque porta inferi prevallere possint, ad fidelium orationes, sanctorum patrum exem- plum imitati, duximus recurrendum, qui dum adversa necessitate premebantur, ora- tionis clypeum opponebant, & velut arma spiritualia capebant: orante namque, Moysae populus Domini Amalecitas superasse scriptura sacra testatur: muri Jericho non armis & ferro, sed tubarum sacerdotium clangore corruerunt: Assyrios sub Rege Sen- uacherib Deo precibus populi sui per an- gelum contrivit usque ad internecionem.

LXXXIX. Solemni ritu e fi- delium coetu e- jus pro- mulgatur.

Vobis igitur omnibus & singulis in vir- tute sanctae obedientiae, & sub excommuni- cationis poena, quam ipso facto inobedientes incurvant, illis autem, qui nobis & sedi Apostolicae fidelitatis juramento sunt astric- ti, sub poena perjurii districto praecipim- us & mandamus, quatenus singulis diebus in omnibus, & singulis ecclesiis vestris, in quibus conventuale missam dici contigerit, inter missarum solemniam mox post orationem dominicam pulsatis campanis, candelis ac- censis, omnis clerus genibus flexis submissa voce legendo psalmum centesimum octavum, qui incipit: Deus laudem tuam ne tacue- ris; usque ad finem dicat. Quo finito sa- cerdos celebrans similiter dicat collectas seu orationes, scilicet: Hostium nostrorum qua- sumus domine elide superbiam; & aliam cujus initium: Ecclesiae tuae, &c. Qui- bus finitis candelas extinctas in signum ma- ledictionis in terram proiciant, quem mo- dum tandiu servari volumus, & mandamus donec praefati rebelles humiliati ad poeni- tentiae lamenta pervenerint, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis domi- nice MCCCCLXII. xv. kal. februarii pon- tificatus nostri anno v.

XC. Palatinus edicta Pontificia promul- gari ve- tat. (a) Lib. ep. n. 383.

At comes Palatinus poenam capitis in illos constituit, qui literas pontificias in castris promulgarent: tum apud Ponti- ficem prolixioribus literis inquit cum, Diethero foedus colorare nistis, questus est sibi a sede Apost. consueta amoris signa non exhiberi, cui haec respondit Pius (a): Quod te dilectum de more filium non vo- camus, neque benedicimus tibi, faciunt opera tua, qui & ecclesiae Moguntinae bona ad te detrahens adversus Apostolicae sedis mandata Diethero privato & anathematizato, iungere arma non es veritus, ea ulterius publica e- dicta ponere, ne quis literas nostras in- ruis tentoritis vel publicare, vel exequi au- deat, mortem ei comminatus, qui contra- fecerit; quod nihil est aliud, quam prima sedi, & Jesu Christi vicario rebellare: qui- bus ex rebus quavis non a nobis, ipso ta- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

men jure excommunicatus es, & extra Chri- sti Ecclesiam factus. Neque dilectus filius appellari poteris, neque benedictionis capax habebis, nec tua te tuentur edicta, nec inhi- bitiones, quibus apostolica decreta prohibes ad te deferri. Non flumina, non montes, non muri, aut aliae quavis munitiones excommuni- cationis ad te aditum impedire possunt: Dei fulmen est apostolicum anathema, cui nulla possunt arma resistere. Pollicitus amanter exceptum iri, si ad officium rediret; contra obniti, haec interminatus est: Si per- ges Apostolicam sedem impugnare, & ejus decreta contemnere, senties Romanam esse majorem ecclesiam, quam vel tu sis, vel quicumque alius, &c. Dat. Romae VII. kal. martii.

Objurga- tus ob- aulsa te- meraria

Tenebat in vinculis Palatinus Georgi- um episcopum Metensem, Carolum Ba- densem marchionem, & Udalricum co- mitem Vvitembergensem, qui Adolphus archiepiscopi Moguntini pontificiaque par- tes secuti, anno superiori in acie capti fuerant: quod cum aegre ferret Pius (b) Fri- dericum Imperatorem ad eos in liberta- tem vindicandos excitavit; qui cum non adeo valeret viribus, eam ad frangendam Palatini pervicaciam rationem commentus est, si Philippo Burgundiae ducti, aut ejus filio Carolo gerendi in Palatinum belli administratio pontificio & imperiali no- mine deferretur, cum Palatinus post Nu- rembergenses inducias ad pontificiam im- perialemque auctoritatem deprimentas conspirasset, pluresque praesules, ac pro- ceres & populos in eam allicere soci- etatem nifus esset. Proposuit id ab Im- peratore consilium amplexus Pius Bur- gundum pertentavit, num eam provin- ciam lubens capefferis esset: tum illi de regii fastigii, quod idem Burgundus maxime ob ditionis amplitudinem affe- ctabat, spe ablanditus est, deque affi- nitate inter ipsum, & Maximilianum, jungenda haec addidit.

XCI.

(b) Ext- ea de re apud Aen. Sylv. lit. n. 381. De Bur- gundo in Palati- num concitanda actum.

Ex ipsius Imperatoris literis laeto animo accepimus eum decrevisse nostra praesertim contemplationis concedere tibi regalem in- vestituram, super quo in tui favorem sa- pius ad celsitudinem suam scripsisse memi- nimus, & non hoc modo facere deliberasse, sed etiam affinitatem tecum contrahere ra- tione filii sui, & filiae tui nati, ac tibi vicariatum imperii in terris Gallicanis ul- tra Rhenum concedere statuisse, quod pro- fecto nobis est gratissimum, &c. Dat. Ro- mae apud S. Petrum anno incarnationis do- minice MCDLXII. xiv. kal. februarii pontificatus nostri anno v.

XCII.

Obstiterit Belge Burgundo libertatis de- siderio, ne ducale nomen cum regio com- munitaret, juncta vero affinitate, de qua paulo ante memoravi, Austriaca domus magnis opibus ac potentia est aucta, ut suis locis dicitur: bellum vero adversus colloquia.

XCIII. De affi- nitate cum Ca- sare jun- genda crepta colloquia. B b b Pa.

Palatinum non est susceptum, cum Dietherus pacem cum Adolpho hoc ipso anno pepigerit, proceresque a Palatino tenenti in vinculis, se plurimo auro redemerint. Qua vero ratione Dietherus dimisso bello pontificiis imperiis se submiserit, atque Adolpho honore archiepiscopali cesserit, nonnulla oppida & vestigalia ad vitam honorifice sustentandam pactus, restituit Gobelinus (a), motumque ait misericordia ecclesie Moguntinae, quae ipsius causa direptioni exposita esset, & acrioribus conscientiae stimulis incitatum: cum etiam ejus pater vir probitate insignis, audito apostolico anathemate in filium jacto praedolore animam efflasset (b); experimentis pariter deprehendisse non aliud moliri Palatinum quam ecclesie Moguntinae decus atque amplitudinem extinguere, & Palatinum proferre terminos. De pace itaque Adolphum postulavit, ac Frankfurtiae accessit Petro Ferrico Apostolicae sedis nuntio, cujus autoritate res gereretur, in has leges firmata concordia est, uti narrat Joannes Gobelinus (c).

(a) Gob. l. 12.

(b) Id. ib. Serar. Mogunt. ver. l. 5. in Adolph. 11. Dietherus cum Adolpho pacem componit.

(c) Gob. l. 12. XCIV.

Ab Ap. internuntio centurionis solvitur.

XCIV. Sigismundus Austriacus. redire ad cor visus. (d) L. 1. ep. cur. 181. (e) Ib. p. 183. in alio lib. divers. bull. p. 319. Redintegratum iterum a Veneto concordiae colloquium.

Convenit tandem inter eos, ut Dietherus jure, quod in ecclesia Moguntina sibi competere asseruerat, profusus dimisso, Adolphum tanquam dominum suum, & archiepiscopum a Romano Pontifice institutum veneraretur; nec mora in coetu virorum illustrium, qui frequentes aderant, gladium, insigne principum, quod electores ante se ferri jubent, deposuit, & humiliatus flexo genu ab apostolico nuntio veniam petens absolutus est, & tanquam privatus praetorium exiit, moxque Asteiasburgum, & alia quae tenebat oppida munissimisque ad Adolpho restituit, retentis aliquibus ex convento, quoad videret, ne ad inopiam urgeretur, dissipato diuturnis bellis patrimonio. His consentanea tradit Serarius. Ut vero Dietherus Adolpho defuncto, iterum archiepiscopatum fuerit affectus, illi quoque probe administravit, suo loco dicitur; nunc ad Sigismundum Austriacum convertenda est narratio.

Percussus ille a Pontifice pluribus anathematis de concordia agere cepit, interprete Christophoro Mauro Venetorum duce, seque juri obtemperare velle praesulit: sed, cum misso a Pio episcopo Feltrino de constituendis iudiciis actum esset, a promissis recessit; quocirca illum Pius novo edicto (d) percussit. Sedandae illius controversiae percipudis Venetorum dux exposuit Pontifici (e), nolle in se suscipere onus juris acerbe dicendi inter Sigismundum & Cardinalem Brixinensem, sed liberam potestatem sibi conferri proposcit, ut aequitate mansuetudine temperata litem dirimeret; cui assensit Pius ob spectatam illius virtutem; quod autem ad censuras attineret quibus tenebatur irretitus Sigismundus a nemine quam a sede

Apostolica solvi posse veniamque poscenti expiationem noxae ritu ecclesiastico benigne collarum iri. Rediit postea ad officium Sigismundus, ut inferius dicitur.

Verum longe eo praefradior extitit Georgius Rex Bohemiae, utpote a Rochizana haeresi imbutus adeo, ut unius haereticarum praestigias Pontificiae conciliorumque oecumenicorum auctoritati & oraculis anteferebat. Projecerat, ut vidimus, catholicae pietatis larvam superiori anno in solemnibus principum conventu, cum Bohemos ad ritum Latinum adducere jussus esset, contenderatque impie communionem sub utraque specie laicis ad coelestem beatitudinem adipiscendam omnino necessariam, ac Fantinum nuntium apostolicum in vincula conjecerat, ob quod scelus Pontifex mox Vratislaviensis sacramento fidei Georgio praestitit absolvit, idemque edictum hoc anno instauravit (f).

Pius Papa II.

Dudum inclitum Bohemiae regnum, quod Christianum, & fidelem populum habere consuevit, ad perniciosam Jacobelli & suorum sequacium in aliquibus partibus Hussitarum nuncupatam haereticam pravitatem, pro magna ejus parte prolapsam, ut communionem Eucharisticae sacramenti sub utraque specie, vini videlicet, & panis, quoad laicos & non conficientes de necessitate fore aeternae salutis proficeretur, cum propter obitum felicitis recordationis quondam Ladislai novissimi Regis careret, Georgium de Podiebrat sibi Regem elegit, qui dum se catholicum affirmasset, postmodum dum coronationis reciperet insignia, licet in venerabilium fratrum nostrorum Jauriensis, & Vratislaviensis episcoporum, ac nonnullorum ecclesiasticorum & secularium virorum notabilium, manibus tactis per eum corporaliter sacramentis evangelicis, publice & sponte promiserit, sponderit, pollicitusque fuerit atque juraverit, quod deinceps fidelis & obediens esset sanctae Romanae ecclesiae, & illius pro tempore Pontificibus, in ejusque obedientia & conformitate more aliorum catholicorum & Christianorum Regum in unitate orthodoxae fidei, quam ipsa sancta Romana catholica Ecclesia consistit, praedicat & tenet, fideliter observaret, ac deinceps fidem & Ecclesiam ipsam protegeret atque tueretur & defenderet, & populum sibi subiectum ab omnibus erroribus sectis & haeresibus ac articulis ipsius Ecclesiae & sanctae Romanae ecclesiae contrariis revocaret & averteret, nec non catholicae fidei conservationem, ac obedientiam, conformitatem, unionem, ritum, cultumque ipsius sanctae Romanae ecclesiae reduceret & restitueret in dicto regno, licetque dictus etiam Georgius deinde per dilectum filium Joannem de Rabenstein notarium nostrum ejus ad nos oratorem pro se, ejusque comitali, & liberis pollicitaretur, ut praecipua nostra

XCVI. Georgius Regis Bohem. impietas.

(f) Ext. apud Coel. l. 12.

Pii II. in Georgium Regem Bohem. sententia.

Ut pollicitus sit obsequentem futurum Ecclesiae.

Dicta factis evertit.

reverenter susciperet, & eis obsequeretur, ac deinde cum se hujusmodi juramento astrinxisset, ac obligasset per charissimum filium nostrum Fridericum Romanorum Imperatorem illustrem, ut talis extitit confirmatus, nihilominus, cum ipse Georgius his omnibus facta contraria ageret, publica quoque continuata fama adversus ipsum laboraret, quod contra tam solemniter factas suas promissiones, & jurandum dictam haereticorum sectam foveret, & amplecteretur, dilecti filii clerici, capitanei, consules, & communitates civitatis Vratislaviensis, & oppidi Namslaviensis tamquam catholici, & veri Christi fideles eundem Georgium pro Rege sibi recipere, eique homagium praestare debite recusarunt, propter quod Georgius ipse bello illos impugnare tentavit, nos tunc de his certam notitiam habentes, ut tantis incommodis repagulo essemus, dictumque Georgium, ac ipsum inclitum Bohemiae regnum ad veram obedientiam, & unionem Apostolicae sedis, & sanctae ipsius Romanae ecclesiae reducere possimus, venerabilem fratrem nostrum Hieronymum archiepiscopum Cretensem, & dilectum filium sacrae theologiae professorem Franciscum de Toledo tunc archidiaconum de Astigia in ecclesia Hispanensi, oratores nostros ad partes illas misimus, & tandem hujus homagii suspensio ad triennium, & unum mensem per eos facta extitit. Verum duobus deinde fere annis decursis, cum idem Georgius nihil de hujusmodi juramento per eum promissis se facturum ostenderet, nos tanta rei moram esse periculosam sententes praefatum Georgium, ut promissionibus, & juramentis praefatis satisficeret, regnumque praefatum ad unionem sanctae matris Ecclesiae reduceret, per certum nuntium nostrum iterum fecimus sollicitari.

XCVII.

Sic demum Georgius ipse, transacto post unius anni spatio, solennes ad nos oratores transmittens nobis obedientiam praestitit verbalem ut prius, sed non realem sui & regni in unitate fidei & ritus communionis, quam juxta juramentum ac promissiones antedictas expectabamus, eumque tunc per proprios oratores suos hortari non desivimus, ac pro hujus rei finali consummatione, dimissa vesania sua, atque haeretica praesumptione super articulo communionis hujusmodi ipse cum regno Bohemiae se nobis & Ecclesiae sanctae atque aliis regnis conformaret, dilectum filium Fantinum de Valle utriusque juris doctorem ad eundem Georgium, regnum, & marchionatum Moraviae, ac vicina ejus dominia transmissimus: qui sibi per nos inuncta fideliter in conventu, ob id per dictum Georgium in festo S. Laurentii proxime elapso indicto, coram praelatis, magnatibus, & aliis multis explevit. Idem tamen Georgius sathana laqueis ligatus in sua pertinacia obstinatus permansit, nam Ann. Eccl. Tom XXIX.

publice inibi cum ejus comitali sibi confidente in praetorum, procerum, & magnatum praesentia, prout intelleximus, in nos & sanctam sedem Apostolicam, ipsamque sanctam Romanam & apostolicam ecclesiam fideli matrem multis detractionibus, & blasphemis ore polluto, & impudicis labiis invocatus, etiam proferre veritus non est haec vel in effectu similia verba, videlicet: Ut nemo deinceps de fide & religione mea conjugis & liberorum meorum dubius existat, nunc palam & publice profiteor charissimos parentes meos in hac veritate communionis calicis utriusque speciei mortuos esse, meque in ea natum, educationem, atque usque in haec tempora vixisse, vivereque & mori velle cum uxore, & liberis meis; asserens communionem illam de necessitate salutis: & adjecit, Deo magis quam hominibus esse parendum. Nec his contentus, sed etiam praefatum Fantinum oratorem nostrum, post factam per eum consultationem assertorum compactorum super communionem praedicta, postquam erroris illius declarationem & propositionem eorum, quae ipse orator noster a nobis habuit in mandatis, sacrilege in eum manus injecit, & raptiter durissimis carceribus mancipavit, in Dei, hujus sanctae sedis, & Romanae ecclesiae opprobrium, atque nostrum, qui licet immeriti, Christi vices in terris gerimus, vilipendium, & contemptum.

Nos autem, qui nobis factam injuriam nihil pendimus, Dei tamen & Ecclesiae suae offensam vindicare tenemur, sic in praemissis animadvertere debite volentes, ne error ille seorsum arma habens sub religionis specie amplius serpere valeret, & ne fideles Christi per subjectionem dicti Georgii ejus erroribus valeant maculari, nuper proprio motu, ex certa nostra scientia fideiium prospectantes salutem, dictos clericum, capitaneos, consules, communitates civitatis Vratislaviensis, nec non oppidi Namslaviensis, ab observatione concordiae praedictae auctoritate oratorum nostrorum conclusae omnium dependentium & connexorum, etiam si ejus vigore ad homagium praestandum tenerentur, absolvimus & absolutos fore declaramus, ut in aliis literis nostris continetur, quarum tenores volumus in praesenti habere pro expressis. Et quamvis pridem charissimus filius noster Fridericus Imperator, ac nobilis Ludovicus Bavariae dux illustres praemissa, sentientes nobis supplicarent, ut ab ulteriori processu contra dictum Georgium ob certas causas abstinere, sive jam factos processus suspendere vellemus, cum dictum Georgium ad Ecclesiae gremium rediturum sperarent; nos eorundem & praesertim ipsius Imperatoris precibus inclinati, ab ulterioribus processibus adversus ipsum Georgium decernendis usque ad praesens distulimus. Sed cum iterum post haec dictus Georgius per alium nuntium exhortatus ad cor redire, erroresque suos

Blasphemias vomere adversus Ecclesiam auius.

Haereticum publice professus.

Ob tam confutata in-ternuntio appo- carceri addixit.

XCVIII.

Sacramenti illi praestiti religione soluti Bohemi.

Caesar ac principes deprecatores accessere.

Errores emendare abnuat Georgius.

recognoscere, & ad Ecclesiam catholicam reverti, & se illius ritui conformare non curavit...

XCIX.

Ne igitur Georgius ipse suum venenum liberius effundat, ac dictos clericum, capitaneos, consules, & communitatem Vratislaviensem...

Catholici iis opem prestare iussi.

C.

Justam hanc severitatem veritus Georgius, ne Pontifex ei, iudicio hereseos postulato, coronam adimeret, mulcere ipsum blandis literis (a) nixus est...

(a) Ext. apud Coel. l. 12. Perpetuum obsequium pollicetur ecclesie Georgius. Patratum in Fantino scelus excusat.

A Gregorio liberatus Fridericus illum tue-tur. (b) Gob. l. 11. Legationem decernit ad Pont.

discrimen adducto, a Georgio exhibitam Pio exposuit, precesque addidit, ut Wratilavienses ad fidem Georgio addicendam impelleret.

Respondit (c) ad hanc Pontifex Georgium se ab ecclesia Romana, cujus caput Christus est, segregasse, eoque crimine regie dignitatis gradu excidisse...

CI. (c) Apud Coel. l. 12.

Negat Pius Georgium Regem esse posse post heresim fulceptam. Omnia pacta preterita non aliter quam morte abolita.

CII. Monitus a Cesare Georgius ut reciperet ab heresi.

Propulsatur fortiter ab Vratislaviensibus.

CIII. An sanguis triduo passionis expers fuerit hypostatica unione.

Nixus est Imperator ab heresi Georgium abducere, sed is obfirmatus in pertinacia saniora consilia respuit...

Mora jam ante Brixia a B. Jacobo Piceno, quem postea Urbanus VIII. beati nomine & cultu insignivit, lis fuerat...

(a) Gob. l. 11. Non est religio contrarium quod aliqua pars eius sanguinis remaneret. Disceptantur inter Prædicatores & Minoritas. Extracta in aliud tempus controversia.

(b) L. 2. ep. de cur. & bullar. in Pio II. conl. 11. CIV.

Prohibitæ disceptationes neve heresim impingatur alteram partem defendenti.

Intentatæ pœnæ prævencatoribus.

fam tuebantur sententiam; addebant tamen totum Christi sanguinem in passione fusum non receptum fuisse hac de causa...

Ad futuram rei memoriam. Ut in Ecclesia Dei orthodoxa fides unitas perseveret, & de cætero tollatur occasio in huiusmodi controversiis incidendi...

propterea declamare, aut hanc sic ex hoc labem incurrisse, dicere vel asserere præsumant; sed si eos aliquam vel aliquos heresim aliquam incurrisse constiterit...

Collustrabat per hæc tempora Gallias, ac præcipue Aquitaniam pluribus iisque insignibus miraculis Petrus Berlandus olim archiepiscopus Burdegalis...

CV. Petrus Berlandus archiep. Burdegalis miraculis illustris.

(c) L. 42. p. 47.

Tenor interrogatoriorum, unde supra sit mentio, sequitur & est talis.

Interrogatoria super quibus persona fide digna & omni exceptione majores per vos auctoritate nostra recipi & examinari debent sunt infrascripta, videlicet. I. An quondam bonæ memoriæ Petrus Berlandi olim archiepiscopus Burdegalis fuerit Christianus, fidelis, catholicus...

CVI. Quibus interrogatis examinanda veritas.

latenus pratermitteret, & an continue di-
vini officii interesset. IX. An infirmis &
miserabilibus personis in eorum necessitati-
bus subveniret, & alia opera misericordia
exerceret. X. Quas vestes seu quos pan-
nos induerat, & qualiter, ac quibus pan-
nis, & vestibus indutus ibat. XI. An esset
nimium loquax, vel parvus, & rarus in
loquendo, & an verba otiosa ex proposito
unquam locutus fuerit. XII. An in ejus in-
firmitatibus, & tribulationibus, quas tem-
pore ejus vitæ passus fuit, patiens fuerit,
& illas libenti animo sustineret. XIII. An
importunos sustinuerit, & insuriantibus sibi
injurias remisit, & pepercerit. XIV. An
petentibus consilium, & auxilium præberet.
XV. An unquam populo sibi commisso ver-
bum Dei prædicaret, vel saltem ad bene
agendum, & Dei præcepta servandum hor-
taretur, eisque præciperet, & mandaret,
& alia faceret, quæ ad ipsum tanquam ar-
chiepiscopum, & prælatum spectabant, &
pertinebant. XVI. An unquam de aliqua
re inhoneſta, turpi, vel non permilla fue-
rit diffamatus. XVII. An adversantes, &
invicem odiosos ad pacem, & veram con-
cordiam reduxerit, vel saltem reducere
conſuevit. XVIII. An idem Petrus toto
tempore, quo in humanis egit, & usque ad
ejus obitum virtuose, & laudabiliter, &
absque fama alicujus notæ sive maculæ vi-
xerit, & vitam laudabilem duxerit. XIX.
An tempore ejus obitus fuerit pro optimo
aut bono viro habitus, tentus, nominatus,
& reputatus. XX. An ante ejus obitum,
aut post idem Petrus fuerit de aliquo crimi-
noso, vel vitio aut aliquibus operibus dif-
famatus: & si sic interrogentur, de quo,
sive quibus, & a quibus, ubi, quoties, &
quando. XXI. An idem Petrus archiepi-
scopus tempore, quo vivebat, signa miracu-
losa fecerit: & si sic interrogentur, quæ
& in quibus personis illa signa suis pro-
merentibus meritis Deus ostenderit. XXII.
An post ejus obitum idem Petrus archiepi-
scopus aliqua miracula aut signa miraculosa
fecerit, aut potius omnipotens Deus in per-
sonas dicto Petro archiepiscopo devote se-
commendantes miracula, & res miraculo-
sas operatus est, & a quanto tempore citra
sit: si sic, interrogentur de miraculis, &
miraculosis rebus. XXIII. An idem Petrus
archiepiscopus post ejus obitum continuo, &
ab omnibus præsertim civibus Burdegalen-
sibus, & aliis districtualibus, & conviciis
ejusdem pro optimo, & bono viro, ac lau-
dabilis vitæ habitus, tentus, nominatus,
& reputatus fuerit. XXIV. An idem Pe-
trus archiepiscopus a quatuor annis proxime
elapsis pro sancto, vel pro beato habitus,
tentus, nominatus, & reputatus fuerit. XXV.
An ab aliquo tempore citra, & præsertim
a dictis quatuor annis proxime elapsis quam-
plurima, & innumerabiles persone ad lo-
cum, ubi & in quo idem archiepiscopus se-

pultus est, tanquam ad sanctum, & in Al-
tissimi gratia existentem pro obtinendis gra-
tiis ierint, & continuo vadant, & ad eum
tanquam ad sanctum, vel beatum preces
porrectæ, & orationes dictæ fuerint, & ho-
die porrigantur, & dicantur, & alia signa
extrinseca facta fuerint & fiant, que veris
& indubitate sanctis facere licet, & est
permisum.

Migravit in cœlum hoc anno B. Di-
dacus Minorita, cujus felicem obitum de-
scribit ex antiquis & probatissimis. mo-
numentis vitæ illius author (a): Cum,
inquit, vir beatus esset atate gravi labo-
ribusque confectus in difficilem aegritudinem
incidit, quam ex vi pestilentis humoris,
qui in brachium sinistrum juxta manum de-
cubuerat, nactus est, quod plane malignis
supputationibus, quas Græci apostemata vo-
cant, vehementer intumuit. Sed peritis chi-
rurgis lenientibus usus medicamentis, cum
affectum locum aperisset patris longe efflu-
xit humor, qui nullum terram fetorem, sed
quod mirabilis omnibus videbatur, suavissi-
mum odorem contra naturam ordinem efflu-
bat: quod tunc quidem medico cæterisque
adstantibus magnæ admirationi fuit, atque
id prius ei accidit dum hoc morbi genere
vehementius urgeretur: postea vero duriores
beato viro dolores acceverunt, qui cum in-
dies auferentur, tanta illor animi lentita-
te & patientia perseverabat, ut nunquam in-
gomerit, & nihil ore præter divinas lau-
des expresserit. Noctæ vero quadam, cum
ei medicis curantibus subveniret, ille di-
vino spiritu in cœlestium raptus paulo post,
cum jam mortuus crederetur, collecto spiri-
tu ad seipsum reversus, quid ex cœlesti il-
la & immortalis patria degustasset ter qua-
terque apertis verbis exclamavit repetens:
O quales flores sunt illi paradisi.

Cæterum, ingravescente vi morbi, cum
ille certam jam sui corporis dissolutionem
imminere sentiret, guardianum cæterisque
conventus fratres accesserunt, & omnes ad se
venire humiliter postulavit. Quos ut venisse
se videt, per Dei viscera & misericordi-
am deprecatur, ut sibi chordam & habitum
viliorem concederent, quo involutus more-
retur: quæ plane de humilitatis & pauper-
tatis amore manabant, quarum virtutum
studio maxime tenebatur: accedebat præ-
terea S. Francisci imitatio, ut, quem cum
vivens ex animo dilexisset, etiam humili-
tate moriturus exprimeret. Annunt illi,
petitumque habitum afferri jubent, illum-
que extracto priori, quo indutus jacebat,
agro imponunt. Interim cum ad eum ma-
gnus fratrum numerus accederet, ut eum
morientem de more viderent, & consolare-
ntur, ab illo suavissimis amplexi-
bus deprecabantur, ut pro se divinitatem
exorarent: e contrario ille ab omnibus hu-
militer reposebat, & se bonorum omnium
& meritum, quæ post religionis ingressum
pro-

CVII.

(a) Franc.
Pegna in
vit. S.
Didac. l.
2. c. 1.
Humor
ex illius
apostema-
te ma-
nans sua-
vem odo-
rem spi-
rat.

Crucis
dulcedi-
nem præ-
dicat.

(a) Bull.
in Sixti V.
constit. 42.

(b) Id. ib.
c. 2.

CVIII.
In extin-
cto ele-
gantia
formæ e-
micat.

Illius in
morte læ-
titia.

In illius
obitu stel-
la lucidissi-
ma ful-
set.

promeruerant, participem facerent. Ex his
alii dimidiam suorum laborum partem ob-
tulerunt, cum vehementissima in virum pi-
um affectu fuissent. Ergo cum profusus la-
chrymis ab omnibus veniam deprecaretur,
& charissimis fratribus vale dixisset, la-
tus de morte jam proxima, quam lucrum
maximum deputabat, & de vicina accer-
sione securus, utrumque brachium pariter
in altum erigens, quod visu fuit mirabi-
le, cum sinistrum vi morbi depressum pau-
lo ante movere non posset, ad fratres ad-
stantes, & spectantes conversus crucem li-
gneam quæ ad caput reposita erat, arcte
complexit, & ore oculisque sæpe suavissi-
me osculatus cum ingenti pietate sequen-
tem hymnum pronuntiavit. Dulce lignum
dulces clavos dulcia forens pondera, quæ
sola fuisti digna sustinere Regem colorum
& dominum, quæ ubi dixisset beatissimam
animam Deo reddidit anno MCCCCLXIII.
die XII. mensis novembrii. Confirmantur
hæc a Sixto V. (a) in sanctione, qua san-
ctorum cultum illi decrevit, atque inter
cæteras res admirandas recenset puerum,
qui in ardentem fornacem præceptis ceci-
derat, incolumem patri implorata sanctis-
simæ Virginis ope restituisse; tum de mi-
raculis post ejus mortem editis plura re-
fert, quæ accuratissime narrat ex fide di-
gnissimis monumentis Franciscus Pegna (b)
his verbis.

Permansit B. Didacus mortuus eodem vul-
tu, & facie nihil prorsus immutata, ut
non e vita decessisse, sed vivus omnino cre-
deretur. Ejus caro, cum prius ob conti-
nua jejunia, vigiliis, asperasque pœni-
tentiis attrita, contracta, & sublivida
foret, jam tunc candida, mollis, & splen-
dida veniebat, ut nec tenuis illam macu-
la insiceret, sed dote jam claritatis & flo-
la gloriæ circumamicta esse videretur. Non
riguerunt mortuo frigida membra, sicut
mos est corporum vita functorum, sed in-
star viventium, & bene valentium pedes,
manus, & brachia movebantur, omnesque
arteriarum nervi, & articuli flexibiles fa-
cile movebantur, quod per integrum sece-
mensium spatium duravit, donec sacrum
cadaver in arca bene munita fuit recon-
ditum. Et paulo infra: Igitur sabbati
noctæ, qua viri sancti anima a carne so-
luta est, in ecclesiam deferretur, ut sequen-
ti die dominico corpus sepulture mandaretur:
ad multam vero noctem splendor qui-
dam super illius exanime, & defunctum
corpus illuxit, qui solis radios sua luce
superare, ac totum choram, ubi ille repo-
situs fuerat, illustrare videbatur. Multi
præterea cives Conchenſes, & de Me-
dina cœli eadem nocte, qua S. Didacus
beatam egit animam, stellam reliquis ma-
jorem, ac illustriorem apparuisse affirma-
runt, quæ plane ita omnium oculos ad se
inspiciendam ac contuendam convertebat,

ut rei novitate commoti frequentes domo
egredi cogentur, hærebant enim an ali-
quid boni malivæ portenderet, cum multi
affirmarent hujusmodi stellas signum mor-
tis alicujus viri sancti præferre, de quo
creditum erat ejus animam in sanctorum
numerum in cælo receptam fuisse: solet e-
nim sæpe clementissimus Deus sanctorum sa-
orum pietatem, & sanctitatem, quibus
tamquam fulgentes faces, & lucentia sy-
dera ecclesiæ præluxerunt, cœlestibus quo-
que fulgoribus indicare, ut omnium per-
suasione credatur in cœlesti patria claros
atque conspicuos esse. Multis interjectis
de rebus admirandis, quæ ad illius sepul-
chrum editæ sunt, depulsiſque variis mor-
borum generibus, quæ omnium medicorum
vim eludebant, subdit, Henricum
Castellæ Regem ejus nominis IV. B. Di-
daci artus contrectasse quindecimo die
ab illius obitu, ac flexiles, & suavem odo-
rem halantes non disparem illi, qui ex
corpore S. Isidori Matriti spirat, sensisse,
& contactuque sacro sanitatem in bra-
chio recepisse, Alfonsoque Carrillum
Toletanum archiepiscopum contrectantem
flexilia B. Didaci membra, & hac illac-
que ducentem vehementi admiratione
affectum fuisse; concurrisse vero ad spe-
ctaculum Castellanos, Aragones, & Lusit-
anos, adhibitoſque (c) testes nonnullos
Mauros, ac Judæos, qui id supra natu-
ram fieri facti sint. Ut vero a Sixto V. 71.
sanctis annumeratus sit, suo loco dice-
tur.

Eodem anno VII. id. martiij e vivis CIX.
decessit Catharina Bononiensis Clarissa, B. Catha-
rini Bononiensis, cui multa divini-
nitas ostensa fuere: atque inter alia Con-
stantinopolitani imperii excidium immin-
ens prædixerat, idque ob ingentia Græ-
corum scelera & impietatem, a reliquo-
rum Christianorum conjunctione se re-
scindendum. Edita sunt post ejus obitum
plura sacra prodigia ad ipsius sepulchrum
certissima cœlestis beatitudinis, qua a Deo
donata fuerat, argumenta: inter quæ
insigne illud extitit, resossum ipsius cor-
pus decimonono a morte die corruptionis
immune inventum, ac suavem spirans o-
dorem.

Insculptum est ejus sepulchro hoc epita-
phium: Hoc corpus, quod cernitis incorru-
ptum, D. Catharina Bononiensis est, quæ
monasterium prima cum paucis edificari cu-
ravit, quod multos annos admirabili san-
ctimoniam rexerit, & gubernavit: cum vero
ex humanis decessisset, humi sepulta fuit.
Cujus corpus decimonono die post ipsius ex-
corruptionis, & odore suavissimo fragrans reperitum
est: multa quoque signa sanctitatem arte-
stantia subsequuta sunt. Obiit anno Domini
MCCCCLXIII. die IX. martij. De ejus-
dem

(c) Franc.
rina Bo-
nonien.
prophetiæ
dono cla-
ra.

Ejus cor-
pus post
mortem
excor-
ruptio-
nis.

(a) Sigon.
l. 4. de epi-
sc. Bonon.
in Phil.
Calan-
drin.

dem virginis corpore corruptionis experte meminit Carolus Sigonius (a), ac miraculi testem oculatum se fuisse tradit. Retulit illius nomen in beatarum virginum numerum Clemens VIII. adjectis martyrologio Romano ad nonum martii his verbis: *Bononia B. Catharina virginis ordinis S. Clarae vitæ sanctitate illustris, cujus corpus magno cum honore ibidem colitur.*

CX.
Alexand.
Olivæ
Card. obi-
tus.

(b) Gob.
l. 12.

Sacris
colloquiis
& preci-
bus extre-
mos dies
translegit.

Romæ ingens sui desiderium reliquit hoc anno Alexander Oliva de Saxoferrato Augustinianus Cardinalis, qui sanctitatem morum spectatæ scientiæ conjunxerat, cujus pium obitum describit ita Joannes Gobelinus (b) [1]. *Alexander Cardinalis S. Sufannæ non sine summo Pontificis mœnore febre correptus exinguitur, cujus vitæ sanctissima cum per omnem vitam emicisset, tum maxime in obitu claruit, qui etsi dies quamplures agonizavit, nunquam tamen intermisit de fide catholica disputare, symbolum exponere, abstrusos scripturarum sensus aperire, dubiaque resolvere; hortari affantem ad evangelicam vitam, ad celestis patriæ desiderium erigere, contemnenda esse hujus promissæ seculi, quæ velis nolisque, relinquere oportet: in ea patria thesaurizandum, cujus gaudia sine careant. Cum rogaretur testamentum facere: Animam, inquit, meam Deo relinquo, Pio Pontifici corpus & hæc, quæ vocantur seculi bona: ipsi familiæ curam, & sepultura mea committo. Deinde quasi dormiens exspiravit, ingens sacri collegii decus, in quo vitæ fulgor cum doctrinæ luce contendit. Potuerant sine damno nonnulli homines perire, in hoc grave vulnus accepit Ecclesia. Habuit in ejus laudem funebrem orationem panegyricam Campanus insignis orator, quæ inter ejus opera extat, recensetque insigne miraculum, quo ille in prima pueritia fonte submersus in vitam, implorata Virginis ope, revocatus est, utque artis tum devotus sit: in quo divinam providentiam licet suspicere, quæ ipsum per pietatis studia instruebat, ut Ecclesiam suam aliquando collustraret.*

CXI.

Tertium, inquit, agens ætatis annum cum flores, ut solent pueri, sceteretur, proximum in fontem concidit. Aderat soror

Margarita triennio major hæc fratris lapsum conspicata, non ausa ipsa descendere in fontem ad proximas refugie casas, ululatu omnia complet, fratrem in fontem delapsam, opem atque auxilium clamat, accurrit quæ proxima erat matrona Diambra nomine, ubi puer & quæ parte cecidisset percontata, conjecit se in fontem, quæstum aliquandiu correptumque suspendit in oracrusculis sublati, ut quas hausisset, a quas refunderet. Interea mater audito ululatu, & ipsa ad eum locum percurrit, ubi exanimem vidit natum, vellit comam, laniat exsecratque genas, & filium nequidquam appellans nomine ejulatus in cælum tollit. Jam horis circiter novem mortuus jacuerat puer: Hic mater, & infra, ad templum conversa gloriosissima matris quod non procul inde cernebatur, Virginis opem implorat, filium si reviviscat vocet. Ex templo visus est puer primum modere labella, mox tollere oculos, matremque appellare: quæ re attoniti qui aderant, puerum subito ad templum deducunt, offeruntque altaribus. Hic sacrarium ingressus forte dalmaticam vidit vestem, in cuius limbo simulacrum inerat Virginis auro intertextum. Conversus ad matrem puer dalmaticamque complexus, simulacrum digito ostendens: Mater, inquit, mater, hæc mihi cyathum porrexit in fonte, hæc opitulata est: nec aliquanto spatio adduci potuit, ut inde discederet. Id miraculum non clam fuit: oppidani omnes, & exanimem reviviscit puerum, & quæ de dalmatica dicta sunt, qui per ætatem supersunt, attestantur. Sacellum in fonte Virgini erectum est miraculi monumentum. Parentes expectato biennio, quo ætas paululum confirmaretur, puerum sacris initiarunt professum divi Augustini ordinem.

In pueri-
tia lapsus
in fontem
ac suffo-
catus.

Virginis
ope ad vi-
tam revo-
catus.

CXII.

Subdit pluribus, ut monastica apud Augustinianos disciplina excultus, tum in literis tum in pietate magnos progressus fecerit: cumque gessisset in sacro illo ordine graviora munera, tandem ob virtutum claritatem a Pio dignitate donatum fuisse cardinalitiam, in qua probitatis exemplo præluxisse ita describit: *Privatus ceremonias intermisit nunquam, preces hora-*

rias

NOTE [1] **D** Enatus est hoc anno die XXII. julii Alexander Oliva Saxoferratenus ex Augustiniani ordinis monacho S. R. E. cardinalis a Pio II. renunciatus. Pium viri hujus obitum ex Gobelini commentariis persequitur Annalista. Res gestas historici ætatis illius fere omnes narraunt, ex quibus eruo anno 1413. septennem adhuc religiosas vestes induisse; anno vero 1437. Marchiæ Anconitanæ provinciam præfulem in comitiis sui ordinis dictum, ab anno 1452. usque ad 1458. congregationis Perusinae summum præsidem seu ut appellant vicarium supremum egit. Sequenti vero anno 1459. supremi moderatoris munere ordinem universum gubernavit. Ex emicenti illa dignitate anno sequenti 1460. ad purpuram accitur, creditamque a pontifice Camertinensis episcopatus administrationem, non vero episcopatum ipsam obtinuit. Tantum viro decus promeruit morum sanctimoniam insignis cum scientia singulari conjuncta. De sanctimonia lege Annalista hic, scientia vero exhibent testimonium sermones de ortu Christi centum, adjectis aliis de cœna cum apostolis, sicut & de peccato in Spiritum S. & orationum librum singularem teste F. Dominico Antonio Gandolfo Genuensi in dissert. historic. de Augustinianis scriptoribus ante concilium Tridentinum. MANSI

Pia illius
vita.

viar non absorbebat, ut facimus plerique omnes: testor hoc sacratissimum, in quo sumus solitum consumere in officio excolendo adeo verbum se jungebat verbo, clausulam clausula dirimebat pondere vocis raro & aperto. Audiebat missas tardiuscule, cum esset liber, nec antea quam, qui convenissent aliquid acturi, audisset omnes. Interrogatus cur ita faceret, quoniam, inquit, ad opus Dei expeditum accedere oportet non involutum negotiis, pendebat in missa attonitus, collachrymabat, nonnunquam extra se vi rari videbatur: quum quid esset non recte curatum a suis. In missa celebranda illud semper afferebat, eo erat oburgatio: Maledictus homo, qui opus Dei fecit negligenter. Festum occurrebat nullum, in quo suos non hortaretur ad quiete honesteque vivendum: hæc vero petere se a suis agebat concordiam & honestatem, cetera omnia ex arbitrio permittere, familiariter, quod in eade sacra feminam salutasset, domo eiecit. Cum quid audiret commissum a suis flagitii erumpebat in lachrymas, sequi e conspectu tristissimus eripiebat. Mensa parca, & proxima privata. Et infra: In cœna, & prandiis aut sacra historia, aut homelie sanctorum perpetuo mensa legebantur: ubi si quid esset scriptum dubiuscule ipse interpretabatur, ceteris in rebus silentium orat: prandium dissertationes quotidiana excipiebant: de rebus sacris porro quæstiones duas in horas trahabantur, nunquam minus quam in unam. Paucis interjectis addit, ut cum externa pompa occultam austeritatem conjunxerit.

Suorum
crimina
lugere so-
litus.

CXIII.
Vitam a-
cerbissi-
mam cum
externa
pompa
conjungit.

*Internitebant continentibus pannis parietes, ipso assiduo cilecio premebatur. Stabat pro foribus lectus pluma purpuraque instratus, ipse nunquam nisi quotidiana in veste dormivit, habitu illo cucullari ne in morte quidem intermissio: pannis lineis usus est nunquam: foris fastum & delicias ostentabat, intus se quotidianis afflictamentis emacerabat. Imminentem sibi mortem, antequam decumberet, divinitus ipsum prænutiisse refert author; subditque: Sepulchrum erigi clam jussit in serinii spe-
Ann. Eccl. Tom. XXIX.*

ciem, ita ut aperiri facile posset: intus imago inerat depicta Cardinalis mortui jacens eo habitu oris & vestium, bis lineamentis, quibus ipse erat, inscriptumque in interiori latere sepulchri. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & non delinques in æternum, id sepulchrum ipsi nesciebamus, serinum stipatorium vati: pistor eo mortuo confessus est se jurejurando adactum, ne cui patefaceret. Aperiebat autem, ut postea cognitum est, quoties oraret, ibique speculabatur. Addendus aliis insignibus viris Blondus Flavius natione Forlivienis egregius historiarum scriptor, qui hoc anno obiit (a), quæ ab Honorio & Arcadio Casaribus (cum inclinasse Romanum imperium, memorant) ad ætatem suam universalem historiam (quæ nobis in conscribendis annualibus fuit usus) propagavit; Eugenio IV. Pontifici, cui ab epistolis erat, accessissimus.

Novissi-
ma dili-
genter re-
colere so-
litus.

Blondus
hist. obiit
hoc anno.

(a) Gob.
l. 11.

Ad tuendum apostolicæ dignitatis splendorem revocavit hoc anno Pius publicis literis (b) universa scripta, quæ olim pro Basileensi conciliabulo adversus Eugenium IV. sedisque pontificiæ auctoritatem temere ediderat.

CXIV.

(b) Ext.
in bull. in
Pio const.
10.

Dilectis filiis rectori, & universitati scholæ Colonienfis.

*In minoribus agentes non sacris ordinibus initiati, cum Basileæ inter eos versaremur, qui se generale concilium facere, & universalem Ecclesiam representare agebant, dialogorum quemdam libellum [1] ad vos scripsimus, in qua de auctoritate concilii generalis, ac de gestis Basileensium, & Eugenio Papa contradictione ea probavimus, vel damnavimus, quæ probanda, vel damanda censuimus, quantum capiebamus, tantum defendimus aut oppugnavimus, nihil mentis fumus, nihil ad gratiam, nihil ad odium retulimus: existimavimus bene agere, & recta incidere via, nec mentis nostræ aliud erat obiectum, quam publica utilitas, & amor veri. Sed quis non errat mortalis? sapientem, inquam philosophi, nunquam errare, verum est: at qui sapiens nisi bonus, quis bonus nisi solus Deus: Omnes
Ccc de.*

Pii retra-
ctatio.

NOTE [1] **A** Nimadversione dignum hic censo dialogorum librum istum, quem Pius scripsisse se perhibet de auctoritate concilii generalis, de gestis Basileensium, & de contradictione Eugenio papæ, quemque idem Pius sua hac bulla damnat & reprobat; ita plane intercidisse, ut inter opera Aeneæ Sylvii semel iterum, & sæpius recusa nullibi appareat. Quamquam enim inter ejus opera legitur commentarius de Basileensi concilio, quo res ab eo gestas, non quidem ab exordio, sed eo jam incœpto persequitur, commentarius est tamen constanti oratione non vero intercisit ut mos est dialogorum, descriptus; ex quo intelligimus censuram hanc Pii lucubrationem plane diversam fuisse. Inter epistolas etiam ejus pontificis quedam occurrunt in quibus Eugenio instat adversarius, cujusmodi est epistola ad Joannem Carvajal tunc oratorem apostolicum, dein S. R. E. cardinalem, sed illa, nec epistolæ modum superat, nec in dialogi more contextitur. Superest ut inveniisse opus censetur, cum nec in codicibus missi, quorum nonnullos servat bibliotheca canoniorum S. Martini, quæ cathedralis est Lucensis ecclesia, occurrat. Libellum vero quem a se de amore conscriptum idem Pius in epistola hic in annalibus recitata dolet, nullum esse alium censo, præter historiam de Eurali & Lucretiæ amoribus, qui inter ejus epistolas alicubi impressas legitur. MANSI

Demissio illius in agnosendo errore.

CXV. Scripta Basilicæ damnat.

Plures evadunt pertinaces ne inconstantes videantur.

CXVI.

declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum; inquit propheta regius: declinavimus & nos ab utero matris: erravimus in invio, & non in via: ambulavimus in tenebris, & procul a vera luce recessimus; nec nobis tantum erravimus, alios quoque in præcipitium traximus, & cæcis ducatum præbentes cæci cum illis in foveam recidimus.

Forstian & aliquos ex vobis scripta nostra decipere, & in devia deduxerunt, quorum sanguinem si de manibus nostris respiceret Dominus, non habemus quid respondere possimus, nisi nos ut homines peccavisse, qui arbitantes rectam iter ostendere, obliquum monstravimus. In misericordia tantum Dei spes nostra sita est, quæ super omnia opera ejus elucet: sed haudquaquam satis fuerit divinam misericordiam implorare, & dicere: Parce Domine, parce peccatis nostris, nisi pro viribus vulnera, quæ diximus veritate curare, annitatur, & sicut est in fabulis, sagitta, quæ vulneravit, afferat opem; sive ut canit Ecclesia, medelam inde ferat hostis unde læserat. Mortem quidam prius sibi confecerunt, quam videri velint aliquando male sensisse: & nonnulli, ne vel ad horam videantur errasse, semper errant, & dum minimam tolerare honoris jacturam nequeunt, totum abiciunt, & perpetua notantur infamia, & in pessimas prolabantur hæreses, qui ne appareant inconstantes pertinaces efficiantur, superbissimi hoc agunt, qui videri dii non homines volunt, quales Constantiæ combusti sunt nostra ætate in magno conventu Hieronymus & Joannes hæresiarchè.

Nos homines sumus, & ut homines erravimus, neque imus inficias multa, quæ diximus, scripsimus; egimus damnari posse: verum non ut Arrius, Eutyches, Macedonius, aut Nestorius & alia blasphemorum turba, ex animo damnatam viam elegimus: seducti peccavimus ut Paulus, & ignoranter persecuti fuimus Ecclesiam Dei, & Romanam primamque sedem: propter quod prostrati ante oculos divinæ pietatis supplices oramus: Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineras, &c. Pudet erroris, poenitet male dictorum scriptorumque vehementer poenitet: plus scripto quam facto nocuimus. Sed quid agamus? scriptum & semel emissum volat irrevocabile verbum: non sunt in potestate nostra scripta, quæ in multas inciderunt manus, & vulgo leguntur. Utinam latuissent, quæ sunt edita, nam si futuro in seculo manserint, aut in malignas mentes inciderint, aut incautis fortasse scandalum parient, qui hæc scripsit, inquit, in beati tandem Petri cathedra sedit, & Christi salvatoris vicariatum gessit: ita scripsit Aeneas, qui

postea summum pontificatum adeptus Pius II. appellatus est, nec invenitur mutasse propositum: qui eum elegerunt & in summo apostolatus vertice collocarunt, ab iis scripta ejus approbata videntur. Verendum est, ne talia nostris aliquando successoribus obiciantur, & quæ fuerunt Aeneæ, dicantur Pii, atque ab ea sede auctoritatem vendicent, adversus quam ignoranter latraverunt.

Cogimur igitur, dilecti filii, B. Augustinum imitari, qui cum aliqua in suis voluminibus erronea inseruisset, retractationes edidit, humilis & probatissimi vir ingenii, qui suas ineptias verecunde confiteri, ac corrigere, quam impudenter defendere maluit. Idem & nos faciemus, confitebimur ingenue, ignorantias nostras, ne per ea, quæ scripsimus juvenes, error irrepant, qui possit in futurum Apostolicam sanctam sedem oppugnare, nam si quem decuit unquam Romani primique throni eminentiam & gloriam defendere ac extollere, nos illi sumus, quos sine ullis meritis pius, & misericors Deus sola dispensatione sua ad B. Petri solium, & dilectissimi filii sui domini nostri Jesu Christi vicariatum evoceavit. Quibus ex rebus dilectiones vestras hortamur, & in Domino commonemus, ne prioribus illis scriptis inbareatis, aut fidem ullam præstetis, quæ supremam Apostolicæ sedis auctoritatem, quovis pacto elidunt, aut aliquid astruunt quod sacrosancta Romana non amplectitur ecclesia: suadete omnibus, ut id solum præ cæteris venerentur, in quo salvator dominus suos vicarios collocavit, & quod beati Apostoli Petrus & Paulus suo sanguine dicaverunt: nec putetis divinam providentiam, quæ cuncta gubernat, & nihil negligit eorum, quæ creavit, inordinatam reliquisse militantem Ecclesiam, quæ cum sit sponsa Christi profecto a Deo est, & ordinem habet, dicente Apostolo, quæ sunt a Deo ordinata esse.

Requirat autem ordo, ut inferiora a superioribus gubernentur, & ad unum tandem perveniantur tamquam principem, & moderatorem cunctorum, quæ infra se sunt. Sicut græcæ unam sequuntur, & in apibus unus est rex, ita & in Ecclesia militante, quæ instar triumphantis se habet, unus est omnium moderator & arbiter Jesu Christi vicarius, a quo tamquam capite omnis in subiecta membra potestas & auctoritas derivatur, quæ a Christo domino Deo nostro sine medio in ipsum influit: nec profecto in aliam tamquam sui exercitus ducem supremam auctoritatem Christi principaliter derivasset, quam in suum vicarium, qui primus fuit Petrus cui commissam novimus dominici gregis curam, nec duo pluresve Petros evangelistæ commemorant, nec duos aut plures instituit Dominus, qui suum locum tamquam

Futuro periculo provivum sapienter a Pio.

CXVII.

Sumptum ex Augustino exemplum.

Suspiciendus ordo in ecclesia institutus.

CXVIII.

Julianus Card. imprudenter distidia Baileensium auxit.

Petri primatus confirmatur.

A quo & quando accipiat auctoritatem summus Pontifex.

CXIX.

suprita tenerent equalia, sed unum constituit, ut verticem, ac ducem, & pastorem universi gregis Simonem Petrum, dicens: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & tibi dabo claves regni cælorum: & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælo: & quodcumque solveris super terram erit solutum & in cælo. Et: Parce oves meas: Quæ nulli seorsum dicta leguntur nisi Petro, ut in Petro unitas & summa contineretur auctoritas: nec alius a petra dictus est Petrus nisi Simon, ut intelligeremus unicum esse veræ, & solidæ petræ, id est Christi, ut Paulus exponit, locumtenentem Simonem Petrum, qui solus pro Domino in periculo constituto exemit gladium. Petrus igitur, & successor ejus Romani Pontifices primatum in Ecclesia tenuerunt, & nos hodie, quamvis indigni, sola Domini voluntate digni tenemus: & quicumque Romane secundum canonicas sanctiones præficitur ecclesie, quamprimum electus est in sacro collegio, supremam a Deo potestatem sine medio consequitur, & per ordinem in omnem diffundit Ecclesiam: cujus peccata divino iudicio patienda relinquuntur. Si quid adversus hanc doctrinam inveneritis aut in dialogis, aut in epistolis nostris, quæ plures a nobis sunt editæ, aut in aliis opusculis nostris [multa enim scripsimus adhuc juvenes] respicite atque contemnite, sequimini quæ nunc dicimus, & servi magis, quam juveni credite, nec privatam hominem pluris facite, quam Pontificem: Aeneam reicite, Pium recipite: illud gentile nomen parentes indiderunt nascens, hoc Christianum in apostolatu suscepimus. Dicent fortasse aliqui cum pontificatu hanc nobis opinionem advenisse, & cum dignitate mutatam esse sententiam. Haud ita est: longe aliter actum.

Audite, filii, conversationem nostram: brevis narratio erit, quæ vobis, quantum ad rem attinet, veritatem aperiet, & objectioni faciet satis. Anno salutis primo & trigesimo supra millesimum quadringentesimum cum Dominico Capranica, quem Martinus V. in secreto confessorio Cardinalem creaverat, Eugenius IV. spreverat, Basilicam petivimus, ibique concilium inchoatum invenimus, verum ab Eugenio revocatum, quamvis congregati noluerant obedire asserentes jam inceptum concilium sine consensu patrum, qui convenissent, haudquaquam potuisse dissolvi. Julianus aderat S. Angeli Cardinalis natione Romanus moribus & doctrina conspicuus: is, cum cæteris præstaret, audita Eugenii revocatione præsentiam dimisit, tanquam summo Pontifici vellet obedire: sed cum auferretur in dies, Eugenio vel invito, concilium, sed cum multis ex diversis regionibus episcopis, & Regum legati adventarent, Cardinales qua-

que ex Romana curia profugi in dies nonnulli concurrerent, præsentiam resumpsit, & auctoritatem concilii mirum in modum attollens eminentiam primæ sedis suppressere cœpit, venientes Eugenii legatos, potestatem Romanorum præsulum magnificantes, apparenter confutavit, & cum esset facundissimus facile persuasit auditoribus, quæ cupiebat. Cardinales ex urbe profecti Eugenio infensi, vitam ejus moresque carpebant. Accedebant in horas cateroatim novi curiales, qui ut est omnis multitudo maledica, & inimica principi Eugenii nomen modis omnibus lacerabant. Nos qui ex patria juvenes non ex urbe illic migraveramus, & nova tum primum avit ex Senensibus gymnasio evolaveramus, rudes & inexperti vera esse arbitrabamur quæcumque dicebantur, nec putabamus mentiri alios, qui nesciremus ipsi mentiri, atque, ut est innatum homini, tetra & horrenda crimina odio habebamus, nec Eugenium diligere poteramus, quem tot tantique testes indignum pontificatu dicerent. Aderant legati Parisiensis scholæ, cujus est fama percelebris; affuerunt & aliquando vestri, & aliorum studiorum Germanicæ nationis oratores, & uno cuncti ore concilii generalis auctoritatem ad cælum efferebant: de potestate Romani Pontificis pauci erant, qui loqui præsumerent: omnes, qui publice loquebantur, prurientes auribus multitudini applaudebant.

Accessit & ipsius Eugenii consensus, quod dissolutionem concilii a se factam revocavit, & progressum ejus approbavit. Cum reconciliata synodus Eugenio videretur, & pax Ecclesiæ data, præterita enim omnia per duas literas concilii patres Eugenio sese remissuros, & pedes ejus tanquam B. Petri exosculaturos promiserant, si revocata dissolutione concilio cursum permitteret, atque illi cohereret; novæ intercessere discordiæ, cum aliis de rebus tum potissime super translatione concilii, Græcorum causa, in alium locum, Eugenius in Italia non sine rationis concilium petebat, popularitas synodalis transire montes horrebatur, & in Avinione aut in Sabaudia locum desiderabat.

Adiiverunt per id temporis duo viri ex Italia Basileense concilium, Nicolaus Panormitanus archiepiscopus, & Ludovicus Pontanus Apostolicæ sedis notarius Alfonsi magani Regis oratores, qui velut duo orbis sydera, seu pontifici juris & totius civilis sapientiæ duo præcipua lumina, & clarissima censebantur: hi dictis scriptisque concilii gesta probabant, Eugenii facta damnabant, nec erat qui aut vellet aut auderet dicta eorum refellere. Quid ageremus? audita potuimus non discere? rade nimis ingenium est, quod per singulos dies audita & inculcata non capit: quales magistri sunt, tales discipuli evadere solent: paucos invenias Aristoteles, qui Platonica norint de-

CXX.

CXXI. Aragonii oratores turbas auxere.

Gravia in Basileensi concilio offendi- cula.

CXXII.

Damnata temeritatis & imperitiae Pius sua scripta.

Agnoscit Amedeum fuisse anti- papam.

CXXIII.

struere dogmata : Non est discipulus supra magistrum ; inquit Dominus, nec nos magis- trum potuimus superare : Julianus nobis, & Nicolaus, & Ludovicus, & alii complu- res fuere magistri, schola Basileensis con- ventus, in quo raro aliquis Eugenii causam defendit : adversus concilii dignitatem mu- tate aliquid crimen heresis fuit : una om- nium vox concilium Eugenio praeferebat : de sedis apostolicae praecellencia aut silen- tium aut contemptum. Concilium, concilium cuncta suabant.

Didicimus ergo quae audivimus, & post aliquot annos existimantes nos aliquid esse, diximus, ut est apud Satyricum : Semper ego auditor tantum nunquamne repom- nam ? Puduit semper discipulum agere, subtraximus ferula manum, cepimus loqui & magistri personam induimus ; scripsimus epistolae, & opuscula : hoc omnibus passim datur, docti, & indocti scribunt, & quae scripsit ipse nemo contemnit, nisi editionis fervorem tempus extinxerit : nobis place- bant scripta nostra more poetarum, qui poe- mata sua tanquam filios amant : nec Basileae quemquam invenimus, qui ea damna- ret ; probant enim similia similes : applau- debamus nobis ipsis, & in editionibus nostris gloriabamur, & quamquam postea Euge- nius concilium in Italiam transfulerit, & cum Graecis Ferrariae ac demum Florentiae convenerit, quamquam Julianus S. Angeli, & Joannes S. Petri Cardinales, quibus plu- rimum credebamus, ad Eugenium defecis- sent, quamquam paucissimi in fide Basileen- si remansissent, nolimus tamen credere, ex- sistimantes cunctos, qui abibant, metu re- cedere, ne bona temporalia perderent, & cum nihil haberemus, quod nobis auferri posset, perseverandum putavimus, ne partem, quae verior nobis apparebat, relinquentes, detrimentum animae faceremus. Mansimus igitur Basileae quoad Eugenio, ut credidi- mus, iusto iudicio deposito, Amadeus Sabau- diensis suffectus est, & Felix V. appella- tus, quem non ut idolum, quod erat, sed tanquam verum Christi vicarium venerati sumus, nihil ad haec sinistri putantes inter- cessisse.

At cum Fridericus Romanorum Rex A- quisgrani coronatus, domum repetens Basileae transitum fecisset, rogatusque ad Feli- cem illic praesentem accedere nullo pacto per- suaderi potuisset, ut honorem ei tanquam Romano Pontifici exhiberet, aut publice cum eo verba misceret ; tum primum considera- vimus possibile esse, quod partem erroneam sequeremur, quando Rex Imperator Roma- norum futurus in tanto negotio dubius es- set ; & ad Eugenium inclinaret magis, mul- tum & sepe inter nos ipsos cogitavimus, quis esset modus inveniendi verum ; nunquam enim volentes erravimus, rogati in fami- liam Friderici transire non renuimus, E- rat tunc ille cum tota Germania neutralis,

concilium Basileae irritum dicebant esse Ger- mani, & idolum ejus respuebant, nec Eu- genio nec Basileensibus plene obediebant : placuit ad neutrales transire, ut verum, apud eos liberius audiremus, & si receden- dum esset ab uno extremorum, per aliquod medium transiremus ad alterum, & eorum iudicium spectaremus, qui non essent affe- cti causa. Mansimus in aula Friderici plu- ribus annis, illic varias audivimus opi- niones. Neutralitatem idcirco Teutones in- duerant, ut concordia facilius inveniretur, non ex consilio Solonis, qui tumultuante civitate extorrens fecit eum, qui sine parte remansit. Multa inter neutrales didici- mus, quae nos ante latebant, Eugenium, falso de multis acculatum invenimus, Car- dinalesque, qui Basileam venerant, ob pri- vatas inimicitias bono & sancto viro notam iniurere voluisse ; qui tamen cuncti postea ad eum redierunt, & veniam errati pete- runt.

Addit Pius, quod antea suo loco inse- ruimus, per id tempus Julianum Cardina- lem S. Angeli Hungariae legatum Viennam accessisse, seque ab illo monitum, ut qui errantem secutus esset, recta, monentem sequeretur : cumque Nurembergae pro ve- teri conjunctione restituenda conventus Germanici habitus essent, & decretum, ut Caesar Pontificem ad novum concilium Constantiae indicendum hortaretur, ac Ba- sileenses pariter adduceret, ut eo se trans- ferrent ad pacem ecclesiasticam redintra- grandam, recusassent vero id Basileenses, tum exclamasse Thomam Asselbachium in- signem theologum, constare Basileenses Spiritu Sancto non duci, qui adeo aequa postulata respuerent, idemque plures do- ctрина, & sanctitate illustres viros dixisse ; ac tum se his dictis percitum, oculos ad veritatis lucem intuendam extulisse, sub- ditque : Culigo tandem ab oculis nostris cecidit, quae velut aranearum tela verum cernere impediabat, recognovimus errorem nostrum, venimus Romam, Basileense dogma rejecimus, Eugenio Pontifici maximo caput submissimus, & reconciliati ecclesiae Romanae doctrinam ejus imbuimus, & illud Hieronymi diximus ; Ego nullum primum nisi Chri- stum sequens beatitudini tuae, id est, ca- thedrae Petri communionem confocior : su- per illam fundatam Ecclesiam scio. Qui- cumque extra hanc domum agnum domi- nicum comederit, profanus est : si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio ; eramusque adhuc pene laici, quando ad Eugenium obedientiam redivimus ; ex Ba- sileae clericali tantum charactere insigniti recessimus, nec unquam sacros imbuimus or- dines nisi post veritatem cognitam, Basile- ensium coecitate relicta. In Austria minores ordines, ac subdiaconatum, & diaconatum recepit, in urbe ad presbyteratum per- venimus. Haec est conversatio nostra, per

Eugenius falso ac- culatus.

CXXIV.

Aeneae Sylvii a schismate con- versio.

Ut se sub- miserit Eugenio.

CXXV. Argu- menta gravis- sima quibus pon- tificia au- thoritas confir- matur.

CXXVI. Pii de- ca publi- ca profes- sio.

hos gradus e tenebris ad lucem migravi- mus : ad quam rem non parum laminis no- bis attulit Thomas Sarazanus theologiae sa- pientiae celebratus, ac acutissimus inter- pres, qui postea in summo collocatus apo- stolatu Nicolai V. nomen accepit. His au- ctoribus unam Ecclesiam catholicam, & A- postolicam esse dicimus matrem omnium fide- lium, extra quam non invenitur salus, spon- sam Christi immaculatam, in qua omnes, qui militant suam sibi proponunt vitam eternam. Afferit deinde plura argumenta ad confir- mandum pontificium primatum a Christo institutum ; tum hanc S. Bernardi ad Eu- genium III. sententiam.

Tu es, cui claves traditae, cui oves cre- ditae sunt. Sunt, & alii quidem caeli ja- nitores, & gregum pastores ; sed tu tan- to gloriosius, quanto & differentius u- trumque praeter illis nomen hereditasti. Ha- bent illi assignatos sibi greges, singuli sin- gulis : tibi universi crediti uni sumus, nec modo ovium, sed & pastorum tu unus o- mnium pastor. Haec Bernardus ad Euge- nium III. scribit, cui supremam & omni- modam in Ecclesia potestatem concedit. Quod ille de tertio testatur Eugenio, hoc nos de quarto, & omnibus aliis Romanis Pontifi- cibus profitemur, cui dignitatis est autho- ritas. Liqueat igitur unum in Ecclesia ca- put esse & unum principem, quia pax po- puli ex uno rectoris dependet, & plura- litas principum discordiam parit. Christus Ecclesiae suae in ultimo testamento pacem re- liquit, & pacem multis verbis commenda- vit : dedit ergo & regimen pacis amicum, id est monarchicum sub B. Petro, & suc- cessoribus ejus administrari cuncta praecipiens, clavibus illi commissis, & cura gregis de- mandata.

Haec nos, de Romani Pontificis autori- tate & potestate sentimus, cui & congre- gare generalia concilia, & dissolvere da- tum est, qui etiam filius est propter regene- rationem, propter dignitatem tamen pater habetur : & sicuti filiationis causa venerari debet Ecclesiam tanquam matrem, ita & prelationis causa praefertur ut pastor gre- gi, princeps populo, rector familiae ; cum

his & generalis concilii auctoritatem, & potestatem complectimur, quemadmodum & aeo nostro Constantiae, dum ibi fuit syno- dus universalis, declaratum definitumque est. Veneramus enim Constantiense concilium, & cuncta quae praecesserunt a Romanis Pon- tificibus nostris praedecessoribus approbata, inter quae nullum invenimus unquam fuisse, ratum, quod stante Romano indubitato pre- sule absque ipsius auctoritate convenerit, quia non est corpus Ecclesiae sine capite, & om- nis ex capite defluit in membra potestas. Haec nostra sententia est, filii, hoc credi- mus & profitemur, haec jam seuos, & in- apostolatus apice constituti pro veritate as- serimus ; si qua vel vobis, vel aliis con- scripsimus aliquando, quae huc doctri- nae repugnent, illa tanquam erronea, & juve- nilis animi parum pensata iudicia revoca- mus, atque omnino respuimus. Datum Ro- mae apud S. Petrum vii. kalend. maji anno MCDLXIII.

Revocavit etiam Pius libellum a se in juvenute conscriptum, cum puritatis mo- rum adversari videretur, de quo haec ha- bet in literis (a) ad Carolum Cypriacum : Tractatum de amore olim sensu pariterque aetate juvenes cum nos scripsisse recolimus, Carole fili dilectissimo, poenitentia non mo- dica pudorque, ac mior animam nostram vehementer excruciant, quippe qui sciamus, quique praestari expresse faimus, duo con- trari in eo libello, apertam videlicet sed, heu, lasciviam nimis prurientemque amoris historiam ; & morale, quod eam consequi- tur, edificans dogma : quorum primum fa- tuos atque errantes video sectari quam plurimos ; alterum, heu dolor, pene nul- los : ita depravatam atque obfuscata in- felix mortalium genus. De amore igitur, quae scripsimus olim juvenes, contemnite, o mortales, atque respuite ; sequimini quae nunc dicimus, & seni magis quam juveni credite, nec privatum hominem pluris fa- cite, quam Pontificem ; Aeneam recitite, Pium suscipite : illud gentile nomen paren- tes indidere nascenti, hoc Christianum in apostolatu suscepimus.

cxvii. Retracta- tio alter- tior libri. (a) Pius II. ep. 395. Non tu- tum est cupidi- num ille- cebras ex- plicare sub spe fructus moralis.

I. Nimiis curis se conficit Pius in Turcici belli apparatu.

(a) Papien. ep. 30.

Ex doloribus arthriticis febrem contrahit.

(b) Ext. apud Hen. Syl. ep. 389.

II. Mediolanensis monitus crucifiguratorum immunitati consulat.

Annus post Christum natum millesimus quadragesimus sexagesimus quartus indictione duodecima univervo Christiano orbi lugubris exitit Pii summi Pontificis morte, quae indictam adversus Turcas pro restituendo orienti Christi culto cruce signatam expeditionem arcano Dei iudicio disturbavit confuditque. Intensissima sane cura, laboreque indefesso ad illam maturandam incumbabat, adeo ut nimiis curis valetudinem adversam sibi creaverit, ut narrat Cardinalis Papiensis qui de decreta a Burgundiae duce, in Turcas profectioem sollicitate, legatione, gesta quoque anno superiori facta mentione, subiicit (a): Sumpsi ex eo tempore graviores solito curas pastor devotus ad condendam expeditionem festinans, seque quotidie necessariis instruens, supra autem aetatem laborans imminuit, agram alioquin valetudinem suam, peccum enim & totius corporis acres surrexerunt dolores, doloribusque adjuncta est febris: itaque magna instauratio opus esse medici contendebant ad futurae navigationis laborem, ea nisi esset ante resumpta, citum praenuntiabat interitum: experti vero non aliunde magis, quam ex balneis illam resumptam, suadere iterum Petriolanis aquas ceperunt, docentes sine ipsis conatus suos inanes futuros. Auscultavit consiliis Pius, quamquam invidiosus: ac ne per hoc inceptum opus vel paululum tardaretur, anticipans tempus extrema jam hyeme Senam atque Petriolum profectus est. Non ibi se quieti otioque dedit, sed ita indulgebatur valetudini, ut ingentes rerum moles volveret, totamque curam in sacri belli apparatus intenderet, ut ostendunt plures ejus literae ibidem exaratae: inter quas insignes sunt (b), quas dedit ad Franciscum Sfortiam duem Mediolanensem, quem de profectioe sua, susceptoque a se consilio exponende periculis vitae suo pro imperii Christiani salute iterum certioem factum hortatus est, ut cruce signatos per ipsius ditionem iter habituros omni humanitate a suis subditis excipi juberet, neque ullam in commercio fraudem inferri pateretur.

Hortamur, inquit, nobilitatem tuam, cui non dubitamus hoc sanctum opus cordi esse, ut in terris & dominis tuis has facias ordinationes, mandesque diligentissime observari, primo ut peregrini omnes, sive cruce signati fuerint sive non, qui ad hanc expeditionem venturi sunt, in omnibus terris & locis tuis omni humanitate & gratia tractentur, & sub gravibus & formidabilibus poenis nemo praesumat eos dicto, vel facto ledere seu molestare: monet eorumdem venientium tam aurum, quam argentum & aerea expendan-

tur, & recipiantur, videlicet pro valore, & precio & pondere earum, nec a quoquam possint, vel debeant recusari: victualia cuiuscumque generis, ac panni, & alia utensilia humano usui necessaria vendantur solito precio, nec carius extimentur, quam haecenus consueverunt: vestigalia, & gabelle non exigantur ab eisdem, nec passus fluminum, aut portarum, seu portuum, & scapharum solvere compellantur, denique gratis omni humanitate, & beneficentia eos tractari facias, decet enim fideles ad tam necessarium bellum pro Christo vadentes omni auxilio, ope, & favore prosequi. Datum Petrioli dioecesis Senensis pontificatus nostri anno vi.

Pro conficienda autem sacra expeditione Pius e singulis urbibus ecclesiasticis subsidia elicebat, ad quae populi se obstrinxerunt pro communi causa: at Perusini varia aucupati diffugia auxiliare aurum non pendebant, nec frumentum mittebant: a quibus ludi verbis non ferens Pius Vintimiliensi episcopo Perusii praefecto imperavit, ut anathema interdictumque ecclesiasticum ipsis intenderet, nisi medio excurrente maio quindecim aureorum millia scito inferrent: instruebat eo majori sollicitudine Pontifex necessarios sacri belli apparatus, quo Venetis in Peloponneso non levis clades illata erat a Turcis, qui dum strenue Corinthum propugnabant, duem Christiani exercitus peremerant; iis vero auxilium laturo alii Turcae contracto quindecim militum millium exercitu isthmi Corinthiaci moenia a Venetis extructa deiecerant, peninsulamque hostili furore pervagati erant. Quibus ex rebus Philippus dux Burgundiae, causas infringendi voti queritans, tergiversari coepit, morasque trahere, donec aliquo casu expeditio dissolveretur. At Pontifex ex eo magis ingentia Venetis adducenda auxilia ad restituendam lapsam rem Christianam ratus, gravissimis hisce literis (c) Burgundum excitare nisus est, ut signa moveret.

Philippo duci Burgundiae. Literas tuae nobilitatis accepimus, quibus te ostendis magnam animo cepisse amaritudinem ex iis, quae nuntiata fuerant, Venetis scilicet, stragem magnam fuisse illatam a Turcis fidei hostibus, propterea vereri excellentiam tuam id, quod a multis affirmatur, eam ob rem non posse Venetos statuto tempore paratos esse, ut communibus viribus hostem aggrediamur. Addit deinde tua excellentia, quod ob multas, ut fit, obortas difficultates in tractatu concordiae inter charissimos filios nostros Francorum & Anglorum Reges in oppido tuo S. Audomari res effectum non habuit, ac propterea translatam esse dictam ad medium futu-

III. Perusini ad pendenda subsidia intentato anathemate adacti.

Venetis in Peloponneso a Turcis oppressa.

(c) Ext. apud Hen. e Reg. in annal. Belgicis.

IV.

Pacis colloquium inter Gallos & Anglos disturbatum.

V. Burgundus monitus de Venetorum clade a Turcis accepta.

Ut Corinthus frustra oppugnata sit.

Venetis exercitus auxilio obstitit.

Propter aeris injurias ab Exhamlii cultu dei revocatus exercitus.

futuri mensis aprilis, in quo resumptis tractatibus speratur tractatus iste concludi, ob id tuam nobilitatem a Regibus ipsis requisitam, ut dieta intersit, quoniam te optimum mediatorem existimant, obtulisseque eos tuae excellentiae, re conclusa, magna pro defensione fidei subsidia: & quoniam non posses, si iis mos geratur, praestito tempore in hostes proficisci, suadet nobis, ut tempus ipsum ad duos saltem menses differatur, interea enim tuam excellentiam, ac Venetos melius parari posse, & demum secuta inter Reges concordia magna eorum auxilia se in hostes ducturam, quam tamen dilationem ad iudicium nostrum totam remittis.

Non dubitamus, fili dilectissime, mentem tuae excellentiae perturbari, ubi Christianorum stragem intellexeris, praesertim factorum belli, & ab hostibus illatam esse; id enim boni, & religiosi principis est fidelium desistere calamitatem, quod & nobis contigit, ubi simile nuntium est allatum, non quod Venetos existimarem animo frangi, quos magnanimos cognovimus; sed quod miserti eorum sumus, qui interempti nuntiabantur, & superbum hostem majore animo Christianis insultaturum verebamur. Verum deinde comperita veritate omnem animi turbationem deposuimus. Ea ut sese habuerunt, licet existimemus partim nostris, partim aliorum literis ad hanc diem tua nobilitati nota esse, tamen pro debito nostro, & rei claritudine hac explicare volumus. Non est strages neque ea calamitas appellanda, quam Veneti in Peloponneso a Turcis passi sunt; nec quidquam illis illatum est, quo debiliores aut remissiores efficerentur, aut ad res exequendas dilatio illis sit opus. Aggressi sunt Veneti Peloponnesum, ut scit tua nobilitas magno animo navalis & terrestri exercitu: clausuram eam muro quam celerrime, ceperunt plura ejusdem regionis loca, quae Turcis parebant. Corinthum urbem olim nobilissimam, & loci natura munissimam aggressi sunt oppugnare; sed cum certamen instaret, Turcis strenue saxi & sagittis se defendentibus, nox tandem praelium diremit, multis utrimque, ut in oppugnatione moris est, saucis, inter quos dux exercitus Veneti ictus lapide paucis post diebus interit: nonnulli etiam levi, & noturna ex improvviso commissa pugna hinc inde sunt interfecti, unde milites Venetorum ab oppugnatione Corinthi destiterunt, & ad murum reversi sunt. Cumque deinde propter instantem hyemem increbrescerent imbres, & exercitus ventis, & pluvii atque etiam frigore acriter promeretur, quia sub aperto aere debebat, ac ob id variis militibus agitarentur infirmitatibus, visum est illis, qui exercitus curam gerebant, consultius esse, eum servare incolumem, & per stationes dividere, ac ad hyberna sub tella remittere: & ita per loca Peloponnesi, quae

antea Venetorum fuerant, & per ea, quae nuper acquisierant, sunt milites distributi, & de muro recesserunt, nullo eos hoste urgente, nec apparente quidem: instrumenta autem bellica omnia in classem redacta sunt, ita ut exercitus incolumis servatus sit, & classis & bellica instrumenta, atque loca acquisita salva sunt Venetis. Post autem nonnullos dies cum audirent Turcae, qui in finitimis erant regionibus, exercitum Venetorum a muro recessisse, & ad hyberna concessisse ingressi sunt Peloponnesum ad numerum quindecim millium, infestantes diversa loca, in quibus Venetorum milites hybernabant, & ubique repulsi sunt, ac quamplurimi interfecti, ita ut tandem a Peloponneso discesserint, quod ex copia literarum bis inclusa tua intelliget excellentia.

Non igitur cladem talem passi sunt Veneti, nec aliquid emerfit, quo tardiores effecti sunt, immo vero quotidie ardentiores fiunt. Miserunt nuper novum capitaneum, classis Orsatum Justinianum, addiderunt etiam alias triremes classi, auxerunt etiam terrestrem exercitum: omnia Venetis ad bellum hoc fervent, nec punctum quidem temporis amittunt, quippe qui recte intelligunt praepotentem hostem esse, propterea magnam victoriae causam in acceleratione, & praeventione consistere ajunt. Miserunt ad nos alium oratorem suum, ut apud nos sollicitaret, & nos urgeret; sed non necesse erat, omnia enim posthabuimus, & habemus, ut huic rei reservata inferriamus; hoc unum mentem nostram occupat, hic animum convertimus, ut statuto tempore videant Christiani populi, nos re ipsa servasse, quod verbis promissimus, & cognoscant se a nobis non esse deceptos. In diversis locis, & portibus Italiae nostros facimus apparatus, & nostrae classi operam damus: accingunt se etiam operi diligenter venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales, & ferventer praeparant, ne in tempore desint: nec deest nobis adiutor Deus, ut Italia pacata liberius inceptis nostris intendere possimus; quippe post discessum oratoris tuae nobilitatis sublata est in regno Siciliae magna belli suspicio; nam defuncto principe Tarantino, omnia, quae sibi parebant, in ditionem charissimi filii nostri Ferdinandi Regis Siciliae pacifice, & sine armis devenerunt, ita ut omnia fere in tuto collocata esse videantur, ut subventioni fidei omnes liberius intendere possint. Sunt ea loca, ut plurimum maritima, & huic expeditioni opportuna, per quae commeat, equi, arma, & alia ad bellum necessaria facile conveyi possunt, & Turcis vicina, ex quibus ad illos erit brevis, & opportunus admodum transitus, nostrisque magna securitas. In Hungaria res feliciter prospereque succedunt. Charissimus in Christo filius Matthias Rex ardentissimo animo bellum ingressus univervo Bosna regnum, per Turcos anno superiore occupatum

Quindecim milia Turcarum irrumpunt in Peloponnesum.

VI. Iterum ex ea pulsi.

Collectae a Venetis novae vires.

Extincta in regno Neap. nova belli suspicio.

Bosna a Matthia Rege recuperata.

tam recuperavit, quod per exemplum literarum, quod his transmittimus, cognosces tua nobilitas. Crede, fili mi, non deseret nos Deus: religiosam, piam, & justam causam suscepimus.

VII. Pia ad Philipp. duce Burg. adhortatio.

Quod ergo pie & religiose coepisti prompto animo perfice; para te celeriter, & accingere ad arma, ad causam Dei, ad defensionem fidei, ad vindictam crucis contra blasphemam gentem, ut statuto tempore paratus nobiscum adsis. Ostende cunctis nationibus te talem esse, qualem cuncti populi praedicant, eum scilicet esse principem, cujus promissa inconcussa & intemerata sint, firma esse omnia & stabilia, quae promittis; hoc est, quod aliorum Christianidelium mentes, & animos pro fide catholica erigit, cum vident immutabilia esse, quae promittimus. Crede nobis si praesentio tempore ibimus, plurimi nos sequentur. Ad tuas ergo literas redeuntes dicimus non videri nobis utile hanc professionem aliquo temporis spatio differre; sed diligenter servandum esse statutum tempus, quod cunctis Christianis populis amodo notum est, per omnes enim Christianas nationes missimus literas apostolicas professionis nostrae ac tuae authenticas, quas ubique locorum publicari iussimus. Missimus per universas nationes nuntios, & oratores, qui requirant Christianos principes pro indicto tempore, qui quoscunque Christianos incitent ad professionem tuam & nostram, & professionis tempus palam enuntient: hi omnes ubi rem differri in aliud tempus audierint, verendum est ne animo excendant, & repidiores fiant, promissis nostris pene diffisi, quod mutata & in aliud tempus translata inspicerent: nec enim plus fidei habituros eos credendum est re in aliud tempus translata, cum viderint nos in tempore, quod in tanti conventus celebritate, ac oratorum & literarum solemnitate publicatum & nuntiatum extitit, defecisse; putarent forte se deceptos & delusos, & plurimi in malam partem hoc accipient, & interpretabuntur.

Cur non sit differenda ex-peditio.

VIII.

Nos, fili dilectissime, ut uno verbo summam nostram absolvamus, existimamus nil ad praesens periculosius futurum reipublicae Christianae, quam no dicamus promissorum dilationem, sed etiam quamvis dilationis suspicionem, censemusque maxime operae pretium esse, si omnis, quae forte hac de re suspicio emerferit, tollatur e medio, omnibusque notum fiat nihil intentionis tuae mutatum esse, sed persistere & perseverare tuam excellentiam in sanctissimo ac piissimo proposito suo, te statuto tempore in hostes profecturum, nec a promissis, ac publicatis ullo modo discessurum. Crede nobis, dilecte fili, multos ministros habet hostis humani generis, & malorum sator, qui aliter principibus, & populis suadere conabuntur: tua autem fidei, & integritatis est, te ta-

Additi Burgundo sacri stimuli.

lem ostendere, qualem futurum sperant qui bene cupiunt. Confirmabis Hungaros, consolaberis Venetos magna spe, qui ubi consultata, & decreta in aliud tempus differri intelligent, hac spe dejecti, & de nobis diffidentes, veriti ac suspicantes, ne deserantur, forte rebus suis aliter consulere & auscultarent obligationibus, quas eis magnas fecit Turca, quod esset extremum Christiani populi exitium; nos autem ad praesens constantissimos eos atque ferventissimos reperimus. Accedit quod cum hostis noster potentissimus sit, solitus semper mature ex hybernis educere, quem & celeritate & praeventione, ut diximus, arceret & opprimere possemus, daretur sibi occasio per hanc dilationem constandi majores, ac validiores exercitus & milites ad praesidia per diversa loca disponendi, & nostros potentius opprimendi. Esset praeterea recte considerantibus dilatio haec non duorum mensium, sed integri anni re vera: nam in fine duorum mensium instaret hyems, & finis aestatis omnique temporis opportunitas cessaret, quod rebus bellicis adversatur: ad aliam igitur aestatem rem differri oporteret, quod totum ad utilitatem hostium maxime cederet, & in perniciem nostram.

Ne concitata de se expectationem fallat.

Occupandus hostis qui celeritate valet.

Quantum vero pertinet ad concordiam Regum praedictorum: dicimus nobis vix pauca gratiora nunciari posse, quam duorum potentissimorum Regum Christianorum pacem & concordiam, cum enim, ut decet, nos, & a natura nobis inest, pacem amemus, tum maxime, ut ex hac, ut tu scribis, magis sperare debemus auxilia pro defensione fidei Christianae, tum etiam ob eorumdem regnum mutuam amicitiam. Quamobrem tuam nobilitatem obnixius hortamur & requirimus, ut omni studio coneris, ut praefati Reges concordantes fiant, & in hac re nihil diligentiae omittas: sed quoniam sine detrimento praesentis temporis ad professionem nostram interesse tractatibus concordiae non posses, laudamus & hortamur ut alium loco tui statuas, qui concordiam, ne sub spe certi boni futuri differatur, efficiat: consultius tamen arbitramur proficisci statuto tempore, etiamsi certa futura esset concordia, propter certissima damna & detrimenta Christiano populo imminentia: poterunt enim Reges post professionem tuam concordia facta, quae voluerint, auxilia ad te mittere, & ita in omnem eventum optime consultum apparebit. Omnino autem statutum tempus observandum esse censemus, ne qua suspicio mutati animi fidelium mentes invadat per ea, quae diximus, quod nobilitatem tuam pro tanata & ingenita virtute sua non dubitamus effectu-ram. Dat. Romae apud S. Petrum sub annulo piscatoris.

IX.

Redigat in concordiam Galium & Anglum.

X.

Genueses aliquas naves in Turcas decernunt instruere.

Cohortatus etiam est Pius Genueses, qui octo, vel decem circiter longas naves instruere decreverant, ne ob auditam Pe-

loponesiacam cladem animum demitterent, neque perturbarentur, immo vires magis intenderent (a): *Audwisse*, inquit, vos credimus, quae ex Peloponeso his diebus sunt munitata, & nescimus an animis estis commoti. Non turbetur, filii, cor vestrum, nec propterea segnius ad opportuna incumbite: una calamitas deicere mentes nostras non debet, nam ita sancta haec causa, nec ita nomen Italum possit: malis cedendum non est, sed duce signo vivifice crucis audentius contra hostem misericors Deus victoria viam aperiet: pias defensiones aliquando videtur deserere, non quia sit verbi sui oblitus, in quo nobis spem praebet, sed ut tentet constantiam nostram, & videat quam stabilia sunt fundamenta cogitationum nostrarum: perseverantibus praesto est misericordia ejus, victorem faciens qui putabatur antea victus. Et infra: Veneti in diem magis copias, & classem instaurant, Hungariae Rex, Bosnae regno recuperato, quod aestate proxima interfecto Rege erat amissum, poterit se parat ad reliqua, & cum Venetis triennali sedere contra Turcum est junctus: nos quoque operamur sine intermissione, quod possumus, convocamus in societatem nostram catholicos principes: istius ipsi & ponemus animam pro grege commisso. Ut eosdem Genueses ad jungenda socialia arma adduceret, inter alia etiam est pollicitus, omnia quae Genuesis reipublicae, vel civium Genuensium iuris fuerant, si adempta fuerint ex hostibus, ad imperium Genuesense reditura.

(a) Ext. apud Jac. Papien. ep. 33.

De Ungarorum successibus & Venetorum apparatu facti certiores.

XI.

(b) Georg. Phranz. l. 3. c. 27. Lesbo propulsi Veneti. Monembasia de Turcis recuperata. (c) Calcond. de reb. Turc. l. 10.

Argos expugnata ab Omare. Mahometis horrida crudelitas in captivos Christianos.

Consentiant dictis pontificiis de rebus in oriente hoc ineunte anno, vel superiori se flectente gentis scriptores; nam & Phranzes (b) refert Ludovicum Lauredanum Venetae classi praefectum in Lesbum fecisse imperum, sed a Turcis propulsum, Corinthum frustra tentatam, isthimumque, male propter celeritatem communitum, fuisse destitutum, subactam tamen ab iis Monembasiam Venetisque adjunctam imperio. Ferme eadem fufius narrat Calcondyles (c), additque Omarem viginti millibus Turcarum succinctum a Mahomete missum, cum audisset Venetos ab Isthmo dilapsos irrupisse in Peloponnesum cum alio exercitu sequebatur, quamquam ubi Thermopylas accessit, atque ab Omare isthmum occupatum accepit, retro iter in regiam flexerit: caeterum Omarem Argos expugnasse, ac praesidiarios Venetos milites victos ad Mahometem misisse: irrupisse etiam in loca Methonae finitima, & quingentos christianos capto oppido abduci iussisse ad tyrannum, qui intantum efferratus sit, ut illos Constantinopoli scisso medio septo transverso in duas partes dissecati iusserit, quo gemina ipsos morte conficeret, quam barbari servitium damnarunt brutum animal infestum. Ann. Eccl. Tom. XXXIX.

gni prodigio, quod idem author hifce verbis describit: *Fama confans habet, cum cadavera peremptorum Byzantii eo loci essent projecta, quo Rex iusserat, induas partes conscissa, bovem quemdam in eum locum egressum, & visis cadaveribus stebilem in modum vocem mugiendo exaltasse, postea medietatem unam cadaveris sustulisse, deinde reversum etiam alteram cadaveris medietatem sustulisse, & ambas medietates deinceps composuisse: stupentibus autem & mirantibus bovis factum, qui in eo loco erant, evenit, ut ejus rei rumor etiam ad Regem volaret Mecmetem, qui ubi rei veritatem ex iis, qui praesto fuerant, comperit, cadaveris medietates ad eum locum, ex quo eas tulerat bos, reportari, & a se invicem distas collocari iussit, periculum facturus an bos rediturus sit: at bos iterum in eum locum veniens, ubi abesse medietates cadaveris & remotas sensit magno clamore redit ad cadavera, fragmenta cadaveris diligenter conquirit, & ab reliquis separatim ponit, Rex rei miraculo obstupefactus cadaveris medietates sepulturae tradi mandavit. Haec Calcondyles, qui, paucis interjectis de Hungaricae expeditionis in Turcas fama, deque Lemno a Venetis occupato, historiae suae finem imponit.*

Divinitus miserabili bovis mugitu & facto exprobrata.

Quod ad Hungarorum in Turcas irruptionem attinet, consona narratis a Pontifice de Bosna Turcis crepta tradit Bonfinius (d), nimirum Matthiam Regem exploratis Jaizenfium animis, qui Turcicum jugum aegre ferebant, advolasse cum exercitu, atque urbe positum: deinde arcentum Jaizenfem firmo Turcarum praesidio atque situ, machinis, comaeatque munitissimam, diu noctuque adortum tandem ad deditonem coegisse: tum septem & viginti finitima oppida recepisse: his onustum trophaeis Albam regressum, sacro coenae dominicae die S. Stephani corona antea a Friderico recuperata, fuisse redimitum. Porro Mahometes, cum Bosnam ab Hungaro sibi creptam audisset, furore inflammatus raptim exercitum collegit, atque Jaizam procurrit: sed Hungari & Jaizenfes maximo animi robore subeuntem in moenia hostem propulserunt: extractaque obsidione Matthias exercitum ad Mahometem fugandum instruxit, cum ejus adventu barbarus perterritus, relictis impedimentis, ac tormentis aenis in Macedonia se recepit (e): adversus quem Ursatum Justinianum Peloponesiacis rebus laturum subsidia cum valida classe a Venetis immisum confirmant Veneti historici (f). sed rem ab eo parum prospere gestam narrat Coccius Sabellius, dum e nim Aegei maris insulas duarum & triginta triremium classe lustraret, Mytilenem insulae Lesbi metropolim gemina impressione adortus, accepta magna clade,

XII.

(d) Bonfinius. dec. 3. l. 10. Jaiza erepta Turcia a Matthia Rege.

Mahometes a Jaiza propulsi. Metu Matthiae impeditis relictis fugit. (e) Id. ib. Ranzano. epito. rer. Ungaric. ind. 31. (f) Justinian. Coccius Sabellius. emead. 10. l. 6.

in qua desiderata sunt quinque Venetorum millia, a Turcis repulsi est: cumque obsidionem urgere decrevisset, auxiliariis exercitus Turcici fama permotus, soluta obsidione, in Euboeam vela vertit, ac dein Peloponnesum repetens ex male gestae rei dolore confectus obiit.

XIII.

(a) Philadelph. l. 21. Sigism. Malatesta in Peloponnesum missus.

De submitteendis in Peloponnesum auxiliis a Venetis, conficiendique belli ratione Franciscus Philadelphus in literis ad Christophorum Murum ducem Venetorum haec scripsit (a): Instituis in Peloponnesum rursus exercitum mittere equites ad tria millia, pedites ad quinque millia duce Sigismundo Malatesta & imperatore, placent ea copiae, modo ab ea regione abest Mahometus, quod ejus rei vestra opera curatum jam audio: ajunt enim Matibiam Regem Hunnorum (hoc enim sunt olim Hungari nomine appellati) expeditionem parare in Turcos & firmam & multam: praeterea Scanderbegum cum viribus suis facturum eodem tempore ex Albania impetum adversus eosdem hostes: ad haec & Caramanum ex Cilicibus, & Colchis Ozunem Castanum, & Aspendiorum principem idem facturos. Fieri sane potest, ut hi tres reguli propter acceptas a Mahometo injurias se aliquando velint ulcisci, sed non multum spei in istorum promissis statuendum est, nam & infideles sunt, & Christianis natura inimici, qui cum primum utilem aliquam sibi a Mahometo conditionem proposuerint indubitato accipient; ita enim aliis temporibus, & cum Amoratho, & cum Ciryco facere consueverunt, nec illud fugere nos oportet, esse Mahometo Caramani filiam uxorem atque ex ea filium: Scander vero bellicissimus est, & inter Turcos diu multumque versatus, utpote qui a patre iis puer deditus obses fuerit, habetque sub ditone sua populos continuis bellis assuetos. Et infra: Is autem Scander communi huic Christianorum causa haud parum prodesse poterit ad distrabendas Turcorum vires potius, quam reprimendas, non enim tantum habet exercitum, qui collatis signis ex composito sit cum Turco pugnaturus: sed per insidias, & tempestivas excursions irruptionesque non mediocriter illi detrimentum, vastationemque illaturus: erit autem eo ad rem alacrior, quod sibi, vestra & communi Christianorum causa, mei hujus inclyti principis Francisci Sfortiae vires brevi accessuras auxilio sperat; praesens enim coramque aspexit anno superiore in Apulia quantum sit spei, quantum roboris constitutum in equitatu peditatuque Sfortiano.

Scanderbegi quae vires fuerint.

XIV.

Turcicarum virium descriptio.

Describit egregie idem Philadelphus Turcici imperii statum, atque hostiles vires Christianis non formidandas ita ostendit: Sunt nonnulli rerum imperiti, qui censent Turcis innumerabiles esse copias, afferentes & quadringenta, & quingenta millia hominum completi eorum exercitum, cum dicant neminem mirari oportere tantam esse

Turcorum militum multitudinem, cum ii rei bellicae jam annos septingentos & amplius semper studuerint, studeantque assidue, & eorum numerum quotidie magis atque magis crescere per calamitates cladisque Christianas, Fateor fuisse olim Turcorum copias admodum multas, quo tempore ad Nicopolim Sigismundum Regem cum tanta Christianorum pernicie, & Francorum principum ludibrio fufum fugatumque vicere: nam paulo post atrocissimus Baifates istius impii Mahometi proavus cum millibus firmissimorum militum quadringentis peditatuque ingenti, relicta Constantinopolitana obsidione, profectus obviam Tomyridi illi Massagetae, qui Tamberlanus est cognominatus, in Asiatica Mysia victus & captus est, ac tandem per extremam contumeliam obruncatus, universo peno ejus exercitu aut caeso aut acto in servitutem. Ex illa vero tempestate quam pauci, Christianorum etiam quorundam benefico, ex hostium manibus Turci dilapsi ex Asia in Thraciam sunt transvecti, ejusmodi copias conflare poterunt, & ex quibus gentibus? scimus enim universam Asiam ab Euphrate ad Hellesponti fauces atque Phoenicias, & Syriae populos, quos sultanus Aegyptiaca Babyloni oppressos tenet, ad Damascum usque, ab eodem Tomyride cunctis populis spoliata penitus, adeo ut hoc etiam tempore innumerabiles urbes, & oppida sine ullo humano cultu inveniant: quae autem sub Mahometi tyrannide incoluntur, a novis servilibusque gentibus incoluntur, quas Turcorum reliquae ex Europa quotidie populantes transmittunt in Asia desertam, habentque pro mancipiis & jumentis, factumque videmus partim vi partim diuturna consuetudine, ut hujusmodi servi cum fidei pietate seipos abnegarint: ex hac autem hominum colluvione colligantur milites ad quindecim millia: reliqua vero Turcorum vires cognantur ex Europa millia hominum quinque ac viginti, non multo minore numero Christiani, qui Turcis servant, quam genere infideles, quos omnes equites esse constat & sagittarios: brevi praeterea armatos pelta, harpe, & clava: nam qui hastas gerunt sunt admodum pauci, & eas quidem perbreves ac fragiles; non quibus innixi, & quemadmodum nostri milites, equorum strenuitate cursuque adjuti intolerabili, obvium hostem armatumque transfodiant, sed aut intorquendo, aut instigendo laedant. Pedites autem complent numerum duodecim millium, scutati omnes atque sagittarii, quorum nonnulli utuntur lanceis longioribus: hos habet Mahometus tyrannus ad corporis custodiam diu volentem pro praesidio, & suae salutis maxime studiosos, ut qui ad facinorum licentiam, praeter ipsam dominum, habent superiorem nominem, cui pareant; nam equitatu duo duces praefecti sunt, qui Turcorum lingua basfades nominantur, alter Asiatico exerci-

Bajazethis primi quanta vires fuerint.

Asia a Tamerlano populis orbata.

Ex Europa in Asiam servi Christiani transmitti soliti.

Quanta copia ex Asia, quanta ex Europa colligantur.

Quis peditum numerus ad custodiam Imp.

tui, alter iis, qui in Europa sedent: & pedites ipsi quidem, quibus Janissaris est nomen, quotidie capiunt stipendium, alii majus, alii minus pro meritis, & dignitate cuiusque. At equitibus nullum omnino datur stipendium, sed mercedis loco constituti sunt vicis aut provinciae aliqua, quas earatione possideant, ut pro redditibus & tributis semper praesto se offerant, cum expeditione est opus.

Equites suo sumptu militantes a pud Turcas.

XV.

Sexaginta circiter bellatorum millia habebat Mahometes. Reliqua turba ignarum militum.

Hic est universus Turcorum exercitus peditum duodecim millia, equitum vero quadraginta millia, id quod mihi cognitum est per eos, qui sunt ab ipso Mahometo constituti ad describendas atque recensendas copias: quod si quando majoribus est opus viribus, conducuntur qui Asapides dicuntur: hos praedones ac remiges quosdam esse scimus, qui acceptis a tyranno simul cum stipendio isdem armis, quibus Janissaros instructos diximus, in expeditionem eunt: sunt autem millia hominum septem aut ad summum octo: quo fit ut non amplius quam hominum millia vix sexaginta invenire liceat, qui Mahometum sequantur in pugnam; nam reliqui omnes, quorum ingentem numerum jactant, pastores sunt ex Europa, Mysia, Thessalia, caeterisque proximis campestribus collecti regionibus, qui ut non pugnent sequuntur exercitum, sed ut praedentur: discurrunt enim primi maximis cum clamoribus; & quia sunt inermes [nam praeter harpas, vel secures potius, & fures quibus captivos vinciant, nihil fere armorum aliud secum gerunt] late longaque vagantur, omnia ferro ignique vastantes: quod si in viros inciderint, qui non terga, sed frontem ostentent, qui manus conserant, qui honestam mortem vitia dedecorosa potiore ducant, se celeriter ex hostium oculis propitios fugas consulunt, nusquam gentium consistentes, donec ad montes alios aut in tutiores locos se receperint. Ceteri vero illi milites, quos ad sexaginta millia esse memoravimus, trifariam dividuntur. Alii enim sunt Turci genere, & ii natura molles, atque ignavi, planeque Asiatici. Alii impietatis errore, ut qui ex improbis sceleratisque Christianis nefarios terribiosque Turcos se esse voluerunt, natura enim sunt, magis quam Turci, ad omnem turpitudinem, ad omnem diritatem, ad omnem facinoris immanitatem alacriores; nam quibus de anima nulla est cura, nullum vitii ducunt virtutisque discrimen: quare cum ad naturae pravitatem nequior accesserit consuetudo, nibilo istiusmodi homines bellis praestant; sed omnia ad voluntatem referunt, nec quidquam ducunt in bonis praeter corporis commoda. Hujusmodi vero hominum monstra, quid de se magnum possint praclarumque polliceri, non intelligo; necessario enim fit, ut qui corporis tantum rationem habent, ea vitent omnia, quae possunt corpori esse perniciosa. Quo igitur

XVI. Milites Mahometis alii genere Turca.

Alii apostate nequissimi.

pacto fieri potest, ut is non meticulosus sit, non inconspicuum, qui bene videat quod in pugna, & inter gladios atque scorpiones accidere, necesse est, mortem assidue versari ante oculos, seque ipsum noverit ac infidelibus esse suspectum, & fidelibus & rebellem & obnoxiam? quamobrem ut is est animo incerto ac vario, ita in omnem casum inconstantissimus.

Tertium genus est eorum Christianorum, qui Turcis servant, & horum quidem fors est admodum misera, & arumosa, inviti enim aguntur in pugnam: qua igitur animi alacritate manum cum iis conserant, quos optant fore victores, quo a teterrima, & truculentissima servitute se in libertatem vindicent? quid enim magis infortunatum, quid horribilius, quid abominabilius, aut dici queat, aut cogitari quam Turcis servire, quibus nullum est hominum genus neque abjectius, neque crudelius, neque foedius: nullum magis spurcum, nullam obscenitiam, nullam omnino magis nequam, quam enim in illa barbaria pietatem invenias? quam morum sanctitatem? quam ullam religionis imaginem? nam quis ignorat pietate sublata, quam nihil aliud esse volumus, quam veri Dei cultum, continuo tolli omnem & sanctitatem & religionem?

Addit idem author plura de Mahometis & Turcarum moribus: Ut est inflammatus ira furensque libidine, humani sanguinis adeo sitibundus est, ut poculo etiam utatur multa arte confectio, quo infanior redditus, atrocior sit promptiorque ad caedem. Nullo est uni Mahometo carnifice opus, suis ipse manibus & iniit & obit facinus. Quot enim quotidie nullius culpa suspicione coram accersitos aut multis vulneribus pugione transfigit, aut membratim minutatimque trucidat? Quid meminero fortem illam constantemque virum Lucam Notaram, quem idcirco una cum filiis duobus Isabacio, & Joanno illustri prohibito adolescentibus obruncari jussit tyrannus perditissimus, quoniam supplici voce humilique aestu ab eo rogatus esset, ne casura atque pudicum puerum Jacobum, quem abominabilis raptor spurcissima suae libidini destinarat, a paternis complexibus avelleret? At erat & captivus & Christianus. Esto; quid enim non liceat tyranno sceleratissimo? Qua immanitatis ratione, & Nicolaum Cathalustum principem Lesbi, & Regem Trapezuntiorum David Comnenum cum duobus item filiis, qui omnes ad ejus fidem confugerant, crudelissime occidit? Sed qui servet alienis fidem, quem perfidum videmus in eos, quos justa ac seipsum tueri debet? Nam minore servitia se genit in Turcos, ac suos? quid fuit in causa, quam ob rem Chalis Turcorum omnium post se primus, & de se ut alumnus, optime meritis, strangularetur? certe non

XVII. Alii Christiani qui vi coacti servant.

XVIII.

Et crudelitas.

Confugientes ad se imp. Trapezuntinum & principem Lesbi occidit.

Altorem & tutorem praetor focari iussit.

morum opumque magnitudo, quod confecti ejus rei ipsi etiam Turci una voce eodemque sermone palam fatentur omnes.

XIX.

Amafios suos ebrius obtruncavit.

Latinos Galataeos trucidari iussit.

Concocto vino mandatum recitavit.

XX.

Morbo comitiali obnoxius.

XXI.

Janissarii de occidendo Mahomete conspirarunt.

Audi, obsecro, aliud fatui hominis facinus. Habebat sus immundissimus pueros quosdam in deliciis sordiditatis, & nequitiæ suæ, quos plaris facere videbatur, quam vitam ipsam, nihil omnino eorum quemquam frustra ab se petere patiebatur: quos tamen omnes, quo die celebre quoddam festumque conviviium agebat, idcirco obruncavit, quoniam vini nescio quid, quod ex illius ebrietas superferat, bibissent, quasi famulos deccas continentiores esse, quam dominum. Quod ipsum factum adeo postea mollesse tulit, ut vix manum ab se abstinuerit. Nonne eodem etiam die literas dedit ad Subassidem Galatae, hoc est enim & vetus, & proprium illi oppido Genuensium nomen, quod situm e regione Constantinopolis Pera idcirco vulgo appellatur, quoniam sit trans suam illam, qui utriusque populo portum efficit, est autem Subassidis tribunus militum, cui jubebat, ut Latinos omnes ad unum occideret: quam facinoris atrocitatem cum Subassis obstupesceret, ob idque periculum retardasset, ut qui ad vesperam factum ire instituerat quod esset imperatum. Interea temporis Mahometus, qui vinum obdormitando vel concoxisset, vel evomisset, per alias literas iussit, ne, quod modo imperarat, exequeretur.

De ejusdem Mahometis vitiis, utque fidissimos corporis sui custodes in iras, & desperationem ad mortem illi inferendam concitavit, hæc memorat. Mahometus ob vitia intemperantiam victusque luxuriam, membris est adeo mollibus atque dissolutis, ut vix equo insistat; nam quo pacto ephippius erecto corpore insideat, qui homo tenulentus morbo comitiali quam sepiissime corripiatur, & ea sit enervatione articulorum, ut ne stapedibus quidem satis queat inniti. Et infra.

Certe unum illud nemini est obscurum, Janissaros omnes, quod militum robur firmissimum haberet Mahometus ad unum cecidisse, una cum iis quamplurimis equitibus, qui pugnandi existimabantur præstantiores; nam quos nunc Janissaros secum agit in bellum, ex iis adolescentibus sunt constanti, qui a Christianis parentibus abstracti pueri in Asia sunt & aliti & educati; quantum autem in istiusmodi tyronibus fidendum sit Mahometo & ceteri intelligunt & ipse expertus est; nec enim tibi debet esse obscurum, princeps sapientissime, fuisse proximis annis nonnullos Janissaros, vel cubicularios potius, quos sui homo stultissimus studiosissimos esse censebat (nam quis eum anet, quo nemo est crudelior, nemo avarior, nemo superbius, nemo ingratus magis) fuisse inquam plerosque cubicularios, qui de interimendo tyranno consilium inje-

re, perpetrassentque cogitata, nisi unus ex conspiratoribus & Græcus & Constantinopolitanus Mandromenus, nescio quo infelici facto ipso tempore tam egregium facinus tamque salutare e victorum manibus extorsisset; ingressi enim tentorium prohi adolescenter vinosi & stertentis domini, cum iam intentis arcibus sagittas emissuri forent, perfidus ille Mandromenus veluti quodam afflatus infesto spiritu exclamat repente. Cave tua vitæ bere mi Amyra, cave tibi, cave; suoque illum conspitem corpore procumbens protegit: & ita, quod certo perierat, unius Christiani serui impietate servatus est: nam & reliqui impudici adolescenter clamore excitati confestim auxilium tulerunt, & experrectus tyrannus suam funestam rabiem generoso conspiratorum cruore non tam satiavit, quam aluit, nam ex illa hora eo est ad eadem redditus alacrior, ferventior, curiosior, immanior, quod omnes suspensos habet, & sibi neminem fidum putat. Itaque alius intra cubiculum quietiendi tempore nullus admittitur, qui duodecimum ætatis annum exceperit: quis enim non metuat, non arbitretur permagnam suo capiti impendere tempestatem, qui se talem norit & esse & judicari ab omnibus, ut neminem suorum sua morte non modo contaminatur non sit, sed etiam honestaturus? &c. Pluribusque interjectis subiicit.

Actum de eo erat nisi a Græco excitatus fuisset.

Ex eo neminem admittit in cubiculum nisi duodecimum.

XXII.

Summi Pontificis Pii II. cogitatus sapientissimi existerant fortissimique conatus, modo ei pareretur ab iis principibus ac Regibus, qui & opibus florent, & viribus; sed cum extinctus sit adeo charitatis fervor, ut omnia secus factum iri animadvertant, vereor profecto atque pertimesco, ne quiescentem, ut ita dixerim, lupum in Christianum gregem irritaverimus: quinquaginta, inquam, millibus exercitatorum militum opus est ad tantum, tam tetrum, tam periculosum, tamque horrendum, atque funestum bellum: ad quod conficiendum atque profligandum soli Hungari satis sunt, modo tempestive pecuniis sint adfuti, nam expectare decimas vigesimasque, & trigesimas pacatorum est tranquillorumque populorum, non eorum, quorum fores pulsantur ab hostibus, qui ante oculos vident vibrari gladios, & omnia cadibus flammisque misceri: totum hoc munus Venetorum est, qui & facultatibus primi Christianorum omnium valent, & uno omnes inter se sunt, eodemque consensu sancto, ac pio.

XXIII.

At classem paratis ingentem & validam, rem certe pulchram, & memoratu dignam; sed ut futuram vobis utilem fortassis, ita parum detrimentum Turcis illaturam; quid enim aliud istiusmodi classe suis consecuturi, quam & maris a prædonibus, & curum urbium atque oppidorum, que ad oras maritimas jacent, ab expugnatione hostili defensionem? nam qua in re alia vobis singulari, cuiquam usui esse possit classe maritima

Instruendæ potius terrestres vires quam maritimæ.

Ex Ungaria expeditionis commoditas.

XXIV.

Christoph. Mauri elogium.

XXV.

sue magno equitatu, quam ad munitendam. Isthmum Peloponesi, juvandamque comœatu terrestrem exercitum, non intelligo. At ne tanta quidem classe ad id muneris opus erat, non enim Turcus ita sui oblitus est, ut, veluti Cræsus aliquis cum insularis illis, hoc est, rerum maritimarum imperitus & rudis vobiscum unquam in mari congregiatur. Itaque præstitisset, que in tanti belli maritimi apparatu & a Pio Pontifice maximo, & a vobis, & a Philippo nobilissimo Burgundia duce tam grandis pecunia consumitur, eam magna ex parte ad Regem Matthiam mittere, quo majoribus munitur viribus omnem Turcorum vim non minus comprimeret, quam reprimeret: nam, modo pecunia non desint, potest Matthias quantum vellet exercitum conducere, non solum ex utraque Pannonia, sed ex Valachis, ex Sarmatis, ex Bohemis, Germanisque, & ex aliis finitimis populis Christianis. Quid enim sexaginta millia nummum aureorum (tantum enim ajunt ad Matthiam a vobis datum iri) momenti afferre queant? quantum ex istiusmodi pecuniola in tantos infidelium motus constatur exercitus? non minus quam quadringenta millia hoc belli initio missa oportuit, nam si recte velimus rem ipsam expendere, & non fallere nosmetipsos, non minus quam decies centenis millibus nummum aureorum opus est ad id bellum conficiendum.

Quid vobis obstrare queat, quo minus sint omnia vestris votis felici exitu successura? habetis classem præpotentem, & expeditam; habetis Ursatum Justinianum classis præfectum, virum non minus bellicis laudibus, quam urbanis insignem: habetis si minus vires saltem eos rumores socios, quibus jam in omnem fere terram divulgatum est, iturum vobiscum adversus Turcos in pugnam & Pium II. summum Pontificem, & Philippum Burgundia ducem; nam vel conficti rumores, si quis utilis noverit in tempore, prodesse plurimum solent: habetis præterea legatum istum apostolicum Bessarionem Cardinalem, & Constantinopolis patriarcham, qui, ut est vir rerum divinarum omnium scientissimus, & idem peritissimus humanarum, magno vobis ad hanc rem, & Christianis universis est usui futurus; nam & religione Græcis est omnibus venerabilis, & infidelibus auctoritate admodum formidabilis. Quid enim dicitur sim de tui ipsius presentia, princeps invictissime? qui & ipso nomine Christum abs te ferri significas, hoc est, mortis peccati que victorem, & splendidissimo familia cognomento præfatos illos de Maurorum confictu interfectione triumphantos maxima cum gloria representantes, &c. Ex Mediolano idibus martii anno a natali Christiano MCCCCXLIX.

In eo itaque statu in oriente sita res erat, ut Veneti majoribus auxiliis egerent, ac si Burgundia dux cum Pontifice,

duce reipublicæ Venetæ; tum Rhodiis (a) equitibus, dum Hungarus parte alia Christiani hostes oppugnabat, decretum in oriente bellum obirent; ingens de erigenda propagandaque re Christiana spes affulgebat: sin Burgundus promissa non perferret, ingens exitum imminerebat. Illum itaque a coeptis deficere meditantem Pius hinc literis (b), ne sibi, & Christiano nomini deesser excitare nilus est.

(a) Bess. hist. ep. Hier. l. 8.

(b) Ext. apud Æn. Sylv. n. 382.

Dilecto filio nobili viro Philippo duci Burgundia. Rumor ad nos delatus est nobilitatem tuam, que magno & alto animo, Italiam petere cum valida classe, ac deinde in expeditionem contra Turcos, immanemque belluam Mahometem Christianum sanguinem sine fine stientem nobiscum profectici promiserat, mutato consilio domi remanere, certumque bellatorum numerum, qui tuam vicem impleant, mittere statuisse. Dubia res nobis est nondum veritate comperita: nescimus an quod refertur credere debeamus, fidem exposcit scribentis auctoritas, de quo & timor exoritur, qui magnus est, & habere se gravia testimonia dicit. Concresecat constantia tua, & votum, & promissio, & honor & ipsa rerum necessitas. Novimus te constantem esse ac perseverantem in proposito; diu meditari soles ac deliberare anrequam aliquod magis decernas, decretum inconcussum servare. Non est verisimile quod de protectione tua jam pridem consulto statuisi, nunc mutatum iri: scimus autem multos & magnos viros, postquam audire te venturum, conatos fuisse tuam protectionem impedire, multaque tibi vel rationes vel causas exposuisse, cur non esset veniendum; inter quos & soror tua nobilissima & charissima, & amantissimus filius tuus ut relatum est, dissuadentes iter, verba fecere, vehementibus precibus teneras lacrymas ac suspiria miscentes, nec te tamen flectere potuerunt. Mansisti penes tuam sententiam solidus & immutabilis, sicut anno-fa quercus borealibus frustra concutitur spiritibus, aut aspera cautes assiduis incassum agitur procellis, nec loco suo dimoveatur, ita & constans animus tuus eo principe dignus, suasionibus quibuscumque rejectis, usque in hanc diem propositum suum tenuit: non est credibile perseverantiam tuam nunc periisse.

Burgundus ab egregiis deficit.

Monetur a Pio ut in pristina constantia persistet.

Accedit votum publicè factam, quod sui natura inviolabile est tanquam Deo debitum. Vovete, inquit scriptura, & redite. Non est fallendum numen Dei: si servanda est hominum fides, quanto magis Deo perfringere vota impune non cedat? ipse Deus dominus est & iudex, nec decipi potest: tua nobilitas non consuevit homines fallere verax & dicti sui tenax, non est cur credamus te modo in voto tam solemnium, tam publico, tam sancto a tu bonitate.

XXVI. Ne temere vota nuncupata infringat.

Meminerit vale- tudinis divinitus restituta.

Et pro- missio- rum.

XXVII.

Ex illius adventu promul- gato fra- ctos Tur- corum a- nimos.

Si abhinc ceceptis il- lius fa- mam ex- tinctum iri.

XXVIII.

nitare recedere, ac mutare naturam. Ob- stant & promissa tua Ferrariensi episcopo nomine nostro ad te missa facta: tenes memoria, que illi dixisti, cum te lectulo decumbentem, & aegritudine laborantem invenit: affirmasti sanitatem cum illo ad te missam, & omnia facturam tuam nobilitatem pro defensione fidei, missuramque in brevi legatos cum potestate concludendi tam de transitu tuo, quam de rebus aliis ad expeditionem necessariis. Venere legati tui viri prestantes, & in concilio tuo primaris, qui nos Tybare convenientes inter prima colloquia percunctati sunt a nobis, an ad huc profecturi essemus, quod tibi per Ferrariensem episcopum fuerat significatum, hoc est, an personaliter contra Turcos in bellum profecturi essemus: respondimus nihil nos esse mutatos, venturoque tibi proculdubio nos futuros comites: quo dicto subintulere legati, se habere in mandatis, ut affirmarent nobis, excellentiam tuam aut venturam ad nos esse & in sancta professione iuram, aut in itinere morituram. Creditimus oratoribus tuis, & ad huc credimus: secuta est promissa in concistorio publico facta: asseruerunt oratores tui in magno conventu Romae coram nobis, te prorsus venturum, nec ullo pacto remansurum domi, nisi tale impedimentum intererit, quod toto mundo iudice legitimum estimetur.

Vulgata est per orbem fama, nobilissimum ac potentissimum Burgundiae ducem statuisse una cum Romano Pontifice bellum Turcis inferre, totisque conatibus defensionem religionis amplecti: auditit tota Christianitas tuam promissionem: exerece exinde animos Veneti, atque in Turcos multo quam prius audaciores effecti sunt: Hungaris spes pulcherrima iniecta est, qui se tandem de immanissimis hostibus ulciscantur, regnamque suam perpetua Turcorum molestia liberetur: Gracia tota, omnis Illyricus tractus de libertate cogitare cepit: Turcorum animos non non parvus invasit metus, tanta est nominis tui estimatio. Quis nunc arbitretur generositate animi tui post tot promissiones ac spem tanta de te prestanda velle mutare consilium, tristisque fideles Christi populos reddere, laesosque crucis hostes? nullum intercessit impedimentum, quod mundus legitimum iudicat; immo nec tu ipse excusationem ullam iudicasti sufficientem, quippe quod neque senium, neque debilitatem tui obiceres, atque idcirco te remorari conatibus asseruisti, nunc te ob has causas aut alias remansurum patet qui excusatum senserit non excusante mundo: ubi honor? ubi estimatio tua remanet? quid dicit populus? nonne illud se omnes Christiani conserent? Allatisque gravissimis aliis argumentis, quibus ad rem persiciendam inducere conatur subiicit.

Successura sunt omnia se venturo,

quemadmodum speramus, ex voto: quod si Deo permittente propter peccata nostra tuus adventus fuerit impeditus, non tamen iter nostrum retardabimus, & quamvis fuerit profectio nostra promissa nisi te veniente, ibimus nihilominus, nec fraudabimus sua spe populum Christianum: faciemus quod promissimus, & ultra quam promissum est, nemo dicturus est: hoc promissi Pius Pontifex, & non fecit: iturum se dixit, & non iovit: magnifica verba protulit, & non complevit. Ibimus, auctore Domino, mare intrabimus, in hostes navigabimus, pro victoria nominis Christiani, pro defensione fidei totis viribus nitentur. Non gravis atas nos retinebit, non impedita morbis arthriticis membra, non patrimoni Ecclesia cura, non pericula maris, non mortis metus: scimus moriendum nobis esse, nec honestius unquam vitam finire posse, quam in exercitu pro Christo salvatore, & eius lege decertante. Si Christiani principes popalique auxilio fuerint, neque pro fide laborantes deseruerint, nihil est quod de victoria desperemus; si minus, non deerit, ut confidimus, ipse Deus & salvator Jesus Christus, cuius res agitur. Consuevit enim divina pietas in se sperantes baudquaquam deserere, cui tam facile cum paucis, quam in multis vincere, & ibi cepit divinum reperiri presidium, ubi humanum deficit auxilium. In Deo spem vestram collocabimus: ipse si vult victoriam nobis elargietur, est aliter maiestati sue placuerit, satis erit nobis pro defensione religionis, quantum facultatis datum fuerit, eo processisse: iustus est dominus Deus, nec ultra quam possunt homines exigit: nobis cavendum est, ne divina voluntati adverseremur, & ne populos illuisse videamur.

Cum vulgata sit nostra profectio, dabimus operam, ut opinioni hominum satisfaciamus, divinaque voluntati pro nostris viribus pareamus, tuam nobilitatem exorantes, ac per viscera misericordiae domini nostri Jesu Christi in charitate vera perfecto corde obsecrantes, ut & tu ipse idem facias, nec promissi tuis Deo maxime nobisque factis desicias. Memineris domini Dei tui, & quanta susceperis ab eo bona, nec velis ingratus videri, nec verba cuiusquam plaris facias, quam Dei mandata: consule honori tuo & anime tue, nec expeditionem frustrare, quam fideles de te populi habent, noli auferre spem, quam nobis praeiuvisti: consolare nos & universam plebem Christianam, ut Deus & pater domini nostri Jesu Christi, & Deustotius consolationis consoletur te in omnibus adversitatibus tuis feliciter, & quod reliquum est temporis in hoc saeculo Deo offer & conserva, ut tandem in altera vita sui regni participem te faciat. Cupimus super his ut quamprimum nobis respondeas. Dat.

Se profecturum in Turcae etiam non venterit.

Honestiorum mortem optati non posse quam pro Christo.

XXIX.

Proposita Burgundo divina beneficia.

XXX. Totius orbis spes Burgundus fallit.

(a) Renner. Suoi Katav. rer. l. 10. Regid. e Roy a in anal. Belgic. hoc ann. & Meyer. anal. Flandr. l. 16. Culpam derivat in Galium Regem.

(b) Plat. in Pio II.

(c) L. 2. p. 104.

XXXI.

Senis VIII. kal. aprilis anno MCDLXIV. pontificatus nostri anno VI.

Irretitus privatis commodis Philippus pontificia monita, fidem de sacro bello gerendo sociis datam, nuncupata Deo vota, honoris decus parvi fecit, fessellique expectationem orientis, orbisque spes. Quo autem levaret invidiam Antonium nothum filium cum aliquot navibus subsidio misit (a); quamquam is etiam paulo post ex medio itinere in Belgium inglorius est reversus. Nullam porro justam Philippum infringendi voti intermittendaeque expeditionis occasionem habuisse conitat ex allatis literis pontificiis. Non desunt tamen scriptores, qui assentatorum more vitia principum fucis pigmentisque virtutum colorantium, perjuri & rei Christianae neglectae culpam in Ludovicum Regem Francorum, cum Leodiensibus adversus eorum episcopum, Philippi ex sorore nepotem, qui detrectabat initiari sacris ordinibus gregemque pascere, sed ex episcopatu molles delicias tantum opesque captabat, sententiam deriverit, eiusque infidiis Burgundum impedium effuriant; cum nullae etiam tum inter eos discordiae essent exortae: immo referat Platina (b), adiutores Burgundi nuntii a Ludovico oratores, qui Philippi moram apud Pontificem excusarent: quippe Francorum Rex Burgundum adhibebat interpretem, ut pacem ipsum inter & Anglos conciliaret, ut e Philippi dictis ac literis pontificiis antea allatis colligitur. Hos vero oratores auditos Romae, postquam Pius Senis, delinita jam balnearum usu aegritudine, reversus esset, referit idem auctor. Dum porro Senis versabatur, praefecit cum imperio classi, quae in Pisano portu instruebatur, perque fretum Siculum Anconam navigatura erat, Nicolaum Cardinalem, ad quem haec literae datae (c).

Nicolaus tit. S. Ceciliae presbytero Card. A. S. L.

Novit universus orbis quanta cum devotione, & fere innarrabili desiderio pro salute populi Christiani hoc praesenti tempore, quo furor hostium crucis acriter solito in sanguine Christiano debacchatur, nos illius exemplar imitantes, cuius vices gerimus in terris, & personam nostram quibuscumque maris, & terra periculis obiectare minime formidantes classem, quam maximis impensis preparavimus, ascendere, & in illa contra hostes huiusmodi, favente divina gratia, proficisci decrevimus: ad quod praclarum, & salutiferum opus peragendum cum per nos ipsos minime sufficere possimus, confidamus, libenter fratres nostros, quos praesertim alias in arduis Romana ecclesia rebus prudenter fortiterque versatos cognovimus, eorum diligentiam, & rerum a se gestarum experientiam dignis commendationibus effert, in partem tanti muneris vo-

ciamus. Et infra: Cum itaque partem classis huiusmodi apud civitatem Pisarum construi, & componi fecerimus, illamque ad civitatem nostram Anconitanam, apud quam tota classis congregari debet, & ubi etiam nos prope diem conveniri, & deinde contra perfidum Turcum personaliter profecturi sumus, adduci & trafoebi statuerimus & ordinaverimus, ut exinde divino favente numine in altum dare vela prospere valeamus: & infra, te de fratrum nostrorum, de quorum numero unus existis, consilio & assensu in omnibus & singulis partibus, insulis, locis, & terris maritimis, ad quae te navigando, & cum classe huiusmodi transfrando de portu Pisano usque ad civitatem nostram praedictam applicare contigerit, Apogatum nostrum de latere auctoritate Apostolica donec & quousque cum dicta classe ad praesentiam nostram perveneris facimus, constituimus, & deputamus, tibi legationis officium huiusmodi pleno jure committimus, & eidem classi praeficimus per praesentes, &c. Dat. Senis anno MCCCCLXIII. III. non. maii pontificatus nostri anno VI. Extant (d) ea de re apud Jacobum Cardinalem Papiensem Pii homine scriptae litterae ad Hieronymum archiepiscopum Crentensem, quibus una cum Pisano priore ad ornandum classem incumbere iussus est, factusque certior, Joannem Cardinalem S. Angeli traducturum ad locum opportunum cruce signatos, qui Pisas confluebant. Porro agenti adhuc Senis Pontifici Ferdinandus Rex Neapolitanus, qui ex Alfonso patris testamento sexaginta millia nummum, quae pro sacra adversus Turcas expeditione conficienda pendere tenebatur, triginta millia hoc anno persolvit VII. kal. aprilis.

Paucis vero ante diebus, nimirum XV. kal. ejusdem mensis, Pius legatum in Aragoniam misit (e) Ludovicum tit. SS. Quatuor coronatorum presbyterum Cardinalem, ut ad concordiam adduceret Joannem Regem populosque dissentientes: coeperant jam pridem cum Joanne acre bellum Barcinonenses post Caroli Vianae principis mortem, atque a Galliarum & Castellae Regibus, quos socios se habituros speraverant, destituti, renuntiarunt principem Perum Lusitaniae comitem stabuli nepotem Urgellensis comitis ex regia Aragoniae stirpe sarum, cujus pater ab Alfonso in acie casus occubuerat. Is cum contendere, mox atque ex Ceptensi urbe Africae Barcinonem hoc ineunte anno appulit, Aragoniae & Siciliae Regem se dixit, atque Ilerda (f) obfisione cincta est. Ut partes etiam suas confirmaret Aragoniam pacem cum Fuxensi comite, & Bellomontanis in Navarra redintegavit (g), pactusque (h) foedus est cum Henrico Rege Castellae, quamquam postea adversus ipsium

In Pisano portu structa classis pontificia.

Data imperia ut universa classis Anconam contendat.

Nicolaus S. Caecil. Card. creatus legatus ut classem deducat.

(d) Card. Papien. ep. 34.

Cruce signati Pisas confluent.

XXXII.

(c) L. 2. p. 84. Sur. ann. l. 17. c. 53. Marian. l. 23. c. 6.

Decreta legato in Arag. ad pacem restituentiam.

Petrus Lusitanus princeps Aragonii Regni nominis arripuit.

(f) Sur. cod. lib. c. 55. Marian. l. 23. c. 8.

(g) Sur. cod. lib. c. 59.

(h) Cap. 54.

(a) Cap. 56. Marian. sup. l. 23. c. 6.

Lusitanus Rex Tingis moribus propulsius.

Castellanus filium Lusitanie heredi collocat & cur.

Aragonii & Castellani ex eo averfi Castellæ Regi. (b) Sur. l. 17. c. 56. Marian. l. 23. cap. 7. Infanda in eum exorta conjuratio.

XXXIII.

(c) Malavol. p. 3. l. 4. Dextera S. Joannis Bapt. Senensis ecclesia exornata. (d) Id. ib. Georgio Regi Bohemie dies dicta.

ipsum cum proceribus Castellæ conspiravit (a). Ex illo porro Petri Lusitanie equitum magistri in Catalonia adventu susceptoque principatu gravissima mala emergere; præter enim bellicas calamitates inde secutas, ac gesta prælia, tum mortem sceptri spe inani accersitam, in Africa res Christiana attrita est. Ceptam, cum venisset Lusitanie Rex cum exercitu, ut Tingitanæ provinciæ metropolim, cui Tanger nomen est, expugnaret, ex magistri equitum recessu admodum debilitatus a Mauris ex Tingis moribus propulsius a Maurit ex Tingis moribus propulsius, in ea expeditione, cum variæ in hostium agros excursiones fierent, gestum: immo Rex Lusitanus in tumultuaria pugna in magnam discrimen adductus est cum exercitu, e quo discrimine comes Villæregalis, qui magno impetu barbaros retudit, eripuit. Reversus ex ea expeditione Lusitanus cum Henrico Castellæ Rege ad Gades in congressum venit, Lusitaniamque repetit; Castellanus autem factus in Granatensem agrum impetum Regem barbarum, vestigal pendere recusantem, ad officium compulsi: dein celebrato iterum cum Lusitano Rege colloquio Isabellam, sororem illi matrimonio jungendam spondit, pactusque nuptias est inter Joannam filiam, & Lusitani filium Castellani Lusitanique sceptrorum heredes, ut ea regna invicem coalescerent, quo majori potentia bellum sacrum in barbaros urgeretur. Sed ea consilia civile mox bellum in Castella accendere, disturbatumque id foedus est. In primis enim Aragonius Rex gravissime tulit Castellani sceptrum Lusitanie potius quam Aragonie regie inferri, proceresque Castellani facta cum eo conspiratione (b) caprisque armis denuntiaverunt Henrico Regi Joannam illius filiam susceptam ex adulterio, nec sceptri heredem esse posse, adeo ut ipsum adegerint ad fratrem Alphonsum dedendum conjuratis principibus: qui mox ipsum Castellani sceptri heredem professi, proximo etiam anno regis insignibus redimere, atque Henrico opponere ausi sunt. At de his inferius: nunc ad Pium Senis agentem revocanda est narratio.

Referunt illum hoc anno Senensem ecclesiam, quam antea archiepiscopali dignitate insigniverat, pretiosissimo munere exornasse (c), brachio scilicet, & dextera manu S. Joannis Baptista, quod ex Græcia Thomas despota Peloponesi extulerat, acceperatque a genero, qui facrum illud pignus in excidio Constanti-nopolitano servaverat: perfectam illius donationis pompam vi. die maii narrat Malavolta (d). In sequenti vero versus urbem iter arripuisse: ubi paucis diebus moratus, vocatis Cardinalibus, Georgio Podiebratio Bohemie Regi male de fide

catholica sententiæ diem dixit, ut tradit Platina (e) quod a Cardinale Papiensi (f) confirmatur; ubi enim recensuit Pium ab Imperatore & Germanis principibus, qui Georgium ab errore se erepturos pollicebantur, retardatum, ne judiciario ordine Georgium de hæresi postulatam percelleret, subdit: Pius, etsi intelligeret laborem hunc inaniter sumi, quod insanabile ingenium esset; ne tamen videretur ad perditionem, quam ad sanationem inclinatio esse, sedisque opera impia dicerentur, tantis intercessionibus condonandam dilationem constituit, biennio in ea expectatione consumpto amicitias interim comparaverat sibi Georgius, fidelesque Bohemos affixerat regnumque & factionem Hussitanam firmaverat: in Pium apud Gallos turbulenta multa, missi legatis, quaesierat: nil minus autem quam sanis illorum suasionibus crediderat, nunc scribens nunc mittens, nunc offerens, perpetuo autem & ludens, & moras iudicio neccens. Ubi nihil profici est intellectum, damnata autem publica quotidie crescere, advocavit concilium Pium, atque in solio residens longa oratione Hussitanorum deservit errores, astumende Georgii, maleficia assidua, catholicorum arumnas, manifestum perjurium, relapsum in hæresim, intercessores elusos, patientiam suam magnis lamentationibus proferens, vindictæ nimium tardata adesse jam tempus, ostendens diem dicenda ante se causæ centesimum octuagesimumque ab illo constituit. Subdit Papiensis extinctum Anconæ Pium, dum id tempus constitutum excurreret, sed de eius obitu inferius: nunc reliqua Romæ gesta percurrere sunt. Sigismundi in primis Austria, quem Imperator in gratiam cum Ecclesia reducere, ut diximus annitebatur, causam Berardo tit. S. Sabinae presbytero Cardinali cognoscendam demandavit, ut vel respicientem censuris solveret, vel pertinacem poenis in hæreticos constitutis afficeret.

In iudicium porro vocaverat anno MCDLX. x. kal. februarii Sigismundum ipsum Pontifex (g) ob spretas censuras, quas illatis Nicolao tit. S. Petri ad vincula presbytero Cardinali eidemque episcopo Brixinensi injuriis, contraxerat, ac deinde Petri tit. S. Vitalis presbyteri Cardinalis, & episcopi Augustensis, ac Ludovici ducis Bavariae interpretum concordie precibus flexus sententiam exararat. Verum ille non modo eorum opera ad meliorem mentem non rediit, sed Clarissas etiam Brixinenses ob intermissa sacra pepulit. Qua pervicacia valde commotus Pius Petro tit. S. Marci presbytero Cardinali causam hæreseos in Sigismundum commisit, quam tamen extracta est, cum duce Venerorum interprete Sigismundus ad obsequium Ecclesie revocan.

(e) Platina in Pio II. (f) Papiensi. comm. l. 6.

Dilata sententia Catholici a tyranno oppressi.

XXXIV. (g) L. 30. bull. p. 26.

Sigismundus Austriae in perditione erga ecclesiam pertinax.

XXXV. Pro eo Imperator flexis genibus Legato posuit. (a) Papiensi. ep. 282.

Frederici Caesaris pia demulsiō & charitas in fratrem. Injurias expiant Sigismundo venia data.

candus videretur, quæ vero sint secuta subicit: Non minorata, sed potius aucta rebellionem Sigismundus, qui nec ad justitiam nec honestatem, seu ut se dicti ducis Venetiarum arbitrio submitteret, induci potuit. Et infra: Demum charissimus in Christo filius noster Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus, in pacis tractatu successit, & ne per nos stare, quo minus sua majestas suam tam periculoso negotio imponeret, iterum in processu fidei supersederi mandavimus: & cum nunc quartus annus agatur rebellionis, & contemptus censurarum, & nulla spes boni superest Gregorio, nempe de Heymburg, hæretico continue Sigismundo adherente, & in perfidia ipsum firmante, animarum salutem expedire iudicamus, ut hæretici ac abominabiles fecerantur, & aliquando ad defrutivam sententiam perveniatur. Considerantes igitur nos nunc in proposito habere, aggredi Turcum crucis Christi inimicum & nihilominus causam contra Sigismundum, & satellites ejus propter ipsum catholicæ Ecclesie fidem, & auctoritatem, ecclesiasticæque libertatis tuitionem non esse negligendam iudicavimus, illamque circumspeditioni duximus committendam, qui cuncta merita causæ agnoscat abunde. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominice MCDLXIV. xvii. kal. julii pontificatus nostri anno vi.

Posuit denique superbiæ ac pertinaciam Sigismundi Austriae, cum se ob impietatem invisum, neque in Christianorum consortium admitti doleret, utque censuris solveretur Fridericus Imperator genibus legati apostolici advolutus, deprecator extitit, uti Papiensis (a) enarrat: Sigismundus, inquit, ex principibus Austriae propter Cardinalem Romanæ ecclesie in vinculis habitum parè damnatus iudicio, principatuque omni exutus, eum propter amplissimam cognitionem Germanorumque fœdera ultorem facinoris habiturus non putaretur, vexatus tamen poenis contumacis, atque odio suis habitus, longa etiam contumacia fatigatus, a nullisque interim in sua consortia receptus, divino tandem est humilitatis miraculo, atque eo quidem usque humiliatus, ut Romanorum Imperator Augustus Caesar orbis nostri alteram caput, consanguinitate illum attingens cum summa sedis gloria, ante genua legati Apostolici prociens non ante surgendum putaverit, vel finem obscrationibus imponendum, quam poenitentem & satis pro injuriis facienti poenarum abolitionem restitutionemque est consecutus. Hæc de Sigismundo Papiensis. Eodem vero die, quo Pius illius causam Berardo Cardinali commiserat, ingressurus iter, ut ad exercitum crucisignatum se conferret, anathematis sententiam in eos omnes tulit, qui Turcis arma, vel commæatus inferrent, in quo diploma. Eccl. Tom XXXIX.

mate suscipi a se pro Dei gloria & evangelii defensione expeditionem profiteretur: Pro defensione catholice fidei adversus impios Turchos prædictos sacri evangelii temeratores, nivisicae crucis spurcissimos blasphemos, & Christiani nominis truculentissimos hostes, prout indicimus publice, bellum, Deo opitulante, toto posse prosequi intendentes, advertentesque omnem conversionem atque commercium cum eis fore Christianæ republice perniciosum, omnes & singulos, qui post publicationem quarundam litterarum nostrarum dicta feria, nempe v. majoris hebdomadæ, factam durante bello prædicto conversionem prædictam, aut commercium aliquod, etiam si alias a jure, permissum esset qualitercumque, directè aut per obliquum, clam palamve, per se vel alium deinceps cum Turcis hostibus prædictis habebunt, & infra, ex parte omnipotentis Dei Patris, Filii, & Spiritus Sancti, auctoritate quoque beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, & nostra excommunicationis nostræ anno vi. Cæterum societatem Prædicatorum inter infideles ad inferendam eis evangelii lucem, & Christi propagandum cultum peregrinantium amplissimis sacris beneficiis affectit (b).

Comparatis igitur ad iter necessariis, Roma profectus (c) est ingenti militum agmine, ac plurimis Cardinalibus stipatus; ejus discessum narrat his verbis Jacobus Papiensis (d): Capiens Pius sanctissimus promotionem suam in Turchos perficere, qua fidelibus repromissa jam erat ad xiv. kal. julii in basilicam SS. Apostolorum mane descendit, sicut suus erat mos semper cum urbem relinquebat, atque ibi veneratis aris, & successu rerum pie deprecato, Romæ ingressus est patribus & prælatis lecticam ejus sequentibus. Ad pontem milvium dimisit a se omnes, præter eos, qui secum erant ituri. Consentit Cardinali Papiensi Joannes Antonius Campanus (e), qui eundem discessum, ac varias in itinere difficultates describit: Roma, inquit, proficiscitur redivina in templo maximo ad Vaticanum peracta, in quod descendere quoties urbe abiret, & aras singulas ordine venerari consueverat: ibi omnibus ad precandam felicitatem rerum successum invocatis, festinato ad pontem milvium lectica delatus est. Avidius suscepto itinere incidit in febriculam principio haud satis cognitam medicis, & ipse ne quid mora obiceretur aliquandiu suppresserat: ea jam aucta, magis quam ut dissimulari posset, medicos inbibuit, ne cui patefaceret, jurejurando & imprecationibus adactus. Ad pontem patribus ac turba omni dimissa, cum paucis lembum conscendit adverso Tyberi navigaturus, cum effusa patientibus pratis civitas abeuntem consalutaret, ac reditum audienti precarentur. Ecce tur

Defixi anathemate qui operam Turcis navarent.

Societas Prædicatorum peregrinantium propter Christum affecta beneficiis. (b) Ead. lib. pag. 116.

XXXVI. (c) Steph. Inff. ms. var. fig. 29. (d) Papiensi. ep. 41.

(e) Campanian. in vit. Pii II. Platina in ead. Steph. Inff. ms. arch. vat. fig. num. 111. & alii.

zur, prorupit in lachrymas. Substitit nocte prima ad castellum Jobeleum, confessus navigationem ejus dies difficillimam fuisse...

XXXVII.

Multo cum labore a Pio iter confectum.

Plures copias ducis inopia dissoluta. (a) Cap. 106.

stea pontificios apices adeptus Alexander VI. fuit vocatus, quique Pium una cum nonnullis aliis Cardinalibus in Turcica expeditione erat comitaturus...

Confluxerat Anconam variarum gentium multitudo gerendae quidem rei in Turcas ingenti, sed inconsulto pio ardore...

Rodericus Borgia Pium in expeditione Turcica sequi volebat. (b) Lib. 30. pag. 169.

(c) Camp. in vit. Pii II. Munera Lauretanae Virginis a Pio oblata. (d) Tur. sel. in hist. Lauret. l. 1. c. 26. (e) Campan. ubi sup.

xxxviii. Celebratae Anconae solennes supplicationes. Confluit ingens Crucifigntorum turba. Stipendio rum inopia dilapla.

Ragusinis a Turca. intentata extrema omnia.

Subsidia annona Ragusum a Pio transmissa.

XXXIX. Adferendam ope Cardinalis S. Angeli se exhibet. verbis Jacobus Cardinalis Papiensis. Accersiri ad se statim Cardinalem S. Angeli jubet...

Eodem contendere decernit Pontifex.

XL. Papiensis Card. profectio nem frustra dissuadet.

Quatriduo post nunciatus Turcarum recessus.

(a) Campan. in vita Pii II.

Venetorum dux cum triremibus duodecim accedit.

bus. Et haec quoque principum miseria est, inquit, ne in morte quidem cavere absentatoribus; postulavitque Eucharistiam, quam & triduo prius acceperat...

Afferret postremam illam morientis Pii ad Cardinales hortativam orationem Papiensis (b) conceptam plurimo pietatis sensu delibutis verbis...

XLI.

(b) Papi. en. ep. 41.

Extrema ejus ad Cardinales oratio.

Insignis ejusdem demissio

licuit nostrum fuit. Præterea, fratres, conversati vobiscum sumus, & ante in cardinalatu, & post in præsulatu, ad quem nos elegistis, conversatio nostra sine peccato esse non potuit, ex carne enim sumus, offensus est a nobis Deus, offensa charitas vestra: pro his, quæ in Deum peccavimus; ipse, qui omnipotens est, misereatur nostri: pro his vero, quæ in vos, rogamus, dilectissimi, ut placatis mentibus veniam morienti tribuatis: eos qui ex carne nostra sunt, & qui famulati sunt nobis, si dignos se præstiterint, commendatos habete, valete fratres pax Dei, & cælestis gratia vobiscum sit.

XLII. Card. Bessatio-nis ad Pium moriturum responsam.

His egre & cum lachrymis enunciatis, tantus subito patrum, qui lætulum circumstantibus, coortus est status, ut diu præ gemitu loqui verbum nemo posset, atque ora singulorum lachrymantia viderentur. Tandem Bessario Cardinalis Nicænus primum in collegio locum tenens verba pro omnibus fecit: indoluit casum, in quem erat adductus non sui tantum causa, quem lachrymabile erat desicere, sed magis Christiani populi, qui tantum salutis authorem amitteret. Laudavit Pontificem, & præclara ejus in præsulatu opera, agens cum humilitate gratias, quod etiam suprema hora monitis suis communem rem adjucaret: orare se Deum dixit patrem misericordiarum, ut salutem illi restitueret: sed si mirandum propter peccata esset, habituros nos menti præceptiones patris, & dururos operam pro viribus, ut nec publica Christianorum, nec privata res Romana ecclesie in perniciem irent. Ventam, quam poscerat humilitatis aliquorum dixit esse, benigne enim omnes semper habitos atque indulgentes, nec querelam adversus eum extare; postulare autem singulos, ut benedictionem suam, & pacem super fratres relinqueret. Ad commendationem vero suorum etiam pie respondit, docens quam charus esse omnibus deberet sanguis ejus, qui tantum de Christianis, & de Romana sede meritis esset. Post hoc responsum iterum surrexit fletus, & contristatio cordium multa. Pontifex manu e pallis paululum elevata osculandam eam omnibus præbuit, flens ipse, & flentes alios intuens. Nos manu apprehensa, & ante lætulum procumbentes singillatim veniam precabamur errorum nostrorum, & osculum supremum patris capiebamus, quibus ille. Ignoscat vobis pius, & misericors Deus, ac simul benedicens fratribus, eos a se dimisit. Subdit Cardinalis Papiensis, qua constantia, & religione se ad extremam cum morte luctam. Pius comparavit, singulare in B. Virginem studium spesque exposuerit, tum Eucharistie, & extreme unctionis sacramentis se communierit.

XLIII.

B. duo ante admonitus a medicis in omnem casum vite, vel obitus habendam su-

premam rationem anime esse, dominicum sacramentum, quod celeberris semper diebus valens sumebat, etiam tunc magna mentis contritione accepit, tundens pectus ad singula, & flens, & peccatorem se confitens, communicatione indignum tanti mysterii. Repetere illud mane sequentis diei optabat in ampliore salutem, & in honorem intemeratæ virginis, cujus assumptionem sciebat instare, ab adolescentia etenim sua in hanc tanquam misericordissimam matrem semper speraverat, & hanc vite ducem actionumque suarum habuerat: familiarius aliquando nobiscum loquens, recensensque antea vitam cursum, diversisque fortune eventus, credere dicebat, quia tantum huic gloriose Virgini se devovisset, ab epidemia semel, a lethalibus laguribus sæpe, nonnumquam ex manifestis vite periculis exemptum fuisse, omnem denique successum dignitatis, & verum suarum huc referebat, propterea templum illud Pientium mirifici operis a fundamentis extructum, & suis manibus illi consecratum fuisse. Consolationem ergo hanc præcipuam expetebat, ut intra cubiculum suum, quando in ecclesia non licebat, solennia missarum cantari audiret, & tanquam supremum vultu cum fratribus ageret: optabat autem, sicuti mos erat, per Cardinalem hoc fieri, & me unam delegerat, qui facris hujusmodi operatus confectum Domini sacramentum illi rursum porrigerem: instituerat etiam, ut patres adessent reliqui, ac cetera pro veteri instituto observarentur. Comparatis igitur ad peragendum hanc divinam rem omnibus, ecce inclinante jam sole inclinare & ipse admodum cepit, ita ut non procul a morte videretur abesse. Itaque confestim sacramenta reliqua persolvuntur, quæ morientibus debita sunt sensu adhuc integro, quam lingua.

Sacro viatico rite Pius procuratur.

Singulari religione B. Virginem neci prosequutus.

XLIV.

Paucis interjectis addit, ut deficiente & interpuncta voce piæ precæ repetierit, bellumque sacrum in Turcas urgendum consuluerit, denique spiritu interstantium ad Deum suas precas efflarit: Voce jam consumpta, quæ ab admoitis auribus audiri vix poterat: Ora, inquit, pro me, fili, peccator etenim sum, & simul ad crucem conversus, quæ collocata ante oculos erat, hoc non sine suspiriis frequentabat. Misere mei Deus, misere mei: & tu Virgo misericors servum deficientem ne desere; per misericordiam filii tui suscipe animam excedentem. Paulula dein intermissa mora, rursus in me dirigens oculos. Continuationem, inquit, sanctæ expeditionis memora fratribus, & adjuva tu, quoad potes. Va vobis, va vobis si opus Dei deseritis. Cum respondere tentarem multa, & præ gemitu non possem, dexteram manum, quæ in cubitum elevata erat, demittens supra collam: Benefac, inquit, fili, & Deo orationem affer pro me, hoc il-

In Turcas sacram expeditionem commendat.

Inter facras preces spiritum efflat.

XLV.

(a) Barlet. in vit. Scanderbeg. l. III.

Scanderbegum Regem creare decreverat.

li ultimum verbum fuit, loqui ultra non valuit propter rheumam continuum, quo pectus jam & fauces erant completa. Legebantur sine intermissione orationes Ecclesie, quibus animæ decedentium commendari Deo consueverunt: ipse ad audiendum attentissimus erat, ecce horam circiter tertiam inter legendum tanta quiete spiritum Domino reddidit, ut conviventem, non morientem diceret emigrare, & sine sensu mortis excedere. [I]

NOTE.

[I] Anus iste de mortalium rerum solitudine exemit Pium II. pontificem, Italie nostræ gloriam, Romanorum pontificum decus, & patriæ suæ splendorem eximium. Tanto viro laudi fuit, quod omnium ordinum hominibus acceptus haberetur, & carus. Illum enim principes omnes, Germaniæ præsertim apud quos egit diutius, amarunt, dilexerunt pontifices, optimi quique cardinales probarunt, studio & favore prosequuti sunt populi. Nec sane immerito, cum privatus iis omnibus fulserit dotibus, quæ privatum viris principibus commendant, doctus, disertus, officiosus, dexter. Princeps vero dignas principatu virtutes exprompserit, magnificus, prudens, benignus, impavidus, actuosus. Singula exemplis ex rebus ab eo gestis nullo negotio demonstrarentur, nisi ex iis quæ in annalibus narrantur id per se lectores facile intelligerent. Invidiæ, quod summorum virorum fatum est, patuit. Sunt enim qui nimium in Ferdinandum Neapolitanum regem studium reprehendant; cui dum favore & armis assistit, Gallorum a se animos abalienat, & opportunum gerendæ in Turcas rei tempus, vires & pecuniam absumit. Quæ dum gerit alteram ex ea creatam invidiam incurrit, persuaderi enim pluribus non potuit, Pium expeditionem in Turcas molientem serio agere, sed omnia ab eo per simulationem conficta suspicari sunt, rati sub splendido expeditionis in Turcas obtentu id agitasse consilium, ut Anconam Florentinorum manibus traderet, quod Brixianæ historiæ coævus author: prodidit Rer. Ital. to. XXI. Inania hæc fuisse non dubito, cum Pius, si enim consilia hæc unice agitasset, expeditionem tanto apparatu non suscepisset, nec tantam orbis commotionem, quantum protectione sua excitavit, nec communem hominum expectationem eo direxisset, ut Anconam Florentinis traderet, quod æternam nomini gloriosi pontificis apud suos & posterorum memoriam infamiam creasset. Hanc tamen calumniam ita reiiciendam censeo, ut causam tamen, unde provenit, a pontifice, datam non diffitear, & reprobem. Quia in re hominem se Pius exhibuit, cum in cæteris nihil, fere dicam, mortale habuerit. In his optimi pontificis laudibus, si cui forte in noticiis videri, illum mentem adhibere moneo ad ea, quæ coævii quique scriptores de illo prædicant, quæ tanta sunt, ut de nullo alio pontifice, cujus res gestæ paulo fufius descriptæ sunt, unquam legantur. Pio successor datus est Paulus II. qua de re fati in annalibus. MANSI

fore autumabant omnes & asserabant: tantus terror, tanta formido Scanderbegani nominis eos inceserat, adeo formidolosum, adeo horrendum illius erat nomen. Ideo Mehmetes omni arte, ingenio, & calliditate sua laborabat, ut Scanderbegum ad se alliceret, & cum eo ex integro com- poneret.

XLVI.

Excitabatur Scanderbegus ad bellum adversus Mahometem a Venetis, qui illi auxiliare aurum ad solvenda militi stipendia pollicebantur, refertque Marinus Barletius (b) ab oratore Veneto hanc militarem orationem habitam fuisse: Jam a summo Pontifice exiit edictum, & per omnia Christianorum ora propalatum est, quod omnes Reges & principes Christiani veniam peccatorum suorum consecuturi adversus Turcarum Regem cum ipso summo Pontifice quamprimum exeant, & proficiantur; ex quo Veneti tui cum principe suo, & omni fenatu tam terrestri, quam maritimo apparatu, una cum Pontifice maximo nostro ad hanc expeditionem contra Mahometem te invitant & implorant, teque principem, ducem, & totius Christiani exercitus generalem, imperatorem præficiunt, & quamprimum Pontifex trajecerit, & Dyrrachium intraverit in Regem Albanorum, & Epirotarum declaraturum te constituit, dignum apprimæ, cui summa hujus belli demandetur. Igitur, Scanderbege princeps felicissime, quid facis? quid immoraris? aut in perpetuum bellum armaque oblivioni danda sunt, jugumque accipiendum: aut huic, cum quo de imperio & totius rei summa certatur, nec virtute nec patientia cedendum. Excita animum, & vires tuas: convoca duces tuos & imperatores: contrabe undique gentes & populos, invita Reges & principes vicinos tibi.

(b) Id. ib. Venetorum ad Scanderbegum ratio.

rubi confederatos : instrue acies, & legiones sequere omnium fidelium cœtum, & Christianorum collegium, obtempera summo Pontifici, consequere veniam peccatorum tuorum cum omni exercitu tuo.

Ecce Veneti tui me miserunt, ut hæc tibi annuntiem, te invitent, te exhortent, quo vires viribus, signa signis, copias copiis conferas; sunt enim Veneti, ut nosti, principes Christianissimi, benignissimi, terrarumque præpotentes, qui aurum & argentum abunde pollicentur offeruntque tibi. Itaque Scanderbege, vere inquam Scanderbege, tu tu prior principum decus copiis tuis barbaro bellum infer, agrum ejus invade, terrorem & formidinem hosti incute, qui prior te provocavit rupto fœdere, fide & pace violata; nam leges & jura omnia clamant, permittunt, fidem non servant non servandam. Audacter audacter igitur Christianum præi exercitum, hostem prior aggredere, barbaro bellum universale annuntia, & summo Pontifici iter præpara: nam ecce jam Pius, ecce Veneti tui, ecce Francigenæ, Hispani, Belgæ, Hungari, Bobemi, Poloni, Itali, & omne Christianum nomen te sequitur, tibi adest, ex quo fieri non potest ut barbarus tot Regibus & principibus, tot copiis & exercitibus resistere valeat; ideo fugam statim arripit, Europam deseret, non proderit superbia, Ottomanno, non doli, non insidiæ, non fraudes solita eum levabunt. Advertendum est tamen & prudenti animo præcavendum, quod callidus Mabumetes hæc omnia præsentens, statim nuntios & oratores suos ad te destinabit, quo alliciat te, ut arma deponas, ut violatam ab illo pacem servas: averte tamen animum a malefica ejus natura, occlude, obstrue aures illecebris: jam illius nobis ingenium, jam odoratus es hominem, & Ottomanæ gentis fraudes, quas optime perspectas habes.

At pia illa consilia evanuerunt, & Scanderbegus regio honore caruit, maximoque dolore ex Pii morte confectus est, ut memorat Barletius, qui hoc elogio Pium exornat (a): Magnus profecto, & clarus Pontifex, contempsit pecunias, virtutem apprime dilexit, neque secundis rebus intumuit, neque succubuit adversis: neque spes ei gaudium, neque metus tristitiam auxit: potus cibique parcissimum fuisse tradunt; divina templis officia diurna nocturna que nusquam neglexisse. Pompas sæculi fugerat, calcaverat avaritiam, libidinem subegerat. Sedatus animus eundem semper ejus vultum ostendit: durus & asper in hostes Christi, promptior in fide receptis: evangelii non surdus auditor; omnia inter Christi pauperes erogavit. In quo ea a principio modestia, ea gravitas, id acumen ingenii, id studium literarum, is amor virtutis emicuit. Cum primum vero pontificatus apicem adeptus esset, magis effulsit; multa in Turcas pa-

Magnæ spes illi injectæ.

XLVII. Ex Pii morte maxime affligitur. (a) Ibid.

ravit, Reges & principes omnes concitavit: sed dum hæc molitur de medio sublatus est, cujus quidem occasione tantum res publica Christiana detrimenti suscepit, ut adhuc ejus obitum maxime lugeat, cujus enim consilio auxilioque semper usa est, cum emergere, respirare, & jam jam in portu & in tuto propediem se fore speraret, subito & inopinato illius casu afflictæ est, & nunc consternata admodum, & a barbaris undique exagitata plurimum moeret atque tristatur. Quo certe tristi nuntio Scanderbegani milites, qui prius de victoria gloriabundi cum triumpho venerant, tanquam fulmine illi dolore quam maximo pectus confecti sunt, quod hujusmodi expeditio a Christianis contra Mabumetem suscepta in irritum cecidisset.

Luxerunt etiam reliqui boni omnes: at felicitas non calamitas vocanda est in tanto religionis tuendæ conatu animam efflasse, ut egregie perpendit Cardinalis Papiensis (b): Incertum, inquit, morte ne, (b) Papien. ubi vitam virtute sua perveniens, & religionis atque ingenii æternam gloriam consecutus, mortem eam sit nactus, qua, si seculum attendas, nulla sublimior, si in Deum respicias, nulla amplioris meriti contingere poterat: mortuus pro veritate est, & pro redemptione plebis captivæ offerens se ipsum hostiam Deo, & relinquens exemplum sacerdotibus quales esse pro suis plebibus debeant; martyrium autem pene quotidianum passus est a die, quo Philippus Burgundorum dux missis oratoribus venturum se ad bellum & socium sancti operis futurum promisit: subito in omnem partem curam impertiens fatigari amplius solito ac vehementius cepit, non remittens ad contrahenda necessaria ne opus quidem nocturnum: dividebat per horas singulas cuique opus suum rerum providendarum, perire huic cause existimans quidquid momenti aliis esset impartitum. Cognoscebat quoque molem operis aggressum se esse, & sub ea cadendum, nisi omnifariam studio difficultates undique ingruentes superarentur. Hæc animi anxietas labefactavit supra modum ægram validitatem senis, dum nec de alio cogitare, nec quietem capere, nec cibum sine astante cura sumere posset.

Comparatis denique omnibus, ut poterat jucunda spes adveniens ducis, que sola spiritum ejus sustentabat, ubi in mediore rum cursu deficit, mirum dictu est quantum non animo solum, sed totis viribus consternatus extitit, quod re vera sapientes videbant, illo non veniente maximam operis sui partem corrumpere, & laborem omnem sibi congeminare, tum autem repromissis ubi fructus detrimentis maximis retardari. Accesserant præterea due dolorum faces, que animam incendebant properantem semper ad opus inceptum: altera, quod ab eis

Pii morte Orientalibus consternati.

XLVIII.

(b) Papien. ubi vitam virtute sua perveniens, & religionis atque ingenii æternam gloriam consecutus, mortem eam sit nactus, qua, si seculum attendas, nulla sublimior, si in Deum respicias, nulla amplioris meriti contingere poterat: mortuus pro veritate est, & pro redemptione plebis captivæ offerens se ipsum hostiam Deo, & relinquens exemplum sacerdotibus quales esse pro suis plebibus debeant; martyrium autem pene quotidianum passus est a die, quo Philippus Burgundorum dux missis oratoribus venturum se ad bellum & socium sancti operis futurum promisit: subito in omnem partem curam impertiens fatigari amplius solito ac vehementius cepit, non remittens ad contrahenda necessaria ne opus quidem nocturnum: dividebat per horas singulas cuique opus suum rerum providendarum, perire huic cause existimans quidquid momenti aliis esset impartitum. Cognoscebat quoque molem operis aggressum se esse, & sub ea cadendum, nisi omnifariam studio difficultates undique ingruentes superarentur. Hæc animi anxietas labefactavit supra modum ægram validitatem senis, dum nec de alio cogitare, nec quietem capere, nec cibum sine astante cura sumere posset.

Immensa ardore factum in Turcas bellum urserat.

XLIX.

lente, ac frigide administrari omnia sentiebat, qui vel pecuniam pendere, vel armatum militem mittere, vel vires ad bellum instaurare impensu sua promiserant: altera quod Anconam proficiscens catervas regredientium cruce signatorum quotidie habebat obvias inermes, ac vacuas pecunia. Et infra; Complectar uno verbo. Publicæ Christianorum causæ vir sanctus non defuit sperans in Domino & supra vires animum gessit: defuerunt ei, qui deesse nullo modo debebant, ipse cum omni constantia ad mortem contendit, & patienter passus est pro Christo Deo suo.

L. Licet ob susceptum liberandi a Turcica servitute orientis obtendæ Mahumeticæ superstitionis consilium obitamque in eo urgendo mortem nunquam intermorigura sit Pii gloria, non defuere tamen qui ejus carpendam occasionem sumperint, atque inter veteres Franciscus Philadelphus assentatiunculis suis mercedis spe principum gratiam aucupari solitus cum spretam a Pio suam dicacitatem doleret, in ipsum satyrica scribere, & consilia sacræ expeditionis damnare non est veritus; sed non impune tulit audaciam, a Francisco Mediolani duce in carcerem conjectus (a). Inter recentiores vero Meyerus temerè hæc verba de Pio effudit (b): Tanta expeditioni dux esse non potuit, non enim Ecclesie ministris gladius datus est ille. At datam utriusque gladii potestatem Petri successoris conitar, lapsusque turpissime Meyerus est, ut in pluribus aliis, veluti cum hæresarcham Rokyzanam pontificum conciliorumque decreta de communione sub utraque specie laicis non permitienda, & Christo integre sub unaqueque specie contento spernentem veluti sanctum virum, qui Ecclesiæ mores perpoliendos anniteretur, exultit. Ex adverso autem exitu non damnamdum fuisse Pii consilium, quod mox atque Cardinalibus patefactum fuerat, judicatum est a Spiritu Sancto afflarum extitisse demonstrat Jacobus Papiensis (c), dum Pii obrectatores confutat: Detractionem, inquit, ab eventu confirmant, atque ideo propositum damnant, quod successum non habuit: injusta nimium, & indigna sapientibus hæc æstimatio, rara esset administrandarum rerum laus si exitum non consilia spectaremus, quorum tandem exitum nescimus; quora enim queque consilia sunt, que propositum teneant, ac non potius in medio cursu frangantur, & corrumpantur? tenebris circumsepti expedire aciem nostram in finem non possumus, & judicia Dei, que sunt abyssus multa, interceptum frequenter nostros conatus. Ille laudandus est, & vidisse multum dicendus, qui ita se comparat, ut quantum contendere humana infirmitas potest, ad quæstum finem omnia dirigit, laboremque adhibet. Sciebat de-

Philadelphus carpere Pium aulæ.

Conjectus in carcerem.

(a) Papien. ep. 43.

(b) Meyer. l. 16. annal. Fland. in Phil. Burg. Meyer error insignis.

(c) Papien. ep. 50. Non spectentur eventus sed consilia.

potissimus Pontifex placere Deo liberatum iri creditum gregem; sed an liberatum vellet certus non erat: implevit ergo quod debuit, idemque patienter tulit, quod ei est placitum. Hoc tamen boni est assequuta sedes, ut cum antea a sæculi potestatibus fidelium calamitates uni imputarentur Pontifici, nunc iisdem merito imputentur, quorum & accusata sit contumacia, & falsus fervor detectus.

Aliqui tamen aliis calumniis ejusdem Pontificis famam lacerare ausi sunt; & cum testata universo orbi ejus pia studia, impensoque pro conficienda in Turcas expeditione labores & sumptus negare non possent, inania illi molimina temere affinxere (d): poenituisse nimirum Pium suscepti belli sacri instructique exercitus, ac decessisse Brundisium, si vitæ superstes fuisset, trajicere, dein vero dissoluta classe Romam redire, culpamque intermissi belli sacri, collabentisque rei Christianæ in Christianos principes conicere. Addit etiam Simoneta (e) aliud mendacium ad colorandam calumniam, nimirum Franciscum Sforziam Mediolani ducem id ex Pii literis ad Othonem legatum datis cognovisse. Eadem concepra ejusdem authoris verbis refert Meyerus (f) libertatis ingenii specie Pontificum famam rodere affectus. Quam autem a rei veritate hæc absint, facillime demonstrari potest: a quo enim Pii mens, quam a Pio ipso explicari potuit? nam alia ipsi affingere, præsertim cum verbis responderint opera, furentis & vaticinantis est. Fallente fidem Burgundo, & sacram expeditionem intermittente Pontifex ab administrandi belli sacri onere solutus erat, cum ad id, adjecta adventus Philippi lege, se obstrinxisset: reique intermittendæ gravissimæ suberant causæ: divinæ tamen gloriæ asferendæ flagrans studio mens obvia pericula propulsanda suscepit, ut ipsum in literis scriptis ad eundem Philippum amplissimis verbis id professum vidimus. Quod vero Brundisium ire statuisset, non ex eo colligi jure potest reditum cogitasse, cum jam ante proposuisset Burgundo iisdem literis, Tarentino principe extincto, ejusque ditione a Ferdinando occupata, ex ea maritima ora in Græciam, ubi gerendæ rei afforet occasio, adversus Turcas facili trajectu incurrere ipsos posse. Confirmatam itaque potius sententiam de profundenda pro Christi cultu & orientalibus Christianis vita, quam revocatam inde colligendum est, neque ipsum culpam indefensæ rei Christianæ in principes avertere meditatam esse ex industria fingi potest, cum sine navigationis Brundisium labore exceptis Hungaro Rege, Veneto duce, equitumque Rhodiorum magistro, cæteros principes defuisse periclitanti religioni constaret.

Detenta principum culpa.

LI.

(d) Simoneta l. 30. in fin. Meyer. l. 16. annal. Simoneta abfurdæ figmenta. (e) Simoneta ubi sup. (f) Meyer. l. 16.

Confutatus.

Sed

LII.

Sed quid in refellendis obrectatoribus immoramur, cum omnem calumniam vincat in suscepto sacro bello Pii gloria, ut verissima fuerit hæc de illo Cardinalis Papiensis (a) sententia: *Exempla*, inquit, *gratiusque versabuntur in ore succedentium nobis, quam nostro: perseverat enim in nobis adhuc vivitque tenor quidam invidiæ atque odii, hæc calumnias operans; sed paulatim exinguitur, paulatim veritas oppressa resurgit: audis quotidie magis, ac magis Pium laudari, & apud multos etiam desiderium ejus esse. Studia quoque sua, quæ ignorantia boni antea non nocebantur, nunc cum non habentur plene cognosci. Secundus annus a morte ejus longe melior primo est factus: celebrior adveniet tertius, quartus illustrior: sic porro quantum ad annos accedet, tantum ad ejus gloriam adjungetur, plenus religione, plenus veritate, & plenus clementia pontificatus ejus fuit. Sedit annos sex minus quatuor dies; renuntiatus enim fuit Summus Pontifex, ut supra vidimus, anno sæculi excurrentis quinquagesimo octavo xiv. kal. septembris, vita vero functus est pervigilii assumpte in celum Virginis nocturna hora circiter tertia, ut idem Cardinalis Papiensis testatur (b), & confirmat Platina (c): egresso vero ipso ætatis annum quinquagesimum octavum in ejus epitaphio dicitur, consonantique Pii commentaria (d) & alii, dum natum affirmant xiv. kal. novembris anno salutis quinto supra millesimum quadringentesimum cum tamen apud Cardinalem Paniensem Georgius Lollius Pii confanguineus natum esse anno MCCCCVI. affirmet (e), & Joannes Campanus etiam in vita Pii quinquagesimum nonum vitæ annum natum tradat. At hæc omnia pugnant cum iis, quæ apud Pium leguntur, cum annum quinquagesimum nonum se attigisse testetur, nisi mendum in epistolam irripisse dicatur.*

LIII.

Ut autem demortui pontificis funus ritu solemniter concelebratum sit, sacerque senatus Christophorum Maurum ducem Venetiarum audierit, duoque & quinquaginta millia nummorum aureorum apud Pium inventa Matthiæ Hungarorum Regi tradenda decreverit, tum comitia Romæ pro creando novo Pontifice celebrare constituerit, refert Jacobus Cardinalis Papiensis (f) hisce verbis: *Die, quæ secuta obitum est, producto in templum cadavere, feretroque solemniter impolito, iusta a patribus vetusto more sunt perfoluta. Inde Venetorum duci [Christophorus Maurus is fuit] senatus noster est datus, appellandos enim de republica patres ante obitum judicabat: in eum cum venisset, receptus in confessum, inter duos postremos diaconos Cardinales amplissima oratione Pium laudavit, sic ut ve-*

(a) Papien. sup. ep. 50. Cur cre- scat post obitum gloria Pontifi- cum.

Sedis tempus.

(b) Papien. com. l. 1. & ep. 41. (c) Plat. in Pio II. (d) Gob. l. 1. in princ.

(e) Apud Card. Papien. ep. 47. Eiusdem ætas.

(f) Papien. com. l. 1. Venetus dux excep- tus a Cardi- nalis.

rum passivem eum fuisse diceret, dignum- que successione Petri Apostoli: obitum quo- que intempestivum deflevit, quo non obscu- re intelligeretur conatus tantos interruptos esse, spemque expectati boni magnopere diminutam commendavit: Venetam rem con- siliis suscepti participem, hortatusque est e- um legeremus plebi Dei Pontificem, qui vel prosequeretur inceptam, vel se iam Ec- clesie incitationibus bellum ingressos col- latis opibus adjuvaret. Cui orationi cum opportune responsum a senatu esset: postu- latusque subsidii non incerta spes prebita, rogatus est in sequentem adhuc diem esset Anconæ. Illo igitur ad classem redacto, convenere mox ad consilium patres, utque animi in eos nostri prima documenta cognos- cerent, decreta illis sunt trirèmes instru- ctæ, quæ tunc in portu erant, recepta red- dendarum fide, si aut decretum non proba- ret suffectus Pontifex, aut Pii exemplo pro- ficiendum statueret. Hungarorum quoque Matthiæ Regi, cujus opera in presenti bello maxime fidebant Veneti, quemque ad- jutum pecunia cupiebant, ipsique aliquan- do adjuverant, duodequingenta mil- lia nummum auri, quæ apud Pium inven- ta tunc sunt concordibus sententiis data: quibus illi decretis lati cum gratias am- plissimas egressis, inde solentes Venetias reverti sunt. Patres ad legendi curam pa- storis conversi Romæ legendum esse consti- tuebant, non modo quia collegæ nonnulli propter senium venire Anconam ipsi non po- terant, sed magis quia sacris legibus ad id cogebantur, electionem fieri oportere di- ctantibus ubi Romana est curia: curiam porro Romanam causarum tribunal appel- lant, quod Pius ad leniendos de abitu suo Romanorum animos apud eos reliquerat. Maturandum autem multis ex causis atque iisdem gravibus judicabat, quarum illa non in ultimis erant, quod novi quotidie motus diversis in locis nostræ dititionis nunciabantur, passimque erat licentia quasi de- cussu jugo qualibet in quemque audendi, nec ante senem habitura videbantur, quam vindex fuisset electus. Digreditur author ad novos motus in pluribus locis ditio- nis ecclesiasticæ excitatos, quorum causa patres summi Pontificis electionem ma- turandam censuerunt: tum narrat Cardi- nales septimo die postquam Anconæ dis- cessum est, Romam regressos, ac Pii cor- pus delatum, atque in Vaticana basilica (g) in sacra, ut iusserat, B. Andreæ Apo- stoli æde, quam ille pulcherrime exor- naverat, sepulchro conditum marmoreo: quod inde cum ejusdem Pontificis cineri- bus ætate nostra in templum ab Alexan- dro Cardinale Perretto, opere magnifi- centissimo positum S. Andreæ Apostolo, translatum est.

Peractis itaque defuncto Pontifici novem- dialibus sacris cum de comitiis celebra-

Numma- rium sub- sidium Regi Hungariæ transmissum.

Discepta- tum an Pontifex Anconæ deligen- dus foret.

(g) Ib. l. 2. & Campan. in Pii vit. Pii cor- pus rela- tum Ro- mam.

LIV.

dis ageretur, de loco conclavis diffenti- ebant patres: Antonius enim ex forore Pii nepos Ferdinandi Regis Neapolitani gener Hadrianam molém presidario mil- lite munitam tenebat, nonnullique metu- ebant, ne si Pontifex Ferdinando ip- si non gratus eligeretur, arx non restitueretur, tenderenturve insidiæ Car- dinalibus. Qui demum numero unus & viginti, episcopi scilicet quatuor, pres- byteri duodecim, diaconi tres vi. ka- lendas septembris in vaticanis ædibus conclave ingressi sunt. Ut vero illi ad- motæ sint custodiæ, describit his ver- bis Jacobus Papiensis (a): *Celebratis exequiis, & conclavi jam constituto se- xto kal. septembris, qui fuit annus a Christiana incarnatione millesimus quadrin- gentesimus sexagesimus quartus, recluserunt se omnes ad novam electionem in antero- res pontificis Vaticana aular: custodia prima, & quæ proxima patribus fuit, præ- fuerunt episcopi decem, qui scrutarentur singula, quæ vel cibi, vel alterius rei cau- sa inferrentur ad eos, differenteque elige- re decretis patrum ad maturandum arbi- trarent: secunda oratores Regum principum- que, qui Romæ inventi tunc sunt; terti- am autem, quæ ultima erat prætoriani mi- lites asserabant. Diem, quæ secuta in- gressum est, totam formandis legibus im- pendere ad sanam Pontificum administratio- nem maximo necessarii, quibus patrum qui- que subscribens jurejurando votoque pro- mitteret, obtemperaturum se illis, si ad pon- tificatum assumi ipsam contingeret. Refert postea author constitutas hujusmodi leges de sacro bello iungendo in Turcas, & an- nui obventionibus ex aluminis confectio- ne, quæ ad trecenta, & eo amplius au- reorum millia ascendebant, in id derivan- dis; perpoliendis curiæ moribus, non il- la trahenda in varia loca: celebrando trien- nii fluxu concilio, de Cardinalium nume- rum ornamentis animi, & electione, non- destituendis episcopis vel abbatibus ob prin- cipum preces, non alienandis ecclesiæ to- parchiis, non movendo bello inconstituto sacro senatu, jungendove fœdere; non augendis vestigalibus, non arcium infi- nium custodia affinis tradenda, neque iis ecclesiastico exercitui præficiendis: ad quas quidem pactioes Sacramento se uni- versos Cardinales obstrinxisse refert Car- dinalis Papiensis (b).*

Jarabat vovebatque Deo sanctisque Apo- stolis Petro & Paulo quisquis patrum ad pontificatum esset assumptus inchoatam expe- ditionem in Turcos, quantum Romana ec- clesie paterentur opes, continuare, provent- rumque aluminis ad eam rem integrum ad- bibere: lapsos etiam curialium nostrorum mores ad patrum disciplinam restringere: curiam porro ipsam de provincia in provin- ciam sine plurium ex patribus intra Ita-

(a) Papien. com. l. 2. Inclusi conclavi Cardina- les.

Solemni ritu Sa- cramenta aliqua concipi- unt.

(b) Papien. com. l. 2. LV.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

liam, extra Italiam sine omnium assensu, qui subscriptionibus pateret, non transferre: concilium generale Christianorum intra tri- ennium cogere, in quo & principes sæculi ad tuendam religionis causam accenderentur, agræque partes Ecclesiæ communi medica- mento sanitatem reciperent: Cardinales non ante creare quam ii, qui creati jam ha- berentur, intra viginti quatuor essent redu- cti, majoremque hoc numero non pati in Ecclesia esse: neminem quoque assumere, qui non trigentesimum annum excederet, quique non professus esset vel pontificium jus, vel civile, vel literas sacras, nec nisi unum, eumque hujus generis hominem de cognatione sua eligere: in omnibus autem eligendis sententias patrum non tacitas in aurem, ut ante, sed ex subfelliis ad declinandos er- rores patam accipere, de majoribus insuper committendis sacerdotiis non nisi in consistorio sententiis auditis decernere, jus ad ea nominandorum nulli omnino permittere: diplomata etiam non dare, quibus ad alienum arbitrium eadem se collaturam promitteret, si qua essent antea data uno edicto adimere: non destituere sede sua episcopum quemquam, abbatemve postulatione ulla principum, nisi & rationem ex juris forma in se ante- reciperent, auditique rei solemniter judicio es- sent; non Cardinalem remove suam approben- dere, nisi ex patrum sententiis; non dam- nare etiam, nisi ex synodali constitutione, cuius est initium Præsul, nil porro ex omni Ecclesiæ patrimonio, quod paulo insignius esset, in quemquam distrabere, aut ejus con- sum minuire, nisi & assenserint patres, & concessioni subscripserint: iisdem quoque non consulentibus nulli non subito bellum infer- re; aut ad inferendum fœdus quidquam in- nire; testamenta defunctorum curialium li- bera suere, portoria nova nulla inducere, nec vetera augere, principi potentaturo tri- butum de clericis sine ratione nullum con- cedere, arcium custodes jurejurando vadi- monisque adigere, de iis, vacante sede, collegio reposcenti tradendis; eas que essent momenti majoris solis clericis, qui tamen sue cognationis non essent, committere: eundem vero & arcis custodem, & præsi- dem civitatis non facere, præsidibus pro- vincia decedentibus administratorum omnium judices dare; ducem ecclesiastici exercitus ex suo genere non constituere, nil in diplo- matibus factum dicere ex fratrum consilio, quod ad verum consulentibus eis decretum non esset, demum primo quoque mensum om- nium consistorio imperare has leges ad in- novandam memoriam ex scripto præsentem se recitari. Additum & his est, ut his quo- tannis per kal. decembres majasque patres summum a Pontifice convenientes cognoscerent inter se an servata illa judicarentur, id si minus factum intelligerent, charitate, quæ filiis in parentes est debita usque ad tertia rememoracionis officia, trasgressionis

De con- cilio ge- nerali ce- lebrando.

De non immina- endo ec- clesie pa- trimonio.

F f f

& perjurii illum monerent, ad servandumque precarentur.

LVI. Ritus in electione celebranda observati.

Sanctis his legibus confirmatisque, sacramento Cardinales ad electionem processisse hoc ritu narrat Papiensis: Ad electionem procedi est coeptum, cujus solemnitate servari hanc vidi. Mane patres omnes induti palliis a summo deorsum aperti, quas croccias vocant, in collam B. Nicolai, quae ad dexteram primae aulae est, silentio convenere. Ibi divina Spiritus Sancti per custodem sacrarii apostolici rite sunt celebrata. Quibus absolutis suo loco disposuerunt se per subsellia, quisque quos decreverat eligere in codicillo ante descriperat, huncque suo annulo obsignarat. Inde tres tantum ex patribus ad altare ascendentes primi videlicet inter episcopos, presbyteros, atque diaconos, calicem sacrificii, in quo ea die fuerat consecratum: ad medium altare constituentes, custodes ipsi omnium assistere inspectores; posthaec eodem ordine processerunt reliqui, atque ante altare in genua procidentes codicellum sigillatim in calicem demiserunt. Id vero postquam ab omnibus factum est, tres illi, quos diximus, calicem ipsum ad ceteros inferius consistentes sublatum altius retulere, consistentesque in subselliorum medio, unde spectari, & audiri a circumstantibus possent, numerarunt mox codicillos, quorum ut convenisse numerus inventus est, singuli ab episcopo aperti & lecti proximo diacono praeannuntiandi traditi sunt. Patrum quaeque papyrum tenens ac pagillare, quem quique elegerant suo chirographo annotabat. Solent Cardinalium partes duae veteri decreto Pontificem facere: qui numerus, si ex codicillis non adimpleretur, liberum est cuique, quem voluerit patrum non electum a se scripto, voce eligere, quae electionis ratio verbo nostrae consuetudinis accessus dicitur: inauditus vero est praesenti, & majorum memoria, quempiam ex solis codicillis electum esse, vocum accessio conficere totum opus est solita.

PAULUS PP. II.

LVII. Petrus tit. S. Marci creatus Pontifex.

Igitur omnibus legitime observatis, duodecim Cardinales inventi sunt, qui Petrum tit. S. Marci ex codicillo eligerent annos quadragesima & octo natum, Venetum natione, & in Barbarum nobili familia ortum; duae tantum voces ad compleendum electionem videbantur deesse: cum subito patres alii quatuor uno ferme momento ad reliquos accessere tanta quidem celeritate, ut dubium apud nos fuerit cujus esset vox prius audita. Cardinales etsi superare ad perfectam electionem suffragia intelligebant, jamque pro Pontifice habebatur Petrus, tamen ut unus omnium esset consensus exquiri sigillatim eligentium sententias voluerunt. Bessarion itaque Tusulanus episcopus pri-

mum in collegio locum habens, unumquemque ordine appellans rogavit, num ea placeret electio; cum vero ab omnibus prorsus assensu placere responsum esset, conversus ad Petrum: Patres, inquit, hi te in Pontificem elegerunt; & ego omnium nominibus rursus te eligo, id agens videlicet, ut, quae sunt ad electionem legitima, viderentur in hanc convenisse. His dictis salutatus est Pontifex, & gratulabundi omnes ad ejus genua procidere: ante vero quam quid actum esset pronuntiaretur ad populum, oblata ei iuxta conditum leges sunt, de quibus ante meminimus: quibus ille accepto statim calamo sine cunctatione subscripsit, servaturumque se eas juravit, ac vocit. His consentanea tradit Rodericus Santius episcopus Palentinus (a): Unanimiter, inquit, & concorditer per viam Spiritus Sancti elegerunt sanctissimum dominum dominum Paulum II. natione Venetum, qui nunc feliciter Deo auctore praesidet. Hic Pontifex genere nobilis atque patritius, sed vi a moribus illustrior nepos quidem fuit B. memoriae Eugenii Papae IV. & ita ex una nobili gloriosaque domo duplex pontificatus egressus est dignitas, & dum in illo, nempe Pio, moeror universos tenuit, quod raptus sit, in isto gaudium successit quod assumptus est, quo fit ut utriusque Pontificis laudem gloria universa populorum ora compleat.

LVIII. Creatum prima suffragiorum collatione Pontificem refert Cardinalis Papiensis non sine insigni admiratione, cum nullus eorum temporum memoria non sine plurimum dierum disceptatione diffensionem Pontifex renuntiatus esset. Trigesima vero augusti die celebratam electionem, ac xvi. septembris thiara pontificia Paulum redimitum, atque ad basilicam Lateranensem, acta veteri more equestri pompa, perrexisse narrat Stephanus Infissura (b). Fama est (c) praeannuntiatum fuisse Paulo pontificatum a B. Virgine, dum Ancona rediens populari morbo percussus in aede Laurentana remotis arbitris enixe oraret, ut pristinae valetudini restitueretur, preceque prolixiores fundenti lenis somnus obrepisset, in quo per speciem, de recuperanda mox valetudine; adipiscendaque dignitate pontificia edoctus est, quare vocato aedis sacrae praeside idoneam materiam condendo ingentis amplitudinis templo, quod suo complexu contineret aedulam nomine suo sumptuque comparare iussit, ac deinde illud ad fastigium pene perduxit (d): ut in quodam diplomate professus est, se in eadem aede Deiparae opem vimque caelestem sensit, expertumque esse. Sumpsit pro emblemate pontificio hanc sententiam: Benefac Domine bonis, & rectis corde. Cum de more salutatus Pontifex nomen commutaturus esset, Formosi (e) sibi nomen indidisset ex quadam,

(a) Roderic. Sant. hist. Hisp. par. 4. c. 4.

(b) Infiss. m. arch. vat. n. III.

(c) Turfel. l. 2. Lauzer. hist. c. 1. in aed. laurentana de pontificatu ad adipiscendo divinitus factus certior. Ingentem aedem circum extrui iussit.

(d) Bap. Mant. l. 6.

(e) Papien. comm. l. 2.

Formosi nomen primum accepit dein navavit.

(a) Roderic. Sant. hist. Hisp. par. 4. c. 4.

(b) Plat. in Paul. II.

(c) Papien. ubi sup.

LIX.

(d) Ext. mir. Urbini principis a contolor. in Elench. Gardi.

nam, ut interpretatur Papiensis religione animi, qua Formosi Pontificis innocentiam, ut ferebatur, miraculo post obitum illustratam adamarat: sed cum ea appellatio ad formam, qua excellerebat, aludere videretur, suavis est a patribus, ut id nomen abiiceret; fuisse vero insigni admodum oris dignitate confirmat Rodericus Sanctius (a) his verbis: Est huic Pontifici virtus animi ingens, sed & forma corporis venustissima; illa praestat, ut eum oporteret Pontificem maximum fieri; haec, ut deceret. Quod etiam innuit Platina (b) his verbis: Ornatus tanquam alter Aaron, in publicum forma humana augustiore prodibat. Praeterito Formosi nomine, Marci nomen deligebat, cum a Papiensi (c) iterum admonitus, minus videri nomen idoneum, quod Veneti eam vocem in praesiliis repeterent, ipseque Venetus patriae affectibus fervire videretur, demum Pauli II. sibi nomen adfecit.

His porro encyclicis literis, quas Friderico Montis feretri inscriptas reperit Felix Contelorius (d), de inito pontificatu Christianifideles certiores fecit.

Paulus episcopus servus servorum Dei. Cum felices recordationis Pius Papa II. praedecessor noster summus dicta Ecclesiae Pontifex ac verus Iesu Christi vicarius in sede Petri hactenus sedens in civitate nostra Anconitana, ad quam pro expeditione in Turcas supra vires aetatis & valetudinis suae personaliter se contulerat, decimo octavo kal. septembris ex hac peregrinatione ad caelestem patriam migravit: post solemnem exequiarum celebrationem nos una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, Roma in palatio apostolico apud basilicam S. Petri Apostolorum principis, loco ad id consueto, & per eosdem Cardinales concorditer electo, modo & tempore congruis pro electione futuri Pontificis in conclave ingressi sumus, ubi in primo scrutinio missa Sancti Spiritus celebrata, Deo qui concordiam in sublimibus operatur, ita eosdem Cardinales unanimes in tanta hac sedis Apostolicae provisione effecit, ut miro & nobis stupendo Dei consilio ad imbecillitatem nostram oculos dirigentes, nos tunc tit. S. Marci presbyterum Cardinalem ad hanc supremam honoris atque auctoritatis sedem concorditer exererint.

Nos vero non de nobis, sed solo illo concepta fiducia, qui infirma eligit ut fortia quaeque confundat, debiles manus nostras ad fortia missus humeros nostros summo superbumerali munivimus, colla nostra humiliter subjacentes apostolicae servituti, redemptorem nostrum Jesum Christum, cujus immerito vices gerimus, suppliciter exorantes, ut qui per hanc vocationem in maris mundi hujus altitudinem nos deduxit, non patiat ab ipsius tempestate demergi, pra-

sertim cum omnes conatus nostros pro tutela fidei Christianae contra ejusdem inimicos, & maxime ad reprimendam Turcarum rabiem dirigamus; sed illam nobis sua potentia dexteram porrigat, quae Apostolorum Principem in fluctibus ambulantes erexit, & Paulum die ac nocte in profundo maris positum liberavit. Hanc vero assumptionem nostram ad tuam consolationem significandam ducimus nobilitati tuae, quem ut peculiarem nostrum & Ecclesiae filium singulari complectimur charitate, hortantes eandem in Domino primum, ut porrigi facias preces solemnes ad dominum Deum nostrum, ut nobis sua gratia assistat & gressus nostros dirigat, Ecclesiam suam sanctam ad gloriam & honorem ejus, extirpationem haeresum, defensionem & exaltationem fidei, pacem & quietem populi Christiani feliciter in Domino gubernare valeamus. Dat. Roma apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXIV. III. id. septembris assumptionis nostrae anno X.

De gestis vero a novo Pontifice haec recenset Papiensis (e): Non multos post electionem dies peractis solemnitatibus suis Paulus, in quibus sacratus est Pontifex, & coronam potestatis accepit, ad administrandum conversus variis hominum sermonibus operum initta duxit, cum & nonnulla benigni animi argumenta sint iudicata, & pleraque moribus pristinis multum contraria. Cardinalibus, qui sacris induti vestibus a praelatis inferiorum ordinum, praeterquam loco, non dignoscebantur, usum mitrae sericeae damasceni operis rubraeque capitis indulsi, quibus soli antistites Romani ea utebantur: subsellia quoque tam ad senatus quam ad sacrificiorum confectum altius elevavit, aureos menfurnos * centum * singulis patrum instituit, quibus annua quatuor millia ex sacerdotis non provenirent: episcopis quoque multis vel ejectis sedibus, vel inopes ecclesias possidentibus pro conditione liberaliter non pauca erogavit: humanum autem perborrens sanguinem in reos etiam gravissimorum criminum solis carceribus vindicare sat habuit.

Subdit author conquisitis undique gemmis ipsum delectatum, mithramque tribus cinctam coronis, cujus usus multo tempore fuerat intermissus, novam confectis gestasseque, centum & viginti millibus nummum aestimatum; juratas vero in comitiis leges, in quibus inter alia pro restituenda re Christiana oecumenicum concilium celebrare ante & post pontificatum voverat, abolevisse, tum subdit Cardinales, ut subscriberent, placitis etiam non cognitis, partim illexisse blanditiis, partim terrore compulsisse, ratum pontificalem auctoritatem nullis legibus ab electoribus in angustum contrahendam; in quo tantam vim adhibitam a Paulo ait, ut Cardinalem Bessarionem refugien-

De Turcis reprimendis pia vota exponit.

LX. Papien. comm. l. 2.

Cardinalitia dignitas ab eodem aucta.

Ejus benignitas.

LXI.

Pactio- nes juratas in conclavi ac maxime de concilio celebrando dissol- Illata vis ab eo Cardinali Bessarioni.

tem in cubiculum manu retraxerit, & anathema illi, ni chirographum scripto non perfecto adderet, intenterit. Cum ad id etiam urgeretur ipse Cardinalis Papiensis (a), gravissimas ad Paulum literas dedit, quibus illum officii admo-

(a) Papien. ep. 81.

LXII. Gravissimae a Card. Papiensi monitus ut vota nuncupata servet.

Vovisti, inquit, Cardinalis, vovisti & Pontifex servaturum te leges, quae in conclavi sunt editae ad salutem publicam utiles, voti tui duobus in libellis chirographum extat, dixisti cum scriberes, etiam sine voto servaturum te eas fuisse: sic quoque scripsisti cupide, ut vindex non servantium videreris futurus. Sperabamus reseraturam ecclesiam, & futurum pontificatum qualem a Petro non vidimus, quid nunc dicam? aut quid non potius dicam? Et infra: Non disputo nunc voto illo tenearis, an non, alterius loci, & temporis sit inquisitio, tantum dico, paucis exceptis, qui sublati legibus faciliorem sibi ad cardinalatum viam intelligunt, reliquos tam pontificii quam divini juris interpretes, totum quoque collegium teneri te existimare; hoc vero lamentor, hoc doleo, quod filios tuos de te optime meritis indigne fatigas, insignemque levitatis notam sine causa eis imponis, etenim tenearis, vel non tenearis, quid nos nostris subscriptionibus possumus? quid annuendo operamur? si non teneris, rem supervacuam facimus, si teneris, utique inutilem: utrumlibet malis, nullus est fructus; potestatem non habemus nos tollendorum votorum, nec redimendi quod oblatum est Deo, cum his tibi res est, quos appellas in voto, cum Petro & Paulo, & cum Christo Deo tuo: cogens nos minationibus tuis, illos non cogis: factus a nobis liber, non utique libertatem ab illis consequeris. Audi prophetam dicentem: Vovete & reddite domino Deo vestro omnes, qui in circuitu affertis munera: terribili & ei, qui aufert spiritum principum, terribili apud omnes Reges terrae: reddi videlicet admonet vota, non reddentibus autem poenam denuntiat.

Dilemma acutum.

Vinci demum a Paulo se passus est Jacobus Papiensis, sive post mollitiem animi damnavit; laudavit vero Joannis Carvajalis viri sanctissimi constantiam in literis ad Cardinalem Theanensem scriptis (b): Subscripsimus omnes, inquit, partim cupiditate assequendorum, quae volumus, partim metu, ne quotidiana indignationis suae sustineamus flagella. Fateor molles fuimus, delicati, ac nostrum nimum cupidi: respeximus non quae Dei, sed quae carnis & saeculi sunt; nemo tamen probavit: solus Joannes Carvajal genere Hispanus, aetate grandaevus, meritis magnus constantiae laudem invenit, turpitudinem hanc est deprecatus, nec ullis tentamentis ingeniosi potulantis, proposito dimoveri est passus, ad

LXIII. Vinci potestea se patitur.

(b) Ib. ep. 182.

Joannis Carvajalis illustris constantia.

singulas colluctationes sic excusavit, quod juvenis non commisit, non committam senex, ut me recti poeniteat: tibi propter has leges molestus non ero, tantum sinito dignitatis, & conscientia me rationem habere. Vir profecto dignus non qui nobiscum sedeat, sed qui praesideat ad consilium sedis Romanae. Nonnullis interjectis addit Papiensis gravissimam ex ejusmodi facinore schismatis suspicionem obortam: Non sine ingenti, inquit, gemitu refero vexanda, lateranda, & scindenda Ecclesia materiam praebitam, qui viderit legum sententiam, magnitudinem jurisjurandi, ac voti vim decreti in extrema pagina positi, haec mecum suspirabit & gemet.

Obortus schismatis metus.

Porro dissolvendi voti in conclavi nuncupati suaves Paulo fuisse Stephanum Mediolanensem, & Theodorum Tarvisinum antistites, qui cardinalitiam dignitatem ambiebant, plurimaeque apud Paulum valebant auctoritate narrat: (c) Papiensis, nec divina ratione eos caruisse. Ultionis, inquit, in auctores mali argumenta statim manifesta praevidimus: Mediolanensis spe cardinalatus saepe frustratus, abstinere etiam curia necessario coactus est, & Theodorus Tarvisinus Cardinalis secreto factus, in languorem miserrimum incidens, hora suprema vitae, ad levandam vim morbi indicante Pontifice, quod factum erat agnovit, eoque excessit acerbius, quod dignitatem tanto peccato, tantaeque anxietate quaesitam, auditam tantum & nec visam se intellexit dimittere. Ipsum porro magnis a natura dotibus fuisse instructum, rebus gestis & legationibus clarum, eloquentia insignem, adeo ut Pius illum citharam suam nuncuparet, pieque obiisse, refert idem Papiensis (d) in literis ad Cardinalem Nicenum his verbis: Incidens in languorem patienter tulit omnia; Domino quoque totum se credidit ita affectus redigens suos, ut quicumque sequeretur casus benediceret illi, & voluntatis suae opus agnosceret.

LXIV.

(c) Papien. ep. 42. Dissolvendi voti, confultores dicitur. (d) Ib. ep. 79.

Ceterum Paulum ipsi pontificatus exordiis animum ad fidei Christianae causam contra Turcos fulciendam curas intendisse, testatur Cardinalis Papiensis (e), ac primos ex patribus res delegisse, qui ea de re inter se agerent consilia, ut quae multa maturitate digessimus decreto potestea apostolico firmarentur. Interea quae Christiani principes auxilia sint polliciti a libi docet, dum de rebus gestis Latinum Cardinalem Ursinum in Piceno legatum, de quo paulo ante memoravi certiorum fecit (f): Venere, inquit, oratores Veneti ad Pontificem apparatu insigni, praestantes viri, non civium sed Regum praese legationem ferebant. Datum est illis consiliorum publicum tanta frequentia hominum, ut majorem eo in loco non viderim. Sequentibus diebus cum Pontifice, & tribus

LXV. Agitata a Paulo expeditionis Turcicae consilia. (e) Papien. ep. 95.

(f) Ib. ep. 54.

patribus expeditioni praepositis, & cum oratoribus, qui hic sunt, actum continuo est de ratione belli gerendi in Turcos. Excitus tractatorum hic fuit, ut Pontifex aureorum millia centum, quae obtulit in hunc annum pendat, dispensanda suo & trium patrum judicio: Ferdinandus Rex octuaginta, Veneti centum, dux Mediolanensium septuaginta, Florentini quinquaginta, dux Mutinae viginti, marchio Mantuanus decem, Senenses quindecim, Lucenses octo, Marchio Montisferrati quinque; a nullis tamen, ne a Venetis quidem recepta est distributio, facultatem publicam se non habere causantibus, omnes scripturas se ad suos, quae consultata essent, dixerunt. Addixisse praeterea Paulum iidem pontificatus iustis magna cum liberalitatis laude sustentando bello sacro, ut in conclavi sacramentum erat pollicitus, omne aurum, quod ex conficiendo alumine redigeretur, ut scripsit sacri senatus (a) nomine ad Christophorum Maurum, ducem Venetiarum idem Cardinalis Papiensis hisce verbis: Animi nostri inclinatissimi ad omnia sunt, Pontificem autem cum Deo concedente, habemus, qui nos desiderio vincat, & studia nostra suis sanctis operibus superet. Mox ut assumptus est proventus omnem alumini, & quidquid inde percipi potest, Deo & continuanda expeditioni, quandiu viveret, dedicavit: quod ideo vestra excellentia significandum putavimus, ut confortetur cor suum, & ab ecclesia Romana expectet quae re & verbo impendi omni tempore poterant.

De stipendiis conferendis ab Italis principibus actum.

(a) Ib. ep. 42.

Vestigalia ingenia alumina bello sacro sustentando consecrata.

LXVI.

(b) Philiph. l. 26. ep. 1.

(c) L. 22. ep. 1.

Sub primis pontificatus Pauli auspiciis in Bosna rem feliciter gestam a Matthia Pannoniae Rege, ac Jaitzium obsidione liberatum refert Franciscus Philiphus (b) in literis ad Ludovicum Cribellum: Negas, inquit, tu intra quindecim dierum spatium audire Turcos, qui Jaitzium obsiderent potuisse de creatione Paali Pontificis, quid aliud id portendit, nisi quod jam ante animus praesagii, quod Turci perterriti continuo ejus oppidi oppugnationem dimiserint, ubi accepissent tantum, ac talem virum Pio in pontificatum successisse? kal. augusti anno a Christi natali die, MCDLXV. Quae vero gesta sint a Venetis in Turcas describit in literis ad Christophorum Maurum (c) hisce verbis: Audio vos magnis opibus, ac viribus terramque bellum instaurare in Turcos, rem sane ut necessariam, ita apprimo sanctam atque laudabilem; eo enim Christianorum principum negligentia & socordia res est adducta, ut nulla sit cunctatio nobis relicta: aut vincere quamprimum oportet cum ingenti utilitate, & gloria sempiterna: aut ita vinci per acerbissimam cladem, ut mors sit vitae anteferenda: nam si nulla a vobis Turci injuria lacescit, quin potius continuus beneficiis affecti, cum Neo-

pacti, quae vestra est urbs, in Aetolia vicis ac suburbia diriperunt atque vastarunt, cum Argos in Peloponeso verterunt in praedam, soloque aequarunt, quid nunc eos existimatis animo volutare? quid moliri? quod facinus anbelare posteaquam vos viros experti sunt? intelligebant Turci ante id temporis, dum alios Christianos bello premerent, rem sibi esse cum mulieribus imbecillibusque potentatibus; itaque nihil aliud unquam, quam de victoria rapinaque cogitabant: sed posteaquam autumno superiore vos forti strenuaque manu adorti Peloponsum, eorum vires una cum ipso Humare, quem rerum bellicarum peritissimum habent, uno impetu ex Isthmo expulistis, jam coeperunt animadvertere alia sibi consilia ineunda: quare accinguntur quanto possunt majore apparatu & copiis, & utinam aut nunquam arma cepissetis, aut quos tanta vestra cum laude tam facile tam celeriter ex Peloponeso extruseratis, non rursum quasi altro intrassetis: sed totius hujus errati causa fuit clades ad Corinthum modo accepta, quae nunquam accidisset, si talis ductor praesuisset terrestri exercitui, qualem classi maritima praefecistis. Ex Mediolano idibus martii anno a natali Christiano MCDLXV.

Turci Neopactum & Argos diripiunt.

Ex Isthmo repulsi.

Ad Corinthum Venetos fundunt.

Cladis illius seriem nitidius ita exponit idem Philiphus in aliis literis (d): Si Bertholdus Ludovici Lauretani moderati viri & fortis consilio uti, quam aetatis ardore obsequi maluerit, nec ipse cum tanto dedecore perisset nuper ad Corinthum, nec vobis necessitatem in praesentia attulisset ejus regni recuperandi, quod nullo neque periculo, nec labore uno impetu coeperatis: sed dum ille avido praedae militi vult gratificari, asseruatur enim Corinthi quidquid tributi ex universa Peloponeso Turcis exactum erat in toto anno relicto Isthmo, quem tueri munireque validius debebat, audenter simul atque constanter, Corinthum oppugnat, expugnassetque, si se juvenem esse potius, quam senem meminisset: nam neque laborem fugiens caput cassido nudasset, quo funditori praederet facultatem perdendi sui, neque a capto colle urbeque diurna oppugnatione exanimata se recepisset in campum, neque passus esset, victorem jam exercitum a vicis Turcis opprimi dormientem: quibus erratis effectum est, ut paulo post desertis a vestro milite Isthmi tutissimi munitentis, Turcus rursus Peloponeso, quam modo amiserat, sine ullo praelio potiretur.

LXVII.

Venetus dux laxo peremptus.

Peloponnesus rursus armata.

Non successisse Venetis prospere bellum Turcicum contentit Sabellicus (e). Et quidem initio a Sigismundo Malatesta, qui leves copias in Peloponsum adduxerat secuturi cruce signati exercitus spe, Misistratum, despotorum antea regiam urbem olim Spartam nuncupatam, occupavit (f), arcem vero a barbaris egregie munitam obsidione cinxit, subsidii expectatione ad red-

LXVIII. Certatum a Venetis in Peloponeso. (e) Sabell. decad. 10. l. 8. (f) Justiarum l. 2. ad red. eam

(a) Papien. ep. 54. (b) Id. ib. Inter eos & Rhodios enata funesta discordia. (c) Bofius 10.2.1.8. (d) Id. ib. eod. lib. LXXIX.

(d) Papien. sup. ep. 54.

(e) Bof. sup. lib.

Composita pax interpretata Cypria Regina. (f) Bof. sup. 1.8.

LXX. Disceptatum an gratia expectativa tollenda forent. (g) Papien. ep. 92.

eam expugnantiam fretus: sed cum Veneta classis in Rhodios vertisset impetus, consumptis frustra in diuturna oppugnatione laboribus ingruentis auxiliaris Turcici exercitus metu, incenso oppido, inde removere castra (a) coactus est. Attulit eam calamitatem exorta Venetos inter ac Rhodios equites discordia, parumque abfuit quin hostili inter se animo concurrerent omnino Turcico bello, ad quod gerendum antea sacrum armorum foedus junxerant: qua de re extant magistri religiosae Jerusalemitanæ militiæ ad equites insignes litteræ, quas Bofius in Italiam linguam translatae suæ inserit historiæ (b). Discordiæ vero hæc causæ erant (c).

Gerebat cum Rhodiis sultanus Syriacus bellum quod Carolæ & Ludovico Cypri regno Regibus pulsus auxilium tulissent: cumque duæ triremes Venetæ e Syria profectæ plurimis Saracenis ac mercibus dirisimis onustæ essent, equites Rhodii easdem triremes expugnarunt, atque infideles eorumque gazam avexere, Venetis triremibus libere dimissis. Effertur ea jactura sultanus Venetos omnes mercatores per Syriam sparso edicto comprehendendi, atque in vinculis ad se perducere iussit (d). Ad suos igitur liberandos Veneti infensi Rhodiis primum missis oratoribus captos Saracenos eorumque merces repetere: sed cum magister Rhodius jure belli captos contenderet, Venetæ classis præfectus Rhodum adnavigans instructis quadraginta duabus triremibus exercitum exposuit (e), missoque oratore bellum indixit, ni erepta restituerentur. Censuere plerique propulsandum ingentis belli periculum redditis barbaricis mercibus; sed repugnantibus Hispanis equitibus discussum id consilium est. Denique cum Veneta castra ad urbem, a qua insula nomen accipit, oppugnandam posita essent, interpretibus pacis Cypriæ Regiæ oratoribus composita res est (f), Saracenis cum mercibus Veneto duci restitutis. His addit Bofius, liberatum illius discriminis metu Zacostam equestris Rhodii ordinis præfectum ad muniendam Rhodum curas laboresque vertisse; cum Mahometes, audita Pii morte, factu insolens coniceret, Christianorum apparatus ac molimina dissipatum iri, maximosque compararet maritimos ac terrestres exercitus, ut eorum reliquias in oriente excinderet. At de ejus progressibus in Peloponneso proximo dicitur anno: nunc alia Pauli II. in pontificatus primordiis gesta profequamur.

Agitatum esse in consistorio Cardinalium de concedendis vel non concedendis gratiis quas expectativas appellant, refert Cardinalis Papiensis (g) ac varias inter se discrepantesque fuisse patrum sententias, nonnullos non concedendas opinatos tantquam præsulibus ecclesiarum admodum

exofas; Joannem vero Carvajalem episcopum Portuensem contra fensisse: Is, inquit, diu laborasse dixit sedem Romanam antequam posses assequi, ut paterentur ordinarii gratias in suis diocesis dari, & negligendam ideo prærogativam non esse tam multis acquisitam molestius, ubi enim per unum tantum Pontificem desitæ essent dari, futurum ut dari amplius non possent sine scandalo, differendum tamen menses aliquot, donec novi pontificatus nuntii ad nationes, & principes pervenissent. Addit Papiensis Pontificem ac majorem patrum partem in Portuensis iudicium consensisse.

Affert idem author (h) aliam ejusdem Joannis Cardinalis sententiam in consistorio prolatam: cum Guillelmus Cardinalis Ostiensis referret de cœnobio Gallicano insigni religione atque opibus abbatem ætate & senio confectum poscere ut a curatione, & administratione quibus imparem se putabat, vacare sineretur, quendam vero episcopum postulare, ut sibi illud commendaretur, rogatus proxime ab Ostiensis Portuensis ipse quid sentiret respondit episcopum ipsum id non pio studio, sed avaritia ductum flagitare. Converterus deinde ad Pontificem hæc libere effatus est: Vereor, beatissime Pontifex, ne propediem audiamus omnia Galliarum cœnobia commendata esse, & nullum relictum, quod abbatem suum habeat, ita quidquid ibi a nobis decernitur commendatio est: surget nobis non expectantibus aliquando regnum illud in nos, ferre ultra non valens inutile ministerium nostrum. Approbatæ iudicium Pontifex, & adjecit credere se a pontificatu Callisti in eam diem amplius quam quingenta monasteria esse jam commendata, atque ideo in metu sibi esse ne corruptela hæc maturius opinione in scandalum grave erumperet. Paucis interjectis adjungit hanc sententiam Papiensis: Commendandorum ab initio cœnobiolorum non ea fuit ratio patribus nostris, ut saginæ ecclesiasticorum illa darentur, sed ut sine studio majoris alicujus, quæ occupata a secularibus essent redimerentur, & neglectus divinus cultus in pristinum revocaretur; deflexit res & in abusum hunc venit, odibilem Deo, & fortis nostra infamem.

Memorat idem auctor (i) sub Pauli pontificatus initia de componendis inter Ferdinandum Regem Neapolitanum, ac Renatum Andegavensem controversiis agitatum, ut securata inde bella sedarentur, propositumque ab aliquibus, ut Pontifex Avenionem & comitatum Venusinum Andegavensibus traderet ea lege, ut regno cederent; Aragonensis vero beneficium pacis consecutus Aquilam Vestinorum urbem, ejusque agrum Romanæ ecclesiæ redderet, qua de re cum Papiensis cum eodem Joanne

LXXI. (b) Id. ep. 93.

De commendis non multiplicandis decretum.

LXXII. (i) Papien. ep. 94. De pace inter Ferdinandum & Andegavensem actum.

Cur Venetianus comitatus relictus.

anne Carvajale episcopo Portuensi differeret, negavit Portuensis utilem videri permutationem, curandum enim omni studio, ne Romana sedes eam ditionem trans Alpes amittat, pulsus enim Pontificibus per fugium esse, & Italici frænum, ne adversus eos confurgant in arma, tum addidit: Ubi hic quieti esse non sumus, comminantes ad eam nostram civitatem commigrationem, salutem nobis operamur, metuentes enim ne tantum ornamentum amittat Italia, perdi dominatum nostrum & nos non patimur. Sentientibus contra aliquibus eam transalpinis pontificibus futuram illecebram traducendæ trans alpes sedis, accedens Portuensis sententiæ Papiensis, censuit vix ullum repertum iri, qui principatum ecclesiasticum prædonum direptioni exponere velit, cum maxime Avenione clausus non tam suæ, quam alienæ ditionis foret: Romæ vero libere universo orbi imperitet.

Quod vero ad Neapolitanas res attinet; prænotandum exitium Andegavensium res hoc anno, & proximo penitus everte sunt, diuturnoque bello finis impositus adeo, ut Joannes Renati filius in insula Ænaria, dum munitionem obsidebat, fufus (a) fugatusque Provinciam repeterit, adversos belli casus æque ac pater, pariter, avusque in Neapolitanis bellis perpeffus: neque ita multo post Torella claffis præfectus pugna navali victus deditio nem fecit. Arx etiam Neapolitana, cui Ovi nomen inditum, commearu deficiente, in Ferdinandi potestatem venit (b). Reliquæ etiam arces, quæ Joanni parentabant, amiffa subsidii spe, in victoris jugum ditionemque concessere. Ut vero Joannes Andegavensis una cum aliis principibus in Ludovicum Francorum Regem, quod auxiliares sibi copias non misisset, conjuravit, proximo anno dicitur: eoquem magis Ferdinandi res confirmate sunt, quod Ludovicus Francorum Rex non sine gravi Aurelianensis & Andegavensis ducum offensione Liguriæ jura in Franciscum Sfortiam ducem Mediolanensem transfudit (c) ac Saonam, quam præfidiario munitam milite tenebat, illi tradidit: moxque Sfortia tumultuantem Genuum mutuis laceram diffensionibus, ex quo Gallicum imperium excufferat, nec Pauli Fulgosi archiepiscopi & ducis tyrannidem ferentem, delinitis auro promissive principibus viris, in suam potestatem redegit (d): de quo felici successu extant ad Mediolanensem ducem Pii literæ (e). Paulus vero archiepiscopus, qui ejusdem Pii præcepta, cum ab eo, ut in ducalis dignitatis fastigio confirmaretur, exposceret, accepta non ad duxerat in opus, Genua ejectus, post aliquot prælia ad Corsicam pugna navali fufus, lapsusque fuga inter dumeta saxaque confusa salutis suæ consuluit (f).

LXXIII.

(a) Pontan. 1.6.

Ademptæ Gallicæ reliquæ regni Neapolitanæ arces. (b) Id. 1.5. Liguriæ jura in ducem Mediol. transfusa. (c) Simonet. 1.30. de reb. rest. Francis Sfortia Foliet. hist. Genuen. 1.11. (d) Biz. 2.1. hist. Genuen. 1.11. (e) Foliet. ubi sup. Genua in illius potestatem redacta. Pauli Fulgosi hist. 1.11. (f) Biz. ubi sup.

Ademptæ Gallicæ reliquæ regni Neapolitanæ arces. (b) Id. 1.5. Liguriæ jura in ducem Mediol. transfusa. (c) Simonet. 1.30. de reb. rest. Francis Sfortia Foliet. hist. Genuen. 1.11. (d) Biz. 2.1. hist. Genuen. 1.11. (e) Foliet. ubi sup. Genua in illius potestatem redacta. Pauli Fulgosi hist. 1.11. (f) Biz. ubi sup.

Ademptæ Gallicæ reliquæ regni Neapolitanæ arces. (b) Id. 1.5. Liguriæ jura in ducem Mediol. transfusa. (c) Simonet. 1.30. de reb. rest. Francis Sfortia Foliet. hist. Genuen. 1.11. (d) Biz. 2.1. hist. Genuen. 1.11. (e) Foliet. ubi sup. Genua in illius potestatem redacta. Pauli Fulgosi hist. 1.11. (f) Biz. ubi sup.

In Cypro collapsa est penitus Genuensis res, ac simul Christiana in deteriorem statum conversa, nam Jacobus Cerinensis arce potitus Famagustam trium annorum obsidione defessam ad deditioem compulit ea conditione, ut Genuenses suis legibus vivere permitteret (g). Ita universa Cypro subacta subjectaque Ægyptio imperio: ac tum Mamalucorum princeps Jacobum e medio tollere, ac Cypri dominatum invadere Christianamque religionem abolere decrevit: quo animadverso Jacobus, coactis omnibus, qui Francico sanguine creti erant, uno die Saracenos omnes nometuentes contrucidavit, exceptis his, qui in Famagustano præfidiio erant. Hanc Saracenorum eadem ulcisci parabat sultanus Ægyptius, cum amplissimis muneribus, necnon vestigali aucto placatus est. Tum vero Jacobus omni libidinum generi dedit se: postea tamen ad constabiliendum solum Catharinam Corneliam uxorem duxit, quam Veneta respublica specie honestandi Jacobi, ac successionis spe in filiam coopravit, centum millium nummorum dote constituta, quo Cypus Veneto imperio conjungeretur. Ut vero Jacobus una cum stirpe veneno sublatus infelicissime perierit, dicitur inferius.

Hoc anno crudelis, & impius tyrannus Anguillaræ toparcha Everfius nomine evivis sublatus, parraque pax est Romanæ ecclesiæ, quæ diutius ab eo vexata fuerat: quinetiam illius ditio, perdomitis ipsius filiis, ad principatum pontificium reducta. Recenset ejus, quem non tam hominem quam portentum habitum, scelera Cardinalis Papiensis (h), impietatem scilicet in Deum, adeo ut diebus dominicis ad privatum opus miseris subditos cogeret, dictitans impie domini dies illos esse, ac propterea sibi domino merito debitos, libidines, adulteria, rapinas, homicidia, latrocinia, perfidiam, conjurationesque in Pontifices Eugenium, Nicolaum, Callistum, Pium, paratumque in eundem veneficium, tum varias gratificationes. Successere illi filii Franciscus & Deiphobus parenti moribus non abfimiles, qui primum belli denuntiatione territi Upupam Tolphamque restituerent, dein cum Caprarolam invassent, superbasque adderent voces, repentino bello petiti proximo anno, Federico Feretrano & Neapolione Urfino ducibus ecclesiastici exercitus, universa ditione exuti sunt, deudentibus se ultro oppidanis, ac latronum jugum excutientibus, evasit fuga Deiphobus, ejus tamen primogenitus, ac Franciscus una cum filiis in carcerem Hadrianæ molis abducti sunt, idque jure passif quod injuria insoncibus intulerant; Exteris enim captivisque sub terram carceribus extracti multi sunt, inquit Papiensis, quos tyrannorum crudelitas annos jam

(g) Steph. Lisitan. in hist. Cypri. hoc ann. Famagusta a Jacobo tyranno ad deditioem coacta. Saracenorum in Jacobum conjuratio. Oppressa Jacobo Venetorum amicitia regnum firmat Jacobus.

(h) Papien. comm. 1.2. Everfius comitis impietas insignis.

Ejus filii ditione omni exuti.

LXXVI.
Cosmæ
Medicæi
obitus.
(a) Raph.
Volater.
l. 5.
Illius elo-
gium.

multos supplicis miserandis affecerat. Obiit hoc anno Cosmus Medicus qui sapientia sua & munificentia posteris ad maxima quæque iter stravit, cuius elo- gium hoc affert Raphael Volaterranus: (a) *Ætate sua Cosmus rebus gestis antecelluit, neque unquam privato talis po- tentia, neque in erudito sapientia par, ne- que denique mercatori tot contigerunt di- vitæ, neque illis [quod magis mirandum] quisquam & magnificentiæ & religiosus est usus, egentibus opitulando, templa plu- rima per orbem construendo, ac reipubli- cæ subveniendo, cumque unus omnia pos- set, non omnia voluit, quantoque ei plu- rima licuere, tanto magis infra suam for- tunam victitando sibi denegavit, eoque prudentiæ fama pervenit, ut ejus dicta factaque pariter celebrentur. Francisci Sfor- tiæ maxime amicus, tum Baldassaris Cos- se olim Joannis XXIII. cuius thesaurari- us fuit. Ejus tempore concilium Florentiæ ab Eugenio celebratum, & basilica Repa- rata ab eodem Pontifice dedicata. Et in- fra: Cujus etiam Pontificis Cosmus postea auxilio nobilem illam victoriam apud An- glarem oppidum contra Nicolaum Picci- ninum a Philippo duce missum adsecu- tus est; quibus meritis pater patriæ fuit*

a civibus appellatus. Decessit anno atatis LXXX. salus MDCLXIV. Petro poten- tiæ successore relicto.

Hoc anno Parisiis xv. junii prodigium insigne contigisse refert Monstreletus (b), nimirum intendente episc. Andegavensi crimen hæreseos feneratori viro opulen- to, accusanteque fuisse impias has vo- ces non credere Deum esse, nec dæmo- nem, nec paradysum, nec infernum, causidico perorante eam causam & ea- dem verba repetente, aulam universam, in qua sedebant iudices, contremuisse, saxumque ex alto, nemine offenso, sed perfusus terrore omnibus, decidisse, ac præcipiti cursu inde se proripientibus, at- que ita intermissam causæ actionem: quæ cum die proximo repeteretur ad eandem concussam tremore subsidisse, tignumque ingens sua divulsam compage pendulum hiasse: adeo ut omnes iudices aliique ju- ris interpretes metu inhorruerint, plures- que dum raptim inde diffugerent, suæ dignitatis insignia amiserint. Quo prodig- io ostensum palam videtur res sacrosan- ctæ fidei non metuentis sensibus, uti ne- que ecclesiasticas causas ad profana tri- bunalia trahendas.

LXXVII.
(b) Mon-
strelet. vol.
3. p. 102.
Atheis-
mus infi-
gni pro-
digio da-
mnatus.

I.
Solicitate
Itali ut
stipendia
Ungaro
contra
Turcam
suppedi-
tent.

(a) Card.
Papien.
ep. 95.
Quæ pro-
missa a
Rege
Neapolit.

Quæ a Ve-
netis.

Quæ a
Mediol.
duce.
Quæ a
Florenti-
nis.

At majora
potu-
lata quam
promissa.

II.

Pauli II.
querelæ.

Anno post Christum natum millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto tertiadecima indictione plurima de pa- randis ad sacrum ab Hungaris Veneticis susceptum adversus Turcas bellum subdi- diis agitata sunt consilia, coactis ea de causa in urbe principum Italiæ oratoribus, sed refugientibus singulis oneris partem in se suscipere, Christiana res afflictâ jacuit. Narrat hæc fufus Jacobus Cardi- nalis Papiensis (a), ut nimirum Paulus II. sex mensibus integris cum oratoribus ip- sis de his egerit, atque ad alios suo ex- citandos exemplo, centum aureorum millia annua pollicitus sit, at principes imponendam auri vim variis artibus pen- dere diffugerint: demum vero habi- tus Cardinalium senatus cui oratores I- tali, de quibus paulo ante memoravi, interfuere: ac primum Ferdinandi Re- gis Neapolitani legati polliciti sunt sex- aginta aureorum millia dare Hungaris, tum quingentos equites totidemque pedi- tes mittere subsidio, qui per Epirum ad gerendum bellum progredere: Veneti, licet Turcico impliciti bello, in quo ad sustentandos navales terrestresque ex- ercitus septingenta annua aureorum mil- lia collocarent, tamen ut alios etiam ad propulsandos communes hostes suo exem- plo traherent, parerentque Pontifici, quin- quaginta millia annua Hungaro promitte- re: dux Mediolanensis equitum duo mil- lia, pedites mille obtulit regis copiis ad- jungendos, Florentinus equites mille cum pedibus quingentis sociandos Mediola- nensibus auxiliis, aut, si mallet Pontifex, viginti quatuor aureorum millia annua, quorum duo tantum in menses singulos penderentur. Ea autem lex a Mediola- nensi, Veneto, ac Florentino adiecta, ut decumæ censuum ecclesiasticorum, vigesi- mæ Judæorum, trigesiimæ civium iis per- mitterentur, quas non poposcit Nea- politanus, quod regnum bello exhaustum diceret, sed debitos a se in eam diem ecclesiæ Romanæ census sibi condonandos flagitavit: ex quibus patebat ipsos, Ve- netis exceptis, non tam laboranti rei Chri- stianæ opem ferre velle, quam belli oc- casione ex sacro auro compendia aucu- pari.

His auditis, jussit Pontifex, inquit Pa- piensis, qui ei una cum cæteris Cardina- libus assidebat, oratores extra consistorium esse, donec acceptanda an recusanda cum Cardinalibus ageret. Egressis incepit sus- pirans: Videtis fratres quo reciderunt de- sideria nostra & sex mensium conatus, pe- cuniam poposcimus, copiam offeruntur: non res- pondent hæc nostra expectationi, nec geren- dis rebus convenient: stipendium, quod duo- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

bus millibus equitum, & mille pedibus erogat dux, quinque in Hungaria condu- ceret, millia assueta pugnis Turcorum, & valentiora nostris illis in locis: idem dico de Rege: Florentini, qui alioquin in mittendis mille equitibus, & quingentis pedibus, an- nua quingenta millia erogare deberent, si pecuniam loco militum pendant, dimidio mi- nus pendere voluat; unde ista consilia? caro non spiritus rectus hæc monstrat, ut non adiuvent utiliter Venetos: congeminare sua onera volunt: utinam in deserendis Ve- netis non desererent fideles omnes, & sei- psos; Senenses diu admoniti, & rogati ad- hæc nihil respondent; de duce Mutinæ, mar- chione Mantuano, & Lucensibus quid di- cam ignoro: scriptum omnibus est, & a nullo rescriptum: silentia eorum recusatio- nes sunt manifestæ, aliud interpretari non possumus. Hi vero, quos modo audistis, non de suo, sed de nostro promittunt; quasi, ut est in proverbio, manibus nostris nasos no- stros abstergant; petierunt enim decimas, vigesimas, trigesimas, & census quoque Ecclesiæ. Anceps animi sum quid consciam agendum: si hæc oblata accipimus, Hun- gari carituros se videntes pecunia, quam in dies expectant, paciscuntur cum Turco, tolerare enim ultra non valent: horum e- xemplum necessario sequuntur Veneti, quos invitat Turcus, & jam capita conventio- num misit ad eos, quæ vidimus nos, & ho- nostica admodum sunt. His duobus quasi propugnatoribus cedentibus de medio, nun- quid non hosti iter liberum terra, marique ad taliam patet? porro si hanc terram in- greditur, nonne videmus quam facile in po- testatem omnia redigat? non tam arma sua illi viam aperient, quam dissensionem inte- stinam Italiæ, & subditi odio habentes do- minos suos; ille ut vicinus hostis deleatur externum domi accipiet, hic, ut tyrannum oppressorem fugiat, ad infidelem confugiet: magna indignationum, & inimicitiarum est vis, ut nec religionem nec communem inte- ritum iratas animus videat. Rursus si promissa hæc non acceptamus, & majora ac utiliora expetimus, majora & utiliora non præstabunt; quodcumque inde succedet mali recusationis nostræ crimen dicetur. Sub- venire, inquit, pro viribus volebam, & sumus repulsi. Quod si maxime addituri ad hæc aliquid sunt, antequam petitiones nos- træ perferantur ad eos, antequam delibe- rationes novæ incantur & referantur res- ponsa, menses amplius sex elabentur, nec scimus an tandem ita addent, ut non dici possit frustra tempus insumptum: præcipuum autem Christianorum subsidium est, & ante alia procurandum, celeritas: si enim ante- quam ex hybernis moveat Turcus, quem exploratum est ingentes copias terra mari- que

Quæ sunt
Christi
rapere,
non sua
Christo
dare affe-
ctant
Christia-
ni.
Christia-
na res ut
nullius
momenti
specta a
pluribus.

Ancipiti
curarum
æstu di-
stractus
Pontifex.
Metuit I-
taliam si
Ungarus
& Veneti
cum Tur-
ca paci-
scentur.

Consultus
de agen-
dis Car-
dinales.

que contrabere, parati Veneti & Hungari & nos quoque non erimus, quod nunc minoribus viribus bene geri est spes, majoribus post hoc posse geri non est expectandum: dies ut magnas utilitates si diligentia ad sit, sic ingentes quoque clades si absit, se cum apparat. His diebus Cardinalium cœtum dimisit, eosque proposita perpendere iussit, ut in proximo consistorio consilia optima eaderent.

III. Pertentatus a Mahomete Ferdinandus an vellet auxiliis Turcicis totius Italia imperium arripere.

Inerea Mahometes ingentes bellicos faciebat apparatus, oppugnabaturque Christianos: atque Italos a ferenda Græciæ ope distraheret, ac bellum civile in Italia accederet, Ferdinandi Regis Neapolitani pertentavit animum, an Turcicis opibus subsidiariis fretus in Italia imperium suum proferre vellet. Delinire itaque illum multis lenociniis conatus, gratulatusque de ejus Gallis, octingenta aureorum millia annua ei se suppeditaturum pollicitus est, si bellum Italici principibus inferret. Tum obtulit amicitiaæ fœdus arctissima afinitate firmatum iri. His auditis Ferdinandus quamvis admittenda non censeret a Mahomete proposita, quibus non tam firmare solium quam everteret, seque in discrimen amittendi regni conjecturus esset, si illud Turcicis viribus amplificare niteretur, tamen ut expeditam a Turcis amicitiam suam ostentaret, terroremque sui ex oblato subsidio incuteret, Pontificem & Cardinales consuluit, quid ea in re sibi gerendum videretur. Refert hæc Papiensis (a), utque Ferdinandi oratores in sacro senatu vigesima quinta februarii die habito ea exposuerint: Recitarunt, inquit, literas ad se recenter missas a Ferdinando, & accurate admodum scriptas, quarum ea erat sententia. Ad nonam mensis, quem dixi, nempe februarii, oratorem magni Turci Neapolim pervenisse comitatu tantum equorum duodecim: auditum illum fuisse a se statim: suam legationem tria tantum capita continere; gratulari in primis Regi, quod summam feliciter victoriam de hoste consecutus esset: deinde admonere, ut cum Deus tanta fuerit in eum largitate, credat ad majora reservatum illam esse: hortari propterea, ut non negligat se, sed ad fortia elevet animum: optare Turcum dominatum ejus omnem augeri, quandoquidem germani loco illum post hæc sit habiturus, ideoque octingenta aureorum millia offerre in annos singulos si in Italia bellum movere alicui vellet; insuper desiderium sibi esse affinitate aliqua Ferdinandum sibi impensus devincere per connubia filiorum & filiarum, quæ utrique essent complures, aut si fieri hoc non posset propter diversam religionem, matrimonio saltem nobili Christianæ primi subsidii sui filia, quæ ab Imperatoribus Græcis originem duceret, se conjungeret: dotem ejus esse millium ducentorum, aut amplius quot

(a) Id. ep. 85.

Admissus a Ferdinando illic orator.

Quæ a Turcico oratore proposita.

re in quem violata fidei sponsione coniectus fuerat, Jacobum Piccininum violenta morte indicat Platina (a) [1], figmentum. que sparsum inopino casu illum crus fre-gisse, dum, post partam ad Isclam victo-riam, ad ferreos crates assilisset, ut publicæ lætitiæ ac vociferationis causam perspiceret. Firmato autem solio singulari Romanæ ecclesiæ beneficio non sine ingra-ti animi labe ejus imminuendis juribus a-nimum adiecit. Ostentabat ad petita eli-cienda recens in ecclesiam beneficium de submissis auxiliariis copiis adversus An-guillaræ comites Franciscum, & Dei-phobum hoc anno a Paulo perditos: sed cum illum potius vetus in eisdem comites, Andegaveses partes olim secu-tos, odium, quam in Ecclesiam amor adduxisset, sola vero Ecclesiæ, quæ tot annis pro afferendo illi regno Neapolita-no validos exercitus contra Joannem An-degavensem sustentarat, liberalitate sce-ptrum sustineret, indignas censuit Pau-lus ejus preces, unde varias obortas al-tercationes refert Platina (b) hisce ver-bis.

vellet Ferdinandus: in hoc vero occupatum præcipue fuisse oratorem, ut indicaret bonum Turci animum erga eum, & suaderet bellum, & de illius auxiliis summa omnia re-promitteret.

Addidere oratores ad hæc respondisse Ferdinandum, velle se de tot tantisque sponsionibus mature decernere, ac, re di-scussa diligenter, legatum ad regiam Tur-cicam missurum. Addebatur in literis ita responsum, ne diutius Turcicum orato-rem penes se retineret, neque a Ponti-ficis, Venetorum, Mediolanensis, ac Flo-rentinorum sententia (quidquid tandem agendum decerneretur) discreparum, ac si orator mitteretur, Velonam aliaque regno finitima loca explorari posse, con-sultus ea de re Cardinalis Bessario, ne-gavit oratorem ullum a Ferdinando ad Mahometem legandum, atque ex eo com-mercio nullam captari utilitatem posse, hæcque pro sua sententia rationes attu-lic: Primum nisi excordes simus esse hoc nobis exploratum debet: quævere has mis-siones Turcum non ad nostram, quos odit & cupit perdere, sed ad suam dumtaxat utilitatem: odio esse sentit se vicinis prin-cipibus suæ legis propter injurias irroga-tas, & formidolosam potentiam: suos quo-que, quibus imperitat, non ignorat parum peccatos sibi esse, contineri hoc ne tumult-uent, vel ea in primis ratione credit, si ostentes cum Christianis, a quibus illi a-liquando expectant auxilium, fœdus sibi & amicitiam esse, atque hanc spem am-putatam. Novit præterea Turcorum nomen ubique apud nos nefandum haberi propter-eaque in bellis validius resisti sibi. Ut vero postea Ferdinandus noxiam cum Tur-ca societatem inierit, dicitur suis locis: nunc de susceptis ab illo in Pontificem, Romanæ ecclesiæ jura tutantem, odiis agendum est.

IV. Consul-tum an orator a Ferdinan-do ad Mahome-tem mit-tendus foret.

Negat Bessario Card. mittend-um.

Poscit Ferdi-nandus, vestigale aurum sibi remitti.

V.

Contendisse Ferdinandum, cum roga-retur, ut vires suas in Turcas cum cæ-teris Christianis principibus conjungeret, remitti sibi vestigale aurum, quod in pon-tificium ærarium inferre obstrictus erat, jam indicatum est, cum tamen, dum Jo-annem Andegavensem æmulum in regno pateretur, ad Ecclesiæ studia sibi concilianda sacramento sponderit (b), se e-ducturum in expeditionem adversus Tur-cas exercitum, ac regni opes & vires in eam impensurum. Mox vero atque Piccininus e vita sublatus est, a quo reprimi facile Ferdinandus ipse pote-rat, ac nuptiæ inter Alphonsum ejus fi-lium, & Hippolytam filiam ducis Me-diolanensis contractæ sunt, tum magis Fer-dinandus firmatis rebus insolescens, non modo instare, ut census immineretur, verum & oppida, quæ in Neapolitano regno Romana tenebat ecclesia, repe-te-re. Porro extinctum hoc anno in carce-re,

(b) Gob. in comm. Pii III. l. 3.

Aucta potentia ex Medi-ol. ducis affinitate insolescit. Piccini-nus vio-lenta morte pe-remptus.

(a) Plat. in Paul. II. Sar. ann. l. 18. c. 5. Ingratus Ferdinan-di in ecclesiam animus.

Repulsæ ejus preces a Paulo II.

(b) Plat. in Paul. II.

Abalie-natus ab eo Ponti-fex.

VI.

Inter Paulum, & Regem ipsam ortæ graves inimicitia sunt, cum Ferdinandus hoc tanto merito peteret superiorum annorum tributum, quod Ecclesiæ pendebat, sibi relaxari, & quod deinceps soluturus esset dimi-nui, cum regnum Sicilia patris sui possideret, cuius ipse una cum regno Neapoli-tano vestigal pendere, inspicienda dicens & sua merita, & considerandum quid posset in contrarium accideret, cum diceret, se continuo acies quasdam in armis habere, non magis sua quam Pontificis Romani gratia, ut in bello contra Aversanos paulo ante no-verat: commemorabat vicissim Paulus me-rita Ecclesiæ erga Ferdinandum. Atque hoc modo altercationibus in longum res ipsa sem-per protracta est, cum uterque repetendi jus suum tempus quæveret: moliri res novas Rex interim cavebat Jacobi Picinini, qui Sulmonem in Marsis, & alia oppida tenebat potentiam veritus.

NOTE [1] Jacobus Piccininus Salmonæ dominus miles strenuus, & dux egregius, quem Italia unicum Ferdinandus regis prodicione captus est die XXIV. junii, sparsio etiam rumore miserum illum prin-cipem casu miserabiliore delisse; nam capite truncatum die XIII. augusti, ac sepultura mandatum Neapoli in templo S. Clare ex pervulgata Bononiæ fama narrat author Miscellæ Bononiensis Rer. Ital. to. XVIII. Sunt qui turpis illius prodicionis conscium insimulent Franciscum Sfortiam Me-diolani ducem, qui præterito anno non fœdus tantummodo, sed necessitudinem cum Jacobo con-traxerat, tradita illi nuptui Drušana filia ejusdem Sfortiæ naturali. Notam illam ab heroe suo repellere Joannes Simonetta, eorum temporum historicus in vita Sfortiæ conatur; sed nec diffidia, quæ Sfortia in Ferdinandum saltem in speciem exhibuit, nec historici, qui partes ejus tutatur ce-natus, rumoribus illis non plane inanibus dissipandis quidquam valuerunt, cum nemo unus occur-rat eorum temporum historicus, qui Sfortiam a prodicionis suspitione immunem pronun-ciet. MANSI

sis: imperavit (c) etiam inducias inter An-tonium Columnensem urbis præfectum e-iusque nepotes, tum Neapolionem Ursinum Taliacotii comitem, nec non inter Dei-phobum Anguillaræ comitem (d) & filios defuncti Francisci Ursini urbani olim præ-fecti. Porro Deiphobum & Franciscum Everfi filios hoc anno pontificiis regiisque copiis repente oppressos paulo ante dictum est, eorumque ditionem ecclesiasticæ ad-junctionam: quo tempore etiam Novello Ma-latesta Cæsena & Bretenorii toparcha vita sancto, ex urbes ecclesiastico imperio re-stitutæ (e) sunt, fractique Roberti ex con-cubina filii Sigismundi, Novelli fratris, co-natus: Ita uno, inquit Papiensis, ferme tempore duarum provinciarum summe oppor-tuna loca, ingratis familiis duabus ademp-ta, brevi negotio ad gremium matris sunt revocata.

Interea missi ab Henrico Castellæ Rege oratores mense maio obsequium Pontifici nomine regio addixere, horatque cum sunt, ut bellum sacrum in Mauros pon-tificia ope promoveret. Venturi similiter erant alii ex Gallia novo Christi vicario de more obedientiam delaturi, sed exorta bella civilia eorum accessum retardarunt, de quibus postea. At longe graviora in-Castella discordiarum intestinarum incen-dia exarere. Oborta (f) erat superiori anno motum civilium occasio ex firmato inter Henricum & Regem Lusitanum fœ-dere, patrisque Joannæ unigenitæ cum illius filio nuptiis, quibus sceptrum Castellani regis Lusitanæ inferendum erat: tum ex livore & odio, quo in Bertra-num Lacuevam, militiæ S. Jacobi magi-strum imbuti erant. Indignati itaque pro-ceres Joannam susceptam adulterio pro-mulgarant, atque Alphonsum Henrici fra-trem undennem sceptri heredem renuntia-rant. At nec propterea sedati animi sedi-tiosorum, qui Henricum Regem exaucto-rare, illique regium insigne in theatriali pompa decutere ausi sunt. Ut discant, inquit Mariana (g), Reges prius seipsos regere quam populos: agnoscent furentis mul-titudinis vires: regis splendorem nominis magis veneratione quam viribus constare, (g) Mari-næ nec purpuram alii interdum esset usui, quam an. sup. c. ad 6.

Pacatus ager Ro-manus. (c) Paul. II. l. 1. p. 5. (d) Ib. p. 5. Cæsena & Brite-norium ad eccle-siam ite-rum de-voluta. (e) Papi-en. com. l. 2. VII. Henrici Regis Castellæ ad Pau-lum lega-tio. (f) Id. ep. 122. Sur. l. 18. c. 1. Marian. l. 23. c. 9. Exorta in Castellani turbæ ob hæc-dem re-frum imbuti erant. In thea-trali pompa i-magni regis corona & sceptrum decussa. (g) Mari-næ ad 6.

ad velanda vulnera & metus, quibus torquentur. Peracta res est a perduellibus mense junio in Avila suburbanis, ubi excitato theatro effigies Henrici regalibus induta insignibus collocata est, ac deinde obiecta ex iudicio edicto crimina, quibus regnum Henricus sedarar, tum singulis ornamentis spoliata statua deturbataque est, indeque Alfonso regius frater elevatus, ac popularibus vocibus Rex Castellae saluatus. A populo in ecclesiasticos irrepit seditio, atque alii sacro suggestu concionati sunt nulla alia de causa, quam propter haereticis regem exautorari posse: alii contrarias conciones habuerunt. Misi sunt mox novi Regis nomine ad Paulum II. oratores, ut in arrepto dominatu confirmaretur, coactusque ea de causa est Cardinalium senatus, ut refert Papiensis his verbis (a).

Vocationis causa est novus hic Hispanie motus. Destituerunt Regem Henricum, fratrem ejus Alfonso posuerunt in solio. Scripsit hic novus Rex Pontifici literas: narrat regni calamitates, quas sub illo est passum, diuturnam patientiam omnium procerum, ac praetorum: surrexisse illor tandem iustus iniuriis motos, ac Henricum, adhibitis regni caerimonis uno consensu priuasse; se elegisse: maiorem porro Hispaniae partem obedientiae suae adiunctam sperare intra dies non multos cuncta ditionis suae futura, proinde orare Pontificem, ut auctoritate quoque sedis Romanae fortuna, haec sua adiuuaretur, nec audiat is, qui regno & religioni Christianae pestifer omnium prae iudicis sit condemnatus. Addidit etiam in literis, haec jam ante Pio II. indicara, & nunc consilio suo facta esse. At confecta haec de Pio ad colorandam eo furore causae turpitudinem respondere Henrici Regis oratores, neque unquam Pium consultum consensisse: sum contendere ne sedes Romana quidquam in eum, quem tot annis Regem coluisset, decerneret: quin potius ei regiam assereret dignitatem. Ut vero Paulus legatum in Castellam ad proceres in Regis Henrici fidem revocandos miserit (b), perduellibusque ecclesiasticas censuras intencarit, diceretur inferius.

Pro adducenda pace legatio Pont. decreta.

(b) Marian. an. 1.23. c.12.

VIII. Civili bello ardet Catalonia.

(c) Sur. annal. 1. 17. c.6. (d) Sur. l.18. c.3. Marian. l.23. c.10. (e) Id. ib.

In alia Hispaniarum parte de Cataloniae principatu, deque sceptro Aragonensium inter Petrum magistrum equitum Lusitaniae avi materni comitis Urgellensis iura obtendentem, & Joannem Regem certabatur (c): sed cum Petrus impar viribus, esset quamvis bello strenuus, a Ferdinando Joannis filio fusus (d) est, ac deinde Cervera Nav regium imperium redacta. Similiter in Navarra Gasto (e) comes Fuxensis dotali jure ad regnum aspirans adversus Regem Castellae qui plures arcus tenebat praesidio militari communitas, bellum movit, & Calagurrim expugnavit; quamquam postea a civibus Fuxense praesidium urbe eiecsum est.

In Anglia superioris anni mense majodux Somerseti restituendi Anglico solio Henrici studio cum Eduardo Rege cruento certamine conflixerat, captusque in acie regio imperio ob violatam fidem, quam antea sacramento obstrinxerat, capitali supplicio affectus (f) fuerat: hoc vero Henricus exautoratus cum mense Augusto e Scotia in Anglicam irrepisset, ut res novas moliretur a custodibus limiti impositis mox agnitus, atque ad Edwardum adductus, ludibrii causa squallido equo vincit per Londonensis urbis compita duorum quondam florentissimorum regnorum Galliae & Angliae Rex circumductus (g), ternoque deinde acto circum paribulum gyro, in carcerem conditus est, cum antea intentato proditionis crimine imperatum fuisset, ne quis illum saluaret, vel aliquod honoris genus exhiberet: in quas calamitates se conjicere cepit, cum pacem dare Galliae recusavit, quantumvis a Christi vicario, & a concilio oecumenico rogatus, quo imminenti Constantinopoli Mahometis imperus propulsaretur, inque tantam dedecoris, & calamitatis abyssum dejectus, quia politicorum vesanis consiliis subornatus vertere Anglica arma in Turcas, ut Gallico parceretur sanguini, detrectarat. Porro Edwardus solutus metu: acto ordinum conventu, ad componendas regni res incubuit, atque omnes Henrici partes deserturos in gratiam admisit; suos vero, quorum ope ad solium viam sibi struxerat, praediis ac numeribus affectis.

In Gallis principes coitione facta adversus Ludovicum Francorum Regem civile bellum concitaverunt, cujus semina a Ludovico Rege iacta incaute fuisse superiori anno refert Belcairus (h); nempe illum Britanniae minoris principi missa legatione imperasse, ne diplomatibus suis ea verba praesigeret, quae etiamtum usurpaverat: Franciscus Dei gratia Britanniae dux; cum tacite Regis se beneficiarium insiciari, ac soli Deo, non autem ipsi Regi secundum Deum, acceptum principatum referre videretur; praeterea ne constaret aureae monetae jus in posterum sibi arrogaret: tertio denuntiavit imponi annum in tota Britannia vestigal Regi pendendum: postremo sanxisse, ut sacerdotia omnia Britannica non amplius Britannum principem, sed Francorum Regem patronum agnoscerent; ac, si mandatis parere recusaret, regia arma vimque ei intentasse. Percussum iis postulatis Britannum addit auctor, cum regiam vim expavesceret, arte extraxisse bellum: respondisse nimirum ea non privata sed publica auctoritate, coactis Britanniae ordinibus, constituenda esse, ac bonae spei plenos legatos dimisisse: interea fidissimos viros nobiles religiosorum cultu subornatos ad principes omnes Galliae.

IX. Anglia civili cruore madet.

(f) Mon. str. vol. 3. Polyd. l. 24. Henricus Rex Galliae & Angliae ducto circa paribulum gyro in carcerem trusus. (g) Mon. str. vol. 2. p.119. Polyd. Virg. l. 24.

Ob spreta ecclesiae consilia abyssum malorum merfus. Eduardus solium firmat clementia & liberalitate.

X. In Gallia accensum in Regem civile bellum. (h) Belcairus. ep. Moten. in comm. ver. Gallic. dec. 1. l. 1. n. 14. Temere a Ludovico mota lis, Britannia.

A Britanno in Ludov. coacti principes tanquam in tyrannum.

harum legasse, qui regiam, ut aiebant, tyrannidem & publicum discrimen exponerent, obruta nempe Britannia, quaevis iniqua imperia ab insolescente Rege accipienda: atque in Burgundum, honoris & juris sui vindicem acerbum, pluresque alios proceres in belli societatem adversus Regem, arcanæ coitionis inscium, affcivisse.

Antequam autem hoc bellum gereretur Flandros Burgundisque, triginta annorum longa pace Atrebatensi foedere confirmata, potitos luxu lasciviaque diffuxisse observat Belcairus; ut merito sceleribus hominum castigandis exortum bellum putandum sit: Qui summas, inquit (a), divitias sequi solet, luxus omnium mentes corruperat, atque effeminat: ingentes in vestem sumptus impendebantur: conviviorum ac balnearum cum matronis usus frequens erat, atque indecens: tibi longe magnoque pretio quaestio non minore prodigialitate infumebantur. Aedificiorum autem praesertim amoenitatum immensa cupiditas totam illam abundantiam exhaurebat, eaque hujusce nationis infamia erat, ut nullam praeterea gentem secum vel bellica laude, vel divitiarum abundantia conferendam putaret. Itaque minime mirum si Dei optimi maximi, sui que oblita ex tanta mollitie superbiaque in graves tandem erumnas extremasque rerum omnium difficultates devenerit.

Novo huic & difficili bello Carolus Burgundus foederatque proceres publici boni speciem praeferere, ut eo furore dehinrent populos, atque in Regem commoverent, ei dabant crimini, vestigalia insueta a plebe ipsum corradere proceres a regni administratione removere, tenuioris, & obscurae sortis homines divitiis maximis augere, qui parva auctoritate abusi indigne publicam rem tractarent: non ferenda itaque amplius graviora Ludovici imperia, levandam oneribus impositis plebem, coercendam sapientum procerumque consilio regiam licentiam. Coitionis principes erant Burgundus, Bituricensis, Britannus, & Calaber: Carolus quidem comes Philippi ducis Burgundiae filius, qui aegre patiebatur Ludovicum oppigneratas a patre Carolo federe Atrebatensi urbes, quas Somona peruluit, refusa auri vi redemisse, proferendique principatus illum urebat cupido: Carolus dux Biturigenis (b) Regis frater ampliolem dominatum ambiebat, Franciscus dux Britanniae regio se beneficio ducales gerere apices agnosceret respuebat, regiaeque Gallicae vires imminutas cupiebat: Joannes dux Andegavensis, vulgo Calaber nuncupatus, nullis se auxiliis in bello Neapolitano adjutum fuisse fremebat, ultionemque expetebat. Hos alii proceres Ludovicus S. Pauli, Alenconius, Armeniacus, Atrebatensis, Marchi-

Quinam in Lud. fedus cooverint. (b) Ext. ducis Bitur. lit. dat. 15. Mari. apud Mon. str. p. 109.

anus, Dunensis comites, princeps Arafacus rerum augendarum spe sequebantur: Ludovicum vero Regem Renatus Provinciae, & Carolus Coenomaniae comites regii aunculi turabantur: subsidiarias etiam illi copias Franciscus Sfortia dux Mediolanensis, duce filio Galeatio, submisit. Conjurati, antequam se illis Britannus conjungeret, ad regiam urbem movere castra contendere. Quo agnito Ludovicus Rex ex Borbonia, quam vastabat, procurrens cum exercitu castra castris opposuit, pugnaque conferta est ad Montem Lethericum vigesima septima junii (c) hujus anni die ancipiti utriusque victoria, ut fufe narrat Cominius, qui certaminis aderat: in quo discrimen adit Rex Ludovicus, tum Carolus Burgundus in pugna ardore sauciatus, ac fusus utrinque multus cruor: caerorumque numerum nonnulli ad ter mille sexcentos augent (d). Cum vero ingentem militum instantium deligatis vulneribus numerum conspexisset Carolus Regis frater, flevit illatam suae ambitionis culpa tantam patriae cladem: quem Burgundus, eam religionem aversatus, ut pusillanimum despexit.

Porro Ludovicus Rex eo perfusus periculo, cum in Lutetiae conspectu fixissent castra conjurati, a Francisco Sfortia duce Mediolanensi salubriter instructus consiliis, ne se amplius certaminis aleae exponeret, sed Gallos principes inter sese foedere junctos invicem divellere nitentur, ac singulis postulata quamvis amplissima concederet, cum invicem segregatos postea debellaturus esset. Burgundum itaque ad suscipienda pacis consilia singulari arte pellexit, omniaque a conjuratis petita admisit. Burgundo in primis urbes in Belgii limite sitas, quas paulo ante auro redemerat, tradidit. Normanniae ducatum fratri Carolo permisit, tum singulos conjuratos vel ditione nova auxit vel praemiis plurimoque auro affecit, demumque patuit proceres non publicam sed privatam rem consecratos: in quos postea Ludovicus variis occasionibus animadvertit. Meminit de hoc civili bello ac restituta Galliae pace Ludovicus ipse in literis ad Paulum II. proximo anno datis (e) suo afferendis loco. Caeterum ex ejusmodi civili bello plura alia bella oborta sunt secuturis annis, atque hoc ipso intestinum aliud Ludovici opera in Germania inferiori accensum est (f), Dinanteis & Leodiensibus in Burgundum, concitatis, ut is domestico implicatus bello, copias ex Gallis revocaret, quo ardente hoc miraculum contigisse narrat Monstreletus (g): quemdam Burgundum, qui cum duobus focis in partibus sublatu fuerat a Dinanteis, implozato S. Jacobi Apostoli ope incolumem dis-

Commisissa ad montem Lethericum cum cruentis juvena puli (e) Mon. str. vol. 3. p. 115. Comin. annal. lib. c. 5.

(d) Belcairus. ubi sup. n. 23.

XIII. Salubre consilium Ludovico a Sfortia suggestum.

Conjurati, arte ab invicem divalli.

Dein a singulis expetita ultio. (e) Ext. lib. privo. Rom. eccl. 10. 1. p. 423.

Civile in Burgundum Ludovicus auctum bellum.

(f) Mon. str. Comin. & alii ubi sup. (g) Mon. str. vol. 3. p. 120.

disrupto laqueo evasisse: composita vero in Gallis discordia, Leodienfes pariter pacem a Carolo Philippi filio impetrarunt quae postea in atrox erupit bellum, quo regio consumpta est.

XIV. Caroli ducis Aureol. mors. In adversis sanctitatem coluit. Feria quinta pauperum pedes ablucbat. Ejus filius potentissimus inter Gallos Reges evadit.

XV.

(a) Papien. ep. 136.

Ludov. Card. Alebret. pia mors.

Gallicis rebus adjungimus hoc anno IV. Januarii Carolum Aurelianensem ducem relicto Ludovico trienni postea Gallorum Rege obiisse, qui in bello, quod ad vindicandam patris caedem moverat, captus in Anglico carcere annis viginti quinque elanguerat, ex quo egressus sanctissimam vitam egit, interque alia pietatis opera recurrenre quaque feria quinta tredecim pauperibus mensam apponere, accumbentibus ministrare, atque etiam Christi domini exemplo pedes ablucere consuevit. At divinum Numen eam demissionem ornavit gloria, cum illius filium ad solium extulerit, ut etiam Gallico regno conjunxerit Mediolanensem ducatum, ac tandiu floruerit felicitate & armis, dum nefario in Julium II. implicitus bello in maxima mala se conjecit.

Obiit etiam eodem anno Ludovicus Cardinalis Alebretensis tit. SS. Petri & Marcelini, quem ob suavitatem morum insignem Jacobus Cardinalis Papiensis (a) vocat collegii Cardinalium amorem & delicias, narratque pium ejusdem obitum his verbis Francico Piccolomineo Cardinali Senensi: qui postea renuntiatus Pontifex Pius III. appellatus fuit: Admirabilis fuit hic transitus ejus. Moriturum se noscens, cogitare & loqui alia de re praeterquam de salute anime non passus est: fuerunt sibi lacrymae sua panes, dum recogitavit annos praeteritos: cubiculum ejus assiduis questibus, & compunctionibus cordis repletum est. Sacramentum domini nostri Jesu Christi sumptuosus e lecto in terram iussit se deponi, nec aliter Deo suo communicandum putavit: horas canonicas non ante dimisit quam a voce est ipse dimissus: inter orandum, si quando labente jam memoria alicujus verbi est facta omisso, toties iteravit donec quod exciderat est affectus. Cum ab iis vacabat, passio Salvatoris nostri legebatur, assiduo inter audiendum non cessabat suspirium, & fletus. Pluribus interjectis Franciscum Cardinalem hortatur ad preces pro levanda Ludovici anima fundendas: Dillectio, inquit, nostra si fructuosam esse optamus, in orationibus sit & piis suffragiis: haec ego praestiti, & presto quantum possum; idem, queso, faciat bonitas tua. Commendatur permultum haec pietas dicente Scriptura: sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur. Tricenas missas Gregorianas anime fratris, & collegae institui, si totidem institueris tu, rem meo iudicio piam, & salutarem institues: mensura illa metietur nobis, qua nos alios mensi fuerimus, ut habeamus, qui nostri sunt memores cum mor-

riemur, mortuorum nos habeamus memoriam. Porro Ludovicum ex pietatis sensu, quo erat delibutus Minorum cultum induisse, & cum eo in Aricelana aede sepulchro marmoreo mandatam, refert Lucas Waddingus (b). Vitam etiam (c) dimisit hoc eodem anno die vigesima secunda martii alter Ludovicus patriarcha Aquilejensis tit. S. Laurentii in Damaso Cardinalis, partis ad Rhodum, Lesbamque insulas de Turcis victorius clarus, dum pontificiam classem Callisti nomine in oriente cum imperio moderaretur.

Quod ad Turcicas res spectat: Mahometem, dissoluto cruce signato exercitu quem Pius comparaverat, in Macedoniam adversus Scanderbegum arma vertisse, narrat Marinus Barletius (d): Nuntiatur, inquit, Seremetium Mehemetis praefectum cum maximis copiis in finibus Thraciae & Macedonia adventasse: cui occurrens Scanderbegus omnino statuit, ut cum eo, si posset, congregaretur. Venerat ibi Seremetius cum xv. millibus militum. Et nonnullis interjectis, ut castra Turcica in Ocrida urbe locata fuerint, ac Scanderbegus contraxerit equitum peditumque decem millia & quingentos equites ad Turcas lacessendos praemisit, qui insimulata fuga hostem pellexerint insidias, subjicit: Ubi Scanderbegus hostem appropinquasse vidit, repente ex insidiis proficiens summo impetu eum ex omni latere adorsus fudit atque dissipavit. Cesi sunt ex hostibus supra decem millia: plures capti, inter quos ipse quaestor cum filio praefecti castrorum, & aliis duodecim magna auctoritatis viris victi ad Scanderbegum deducti sunt. Et infra: Reversus itaque Scanderbegus in castra, & ad proprios agros victor cum copiis ingenti gaudio expectabat, ut Christianus exercitus, & cruce signati transfretarent. Et infra: Ecce paulo post Scanderbegus nuntiatur, Pium Pontificem maximum, qui cum Christianis copiis, & cruce signatis adversus Mehemetem egressus fuerat, cui etiam princeps Veneris cum senatoribus suis, & insigni maritimo apparatu occurrerat, ut primum pedem in Anconae urbem intulisset vitam cum morte commutasse, ex quo Christianus exercitus, & omnes cruce signati hinc inde dispersi passim ad propria rediere.

At Mahometes audita Seremetii ducis fuga, & exercitus caede, alium ducem nimirum Ballabanum Baderam, qui primus in expugnatione Constantinopolitana affilierat in muros, atque ex infimo gradu ad praefecturae dignitatem pervenisset, submisit cum exercitu quindecim millium equitum, & trium millium peditum: illum Scanderbegus quatuor tantum millium equitum, & peditum mille & quingentorum copiis instructus primum fudit, amissis octo e suis viris fortissimis, quos

(b) Voad. hoc ann. n. 9.

(c) Steph. Insill. ms. vat. sig. n. 111. Ludovici tit. S. Lauren. Card. obitus.

XVI.

(d) Marin. Barlet. l. II. in vit. Scanderbeg.

Turcarum cum Scanderbegho praelia.

Caesa ex iis decem millia.

XVII.

Mahometis duxerunt fuit a Scanderbeg.

quos ad se perductos Mahometes nec auro nec cum captivis permutare voluit, sed omni contumelia genere affectos cute nudari iussit, iterumque Ballabani exercitum instauravit; sed is a Scanderbego maxima clade affectus iterum deletus, & castris exutus. Nec propterea cepto bello Mahometes destitit, sed tertio Ballabanum, utpote Macedonem patria reique militaris peritissimum misit, promissio Epirotico scepro si victoriam reportaret. Itaque Ballabanus, quo incautum opprimeret Scanderbegum, amicitiam simulans amplissima ad eum munera misit. At ejus fraudes illusa, commissoque praefo barbaricus exercitus ad interfectionem caesus est a Scanderbego, qui quocumque progrediretur, secum victoriam deferbat, & milites aequae atque imperatoris exquebantur officium: Adeo ut, inquit auctor, Albani barbari & Christiani omnes uno ore clamarent affirmarentque, Scanderbegum maximum in orbe terrarum bellatorem Deum produxisse.

Reversus non sine pudore ad Mahometem Ballabanus admonuit tyrannum tot clades aegre ferentem, ut duos exercitus cum duobus strenuissimis ducibus mitteret diversis itineribus, qui simul in Epirum irumpentes medium Scanderbegum interciperent, neque alter sine altero pugnandi copiam faceret, diuturnitate enim belli Scanderbegum opprimi posse. Placuit consilium Mahometi, ac Ballabano ipsi vigintiquatuor millia equitum, & quatuor peditum tradidit, eique collegam adjunxit alium apostatam Jagupum Arnaldum appellatum, cum sexdecim millibus equitum. Sed metuenda horum consilia divina providentia dissulit; irrumpe enim per Thraciam in Epirum Ballabano, ferius irrupit per viam Belgradi Jagupus: intereaque Scanderbegus, qui octo equitum peditumque quatuor millia contraxerat, Ballabanum invitum ad pugnam coegit, ejusque exercitum delevit, moxque victrices copias adversus Jagupum movit, eumque in acie transiit hasta, & caput ipsius amputavit: quibus visis dissipatus Turcicus exercitus, ac caesus est. Subdit Barletius de hac Turcarum clade: Nunquam ex duobus exercitibus uno eodemque fere tempore & bello tantum hostium a Scanderbego interfectum est, redditaque aequa Belgradensi clades & alterius ducum fuga & ejus exercitus interitu, & alterius praefecti caede cum omnibus copiis, videbatur: viginti quatuor millia hostium caesa, capta sex millia, praeda magna cum omni genere auri argentique: colonorum, qui capti apud hostes erant, quatuor millia capitum recepta. Et infra: Haud quaquam incrementa victoria fuit: mille ferme Epirotum desiderati. Et infra: Cum postero die Scanderbegus nuntiatum esset, Ballabanum cum uno tantum agmine inter ca-

Parta a Scanderbego victoria.

Viginti quatuor millia hostium caesa.

dendum effugisse, & abire sine signis, sine ordine ullo, posseque, si una equitum ala ad persequendum mistatur, omnes facile deleri: Superst, inquit, aliqui nuntii & hostium cladis & nostrae virtutis, parva de hoste victoria.

Ubi suos duces caesos fuisse accepit Mahometes, furore percitus, primum duos Janizaros subornavit, qui fingerent studio religionis ad eum perfugisse, deinde incautum obruncarent: sed divina providentia perniciose eorum consilia fregit; nam baptismalibus sacris fido, & impio animo initiati, & inter praetorianos milites ascripti rixari inter se, & mediatum crimen sibi mutuo obicere coeperunt: quare patefactis insidiis extremo affectu supplicio perire: itaque Mahometem ad vim apertam conversum, ut Scanderbegum obrueret in expeditionem eduxisse ducenta armatorum millia tradunt. At Scanderbegum ex Pauli Angeli Dyrrachini episcopi, & Veneti oratoris consilio arces fortissimis praesidiis communiavit, adeo ut Mahometes, cum extraheretur Croiae obsidio, Constantinopolim redierit relicto in castris Ballabano cum viginti tribus millibus militum: tum illi adjunxit alios octo praefectos, quibus singulis septem millia militum attribuit. Dum vero per Chaoniam rediret, quosdam populos nec non Chidnenses Scanderbegi clientes, quos expugnare vi non poterat, promissis & blanditiis victos ad octo millia, praeter mulieres & infantes, contrucidavit. Interea cum stipendia viresque Scanderbegi in tantis difficultatibus deessent, ad Paulum II. clam confugisse, ut opem exoraret, atque inter alia haec in Cardinalium collegio auctor (a) exposuisse memorat: Non patitur Meumthes Turcarum princeps ille truculentissimus me vobiscum diutius commorari, patres sanctissimi, vos contemplari, vos admirari principes meos, deos terrarum, ac mundi totius luminaria, qui majorum suorum vestigia secutus, ac spurcissima illius Mahometana sectae nefandus professor & propagator, vestrum ovile quotidie invadit, persequitur, dissipat, & non contentus tantis cadibus, rapinis, quibus in Asia usque est, non satiatus Christiano sanguine, quem nuper tantum in Europa fudit, ut totam infecerit, polluerit, contaminaverit, & Christi nomen prophanaverit: sed nunc me gentemque meam, tanquam hoc ultimum certamen relictum sibi, evertere atque de medio tollere conatur: qui nisi repente, quod tuae sanctitatis est atque clementiae, occurras, obstas tu, tu principum Christianorum pater, Jabar, atque Sydas radiantissimum, actum est de re omni, actum de imperio meo, quippe populus Epiroticus tot bellis, tot cladibus exhaustus jam corrui, jam defecit.

Huc igitur ego concessi, patres sanctissimi

XVIII.

Submissa Mahomete scarii ad trucidandum Scanderbegum.

Insidiae divina providentia discussae.

Immanis ejus perfidia.

(a) Marinus Barletus ubi sup.

Scanderbegus ad Paulum II. perfugit.

Implo-
rat auxi-
lia ad
solven-
dam
Croisæ
obsidio-
nem.

fami, ad vos ipse confugi: domi incendium maximum reliqui, hostem in ipsis vestibulis, qui non tantum gentem meam, & regionem omnem assidue dissipat, evertit, depopulatur, in servitutem trahit, sed & civitatem meam Croiam provincie robur atque caput, jam diu innumero milite obsidet. Neque hanc obsidionem deserendam proposuit sibi, antequam urbe ipsa aliquo modo potiat; & potietur vereor, ni sublimitas tua succurrat, atque subveniat, ita oppidanos in rerum omnium necessitatem, & ultimum discrimen adduxit. Consulite igitur, patres optimi atque sanctissimi quæso, dum tempus patitur prospicite, atque opportune providete mihi: cobibendus est enim impetus, & jus nefandissimi tyranni, reprimendus ejus furor atque violentia, qui in tantum exercuit atque invaluit, ut jam jam extrema omnia Christiana republica, ac Dei Ecclesia, & orthodoxæ fidei audeat minitari. Sed quid amplius, prob dolor! quid pejus? quid durius expectemus? edidit jam in Christianum populum, edidit in gregem tuam omnia crudelitatis exempla, quem profanavit, fœdavit, omnique ludibrio habuit. Et infra.

Videte patres amplissimi Asiam fere omnem huic nefando spurcissimoque hosti subjectam: Græcos quasi cunctos ab eo exterminatos, Rascianos principes Triballos, & Traces everfos, Illyricos perdomitos, Peloponesum subactam, magnam Macedoniæ atque Epiri partem direptam, incensam, devastatam. Unus ego supersum, pater beatissime, cum pusillo, & tenui imperio, cum militibus meis adeo tot præliis attritus, tot certaminibus exhaustus, ut nihil jam integri sit in corpore ad nova vulnera accipienda, neque quidquam superfit sanguinis, quod dari amplius pro Christiana republica possit. Hoc est reliquiarum ex tot principibus, tot ducibus in feraci Macedonia illa Regum alrice, quod nunc perfidus barbarus iste totis viribus, arte, ingenio perdere atque delere contendit. Jam memini, ignotum nemini dubium est, audisti antistes sanctissime, audisti patres religiosissimi, quot bella, quot expeditiones cum perfida gente ista majores mei tot annis gesserint, quibus ego postmodum ordine naturæ divino tandem præservatus auxilio in regno succedens nullum unquam tempus,

nullam diem quieti aut ocio mihi concedere potui, sed cum profana gente bella maxima semper pertractavi. Et infra. Jam, pater sanctissime, provideas cum tot procellis, & bellorum turbinibus obstetere, easque non sine certo periculo vitæ, ac rerum mearum dispendio perferre queam, fidemque vestram sanctissimam, sanctissimi inquam patres, contra vim & impetum hujus immanissimi tyranni, protegam atque defendam, pro qua & usque in præsentem diem omnia, extrema sum perpeffus, & in posterum me devoti, neque ullam mortis vel periculi est genus, quod pro quocumque vestrum commodo, & dignitate in aliquo vitæ meæ tempore subterfugiam. [1]

His addit Marinus Barletius, Pontificem complexum esse omni inferiorum genere Scanderbegum, ingentemque illi auri vim pro bellicis sumptibus contulisse; Postquam, inquit, Scanderbegus orandi finem fecit, tanto favore ab omnibus est exceptus tam liberaliter & honorifice habitus, ut quam celeriter expeditus quidquid a summo Pontifice patribusque petierat per facile impetraverit, & ei quam liberaliter sit concessum, qui maximis etiam muneribus, & præmiis donatus, maximo auri argenteique pondere grandique pecunia cumulatus, lætus alacerque inde discedens, in Epirum ad suos reversus est. Addit author Scanderbegum pontificis subsidiis comparatum maximum exercitum, quantum nunquam antea, ex Epiro & Macedonia, & ex Illyrico & Dalmatia contraxisset, illumque in duos divisisse; cumque Ballabani fratrem Jonimam una cum filio Turcicas auxiliares copias adducere accepisset, eos adortum fuisse necesseque, & eorundem, quos expectabat Ballabanus, cadavera projici jussisse ante tentoria: quæ conspicuata apostata furore percitus ad Croisæ moenia excurrit, ut promissis amplissimis prædianis ad defectionem sollicitaret; sed glande plumbea transfixus Turcica castra cumultu, & mœnore complevit, adeo ut barbari frumentariæ etiam rei inopia pressi obsidionem solverint. Ut autem Mahometes his cladibus in rabiem accensus bellum vere infrequenti redintegravit, ac tandem Scanderbegum operaverit proximo anno dicitur.

Con-

NOTE [1] I Sto quidem anno Scanderbegus in Italia ad pontificem venit; sed & sequenti anno iterum rediit, quæ duæ ejus professiones in Italiam sedulo distinguendæ sunt. Primo igitur hoc anno venit Romam ad Pontificem, rediitque pecunia instructus, qua & validum comparavit exercitum hosti pluribus præliis frangendo opponendum. De hac professione Romana ex Barleto agit hic Annalista. Sed cum sequenti anno Mahometes ingenti reparato exercitu Macedoniam inun-dasset, Scanderbegus ad incitas jam redactus, iterum se contulit in Italiam ad Venetos, quorum in manus remisit Croiam, ratus valido eo propugnaculo urbem se contra potentem adversarium defensurum; id eruo ex Sanuto, qui hoc labente sæculo vitas ducum Venetorum scribebat, quique ad sequentem annum notat: Scanderbegus Signore in Albania, per paura de Turchi, che avevagli tolto alcuni castelli, si parò, e venne in Italia, e dette Croja alla Signoria. Gemina ad eundem annum scribit Naucleus, qui hoc exeunte sæculo Venetam historiam vulgatam Rer. Ital. to. XXIII. exarasse fertur. MANST

XX.

B. And-
reas
Chienfis
affectus
martyrio.

(a) Georg.
Trapez.
& ex eo
Surius
die 29.
maji.

Mita e-
jus con-
stantia in
promissis
repuen-
dis.

Cæsus
flagris
Deiparæ
opem
implorat.

XXI.

Conjungimus orientalibus rebus insignem martyrium B. Andree Chienfis, qui Constantinopolis triumphalibus palmis Ecclesiam illustravit, Græcisque constantiæ exemplum, ne ad Mahometis infandam superstitionem desciscerent, reliquit: in crimen enim vocatus ab impiis, falsisque circumventus testibus, quasi damnata Christiana religione Mahumeticam sectam professus iterum ad Christi cultum se tradidisset, cum post acerrima tormenta admirabili constantiæ prodigio infideles in sui admirationem convertisset, neque ingentibus promissis nec minis posset adduci, ut Mahometis sacrilegos ritus susciperet, invictum spiritum Deo reddidit, cujus historiam Georgius Trapezuntinus latinis literis (a) tradidit, qui ejusdem martyris implorata ope maximo periculo ereptus fuerat. Narrat in primis, ut Andreas gravissimo liberatus morbo. B. Virgini coelibatus voto se adstrinxisset; a Mahomete vero Imperatore, qui illum prætorianæ centuriæ præficere pollicebatur, multis tentatus promissis constanter responderit: Ego felicitatem hujus sæculi nihil facio: ego crucem, passionem, sepulturamque Christi mei nunquam, auxilio illius malueritis, unam rogo, ne me verbis amplius tentetis. His dictis. Subdit Georgius, conjectus illico in carcerem vinculis catenatus, pedibus atque manibus alligatus ad meridiem sequentis diei, qui fuit xx. maji, jacuit: post meridiem statim protrahitur, & in partem urbis, qua orientem spectat, prope mare ducitur, ubi ad palam nudus alligatus flagellis atque loris cœditur acrius quam dici possit, principio flagellorum & verberum contremasse dicitur, & manibus ad pectus contractis, & digitis in pugnum compressis magna exclamasse voce: Virgo Maria adjuva me: inde pedibus altero ad alterum adductis stetit rectus in eisdem vestigiis, mirabile dictu usque ad solis occasum.

Interea dum miles Christi bis cruciatus exercetur, Trapezuntius, ille de quo supra retuli, is erat egregius dux, quem Mahometes tentabat a Christi cultu divellere: ut ejus opera in bello uteretur, e fenestra turris, in qua fuerat inclusus, prominens clamabat: O felicem Christianum! o beatam, quæ te genuit, insulam! o nobilissimum atque omni laude dignum genus unde ortus es! Utinam isthic essem tecum, ut eadem paterer pro Christo. Hæc atque vociferabatur, martyrii coronam, ut arbitrator, desiderans. Carnifices autem Andree in carcerem reducto multis pretiosa membra flagellis lorisque fœde dilacerata unguentis, cibum quoque atque potum ad fuscendam in corpore animam de medicorum consilio, quorum multi ac peritissimi aderant, obtulerunt, ac a- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

quam, in qua parvum defœcati auri pondus bullierat, conducunt ad bibendum: id faciebant, quo longior vita ejus aliquid ad negationem crucis afferret, simul & ostenderent quanti vitam facerent ejus; forte etiam quoniam cum Christianis enutritus sunt, & nonnulli eorum Christiani fuerint, nec ignorabant quomodo martyres Christi olim die cruciabantur, & nocte convalescebant: quod timentes ne id divinitus eveniret, medicamentis suis occultare veritatem studebant.

Vigesima prima ejusdem mensis die rursum producit, denudatusque ferreis unguis tergora, quæ pridie ejus diei fuerant flagellata, dilacerantur: nec quidquam aliud fecit dixitque miles Christi, quamquam prius contremuit in principio, manusque ad se adduxit, digitos in pugnos contraxit, pedes in eisdem vestigiis tenuit, magnaque voce clamavit: Virgo Maria juva me. Sic Trapezuntius etiam eadem, quæ pridie vociferabatur e turri iterum atque iterum repetebat. Adveniente nocte unguentis illinitur similiter & medicamentis, atque aquis, in quibus magna virtus auri fuerat infusa, sustentatur, quasi charam crucis hostes salutem ejus haberent, magnamque in rebus inesse virtutem prædicantes, Spiritus Sancti gratiam in medicorum peritiam cibique ac potus communitatem derivantes. Illucescente namque die sanus omnino martyr Christi apparuit, quæ res medicamentis fieri non potest, quæcum naturaliter agerent longiore indigent tempore, frequentationeque conveniente, ne digesta in dubium aliquid conferant, quod tamen minime facere possunt, si denuo corpus, ac sæpius exagitetur, siue etiam atrocius cruciatur: quæ virtus opem afferre potest præter divinam? profecto nulla.

Vigesima secunda ejusdem mensis die producitur similiter post meridiem, ac manus & pedes sic torquentur, ut ne digitorum quidem articuli, nec cubitus, nec genua in locis suis remanerent, sed e locis suis omnia salirent, qui dolor maximus omnium est. Cætera similiter gesta dictaque non ab ipso solum, qui tamen nihil aliud dixit nisi: Virgo Maria juva me; in principio dolorum, idque semel clamabat, verum etiam a Trapezuntio illo, qui martyrium sic expectabat, ut multis etiam Mahometistis audientibus sæpius repeteret: quæ dicta superius sunt: medicorum quoque diligentia adhibita similiter, immo etiam major fuisse dicitur. Vigesima tertia die incolumis sanusque non medicorum arte, sed illius primi martyris, & domini omnium Jesu Christi productus Andreas novo genere cruciatus vexatur, humeros carnibus per gladios denudant, studentes semper ne celerior mors ipsum invaderet. Sperabant enim, si non acerbitate ac magnitudine dolorum, at tamen diuturnitate se victuros; sed

XXII. Iterum tortus.

Divinitus percuratus.

XXIII. Dissolutæ illi omnes membrorum committitur.

Conscissi gladiis illius humeri.

H h h

sed derisi tandem jacuerunt. Declinato die reducitur sicuti superioribus diebus, medicamentis quoque non aliter, quam prius adhibitis.

XXIV. Clunes iterum novaculis abraze.

Die vigesimaquarta ejusdem mensis eodem modo sunt omnia, eodemque in loco, quo in die clunes carnibus novaculis spoliantur non subito, sed cum mora, ut doloris acerbitas magis sentiretur. Cetera omnia similiter acta, ut in superioribus diebus, dictaque; eodem modo etiam a Trapezuntio martyre animo atque voluntate, qui illis diebus, quibus Andreas patiebatur, similiter e turri clamitabat. Die vigesima quinta partes pedum, quae inter genua clunesque sunt carnibus similiter denudantur, cetera eodem modo dicta gestaque fuerunt. Vigesima sexta die sura, id est, carnosae partes pedum, quae sunt inter genua, & poplites similiter carnibus denudantur, ceteraque facta, dicta, procurata similiter fuerunt. Vigesima septima die femur, quaeque circa ipsum sunt corporis partes excoriantur. Vigesima octava die totum corpus a capite ad pedes verberibus ceditur, ut doloribus renovatis tandem moveretur; maxilla quoque una uno ictu denudata carne fuit, quam Christiani rapientes servarunt, fuitque in monasterio B. Francisci iussuato fragrans odore atque mirabili.

Maxilla illi avulsa miro odore fragrat.

XXV.

Vigesima nona ejusdem mensis die anno primo pontificatus Papae Pauli II. ultimo producit Andreas de Obio martyr Christi praecipuus in locum solitum ad orientalem urbis partem prope mare, sanus, vivax, vultu lato, decora facie. Mahometistae his rebus moti medicamentorum virtute sic factum asserbant, & ingratitude illius acculantes. Non vides, clamabant, Andree? tua vitae cura nobis habita est, nos pro studio immo Regis ipsius incolumis es, & virtute medicamentorum, & Mahometi gratia, qui te vult deliramenta Christianorum de cruce, ac passione Jesu despiceret; quae beneficia quoniam ingratus non sentis morte morieris. Non est mors sic mors, ait, sed vita, quare nolite putare me verbis vestris terri posse, nec medicamenta profuerunt, quippe quae vel in minimis vulneribus vix post multos dies aliquid afferre possunt: me autem crux domini nostri Jesu Christi, & virgo Maria ad hunc diem conspavit atque reservavit. His dictis securi caput supposuit, & ad caelestia regna evolavit. Subdit ut honorificentissime Christianorum, & Mahometanorum centum millibus concurrentibus ad Galatam sacrae illius reliquiae in aede Deiparae sepulchro conditae sint, omnisque corruptionis immunes permanerint. At a gloriosissimo martyre ad impium haereticum Regem sermonem convertamus.

Mahometanorum delicta.

Securi tandem caesus.

Ejus reliquiae corruptionis expertes.

XXVI.

Hoc anno Georgius Podiebratus Rex Bohemiae, qui ad Pontificem controversias

fidei inter catholicos & haereticos referre debuisset, de iis cognoscere (a) ausus est, annitente Rokyzana allicere ad Hussiticam sectam universos catholicos communionis utriusque speciei, & uniformis ritus Bohemici assimilata causa. Initi sunt itaque Pragae Rege Georgio Podiebratio haeretico praeside solemnes catholicorum & Hussitarum congressus, in quibus ex utraque parte viri quadraginta quinque delecti, qui de controversiis fidei inter sese consilia agerent. Tenuit haeretici Regis dexteram in sublimiore loco haeresarcha Rochizana, qui se archiepiscopum Pragensem designatum esse contendebat, ac primum calumniis catholicos, utrumque calicis non porrigentes laicis, onerare, & Regem impium, demulcere blanditiis cepit; cui responsurus Hilarius Pragensis ecclesiae decanus, repetito susceptae a Bohemis fidei exordio edocuit, ut Bohemiae Moraviaeque illata esset evangelii lux a SS. Cyrillo & Methodio, ac Romanae ecclesiae imperio Pragensis ecclesia obnoxia fuerit, atque a Joanne Pontifice Dithmarus Saxo episcopus praefectus fuerit, iussuque non Graecum, sed Romanum ritum inducere; expulserit se dein Bohemia ad summum splendorem, ita ut Reges omnes Romanae ecclesiae legibus vixerint: demum Carolus Imperator archiepiscopatum, & academiam Pragae excitandam curaverit; Wencellai vero tempore Wicleffi haereticus Bohemis afflari coepit, ad quam excindendam congregatis regni ordinum, & doctorum conventibus, orthodoxa fides, quam colit Romana ecclesia, suo splendori assera sit, damnatis quadraginta quinque Wicleffi articulis; nonnulli tamen clerici dissenserint, querentes se injuste censura notatos, neque alium iudicem, quam scripturam sacram, quam in contrarios sensus pro libidine detorquebant, in fidei controversiis admittendam; cum tamen deuteronomii capite decimo septimo imperet Deus, ut si de lege discrepent sententiae, controversia ad summum sacerdotem referatur, eisque decreta serventur; tum addidit.

Rex Bohemiae si dei controversiam iudicem agerit. (a) Coel. hist. Huss. l. 12. A. G. diff. cum Rochizan. ext. apud Canif. fo. 3. p. 466. Confidere ad dexteram jubet haeresarcham.

Ostensum illi suscepisse olim a Rom. eccl. Bohemos evangel.

Archiepiscopatu sedem & academiam Pragensem ab eadem institutas. Per haereticos inventa omnia mala.

XXVII. Demonstrata ecclesiae Rom. auctoritas.

XXVIII. Rochizana Wicleffi impia dogmata ruerunt. Refellit eius dicta decanus Pragen.

Constat autem cuilibet fidei Romanam ecclesiam esse locum, quem elegit Dominus, ubi Ecclesiae totius posuit principatum, in qua summus sacerdos, qui praestit loco, est Papa, & Cardinales sunt sacerdotes levitici generis, ad quos in materia fidei est recurrendum. Plura dicentem Hilarium decanum Pragensem Rokyzana interruptit, atque impia Wicleffi dogmata in molliorem sensum torquere, tum articulum de decimis, quod sint purae eleemosynae defendere annisus est. Cujus hypocrisis dolos refregit decanus, si essent eleemosynae in iudicio exigi non posse; dominium pariter rerum ab ecclesiasticis, ac religiosis, qui contrario voto se non devinxerunt, obtineri posse, tum sub.

Omne politicum statum evertit Wicleffo demonstrat.

XXIX.

Tyrannis haereticorum. Qua de causa & propter quos edita sine compactata.

XXX. Urget Rochizana Georgium ut catholicos ad utramque communionem adigat.

subjecit: De rege vero, quod non potest esse Rex, si esset in peccato mortali, & illud expresse falsum est, quia cum homo nesciat si odio, vel amore dignus sit, & nemo potest dicere: ego sum sine peccato iuxta canonicam Joannis, nemo potest esse Rex: & sicut dicit Wicleffus, quod una vetula potest esse Rex vel Papa, quia melior esset, tunc illa vetula veniens posset dicere Regi, surge de tuo solio, quia ego sum dignior te & tunc dominus Rex subridens respondit: putas quod ego ei statim cederem.

Hilarius vero continuans dicebat. In hoc totus error Wicleffus consistit, quod officia secularia, & ecclesiastica consistere possint in merito, & non in auctoritate. Utinam omnes Pontifices essent paris meriti cum S. Petro; bonus esset, sed non succedunt sibi in merito, sed dumtaxat in officio, sicut Rex noster sancto Wencellao, & episcopus Pragensis S. Adalberto, & tamen illi sunt sancti, de istis est adhuc dubium. Deinde rediens ad propositum decanus dixit. Serenissime Rex, sicut serenitas optavit circa materiam compactatorum ecclesiae Pragensis, dixi, semper fuit in obedientia Romanae ecclesiae, & quando ista turbatio facta est in regno, tunc patres nostri pulsati sunt, vexati sunt, quidam in pulverem redacti, & multa mala in islorum facta sunt, & per quem illud fuit factum intelligit vestra serenitas. Deinde Sigismundus Imperator miseris terra fecit aliquos tractatus & vias, ut induceret pacem in terra, & sacrum concilium confensit propter bonum pacis ad illam intentionem, quod per hoc homines inducantur ad pristinam obedientiam, nec erat intentio concilii illud perpetuo tenere. Hoc dico ideo, quia sic in curia Romana intelligitur & ubique, & dico quod compactata non sunt facta propter nos, quia nunquam recessimus ab obedientia, nec cum nostris praelatis aliquid de his factum fuit.

Postero die iterum Rokyzana urisit Georgium Regem, ut catholicos ad communionem utriusque speciei adigeret ex compactatis in contrarium sensum ab ipso detortis. At subiecit Hilarius decanus, numquam ea conflata pro catholicis, neque a Joanne Rochizana, & sectatoribus observata demonstravit, atque ideo passionum in Basileensi concilio confectarum fecidragum, plurium haereseon reum, blasphemiam in Ecclesiam, anabaptismi, porrigendae pueris Eucharistiae, innovatorumque rituum: in ejusdem vero Eucharistiae controversiis de Wicleffismi erroribus vehementissime suspectum Rokyzanam convicit: Rex serenissime magister ille cum dominis sua partis multa loquitur pro observatione compactatorum suorum, respondimus jam pridem serenitati vestrae, quod compactata pro nobis facta non sunt, nec unquam ecclesia Pragensis aliquid deliquit contra Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ecclesiam Romanam, ut cum ea pacta faciat, & ibi satis materiam dilatavit; tamen ut intelligat, quod ipse cum suis nunquam tenuit nec tenet, volo in formaloqui, assumendo, aliquot puncta de compactatis, in quibus expresse non tenentur.

Dicitur primo in compactatis. In primis recipimus unitatem ecclesiasticam. Unitas ecclesiastica secundum doctrinam doctorum in capitulo 1. de apostatis, & in c. frimter de haereticis consistit in tribus, scilicet in fide, in charitate, & in obedientia, & quia ex corruptione fidei fit haeresis, ex corruptione obedientiae fit schisma, & ex corruptione charitatis fraternitas fit anathema, & excommunicatio. Si igitur dicitur recepisse unitatem ecclesiasticam, ergo non fuisse in ea: & sic inducis hoc verbo super Bobemos: quod prius fuissent extra unitatem ecclesiasticam, & sic in excommunicatione, in haeresi & in schismate. Ecce tua pulchra provisio honoris Bobemorum per compactata.

Item dicitur, ecclesiasticam, quae a te magister cum qua Ecclesia recepisti unitatem? non cum illa praedestinatorum, quia nescis an omnes in concilio fuerint praedestinati, & tamen cum illis recepisti, qui fuerunt visibiles representantes Ecclesiam. Item etiam promissisti obedientiam sacro concilio, & summo Pontifici, & praelatis vestris, sicut patet in litera domini Alstonis inserta in compactatis, & tamen expresse praedicas contra illam in sermonibus tuis, & tui sacerdotes. Item compartes compellunt ad communionem, similiter post communionem communicant parvulos. Item circa illud sacramentum, & alia conantur afferre, & de facto faciunt, non permittentes administrationem Sacramentorum in ecclesia metropolitana Pragensi contra omnem libertatem ecclesiae nostrae, cum tamen omnia jura dicant, quod omnis Christianus habeat tres superiores, sive ut dicam plebanos curatos: primo & ante omnia dominum nostrum sanctissimum, secundo dominum episcopum dioecesanum, tertio plebanum suum: a quolibet istorum potest homo Sacramenta recipere absque alterius requisitione. Item, [quod plus horrendum est] rebaptizant eos, quos in ecclesia Pragensi baptizamus, non credentes in ecclesia Pragensi catholica esse sacramenta. Et infra: Item circa confirmationem sunt quidam tui sacerdotes sicut Lupatz & alii, qui dicunt quod sacerdos potest chrismare in fronte, quod est expresse contra canonem quanto de consuetudine, & ibi est lectus expresse ille canon. Item circa confessionem sacram prohibent, ut prius dixi, ne ascendant ad castrum ad confessionem, & poenitentias: immo multi pro injuncta poenitentia ita dicunt: Vade, & amplius noli peccare, & ad castrum ambulare. Item circa sacramentum ordinis quia, heu, sacerdotes e-

XXXI.

Demonstratum eos qui recepere compactata non fuisse antea catholicos.

XXXII.

Prohibent haeretici sacramenta a catholicis administrari.

Rochizana Anabaptismi instaurator.

jus inordinate ordinantur in Italia, aut alias ubi possunt furiose, extra tempora, extra aetatem, extra licentiam suorum superiorum, simoniace a simoniacis, a depositis, a suspensis, a degradatis, contra formam Ecclesiae, & juramenta sua. Et infra.

XXXIII. Circa sacramentum Eucharistiae primo quia magister mihi, & nobis est multum suspectus de remanentia panis, nisi fidem suam hic publice proficiatur; & hoc ex eo, nam ipse in audientia multorum in praetorio antiquae civitatis, ubi etiam & nos fuimus, dicebat quod nulli doctores determinant an ibi remaneat panis, vel non; cui statim resistit quidam sacerdos Paulus plebanus ad S. Martinum Praegae; & tamen appositum expresse est positum in executoriis compactatorum, ubi dicit. Item quod in sacramento Eucharistiae post verba consecrationis sub speciebus panis, & vini est totus vere Christus, & non remanet ibi substantia panis, & vini materialis: sic teneant & predicent, &c. Item est expresse contra Ecclesiae determinationem capite firmiter credimus, &c.

XXXIV. Arguit praeterea Rochizanam alterius haeresis, quod nimirum adversus concilia Basileense & Constantiense affirmasset communionem utriusque speciei esse de necessitate salutis: Eram, inquit, in sermone Basileense & Constantiense affirmasset communionem utriusque speciei esse de necessitate salutis: Eram, inquit, in sermone suo una vice, quando dicebat, quod sicut fides est nostra credere, quod Christus natus est de Maria virgine, ita est fides nostra, quod populus communis debet communicare sub utraque specie; sed quia nullus salvatur sine fide incarnationis, ita nullus salvaretur sine communione utriusque speciei, & tamen multi salvati sunt sine communione utriusque speciei: nonnullis interjectis subicitur.

Rochizana haeresis de necessitate salicis.

XXXV. Peccat contra Concilium dum parvulis Euch. confert.

XXXVI. Item non faciunt secundum tenorem compactatorum, quia nunquam discunt communi-

cantibus, quod non sub specie panis caro tantum, sed sub qualibet specie est integer, & totus Christus, ipsi vero oppositum dicunt esse sub prima specie medium sacramentum, & predicant quod ibi non est totum corpus. Item quia communionem sub una specie in sermonibus suis vocant sacrilegam, & Manicheam: & sic haereticam, & sacerdotes catholicos de medio sacramento vocant. Item sacerdotes tui non orant horas canonicas juxta rubricam dicitur, sed simpliciter surgentes levant manus, & vadunt ad altare: interdum etiam campanator pulsit, & sacerdos adhuc est in lecto. Item de imaginibus jam mundus scit & quomodo tenent, & quid sit de eis, & qualis injuria irrogatur Deo in signo suo venerabili, sicut actum est in ponte Praegensi, & alibi. Item de aqua benedicta, quamvis habetis eam in porticibus ecclesiae, tamen idem est vobis, ac si non esset benedicta; quia ego te audivi, magister, semper predicantem, quod si te perfundas cum urceo nil tibi proficit: scio enim quod aqua est, sed benedicta, & juxta sententiam S. Thomae, & aliorum doctorum homo peccator recedendo a Deo per peccatum inferior sit omni creatura: si igitur ventam petiit, & conteritur per penitentiam aspergendo se aqua benedicta, cinere, vel sale, &c. ut se ostendat humilem Deo, subicit se etiam isti minima creatura, in qua est nomen Domini invocatum, ac si dicat. Hac humilis creatura gutta aqua, aut cineris pugillus purificata per nomen Domini dignior est me peccatore, & ego me illi propter nomen Domini invocatum, & propter peccata mea subicio. Ita sit diabolo, juxta sententiam Alberti, quod cum vilior effectus sit omni creatura, & ita campana, herba, incensum, candela benedicta fugant aereas potestates, ut qui summo Deo superferri voluit, subdatur minima creatura.

Item missas legitis in vulgari contra illam executoriam compactatorum, & quod plus est extra tempus a jure concessum. Et infra: Similiter feria sexta magna cantis missam de sancta cruce, ubi in illa die in missa confectio Eucharistiae esse non debet. Et infra: Et tu magister primus es, qui unitatem ecclesiasticam divisti, cum enim sit unus episcopatus, quia una dioecesis Praegensis, tu usurpasti pro te presbyteros tuae partis, & fecisti consistorium, & nominas te administratorem, & uteris sigillo mortuo. Dic mihi, rogo, qua auctoritate administras, & illud officium exerces?

At Rochizana non condemnavit haereses, quae ipsi obiciebantur, sed ad inculcandam communionem utriusque speciei contendit prolixo sermone inquit eam lege, evangelio, & praxi Christi fundatam esse, quae sunt propria sacerdotum sacram rem per agentium laicis accommodans: denique ingenti voce exclamavit, populum gratias

Non dicit intergrum Christum latere sub qualibet specie.

Horae canonice sprete ab Hussitis.

Imagines sacre ab eisd. irritae.

Aqua lultralis contempta a Rochiz.

Cur ea ab eccles. instituta.

XXXVII. Missa in vulgari celebrata.

Monitus Rochiz. ut ecclesiasticam communionem amplectatur.

XXXVIII. Versurus haeresarcha ad obiectas haereses non respondet.

Exclamat populum gratias per calicem affluens orbati. XXXIX. Omnium haeresium licentiam inducit.

Communitio sub unica specie panis non manca ostenditur.

XL.

Quae sit interpretatio oraculi: Dic Ecclesiae.

Ecclesiae est definire quodnam sit verum Evangelium & quis verus sensus.

ex communiione calicis, & anima salute a catholicis sacerdotibus spoliari. Hic fuit hypocritae fucus, haec illecebra, qua Georgium Regem & alios cepit: hac pietatis specie tegebat impietatem Wicleffiticam, adeo ut nunquam publice Wicleffissimum damnare voluerit, ut referunt acta.

Recurrente die sabbati instaurata est concertatio, pluraque adversum pontificiam auctoritatem Rokyzana effudit, atque ex Origene contendit omnia per novum & vetus testamentum solvenda & interpretanda, ac si quid controversum esset intertellectui & interpretationi Spiritus Sancti committendum: quibus verbis fingendarum cuilibet pro libidine haesum exemplo Originis, & fidei dogmata veluti indifferentia non curanda indicabat. Postremo priora sophismata de communione utriusque speciei repetit, objecitque Manichaeos ritum communicandi sub una specie invenisse. Contra vero decanus Praegensis primum auctoritatem Romanae ecclesiae in controversiis fidei dirimendis, gerendamque morem illius imperiis ex sanctorum patrum sententiis confirmavit: tum communionem laicorum sub una specie praesignatam in evangelio, & Christi, & Apostolorum praxi fundatam; conciliorum, canonum, doctorumque sententia, & usu Ecclesiae confirmatam.

Exceptit dein decani Praegensis verba doctor Kzyzanovsky, ac post Romani Pontificis ad quem in omnibus fidei controversiis confugiendum esset auctoritatem sacris oraculis comprobata adversus Rokyzanam ex Matthaei evangelio cap. xviii. haec verba expendit: Si non audierit te, dic Ecclesiae. Ecce, inquit, recursus ad Ecclesiam. Dic Ecclesiae, non primitiva, quia jam illa obdormivit in Domino; non futura quia jam nondum est; non praedestinatorum, quia illa soli est Deo cognita, & si nobis incognita, ad eam non potest esse recursus; non scriptura, quia illam unusquisque pro libitu suo trahit ad suum sensum, & sicut magister legem vult habere judicem, quia si biblia ponatur non loquetur, judicet sed aliquis secundum legem, sed Ecclesiae dic, id est, pastribus Ecclesiam regentibus. Et infra: Quo magister Rokyzana fugias, ad quam recurendum est in fide, quo declarare & definire in materia fidei, immo & evangelia haec quatuor ipsa recepit, & ea veneranda nobis reliquit, sicut dicit B. Augustinus contra epistolam in Faustum: fundamentis evangelii non credo, nisi Ecclesia me commoveret, quod autem ista sint vera, & acceptanda, quoniam & alii evangelia scripserunt, id est scripserunt circumferantur ab haereticis, sicut Bartholomaeus, Thomas, Thadaeus, B. Petrus & ceteri, quod istis credendum est, & non aliis quis demonstrabit, nisi ecclesia visibilis Romana? quod ista evangelia vera sunt,

& non mutata, unde certitudo, ut cum, serenissime Rex, erat quidam Laurentius Valla Florentiae, qui dicebat B. Hieronymum male transulisse de Hebraico, & Graeco in Latinum biblia, & evangelia. Certitudo igitur nostra fidei, & scripturae ex ecclesia Romana est, sicut B. Hieronymus in fide ad illam recurrebat. Et infra.

Cum hac magister Rokyzana non cum. Graeca receperit compactam unitatem, & obedientiam servare promissit, & quando cum illa stetit in unitate, regnum nostrum Bohemiae, & ritu communionis sub una specie, pauciores fuerunt errores de venerabili Sacramento. Hac enim potissima est causa communionis sub una specie, propter periculum effusionis sanguinis Christi, & propter periculum erroris ne credatur tantum corpus sub una specie, sanguis tantum sub altera specie.

Nonnullis interjectis de causis diffidii, subjicit doctor catholicus tria fuisse capita, quae bella & excidium in Bohemiam invexerint, quod nimirum ex doctrina Wicleffii inter gratiam gratis datam, & gratiam facientem non fieret distinctio ab haereticis, affirmantibus digniorem morum probitatem digniorem esse dignitatis gradu, & omnem politicum, & hierarchicum statum confundentibus. Secundum quod non distinguerent inter potestatem ordinis, & jurisdictionis: cumque jactarent se potestatem habere a Deo, neque illud probarent ex Scriptura, ut Joannes, neque per miracula, ut Moses, neque per institutionem Ecclesiae. Tertium quod non distinxerint inter significationem in sacrificio, & efficaciam Eucharistiae in sacramento, cum de necessitate sit, ut fiat sacrificium sub utraque specie, non sit autem de necessitate sub utraque specie, ut sit sacramentum.

Dissolvit deinde Rokyzanae sophismata. Christum ad Apostolos sacerdotio institutos, non ad laicos direxisse haec verba: Hoc facite, &c. similiter Paulum ad sacerdotes, non ad laicos scripsisse: Ego enim accepi a Domino, &c. Ad Joannis vero auctoritatem: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, ex Petro e Tharantasia ita respondit: Bibere in sacramento dupliciter contingit, aut re & signo expresso, aut re tantum: re tantum bibitur etiam sanguis sub specie panis, cum veraciter sub prima specie contineatur sanguis, qui est potus animae, & non species illa; bibere vero re & signo expresso, & aptato ad significationem ejus, quod sumitur de calice bibitur, de quo secundo modo intelligendum est Innocentius, & non de primo. Et infra: Quantum ad significantiam, quae est in sacrificio de integritate utraque species, quod sub utraque specie non est sacramentum necessitatis, pluribus adjectis sanctorum.

XLI. Cur inaudita communio sub una tantum specie.

XLII. Tres causae excidii regni Bohem.

XLIII. Dissoluta Rochizanae sophismata.

Tantum valet communitio sub una specie quantum sub duabus. Foeda Rochizantia in catholicos calamonia refellitur.

XLIV. Georgius Rex novas disputationes exfulcitare nititur.

rum autoritatibus ad Rokyzanæ sophisma de privatione gratiarum ex communitate calicis ita responsum est: *Species panis, & vini non efficiunt aliquid nisi virtute corporis Christi veri: si ergo non venit a sacramento tantum, ergo a re & sacramento omnes descendunt gratia: sed sub prima & secunda specie est eadem res puta dominus Jesus: ergo eadem gratia hic & ibi.* Ad obterendam ejusdem hæresiarum calumniam, catholicos cum Manichæis comparantis disparem rationem ostendit: cum enim Manichæi Christum vere crucifixum negarent sanguinis speciem sustulisse, speciem autem panis adeo contaminasse, ut indignum sit de ea re proloqui.

Interjecto biduo Georgius Podiebratius doctores catholicos, & Rokyzanam excivit, quem Decanus Pragæ ita est allocutus:

Ad disputationem non sumus vocati, sed ad excessus istorum declarandos, seu exponendos, quod & fecimus. Item quia ad disputationem, si fas esset nobis disputare, nec est locus, nec iudex nec auditores competentes. Item quia in plateis, & cathedris suis. Sed ne ex parte nostri posset aliquid deficere, si ista non sufficiunt, adhuc damus viam, de hac materia conscribantur omnia dicta & facta nostra fideliter & sigillentur annulo regio, mittanturque ad dominum nostrum sanctissimum, qui reportabit sententiam ille victor sit, &c. Non his aures præbuit Rex Podiebratius, sed garrulum Rokyzanam more impostoris impudentissimi triumphantem, quasi victoriam retulisset, Pontifici & universæ Ecclesiæ infelicissime prætulit, seque ac suos in maximas calamitates coniecit.

Quid responsum a clero cath. Hæresiarum Deliramenta sententia ecclesiæ catholice præfert Rex hæreticus.

I. Ducta a Mahomete in Scanderbegum expeditio.

(a) Phran. 12. l. 3. c. 28.

Flagrante civilibus bellis occidente, dissolutaque sacra expeditione, quæ Turcas ad contrahendas ampliores vires, faciendosque majores apparatus excitarat, Macedonia, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, indictione quartadecima a Mahomete II. barbaricæ potentia mole prostrata est; cuius cladem funestam paucis hisce verbis complectitur Phrantzes (a): *Impiorum Turcarum princeps Amyras in Albaniam irrupens Scanterinum ipsius dominum afflixit, cepit, omnia vastavit, & condito oppida prope principem ipsius urbem Crojam nominatam, ad eum inde lacepsendum scilicet, Constantinopolim reversus est.* Scanterinum vocat Phrantzes, quem nos Scanderbegum, ipsius gestorum scriptorem imitati, appellare consuevimus, qui maximæ Albanie seu Macedonie parti imperabat, quemque Mahometes secundo rerum cursu ferociens, cum sibi non universi occidentis uti veritus fuerat, sed Hungarorum tantum Venerorum, Macedonumve bellum imminere cerneret, florentissimum exercitum in Macedoniam primum effudit, ut illam primo impetu obrueret; potiusque facile votis Scanderbegi copias oppressit, ac fortissimum ducem, qui viginti annis propugnaculi instar Turcicorum exercituum irruptiones represserat, exutum universa ditione eiecit. Quæ tristis calamitas, cum nondum elapso vigesimo secundo mense Pontificatus Pauli contigerit, ut ex literis pontificiis (b) constat, ad hunc annum referenda est: qua accepta Paulus Reges ac principes est adhortatus ut quas a divino Numine vires, bellicas opesque acceperant in hostem fidei Christianæ insultantem converterent: inscriptæ sunt apud Jacobum, Papiensem, cujus opera in iis exarandis Paulus usus est Burgundo.

Philippo duci Burgundie.

Non sunt nova, charissime filii, quæ nunciamus, novis lacrymis sunt prosequenda. Similia his, annis, pene singulis audivimus, & flevimus: raro a doloribus cessarunt corda fidelium, hæc tamen presentia mala eo anxius sunt audienda, quoniam jam ad viscera Christianorum propinquant. Non tacuerunt ea jam dudum Romani Pontifices, gregi dominico prænuntiaverunt venientem procellam, clamaverunt, & quasi iuba exaltaverunt vocem suam. Nos quoque ab assumptione nostra usque in hunc diem sine intermissione clamavimus, nulli Regum, nulli principum, nulli potentatum ad nos venerunt oratores, quibus venturas calamitates non monstraverimus, & quos ad subveniendum non simus hortati, quasi plane divinaremus, quod factum est, sic subsecutam cladem ediximus: audivit omnis

populus pastoris vocem, sed non exaudivit. Ecce nunc, fili charissime, Scanderbegus, fortis Christi athleta, qui magna parti Albanie imperitans annos supra viginti pro fide nostra pugnavit, magnis Turcorum oppressus copiis superatus est, prælio dominatu omni exutus, & ad littora nostra inermis nudusque est impulsus. Albanenses vero ipsi, quos ille in prælio commilitones habere solitus est, partim caese gladio sunt, partim in miseram servitutem abducti: oppida, quæ ante hac pro nobis Turcorum sustinuerunt impetus, in ditionem eorum venerunt. Vicinæ gentes, quæ Hadriaticum mare attingunt, propinquo metu exterritæ, tremunt, ubique pavore occupate luctus, ubique mors, & captivitas ante oculos sunt: audire miserum est quantam omnium rerum sit conturbatio, lacrymabile inspicere navigia fugientium ad Italos portus appellere, familias quoque egeres, & nudas pulsas sedibus suis passim sedere per littora, manusque in caelum tendentes lamentationibus cuncta implere. Circumdant eos mala quorum non est numerus, ipse vero Turcorum dux victor, superbus, immanis majoribus, quam antea, munitus copiis ad vendicanda proxima quæque præcipitat. His si potiat, non solum advenisse se Italiam omnem pene paradarum classium facultatem intelligit, sed [quod dolentius est] parasse sibi maris imperium, si [quod Deo non placeat] funestum hoc propositum teneat, quis non intelligit ad pervagandas terras, & maria, & ad commiscenda omnia cædibus atque incendiis summam illi potestatem futuram.

Experimentis publicis, & significationibus privatis compertum habemus, illum esse naturam immanem, immisericordem, sanguinariam, avidum, superquam dici possit, non solum propagandi imperii, sed delendæ passim ex terra religionis Christianæ, hæc nature vitia mala ætas adhuc recens in flammam: est illi pro otio defatigatio, & pro quiete animi aliena calamitas. Hoc vero amplius habendus in metu est, quam majores sui, quod illi victis aliquando, & sese deditibus non quidem religionis, sed nature vinculo pepercerunt: hic omni barbarie seque nonnulli omnino, etiam fide pacta, ignoscit: sic Imperator Græcorum, sic Rasciani principes, sic Rex Bosnia cum patruo suo sub ejus gladio misere ceciderunt: Christianorum negligentia potestatem ei, & spiritum auxit: fecerunt antehac sancti pastores, qui nos præcesserunt, quod eorum talis facultas, sed soli ad tantam rem non suffecerunt, sperantes exemplum suum ceteros secuturos, impenderunt Deo, quod habuerunt.

Nos quoque ad pontificatum hunc nostrum, quem non ultra quam vigesimum secundum

Significatum iis Scanderbegum a Mahomete pulsum.

Ejus ditionem occupatam, Plures familias Italianam profugile.

III. Ad Christianam religionem delendam anhelare Mahometem.

Auctum animis ob Christianorum negligentiam.

Transmissa a Paulo ad Matthiam & Scanderbegum auxilia non sufficere.

Hungaros Venetofque exhaustos.

IV.

Monita Philippo duci Burgundiae data.

V.

mensum tenemus, egerunt omnium venientes, quod undique potuimus contrahere ad hoc ipsum larga manu contulimus: aureorum millia centum anno proximo ad Hungaros misimus: praesenti quoque multis millibus eos adjuvamus. Huius ipsi Scanderbegus, quem dicimus, non desuerunt continuo suffragia nostra: ab aliis quoque, qui egerunt, non est Pauli manus subtracta. Sed, quid sola haec sedes? aut quid nos in hac novitate praesulatus tot in locis contra potentissimum hostem potuimus aut possumus? Majoribus praesidiis ad eum cobibendum est opus: Veneti biennium continuum adversus eum belantes exhausti jam sunt, & aliena expectant auxilia: Hungarorum non est conditio melior, quos & arma assidue, & novi quotidie metus concutiunt: non desiciemus nos animo, quando vivere patietur Deus: per singulos dies impendimus, quod nostrorum virium erit, & nostri officii sedulo erimus memores, sed si major vis ingruat, & si hostilis furor fidele studium nostrum evincat, quae inde succedent iudicabit Deus, cui debeant imputari.

Nos interim, sicut haecenus fecit Ecclesia, exaltabimus in fortitudine vocem nostram, evangelizabimus verbum salutis principibus, & populo Dei, exaltabimus vocem, & non timebimus. Et nunc in tam lachrymabili rerum statu convertimur ad te, amabilis Deo princeps, & tecum non nostra sed Christi voce alloquimur, Christianus es, & Christiana imbutus religione: hanc tenuisti a patre, & hanc natu graudis nunc tenes, moriendumque tibi in ea non dubitas. Vide, quae sumus, quae sunt principis Christiani vera officia in hoc casu, aut quid a te nunc omnipotens Deus, pro fidelibus suis requirat, non auribus corporis, sed intra secretum tuae conscientiae nos audi. Dedit tibi principatum, & principis nomen: adiecit potentiam, & quae circa te vides: scimus quod aliunde credis illa non esse, omnis enim potestas a domino Deo: idcirco autem haec tibi sunt attributa, ut si quando impugnaretur fides tua, & si quando periclitaretur populus ejus, pugnares pro eo, nec sineres labefactari opus misericordiae suae; sumeres autem arma & scutum, & in occursum contenderes, atque hoc fideli ministerio pro donis suis, ac datis gratias agere. Cum vero, fili charissime, non sunt haec, & debitum nostrum illi non solvimus, quid divinam ejus sententiam de nostris operibus sentire putamus? ingratos proculdubio iudicat nos, & nec immemores solum beneficiorum ejus, sed indignos quoque qui teneamus, quae dedit.

Innumere aliquando nos circumdant angustiae, & malis multis affligimur: patimur quae nollenus, & admiramur unde illa adveniant. Adveniant, fili, quod offendimus Deum, quod terrenis immergi oculos non elevamus ad caelum, nec benedicimus nomini

suo sancto, nec ad miseros Christianos, qui tutela nostra crediti sunt, nos ipsos convertimus. Ut ergo bene sit vobis, & prospere in salutari suo dies nostri, excitemus mentes a somno, in quo diu sepulti oves fideles dilacerandas lupis dimisimus. Jam tandem reddamus Domino sacrificium omnium salutare, omniumque necessarium, debitum autem tibi, qui ad custodiam in alto es positus. Ad hoc vero, si minus nostrum officium, & Christiana nos charitas cogit, cogant saltem pericula nostra, & cura eorum, quae in hoc saeculo sunt nobis charissima. Flamma haec, nisi ocyus restringatur, comprehensura est latius quam opinemur: nemo sibi securitatem promittat, nemo intervalla locorum, alpes, & maria sua defensionis proponat. Quondam hi Reges, & populi, qui oppressi jam sunt, haec sibi proponentes comprehensuri sunt in consiliis, quae cogitaverunt, cum dixerunt iuxta verbum Apostoli pax & securitas, tunc repentinus supervenit interitus: sicut dolor in utero habentes: Beatus homo, inquit scriptura, qui semper est pavidus: qui vero mentis est dura, corruet in malum; mater autem negligentiae securitas est: nemo regno suo, & viribus suis confidat: non cogitet adversus solos Turcos, quae imbellis gens dicitur, pugnam sibi futuram.

Olim, priusquam transirent in Graeciam, cum solis Asiani erat certamen. Europa nunc magna parte subacta, cum Asiani; & Europaeis ad littora usque progressi sunt Italiae, & ereptis Christianis; his pugnantibus Christianos nos urgent: bellandum nunc Italiae est non tam cum Turcis, quam cum nostris militibus: Et infra.

Quod vero his omnibus tremendum est, magis terret etiam Deus ipse; ipse inquam Deus ne malis nostris iratus, & cor Christianorum impoenitens nosens avertat ab eis oculos suos: & agitari calamitose flagellis permittat. Proinde, fili charissime, vocante te vicario Dei, excita potentiam tuam & veni: accurre auxiliis ad extinguendum commune incendium, & ad conservandas animas, quae renatae in Christo sunt, & propter quas descendens ille de excelso sancto suo incarnatus est, passus, & mortuus; ad parandam denique securitatem tibi, & tuis. Si gloriam saeculi quaeris, nullibi esse major potest: si meritum clari facinoris, nullibi Deo acceptius: si redemptionem etiam pro peccatis praesentiorum aliunde non est comparare. Legem non imponimus tibi, non militem certum, non definitam pecuniam, ad praescriptum conscientiae tuae ista requirimus. Sapienter es, & Christianus, & quid haec postulet necessitas prudenter intelligis. Non consultores saeculi, sed Deum & conscientiam adhibe in consilium tuum: his suspiribus, quod utile sit, nihil quod non conveniat dignitati efficies. Si missurus es copias tuis itineribus

Ut creverit Turcarum potentia dum spernitur.

VI.

Proposita argumenta ut Philippus Orienti succurrat.

VII. Sollicitati Itali ut foedus coeant in Mahometem. (a) Pigna l. 8. Albanorum quinque millia in servitutum abducta.

(b) Marino Barletio l. 13.

bus ad locum belli pervenient, & cum honore inter nostros pugnabunt. Sin stipendium collaturus nec nos nec quisquam alius a te illud requiret: ministri tui ex impendent, dummodo paretur salus, per quem paretur, cura non est. Inclina, fili, aurem tuam in vocem patris, & verba ejus exaudi: puta quae locutus est, tibi dicta a Deo esse. Quando haec fieri per te vult Deus, quod negabis vicario Christi negabitur Christo: & quod illi ad opem fidelium offers, offeretur & Christo; subita sint atque in tempore auxilia tua: dilationibus nostris crescit continuo hostis; & nos minui mur, mortentium gemitus, & ejectorum lacrymae, & disperforum conterritio, & sanguis qui effunditur, & Dominus Deus tuus tibi ante oculos sit.

Conatum Pontificem hoc anno Italos mutuo armorum foedere adversus Turcas jungere; deque ea re ad Borsium Atestinum scripsisse, testatur Joannes Baptista Pigna (a), sed Florentinorum factione eas curas in proximum annum extractas. Addit idem author cognovisse principem ipsum Atestinum ex pontificis literis hoc anno ad Cardinalium senatum relatum fuisse de Dyrrachio, Croja, atque Epitro a barbaris subactis, atque in servitutum abductis quinque millibus Christianis, deque auxiliis in Dalmatiam mittendis ad Turcarum impetus coercendos. Verum Dyrrachium & Croja nondum capta erant, sed in discrimen adducta, ut constat ex Marino Barletio (b), ait enim Crojam anno superiori obsessam, verum liberatam atque hoc anno Mahometem novam in Macedonia expeditionem duxisse vere ineunte, ac Dyrrachium imperu capere tentasse: sed cum Veneti & Scanderbegus eam munissent, propulsatum ad Crojam castra defixisse, sar die noctuque infestatum, furorem atque impetum suum in debiliora loca convertisse, Chiursum diruisse; tum alia adortum oppida, repulsum Constantinopolim repetivisse; bellicis vero laboribus attritum Scanderbegum, cum Valmorum urbem, quam Mahometes condiderat expugnare meditaretur, morbum contraxisse, ex quo dum decumberat, Ahamates Turcarum praefectus cum xv. millibus equitum irrupisse ad Scodrenem. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

NOTAE

[1] Francisci Sfortiae obitum in hunc annum recte coniecit Annalista, sed mensum & diem adnotare desit. Obiit igitur vir ille strenuus die VIII. martii, teste Alberto de Ripalta eorum temporum scriptore in annalibus Placentinis, Rer. Ital. to. XX. qui & addit Galeatium Mariam ejus filium, natu majorem, qui tunc in Gallia agebat, subsidiariorum quos pater ejus ad Ludovicum regem miserat ducem supremum; audito patris obitu raptim se in patriam contulisse, sed in itinere ab abbate Cafenova Nobilium de Lignano Vercellense captum, adventum suum aliquandiu distulisse. Sed brevi opera amicarum eductum e carcere, die XX. martii Mediolanum pervenisse; statimque eadem die ducale assumpta veste principatum corripuisse. Porro Franciscus inter inclytos atatis suae duces merito accensendus, editus est in lucem anno 1401. X. kal. augusti, Mediolanensem urbem cum principatu obtinuit anno 1450. IV. kal. martii. Res ab eo gestas literis latinis consignavit Petrus Candidus Decembrius scriptor eorum temporum aequalis, cujus tamen opus in annum 1462. desinit Rer. Ital. to. XX.

sem agrum evastandum: ad quem propulsandum Scanderbegi imperio Christianum exercitum signa extulisse, sui que terrore hostem dispulisse: tum subdit Marinus Barlerius, (c) de Scanderbegi piatate: Scanderbegus eadem nocte, qua Turcicus & barbarus exercitus aufugit, post sacram confessionis poenitentiam, caeteraque ecclesiastica Sacramenta, qua decet veneratione, percepta, continue se animumque suum Deo maximo tradens xv. kal. febr. ariis anno Domini MCDLXVI. scilicet ab incarnato Verbo, extremum diem suum obiit. Fertur igitur Scanderbegus tres & LX. annos natus XXIV. sui imperii anno e vitamigrasse. Auguratus est autem Scanderbegus prima auspicia imperii sui IV. kal. decembris anno ejusdem Domini MCDXIII. quem Lechas Duchaginus regulus Epirota, cum mortuum conclamari audisset, in publicum se proripuit, maestoque vultu & voce confusa barbam sibi evellens & capillos. Concurrere, concurrere, inquit, reguli omnes, & principes Albani hodie claustra Epiri, & Macedoniae perfracta sunt, hodie robur omnia, & vires nostra defecerunt, hodie sedes & imperia nostra collapsa sunt, hodie omnis spes nostra cum hoc homine penitus extincta est. In ejus quoque obitu equus, in quo ipse equitabat cum pugnaturus esset, ferus, rabidus, & indomitus factus est, ita ut nullum amplius dorso suo perpeti velleret, qui paulo post extinctus est. Sepultus autem est Scanderbegus in urbe Lyssi in ecclesia majore D. Nicolai. Principatus partem illius ex sorore nepos Turcica superstitione infectus rapuit (d), partem Veneti suae ditioni adiecerunt. Croja pariter, ad cuius eruptiones coercendas Mahometes arcem proximam condiderat, barbaricum jugum subiit: mox in Dalmatiam circumjectasque maris Jonii insulas penetratum, de quibus Borsium Atestinum a Ferdinando Rege Neapolitano certiore fuisse factum narrat Joannes Baptista Pigna (e).

Interiit hoc anno, acuto afflictatus morbo, Franciscus Sfortia dux Mediolanensis, qui bellica virtute humana, atque prudentia praeditus, Mediolanensem ducatum, Liguriam, Corsicamque sibi, ac posteris pepererat, cujus eximias laudes plerique historici, interque alios Simoneta (f) ornatissime celebrarunt [1]: obdijci

(c) Id. ib. Scanderbegi piatate mors.

Deploratus ab Albanis. (d) Phran. l. 3. Consequa Scanderbegi mors. (e) Jo. Bapt. Pigna l. 8. VIII. (f) Simoneta lib. 31. Corius Piat. in vit. Paul. II. August. Jus. l. 5. Bizar. hist. Ger. nuen. l. 15. Foliet. l. 11. Pigna l. 8. Naucl. vol. 2. gen. 49. & alii. Francisci Sfortiae ducis Mediol. mors.

Respuer- rat eccle- siastici exercitus contra Turcas imperium. Repentina & misera extinctus morte.

Blanca paulo post sublata.

(a) Extant pont. lit. apud En. Syl. epist. n. 393.

(b) Navel. ubi sup. & alii. (c) Aug. Just. l. 5. & alii.

IX.

(d) Platina in vit. Pauli II. Mediolanensis principatus Pauli diligentia pacatus.

(e) Phil. lib. 27. ep. ad Paul. II. Philippi de Paulo II. elogium.

jici id unum potest ipsum Pii II. preces de ecclesiastici exercitus adversus Turcas capessendo imperio respuisse, sprevisseque ingenti suo damno monita de consecrandam Christo vita, quae brevi peritura esset, neque ad irritum cecidere haec Pii II. verba: Si virum tuum, Blancam ducissam Mediolanensem alloquitur (a), in provinciam sibi decretam jusseris ire, aut irevolentem non impediveris, & illi & tibi optime consules, ambo post hanc vitam cum Christo regnabitis: alioquin & illi & tibi timemus, quae verba tot oracula fuisse putes, nam cum Franciscus irretitus voluptatibus, quibus ipsum coedasse extremos vitae suae annos tradunt (b), sacrum pro Christo bellum gerere detrectasset, repentino adeo morbo est oppressus, ut Simoneta ejus Encomiastes taceat ipsum sacramentis ecclesiasticis rite procuratum fuisse. Blanca etiam haud ita multo post cum abiisset Cremonam ob filii ingratos mores, adeo subita morte extincta est, ut veneno eam peremptam plerique crediderint (c).

Succesit Francisco Sfortiae in illius principatu florentissimo Joannes Galeatius filius. Quamvis autem magnum discrimen aliquis popularis motus, absente praecipue in Gallis Galeatio, impenderet, mira tamen quies secuta est: quod tribuere videtur Platina (d) Pontificis Pauli II. diligentiae, ac solertiae; tradit namque ipsum accepto de Francisci Sfortiae obitu nuntio, mox coacto Cardinalium senatu, communi consensu decrevisse cum horrativis literis ad principes Italiae oratores, ne quid novarent, ne ex Italicis dissensionibus Turca ad obruendam suae potentiae mole Italiam confurgeret: missis etiam Pontificem ipsum Mediolanum episcopum Conchensem, qui proceres illos, ac populum ad colendam pacem impelleret, ob quam egregie navatam operam Paulus ita a Philiphio (e) commendatur: Providens, inquit, casus futuros omnes, tempestive semper impendentibus procellis accinctus occurris, ne qua tempestatis vis ingruens pacatam concitet, ac turbet Italiam, quod cum usque antea facere consuevisti, tum maxime hoc tempore, quod propter repentinum obitum excellentissimi principis Francisci Sfortiae opportune oblatum esse animadvertentes ad extremum Italiae naufragium, nec enim ulli bellorum fluctus in Mediolanensem atque Genuensium principes potuissent insurgere, quin non Italia modo, sed alii permulti potentatus Regesque Europae in arma astuarent: qua-

re tu, qui omnia agis assidue pro acerrimo animo, consilio, constantique magnitudine, obviam factus turbulentissimis ventorum flatibus, omnem bellandi turbinem atque impetum sola tua auctoritate represisti, ac sedasti. Quis enim fuisset adeo temerarius, adeo mentis atque sensus inops qui vellet otium Italicum perturbare, intelligens te talem tantumque Pontificem illi futurum hostem, qui id facinoris esset adortus? &c. Anno a natali Christiano MCDLXVI.

Porro Galeatius (f), qui in Galliam Lugdunensem, ut Bonam Sabaudam Reginae sororem sibi matrimonio conjungeret, auxiliareque copias equestres Regi Ludovico adduceret, patrio jussu erat profectus, re cognita cum paucis cultu dissimulato reversus est, evasitque feliciter insidias, quas ei Sabaudae regiae procuratores (quippe Amedeus dux epilepsia laborans rerum administrationem abjecerat) compararant, rati, intercepto Galeatio, facile Sabaudum principatum se amplificaturos. Exceptus autem Mediolani est ingenti alacritate a civibus, ac deinde ab oratoribus Italarum principum salutat; cui officio soli tum Veneti defuere: Quae res, inquit Simoneta (g), non parvam Galeatio reliquisque Italiae potentatibus novandarum rerum suspicionem infecerunt. Quibus verbis auctor historiae suae, ab anno millesimo quadringentesimo vigesimo quarto ad hunc usque perductae, finem imposuit.

Correpto autem principatu Joannes Galeatius dispares admodum paternis mores induit (h), superbos nimirum, & tyrannicos, ut clientes a se abalienare coeperit: praeterea ab ecclesiasticis variis artibus aurum ingens corraferit per speciem mutui, re vera nunquam dissolvendi, nec in illo exigendo Cardinalium pepercit dignitati, eorum enim, qui census ecclesiasticos in sua ditone obrinebant, procuratores, spretis etiam querelis pontificiis (qua de re extant apud Jacobum Papiensem Pauli literae) (i) novis vestigalibus oneravit: & haec ab ipso Pontifice, & Cardinalibus pro afferendi illi principatus impensa sollicitudine relata gratia. Exinde Jacobus Cardinalis, de quo paulo ante memoravi, idemque episcopus Papiensis, qui imperatam a Galeatio auri portionem pendere recusarat, neque illius solvendi onus in plebem concitici erat passus, sacerdotiorum obventionibus spoliatus est, quam jacturam aequo animo tulit, ut ex ejus ad Cardinalem Bessarionem datis literis (k) constat, e quibus graviores hasce sententias afferendas duxi.

(f) Simoneta. l. 31.

Galeatius simulato cultu in Infubriam rediit.

(g) Id. ib.

X. Principatum flagitio auspicatus. (h) Bizar. l. 14. hist. Genuen.

(i) Papien. ep. n. 173. Injurias Pontifici & Cardinalibus pro gratia reponit. Card. Papiensis ab eo vestigalibus spoliatus. (k) Ib. n. 193.

Cui

NOTAE

Francisci vero uxor Blanca, mulier pia & religiosa, nonnisi post biennium anno scilicet 1468. die 24. octobris, decessit, teste qui tunc scribebar, miscella Bononiensis auctore Rer. Ital. to. XVIII. Alii tamen ut anonymus, & coarvus author historiae Brixianae Rer. Ital. to. XXI. diem XIX. octobris Blancae emortualem assignant. MANSI

XI. Paupertate sua contentus grates numini refert.

Cui, oro, non optabilior sit arumosa haec vita, quam consequitur benedictio Dei, quam quae iram habens per lea secuti, quasi per amena prata ad interitum ducit? aut quis non sibi malis miseris sanctorum persecutiones, quam persequentium infortunatam felicitatem? nota est de divite purpurato, cujus dies dati felicibus sunt, & paupere Lazaro Salvatoris Christi tremenda parabola. Malim ego illum me esse, qui post tristem vitam, atque inopem suam Abrabae est consecutus, quam eum, quem post florentem & divitem horrendae tenebrae acceperunt, ubi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat: ac licet inexploratum habeam pietatis, an odii fuerit tribulatio haec: ego tamen, qui miserationes Domini scio super omnia opera ejus esse, in mihiorem partem libens interpretor, propheticum illud sedulo habens in ore: virga tua & baculus ipsa me consolata sunt.

XII. Paulus II. Papiensis Card. infensus quod monitus esset ut votum de Concilio cogendo servaret. (a) Papien. ep. 188. (b) Anno 1464. n. 58. (c) Id. ep. 173. 174. 188. 190. 192. 204. 205. 208. 210. 211. 214. 215. 216. 217. 219.

XIII. (d) Monstrel. vol. 3. in fine. Redintegratum in Gallis civile bellum. Normannia a Lud. erepta Carolo fratri. (e) Gaguin. in Lud. XI. II. l. i. ep. de cur. p. 226.

XIV.

Imperitus rerum gerendarum Carolus, Ann. Eccl. Tom. XXIX.

cum Britannum ducem in se suspicionibus suis concitasset (g), & a Carolo comite bello Leodiensi distracto opem elicere non posset, reliqui autem foederati alii alio essent dilapsi, universo ducatu exutus est, in Ludovici Regis potestatem ultro venientibus Rothomagensibus, Navata a Borbonio in revocanda in fidem regiam Normannia strenua opsa. Itaque consilii rerumque inops Carolus, amisso insuper Biruricensi principatu, in Britanniam profugit exceptusque est a duce illo, qui pristinae dissensionem damnabat, sibi que jam impendentia Ludovici arma metuebat. Instauratis ita rebus suis, pacato regno, & amplissima recuperata proviincia, Ludovicus honorificentissimam legationem ad Paulum II. hoc anno adultae aetate decrevit: qua delaturus ei ritu solemnii regio nomine obedientiam Carolus Borbonius archiepiscopus Lugdunensis perfundus est: tardioris vero more in legatione decernenda causas in civile bellum derivavit Rex, datis ad Pontificem hisce literis (h).

Beatissime Pater.

Jam dudum vestris fuimus exhibarati literis, quibus percepimus vos ad summum apostolatus ordinem, & sanctae Romanae ecclesiae principatum fuisse promotum: tunc magnis laudibus cum debita gratiarum actione fuimus pro causa concordiae in felicissima promotione vestra Deum venerati, deubissemusque ex illo celeriter, ut majori animarum fuisset officio & consuetudine functi, nuncios nostros ad filialem obedientiam vestrae sanctitati praestandam transmittere; verum quidem nobis ei rei satisfacere volentibus impedimento fuerunt in regno nostro magni excitati tumultus, exortae seditiones, varique armorum strepitus. Quibus emergentibus occupati, primitus illis obviare, ut oportuit saluti nostrae, ac totius reipublicae consulendum fuisse decrevimus, ne malis ingruentibus praeventi, consilii mora adhibendique remedii tarditate oppressi, vulnus adeo magnum permisissimus statui nostro, regnicolisque, & subditis nostris inferri, quod non sine magna jactura incredibilique dispendio gravibusque periculis, & multorum caede cruenta potuisset reparari. Quae res ad haec usque tempora fiendam per nos filialem obedientiam distulit. Nunc autem bono annuente Deo sedatis, qui tunc aderant, rumoribus bellicis, & nostro regno felici pace donata, statuimus charissimum consanguineum nostrum Carolum de Borbono archiepiscopum Lugdunensem miris insignitum virtutibus, & procerum multorum generositate fulgentem, una cum viris charissimis, nostrum oratorem ad sanctitatem vestram destinare, quo vobis beatissimo Paulo secundo Pontifici maximo, & in praefata sede Apostolica principanti, nomine nostro obedientiam praestet.

(g) Monstrel. vol. 3. p. 124. Philipp. Conin. chron. l. 1. c. 25. & segg. Gaguin. in Lud. XI. Paul. E. mil. in eod. Fugit Carolus in Britanniam. Carolus Borbon. ad Paulum a Lud. Rege legatus. (h) Extr. in 10. i. p. v. i. Rom. eccl. p. 423.

XV. Lud. literae ad Paulum de obedientia deferenda.

stet filialem. Precamur igitur, & humilime supplicamus, ut legitimam excusationem nostram admittere dignetur sanctitas vestra, & dictum consanguineum nostrum, cum sociis ita benigne suscipere, favoribusque amplecti, ut pro grata susceptione, Deum, cujus in terris vices geritis, meritis laudibus extollamus, vestraque sanctitati condignas referamus gratiarum actiones. Exponet vestrae sanctitati in gerendis negotiis, quorum curam suscepit, mentem nostram; cui in dicendis, & rebus pertractandis non minorem, quam nobis ipsis si praesentes essemus, fidem placeat adhibere: qui in verbo Regio pollicetur, nos ea pro viribus facturos, obsecratos, & impleturos, quae dictus noster consanguineus orator cum suis collegis apud sanctitatem vestram concludet; quam ad felicitatem statum Ecclesiae sanctae, & totius sibi commissae administrationis salubriter, & longaeve disponat Altissimus.

XVI. Quae praecses Pontifici a Ludovico porrectae.

Profecturus ad Pontificem Carolus Borbonius haec mandata accepit, ut conceptum a Ludovico ab ipsa juvenia ineunte singulare in sedem Apostolicam studium exponeret; utque illud abrogata pragmatica sanctione, quae conferendorum sacerdotiorum usum, ac libertatem Pontifici in Gallis ademerat, in luce collocasset: ipsum demisse obsequium remotis fucis devovere editasque Pictavis sanctiones latasve alias contra jus pontificium abolitum iri rogare: ut ad regias preces ecclesiarum nonnullarum administrationem conferret; tum ducem Galeatum ob impensam sibi operam charum haberet. Addita sunt alia, ut de privilegiis ecclesiae Gallicanae, deque Gallici imperii maiestate apud Pontificem referret, quae his verbis concepta fuere.

Instructio data ambaxiatoribus Regis Franciae in danda obedientia Paulo Papae II.

In primis instructionibus sunt quinque articuli. In primo Rex commemorat, quod a juventute sua semper veneratus est sedem Apostolicam, ita quod moleste forebat, quod Rex Carolus pater suus erga illam non melius se habuerit. In secundo commemorat, quomodo continuando dictum amorem & venerationem in sanctam sedem Apostolicam, ipse contra opinionem totius regni abrogavit pragmaticam. In tertio, quod nunc ipse mittit plenariam obedientiam, & est contentus revocare illa edicta & prohibitiones factas Pictavis, & ultimo per patriarcham. In quarto petit, quod propter ista servitia facta Ecclesiae sanctitas vestra velit providere certis ecclesiis regni usque ad numerum viginquaque ad voluntatem. Et paulo post: Novit quisque grandia servitia, quae Reger Franciae fecerunt sanctae sedi Apostolicae, & fidei tam per pacificationem novem schismatum in-

Ecclesia, quae per media eorum pacificata fuerunt, sicut per magnas conquestas, quas fecerunt ad augmentationem fidei, & per grandes defensiones, & resistentias, quas posuerunt pro defensione illius contra male credentes hereticos & alios, qui voluerunt gravare: & cum hac dona, gratias, & demonstrationes visibiles, quas salvator noster Jesus Christus fecit Regibus Franciae tam in sacra unctione, & armis floris liliis, & de* Lolliffam etiam, quod missa fuerunt de caelis sicut in miraculis factis tempore Caroli magni, & quae quolibet die sunt in infirmitate de Escrovelles, & pluribus aliis modis, & ultra hoc quod dimitti non debet sola Gallia immunitis fuit ab haeresi post Clodovei ipsius tempora orthodoxam suscipientis fidem, & i. deo est verum epitaphium Regum Franciae. Vivat Rex, & qui Francos diligit, eorum Christus custodiat regnum, rectores ditet & honestet, sua repleat gratia lumine, protegat exercitus, fidei munimine impleat, tribuat pacis gaudia, & felicitatis tempora. Propter quae servitia & gratias Reges Franciae semper appellati fuerunt Christianissimi, & propter hanc occasionem habuerunt magnas prerogativas in ecclesia, & in regnis suis tam tempore Pipini & Zachariae, quam tempore Caroli magni. De Carolo Borbonio ob egregia virtutum ornamenta purpura cardinalitia postea donato agetur inferius: nunc Belgicae res perstringendae sunt.

* auri-flamma

Prerogativa coelitus data Gallorum Regibus.

Belgium civili bello flagrat.

Commoerat (a) Ludovicus Rex Francorum adversus Philippum ducem Burgundiae Dionantios & Leodientes, ne Carolus comes regio fratri duci Normanniae, dum principatu patre spoliabatur, opem afferret: eo vero ardore a Dionantiis gesta res est, ut Caroli copias ab iis fustas profligatasque referat Philippus Comineus: eo etiam insolentiae insanique prorupere, ut Caroli comitis effigiem ad Bovinense oppidum patibulo suffixerint, maledictaque vomuerint, quo facto miseri extremum sibi peperere exitium, in eos enim dein comes magna militum manu profiliit, ac Dinanum ferro flammaque delevit. Versa est deinde in Leodientes belli moles cum gravissimas simultates cum Ludovico ipsorum episcopo designato gererent, quorum causas describit hinc verbis Belcairus (b): Pontificatu Ebu-ronum, idest Leodientium, potitus Ludovicus Borbonius adolescens omnia per Philippi avunculi familiares obire: Ebu-ronibus contraria factionis, aut pauca aut nihil credere, non tam abalienatos sibi conciliare, quam avunculi potentia fretus davis imperiis accendere; illi contra de pontificis sacris iniuriaretur, ut pontificia munia obiret, ut se non regno, sed pontificatam donatum meminisset, instare, impetria detrectare, postremo ab eo deficere.

XVII. (a) Philipp. Comine. chr. l. 1. c. 25. Paul. Emil. in Lud. XI. Gaguin. in eod. Meyer. l. 6. Egil. e. Roya in annal. Belcair. ep. Me-tem. in com. rer. Gall. dec. 1. l. 2. n. 3. Dionan- tii Bur- gundi du- ronum, idest filium fundunt. (b) Bel- cair. dec. 1. l. 2. n. 2. Natum inter Le- odientes bellum civile.

Quae

Querimonie Romae delatae, Pius Romanus Pontifex se Borbonio Pontifici, vel equiorem praestat, vel praestare simulat, eidem ut pareant Eburones edicit, rebelles facti- osisque sacris interdicit, si perseverent bello domandos Philippo, atque ad officium revocandos permittit. Vastatum altero post anno Leodium visuri sumus: nunc alia Christianorum bella civilia prosequamur.

XVIII. Hispania triplici bello la- cerata.

Triplici bello ardebat Hispania. Castellae sceptrum Henrico Regi ejus frater Alfonso eripere nitentur, Navarram Fuxensis sibi asserere moliebatur, Catalonia duorum principum contentiones laniabant. Ac primum, quod ad Castellam attinet; cum in iis Henrici conjuratorumque principum motibus interinis archiepiscopus Compostellanus, Conchenis & Oxoniensis episcopi in custodiam traditi essent, Pontifex ecclesiasticae dignitatis tuendae causa Leandrum de Leonoris oratorem decrevit (a). ut intentatis censuris illos vinculis absolvendos curaret. Adjecta est diplomati haec temporis nota: Dat. Romae apud S. Marcum anno MCCCLXVI. iv. kal. fe- bruarii pontificatus nostri anno II.

(a) L. I. ep. de cur. 169.

XIX. (b) Sur. anal. l. 18. c. 8. Marian. l. 23. c. 10. Gaito Fuxensis in Castellam ex- currit.

Propul- satus Al- fero. Calagur- ri deici- tur. A Joanne Rege Ara- rag. per- duellis pronun- tiatur. (c) Sur. l. 18. c. 7. Marian. l. 23. c. 10. Petrus Lusitanus princeps in belli Cataloni- ci ardore extin- ctus. Renatus Rex a Barcino- nensibus Junius n- capitur.

rum Catalani, habito Barcinone ordinum conventu, Renatum Regem in principem labente julio sibi acquirere, difficultisque bellum Joanni Regi constarunt (d): Renatus enim patris Ludovici Andegavensis suscepit: & Joannes dux Lotharingiae Renati filius ex isto cum Franco Rege foedere, auro regisque copiis auctus in Cataloniam copias movit. Adversus quem nova comparaturus (e) praesidia Rex Aragonum Galeatum Mediolani & Amodeum Sabaudiae duces, Ferdinandum Neapolitanum, Edwardum Angliae Reges, & Burgundionem missis oratoribus foedere sibi conjunxit (f): ac tum Genueses aliquot naves adversus Barcinonenses instruxerunt. Ut autem Joannes Andegavensis in ea expeditione obierit, suo loco dicitur: nunc pontificia gesta percurramus.

(d) Id. ib. Paul. X. mil. in Lud. XI. Gaguin. in eod. Aug. Jus- tin. l. 5. c. 15. (e) Sur. l. 18. c. 7. 8. 9. Ma- rian. ubi sup. (f) Aug. Just. l. 5. c. 14.

Repressit hoc anno Paulus archiepiscoporum Beneventanorum temeritatem, qui ex suscepta sine jure & autoritate apostolica consuetudine assurgentem tribus coronis thiam constitutis diebus solemnibus, quibus cathedralium ecclesiarum antistites auriphrigiata mitra utebantur, gestare, ad aemulandam Romanorum Pontificum maiestatem, & corpus dominicum ante se circumferre audebant, ac Nicolaum archiepiscopum & successores talia in posterum audere subiecto edicto vetuit, adjecta huc loci ac temporis nota: Dat. Romae apud S. Marcum an. MCDLXVI. kal. junii pontificatus nostri anno III.

XX. Beneventanorum archiepi. repressa temeritas.

Sustulisse etiam Paulum e Romana curia plures alias corruptelas, atque illius muneribus praepositos, ejectionis indignis, purgasse, testatur Rodericus Sancius episcopus Palentinus (g) his verbis: In principio pontificatus sui Romanam curiam omni simonia, & exorsionis laebe severissime purgavit, cunctosque officiales, ac curiales reformavit, domumque habuit mundissimis atque honestissimis viris refertam. Abrogatus tum fuit abbreviatorum ordo, quod indignis sordibus munus foederet, ut Aegidius Viterbiensis Cardinalis (h) his verbis narrat: Paulus Pontifex declaratus nihil duxit antiquius, quam ut Saecerdotium summum suo se splendore ornaret, ab alienis rapiendis abstereret. Sustulit igitur eorum ordinem, qui abbreviatores appellatur, alios omnes pecuniae exaltatores sublaturos, rem esse indignissimam summo sacerdote arbitratus, si nihil sine pretio traderet, & quod ipse accepisset gratis, non gratis ceteris mortalibus condonaret: exercuisse se praeterea mercaturam, tum omnia vendidisse pretio, posteaquam vero sacris institutus esset a mercatorum vel potius crassatorum munere recessisse: tota via aberrare qui in re sacra exerceant mercaturam, & qui aris sacrisque utantur ad questum: decere principes omnes tueri pu- lulo.

XXI. Plures corruptelae a Paulo in Rom. curia sublatae. (g) Roder. Sanc. Palen- tis, epi- sc. hist. Hist. p. 4. c. 40. (h) Aegid. Card. Viterb. in Paul. II. vit. m. Augustin. bibiob.

Abbreviatorum ordo abrogatus.

pulorum saorum res; non rapere aliena, sed largiri sua. Quae res omnes illius ordinis homines sibi infensissimos fecit, ut omne in eum maledictioe genus loquendo, clamitando, scribendo conicerent.

XXII. Platina ob id mire exasperatus. (a) Plat. in Paul. II.

(b) Ext. apud. Plat. ib. Inligais ejusdem temeritas.

Mancipatur carceri. Ad Card. Gonzagae preces liberatus.

XXIII. Praesides provinciarum caste munera exerceere jussit. (c) Lib. 1. pag. 176. & 184. l. prout. Rom. ccc. 10. 2. pag. 351. & MS. Vallie. sig. lit. D. nu. 12. pag. 214. ext. etiam in bull. in Paul. II. const. 3.

Refertque Baptista Platina (a), in eo ordine plures oratores, & poetas, & utriusque juris peritos fuisse: sed parum intererat quam ornate dicerent scriberentve, aut grata carmina funderent: id vero ferendum non visum est Paulo, muneribus ab iis non caste exerceri, fordesque simoniacas ex aula Romana removendas constituit. Caeterum Platina (b) ob jacturam muneris, & lucri ira concitus, cum sibi aditus ad Pontificem non daretur, exaravit epistolam, qua Paulo interminari non est veritus, se & alios conventuros, concitatosque Reges ac principes, ut concilium indiceret, in quo Pontifex ob pulsos sedis Apostolicae administratos in iudicium vocaretur: ob quod temerarium facinus mox in carcerem traditus est, e quo tandem Francisci Gonzagae Cardinalis precibus lapsa quadimestri liberatus est. Ut vero iterum ob aliquas suspiciones, & Platoniorum sectam instauratam, in qua perpoliendi ingenii specie, religionis fundamenta labefactabat, iterum in grave discrimen venerit, dicitur postea.

Porro abbreviatorum ordine sublato Paulus, ne magistratus juri dicendo praepositi, provinciarum praesides urbiumque, & oppidorum praefecti caeca avaritia abducti a justitiae tramite deflecerent, edita sanctione manus temperate ab accipiendis muneribus jussit (c), exorsus ab his sacri oraculi verbis: *Munera excusare, oculos sapientum, & pervertere corda justorum, sacra scriptura testatur; unde, ille laudatur, ille praedicatur beatus, qui post aurum non abiit, nec argentum, & de quo propheta testatur, quoniam ipse in excelsis habitabit, & monumenta saxorum sublimitas eius.* Subdidit eo magis eam virtutem expeti in legatis apostolicis, & provinciarum praesidibus, quo laicis magistratibus praelucere exemplo debeant: eos tamen ad munera prodios spectasse vasa aureo argenteaque, equos, commeatus, praeter fas a populis accepisse, ad quos in officium redigendos haec sanxit: *Volentes talibus abusus providere, & par officiales, & ministros Apostolicae sedis omnem integritatem munditiamque servari hoc perpetuo prohibemus edicto, ne quisquam deinceps rectorum aut gubernatorum quorumcumque officialium Romanae ecclesiae, vel etiam legatorum de latere ad regimen, & gubernationem provinciarum, civitatum atque terrarum Romanae ecclesiae deputatorum, vel deputandorum a provinciis, civitatibus, & terris, quibus praesunt, vel in quibus officia exercent, nec a singularibus per-*

sonis suae legationi, regimini, vel gubernationi suppositis aliquod genus muneris, nec aurum, nec argentum, aut vestem, aut equum, vel aliquod cujuscumque speciei munus accipiat, praeter esculenta, & poculenta, quae brevi tempore consumi possunt; quod tempus ad biduum moderatur, alioquin tam dantes, quam accipientes, etiamsi pontificali aut majori dignitate praefulgeant, dummodo non sint sacrosancta Romanae ecclesiae Cardinales, qui in sacro collegio coram nobis sponte sua obtulerunt & promiserunt non recepturos hujusmodi munera, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, a quo absolvi non possunt nisi a Romano Pontifice, praeterquam in mortis articulo constituti. Et insuper omne, quod acceperint, & aliud tantumdem reddere teneantur. Addit imperia, ut singuli praesides, & iudices in suscipiendo magistratu sacramento ad id se astringant, veniuntque minora etiam munera auro divendi, vel pretio condonari crimina, aut multas pro criminibus irrogatas in privatos usus averti, cui sanctioni ascripta est haec temporis nota: *Dat. Roma apud S. Marcum anno incarnationis dominicae MCCCCLXV. xv. kal. Aprilis pontificatus nostri anno II.* Ex quo errorem, qui in consignando tempore apud bullarium typis cusu irrepit, corrigendum constat. Haec porro sanctio, cum ad continendos in officio provinciarum praesides, pontificiosque administratos, tum ad servandas incorruptas leges maximi referret, a Sixto VI. postea confirmata est (d).

Consulturus etiam publice quieti Paulus gravissimas poenas in eos constituit, qui susceptis privatis odiis excitataque rixa ad ulciscendam acceptam injuriam non illos modo, qui ipsos laeserant, verum eorum quoque parentes, & alios sanguine, affinitate, amicitia, vel officio conjunctos persequebantur, faciebant coitiones, conducebant sicarios, complebant armatis domos, firmabant aggeribus, obsepebat defixis palis, propugnaculis munitiebant, exinde ad vulnera inferenda, & perpetrandas caedes exumpebant, turbalque in urbe miscebant. Ad quae coercenda mala hoc Pontifex decretum edidit (e): *L. 4. ep. 145. Extat. in bull. in Paul. II. const. 4.* *Hac irrefragabili matura, & perpetuo vilitate constitutione statuimus, & ordinamus, ut quicumque deinceps baro aut domicellus, vel civis Romanus, vel quavis alia ecclesiastica secularisque persona, cujuscumque conditionis, & qualitatis existat, quacumque etiam atroci injuria laesita pro sua, vel amici, aut propinqui injuria vindicanda patrem, aut filium, fratrem, aut propinquum, vel alias amicum, vel domesticum offendentis vulnerare, mutilare, occidere, vel quocumque modo realiter, vel personaliter offendere praesumpserit, aut talia fieri fecerit, vel mandaverit, similiter qui*

Esculenta tantum & poculenta muneris permilla.

(d) Ext. in bull. in Sixto. II. const.

XXIV. Edita Sanctio in eos qui conlanguineos inimicorum laedebant.

(e) L. 4. ep. 145. Extat. in bull. in Paul. II. const. 4.

Vetitem sicarios colligere.

Edes in quibus cogereant everti jussit.

XXV. Dominicus Card. Brixin. pro statu ecclesiasticum librum apologet. edit. (a) Papien. ep. 167.

Libri editi a Rodrico Sanctio. (b) Rod. San. hist. Hisp. P. 4.

in urbe Roma, vel in ejus districtu occasione rixa, vel briga domum commutare, armatos receptare, aut tenere vel adherentes, & complices, ac fautores brige arcescere, seu quancumque conventionem, congregationem, & collectam hominum ad ultionem injuria invocare, excitare, invitare, vel receptare praesumpserit per se vel alium, crimen laesa majestatis incurrat, & tanquam laesa majestatis, rebellionis, ac seditionis in urbe concitata reus censeatur, & habeatur, ac velati talis a competentibus iudicibus severissime puniatur. Ecclesiastici vero talia perpetrantes ab omni dignitate, honore, ordine, officio, & beneficio sint ipso jure privati, & perpetuae custodiae mancipentur, &c. Statutum praeterea, ut domus illorum, qui se in hujusmodi ultionis experenda cupidinem efferruissent, vel quae a coitionum auctoribus complexae armatis, aut propugnaculis communitae fuissent, solo aequarentur: cui diplomati ad data est haec temporis nota. *Dat. Roma apud S. Marcum anno, &c. MCCCCLXVI. x. kal. Octobris pontificatus nostri anno III.* Hanc sanctionem posteriores Romani Pontifices non modo ratam firmamque esse, verum in aliis quoque locis Romanae ecclesiae obnoxiois servari jussurunt.

Hoc anno conscripsit librum apologeticum pro ecclesiastico imperio Dominicus episcopus Brixinensis, quo accepto Jacobus Cardinalis Papiensis (a) haec auctori rescripsit: *Accepti apologeticum tuum ecclesiastici status. Et infra: Legi librum non correcturus, ut petis, sed laudaturus vigiliis tuas, sunt enim perquam necessariae, & ad calumnias nostras quam bene apposita. Transferunt jam quidam in affectum cordis, cogitaverunt & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelsis locuti sunt: posuerunt in caelum os suum, & lingua eorum transiit in terra; quos tu doctissime potenter refellis, ita moderans tamen tuam defensionem, ut criminantes convincas; peccatis nihilominus sacerdotum, si qua sunt, non blandiaris.*

Quo etiam argumento ad obstruenda maledicorum ora, qui adversus ecclesiasticum dominatum Wicleffi errores pluribus fucis pigmentisque coloratos fundebant, nonnullos libros composuit Rodericus Sanctius episcopus Palentinus a Paulo Hadriano molli praefectus, quos eisdem Pontificis nomine edidit, quosque ipse his verbis recenset (b): *Edidi primo librum magni voluminis dictum defensionem status ecclesiastici contra querulos aemulos, & detractores praetorum, & clericorum, divinum in decem tractatus. Item librum de paupertate Christi & Apostolorum, & an Christus & Apostoli mendicassent: quo sensu dici potest eos mendicasse: ibi denique deducitur praetatos, & clericos modernos non deviare a vita apo-*

stolica, licet obtineant propria, possessiones, & praebendas distinctas: & quamquam segregati in domibus propriis habitent, nihilominus eos vitam communem a sanctis patribus institutam ducere censendos fore, enumeratis aliis libris addit: *Item librum super commento bullae depositionis Regis Bohemiae per sanctissimum dominum Paulum II. publicatae.*

Fuisse porro hoc anno Georgium Poggiebratium haereseos damnatum, regiaque exutum dignitate, tradit Naucclerus (c) illorum temporum scriptor hisce verbis: *Anno Domini MCDLXVI. Paulus Pontifex maximus Georgium Poggiebratium Bohemiae Regem consistorio publico de haeresi damnat, dignitate & regno per sententiam privat. Eadem de Georgio hoc anno damnato Michovias (d), Cromerus (e), ac Dubravius (f) referunt. Pronuntiata est labente decembri ea sententia, ut ex pontificiis literis (g) suo loco afferendis, tum ex Jacobo Cardinale Papiensi (h) constat: & licet Pontifex latam sententiam, vigesima tertia decembris, Papiensis vigesima quinta testentur, haud tamen dissentiant, cum distinctis diebus, nimirum in senatu Cardinalium primo, quod designat Paulus, deinde interjecto biduo in Vaticana basilica publice pronuntiata (i) sit: qua in re adhibitam summam consilii maturitatem, ac tentatam primum omnia, ut Georgius ab haereseos pertinacia revocaretur, demumque urgente necessitate cum apostolica abusus benignitate, catholicos opprimeret, ac religionem everteret, decretoriam sententiam Paulus in eum dixit, ut ostendit idem Papiensis (k): *Ministerium, inquit in literis ad Bertinum Andriensem episcopum, justitia operati sumus, justitia admittimus clementiam, nulla solemnitas, nullus ordo, nulla expectatio est praetermissa: rite peracta sunt omnia, in quadriennium a die citati rei productum judicium est: non negligentia ulla nostra, sed certo semper consilio, ter flagitante Caesare conversionemque ejus spondente semel autem principibus quos memoravi, nempe quos affinitate sibi devinxerat, id ipsum petentibus cursum damnationis suspendimus majori semper gratificatione, quam spe: ea vero lege continuo est promissa suspensio, si interim ille fidelibus pacatis nihil noceret, indulgentia nostra abusus contumaciter est, non quietem agens, non iis etiam parcens, quos propter institutum erat judicium: per has moras sic eos nequiter habuit, sic dure afflixit, ut graves ad nos perferrentur querelae, & facilitatis nostrae aliquando nos poeniteret: pertulimus tamen patienter omnia, ac licet decepti in ea lenitate duravimus, ne aliquando in mali Regis judicio aut praecipites, aut misericordes existimari possemus.**

XXVI. Georgius Rex Bohem. ob haereseos exactoratus. (c) Nauccler. vol. 2. gen. 49. (d) Michov. l. 4. hist. Pol. c. 68. (e) Crom. l. 26. (f) Dubr. l. 30. (g) Paul. l. 1. ep. 233. (h) Papien. comm. l. 6. (i) Id. ep. 282.

(k) Id. ead. ep. Quanta consilii maturitate in eum lata sententia.

Pontificum patientia abusus est.

XXVII. Catholicos proceres a Georgio vexati.

Recenset idem author in commentariis ut Friderico Imperatore pollicente Pontifici sua opera Georgium in sinum Ecclesie adductum iri, si iudicialis ordo in eum coeptus a Pio II. intermitteretur, Georgius non modo non respicerit, sed catholicos acriter insectatus fuerit, adortus primum Hynconem non ignobilem toparcham Bohemum, magnanimum catholici dogmatis assertorem, adhibita criminum fictorum calumnia, ac pluribus occupatis locis intra Zarates oppidi moenia compulsum obsidione cinxit. Percussus terrore discriminis Hynco, omniumque praesidiis nudatus, capta noctu per stationes fuga, Romam ad opem implorandam per fugit, Georgii nefaria facinora exposuit, adduxitque Pontificem, ut ad ferendam oppressam in Hyncone religioni opem Fridericum Imperatorem urgeret, atque anathema his, qui in Zarates obsidione perstarent, incuteret. His animadversis Georgius, cum intelligeret proceres catholicos clientela apostolica tegi, ad colorandam facinoram indicto ordinum conventu dedit operam, ut literae communi omnium nomine darentur Pontifici, quasi Hynco non religionis, sed criminum causa regiam in se iram concitasset: patuit vero mox plures catholicorum chirographos iis literis appositos, adulteros esse, ac Pontifex solvi primum obsidionem, ac postea in iudicio in Hynconem rem agi iussit: tum Rudolphum episcopum Laventinum misit ad Caesarem, qui de sedandis Bohemicis turbis, restituendaque religione ageret [1].

XXVIII. Germani moniti ut religionem tuendam suscipiant.

Sprevit Georgius pontificia monita ac Zarates ad deditonem compulsi. Quo vulgato rerum exitu Laventinus episcopus Germanos principes adire iussus est, de gestis in Bohemia. Georgii contumacia, pessundataque religione conqueri, non posse Pontificem tantum discrimen fidei

diffimulare, instaurandum coeptum a Pio antecessore suo iudiciorum ordinem, orare ne justam causam desererent, nec se Christianos esse obliviscerentur. Respondisse ad haec, ut par erat, Germanos refert Papiensis: Una omnium in respondendo fuit oratio, scire praesulem quid sui esset officii, facturos se quod catholicos deceat; non posse autem quoad Georgium Ecclesia haereticum iudicaverit, quin a foederibus eius per fidem interpositam commerciiisque discederent. Accessisse ad eam Germanorum vocem etiam alia iudicii incitantia, narrat idem author, nimirum Bohemos proceres catholicos Hynconis casu percussos exilium sibi imminens avertere constituisse; cum maxime a Georgio quotidianis injuriis labefactaretur regnum; adulterinis etiam numismatibus publicae commerciorum fides confunderetur. Arctissimum itaque inter sanctum foedus, mutuum praesidium armorum sibi invicem polliciti, reque vulgata amicos in Georgium concitarunt: urere Pontificem, ut intentatum haeretico principi iudicium abolveret, cum ultores sceleris adessent, ac similiter conspirant in haereticum Regem Wratislavienses, quos ille antea fatigabat bello. Publico itaque decreto constituta est Georgio dies, ut ad dicendam causam adesset, Laventinusque episcopus iustus parare auxilia, foederatorum animos confirmare, & sacrum bellum in Georgium indicere, si arma catholicis intulisset.

Quid ab ab his re- sponsum.

Mutuo foedere jungunt le Bohemi catholici.

XXIX. In Vvratislavienses ducit Georgius.

At Georgius criminatus Pontificem, nimum adversariis credidisse, nimumque iniuste decernere, delectu militum habito in Wratislaviensem agrum duci subito iussit, oppidumque sub ipsa civitate opportuno loco situm invadere, cum illi propulsati fuere: Perlato statim, inquit Cardinalis Papiensis (a), Vvratislaviam nuncio, in concionem Laventinus ascendit, for- tisque

(a) Id. ib.

NOTAE

[1] Quid actum sit Romae in causa Podiebratii Bohemiae regis nemo melius edocere nos potest, ac Podiebratius ipse rex in ea querela de Romano pontifice, quam in epistolarum modum scripsit, deditque ad Marthiam Hungariae regem, legiturque in Spicilegio Dacherii to, III. pag. 830. &c. Die II. augusti anni 1465. Paulus papa regis illius causam cognoscendam commisit cardinalibus Nicano S. Angeli, & Spoletano, qui virum illum, respectu regii nominis titulo, intra semestre ad respondendum de crimine haeresis iuridice vocarunt. Sed integro semestri nondum evoluto Paulus, die VI. id. decembris lata constitutione Bohemos omnes ab obsequio Podiebratii liberos pronuntiavit exemitque, omni regni jure excidisse illum declarans. Id vero adeo sollicite a se praestitum pontifex admonuit, quod metueret ne longior mora executioni sententiae obstitere. Haec Podiebratius, quae tamen omnia antea gesta sunt, quam ea acciderint, quae Annalista hic ex cardinali Papiensi narrat, nam literas haec, non quidem anno 1468. ut Dacherius censuit, sed potius hoc anno 1466. julio mense scriptas fuisse ad A. 1468. q. demonstrabo. Tota igitur causae hujus historia ita digerenda est. Anno 1465. die II. augusti iudices in causa Podiebratii assignati sunt a pontifice cardinales tres, qui regi diem dixerunt intra semestrem, quo termino nondum elapso, eodem anno, sacramento religione Bohemi exoluti sunt a pontifice die VIII. decembris ejusdem anni. Succedenti anno, praesenti nempe, pontifex literis suis id. januarii datis, porrectas a Podiebratio preces rejectit, haeresim, violatum in detentione violenta Phantini pontifici legati ius gentium, & ecclesiastici item juris religionem exprobrans, quae omnia ex iisdem literis Podiebratii discimus. Ita res extracta est usque ad julium mensem anni ejusdem, quo Podiebratius Marthiam regem sequentem pacis interposuit, Sed nec iis exoratus pontifex, tandem anno eodem decembris mense, haeresis reum Podiebratium palam denunciavit. MANST

Crucis symbolo cives con-signati. Soluta obsidio.

sique oratione populum animans, ac victoriam, spondens, accensis projectisque solemniter more cereis in hostes anathema omnes pronuntiat, & crucem proponit; decem milia enim pugnatorum cum iriduo illo signata a sacerdotibus essent, re ab Georgiis per exploratores cognita, subito obsidionem relinquunt, vertuntur in fugam, nec ante consistunt quam sese in tutum receperint. Injussu suo tentatam oppugnationem finxit Georgius; mox tamen Henricum Plavensem catholicum toparcham, universa ditione uno impetu spoliavit, sui que terrore plures minoris auctoritatis nobiles catholicos ab inito foedere divulsit; reliqui tamen ei summa vi resistere constituerunt. Interim Georgius consilia agitavit de occupando Pilzineni oppido, quod Pragae propinquum, rebusque pro fide orthodoxa in Hussitas gelidum sebre erat, ac proditione primum illud tentavit opprimere, indeque missis exercitu oppugnavit; sed magno suorum detrimento repulsus a coepo destitit, de qua injuria apud Apostol. sedem conquerentes Pilzinenes Pontifex ob Christi propugnatam causam meritis eos laudibus excolit, jovit auro, ac vexillo, quo in pugna uterentur, praerita virtutis futuraeque religionis habente insignia donavit, egitque cum proceribus, ut in societatem foederis admitterentur. Deinde a foederatis catholicis, collaudante nuntio apostolico Sdenco Steremburgensis belli sacri in haereticum dux delectus, rogatusque Pontifex, ut sententia Georgium percelleret: interruptus tamen iudiciorum ordo rogatu Imperatoris Friderici, qui oratores a Georgio acceperat, ut interpres concordiae foret, extractusque frustra in tertium mensem sententiae dies, eludente interim spem datam Georgio, & ad catholicos obruendos intento. Cum igitur nulla ratione ad officium reduci posset Georgius, severitatem in eum adhibere constituit Pontifex: Servatum in eo iudicio ordinem ita describit Papiensis.

Sdenko belli sacri in Georgium dux.

XXX.

Inter haec jam appetebat dicta iudicio dies, instructaque per delegatos Cardinales ad sententiam erant omnia, nec Georgius ad dicendam causam usquam apparebat. Itaque vocatis in senatum patribus, commentariisque actorum perlectis, dato etiam ad disquirendum spatio, tandem una omnium oratione perjuris, sacrilegis, haereticisque constante de iis criminibus non cognitione tantum, sed fama convincitur, utque auctoritas major decernendis esset, ex quoque natione omnique antistitum ordine, qui Romae tunc erant, doctores divinae legis, & pontificiae adesse in concilio jubentur, qui rogati sigillatim sententiam in idem cum patribus iudicium convenero. Agebat una modo Pontificem cura, & patrum nonnullos, quod ultor tanti decreti Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Judicialia sententia solemniter lata in Georgium.

certus non apparebat, fiebatque propterea, ut quo magis appropinquaret exitus, difficultas haec impensius assurgeret. De Caesare, quod ad omnia esset praeposterus, nulla spes habebatur. Polonorum utique Hungarorumque Reges, quod domesticis laborarent minus eo tempore idonei videbantur; procerum quoque regni non satis ad tantam contentionem robur existimabatur: longinquo certum erat operosam oppugnationem, & diuturni temporis non suscepturos; facere autem sententiam, illum regnare, verbis contendere a nobis, ab illo armis, cum detrimenti, tum vero ludibrii rem judicabant. Horum vero ita fluctuantes animos unius Joannis Cardinalis Portuensis incitatio confirmavit, qui magni consilii vir, haereticumque semper oppugnatorem acerrimus, ubi in re tam necessaria non satis explicari sententias vidit: Quid, inquit, metimur humanis iudiciis omnia? an non relinquenda magnis in rebus Deo sunt aliqua? Si non aderit Caesar, non Polonus, non Hungarus, spondeo aderit de excelso sancto Deus, & caput impium conteret: nos iuxta nostri muneris impleamus, reliqua ille absumat perficiet. Ad quam vocem, quod magna hominis erat auctoritas, erectis omnium mentibus, dies natalis Christi, ab illo quintus, pronuntianda damnationi edicitur. Quod die, peracto sacro solemniter, Pontifex in magna hominum frequentia marmoreum suggestum ascendens, quod ante summum altare in basilica Petri ad dexteram est, ex diplomate sententiam recitavit, regnoque male olim detentis inde parto Bohemum privavit (a). Spectabat sceptrum Bohemicum dotali jure ad Casimirum (b) Regem Poloniae, quem adeo legatus pontificius Rudolphus episcopus Laventinus erat adhortatus, ut illud sibi vendicaret, pollicebaturque ipsi, ut refert Cromerus (c), non solum subsidium Pontificium, verum & Silesiam Luzatiamque ultro illi se dedituras, cum primum arma adversus Hussitas cepisset, aut aliquem e filiis cum exercitu mitteret: verum Casimirus iustis precibus non assensit, seque Georgii, ipsius amicitiam exambientis, fraudibus postea irretiri passus est.

Joannis Card. Portuensis egregia vox.

(a) Ext. sententia in arch. molis Haer. (b) Mich. l. 4. c. 62. Polonus ad Bohemicum sceptrum capeffendatum exci-tatus. (c) Crom. l. 26.

Hoc anno decimanona octobris conciliata est pax (d) ejusdem nuntii apostolici opera inter Polonos, & cruciferos equites, finisque savissimo bello Pruthenico, quo Casimirus Rex, & Ludovicus ordinis magister annis quatordecim contendebant, impositus. Hujusmodi autem pacis beneficio amplificatum est Polonicum imperium: quippe Pomerania, Chelmenensis & Michaloviensis provinciae recuperatae cum illo coaluerunt: tum etiam Culmenensis ecclesia, quae ducentis jam annis ab ecclesia Polonica divulsa Rigenis paruerat, ad jus imperiumque Gnesensis metropolis revocata. Adjecta etiam aliae leges, ut pax.

XXXI. Silubria monita aspernatur. (d) Id. ib. Alex. Guaguin. in Casimir. IV. & alii. Inter Polonos & Cruciferos constituta refert

Rudolphi
legati A-
post. ope-
ra.

refert accuratius Cromerus, quæ ad Regis
Poloniæ dignitatem spectabant. Laudat
idem auctor Rudolphi legati apostolici in-
tegritatem, qui magna constantia amplif-
sima a Rege oblata pacis consecræ occa-
sione munera respuerit, regique rangu-
modo senatoris dignitatem admiserit. Præ-
nunciatus is felix exitus ipsi fuerat a Ve-
ronica religiosa fœmina dum Vratislavia
in Prussiam iter ornabat, animatusque ad
subeundos impigre labores; ostensum nam-
que sanctimoniali per cœlestem speciem
fuerat, Rudolphum coram divini Numi-
nis solio stantem confregisse gladium utra,

que ex parte acutum: quo significabatur
finem ab ipso bello Prussico impositum iri.
Missi sunt a Casimiro Rege ad Paulum II.
Papam oratores, ut pacem apostolica au-
thoritate muniendam curarent, tum ejus-
dem Rudolphi operam integritatemque
commendarent, tum ob eximia virtutum
ornamenta cardinalitia purpura decoran-
dum exposcerent. Ut vero Prussica pax ea
lege a pontifice confirmata sit, ut Casi-
mirus tuendam religionem, hæresimque
Hussiticam excindendam adversus Geor-
gium Podiebratium susciperet, proximo
anno dicitur.

Id divini-
tus offen-
sum Ve-
ronæ reli-
giose for-
minæ.

Institu-
tum antea
in eum a
Pio hære-
seos judi-
cium.

II.
Sectatores
Georgii
anathe-
mate de-
vincti.

III.
Catholici
Bohemi
in varias
partes di-
scissi.
(b) Cro-
mer. l. 27.

(c) Nau-
cl. gen. 49.
vol. 2.

Recur-

I.
Repetita
a Paulo
II. in
Georgi-
um ana-
thematis
sententia.
(a) L. 1.
de cur. p.
205.

Recurrente cœnæ dominicæ die anni a
virginico partu millesimi quadringen-
tesimi sexagesimi septimi indictione quin-
tadecima, Paulus II. cum solemnî more
hæreticos anathemate percelleret, latam
superiori anno in Georgium Podiebratium
Bohemiæ tyrannum sententiam confirma-
vit (a), promulgatis hæc anathematif-
mis.

Ad perpetuam rei memoriam.

Excommunicamus, maledicimus, & ana-
thematisamus perditionis alumnum Geor-
gium alias Ieriscum de Constat, & Pogie-
brat regni Bohemia occupatorem, olim illi-
us Regem nominatum, contra quem mul-
torum catholicorum principum, & aliorum
nobilitum, ac fidelium populorum, & re-
gni ejusdem crebris denuntiationibus, &
querelis merito admittendis & justis re-
quisitis & interpellati processum jamdudum
per felicis recordationis Pium Papam II.
prædecessorem nostrum contra ipsum Geor-
gium super damnato crimine hæresis, atque
aliis detestandis per eum perpetratis ex-
cessibus inchoatum judiciario ordine pro-
sequendo, tandem exigente justitia & ju-
sto iudicio, non valentes amplius absque
gravi divinæ majestatis offensa, & ani-
marum earundem periculo excessus tam
gravissimos sub dissimulatione inultos præ-
terire, ipsum Georgium de venerabilium
fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium,
& quamplurium archiepiscoporum, episco-
porum aliorumque divini, & humani ju-
ris interpretum, & magistrorum, hære-
ticum, pertinacem, hæreticorum fautorem,
damnatarum hæresum defensorem, perjurum
atque sacrilegum fuisse & esse pronuntia-
vimus, & sententialiter declaravimus.

Item excommunicamus, & anathemati-
zamus omnes, & singulos ipsi Georgio hæ-
retico adherentes, assistentes, obsequentes,
faventes, aut sibi consilium, auxilium,
vel favorem clam vel palam, directe vel
indirecte præbentes cujuscumque dignitatis,
status, gradus, ordinis, præminentie,
vel nobilitatis fuerint, & qui secum com-
mercium habent ad præsens, vel habebunt
quomodolibet in futurum, &c. Dat. Romæ
apud S. Marcum anno MCDLXVII. VII.
Kal. aprilis pontificatus nostri anno III.

Accensæ jam ante, Georgii tyrannide
& impietate belli faces maximum in u-
niversa Bohemia incendium, catholicis
ad mutuum præsidium pro excutiendo ne-
fariæ servitutis jugo animatis, excitarunt
(b), quo eo diutius regnum illud conflag-
gravit, cum pari sententiarum consensu
catholici non conspirarent, atque a-
lii ad Poloniam, alii ad Hungarum, alii
ad Imperatorem spectarent (c) alii etiam
Georgii fucis mendacisque subornati ipsi
Ann. Eccl. Tom. XXIX.

adhærerent; plures etiam ambigerent,
num ex apostolico decreto in Georgium
edito anno superiori præstitæ illi fidei,
& obsequii religione soluti essent: ad
quos de rei gestæ veritate edocendos hoc
anno Paulus promulgavit diploma (d), in
quo exposuit, ut vocatis in concilium
Cardinalibus, aliisque viris doctrinæ lau-
de præstantissimis, re diligentissime ex-
cussa consensuque unanimi Georgius ab
jure regni depulsus fuisset decretoria sen-
tentia ob hæresis, & perjurii crimina,
quorum cognitio ad Apostolicam sedem
spectabat, atque ad omne dubium ex ho-
minum mentibus depellendum pronunti-
avit, regis Bohemicæ clientes a quovis
jurejurando Georgio delato liberos esse,
neque ullam criminis vel infamie macu-
lam illius imperio repudiato susceptu-
ros.

Ad futuram rei memoriam.

Vigesima tertia mensis decembris proxi-
me elapsi in nostro sacro consistorio publico
ipsum Georgium hæreticum pertinacem, hæ-
reticorum fautorem, damnatarum jam hæ-
resum defensorem, perjurum, & sacrile-
gum fuisse, & esse, dignitateque regia,
& quavis alia, si qua præfulgeret, bonif-
que, & dominis privatum, ac ab omnibus
amovendum, ipsum denique singulas censu-
ras, & pœnas contra lapsos in hæresim
perjurose, fautores, & defensores eorum a
jure statutas incurrisse, posterosque suos ad
successionem inhabiles pronuntiamus. Non-
nullisque interjectis, quibus subditos sa-
cramenti ipsi præstiti religione solutos
pronuntiasse ait, subditur.

Et si tam divino quam humano jure
lucidissime declaratum constet catholicis,
nullum fœdus aut vinculum cum hæretico
tamquam excluso a fidelium consortio pu-
trido membro esse incundum, aut vitium
cum eo, antequam talis condemnaretur,
continuandum, cum criminis hujusmodi de-
claratio omnem solvat obligationem, & po-
ne quocumque juramento firmata impedit
commissionem, declarationem, aut cognitio-
nem, & diffinitionem ipsas hæresis ad Ro-
manum Pontificem tantum spectare, & per-
tinere, ad abundantem tamen cautelam,
& ad tollendum omnem dubitationis mate-
riam, que ut præmittitur, vel orta jam
est, vel oriri forsitan deinceps quomodolibet
in mentibus hominum possit, auctoritate
apostolica, tenore præsentium, & ex cer-
ta nostra scientia declaramus, omnes hæ-
reticos, civitates, vassallos, & subditos
prædictos ubilibet existentes, quocumque
nomine censantur, ab omni subjectione
homagii, & fidelitatis juramento, ac ob-
ligatione quacumque quibus se dicto hære-
tico damnato teneri antea quomodolibet in-

(d) L. r.
p. 236.

IV.

V.

Cognitio
& definitio
hære-
seos spe-
ctat ad
Pontifi-
cem.

Soluti
Bohemi
Sacra-
menti
Georgio
præstiti
religione.

K k k 2

tel.

telligebant, plenissime fuisse & esse abso- lutos, nec deinceps eos ad observationem alicujus eorum teneri, nec jure constringi aut propter non observationem infamia, vel alia quavis macula notari posse aut debe- re perinde in omnibus, & per omnia, ac si non solum nostra, ut sunt, apostolica, verum etiam imperiali auctoritatibus essent a praeiis omnibus absoluti, prout etiam ex nunc iterum & de novo absolvimus, &c. Dat. Romae apud S. Marcum pridie id. maii pontificatus nostri anno III.

VI.

Non defuere nonnulli, qui se sacramenti Georgio Bohemiae tyranno dicti religione solutos non putarent, nisi Imperator ipsos liberos ab obsequio illi praestando renun- tiasset, quo accepto Paulus haec ad Fri- dericum scripsit (a). Considerantes maxime ad tuam sublimitatem tamquam advocatum Ecclesiae, & praecipuum defensorem fidei catholicae pertinere, ut cum nobis, & ipsa Ecclesia in debitis sententiis & decretis pro ipsius fidei veritate concurras; proinde ean- dem tuam sublimitatem hortamur in Domino, & per viscera misericordiae Dei omni- potentis requirimus, ut, quemadmodum ma- jestatem tuam decet, velis tanquam prin- ceptus catholicus, & partibus illis vicinis in debita executione dictae nostrae sententiae nobiscum concurrere ad satisfaciendum ho- nori praedictorum catholicorum, antedictos barones, civitates, vassallos, & subditos in praefato regno, vel alibi existentes ab omni hujusmodi subjectione, homagio, & fi- delitate, ac obligatione quacumque a nobis, ut praefertur, absolutos per tuas literas de- clarare fuisse, & esse sufficienter absolutos, &c. Dat. Romae apud S. Marcum anno M- CCCCLXVII. id. maii pontificatus nostri anno III.

(a) Ib. p. 240. Dice- priant nonnulli solutos non esse.

Monitus Fred. ut Bohemos Georgio parere ve- lect.

VII. Rescissa foedera cum Ge- orgio ha- retico ini- ta.

(b) L.2. de cur. p. 241.

Dum ita judiciorum severitatem in Geor- gium adhibebat Pontifex, ad elidendam potentiam tyranni, qui plures Reges, ac principes variis foederibus sibi devinxerat, atque in dies novas coitiones faciebat, bellique adversus rem catholicam gerendi socios sibi adjungebat, alio etiam diplo- mate eadem die exarato foedera quaecum- que a Regibus principibusque cum Geor- gio ista rescidit, & quaevis sacramenta propterea nuncupata veluti impietatis mu- nimenta, non vincula religionis, irrita pronuntiavit (b); tum universos admonuit officii, ne ullam cum Georgio societatem inirent.

Paulus Papa II. ad futuram rei memoriam.

Quemadmodum fidedignorum relatione percipimus, nonnullae tam ecclesiasticae, quam secularis status personae cum praefato Jer- sico confederationes, ligas, promissiones, o- bligationes, juramenta, & alia pacta ne- dum generalia, sed etiam particularia in- jerunt, quibus verti posset in dubium, an per hujusmodi generalem declarationem, &

dissolutionem ab illorum observantia sufficien- ter cum animi quiete, sanaque conscientia, absoluta fore censentur. Nos igitur, ut pro- evitandis animarum periculis, & ut unscui- que tollatur dubitandi occasio, super hoc de abundantis cautela suffragio providere vo- lentos, auctoritate apostolica tenore praesen- tium dissolvimus ex certa nostra scientia, cassamus, irritamus, atque annullamus om- nes, & singulas confederationes, ligas, con- fraternitates, societates, pactiones, conven- tiones, uniones, promissiones, & obligatio- nes tam generales quam particulares, etiam si per charissimos in Christo filios nostros Fri- dericum Romanorum Imperatorem semper Au- gustum, & Matiam Hungariae, ac Cas- mirum Poloniae Reges illustres, quam etiam venerabiles fratres nostros Coloniensem, Ma- guntinum, & Treverensem archiepiscopos sacri Romani imperii electores, necnon Mag- deburgensem, Salsburgensem etiam archie- piscopos, Herbipolensem, Bambergensem, Ratisponensem, Novemburgensem, Augusten- sem, Eystetenensem, Misnensem, Voratstavi- ensem, Hildesensem, Olomucensem episco- pos, & quosvis alios praefatos ecclesiasticos, etiam si similes, vel alia quacumque praesul- geant dignitate, necnon nobiles filios viros Hornostrum, Albertum, & Guillelmum Sa- xoniae, Ludovicum, Sigismundum, Ottonem utriusque Bavariae, Sigismundum Austriae duces, ac Fredericum comitem Palatinum Rheni, necnon Fridericum Albertum mar- chiones Brandeburgenses, Ludovicum Lant- gratium Hassiae, ac quoscumque alios prin- cipes, comites, barones, & nobiles nation- is praedictae, quibuscumque nominibus aut titulis nuncupentur, aut aliquem ipsorum cum praedicto haeretico olim forsitan quomo- dolibet aut quilibetcumque habitae, inite, factae, & mediis juramentis, & aliis fir- mitatibus quibuscumque acceptae, & hinc inde conscriptae atque roboratae fuerint, ipsosque & eorum singulos ad nihil eorum teneri aut obligari declarantes, ac quaecumque jura- menta, promissiones, & pacta eis, & culli- bet ipsorum relaxantes, & remittentes, ac relaxata atque remissa jam fuisse, & esse ad majorem certitudinem denuntiantes: ipsos & eorum singulos in virtute sanctae obedientiae & sub interminatione divini ju- dicii districtius requirendo monemus, qua- tenus dignitatum, honoris, & propriae sa- lutis ipsorum memores, deinceps sententiam & literas nostras praedictas majori cum de- votione ac reverentia suscipientes, ac illa- rum executioni debita intendentes, necnon eam possibilibus favoribus, auxiliis, & pra- sidiis eorum promoventes & juvantes, dam- natum illum haeticum, tanquam membrum putridum, & pestiferum, a fidelium unitate juste praecisum, & ut praemittitur, peni- tus separatam cum omni posteritate & se- quela ejus vitent, falsas ipsius artes despi- ciant, sibi non auscultent, non communicent, nec

Moniti de ea re principes.

Haeretico quisvis di- gnitatis titulus abrogatus.

nec quidquam per se vel alios secum com- mercii habeant, cum non Regem, non du- cem, non marchionem, non denique cujusvis alterius dignitatis titulo nominent, aut pro- tali reputent, facturi ad laudem omni- potentis Dei in suarum salutem animarum pro debita praemissorum omnium executione sicut veros decet principes catholicos, ut cele- stem pariter & nostram, ac hujusmodi san- ctae sedis Apostolicae benedictionem & gra- tiam digne consequi mereantur, &c. Dat. Romae apud S. Marcum anno MCCCCLXVII. id. maii pontificatus nostri anno III.

VIII.

Ad perficienda ea, quae ab Apostolica sede decreta fuerant in Georgium, Pau- lus legatum jam ante in Bohemiam Ru- dolphum episcopum Laventinum victricis crucis signa attollere, populoque ad re- ligiosam militiam cogere, ac decumanum aurum ex ecclesiasticis censibus redigere iussit (a). Creavit etiam sacrae fidei cen- sorem Gabrielem Veronensem Minoritam (b) adversus impios Wicleffitas, contra quos jam multos pro fide labores susce- perat. Propagatam vero latius nefariam illam sectam in Bohemia fuisse ex his pon- tificiis verbis constat: Cum, sicut & fide- dignorum relatione plurimorum, nobis dis- plicenter innotuit in plerisque Bohemiae, & circumvicinis partibus nefanda Wicleffita- rum seu Hussitarum haeresis jam dudum per- sacrum concilium Constantiense damnata, in quo etiam auctores illius perfidissimae se- ctae viri impii Joannes Hus, & Hieronymus ju- stitia exigente igne consumpti sunt, ac deinceps per plures Pontifices Romanos praedecessores nostros, & Romanam ecclesiam damnata, operante satore zizaniae, pro dolor! in- dies erumpat, pestiferumque virus suum e- vomens multorum simplicium animas suis ten- dicitis, & palliatis coloribus sub praetextu simulatae veritatis illaqueando decipiat, il- las aeterno satagent igni transmittere con- sumendas, &c. Dat. Romae apud sanctum Marcum anno MCDLXVI. idibus martii pontificatus nostri anno III. Haecenus de pontificiis decretis adversus Georgium Do- diebratium, & Hussitas; jam quae tum a catholicis Bohemis, tum a Georgio, tum a finitimis Regibus gesta sint percur- ramus.

IX.

Metuebat praeter ceteris principibus Geor- gius Casimirum Poloniae Regem, cum ad illum corona Bohemica hereditario jure uxoris suae Elisabethae, quae Ladislai po- stremi Regis defuncti soror erat, specta- ret. Ad eum itaque demulcendum, ne a Pontifice & principibus incitatus sceptrum Bohemicum sibi vendicaret, curas vertit, missoque oratore Hicinio Moravo eundem Casimirum, ut foederis ad Glogoviam isti memor esset, rogavit; ac refarcitis inju- riis, quas nonnullae Bohemicae copiae facta in Poloniam irruptione antea intulerant, foedus instauravit in conventibus Petrico-

Georgius Casimi- rum Polo- niae Re- gem sibi conciliare enititur.

viensibus: quibus dimissis, foederatorum Bohemorum, qui Georgium dignitate re- gia, quam haeresi foederat, deturbandum, & alterum e Casimiri filiis, utpote regio san- guine Bohemico procreatis, oprandum Re- gem constituerant, oratores afficere preca- tury, ut regni Bohemici, quod ad ipsum ac liberos quodam jure hereditario spe- ctabat, curam capefferet, & ab haeretico tyranno opprimi non pateretur. At subor- natus adeo fuit haeticorum fraudibus Ca- simirus, ut neque ullo tuenda religionis pio studio, neque regni amplissimi sibi de- biti illecebra se fiverit moveri. Respon- sum itaque in longinquum tempus extra- xit, eam obtexens causam, de re adeo gra- vi soluto procerum coetu decerni non- posse.

Accessit deinde Cracoviam Rudolphus episcopus Laventinus internuncius apostolicus praedicto Gabriele Veronensi fidei sacrae censore, & Petro Erclio decano Aque- nensi cubiculario pontificio adjunctis collegis, qui Casimirum ad sceptrum Bohemicum, ex Georgii impii unguibus avellendum hor- tatus est, ac Pontificis, Imperatoris, Ger- manorum aliorumque orthodoxorum opem sponondit; tum diplomata apostolica pro- tulit, quibus Prussica pax ea lege con- firmabatur, ut Casimirus foedus cum Geor- gio perperam sancitum dissolveret, & rem catholicam in Bohemia efferret. Invisa fuit ea adjecta conditio Casimiro, offensivis- que causas ex pontificia benevolentia male decerpit, missoque Romam Joanne Sem- pinio equite flagitavit, ut foedus Prussicum nullius legis addita formula confirmaretur, at repulsam tulit. Urgebat interea Ca- simirus ex conventu orthodoxorum Iglavien- si Elias orator, ut remora omni mora, quae exitium catholicae rei erat allatura, oblatum regnum capefferet, vel e filiis aliquem mille tantum equitibus stipatum mitteret, cui sociorum armis regnum as- ferendum esset: cumque indigna Rex cap- taret diffugia, apud eum legatus pon- tificius instabat ne Georgium damnatum haeresicos, regioque honore dejectum a Pon- tifice socium Regemve agnosceret; quin potius cruce signatam militiam in Polonia conscribi adversus hominem impium pa- rateretur. At neque his victa Regis mens; qui tamen Cracoviae conventus indixit; in quo diebus quindecim agitato consilio suam mentem nondum explicuit, sed pro- cerum infrequentiam causatus, de oblato regno Pontifici Bohemisque gratias egit, remque ad celebriorem alium procerum coetum protulit, pollicitus navaturum se operam sedando bello Bohemico, ac Georgio Romanae ecclesiae conciliando.

Bohemi Catholici rogant ut sceptrum Bohemicum uni e filiis as- serat.

Eorum preces a Casimiro indigne spretae.

X.

Delatum ipsi re- gnum re- cufat.

XI.

Prodebat Casimirus per eas moras im- pio tyranno rem catholicam, ad quam prosternendam armabat eum furor, ne- que ulla spei lux affulgebat, ut plus au- tho-

thoritatē quam Imperator ceterique principes ad flectendum in impietate obfirmatum hominem Rex ipse haberet. Cum itaque missi ab Casimiro oratores (inter quos erat Joannes Dlugosus canonicus Cracoviensis, e cujus Polonica historia multa mutuati in XIII. & XVI. annalium tomos intulimus) in Bohemiam venissent, non difficile fuit erudito veteratori novas fraudes astruere, quibus eundem Poloniæ Regem irretiret. Negavit itaque Georgius quidquam se adversus apostolicum fastigium commississe, sed factas cum ipsius antecessore, ac Basileensi concilio pactiones observasse: & si quid forte contra actum esset, id se correcturum, postremo ut fucato lenocinio Casimirum caperet, addit illum se pro componendis rebus Bohemicis arbitrum non recusare. Indignum profecto erat perfidi & perjuri hominis, qui sanctissimum jusjurandum in regia inunctione nuncupatum de tuenda fide, præstantaque, orthodoxorum more, sedi Apostolicæ obedientia violasset, fallacibus verbis fidere, & orthodoxi dogmatis assertores ipsius immanitati exponere, quam obrem catholici proceres Casimirum, ne se Georgii artibus illaqueari pateretur, orarunt.

Georgius variis fraudibus Polonum irretit.

XII.

Conventu, inquit Cromerus, apud Vratislaviam habito negarunt se illum arbitrum accipere posse, inconsulto Pontifice maximo, cujus jussu bellum susceperunt, neque vero habendam esse fidem Georgii verbis atque promissis, quin potius susciperet Casimirus oblatum & jure sibi debitum regnum, aut aliquem de filiis, quos tam multos haberet in spem plurium regnorum susceptos, Regem sibi mitteret. Si morem illis gessisset Polonus affulisset proculdubio magna spes rei catholicæ bene gerendæ. Gerebatur vero grave utrinque bellum, & Georgius catholicorum munitiones oppugnabat, & contra illi insigne oppidum, cui Buzeovice nomen erat, Hussitis eripere: Vratislavienses etiam conflato exercitu plura vicina oppida adorti Frankensteinum ceperunt: sed mox submissis a Willelmo Misniæ & Thuringiæ duce, & ab Alberto marchione Brandeburgensi auxiliis instructus Georgius recuperavit oppidum, & quatuor millia orthodoxorum partim cepit, partim ferro delevit. Denique Casimiri opera quinquemestres induciæ pactæ sunt. Cæterum ipse ob desertam catholicorum causam gravem nomini suo labem intulit, dubitatumque (a) est, num recte de fide sentiret. Ut vero postea livore in Matthiam Pannoniæ Regem ob susceptam religionis causam, admissisque Bohemicis apices, quos ipse repudiaret, cum hæreticis in catholicos turpissime arma junxerit, dicitur inferius. Porro dum sollicitabatur Polonus ad sceptrum Bohemicum eripiendum Geor-

(a) Card. Papien. ep. 282.

gio, principes Germaniæ nimiam Poloni potentiam vereri cœperunt: tum Imperator fluctuare quid ea in re potissimum ageret: conquiri etiam de tradito a Pontifice regno Bohemico; Bohemiam imperii esse beneficiariam, neque ab alio, quam ab Imperatore cuiquam tradendam. Maxima itaque animorum dissensio in Germanis fuit, quam Laurentius Ferrariensis episcopus a se cognitam, tum asperum rei catholicæ statum ex Norimbergensibus comitis reversus Cardinalium senatui aperuit, ex quo hæc Papiensis Bertino Adriensi episcopo significavit (b).

Poloni potentia Germanis suspecta.

(b) Id. ib. XIII.

Accidit reditus ad nos Ferrariensis episcopi, qui ante ad Norimbergensem conventum in Germaniam missus, & de his plura intelligens refert, quo in statu sint singula: præsul, ut nobis, gravis est, & fide dignissimus. Ex ejus igitur multo & accurato sermone eis de rebus ita collegimus. Magnam partem Georgicæ dittonis audito sedis judicio ab illius tyrannide se sejunxisse, ac jam palam deinceps imperia, dynastiarum autem quemque, ac populorum ad privatam defensionem se comparare: metuendum vero esse ne ii omnes, Germanis non adjuvantibus & perurgente Georgio, insignem aliquam calamitatem accipiant: Polonorum Regem, quem credidimus vendicaturum armis id regnum, tradente præsertim Pontifice, nec libere quid habeas animi respondere, nec janiorum illo in fide haberi: Imperatorem quoque Federicum ad omnia præposterum innata lenitudine nescire quid potissimum agat, id modo unum flagitare a nobis, ne advocetur Polonus rebus suis in tanta propinquitate tremendus: palam etiam ferre, si maxime demandandi Regis nostrum iudicium fuit, non utique potestatem esse regni tradendi, eam totam Imperatoriam esse: Germanos itidem principes privatim adductos periculis de Polono excludendo sentire cum Casare: neminem autem inveniri qui non habeat Georgium odio, & propter ejus iniquitatem regno deiici cupiat. Verum dum sibi invicem omnes mutuis contentionibus dissident, parumque pacati sunt Casari contingere, ut metu quisque adversæ factionis, ne illi se Bohemus adjungat, non modo temperet bello, sed necessario quoque blandiatur fortune, eamque ob causam quosdam fœderibus, nonnullos conjugatis esse conjunctos: in eo autem summum periculum verti, ne undique liber hæreticus carptim aduersantium quemque, vel studiis continuis sibi conciliet, vel opprimat armis: etenim totum corpus sanæ partis regni non coire in unum ad privatam cuiusque defensionem, sed laborante vicino quietem proximos agere, atque ad sua tantum convenienda studium adhibere: futurum igitur his tantis incommodis, ut mox ille pristinis sua tyrannidi restitutus viribus

Plures Catholici Bohemi a Georgio deficiunt.

Mota his a Casare spectare ad ipsum jus tradendi scilicet patri Bohemici.

non modo contempturus hæc nostra sedis iudicia sit, sed passim vel metu, vel gratuita studia totius Germaniæ conciliaturus, atque ita quemque Bohemorum antea catholicæ sententiam in eandem secum damnationem iturum, nec ante futurum finem, quam ille insigni aliquo detrimento Romanam ecclesiam ulciscendi studio officiat. Summa Ferrariensis nostri hæc est.

XIV.

Terrebant hæc plurimos, verum spem collocandam in divino Numine, ac demum Ecclesiam de religionis hoste triumphaturam, addidit Papiensis adductis hæc argumentis: Cur, inquit, in tanta mansuetudine nostra, adhibita nimirum in Georgium, & tam iusta fidei causa non speremus in Domino, metumque omnem sinistra eventus, si quis nos habet, forti animo abiciamus? an non dictum est nobis per Apostolum Jacobum: benefacientes, & non timentes ullam perturbationem? an non per salvatorem Christum Jesum: Major est, qui in cælo est, quam qui in mundo? Et: Mihi vindicta, & ego retribuam? Scimus juxta verbum scripturæ itinera impiorum perire, ultionem sanguinis servorum Dei, qui effunditur, introire in ejus conspectum, esse eum a dexteris nobis ne commoveamur. In tantis sponsonibus divini eloquii, nisi infideles simus, bene concipiendum est nobis, & erecta mente expectanda repromissa præstidia: præsto etenim sunt omnibus invocantibus ea, ac licet peccata nostra servere, merito nos debeant, ab iisque flagella debita sint expectanda, quia tamen publica Christianorum res geritur, atque in unius casu multorum salus exurgit, confidendum indubie est pietatem divinam ad fidem magis Ecclesiæ respecturam, quam ad conditionis humane fragilitatem. Non fessellit piorum expectationem divina clementia; attritus enim multis adversis casibus Georgius amissa regni parte, scelus tandem deservit, veniamque fero poposcit; ejus autem progenies folio Bohemico ejecta fuit, ut suo loco dicitur.

XV.

Quod attinet ad Laurentium episcopum Ferrariensem, cujus sententiam in re Bohemica a Papiensi recentiam attulimus; is hoc anno in Germaniam a Paulo II. missus fuerat, ut Germanos adversus Mahometem II. Turcarum Imperatorem pro instauranda re Christiana concitaret, ad quem eo argumento literæ x. kal. junias datæ in regebo pontificio extant (a): quo etiam die decreta a Paulo solemnibus legatio in Germaniam, que Petro tit. Sancti Vitalis presbytero Cardinali fuit demandata (b) ad eandem sacram expeditionem, promovendam. Ut vero his sollicitantibus Imperator Nurembergenses cœtus indixerit hac de causa, ac demum cruce signatæ in Turcas exditionis consilia evanuerint, dicitur inferius.

Petrus Card. tit. S. Vital. in Germ. missus.

(a) Paul. l. i. p. 244.

(b) Ib. p. 247.

Nunc addimus nonnullos hæreticos in

ditione pontificia compertos, in quos legibus inquisitum est. Erant ii ex Fratellorum secta, quæ a perversa mentis opinione nuncupatur, quod negent Rom. Pontifices Christi vicarios esse posse, qui affluentes opibus Christi paupertatem non imitentur: perductos vinetos Romam octava julii die ex oppido, cui Poli nomen est, numero quatuordecim partim mares partim fœminas, refert Stephanus Insignis (c), ac sublimi contignationi extructæ apud Aramceli, qua prospectus est in aream Capitolinam impositos, ad sceleris ignominiam mitra papyracea redimitos fuisse; tum vero pontificium vicarium aliis quinque episcopis sociatum ad ipsos ab hæresi revocandos concionem habuisse: deinde eos, qui impiam opinionem damnarunt, linea veste, alba veste in pectore & a tergo insignita, indutos fuisse.

Fratellorum secta nonnulli hæresim ejurant.

(c) Steph. Insignis. archivo. ms. vat. sig. n. III. Plat. in Paul. II.

Tradit idem author auctum fuisse decima octava die septembris Cardinalium collegium, donatis sacra purpura octo viris insignibus. Fuere illi (d) Thomas Bourcherius archiepiscopus Cantuariensis presbyterali titulo S. Cyriaci in thermis donatus: Stephanus Varada archiepiscopus Colocensis presbyterali tit. SS. Nerei & Achillei insignitus: Oliverius Carafa archiepiscopus Neapolitanus presbyter Cardinalis tit. SS. Petri & Marcellini, deinde S. Eusebii, postmodum Albanensis episcopus, subinde Sabinensis, postremo Ostiensis creatus: Amicus Agnifilius Aquilanus episcopus presbyter Cardinalis tit. Balbinæ, deinde S. Mariæ transiberim: Joannes Balvus episcopus Andegavenis presbyter Cardinalis tit. S. Sufannæ: Marcus Barbus Venetus episcopus Vincentinus Pauli II. patruelis presbyter Cardinalis tit. S. Marci, primum dein episcopus Prænestinus: Franciscus Robureus Saonenis ordinis Minorum supremus administrator presbyter Cardinalis tit. S. Petri ad vincula, qui post Paulum pontificatum Sixti IV. nomine accepto gessit: ac Theodorus ex marchionum Montisferrati familia fatus, qui diaconus Cardinalis S. Theodori renuntiatus est.

XVI. Auctus Cardinalium collegium. (d) Fel. Contelori. in elench. Cardd. par. altera.

Eorum nomina.

Excitatum est ingens in Italia hoc anno repentini belli civilis incendium ex Florentinorum factionibus, quod paulo post restinctum est. Defuncto ut diximus Cosmo Mediceo summæ dignitatis & auctoritatis viro, tum opibus & clientelis, Regumque & principum amicitia florentissimo, cujus nutu pluribus annis Florentina reipublica administrata fuerat, successit ejus filius Petrus, qui paternam auctoritatem retinere enitus est, cui multi etiam familiaritate conjunctissimi propagationem dominatus in una familia, veluti publicæ libertatis cladem, exosi sese opposuere, neque illis blandimenta verborum & pigmentum

XVII.

Turbæ in Florentin. rep. exorta post obitum Cosmæ Medicæ.

menta, ut populum in suam partem traherent, deerant. Demum post contentiones varias, post excitos finitimos principes ad mittenda auxilia, post instaurata sæpius amicitia fœdera, creatis magistratibus, Petri studiosis: illius æmuli, qui de republica in pristinum restituenda splendorem, libertate asserenda, propagationeque imperii in Medicea stirpe discutienda plura erant moliti, in exilium pulsi sunt. Erant ii Angelus Accajolus, Nicolaus Soderinus, & Dotesalvus Nero, quorum postremus ad Bartholomæum Coleonem Bergomensium virum bello egregium, qui plura sub Venetis stipendia meruerat, per fugit, impulitque stimulis gloriæ, ut exules & una libertatem Florentiæ restitueret. Is cum de ea re ad Venetos retulisset, exaggerataque esset Cosmi Medicei opera Franciscum Sfortiam Mediolanensem ducatum sibi peperisse, Venetosque illius principatus reipublicæ Venetæ imperio adiungendæ spe delusos, censuerunt ii, e re sua fore, exules restituere in patriam, ut Florentiam fœdere, & consiliorum societate conjunctam haberent.

Veneti exules Florentinos patriæ restituendos suscipiunt.

XVIII.

Stipendia itaque Coleoni ex arcano polliciti, tum subscuraturas auxiliares copias, honestam militiæ missionem illi permiserunt, qui ingentem exercitum collegit: ac mox universa Italia velut signo dato arma sumpsit: Galeatius dux Mediolanensium succinctus copiis Petro Mediceo opem laturus Florentiam accurrit; quo etiam auxiliares turmæ a Ferdinando Rege submissæ. Verebatur Mediolanensis ne principatus suus, Florentia in Venetorum societatem concedente periclitaretur. Nec deerant Ferdinando, qui cum Romana ecclesia, accepti beneficii in memoriam, inimicitias susceperat, vestigalque pendere abnuebat, suspiciones, ne Pontifex Bartholomæum Bergomensium ad ipsum regno efficiendum concitaret; Venetisque invadebat potentia. At Christi vicarius, qui in ea diffensione in neutram partem inclinabat, sed verbis omnes ad pacem conficiendam adhortabatur, conscripsit exercitum, ut ditionis ecclesiasticæ urbes tueretur, tum, si posset, Pinum Ordellatum, a quo fama erat sublatum fuisse veneno Ciccum fratrem, Foroliviensis toparchia per tyrannidem arrepta depelleret. Florentini denique Fridericum Feretranum rei bellicæ communibus stipendiis præfecere; cum per Flaminiam irrumperet in Etruriam niteretur Bartholomæus Bergomensis, & explicata acie Galeatium retro signa vertere compulisset: demum illo Florentiam excito ad Ricardinam in agro Bononiensi cum Friderico Feretrano ad arma venit; in quo prælio lectissimi Italiæ milites, qui adversus Turcicam tyrannidem pro Christo maximas res gerere potuissent, occubere, ancipite cruentaque victoria utrinque discessum est,

Cruento prælio commisso debilitatæ partes adversæ.

exercitusque ad hyberna revocari: quæ pluribus narrant Cardinalis Papiensis, Florentini historici, alique plures. At Pontifex cum doleret inde rem Christianam maximum vulnus accipere, distrahique a Turcici belli curis Venetos, cum jam adversus Mahometem insignem legationem ad Germanos crucis symbolo insigniendos, urgendosque in hostem fidei decreverat instaurandæ paci summis studiis incubuit, quam pacem proximo anno conciliatam fuisse videbimus.

Paci componendæ data a Pont. opera.

Ardebant (a) eodem tempore civili bello Castella & Legionis regna, quæ proceres conjurati præfecto sibi injulte Alfonso principe cum Henrico Rege ferro flammæque partiebantur: ad quos sedandos motus Paulus Pontifex, acceptis Henrici litteris, amplissimum legationis munus Antonio Jacobo episcopo Legionensi demandavit. Adjecta est diplomati hæc temporis nota: *Dat. Romæ apud S. Marcum anno MCCCCLXVII. idib. maii pontificatus nostri anno III.*

XIX. Castella civili bello lacerata. (a) *Sup. l. 18. an. n. c. 10. Jo. Mari. an. l. 23. c. 10. & alii.*

Ut discissam concordiam facilius redintegrare posset legatus illum Paulus summa instruxit (b) auctoritate, ut coitiones omnes, & conventa quævis paci adversantia, quamvis sacramenti fucara religione firmata essent, dissolverent: tum seditiosos, ac perduelles intentatis censuris ecclesiasticis ad Regi obtemperandum compelleret. Cupidissimus erat redintegrandæ publicæ pacis Henricus, & cum marchione Villenæ adversæ factionis signifero plura spe concordia colloquia habuit: sed ab eo toties maxima cum regie auctoritatis ignominia delusus est. Perfunctus porro suo munere legatus perduelles in pertinacia obfirmatos anathemate perculit (c); sed ii ad commune scelerum asylum perfluentes, ad eludendam ecclesiasticam censuram, ad futuram œcumenicam synodum provocarunt, rati ea astutia Ecclesiæ illulisse, quam impietatem damnat auctor (d), de quo paulo ante memoravi. Parati ita ad omne scelus conjurati regias copias, adoriri ausi sunt, dimicatumque est prælio ad Olmedum, in quo fufus multus Hispanus cruor, dubia & in neutram partem inclinante victoria.

XX. (b) *ib. f. 252.*

Perduelles anathemate defixi. (c) *Mari. an. l. 23. c. 10. Provo-*

In Navarra Leonora Fuxensis materno jure sceptrum sibi assererat, ac Vianam oppidum insigne Nicolai episcopi Pamplonenensis opera, ejecto præsidio Castellano, cepit (e) Cataloniam major belli turbo quatibat, ac Renatus Andegavensis non de illa modo, verum & de aliorum regnorum jure cum Joanne Rege certabat, cujus filius Joannes comparato exercitu, Gallorumque Regis instructus auxiliis Barcinonem exeunte augusto pervenit, collatisque cum Aragoniis signis ipsos acie delevit: Joannes Rex quamquam senio affectus oculis caligaret, bellico

XXI. (e) *Ibid.*

Joannes Andegavensis Regis Aragonum copias dele-

Gerundensi obfidi- dione de- pellitur. XXII.

(a) *Id. c. 11. XXIII. Philippi ducis Burgan. obitus. (b) Belcair. ep. Meten. in comm. rer. Gallic. dec. 1. l. 2. (c) Monstr. vol. 3. p. 130. Meyer. id. ib. lib. ann. 17. Nauch. gen. 49. vol. 2. & alii. Eius elogium. (d) Belcair. dec. 1. l. 1. n. 18. & l. 2. n. 6.*

lico tamen spiritu ardebat, nec segnius Regina succincta exercitu Joanni se opponebat ne latus proferret dominatum illumque Gerundensem obfidiem solvere compulit. In Belgio intestinum bellum instauratum est, Leodienses enim, qui in Ludovicum episcopum animis ob administratam improbe sacram prophanamque rem vehementer commoti erant, educto exercitu Hoyum repentino expugnarunt impetu, ac Ludovicum in fugam egere, in hos deinde Carolus comes arma convertit, eoque ad Trudonense oppidum delevit: promovit postea Leodium exercitum, cujus terrore perculsi Leodienses salutem pacti illius imperii se submisere, egressique trecenti numero & eo amplius cives comparato ad commiserationis spectaculum cultu, seminudi discinctique veniam perdullionis supplices ab illo petierunt: qui victis ta pepercit, ut iras in urbis portas, & mœnia, quorum fiducia rebellarant, converterit, eaque delicti jufferit (a). Successerat is jam recenter Philippo patri duci Burgundiæ, qui die decima quinta junii obierat (b). Ipsum veluti laudibus cumulatifimum plerique celebrarunt: inter quos Monstreletus (c) chronicon ejus elogio clausit, necnon Belcairus (d) hoc encomio ipsum exornat: *Merito facilitatis ac probitatis ergo Boni cognomen accepit, pauca tributa exigebat, ut non tam principem imperii licentia utentem, quam patrem familias ex aquo & bono suis providentem diceret, aut, ut verius dicitur.* Ann. Eccl. Tom. XXIX.

cam, in eo antiquorum Regum, qui non quid liceret, sed quid se deceret, quidque sui officii esset spectantes, regna sua justitia & æquitate moderabantur, expressam imaginem cerneret. Et infra: *Pridie idus junii anno hujus sæculi LXVII. in Ierusalem morbum incidit, triduoque graviter confectus anno sue ætatis sexuo, & septuagesimo e vita excessit. Fuit ea mors acerba suis, patriæ exitialis, omnibus lætuosa, nam inter Christianos principes nemo illi vel justitia, vel animi magnitudine præstabat: ad hunc Galliarum, Hispaniarum, majoris Britannia, Lusitania Reges, ad hunc Germani, orientalesque Imperatores, ad hunc Romani Pontifices confugerunt. Neque illi sui defuerunt nævi, susceptuque nothorum grex a Mahumetica spurcitiæ licentia vitam illius non abfuisse ostendit, & ob molles delicias, quibus erat irretitus, repetita toties de sacro in Turcas bello gerendo, sociandoque Pio II. vota ac promissa violasse, quin potius intestina in Gallis conflasse bella, rursusque civilibus diffensionibus se implicuisse vidimus.*

Mahumeticam libidinum licentiam festari visus.

Non præterimus in extrema hujus anni periodo Paulum Pontificem Francisco de Baucio Adriæ duci S. Catharinæ Senensis digitum in æde sacra Adriensium Prædicatorum collocandum maximi instar muneris concessisse (e). Consignatum ita est diploma. *Dat. Romæ apud S. Marcum anno MCDLXVII. XVI. kal. novembris pontificatus nostri anno III. [I].* L 11 Inc.

(e) *L. A. bul. p. 154.*

NOTE

[I] CUM res in oriente a Turcis in Christianos hoc anno gestas omiserit Annalista, suppledas ex aequalibus scriptoribus aggredior. Hoc anno ineunte, februario mense, Ragulæi Turcam adversarium ditius ferre non possent, convenerunt tandem cum illo, ut annum vectigal ducatorum 15000. solventes quieti dimitterentur. Narrat hæc author chronici miscelli Bononiensis. Ex quo bello liberatus Turca classem triremium 100. & navium totidem ingenti molimine Constantiæopoli instruxit. Id vero ceu belli in se suscipiendi indicium accipientes Veneti classem pariter triremibus navibusque instructam appararunt, ut Eubæam, & Græcas imperii sui urbes defenderent, quam classem Victori Capello crediderunt. Sed duce illo II. id. martias factis functo, Jacobus Lauredanus substitutus fuit. Hæc omnia Christophorus a Soldo coævus author in historia Brixiana Rer. Ital. to. XXI. MANSI

I. Nutica-berga ce-lebrati solemnes con-ventus.

(a) Cran-tz. Van-del. l. 12. c. 37.

Actum in iis de Turcica expeditione confi-cienda.

(b) Id. ib.

(c) Paul. II. l. 2. p. 26. & p. 54.

(d) Sup. p. 26. Georgium ob haeresim exaucto-ratum e-vertitur Pont.

II. Opprime-re catho-licos pro-ceres con-tendit Georgius.

I Neunte anno humanæ salutis post mil-lesimum quadringentesimum sexagesi-mo octavo indictione prima die epipha-niæ sacro Germanici imperii ordinum con-ventus solemnes qui anno superiori indi-cti fuerant, pro iuenda religione, ac re-publi-ca Christiana Nurembergæ celebrati (a) fuerunt. Oppugnabatur illa externis internisque hostibus; nam Georgius Bo-hemiæ tyrannus, quem ad firmandam ar-reptam regiam dignitatem Callisto polli-citum vidimus, cruce signata vexilla Tur-cico illaturum imperio, in crudelem fi-dei catholica hostem desciverat, tum con-ferendæ erant in unum Christianorum prin-cipum vires, ut religiosa expeditio in Ma-hometem Macedoniam, ac Peloponnesum vastantem, Vitalis Cardinalis legati pot-issimum opera, conficeretur. Plurima ma-ximi momenti in iis cœribus agitata, quæ dein fuisse dissipata, refert Krantzius (b), Cæterum in iis decretum, pacandam prius Germaniam, quam ex ea cruce signatus exercitus educeretur: pacemque a Fride-rico in annos quinque imperiali sanctione indictam universæ Germaniæ ex Pontificis literis (c) constat. Ad firmandam porro eam concordiam Paulus censurarum ec-clesiasticarum pœnas illam violaturis pro-posuit, ut mutuo fœdere conjuncti catho-lici adversus impios majores vires colligerent: cumque internus hostis Georgius Podiebratius Hussitarum signifer opprimendus videretur, munus imposuit (d) Laurentio Rovarellæ episcopo Ferrariensi, ut fide-les ad crucis signa contra Bohemos hæreti-cos vocaret.

Venerabili fratri Laurentio episcopo Fer-rariensi referendario ac domestico, nuntio, & oratori nostro.

Quia ipse perfidissimus haeresarcha in pro-fundum malorum omnium descendens in tan-tam præsumptionis insaniam prolapsus est, ut coactis hæreticorum exercitu non solum catholicos regni barones, ac populos, verum etiam vicinarum provinciarum fideles sua tyrannidi subjugare molitur & nititur, nec-cessarium censuimus ad hanc pestem elimi-nandam, & perfidiam ultra armorum vim, & numerosum catholicorum exercitum, eti-am cum omni potestate, ac severitate ec-clesiastica procedere ad personam tuam di-reximus oculos nostræ mentis, quam in a-gendis præditam, & in arduis nostris, ac Romanæ ecclesiæ negotiis magna experien-tia comprobata, & literarum doctrinis e-minentem cognovimus, de eadem sumentem in Domino fiduciam, & infra, ad univer-sam Germaniam, singulasque ejus provin-cias, civitates, terras, oppida, & loca pro hac & fidei causa dictæ sedis, ac nostrum nuntium, & oratorem cum plena potesta-

te legati de latere transmittendum duxi-mus.

Tu igitur munus hoc pro Dei honore, & nostro, ac sedis Apostolicæ reverentia, prompta devotione suscipiens, juxta pruden-tiam tibi a Deo datam rebus in discrimi-nibus positis providere, & opportune con-sulere, & facere exequi non differas que necessaria, & expedientia cognoveris. Nos autem, ut fructus, quem in futurum expe-ctamus, quantocius eveniat, tibi, quibus-cumque necessariis conclusionibus ad effectum hujusmodi sanctæ expeditionis habitis vel ha-bendis auctoritatem & decretum interponendi ac pacem, quæ ut accepimus, in Nurembergensi dicta novissime celebrata, & per charissi-mum in Christo filium nostrum Fridericum Romanorum Imperatorem semper Augustum in universa Germania quinquennio durante imperiali banno indicta, & sub intermina-tione censurarum ecclesiasticarum nostro, & Ecclesiæ nomine confirmata existit, ab omni-bus observari faciendi & mandandi, etiam si opus fuerit cum exaggeratione censurarum, excitandique præterea fideles, ac catholi-cos Germaniæ principes, & populos, ut ad-versus nefandissimum Georgium, & hære-ticos prædictos pro defensione fidei, pro sa-lute patriæ, pro tuitione propria ejusque & suorum omnium se ardentem opponant, & illos exterminare, ac delere procurent; insuper cruciatam contra hujusmodi hære-ticos prædicandi, & ab aliis prædicari faciendi, & cruce signatis contra eosdem hæreticos pugnandis, vel ad id contribuendis non solum semel in vita, sed & in mortis articulo juxta ordinationem tue fra-ternitatis, ut indulgentiam plenariam con-sequantur, concedendi, & infra, tenore præsentium facultatem, licentiam & aucto-ritatem concedimus & impertimur, &c. Dat. Romæ apud S. Marcum anno incar-nationis dominicæ MCDLXVIII. XI. kal. maii pontificatus nostri anno IV.

Urgebat gravissima inferendi Georgio belli causa, neque enim ille apostolica damnatus sententia pertinaciam posuerat, sed novas catholicis inferre clades non desistebat. Et quidem narrat Crantzius (e) illum a Friderico Augusto monitum, ut se exutum Bohemico sceptro ob haeresim a-gnosceret, regni imperii vestigialis jus ad Imperatorem, ut legitimum successo-rem devolutum, utque Romanæ ecclesiæ pareret; at illum ob hæc accensum ira in Austriam exercitum immisisse: ad quem coercendum merito Pontifex Germanos in sacra arma hoc diplomate concitavit (f).

Ad futuram rei memoriam. Quoniam idem Georgius in profundum malorum descendens in tantam præsumptio-nis prorupit audaciam, ut hæreticorum coactio

III.

Jussus le-gatus Germa-nos Nurembergæ congregatos in Georgium concitavit.

IV.

Monitus a Freder. Georgius regnum ob haeresim ad Imp. devolutum. In Aus-triam ir-rumpit. (e) Cran-tz. hist. Wand. l. 12. c. 39. (f) Paul. l. 5. pag. 235.

Proposuit in cum arma di-strictioris indulgen-tiæ.

VI.

exercitu non solum catholicos Bohemiæ prin-cipes, barones, & populos ad suos errores deducere, verum etiam vicinarum provincia-rum, & potissimum incluta, ac devotif-sima nationis Germanicæ civitates, & loca insensu armis invadere præsumit, & in e-jusdem nationis ignominiam maximam, & contemptum charissimo in Christo filio nostro Friderico Romanorum Imperatori semper Au-gusto, cui fidelitatis præstiterat juramen-tum, bellum inferre, illiusque, & nationis præfatae dominia, civitates, terras, & loca invadere, oppugnare, & depopulari molitur, ac nititur. Nos attendentes quod, nisi ip-sus insanie & armato furori vi & armis occurratur, ejusdem ac aliorum damnata se-dæ hæreticorum venenum in dies magis ser-pere poterit, & finitimas inficere, aut po-tentia, astu, & dolis Georgii haeresarchæ nefandissimi nationis, & populi tyrannidi ejus, quod absit, subici possent, & con-culcari, scitasti se idem Georgium effigere glo-riatus fuit, & adhuc jactare se non desi-nit. Necessarium itaque fore censuimus, ut cæteri Christi fideles, & præcipue ejusdem Germanicæ nationis, qui magis periculo vi-cini sunt, excitentur adversus hujusmodi fidei catholicae perfidissimos hostes, ut arma pro defensione fidei, pro salute propria, pro tuitione incluta nationis Germanicæ, & aliarum finitimarum partium assumant ad eliminandam hujusmodi pestiferam haeresim, & Georgium memoratum, ac sequaces ejus exterminandos, ad quod faciendum fidei ar-dore concitati eo vehementius tantæ præsum-ptionis audaciam reprimere, & contundere debent quoad id conspiciunt necessitate & urgentibus periculis etiam juxta canonicas sanctiones se esse ascriptos: cavere enim non videntur scrupulo societatis occultæ, si huic tam manifesto facinori desinant obvia-re: & foveere videtur, qui negligit cobi-berere perversos; culpamque proculdubio con-trahit qui negligit emendare cum possit: & in proverbiiis: qui potuit hominem liberare a morte, & non liberavit, eum occidit, &c. Addit se ad fideles in arma sacra pro tuen-da religione concitandos indulgentiarum præmia proponere iis, qui religiosa militiæ se addixerint, stipemve ad tolerandos bel-licos sumptus contulerint, ac sacerdotibus censurarum nexu eos, qui ob atrociam fla-gitia sacrorum usu multati fuerint, ac sacra expeditionem opera sumptive pro-moverint solvendi potestatem elargitur. Dat. Romæ apud S. Marcum anno incarna-tionis dominicæ MCCCCLXVIII. XI. kal. maii pontificatus nostri anno IV.

Lapsis ante paucis diebus, cum cœnæ dominicæ sacra recurrerent, perculsus a-nathemate fuerat Georgius, ejusque fili-us Victorinus ob haeresim, præterque a-postolica imperia, tum Joannes Rochi-zana, & Georgius Hamburgensis eadem sententia damnati. Denique in eos, qui Ann. Eccl. Tom. XXIX.

hæreticis ferrent subsidia hæc lata senten-tia (a): Excommunicamus, & anathemati-zamus omnes, & singulos cujuscumque sta-tus, gradus, conditionis aut præminentie existant, etiam si pontificali, regali, regi-nali, aut quavis ecclesiastica, vel man-dana præfulgeant dignitate; qui perfidis hæreticis Vicefessilis, qui in hujusmodi damnata Vicefessitarum hæresi pertinaciter permauerunt arma, equos, ferrum, plum-bum, lignamina, sal, oleum, vinum, ve-stes, victualia, & alia quæcumque ad u-sum hominum pertinentia, aut quævis alia præsidia publice vel occulte subministrant, ac per se vel subditos suos afferri faciunt vel permittunt. Dat. Romæ apud S. Mar-cum anno MCDLXVIII. XVIII. kal. ma-ii pontificatus nostri anno IV.

Gerebat se Rochizana pro designato Pragensi archiepiscopo, cumque Hussiti-co veneno esset infectus, jam ante Pii II. iussu a Fantino Dalmata apostolico in-ternuntio administratione Pragensis eccl-e-siæ interdictus fuerat (b), ipse tamen ob-duruerat in scelere, ac præterea Geor-gium ob impietatem bellis vexato consuluisse refert Dubravius (c), ut monasterium S. Crucis in veteri Pragensi urbe situm præ-tiosissimis thesauris spoliaret, eoque lucro delinitum tyrannum non illud modo, sed aliorum etiam monasteriorum sacra gazam expilasse, ut partim illam sectatori-bus donaret, partim ingentes opes cumu-laret. Verum impius Rochizana, qui Ge-orgii armis fretus humanæ vindictæ illu-dere putabat, divinam non evasit: quip-pe de eo hæc tradit historiæ Michovias (d).

Joannes Rochizana Bohemica hæresi ver-tex, & auriga dolosus, subita paralyti percussus apud Pragau loquendi usum a-misit, iustissimo Dei judicio, ut qui lin-gua sceleratissimam haeresim extulit, & præ-dicavit, lingua languidata puniretur. Por-ro Georgium gravissima sibi & posteris mala, tum Bohemiæ clades ob auscultatum nefarium haeresarcham accessivisse, indicat his verbis Coclæus (e): In dies deterior cepit feri conditio, & fortuna fortissimi aliqui, & rei militaris peritissi-mi viri Regis Georgii propter haeresim Hus-sitarum, quam pro catholica tenebat a Ro-chizana persuasus, non enim solummodo e-piscopus Vratissavienfis, & Olomucensis co-piscopus Slesviæ, Moraviaeque, & Luza-tiæ, ac plerique duces, & barones ab eo ad Regem Hungaria, quem & Papa & Imperatoris auctoritate pro vero & legi-mo Bohemiæ Rege agnoscebant, defecce-runt.

Susceptum quidam a Matthia Pannoniæ Rege adversus Georgium religionis ortho-doxorumque Bohemorum parocinium hoc anno, ex Jacobo Cardinale Papiensi (f), 1.20. & aliis.

(a) Paul. l. 2. bull. pag. 21. Perentes opem hæ-reticis de-fixi ana-themate.

VII. Monaste-riorum gazæ expilata a Georgio. (b) Du-brav. Bo-hem. hist. l. 30. (c) Id. ib.

(d) Mi-chov. l. 4. c. 68.

VIII. Divina ultione percussus Rochizana.

(e) Cocl. hist. Huss. l. 12.

Maximis malis ob-cum audi-tum se immergit Georg. Matthias Rex Ung. catholico-rum patrocinium suscepit adversus Georg.

IX. (f) Papi-rum capitula, sed etiam magnæ & multæ civitates Slesviæ, Moraviaeque, & Luza-tiæ, ac plerique duces, & barones ab eo ad Regem Hungaria, quem & Papa & Imperatoris auctoritate pro vero & legi-mo Bohemiæ Rege agnoscebant, defecce-runt.

(g) Bon-fin. dec. 4. l. 2. Mi-chov. l. 4. c. 68. Crom. l. 27. Cran-tz. Vand. l. 12. c. 39. Dubrav. l. 20. & alii.

Cur exciderit Polonus iure hereditario.

X. Caesar cum Hungaro pacificiter de regno imperii beneficiario.

(a) Coel. Hist. Huss. l. 12.

(b) Papien. ep. 265.

jam antea sceprum Bohemicum Regi Poloniae fuerat a foederatis catholicis, precesque legati apostolici acceperant; sed cum orthodoxorum causam sub Georgii bellicis artibus egregie instructi potentia succubitorum ambigeret, necebat moras, donec inclinarem in alterutram partem victoriam sequeretur, ut refert Cromerus: cum vero ita proderet rem catholicam, & fideles Bohemos cum Romana ecclesia sentientes Georgii immanitati exponeret, neque jus hereditarium sibi vellet armis asserere, catholici alium principem optandum censuerunt, qui ipsos ab impietate tyrannideque Georgii vindicaret. [1]

Accessit imperium Romani Pontificis, ad quem excindendae haereseos cura spectabat, ac laeta tanta equitate sententiae ad exitum perducendae necessitas; neque etiam defuit Imperatoris autoritas, qui cum ob supremum in Bohemiam beneficium dominatum, jam damnato Georgio, de eo regno decernendi jus ad se spectare contenderet, nec viribus ad illud sibi comparandum polleret, ita cum Matthia Rege pactus est (a), ut si nullos susciperet liberos, Hungariae Bohemiaeque regna Austriae stirpi transfunderet. Aequissimum etiam erat, ut Matthias, qui episcopos Hungaros ad Georgium regia inunctione sacrandum miserat, iurifurandi de colendis Romanae ecclesiae ritibus & imperiis, tum haeresis ex Bohemia abolenda violata a Georgio ultor fieret, divinaeque potius maiestati, quam Georgio ob affinitatem obnoxium se agnosceret. Hortatu vero Pauli II. potissimum sacrum illud in haereticos bellum suscepisse Matthiam ipsum ex hinc Jacobi Cardinalis Papiensis (b), ad eundem Pontificem datis ea de re literis constat.

Legens ego hodie, beatissime Paule, exempla duo literarum reddi Christianissimi Regis Hungariae ad me missa ex urbe quibus ad propulandam Dei injuriam obstinatissimo Bohemo bellum indicit, elevavi ad caelum oculos, & manus, & pietati suae gratias egi, quod tandem respexit nos, & in spem salutis erexit, & suscitavit spiritum

ritum Danielis, qui contritus sit sabbatum sub pedibus nostris inde calamum sumens congratulandum duxi clementiae vestrae, quae apostolica virga vas confregit inutile & securi ministerii sui excidit infertilem arborem, damnans post multam patientiam, quod multo ante erat damnandum. Gratulor igitur quantum Christiano homini, & sacerdoti, & Cardinali Romanae sedis est gratulandum. Fides beatitudinis vestrae, & labor in hac causa continuis refrigerium hoc jam merebantur. Memini die latae sententiae beatitudinem vestram in frequenti consistorio dixisse, non videre se executores tanti iudicii, sed futurum aliquando vindicem Deum, atque ejus spe magis, quam hominum eam damnationem ingressum: non frustrata est sua expectatione sanctitas vestra: accipit fructum religiose fiducia, sentitque propheticum illud impleri. Prope est Dominus invocantibus eum invocantibus cum in veritate, &c. Pientia xvi. Julii. Hujus nimirum anni, ut ex ascripta superiori epistolae die, aliisque argumentis perspicuum fit.

Indicto igitur Georgio Podiebratio bello, postquam sibi foedere junxit Fridericum Imperatorem, Casimirum quoque Regem Poloniae sibi devincere Matthias conatus (c) est, adhibito interprete Protasio episcopo Olomucensi, qui licet affinitate cum Georgio esset devinctus, religionem tamen tyranni gratia, privatimve commodis potiore habebat, atque ideo Georgium abiecerat postquam omnia, ut ipsum in rectum fidei revocaret traherem; fuit expertus (d) : de quo memorat Dubravius (e) sapientissimam vocem ad Georgium, cum ille ad haereseos infamiam detergendam, & catholicos in fraudem trahendos jactaret dicturum se causam, fideique suam reddendum rationem ubi Pontifex tutum ipsi & idoneum locum constitueret: Quid agis, inquit, o Rex, utram de fide docere, an doceri cupis? primum valde praeposterum, ut doctoris partes inter doctissimos ille suscipiat, qui sit literarum omnium ignarus; alterum e-

Pontificis sententiae vindex non defuit.

XI.

(c) Crom. hist. Pol. l. 27. Prothasius Olomuc. episc. religionem Georgii constantiunitati praefert. (d) Id. ib. l. 30. Eiusdem ad Georgium gravissima monita.

(e) Dubravius.

XII.

(a) Crom. l. 27. Rogatus Polonus ut Maximiliano & Matthiae filias collocet.

Respuit affinitatem Ungari.

Demulcetur a Georgio spe regni in ipsius filium transferendi. (b) Id. ib. Georg. regi spe filios abdicare cogitur.

XIII. (c) Mich. l. 4. c. 68. Victorinus Georgii filius Austriae pulvis. (d) Crantz. h. h. l. 12. c. 37.

tiam absurdum, Regem Christiano more unctum, aetate ingravescente primum imbuere velle Christianae religionis elementis? Tertium restat, ut dicas, tui expurgandi causa te cupere, ut publice audiaris. Quid his opus verbis? satis superque ab omni infamia purgatus eris, si res ipsa obedientiam promissam Romano Pontifici Romanaeque ecclesiae praestiteris, quam nullus haecenus Regem superavit, nec unquam superabit.

Is ergo religione, & sapientia insignis praesul, cum a Matthia ad Regem Poloniae orator venisset, illum ad conjungendam in Bohemos haereticos arma hortatus est (a): ex arcano vero persuadere annus est, ut foedus cum Friderico Imperatore & Matthia Rege nova affinitate confirmaret; collocatis in matrimonio Maximiliano & Matthiae recenter viduo duabus filiabus natu maximis, ea enim ratione amplificatum magis rem suam, asensuros enim hos principes, ut si carent liberis, Pannoniae ac Bohemiae regna ad ipsius filios ita pervenirent. Cum haec ad suos retulisset Casimirus, intellecto Matthiae cum Imperatore foedere, exitiale rei Christianae ingentisque belli faces injecturum, consilium secutus respondit, nunquam se iure ad regnum Bohemicum sive hereditario sive ab ipsis Bohemis catholicis delato abdicasse, ac si quis interea id regnum affectaret, ipsum rem non impune laturum: denique obtendens sibi a Matthia in Scepusiensi provincia atque in Walachia irrogatam injuriam, cum eo jungere affinitatem detrahaerit. Accessere ex hujusmodi diffensione animi haereticis, qui de se deque Hussitica haeresi actum omnino videbant, si Casimirus aliorum Regum foederi assensisset; quocirca & Georgius misso oratore Alberto Costka Postupicio promisso uni ex ipsius filiis Bohemico scepro permulsi (b): in tot quippe tantaque angustias adductus erat, ut etiam liberos suos regnandi spe egeret. Et hi fuere haereseos fructus acerbissimi, repenteque detumescere elati illi spiritus, quibus sibi ingentes de catholicis triumphos augurabatur.

Immiserat Georgius (c) sub anni initio, ut supra indicavimus, Victorinum filium cum exercitu in Austria, isque regionem populatam monasterium Pulger operibus munitionibusque sepiverat, sed cum auxiliaria quatuordecim Hungarorum crucesignatorum millia imminerent (d), in Moravia fuga se proripere coactus est: quem mox Matthias in itinere secutus ad praesidium compulsi, in quo plures Bohemi ceciderunt. Ad Lavam urbem, quae Moravia fluvio perluitur, ex adversa ripa Georgius occurrit, variisque artibus Matthiam subornare nisus est, ut pacem cum ipso conficeret: sed hunc Laurentius episcopus

Ferrariensis nuntius apostolicus, ac sociales orthodoxi Bohemi in constantia confirmarunt (e), ne homini haeretico, cujus perfidia tot monumenta extarent, fideret. Demum cum Georgius diutius exercitum sustentare non posset, recipere se in Bohemiam coactus est. Victorinus autem eius filius Trebyozum profectus est, praesidiaque varia ad arces communiendas distribuit: quod ubi rescivit Matthias motis ad Trebyozum castris suburbana succendit, tantumque excitatum incendium est, ut urbem absumperit. Horrebat metu in arce Victorinus, cum opportunis suppetiis adiutus ex ea fuga (f) sibi consuluit: restituta deinde arx est Matthiae, ejusque in fidem ac potestatem venit Brunnus urbs nobilissima, eundemque cupidissime excepit Olomuca provinciae metropolis: quarum exemplum pleraeque urbes, & arces secutae sunt.

(e) Id. ib. Michov. l. sup. c. 68. Bonfin. dec. 4. l. 2. c. 113.

(f) Mich. sup. c. 68. Bonfin. dec. 4. l. 2.

XIV.

(g) Id. ib.

(h) Ranzan. ind. 33. Thuro. in chro. c. 66. Nann. cl. gener. 49. vol. 2. Michov. Bonfin. Cromer. Crantz. & Dubr. ubi sup. Plures urbes a Matthia Georgio ereptae.

His jacturis territus Georgius, mole corporis valens, fictae erga populos caedibus expositos commiserationis specie Matthiam in certamen singulare angusto in loco provocavit (g): cui ille respondit non privati hominis, sed principis more equestri certamine se pugnaturum in campo. Demum amissa Moravia Georgius plenus ignominia abscedere coactus est: quos felices successus exeunte hoc anno partos praeter alios Jacobus Cardinalis Papiensis (h), datis proximo anno literis ad praedictum Ferrariensem episcopum nuntium apostolicum, celebrat: Video, inquit, jacta jam esse fundamenta nostrae salutis, & sabbatum synagogam in ruinam conversam: Cessit qui cedentes persecuturum se judicabat, nimirum Georgius Podiebratius, amisti multa, cui exploratum erat cuncta diripere, quique etiam & re militari, & bellatoribus neminem sibi parem arbitrabatur, vicini Regis virtute inanem opinionem suam agnovit, implevit Dominus faciem ejus ignominia, obsecravit oculos suos ne videat, & facta sunt haereticorum via tenebrae, & lubricum, & angelus Domini persequens eos. Non videbamus antea ministrum iudicii nostri, timebantur multa a multis mala: perfidi hominis mens: malus animus ad fraudem semper intentus nos perterrebat: de vicinis quoque Germanis erat vehemens suspicio, ne vel studio partium, vel odio cause rationem omnem inchoati operis frangerent. Ecce sublata sunt omnia primo aditu belli, & manus Domini est nobiscum. Laudandus aeternis Ecclesiae praecursoris Matthias Rex Hungarorum, qui sancta patris monita accipiens arma sine cunctatione intulit, hostemque in fugam versus magna parte male possessi regni privavit: laudandus & tu, praesul dignissime, cujus forti ministerio comparata brevi haec sunt, &c. Dat. Romae v. febraarii MCCCCLXVII. At de his inferius suo loco, nunc Italicae res orationem ad te vocant. Se.

NOTAE [1] IN Spicilegio Dacherii to. III. pag. 830. nov. edit. extat epistola Podiebratii regis Bohemiae ad Matthiam Hungariae regem, qua sequestrem illum constituit apud Romanum pontificem ut in loco apto, in loco competenti audire se causam suam peroraturum velit. Datae sunt literae illae die 28. Julii; sed annus ex codicibus vetustate erasus deest. Dacherius, nescio qua persuasione conjectura annum 1468. in extrema libri ora supplevit. Verum aliam plane chronologiam assignandam epistolae multa suadent; ac illud praesertim, quod ex literis illis intelligimus causam illam nondum Romae agitari desisse, eo tantummodo excepto, quod lite adhuc pendente pontifex obligatam sacramento fidem erga Podiebratium Bohemis remisit, ac regio omni jure eidem interdixit. Sententia vero de haeresis crimine, quae caput erat cause, nulla adhuc lata erat, ut ex literis constat. Cum igitur anno 1466. decembri mense, Podiebratius iudicio pontificis haereticus pronunciatus fuisset, ut ex annalibus ibidem constat; hinc constare pariter arbitror literas illas serius anno 1466. consignari non potuisse. Vicissim autem anno 1465. augusti mense, cause ejus regis cognoscendae iudices assignati sunt a pontifice cardinales tres, de quibus in iisdem literis, & nos ex illis in nota ad A. 1466. 27. Literae igitur, in quibus de incepta causa agitur, inscriptae die 28. Julii; non nisi ad Julium mensem anni 1466. pertinent. MANSI

(a) Ext. in MS. Vallie. sign. lit. B. n. 19. pag. 43. Decreta in Turcas a Paul. II. expedio.

Navata ab eodem opera pro concilian- dis Regi- bus & princi- pi- bus.

XVI.

Sedatum hoc anno est Etruscum bellum Pauli II. Pontificis diligentia, ut Bartholomæus Coleo communibus foederatorum principum stipendiis conductus arma adversus Tarcas verteret, qua de re hoc diploma (a) a Paulo, concordiam apostolica auctoritate imperante, editum est.

Ad futuram rei memoriam. Ut liberius iustissimum bellum contra ipsos infideles, & crucis sacratissime spurcissimos hostes per sanctæ recordationis prædecessores nostros jam dudum susceptum, indictum, & publicatum, quantum vires nostræ patiuntur, prosequi possimus, & effrenatam eorum rabiem, impioque arcere conatus, quemadmodum pro ipsius Salvatoris gloria, & cunctorum quiete fidelium præ cunctis aliis rebus in nostra mentis consideratione semper habuimus, opportune providere cupientes, & pacem inter universos Christianos componendam, compositam vero tuendam, & conservandam, permittenteque Altissimo, ad effusi sanguinis Christianorum, ipsiusque Dei nostri injurias propulsandas, Christianos omnes, & in primis Italiam ipsam inhabitantes veluti propinquiores hostibus prædictis excitare atque impellere, quantum pastoralis dignitati liceat, affectuosissime properavimus. Qua quidem in re, quid hætenus egerimus, quos Reges, & principes, quos potentatus præsertim ipsius Italiae convocaverimus, qua & quanta eis curaverimus suadere, quo insuper animo, qua diligentia, omni alio intermisso negotio, ad rem hanc dumtaxat componendam intenti fuerimus, que & qualia nos ipsi primo obrulerimus, & non solum publicatione, sed promissione efficaci ad effectum usque perducta Ecclesie pecunias, facultates, & bona Christianis ad cobibendam Turcorum eorundem rabiem obstinatam ultro solverimus exhibuerimusque, quas denique legationes ad eisdem Reges principes, potentatus, atque dominia, ad diversas mundi partes, & extra Italiam, non sine maximis sumptibus, duxerimus destinandas, quantum in pace prædicta conservanda, atque illius foederibus in omnium Italarum partibus renovandis refarciendisque insudaverimus, ac legatis, nunciis, literis, & exhortationibus eos, quos præmissa concernebant, suaderimus commonere, aliorum sit enarrare: quæ omnia tanquam notissima prætermittimus, ne ostentationi, sed utilitati & unitati gregis dominici insistere videamur.

Sed quoniam humani generis hostis zizanice sator eo magis se ad obfistendum gloriosis rebus gestis gerendisve solet accingere, quo ferventius Dei populus fidelesque catholici res saluberrimas amplectantur, soletque supernæ providentiæ dispositio interdum ad probationem constantiæ & firmitatis credentium ipsorumque profectum permittere, quod timidus aliquantisper prævaleat hostis, superetque fideles, ut tandem elatus

inaniter in superbiam corruat, & superatus sue divinitatis potentia penitus confundatur, ipsique soli Deo vivo & vero sit gloria, ac populi Domini hereditas ejus una cum principibus suis superna beneficia recognoscant, illiusque potentie, non propriae virtuti victoria decus attribuant, & propterea hæc, quæ summo optabamus affectu, huc usque nequiverimus adimplere, de unanimitate consensu potentatum prædictorum, attendentes quod magnitudo periculi, quod occasione ipsorum infidelium Christianæ reipublice apertissime imminet, dissidentibus inter se Italis cæteris principibus, & populis Christianorum persuaderi non potest, quod durante bello Italico nationum principes aliarum ullum sint verisimiliter subsidium allaturi, opitulante Altissimo ad renovanda, roboranda, & si qua forte dubietas, si quis scrupulus inde emerferit reintegranda nationis Italice pacis, & unionis federa eo enixius aspiramus, quo per plures potentatum ejusdem nationis legati apud nos pro hac re diuturno tempore insisterunt & ad nostrum pastorale officium pertinet dissidentibus Christianis populis pacem indicere, pacem præferre, & predicare, atque superna nobis in hac parte potestate concessa illa observari facere, & tueri, juxta illud, quod inter cætera in Deuteronomio præcepit Altissimus, ut si quid difficile, & ambiguum foret in causis, & dubiis judiciis faciendis quisque a sacerdotibus postulet, & que illi dicerent pro caldubio facerent, nullique superbire liceret, aut sacerdotis imperio eo tempore, quo ministraret, sub penis gravissimis contraire, & quod in canone Agathensis concilii legitur exaratum, quod si dissidentes inter se ad pacem revocari diuturna obstinatione nequirent, a sacerdotibus civitatis argui oportere primum; qui si inimicitias deponere perniciosi intentione contemnerent, de Ecclesie cætu justissima excommunicatione pellerentur, in ipso pacis autore sperantes indubie, quod filii prudentes illius eruditionis evangelicæ, qua Dominus dicit: Qui vos audit, me audit, nequaquam immemores pastoris sui præcipui vocem intelligentes, ad evitandum calamitates & pericula hujuscemodi atque majora, & ut bona plurima, ad que omnis nostra aspirat intentio, subsequantur, pacem pronis animis amplectentur, cum juxta B. Cypriani sententiam nemo possit Deum habere, placatum, qui cum fratribus non pacem, sed zeli discordiam habet, necnon obedientiam debitam nostris, immo verius dominicis monitis, & mandatis saluberrimis utilitatem ipsorum præcipue & commodam concernentibus, exhibebunt, & in hoc etiam arduo difficilique negotio expeditionis prædictæ singularem illam devotionem, & fidei sinceritatem, qua erga sanctam Romanam ecclesiam antedictam, & sedem Apostolicam, ac illi pro tempore præ-

Obfucere plurimum Italice discordia.

Componendis his incumbit Paulus.

Controversiarum difficillimarum decisio spectat ad Pont.

Deo gratus esse nequit qui cum fratribus exerceat inimicitias.

Perpetua pax inter Italos principes indicta.

fidem antistitem habuerunt, experimento novissimo comprobabant, tandem legatis omnibus potentatum prædictorum apud nos longo tempore agentibus, ac sapienter cum omni charitate auditis, post multos varioque tractatus præmissorum occasione peractos, ac super his habitam, & sæpius repetitam deliberationem maturam cum venerabilibus fratribus nostris ejusdem Romanae ecclesie Cardinalibus nobiscum una provide considerantibus, necessarium atque expediens fore ad cobibendos Turcorum conatus prædictos, qui peccatis facientibus augeri videntur in dies: vota multorum Regum, principum, & potentatum quod non aliter nisi pacata, ut præfertur Italia huic communi periculo sunt auxilia præbituri, in unam convenire sententiam unicam plurimorum potentiam efficere, viresque fidelium pro experientia præmissorum unanimiter experiri oportere, omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, & totius celestis curie triumphantis, quorum præsidia pro gerendorum subsistentia humiliter imploramus, auctoritate, deque nostræ & apostolicæ plenitudine potestatis inter universos Italiae potentatus & principes, etiam si regali, vel quavis alia præfulgeant dignitate, & præcipue inter charissimum in Christo filium nostrum Ferdinandum Regem Siciliae citra pharum Regem illustrem, ac dilectos filios nobiles viros Christophorum Maurum Venetorumque dominum, Galeas Mariam Vicecomitem Mediolani duces, & communitatem civitatis Florentina, ipsorumque Regis, & ducum heredes, & successores pacem perpetuam ab eis omnibus, ipsisque adherentibus, sequacibus, & subditis eorumdem inviolabiliter observandam, & infra triginta dierum spatium a publicatione presentium acceptandam haurum serie promulgamus, & declaramus, illamque ac etiam unitatem & concordiam perpetuam, omnemque armorum cessationem, & a quavis injuria, vel offensa abstinentiam, & quietem omnimodam eis & ipsorum cuilibet indicimus, nuntiamus, atque injungimus, integram & illasam volentes, ac etiam decernentes, ipsosque potentatus, & principes nihilominus in Domino, & per viscera misericordie Dei nostro exhortantes, eisque ac dilecto filio Bartholomæo de Pergamo nonnullarum armigerarum gentium capitaneo apostolica auctoritate mandantes, quatenus pro ejusdem Salvatoris gloria & honore, ac nostræ & sedis apostolicæ reverentia christiane reipublice, & universale bonum privatis commodis anteponere hostilia, que in alterutros concitata sunt, arma deponant, & deponi faciant cum effectu, a via facti abstineant, nec se invicem armis neque injuria provocent, sed Regis pacifici se filios, & coheredes esse commemorantes Christianam

pacem observent, fraternam se amplectantur charitate, & diligant: repetentes animis, quod ex concordia parvæ res crescunt, & discordia maxime dilabuntur, ac nos, qui etsi cum omnibus Christianis fidelibus, prout officii nostri debitum exigit, pacem continuo habuerimus & annuente Domino, quantum ad nos attinet, simus in posterum habituri, pro majori tamen firmitatis robore, & observantia præmissorum, continuatione quoque ejusdem, quam semper non partem fovere consuevimus, sed veluti mediatores, & conservatores, quemadmodum providum decet pastorem, procurabimus, sollicitabimus, tum etiam pro ipsorum potentatum reputatione, & honore nos ipsos, & successores nostros canonice intrantes Romano Pontifici cum omnibus vassallis, vicariis, dominiis, provinciis, civitatibus omnibus, terris & castris, ipsarumque communitatibus, universitatibus, & subditis nobis mediate vel immediate subiectis ita in ipsa pace includi volumus, & prout singulis de principalioribus potentatibus antedictis includimus, ita etiam nos ejusdem pacis conservatores, protectores, & defensores omnino etiam in posterum promittimus.

Ut autem huic, ut speramus, acceptæ paci, & concordie potiora adficiamus robora firmitatis, & ipsius perseverantia enixius procuretur, atque altera, & potissima nostra intentio magnopere ponderanda accelerandave, principalem tenens locum in nostra mentis arcano scilicet Christianorum intuitio, & infidelium humiliatio superbiorum cum sperata conversione ad Dominum optatum quantocius sortiatur effectum, inter Ferdinandum Regem, duces, dominum, & communitatem prædictos, necnon dilectum filium nobilem virum Borsum ducem Martine & marchionem Esensensem, ac quoscumque alios principes, civitates, communitates, barones milites, & nobiles totius Italice nationis prædictæ, qui infra quinquaginta dies similiter a publicatione presentium numerandos sub pace, concordia, unitate & confederatione hujusmodi includi voluerint, & veluti concordia amatores sub ipsius pacis amoenitate letari confederationem, unionem, intelligentiam & ligam olim inter clara memoria Alfonso Aragonum, & Sicilia Regem, quondam Franciscum Foscari, & dominum Venetorum, Franciscum Sfortiam Vicecomitem Mediolani duces, & communitatem Florentiam prædictos initas ac firmatas, ac per ipsum ducem Martine postea acceptatas, & in quibusdam publicis instrumentis in forma capitulorum confectis contentas, auctoritate prædictæ ex certa scientia innovamus, reintegramus, stabilimus, & approbamus, ac ipsa confederationis, unionis, & ligæ fœdera toto tempore in ipsis capitulis designato duratura, stabilita, ac firmissima esse

Concordia inter dissidentes interpretem se fore pollicetur Pont.

XVII.

Veteris concordie pactones reintegrata.

se decernimus, & non modo a potentatibus atque omnibus aliis, & singulis antedictis, sed & a dictis filiis Senensis & Lucensis civitatum communitatibus, necnon quibuslibet tam nostris quam aliorum vassallis, vicariis, & subditis civitatum aliarum communitatibus, proceribus, principibus, baronibus, & nobilibus cujuscumque, ut praemittitur, eminentia, dignitatis, status, vel conditionis fuerint, infra similibus quinquaginta dierum spatium includendis, & aggregandis, ac infra dictum terminum per documenta publica acceptantibus, quibus & eorum singulis honorabilem, & convenientem locum juxta ipsorum qualitates reservamus, & quos ea ex nunc prout est tunc autoritate, scientia, & potestate praemissis includimus, & inclusos confederatosque esse declaramus, per praesentes inviolabiliter volumus observari; pro cujus rei stabilitate, & observantia potiori, nos cujus fiducia non in humanis praesidiis, sed tota consistit in Domino, qui nostros gressus pro sua clementia dirigit, universalem Ecclesiam orthodoxam mirum in modum tuetur & protegit, inhaerentes praedecessorum nostrorum vestigiis, qui sub ipso unitatis, & concordia inito sodere bonis respectibus, ac ex rationabilibus, & urgentissimis causis tunc latius explicatis includi voluerunt, uniones, & confederationes praedictas ratas habentes, & gratas, illas tenore praesentium acceptamus, atque eis munus celestis benedictionis adjicimus, eum inviolabili observantia praemissorum.

XVIII.

Præterea licet praesentis pacis concordia, ve conditio, prout in misericordia Redemptoris nostri confidimus, universo Christianorum certum maxima allatura sit commoda, maximum Christianis omnibus robur, & contra detestabiles crucis, & fidei catholicae eversores auctura sit animum, hostibus vero formidolosa & illatura terrorem; quia tamen tumidus & insolens hostis praedictus Turcorum dux multarum gentium, quas suae tyrannidi subjugavit numero sita munitus est, ut illi praeteritorum successuum prosperitate elato universi Christianorum potentatus, & principes praesertim ipsius Italiae nationis eo efficacius eoque validius resistere possint, & annuente Domino, gentem perfidam expugnare, atque a finibus Christianorum expellere, pro majori quoque robore & firmitate ipsius pacis Italiae, utque pro tuitione fidelium aliquod initium praebatur, eundem Bartholomeum maturi consilii virum strenuum, & fidelem nostrum ac ipsorum potentatum, quem admodum alias pro reprimendis Turcorum eorundem conatibus tractatum, & expedientissimum fore tam a nobis, quam ab oratoribus potentatum eorundem laudatum extitit, nostris ac ipsorum communibus stipendiis expeditionis hujusmodi contra Turcos praedictos generalem capitaneum facimus,

Bartholomeus Coleo Italici in Turcam exercitus dux creatus.

& deputamus, sibi stipendia per nos, & potentatus praedictos usque ad summam centum millium florenorum auri in hunc, qui sequitur, modum persolvendam constituentes, & assignantes, videlicet nos, ut aliis praebeamus exemplum in tribus terminis, scilicet aprilis, augusti, & decembris annuatim summam florenorum similibus decem, & novem millium per cameram apostolicam supra dictis kalendis integre persolvendam dare, solvere, & assignare offerimus, & bona fide pollicemur; & similiter praefatus Rex Ferdinandus totidem: dux vero, & dominum Venetorum totidem: Galeas Sfortia Vicecomes dux Mediolani praedicti totidem: priores libertatis, vexillifer justitia, & commune ejusdem civitatis Florentinae quindecim millium; reliqui vero tres praenominati adhaerentes & confederati novem millium, videlicet duo primi ex ipsis tribus quatuor mille pro quolibet, & communitas civitatis Lucana praefatas millium florenorum summas in eisdem terminis annuatim solvere teneantur, ita tamen quod idem Bartholomeus infra quinquaginta dierum spatium a notificatione praesentium computandorum communitati Florentinae praedictae, vel eorum sindaco Dovadula, Mordianense vero, & Bubani castra comitatus nostri Imolensis dilecto filio Taddeo de Manfredis civitatis nostrae Imolensis in temporalibus generalis vicario absque ulteriori mora dispendio restituat, & restitui faciat cum effectu: & insuper commissum sibi exercitum in Albaniam sive regiones decernendas sibi per nos, & potentatus praedictos pro defensione ejusdem catholicae fidei, & insolentis infidelium reprimendis trahat, ac providi & fidelis capitanei more conducere, & alia ad opus fidei necessaria, & illius hostium profligatione conficere, necnon opus Dei, & ejusdem fidei absque fraude, vel dolo prono & obsequenti animo pergere teneatur & debeat, sicuti consuevit, cui interim usque ad praesentium tempus praedictum pro stativis & mansionibus expediendi sui tripartiti exercitus, & armigerarum gentium praedictarum, videlicet pro persona ipsius Bartholomei & una tertia exercitus supra dicti, Christophori Mauri ducis, & dominum Venetorum praedictorum ultra Padum: pro alia vero ducis Mutinensis, & marchionis ejusdem: pro reliqua autem tertia partibus civitatum nostrarum Forlivi, Ravennatis, & Faventine territoria assignamus.

Volumus autem, quod idem Bartholomeus per se, vel procuratorem suum ad hoc ab eo specialiter constitutum, de officio praedictobene, diligenter, & fideliter exercendo in nostris, ac aliorum potentatum praedictorum manibus fidelitatis debite corporale teneatur praestare in forma solita juramentum. Ceterum, ut praemissa omnia singula illibata serventur, in virtute sanctae obedi-

Centum millium aureorum stipendium illi attributa.

Ut portio pro rata in singulos federatos dividenda.

Oppida occupata restituere Florentinis & Manfredis restituenda. In Albaniam Coleo iussu traducere.

XIX. De bello strenue in Turcam gerendo sacramentum nuncupare.

dientiae, & sub anathematis, ac divina maledictionis interminatione, ac etiam interdicti sententia, censuris, & poenis partibus ipsis, earumque adherentibus, confederatis, colligatis, fautoribus, sequacibus, & etiam colligandis, & confederandis, atque aliis, quorum interest, vel interesse poterit quomodolibet in futurum, districtius inhibemus, ne pacis, concordiae, confederationis, & unitatis foedera hujusmodi per se, vel alium seu alios, directe vel indirecte, quovis quaesito colore, aut quavis occasione, vel eam violare, turbare, aut eis quovis modo contra facere, seu venire praesumant.

XX. Et si, quod absit, quisquam praemissa nostrae inhibitionis contemptor, sive pacis, concordiae, confederationis, & unitatis praedictarum temerarius violator extiterit, sit talia praesumens singularis cujuscumque eminentiae, aut dignitatis, ut praefertur, vel privata persona fuerit, majoris excommunicationis, anathematis, & maledictionis aeternae sententias, censuras, & poenas, quas ex nunc prout ex tunc in ipsos violatores, contemptores, atque rebelles sententialiter ferimus, in his scriptis ipso facto incurvant, a quibus, praeterquam per nos, vel successores nostros canonice intrantes, debita tamen prius satisfactione praemissa, absolutionis beneficium nequeant obtinere; ipsorum vero regna, & dominia, ducatus, marchionatus, comitatus, civitates, & loca, ac etiam quaecumque alia dominia, civitates, & oppida sub libertate viventes, eorumque communitates, & universitates interdicto in eis strictissimo observando subjaceant, & nihilominus pacis, concordiae, confederationis, unionis, & ligae praedictarum foedera, quoad reliquos potentatus, & confederatos illa servantes violata minime ceaseantur; sed contemptore, violatore, & rebellis uno, vel pluribus excluso, vel exclusis, pax, concordia, confederatio, unio & liga praedictae quoad alios potentatus, & confederatos firmae, stabiles, & illibatae perdurent juxta praemissa, & capitulorum continentiam praedictorum, adiacentes etiam supra dictis, quod si hostis antiqui proditoris calliditate praemissorum occasione ambiguitatem aliquam seu ex verborum significatione, vel alias dubietatis scrupulum excoriri contingat forsitan in futurum, nobis & ipsis successoribus sit libera, & plena facultas, pro ipsarum partium quiete, ac pacis, concordiae, confederationis, & ligae praedictarum subsistentia, & observatione, firmiori, omnes & singulas ambiguitates, & dubia nostra declarationis oraculo tollere, & penitus amputare, interque potentatus ipsos differentias, controversas, & simultates si, quod absit, occasione praemissorum emeruerint dirimere, terminare, ac decidere, prout nobis, & eisdem successoribus pro omnium praemissorum subsistentia necessarium.

Controversae dirimendae facultas Pontifici reservata.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

vium fuerit, ac etiam opportunum, capitulis lige alias in suo robore permanentibus. Nulli ergo, &c. Dat. Romae apud S. Marcum anno incarnationis dominicae MCC. CCLXXVII. IV. non. februarii pontificatus nostri anno IV.

Promulgatum est hoc diploma (a) ipso die purificationis Deiparae sacro in ecclesia cui Araceli nomen inditum est, ad conciliandam majorem rei auctoritatem, a diacono Cardinale sacro ornatu, & mitra insignito editore loco, adstantibus principum oratoribus, ut iusta acciperent. Quae cum singulis, quorum interesse poterat ordine nuntiata essent, Veneti praecurrentis constituti temporis flexu imperiis apostolicis assensere, ac focii, nimirum Ferdinandus Rex Neapolitanus, Galeatus dux Mediolanensis, ac Florentini pacem quidem admiserunt, ac illius conditiones, quibus auxilia in Turcas, & stipendia Bartholomeo Coleoni, ut exercitum in Macedoniam transferret decernebantur; repulere, plurima adversus Bartholomeum, qui bellum pacatis intulisset, ne praemio, sed poena afficiendus esset, obicientes. Cum ira illi imperata declinarent, eosque Paulus nunc promissis, nunc precibus, nunc (si dissensissent) adhaesurum se Venetis minitans, flectere frustra tentasset, demum labente septuagesima die ab indicto foedere, quo pertina-

XXI. (a) Card. Papien. comm. 14.

Solemni ritu promulgata pax.

Detre-ctant stipendia Coleoni in Turcas iuro pendere.

(b) Id. ib. Novae pacis leges sancitae.

XXII.

Haece emolliret animos, ut de foederis legibus ipsimet agerent permisit: quas ita compositas refert Cardinalis Papiensis (b): Paribus utrinque postulationibus pacem, solum Veneti acceperunt, cujus quidem haec fuerunt potissima capita, ut alteri alteris irrogatas injurias condonarent: ut ablata omnia intra diem vigesimum redderentur: utque habenti in Italia dominatum liberum esset hanc pacem suscipere, quam ipse suo & ecclesiae Romanae nomine pari beneficio acciperet. Dixerant autem eam quoque conditionem, ut scribere ad suam militiam liceret neminem, qui fuisset alterius.

Haece quidem designata verbo, non vero redacta in publica monumenta, cum appetente festo die S. Marci evangelistae quem Paulus gestae rei publica denuntiatione cohonestare cupiebat, in conjunctam ecclesiam illius nomini sacram ad rem divinam solemni pompa peragendam descendit, atque ex folio Cardinalium, praesulum, & oratorum principum corona cincto repetiit, ut impendente rei Christianae maximo discrimine ex principum Italiae civili discordia, auctaque Turcica tyrannide, pacem inter dissidentes imperasset die purificationis sanctissimae Virginis festo: cum tamen novae obortae essent difficultates, timereurque ne motus novos ulterius mora pareret, vocatos demum Venetorum, & adversariorum oratores, quos amplissimis ad conciliandam

M m m pa-

Dissidentium principum oratores dextris jungunt. Celebratae divinae laudes. (a) Ext. in cod. ms. Vallie. sig. lit. B. n. 19. p. 47. XXIII.

Publica de pace confecta monumenta.

pacem fretos mandatis constabat, ad mutuum foedus & capta bello oppida restituenda, injurias & damna condonanda ex initis pacationibus adduxisset, ac tum ad haec firmanda jussu apostolico adversarum factionum oratores invicem manus & oscula junxere: ac deinde a Pontifice ad pedis, manus, & oris osculum admitti fuerunt, moxque hymnos cui initium est; Te deum laudamus, in argumentum laetitiae decantatus: de quibus omnibus confecta fuere haec publicae tabulae (a).

In nomine Domini Amen. Noverint universi praesentes pariter, & futuri praesens publicum instrumentum pacis Italiae inspecturi, visuri, & audituri quod cum nuper die vigesima quinta mensis aprilis proxime praeteriti, qui fuit dies lunae, & quo festum S. Marci evangelisticae in Dei Ecclesia celebratum est, post missarum solemnia sanctissimus in Christo pater & dominus noster dominus Paulus divina providentia Papa II. sedens in Apostolica sede in ecclesia ejusdem S. Marci de urbe, & infra, ut etiam caetera provinciae, & nationes Christianorum, quas discordia dissensionisque divisas tenent, suae sanctitatis exemplo ad pacem & concordiam inducerentur, auctoritate omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, totiusque catholice curiae triumphantis, quorum praesidia humiliter imploravit, & de sua & apostolica potestate plenitudine inter universos Italiae potentatus, & principes, etiam regales, vel quavis alia praesulgerent dignitate, & praecipue inter serenissimum, & excellentissimum dominum dominum Ferdinandum Regem Siciliae, &c. ac serenissimum, & excellentissimum principem dominum Christophorum Maurum ducem, inclitumque Venetorum dominum, & similiter illustrissimum principem dominum Galeas Mariam Sfortiam Vicecomitem ducem Mediolani, Papiae Angliaeque comitem, ac Januae dominum & illustrem & excellentem communitatem Florentinorum, ipsorumque dominorum Regis, ducum, & communitatis heredes, & successores pacem perpetuam ab eis omnibus, ipsorumque colligatis, adherentibus, sequacibus, & subditis, inviolabiliter observandam, & infra certi tunc expressi temporis spatium acceptandam promulgaverit & declaraverit, illamque etiam unitatem & concordiam perpetuam omnemque armorum cessationem, & a quavis injuria, vel offensa abstinentiam, & quietem omnimodam eis, & ipsorum cuilibet indixerit, nunciaverit, & injunxerit, prout in apostolicis literis desuper confectis sub data Roma apud S. Marcum anno incarnationis dominicae MCLXXVII. 10. non. februarii pontificatus sui anno 10. quas ipse eadem die, quae fuit purificationis B. Mariae Virgi-

nis in ecclesia S. Mariae de Araceli de urbe solemniter publicari fecit, ad quarum tenorem se reseruit, plenus continetur, & quod cum post earundem literarum publicationem, licet ut diligens pastor universalis Ecclesiae, ad casus officium id spectat, pro ratificatione & approbatione sic indubiae pacis saepe vigilanter & sollicitius institisset, videret tamen propter nonnullas difficultates jam in longum protrahi, ne quid forte ex tanta mora sinistra eveniret aut interea accideret seu committeretur, quod eam amplius retardare, difficultioremque reddere posset, constitutus ante suam sanctitatem, ducum, dominum, & communitatis oratoribus, &c. & infra, voluerit & eosdem hortatus fuerit, ut pacem praedictam per contractum, & capitula mutuis stipulationibus, sicut consuevit fieri, postmodum firmandam acceptarent, depositis hinc inde odiis, & rancoribus, & remissis vicissim injuriis, & damnorum illatione cum restitutione summa castrosum, & locorum hinc inde ablatorum, ac salvo semper & integris manentibus sacrosancta Romana ecclesiae, & utriusque partis in illis vel aliquo ipsorum competentibus.

Cumque oratores praefati voluntatem, & exhortationes praedictas ob reverentiam sanctae sedis Apostolicae, & suae sanctitatis sponte reverenterque suscipientes vice, & nominibus dictorum dominorum Regis, ducum, dominorum, & communitatis principalium suorumque constituentium pacem praedictam singulis referendo emolugaverint, ratificaverint, acceptaverint, & approbaverint juxta voluntatem, & exhortationes praedictas ejus sanctitatis, in ejusmodique ratificationis, acceptationis, & emolugationis inter eos dictis nominibus in fidei signum invicem manus porrexerint, & similiter in signum pacis suscepta mutua oscula praebuerint. Hisque ita peractis sanctissimus dominus noster praefatus ad firmitatem & robur omnium praemissorum ipsos tanquam pacis filios ad beatorum pedum, manus, & oris osculum admisit cum solemni decantatione hymni, Te Deum laudamus, & orationes. De his omnibus ita, ut praefertur, gestis egregius vir dominus Joachimus de Narnia advocatus fiscalis sanctissimi domini nostri Papae rogaverit omnes, & singulos protonotarios, & clericos camerae, caeterosque tabelliones illic praesentes, ut unum & plura conficerent instrumenta ad perpetuam rei memoriam.

Sancito ita publice foedere vulgatoque propterea, ne qua nova dissensionis occasio oriretur, referendis in publica monumenta (b) mutuis sponsonibus, & pactis octava mensis maii navata opera est: ac primum foedus, quod a Nicolao V. cum Italiae principibus percussum fuerat, instauratum est: remissa injuria, & clades utri-

XXIV.

Oratores ad pedis & manus oscula admitti.

XXV.

(b) Ext. in cod. ms. Vallie. sig. lit. B. n. 19. f. 49.

Praecipuae leges dicitur.

utrinque illatae: arma poni iusta: obstrictus Venetus, ut Bartholomaeum Coleonem, ac socios a suscepto bello revocaret: Urbina comes, & Tadaeus Imolenis toparcha inferre Bartholomaeo ac foederatis arma vetiti: adjuncta lex proxima de reddendis, quae bello erant parata, in pugna vel hostili excursionem: capti in libertatem vindicati: data venia his, qui adversus suos principes cum hoste conjurassent: sancitum ad stipendia non admissum iri duces militissime, qui sub alio principe meruissent: cautum ut quinquaginta dierum flexu quisque suos socios designaret, ut quae recurrent dominice ascensionis die sacro pacis formula promulgaretur: labente praeterea die quadragesimo singuli principes sua synagoga pacationes foederis raras haberent: Laudensis pacis leges reintegratae: denique reservata caeteris Italiae principibus potestas, ut bimestri excurrente huic foederi ascriberentur: ad firmandas vero has pacationes objecta foedifrago centum millium ducatorum multa, quae laesae parti tribuenda sit: quae omnia a principibus publicis literis (a), ut erat conventum, rata & firma habita fuerunt.

(a) Ext. in ms. p. 52. ad 57.

XXVI. Solemnis pompa instructo agmine religioso agitata a Pont.

(b) Papien. p. 295.

Qui ritus in promulganda pace observatus.

Tum decreta est a Paulo supplicatio ad basilicam S. Laurentii in Damasco nuncupatam, ad quam instructo religioso agmine, & sacro ornatus cultu Pontifex processit die dominicae ascensionis, deque pace habita est concio ab episcopo Brixienti. Inter missarum vero solemnia cum Pontifex ad versiculos: Agnus Dei; sacram rem perduxisset, non modo Cardinales proximos, sed novo more omnes ipsosque etiam oratores ad osculum admittit, de quo Jacobus Cardinalis Papiensis his literis ipsi est gratulatus (b): Scripta mihi ex ordine sunt, quae beatitudo vestra die ascensionis Domini magna patrum, & populi frequentia Roma celebravit ad propitiandum pro pace jam constituta datorum honorum omnium Deum. Ea ego summa jucunditate accepi, delectatus caeteris omnibus; sed illo in primis quo beatitudo vestra in decantatione versiculi, Agnus Dei, ad osculum pacis non proximos tantum, sed novo more Cardinales omnes, omnes oratores admittit, qui ad sacra convenerunt: nil meo iudicio dici, & rei cogitari aptius potuit, ut videlicet a quo pacis opus illi acceperant, ab eodem quoque significationem ejus acciperent, & cujus manus infirmam carnem sanaverat, os tranquillitatis spiritum inspiraret. Gratulor beatitudini vestrae, illic ut indignus sacerdos gratias humiles ago, nec enim possum opera hujusmodi sine magnis fructibus esse: placatur Deus, impetratur gratia, actionibus nostris impletur ministerium sedis: in conspectu etiam plebis mirum in modum acceptio crescit atque auctoritas rota Italiae. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

lia: nunc celebratur nomen Ecclesiae, & beneficium renovatae pacis illius opus paratur, &c.

Cum ita non sine magna laude pro constituta confirmandaque pace Italiae desudasset Paulus, principes tamen, qui Romanae sedis ob id beneficium haud parum erant obstricti, exinde avertendi a Pontifice obsequio illius clientes occasionem captarunt. Intra erat inter alias haec pactio: Item convenerunt partes praedictae nominibus, quibus supra, quod infra terminum quinquaginta dierum, incipiendo a die stipulationis hujus contractus, teneantur declarare, & intimare hinc inde colligatos, confederatos, adhaerentes, complices, sequaces, & recommendatos. Hanc legem Galeatus dux Mediolanensis in rei suae amplificationem ita interpretatus est, ut in primis Ludovicum Francorum Regem, a quo Genuae & Saonae jus fiduciarium acceperat, socium in publicis tabulis (b) de pace Italiae confectis xxvii. maii anno MCCCCLXXVIII. appellavit his verbis: Nominat, inquit, serenissimum principem, & Christianissimum dominum dominum Ludovicum Dei gratia Francorum Regem pro ejus colligato & confederato jure & vigore perpetuae intelligentiae, confederationis, & ligae alias intactae, & contractae inter serenissimum dominum dominum Regem, & illustrissimum felicis memoriae principem dominum Franciscum Sfortiam, Vicecomitem ejus domini ducis Mediolani patrem, & dominum observandissimum, & successivo jure, & vinculo feudi pro civitatibus Januae & Savonae, eorumque iuribus, & pertinentiis, quae omnia inter praelibatum serenissimum dominum Regem Francorum, & praefatum illustrissimum dominum ducem ipsius illustrissimi domini ducis Francisci Sfortiae ducis legitimum successorem, mutuis stipulationibus, & juramentis renovata sunt.

Praeterea ad confirmandas suas vires pontificiasque infringendas, tum ad augendum sociorum numerum pactis ita abusum est, in aliis literis (c) xxvii. die maii editis, quibus pacem admisit, ut inter foederatos suave commendatos clientelae Fridericum Urbini comitem, Alexandrum Sfortiam Pisauriensem, Thadaeum Manontanos, ac Bononienses numeraret: sed ad eas discutendas fraudes huic promulgationi intercessit Paulus, utque par pari referret, obnoxias Mediolanensi urbes aliquas, ut socios designavit, quod hisce verbis in publica monumenta (d) relatum est: Cum inter se nominatos confederatos, & colligatos ejusdem domini ducis sint, & exprimantur illustris & potens dominus Fridericus comes Urbini pro statu & terris suis, & illustris dominus Alexander Sfortia pro Pisaurio & terris suis: magnifica

XXVII.

(b) Ext. in ms. Vallie. sig. lit. B. n. 19. p. 64.

XXVIII.

(c) Ext. pav. sup. viorie cod. Vallie. p. 64.

(d) Ext. ib. p. 52.

Pari jure asciti in cliente- lam Me- diolanen- sis ducis populi ;

communitas Bonononiae, magnifica communitas Ancona, magnificus & potens dominus Tadæus Imole, &c. quo omnes domini, & communitates sunt immediate subditi sanctissimi domini nostri Papa, & sanctæ Romanæ ecclesiæ, præfatus sanctissimus dominus noster Papa, ut audivit, dixit dominis oratoribus prædictis, & aliis omnibus ibidem presentibus, non esse justum neque conveniens, quod aliquis potentatum in pace prædicta comprehensorum nominet alterius potentatus similiter in dicta pace comprehensi subditos pro confederatis, colligatis, aut adhaerentibus, vel complicitibus, &c. & quod protestabatur ex tunc, talem nominationem non debere valere nec tenere quoad prædictos subditos suæ sanctitatis ; & sic non admitti debeat. Ejus sanctitas ex tunc a simili nominabat, & nominavit pro suis, & sanctæ Romanæ ecclesiæ confederatis, & colligatis magnificas civitates Papiensem, Laudensem, Parmensem, Novariensem, & Terdonensem, & earum omnium, ac singularum populos, & communitates, reservata sibi usque in finem termini in capitulo prædicto expressi ulteriori facultate nominandi alios quoscumque voluerit ; declaravit tamen sanctitas suæ intentionis eatenus nunquam fuisse neque esse velle nominare aliquem subditum aliorum potentatum prædictorum, nisi quatenus aliorum in simili casu factæ aut faciende nominationes eam ad id impellant.

XXIX.

(a) Ext. ib. p. 79. Ferdinandus Rex Neap. in- gratus in ecclesiam Rom. (b) Papien. com. l. 4.

Acta temere Mediolanensis dux non recidit, immo Ferdinandus Rex Neapolitanus eisdem clientis ditionis ecclesiasticæ, quos Galeatius fœderatos renuntiavit, socios literis regiis (a) designavit ; indeque ab ingrato Rege ecclesiam Romanam, a qua ad folium provectus præter merita, in eoque confirmatus fuerat, deprimere annitente, nova diffensionem semina jacta fuere, quas Cardinalis Papiensis ita perstringit (b) : Supererat ex conventorum sententia, ut quisque quos ad beneficium receptæ pacis vellet adungi alterutrum profiteretur ; qua in re cum Ferdinandus Rex nonnullos professus esset, qui ecclesiæ Romanæ subditi erant, plurimum eo facto doluit Paulus, putans avertenda a se suorum fidei causa inventum id esse : quamobrem quicquid ipse civitates nonnullas toparchasque regni ditionis profectus illud adjecit, denunciare se omnibus Soranum ducem toparchatumque ejus omnem, item & Cassinensium cœnobium ad se pertinere, quæ denunciatio cum novorum motuum mox causam præbuerit, de Sorana re paulo altius noscendorum omnium causa est repetendum.

Soranus dux & Cassinense monast. a Paulo in patrocini- um accep- tum. XXX.

Subjicit Papiensis, ut Pius II. Ferdinandum partes amplexus ipsi regni jus beneficium contulerit, tutatque fuerit adversus Andegaveses : cumque Soranus & Sinvestanus duces Ferdinando essent infensi, Neapolonem Urinum immiserit

adversus Soranum ducem, ab eoque Arpinum & Sora in ditionem, Ferdinando assentiente, acceptæ sint ea lege, ut Romanæ ecclesiæ juris essent, atque ad eam urbes tunc imperio ecclesiastico conjunctæ fuere, inclinataque est in Ferdinando victoria presso graviore bello a Pio Sueffano duce, demumque ab Andegavesium partibus divulso. At Ferdinando confirmato regno repetere a Pio dedititium toparchatum cœpit, non ausus vi, sed precibus contendere ; dein vero sub initiis pontificatus Pauli iterum repetit, ac demum cum Paulum jura Ecclesiæ enixe tueri animadvertisset, ac Soranum principatum esse ditionis ecclesiasticæ promulgatum, armis contendere decrevit, occupata ab Alfonso primogenito, exercitum e Tuscia reducens, Tolphæ nova arce, non sine ingrati animi labe : Parum enim, inquit Papiensis, ut visum est ad memoriam beneficii retulit nongenta atque eo amplius aureorum millia, quæ paulo ante serpendi regni sibi ac patri causa Romana sedes insumpserat, tantaque insuper discrimina, quæ in continuatione belli, magnis detrimentis coacta erat subire.

XXXI.

Oppressus deinde a Ferdinando est repente impetu Rogerion comes, quamvis a Pontifice ad beneficium pacis recen- ter esset admittus : in Soranum agrum, qui in ditionem & jus Ecclesiæ volente ipso concesserat, signa illata, vixque a Cardinale S. Clementis, qui ipsum adversus Andegaveses summo opere, dum legationem gerebat, juverat, adduci potuit ne ulterius inferret arma, sed judicio rem cognosci assentiret. Postea vero cum in tumultum inclinaret, detrectavit judicium (c) ; ac professus Soranum comitatum antiquo jure ad Neapolitanam ditionem spectare, negavit passurum se, ut priorum Regum possessio, se administrante, periret ; tum Robertum Malatestam Pontifici rebellantem in fidem ac patrocini- um suscepit (d), atque ab Romanæ ecclesiæ stipendiis ad sua traduxit contra recentis fœderis Italici pactio- nem, inquit Papiensis ; Admiratio ingens Pontificem cepit indignatione, & pudore admista ; admirabatur centesimo vix a constituta pace die eam potissimum fœderum conditionem violatam a socialibus esse, cuius ipsi petende paciendæque auctores extiterant, ea erat ne cui militem alterius stipendii, qui dimissus non esset ad suum liceret traducere. Et infra : Quod honorum sermonibus constare tunc valde inique a socialibus factum est, quos nec pacte fidei, nec suscepti iurisdictioni ad violanda fœdera memoria tenet ; hoc amplius autem peccasse Ferdinandum est judicatum, quod in amissum bis regnum Romana sedes illum reduxerat, semel decreto suo, in-

Soranum e- jusque com- munitatem invadit Ferdinandus.

(c) Id. l. 5. Ecclesiæ jura a Ferdin. occupata. (d) Eod. lib. Sacramenta præstita ab eodem violata.

XXXII.

Leodienses tum- ma strage affecti. (a) Philipp. Com. l. 1. c. 35. 39. & 40. 41. Nucl. gen. 49. vol. 2. Papien. com. l. 4. M. yr. in Carol. Bur. Egyp. de Roy. in annal. Belg. hoc ann. Langius in chron. Citizen. & alii. A Carolo Burgundo horrenda scelera in excidio Leodiensi patrata.

terum. amorum quinque bello gravissimo. His addebatur, quod cum a legato Cardinali appellatus Rex esset, regni- que coronam solemniter accepit inter sacra altaria, fidem patrocini- umque in omnem nostrum casum juraverat, ejusque rei documenta, chirographi signique sui addiderat, quæ in archivis apostolicis in hunc diem servantur : sed nos quoque errati nostri ea in re forsitan penas expendimus.

Hoc anno exeunte octobri miseranda de Leodiensibus strages edita est (a) a Carolo Burgundie duce, cujus implacabilis furor neque ab Honuphrio episcopo Tricariceni A. S. L. neque a Ludovico episcopo Leodiensi, pro quo principatum asserendo susceptum erat bellum, neque a Leodiensibus magistratibus, qui veniam perituri accesserant, conjestique in vincula deinde præfocati fuere, flecti ad misericordiam potuit. Conjuravit cum Carolo in Leodiensium exitum Ludovicus Francorum Rex, primusque in sociam urbem ejus nomen inclamantem irrupit. Effecta est ea Leodii vastitas die dominico, ut refert dominicus, cum populus bellicis curis solutus hostem colendo potius divino Numini, quam cædibus perpetrandis intendere putaret, tantamque adhibuit Burgundus in miseros crudelitatem, ut horrore audientes perfundat, quæ his verbis a Papiensi describitur : Evestigio dux civitatem omnem locaque in primis foro proxima jubet incendi, cuius mali necessitate compulsi illi relicti omnibus ad silvas proximas se contulerunt : clerus inspecta jam ante civitatis fortuna in suis quisque ecclesiis clausis junis se continebat vestibus sacris indutus, sanctorumque reliquias, atque adeo ipsum Domini sacramentum ad deprecandum misericordiam manibus præferens : idem religionum virginumque cenobia pro sua quæque conditione egere. Sed nihil inter arma scelerate militum manus incontaminatum liquere : refractis portis sacra omnia in lachrymabilem direptionem sunt data, sanctuaria Dei tota urbe incensa, spoliati sacerdotes atque occisi. Tum nec parietibus templorum etiam parsum. In ipsam autem imbellem turbam tanta impietate sevitum est, ut nulli sexui, ætati, aut ordini ignotum voluerint : infantes allisi parietibus sunt, puerperæ confosse, pleraque virgines stuprate primo, mox strangulate : senes quoque & pueri eodem, quo pugnantes, habitati loco : quin & illud ad malorum cumulum accidit, ut parentes cum matribus, filiis, & omni prole invalida sunt uno constructi, ac acerbiter interitus, in profluentem Mosam dejecti sunt, in medisque divinis, dum astat sacerdos altari- bus, & Domini corpus sanguisque inter manus versantur, patina & calices impii rapentur, ut merito de tam sævis ho-

stibus. emitti ad ultorem dominum vox illa. propbetæ lamentabilis possit : Domine Deus venerunt gentes, in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. Posuerunt morticina servorum tuorum escas, volatilibus cæli, carnes, sanctorum tuorum bestis terra. Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem, & non erat, qui sepeliret, de Leodiensium occisione hæc tradit Belcairus. (b) : Quadraginta hominum millia cæsa, numerat Munsterus, & mulierum quidem decem millia, quas in turbas simul religatas in Mosam præcipitatas refert. Dum furebat in urbe capta hostis, cecidisse clerum in templis : Omnia, que fecisti nobis Domine, in vero judicio fecisti ; quia peccavimus tibi, & mandatis tuis non obedimus : refert. De eodem excidio alii mem- nere (c).

(b) Belcair. dec. 1. l. 2. n. 19. Duodecim milia mulierum a crudeli tyranno flumine mesæ. (c) Renus. Sui l. 11. & alii.

Excisa Leodiensi urbe, quæ censu habito intra moenia tantum centum ac viginti millia, animarum continebat (d), cleroque numerosissimo, ornata erat, Car- rolus Burgundus ferrum, flammamque per finitima socia loca circumtulit. Aperte hæc clades aliis clientum Burgundi cladibus fuere, de quibus memorat Belcairus (e) : Illud memoria dignum, quod dum in Eburones Burgundus omni crudelitate perbaccibat, aggeres continendi mari ad Hollandiam Zelandiamque exstructi vitium conceperunt, quibus perruptis effusum mare multos mortales, pleraque oppida vicisque absorbit, ut non tantum detrimenti Eburonibus intulerit, quantum in Hollandia Zelandiamque accepit.

XXXIII. (d) Pa- pien. ubi cleroque numerosissimo, ornata erat, Car. sap. in. f. 4. (e) Belcair. dec. 1. l. 2. n. 20.

Eodem anno gesta in Hispaniis bella civilia. In Castella quidem Antocius Venerius episcopus Legionensis Apostolicæ sedis legatus censuris perduelles subjecerat, ut ipsos ad Regis obsequium cogeret ; ac licet illi, ut diffugium aliquod captarent ad futurum concilium provocassent, oratores tamen ad Paulum II. misere ; at illi urbis aditu sunt prohibiti, donec sponderent, se regio nomine Alfonso principem non ornaturus. Quibus in conspectum admissis, & multa quærentibus respondit Pontifex, Alfonso ob aliena scelera diu vitam non propagaturum ; quæ vox instar oraculi fuit, quippe Alfonso dum regionem lue infectam declinabat, mense junio repentina vi morbi oppressus est sive peste, quæ multos consumebat, sive veneno extinctus ; tum Henrici Regis partes sensim sese extulere (f), Toletumque in illius potestatem revocatum. At conjurati Isabellam Henrici forem Reginam sibi præficere sunt moliti, quam illa dignitatem, respuit (g) magna animi constantia. Demum, septembri mense redintegrata pax est his legibus. ut Henricus quandiu superstes esset regium

Maximas clades a mari Burgundus accepit. XXXIV.

Alphon- sus Cas- tellæ ty- rannus. divino ju- dicio ex- tinctus. (f) Mari- an. sup. l. c. 1. Henrici Regis partes re- stituit. (g) Mari- an. lib. sup. c. 13. Surt. an- nal. l. 18. c. 19.

nomen auctoritatemque retineret; Isabella soror Castellani (cepri) heres agnoscere: Regina vero Castellae adulterii notata infamia pontificiaque auctoritate ab Henrice viro segregata una cum filia in Lusitaniam ablegaretur; conjuratis data venia pristinaque honores restituti. Quibus sanctis Antonius Venerius Apostolicae sedis legatus conjuratos censuris quibus se irriterant, solvit. De ea confecta pace ab Henrico & Isabella promulgata sunt literae (a) ad compescendos populares motus, quibus xxv. septembris hujus anni adscripta est dies. Ceterum refert Joannes Mariana (b) ingentium malorum triste praesagium in Toletano agro contigisse, demessae nimirum fegetes sanguine fluxisse. Porro nuptias Isabellae Ferdinandus Rex Trinacriae hoc anno a patre Joanne Rege renuntiatus exambire coepit; quibus tandem potitus conjunctisque Aragoniae & Castellae regnis auctus Granatense regnum Christianae religioni restituit, ut dicitur inferius. Hoc vero anno varia cum Joanne Andegavensi aemulo in Catalonia praedia gessit (c).

In urbe graffata (d) est hoc anno pestilentia, quae plures & pontificia familia, & inter alios ipsummet Pauli levirum, tum Joannem Condolmerium, necnon medicum ad quotidiana pontificia obsequia incumbentem, extinxit: quam ob causam Jacobus Cardinalis Papiensis Paulum ipsum hortatus est (e), ut urbe excederet, seque tanto periculo subduceret: Non timuit sanctitas vestra nec timeret: timemus nos, quorum vita & quiete alitur beneficio suo. Si vox humilis serui inter sapientia consilia accipi potest, dico considerandos esse hos casus, neque committendum, ut in pestilenti civitate caput suum

NOTE [1] Joannes S. R. E. cardinalis de Turrecremata, severioris literaturae aetate sua facile princeps, hoc anno die VI. Kalend. octobris decessit, ut optime quoad annum Annalista, quoad diem, & mensum vetus lapis sepulchralis, apud Victorellum in additione ad Ciaconium. Ex quo tamen lapide idem Victorellus arguit, scribens cardinalem illum ex titulo S. Sixti ad titulum S. Callisti transisse, cum in eo lapide titulum S. Sixti retineat; eodemque illum distinguit Gaspar Veronenis in historia de rebus gestis tempore Pauli II. lib. II. quo in libro gesta anni II. pontificatus Pauli, idest anni 1466. describit Rer. Ital. to. III. par. II. pag. 1034. Quis quantumque fuerit vir Turrecremata ex eodem Gaspare discere licet, his coloribus illum pingente: Cardinalis S. Sixti ab Eugenio quarto creatus, semper minus optavit maximum pontificatum quam ceteri, tum quia dives, tum ad maximas curas effugiendas, tum ad tutiorem salutem animae. Podager est & iracundus & difficilis plus quam credi a quoquam possit. Artium liberalium, necnon Theologiae peritissimus, cui vix unquam Italia pacem habet, quot opera ediderit copia rerum ingenti profunditate, & lentissimarum gravitate composita, praesertim in Theologica facultate, scientiaque canonica, ostendunt Bibliotheca in urbe Roma publica, & alii in vrbibus Italicis, praesertim super glorioso volumine Gratiani, ubi decreta sanctissima complectuntur. Taceo opus egregium de Virginis Mariae Conceptione in quo apprime dissentit a sententia Fratrum Minorum, qui Mariam Christi Matrem ab originali peccato prorsus absolvunt. Taceo reliqua non pauca non abjecta, quae composuit Opera, in quibus se fuisse mirandum Philosophum, fidelissimumque Christianum praesertim. Quam vero sit severus, quamque durus in Fratres Sancti Dominici, Monialesque sibi subiectas, pernoverunt expulsi simul & expulsae. Clastrum Sanctissimae Mariae super Minervam pulcherrimis Epigrammatibus historisque egregie exornavit. Testudinem Templi grandibus impensis absolvi diligentissime curavit. Quibus ex rebus immortalis futurus est. Quod autem sit adeo asper & difficilis, famulorum facit. . . . . & podagricus morbus; eam enim duo ad bilem facile stimulant. Quam iuste universam Sublacus Abbatiam & regat & rexerit, dici vix posset aut scribi: sed de hoc satis. MANSI

tot obijctetur periculis: inexploratum est ei quid possit contingere; animus bonus pars remedi est; sed non plenum remedium; plerumque qui in praelio ferventior est suo robore cadit, & natatores intrepidi voraginibus absorbentur: non si annus unus nos servat, de altero securitas est. Quem sepe casus transit, inquit Seneca, aliquando invenit. Antidota quoque in quibus saepe ponimus spem, non subveniunt nobis: major est vis mali, quam ut nostris artibus valeat vinci: decimus quisque vix illis servatur; sed & medicorum maxima tenebrae sunt, languida est omnis eorum subventio, magisque nos sua praesentia consolantur quam juvant, praesentissimum ac pene solum habetur praesidium mutatio loci. Legimus in Ezechiele propheta: Qui erit in civitate pestilenti devorabitur, & salvabuntur ex eis, qui fugerint, &c. Pientia XXIII. junii MCDLXVIII. Aliis autem literis mensis insequenti exaratis accepisse se illum uno eodemque tempore subjicit (f) aegrotasse, & convalescente, quorum altero dolore, altero laetitia affectum fuisse confirmat: Ex his enim sum, inquit, qui beneficentiam suam expertus, & libertatem sine metu agens dominum, & patrem mutare non cupio.

Obiisse per id tempus ex ejus sepulchrali titulo tradunt Joannem Turrecrematam Cardinalem Hispanum doctrina, ac probitate vitae clarum: egregiaque extant in urbe tanti viri munificentiae monumenta, nimirum templi fornix ac sacrum B. Mariae super Minervam templum, coenobii claustrum, institutumque Desperae annuntiatae ad virgines dotandas sodalitiolum. [1] Eodem anno Jacobus Cardinalis Papiensis egregium opusculum de Pontificis & Car.

In ea vix aegrorum decimus quisque servatus.

(f) Ib. p. 239.

XXXVI. Joannis Turrecrematae obitus.

XXXVII.

(a) Papien. ep. 280.

Quae sint Cardinalium officia.

Tenendus modus in terenda sententia.

xxxviii. (b) Ib. ep. 281. Paulus II. inanis gloriae perfrictus.

(c) Plat. in Paul. II. Steph. Infill. m. f. Vat. sub ann. 1466. In quo fita sit vera Pontificum gloria.

XXXIX. (d) Fel. Cont. in clench. Card. par. 81.

Cardinalium officii edidit, dicavitque, Francisco Gonzagae Cardinali Mantuano (a), ex quo nonnullae sententiae decerpentiae vitae sunt: Ad pompam, inquit, & delicias ornamenta Cardinalatus non sunt, aut deponi illa oportet aut id non recusari, cujus causa sunt data: his peccat qui boni operarii occupat locum, mandatum ipse non servat, & ab opere alium prohibet. Dignus quidem damnatione dominica: Inutilem servum ejicite in tenebras exteriores; quoniam eorum loco successimus, quibus dominus dixit. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; non facile ad decernenda bella inclinemur; sint amica concordiae consilia nostra. Et infra: Illud autem in omni actione nostra meminerimus Pontifici nostro consultores nos esse, non magistros; dicique a nobis vota, non voluntates: ideoque nec agendum vehementer, nec indigne habendum, si non accipiuntur nostra consilia: voborum nomen inditum est nostris sententiis, ut videlicet optare videremur, non velle, & servare, non imperare. Itaque cum placidus, quod est nostri iudicii, semel dixerimus, eo contenti feremus modice, quod decerneret, laudandumque & adjuvandum putabimus. Quid vero conatus omnis noster sine Deo inanis, ac mancus est, die semper consilii illum precabimur, notam faciat nobis viam, in quam ambulamus, errare non sinit infirmitatem. hanc carnis, &c. Pientia MCDLXVIII.

Subiicitur huic opusculo gravissima ad Paulum Papam scripta epistola (b), qua nonnulla ejus gesta de praebito Romanis epulo in carnis privio exhibitique (c) ludis, immixtis fundamentis aedificiorum ac parietibus, numismatibus Pauli imagine percussis, incisus operibus titulis, inanis gloriae perfringit: veram autem gloriam his exprimit signis: Opera aternitatis in Pontifice sunt vitam immaculatam praestare, lapsam ecclesiae disciplinam erigere; restituenda libertati clericorum intendere; sic iustitia cultorem esse, ut tamen misericordiae sit recordatio: in bonis causis intrepidum se praestare: non vultus, non minas potentium timere: potiore vita conscientiam ducere, in specula credita excubare: ad publicam gregis salutem oculos semper intendere: nihil suum credere, quod Christi non sit: meditari jugiter, miseris Christianis, qui proximi infidelibus sunt, praesidia mittere: incitare principes ad capeffenda pro fide arma, ducatum si opus sit illis praestare, thesauros in piam hanc causam effundere: paritate non impedire missiones legatorum, profectione etiam propria si expediat, pacare regna, nullibi ob causam privatam diffensiones optare, covari ut ministerium sedis ubique sit salutare, &c.

Hoc anno XXI. novembrii auxere (d) Cardinalium (senatus Joannes Baptista Ze-

nus Venetus protonotarius. Pontificis nepos ex sorore creatus S. Mariae in porticu diaconus, diinde presbyter S. Anastasiae, in porticu ac demum episcopus Tusulanus: Joannes Michaelius Venetus protonotarius pariter ex alia sorore nepos diaconus S. Luciae in septem solis renuntiatus, inde S. Angeli in foro piscium, postea presbyter S. Marcelli, inde episcopus Praenestinus, ac demum Portuensis. Eodem anno in secreto consistorio creati sunt quatuor alii Cardinales Joannes patria Wratislaviensis idemque Strigoniensis archiepiscopus, Petrus Focarus Venerus; Joannes Baptista Sabellus Romanus, Franciscus Ferricus Burgundus patria Cluniacensis, de quibus admittendis ad cardinalatum munus, si Paulum iis nondum promulgatis, e vivis excedere contingeret, extant tabulae a Cardinalibus confectae, quarum haec est praecipua pars: Voluit sanctissimus dominus noster, quod in casu quo (quod absit) accideret casus mortis suae, immediate de eo momento intelligantur ipsi quatuor Cardinales esse publicati, & nos teneamur sub eisdem poenis superius nominatis eos nominare, quos ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc recipimus in Cardinales, in socios, & in fratres cum omni charitate, non obstantibus quibuscumque solemnitatibus in assumptione Cardinalium consuetis, quibus etiam sanctissimus dominus noster pro hac vice derogavit. Quibus Cardinalibus providit de nostro consilio, & assensu de titulis infra scriptis, videlicet domino Joanni de tit. SS. Nerei & Achillei, Petro de tit. S. Priscae, Joanni Baptista de tit. Mariae in Aquiro, Ferrico de tit. SS. Petri & Pauli. Supplevit etiam sanctissimus dominus noster, si forsitan in supra scriptis omnibus interceperint aliqui defectus, quibus omnibus pro hac vice auctoritate apostolica ex certa scientia, & de plenitudine potestatis, ac de nostro communi consilio, & consensu derogat. In quorum omnium fidem & testimonium & observantiam in hac ipsa cedula nos omnes praesentes post subscriptionem sanctissimi domini nostri Papae praedicti propriis manibus subscripsimus, ac sigillis nostris sigillavimus. Actum in palatio Apostolico die supra scripto, sexta feria quatuor temporum, videlicet XVI. decembris MCDLXVIII.

Cum postea inopina morte Paulus extinctus esset in cardinalium numerum a veteranis non recepti sunt, ob decretum Eugenii IV. in causa Dominici Capranicae Firmani prolatus, cujus mentionem Paulus non fecerat, quod Jacobus Papiensis confirmat in literis ad episcopum Capaciensem datis (e): Meministi, inquit, sedente Paulo Cardinales quatuor secreto creatos fuisse; (e) Paulo defuncto aperte receptos. Inter eos receptus fuit Sabellus & Venetus, de Sabello quidem quae mens sit quibusdam ex patri-

Nova Cardinalium creatio.

Qui tituli novis Cardinalibus collati.

XL.

Cur non fuerint postea admitti. (e) Paulo defuncto aperte receptos. Inter eos receptus fuit Sabellus & Venetus, de Sabello quidem quae mens sit quibusdam ex patri-

tribus ipse tu scis: Veneto etiam trium Venetorum Cardinalium numerus plurimum obstat. Horum, quantum ego puto societas Cluniacensem nostrum exclusit. Per ejus ingressum putatum est illis quoque posse aliquando aditum aperiri.

XLII. Edidit hoc anno Pontifex sanctionem celeberrimam de non alienandis bonis ecclesiasticis ac poenas graves iis, qui contra intenderent, inflixit.

Ad perpetuam rei memoriam.

Si quis contra hujusmodi nostrae prohibitionis seriem de bonis, & rebus eisdem quidquam alienare praesumpserit, alienatio, hypotheca, concessio, locatio, conductio & infeudatio hujusmodi nullius omnino sint roboris, vel momenti, & tam qui alienaverit, quam is qui alienatas res, & bona praedicta receperit sententiam excommunicationis incurvant. Alienanti vero bona ecclesiarum monasteriorum & locorum piorum quorumlibet, inconsulto Romano Pontifice, aut contra praesentis constitutionis tenorem si pontificali, vel abbatiati praesulgeant dignitate, ingressus ecclesiae sit penitus interdictus: & si per sex menses immediatè sequentes sub interdicto hujusmodi animo [quod absit] perseveraverit indurato, lapsis mensibus eisdem a regimine & administratione sua ecclesiae, vel monasterii, cui praesidet in spiritualibus & temporalibus sit eo ipso suspensus: inferiores vero prelati commendatarii, & alii ecclesiarum rectores, beneficiati, vel administrationem quamlibet obtinentes, priorales, praepositi, praepositi, dignitatibus, personatibus, administrationibus, officii, canonicatibus, praebendis, aliisque ecclesiasticis cum cura & sine cura, secularibus, & regularibus beneficiis, quorum res, & bona alienaverint, dumtaxat ipso facto privati existant &c. Nulli ergo, &c. Dat. Roma apud S. Marcum anno MCDLXVII. kal. martii pontificatus nostri anno IV.

XLII.

(a) Papiensis. 17. ep. 310. Rod. San. episc. Palent. c. ult. Scep. Infil. mf. Var. fig. n. 11. hoc anno.

Friderici imp. in urbem adventus.

Extremo hoc anno, nimirum kal. decembris, ut Cardinalis Papiensis testatur (a), nuntiatum fuit in urbe, Fridericum Imperatorem solvendi voti causa Romam contendere. Missus obviam a Pontifice primum est honestus vir, qui ab epistolis ei erat, iustusque longissime proficisci, ipsumque de illius itineribus, & aliis, quae comperisset, crebris nuntiis sine mora certiorum facere. Inde vocatis Pontifex in consilium Cardinalibus quatuor episcopos aliosque designavit, qui secunda salutationis officia exhiberent: demum Cardinalem Rothomagensis episcopum Ostiensem, ac Franciscum Piccolominæum S. Eustachii diaconum Cardinalem Pii II. nepotem delegit, qui bidui iter ementi tertia venienti officia praestarent: Post haec, inquit Papiensis, de ingressu in urbem agi est ceptum, in cujus so-

lemnibus cum neque ex caerimonialibus libris, neque ex omni historia reperiri tunc posset, aliter enim cum coronam petet, aliter cum privatae rei causa venit, accipitur Caesar hac ducendi ratio novo exemplo est sumpta, ideo a me diligentius annotata, ut sit posteris in hunc casum, quod vel sequi vel adinvicem melius habeant. Cognita igitur via, quae illi per Flaminiam erat, cum jam & Pisauri secretarius, & non longe a Spoletio episcopi, Cardinales autem sexto ab urbe milliario obviam illum habuissent, die ipso adventus quadruplex gratulatio a quatuor hominum generibus per intervalla diet, & locorum est instituta. Primam ad mille passus trans pontem Milvium ducente procamerario praestiterunt praefectus urbis, & conservatores regionum, capita reliquique urbani magistratus, in eam pompam compositi, quam ludis testaceis circumferre soliti. Secundam ad ipsum pontem praesul Urbinas, quem sequebantur subdiaconi omnes, iudices rotæ, clerici cameræ, acoliti, cubicularii, secretarii, advocati, diplomatam scriptores, item omnis ordinis curiae nostrae ministri. Tertiam vero ad medium fere spatium, quod est inter portam, & pontem quæstor avarii: hunc magno agmine comitabatur tota Pontificis familia, toparchæ Romani, & duces belli, praesentibus ostiariis custodibusque Pontificum, his virgas ferreas, illis argenteas elavas manu gerentibus. Ultimum Cardinales ante portam se exhiberunt, ad eam via partem ordine collocati, qua venienti sinisterior esset. Hos cum primo accessu vidisset Caesar capillamento detracto singulos apprehensa manu, & dato osculo salutavit, gratia & benivolentis documenta ostendens. Ingresso urbem praesto fuit umbraculum aureum, quo solemnibus suis uti olim consueverat Pius, atque una Romani cives per vicus dispositi, qui illud hastilibus sustinentes toto itinere per vices succederent. Et infra.

Qua pompa exceptus Imperator.

XLIII.

Ad basilicam vero quantum a primis gradibus ad summum altare pertinet collegia religionum sacerdotiorumque dextra & laeva in veste sacra disposita erant, bymno transiit Caesar concinentia. Ad primos quoque gradus vicarius templi cum suo collegio in mitra & sacro pluviali religiose illum accepit crucem, quae in manu erat, porrigens osculandam. Natalis Domini nox illi erat, & hora jam quinta. Itaque Pontifex, qui expectare Caesarem atque excipere ad portam argenteam in vestibulo constituerat, indecorum iudicans illa hora eam rem fieri, in chorum ascenderat, & sacrum matutinum iusserat inchoari altiori solio residens. Ad eum igitur per media haec collegia Imperator accedens pedem, manum, & faciem deosculatus est: sed post pedis manusque osculum.

Pedem, manum & faciem Pontificis deosculatus Imperator.

allebant cum aliis Pontifex, & de sede assurgens praecipuo affectu in utrumque laterum illum complexus est, moxque in propinqua sede collocans, inter se patresque ad dexteram media, ad complendum sacrum suo se loco continuit. Eo absolutum diaconi Cardinales duo, quibus praecceptum id erat, ad altare Caesarem deduxerunt, ad cuius ille aditum primum in genua proci-dens, tandem perseveravit orans donec & votum absolveret, & divina preces super eum a Pontifice mitterentur. Earum haec fuit prima solemnitas. Cantaverunt alta voce duo ex choro: Elegit eum Deus, & excelsum fecit praeregibus terræ; ab omni choro responsus est: Glorificavit illum in conspectu Regum, & non confundetur. Inde assurgens Pontifex ex ritu caerimonialium librorum peregit reliqua, choro praefanti illi omnia respondente.

XLIV. Descriptæ ita sunt earum precum formulae a rituum sacrorum magistro (a): Surgens deinde Pontifex sine mitra dixit: Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Vers. Deus iudicium tuum Regi da. Et iustitiam tuam filio Regis. Vers. Salvum fac domine servum tuum Fridericum Imperatorem nostrum. Deus meus sperantem in te. Vers. Mitte ei Domine auxilium de Sancto. Et de Syon tuere eum. Vers. Nihil proficiat inimicus in eo. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Vers. Fiat pax in virtute tua. Et abundantiam in turribus tuis. Vers. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Deus qui beato Petro Apostolo tuo colatis clavibus regni caelestis animas ligandi atque solvendi pontificum tradidisti, intercessionis ejus auxilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noster a nexibus peccatorum suorum liberetur. Pretende quæsumus famulo tuo Friderico Imperatori nostro dextram salutis auxilii, ut te toto corde perquirat, & que digne & humiliter postulat, assequi mereatur.

Omnipotens sempiterna Deus Christiani imperii protector, & conservator, da servo tuo Friderico Imperatori nostro virtutis invictæ triumphum, ut ad nostram & Ecclesiae tuae sanctæ atque fidelium omnium unitatem, & pacem subditis illi facias universas barbaras nationes per Christum dominum nostrum. Amen.

XLV. Inde e solio descendens, dextramque Imperatoris apprehendens, in pontificiam eodem illum, atque inde in cubiculum ad quietem perduxit. Cum vero non putaret hoc primo, ac pene tumultuario matutina laudis officio tantæ nocti satisfactum esse, solmissus aliud censuit iterandum, in quo & Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Caesar, & patrum senatus pro more adessent. Itaque ad horam duodecimam, paulo quidem ante primum diluculum secundam induxit. In eo, & Caesar vetusto sedis ritu ense de manu ejus cum benedictione accepit, illoque, ut erat nudus, armigero astanti tradito, camiscum stolamque albam & pluviale, ministrantibus diaconibus Cardinalibus, sumpsit, isdemque latus ejus claudentibus, evangelium lectionis septima non injucunde cantavit, lectionem ipsam eorum alteri prosequendam relinquens. Et infra: Mane vero ipso paschali solemnitate missarum operatus est Pontifex, in quibus post communicationem suam Eucharistia partem in hoc ipsum servatam Caesari obtulit, subnexo quidem in genua, & suum honorem sacramento reddenti. Porrectum vero prius illi pacis osculum, observat Augustinus Patritius (b), additque immutatum etiam pristinum morem, non dato ministrantibus calice: Communicavit, inquit, summus Pontifex altaris sacramentum cum Imperatore diacono & subdiacono de pane tantum: de calice autem est consuetudo sit communicantes cum Pontifice participare, propter insurgentem tamen Hussitarum ac Bohemorum haeresim, quæ calicis potationem ad salutem necessariam putat, præter Pontificem bibit nemo. Re divina peracta, Pontifex cum Imperatore & omni pompa ad Salvatore nostrum faciem adorandam in Iudaria expressam, quam Veronicam appellant, processit, deinde suggestum, unde populo benediceret supra portas basilicæ constructum ascendens Caesare assistente benedixit populo, plenariamque peccatorum remissionem omnibus clargitus est per poenitentiam ac satisfactionem merentibus, sed cum in sine post indulgentiarum enunciationem, quæ latino & vernaculo sermone per diaconos Cardinales fieri solet moneretur ex more populari ut pro felici statu summi Pontificis Pauli & Romanae ecclesiae Deum orarent, additum est: & pro Imperatore nostro Friderico ut Deus illi victoriam daret de haereticis Bohemis, Turcis ac aliis Christi nominis ho-

Ense sacro ritu illustrato donatus Caesar. Eum præferens prælegit evangelium. (b) Aug. Pat. m. fig. n. 27. p. 14.

Sacramentum sumptit sub sola panis specie & c.

Pergit auctor enarrare, ut Pontifex & Imperator certarint mutuis officiis, & remotis arbitris soli inter se longa traxerint colloquia, adjungitque Fridericum privatim cum Paulo, tum in consistorio de tunc Christiana republica, ac bello Turcis & haereticis Bohemis inferendo egisse: rem vero gestam, utque concilium ea de causa Constantiæ congregandum efflagitavit, accuratius describit prædictus Cardinalis Papiensis (c): ac primum in sacro senatu, cui nonnulli Germaniæ proceres, & Hungarici, Cyprii, & Veneti oratores intererant, perorante Laurentio episcopo Laventino exposuisse datas a Turcis clades, irritos principum conatus, celebratos frustra conventus, nul-

(c) Card. Papien. comm. l. 7.

Iam salutis affulgere spem, ac propterea ad flagitandum in periclitante re Christiana concilium accessisse.

(a) Card. Papien. comm. l. 7. Deque Turcis inferendo.

Iter hoc, inquit (a), meum summe Pontifex, ad reddendum Deo votum, libentius tamen ad salutem communem susceptum est. Nostri clades per hos annos a Turcis acceptas, & quae nunc imminent vides. Egerunt principes proximi, quod poterant, curas eorum & vigiliis novimus, non tamen quidem illas felices, quam suo ministerio dignas. Meis quoque conventibus, quos de Germanis principibus ejus rei causa plurimos habui, successus non fuit; impedimentis assiduis utrobique incassum iere confilia. Veni propterea ad te ut quam salutis viam non cerno, si qua hic est tuo iudicio videam. Christianorum summus es pater: primam hanc esse curam oportet, proximam meam: consule in medium, & quid agendum sit monstra; ego quae suaseris quaeque ad rem censueris opportuna accipiam, lubensque juvabo. Subdit Jacobus Papiensis. Ad haec Pontifex nullo ante cum patribus communicato consilio [id certe quod probatum non est] longa oratione quae ante se Pontifices, longiori quae ipse in eam diem egisset, sigillatim recensuit: quod vero ad postulatam attinuit; nescire se dixit, quid amodo consuli posset: ita jam consilium omne exhaustum cognosceret. Rogare autem illum vicissim: ut si quid attulisset, ipse ex Germanis prior proponeret. Dicente Caesare venisse se non dandi, sed accipiendi consilii causa, Pontifex eadem iterante, in proximam ille aulam deliberaturus successit, atque ibi per horam pene continuam fuit. Reversus cum proceribus, & legatis qui secum in consilio terant, obtemperasse se ait; neque in tanta consiliorum inopia melius invenisse, quam ut Constantiae, quae Germania civitas esset Italia propinqua, conventus principum indiceretur, ad quem & ambo accederent & reliquos omni diligentia convocarent: venturum eo, quantum crederet, Hungarorum Regem Matthiam, id quod praesens legatus ejus sponderet: hunc vero laborem ideo necessarium ducti, quod quae commune opus requirant, haec & communi consilio administranda putentur. Non placuit Pontifici sententia: ab exemplo praeteritorum conventuum hunc quoque inutilem futurum contendit. Deliberaturum se nihilominus amplius dixit: atque alio tempore responsurum. A meridie in noctem protractam consultatio erat itaque; concilium, & Caesarem simul dimisit. Sensisse nonnullos addit Jacobus Cardinalis non tam quaesitam a Caesare proficiendi spem, quam ostentandae religionis occasionem: ut si quando majoribus ingruentibus malis querelae populorum de imperio & pontificatu essent,

Poscit ut celebretur Constantiae Concilium.

culpam omnem desertae salutis in Pontificem rejicere posset, amissamque vocante Mantuam Pio suam aetimationem, vocato nunc Constantiam Paulo redimeret.

In proximo senatu eadem agitata res, & Fridericus dissolutis pontificiis argumentis concilii necessitatem obtrudebat, ac tertio haberi consistorium impetravit; in quo iterum eadem proposuit, professus id pia a se voluntate fieri: denique communi animo constituta refert Cardinalis Papiensis: Alterum, ut litera ad principes utriusque nominis mitterentur, quibus illi ad kal. novembriis anni venientis legatos suos Romam mittere rogarentur de ratione tuenda fidei cum Pontifice acturos: alterum, ut Venetis diutino Turcorum bello exhaustis decima clericorum, Hebraeorum vigesima, & secularium trigesima in ditione sua concederentur, quales decreto Mantuani conventus Pius olim Italici quibusque indicerat.

His addit (b) rituum sacrorum magister, qui interfuit: Dum Caesar Romae fuit, saepe noctu, uno vel altero famulo sociatus, clam & in dicto tempore ad Pontificis cubiculum accessit: cui Pontifex obviam exiit, cum primum id potuit rescire, & discedentem ipse deduxit usque ad secundam, & tertiam aulam: & aliquando ipse Pontifex inexpectatus ad Caesaris cubiculum, cum paucis venit, illumque quantum potuit honoravit cum summa gravitate & majestate, & in ecclesia & in via. In ecclesia orante Pontifice super faldistorio sibi parato ante altare, ut fit, Imperator super aliud faldistorium orabat a sinistris positum cooperium purpureo ornamento cum pulvinari etiam purpureo, & parvo scabello etiam purpureo. Seder Caesaris cum suo reclinatorio sive postergali sita erat inter sedem Pontificis, & sedilia Cardinalium in formam sedis pontificalis, sed non tanta altitudinis: cooperta erat panno serico viridis coloris, & scabellum parvum habebat viride, super quod pedes tenebat Imperator: altitudo ipsius sedis ita erat instituta in capella apostolica, ut non altior esset locus ubi sederet Imperator, quam ubi Pontifex teneret pedes, & item scabellum Caesaris aequale erat sedibus Cardinalium. Cum incensabatur Pontifex per Cardinalem assistentem, mox incensabatur Imperator per primum ex praelatis assistentibus Pontifici. Cum Pontifex pacem accipiebat ab assistente Cardinali primo dabat pacem Imperatori, postea diaconis assistentibus. Inter eundem semper manu sinistra illius dextram tenebat, volebatque ut aequali semper gradu incederet, quavis modeste semper Caesar reluctaretur. De ejus discessu proximo anno agetur.

XLVII. Concilii necessitatem iterum iterumque obtrudit Fridericus.

Decreta Venetis decumatum subsidia.

XLVIII. (b) Lib. cer. scit. 13. c. 1. & ex eo 10. 3. ver. Germ. ex edit. Frideri p. 15.

Qui honores Caesari exhibiti in sacello pontificicio.

An-

I.

Anno ineunte post Christum natum millesimo quadragesimo sexagesimo nono secunda indictione Fridericus Imperator sacris in urbe locis religiose illustratis, a summo Pontifice officii, beneficium, muneribusque ornatus Germaniam repetiturus Roma discessit. Quae vero de eo referat Augustinus Patritius (a) ad hunc annum pertinentia recensemus. Cum, inquit, solemnitas circumcissionis celebranda esset, Imperator oriente sole Lateranum potuit, & capellam basilicae majorem ingressus Pontificem ibidem expectabat, neque umquam super sedem sibi ad dexteram pontificalis throni paratam sedere voluit absente Pontifice, quamquam Cardinales aliqui, qui ei assistebant, ut in ea sederet, sedulo hortarentur. Venit hora convocata Pontifex, & Caesar obviam illi processit usque ad majorem aram, simulque deinde ante altare in suo quisque faldistorio procumbens oravit. Accessit post haec Pontifex ad confessionem ex more faciendam, cum Cardine Bononiensi episcopo Albano, qui eo die rem divinam erat facturus. Imperator sedem suam repetit: facta confessione accessit Pontifex ad solium, & alia omnia facta sunt, ut in nocturna missa natalis enarravimus.

(a) Aug. Pat. m. Vall. sig. lit. F. n. 73. p. 17.

Qui ritus servati die circumcissionis praesente Caesare.

II. Qui in creando equite S. Georgii.

Re divina absoluta, antequam Pontifex a solio descenderet, Caesarea domus magistrum pincerarum, virum domi nobilem ac probum, signis militaribus donavit, novaque religionis militaris, quam S. Georgii dicunt, militia & ascripsit & praefecit, sagumque illi imposuit album rubra cruce distinctum, ac vexillum assignavit ejusdem coloris cruce etiam rubra insignitum. Assabat Caesar dum haec fierent, manuque assignandis insignibus Pontificem juvabat. Accessere post haec ad aedis sacrae medium ubi faldistoriis incumbentes Pontifex & Caesar genibus flexis nudatisque caputibus Apostolorum principum primo, deinde aliorum sanctorum complures reliquias & aspexere devote, & pie venerati sunt. Ascendere deinde palatium, & sancta sanctorum ingressi aliquantulum oravere, inde per vicinas scalas descendentes equos conscenderunt, solemnibus pompis in vaticanum reverfuri.

III.

Caesar ut pie religioni satisficeret, venerareturque pro viribus Jesu Christi vicarium, illique sese humiliaret, cum Pontifex equum vellet inscendere, cito accurrit, stansque equi pontificalis arripit tanquam unus esset ex Pontificis servis eam, quoad Pontifex inscenderet, tenere volebat. At Pontifex humanitatem religiosi principis colaudans negat se equum ascensurum, nisi prius ille discedat pariterque & ipse inscendat equum, quem Pontifex ei dono dederat: Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Laudata est ab omnibus, & admirationi a plerisque habita ea Caesaris in Romanum Pontificem observantia ac devotio. Caeterum obsequium hoc, ut nimirum equum ascendentem Pontifici Imperatores stapedem tenebant, tumque apprehenso freno per aliquod spatium deducerent, praestari consuevissent, atque etiam ut jure debitum ex Baronianis nostrisque annalibus perspicuum est. Subdit auctor: Non est igitur novum neque indignum Christianos & Imperatores, & Reges summo Pontifici, qui Dei nostri vices in terris gerit se humiliare, atque ut maxima laude sunt digni, qui id agunt; ita execrabili odio sunt prosequendi, qui superbia elati Romani Pontificis jugum aut dedignantur aut contemnunt, tanquam cum ipso Deo de imperii magnitudine bellare gesturi.

Consensus igitur equis Pontifex & Imperator in triumphantium morem hoc ordine in vaticanum reversi sunt: praecedebant primum Cardinalium, & aliorum curialium mixtae familiae cum quatuor e familia Pontificis, qui singulos sacros ex panno cocineo in equis praeferebant, quas valistas vocant: ferebantur deinde a pedestribus vexilla XIII. regionum urbis, & postea vexilla magna quatuor vehebantur a proceribus quibusdam equitibus: haec erant populi Romani, Pontificis maximi, Ecclesiae, & crucis albae in rubro vexillo: deducebantur post albi equi phalerati duodecim sine sessoribus: quos sequebantur Pontificis aulici, e quibus quatuor portabant singula pilea, purpurea aureo limbo circumdata: inter eos medius erat Pontificis architrivclivus, quem scalcum vocant pontificalem pileum gerens a spatulis; & cum iis nobiles quidam minores equitabant: post hos secretarii, & cum eis procurator fiscalis cum advocatis, & cubiculariis cum suis cucullis circa colium: inde acolythi, clerici camerae, auditoresque causarum cum lineis rochetis, & cappis amplis. Sequebantur deinde nobiles quidam majores & proceres urbis, tum legati principum & Regum, qui aderant cum senatore & conservatoribus urbis, sed conservatores inferius, senator vero supremum inter legatos obtinuit locum. Incedebat post hos subdiaconus crucem praefereus indutus alioquin ut auditores, sed & pileum in capite gestans nigrum totum, praeter mapulas, & chordulas aurei coloris: hunc alii subdiaconi sine pileis medium habebant: praecedebant autem eos duo magistri ostiarii cum baculis serico tectis, crucem vero sequebantur primo clerici pontificalis capella duo, quorum alter laternam cum lumine praeferebat in honorem sacrae Eucharistiae, alter vero loculum pontificalis mitrae: tum Peloponensi, quam Moream vocant, despotus cum

Ascensuro equum Pontifici stapedem tenere vult Caesar.

IV. Pompe ordo Pontifice in vaticanum cum Caesare revertente.

Nun 2

Delatum in pompa Christi corpus.

cum fratre: inde diaconi, presbyteri, & episcopi Cardinales, inter quos diaconi duo Pontifici ministrantes ultimi erant. Post hos ducebatur equus albus sacratissimum Christi corpus vehens in capsula ornatissima reconditum, quem precedebat sacrista Pontificis baculum teretem manu ferens, & supra sacram hostiam sericeum umbraculum ferebatur, circumcirca vero funalia multa accensa. Sequebatur post turba pedestris civium Romanorum nobilium, & qui regi- onum capita vocantur cum ligneis baculis & cursorum curia cum arceis, & cum his cohors pratoria ad custodiam corporis Pontificis. Inter hos incedebat Pontifex albo equo veltus indutus pluviali albo, auro margaritisque ornato, mitram gestans in capite pretiosam: sinistra manu adequi- tantem Casarem aurea toga indutum, quam illi dono dederat, tenens, dextera vero populum benedicens. Præcedebatur super eos sericeum umbraculum, quod nobiles ferebant cives, Casarem anteibat armiger suus parvo intervallo nudum enses præferens: sequebantur mox cubicularii Pontificis secreti duo medium tenentes auditorem qui mitram servare consuevit: tum prælati quidam, Imperatoris & Pontificis medicus: ferebatur deinde ab uno e servientibus, ut ajunt, armorum ex vetusta consuetudine umbella crocei rubetque coloris, & is armatus & eques erat: post hos archiepiscopi, episcopi, & prælati alii suo ordine, postremo clerici curiales, reliqui mixtim ac turmatim sequebantur. Ubi autem ad pontem sub mole Hadriani perventum est, Casar ibi subsistens cum Pontifice, & Cardinalibus nobiles viros supra centum Germanos fere omnes militaribus insignibus donavit nudo ac plano ense quemque ter verberans levissime. Post hæc ad palatium pervenere Vaticani, deduxitque Imperator Pontificem usque ad cubiculum primum, & ipse deinde a compluribus Cardinalibus comitatus ad saum diversorium rediit. Venit & alius Casar cum Pontifice ad rem divinam audiendam, & ceremonie eadem servate sunt: magna fuit humanitas, quam Pontifex Casari ubique præbuit. Nonnullis adjectis de officiis, quibus Imperatores antiquitus ab Romanis Pontificibus ornati fuere, subdit Augustinus de Imperatoris discessu.

V. (a) Aug. Pat. ubi sub. Casareus ex urbe discessus.

Ante Casarem nudatus ensis præferri solitus.

Centum Germani nobiles sub mole Adriana creati equites.

Pontifex illum & omnem ejus comitatum hospitio victuque suo are continuo excepit magna liberalitate, & rerum omnium ingenti copia: non equis, non hominibus quidquam defuit: ubique benigne comiteveque omnes habitus sunt, gratias spirituales quamplurimas, & magnas a Pontifice impetrarunt, omnes sine pecuniis redemit, omnia enim Pontifex gratis jussit expediri. Donatus est præterea Casar a Pontifice albo equo phalerato, & aurea toga, quibus in solemnibus pompa usus est, & præter hæc deconibus quibusdam manusculis, lapillis unionibusque pretiosissimis ornatis, quæ supra duorum millium aureorum nummum æstimata sunt: atque ita per solutis votis Imperator latus domum versus arripuit iter Cardinale Reatino & vicecancellario eum Viterbium usque comitantibus, & quatuor prælati, qui Narniam iterant aliquot diebus ultra eum deducuntibus.

Ornatus muneribus Fridericus.

Hæc Augustinus Patritius, quæ paucis verbis perstringit Jacobus Cardinalis Papiensis (b), additque superiora eo magnificentius & studiosius in Fridericum collata, quod notissimum esset illum numquam propugnandæ Ecclesiæ, tuendæque Pontificum dignitati, ex quo accepit imperium, defuisse, neque umquam in nefaria abesse consilia, quibus sæpe nationes transalpinae in ecclesiis Romanam turbas sine causa concitarunt. Inter alia vero Paulum militarem S. Georgii ordinem in monasterio Mylitanensi Salisburgensis diocesis Friderici rogatu instituisse, imperatoris hæcce legibus sequens diploma docet (c).

VI. (b) Papien. in comm. l. 7. to. 2. ver. Germ. p. 140. S. Georgii ordo militaris institutus.

(c) I. 8. bull. p. 50.

Ad perpetuam rei memoriam. Tam magister & milites, quam præpositus & sacerdotes castitatis & obedientie vota sponte emittant: ad paupertatis vero votum emittendum nullatenus astringantur invitati; sed bona & proprietatem cum sui superioris licentia habere & patrimonium seu alia bona, quæ ante religionis ingressum possidebant, licite retinere, ac fructus exinde provenientes, quoad vixerint; alienandi tamen bona post ingressum hujusmodi potestate eis penitus interdicta in suos usus converti possint, ipsaque bona tam mobilia quam immobilia ad domum ipsam, seu ab ea dependentem, in qua professionem emisserint, post eorum obitus devolvantur & ad eam omnino pertinent, quoadque magister, milites, præpositus, & sacerdotes prædicti vestes talares cujuscumque coloris; præterquam rubei, viridis, & crocei, continuo, in vigiliis autem & festiuitatibus ejusdem Virginis gloriosa, nec non singulis diebus sabbati, de super vestem albam cum cruce rubea, a qua longitudine, cum veste anteriori, & latitudine usque ad brachia protensam juxta formam inferius assignatam deferre teneantur. Præpositus vero & sacerdotes prædicti bonas canonicas diurnas pa-

pa-

pariter, & nocturnas submissa voce percan- tent: & quando matutinale officium al- cibus festi celebraverint, unicam tantum psalmum in quolibet nocturnorum; quando autem de feria tantum psalmos tres & to- tidem lectiones & similiter in vesperis tres, aliis autem horis unum dumtaxat psalmum dicere astringantur; hoc tamen adjecto, quod hora primæ Abanasi symbolum fidei, videlicet: Quicumque vult salvus esse; una cum precibus & suffragiis consuets quotidie nullatenus omittantur, & in reliquis horis, præterquam in precibus & suffragiis supradictis, quæ tantam in prima decantant, ut præfertur, usum & morem ecclesiæ Romanæ observent. Milites autem loco divini officii pro matutinali septem, & vespertino officio etiam septem, pro aliis autem horis to- tidem pater noster cum Ave maria in singulis horis & devoto, & sub silentio dicere debeant, &c. (Permittit Imperatori, ut novo il- li equestri ordini congruas ædes excitet, quas si locupletet vestigalibus, donat iidem prerogativis, quibus Theutonici equites S. Mariæ gaudent: tum nonnulla monasteria, ac prædia ecclesiastica Salze- burgensis & Pataviensis diocesium dictæ familiæ attribuit. Dat. Laterani anno MCDLXVIII. kal. januarii pontificatus no- stri anno vi. [1].

VIII. Viennensis episcopus a Paulo II. constitutus.

(a) Ib. p. 287.

IX. Victorini in terras Friderici excurtio- nes.

(b) Ibid. p. 55. 56. & 63.

Præterea Imperatoris ejusdem precibus permotus Viennæ oppidum in Austria ducatu, ac diocesi Pataviensi situm, opu- lentum, populo refertum, nobili academia, sacris Dei templis, monasteriis, xenodo- chiis, aliisque complurimis religiosis ædibus exornatum episcopali dignitate insignivit (a), cui diplomati adjecta est hæc loci ac temporis nota: Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ M- CDLXVIII. XV. kal. februarii pontificatus nostri anno v.

Incurrebat interea hostili irruptione in Friderici terras Victorinus Georgii Podiebratii Bohemæ tyranni filius, ad quem comprimendum Pontifex principes catho- licos conjunctos illi foedere intentata ana- thematis pœna divellere ab ejus societate annisus est (b), ipsorumque nomina, & cognomina edii jussit, ut dignas scelere pœnas in eisdem statueret: tum Lauren- tium episcopum Ferrariæ apostolicæ lega-

tionis munere in Germania & Pannonia fungentem Matthiæ adversus impium Ge- orgium consilio operaque omni iustitade- se. (c)

Venerabili fratri Laurentio episcopo Fer- rariensi referendario & datario, ac cum- potestate legati de latere per Germaniam & Hungariam nuntio nostro salutem, &c.

Considerantes præstantissimum charissimi in Christo filii nostri Matthiæ Hungariæ Regis illustris ad extirpandas Hussitarum, & Voicestitarum hæreses animam, quem sua regali potentia, victoribus copiis præfecit, ac adversus obstinatissimum hære- starcham justo Dei, & sanctæ Romanæ ec- clesiæ judicio maturaque deliberatione dam- natum Georgium regni Bohemæ occupatorem, & complices quotidie demonstrat, justis sua- denibus causis expediens fore censemus pro- etiam rationibus evidentibus, ad rem Chri- stianam contra earundem hæresum pertinaces alumnos conferentibus liquere potest, utile futurum esse, ut pro occurrentibus negotiis fidei fraternitas tua omnibus facultatibus per nos tibi alias concessis, & quibus, quoad Germania partes suffultus es, etiam per to- tum Hungariæ regnum, ac illi pertinentes provincias, & patrias plenarie uti possis, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incar- nationis dominicæ MCCCCLXVIII. VII. kal. februarii pontificatus nostri anno v. His ad- didimus solum (d) Venceslaum Bibestinum virum prænobilem iniquo sacramento, quod idem Georgius tyrannus ab eo extorserat, additaque mandari ratio. Attendentes quod hæreticis & a fide catholica devotis nulla est servanda fides; nempe de re iniqua data.

(c) L. 2. p. 44.

(d) Paul. l. 10. p. 243.

(e) Papien. ep. 27. Jo. Turon. in chron. c. 66. Bonf. l. 4. dec. 2. Rantz.

X. Matthias Ungarus Bohemæ Rex & marchio Moraviæ salutaris. (f) Dubr. l. 30. Michov. l. 4. c. 68. Cromer. l. 27. Vandal. l. 23. c. 1.

Im-

NOTE [1] Miltarem hunc ordinem S. Georgii eundem esse credo cum ordine ejusdem nominis in Germania, de quo Justinianus in historia vernacula ordinum equestrium to. II. pag. 783. Ejus instituendi authorem Maximilianum Romanorum regem constituit. Epocham figit anno 1494. sub Alexandro VI. pontifice. Licet vero ordinis illius cum nostro exordia non conveniant; idem tamen Justinianus commentariolum equestrium ordinum in Gallia excusum assert, ubi ordo quidam equestris in Austria a Friderico coepit anno 1472. recensetur, ejusque stemma cum ordine S. Georgii, quem ipse ab anno 1494. exorditur, congruere affirmat. Ex quo intelligimus ordinem S. Georgii in Germania diu ante annum 1494. ex auctore illo Gallo coepisse. Sed nec Justinianus, nec author Gallicus exordium ordinis hujus recte definiunt, cum pontificis literæ de ordine illo in diocesi Salisburgensi stabiliendo datæ sint hoc anno 1469. Forte tamen Maximilianus elangue- scentem illum iterum roboravit propagavitque; ex quo primus ejus author non immerito reputa- tus est. Brevis tamen lectus ille dissipatus est, ut idem Justinianus notat. MANSI

Imperatorem misisset, ut pax ad sustinendos bellicos sumptus stipendia exigeret, concepta spe delusus est, indeque inter ipsos nova parta diffidia, Interea in Moraviam, ut Victorini Georgii filii irruptiones coaceret, reversus illum ad Viszeliam oppidum intercept: in quem tamen clementia usus est.

XI. Victorinus a Matthia interceptus. Catholicorum Bohem. ad Polonum legato.

Agunt de his Hungarici, Bohemici, & Polonici scriptores, inter quos Cromerus addit Bohemos proceres tum apud Casimirum Regem Poloniae excusasse celebratam Matthiae electionem, cum enim ipse oblatum sceprum admittere cunctatus esset, neque urgens discrimen ullas ferret moras, illud ipso Hungaro detulisse: tum addidisse preces, ut cum ille catholicum dogma coleret, sibi potius catholicis, quam Georgio heretico faveret: longe Polonico imperio Matthiam utiliorem futuram, quam perfidum illum, qui religionem labefacteret. Ad quam legationem nihil aliud tunc responsum, quam Casimirum rem ad amplissimum ordinum conventum data opportunitate relaturum, responsurumque postea Bohemis, cumque nollet conceptam sententiam in utramvis partem expromere; eum tamen non dissimulasse laetitiam, cum ipsi renuntiaturum esset Wladislaum filium natu maximum acclamantibus Bohemis, qui cum Georgio sentiebant, designatum Georgii successorem Georgio ipso ac tribus filiis in conventu praesentibus, neque ejusmodi decreto intercedentibus. Erant vero adjunctae haec pactioes: ut Georgius in reliquam vitam sceprum retineret; illius filiis amplii principatus reservarentur; Wladislaus autem Ludmilam Georgii filiam uxorem duceret. De quibus omnibus cum a Georgii oratoribus ad coetus solemnes Polonici regni relatum esset, complures societatem affinitatemque cum heretico damnarunt, regnumque Bohemiae armis comparandum censuerunt: quam sententiam episcopi sunt amplexi, fuitque Cracoviae sacrorum iustitium quandiu oratores Georgii in ea urbe versati, Ut vero Casimirus Matthiae bellum intulerit dicitur inferius: nunc partas aliquas de Turcis victorias superioribus adjungamus.

XII. Venetorum in Turcas res gestae. (a) Phrantz. l. 30. c. 3. apud Papien. p. 227. Sabell. ennead. 10. l. 6. Bonfin. dec. 4. l. 2. Crom. l. 27. (b) Sabell. ib.

Praefectus orientali sacro bello a Venetis Nicolaus Canalius Aenum oppidum in Thraciae ora situm, divitiis affluens, magnoque a Turcis munitum praesidio, adortus die septimo expugnavit (a), moxque direptum flammis delavit: duo millia hostium fuisse inde in Euboeam abducta, refert Sabellicus (b), ac plura illius egregia facinora recenset, evastatos nempe in Thessalonicensi sinu plures Turcarum vicos, oppidaque direpta: Legosticum oppidum in Patrensi sinu celeri opere communitum firmitatunumque, Novafolia post Aenum capta, Bostitzam etiam instauratam addit Phrantzes. Perlato Romam de utraque victoria,

de Bohemis nimirum Turcisque parta, lato nuntio, pontificem gratias Deo ac solemnes ad basilicam Vaticanam supplicationes indixisse testatur Joannes Petrus Arrivabenus in literis (c) ad Jacobum Cardinalem Papiensem, qui urbe aberat, datis: Herodis impii natalis nobis hodie Joannem obtruncavit: crastinus natalis Pontificis Pauli nobis illucescet, cuius muneris & tu inter reliquos auctor fuisse. Austam porro ejus diei laetitiam felicissimis nuntiis recenset: Relatum est hereticos Bohemos accidisse, Josphi filium cum multis captum esse ab Hungaro, & illius regni potiandi infra paucos dies spem esse Pannonia; classem quoque Venetam cepisse urbem, quam agunt Eno, ut vulgato utar vocabulo: ego fortasse, si locorum situs convenit, Aeneum dixerim, quod oppidum primum Aeneas Ilio profectus fundavit in Thracia: legimus & secundum in Creta ejusdem nominis ab eo positum; utrum horum aut neutrum sit haud satis ausim affirmare. Eo cum ex improvise appulisset classis Veneta incauti oppidani & nihil tale veriti primo congressu capiuntur; opulenta, ut agunt, urbs est, unde multum auri ac nobilissimae suppellex exportari potuit: capta nobilissimae matrona: multi in servitutem abducti, magna pars interfecta est: & quia retinenda urbis, quod a Turcis eo facillime transitus facultas deerat, tota diruta & solo aequata est. Et infra. In diem crastinam ob felicem cumulum totae sollicitatum. solempni ordine in basilicam Petri processurum Pontificem publico edicto nuntiatum est, ignes per urbem parantur, & quaecumque in summis gaudiis confueverit. Haec tibi ob causam fides, ob salutem laetitiamque Pontificis gratissima fore non ambigo, &c. Dat. Romae. xxix. augusti. Ampliori stylo perfectus est idem Jacobus Papiensis (d) Oecumenis expugnationis historiam, addiditque Venetis tantum unius remigis obitu, & vulneratorum sex damno fecisse victoriam. Caeterum ex victoriae aliis magnis cladibus immixtae fuere, atque a Turcis non unius oppidi, sed plurium provinciarum Christiani imperii vastitas effecta est. Praebuit tanto malo initium duorum fratrum Corvatiensium dissensio, quorum natu minor Martinus nomine Stephano fratri toparchae invidens, ductusque avaritia, cum annem Lupranam Turcas irruptiones a Corvatiarcentem tantum aetate vadofum praesidio tueretur, cum Assambeo Bosnae praefecto Christianae legis apostata pactus in singula equitum capita singulos nummos argenteos, ac praeterea de fratre ultionem sumptum iri, Mahometano exercitui in Corvatiarum aditum aperuit. Constabat is viginti millibus equitum ad cursum expeditionis qui mox imparatis Christianis miserandas clades intulit; in uno enim emporio octo millia paucis horis trucidavit, tria millia abduxit in servitutem: in Car-

(c) Ex. apud Card. Papien. ep. n. 227.

Celebrata Romae publica laetitia.

(d) Papien. comm. l. 7.

XIII.

Turca in Corvatiarum irruptio.

nos (a) etiam progressus omnia igni ferroque foedavit: nullum tamen munitum locum cepit. In egressu vero cum Christiani nullas ad hostem debellandum parafsent copias majores ille strages edidit, quas ita describit Jacobus Cardinalis Papiensis.

(a) Apud Papien. ep. 394. Iustitiae Christianae horrendae clades. XIV. Caetorum captorumque numerus.

(b) Phil. l. 31. ad Demetr. Caetren.

XV.

(c) Apud Papien. ep. 394.

Helvetii oppida Sigism. Austriaci invadunt. (d) L. II. bull. de cur. p. 54.

XVI. Violata ab Helvetiis.

Millibus passuum centum ac sexaginta progressi, cum non longe ab Italia disiter abessent, nullo occupato loco signa verterrunt: quaecumque reditus fuit miseranda illata calamitas est: interfecta sunt hominum millia duo de viginti, capta amplius quindecim: nullis pueris aut senibus parsum: aedificia incensa, vastati agri, pecus omne ferro absumptum protinus, ut pervasisset regionem non hostes, sed furia viderentur. Lupranam reversi auctam eam eximoribus invenerunt ita, ut vado transiri non posset, navigiorum autem in his locis copia non habebatur, quam ob causam dies continuos octo sedere ad ejus ripam coacti sunt. Id spatium si tantus terror Christianorum animos non occupasset, occasionem praestare populis circumstantibus poterat non redimende tantum captivae multitudinis, sed vindicandae quoque crudelitatis exercitae. De eadem Turca irruptione haec scribit Franciscus Philelphus (b): Impetus Turcorum in ipsas prope Italiae januas ad confinia Forjuli atque Tergestarum non tristes auditu nobis esse non potuit, quippe, qui liquido videre videremur non longe abesse ardentissimi incendii flammam xi. kal. septembris MCDLXIX.

Illatae haec calamitates magna ex parte fuere terris Austriaco principatu obnoxiiis, quamobrem Fridericus Imperator, qui caepius antea torpuerat, dum agebatur de propulsandis e Pannonia Turcis, elidendaque Mahometis tyrannide in dies latius sese efferrere, his stimulis excitatus est (c), ut proximis annis ad expeditionem conficiendam a Germanis se commoveret: averti quidem haec mala potuerant, si ad tuendam religionem paribus animis Germaniae principes incubissent; missoque jam ante Petro tit. S. Vitalis presbytero Cardinale Nurembergenses conventus fuerant celebrati, in quibus ultimo habitis quinquennalis pax fuerat a Friderico imperata: sed hanc quoque violatam Helvetii, qui nonnulla Sigismundi principis Austriaci oppida invasere, ad quaerenda Pontifex Laurentium episcopum Ferrariensem operam dare iussit (d).

Venerabili fratri Laurentio episcopo Ferrariensi in Germania cum potestate legati de latere nuntio, & oratori nostro. Cum sicut cum maxima animi perturbatione nuper intelleximus, dilecti filii confederati Switenses populi vulgariter nuncupati, poenas in constitutione praedicta pacis contentas, & ejusdem sedis censuras, necnon imperialis majestatis auctoritatem

contempnentes dominia dilecti filii nobilissimi Sigismundi Austriae ducis hostiliter invadentes, plura oppida, castra, atque villas devastarunt: quibus non contenti oppidum Valtzbucl Constantiensis dioecesis, & in illo nonnullos comites, & nobiles obsederunt, quos cum idem dux propter incogitatum, & improvisum ipsorum confederatorum insultum de obsidione liberare non posset, compulsus fuerit cum confederatis praedictis novas pacis condiciones inire, videlicet quod eis decem millia florenorum Rbenensium, ac dilecto filio Joanni Ansbuel nuncupato mille octingentis similes florenos ad festum S. Joannis Baptista proximum solvere, & si praefatos florenos in eodem termino non solveret, quod tunc oppidani praedicti oppidi Valtzbucl, ac etiam populi Nigram silvam inhabitantes medio juramento obligati essent dictis confederatis oppidum illud tradere, ac illorum potestati se submittere. Subdit foederatos Helvetios etiam eam legem adjecisse, ut imperialia & apostolica edicta, quibus ob violatas inducias se irretierant, viribus carerent; sed cum haec ab aequitate abhorrerent, laxataque temeritati licentia confici in Hussitas sacrum bellum non posset, data est nuntio pontificio provincia, ut Helvetios indictis censurarum poenis, implorataque principum ope ad officium cogat, omnesque pactioes cum Sigismundo confectas pronunciet irritas: quae literae hac formula consignatae. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDLXVIII. VI. id. martii pontificatus nostri an. v.

Districte in eos censurae.

XVII. Turca in Christianos graffari non desinant.

(c) L. II. bull. de cur. p. 51. XVIII.

Sed ad institutum de datis a Turcis cladibus, paratisque in eos subsidiis redeamus. Deplorat illas lugubri oratione Paulus Papa in apostolicis literis xv. kal. aprilis exaratis, quibus subsidiarias decumas in Gallia imperavit, quae in faciendis sacri belli sumptibus essent impendenda. In his vero literis indicat suscepta a Ludovico Francorum Rege pia consilia de gerendo adversus barbaros bello sacro; ipsum autem retardatum fuisse tum ob arduam illius molem, quam sustinere non posset, nisi principes alii auxilia conjungerent, tum ob domesticas dissensiones bellaque civilia, quae regnum vehementer concusserant, necdum erant sedata, praefecti porro cogendis decumis fuere Joannes Balve Cardinalis & Stephanus Nardinus archiepiscopus Mediolanensis, conceptaque erant hisce verbis ex literae (e).

Ad futuram rei memoriam. Cum, sicut, prob dolor! oculi cunctorum fidelium possint luce clarius intueri, immanissimus Turcorum dux, qui contra dominicam crucem, in qua salvati & liberati sumus, subina vexillum improba temeritate exererit, effundendi Christiani sanguinis ardore nimio exastuans, plurima fide-

Mahometis impia consilia de excindenda religione Christiana.

fideliarum millia cruentissima strage afflixerit, ac superiori, & presenti anno Albania partes propria persona invadens magnam Christianorum multitudinem in improperium fidei Christianae abduxerit; diversa quoque regna, provincias, civitates, & loca credentium depopulata, & in praedam miserabilem servitutemque redacta sua subjecerit ditioni, ac in tanta superbia, & arrogantia flammam elatus sit, ut terramarique reliquas fidelium regiones invadere, & debellare sibi que, si possit, universae Christianitatis imperium tyrannice usurpare praesumat, in maximam divinae majestatis offensam, nostram & cunctorum catholicorum Regum, & principum, aliorumque fidelium ignominiam, dedecus, & infamiam, nos illius vices gerentes in terris, qui pro mundi salute de summo colorum solio ad ima descendens carnem humanam assumere, & mortem subire non abnuvit, repetentes animo non sine lacrymarum effusione, & cordis amaritudine quot sacratissima patriarchales, metropolitanae, & cathedrales, aliaeque insignes ecclesiae penitus innumerae, ac utriusque sexus regularium personarum monasteria, coenobia, & pia loca profanata deformi ruina subacta illorum ornamenta, cruces, & calices, aliaque divinis deputata, ministeriis constata, destructa, & quod lacrymabilius est, sanctorum veneranda pignora, & ipsorum sacrae reliquiae conculcatae, ac innumeri sexus utriusque fideles ad damnatam Mahometicam sectam sub dura servitute prostituendam fuisse compulso, & nisi per catholicos principes tanta insanie tantoque furori celeriter occurratur, majora in dies detrimenta debeamus verisimiliter formidare; cupientesque pro ejusdem fidei defensione, & Christianorum salute non solum nostras, & sedis Apostolicae facultates nostrae dispositioni commissas, quarum partem non exiguam a tempore obitus sanctae recordationis Pii immediati praedecessoris nostri, tam pro dilectorum filiorum Hungarorum subsidio, quam nobilium virorum despoti Moreae, Scanderbeghi domini in Albania, & despoti Aretae, & aliorum quamplurimorum magnatum, provinciarum, & populorum subventionem, rebusque aliis ad rem hanc conferentibus saluti fidelium opportunis, usque ad summam ducentorum millium florenorum liberaliter exposuimus.

XIX.

Sed, etsi opus fuerit, imitatione illius cuius vicariatam, licet immeriti, tenemus in terris, proprium effundere sanguinem, & incommoda quoque subire, eo equidem ferventius, quo nuper charissimus in Christo filius noster Ludovicus Francorum Rex Christianissimus ad significationem nostram factus de praemissis certior, inter alios catholicos principes huic nostro pio atque laudabili desiderio spontaneus adiutor, ac cooperatore accessit: qui etsi tanta expedi-

Ducenta aureorum millia expensa a Paulo contra Turcas.

tionis molem in se uno ultero suscipere, & hostis ejusdem infensissimi atrocis injurias cum suo electissimo Christianorum exercitu ulcisci tota mente affectet, propter varias tamen, peccatis facientibus, temporis conditiones, & varietates, ubi unanimes cuncti Christicolae adversus crucis amulos deberent arma convertere, nequit in propria persona, quam multarum retrahit rerum magnitudo, hoc intimum sua mentis desiderium adimplere, cum ipsius adjutorio, cujus causa agitur his atque aliorum principum, & populorum fidelium freti praesidiis, ceptum opus defensionis fidei hujusmodi ultra virum nostrarum mensuram, contra insolentissimum hostem praedictum continuare intendimus. Sed quoniam ad tantae rei sarcinam nostrae, & Romanae ecclesiae non suppetunt facultates, ac idem Christianissimus Rex prono, & sincero animo quaecumque sua *.. possibilia, prout compertum habemus, tamquam orthodoxus princeps facit, volentes pro viribus huic sancto operi, ne alia regna, & Christianorum provincias, civitates, & loca idem hostis diripiat, ac sub tyrannica malignitate deducat, aut guerrarum angustiis quotidie laessita confundere in animarum, corporum, & substantiarum periculum, & inextimabile plurimorum dispendium, quantum nobis ex alto permittitur votive intendere, matura super hoc deliberatione praehabita, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & praefati Regis beneplacito, unam integram decimam omnium fructuum, reddituum, & proventuum ecclesiasticorum secundum verum valorem annuum quarumcumque cathedralium & metropolitanarum, aliarumque ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum, & beneficiorum ecclesiasticorum secularium, seu quorumcumque ordinum regularium, etiam militarium in regno Francia, & Delpbinatu, & infra solvendam, & exigendam per dilectum filium nostrum Joannem tit. S. Susannae presbyterum Cardinalem, ac venerabilem fratrem nostrum Stephanum archiepiscopum Mediolanensem nostrum, & Apostolicae sedis nuntium, cum potestate legati de latere ad Regem, & regnum praedicta destinatum, auctoritate apostolica imponimus per praesentes, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXVIII. xv. kal. aprilis pontificatus nostri anno v.

Exactae pariter a Britannis & Belgis Burgundisque auxiliares decumae, uti literae ad Franciscum ducem Britanniae & Carolum ducem Burgundiae datae (a) ostendunt: quod in aliis etiam regnis actitatum, sed exiguam partem in rem sacram derivatam indicat Crantzius (b), dum ait Christianum Regem Daniae, Norvegiae, Sueciaeque dimidium decumani auri a Marino de Fregeno nuntio apostolico corrasisse eo co-

* serenitati. Ludov. Franc. Rex tuenda rei Christi. f. vec.

Decumae Gallicano clero impositae.

XX. Et aliorum regnum sacerdotibus. (a) Ib. p. 51. (b) Crantz. l. 5. Succ. c. 40.

Christiannus dimidius trium regnum decumas ad se avertit. (a) Id. Succ. l. 5. c. 41. (b) Id. ib. & Vvan. dal. l. 15. c. 3.

XXI. Balvae Cardinatis nefanda perfidia.

(c) Card. Papien. comm. l. 7. additio- num ad Montre- let. auctor. p. 32. Ga- quin. in Lud. XI. Belcain. ep. Meten. dec. 1. l. 2. n. 21. Divinitus patefacta.

Conjici- tur in car- cerem cum Gu- illel. epi- scop. Vir- dunensi.

lose, quod sibi etiam bellum adversus Rus- sos schismaticos incurreret, implicatus (a) etiam erat ille domestico bello; nam Sueci ab eo defecerant revocato Carolo, quem olim ob tyrannidem regno pepulerant, ad quos componendos motus celebravit (b) Lubecae coetus publicos Christi- annus cum Suecis oratoribus, qui tamen re infecta dissoluti sunt. Cum vero ille expeditionem confecisset in Sueciam, archiepiscopum Upsalensem sibi suspectum abduxit in custodiam [1], a qua tamen, de integritate fidei ab illo praestita edoctus, emisit, adeoque sibi devinxit, ut is praecipue, vita sancto proximo anno Carolo, ipsius Christiani res in Suecia confirmaret. Dispar huic fuit perfidus Joannes Balvae Cardinalis, cujus supra meminimus, qui cum ex infima sorte ad sublimes honores summatque opes fuisset evedus, ut gratiam auctoritatemque apud Ludovicum Regem Francorum retineret augetetque, clandestinis artibus alebat bella civilia inter Ludovicum Regem, ac fratrem Carolum ejusque foederatos Britannum Burgundumque duces, ut operam suam veluti regno necessariam venditaret turbido tempore, quam sereno inutilem aestimandam censebat. Detectae (c) tandem hoc anno sunt ex nefariae artes, miserante Deo Gallorum calamitates, comprehensusque est ejus minister, cum inopino casu equum nusquam loco neque calcariibus, neque fuisse, neque habenis movere potuisset; ac pallore vultus, & metu adstantibus sceleris conscientiam indicasset: quocirca Cardinalis literae ad Burgundum, quibus regia aperiobat consilia, atque ad bellum pro juvandis foederatis incitabat, deprehensa sunt: quibus patefactis Regi Gallo in custodia traditus est; liberio rem tamen summae ob dignitatis gradum, quem tenebat: cumque a iudicibus interrogatus esset, errore divini iudicii adus mox omnia, uti erant, factus est. Guillelmus etiam episcopus Virdunensis veluti proditoris socius in carcerem conjectus est. Tum oratores suos ad Apostolicam sedem legavit Ludovicus Rex, postulavitque ut illo-

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

rum causam in Gallis cognosci juberet, cum aperta obtarent pericula, ne ad Romanam curiam duci possent, neque enim prohiberi posse, ne accensi ira populi reos discernerent: Re in sacro purpuratorum senatu diligenter excussa, statutum est constituendos a Pontifice iudices, qui in Galliam profecti darent operam, ut Rex a conventionione iudicium institui consentiret: quod si non obtinerent, tres in Gallis civitates proponerent episcopis supremo imperii jure obnoxias, factaque ab Rege tunc optione, ad eam rei adducerentur, darenturque in liberam custodiam; ad rite confecta Romam inde transmitterentur clausa, in consistorio aperienda: tum iudices cognitores in Gallis legati eam tantum ferrent sententiam, quam praesignatam accepissent. Haec prolixiori stylo Jacobus Cardinalis Papiensis quibus addunt Gallici scriptores (d) Balvem post undecim annos custodia eductum, & Guillelmum Virdunensem in arcem Parisiacam conditum tandem quoque libertate donatum. Porro expressa a reis confessione, Rex illam ad fratrem Carolum Aquitaniae ducem transmissit, monuitque quibus tandem consultius esset usus, qui non ipsius res ex regis damnis augere, sed privatas ex amborum fratrum regiaeque domus dilaceratione efferre contenderent: rediret itaque ad fratrem quem idem sanguis lidem. que parentes conciliarent; ac, sive Campaniam sive Aquitaniam malit, liberam optionem permittit. His non sine avaritione acceptis dux Carolus flexit animum ad concordiam, & amicum colloquium cum fratre in Britannia & Andegavia limite celebravit; ita tamen, ut inito domesticorum consilio in Regis potestatem non se traderet. Ut vero, vincente suspitione omnes natura, fraternae benevolentiae tanta suavitate animis delibutis, ut oculi non continerent lacrymas, redintegrate sit pax ita describit Cardinalis Papiensis (e) de quo paulo ante memoravi.

Flumen erat ad Britonum fines vadum. ea in parte nullibi habens hujus ripas col- latis undique lintribus instar pontis con- jun- Ooo

De illo- rum cau- sae cog- nitione ex- ortae lites.

(d) Paul. Emil. in Lud. XII. & alii.

(e) Papien. comm. l. 7. XXII. Aquita- niae ducis cum Gal- lo Rege colloqui- um.

NOTE [1] Joannes Upsal archiepiscopus dia ante hunc annum custodiae traditus fuit a Christianno Daniae rege, & ante nonnullos annos libertatem jam obtinuerat. Anonymus enim scriptor chronici vulgati a Ludevigg Reliquiar. to. IX. num. VIII. haec scribit ad annum 1463. Joannes archiepiscopus Upsalensis captus fuit in castro Stockholmensi per dominum Christianum regem de consensu & voluntate potiorum militum regni Sueciae, & captivus ductus est navigio ad castrum Haffnense circa festum S. Martini. Chronologus iste definit in annum 1468. Gemina scribit chronologus alter vulgatus ibidem num. IV. definit in annum 1520. qui & addit sequenti anno 1464. archiepiscopum illum liberari restitutum fuisse. Colloquium vero Lubecense, cujus meminit Ananista, ubi de componendis dissidiis irrito conatu, disceptatum est, hoc circiter anno celebratum a-nonymus, ibidem n. 5. legendus, affirmat. Ad Marinum legatum apostolicum quod attinet, juvat hic quaedam excerptere, quae chronologus idem n. 5. relatus adnotavit. Circa idem tempus quidam legatus apostolicus nomine Marinus collegit ex Dania libros, quos a memoriae Gothorum ibi dicebatur reperisse. MANSI

junxerunt. Contabulatis sic desuper omnibus, ut plana navigiorum concava redderentur, ad ejus medium excitatus est ex asseribus paries ad latus utrumque pontis ita pertingens, ut neutri transire in partem alteram possent. Sub ejus fastigio, quod staturam hominis excedebat, relicta fenestra erant cancellis ex ligno non magnis sic intermissis, ut contingi ex iis dextera possent, & mutuis praberetur aspectus. Die dicto ad tertium milliari pontis appropinquant: quo in loco biduo statuendis colloqui conditionibus sumpto, principes interim regii sanguinis, quos dedita opera secum adduxerat Rex, jussu ejus ad Carolum transire salutationis causa, ac gratulationis, muneraque ex suo nomine ad illum tulerunt, auream poculum, & magni pretii armillas. Postridie ad pontem primus Rex venit custodibus corporis, cetera prater enses inimicibus: quibus etiam longius a ponte dimissis ascensum omnino prohibuit, duodecim ex senatu secum assumptis rat consilio magis quam armis idoneos: quibus comitatus ad parietem medium cum accessisset, ad eundem procedens Carolus posito genu adoravit fratrem, & mox jussu assurgere datam per cancellos manum lacrymantibus oculis est osculatus. Quo in loco vim naturae quanta sit licuit intueri: iterum enim in genua procidens errata in eum sua coepit desistere, ea quoque ignosci continentibus lacrymis precabatur admissa, ut excusabat, non tam voluntate, quam juvenutis errore, & consiliorum fallacia: se, si mereri veniam possit, & ad gratiam ejus reditum invenire, futurum in regia potestate, & ab imperiis non abiturum, quorum supremo vite discrimine servator cuperet inveniri. Hanc orationem poenitentia plenam fletu etiam excipiens Rex. O frater, inquit, quanta peccaverunt, qui nos ante conjunctos tam misere disjuxerunt, majore impietatis genere seivire in te & me non potuerunt: exul modo errasti tu huc atque illic servorum tuorum servus, ego appetitus bello obsessus atque oppugnatus horam anxietatis, & terroris vacuum non habui: quos frui summa pace patris nostri regno decuit, hos tot jam annos improborum affligit iniquitas. Quis me tibi, & te mihi amantior esse, Carole, potest. Invenire ne quemquam est, qui fratrem eodem progressum utero vincat pietate, plusque illi opset salutis? Experti jam tandem quorsum tenderent artificia horum, redeamus in conjunctionem paternam, & parentibus sepulcris parentemus hodie complexibus nostris: veniam, quam deprecaris, dare jam dudum optavi, & nunc, interprete Deo, toto animo do: eo vero minoris est apud me, quo tu minus errasti tuo judicio, aliorum te credentem sefellere ingenia, sicut & me non cogitantem circumvenere nonnun-

quam. Ne dubita, frater, reditum expe- ditum habes ad fratrem: sine liberis ego sum: quem prater te diligere plus possum aut debere? mihi illorum pietate succedis. Tuum est defuncto me regnum, & vixit erit, quau- diu voles, commune. Fruamur Dei munere, & vita, atque hos diductores honoremus, non audiamus: sani nil afferunt nobis. Luci eorum adjunctae sunt tenebrae: quaerunt sua, non nostra, quodque in me nunc sunt machinati, in te mox regno succeden- tem machinari non desinent: demas exemplo nostro posteris documentum, quo majoris praesidio contemnere has insidias possint.

Hec adhuc magna doloris significatione defuncte Rege, concitum animi retinere non valens Carolus, media interrupta oratione extendi subito lignum ab extremo pariete imperat, qua dua prominentes prore ex- tabant, & ad fratrem transiens genibus se ejus advolvit gemensque pietatis omne genus profudit. Hunc illico allevarum Lu- dovicus non abstimili affectu complectitur, osculatur faciem, sinumque astringit, plo- ratas inde clamorque ad tam pium expecta- tumque spectaculum ab omni multitudine oritur, partim que ad praesidium, partim que ad visendum convenerat; nec erat ex tanta turba quisquam, qui non eodem exem- plo mutuis inter se osculis, & complexibus letaretur. Hora his in lacrymis lapsa, quod prima tenebrae intendere ceperant con- nantem fratrem ad tentoria usque comita- ri Regem, non permisit ille, sed mox ut ponte excessit, remisit ad suos, & redire in sequentem diem eodem loci hortatus est. Exinde Gallia, qua ob fratrum disjunctionem civili cruore polluta diu sorduerat, ad pristini splendoris recuperandi spem ex- citata est.

In Italia hoc anno, cum Ferdinandus Rex Neapolitanus beneficiorum ab eccle- sia Romana acceptorum immemor illius ditionis amplitudini invideret, strueret- que ad debilitandas ejus vires insidias, Paulus cum Venetis foedus in- nit.

In nomine sanctae, & individuae Trini- tatis Patris, & Filii, & Spiritus San- cti, & gloriose virginis Mariae, & bea- torum Apostolorum Petri & Pauli, ac B. Marci evangelistae, totiusque celestis curiae triumphantis anno a nativitate Domi- ni MCDLXIX. die vero XXVIII. mensis maii indictione II. pontificatus sanctissimi domini nostri domini Pauli divina provi- dentia sacrosanctae Romanae, ac univer- salis Ecclesiae summi Pontificis anno v. &c.

Primo ipse reverendissimus dominus S. Marci nomine sanctissimi domini nostri pro- se, & successoribus suis canonicè intranti- bus

XXIII. Redinte- grata in- ter eos fraternam pax.

XXIV. Paulus cum Venetis foedus in- nit.

(a) Ext. ms. cod. Vallic. ff. l. B. n. 19. p. 154.

In anno viginti quinque percul- lum.

but, & pro sanctissima Romana ecclesia su- isque adherentibus confederatis, complici- bus, & obligatis etiam praefatus magnificus dominus orator nomine serenissimi do- mini ducis, & illustrissimi domini Vene- torum faciant, firmant, ineunt, & con- trahunt bonam, meram, & puram invicem confederationem, intelligentiam & ligam duraturam usque ad annos xxv. & ultra, ad illud totum tempus, quod ipsis parti- bus placitum fuerit, ad mutuam conserva- tionem, & defensionem statuum, & contra omnes de cetero non provocatos, ac lace- sios offendere volentes sanctissimum do- minum nostrum, & illustrissimum dominum Venetorum, vel eorum alterum, seu eorum statum, & hoc fieri intelligatur pro conse- vatione & tranquillitate pacis Italiae.

Item convenerunt, & concordarunt, quod ipse sanctissimus dominus noster tenere & habere debeat equites quatuor mille, & pe- dices tres mille paratos, & ipsam illustris- simum dominum similiter tenere, & habere de- bet equites quatuor mille, & pedices tres mil- le ut supra praedictum est, propriis sumptibus uniuscujusque partis, declarando, quando dictas gentes illustre dominum praedictum mittere debeat facta sigillatione capitulo- rum in Romandiolam ad omnem requisitio- nem sanctissimi domini nostri, ireque de- beant ad ea loca, ad qua sua sanctitas, & illustrissimum dominum praedictum judi- caverint mittendas esse, habita omni con- sultatione, & deliberatione ad defensionem status, & terrarum sanctissimi domini no- stri, & sanctae Romanae ecclesiae: quo ca- su sanctitas praedicta ipsis gentibus sic missi, vel earum parti, providere facere debeat de allogiamentis, stationibus, & victualibus, qua vendi debeant gentibus praedictis eo pre- tito, & advantage, quo venderentur gentibus sanctissimi domini nostri.

Item convenerunt, & concordarunt reman- serunt dictae partes, quod illustrissimum do- minum praedictum cum omni tempore super mare teneat potentem classem obligatum sit, & se obtulit occurrente bello, quod Deus a- vertat, quocumque modo successerint nego- tia, quoad maritimas vires attinet, suffi- cienter, & tempestative providere ad omnia commodata statuum, & rerum sanctissimi do- mini nostri praedicti, & sanctae Romanae ec- clesiae supraedictae, absque aliqua impensa sanctitatis suae.

Item convenerunt, & concordarunt par- tes praedictae, quod occurrente casu, quo illustrissimum dominum praedictum ab aliquo dominio, vel potentatu non laceffito fore, provocato offenderetur, sanctissimus do- minus noster praedictus obligetur praestare, & mittere in succursum praefati illustrissimi do- mini equites duo mille, & pedices mille, illosque tenere propriis impensis toto tem- pore belli; quemadmodum praefatum illustris- simum dominum praedictum illustris- simum dominum praestare, & mittere se- obligat in Romandiolam, & alio, ubi ne- cessarium judicatum fuerit per communem consultationem ambarum partium, & tenere usque ad bellum finitum praedictos equites quatuor mille, & pedices tria millia suis propriis impensis. Additae sunt aliae pactio- nes, ut foedus cum nullo principe, vel po- pulo Italico iniiri possit, nisi pars altera pari conspiratione consentiret: daretur autem singulis facultas, ut huic foederi accederent: lapsio ab hujus promulgatione mense socios pars quaeque suos designa- ret: si bello pars altera implicaretur, al- tera pacem conciscere, altera dissentiente, nequeat.

Copias a Pont. in- structae habenda.

XXV. Ornata clavis a Venetis habenda.

Item convenerunt, & concordarunt, quod ipse sanctissimus dominus noster tenere & habere debeat equites quatuor mille, & pe- dices tres mille paratos, & ipsam illustris- simum dominum similiter tenere, & habere de- bet equites quatuor mille, & pedices tres mil- le ut supra praedictum est, propriis sumptibus uniuscujusque partis, declarando, quando dictas gentes illustre dominum praedictum mittere debeat facta sigillatione capitulo- rum in Romandiolam ad omnem requisitio- nem sanctissimi domini nostri, ireque de- beant ad ea loca, ad qua sua sanctitas, & illustrissimum dominum praedictum judi- caverint mittendas esse, habita omni con- sultatione, & deliberatione ad defensionem status, & terrarum sanctissimi domini no- stri, & sanctae Romanae ecclesiae: quo ca- su sanctitas praedicta ipsis gentibus sic missi, vel earum parti, providere facere debeat de allogiamentis, stationibus, & victualibus, qua vendi debeant gentibus praedictis eo pre- tito, & advantage, quo venderentur gentibus sanctissimi domini nostri.

Fretus ita Venetorum societate armif- que Pontifex Ariminum & nonnulla oppi- da, quae Sigismundo Malatestae olim jure fiduciario tradita, ipso sine liberis justis nuptiis procreatis vita functo ad ecclesia- sticum imperium erant devoluta, repete- re constituit, ac domare bello Robertum Malatestam, qui ex concubina procrea- tus Ariminensem principatum invaserat, illuseratque Romanae ecclesiae. Dueto ita- que ad Ariminum pontificio exercitu, cum rei feliciter gerendae spes affulgeret, Fer- dinandus Rex violata pace, quam anno superiori cum Paulo pepigerat, copias ad Ariminensem obsidionem solvendam mi- sit, atque arcano Dei judicio oppressa est justa causa, & ecclesiasticus exercitus a spuriorum principum copiis fuit profi- gatus, quam cladem ita describit Cardi- nalis Papiensis (a); Profligatio hac a pra- da, & captivis magis quam hominum ce- de damnosior fuit: duces ambo vulnerati sunt, interfecti circiter centum, ad tria millia capti, inter quos fuere praefecti mi- litares duodecim primi in exercitu nominis, cum his Virginus adolescens Neapolitanus filius: impedimenta insuper omnia amissa; direpta etiam castra, in quibus omnis ge- neris tormenta, ac tela collata ante ab au- rissis fuerant. Ex hostibus vero quadra- ginta tantum in pugna cecidere: viginti circiter capti sunt. Hoc tantum incommo- dum ad ducum insidiam pauci, perique ad perfidiam retulerunt, cujus argumenta complurima multifariam collegere, quae ego connumerare supervacaneum duxi, no- luarunt videlicet Pontificem vincere, quod in ejus victoria vinci se, atque opprimi timuerunt.

Explicat pluribus author, ut Paulus ab ineunte pontificatu divulsas ab ecclesiae di- tione toparchias, a tyrannis nimirum tur- bulentis temporibus conditas repetere in a- nimum induxisset. Post eam caedem adven- tarunt Venetorum copiae subsidiariae duce Hercule Atesino, quae ut nimia mora- rem ecclesiasticam affligerant, etiam ob tardiora impeditaque consilia postea pa- rum

XXVI. Arimi- num ex nothi Ma- latestae ty- rannide eripere ni- titur Paulus. Ferdinandus Rex adversus ecclesiam immittit exerci- tum.

(a) Pa- pien. com. l. 5. Jac. Minuol. apud Car- dinal. Pa- liares duodecim primi in exercitu nominis, cum his Virginus adolescens Neapolitanus filius: impedimenta insuper omnia amissa; direpta etiam castra, in quibus omnis ge- neris tormenta, ac tela collata ante ab au- rissis fuerant. Ex hostibus vero quadra- ginta tantum in pugna cecidere: viginti circiter capti sunt. Hoc tantum incommo- dum ad ducum insidiam pauci, perique ad perfidiam retulerunt, cujus argumenta complurima multifariam collegere, quae ego connumerare supervacaneum duxi, no- luarunt videlicet Pontificem vincere, quod in ejus victoria vinci se, atque opprimi timuerunt.

XXVII. Venetae copiae au- xiliares ferius ac- cedunt.

(a) Papi- en. ep. 329. Jacobi Papiensis ad Paulum litem.

rum juvere. Cæterum moerentem ob acceptam cladem Paulum Jacobus Cardinalis Papiensis hisce literis (a) solatus est : Scio opus non esse consolari beatitudinem vestram, quæ magni est animi, & consolari reliquos est consuetudo : ad consilium quoque ego satis non sum, sed si filio apud patrem, supplico humiliter ne quid propterea vel remissus, vel timidus agat, confidat in Domino, qui non derelinquit sperantes in se, & per hæc detrimenta tentat patientiam nostram. Agitur Ecclesia, sed non mergitur; vincitur sepe in præliis, sed nunquam debellatur. Causa nobis est optima, pugnamus pro iustitia contra iniquitatem, in tot justificationibus nostris misericordia Domini est expectanda : perseverantibus multa sepe verentur in melius : offerunt tempora quæ non prævidet ratio. In causa Maguntina magna & gravi victa ingenti prælio Ecclesia, tandem vicit : post deletas ad interfectionem copias Ecclesie deletus est Sigismundus Malatesta : post profligatos apud Barnum exercitus Regis, ductis, & nostros profligatos Andegavenfes hostes sunt & pulsi regno. Recentia hæc sunt, & beatitudini vestre notiora quam mihi ; & si non sint nunc iidem adiutores, qui tunc erant ; est Deus, per quem victoria illæ sunt habitæ, &c. Pientie die III. septembris MCDLXIX. Non defecit propterea Pontifex animo, ut Joannes Petrus Arrivabenus eidem Cardinali Papiensi significavit (b), sed in suscepto restituendi Ecclesie Arimini consilio persistit, egitque de evocando (c) Joanne Renati filio, ut Ferdinandum ingratum regno Neapolitano everteret, deindeque Gallorum arma in Turcas verteret : sed gravissime ipsum rationes, atque in primis Turcica potentia, quæ tanta erat, ut ducentarum & viginti navium classe Ægeum sulcasset, & viginti millia equitum ad Tergestinarum moenia populabunda immisisset, & ex Italje dissensionibus ingravesceret, tum Joannis Andegavenfis apud Barcinonem mors ad alia consilia averterunt.

Agit Paulus de Joanne duce Andeg. evocando.

(b) Jo. Petr. Arrivab. apud Papien. ep. 335.

(c) Pign. l. 8. Metuit ne Ferdinandus ac comodus Mahometem evocet in Italiam.

XXVIII.

Consultus hoc anno Paulus a Petro Antiocheno eodemque Maronitarum patriarcha de arcanis fidei Christianæ mysteriis, unica nimirum divinitatis essentia, trinitateque personarum, tum de Christi unica persona, duplicisque, nimirum divinæ & humanæ naturæ discrimine, quid ex divinis oraculis, & sacris conciliis tenendum esset, ipsum eruditum : tum ad conjunctionem cum Romana Ecclesia, constantiamque in adversis adhortatus est.

Venerabili fratri Petro patriarchæ Maronitarum Antiocheno nuncupato salutem, &c. Quia doctrinæ apostolicæ cibum salutisfo-

rum tibi humiliter exhiberi efflagitas, nos huic tuo pio, & laudabili desiderio pro zelo domus Domini, ac tuorum meritum exigentia gratum præbentes assensum, quosdam articulos sanctorum patrum sententiis comprobatos, quos firmiter credere, & tenere cuncti fideles Christiana professione merito astringuntur, præsentibus annotari fecimus, & quos etiam tuam fraternitatem non solum credere, & affirmare, verum & docere, proque indelebili memoria scribi, & publicare facere convenit, ut nullus catholicorum fidelium illorum ignorantiam prætereundum valeat in futurum. Tenor vero articulorum eorundem talis est.

Licet in Sancta Trinitate aterna Patre, & Filio, & Spiritu Sancto sit una essentia, una natura una potentia, una voluntas, & una operatio, juxta ea, quæ determinata sunt per sacrosanctum universale concilium Nicanum primum, & juxta auctoritatem S. Augustini ponentis in interpretatione evangelii secundum Joannem homelia xxii. dicentis : Faciamus voluntatem Patris, voluntatem Filii, voluntatem Spiritus Sancti, quia Trinitatis hujus una voluntas, una potestas, una majestas est. Et juxta dicta B. Basilii Casariensis episcopi in interpretatione primi psalmi, ubi ait : Quorum autem una natura est, horum eadem sunt operationes, Et juxta dicta B. Gregorii Nicensis in sermone contra Eunomium secundo, ubi ait : Unam voluntatem esse Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, naturæ communio protestatur ; tamen in domino nostro Jesu Christo ex tempore incarnato sunt duæ naturæ unitæ in uno supposito divino, scilicet divina & humana perfecte in omnibus proprietatibus suis. Sicut ex determinatione quarti concilii scilicet Chalcedonensis expresse habetur. Similiter in ipso domino nostro Jesu Christo sunt duæ voluntates quantum ad proprietates naturales, id est, proprietates duarum naturarum, scilicet divinæ, & humanæ unitæ in uno supposito divino, & concordēs in unum, sive simul indivisæ, inconvertibiles, inseparabiles, inconfusæ, non autem separatae, neque contrariae sicut impij heretici dixerunt. Et similiter dicendum est de operationibus Christi, agit enim utraque forma secundum divinorum prædicatorem Leonem cum alterius communionem, quod proprium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi est ; & carne exequente, quod carnis est. Et S. Athanasius in sermone contra Apollinarium facto ait : Quando dicit : Pater, si possibile est, transeat a me calix ; tamen non mea, sed tua voluntas fiat. Et iterum ; Spiritus promptus est, caro autem infirma ; duas voluntates hic ostendit, tam humanam, quæ est carnis, quam divinam, quæ est deitatis. Et Cyrillus episcopus Alexandria in interpretatione epistolæ ad Hebræos ait :

XXIX. De Deo uno & trino.

SS. Patrum auctoritates.

De duabus naturis in Christo.

Et duabus operationibus.

Leonis, Athanasii, & Cyrilli auctoritates.

Si

XXX.

Petrus Antioch. in patriarchatu confirmatus.

Si autem perfectos nos fecit per aquam & spiritum, quomodo non operatus est divine, pariterque humane ? Hæc autem manifestat decretum sacrosancti sexti concilii sub Constantino principe in regia urbe celebrati, quod præsentium lator tibi ostendet, cujus sententiis, & determinationi in omnibus acquiescere, & adhaerere debes.

Habet itaque in effectu fraternitas tua, quod in his tenere debeat, quid docere ; & quantum ad hæc & alia mandata apostolica, cum omni mansuetudine suscipienda te promptum fore non ambigimus. Eapropter sanctæ recordationis Innocentii III. & Eugenii IV. Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis inherentes electionem, & nominationem, seu provisionem, & præfectionem de persona tua ecclesie Antiochena Maronitarum alias providæ factas ; omnia quoque jura, & laudabiles consuetudines ad tuam, & prædecessorum tuorum ejusdemque Maronitane ecclesie utilitatem edita, & hæctenus observata de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio auctoritate apostolica tenore præsentium approbantes, & confirmantes, pro potioris cautelæ suffragio te eidem Maronitane ecclesie denuo in patriarchatum præficimus, & pastorem, curam & administrationem illius tibi in spiritualibus, & temporalibus committendo, firma spe fiduciaque conceptis, quod, dirigente Domino actus tuos, præfata ecclesia per tuæ circumspectionis industriam & studium fructuosum regetur utiliter, & prospere dirigetur, atque grata in eisdem spiritualibus, & temporalibus suscipiet incrementa. Quocirca eandem fraternitatem tuam

hortamur in Domino, ut doctrinis salutaribus Grifonis nempe Minoritæ ejusque sociorum diligenter intendas, ejusque consiliis nostro nomine tribuendis acquiescas, teque moribus, & ritibus nostris, ac sacrosanctæ Romanæ universalis Ecclesie, quantum possibile erit, magis ac magis in diebus conformare, ac in tribulationibus, paupertate, & angustiis, quas pro experimento fidei, & constantie tue permittit Omnipotens patientiam habere scias, & procures ; quoniam, ut inquit Apostolus Jacobus, beatus vir, qui suffert tentationem, quia coronam vitæ accipiet comprobatus. Et juxta Apostoli Pauli sententiam, Non sunt condignæ hujus sæculi passiones ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis ; hæc enim momentanea, illa vero perpetua sunt, & propterea patienter ferenda pro inextimabili premio æternæ beatitudinis consequendo. Postremo mittimus tibi casulam sive planiciam unam ex nostris, ut eo decentius atque devotius altaris ministerio intenderes, ac pro nostra, & universalis Ecclesie prosperitate Altissimum valeas exorare, prout cupimus, & in domino nostro Jesu Christo attentius te hortamur. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCLXVIII. non. augusti pontificatus nostri anno v.

Ad constantiam in adversis excitationibus.

Hoc etiam anno literarium gymnasium apud phanum S. Andree in Scotia academica dignitate exornatum est a Paulo, sanctumque ut in eo magistræ laureæ conferrentur, quod diploma (a) ita signatum. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCCCCLXVIII. v. kal. martii pontificatus nostri anno v.

XXXI. Academia condita in Scotia. (a) L. 8. ep. 160.

I. **A**nno a Christo nato septuagesimo supra millesimum quadringentesimum tertia indictione Alexander Foroliviensis episcopus legatus pontificius Casimirus Poloniae Regem adiit, ut Cromerus (a) & alii scribunt, Pontificemque excusavit si Bohemiam illi non traderet, cum nefas esset partum jus alteri adimere, praeclearaque Matthiae Hungariae Regis erga sedem Apostolicam Christianamque rempublicam in arcendis Turcarum grassationibus, & Hussicis haereticis edomandis merita obtarent; hortatusque ipsum est, ut controversiam affinitate fedaret, filiamque in matrimonium cum Matthia locaret, & una cum ipso adversus Georgium haereticum arma viresque jungeret; addidisse quoque legatum dicit author, sibi imperatum, ut Matthiam etiam conveniret, si qua in re id Casimiri utilitatis conducere posse videretur. Venisse quoque ad Casimirum Frederici Imperatoris oratorem, qui eundem Poloniae Regem a Matthia abalienare, sibi que conciliare niteretur, commemorasseque complura officia, & beneficia in Matthiam collata, & inter alia delatum imperiali opera commendationeque Bohemiae regnum a Pontifice, cum de Matthia ipsius ingrato animo conquestum, qui nonnullos Austriacos duce Baunhirschero ad infestandam Austriam concitasset, recepissetque in fidem suam, quo tempore Fridericus Italiam obiret; proinde is Hungari amicitiam averfari, monereque Casimirum, ut ab homine vasto sibi caveeret, porro Imperatorem ad sese cum Polono affinitate devinctendum propendere; jucundum autem id Casimiro accidisse, atque oratores decrevisse, qui de Vladislai filii cum Frederici filia Kunegunde nuptiis pacifceretur, dandaque vicissim ipsi aut Maximiliano Austriaco heredi aliqua e regis filiabus, & ineunda adversus Matthiam armorum societate, qua cautum esset, ut Fridericus Casimiri liberis ad Pannoniam Bohemiaeque comparanda regna incumberet; at ejusmodi foederis formulam ita conceptam retulisse ut Casimirus rogato Polonico senatu illam non admiserit, cum Fridericus in ea regis Hungariae apicibus sese insigniret, cautumque esset, ut alter alterius regna principatusque non invaderet, quo liberorum ipsius Casimiri jura laesactari videbantur.

II. Ad Georgium quoque missos oratores petitem, ut Vladislao Casimiri filio vivens regnum traderet, jussos etiam eodem cum proceribus Bohemis Matthiae studiosis agere, ac de ipsis in gratiam, cum Georgio reducendis, cum jam pro-

(a) Crom. l. 27.

De Matthia Poloniae Regi conciliando auctum.

Fridericus adversatur Ungaro.

fratrate illius res erigere sese viderentur, cum ad avertendum Matthiam excurrisset in Pannoniam, Tirnavensemque agrum populatus coegisset Hungarum, Bohemiam circa Cuthnos montes vexantem, partim inde signa tollere: postremo imperatum lisdem, ut Georgium ad exuendam impietatem haereticos, repetendumque Romani Pontificis cultum hortarentur. At quamvis de Matthia scribat author, illum turpiter loco cessisse, id tamen constat Hungarum ipsum devexo, & inclinate anno praeclearam victoriam de Bohemis haereticis reportasse, de qua illi Paulus ingenti laetitia significatione est gratulatus (b), atque ad perseverandum in constantia inflammavit: haereticorum furorem elidere pergeret, neque vero ob agitata a Casimiri Regis Poloniae oratoribus cum Georgio Podiebratio consilia animum demitteret perturbaretur, sedis namque Apostolicae studia auxiliaque ei non defutura.

Georgius sollicitatus a Polono ut haereticum eju-ret.

(b) Lib. brev. an. 9. p. 63. Additi a Pont. anti. mi Matthia.

Charissimo in Christo filio nostro Matthiae Hungariae Regi illustri.

Non sine ingenti gaudio nos, & venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales intelleximus felicem illam victoriam, quam celsitudo tua, divino tibi assistente praesidio contra illos perfidos haereticos nuper addepta es: nam etsi maluisse cuperemus, que semper eorum ad rectam fidem, & sanctae matris Ecclesiae gremium, ac sedis Apostolicae obedientiam & conversionem; sicut quorumcumque aliorum errantium, ipsis tamen in perfidia obstinatis contingit, ut, non amissa charitate, eorum nos ruina latifcet. Gratas proinde egimus clementissimo Deo, qui in manu tua serenitatis jam pluries humilitavit impios illos, ac speramus in ejus misericordia, quod in brevi, nisi resipuerint, & ipsi quod reliquum debitarum poenarum superest dabunt, & tua majestas, cui soli ab ipso omnipotente Deo nostro hujuscemodi palmam delatam esse cernimus, deportabit gloriosam optatumque triumphum, ad quem consequendum licet hortatore apud te minime opus esse censeamus, tamen pro officio nostro pastorali, proque singulari desiderio nostro, quo tenemur, ut castigatis haereticis illis majestas tua, cui ex divino munere id praecipue donatum est, pugnare semper adversus homines pravos, & catholicae fidei persecutores, ac vincere adversus quosque impiissimos Turcos, qui nostris temporibus crudelius in Christianos grassati sunt, grassarique quotidie non cessant; fortitudinem & fortunatissimum gladium suum convertat, quanto possimus studio tuam celsitudinem hortamur in Domino, ac etiam precibus facimus exoratum.

III. Pont. ad Ung. lit.

Matthiae eximium elogium.

IV. Post haec, quod nos non mediocriter pertur-

Inter Poloniam & Bohemiam colloquia turbavit, ex literis venerabilis fratris Laurentii episcopi Ferrariensis nostri in partibus & regnis illis cum potestate legati de latere oratoris, & ex dilectis filiis tuae serenitatis oratoribus, qui modo apud nos sunt, accepimus nonnullos, qui se etiam oratores charissimi in Christo filii nostri Casimiri Regis Poloniae esse dixerunt, tractatus quosdam prope oppidum Radiz paucis ante diebus habuisse cum illo damnato haeretico Georgio Podiebrato in non parvum catholicam fidei, honoris nostri, ac expeditionis per tuam celsitudinem assumpta detrimentum: super quibus & si latissime eidem Laurentio episcopo Ferrariensi rescripsimus, tuam nihilominus celsitudinem hortamur in Domino, ut una nobiscum hujusmodi insipientium hominum ineptias, stultisque furores forti animo toleret, nec propterea aut quibusvis aliis de causis a decreto sibi munere perpetuae laudis, & salutis deficiat: nos enim quantum cum Deo poterimus circa expeditionem ipsam, qua nobis admodum cordi est, & circa ea omnia, qua honorem, & utilitatem tuae majestatis quovis modo concernere poterunt, semper vigiles, & promptissimos invenies tanquam erga Regem & principem, qui de hac sancta sede Apostolica omni tempore benemeritis sit. Nec mirari debet majestas tua, si plura in hunc effectum circa negotium illud Bohemicum hactenus non monstraverimus, quia si quid facere, quod forte majestas tua aut catholici ipsi optaverint, distulimus, non quia noluerimus, aut cum ratio, & tempus exposulaverit nolimus, super sedimus; sed quia ita rebus, ipsis conducere, ac tuae majestati expedire ratifsumus, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDLXX. pontificatus nostri anno VII.

V. De Radicensibus conventibus inter Georgium regio honore dejectum, & Casimiri Regis Poloniae oratores habitis, quibus dignitati sedis Apostolicae, ac religioni labes inferebatur, Paulus ad Laurentium Rovarellam apostolicum internuncium scripsit, (a) eique praecipit, ut Matthiam Regem hortaretur ut coeptis in haereticos feliciter perficiendis strenue navigaret operam, sedique Apostolicae certissima praesidia polliceretur. Agitarant quippe plura nefaria Casimiri Regis praedicti oratores, ut Matthiam spe comparandae Bohemiae deturbarent, in primisque Georgio sponderant, ut Vladislauum Regem Bohemiae renuntiandum curarent, Casimirum aliosque principes vateros operam, ut Romanus Pontifex veteres Basileensis concilii pactiones cum Bohemis confectas instauraret, sententias in Georgium solioque ab hereticis celebrandas confirmaret. His erecti sunt haereticorum animi, catholicorum autem dejici coeperunt: quorum etiam constantia cum a Po-

Monitus Matthias ne coeptis abstitat.

(a) Ib. p. 55.

Proposita a Polonis oratoribus Georgio.

lonis tentaretur, jussus est legatus haec mala solertia sua discutere. Venerabili fratri nostro Laurentio episcopo Ferrariensi nuntio & oratori nostro cum potestate legati de latere salutem, &c.

Scribimus in praesentiarum charissimo in Christo filio nostro Matthiae Hungariae Regi illustri congratulatorias eidem de victoria, quam nuper adversus illos perfidos haereticos in manu ipsius omnipotens Deus fecit; atque etiam qualiter e contra nos plurimum turbaverit cum intelleximus tam ex literis tuae fraternitatis, quam ex oratoribus suis quosdam, qui se oratores charissimi in Christo filii nostri Casimiri Poloniae Regis dixerunt, cum impio illo Georgio Podiebratio, suis demeritis & haereticis exigentibus, per nos jure medianis ab omni dignitate, si quam habuisset, deposito. & privato publice, contra emanatas a nobis etiam sub gravissimis censuris literas apud oppidum Radicz in Moravia superioribus diebus convenisse, tractatus plures cum eodem habuisse, ac inter alia haeretico illi, sive eo consentiente sectariis ipsius, qui tunc secum aderant, quaedam nondum execranda, verum etiam personae nostrae, & hujus sanctae sedis honorem, & fidem non mediocriter laedentia obtulisse: videlicet, quod si illi filium Regis ipsorum oratorum in Regem eligerent, & assumerent: tria per ipsos haereticos operata, & postulata ante omnia medio ipsius Regis Poloniae, & quorundam aliorum principum, quos tunc nominabant a nobis facilliter consequerentur damnatorum, scilicet & jam sapienter ab Apostolica sede reproborum articulo, quos ipsi compactata vocant, confirmationem sublationemque censurarum contra ipsos latarum, & hujuscemodi electionis, per eosdem haereticos faciendae confirmationem.

Ex quibus quidem obligationibus, & promissis animi haereticorum multum confortati, & multorum catholicorum in suspitiones varias, & falsas, ac ut ipsi oratores, & literae significabant, isti sanctae expeditioni plurimum nocivos deducti sunt: licet enim firmiter credimus nuntios illos ab ipso Rege Poloniae, quem veluti catholicum Regem haereticorum & infidelium consortia & amicitias abhorre non dubitamus, super commentis, & detestandis oblationibus illis in commissis nihil habuisse: non potamus tamen non vehementer dolere, dum praesertim pensamus quantis nos & Apostolicam sedem afficiant injuriis, qui asserere praesumunt, nos illa etiam facilliter confecturos, quae, ut diximus, & honorem nostrum, & fidem graviter offundunt, atque etiam propter ea, quae intelligimus ex talibus fictionibus pessimis, quae sunt artes haereticorum, & Georgii praesertim, & contra sanctam fidem, & catholicam veritatem arma consueti errores, scandala, & im-

VI.

Plura contra ecclesiam deus & fidem male promissa.

VII. Ex his elati haereticorum animi.

& impedimenta circa dictam expeditionem provenire. Verum quia impossibile est, ut omnibus scandalis occurramus, ultionem illi, qui ait: Vae autem illi per quem scandalum venit; relinquentes, hortati sumus castitudinem suam, ut una nobiscum hujusmodi hominum insipientiam atque etiam malitiam constanti animo ferat, nec propter eas ac quascumque alias causas a destinato sibi e caelis munere, ex quo & laudem perpetuam & salutem consequatur, deficiat, polliciti etiam, quod quantum cum Deo poterimus neque in negotiis illis Bohemicis neque in ceteris omnibus rebus, quas ad honorem, & gloriam suae majestatis facere conspexerimus, unquam deerimus, quod etiam, ut eidem nostro nomine suadeat & polliceatur tua fraternitati singulariter committimus, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDLXX. pridie kal. januarii pontificatus nostri anno VII.

VIII. A Casimiro spre-tum antea Bohemiae regnum afeclatum. (a) Ibid. pag. 64.

His quidem improbis artibus Casimirus Rex Poloniae, qui delatum antea a catholicis Bohemiae regnum non admiserat, jam illud eblandiri ab haereticis affectabat, quibus numquam a Romana ecclesia concedenda promittebat: tum exitioso bello praeferebat faces: ad quas extinguendas Pontifex illum officii monuit (a), ne videlicet haereticorum societate sese contaminaret, neve orthodoxum dogma, & Ecclesiam Dei oppugnaret.

Charissimo in Christo filio nostro Casimiro Poloniae Regi illustri salutem, &c. His proximis diebus pervenit ad aures nostras, quod non sine magna cordis displicentia accepimus, quosdam, qui se tuae serenitatis oratores dixerunt, nuper apud Podiebrat, cum adversus Christianos, & praesertim charissimum in Christo filium nostrum Matthiam Hungariae Regem illustrem in castra exisset, prope oppidum Radicz Moraviae fuisse contra decreta sanctorum patrum, & emanatas a nobis etiam sub gravissimis censuris literas: cum eodem haeretico & complicitibus suis publica commercia, & quod damnabilis est, etiam tractatus & conventiones habuisse, ex quibus cum dicti transgressores, sicuti fidedigna relatione percepimus, eisdem haereticis inter alia promiserint, quod nos medio tuo, & nonnullorum aliorum principum, quos tunc nominabant, compactata eorum per Apostolicam sedem damnata etiam faciliter confirmarem, & censuras latis penitus tolleremus, perfidorum haereticorum illorum animi non parum confortati, & catholicorum dejecti sunt, maximumque negotiis catholicae fidei detrimentum illatum; ut taceamus, quod honorem Apostolicae sedis, nostrum, ac etiam tuae serenitatis vehementer offenderunt. Nos autem, charissime fili, & si firmiter credamus homines

Monitus Polonus laesum ab oratoribus fidei Pontificis ac regis decus.

illos aut tuos non fuisse, vel a tua serenitate nihil talum in commissis habuisse, quem non dubitamus, veluti decet catholicum Regem & principem, haereticorum commercia abhorrevit, & potius, ut nos ad extirpandos obstinatos illos pro sua virili, aliquando juvet, quam ut eos in sua perfidia confirmet, cogitare; voluimus tamen haec tuae serenitati significare, ut & tu, si ad te pertinent, hujusmodi tantorum malorum fabricatores tanquam excommunicatos & anathemate innodatos, ac reipublice Christianae hostes debita castigatione coerceas, & ita cohibeas, quod ipsos de sua temeritate poeniteat, & ne talia praesumant sint ceteris ad exemplum. Hortamur etiam serenitatem tuam, quatenus pro divina reverentia, & fidei catholicae professione, ac honore tuo contra ipsos haereticos insurgere velis, & fidelibus catholicis taliter assistere, quod serenitas tua ab omnipotentis Deo premia meritorum, & ab hac sancta sede uberiores commendationes atque a tota republica Christiana laudem, & honorem deportet, idque ut citius faciat ipsa serenitas tua obnixè requirimus. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCCCCLXX. pridie kal. januarii pontificatus nostri anno VII.

Eos reprimat ut anathematis reos hostesque fidei.

Rogavit (b) quoque eundem Regem Paulus, ut oratoribus Joannis magni ducis Moscoviae ad sedem Apostolicam accessuris fidem publicam praerberet.

Charissimo in Christo filio Casimiro Poloniae Regi illustri.

Dum dilectus filius nobilis vir Joannes Valodoteia Moscoviae, Novagorodia, Pascovia, &c. magnus dux insignis memoriae Basilii magni ducis natus nonnullos suos oratores ad nos mittere intendat, cupimus pro debito nostri pastoralis officii, ut ipsi oratores mittendi humane & benigne ubique recipiantur & tractentur: quare hortamur serenitatem tuam in Domino velis pro nostra & Apostolicae sedis reverentia, etiam pro bonitate tua eis liberum transitum per regnum tuum Poloniae, & alia dominia tua dari facere, ac benigne tractari, ita ut sine aliquo impedimento ad nos venire, & ad propria redire valeant, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXX. pridie id. octobris pontificatus nostri anno VII. Poscebat Moscovita filiam Thomae Peloponesi despota, Constantinopolitani haeredem imperii matrimonio sibi jungi, quae ad sedem Apostolicae aylum cum Palaeologorum stirpis reliquiis perfugerat, quamque ipsi fuisse traditam referunt, cum illius affinitatis beneficio Moscovitam in Turcas arma converteretur conceptae spes essent, magnumque religioni Christianae praesidium accessurum.

IX. Lib. brevis de cur. pag. 14.

Rogatus Polon. ut oratoribus ducis Moscoviae liberum perditum permittat.

Joanni Moscovitae haec Constantinop. imperii desponsa.

Instauratum eodem anno est foedus inter

Austriaci in Fridericum tumultuantur.

(a) Lib. 2. bull. de cur. pag. 100.

Violata Nuremberg. pax.

ter Fridericum Imperatorem & Matthiam Regem Hungariae, quod ex nonnullorum Austriacorum defectione laesum fuerat, haud tamen feditioforum dux praecipuus Andreas Panchecher, qui, Friderico absente in Italia, plures turbas populares, excitarat, a novandis rebus sibi temperavit: quamobrem ad compescendam illius audaciam Paulus Laurentio legato dedit mandata (a), ut in illum ac perduellionis focios ecclesiasticam severitatem adhiberet.

Venerabili fratri Laurentio episcopo Ferrariensi nostro, & Apostolicae sedis in Germania partibus cum potestate legati de latere nuntio, & oratori salutem, &c.

Dudum non sine gravi cordis amaritudine per nos fama referente accepto, quod pacis amulus, dissidiorum fautor, & quietis impatiens Andreas Paukecher cum nonnullis suis pacem inclita nationis Germanicae, per omnes ipsius nationis principes Norimbergae conclusam, & apostolica auctoritate firmatam, temere violando, adversus charissimum in Christo filium nostrum Fridericum Romanorum Imperatorem semper Augustum arma sumens, dum ille a suis dominis absens ex voto sacra beatorum Apostolorum limina videret, terras & dominia illius hostiliter invaderet, & subditos ejus gravissimis damnis affecisset, nos, & si rei indignitate moveremur, confidentes ex hoc factore non solum negotium fidei adversus haereticos impediri, sed etiam Turcis Christiani nominis inimicis terras Christianorum invadendi occasionem praebere, & expectassemus aliquamdiu sperantes, quod ipse Andreas ad cor reversus respiceret, & a tam nefariis conatibus cessaret, eandem cum ille pertinaciter in male suscepto proposito perseveret, & in dies deteriora moliri diceretur, eundem literis nostris paterne hortati fuimus, atque monuimus, ut pro debito justitiae, ac nostra & Apostolicae sedis reverentia ab armis cessaret, & pacem ipsam, quam tota natio Germanica conclusisset, & omnes illius principes servarent, ipse quoque teneret, nec se pacis violatorem dici pateretur; sperabamus eum, saltem bis tam salutaribus monitis pariturum; praesertim dum Imperator praedictus, ac charissimus in Christo filius noster Matthias Rex Hungariae illustris in oppido Viennensi convenissent.

Verum, sicut denuo nuper cum graviore dolore percepimus, ipse Andreas & complices sui se jam rursus ad arma pariter, & gentes armorum undique congregant, ut terras, & dominia ipsius Imperatoris iterum invadant, illiusque subditos gravioribus de novo damnis afficiant, in gravissimam divinae majestatis offensam, manifestam memoratae pacis Germanicae violationem, & Christianidelium partium illarum, qui Turcis vicini ab illis opprimi quotidie videntur, grave

periculum: sententias & poenas contra violatores hujusmodi pacis editas temere incurrendo. Nos igitur, prout ex debito pastoralis officii nobis incumbit, super iis omnibus, quo possimus remedio, providere cupientes, fraternitati tuae per apostolica scripta committimus, & mandamus, quatenus, & infra, praecipias atque mandes, ut ab armis, si illa jam forsitan adversus Imperatorem, vel illius subditos antedictos iterum sumperint, vel terras, & dominia illius invaserint, protinus desistant, & pacem per eos Germaniae principes, ut praemittitur, conclusam & apostolica auctoritate firmatam districtius observent, neque illam quovismodo directe vel indirecte, quocumque quaesito colore, per se vel alium seu alios violare seu infringere praesumant. Quod si fortassis per te moniti mandatis tuis hujusmodi obedire contempserint, tu contra eos omnes, & singulos cujuscumque dignitatis ecclesiasticae: vel secularis existant, ad declarationem censurarum, ac poenarum tam contra violatores dictae pacis institutarum, quam aliarum spiritualium, & temporalium praedictarum, & infra, eadem auctoritate procedas, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLXX. pridie non. junii pontificatus nostri anno VI.

Apostolica censura foedifragis intentata.

Incumbebat eo Pontifici major sedandarum inter Christianos dissensionum cura, quo gravissima quotidie damna religio propter eas acciperet, Turcarumque Imperator conjunctis plurius regnum viribus ad evertendum Christianum Imperium factu & furore turgidus anheleret. Refert Cardinalis Papiensis nuncupatum ab illo nefarium de delendo nomine Christiano sacramentum, quo infidelitatis Christianifidelibus idololatriae ob sacrarum imaginum cultum, se ad evertendas aras, profananda sacra, fundendumque Christi cultorum sanguinem obstrinxit. Conceptam illius formulam, in Latinamque linguam verfam (b) Veneti cum habuissent, exposuere Pontifici; quam inferendam historiae ad tyranni illius immanitatem, Turcarumque in Christianos odium implacabile in luce collocandam putavimus: Vovit votum Deo, quem nescit, dirum, funestum, immane, caelo terraque execrandum, in quo perseverantem rabiem, & surgentem in dies aeterni saeculi licet inspicere. Vult, ut apparet, insanos satis ex se populos non suo tantum, sed caelesti quoque nomine in bella nostra praecipites agere. Quid ait vel eructat magis contaminatum peccatum? Mahumetes ego Amurati filius, idem soldanus, & Barasina, ac Rachmael praeses, a summo Deo in altum levatus, in solari circulo positus, super Imperatores gloria affectus, omni ex parte felix, tremendus mortalibus, caelestium magnique Mahumetis prophetae precibus, armis potens, Imperatorum Imperator, & principum princeps, qui ab oriente in occidentem

XI.

Sacrilegum votum a Mahum. de evertenda religione Christiana nuncupatum. (b) Ext. apud Card. Papien. ep. 379.

tem fuit, voto & iurejurando hoc spondeo Deo unico omnium creatori non visurum me somnum oculis, non epulaturum dancia, non petiturum amœna, non tractaturum speciosa, non ab oriente in occidentem perferam faciem, donec deiecerim, conculcaverimque, equi mei ungalis deos gentium ex ligno, ære, argento, auro, picturaque, & manibus cultorum Christi factos: omnem etiam eorum iniquitatem a facie terræ, quantum pertinet ab oriente in occidentem ad laudem veri Dei Sabaoth, & magni prophætæ Mahometis exterminaverim. Hanc ob causam omni genti circumcisa in Mahometum credenti mihi subditæ, ejusque ducibus, sociis quoque in bello sub metu magni Dei conditoris cæli, & terræ, sub metu etiam invictæ potestatis nostræ edico, ut in venientem annum ad diem XI. martii armati ad me omnes conveniant, implenturi præceptum Dei, & Mahometis magni, quorum alter numine, alter precatione in gerendis rebus baud dubie est adjuvatus. Hoc iuramentum Constantiensi scribitur ad VI. non. augusti Mahometice tyrannidis anno editum XXV. [1]

Perduxit ad exitum temerarium votum Mahometes, instructaque ingenti classe (a), tum maximo, & fortissimo succinctus exercitum Lemnum Imbrumque insulas evastavit, ac demum Eubœam, vulgo Negropontum nuncupatam, Venetæ obnoxiam ditioni adortus, Chalcidem urbem illius principem, ac munitissimum universæ Græciæ propugnaculum obsedit, insulamque cum continente ponte junxit, per quem ex Græciâ pedestris exercitus in eam irrupit; tum prima impressione viços Stora & Basilicon oppressit, acerrimisque oppugnationibus Chalcidentibus farigavit: denique Illyrici cuiusdam debiliora loca, qua impressio hostilis tentanda esset, ostendentes proditione, quamvis Veneta classis laturâ

NOTE [1] Agendum hic aggreditur Raynaldus de rebus Turcarum in Christianos ac primo quidem nuncupatum a Mahomete votum Deo de Christiano nomine delendo, ex cardinalis Papiensis epistola 239. commemorat. Sed cum formula illa voti signetur die IV. non. augusti anno Mahometis XXV. & Mahometes inceperit anno 1451. februario mense, ex hac profecto supputatione dicere Annalista potuit non nisi anno 1475. Mahometem voto illo obstringere se potuisse. Ex quo etiam deducit epistolam illam cardinalis Papiensis, in qua formula voti a Mahomete prestiti recitatur, huc extra suum locum referri. Si vero mendum aliquid in annum emissi voti illius irrepsisse constituerimus, statuamusque hoc ipso anno a Mahomete conceptum, adhuc tamen errat Annalista, qui voti illius fidem liberaturum Mahometem expeditionem Eubœicam suscepisse scribit. Eubœica enim insula, ipsaque Chalcidis munitio in Turcarum potestatem ante diem IV. nonas augusti qua voti formula signatur jam venerat, cum die XII. julii in urbem Turcæ irruerint, teste Sanuto in vitis ducum Venetorum.

Die igitur 3. junii Turcarum classis e freto CP. 300. navigiis valida solvit; cum interim Mahometes exercitum alium pedestri itinere in eandem expeditionem duceret, idemque instructo ponte transiit in insulam. Die XXV. junii inter utrumque exercitum certatum est, ac die XXX. ejusdem iterum manus confertæ, quo duplici prelio Turcarum XVI. ceciderunt. Die V. julii in tertia congressione ad VM. Turcarum extincta sunt; ac die VIII. ejusdem mensis quarto in prelio Turcarum XVM. sublati. Verum die XI. classe hinc admota, inde vero terrestri exercitu incurrente tantam in urbem aggressio facta est, ut cedere coactis Christianis, die sequenti horâ diei II. urbs in Turcarum potestatem venerit. Hæc Sanutus, qui ex literis a Venetorum senatu receptis totam hanc historiam excerptit. Nicolaus Canalius, Venetæ classis præfectus, de re male administrata accusatus Venetijs, vinculis transmissus fuit in patriam, & quamquam egregie sese purgavit (ait author miscelli Bononiensis, penes quem fides sit) exul tamen Tergetum in Dalmatia relegatus est. MANSI

subsidium adesset, impetu cepit: quo die Paulus Pontifex solennes Romæ supplicationes pro divino Numine placando decretas habebat, ut observat Raphael Volaterranus (b), qui de Eubœa ita loquitur: A Turcis capta fuit anno MCCC. LXX. die, quo Paulus II. Pontifex apud basilicam Lateranensem pro ea liberanda supplicationes una cum senatu populoque Romano habuit, in quibus & Servatoris imago prælati, & nos aderamus.

Deplorat illius cladem Sixtus IV. (c) in literis encyclicis proximo anno datis describitque Phrantzes (d) hisce verbis: Exeunte junio eodem anno impiorum Turcarum princeps contra Eubœam classem instruxit, que antequam exercitus per terram Calliopolim veniret, Lemnum cucurrit, & Contzayum, & omnia loca circumcirca per insulam subegit, excepto Palæocastro sive veteri oppido, & Scala; & ita reversus est. Ex Nicomedia autem & aliunde urbanis copijs supervenientibus una exeuntes ad Euripum venerunt, quibus visis exarchus sive navarchus Venetorum recessit, ac forsitan bene fecit, immo male quando Eubœam urbem sive oppidum confirmare, ac munire præsidio noluit. Transiens autem Amira exercitus Imbrum ex itinere cepit: inde ad Eubœam appulsus est: quo mense affuit etiam Amiras. Pugnatum est vehementer terra marique, & duodecimo julii oppidulum armis in potestatem redactum; quo facto omnes in circuitu parvæ insule, & oppida ultro se dederunt. Perisse quadraginta millia Turcarum sub Chalcidis moenibus tradunt: capta vero urbe obvii ferro casti, imbellis multitudo sub hasta divendita milites Itali palis suffixi, denique cuncta sacra funestata; masculos omnes, qui duodecimum annum exceperant, contrucidatos, pueros & foeminas ab-

(b) Raphael, Volaterranus, later. l. 9. Capta Chalcis quo die solennes supplicationes Romæ celebratz. XIII. (c) Sixtus IV. l. 1. bull. p. 12. (d) Phrantzes, l. 2. c. 30. Turcogr. hist. l. 1.

Exarchus Venetus male abscellit.

Quadraginta millia Turcarum in obsidione pereunt. Summa crudelitas exercitum in Chalcidentibus.

abductos in servitum, tradit Turcogracæ historiae author (a). Narrat alios tyranni progressus Phrantzes: Amiras aliquandiu ibidem moratus in eunte augusto Constantinopolim venit, missis Beglerbegum suum in Peloponesum, qui Bostiziam incolabant; alii metu territi auferunt; alii eum summissæ venerantes urbem tradiderunt. Progreddenti idem fecerunt Bumeri, Olena, & Chelidonia, & Pontici incolæ: loca porro omnia maritima usque ad fundamenta everit, cætera resinuit. Athenas etiam, quæ vulgo Sethinæ appellantur, evertit (b), tum alias clades, quæ cruentas lachrymas eliciant, Christianis populis intulit.

Eandem Eubœæ expugnationem describit Franciscus Philadelphus (c) in literis ad Fridericum comitem Urbini datis: Modo, inquit, Itali univervo mari imperitabant, erantque barbaris omnibus longe, ac late formidolosi. Ecce repente ex Hellesponto inopinata procella tempestasque crumpit, ac velut immane & terribile quoddam fulmen fugato Venetorum præfecto Nicolao Canale prudentissimo fortissimoque viro Turcorum classe in Euripum irruit, eodemque temporis quasi puncto impius tyrannus ipse Mahometus ingentibus copiis per continentem eodem advolat, & quod ex omni hominum memoria nunquam est auditum, Euripo freto, ut uno eodemque rumore apud omnes increduerit, ex inferiore parte saxorum molibus terræque vi completo atque obstruso, Eubœam continenti adjungit: ex superiore autem validissimo id ponte conjungit, quem ipsas duabus utrinque lateribus turribus ad ipsas Euripi fauces ita munit, ut ne univervo quidem humano generi patere aditus viribus ullis quiverit. Chalcis urbs & antiqua, & nobilis & cum propugnatoribus tum rebus omnibus munitissima, ubi mensum totum per summas difficultates obsessæ dies septem continuatos noctibus pertinacissime terra marique oppugnatur: per ingentissimas tandem bombardorum moles latissimis illis editissimis quo muris solo æquatis ad xv. idus julias, & ipsa vi capitur, & universa Christianorum multitudo ad unum crudelissime trucidatur totum triduum: heu miseram atque infelicem nostræ religionis sortem. Hæc spectant perinde atque in theatrali ludo Christiani principes, & non modo non dolent, seque ad ulciscendum accingunt, sed lætantur potius atque exultant, nesci sine illi, ut mihi videtur, fore, ut ea ruina nobis omnibus naufragium parer, &c. Ex Mediolano VII. kal. septembris MCCCCLXX.

XIV. (c) Philadelphus, l. 32. Alia descriptio ex Philadelpho.

Militare stragem Mahometis in portu claudendo.

Tantorum cladum rea Christiani principum ignavia.

XV. Renunt plures subsidiarii decumas in bello sacro conferre.

(d) L. II. bull. de cur. p. 102.

Christiana respublica in majori, quam antea versatur periculo, ut, prob dolor! nunc frequentibus literis, & missis de præclara fidelium Christianorum urbe insulari Negroponte lachrymabiliter undique nunciatur, ex incredibili impiissimorum Turcorum Christiani nominis hostium potentia, qua urbs ipsa stupenda crudelitate expugnata dicitur. Ne itaque canina ipsorum Turcorum rabies magis, ac magis procedebat ad interiora Christianitatis viscera, quæ insatiabilis draco ille Turcorum dux continuo nititur deglutire, per necessarium est, ut hujusmodi sanctæ cruciatæ negotium ubique ab omnibus baptisatis fonte renatis & promoveatur, & adjuvetur præsidio opportunis, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLXX. VIII. id. septembris pontificatus nostri anno VI.

Acscriptum est Negropontense excidium Nicolai Canali ignaviæ, qui urbem præsidii necessariis non firmasset (e), qui pontem, quo jungebatur Euripus, & aditum ex insula ad continentem præbebat, non disturbasset ut facili opere fieri poterat, sicque Mahometes intra insulam inclulus omni ope nudatus fuisset, qui etiam ferre auxilia hostemque adoriri distulisset, dum barbarus rota nocte in moenia impetum faciebat. Territus quidem ille Venetæ classis prospectu solveve obfidionem decreverat, ne exercitum in extremum exitum adduceret, sed a nonnullis ducibus confirmatus est, ut omni contentione undique in obsessos concurreretur, ita enim posse opprimi, dum illi Cociorum præsentia incautiores reddebantur: successitque, ut dictum est, Turcis ex sententia meditatam scelus, apertaque est ferro in urbem via, dum classis vanos turbarum clangores dabat.

Appulere etiam postea ex Creta, & Italia tarda auxilia, cum Turca Chalcidæ jam effect potitus, Veneti vero ex male gestæ a Canale rei indignatione Nicolaum Mocenicum (f) misere ad exercitum, cum amplissimo imperio, qui Canalius ejusque filium, tum notarium coniecit in vincula, transtulitque ad senatum. Cum autem Turcicæ expeditionis princeps esset Pontifex, ad illum Veneti mittendum Canalius ipsum decrevere, ut is poenas suæ ignaviæ daret. At contra Paulus in clementiam pronus pro ipso apud Christophorum Maurum ducem deprecator accessit (g).

Dilecto filio nobili viro Christophoro Mauro Venetorum duci salutem, &c.

Nigropontis expugnatio cum a nobis non sine ingenti dolore primo audita fuit, paucis post diebus accepimus te & nobilem istum senatum eam statuisse, ut dilectus filius Nicolaus de Canale, qui maritimæ Ppp 2 clas-

Nigropontensem cladem defecer. Mahometes sub draconis typo ecclesiam persequutus.

XVI. Nicolai Canali ignaviæ clades ascripta. (e) Phrantzes, Sabellus, ubi sup. Petr. Irstinig, in hist. Ven. Bofins 20. 2. l. 9.

XVII. Nicolaus Mocenicus illi suffectus a Venetis. (f) Sabellus, ubi sup.

(g) Lib. brev. 61.

Pro eo deprecator accedit Paulus.

Excusat ipsum ob res prae-ritas. *proceffe-rit

XVIII. Ejus apolo- gia ex Philopho. (a) Philo- soph. l. 32. ad Bernard. Justinian.

Impar vi- sus adver- sus naves quadrin- gentas.

classi tua praerat, cuique ob rem tandem... infeliciter gestam id factum vitio potissi- mum dari videbatur, publico decreto in vin- cula conjectus ad nos usque debeberetur; tunc paterna pietate merito excitatos nos rationis quoque vis quaedam potior impulit, ut apud te & ipsum nobile dominium tuum possibili instantia eidem Nicolao patrocinio essemus, ea de re dilectos filios oratores tuos, qui apud nos sunt, convocatos pluri- bus verbis, ac vicibus hortati fuimus, at- que impensus requisivimus, ut per suas li- teras a te, & ipso dominio impunitatem ei dari ex nostro nomine precarentur; suadere namque nobis non potuimus neque possumus, quod vir talis, ac tantus, & qui de re publica tua anno praesertim superiore in eo bello strenue satis ac felici successu bene meritus fuit, aut dolo malo, aut incuria defecerit, quod si aliqua in parte fortassis tardius *... non propterea iudicio communi, & nostro studiose tanto negotio de- fuit.

Textuit illius apologiam Franciscus Phi- lelphus (a), ob tenues ejus copias non con- ferendas cum Turcicis: Quod de Chalcide novissime Euboeaque infortunium accidit, id vos pene exanimavit ita, ut ceteris Chri- stianis sit maxime formidandum. Scimus in- ter Euboeam & Andrum nobilissimas insulas breve intervallum esse, quae velati per o- scium quoddam navigantibus ex Italia iter pateat ad regiones orientales, quod antea nunquam de Turcis est auditum, eorum- que classis maxima validissimaque pridie kal- junias modo erapat ex Helleponto, quo tem- pore praefectus vester ingenti animo, & sin- gulari prudentia trirēmibus quinque ac tri- ginta, non oppugnandi minus quam repu- gnandi consilio, si qua fors aqua offerretur, id quod etiam, quantum in eo fuit, pere- gregie praestitit: non enim continuo terga dedit, quod in tanta hostium multitudine ac robore alii plerique omnes facere non du- bitassent, quin potius, nunc a fronte nunc a latere sese offerent, nullum reliquit a- dorandi locum, modo versutus ille callen- tissimusque hostis idoneam aliquam dimicandi praestitisset occasionem; quid enim ex equo signis collatis quinque trirēmes ac triginta adversus quadringentas omne genus naves armis virisque ornatissimas audere potuissent in tanto, tamque inopinato Turcorum & apparatu, & ordine? sed illud certe ve- rissimum fuit, quod a Palaocastri oppugna- tione, quae Lemni est urbs minime ignobilis, universam hostilem classem sua magna cum laude revellerit, eamque omni conatu in se conversam & fortiter & strenue & perite tandiu sustinuerit, donec & Chalcidenses, & cetera Euboeae oppida, ac reliquae finitima insulae rebus suis consulere tuto possent: nec item desistit, quo minus in tanto discrimine ex ea trirēmiam paucitate in Euripum fre- tum mature trirēmes sex ad Chalcidenses

mitteret, eisdemque juberet, ut, in urbem admissis copiis illis ad eam tutandam, tri- remes ipsas, ne irent in hostium potestatem mari demergerent: id vero ne fieret auctor fuit sceleratus ille latro Thomas Dalmata, cujus ipsi perfidia Chalcidis defensionem commiseratis, obliti vos quidem, ut vide- tur, quod & in Mediolanenses primo ille Francisco Sfortia dedito castellacio, dein in Franciscum etiam ipsum ad vos transfu- giens perfidus exiitisset. Et infra.

At poterat, inquitur, auxiliū obsessis ferre, nimirum Nicolaus Canalis: Et quo- nam pacto? nonne superiores Euripi fauces Turcus munitissimo ponte cinxerat? & in- ferriorem aditum, tot oneratis navibus saxo terraque oppletis, occuparat, ut Euboea- continenti conjungeretur, cum & continen- tem & Euripum & insulam ipsam totam innumerabili Turcorum exercitu videret oc- cupatam, quid auxilii afferre poterat Ni- colaus? Et infra: Cum estate superiore Ni- colaus Canalis Aenum ad Hebri ostia ce- pissit, & vertisset in praedam, omnes id ad calum efferebatis laudibus; cumque deinceps, & Aegium in Peloponeso, & alia oppida castellaque in deditionem sua industria stre- nuitateque recepisset, nihil apud vos erat unius Nicolai nomine illustrius. Quare Chalcidi laboranti auxiliū eadem celeritate non tulit? & quare vos ei per literas vo- bis significanti, ingenti classe & maximo copiis circumquaque contractis Turcum pro- pediem mari terraque impetum facturum in Euboeam, non modo fidem non adhibuistis, verum etiam virum gravissimum, & quam optime de patria meritum ambitionis accu- sabatis, non vera eum loqui insimulantem, sed ejusmodi fingere fabulas, quo majore uteretur imperio? quod si tempestive pro- visum a vobis esset, & Chalcis sciret, & Euboea tota servaretur incolumis, & Tur- cum maxima clade confectum, totius sui conatus atque ausus penitiret. At potuisset Nicolaus opem ferre obsessis. Quam est pe- riculosum imperium multitudinis, ubi non- minus per sepe animorum permotio, quam rationis gravitas dominatur. Qua classe? quibus viribus inter trecenta millia Turco- rum, qui terra marique potirentur, in tan- tis, & tam innumerabilibus sagittarum & jaculorum nimbis, in tot tamque variis & horrendis bombardarum molibus, quibus caelum terraque contremisceret poterat Nico- laus obsessis ulli esse auxiliū, prostratis jam muris omnibus, & magna ex parte, qui in- tus erant ob assiduas oppugnationes aliis in- teremptis, aliis vulneratis? quaquam per Nicolaum non desuit, quo minus fortunam tentaret, si ceteri patritii Veneti, qui sin- gulis trirēmibus praerant, iussa audire vo- luissent, &c. idib. septembris anno a natali Christiano MCCCCCLXX.

Perclusus Euboeica clade Bessario Car- dinalis (b), ab altero Bessarione abbate edo.

Ejus con- silium di- sturbatum a Thoma Dalmata.

XIX.

Plura su- periore anno ce- rant ab eo egre- gie gella.

Moniti Veneti de expeditione Mahometis non provide- runt.

Pro feren- do obsessis auxiliū hierarchae dissenferet.

(b) Bessa- rio Card. ad Bessa- rion. ab- bat.

XX.

Ferdinan- dus Rex specimen belli in Turcas gerendi praebet.

Christia- norum excidii causa.

Discrim- men Ita- liae immi- nens.

Plura re- gna amifi- ta ob non submissa Constan- tinopoli auxilia.

edoctus est, Ferdinandum Regem Nea- politanum in Turcas confurgere decrevis- se, cui de periculis Italiae imminentibus, ni divina vis Mahometem reprimeret, hæc rescripsit.

Bessarioni monacho, & abbati salutem, &c.

Deploranti mihi nuper Christianorum ho- minum calamitates, & acerbissimam Chal- cidis Euboeica everfionem litera abs te red- dita fuerunt, in quibus cum ea legissem, quae de regie majestatis animo studioque non mediocri ad fidem Christi tutandam perscripsisti, collegi paululum mentem & respiravi, coepique optare vehementer, ut res praestit, quod verbi ipsum promissi- se affirmas: sed nos infelices vercor, ne, criminibus nostris ab immortalis Deo deser- ti crudeliora praeterea & graviora patia- mur; demum percunfendo, alter alteram expectando, culpam in alios reiiciendo, ad ultimam labamur perniciem. O miseris Chri- stianos! O caecos Italos! accelerandum est Bessario, ut vel ex hoc saeculo, Deo vo- lente, migremus in ævum illud sempiter- num, vel in aliam aliquam regionem ad- volemus, non expectemus certe Turcum in- vadentem Italiam. Huc spectat, crede mi- hi, hoc agit, ad hoc se comparat, hoc con- natu omni, & studio contendit, & dicam plane, proh dolor! assequitur quod cupit, nisi Italia tandem aliquando respi- scat, nisi a somno capitali, quo paulatim extinguitur, expurgiscatur, nisi concursu atque uno consensu fortiter, totisque viri- bus tanto furori resistat, nisi omnis sig- nentorum causa, quae factare solet, ut ju- stae videantur, inanis verborum furo, re ipsa opere, & armis crucis hostes adori- atur. Versabatur olim in discrimine Byzan- tium, nulla Italiae pars misit subsidia, rem alienam putabant omnes, periculum ad se non pertinere falso credebant; atqui post- ea senserunt, quot mala experti sunt, quot Christianorum fortuna, opes, imperia in Turcorum dominationem redacta, Tra- pezantiarum, Sinopenfium, Mytlenorum, Peloponensorum, Carie, Ciliciae, Mysiae, Pannoniae inferioris, Eperotarum, Illyri- corum, magna ex parte postremo Euboico- rum. Quid ita? quia noluerunt quinquaginta millium aureorum sumptu in tempore opitulari Byzantio: & ab eo communem hostem propulsare, inde nimirum hæc om- nia jure perditum, & tanquam ovilis fo- ribus contractis lupus in oves impetum fe- cit, intra earum latera versatur, insulsaes cædibus, furit; & tamen eorum, quae a- nimifimus unumquodque centies millenis mil- libus non imprudenter emeretur: immo ve- ro numero infinito quinquaginta millia su- perat. Quid nobis cum Gracis? quid cum Mysiis, Illyriis, Pannonibus? Pereant, inquam quid nobis? nobis bene sit, inter- ceant aliis. Huc ades bone vir, ita est, se

quidem libertas tua servari poterit, at non intelligis tuis viribus [tua enim Christi- anorum vires sunt] tuis, inquam, exhaubi- stis viribus, tanto te imbecilliorum & in- ferriorem fore, quanto hostis tuus superi- or, ac potentior evadet, cum quo tandem tibi dimicandum est; satis enim videberis ab hoste impetrasse, si quod Polyphamus Ulyssi, ut est in fabulis, tibi dederit, ut ultimus conficiare; tibi vel invito ceden- dum erit, & servitus subeunda, quae cum per se turpis sit, tamen conditione domi- ni est turpissima.

Obsessa est Chalcis in Euboea urbs quon- dam florentissima, unde Cumas in Campa- niam deducta est colonia, unde homines manarunt, qui Neapolim incoluerunt, vi capta, eversa, ferro, ignique consumpta. Classis Turcorum amplissima per totum Hel- lepantum vagatur, sagatus est navalis Ve- netorum exercitus, aufugit, latitat, cedit loco: Turci victoriae favore superbissimo in omnes insulas illas debacchantur: avertunt omnem ordinem, etatem, hexam in praedam, agros vastant, depopulantur; quid ad nos? Venetis cura sit, recte cum eis a- ctum est, utile esset si gravioribus incom- modis conflictarentur; quietius ceteri & securius viveremus; tantum otio nostro ac- cedit, quantum illis imperii demitur. Si quis est, qui malis istis ingemiscat, is Venetus est, Venetorum partibus favet, non est audiendus, contemnendus est. O turpem hominum ignorantiam! o vecordi- am! o insanabile odium! o inimicitias stultas, & inauditas, quae in auctorum vi- scera seviunt, quamvis in alios susceptas videantur! Veni, Bessario, fugiamus si- mul, proximus tu es periculo, ego proxi- mus: paulo enim post erit Brandusii nava- lis, Turcorum exercitus, praesto Neapoli, praesto Romae, jam ita mari dominatur Ve- netis cedentibus, quemadmodum terra; ita istis consultantibus traiciunt in Apuliam multa millium millia, quibus abundant (non vana praefagebat Cardinalis Bessario, Hy- druntum enim occupatum, ac impenden- tem universae Italiae vastitatem visuri sumus, nisi Mahometem occidentale imperium affe- stantem divina vis confecisset) ab iis quo- tidie fierant incursiones in agrum Neapo- litanum, in Romanum. Cedamus inquam tanto turbini, ne nos pariter hic oppri- mat; insens illi quidem sunt nomini meo, & tibi propter me, tametsi nullo eos um- quam affecti incommodo, aut lacesfivi, non sane quia noluerim, sed quod non potui. Locutus sum multa cum alibi tum in se- natu, nunquam desisti suadere, monere, praedicere, rogare, non desuit voluntas, quae inimicissima illis est; hanc acriter ul- ciscuntur, veni demus locum ira.

Heu delirat Bessario, insanit senex, fri- gidus, timidus est. Profecto, mi Bessario, non insanit Bessario; tu ex mihi testis cum Bq.

XXI.

Fugata ex Helle- ponto clas- sis Ve- neta.

Bessario- nis opinio de Tur- carum in Italia ir- ruptione.

XXII. Spreta sa- pius illius consilia

Bononia essemus, & adhuc Paschalis nuncupaveris, atque allatus esset infelicissimus ille de urbis Byzantinae excidio nuntius ea omnia, quae consecuta sunt, me futura praedixisse: non ea sane de causa, quod vel prudentia excellenti, vel divinationis favore aliquo prospicerem, quae alii non cernerent; sed quod omnibus, qui privatis studiis & affectibus vacui essent, ea omnia palam erant, & in promptu. Tum sibilis vulgi, & honestorum sermonibus explodibatur, iudicabant dementem, somnis deditum, risus de me non parvus [ut scis] excitatus est: sed tamen, probo dolor! evenerunt omnia, ut praedixi: caveant qui haec audiunt, ne idem accidat in posterum. Non est timidus Bessario in subeundis periculis, timidus est in prospiciendis: posset adhuc inermis, monachus, senex majorem animum & praesferre & praestare, quam isti persuasum habeant, modo Christiani principes vellet facere, quod possunt, quod debent: iret ipse in hostem cum militibus, cum cohortibus armatis, cum propugnatoribus crucis, ita quidem instructis, ut vires, ut copia, ut legiones hostiles postulant. Quid? agitantur ne ista animo cunctis ad hoc dormientibus, dissidentibus inter sese, alteri alteris perniciem optantibus, & molientibus? unus ne Bessario cum altero, senes ambo, incerta valetudine viribus fracti arcebut tantum Turci impetum potentissimi, furiosissimi, sanguinem Christianum, anbelantibus? ineptum est, stultum, inutile. Veni, vigremus alio, relinquamus principibus Italiae curam istam, nam & illi nos reliquerunt, neque audiunt jam diu tanquam e specula clamantes, praedicantes, proponentes ante oculos eorum pericula: optemus tamen adhuc ab immortalis Deo salvatore nostro, ut criminibus nostris ignoscat, & sedem, cujus & lator fuit & auctor, quam ad saeculorum finem nunquam occupatam pollicitus est, in tantis malis, quae cum impendent, tum urgent tueatur: non intermittamus hortari, & rogare principes nostros, ut ad sacrorum, ceremoniarum, totius principatus ecclesiastici salutem consilia omnia conferant, laborem, industriam, cogitationem, totum animum, atque ingenium.

XXIII. Itali diffidit admoniti.

Appellamus Siciliae Regem florentissimum, rogamus ut imperii sui finibus tutandis neque cura neque opibus desit. Res ipsi eris cum hoste vicino, & potentissimo: consulant rebus suis Thusei, Ligures, Insulares, Veneti: cogitent quo pacto ab hostili saevitia tuti sint: nulla inter oves, & lupos gratia, nullum inter profanos homines & Christianos jus amicitiae est, non donis, non muneribus pacatur hostis immanis, barbarus; nulla foederis religio tenetur perfidus; non movetur misericordia crudelissimus: dominari, praesse, imperare cupit; cruore & flamma cuncta delere vult: sub-

jugare sibi cunctos studet. Quis illum a tanto victoria cursu retardabit? peragrabit totum Siciliae regnum, Romam usque perveniet (id quidem moliebatur ni divina vis illum sustulisset) quis erit impedimento? Hyperboreae populi, & gentes remotissima? At illis tam nullus harum rerum sensus est, quam officio alienum putant pro aliena salute sese in discrimen offerre: Galli ne, Britanni, Germani, exterae nationes? At procul sunt a periculo, non putant Italiam in medio periculo in magna rerum perturbatione versantem cessare, aut sopitam esse, quam insitit pene triumphis & hostium spoliis decoratam esse sciunt. Itali ne, quibus hostis imminet, quibus eadem, ferrum, servitutem, exilia denuntiat atque ostentat? at nolunt, negligunt, non possunt adduci, ut credant, se adeo propinquos esse periculo; suis viribus confidunt nimium, ut plane verendum sit, ne in suis potius, quam in hostis finibus castra metari, atque exercitum alere cogantur, &c. Vale.

Dum haec lugeret Cardinalis Bessario eximiam paranesim ad Italiae principes scripsit (4), ut inter se pacem firmarent, armaque in Turcas converterent.

Bessario Cardinalis Nicanus inelytis atque illustrissimis Italiae principibus.

Qui vos ad concordiam, optimi Italiae principes, hortatur, vos ad vestram hortatur salutem, ad gloriam, ad triumphos de hoste reportandos. Nam quid vestra exposita utilitas? concordiam. Quid vestra laus, ac dignitas postulat? concordiam. Quid haec tempora nobis necessarium esse profitentur? concordiam. Concordiam igitur, & pacem amplectimini, suscipite, colite, ut per eam mutuo consensu fortiores, belloque in hostem comparato, cervicibus nostris imminenti impetum propulsemus, hostem terribilissimum nostrorum sanguine cruentatum ulciscamur: Italiae amplissimum dignitatem, hoc enim bello nullum unquam justius, aut magis necessarium gestum est, aut faciliorem apertioreque ostendit victoriam; nam quid aequius, quidve magis pius, quam nostrorum sanguinem per infinitas lachrymas, & tormenta effusum ulcisci? quid nefandi homines in nomen nostram praetermiserunt ignominiae, injuriae, cruciatu, nefas? Tempa sanctissima per summam impietatem polluerunt, sanctorum, beatae Virginis, ipsius nostri Dei statuas contemptu, risu, omni contumelia genere persecuti sunt. Quid sacras virgines violatas commemorare? parentum complexibus ereptos impuberes? omni dedecore foedatam Christianam nomen? Haec ne persequar, & rei magnitudine, & dolore impediatur. Quis enim, vel dicendo consequi posset, vel sine multis lachrymis audire, Christiani nominis foetor fidelissimos, equorum ungulis

Exposita tyranni perfidia & cupiditas.

Christiana-norum in tuendis sociis torpor.

XXIV.

(4) Bessario Card. in paranesi.

Paranesis Bessario-nis ad concordiam.

Quanta a Turcis in Christianos exercita carnificina.

gulis obtritor, ita imperante hoste scelerrimo atque inspicente excoriator, sublator in crucem, ut mortem beneficii loco accepturum.

XXV.

Edidit olim sevirissimus Turcus omnia crudelitatis exempla in Bizantinos, quorum memoria ut refricaretur, qualis nuper Chalcedis Euboica tumultus fuit, cum effractis portis, ac muris tormentorum ictibus impetu dejectis, arce vi capta, armorum cursu ferro flammaque omnia miscuerunt; unde gemitus illi ad nostras ferme aures pervenere, cuncti militaris etatis acerbissime trucidati: nostrorum cadavera, cum mensa oppugnantur: at non dicam, incredibile enim est; immo vero dicam, quoniam ita se habet: nostrorum, inquam, cadavera in vase imposta, machinis bellicis intra urbem ad-versus nostros immittebantur. O crudelitatem ante hunc diem inauditam! O perditam feritatem! O truculentissimum saevitiae genu! Quid tam commune viris quam spiritus? ut nostri captivi ita vivunt, ut ducere animam de caelo non queant. Quid tam commune mortuis, quam terra? at nostri ita moriuntur, ut eorum ossa per aera spargantur. Quid tam commune cadaveri, quam quiete? at nostrorum corpora ita jactantur, ut ne exanimata quidem conquiescant. Romani, quod eorum legati paulo acerbis appellati, essent, Corinthis urbem pulcherrimum everterunt; nos vero sociis crudelissime necatis contempta & deoaskata religione nostra, unde morum vitaeque documenta a tam remotis nationibus petuntur, non excitabimur, non sumemus arma, non ulciscemur? Et infra: Satis dixi de gente belli, quam justum sit.

Necessitas belli Turcici illustrata.

Dicam statim quam sit necessarium, neque enim ille liberam quietis rationem relinquet; ingens terra marique bellum molitur; nam si id permitteret; nemo sane esset, qui bellum paci anteponeret; sed copias instruxit, legiones firmissimas habet, in capita nostra comparatas. lacessit, urget, ad certamen provocat; aut bellum gerendum est, aut acerbissima servitus subeunda, nullam deliberationi locum relinquit. Una nobis fortunarum salutisque spes proposita est, ut viribus nostris, Deo maximo optimo juvante, libertatem nostram servemus, pro qua bono viro, & civi non minus laborandum est, quam pro servorum, reique domestice incolumitate tuenda. At nemo est, qui vel seruo lacessito, vel expilato grege non graviter ferat, armis ad injuriam ulciscendam non contendant, non repetat sua: & conjugum, liberorum, patriae rationem nullam nos ducemus? quid inermes expectamus Turcorum furorem? arma armis propulsantur, bellum gerendum est, ut in pace vivamus: si bellum omittimus, pacem habemus nullam. Quod si Turcus nobis quiescentibus maxime opibus auctus est, si languentes otio in gravissima damna prolapsi sumus, quis tandem sperare audebit nos in otio, & umbra-

rem feliciter gesturos? Respicendum est, & cum eo pacto in tanta pericula deciderimus, contrario itinere ad salutem & securitatem redeundum, omittenda segnitias, bellum suscipiendum, nam ut Paulus inquit: Non coronatur nisi qui legitime certaverit. Et infra.

XXVI.

Tempus, & aures vestrae postulant, ut de facultate gerendi belli, de amplissimo triumpho qui nobis propositus est aliquid dicamus. Quo in loco illud plane profiteor, me de hostium copiis, & viribus nihil oratione mea detracturum, sed omnia exposturum magna cum fide: atque ut inde ordiar, exercitus ille hostilis, illa hominum multitudo infinita non tanti roboris est, quanti nonnulli putant, ut a nobis superari facillime non possit. Magna ejus pars, militum tumultuario constat, & turba collectitia, nulla iurisdictione religione adacti sunt, nulla mercede conducti, levissima corpora laboris impatientissima, praedam non exercitum sequuntur, qua si paulo diutius caruerint, domum velocissime redeunt: nullam praesent in bello operam, nullum servant ordinem: latrones, sicarii, militaris prorsus disciplina penitus expertes, & qui facilius vinci possunt, quam vincere sciunt. Illud sane prorsus compertum habemus, septuaginta esse dumtaxat hominum millia, qui stipendia ex publico aerario faciunt: sed audite me quae se parumper aequo animo. Ex eo septuaginta millium numero praeter quindecim vigintiwe millia ad summum, qui Imperatoris sui latius custodientes quotidianam mercedem capiunt, reliqui omnes sociorum provincialium tributis in bello sustentantur, quae sane tributa adeo exigua sunt, adeo suppeditantur tenuiter, ut toto anno vix quatuor mensibus mercedem accipiant, qua ex re factum videtis, ut nullam expeditionem quadrimestri diturniorem sustineat, sed eos omnes dimittat, quoniam provinciae pecuniam amplius non subministrant, qua rerum penuria coactor Byzantii saepe vidimus cum dimitterentur & equos, & arma, & vestes vendidisse, ut domum pervenire possent. Hoc robur hostilis exercitus, haec magnitudo, hic mirandus ille peditatus & equitatus; quod si Christianus exercitus illius fines populando eum toto anno exercitum in armis habere coegerit, aut a suis destitutus cum exigua manu ad pugnam impelleretur, ubi facillime superari queat, aut illis ipsis pecuniis, quae in ejus privatum aerarium conferuntur, totum exercitum alat, necesse erit, quod quidem praestare diu non poterit, neque enim, ut temere nonnulli jactant, immensa est illi pecunia: siquidem ex iis, qui in illius negotiis gerendis versati sunt, plane cognitum est, non amplius quam vigentes centena aureorum millia ex omni reddituum summa ad eum deferri, unde & viginti illa militum peditum liberaliter sustentat pro corporis sui custodia, & sumptibus domesticis, qui maximi sunt, satisficit: si quid praeterea

Qualis sit Turcorum militia.

Cur sint Turcarum expeditiones ferme quadrimenses.

Quanta sint Macedoniae vestigalia.

superest, id omne ad arma, machinas, tormenta bellica penitus converterit, ut neque conflandi thesauri, neque conducendi milites ei facultas ulla præbeatur.

XXVII. Vincere non resistentes sibi facile fuit.

Constantinopolitani victi quia suis opibus non usi.

XXVIII. De spe victoriae.

Ut victus sit Turca a Ladislao.

Ut iterum ad Belgradum Mahometes victus.

Quod autem tam effeminata multitudo, tam exiguis viribus tot imperia subjugarit, non mirandum magis, quam dolendum est; nullum enim habuit hostem: facile admodum vincere fuit non resistentes. Date signum belli, jam facile perspicietis eorum ignaviam, ut enim cedentes debementer insequuntur, ita insequentes celeriter fugiunt, castra castris conferre non audent, & ut illud repetam, victoria est in manibus, modo velitis; nulla enim bella gerendi facultas vobis deest: adest Imperatorum virtus, militum numerus, & peritia: sunt pecunie vobis, Italia principes, quas non minus hoc tempore in publicum conferre debetis, quam privatam quisque salutem leges, patriam charam habet. Debet unusquisque diligentem suarum ratione habita tantum erogare, quantum potest. Audio Byzantinos a nonnullis accusari, quod in salute communi privata pecunie parentes sua omnia hosti prodiderunt: in quo profecto gravissima culpa digni sunt, meritoque reprehendantur, id ne ipsi quoque committamus, cavendum est, ne quod in aliis turpe inutileque fuisse cognovimus, & sentimus, imprudenter sequamur.

Comparato a nobis exercitu, quid est, quod victoriam, letaque omnia non portendat, ac polliceatur? Aderit Deus optimus maximus, pro cuius pietate, gloria, fide amplificanda pugnabimus, cuius injurias ulciscemur. Iratus hosti est, nobis prosper, qui nostram hac in re operam, & laborem non solum accipit, sed exigit, sed repetit, sed debitum sibi reddi jubet: Ne timeas, inquit, a facie eorum, quia ego tecum sum, & eruam te. Ne timeas a facie eorum, nec enim te faciam timere vultum eorum. Bellabunt adversus te, & non prevalebunt, quia ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te. Et infra. Nonne hostes nostri paucorum virtute saepius victi, fugati, cæsi fuerunt? Omitto de iis victoriam insignem Ladislai Pannoniae Regis, qui ut olim a nobis dictum est, cum quatuordecim hominum millibus, qui enim plus tradunt, decem & octo millia non excedunt, iuxta acie signis collatis cum hoste dimicavit, exercitum prostravit, ac longe lateque fudit Imperatore vulnerato, ac nisi victoriam avidius persecutus esset, mortique se se objecisset, profecto Christianus orbis Europam omnem retineret; hæc omitto; ad recentiora nostra festinat oratio. Quid dicam de insigni triumpho illius Christianae multitudinis, quæ nullo duce crucis tantum signo armata Turcorum exercitum omnem munitissimo Ander Alba oppido positum, infra moenia stricto euse discurrerent magna caede victum ejecit, ipso isto Imperatore graviter vulnerato, ac impedimentis omnibus

in potestatem redactis? Id autem ne semel accidisse videretur, cum impius sceleratusque hostis Pannoniam omnem inferiorem occupasset, omniaque armis complexset & praesidiis, inclutus regitque animi, & excelsi Pannoniae superioris Rex parva admodum manu expugnato Janitia oppido & natura & arte munitissimo maximas Turcorum copias fudit, partemque provinciae suo adjecit imperio.

Scriptis aliam orationem Bessarion Cardinalis (a) ad principes Italiae, eosque imminenti periculi commonuit. Ex qua hæc decerpenda visa sunt ad historiam spectantia.

Bessarionis Cardinalis ad Italos de periculis imminentibus oratio.

Juvat primum omnium de origine, & genere, ac viribus Turcorum breviter aliquid commemorare. Plane, ut omnes intelligant, hæc Ottomannorum familia minima Turcorum pars a quam parvo humilique principio, quam brevi tempore solertia, diligentia, ac vigilantia sua in tantum fastigium venerit, ut jam non modo reliquis nationibus, sed ipsi provinciarum nobilissimae potentissimaeque Italiae, & imperare assuetæ stupori, ac formidini sit. Turcorum natio cum aliquando Persiam, Mediam, Babyloniam, Arabiam, Syriam, & nonnullas alias superioris Asiae partes tenuisset, tandem cum ab incolis sese in libertatem vindicantibus, tum ab aliis hyperboreis populis inde expulsa ad inferioris Asiae partes conflavit, atque ibi multis variisque bellis cum Graecorum imperio exitu ancipiti gestis, ita ad extremum superior evasit, ut Pamphiliam, Ciliciam, Lyciam, Paphlagoniam, reliquaque omnia illa loca in ditionem redegerit. Sed pace foris parata, seditio domi orta est: nam de imperio inter se ferro dimicare coeperunt. Erant inter eos septem nobiliores familiae, ad quas factionum rerumque omnium summa deferre batur; hæc bellorum diuturnitate fessæ, eas, quas diximus, provincias forte potius quam armis dividere, ac partiri inter se statuerunt, ita quod perexiguam & tenuem admodum imperium erat, in septem partes divisum est. Ottomannorum familiae, ex qua octavus jam regnat nostro tempore Turcorum princeps Cilicia locaque finitima obtulerunt. Hæc Turcorum res, hoc initium, inde tanti terroris origo.

Interjecto dein tempore hujus, qui nunc regnat Turci atavus, a quo hic sextus ordine regni sceptrum accepit non viribus, non divitiis, non militum numero, non imperii magnitudine fretus, sed ob civiles discordias accersitus a Graecis in Europam trajecit. Annus nunc ferme agitur centesimus & trigessimus, non tam iis adversus, contra quos provocatus fuerat, quam iis, qui accersiverant, perniciosus & pestilentissimus;

Ut a Matthia etiam profligatus.

XXIX. (a) Bessarion in orat. ad princ. Ital.

De Turcarum origine.

Pulsi Perside in Asiam inferiorem conflaverunt.

Intestino bello diu laboraverunt.

Septem familiae forte divisere provincias.

XXX.

Ut in Graeciam exciti oppreserint locios.

issimus; paulatim serpens, ac sibi non amicis imperium comparans, usque adeo auxit vires, ut volentes postea eum ejicere, non potuerunt, satis se effecisse arbitrati, si foedere isto aquis cum eo legibus vivere impetrarent. Atqui res aliter, quam opinati fuerant, evenit; etenim gens barbara atque inops simul ac dulcedinem frugum, & suavitatem divitiarum gustare cepit, nullum cupiditati terminum statuit: ex parvo itaque & debili initio usque adeo vires eorum centum & triginta annorum spatio creverunt, ut jam non parva Europae parte occupata, nec Danubii profundissimus amnis nec Illyrii asperissimi montes eorum impetum retardare possint, quin flumine transmissis, & foruzulii difficultatibus superatis, illinc per omnem Pannoniam grassentur, hinc in mediam usque Germaniam, & Hyfros, & Forumjulii depopulantes, ac fœdantes omnia, ac flores illos provinciarum ferro ignique vastantes. Quo loco illud in primis a nobis animadvertendum censo, quamvis hæc omnia eo, quod diximus, temporis spatio fecerint, plura tamen postrema quadraginta annis, quam nonaginta illis superioribus fecisse: ita enim natura comparatum est, ut principia virtute quidem ac viribus majora sint, magnitudine vero copiaeque vincantur.

Quo temporis flexu auctum eorum imperium.

XXXI. Decem regna a Mahomete occupata.

Ut iis summo perie formidandus sit.

Ex his item quadraginta annis longe plura bis decem & septem patrasse, quam tribus & viginti prioribus, plura immanis ista bellu, Christianorum sanguinem semper anhelans, post Byzantinum excidium solus gessit, quam pater ejus atque avus per omnem vitam fecere, decem, ut sepe a nobis explicatum est, interea regnis occupatis, ut palam omnibus sit, quo magis ejus vires augentur, eo deinde minore negotio quoscumque aggredi voluerit posse superare; quemadmodum enim in disciplinis atque artibus, & omni actionis genere fieri videmus, ut major sit postremo quoque anno, quam omnibus superioribus; profectus unde illud quoque vulgo dici solet, ditescere homini difficile esse, in immensum vero divitias augere facillimum, ut in rebus quoque militaribus accidit, ut vincere difficile admodum sit, evagari postea per victorias nullius laboris. Quare persuadere sibi quisque facile potest sceleratus hostis, quo nihil dici terrius, nihil crudelius potest, proximo hoc quinquennio facturus sit, tanta jam decem & septem annis comparata potentia, & priori ejus potentia addita, magna sunt ejus vires, inexhausta cupiditas, immensa dominandi libido, scientia rei militaris, etas florida, corpus laboribus assuetum. An igitur cum velit & possit & sciat, dubitare aliquis potest quin toto animo, tota mente in nos dies noctesque feratur? An vero armatum praesolamur domi ositantes, ut tum demum credamus cum ante oculos nostros exbalantem virum videbimus?

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Non deest profecto, nec Italorum potentia fas est dicere, non putaram propria Itali sanguinis est potentia, propria libertas, proprium imperium. An degenerare nobilissimus animus a majoribus suis, & quem voluit Deus ceteris imperare, servare genti foedissima sustinebit? Nihil putat Turcus se facere dignius posse, nihil nomini suo gloriosius, quam si in Italiam exercitum ducat, & imperare solitam provinciam suo addat imperio. Atavi ejus parentem, quem primum trajecisse in Graeciam diximus, quomodo paucorum oppidorum regulum divinis colunt honoribus, & perpetua fama & sempiterna gloria celebrant: sanctum eum ac beatum nominant, caelestibus locatum praedicant sedibus, quod princeps bellum adversus Christianos gesserit, & paucis quibusdam locis subjugatis, ea impia Mahometana secta dicaverit, quid eos tandem erga se facturos existimet, si cum tot aliis Christianis populis Italos quoque, quod animadvertendum censo, quamvis hæc omnia eo, quod diximus, temporis spatio fecerint, plura tamen postrema quadraginta annis, quam nonaginta illis superioribus fecisse: ita enim natura comparatum est, ut principia virtute quidem ac viribus majora sint, magnitudine vero copiaeque vincantur. Ex his item quadraginta annis longe plura bis decem & septem patrasse, quam tribus & viginti prioribus, plura immanis ista bellu, Christianorum sanguinem semper anhelans, post Byzantinum excidium solus gessit, quam pater ejus atque avus per omnem vitam fecere, decem, ut sepe a nobis explicatum est, interea regnis occupatis, ut palam omnibus sit, quo magis ejus vires augentur, eo deinde minore negotio quoscumque aggredi voluerit posse superare; quemadmodum enim in disciplinis atque artibus, & omni actionis genere fieri videmus, ut major sit postremo quoque anno, quam omnibus superioribus; profectus unde illud quoque vulgo dici solet, ditescere homini difficile esse, in immensum vero divitias augere facillimum, ut in rebus quoque militaribus accidit, ut vincere difficile admodum sit, evagari postea per victorias nullius laboris. Quare persuadere sibi quisque facile potest sceleratus hostis, quo nihil dici terrius, nihil crudelius potest, proximo hoc quinquennio facturus sit, tanta jam decem & septem annis comparata potentia, & priori ejus potentia addita, magna sunt ejus vires, inexhausta cupiditas, immensa dominandi libido, scientia rei militaris, etas florida, corpus laboribus assuetum. An igitur cum velit & possit & sciat, dubitare aliquis potest quin toto animo, tota mente in nos dies noctesque feratur? An vero armatum praesolamur domi ositantes, ut tum demum credamus cum ante oculos nostros exbalantem virum videbimus?

Quam cupidus sit Italiae subigendae.

Ut stimulis gloriæ incitetur.

Tuetur parta ex augendo.

Ducenta hominum millia habet in exercitu. & class.

Q99

Apollonia potitus ut ex ea invadat Italiam.

De Italia Romae que subiticiendis exclamare solitus.

Ut rideat de Christianorum diffidiis eosque temnat.

XXXIV. Ut perpetuis stipendiis exercitum conductum habeat.

net portus, omnes maritimas stationes liberar habet. Ambracium sinum portum illius nobilissimum, & Apolloniam loca quidem Italia finitima, qua olim Romanis in Graciam eadem nunc illi via in Italiam erit, per quam brevis fretum, brevissima navigatio est: terrestre praeterea iter usque ad forum Julii patens atque apertum, mari terraque cingere Italiam potest. Quid est quod eum, vel non hortari atque impellere debeat ad ea, quae jam diu animo proposuit perficienda, vel ab iis deterrere possit, atque avertere? Audistis multos, qui illum septus Italiam optantem, Italiam sperantem, Italiam ac Romam vociferantem intellexerunt: si & cupit & posse se sperat, nihil certe est, quod eum possit ab hoc proposito remorari, praesertim dum Italos confidit numquam uno consensu in se conspiraturos, numquam adversus se arma sumpturos. His ille contentionibus suam suam confirmat, & quaecumque optat sibi facillime pollicetur. Referam [quamvis nota sit vulgo] fabellam, qua nuper usus dicitur tum ex suis quidam dissuadere ei bellum adversus Christianos conaretur; nam cum ille formidandum esse diceret, ne Christiani bello irritati tandem in unum convenirent, bellumque adversus eum communi consilio, & ope gererent: at ridens, meminisse, tyrannus inquit, illius fabulae conventi: cum lupi aliquando magnam canum multitudinem adventare adversus se forte intellexissent, ingensque propterea terror eos occupasset, unus ex iis, qui inter eos senior erat, in propinquum montem profectus cacumen ejus, ut canum specularetur adventum, consendit: verum cum eos multos quidem, sed diversorum colorum esse conspexisset, latus gestienque ad suos reversus: bono, inquit, estote animo, tanta est enim in hostibus nostris colorum, morum, studiorumque diversitas, ut consentire una, ac conspirare in aliquem simul omnes non possint: singulos vero si venerint, absorbere sine difficultate poterimus. Haec est tyranni spes, haec cogitatio, hoc consilium, nisi spe sua frustretur; frustra bitur autem si volueritis.

Numquam ferocem illum animum mitiorem reddere poterit, habet enim in armis militem decretis perpetuisque stipendiis conductum, qui sive domi quiescat, sive foris bella gerat, idem recipit ab arario militari stipendium, nullo principis sui sumptu, atque eo nomine singulis annis ad Imperatorem suum accedere iurejurando adactus est, et operam & laborem polliceri. Habet praeterea longo rerum usu plane perspectum & exploratum non alia de causa tantam gloriae, fortunarum, imperii accessum sibi factam esse, quam quod perpetuis bellorum laboribus suos exercuit, hostes prostravit: a quo instituto numquam discedet, ne quod utile, quod gloriosum,

quod necessarium sibi esse intelligit, stulte omittat. Quo pacto, bone Jesu, sperare possumus aut suspicari illum non moliturum? servitatem, eadem, fidei nostrae interitum? nonne ita natura comparatum esse intelligit, ut nihil eodem situ permaneat, sed cuncta jugi, vario, novoque motu agi? quod si amplum habet imperium, idque rerum omnium lege moveri oportet, nonne imminetur nisi augetur? Ne putaveris Turcum tantum augendi imperii studiosum & cupidum, at certe est & conservandi, conservare vero non poterit nisi augeat, si quidem regressurum est quod non progredietur, lapsurum quod non surgat, ruiturum quod non majus efficiatur: qua confirmatus opinione exercitum suum auget in dies, quem habet amplissimum, aliena invadit, ne sua amittat.

An vero sumptus ingentes, tot militum, pericula, & vulnera, tot expeditiones gravissimas, atque alienissimo tempore pro Myriorum exiguo imperio, pro Triballorum montibus asperrimis, pro Ilyricorum penuria eum suscepisse putatis; pro Italia autem opibus, pro agrorum feracitate, pro suavitate frugum, pro hac ipsa luce, in qua versari cupit, non majora facturum? Hic arcem ponere, hic praesidia collocare ad reliquum orbem subjugandum cogitat, atque ita cogitat, ut per hostium suorum disensionem id se facile consecuturum speret. Et infra. Quid sibi postulat cupiditas illa pacis cum illusterrimo piissimoque Sicilia Rege componenda? quid missi legati? nam qui nomen Christianum odio habet, omni cruditatis genere insectatur & despicit, nullo quidem Christianorum metu, nullo amore, nulla gratia Christiani Regis foedus desiderat; sed ut singulis oppressis, quos universos eodem impetu non everti posse intelligit, tandem quod cupit assequatur. At vero infelicem illum sua fallit spes & opinio, cum superioribus diebus magnifice Regeque Christiano digne inclutus Rex legatum dimiserit eo responso, ut non solum perniciosam bonis omnibus societatem asperratus esse, sed etiam bellum hosti indixisse pro Christi religione facile videatur.

Nec Italos modo Bessarion ad faciendum in Turcas foedus incitavit, verum etiam eloquentia claros theologos in transalpinis regnis extimulavit, ut ad Reges principesque pro restinguendo communi incendio, religioneque Christi defendenda promovendos eloquendi vim explicarent: quo argumento ad Ficherum theologum in Gallia clarissimum literas dedit. Secutus pius Bessarionis adhortationes Ficherus Gallorum Regem ad suscipiendum sacrum bellum sollicitavit, tum etiam Eduardum Regem Angliae, & alios principes, ut communi isto foedere imminetia pericula propularent, Christianique religionem adversus Turcas tuerentur; quae literae nonis

Continuis bellis eum exercet.

XXXV. Tot bella cum Triballis gestis Italiae spe.

Cut Ferdinandum sollicitant de foedere.

Spreta a Ferdinando eius amicitia.

XXXVI. Clari oratores transalpini sollicitati ut principes in Turcas incitent. Galliae & Angliae Reges de gerendo bello Turcico appellati.

xxxvii.

(a) Volaterr. l. q. in fin.

Cypri regnum ad Venetos devolutum & quo jure Spreta a Lud. Sabauda regni recuperare nititur.

Carlota Regina nunc Pontificis nunc Sultani opera regnum recuperare nititur.

xxxviii.

(b) Lib. brev. de cur. an. 7. p. 11.

sextilibus, anni MCCCCLXXI. exaratae sunt. At pii illi conatus ad irritum ceciderunt. Inter ejusmodi vero clades hoc anno Venetos Cyprio regno, quod Carola & Ludovicus Sabaudus ad se spectare contendebant, auctos Catharinae Corneliae opera tradit Raphael Volaterranus (a): Jacobus, inquit, regnum quoque integrum cum Famagusta, quam ad eam usque diem Genuenses tenuerant, adeptus, ut perpetuo munimento firmaretur, Catharinae Marci Cornarii patricii Veneti filiam in matrimonium duxit, quam senatus in filiam adoptaverat dote assignata: haec post annum vidua, ac praegnans relicta posthumum pepererat infantem, quo brevi tempore pereunte, regnum jure hereditario ad Venetos pervenit anno MCDLXX. Ludovicus interea ad sedes paternas remeavit: cumque otio magis, divitiisque rebus, quam imperio natus esset, in solitudinem apud Ripaliam supra lacum Lemanum usque ad extremum se recepit. At Carlota virago minime quiescens, dum obsideretur statuit in Italiam Romam ad Sixti Pontificis opem confugere, a quo pecunia tantum ad sultanum inde in Aegyptum transfretavit, apud quem triumviri auxilii expectatione cum frustra trivisset, re infecta Romam revertit: ubi una cum Cyprii comitibus bonestis ordinis, ejusdem Sixti libertate ac misericordia usque ad extremum vitae tempus vixit. Cyprium, & Rhodum sultanus suae ditionis, ac regni Jerosolymitani esse dicitur: Turcarum vero Rex Orbanus de Rhodo, quod proxima sit ejus littori, tantum contendit. Ceterum & Rhodo & Cypri potitos Turcas lugebitur inferius.

Ingravescente interea, latiusque se proficiente Turcica potentia, Joannes Wayvoda Zarconi comes, & Thadaeus fratres Narente, & Craynae, ac Therechinnae in Albania toparchiarum principes auxilia a Paulo II. Pontifice adversus ferocientem barbarum poposcerunt: quibus ille pollicitus est (b) daturum se operam, ut dynastia Italici foedere jungerentur in Turcas, neque ipsis auxilia defutura: Nos, dilecti filii, pluribus rebus, & curis publicis pro nunc involati, praecipue circa unionem Italiae componendam, & corroborandam, ut ea pacata aliquid magni contra eundem Turcum communem hostem in consolationem Christianarum, & vestram efficeret valeamus, cui rei plurimum incumbimus, ac speramus in Altissimo rem felici cursu brevi confectum iri; ita quod non possumus tamen vos voti compotes remittere, speramus tamen in omnipotentis Dei misericordia una nos cum Italiae potentatibus, & aliis Christianis principibus talem operam in causa fidei adhibituros, quod vos & alii Christiani principes vobis finitimi, & populi consulabimini, &c. Dat. Romae apud S. Petrum. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

trum III. octobris MCDLXX. anno VII.

Et sane enixe operam navabat Paulus, ut mutua armorum societate Italos principes adversus Turcas conjungeret; cumque Florentina respublica, dux Mediolanensis, ac Ferdinandus Rex novas inter se foederum pactiones facerent, ipsos sollicitavit, ut caeteris aliam de instaurando veteri inito Nicolao V. Pontifice foedere adligerent. Sed privatis quique commodis illaqueati ad gerendum in Turcas communi consensu bellum adduci non potuerunt, quamvis oratores principum ad se Paulus accessivisset: nam & Galeatus Maria Mediolanensis in Corregianos toparchas bellum intentabat, ex quibus discordiis intestini alicujus belli gravioris periculi terror imminebat. Ad quod avertendum Pontifex hifce litteris Galeatum, ut fidei dignitati, Christianaeque rei saluti consulere, cum omnnes vires ad Turcicam tyrannidem tundendam convertendae essent, adhortatus est (c): Hortamur te in Domino per viscera misericordiae domini nostri Jesu Christi, per passionem & crucem sanctam suam, quod ab hac re desistas, neque ulterius procedas, sed intuearis periculum fidei, consulas honorem tuum, & cogita alios principes Catholicos hoc tuum factum fore improbaturos. Habeas principaliter respectum ad Deum, cujus causa agitur: certe si ita facies primam a nobis commendationem & benedictionem, nec non laudem, & gloriam ab omnibus Christianis tam principibus quam populis consequeris. Nos enim sperantes in Altissimo dabimus talem ordinem & operam, quod isti domini nobilitati tuae, si quae eidem debent, satisfaciant. Non debes, fili dilecte, mirari quod pro hac re tantam instantiam facimus; hoc de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, super quo etiam nobilium oratorum statui tuo affectuissimorum consilia secuti sumus, facimus pro debito nostro tanquam communis pater, facimus pro communi pace Italiae, cujus semper cupidi fuimus, etiam quando tanta necessitas non imminebat, sicut meminisse debes, quae pro statu tuo conservatione fecimus tempore obitus dignae memoriae genitoris tui, quando te absente & in Gallis agente apud Italia potentatus, praecipue apud dilectos filios nobiles viros duces, & dominum Venetiarum, ad quos tunc strictissime scripsimus, & apud eosdem operati sumus; quanto magis id nunc facere debemus, & tenemur quando Turcum communem hostem immanissimum ad Italiam subjugandam suo nefandissimo imperio festinare videmus, ut illa subacta caeteras Christianitatis nationes subjugare possit? &c. Dat. Romae apud S. Petrum. die XVII. septembris MCCCCLXX. anno VII.

Exasperabatur etiam in Venetos Ludovicus Mantuae marchio, quod illi alveum Mincii in alias derivare terras decernerent: (d) Ead. cujus lenire iras (d), tum Venetos ab

XXXIX. Itali principes a Paulo communiti ut arma jungerent in Turcas.

In Insulibria obortae diffusionum causa.

(c) Lib. brev. p. 3.

Ipsius dignitati factum iri satis.

Meminerit beneficii a sede Apost. ipse praestiti.

XL.

(d) Ead. pag.

eo consilio revocare Christi vicarius nifus est (a).

(a) Ib. p. 2. Dilectis filiis nobilibus viris Christo- phoro Mauro duci, & dominio Venetiarum.

At relatum nobis est per dictorum Re- gis, & Florentinorum oratores reipublice vestra decreto statutum nuper esse, ut an- tiquis Mintii amnis alveus permutetur, deturque flumini alius defluxus: tulisse eam rem graviter dilectum filium nobilem virum Ludovicum marchionem Mantuae, jam- que a dilecto filio nobili viro Galeatio Ma- ria Mediolanensi duce, exposita gravi ad- versus vos querela praesidium, quo se tueri possit, implorasse; quamvis nobis id de- vestra nobilitate credere sit difficile; nihil enim dilecti filii accidere posset hoc tempore ad cogitatus nostros intempestivius, nihil quod ita omnem nostrum laborem, ac stu- dium frustraretur, omnemque nostrarum re- rum immo Christianitatis & fidei catholicae servanda spem auferret, cujus maxime cu- pidi sumus, & etiam nobilitatem vestram cupidam esse certe habemus, cum vos probe sciatis quanto periculo respublica Christiana versetur, forte quod in mille annis in ma- jori necessitate non fuit: proinde nobili- tatem vestram in Domino hortamur, & per viscera misericordiae Dei nostri obsecramus, ut omnem hujusmodi rei curam cogitatio- nemque, si ita est (quod absit) velitis omnino deponere, neque perturbationi, & novitati materiam aliquam detis: sed paci & con- cordiae in eundem omni studio, cura, ac vi- gilantia intendatis. Pluribus vos hortave- mur, nisi vos sciremus, & pro virtute ve- stra, ac religione, & pro reipublica Chri- stianae summa atque incredibili necessitate, non egeret hortatione, sed sponte vestra prom- ptor ad ea omnia paratosque esse, quae ad propulsandum praesens periculum pristina- que reipublice Christianae majestatem reti- nendam, ac fidem & religionem nostram au- gendam pertinere videantur, &c. Dat. Romae apud S. Petrum die XVII. septembris M- CCCCLXX. anno VI.

XLI. Excitabat (b) interim alios Italiae prin- cipes nimirum Ludovicum Mantuae, Guil- ielmum Montisferrati marchiones, Ame- deum Sabaudiae tum Mutinae duces, nec- non insignes populos ut Senenses, ac Lu- centes, ut in commune foedus ad restringen- dum Turcicum incendium coirent, Eubo- eam jam a Mahumete expugnatam, illum- que ad Italiam suae subijciendam tyrannidi aspirare: eas affero pontificias literas, quae ad Senenses missae fuerunt (c).

(c) Ead. pag. Senensibus.

Cum sciamus animos vestros ad hanc Jan- ctam rem comparandam conficiendamque, utpote vere catholicos promptissimos verisimi- liter fore, placuit ad devotionem vestram se referre, prout ad reliquas Italicas poten- tias scripsimus, quorum oratores ob hanc

causam pro bona parte jam adsunt, & caeterorum prope diem ingenti desiderio ex- pectamus, & in Domino eandem devotio- nem hortamur, ac per viscera misericor- diae Dei nostri rogamus, ut ad nos etiam oratores, vel oratorem vestrum, virum- probum, timentem Deum, & conservanda reipublice Christianae studiosum statim le- ctis praesentibus cum amplo mandato tra- ctandi, & concludendi universalem Italiae unionem mittatis. Nam sicut eidem Tur- chorum tyranno non bona consensio Italo- rum praestat audaciam, ac spiritus magnos adventandi, ita conservabitur omnis ejus animus intellecta. Italarum potentia uno consensu conjuncta, & ad opportunas provi- siones faciendas exinde Italicae facultas pro- veniat. Non est cunctandum, dilecti filii, quoniam hostis ipse, qui nihil magis sti- re videtur, quam internectionem, & san- guinem totius Christianitatis, jam in fan- cibus nostris, & in dies viribus corobo- ratur, & ex victoria recens habita ani- mum sumit, ut quantula quavis occa- sionem excidit nostri communis ei pre- beat: celeriter autem apposita providenti- sima virtus Italarum illum retundere, & profigare facillime possit ad laudem, ac gloriam omnipotentis Dei, scelestissimeque hujus draconis Mahomet exitium sempiter- num. Dat. Romae apud S. Petrum die XVII. septembris MCDLXX. anno VII.

Hortatus etiam est Paulus (d) Joannem Regem Aragonum, qui insulam Siciliae sua tenebat ditione, tum alios plures Reges ac principes, ut arma viresque ad com- munem hostem, adeo crudeliter Christi- ana rei insultantem, propulsandum foc- arent. Demum post varia studia pervicit Paulus sua diligentia, ut in celebri Car- dinalium senatu devexo jam anno cum Italarum principum oratoribus interit ar- morum societatem in Turcas, ac foedus quod jam ante a Nicolao V. post exci- sam Constantinopolim fuerat sancitum, redintegravit: de quo confecta sunt pu- blica haec monumenta (e).

In Dei nomine Amen. Anno a nativitate domini nostri Jesu Christi MCDLXX. indictione III. die sab- bati xxii. decembris hora xxii. pontifi- catus sanctissimi in Christo patris, & domi- ni nostri domini Pauli divina providentia Papae II. anno VII. cum idem sanctissi- mus dominus noster Papa ab ipso sui pon- tificatus initio in sacri sui peccatoris scri- nio per sepe revolvens, quod post captam ab immaniissimis Turcis Constantinopolim, & orientale occupatum imperium, tunc du- odecim, nunc vero septemdecim anni ferme sunt, quod ab Aegeo mari usque ad Da- nubium, & alpes Julias quotidie Christiano- rum sanguis effunditur, ac quod Thra- ciam, Macedoniam, Epirum, Mysiam, Il- lyricum, &c. inimici nominis Christi va-

Mittant oratores ad com- mune foedus sancien- dum.

XLII. (d) Id. ib.

Instaura- tum fe- dus Itali- cum a Nicol. V. antea per- cussum. (e) Ext. in ms. cod. Val- lit. sig. lit. B. n. 19. p. 91. Publica de ea re monu- menta.

Præcipui foederati qui fue- rint.

starunt, dirrappare, & occupare, pii boni atque providi pastoris more tante Christianorum infelicitati providere cupiens, proposuit inter Italiae potentatus, & principes pacem primum firmare, & successive generalem unionem, confederati- onem, & ligam tempore felicitis re- cordationis domini Nicolai Papae quin- ti die videlicet xxx. augusti anno Do- mini MCCCCLIV. Venetiis inivit, & xxvi. januarii subsequenti anni Neapoli firmatam, de cujus robore & firmitate pro- pter multa, quae postea acciderunt, non im- probabiliter dubitabatur, confirmare & re- novare, ut pacata & unita Italia, & cha- ritate atque unionis vinculo conglutinata, ferocitatis Turcorum quam celerrime occurre- ret. Et licet ad hoc tam sanctam piunique opus peragendum per pluribus annis elaboras- set, atque legatos de latere, ac nuncios ad praedictos potentatus per sepe mandasset, ita ut pacem primum in omnem Italiam o- pera, industria, & vigilis dedisset, firmas- set, atque constituisset, non minori studio atque diligentia ad colligandos, & una- nimes constituendos praedictos Italiae potentatus elaboravit, ut omnium Christianorum ad sanctam expeditionem contra eundem Tur- cum in eundem cor esset unum, & anima una, tandem serenissimus dominus dominus Ferdin- andus Siciliae, &c. Rex ac illustrissimus dominus dominus Galeas dux Mediolani, &c. & illustris, & excellens communitas Flo- rentinorum dum ligam Neapoli die VIII. julii proxime decursi particularem inter se inirent atque contraherent, & ad moniti- onem sanctissimi domini nostri, & fidei de- fensionis universalis rationem, inter caetera voluere, & solemniter stipulatione promiserant, quod quandocumque praedictus sanctissimus dominus noster una cum illustrissimo Venetorum dominio, vel aliquis eorum supradic- tam ligam generalem confirmare seu reno- vare dignaretur atque vellet, ut facilius ad fidei defensionem deveniretur omnium animis pacatis tenerentur partes praedictae, & ea- rum qualibet cum praefata sanctitate, & dominio, ut praefertur, in confirmationem seu renovationem hujusmodi concurrere, firmis semper inter dictas partes manentibus om- nibus, & singulis capitulis in praedicta liga contractu. Pluribus interjectis de eo fo-edere adversus Turcam instaurato, sub- dit.

Reverendissimus in Christo pater dominus dominus Marcus tit. S. Marci presbyter S. R. E. Cardinalis episcopus Vicentinus ibidem simul cum infra scriptis aliis reverendissimis dominis S. R. E. Cardinalibus concistoriali- ter in conspectu praefati sanctissimi domini nostri Papae congregatis existens de man- dato ejusdem sanctissimi domini nostri Papae ejus nobis omnibus & aliis illic astantibus, & intelligentibus visae vocis oraculo facto, confederationem & ligam

eandem generalem, sicut praemittitur, per dictos dominos oratores confirmatam, & renovatam pro effectu, & complemento ver- borum, quae supra posita sunt, videlicet ut praefatus sanctissimus dominus noster praedi- ctam ligam generalem pariter benedixit, & confirmavit, benedixit, confirmavit, & reno- vat, hoc tamen declarato pro ipso sanctissimo domino nostro Papa, ejusque successoribus Romanis Pontificibus canonice intrantibus, & eorum statu cum omnibus, & singulis re- servationibus, & declarationibus supra in dicto loco hinc inde factis, ac promissioni- bus, obligationibus & aliis in ea & praesenti confirmationis, & renovationis contra- ctu contentis, & appostis similiter confir- mavit, & renovavit, &c.

Completus ex perfecto hoc foedere in- genti gaudio Pontifex in ditionis ecclesiasti- cae urbibus sacras supplicationes solemnium pompa haberi ac festos ignes principio no- ctis accendi iussit: quo argumento Bono- niensi praefecto haec literae datae sunt (a).

Gubernatori Bononiae, vel ejus locum- tenenti.

Dilecte fili salutem, &c. Placuit altissi- mo & misericordissimo Deo nostro, cujus vicem, licet immeriti, gerimus in terris, quod Spiritus Sancti gratia xxii. die praesentis mensis decembris ligam inter omnes potentatus Italiae conclusimus, renovavimus, benediximus; & sperantes in eodem Do- mino ex ista confederatione, unione, & liga futuram expeditionem contra immanis- simum fidei Christianae communem hostem, eam ingressi sumus, ut commanibus viri- bus tanto periculo, & discrimini occurratur. Agende igitur sunt gratiae clementis- simo ipsi Deo, qui nos ad illam faciendam inspiravit, & supplicandum, ut animo omnium illuminet, & hujusmodi saluberrimam ligam perpetuam faciat. Volumus igitur, ut die sexta sequentis proximi mensis januarii, in qua festum epiphaniae cele- bratur, rogationes publicas, & solemnes in singulis civitatibus, terris, & locis sal- tem principioribus tuo gubernio subjectis, nec non in principio noctis ejusdem diei ibidem passim incendia publica ad honorem Dei, & signum laetitiae fieri mandes, & ita mandes, ut hujusmodi mandatum effi- cax existat ad gloriam omnipotentis Dei, & Christianorum amplitudinem ac felicita- tem. Dat. Romae apud S. Petrum xxiv. de- cembris MCDLXX. anno VII.

Quod ad Ferdinandum Regem Neapo- litanum hujus foederis socium spectat; praetereundum non videtur, ipsum affectum eo sacro beneficio a Pontifice (b), ut fa- cerdotem a sacris confessionibus delige- ret, qui ipsum iis etiam noxis solvere pos- set, ad quas expiandas sedes Apostolica adeunda esset: collatum etiam illi am- plissimum indulgentiarum beneficium, quo in

XLIII. Felli ignes ob conse- ctum feo- dus cele- brati. (a) Lib. brev. an. 7. p. 60.

XLIV. (b) Ib. p. 15.

Ludovic. Gall. Rex calicem ex purissimo auro mit- tit eccle- siæ Late- ranensi.

(a) L. 2. bull. de cur. p. 101.

(b) Steph. Inff. m. var. sig. n. 9.

XLV. Carolus Borbonius Venufino comitatu præficitur.

(d) Eod. 10. 2. p. 249. & ms. Vall. ubi sup. Valentina ecclesia a Tarra- conensis imperio soluta.

(e) L. 13. p. 144.

XLVII.

in extrema vite mortisque lucta potiturus esset. Coniungemus his Ludovicum Gallorum Regem Lateranensem basilicam munere egregio exornasse, cuius memoriam Paulus propagari posteritati pontificio diplomate voluit (a), in quo narrat uti Ludovicus ancipiti implicitus morbo S. Joannis Apostoli & evangelicæ apud Deum implorata ope calicem aureum dono oblatum sese obstrinxisset, votique compos illum donasset : quem distrahi unquam conflare vetuit. Meminit hujus calicis Stephanus Inffura (b), quem ex auro confectum distinctumque gemmis fuisse ait, & quatuor millibus nummum æstimatum, ac nomine Regis Ludovici Lateranensi basilicæ a Paulo datum, ostensumque populo in iis solemnibus supplicationibus, quas octava julii una cum Cardinalibus pro imploranda adversus Turcas, qui Euboeam obsidebant, ope habuit.

Ejusdem Regis precibus adductus Paulus Venufino comitatu Carolus Borbonium archiepiscopum Lugdunensem præficit : utque Romanæ ecclesiæ juribus caveret, sacramentum a Ludovico Rege e- licuit, quo ille professus est datum se operam ut Borbonius justiciam recte ad- ministraret, atque Pontificis successorum- ve nutu ejus præfectura abiret. Concep- ta est illius iurandi formula (c) suis ver- bis, quibus hæc temporis nota adjecta est. Dat. in oppido nostro Ambosæ die xxvi. mensis septembris anno Domini MCDLXX. & regni nostri x.

Extat (d) etiam in libro privilegiorum alia sacramenti formula, quo Carolus ipse Borbonius Avenionensi principatu præ- sciendus se ad rectam justitiæ administra- tionem, tuenda jura apostolica, restituendæque sine ullo quæsto diffugio in locis pacis constituens : libertatem nostri or- dinis in eisdem amissam restituit : aucto- ritatem Romani legati & tenuit, & ani- mo præfenti exercuit, beneficio ingenti po- pulis fuit, cumque diversas regiones obiis- set, magna semper tractasset, amplissime- que de omnibus meritis esset, præter glo- riam justis sacerdotii in domum privatam nil intulit, bonum nomen, juxta verbum scripturæ, divitiis multas antefereus. Quamdiu vero apud Pontifices egit idem, qui foris esse non desit, pependit a Ro- mana ecclesia non principum nutu; quod- que admirabile legentibus videatur, toto ejus cardinalatu nulli unquam non inter- fuit senatus, solemnibus sacris nullis non af- fuit, munera vero cuncta publicæ celebra- tionis sic primus obtulit, ut nec valetudo unquam nec privata occupationes eum abduxerint. Sententia ejus plena religionis erant, ac majestatis : prudenter videbat rem, diser- te explicabat; abundabat exemplis, tam fu- cati nihil habebat oratio, divina quadam animi & vultus modestia. Id assequeretur

XLVI. (e) Cipientes ecclesiam ipsam, cui felicitis recordationis Callistus Papa III. prædecessor noster in minoribus constitutus, ac deinde cum Cardinalatus fungeretur bo- nore præfuit, illamque veluti sponsam præ- dilectam in summi apostolatus apice consti- tutus sub sua protectione ad tempus retinuit, cuique dilectus filius noster Rodericus S. Nicolai in carcere Tulliano diaconus Car- dinalis S. R. E. & vicecancellarius ex dis- pensatione sedis prædictæ præfides, de præ- senti favoribus, & prærogativis attollere gratiosus, &c.

Vergente anno Paulus, qui triennio e- lapso Stephanum Varadam archiepisco-

pum Colocensem presbyterum Cardina- lem tituli SS. Nerei & Achillei creave- rat, nec dum ille, ut pileum Cardina- litium e Pontificis manu acciperet, ob Turcicas irruptiones coercendas Romam accedere potuisset, Marthiæ Regis Hun- garicæ precibus flexus ad eundem Step- hanum insignem cardinalitatis dignitatis trans- misit (f). Hoc honore potiri non potuit Stephanus, quem ex libro divisionum scri- bit Felix Contelorius (g) obiisse in Hun- garia proximo anno circa mensem junii, verum potius circa mensem januarii di- xisse debuit, ut patet ex literis Pauli men- se februario datis, quibus Michael Mi- norita Veronensis ad consanguineorum solatium id perferre iussus est, ut supra sepulchrum defuncti suspenderetur. (h)

Reliquit hoc anno maximum sui desi- derium Joannes Carvajal Cardinalis San- cti Angeli virtutum claritate, & rerum gestarum amplitudine florentissimus, quem Jacobus Papiensis in commentariis elogiis insignibus exornat, aequè ejus obitum ita deplorat (i) : Extremum anni hujus non tam memorabile quidquam, quam febile, habuit : Joannes Carvajal Cardinalis S. An- geli, de quo nonnullis in locis supra retu- limus, peracto jam septuagesimo vitæ an- no mense decembris vita est functus, tanto bonorum omnium luctu, ut facile sit judi- catum quali inter homines gratia vix- erit. Natus hic in Trugillo ulterioris His- panicæ oppido, cuius Livianæ historie me- minerunt. Nonnullis interjectis, quæ suis locis narrata sunt, subdit de gestis ab eo legationibus : Opera legationum, quæ illi ab ecclesia commissa viginti duo fue- runt, salutaria sunt semper inventa, Pon- tificum non mandata tantum, sed vota quoque implevit plurimas diversis in lo- cis pacis constituens : libertatem nostri or- dinis in eisdem amissam restituit : aucto- ritatem Romani legati & tenuit, & ani- mo præfenti exercuit, beneficio ingenti po- pulis fuit, cumque diversas regiones obiis- set, magna semper tractasset, amplissime- que de omnibus meritis esset, præter glo- riam justis sacerdotii in domum privatam nil intulit, bonum nomen, juxta verbum scripturæ, divitiis multas antefereus. Quamdiu vero apud Pontifices egit idem, qui foris esse non desit, pependit a Ro- mana ecclesia non principum nutu; quod- que admirabile legentibus videatur, toto ejus cardinalatu nulli unquam non inter- fuit senatus, solemnibus sacris nullis non af- fuit, munera vero cuncta publicæ celebra- tionis sic primus obtulit, ut nec valetudo unquam nec privata occupationes eum abduxerint. Sententia ejus plena religionis erant, ac majestatis : prudenter videbat rem, diser- te explicabat; abundabat exemplis, tam fu- cati nihil habebat oratio, divina quadam animi & vultus modestia. Id assequeretur

(f) Lib. 1. p. 77. & 101. (g) Contelorius. in e- lench. Gard.

(h) Ib. p. 101.

XLVIII.

(i) Card. Papien. com. 17. Carvajalis Card. S. Angeli obitus.

Res ejus præclare gestæ.

dicendo, quod & mirabamur omnes, & præ- ter ipsum præfata nemo ex omnibus pote- rat, ut cum videlicet Pontificibus aut col- legarum cuiquam adversandum esset, id verborum atque agendi genus depromeret, quo non revincere quidquam, sed solum consilium sine contentione dicere videretur : asperum contentiosumve aut leve, aut mul- tum actioni nunquam admiscuit : mores e- jus ab omni ambitione longissime aberant. Habebat adhibere modicis apud sacellum. Marcelli martyris, nulla auleorum aut ve- stis stragula vanitate, familiaris quoque is erat cultus atque modestia, ut in ea sancti- senis disciplina facile videretur. Amicie- batur cilicio eoque occulto : orationi jesu- nitique semper intentus. Præterea subsi- dia inopibus præbita, sanctarum adium in- stauraciones, quæ nec rare fuerunt, nec modica, patrocinia labentibus tenuiorum causis fortissime præbita, quarum erat sa- telles assiduus, complectar verbo uno. Vi- xit summa religionis & præstantiæ gloria in primis Romanæ rei ingentibus bonis : cumque in iis sedulo tamquam in publica custodia vigilias ageret, hilaritatem ta- men vitæ nunquam omisit, quæ tanta, ac tam continua fuit, ut non minus ob- lectare pia festivitate homines videretur, quam adjuvare, vere dignus ecclesia, & sancto Dei famulatu, quem nostra ætas pri- cis illis nascentis Ecclesiæ patribus non injuria æquet.

In Anglia hoc anno bella civilia recru- duere, Richardo comite Warvicensi, qui Eduardum dejecto Henrico, folio regio imposuerat, ab eodem Eduardo, qui il- lius offenderat dignitatem, dissentiente. Oppressus initio est Richardus, coactusque cum suis in Gallias aufugere, accepto a Ludovico Francorum Rege maritimo e- exercitu, excitataque Londini seditione Re- gem Eduardum, ne lanaretur a populo ex Anglia fugere compulsi : tum Henri- cum Regem diuturni carceris squallore li- beratum, regisque ornatum, insignibus ad- folium evexit ; quas rerum conversiones Franciscus episcopus Andrinensis, qui in Caroli Burgundi aula versabatur, Jacobo Cardinali Papiensi his literis significavit (a) : Reversus in regnum comes Voarvici frater, complexus Henrici Regis factionem ipsum Henricum e carcere, in quo plures annos fuerat asseruatus, eductum, & ve- stibus regis & diademate ornatum redu- xit ad aedes regias vasti monasterii, qui locus est in suburbiis Londinorum. Rex E- duardus ab illis, quos sibi fidos speraverat, destitutus recessit, quo autem se rece- perit, an intra fines regni, incertum est : quæ scribo narrata fuerunt huic principi. Regina uxor Eduardi, quæ plures menses se in illa eadem turri continuerat, timens adventum Voarvici in asyllum divæ Cethe- rine, ut vitæ consuleret, cum fratribus

(a) Apud Papien. ep. 378. Henricus folio resti- tutus.

matre, ac parois filiis confugit. Omnes videntur sponte aut metu victori favere. Ridebunt posteri credo, aut ut miracula mi- rabantur cum audierint tantum esse hujus comitis ingenium, ut indomitam gentem tam facile regat, novos Reges fecerit, his denuo pulsus, veteres revocavit, & ipse pulsus intra vertentem annum multis intra & extra regnum adversantibus in idem re- gnum redierit, ut dici possit : sæpe renas- centur quæ jam ceciderunt, cadentque, &c. Hæsdini xi. octobris MCDLXX.

Hæc fufius narrat Philippus Cominius (b), ac gesta hoc anno confirmat ; tum rerum humanarum inconstantiam perpen- dit, dum Eduardum, atque in ipsa eti- am fuga a piratis infestatum describit : hæc vero tam repente gesta, ut Richar- dus Varvicensis undecim dierum flexu E- duardum eiecerit, univertaque Anglia sit potitus. Ut vero Eduardus Caroli ducis Burgundiæ opera de Henrico & Warvi- censi triumphavit, proximo anno dicitur. Cæterum has Eboracensium & Lecestrensi- um mutuas clades divinæ vindictæ ob e- vastatas ab eorum patribus Gallias tribuit Belcairus (c) : Hæc, inquit, duæ factiones Angliam totam dividerant, & in alterna- bella cladesque commiserant, sic Deo opti- mo maximo providente, ut quorum parentes univertam Galliam spoliaverant, vexave- rant, tantis cladibus affecerant, eorundem liberi mutuis se cadibus confecerant, & majore ruina cadentem patriam, quam paulo ante hostilem Galliam, præcepitem e- gerint. Antequam hisce moribus evertere- tur Anglia, Ludovicus Rex Francorum Carolo duci Burgundiæ bellum intulit (d) sitaque ad Somoniam urbes repetere vi- cepit.

In Belgio nonnulli academici Lovanien- ses pravaram opinionum virus non sine- priorum offensione distillare coeperunt, quos Paulus a Guillelmo episcopo Tornacensi coerceri, & vinculis mandari iussit exara- to hoc diplomate.

Venerabili fratri Guillelmo episcopo Tornacensi.

Ad nostrum, qui desideranter in votis gerimus, ut fides catholica nostris tempori- bus propagetur, & pravitas hæretica de- suibus fidelium extirpetur, non sine displi- centia grandi perveni auditum, quod in uni- versitate studii Lovanienfis Leodiensis diocesi- sis, & circumvicinis locis a quadricennio citra fuerunt, & hodie sunt nonnulli iniquitatis filii, qui quasdam falsas sanctæ catholicæ fidei contrarias, erroneas, scandalosus, & malefones propositiones & in scholis, & frequentissimo hominum cœtu veras esse pu- blice, affirmare, & pertinacissime sustenta- re, ac defendere, apertissimasque sacræ Scri- pturæ auctoritates eorum erroribus repu- gnantes, illarum rectum, clarum, & apertum sensum falsis eorum interpretationibus im- pu-

L. (b) Phi- lipp. Co- min. c. 51. Addition. ad Mon- str. auct. p. 37. Po- lyd. Virg. l. 24. Me- yer. l. 17. in Carolo Burgund. Belc. dec. 1. l. 2. n. 26. &c. Anglia in duas fa- ctiones diffluit. (c) Belca- ir. dec. 1. l. 2. n. 26. Gallus Burgundo bellum mover. (d) Co- min. & Meyer. ubi sup.

LI. Lovanii errores novi spar- si. Aboleri iussi a Paulo.

prudenter violando refellere; hujusmodi quoque eorum falsa dogmata manifestam hereticam pravitatis labem continentia in aliorum mentes inferere, & simplicium animas illaqueare non erubuerunt. Et infra: Fraternalitati tue de qua in iis, & aliis non immerito specialem in Domino fiduciam obtinemus per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus de premissis omnibus, & singulis inquiras auctoritate nostra diligentius veritatem, & quos per inquisitionem hujusmodi culpabiles esse repereris, si juxta canonicas sanctiones, & sanctorum Patrum instituta se emendare, ac depositis de cordibus eorum totaliter erroribus predictis ad Ecclesiam unitatem hereticae labem hujusmodi abjurata redire, & tales propositiones esse scandalosas, falsas, & hereticas, ac male sonantes fateri, & cum effectu, ut tales refutari doluerint, hereticos declarare, & prout antequam eorum excessus exegerit debita poena punire, eadem auctoritate procuret, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDLXX. III. non. maii pontificatus nostri anno VI. Novatorem quemdam Petrum Thomam gloriae inanis aucupandae studio in Lovaniensi gymnasio concendisse, propositiones de futuris contingentibus nec veras nec falsas esse, refert Jacobus Maffaeus Volaterranus (a) in gestis Sixti IV. de quo, inferius.

(a) Jacob. Maff. Volaterr. m. arch. Vat.

LII. Offensum Dionysio Carthus. Gueldriae excidium.

(b) Ext. inter opera Dionys. Carthus. & in ejus vita.

Ardenste Gueldria civili bello, atque Arnulpho illius duce seniore in filium Adolphum sibi rebellantem arma expedire parante, rogatus ab Arnulpho Dionysius Carthusianus, ut apud Deum concordiae interpretem ageret, caeleste adversum ab angelo accepit, Gueldriam ob crimina populi exitiali & calamitose bello attritam iri, atque in potestatem externi principis impii redigendam, nisi Gueldrenses commissa scelera desererent; ac mox Arnulpho Adolphoque ducibus impendens Gueldriae excidium praedicens, hisce literis (b) hortatus est, ut publica expiatione scelerum poenas averterent.

Illustribus, & spectatissimis principibus frater Dionysius Carthusianus in Domino pacem & salutem.

Astitit mihi sanctus Dei angelus, & ostendit mihi populi terrae hujus scelera, & magnatum praelatorumque transgressiones, sursarvos etiam maligni hostis, qui per mille aditus artes nocendi inquirat, ut totam hanc terram inquietet, conculcet, depopuletur, & justo Dei judicio terra haec dabitur in manus impii, nisi operibus poenitentiae, & pietatis studueritis vindicem Dei manum flectere & mitigare: pater in filium & filius insurgit in patrem, & omnia sunt litibus, & discordiis plena. Nescitis quia omne regnum in se divisum desolabitur? nescitis quod sicut res parvae concordia crescunt, ita & res magne discordiis dilabuntur? quanto

inter principem patrem, & suum filium discordia ipsa est praeclearior, tanto discordia foedior esse noscitur, turpior, periculosior, exitabilior. Audite igitur, o principes, voluntatem Dei vestri; hortatur enim vos per me peccatorem Deus miserator, qui mortem non querit hominis peccatoris: hortatur, inquam, vos & populum subiectum vobis, ut sine mora poeniteamini, ut avertat se unusquisque a via sua scelerata, & ab iniquitate, quae est in manibus ejus, condignos agendo poenitentiae fructus, pacis foedera inerat cum filio pater. Quod si per tractatus aliquos pax non statim arriserit, ne desperetis, quia adjuvatore Deo brevi tempore pacem videbitis adesse. Interea per totam patriam hanc nostram in collegiis, in monasteriis, in sanctis denique congregationibus instituantur orationes, celebrationes, pietatis & poenitentiae exercitationes: instituantur etiam per temporum intervalla solemnes processiones cum jejuniis, lacrymis, & disciplinis, quibus humiles & contriti provocemus ad miserandum indulgentiam Dei; placatur enim Deus contriti cordis sacrificio. Et nunc, serenissimi duces, hunc Dei nostri ad vos sermonem, hanc nostram parvotatis exhortationem prona, & benigna mente suscipite, &c.

Monitus clerus ut divinam iram avertat.

Infranda in senem Gueldriae ducem filii conjuratio.

Susceperat (c) hoc bellum in seniore velut alter Abalon impius filius, qui ambitione percitus indignabatur patrem (d) annis jam quadraginta principatum gessisse; illumque seminudum, jamque lecto decubiturum arripuit, argentemque quinque leucarum intervallo transectum per rigidam hyemem immani facinore in Graviensi turri inclusit. Sororii causam adversus nequissimum Adolphum suscepit Cleviensis dux, armisque ex carceris squallore liberare annis est. Excitatus etiam Paulus Romanus Pontifex; ut apostolicam auctoritatem ad eripiendum seniore ducem ex filii servitute adhiberet, Adolpho divinas iras, ni a tanto flagitio respiceret, intentavit (e): Hortamur mobilitatem tuam, quam paterne ac pie monemus, ut haec altius animo repetas, & ad cor redeas, parentemque liberet, & veniam petat, ac poenitentiam agat, nec ejus mortem dominandi libidine desideres, permittasque ipsum, quousque Deus voluerit, in libertate vivere, & ipsam in honore, sicut teneris, habeas & ex corde diligas: quod si feceris & monitis nostris immo ipsius Dei nostri Jesu Christi, ejus vices, licet immeriti, in terris gerimus, acquirere, ut te facturum confidamus ac speramus, prosperaberis, ac omnia secunda tibi succedent, & omnipotentis Dei gratiam ac benedictionem promereberis, & a populo & ab hominibus laudem: secus si feceris, & in abhorrendo tuo proposito perseveraveris, quod absit, maledictionem aeternam, & perpetuam ultionem consequeris, &c.

LIII. (c) Comin. l. 4. c. 1. Meyer. l. 17. in Car. Burg. Magnum chron. Belg. Comin. ubi sup. (d) Ext. in magno chron. Belg. (e) Ext. in mag. chron. Belg. p. 400.

(c) Ext. in mag. chron. Belg. p. 400.

Proposita nisi reliquerit divina ira.

&c. Dat. Romae apud S. Petrum nono septembris anno incarnationis dominicae MCCCC. LXX. pontificatus nostri anno VI.

LIV. (a) Comin. l. 4. c. 1. Pontificia & imperiali auctoritate Burgundorum seni opem ferre iustus.

(b) Id. ib. & ex eo Meyer.

Adolphus impius damnatus carcere

(c) Chron. Belg. Subacta a Burgundo Gueldria.

LV. Jubileus annus redactus ad vigesimum quintum (d) Comin. & Meyer. ubi sup.

Sprevit apostolica monita Adolphus (a), quocirca Pontifex, tum Fridericus Imperator Carolo Burgundorum Belgarumque principi dedere mandata, ut Arnulphum ex filii tyrannide vindicaret: qui cum ob virium magnitudinem amplitudinemque imperii Gueldriae immineret, Adolphum adegit, ut patrem vinculis absolveret, amboque Hildinum tamquam belli pacisque arbiter evocavit. Non ausus est Adolphus repugnare momenti, potentiam illius pertimescens, causamque apud Carolum ipsum dixit, ut Comineus, qui aderat, refert: additque (b) Burgundum illos in concordiam reducere conatum, atque in Adolphum studio proclivioram eam pacis legem proposuisse, ut Graviae oppidum parenti permitteret, necnon sex millium florenorum censum constitueret, reliquum ipse principatum, ac ducales titulos, tum Burgundiae praefecturam susciperet: at Adolphum ira adeo effectum praesente se, ut dicere non sit veritus malle se parentem in puteum deicere, ruereque inde in idem exitum praecipitem, quam eam concordiam admittere: neque impune ea impia verba profusa, Burgundus enim circumventum calumniis Adolphum quascum Gallo Rege in se conspirasset adorris (c), fugientem interceptum misitque in carcerem: ac mox Gueldriam omnem suae ditioni adiecit, non dissentiente Arnulpho duce seniore, a quo ducatus jura coemit, ac testamento etiam accepit exheredato ingrato filio, qui instos a natura in parentis affectus extinxerat: atque hunc exitum habuit Dionysii Carthusiani vaticinium. Divinam porro vindictam infelicem Adolphum ita infestam tradidit Comineus, ut cum post diuturni carceris squallorem caeso in Lorharingia Carolo a Gandavensibus, libertati restitutus ad Margaretae Belgici principatus heredis nuptias eveheretur, apud Tornacum trucidatus sit.

Redegit hoc anno Paulus II. jubileum annum a trigesimo tertio ad vigesimum quintum recurrentem hoc diplomate (d). Ad perpetuam rei memoriam. Nos, qui miseratione Altissimi labentibus annis, regimini catholicae & universalis Ecclesiae fuimus, divina clementia disponente, praefecti, provida consideratione non immerito attendentes humanae conditionis statum fragilem, ad peccandum proclivem, & ad declinationem usque adeo celeri cursu properare: brevissimum quoque vitae spatium, & peccatis nostris excipientibus, crebras pestilentias, varios morbos letiferos, gravissimas quoque Turcorum & infidelium adversus fideles persecutio.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

tionem assiduas, atque universam Christi-anitatem retroactis temporibus quassatam, adhuc variis non quidem minoribus injuriis laceffitam, calamitosi casibus & dispendiis subjacere, aliasque plurimas erumnas in Christi populos adeo invalescere, ut eis, atque aliis in dictis casibus plerumque causantibus, admodum pauci remissionum, & indulgentiarum hujusmodi participes fieri mereantur, necnon attente considerantes, novum, vel a moribus alienum non esse pro varietate temporum antecessorum eorumdem statuta reduci ad spatium temporis brevioris; maxime pro salute animarum fidelium, quam tota mente amamus, & juxta datam nobis a Domino gratiam assidue procuramus: ex premissis, & quibusdam aliis non minoribus causis ad id animum nostrum inducentibus, annum xxxiii. hujusmodi de venerabilium fratrum eorumdem consilio, & ipsius potentate plenissima statuimus & ordinamus, quod de caetero perpetuis futuris temporibus annis jubileis plenaria videlicet remissionis & gratiae ac reconciliationis humani generis nostro piissimo Redemptori cum omnibus, & singulis etiam peccatorum remissionibus supradictis, de vigintiquinque annis in viginti quinque annos cum gratiarum actione, & mentis jucunditate debeant ab omnibus Christianis fidelibus frequentari ac etiam celebrari. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, & ipsorum Apostolorum auctoritate confisi, esidemi utriusque sexus fidelibus, qui in anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, incipiendo a primis vespertis vigiliae nativitatis Domini nostri Jesu Christi anni millesimi quadringentesimi septuagesimi quarti, & ut sequitur finiendo & deinceps de viginti quinque annis in viginti quinque annos, basilicas, & ecclesias antedictas alias juxta ordinationem eorumdem praedecessorum devote visitaverint, ut praefertur, plenissimam peccatorum suorum omnium veniam elargimur, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXIII. xlii. kal. maii pontificatus nostri anno VI. Tamen praeventus morte jubileum annum celebrare non potuit: confirmatam postea fuisse a Sixto IV. hanc sanctionem dicitur inferius.

Demum a Paulo ad viginti quinque annos recurrentem redactus.

A Sixto IV. confirmata haec Sanctio.

Veritas Christianae religionis confirmata miraculis.

LVI. (c) Mar. sicin. l. 3. de Christ. relig. c. 10. & ex eo Tilmann. Breden. l. 2. coll. c. 8. & Pet. Can. l. 5. de B. Virg. c. 20.

Nonnullas hoc anno res admirandas ad Christianae religionis veritatem confirmandam edidit Deus, de quibus meminit Martinus Ficinus (e) in libro tertio de religione Christiana ad Laurentium Mediceum: Miracula, inquit, quae Aurelius Augustinus se vidisse, & Gregorius narravit talia sunt, ut fide carere non debeant. Audivi equidem nonnulla nostris saeculis atque etiam in urbe nostra Florentina

R r r t i n a

tina mirabilia simul & credibilia contigisse; sed quadam occultiora. Illud certe multis hominum millibus, qui & viderunt & adhuc vivunt manifestum est, quod Anconæ anno Domini MCDLIX. factum a multis fidedignis accepimus: puella quædam propter pessimam quandam nervorum contractionem a primis incunabilis gradendo natibus pro curibus urebatur: præterea Bindellus Florentinus propter faucium perforisque contusionem multos annos loqui nihil potuit: ambo cum divæ Mariæ eodem in loco se suppliciter commendassent, sani protinus evaserunt: omni populo multis annis moti fuerant infirmi, & postea jam quatuor

annos continue omni populo sani. Noli, Laurentii, Medicem compellat, mirari quod Marsilius Ficinus philosophia studiosus miracula introducit; vera enim sunt, que scribimus, ac philosophi officium est rationibus propriis singula confirmare: sunt autem propria rerum naturalium rationes, que secundum naturam sunt: divinarum vero, que super naturam hujusmodi sunt: tum metaphysicæ probationes, tum vel maxime miracula; Deus enim non tantum verbis, quantum miraculosis operibus mysteria sua probat, & præcepta confirmat, unde illud: Si verbis non vultis credere, operibus credite.

B. Virginiis ope implorata plures facti.

I. Urget Paulus concordiam inter Imp. & Ungarum.

(a) Paul. lib. brev. an. 7. p. 75.

II. Pontificiæ de ea re literæ.

Ex oriente anno Christianæ salutis millesimo quadringentesimo septuagesimo primo quarta indictione ad sedem Apostolicam perlatum est Fridericum Imperatorem, & Matthiam Hungariæ Regem in concordiam rediisse: ex quo felici nuncio ingenti gaudio delibutus Pontifex Paulus eidem Imperatori conceptas a se inde spes meliorum rerum significavit (a), ac si ita res esset, divino se Numini gratias agere, atque utrique ipsorum gratulari: si autem nondum perfecta esset, ambos enixe rogare hortarique, uti cum aliis principibus fœdus ad Turcarum tyrannidem comprimendam sancirent, Italarumque principum exemplum, & belli sacri ardorem proposuit, qui extremo superiori anno, paucis nimirum ante diebus, oratorum opera, optatissimam armorum pro tuenda propagationeque re Christiana societatem pepigissent.

Friderico Imperatori Romanorum.

Charissime fili salutem, &c. Intelligentes his proximis diebus quorundam relatione, quod tua majestas cum charissimo in Christo filio nostro Hungariæ Rege illustri fœdera pacis, & mutue amicitie tractatus conclusisset; cum vestra utriusque concordia, & sincera intelligentia non solum dominiis, & regnis vestris, verum etiam toti republicæ Christianæ plurimum conducat, nihil fuit, quod nobis gratius significari hoc tempore potuerit: sperantes quod divina gratia mediante, & quod ipsa benevolentia vestra magnum fidelibus catholicis adjumentum, & adversariis Sanctæ fidei, tam immanissimis Turcis quam perfidis hæreticis non mediocriter illatura sit detrimentum. Meminit tua majestas quanto studio ad hoc ipsum perficiendum eandem majestatem pluries & nuntiis & literis hortati fuerimus: in qua re Deum testem invocamus, nihil aliud quam utriusque vestrum utilitatem, & ut debita provi- sio contra dictos infideles fieret quasivimus; ne scilicet capitibus Christianæ religionis, quod perdolendum foret, aut non curantibus, aut inter se dissidentibus, infideles ipsi gravius in Christianos, quod in dies facere conantur, grassarentur. Si itaque, prout nobis significatum est, dicta inter vos concordia conclusa est, Deo agimus gratias, tuæque majestati, ac serenitati dicti Regis pro vestro communicque bono gratulamur in Domino: si vero quod absit, nondum illa perfecta est, hortamur majestatem tuam, ut ex parte sua omne possibile studium ad ipsam concordiam conficiendam adhibeat: iidem ab ipso Rege exposulamur, ut quod cum eodem, & aliis principibus pro restituta faciendâ infidelibus ipsis, priusquam graviora Christianis populis inferant dam-

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

na, deliberationem aliquam faciant obnixius requiremus, & quam maxime possumus obsecramus. Nos etiam quantum in nobis est in nullo desicimus, nec desistimus a continua sollicitatione potentatum Italiæ, quos etiam, divina clementia juvante, in pacis & unitatis renovationem, que Sanctæ memoriæ Nicolai Papæ V. prædecessoris nostri conclusa fuerat, paucis ante diebus induximus. De his omnibus rebus latè cum tua majestate dilecto filio fratri Gabrieli de Verona nuntio nostro loqui commissimus, cui eadem majestas fidem indubiam poterit adhibere. Dat. Romæ apud S. Petrum die XIV. Januarii MCCCCLXXI. anno VII.

Interea Fridericus præteritis Turcarum in Carinthiam & Corvatiam excursionibus cum se imparem sustinendo barbarorum impetui, illeque arcendis ab avito principatu cognosceret, Germanorum principum auxilia postulanda decrevit, indixitque solemnem ordinum imperii cœtus Ratisponæ ad VII. kal. maii, diem nimirum S. Georgii martyri sacram, cunctosque ipsum Germaniæ principes eo vocasse refert Augustinus Patricius (b), ut de Christianæ reipublicæ salute cum ipsis confuleret, omnibusque precibus a Pontifice petiisse, ut aliquem e sacro senatu illoc legaret; qui sedis Apostolicæ nomine iidem conventibus Ratisponensibus præderet. Non defuere vero, qui crederent, nonnullos principes eorum conventuum indictionem subtili commento sollicitasse, ut in iis deinde Fridericum veluti ignavum a gubernaculis imperii removendum, tum Georgium Bohemum pristinae dignitati piorumque societati restituendum obtinerentur: quorum consilia ipsius Georgii mors everterit.

Cæterum Paulus ne apostolico deesset officio legatum mittere constituit; cumque diu inter purpuratos disceptatum esset, quis tanto muneri aptior videretur, Franciscum Cardinalem Senensem qui postea in pontificatu Pii III. nomen gessit, delegit. At hæc narrantem audire præstat Augustinum Patricium, qui ipsi ab arcana epistolâ fuit, euntemque in Germaniam est comitatus: Franciscus, inquit, Cardinalis Senensis divi Pontificis Pii maximi nepos communi consensu designatus est, qui provinciam susciperet, tum ob summam hominis integritatem, & ultra ejus ætatem prædantiam atque modestiam, nondum enim quartum & trigésimum annum impleverat, tum propter avunculi sui memoriam, que adhuc recens apud Germanos erat, apud quos privatus diu vixerat non sine magna virtutis opinione, & in pontificatu illius provincie hominibus facilem benignamque se semper præstiterat. Accedebat ad

R x r 2 hac

Significata confecta pax Italiæ.

III. Ratisponenses cœtus pro tuenda re Christiana indicti.

(b) Patric. apud Pap. ep. 394. & rer. Germ. 20. l. p. 145.

IV. Franciscus Card. Senens. in Germ. legatus decernitur.

hæc, quod ipse Cardinalis, ut qui apud avunculum in Germania a puero fuerat educatus, Germanorum linguam, & mores calleret, & propterea omnibus fere Germanis gratus & notus. Undecimo igitur kal. martii legatus designatus ex curia Pontificis vetusto more a patribus domum deductus est, jussusque ut quoniam dies dicta instaret ad profectionem quamprimum sese accingeret; brevi compositis domi rebus, & paratis, qua ad tam longam iter erant necessaria, quintodecimo kal. aprilis discessimus ex urbe post festum confessorium media ferme quadragesima. Sacer senatus legatum extra portam deduxit: continuo deinde, itinere per Pientiam, Senas venimus. In publicis diversoriis apud Paleam flumen in oratores ducum, Saxonie offendimus, qui Romam petebant anuente Cæsare compositionem rerum Bobemicarum Pontifici suasuri, qui diu cum legato locuti sunt.

V. Legati itenera.

Senas ingressi sumus ante horam, qua a civibus expectabamur, nam legatus astu eos decepit; ne cum pompa introduceretur; quantum tum per angustiam temporis licuit pompa & civium, & cleri magnifice ducta est. Hic crucem accepit legatus principum legationis insignem, Senis jussu valere cognatus atque amicus. Post tertium diem discessimus, venimusque Florentiam summo mane insequentis diei introducti sumus magna pompa, & ingenti populi concursu legatus sub umbracula ductus est naviter facto. Relegit nonnulla alia itinera, utque a locorum principibus ac populis magna pompa pro illius dignitate sit exceptus. Considerantur reliqua in laudato commentario ab Augustino Patricio de ea legatione ad Cardinalem Papiensem inscripto, qua aliunde petenda, ac præsertim ex literis ad eundem Cardinalem datis a Joanne Antonio Campano (*) episcopo Teramensis, qui Cardinali legato pariter adherabat.

(a) Campan. ep. l. 6.

VI. (b) Ib. n. 6. (c) Ib. n. 3.

Data legato imperia ut expeditionem in Turcas indicendam curaret. (d) Lib. brev. pag. 128. 178. (e) Ibid. p. 195. (f) Camp. l. 6. ep. n. 12. apud Papien. n. 374. Ger. p. 149. n. 7.

Narrat in primis ingressum kal. maii Ratisponam legatum, oratores Amedei ducis Allobrogum reperisse: dein Moguntinum archiepiscopum & marchionem Brandeburgensem, tum oratores ducis Burgundie, atque Imperatorem venisse; aliiſque literis (b) Trevirensis archiepiscopum, Spirensis & Aichstensis episcopos accessisse, tum magnam principum oratorumque frequentiam eo affluxisse ait (c). Inter quæ Pontifex Cardinali legato dedit (d) mandata, ut ad decernendum in Turcas bellum in Ratisponensibus cœtibus omni studio & conatu incumberet: qua de re etiam ad Laurentium episcopum Ferrariensem scripsit. (e). Quæ vero in iis celeberrimis conventibus gesta sint, idem Campanus accurate describit (f), præsertim nimirum ritu solemnem rem divinam VIII. kal. julias Cæsaremque in præto-

rium euntem omnes secutos: tum habitam a Tridentino antistite nomine Cæsare orationem, cujus præcipua capita his verbis attingit.

Causam aperuit, qua ad indicendum hoc in loco & tempore conventum impulisset, præteritas Christianorum calamitates, & recentem Carniolæ cladem deploravit, potentiam crudelitatemque immanissimi hostis, quem brevi tempore quantum occupaverit finem nostrorum, quantum Christiani sanguinis fuderit & in Europa, & in Asia ostendit: repetitaque eleganter veterum non una historia clarissimas ac prope innumerabiles Germanorum expeditiones, & pro religione Christiana, & pro imperio Germanico susceptas commemoravit. Hortatusque est principes omnes oratoresque civitatum, Germania, partem a majoribus gloriam conferrent, occurrerent imminentibus periculis, & religionem, in qua patres eorum vixissent, & ipsi essent nati atque instructi, tuerentur. Addidit postremo Cæsaris preces, auxilium & communi libertati, & privato suo periculo implorantis, responsumque postulavit.

Post Tridentinum legatus gravi & ipse oratione propositum Cæsaris, & principum adventum commendavit, egitque gratias Pontificis nomine universis, hortatus ut quam spem Christianis ex conventu porrexissent, eam sumendis armis exhiberent; nec se carpi singulos paterentur, qui universi non modo resistere, sed prostigare hostem quam facilitate possent: conventus multos repetit nequidquam in Germania factos, ubi si obtemperatum fuisset consiliis eorum, qui futura pericula prævidissent, non eo discrimine ventum fuisset, ut quem facile tunc potuissent ex omni depellere Europa, nunc in ipsa Germania perferrent, dum extrema essent neglecta ad intima hostem penetrasse. Adjecit & preces; ac verba, vultum, autumque legato, & tantis necessitatibus dignum accommodavit. Principes se paululum subduxere more Germanico, & gratias egerere Friderico, quod salutis communis curam susciperet, seque per omnia discrimina, si exercitum in expeditionem eduxisset, adversus infideles Christi hostes fecuturos spondere, missurosve milites si mitti juberet. Eo responso lætus Fridericus in diem proximum indixit concionem: quo cœpta a ducis Burgundie oratoribus lis est de honorificentioris sedis dignitate; ipsi namque post electorum oratores considerere recusarunt; ad quos pacandis inter oratores regios a fronte Cæsaris attributa sedes est. Il vero non tam Burgundum ad ferenda auxilia promptum significarunt, quam Francorum Regem, qui Burgunditionem invaderet, multis criminibus asperserunt.

Deinde Paulus Maurocenus Venetorum orator hæc breviter, & nitide exposuit, ut

VII. Cæsarea in conventu oratio.

VIII. Legati Card. exhortatio ad bellum sacrum.

Principes non defuturos Cæsari spondent.

IX.

Veneti a reliquis Christianis se destitutos conquesti,

ut narrat Campanus: Certe cum Turcis Venetos annos jam ducentos, eorumque vires atque impetus solos in Thracia, & in Illyrico sustinuisse; enixius tamen octo proximis annis mari cum iis, ac terra gessisse bellum; propugnatoresque nostros fuisse: jam non tam defatigatos aut exhaustos, quam a cæteris Christianis destitutos esse communi ad eam diem solos periculo excubasse: crevisse nunc hostem, factumque ex aliena somnolentia magnum, & quantum jam perferre Christiani vitæ vigiles possint. Instare illum ab Illyrio, a Pannonia, a sinu Adriatico, non mari, non terra quietos nostros finire; genus belli quale esset ipse perspicere, senes occidi, strangulari infantem, cæteram multitudinem sine sexus ætatisque discrimine in servitutem Asiaticam trahi: inflammari templa, viros Dei intra templa concremari: igni & ferro ad excidium ultimum vastari omnia, incipere jam Germanos intelligere quam durum fuerit Venetos tam diu bellum gessisse cum Turco, nec tamen desperandum esse, modo eo sint animo Germani, quo quisque esse debeat ad vitam suam libertatemque suorum defendendam: habere se permagnam classem, & præsidia per Illyrium Græciamque disposita: stipendio eorum militare ad hominum quinque, & viginti millia juvari, & a Ferdinando Rege maritimo bello, si juventur terrestri a Germanis, brevi futuros ipsos in tuto, & cæteris extra periculum posturas: misisse Ferdinandum tres & viginti triremes, quatuorque navis onerarias in adjuvamentum classis, & alias propediem esse missuras: ipsos triremes sexaginta navemque aliquot instruxisse, & putare jam esse deductas: centum viginti triremibus, ac duodeviginti rostratis navibus bellum maritimum aggressuros, si terra quoque distrahatur hostis utrobique laboraturum. Post eum legatus magnificentibus verbis, & rem Venetam, & Pontificis diligentiam, & Ferdinandi apparatus completæ parem Germanorum curam, quorum non dispar esset periculum postulavit.

Si Germani terrestrem educant exercitum, quantum hostem proponunt. Quanta classis in Italia constanda sit.

X. Friderici angustus animus cœpta priora disturbat.

Dum ita sollicitabantur Germani; ut exemplo Italorum maximum & fortissimum exercitum constarent ducendum in Turcum imperium, Fridericus, qui nil egrégium cogitabat, sed tantummodo, ut avitorum principatum limites tueretur, ab Aisterensi episcopo Cæsareo nomine proponi jussit, ut decem millia armatorum communi sumptu conscriberentur, quorum pars quarta equestris esset, pedestris reliqua, qui in limite Germanie per stationes dispositi barbaricis incursionibus prohiberent; in proximam vero annum decernendi belli curæ extraherentur. Ad hæc principes petentes ad deliberandum spatium Cæsari addiderunt, rati id magnum quidem sed necessarium esse: at legato postulatarum ordo præposterus infatusque est visus, enisusque est suadere, ut non exi-

guus exercitus, sed ingens decerneretur: proposuit in primis confici bella non minus illato terrore quam prællis: futuros hosti ludibrio Germanos, si in tam augusto conventu exiguas adeo copias comparandas sanxerint: animo consternatos populos Turcis finitimos, in desperationem se coniecturos; dein ubi hæc auxilia contulerint principes, ad alia segniores futuros; proinde ante omnia de summa belli capendum consilium, inspiciendas Germanorum vires; habendosque maximos ex omni Germania delectus, Laudata quidem legati sententia est: sed Imperator propterea suam sententiam non mutavit, quocirca suspicionem pluribus iniecit, ipsum præsertim discrimini velle occurrere, futura non cavere. Responsum Friderico principes nuntiaverunt ante omnia sedanda Germanie bella civilia, ex quibus vires omnes illius eliderentur. Ad quæ respondit Cæsar, antehac se concordie redintegrandæ operam dedisse, & posthac datum. Dein decemviri lecti sunt, qui cum Moguntino archiepiscopo de cogendis decem millibus armatorum, deque universa belli ratione & copiarum numero proximo anno instruendo agerent, ac postea ad Cæsarem principesque referrent.

Obstitit legatus ut non levis sed floridissimus exercitus conscribatur.

Cæsar presentibus occurrat, futura non cavet.

XI.

Postridie nonas julii, cum jam auctus esset conventus Langravii Hassiæ, Coloniensis archiepiscopi, & principum plurium adventu, Volkangus Bavarie dux fratrem Albertum judicio postulavit, qui fratrem communem Albertum in vincula coniecisset. Oborta etiam contentio est de Palatini oratore, quem inter electorum oratores locari Cæsar non passus est, negavitque Palatinum Cæsareo decreto electorem esse, nec duos fratres, illum nempe & Coloniensem antistitem, creandi Cæsaris jus habere posse: Post hæc, inquit Campanus, (a) lectæ sunt literæ Carniolanorum plene effratissimæ immunitatis: nullam relictam templum, nullam agrestem casam a Turcis in Carniola: jacere passim cadavera occisorum, senum atque infantium, & jam cœlum foetore corrumpi: abrepta præterea esse ad millia hominum ferme viginti: commisisse Turcos loca quadam, unde excurrere quam latissime, ac recipere se incolumes cum præda facillime possint: implorare Cæsaris & principum, & omnium mortalium opem. Recitata etiam Strigonensium, & optimatum Hungaria, quibus significabatur diuisum esse bisariam Turcorum exercitum, partem ad ripam Savi fluminis condecernendo, & communito excurrerent, & depopulari Hungariam possint. Centum jam annis pugnatum ab Hungaris cum Turcis esse, exinanitum jam & viris & viribus regnum, nisi ope quoque juventur externa: non

Carnorum querelæ de Turca immunitate. (a) Jo. Ant. Camp. l. 6. n. 13. 10. 2. rer. Germ. n. 8. & apud Jac. Papien. ep. 375. Postulata ab Ungaris auxilia contra Turcarum exercitum.

non posse diutius tam assiduum tamque potentem hostem sustinere, communem causam agi, se esse propinquiores sint periculo, non tamen solos perituros: monere & orare Cæsarem, ut conventu prope omnium principum Germaniæ, & quantum nunquam antea amplissimo remedio aliquod Christianis vulneribus adhiberet: oportere cum præcipuum esse Christianorum propugnato-rem, qui idem Christianorum sit Imperator; idem quoque a principibus postula-

XII. (a) Campan. l. 6. n. 14. 16. & to. 2. rer. germ. n. 9. Mutata in pejus Cæsarea sententia.

(b) Id. n. 14.

Qua ratione consulum comparandis subditis in militum stipendia.

XIII. (c) Eod. lib. n. 22. & to. 2. rer. Ger. n. 11. & 12. Decreta exitu caruere. (d) Ib. n. 12.

(e) Michov. l. 4. c. 69.

XIV.

Assisse (a) illisdem conventibus Hungarorum, Bohemorum, Polonorumque oratores, tum etiam Saxoniarum principes, quorum natu maximus erat Ernestus, accessisse, jacta vero in ventos verba plurima, atque Imperatorem mutata in deterius sententia ex illis decem millibus, quos ad præfens discrimen avertendum, postularat (nam & Turcæ denuo irrupisse in Carniolam ferebantur) sex milia detraxisse, & tantum quatuor millia sat fore adjecisse: demum habita plura de universa expeditione consilia, hæc decreta fuisse prædictus Campanus ad Jacobum Papiensem scripsit (b): *Hæc XIX. Julii a quinta hora diei ad multam noctem consultatum est de summa expeditionis, & demum ita consensu omnium decretum est ut in sumptus belli Turcici quisquis proventus annuos mille habeat, is equitem unum conducatur, peditem qui quingentos: cæteri pro portione fortunarum ad eam summam: cæterum ubi de proventus haberi ea ratio nequeat, de capite habeatur, ut cui mille sint aurei, quinquaginta habere in proventus censetur, atque ea computatione contribuatur: fieri posse hoc modo ingentem exercitum ajunt, & facillime sustineri etiam longissimum bellum, & sunt qui affirmant, si ad unguem res exigetur ducenta prope hominum milia cogi posse, nos erimus minus ostroginta contenti. Principes miro assensu conditionem receperunt, &c. Ratisponæ xx. Julii MCDLXXI.*

Cæterum ad hæc decreta ad exitum perducenda obtorpescere Cæsarem, Germanosque aliis literis (c) deplorat, interimque Turcas suum furorem in Christianos effundere (d): *Nihil, inquit, lenti calamitates nostrorum patiuntur: Carniola una ex provinciis avitis ejus superiore mense direpta, depopulata, incensa est: nunc majore manu redire hostes feruntur, & ulteriorem facturi impressionem, & oppida, quibus nuper vastato agro abstinerunt, oppugnaturi: magno in discrimine ut simus non tam hostium vires, quam nostrorum tarditas ne dicam ignavia facit, & cunctatio Cæsaris. Describit eisdem Turcarum e Borussia in Germaniam excursions populationesque Michovias (e).*

Cum tot tantaque elades acciperet a Turcis Fridericus, tamen ad ulciscendas

perpelli non poterat, quamvis Franciscus Cardinalis legatus in id omni contentione incumberet, ut ad Cardinalem, Ravennatem scripsit (f) Campanus, addiditque omnia in Ratisponensibus conventibus decreta ad irritum casura propter disensionem magnam, quæ inter Germanos erat, alteramque factionem principis Palatini esse, alteram Cæsaris, & hos partium studium reliquos proceres sequi: in Palatino plus animi armorumque, in Cæsare plus auctoritatis inesse; imperii vero cæus Norimbergam traductum iri, ut quod reliqui est absolvatur, abrumpaturve: porro plura Norimbergæ egregie sancita, sed mox evanuisse: pacem Germaniæ pronuntiatam, sed nemini daram; Cæsaremque cum omnia in maximis ageret, nihil tamen agere querituridem Campanus (g), apud Papiensem Cardinalem.

(f) Campan. l. 6. super. ep. 22.

(g) Campan. ep. lib. 6. n. 27. Bohemiæ res.

Oberat plurimum rei Christianæ alia discordia, quam Georgii Podiebratii Bohemiæ tyranni impietas concitaverat, quam ipso etiam extincto magis auctam esse constat, Et quidem cum jam ab Hungaro Silesia, Moravia Luzatiæque spoliatus (h), multisque incommodis pressus (i) Bohemum sceptrum in aliquem e filiis transfundere cuperet, atque e malis, in quæ ob hæresim se conjecerat, emergere, optabat se in gratiam sedis Apostolicæ restitui, adeo ut id ex animo ipsum ambivisse, putet Coclaus (k), cujus verba repetenda visa sunt: *Rex, inquit, Georgius, cum regnasset annis tredecim in morbum incidit, quo & perit. Cum ergo curperet reconciliari sedi Apostolicæ antequam ex hoc migraret sæculo, misit ad duces Saxonie affines suos fratres Germanos Ernestum & Albertum, quorum hic gener ejus erat, ille Romani imperii princeps elector, petens ab eis, ut legatos Romam mitterent, ac pro ipso intercedentes supplicarent domino apostolico Paulo II. quatenus anathema aliaque censuras ecclesiasticas, quibus percussus & innodatus erat, ad tempus suspenderet saltem, si omnino tollere nollit, quoad ipse audiri posset, nam postquam auditus esset cognita causa vellet omnia facere, quæ obedientiam & catholicum Regem facere oportet.*

(h) Paul. II. lib. brev. pag. 163.

(i) Aug. Patri. apud Papiensem. Coch. l. 12. Duhr. l. 30. in fin.

Georgius in angustias consiliis conceptæ missæ fure in Germaniam legatum, ut pertentaret Georgium, an revera reconciliatorem concordie proveheret.

(k) Coele. hist. Huss. lib. 12. Saxonia duces concordie interpretes adhibet.

Responderunt Georgii votis principes Saxonie, qui orthodoxi dogmatis erant cultores religiosissimi, suasque ad Pontificem misere oratores, qui nonnullas concordie pactiones pro conciliandis Ecclesiæ Georgio Hussitique attrulere; atque in primis pollicebatur Georgius se palam professurum, non esse ad consequendam felicem immortalitatem necessarium, ut fideles omnes sub utraque specie Eucharistiam accipiant; exceptum iri archiepiscopum, quem Pontifex Pragensi ecclesiæ præfecturus esset, atque ad abolendas om-

XVI.

nes

nes corruptelas reparandumque divini cultus nitorem amplissima auctoritate ac potestate perfundendum: & si in nonnullis locis porrigendæ infantibus rationis experimentibus Eucharistiæ usum ob inveteratam consuetudinem tollere non posset, relata ad sedem Apostolicam controversia, illius imperia, regia conjuncta opera, perfectum iri. Ne autem orientur seditiones, cum religionis splendorem ritusque veteres in pristinum statum redigeret, poscebat Georgius, ut regium ad id consilium ab archiepiscopo expeteretur. Spondebat quoque daturum se operam, ut ecclesiastica prædia & vestigalia ecclesiis restituerentur, neve ritus Romanæ ecclesiæ ritibus adversantur in Bohemiam inducerentur. Deprecabatur vero, ut cum plures laici Eucharistiam sub vini specie accipere consuevissent, ea ipsi facultas permitteretur. Denique poscebat, ut omnia, in ipsum acta erant, rescinderentur, regique ipsi assereretur dignitas; vicissimque ille omnia catholici Regis officia & obsequia sedi Apostolicæ exhibiturum pollicebatur. Cum hæc a Pontifice & Cardinalium sententia, qua par erat, maturitate excussa essent, graves in istis ambages comperæ sunt, atque ad omnes dissipandos dolos, singulis pactionum capitibus adjectæ sunt notæ interrogationesque, ut ad eas Georgius responderet, archiepiscopisque vinculis ita devinciretur, ut redintegranda Bohemiæ cum Romana ecclesia conjunctio facile dirimi non posset: quorum omnium formulæ (a) his verbis conceptæ missæ fure ad Franciscum Cardinalem Picolominum in Germania legatum, ut pertentaret Georgium, an revera reconciliatorem concordie proveheret.

Quæ a Georgii oratoribus in conventu proposita.

Quæ responsa sunt a Pont.

(a) Ext. apud Paul. II. lib. brev. ann. 7. pag. 130.

XVII.

Justus ante omnia hæresim ejurare.

Communionem sub speciebus panis tantum contentum esse.

modo Eucharistiæ recipiet perpetuis futuris temporibus, si vult esse caput, & princeps aliorum. Quod nunquam crediderit quomodo dicere poterit, cum constet contrarium?

Secundus. Quod sanctissimus dominus noster Papa plenariam facultatem habere debeat ad providendam alicui idoneo & venerabili viro de archiepiscopatu Pragensi, quem quidem archiepiscopum dictus Georgius & totum regnum acceptare, & admittere, & ipse archiepiscopus plenariam, & omnimodam facultatem habere debeat, jurisdictionem suam, ac omnia alia spiritualia, & quæcumque archiepiscopo incumbentia in archiepiscopatu suo libere exercendi: cui quidem archiepiscopo dictus Georgius realem & actualem possessionem oppidi, & castri Randemens, ubi archiepiscopus solitam residentiam habere consuevit, cum omnibus juribus & pertinentiis suis libere & absque impedimento tradere & assignare, ipsumque archiepiscopum in omnibus, & singulis fideliter conservare, & manuteneat velit, salvo nihilominus juribus, & libertatibus Ecclesiæ in jure eligendi, & aliis consuetudinibus regni, & archiepiscopatus, quæ perpetuis futuris temporibus juxta consuetudines laudabiles inibi antiquitus observatas, dummodo adhuc regnum, & archiepiscopatus prædicti in vigore & pace fuerint, firmiter observari debebunt.

XVIII.

Archiepiscopum Pragensis prius iuris restitueret.

Ad secundum. Numquid etiam omnibus conatibus defendet, venerabitur, & assistet ipsi archiepiscopo? quid de cæteris possessionibus, agris, villis, castris, & cunctis juribus archiepiscopatus, quæ vel a corona Bohemiæ, vel a baronibus, sive catholicis, sive quibuscumque aliis retinentur; numquid etiam omnia realiter? Secundo quæ sunt ista jura, & consuetudines, & eligendi facultas? & an sui consona juri communi, vel non, & an ex nunc, vel postquam bene fundata & firmata fides catholica in illo regno sint observanda.

XIX.

Eisdem fulcire ad rem catholicam afferendam.

Tertius. Item quod idem archiepiscopus habere debeat plenariam, & omnimodam facultatem, & potestatem ad reformandum, & tollendum omnes errores, abusos, & deformitates, quæ in dicto regno quibuscumque spiritualia concernentibus a clero, vel ab aliis hætenus observata fuissent, ac facultatem reformandi clerum tam regularem quam secularem, ac monasteria, ecclesias, & alia quæcumque spiritualia ecclesiastica seu pia loca: ad instituendum etiam clerum quemcumque ac destituendum: ad ordinandum etiam ac gubernandum quæcumque alia spiritualia, ac ecclesiasticas personas seu loca spiritualia juxta ritum, constitutiones, & consuetudines sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac omnia alia archiepiscopalia jura, seu ad archiepiscopum perti-

nen-

mentia libere exercendam, prout decens fuerit, & expedire videbitur.

Ad tertium. Populi vero errores, & abusiones non debent reformare? Dicendum esset magis expresse, si presbyteros faventes erroribus puniente archiepiscopo, & expellente de regno brachium seculare exequatur sententias archiepiscopi; & an præstabitur ei favor cum omni reali, & actuali assistentia in reduendis quibuscumque deviantibus ad veram sanctæ Apostolicæ sedis obedientiam, & omnibus erroribus extirpandis.

XX.

Quartus. Item quia in quibusdam partibus dicti regni Bohemæ dicitur observari, quod pueris nondum doli capacibus ministratur Eucharistiæ sacramentum: quod si huiusmodi abusus ad dispositionem archiepiscopi tam celeriter aboleri non possit, & aliqui forsitan dicerent hoc licitum esse, quod archiepiscopus propter ea statuatur modus ad audiendum eosdem, & illor de veritate informandum, prout sibi opportunum videbitur, & si archiepiscopus per eodem modis tales personas ab huiusmodi suo ritu convenienter abstrahere nequeat, quod ex tunc talis questio ad sedem Apostolicam deferatur, & quidquid per eandem desuper ordinatum, vel provisum fuerit, quod illud in regno prædicto inviolabiliter observari, & a dicto Georgio firmiter manuteneri debeat.

De Eucharistia infantibus non porrigenda.

Ad quartum. Et quomodo unquam reduci poterit illud regnum ad ritus Ecclesiæ catholice servandos, si pueri nondum doli capaces ex nunc assuescent sub utraque specie assumere Eucharistiæ? Quæ spes erit reformationis, si hoc non inhibeat, & si archiepiscopus non habeat facultatem, & favorem sufficientem acriter punire, & de regno expellere presbyteros, qui pueris auferent, vel dum sint in ea ætate, vel cum adoleverint sub utraque specie sacramentum Eucharistiæ tradere, nisi sub una videlicet panis tantum secundum ritum sanctæ Romanæ ecclesiæ, & nisi de eis describendis, & notandis, ne quis error vel fraus committatur, debita intelligentia adhibeatur? Cur vero sedes Apostolica consuli debeat, quæ hanc rem toties declaravit, eujus sententia circa hunc articulum omnibus nota est?

XXI.

Quintus. Item quidquid ipse archiepiscopus in prædictis, & quibuscumque aliis ordinationibus, & reformationibus super deformitatibus, & abusionibus, ut præmittitur, tollendis convenienter fore duxerit, ne populus dicti regni exinde in seditionem aut tumultum, seu rebellionem, aut perturbationem aliquam provocetur, aut ne exinde scandala fiant, quod archiepiscopus ipse huiusmodi ordinationes, & reformationes cum scitu & consilio prædicti Georgii, aut Regis pro tempore & seniorum ac prudentiorum regni faciat non alium in finem,

quam ut archiepiscopus ipse in sua jurisdictione, & facultate tanto firmiter manuteneri, & ut huiusmodi reformationes, & ordinationes sue tanto quietius, fructuosius, & commodius fieri, exerceri, & executioni demandari valeant.

Ad quintum. Quomodo posset esse tutum consilium Georgii, & aliorum similium? Nunquid non melius est, ut archiepiscopus ad sedem Apostolicam illam rem deferat, inde recepturus determinationem, quam & Georgius, & ceteri exequi debeant, & ei obedire?

Sextus. Item quod Georgius prædictus omnem fidem, & possibilem operam, favorem, diligentiam, & assistentiam facere velit, & debeat, ut omnia bona prelatorum, & quarumcumque ecclesiasticarum personarum, & spiritualium locorum in regno Bohemæ quanto citius, & quanto commodius & melius id fieri possit, dictis ecclesiasticis personis, & locis cum effectu restituatur, & tradantur, omni fraude & dolo semotis.

XXII. Ecclesiasticis priusina vestigalia restituere.

Ad sextum. Utrum dabitur aliquis terminus cum securitate sufficienti, infra quem ista fieri debeant, vel erit tempus indefinitum eujus finis nunquam attingetur?

Abscissa dilationum diffugia.

Septimus. Item quod Georgius prædictus fideliter provideat, & diligenter intendat, ne de cetero in regno Bohemæ in civitatibus, oppidis, castris, villis, seu aliis locis in ritu percipiendi sacramenta, aut alia spiritualia, aliquis ad spirituales, & aliquos ritus seu consuetudines Romanæ ecclesiæ consuetudini contrarios a quopiam ardeatur, sed unusquisque in sua libertate, & ritu juxta consuetudinem Sanctæ Romanæ ecclesiæ permittatur.

XXIII. * Speciales.

Octavus. Item quia impossibile est omnia illicita, & abusiva in momento tolli ac evelli, providendum est, si quæ persona in statu laicali in regno Bohemæ ad usque habuisset consuetudinem percipiendi sacramentum Eucharistiæ sub utraque specie panis & vini, & in futurum desiderare illud sacramentum ex zelo devotionis sub utraque specie percipere, quod talibus personis ex huiusmodi devotionis causa sacramentum Eucharistiæ sub utraque specie, ut præfertur, percipere non denegetur, dummodo tamen id non quotidie, sed juxta consilium idonei confessoris sui faciant: circa quod firmissima spes est, quod attentata diligenti ordinatione & provisione præfati archiepiscopi, quemadmodum in huiusmodi opportunum videbitur, præsertim per bonos confessores, & prædicatores, ac rectores ecclesiarum huiusmodi abusus Deo cooperante brevissimo tempore penitus aboleatur.

XXIV. Proposita de communionione sub utraque specie.

Ad octavum. Hoc capitulum magna importantis est, & mature considerandum, neque facile concedendum etiam adultis tantum, cum compactata jamdiu expiraverint.

Negata ea laicis.

No.

XXV.

Nonus. Item Georgius prædictus promittat prædicta omnia pro suo posse, quantumcumque in se sit, realiter & cum effectu velle attendere, observare, & manutenere omnidolo & fraude semotis.

Expediti vales ad hæc observanda.

Ad nonum. Quæ promissiones sufficientes? quæ obligationes? quæ securitates? qui principes potentes dabuntur ad omnimodam observationem omnem, & singulorum prædictorum, & veram ac certam executionem omnium, ne deluso, & decepto fiat? Quid vero volunt hæc verba dicere: Quantum in se sit? quid possunt? quid valent?

XXVI.

Decimus. Item quod prædictus Georgius stantibus præmissis omnibus, remissis quoque & aboliis singulis, quæ contra eum per Apostolicam sedem, & illius auctoritatem, quomodolibet emanata, decreta, definita, aut promulgata fuerunt, rursus regia dignitati restituatur, seu regio titulo appellatur, & ab Apostolica sede pro Rege Bohemæ teneatur, habeatur, & reputetur. Rursus quoque ut expedit, & decet catholicum Regem ipse sanctæ sedi Apostolicæ reallem, puram, veram, & actualem obedientiam præstet cum effectu.

(a) Ib. p. 128.

Ad decimum. Nunquid expectandum est primo, ut omnia præmissa effectum habeant, & fides eorum per aliquod tempus idouem probata fuerit, & tunc concedendum quaeratur? Expeditis VIII. aprilis MCCCC. LXXI. anno VII. & fuerunt inclusi hi articuli cum dubiis in brevi domini Cardinalis Senensis legatis. Addita sunt aliis literis ad Cardinalem ipsum legatum octava aprilis die datis (a) imperia, ut in Rationibus cœtibz non in Turcas modo, sed in hæreticos quoque Bohemos sacrum bellum promovendum curaret, cum non nisi vexati ad piam mentis sanitatem reduci nequeant. Edoctus est quoque arcane a Pontifice Cardinalis legatus uti in re Bohemica se gerere deberet; aliter enim agendum videri si Georgius postularis Ecclesiæ assentiretur, aliter si dissentiret. Tum, ne plurium principum ad Bohemicum spectrum aspirantium alienarentur studia, monuit ne ad conferendum cuiuspiam regni jus sese ingereret, sed rem univrsam ad eos, ad quos spectabat, referret.

Monita legato data in re Bohemica.

Certæ instructiones super re Bohemica, secundum quas Cardinalis Senensis legatus habeat, si opus fuerit, respondere & se regere.

XXVII.

Si contingeret, quod super dubiis motis in certis capitulis ad sanctissimum dominum nostrum per nobiles viros Ernestum atque Albertum Saxoniam duces pro Jersico illo damnato missis, ac super eisdem Jersico reductione tractaretur, legatus diligenter attendat, & bene consideret quid honori Dei & Apostolicæ sedis dignitati conveniat, nam reducto ipsius Jersici aliter audienda est, quando ipse illa, quæ in capitulis prædictis Ann. Eccl. Tom. XXIX.

ctis per modum dubiorum annotantur, paratus sit adimplere: & aliter audienda est, quando ad id non descenderet. Item si de successione regni Bohemæ etiam tractaretur, legatus nullo pacto se intromittat; sed poterit in eum modum, quo sanctissimus dominus noster saepe ad catholicos Bohemæ properes id sciscitantes, & provisionem regni ipsius querentes, visus est respondere, videlicet quod tota huiusmodi negotii de successione discussio, ac provisio relinquenda ac remittenda est iis, ad quos spectat, & quorum interest: & sic bis, & aliis similibus verbis pro prudentia sua se absolvet. Dum hæc de reconciliando Georgio agitabatur, pro quo non modo principum Saxonie oratores deprecatores accesserant, verum etiam Casimiri Regis Poloniæ legati (b) acriter rem urgebant, hydrope infelix princeps interit hoc anno, ut non modo ex scriptoribus (c) pene omnibus, verum etiam ex Laurentii Rovarellæ (d) nuntii apostolici Pontificisque (e) literis constat. Et quidem vigesima secunda die martii, ut observat Michovias, cum jam quindecim ante diebus raptus fuisset ad divinum tribunal malorum, quæ Bohemiam Georgiumque oppræssere, præcipuus auctor perfidissimus Johannes Rochizana, nondum vero missi pro impetranda venia principum Saxonie oratores redissent, ut narrat Coclaus (f). An Georgium vere scelere suorum pernicuerit, seque a sacerdote catholico censuris morti proximum absolvendum curaverit, dum Romam oratores pro eblandenda venia pergebant, nos latet. Coclaus quidem ut vera literis tradidit, quæ ducum Saxonie oratores, ut Georgio morem gererent, ac partes Vladislai adversus Matthiam efferrent continere, nimirum Georgium censuris ecclesiasticis solum regitæque assertum dignitari fuisse; addidereque aliud insigne mendacium, veteres a Basileensi concilio cum Bohemis factas pactiones a Paulo fuisse confirmatas, quæ sane abhorrebant a veritate, nam Romana ecclesia, ut respicientem Georgium in sinum suum reducere cupiebat, ita non temere ad primas voces admitendum censebat, experiendumque potius num fucam & adumbratam pietatem, an veram & expressam præse ferret; præsertim cum jam ante Ecclesiam per summam hypocritam circumvenisset, ingentisque inde rei Christianæ calamitates intulisset, neque ob divini metum iudicii mortisque discrimen, sed ad amissum regium decus recuperandum veniam flagitaret: de quibus Pontifex Laurentium Rovarellam nuntium certior fecit, ut hominum mendacia refelleret, sponditque nunquam se Matthiæ Regi in Bohemica re desuturum.

Veritus controversia de regni successione se immisce- Hydrope extinguitur Georgius. (b) Paul. lib. brev. p. 178. (c) Cocl. hist. Huss. l. 12. Michov. l. 4. c. 62. Crom. l. 27. & alii. (d) Apud Paul. II. lib. brev. p. 172. (e) Lib. brev. pag. 163. & 178. (f) Cocl. ubi sup.

Cum primum hi venerunt intellectis quæ peterent, ea venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus communicavimus, & s s s s s

XXVIII.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Censuerat Paulus non fidendum Georgio qui ecclesiam deceperat. *secum diligentissime examinavimus, quibus visum est, quod nequaquam essent concedenda, & illi statim remittendi essent, & ita in consistorio responsum est suis nuntiis, atque dimissi sunt: ita neque pro Georgio damnato aliquid reportaverunt atque Georgio fidendum non erat qui sapenumero, ut nosse deceperit. Et infra: Verum enimvero si quid fidei subdolorum illorum boninum mendacis vel tu vel regia majestas praestitisset, & miraremur quidem, & doleremus quod tam repente haec de nobis crederetis, non enim adeo instabiles, adeo variis fuimus, aut erimus, ut nosse potuisti in tanta Dei re, & qua tantum nobis cordi est, & quam praeceteris magni facimus, ut mutaremus sanctum institutum nostrum aut cum illis, aut cum aliis, quomodocumque sint. Nec unquam mens fuit nobis, neque erit aliquid agere, quod alienum foret ab honore omnipotentis Dei, sedis Apostolicae, nostrosque & charissimi in Christo filii nostri Matthiae Regis Hungariae, &c. illustris, ac nisi accedente consensu ipsius Regis ac consulta fraternitate tua: ita persuasum & majestati regiae & tibi esse volumus &c. Dat. Romae apud Sanctum Petrum anno MCCCCLXXI. VII. kal. Julii anno VII.*

XXIX. In novos diffentionum fluctus congesta res Bohemica. (a) Apud Paul. lib. brev. pag. 172. Licet ex Georgii morte erecti plurimum fuerint catholicorum animi, graviorum tamen discriminum suspicio suborta est ob ingentes diffensiones, quae mox secuta sunt, ut dictus Laurentius nuntius apostolicus Pontifici significavit (a), qui etiam statum Bohemicarum rerum ante & post Georgii mortem descripsit, questusque est Matthiam Regem, Pontificis & Imperatoris precibus ad catholicam rem adversus Georgium tuendam adductum, nil opis & auxilii ab ullo elicere potuisse: proceres catholicos scribere retardatos in Bohemia progressus culpa sedis Apostolicae, quae nec Matthiam Regem Bohemiae confirmasset, neque coronam transmississet: extincto vero Georgio repetitas iterum a Rege preces, ut ipse nuntius auctoritate apostolica Bohemici regni jus Matthiae confirmaret ad elidenda eorum studia, qui alium Regem in solium Bohemicum evehere Pragae nitebantur. Deinde cum injecta mora esset, ut Cuthnensium coetuum exitus expectaretur, iis demum celebratis magis catholicos rem urfisse, ut apostolica auctoritate Matthias Rex Bohemiae renunciaretur; tumque post sacram rem peractam, cum Imperatoris orator contenderet missum se ut Regi Matthiae ad Bohemiae regnum comparandum opem imperiali nomine ferret, se ex demandato a sede Apostolica munere Matthiam pontificia auctoritate Regem confirmasse.

Beatissime pater, & clementissime domine post humillima pedum oscula beatorum.

Regem cum his, qui secum erant, non parum turbatum repperi, quod ad tantum opus requisitus & excitatus tam per vestram sanctitatem, quam per Caesarem, pro cuius salute & defensione non modo regnum & regni incolas, sed proprium corpus exposuisset, a nullo subsidio aliquid ad rem tantam posse habere: imputare barones aliquos catholicos, quod neque de confirmatione, neque de corona aliquid factum esset; quae duo si fuissent obtenta, magna pars eorum, qui Georgium sequebantur, de ipso desperati ad partem Regis se convertissent. Quibus perceptis metuens, ut dixi, de imminentibus periculis, ac ut eum ad plenam confidentiam excitarem, hortatus sum eum, ut bono animo esset, nec disideret, quin res illa adesset sibi & baronibus ipsis, cum locus requireretur, aut necessitas urgeret. Tunc & si non parum confortatus extitit, animamque ad ulteriorem prosecutionem accepit, certior factus quod a vestra sanctitate, etiam si caetera deessent, nunquam relinqueretur; voluit tamen dictum Nicolaum ad pedes vestrae beatitudinis mittere, cui inter alia singulariter commisit de dictis confirmatione & corona instantiam facere, allegatis ipsorum baronum rationibus, quemadmodum sanctitas vestra per eundem Nicolaum, & postea per praefatum fratrem Gabrielem, ac demum per dominum Ladislaum ultimum suae majestatis oratorem clarius accepit. Dum itaque hac spe per totam illam aetatem tanta adversus ipsos haereticos quanta prius nunquam experti sunt, fecisset: regressusque ad Hungariam, non obstantibus multis impedimentis, de quibus alias significavi vestrae sanctitati, firmo & magno animo teneretur revertendi in Bohemiam cum exercitu, cuius magnam partem iam etiam hyemali tempore coadunaverat, convenissemusque in Jaurinum, ubi & oratores Caesaris erant, cum quibus nihil sperabatur praeter bonam pacem & concordiam; supervenere tandem praefati oratores sui diu expectati a vestra sanctitate, cum eodem fratre Gabriele, qui cum multam fidem facerent, considerans ego quod omnia ad votum transirent, ne perturbarem tranquillam, certificavi eum auctoritatem confirmationis adesse, siurgeret necessitas & rebus coeptis expediret.

Post paucos autem dies haereticus nemp Georgii mors nunciata est, ex qua etiam ut alias scripsi, magna est celebrata letitia. Sed utinam inde graviora non sequantur. Cum itaque nuper hac pariter post dicti haeretici mortem convenissemus, & Rex exercitum ad preces multorum tam catholicorum quam haereticorum, retro in diversis locis, prout nuper scripsi, reliquisset, baronesque cum praelatis, & plurimum civi-

XXX. Conquestus Matthias nec a Pont. nec a Caesare promissa mandata operi.

Confirmari Regem a Pont. et flagitat.

tatum & oppidorum oratoribus convenissent, auditis etiam illis, non solum indignis, sed etiam execrandis, quae in Praga loqui & agi dicebantur, cepere catholici ipsi instare, Rexque rogare, ut electionem praefatam confirmarem, demonstrantes, quod si hoc facerem, magno adjumento rebus fidei, & Regis futurum esset.

XXXII. Postea vero cum inter deliberandum considerasset melius esse, ut re indicata confirmatio hujusmodi suspenderetur, quoad cernerent, quid in dicta montium Cuthnis concluderetur: sperabant enim haereticos in suam sententiam, & electionem jam Olo-mucii factam levius, si differretur, adducere posse: sic ad dietam perrexerunt. Ubi vero e dicta eo, quod in allegatis modo significavi, regressi sunt, illico magis institerant cum Rege, ut electionem eorum confirmarem, asserentes, quod non dubitarent plurimum rebus conducere, si fieret, omnemque moram ulteriorem plurimum nocituram fore, plurimaeque scandala parituram, quod nostrorum animi terreterentur, haereticorum vero in varia seinderentur, & in perfidia sua firmarentur ex confectis de vestra beatitudine mendaciis, quibus nil jam magis obstitere poterat, quam electionis ipsius ex vestra sanctitate confirmatio: propter quae & multa alia, quae deducta sunt, & maxime quod etiam in alleviationem beatitudinis vestrae non mediocriter foret quocumque alio modo si etiam postea haeretici declinarent, praemissis orationibus, & missarum placationibus, dictam confirmationem, iudicio etiam fratris Gabrielis, non ulterius prorogandam esse visum est.

XXXIII. Id quod etiam accessit, quod orator serenissimi domini Imperatoris inter alia, quae proposuit, dum hic adventit, coram Rege & omnibus, qui aderant asseruit, se ad hoc missum esse, ut ex eodem domino Imperatore Regi assisteret, ut Bohemiae coronam assequeretur, omnibusque & Bohemis, & aliis quibus opus esset, eam esse mentem & voluntatem imperialem declararet, & ut ipsum in Regem & dominum Bohemiae omnes assumerent, & ei tanquam vero Regi Bohemiae parerent. Quae res, etsi haereticos aliquos a sua jam concepta, etiam pro libito, opinione & suasionem praedictorum non removerit, cum postea, ut in perfidia sua remaneant, qua re nil magis desiderant, aliud fecerint, satisfactum est tamen & debito & equo, & catholicis, ac sanctitatis vestrae fidelibus, nec non periculis pluribus obviatum. Dat. Iglaviae 11. Julii MCDLXXI.

Ejusdem beatitudinis vestrae. Humillima factura Laurentius episcopus Ferrariensis.

XXXIV. Haec gesta a Laurentio episcopo Ferrariensi nuntio apostolico, cui legati e Ann. Eccl. Tom. XXIX.

latere erat collata auctoritas ad catholicos Bohemos in fide Regis Matthiae continendos. Caeterum obortas Pragae factiones indicatas a nuntio uberius enarrat Martinus Cromerus (a), nempe cum ad renuntiandum Georgio successorem comitia haberentur, alios Imperatori, alios Matthiae, alios Vladislao Regis Poloniae filio, alios Alberto duci Saxoniae, alios Misnensi marchioni, alios Henrico Georgii filio, alios Ludovico Regi Francorum, alios Ludovico Bavaro studuisse, sed inter tot factiones tres praecipuae, quae Hungarum, Polonum, ac Saxonem vocabant ad sceptrum eminebant, ut describit Campanus (b).

At brevi Saxonica factio dissipata evanuit, Hungarica & Polonica steterunt, & quidem Moravi, Silesii, Luzatii Matthiae quem jam Regem susceperant, adhæserunt, alii in Cuthnensibus comitiis Vladislauum Casimiri Regis filium natu maximum, ad quem materno hereditario jure regnum spectabat, ad sceptrum Bohemicum excipere, Albertus autem Saxo cum frustra ad solum aspirasset, ut partes Vladislai infcius provexit, ita Matthiae plurimum obfuit, cum enim Pragam se contulisset, fluctuantes Bohemos confirmavit, ne Matthiae Regis, qui limitum cum exercitu imminabat, imperium acciperent, adeo ut Laurentius Rovarella nuntius apostolicus, de quo paulo ante memoravi, Albertum ob praestita haereticis praedia in iudicium vocare sit comminatus: de quo cum Franciscus Piccolomineus cardinalis legatus quereretur, Paulus iusto ad id ardore illum incitatum exposuit (c).

Haec Pauli decreta, ac gesta a Rovarella internuntio adversus Georgium pro Matthiae Rege Sixtus postea confirmavit (d) apostolico diplomate, cuius potiore partem asserit: Quoniam, sicut displicenter accepimus licet idem Georgius haereticus extremum clausisset diem, tamen haereticus hujusmodi, quas in stabana filii ex sua posteritate divise nondum, ut appetimus, exterminari totaliter potuerunt, eundem Laurentium episcopum, nuntium, & oratorem nostrum cum plena potestate legati de latere, ac omnibus, & singulis facultatibus, indulgentiis, indultis, & literis supradictis, & clausulis in eis contentis, & si de illis specificata & expressa, non autem per clausulas generales mentio habenda foret, eadem auctoritate tenore praesentium de novo per Germaniam singulaque provincias, civitates, & terras, oppida, & loca hujusmodi facimus, constituimus, & deputamus per praesentes. Nulli ergo, &c. Dat. Romae apud Sanctum Petrum anno Dominicae incarnationis MCDLXXI. kal. novembris pontificatus nostri anno I. Haec anno devexo Sixtus: sed ad Paulum redeamus.

Bohemii in varias factiones dissecti. (a) Crom. l. 27.

(b) Campan. ep. l. 6. & to. 2. rescribit Campanus (b). 148. n. 3. XXXV. Albertus Saxo sibi non profuit sed obfuit Ungaro.

(c) Paul. lib. brev. p. 171.

XXXVI. (d) Lib. brev. p. 7. ep. 7.

xxxvii. (a) lb. p. 174. Albertus Saxo ob- jurgatus quod Pra- gam adie- rit.

Abducere (a) a consilio suscipiendæ Bo- hemorum clientelæ Saxones principes ni- sus est Pontifex, atque Albertum redar- guit, quod Pragam adisset, monuitque ne ea, quæ pro religione tuenda decreta e- rant, oppugnaret, neve eo tempore nova bella concitaret, quo in Turcas arma erant vertenda: Audivimus, inquit, te intra Pragensem civitatem cum non parva manu constitutum esse, propter quod videtur non parvus favor hæreticis accessisse. Dolemus te vera satis, quod tu, cujus majores pro fidei puritate atque tutela in tales insurgere consueverunt, eorum in hoc non sequaris ve- stigia. Et profecto non est principis catho- lici ea interurbare, quæ a nobis, & hac sancta sede Apostolica pro religione conser- vanda mature statuta sunt, atque decreta, quibusque in primis molestum est intelligere, quod hoc præsertim tempore hujusmodi scan- dala oriuntur, qualia tu maxime, ne se- quantur, debes attente studere. Urget Tur- cas hostis acerrimus, & talia impedimen- tum afferunt iis, quæ modo in illum pie pa- ramus adjutore charissimo in Christo filio nostro Frederico Romanorum Imperatore sem- per Augusto, &c. Dat. Romæ anno incar- nationis dominicæ MCCCCLXXI. idib. julii pontificatus nostri anno VII.

xxxviii. (b) Cam- pan. l. 6. ep.

Accessisse Ratisponam Albertum & Er- nestum duces amplissimo stipatos comitatu referit Campanus (b); plurimumque in iis coetibus navasse operam, ut Germanos prin- cipes suis partibus implicarent; sed ii de- mum sive ob novas rerum conversiones, sive ducti religione, pontificisque monitis ob- sequentes, coeptis obstitere. At Wladis- laus Regis Poloniae filius Curhoensium co- mitiorum decreto renuntiatus Rex (c) ab- duci non potuit, ut ab affectando Bohe- miæ regno, quod delatum jam ante Mat- thiam fuerat, abstineret; quamvis Paulus summam in eo diligentiam ad imminetia inde bella, altarura rei Christianæ exi- tium, avertenda collocarit, nam & Fa- bianum de Montepolitiano nuntium ad Ca- simirum misit, addiditque literas aposto- licas (d), quibus a Bohemico bello illum deterrebat, hortabaturque ad pacem co- lendam, ne lethale vulnus religioni inli- geretur.

(c) Mi- chov. l. 4. c. 62. Crom. l. 27. & a- lii. Poloniae Regis fili- us dela- tum a Bohemis sceptram admittit (d) Lib. brev. p. 175.

xxxix. (e) lb. p. 178.

Miserat jam ante Casimirus suos ad se- dem Apostolicam oratores, qui cum in Po- loniam redirent, Pontifex Laurentium epi- scopum Ferrariensem nuntium de his, quæ gesta erant, certiore fecit (e); tum et- iam ut iisdem oratoribus proposuisset, controversiæ æquitate dirimendæ onus Ec- clesiam suscepturam, ne armis res decer- neretur: Idem, inquit, Jacobus scilicet o- rator Polonus ad Casimirum rediturus, ad nos concessit; quæ a tua fraternitate per- lata erant, ei aperuimus venerabilibus fra- tribus nostris presentibus, & justas admi- rationis causas, cur dilectus filius Regis sui

primogenitus, quem paterne diligimus, eo- dem genitore suo patente voluerit in ea die- ta, nempe Cuthnensi, hæreticorum turba acclamante Bohemia Regem sic tumultuarie dici: indignum videri Matthiam Hunga- riæ Regem a catholicis electum, & de fidei benemeritum iis incommodis affici: melius fore pace quam armis decernere, aut id dis- finire justitia mediante, quam nos admini- stratos ultro polliciti sumus. Dat. Romæ apud S. Petrum die XIV. julii anno MCCC- LXXI. anno VII.

Contro- versiam æquitate direm- pturum proponit.

Quod a Polono oratore pronuntiatum, est pro redintegrandâ concordia, post va- ria demum bella, quæ Hungaros, Bohemos, ac Polonos vexaverit, fuit postea ad exi- tum perductum, ut suo loco dicitur. Porro ad ea præfocanda in fomite non modo di- ctus Fabianus missus est ad Polonum, de quo ad Hungarum quoque extant datæ li- teræ (f), verum etiam Franciscus Picco- lomeus Cardinalis legatus & Ratisponen- sibus conventibus in Poloniam profectus Cracoviæ Casimirum convenit (g), ut ob- ortam inter illius filium Wladislaum & Matthiam Regem Hungariæ litem federe componeret: sed frustra consumpta opera: nam Wladislaus (h) magno succinctus & exercitu Bohemiam ingressus cupide a Pra- gensibus exceptus est augusto mense: at- que ab episcopis catholicis Bohemico dia- demate redimitus (i); quin etiam Polonus graviora molitus, facta cum Joanne archiepiscopo Strigoniensi, episcopo Quin- quecclesiensi, & aliis, qui accusabant Mat- thiam plures rapinas facere, Hungariam- que Turcarum excursionibus exponere, conjuratione, secundum natu filium Ca- simirum cum fortissimorum militum exer- citu misit in Pannoniam, ut eam veluti In Ungaria conju- ratis inita adversus Matthiam. Parta de Poloni Regis filio & conju- ratis vi- ctoria. (k) Lib. brev. an. 7. p. 174. Matthiæ Apostoli- cum pa- trocinium promif- sum.

XL. est pro redintegrandâ concordia, post va- ria demum bella, quæ Hungaros, Bohemos, ac Polonos vexaverit, fuit postea ad exi- tum perductum, ut suo loco dicitur. Porro ad ea præfocanda in fomite non modo di- ctus Fabianus missus est ad Polonum, de quo ad Hungarum quoque extant datæ li- teræ (f), verum etiam Franciscus Picco- lomeus Cardinalis legatus & Ratisponen- sibus conventibus in Poloniam profectus Cracoviæ Casimirum convenit (g), ut ob- ortam inter illius filium Wladislaum & Matthiam Regem Hungariæ litem federe componeret: sed frustra consumpta opera: nam Wladislaus (h) magno succinctus & exercitu Bohemiam ingressus cupide a Pra- gensibus exceptus est augusto mense: at- que ab episcopis catholicis Bohemico dia- demate redimitus (i); quin etiam Polonus graviora molitus, facta cum Joanne archiepiscopo Strigoniensi, episcopo Quin- quecclesiensi, & aliis, qui accusabant Mat- thiam plures rapinas facere, Hungariam- que Turcarum excursionibus exponere, conjuratione, secundum natu filium Ca- simirum cum fortissimorum militum exer- citu misit in Pannoniam, ut eam veluti

(f) Lib. brev. pag. 174.

(g) Crom. l. 27.

(h) Mi- chov. l. 4. c. 62. Crom. eod. l. 27.

(i) Id. ib. Ladislaus a Pragen- sibus ex- ceptus.

(j) Id. ib. Ladislaus a Pragen- sibus ex- ceptus.

(k) Lib. brev. an. 7. p. 174.

(l) lb. p. 79.

XXI.

Matthia Hungaria Regi.

Suscipiat dextera tua, charissime fili, mu- nus apostolicum cœlesti benedictione prædi- tum ea, qua decet, reverentia, promptus- que animus tuus in bella Domini eo magis ardeat, quo certius sibi non humana, sed divina cernit adesse præsidia; vincens enim vinces, & cunctos superabis hostes, proque tuis demum meritis maximis a tota repu- blica Christiana immensas laudes, ab hac sancta sede commendationes plurimas, & gratias uberiores, atque in primis scoti pro immaculata fide tu studiose magis felicif- que pugnas ab omnipotente Deo immarcesci- bilem glorie coronam consequeris; quam ut tua celsitudini post multa bene acta anno- rum curricula reddat ipse Redemptoris no- stri misericordia humiliter supplicamus. Dat. Romæ apud S. Petrum die XIV. Januarii M- CCCCLXXI. pontificatus nostri anno VII.

XXII.

(a) lb. p. 78. Numma- ria subli- dia eidem suppedita- ta.

Contulit (a) etiam eidem Regi octode- cim ducatorum millia, addita excusatione si exhausto ærario, & urgente bello Tur- cico plura suppeditare non posset: tum exposuit ita res Christiani imperii compa- ratas, ut hoc anno ad sustinendos tantum Turcarum impetus incumbendum esset: na- vaturum vero se operam, ut proximo anno ad illum contundendum terra marique omnes confurgant, ad quam expeditionem eandem Regis bellicam virtutem felicitate- temque desideratum iri. Maxima quidem de gerendo in Turcos bello agitata sunt consilia, quæ irrita exitu dissoluta fuere: nam in primis præter Pontificem, Hungaros, Venetos, Rhodiosque veteri junctos federe, huic dux Mediolanensis, Ferdin- andus Rex Neapolitanus, alique Italiæ principes accesserant: Ratisponæ etiam decretum erat a Germanis in Turcas bel- lum: Francorum autem Rex Ludovicus expeditionis in Turcas ducendæ spem præ- bebant: qua de re factus certior Paulus ar- chiepiscopus Turonensem, qui pios hujus- modi motus in eo excitaverat, dare ope- ram iussit (b), ut Regem ipsum ad con- cepta optima consilia perficienda incita- ret.

XXIII.

Venerabilis frater, &c. Vehementer re- crearunt nos literæ tuæ fraternitatis, quas ex Turonis XVII. die proximi mensis octo- bris ad nos dederat; totæ autem versa- bantur circa reprimendam rabiem, ac ve- sanas furias Turchorum, nam ubi accepe- ras ex nostris literis, & miserabilem cla- dem Negropontinae urbis, & tot Christiana- norum cædes, & illius crudelissimi dracon- is validum, atque continuo incrementem- exercitum, simulque imminetissimum peri- culum Christiane reipublicæ; & profugium ad omnipotentem Deum, quod & habuimus & habemus, ac dein spem, & expectatio- nem nostram istius Christianissimi Regis; statim in dictis processibus obsecrationi-

Solemnes supplica- tiones pro re Christiana in Gallis celebra- tæ.

(l) lb. p. 79.

busque publicis pro ipsius Altissimi implo- randa misericordia, regiam majestatem ad- jisti, & presentibus compluribus clarissimi- mis viris, tum venerabili fratre episco- po Abrincensi confessore suo, omnibus au- tem adstantibus exposita per te ejusmodi re, ipsum clarissimum Regem adhortatus es, ut præsidio esse velit tam instanti Chri- stianorum periculo; secutumque esse, quod Rex ipse pro innata quadam singulari ejus & bonitate & pietate arma sumere pro de- fensione, ac salute populi Christiani propo- suerit, propositoque sibi per tuam frater- nitatem articulos, quibusdam paululum mu- tatis, quos legimus missos abs te, com- probaverit. Etenim nihil eidem Regi magis proprium evenire potest, quam ut hanc pro- vinciam adoriat, ubi consequetur immor- tale meritum apud illum, qui omnium bo- norum cumulativissimus retributor est, & sum- mam laudem apud omnes mortales, imita- tus progenitores suos, qui spolia & trium- phos de infidelibus hostibus reportantes, jure quidem perpetuam sibi gloriam vendi- carunt.

Solicita- tus Rex Ludov. ne rei Chri- stianæ de- sit.

Perges igitur pro tua prudentia, ac pie- tate suam serenitatem hortari, excitareque magis, dum instat periculum ad cito sumen- da arma, nec expectet, ut sero adurgat; potens est, pius est, strenuus est, & alii a- nimi. Novit tua fraternitas quam bene dominus Deus ei viam ad id aperuit, fili- um & heredem desideratum dedit, regnum- que corroboravit. Nos autem indefinenter sollicitamus, suppeditamus, administramus, quidquid & consilii & virium est huic san- cto operi, atque itidem continuo facturi su- mus, etiam si opus fuerit sanguinem, & vitam ipsam effundere paratissimi. Italos e- tiam potentatus intervenit, ac studio no- stro, etiam concedentibus nobis aliquid præ- ter decus, & statum hujus apostolici san- cti culminis per renovationem fœderis, tem- pore sanctæ recordationis Nicolai Papæ V. prædecessoris nostri facti, univimus ac conjunximus ad puopulandum hoc Christiana- norum, quod fieri poterit, commune oppro- brium: quod non dubitamus ipsi Christiani- ssimo Regi propter ejus advisamenta da- ta, & per te missa gratissimum, & ju- cundissimum fore. Crescit supraquam credi- bile sit, crescit illud Turchorum monstrum in horas ante oculos: atque utinam Itali sufficerent ad resistendum, faciemus autem, favente Altissimo, pro viribus, quod po- terimus. At vero properante ipso Rege, Christianissimo, certe res Christiana succes- sus felices habitura est. Omnia hæc cum- fraternitas tua repetet serenissimo isti Re- gi, certe sua majestas, ut speramus, infla- mabitur atque accelerabit, ut necesse est: intelleximus enim semper ejus pietatem, ac promptum animum huic sancto operi li- benter intendere, &c. Datum Romæ apud S. Petrum XVIII. Januarii MCCCCLXXI. anno VII.

XLIV.

Bene ge- rendæ rei propolizæ ipes.

XLV. (a) Ib. pag. 81. Pii motus brevi extincti. (b) Philip. Comin. Gaguin. in Lud. XI. Belcair. dec. 1. l. 2. n. 35. & alii.

In Burgundico bello iras Gallus exerceat. Rhodii a Turcis in discrimen adducti.

(c) Lib. brev. an. 7. pag. 87.

XLVI. (d) Ib. p. 112. (e) Ib. p. 86.

(f) Ib. p. 88.

(g) Ead. pag.

(h) Bosius p. 2. hist. Equit. Jeosof. l. 9.

Ad constantiam Albanenses spe subsidii excitati.

Hortatus est etiam Pontifex (a) Ludovicum Bellomontensem, qui Regi ab arcanis consiliis erat, cuius autoritas plurimum pollebat, ut ipsi ad bellum Turcis inferendum stimulos adderet. Ceterum Ludovicus Rex militiam sacram se suscepturum spondebat, sed pios motus brevi extincti, quippe privatarum injuriarum ulciscendarum cupidine percitus, grave in Carolum ducem Burgundiae bellum gerebat (b), a quo Ambianum antea permissum ex foedere, tum Royam & Mondiderium hoc anno repetiit. Periclitabantur interim Christianorum reliquiae in oriente, ac qui florentissimam instruebant classem Rodii praecipue Pontificem misso oratore de submitendis auxiliis sollicitarunt: quibus Paulus subsidia non defutura est pollicitus (c), Italis jam mutuo devinctis foedere, utque aggeribus, fossis, propugnaculis debiliora loca munirent, admonuit.

Aliis etiam literis eosdem equites fecit certiores (d), navari a se conficienda in Turcas expeditioni operam: tum cives Rhodios iussit bono (e) animo esse, atque ad hostes Christianae fidei strenue propulsandos spe expectationeque opportuni auxilii excitavit. Scripsit etiam ad equites Rhodo absentes, interque alios Fernando regio genere lato imperavit (f), ut ad Rhodum in ancipiti discrimine defendendam provolarent, tum Joannem Regem Aragonum rogavit (g), ut nepotem ad reuendendos ferocientis Mahometis impetus dimitteret.

Vertit alio impetus suos Mahometes, quam ob causam terrore percussus Candalori princeps Asiaticus Rhodiorum opem imploravit (h). In Macedonia autem Balsicus toparcha adversus Turcicam tyrannidem egregie se gerebat, cuius animus Paulus auxiliorum spe confirmavit. Non te, inquit, terreat vicinitas ipsius Turchorum tyranni: speramus in domino nostro Jesu Christo: cuius causa agitur, quod non fuerit nos diutius in hac persecutione, tribulatione, & metu, sed brevis nos a manibus istius draconis liberabit & cum conteret, & sua potentia confundet; nos enim jam ipsius Dei misericordia universalem ligam Italiae inivimus, fecimus, ac conclusimus, ut Italis invicem unitis expeditio contra ipsum perfidum canem fiat ob hanc enim causam, & in hunc finem.

Dat. Roma apud S. Petrum 2. februarii MCCCCLXXI. anno VII.

De Cyprii rebus haec refert Jacobus Cardinalis Papiensis (i) in literis ad Campanum datis: *Auditi Cyprii oratores, quorum fuit deprecatio, ut princeps eorum Jacobus Rex appellaretur.* Poriebatur ille universae insulae imperio, verum ut ex Stephano Lisiniano (k) constat, iterum a Paulo, ut ante a Pio II. repulsam passus est, cum inique Carola cum viro Ludovico ab Aegyptiis regno pulsa esset: is vero ad firmandam tyrannidem Catharinam Marci Cornelli patritii Veneri filiam duxit uxorem, cui respublica centum millium nummorum dotem regni Cyprii Veneto imperio coniungendi spe constituit. Ut vero ex illo humanae felicitatis partae flagitio deturbatus novo scelere ab iis, quibus maxime praefidebat veneno cum stirpe sublatus fuerit, dicitur inferius. [1]

Nunc his addendum videtur Usuncassanum Regem Mesopotamiae Perfide Indiaeque potitum, arma adversus Mahometem II. converturum appellasse de foedere Paulum II. Pontificem, veluti supremum Christianorum principem, ut sociali bello Mahometes peteretur. Sollicitatum jam ante illum fuisse a Callisto III. Ludovici Bononienfes Minoritae opera ut arma in Turcam conjungeret, tum acceptum a Pio II. illius oratorem vidimus, sed quamvis sancita cum ipso armorum societas fuisset, pluribus adversus orientales Reges bellis implicitis, Mahometi obfistere non potuerat, ne Christianos occidentales Graecosque obtineret; jam vero propagatis late imperii limitibus eundem Ludovicum misit, ut pristinum foedus instauraret, qui in Tauricam Chersonesum progressus, ne qua, ut antea, imposturae suspicio interponeretur, adductis testibus Genuensibus fide dignissimis, qui literas Usuncassani ipsi tradi viderant, ad Cassensem episcopum detulit: qui publicis tabellionibus vocatis, atque interpretibus eas ex Arabico in Latinum sermonem vertendas curavit; ac deinde unicum publicis monumentis, quae veras esse Usuncassani literas demonstrabant, ad sedem Apostolicam misit, quas ex insigni codice MS. pergameni Vallicellanae bibliothecae (l), in quo plura nobilissima monumenta, continetur, afferendas duximus [2].

XLVII. (i) Papi. en. ep. 381. Jacobi Cyprii tyranni oratores repulsi. (k) Steph. Lisiniano. in hist. Cypri.

Usuncassanus Pontificem de foedere in Turcam appellat.

(l) Ms. Vallis. sign. lit. B. n. 19. p. 179.

XLVIII.

In nomine Iusti Dei. Haec sunt verba Assambeck fortis hominis tibi magno omnium magnorum, & cunctorum magnorum majori, magnitudo cuius multiplicatur in successores multos, qui et disior in civitatibus, & castris super omnes dominos mundi, qui cum sis magnanimus semper augere desideras statum tuum, & multiplicare divitias tuas semper studes, sub te enim militant Reges, duces, & barones, super quos tu omnium major militas, cum sis locum tenens Christi Papa Paule. Quomodo os meum te laudare potest? tu exsuperas omnes laudes Christianorum, tu es princeps in Dei nomine; tibi enim notifico * ad causam nostram processerunt *, ut tibi & haec est veritas substantia, prout nunc tibi scribo super illis pactis promissionibus, & ordinationibus factis prius eo tempore, quo homo tuus ad me cum veritate venit. Ego firmus sto, & maneo; verum quidem illa pacta facta fuerunt tempore quo inimicus noster Jamsa majorem obsesserat * Babyloniam maximam, huiusmodi exercitum, qui post captam Babyloniam super me venit cum maxima multitudine, & cum amicis meis fueris tua benedictione mediante, ipsum inimicum meam Jamsa superavi, & vici. **XLIX.** Post haec filius ejus Arсандach nomine, qui patre majorem exercitum habebat, & ipse super me venit cum exercitu maximo, fregi, rupi, & trucidavi, & id tua mediante benedictione, & quis homo potest ire contra voluntatem Dei? non enim potestate mea aut viribus meis superavi illos, sed virtute Dei, qui secundum eorum malam dispositionem illos male disposuit: una omnes illos a majore ad minorem trucidavi: ipsos malos Deus pessime perdidit. Tertio supervenit Soltainnossat, qui erat magnus Rex Persarum cum centum septuaginta millibus hominum, exceptis centum & septuaginta millibus curruum cum gubernatoribus ipsorum, in nomine Domini illos CLXX. cum curribus, & rectoribus curruum perdidit, duces & barones trucidavi, omnium dominorum capita ad suas regiones misi, & cum ipsi male dispositi forent, propterea illos Deus pessime perdidit, & gratias ago Deo meo, quoniam omnes illos perdidit, & superavi: & si rogares quot regna, patrias quot ceverim, sic respondere possem, caput tot regnorum est India, finis locus Catbay, latus unum est Asia, & alius Aethiopia. De omnibus est laudandus Deus: omnes civitates fortissimas, & castra cepi,

* ut veritas

* obsederat

Parta ab Usuncassano victoria.

propter causas istas tardus fui ad complendum ordinata, & promissa per me: sed si mihi largitur vitam Deus promissa complebo: super quibus promissionibus sto, & firmissimus maneo. Super illis igitur verbis prioribus & pactis praemissis dormio semper, & vigilo, illa verba nunquam expellens a me, desiderans explere promissa, quae sunt ordinata cum amicitia tua: nihil igitur disponere debeo quam, quod promissis amicitia, quod fiet praesto cum benedictione tua magna, nihil enim mihi obstat: cum qua tua benedictione nihil est aliud, quam ad te obviam venire. In Deum igitur furo, & bis in ipsum iuro Deum, quod firmus sum super promissionem, quam feci. Itaque prout promissisti tu, ita perfice: erit igitur Deus in adiutorium nostrum. Literae tuae rogo non deficiant a me cum homine tuo. Litera haec scripta est more nostro Turco anno a Mahometo citra octingentesimo septuagesimo quinto de mense Lamadi circa finem in loco nominato Chracagiam.

Assambeck filius Orhman.

Non vane haec iactata fuere; proximo enim anno Usuncassanus acre bellum cum Mahomete Turcarum Imperatore in Asia gessit, ac si Ludovicus Francorum Rex exercitum suum in expeditione duxisset adversus Turcas, si ducenta armatorum millia, uti Germani decreverant Ratisponae, se effudissent in Turcicum imperium; si Matthias victrices suas conjunxisset acies, ut constitutum erat, si universa Italia, uti pacto foedere juraverat, classem cum Rhodiis instruxisset, haud dubium est quin Usuncassano socio Christianae res reparatae, & Mahometes Turcaeque excisi fuissent; sed principes ipsi Christiani, exceptis Veneris paucisque aliis, quantumvis eos proximis annis Usuncassanus repetitis legationibus excitavit, vel marcere otio, vel ad civilia bella confurrexerunt.

Anglia quidem hoc anno ineunte civilibus agitata furis tristitia calamitatum humanarumque vicissitudinum exempla edidit. Perfugerat, ut superiori anno diximus, Eduardus Rex Angliae ad Carolum ducem Burgundiae sororium suum, qui magno curarum fluctuans aestu, ne Anglorum, quibus jam solio restitutus Henricus imperabat, Francorumque armis conjunctis operimeretur, palam edicto cavet, ne quid in Anglos novaretur, vel Eduardo praerentur auxilia: clam tamen illum multo auro, & conducta classe instruxit, qua Londinum in vestus ibi amicorum opera ex-

Pontificis preces expetit a barbaro.

L. Defuere occasione praclarissima sua culpa occidentales.

LI. Nova in Anglia conversio.

NOTE [1] Quas hoc anno commemorat Annalista nuptiae inter Jacobum Cypri regem, & Catharinam Corneram ante triennium jam coiverant; teste enim Naugerio in histor. Venet. Ret. Ital. to. XXIII. anno 1468. die X. julii connubium illud celebratum fuit. Cornera vero, ut ea dignior regio connubio haberetur, reipublicae filia ex decreto Senatus renunciata fuit. MANSI

[2] In literis hic ab Annalista recitatis, quibus Usuncassanus certiores facit pontificem de victoria a se ex Mahomete Turcarum imperatore relatis, sermo inducitur de victoria quadam, quam non ante multos annos idem Usuncassanus de filio ejusdem Mahometi obtinuerat. Illam

NOTE am vero hanc esse victoriam puto quam adnotat Hazi Halife in chronologia historica rerum Turcarum vernacule reddita a Joanne Carli Justinopolitano. Anno enim aegrae 872. qui Christi est 1467. narrat principem Ebuissaid (qui forte idem est ac Arсандach filius Mahometis) congressum in Armenia cum Hassan Tavil (Usuncassano) in provincia Carabag (quae forte eadem est cum Chacagia, unde literae in annalibus recitatae datae sunt) insigni praelio prostratum cecidisse. Quae si valeat conjectura certum tempus victoriae, cuius hic sermo in annalibus, discimus. MANSI

Eduardus Warvici comitem obtruncat. Regis Henrici filius necatus in pralio.

LII. Henricus Rex in carcere captus.

(a) Polyd. ubi sup.

Lancastrensis familiae sanguis tantum sanguinem fuderat.

ceptus est, ac mox comparato exercitu adversus Richardum Warvici comitem signa extulit, eumque in acie obtruncavit, cum fratrem suum Clarentiae ducem, qui a Warvicensi Henrici solio restituti odio, in medio pugnae ardore defecit, sibi conciliasset; deinde etiam adversus Margaretam Reginam, & Eduardum Henrici filium Walliae principem progressus victoriam retulit. Eduardus vero in acie cum Regina ipsa matre, quae utpote maximi animi foemina ad virum liberandum saepius exercitum instauraverat, captus, cum ad eundem Eduardum Regem adductus esset, interrogatusque cur regnum armis divexasset, respondit se avitum regnum recuperatum venisse, ob cuius vocis constantiam mox a Georgio Clarentiae, ac Richardo Glocestriae ducibus contrucidatus est: Margareta in custodiam tradita, postea pretio redempta fuit a Gallo Rege.

Supererat tot malorum spectator Henricus exauthoratus Angliae Rex, quem cum Guillelmus Facombrius contracto maritimo terrestri exercitu liberare tentasset, propulsatus exitum illi paravit, nam, ut Eduardus omni inimicorum metu liber imperaret, Henricus in Londinensi turri interfectus est: Hans, inquit Polydorus Virgilius (a), ut fama constans est, Richardus Glocestriae dux gladio percussit, ut Eduardus Rex ejus frater omni hostili metu liberaretur: sed quisquis sanctissimi viri percussor fuerit, satis liquet, tam parricidam, quam parricidii auctores dedisse commissorum poenas, qui cum deinde non habuissent inimicos, in quos sevirerent, in seipsos, sicut infra perapposita declarabitur, crudelitatem exercuerunt, proprioque sanguine suas polluere manus, Exin Henrici corpus ex turri nullo cum honore ad templum divi Pauli delatum, toto die ibi in capulo jacuit, ac postridie ad cenobium monachorum ordinis D. Benedicti, quod est in vico, qui Chertessius vocatur, & distat a Londino quindecim millia passuum, deportatum est, eoque loci sepultum: sed non multo post ex eo loco ad Vindeforium castrum delatum in caede D. Georgii novo mausoleo inferitur. Tradit idem auctor hanc Lancastrensis familiae calamitatem ascriptam a sapientibus divinae justitiae, quia regnum ab Henrico quarto sexti ayo per vim, & Richardi Regis caedem quaesitum fuisset atque ideo ab ea diu possideri familia non potuisset, & ayi peccatum in nepotes re- dundasse per innumeras etiam cruentas strages: eosdem Henricum V. & VI. Gallicum regnum occupare annis vidimus, & pacem Christianae reipublicae a Turcis Ianatae pernecessariam respuisse Henricum VI. quamquam non tam ei, quam ad- ministris, qui, cum nullum fundendi Gallici cruoris finem facerent, in variis pra-

liis, in quibus octoginta principes regia stirpe sacros periisse refert Philippus Comineus (b), seipsos contrucidarunt, tribuendum videatur: Henricum enim, praesertim ex quo civilis belli calamitatis fuit afflictus, sanctiorem vitam seclatam referunt: Abhorrebat, inquit Polydorus Virgilius (c), suapte natura tam corporis quam animi vitia omnia, ex quo jam inde a puero honestus fuit, integer, mali expert, boni capax, contemptor rerum omnium, quae animos mortalium labefactare solent: item injuriarum, quibus identidem affectus est, sic patiens, ut non vindictam appeteret, sed ob illud ipsum Deo optimo maximo gratias ageret, quod per id sua delicta dilui putaret, quid quod vir bonus, gratus, pius, modestus, sapiens tot sibi mala cum suis tum suorum majorum permultis peccatis vitiiisque venisse predicabat? quapropter non quam dignitatem, quos honores, quem vitam statum, quem filium, quos amicos amisisset magnopere cogitabat, aut dolore torquebatur; sed in qua apud Deum offensa esset, id curabat, id lugebat, id dolebat. Haec & hujusmodi verae sanctitatis officia fecerunt ut ejus nomine, dum vivebat, miracula a Deo edita fuerint: ex quo Henricus septimus Rex non immerito ab hinc paucos annos eum inter divos referendum apud Julium Pontificem Romanum curare cepit, sed morte post statim obita id officium praestare nequivit. Vaticinatum illum idem auctor tradit, viso nimirum Henrico Edmundi comitis Richemundiae filio eum positurum aliquando regno: Principes, inquit, qui aderant sic affatus dicitur: Iste, nempe, iste est, cui nos ac nostri adversarii rerum possessione cedemus. Recenset Nicolaus Harpsfeldius (d) plura miracula interque ea haec.

Contigit, inquit, in hac, scilicet Sarisburiensi, atque etiam Eliensi hoc saeculo diocesi uno eodemque anno duplex spectaculum admodum memorabile sempiternaque memoria dignum. Et infra: Cum nonnumquam vel ignorantia decepti vel hominum potentiorum minis atque auctoritate confracti, vel gratia atque affectibus suis deprivati reos nonnullos pronuntiant, qui ab inventato crimine prorsus sunt immunes, iudices etiam saepe nulla alia accuratore cognitione adhibita, & toti quasi ab eorum dictatis pendentes innocentes injusto ad dicunt supplicio; quorum tam praecipitum atque injustam sententiam Deus nonnumquam admirabili & stupenda ratione rescindit, atque evertit, & hujusmodi innocentes praeter & contra omnem humanam expectationem quasi ab ipsis mortis & inferorum faucibus potenti suo brachio asserit: quod historia, quam jam in manibus habemus, illustri documento ostendit, atque in Sarisburiensi res videtur, & po-

(b) Comin. sup. c. 7.

(c) Polyd. sup. l. 24. Henricus Rex in adversis sanctitate excoltus.

Fertur miraculis claruisse

(d) Harpsfeld. in hist. eccl. in 15. saecul. c. 21. ex lib. miraculor. Henr. VI.

LIII. Duo juvenes divinitus vitae relicturi.

rentis cujusdam auctoritas in causa fuisse, in illo vero Eliensi ignorantia potius ab officio & accurata justitia observantia traduxisse. Uterque furis delatus est, ille propter sacerdotem spoliatum, iste propter abactum, sed neuter tamen obiecto crimini obnoxius fuit, quod facile re integra cognosci potuisset, si tam acris & exacta diligentia, atque par erat, in cognoscendo fuisset adhibita. Utrumque fuerit utriusque innocentiam Deus e sublimi mundo contestatus est, quippe quos cum integram horam post suspendium in furca pendentes mansissent, & ab omnibus vitam humanam exuisse crederentur, jamque reciso laqueo abducti essent ut humarentur, repente vita restituit. Cujus accepti beneficii vitam Deum praecipuum auctorem beatam Regem Henricum agnoscebant, cui secundum Deum salutem suam in his angustiis commiserant, & uterque postea confessus est, visum sibi beatum Regem Henricum, qui ope sua effecisset, ne laqueo strangularetur, & Sarisburiensi illi, qui Richardus Boys dictus est, quique apud Veshurpre pagum, qui quinque circiter mille passibus a civitate Bathoniensi abest, beata virgo Maria, quam interpellarat, apparuit, miseroque homini suppetias tulit. Quare hoc ille suspendii periculo defunctus non solum Regis Vindeforiae tumulum, ubi & laqueum, in quem collum ejus insertum erat, in liberationis suae monumentum reliquit quadraginta sociis comitatus, sed & celebre illud beatae Virginis apud Valsinghamum templum Christo Deo ejusque matri beatoque Regi gratias, & quasi vicissim servatori oblaturus adiit. Illud etiam constat Richardum hunc non solum fratri Fultrachio, a quo ante suspendium per exomologesim a peccatis expiatus est, sed & aliis serio atque constanter significasse, se ex illo suspendio non obiturum. Alter vero Thomas, & infra, adiit B. Regis apud Charsestiam tumulum pridie antequam beatum illius corpus Vindeforiam transferretur, ibi & deinde etiam Vindeforia summa Dei, & B. Regis in se beneficia omni gratitudine depradicans.

LIV. In Galliis Joanes Cardinalis, nec non episcopus Virdunensis a Ludovico XI. Rege prodicionis crimine onerati tenebatur in vinculis, de quorum cognoscenda causa cum gravissima lis esset, Paulus episcopus Civitatem, & Nicolaum Ubal- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

NOTAE [1] C Ur Annalista hoc anno commemorat Joannis de Blava cardinalis detentionem, carcerem & iudicium in eam causam institutum nullam aliam excogitare rationem possum quam mendum, quod in notis chronologicis epistolae pontificis irrepsit. Signatur enim illa die XXVII. decembris anno MCCCCLXXI. anno VII. Profesto annus pontificatus VII. & mensis decembris cum anno 1471. non congruunt, cum Paulus decembris mense anni 1470. annum VII. ageret, & mense decembris anni 1471. jam vita excessisset. Ex quibus plane convincimur annum 1471. pro anno 1470. mendose irrepsisse. Haec igitur anno superiori narranda erant. MANSI

dum iudices decrevit (a). [1] (a) Lib. Venerabili fratri episcopo Civitatis, & dilecto filio magistro Nicolao de Ubaldis capellano nostro, & causarum palatii apostolici auditori commissariis nostris.

In causa tam gravi aperte, ut petitis, deliberatione pluries cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, & aliis viris peritissimis Deum timentibus habita, de consilio eorumdem fratrum vobis respondendum duximus. Quantum ad locum instituendi iudicii attinet; id manifestum est iudicium hoc coram nobis, & in hac nostra Romana curia exerceri debuisse, qui cum causam hanc vobis, & extra eandem curiam etiam per viam accusationis, denuntiationis, vel inquisitionis, regiae maiestati electione data, commiserimus, ipsius serenitati multum procul dubio detulimus: praeterea cum causam hujusmodi in civitate nostra Avinionensi regno Franciae finitima, vel saltem in alia qualibet civitate, vel loco insigni regni Franciae, qui tamen alicui praelato ecclesiastico immediate subiectus esset, per vos audiri concesserimus: in hoc etiam regiae maiestati non parum satimus; nam si civilem causam ad forum ecclesiasticum pertinentem, quam princeps adversus subditum movet, aut subditi adversus illum habent, in ejusdem principis dominio committi jura vident, quanto magis grave, videri debet, ut causa haec, quae criminalis existit contra personas multipliciter privilegiatas, videlicet Romanae ecclesiae Cardinalem & episcopum, qui etsi regiae serenitatis iudicio subiecti non existant, in regno tamen, & regio mandato jamdudum carcerati adhuc tenentur ad ipsius Regis instantiam, in regno & civitatibus regis commissa existat, certe iterum in hoc regiae maiestati tam ob suorum praedecessorum merita, quam ejus, pro nullo alio principe similis facturi, non minus detulimus: quae singula, cum sua maiestas considerare voluerit, merito contentari debet de loco per vos eligendo.

Quod si fortassis post haec omnia, omnemque diligentiam a vobis adhibitam ad hoc induci nequiverit, poteritis tandem causam ipsam in civitate Taronenfi audire; dummodo tam Cardinalis quam episcopus vobis ante omnia tradantur, & iudicium in ipsa civitate libere per vos exerceri possit, ut videat Christianissimus Rex ipse, quod sedes Apostolica in rebus etiam tam difficillimis morem sibi gerat, quos apud vos aut aliam per-

(a) Lib. brev. p. 62.

Decreti iudices in causa Balbæ Cardinalis.

LV.

personam ecclesiasticam, donec lis sit finita, rite servetis, vel servare faciatis, ut veritas ad lucem perveniat. Ceterum de inspectioribus iudicii uno vel pluribus laicis admittendis; quia in hoc major vis esse, & plus ecclesiastica libertati derogari videtur, nullo modo concedendum est, ut inspector aliquis laicus admittatur, in quo neque privilegium quodlibet prodesse poterit, quando illud non exhibetur, & grave admodum sit, ut princeps secularis denuntians, vel accusans praelatum in secretis cause inspectorem, vel censorem quempiam laicum deputet, ut per eum omnia merita cause intelligat, & testes in ejus presentia plus aut minus timore, vel amore dicant, aut ut unus, & idem pars sit, & inspectorem deputans, &c. Dat. Romae apud S. Petrum xxvii. decembris MCCCCLXXI. anno VII. Liberatus postea est diuturno carcere Joannes Cardinalis, qui plurimum postea gratia, & auctoritate in aula Romana, valuit uti suo loco dicitur.

LVI. Ferraricus ducis titulo insignitus.

(a) Papiensis ep. 381. (b) Inss. arch. sign. 211. (c) Pigna 18. (d) Thriem. in chroa. Spanheim.

(e) Pigna ib.

Qui ritus observati.

Hoc anno Borsius Atestinus Mutinae dux optime de sede Apostolica meritis maxima pompa, ut regiam non aequaret modo, sed vinceret, urbem ingressus a Pontifice Ferrariae ducis titulo exornatus est, cum antea vicarii pontificis potestate tantum fingeretur; corrigendusque est ex Jacobo Cardinale Papiensi (a), Stephano Inssura (b), & Pigna (c) Thriemius (d), qui rem in superiorem annum conjicit; quod vero addit visum, multis non ad Papam, sed ad Imperatorem pertinuisse illum ducem renuntiare, supervacaneum est refellere: ut enim Fridericus Imperator jam ante eundem Mutinae & Rhegii, quae urbes imperii sunt fiduciariae, ducem creare potuerat, ita Paulus Ferrariae, quae in ditione ac potestate Romani tantum Pontificis est, ducem renuntiare potuit. Quo autem ritu & pompa res gesta sit, describit hinc verbis Pigna (e): *Festo paschatis die postridie idus aprilis Ferrariae, cui civitati vicarii titulo praerat, dux est appellatus: res (quod non eorum tantum, qui interfuerunt monumentis comperimus, sed etiam ipsiusmet Borsii ad Compagnum scribam literis jussu cuncta fratribus, ac consiliariis renuntiare) hoc modo est gesta. Pontificis ad rem divinam faciendam in augustissima v. ste ad Petri aedem procedentis sacri pallii laciniam manu sublatam honoris causa gestavit. Post tertias, quas vocant, preces absolutas ab archiepiscopis Mediolanensi, & Cretensi ad Pontificem deductas ab eo est in ordinem equitum D. Petri cooptatus, porrecto nudo gladio, quo illum ecclesiamque tutaretur, & Christi hostes male perderet; baltheo eum praecinxit Thomas Peloponensi princeps, quem domo in urbem profugisse supra memoravimus; calcaria indidit Neapolitano Ursinus pontificis*

exercitus praefectus, & Constantinus Sfortia Pisauriensium reguli filius, Post sacrae epistola praeflectionem ab iisdem sacerdotibus coram Pontifice statutum sacramentum fidelitatis ei dixit: tum Litanias & praecini iussit, & cecinit ipse Paulus, Deumque otimum maximum precatus est, ut ea dignitas Borsio bene ac feliciter verteret. Mox priorum loco duo illum senatores unde surrexerat perduxerunt, ac postremo praecunibus iisdem archiepiscopis postoblata, quae Deo consecranda erant, coram Pontifice statuerunt, a quo ad pacis osculum admittis continuo unumquemque patrum complexus atque osculatus, Pontifici post sacrosanctam communionem aquam abluendis manibus praebuit. Deinde ducis insignibus est exornatus: ea autem fuerunt damascena vestis alpinis candidissimis muribus suffulta. Late humeros operiens infula in galeriguli modum acuta binis pretiosis lapillis utrinque dependentibus, virga aurea in manu dextera, ac torques collo insertus. Ita exultum iisdem Cardinales sebum deduxerunt. Post factam rem divinam senatus univversus ipsius Pontificis mandato domum quam maximo honore est prosecutus. Postera die ducis habitu Paulum in Vaticanum euntem est comitatus, ibique inter Cardinales sanctae Mariae in porticu & Luciae appellatos medius consedit. Sacro peracto Paulus ipse magnis laudibus eum famulantesque Atestinam publica oratione extulit, atque aliquot majorum ipsius illustria merita in pontificis sedem recensuit: quamquam, ut scripsit Borsius, complura nihilominus praetermississet. Dein ab duobus iisdem Cardinalibus Ferrariensi & Porticensi ad pedes Pontificis perductus rosam auream de illius manu accepit, iterum ab altero patrum redditam Pontifici in ipso templi limine populo spectante recepit; estque ipse iussu a toto senatu ad Marci aedes deductus.

Addit exhibita Borsio alia magnifica officiorum genera, illumque ex urbe revertentem religionis ergo Lauretanam aedem adiisse; utque vitrea humana felicitas est partus novus ducalis honos versus est paulo post in titulum sepulchri; ex morbo enim XIII. kal. septembris Borsius obiit, ac fratri Herculi principatum novae dignitatis accessione amplificatum reliquit.

Ceterum Lauretana aedes maximo fideium Deiparae opem implorantium concursu celebrabatur, ac Paulus eam pietatis ergo lustraturis sacra indulgentiarum praemia proposuit (f); porro ex collata a Christifidelibus sipe coeptum jam ante a Paulo templi opus auctum est, ut colligitur ex ejusdem Pontificis literis datis (g) ad Parentinum episcopum, qui Recinetensi ecclesiae vicarii munere praerat, cuique elemosynarii gazophylacii aperiendi potestatem

LVII. Paulo post versus honos in titulum sepulchri.

LVIII. Lauretana aedes exornata a Paul. II. (f) Lib. brev. p. 84. (g) Ib. p. 104.

testatem fecit: *Ex literis, inquit, tuis intelleximus te sperare, quod hoc anno capella S. Mariae de Laureto Christifidelium elemosynis tam in ornamentis, quam in novo ex fundamentis aedificio saltem prospectum exhibitura sit ut cunctis admirationi futura existet, &c. Datum Romae apud S. Petrum die 1. martii MCCCCLXXI. anno VII.*

LIX. (a) Lib. II. bull. de cur. pag. 311.

Cautum (a) est hoc anno edicto pontificio, ne quis cerea sigilla agni mystici imagine insignita, quae soli Romani Pontificis maxime ad demonum infringendos conatus, arcendas tempestates, extinguenda incendia, liberandas partu laborantes foeminas, futura utui sacrare consueverunt, etiam auro argenteve inclusa quovis modo distrahere, aut permutare auderet.

Ad futuram rei memoriam.

Ne de rebus sacris aut Deo dicatis ad devotionem, & salutem credentium sanctorum patrum ordinatione provida institutis, & pro impetranda ventia, ac peccatorum macula abstergenda inventis lucris causa fiat commercium, aut passim profana tractentur, universis & singulis cujuscumque status, vel conditionis fuerint, ecclesiasticis secularibusque personis auctoritate apostolica tenore praesentium districtius inhibemus, ne aliquas cereas formas innocentissimi agni imagine figuratas, quas Agnus Dei communis usus appellat, & Romano tantum Pontifici pro suprema potestatis arbitrio illas consecrere, benedicere, consecrare, & cum devotione poscentibus pro remissione peccatorum elargiri licet, ut Christifideles per ejus tactum, & usum inter cetera invitentur ad Dei laudem, ab incendio atque naufragio liberentur, procellae quoque turbinum, fulgura, grandines, tempestates, & omne malignum molimen procul ab eis pellantur, praegnantibus absque partus periculo conserventur, quovis modo etiam auro, argento, vel aliis ibecis inclusas, consecratas, aut temeritate propria consecras per se vel aliam seu alios publice vel occulte vendere, aut distrahere, seu permutare praesumant, &c. imposita imperia spernentibus pena. Datum Romae apud S. Petrum anno MCCCCLXX. II. kal. aprilis pontificatus nostri anno VII.

Incuncta- rum quae vocantur Agnus Dei potestas.

Vendi aut permutari prohibentur.

LX. Pontifex & Lusitanus Rex certant muneribus. (b) Lib. brev. p. 71.

In Lusitania Alfonso Rex propagator Christiani imperii expeditionem in Afros meditabatur, a quo Paulus insigni & pretiosissimo saphiro donatus acceptum munus pretiosiori munere retulit (b), transmissa ad illum cruce aurea, in qua ligni dominicae crucis portio inclusa erat, quinque adamantibus, & octo gemas distincta. Commendavit eundem Regem Paulus, quod a duobus theologis seditionis sollicitatus, ut pro concilio celebrando regiam auctoritatem admooveret, ipsos sapienti, & honorifico in sedem Apostolicam responso dato dimisit. Attrinxerat se solemnii voto Ann. Eccl. Tom. XXIX.

inter alia Paulus ante & post acceptum pontificatum concilium oecumenicum pro restituendo religionis splendore, ac Regibus omnibus foedere in Turcas conjungendis celebrandum: & quamvis a Cardinalibus & Imperatore ipso Romam veniente rogatus illud non est executus: quocirca ipsum divina ultione, ac repentina morte percussum censuit Jacobus Cardinalis Papiensis, suamque sententiam (c) Cardinali Theanensi exposuit his verbis.

Quandiu Paulus in eodem iurejurando mansit ac voto, successum praebuit Deus; mox ut violavit, uno iudicio estimationis & vitae est facta jactura. Clamat propheta. Reddite vota vestra domino Deo vestro, terribili & ei, qui aufert spiritum Pauli, eique non modo vocem, sed ne testem quidem interitus in morte miserrima liquit: sed lamentis sit suis quando in iis sine fructu est nostra consumptio. Ita sentiebat Jacobus Papiensis: verum non deerant rationes gravissimae, quae Paulum deterruerant, ne concilium cogeret, ne scilicet, uti Basilicae contigerat, novi aliqui tumultus Ecclesiae injicerentur: cumque praecipua cogendi concilii causa esset, ut principes foedus ad Turcicam vim contunden- dam inirent, id se perfecisse putabat, dum solemnibus oratorum habitis conventibus, sacrum in Turcas armorum foedus sanxerat.

Quod ad improvisam & inopinam illius mortem attinet, perspicua erat illius causa, nimium nimia sanguinis plenitudo, qua nihil exitiusius esse potest, ut divinorum iudiciorum abyssos ad causam mortis Pauli inquirendas scrutari opus non sit, humanum enim omnino est repente hominem mori: nonne enim & ipse Cardinalis Papiensis repentina morte, cum excutere quartanam putaret, extinctus est? Oppressus (d) igitur est vi repentina Paulus nocte ipsa, quae in vigesimam sextam Iulii diem excurrerat, ac mane in lecto expirasse compertus est: nimia scilicet humorum plenitudine interceptis venis, cum die praevia in Cardinalium senatu laetior vegetiorque quam antea esset visus. Is porro septem annis, mense uno minus & quatuor diebus, pontificatum tenuit, cum anno millesimo sexagesimo quarto trigesima augusti Pontifex renuntiatus fuerit, vitam deseruerit nocte vigesimam sextam Iulii hujus anni praecedente, ut probatissimi ejus aevi chronographi referunt (e); quamquam non desunt qui v. kal. augusti, ut Platina a liique, obiisse Paulum scribant. Plura reprehensione digna stylo aculeato recenset Platina, cujus satyricum ingenium imbutum in Paulum malevolentia cum nosset Joannes Antonius Campanus de ipsius obitu factus certior, praeficiens Platina acerbiorem bilem in eum vomitum

Ad illud celebrandum se voto attrinxerat Paulus.

(c) Card. Papien. ep. 421. LXI.

Ob violentum votum repentina morte percussus creditur.

Ut non sit temere carpendus.

LXII. Nimia plethora ejus mortis causa extitit.

(d) Inss. arch. Vat. sig. n. 111. & Paul. Bened. Cola. ms. sig. n. 110.

(e) Platina in Paulum Satyram scripsit.

(f) Id. ib.

(a) Apud Papien. ep. 397.

rum, hæc ad Jacobum Cardinalem Papiensem scripsit (a) [1].

Scire etiam cupio quantum nunc Platina scivit: Manibus an parcat, abstineatque pyra? Sin defessa cavo discecerit ossa sepulchro? Sparserit in ventos, presserit an pedibus? Et Platina quidem quis non ignoscat si sit iratus?

Sed parcendum est mortuis. Nec vana finxit animo Campanus; Platinam enim ultionis cupidine, quod in vincula ob impudentiam suam temeritatemque conjectus, maleque habitus fuisset, satyrico stylo in odium, & contemptum Paulum adducere apud posteros animum perfringunt plures scriptores, ex quibus Papyrius Mastonius gesta Pauli conscripseris his præfatur: Te in vita Pauli, Platina, non sequimur, iratus enim, & inimico animo scribere videris, remque historico indignam facere, quem ira & odio ræpi indecorum est. Nonnullisque interjectis: Paulus, inquit, natura iustus & clemens habitus, ut Platina inimici verbo utar, pontificiam dignitatem sic exercuit, ut neque eum laudare magnopere possit, neque acriter vituperare. Postremo subdit: Illam merito laudem ob perenne studium pacis componendam bilique detestandi, optime enim Pontifices sunt iudicandi, qui nullum inter principes bellum serant. Opponemus etiam Pla-

tinae satyris Ægidium Viterbiensem Cardinalem, qui de ipso hoc insigni elogium monumentis mandavit (b).

Tam liberalis Paulus fuit, ut paucis e gentium non donaverit: tam iustus, ut fusciorum, fusciorum, malisficorum nemini perciderit: tam clemens, ut occidi neminem passus sit. Exilia peccata paulo post donabat venia: magna aut ad triremes, aut ad carceres condemnabat: literas eas caluit, quas ediscere potuit. Grandis natum cum prius in mercatura more patrio etatem trivisset, amavit tamen fovitque quosdam bona indolis, & literarum virtutumque studiosos. Patrum numerum auxit a scripsitque senatores decem, in quibus Franciscus fuit Minorum generalis, qui postea Sixtus IV. fuit. Dicebat in rebus aliis hominem esse posse, in ecclesiarum rectoribus creandis angelum, in collegio augendo Deum Pontificem esse oportere: qui in altero peccat impium, qui in altero dæmonem esse existimandum: in illo unam ecclesiarum profuturum, ac viro alieno conjungi & non suo, in hoc ecclesias universas periclitari tam ob ea, qua quotidie per senatum decernuntur, tam ob ipsos Dei vicarios, qui e senatu creati consueverunt; quoniam altera hac culpa non unum tantum, sed plures simul pessumdari, perditque pontificatus. Fuit Paulus eruditione Pio minor, animi magnitudine, & augenda reipublica studio non inferior, sacrarum rerum exornandarum cura minor: uterque iustus, uterque clemens: ille eloquentia, hic magnificentia melior. Uterque in ecclesiis collandis diligens, in hominum delectu ac-

(b) Ægid. Cavd. in hist. 20. seculor. ad Leon. X. Pontif. Max. LXIII. Pauli elogium insigne ex Ægidio Viterben. De creandis probis Cardd. Pauli sententia.

NOTÆ

[1] Paulus II. pontifex hoc anno rebus humanis exmotus est mense, & die, de quibus in annalibus. Nullius pontificis paulo recentioris ætatis fama in ancipiti adeo versatur. Sunt enim qui virum de avaritia, in literatos bonosque viros infestatione vituperant. Nihil illi factum, non pacta sacramento firmata, non votorum nuncupatione obstricta religio, nihil denique legibus & iure, sed omnia libidine, & voluntate administrata. Hæc pontificis illius oïores, quorum princeps Platina, sed non unicus, nam & cardinalis Papiensis eorum accusationum nonnullas instruit, & historice miscellæ Bononiensis scriptor, quam hoc anno absolvit Rer. Ital. to. XVIII. pleraque confirmat. Sed & pro Paulo scriptores alii non infimi nominis valide pognant. Nam præter Ægidium Viterbiensem, & Philelphum, quorum de Paulo elogia recitat Annalista; egregie de illo meriti sunt Michael Cannelius Viterbiensis, qui res ab eo pontifice gestas literis consignavit legendus Rer. Ital. to. III. par. II. & Gaspar Veronensis, qui pariter de rebus tempore Pauli II. gestis commentarium scripsit, cujus librum II. III. & IV. laciniam vulgavit Muratorius ibidem & integrum opus doctissimis animadversionibus suis illustratum, dein publici juris fecit cardinalis Quirinus, qui de antiquitate ecclesiastica, & profana egregie adeo meruit hucusque & merebit in posterum quoque adque sospitem vitam, quam ad multos annos prorogari optamus, agere licebit. Porro quam amice literatos plures viros Paulus fovit ex Gasparis ejusdem testimonio discimus, unde de literatorum virorum infestatione calumnia refellitur. Quam multa contulerit ex ærario suo præfulibus, & cardinalibus, quorum tenuiori census ampliffimæ dignitati sustinende impar habebatur Cannelius exponit, ex quo avaritiæ nota expungitur, cujus forte invidia ideo laboravit interdum pontifex, quod plurimum contrahere pecuniæ coactus sit, ad Turcicum & Hussiticum bellum sustinendum necessarii. Quam & domesticorum interdum tenax avaritia, ab eo ignorata, invidiam in pontificem infontem creavit, cujus rei exempla apud eundem Cannelium supererunt.

In tanto scriptorum diffidio quid certi statuendum sit, nec ipse plane intelligo, nec si intellexerim lectoribus meis facile persuaserim. Quare sive quisque sententiæ insitit, nisi forte ejus sanctimoniam cardinalis Quirini apologia, quam de Paulo gentili suo adornavit, pleno in lumine collocaverit, qua de re iudicium is relinquo, quibus acutè videndi vis collata est. Tunc enim æqui erit lectoris studio partium omisso laudatoribus pontificis hujus sese adiungere, ac coherere. Paulo succedit Sixtus IV. de cujus assumptione plura hic apud Annalitam. MANST

curatus: ille ad externa recuperanda, hic ad domestica exornanda incitator: ille facilis in admittendis omnibus gratissimus, hic difficilis non nisi noctu: visus gravissimus & admirabili veneratione adorabatur. Et infra: Illum domi vox, foris forma, gravitas, ornatus commendabat; nam, ut omittam alia, corpore erat adeo procerus, ut ad sacra procedens humero tenus populum superemineret. Et infra: Facundia, & literaria studia ornabant Pium, Paulum gravitas, liberalitasque commendabat: ille fovendis bonis ingenii; hic viduis, virginibus, episcopis, nobilibusque pauperibus sustentandis operam dabat: alter inrudium episcopum vocabat asinum; alter avarum pontificem lupum appellabat: is omnes esse doctos; hic neminem pauperem esse laborabat: amabat ille elegantiora ingenia; hic viros magnanimos atque liberales: florere sub Pio mirum in modum honorum artium studia; incredibilis sub Paulo justitia viguit: omnes eo principe, poësim, oratoriam, & cultiores musas adamabant; nemo hoc Pontifice vel seditionis civitatum, vel viarum latrocinia exercebat: ille ut nemo esset ignarus literarum; hic tuta ut essent omnia procurabat. Fuit paulo ad servandam justitiam, ad juvandos egenos, ad sacra exornanda, majus studium. Et infra: Paulus aditu difficilis, exoratu plerumque durus, sed qui deinde præstaret longe plura, quam aut vultu aut oratione polliceretur, ut cadere vel verbis contendendo, vel re præstando, nulli mortalium velle videretur. Denique si doctrinam aspicias, Paulus non modo Pio sed nemini Pontifici non cessit: si domesticam disciplinam spectes, nec Pio nec Pontificum ulli cessit; domi enim solus monstra non aluit, nulla in familia insolentia, nullus fastus, summa in omnibus ut esset tum humanitas, tum modesta imperabat; qui secus ageret eum quam primam e familia summovebat. Obiit apoplexie morbo Paulus, cum pridie senatum habuisset, visus etiam aliquanto lætior eo die, quam quis unquam illum viderat. Repente renuntiato interitu attoniti in eam passim vocem erupere. Homo bulla: quo nihil cogitari possit infirmius, ut statim occupet hominem, non modo incolumem visum, sed etiam lætissimum, ut non agris tantum mors expectanda, sed & cum maxime vel sani vel læti sumus: tum maximo extimescenda esse videatur. Illud peculiare in Paulo, elatoque animo nihil commune, nihil non magnificum cogitare: dignus profecto hoc saculo, ut erecti sublimisque animi gloriarum floreret, quoniam cæli enarrant gloriam Dei.

Consutavit inter alios Franciscus Philelphus (a) satyricos libellos, qui mox a Pauli obitu per Italiam ab impiis ultionis cupidis disseminati fuerunt: Avaritiæ vero

LXIV. (a) Philelph. 35. ep. 1. ad Sixt. II.

que unquam suspicio in Paulam cecidit, Ab avaritia avaritiæ abfuit. nem, ac pravitatem perinde atque pestiferum morbum oderat, & indulgentias item ipsas temporum necessitate concessas, quoniam lucrarie viderentur, magna ex parte abrogavit? quæ vero vel gratiæ, vel expectatiæ appellantur, ex quibus ipsi grandes thesauri constantur, eas quam imbibuerit omnes sciunt. At maledici calumniatores illius viri abstinentissimi parsimoniam, que pulcherrima virtus est inverteunt, & in avaritiæ nomen transferunt. Interjectis nonnullis, ut opes in virginibus pauperibus dotandis, atendis religiosis, templis ornandis, Venetis contra Turcas juvandis profuderit, subicit.

Atque illum accusant incontinentiæ, quo neque frugalior erat, neque temperatior quisquam. Satis is nobis debet videri continens, quia delicatioribus obsoniis, ac potibus se potissimum continet; hinc enim fovemur ad omnem voluptatis intemperantiam. Quando illum audivimus bis repleti in die? Obsoniis autem quam vilissimis uteretur, ipse vitæ exitus declarat. Fuerat Paulus Pontifex duas diei partes & amplius occupatur in eorum causis audiendis, atque expediendis, qui ex paulo toto fere terrarum orbe convenerant, non modo octava Mariæ exulis illius hora præterierat, merum etiam nona: quod erat cœnandi tempus apud Romanos: mensa apponitur jejuno defessaque Pontifici; at quibus referta obsoniis? regalibus sane & perficit, quibus tandem? peponibus scilicet, & minutis istis albisque pisciculis, qui capiuntur in tyberi, hujusmodi enim esculenta ad panem addiderat. Quo autem vino Cretens ne, an Cyprio, an Rhodio, an Lesbio? ex ipso etiam Tyberi mera aqua: quibus sane rebus effectum puto, ut ille sibi mortem quodammodo consciverit; nam cum vellet naturæ vim omnem vehementiorem feruoremque compescere, non satis duxerat vino uti dilatissimo semper, sed eo die aqua mera, & ea admodum frigida potui usus est. Itaque ex istiusmodi esculentorum ac potus mala & turbulentiæ concoctione variis surgentibus flatibus, tum ii meatus, per quos fit respiratio, illico sunt obstructi, tum mors continuo, nervorumque omnium contractio consecuta. Sed ii, qui aut hujusmodi causas naturæ ignorant, aut sunt animi livore atque odio in sanctissimum patrem illam exulcerati, alii inscitia, alii malevolentia novas fabulas per Italiam dispergunt: quare tui munus esse arbitror pater pietissime & optime, ut tanta vel hominum impudentiæ, vel impietati consulas, quo vel castigando, vel plectendo veritati si locus. Non multo priusquam migraret ex hac luce, in se unum consecisti oculis, eum dixisse audio. Hæc mibra pater Franciscus (habebat enim in manu pretiosissimam illam mibræ, quam

Parsimonia male avaritiæ alcripta.

LXV.

Frugalitas ejusdem mira.

Causa naturalis mortis illius re-pentis.

Fertur successori pontificis dixisse.

tantis gemmarum & margaritarum opibus ad honorem pontificatus insignierat) caput tuum decoratura est in Christo Jesu. Cui sane de te praedictioni rem videmus non multo post contigisse, &c. Ex Mediolano III. idus januarii anno a natali Christiano MCDLXXI. Illud porro certum est teterrimam calumniam a novatoribus (a) ei imponi, dum in actu venero a diabolo strangulatum mentuntur: fingunt etiam alia quae a piis authoribus refelluntur.

(b) In Paulo II. res gestas Pontificum describere desinit Platina, qui typis cufus circumfertur, quamvis etiam Sixti IV. vitam attigerit, sed ea elucidationes (c) typis cufae non sunt, atque in Vaticano tabulario (d) reconduntur, quatuordecim vero posteriorum Romanorum Pontificum vitas contexit Onuphrius Panvinus Augustinianae familiae alumnus.

SIXTUS PP. IV.

LXVI. Justis funebribus Paulo ex majestate pontificia perfolutis Franciscus Roboreus vulgo de Ruvere Saonenfis, jam ante a Paulo ipso ex Franciscana familia in Cardinalium numerum adscitus, sive ex Roborea stirpe praenobili Taurinensi natus esset, sive eidem ob clientelam ascriptus, de quo plures certant scriptores, in sacris comitiis delectus est. Prima purpuratorum suffragia, quod secretum scrutinium appellatur, quatuor candidatos edidisse ferunt Nicenum, Rothomagensem, Ursinum, ac Papiensem: tum rem ad unum, Nicenum spectare visam, sed illius antiqua severitate perpensa omnium mox vota in Franciscum tit. S. Petri ad vincula Cardinalem Roborem versa. Nonnulla caeteroqui arcana ad hujuscemodi comitia pertinentia aperuit idem Cardinalis Papiensis (e), dum multa de se, eaque falsa Galeatio duci Mediolanensi renunciata esse queritur, ipsum nimirum dedisse operam, ut adversarum Mediolanensi factioni partium Cardinalis ad Pontificatum eveheretur, fateturque ingenue lenocinatum se ambitioni, ac merito eorum contraxisse odia, quorum cupiditatibus in re sanctissima, in qua omnibus aliis posthabitis, divinae tantum gloriae studuisse debuerat, obsecundasset: Si adesse, inquit, voluisset ubi periculum agebatur, & quibus infensum principem sciebam, fortasse alio quam Christi nomine Pontificem haberemus. Non igitur injuria me Deus ulciscitur, qui facere omiserim quae factio opus esse noveram. Celebrata est pontificia creatio nona augusti die (f), ac Sixti nomen novus Pontifex suscepit, quod die Sixto Papae ac martyri sacro Cardinales conclave essent ingressi; symbolumque ex psalmodiographo (g) mutuatus est: Auxilium

Impudentissima novatorum calumnia.

(a) Pleff. in myst. iniq.

(b) Gret. ser. c. 64.

(c) Ext. in ms. m. sccl. bibl. Vatic.

(d) Volat. 121.

De Bessarione ad Pontificatum evehendo aetum. Cardinalis Roboreus delectus.

(e) Card. Papien. 395.

Sixti IV. nomen accipit.

(f) Paul. Bened. Nicol. m. f. Vatic. fig. n. 110. Plat. m. f. Sixt. IV. vita. (g) Ps. 120.

meum a Domino, qui fecit caelum & terram. Quae sententiam pro simbolo accepta ab ipso. (b) Barthol. Plat. in Sixt. IV. vita m. f. bibl. Vat.

Arcano quidem divinae providentiae consilio vocatum ad pontificatum & suscipienda ab eo Franciscanae disciplinae, dignitatisque pontificiae aliquando gerenda signa in eo praerulisse, servatumque vitae & maximis creptum periculis Sancti Francisci ope, refert Bartholomaeus Platina Cremonensis (b), & ejusdem primitias accurate describit sic inquit.

Sixtus IV. patria Saonenfis patre Leonardo, matre Luchina Cellis nascitur in pago maritimo, qui ab urbe Savona quinque millibus passuum distat, eo namque parentibus confugerant vitanda pestis causa, quam maxime Liguriam vexabat. Ruvere cognomen familiae est vernacula eorum lingua, nos autem robur Latino appellabimus, vel quercum potius, ne ab insigni gentilitio scutorio familiae discedamus. Videre per somnium visa est mater ante partum editum infantem a B. Francisco cuculla pie ac sancte indui, quo habitu ipsius sancti fratres utuntur, asitare enim duo fratres videbantur, quorum alter tunicam, alter vero caputium, & cingulum infanti porrigebat. At vero dum obsteritrix puerum cui Francisci nomen indiderat, ut fit, accurate in balneo lavaret, eundem cernit duos digitos quasi signatos aquam erectos tenentem, quare mater, dum puer in audis aliquando defecisset, ac pene necatum obsteritrix ad se detulisset, somnii memor vocat se induturum filium S. Francisci habitu, facturamque ut eundem sex mensibus ferret. Transacto autem hoc semestri, amotoque habitu, puer iterum in gravem aegritudinem incidit annum jam natus & eo amplius, repetito itaque voto mater filium incolamem recipit. Verum cum infans adolevisset elegansque ac scitus a civibus esse videretur, non desuere qui parentes increparent, quod tam bone indolis puerum tam terribi & austera vitae addixissent, antequam ipse per aetatem saperet, quod vivendi genus sibi potissimum eligendum esset: non esse vincendum tali habitu puerum, sed finendum potius seculari, & civili more vitam ducere. Hoc idem cum reprehendisset Petrus cognomento Juppas, castigaretque verbis parentum superstitionem, ut ejus verbis utar, pueri habitum detrahit: qua ex re febri statim correptus intumescente gutture liberari tanta aegritudine nullo modo posse videbatur, nisi denuo votum repeteret. Mater itaque Juppas ob spretam religionem filiique discrimen insensa, pueri habitum restituit, sanctoque iterum addicit: qui dum liber factus nonum agens annum cœnobiumque frequentans, domo enim eo quotidie proficisceretur, Joanni Pinarolo viro optimo committitur, a quo ordinis mores vitamque Minorum imbiberet.

LXVII.

Pregnanti adhuc matri ostentum divinitus Franciscanam disciplinam profectum.

In extremis devotus a matre S. Francisci.

Detraheo illi habitu Franciscano pernicitatur.

Restituito habitu iterum addicitur S. Francisci.

Ea.

LXVIII. Eadem visa Sixti matri ostensa cecinit veru protonotarius Anglicus (a), traditque signa gerendi pontificatus praerulisse in infantili aetate, in qua signo crucis Savonensem populum lustrare visus est. Professus quidem est Sixtus publicis literis, (b) se meritis S. Francisci ad varios honorum gradus tum ad summum pontificatum provectum fuisse: Firma, inquit, firmo tenemus certissimisque in nobis experimentis didicimus quod ad officia, & dignitates, ad quas in minoribus promoti sumus, & ad hunc summi pontificatus apicem meritis, & precibus seraphici patris, & fundatoris promoti fuimus. Id etiam confirmavit (c) cum facellum magnificum in honore Deiparae ac SS. Francisci & Antonii Patavini in basilica Vaticana condidit.

(a) Angli. in Lucubr. Tyburnin. de Sixt. IV. apud Luc. Voad. to. 8. anno 1507. n. 46.

(b) Lib. brev. & bull. p. 232.

LXIX. Excultus pietate, & literis apud Minoritas, varioque adeprus munere gradus suprema etiam ordinis prefectura functus est, quo tempore cum Paulus II. Calixti III. literas, quibus Mendicantium familiae ad commune jus redigenda erant, promulgare meditaretur Mendicantium ordinum magistri in eam prorupere temeritatem, ut provocationis ad concilium formulam ediderint; at ejusmodi factione Franciscus sese non implicuit, atque apud Paulum est professus, se ab eo facinore abstinuisse. Ob insignia autem virtutum, ac doctrinae ornamenta annite Bessarione cardinalatus a Paulo II. est insignitus: nec propterea literarum eum abjecisse studia, sed pluribus etiam editis commentariis Ecclesiam doctrinae suae radiis collustrasse, egregisque iis dotibus iter sibi ad summum pontificatum struxisse, recenset hinc verbis Platina (d), de quo paulo ante memoravimus: Ob dignitatem adeptam & negotia literarum studia omisit nunquam, nam & librum edidit de sanguine Christi, & scripsit, sive errorem impugnavit a Carmelita quodam Bononia excitatum; ausus namque est homo temerarius asserere Deum quidem sua omnipotentia, ut vocabulo theologico utar, hominem damnatum salvare non posse. Scripsit etiam de futuris contingentiis propter altercationem Lovaniae ortam inter Henricum quemdam virum doctum, & omnes scholasticos Lovanienses. Et paulo infra: Aggressus est & opus admodum necessarium, ostendere enim annis est rationibus quidem & non vulgaribus, Thomam Aquinatem, & Scotum in sententiis convenire, licet verbis differre viderentur, ad tollendas discordias & altercationes, quae ob hanc rem inter utrumque ordinem quotidie nascebantur: tanta enim integritatis habebatur, & doctrinae, ut huic uni ex coetu Cardinalium ad silem pertinentia potissimum committerentur. Verum dum bis rebus intentiore cura vacaret, dumque jus canonicum

A factione Mendicantium provocantium ad Concilium a Paulo abstinuit. Sacra purpura ornatus monumenta ingenii edidit. (d) Plat. in Sixt. IV.

D. Thomam ac Scotum inter se conciliavit.

legendo percurreret, mortuo Paulo, patrum consensu Pontifex creatur anno salutis Christianae salutis MCCCCLXXXI. v. id. augusti.

Pontificia thyra exornatus est VIII. kal. septembris; cumque ad Lateranensem basilicam de more solito ornatu, ac solemnium pompa pergeret, vitae periculum adiit; equites enim pontificii, dum turbas submoverent, quosdam habere asperius qui vocatis aliis subsidio illos adorti sunt, Pontificemque & lecticam saxis appeterunt: sed Latinus Ursinus obequitans plebis furorē compressit; recenset haec Panvinus (e): ex quo etiam colligitur, egisse tum Sixtum aetatis annum quinquagesimum (septimum, cum natum referat XII. kal. augusti hujus saeculi anno quatuordecimo. Eodem die exaratis encyclicis literis fideles de susceptis a se catholicae Ecclesiae gubernaculis certior fecit, rogavitque, ut preces Deo funderent, quo ejus operam confirmatus tantum munus ad divinae gloriae propagationem gereret: inscriptae ita sunt apud Felicem Contelorum (f).

LXX. Orta feditio dum ad Lateranensem pompam duceret.

(e) Panvin. in Sixt. IV.

(f) Ext. apud Fel. Contel.

Prioribus, & communi nostrae civitatis Interamnenfis.

Nuper felicis recordationis Paulo II. Romano Pontifice praedecessore nostro de mortalibus hujus vitae arumnis ad caelestem patriam septimo kal. augusti, sicut Domino placuit, evocato; afflictata talis pastoris amissione mœrebat sancta mater Ecclesia, cum venerabiles S. R. E. Cardinales, de quorum numero tunc eramus, ejus funere, & exequiis de more solemniter celebratis, solliciti, prout gravitas rei exigebat, de futuri Romani Pontificis electione, modo & tempore congruis in palatio apostolico apud basilicam Principis Apostolorum de urbe, conclave ingressi nobiscum in unum convenientes, & super tanti negotii deliberatione aliquandiu consultantes, tandem sancti Spiritus, a quo Ecclesia ipsa Christi sponsa regitur, infusione eorum animos sic affluente, licet in alios majorum longe meritorum consentire potuissent; tamen ad personam nostram vota sua unanimiter dirigerentes v. id. augusti nos tunc tit. Sancti Petri ad vincula presbyterum Cardinalem, nescimus quo occulto, sed certe nobis tremendo Dei iudicio in apostolica celsitudinis fastigio concorditer collocarunt. Super qua re, licet ipsi de nostra imbecillitate, conscii, virium nostrarum tenuitatem ad diigne perferendum tantae sarcinae onus animo motientes, aliquandiu quod nobis esset agendum dubii, deliberavimus tandem considerato, quod hujusmodi electio non ab hominibus, sed ab inspiratione divinitus facta, cui resistere non licet, proveneret, cupientes bene agere, & prodesse potius quam praesse, in spiritus humilitate apostolicae servitatis iugo collum submissimus, sperantes illum, qui ab ipsa sua ecclesiae fundatione

ione infirma mundi elegit ut confunderet for- zia, & qui electionis ipsius auctor fuit, vires suas in tanta necessitate nobis sub- ministraturum. Quapropter devotiones ve- stras in Domino requirimus & hortamur, ut tanquam fideles & obedientes filii, in nostra & sanctae Romanae ecclesiae devotio- ne, ac solita subiectione fideliter constan- terque persistatis, & piam ac misericordem Deum nostram instanter oretis, ut operi manuum suarum dexteram ipse auxiliarem porrigat, ne tanti oneris mole opprimantur, sed in beneplacito filii sui dirigantur actus nostri, ut Ecclesiae suae sanctae ad sui nomi- nis laudem, & gloriam & commissi nobis po- puli animarum salutem praesideamus, &c. Dat. Laterani anno incarnationis dominicae MCDLXXI. VIII. kal. septembris pontifica- tus nostri anno I.

LXXI. Decernit tueri fi- dem contra Turcas. (a) Sixt. I. brev. & bull. p. 15. ep. 11.

Ducenta aureorum millia a Paulo consum- pra contra Turcas.

Non opes modo sed sangui- nem fundere separatum proficitur Sixtus.

LXXII. (b) Ib. p. 17. n. 10.

Sub primis pontificatus sui auspiciis Christianam religionem tueri armis adver- sus fidei hostes constituit, significavitque Christianis fidelibus (a), non opes modo, ve- rum etiam cruorem suum profundere sepa- ratum: Cupientes, inquit, pro fidei de- fensione, & Christianorum salute non so- lum nostras, & sedis Apostolicae facultates camerae dispositioni commissas, quarum par- tem non exiguam felicis recordationis Pau- lus praedecessor noster tam pro dilectorum filiorum Hungarorum subsidio, quam nobili- tum virorum Despoti Moreae, Scanderbe- chi domini in Albania & despoti Aetbae, & aliorum quamplurimorum magnatum, pro- vinciarum, & populorum subventionem, re- busque aliis ad hanc rem conferentibus, sa- luti fidelium opportunis, usque ad summam ducentorum millium florenorum liberaliter e- rogavit, exponere sed etiam, si opus fue- rit, imitatione illius, cujus vicariatam, licet immeriti, tenemus in terris, propri- um effundere sanguinem, & incommoda que- cumque subire, ejus cujus causa agitur, atque aliorum principum, & populorum fi- delium freti praesidiis ceptum opus defensionis fidei hujusmodi ultra virium nostrarum mensuram contra insolentissimum hostem pra- dictum continuare intendimus, &c. Datum MCDLXXI. pridie kal. januarii pontifica- tus nostri anno I.

Describit aliis literis encyclicis (b) Ma- hometis II. Turcarum Imperatoris secun- dos progressus, acerrimaque in oppugnando Christiano imperio molimina, quo Chri- stiani conjunctis armis ad illius vim in- fringendam conflurgant.

Ad perpetuam rei memoriam. Infra nostrae mentis arcana pia confide- ratione saepius ut tenemur, non absque gra- vi cordis dolore animadvertimus etiam tra- culentissimam Turcorum gentem, impii canis Machometis sceleratricem, adeo rabide in Christianam religionem insurrexisse, ut non modo Pampiliam, Ciliciam, Liciam, Pa- pblagoniam, Thraciam, Epirum, Pelopo-

nesum, Boetiam & ipsam praclarissimam urbem Constantinopolitanam orientale caput ac alias terras, urbes, & loca orientalis imperii violenter occupaverit, verum eti- am velut immanissima belluae Christianum sanguinem anhelantes Mysorum, Triballo- rum, & Illyriorum terras, suo acerbissimo imperio subegerunt, & usque adeo eorum vires creverunt, ut non Danubius profun- dissimus amnis, nec Illyrii asperissimi mon- tes, eorum impetum retardare potuerint, quin fluminum transitu, & locorum diffi- cultatibus superatis, illinc per omnem gras- sentur Pannoniam ad interiora usque Ger- maniae, quod dolenter referimus: hinc va- stantes sedantesque omnia ferro, & igne depopulentur. Profecto sevitiae, ac immani- tatis genera teterrimi hostes in Christiano populo exercuerunt, qua recensere horret a- nimus: Christianum sanguinem per infinitas lacrymas, & inaudita tormenta ad satietatem immaniter effuderunt, omnibus- que ignominis, & injuriis, variisque ne- cessis cruciatibus eos affecerunt; templa san- ctissima, & aras Deo dicatas per summam impietatem polluerunt, sanctarum quoque B. Mariae virginis genitricis, Domini, ip- susque Domini nostri statuas contemptu, derisione, omnique contumelia genere per- secuti sunt, aras Virginis violarunt: Chri- stiani nominis socios populam electum equo- rum unguis contriverunt, & eorum fero- cissimo Imperatore imperatorem atque insipien- tem excoriarunt, & in crucem sustulerunt ut mortem beneficii loco acceperint. His vi- ctoris truculentissimus hostis tanquam vi- rus exhalans potentissimo terrestri exerci- tu, formidabilique classe Chalcidum Euboi- camque insulam terrendo tumultu anno re- voluto aggressus, post longam obsidionem bellicorum tormentorum impetu portis ef- fractis, & muris dejectis, flamma ferro- que omnia complevit, unde gemitus illi mi- serandi ad nostras usque aures pervene- runt.

Et quia hostis noster ad sevitiam natus his teterrimis immanissimisque facinoribus, hisque similibus non contentus, sed ut Chri- stianum nomen de terra deleat, occidenta- le imperium animo concepit sibi subigendum; sunt enim ei magne vires, inexhausta cu- piditas, dominandi libido, scientia rei mi- litaris, aetas florida, corpus laboribus as- factum; thesaurus immensus, multitudo mi- litum, ac bellicorum omnium apparatus, ingens corpus, & legiones firmissimas in capita nostra in dies comparat, ampliores lacessit, urget, ut per omnes Christianorum gentes ferro, igni, caedeque evagando a- cerbissimum sevitissimumque suum imperium ad extremos usque fines terrae propaget, &c. Dat. anno incarnationis dominicae MCCCC- LXXI. pridie kal. januarii pontificatus no- stri an. I. Excitatum Sixtum ad sacram in Mahometem expeditionem conficiendam a Ber-

Quot re- gna Chri- stianis erepta a Turcis.

Infanda eorum crudelitas.

LXXIII.

Excio- dendi no- minis Christiani infana aviditas.

a Bernardo Justiniano oratore Venetorum refert additionum ad Montreletum auctor, illique expositum ab eo tyranno erepta Christianae reipublice duo imperia, regna quatuor, provincias viginti, ducentas ur- bes, innumerumque populum male per- ditum: quae oratio in calce operis Sixti IV. de sanguine Christi extat.

LXXIV. (a) Phil. I. 32. ep. ad Bern. In- f. 11.

Clades Venetis infligitur a Turcis.

Ut serius de his re- primendis cogita- rint.

(b) Phi- leph. lib. ep. 34.

Exposi- tum dif- ferimen- ne Rhodum & Cyprum Egyptum que Tur- ca subji- ciat.

Ad hunc vero superiore anno ele- gantem epistolam scripserat Franciscus Philephus (a) orator clarus, in qua ne- cessitatem urgendi Turci belli ita expref- serat: Ducis vestri vel aviditate, vel ignavia omnis est subsecuta calamitas, qui dum pro tuendo Isthmo Corinthum oppugnat, & ipse ictus saxo in nudum caput interi- mitur, & vobis e manibus Peloponnesus eripitur: esse quo quidem tempore quibus vos detrimenit, depopulationibusque Turcos af- fecerit, non est meum in medium referre; & infra: Cum enim animadvertisset vos rem tantam negligere, habereque socordius, vobis jam contemptus habitis, quos maxi- me ex omnibus principibus Christianis pro- pter amplissimas opes, atque mirificam in- ter vos inauditamque ex omni hominum a- tate concordiam formidabat aperto Marte Italiam versus iter arripuit, brevique factum videmus, ut capta Peloponneso, ac Triballis in deditioem actis. & cum Il- lyrico, Pannonibus cunctis inferioribus sub- jugatis, ecce bis & in Italiam ipsam im- petum fecerit, & ingentem inde praedam asportavit, tantamque & vobis ipsis, & aliis Christianis principibus terrorem in- cussit, ut vel de imperio dubitetur, &c. Ex Mediolano idibus septembris anno a na- tali Christiano MCCCCCLXX. Hortatus vicissim est Venetos Franciscus Philephus (b) datis ad Nicolaum Troonum ducem li- teris, ut ceptum in Turcas bellum stren- nue gerere pergerent, ac maritimis vlr-ibus, quibus erant superiores, hostem con- tunderent, ne Cyprum Euboeamque, ac demum Cretam eriperet: Cavendum est ne cum velitis suscepto vulnere, & jam- putrescenti atque incurabili mederi, vestra quoque remedia sera futura sint; preser- tim cum novissime nuntius sit allatus, e- gisse Turcum in deditioem suam omnem- illam continentis oram, qua jacet e regio- ne Rhodiorum atque Cyprorum, & iis in locis classem quoque parare maximam, qua sine Rhodum sine Cyprum invaserit, & il- lis & nobis ingens est periculum illaturus. Quid si Egyptum petat, atque per ipsum Nilum Memphim, cui nunc est Cario no- men, cunctis adoratur viribus? num sa- tis futuri sint homines illi serui, obscuri, ac pauci, qui tantum impetum sustineant, cum habeant infensos, & inimicos univer- sos populos, quibus superbissime dominan- tur? Potius Egypto, quod factu mihi per- facile videtur, num Syria carebit? tantis autem ubi creverit opibus, qua sit Turcos Ann. Eccl. Tom. XXIX.

vel vestra, vel Christianorum omnium po- tentia inbibendus, quo minus totius orbis terra possatur imperio? occurrere sapien- tissimi magnanimitique viri occurrere, & ac- censum ignem, prorsquam aestuet in flammis extinguite: ne illud & frustra tandem, & dedecorose dicendum sit. Non putassem, &c. pridie nonas decembris anno a Christi natali die, MCCCCCLXXI.

Dum certant cum Turcis Veneti, ad comparanda pro tanto bello instruendo ac gerendo subsidia decumas imperavit (c) Sixtus; tum fideles ad conferendam stipem, proposita (d) amplissima criminum venia, pellexit, docuitque communi stu- dio sumptuque commune propulsandum exitium. Creavit vero questorem pontifi- cium Marinum Nicolai de Fregeno (e) in regnis Christiarni regis, Dania nimi- rum, Norvegia, Gotia, Slavia, ducatu Slevvicensi, Holsatia, & Stormariae comi- tatus; tum in Livonia, & utraque Fris- sia; ac sacrae expeditionis in Turcos pro- mulgandae autoritate instruxit. Adjecta est literis haec temporis nota: Datum Romae apud S. Petrum anno MCCCCCLXXI. prid. idus januarii pontificatus nostri an- no I.

Similia mandata ipsum aliis dedisse du- bitandum non videtur. Cum autem tanta rei moles tam ardua exigeret, ut Chri- stiani imperii principes & episcopi ad so- lemnes caetus vocarentur, ut communi sanctione belli sacri auxilia decernerentur, concilium oecumenicum Laterani celebra- dum indixit: cumque Imperator Frideri- cus Utinico gendum poposcisset, in quam urbem se conferre pollicebatur, Sixtus Mantuam, vel Anconam proposuit: tum ob urgentem rerum difficultatem, ut pe- riclitanti imperio Christiano ocyus subven- niret, quatuor legatos in varia regna de- crevit, ut in iis exercitus conficerent, de quibus Bartholomaeus Platina (f) haec re- fert: Celebrata coronatione ad rem ecclie- stasticam Christianamque componendam ani- mum adjicit. Concilio itaque tantam rem indigere arbitratus ad Lateranum id se habiturum ostendit, quo bellum Turcis indi- ci commodius posset, quemadmodum Pius Pontifex inflauerat, si ei vivere licuisset. At vero dum hac de re maturius consultaretur, Imperatorem rem Christianam in magno di- scrimine cernens, Pontificem rogat, ut U- tinum, habendi concilium locum idoneum, deligat: sed Pontifex, cum videret Medio- lanensem ducem, aliquotque populos, & I- taliae principes id nequaquam approbaturus, cumque etiam proventus suos belli nervos absente curia imminui videret non sine sus- picione tumultus si ab urbe discederet, Man- tuam primo, mox Anconam proponit, quo Imperator venire percommodum poterat, hinc ex Tergestino sinu navigatione, illinc ex Austria terrestri itinere. Verum cum hac deli.

LXXV.

(c) Ib. p. 15. (d) Pag. 12.

(e) Lib. 2. bull. p. 22.

LXXVI. Conci- lium a Sixto in- dictum Laterani- Fridericus Imp. de loco li- tem mo- vet.

(f) Plat- in. ar- ch. Vat. in Six- IV. vita.

Mantua vel Anco- na illi proponi- tur.

Quatuor legati in varia regna decreti a Sixto

LXXVII.

(a) Sixti IV. regest. pag. 30.

Polonus & Ungarus mutis bellis impliciti.

Sacra omnia a Mahomete conculcata.

deliberatione rem in longum protrahi videret, patrum consensu quatuor legatos decernit Bessarionem Nicanum in Galliam, Rodericum Borgia vicem cancellarium in Hispaniam, Marcum Barbum in Germaniam, Oliverium Carasam Neapolitanum Cardinalem classis maritimae in Turcos praeficit. Extant de his legationibus plurima diplomata, (a) de quibus proximo anno agitur. Nunc de Germanica legatione traditam Cardinali S. Marci, ut pacem inter Hungarum & Polonum, de Bohemiae scepro certantes conciliaret, districtaque in mutuam perniciem arma in Turcas averteret, afferemus ex parte, in qua ita loquitur de Mahomete ambos Reges inter se dissidentes opprimere annitente.

Marco tit. S. Marci presbytero Cardinali in Alamannia, ac tota Germania, nec non universis, & singulis provinciis, civitatibus, terris, & locis ejusdem Germaniae sacro Romano imperio subiectis, ac Hungariae, & Poloniae regnis A. S. L.

Ex pluribus victoriis, Christianis in domibus torpentibus, obtentis in tantam superbiam & arrogantiam flammam elatus est, nimirum Turcarum princeps, ut terra marique reliquas fidelium regiones invadere & debellare; sibi que, si possit, universae Christianitatis imperium tyrannice usurpare praesumat, in maximam divinae majestatis offensam, nostrum & catholicorum Regum & principum, aliorumque fidelium ignominiam, dedecus, & jacturam: & quod molestissimum nobis est, & maxime sedes cordis amaritudinis, nec aliter quam cum lacrymis referre possumus] occasione regni Bohemiae inter charissimos in Christo filios nostros Matthiam Hungariae, qui expeditioni adversus ipsos truculentissimos Turcos vacare, ac inimicos exercitus, gentemque belligeram parare, ac ipsorum Turcorum ferocitatem reprimere consuevit, nec non Casimirum Poloniae Reges illustres graves belli moles, dissidiaque & disceptationes suborta sunt, nec facile spes instaurandi exercitus illis in oris pro reprimendis ipsorum infidorum Turcorum temerariis ausibus polliceri potest, nisi prius discordiae, ac guerrarum turbines inter eosdem Reges vigentes pacatae, & sedatae, ipsique ad pacis, & quietis dulcedinem reducti fuerint.

Nos igitur etiam repetentes animo, non sine ampliori cordis moerore, quos sacratissima patriarchales, metropolitanae, cathedrales, aliaeque insignes ecclesiae pene innumerae, ac utriusque sexus regularium personarum monasteria, coenobia, & pia loca profanata deformi ruina subiecta, illorum ornamenta, cruces, & calices, aliisque divinis deputata mysteriis constata, destructa, ac [quod lamentabilis est] sanctorum venerandae reliquiae conculcatae, & innumeri sexus utriusque fideles ad dam-

natum Machometicam sectam sub dura servitute recipendam fuisse compulso: & nisi per catholicos principes tanta temeritati tantoque furori celeriter occurratur, majora semper detrimenta videntur verisimiliter propediem futura. Et cum nos ad hujusmodi necessitates explicandas, Regesque principes, potentatus, communitates, & dominia hortandum, requirendum, & movendum, ut semotis quibusvis dissidiis huic sancto operi vacent, ac se ad reprimendum ipsius perfidae Turcorum gentis elatos conatus accingant, personaliter progredi non valeamus, ad hujusmodi praesentes necessitates, quas & majores in foribus, & prope futuras, nisi protinus obvietur, certimus declarandas, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, nonnullos ex eis legatos de lere ad diversas mundi partes, regnaque & dominia transmittendos duximus.

Igitur circumspectionem tuam, ad Alamanniam, ac totam Germaniam, necnon universas, & singulas provincias, civitates, terras & loca ejusdem Germaniae sacro Romano Imperio subiecta, necnon Hungariae & Poloniae regna tamquam pacis angelum nostrum & Apostolicae sedis legatum de latere transmittimus. Et infra. Nos autem ut fructus, quos inde futuros expectamus, quantocius eveniant, tibi omnes & singulas differentias, tam inter memoratos Reges, quam quosvis alios quacumque ecclesiastica, vel mundana sint praediti dignitate, occasione regni Bohemiae hujusmodi, & quorumvis aliorum dominiorum subortis, & quae forsitan suboriri poterunt, audiendi, illisque sedandi, & quietandi, nec non quovis pacis tractatus, & consederationis inter eosdem Reges & principes inveniendi, & si opportunum tibi visum fuerit, treugas ad tempus, vel tempora, de quo vel quibus inter se concordaverint, indicendi ac hujusmodi pacem, si ad illam tua accurata sollicitudine induci poterunt, vel treugas ipsas etiam cum censurarum exag-geratione observari faciendi, & mandandi, ac etiam ad hoc unam, vel plures dietas seu dietas in loco utriusque partium tuto, in quo reges ipsi, ac personae, quas praesens potest tangere negotium, per se vel oratores suos legitimos comparere possint, alias, prout tibi visum fuerit expedire, similiter indicendi, & statuendi, excitandique tam eosdem Reges quam omnes, & singulos catholicos principes & populos, ut adversus eundem nefandissimum Turcorum principem pro defensione fidei, pro salute patriae, & propria, ac aliorum Christianorum tuitione se ardentem opponant, ipsiusque reprobos conatus reprimere studeant, insuper Cruciatam contra eosdem Turcos praedicandi, & ab aliis praedicari faciendi, pluribusque interiectis de irrogandis pervicacibus hominibus cen-

Fideles ad fidem ejurandam adacti.

Principes commo- niti ut arma capiant in Mahometem.

LXXVIII.

Data legato imperia ut Bohemiam pacem conciliet.

Promulgari iusta iura in Turcam.

LXXIX. (a) Papien. ep. 407.

Cardinalis senatus auctus.

(b) Id. ep. 423. & 488.

(c) Jac. Papien. ep. 383. Jac. Malap. ph. Volat. in ejus vita.

LXXX. B. Jacobus Picentem Minoritam, Sixtus B. Jacobum Picentem Minoritam, cujus operam summo ea in re evolutamento futuram pro comperto habebatur, eo se conferre, concordiaeque accedere interpretem iussit (d).

(d) Lib. 1. brev. p. 1. LXXXI. (e) Chron. Minor. Francisc. l. 6. c. 3. & 4. (f) Turbell. l. 2. c. 2.

curarum poenis, respicientibus in Ecclesiae gremium restituendis, imperanda ecclesiasticis, exceptis tamen Ierosolymitanis equitibus, qui cum Turcis bella gerunt, annua decuma subdit: plenam & liberalem tenore praesentium facultatem, licentiam, & auctoritatem concedimus, & impartimur, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXI. x. kal. Januarii pontificatus nostri anno 1.

Quintam addit legationem Cardinalis Papiensis (a): sed quae fuerit non exprimit, ait enim: *Audite Cardinales duos novissime factos esse: legatos vero quinque qui ad rem Christi animum proficiscantur: Ascripta est iis literis dies xxvi. decembris: fuerunt ii Petrus Riarius mediocri familia Saonae ortus, & a Sixto a teneris annis in Franciscano sodalio educatus, quem episcopum Tarvisinum ante designationem presbyterum Cardinalem tituli Sancti Sixti creavit, & Julianus Raphaelis fratris filius episcopus Carpentoratenensis S. Petri ad vincula presbyter pariter Cardinalis, qui postea pontificis apices consecutus Julii II. nomen sibi indidit: in ea vero re ipsum conceptum in conclavi iururandum violasse, ut privatis indulgeret affectibus, queritur Jacobus Papiensis (b). Porro ipsi Cardinali Papiensi legationis in Umbria obeunda munus injunxit Sixtus hoc anno, ad pacandam nimirum provinciam multis turbatam seditionibus, ut ex pluribus ejus epistolis perspicuum est. Qui etiam per idem tempus ad conscribendos commentarios se comparabat: eamque ob causam Bertinum Lucensem Andriae episcopum rogavit (c), ut de Anglicarum rerum conversionibus, tum Burgundi ducis, Gallorumque Regis belli gestis ipsum certiore faceret.*

Sed ad Pontificis studia ad pacandam Italianam adhibita redeamus. Cum Aesculum intestinis discordiis laniaretur, Sixtus B. Jacobum Picentem Minoritam, cujus operam summo ea in re evolutamento futuram pro comperto habebatur, eo se conferre, concordiaeque accedere interpretem iussit (d).

De insigni adeo viro praetermittendum non est: visum ipsum superiori circiter anno virginis Deiparae, se illi per speciem objicientis, ope liberatum fuisse (e) gravissimo morbo, ut populos evangelica pietate informaret, cum ad inviendam Laurentanam aedulam se contulisset, ut narrat Horatius Turfellinus (f) ex monumentis Franciscanis: additque eundem, cum a daemonibus gravissime infestaretur, iterum Laurentum iustitiae, atque intensius oranti Dei Matrem se ostendisse, monuisseque finem pugnae adesse: atque ipsum caelesti corona potiturum, de cujus pia morte dicitur inferius.

Eodem anno Philippus Clivius cum a

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

pro-

Gallis in praeterea turri vinculis constrictus teneretur, implorata sanctissimae Virginis ope vincula ferrea offe bubulo didicidit, atque Hallas ad persolvendum votum se contulit, ut Justus Lipsius ex vetustis monumentis narrat (g).

Ceterum Sixtus pontificatus sui initio pacandi Christiani imperii cupidissimus, ne exitialia dissidia, nonnullarum mercium occasione, Catalanos inter ac Genuenses concitata in apertum bellum erumperent, curavit. Cumque induciae inter illos Ferdinandi Regis Neapolitani studio intae essent eum rogavit (h), ut cepta ad felicem exitum perduceret: *Fuit inter Catalanos & ipsos, nimirum Genuenses, ut serenitas tua se sit, bellum daturum, ex quo infinita pene mala sequuta sunt: sed demum per inducias si non omnino extinctum, ex aliqua tamen parte sublatum est medio tua serenitatis accedente. Et infra: Tuam serenitatem hortamur, ut in re hac & ceteris, quae inter Catalanos & Genuenses pacem afferant, tecumque benivolentiam servent ita te habeas, ut & ipsi conceptam de tua serenitate opinionem non amittant, &c. Dat. Romae apud S. Petrum sub annulo piscatoris die xxvi. novembris MCDLXXI. an. 1. Ceterum ad Ferdinandum sibi conciliandum Pontifex eo illum insigni beneficio affectit, ut annum vedigalium ipsi remiserit (i) quandiu auxiliares in Turcas copias conjungeret: qui quidem hoc anno tritremes septemdecim eduxit: qua de re extat pontificum diploma exaratum proximo vere, regis literis insertum; junxisse etiam postea Sixtum cum Ferdinando affinitatem, ac regiam filiam Leonardo ex fratre suo nepoti in matrimonio locasse, re fert Bartholomaeus Platina (k).*

Hoc anno paulo ante kal. augusti vitam pie clausit (l) Dionysius Chartusianus in Hasbania, e vico ignobili Leodienfis dioecesis dicto Rikelo ortus, qui plura volumina magno pietatis sensu delibuta conscripsit: nonnulla tamen caute legenda. Advertit Robertus Cardinalis Bellarminus. Hoc vero ad illius commendationem referunt, Eugenium IV. dum aliquem ex piis ejus commentariis forte inspexisset, exclamasse: *Letetur mater Ecclesia, quae valem habet filium.*

Hoc anno Amedeus III. Sabaudiae dux pietate spectatissimus exeunte junio mensis Aureliae ab hominibus demigravit, quem singulari in pauperes liberalitate usum, memorat Lambertus Wanderburchius (m): *In egenos, inquit, pauperesque cum supra modum, & ad prodigalitate usque, aurique argenteae negligens, esset effusus adeo, ut permagnam quotidie hujusmodi hominum numerum in aula sua aleret, ea de re a derb. in proceribus, iisque quorum consilio utebatur Amed.*

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

pro-

pro-

(g) Justus Lips. in Virg. Hallen. c. 30.

LXXXII.

(h) Ib. p. 30. Catalani & Genuenses inducias parati.

Annum vedigalium qua lege Ferdinando remissum. (i) MS. Vallis. sig. lit. B. n. 19. p. 129.

(k) Plat. ms. Var. inscrip. Miscell.

LXXXIII. Dionysii Chartusiani diocesis dicto Rikelo ortus, qui plura volumina magno pietatis sensu delibuta conscripsit: nonnulla tamen caute legenda. (l) Papyr. Masson. in Paulo II.

Operum illius insignis elogium.

LXXXIV. Obitus Amedei.

(m) Card. Bellar. l. 3. de off. principis Lambert. Wanderburch. in proceribus, iisque quorum consilio utebatur Amed. III.

Ingenis
ejus libe-
ralitas in
pauperes.

Firmari
eorum
precibus
principa-
rum ait.

LXXXV.

propugnacula, nulla moenia aequae ditiones suas conserpare respondit; atque hominum egenorum, qui ipsi Deo curae, singularem hanc curam. In ea una propinguarum suarum omnium vires roburque, quod nulla, queant expugnare castra, nulla evertere tormenta, consistere. Eos ille homines commilitones suos appellare, eos accurate liberaliterque habere, eis cibum, & potum & detractas subinde corpori suo vestes de sua praeberere manu, eorum convictu, ac familiaritate gaudere, & prope nonnunquam discurrere peris illuc omnium mentibus. Cum a legato forte quodam extero nullos num canes haberet penaticos interrogaretur ingentem se postridie illi hujusmodi canum numerum ostensurum respondit: reversum, autem ad horam condictam hominem, cum canes nulli apparerent, in proximum abducit triclinium, unde in subjectam aula plantitiem despectus erat, ibi mensam illi admirabundo oblongam instratam, & ciborum omni genere refertissimam, accumbentesque ad eam mendicosos pauperesque quamplurimos ostendit, atque bisse hominem affatur verbis. Isti, vir amice, canes sunt quibus in vita haec, cuius brevis incertaque periodus est, valum ego venor, alimentoque expeditio quae manna omni praestantiora famem mihi in perpetuum sistant. Ad quae dicente inter alia legato inveniri sepius homines improbos inertesque, qui paupertatem simulent, & mendicando

potius quam manibus ea, quae ad cultum victumque suppeditent parando, vivere malint. Nolim tam anxie ego ista inquirere, respondet ad ea dux, Si in actiones enim nostras pari curiositate divinum illud inquirere vellet Nomen, & gustis cumque a refo deslectimus dignas de nobis sumere poenas, neque pro odio gratiam redderet, non beneficiorum, quae tam larga liberalique in nos ille confert manu tantus esset cumulus. Alia praeter haec complurima in pauperum patrocinium allegante duce, & variis ea ex Scriptura sacra de promptis confirmante exemplis, cum ejus orationem interpellans legatus ad paupertatem plures quam ad divitias esse aspiraturos, si omnibus ea mens esset principibus, respondet. Ad sapientiam etiam plures haud dubie, subinfert protinus dux, aspirarent. Addit auctor laborasse illum morbo molestissimo & continuo, cumque illius consolandi gratia proceres ad eum accederent, ipsumque eos solatum; Deum nunquam nobis viciniorum esse demonstrando, quam cum maxime variis corpus hoc excruciet cruciatibus, nullaque remedia, quae anime vulneribus curandis adhibentur tam facere dolorem, quam quae maxime sunt salutaria. Philibertus filius ejus nominis primus in principatu illi successit; ac sunt qui scribant Amadeum post mortem miraculis claruisse.

Vocat eodem canes venaticos quibus caelum capiatur. Quid ipsi obiectum Quid ab eo responsum.

Alia obiectio. Dissoluta ab eodem.

Mira ejus patientia.

Fertur claruisse miraculis.

I.

Fideles ad cruceatam in Turcas militiam excitati. (a) Lib. brev. & bull. pag. 39. ep. 31.

II.

ANNO servatoris millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo, indictione quinta. Sixtus studio tuendi adversus Turcas irruptiones Christiani imperii accensus, cum classem adjunctis sibi Veneris & Neapolitano Rege instruendam decrevisset, illique Oliverium Carafam praefecisset Christianifideles apostolico diplomate propolita immortalitatis spe sollicitavit, ut religiosam militiam in classe ecclesiastica, in qua humanissime excipiendi essent profiterentur, palamque vulgavit (a) terra marique vires omnes in Turcas se impensurum, Universis & singulis ad quos praesentes litterae pervenerint salutem, &c.

Charissimos in Christo filios nostros catholicos Reges, ac principes, quacumque praediti sint dignitate, ac communitates, quae suis legibus vivunt, & universos Christianifideles per viscera misericordiae Dei nostri, ac passionem ejus, & crucem, quam pati voluit, ut nos redimeret, obtestamur, ut non patiamini hanc tantam ignominiam, & labe in oculis omnium diutius versari; omittamus regiones, ac provincias secularem legem Domini viventes, quas ferrum & igni Turcus immensissimas devastavit, & tandem sua tyrannidi deservire coegit; templa ac sancta loca polluta, & labefactata sunt: sanctorum reliquiae laniatum canum defecte: sacrae imagines luto, & spuo deturpatae, ac coinquinatae: Christiani utriusque sexus tanquam pecora in praedam deducti: liberi ab amplexu matrum, & infantes lactentes non sine lachrymis, & suspiriis direpti & divulsi exciterunt. Dentque nullam savitiae, & immanitatis barbaricae genus per Turcos praetermissum est quod non fuerit in Christianos homines coniectum. Haec omnia nostra aetas vidit, & audivit, atque propeffa est cum maximo dedecore, & ignominia nominis Christiani. Nec quicquam propterea truculentissimus draco, omnia experitur, & circuit, ut reliquas Christianorum partes adoriatur, & devorare possit.

Ad hanc igitur immanissimam belluam non solum exterminandam, sed penitus extinguendam excitemini viri fortes, excitemini nec patiamini immanissimos Turcos in Christianitate imperare, sed pro Dei reverentia decertantes, pro vindicandis atrocissimis injuriis, & pro honore omnium Christianorum conservando, apud quos saepissime parva manus innumerabilem Turcorum & aliorum infidelium exercitum deleuit; denique pro tuitione catholicae fidei, pro patria, pro domibus propriis, pro liberis atque conjugibus intrepidis animis insurgatis, sperantes in Domino, qui pro sui honoris gloria pugnautes perire non sinit; sed ipse qui praepotens est propugnatores suos adjuvat, hostium suorum vires penitus conterendo. Animas vestras omnipotentis Deo, a quo accepistis, pro communi salute republicae Christianae, ac vestrae vobis, recepturi pro caducis aeterna praemia. Dat. Roma apud Sanctum Petrum anno MCCCCLXXII, v. id. aprilis pontificatus nostri anno I.

III. Tentata omnia a Mahomete ad persequendos Christianos.

IV.

Instructa est igitur pulcherrima classis triremium centum & eo amplius, cujus pars Cardinalem legatum exceptura, cum in Tyberinum alveum injecta esset pontificia precatione solemniter fuit sacra ut describit Raphael Volaterranus (b) [1]; (b) M. Die, inquit, solemniter corporis Domini circumlato sacramento a Pontificia Vaticani arch. Vat. fig. n. 40. ad molem usque Hadriani, atque inde via & Papi. ep. 449. Classis pontificia sacra praecatione a Sixto laudata.

Instructa est igitur pulcherrima classis triremium centum & eo amplius, cujus pars Cardinalem legatum exceptura, cum in Tyberinum alveum injecta esset pontificia precatione solemniter fuit sacra ut describit Raphael Volaterranus (b) [1]; (b) M. Die, inquit, solemniter corporis Domini circumlato sacramento a Pontificia Vaticani arch. Vat. fig. n. 40. ad molem usque Hadriani, atque inde via & Papi. ep. 449. Classis pontificia sacra praecatione a Sixto laudata.

Classis pontificia sacra praecatione a Sixto laudata.

pletis vexilla triremium per oratores principum, & potentatum portata ad Pontificem ad summum folium, in quo resederat, sunt: qui illis benedixit solemniter ex ceremonialibus benedictione. Inde discessum est ad horam xx. ipse Pontifex comitatus patribus, & praetatis ad triemes profectus est, quae paulo infra coenobium B. Pauli porta Ostiensis Pisis advecta media alveo

NOTE [1] DUM Raphaelis Volaterrani commentarios MSS. laudat Annalista egregie & in nomine, & in auctore ipso operis fallitur. In Vaticanae bibliothecae codice quodam manuscripto legitur opus commentariorum seu diarii Romani, quo res per singulos annos, & menses Romae gesta ab anno 1472. ad 1484. narrantur. Auctor operis proditur in eodem codice Jacobus Volaterranus, qui profecto aucthor longe diversus est a Raphaelo Maffeo Volaterrano commentariorum urbanorum saepius excusorum scriptore. Longe, inquam, diversus est; quamvis enim utriusque scriptori communis fuit patria Volaterra, utriusque tamen alterum genus est & familia, nam Raphael ad Maffeam, Jacobus vero ad Gherardam familiam pertinebat. Raphael inter laicos meruit; Jacobus Aquinatensem episcopum egit. Lege Muratorum in praefatione ad diarium illud Jacobi a se vulgatum, Rer. Italicar. to. XXIII. Ex hoc Jacobi commentario erutum est fragmentum illud, quod Annalista hic sub obtruso Raphaelis Volaterrani nomine profert. Quin & ex his quae hucusque animadvertimus, emendandus est pariter, cum auctorem hunc diarii inferius num. 50. Maffeam Volaterranum appellat. MANSI

Quis trium numerus a fociis comparatus.

Profectio aliorum legatorum in suas provincias.

V. (a) Phil. l. 35. ep. 10.

Consultum Sixto maxime Italos mutuo conjungendos facere.

VI.

Tyberis subsederant. In pratoriam ascendit Pontifex, & patrum nonnulli, ex cuius puppi loco edito, unde videri ab omnibus poterat, simili solemnitate irremibus benedixit, quæ quatuor tantum erant, nam reliquæ numero quatuordecim cum duabus onerariis Brundisium præcesserant. Tot eo anno armavit Ecclesia, cum Veneti quinquaginta sex, Ferdinandus triginta armasset. Benedixit etiam legato, & familie, & prouinciarum alta voce iussit, remittere se culpam & poenam iis nautis, vel pugnantibus, qui aut in pugna aut alio casu vita excederent. Quibus actis legatum reliquit in classe, ipse ad Vaticanum reversus est. Erat illi nomen Oliverius annos natus circiter quadraginta, summa modestia, & religionis juris, canonici, & civilis professor. Ante hunc legatum, & vicecancellarium, quem superius annotavi, discesserant etiam in provincias suas duo alii Cardinales Sancti Marci Marcus nomine ex familia Barba, ad diem vigesimam secundam februarii, ita magna modestia, & religionis pater, sed lectura mediocris, cui Germania tota, Hungaria, Bobemia, & Polonia fuerat in legatione decreta. Item & Cardinalis Tusculanus episcopus septuagenarius vir magni ingentis, ac magne auctoritatis antistes natione Græcus, qui ad . . aprilis profectus Galliam Angliamque ad legationis opus accepit.

De his legatis in varia regna dimissis hæc habet Philephus (a) in literis ad Sixtum datis; Mittis tu, pater beatissime, legatos in Galliam, in Germaniam, in Hispaniam, in Pannoniam, in Britanniam; & prudenter id quidem modo tandem præstoleatur Turcus, donec ii accingantur ad bellum exterum. Existimas tu, pater prudentissime, inter ea temporis Turcum dormitaturum, quo nemo vigilantior est ad prædam, & non manibus pedibusque operam daturum, ut anticipet nostros cogitatus? si proximo novembri incursum intra Italiae fauces, nec alia re ulla prohibitus est, quam fluminum altitudine, quæ imbrum vi excreverant, num cum veris tranquillitas adventaverit sequirem se præstabit? Accelerandum est, inquam, accelerandum, anteverendumque ne impetrati atque inermes cum paratis instructissimisque hostibus de imperio, de liberis, de parentibus, de uxoribus, de vita religioneque dimicemus. Ex Mediolano III. id. Januarii MCCCCLXXII.

De pontificia classis fœderatorumque bellicis in Turcas gestis dicitur inferius. Quod vero, ad legatorum apostolicorum qui in varia regna, ut in iis ocysus ex communi Regum ordinumque consilio validi exercitus in hostes fidei decernerentur, dimissi fuerant (cum solemnnes conciliares cœtus sine maximis difficultatibus cogi non posse viderentur) gesta at-

tinet; de singulis ordine differemus. Offert. sese primum Cardinalis Bessarion, qui cum infirma esset valetudine, atque ætate confectus, legatione in Gallias & Anglia gerenda, quam ante petierat, se abdicare est meditatus. Quem Jacobus Cardinalis Papiensis ipsi familiaritate conjunctissimus ad susceptum munus retinendum, strenueque obeundum hinc literis (b) accendit; Nicene pater militent Deo, & plebi suæ sanctæ hi ultimi dies, proficiscere in Galliam: excita solito amplius sensus egregios: effunde divitias ingenii; calefac spiritus oris corda frigentia: declaratio sermonum tuorum illuminet, & intellectum dei parvulis. Miretur aliquando Gallia, quod jam dudum miratur Italia. Natio ingens est, plena populo, clara militia, assueta Christi obsequiis, campum habens latissimum, in quo ferere, & colligere messem uberrimam miseræ Italia potest, &c. Vale. Fulgini MCCCCLXXII.

Abnuat Bessarion in Cardinalium senatu Gallicanam legationem infirmam valetudinem causatus: verum Pontifex, qui meminerat, ut ait Cardinalis Papiensis, (c) quanto studio fuisset ante petita, mirareturque tam paucis diebus voluntatem mutatam, de concilli sententia non admittens abdicacionem, monuit tantum, ut maturius cogitaret. Scribente vero ad illum humanissime Ludovico Francorum Rege, gratulanteque de legatione ei data, hortanteque ad maturandam profectioem, quam sibi & regno futuram lætam affirmavit, prima in eo desideria revivere, legationemque XIII. martii reumpfit (d). Profectus in Gallias mutam improborum hominum opera Regis mentem reperit (e), adeo ut de suæ legationis æstimatione maximum discrimen adierit. Demum assensit Rex, ut ad ipsum pergeret, munusque sibi ab Apostolica sede inunctum libere obiret, quo tempore Cardinalis Papiensis, de quo paulo ante memoravi hæc ad eum scripsit (f):

Tuæ res, vel nostræ potius, per hos dies nos fatigarunt, me in primis affecerunt dolore, quod aperte intelligo artificii peruersorum in tua injuria oppugnari publicam omnium causam: nescio quo in loco nunc sint: si homo, est quod Ecclesia gratuletur: si malo, est quod tute tecum ad Christum versus cum Paulo dicas. Munda sunt manus meæ a sanguine horum omnium, non enim subterfuge, quominus annuntiarem eis omne consilium Dei. Dura consolatio rebus tam præsertim afflictis, sed tamen in tanta iniquitate patri integerrimo necessaria: puro autem si pervenisti ad Regem, probatam esse innocentiam tuam, simul dissipata impiorum consilia: id Deus optimus fecit, cujus causæ nunc seruis, &c. kal. augusti MCDLXXII.

Cum convenisset Bessarion Ludovicum Re.

Bessarion animatus a Papiensi ut legationem obeat.

(b) Card. Papien. ep. 416.

VII.

(c) Pap. ep. 437.

(d) Ib. ep. 439. & ep. 544. (e) Ib. ep. 455.

(f) Ep. 459.

VIII.

Gallus Rex expeditur in Turcas arma abnuat.

Indigna adversus annulos poscit.

(a) MS. Vat. arch. inserip. Miscel. in Sixt. IV. vita.

Bessarion Card. dolore ex malo successu extinctus. (b) Papien. ep. 544. & 500.

(c) Ib. ep. 500. (d) Ib. ep. 498. Illius eloquium.

Regem, ab eo, jam suspicione accenso, parum honorifice est exceptus, nec vero Ludovicus Rex, quamvis spem antea expectationemque ducendæ in Turcas expeditionem concitasset, promissa perficienda decernebat, sed hæc jactasse creditus, ut Burgundum Britannumque in odium adduceret, quasi eorum culpa orientalis res non foret restituta, sacraque Christo arma, privatave offensusculas oblivione delere abnebat: cumque urgeretur a Cardinale Bessarione, ut cum Carolo duce Burgundiæ fœdus pangeret, collapsæque religionis, Græciæ Turcica oppressæ servitute miseretur, respondit (a) pacem redintegrari non posse, nisi prius Burgundiæ Britannicæque duces, qui Gallicæ coronæ beneficiis regis non obsequabantur, imperiis anathemate percellerentur. Quod cum veluti indignum legato sedis Apostolicæ, nimirum ut in privatarum partium studia se trahi sineret, qui concordia futurus interpret adversasque partes conciliaturus accessisset, Bessarion facere detrectaret Rege, perstante in sententia sua, in Italiam reversus est, & Ravennæ febris, ac dysenteria obiit (b). Ipsi supervenisse febrim ex legationis infelicitate gestæ dolore refert Cardinalis Papiensis: Mox, inquit, ut regnum ingressus est ipsi Regi cœpit esse suspectus, progressi ad eum est vestitus mensis duos: ludibrio habitus, tertio tandem admittitur, uno atque eodem ingrato colloquio. Finitur legatio, rediit mœstus: ad explicandas facultates nec locus fuit nec tempus, dolore inde confectus Ravennæ decessit, hoc nimirum anno, ut aliis literis (c) VII. decembris consignatis testatur. Celebrat (d) vero ejusdem laudes, obitumque desit in literis ad Campanum datis: Voco te Campane frater, ad lamenta, & lacrymas: mortuus Nicæus noster est vir sine controversa magnus, cujus doctrina ingens erat, ingenium singulare, admirabilis eloquentia, studium autem ad publica non modo continuum: sed supra ætatis ac valetudinis, forte etiam pertinax. Nil habuit Romana sedes, quo gloriari amplius posset, nihil quod ad suum ministerium efficacius inveniret videbat prudenter, explicare monstrabat, sine intermissione operabatur, aliena etiam segnitiei reprehensor semper erat ac castigatior: ad hunc referebantur nostra consilia, ad hunc legationes undecumque nos adeuntes. Sine Nicæo nec operum initia erant nec exitus, tota operum moles hujus unius humeris insistebat. Omitto amorem in nos, qui major esse non poterat: officia in cæteros, quæ plura prope ab uno illo proficiscerentur, quam a reliquis patribus: religionem quoque, pietatem, mansuetudinem, animi magnitudinem, qui nil humile, nil, quod non dignitati, conjunctum esset, poterat cogitare. Flendus

tanta jactura obitus est, flenda vices Ecclesia. Flenda etiam bonorum omnium orbitas: mihi quidem accidere nil dolentius potuit. Et infra: Sanctus senex ob falsam de fide sua suspensionem videns incassum esse labores susceptos, relictam in armis provinciam, perditam spem magnorum pro religione subsidiorum, supra urgentem valetudinem etiam animo confervatus, Ravennæ, quo a Taurino decessit Padoerat, spiritum Domino reddidit, tanta, quod exploratum mihi est, constantia, ut sanctissima vita sanctissimus quoque inventus sit exitus. Quibus ergo aut laudibus proficimur tam magni meriti patrem, aut monumentis ornabimus pro republica mortem susceptam, aut doloribus requiremus? nostri ordinis lumen extinctum, conatus quidem nostri, & decreta, & litera quoque minora sunt meritis. Ut virtute antecedit quidquid in Ecclesia præclarum fuit, sic ad referendas defuncto gratias impar est omnia, quod queritur. Benedicamus tantum nomini suo commemorationibus quotidianis, recenseamus sanctas actiones ejus, & in opera senis tanquam in exemplum sacerdotale inspicimus: lugeamus autem ad singula, & damna ingentia, deploremus singulis quidem multis: alterum Nicæum habituri non sumus, tum autem nosker ordo relictus in tenebris est. Luce sua illustrabat obscura, & multorum infestiam unius sapientia tolerabat. Eum etiam adhuc viventem pro ipsius merito prædicavit Bartholomæus Platina, quem septimum ac septuagesimum ætatis annum egisse tradunt.

Reliquit egregia doctrinæ monumenta nimirum, ut Trithemius & Bellarminus ajunt, scripsit orationes doctissimas pro unione Græcorum, quæ in actis concilii Florentini extant: librum etiam adversus Marcum Ephesinum pro defensione Romanæ ecclesiæ, tum alium de verbis consecrationis adversus eundem, de quo supra memoravimus. Multa præterea philosophica in defensionem Platonis, & metaphysicam Aristotelis latinare donavit: tum libros tres consolatorios ad Græcorum Imp. misit, novissime vero Petrus Arcudius ex Vaticanis monumentis nonnulla ejusdem opera Græca & Latina in lucem edidit (e), nempe confutationem Palamæ, qui adversus Joannem, dicta sanctorum patrum Græcorum de processione Spiritus Sancti ex Patre & Filio recentem, impie scripserat: tum librum insignem de processione Spiritus Sancti ad Alexium Lascarum Philanthropinum stirpe cæsarea satum, qui de concilii Florentini rebus doceri cupiebat. Creatus etiam patriarcha Constantinopolitanus encyclicam epistolam ad Græcos in Ecclesiæ sinum revocandos scripsit (f). Biblio. (f) Ext. thecam, quam ingenti studio comparavit,

IX. Quæ religio ab eo ingenii monumenta.

(e) Ext. inter opus. aurea.

(f) Ext. ib.

Veneti ampliffimam bibliothecam reliquit.

(a) Ext. apud Pet. Jus. l. 8. X. Cur Venetis potiffimum libros reliquerit.

Ab iis donatus patria fuerat amiffa Græcia.

XI.

XII.

rat, Venetæ reipublicæ testamento legavit, ut jam ante petita Pontificis venia decreverat, cum a Veneto senatu magnis affectus beneficiis, atque etiam subacta a Turcis Græcia civitate donatus, tum gravissimis rationibus adductus esset, ut Græci, qui Venetias confluere solent, fructum ex iis capere possent, ut diserte in literis ad eundem senatum Venetum antea datis (a) explicat.

Illustrissimo ac invictissimo principi Christophoro Mauro duci Veneto, & inclito senatus Bessarionis Nicæni Cardinalis S.

Mibi multas Italiae urbes animo volentis sola tandem vestra inclita atque amplissima civitas occurrit; in qua animus meus omni ex parte conquiesceret. Primo enim non videbam quem locum eligere tutiorem possem quam eum, qui aequitate regitur, legibus tenetur, integritate ac sapientia gubernatur, ubi virtutis, continentiae, gravitatis, justitiae, fidei domicilium est, ubi imperium ut maximum est atque amplissimum, ita æquabile & moderatum, animi in consultando liberi, nulli libidini, nulli delicto obnoxii, prudentes imperii clavum tenent, & boni malis præferuntur, ac privatorum commodorum obli- ti totum corpus reipublicæ unanimi consensu, & summa integritate procurant: ex quo sperandum est civitatem vestram [quod optamus] in dies magis & vires, & nomen propagaturam. Debinc intelligebam nullum locum a me eligi posse commodiorem, ac nostris præsertim hominibus aptiorem, cum enim in civitatem vestram omnes fere totius orbis nationes maxime confluant, tum præcipue Græci, qui e suis provinciis navigio venientes, Venetiis plurimum immorantur, ea præterea nobiscum necessitudine devincti, ut ad vestram impulsu urbem quasi alterum Byzantium introire videantur. Post hæc quomodo poterat hoc honestius locari, quam apud eos homines, quibus ego multis eorum in me beneficiis devinctus, obstrictusque essem: & in ea civitate, quam mihi [subjugata Græcia] pro patria elegissem, & in quam ascitus a vobis honorificentissime receptus fuisset? &c. Ex balneis Viterbiensibus anno salutis MCDLXVIII. pridie kal. junias.

Actæ fuere a duce & senatu Veneto honorificentissimis literis gratiæ. Porro corpus illius Ravenna Romam delatum in sepulchro conditum est, quod ipse sibi paraverat in basilica sanctorum Apostolorum juxta monumentum martyris Eugeniae, ut ait Phrantzes; cum autem patriarchatus Constantinopolitani titulos post Isidorum Cardinalem Ruthenum gessisset, in ejus locum suffectus est Petrus Riarius Cardinalis, Pontificis ex sorore nepos, sedente Constantinopoli Simeone Græco. Quod ad Galliarum bella civilia attinet, ad quæ Bessarionem missum vidimus;

livor fastuque Ludovicum Francorum, Regem & Carolum ducem Burgundiæ adeo efferant, ut non modo palam ferro flammaque, sed etiam clam veneficio (b) se mutuo insectarentur, ut mirum non sit Bessarionem sedare eorum iras non potuisse. Agebant autem Ludovicum contrarii interdum motus, ac modo pacem modo bellum expetebat: cum timeret ne sub conjuratorum principum viribus fatisceret, Carolus enim Burgundus Carolum fratrem ipsius Ludovici ducem Aquitanie nuptiarum Margaretae filiae principatum heredis spe, tum Franciscum ducem Britanniae, quos plurimi regni proceres sequebantur, sibi devinxerat. Urgente eo terrore auctor fuit idem Ludovicus (c) interprete theologo, qui post religiosam & solemnem supplicationem die prima maii celebratam, de pietate regia in Deiparam concionatus est, ut consuetudo pulsanæ hora meridiana campanæ induceretur, quo tempore populus angelicam sanctissimæ Virginis salutationem assequendæ publicæ pacis gratia genibus submissis religiose repeteret, uti in noctis crepusculo fieri consueverat.

Eodem tempore Carolus dux Aquitanie veneno sublatus (d) est, accusatumque ferunt a Jordano abbate venefico Ludovicum uti sceleris auctorem, atque mox copis, quas disposuerat, immissis Aquitaniam recepisse: at Burgundum ira accensum in regiam ditionem irrupisse (e), Neellam Viromandorum urbem compulisse ad deditiorem, ac mox pactiorem oblivitum in dedititios sævisse, & sacra templa humano cruore resperisse: inde Royam cœpisse, Bellovacos adortum, sed non sine cæde suorum propulsatum: per Normanniam ferrum flammamque circumtulisse: in aliis pariter provinciis hinc a Burgunda factione in Campania, in Burgundia vero a regia magna vastitatem effectam. Cæterum Franciscum ducem Britanniae sibi conciliavit Ludovicus, atque a Burgundi foedere divulsit, quocirca belli faces imminutæ fuerunt.

Inter hæc Rex Romam misit Theobaldum episcopum Cœnomanensem ad Sixtum oratorem suum: quem in sacrum purpuratorum senatum die junii octava adductum esse testatur Cardinalis Papiensis, qui interfuit, quæ vero proposuerit non subiicit. Interjectis paucis diebus allatæ sunt ejusdem Francorum Regis litteræ (f) quibus instabat Carolus Borbonium archiepiscopum Lugdunensem in Avenionensis legationis, & administrationis comitatus Venusini, quæ eidem Carolo Bessarionis studio decretæ fuerant, possessionem induci.

Proximo mense audita est alia insignis legatio Gallica, qua solemniter ritu fedis Apostolicæ majestatem reverenti Franci Six-

Petrus Riarius Constantino patriarcha tui suffectus. (b) Gauguin. in Lud. XI. Gravis in Ludovico orta conjuratio.

(c) Addition. ad Monstr. Gagum. in Lud. XI. & alii. Lud. salutandæ Virginis hora meridiana auctor.

XIII. Fratrem veneficii opera sustulisse accusatur. (d) Gauguin. in Lud. XI. Meyer. l. 18. anal. c. 39. Aquitaniam accipit.

(e) Gauguin. in Lud. Phil. Comit. in chron. c. 57. 58. 59. Meyer. l. 17. Belcair. dec. 1. l. 2.

XIV. Brito in amicitiam receptus.

(f) Apud Sixt. lib. brev. & bull. p. 105 ep. 75. ext. etiam in mf. Vallic.

XV.

Galli Sixto ut Christi vicario addicunt obsequia. (a) MS. arch. Vat. Orationis ab iis habitæ summa.

Quibus verbis uti sunt.

XVI.

Alii principes ac Reges sua devotent obsequia.

XVII. (b) Sixt. l. bull. p. 36. & 100. Archiepiscopus in Scotia institutus.

(c) Ead. p. 100.

XVIII. Subsidium nummularium præstitur indulgentiæ propositæ. (d) Lib. bull. 104. p. 104.

tum, Christi verum in terris vicarium professi, regia obsequia illi detulere. Perstringit Volaterranus præcipua habitæ ab iis orationis capita hæc verbis (a): X. julii datus est publice senatus oratoribus Gallis ad prostendam obedientiam, Et infra: Descenderunt in commendationem sanguinis regii: lilia tria, quam in insigni statu sint interpretantes, ut uno significari dicerent oleum, quo in coronatione inungitur Rex: altero vexillum, quo est semper defensa fides catholica: tertio potentiam, qua id sæpe potuerunt & possunt. Porro autem ingentem dixerunt esse fidem Regis in Apostolicam sedem & in Romanum Pontificem: quo in loco commemorantes ipsius Romanæ sedis institutionem divinam, eminentem gloriam, & necessariam salutem nostræ nimirum, venerari se illam venisse addiderunt; dederuntque obedientiam debitam: postremo obtulerunt Regem, & regnum.

Plures etiam alios Reges & principes esse profectos Sixtum paribus officiis eodem anno narrat Volaterranus; de Frederici enim Palatini Rheni oratoribus, qui vicesimo primo aprilis die auditi fuerunt hæc tradit: Hortati sunt ad capeffendam Christianorum causam in Turcos, ad quam & comitem obtulere. Et infra: professi denique obedientiam sunt, & benedictionem illi a Pontifice poposcerunt. kalend. julii Lusitanie Regis oratores solemniter apostolico imperio se subdidisse, testatur idem auctor. De Jacobo vero Rege Scotiae, qui inter primos obedientiam Pontifici præstitit, extant Sixti ad eundem Regem datæ literæ:

Instituerat (b) paulo ante Sixtus in Scotia regno archiepiscopatum, ac metropolitanum solio ecclesiam S. Andreæ ornaverat studiis Parisi, qui primus archiepiscopus infulas gessit, rediturusque in Scotia internuntii apostolici munere auctus est, ut bellica in eo regno præsidia adversus Turcas compararet: Cum confidamus, inquit, ex eo regno, quod nobilissimum intelligimus, & semper gloria Christianæ religionis effuluisse, ac defendendæ fidei curam habuisse præcipuam, nec non ex illius civitatibus, & membris, quorum incolæ Romana ecclesia devotissimi semper fuere, subsidia, & præsidia ad tam sanctum, & Deo acceptabile opus provenire opportuna. Data est eidem internuntio amplissima auctoritas (c), ut de reprimenda Turcarum ferocia cum Jacobo Rege Scotiae, ac principibus colloquia faceret.

Ad sustentandos vero sacra militiæ sumptus imperata Scotico cleto decumæ fuerunt: cæteros autem, qui in militum stipendia unum, duos, tresve aureos conferrent, præmia indulgentiarum impertiunt, ingentisque Turcarum progressus, qui ad obviandum occidentem ferocibus animis abelarent, exposuit hoc diplomate (d).

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

allo cum superiori anno dato consonante.

Ad futuram rei memoriam.

Cum infra nostra mentis arcana pia consideratione sepius, ut tenemur, non absque gravi cordis dolore animadvertimus, totam truculentissimamque Turchorum gentem impii canis Mahometi sectatricem, a deo ravidam in Christianam religionem insurrexisse, ut non modo Pamphiliam, Ciliciam, Liciam, Paphlagoniam, Thraciam, Epirum, Peloponesum, Beotiam, & ipsam præclarissimam urbem Constantinopolitanam orientale caput, ac alias terras, urbes, & loca orientalis imperii violenter occupaverit; verum etiam velut immanissima bellua Christianam sanguinem anhelantes Mysiorum, Triballorum, & Illyriorum terras eorum acerbissimo imperio subjecerunt, & usque adeo eorum vires creverunt, ut non Danubii profundissimus amnis, nec Illyrici asperissimi montes eorum impetum retardare possint, quin fluvium transmisissent, & locorum difficultatibus superatis illinc per omnem provinciam grassentur, & ad interiora usque Germania (quod dolenter referimus) hinc penetrant depopulantes fedantesque omnia, ac ferro & igne vastantes: omnia profecto sceleris, ac immanitatis genera terribissimi hostes in Christiano populo exercuerunt, quæ recensere animus horret, Christianum sanguinem per infinitas lacrymas, & inaudita tormenta ac satietatem immaniter effuderunt, omnibusque ignominiosis, & injuriis, variisque necis cruciatibus eos affecerunt, templa sanctissima, & aras Deo dicatas per summam impietatem polluerunt, sanctorumque & B. Mariæ virginis genitricis Dei, ipsiusque domini nostri statuas contempserunt, derisione, omnique contumeliæ genere profecti sunt, sacras virgines violarunt, Christiani nominis socios populam electum unguis equorum contriverunt, & eorum ferissimo Imperatore imperante atque inspicente excoriarunt, & in crucem sustulerunt, ut mortem beneficii loco acceperint. His victoriis truculentissimus hostis tanquam virus exbalans potentissimo terrostri exercitu formidabilique classe Cbalcidem Euboicamque insulam terrendo tumultu anno revoluto aggressus, post longam obsidionem bellicorum tormentorum impetu portis effractis, & muris defectis ferro, flamma, cædeque omnia complevit, unde gemitus illi miserandi ad nostras usque aures pervenerunt.

Et quia hostis ad sevitiam natus his terribis immanissimis facinoribus hisque limitibus non contentus, sed ut Christianum nomen de terra deleat, occidentale imperium animo concepit sibi subigendum: sunt enim sibi magna vires, inexhausta cupiditas, immensa dominandi libido, scientia rei militaris, ætas florida, corpus laboribus assuetum, thesaurus immensus, multitudo militum, ac omnium bellicorum apparatus.

Deplorat Sixtus tot regna a Turcis occupata.

Infandaeorum scelera & sacrilegia.

XIX. Affectatum a Mahomete occidentale imperium.

XXX pa-

paratum ingens copia; quibus elatus horrendam bellam terra marique molitur, copias, & legiones firmissimas in capita no-

De summa rerum agi demonstratum.

XX.

(a) Lib. brev. & bull. pag. 48. ep. 38.

Quæ sita ex aliis regnis subsidia.

XXI. Roderici Card. in Hispan. legatio. (b) Volaterr. ms. arch. Vatic. (c) Reg. leg. Sixti. IV. pag. 1. & 3.

Elicere etiam ex aliis regnis subsidias pecunias in belli sacri sumptus impendendas curavit Sixtus: nam & decimas ecclesiasticis viris, qui in Renati Regis Siciliae Gallica ditioe versabantur indixit, proposita (a) hac causa nimirum horrendis Turcarum grassationibus, qui terra marique Christianam rempublicam adoriebantur: Cum Turcorum immanissimus princeps adversus fidem catholicam, ejusque sectatores sathana vexillum impia temeritate exerceret, & sicut fidelium cunctorum sanguinis ardore estuans regna quamplurima, latissimas provincias, civitates, & loca munitissima expugnando sua tyrannica ditioi subegerit; innumera quoque Christianorum millia cruentissima strage necaverit, & nunc in faucibus Italiae cum potentissimo exercitu debacchetur, navalem quoque classem munitissimam, atque alios quamplures pugnatorum exercitus ad invadendum undique Christianos, eosque exterminandum, & diversis tormentorum, & mortium generibus trucidandum, aut saltem redigendum in miserabilem servitutem extruxerit, paraverit, & regna Christianorum mox diripere satagit, in maximam Christianitatis offensam, nostrum & Regum omnium, principum, & potentiatum catholicorum dedecus, opprobrium, & jacturam, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLXXII. x. kal. martii pontificatus nostri anno II.

majori cum dignitate legationem prærogativis amplissimis exornatur. Valentia primum quam honorificentissime exceptus cultusque a civibus, ad clerum illius ecclesie, cui episcopus præerat, concionem habuit, a Jacobo Cardinale Papiensi compositam, quæ inter ejus epistolas (d), extat.

(d) L. II. p. 253. n. 441.

Obivit improbe legationem Rodericus, ut idem Cardinalis Papiensis (e) in literis ad Franciscum decanum Toletanum ingenue describit, infelicemque ejusdem legationis exitum divinæ vindictæ tribuit. Vicecancellarius, inquit, Pontificem nactus, artibus, & corruptelis suis creatum, concupitum diu in patriam profectio nem facile impetravit, ut honoratus iret, ut populis se visendum præberet, ut ex tribus regnis omnifariam messem commeteret nullo ipsorum regnorum usu, nulla necessitate Apostolica sedis legatum pari potestate designari se procuravit. Valentiam navigavit, aditum legationi pecunia redimem, in ulteriorem Hispaniam transit, utrobique multa vanitatis, & luxus, ambitionis, & avaritiæ documenta relinquens, nullo eorum profecto, quod sibi ad nomen legationis præstenderat.

XXII. Improbe ab iplo exercita. (e) lb. ep. 544.

Relicta vitiorum vestigia.

XXIII.

Dum in ea legatione versabatur Rodericus, datæ illi partes fuerunt, ut Navarras turbas componeret: siquidem ob casum episcopum Pamplonensem plures piorum communionem depulsi erant adeo, ut eadem illius ulturus Sixtus sacro cœnæ dominicæ die hebdomadæ sanctæ sententiam in ipsos, tum alios, qui jus pontificium violant, tulerit (f).

(f) Lib. brev. bul. p. 36. ep. 29.

Poposcit flagitii veniam Petrus Peralta, seque ad poenas pro expiando crimine subeundas paratum obtulit, quamvis illud excusaret, se nimirum necessitate adductum id parasse ad compescendos, bellicos motus, quos præful Pamplonensis concitabat. Sixtus vero ita illi ignovit, ut publicam poenitentiam agere, atque in ecclesia aliqua principe seminudum prælato manu cereo nigro veniam a legato apostolico exposcere, facellum in loco, in quo episcopus fuerat necatus, ad divina pro defuncti anima peragenda extruere jufferit: tum alias satellitibus, qui facinus patraverunt, poenas, contentas in diplomate ad Rodericum episcopum Albanensem misso imposuit (g).

(g) L. II. bul. Paul. II.

Venerabili fratri Roderico episcopo Albanensi A. S. L. salutem, &c. Interfectores, complices, & fautores ante omnia uno die festo ad aliquam cathedralium seu metropolitanam ecclesiam, dum major populi multitudo inibi concurrerit, ad januam capite discooperto, nudis pedibus, in camisia, & femoralibus, ac cum cathena ferrea in collo, a loco habitacionum suarum, quas eos in civitate, in qua hujusmodi cathedralis ecclesia fuerit, pro tunc

tunc habere contigerit, accedant: Petrus vero eadem, vel simili die in hujusmodi ecclesia dumtaxat vestes, & calceamenta deponens sua pari modo, quo prædicti interfectores complices, & fautores pro tanti reatus expiatione coram te flexis genibus cereos ardentes coloris nigri tenentes in manibus, suum recognoscetes facinus, veniam humiliter petant; ipsique interfectores, Petrus, complices, & fautores quantum divina celebrantur officia, eosdem cereos ardentes in eisdem teneant manibus, & per tres dies dominicos immediate sequentes ad præfata cathedrali ecclesia continuabunt: quodque dicti tantum interfectores, complices, & fautores, si aliqua generalis expeditio adversus truculentissimos, & nefandissimos Turcos institueretur, & instauraretur, ipsos Turcos accedere, & contra eos per tres annos continue pugnare debeant: Petrus autem caveat idonee quod ipse, vel heredes sui, si cum interim rebus humanis admixta contingat, infra duos menses a die impense absolutionis computandos unam capellam sub invocatione S. Nicolai cum sufficientibus structuris, & ædificiis in loco, in quo idem Nicolaus episcopus interemptus extitit, ædificari & construi facere incipiat, illamque infra duos annos immediate sequentes complebit, ac eandem capellam pro uno presbytero missas, & alia divina officia singulis hebdomadis bis ad minus inibi celebraturo, sufficienter de bonis sibi a Deo collatis dotabit; quodque intra unius anni ex tunc immediate sequentis spatium pro salute anime præfati Nicolai episcopi unum anniversarium in ecclesia Pamplonensi, cui ipse episcopus præfuit, perpetuo solemniter celebrandum tali die, qua idem episcopus fuit interfectus, juxta arbitrium tuum instituet, & aliis, quæ de jure fuerint injungenda, omnemque inhabilitatis & infamiae maculam sive notam per eos, eorumque filios, & nepotes præmissorum occasione quomodolibet contractam, dicta auctoritate aboleas, ac omne interdictum ubicunque præmissorum occasione vel causa impositum fuerit, relaxes, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDLXXII. kal. aprilis pontificatus nostri anno I.

XXV. Gasto Faxensis regno Navarræ positus. (a) Raphael. Volaterr. l. 2. (b) Surit. lib. annal. 18. c. 50. Steph. Garival. l. 29. E vivis tollitur.

Ann. Eccl. Tom. XXIX,

nomen permetteret, ipse vero ejus nomine regnum administraret. Verum dum civiles motus componere, & dissentientes Luffensium & Agramontiorum factiones conciliare conatur, hoc anno e vivis sublatus est magno humanarum rerum instabilitatis exemplo: ob ejus mortem Ludovicus Francorum Rex plura Leonoræ viduæ obtulit, ut Navarram Gallico imperio adjungeret, paratque Navarra in Aragoniam, & Castellam penetraret, inter quæ Joannes Aragonum Rex Leonoræ pater Barcinonenses decennali bello fessos pacione militari, interprete Gaspare viro religione conspicuo, in fidem recepit. (c)

Catalani Joanni Regi se dedunt. (c) Surit. 43. 44.

XXVI.

Porro in Castella nondum sedati erant veteres tumultus, cum Henricus Rex Joannam a Regina adulterio, ut pervulgatum erat, susceptam filiam suam diceret ac populi Henrici sororem Elizabeth scriptorum heredem esse contenderent: illa vero nondum solutis canonicis legibus Ferdinando Regi Trinacriæ Aragonici regni heredi nupserat, quo facto anathematis laqueis se irretierat. At demum Sixtus, cum perpenderit, si illud matrimonium dissolveretur, maximum bellum inter Castellanos & Aragonios accendendum: conjunctis vero Castellæ & Aragoniæ regnis Mauros ex Hispaniis depelli posse, ac Granatense regnum Christo restitui, Americum Borgiam legatum in Hispania amplissimis mandatis instruxit, ut auctoritate apostolica illud matrimonium sublatis consanguinitatis impedimentis confirmaret, de quo meminit Raphael Volaterranus (d).

Isabella Castellana nupta Aragonio.

Sublata a Sixto impedita.

(d) Raph. Volat. Georg. l. 2.

Eodem anno Alfonso Lusitanæ Rex instructa trecentarum navium classe, exercitum triginta armorum millium in expeditionem eduxit in regnum Phutense, & Arzilam urbem insignem die Bartholomæo Apostolo sacro expugnavit duobus Maurorum millibus cæsis, & quinque milibus in servitutem abductis. Urbem etiam aliam, cui Tanger nomen, solo terrore fugatis civibus occupavit: septembris vero die vigesimo septimo Lusitaniam repetiit, confecto viginti tribus diebus bello gravissimo, ac se Regem Algarbiarum citra & ultra mare Africum inscripsit. At de Hispanicis rebus hæctenus: ad alia nos conferamus.

Arzilam expugnatam.

Africani nomen accipit.

Functus est alia longe magis operosa legatione in Germania hoc anno Marcus tit. S. Marci presbyter Cardinalis Aquilejensis, qui ad Hungariæ Poloniæque Reges de Bohemiæ regno decertantes conciliandam, consociendamque in Turcas expeditionem profectus, Friderico Imperatori commendatus est, (e) ut una cum legato ad sedandum exitiosum bellum, quo res Christiana magna ex parte ruitura erat, ipsiusque hereditaria ditio superioribus Tur-

XXVIII. Legatio Germanica gesta a Marco Cardinale.

(e) Sixt. IV. reg. legat. p. 68.

X x x 2

ca-

carum excursionibus foedata extremum pe- ne discrimen aditura, imperiale studium conjungeret, cum, his Regibus ad mu- tuum foedus redactis, non modo Turcice grassationes arceri, verum etiam veteres imperii Christiani limites recuperari pos- sent.

XXIX. Tuendas suscepit Sixtus in hac contro- versa Pannoniae Regis partes adversus Polonum, cum jam ante tum catholici, tum sedes Apostolica a Polono ipso om- nibus precibus petissent, ut Bohemicum sceptrum ex tyranni haeretici manibus si- bi vindicaret, nunquam potuerat adduci neque illius coronae splendore, nec reli- gionis afferendae causa, ut Bohemiam ad- ret; Matthiae vero ad tanti operis glo- riam excitato, se ab haereticis persuade- ri siverat, ut bellum eidem pro Bohemia

Wladislao filio comparanda inferret; qua in re cum censurarum ecclesiasticarum pae- nas in haereticorum socios constitutas, con- traxisset, Sixtus ad illum objecta religio- ne a coeptis revocandum edito diplomate promulgavit (a) tam Casimirum, quam Wladislavum ecclesiastico anathemate sese implicuisse: *Providere, inquit, volentes, ut alii timore perterriti proflire ad simi- lia pertimescant, praemissis facinoribus, de- lictis, & sceleribus exigentibus tam Casi- mirum, quam Wladislavum primogenitum, nec non omnes & singulos eis, & eorum, cuilibet in praemissis dantes auxilium, vel favorem, seu qui dabunt quocummodo in po- sterum, omnes & singulas sententias, cen- suras, & poenas in tales tam a jure, quam a Romanis Pontificibus praedecessoribus no- stris sub quacumque verborum forma latas & promulgatas incurrisse, illosque irreti- tos, & illaqueatos fore, & esse ex certa scientia auctoritate Apostolica tenore praesentium decernimus, & declaramus. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis do- minicae MCDLXXI. kal. martii pontificatus nostri anno 1.*

(a) Eod. reg. i. le- gat. p. 60.

Censuras ecclesiast. contraxisse pronun- ciati.

XXX. Extant datae eodem argumento aliae ad legatum literae (b), quibus illum amplif- sima munit auctoritate, ut Casimirum & Wladislavum ambitionis causa Christianam rem labefactantes anathemate percelleret. Sed huic in Polonum severitati multa paternae benevolentiae signa Sixtus miscuit, ut eundem ad officium flecteret; quo ar- gumento insignes has sinceri amoris lite- ras (c) ad Casimirum scripsit, quibus ad haereticorum Bohemorum deferendas partes jungendamque cum Matthia amicitiam est adhortatus.

(c) Ib. p. 67.

Definat Ungaro bellum inferre.

Regi Poloniae. Sapientia tua esset, charissime filii con- siderare quam bellum hoc contra charissi- mum in Christo filium nostrum Matthiam Hungariae Regem illustrem, pro Bohemis susceptum, non decet puritatem fidei tuam tu enim catholicus bonus more charissimo-

rum progenitorum semper fuisti, Bohemi vero, quos defendis, execrata haeresi im- buti iusto Dei & Apostolicae sedis iudicio damnati sunt, ut mirum ferme videatur, quod ipsa tua majestas pro damnata causa arma sumpserit, optentque omnes, qui bene tibi consultum volunt, ut ab incapto hujus- modi, in quo nihil laudis est, te retrahas. Optamus, & nos hoc ipsum, quia te paterne amamus; proinde hortamur, & quanto possimus studio per viscera misericordiae Dei nostri rogamus, ut arma deponas, & ulterius ipsum Regem Hungariae non oppugnes; illum enim pro puritate fidei laborantem. Apostolica sancta sedes veritatis magistra & iustitiae tutrix, opprimi non permittit, & omnibus opportunis aliis auxiliis profes- quetur. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCCCCLXXI. nonis martii anno 1.

Vicissim etiam Matthiam Regem soli- citavit (d), ut concordiae cum Polono vias conquireret, quo amborum arma in communem hostem verterentur. Ad remo- vendum autem facilius ab Hungarico bello Polonum, liberavit Sixtus crucife- ros equites foederis sacramento, quo an- tea se ei devinxerant, ac provincias, quae Polonico regno ex illius concordiae legibus adjunctae fuerant, ab eisdem Ca- simiri imperio liberatas esse renuntiavit (e).

Rescivit (f) etiam Sixtus sacramenta fidei, quae a Bohemis praestita fuerant Wladislavo Regis Poloniae filio; cum Bo- hemicum sceptrum ad Matthiam Panno- niae Regem, qui sedis Apostolicae consilio sacrum bellum pro redintegrandae collapsae religione susceperat, spectaret.

Ad perpetuam rei memoriam. Sicut nobis quod cum gravi cordis ama- ritudine referimus innovit, & facti demon- strat notorietas, Casimirus Rex Poloniae, ac ejus primogenitus haereticis ipsi favere, nec non auxilium, consilium, & favorem praebere, eosque receptare, & quod deterius est idem primogenitus dominia charissimi in Christo filii nostri Matthiae Hungariae & Bohemiae Regis illustris adversus eosdem perfidos haereticos, ac ipsorum receptatores, ut eos ad rectitudinis, & verae catholicae fidei tramitem reducat, vel illos antequam dominicum gregem magis ac magis inficiant, haeresesque suas protendant, assidue bella gerentis, invadere & prosequi non est ve- ritus in gravem Dei offensam, fidei ca- tholicae detrimentum, ac perniciosum exem- plum, & scandalum plurimorum. Nos igitur, ad quos ex debito pastoralis officii nobis ab alto, licet insufficientibus meri- tis, commissi spectat super praemissis provi- dere, & ne Casimirus, & primogenitus praedicti nimirum adversus memoratum Matthiam Regem, cuius interest pro tutela fidei, pro defensione reipublicae, & pro communi periculo vitando contra perfidissi- mos, & truculentissimos Turcos bella ge- rere

XXXI. (a) Ib. p. 66. (d) Ib. p. 69. De concili- tandis in Polonum cruciferis actum.

(e) Ib. p. 62. XXXII. (g) Ead. pag. Sacra- menta a Bohemis praestita Wladis- lao rescit- ta.

vere, invalescant, obviare, omnes & sin- gulos cujuscumque nobilitatis, etiam ducis, comitalis, vel baronalis status, gra- dus, vel conditionis fuerint iure homagii, vassalagii, ac juramento fidelitatis etiam ratione feudorum, vel alias quomodolibet Casimiro seu primogenito praestatis, eorum- que nunc & in posterum forsitan adhaeren- tibus, & praestantibus auxilium, consili- um, vel favorem, astrictos, & obligatos ab huiusmodi praestazione homagii, vassa- lagii, & omni vinculo juramenti tam re- ali quam personali, nec non a quacumque poenarum sententia ex certa scientia aucto- ritate apostolica tenore praesentium absol- vimus, &c. Nulli ergo, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis domini- cae MCDLXXI. kal. martii pontificatus nostri anno 1.

XXXIII. Editum etiam est a Sixto insigne aliud diploma (a), quo Bohemos, Silesios, & Moravos Wladislavum partium sectatores in- terato anathemate Matthiae Regi ius- sit obsequi, docuitque, ut ille rite ele- ctus, ejusdemque electione confirmata fuis- set: contra vero Wladislavus suo jure ex- cidisset, qui a catholicis primum designa- tus Rex, ut Bohemiam ex Georgii Po- diebratii tyrannide liberaret, electionem non admisisset.

Dilectis filiis nobilibus viris ducibus, baronibus, militibus, & aliis cujusvis sta- tus, ordinis, & conditionis fuerint regni Bohemiae ducatus Slesiae, & marchionatus Moraviae personis charissimum in Christo filium nostrum Matthiam Regem Hungariae in Regem Bohemiae, ducem Slesiae, & mar- chionem Moraviae non recognoscantibus sa- lutem, & apostolicam benedictionem. Congregatis in unum electoribus, ac votis eorum in primogenitum charissimi in Christo filii nostri Casimiri Poloniae Regis illustris, quem idoneum & aptum, nec non tanta regalis dignitatis culminis benignum acceptorem arbitrabantur, concurrentibus, eundem primogenitum, dummodo ipso sine mora ab ipsius Ierusemi oppressione liberaret, elegerunt. Sed licet debite requisitus, ut electionem pro eo factam acceptaret, fide- les & catholicos ab haeretico oppresso li- bertati traderet, haereses extirparet, ac ipsorum haereticorum insolentias reprimeret, & eos ad verae fidei cultum reduceret, aut ipso deleteret, tamen idem primogenitus in gravem fidei laesionem, ac regnicolarum, & habitatorum iacturam, & dispendium non modicum, electionem de eo, ut praefertur, factam acceptare, & in se sponte suscipere recusaverat, tandem electores i- psi ulteriori dicti regni viduitati ampliori regnicolarum praedictorum discrimini pro- videre volentes ac etiam ut facilius haereses, quae in dies plus, & plus inibi pul- lulabant, & diffundebantur, celerius ex- terminarentur, charissimum in Christo fi-

lium nostrum Matthiam Hungariae, & eti- am nunc ipsius Bohemiae Regem unanimi- ter & concorditer in eorum, & regnicola- rum, nec non vassalorum, & subditorum Regem elegerunt. Quae quidem electio tan- quam sancte, iuste, & canonicè facta, per venerabilem fratrem nostrum Laurentium e- piscopum Ferrariensem Apostolica sedis cum potestate legati de latere nuntium apostoli- ca auctoritate extitit confirmata, ipseque Matthias Rex tanquam catholicus athleta praemissis in se benigne susceptis grandes exercitus gentemque belligeram, non sine gravibus laboribus, & magna expensarum mole, regni sui Hungariae detrimento, in praefatum Bohemiae regnum, & usque ad- jacentes partes traduxit, causam fidei e- git, & indefesse tutatus est. Et sicut displicenter accepimus, licet i- dem Matthias Rex, ut praemittitur, in Ro- gem Bohemiae sancte, iuste, & canonicè e- lectus, ac electio ipsa confirmata fuerit, & pro fidei, patriae, & personarum illarum partium tutela, ac communi periculo revel- lendo, haeresim & haereticorum ad restitu- dinis, & fidei catholicae tramitem reductio- nem, aut alias eliminationem graves labo- res, & expensarum onera pertulerit, ingen- tesque exercitus in ipsum Bohemiae regnum traduxerit, & indefesse perferre, & tra- ducere, nec non bella gerere etiam in per- sona non cesset, nihilominus vos eum in Re- gem, principem, marchionem, & dominum recognoscere, sibi que fidelitatis debite jura- mentum, & homagium praestare minime cu- ratis. Nos igitur cupientes, ut memoratus Mat- thias Rex ab omnibus, & singulis ducibus, baronibus, militibus, & aliis cujusvis sta- tus dicti regni Bohemiae, ducatus Slesiae, ac marchionatus huiusmodi personis in Re- gem recognoscatur, & habeatur, ac sibi fi- delitatis debite juramentum, nec non ho- magium huiusmodi praestetur, ut haereses nec non haereticos praedictos reducere aut exterminare, ut praemittitur, valeat; vos omnes & singulos quotquot estis hortamur, & in virtute sanctae obedientiae, ac per vi- scera misericordiae domini nostri Jesu Chri- sti requirimus, & monemus, ac sub excom- municationis, nec non omnium, & singulo- rum feudorum, privilegiorum, concessionum, & indultorum quorumcumque perditionis & amissionis poenis mandamus, quatenus ipsum Matthiam Regem in vestrum, & ipsius re- gni Bohemiae Regem, nec non ducatum, mar- chionatum, & dominatum, quibus ipse Ier- usemus privatus extitit, principem, & domi- num ex nunc habeatis, nec non fidelitatis debite juramentum, & homagium, ac vassa- larium huiusmodi omni mora, omni di- latione, & contradictione sepositis, etiam omnium, & singulorum subditorum vestro- rum nomine praestetis, nec non ut haereses, ac haeretici huiusmodi, illorumque fauto- res

Elegerunt Matthiam Regem Hung.

XXXIV. Defensio sit strenue res catho- lica contra Bohe- mos.

Data Bo- hemis Si- lesis & Moravis Apoll. imperia ut eum Regem colant.

res, receptatores, adherentes, & defensores absque alicujus morae dispendio exterminari possint, ipseque Matthias pacifica regni Bobemiae ducatus, marchionatus, & dominiorum praedictorum potiri possit, atque frui possessione, omne ipsi Matthiae regia circa praemissa auxilium, consilium, & favorem adhibeatis, & impendatis, & ab aliis, quantum in vobis fuerit, impendi & praebere faciatis; sic enim facientes ultra nostram, & disti Matthiae Regis benevolentiam, & gratiam, primum aeternae retributionis consequimini. Alioquin enim cogemur adversus vos ad graviores sententias, & poenas procedere, quod nobis grave, & admodum molestum foret. Dat. Romae apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLXXI. kal. martii pontificatus nostri anno I.

XXXV. Marci Card. legatio ad regna septentrionalia ex parte. (a) Ib. p. 74. (b) Ib. p. 29. (c) Ib. p. 34. ad 57. & 69. 70. 71. 72. (d) Ib. p. 40. (e) Michov. sup. c. 63. (f) Chron. l. 27. Internuntius Polonus motus amissione Euboeae Transilvaniaeque & Hungariae, Transilvaniae, Croatiae, & Liburniae, Carniolae, Ciliae, Illyrici & Istriae usque ad portas Labaci & Goritiae, dira & miserabili populatione, incendiis, & innumerabilium hominum in barbaricam servitutem abactione, cui nullum neque modum neque finem faciebat Isaacus Turca Bosna praefectus. Subdit author Casimirus Regem, cum videret rem suam male a filio Casimiro geri in Hungaria, & a Matthia rebelles proteri, inclinasse ad pacem, ac Tilemannum adjuncto Joanne Ventropca canonico Cracoviensi in Pannoniam dimisisse, ut de pace Hungarum appellaret, pactasque fuisse inducias ad S. Joannis Baptistae natalia, ut interim Olo-mucae publici coetus de Hungarica, & Bohemica controversiis sedandis haberentur: eos tamen coetus non habendos ob constituti temporis angustias; sed in Poloniam Marcum Cardinalem legatum accessisse, quem magnifice exceptum a Casimiro Rege Michovias (g) hisce verbis describit.

Actum de induciis.

(g) Michov. l. 4. c. 63.

In hoc anno Marcus natione Venetus tituli S. Marci presbyter Cardinalis patriarcha Aquilejensis ad Casimirus Poloniae Regem a Sixto Papa IV. missus Cracoviam die Saturni quarta mensis Julii advenit. Casimirus Poloniae Rex obviam illi personaliter Vieliczkam versus cum Casimiro filio in comitatu insigni exivit, & a processionibus omnium ecclesiarum, ac universitatis magno honore a tribus tandem filiis regis Alberto, Alexandro, & Casimiro pulchre coram perorantibus exceptus fuit. Altera die splendido prandio refectus, & audientia illi die sequenti concessa commemoratis perniciosis criminibus Turcae, pacem cum Hungaria Rege multipliciter persuasit, obsecrans Regem, ut qua armis quaesiturus erat, per conditiones pacis susciperet, & cum caeteris catholicis Regibus contra Turcam in arma prodiret.

His contentanea Cromerus tradit delegati ad Regem habita oratione, ut pacem & foedus cum Hungaro Rege faceret, armaque in Turcas verteret, ad quod praestandum illum Usuncassanus missis oratoribus excitabat, confirmat etiam Casimirus ad diutinas inducias pacemve fuisse pronum; Matthiam vero, quod pacem cum Frederico Imperatore constitueret, Casimirus juniorem & Polonicum exercitum ex Pannonia fugasset, tum etiam opes ex conjuratorum spoliis, qui hostem in Hungariam exciverant, auxisset, difficiliorem sese, ac duriores ad pacem foderis ostendisse, atque ideo re dilata legatum Wratislaviam abcessisse; decretum tamen a Polono in coetibus regni ordinum kal. novembris habitis, ut Nyssam ineunte februario anni proximi oratores mitterentur ad pacem cum Bohemis Hungarisque agendam conciliandamque; quibus Sixti literae (b) ad Marcum Cardinalem legatum consensuerunt; in iis enim commendat ipsum de imperatis induciis, deque solemnibus conventu Nyssae indicto, in quo pacis firmandae ratio ab Hungaris, Bohemis, Polonisque oratoribus exquireretur; hortatusque est, ut nihil de studio, ac diligentia remitteret in tanta re ad exitum perducenda, sed vehementius instaret.

Dilecto filio nostro Marco tit. S. Marci presbytero Cardinali in partibus Germaniae, Hungariae, & Poloniae nostro, & A. S. L. salutem, &c.

Te, dilectissime fili, in Domino benedicimus, & pro nostro ardenti futurae pacis desiderio hortamur, ut toto pectore ad celebrandam dietam ac pacem conciliandam incumbas: nihil moneado, & suadendo omitas: pericula tum privata tum publica ante oculos omnium ponas: quantum boni in pace, quantum in discordia mali sit expleres: obtesteris per Dei, & Apostolicae sedis reverentiam, ut concordiam, seposita omni

XXXVI. Legatus a Polono honorificentissime exoptus.

XXXVII.

Conventus Nyssae indicti pro pace. (b) Michov. l. 4. c. 63.

omni contentione, sectentur: maximum nobis ex pace gaudium, maximum emolumentum rebus ipsis, maxima Christianitati utilitas, non mediocriter bonos circumspeditione tua accedit. Si vero, quod misericors Deus sua pietate avertat, tua opera effici pax non possit, volumus Reges eosdem auctoritate nostra moneas, ut ad nos suos oratores sufficienti mandato suffultos intra trimesstre a die mandati facti eis mittant, & usque ad ipsorum oratorum reditum ab armis belloque cessent: in nullo enim, Domino auctore, deesse volumus Regum ipsorum tranquillitati, & reipublicae Christianae saluti. His peractis poteris ad nos cum Dei, & nostra benedictione redire, praesentia enim tua sedi Apostolica utilis, & necessaria est. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLXXII. pontificatus nostri anno II.

XXXIX. Ampliore instruetus ad pacem conciliandam auctoritate. (a) Ib. 72.

XL. Mathias Mahometis opprimendi occasione deest.

Usuncassanus cum Christianis foedus in Mahometem coit.

(b) Papien. ep. 449.

XLI. Navigat Rhodum legatus. Equitum controuersiam sedat. (c) Bosius p. 2. hist. equit. Hier. l. 9.

ordinis nomina a quaestoribus dissolvi iussit; gravati autem erant admodum alieno aere ob praeterita bella Rhodii, quare in solemnibus coetibus superiori anno dimidiam quinquennialium obventionum partem equitibus ad reficiendum aerarium magister imperarat; cujus sanctio hoc praefixa titulo: Frater Baptista de Ursinis sacra domus hospitalis S. Joannis Jerosolymitani magister humilis, pauperumque Jesu Christi custos; licet acerbius multis videretur, a Sixto tamen Papa confirmata est (d) ob communem rem in discrimen adductam, quae privato damno sustentanda erant.

Muniisse Baptistam Ursinum pluribus firmis propugnaculis adversus Turcas graffationes Rhodum, nec non duas triremes legati apostolici classi conjunxisse, refert Jacobus Bosius (e): hanc vero solutis ex Rhodio portu anchoris una cum Venetis & Neapolitanis triremibus Saralae portum diripuisse, ac deinde Smyrnam, a Tamerlane jam antea nostris ereptam, recuperasse; quae confirmat Bartholomaeus Platina in MS. vita Sixti IV. ubi de consumptis opibus a Sixto in sacra adversus Mahometem II. conficienda expeditione ita loquitur (f): Centum millia & eo amplius primo bello, dum classis in Turcos mittit legato & duce Oliverio Carafa Cardinale Neapolitano: secundo autem XLV. millia expendit Laurentio patriarcha Antiocheno una cum Ferdinando, & Venetis tantum bellum obeunte, nam cum Oliverio pontificio nomine cum XXIV. triremibus bellum gerente quinquaginta Venetorum, Ferdinandi autem triremes XXIV. militarunt, nil tamen praclarum eo anno gestum est, nusquam prodeuntibus ex Bosphoro in Aegaeum bosibus: Smyrnam tamen in Asia cepere, abactis omnibus incolis. Haec Platina, & ex eo Panvinus repetit: fufius vero Coriolanus Cepio (g) Dalmata, qui triremis unius praefectus sub Petri Mocenici, qui Venetae classi praerant cum imperio, auspiciis pugnabat, describit (ut qui omnibus interfuerit) factas in primis a Veneta classe excursiones in Asiam, quod in ea populi Mahometica superstitione infecti essent: parum vero Graeciae, quod, praeter praesidia locis munitissimis imposita, reliqui Christianae legis cultores essent. Et quidem in Aeliam primos impetus conversos, agrumque Pergamensem evastatum, plurimaeque abacta praeda, in Cariam deinde copias expeditisse: cum vero Petrus Mocenicus Peloponnesum repeteret, Rechajensium Ferdinandi Regis praefectum septemdecim triremes classi Venetae adjunxisse. Deinde in Cariam iterum itum, & agrum Halicarnassum direptum quo tempore pontificus legatus cum classe accesserit, cui Petrus Mocenicus cum tota classe, & fe-

(d) L. bul. 4. p. 49.

XLII. Munia novis propugnaculis Rhodum.

(e) Bosius p. 2. hist. Hier. l. 9. (f) Plat. ins. Vat. Miscel. in vit. Sixti.

(g) Coriolanus l. 1. Bosius hist. Hier. p. 2. l. 9. Pet. Justin. l. 9.

Venetica Pontificia & Neapolitana classes quales fuerint.

Littora Asiae nostris infestata. (g) Coriolanus l. 1. Bosius hist. Hier. p. 2. l. 9. Pet. Justin. l. 9.

Ro clamore occurrerit, eoque salutato ip- sum ita sit allocutus : Audisti forsitan , ac legisti , optime pater , multa que senatus pro fide Christiana ac libertate Ecclesie strenue & magnifice gesserit : nunc etiam vides ; nonus enim jam annus voluitur , ex quo Veneti , ceteris principibus Christianis torpentibus , preter Ferdinandum Regem grave & periculosum bellum gerunt ac sustinent , nec nos penites laborum & impense , modo reipublice Christiana profuturi sumus : quoniam igitur his diebus Eo- liam atque Cariam opulentissimas barbari hostis regiones omnia ferro igneque proster- nendo , pecore ac colonis expoliavi ; nunc quia ades tuo ductu atque auspiciis cete- ra agentur .

XLIII. Cur Attalia expugnata non fuerit .

Christianae Illyricae insignis facinus .

Usumcaffani in Mahometem expectatio .

Collato dein consilio ad Samum insulam , Attaliam urbem Pamphiliæ principem , nobilissimum Egyptiorum Syrorumque emporium , adoriri decreverunt (clas- sis erat , adjunctis duabus Rhodiis , navi- um octuaginta quinque) primoque impe- tu refracta portus cathena , occupatæ tur- res , suburbanae officinae direpta , primi urbis muri admotis scalis a nostris con- scensis : ubi vero ad secundos ventum est , scalarum altitudinem æquare non po- tuerunt , quare ad suffodiendos muros conversi impetu . Insigne tum fuit scemi- nae Christianae Illyricae facinus , quæ nos- tros ad expugnationem hortabatur , cum- que videret se ab hoste deprehensam , ut barbaricam servitutem effugeret , compo- sita veste , e muro desiluit , quo casu de- inde inter Christianorum manus expira- vit . Cum ad noctem pugna extracta esset , & majoribus bellicis tormentis mœnia quatî oporteret , eaque desissent , abducendæ inde classis post illatam re- gioni vastitatem sumptum consilium est , ac Rhodum adnavigatum , quo Usumcaf- sani orator accessit , qui narravit Catheri- ni Zeni Venetorum oratoris adhortati- onibus Usumcaffanum ad ipsum oppri- mendum Mahometem exercitum in ex- peditionem ducere , jamque ejus duces mi- nosem Armeniam Turcis obnoxiam inva- disse & Tocat urbem validissimam , plu- raque alia oppida expugnasse , atque ad- didit Persas hasta , ense , sagittis egregie pugnare , ac scloporum ac bombardarum

ignaros esse , proinde aditurum se Pon- tificem , Venetos , aliosque principes ut tormenta ad urbes expugnandas ab ipsis impetraret : quæ quidem illi postea cum viris librandarum machinarum peritis sub- missa Venetiis refert .

De Smyrnæ vero insignis Joniæ emporii excidio exponit , ut classis Christiana eo invecita repente copias exposuerit , quæ partim scalis in mœnia evasere , partim per ruinas murorum penetrarint , ac universa gaza potitæ sint . Afferebat Smyrnæis sub- sidium præfectus urbis Balabanus , qui ex agro redibat : sed a nostris trucidatus est , ejusque socii prostrati fugative . Eam porro urbem , quam diu olim Christiani tene- rant , Veneti muniendam non censuerunt , sed opibus captivisque abductis incendio delevit , petitaque Peloponeso Mocene- cus Neapolim magnis firmare operibus est aggressus : Cardinalis vero legatus in Ita- liam vela dedit .

Tenuis illi Christianorum adversus Tur- cam apparatus fuisse , atque ideo parum feliciter res gesta est : at Usumcaffanus plurimas de Turcis retulit victorias , ut qui maximis accinctus copiis venerat , sex- centa enim millia hominum numerabat sub signis , quibus & Trapezantinum imperium sibi peperit . Quos felices successus relatos in sacro senatu narrat Jacobus Cardinalis Papiensis (a) : Hodie , inquit , recitata in collegio etiam sunt literæ recentis ex Gra- cia , quibus secunda res de Usumcaffano Pon- tifici significantur , affirmant Trapezandam expugnata esse , cetera præter arcem non validam in ditionem ejus venisse : exerci- tum esse ingentem plusquam sexcentorum mil- lium : pervagaturum mox reliquam Asiam , si non obfistatur : Turcum non eo animo se expedire ad bellum , quo aliquando nostros invasti : metuere multum , agro animo esse & corpore , ac plurimum pedibus laborare . A Venetis magna iis nunciis fides habetur , præsertim quod constanti fama continent , &c. Romæ xvii julii MCCCCLXXII. [1]

De Usumcaffani secundis rebus meminit etiam Raphael Volaterranus (b) , eosque ex Venetorum literis recenset accurarius sic inquires : Veneti anno MCCCCLXXII. inito cum Casano Persæ Rege foedere lit- tora Sicilia classe infestant , & ut ex li- te .

Capta Smyrna direpta- que .

Veneti eam non munivere ne juris pontificii foret .

XLIV. Sexcenta hominum millia e- ducta ab Usumcaf- sano .

(a) Papi- en. ep. 455. Trapezus ab eo ex- pugnat .

XLV. (b) L. 10. in fin .

Insignes urbes a Casano captæ .

(a) Tur- cogr. l. 1.

XLVI. Sinope ei- dem dedi- ta .

(b) Mi- chov. l. 4. c. 69. Chron. l. 27. Biz- zar. rer. Persic. l. 10.

(c) Philol. l. 36.

Usumcaf- san. focius septingen- ta millia bellato- rum edu- xisse fer- tur .

teris , quæ ad Antonium Donatum oratorem apud Sixtum Pontificem miserunt , apparet , cepere oppida quedam , inter quæ Secbir ap- pellatum , & Coricum antiquum , & muni- tissimum , quæ Caramanis , ac Casano re- stituere . Testabantur quoque Casanum cum maximis copiis Euphratem transivisse , ve- nisseque in Cappadociam per eam partem , quæ patet a Syria ; cepisseque simul , & di- ripuisse Casarem atque Sebastiam maximas urbes , quarum altera Caramani erat , ab- esseque a Corico iter quinque dierum , inde- que iter constituisse ad Iconium , inde con- tra Othomannum . Castellum autem Bir , quod est in Syria , cum aliquando obsedis- set , fretus sultanis auxiliis , tandem pugna commissa Othomannus fugatur , tantoque in hac terrore repellitur , ut , Euphratis ponte impetum non sustinendo disrupto , bona pars fugientium submergeretur . Hæc summa epi- stola . De hoc inter Mahometum & Usum- cassanum conflato bello memorat Turco- græca historia (a) , & Chazmuratem Tur- cicæ exercitus duces in hoc prælio occu- buisse scribit .

Non modo Trapezus belli causa olim Davidis Comneni regia expugnata est ab Usumcaffano , verum Sinope quoque illius jugum admisit ; tunc etiam Mahometis Im- peratoris Constantinopolitani exercitus ab eodem concisus est , ut narrat accurate Matthias Michovias (b) , qui addit Cas- mirum Regem Poloniae ab Usumcaffano missis oratoribus sollicitatum fuisse , ut in Mahometem arma jungeret .

De Usumcaffano a Venetis contra Ma- hometem , qui trinam excursionem in Ita- liae confinia fecerat , incitato , & præ- clare gestis rebus Franciscus Philadelphus (c) Nicolaus Trono duci Venetiarum hæc scripsit : Hinc opportune nomen inde vobis paravit auxilium unde ne cogitare quidem poteratis , Assam excitavit Hali filium , eundemque etiam Othomannum , qui Per- siæ , ac Mediæ , & Babyloniarum viribus fre- tus adversus nefarium , & perniciosissimum hostem vestrum in extremo reipublice ve- stræ discrimine cum militibus septingentis millibus formidolosus victorque descenderet , jam inter ipsa regnorum Turci agnati sui præcordia vastare ferro omnia ignique nnu- ciatur . Adsumt ejus oratores in Italia , qui vos ultro invitant ad tanti , & tam præ- clari belli victoriam , quid ergo vobis dia- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

rius differendum existimetis ? quid aliun- de auxilia imploresis ? satis vobis suppe- tiarum est : cum Jesus ipse dirigat gressus vestros , Jesus , inquam , se vobis duces , se Imperatorem , se vexilliferum offert . Num putetis vos potuisse nuper in tantis Tur- corum viribus Smyrnæa potiri victoria , nisi Christus vobis tantæ urbis aditum ape- ruisse ? Ex Mediolano nonis decembris MCDLXXII.

His contentiunt tradita a Bizarro (d) : qui addit Mahometem missis oratore an- nifum revocare Usumcaffanum a foedere quod cum Christianis percusserat , expo- stulasseque illum Mahometicam religionem amplexum sibi potius Mahometano stude- re , neque se ab egregio delendi imperii Christiani facinore avertere debuisse : his autem respondisse Persam , inita foedera ex Mahometana lege colenda , servan- damque fidem , cui prius data fuerit , jam vero foedus cum Romano Pontifice Vene- tisque se pepigisse , ostensurumque univer- sis imperii viribus se fidem servare , quam etiam alienæ genti obstrinxisset . At pul- cherrima gerendi belli sacri occasione u- si non sunt Christiani ; non enim Polo- nus , non Hungarus , non Imperator co- pias in Turcam pararunt , quamobrem & inertis Frederici ditio , finitimæque pro- vincia a Turcis vastata fuerunt : quas cla- des ita describit Michovias (e) : eisdem anni æstate Turcarum exercitus ex Bosna egressus Illyricum , & Sclavoniam vasta- vit . In mense septembri terras patriarcha- tus Aquilejensis a Venetis occupatas des- cendens , & usque ad castellum S. Danielis excursiones in Foro Julii faciens , extra duode- cim millia hominum in servitutem abegit . In mense deinde novembri apud Goritiam , & par- totam Histriam terribili clade in sexum , utrumque saxiando ferro , & igne omnia , nullo principe resistentiam opponente , com- plevit .

Adversus præpotentem hunc hostem no- stris Moscovita accessit : Joannes enim , Basilius , decreta ad Sixtum amplissima legatione , significavit se Florentini con- ciliî sancita admisisse : a Constantinopoli- tano patriarcha petere jura sacra desisse , ex quo barbarico jugo pressus esset : Pon- tificem etiam , ut Christi vicarium vene- ratur , ut mitteretur legatus , qui in Mos- covia corruptelas , si quæ irrepsissent , Y y y tol-

Smyrna excisa a Venetis .

XLVII. (d) Bizar- rer. Persic. l. 10.

(e) Mi- chov. l. 4. c. 69.

XLVIII.

NOTE [1] Usumcaffani in Turcas expeditionem resque omnes ab eo feliciter gestas , cum mense & die quo singula acciderunt diligenter narrat Navgerius in ea quam per hos annos scri- bebat , rerum Venetarum historia vulgata Ker. Ital. 10. XXIII. Antequam Perfidis legatus ad sollicitandos in Turcas Christianos veniret , idest junio nondum elapso , jam Persæ sub auspiciis vi- ri cujusdam Usumcaffani nepotis urbem Tocat in provincia Amasæe Caramanæ aditus victoribus Turcarum imperatoris filium , commisso prælio fuderant , Ita totius Caramanæ aditus victoribus patuit . Tum in Iconium processum , e quo Mustafa Mahometis filius natu major obsidione non expectata in urbem Cavaster secessit , & ex universa Natolia vires colligi præcepit . Interim Ma- homeres quo in periculo res Asiæ essent intelligens ex copiis undique collectis terribili instructo agmine Constantinopoli movit die XII. octobris , sed morbo invasus redire in urbem coactus , & agmen dissolutum est . Vicissim autem Persa partis a nepote victoris commode usus . Natolia tota occupata , hybernandum ibi constituit . Tunc Mahometes in ea rerum suarum angustia imparum se in- tel-

NOTE telligens ut duos simul potentissimos hostes sustineret , sollicitandos ad pacem Venetos , & per illos reliquos omnes Christianos principes censuit . Cujus rei gratia ablegatum suum Christianum quem- dam Constantinopoli agentem , Scutarium misit ad Laurentium Boldu comitem Scutari . Venit ille la- bente anno circa festum Natalis Domini , rogavitque ut facultatem sibi a senatu peteret agendi de pace cum Turcis ; simulque eas pacis condiciones proposuit , quas Turca offerebat , honestas oppido & opportunas . Sed Veneti re audita , eas quidem pacis leges admitturos se significarunt , si cæteris a se oblatas conditionibus eas adiceret Turca , ut scilicet Euboica insula ad veteres dominos redi- ret . Interim cum a Venetis responsum expectaretur , Mahometes valido collecto exercitu in Na- toliam se transfulerat , ubi acceptis Venetorum responsis rem protelandam censuit , quoadusque im- mimentis prælii exitus expectaretur . MANSI

tolleret, flagitavit : Zoem etiam Palæologorum stirpe imperatoria procreatam sibi, conciliatore Sixto, procuratorum opera despondit, quemadmodum refert Volaterranus (a).

(a) Ms. arch. Vat. Insignis Moscoviæ ducis ad Sixtum legatio.

XXII. maii vocati hodie sunt in concilium patres. Vocationis causam præbuerunt oratores Joannis ducis Albæ Russiæ: ii venerunt, ut venerentur primo Romanum Pontificem, inde desponderent filiam Despoti olim Peloponensi, quæ Romæ, una cum duobus fratribus patria profugis, pietate sedis Apostolica alebatur: jussi autem erant consistere ad diversoria montis Maris, quæ prominent urbi, ut de conjugio, & ratione honorandæ legationis interim posset discerni: veniebat enim nonnullis in dubium quid in his esset nostri officii, quando de fide Ruthenorum non satis constaret. Dicitur sententia sunt: decretum conjugium: permittitur quæque, ut sponsalia, sicut postulabatur, in basilica SS. Apostolorum Petri, & Pauli adhibitis prælatis ex ordine fierent: imperatorem quoque, ut familiaris pontificis, & patrum obviam illis procederent. Harum rerum allatæ rationes, quod Rutheni olim concilium Florentinum acceperint, & archiepiscopum Latinum a sede Romana habuerint, nam Græcis a patriarcha Constantinopolitano mos erat accipere, & oratorem ad se mitti nunc postulant, qui fide eorum omnium inspecta, rebus etiam cognitis, si quid devium est, in viam rectam reducat, & an ad prostendendum etiam obedientiam accesserint, & denique si maxime hæretici Rutheni sint, non tamen ex jure pontificio irrita cum iis conjugia habentur, & quod errantes filii alliciendi etiam honoribus, & benignitate ad premium matris Ecclesiæ videantur.

Significat concilio Florentino adhærescere.

XXV. maii introducti in consistorium secretum iidem oratores ducis, quem dixi, obtulerunt literas apertas in membranaculis cum bulla aurea pendenti, in quibus tantum erat lingua Ruthenica. Magno Xysto Pontifici Romano institutori Joannes dux Albæ Russiæ percussa manu fronte reverentiam exhibet, idemque rogat oratoribus suis fidem præstari. Laudaverunt igitur Pontificem, gratulati sunt suo pontificatui, commendaverunt ducem, ejusque nomine reverentiam persolverunt, obtulerunt denique munera Subagibellinam, & Gibellinas pelles sexaginta. Laudatus a Pontifice est dux quod Christianus esset, quod adhaesisset concilio Florentino, quod a patriarchis Constantinopolitanis a Turco institutis nunquam passus esset Græcum archiepiscopum peti, quod conjugium Christianæ sponsæ appetere, & nutritæ diu apud sedem Apostolicam, quod demum reverentiam ad Romanum præfulem misisset, quæ apud Ruthenos instar plenæ esset obedientiæ: eisdem quoque habitæ pro muneribus gratiæ. Affue-

runt his rebus oratores Regis Neapolitani, Venetorum, Mediolanensis, Florentinorum, & ducis Ferrariæ, qui aliis de rebus revocati ad Pontificem erant kal. junii legato ducis Albæ Russiæ in basilica Petri nomine ducis desponsa est despotorum soror Zoe vocata a vita: deduxerunt eam.

Sophiam eam vocat Bartholomæus Platina (b), ac Thomæ Palæologi despotæ filiam fuisse ait, dotemque aliæque amplissima munera a Sixto fuisse collata. Ex iis porro nuptiis affulgebat aliqua spes, Joannem Basilium ad recuperandam Græciam conversurum impetus, & Græcos facile illi adhæsurus. De Tartaris etiam in Turcas concitandis agitur; quippe duodecima junii coacto Cardinalium consistorio (c) oratores ducis Albæ Russiæ, iterum igentes spes pro fide catholica se afferre affirmabant, agebant enim privatum Russis cum Tartaris commercium esse, ac Tartaros in Turcas facile averti posse, tantumque educendum exercitum, quem neque Europa neque Asia sustineret, modo in singulos menses dena aureorum millia penderentur, & munera tanto digna principis mitterentur, viam autem per Albam Græcam ad fines Pannoniæ Tartaros fautores. Rejerta res est his potissimum de causis: Quod inexploratum nobis esset, an Rex Hungariæ tutum sibi putaret, tantam multitudinem regno suo iter habere: quod verendum esset, ne deficiente stipendio, eorum mendicissima gens esset, in Christianos bellum converterent, quod denique victoria Mahometani hominis tam nobis pestiferam quam Turco esse posset. Vestigialis erat Tartarorum Moscovita, quem incitante uxore foedissimum (d) jugum excussisse inferius dicitur (e).

Conjungendos autem potius arctissimo foederis nexu Christianos principes visum est, quorum arma & domando hosti paria essent, & victoriæ nullum novum terrorem clademve allaturæ: atque in primis in Italicis inter se conciliandis, quorum oratores apud sedem Apostolicam agebant, desudatum est. Agtum ea de re jam ante fuerat in Cardinalium consistorio vigesima quinta maii, in quo hæc gesta esse narrat Maffæus Volaterranus: In senatu de foedere Italico acta hæc sunt. Vocaverat ab initio pontificatus sui Sixtus Italos oratores ad innovandum foedus commune, quod olim sedente Nicolao V. actum Neapoli est. Agitata res, & quamplures menses in eo vertebatur difficultas omnis, quod Rex, dux Mediolani, & Florentini in eo innovando exprimi, & confirmari contendebant foedus aliud sedente Paulo secundo inter se tantum intum, quo ecclesiæ plurimum lædebat. Veneti ab initio & huic postulationi adversi, tandem dederant manus, & ad arbitrium Pontificis cuncta referabant. Pontifex rem damnosam reiiciebat, dignitatis etiam sue non

Desponsa Moscovitæ filia Imp. Constantinop.

XLIX. (b) Plat. MS. Vat.

(c) MS. Vat.

De Tartaris in Turcos concitandis proponunt Moscovitæ. Existimatum est Tartaros victores æque ac Turcas metuentes.

(d) Cro. l. 29. Sigism. Liber in com. rer. Moscov.

L. De innovando foedere Italico actum. (e) MS. arch. Vat. Motæ circa illud aliquæ lites.

Foedus, Paulo sedente initum a Sixto repudiatum.

non statuens detrimentis propriis assentiri. Dati Cardinales sex erant ad hæc ipsa cum legatis tractanda ex consuetudine nostra: pervincere nunquam horum poterant contumacias. Relata igitur re ad Pontificem, decretum est legatos dimitti. Dimissionis cause sunt dictæ, quod vocati illi essent ad innovandum commune tantum, non privatum etiam foedus: quod in privato nulla esset utilitas publica, quando non una omnium, sed se junctæ quedam a cæteris appareret voluntas: id actura semper, ut minus Itali invicem fiderent, minus fidei subvenirerent, minus etiam nos timeret Turcobus factionem hanc noscens, quod nulla esset nostra extimatio, quod tantum de nobis iis cederemus, commissa in Ecclesiam arma hæc innovatione, probantes esse in ea re damni plurimum, lucrique minimum. Quod si acquiescisse Paulum his difficultatibus dicant, non videri horum atque illorum temporum eandem rationem, illi Regem, ducem, & Florentinos fuisse infestos, Xysto autem, quemque horum favens, quod metus causa nil damnosum confirmare cogatur. Hæc in senatu consensu omnium probantur: illa tamen angebat res, quod non innovati foederis culpa omnis apud ignaros nostræ videbatur futura, sed hoc benignitas Dei in illo ipso articulo responsi dandi oneris nostri esse non voluit, in fovendam incidere fossas ipsos compulsi.

LI. Novæ orbis turbae in Italia.

Addit author, Anellum oratorem Ferdinandi Regis ex literis regis accepisse mitti a duce Mediolanensi quindecim triremes instructas in Andegavensium subsidium adversus Joannem Aragonum Regem Ferdinandi patrum; propterea innovandi foederis consilium, si ita fiat, a Ferdinando revocatum: cujus rei hæc erat causa, Mediolanensem, & Florentinos a Cardinale Ursino flexos, ut ex eo foedere pactioes Ecclesiæ adversæ, de tutandis nimirum Urbini comite & Roberto Malatesta demerentur, at Ferdinandum ipsi foedere junctum veritum esse illorum amicitiam proderet, & perdere: parte etiam alia aperte noluisse dissentire, ne ingrati in Ecclesiam animi notam invidiamque foederis in Turcas non initi contraheret, atque ideo ea prætexuisse de triremibus. De hisce turbis, quæ rei Christianæ afferrebant exitium, hæc ad Cardinalem S. Marci scripsit Jacobus. Cardinalis Papiensis (a): Italica, quantum video, nutant: conatus innovandi communis foederis ad nihilum rediit: jam est dissolutus omnis noster atque oratorum tractatus: Volterre a Florentinis desecere. Missus illic est cum exercitu rapim collecto Urbanas, ad quem & nostri equites quingenti mittuntur. Varias de his captis est hominum sermo, omnium autem unus consensus, futurum in Italia bellum, si fautores Volterranorum non fuerint: ad hæc tamen nemo se detegit: tantum Florentini exules nescio quid paucillum conantur: nihil in eos discrimibus fidei calamitosus bello, &c. Romæ die xxix. maii MCCCCLXXII.

(a) Card. Papien. ep. 449.

terrani invenerint: adhuc tamen nemo se detegit: tantum Florentini exules nescio quid paucillum conantur: nihil in eos discrimibus fidei calamitosus bello, &c. Romæ die xxix. maii MCCCCLXXII.

Quod ad Ferdinandum Regem Neapolitanum attinet, a quo instructam classem adversus Turcas immisitque, sed nulla gesta re autumno rediisse, quo tempore Pontificia Venetaque Asiæ littora vexarunt, paulo ante meminimus; quamquam maximi illius referret, ingravescentem Turcicam potentiam, ne regnum Neapolitanum invaderet, reprimere; is tamen cum damno Ecclesiæ, accepti in parte regno beneficii immemor rem suam auxit; Neapolitanus enim Sixtum in afferendis juribus Ecclesiæ Paulo prædecessore inferiorum animis, cupidumque consanguineos illustrandi atque augendi, de nepte regia pontificis nepoti matrimonio jungenda egit, petitque ut vestigale aurum, ob quod non persoluum beneficiario jure exciderat, sibi condonaretur, tum in reliquam vitam pendendi census onere liberaretur. Ut vero ea res splendide fieret, turpique pactio pulcherrimus fucus allineretur, obtendit missam jam ante a se superioris anno adversus barbaros classem, seque una cum aliis principibus Christianis in commune hostem vires sociatarum duas triremes regio sumptu egregie instructas sustentaturum, quæ maris Tyrreni oras a Monte Argentario ad Terracinam usque, aspiratarum Mahometanorumque gratulationibus tuerentur, Avellumque arcenorum interpretem, ut de his cum Pontifice pacifceretur, amplissimis fructum mandatis misit. Extant illa regis consignata literis in Vallicellana bibliotheca, in quibus Romanum Pontificem Christi vicarium agnoscit, illique auxiliarem exercitum, si bello peteretur, spondet; tum se littus Romanum tutaturum.

LII.

Ferdinandus postea a Sixto vestigialis pendendi onere liberari.

LIII.

Flexit facile ad vota sua Sixtum Ferdinandus, qui nunquam Paulum, ut jura Ecclesiæ protereret, adducere poterat, ac, ne ob negatum censum, regno ab eo spoliaretur, in discrimen venerat. Immo impetravit etiam, ut Soranus comitatus, quem Pius II. dum Gallos Ferdinandi hostes eiecit, compararat, ecclesiasticæque adjunxerat ditioni, restitueretur Neapolitanæ coronæ: ad quæ ductum Sixtum Leonardi Ruvieri nepotis ad opulentas nuptias evehendi, & rebus ecclesiasticis dirandi illecebra, indicat Bartholomæus Platina. (b) MS. vita Sixti Papæ.

Soranus comitatus a ditione ecclesiastica divulsus.

(b) Plat. ms. arch. Vat.

LIV.

Regis filiam nempe nothi Regis notham filiam Leonardo ex fratre nepoti, quam paulo ante præfectum urbis creaverat, in matrimonium collocat. Ut vero omnis inter Reges deinceps & Pontifices controversa

Cum ecclesie dispendio suos promovet Sixtus.

IV.

Cardinales plures ipsi adversati.

(a) Card. Papien. ep. 439. LVI.

Affinitas inter Ferd. & Sixtum contracta.

* filia.

(b) Ib. p. 440.

(c) Ext. in ms. cod. Vall. fig. lit. B. n. 19. p. 123.

fia tolleretur, oppida quadam in Hernicis partem a Pontifice partem a Joanne comite possessa, puella in dotem ascribuntur, Joanni autem quinque millia nummum aureorum a Pontifice persoluta sunt, ne queri posset, illa loca vi sibi adempta esse. Oppida autem fuerunt Sora, Arpinum, arx quaedam munitissima ultra Lyrum, atque alia castella non contemnenda, pro quibus tanta contentio inter Paulum, & Ferdinandum est orta, ut paulum abfuerit, quin bello decerneretur casus esse deberent; nam Pius eo bello, quo Ferdinandum contra Gallos pugnantes juvit, pulso Sorano duce Ferdinandum hoste, oppida illa ex federe cum Rege inito occupavit: verum postea mutata sententia mortuo Pio haec loca in regno posita minis etiam habitis repetiit.

Petebat item, ut tributum, quod Ecclesiae feudi nomine quotannis pendebat aliqua ex parte diminueretur, cum regnum tantummodo eis, non etiam ultra pharam possideret. Et infra: Xystus, autem hac quoque in re Ferdinandum satisfacturus totum remisit tributum, Ferdinandum tantum vita durante, modo equum album quotannis feudi nomine persolveret, tuereturque oram maritimam a praedonibus, & milite si opus esset Pontificem juvaret sua impensa quoque & ductu, ut in foederibus legitur: hoc qui improbarent fuere multi. De quibus Jacobus Cardinalis Papiensis in literis ad Angelum episcopum Tudertinum datis haec habet (a).

Perveuisse jam isthuc puto rumoribus, quae beneficio Ferdinandi Regis sunt a nobis remissa: pauca ea numero, ipso pondere magna aestimantur. Redditus est ducatus Soranus, & condonatus regni census tam qui debebatur, quam qui vivo illo poterat in futurum deberi: pro iis triremes duas ad custodiam nostri litoris continue exhibet, & Romanam ecclesiam suis temporibus tueri spondet omnibus tam stipendiis quam viribus, & exercitiis regni: fructuosa admodum res, si dicto fides consentiat. Ad data illa cautio est, assentiente eodem ac recipiente, ut liberalitate omni nostra cadat, si a promissis abierit. Despondebitur mox * neptis regia praefecto urbis nepoti Pontificis, idemque ducatus dos erit. Romae XIII. martii MCCCCLXXII. Eadem in aliis literis (b) ad Marcum Cardinalem Aquilejensem A. S. L. repetita sunt.

Editum etiam est a Sixto diploma (c) pridie kal. martii, quo annua octo millia unciarum auri multorum annorum flexu non soluta, & quinquaginta millia nummum accepti regni beneficiarii ergo debita, pendendumque vivo Ferdinando vedigal annuum remissa sunt: quin etiam, adeo illi est blanditus Sixtus, ut cum idem Ferdinandus parum honeste cum Pio Pontifice, dein vero acerbissime adversus Pau-

lum II. contendisset, censum annuum ob exhaustas superioribus bellis regni opes ad minorem vim auri redigendum, novo diplomate (d) promulgavit, se ob illam remissi census beneficentiam haud detraxisse juri Ferdinandum censum annuum extenuandum disceptantis: quamvis re ipsa id jus penitus fictitium esset, atque insigne ingrati in ecclesiam Romanam animi argumentum. Omnia porro, quae Anellus orator cum Pontifice pepigerat, Ferdinandus admisit, habuitque rata, exaratis literis (e), quae in ms. Vallicellano extant, in quarum calce haec addidit.

Promitto, & sub fide regia polliceor atque spondeo, taliter, me auctore Domino, ad omnia grata apostolicis affectibus habiturum, quod de collatis a me gratitudo proveniat, & in conferendis affectus promptior excitatus exurgat, nec non etiam tenore praesentium de jam dicta mea sententia ratifico, & accepto omnia & quaecumque, quae per ipsum M. Anellum meum oratorem, & in hac parte procuratorem, vigore mei mandati ipsi facti fuerunt promissa vestrae beatitudini, & sedi Apostolicae, confirmans, atque emologans, ac si per me promissa essent. In quorum fidem, & testimonium praesentes aureo pendenti sigillo munitas fieri feci. Datum in Castello novo Neapolis die XVI. mensis martii anno a nativitate Domini MCCCCLXXII. Rex Ferdinandus. Illud postea sedi Apostolicae Ferdinandus, & larga promissa, ob quae census illi est remissus, contrariis operibus labefactasse, videbitur inferius.

Ductus praeterea humanis affectibus Sixtus Hieronymum Riarium, cui ecclesiastici exercitus supremam contulerat imperium, Imolae & Forilivii toparchia donavit: sed male collatae Ecclesiae opes illi ac filii exitium postea attulere, haec enim de eo refert Petrus Justinianus (f): In Italia Hieronymus Riarius Sixti Pontificis nepos, & Imole Forliviisque princeps, in cubiculo a civibus conspiratione occulta occisus, in forum de palatii fenestra proicitur, subditque: Galeottus quoque Manfredus Faventiae dominus uxoris infideliis periit. Herculem etiam Atestinum Ferrariensi principatu beneficiario, quinque millium aureorum censu imperato induit (g), ut ex edito diplomate patet ita consignato: Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXII. XIII. kal. septembris pontificatus nostri anno I. Contulit etiam jure beneficiario eidem Herculi Atestino Sixtus Bagnacavalli, S. Agathae, Cunii, & Zagnariae oppida imposito centum aureorum censu (h), nec non Massam Lombardorum, Roncadellum, & duo alia oppida in agris Imolensi, & Faventino, imperato unius librae argenteae vedigali (i).

(d) Ext. ibid. pag. 125.

(e) Ext. ibid. pag. 128. LVIII.

LIX. Imolae & Forilivii toparchia abalienata a Sixto.

(f) Petr. Just. hist. Ven. l. 9. In cubiculo occisus.

(g) Six. lib. bullar. 104. p. 38.

(h) Ibid. p. 93. (i) Ibid. p. 96.

Con-

LX. (a) Lib. brev. & bull. p. 49. ep. 32. Sanctio Pauli II. de jubilaeo ad xxv. annum redacto confirmata.

LXI. Lites ob pragmaticam sanctionem sublatæ.

(b) Lib. brev. & bullar. pag. 43. n. 34.

(c) Papien. ep. 464.

(d) Ibid. p. 464. Xenodochium & cenobium condita a Willelmo Card. Spoletano.

Confirmavit hoc anno idem Sixtus (a) sanctionem Pauli II. qua annus Jubileus a trigesimo tertio anno ad vigesimum quintum redactus fuerat, uberrimamque criminum veniam ecclesias urbis rite lustraturis attribuit: Universorum fidelium animarum saluti pariformiter consulere cupientes, ejusdem praedecessoris praesertim literas cum reductionis ejusdem anni trigesimali tertii ad vigesimum quintum annum, nec non statuti & ordinationis praedictarum, ac omnibus aliis in eis contentis clausulis auctoritate praefati tenore praesentium de simili fratribus nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio innovamus, approbamus, confirmamus, & praesentis scripti patrocinio communitas, & nihilominus annum jubilei praedictum a vigilia nativitatis Domini nostri Jesu Christi anni ejusdem millesimi quadringentesimi septuagesimi quarti quoad plenarias indulgentias antedictas ab ipsis fidelibus consequendas incipere, & juxta ipsarum literarum continentiam, & tenorem finire, ac revolutis successive viginti quinque annis vigore perpetuo obtinere, atque durare decernimus: ipsas quoque indulgentias, & peccatorum remissiones ad abundantem cautelam utriusque sexus fidelibus praedictis juxta ipsarum literarum modum etiam de novo concedimus, & elargimur, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXII. VII. kal. aprilis pontificatus nostri anno I.

Neque illud hoc loco praetermittendum est, ipsum suborta ex pragmatica sanctione in Galliis dissidia sedasse, ac sex menses concessisse, praesulibus, quibus vacantium sacerdotiorum jus conferrent: tum pro dirimendis inter clericos in litibus plura sanxisset, quae in libro primo extravagantium communium cupidus lector consulat. Ad excindendam vero simoniacam pestem, quae in ecclesiastico ordine serpebat, sanctionem (b) edidit in omnes, qui se ejusmodi sceleris conscientia contaminarent. Hac temporis nota id diploma signatum est: Datum Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXII. XI. kal. junii pontificatus nostri anno I.

Purissimus erat ab ea labe Willelmus Spoletanus Cardinalis, quem ob conditum factis opibus xenodochium cenobiumque excitatum hoc elogio exornat Jacobus Cardinalis Papiensis (c): Non sit dominationi vestrae ad gloriae inanis, nec mihi ad assentionis crimen, quod his literis addam: scit Dominus, quod a conscientia os non dissentit. Proximo februario cum iter Narniam agerem contemplatus sum opus cenobii vestrae cura erectum, fratrum frequen-

quentia, & structura ipsa insigne, benedixi nomini vestro. Rursum nunc per vicum montis Rosuli transiens magno meo, & aliorum exemplo vidi sacellum, conjunctumque xenodochium, quod impensa vestra a fundamentis erigitur, opus opportunum, & pium, tum professioni nostrae conveniens, descendi, ingressus sum, lustravi omnia. Inde vero egrediens tacitus dixi: Beatus vir, qui intelligit super egenum, & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Porro autem felicem Ecclesiam suspiravi, si illi multi Spoletani contingerent: qua in re venire in mentem patres nonnulli ordinis nostri, qui in Domino dormierunt S. Crucis, Casarinus, Firmanus, de Cusa, ac nuper S. Angeli Hispanus, per quorum sanctas actiones commendatum est ministerium nostrum. Pientiae VII. augusti MCDLXXII.

Migravit in caelum hoc anno Bononiae Ludovicus Morbiolus (d), qui pietatis miro delibutus studio populum ad contemptum mundi virtutesque in circulis hortari solebat, cujus vitam ex Baptista Mantuano, qui egregio carmine Innocentio VIII. inscripto gesta illius profecutus est, describit Carolus Sigonius (e), ex quo pauca haec decerpimus: Aetate humi, aut in duris stramentis cubare assuevit, lapidem sibi pro cervicali sternens, cibo delictatus est non solum tenui sed etiam vili, Ferrar. in eumque si delicatior videretur cinere saepe conperisse, omnino carnibus abstinuit, ficus, poma, naces, atque olera frequentavit, quae aut cruda sumpsit, aut certe sine oleo coxit: ita ex summa inedia maciem summam contraxit. Per noctem lacrymans lapide percutiebat, totus in meditatione passionis Christi defixus. Interdum ne otio langueret sacras ex ossibus imagines sculperet didicit, aut praedicatione se tradidit, homines ad caelestem gloriam consecrandam, & humanam contemnendam adhortans. v. kal. novembris migravit ad caelum, sepultusque est in coemeterio basilicae S. Petri, & post sex menses, cum miracula clarere cepisset, in ecclesiam translatus est.

Creatus (f) est hoc anno a Sixto Apostolicus internuntius Alfonso de Bolano Franciscanam disciplinam professus ad fidem Christi Canariis, Guineis, & aliis Afris inferendam, cui plures viri sanctimoniam illustres socios laborum se conjungere quos omnes Sixtus privilegiis omnibus a praedecessoribus evangelii praerogationibus concessis affectit, diplomate hac formula consignato: Datum Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXII. II. kal. julii pontificatus nostri anno I.

LXIII. Ludovici Morbioli mors. (d) Mantuan. in carm.

(e) Sigon. de episc. Bon. in Philippo Caland. Ferrar. in novo catal. 28. o. etob.

Totus in Jesu Crucifixi meditatione versabatur.

LXIV. (f) Sixt. lib. bullar. 25. pag. 236. Evangelii praerogationes ad Canarios & Guineos missi.

I. **A**nnus redempti orbis millesimus quadringentesimus septuagesimus tertius sexra indictione excurrere cœperat, cum Oliverius Cardinalis Carafa Apostolicæ sedis legatus classis pontificiæ præfectus in urbem reversus, ut Stephanus Infulura (a), refert, viginti quinque camelos præda onustos, ac totidem Turcas per triumphum speciem secum circumtulit, hostilia etiam complura signa attulit, & catenæ in portu Attaliæ refractæ partem ante basilicæ Vaticanæ fores suspendit; sed non tam gloriosum erat eam catenam rapuisse, quam turpe ob non comparatas longiores scalas Attaliam non subegisse (b). Abiit vero munere Oliverius Carafa, ac pontificiæ classis imperium Laurentius Zenus archiepiscopus Spalatenfis, quem Bartholomæus Platina (c) patriarcham Antiochenum vocat, agebatque apud Rhodum, suscepit: Petrus autem Mocenicus Venetæ classis præfectus plura Turcarum loca direptioni & incendiis tradidit, ut fuscè prosequitur Coriolanus Cæpio (d), qui res ab illo præclare gestas tribus libris eleganter est complexus.

II. **N**arrat autem inter alia audax facinus Antonii Siculi, qui Turcarum Imperatoris navaliam apud Callipolim medicato igne succendere molitus sit, mercatorique specie ad poma dividenda in portum investus, armamentario, in quo maxima ligni, funium, ac materiæ ad ædificandas instrudatque naves copia erat, ignes noctu iniecerit: sed erumpente citius flamma detectus a Turcis fugatusque, centum trimeres, ut fuerat meditat, concremare non potuerit: tandem caprus perducitque ad Mahometem Imperatorem, illi factam in Christianos carnificinam, provinciarum direptiones, regnorum excidia, principum cædes exprobravit, constanter autem medio corpore dissectus mortem pertrulerit, ob cuius virtutem senatus Venetus illius fratri stipendium annuum, & sorori dotem honestam constituit. Præterea recenset idem author Usumcassani oratorem exceptum magnifice Venetijs, ac plura tormenta bellica aenea Usumcassano tradita, uti experitum fuerat, ac missos centum fortissimos juvenes, quibus Thomas Imolensis præerat, tractandarum machinarum peritos: tum plura vasa eximio artis lenocinio cœlata, vestesque pretiosas a Josepho Barbaro oratore offerenda Usumcassano ad Pamphiliæ Ciliciæve oras accessuro. Inter quæ classis Venetæ præfectus Petrus Mocenicus sociorum navibus adjunctis, cum Asiæ oras lustraret, a Caramanni filio Cassambecho Usumcassani foederato, qui Persicis viribus patrium regnum a Mahomete repetere anniteba-

(a) Sæph. Inful. cod. MS. var. sign. n. 111. & ms. Vallic. bibl. Frustra ab Oliverio Carafa Card. tentata Attalia. (b) Petr. Just. l. 8. (c) Plat. ms. arch. Vat. in script. miscellan. (d) Cæpio l. 2. Sabell. enead. 10. l. 7. & alii.

III. **Plura** Turcarum oppida incendio tradita.

IV. **Illius** in ferenda morte constantia.

V. **Tormenta** bellica missa ad ipsum.

tur, rogatus est, ut, cum universam Caramaniam, exceptis tribus urbibus munitissimis Sichino, Seleucia, & Corico subegisset, quas in suam redigere potestatem non posset, eo quod tormentis bellicis ad discutienda mœnia careret, auxilio adiutor sibi adversus Turcam esse vellet. Mocenicus itaque expositis in terram copiis cum aeneis tormentis quater hostiles munitiones cœpisset, eas tres urbes expugnavit, compulsiq; ad deditonem faciendam, quæ restituta Caramano fuerunt.

De præclare gestis a Petro Mocenico, & reportata ab Assano de Turcis victoria, meminit Philadelphus (e) in literis scriptis xx. kal. augusti ad comitem Urbini. Cogitabat præterea Petrus egregium ingens aliquod facinus efficere in Turcas, cum illum Jacobi Regis Cypri mors, novique in ea insula motus a suscepto consilio revocarent. Refert vero Stephanus Lisinianus, Jacobum veneno fuisse interemptum ab uxoris paruo, & avunculo cum regni administrationem omnem in se transferre affectarent; ac Jacobum defunctum anathematis reum sine regis honoribus in sepulchrum illatum fuisse, cum arcano Dei iudicio cera in universa insula ad coonestandum illius funus reperta non esset, idque teterrimo crimini, quo ex foedere cum Saracenis se devinxerat, ascriptum.

Meditata est Carola Regina, quæ a Jacobo fratre notho sultani Ægyptiaci viribus spoliata regno fuerat, amissum regnum recuperare; sed cum Ludovicus Sabaudus ejus vir bellicos aversatus labores in Sabauda regia delictis sese dedisset, Mocenicum missis oratoribus sollicitavit (f), ut eam e Cyprio regno jam ante expulsum in regiam suam dignitatem restitueret. Sed cum Catharina Marci Cornelli patris Veneti filia a senatu Veneto in filiam cooprata fuisset quando Jacobus eam sibi matrimonio junxit, illaque gravida a viro relicta esset, & Venetæ clientelæ commendata, Carola a Mocenico repulsum passâ est, uti Coriolanus Cæpio his verbis describit (g): *Venerunt ad eam duo oratores missi a Carola Cypri Regis sorore, quæ jam multis annis regno a fratre expulsa Rhodi morabatur. Hæc nupta est Ludovico ducis Allobrogum filio viro ignavo, qui relicta uxore domi inter concubinas luxuriose vitam degit. Oratores Imperatori referunt Regem Cyprium mortuum esse, a quo Carola hereditario regno per injuriam expoliata erat, proinde orant Imperatorem uti amicus olim Regis Cyprii filiam, & foederati Venetorum Allobrogum ducis nurum suis opibus ad recuperandum hereditarium regnum juvare velit, afferentes Carolam*

Tres arces in Caramania Turcis ereptæ.

III. (e) Phil. l. 1. 37. ep. ult.

IV. Carlota Regina policit a Veneto senatu regno Cyprio restitui. (f) Bos. p. 2. l. 9.

(g) Cæpio l. 2.

Respondent Veneti regna non jure sed armis possideri Impium responsum ex quo omnia scelestura ad regnandum honesta fore consequitur.

ex legitima uxore, fratrem ex concubina natum esse; tunc imperator respondit Jacobum Regem Cyprium socium & foederatum Venetorum regnum legitime possidisse, non enim legum formulis aut litium contestatione, sed armis atque virtute regna in jus principum cedere. Non solum ab humanis, verum divinis prorsus juribus abhorret hæc politicorum illorum sententia, qui principum magis utilitatibus, quam officio & religioni servire solent, eoque jacto fundamento simulatis causis variis artibus subornatis aliena jura invadunt. Addit Coriolanus Cæpio superioribus Mocenici verbis: *Regnum autem non tantum sorori, verum etiam Genuensibus, qui multo tempore meliorem partem insula per tyrannidem occupatam tenebant, propria virtute recuperasse, ac jure possidisse; affirmat, nunc Reginam per adoptionem senatus Veneti filiam cum postumo, quoniam gravida erat, regni heredem relictam esse, quam & senatum Venetum, & se contra omnes Regine aut regno injuriam inferre volentes defensuram affirmat. Oratores accepto responso tristres recedunt, [1].*

V. **C**onfirmata fuerunt a Petro Catharinæ Jacobi Regis demortui uxoris, uti Veneti nominis filix ac sociæ, partes, enixaque illa est filium, cui paternum nomen inditum est; sed biennio tantum vixit. Cæterum turbidæ (a) admodum Cypriæ res fuerunt, cum alii studerent Catharinæ, Carolæ alii, alii Hispano nomini, & Nicolensi archiepiscopo, qui Neapoli reversus Reginam Ferdinando Regi & ejus filio filiam Jacobi jungere, ut sceptrum Cyprium transferretur in Hispanos, conabatur: sed Venetorum opera Catharinæ partes vicere, ac demum Cyprius Venetæ ditioni adjuncta fuit, uti suo loco dicitur. Nunc de bello Mahometem inter & Usumcassanum, cui Christiana classis ferre suppetias nitentur, gesto narrationem prosequamur. Circumferente latius victorias in Asia Usumcassano, Mahometem Imperatorem ter-

(a) Ib. Bos. p. 2. l. 9. Cyprii in varias factiones discessit.

ror invasit, ne ipsum Christiani conjunctis adorirentur viribus, acceptasque ulciscerentur injurias, utque Usumcassanus Venetos sibi conciliaret, ita ille Matthiam Regem Hungariæ delinire muneribus constituit, adhibuitque illius foederis interpretem Nicolaum Varvedam e Vilach recenter Bosnæ Regem appellatum, plurima ei pollicitus, si rem perficeret. Matthias itaque, amplificandi Hungarici limitis occasionem sibi oblatam ratus, oratores ad Mahometem misit, qui his legibus foedus auxiliæque in Usumcassanum paciscerentur, si Bosnam Serviamque aut harum alteram Hungaro permitteret. Quæ fama cum a viris fide dignis ad sedem Apostolicam allata esset, Sixtus Matthiam ab his abducere gravissimis literis nisus est, proposuitque in primis Usumcassanum sedis Apostolicæ Venetique nominis socium esse, neque ipsum sine Christianæ rei damno foedus cum Turca adversus illum sancire posse; Imperatorem, finitimos principes, Hungarosque ab ipso abalienatum iri, plurimaque aditurum pericula, cum superiorum facinorum gloriam obscuraturum, nec Mahometis tutam firmamque futuram fidem, ut qui Servix, ac Bosnæ principes, qui se ejus fidei commiserant, exitio dederit. Conceptæ sunt ex literæ a Jacobo Cardinale Papiensi (b) pontificio nomine hisce verbis.

Regi Hungariæ. Matthia Rex glorioso, attende primum qua fides esse tibi de fallaci homine potest, tu Christum sequeris, ille Mahometis insaniam: tu pro evangelio contra eum in hunc diem pugnavisti, illius arma contra te tuendam doemonum factam intenta semper fuere. Memento pugnarum a patre varoada, & te toties commissarum, cadium quoque, quæ de Turcis multæ sunt factæ: scit ille tua in primis virtute per hos annos obstitum, quominus tantum imperio potuerit progredi, quantum optavit: unum te odio habet, atque unum te perditum cupit, quo

Metuit Mahometes ne Christiani Usumcassano juncti illum evertant.

Ungarum sibi conciliare an nititur.

Postulat Hungarum Bosnam aut Serviam in præmium sibi dedit.

Ab eo Ungarum deterreret Pontifex. (b) Ib. ep. 527.

VI. **M**onitus Matthias ne fallacissimo Mahometi fidat.

NOTÆ [1] **D**E rebus Cyprijs plus aliquid nos edocent Veneti cœvi scriptores Sanutus in vitis ducum Venetorum, & Naugerus in historia Veneta. Jacobus rex obiit die VII. julii, teste Sanuto, vel die VI. junii ex Naugero, quo satis sancto Carola regina actutum ablegatum misit ad Sultatum Ægypti, rogans, ut regnum, quod Jacobus ejus munere obtinuerat, eo defuncto in Venetorum manibus relapsum sibi vindicaret. Hæc Sanutus. Quid Sultanus responderit, incertum; sed Andreas Cornerus Venetus in Cyprium se conferens, passim per ora hominum evulgatum comperit, Soldanum ad Carolæ preces validum exercitum actutum missurum, ait Naugerus. Verum si ea fama futili tumori niteretur, sive Ægyptius rebus suis metuerit, Carola dein ad Venetos se convertit, ut in annalibus relatum est. Frustra tamen illa cum viduam Jacobi regis civem suam tueri Veneti e republica duxerint. Res interim Cypriæ, ne destituta rectore collaberentur, per Andream Cornerum administrabantur, donec foetæ Reginæ partus expectaretur. Ita rebus comparatis Veneti regimini impatientes Cyprii, archiepiscopo Nicolæ duce, conspirarunt inter se, ut Venetis sublatis Carola filia spuria Jacobi regis, sexennis infantula, desponderetur Alfonso Ferdinandi Apuliæ regis filio, cui ex his nuptiis jus in regnum conferretur. Die igitur XIII. novembris, per simulationem accitus Andreas Cornerus in ipsa via, per dispositos in insidiis sicarios, neci traditus fuit, ea vel simili fraude Marco etiam Bembo defuncti Andree nepote sublato. Tunc regni moderamen arripere conjurati, omnia pro arbitrio disponere, Carolam Alfonso despondere; sed brevi hæc omnis usurpatio cessit; nam Veneti armatis triremibus Cyprium missis, collapsas reginæ res restituerunt. MANSI

quo sublato nihil non de Christianis sperandum sibi cognoscit: si quid blanditur interim, aut si quid promittit tibi, non alia ratione id faciet, quam ut & consulas tibi, & in omnem occasionem te opprimat. Exempla infidelitatis sue non sunt longe petenda, te tuumque regnum circumdant: recopita qua nostra memoria in Servia, & Bosna ab eo sunt gesta, quibusque fallaciis miseri Christiani nimia penas fiducia ultimas dederint: videbis, si desint cetera, haec satis esse ad ceterorum documentum, & tuum: credendum illi non est, merces amicitiae ab eo nulla quaerenda. De religione contenditur: ille tuatur suam, tu tuam, diversitas haec causa conciliare animos vestros nullis pactioibus potest, aut tibi dimittendus est Christus, aut Turcus suspectus semper habendus.

VII. Agi de Christo & Mahomete impio.

Adde, quod negligendum non est, quo animo principes Hungari, quo etiam populi pacificationem hanc sunt accepturi: fidelis Deo semper tua gens fuit, militavit nomini Altissimi, cupidiusque ad pugnam, quam ad nuptias ceteris est semper profecta. Quid iudicatuos de te illos existimas, intuenter nulla urgente necessitate, sola cupiditate aut Servia, aut Bosna non modo cum execrando hoste sentire, sed ad oppugnandos oppugnatores suos copias jungere. Non omnium intra Hungariam fortasse pacati tibi sunt animi: sunt facile multi, quos tua virtus offendat, multos etiam gloria urat: danda non videtur occasio, ut qui de te sentiunt bene, sentire jam male incipiant; & qui criminari opera optant, etiam exagrandi facultatem aperte accipiant. Religione, & constantia, & in periculis fide, quibus regnum parasti, in posterum tibi est retinendum. Proximam quoque Bohemiam tot jam annos a te oppugnatam, nonne dicturam agnoscit: non pro iudicio Romanae sedis, tollendisque erroribus, sed ad solam amplianda potestatis curam tandem bellatum esse, tantamque rerum atque hominum editam stragem, quando pro Servia & Bosna non cum haereticis, sed quod saevius est, pacem procuratam, cum infidelibus inspicit. Retinendum ubique eam inter tuos est nomen bonum, filii charissime, idque non modo anteponendum ceteris rebus, sed morte etiam, si expediat, redimendum. Qua in re animadverti quoque oportet, quantum Caesar, & circumstantes Germaniae principes improbatum factum hoc sint, quantumque miraturum mutationem hanc subitam, tanquam factura crescet haud dubie illis suspicio, in te amor non crescet, novorum forte etiam consiliorum causam praestabis, qua qualia futura sint, arbitrari tu melius potes, cui nota sunt propinqua.

VIII. (a) Papien. ep. 326.

Moniti etiam Pannoniae praefules fuerunt (a), ut foedus illud cum Mahomete

coeundum prohibere studerent: quae literae, tum superiores Laurentio Rovarelle episcopo Ferrariensi Apostolicae sedis nuntio transmissae, ut accommodato tempore consilio eas traderet retineretve. Ut ut res fuerit, seu vera seu conficta ad obtinendam a Pontifice pecuniam, questus enim erat acerbe Hungarus orator (b), Regem suum a Sixto non juvari arario, ut suscepta pro re Christiana bella conficeret, initum non est a Matthia ipso cum Turcarum Imperatore foedus, sive quod Matthias pontificis monitis morem gesserit, sive Mahometes propulsato Usumcassano Hungari amicitiam, uti haud amplius necessariam, contempserit. Describunt pluribus ingentia illa Mahometis & Usumcassani praelia Coriolanus Cepio (c) ex literis Catherini Zeni oratoris Veneti, qui in castris Usumcassani versabatur, Sabellicus (d) Bizarrus (e), aliique: e quibus Sabellicus refert, ut Usumcassanus, qui Pyrameti, Caramani, & Tartarorum Imperatoris subsidium erat fultus, trecenta & quinquaginta millia armatorum in expeditionem eduxerit; Christianorum autem auxilia, & tormenta bellica, quae illi maxime erant necessaria, non acceperit, cum ad maritimam Asiae oram, uti promiserat, ad conferenda de belli summa consilia non accessisset, Mahometes autem Turcarum Imperator trecenta viginti millia militum ad signa coegerat. Et quidem illum, ut Persis occurreret, omnes gerendis armis idoneos ex universis regnis contraxisset, & Constantinopolim maximis praesidiis relicto, que minore filio communiuisse, ne illam Christiani expugnarent, dum in Usumcassanum moveret, narrat Michovias (f).

Concurrere Turcicae Persicaeque acies in Armenia, geminoque praelio decreta res (g), in primo Usumcassani filius triginta millibus equitum succinctus praefectum Romaniae, qui quadraginta millia Turcarum ductabat asperrima clade delevit. Quo successu prospero elatior Usumcassanus universis viribus adoriri Mahometem constituit: & prima quidem impressione Turcae maxima strage caesi a Persis fuerunt; sed cum perventum esset ad regiam munitionem, quae de more in mediis castris excitata erat, & catenis ferreis, curribus tormentisque dispositis egregie communita, mox emissis & bellicis machinis globis laniati sunt Persae, & horribilo illo strepitu, cui non assueverant, perterriti equi, sessores inde abriperunt, peritque in eo congressu Usumcassani filius: tum vero effusus in Persas turbatos Turcicus equitatus illos ad fugam compulsi, adeo ut Usumcassanus ad montana Armeniae perfugerit: Mahometes vero Persica gazza, & impedimentis potitus triumphantis instar Constantinopolim sit reversus, quam.

Moniti praefules Ungari ut foedus cum Mahomete abrumperant. (b) Ibid.

(c) Coriolanus Cepio l. 2.

(d) Sabellicus l. 2.

(e) Bizarrus l. 17.

(f) Michovias l. 4. c. 69.

(g) In Armenia certatum.

(h) Coriolanus Cepio Sabellicus l. 17.

(i) Turcog. l. 1. Bizarrus l. 9.

Initio viatores Persae.

Tormentis bellicis inferior Usumcassanus. Mahometes impedimentis & gazza Persica potitus.

X. Amissa Christianis recuperanda Constantinopolis spes. Carinthia & Syria venata a Turcis. (a) Michovias l. 9.

quamvis multo plures in eo praelio amissis, decem enim millia Persarum, quadraginta Turcarum cum caesa feruntur.

Exinde Christianorum, quae occasione ad recuperanda Constantinopolim uti poterant, labefactatae res in majus exitium inclinaverunt; atque hoc ipso anno Turcae ex Bosna erumpentes Carinthiam Styriamque Austriae stirpis hereditarias provincias late sunt populati (a), non audente Friderico Imperatore arma in eos vertere: quo cognito cum in Cardinalium consistorio flagitasset, ut ad Augustentes coetus legatus pontificis decerneretur, obstitit Franciscus Cardinalis Senensis, ut refert Volaterranus: Potente, inquit, Imperatore, ut ad conventum Augustensem legatus mitteretur, dixit in consistorio Cardinalis Senensis decem conventus intra non multos annos habitos, eosque irritos fuisse, proceres ad ingentes apparatus ornandos subditos onerare, reique invidiam in Ecclesiam, cuius imperio feri dicant, derivare. Porro Fridericus in colloquium venit cum Carolo duce Burgundiae apud Treverim hoc anno, ut Belgici annales (b) tradunt, in quo Carolus ipsam adducere anitebatur, ut Mariam filiam plurimorum heredem principatum Maximilianum filio responderet; Carolus vero a Friderico regium instaurato Burgundionum regno, tum imperii vicarium in Gallicano solo, ut amissas provincias reperendi, gerendique belli occasionem captaret, ebrandiconabatur; tum etiam Caesarem adversus Ludovicum Regem Francorum, quem pluribus onerabat criminibus, ac praecipue fratricidio, concitare. Agitatum etiam nonnihil est de bello sacro ad Turcicas grassationes arcendas suscipiendo; petenti enim Friderico socialia Burgundi arma adversus Christianae fidei hostes, qui ipsius avitos principatus vastabant, respondit Caroli nomine scribarum princeps (c): Dolere principem suum communem vicem Christianorum, & recenti memoria acceptas clades se, si quem alium, gravissime ferre: quamquam autem ipse id sibi non sumeret in ea Regum principumque magnitudine, & opibus, ut se cum esse putaret, qui vel auxilio vires firmare posset aliorum, vel auxilio tui populi sui, salva res permittantur, effecturum se, ut nemo in ipso quidsideret: intelligantque omnes ad hanc rem nec viro sibi animos, nec principi opes, nec Christiano religionem defuisse. Haec i-

(b) Arnoldus Ludolphus Agricola l. 2. ver. Germ. Gazwin. in Lud. XI. Naul. vol. 2. gen. 50. Chron. magn. Belg. Meyer. l. 17. Regid. e Roy. in annal. Belg. Belcar. dec. 1. l. 2.

Treverense colloquium inter Fred. & Burg. ad Gallum.

(c) Apud Arnoldum Laban. to. 2. ver. Germ.

naniter jactata; quisque vero, ut rerum eventus ostenderunt, suarum amplitudinem curabat, & Imperator prius affinitatem conjungi, contra Burgundus regum nomen prius sibi conferri exambiebat.

Et jam res erat progressa, ut regiae inaugurationi parandae daretur opera, sed extimuisse Fridericum ferunt ne Burgundus utpote ambitione plenus parto regio nomine, etiam postea imperium sibi potius, quam genero futuro Maximiliano arrogaret; atque ita disturbatus is congressus. Accepisse Carolum in eo conventu e Friderici manu Gueldrensem principatum, quem ipsum antea sibi comparasse vidimus, gravissimaque iras eundem in Fridericum, a quo obtinendi regni nominis cupidine, delusus fuerat, concepisse, immo ad eripiendum Romanum imperium Friderico convertisse studia sua refert magni chronici (d) Belgici auctor his verbis: Serenissimus Imperator Fridericus ducem Burgundiae Carolum solemniter investivit de ducatu Gelviae per vexillum cum ceteris consuetis ceremoniis. Post hoc desiderabat Carolus dux Burgundiae coronari in Regem, in quem suum praescriptum ambitionem, & periculosam illam ostentationem insituerat: sed Imperator respondit certum illi deesse numerum episcopatum regiae majestati debitum. Cum igitur rursus Carolus dux Burgundiae investiturum de ceteris episcopatibus sibi vicinis peteret, & per vim illos se velle obtinere minaretur, respondit rursus serenissimus Imperator non esse intentionis suae Romano imperio subtrahere velle dominia quaecumque, & ipse conferre. Itaque & sic frustratus est dux Carolus a desiderio suo: sed Imperator clanculum discessit, & dux non sine magno dispendio honoris, & facultatum revertit domum; unde irrisiones, & subsannationes maxime in Francia fuerunt. Ex ista confusione dux Carolus offensus in Imperatorem consilia cogitabat praeva. Erupere illa proximo anno, Gueldria enim Zutphaniaque auctus terminos latius in Germaniam, Rhenoque perfusas regiones profere constituit: quae res illi demum exitio fuit. Interea cum Ludovico Francorum Rege diuturnum jam bellum gesserat, habitisque Silvanecti de pace conventibus, pax confici non potuit, cum sitas ad Sommonam urbes Carolus sibi asserere vellet, Ludovicus autem non esse suae dignitatis contenderet, eas illimittere, ac deinde auro redempta a Carolo Rege fuissent, atque ita disturbatum foedus, in-

De Burgundico regno instaurando agitatum. XI.

(d) Chronici Belgici auctoris.

Irrixa Burgundi ambitio.

Belli cau- sa inter Burgundum & Ludov. Franc. Regem.

XII. Joannes Rex Arag. Gallo bellum infert. (a) Surit. l. 18. c. 48. Marian. l. 23. c. 18. Adductus in grave discrimen a Gallis.

XIII. Sollicita ut Fred. ut Mat. thia faveat in re Bohemica. (b) Six. IV. reg. 1. leg. pag. 48.

ducie vero pacis fuerunt. [1] Neque hoc loco pretereundum videtur, datam fuisse Gallorum Regi novi belli occasionem, cum Joannes Rex Aragonum post diutina bella Barcinonenses ad suum demum flexisset (a) obsequium, Ceritaniamque ac Ruffinonensem comitatum a Gal- lis recuperare aggressus esset, quem Elna Perpinianumque cupide exceperunt : at a Ludovico viginti millia militum duce Phi- lippo Sabauda submissa sunt, a quibus Joannes Rex arctissima est obfisione cin- ctus, atque in discrimen adductus; sed de- mum a filio Ferdinando periculo & obfi- sione liberatus est. Sed a turbis Arago- nicis ad Bohemicas sermonem traduca- mus.

(b) Fridericum Sixtus Pontifex sollicitavit ut Matthiam Pannonie Regem in controversia Bohemica juvaret, propo- situmque illi est, uti Matthias ipsum cum a Victorino Georgii Podiebratii filio gra- viori bello urgebatur, ab hoste texisset, eisque causa periculoso bello se implicuif- set; tum subdidit, numquam Matthiae sedem Apostolicam defuturam.

Imperatori. Oppugnabatur impiissimis armis hereti- corum celsitudo tua, & Victorinus, dam- nata memoria Georgii natus, insolentissime tuo nomini insultabat, cum Charissimus in Christo filius noster Matthias Hungaria Rex illustris pro tua defensione fideique purita- te arma suscepit, tuamque injuriam ultus Victorinum juvenititer exultantem repressit, seque bello diuturno difficultique implicuit, hic igitur nunc ob has causas in periculo constitutus, & bello magno vexatus dese- rendus non est; sed ab hac Apostolica san- cta sede veritatis magistra, justitiaque cultrice, & a tua potissimum celsitudine o-

mi ope juvandus; quocirca hortamur ip- sam serenitatem, ut opem ei ferre non dif- ferat. Apostolica quidem sedes eum non- deseret. Dat. Romae apud S. Petrum M- CDLXXII. nonis martii.

Gerebar tunc atrox bellum Matthias (c) pro Bohemica corona cum Polonia Rege Casimiro, ejusque filio Vladislao, qui partim ab hereticis, partim a catho- licis scepro donatus fuerat: pro qua diri- menda lite Nyssam, ubi solemnes conven- tus celebrandi erant, Marcus tit. S. Mar- ci Cardinalis pontificus legatus profectus est, ut omnium arma in Turcas averte- rentur: sed illius diligentiam odiorum per- tinacia, partiumque adversarum, parta ju- ra tuentium, cupiditas eludere.

[2] Hoc ineunte anno Jacobus Cardin- alis Papiensis (d) jam ante in Etruriam missus a Sixto IV. ad componendam in- ter Fojanenses, ac Lucinianos, qui de- limitibus annis fere ducentis ferro, flama, caedibus inter se decerrarant, con- cordiam: foeliciter diuturnum bellum, im- perata pace & fixis terminis, sustulit. E- diderant illi in se mutuo insignia crudeli- tatis exempla, ex quibus haec ipse refert: Sic in se semper accensi, sic odiis acerbis in- stigati, ut super alia crudelitatis exempla apud alteros pugna quadam capita occiso- rum relata ad suos venum in foro posita sint, emptoresque ad pasendam feritatem invenerint apud alteros cum fundamenta portae, quae inimicum oppidum respicit, ca- su aperirentur in eorum imo solo ad me- moriam sceleris pro cements sint colloca- ta. Ut vero truces animi ad manufactudi- nem traducti sint, narrat idem Papiensis in literis (e) ad Pontificem datis.

Benedictio tua, clementissime pater, qua me venientem in Tusciam est profecta, etiam

XIV. Nyssensis conventus infecta pace dif- solutus.

(c) Mi- chev. l. 4. c. 6. Crom. l. 27. & alii.

XV. (d) Pap. ep. 506.

Pax inter Fojanen- ses & Lu- cinianos- ses reno- vata. Barba- rum ac ferinum facinus.

(e) Id. ep. 505. XVI.

NOTAE

[1] Quae causae Fridericum moverint post factam Carolo Burgundo spem regium illi titulum & dignitatem conferendi, insalutato hospite abeundi, expectantemque fallendi, ab An- nalista plures assignantur. Verum ex incertis rumoribus petitas illas discimus docente Amelgario Leodiensi presbytero, qui res aetate sua gestas a Carolo VII. cujus familiaritate utebatur, & Lu- dovico XI. literis consignavit, ex quo opere excerpta dedit Martene Veter. Monum. to. IV. Scri- ptor enim ille libr. II. cap. IX. testatur imperatorem adeo improvisum abiisse, ut veras causas ejus discessus, se cum forte tunc Trevisis ageret & neutri parti serviret perquirentem nullas in- vestigare potuisse. Nec tunc, nec postmodum licet satis sollicite de causa illius sabita discessionis per- quisierimus, ad verum & certum eam noscere potuimus. MANSI

[2] Agitata est hoc anno Romae controversia de futuris contingentibus; an scilicet certam- fixamque veritatem praerferrent, antequam re ipsa evenirent. Negaverat veritatem hanc inesse futuris illis Petrus quidam de Rivo, (quem Volaterranus male Petrum Thomam appellat) Lovaniensis academiae doctor, qui singulari tractatu hoc argumentum vexavit. In eo opere con- tendebat propositiones quidem de futuris contingentibus in symbolo vel in S. Scriptura expressas verissimas esse si quid aliud maxime; sed veritatem continere, non quidem instam, at veluti divi- nam, & incretam a decreto Dei, quam conditionatam vocant, acceptam: ipsa vero in se con- tingentia instam, & fere dicam creatam veritatem determinatam nullam obtinere. Opinionem- hanc ita explicatam Lovaniensis academia anno 1471. approbaverat; probandamque ad Parisienses do- ctiores transmiserat. Ibi vartam fortunam subivit, aliis catholicam tuentibus, aliis de heresi dam- nantibus; quorum factio vicit, atque a Parisiensi academia frequentibus suffragiis reprobata fuit. Tunc dies Petro dicta Romae apud pontificem, ubi se actuum concilii, causamque suam strenue defendit. Qui fuerit causa hujus exitu in controversia scriptis doctorum approbationes in utramque sen- tentiam exhibentibus, evulgatisque a Baluzio Miscellan. to. IV. pag. 531. MANSI

etiam inter hos populos non dereliquit: post disceperationes assiduas, quae de noscen- dis finibus habitae sunt, post tedia in- numerata, quibus in persuadendis, & mol- liendis agrestium animis quinquaginta die- bus clangui; post rem etiam saepius despe- ratam, heri tandem Domino aspirante ma- nus extrema est operi imposta. Convenie- runt ad me cum publicis suorum decretis Lucinianos, ac Fojanenses, atque iis po- tissimum in locis, quae tot jam mortibus sunt decertata, lata sententia assenserunt, & pacem non expectatam etiam susceperunt. Ante hunc vero assepsum, cum praefatus es- sem quanta fuisset pietas tua, qui Cardin- alem Romanam ecclesiam ad salvandas res eorum atque animas permittes venire, multa in super de malis praeteritis deplorassem, recentia identidem suorum funera ante ocu- los posuisses, dixisses denique, quod sal- vator noster Jesus Christus in tanta odio- rum acerbitate, si modo Christiani essent, & memoriam baptismatis suscepti tenerent, ab eis die illa atque hora rationem requi- reret, tanta cordium est consequuta muta- tio, ac tam prona ad pacificationem vo- luntas, ut cum temperare nemo a lachry- mis posset, me etiam stentem inspicerent, il- lico in mutua oscula, & complexus sponte processerint. Gratias Deo omnipotenti, qui per ministerium sacerdotis sui locum illum pia dei illius lacrima exierat, qui erat ante tot funeribus contaminatus. Hodie quoque precibus multis adductus ad illorum me contuli oppida, ante non adita, non mi- nori animorum significatione acceptus sum, quam heri auditus: nullis, quod inter ru- sticos solet, est parsam affectibus: omnis generis multitudo obviam cum ramis olea- ginis gratulatum effusa magnis acclamatio- nibus Xysto restitutori pacis sedulo bene- dicebant.

XVII. In concilianda eorum populorum con- cordia ostensum caelo prodigium idem- Jacobus, narrat (a): Egit, inquit, om- nia virtute sua Altissimus, qui in faciem Christi sui respiciens signo etiam caelesti ostendit quem vellet finem pite laboribus. Fiebat meo instituto quaque die in vicina ecclesia solemne Spiritus sancti sacram, horis etiam omnibus ad quaque actio- nem invocabatur ille a me: mira res, & a fidelibus non irrideuda! conventu uno inter ceteros, qui in agris apud desertam quandam B. Sabini ecclesiam a contendentibus me praesente est habitus, cum alterca- tionibus multis eo processum esset dissidii, ut ad desperationem ultimam res jam in- elinaret, moesis omnibus, & ad discessum paratis, lux Domini subito affulsit spem- amissam reddentis clarissima die, nullis ven- tis aut nubibus, columba candoris immensa septentrionibus lapsa, devolanque supra ipsum conventum, antequam terram attinge- ret in flammam est resoluta, neque post ampli-

Prodi- gium in- ea tra- ctanda concordia coelitus o- sculatum.

us visa admirationi omnibus fuit. Ostenti- bujus testis est locuples Dominicus Lucen- sis vir gravis, & verax, cujus primo ini- tio concitator vox quasi indicantis rem- aliis est intellecta. Redii domum letus, affuturumque operi cum Spiritum ratus, qui in columbae speciem conventui se obtulisset, incubui acris, nec multos post dies illo du- ce & auspice perfecti, quae dico. Gloria igitur Patri, & Filio, & Spiritui san- cto, &c. Ex Asma longa xx. januarii MCCCCLXXIII.

Minus feliciter gesta a Roderico Bor- gia Cardinale Hispanica legatio: is qui- dem ex Aragonia Matritum profectus ho- norificentissime ab Henrico Rege Castel- lae exceptus est, ab eo enim incedente ad dexteram collocatus est, qui ho- nos, ut observat Mariana (b), legatis a- postolicis deferri erat solitus. Tum habito episcoporum & procerum conventu decumas ex sacerdotiis ad Turcicum bel- lum sustinendum cogendas obtinuit: sed postea cum huic decreto sacerdotum or- do intercessisset, res perfecta non est. Cum vero ad mutuam concordiam reducendos Hispanos pacandasque Hispanias studia convertisset, Henricus Rex ponere arma recusavit, nullaque in re legato morem gessit: quin etiam ambiguum illius apud Pontificem fidem accusavit. Et quidem illum Ferdinandi Joannis Regis Aragonum filii, qui Isabellae Henrici sorori conjun- gendi Aragonio Castellani scepri (pe nu- pserat, partibus se implicuisse scribit Ma- riana (c), & confirmat Platina (d) his verbis: Annus est Rodericus, dum in provincia esset, Reges Hispaniae ad bel- lum spectantes ad pacem cohortari his ra- tionibus, ut Regis Hispaniae soror, qui Re- gi Siciliae nupsit, in regnum succederet, quemadmodum multi barones volebant, si cum Rege bene sentiret, ejusque dicto ob- temperaret; Regi enim in mentem venerat, cum stirpe virili caveret, filiam heredem relinquere, sed eam regni principes asper- nabantur, quia suspicio inerat, puellam ex adulterio natam esse. Erupisse in atrox bellum eam discordiam, suo loco vide- bitur.

Cum is multo improbo questu ex lega- tione parto rediret in Italiam, extremum naufragii discrimen adit, quod divine vindictae tribuit Cardinalis Papiensis (e) in literis ad decanum Toleranum datis: Nullo, inquit, eorum perlecto, quod sibi ad nomen legationis praetenderat, odio prin- cipum, & populorum renavigat Romam. Ante ostium Aserici fluminis octobris die xx. ingenti orae tempestate constitit diu quatuordecim duabus, in quibus ipse & familia eum omni praeda Hispanica vehe- batur, altera lachrymabili damno ante oculos suos depressa est, altera, quae sua erat, diffracta jam puppe, cum haud pro-

XVIII. Matriti dem ex Aragonia Matritum profectus ho- norificentissime ab Henrico Rege Castel- lae exceptus est, ab eo enim incedente ad dexteram collocatus est, qui ho- nos, ut observat Mariana (b), legatis a- postolicis deferri erat solitus. Tum habito episcoporum & procerum conventu decumas ex sacerdotiis ad Turcicum bel- lum sustinendum cogendas obtinuit: sed postea cum huic decreto sacerdotum or- do intercessisset, res perfecta non est. Cum vero ad mutuam concordiam reducendos Hispanos pacandasque Hispanias studia convertisset, Henricus Rex ponere arma recusavit, nullaque in re legato morem gessit: quin etiam ambiguum illius apud Pontificem fidem accusavit. Et quidem illum Ferdinandi Joannis Regis Aragonum filii, qui Isabellae Henrici sorori conjun- gendi Aragonio Castellani scepri (pe nu- pserat, partibus se implicuisse scribit Ma- riana (c), & confirmat Platina (d) his verbis: Annus est Rodericus, dum in provincia esset, Reges Hispaniae ad bel- lum spectantes ad pacem cohortari his ra- tionibus, ut Regis Hispaniae soror, qui Re- gi Siciliae nupsit, in regnum succederet, quemadmodum multi barones volebant, si cum Rege bene sentiret, ejusque dicto ob- temperaret; Regi enim in mentem venerat, cum stirpe virili caveret, filiam heredem relinquere, sed eam regni principes asper- nabantur, quia suspicio inerat, puellam ex adulterio natam esse. Erupisse in atrox bellum eam discordiam, suo loco vide- bitur.

Negat ta- men arma ponere.

(c) Id. ib. cap. 19. (d) Plat. in Sixt. IV. vita MS. arch. Vat.

Filius fa- vet licet ejus nata- les accu- sentur.

XIX. Roderici reditus ex Hispania. (e) Pap. ep. 504.

Naufragi- um in portu paci- sus.

Male
partæ res
missæ.

XX.

(a) Mavi-
an. l. 23.
c. 18.
In singu-
lis colle-
giis cano-
nicæ &
theologo
duo sacer-
dotia at-
tributa.

(b) Ib. c.
20.

Arunden-
se concili-
um pro-
vin.

XXI.

Transub-
stantiatio
in signi-
ficaculo
confirma-
ta.

cul exitio esset, remissis paululum ventis
egre in portum Liburnum lacera, ac ve-
xata protruditur. Præter cæteram turbam
quinque, & septuaginta ex familia perie-
re: in his episcopi tres Pharenst, Assis-
ensis, & Orbanus, jureconsulti amplius
duodecim, equestris ordinis sex: jactura
autem rerum amplius triginta millium au-
reorum est æstimata. Inania nunc appeta-
mus, concedamus omnia gratiæ, negemus-
que de erratis nostris curam Deo non esse.

Obsolevisse his temporibus admodum
in Castella disciplinæ ecclesiasticæ nitorem
pariterque in sacerdotum ordinem grassa-
tam imperitiam, deplorat Mariana (a),
adeo ut etiam latinæ linguæ ignari essent,
gulæ vero fervirent, alii veritis sese con-
taminarent delictis, alii traherent arma,
alii simoniacam pravitate compendii gen-
us putarent: quare in ecclesiasticorum
conventibus sancitum, ut in canonicorum
collegiis duo sacerdotia alterum juris pon-
tificii doctori, alterum theologo attribu-
erentur: quod decretum Apostolicæ sedis
authoritate firmatum est. Habitum (b)
autem Arundæ eodem anno ab Alfonso
Carillo Toletano archiepiscopo concilium
provinciale, in quo constitutum, ut epi-
scopi linea præfulari uterentur, sacerdo-
tes ter quaterve ad minimum singulis an-
nis rem sacram peragerent: vetiti eccle-
siastici cujusquam famulari se addicere,
sive a quovis quam a Rege accipere sti-
pendia: sancitum ne sacerdotia, quibus
animarum cura adjuncta est, aut dignita-
tes sacræ cuiquam, nisi grammaticæ insti-
tutionibus esset excultus, conferrentur.

Celebrabatur in Hispania Darocensis
ecclesia magno piorum concursu ob infi-
gnis prodigii, quo species sacramentales
in carnem & sanguinem conversæ fuerant
monumenta, quæ in ea extabant, ac ma-
gna religione colebantur, ad quam au-
gendam Sixtus veniam criminum eam sa-
cram ædem rite lustraturis contulit, de-
que eodem prodigio hæc memorat: Inter
grandia miracula, quæ tempore recolende
memoriæ Jacobi Aragonum Regis Christi-
fidelibus ostensa fuerunt, quinque scilicet
hostiæ in sacratissimum corpus domini no-
stri Jesu Christi per quemdam presbyterum
tunc missam in quodam colle Ecbiu nuncu-
pato Valentiniæ diocesis celebrantem pro
nonnullis capitaneis exercitus Regis præ-
dicti contra Saracenos directis communi-
candis consecrata, dum exercitus ipse con-
tra hujusmodi Saracenos bellum habiturus
esset, ac ex tunc antequam hostiæ hujus-
modi, ut præmittitur, consecrata per di-
ctos capitaneos sumi potuissent in corpora-
libus involuta, & per dictum presbyterum
ob metum, & invasionem ipsorum Sarace-
norum sub quodam lapide repositæ visibili-
ter in colore, & forma mundissimæ carnis
& puri sanguinis domini nostri Jesu Chri-

sti conversæ fuerunt, &c. Dat. Romæ apud
S. Petrum anno MCDLXXIII. XII. kal.
juli pontificatus nostri anno 11. In alia
etiam Hispana ecclesia servari divinum cru-
orem, in quem sacramentales species, ad
sacerdotis de tanto mysterio ambigenti-
fidem corroborandam, transmutatæ fue-
rant, inferius dicitur.

Hoc anno nonis maii octo S. R. E. Car-
dinales Sixtus creavit. Suntque in pon-
tificio regesto plura diplomata (c) de his
Cardinalibus creatis, quibus ipse sacræ
purpuræ, utque pristina sacerdotiæ retine-
re possent, jus confert: tum inter alios
Petro (d) Saguntino tit. S. Mariæ in do-
minica, Anxiæ (e) tit. S. Vitalis, Joan-
ni Novariensi (f) tit. SS. Nerei & Achil-
lei, Joanni Baptistæ Cybo Melphetensi
(g) tit. S. Balbinæ, ac dein defuncto Phi-
lippo episcopo Portuensi tit. S. Laurentii
in Lucina, Stephano (h) ecclesiam Sancti
Hadriani diaconalem in titulum presby-
teralem erectam: alii alios titulos regulere
nimirum Philippus de Lenis (i) tit. SS. Pe-
tri, & Marcellini, Antonius Jacobus Ve-
nereus tit. SS. Viti & Modesti in macel-
lo martyrum, Philibertus de Ugonettis epi-
scopus Matisconenfis tit. S. Luciæ in
Silice presbyteri renuntiati fuerunt.

Poposcerat paulo ante nempe VII. apr-
ilis die in Cardinalium consistorio Cæsareus
orator ut episcopus Brixienfis Cardinalium
numero aggregaretur: cumque Frideri-
cum imprudenter orbis monarcham fre-
quenter appellaret, hunc vocis factum
non tulisse Rothomagensis Cardinalem
graviterque refregisse, refert Jacobus Mas-
seus Volaterranus in diariis (k): Thomas
quidam, inquit, vir acris ingenii cum no-
mine Imperatoris Federici assumi ad digni-
tatem cardinalatus Dominicum episcopum
Brixiensem contenderet, eamque ob causam
postulato senatu, ac dato, fervidius loque-
retur, sæpe inter agendum monarcham or-
bis Imperatorem appellabat. Tum Cardi-
nalis Rothomagensis, qui etiam causæ Do-
minici minus favebat, paulo commotior fa-
ctus: Male, inquit, agis Thoma: non-
tans Imperator, sed hic noster Pontifex mo-
narcha est orbis: pati non possum Romana
amplitudini detrabi. Tum ille: Non om-
nium, inquit, monarcham Imperatorem
ajo, temporalium tantum intelligo; & Ro-
thomagensis. Nec temporalium quoque il-
li est monarchia: jure divino, & ponti-
ficio tota Romani est præfulis. Idem qui
ex patribus jus didicere, uno judicio con-
firmarunt.

Hoc etiam anno perlatum est ad se-
dem Apostolicam disseminatum (l) Bono-
niæ a nonnullis pseudocarmelitis ingen-
tem, ac turbulentum errorem, ex quo
gravissimæ offensiones obortæ essent: con-
troversum enim his authoribus ferebatur
publicis concionibus diceptationibusque:

Non esse hæreticum, & a puritate fidei a-
lienum, demonum expectare responsa. Cui
malo Sixtus occurrere festinans vicario
Bononiensi partes dedit, ut diligentissime
inquireret an relata vera essent, quive
essent assertores, ac rem totam Franci-
sco datario pontificio perscriberet. Cum
autem ulterius malum non sit grassatum,
apostolica diligentia extinctum fuisse col-
ligitur.

Coercuit etiam nonnullos qui in aca-
demia Lovaniensi novarum opinionum vi-
rus diffundere jam ante Paulo II. Ponti-
fice coeperant, quorum antesignanus erat
Petrus Thomas, qui aucupandæ inanis glo-
riæ, & contentionis studio ductus effu-
rierat, propositiones de futuris contingen-
tibus nec veras nec falsas, atque ita sa-
cra vaticinia explodebat imple. Cumque

XXII.
Auctus
Cardinali-
um sena-
tus.
(c) Lib. 7.
pag. 225.
(d) Ib. p.
254.
(e) Ib. p.
226.
(f) Ib. p.
247.
(g) Ib. p.
256.
(h) Lib. 9.
ep. 176.
& 178.
(i) Lib. 25.
p. 248.
(j) Id. ib.

XXIII.
(k) Ext.
in MS.
cod. Vat.
arch.

Conten-
tio au-
Impera-
tor mo-
narcha or-
bis dicen-
dus sit.

XXIV.
(l) Di-
rect. in-
quis. in
append.

Magica
ars a pseu-
docarme-
litis Bo-
noniæ dif-
feminata.
Repressa
studio
Pontificis.
XXV.
Contro-
verfium
an propo-
sitiones de
futuris
conting-
entibus
nec sint
veræ nec
falsæ.

Non esse hæreticum, & a puritate fidei a-
lienum, demonum expectare responsa. Cui
malo Sixtus occurrere festinans vicario
Bononiensi partes dedit, ut diligentissime
inquireret an relata vera essent, quive
essent assertores, ac rem totam Franci-
sco datario pontificio perscriberet. Cum
autem ulterius malum non sit grassatum,
apostolica diligentia extinctum fuisse col-
ligitur.

Coercuit etiam nonnullos qui in aca-
demia Lovaniensi novarum opinionum vi-
rus diffundere jam ante Paulo II. Ponti-
fice coeperant, quorum antesignanus erat
Petrus Thomas, qui aucupandæ inanis glo-
riæ, & contentionis studio ductus effu-
rierat, propositiones de futuris contingen-
tibus nec veras nec falsas, atque ita sa-
cra vaticinia explodebat imple. Cumque

ea de re decima martii in Cardinalium
senatu actum fuisset, sensit Jacobus Pa-
piensis controversiam vocato omnium præ-
sulum, & theologorum conventu, qui
ex variis nationibus Romæ tunc agebant,
ob rei gravitatem dirimendam; cui con-
sentit Jacobus Maffeus Volaterranus (a). (a) Vola-
ter. ubi
Scriptit vero eo argumento gravissime Si-
xtus IV. cujus eruditissima opuscula lector
consultat.

Addit author in consistorio quoque fu-
sas querelas in Venetos, quod Hadriati-
ci maris imperium sibi arrogarent, atque
Anconitanis sedis Apostolicæ clientibus sul-
candi maris jus libertatemque adimerent;
intencatas vero iis, si eisdem vexarent,
censuras, ac decretum, vim vi repellend-
dam.

Affecta-
tum a Ve-
netis adri-
atici ma-
ris impe-
rium.

(a) Cran- iz. Dan. 1.8. Sigon. de episc. Bon. in Philip. Calan- dri. (b) Plat. mf. Vat. in Vit. Sixt. IV. Dani Regis peregrination. (c) Papien. ep. 637. ext. etiam in mf. cod. Vallie. fig. lit. B. n. 19. pag. 220.

(d) Papien. ep. 366.

(e) Papien. ep. 366.

I. Anno post Christum natum septuagesimo quarto post mille quadringentos indictione septima Christiernus Danorum Rex una cum Joanne Saxoniae inferioris duce, & splendida equitum auratorum caterva, peregrini cultu, ut refert Albertus Crantzius (a), Romam versus iter instituit (b): in quo cum ad Fridericum Imperatorem deflexisset, ab illo regio more est acceptus, ac Thietmarisia, Hollatia, & Steyrmariae ducatu indutus. Deinde Italicum iter prosecutus a Pontifice, qui ea de re certior erat factus, plenam officiorum literas accepit, quae a Jacobo Cardinale Papiensi (c) his verbis conceptae fuerunt.

Regi Daciae. Cognovimus ex literis tuae serenitatis in itinere te esse, ut ad sancta Apostolorum limina venias, & successorem Petri in terra hac visites martyrum sanguine consecrata. Latati eo nuncio plurimum sumus, videntes peregrinationem tuam plenam esse propositi boni, ac fidelis, & de salute animae non minus, quam rebus terrenis te cogitare: Et infra. Omnipotens Deus, cui labor hic servit venientem te atque abeantem incolumem servet, angelisque suis mandet de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Nos, qui tuam serenitatem comitatumque tuum omnem in tempore accipiant, & in urbem usque prosequantur, ad fines dittonis Ecclesiae esse jubebimus. Sine incommodo venies, sine incommodo abibis, discrimen nullum in domo patris tibi erit: immodum ubique si non pro meritis, ac pro studio nostro praesto erit letitia, & charitas. Ingressus vero urbem accipietis obviam manibus, & paterno sinu forebere, nullaque pietatis, & devotionis officia, quae praestari catholicis Regibus soleant a nobis venerabilibusque fratribus nostris Sanctae Romanae ecclesiae Cardinalibus tibi benemerito deerunt. Veni ergo in benedictione patris filii charissime, & pium propositum feliciter imple.

Ingressus Romam Christiernus honorificentissime a Pontifice exceptus est, summisque affectus honoribus: atque ille vicissim plura optimi principis, Christianae modestiae, & singularis in sacerdotalem ordinem observantiae exempla edidit: quorum nonnulla, tum officiorum genera, quibus cultus est, narrat in literis ad amicum datis idem Cardinalis Papiensis (d), qui his rebus interfuit, ejusque interdum lateri haesit: Nos hic Dacarum Regem honoribus summis accepimus: turba omnis curialis egressa est obviam, patres ad portam congressi medium illum per urbem ad basilicam Petri, inde ad Pontificem perduxere, juri decendo tunc publice praesidentem. Re-

ligio summa in summo Rege enituit: pro-cubuit in genua ante illius pedes, nec ante se elevari est passus, quam sermonibus suis esset responsum. Redeunti in cubiculum Xyffo, exeuntique ad divina horum dierum gremia ejus semper portavit: lavanti manus pelojm sustinuit. Inter duos primos Cardinales sessum receptus, non prius sedere, non prius tegi voluit, quam utrumque ab utroque factum esset: me hodie alteram ex duobus illi assidentem rogari per interpretem fecit, ut pateremur post omnes Cardinales ad osculum crucis eum ascendere; est enim hoc dies parasceve: eum rogarem cur ita deposceret, ut habeatur, inquit, justus honos summo senatui. Pluribusmodi hoc solo viduo fact ab eo praestita Apostolica sedi, in quibus trium magnorum regnorum Rex a septentrionibus veniens nobis Italiam, quo animo esse in summum sacerdotium debeamus, exemplo suo edocuit. Roma VI. aprilis MCCCCCLXXIV. Scribit Crantzius (e) Christiernum a Pontifice magnis muneribus comulatum, ac nuncupatum jam ante ab illo de Jerosolymitana professione votum in amplam eleemosynam in xenodochium Sancti Spiritus in Saxia conferendam commutasse. Donatum praeterea rosa aurea narrat Nauclerus, ac rullisse famam illum Romam accessisse non modo, ut votum completeret, sed etiam, ut Christianos adversus Turcam ad sacrum bellum concitaret. Digressus Roma, atque ab Italicis principibus magnifice cultus, ubi Germaniam attigit, exortum Coloniae inter cives, & Robertum archiepiscopum Bavariae stirpe oriundum, qui Carolum ducem Burgundiae auxilio vocaverat, bellum sedare studuit, sed ejus pii conatus ad irritum cecidere.

Hanc Caroli expeditionem ita describit chronici Belgici author (f): Anno Domini MCDLXXIV. circa festum divisionis Apostolorum Carolus archidux princeps, & in bellis victoriosissimus triumphator, ducatum & comitatum, ac dominorum plurimorum possessor, nam archidux extitit Burgundiae, Lotaringiae, Brabantiae, Gellriae, Limburgiae, & Luxemburgi. Similiter extitit comes Flandriae, Hollandiae, Arthefsi, Hammoniae, Zelandiae, Zutphaniae, & Boloniae, fuit insuper palatinus Burgundiae inferioris, etiam dominus extitit Frisiae, Salinae, Picardiae, & Mechliniae, & princeps erat sacri imperii marchio: & tantus, ac talis in quotidiani extitit sumptuosa, & magnificentia curiali frequentia, ut nullus Alemannorum Regum, vel principum, immo nec Rex Regum Romanorum Imperator ipsi valuit comparari: qui etiam maximum post triumphum in Francia contra ipsam praesentem Fran-

Religio- fissime ante Pontificis pedes provolvitur. Recusat nisi post Card. ad crucis osculum accedere. Colonien- se diffidendum in reditu sospire studeat. Carolus Burg. in Germ. expeditionem ducit. (f) Ma- gni Chron. belg. au- thor.

Religio- fissime ante Pontificis pedes provolvitur. Recusat nisi post Card. ad crucis osculum accedere.

Colonien- se diffidendum in reditu sospire studeat. Carolus Burg. in Germ. expeditionem ducit. (f) Ma- gni Chron. belg. au- thor.

Caroli Burg. in Germ. expeditionem ducit. (f) Ma- gni Chron. belg. au- thor.

IV. (a) Apud Papien. ep. 86.

(b) Philipp. Comin. in chron. l. 1. c. 63.

(c) Apud Papien. ep. 604. Nussia obfessa a Burgundo.

V. Belli inter Archiep. & cives cauf. (d) Naucl. Gen. 50. Me- yer. l. 17. & alii.

Germania in Burgundum concitata.

Francia Regem in ipsius Regis paratum territorio, & Leodienfium post depopulationem, ac civitatum destructionem, & murorum defectionem, in qua expeditione centum fertur habuisse millia pugnatorum pro majori parte equestrum, & post ducatus Gelriae invasionem Colonienfem devastare aggressus est praesulatum: exercitum in Trajecto super Mosam adunans, in terra Leodienfi ibi quatuor exercitus, & totidem linguarum ad ipsum stipendii gratia confluerunt.

IV. Discordiam hanc in dies ingravescentem his verbis descripsit Joannes Petrus Arrivabenus (a): In Germania furor ille bellicus, qui coloniam Agrippinam invaserat surgit in dies: pulso antistite ex urbe ad alteram ripam Rbeni Burgundus insultat: oppidum quoddam munitissimum obsidet. In altera est Lantravius Hassiae canonicus favens suis, & totius fere nationis praesidiis potens. Crevit inter illos indignatio, neque legatus, qui eo accesserat, concordiae spem ullam habet. Conceperat (b) non dubias proferendi imperii spes Burgundus, si Robertum archiepiscopum Coloniae, unde qua erat pulsus, restitueret, partis enim aliquot Colonienfis principatus ad Rhenum stis arcibus, Ferretanum comitatum, quem a Sigismundo Austriaco coemerat, reliquae dittoni conjuncturum se sperabat; quocirca ad Nussiae oppugnationem animum obfirmavit, ut Caputaquensis episcopus ad Cardinale Papientem e castris Burgundis scripsit (c): Hic princeps constituit ab hac obsidione non nisi victor recedere, nec etiam hoc oppido positus militem ad hyberna lege militari revocet, hyematurus, ut dicit, in castris, non frigore, non glacie, non periculis deterretur. Nunc audito Imperatoris adventu evocavit undique auxilia: sola Flandria decem millia militum: erunt haec supplementa plusquam quadraginta millia: in annum sequentem bellum Gallicum parat sociis Britannis. De Eduardi, quem Burgundus in Gallias pellexit, adventu proximo anno dicitur.

V. Porro belli Colonienfis, susceptique a Friderico Imperatore in Burgundum belli causas referunt (d), Robertum agros ecclesiasticos censu (ac antea oppigneratos repetere voluisse, non propterea ejectum a civibus: illum vero accivisse Burgundum, & archiepiscopatum illius clientelae commendasse, qui honos, cum ad Imperatorem spectet, excitatus est Fridericus, universaque commota Germania ad imperii jura tuenda: ut vero Nussia propulsatus sit Carolus, inferius narrabitur. Nunc de Marco Cardinale legato, a quo navatum pro sedando hoc bello operam indicatum est, addimus, ipsum hoc anno aestate exacta e septentrionali legatione, reversum, cujus in ea gesta in purpura

torum senatu recensita, ut nimirum Poloniam Hungarumque Reges de Bohemia Cardinalis disceptantes in concordiam redegerit, Augustus gustenses conventus pro Turcica expeditione decernenda adisset, in quibus nullum principes de sacro in Turcas bello foedus sanxissent; denique pro Colonienfello sedando labores consumpti essent, exposuit (e) Jacobus Papiensis Theodoro Cardinali Sancti Theodori hisce literis.

Hodie Cardinalis S. Marci Marcus nomine, qui triginta mensibus legatus Apostolicae sedis abfuerat, in senatu de rebus in provincia gestis ex consuetudine retulit: longa fuit diuturna peregrinationis oratio, horis ferme duabus sine intermissione continuata; dixit enim qua die ab osculo, & benedictione Pontificis Venetias pervenisset, qua mox Caesarem convenisset, qui cum illo habitis essent sermones, quique sermonum exitus: transisse inde ad Regem Hungariae & Poloniae, quodque fuisset legationis caput, conatum esse utrumque ad pacem, vel inducias diuturnas inducere: habitos ea de re conventus nonnullos, tractatus ductos varios: nunc speratum esse, nunc desperatum: summis tandem laboribus pacem secutam: consilia interim sua, & aliena minutatim explicavit. Addidit qua mente fuissent ad pacificationem Reges, qui adutores turbatoresque rerum, denique qui animi in sedem, quaeve in regnis religio: ab eis porro descendisse ad conventum, qui Augusta a Germanis erat habendus, agitata in eo multa, nulla pene decreta. Dacarum tantum Regem, qui paulo ante Romae fuisset, egregia de nobis adversus detractores nostros testatum, qui palam ambitionem, rapinas, & corruptelas Romane curiae in frequenti multitudine lamentabantur. Adiecit dedisse operam, quam potuit, ut Caesarem Palatino conciliaret, contentionem praesulis Colonienfis cum capitularibus conditione vel sententia tolleret, ducem Burgundorum ad deponenda arma induceret, qui praesuli adjutor venerat, Nussiamque oppidum Colonienfis ecclesiae obsidebat: horum nullum cum successisset, reddidisse in Italiam ad patrem, qui cum mississet. Commemoravit quibus ubique honoribus esset acceptus: adutores suos recensuit, eosque Pontifici commendavit. Postremo procumbens in genua veniam poposcit, quod nec publicis necessitatibus, nec imperio Pontificis, nec patrum expectationi sciret esse satisfactum: nihil tamen omnium affirmavit, quod vel potestatis, vel diligentiae, vel consilii sui fuisset. Laudatus a Pontifice est, simulque ab eo, & patribus gratiae verbis honorificis habitae. Vale xv. novembris MCDLXXIV.

VI. Gestorum ab eo narratio. Venia flagitata si publicae expectationi non respondisset. Germania in Burgundum concitata. VII. Quod ad pacem inter Vladislavum filium Regis Poloniae, & Matthiam Hungariae Reges confectam attinet; haec de ipsa refert Michovias (f): Anno quo supra

Cardinalis legatio- nereditus. (e) Papien. ep. 608.

Gestorum ab eo narratio.

Venia flagitata si publicae expectationi non respondisset.

(f) Mich. l. 4. c. 70. pra

Pax inter Poloniam & Ungarum conclusa & quibus legibus.

pra duodecima mensis februarii, consentiente Rege Hungariae & Bohemiae, barones apud Pragam conlulerunt, ut Vladislavus Bohemiae Rex universam Bohemiam cum utraque Lusatia, & duobus ducatibus Suedonicis, & Janovicis; Matthias vero Hungariae Moraviam cum residua Silesiae parte habeant: quod si Hungarus prius obiret, non suscepto pignore ad Regem Vladislavum universa simpliciter devolverentur; si vero pignore suscepto obiret, ducenta millia florenorum darentur filiis suis, & de omnibus excedere tenerentur, & eadem vicissitudo in Rege Bohemiae observetur Stanze Casimiro Rege Poloniae in Lithuania. Sed paulo post eiusmodi pax violata est; eodem enim anno digresso legato Casimirus ex Polonia exercitum sexaginta militum armorum, vocatis ad signa Lithuaniae Tartarique, eduxit (a) mense Augusto adversus Matthiam, irrupitque in Silesiam, ac mense octobri Vladislavus alia viginti millia Bohemorum paterno exercitui conjunxit, a quibus copiis Wratislavia obsidione cincta est: nulla tamen res gesta memorabilis, immo in pabulatione plures Poloni intercepti, adeo ut maximo eorum numero carceres Wratislavienses omnes referti essent: quin etiam submissa a Matthia Rege in Poloniam, expeditae copiae regiones illas effusa populatione vastarunt.

VIII. Vastata ab Ungario Polonia.

(b) Michov. sup. c. 63.

Sacriligi Poloni divinitus exulsi.

(c) Chro. l. 28.

Casimiri Regis iustu equestris ordinis sacriligi concremati.

Induciae inter Reges pactae.

exitisse: quocirca non perpetua pax, sed triginta mensium induciae liberatis utrinque captis bello, pactae fuerunt, ut referunt Polonici (d) scriptores: Hungari (e) tamen non initas inducias, sed istum fuisse foedus memorant. Quo bello sedato Matthiae adversus Turcos arma vertere licuit, cum jam illi ob Bohemicum bellum Sabatiam arcem ad Savi littora excitassent, ex qua Pannoniae iminebant.

Solicitationum illum fuisse ab Ufucassano, ut foedus cum ipso adversus Mahometem sanciret, refert Joannes Petrus Arivabenus in literis (f) ad Jacobum Cardinalem Papiensem: Venit, inquit, cum Hungaro orator Ufucassanum, qui ingentem exercitum pollicetur, modo Hungaro ad suscipienda quoque arma pecuniam hinc datur, nil se velle praeter dominium, quod uxori debetur, &c. Roma III. septembris MCCCCLXXXIV. De Isaaco Trapezuntino ab Ufucassano ad Poloniae & Hungariae Reges misso, ituroque ad Pontificem, & Venetos pro gerendo proximo vere cum aliis Regibus Christianis in Turcam sociali bello, Michovias (g) & Cromerus (h) meminere. Quin etiam alia legatio a Catherino Zeno Veneto, qui apud Ufucassanum pro Venetis oratorem egerat, gesta est apud Poloniam, qua barbarus decies centena millia militum ad Mahometem obruendum effundere pollicebatur: Anno, inquit (i), Domini MCCCCLXXXIV. Catherinus Zeno Venetus vir nobilis, & industrius ad Casimirum Regem Poloniae ab Huszaccensem Rege Persarum cum legatione, & literis in Chaldaico scriptis venit. Summa literarum, & legationis haec erat, ut Casimirus contra Mahometem Turcam hostem fidei Christianae a se aliquoties victum cum ceteris catholicis Regibus primo vere consurgat, certus existens, ipsum Huszaccensem cum decem centenis millibus pugnatorum pro Turcae exterminatione venturum.

Ceterum permoveri Reges ad jungenda arma in Turcam non potuerunt, quamvis hinc Moldavius, hinc Venetus socii destituti duos maximos illius exercitus profligarint. Et quidem prima a Stephano palatino Moldaviae parta victoria insignis fuit, qua centum viginti millia Turcarum divina virtute deleta fuerunt, cujus narrationem ex Matthia Michovia (k) repetendam ducimus: Anno, inquit, Domini MCCCCLXXXIV. die martis decima septima Januarii Stephanus Palatinus Moldaviae exercitum Mahometis Caesaris Turcarum centum & viginti millia pugnatorum habentem, cui & Besserabi auxilia ferebant, Valachiam populantem circa paludem Rakovitz, & fluvium Berlad proprio Marte quinque tantummodo millibus Siculorum, quorum terram ab Hungaria Rege abstractam in suam ditionem redegerat, magna

(d) Id. ib. c. 63.

(e) Thuro. in chro. c. ult. Ranzan. ind. 34. Bonfin. dec. 4. lib. 3.

(f) Sabatia arx a Turc. condita. Ungarus ab Ufucassano ex- citatus ad arma in Turcas vertenda.

(g) Ext. apud Papi. n. 586.

(h) Michov. l. 4. c. 70.

(i) Crom. hist. Polo. lib. 28.

(j) Michov. ib. Polonus ab eod. sollicitatus ad armorum foedus.

(k) Decies centena millia pugnatorum pollicetur Persia.

X.

(l) Michov. l. 4. c. 70.

Insignis victoria a Palatino Moldaviae de Turcis relata.

Ejusdem Palatini pietas insignis.

XI. (a) Cro. l. 28.

Hostilia plura signa transmissa ad Pontif.

(b) Cro. l. 18.

(c) Pap. ep. 608.

clade, sed non incruenta suorum victoria, mirabili Dei potentia fudit vix quadraginta millia pugnatorum habens, in quibus major pars agrestium erat. Nec in superbiam ex hac victoria elatus diebus quatuor continuis jejunium in pane & aqua egit: per universam quoque terram suam bannum edixit, ne quis auderet sibi, sed soli Deo victoriam illam appropriare. [I]

Eadem recenset Cromerus de (a) Moldaviae principis habitam victoriam divino Numini ascribentis pietate: profuit vero illi admodum exussisse omnes agros, per quos Turcicus exercitus irrumperet parabat, quamobrem pabulationis inopia eorum equi admodum fatigati erant, cum in ipsos signa extulit. Opprimebantur Christiani hostium numero, cum ille inter primos procurens labantes suos erexit confirmavitque: potitus porro plurimis barbarorum signis, ea partim ad Pontificem, partim ad Casimirum, partim ad Matthiam Reges, ut illustra victoriae argumenta, misit; multitudinem Turcarum maximam, quam ceperat, reservatis nobilioribus, palis suffixit, ut barbarus suorum calamitate ad humanitatem flecteret. Cum vero extimeret, ne ipsum Mahometes majoribus copiis lacefferet, Casimiri Regis Poloniae clientela se commendavit, habitique (b) sunt ordinum regni Polonici conventus de bello in Mahometem decernendo, a quo cum Casimirus vehementer abhorreret, a nonnullis generosis procedibus increpitus est; idque tantummodo constitutum, ut Constantinopolim mitterentur oratores, qui de Valachia Turcicis armis petita quererentur; cujus in defendendo nomine Christiano focordiam principum pars maxima imitabatur, ut Jacobus Cardinalis Papiensis de Ufucassano auxilia pollicente locutus conquiretur (c).

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

NOTE [1]

Cum Michovius victoriam hanc Moldavorum de Turcis relata scribat die martis Januarii XVII. facile hinc intelligere potuit Annalista haec omnia in sequentem annum referri oportere. Anno enim tantummodo sequenti dies illa Januarii in feriam tertiam incidit. Tunc vero veteri stylo apud nonnullas gentes ipsosque etiam pontifices usitato, annus adhuc 1473, agebat. Occasionem victoriae huic praebuerunt utriusque Valachiae populi, qui Mahometicae dominationis excusso jugo, teste Sanuto in vitis ducum Venetorum, ad Matthiam Hungarorum regem deciderant. Turcae ad officium coacturi rebelles exercitu 120000, equorum aut Sanutus apparato Valachiam totam inundarunt. Procurrit in adversum pro Valachis Stephanus Vaivoda cum 42000. Valachis, & 16000. Transilvanis, quos Matthias miserat. His militibus ad locorum angustias dispositis, immanis Turcarum exercitus fufus dissipatusque est. Haec Sanutus, qui antea de obsidione Scutaritana plura scriperat. Sed de illa fufus Nangerus in historia Veneta ad hunc annum, qui etiam notat eam obsidionem medio fere Augusto solutam; ejusque rei gloriam universam refert in Lauredanum arcis praefectum, qui ad arcis deditonem sollicitatus a Turcis, respondit, se quidem Turcam non esse, qui dedere urbes consueverint, sed Venetum, qui urbes capere, non tradere noverint. Cum vero in urbe tumultuare populus coepisset quod summa annonae penuria arctarentur, Lauredanus negavit se ea de causa urbem dediturum, nudatoque pectore en ait: offero sarnes meas in cibum & sanguinem in potum. Qua ducis fortitudine victus popularis metus perseverandum in toleranda obsidione censuit, & Turci rei desperatione victi recesserunt. Haec Nangerus; Sanutus vero brevi verborum complexu haec perstringens, addit a Scodrensis monumentum rei egregie gestae suspensum fuisse in principe Venetiarum templo S. Marci militare vexillum, in quo aureis literis victoria illa Scodrensis exprimebatur. Lauredano vero dignitas comitis Scudatarum cum dignitate pariter equestri ac rooo. ducatorum pecunia decreta. MANSI

XII. (d) Coriol. Scodra a Turcis obfessa.

(e) Pap. ep. 571. Ignavia Christianorum deploranda.

(f) Cepio sup. lib. 3.

(a) Bonfinius (a) etiam centum millibus armatorum Scodram oppugnatam refert. In qua trepidatione, & corpore principum Venetis opem non ferentium has querelas fudit Cardinalis Papiensis (b):

(b) Pap. ep. 583. Papiensis Card. querelæ.

XIII. (c) Plat. in vit. Sixti. IV. ms. arch. Vat. Submissi obsessis commearus a Sixto.

Turcæ magna strage propullati.

(d) Apud Papien. ep. 584.

Magna turba victrix ob largiorem potum interit. (e) Petr. Just. l. 9.

Bonfinius (a) etiam centum millibus armatorum Scodram oppugnatam refert. In qua trepidatione, & corpore principum Venetis opem non ferentium has querelas fudit Cardinalis Papiensis (b): *Respicat fidelem populam Deus, & oppidum servet, in cuius salute non tanta pateat in banc provinciam janua: eo etiam refracto clastro, quid restat amplius non apertum ad legendam ruinam? O miseram Italiam olim dominam orbis, cui tam impura, tam impia, & tanto tamque presenti tumultu strepens barbaris nec aures excitat, nec oculos aperit: rapimur numine manifesto ad extremum interitum, nobisque baud dubie iratus est Deus, qui iis potissimum consilium eripit, a quibus est propter peccata aversus, ut videntes non videant, & audientes non audiant. Sed facilius lamentari, quam persuadere hæc possumus.*

Submississe Sixtum obsessis suppetias, refert Bartholomæus Platina (c): *Dum Scodra, inquit, quod nunc Scutarum vocant, ditionis Venetæ oppidum a Turcis oppugnaretur, acriter qui in presidio erant defendentibus, Xystus obsessos commearus a Sixto. Tandem misertus est Deus populi sui, & tantos infidelium conatus compressit; licet enim Scodrenses muri tormentis bellicis concessi dehiscerent, insidui tamen Antonii Lauredani patricii Veneti arcis præfecti virtute Turcæ, qui jam antea submissas a Petro Mocenico suppetias repulerant, & potiundæ urbis speciem ascendeant, magna strage propullati fuere; ac dein morbis ex aeris, qui ex paludibus circumjectis teter fluebat, gravitate attriti, metuque maximi apparatus, qui fiebat Venetiis, fracti obsidionem solverunt. Qua læta recenti fama Arrivabenus Cardinalem Papiensem solatus est hæc verbis (d): *Literis Venetorum nunciatum est solum esse obsidionem Scutarem, Turcos omnes desperatione victoria provincia cessisse, quod universo Christiano nomini gratissimum esse debet. Romæ xxvii. augusti MCCCCLXXIV. Eluxit in ea victoria divina miseratione, nam aquæ inopia in summas angustias adducti erant obsessi Christiani, adeo ut mulierum, senum, puerorumque millia duo siti perisse referat Coriolanus Cepio, atque in dies tres tantummodo aquam militi superfuisset, quæ viritum quotidie distribuebatur: qua exhausta decreverant Christiani sumptis armis erumpere in Turcas, suamque mortem egregie ulcisci. Porro soluta obsidione magna turba, quæ ad fluvium ad sitim explendam accurrat, subito rigescens membris interit.**

His addit Petrus Justinianus (e) Mocenicum Venetias reverfisse gesta sua in Tur-

cas in senatu ita retulisse: *Scodra servata Mocenicus Venetias se contulit, atque senatum ingressus de rebus a se in maritimo imperio per biennium gestis disseruit, in quibus explicandis tali oratione usus est. Immortales, princeps inclyte, ac patres conscripti, Deo optimo maximo gratias ago, qui me post varios pelagi errores, post acerbos belli casus vestro conspectui incolumem victoremque restituit; multaque scitu digna mihi dicenda hoc in loco. Nam post Euboticam cladem cum demandato mihi maris imperio in Græciam venissem, res illius provincie Turcarum metu non parum turbatas bellico apparatu recreavi. Melbonum, Coronum, Naupactum, Nauplia, Epidaurus munitissima vestra oppida Chalcidico excidio perterrita, nova consilia agitabant. Asti statim cum classe, populisque in spem erectis, omnia sedavi: neque his contentus, ut aliqua ex parte Euboticam cladem resarcirem, in hœticum litus transgressus sum, Asti bello petita, nam Pergamæus Quidiusque ager ferro ignique devastatus: Lycia, Cariaque ora maritima cum insula Delo, Naxo, Samo classe vexata, Smyrna expugnata & incensa, Attalia pene capta. Quid Sicchinum, Corycum, Seleuciam commemorabo oppida Cilicia? quæ armis recepta Caramanis vestro jussu, patres conscripti, restitui: & cum Cyprus Jacobi Regis obitu intestinis seditionibus agitaretur, illic cum classe navigans nobilissimam insulam in Regina Venetorumque fide continui, rebelliam alios ultimo supplicio affecti, alii carcere exilioque damnati sunt. Novissima Scodra Orbomanicis armis circumvallata plurimos labores pertuli, insomnes noctes egi, omniaque extrema passus sum, ut nobilissimum Macedonia oppidum Veneto servaretur imperio: itaque Turcæ magna clade a mœnibus repulsi obsidionem solverunt, clarissimaque tunc Veneto nomini victoria parta est.*

Inter hæc, cum in Italia maritima auxilia compararentur, & Ferdinandus Rex Neapolitanus ex pacto antea cum reliquis Italis foedere partem classis pararet, ex suo more ingentia præmia pro exiguis officiis extorquere solitus ab ecclesia Romana sacerdotalis ordinis Neapolitani decimas poposcit, quamvis ipsius res ageretur, opibusque afflueret, nec focii pro conferendis auxiliis decumanum aurum expeterent. Quod cum ecclesiastico ordini iniquum videretur, Jacobus Papiensis illum per hæc literas hortatus est, ne sacerdotes ea de causa vexaret: *Erit tibi modestia hujus digna a Domino merces intendente semper super egenum & pauperem: classis pars, quæ a te est instruenda, etsi non contemnenda, non est atamen tanto Regi nimis: non est si cogitaris etiam quanta sit, & ex quo genere hominum constet; quid etiam ad.*

Monitus officii a Papiensi Card.

adiumenti lege regni tui ad eam subditi conferant, facile intelliges, inopi sacerdotum suffragio equo animo carere te posse. Majores sæpe in armandis exercitiis pro seculari gloria sine clero sumptus submissi, minores hoc pro nomine Dei, & sine clero non indignum est subeat: quam ad rem piam mentem tuam recordatio subeat catholici promissi Pontifici & Romanæ ecclesie facti, cum solemnibus documentis fidem dedisti, sanctum Christi nomine pro viribus te defensurum. Vide nunc ne tuis tantum viribus, an etiam nostris facturus id sis, si decimis, quæ prima sedis sunt, & in nostram necessitatem servata, hanc partem classis cogitas adjuvare, Dei beneficio, præclarissime Rex, tua etiam opera quiescit Italia, tranquillam undique est regnum, proventus amplissimos possides, quid te sumptibus distrahatur nec unde apparet, ad causam fidei integre es totus, si vis. Rogo propterea, & per charitatem, qua tuæ majestati astringor, etiam peto, ut cum aliunde abundet, parci interim mendicæ Ecclesie patiari, quæ cum egisti sibi pro te, non peperit; nec velis tanto detrimento hoc onus nobis imponi, ut quod tibi conceditur, aliis quoque exemplo tuo cogamur concedere; repete memoria beneficia Domini, quam pie te per Ecclesiam ne caderes sustentavit. Romæ xv. novembris MCCCCLXXIV.

XV. Novum foedus sancitum inter Italiam principes.

(a) Ext. in col. ms. Vallic. fig. lit. B. n. 19. p. 156. XVI.

Qui numerus copiarum parandus a singulis ad commune auxilium.

Per idem tempus instauratum est foedus novum inter Italiam principes de tuenda pace Italica, propulstandoque hoste, si illi bellum inferretur; in cuius foederis societatem Ferdinandus Rex Neapolitanus vocatus est, idque potissimum eo foedere constitutum, ut copie semper apparatus in omnem eventum a sociis haberentur, & si in aliquam partem hostis irrumperet, eo sociales turmæ mox submitterentur, cujus foederis monumenta publica (a) extant in ms. Vallicellano, ejuisque partiones præcipuæ hæc sunt.

Primum in vigintiquinque annos ac plures, si visum sit, adversus omnes cisalpinos vel transalpinos nullo discrimine principum, Regumve, qui Italiam bello adorirentur turbarentve, ietum est; sancitum etiam ut aliorum foederum, quæ antea cum quibusvis suscepta essent, jus illibatam maneret: ut unius mensis flexu Ferdinandus Sicilia Rex in ejusdem foederis societatem vocaretur: ut toto tempore, quo perstaret foedus, Veneta res publica sex millia equitum, peditum duo, totidem dux Mediolanensis, Florentini equitum duo millia peditumque mille egregie instructa tenerent; exorto vero bello Veneti equitum octo millia, peditum quatuor, totidem Galeatii, Florentinus populus quinque millia equitum & peditum duo suis sumptibus sustentarent. Constitutum præterea ut si bellum gereretur nemo inconsultis sociis pacem conficeret cum

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

adversario, sibi que mutuo omnes ferrent suppetias, & si classis instruenda foret, communi sumptu apparatus. Reservatus etiam locus Herculi duci Ferrariæ, Mutinæ, & Rhegii, ut foederi accederet: tum plures minores leges pro tuendis foederatorum juribus, & discordiarum feminibus opprimendis additæ sunt.

Verum in ditione ecclesiastica intestino bello data est occasio; cum enim Nicolaus Vitellius (b) Tifernatem urbem munitissimam suæ tyrannidi subiecisset, missusque ad eam expugnandam esset Julia Titurnus S. Petri ad vincula Cardinalis legatus Vitellius obsidionem fixit: ac tum Ferdinandus Rex pro ea pontificio imperio restituta interpreta fecerat concordiam se exhibuit, ita ut Nicolaum in tyrannide confirmaret. Ferdinandi itaque nomine Fredericus Urbinas cum ad castra accessisset Vitellium adduxit, ut aliquam officii speciem præstaret legato; ita tamen composita res visa est, ut in perniciem rei ecclesiasticæ redundaret, de quo ita queritur Jacobus Cardinalis Papiensis (c): (c) Papi. Ad rem Tifernatem abunde, quod lamentum, & respondeam habeo. Heri ad me venit Badius Ugolinus paulo ante Tiferno profectus, retulit in ditione civitatis se affuisse, nihil illa turpius potuisse fieri affirmat. Acceptas leges a nostris, non dadas, commemorat: non admissum legatum nisi quibus custodiibus Vitellio placuit, pedites tantum ducentos intus receptos, atque eosdem ita per civem dispositos, ut non presidere ipsi, sed in alieno esse presidio videantur: venientem Vitellium in conspectum legati contumacis adhuc animi & vitioris potius, quam victi, signum dedisse: non cecidisse in genua, non supplicii usum oratione, non facinoris poenitentiam ostendisse: leni tantum detractione capitis & colli inclinatione ad speciem, non honorem, indicasse ibi esse Romanæ ecclesie Cardinalem. Senis ix. septembris MCCCCLXXIV.

Gesta hæc consanguineorum pontificiorum gratia, ut idem Cardinalis queritur (d): (d) Ep. Aut, inquit, cum Pontifice Urbinas, aut cum Urbinate Vitellius id forsitan pepigit, quod timeo.

Composita re Tifernate, quam ægre tulere Florentini, foedus inter Venetos, Mediolanensem, & Florentinos instauratum est, cujus hanc causam affert Platina (e): *Motos Venetos ad hanc incundam pacem arbitror, ne eodem tempore hostes haberent, & ducem ob Famagustam & Regem, qui ægre ferebat, Cyprum insulam a Venetis occupatam esse.*

Quod vero ad Sixtum attinet, affinitatem cum Friderico Urbinate junxit, accessitque propterea Romam idem Urbinas, ac xxviii. maii in senatu quamvis Romanæ ecclesie aliens, quique quadriennio ante apud Ariminum pontificium exerci-

XVII. (b) Apud Papien. ep. 585. & ep. 588. Tifernum ereptum ecclesie. Prodit rem ecclesiasticam Ferdinandus.

(c) Papien. ep. 588.

XVIII. (e) Plat. ms. arch. Vat. Cypro Veneti potiti.

XIX. Ex spoliis ecclesie suos ditat Sixtus.

A a a z

erci-

exercitum profligasset, ad subsellia Cardinalium admittis ultimus, frustra Sixtum Rhotomagensi & Mantuano monentibus illum locum proprium esse primogenitorum Regum: Agebatur (a) de despondenda filia Frederici Joanni ex sorore filio & Senogallia Mandantioque illis tradendis: putatum est carnis, & sanguinis id perniciosum exemplum fuisse. Indignum visum est, Sixtum, qui tot ante annis rerum humanarum contemptum inter Minoritas erat professus, ex Ecclesie spoliis & opibus principatus suis condere. Quod regre ferens Papiensis exclamabat: O Paule II. ubi tua nunc est in parandis, & retinendis rebus Ecclesie laudata attentio! Obfistere quidem Sixto visi Cardinales, quae de re Francisco Mantuano idem Papiensis est gratulatus: Gaudeo, inquit, quod sacerdotes vos, memineritis unanimes, quantum intelligo, ad tuendam dignitatem ordinis nostri, & servandam hereditatem patrum nostrorum. Augeat Dominus, quod in vobis jam est operatus tam quidem letandum, ac salutare, quod haecenus in patribus rarum.

(a) MS. arch. Vat.

Indigne ferunt aliqui Cardinales.

XX.

Deservisse ipsos ab ea constantia, atque Pontificis, & Juliani Cardinalis gratia victos, scribit Bartholomaeus Platina: (b) Fredericus, inquit, dux filiam suam Joanni adolescenti Juliani Cardinalis fratri in matrimonium locat; verum ne puella ex principe nata principatu careret, Xystus nepotem Senogalliae, & vicariatus Mandanti dominum creat, adversantibus primo Cardinalibus, qui postremo in Pontificis sententiam venire, ejus autoritate, & precibus Juliani Cardinalis permoti. At has Ecclesiae exuvias posteris calamitates maximas attulisse, ac gravioribus bellis ditionem ecclesiasticam fuisse attritam, magnasque populorum strages editas, visuri sumus, dum Pontifices in spurios, vel nepotes principatus transferre affectarent. Conqueritur Cardinalis Papiensis (c) miseram sortem Ecclesiae, apud quam jam nemo crevit nisi per ipsius detrimenta, atque a Frederico Urbinatensi generi nomine plura alia ademptum iri. Porro Fridericus hoc anno comitis titulos cum ducalibus commutavit Sixti IV. liberalitate: rem gestam ita narravit Joannes Petrus Arrivabenus (d) dicto Cardinali Papiensi.

(b) Plat. in vita Six. IV. MS. arch. Vat. Senogallia nepotem data a Sixto. Ecclesiasticae opes illi peperere exitum.

(c) Ep. 588, 589.

(d) Apud Papiensem. ep. 580. in vit. Sixti IV. arch. Vat. XXI. Urbinas comes ducali titulo cohonefatus.

(e) Ep. 384.

Hodie comiti tuo Urbinati magni honores impensis sunt. Egreffentis Pontificis caudam sustinuit, ad ejus tribunalis pedes condedit in capella majore. In missa ante evangelium titulo ducatus, ac veste aurea talari, pileoque quali & dux Borjus, ac torque aureo decoratus donatusque est. Adit in aliis literis (e): Post tradita insignia acceperunt eum medium duo diaconi, deduxeruntque ad suggestum diaconorum, ubi cum paulum steterunt illi, mox ad cathedram Pontificis rediere: ipse vero ad suggestum presbyterorum deductus postremus

in eo confedit, manseruntque diaconorum subsellia vacua. Et in superioribus literis (f): Post missam, inquit, vexilla sacris initiata, quorum alterum Ecclesiae, alterum Pontificis gerebat insigne. Reverso Pontifice in cubiculum suum mox omnes Cardinales egressi sunt cum duce Urbinati. Erat ad scalas equus serico rubeo passim reclusus, * donatus a Pontifice solemniter pompa, praecedentibus vexillis comitante collegio, ut mos est, domum, quae ei ad sanctos Apostolos parata erat, deductus est, &c. Romae XXI. augusti MCDLXXIV.

(f) Ep. sup. 580. Novus dux. sole. mni pompa deductus. ipse

Hoc ineunte anno obiit (g) Petrus Riarus tit. S. Sixti, in Franciscana familia apud Sixtum, dum vitam religiosam ducebat, educatus, atque ab illo ad pontificatum evecto in collegium Cardinalium cooptatus: extinctum veneno Stephanus Insignura (h) refert: sed nullum praesentius venenum voluptatibus fuit, quibus intabuisset diserte narrat Raphael Volaterranus (i), qui ipsum vocat virum natum perdendae pecuniae: Nam biennio, inquit, quo tantum postea vixit, nempe in cardinalatu, ducenta aureorum millia in luxu vitando solum absumpsit, sexaginta millia aris alieni, argenteorum item, trecentum pondo dimisit. Decessit tabidus voluptatis, annorum XXVIII. opificibus maxime desideratus, quorum officinas novis semper lucris, & operibus replebat. Describit graphice ejusdem mores indignos sacro Franciscano nomine Jacobus Cardinalis Papiensis in literis (k) ad Franciscum Gonzagam Cardinalem Mantuanum missis, illumque ut humanae felicitatis fragile exemplum proponit. Vidisti, inquit, hunc quinto a Xysti pontificatu mense, cum ex Minorum esset ordine, juvenis adhuc, nulla illustri re antea cognitus, gravi Pontificis contentione creatum Cardinalem esse, ex illa die potuisse, quod voluit. Quantum autem nec credi facile est, nec auditum nostra est, nec patrum majorumque memoria. Eantem illum in curiam ac redeuntem scis quanta omnis ordinis ac dignitatis multitudo comitaretur: multitudinem antecedenti, ac sequenti jam viae satis non erant; manentem quoque domi plures multo aditisse negotii causa quam ipsum, prope Pontificem: praesulibus, & legatis omnifariamque hominibus quaque diei hora ades latissimas inundasse.

XXII. Petri Riarus Card. mors. (g) Celsus Voconen. apud Pap. ep. 559. Brut. Flor. l. 5. (h) Just. in chron. hoc ann. Plat. in vit. Six. IV. (i) Volaterr. An. trapol. l. 22.

(k) Papiensis. ep. 558.

Saeculi pompam maxime fecitatus est.

XXIII. Convivia illius infaana.

Etiam memor es convivii illius inauditi, quo Gallorum oratores anno ante accepit: solemniter aliquid vetustas tota, nec gentilitas quidem audivit unquam: molimen dierum plurimorum fuit. Tota Etruscorum industria conquistata est atque adhibita, vacuata raris pretiosisque omnia; idque actum, ne evincendum conatus nulli in posterum superesset facultas. Apparatum magnitudo, & varietas, ministrorum ordines, epularum numerus, rerum

pretia appositis speculatoribus notata sunt literis, descripta versibus, nec per urbem modo vulgata passim, sed per Italiam quoque, & trans alpes singulari studio missa. Non multos ab eo convivio dies cum virgo regia (ea erat Leonora Ferdinandi Regis Neapolitani) ad sponsum Ferrariensem duceretur, audisti quanta admiratio solemniter hospitii fuerit: ad eum enim divertit, excessit honor non modo credendi fidem, sed facultatem narrandi. Visabantur stupore ingenti ades non lapideae jam oculis, sed quoquo te verteres magnis opibus locupletissime convestita, ac parietes, & pavimenta serico argento, & auro insignes: culcitrae cubiculorum nulla non sericeae fuere, lectorum pulvini ebonyae, & pallia nulla non auro intertextia: ostiorum vela omnia exquisitis operibus picta: sella argenteis pedibus fulta, plures sextili auro contextae, quae etiam ad interiorum naturam commodam habentur ex solido argento factae, culcitralis mollibus ex serico super impostis: abaci aularum ad admirationem visentium lati, editi & pleni: longissimam porticum continentis adis ad convivii amplitudinem dejecto tecto constructi, ut praedentes coenantesque intracerentur, pateretque omnis interior apparatus, & infra.

Superbia imprudentissimi.

XXIV.

Pluribus episcopatibus infeliciter ornatus.

XXV. Henrici Castellae Regis mors.

De regni successione certa.

Postremo & admirati pernitium fumus congeriem sacerdotiorum ad haec explenda crescentem quotidie, nec ulli sortis aut nationi parcentem: nam praeter illustria coenobia magna, & multa ubique gentium comparata, praeter inferiora imaque dignitatis non spreta, etiam ex summa sedis in unum ipsum etiam aggestae patriarchalis Constantinopolitana, metropolis Hispanensis, metropolis Florentina, & Mimatensis Gallicana congerenda haud dubie plures, nisi vita, & cupiditati una Dei dispensatione esset modus impostus. Biennio toto hic tantus fortune successus fuit tam, ut apparet, festinatus, quam brevis erat casurus. Quid ergo extanta gloria reliquum nunc illo mortuo inspicimus, quid ex tanto rerum fastigio conspiciendum extat? Vidimus illum juxta verbum Scripturae exaltatum supra cedros libani, transmissus nunc, & ecce non est, &c.

Eodem anno undecima decembris die, mortuum Henricum Castellae Regem tradunt, ac diuturno morbo emarcuisse, cum rite omnibus sacramentis procuratus fuisset; ex cujus morte maximi de regni successione seditionum motus oborti, cum alii Joannam filiam ad sceptrum vocarent, alii ipsam susceptam fuisse viderio contenderent, atque Isabellae Henrici sorori regiam hereditatem decernerent: ut vero ob id concitatum sit bellum inter Regem Lusitanum, qui Joannam nupsit, ac Ferdinandum Aragonium Joannis Regis filium, qui Isabellam uxore

rem duxerat, proximo anno dicitur.

Hoc eodem anno Sixtus religiosum ordinem Minimorum a Francisco Paulano sanctitate & miraculis clarissimo institutum amplissimo diplomate (a) vi. kal. junii pontificatus anno XII. consignato confirmavit, multisque immunitatibus, quibus religiosi ordines alii potiebantur, donavit. Promoverat nascentis illius familiarum exordia Pyrrhus archiepiscopus Cusentinus viro sancto addictissimus, jamque ante Sixtum Paulus II. inquisiverat de instituto ab eodem Francisco vitae genere, ac miraculis, ut narrat Leo decimus in diplomate, quo vita functum sanctis annumeravit, ubi primitias ejusdem Sancti Francisci ita describit: A parentibus sub Dei timore & amore educatus, de Francisco Paulano loquitur, insigne specimen sanctitatis futurae praese ferens, solitudinem & religionem diligere, ac orationibus, & jejuniis assidue vacare coepit. Quae cum ejus parentes animadvertissent, ipsum annum circiter decimum tertium agetem juxta votum per eos emissum domus Sancti Francisci civitatis S. Marci obtulerunt, in qua puer in sortem Domini electus anno per eum exacto, nullaque professione emissa, vocatis parentibus eos, ut se ad ecclesiam S. Francisci de Assiso, & S. Mariae de Angelis devotionis causa ducere vellent, cuius rogavit: qui prope ejus desiderio annuente, sese itineris comites praebuerunt.

XXVI. (a) Ext. in bull. in Six. IV. const. 5. Minimorum ordo a Sixto confirmatus.

S. Francisc. Paulanus a parentibus Deofacrat.

XXVII.

Ecclesiam extruit.

Tubetur divinitus majorem excitare.

Cementarii laborum tolerat.

Quibus ecclesiis devote visitatis, in patriam reversus idem beatus, Sancto Spiritu inspirante, ad ecclesiam construendam animum addidit, ipseque primus fundamenta jacere coepit. Quo inter vicinos divulgato, undique ad opus tuandum concurrerunt: alii operi incumbabant, nonnulli calcem, lapides, coemeta, & alia id genus futuro edificio necessaria deportabant. Fertur etiam tunc fratrem quemdam S. Francisci habitu indutum ex improviso B. Franciscum de Paula increpasse, quod tam angustam adeo facere inceperet, eandemque demoliri sibi mandasse, ac aliam majorem designasse, beatoque Francisco de Paulo asserenti sibi vires ad tam ingens opus perficiendum non sufficere, divinitus respondisse, Deum omnipotentem ei nullo pacto defuturum: vestigioque divinis muris evanuisse; unde non immerito plerique illum B. Franciscum fuisse existimant. Postridie vero nobilis quidam Cusentinus supervenit, qui eidem beato pro edificanda ecclesia magnum auri atque argenti pondus obtulit: unde juxta situs designationem ecclesiam notabili forma non parvo sumptu construere coepit, neque unquam a laboribus cessabat, nisi cum orationi divinisque rebus intendebat: qui etsi vigiliis, continuisque jejuniis maxime esset attritus, lapides tamen, calcem, & ligna, aliaque ad fabricam necessaria propriis etiam humeris deferre non desinebat. Erat

XXVIII.
Humanitas
ejus
singularis.

Erat adeo in loquendo humanus atque affabilis, ut nullus unquam ad eum accesserit, quin mellifluis ejus verbis delectatus, & incredibili quadam sermonis dulcedine captus, & quasi divino spiritu repletus ab eo recesserit: humilitatem ejus etiam instituti per eum ordinis cognomentum ostendit, quod ut is omnium minimus esse volebat, ita minimorum dici censuit, & instituit. Ejusdem etiam ordinis institutor, & generalis corrector existens omnium se infimum quoad poterat exhibebat, & ad omnia etiam servilia opera, ut & ceteris humilitatis praeberet exemplum descendere non dedignabatur, quippe discipulis suis discumbentibus ministrabat, saepeque ecclesiam, & altaria verberabat, & mundabat, ac paramenta, & alia ad divinum cultum necessaria componebat, aliorumque fratrum etiam novitiorum indumenta propriis manibus abluabat: & cum juvenis adhue esset, Calabriamque incoleret, nunquam nisi nudis pedibus etiam per glacies, nives, montes, & aculeata saxa, vepres, spinaeque incedebat, nullamque ex eo etiam gravissimo saepe pondere pressus lationem in pedibus patiebatur, ipsum saepius ignem nudis pedibus conculcasse, ac ignitos candentesque lapides manibus portasse liquido constat. Et infra.

Ignem saepius nudis pedibus calcavit illaesus.

XXIX.
Plures ab eo divinitus sanati.

Horum & plurimorum aliorum sanctorum operum ratione habita adeo Sancti Spiritus gratia hominem complexa est, ut piis ejus meritis, & precibus in Christi nomine demones a corporibus humanis saepius ejecti, pluresque infirmi diversis morborum generibus oppressi, & jam a medicis desituti ac morti propinqui pristinae sanitati restituti fuerint: idemque beatus aliis compluribus, qui memoria, & sensibus capti, seu intelligentia debilitati erant, sanitatem praestiterit, ac multis claudis incessum, surdis auditum, mutis loquelam, caecisque lumen restituerit, & leprosos mundaverit, nonnullosque mortuos, vel pro mortuis habitos ad vitam pristinamque lucem reduxerit.

XXX.
Paulus II. de ejus miraculis inquit.

Quorum quidem miraculorum fama cum jam per totum fere orbem vagaretur, & ad aures felicitis recordationis Pauli II. praedecessoris nostri pervenisset, cubicularium quendam suum ad bonae memoriae Pyrrhum archiepiscopum Cusentinensem misit, mandavitque, ut ipse super miraculis hujusmodi se diligenter informaret, ac deinde ipsum

de veritate certiore efficeret: qui quidem archiepiscopus Pontificis mandato parere desiderans, ac neminem habens, qui talia melius, quam ipse & cubicularius explorare, fideliusque referre posset, eidem suavit, ut is cum socio, quem ei adjunxit, ad dictum beatum virum se conferret, ac de illius vita, miraculis, & fama hujusmodi plenam informationem caperet. Cubicularius archiepiscopi fretus consilio hominem adiit: & cum inter salutandum dicti beati viri manum osculari vellet, ille omnino renuit, eumque rogavit, ut sibi potius manum deosculandam porrigeret, asserens id multo justius, & convenientius fore, eo quod ipse cubicularius triginta tres annos jam presbyter esset: quod cubicularius memoria repetens, ubi id verum esse cognovit, miratus est hominis spiritum, & cum eo ad colloquium in cameram concessit. Ubi cum primus sermo de tam ardua difficulte vita fuisset, ut eam nulli nisi robusto, ac valido tolerabilem fore cubicularius assereret, beatus pater, audito illius verbo, igni appropinquans, ardentem prunas absque laesione manibus arripens, dixit. Qui perfecto corde Domino serviant, omnia creata illis obtemperant. Exterritus ille eo miraculo veniam petiit: cumque ejus pedes humiliter osculari vellet, ipse vir beatus id recusasset, ejus tunc vestem manu apprehensam devote osculans, & ab eo recedens, ad Pontificem rediit, sique miracula, qua viderat, enarravit.

Mittit cubicularium.

Coram eo illaesis manibus contrectatus ignis.

Confirmatus etiam est a Sixto, ut refert Augustinus Justinianus (a) episcopus Nepestinus, ordo Augustinianorum discalceatorum adstrictioris disciplinae, cujus conditor fuit Baptista Poggini Genuensis doctrinae fama, & pietatis opinione clarissimus, multisque a Deo muneribus ornatissimus, ordinis S. Augustini, cui pius, hoc opus meditantem licet a sodalibus multae molestiae exhibita fuerint, omnes tandem difficultates vicit, plura monasteria in Liguria, Insubria, & Sabaudia excitavit, atque magnam hominum multitudinem a saeculi curis ad religiosa instituta traduxit virtutibusque excoluit: populos etiam pietate evangelica e sacro suggestu erudit, atque ob eximiam religionis famam Carolo Francorum Regi, & Galeacio duci Mediolanensi acceptissimus pio sine quievit.

XXXI.
(a) Aug. Justin. hist. German. l. 5. Augustinianorum discalceatorum institutum.

I. Celebratus annus jubileus. Ferdinandus in Urbem adventus. (a) Sixto. (b) Steph. In reg. 11. legationum p. 8. (c) Onuphri. in Sixto. IV. Bos. hist. eccl. Hier. par. 2. l. (d) Sigon. de episc. Bononien. l. 4. ann. 1475. Anno post Christum natum millesimo quingentesimo septuagesimo quinto octava indictione, recurrens vigesimo quinto anno Pauli II. decreto a Sixto IV. confirmato (a) celebrando, praeter viros alios dignitate conspicuos Ferdinandus Siciliae Rex in urbem se contulit, atque basilicas Lateranensem & Vaticanam intertextis auro pristinomatus donavit (b): quamvis alia ab ipso cum Pontifice agitata consilia tum creditum sit. Ceterum cum magno comitatu venientia officia omnia regio apparatus praestita referunt (c): Carolam etiam Reginam olim Cypri Romam venisse, & a Pontifice summa exceptam benevolentia ac liberalitate sustentatam: tradit vero Sigonius (d), paucis ob vehementes bellorum suspiciones infestae itineris religionis causa Romam contendentibus, Sixtum Pontificem, ut longinquarum nationum saluti consulere, jubileum Bononiae instituisse amplissima noxarum proposita venia iis, qui expiata rite conscientia a kal. maiis ad pridie kal. sequentis anni decretas quatuor illius urbis ecclesias fuis ad Deum imperatoris precibus pie iustitiam, ingentesque adeo populorum concursus eo factos, ut vulgo existimatum sit, Bononiam nunquam tanta peregrinorum copia redundasse. Extant de eodem jubileo Bononiae indicto pontificum diploma (e), tum etiam (f) aliud rogatu Scotorum editum, ut in Scotia sacro indulgentiarum beneficio potirentur; imperata tamen iis aliqua pecuniae summa, quae in rei Christianae usum adversus Turcas impendenda erat.

II. Inter haec sedatum in Germania periculosissimum bellum, quo flagravat Colonienfis archiepiscopatus. Premebatur longa obsidione Nussia a Carolo duce Burgundiae proferendi imperii cupido immo & eripiendi Romani imperii Frederico, a quo in Treverensi colloquio regium diadema nomenque se eblandiri non potuisse indignabatur, ut refert magni Chronici Belgici author (g): Ex ista, inquit, confusione dux Carolus offensus in Imperatorem MCDLXXIV. cum maximo apparatu, & exercitibus quatuor idiomatum Coloniensem aggressus est episcopatum sive dioecesim, & Nissensem civitatem per hebdomadas obsedit quadraginta sex, ut Romanum occuparet imperium, quemadmodum inelamaverunt milites ejus ad obsessos Nussenses, non laborare principem suum pro ista villa, sed pro Romano imperio, ut ipse Carolus in fine obsidionis congressionis tempore cum populo suo protestatus, est dicens: Hora nona Imperator ero vel mortuus: quod & factum fuisset, nisi ducis prodicionem di-

Affectatum a Burgundo imperium.

vina ordinatio decessisset, ut patet infra in historia obsidionis Nussensis. Fusc cam textit author, qui aderat; sed imperfectam reliquit.

Ambitiosa vero consilia ingentibus viribus aggressus centum millia bellatorum (b) ex Gallis, Anglis, Germanis, Italicisque ob suas ingentes opes in castris continebat, qui si conjuncti Germanis in Turcas vertissent arma, felicissimi de iis triumphandi fuissent: at cum illi mutuas spirarent caedes, Turcaeque nostris dissidiis elati Christianum evertere imperium molirentur, omniaque defendenda religionis suscepta in Augustensi, Constantiensi, & aliis conventibus consilia evanescerent, Sixtus Pontifex ad tantum Christianorum excidium avertendum Alexandrum episcopum Forojuliensem ad Fredericum Imperatorem & Carolum Burgundum conciliandos legavit in Germaniam, ut pontificum diploma (i) ostendit, ex quo haec descripsi: Procurante favore zizania inter Imperatorem, & dilectos filios nobiles viros Carolum ducem Burgundiae, ac Fredericum comitem Palatinum, nec non venerabilem fratrem nostrum Robertum archiepiscopum Coloniensem, eundem comitem palatinum germanum existit nec non capitulum, clerum, & populum Coloniensem, eorumdemque fautores, & nonnullos prelatos ecclesiasticos, & principes temporales, ac communia civitatum in eadem Germania consistentium, quamplurimae discordiae, & dissensiones exorta fuerunt, & in tantum in dies creverunt, & crescant, ut exinde omnis Germania commoveatur, civitates, terra, & loca plurima ejus populorum cladibus vastitate, & depopulatione, ac innumeris aliis detrimentis, qualia sunt in rebelles, maxime inter potentes, affliguntur, graviaque scandala ex eis provenerunt, & majora, nisi eis occurratur, verisimiliter, sint proventura in dies. Nos igitur, qui ad omnem Dei honorem, fidei catholicae praefatae defensionem, & exaltationem, communemque totius populi Christiani salutem, pacem, & quietem concernentia supremis aspiramus affectibus, considerantes hos, & alios effectus pestiferos, quos guerrarum furor producit, & fovet, ac incliyam, & potentissimam nationem Germanicam longe lateque diffusam firmissima, & fortissima praesidia republicae Christianae esse, & quod natione praedicta pacata, maximum exinde ac potentissimum adjuvantem saluari expeditionis nostrae in eosdem Turcos comparabimus, ad sedandum bella, discordias, & dissensiones hujusmodi nostros convertimus cogitatus, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominica MCDLXXIV. pridie

III. Id. ib. Centum millia bellatorum sub signis continuif.

Decretus a Sixto legatus ad pacandum Germaniam. (i) Lib. brev. & bull. p. 90.

De confiato in Germania bello intestino.

prid. id. februarii pontificatus nostri anno IV.

IV. Plures hostes in Burgundum concitati. (a) Philip. Comin. in chron. Lud. XI. c. 65. Meyer lib. 17. Belcar. dec. 1. l. 2. & alii. Burgundiones praesidiarii comitatus Ferretani casti. (b) Com. sup. c. 66. (c) Id. c. 67. (d) Id. c. 66. Belc. dec. 1. l. 3. n. 6. Meyer. l. 17. V. Friderici ad liberandam Nussiam expeditio.

(e) Apud Papien. ep. 623.

Contra-etus ab eo exercitus quantus fuerit.

Profecto in Germaniam apostolico internuntio trahebatur ex superiori in hunc annum Nussienis obsidio praesidiariorum virtute, atque interim in Carolum plura nova commota sunt bella (a), nam & Ludovici Regis Francorum suasu, & Imperatoris consilio Renatus junior Renati Regis senioris ex Jolanthide filia nepos dux Lotharingae, aviae Isabellae jure, Burgundo bellum indixit, atque in Lucemburgensem comitatum cum exercitu incurrit: Sigismundus Austriacus, percusso cum Helvetiis foedere, Ferretanum comitatum antea pectio distractum repetiit (b), captis noctu praesidiariis Burgundionibus: Ludovicus Francorum Rex armorum societatem inivit (c) cum Imperatore, & atque ubi induciae, quas cum Burgundo pepigerat, hoc anno exiere, plures illi urbes repentina irruptione eripuit, ac si exercitum cum Imperatore, ut conventum erat (d), conjunxisset magnum Burgundo imminere periculum, ne sub Germanorum Francorumque potentia succumberet.

Fridericus vero ad liberandam Nussiam ingentem ex Germania eduxit exercitum, ac primum aliqua levis velitatio nes factae; tum vero commente ultro citroque Alexandro episcopo Foroliviensi Apostolice sedis legato dirempta lis est foedere, non armis; de quo Franciscus episcopus Caputaquensis Ferdinandi Regis Neapolitani apud Burgundum orator, qui iis interfuit, haec ad Jacobum Cardinalem Papiensem scripsit (e): Cognoscet reverendissima dominatio vestra literis, que sanctissimi Pontifici scribuntur, ut se habeat res Germanicae, quarum causa R. D. Foroliviensem legavistis, cujus prudentia, industria, & constantia effectum est, ut duo validissimi, ac ferocissimi exercitus vice mille passibus distantes intra paucos dies fuerint reconciliati maxima Apostolicae sedis gloria. Et infra: Imperator secum habet in castris marchionem Brandeburgensem, ducem Saxoniae, Langravium illum fratrem hujus, qui obsidionis tempore Nussiae praefuit, amulus archiepiscopi; sunt etiam praesidiarii Treverensis, Monasteriensis, & Astenensis, Maguntinus aegrotat Coloniae. Credo Germanorum esse numerum quadraginta, aut quinquaginta millium, equitum habent ad XVI. millia, peditum & collectitia turbae satis. Quo die ad propinquum oppidum venere, accessit ad eorum castra dux, ut illos ad pugnam adduceret; quam visi sunt deirectare. Cum tandem processissent, & castra, ubi nunc sunt, locavissent, iterum instruxit acies princeps, tormenta eduxit; cum Burgundi Germanorum castris appropinquarent, emisere illi equitum duo millia aut tria millia, &

magnum peditatum. Cum intra horam bis conflixissent repulsi ab eis, quos Italici generis dux praemiserat, se intra munitiones receperunt occisis eorum, ut accepi, LXX. pluribus vulneratis; Burgundi sepe tantum amiserunt. Nox praedium diremit. Sunt qui dicant eo tempore in castris Germanicis satis fuisse trepidatum, & a pluribus de fuga cogitatum. Dei bonitate concordia facta, & Germanorum ad haec castra, Burgundorum ad illos impune conveniunt, ut eadem videantur castra; in qua magna est Dei gloria, & laus sanctissimi Pontificis, &c. Ex castris Burgundis ad Nussiam VII. junii MCCCCLXXXV. pridie kal. junias sancitum foedus refert Meyerus (f), iis legibus, ut universa de Colonienis archiepiscopatu controversia Pontificis arbitrio permitteretur, ejusdemque clientelae Nussia commendaretur: quibus consentit Belcairus his verbis: A castris vel Imperatoris, vel Burgundionis nunquam legatus Romanus abscesserat, sed pacem inter utrumque inire cupiens semper huc illuc commebat. Convenit tandem, ut Nussia pontificio legato committeretur, de qua mox summus Pontifex pro sua prudentia statueret. Eo vero foedere nec Renatum ducem Lotharingae, qui imperiales partes erat amplexus, neque Helvetios, nec Sigismundum Austriacum comprehensos, quibus Carolus Burgundus, dimissa Colonienis controversia bellum intulit.

Ceterum obsidioni Nussiae instabat adhuc Carolus cum Eduardum Anglorum Regem quem solio restituerat, in Gallias excivit, ut conjunctis armis Ludovicum Francorum Regem opprimerent. De ea Eduardi in Gallias expeditione, praeter Gallos (g), Anglos, & Belgas (h) scriptores, agit Franciscus episcopus Caputaquensis in literis ad Jacobum Papiensem datis (i): In Gallia, inquit, apertum bellum est exactis induciis: Galli fines ducis infestare ceperant prius in Picardia, ubi quadam oppidula occupaverunt, deinde in Burgundia: tum cognito transitu Britannorum se, ut nuntiatum est, intra Normanniam receperunt: transmissa jam ex regno Britanniae bellatorum pars in continentem. Rex ipse ad xxvi. maji ad litus, unde brevior est transmissio, copias recensebat, ut paulo post Callesiam traiceret, quo hic etiam princeps contendit, ut cum eo Rege loquatur, & bellam simul aggrediat non isdem castris, nec uno tantum latere, sed Britanni ad eam Galliae partem, qua spectat ad insulam, dux vero per Campaniam: quod consilium vel rei frumentariae, & pabuli causa, vel ad evitandos tumultus, qui facile in tanta hominum diversi generis multitudine concitari potuissent, utriusque probatur.

Evertit humana consilia divinum Numen, & Galliarum salutem consuluit, qua enim

Leves velitationes inicit.

Pax studio legati pontifici composita.

Controversia permissa Pontifici. (f) Meyer. l. 17. Belcar. dec. 1. l. 3. n. 6. & alii.

VI. Anglorum in Gallias expeditio. (g) Philip. Com. in chron. Lud. XI. c. 96. Paul. Aemil. & Gaguin. in eod. Lud. (h) Polyd. Virg. l. 24. Meyer. l. 17. Aegid. & Roja in anal. Belc. dec. 1. l. 3. n. 7. & alii.

(i) Apud Papien. sup. ep. 623. Eduardus Rex Calcedonem trajecit.

VII. Cum Gallo pacem percutit.

enim re Burgundus Gallis se nocere posse speraverat, ea concordiae lux afflavit; abalienatus enim a Burgundo Anglus cum graves difficultates pateretur, ac rerum vicissitudines metueret neque ex fessa Anglia opportuna auri militumque supplementa elicere posset, sollicitatus (a) a Francorum Rege, qui duorum praepotentium hostium conjunctionem formidabat, de pace mox honestis illius legibus assensit, habito cum Ludovico ipse apud Pinquiacum colloquio, ac septuaginta quinque millium aureorum vestigali annuo donatus. Tulere egregie id foedus Burgundio, & Ludovicus Lucemburgensis comes Fani Pauli, qui Anglorum Regem literis ad instaurandum bellum pellicere pertentavit, ementitus Gallorum Regem nullas foederis leges servaturum: quae proditio Lucemburgensis exitium attulit, ut postea diceretur.

(a) Com. in chron. Lud. XI. c. 74-75-76-77. Polyd. Virg. l. 24. Paul. Aemil. in Lud. XI. Gaguin. in eod. Meyer. l. 17. Belcar. dec. 1. l. 3. n. 9. & alii.

VIII. Septuaginta quinque millium aureorum vestigal accepit. Burgundus ad pacem adactus. (b) Ms. Vallic. lit. B. n. 19. p. 184.

(c) Ext. ib. p. 189.

(d) Comin. in chron. Lud. XI. c. 81. 82. Gallus & Burgundus locos mutuo produunt.

tem Burgundiae dux ultionem de Renato duce Lotharingae, a quo in Colonienis bello fuerat laceratus, expetebat, tum ut erat augendi imperii avidissimus Lotharingiam suae ditioni adiacere, & inferioris Germaniae provincias cum Burgundia conjungere ambiebat, Burgundus itaque Lucemburgensem, quem interceperat, mandandum Ludovico Regi prodidit, a quo Parisiis de laesa majestatis crimine postulatus carnificis manu publice caesus (e) est: Rex vero Renatum ducem Lotharingae, qui ejusdem Regis suasu hostem Burgundio se professus erat, ac recenti foedere comprehendebatur, principatu exuentum Burgundo permittit: captum itaque Nanceium est a Burgundo contra superioris foederis pactiones, non prohibente Rege nec Friderico Imperatore, cujus partium erat principem beneficiarium tueri: immo dum ad Nancei obsidionem incurrabat, Burgundus novas cum ipso idem Fridericus concordiae pactiones (f) firmavit, nulla Lotharingae facta mentione.

Haec vero praeterea foederis causa: Videntes, iidem nimirum Imperator & dux, quo in periculo versetur Christiana religio, communi Christiani nominis hoste sua tyrannidis sine latius quotidie propagante, & jam se ad septentrionis latera validiora vertente, & Caffa amplectissima, & opulentissima urbe recentissime capta maximo Christianorum detrimento: hoc & alia vertentes animo, ac spectantes magna multaque bona ex hac concordia profectura, excisis & deletis funditus omnibus dissidiorum causis, se invicem colligaverunt, firmaverunt ac indissolubiliter unierunt; foedus, concordiam, pacem, ac unionem pro se suisque hereditibus, & successoribus, pro suis statibus, & dominis, tam praesentibus quam futuris concluderunt. Laudandum quidem foedus, si labentis rei Christianae exitio permoti junxissent arma, ut Turcicam contunderent tyrannidem: sed illi, ea posthabita cura, suis tantum commodis ex minorum principum excidio studuerunt.

Prima itaque pactio fuit alterum alterius dignitatem amplitudinemque provecturum. Proxima conventionem sancitum, ut si quis Friderico Imperatori bellum inferret, Carolus dux Burgundiae adversus eundem signa attolleret: ac vicissim si quis Burgundum bello peteret, mox Imperator cum eodem Burgundo in illum arma conjungeret, de contentione autem, quae inter utriusque principis subditos oboriri possent, constitutum illas ex aequo & bono ab utroque dirimendas; data est praeterea potestas, ut Germani in Belgium, & Burgundiam; vicissimque Belgae & Burgundio tuto in Germaniam commearent mercetque inferrent. Addita nonnulla alia leviora, tum ut foederis leges Romano Pontifici apostolica auctoritate confirmandae

Lucemburgensis comes a carnifice caesus.

(e) Sup. ms. cod. Vallic. p. 187. Lotharingia subacta a Burgundo. Fridericus pacem cum Burgundo inchoavit. (f) Ext. in eod. pag. 190. Caffa & Turcis expugnata.

Foederis leges in mutua commoda vertit.

XI.

Deditum Burgundo Nanceium.

(a) Paul. Em. in Lud. XI. Gaguin. in cod. Meyer. l. 17. & alii.

(b) Pap. ep. 644. Jus Aragonum & Lusitani admodum anceps.

XIII. Regina Castell. adulteria hæc bella pepere- runt.

(c) Savi. l. 19. c. 18. 23.

XIV. Joannæ jura nancie- runt.

per communes oratores exponerentur; quibus hæc temporis nota appõsita. Datum in felicibus castris præfati illustrissimi domini ducis Burgundiæ contra Nanceium Tulensis diocesis die xvii. mensis novembris MCCCCLXXV. pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini domini nostri Sixti divina providentia Papæ IV. anno v. Subscripta sunt Alexandri episcopi Foroliviensis legati apostolici dictum foedus corroborantis, tum Francisci episcopi Caputaquensis, qui Burgundi procuratorem in his pacificendis egit, nonnullorumque Frederici oratorum nomina. Paucisque inde lapsis diebus Lotharingi, cum se Imperatoris præsidio spoliatos viderent, dedito Nanceio, Burgundi jugum subjere (a). Ut porro Renatus Nanceium recuperarit, ac Burgundum aliena rapere ambientem in ejusdem urbis obsidione trucidarit, suo loco dicitur: nunc ad Hispanicas turbas migrat narratio.

Deplorat civilia illa Hispanorum bella Jacobus Cardinalis Papiensis (b) in literis ad Franciscum Toletanum designatum episcopum Cauriensem, atque: Multos Aragonensium causæ assertores audivi, te imprimis, & sæpius multos quoque repudiatæ filie legitimum ortum probantes, utrinque argumenta atque ingentia, utrinque auctores non contemnendi, magno se judice quisque tuetur: judex autem non errans scrutans hominum renes, & corda inter hos æquius judicabit, in utrumque vero opto & precor inclinet misericordia sua; in eum præcipue, cui pia sunt arma, me quidem nil in his angit præter discissi regni maestitia semper Apostolica sedi fidelis, & ad magni idonci, &c. xxii. augusti MCCCCLXXV.

Commovit ejusmodi exitiabile & calamitosum bellum, quo annis pluribus arsit Hispania, impudicitia unius mulierculæ nuptæ Henrico Regi, quæ etiam postquam lis mota esset, an Joanna suscepta fuisset adulterio, an ab Henrico procreata? summa impudentia palam adulteros admiserat, quocirca controversiam magis aucta: cæterum Henricus Joannam dum vixit, & morte imminente a se progenitam agnovit, heredemque testamento reliquit, atque ideo marchio Villenæ ac plures principes, & præfules ipsam Reginam professi Alfonso Lusitanæ Regem excivere (c), ut illam uxorem duceret, & Castellæ, ac Legionis sceptrum Lusitano conjungeret.

Ad collocandam vero in omnium luce partium suarum æquitatem amplissimas literas Joannæ promulgavit, in quibus præcipua causæ argumenta explicuit, ut conjugio legibus inito ab Henrico Rege ad progeniem suscipiendam idoneo in lucem edita fuisset, atque ab ipso tum ab omnibus, ut de regio creata sanguine, sce-

ptrorumque heres culta, obortoque intestino bello itatiffet idem Henricus ipsam Alfonso patruo matrimonio jungere, utque deinde eodem extincto Isabella amita regni hereditatem affectasset, fuissetque ob id ab Henrico reprehensa, ac nuptui collocanda solemnijurejurando se devinxisset. Castellana sceptrum Joannæ nepiti se non præsepturam. Addidit etiam quo tempore matrimonium inter ipsam & Carolum ducem Aquitanicæ celebratum fuerat in publicis ordinum conventibus justam regni heredem presentibus Petro Gonsalvo & Mendoza & Albenfi Cardinalibus agnitam fuisse, atque omnia sacramenta, quæ Isabellæ dicta fuerant, rescissa atque irrita pronuntiata: at Isabellam dominandi spe ac desiderio in Henricum conjurasse, cumque non valerent arma, venenum miscuisse: porro Henricum, ubi finem vitæ adesse intellexit, quo tempore fingere non licet, post suscepta rite sacramenta professum esse, Joannam ab ipso vere progenitam: cumque Castellani proceres jam diu sibi, ut justæ heredi, obsequium detulerint, desciscere a jurejurando non debere, nisi prius ab adversariis probaretur ipsam ab Henrico genitam non fuisse, quibus literis appõsita erat hæc temporis nota. Dat. Placentiæ xxx. maii MCDLXXV. Hæc erant causæ Joannæ monumenta, qua sibi desponsa Alfonso Rex Lusitanicæ illam in regnis Castellæ & Legionis constabilire nisus est, ac Ferdinandum æmulum provocavit, ut legibus, non armis controversiam dirimi vellet. At Ferdinandus & Isabella Joannæ obtrudentes matris impudicitiam, saltetique ambigua sanguinis jura strenue armis rem gessere, ac thesauro regio, Toledo, pluribusque insignibus urbibus, & provinciis sunt potiti (d): Alfonso autem Castellam igni & ferro partebatur. Ad quæ sedanda diffidia Sixtus Papa Nicolaum Francum Apostolicæ sedis notarium maximis fretum mandatis legavit, ut ex diplomatibus pontificiis (e) ad ipsum datis perspicuum est, in quibus decretæ legationis hanc causam exponit.

Considerantes pestiferam dissensionem, atque discordiam execrandam, divisionem procurante humani generis inimico in Castellæ & Legionis regnis exortam, universis regnicolis, & circumvicinis partibus mala quamplurima, & infinita damna attulisse, formidabiliora quoque secutura verisimiliter esse eadem discordia ulterius procedente; & ad pacificandum hujusmodi regna, pateritis studiis intendentes; ac plene considerantes affectibus, ut omnis scandalorum, & dissensionum materia inter charissimos in Christo filios nostros Hispaniarum Reges illustres de Castellæ & Legionis regnis prædictis invicem contendentes, & eo-

Ut agnita sit regni hæres cum duci Aquitanicæ desponsa est.

Ferdinandus & Isabella e contra matris adulteria objecerat

(d) Savi. c. 26.

(e) Six. IV. reg. 2. legation. pag. 46.

XV.

rumdem regnorum barones, milites, communitates, universitates, & diversas alias personas tam ecclesiasticas etiam militiarum, & aliorum ordinum quorumcumque, religiosas quam seculares in eisdem regnis consistentes, nec non alios quoscumque eis hinc inde adherentes, & complices, ac sequaces eorum, pacis auctore colitur inspirante, in bonum unitatis, & concordie salutaris pacifice commutetur, &c. Munitus est nuntius pluribus aliis amplissimis imperiis, ut demandata provinciam strenue exerceret, pacemque inter dissidentes conciliaret: Adjuncta est diplomati hæc temporis nota. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLXXV. kal. augusti pontificatus nostri anno iv.

XVI. Dedit aliis literis mandata (a) Pontifex Franco, ut Joannem Regem Aragonum adiret, illumque hortaretur ad pacem Castellæ restituendam; pariterque proceres conveniret ac principes, eosdemque ad concordie studia steterit niteretur: Voluntas, inquit, quod ipsum præsertim Regem Aragonum, quem scimus multa providentia circumspexit, magni consilii, & eximia probitatis, ac pacis amatorem, legæque naturæ, & sui clari Hispaniarum regni contemplatione generis, ad pacem, & quietem Castellæ & Legionis regnorum aspirare exhorteris, ut charissimum in Christo filium nostrum Ferdinandum Siciliæ Regem illustrem, ejus natum, principes, duces, marchiones, comites, barones, & alios Castellæ, & Legionis regnorum prædictorum, eorumque confederatos, & adherentes pro sua providentia inducere conetur, quatenus te tanquam pacis nuncium & salutis eorumdem indicem devotis omnino affectibus & promptis consensibus admittant, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLXXV. kal. septembris pontificatus nostri anno v.

XVII. Contenderat initio Joannes Rex Aragonum Castellæ & Legionis sceptrum sibi deferenda, ac scæminas folio excludendas: se itaque, ut proximum sanguine Castellano satum principem, ad id regnum evocandum; sed cum pluribus exemplis convictus esset, scæminas Castellani sceptrum gessisse, tuenda Ferdinandum filio uxoris jura reliquit. Nec defuerit illum inter & Isabellam diffidia, cum hæc Castellani regni apices cum ipso partiri nollet, ac duarum Reginarum Neapolis exempla proferret: sed ita ea lis composita est, ut in literis publicis ad servandum viri decus Ferdinandum nomen Isabellæ præferretur; in gentilitio autem stemmate Castellana insignia, ut dignitate augustiora dextra parte, sinistra Aragonia locarentur. Cæterum refert Surita (b) Joannis Regis Aragonum, tum Ferdinandum, & Isabellæ oratores amplissimos

(b) Savi. lib. annal. 19. c. 38. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

hoc anno Romam accessisse, ut Sixto IV. veluti summo Christianorum antistiti si dem obligarent, ac primum quidem Lusitanum, Gallicum, Imperialemque oratores intercessisse, ne Ferdinandi & Isabellæ ut Regum Castellæ oratores admitterentur, ne inde Pontifex Joannæ & Alfonso juri detraheret: sed tunc a Sixto instauratam fuisse sanctionem, quam auctor ait primum in concilio Viennensi a Clemente V. conceptam, deinde a Pio II. in conventu Mantuano promulgatam, quam conferbatur nullum jus a Romanis Pontificibus novum conferri principibus, si quos forte appellassent Reges controversi alijus regni aut principatus, eorumve oratores ut regios excepisset. Eam nos sanctionem edicam a Joanne XXII. cum inter Robertum Brusium, qui Scoticum sceptrum rapuerat, ac Regem Anglorum diturnum bellum sedandum suscepisset suo loco annalibus inferuimus (c).

Admissos porro a Sixto Ferdinandi & Isabellæ oratores, ac magnifice habitos tradit idem Surita. Interea horum partes in Castellam magis confirmatæ, ac Zamora Alfonso erepta est (d); tum ingens victoria de Lusitanis a Ferdinando ad Torum parta (e), adeo ut Alfonso ipse cum res suas acerbiores experiretur, in Gallias ad eliciendum a Ludovico Rege auxiliarem exercitum se contulerit (f); sed eo absente res ipsius ad exitum propiores in dies fuerunt: petiisse vero Gallias temerariis oratorum suorum promissis delusum refert Comineus (g), cum speraret acceptis Francorum copiis per Navarram irruptionem in Castellam moliri, cum adversa parte contigua Lusitanicæ plures urbes teneret. At de his hæctenus nunc reliqua ad Castellam spectantia adjungemus.

Contulerat Martinus V. Joanni Castellæ Regi, ac successoribus, ut bellum in Saracenos Granatenfes urgeret, atque Hispanias Mahumetica lue vindicaret, tertiam obventionum partem ecclesiarum parochialium Castellæ & Legionis, quæ iisdem rescindendis sacris ædibus addictæ erant, verueratque ulla alia in re, quam in amplificatione fidei collocari; ac ne flexu temporum Castellæ Reges in eas terras jus sibi arrogarent, sanxerat ut recurrente quoque vigesimo anno, partim in templorum ornatum factaque testæ, partim in ærarium pontificium derivarentur: sed cum Reges hujusmodi ecclesiasticos census ad alienos usus averterent, atque etiam templa sacra diruta in pluribus locis jacerent magno religionis damno, Sixtus Martini donationem rescidit (h) hac de causa.

Sixtus, &c. Cum, sicut facti evidentia manifestat, tam Joannes quam ejus heredes, & successores Castellæ, & Legionis regnorum

Ferdinandus & Isabella deferunt Sixto obsequia.

Instauratio nullum conferri jus a Romanis Pontificibus titulo datur.

(c) Annal. 1320. n. 41.

(d) Annal. 1320. n. 41.

(e) Id. c. 10.

(f) Id. c. 12.

(g) Comin. in chro. Lud. XI. c. 91.

(h) Reg. 2. legationum p. 64.

Martini donatio Castellæ Regibus facta rescissa a Sixto.

XX.

rum Reges, qui pro tempore fuerunt, quod dolenter referimus, causantibus gueris, quae in regnis ipsis Castella & Legionis inter ipsos, heredes, & successores, ac regnorum eorum principes, & barones ab accepto laudabili opere iurisdictionis animarum infidelium, & dilatoris fidei, reductionisque regni Granatae sub eorum ditione & obedientia, & ad Christianae religionis, & fidei cognitionem jamdiu destiterint, & hujusmodi tertiarum proventus in praemissam piam fidei causam integraliter convertere, & in fine vigesimi anni a die datarum literarum praedictarum unam illarum partem ecclesiarum parochialium praedictarum rectoribus in earum fabricam, & reparationem per eos convertendam, & reliquam cameram praefatae consignare, ut tenebantur juxta literarum praedictarum continentiam penitus omiserint, & quod deterius est & dicere pudet, in diversas personas saeculares, & loca profana, & ecclesiastica per partes transferre, & persona ipsa pensiones illas etiam postmodum subdividere, & in alios alienare non formidant, nec secus quam si proventus praedicti patrimonialia Regum eorundem bona fuissent, contra literarum praedictarum continentiam & tenorem, & animarum suarum fideique praefatae praedictarum, cumque ex ecclesiis parochialibus Castella & Legionis regnorum praedictorum, ad quas proventus hujusmodi pertinent, nonnullae structuras, & aedificia earum, pro quorum conservatione proventus praedicti deputati fore noscuntur, in terram prostratis solo aequata existant, ita ut vix earum vestigia cernantur, & aliqua adeo miserabili ruina subjaceant, ut in eis nequeant divina officia commode celebrari, reliquae vero in se collapsae ad manifestum ruinam rendere dignoscantur, in divina majestatis offensam, animarum parochianorum dictionum ecclesiarum non modicum praedictarum, perniciosum exemplum, & scandalum plurimorum, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLXXXIII. kal. decembris pontificatus nostri anno v. At media hujus auri ex tertiliis redigendi pars a Sixto in sumptus belli facti adversus Turcas derivata (a) est. Haec de Castellanis rebus dixisse satis est.

(a) Ibid.

XXI. Nec quietae erant Aragoniae res, cum Galli Ruffinonensem comitatum repeterent, quos Perpiniarum suae ditioni restituisse, perdomitis iis, qui ad Joannem Regem defecerant, narrat Hieronymus Surita (b). Porro praedicto Franco nuntio data est a Sixto provincia (c), ut in Aragonia facerentur decimas cogere ad expeditionem in Turcas conficiendam, quae hac verborum formula consignatae sunt. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLXXXV. kal. septembris pontificatus nostri anno v.

(b) Surit. l. 9. c. 20.
(c) Regest. 2. legationum p. 78.

Convenere (d) hoc anno Joannis Regis Aragonum oratores cum aliis foede. ratorum Italiae principum oratoribus, ut de facto bello decernerent ad retundendam ingravescentem Mahometis tyrannidem, ferendaque auxilia Matthiae Regi Hungariae, qui centum milium millia in Turcas ducere ad Walachiam sibi afferendam meditabatur, ne ulterius Mahometes proferret imperii Othomannici fines (e). Miserat (f) is ineunte anno ad Sixtum amplissimos oratores, qui ei regio regni, que nomine obedientiam deferrent, ipsumque ad bellum sacrum in Christi hostes decernendum incitarent, ut diaria consistorialia referunt: Datus est, inquit, hodie, nimirum die XXIII. januarii MCCCCLXXXV. senatus Hungarorum legationi. Mandatorum summa haec fuit: Obedientiam laudaverunt, quae vicario Christi debetur: Matthiam Regem extulerunt, quod armis, & religione, & reverentia Romanae sedis excelleret. Et infra: Regem & regnum in officio Romanae sedis dixere, obedientiamque ex consuetudine obtulere: extrema orationis pars deploratorem habuit Christianae religionis, quae hinc a Mauris, inde a Saracenis, ex septentrione a Tartaris, multis ex locis a Turcis in angustum deducta sit: quo loco contentiore voce, quae exaudire undique possit, his verbis ad eam tuendam exhortati sunt Xystum. Imitare, imitare divinum illum Pium II. fidei catholicae vindicem. Et non minus intermissi, cum verba eadem repetissent firm fecere. Fuerunt legati Vesprimiensis praesul, & Joannes inter Slavos banus.

Interea contigit inopinatum Theodosiae nobilissimae Genuensium in Taurica Chersoneso urbis, quae vulgo Caffa dicebatur celebratissimumque erat omnium nationum emporium, excidium, de qua antea mentio facta est, quamque Laodivius eques Rhodius certis acceptam nuntiis in literis ad Jacobum Cardinalem Papiensem datis his verbis describit (g): Nuper in Tauricam Chersonesum ingenti classe comparata navigavit, & cum legiones militum in terram exposuisset, insperato Scybar aggressus atque urbem Theodosiam, quae nunc a barbaris Caffa appellatur, Januensium coloniam, magna vi cepit oppugnare: Rex ipse vero Scybarum tanta belli mole oppressus, cum mille & quingentis equitibus in urbem sese recepit: ceteri vero, qui in aciem educti fuerant, militum prodicione ad Turcum desierunt. Itaque nulla pugnandi intermissione oppidanis facta diebus quatuor, & totidem continuis noctibus, exercitu propius adnoto, pergit obsessos expugnare. Pars vero civium, qui sese intra urbis vallum, ac munitia tuebantur, cum vim hostium ingruentem ferre diutius non possent, ab obsidione liberari apud

XXII. (d) Sur. l. 9. c. 38.

(e) Franc. Caputaq. lit. in ms. Vall. bibl. p. 190. (f) Ms. tern. arch. Vat.

Matthiae Regis ad Sixtum legatio.

XXIII.

(g) Apud Papiensem ep. 654. Aug. Justin. l. 5. Bizar. hist. Genuensium l. 14. Follet. l. 11. Michov. l. 4. c. 70. Crom. l. 28. Bonfin. l. 4. decad. 111. Mahometis expeditio in Tauricam Chersonesum.

apud magistratus suos flagitabant: reclamantibus illis: seditio orta est. Itaque oppidanis prodicione facta sese mox hosti dederunt.

XXIV. Turcus vero post urbis captae victoriam cum ingentia quadam militibus suis divisisset, mox ad omnia suppliciorum genera in captivos animum convertit: itaque impetu facto ex licentia ferro deservire barbari coeperunt: quotquot enim obviam excepti, militum gladiis trucidabantur: nullus fuit in captivos misericordiae locus, nulla in Deum pietas, & religio, nullam etiam crudelitatis genus omissem: alii quidem inexcogitato suppliciorum genere torquebantur, alii inter varios cruciatus miserabili fato exanimati sunt, nonnullos vero ad necem usque verberibus cedi Rex ipse imperavit: consulem quoque ipsum, atque urbis praetorem capite truncavit: patriis vero omnes, & universum quidem senatum ferro aggressus est, civis etiam ex senioribus trecentos ad unum interemit: mox in reliquam plebis multitudinem furor debaccatus audires teneros infantium vagitus, & tristes parentum lacrymas, atque urbe tota saevos passim matrum ululatus. O quam triste omnibus spectaculum fuit in tanta urbis atque hominum strage ubique morientium gemitus, & opem implorantium vota exaudire! Sed Turcus multo ferocior ad omnia stetit immobilis, nec unquam oculos ad misericordiam deslexit: sed contempta Dei religione tam immane facinus aggressus, ut humana simul & divina permiscuerit: non aris ille sanctorum peperit, non templis majorum, non pueris denique, nec virginibus, quos sciolitum manibus attractos in conspectu parentum fuisse occidi: matronas quoque nobiles, & iam senio confectas nullo sexus discrimine habito trucidari imperavit: itaque nullus fuit crudelitatis modus. Postea vero praesidiis militum in urbe capta dispositis, ipse omnem Pontici maris oram classe depopulatus, hinc ad Getas, qui trans Danubium incolunt arma convertit, ut arcem eorum munitissimam expugnaret, & jam castra admovit: hinc tamen ab oppidanis in dies acius resistitur, ut incertum sit ad quos potius victoria declinet.

XXV. Habet igitur infelicis belli exitum, quod nuper in Taurica Chersoneso gestum est: quid enim graviora expectamus? quotidie majora quidem Turcus in Christianos molitur, & incredibili exercitu comparato bellum renovavit, ut in Italiam classe traheret, atque de insulis Aegei omnibus actum, si vera sunt, quae nobis quotidie formidolosum nuntiantur. Quid facimus igitur Christiani? quid in tanta belli mole dormitamus? tamquam nihil ad nos spectet? nemo est, qui tanta cladis meminerit, quanta viginti fere superioribus annis accepta

XXVI. De Cassensi clade meminit Turcograeca historia post Euboeam a Mahomete excisam: Haud multo post, inquit, expeditione suscepta Cassam cepit, Theodoros, & Gochiam, & omnem circa regionem sine ulla dimicatione: inde colonos in urbem deduxit, nullo modo enim ille teter hostis quiescebat: Christiani generis depopulator, sed ovium instar infelices Graecos annuatim agebat, alios vendent, alios cuiusvis volentis donans: ea fuit tolerantia & permissio Dei.

XXVII. Effloruerat tot ac tantis opibus amplitudineque Cassa, ut Praecopenses sive Tauricani Imperatores circumjectas Cassae regiones a Genuensi magistratu jus petere, jubere, nec satrapam isdem praeficerent, ni Genuenses illum communibus suffragiis deligerent. Cum vero Eminecus satrapa Tartarus agri Cassensis imperium accepisset, alter satrapa nomine Seitac urgente matre arrogantissima foemina Genuensem consulem & reliquos magistratus auro subornavit (a), ut illi Eminecus memoratum iniri cum Turca foederis conficere crimine apud Praecopensem Imperatorem accerferent, ac necandum expostulerent: quibus calumniis circumventus Eminecus principatu dejectus, fuga vitae consuluit: Seitac vero Genuensium, qui exquisitissimis sceleribus agebant opes, studiis ad principatum evectus est: sed facinus haud diu impune mansit: Eminecus enim Aydar sultani ope fretus adversus Cassenses signa extulit, Turcarumque Imperatorem spe amplissimae praedae allexit, ut Latinum nomen ex Pontica ora excinderet. Missus itaque est a Mahomete bassa Achomat, qui instructa quadringentarum & octuaginta duarum navium classe exercitum cum Tartaris conjuratis junxit, tantisque molitionibus die nocteque urbem urit, ut Genuenses magistratus exterriti claves urbis voluntariam facturi deditionem barbaro transmiserint: Ubortus vero Squarcificus scelerum & Cassensis excidii author adacto per gulam unco ferro strangulatus est.

XXVIII. Ante hanc Cassensem cladem Matthias Pannoniae Rex Turcas, qui ad Savi ripas munitissimam arcem construxerant Sabatias nomine, ex qua in universum regnum excurrere parabant, repetitis pluribus impressionibus hostilibus expugnavit (b), antequam Turca auxiliares copias submittere posset. Partem etiam hoc anno ineunte a Stephano Palatino Moldaviae pulcherrimam de Turca victoriam, narrat Cromerus (c) & Bonfinius (d), quam ex Michovia superiori anno retulimus. At licet his victoriis retardati sint barbarorum

(a) Aug. Justinian. l. 5.
(b) M. Michov. l. 4. c. 70.
(c) Cromer. l. 28.
(d) Bonfin. l. 4. decad. 3.

In eos exercita omnis saevitia.

Arce & sacra omnia prophanata.

Pontici maris ora evallata.

Per tot clades excitari nequeunt Christiani.

XXVI.

Gochia portus Mahometes.

XXVII. Ex flagitio Genuensium magistratum cladem emerit.

(a) Aug. Justinian. l. 5.

Quanta classis confusa a Turcis.

XXVIII. Sabatias a Matthias expugnata. (b) Michov. l. 4. c. 70. Bonfin. l. 4. decad. 3. (c) Cromer. l. 28. (d) Bonfin. l. 4. decad. 3.

XXIX. Religio apud Canarienses propagata. (a) Lib. bull. 20. pag. 17.

Missi ad eos Franciscani.

XXX.

(b) MS. torn. arch. vat. de rebus gestis Sixti IV. Pont.

XXXI.

(c) Steph. Lusit. in hist. Cypri.

conatus, haud tamen latius imperii Christiani fines prolata sunt.

Dum vero ob Christianorum scelera infensum divinum numen ipsos a Turcis deleri permittebat, parte alia gentes barbarae evangelica luce piorum sacerdotum opera collustrabantur, etenim missus erat a Sixto Papa (a) amplissima instructus auctoritate Alfonso Bolanus Minorita eorum familia, quos conventuales vocant, ad religionem in Canariis insulis, & Africæ Asiæque oris maritimis propagandam; cumque in dies amplior paganorum numerus ad sacra baptismalia conflueret, sanxit Pontifex, ut cum Franciscanus ordo præcipue ad evangelium apud barbaros disseminandum conditus fuisset, Alfonso ac successores sexdecim viros religiosos ex Franciscana familia, quæ arctiorem disciplinam proferebatur, in quatuor Hispaniæ provinciis in laborum societatem admittere possent, quamvis perita a præfatis cuncti ad gentes facultas denegaretur. Cum autem a Paulo II. edictum esset, ne ii, qui conventuales dicuntur, alios, qui ad asperioris vitæ normam se obstrinxerunt, in suis ædibus exciperent, ne religiosæ disciplinæ splendor in eo ordine defloresceret, Pauli sanctionem ob dictæ causæ æquitatem Sixtus irritam fecit; cui diplomati hæc temporis nota adjecta est. Dat. MCDLXXV. III. non. septembris pontificatus nostri anno v. Collectam ab illo uberem animarum messam proximo anno dicetur.

Hoc anno intendit litem Venetis de Cyprio regno apud sedem Apostolicam Ludovicus dux Sabaudia, sed irrito eventu, cum illius causæ cognoscendæ difficultatibus pontificius senatus se non implicaverit: de quo hæc leguntur in diariis consistorialibus (b): II. martii MCDLXXV. petierunt in senatu oratores ducis Sabaudia, ut inter Ludovicum Sabaudicem Regem Cypri ejusque uxorem, Venetasque adversos id regnum tenentes iudicium institueretur. Dari sunt patres nonnulli, qui audirent plenius Sabaudicenses, & referrent ad senatum. Poterant gravissima tum, vel ex causæ cognitione, vel sententiæ in ea ferendæ occasione in rem Christianam mala redundare, ac periculum imminere ne, dum Veneti & Sabaudi Cyprium armis sibi vindicare niterentur, barbarus utrumque Cypro depelleret.

Porro de Cypriis rebus narrat Stephanus Lusitanus (c), Jacobum Cypri tyrannum a Catharina Corneliæ Reginæ sanguineis veneno sublata fuisse; quod

supra indicatum est, cumque Carola ad Sixtum IV. confugisset, scripsisse Sixtum ad Cyprios, mirari se pulsa Regina Carola iusta herede, Jacobum veneno fuisse interemptum a Cornelio & Bembo, eosque regno potitos, commotamque propterea seditionem, atque a Cypriis conjuratis eos interfectos: verum Venetos in arcibus se continuasse, donec supplicii ipsi afferrentur. At Petrus Justinianus (d) scripturam a Sixto literarum non meminit: tradit vero Carolam rogasse Venetos oratorum opera, ut Cyprium regnum sibi, ut iustæ heredi, vita functo Jacobo iniquo regni invasore, Venetis armis, veteris amicitia memores, restituerent: illos autem respondisse Catharinam defuncti Regis conjugem Veneti senatus per adoptionem filiam esse; generique utrumque relicte viduæ deesse non posse: tum vero Ferdinandum Neapolitanum Regem de Cypro comparanda clandestina consilia agitare dato filio e Jacobi defuncti tyranni filia, proptereaque adversum Venetos ab Hispanis, qui insulam incolabant, & Cypriis conjurationem factam, atque Andream Cornelium & Marcum Bembum trucidatos, appellente vero Famagustam cum classe Mocenico de conjuratis sumptum supplicium fuisse, alioquin in suspicionem vocatos exilio damnatos: arcibus autem, dejectis adversæ factionis præfidiariis, Veneti nominis milites fuisse præpositos: Carolamque ad Ægypti sultanum confugisse, ut ab eo in regnum restitueretur, ac speratas ejus preces fuisse. [1]

Cum vero plerumque Christianos principes inter se de regnis, vel principatibus certare, eosque sedem Apostolicam adire, vel oratores ad eam mittere, ritulisque controversis, ac honoribus affici contingat, instauravit Sixtus Clementis V. Joannis XXII. & Pii II. sanctionem, qua statutum fuerat, ne ex honorificis appellationibus, vel ampliori gradu iis concessis a curia Romana quippiam alicui addatur, vel alteri detrahatur.

Ad perpetuam rei memoriam. Hac in perpetuam valitura, & irrefragabili constitutione statuimus, decernimus, & ordinamus quod si qui pro Regibus, ducibus, principibus, marchionibus, comitibus, aut in aliqua alia simili, vel dissimili dignitate constitutis a nobis, & Romanis Pontificibus successoribus nostris recepti, nominati, aut tractati fuerint verbo, facto, seu literis, in publicis, vel privatis consistoriis, aut alias tam per se, quam per eorum oratores, seu nuntios, vel pro-

Cornelia regina patris interfecti a Cypriis Veneti se in arcibus continent. (d) Pet. Justinian. l. 9.

Cyprus a Ferdin. Neap. affectata.

Veneti adversarios ejiciunt.

Carola ad Ægyptum confugit ac spernitur.

XXXII.

XXXIII. Avenio archiepiscopi a pice decorata. (a) Sixt. reg. 1. legation. p. 101.

(b) Ib. p. 103.

XXXIV. Fideles ad Virginis opem implorandam contra Turcas excitati.

(c) Sixt. IV. bull. l. 16. p. 193.

Festum Visitationis institutum.

procuratores, aut ipsimet se nominaverint, & ab aliis quibuslibet pro talibus nominati, recepti, vel tractati fuerint, si personaliter aut per eorum oratores, nuntios, vel procuratores in capella apostolica, ecclesiis, consistoriis, conventionibus, processionibus, sessionibus, vel aliis quibuslibet actibus collocati, vel ad præstandam obedientiam admissi extiterint, etiam coram nobis, ex hujusmodi receptione, obedientiaque exhibitione, & acceptione illius nominatione, tractatu, locorum assignatione, & similibus actibus, nullam ipsi sic receptis, nominatis, tractatis, & collectis, vel admissis, in regnis, ducatibus, principatibus, marchionatibus, comitatibus, & aliis dignitatibus hujusmodi ius quomodolibet de novo acquiratur, nec aliis jus habentibus præjudicium aliquod inferatur, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis dominicæ MCCCCLXXV. kal. februarii pontificatus nostri anno IV.

Insignita hoc anno est Avenionensis ecclesia archiepiscopalis dignitatis titulo, illique obnoxii esse iusti sunt Cavallicensis, Carpentoratensis, & Vaisonensis episcopi, qua de re diploma a Sixto editum est (a) hac nota loci, ac temporis consignatum. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis dominicæ MCCCCLXXV. XI. kal. decembris pontificatus nostri anno v. Extant quoque de eodem condito archiepiscopatu literæ (b) ad episcopos ipsos Cavallicensem, Carpentoratensem, & Vaisonensem, quibus ab archiepiscopi Arelatensis, cui etiam tum paruerant, imperio liberi, ac soluti renunciantur, ab Avenionensi vero jura petere iusti sunt.

Eodem anno Sixtus ad implorandam precibus beatissimæ Virginis divinam opem adversus ingravescentem infidelium Ecclesiam opprimentium tyrannidem, instauravit recolendum solemni celebritate sacrum mysterium, quo illa post conceptum in virginali utero Christum Numinis impulsu Elizabetham salutatura convenit, de quo ad præfules datæ encyclicæ literæ (c), in quibus insignia Deiparæ encomia, & sacri hujus instituti causas delibabimus.

Venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis quilibet constitutis salutem, & apostolicam benedictionem.

Fraternitati vestræ per Apostolica scripta committimus, & mandamus quatenus festum Visitationis hujusmodi cum ipsius octava, officii ad ipsius laudem & gloriam noviter instituti recitatione singulis annis sexto nonas julii devote & solemniter celebretis, ac faciatis in singulis civitatibus & diocesibus vestrarum ecclesiarum ab omnibus celebrari, & propriam ipsius dies officium antedictum de verbo ad verbum præsentibus mysterii devotione, & attentione congruis decantari. Nos enim de Omnipotentis Dei misericordia, ac BB. Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi universis, & singulis tam clericalis ordinis professoribus festum hujusmodi celebrantibus atque novum officium ipsum decantantibus seu recitantibus, quam aliis utriusque sexus fidelibus horis canonicis festivitatis, & octavæ prædictis interessentibus, tamen vere poenitentibus, & confessis, pro speciali remuneratione, & animarum salute indulgentias duximus concedendas. Subjungit Sixtus precum horariarum in ea celebritate peragendarum formulam suis conceptam verbis, decretique illius in homilia (d) edita, rationem reddidit.

Imminente tunc in Ecclesia Dei magna quadam scissura, quæ Christi membra variis sub pontificibus, & longo quidem tempore vehementer afflixit, non ab omnibus universim suscipia festivitas est, nec potuit in ecclesiarum nativitate singularum tam sancta atque salubris instituta pervenire: neque officium fuit psallendi in ecclesiis ordinatum, quod, ut par erat, tantæ festivitatis mysteria rationibus congruis, & verbis sufficientibus explicaret. Quas ob res Sixtus hujus nominis quartus Romanus Pontifex, cui ea vel maxime devotio cordi est, inviolatæ Virginis festa sacris condecorare muneribus, pietatemque fidelium ad ea celebranda indulgentiarum clarificatione provocare, ad exornandam festivitatem istam pietate religionis accensus sedulo convertit affectum: cogitavit namque quemadmodum Ecclesia Christi, quæ sibi regenda credita est, & cujus typum gerebat Elizabeth, spiritu fecundata divino, utero suo fideles omnes caelo paritura concipiat, quam prohi dolor! in præsentiarum publicis, ac impiissimis hostis rabie immoderata desævians a Christo prorsus avertere nititur, vel si avertere nequeat, extinctis in utero foetibus ejus aut abortis ferro atque igne populatam contendit delere de terra. Is enim tamquam ursus insidiarius factus est illi, ac sicut aper qui de silva infidelitatis exiliens vineam Domini exterminare molitur: vinea autem Domini, ipsa inquam Ecclesia est, quam, propheta testante, super filio Dei homine facto altissimi dextera complantavit. Hanc igitur divo atque eruento ore, quoad potest, fera illa depascitur, nec cessat in dies plurimum caede filiorum quasi novis eam vulnerebus sauciare, cum una sola via salutis reliqua est unicuique remedium vitæ, si videlicet ad hanc revertendum calcatis montibus, qui rabido furore tumentes nomini Christiano infesti sunt, Maria vel jam enixa divinum patrocinium nobis præbitura descendit. Si enim vox salutaris sue in aures Ecclesiæ personaverit, exultabunt profecto proles in utero ejus, & expiata pec-

(d) Eod. l. 16.

XXXV.

Ope Virginis vitæ omnes persequantur.

NOTE [1] Quæ hic de rebus Cypriis referuntur omnia ante biennium accidisse ex nostra ad annum illum adnotatione constat. Conjuratio enim Cypriorum, cujus princeps archiepiscopus Nicosenis anno 1473. erupit, eademque Cornelius & Bembo sublata sunt. MANSX

peccatis præ gaudio salientes in occursum Domini etiam obituri sub hostibus mortem uliro cruentam corrumpet mater vero ipsa roto orbe terrarum longe lateque diffusa, Spiritu Sancto repleta, pro filiorum fide atque constantia in laudes Domini sacrata ora resolvet, sciens quoniam Christi militibus ipsum vinci vincere est, & cum videntur succumbere, tunc maxime gloriosos reportant de hoste triumphos.

XXXVI.

Hæc itaque Sixtus Pontifex maximus sedulo animadvertens, omnem B. Virginis festivitatem banc unam merito præcipuam existimavit, cui pro ratione mysterii, & significatione Sacramenti ad implorandum ejus auxilium imminentibus Ecclesie necessitatibus præ aliis conveniret. Quamobrem piæ, ac religiose devotioni de filiorum salute sollicitus auctoritate apostolica universis eam ecclesie censuit inferendam, & omnibus, qui illam cum devotione suscipiant, & quotannis Christiana pietate celebrant atque coluerint, si tamen primum lacrymis, ac penitentia salutari errata diluerint, de illius misericordia & largitate confusus, ejus vices in terris gerit, singulis interessentibus utrisque vespere matutinisque, & missæ diei solemniter pro singulis prædictarum horarum quinque annos & totidem quadragenas: centum vero dies pro unaquaque reliquarum horarum de una indulgentia, & peccatorum remissione concessit, & ne octava fractu spiritualis commoceri fraudarentur, dimidium earum indulgentiarum, quas in die concesserat, in singulis etiam octavarum diebus uberioris gratiæ largitate distribuit, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis dominicæ MCDLXXIV. kal. januarii pontificatus nostri anno IV.

XXXVII. Judæorum immane facinus in puero Christiano. (a) Apud Sur. mart. Sabell. l. 10. Eran. 7. Lang. in chron. Citiz. Canis. antiq. lectio. to. 6. p. 1283. Naucl. gen. 50. Palmer. in chron. & alii.

Eodem anno ingens scelus Tridenti est patratum a perfidis Judæis, qui puerum Christianum nomine Simeonem furto sublarum occulte, dum pascha celebrabant, excarnificarunt, ejus martyris historiam Joannes Tiberinus (a) eodem anno scripsit his verbis: Circumfusi omnes vestem ei ad umbilicum & cubitos usque verso ordine detraxerunt, colligentesque fluentem tunicam succinxerunt lateri, ita ut a femore usque ad talos detractis caligis nudaretur, & apprehendens sudarium Samuel quod ejus pendebat a cingulo, colloque circumvolvens comprimebat puerum, ne guttus effunderet: alii vero manus pedesque continebant. Tunc evaginato Moyses cultro summum virgæ perforavit infantis, correptaque forfice cepit maxillam dextram juxta mentum dilaniare, & particula carnis abscissa in parato ibi cratere reposuit. Colligebant astantes sacrum sanguinem, &

alterno ordine forfice porrecta quilibet sibi frustulum vivæ carnis excidebat: sic fecerunt omnes primi, donec vulnus ovi rotunditatem multum excederet: & si quando, cedente laqueo; puer gutture perstrepebat, admotis crebro manibus ad os illum crudeliter suffocabant. Hæc Moyses ita peracto dexteram tibiam confestim elevavit infantis, eamque suis super genibus statuens aggreditur exteriorem partem, quæ inter cavillam, & cruris musculum interjacet, similiter eodem ferro convellens, & capta forfice vixit carnem vivam vivo cum sanguine lacerabant. Postmodum scissimus senex ille tanti sceleris caput semimortuum erigens infantem petiit Samuel a sinistris pueri secum confidere, & uterque sanctissima illius brachia instar crucifixi violenter extendentes hortabantur reliquos, ut sacrum illud corpus duris acubus infoderent. Collecti ergo omnes circum, incipientes a vertice usque ad plantas illum densis ictibus perforabant, dicentes: Sicut Jesum Deum Christianorum, qui nihil est, trucidemus istum, sic inimici nostri confundantur, in eternum. Jam plusquam per horam miserandus puer terribili duraverat in supplicio, & interdicto spiritu collapsus viribus deficiebat, attollens graves oculos in cælum, superos advocare videbatur in testes, & inclinato capite sanctum Domino reddidit spiritum. Et infra: Tunc Moyses, & omnes reliqui oculos, & palmas elevantes in cælum egerunt gratias Deo, quod de Christianis vindictam simul, & sacrificium obtulissent, relictoque illico corpore cum plausu, & clamore maximo summa per tecta discurrentes ineffabilem lætitiæ percipisse demonstrarunt.

Subdit author, ut recurrente proximo sabbato martyris corpusculum in mensa, ad quam superstitione Judaica suas preces occidere consueverant, expoluerint; deinde anxii de celando crimine ipsimet illud, dum arte suppressere nitentur, patefecerint: sacræ autem reliquæ in templum S. Petri delatæ sint, ad quas venerandas populorum ingentes conursus facti fuere, & miracula plurima restituti sanitati infirmis emicuerunt. Rei gestæ tempus consignat his verbis auctor. Natus est Simeon, de quo agimus, die veneris vi. kal. decembris anno a partu Virginis salutifero LXXII. supra millenium quatercentenarium ex Andrea & Maria parentibus pauperrimis domino Joanne Hinderbach IV. pontifice, & domino Tridentino imperante feliciter. Ob quam rem Judæi omnes a majore usque ad minorem in carceribus catensque conclusi sunt, non inde recessuri prius, quam debitas pœnas luant. Tridenti II. non. apri-

XXXVIII. Patefactum ab ipsis Judæis.

Martyris corpus miraculis inclarescit.

Sumptum de Judæis supplicium.

lis MCCCCLXXX. Fulvisse ipsum in eadem ecclesia Tridentina multis miraculis confirmat chronicon Salisburgense, ac Ju- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

dæos demum damnatos exustosque fuisse. [1]

Cccc Anno

NOTE [1] A Nno isto die IX. Kalend. aprilis Simon Tridentinus infans neci traditur a Judæis in odium & execrationem Christi, eorumque omnium, qui Christi nomine censentur fidelium. Natus est Tridenti VI. Kal. decembris anno non quidem 1472. ut mendose legitur in analibus, sed 1473. quod feria VI. cum die VI. Kalend. decembris conjungebatur, cum feria VI. eadem mensis die natus scribat Tiberinus medicus, qui ex episcopi mandato interfecti pueri cadaver inspexit, remque gestam posteritatis memoriæ mandavit; commentario vulgato a Surio, ad diem XXIV. martii, & cum miss. collato a Bollandistis ad eundem diem. Hanc historiam recensens Balsagnus histor. Judæor. to. IX. par. II. cap. XXXI. scædis anachronismis, ac fabellis totam deformat. Principio enim sublatum scribit Simonem anno 1276. quod se tenere ex Tridentinorum relatione asserit; cum Tiberinus de quo supra oculatus testis, interfectum scribat hoc anno 1473. Cum vero addit, solidis centum annis famam martyris vel jacuisse sepultam, vel ex vetustate satis caliginis historie illi offusum esse, ut facile rei veritas distingui non posset; tunc vero opportunum tempus visum fuisse, ut novus martyr, sive exurgeret, sive obruderetur, cui Sixtus IV. statim divorum honorem decrevisse, quod ab illo præstitum anno sequenti 1476. affirmat. Mirari subit tanta confidentia hæc omnia tradere potuisse Balsagnum, virum alioquin doctum, de re præsertim notissima scribentem. Nihil enim ad gratiam confectum esse in hac historia narratio Tiberini oculati testis & publicæ tabule in quibus acta publica inquisitionis ea de re habitæ exhibentur, satis demonstrant. Tantum vero absuit ut Sixtus anno sequenti in album Sanctorum Simonem scripserit, ut nonnulli post annos a cæde pueri 113. festi in diecessi Tridentina celebrandi cum missa, & officio peculiari facultas ab apostolica sede impetrata sit, qua de re Bollandistæ ad diem XXIV. martii. Præsertim vero anno 1475. Sixtus IV. encyclicis literis suis per Italiam datis die X. octobris, vetuit, ne puer Simon pro Sancto haberetur & coleretur, de cujus cæde inquisitionem institui mandavit, ac tandem motas in Judæos ea occasione per urbes Italie turbas compesceri iussit.

Addenda hic succurrunt opportune ea quæ narrat anonymus Parmensis in suo diario vulgato Rer. Italic. to. XXII. quod opus ab anno 1477. vel exeunte 1476. ceptum ad annum usque 1482. perducit: Scribit ille anno 1480. persimilem puero Christiano a Judæis necem Farvili illatam fuisse; tum addit: Sunt anni quinque (ergo anno 1475.) quibus Judæi commorantes Tridenti similem infantis occisionem fecerant. Quo mortuo illius cadaver in certo canali jecerunt, quod parentibus perquirentibus repertum fuit desuper aquam emanans, quodque infinite miracula demonstravit. Et dicitur est, ac dicitur beatus Simon, ad quem multi accedentes infirmi ex diversis agritudinibus gratia Dei sunt sanati. MANSI

I. Julianus Roboreus Card. in Gallias legatus decernitur.

(a) Reg. leg. pag. 143.

II. Expugnata Capcha Turca reliqua regna excindere parat.

Anno humanæ salutis sexto ac septuagesimo post millesimum quadringentesimum nona indictione cum immanissimus Christiani nominis hostis Mahometes capta, ut vidimus, Cassa Genuensium urbe opulentissima, alia cultorum Christi loca terra marique invadere pararet, jamque infesta signa Italæ finibus inferret, Sixtus Papa curas apostolicas intendit, ut Christianos principes ad illius conatus comprimendos concitaret: atque ideo ut antea, cum primum pontificatum inivit, legationes plures ad Reges miserat, ita postea Julianum Roboreum S. Petri ad vincula presbyterum Cardinalem ex fratre nepotem in Gallias legavit, ut Ludovicum Regem cunctosque Gallicæ nationis duces, principes, ac populos, quorum majores fidei Christianæ tuendæ, ac propagandæ studio plurima maximaque pericula adierant, ad religionis causam adversus impios ejus hostes propugnandam permoveret. Extat pontificum diploma (a), quo Sixtus hujusmodi provinciam Juliano dedit, cujus potior pars infra scripta est.

Juliano tit. S. Petri ad vincula presbytero Cardinali ad regnum Franciæ, cæterisque Gallicanæ, & illis adjacentes provincias, & loca A. S. L.

Immanissimus Turcus nuper minutissima, & opulentissima civitate Cassa Januensium ditioni subiecta magna Christianorum strage, & bonorum omnimoda direptione occupata, non contentus eadem civitate, Hungariam & alia Christianorum regna terra marique invadere, & oppugnare satagit, ac majora in dies Christianis dispendia, nisi quanto citius ejus occurratur furori, inferre procurat; jamque illius copiæ in Italia faucibus videntur ingressæ, adeo ut jam amplius cunctandum non sit, sed nunc publico, & communi Christianorum discrimini experrectis sensibus occurrendum, ne quod parum superest Christianitatis comparatione eorum, quæ ignavia, vel negligentia, aut verius dissidentium principum catholicorum dissimulatione amisimus, in similem, quod absit, deveniat servitutem, omnemque operam omnemque modum viribus humanis possibilem, per quem ipsius cruentissimi hostis conatus reprimi valeant, sine Creatoris offensa, pro modulo nostrarum virium adhibere ultro appetimus: &

attenta meditatione pensantes charissimum in Christo filium nostrum Ludovicum Francorum Regem Christianissimum, & universos Gallicanæ nationis duces, principes, & incolas, quorum progenitores pro fidei præfata dilatatione, & ampliacione sæpius laborasse constat, inter cæteros credentium nationes ad rem hanc summe necessariam plurimum posse conferre; & quod tu in magnis expertus, & eximia probitate, fidelitate, & scientia conspicuus, & in arduis comprobatus, inter cæteros, divina tibi assistente gratia, tuis singularibus virtutibus, & ardentissimo desiderio erga fidem, præfatamque sacrosanctam Romanam ecclesiam, omniaque pro tam sancto tamque pio opere necessaria erunt, scies & poteris provide & diligenter deducere, tractare, atque concludere cum eisdem Rege, ducibus, principibus, & universa Gallicana potentissima natione prædicta, & quod nos circa regimen universalis Ecclesiæ supra dictæ occupati per nos ipsos implere non possumus, assistente tibi divina gratia, circumspicte, fideliter, & prudenter exequaris, te, quamquam tua præsentia plurimum nobis opportunum existat, de fratrum nostrorum consilio, & assensu Apostolica sedis legatum de latere pro hujusmodi defensionis orthodoxæ fidei negotio promovendo ad Regem, duces, principes, & barones, universamque Gallicanam nationem, & illi adjacentes provincias atque loca, auctoritate apostolica præsentium tenore creamus, constituimus, & deputamus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLXXV. x. kal. martii pontificatus nostri anno v.

Hactenus Pontifex, qui etiam eundem Julianum Cardinalem amplissimis mandatis instruxit (b); tum Avenionensi præfectura, quæ jam ante Carolo Borbonio archiepiscopo Lugdunensi data fuerat, exornavit (c). Obortæ inde aliquæ diffensiones cum Ludovico Rege Francorum provinciam Phocensem, quæ Renato parebat, affectante, periclitata est Avenio (d) adeo, ut illam culpa Juliani legati amissam, atque in Gallorum ditionem reductam rumor tulerit; sed ea postea de Avenione oborta controversia composita est, Gallique ab ecclesiæ juribus occupandis sibi temperarunt. Julianus vero, præter in Gallias acceptos honores, nullum

Conceptiores si Ludov. Franc. Rex facram expeditionem ducat.

III. (b) Ib. p. 145. & 196. & a pag. 106. ad 142. (c) Ead. p. 145. (d) Papien. ep. 662. Provincia affectata a Gallo Rege. Avenionensis controversia composita.

IV. Dominic. Reatin. episc. in Germ. & Ung. & Pol. & Bohem. missus. (a) Reg. 2. leg. p. 13. Promovere facram expeditionem nihil. (b) Ib. p. 31. (c) Papien. ep. 662.

V. Quingenta millia armatorum in Moldaviam ducere increbre scit.

Ungaria Christiani imperii propugnaculum.

eorum, ob quæ missus fuerat, ad votum perduxit. [I]

Cæterum simile, quod Juliano in Gallias, onus a Sixto injunctum est Dominico episcopo Reatino (a) in Germania, Hungaria, Polonia, ac Bohemia & circumjectis regionibus, ut nimirum Christifideles earum partium ad expeditionem conficiendam in Turcas suis adhortationibus impelleret: quam etiam ob causam Lucam episcopum Sibiricensem in Caroliducis Burgundiæ principatu nuntium creavit, aurumque subsidiarium in sacri belli sumptus contrahere iussit (b). At ex etiam legationes irripio conatu gestæ. Interim immanissimo fragore Turco quingenta militum millia in Moldaviam se missurum minitante, qua territus fama Jacobus Cardinalis Papiensis hæc ad Franciscum Cardinalem Mantuanum scripsit (c).

Amplior multo animi sollicitudo de Turcorum in Moldavos descensu est suscipienda: tanta quingentorum millium multitudo tamque immanis, quem jusse non terreat exercitata illa quidem sic ad nostra est bella, ac sic flor ejus ex nostris transfugis constat, ut merito non manus nostræ modo, sed nostra quoque in nos militaris jam pugnet industria. Quod moliti sunt hactenus mari in metu non fuit: littora tantam, & littoribus proxima, classe vexantur: summa rerum in discrimen non venit: tunc timendum est extremum exitum, cum terrestribus copiis petimur, visque certæ non dubio mari barbara vires creduntur. Galli, Afri, Goibi, Ostrogothi, Hunni, & Voandali, atque id omne genus externorum examinum terra, non mari ad nos irrupere, & miseram Italiam oppressere. Nunquam, Mantuane pater, movere in Hungaros hæc arma intelligo, ut non totus mente concutiar, atque ante oculos versetur futura sors nostra. Divino munere, datum id regnum Christianis reliquit est, ut pro omnibus pugnet, petentesque nos tempestates virtute sua distineat: si semel quod Deus sanctique prohibeant, cedat, plagamque accipiat, qualem inferre vitæ barbaries solet, quid impedii, quid clausi interim est, ut non illico increduli nos, atque ad præsidium feri, vel jugulum gladio præbeamus, vel jugo miserima servitutis colla subdamus. Orandus est Deus. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

us, ut impietatum nostrarum oblitus memor sit misericordie suæ, detque Christiano nomini, quod opera Christiana minus sunt merita. Ego quidem & pendere animo & angere & formidare ante non desinam, quam intellexero conatus tantos aut fractos prælio esse, aut omni tempore dissolutos.

Prænuntiata hæc Turcica tempestas fuerat Pontifici, qui sacrum aurum, quod Moldaviae indulgentias lucraturis erogandum erat, Stephano vayvodæ tribuerat: (d) Cum, inquit, sicut cunctis palam est orbis nationibus, impia Turcorum gens adversus orthodoxam fidem, & qui eam in sacro regenerationis baptisinate deooverunt, & præsertim adversus dilectum filium nobilem virum Stephanum vayvodam ducem Moldaviae, ejusque dominia, quæ in finitimis ipsorum Turcorum oris sita sunt, ut tandem ipsi, suæ spurcissime tyrannidi subiectis, facilius sibi pateat ad cætera Christianorum loca progressus, moliri non desinat; & quamvis præfatus Stephanus tamquam verus Christianæ fidei athleta pronus sit animi ad resistendum ipsorum Turcorum & perfidiæ & incursionibus, tamen ad tantam rem perficiendam, debitoque effectui mancipandam propriæ ad hoc non suppetunt facultates, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDLXXVI. id. januarii pontificatus nostri anno v.

Non Turcæ modo, sed etiam Tartari in hunc fidei pugilem conjurarunt, invasere enim priores Tartari Stephanum vayvodam Moldaviæ, qui ut hosti pabula eriperet illa igne exullit, deinde instructo exercitu adortus Tartaros eos primo impetu obtrivit, avertitque in fugam, in qua plures quam in pugna trucidavit. In Turcam deinde Danubium navibus superantem victricia convertit signa, stragemque de barbaris edidit: haud tamen arceret trajectu potuit; tum etiam extrema incurravit carpitque eorum agmina, qui pabulatum ibant, & quos vivos cepit aut cæce exiit, aut sufficis palis, ut crudelitatem Turcicam pari crudelitate plecteret. At demum cum illi Christianorum principum deessent auxilia, undique a Turcis circumfusis, paucis e suis desideratis, fuga se subduxit, cum tamen hostium prope triginta millia ferro delevisset. Inde Turca libere in Walachiam per-

VI. Moldaviae auro ex indulgentiis redacto adjutus. (d) L. bull. 23. p. 21.

VII. Pabula a Steph. Vayvodæ erepta hosti.

Tartari ab eo caesi.

Turcas tumultuario prælio fudit.

Crudelitatem in crudeles exercet. Vvalachia ferro flammæque vastata.

Cccc 2 va.

NOTÆ [I] Quamquam Avenionensis præfectura Carolo Borbonio Lugdunensi archiepiscopo, dein S. R. E. cardinali ante hac data fuit, eamque gessit aliquandiu; cum tamen, sive quod nollet sive quod impeditus reddere se in loco non posset, anno superiori inclinante, die VIII. octobris Sixtus per literas in registro ejusdem anni vulgato a P. Martene veter. monum. to. II. col. 1514. eidem cardinali significavit, mittere se Constantinum Spoletanum episcopum, ut Avenionem, absente cardinali, gubernaret. An revera iverit Spoletanus iste, incertum; profecto haud ita multo post Julianus cardinalis, Sixti nepos, ad eam regendam provinciam mittitur, ut liquet ex annalibus, & ex epistola Sixti C. in eodem registro occurrente, pontifex factum suum excusat apud ducem Mediolanensem, quod ejus trimeribus usus sit ad tranvehendum in Gallias nepotem suum cardinalem. MANST

vagatus obvia quæque consumpsit flammis; unde cum barbaricus exercitus re frumentaria, & com meatuum inopia laboraret, abscedere coactus est. Quo tempore Matthias Pannoniæ Rex conflato exercitu in eum signa extulit: qua re Turca Hungariæ expeditionis metu fugam ex Moldavia arripuit: qua laude Matthiam commendat Thurosius (a), paucisque interiectis de ejusdem Regis magnificentia historiæ suæ finem imponit. Cum vero Matthias ingentes de barbaro triumphos sponderet, si a Christianis pecunia juvaretur, Pontifex fœderatque Italiæ principes ad illum ducenta aureorum millia transmissere: (b) sed eæ spes brevi eversæ sunt, Turcarum enim exercitus ex Bosna medio octobri repente in Christianum irrupit, imperium, & Carniolam, Carinthiam, partem Styriæ, Salsburgensem & Bambergensis episcopatus populatus ad finitimos Italiæ montes penetravit, ingentesque fidelium catervas in servitutem abduxit, Imperatore cæterisque principibus stupentibus, veluti letargo percussis: quin etiam Turca quinque arcibus munitissimis, quas in Sinderoviensi regione inferiori ad litus Danubii Matthias excitari, est potius.

(a) Thurosius, chron. c. 67. Ungaro signa movente discedit Turca. Missa ad Matthiam ex Italia suspendia. (b) Mich. sup. c. 71. Irrumpunt in Germaniam Turca. Sinderoviensis regio ablata Ungaro.

VIII. (c) Crom. l. 28. (d) Bonfin. dec. 4. l. 4. Variæ Turcarum excursioniones in Dalmatiam. Quadraginta millia Christianorum ex Valachia abducta.

(e) Papien. ep. 666. (f) Mich. l. 4. c. 71. Dracula immanis a servo trucidatus.

IX. (g) Phrantzes. l. 3. c. 6. pl.

His consentanea referuntur a Cromero (c): Bonfinius (d) vero cætos in superiori Myfia ad Danubium Turcas affirmat; tentatam frustra a Matthia Rege Sinderoviam; excitata tamen circum fortissima propugnacula, dein Dalmatiam, Croatiam, Carniolamque a Turcis magnis claudibus attritas, dumque nuptiæ Beatricis Ferdinandi Regis filie maxima pompa procerumque concursu celebrabantur, Turcam instructo triginta millium equitum exercitu concretum glacie Danubium trajecisse, ac Valachiam longe lateque ferro & flammis vastasse, atque ex omni ætate, & utroque sexu quadraginta hominum millia abduxisse; tanto autem timore affectum Matthiam ex Turcica potentia ferociaque, ut posthac nihil in Turcam molitus sit, sed solum ad tuendum regnum incubuerit. Quod ad Beatricis nuptias attinet, missam a Pontifice ad illam fuisse coronam refert Cardinalis Papiensis (e), solemnic pompa apud Albam Regalem illa redimitam tradunt (f). Dimissis tunc Matthiam Draculam illum immanem principem, qui tantam de suis, deque Turcis carnificinam fecerat, refert Michovias; sed, cum in Bessarabiam concitatis equis procureretur, a servo per fraudem capite truncatus perijt.

De prædicta Mahumetis in Valachiam irruptione meminit Phrantzes, quam proximi post expugnatam Cassam anni ætate contigisse consignat (g), mensæque septembri e Valachia victum magis quam victorem discessisse addit, ipsumque eadem ætate in Peloponnesum exercitum alium

ad Naupactum expugnandum immisisse: Verum, inquit, Deo nos adjuvante, neque Naupactum illo anno subegit, nec S. Mauram invast; sed desiderio suo frustratus recessit. Quibus consentit Sabellicus (h), & Antonium Lauretanum, cui maris decretum erat imperium, adversus Solimanum barbarorum ducem egregiam virtutem explicuisse; tentatam inde a Turcis Lemnum defensamque unius mulieris fortitudine, quæ confossum patrem in oppidi porta intulit, jacentia audacter arma cepit, actandiu hostem subeuntem distinuit, donec auxiliaris manus illum ad naves multa cum strage repulit, & paulo post Othomannica classis, imminente Lauretano, in alium navigavit. Porro Phrantzes, post Naupactiacam oppugnationem enarratam finem scribendi fecit his verbis: Finis libri præsentis historici sive chronici, quem ego conscripsi nobilibus quibusdam Corcyraeis rogantibus, ne que oculis vidissem, audissem, legissem silentio premeunda existimarem. Ita manu mea hæc conscripsi, & in religiosissimi sacerdotis Antonii manus tradidi. Lectores per Deum obsecro pro me precentur, si quid deest, senectus mea & corporis invaletudo non severum, ut par erat, emendare. Tulisse autem illum Christiana constantia senis, valetudinis adversæ, & extremæ egestatis incommoda testatus est, dum piæ hæc preces fudit: Tempus penitentiae da mihi hic non in futurum, ubi nullus finis, ubi nulla rerum reparatio. Hic igitur cum purgaveris me, usus omnibus hic pertinentibus, sic me hinc transferre dignare, ut non excidam a tuis miserationibus in secundo & horribili adventu tuo.

Non ita divinum timorem imprefferat animo Manuel Palæologus minor natus Thomæ obitu Peloponesi despotæ filius, qui cum benigne exceptus a Romana ecclesia, magnificeque cultus esset, inexplibili opum voluptatumque cupidine actus ad stirpis suæ carnificem Mahometem transfugit, de quo hæc Jacobus Cardinalis Papiensis (i): De minore despotæ equidem, cum adhuc Romæ essem, & lamentantem illum audirem, quod ad arbitrium non pascere, de ejus inertia plane sum vaticinatus, quod accidit, abiturum illum ad Turcos, quo jamdudum infidelis natura, & inexhausta cupiditas rapiēbat. De nefaria Manuelis ad Mahometem defectione consentanea tradit Turcogræcæ historiæ auctor (k), additque donatum a tyranno duabus ancillis elegantis formæ, ac famulis duobus, necnon tenui annuo vectigali, & toparchia ignobili.

Hoc anno Carolus dux Burgundiæ, asequendæ regiæ coronæ ambitione æstuans, cum Maximiliano Friderici Imperatoris filio nuptias filie pactus est ea lege, ut genero Romanorum regnum decerneretur

Naupactum a Turca frustra tentatum. (h) Sabellicus. Ennead. 10. l. 7. Defensa Lemnos unius virginitatis virtute.

Phrantzes pia oratio

X. Manuel Palæologus, ad Mahometem transfugit.

(i) Papien. ep. 622.

(k) Turcogræcæ hist. auct. l. 1. XI

Burgundio regium nomen iterum assumptum.

tur: sibi vero ducales apices cum regiis mutare fas esset; qua de re consulam fuisse Apostolicam sedem Franciscus Cardinalis Mantuanus certior fecit Cardinalem Papiensem, apud quem hæc extant (a): Fortunet Deus, quod vel sponsum Casari est, vel certe a vobis decretum: accepturus equo animo sum, quod tibi cordi esse cognovero, cum sine te tristarī, sine te letari, pater, non debeam. Grande est filiam ducis Burgundorum ipsius Casaris filio donavisse, atque illi suorum, huic Romanorum regnum exposci: primi consilii judicio meo magna facilitas, secundi difficultas non parva. Contrarium obtigit: Maximilianum enim regem Romanorum renuntiatum visuri sumus: Burgundus autem ex ambitum regium nomen assequi non potuit, cum illius cupiditati Belgæ avitæ libertatis tuendæ gratia non assenserit. Adde quod plures illius provincie Gallicæ coronæ erant fiduciarie, atque ideo nova bellorum pericula impendebant.

Porro Carolus cupiditati dominandi flagrans exercitum duxit in Helvetios, remque initio feliciter gessit, & in tantum est effertus, ut Gransonii quingentos milites prædiciarios strangulari (b) jufferit: deinde conversa rerum alea ab Helvetiorum cœderatorum exercitu fusus est, exutulusque impedimentis, & thesauro pretiosissimo, cujus gazam mendiculi vilissimo pretio distraheret: tum detractis e furcis Helvetiorum cadaveribus totidem Burgundi iisdem loris in eadem furcas acti strangulati que sunt: quam ignominiam cum Burgundus novo certamine delere niteretur, ferente opem duce Lotharingiæ Helvetiis maxima suorum interfectione profugatus est ad Moratum oppidum vigesima junii. De qua clade hæc a Papiensi in literis ad Franciscum Cardinalem Mantuanum datis referuntur: Altera jam Burgundi plaga audita tantum hic erat, sed in hanc diem non credita, tuæ literæ dubitationem omnem protinus sustulere: non semper secunda res uni: quem adversa, sepe prætereunt aliquando inveniunt, & cui in aperto subveniunt vires inter angusta plerumque non adsunt: pugnae semper Helvetiis montanis inclusit per omnem vitam: victor Carolus dux præliis campestribus affectus; sed operosum valde est, procliveque ad perniciem alieno loco pugnae, non suo. Receipt se in Burgundiam Carolus, ac post eam cladem principes, qui antea ob res præclare gestas bellandique

(a) Papien. ep. 662. Filium Maximiliano despondet. Belgæ oblitunt Burgundone regium nomen corripit.

XII. (b) Commin. c. 85.

In Helvetios crudelitatem exercet. Albis profugatus.

peritiam ipsius gratiam ambiabant, mox ab eo defecere, interque alios Galeatus dux Mediolanensis, qui prius terrore repletus fuerat. Renatus etiam dux Lotharingiæ coacto apud Argentinam exercitu amissum principatum armis repetere strenue coepit, ipsumque Nanceium expugnavit (c): cum Burgundus biduo post cum exercitu affuit, urbemque cinxit obsidione, in qua proximo anno ineunte misere perijt.

Dum eam obsidionem urgebat Carolus, ad ipsum accessit Alfonso Lusitanæ Rex (d), ut auxilia ab illo pro comparandis Castellæ & Legionis regnis eliceret, ac fœdus ipsum inter & Ludovicum Regem Francorum redintegraret, sed permovere nunquam Carolus potuit, ut cepto bello absteret: cumque infectis rebus suscepti inconsulte itineris ignominia oppletus esset, ipsiusque res interea collapsæ essent in Hispania, tum vanos terrores de Ludovico concepisset, dissimulato cultu fugam tentavit e Gallis, e qua retractus cum honorifico comitatu in Lusitaniam instructa nave revectus est: ejus vero æmulus Ferdinandus Castellæ & Legionis regna sibi asseruit. Miserat jam ante Sixtus ad sedandam eam controversiam Francum nuntium, quem hoc anno ineunte mandatis amplioribus intruxit (e), cum in Aragonia subsistisset.

Hoc etiam anno Pontificem Campagnanum se recepisse, refert Stephanus Infissura (f), cum lues oborta esset ex ingenti Tyberis eluvione, quæ ineunte anno eodem Romæ plana omnia loca merferat, legatum vero Cardinalem Melphitensem reliquisse in urbe, in quam reverentem epidemia sedata, Deiparæ effigiem a S. Luca evangelista depictam, quæ in basilica Liberiana recondita est, instructo religioso agmine per urbem circumtulisse, cum antea III. kal. martias ad inferendum Christifidelibus pium in virginem Deiparam studium sanctionem edidisset (g) de recolenda ejus sine ulla noxæ a parentibus susceptæ labe conceptæ celebritate, iisdem propositis indulgentiarum præmiis, quæ sanctissimi Christi corporis sacrum diem agentes consequuntur [1].

Eodem anno auctum collegium Cardinalium XVII. decembris narrat prædictus Infissura (h) quatuor viris sacra purpura exornatis a Pontifice, quorum duos Gallos patria fuisse ait, additque tantummodo nomina Caroli Borbonii archiepiscopi

(c) Commin. in chro. Lud. c. 90. XIII.

(d) Id. c. 90. 91. Burgundus lue crudelitatis dat poenas. Lusitanus Rex auxilium spe delusus. Iterum extrema clade Burgundus affectus. Castella a Ferd. & Isabella parta. (e) Sixt. reg. p. 22. Ex Tyberis eluvione orta pestis.

(f) Steph. Infiss. MS. arch. Vat. Effigies Virginis picta a S. Luca depositata solemnium pompa a Sixto. (g) Ext. comm. l. 3. v. 12. de rel. SC. ven. SC. c. 1. Auctus Cardinalium senatus. (h) Infiss. ubi sup. Petr. Giac. Frizon. in Gall. Sixt. lib. bull. p. 3.

NOTÆ [1] F Ateor equidem Stephanum Infissuram, scripsisse pontificem hoc anno grassante lue terrum ex urbe Campagnanum se recepisse; sed ex registro pontificio hujus anni discimus die XVII. junii Vetrallæ egisse, die vero I. julii transisse Narniam, die VIII. ejusdem Ameriam, ubi pariter die XV. ejusdem manebat, tum iterum die V. augusti restituisse se Narniæ, unde nec die XX. ejusdem discesserat. Reliqua ejus itineris, cum registro anni V. pontificatus, ac tota demum collectio epistolarum Sixti a Martene vulgata hic absolvatur, ignota sunt. MANST

Lugdunensis & Joannis Melini episcopi Urbanis: extant vero ad Georgium Costam archiepiscopum Ulissiponensem Sixti literæ, quibus proximo anno kal. februarii illi titulum SS. Petri & Marcellini tradidit, tum aliæ ad Petrum episcopum Tiraionensem, quibus ipsi tit. S. Sixti impertitæ ita consignati. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLXXVI. kal. januarii pontificatus nostri anno VI.

XV. Dux Mediol. tyrannidis odio trucidatus.

His addit Stephanus Insißura aliquot post diebus, xxvi. nimirum decembris, tristem famam Romæ increbuisse, Galeatium Mariam Sfortiam Mediolani ducem a conjuratis in ecclesia S. Stephani trucidatum esse, cum illi ex temerarii ludimagistri sermonibus ea opinione imbuti essent, immortale nomen sibi parituros, si patriam Galeatii tyrannide liberarent [1]. Animo adeo alacri extitisse in tormentis Olliatum ex conjuratis unum fertur, ut cum a carnifices laceraretur, hæc voces emisit: Collige te, Hieronyme, stabit vetus memoria facti: mors acerba: fama perpetua. Infelicissimus prorsus homo, qui pertinaciam constantiæ genus esse putaverit, neque admissum sacrilegium & homicidium deserverit, ac privata autoritate tyrannum interimere licitum, & gloriosum putaverit, atque inanis gloriolæ umbra delusus veram sanctorum gloriam non sit consecutus. Non successit vero Mediolani in libertatem vindicandi consilium a conjuratis initum, quamvis apud Ligures nonnullæ seditiones commotæ fuerint pro recuperanda libertate.

XVI.

In Germania novus impostor emerfit,

qui ingentes turbas excitare molitus, cæteroqui rudis & hispidus pecorum pastor ementitis miraculis maximam populi multitudinem ad sui admirationem veneratio-nemque traxit, ipsoque libertatis hominibus innatae tuendæ lenocinio ac illecebra docuit, episcoporum & sacerdotum negligere imperia, decumas non persolvere, vestigalia principibus non pendere, & id genus alia, quæ ad hierarchiam & politicam everteudas vergebant. Antevertit immittens exitium Rodolphus episcopus Herbipolensis, qui nebulonem capiendum flammisque exurendum curavit; cujus exemplum si proximis temporibus Germani præfules & principes essent imitati, tot tantaque incendia, quibus Germania regnaque finitima conflagrarent, unius alteriusve sanguine restinxissent [2].

Verum ab impostore ad celeberrimum fidei orthodoxæ præconem narrationem traducimus, quem divinum Numen pluribus veris miraculis insignivit. Is fuit Jacobus cui vulgo e Marchia cognomen additum, arctioris Franciscanæ disciplinæ cultor eximius, evangelii præco, fidei ac pietatis propagator, hæreticorum hostis acerrimus, quem epoto veneno ab iis propinato, nil mali passum, visoque miraculo magnam Hussitarum Pragensium multitudinem ad Christum convertam tradit Zacharias Boverius (a): Anno MCDLXXVI. in Bohemia in civitate Pragensi cum B. Jacobus Picenus ordinis minorum S. Francisci catholica religionis ibi fidem prædicaret, ac innumeris miraculis coruscaret, hæretici, qui maximam illius urbis partem occupabant, coram totius populi multitudine

Impostor Germaniam turbas.

Ad libertatem populos vocat.

Captus flammis concrematur. Pari diligentia animadvertendum erat in novatores.

XVII. Mors B. Jacobi Piceni.

(a) Zachar. Bover. to. 2. in demon. septimi symb. ar. 6. in fin.

NOTÆ

[1] Mendum aliquod in commentariis Insißura irrepsisse suspicor; neque enim resciri Romæ potuit die XXVI. decembris cædes Galeatii Sfortiæ ducis Mediolanensis, quam eadem ipsa die festæ S. Stephani protomartyris illatam incaute principi scribit Robertus comes Cayaciæ in literis quas sequenti anno die XVIII. decembris ad Ludovicum Galliarum regem ea de re scripsit. Authores cædis designat Joannem Andream Lappuguanum, Hieronymum Olzatum, & Carolum Vicecomitem. Joannes post inflictum mortale vulnus fugiens a conserta populi turba impeditus, & a Galeatii satellitibus gladio transfossus statim interit; duo reliqui capti exquisitis tormentorum suppliciis absumpti fuerunt. Ex his alter dum torqueretur professus est gloriam se, quod tyrannum interfecisset; in eo tantum dolere vicem suam, quod in præclaro illo facinore tyrannum interficiendi palma sibi ab altero, Joanne, scilicet Andream fuisse, prærepta. Cæterum nihil ejusmodi effati exprimit epistola hujus scriptor, quale Annalista hic adnotat. Obiit Galeatius annis natus XXXVI. ut scribit anonymus Parmensis, qui diarium suum vulgatum Rer. Italicar. tom. XXII. hinc exorsus ad annum usque 1482. perducit MANSI

[2] Impostoris illius, de quo hic Annalista, historiam, sicut exortæ, ac simul extinctæ hæretis illius certum annum suppeditat anonymus coævusque author chronici Misnensis, Menken. Rer. German. to. II. col. 363. Ita porro ille ad A. 1475. Eodem anno fuit alius cæsus in Frankonia in villa Nickelshausen diocesis Herbipolensis in territorio comitis de Wertheim ad audicionem cujusdam ydæste [idiotæ] quem nominabant den Jungeling, qui puerus laicus prædicabat contra clerum, contra sacra ecclesiastica, & multa alia piis auribus omnino horrenda, qui fuit tandem incineratus, ordinante episcopo Herbipolensi; quamvis ipse jactasset se non posse incinerari, & promississet se tertia die resurrecturum, quæ omnia fuerunt mendacia. . . . . Dixerunt veridici quod aliquando in una die fuerunt ibi æstimati centum millia hominum, fuisse aliquando LXXX. &c. Nec mirum, quia de toto orbe orientis, occidentis, austris, & septentrionis etiam per multa milliarum spacia confluebant quotidie. Non duravit tamen multum ultra dimidium annum. Ex his corrigas Annaliam, qui hæresim hanc cum anno 1476. componit. MANSI

B. Jacobus Picenus venenum illi bibendum obsulerunt, eo se testimonio credituros spondentes vera esse, quæ is de catholica fide doceret, si absque hæresione venenum illud hauriret, ille hac conditione accepta totum illud venenum hausit innocuus, illi prius crucis signo adhibito: atque eo miraculo innumera fere hæreticorum multitudo ad catholicam fidem rediit.

Porro B. Jacobum hoc anno XXVII. novembris Neapoli in caelum migrasse memorat; cujus elogium Paulus V. summus Pontifex his verbis perstringit: Viri hujus, ut accepimus propter conciones, & vitæ austeritatem, non in Italia solum universa, sed in Austria, Croatia, Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Polonia, Germania, & eis adjacentibus locis celeberrima fuit, cujusque opera inquisitionis officio, Eugenius IV. Martinus V. Nicolaus etiam V. Callistus III. alique Romani Pontifices ad Fraticellorum, & aliarum tunc pullulantium hæresium extirpationem usi sunt, quique Alberto, & Sigismundo Imperatoribus aliisque secularibus, & ecclesiasticis illarum partium præfatis charissimus, & venerandus extitit.

XVIII. Censuram fidei in hæret. magno religionis metu gesserat.

XIX. Prædixit Mahometem interitum cum Italiam invasurus esset. (a) Ext. apud Ospanium Rubrum in Brixien-si hist. Puerum odio religionis trucidatum revocat ad vitam.

XX. Occisi pueri parens, cum apud B. Jacobum de filii jactura conquestus esset, ab eo divinitus collustrato de Conradi filicæ de edocus est, verum ab infanscida ultionem repetere vetitus. Profectus vero ad domum Hebræi B. Jacobus præfente eo murum dirui jussit, ex quo puer vividus, ac vegetus emerfit: quo percussus prodigio Salomon una cum Josepho filio Christiana sacra amplexus est. Recensentur alia miracula ab ipso dum vixit, ac post mortem edita a Venantio, qui tredecim annis socius ejus extitit, tum a Luca Waddingho. Dein in ejus honorem Leo

X. nonnulla indulgentiarum præmia humentur ac brevem quandam precationem repetituris impertit, & Clemens VII. Caroli V. Cæsaris rogatu Clemens VIII. & Paulus V. Philippi Hispaniarum & utriusque Siciliae Regis precibus permoti testium dicta de admirandis beati viri rebus in publicas tabulas referri jusserunt (b) pro decernendis illi solemnè ritu sanctorum honoribus, ac demum Urbanus VIII. ipsum beati titulo decoravit, permittitque, ut inter divina mysteria ejus memoria recoleretur, de quo duo diplomata pontificatus anno XI. consignata extant (c).

Propagata est hoc tempore Christiana religio in Canariis insulis Alfonso e Bolano Minoritæ conventualis apostolici inter-nuntii, ac sociorum opera, a quibus barbari Christiana pietate in dies exculti ad sacrum baptismum confluebant, ut Sixtus his verbis testatur (d): Percepimus quod jam divina cooperante gratia ex septem insularum Canariæ insulis habitantes quatuor earundem insularum ad fidem converti sunt: in aliis vero convertendis tribus non pauca, sed magna expectatur populorum, & gentium multitudo converti, nam qui Deum habent non noverunt, modo cupiunt catholicam fidem suscipere, ac sacri baptismatis vada renasci, præsertim in insula, quæ Tenrifo nuncupatur, ad quam, ut intelleximus, ipse Alfonso nuntius fervore Dei succensus, ut infidelium ibidem conversioni intendere, transiens exemplari ordinatione sua plurimos ad fidem Christi reduxit. Ignari erant ii barbari artium, quarum usu humana vita commodius sustentari solet: ad quos erudiendos nonnulli pii artifices transfretandi laudanda consilia susceperunt, quos alii pietatis omnis expertes retardabant, nam & cæca avaricia percipi neophytos in servitutem abducebant, ac fideles Europæos gravioribus injuriis afficiebant: quos Pontifex anathemate percussit, cum se Christi esse cultores profiterentur ac pontificum diploma (e) pridie nonis augusti hujus anni ad Alfonso e Bolano transmissit, ut illius autoritate hosce piratas coerceret.

Proferebatur quoque Christi cultus in occidentali Æthiopia sive Guinea, & aliis Africae etiam incognitis oris, ac Sicutus eidem Alfonso ac sociis, qui tam Canariarum insularum, quam Æthiopiæ & aliis Afris evangelium inferrent, omnes prærogativas a Martino V. Eugenio IV. Pio II. amplificandæ fidei gratia sacris præconibus concessas, amplissimo diplomate confirmavit. (f)

De eo in ter fanctos referendo a. (b) Bull. in Urb. 8. conf. 22. & 25. (c) Affe-runt hæc & alia Wadding. sup. to. 7. an. 1476. n. 45. & 46. Sixt. lib. bull. 25. p. 118. XXI.

(d) Sixt. l. bull. 25. p. 118. Fides.

propagata apud Canariensem

alias Tenerife

Barbari artibus exculti jussi.

Abripi in servitutum vetiti. (e) Id. ibi.

XXII. In Guinea evangelium diffeminatum.

(f) B. P. 326.

I. Data a Sixto opera pacando Mediol. principatu.

(a) Sixt. reg. 2. leg. p. 36. 71. Joann. Card. decretus legatus. (b) Sup. p. 36.

II. Genua fluctuare visa. (c) Aug. Just. l. 5. Follet. l. II. Bizz. Volater. l. 4. Retentus a Joanne Galeatio principatus. Vicissitudinis humanae exemplum. Rex Aragon. jura in Neap. regnum contentit. (d) Plat. ins. Vat. arch. in vit. Six. IV.

(e) Reg. 2. legat. p. 102. 103. (f) Ead. pag. III.

Servatoris anno septuagesimo septimo decima Sixtus apostolicas curas ad sustentandam pacem Italicam convertit, ne bellis civilibus turbatam Italiam Mahometes invaderet: cumque ob caesi extremo superiori anno Galeatii Mariae ducis Mediolanensis necem grave periculum immineret, ne illius principatus populi in varias factiones discinderentur, legatum decrevit (a) Joannem SS. Nerei & Achillei Cardinalem, amplissimisque fulcivit mandatis (b), ut eos omnes, qui res novare molirentur anathemate percelleret, atque partis juribus, ac dignitatibus deturbaret: quibus literis haec temporis nota adjecta est. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis dominicae MCDLXXVI. III. kal. martii pontificatus nostri anno VI.

Commotae (c) sunt in Liguria aliquae dissensiones, cum nonnulli contenderent, rempublicam Genuensem, excusso Mediolanensi jugo, pristinae restituendam libertati: sed ea factio cum sectatorum multitudine non polleret dissipata est, ac Joannes Galeatii puer parentis necati principatum retinuit regiae procuratore Cicco Calabro, qui ex humili conditione ob eximiam solertiam fuerat summam consecutus potentiam: Is, ut Galeatio imperium conservaret, ipse patruos in exilium pepulit: verum postea Ludovicus Mediolanum revocatus a populo, fallaci rerum humanarum vicissitudine illum capite pleasti jussit, remque administrandam suscepit.

Sedaturus pariter aliud bellum, quod intentabatur Neapolitano regno, decrevit Pontifex aliam legationem; contendebant enim multi (d), id regnum a Ferdinando Alfonso Regis filio altera matre genito injuria teneri, atque ad Joannem Regem Aragonum ejusdem Alfonso defuncti fratrem legibus devolutum, & Ferdinandum alium Joannis filium pacatis Castellanis rebus sua jura aliquando repetiturum suspicio erat. Ad dirimendam itaque foedere litem Joanna Regis Aragonum filia Ferdinando Regi Neapolitano juncta est matrimonio, ad cujus celebritatem sacrandum Pontifex Rodericum Cardinalem Vicecancellarium episcopum Portuensensem Neapolim legavit (e), eandemque auctoritatem ei tribuit, quam jam antea in Hispanica legatione dederat (f).

Celebratae aliae clarissimae nuptiae apostolica auctoritate inter Maximilianum Austriacum & Mariam Burgundam multorum principatum heredem relictam a Carolo patre, qui cum improba propagandae ditionis cupidine flagraret, atque ad asserendam sibi Lotharingiam, quam Re-

natus junior dux illius princeps legitimus armis repetierat, anhelaret, in Nancei obsidione ab eodem Renato Germanicis copiis succincto, atque urbi laboranti supplicias afferente, proditione comitis Campibassi Neapolitani profligatus, tribusque confossus vulneribus nimiae ambitionis, & barbarae carnificinae, quam exercere consueverat, poenas dedit: qui si bellicum illum ardorem convertisset in fidei hostes, summam gloriam consequi potuisset: sed dum assidue in Christiano imperio intestina concitat bella, & Ecclesiae ab impiis hominibus lanatae excidia spernit, e summo rerum fastigio in extremam calamitatem repente concidit; de quo haec Magni Belgici auctor memoriae tradidit (g): Dux (g) Ma. Lotharingiae in auxilio habens Suitenses, diversis in congressibus, & praeliis ducem Carolum Burgundia non sine magno populorum & rerum dispendio frequenter superavit, & ad tantam calamitatem perduxit, ut qui inclytus & gloriosus fuit in terra sua in patria sua, proprio literas scriberet sanguine ad dominum & suos, ut inde violenter educerent eum, sed frustra, quia iustum iudicium Dei super ipsum venerat pro sacrilegiis in locis sacris, pro effusione sanguinis innumerabilium Christianorum, pro prae-dationibus & oppressionibus ac exactionibus pauperum.

Miserum illius necis genus describit hisce verbis Belcairus (h); Fugiens, turba equitum invadente, humi stratus nec cognitus, casus atque spoliatus inter ceteros jacuit; Captivi e Burgundis nonnulli cadentem viderunt: postridie conquistum fossa haud admodum alta jacens glacie superinducta cadaver ostenderunt. Tribus vulneribus petitus fuit, altero in caput caesum ad dentes usque pervadente, altero punctum, hasta in utrumque femur, tertio in pedicem adacta. Contigit ea clades, ut refert Comineus (i), hujus anni quinta januarii die pervigilio epiphaniae; qua audita mox Ludovicus Francorum Rex fiduciaris Galliae regiae provincias, quas patriis legibus ad feminei sexus heredem devolvi non posse disceptabat, invasit. Deliberasse (k) initio Ludovicum Mariam cum Carolo filio matrimonio jungere, ut amplissimas provincias sine ullo tumultu bellico Galliae adiceret, sed elatum succedentium rerum felicitate, contempsisse illius orbitatem, ac spoliare vi, quam in nulum asciscere maluisse; unde tot bella ad nostra usque tempora ingenti Christiani imperii malo propagata tradit Belcairus: Si in priore, inquit, sententia perseverasset, melius nimirum & secum & cum Gallis unversis & cum Burgundicis provinciis actum esset. Et infra: At ille bellum existiale orsus est, quod

Burgundus apud Nancejum caesus perit.

(g) Magni Belgici auctor.

Follet. Christiani sanguinis poenas dat.

IV. (h) Belcairus. det. 1. 1. 3. n. 25.

Summa ejus calamitas.

(i) Sup. cap. 95. additio-nem ad Monstr. aut. Gallus Rex fiduciaris provinci-as repetit. (k) Belcairus. det. 1. 3. n. 27. Ludovici error maximus.

quod & ad posterum velut hereditarium transfudit, necdum conquievit, & illam, ut patrimonium tueretur, ad viri alienigenae, hoc est, Germani nuptias respicere cogit, ipsa enim a Gallis Regibus ab utroque parente oriunda Gallo in primis nubere cupiebat. Ea itaque de causa inter Ludovicum ac Maximilianum (cujus ille nuptias missis Gaguino scripserat, de quo saepius memoravimus, in Germaniam, & Oliverio in Belgium disturbare visus est) magnum periculosumque bellum est eo ortum. Describunt pluribus captas urbes atque inita praelia historici (a), quae fusc narrare nostri non est instituti. Cum autem tertio consanguinitatis gradu Maximilianus Mariae junctus esset, Lucas episcopus Sibiricensis Apostolica sedis nuntius id impedimentum removit (b), quam a canonica lege solutionem pontificio diplomate Sixtus corroboravit (c). Porro junctis (d) matrimonio Gandavi Maximiliano & Maria magno apparatu mense julio, ejusdem anni flexu Philippus Caroli V. & Ferdinandi Augustorum parens futurus Hispaniarum Rex susceptus est [1].

Ad augendum in Germania literarum splendorem hoc anno, sanxit Sixtus (e), ut in Ingolstadiensi academia, quae Ludovici Bavariae ducis & comitis Palatini rogatu instituta fuerat, duo tresve theologi, totidem medicinae professores, tum quatuor, vel quinque juris pontificii, & imperialis doctores in ea publice docerent, ne res literaria in Bavaria defloresceret. Consignatum est hac temporis nota id diploma. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis dominicae MCCCCLXXVII. pridie kal. augusti pontificatus nostri an. VI. Conditam etiam eodem anno Tubingensem academiam, refert Nauclerus (f) his verbis: Eodem anno salutis MCDLXXVII. ad instantiam inclyti comitis Eberhardi de Voiteimberg, & Montispelgardis senioris, illustrissimaeque dominae Mechthildis maritris ejusdem, auctoritate Apostolica universitas studii generalis in hoc oppido Tubingen, Constantiensis diocesis, provinciae Moguntinae, fuit erecta.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

In Germania regnisque finitimis natae sunt inter principes, qui mutuum armorum societatem in Turcas inire debuissent, pernicialia dissidia, Fredericus enim Imperator in Matthiam, cujus inhiabat regno, prolem in regno successuram suscipere, ex nova conjuge sperantem, conjuravit: (g) atque Hungariam immisit aliquor copiis turbavit, & Casimirum Regem Poloniae sibi foedere jungere visus est, illiucque filio Wladislao Bohemiae Regi Viennam venienti solemniter pompa fiduciarium regni Bohemici traditis vexillis, & pincernatus imperialis munere honorario contulit. Matthias vero Cruciferos ad recuperandos pristinos principatus scepro Polonico conjunctos sollicitavit in Fredericum, omissoque bello Turcico, quamvis Hungari omnibus precibus ab ipso peterent, ne arma barbaris inferenda verteret adversus Christianae religionis cultores, fortissimorum militum stipatus exercitu in Austria turbis instar irrupit, totamque fere provinciam pervagatus Viennam obsidione cinxit. Cum autem deesset imperatori animus, ut cum Matthia praelio decertaret, nec obsessis annonae caritate laborantibus inferre commeatu posset, omnia autem Hungaro victori prospere succederent, Matthiam de foedere, ingravescente jam hyeme, postulavit acerbioribus hisce legibus, ut Polonici scriptores referunt (h) ut abrogatis gestis cum Wladislao Rege Bohemiae iterum Matthiam insignibus, ac fiduciariorum regni Bohemici indueret: de jure omni, quod in Pannoniam ex praeterita electione se habere contenderat, decederet; adhuc enim nomen regium Hungaricum caeteris titulis adjecerat; tum ingentem vim auri pro sumptibus bellicis ipsi Matthiae refundendis penderet, quibus numeratis amissas urbes arcesque reciperet.

Ad hanc pacem conciliandam maximo ardore incubere (i) Veneti, cum Turcae dissensionibus animis aucti imperium Christianum dilaniarent. Et quidem circa festum Michaelis archangeli diem triginta millia Turcarum irrupisse in Dalmatiam nar-

VI. Fredericus Ungaricus affectat.

(g) Michobov. l. 4. c. 72. Crom. l. 28. Bon. fin. dec. 4. l. 5. Ranzan. ind. 36. Gravissimo a Matthia bello petitur.

Ad pacem legibus acerbioribus cogitur.

(h) Michobov. Crom. ubi sup. Ungaro nomine abstinere jussus.

VII. (i) Crom. sup. l. 28. Turcarum in Dalmatiam seva irruptio.

NOTAE

[1] Mensum, & diem inchoi conubii inter Mariam Burgundam, & Maximilianum Austriae Gandavi, per procuratorem, Maria praesente, iterum vero ab utroque sponso praesente confirmatae. Priores illas inchoas non diu post diem X. aprilis constat; cum ea die legatos Maximilianum ingressos Gandavum scribat auctor rerum Leodienfium sub episcopis Heinsbergio, & Borbonio: Martene Veter. mon. to. IV. col. 1360. & paucis post eorum adventum diebus conjugium celebratum scribatur in excerptis ex Amelgario de gestis Ludovici XI. Die vero XIV. augusti conjugium illud ante inchoam ab utroque principe Trajecti confirmatur, ut idem anonymus Leodienfis testatur. Nuptiis hisce Austriae domui potentia, & opes accesserunt, nam dotis nomine obvenerunt Maximiliano Flandria, Brabantia, Burgundia, Limpurga, Geldria, Luxemburgum, Hannonia, Hollandia, Selandia, Arthesium, Frisia, & comitatus Ruthphanensis, quibus omnibus late Carolus Mariae pater dominabatur. Haec vetus auctor annalium Novesium apud Martene Veter. Monum. to. IV. col. 622. MANSI

(a) Mich. l. 4. c. 72.

(b) Crom. l. 18. (c) Sabellic. ennead. 10. l. 7.

Itali ab iis delicti.

Vastata provincia.

(d) Id. ib. Turca victus a Venetis. Victor Venetus astu oppressus.

VIII. (e) Sur. l. annal. 20. c. 5. & 12. Marian. l. 24. c. 14. Granatenfes in Murciam erumpunt.

(f) Cap. 10.

narrat Michovias (a) [1] ac praesidia Venetorum, qui in Alpium angustias excubabant, trucidasse: tum ingentes captivorum Christianorum veluti pecorum greges abduxisse, de qua clade ad Sontium sive Lisontium amnem in Italico limite, cui tuendo Hieronymus Novellus praefectus erat, Cromerus (b) & alii meminere. Fufius rem describit Sabellicus (c), ac tradit nostros tria millia equitum, pedites vero paucos fuisse, & a barbaris, qui decem millia numero erant, simulata fuga allectos in insidias, & repente circumfusos: postmodum vero ab ea pugna Turcos quidquid inter Sontium, & Tiliaventum soli interjacet, caede incendioque cuncta complecti, ingentemque avexisse praedam, eaque ad majores proximo anno clades Christianis inferendas fuisse allectos: Paulo ante in Crojano etiam Albaniae agro certatum (d) infeliciter, nam cum primo Veneti post ancipitem pugnam victoria potiti essent, & arces etiam, quas hostes circa urbem erexerant, cepissent eodem impetu: tum milites fugato hoste, praedae inhiarent, repente sub noctem reversus hostis incautos oppressit, inter quos Franciscus Contarenius exercitus dux, ac plerique viri illustres occubere.

Grassati etiam sunt Christi hostes in Hispania hoc anno (e) Muley Albohaceno Rege Granatenfis irrumpente cum triginta millibus peditum & equitum quatuor millibus in Murciam violatis inducis, quas cum Christianis pepigerat: ac primo impetu in eos, quos reperit, nullo aetatis sexusve discrimine saevit: imminente vero Christiano exercitu precipiti fuga in regnum se recepit, iterumque inductas triennales cum Ferdinando Rege, jam Hispani potito, redintegravit. Proferebant in dies Ferdinandum & Elizabeth latius ditionem suam, populosque ad suum obsequium traducebant, absente Alfonso Rege Lusitano: & quamquam is ob federatorum principum gratiam ineunte februario a sede Apostolica diploma elucifset (f), quo solutis legibus canonicis Joannam Castellani sceptri controversam heredem matrimonio sibi jungere poterat;

susceptae tamen ignominiae dolore ob non receptas auxiliares copias e Gallis, cum mutatis rebus Francorum Rex ad restituendas Gallicae coronae provincias vestigales, quae Burgundo paruerant, incumberet, Jerosolymam petere decreverat dissimulato cultu, quo circa cum non compareret affluxit in Lusitaniam fama, illum extinctum, unde filius Lusitanum scriptum mense novembri solemniter accipit (g): deinde vero cum a Gallo Rege interceptus honorificentissime dimissus esset in Lusitaniam, a filio magno apparatu exceptus est, regis illi insignibus restitutus.

Hoc anno Sixtus IV. augendi promovendique cultus beatissimae Virginis pio studio incitatus, sacrarum precationum formulas opera Leonardi Nogaroli compositas inter divina mytheria, & preces horarias recurrente conceptionis Deiparae festo die referendas instituit, ac fidelibus eas preces laudesque divinas celebraturis praemia indulgentiarum impertit, quae in festo corporis Domini institutas preces frequentantibus a praedecessoribus Pontificibus concessa fuerunt.

Sixtus, &c. Omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, auctoritate apostolica hac in perpetuum valitura constitutione statuimus & ordinamus, quod omnes & singuli Christi fideles utriusque sexus, qui missam & officium conceptionis Virginis gloriosae juxta piam, devotam, & laudabilem ordinationem dilecti filii magistri Leonardi de Nogaroli clerici Veronensis notarii nostri, & quae desuper a nobis emanavit, missae & officii ejusmodi institutionem in die festivitatis conceptionis ejusdem virginis Mariae & per octavas ejus devote celebraverint & dixerint, aut illis locis canonicis interfuerint, quoties id fecerint, eandem prorsus indulgentiam & peccatorum remissionem consequantur, quam juxta felicis recordationis Urbani IV. in concilio Viennensi ac Martini V. & aliorum Romanorum Pontificum praedecessorum nostrorum constitutiones consecantur illi, qui missam & horas canonicas in festo corporis & sanguinis domini nostri Jesu Christi a primis vesperis

Ferdinandus in Castellam latius profert imperium. Lusitanus frustra operatur a Gallo. (g) Sur. l. 20. c. 13. Marian. l. 24. c. 15. Demum Lusitaniam repetit.

IX. Fideles ad Virginis cultum accensi.

Institutum conceptionis B. Virg. officium.

Illud repetituris propositae indulgentiae.

vis & per illius octavam juxta Romanae ecclesiae constitutionem celebrant, dicunt, & audisse officio, & horis hujusmodi interfuerint, praesentibus perpetuis temporibus valituris. Dat. Roma apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLXXVI. kal. martii pontificatus nostri anno VI. Celebratum exinde est majori pompa festum immaculatae conceptionis Deiparae, concurrentibus ad sacras illas pietatis illecebras Christianifidelibus, habitaque solemnem in templis conciones de B. Virginis, a peccati originali macula liberatae & exemptae prerogativa. At qui perperam de immaculata conceptione sentiebant variorum ordinum religiosi pia hujusmodi officia repetentes haereseos nota temere inusserunt, quorum oblocutiones a Sixto refractas inferius videbimus.

X. Auctus Cardinalium senatus. (a) Infirmus. (b) Felix Contelorus in elench. Card.

XI. Ad Carreas preces Helser purpura donatus. (c) Pap. ep. 662. (d) MS. Vallie. fig. lit. B. n. 19. p. 193.

Auctum fuisse x. decembris hujus anni collegium Cardinalium a Sixto IV. memorat Stephanus Infisura (a), atque novorum purpuratorum patrum nomina paulo confusus recenset, quae accuratius distinguit Felix Contelorus (b). Fuisse illi Christophorus Robureus ordinis archiepiscopus Tarantasiensis creatus presbyter tit. S. Vitalis, sed is labente bimestri accepto in titulum sepulchri cardinalatu obiit: Hieronymus Bassus Robureus ex sorore Sixti nepos episcopus Recinetensis & Macerataensis renunciatus presbyter tit. S. Balbinae: Gabriel Rangonus ordinis Minorum episcopus Agriensis, presbyter tit. SS. Sergii, & Bacchi: Petrus Fofcarus primicerius S. Marci jam ante a Paulo II. in Cardinale adscitus, non tamen pro Cardinale habitus, quod promulgatus non fuisset, qui titulum S. Nicolai inter imagines accepit: Joannes de Aragonia Ferdinandi Regis Siciliae ceterioris filius protonotarius apostolicus primus creatus diaconus S. Hadriani, deinde presbyter tit. S. Sabinae: is insigni labore monumenta praestantissima Romanae ecclesiae collegit, cujus opus in conscribendis annalibus tum Cardinali Baronio, tum mihi magno usui fuit: Raphael Galeotus Riarius protonotarius Apostolicus, is S. Georgii ad velum aureum diaconus creatus, qui varios postea titulos gessit.

In arcanis etiam comitiis alius renuntiatus Cardinalis ob ardentem & continuas Friderici Imperatoris preces, nimirum Heslerus, de quo apud Jacobum (c) Cardinalem Papiensem mentio fit; sed pressam silentio eam electionem constat ex Sixti literis ad ipsum datis (d). Dilecto filio Georgio Hester tit. SS. Viti in Macello S. R. E. presbytero Cardinali, &c. Eadem Apostolica auctoritate, & de eodem fratrum nostrorum consilio, & assensu statuimus, decernimus, & declaramus Ann. Eccl. Tom. XXIX.

quod, si ante publicationem assumptionis hujusmodi tuae mortis nostra casus accideret, cum in manu Dei sit omnium vita, & mors, ipsi Cardinales praedicti sub eisdem, nec non sub inhabilitatis pro illa vice ad electionem Romani Pontificis active, & passive poenis teneantur & debeant, immediate scilicet infra diem naturalem habita notitia obitus nostri, praedicta omnia publicare, teque pro Cardinali publicato in fratrem, & collegam recipere, prout ex nunc receperunt, atque ad ipsam electionem Romani Pontificis activam, & passivam admittere in omnibus, & per omnem ac si publicatus jam per nos, & admissus per eosdem fuisset; quodque tu ipse capellum rubeum, & alia quaecumque cardinalatus insignia gestare & tenere ceteraque officia, & exercitia aliorum Cardinalium obire, ac frequentare absque successore nostro nova concessione, aut alterius cuiuscumque conditione libere, & licite valeas non obstantibus, &c. Dat. Roma apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXVII. VII. kal. julii anno VI. Jacobus Cardinalis Papiensis de mandato sanctissimi domini nostri Sixti Papae V. scripsit.

Miserus Sixtus aegrotantium pauperum angustias, expositorumque infantium calamitates ad eos levandos animum adjecit. Et quidem Bartholomaeus Platina (e) & Panvinus (f) meminere instauratas ab illo redactasque in ampliore splendidioremque formam xenodochii sancti Spiritus aedes, quae vetustate lababant, & non eas modo, disiectis veteribus, magnifice refecisse, verum ad illius vestigalia annua, quae dissipata fuerant, restituenda augendaque, ut in eo infantes expositi alerentur, & aegri pauperes spe salutis corporeae allecti sacramentis rite procurarentur, incubuisse. Condidit propterea pium hospitalium, cui ipse nomen dedit, in quod qui referri vellent ad eleemosynam erogandam xenodochio obstricti erant: ingentibus vero sacris beneficiis pro obtinenda noxarum expiatione afficiebantur. Exeat (g) de his insigne diploma, quod lector cupidus consulat; hac vero temporis nota consignatum est. Dat. Roma apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCCCCLXXVII. XII. kal. aprilis pontificatus nostri anno VII. Ego Sixtus catholica Ecclesia episcopus intravi sanctam

Si Pontificis obitus contineat Card. numero habendus pronuntiatur. Instauratum xenodochium S. Spiritus. (e) Platina. MS. arch. Vat. in vit. Six. IV. (f) Panvinus. in vita ejus. (g) Extr. in bullar. in Six. IV. const. 14. MS. Vall. sign. lit. B. n. 19. p. 196. Sixtus pio illi sodalitate nomen dedit.

ut dictum est, qui eandem confraternitatem intrabant, sive fuerint prelati sive clerici sive laici cuiuscumque sexus; concedimusque eis, ut in mortis articulo possint, & valeant nostra auctoritate plenarie Dddd 2 vic

NOTAE [1] DE Turcarum excursione in Dalmatiam conjunctasque Dalmatiae regiones certiora assertit anonymus Parmensis, de quo in notis superioribus ad hunc annum. Ultima die veneris octobris Turcorum maxima turba transitu facto, per Sclavoniam ex Boffina descenderunt Forum Julii, spatio dierum trium & totidem noctium, perveneruntque prope civitatem Uinam. De quo adventu praevisi Veneti obviam ad oppositum miserunt quammultos armatorum ferocissimos, quos omnes exceptis duobus, scilicet provitore Veneto, & quodam alio armorum ductore ipsi Turchi ceperunt, occiderunt, & in regionibus suis adduxerunt, & pauci vitam evaserunt, maxime Joannes Quillicus de S. Vitali qui cum esset ad custodiam certi turissimi passus, sentiens impetum, & adventum Turcorum aufugit. . . Qua victoria habita ab ipsis Turcis immEDIATE totam illum provinciam discurrerunt. (Ad annum, nique il Tagliamento pertigisse scribit Savotus) igne, & ferro omnia vastantes, & villas centum, quinquaginta sacco manaverunt. . . posueruntque prope Uinum castra sua. Demum addit Venetis ea de causa trepidatum fuisse, confestimque instructum 10000. exercitum in hostes ductum, qua re comperta Turcae in Boffinam redierunt. Tantum terroris a Turcis non ultra 1000. equos ducentibus illatum Sanutus est author. MANST

rie absoluti ab eorum confessoribus pariformiter, & senel in vita, & eadem manu concedimus omnia, & singula in bullis no-

stris contenta. Et ego Sixtus Papa IV. scriptis propria manu scripsi, & eadem manu mea subscripsi.

Civilia
bella in
Italia e-
xorta.

I.

EXcitatum est inopino casu in Italia civilis belli incendium anno excurrentis seculi septuagesimo octavo undecima indictione, quo res Christiana admodum labefactata est, ac tyrannis Turcica amplificata, hinc Polono & Venero a Turcis pacem redimentibus, hinc Pontifice, Ferdinando Rege Neapolitano, & Senensibus confurgentibus in Florentinos; Francorum vero Rege, duce Mediolanensi, ac Venetis Florentinorum causam tuentibus: quocirca ad majora audenda adjecti Turcis animi, demumque apertus aditus ut O. homannica signa Italiae inferrent, sed prius funesti belli ex nefaria in Mediceos conjuratione, qua hostium dira impietas ipsos, dum coelestis hostia immolabatur, pollutis aris machare annisa est, exordia repetenda sunt. Narrat inter alios sincere facinus Maffaeus Volaterranus (a): X. kalendas marti die dominico anno MCDLXX. VIII. conjurati specie rei divinae Florentiam veniunt simul cum Raphaelo legato, scilicet Cardinale Riario, Hieronymi, nempe Riarii propinquo, qui una seu forte seu consilio aderat, & sebola Pisana nuper factus Cardinalis; in eadem omnes Reparata mane ad sacrificium conveniunt. Salvatus interim eum suis clam armatis templo descendens in curiam, ut Casarem vexilliferum alloquatur alio simulato negotio proficiscitur, eo tamen consilio, ut ortu caede in templo, ipse praesto esset, qui curiam simul cum magistratibus invaderet. Igitur dato signo cum Eucharistia extolleretur, Bernardus Pandinus primus Julianum Laurentii fratrem confodit, Antonius Volaterranus, qui primas sibi partes depoposcerat odio ductus veteris in Volaterranos injuria, Laurentium ex alia parte aggressus post tergum, paululumque intra jugulum ferit, cum ille statim ad clamorem conversus ictum vitaret, ac iterare vulnus volentem prope subterfugit in adis sacrasum proximum, ubi a suorum multitudine exceptus ac servatus est.

(a) Volat.
geograph.
lib. 3.

Facta in
Mediceos
conjura-
tio.

II.

Frustra
Florenti-
ni ad li-
bertatem
a conjura-
tis vo-
cati.

Conjurati
affecti
supplicio.

Fama interim eum esse vivum pervagante animus Laurentianis additur: conjurati alii alio diffugiunt praeter Jacobum Pactium equitem, qui equo urbem percurrens ad libertatem populum excitabat, cumque neminem prosequenter videret: protinus egressus porta Faventina fugam arripuit. Legatus e templo a civibus in curiam ductus, ac custoditae traditus, tum pro viri dignitate tractatus est. Interea Salvatus, qui cum vexillifero de industria sermonem protraherat, ut finem expectaret, statim comprehensus, & ipse eodem die cum omnibus suis fontibus, & insontibus, simul & Francisco Pactio, Jacobo Salvato, ac Jacobo Poggii filio, qui & ipsi in-

ter conjuratos erant, ad curiae fenestras suspensus fuit. Postridie vero ejus diei Renatus Pactius; nam is tantum conscius fuit, in villam abiit, ne rei, quam minime probarat, interesset: tantum ei nocuit ingenti opinio, quo caeteris gentilibus praestabat, & quo potissimum formidatus erat. Sequenti vero die Jacobus Pactius simul cum Joanne Baptista Montescio e fuga retractus eundem exitum habuere; is enim, Joannes Baptista miles erat Hieronymi, cui datum ab initio negotium Laurentium invadendi: verum, qua mente aut consilio nelectur, rem eadem die detraxerunt, ejusque officio delegatus Antonius, quem supra nominavi; nec tamen propterea supplicium evasit. Antonius vero octavo die in caenobio prope potestatis aedes repertus simul cum Stephano idem subito fatum: erat autem Stephanus Jacobi Pactii scriba, qui Antonium sequi remque iuvare se receperat, ac minime praestiterat. Adfuit eodem die e conjuratis Joannes Franciscus Tolentinus ex agro Forocornelienfi cum pedibus milite, totidemque Laurentius Tifernas ex alia reverli parte, qui ubi rem infectam viderunt, magno se periculo domum receperunt.

Eorum
subditiarii
te infecta

III.

Tantum abfuit, ut ob eam conjurationem depresso sit Mediceorum familia, ut potius majori, quam antea, existimatione atque autoritate floruerit; nam & Juliano caeso natus est filius posthumus nomine Julius, qui summum pontificatum adeptus Clementis VII. nomen gessit, Mediceorum auxiliumque familiam, ut exulem in Florentino principatu constabiliret; & Laurentius natu major superstes publicos corporis stipatores accepit, liberaeque republicae habenas; cum ararii publici ad dissolvendum aes alienum administrationem obtinuit. Causae autem conflatae conjurationis pleraeque ab authoribus afferuntur, nimirum conceptum a Pactio odium in Mediceos, qui omni arte aemulam imperii Pactiam stirpem opprimere nitebantur: passimque ab historicis (b), etiam pontificio nomini additis (c), carpitur Sixtus, ut coitionis in Mediceos particeps, quamquam illum patranda flagitii ratio ultimo a conjuratis concepta latuit, sed quod Mediceos, quos saepius hostes senserat, a republicae Florentinae gubernaculis depelli percuperet: nam & Laurentius, in observat Volaterranus (d), in Tiferni obsidione Nicolao Vitellio auxilium clandestinum ferre contra Pontificem deprehensus fuerat: propagarat etiam Florentinum dominatum in Emiliam non sine Romanae ecclesiae damno: obnixus erat contra decretum apostolicum, quo Franciscus Salviato Pisanus archiepiscopatus traditus fuerat, ac ne in agro Florenti-

rum cre-
vit autho-
ritas ex
casu fune-
sto.

(b) Ang.
Poli.
Brut. l.
6. & 7.
Machiav.
hist. Flo-
ren. l. 8.
(c) Volat-
ter. Geog-
graph.
l. 5. & An-
rop. l. 22.
Steph. In-
fist. in
chron. hoc
ann. Pan-
vin. in
vita Sixti.
IV.
Cur ad-
haerit
Sixto cri-
minis su-
spicio.
(d) Volat.
Geogr. l. 5.

no-

Medicet in pluri- bus illi aduersati. Ditionem ecclesiasticam affecta- rant.

IV. Anathe- mate defi- xi ob vio- latam ec- clesiasti- cam im- munita- tem.

V. Faverat Vitellio ad Tipher- num oc- cupan- dum.

norum vectigali in possessionem veniret diu obtineret; Hieronymo etiam Riario erat aduersatus, ne Foricornelii principatu potiretur, pluraque alia ad elidendam pontificiam maiestatem, tum Perusium, aliaque loca ab ecclesie Romanae diuul- lenda imperio, ac novis tyrannis subicien- da fuerat molitus: quare conjurationis periculo liberatum Laurentium, ac Flo- rentinos illius studiosissimos mox Sixtus anathematizans, indeque bello adortus est.

Perendae itaque sententiae, & incutien- di anathematis causa ex violata dignita- te ordinis ecclesiastici petita est, praefa- tusque Sixtus de censuris, quibus Joannes XXII. ditionis ecclesiasticae inuatores eorumque focos percussisset, in medium at- tulit facinora, quae Laurentius ejusque sectatores, & Florentini ad pontificium principatum labefactum patrarant: ut ad Nicolaum Vitellium in Tiferensi ty- rannide confirmandum suppetias ei tulisset; excitasset Carolum Montorium, ut Perusium Pontifici eripere perentaret, ac Senensem agrum popularetur: Deiphobum Aversii olim Anguillarum comitis filium a Paulo II. profectum excepissent, fovissetque: Citernam ditioni pontificiae ob- noxiam oppugnasset: Erruscum mare, ac litus Romanum infestasset; venien- tes ad sedem Apostolicam cepissent: diu aduersati essent ne Pisanus archiepiscopus ecclesiam suam adiret, neve postea suam auctoritatem exerceret. Demum ob pri- vatas dissensiones immaniter ad pretorii fenestras strangulassent laqueo: cepissent Raohaelem Cardinalem, nec dum epi- scopi Modruensis a sede Apostolica missi precibus ad illum dimittendum adduci po- tuissent. Ob tot igitur tantaque facinora Laurentium, eique adjacentes Florentinos anathemate, interdicto, & aliis poenis hoc edicto contentis percussit.

Ad futuram rei memoriam. Iniquitatis filius, & perditionis alum- nus Laurentius de Medicis, & nonnulli alii cives Florentini, ejus in hac parte complices, & fautores, superioribus annis reprobi sensus, ac peruersae & damnatae conditionis filio Nicolao de Vitellis, ut e- jusdem Romanae ecclesiae civitatem castelli nobis rebellem faceret, eamque per tyran- nidem occuparet, & detineret occupatam, consulere, favere, & auxiliari, etiam post- quam per literas, & nuncios nostros Lau- rentium & complices praedictos paterne mo- nueramus, atque, ut a praestandis dicto Ni- colao auxiliis hujusmodi desisterent, cha- ritative requisiveramus, quibus potuere vi- ribus non expaverunt, quinimmo tamquam aspis surda nostris hujusmodi requisitionibus aures claudentes pertinaces, etiam post- quam dilectus filius noster Julianus tituli S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis

in partibus illis Apostolica sedis legatus, quem cum exercitu, ut ipsam civitatem ca- stelli ad ejusdem ecclesiae obedientiam, & devotionem reduceret, transieramus, se illuc contulerat, ac exercitus hujusmodi noster apud civitatem antedictam castra me- taretur, & illam teneret obsessam, Lau- rentius & complices praedicti, non ignari etiam gravium aliarum censurarum, & poenarum, quas per certas alias nostras spe- ciales literas publicatas, ipso facto erant incursum quicumque dicto Nicolao, & ejus gentibus auxilium darent, consilium, vel favorem, quodque omnes, & singulos, qui ipsi Nicolao quovis modo obligati ad ejus defensionem conferri poterant, quamquam contra dictam Romanam ecclesiam ad eum- dem Nicolaum ipsius ecclesiae subditum, & vasallum, praesertim in hujusmodi rebelli- one defendendum nemo potuit, ut notorium est, se obligare, ad cautelam tamen ab om- ni foederis, ligae, & juramenti vinculo quocumque ad hujusmodi effectum tenden- te abolveramus, eidem Nicolao, quantum in eis per amplius favere, & auxiliari non desisterunt, usque adeo, ut cum Nico- laus antedictus, omnipotenti Deo causam Ecclesiae suae tutante, a praedicta civitate effectus exiitisset, nosque in ea arcem pro- portiori illius tutela construi, & edificari mandavissimus, idem Laurentius & com- plices praedicti Nicolao praedicto, ut, con- tra fidem per eum nobis datam, civitatem praenominatam per proditionem renegandi, & iterum occupare, praedictam Romanam ecclesiam soltando, videret, rursus assiste- re, ac postmodum ipse Nicolaus hujusmodi perfidio suo proposito, adititibus in con- trarium, & contra eos, qui dicta arce per nos propositi erant, deceptus remansisset, eundem cum suis receptare, plerasque si- multates, & conspirationes cum eo adver- sus eandem Romanam ecclesiam facere, ma- la malis addendo, similiter non formida- verunt.

His quoque non contenti, cum dicta ci- vitate ipsam Romanam ecclesiam, ut cupie- bant, spoliarere non possent, ut aduersus ean- dem, a qua tot honores, & commoda, ac etiam in eorum opportunitatibus auxilia con- secuti esse dignoscuntur, conceptum virus diffusus evomerent suis pravis, & dolosis machinationibus, ut quidam Carolus de Montone Perusinum etiam civitatem a nostra & praedictae Romanae ecclesiae obedientia & devotione, quibus sub- st, subtraheret, ut suae tyrannide subiceret, sollicitatis ad id etiam nonnullis dictae civitatis civibus, procurarant; propter quae non minus graves impensas subire, quam de aliquorum subdi- torum nostrorum fide dubitare, & in non- nullos, qui culpabiles reperi fuerant, ani- madvertere coacti sumus. Quinimmo detra- cept cum praedictum Carolum vana spe in hujusmodi negotio, & tractatu illusum ad-

Confir- marat in perduel- lione.

VI.

Perusii inavolri- tuduerat.

Turbas in Italia concitare nitus e- rat.

Immisc- rat mili- tes ad castrum Montoni ecclesiae eripiend- dum.

VII. Perduel- libus An- guillariae opem porrexe- rat.

VIII.

deret, ne ab inceptis ob inopiam desistere cogereur, Laurentius antedictus, non ad- vertens, quod Italia pace turbata, & de- bilitatis dictae ecclesiae Romanae viribus a- trocissimo Turcorum principi immanissimo fidei orthodoxae hosti, facilior ad Italiam ipsam aditus aperiebatur, praedictum Carolum, ut congregato facinorosorum hominum exer- citu in Senensem agrum incursiones faceret, ipsumque depopularetur, & in praedam da- ret, ac plurima inibi nefanda perpetraret induxit, ad finem etiam, ut sustentato pro tempore ejus exercitu, nec intermissa in- terim proditione, sollicitatione Perusinam civitatem praedictam Carolo ipse de impro- viso ingredi, & ea per fraudem potiri va- leret. Quod quidem cum per Dei potentia minus eis ad votum similiter successisset, & nos pro conservanda Italia pace castrum Montoni a dicto Carolo in terri- torio Perusino per antea possessum, qui his scandalis occasionem praebuerat, & in dies praebere posse videbatur, prout poterat ve- rissimiliter formidare, ad jus & proprietatem ejusdem Romanae ecclesiae, data prius pro eo recompensa reduci curavimus, idem Laurentius & complices, nec si nulla injuria per nos, aut per nostros laceffiti fuissent, in suo pravo animo contra Romanam eccle- siam praedictam improbo perseverantes, ne hujusmodi castrum ad eandem ecclesiam de- veniret, neve scandalorum materia tollere- tur, destinatis ad id armigeris, quorum non- nulli ductores a nostris postea intercepti sunt, exquisitis & damnatis viis impedire tentarunt.

Insuper ut eandem Romanam ecclesiam, cumulatis contra eandem improbis favoribus magis opprimere conarentur, Deiphobum de Anguillaria quondam Aversii etiam de An- guillaria comitis filium, per felicitis recorda- tionis Paulum secundum praedecessorem no- strum, exigentibus ejus demeritis, olim a de- tentione terrarum, castrorum, & locorum qui in territorio ipsius Romanae ecclesiae per tyrannidem possidebat, amotum, & a terris ejusdem Romanae ecclesiae exulem factum, ut se Carolo praedicto cum armata manu con- jungeret, quo praedicta ecclesia Romana a duobus fortius lacefferetur, evocari, venien- temque in territorio domini Florentini recipi, ac per plures dies ibidem commorari procurarunt.

Praeterea ad castra ejusdem Romanae ec- clesiae anhelantes, & apertis faucibus in- hiantes, castrum Citerne civitatis castelli diocesis, quod ad eandem ecclesiam perti- nere dignoscitur, per insidias nocturnas, clam invadere, & dato ad id nonnullis ar- migeris negotio, tyrannide eorum subicere, quavis temerariis eorum ausibus fidelium dicti castrum custodum opera, & diligentia obliterit, minime erubuerunt: nec minus sententias, & censuras, per praedecessores nostros, & nos successive in bulla, quae in

caena Domini singulis annis legitur, & pu- blicatur, in eos latus, qui ad sedem Apo- stolicam venientes, vel recedentes ab eadem, temeritate propria capiunt, detinent, aut ralia fieri mandant; nec non qui Rompe- tas, & peregrinos ad urbem causa peregrina- tionis, & devotionis accedentes capiunt, detinent, seu depradantur, aut alis super his auxilium praestant, consilium, & favo- rem, pariformiter & per piratas, & la- trunculos, maritimos, & illos praecipue, qui mare nostrum a monte Argentario usque ad Terracinam discurrere, & navigantes in illo depradari, vulnerare, interficere, & rebus ac bonis suis spoliare praesumpse- rint, receptant, aut eis auxilium dant, consilium, vel favorem. Simul etiam, qui victualia, vel alia ad usum Romanae cur- riae necessaria deducunt, ne ad curiam ipsam deducantur, vel deferantur impedi- unt, invadunt, seu perturbant, & qui- talia facientes receptant, vel defendunt, idem Laurentius, & complices sui praedicti parvipendentes, & elevata cervice atque animo more Pharaonis indurato contemnen- tes, & spernentes, multos ad ipsam curiam Romanam causa prosequendi negocia sua venientes, & novissime dilectos filios Ber- nardum Sculteti de Luniborgo, Thimobolui de Leytzbau, & Henricum Brandis cle- ricum Lubicensis Rompetas, & peregrinos, qui ad urbem eandem causa devotionis ac- cedebant, capere, bonis spoliare, & car- cerei mancipare, nec non quasdam irremis remigiis, & aliis navalibus instrumentis abunde munitas in mare nostrum praefatum discurrentes, & navigantes in illo depra- dantes, bonisque & rebus eorum spoliantes, vulnerantes, & interficientes, nec non & victualia, quae ad usum dictae curiae Roma- nae necessaria ad eandem pro tempore defe- rebantur, invadentes, receptare, defendere, favoribus prosequi, alimenta eisdem non de- negando, ut (quod deterius est) etiam sti- pendii ordinariis conducere, & adjuvare praesumpserunt, contumaciter in hujusmodi censuris & poenis, etiam per diuturna tem- pora infordecentes.

Porro, ne quid sceleris intentatum aut inausum relinquerent, non immemores aut ignari censurarum & poenarum in sacris ca- nonibus contra violatores ecclesiasticae liber- tatis, & dictae sedis auctoritatis per eos- dem praedecessores nostros diversis temporibus successive promulgatarum, & con- tentarum, cum nos dudum ecclesiae Pi- sanae certo modo vacanti, de venerabili- limum fratrum nostrorum S. R. E. Car- dinalium consilio, de persona bona memo- riae Francisci archiepiscopi Pisani, eundem illi in archiepiscopum praesiciendo providis- semus, Laurentius & complices sui praedi- cti, ne proviso hujusmodi debetum sortire- tur effectum, per plura tempora prohibere mandatis nostris palam resistendo non for- mi-

Censuris se devin- xerat.

Venien- tes ad cu- riam ce- perat.

IX.

Pisanum archiepif. ab eccle- siae posses- sione diu prohibue- rat.

Ecclesia-
sticam
auctorita-
tem cal-
carat.

X.

In civis
Florenti-
nos vin-
dictam
exercuit.

Pisanum
archiep-
laqueo
pæfocari
publice
iussit.

midarunt. Deindeque cum per omnipotentis Dei gratiam dicta sedis prævalisset auctoritas, idemque Franciscus archiepiscopus, qui etiam ex insigni familia Salvatorum optimorum civium Florentinorum existebat, mandatorum nostrorum vigore regimini, & administrationis dictæ Pisane ecclesiæ pacificam possessionem consequutus fuisset, idem Laurentius pravo & maligno animo, tam in eum, quam in multos alios dictæ civitatis Florentinæ etiam primarios & optimates civis odia exercens contumax, dicti archiepiscopi auctoritatem contumaciter, & in iis, quæ ad eum spectabant, indebitè se immiscere, ac ipsius archiepiscopi, sicut & tyrannide quadam Florentini populi, omnem auctoritatem sibi vendicare, & usurpare non cessavit.

Cum nos Salvatoris nostri exemplo, cuius proprium est misereri semper & parcere, sperantes eisdem Laurentium & complices tot, & tantorum excessuum per eos contra nos, & præfatam Romanam ecclesiam impie commissorum penitere, & illarum injurias atque damna huiusmodi bene operando in dies recompensare debere, hæc omnia pro Italia præsertim pace, & quiete æquo animo tolerare devotissimus, eisdemque Laurentium & complices paternam charitate, ac si nunquam talia commisissent, prosequeremur, & pro posse non cessavimus in cunctis complacere eisdem, contrarium spei nostræ huiusmodi nobis ex directo successit, nam cum ex eo, quia Laurentius ipse novissime multos ex dictis civibus Florentinis primariis partim relegare, partim de medio tollere, & occidere, sicut fertur, intendens, ut latior sibi ad vindictam, & crudelitatem huiusmodi campus pateret, sese in unum ex octo civibus Florentinis, de balia nuncupatis, assumi & eligi procuraverat, ægre hoc ferentibus civibus, ad aliquas civiles, & privatas inter eos dissensiones devenit, & tunc priores libertatis, ac vexillifer iustitiæ dictæ civitatis Florentinæ, assistentibus eisdem complicitibus reliquis ex dictis octo de balia nuncupatis, & nonnullis aliis civibus dictæ civitatis, Dei timore penitus abjecto, furore succensit, & diabolica suggestione vexari, ac tamquam canes ad efferam rabiem ducti, ut tandem sua libidine potiti, in ecclesiasticas personas, quantum possent, ignominiosius sævirent (proh dolor, & inauditum scelus) in archiepiscopum prædictum manus violentas inticere, & captum per plures horas in publico palatio residentia eorundem priorum, & vexilliferum detinere, ac tandem communicato invicem desuper consilio, cum publice in fenestris dicti palatii eminentibus coram populo, in die dominico laqueo turpiter suspendi fecerit: cumque vitam sinivisset, laqueum scindit, ut corpus ipsius in terram

cadere, quemadmodum cecidit (quod ne dum referre, sed meminisse horremus) procurare minime erubuerunt: multosque deinde alios presbyteros, ac ecclesiasticos viros bonæ conditionis, & famæ, quorum aliqui erant ex dilecti filii nostri Raphaelis S. Georgii ad velum auream diaconi Cardinalis in provincia nostra ducatus Spoletani, & nonnullis aliis civitatibus, terris, & locis prædictæ Romane ecclesiæ dictæ sedis legati, & aliqui ex dictis archiepiscopi familiaribus, partim suspendi, partim gladiis, & fustibus confodi, & necari palam, & publice in ecclesiasticæ dignitatis opprobrium fecerint, & deterrima prioribus aggrediendo Raphaellem Cardinalem & legatum prædictum in dicta civitate Florentina in ecclesia cathedrali, dum ibidem divinis officiis, & missarum solemnitiis eadem die dominica interesset, capere & capi mandare, capturamque ipsam ratam habentes, eundem sub fida custodia in prædicto palatio teneri curarunt, & curant, & dum venerabilis frater Nicolaus episcopus Modrusiensis, nos & ejusdem sedis nuncius ad hoc specialiter destinatus prædictos Laurentium, priores vexilliferum, ac complices, ut Raphaellem Cardinalem & legatum prædictum in sua libertate reponerent nostro nomine requisivisset, illud negare, & se eundem Cardinalem dimittere nolle pertinaciter affirmare non dubitarunt, in clericali ordine, & pastoralis officii vituperium. Quæ omnia in Raphaellem Cardinalem & legatum, ac archiepiscopum, presbyteros, & clericos prædictos perpetrata, communi omnium de eis notitiam habentium iudicio damnata, publica omnium fama id attestante, & facti notorietate approbante, adeo referantur, & eorundem de illis notitiam habentium animi in hoc suspens, & oculi pendentis esse asserantur, & expectent, quid a nobis in tales pro tantorum scelerum ultione statuatur.

Nos igitur præmissis omnibus debita meditatione pensatis, quamvis immensa sceleratissimorum hominum crudelitatem ferocitatemque immanissimam, ac flagitiosissimam & ignominiosam universæ Ecclesiæ sanctæ Dei dedecus turpiter illatum videamus, & a prædecessoribus nostris in magnos principes ob minora facinora acriter sevitum esse conspiciamus, & infra, habito super his cum eisdem fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus matura deliberatione, de illorum unanimi consilio & assensu auctoritate apostolica tenore præsentium declaramus iniquitatis filios Laurentium, priores, vexilliferum, octo de balia antedictos tunc, & qui illis in eorum prioratus, & vexilliferatus, ac octo de balia officiis successerunt nunc existentes, ac omnes & singulos ecclesiasticos, & seculares, qui eis in præmissis in archiepiscopum, & Raphaellem Card-

In plures
facerdo-
tes laicos.

Raphaellem
Card.
in templo
cepit.

Ad Pont.
monita
dimittere
negavit.

XI.

Decretoria
in
eum &
Florenti-
nos mag-
istrat.
sententia.

dialem, presbyteros, & clericos præfatos commissis præstiterunt, & præstant auxilium, consilium, vel favorem, detentionemque Raphaelis Cardinalis præfati continuant, quorum nomina, & cognomina, ac si exprimerentur, volumus haberi pro expressis, cuiuscumque status, gradus, ordinis, vel conditionis existant, & quæcumque ecclesiastica, vel mundana dignitate fungantur, propter præmissa in Raphaellem Cardinalem, Franciscum archiepiscopum, presbyteros, & clericos præfatos commissi, juxta bonæ memoriæ Bonifacii Papæ octavi similiter prædecessoris nostri, & Viennensis concilii, ac aliorum prædecessorum nostrorum constitutiones, & decreta criminis læsa majestatis reos, sacrilegos, excommunicatos, anathematizatos, infames, diffidatos, intestabiles. Et ut publica repulsa confusi nullum inveniatis suæ militiae successorem, cuiuslibet benedictatis esse ab intestato incapaces, feudis insuper, ac locationibus, officiis, & bonis spiritualibus, & temporalibus, qui singuli eorum a præfatis Romana, & Pisana ecclesiis, nec non dictorum Laurentii, priorum, vexilliferi, octo de balia, & aliorum complicum filios, & nepotes per rectam lineam descendentes, quibuscumque beneficiis ecclesiasticis, quæ quomodolibet tempore perpetrationis excessuum prædictorum obtinebant, quacumque forent, spe promotionis in futurum omnino sublata, privatos, nec non feuda ad bona locata huiusmodi, ad ecclesias ipsas, ita ut ii, ad quos spectant, de illis pro sua voluntate disponunt, reversa esse. Et cuncta eorundem Laurentii, priorum, vexilliferi, & octo de balia, ac auxilium, consilium, vel favorem præstantium, complicitum & adherentium huiusmodi edificia in ruinam dari debere, ita ut eorum habitationes deservit fiant, & non sit, qui eas inhabitare impoſterum. Et ut perpetuam notam infamie perpetua ruina testetur, nullo unquam tempore reparentur, nullum eis debita reddere, nullumque in iudicio respondere teneri: nulli quoque filiorum aut nepotum prædictorum, per virilem sexum descendentium ab eisdem, alicujus aperturi debere januam dignitatis aut honoris ecclesiastici, vel mundani, & ad alicujus loci regimen ascendere omnino posse, postulandi facultatem eis negatam notariatus, iudicatus, & quodlibet aliud officium, seu ministerium publicum interdicitur; ad ordinis ascensum inhibetur, ad beneficia, & officia ecclesiastica denegatur ascensum existere. Et ut magis sit famosa eorum infamia, ad actus legitimos nullum eis aditum, nullamque portam patere. Quidquid in bonis tunc inveniebatur, eorundem fisci, & Reipublicæ domino applicatum fore, ita ut ex illis nil transmittatur ad posteros, sed potius cum eis & sua damnata existant. Florentinam præterea, & Fesulanam, ac

Ann. Eccl. Tom. XXXIX.

Pistoriensem illi propinquiores dominio subiectas civitates, & dioceses ecclesiastico, & strictissimo interdictione suppositas esse, & præter has pœnas, eisdem Laurentium, priores, vexilliferum, octo de balia, auxiliatores, consultores, fautores, complices, & adherentes omnes, & singulas alias excommunicationis, anathematis, & æternæ maledictionis sententias, censuras, & pœnas in tam gravia crimina, & excessus perpetrantes, tam a jure, quam per extravagantes constitutiones, & literas prædecessorum prædictorum, & nostras inflictas incurrisse; ipsam quoque civitatem Florentinam, si infra mensem ei a jure statutum Laurentium, priores, vexilliferum, octo, auxiliatores, consultores, complices, fautores, & adherentes prædictos, prout tanti facinoris exigit enormitas, & si facultas affuerit, non duxerit puniendos, pontificali, archiepiscopali qua decoratur dignitate privatam fore, & nihilominus interdictionem remanere, &c. Denique Laurentium Medicum ac magistratum solemniter ritu diebus festis anathemate percussit, atque cum iis eorumque sectatoribus, ac sociis quodvis genus commercii haberi vetuit. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo, kal. junii pontificatus nostri anno VII.

Sprevere (a) pontificias censuras Laurentius Medicus, ac Florentini tanquam exercendæ vindictæ cupidine latas, nec Raphaellem Cardinalem ad Sixti imperia emiserunt e carcere, sed aliquandiu detinere intentato illi capitis iudicio, impositoque Pactiæ conjurationis crimine: demum veriti ne ea res fœderatos ab ipsis alienaret, & fideles religionis ergo in Florentinam rempublicam conspirarent, tum etiam Raphaelis cognita innocentia, agebat (b) enim tantum decimum octavum ætatis annum, & recentissime e Pisana academia exierat, neque in societatem tantæ conjurationis ascitus videri poterat, quamvis illius præsentia conjurati ad sceleris captandam occasionem abusi essent, incolumem dimiserunt.

At non propterea placatus est Sixtus, sed ejusdem Cardinalis carcerem, alioqui honestum, dictarumque censurarum contemptum ulturus, Laurentium ipsiusque sectatores Florentinos x. kal. julias novo anathemate pœnisque gravioribus percussit (c) : tum fideles commercium cum Florentinis habere, servareve fœdera, tum militibus stipendia sub iis facere vetuit: moxque in eisdem fortissimum exercitum immisit, inita belli societate cum Ferdinando Rege Neapolitano, qui assurgentem in dies Florentinam potentiam tolerare non poterat, & Senensibus, qui pariter finitimos depressos optabant: cujus belli feriem Florentini, ac Senenses historici fu-

E e e

sus

Objecta:
civibus
pœnæ
ni magi-
stratus &
Laurenti-
um puni-
ant.

XII.
Spreta a
Florent.
censuræ
ut ini-
quæ.
Post ali-
quod
tempus
dimissus:
Card.
(a) Sixt.
lib. brev.
in bull.
ep. 127.
Brut.
Florent. hist.
17. & a.
lib.
(b) Volan-
ter. Geogr.
1.3.

XIII.
Bellum
Florenti-
nis indi-
ctum a
Sixto.
(c) Ib. ep.
117. p.
10.

(a) Brut. l. 7. Mar. l. 2. p. 18. & alii. Disceptatum an aequa foret Sixti sententia. (b) Politian. Brutus & Machiav. ubi sup. Aug. Just. l. 5. XIV. Gallorum Rex ac plures principes Sixto ad-vertati.

Actum de restituenda pragmatice. (c) Ga. quin. in Lud. XI. Paul. Mil. in cod.

XV. (d) Philipp. Com. in thro. Lud. XI. c. 122. Belcair. dec. l. 1. 3. n. 36.

De provocacione ad Concil. edenda. (e) Papien. ep. 693.

XVI.

Card. Papien. de eo ad Sixt. litera.

stus describunt (a). Acerbiora plerisque visa sunt Sixti imperia, & doloris ob repressam conjurationem impatientia equitatis metas egressa; vociferatum enim est oppressos jure sacerdotum, qui aras principum sanguine polluerent fuerant meditati: Pisannum archiepiscopum in flagranti scelere, cum trucidare magistratus vellet, comprehensum, neque in tanto tumultu legum vocem audiri potuisse: tum indignum videri eos censuris armisque obrui, quorum vita cum republica Florentinae everione, facta nefaria conjuratione (b), appetita ferro atque insidiis fuisset.

Laniata itaque a multis non Florentinis modo, sed aliis etiam liberis populis Italiae, & transalpinis pontificia existimatio est, ut adversus Sixtum Ludovicus Francorum Rex; Joannes Galeatus dux Mediolanensis, Veneti, Hercules dux Ferrariae, Robertus Malatesta Ariminensis toparcha, Antonellus Foroliviensis ad arma coiverint, eidemque ad concilium oecumenicum iudicium intendere sint moliti. Urgere precipue illum eo terrore aggressus est Ludovicus Rex Francorum: ac praesulum conventu indicto (c) Aureliae, novaeque diffidia serere pragmatica sanctione restituta & ecclesiarum annatis abrogatis minitabatur, quasi ea de causa ingens auri vis Romam exportaretur, quo ditatus Pontifex non Turcis, sed finitimis Christianis bella inferret: sed cum ea magno ardore animorum agitantur, regio jussu concilio discussa est, ac res in alios coetus Lugduni cogendos, qui postea habiti non sunt, extracta; puduit enim Ludovicum abrogatam tanta religionis pompa pragmaticam instaurare.

Missi vero ab eo sunt oratores tum ad Mediolanensem principem, ut eum ad ferendas Florentinis supplicias excitaret, quo munere functus est Philippus Comineus (d), qui Ludovici XI. & Caroli VIII. res gestas Gallico sermone nitide conscripsit, tum ad Pontificem, ut illum a bello in socios Florentinos gerendo objecta provocatione ad concilium abstereret, cumque Florentinum illud bellum plenum esset invidia, & ex Gallica legatione alicujus ingentis mali periculum immineret, Jacobus Cardinalis Papiensis sententiam suam hisce literis Pontifici significavit (e).

Xisto IV. Pontifici maximo. Videns ex brevi beatitudinis vestrae non ingrata fuisse, qua nuper de rebus publicis scripsi, audeo rursus de eisdem aliquid scribere: sed ut prima illa benigne a fidei sermo acceptus, ita secunda precor patenter accipiat. Premisit me omnis casus Ecclesiae, cogorque dies, ac noctes in tanta suspitione rerum suspensio animo esse, & de exitu cogitare. Certior factus sum a bono viro, & Deum timente, & non igno- so etiam beatitudini vestrae, venire ad nos

a Rege Francorum oratorem multa aestimatio- nis in Galliis, & superba admodum manda- data afferre, nisi revocentur in Florentinos censuram, nisi luant penas qui Juliani ca- dem patrarunt, vel patratibus assense- runt, nisi etiam altutum a bello inchoato cessetur, magno animo praestitam obedi- entiam tollat, & ad concilium vocet, prela- tosque & inferiores quosque ad sacerdotia revocet: ad hanc denuntiationem conventu- ros esse oratorem Venetum, & Mediolanen- sem, consensurosque ac idem petitu- ros, & nisi impetrent jussus esse domum redire. Et infra: Angustiarum meo iudicio est ple- na responsio, si enim postulata repellimus, sine mora illi minas implebunt, in tumultu- que spiritualium adducent Ecclesiam. Quatuor tam grandes potentatus Rex ma- ximus trans Alpes, in Italia insignes tres status perfidia una constricti grande in se habent momentum; & periculum est, ne in idem exemplum complures inducant, par- tim, qui Apostolicae sedis pacati non sunt, partim qui de operibus nostris bene non sentiunt, partim quoque qui cupidita- tibus eorum satis factum non esse sepius do- luerunt. His supervacaneum est memorare: sanctitas vestra uno oculorum circuitu re- censere omnes facile potest. Ubi vero rui- na haec coeperit male sustineri nostris humeris poterit, lapis lapidem trahet, atque u- na improbitate de bonis quoque ecclesiarum & quod dolentius refero, de integritate ca- tholicae fidei impie decernetur. Rursum ve- ro si illis consentimus, si nondum siccato atramento tanta, & tam nota, & tam- late vulgata decreta propter metum dele- mus, quid ignominiosius, & morti acerba- similis? plagam maiorem infligere rebus Romanis sanctitas vestra non posset: quod unum flagellum ad nos servandos concessit Deus, id caderet de manibus nostris; nec apostolica virga ad infringenda inutilia vasa suam vim posthac obtineret: ad sa- cularem potestatem hoc exemplo esset con- tra censuras refugium, & quod languide permissemus, semel restituere fortiter nam- quam possemus.

Occurrebat in hoc accipiti consilium me- dium non tam malum imminens sanans, quam forte dilationem aliquam praebens ad paran- dum aliud ad nostram salutem, ut vide- licet oratore auditio dolere se diceret san- ctitas vestra, potuisse tantum apud sapien- tem, & fidelem Regem falsa crimina im- piorum, ac tam longinquam legationem sus- ceperit, tam sine causa doluerit; contra- consuetudinem etiam majorum suorum, Deo ingrata, & detrimentosa Apostolicae sedi peccaverit, non quidem similia ceteris ope- ribus suis, nec digna meritis, qua in- eum sanctitas vestra assidua, & magna ha- bitus contulit. Descendendum inde paula- tim esset in justificationem vulgata sen- tentiae, monstrandamque quanta fuisset Flo- ren-

Undique impende- re disci- mina.

XVII. Consul- tum quid respon- dendum.

Exponen- da Flo- rentino- rum in sacerdo- tes crude- litas.

Et perti- nencia in tuendis male ge- stis.

Necessi- tudinem morarum artes qualitate praebi- tum iri

rentinorum in sacerdotes Dei crudelitas, quanta sine causa, & sine discrimine cades, quantus in retinendo Cardinali contemptus, facinoris illius experte atque ignaro: quan- ta denique Apostolicae sedis ad haec ulci- scenda necessitas: paratam nihilominus fu- turam fuisse beatitudinem vestram ad pa- ternam remissionem, si vel mediocre signum poenitentiae in peccatoribus cognovisset: sed descendisse illos in profundum malorum, & in sensum reprobum datos, ut videntes non videant, & audientes non intelligant. Sci- re beatitudinem vestram Venetos, Medio- lanenses, compluresque alios republicae il- lius amicos ad petendam veniam esse illos hortatos, cognoscendumque vicarium Chri- sti, sed non modo non assensisse, verum- quod ita suaderet moleste tulisse, ut iam in aperta haerese crimines incidere appa- reant; cum talibus autem & si regii offi- cii esset communicationem nullam accipere, nec ad patrocinium tam grandis peccati ac- cedere, tamen non negligere beatitudinem vestram sua castitatis postulata, sicut & in hunc diem nunquam neglexit: videre tamen gravata illa esse, magnum in usum- que partem momentum afferre, aliudque pendendum magis, & diligentius consulend- um toto pontificatu vestro non accidisse: necessarium propterea esse ad deliberatio- nem sumendam frequens collegium, sine quo mediocritas, necum maxima decerni non solent: convocari autem in praesentiarum- Cardinales non posse, partim quod longe absunt, partim quod anno pestilenti sine discrimine vix convocari non possunt; par- tim quoque quod locus, in quem recessit san- ctitas vestra, vix privata familia est capax: proinde equo animo ferat non longi temporis expectationem: legatos vestros ad Regem suum non solitos esse admitti statim, & responsum accipere, nonnumquam fuisse repulsos, quandoque etiam post annum au- ditos: in vicinum, ac salubre aliquod op- pidum conferant se praebiturum * jussu ve- stro, quae illis sint necessaria; futuram au- tem Deo adiutore, ut citius opinione re- divi in urbem possit, quo tempore Cardina- les aderunt: & si ita opportunum vide- bitur convocari ad synodum ex curia, & circumstanti provincia praelati idonei in idem consilium poterunt. Si huic responso, quod probabile temporis indicant, acquiescet Gal- lus, habet interim spatium sanctitas ves- tra ad multa cogitanda, & providenda, quae ad declinandam, vel revocandam tela ini- mici pertineant. Deus quoque ab excelsa multa saepe inexpectata demisit, tum mi- sericordiam faciens cum esse procul a mi- sericordia apparet. Sin moro impatiens non acquiescet, nil ei iam negatum esse videbitur: sui criminis fiet quidquid per impatientiam fiet. Hoc autem iuro- sanctitati vestrae accedet, quod jussu lamen- tari injurias regias poterit, non modo quod Ann. Eccl. Tom. XXIX.

arroganter petierit, sed quod brevem ja- stamque moram arrogantius speraverit, ar- rogantissime autem sedem Romanam de se benemeritam alieno fructu magis quam suo offenderit. Inde Deo totam se credat san- ctitas vestra, & fortem animum praestet. Major est enim, qui in caelis regnat, quam qui in terra; & qui in gravioribus con- ventionibus suis sacerdotibus affuit, in le- viore non deerit. Pugnant pro peccato illi, nos contra peccatum, atque illi perdere nos volunt, nos illos salvos fieri, & vive- re. In tam dissimili causa & justa, & Deo placente nimirum habenda est spes. Haec cogitatio serui inutilis, si fructum aliquem habet, placet & letor; sin ex imbecillita- te mentis, vel ignoracione rerum est, vi- denda & vana, & opera quidem videatur, fides vero boni Cardinalis in pretio sit. Commendo me humiliter pedibus sanctitatis vestrae, quam Deus incolumem praestare di- gnetur. Ex S. Laurentio ad Cryptas XVI. Julii MCCCCLXXVIII.

Uti visus est Jacobi Papiensis consilio Sixtus, ut ex Maffeo Volaterrano, & pontificio responso ad Gallicorum ora- torum postulata constat; nam in primis Volaterranus in diariis consistorialibus eos proximo tantum anno exeunte januario in publico senatu auditos ait, atque habitae ab illis orationis capita ita perstringit (a): MCCCCLXXIX. XXVII. Januarii: Hodie, inquit, datus est illis, nempe Ludovici Regis oratoribus, senatus frequens, in quo nunci genibus usque in sinem mandata regia ediderunt. Et infra: Addiderunt, quod idem Pontifex bellam in Italia alienis af- fectibus magis, quam suis fervens susci- pisset, perniciosum fidei, & suo sedi pe- riculosum; multa etiam dura de ejus ope- ribus essent nuntiata; indixisset Aureliani magnum conventum praelatorum, ac proce- rum *; praelatos ac ecclesiasticos convenis- se; communi autem omnium sententia tria judicata ad communem salutem maxime ne- cessaria; primum ut deponerentur arma a Pontifice, & pace Italia redderetur: pro- xime ut concilium generale congregaretur ad decernenda Christianorum consilia, quae in Turcos viderentur utilia; tertio loco nisi his assensiret, nulla vacationes, nulla pe- cuniae senerentur ad Apostolicam sedem ex regno illo venire, non debere Pontificem se disceptatorem recusare inter Romanam eccle- siam, & hostes suos, & infra: eo cupidius his constituendis intendere, quod nec duces Mediolanenses suos ex Genua & Savona- feudatarios enepto per vim feudo, nec Flo- rentinos antiquo federe secum junctos in- tantis discriminibus posset relinquere, ve- nisse ad se eorum, Venetorum quoque & Fer- variensium ducis oratores, recessuisse an- tiqua beneficia sanguinis Gallici; premente eos nunc Pontifice, & Rege Ferdinando item, & Turco fores Italiae quotidie pul- Ecce 2 sun.

XVIII. Galli o- ratores de indu- stria feri- us auditi.

(a) Volat. l. i. m. arch. Vat. sig. 7. 111.

* proceres Eorum postulata.

sante, non habere ad quem confugerent, præterquam ad vetus sui regni præsidium; orasse cum lacrymis, ut sese non desereret, congregaret concilium, & malis omnibus obviam iret.

XIX. Expetitum Concilium. (a) Ext. in ms. arch. Vat.

Porrectus etiam ab his fuit libellus (a) supplex, cujus formula concepta erat hisce verbis, quibus acerrime instabat, ut nisi Florentini in gratiam reciperentur, solemnè episcoporum cœtus cogerentur: Petunt, nimirum Cœlli, quod sua sanctitas de illis, qui adversus Julianum atque Laurentium Medicos conspirarunt, justitiam faciat: censuras in Laurentium suosque fautores decretas suspendat aut tollat, & arma, quæ adversus illum capi jussit, deponat. Quod si non fecerit, eo ipso petit congregari generale concilium in aliqua civitate regni sui, & illico pragmaticam indicit sanctionem, quam servari jubet in regno suo integerrime. Postremo prælator, & quasvis ecclesiasticas personas in Romana curia degentes, & in regno suo habentes beneficia ad ipsa beneficia revocat, & per subtractionem fructuum redire compellit.

XX. Sixti ad legatos responsum.

Sixtus porro Pontifex ad hæc respondere jussit, primo si Rex Christianissimus ut audivit Laurentium mediantibus complicibus suis, ipsum quoque vel aliquem pro parte sua audivisset, numquam ejusmodi legationem destinasset; est enim Christianissimus Rex & amantissimus æqui & justus, & quod magis ad rem facit, observantissimus ecclesiasticæ libertatis & totius religionis orthodoxæ: si quidem pro principe semper præsumitur, quod quæcumque facit recte facit, maxime vero ille princeps, qui non ab hominibus, sed a Deo immediate obtinet principatum, quique non consuevit aliquid agere sine consilio sapientium, qui ad consulendum etiam sibi sunt divinitus instituti, succedunt enim Cardinales sacerdotibus legitimi generis, qui assistentes judici, qui pro tempore est, discernere habent inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram; quando igitur sanctissimus dominus noster fretus consilio patris & assensu eorum sententiam fulminavit, & arma suscepit, si hoc regia maiestati innotuisset, nunquam sic absolute, ut ab oratoribus propositum est, dixisset: suspende ista, tolle illa, quippe cum non consuevit Christianissimus ille Rex facile se committere iudicio Dei & pœnis, quas resistentibus iudicio summi sacerdotis & eorum, qui præsent, loco, quem elegit Dominus: est autem locus ille Romana sedes. Omnia decrevit lex, quæ ait: qui superbiez nolens obedire sacerdotis imperio, qui pro tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel; cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps tumescat superbia.

XXI. Serenissimus dominus Rex Franciæ glo-

Spectare ad Pont. de peccato ferre sententiam.

Non licere Regi iudicio summi sacerdotis resistere.

riatur se ex sanguine magni Caroli derivari & certe derivatur ab illo, & jure potest de tanto genere gloriari: verum debet in hac re, sicut in aliis omnibus sua serenitas consuevit, eundem Carolum imitari [ut imitari non pigeat quod laudare mens approbat.] Ille enim si quando a sede Apostolica imponebatur sibi jugum aliquod grave, non subinde mox revocabat a curia Romana ecclesiasticos regni sui, non resumebat pragmaticam, non denique requirebat generale concilium; sed quid faceret? ipse dicat, verba ejus audiat regia maiestas, nam digna sunt. In memoria, inquit, B. Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam ecclesiam, & Apostolicam sedem ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat ecclesiasticæ magistræ rationis: quare servanda est cum omni mansuetudine humilitas; & licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus. Nunc autem sanctissimus dominus noster eisdem regie maiestati nullum jugum imponit, & si quod imponit Laurentio, quem suum cognatum appellat, non est importabile, suave est enim, & leve jugum Ecclesiæ, quandoquidem palam est esse medicinale: & si Laurentius ipse de religione recte sentiret, etiam si jugum a sanctissimo domino nostro sibi impositum gravius videretur, cum mansuetudine ferre deberet tum exemplo præfati Caroli, tum quia, ut inquit B. Gregorius, contra morem ecclesiasticum est, si non patientissime a Papa toleratur, etiam si contingat injusta correctio.

Dissentire ipsum a Caroli magni exemplis. Proposita Caroli magni sententia.

Licet autem sanctissimus dominus noster de iudiciis suis nulli teneatur exhibere rationes, quoniam, ut beatus Symmachus ait, aliorum hominum causas Deus voluit per homines iudicare, sedis vero istius præfulem suo sine questione reservavit arbitrio, voluit beati Petri Apostoli successoribus calce tantum debere innocentiam, nihilominus beatitudo sua exemplo Leonis Papæ IV. prædecessoris sui, qui ad Ludovicum Augustum sic scripsisse comperitur: Nos si incompetenter aliquid egimus, & in subditis justæ legis tramitem non servavimus, vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendari iudicio. Hoc inquam exemplo voluit regia maiestati vestræ de singulis reddere rationem, atque ad hoc misit ad suam serenitatem nuntium, & oratorem dignum, qui eam informaret: ipsa quoque sanctitas viva vocis oraculo informavit magnificos oratores, qui nunc venerunt: & si quos alios ecclesiasticos, & viros doctos voluerit sua serenitas destinare, maxime vero postquam sacrum collegium fuerit collectum, & sanctitas sua ad urbem redierit, parata est eos rursum informare, & cum ipsis examinare singula. Sed quod isti dicunt: De justitiâ causæ loqui non

XXII. Jure non teneri Pont. ad reddendam rationem.

Ex demissione pia reditam.

non volumus, justificationes, processus audire non curamus: obsecrata sunt labia nostra, non est fas nobis hæc partes attingere: officii nostri est, ut censuræ tollantur, arma deponantur: alioquin petimus hæc & illa. Quid aliud hoc est, nisi dicere domino nostro: Quæ bene ante facta sunt, & maturo consilio fratrum digesta & constituta sunt causa revocata? & hoc rursum quid aliud est quam dicere. Benedic domino & morere? Aut namque Beatus Gregorius: ecclesiasticæ moderationi omnino conveniens est, ut quæ ordinata fuerint vel decisa, nulla in posterum debeant re-fragatione turbari.

Instant oratores ut positæ armis censuræ tollantur. Responsum Sixti.

Ad petitionem autem concilii generalis singulariter respondendo: primo dicimus quod, si congregatio concilii generalis fieri possit fieri, nihil conducibilius esset domino nostro in presenti causa, non enim in concilio generali Reges, & principes seculares præsidere debent, quos ut sacri canones dicunt, manet semper laus obsequendi, non autoritas imperandi: Papa enim solus est tantquam caput universalis Ecclesiæ, qui corpori congregato præsidere habeat. Præterea membra concilii, & qui de jure, & antiquissima consuetudine interesse potissimum debent prælati ecclesiarum, & abbates, & sacerdotes domini sunt. Horum autem quis non dicit, quod libertas ecclesiastica conservetur, & jus fori tollere sacerdotibus potest, illibatam permaneat? Dicitur aliquis horum, quod licet Laurentio, vel cuivis alteri seculari contra archiepiscopum turpissima mortis ferre sententiam? quis si sana mentis sit, non videat, quod ille debuit servari iudicio iudicis sui, ut degradatus, & traditus iustitiæ seculari iustissimam subiret sui facinoris ultionem? hoc est quod vindicare querit dominus noster & debet, & tenetur: quod si non faceret, omnes ecclesiastici viri detraberent sanctitati suæ. Plena est curia literis, quibus sacerdotes toto orbe dispersi clamore conquebantur contra Papam, nisi vindicaret Ecclesiæ injuriam; unusquisque enim timet sibi ipsi: unusquisque formidat quod sive cum causa, sive sine causa seculares non affuecant in Domino sacerdotes sacrilegas manus extendere, & quod singulariter singuli dicunt, dicent omnes in concilio generali congregati, atque ita opportunissimum foret, si quo modo pro ista re facile posset concilium congregari; doletque dominus noster, quod non possit, quoniam oportet consulere Imperatorem, & alios Reges Christianos, deinde de tempore, & loco discernere, congregare prælatos, & alios, qui de jure interesse debent: & hæc quidem tempore indigent; nihilominus sanctitas sua proponet ista fratribus congregatis, hoc est sanctæ Romane ecclesiæ Cardinalibus, & forte

Offensum debuisse archiep. ecclesiastico reservari iudicio.

Conciliium omnino causam præfolum demerendum.

At celebrari non posse nisi Cætare & aliis Regibus consultis.

dominus Deus aperiet aliquam facilem viam.

Potestas autem congregandorum conciliorum est penes Romanum Pontificem, ita enim declaravit sancta illa synodus Nicæna, cujus autoritas par est evangelio dicente beato Gregorio: Sicut sancti evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere & venerari me fateor, Nicænum scilicet, &c. & hoc ratio aperta demonstrat. Nam ad quem alium pertinere potest membra corporis congregare, nisi ad caput, a quo in membris ipsius virtus, & motus derivatur, caput autem militantis Ecclesiæ, ministræle dico, nemo fidelis negabit Papam esse. Porro si sit expediens, vel non expediens congregare concilium Papa solus est, qui ex sententia decernere habet, nam quis melius judicare potest de domo, atque familia, quam pater familias, & dominus? atqui pastor universalis Ecclesiæ Papa est, ipse ergo novit melius quam omnes homines, vel nosse præsumitur, quid expediat gregi suo. Errant ergo, qui in simplices, & pientissimas aures Christianissimi Regis Francorum inculcant, quod dicat, vel dici faciat in aures Pontificis. Volo concilium generale, cum velle, & nolle concilium in solo sit Romani Pontificis arbitrio constitutum.

XXIV. Potestas concilii congregandi Concil. spectare ad Pont.

Propter tria consueverunt concilia generalia celebrari, ut etiam in gestis Constantiensis concilii definitum reperitur, videlicet propter extirpationem hæresum, propter pacificationem principum, & propter reformationem morum. Hæreses autem in præsentiarum per Dei misericordiam nulla palam pullulare videntur, quæ per concilium extirpare necesse sit: de pacificatione principum dubium est, ne per congregationem concilii majora scandala inter eos oriantur, tum quoniam non posset sanctitas sua, salva honestate, dissimulare quam multas civitates, & terras atque dominia ecclesiæ tam Romane quam aliarum usurpata detinentur a nonnullis potentibus temporalibus; tum etiam quoniam sunt aliqui principes, qui inter se contendunt de jure regnorum, sunt & alii, qui licet subiecti sint Regibus, & palam loqui non audeant, secreto tamen multa spargunt, plura suggerunt adversus Reges dominos suos, accusantes eos de gubernatione tyrannica. Neque desunt, qui dicunt de aliquibus, quod cum verbis tenere fidem videantur, operibus tamen comprobatur non satis esse catholicos. Si concilium congregaretur multa de his afferrentur in medium, quæ possent cadere in Christianitatis incendium; exemplum enim habemus præ oculis, quia concilium Constantiense Spiritu sancto congregatum decrevit de pace tractare inter Christianissimum dominum Carolum Regem Francorum, & illustrem dominum Philippum ducem Burgundiæ, & non modo pax sequuta non est, sed bellum multo atrocius atque

XXV. Ob quas causas Concilia celebranda.

atque cruentius : *divisa est quippe in concilio illa Gallicana natio, quibusdam dicentibus, licuisse Joanni duci Burgundiae interficere ducem Aurelianensem; quibusdam e contra accusantibus illum de crimine laese majestatis: scripsit autem paulatim in concilio ista contentio inter viros magnae doctrinae, quae fuit majoris odii inter principes illos seminarium. Et propterea sanctissimus dominus noster a principio sui pontificatus nihil magis desiderare visus est, quam celebrare concilium, & pro gloria Dei, & etiam pro claritate nominis sui. Homo est etiam quoad celebrandum concilium neque doctior, neque omni ex parte possit magis idoneus reperiri, nec possit sine perpetua gloria nominis sui celebrare concilium; sed tum propter praedicta, tum propter multa alia consilio sapientum sanctitas sua, licet invita, distulit.*

XXVI. Ad objectionem de pragmatica dilemmate responsum.

Quod serenissimus dominus Rex Franciae velit repetere pragmaticam, non potest sine maxima admiratione audiri; agit enim hic de honore, & de conscientia sua majestatis. De honore quidem, quoniam aut pragmatica iusta est, sancta est, honesta est, aut iniusta, & inhonesta; si iusta, quam ob rem revocavit eam, & abnegavit cum tanta solemnitate majestas sua? si vere iniusta, & inhonesta, cum quo honore suo potest eam reassumere? Agitur etiam hic de conscientia sua, quia non quisvis homo, sed doctor gentium, & vas electionis beatus Paulus Apostolus est ille, qui dixit: Si quod probavi iterum reprobo; ac subinde: Si quod reprobo iterum approbo, praevicatore me constituo; quod nomen abisti a fama, & reputatione tanti principis. In potestate serenitatis sua est facere de facto, quod velit, sicut in potestate Pontificis est factis proportionabiliter respondere de jure: sed non sperat Pontifex, neque potest sibi persuadere, quod Rex ille Christianissimus tam grandem maculam velit inferre gloriae suae.

XXVII. De vocatione praetorum responsum, Regem non debere iudicare de ecclesiasticis.

De vocatione praetorum quam sit contra dispositionem juris divini, & humani, quod velit regia majestas de viris ecclesiasticis iudicare, nemo non novit. Quid Dominus dicit in evangelio? Quis es tu, qui iudicas alienum servum, qui domino suo stat aut cadit? ecclesiastici viri dominum & pastorem habent Papam: quod velit eos a curia Papae revocare majestas vestra regia, quod seipsum velit alienare a Romano Pontifice quantum suam celsitudinem deceat, ipse sit iudex; sed firmiter credendum est, quod si praefata serenitas fuisset vel mediocriter informata de veritate, nihil horum suis oratoribus commisisset, quin potius eis mandasset inducere Laurentium Medicum ad recognitionem errorum, atque ad subeundam dignam ipsorum ultionem: nam quis non videat quod est sententia lata a domino nostro contra

illum iniusta forent, nihilominus eas teneatur observare? Et quoniam res agit inter filium & patrem, semper ille debet humiliari; quanto igitur amplius sententias observare debet, humiliorque offerens se satisfactorum quando constat eas esse iustissimas? Cor igitur illius, quod instar Pharaonis induratum est, saxeamque obduxit naturam, emollire regia majestas suis exhortationibus debet, ut lapidea duritie in carnam tenevitatem commutata instar prodigi filii dicat: Pater peccavi in caelum, & coram te. Hoc si Laurentius fecerit, & imponendam secundum canones poenitentiam contrito corde amaroque animo tulerit, reliqua facile componentur.

Teneri subditum ad servandam injuriam sententiam, multo magis ad iustitiam.

Poenitentia Laurentium veniam datum iri.

Nihilominus quoniam sanctitas domini nostri iam oratorem suum super his ad regiam celsitudinem destinavit, expectanda est responsio eius: nam forte, immo vero sine forte Rex ille Christianissimus veritate comperta sententiam commutabit. Interea etiam miseretur Dominus urbis Romae, & tollet ab ea plagam istam pestilentiae redibitque sanctitas sua, & reverendissimi domini Cardinales congregabuntur, & tunc comperta post informationem intentionis regia de consilio fratrum multo exactius praefata sanctitas providebit, & ita providebit, ut non ab re serenitas contentetur.

XXVIII.

Meminit de hoc pontificio responso Raphael Volaterranus (a) aitque eam ad concilium provocationem ita exceptam a Sixto, ut qui provocarent pertinuerint, ne concilium cogere: Tantum, inquit, narrabo Florentinas in hoc bello Galliae Regem, Venetos, Ferrarienses, Mediolanenses habuisse fautores, & ab horum annuum legationibus huius occasione controversia, qua iniusta videbatur, Xystum ad concilium citatum fuisse: illum autem summa constantia respondisse, se concilium libenter quidem admissurum, ubi speraret omnium illorum principum crimina pacifaciarum, resque plurimas ablatas Ecclesiae repetiturum; quapropter quem illi metu expugnare sperabant, ab eodem perterriti discesserunt.

XXIX. Qui petierant Concilium petimur ne fieret, (a) Raphael Volaterranus. (b) Brutus Flor. hist. l. 7. Crom. l. 39. alii.

Venisse praeterea ad Sixtum ab Imperatore Friderico & Matthia Pannoniae Regis oratores, ut illum ad pacem reintegrandam cum Florentinis, imminente Christiani imperii excidio Mahomete II. commoverent, tradunt (b). Tanta porro contentione suscepta res Florentina est a Venetis, ut pacem de cuius legibus diceatur inferius, a Turcis coemerint, quo Florentinis tuendis Orthomannico bello liberi vacarent. Querebantur ii in difficillimum bellum adversus Turcas a Romana ecclesia maximorum auxiliorum spe adductos fuisse, implicatos vero bello magnis quotidie atteri cladibus, dum Sixtus eorum calamitate, & re Christiana neglectis in suorum agenda amplitudine, belloque civili eccle-

XXX. Rogatus a Cesare & Ungaro Sixtus ut pacem det. (b) Brutus Flor. hist. l. 7. Crom. l. 39. alii.

Veneti emunt pacem a Turca ut Florentinae reipublicae operam ferant.

Gravate rem accipit Sixtus. (a) Sixtus. l. brev. & bull. ep. 119. XXXI.

Sequestrata pax admissa a Sixto cum Florentinis. Violata Florentinis. Pertentatum ab eis Perusium.

(b) Ibid. Occupata nonnulla Senensium loca. (c) Lib. brev. & bull. ep. 139. XXXII.

Principes auct ecclesiasticos ex Apostolica aula revocatis poenis.

Gravate rem accipit Sixtus. (a) Sixtus. l. brev. & bull. ep. 119. XXXI.

Sequestrata pax admissa a Sixto cum Florentinis. Violata Florentinis. Pertentatum ab eis Perusium.

clasticas opes consumeret: denuntiatur itaque fuit Sixto contractum a Venetis cum Turca pacis foedus: quo audito vehementer obstupuit, cum Ludovici Francorum Regis, Friderici Imperatoris, eoque filii Maximiliani ducis Burgundiae oratorum (a) precibus permotus ad sedandam Florentinam controversiam, vertendaeque adversus Turcas Christianum laniantes imperium arma incumberet.

Urgentibus porro Florentinorum foederatis, ut ostidui flexu sumpta in Florentinam republicam arma poneret, & censurarum in eos latarum vim omnem adimeret dum pacis reintegranda ratio exquirebatur, assensit Pontifex, ne rei Christianae deesset, ac Ludovicum Francorum & Eduardum Anglorum Reges una cum Cardinale legato interpretes concordiae designavit, in qua perficienda si dissentirent Fridericum Imperatorem & Maximilianum ducem Austriae accedere voluit, quod compromissum eo tempore, quod iidem principes statuerunt, teneret, eoque labente ab armis temperaretur. Sed hujus compromissi pactiones Florentini eorumque socii non admiserunt, exeuntibusque prioribus induciis, Perusium ex insidiis opprimere pertentarent, propulsaque incircumiectione agro effusa populationem fecerunt. Senensium etiam Pontificis sociorum nonnulla loca vi cepere, ac diripere, qua injuria exasperatus Sixtus eos novis edictis percussit (b): cumque principes Pontificis odio mandata darent ecclesiasticis, intentata vestigalium multa, ut ab apostolica aula discederent, tantum contemptum non tulit Sixtus, atque incussa censurarum religione sceleri tanto eos temperare iussit (c).

Ad futuram rei memoriam. Omnibus & singulis, cuiuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, & conditionis exsistant sub excommunicationis, anathematizationis & maledictionis sempiternae poenis apostolica auctoritate mandamus ne ipsi vel eorum aliquis publice vel occulte, tacite vel expresse quemcumque venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis nostris, & sedis praedictae officialibus aut familiaribus, aliisque personis ecclesiasticis, & secularibus, & cuiuscumque dignitatis status, gradus, ordinis vel conditionis exsistant, ut infra certum terminum ab eadem nostra curia recedant, & se absentare, ac ad sua propria, vel aliena domicilia se transferre habeant, monere, aut mandatum aliquod facere, cogere, vel compellere, neque alicui ex praedictis, seu quibusvis aliis forsitan per saeculares personas supradictas, seu earum auctoritate jam monitis, coactis, compulsis vel, quibus similia monitiones, & mandata facta reperiantur, injuriam, damnum,

facturam, aut praedictum aliquod comminari, inferre, aut ipsorum, vel beneficiorum aut officiorum suorum bona, fructus, redditus, proventus, & emolumenta sequestrare, subbustare, aut in suas vel aliorum manus ponere, capere, recipere, exigere, levare, alienare, seu in suos aut alienos usus convertere, aut personas praedictas molestare, impedire, seu in rebus & bonis inquietare, aut interverti, seu sequestrari, subbustari, poni, capi, recipi, exigi, levari, alienari, convertere, & inquietari facere, vel procurare praesumant, &c. Dat. Braebiani Sutrinae dioecesis anno incarnationis dominicae MCDLXXVIII. idus augusti pontificatus nostri anno VII.

Nec modo edictis, sed suis etiam, ac foederatorum armis adversariorum conatus comprimere nisus est Sixtus: nam ad distingendum ducem Mediolanensem, ne Florentinis auxilia submitteret, Helvetios in eum concitavit (d), favitque (e). Genuensibus, qui Mediolanense jugum deiecerunt, seque pristinae libertati asseruerunt (f). Neapolitani Regis auxiliis fuit, cum sua virtute, qua Joannis Galeatii Mediolanensium ducis exercitum instructa acie profligarunt: haud tamen Prosper Adurnus, qui hujus conversionis auctor exstitit, & Regis Ferdinandi subsidiis fretus Mediolanense jugum excutere molitus est, praeterea Genuensem diu tenere potuit, novis enim inter Genuenses commotis dissensionibus, civiumque suorum cruore imbuta urbe, ejectus est a Baptista Fregosio, qui mox ducales apices accepit.

Intentato anathemate repressi.

XXXIII. Helvetii in Mediolanensem concitavit. Genua libertati restituta. (d) Lud. Canev. in annal. Cremone. (e) Aug. Just. l. 5. Foliat. l. 11. (f) Id. ib. Bizar. l. 15. Nauv. cl. vol. 2. gener. 50. & alii.

XXXIV. Genuensium defectionem, atque apud Ferdinandum questus est (g). Ext. ejus lit. 15. Nauen. cl. vol. 2. gener. 50. & alii.

XXXV. Belgicum bellum. (h) Philippi. Comin. in chron. cc. 124. Belcair. dec. 1. l. 3. n. 55. ximo

XXXV. Belgicum bellum. (h) Philippi. Comin. in chron. cc. 124. Belcair. dec. 1. l. 3. n. 55. ximo

(a) Id. Belcair. n. 36. Georgii ducis Clarentiæ mors. (b) Polydor. Virg. l. 14. Belcair. sup. n. 36. Rein. Snol. l. 12. XXXVI.

ximo anno ad vicum Guinegatam non longe a Teruana fugatus est ingenti utriusque partis strage, quam ad sexdecim caëtorum millia pervenisse tradunt (a). Anglia domesticas luxit discordias, ac Georgium Clarentiæ ducem Regis fratrem crimine lætæ majestatis appetitum deligendi generis mortis ipsi facta potestate, in Cretensis vini dolio præfocatum fuisse ferunt (b).

Redintegratum quoque est inter Matthias Hungariæ, & Vladislauum Poloniæ ac Bohemiæ Reges prius bellum, quod male sopitum fuerat, cum Matthias auctore Pontifice, aut legato ejus confectam pacem dare negaret, quæ demum Olomuclii extremo anno, convenientibus Matthiæ & Vladislai Regum oratoribus, amplissima autoritate subnixis, instaurata est; & communi consilio de catholica religione in pristinum restituenda splendorem, de constabilienda Pragensis archiepiscopatus dignitate, exorando Pontifice, ut Bohemos solveret censuris, quibus eos Paulus II. devinxerat, deliberatum. Præcipua formulæ illius pacis capita ex MS. codicis Valticellano (c) insigni deprompta repetemus.

(c) Ext. in ms. Valtic. sign. lit. B. n. 19. p. 171. Bonfin. dec. 4. l. 5. Michov. l. 4. c. 72. Cromer. l. 19. & alii. Pacis inter Ungarum & Polonum leges.

Concordia Regum Hungariæ & Bohemiæ. In primis conclusum est, quod uterque princeps in suo jure acquisito permaneat tanquam dominus hereditarius, & quilibet eorum titulo Regis integro Bohemiæ, prout alii Reges Bohemiæ consueverunt, utatur, ita ut dominus Rex Matthias dominum Regem Vladislauum scribat Bohemiæ Regem, & dominus Rex Vladislauus ipsum dominum Matthias Regem similiter nominet, & scribat Bohemiæ Regem: similiter subditi utriusque Regis erga utrumque facere debent. Item conclusum est, quod Rex Matthias descendat Regi Vladislao barones, militares, terras, civitates, & provincias quascumque tenet in Bohemia: similiter etiam Rex Vladislauus omnes civitates, terras, provincias, duces, barones, & militares quoscumque tenet in Moravia, & utraque Silesia, Lusatia, & sex civitatibus præfato Regi Matthiæ concedat.

XXXVII.

Item conclusum est, quod postquam Vladislauus terras, civitates, castra, oppida, & provincias, duces, barones, militares in provinciis Moravia, utraque Silesia, Lusatia, & sex civitatibus sub ditione sua existentes præfato Regi Matthiæ concedat, statim & in continenti omnes de Moravia, & utraque Silesia, Lusatia, ac sex civitatibus teneantur communiter præstare homagium Regi Matthiæ tanquam vero domino eorum, & hereditario Bohemiæ Regi, & barones, ac nobiles secundum consuetudinem erga dominos suos, & Reges Bohemiæ ab antiquo observatam, ipsum pro tali Rege suscipiant, & teneant, sibi que

& nulli alteri tanquam eorum vero, & hereditario Regi obediant; & postquam dominus Rex Matthias barones, militares, civitates, terras, & provincias, quas in Bohemia tenet, præfato domino Vladislao concederit, illi in terra, & corpore regni Bohemiæ, eundem dominum Vladislauum Regem similiter suscipiant, eique promittant, & secundum consuetudinem regni ab antiquo observatam facere teneantur: sibi que & nulli alteri tanquam eorum vero, & hereditario Regi obediant. E converso autem Reges dictor subditos conservare in juribus regni, & illarum terrarum, & privilegiis ab antiquo consuetis promittent, in quantum præfati dispositioni non obstitant.

XXXVIII.

Item conclusum est quod præfatus Rex Matthias durante vita sua provincias, & patrias Moraviæ, utriusque Slesie, Lusatie, & sex civitatum cum omnibus pertinentiis libere, quiete, pacifice, & absque omni impedimento, & conditione præfati Vladislai Regis, & regni Bohemiæ, ac subditorum coronæ ejusdem teneat, possideat, & utatur tanquam eorum verus, & hereditarius dominus: similiter Rex Vladislauus provincias, barones, militares, civitates, & loca in Bohemia libere, quiete, & pacifice, & absque omni impedimento præfati Regis Matthiæ teneat, possideat, & utatur tanquam eorum verus Rex & dominus hereditarius.

XXXIX.

Item conclusum est ad confirmandam pacem, & amicitiam utrorumque Regum, & ne propter diversitatem successorum diversa mala, & nova differentia oriantur, & quandocumque post obitum Regis Matthiæ dominus Rex Vladislauus aut sui successor, seu regnum Bohemiæ præfatas terras, & provincias Moraviæ, utriusque Slesie, Lusatie, & sex civitatum recipere, & reunire corpori Bohemiæ voluerint, illud facere possint libere, & sine ullo impedimento Regis Hungariæ pro tempore existente, vel regni Hungariæ, &c. Adjectæ sunt plures conditiones, quarum præcipua ea fuit, ut cum provinciæ illæ ad coronam Bohemicam revocarentur, quadraginta aureorum Hungaricorum millia Pannoniæ Regi penderentur: si vero Vladislauum præmori contingeret, ac superstitem Matthias a regni Bohemici ordinibus ad folium Bohemicum vocari, conventum est Silesiam, Lusatiam, Moraviam, & sex alias urbes cum reliquo Bohemiæ regno coalituras. Sancitum etiam, ut si quis finitimorum Regum, ac principum alterum ipsorum injusto bello peteret, alterum mutuis opibus viribusque alteri subsidio futurum. De redintegranda vero in Bohemia re catholica hoc decretum additum.

XL.

Item conclusum est, quod ex parte differentiarum in sedem Apostolicam, & Bohemorum

mor postquam majestates eorum convenient, debebunt hoc negotium similiter pertractare, & videre de modo, quo tales differentia possint complanari: similiter & diligentiam facere, & sollicitare, quod quidam archiepiscopus in regno ordinetur, qui ab omnibus decenter, & honorifice honoretur, suscipique debeat, & teneri, & ut sententia excommunicationis per dominum Paulum Pontificem quæ memoria promulgata tam a vivis, quam a mortuis auferatur, apud dominum Pontificem laboretur. Constitutum etiam est, ut solemne Regum colloquium in agro inter Olomucium, quo Matthias accederet, & Vinzonum, quo Vladislauus se conferret, celebraretur, in quo foedus æternum Hungaros inter & Bohemos sanciretur, deque resarciendis damnis postinductas Wratislaviæ pactas illatis ageretur, ac vi occupata restituerentur, & capti liberarentur. Datum in præfata civitate Olomuclensi die luna in octava Sancti Andrea Apostoli anno Domini MCCCC. LXXVIII.

XLI.

(a) Cromer. l. 29. (b) Id. eod. lib. (c) Bonfin. dec. 4. l. 5. Sab. ennead. 10. l. 7. Mahometes in Christianos grafsatur. Croia expugnata. Deditur a Venetis arces fortissimæ pro impetranda pace a Turca. (d) Sabel. ennead. 10. l. 7. Bonfin. ubi sup. Bofius p. 2. l. 11. Crom l. 29. & alii.

XLII.

Veteres etiam discordiæ, quæ repullularant in Prussia, quaque Matthias submisso Cruciferis auxilio accensus erat, feliciter sedatæ a Casimiro Rege Poloniæ, a quo etiam cum Tartaris & Turcis pax redintegrata (a) est, quam pariter Veneti a Mahomete maximo damno redemere, indeque Christianæ res ad exitum proniores fuere: aliis enim mutuis bellis sese petentibus, aliis cum barbaro pacifcentibus, Mahometes proterendæ Christianæ religionis evertendæque cupidissimus, liberiam in Christianosdele grassatus est, Charinthiam igni ferroque (b) vastavit, Crojam (c) Macedoniæ urbem principem olim Scanderbegi victoriis nobilitatam, pressam annua obsidione ob commeatuum inopiam ad deditionem coegit: Scodram atrociori quam antea triennii oppugnatione adortus est: Drivastum cepit: Lysium ad Drymonis ripam eripuit, denique Venetos ad Scodram, Tanarum Laconiæ & Lemnum insulam sibi dedenda exoratæ pacis causa adegit. Recenset hujusmodi leges, nonnullaque alia scitu digna Sabellicus (d). Pax, inquit, his conditionibus facta est Ann. Eccl. Tom. XXIX.

NOTE

[1] Pax quidem a Venetis composita, sed anno isto elapso, & ineunte sequenti. Quamquam hoc anno Veneti pacem a Mahomete postularunt, vanis tamen ludificationibus ab illo extracti sunt usque ad exordium sequentis anni; tunc vero propositæ a Venetis conditiones admittæ ab eo atque sancitæ utrimque pax est. Dies qua conventum fuit inter partes designatur a Nagero dies XXVI. januarii anni 1479. qui pariter scriptor pacis hujus leges recitans has inter cæteras recenset: ut ducatum 100000. intra biduum Veneti solvant, quæ portio erat æris alieni quo Turcis obstringebantur Veneti quidam, qui exorto bello e Constantinopoli se proriperant. Præter hæc solvenda quotannis a Venetis 100. millia ducatorum ut libera negotiatio per totam Turcarum ditionem Venetis negotiatoribus pateat. Chronologiam nostram de anno sancitæ pacis confirmat Sanutus in vitis ducum Venetorum, scribens die XXI. februarii nuncium de pace cum Turca composita Venetis pervenisse. Cæterum toto hoc anno Turcæ hostilia multa in Venetos gesserunt; nam & Crojam expugnaverunt, & Scodram, seu Scutarum arcem obsidione prefferunt, & in Forum julii excursionem aliam instituerunt, quæ a Venetis repulsi, parum profecerunt. MANST

ut Scodram Veneti, Tanarum Laconiæ, & Lemnum insulam Turco relinquerent: solverent ad id quotannis offona aureorum nummum millia, ut Pontica pateret navigatio Venetis negotiatoribus. Alii centum millia duntaxat intra biennium promissa ajunt, negotiatoresque id aurum daturos se ob negotia, quæ in Pontico mari haberent, pollicitos: atque ita magistratus, quem Veneti ad id tempus Byzantis habere consueverant, post pacem in eam urbem restituitur. Vix tantum quietis, & otii attulit pax hæc Venetis, quantum cætera Italia sollicitudinis, & metus, omnibus vulgo prædicantibus futurum, ut Venetis quiescentibus Italia pars, quæ Venetæ non esset ditionis, multo infestior jam inde Ottomanicis esset armis quam ullo unquam tempore fuisset. Post pacem Mahometes Neritum, quæ nunc Maura est, Leonardo Tancio ademit, qui ea tenebat loca Cephalentiam inde Zacynthumque suo imperio adjecit: solverunt se Veneti Ottomanico bello anno sextodecimo quam in Turcos arma induerant, fuitque annus ille salutaris septuagesimus octavus supra millesimum ac quadragesimum. Pax hæc gravissima primum Rhodiis, deinde Appulis bella peperit, ut dicitur inferius [1].

Apertus Mahometi aditus ad invadendam Italiam.

Aliae arces & insulæ Christianis ademptæ

XLIII.

Diu a Venetis Mahometis distrahitæ vires ne Christianum imperium obruerent. Bofinæ Regiæ mors. (e) Raphael Volaterranus. Mæsia superior inter Danubium, & montes Macedonicos continetur. in quo ferme spatio tres nunc regiones sunt Bosna, Rascia, & Servia, Bosna prope fluvium, qui Mæsus appellatur a Ptolomæo: apud hos Manichæorum secta colitur: duo rerum principia, alterum bonorum, alterum malorum dicunt: paucisque interjectis verbis: Cænobitia in abditiis montium convallibus habent, ubi matrona, quæ ex aliquo morbo evaserunt, sanctis viris, certo tempore ex voto servire se dicunt, atque ita inter monachos mixtæ una vivunt: quæ quidem labes adhuc durat. Rex Stephanus, hoc enim

Diu a Venetis Mahometis distrahitæ vires ne Christianum imperium obruerent. Bofinæ Regiæ mors. (e) Raphael Volaterranus. Bofina hærefi manichæa contaminata.

enim nomine Reges eorum vocant, a Joanne Carthali S. Angeli Cardinale baptisma de more accepit: is fuit Germanus Bosnae Reginae, quae a Turcis expulsa Romae nostra memoria Pontificum misericordia visitabat, & extincta est.

XLIV.

Antequam illa extremum diem obiret testamento Bosnam Romanae ecclesiae legavit, eamque ob causam ensem & calcaria in Cardinalium senatu Pontifici oblata, scripsit ad Franciscum Gonzagam Cardinalem Mantuanum Jacobus Cardinalis Papiensis (a), cui codices ms. Vaticani author accuratissimus, qui insignia quaeque tum in Cardinalium consistoriis, tum in urbe gesta literis consignavit (b), hisce verbis consentit: Profugerat ad nos pulsa regno Catharina Regina Bosniae, quod jam ante occupaverat Turcus, Ejus filius abnegata fide cum illo erat contra Christianos militans. Cum autem annos circiter duodecim apud nos ea fuisset, nostris pecuniis sustentata, diem obiit heredem amissi regni Pontificum Romanum reliquit, addita conditione, si filius ad fidem rediret, utique in paternum regnum rediret. Ad offerendum testamentum regnumque tradendum institutus est vicecancellarius, hodie itaque, ceteris in senatu absolutis, introducti nonnulli Reginae domestici sunt, qui & testamentum ostenderent, ensemque & calcaria Pontifici traderent in possessionis adita signum, Laudavit Regnam Pontifex, testamentum accepit simul, & ensem prehendit, prehenditque a singulis patribus voluit, ut unum cum illo corpus nos facere significaret, Imperavit vicecancellario, ut documenta acceptae hereditatis confecta in archivis Apostolicis condideret. Extat in bibliothecae Vaticanae tabulario id testamentum (c), cuius formulam ad propagandam posteritati insignis facti memoriam historiae inferendam ducimus.

(a) Papiensis. ep. 695. (b) Id. ib. ms. arch. Vat. Volat. in diav. viis. Bosnae iura ecclesiae testamentum relicta.

Admissa a Sixto solemniter.

(c) Ext. in cod. ms. arch. Vat. sign. varia circa med.

XLV.

In mei notarii, & testium infra scriptorum, & subscriptorum ad omnia, & singula infra scripta vocatorum specialiter, & rogatorum praesentia Illustrissima domina Catharina quondam ducis Stephani filia Regina Bosnae, nunc in alma urbe in regione Pineae in domo sua solita habitationis prope ecclesiam S. Marci de urbe constituta, agra corpore, sana tamen & compos mente, & infra, volens quod, licet per immanissimum Christianae religionis hostem Turcum retroactis temporibus de facto, & per tyrannidem praedicto regno Bosnae pulsa, & spo-

Publica documenta de eo confecta.

liata sit, propterea tamen ius praefati non amisit, nec amittit, quod spectat ad eam, propter incapacitatem, & inhabilitatem filiorum suorum legitimorum, & naturalium, & illustrissimi Regis Thomae memorati regni Bosnae ex professione Mahometanae sectae contractam, habensque fiduciam in Domino, qui nullum violentum finit esse perpetuum, quod praedictum regnum aliquando de manu tyrannica, & hostili excidet, & evertetur ab ea, & Christiana subicietur ditioni, volens propterea incolis regni praedicti, & regno consulere, ne ad manus veniat aliquorum nullum habentium ius in regno, sed suam juridicum, & legitimum habeat Regem; praefata Regina ex praemissis, & quibusdam aliis rationabilibus causis animum suum moventibus, ac memor munificentiae, gratiarum, & beneficiorum a sancta Romana ecclesia, & Apostolica sede a felice & sancta memoria Pauli Papae II. & sanctissimo domino nostro Sixto Papa IV. collatorum, qui eam gratissima hospitalitate sunt semper prosecuti, subveniendi eidem secundum regiam dignitatem condigno annuati stipendio, & provisione, seu sufficienti pro suis necessitatibus: in praedicto regno Bosnae cum omnibus, & singulis iuribus; pertinentiis, dependentibus, connexis, & annexis praefati regni civitatibus, castris, terris, villis, iuribus, & jurisdictionibus, ac utili, & directo ejusdem dominio sacrosanctam Romanam ecclesiam, & sedem Apostolicam, ac praedictum sanctissimum dominum nostrum Sixtum divina providentia Papam IV. & suos successores canonice electos, & intrantes universales heredes, ac successores instituit, Rogavitque & rogat per solemne fidei commissum dictam sedem Apostolicam, ac praedictum sanctissimum dominum nostrum, & praedictos successores, ejusdemque praedictae sedis fidei commissi, & committit, & ita voluit, & ordinavit, quod filio suo, & praedicti Regis Thomae legitimo & naturali Sigismundo si (quod Deus per infinitam suam permittat clementiam) ex Mahometanorum vomitu, in quo degit de praesentia, ad veram Christi fidem realiter, & cum effectu revertatur, praedictum regnum, & regni iura, dominia, & jurisdictiones absque detractioe legis Trebellianicae plenarie restituat, eumque Regem in praedicto regno nominet, intulet, & investiat quantum in praedicta sede Apostolica fuerit, Si vero dictus Sigismundus ejus filius ad Christianam fidem non revertit, ut praefertur, tunc illo casu dicta illustrissima domina Regina voluit dictum fidei commissum esse nullum, irritum, & inane, nulliusque roboris, vel momenti, ac si factum non fuisset, sed in tali casu iterum rogavit, & rogat dictam sedem Apostolicam, & sanctissimum dominum nostrum, & suos successores

XLVI.

Si Reginae filius Mahometano rege sit, si Regem re-stituentem.

res praefatos, & ejus ac praedictorum fidei committit, quod si filia ejus Catharina, quae similiter de praesenti Mahometanorum vomitu sequitur, revertatur realiter, & cum effectu ad sanctam Christianam fidem, eidem filiae suae modo & forma praemissa regnum praedictum integraliter restituat, quantum fuerit in eisdem: amobus autem & filio & filia praenominatis in perfida Mahometana secta perseverantibus dictum fideicommissum praedicta Regina voluit similiter esse nullum, irritum, & inane modo, quo supra est praemissum. Et iterum dictam sedem Apostolicam posse plene, & libere de praedicto regno ejus iuribus, & titulo disponere ad suam voluntatem, & beneplacitum tanquam de re, patrimonio, hereditate, ac bonis suis propriis quibusvis contradictionibus non obstantibus, &c.

XLVII.

In senatu etiam Cardinalium agitata est hoc anno controversia de transferendo Nicolao episcopo Caminensi ad Warmiensem ecclesiam, quamvis infesto invitoque. Redi. controversia, cum opponeretur concilii Constantiensis canon, responsum fuit ea decreta, in quibus de fide non agitur, a Martino non fuisse confirmata, narrat MS. Vaticani author (a): Et quoniam, inquit, decreto Constantiensis concilii cavebatur, ne quis transferretur invitatus nisi eo citato, & causa ante cognita, & additum est adjectam auctoritatem ei concilio non esse, cujus decreta Martinus ejus nominis V. confirmare nisi in quibus de fide catholica ageretur protinus nolisset. His addimus decima februarii Dominicum Robureum pontificum cubicularium creatum fuisse Cardinalem tit. S. Vitalis.

(a) Ms. arch. Vat.

XLVIII.

Hoc anno Sixtus sollicitus in asserendis iuribus, quae a praedecessoribus acceptat, provinciam mandavit Bartholomaeo Platinae, ut insignia quaeque vetera monumenta ex autographis descripta in libros redigeret: quod ille egregie perfecit (b), ac tria ingentia volumina, ex quibus nonnulla maxima ponderis nostris intulimus annalibus, congestis, quibus epistolam Sixto inscriptam praefixit.

(b) Platinae in praefatione collect.

XLIX.

Bibliotheca a Sixto congesta. (c) Lib. brev. & bull. ep. 3. (d) Ext. inter col. lect. Plat. 3. p. 431.

3. p. 431.

sum, eruditioni quoque, ac literarum studiis insistentium commodum & honorem Romanus Pontifex commendabilis casusque exercitii adjutor, ut sectatores liberalium artium eo facilius ad tam praecelsam humanae conditionis fastigium acquirendum, acquisitum vero in alios effundendum iudicat, paternis eos hortatur monitis, muneribus allicis, beneficiis juvat, bibliothecas & loca eis accommoda praeparat, ac sparsa librorum volumina ad ipsorum profectum in unum reducit. Antea vero cum ejusdem bibliothecae nonnulla volumina alienata essent, intentatis centuris edixit (e) universis, ut ea restituerent.

Hoc anno Pontifex, cum graves essent inter clerum, & monachos in Germania controversiae, eas hoc diplomate (f) direxit. Ad perpetuam rei memoriam. Parochiani sacerdotes de cetero non dicant a mendicantibus hereses processisse, cum in veritate fides nostra sit illuminata, & Ecclesia exaltata per eosdem, & praesertim per ordines Praedicatorum, & Minorum, ut jura testantur. Fratres mendicantes non praedicent populos parochianos non tenent audire missam in eorum parochiis diebus festis, & dominicis cum jure sit cautum illis diebus parochianos tenent audire (g) missam in eorum parochiali ecclesia, nisi forsitan ex honesta causa ab ipsa ecclesia se absentarent, quodque etiam nec fratres, nec curati inducant aliquo modo laicos ad eligendum sepulturam apud eos, & bene cavent propter poenas, quas imponunt canones, cum sit liberum.

Etiam ipsi mendicantes desistant praedicare, quod parochiani non sunt obligati, saltem in paschate, proprio confiteri sacerdoti, quia de jure tenentur parochianos saltem in paschate proprio confiteri sacerdoti; per hoc tamen ipsi fratres mendicantes non censentur exclusi, quominus secundum juris communis, & privilegiorum eisdem concessorum dispositionem confessiones audire, & poenitentias injungere valeant. Etiam de cetero inter ipsos fratres mendicantes, & curatos quoad effectum praedicandi, horas cantandi, & campanas pulsandi servetur consuetudo antiqua, qua temporibus antiquis servata fuit in ipso oppido Etingensi, & casu, quo veniat aliqua occasio, sive necessitas non fiat commutatio temporis, vel hora in ipsis praedicationibus fiendis, nisi de consensu partium. Etiam ipsi fratres in sermonibus eorum non detrahant praebatis, & rectoribus parochialium ecclesiarum, nec etiam populos a suarum ecclesiarum parochialium frequentia, & accessu abstrahant sive retrahant quoquo modo.

Doctorum usui accommodata.

(e) Id. p. 430.

L. Composita controversia inter clericum & monachos.

(f) Extrav. commun. de regna & pace l. 2. c. 12.

(g) Vid. Concil. Trid. sess. 2. in decr. de observandis in celebratione missarum §. non ex.

LI. De sepulturis. De facienda exomologesi.

De concionibus.

I. Redintegrare in Turcas bellum nititur Sixtus.

Ausias Card. in Germ. decretus.

(a) Regest. I. legation. p. 104. ad p. 172.

Solicitati Germani ad sacram in Turcas expeditionem.

II. Joannes S. Adr. Card. in Bohem. Polon. & Ung. missus. (b) Ib. p. 157. ad p. 163. & p. 182. &c.

III.

Afcanio Card. Insubriae legatio demandata.

Agredimur annum a Virginis partu millesimum quadringentesimum septuagesimum nonum duodecima indictione, quo cum immanissimus Turcarum princeps relatus de Christianis plurimis vicioris lateque prolatis, innumerisque in servitute adductis, ac fixis ubique caevitiae suae trophaeis universum orbem Christianum sub jugum mittere meditaretur, Dei vicarius plures legationes ad Reges principesque ad sacrum bellum adversus communem hostem suscipiendum concitandos, inflammandosque populos ad nomen cruce signatae militiae dandum misit: in primis enim Ausiam tit. S. Sabinae presbyterum Cardinalem summa instructum, auctoritate in Germaniam legavit (a): Tibi, inquit, excitandi tam Imperatorem, quam omnes, & singulos catholicos principes, & populos, ut adversus infandissimum Turcorum principem pro defensione fidei, pro salute patriae & propria, ac aliorum Christianorum tuitione se ardentem opponant, ipsiusque reprobos conatus reprimere studeant: insuper cruciatam contra eosdem Turcos praedicandi, & cruce signatis contra eosdem Turcos pugnantis, vel ad id contribuentibus non solum semel in vita, sed etiam in mortis articulo juxta ordinationem tuae circumspectionis, ut indulgentiam plenariam consequantur, concedendi, & infra, auctoritatem concedimus & impartimur, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis dominicae MCCCCLXXIX. nonis maii pontificatus nostri anno VIII.

Persimilem provinciam in Pannonia, Bohemia, ac Polonia gerendam Joanni Aragonio S. Hadriani diacono Cardinali imposuit (b), tum ut subortas inter eos Reges de Bohemiae regno controversias sedaret, atque ideo si usus poscere videretur, inducias & colloquia imperaret, tum mutuo armorum foedere adversus Turcas jungeret, necnon sacrum bellum, ad eorum comprimendos impetus, fidemque tuendam promulgaret, ac militiam religiosam professuros crucis symbolo insigniret: quae literae his verbis consignatae sunt: Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXIX. kal. junii pontificatus nostri anno VIII.

Ut autem facilius sacra in Turcas expeditio confici posset, non modo pacandis Germaniae aliorumque regnorum bo-realium rebus, verum Italicis quoque operam dedit Pontifex: cumque accepisset sublata esse dissidia, quae inter Bonam Mariam & Joannem Galeatium ejus filium, atque Afcanium, & Ludovicum Octavianumque Sfortias ante intercesserant, id Afcanio administratori ecclesiae Papiensis eadem progenie orto gratulatus

legationis munus in Insubria, ac provinciis adjacentibus obeundam ei decrevit, (c) ut nimirum tam illos, quam alios regionum illarum principes viros, ac populos arctissimo jungeret foedere, quo argumento has ad eum literas dedit.

Intenti, inquit, ex saluberrimis monitis ejusdem salvatoris domini nostri Jesu Christi ad pacem, & quietem ipsorum fidelium ac conservationem hujusmodi unionis, & tranquillitatis, prout etiam naturali jure devincimur, proprioque paternae charitatis invitante officio, in quo omnem cogitatum nostrum convertimus, ac oculos nostrae mentis ad personam tuam pro conservatione hujusmodi unionis, & tranquillitatis direximus, te ad ducatum praedictum, & ad partes Lombardiae, & finitima, ac illi adjacentia tam citra, quam ultra montes dominia & loca cum plena, & omnimoda potestate legati de latera munium & oratorem nostrum, ac angelum pacis destinare determinimus; &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MCDLXXIX. x. kal. octobris pontificatus nostri anno IX.

Successerat Afcanius in administranda ecclesia Ticinensi Jacobo Cardinali Papiensi III. idus septembris hujus anni vita functo culpa ignobilis medici, qui helleborum male temperatum quarrana laboranti propinavit, ut Jacobus Volaterranus (d), qui tum summo Pontifici a secretis erat, in praefatione operum illius hoc anno consignata testatur, eumque hoc exornat elogio: Confusus illi sacerdotiorum fuit ad modestiam dignitatis, quorum aere non quaesivit modo, sed in aliis vehementer detestabatur. Vir certe fuit magni ingenii, ac si ei aliter mori contigisset, majoris consilii habitus, manu dexter ad omnia, ad quae intendebat animo: elegantis & magne doctrinae, atque in scriptis suis non minus sententiarum gravitatem, quam ornatum ostendens frequenter scripturae sanctae verbis de industria utebatur, utpote quae forti, & dignitati suae convenire plurimum existimabat. Scripsit Pontificum vitas, quae vel amulorum malignitate deperditae sunt, vel forte [quod vellet Deus] in aliud tempus sermatae. Scripsit commentarios a Peti professione Anconam, dum in Turcos expeditionem pararet, usque ad obitum integerrimi patris Cardinalis Carvajalis, qui annorum fere quinque historiam continent, omnium videlicet, quae ubique memoratu digna incidunt. Scripsit epistolas multas tam otii ad alendum ingenium, quam negotii causa ad amicos, a me in hunc diem supra sexcentas magno labore, & cura collectas. Biennio ante obitum Tusculanae ecclesiae titulo honestatus est, cum prius inter presbyteros

Illius elogium.

Ejus commentarii.

(c) Regest. legation. p. 26.

IV.

V. Papien. Card. interempus helleboro. (d) Volaterr. in praefat. ad opera Card. Papien.

Illius elogium.

Ejus commentarii.

teros cooptatus. S. Chryfogoni titulum habuisset.

VI. Quamvis ille repentino mortis genere, lethargo nimirum oppressus obierit, non ea tamen illi fuit improvisa, testamentum (a) enim jam ante condiderat, quod pietatem spirat, e quo haec visa sunt decerpenda: In primis, inquit, conversus in Deum aethorem, & redemptorem meum, cum anxius sim futuri de me iudicii, & nefcius utrum odio an acceptione sim dignus, sciens autem in manu ejus vitam esse atque interitum, per viscera misericordiae suae, in quibus ex alto me visitavit, humi stratus oro, ut fiant aures suae intendentes in vocem deprecationis meae: non intret in iudicium cum servo suo: adversus foliam, quod vento rapitur, non exerceat potentiam suam, nec siccam stipulam persequatur, penitentis sacerdotis animam non dedignetur. Et infra: Miserationes ejus super omnia opera ejus: secundum erga peccata mea non faciat mihi, neque secundum iniquitates meas retribuatur mihi, quia non justificabitur in conspectu suo omnis vivens, sed per sanctam natiuitatem suam, passionem, & mortem & resurrectionem, & ascensionem in caelum, & adventum Spiritus Sancti paracliti salvet humiliatam animam, cum beatis spiritibus in vitam aeternam.

(a) Ext. apud Card. Papien. post ep. ult.

Pium ejudem testamentum.

VII. Et a Pont. & Card. senatu veniam petit.

Professio fidei.

Proximo autem si quid contra pastorem principem meum Romanam Pontificem videris peccasse [peccasse autem multa me puto] si quid dicto aut facto contumacius egi, si non sum digne veneratus, si non parui, si contristavi, se carpsit pro suis in me meritis, si non digne retribuui, supernam ejus pietatem gemens imploro, ut mihi ignoscat, & oblitus omnium, defuncti animae benedicat. Nonnullique interiectis de petenda a Cardinalibus venia: Ut vero ad gloriam Dei, & integritatem communionis fidelium perseverantis, licet peccatoris, serui pareat fides, alta voce profiteor, tenuisse me a lavacro sancti baptismatis usque in diem presentem sanctam orthodoxam fidem catholicam, symbolum ab Apostolis conditum, expositionem fidei magni Niceni concilii, anathematizasse etiam me & anathematizare omnem haeresim extollentem se adversus sanctam, & immaculatam fidem, in qua, ut dictum est vivere, & mori intendo, hoc sequens

confessionis meae chirographum, omnipotenti Deo in extremo iudicio representans. Credo, &c. Haec tamen de Jacobo Cardinale Papiensi: nunc ad institutam de concilianda in Italia pace narrationem redeamus.

Missi sunt hoc anno ineunte Romam, ex toto orbe Christiano ad Sixtum oratores, ne conceptum in Florentinos ob ecclesiastici ordinis violatam majestatem dolorem ulcisceretur, belloque parceret, ne Christiana respublica intestinis nostrorum discordiis Turcico tyranno prodere-tur: queriturque Jacobus Antiquarius in literis (b) ad Jacobum Papiensem, tum adhuc superstitem, oratores infecto negotio domum rediisse: Sixtum esse ad vindictam quam ad quietem procliviores: postulare ut Laurentius Medices dedatur: vindictam expeti ob caesum Salviatum qui si archiepiscopus Pisanorum fuerit, eum prius sacram dignitatem prodidisse, qui aras eruentare esset ausus: urgeri bellum in Etruria ascito a Sixto in societatem Ferdinando Rege: incendi passim diripique oppida: nil flammis aut ferro intactum relinqui: Mediolanenses principes junxisse se foedere Florentinis: Helvetios in Mediolanenses sollicitatos ab internuntiis pontificiis, cum in eorum fines irrupissent, in alpinas vales retrostos Genueuses: Mediolanensi jugo a suis cervicibus dejecto, in libertatem se vindicasse. [1]

Verum authorem adversa factione immerito Pontificem perstrinxisse constat, cum non perductae ad operum finem concordiae culpam conjiciendam constet in Florentinos, qui violatis conventionis Perusium armis tentarunt, propulsati- que moenibus agros vastitarunt, ac plura oppida occupavere; atque adeo a pacis consiliis ipsos prorsus abhorruisse: re ipsa docuerunt, ut Sixtus publicis literis (c) apologeticis demonstrat, quas ad rei gestae memoriam transfundendam in posteros divulgari iussit, quasque ad delendam omnem ab adversariis aspersam Dei vicario labem afferendas potiori ex parte censemus.

Ad futuram rei memoriam. X. Cum oratores charissimi in Christo filii nostri Ludovici Francorum Regis illustris ad nos, & sedem praedictam destinati pro con- suva-

VIII. Missa ad Sixtum plures legationes ut bello in Florentinos abstinere abstinere. (b) Apud Papien. ep. 696. Ab amulicis in crimen adductus Sixtus.

IX. Illud a se remouet. (c) Ext. lib. bull. 44. p. 286. & lib. brev. & bull. p. 172. & 119. & lib. priv. Rom. eccl. 10.3. p. 443. & inter collecti. Plat. 10.3. p. 443. ms. arch. Vat.

X. Ut Reges pacis interpretes egerint.

NOTAE [1] Inter res hoc anno gestas quadam narrat Annalista, quae superiori anno praecesserant. Igimense, ut Parmensis legationes superiori anno apud pontificem convenerunt, & quidem Augusto anno esse in Florentinos maxime exacerbato, nec leniri ullo officio posse, denunciasset ecclesiasticis in Romana curia degentibus, qui & beneficia seu iura ecclesiastica in ditione suorum principum obtinebant, ut ad loca illa intra mensem, proventibus alioquin suis multandi redirent. Eodem ipso anno Hercules Atellinus dux foederatorum in pontificem eligitur. Haec anno superiori gesta redierunt. Ex his intelligere arbitror lectorem quae ad praesentem, quae vero ad superiorem annum referant. MANF.

rarum & poenarum hujusmodi remissione, & Italia pace, cum honore tamen dictae sedis, & debita satisfactione nomine praedicti Regis nobis humiliter supplicasset, ut pace hujusmodi facta, communibus viribus contra Turcos nostrae religionis, & orthodoxae fidei hostes ad Christiana reipublicae defensionem intendi posset; nos tam illis, quam charissimis in Christo filii nostri Frederici Romanorum Imperatoris semper Augusti, & dilecti filii nostri nobilis viri Maximiliani Burgundiae ducis oratoribus postmodum superuentibus, & pro parte Imperatoris, & ducis praedictorum, idem quod eisdem Ludovici Regis oratores petierant, cum instantia humiliter petentibus affirmavimus, nos promptos & paratos ad pacem semper fuisse & esse, nequequam ullo tempore magis desiderasse, quam Italiae, & universorum Christianorum tranquillitatem, & expeditionem ipsam contra Turcos. Et cum eorundem Florentinorum, & confederatorum cum eis, seu liga oratores paulo post advenientes, eadem ferme, quae alii oratores Imperatoris, Regis, & ducis praedictorum petierant, fieri instanter peterent, ostendimus eis quantum & pacem & expeditionem ipsam in Turcos desideravimus, quantumque sollicitae omnia nostra studia ad id semper contulissimus.

XI. Denuntiant Veneti pacem cum Turca pepigisse. Ex ea in discrimen adductum Christianum imperium.

Moniti ut exteris se conjungerent reuerunt.

XII. Ad pacem proclivem se ostendit Sixtus.

Cumque nos ad media ineunda pacis deveniri speravimus, liga oratores praedicti, literas ducis, & dominii Venetorum, per quas eis significabant pacem cum Turcis iniisse, nobis ostenderunt: quo audito vehementer admirati fuimus, & quam plurimum indoluimus, quia ex ea pace maximo in periculo reipublica Christiana constituebatur, & hujus pacis Italica videbatur admi fundamentum, ipsius liga dominii, & eorum oratoribus praedictis de expeditione in Turcos amplius sermonem non facientibus: immo [quod deterius est] nobis expeditionem ipsam commemorantibus, & dictos oratores liga exhortantibus; ducis, & dominii Venetorum orator publice & palam per ducem, & dominium praedictos pacem per eos cum Turco initam firmam, & illibatam servare velle, in conspectu nostro & venerabilium fratrum nostrorum, ac oratorum Imperatoris, Regis, ducis, & praetorum, ac aliorum in multitudine satis grandi, affirmare non erubuit.

Nos autem cupientes Christianae religioni in tanto periculo constituta pro viribus cum aliis catholicis principibus succurrere, ac proinde nihil omittere, quod ad Italianam pacem cum honore dictae sedis pertineret, de eorundem fratrum nostrorum consilio media sine dilatione obtulimus iusta, & ab animo paterno, & tranquillo profecta ad pacem ipsam constituendam pertinentia; nonnullosque ex eisdem fratribus,

consilio & integritate polientes, ad pacem ipsam pertractandam deputavimus. Sed nec etiam post viginti duorum dierum spatium ad dicta media per illius liga dominia, aliter responsus exiit, nisi quod per eorum literas nobis supplicarunt, ut arma deponi juberemus, & censuras praedictas suspenderemus: super quo eorum oratores praefati terminum octo dierum ad expectandum deliberationem nostram habere dixerunt, quod nobis admirationem praebuit, cum nos eis liberum tempus ad eorum consilia dedissemus; ipsi vero ad hujusmodi temporis angustiam se arctassent: & licet postolatu per eos adimplere, cum ad media per nos data minime respondissent, nec ullam consequendam pacis spem videremus, ad estimationem nostram, & dignitatem dictae sedis, communeque reipublica Christiana utilitatem, minime pertinere judicavimus, & contemptus clavium nos ad asperiora remedia declinare debere suaderet; tamen pacis, & expeditionis praedictae cupidi, & ut Deo & hominibus constaret, pacem cordi nobis esse, nosque pacem ceteris omnibus anteferre, iustissimas censuras praedictas, temporalia quoque arma non solum iustissime, sed necessario, ut in pace aliquando viveremus, suscepta, de ipsorum fratrum nostrorum consilio misericorditer in Domino suspendimus, quamdiu ipsorum de liga arma suspensa intelligerent. Monuimus tamen eosdem oratores liga, ut eorum dominia ad maturandum responsum omni diligentia hortarentur; ita ut eorum dilationibus res nostrae non deteriorarentur; etenim si ita non fieret, dilatatum responsum necessitate magis, quam voluntate ad consulendum rebus nostris, omniaque in pristinum statum reponendum nos merito cogeret, utque illorum tarditas reprobatione digna foret, sic nostra necessitas culpa careret.

Admittit inducias.

XIII.

Postmodum vero cum praefatos Francorum, & charissimus in Christo filius noster Eduardus Angliae Reges animadvertentes difficultatem compositionis circa media praedicta per nos oblata, per ipsorum Regum oratores nobis humiliter supplicassent, ut de his omnibus differentiis compromissum fieret in eos: nos qui ad pacem semper inclinavimus, nil omittere volentes, per quod salutare alios effectus constituenda pacis, sicut semper affectavimus, subsequeretur, contentari diximus hujusmodi differentias in dicta sedis legatum per nos mittendum, & praedictos Reges tanquam in arbitros, & arbitratores & amicabilem compositores compromittere, ita tamen, ut si invicem concordare non possent, in ipso casu discordiae Imperator, & dux praefati additi intelligerentur. Quod quidem compromissum durare deberet per spatium temporis arbitrio legati, & praedictorum Regum statuendi, & quod durante dicto compromisso, cessare deberent hinc inde offensiones, & conjura praedictae intelli-

Caesarem & Burgundum concordiae arbitros dixit.

gerentur esse suspensa, dum tamen partes eple firmarent compromissum infra quinque hebdomadas ex tunc computandas. Et instantibus ejusdem liga oratoribus, quod si eorum dominia infra dictas quinque hebdomadas cessarent ab offensus, nos quoque cum adiutantibus similiter cessaremus, & nihil omitteremus, quod ad studia pacis pertinere videretur, gratiose concessimus.

XIV. At Florentini ipsevere pacem.

Perusium tentarunt.

Propulsati agrum Perusinum vastarunt.

Senensem diripuerunt.

XV.

Et quamquam haec omnia pro pace Italiae & expeditione praedicta fecerimus, & ad alia quaecunque, quae ad pacem ipsam conducere, nos promptos & paratos semper exhibuerimus, nihilominus Florentini & eorum colligati & factores praedicti compromissum praedictum firmare, & ad pacem ipsam pervenire nullatenus curarunt, illorum sententiam opere comprobantes, qui per praemissos tractatus & suspensiones existimabant, nos in longum ducere, immo dictis quinque hebdomadis vix decursis pendente etiam tractatu treuga, & cessationis ab offensus inter eos, & communitatem civitatis nostrae Perusinae, in civitatem ipsam gentium suarum armigerarum copias clam introducere tentarunt, & impediti fidei custodum providentia, Perusinum agrum non inventa resistuntia discurrerunt, castraque & loca plurima occuparunt, & inuenta in illis animalia & bona, quae potuerunt, in praedam abduxerunt. Quo factum est, ut pro occupatorum castrorum & locorum praedictorum recuperatione, & propulsandis offensionibus hujusmodi, quas eorum gentes praedictae tam in praedicto Perusino, quam Senensium agro, in quo oppidum casalarum vi expugnatum omnimode direptioni exposuerunt, & igne illius aedificia concremarunt, inferebant, gentes nostrae armigerae amplius ab armis, ut usque tunc de mandato nostro fecerant, non cessarent, proinde cessarunt, occupata fere omnia celeriter reparantes: siquae ex hujusmodi longae pacis tractatu tantorum principum interventione habito, nullus hactenus bonus successus effectus.

Nos igitur confidentes in illo, eujus vires gerimus in terris, cuique omnes cogitationes nostras ad Italiae pacem, & expeditionem hujusmodi tendentes immolescunt, spiritualia, quae nobis in persona beati Petri Apostolorum principis dicens: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelis, tradidit suspensa, ut praefertur, arma resumere, & illis, ob continuatam tanto tempore excommunicatorum praedictorum cordis duritiam, & iniquitatem uti, quamquam invitum, compellimur; & quamquam suspensio ipsa, ab causam ineunda pacis illius tractatu pendente facta, usque ad causam hujusmodi relata pacis ejusdem tractatu durare durare debuerit, idque oratorum praedictorum humilis supplicatio dum de compromisso praedicto in le-

gatum, & praefatos Reges ageretur, ut praefertur, super ulteriori suspensionis jam factae prorogatione, durantiibus dictis quinque hebdomadis, manifeste restetur, nihilominus ne excommunicati, anathematizati, diffidati, maledicti, & rebelles praedicti, exinde argumenta sumant sibi ipsis, & aliis persuadendi suspensionem ipsam adhuc durare, habita super hoc cum praedictis fratribus nostris deliberatione, de illorum unanimi consilio, & assensu omnem censuram hujusmodi suspensionem, quae, sicut praefertur, a nobis emanavit auctoritate apostolica praesentium renare revocamus, cassamus, & irritamus, ac eandem excommunicatos, sacrilegos, interdictos, maledictos, & diffidatos, quo ad prolata in eos censuras, & poenas praedictas, eorumque aggravationem, & alia omnia in dictis literis nostris literis contenta, in eodem statu fore, in quo erant antequam suspensio praedicta a nobis emanaret, de eorundem fratrum consilio, praefata auctoritate declinamus, & quatenus expediat, eos reintroducimus in eisdem, &c. Dat. Roma apud Sanctum Petrum anno Incarnationis dominicae MCCCCLXXIX. xvi. kal. septembris pontificatus nostri anno VIII.

Novis ob pertinaciam censuris devincti.

Hujus belli Florentini occasione nonnulli principes etiam clientis Romanae ecclesiae, odii in Sixtum causa praesules in pontificia curia agentes, variique praefatos muneribus intentata veftigalium jadura revocare ab eadem curia moliti sunt, ad quos reprimendos tuendamque curiae ipsius Romanae dignitatem principatus principibus id ausuris multam atque anathema Sixtus iterum incussit (a), judicarioque ordine Herculem Ateftinum, qui Florentini exercitus imperium susceperat, toparchatus Ferrariensis iure deturbavit, ac Ferrarienses excusso illius jugo in fidem Ecclesiae redire iussit (b).

Perculit similibus poenis Pontifex (c) Robertum Malatestam Ariminensem, Constantium Manfredum Faventinum, Alexandrum Sfortiam Pisauriensem, & Galeottum Manfredum Faventinum toparchas Apostolicae sedis beneficiarios, qui posthabita clientelari sponfione religionisque sacramenti, quo Romanae ecclesiae erant devincti, ad Florentinos defecerant, ac ditionis ecclesiasticae & Senensium feoderatorum agros, & oppida erant depulati.

Contra commendatus a Sixto (d) Joannes Baptista Sabelius, cujus praecipua virtute servatum fuerat Perusium, paucis enim diebus postquam urbis ac provinciae praefecturam accepisset, factam a nonnullis civibus conjurationem de Florentinorum copiis praefidiariis in urbem inducendis oppressit, aliorum civium constantiam militari praesidio fultus confirmavit,

XVI. Ferrariz dux militare Florentini exercitus imperium suscepit. (a) To. 3. collectan. Plat. p. 442. (b) Lib. brev. & bull. pag. 228. XVII. Alii proceres pariter affecti poenis. (c) Lib. bull. 45. p. 141. & apud Plat. 10. 3. colle. m. arch. Vat. pag. 445. XVIII. Virtute Jo. Baptistae Sabelii servatum Perusium. Florentini oppidis agri Perusini pulli. (d) Reg. 2. legationum p. 164.

vit, hostemque repulit, ita ut pontifici- us Regique Ferdinandi exercitus paulo post adventans Florentinos occupata loca deserere coegerit.

XIX. Florenti- ni a Pont. & Ferd. in discrimen ad- ducti.

(a) Jac. Volat. ms. Vat. arch. sig. n. II. p. 278. &c. & in alio ms. sign. n. 49. gest. Sixt. IV. diar.

(b) Raphael. Vat. lat. l. 5. & Pan- vin. in Sixt. IV.

Ad Flo- rentia: conspe- ctam pro- motus exercitus. Laurenti- us Medice- sibi Ferdinan- dum con- ciliat. Vestigal illi pen- dit. Sixtus ad pacem ad- mitten- dam ada- ctus. Spreti a Ferd. ec- clesie di- gnitas. (c) Sup. ms. sign. n. 111. p. 279.

Meminit Jacobus Volaterranus con- junctis Pontificis, ac Ferdinandi Regis Nea- politani exercitibus acerbello Florentinos fuisse peritos, ac plures arces amisisse, ni- mirum Montem imperialem, Podium Bo- nizi, Cestaldum, pluraque vallium Elise & Ambræ oppida, victoresque late fini- tima loca tenuisse, ac de copiis duci- bus hæc addit (a): *Exercitui Ecclesie præerant Fredericus Ferreranus Urbinas, & Calabria dux Alfonso regis primoge- nitus, nam Pontifex & Ferdinandus com- muni consilio adversus Florentinos bellum gerebant: Florentinis vero Veneti fœdere adhaerentes nonnullas in auxilium copias mi- serunt, sed sero, & ad conferendas ma- nus parum idoneas. Tradit etiam idem auctor collabentibus Florentinorum rebus pacis colloquium inter Ferdinandum Re- gem & Laurentium Medicum Neapoli habitum, quod etiam Raphael Volaterra- nus (b) confirmat, eaque arte Laurentium imminens exitum avertisse, cum Ferdi- nandus augendarum rerum suarum vires, pontificiam causam contempserit: *Hostes, inquit, jam Castellana, Brolio, Cacciano, nonnullisque circa castellis expugnatis hunc montem, nempe imperialem, petentes post dies aliquot superavere. Inde ad oppidum collem castrametavere, quod etiam paucis diebus quaquam munissimum, in potesta- tem receperunt, præter partem superiorem, quæ reliquis ædificiis arcis modo supereminet, quam si expugnassent nihil erat reliquum, quam ad mœnia Florentina proce- dere: Laurentius vero cum jam periculum imminere conspiceret, ultro decrevit ad Regis hostis misericordiam confugere: ita- que ad suos oratione habita, ac professus se republicæ causa periculo objecturum, itinere per mare Tirrenum facto, Neapo- lim celeriter applicuit: ubi humaniter ex- ceptus supplicem veniam petiit, ac cum Rege annui census pactione transiit: paucisque post diebus incolam ad suos regressus est, ac bellum dissolutum. Quod factum Pon- tificem quaquam graviter tulit, quod se neglectum præteritumque viderit, auxiliis tamen destitutus pacem coactus est facere: quamobrem oratores duodecim ad eum missi, qui veniam præteritorum peterent, ac po- pulum Florentinum communi causa expia- rent. Ingratas fuisse Sixto eas concordia: leges tradunt diaria: *Pactis, inquit (c), Florentinis a Rege datas conditiones non satis probavit Pontifex, cui parum ex sua, & sedis dignitate sunt visa, eis tamen acquiescere melius existimavit, quam novis malis rursus involvi. Et infra: *Eæ conditio- nes ejusmodi fuere, ut ex dignitate Pon-****

tificis, & sedis minime sint extimate: tra- ctata & firmata Neapoli fuerant apud Fer- dinandum, qui sua magis, quam quæ ad Ro- manam sedem spectarent respexit; unde au- geri mota suspicio cœpta est: & ex eo tempore Pontifex alienior factus perspicue ad Veneto- rum partes jam se convertit. Nec justa abalienatæ voluntatis aberat causa, cum Ferdinandus ita cum Florentinis fœdus pe- pigisset (d), ut mutuis opibus auxiliis- que undecumque bellum ingrueret se- juvarent.

Ineunte hoc anno obiit Joannes Rex Aragonum octogenario major, ut Surita (e), & Mariana (f), alique testantur; Ferdinandum vero patri successisse in re- gno Aragonum; Elionoram Ferdinandi ex- patre sororem Gastonis comitis olim Fu- xentis uxorem materno jure regno Navar- ræ positam, eamque haud ita multo post vita functam Franciscum nepotem suc- cessorem habuisse (g). Quod vero ad Fer- dinandum attinet; conjunctis ille cum Cas- tella Aragonis viribus Mauros postea evertit: hoc autem anno classem ad re- primendas Mahometis Turcarum principis victorias instruxit, poposcitque a Sixto, ut iis, qui in sacrum illud bellum vires, opes, vel industriam conferrent, sacra- indulgentiarum præmia largirerur: qui a- postolicæ beneficentiæ compos factus fuit diplomate amplissimo, quo decernit Pon- tificem, ut Rex ac Regina & alii, qui bel- latores suis sumptibus transfuderint, aut arma gefferint octo mensium flexu, inter- fuerintque exercitui sacerdotem ad expi- andam conscientiam deligere possint, a quo amplissimam noxarum veniam acci- perent.

Iniiciebat omnibus terrorem Mahome- tes, cumque ingentem pararet classem. Ferdinandus in justas adductus fuerat sus- piciones, ne ille in Siciliam impetus con- verteret, ad quam tuendam se compara- bat. Nec minus Rhodii, cum vestigal superbo tyranno, qui duo imperia, re- gna duodecim, innumeras provincias ur- besque ferro subegerat, pendere negarent contra illius vim, Petro Aubussonio prin- cipe, strenue Rhodum muniabant, ac Si- xtus ad Rhodiam militiam majoribus fir- mandam præsidis S. Lazari & S. Sepul- chri equestres ordines extinxit, equites- que una cum omnibus vestigalibus opi- busque Hospitalario ordini conjunxit. Porro Mahometes cum fallaci pacis osten- tatæ lenocinio Rhodios deludere nifus esset, ne ad bellum se accingerent, de- mum mense decembri immissa centum & quinquaginta navium classe Rhodum op- pugnavit: ut vero ab ea divinitus pro- pulsatus sit, proximo anno dicitur. Dum vero ejusmodi maritimum exercitum con- stabat, terrestri alio Hungariam impro- visa

(d) Pan- vin. in Sixt. IV. XX. Joannis Regis Ara- gon. mon. (e) Sur. l. 10. c. 17. (f) Ma- rian. l. 18. in fin. Variæ in Navarra successio- nes. (g) Id. c. 19. Instructa a Ferd. Arag. Re- ge & Isabella Castellæ Re- gina clas- sis in Tur- cas.

XXI. Trepidantem ne Siciliam invaderet Mahometes.

Equitres militia: S. Lazari & S. Sepul- chri conjunctæ Rhodis.

Turca- rum in Ungari- am irru- ptio.

(a) Bon- fin. dec. 4. l. 5.

XXII.

(b) Bon- fin. ubi sup. Crom. l. 29. Michov. l. 4. c. 72. Du- brav. l. 31. & alii.

XXIII. Fœdus armorum in Turcas & hæreti- cos sanc- tum.

Huffite rebellant.

Habiti clementi- us insole- scant.

Regi struunt insidias.

XXIV.

vifa irruptione vastavit (a); quo tempore Matthias celeberrimum faciebat colloqui- um cum Wladislao Bohemice Rege Olo- mucii pro confirmanda pace, quam ab utriusque oratoribus amplissimis superiori- vergente anno conciliatam vidimus.

Meminere de iisdem insignibus Regum conventibus authores: qui propterea pa- cem Bohemice hoc anno restitutam tradunt, ex quibus Bonfinius (b) accuratissime ser- vatum in eo colloquio ordinem describit, tum subdit: *Into colloquio tres circiter horas de communi concordia, de redinte- granda fœdere verba fecere. Demum fœ- dus arctius revincendum esse rati, inter se iterum sanctissime percussere, fraternoque obstrinxere vinculo, ne facile violari posset: & accitis deinde colloquio alter in castra, alter in urbem se recepit. Ter- tio vero die Rex inermis cum universis principum ordinibus ex urbe digreditur, atque versus Bohemi castra agmen intendit, & occurrit e castris ille, comprehensisque ad congressum dextris sociâ utrinque ag- mina junxere, in urbemque pervenere.*

Sanctum in iis conventibus erat resti- tuendum in Bohemia catholicæ fidei splen- dorem, mutuisque auxiliis Turcicos impe- tus propulandos: sed eodem momento & Turcæ, & hæretici improvise casu ad religionem evertendam in utrumque Re- gem conjurarunt: atque in primis, quod ad Bohemos hæreticos attinet, illi com- mota seditione Prage catholicos religio- sos viros partim trucidarunt, partim dis- pulerunt, ac monasteria spoliarunt ob- retentam veteris religionis sanctitatem, ac multorum tenentorum, qui regio iustu- eos patrocinio suo tegebant sanguinem effudere. Tam dirum facinus Wladislau- Pragam ex dicto conventu redeuntem ad lachrymas coegit, parantemque justam- ulcionem Georgii Podiebratii filii permul- serant ut levi imposita multa crimen dis- simulatione obliteraret: verum inde au- cta est magis hæreticorum insolentia, ad- eo ut Regem ipsum multis congestis pro- bris calicis osorem appellarent, ejusque vitam ferro, insidiis, ac veneno Prage appetierint.

Quod vero ad Matthiam spectat; inter- jectis pluribus de magnificentia, convivii, ac luscibus apparatusis, quibus Hunga- rus Bohemo opes, rerumque affluentiam ostentabat, subjungit Bonfinius; *Sed quis mortalium vitam aliquid solide felicitatis habere arbitretur? dum conventum felicissimum ad Olmucium haberi Turcus accepit, præter omnium opinionem ingen- tem expeditissimamque exercitum in Hun- gariam excursare jubet, ut eam a Rege diete gratia, quæ Augusto mense est ha-*

bita, destitutam, furtim invaderet, & di- riperet, & quod nunquam antea ausus fue- rat, igne ferroque vastaret. Et infra: *Dravus semper, ac ubique navigabilis eo anno pedibus trajici passus est. In causa- fuit insolentissima sicitas, cum fluvii tres ubique navigarentur. Turcus vadi explora- torem invenit ad Dravum, quem multa mercede conduxerat, transmissis jam Sa- vo triginta Turcarum millia in Dravi ve- pente ripa confederant. Ti tutum vadum edocti superato amne Pannonias invadunt in pagos, in homines, ac pecora juxta- deserviunt, ferro ignique usquequaque de- bacchantur ad castrum usque ferreum, & ad Styriam Rachoispurgumque decursant: triginta hominum millia cum ingenti præ- ba, incensa vastataque non parva ex par- te provincia, secum abducunt, iterque re- mensi in Bosnam se recipiunt. Quod ubi Regi soluta dieta nuntiatum est, omnes proceres alarumque præfectos tumultuario Turcos exercitum insequi jubet.*

Cum hi ea parte signa attollerent in- recedentes Turcas, prædamque repeterent, parte alia mense octobri quadraginta tria Turcarum millia cum ingenti Valachorum multitudine in Transilvaniam iruperunt (c). Auxit ea mala pestis, quæ Panno- niæ maximam cladem intulit; necnon Fri- derici Imperatoris cum Matthia discordia; sed ob communes acceptas a Turca cala- mitates pactis cum Friderico indaciis ad- versus Turcarum Imperatorem se accin- xit, partaque nobili victoria superiores gradationes cruento prælio ultus est (d).

Deleto Turcico exercitu Matthias, qui Mahometis diram extinguendi Christiani nominis cupidinem norat, censuit illum- majori apparatu ad obruendam Pannoniam vires convertere: ad cujus reprimendos impetus, mox a comparata victoria ma- jorem militum delectum instituit in Hun- garia, misitque suos in Germaniam ora- tores, ut Germanos ad jungenda in Tur- cas socialia arma concitaret, exponique Cæsari, ac principibus justie, ut ex Chri- stianorum dissensionibus sumpta audacia Turcæ late tyrannidis suæ fines protulif- sent, anniterentur orbis universi domina- tionem sibi comparare, Christianique nomen excindere molirentur: uti sæpius Hunga- ros de fœdere postulassent, quo impetus in Germanos verterent: repulsasque eor- um preces, pollicitationesque: postremo addidit si principes imperii Germanicæ ar- ma cum Hungaricis sociarint, non modo imperium ab eorum populationibus vin- dicatum iri, verum plures provincias ex hoste eripiendas. Extatque ea oratio suis verbis concepta. (e)

Matthia Corvini Hungaria & Bohemia Regis oratorum ad principes imperii pro pag. 166. auxilio contra Turcos ferendo imploratio. G g g g Ss

Triginta Christiano- rum millia ad- ducta in servitu- tem.

XXV. Alia Turca- rum in Transyl- vaniam- excursio. (c) Tom. 2. rer. Germ. ex edit. Frsch. pag. 168. (d) Ib. o- rator Hungar. in dieta German. Bonfin. dec. 4. l. 5. XXVI.

Comparatus a Mat- thia ma- jore exerci- tus.

Moniti Germa- ni ut jun- gant arma. (e) To. 2. rer. Germ. ex editio- ne Fröber.

Queruntur Ungari se a reliquis Christianis desertos. Venetos ex invidia in sedem Apost. pacem cum Turca percussisse. Arces munitissimas hosti prodidisse.

Plura cum rei Christiane damno spopondisse.

XXVII.

Exponit Matthias pacem repudiasse licet Bosna ipsi offerretur.

Mahometem pace percussa cum Venetis Ungariam opprimendam suscepisse.

Serenissimus Rex noster, ut Christianissimus princeps, toti Christianitati, cujus ruinam, cuiusque destructionem totalem mentis oculo prospicit, ex cordis visceribus compatitur, nam contra tantam Mahometis potentiam sua majestas, quae olim socios habebat, nunc sola relicta est, nec aliunde nisi a principibus imperii auxilium expectare potest; quod si in ea re deficient imperii principes, credant, immo certi sunt, quod Turcorum adventum in laribus propriis citius videbunt, quam audiant. Veneti nulla ratione constricti sola invidia moti, ut suam voluntatem pravam, & rebellionem contra sanctam sedem Apostolicam magis firmarent, quam potius, ut veri filii communis matris contra rebelles juvare debuissent, cum Turco pessimis conditionibus, & multum injuriis, immo toti Christianitati periculosis pacem interunt, dederunt Turco munitissima castra, loca, & civitates, immo provincias, quas Turci decem aut quindecim annis expugnare non potuissent, obligarunt se, quod Turci per terras & maria absque eorum impedimento transire possent, portus eorum Turcis apertos tenere promiserunt, & victualia eis dare, ac plura alia, quae in totalem Christianitatis ruinam vergunt, nisi subito provium fuerit.

Ecce Veneti regiam majestatem solam, reliquerunt, & (quod peius est) creditur, quod socios in ea re habeant. Pacem cum Turco si regia majestas voluisset priusquam Veneti aut alius, habere potuisset, & eam cum utilitate sua majestatis, & non sicut Veneti, qui sua bona, ut pacem haberent, a se alienarunt: Turcus enim per triennium magna cum instantia a sua majestatis pacem quaesivit, & usque Budam pro ea extorquenda solennes oratores misit, regia majestati regnum Bosnae, & alia multa offerendo, subsidioque etiam de propria persona, ubi opus fuisset, Turcus pollicebatur, dummodo sua majestas eidem, & suis sine sua majestatis, & suorum damno transitum per regnum suum ad alios Christianos permitteret. Haec omnia regia majestas recusavit existimans, ut bonus Christianus alios similiter facturum. Sed probdolor! Veneti a Turcis, ut diximus, turpissimis conditionibus, & cum Christianorum jactura pacem extorserunt; quae res valde advertenda atque consideranda est; Turcus enim facta praedicta turpissima cum Venetis pace non ignorat, quod serenissimus Rex Hungariae contra eum solus relictus est, quem credit celeriter deglutire, quam a Christi fidelibus sua majestati auxilia non praebantur, & expugnato Hungariae regno totius occidentis, & septentrionis monarchiam Turcus sibi absque dubio pollicetur; ipse enim Turcus post praedictam cum Venetis turpissimam pacem Hungariae regnum

armis infestare non cessavit, & ut de aliis primi anni incurfionibus pluribus Turcorum in Hungariae regnum taceamus, duas tantum notabiles referemus. Invasit enim Turcarum gens de mense augusto sibirias superioris partis regni ad ea loca, per Sibiriam in Hungariam intrando, de quibus nunquam aliquis cogitavit, & inde, ut communis fama est, ultra viginti millia capivorum abduxit. Sequenti vero mense octobris maximo cum exercitu electorum, hominum quadraginta trium milium, & Valachorum numero maximo Transilvaniam, ubi nervi regii fisci, salis scilicet & auri, & argenti fodinarum, existunt, Turca intrarunt, magnaque cum praeda, ad propria redeuntes ab exercitibus regia majestatis, Dei gratia, non sine magna ipsorum caede prostrati fuerunt, & omnes capitanei sive primarii partim occisi, partim capti apud regiam majestatem existunt: ipsorum vero ex minoribus pauci evaserunt.

Manifeste igitur apparet, & cum lacrymis referendum est, quod Turcus, qui sollicitissimus est, ut pluribus suis gestis comprobari potest, Hungariae regnum totis viribus invadere cito conabitur, ut & ignominiam, quam in regno Hungaria nuper accepit, a se aboleat, sua ditioni dictum regnum subjungendo; sperat enim a nullo Christianorum auxilia sua majestati praebere. Regia ergo majestas regni sui destructionem videns, & totius Christianitatis, cum sua majestas summaque Hungariae regnum ultra centum annos a Turcis conquassatum ipsorum potentia sic fortiter, ut prius, resistere non valeat, nos ad imperii partes misit, ut & praedicta pericula significarem, & unde auxilia celeriter sperare poterat ea peteremus. A nulla enim orbis parte hac tempestate, nisi a principibus imperii, auxilia sperat. Italia enim, & Hispania, & Francia cum dominiis ducis Burgundiae bellis ardent. Sperat tamen sua majestas quod, quamvis Veneti, & si qui sunt sequaces cum Turco pacem turpissimam interint, si imperii principes cum effectu subito auxilia sua majestati praebant, prout per nos, qui hic sumus cum plenissima potestate, declarabitur, quod regnum suum retinebit, & partes imperii illase servabuntur, &c.

Desuere Germani Hungariae Regi, qui eorum auxiliaribus copiis prosequi victoriam, inque mediam Turciam irrumpere potuisset, ac Mahometem obterere, ne Rhodum & Italiam affectaret: sed Fridericus Imperator gerebat cum Matthia similitates, pactaque centum quinquaginta aureorum millia pendere denegabat, parantemque armis ea repetere Hungarum ipsum implicare bello in superiori Pannonia Stiriaque molitus erat. Ita ampl-

Geminum in Ungariam & Transilvaniam exercitum immississe.

Et si casti sint majores exercitus effusum.

XXVIII.

Si desint Germani extremum exitium imminere.

XXIX. Spreta a Germ. Ungari. Fridericus odii exercet cum Ungaro.

(e) Bonfin. dec. 4. l. 5.

In Bosna Turca propulsa.

Illyricum vastatum.

In Fridericum aversa Matthiae arma.

Ex Ungarorum & Germani diffidis Turca efferrator fit.

(b) Ext. in append. Bonfin. p. 88.

XXX.

(c) A. C. 1472.

Novogordia a Moscovita expugnata.

Spolia ex ea capta.

plificanda rei Christianae optatissima amissa fuit occasio, ut refert (a) Bonfinius, qui ubi Hungaricum exercitum in Bosna ultra Jaiczam trium dierum itinere irrupentem, Burbofogniam vastatam, Verbos oppidum directam excitumque, fugatum bassam, & postea contractis novis copiis irruentem in Pannonos onustos praeda, sed trecentorum Corvatorum equitum, qui e latere facta impressione turbaverunt adversariorum ordines, virtute cursum descripsit, subiicit: In Illyrico quaecumque ditionis Turcorum castris per triginta millia passuum finitima fure passim igni ferroque vastarunt. Hac tempestate Romanus Imperator inducitur, & vetera pacta servasset, neque violatis induciis Jaurientem agrum, instaurato bello invasisset, Matthias ad afferendum e Turcorum manibus Illyricum tempus profecto nactus erat nimis idoneum: sed perinacia Caesaris irritatus, revocatis copiis, in Austrate bellum se ad mortem usque convertit, & eo quidem animo, ut aut Hungariam amitteret, aut uniuerso Imperatoris patrimonio potiretur. Itaque Caesaris inconstantiam secum reputant, compositi in Bosna rebus, cum exercitu ea hyeme Zagrabiam venit, ut quid in Stiria vel Austria sibi cum Imperatore agendum esset, ibi cum procribus rite discerneret. Haec igitur omnia hoc anno gesta sunt, quem septuagesimum nonum supra millesimum, & quadringentesimum numeramus. Haec Bonfinius. Ut vero Germanis Hungarisque mutuis implicitis diffensionibus Mahometes novis cladibus rem Christianam affliverit, proximo anno diceret. Infelicissime vero iniquum hoc bellum gestum a Friderico, quod sex annos tenuit, ostendit Matthias Rex in legum praefatione (b), quas anno MCCCCLXXXVI. tulit.

Addimus nunc Joannem Basilium ducem Moscovitarum, quem ad conjunctionem cum Romana ecclesia reditum vidimus (c), Novogordiam florentissimam in Russia rempublicam, quae amplissimos ad orientem principatus obtinebat, oppressisse, suoque adiecit imperio, cum eam Lituani principatus vespigalem Poloniae Rex Prussicus rebus districtus non adjuvasset, ut refert Matthias Michovias his verbis: Anna praedicto, nempe MCD. LXXIX. Javan, quod sonat Joannes, dux Mosque vir singularis fastus civitatem amplissimam Novogrod a Casimiro Rege Poloniae neglectam in suam redegit ditionem, omnibusque civibus spoliatis, tertia tantummodo parte cultibet relicta [quod dictu apud posteros forsitan erit parum credibile] trecentos currus auroo duntaxat, & argento, margaritis, & lapidibus pretiosis usque ad summum refertis ante se de spoliis Novogrodensium egit, de suppelle-

ctili vero nobilissima sine numero. Eadem historiae mandavit Cromerus (d), additque Joannem Basilium ea elatum victoria Russiam Lituaniamque universam animo complexum esse; Casimirum vero Poloniae Regem ad illius progressus abruptendos diutius in Lituania haesisse, sensisseque Lituanos Novogordiam amissam armis repetendam, sed Casimirum cum Basilii florentissimas vires perpenderet, inducias in annos aliquot pacisci maluisse. Agit de Novogordia fufus Sigismundus Liber (e) Herberstenii dynasta in rerum Moscoviticarum commentariis, quos, cum oratorem Caroli V. apud Moscovitam ageret, conscripsit, observatque jam ante biennio Novogardensibus praelio victis leges dedisse, sed cum libero in eos imperio se non potiri putaret, religionis specie Novogardiam accessisse, quasi a Graecanico ritu ad Romanum deficere meditates in patriis institutis continere moliretur, atque ita Theophili archiepiscopi schismatici prodicione delatos libertate ac bonis spoliaste, archiepiscopum magnateque omnes abduxisse in Moscoviam, & colonias Moscoviticas eo traduxisse, archiepiscopum, attributa ei tantum vespigalium tenui portione, constituisse.

Ceterum una cum Novogordia etiam Tuveriam a Joanne Basilio occupatam tradidit idem Sigismundus, neque ulli unquam alteri expeditioni interfuisse, quamvis viciorum semper reportaret, adeo ut Stephanus Moldavus diceret, Basilium cedendo & dormitando augere imperium, cum ipse quotidie pugnando vix limites tueretur: tum subiicit illum omnium primum Tartariae tyrannidis jugum Moscoviticae genti impositum ob continuas Sophiae uxoris, quam illi a Sixto IV. Romano Pontifice desponsam vidimus (f),

irritamenta ac preces excussisse. Hoc anno Sixtus Petri Osmani haereses atque opiniones erroneas, quibus Salmanticensis academiam infecerat, ab Alfonso archiepiscopo Tolerano apostolicis suffulto mandatis damnatas pontificia censura proscipit, ac Petrum ipsum ejusque sectatores, nisi haereses publice execrarentur constitutis in haereticos poenae affici jussit (g). De lata enim Compluti ab archiepiscopo judiciaria sententia haec habet.

Declaravit illas propositiones, per quas Petrus de Osma & ejus sequaces praedicti pertinaciter affirmare non verebantur, confessionem peccatorum in specie ex universalis Ecclesiae statuto non divino jure commertam fore; & peccata mortalia quoad culpam & poenam alterius saeculi absque confessione, sola cordis contritione, praevias vero cogitationes sola displicentia deleri.

(d) Crom. l. 29.

Inter Moscum & Polonium pacta induciae.

(e) Sigismund. Liber Herbersten. in comm. p. 11. & 74.

XXXI. Tuveriam a Joanne Basilio occupata.

(f) A. C. 1472.

XXXIII. Petrus Osma haereticus.

(g) Lib. bull. 44. p. 317.

Sexti. IV. const. 17. Haeretica Petri Osma dogmata.

Adversus indulgentias declamata.

Negat
conciliis
superio-
rem Pon-
tificem.

leri: & quod confessio secreta sit, neces-
sario non exigi, & non perfecta peniten-
tia confitentes absolvi non debere: & Ro-
manum Pontificem purgatoris poenam remit-
tere & super his, quæ universalis Eccle-
sia statuit dispensare non posse. Sacramen-
tum quoque poenitentiae quantum ad colla-
tionem gratiæ, naturæ, non autem insti-
tutionis novi aut veteris testamenti exi-
stere: & alias, quas propter earum enor-
mitatem [ut illi, qui de eis notitiam
habent oblitiscantur earum, & qui de eis
notitiam non habent ex presentibus non in-
struantur in eis] silentio prætereundas du-
cimur, falsas, sanctæ catholicæ fidei con-
trarias, erroneas & scandalosas, ac a fi-
dei veritate alienas, ac sanctorum patrum
decretis & apostolicis constitutionibus con-
trarias fore, manifestam hæresim contine-
re dictarum literarum, & per illas sibi
concessæ facultatis vigore declaravit &
pro talibus haberi & reputari debere de-
crevit, prout in quibusdam authenticis scri-
pturis, de super confectis plenius continetur.
Et infra: Et nihilominus pro potioris cau-
tele suffragio omnes & singulas propositio-
nes prædictas falsas, sanctæ catholicæ fi-
dei contrarias, erroneas, & scandalosas,
& ab evangelica veritate penitus alienas;
sanctorum quoque patrum decretis & aliis
apostolicis constitutionibus fore, ac mani-
festam hæresim continere dicta auctoritate
declaramus &c. Dat. Romæ apud S. Petrum
anno MCCCCLXXIX. v. augusti pontifica-
tus nostri anno VIII. Extincta est Toleta-
ni archiepiscopi & Ferdinandi Regis pio
studio pestifera hæresis, atque ita Hispa-
nia maximis imminentibus malis liberata
est, quibus postea obruta fuit Germania,
cum Carolus V. præfulensque Germaniæ
ea virtute non valuissent, ut Lutherum
ad hæresim recenter effusam improban-
dam cogerent, vel flammis cremarent.

Hispania
maximis
hæresicos
periculis
liberata.

XXXIII.
(a) Tri-
them.
ebnon.
Spondan.
ad ann.
1479.
Joannes
Ruchard.
hæresiar-
cha in
Germ.

Damnatum eodem anno Moguntia hæ-
resiarum, quem novatores inter suos an-
tecessores collocant, nimirum Joannem
Ruchardum narrat Trithemius, ejusque
errores partim e Waldensibus, partim e Be-
gardis, partim Marsilio Patavino novorum
impiorum dogmatum adjectione confarcina-
tos publice evomuit, recenset (a): Anno,
inquit, Joannis Kolnhausen abbatis nostri X.
condemnat fuit apud Moguntiam Joannes
Ruchard de Vvelsalia superiore sacra theo-
logiæ doctor, & ad revocationem quorun-
dam articulorum, quos in ecclesia Vvor-
matiensis publice prædicasse ferebatur, per
doctorem, & inquisitorem coactus; cujus
volumina ipso inspectante omnia igni tra-
dita & combusta sunt, & ipse pro peni-
tentia peragenda ad conventum fratrum
Augustinensium ibidem relegatus mœrore
consumptus brevi obiit. Primus articulus,
quem prædicasse ferebatur, fuit. Quod

prælati ecclesiæ non haberent auctoritatem
condendi, vel aliquid addendi ad ea, quæ
Christus & Apostoli dixerunt nec summi Pon-
tifices talem potestatem a Christo accepe-
runt. Secundus articulus. Nulli hominum,
quantumcumque sancto, docto, vel erudito
licet verba Christi & evangelium exponere,
& quod sacra Scriptura non sit per sanctos
patres eo spiritu interpretata quo primitus
tradita fuit, & instituta. Tertius articu-
lus fuit contra Papam, & auctoritatem
clavium sanctæ matris Ecclesiæ, quia dixit,
Indulgentias nihil aliud esse quam pias frau-
des, & deceptiones Christianorum, eosque
stultos esse, & fatuos, qui pro indulgentiis
Romam pergerent, quas domi, modo se-
sent vere contriti de peccatis suis cum e-
mendandi proposito invenire potuissent. Quar-
tus articulus ex primo, quod mandata
Ecclesiæ, Papæ, & aliorum prælatorum non
obligent ad mortale peccatum, pro eo quod
non habeant auctoritatem legis condendæ.
Quintus articulus, quod non sit nec unquam
fuerit originale peccatum, nec parvulos in
originali concipi, neque propterea damnari;
se quoque nunquam originali subjacuisse pec-
cato. Sextus articulus, fuit quod omnes
presbyteri realiter sint episcopi, & Papæ,
solumque nomine, & hominum institutione
differant; quodque Papæ, episcopi, sacer-
dotes nihil hominibus conferant ad salutem,
sed fide, concordia, & pace salvari posse
sine sacerdotibus. Septimus articulus jeju-
nium, cum non sit a Christo institutum,
non obligat nos ad jejunandum, Ecclesiæ
enim obligare non possit nolentem in eo; quod
Christus non præcepit, cum non habeat
auctoritatem canones & leges condendi, ut
in primo articulo. Octavus articulus, quod
extrema unctio non sit sacramentum, quia
non per Christum, sed per homines sit in-
stituta, sed sit oleum, & manet oleum,
sicut antea fuit. Nonus articulus fuit: cum
nusquam legatur, quod Spiritus Sanctus
procedat a Filio in sacra Scriptura, sed
potius contrarium, potius est credere cum
Græcis sapientibus Spiritum Sanctum a Patre
tantum, & non a Filio procedere, quia
Filius hoc dixit. Alios quoque plures ar-
ticulos erroneos prædicasse perhibetur, sicut
de horis canonicis non dicendis, de non
servandis festis, de continentia clericorum
non servanda, de benedictionibus rerum
inanimatarum in Ecclesiâ, herbarum, la-
minarum, aquæ, vasorum, vestium, & simi-
lium non curandis, & alios multos, quos
tamen omnes anno præscripto in dominica
Eusto mihi, publice revocavit. Felix sæcu-
lum, quo tot monstra præfulum censorum-
que fidei diligentia elisa sunt, quorum
plura novatores, ejusque perfidi discipuli
magno Germaniæ dedecore proxima ætate
ab inferis revocarunt.

Extremo hoc anno consignatum est di-
plo.

Negata
ab eo ec-
clesiæ au-
thoritas in
condendis
decretis.
Et locu-
turis in-
terpretan-
dis.
Indulgen-
tiæ (pre-
ta).

Spreta
præfulum
imperia.

Negatum
peccatum
originale.
Negatum
ordinis
Sacramen-
tum.
Contem-
pta jeju-
nia.

Extrema
unctio de-
rita.

Negata
proccilio
Spiritus
S. a filio.

Sacra-
mentalia
repudiata.

(a) Ext.
in lib.
brev. &
bullar. p.
232.

ploma pontificium (a), quo Sixtus amplif-
sima indulgentiarum præmia iis proposuit,
qui Deiparæ conceptionis immaculatæ, de
qua ante pontificatum commentarium edi-
derat (b), ac SS. Francisci & Antonii Pa-

tavini, quibus partes pontificatus apices (b) Tri-
them. in
Sext. IV.
referebat, festis diebus adiffent amplum
facellum ab ipso conditum, in quo se-
pulchro post obitum corpus suum reddi
jussit.

I. **A**nno humanæ salutis octogesimo supra millesimum quadragesimum decima tertia indictione Mahometes Turcarum princeps Christianum imperium evertere annifus est, captata occasione ex Christianorum dissidiis, quæ his verbis Belcairus (a) describit: Anno hujus seculi LXXX. dum Fredericus Imperator avaritia tabescens domi desidet, nihil magnum conatur, Ludovicus Galliarum Rex de Burgundicis provinciis cum Maximiliano Frederici filio decertat, Ferdinandus Tarraconensis Castellonenfî regno per vim occupato, Castellonenfî principes nondum satis conciliatos, populumque sibi obnoxium reddere vitant; dum Sixtus Pontifex maximus adjuncto Alfonso Calabria regulo Ferdinandi Neapolitani Regis filio adversus Senenses* belium gerit, Veneti Coritia Matibiam Patnonia Regem propemodum positum deturbant; Mahometes Turcarum Imperator bassus Mesibum e Palælogis Grecis Rhodum, Achomatem ex Albania oriundum Hydruntum Apulie oppidum mittit. Comparata igitur ille ingenti classe, eique prefecto Mesete, quem alii Misacum appellant, bassa Palæologa stirpe græca progenito Rhodum qua tormentorum summa vi, qua infidiis tentavit: sed vigilantia Petri Albufsoni supremi equitum Jerosolymitanorum magistri, eximiaque rei militaris peritia, ac divina potissimum ope omnes barbarici conatus compressi fractique fuerunt, adeo ut Mesites diris affectus cladibus insulam deferere sit compulsus. Narrant hæc pluribus Jacobus Bosius & alii inter quos Jacobus Maffæus Volaterranus (b) in diariis hæc refert.

II. Per idem tempus nempe mense maio anni hujus, ut est postea ad verum cognitum, Mahometus Turcorum Rex potentissimus & toti Christianæ reipublice jam formidandus, classe centum velorum in Rhodum insulam trajecti civitatem ejus nominis die XXIII. maii obsidere cepit. Eam obsidionem Rhodii maximo animo & summis laboribus tres fere continuos menses perculere; nonnumquam cum illis pugnatum sit, ac non de repellendo a mœnibus hoste, sed jam de civitate ipsa ejiciendo sit laboratum, adeo ut non tantum virtuti equitum, qua proculdubio maxima est, quantum Dei beneficio & D. Joannis intercessioni, in cuius protectione civitas est & religio, tribuendum quod impiissimi tyranni manus evaserint. Pontifex naves duas magnas a Genuensibus acceptas in subsidium obsessis misit omni genere comœntuum, & instrumentorum pro ferenda obsidione egregie oneratas: totidem etiam Ferdinandus Rex paulo ante transfuserat, quæ opportuno tempore navigantes in portum ipsum invidis hostibus delatæ obsessis a-

(a) Belcairus. dec. 1. l. 3. n. 38. Maxima Christianorum dissidia.

Florentinos

Ex his Christianos Turca opprim.

Rhodus a Turca tentata. (b) Volat. inf. arch. Vat. fig. n. 49. & 111. l. 2.

Submissa Rhodiis equitibus auxilia a Pont. & a Ferd. Rege.

nimum addiderunt, & necessaria subministrarunt: quæ vero a Pontifice mittebantur, vel quod longior a Genua navigatio esset, vel quod venti non infervirent soluta jam obsidione venire, non minus tamen, quam regia, Rhodiis utiles & grata, tam quod bonum Pontificis, & Romana sedis animum erga se viderent, quam quod multa, quæ vecta sunt, maximo usui refrigerio & solatio miseris fuere. Bellica Petri Albufsonii virtute, quam divinum Numen confirmavit fracti sunt Turcarum impetus, qui nullis humanis viribus a Rhodiis sustineri posse videbantur, ut ex ejuodem supremi equitum magistri literis ad Fridericum Imperatorem datis constat (c).

Serenissimo, & invictissimo principi, ac domino nostro domino Frederico Romanorum Imperatori semper Augusto domino nobis observandissimo.

Turci ubi circa urbem castra metati sunt, oppugnationis loca diligentius explorant, civitatem quoque omni ex parte bombardis quater, & eruere proponunt, & quod mente concipiunt opere demonstrant. Ad id quoque exequendum bombardis, & mortariis urbem circumdant, verberant, diruunt, turres novem, & Bolwardon magistratuique palatia concutiunt, & prosternunt; tribus tamen ex partibus commodissimum sibi videtur civitatem oppugnare, & aggredi. Potissime ad rem conficiendam pertinere videtur turris molis S. Nicolai expugnatio, ex qua urbem in suam potestatem facile transturam arbitrantur: est enim arx in vertice molis sita, quæ versus septentrionem in mari prominet ulque ad portum conspicit, & aditum navigantibus, quæ eam tenet, si libet, facile prohibet. Ad occidentem oratorium S. Antonii situm est fere ducentis passibus a turri distans mari interjecto. Conspecta igitur loci opportunitate hostis turris potiandæ avidus omni conatu incumbit, ut eam in suam redigat potestatem.

Ad turrim itaque diruendam tres ingentes bombardas æneas debebant, quarum magnitudo, & vehementia incredibilis erit: saxa quoque spherica novem palmarum torquebant, easque apud sacellum S. Antonii collocant, mirabile dictu, calamisolum orsu; opus quidem percelebre, & quod stabilissimum videbatur sex diebus assiduis trecentorum lapidum ictibus turris pro potiori parte diruitur, prosternitur, laceratur, hostis quidem ruinam conspicientes exultat, plausibus quoque æra complet, quæ vana gaudia in luctum sunt conversa. Nos vero de tuitione turris solliciti, grandem horrendamque ruinam conspicientes, quod supererat, munitione opplere jussimus: & quod id quoque parum visum est propter ipsam

(c) Ext. to. 2. rer. Germanic. ex editio. ne Fræber.

III. Turris portui imminens everta tormentis a Turcis.

magnum lapsum, constituimus nedum arcem tutari, sed molem ipsam S. Nicolai defendere. Omni igitur vigilantia, cura, ingenio, operariis fere mille diu noctuque adhibitis, totis diebus fossa non incassum excisa, propugnaculis quoque ex lignis edificatis in vertice ipsius molis circa turrim, in medio quoque ejus & in radice, turrim & molem inexpugnabilem, non sine parvo sumptu, reclusimus. Tum præsidium quoque fortissimorum commilitonum in ruinas molis, & munitionibus, propugnaculis circa eam confectis: in radice quod ad pedes ejus altera præsidia ad orientem & occidentem collocamus, nam illic radice muro clauditur, & mare vadosum est, quare observatari defenditurque ne Turci illuc transfearant, & nostros a tergo adoriantur. In mœnibus urbis bombardas disponi jubemus, quæ ad tempus pugne officio fungantur, ignes quoque cum scabbis parantur, quæ in classem mittantur. Turci edificii ruina allecti uno & demum altero prælio turrim invadunt, primum cum ipsam facile expugnare putarent medicribus viribus aggrediuntur ante auroram, luce adhuc dubia, trirremibus ad hoc paratis arcem oppugnant, prælianturque: nostri quidem tuitioni intenti locum constanter tutantur. Sic hostis victus discedit: ea in pugna fere septingenti Turci, prout profugi significaverunt, cecidere.

IV. Interjectis autem diebus accessi priori repulsa turrim mari potentia, arte, & ingenio oppugnant, & reparamenta, ac propugnacula jactu bombardarum quatant, nonnullaque conterunt: nos quoque rescimus summa celeritate, quod obtinetur. Parant ad hæc conficienda triremes bene munitas, & ingeniose ad prælium ornatas: adiciunt & navigia quadam oneraria parendarias vulgo dictas, quarum quedam onusta bombardis, & saxis erant, ut locum turris, & molis, quæ se potituros credebant, munirent, & ex his urbem lacerarent, diruerent, expugnarent: Cymbas præterea quasdam disponunt, ex quibus quique Turcorum strenuissimi facile in molem descendunt, & pontem miro artificio edificant: qui ex ecclesia S. Antonii turris in molem transtium præbeat. Nos enim suspicati, quod evenit, post primam pugnam abundantius dies noctesque circa turris, & molis tutamenta vires, & ingenium adhibemus, munimenta ampliamus, præsidia augemus, gravissimis impensis non parcimus, nam & in ea salutem urbis constitutam coniciebamus. Media igitur nocte, grandiori accessu ardore Turci XIII. kal. julii arcem summo silentio aggrediuntur, omnique parte magno impetu invadunt: erecte enim erant nostrorum aures, nec dormitabant, ubi autem adesse inimicos comperimus, machine saxa jaciunt, milites gladios stringunt, balistis, fundis, & saxorum jactu ex turri,

& mole hostem deturbant, & propellant. Pugnatum est summa vi a media nocte usque ad horam decimam: Turci vero complures, qui ex cymbis, & trireribus in molem descenderant, trucidantur; pontis navans Turcis onustus machinarum jactu frangitur: qui supererant Turci merguntur. Quatuor quoque triremes, & ea navigia, quæ bombardis, & lapidibus onusta erant, saxorum jactu ex tormentis perfringuntur, & undis obruuntur. Ignis quoque in classem mittitur, qui eam retrocedere compulsi: sic discedant victi Turci. Insignis quidem hæc pugna fuit morte clarorum virorum, qui Turcis præerant, quorum interitus luctum exercitui præbuit. Profugi quoque post pugnam introducti affirmant, Turcos in hac pugna magnam stragem accepisse, ex eis quoque duo millia ac quingentos cecidisse.

Cum autem Turci spem turris expugnanda perdidissent, industriam, ingenium, vires, & omnem conatum ad urbem expugnandam convertunt: & licet tota civitas machinis concuteretur, & laceraretur, ut vix forma prioris urbis remaneret, tamen potissime murorum partem oppugnare intendunt, qui Judæorum domos claudunt orientemque spectant, eamque etiam partem quæ ad turrim Italiae ducitur. Ad hæc igitur ingentes diruenda, & dilaceranda octo ingentes grandissimasque bombardas comportant, saxa circuitus palmarum novem torquentes, quæ assiduo die noctuque muros verberant, nec cessant bombardæ, & mortaria circa civitatem locata similes lapides torquere, quinimmo ad terrorem, & detrimentum ictus multiplicant. Nos ad jactum mortariorum vitandum imbecillitatem, ac mulieres sub fornibus, & valvis, & plurimis locis pomærii cohabitare statuimus; quo effectum est, ut pauci hoc tormento interierint. Ubi quoque alio tormenti genere, quo igneas pilas projiciebant, ac sagittas ignitas ex balistis catapultis torquent, quo ignem in edificia jacerent: nos vero indemnitati urbis consulentes peritos artis delegimus, qui post casum pilarum magna solertia ignem extinguerent. His remediis Rhodii a magnis incommodis servati sunt. Excogitant insuper impii ad urbem ingenio occulto appropinquare: fossas itaque tortuosas effodiunt, quas partim lignis, & terra operiunt, ut latentius ad fossas urbis accedant: propugnacula quoque multis in locis edificant, ex quibus assiduo sagittant colubrinis, ac serpentinis bombardis nostros deturbant fatigantque. Pensitant quoque eis esse commodam aliquam partem civitatis, quæ muro speronis adfacet complere: opera igitur ab hoste adhibita lapides congerere non cessant, & occulto in fossam faciunt, assiduitate pars fossæ oppletur, antemurali quoque æquatur, ex quo & ruina in formam dorsæ redacta facillimus consensu in mœnia efficitur.

Nos

Turcarum strages multa edita.

V.

Bellis tormentis concussa a Turcis mœnia.

VI.

Nos autem inimici conatum conspicientes tutioni urbis invigilamus, totaque urbe, & castello reparatis, & munitis fossis quoque quam diligenter intendimus: quod Turci coniectantes desperati ad muros sudorum, & alio se convertunt: & nos munimentis, ac reparis validissimis ruinam Turcorum firmamus, palis lignorum vicatissimorum infixis, ac terra fascibus arbustorum, & ramorum interjectis, que invicem subtilissime firmissimeque coherentes vim machinarum sustinebant, & ruinam protegebant, ne muri collapsi intra urbem facilem descensum preberent. Etiam loco propugnaculorum palos, & vegetes terra oppletas statuimus, que nostras tutarentur, & conscendentibus Turcis impedimento essent: ignes quoque artificiosos, & alia ingenia paravimus, que ad propulsandam Turcorum vim conducere videbantur.

VII. Fossas lapidibus equare Turca nituntur.

Delusi eorum conatus.

VIII. Irrumpunt Turca impetu in Rhodium.

Excogitatum quoque est eam partem fossa, que lapidibus a Turcis oppleta erat, evacuar: sed cum id palam effici non posset, cuniculo latentique fossa in pomœrio edificata, exitum sub lapidibus nostri habent, & occulto lapides in urbem comportant. Sentiunt profecto Turci, qui fossae propinqui erant, lapidum congeriem minui, & ascensus opportunitatem ademi, nisi quantocumque, quod cupiunt, efficiant. Itaque in his operibus XXXVIII. diebus consumptis, quo tempore tria millia quingenta vel circiter ingenium saxorum in mœnia & in urbem facta sunt, Turci scilicet occasione invadenda urbis conspecta, ne ascensus commoditas auferretur, accelerant propositum conficere, pridieque quam bellum iniretur, ac sequenti nocte, & diluculo, quod mane, quo pugnatum est, objecta absque intermissione saxa ingentia torquent, quod loco propugnaculorum adhibitum erat dilacerant, diruunt, vigiles, & custodes, & mœnium præsidia pro parte potiori occidunt, ut quisquam vix muris superstare posset, nisi summo astu occultaretur, & scala ad signum campanæ paululum descenderent & demum conscenderent, nec tempus datum est propugnacula denuo instaurandi, cum semper ictus bombardarum auferentur, ut eo paucio tempore recentia vel circiter saxa facta sint.

Turci vero, factu bombardarum finito, ad signum factus mortarii, quod quidem in eo loco constituerant, confertissimi magno impetu quam celerrime VII. kal. Augusti conscendunt: erat namque facilis, ut diximus, ejus conscensus, facilior quam nostris per scalas. Superiora quoque murorum loca, eradico nostro, quod erat illic, presidio, quod primum tanto impetu resistere nequivit, antequam subsidia nostra scalas conscenderent, occupant, & illic vexilla sua statuunt. Idem quoque faciunt ad

turrim Italia, cujus verticem oppugnant: clamor undique oritur, manus quoque viriliter conferuntur, magnaue vi pugnantur, repente nostris hostibus se objicientibus: dextera lævaque murorum superioribus locis nostri hostem oppugnant, & valide deturbant, ne mœnia discurrerent: scalis quoque, que quatuor erant, quibus in vicam Judæorum descendebatur, una jussu nostro perfractis, conscensis hostibus nos opponimus, tutamur, & defendimus.

Turci vero perpulchre armati duo millia supra muros erant confertissimi de nostris secum manus conferentes, qui armorum vim propellere, & loco expellere nitentur. Sed nostrorum virtus firma persistens, nequaquam loco cessit. Sequatur vero Turcos, qui muris potiti erant ingens, multitudo Turcorum, que totum campum adjacentem ruinam, vallum, & fossam opplevit, ut terra vix conspici posset. Affirmant profugæ * MMMM. Turcorum invasioni adesse: nostri ex Turcis, qui super muro erant CCC. vel circiter in vicum Judæorum propellant, qui ad unum occisi sunt.

Eo in conflictu vexillum sacratissime imaginis, domini nostri Jesu Christi, & religionis nostræ ante hostis conspectum, creximus: summa itaque vi horis duabus pugnarum est. Tandem Turci pressi, fatigati, perterriti, vulneribus quoque festi terga vertunt, & fugam tanto impetu arripunt, ut sibi ipsi impedimento essent, & perniciem afferrent. Cecidere ea in pugna Turci tria millia quingenti, vel circiter, quorum cadavera intra urbem, & supra mœnia, & in fossa & munitionibus hostium, & mari reperta sunt, & postmodum ad luem vitandam combusta, quorum spoliis nostri potiti fuere, qui fugientes Turcos usque ad campi planitiem magno animo secuti eos trucidantes tandem incolumes regressi sunt. In prælio quidam ex nostris militibus, & balivis inter confertissimos hostes constanter pugnantes occubere: nos nostrique commilitones, pluribus vulneribus acceptis, Deo gratias acturi presidio valido muris imposito domum revertimur. Nec id profecto sine divino auxilio contigit, qui tantam cladem avertit; misit enim Deus (non ambigimus) de celo auxilium, ne plebecula Christum colens Mahometis spurcitiis inficeretur.

Retulere (a) post partam victoriam transfugæ, qui e Turcicis castris ad Christiana se contulere, potissimam causam, cur tanta barbarorum multitudo, ad quadraginta enim millia impetum per muros everfos impresserant, cui sustinendo exigua equitum manus par esse non poterat, in foedissimam fugam sit conversa, hanc fuisse, offensum nimirum celo prodigium, quo tempore signa Salvatoris nostri, B. Virginis, & S. Jannis Baptistæ equestris olivis Hierosolymitani patroni in mœnium enis fixa

IX.

XLM. Judæi occisi a Turcis. X. Eductum in Turcas vexillum Christi. Propulsati Turca castique.

XI. (a) Bostus hist. eg. Hier. 2. p. lib. 12. & Guillelm. Caturcem. vicecom. & alii.

Prodigia celesti defenla Rhodus ex Turcarum relatu.

fixa sunt, atque a Turcico exercitu splendidissimam crucem aurei coloris in aere conspectam, visamque Virginem candidissimo amictu indutam, que sinistra intendebat clypeum, dextera lanceam vibrabat, virumque pone lacera veste, & cameli pelle coopertum, bosque innumeram militum caelestium aciem sequi, atque urbis obesse auxilio procurrare: cujus ostenti tanto terrore sunt capti Christi hostes, ut ipsis irruptionis in urbem argende defuerit animus.

XII.

Prodidit literis hujus prodigii historiam Guillelmus Caturcensis vicecancellarius, qui interfuit, tum historici plures, qui de ea Rhodi oppugnatione scripserunt, meminere. Et sane non sine divino miraculo mœnium ruinis propulatos infideles testatur Pontifex (a): Tanquam, inquit, Christi pugiles, & fortissimi athletæ, de Rhodiis equitis loquitur, pro fidei defensione, se & sua exponere non formidant, ut dextera Domini eis assistente, illam, nimirum Rhodi urbem, ab eorumdem Turcorum oppugnatione tutari miraculose potuerint. Pergunt magistri Rhodiorum equitum literæ.

(a) Lib. brev. & bull. pag. 240. & 242.

XIII.

Paraverant Turca spe potiunda urbis sibi funes ad captivos alligandos, & palorum ingentem magnitudinem ad viros cruciandos, decreverant enim omnes mortales matres, & feminas supra decem annorum ætatem trucidare, & palis suffigere, teneriorisque ætatis mortales in captivitate ducere, & ad fidem abnegandam compellere, & omnem supellectilem in prædam convertere, urbis ditione Turco reservata: sed frustrati suo nefando optatu tanquam pedes caduntur. Paucisque interjectis verbis: Ut perfuga divulgaverunt, Turcorum novem millia occisa sunt: ingens quidem multitudo vulnerata, inter quos quidam capitanei, ac Germanus bassa, & quidam Turci gener occubero. Pugna commissa munimentis prius exustis ad primum lapidem castra Turci locarunt, ubi supellectili, impedimentis, ac machinis onerandis, ac Turcis in Lyciam renehendis nonnullis diebus contumptis, Rhodiorum littore solvæntes: Fictum continentis urbem antiquam navigant; sic quoque victi cum ignominia recedunt. Omnipotens Deus vestram imperialem majestatem feliciter conservet ad vota. Dat. Rhodi die XIII. septembris anno Redemptionis nostri incarnationis MCCCCLXXX. E. P. imper. M.

Castra in oblatione Turcarum novem millia.

Soluta oblatio.

XIV.

Humiles servitores Petrus Daubuffon magister hospitalis Hierosolymitani, & consules. Ob partam divinitus hanc victoriam magna illius trophæa Virgini fixit Petrus Aubossonius, de quo paulo ante memoravi, ac Rhodium ecclesiam, aucto sacerdotiorum numero, eximiiis ornamentis decoravit, atque hisce literis relatæ de Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Mahomete divina ope victoriæ memoriam posteritati commendavit: Quæ, inquit, vidimus, & sumus experti testamur. Anno octuagesimo supra millesimum quadringentesimum urbs Rhodia arcta, eademque sævissima a Turcis terra marique vallabatur obsidione, ac multis locis mœnia a plaga orientali bellicorum tormentorum ingentium quidem, & innumerorum ictibus solo equata erant: in quorum ruina cum post sexagesimum, & quintum diem sexto kal. augusti in ortu solis Rhodiis contrario hinc inde ad manus ventum esset, hostisque nefandus numero superior, cæcis custodiis, muros præsidio nudatos jam teneret, itaque manu valida nonnullos urbis aditus occupasset, ut flumen hyemalibus pluviiis auctum effractus obicibus, dissectis munitionibus, & superato alveo repentino impetu in campum se effunderet, omniaque secum trahere anniteas, interiora urbis penetrare totis viribus conaretur, illuc undique a nostris subsidiariis concursum, & ad multam diem hasta gladioque cominus certatum est atrociter in neutram partem victoria declinante. Nos vero tunc, ut in omnibus nostris consuevimus necessitatibus, inter pugnam nonnullis acceptis vulneribus correntes diu nostros contra tantam multitudinem belli pondus non posse sustinere, mentis oculos, & intima cordis ad beatam Dei genitricem Mariam, gratiarum fontem vivam, humani generis advocatam, ac patronam nostrum nempe D. Joannem Baptistam direximus, orantes ut pro Christi fidelibus, in catholica fidei exaltationem, contra Mahometicam spurcitiâ pugnantibus, apud Regem, quem genuit altera, & alter baptizavit, in tanta rerum angustia, & discrimine dignarentur intercedere.

Quanto tempore obfessa sit Rhodus.

In ancipiti prælio impiorum Virginis & S. Joannis auxilium.

XV.

Nec mora: sensimus in ipso sanguinolento congressu, & bellico ardore divinum auxilium affuisse, validumque superne nostrorum animis robur infusum, & corporis vires adeo auctas fuisse, ut pauciores primo innumeram multitudinem formidantes, ipsamque vix in angustiis aditibus reprimentes, in festis telis invadere, & urbe pellere non detrectarent: hostium autem oculos caligantes, & ita balucinatos, ac mentem tanto pavore perterritam ex insperato corporaque tam languida, & fluxa devenisse re ipsa perspeximus, ut quo se verterent, quidve agerent possent nequaquam intelligere. Quare nostri occasionem rei bene gerendæ cœlitus datam non postponentes, instaurato agmine tanto impetu structæ acie irrucunt, ut urbem semicaptam statim recuperaverint, & tandem hostes per murorum ruinas e loco superioris præcipites sese deticere, & turpiter terga dare compulerint, quos ad lassitudinem cadendo pene usque intra castrorum munitiones profeculi sunt, & gloriosam

Rhodi divinitus confirmati.

Turca perturbati cœlitus.

Per ruinas murorum præcipites dejecti.

H h h h

XVI.

fam victoriam a divina clementia datam ad Christiani nominis exaltationem reportavimus.

Quamobrem predecessorum nostrorum vestigia sequentes, satagentes ubique pro viribus divinum cultum, ad Dei laudem, & ipsius patroni nostri praeconium augere, & ejusdem sanctissimi corporis reliquias venerari, ut de susceptis beneficiis grati sumus, & in futurum ejus interventibus precibus caeleste auxilium consequi mereamur, inter alia, qua executioni demandavimus superiori tempore a Bagiaso Turcorum tyranno, tunc nobis annuum tributum pendente, dexteram ipsius praecursoris manuum, qua generis humani Salvatorem mundo ostendit dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: multis retroactis saeculis Constantinopoli ante & post Turcensem tyrannidem in quodam Graecorum monasterio religiosissime servatam omni conatu evellere, & ex ejusdem ditone extrahere, in Christianorumque potestatem, & spiritualem solamen reducere annisi sumus, quod tandem Deo inspirante & auxiliante complevimus, votique compotes evasimus, quandoquidem ipsam cum nonnullis ornamentis argenteis, & literarum documentis accepimus, eademque a sacra sede Apostolica approbata, & nostris sumptibus obrizo auro denuo ornata S. Joannis Colachi nostri conventus Rhodi ecclesiam decoravimus donavimusque, & sacerdotum numerum ibidem ad divina celebranda ampliavimus, atque sacella quaedam ecclesiae contigua versus meridiem a fundamentis erexitur, & ornavimus, quae cum undique & ad unguem nostrae devotionis mentem non impleant, & majora, quantum in nobis est, exequi satagamus, scientes in inclite urbis Januae cathedrali ecclesia S. Laurentii reliquis corporis ipsius praecursoris cineres, quos divina majestas innumeris dignatur in dies insignire miraculis, summa cum veneratione in capace saneque sumptuosa ibidem ad hoc nuper erecta capella custodiri; voluntatem in eodem, & nostros affectus executioni demandare cupientes, ipsisque ut dediti clientes obtemperantes dignum arbitramur, & nostras esse partes ducimus in ejusdem laudem aliquam divinum celebrem institutionem per nostrum ordinem professos sacerdotes complendam in loco, quo ad fieri poterit propinquiori, & nobis assignato ordinare, chorum instituire, & edificia paulo post enarranda hinc nostro conceptu opportuna facere atque celebrantibus commoda erigere nostrisque sumptibus aptare, &c. Haec accuratius recensenda visa sunt, ut divinam beneficentiae, ac miraculi liberata Rhodo editi impressa alius vestigia extarent; nunc reliqua prosequamur.

XVII.

Dum vero Rhodus a bassa Palaeologo obsidione premebatur, Mahometes in I-

taliam cum magna classe ire jussit visrem bassam alium, nimirum Gedunem Achmetem rei militaris peritissimum, qui ex Velona Epiri oppido proximam extremam Italiam littoralem oram ex improvise adortus Hydrunto praecipuo Calabriae oppido ingenti omnium terrore potitus est, dirissimaque civium edita strage non aetate confectis, non mulieribus, non infantibus pepercit, quam funestam cladem inter ceteros (a) Volaterranus ita narrat (b): Turcorum classis navigiorum diversis generis circiter centum ex Apollonia, quam Velonam opinor nunc dicimus, die xxviii. mensis julii, qua veneris fuit, ex improvise in Italiam trajecit: transmissa freto, quod interjacet, passuum circiter quingenta millibus Hydruntum civitatem Apuliae, sub Ferdinandi Aragonensis ditone positam, eo quod primo impetu capere nequivit, civibus sese defendentibus, obsidere cepit & oppugnare: ejus namque praefectus Accinetus, quem sua lingua bassam vocant, eo animo venerat, ut si ex improviso urbe potiri non posset, machinis & tormentis adhibitis, quorum magnam copiam secum adduxerat, omnino illam expugnare conaretur. Itaque illis interim expositis, occupato portu & urbe circumdata quae parvi admodum est circuitus, magna vi omni genere tormentorum illam adoriri cepit, ita ut dies noctesque nulla quies oppidanis daretur: qui cum imparati essent, frustra alius Regem deprecantibus, ut subsidium ad eos mitteret, nullisque subsidiis comparentibus, tandem ueluti in potestatem hostium die xi. augusti mensis devenere. Urbs tota direpta est, caesi fere cives omnes, & indigenae, imbellis aetas in servitutem acta est, praeter senes utriusque sexus qui pene cuncti interempti fuere. Sacerdotes omnes & ipse in primis Hydruntinus antistes, aetate & vitae sanctimonia venerandus, crudeliter occisi, templa Deo dicata funditus diruta, vel in prophanos, & turpissimos usus conversa, sanctorum reliquiae canibus obiectae; virgines raptae, & ad stuprum deductae, ac super sanctissimas aras violatae, nihil crudelitatis aut impietatis omissum est: cuique nobilis caput abscissum, & affixum lanceis tota urbe ad spectaculum deferrebat. Dies hic magni mali initium est, & incendium toti Italiae formidandum.

Secus (c) fuit terra lignea archiepiscopus cum cruce teneret manibus, ac fideles ad obeundam pro Christo mortem cohortaretur, occingenti circiter oppido educi nudi cum fidei Christi damnare respuerent, seque ad constantiam cohortarentur a Turcis in parva valle, qua vallis martyrum dicta est, contrucati sunt. Dum ita Calabriam Turca invadebat, Calabriae princeps alienis rapiendis inhiabat, oppressisque auxilii specie se-

Eodem tempore invasa a Turcis Italia.

(a) MS. expedition. Sixt. IV. bibl. Vatic. n. 4155. Volat. diar. MS. arch. Vatic. fig. n. 111. Steph. In. fig. n. 111. Turcogr. l. 1.

(b) Volat. diar. ms. arch. Vatic. fig. n. 111. p. 280.

(c) MS. Var. exp. dit. Sixt. Rapp. Volat. l. 7. Brus. hist. Flor. l. 7. Sixtus de Italia de ferenda.

Hydruntum obsessum a Turc. Nulla auxilia a Ferd. Rege submissa.

Horrenda Hydrunti excidio.

XVIII.

Archiep. terra lectus. (e) Leand. Albert. in discip. Salem. in regn. Ital. 9. Occingenti civis affectu martyrio.

(a) Volat. ms. Var. fig. num. 111.

Divulfus ex Hetr. Alphon. sus.

XIX.

(b) In. ms. Var. arch. fig. n. 111.

(c) MS. Var. exp. dit. Sixt. Rapp. Volat. l. 7. Brus. hist. Flor. l. 7. Sixtus de Italia de ferenda.

(d) Jac. Volat. in diarii ms. Vallie. fig. n. 19. p. 205. &c.

XX.

nis in spem Etruriae sibi subicienda veniebat, de quo deque Senensium conversionibus haec tradit Volaterranus (a): Senis tunc agebat Alfonsus Calabriae princeps ut supra monstratum est, civitatis decreta omnia nutu suo fiebant, nec de re aliqua jam ad senatum referebatur, quin prius Calaber illam probasset, adeoque creverat ejus auctoritas, ut nisi compulsus fuisset in Apuliam proficisci ad obviam Turcis, qui in Italiam trajecerant, & Hydruntum occupaverant, ejus civitatis imperio procul dubio potitus esset sic quod actum erat de totius Etruriae libertate. Dicitur est lugentem e civitate abiisse. Itaque debent plurimum Etrusci Turco, qui ab eorum cervicibus jugum servitutis amovit, sed in primis debent Senenses, qui jam primi tyranno parvisent.

Implicitus etiam tum erat bello cum Florentinis gesto Pontifex, adversum quos comitem Hieronymum Riarium ducem exercitus creasse refert Stephanus Insiura (b). Ut vero anno exeunte eos conciliarit Ecclesiae, dicitur inferius; Hydrunti enim expugnatio gravem iniecerat terrorem. Nec desunt, qui dicant (c), Sixtum ubi captam Hydruntum percubuit, territum atque animo consternatum de urbe deferenda, ac petendis Galliis consilium agitate: verum postea metu posito, mutatoque consilio ad paranda auxilia, defendendas generosi pastoris more oves a Deo sibi concreditas, propulandosque Christiani hostes nominis curas intendisse. Imperavit itaque omnibus Italiae principibus inducias, ut omnium arma adversus communem hostem verterentur: cum Venetis die ascensionis Salvatoris sacro armorum in Turcas foedus pepigit (d): Gabrielem Rangonum Cardinalem in Neapolitanum regnum legavit, ut crucis symbolo fideles insigniret: Transalpinorum Regum opem per sacrosancta quae imploravit, veniente criminum spe proposita ad nomen Christianum defendendum concitavit: tum de subsidiariis navibus a se transmissis Rhodum, cujus nondum erat soluta obsidio edocuit.

Ad futuram rei memoriam.

Non solum Italiae, sed etiam extra Italiam degentibus ultramontanis jam innotescere non ambigimus, Turcos crucis Christi, & ejusdem fidei cultorum sevilissimos hostes insulam Rhodi hospitalis S. Joannis Hierosolymitani cum ingenti gentium multitudine terra marique obsidisse, & uno eodemque tempore ex Velona cum validissima classe in Apuliam descendisse, ac Hydruntinam civitatem sedem metropolitanae post aliquot dierum obsidionem, & murorum illius machinarum impetu everisionem, tandem, bene rem miseram atque afflictam hoc calamitoso tempore! cruentissimo bello viris partim caesis, partim acerbissima servitutis Ann. Eccl. Tom. XXIX.

jugo subiectis, matronis stupratis, virginibus raptis, sanctimonialibus sedatis, adolescentulis immaniter trucidatis, senibus hominum & equorum calcibus dilaniatis, praegnantibus cum semivivis corpusculis, o crudelitas inaudita! divisit, vi & armis expugnasse, & ad metropolitanam ecclesiam accedentes bonae memoriae Stephanum archiepiscopum Hydruntinum, senem decrepitem, & plenum dierum, qui in apparatu pontificali corpus domini nostri Jesu Christi deferendo per eandem ecclesiam cum suis canonicis, & aliis presbyteris, ac clericis processionaliter pro civitatis defensione, & incolarum ejus salute humiles preces effundebat, non secus atque impius Manasses Isaiam serra lignea per medium secasse, & eos, quos secum habebat, canonicos, & presbyteros praedictos Deum laudantes, & misericordiam ab eo alta voce exposcentes, crudeliter intra ecclesiam ipsam trucidasse, & interemisse, ac omnia, quae in eadem civitate ejusque territorio erant mobilia bona diripuisse, & hujusmodi victoria elatos contra Castrensem, Licinensem, Nerotinen, Argentinen, & Leocaden, aliasque maritimis oris propinquas Hydruntinae, & Brundusensis provinciarum civitates, territoria, & loca earum, ac illarum incolas victoriam prosequi, eorumque exercitum, & victoriam in dies continuo augeri: & dicti hospitalis fratrum, & incolarum insulae praedictae eorundem Turcorum impetu variis crudelissimis praeliis, quae cum illis habuerant, non parvam multitudinem perisse; Rhodianorum muros pro magna parte solo aequatos fore, & inibi degentes arctissima obsidione teneri, ac in gravissimo periculo constitutos esse, & nisi potentatus Italia in unum convenientes prompta auxilia celeriter conferant, nemo est qui ambigat, Turcos ipsos tandem, qua voluerint in his partibus victoria potituros fore. Nondum liberatae Rhodi fama ad Sixtum pervenerat.

Quam igitur periculosum sit modo Christianis omnibus, & praesertim Italiae potentibus in armorum assumptione contra Turcos dissimulare, quamve damnosum ultra differre quisque intelligit, illis jam Italiam, & Siciliae regnum, quod de B. Petri patrimonio fore dignoscitur, pro sua voluntate calcantibus: unde si Christi fideles, & praesertim Itali praefati agros, si domos, si uxores, si liberos, si libertatem, si fidem denique ipsam, in qua baptizati, & renati sumus, retinere volunt, credant nobis eos arma sumere, & bellum gerere oportet. Nec confidant se tutos esse, qui praeter ceteris a regno praedicto distare noscantur, quia nisi obviam veniant Turcis, & ipsi tandem illorum ditoni parebunt, nec ab hujusmodi defensione se retrabant inanes divinae majestatis consiliorum perscrutatores, dicentes forsitan intra se: nonne Deus omnipotens, qui docet manus ad praelium &

Exposita Turcarum crudelitas.

Et continua gratulatio.

XXI. Jungenda sine mora arma in communem hostem.

Probari a Deo tot adversis Christianis nos.

XXII.

Licet exerceantur cladibus fideles victoriam relaturus.

XXIII.

Solicitati fideles per sanctissima quæque ut arma in Turcas expedi- ant.

digitos movet ad bellum, civitatem Hydruntinam, Pontificem, Christos, & fideles suos si voluisset, ne in manus traderentur impiorum, poterat omnino tueri. Poterat quidem, & posset illam, si vellet de manibus hostium facile liberare, cum in ditione ejus cuncta sint posita, & nihil est, quod ipsius possit resistere voluntati: sed cum refrigescente charitate multorum iniquitas abundasset, & fideles suos a mortis somno ad perennis vita studium excitaret, certamen hujusmodi eis proposuit gloriosum, in quo fidem velut aurum in fornace probaret salvationis causam præstando, viamque eis ostendendo salutis, ut qui fideliter pro ipso certarent, velut ejus athleta ab ipso feliciter coronarentur, & qui segnes in tanta necessitatis articulo forent, in novissimo judicii strictique examinis die in tenebras missi exteriores justam mererentur damnationis sententiam sustinere.

Non est itaque de divina clementia ullo modo desperandum, sed nostram potius negligentiam arguamus, qui culpis & peccatis exigentibus nostris miserationes Domini retardamus, sicut filii Israel, qui murmuraverunt in castris, nec exaudierunt vocem Domini quadraginta dies, quibus potuissent terram repromissionis intrare, in annos totidem converterunt. Sic etiam populus Israel, cum ad bellandum tribum Beniamin prius Domino consulto, deinde ipso ut iterum ascenderet injungente, non antea de ipsi victoriam est adeptus, quam semel, & secundo conversus in fugam culpas suas hostili gladio expiaret: si enim populus Christianus in lege Domini ambulasset, si ejus crucem tolleret, ut ipsius vindicaret injuriam, unus ex eis mille, & duo decem millia effugassent, & sicut desiccit fumus, & fuit cera a facie ignis, sic inimici crucis ab eorum presentia defecissent: & quamquam contrarium delicta nostra meruerunt, quoniam per peccata, quæ jugiter facimus ad duriora Dominum provocamus, quid tamen miserationes illius super omnia opera ejus, & cum iratus fuerit misericordiam recordatur, si conversi fuerimus, adiciet misereri Deus, & non continebit modo in ira misericordiam suam, nec dabit hereditatem suam in opprobrium, ut dominentur ei de cætero nationes, ne forte consentiant adversarii nostri, & dicant: Manus nostra excellentia, & non Deus fecit hæc omnia.

Omnes igitur Christiani præsertim Italia potentatus, & incolæ, quibus majus de proximo periculum imminet, per viscera misericordiam domini nostri Jesu Christi, per passionem ejus, qua sumus redempti, per judicium extremum, in quo stabunt ante tribunal ejus, ac recepturi uniusquisque secundum opera sua, dei spem vitæ æternæ, quam repromisit Deus diligentibus se, obnixò hortamur, requirimus, & monemus; ut dissensiones, & emulaciones

fraternas in pacis, & dilectionis fœdera convertentes, apprehendant arma, & scutum, & exurgant in adiutorium Jesu Christi, infirmi robore accingantur, ut arcum fortium superent, & superbiam illorum humiliant, qui non in Deo, sed in sua feritate confidunt, firmiter sperantes in eo, qui conterit bella, qui currum Pharaonis defecit in mare, quod ipse mittet eis auxilium de sancto, & de Syon tuebitur eos. Nos enim intellecto Turcorum apparatu ad expugnandum insulam, ut magister & fratres insulam, & loca eorum munire & ad defensionem illius se parare commodius possent, ei in non modica pecuniarum summa subvenimus, ac Christiani fideles partium Gallicanarum primò per anni jubilei, & deinde per universam orbem ad impendendum eis ad præmissa pia suffragia per indulgentiam plenarie concessionem inducere nostris literis curavimus, & demum magnam navem frumento oneratam ad insulam ipsam transmisimus, quæ divino quodam miraculo vix triduo, antequam Turchi insulam ipsam obsidere cœperant, ad illam pervenerat; sine enim frumento prædicto insula tam arctam obsidionem longo tempore nullo pacto perferre potuisset.

Intellecta postmodum obsidione prædicta maritimam classem duarum maximarum navium armis, & bellatorum numero manitam ex Janua non sine maximo sumptu ad eandem insulam jam transmisimus, & ut, quæ per eosdem magistrum & fratres in provincia parabatur classis celerius parari, & ad insulam ipsam transmitti posset, aliam longe majorem pecuniarum summam eis condonavimus; nec omisimus literis nostris sollicitare Christianissimos Imperatorem, & Reges, ac alios universos Christiani fideles ad defensionem insule memorate, ipsorumque Turcorum ex Apulia expulsione, & postremo missum dilectum filium nostrum Gabrielem tit. SS. Sergii & Bacchi presbyterum Cardinalem ad regnum ipsam Sicilia A. S. L. pecuniis, quibus potuimus, munitum, qui Turcorum eorundem impetus una cum charissimo in Christo filio nostro Ferdinando Sicilia Rege illustri reprimeret, & illos terra marique expugnare curaret, nec tamen usque modo Turci ipsi his nostris provisionibus ab obsidione insule prædictæ cessarunt; nec ex Apulia recesserunt, immo ut noviter relatum existit, civitatem Vestanensem in provincia Syponina occuparunt, nos enim auxilia, & præsidia pro facultatibus nostris continuo impendere non cessabimus, & alios, ut id similiter faciant exhortari non desistemus. Indixit propterea Sixtus inducias Italiam dum Turca hereret in Italia, fœdissimis censuras incussit, cum cruce signatos in clientelam accepit. Dat. MCCCCCLXXX.

Extant quoque aliæ Apostolicæ literæ (a), quibus deplorat Pontifex ingentia mala

XXIV. De subditis transmissis Rhodiis.

Ut Gabriel Card. SS. Sergii & Pauli legatus in Sicil. decretus sit.

Grassari in Syponino agro non delinquant Turci.

Iterum novi summi additi Christiani ut confluerant in arma.

XXV. (a) Lib. brev. & bull. p. 236.

XXVI. Ut Turcæ Romam expugnare meditentur.

XXVII. Heu quæ qualisve gens, quam vilis, quam fœda, quam sordida contra Christianum populum sapientissimum, nobilissimum, potentissimumque Italiam ingredi audent, omnis enim exercitus constat ex hominibus partim levis partim nullius armaturæ, &

Ex privatis inimicitis dissolutam Christianam potentiam.

XXVIII.

mala a sævissimo Turca Hydrunto atque finitimo agro illata, tantamque eum dominandi & extinguendæ fidei Christianæ cupidine flagrare, ut Romam in Turcicam servitutem redigere, templaque ejus sacratissima funestare moliretur: ejus tamen infringendos conatus subicit, si Christiani Reges, principes, ac populi fidem Christianam tuendam susciperent: non sua virtute Turcas, sed Christianorum inertia & discordiis protulisse auxilium imperium: bellum itaque strenue pro Christo susciperent, pugnaturum cum ipsi militiæ cœlestis principem Apulicæ tutelarem archangelum Michaelem, nec defuturam divinam opem, qua confirmati David, Geleon, Machabæi præclarissimas de Dei hostibus victorias refulere, denique amplissimam criminum veniam consequuturos.

Ad futuram rei memoriam. Tanta est Turcorum rabies, & dominandi libido, ac extinguendæ fidei catholicæ ardor, ut nil aliud cogitent, nil dies noctes que moliantur, nisi ut ad hanc almam urbem Apostolorum Petri, & Pauli glorioso martyrii cruce Domino nostro Jesu Christo consecratam, in qua Altissimus sacerdotii principatum, & Christiana religionis caput instituit, se conferant, & illius sacratissima templa, & quæ in eis conservantur Christi, ac sanctorum ejus, reliquias polluant, & tandem universam Italiam, ceteraque Christianorum provincias eorum spurcissima secta subiciant: sed eorum perfidia, & iniqua intentione frustrabuntur omnino, si Christianissimi Reges, & principes, ac alii sacro baptismatis fonte renati, & Christi salvatoris nostri nomine insigniti, pro quorum salute pretiosum sanguinem suum salvator ipse noster effudit, ejusdem fidei defensionem ultra præstolando, & cunctando non negligant, sed insurgant contra ejus inimicos, & hostes, neque dubitent, etiam si oporteret pro eo vitam exponere, qui pro nobis mori non abnuat; præsertim cum est magna, & ardua res videatur hujusmodi defensio, nihilominus volentibus Christianis facilis erit eorundem infidelium expugnatio, neque enim sua virtute, & industria Turci præfati eorum auxere tyrannidem, sed Christianorum inertia, desidia, negligentia, & discordia, ita ut paulatim devictis vicinis eorum tolerantia, qui ob privatas inimicitias eos perire sinebant, eo usque pestis ipsa crevit, ut ceteros sociis nudatos tandem subjugaverint, & usque in Panonia fines ex uno latere progressi, ex alio jam Italiam ingredi non formidaverint.

Heu quæ qualisve gens, quam vilis, quam fœda, quam sordida contra Christianum populum sapientissimum, nobilissimum, potentissimumque Italiam ingredi audent, omnis enim exercitus constat ex hominibus partim levis partim nullius armaturæ, &

ut plurimum peditibus sine stipendio publico, præda dumtaxat viventibus, nullum ordinem servare assuetis, in quorum arbitrio est manere, & fugere, & hos eis Christiani fideles imperare permittunt eorum desidia: nonne sola Italia, nec illa tota per sepe sexaginta millia militum armatorum in re militari fortitudine, ac robore præstantissimorum contra se invicem sustentavit, qui ad repellendam hujusmodi gentem non solum ex Italia, sed ex Europa usque in Asiam sufficerent? Animus igitur & voluntas, non vires & facultates deesse videntur, illorum enim temeritas, & perseverantia, ac Christiani fideles negligentia, & tolerantia eos, qui fugientes insequuntur, hætenus victores effecit, quod profecto cessaret, si hujusmodi negligentia & tolerantia deposita orthodoxæ fidei cultores eorum vires contra eos exercere voluerint. Omnes itaque præfatos charissimos in Christo filios nostros serenissimos, Imperatorem & Reges potentissimos principes, ac Christianissimos populos in Domino exhortamur, ut hujusmodi fidei defensionem adeo sanctam, adeoque necessariam aggredi ultra non cessent magno ac fortissimo animo, non rebus, non bonis, non personis, non vite parentes, pugnetque cum eis Archangelus Michael princeps exercitus cœlestis militia, qui prædictæ Apulie est protector, & custos, etiam spe, & fiducia in Deum salvatorem nostrum præcipue muniti, quod ipse propugnatores suos ab eorundem Turcorum defendet periculo, & eis victoriam præstabit, &c. Propositum etiam est indulgentiarum beneficium iis, qui instructos armis milites ad hoc gerendum bellum mitterent, & decreti sacerdotum quæstores ad stipem a fidelibus erogatam colligendam. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCDLXXX. v. idus augusti pontificatus nostri anno ix.

Imperavit præterea Sixtus (a) biennales decumas ecclesiasticorum vectigalium, quæ in locis ditionis ecclesiasticæ colligerentur, tum ad reficienda everfa Rhodi propugnacula, tum ad Hydruntum, quod Turcæ magnis molibus muniverant, expugnandum.

Ad futuram rei memoriam. Cum Turci crucis Christi atrocissimi hostes cursu victoriarum elati civitatem Colocensem insule Rhodi, turrim fortitudinis, & validissimam fidei præfate in partibus illis adversus eos eorumque & aliorum infidelium impetum propugnaculum hoc anno arcta obsidione tenuerint, & illius muros machinis, & aliis bellicis instrumentis pro magna parte solo æquaverint, eamque occupare pro posse conati fuerint adeo, ut vix dilecti filii magister, & fratres hospitalis S. Joannis Jerosolymitani inibi degentes, qui tanquam Christi pugiles, & fortissimi

Italia sexaginta millia hominum in mutuas clades armavit. Dominis Turcis pares illi esse possent.

Moniti fideles ut Michaelis Archangelus ope confidant.

XXVIII. Imperatorem in sumptibus bellis decumas (a) Lib. brev. & bull. pag. 242.

tissimi athletæ pro fidei defensione se & sua exponere non formidant, dextera Domini eis assistente illam ab eorumdem Turcorum occupatione tutari miraculose potuerint, & hujusmodi obsidione durante, quod usque modo inauditum extitit Italia oras attingere, & civitatem Hydruntinam inter alias provinciae Apuliae regni nostri Siciliae metropolitanas civitates insignem obsidere, ac vi & armis expugnare cum illius incolarum crudelissima strage non omiserint, illamque sic occupatam hominibus vacuum victualibus, machinis, & aliis propugnaculis adeo muniverint, ut recuperari sine maxima difficultate, & gentium & armorum terra marique adducendorum multitudine non possint, pariterque Turci præfati continuo validissimam classem, cum qua ad civitatem ipsam Hydruntinam se conferant, & illi vicinas, & tandem successive reliquas Italiae civitates occupent, ac eorum sparsissima secta cæcis Christi fidelibus illarum incolis subji- ciant, & adveniente vere insulam prædictam Rhodi denuo invadant, præfataque Colocen- sem civitatem, præterita obsidione plurimum debilitatam, iterum cum potentiori exerci- tu obsideant, ac eorum formidabili poten- tia trucidatis magistro, & fratribus aliis- que habitatoribus ejus vivificæ crucis Chri- sti vexillum, quod magister, & fratres prædicti in vestibus, & cordibus eorum de- ferant, conculcent, ac sacra ibidem exci- sionis Dei templa reliquaque illius ad- ficia subvertant in Christianæ religionis opprobrium. Nos igitur intendentes eorun- dem Turcorum conatibus, & furori hujus- modi pro posse resistere, & recuperationi dictæ civitatis Hydruntinæ quanto celerius fieri poterit vacare, cum omnis mora plu- rimum periculosa fore noscatur, & ad per- ferendas expensas propterea opportunas Ro- manæ ecclesie non suppetant facultates, ha- bita super his cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberatio- ne matura subsidium unius integræ, & ve- ræ decimæ omnium, & singulorum fructuum, reddituum, & proventuum cathedralium a- liarumque ecclesiarum, nec non monasterio- rum prioratum, & infra in alma urbe a- liisque civitatibus, terris, & locis tem- porali dominio præfata Romane ecclesie mediate, vel immediate subiectis ubilibet consistentium, & infra anno quolibet usque ad triennium proxime exigendum, & infra imponimus, &c. Imperata præterea est de- cima omnium obventionum ex muneribus publicis Cardinalibus, legatis, præfectis ur- bium arcium locorumve, magistratibus ur- banis, tum aliis quævis munera publica gerentibus. Dat. Romæ apud S. Petrum an- no incarnationis dominicæ MCCCCLXXX. V. kalend. decembris pontificatus nostri an- no x.

XXIX. In hoc labantis Christianæ rei discrimi- ne Sixtus, cum Dei Ecclesiam adversa sæ-

vaque tempestate quassatam lugeret, quam inde Turcæ continuis efferati victoriis de- lendæ religionis Christianæ cupidissimi: hinc Christianifideles ejusdem religionis, ac divini Numinis oblitæ acerrime ac pertinacissime inter sese dissidentes concitabant; veteri more institutoque sanctissimorum pontifi- cum suffragia cœlitum imploranda ad di- vinam leniendam iram decrevit, eamque ob causam octavam a festo omnium San- ctorum recurrentem diem sacram consti- tuit, atque ab omnibus ecclesiis ubique coli, & celebrari iussit hoc diplomate (a): Cum plurium sanctorum solemnes octavae con- fuerint celebrari, ut sicut primus eorum obitus dies ipsorum in celo natiuitatem, in angelorum & sanctorum patrum consortio assumptionem significat, ita in octava re- surrectionem corporum recolentes ipsorum duplici stola animæ videlicet, & glorifi- cati corporis congratulamur: octavam, in- quit Dominus in leuitico, dies vobis cele- berrimus, & sanctissimus erit; & octava die resurrexit dominus noster Jesus Christus, & in octava hujus sæculi ætate cum eodem resurgere firmiter expectamus, consonum quoque est ut festiuitatem sanctorum om- nium per octo continuos dies solemniter ce- lebremus; nos qui, licet immeriti, illius, qui calum terramque regit, vices gerimus in terris, cupientes Christianifideles quoslibet, quorum nobis est cœlitus cura commissæ, ad venerationem omnium sanctorum, & sancta- rum Dei, & jugem erga eos devotionem quan- tum possumus excitare, ut per eorum patro- cinia nostrum supplicium imperfectum; de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio statuiamus, & ordina- mus, quod festiuitas omnium sanctorum hu- jusmodi per octo continuo dies prima sci- licet, & octava cum majori ceterorum die- rum solemnitate annis singulis, & laudum cantico, lætitiæ jubilo, cordisque eripudio, sub duplici officio, ut in aliis sanctorum, & sanctarum festiuitatibus solemnibus, eorundemque octavis observatur, per uni- versum orbem perpetuis futuris temporibus deinceps celebrari, & observari debeat, ita quod de festiuitatibus, quæ in prædictis octavis evenire contigerint, tunc nulla com- memoratio habeatur, sed illa post easdem oc- tavas celebrentur, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ M- CDLXXX. pridie kal. novembris pontifica- tus nostri anno x.

Cæterum spondit Sixtus classem vi- ginti quinque triremium se instructuram, ac Neapolitanæ, quæ ex quadraginta- conflanda erat conjuncturam, uti refert Jacobus Volaterranus (b). Legatum præ- terea fuisse ad Genuenses Cardinalem Sa- bellum addit auctor, ut classem parandam curaret, atque intestinas civium dissensio- nes sedaret.

Decembris, inquit, xix. Cardinalis Sa- bell.

Publicæ preces imperatoris pro divina ope imploranda.

(a) Lib. brev. & bull. pag. 240.

Festivitas omnium Sanctorum diebus octo celebranda.

XXX. (b) Jac. Volat. ms. arch. Vat. fig. n. 111. l. 2. Steph. Inss. l. 5. Bizar. l. 5. Card. Sabelius ad Genuenses legatus decernitur. XXXI.

Inter Fregosios & Adurnos pacem componere iustus.

bellus, qui superiori mense cum esset admini- strator provincie Umbriae, legatus ad Ligu- res fuerat designatus, mane & ipse abiit. Et infra: Legationis hujus causæ duæ præ- cipuæ afferuntur, altera ut sedaret civiles motus per eos dies Genuæ exortos inter Fregosios, & Adurnos: altera ut triremes pararet pro Pontifice ad traiciendum in- Tartaros venturo vere, vel potius ad obsi- stendum illis, ne in Italiam ipsi majore con- natu, & classe, quam præterita æstate tra- iicerent. Et infra: Fuerat hic a Pontifice Paulo II. multo jam annos propter magna merita tam sua, quam familiae suæ, ad ordinem cardinalatus assumptus; sed inter- veniente inopinatus fuit, nec data ei de more insignia: assumpto inde Pontifice Xisto tantum valuit contrariae factionis auctori- tas, ut usque ad hoc tempus tali digni- tate fraudatus fuerit: Joannes Baptista sibi est nomen.

XXXII. Cum porro Turcæ ex Hydruntina urbe veluti ex arce munitissima in Salentinum agrum, superique maris litoreas oras ex- currerent, & omnia ferro flammaque mi- scerent, jamque celebrissimæ ad Laure- tanam eam opibus spoliaturi imminerent, Recinetenses patriæ immemores Laureta- nam domum summo conatu propugnare decreverunt, præsidioque imposito excu- bias agere die noctuque constituerant, donis a Christiana pietate collatis in tutum receptis, quæ relata in tabulis sunt. At- sapiens Recinetensium consilium subducto jam sacro auro argentoque, haudquaquam barbaros a nefario scelere vocavit. Ve- rum nec virginis Deiparæ præsidium ad- versus barbaricam classem populabundam suæ domui augustissimæ defuit, ut narrat Lauretanæ historiae scriptor his verbis (a): Turcæ populabundi ad castrum portus Re- cinetensis classe delati, omisi minorum præ- darum cura, ad Lauretanam prædam, quam opulentissimam sciebant esse, ac asportatam alio nesciebant, iter inveniunt. Tuebantur Lauretanam eadem Recinetenses, levo ad- versus barbarorum exercitum insolentem vi- ctoria præsidium, nisi ipsa loci præses suæ domui præsidio foret; itaque ad sacrae do- mus conspectum ingens repente terror totam Turcarum pervasit aciem, cunctosque e ve- stigio tutissimis animis referre coegit pe- dem stupore attonitos, & Deum profecto pro illi e de stare memorantes. Subdit au- tem Cardinalis Robureum Laureti patro- num eo admonitum periculo templum ex- citatis propugnaculis adversus reptinosos hostium incursum communitivisse. Erat is Julianus episcopus Sabinensis Cardinalis S. Petri ad vincula nuncupatus Sixti IV. ex fratre nepos, qui ei post Pium III. accepto Julii II. nomine in pontificatu successit, ut diximus supra.

(a) Fuf. hist. Laur. l. 2. c. 4.

XXXIII. Interea hic ad pacandos principes, ne

ab arcendis communibus hostibus retarda- rentur in Gallias missus est, cujus lega- tionis obeundæ provinciam hoc diplomate suscepit (b).

Juliano episcopo Sabinensi, Cardinali S. Petri ad vincula nuncupato majori pæni- tentiario nostro A. S. L.

Cum pacis æmulo, & humani generis i- nimico supereminente zizania exortis du- dum pestiferis, ac dolendis dissensionibus inter charissimum in Christo filium nostrum Ludovicum Francorum Regem illustrem, & dilectum filium nobilem virum Maximilia- num ducem Austriae, nonnullosque alios hinc inde adherentes etiam variis respectibus, & occasionebus: dira guerrarum commotio quamplurimas provincias, civitates, vil- las, terras, oppida, dominia, castra, & loca, ac illorum incolas diutius afflixerit, & exinde agrorum depopulationes, incen- dia, hominum cades, strages, captivatio- nes villarum, terrarum, & provinciarum direptiones, everfiones, & vastationes a- liaque quamplurima, & innumerabilia da- mna non sine magna etiam ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum piorum locorum in eisdem provinciis, & dominiis consen- tium jactura successerunt: divisiones etiam, factiones, similitates, rancorës, & odia in- ter quamplurimos principes, barones, mili- tes, vasallos, subditos, & incolas exor- ta fuerint, & majora, ac graviora peri- cula irreparabiliaque scandala, & damna ex earundem guerrarum ulteriores prosecu- tione proculdubio sequutura fore non im- merito formidentur, per quæ viribus eo- rundem principum attritis, iisdem dissen- sionibus manentibus, debiliores Christiano- rum manus indubitanter efficiuntur ad di- ctorum Turcorum immanissimorum hostium Christiani nominis impetus contandendos, & coercendos, nos infra mentis nostræ ar- cana revolventes, & diligenti considera- tione pensantes sincere devotionis affectum & fidei zelum quibus Rex, & dux præ- fati nos, & Romanam ecclesiam reveren- tur, quodque hoc tempore valde expediat, ut inter eos pacis vinculum vigeret ad pa- cificandum provincias, dominia, & loca, alia, quæ reipublicæ, & fidei Christianæ firmissima sunt præsidia, convernimus om- nes sensus.

(b) Six. IV. reg. 1. legatio- num p. 78.

Bellum inter Lud. Regem Franc. & Maximilia- num accensum.

Ambo sollicitati ut arma in Turcas vertant.

Animadvertentes itaque ad nos præcipue spectare hujusmodi imminentibus periculis, dissensionibus, & scandalis occurrere & ad pacem omni studio dissidentes conjungere, habita super hoc cum venerabilibus fratri- bus nostris S. R. E. Cardinalibus delibera- tione matura ad te literarum scientia præ- ditum, potentem opere pariter & sermone, in magnis expertum, & in arduis compro- basum direximus oculos nostræ mentis: ac de tua circumspeditionis industria, eximia probitate, fidei zelo, maturitate consilii, morum elegantia, aliisque innumerabilium vir-

XXXIV.

Florentini veniam a Pont. poscunt.

runt. Honorificentissimam itaque duodecim civium legationem ad Apostolicam sedem misere; subituros se demisse qualescumque illius leges professi. Oratoribus igitur in urbem venientibus nulli officii causa obviam prodire, neque coram Pontifice admitti, nisi prius imperatas ab illo concordiae leges recepturas se sponderent. Demum prima adventus dominica die in porticum basilicæ Vaticanæ convenere, Pontificem & Cardinales prætolantes, ubi Sixtus pro foribus templi genibus nixos virga leniter diverberatos solemniter expiavit, atque adeo Florentinos omnino sacrae fidelium communioni restituit. Ingressi deinde basilicam oratores rei sacrae interfuerunt: qua peracta domum aulicis Cardinalium eos comitantibus perducti sunt, posteaque oppida reipublicæ Florentinæ erepta restituta. Hæc pluribus rerum Florentinarum scriptores, omnium autem accuratissime Jacobus Volaterranus (a) horum spectator describit in Sixti rebus gestis, Die dominico III. decembris in hunc modum, qui sequitur, acta est cerimonia. Sedebat Pontifex a templo in sella serica purpurea super limine porte aeneæ, quæ media est, clausis nihilominus valvis, circumstantibus in corona Cardinalibus, & prelatibus, & qui muneribus curiæ fungebantur in maxima populi frequentia, qui visendi studio accurrerant. Oratores autem omnes, Florentinorum scilicet, demissis detestisque capitibus coram Pontifice venientes, primum ad terram se projecerunt, eumque cum humilitate vene-

rantes, pedes ipsius deosculati sunt. Omnes inde procumbentes in genua errores contra matrem Ecclesiam & Pontificem sunt confessi, & miserari sibi, & populo, a quo essent missi, humiliter petiere. Locutus est pro omnibus unus spectatus eques Aloisius Guicciardinus vir jam septuagenarius, & magna apud suos auctoritatis, maturis tamen verbis, & brevibus, atque a paucis propter strepitum exauditis [1].

Piam eorum orationem suis conceptam verbis affert Brutus (b), ac responsum acerbe a Pontifice queritur, eumque in universam rempublicam investum commemorando universa, quæ civitas adversus pontificiam majestatem commississe argueretur, ut constaret reditum in gratiam temporari non hominibus datum: verum ex Jacobo Volaterrano, qui pontificium responsum affert, constat nihil iracunde gestum sed ex solita (c) Ecclesiæ dignitate benignitateque expiatum crimen: Eo, inquit, seditate, nimirum oratoris Florentino, iussit Pontifex alta voce recitari formulam incertarum conditionum, & confessiones excessuum per Philippum Curvensem unam ex notariorum apostolicæ cameræ assistentibus advocato, & procuratore fiscalibus, qui unum, vel plura, si opus esset, ad perpetuam rei gesta memoriam documenta conficerent: summa vero conditionum paulo inferius adiciuntur, Formula lecta, oratores ipsi, iurjurando in sanctis Pontificis manibus prestito, obligaverunt se ipsos, & Florentinum populum cuncta inviolabiliter servaturos. Tunc Pontifex indicto silentio: Peccastis,

XL. (b) Brutus hist. Flor. l. 7.

(c) Volat. ubi sup. Repetitæ ex scripto publicæ caulæ contorti anathematis.

Pontificis ad Florentinos oratio.

NOTÆ [1]

A Gendum hic suscipit Annalista de pace Italiæ, quam vario composito fœdere pontifex, cæterique principes hoc anno conciliandam susceperant. Cum vero rem illam paulo intricatam non satis diligenter explicaverit, tentandum hic est a nobis, ut paulo accuratius illam exponamus. Primo omnium anno superiori actum fuit de avellendo a fœdere cum Florentinis duce Mediolanensi, quæ sane negotiatio anno eodem, ait Sanutus in vitis ducum Venetorum, ad exitum perducta est, fœdere interim quantum ex historia Naugerii intelligimus occulto, Interea de Florentinis ad partes Venetis oppositas trahendis agebatur; cuius rei gratia Laurentius Medicus die VI. decembris anni 1479. Florentia Neapolim profectus est (Allegretti in diario Senensi Rer. Ital. to. XXIII.) Tandem pacem cum illo inficio pontifice sanxerunt, ait Naugerius in hist. Veneta, quæ palam dein annunciat Senis die XVII. martii (Allegretti diar. Senens.) Novo hoc fœdere potens rex Ferdinandus bellum in Venetos aggredi meditabatur, nitens in eandem armorum societatem cum Florentinis, & Mediolanensibus Pontificem trahere (Naugerius): quod subodorantes Veneti pacem cum pontifice, cardinali Folcaro conciliante, præpostere composuerunt. Extant de hoc fœdere literæ pontificiæ diei XVI. aprilis anni 1480. apud Sanutum in vitis ducum Venetorum, in quibus & principum, qui fœderi illi nomen dederunt subscripta nomina leguntur, inter quos, nec Florentini, nec rex Sigismundus apparent. Hæc armorum societates ad status conservationem tantummodo sancita est, ut Volaterranus in diario animadvertit. Ex quo corrigendus Annalista, qui conjuncta a pontifice cum Venetis arma in Turcas scribit. Ita rebus constitutis pontifex, majori mente, Florentinos diris devovit, a quibus missus Romam legatus Frater quidam magister in Theologia pessime exceptus, & ludibrio habitus a pontifice fertur, ut anonymus Parmensis in diario. Hinc novæ in Italia turbæ mox orituræ timebantur, cum rex Ferdinandus Venetos & pontificem suspectos haberet, instaretque apud Mediolanenses, ut Venetorum ditio armis infestaretur. Vicissim pontifex in Florentinos nullum non lapidem movebat; cum interim opportunus accidit Turcarum in ditionem regis Ferdinandi incurtus; ex quo factum est, ut Ferdinandus rebus suis defendendis arma continere cogere, & pontifex a Florentinis abstineret, ut Turcarum a se metum depelleret. Quare pacem rogantibus Florentinis æquiores aures præbuit; conventumque est tandem inter omnes de communi Italiæ pace, acceptaque Romæ est Florentinorum legatio die III. decembris, de qua in Annalibus ibid. num. 39. Peculiare etiam fœdus eodem tempore a pontifice cum rege Ferdinando ad Turcarum expulsionem junctum affirmat anonymus Parmensis in diario. MANSI

Arguuntur admittunt in clericali sceleris.

Pervicacia in principio ostensa. Ex Apost. officio correpta in eos fuisse arma.

Virgis humerum oratorum percussit.

Inducti postmodum in ecclesiam.

XXI.

Quæ polliciti sint sacramento Florentini.

inquit, filii multum primum in dominum. Deum Salvatorem nostrum, occidentes crudeliter, & nefarie Pisana sedis archiepiscopum, & sacerdotes Dei; scriptum est enim: Nolite tangere Christos meos. Peccastis in Romanum Pontificem, qui vicem salvatoris nostri Jesu Christi gerit in terris, diffamantes eum per universum terrarum orbem. Peccastis in sacrosanctum ordinem Cardinalium, retinentes inquit S. R. E. Cardinales sedis Apostolicæ legatum. Peccastis in omnem ordinem clericalem, auferentes a clero ditios vestra tributa, & ea quidem admodum gravia contra voluntatem ipsius, & Romano Pontifice minime permittente: rapinarum, incendiarum, direptionum, & malorum multorum causa fuistis, non obediens monitis nostris apostolicis, qui utinam a principio venissetis ad nos, patrem animarum vestrarum, proculdubio non fuisset opus experiri armis ad ulciscendas iniurias illatas Ecclesiæ. Nos certe invitum egimus quidquid egimus; sed tamen pro ministerio apostolorum nostri ita fuit agendum. Nunc vero filii, ad nos in humilitate venientes, in gremium gratiæ vos recipimus, fatentes errores, & excessus absolvimus. Nolite peccare amplius, filii, nolite ut canes redire ad vomitum: satis superque experti estis quantum valeant arma Ecclesiæ, quam durum sit obsecrare, capta seculo Domini, & ejus lorica vel le confringere. Et in hanc sententiam pluribus dictis non minus paterne & pie, quam constanter & fortiter capiens manu virgular, quæ de more gestari manibus a penitentiariis solent, leviter percutiebat humeros cujusque oratoris ad quemcumque ictum capus humiliter inclinantis, dicens sedulo penitentia psalmum, qui incipit; Miserere mei Deus; Cardinalibus semper ad vocem Pontificis sequentem versiculum respondentibus. His peractis iterum ad sancti pedis osculum sunt admitti, & manu a Pontifice benedicti sunt, elevatusque cum sella statim est Pontifex, patefactæ quoque valvæ basilicæ, & ad majorem aram templi ab omnibus itum est, oratores ipsi, & cæteris suo ordine præcedentibus. Acta ibi divina res fuit. Et infra.

Formule obligationis hæc est summa, videlicet primum erratorum veniam petent, ecclesiasticam libertatem aliquo tempore non impediunt: promissiones apostolicas servabunt tam factas quam fendas: non infestabunt arma, vel bellum Ecclesiæ, vel ejus subdito mediate, vel immediate: parebunt omni tempore mandatis apostolicis: non imponent tributa clero, nec imposita exigent præter quæ jam sunt indulta ad tempus pro Pisano gymnasio. Protestati sunt ex his non præjudicari sibi, si quod jus habent in iis, quæ ante ceptum bellum possidebant: agent quod populus infra mensum cum dimidio rata habeat hæc omnia. Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Pontifex pro penitentia mandat armari triremes quindecim eorum impensa in bellum, quod parat adversus Turcum: indicit quoque, nisi omnia ad animum servent, incidere illos in priores censuras. Ita promiserunt, & stipulati sunt.

Hoc anno apud Helvetios migravit in cælum Nicolaus sanctitate insignis eremita, qui annis viginti non alio cibo quam sacra Eucharistia vitam sustentavit, de quo hæc tradit Nauclerus (a): Apud Suentenses montanos in Alemannia, haud longe a finibus Lucernensium in loco vastæ solitudinis homo senex solitariam vitam & abstinentissimam hoc tempore debebat, qui per annos viginti sine corporali cibo vixit, quem fratrem Nicolaum appellabant. Habebat uxorem & liberor, a quibus secedens ob frugem melioris vitæ, vir corpore aridus, & exhaustus sola cute nervisque, & ossibus compactus. Hic homo quasi cœlestem vitam egit in terris immaculatam absque sordibus, quamvis nonnulli iniqui iudices aliorum, ac decepti interpretati fuerint. Sed cur virum calumniantur, qui longam vitam in arctissima paupertate, & solitudine duxit, in abstinentia extrema, & humilitate perseverans, qui nihil appetivit, qui nulli injurius, qui avaritiam calcavit, honores sæculi sprevit, nullum superbiæ fontem ostendit, optime de fide sentiens, paucorumque verborum cum esset, ad interrogata tamen salubria semper, & consolatoria respondit, ita quod raro quisquam ab eo non edificatus abscessit? Is igitur bonus, justus, ac sanctus a bonis semper est habitus: indicavit hoc perpetua hominis alicuius atque letitia, quam nemo mestum vidit, sed vultu semper eodem: sciebat se mortali culpa liberum, bonis operibus, ac contemplationibus intentum: per antiphrasim quoque Constantensem approbatus, ad cuius præceptum tres particulas panis tanquam obedientia filius comedit, quas cum difficultate deglutiivit. Tandem senio, & viribus deficiens ejus senilem animam mollis dissolvit sopor. Sepultus est in ecclesia sui pastoris cum opinione sanctitatis. Meminit de eo Albertus Cranzius (b), ac fulsisse miraculis, nonnullaque suæ genti, quæ venerunt prædixisse refert. Consentit etiam appendicis ad chronicon Sponehimentis Joannis Trithemii author, (æque testimonio episcopi Spon. ad an. 1487. Viginti annos sine cibo transegisse, tunc addit. Hic homo Dei nobis suo tempore miraculum fuit, qui legit. cum esset omnium literarum penitus ignarus, intellectu tamen scripturarum mirabili subtilitate vigeat, dabatque ad interrogata quorumlibet eruditorum responsa non secus, ac sanctus ille Antonius Eremita philosophis doctissimis quondam sine literis reddidisse fertur, quamquam non omnes passim solvit.

XLII. Nicolaus Eremita Helvetius.

(a) Naucler. vol. 2. gen. 30.

Acerbissimam & viciam ducit.

Sola eucharistia sustentari solitus tres buccellas ad episc. imperium difficultissime sumpsit. Genti suæ eventura prædixit. (b) Cranz. Me. prop. 12. c. 21. Chr. copi Constantiensis, in ejus dioecesi vix. an. 1487. Viginti annos sine cibo transivit. Licet exers literarum difficillimas quæstiones theologicas solvit.

ad colloquium suum admittebat, nisi quos cognovisset divino spiritu ad loquendum concitari. Miraculis fertur coruscasse.

XLIII. (a) Steph. Inslf. ms. Vat. sig. n. 121. hoc ann. (b) Jac. Vol. 2. ms. arch. Vat. sig. n. 111. & Felix Contel. in ctench. Cardia- les novi in sena- tum adle- cti.

Auxisse (a) eodem anno Sixtum Cardi- naliū collegium refert Stephanus Infil- sura, & consentit Jacobus Volaterranus, qui hæc habet (b) : Idibus maii, quæ die Lunæ venerunt, Cardinales quinque in se- creto senatu designati sunt, qui nihilominus ante aliquot menses creati dicebantur, sed ad eam diem secreto habiti non absque cau- sa est credendum. Eorum nomina hæc sunt : Paulus Fregosus archiepiscopus Genuensis presbyter tit. S. Anastasie : Cosmus Ursi- nus monachus ordinis S. Benedicti abbas Farfensis, & Tranenſis archiepiscopus pres- byter tit. SS. Nerei, & Achillei : Ferri- cus de Cluniaco Burgundus episcopus Tor- nacenſis tit. S. Clementis Joannes, Baptiſta Sabellus protonotarius diaconus S. Viti in Macello : Joannes Columna diaconus S. Ma- ria in Aquiro.

XLIV. Mota lis de annulo Virginis pronubo. (c) Jo. Bapt. Laurus in libell.

Oborta (c) est controversia ingens hoc anno de sacro annulo pronubo sanctif- simæ Virginis & Senensium ditione Peru- sium allato, indeque accensum est bellum Senenses inter & Perusinos : ad quod ex- tingendum Pontifex literis, & Joannis Baptiste Cardinalis Sabelli A. S. L. opera incubuit. Rem gestam fuso descripsit Jo- nes Baptista Laurus Perusinus protonota- rius apostolicus, ac repetita altius histo- ria : Hugone Etruriæ marchione vi. ducta in uxorem Juditta Ortonis nepte, Rane- rium Clusinum civem Romam missum ad gemmas conquirendas, eumque a gemma- rio, qui Jerosolyma venerat, plures in- genis pretii lapillos comparasse, disces- sumque parantem amicitia faciendæ ergo Deipare pronubo annulo donatum. Porro Ranerium, cum haud ita de dicti fide illi constaret, eum annulum inter alias gem- mas reconditum tenuisse, donec filius uni- cus decennis extinctus est, qui cum ad sepulchrum deferretur revocatus ad vitam accusavit patrem, quod pronubum Dei- pare annulum inter profanas gemmas oc- culeret : quem ad se deferri iussit, eum- que inter alios plures, etſi speciei vilio- ris, selectum parochio sacerdoti dedit re- ligiose asservandum, veritque ab impuris foeminis contrectari, cujus imperli vim experta Waldrada, quæ mox digitum, cui annulum inducere ausa erat, arefactum sensit. Edita etiam plura miracula annuli illius vi feruntur, quem cum magistratus Clusinus ex templo S. Mustholæ martyris verultate temporum collabente in Mino- ritarum ædes sacras comportari iussisset, eum dolo Winterius Germanus Minorita subripuit Sixto Pontifice, & Petro Riario Cardinale in Perusina provincia A. S. L. cumque Clanium fluvium superasset, tene- brosa nube a tergo ingruente Perusium adire coactus est, ex qua urbequoties iter

Infertus impuræ foeminæ digito il- lum are- fecit.

vita functæ, & sepulta. Scripsit & geo- graphiam, immo verius, & chorographiam regni Poloniae urbes, castra, oppida, fla- mina, montes atque villagia, cujus situs, & dispositionis sunt. Scripsit, & infra, & alia opera regno Poloniae frugem, & deco- rem æternum paritura superioribus. Micho-

vias, addit illum excolendis Casimiri III. Regis filiorum moribus præfectum fuisse, & designatum archiepiscopum Leopoli- ensem : verum antequam sacris pontificalibus initiaretur, obiisse, seque honorifico ejus funeri interfuisse.

Designa- tus arch. Leopoli- en. ante consecra- tionem obiit.

A Germa- no furto sublatus divino prodigio restitui- tur.

Deporta- tur Peru- sium.

Reluctan- tibus Pe- rusinis as- servatus Perusii.

(d) Jo. Bapt. Laurus in libell. de annulo pronubo.

XLV. Eorum U-oi in- signe mi- raculorum.

(e) MS. Vallie. bibl. de vit. & mi- rac. B. Bertr. p. 24.

(f) Mi- chov. l. 4. c. 72. Dugloski hist. obi- tus. De ejus- dem scru- ptis.

in Germaniam inire aggressus est, toties tenebris circumfusis coactus fuit subsistere : neque illius modo oculis tenebræ offusæ, sed totis viginti diebus nebulosus aer me- dia æstate Perusinis solis & lunæ aspectum ademittit ; quo prodigio territus Winterius, patrata Clusii cum Luca Jordano commu- nicavit : qui magistratum adiens narravit singula, nec celavit de concepta spe lu- cis per annulum in ædem sacram inferen- dum recuperandæ. Res in publica acta- relata, monitusque Jacobus Vannutius e- piscopus, tertio nonas sextiles e Jordani domo cœleste donum, decreta solemnī sup- plicatione, in prætorii scellum transtulit ; ac mox tenebræ offusæ aeri discussæ fue- runt. Repetere deinde Senenses & Clusini sacrum pignus indigne furto sublatum : disceptarunt contra Perusini illud religio- sium apud se habitum iri, divinoque pro- digio ad se delatum. Aucta contentione atque in bellum erupitura, Pontifex annuli in Urbem communem omnium patriam transferendi pio flagravat desiderio, ac Pe- rusinos ad id studuit flectere literis hac norâ consignatis. Dat. Romæ apud S. Pe- trum sub annulo piscatoris die xviii. de- cembriſ MCCCCLXXX pontificatus nſtri anno x. Obluctata est petitis pontificiis Pe- rusinorum erga Deiparam pietas ; ac licet in Pontificem essent obsequentiſſimi, ja- cturam tamen cœlestis doni ferre non po- terant, quare abſceſſit a postulatis Sixtus, ac dein, concordia retento a Perusinis an- nulo, inter ipsos & Senenses consecuta est. Asservatur (d) etiamnum Perusii De- iparæ pronubus annulus magna religione, vimque divinam, illius ope Christianifideles, in conciliandis præsertim alienatis conju- gum animis, experti sunt.

Hoc anno Urini insigne miraculum B. Bertrandi olim patriarchæ Aquilejensis apud Deum suffragilis editum est, quo foeminæ honestæ quatuor dæmonum maleficis irre- ritæ, quæ veterum bacchanium more mi- ferandas choreas præstigiatrice vi incitate ducebant, liberatæ sunt maxima omnium admiratione, qui antea divexatas vide- rant, ut publica ea de re monumenta (e) fide dignissima testantur. Subjecta nomina sunt testium, qui de viso a se miraculo fidem faciunt.

Obiit eodem anno (f) Joannes Dlogo- scus canonicus Cracoviensis, qui ad hunc usque annum Polonorum gesta historię mandavit Pii II. Pontificis commendatione ornatus, cujus laboribus sæpius in anna- libus usi sumus : de quo hæc Michovias : Anno Domini MCCCCLXXX. vita & chro- nica ipſius ſuntur. Præterea scripsit diserto ſtylo legendam beatiſſimi Stanislai præſulis Cracoviensis, & patroni Polonorum glorioſi, vitamque B. Kunegundis conjugis, & per- petuo virginis Boſſlai Pudici ducis, ac monarchæ Polonorum in Sandecenſi cœnobio vita

INDEX

IN TOMUM VIGESIMUM NONUM

ANNALIUM ECCLESIASTICORUM.

A

Abbreuiatores: Eorum ordo sublatuſ a Paulo II. 1466. XXI. Ex iis nonnulli rebellionem minari auſi, *ibid.* In carceres conjeſti, *ibid.*

Abſtinentia: Mira abſtinentia B. Joannis Capſtranenſis, 1456. LV.

Academia Treuirenſis condita a Nicolao V. 1455. IX. Ingolſtadienſis inſtaurata, 1477. V. Tubingenſis condita a Sixto IV. *ibid.*

Achomates Baſſa immiſſus a Mahomete II. Caſam expugnat, 1475. XXVI.

Adolphus Naſſovii comes in locum Dietheri Moguntini Archiepiſc. de gradu deſecti ſubrogatus, 1461. XX. & XXV. Oſtenſis literis pontificiſ a clero in folio collocatur, XXV. Dietherum ex urbe diffugere male ſinit, *ibid.* Ab eo bello petitur, *ibid.* A foederatis Dietheri principibus Moguntinum agrum vaſtari luget, 1462. XXVI. Illius ſocii principes magna clade in Palatinatu affecti, *ibid.* Recto Archiepiſcopatu pacem componit cum Diethero, 1463. XCIV.

Adolphus Gueldriae ducis filius in Arnulphum patrem ſenem impie conſurgit, eumque in carcerem tradit, 1470. LIII. Intentatae illi a Pontifice divinae irae, *ibid.* Data ab eo & Caſare Carolo Burgundo mandata, ut patrem Adolphi vinculis ſolvat, LIV. Paret Burgundio, ſed concordiae interpretem agentem reſpondet male ſe patrem in puteum proicere, ac deinde in eundem prorueri quam pacis legem admittere, *ibid.* Dimiſſus interceptur & in vincula conicitur quaſi cum Gallo Rege conſpiraret, *ibid.* Gueldria in Caroli poteſtatem redacta, *ibid.* Carolo Burgundo caſo a Gandavenſibus in libertatem reſtituitur, *ibid.* Dum ad Margaritae tot principatum heredis nuptias aſpirat apud Tornacum trucidatur, *ibid.*

Adulatio: Inſignis de ea Calliſti ſententia, 1458. XLI.

Aegidius Cardinalis Viterbienſis ſcripſit vitas Pontificum, 1458. XLI.

Aegyptius Sultanus Cyprium regnum Jacobo ſpurio adjudicat, 1460. XCIII. In poſſeſſionem Jacobum inducit, XCVI. Minaes literas ad Pium II. ſcribit, XCVII. Quid ipſi reſponderit Pius, *ibid.* & ſeqq. Conjurat cum Mahomete II. ad delendum nomen Chriſtianum, 1461. XXVII. Solicitati fideles, ut in eum conſurgant, *ibid.*

Aenum a Venetis ereptum Turcis, 1469. XII.

Aeneas Sylvius dictus poſtea in pontificatu Pius II. in Francofurtenſibus conventibus hortativam in Turcas orationem habet, 1454. III. & ſeqq. Creatus Cardinalis tit. S. Sabinae, 1456. LXXIII. Germanorum querelas de pontificia ſede reſellit, 1456. XLIII. Datum ab eo Calliſto elogium, XLVI. Iterum Germanos gravatos ſe conquerentes arguit, XLVII.

Agnus Dei: Iconularum in quo divinus agnus

expreſſus vis mira, 1471. LVIII. Vendi, aut permutari prohibentur, *ibid.*

Alanus Brito Epicoſopus Avenionenſis creatus Cardinalis tit. S. Praxedis, 1455. XIV. Ad Gallos in Turcas concitandos miſſus, 1466. I. Maximas difficultates a Gallo Rege paſſus, III. Excitatus, ut pro fide ſanguinem fundat, IV. Pacificitur cum Gallo Rege, ut triginta triremes inſtruantur in Turcas, 1457. LIV. Provocantes a Pontifice ad concilium generale doctores Sorbonicos non coerct, LV. Inertiae perſtringitur, *ibid.* Jubetur cogere ipſos ad revocandam ejuſmodi provocacionem, LVI. Additi illi ſtimuli, ut tam peſiferum errorem convellentem articulum, *Et in unam ſanctam, &c.* reſcindat, LVII. Ejus legatio in irritum verſa, LIX. Electionem Beſarionis ad ſummum pontificatum dicitur, 1455. XVII.

Alba Graeca obſeſſa a Mahomete, 1456. XIV. Penetrant in eam Turcae, & inclamato nomine Jeſu divinitus ſternuntur, XXIV. Pulſi divino miraculo ab obſidione, *ibid.*

Albania extrema clade atrita a Mahomete II. & ſubacta, 1466. I. *ulque ad VIII.* Albanorum quinquaginta millia in ſervitutem abducta a Mahomete VII.

Albertus Marchio Braundeburgenſis cum Ludovico duce Bavariae diſſidia componit opera internuntii pontificii, 1459. LV. Solicitatur a Pio, ut Mantuam accedat, ut de bello in Mahometem decernatur, *ibid.* Solicitatur, ut Fredericum palatinum ad pacem Norimbergensem admittendam adducat, LVII. Frederici III. partes ſuſcipit adverſus conjuratos Germaniae proceres, 1461. XV.

Albertus Frederici Caſaris frater cum Vienneniſibus conjuratis Fredericum cum Auguſta & filio Maximiliano ad deditionem cogit, 1463. XI. Vienneniſes ad Fredericum poſtea deficientes capitali ſupplicio afficit, *ibid.*

Albertus Saxoniae dux concordiae interpres adhibetur a Georgio Bohemiae Rege exauctorato, 1471. XIV. & XV. Quid illius oratoribus reſponſum, *ibid.* & ſeqq. Poſt mortem Georgii affectat regnum Bohemiae, XXXIII. Obſtitit ne Bohemi Matruae imperium acciperent, *ibid.* Proſuit Wladislaw Polono, *ibid.* Intentatae illi cenſura ob data haeretice ſubſidia, *ibid.* Objurgatur a Pontifice quod Pragam adierit, XXXVII. Ab affectando regno abſtitit, XXXVIII.

Alcoranum: Per illud daemones ſalvandos Mahometes ſiſxit, 1461. LXXVIII. Alcorani ineptiae reſelluntur, *ibid.* Et numeris praecedentibus & conſequentibus. Innumeri deſideria alcorano contenta, LXXX. Finxit Mahometes veterem legem a Judaeis, novam a Chriſtianis corruptas eaque tantum vera quae in alcorano contenta ſunt, LXXXVI. De alcorano intentata morte diſceptari vetitum ab impoſtore, LXXXVII. Cur illud armis

tantum deſendi voluerit Mahometes, XCVI. Mahometanorum victoriae non oſtendunt verum eſſe alcoranum, XCVII. Maxime ini- quus eſt Mahometes, qui pro ratione alcoranum probatura intentet gladium, XCVIII. Illius inventa accepta a daemone, XCIX. Alcorano legis nomen non congruere demon- ſtratur, C. Negat Mahometes divino ſtabiliendum teſtimonio, ſed gladio, CII. Alcorani aniles fabulae, CIV. & ſeq.

Alexander de Saxoferrato ſupremus Auguſtinianorum magiſter creatus Cardinalis tit. S. Sabinae, 1460. XXIX. Miſſus a Pio in Picenum adverſus Sigismundum Malateſtam, 1460. LXXII. Juſtus excipere caput S. Andreae de- vectum e Graecia, 1462. I. Anconitanos ad obſequium Eccleſiae revocat, 1461. VIII. Com- mendatus a Pio, *ibid.* Sacris colloquiis & precibus extremos dies tranſigit, 1463. CX. Piſſime obit, *ibid.* In pueritia lapſus in fon- tem, CXI. Ad vitam Virginis ope revoca- tus, *ibid.* Inter Auguſtinianos vitam ſancti- ſſimam duxit, CXII. Acerbiſſime carnem macerabat licet pompam externam in cardina- latu ducat, CXIII. Mortis memoriam dili- genter recolebat, *ibid.* Ad ſepulchri ſui pi- cturam orare ſolitus, *ibid.*

Alexander Epicoſopus Foroliviensis internuntius apollonicus Nuſſienſe bellum prudentia diſſolvit, 1474. V.

Alexander Sfortia Piſaurienſis toparcha ob rebellionem a Sixto IV. dominatu depulſus, 1479. XVII.

Alfonſus Rex Aragonum fert inique Venetos cum Mediolanenſi duce, & Florentinis pacem redintegrat, 1454. VII. A Dominico Capranica Legato Cardinale ad pacem admitten- dam permovetur, *ibid.* Etruriam bello vexat, XII. Nicolaus V. illum conciliare Florentinis annititur, *ibid.* Egre fert Italiam pacem fuiſſe laudat conſectam, 1455. III. Sollicitatur, ut bellum in Turcas ſuſcipiat, *ibid.* Genuenſes a foedere male excludit, *ibid.* Sacra in Turcas militiae ſymbolum induit, XXX. In Genuenſis exercitus terreſtres, & maritimos voti nuncupati immemor avertit, XXXIV. Petri Fregoſi ducis graviffimae ad- verſus eum querelae, XXXV. Arguitur non veriffiſſe arma in Turcas, *ibid.* Viſtus ejus exercitus, *ibid.* Ob petitam bello Liguriam abalienatus ab eo Alfonſus, XXXVI. Poſt- lata ejus iniqua repulſa, *ibid.* Contempta Chriſti caſſa Italiam turbat, 1456. VI. Pi- cinino ſavet, *ibid.* Foedus Italicum infringit, *ibid.* Pacem demum admittit, VII. Rogatur a Calliſto Papa, ut quindecim triremes inſtruat in Turcas uti promiſerat, X. Mone- tur veram gloriam ad Deo petendam, *ibid.* Nuncupata Chriſto vota impie infringit, XI. Exprobrata illi perſidia, *ibid.* Devotas Turci- co bello opeſ eccleſiaſticas non in Turcas, ſed in fideles avertit, *ibid.* Seipſum inanibus mendaciis deludit, *ibid.* Liguriam cruceſigna- torum ducum opera vaſtat, XII. Execratur ejus perſidiam Calliſtus, *ibid.* Flebilis Calli- ſti ad eum exclamatio, *ibid.* Scortorum ir- ritus inſanis amoribus, XII. Monitus a Calli- ſto in quanto periculo ſit res Chriſtiana, XIII. Rogatus, ut arma in Mahometem ver- tat, periclitantem rem Chriſtianam temnit, 1456. XVIII. Poſcit a Calliſto, ut regnum Neapolitanum Ferdinando filio ſuo notho cum Beneventi & Terracinae praefecturis tradat, 1456. XLIII. Repulſam patitur, *ibid.* Sollici- tatus, ut arma in Mahometem cum Regibus Mahometanis conjurantem in Chriſtianos ver- tat, 1457. III. Claſſem paratam in Turcas ſacro auro perſide avertit in Genuenſes, *ibid.* Pollicetur claſſem ſuam cum pontifice

conjungere adverſus Turcas, 1457. XXXVIII. Vota infringit, armaque in Genuenſes ver- tit, LXIII. Tertio votum Turcici belli num- cupat atque impie violat, LXIV. Ulciſcendi furis ſe abripi ſinit, *ibid.* Controverſia Re- gni Navarrae illius arbitrio permiſſa, 1457. LXXII. Nepotem Carolum Vianſ principem honorifice excipit, *ibid.* Scanderbegus ad Al- fonſum mittit ſpolia Turcica, 1458. XVII. Amela Alfonſo traditus, ut ſervetur in car- cere, *ibid.* Nonnullas arces Genuenſibus eri- pit, 1458. XXIX. Genuae imperio Gallis de- lato in eum Joannes dux Lotharingiae ad Nea- politanum regnum recuperandum excitatus, *ibid.* Efferatus ira Alfonſus claſſem paratam in Turcas contempta Chriſti caſſa vertit in- Genuenſes, *ib.* Propulſatur fortiter atque ex humanis eripitur, *ibid.* Aſſentatores paſcere conſueverat ſuae laudis avidus, XXX. Huma- na, & divina jura privati commodi gratia, proterere ſolitus, *ibid.* Regnum ad jus Roma- nae Eccleſiae devolvendum contra jura Ferdi- nando filio notho reliquit, *ibid.* Quibus pra- ceptis illum informavit, *ibid.* Sexaginta mil- lia nummum pro Turcica expeditione tribui- jubet pontifici, *ibid.* Alia regna Joanni fra- tri Regi Navarrae teſtamento relinquit, *ibid.* Decernit Calliſtus ipſum non potuiſſe jure Neapolitanum ſceptrum Romanae Eccleſiae de- bitum filio notho relinquere, XXXI.

Alfonſus Rex Luſitaniae Partum in Regna bar- barica jus ipſi confirmatum, 1455. VIII. Con- dendarum in iis regnis legum collatae autho- ritas, *ibid.* Turcico bello ſe devovet, 1456. VIII. Moras deinde neſcit, *ibid.* Hortantur eum Genuenſes ut claſſem educat in Maho- metanos, IX. Deficit a coeptis, claſſem ta- men mittit, X. Solicitatus a Calliſto, ut arma in Turcas verſat, 1457. II. Expectatus a Calliſto cum claſſe, 1457. I. Datam ſpem claſſis in Turcas educendae eludit, 1457. LXV. Altaceris arcem in Africa expugnat, 1459. LXXXII. Deſuncto Henrico Principe militi- ae Jeſu Chriſti eo magiſtrato a Pio II. de- coratur, 1461. CXXXII. Abdicat deinde ſe eo munere quod Fernando duci Beſienſi col- latum eſt, *ibid.* Petrum principem in Afri- cam mittit, qui ex ea in Cataloniae ad re- gios titulos arripiendos ſe conſert, 1464. XXXII. Tingim fruſtra tentat, *ibid.* Pro- pulſatur atque in periculum adducitur, *ibid.* Congreſſus inquit ad Gades cum Henrico Ca- ſtellae Rege, 1464. XXXII. Illius filio deſ- ponſa heres Caſtellani Regni, *ibid.* In Afri- cam expeditionem ducit, 1472. XXVII. Tingim ſubigit, *ibid.* Caeteris titulis Africanum nomen adiicit, *ibid.* Saphyrum pretioſiſſimum mittit Paulo II. LX. Ab eodem cruce aurea cum particula crucis dominicae donatur, *ibid.* Solicitatus, ut daret operam quod fieret con- ciliium oecumenicum honorifice de ſede Apo- ſtolica reſponderet, LXI. Exceptus a proceribus Caſtellanis, ut regni haeres dotali jure, 1475. XIII. Bello petitur a Ferdinando Ara- gonio, XIV. Variis praellis vincitur, XVII. Deluditur inanibus promiſſis a Ludovico Gal- lorum Rege, *ibid.* Accedit ad Carolum Bur- gundiae ducem pro redintegrando inter illum, & Ludovicum Regem Galliae foedere, elicien- diſque auxiliis, 1476. XIII. Id fruſtra ten- tat, *ibid.* Interea ejus res collapſae in Hiſpa- nia, *ibid.* Diſſimulato cultu e Gallia fugam tentat, *ibid.* Retractus e fuga cum regio com- mitatu Ulliſſiponem dimittitur, *ibid.* Pudore affectus Hieroſolymam privatus petere decre- verat, 1477. VIII. Spario mortis rumore, filius ſceptrum capſiſſit, *ibid.* Venienti regi- nia inſignia reſtituta, *ibid.*

Alfonſus Dux Bragantiae jus eccleſiaſticum op- pri-

primit, 1458. XXXVI. Callisti III. pro eo ad officium redigendo literar, *ibid.*
 Alfonsus Carillus Archiep. Toletanus idemque Cardinalis flexile & expers corruptionis cadaver B. Didaci contrectat suis manibus & miraculum suscipit, 1463. CVIII. Arundense concilium celebrat, 1473. XX. Quenam in eo decreverit, *ibid.* Petrum de Osma Hæresiarum opprimit, 1479. XXXII.
 Alfonsus Henrici Castellæ Regis frater Rex salutat a perduellibus Castellanis, 1465. VII. Missis oratoribus poscit a Paulo II. ut Rex confirmetur, *ibid.* Repulsam fert, *ibid.* Ejus lestoribus inculsum anathema, 1468. XXXIV. De eo querentibus Castellanis respondet Paulus II. non diu ob aliena scelera vitam propagaturum, *ibid.* Disto consensit exitus, *ibid.* Dum regionem lue infectam declinat repentino morbo oppressus perit, *ibid.*
 Alfonsus Calabriae dux postea Rex Neapolitanus primogenitus Ferdinandi Regis opem fert Florentinis, 1467. XVII. Confecta pace dum revertitur arcem Tolphæ novæ intercipit, XXX. Missus a Ferdinando cum exercitu adversus Florentinos in opem Pontificis, 1479. XIX. Expugnat aliquot arcas, *ibid.* Senarum principatum accipit, 1480. XVIII. Subiicere sibi Etruriam molitur, *ibid.* Prædam relinquere cogitur; ut in Turcas Hydrunto positos vertat arma, *ibid.*
 Alfonsus e Bolano Minorita a Sixto IV. interuentus in Canarias insulas missus, 1472. LXIV. Propagat fidem in Canariis, 1476. XXI.
 Alienatio honorum Ecclesiasticorum prohibita a Paulo II. 1468. XLI.
 Altacer arx ab Alfonso Rege Lusitano Mauris erepta, 1459. LXXXII.
 Alvarus Episc. Silvensis creatus legatus ad Lusitanos in Turcas concitandos, 1455. VIII.
 Amedeus dux Sabaudia pie obit, 1471. LXXXIV. Pauperes suos canes venaticos appellabat, *ibid.* Firmari pauperum precibus principatum aiebat, *ibid.* Quid ipsi contra liberalitatem in pauperes objectum quidve ab eo responsum, LXXXV. Mira ejus patientia, *ibid.*
 Amela Scanderbegi nepos a Turcis subornatus in Scanderbegum conjurat, 1458. XVI. Cæsis Turcis captus a Scanderbego, *ibid.* Particium ejus vitæ, *ibid.* Mittitur Neapolim ad Alfonso Regem, ut seruetur in carcere, 1458. XVII. Extingit Alfonso reductus in Macedonia fugam simulatam ad Turcas corripit, ut uxorem ac filios obfides eripiat, *ibid.* Necatur veneno, *ibid.*
 Amicus Agnifitus Aquilanus Episcopus creatus presbyter Cardinalis tit. S. Balbinæ, 1467. XVI.
 Amurates I. Turcarum Rex: Ejus præcipua gesta, 1479. XXXVI.
 Anabaptismus instauratus a Joanne Rokysana hæresiarum, 1465. XXXII.
 Ancona a Malatella occupata, 1460. LXXII. Ad obsequium Ecclesiæ revocata, 1461. VIII.
 Anconitani: Veneti illis libertatem navigandi adimere tentant, 1473. XXVII. Intentatum Venetis anathema, *ibid.*
 S. Andreas Apostolus: Illius caput in Italiam translatum a Thoma despota, 1461. XLIII. Illud asportare Narniam jussus maxima pompa Alexander Card. 1462. I. Tres Cardinales Narniam missi, ut Romam deferrent, *ibid.* Proposita indulgentiæ celebritatem cohonestaturis, II. Pontifex & Cardinales palmas gestantes in manibus obviam ad pontem Milvium progressi, *ibid.* Habita a Pontifice ad Andream orationis formula, III. Implorata ejus erga Romanum populum clientela, III. Triginta millia Romanorum sacro B. Andree

capiti prætulere faces, V. In ara principis Basilicæ S. Petri sacrum Andree caput repositum est rogatus, ut ad liberandam Græciam Reges Pontifici consociet, *ibid.*
 B. Andreas Clientis Mahometis II. Imperatoris promissa tenet, 1465. XX. Implorata Virginis ope constanter flagra savissima tolerat, *ibid.* Iterum tortus ac laceratus percuratur divinitus, XXII. Dissolutæ illi omnes membrorum commissuræ, XXIII. Concisi gladiis humeri, *ibid.* Clunes novaculis abrafæ, *ibid.* Poptes denudati carnibus, *ibid.* Maxilla illi avulsa miro odore fragrat, *ibid.* Securi tandem percussus, *ibid.*
 Andreas Pankrecher Austriacos concitat ad rebellionem adversus Fredericum Imperatorem, 1470. X. Incensæ illi & sectatoribus censuræ, *ibid.*
 Andreas Episcopus Posnaniensis sua diligentia sparsos in Polonia Bohemorum errores flammis restinxit, 1479. LVIII.
 Andreola mater Nicolai V. prædictum illi divinitus filium Pontificem futurum, 1457. XV. Jussa est votum nuncupare se filium permuturam, ut se clericali militiæ addiceret, *ibid.*
 Angeli: Angelorum exercitus visus a Turcis eos terret fugatque, 1456. XXX. & XXXIV. Angeli crucesignatos ad pugnam pellexisse dicuntur, XXXI. Fingit Mahometes creatos ex igne & mori, 1461. LXXXVIII. Ipsos quoque fingit esse horrenda monstra, CIV. Nunc esse homines, CV. Circa angelorum magnitudinem sibi contradicit, CVII.
 Angelus de Capranica Episcopus Reatinus Cardinalis, 1460. XXVIII.
 Angli intestinis bellis vexati, 1457. LIX. A Gallis Scotisque direpti fœdus inter se jungunt, *ibid.*
 Annulus Virginis pronubus digitum impuræ scemina, cui insertus fuerat, affacit, 1480. XLIV. Furto sublatus divinitus restituitur, *ibid.* Servatur Perusii, *ibid.* Valet in redintegranda conjugum amicitia, *ibid.*
 Antiochenus patriarcha Pio II. obedientiam defert, 1460. LV.
 B. Antonia Florentina: Pia ejus mors, 1477. IX.
 S. Antoninus Archiep. Florentinus missus a Florentinis pro salutando Callisto, 1455. XX. Qui fuerint adjuncti illi alii oratores, *ibid.* Ejus oratio coram Callisto habita, XXI. & segg. Ait Turcam expremum per bestiam plenam nominibus blasphemiarum, XXII. Mittitur orator ad Pium II. a Florentinis, 1458. XIX. Illius elogium, 1459. XXXIII. Pius vitæ illius quotidianæ ordo, *ibid.* Quid de eo senserit Cosmas Medicus, *ibid.* Multa pietatis exempla in extrema vita edit, XXXIV. Postremæ ejus voces, XXXV. Christi effigiem ardentissime osculatus expirat, *ibid.* Visa ejus anima a pio viro cœlos conscendere, XXXVI. Collatæ indulgentiæ a Pio II. de osculaturis ejus manus, *ibid.* Nisi octavo die potuit sepulcro condi, *ibid.* Post tot dies suavem odorem spiravit, *ibid.* In vita & post mortem claruit miraculis, XXXVII. Solemni ritu postea in sanctorum catalogo repositus, *ibid.*
 Antonius natione Balearis creatus Cardinalis. S. Chrylogoni a Nicolao V. 1455. XIV.
 Antonius Piccolomineus Pii II. Pontificis nepos: Celani comitatus illi datus, 1463. LXXIX.
 Antonius princeps Tarentinus Gallicas res ad Ferdinandum deficientes profermit, 1463. LXXX. Laqueo Ferdinandi jussu interfectus creditur, *ibid.* Potitus ejus thesauro Ferdinandus, *ibid.*
 Antonius Jacobus Venerius Episc. Legionensis Castellæ civilia bella pacare jussus, 1467. XIX. Perduelles anathemate percussit, XX. In-

Inter Regem & Castellanos pacem sancit, 1464. XXXIV.
 Antonius Siculus centum tremes Turcarum incendendas suscipit, 1473. II. Erumpentis flamma captus perductusque ad Mahometem II. immanitatem in Christianos illi exprobrat, *ibid.* Constantissime mortem perferit, *ibid.* Ejus sorori dos honesta a Veneto fenatu constituta, *ibid.*
 Antonius Jacobus Venerius Episc. Conchenensis creatus Cardinalis a Sixto IV. 1473. XXII.
 Apostolica Sedes: Quanta sit ejus majestas ex S. Antonino, 1455. XXI. Nefas est a sede Apostolica provocare ad concilium, 1457. LVII. Peccant illi in articulum: *Et in unam sanctam Ecclesiam; ibid.* Vid. Pontifex Romanus.
 Apollonia; ex ea Mahometes Italiam invadere affectat, 1470. XXXIII. Per eam Itali Græciam olim subjecerant, *ibid.*
 Appellatio: Errant qui putant majus esse tribunale pontificio ad quod appellari possit, 1457. LVII. Rascia eidem sedi testamento relicta, 1458. XVIII. Supremum Bohemiarum & Hungaricæ imperium ad ipsam spectat, *ibid.* Vid. Ecclesiæ Romana; & Pontifex Romanus. Appellatio a Pontifice ad futurum concilium damnata, 1460. X. & XXXVII. Demonstratum per hujusmodi appellationes a Pontificio obsequio discessum, XXXVIII. Multi jam ante defectioem appellationis ad concilium specie moliti erant, XXXIX. Iniquitas hujusmodi appellationis demonstratur, *ibid.* & XL. Probatur ratione appellationem non valere, XLI. Objectiones, quod licitæ sint provocaciones a Pontifice dissolvuntur, XLII. & segg.
 Aquilani a Gallis ad Ferdinandum desciscunt, 1463. LXXXIX.
 Aquitania Carolo Ludovici XI. fratri tradita, dein eo extincto recepta a Ludovico, 1472. XII.
 Archiepiscopus in urbe S. Andree institutus, 1472. XVII.
 Argos expugnata ab Omare Mahometis duce, 1464. X. Exercita ab eo fera crudelitas, *ibid.* Direpta a Turcis, 1464. LXIII.
 Ariminenes Ecclesiæ conciliati, 1463. LXXXVII.
 Ariminum occupatum ab Hosta meretrice iustque filio Roberto Malatesta, 1468. XXXI. Pro eo recuperando Paulus init fœdus cum Venetis, 1469. XXIV. Pontificius exercitus ab Arimini obsidione propulsatus, XXVI.
 Arnulphus dux Gueldria senior bello appetitur ab Adolpho filio perduelli, 1470. LII. Dionysium Cartusianum rogat, ut concordia interpretem apud Deum agat, *ibid.* Responsum divinitus Dionysio Gueldriam in potestatem impii casuram, nisi populus crimina expiarit, *ibid.* Turri Graviensis includitur a filio impio, XXXIII. Clivensis dux illum liberare annititur, *ibid.* Pontifex pro eo libertati restituendo operam navat, *ibid.* Mandata ab eo & Cæsare data Carolo duci Burgundia, ut ipsum liberet, LIV. Caroli ducis Burgundia imperio liberatur, sed filius Adolphus honestas pacis leges respuit, *ibid.* Eo in carcerem truso jura Gueldria Carolo Burgundo vendit, *ibid.* Moriens eum heredem ex testamento instituit, *ibid.*
 Arundense concilium ab Alfonso Carillo celebratum, 1473. XX. Ejus decreta, *ibid.*
 Arzilla Africae urbs capta ab Alfonso Rege Lusitanæ, 1472. XXVII.
 Afcianus Sfortia postea Cardinalis Galeatii ducis frater Jacobo Cardinali Papiensi in Ecclesiâ Papiensi administranda succedit, 1479. III. Una cum Ludovico fratre ab exilio revocatur, *ibid.* Legati dignitate pro tollendis dissidiis ornatur, IV.
 Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Asia a Tamerlane populis orbata est, 1464. XIV. Ad eam incolendam submitti soliti ex Europa servi Christiani, *ibid.*
 Assamibech Rex Mesopotamiæ: Vid. Ufum-cassan.
 Assisium a Jacobo Piccinino occupatum, 1458. XXV.
 Astorgius Archiep. Beneventanus creatus Cardinalis a Nicolao V. 1455. XII.
 Astorgius Manfredus rebellat in Pium II. 1461. VII.
 Astrologia judiciaria: Astrologus judicarius digno affectus supplicio a Galeatio, 1476. XVI.
 Atheismus insigni prodigio damnatus, 1464. LXXIV.
 Atheus: Athei cujusdam triftis exitus, 1456. LXXIV.
 Athenæ alias Sethina a Mahometis II. duce eversa, 1470. XIII.
 Attulia Pamphiliæ regis: Vid. Satalia.
 Avenio Archiepiscopi apice insignita, 1475. XXXIII.
 Augustiniani discolceati a Baptista Poggio Genuensi viro pietate insigni primum instituti, 1474. XXXIV.
 Austria in Georgii Regis Bohemiarum clientelam concedit, 1460. LXXXII.
 Auxias Montis Regalis Archiepisc. creatus Card. a Sixto IV. 1473. XXII. In Germania Legatus decernitur, 1479. I. Jussus sacram in Turcas militiam promulgare, *ibid.*

B

Babylonicum imperium: Ad illud everrendum Callistus Babylonicos principes ad defectioem sollicitat, 1457. LXIX.
 Bajazethes I. Qui fuerint ejus progressus, 1479. XXXV. Hic primus Hungaros bello petivit, *ibid.*
 Baptista Poggius Genuensis Augustinianorum discolceatorum conditor, 1474. XXXIV. Pia ejus vita, *ibid.*
 Baptista Fregosius Prosperum Adurnum ducem Genua eiecit, 1478. XXXII. Ducales apices capessit, *ibid.*
 Bartholomæus Peregrinus professione medicus Pisanus patria suscepit Pifis Thomam filium dictum in Pontificatu Nicolaum V. 1457. XVI.
 Bartholomæus Episc. Cornetanus Ecclesiastici exercitus in Piceno dux a Sigismundo Malatesta fufus, 1461. IX.
 Bartholomæus Rovarella Archiepisc. Ravennas legatus in Regnum Neapolitanum missus, 1461. IV. Ferdinandi causam adversus Gallos tueri jussus, *ibid.* Creatur Cardinalis a Pio, 1461. CXXI.
 Bartholomæus Coleo Bergomensis dux insignis conductus ab exulibus Florentinis adversus Petrum Medicum, 1467. XVII. Ancipiti pralio a Frederico Feretrano repulsus, XVIII. Italicum Turcam exercitus dux creatur, 1468. XIX. Centum millium aureorum stipendium illi attributum, *ibid.* Oppida capta restituere jussus ex pacis legibus, *ibid.* Jussus in Albaniam exercitum traducere, *ibid.* Et sacramentum nuncupare de bello strenue in Turcam gerendo, *ibid.* Florentini & Ferdinandus Rex negant ituro in Turcas stipendia pendere, XXI.
 Bartholomæus Platina amiffo abbreviatoris munere interminari Paulo II. stulte ausus a se & aliis concitatum iri principes ad congregandum concilium, 1466. XXII. Mancipatur carceribus, *ibid.* Ad Francisci Gonzagæ Cardinalis preces ægre liberatus, *ibid.* Tere
 Kkkk

mere in Paulum II. satyras scribit, 1471. LXII. Refelluntur ejus calumniae, *ibid.* Scribit Pontificum vitas, LXV. Scribit ex parte vitam Sixti IV. 1471. LXVI. A Sixto IV. illi datum munus, ut insignia Romanæ Ecclesiæ monumenta compilet, 1478. XLVII. In tria volumina ea redigit, præficitur vaticanae bibliot. *ibid.*

Beatrice Ferdinandi Regis Neapolitani filia nupta Matthiæ Regi Ungariæ, 1476. VIII.

Belgæ libertatis studio obliunt duci Philippo ne regium nomen sibi asciscat, 1463. XCIV.

Bendia Rex Mingrelia educere in Mahometem sexaginta millia hominum spondet, 1459. XLIX. Legationem mittit ad Pium II. 1460. CI.

Benedictio Apostolica: Scribit Usumcaffan Rex Persarum se Apostolicæ benedictionis beneficio tres florentissimas victorias reportasse, 1471. XLIX. Eam a Paulo II. efflagitat, *ib.*

S. Benedictus: Eremus in qua vitam asperitiam duxerat lustrata a Pio II. 1461. CXXVIII.

Beneventani Archiepiscopi tyaram triplici diademate coruscantem gestare ausi, 1466. XXIX. Vetiti a Paulo II. id sibi arrogare, *ibid.* Vetiti etiam Eucharistiam ante se deferre, *ibid.*

Beneventum Pio II. restitutum, 1459. LXXX.

Berdebech Armeniæ minoris princeps focia arma in Mahometem pollicetur, 1459. LI. Legationem mittit ad Pium II. 1460. CI.

S. Bernardinus: Reliquiarum ejus translatio ab Aquilanis in templum ipsius indito nomine dicatum Deo celebrata, 1477. XX.

Bernardus Episc. Spoletanus creatus Cardinalis, 1460. XXIX.

Bernardus Justinianus Venetorum apud Sixtum IV. orator: Illum ad bellum sacrum suscipiendum hortatur, 1471. LXXXIII.

B. Bertrandus Patriarcha Aquilejensis: Ejus suffragis tres bacchantes percurat, 1480. XLV.

Bessarion Nicæus Archiepisc. postea Cardinalis ad pontificatum plurium votis expetitus, 1455. XII. Discussa ejus electio factione Alani Cardinalis Avinionensis, *ib.* Quid objecerit, *ib.* Adversatur creationi Pii II. cum faveret Cardinali Rothomagensi, 1458. III. Facta illi potestas, ut decem millia bellatorum scriberet pro juvandis Græcis, 1459. X. In Mantuano conventu pro juvandis Græcis perorat, LXIII. Decernitur pro Hungaro conciliando Imperatori, XV. & XVIII. Joannes Carvaia Cardinalis S. Angeli operans cum Bessarione iustus conjungere, XIX. Venetos ad bellum Turcicum hortatur, XXI. A Germanis exceptus magnifice, XXII. Et ab Imperatore, *ib.* Irrito exitu de pace agit colloquia; XXIII. Conciliandæ paci inter Imperatorem & Hungariæ Regem operam dare iustus, 1460. LXXVII. Conventus publicos indicit ad suscipiendum civile bellum, LXXVIII. Consulit illi Pius, ut neutri parti addictos principes jungat foedere ad pacis olores cogendos, LXXX. Germanos urget, ut in Turcas arma vertant, LXXXIV. Obstruere illius hortatibus principum aures, LXXXV. Monitus a Pontifice ne animis & labori desit, LXXXVI. Cardinalis Augustini opera pacem inter Germanos conciliat, LXXXVIII. Expeditionem sacram in Turcas iterum promovere iustus, *ibid.* Dissoluto Viennensi conventu monetur, ut omnia divinæ providentiæ committat, 1461. XXVI. Det operam, ut Federicus Palatinus renuntiet dux cruce signati exercitus, *ibid.* Si hic recuset nec alium possit subrogare collectitias turmas parat, *ibid.* Germanis ob imperatas decimas tumultuantibus decimaram

imperium revocat, *ibid.* Commendatur prudentiæ a Pio II. *ibid.* Paci inter Regem Hungariæ & Cæsarem jungendæ operam dare iustus, *ibid.* Narnia cum duobus alis Cardinalibus sacrum S. Andreæ caput Romam asportat, 1462. I. Solemni ritu ad pontem Milvium illud Pontifici consignat, II. De exercitu in Poloponnesum immittendo agit, sed irrito exitu, XXXV. Isidoro Cardinali Rutheno subrogatur in Patriarchatu Constantinopolitano, 1463. LVIII. Encyclicæ ejus ad Græcos literæ, *ibid.* Exponit quantum olim Græca natio effloruerit, LIX. Inquirentem tantæ cladis causam, LX. Non feciores vitis quam ceteros populos, *ibid.* Concludit labem mali ortam ex schismate, LXI. Monet Græcos, ut suscipiant Florentinam synodum, *ibid.* Veritatem de processione Spiritus Sancti diligentissime fuisse excussam, *ibid.* Probat ex Christi oraculis Spiritum Sanctum procedere a Filio, LXII. Tam a Patre quam ex Filio veluti ab uno principio, *ibid.* Licet Spiritus Sanctus dicatur procedere a Patre, non negatur quin a Filio, LXIII. Christi oraculum de invicta futura Ecclesia exponit, LXIV. Victam esse Græcam, invictam Latinam, *ib.* Regem Ludovicum sollicitat ad foedus cum Carolo duce Burgundiæ inendum, ut arma in Turcas vertat, VIII. Re infecta in Italiam revertitur, *ibid.* Contracto dolore ex contrario successu febri ac dysenteria Ravennæ moritur, *ibid.* Illius elogium, *ibid.* Quæ relicta ab eo ingenii monumenta, X. Venetiæ amplissimam bibliothecam relinquit, *ibid.* Illius ad Christophorum Maurum ducem de ea re literæ, XI. Donatus ab iis patriam fuerat, amissa Græcia, *ibid.* Actæ illi a duce & senatu Veneto gratiæ, *ibid.* Ejus corpus Romam translatum & conditum in basilica Apostolorum, XI. In patriarchatu Constantinopolitano successus illi Petrus Riarius, *ibid.* Bibliotheca Vaticana doctorum usui dicata a Sixto IV. 1478. XLVIII.

Blancha Joannis Regis Aragonum & Navarrae filia detenta a patre crudeli in carcere, 1461. CXXXI. Relicta illi testamento a fratre Carolo Vianæ principe regni Navarrae jura, *ibid.*

Blancha ducissa Mediolanensis Galeatii filii ingratos mores exosa Cremonam abit, 1466. VIII. Subita morte extincta, *ibid.*

Blondus Flavius historicus: Ejus obitus, 1463. CXIII.

Bobacium Bosnæ metropolis a præfecto Manichæo Turcis deditum, 1463. XV.

Bohemi: *Vid.* Hussitæ.

Bohemia: Ad illius imperium varii aspirant Reges, 1458. XX. Sine pontificia autoritate Bohemiæ Regem electum queritur Callistus, *ibid.* Fredericus Bohemicum sceptrum affectat, & cur, 1459. XX.

Borsius marchio Atestinus præter communem portionem trecenta aureorum millia pro sacra expeditione pollicetur, 1460. XIII. Ferrariæ Pium magnifice excipit, XXVII. Creatus a Paulo II. Ferrariæ dux, 1471. LVI. Qui ritus observati, *ibid.* Paulo post versus honos in titulum sepulchri, LVII.

Bosna in Mahometis potestate redacta, 1463. XIV. Illius Rex cute vivus nudatus, XVI. Regina ad Sedem Apostolicam profugit, XVII. Bosna Turcica tyrannide pressa, 1478. XLII. Quibus legibus a Catharina Regina testamento relicta Ecclesiæ Romanæ, *ibid.* Quo ritu inita facta juris possessio, XLIII. Bosna a Matthia Hungariæ Rege recuperata, 1464. VI. Britenorium ecclesiastico imperio restitutum, 1465. VI.

Burdegala: De ea Anglis prodenda oppressa conjuratio, 1457. LIX. Cæ-

Cæsena restituta ecclesiastico Imperio, 1465. VI.

Cassa in periculum adducta a Turcis & Tartaris, 1455. XXXII. Januens ad eam defendendam sollicitati, *ibid.* Mahometes Genueses prohibet ne Cassæ auxilia ferant, 1461. XXVIII. A Mahomete II. ducum opera expugnata, 1475. XXIII. Exercita in civis, qui seipso prodiderant omnis favitia, XXIV. Ex flagitio Genuesium magistratum ea clades emerit, XXVII.

Calix: illius usum laicis ad salutem necessarium contendit impie Georgii Regis Bohemiæ orator Hussita, 1462. XIV. Quid illi a Pontifice responsum, XV. Negatus laicis a Pio calicis usus, XVI. Propositæ causæ cur ille negetur, *ibid.* Imperator Georgio Regi a Fantino internuntio apostolico, ut calicis usu abstinere, XVII. Hæresim de necessario laicis calicis usu profiteretur, XXIII. Sacramenti fidei illi præstiti religione catholici solvantur, XXIV. Detestaverit Hussitæ fateri integrum Christum contineri sub qualibet specie, 1465. XXXVI. Fingit impius Rokysana populum gratis calicis beneficio comparandis orbari, XXXVIII. Communio sub unica specie panis non mutila demonstratur, XXXIX. Cur inducta sit communio sub unica tantum specie, XL. Cur sacerdos debeat se communicare sub utraque specie, XLII. Tantum valet communio sub una specie quantum sub duabus, LIII.

Callistus III. ante pontificatum dictus Alphonus Borgia tit. SS. Quatuor coronatorum presbyter Cardinalis præter omnium opinionem in locum Nicolai V. successus, 1455. XVII. Prædixerat illi S. Vincensium futurum Pontificem, *ibid.* Cum prædictionem vulgasset delirare creditus, *ibid.* Juris scientia excelluit, *ibid.* Ejus patria & parentes, *ibid.* Tollendis Lunani schismatis reliquiis operam dederat, *ibid.* Integerrimus in promenda sententia, *ibid.* Voto se obstringit persecutorum bello Turcas, XVIII. Sacramenti formula ab eo nuncupata, *ibid.* Constantinopolim Ierosolymamque liberare meditatur, *ibid.* Mittit præcones ad fideles in sacra arma concitandos, XIX. Classem instruit, *ibid.* Et terrestrem exercitum, *ibid.* Salutatur a principibus, XX. A S. Antonio Florentinorum nomine laudatur, *ibid.* Bosnæ Regi pollicetur loca e Turcica servitute eripienda, XXIV. Mittit Thomam Episcopum Fanensem ad lites inter Bosneses & Hungaros dirimendas, XXV. Legationes solennes mittit in varia regna, *ibid.* Dionysium Card. tit. S. Cyriaci in Pannoniam mittit, *ibid.* Hungaros in Turcas commovere, enititur, *ib.* Promulgat vitam opesque Christo in Turcas se devovisse, *ib.* Vetat Hungaros foedus pacisci cum Turcis, *ibid.* Joannem Card. S. Angeli in Germaniam pro exercitu cruce signato contrahendo legat, XXVI. Nicolaum Cardinalem tit. S. Petri in Angliam decernit, XXVII. Dissensionum tollendarum pacificandarumque induciarum facultate instruit, *ibid.* Legatos crucis symbolo insignit, *ibid.* Tarracensem Archiepisc. solemnem sacramentum obstringit in Turcas, XXVIII. Supremum illi in classe pontificia imperium confert, *ibid.* Dat patriarchæ Alexandrino Alfonso utriusque Siciliae & Aragonum Regis, crucis symbolo insigniendi potestatem, XXX. De accepto crucis symbolo gratulatur Alfonso, *ib.* Decimas illi attribuit, *ibid.* Sacras indulgentias cruce signatis impartitur, *ibid.* Pacem eisdem inter Burgundum Gallumque confirmat, XXXI. Genueses ad tuendam Cassam sollicitat, XXXII. Genuesium orientalium ad Callistum supplices literæ, XXXIII. A dicto Alfonso Siciliae & Aragonum Rege ob ejus perfidiam abalienatur, XXXVI. Iniqua ejusdem postulata repellit, *ibid.* Immunitatem ordinis ecclesiastici tuetur, XXXVII. Eam violentibus anathema intentat, *ibid.* Plura sancit in Galacos grassatores, XXXVIII. Indicit Granatensibus bellum, XXXIX. B. Vincentium Ferrerium in sanctorum ordinem ascribit, XL. Ejusdem diploma, *ibid.* & seq. Suefionensis synodus provincialis a Rhemeni Archiepiscopo celebrata sedente Callisto, XLV. Alanum Cardinalem mittit ad Gallos in Turcas concitandos, 1456. II. Increpat Carolum VII. quod a bello sacro abhorreat, III. Admonet ne a majorum exemplis deficiat, *ibid.* Politicos sacris consiliis adferentes patitur, IV. Inter Delphinum, & Carolum agit concordie interpretem, V. Jacobum Piccininum turbatum in Italia auctorem reprimi, VI. Alvarum Silvensem Episcopum ad Lusitanos in Turcas excitandos decernit, VIII. Alfonso Regem Lusitanie ad pium bellum gerendum hortatur, *ibid.* Rogat Alfonso Regem Aragonum ut promissas quindecim trimeses submittat in Turcas, X. Ecclesiasticum thesaurum pro constanda classe, distrahatur, X. De Aragoniorum ducum prodicione conqueritur, XII. Quanto pro Christo fundendi sanguinis desiderio arserit, *ib.* Mittit classem in orientem, *ib.* Genuesium ad eum literæ, *ib.* Ludovicum Cardinalem in classe legatum decernit, XIII. Alfonso Regem Aragonum admonet, ut rei christianæ consulat, *ibid.* Constantinopoli recuperandæ legatum operam dare jubet, XIII. Germanos principes hortatur, ut periclitanti Hungariæ subsidium ferant, XVI. Fridericum Cæsarem sollicitat, ut sacro bello se accingat, *ibid.* Internuntium urget, ut illi stimulos, addat, XVII. Monet principes nunquam gloriosius, quam pro Christo arma sumi, XVIII. Indicit preces pro obtinenda ope divina, XIX. Pii ejus conatus pro fulcenda re Christiana, XIX. Spes in Deo collocat, XX. Ab eo pendere victoriam, *ibid.* Turcarum res prosperas Christianorum peccatis ascribit, XX. Solemnes supplicationes decernit, XXII. Populum Christianum ad expianda crimina sollicitat, XXIII. B. Joannis Capistranensis opera victoriam de Mahomete II. refert, XXIV. & XXV. B. Joannis ad Callistum laureatæ literæ, XXXVI. Sollicitatur ab eo, ut Constantinopoli & Syria Christiano cultui restituendis operam navet, XXXVII. Ingens illius de vincendo Turca fiducia, XXXVIII. Defuere piis ejus studiis Reges, *ibid.* Proponit nullam militiam gloriosorem militia pro Christo suscepta, XXXIX. Germani in Callistum calumnias struunt, XL. De Alfonso Regis Aragonum ignavia in bello sacro gravissime conqueritur, 1456. XLI. Insignis Callisti sententia divino amore flagrans, XLII. Perlata ad illum Mahometis spolia, *ibid.* Dictare literas suas ad principes consueverat, *ibid.* Prædixerat referendam de Mahomete victoriam, *ibid.* Pronuntiat Græcos, & Servios Turcis resistere non potuisse, quod exclusi forent Ecclesiæ gremio, *ibid.* Carolo VII. Gallorum Regi divinam iram intentat ni arma capiat in Turcas, XLIII. Præmonet, ut Christum ducem sequatur, *ibid.* Iniqua Alfonso Regis postulata repellit, *ib.* Lusitanos, Venetos, Genueses, ac Macedones ad sumenda pro Christo arma adhortatur, XLIV. Hortatur etiam

Æthiopum Imperatorem, ut adversus Mahometanos arma capiat, XLV. Partæ ad Belgradum divina ope victoriæ historiâ narrat, XLVII. Opes universas in sacro bello in Turcas profundit, XLIX. Mithras & gemmas ea de causa distrahit, *ibid.* Oppugnata supellectile terras ecclesiasticas distrahit, *ibid.* Legati opera tres insulas Turcis eripit, L. Illius ad Germanos Hungarosque exclamatio, ut in Turcam jungant arma, *ibid.* Submittit Rhodiis auxilia adversus Mahometanos, *ibid.* Illius ardor pro excindenda secta Mahometana, *ibid.* Jo. Huniadem regia corona donare decreverat, ut Turcarum domitorem, LI. Urget Reges ad conficiendum bellum sacrum, LII. B. Joannem Capistranensem sacris beneficiis exornat, LIII. Percellit anathemate eos, qui orientales Christianos ceperint, vel spoliarint, LXV. Eos etiam, qui Christi hostibus arma invexerint, *ibid.* Vetat intentato anathemate Judæos ad rem medicam accersit aut mensa excipit, LXVII. Si blasphemant, poena affici jubet, LXVIII. Georgium Bohemiarum Regem hortatur, ut Rokizanam ad sedem Apostolicam mittat, LXIX. Sancit ne quis orationem habeat in sacello pontificio, ni prius eam magistro sacri palatii ostenderit, LXX. Rodericum nepotem, qui postea in pontificatu Alexandri VI. nomen accepit, & Jacobum principem Lusitanum Cardinales creat, LXX. Auger iterum Cardinalium senatum, interque alios asciscit Æneam Sylvium, qui fuit Pius II. LXXIII. Novam classem adornat in Turcas, 1457. I. Jubet Legatum ad Turcarum excidium incumbere, *ibid.* Eius nepotes degeneres, vires avertunt ad spoliandos Christianos Cyprios, *ibid.* Lusitanum Regem urget, ut expedit arma in Turcas, II. Queritur de Regum inertia, qui datam vincendi occasionem non capiunt, III. Regem Aragonum permovere nititur, ut insurgat in Mahometem, *ibid.* Imparem se tanto conficiendo bello queritur, V. Omnia sua pro fide Christi profundit, *ibid.* Promissæ illi a Gallo triremes triginta, VI. Dat legato imperia, ut Cæsarem Germanosque in sacra arma concitet, VII. Sanguinem effundere cum cruce signatis optat, *ibid.* B. Jacobum Picentem in locum B. Joannis Capistranensis subrogat, *ibid.* Hungaros cruce insigniri jubet, *ibid.* Imperat legato, ut Cæsarem, & Hungariæ Regem inter se conciliet, VIII. Lugget imperii Christiani vires ex intestino bello debilitari, *ibid.* Fridericum Romanorum Regem inferentem bellum Hungaro monet, ut arma avertat in Turcas, *ibid.* Exponit ut ii gentem Christianam excindere moliantur, *ibid.* Ladislaum Regem, ut Turcico bello se accingat, hortatur, X. Mitylenas, Stalimenem, & Taxum Turcis eripit, *ibid.* Collaudat Ladislaum, quod inducias pacifici cum Turcis abnuerit, XI. B. Jacobum Picentem commendat Regi Ladislauro, XII. Infruit amplissimis mandatis, ut religionis splendorem instauret in Hungaria, XIII. Ladislaus ad Callistum amplissimam legationem pro componendis Bohemorum controversiis mittit, XIV. Bosniæ Regis legationem Callistus excipit, XVII. Illum ad Turcicum bellum animat, *ibid.* Joanni Carvajali gratulatur de re optime gesta in Bosna, XIX. Scanderbegum Mahometis impetus sustinentem auro juvat, XX. Eum ob res gestas commendat, XXI. Promittit illi auxilia, *ibid.* Classem illius subsidio mittit, XXII. & XXIII. Ingens Callisti ardor pro obtinendo Mahomete, XXV. Paulum Archiepiscopum Crajensem rei Christianæ proditorem in judicium vocat, XXX. Orientalium spes in Callistum convertit, XXXI.

Turcas legati opera pluribus navalibus præliis frangit, *ibid.* Coniungere omnes Christianas vires in Mahometem annititur, *ibid.* Mitylenem Catalusio Genuensi restituit, *ibid.* Vi-res maritimas auget, XXXIII. Eius studia pro inflammandis Regibus ad sacrum bellum, XXXIV. Eiusdem ad Casimirum Regem Poloniæ literæ, *ibid.* Mittit in Lithuaniam internuntium pro contrahenda cruce signata militia, *ibid.* Solicitat alios septentrionales principes, ut Christo arma consecrent, XXXV. Sacris ejus consiliis Regum consilia non consentiunt, *ibid.* Indicit solemnes Christianorum cœtus, XXXVI. Immenso illius ardor pro Christi gloria propaganda, XXXVII. Anglos, Hispanos, Gallos, Belgas, Italos ad belli sacri societatem vocat, *ibid.* Subiciendi Christo orientis spes concipit, XXXVIII. Ab ignavis principibus calumniis appetitur, XXXIX. Confutat Germanorum querelas, XL. Consumptarum pro Christo opum rationem reddit, *ibid.* Germaniam ac Pannoniam a faucibus Mahometis ereptas exponit, *ibid.* Defensas insulas aperit, XLI. Macedoniam retentam, *ibid.* Nefarias principum Germaniæ coitiones damnat, XLII. Hæreseos e Bohemia excindendæ curam B. Jacobo Picenti mandat, XLIII. Scripta pro Callisto ab Ænea Sylvio apologia, XLIII. & *segg.* Callisti elogium, XLVI. Ei adversus principes conjunctus adhæret Fredericus Cæsar, XLVI. Theodoricum Archiepisc. Moguntinum factione ea implicitum corripit Callistus, XLIX. Non opes tantum sed sanguinem pro Christo se profuturum testatur, L. Transmittit rosam auream ad Carolum VII. Gallorum Regem, LII. Hortatur, ut Christianum populum a Turcica tyrannide liberet, *ibid.* Provocatio a Callisto ad concilium a Gallis facta, LIV. Callisti interminatio memoranda Carolo VII. intentata, LII. Legatum increpat inertis, qui Parisienses doctores non coarctavit, LV. Pronuntiat errare eos, qui concilium pontificio tribunali præferunt, LVI. Nunquam se hos impune passurum profertur, *ibid.* Provocationem a Pontifice ad Concilium rescindit autoritate apostolica, LVII. Queritur de hominum perfidia rem Christianam aspernantium, *ibid.* Suecos præfules sibi pium Regem præficere jubet, LXI. Queritur de Alfonso Aragonum Rege devota Christo arma in Genuenses avertisse, LXIII. Eos conciliare, ut arma avertant in Turcas, annititur, LXIV. Gratulatur Sabauda de voto nuncupato mittendi filii ad bellum Turcicum, LXV. Ludovicum Bononiensem Minoritam internuntium mittit ad Usuncassanum Perfarum Regem, Æthiopumque Imperatorem, & alios principes, ac Reges orientales pro societate armorum adversus Mahometem ineunda, LXVI. Francis Perfidis, & Georgiæ eligendi Archiepiscopi mittendique ad Sedem Apostolicam, ut confirmetur, potestatem confert, LXVIII. Babylonici imperii principes ad defectionem sollicitat, LXIX. Classem in Rhodio portu ad ferenda iis auxilia sustentat, *ibidem.* Castellanos in Granatenles cruce insigniri jubet, LXX. Henricum Regem Castelle ensis & pilei sacro munere donat, LXXI. Transfigurationis Christi in monte Thabor festum diem instauret, LXXIII. Insigne ejus diploma, *ibid.* & *segg.* Partam divinitus ad Belgradum de Mahomete victoriam narrat, LXXVIII. Osmundum Episcopum Salisberiensem sanctorum numero abseribit, LXXXI. Eius de ea re diploma, *ibid.* & *segg.* Confiores fidei ad magicam impietatem in Insulubria excindendam instituit, XCVI. Vetera decora ex Ecclesiis abripi intentato anathemate vetat, XCIII.

XCIII. Pro matthia Joannis Huniadis filio e carcere ad Solium evchendo studia adhibet, 1458. I. II. Illius de Matthia in Regem electo gratulatio, IV. Prædixerat non defuturam Matthiæ divinam clientelam, *ibid.* Eiusdem ad Matthiæ matrem gratulatio, VI. Matthiæ significat fuisse pro eo ad Christum plures lachrymas, VII. Illum ad excindendam Mahometicam superstitionem excitat, VII. Divinum de Turcica expeditione consilium nisi cum vita se dimissurum Callistus proficitur, IX. Bosnam Hungaro commendat, X. Cæsarem, Hungarum, Polonum, Bosnensem mutuo armorum federe jungere in Turcam nititur, XI. Inducias cum Turca pangi vetat, *ibid.* & XII. & *segg.* Collaudat Scanderbegum, ut Christiani imperii propugnato-rem, XIV. Plures Scanderbegos optat Christiano imperio, *ibid.* Testatur prope solum scanderbegum Mahometi restitisse, XV. Ludovicum Cardinalem legatum ad constantiam excitat, XVIII. Rascia Callisto, & successori- bus testamento relicta, *ibid.* Queritur delectum fuisse sine pontificia autoritate Bohemiarum Regem, XXI. Deluditur hypocrisi Georgii Podiebratii, *ibid.* Et fallacibus ejus literis, XXVII. & fictis promissis gerendi in Turcas belli, *ibid.* Illusus a perfido hæretico catholico illi parere jubet, *ibid.* A Podiebratii oratore circumvenitur, XXVIII. Detectæ demum Callisto Georgii & Rochizanæ fraudes, XXVIII. Post mortem Alfonsi Regis Neapolitanum regnum ad Sedem Apostolicam devolutum pronuntiat, XXXI. Eiusdem ea de re diploma, XXXII. Imperat Neapolitanis ne cuiquam principi sacramento sese astringant, *ibid.* Inique a politicis Hispanis ob defensum jus pontificium laceratur, XXXIV. Pontani in Callistum infamæ calumniæ confutata, *ibid.* Coniuncto Neapolitano regno pro suo jure Turcas debellare exoptabat, *ibid.* Venetos increpat, quod negent arma jungere in Turcas, XXXV. Desertum se ab omnibus principibus conqueritur, *ib.* Petrum Tarraconensem Archiepisc. ad pacandam civitatem Navarre bella mittit, XXXVI. Inter patrem, & filium inducias imperandas decernit, *ib.* Tuetur jus Ecclesiasticum adversus ducis Bragantini vim, *ibid.* Pragmaticam sanctionem anathemate damnat, XXXVIII. Regum Gallorum edita contra Sedis Apostolicæ autoritatem abrogat, *ibid.* Inter Episcopum Florentinum & Dominicanos lites dirimit, XXXVIII. Ipso festo Transfigurationis die, quem celebrari ob victos Turcas iusserat, moritur, XL. Pontificatus illius tempus, *ibid.* Eius elogium, *ibid.* Insignes ejusdem sententia, *ibid.* Propinqui sui dedecus ipsi attulere, *ibid.*

Carola Regina Cypri nubit Ludovico Sabauda, 1459. LXXXVI. Cum Jacobo fratre notho litigat, *ibid.* Eius regnum a barbaro eidem fratri traditum, *ibid.* Hortatore Mahomete regnum Cyprium non Carolæ, sed Jacobo spurio adjudicatum, 1460. XCIV. Ab eo invaditur, XCV. In arcem Cerinensem profugit, XCVI. Obfesso a Soldano viro in occidentem accedit, 1461. XXXI. Romæ convenit Pium, XXXII. Eius ad Pontificem oratio, *ibid.* Quid illi a Pio responsum, XXXIII. Datus illi commentus, XXXIV. Nulla auxilia ex Sabaudia elicere potest, *ibid.* Commendatur a Pontifice Carolo Francorum Regi, *ibid.* Delecta votis redit in Cyprum & Paphum recipit, *ibid.* Utramque deinde arcem amittit, *ibid.* Oratorem ad Mahometem II. pro impetrando exercitu contra Jacobum fratrem legat, ac spernitur, 1462. XXXIX. Pacem inter Venetos ac Rhodios conciliat, 1464. LXVI. Jacobo tyranno extincto regnum recu-

perare meditatur, 1473. IV. Ludovico viro continente se domi ad Venetos confugit, a quibus repellitur, *ibid.* Responsum illi regna non jure sed armis possideri, *ibid.* Ad Sixtum IV. confugit pontificiaque liberalitate sustentatur, 1475. I. Intendit iudicium Venetis de Cyprii regni jure, sed illius cognitione implicare sese Pontifex detrectat, 1475. XXX. Confugit ad sultanum Ægyptium, ac spernitur, XXXII.

Carolus VII. Francorum Rex pollicetur arma se sumpturum in Turcas si ea Germani ceperint, 1454. IV. Anglicæ irruptionis metu suspendit arma, V. Literas apostolicas de indicto Turcis bello politicis de causis inanibus promulgari vetat in Gallia, 1456. III. Corruptus a Callisto, quod cum aliis Regibus non sentiat, *ibid.* Commonitus ut rei Christianæ consulat, *ibid.* Ne a majorum exemplis deficiat, *ibid.* Ne desit occasione excindendæ Turcicæ tyrannidis, *ibid.* Ludovico major natu filius ab eo dissentiens ad Burgundum se confert, V. Rogatus, ut arma in Mahometem irrum- pentem in Hungariam vertat, renuit, XVIII. Intentatæ ideo divinæ iræ, 1456. XLIII. Gallos vetuit sacram in Turcas militiam profiteri, *ibid.* Negat arma opesque in Turcas vertere, 1457. LI. In adulteriorum ceno volutatur, *ibid.* Inimicitias cum Delphino filio suscipit, *ibid.* Ad eum rosam auream Callistus transmittit, LII. Rogatur, ut Christianum populum e Turcica tyrannide eripiat, *ibid.* Convenit de triginta tremibus ex decumano auro instruendis sed irrito exitu, LIV. Ob desertam Christi causam illi vix pronuntiat Pontifex, LIV. Classem paratam contra Turcas a legato conductamque auro ecclesiastico avertit ad vastandam Angliam, LIX. Ad eum Scanderbegus Turcica mancipia, & spolia mittit, ut eum concitet in Turcas, 1458. XVII. Genuensis senatus communi decreto illi Genuæ imperium defert, 1458. XXIX. Præficit Joannem ducem Renati Regis filium, *ib.* Ad bellum Turcicum suscipiendum a Pio II. ad- juratus per sacrum baptismum, 1458. XVI. Admonitus ne sequi Pontificem detrectet, *ibid.* Veram gloriam in promovenda Christi gloria sitam, *ibid.* Quid ab eo responsum Pio II. XVII. Monetur ab eo, ut Christianissimi nomen factis exornet, 1459. XLV. Ob non præstita auxilia rem Christianam in oriente excindi, *ibid.* Oratores mittit ad Mantuanum conventum, LXVI. Differunt illi præstare obsequium, ni Pius Ferdinandi partes deserat, LXVIII. Excusat se apud eum Pius si Ferdinando Regnum Neapolitanum asseruerit, LXIX. Inter illum & Burgundum pax inita & confirmata a Pio LXXXIII. Pro Tornacensi Episcopo sibi fido & grato præficiendo cœtat cum Burgundo, XLVIII. Monetur, ut cardinalitæ dignitati congruum honorem tribuat, L. Investituræ Regibus ob hæreticorum factiones concessas jure revocari potuisse, LI. Increpatur ob pragmaticam ab eo defensam, LIII. Monetur non esse de grege Dominico, qui Romanum Pontificem neget esse pastorem, *ibid.* Pragmaticam olim ab ipsis Regibus ob injustitiam rescissam, *ibid.* Pii consilio & Francisci Sfortiæ opera Genuam amittit, 1460. LXXXIII. Eius exercitus repulsus magna cæde, *ibid.* Inter eum & Henricum VI. Anglorum Regem de federe in Turcas actum, 1460. CVI. Henricus VI. ob nimiam odiorum pertinaciam regno spoliatur, *ibid.* Carolus Armaniaco comitem ob incesti cum forore crimen principatu exuit, 1460. CX. Desente seclus Armaniaco atque ad Pontificem confugiente rogatur, ut prenitenti principatum restituat, CXIII. Orientalium Regum oratores

ratores de belli sacri in Turcas scedere agentes irrito exitu dimittit, 1461. XXXI. Immorigerum filium patitur, XXXVII. Seipsum fame enecat percussus dementia, *ib.* Ob contemptam Christi causam poenas numini dedisse visus, *ibid.* Imminente morte gratias Deo agit quod die peccatricis nempe S. Mariæ Magdalena festo illum ex hac vita eripiat, *ibid.* Ludovicus filius illius sceptris succedit, *ibid.*

Carolus Canutus firmato solio tyrannidem in Suecos exercet, 1457. LX. Pellitur Regno a Joanne Archiepisc. Upsalensi, *ibid.* Hæreseos crimen ipsi objectum, *ibid.* Christianus Danicæ Rex in ejus locum suffectus, LXII.

Carolus Vianæ princeps cum patre Joanne Rege ad maternum sceptrum corripiendum bellum gerit, 1454. X. 1457. LXXXII. Ad Stellam vincitur *ibid.* Cum sorore Blancha a Patre exheredatur, *ibid.* Ejectus regno ad Pontificem, & plures Reges se confert, *ibid.* Excipitur Neapoli a Patruo Alfonso, ut regnum heres, LXXXII. Pampilonensis illi, ut unico vero Regi parendum decernunt, *ibid.* Missus legatus a Callisto pro componenda pace inter Carolum Vianæ principem, & Joannem Regem illius patrem, 1458. XXXVI. Iterum bellum gerit cum patre Joanne Rege Aragonum de Navaræo regno, 1461. CXXXVI. Illum pater hæredem regnorum agnoscere de more noluit, *ibid.* Concordiæ specie vocatus ad epulas conicitur a patre infido in carcerem, *ibid.* Novercæ vincitur traditur, CXXXI. Liberatur e carcere, sed a noverca veneno lento propinatum fuisse creditum est, *ibid.* Moriturus veniam a patre postulat, *ibid.* Navaræ jura Blanchæ sorori relinquit, *ibid.* Illius desiderio concitatus motus a Catalanis in Joannem Regem, *ibid.* Afficta illi inania miracula, *ibid.*

Carolus Andegavensium, postea Aquitanorum dux Caroli VII. Francorum Regis secundogenitus: De eo majori natu præferendo ad sceptri successionem agit Carolus VII. 1461. XXXVII. Metu civilis belli ea molitio discussa, *ibid.* Conjurat cum proceribus in fratrem, 1465. XII. Post prælium vici Gallo- rum strage gemit ob ambitionem suam tantum cruorem fufum, *ibid.* Increpatur, ut pusillanimitis a Carolo Burgundo, *ibid.* Pacem inquit ac Normanniæ dux creatur, XIII. Desertus a sociis bello petitur a Ludovico Rege, 1466. XIII. Ad eum Ludovico Regi conciliandum missus a Paulo II. Archiepiscopus Mediolanensis, *ibid.* Imperitus gerendarum rerum depellitur e principatu, XIV. Cum Ludovico XI. fratre colloquium inquit, 1469. XXII. Data illi optio, ut Campaniam, vel Aquitaniam accipiat pro Normanniâ a qua erat pulsus, *ibid.* Redintegrat pacem cum fratre, XXIII. In fratrem Ludovicum conjurat iterum, 1472. XII. A Ludovico XI. Jordani abbatis opera veneno extinctus fertur, *ibid.* & XIII. Aquitania mox a Ludovico recepta, *ibid.*

Carolus Philippi ducis Burgundiæ filius ad prosequendum principatum conjurat cum rebellibus in Ludovicum XI. 1465. XII. In pugna ad Montem Lethericum fauciatur, ac vincit Gallum Regem, *ibid.* Carolum Regis fratrem ob deserta stragem editam, ut pusillanimitem temnit, *ibid.* Pacem inquit cum Ludovico receptis urbibus quas Somona per- luit, XIII. Leodienses in eum concitati a Ludovico Rege, *ibid.* Eo distractus bello Normanniæ duci ferre auxilium nequit, 1466. XIV. Ejus copiæ a Dionantiis & Leodiensibus fuscæ, XVII. Ejus effigies suffixa patibulo a rebellibus & injuriis affecta, *ibid.* Ferro flammarumque injuriis ulciscitur, *ibid.* Octingentos Dionantiæ captos barbæ simul fluvio

mergit, *ibid.* Leodienses ad Trudonense oppidum delet, 1467. XXII. Polcentibus veniam ita parcat, ut moenia & propugnacula eorum evertat, *ibid.* Morienti patri Philippo in principatu succedit, *ibid.* Leodium caput impetu, 1468. XXXII. Implacabilis ejus furor nullis precibus placatur, *ibid.* Horrenda scelera & sacrilegia in excidio Leodiensi patrat, *ibid.* Ad duodecim millia mulierum vinculis constrictas Mosa submergit, XXXIII. Dum furit in Leodienses maximam cladem in Hollandia a mari accipit, *ibid.* A Joanne Balva Cardinale sollicitatur, ut fœderatis armis juvet, 1469. XXI. Interceptæ divinitus eæ literæ ne bello exitiali Gallias obrueret, *ibid.* Eduardus Angliæ regno pulsus ad eum confugit, 1470. L. Petitur bello a Ludovico Gallorum Rege sitas ad Somoniam urbem repente, *ibid.* Sub nomine impii designatur a Deo revelante Gueldriam in manus impii casuram, ni Gueldrenses peccata expient, LII. Data illi a Pontifice & Cæsare mandata, ut Arnulphum Gueldriæ ducem ex filii impii tyrannide liberet, LIV. Inter patrem & filium concordiam pangere molitur, *ibid.* Arnulphum impia dicentem verba dimittit, sed mox interceptum & calumniam oneratum quasi conspirasset cum Gallo Rege carceri mancipat, *ibid.* Gueldriam subigit, *ibid.* Ducatus jura ab Arnulpho coemit ac testamento accipit, *ibid.* Ludovicus Francorum Rex ab eo repetit Ambianum & Royam & Mondidierium, 1471. XLV. Eduardum sororum regno restituit, LI. Bellario Cardinalis frustra de pace inter ipsum & Ludovicum Francorum Regem agit, 1472. VIII. Certat cum Ludovico Rege, ferro, flamma & veneficio, 1472. XII. & seq. Irrumpit in Galliam, XIII. Deditios contra pacta crudeliter jugulat, *ibid.* Templi sanguine funestat, *ibid.* Pariter ejus ditio vastata, *ibid.* Cum Frederico Treveris colloquium celebrat, 1473. LXX. Burgundici regni titulum affectat, *ibid.* A Frederico deluditur, XI. Trepidavit Fredericus ne postea imperium affectaret, XII. Vocatur in auxilium a Roberto Archiep. Coloniensi, 1474. III. Nussiam obsidet, IV. Feretranum comitatum coemit, *ibid.* Germania in Carolum a Frederico concitata, *ibid.* Affectatum a Carolo imperium, II. Decretus internuntius pro concilianda inter eum & Fredericum pace, XLIII. Petitur bello a Renato juniore & a Sigismundo Austriaco, IV. In eum Ludovicus Francorum Rex cum Cæsare conjurat, *ibid.* In eum Fredericus ingentem exercitum educit, V. Pacem inquit cum Frederico, *ibid.* Eduardum Angliæ Regem in Ludovicum concitat, VI. Ab Anglo rerum vicissitudines metuente deseritur, VII. Pacem cum Ludovico Gallorum Rege instaurat, VIII. Prodit Ludovicum Luxemburgensem socium, ut proditum a Gallo Renatum opprimat, IX. Lotharingiam subigit, *ibid.* Redintegrat concordiam cum Frederico, X. Nancejum ad ditionem cogit, XI. Filium despondit Maximiliano ea lege, ut sibi ducales apices cum regis mutare fas sit, 1476. XI. Obsidunt ipsi Belgæ ne regium nomen corripant, *ibid.* Quingentos Helvetios crudeliter laqueo præfocant, 1476. XII. Ab Helvetiis profugatus, *ibid.* Tot ejus milites iisdem laqueis præfocati, *ibid.* Iterum extrema clade afficitur, *ibid.* Plures principes ab ejus amicitia deficiunt, *ibid.* Renatus Lotharingiæ dux antea profugus Nancejum expugnat, *ibid.* Ad id obsidione cingendum provocat, *ibid.* Ad eum confugit Alfonso Rex Lusitanæ pro auxiliis eliciendis, & fœdere inter illum & Ludovicum Regem redintegrando, XIII. A Renato in Nanceji obsidione

dione trucidatur pluribus vulneribus, 1477. III. Crudelitatis & ambitionis justissimas dat poenas, *ibid.* Si arma vertisset in Turcas affurgere ad summum imperium poterat, *ibid.* Summa ejus calamitas, IV. Eo extincto Gallia Rex fiduciarias provincias restituere Gallicæ coronæ conatus, *ibid.*

Carolus dux Aurelianensis annis viginti quinque in carcere Anglico elanguit, 1465. XIV. Sanctissimam vitam egressus e carcere ducit, *ibid.* Tredecim pauperibus mensam apponere solitus feria quinta, eorumque pedes abluere, *ibid.* Ejus filius triennis relictus gessit Gallicum sceptrum, *ibid.*

Carolus Borbonius Archiep. Lugdunensis legatione fungitur apud Paulum II. pro Ludovico XI. 1466. XIV.

Carolus Sueciæ Rex revocatur ad regnum a Suecis a quibus pulsus fuerat, 1469. XX. Eo defuncto Suecia Christiano caret, *ibid.*

Casimirus Lithuanicæ & Poloniae Rex Pruthenis deficientebus a Cruciferis equitibus optatur in Regem, 1454. XI. Ingenti prælio deletur, *ibid.* Ecclesiasticas opes invadit, *ibid.* Solicitatur ad vertenda arma in Turcas, *ibid.* Damna a legato fœdera ab ipso cum Pruthenis inita, *ibid.* Veritus inducias inire cum Mahomete, 1458. XIII. Cum Germano, & Hungaro fœdus pangat, *ibid.* Caveat Turcos dolos, *ibid.* Uxorio jure Bohemicum sceptrum affectat, 1458. XX. Illum Callistus sollicitat, ut in Turcas vertat arma, 1457. XXXIV. Ad eum Prutheni deficiunt, 1459. LXXIV. De pace cum Cruciferis sollicitatur, *ibid.* Urgetur, ut arma in Turcam vertat, *ibid.* Vocatus a Rudolpho internuntio pontifici ad Bohemiæ regnum adversus Georgium hæreticum regi jure exauthoratum, 1466. XXX. Promissum ipsi Lusaciam & Silesiam ultro se illi dedituras, *ibid.* Georgii amicitiam ingentibus promissis internuntii pontificii præfert, *ibid.* Cum Ludovico Cruciferorum ordinis principe pacem componit, XXXI. Pomeraniam, Culmensem & Michaeloviensem provincias ad jus Polonicum redigit, *ibid.* Mittit oratores ad Paulum II. ut pacem inquit cum Cruciferis confirmet, XXXI. Illum sibi conciliare nititur Georgius adversus Catholicos, 1467. IX. Delatum uni ex ipsius filii sceptrum Bohemicum, *ibid.* Indigne Catholicorum preces spernit, *ibid.* Variis fraudibus irretiri ab hæretico tyranno se finit, XI. Oranti de pace respondent Catholici Pontifice inconsulto nil decerni posse, XI. Casimiri potentia Germanis nimium suspecta, XII. Cruciferi pacem inquit cum Casimiro Poloniæ Rege, 1466. XXXI. Pomeraniam, Chelmensem & Michaeloviensem provincias illi restituit, *ibid.* Jus hæreticatum in Bohemiam amittit dum Catholicos tueri directat adversus Georgium, 1468. IX. Rogatus ut Maximiliano & Matthiæ filius natu maximas collocet, XII. Proposita illi amplissima pacis leges, *ibid.* Respuit amicitiam Ungari, *ibid.* Promittit illi Georgius regnum Bohemiæ uni ex ipsius filiis, *ibid.* Negat se unquam jure Bohemico abdicasse, *ibid.* Catholicorum ad eum legatio cur Matthiam Regem delegerint, 1469. XI. Ejus filius Wladislaus natu maximus Bohemici sceptri hæres renuntiat, *ibid.* Appellatur a Frederico de amicitia ac fœdere adversus Matthiam & Georgium, 1470. I. Promissa ejus filiis Hungariæ & Bohemiæ regna, *ibid.* Repullam Frederico obicit cum in iis literis Regem Hungariæ se diceret, 1470. I. Poscit a Georgio, ut Wladislaus vivens regnum tradat, II. Agit cum proceribus, ut Georgio eos conciliet, *ibid.* Immittit exercitum in Hungariam, ac Matthiam ex Bohemia divellit, *ibid.*

Georgium flectere nititur ad damnandam hæresim & obsequendum Pontifici, *ibid.* Quæ a Casimiri oratoribus Georgio fuerint proposita, V. Plura illi contra Ecclesiæ decus & fidem male polliciti, VI. Ex iis hæreticorum elati animi, *ibid.* Bohemiæ regnum, quod a catholicis delatum spreverat rursus affectat, VIII. Monet a Paulo II. ejus oratores contra fidem, & pontificium, & regium decus indigna pollicitos, *ibid.* Eisdem reprimat, ut reos anathematis & fidei hostes, *ibid.* Rogatus, ut oratoribus Ducis Moscoviæ ad Sedem Apostolicam liberum aditum permitat, IX. A Bohemis ejus filius Wladislaus Rex pronuntiat post Georgii mortem, 1471. XXXIII. Solicitatur a Paulo ut Wladislaus filium a cœptis revocet, XXXVIII. Convenitur Cracoviæ a Francisco Cardinale legato pro sedanda regni Bohemici controversia, XL. Wladislaus primogenitum in Bohemiam mittit cum exercitu, *ibid.* Et Casimirum secundogenitum in Hungariam, *ibid.* Ejus filius Casimirus ex Hungaria propulsatus, *ibid.* Missus a Sixto IV. legatus pro pace inter ipsum & Matthiam instauranda, 1471. LXXXVI. Ob præstita Bohemis hæreticis auxilia in jus vocatus, 1472. XXIX. Censuras ecclesiasticas contraxisse pronuntiat, *ibid.* Monet ut desinat Hungaro bellum inferre, XXX. De concitandis in eum Cruciferis actum, XXXI. Prutheni sacramenti illi præstiti religione soluti, *ibid.* Matthiam Regem de pace postulat induciasque cum eo pacificatur, XXXV. Marcum Cardinalem legatum honorificentissime excipit, XXXVI. In Nyssensi conventu Matthiæ Regi conciliari nequit, 1473. XIV. Pacem demum componit cum eo & quibus legibus, 1474. VII. Inquit pacem violat, *ibid.* Tartaros & Lithuanos educit adversus Ungarum, *ibid.* Vastatur vicissim Polonia a Matthiæ copiis, *ibid.* Excitatum in Casimiri exercitu magnum incendium ob sacrilegia, VIII. Sacrilegos etiam equitris odinis concremari jubet, *ibid.* Inducias cum Matthia pacificatur, *ibid.* Solicitatur ab Utiacassano, ut cum Hungaro arma in Turcas vertat, IX. Stephanus Moldaviæ princeps parta de Turcis victoria illius clientelæ se commendat, XI. A suscipiendo Turcico bello abhorret, *ibid.* Increpatus ignavia, *ibid.* Novogardiam a Joanne Basilio Moschorum duce capi & diripi sinit, 1479. XLVI. Diu in Lithuania hæret ac abrumpendos Moscovitarum progressus, *ibid.* Consulunt Lithuanis, ut Novogardiam armis repetat, *ibid.* Veritus potentiam Moscovitarum cum iis inducias inquit, *ibid.*

Castella: Illam Lusitanæ conjungere destinat Henricus Rex ut majori conatu infideles oppugnetur, 1464. XXXII. Confurgunt in eum Castellani obiciuntque Joannam sceptrorum hæredem, quam Lusitani Regis filio desponderat adulterio susceptam, *ibid.*

Castitas: Ajebat B. Joannes Capistranensis non esse exotum Deo patientem carnis stimulos, sed sequentem, 1456. LX. Philippus Minorita ea laude clarus, *ibid.* Jacobus Diaconus Card. S. Eustachii maluit mori, quam pollui, LXXI. Virguncula nuptiis mortem præfert, LXXII. Dominicus Cardinalis Capranica carnem cili- cio semper domuit, 1458. XLII. Nullam sceminam domum suam ingredi unquam est passus, XLIV. *Virginitas.*

Catalani: Deliquit principem Henricum Regem Castellæ adversus Joannem Regem Aragonum, 1462. XLIV. Vocant Petrum Lusitanicæ regni comitem stabilem, 1464. XXXII. Is regios titulos arripit, *ib.* Heredam amittunt, *ibid.* Extincta Petro Lusitano principe Renatum Regem, eumque provinciæ comitem in prin-

- principem sibi asciscunt, 1466. XIX. Joannes dux Lotharingæ auxiliares copias ad eos adducit, *ibid.* Decennali bello fessi se Joanni Aragonum Regi dedunt, 1472. XXV.
- S. Catharina Senensis: Decreti illi a Pio II. Sanctarum virginum honores, 1461. CXXIII. In puerili ætate plura sanctitatis signa dedit, CXXIV. Christo quem sedentem cum majestate viderat virginitatem vovit, *ibid.* Gravibus jejuniis macerabat corpus, CXXV. In Eucharistiæ sacramento caelestes hauriebat delicias, *ibid.* Plures ad sanctiorem vitam traduxit, *ibid.* Gregorio XI. aperuit votum quod nuncuparat de restituenda urbi sede, CXXVI. Sæpe in ærem divinitus efferebatur, CXXVI. Anno ætatis 33. obiit, CXXVII. Gloria illius patefacta nonnullis, *ibid.* Post mortem claruit miraculis, *ibid.* Ejus reliquie conditæ Romæ in Ecclesia Prædicatorum, *ibid.* Prima maii ejus dies festus recolitur, *ibid.* Margareta natione Zicha liberata est in insanabili morbo eo momento, quo cilicium B. Catharinæ Senensis deosculata est, 1462. LII. Ejus digitus in Hadriensem Ecclesiam translatus, 1467. XXIII.
- B. Catharina Bononiensis Clarissa prædixit Constantinopolitanum imperium ob ingentia Græcorum scelera evertendum, 1463. CIX. Ejus corpus post mortem expers corruptionis suavem odorem efflat, *ibid.*
- Catharina Cornelia Cypri Regina in filiam a Republica Veneta coopata, 1464. LXXI. Attributa dote Jacobo Cypri tyranno data, *ibid.* Hac fisione juris Cyprus postea comparata, *ibid.* & 1471. XLVII. Ejus patri Jacobum veneno tollunt, ut libere domineatur, 1472. IV. Catharinæ clientela a Venetis adversus Carolam suscepta, *ibid.* Ejus Patri a Cypriis interempti, 1475. XXXII. A Venetis assertum illi Cyprium regnum, *ibid.*
- Catharina Bosnæ Regina Thomæ olim Regis vidua moriens Bosniæ jura Pontifici testamento relinquit, 1478. XLII. Publicæ de ea re editæ tabulæ, *ibid.* Sigismundo filio, vel Catharinæ filia: si a Mahometana spurcicia ad Christum, convertantur restituendum regnum decernit, XLV.
- Causæ Ecclesiasticæ cognoscendæ a præsulibus 1462. XXVII. Matthiæ Regis Hungariæ de ea re edictum, *ibid.* Detecta Joannis Balvæ Cardinalis proditiōe de illius causæ cognitione lites exortæ, 1469. XXI.
- Celanum Antonio Piccolomineo Pii II. nepoti datum, 1463. LXXIX.
- Cephalonia insula Turcico adjuncta imperio, 1478. XL.
- Chalcis excisa a Mahomete II. 1470. XII. & 1499.
- Chienfes implorant auxilium a Callisto III. 1455. XXXIII.
- Chius in periculum adducta, 1463. LV. Genueses ad eam muniendam sollicitati, *ibid.*
- Chorea furialis: In eam actæ tres fœminæ arte magica, 1480. XLV.
- Christiana lex fingitur contraria Mosaicæ a Mahomete, 1461. XCIV. Perfectio est Mosaicæ, *ibid.* Prædicta a Moyse quod ferenda esset, *ibid.* Quanta sit ejus dignitas, CIX. Quot martyres pro ea occisi, *ibid.* Quot sancti in ea fulserint si sint in ea peccatores tamen sanctos non deesse, CX. Legis Christianæ summa, *ibid.* Impius Mahometes II. votum sacrilegum de ea excindenda nuncupat, 1470. XI. Veritas illius miraculis confirmata, LVIII.
- Christiani de iis male perdendis sacrilegum votum nuncupat Mahometes, 1470. XI. Iis

- calumniam idololatriæ impingit, *ibid.* Christianorum excidii causa quæ sit, XX. Eorum torpor in tuendis fœcis, XXIII. Ridet eorum dissidia Mahometes adducta facta parabola. eoque tenit, XXXIII.
- Christiernus Daniæ, Sueciæ & Norvegiæ Rex plura gerit bella cum Carolo Sueciæ Rege, 1457. LX. Appellatus a Callisto devertendis in Turcas armis spondet confecto bello Gothico ea versurum, LXII. Pulso a Suecis Carolo Rege Gothicum sceptrum aliis duobus conjungit, *ibid.* Monitus a Callisto, ut promissa compleat, Christi causam deserit, *ibid.* Dimidias decumas ad se avertit, 1469. XX. Implicatur bello domestico Suecis revocantibus ad se Carolum quem antea ob tyrannidem pepulerant, *ibid.* Archiepiscopum Upsalensem capit, *ibid.* Edoctus de illius integritate ipsum liberat, *ibid.* Limina Apostolorum adit, 1474. I. Exceptus honorificentissime, II. Religiosissime ante pontificis pedes se proclivit, II. Recusat nisi post Cardinales ad crucis osculum accedere, *ibid.* Hierosolymitanæ professionis votum quod nuncuparat permutatum a Sixto, *ibid.*
- Christophorus Maurus dux Venetorum sollicitatus a Pio II. ut bellum suscipiat in Turcas, 1463. XLI. Philæphi ad eum literæ de bello in Turcas gerendo, 1464. XIV. Cum duodecim tremeibus Anconam ad Pium II. profecturus in Turcas accedit, XXXVI. Excipitur a Cardinalibus honorifice, L. Sedet inter duos postremos diaconos Cardinales, *ibid.*
- Christophorus de Ruvere creatus Cardinalis tit. S. Vitalis, 1477. X.
- Christus: Christi nomine invocato cadunt Turcarum equi, 1456. XXXI. Victoriæ de Mahometanis soli Christo ascripta gloria, 1456. XXXV. Spina, qua sacrum illius caput punctum fuit, feria sexta hebdomadæ sanctæ nitidos flores producit, 1457. LXXXIX. Publica de ea re adhibitis testibus oculatis confecta instrumenta, *ibid.* Magi de Christo infanda mendacia fingunt, XC. Christi transfiguratio, *Vid.* Transfiguratio Christi. Vaticinia de tempore illius adventus, 1458. LVIII. Omnis ætas illius claruit miraculis, LIX. Deus e cœlo illi testimonium perhibuit, *ibid.* Ex Virgine natum & prophetam fatentur Mahometani, *ibid.* Negant Deum esse vel mortuum, *ib.* Mahometanorum testimonio Mahometem vincit, *ib.* Mahometanorum ineptiæ cur negent Dei filium, LX. Testimonia quibus demonstratur Deus & homo, LXVIII. & LXIX. Ut prædixerint prophetæ passurum pro peccatis hominum, LXX. Negant secundum Christi adventum, *ibid.* Asseritur ab iis propheta verax & quid ex eo sequatur, LXXXII. Ut regnet in domo David in æternum, XCII. Quod dæmon dixit Porphyrio de Christo, idem Mahometes asserit, XCIII. Moysis de Christo novam legem laturo testimonium, XCIV. Christi lex perfectio est Mosaicæ, *ibid.* Se videndum præbuit summa cum majestate S. Catharinæ virgunculæ, 1461. CXXIV. Orta gravis discordia inter Dominicanos & Franciscanos de Sanguine Christi in cruce fuso an triduo mortis verbo divino hypostatice conjunctus esset, 1462. XLV. & 1463. CIII. Veritum a Pio II. hæresis notam parti neganti vel defendenti impingere, CIV. Docetur a Paulo II. Petrus Antiochenus patriarcha de duabus in Christo naturis, 1469. XXIX. & duabus operationibus, *ib.*
- Cicchus Calaber procurator Mediolanensis regiæ ut Joannem Galeatium in principatu confirmaret ejus patros pellit in exilium, 1477. II. Iis a Ludovico revocatis Mediolanum, capite

- pite plectitur fallaci rerum humanarum vicissitudine, *ibid.*
- Cilicium: Eo momento quo Margareta Zicha deosculata est cilicium S. Catharinæ Senensis morbo insanabili liberatur, 1462. LII. Sub purpura gestatum a Joanne Cardinale Carvajale, 1470. XLVIII.
- Clementia: Scanderbegi clementia in Ametam nepotem proditorem suum, 1458. XVI. & 1499.
- Clerici: Statuta in eos ad sæculatam judicem confugientes pœnæ, 1455. XXVII. Panniri jussi Clerici quale dediti, 1455. XLVII. *Vid.* Ecclesiastici.
- Commendæ: Decretum a Paulo II. eas non augendas, 1464. LXVIII.
- Communio cur sub una tantum specie laicis imperata, 1465. XLI. *Vid.* Calix. & Eucharistia.
- Compactata nunquam observata a Bohemis, 1462. XVI. Rescissa a Pio II. *ibid.* Georgius Rex Bohemiæ professus hæresim ea observari jubet, XXII. De illis disceptatur inter decanum Pragensem & Rokyzanam coram Georgio Rege, 1465. XXXIII. & 1499.
- Conceptio immaculata B. Virginis: Festus illius dies institutus a Sixto IV. 1476. XIV. Institutum illius officium, 1477. IX. Propositione illud repetitur indulgentiæ, *ib.* Nonnulli temere ausi hæreses notam his inurere, sed repressi, *ib.* Sixtus commentarium edit pro immaculata conceptione Virginis, 1479. XXXIV.
- Concilium: Errant qui generale concilium majus tribunal pontificio existimant, 1457. LVI. Provocatio a Pontifice ad concilium rescissa, ut convellens articulum: & in unam Sanctam catholicam, & apostolicam ecclesiam, LVII. A Pontifice ad futurum concilium appellatio damnata hæresis crimine, 1460. XXXVII. Refellitur, XXXIX. & 1499. Concilio major ostenditur Romana Sedes, XLII. Cardinales post Pii II. mortem astringunt sacramento futurum Pontificem ad celebrandum concilium, 1464. LII. Ea pactio a Paulo II. dissoluta, LVIII. Fridericus Romanæ accedens concilii celebrandi pro bello Turcis & Hussitis inferendo necessitatem exponit Paulo II. 1468. XLVII. Concilium Lateranense indictum a Sixto IV. 1471. LXXXVI. Movente Imperatore litem de loco dissolutum, *ibid.* Plures Italici principes Sixto IV. judicium intendere ausi apud concilium, 1478. XIV. A Ludovico XI. expectanti concilium, quid sit responsum a Sixto IV. XXII. Ut concilii congregandi jus ad Pontificem spectet, XXIII. Ut non pendeat ex Galli Regis voluntate, ut fiat, vel non fiat, *ibid.* Ob quas causas concilia sint celebranda, XXIV. Qui petierant concilium pertinere ne steret, XXVIII. Concilium Constantiense approbatum tantum in spectantibus ad fidem, XLVI.
- Concilium Rhemense: Illius acta, 1455. XLV. & 1499.
- Concilium Arundense celebratum ab Alfonso Carillo Archiepiscopo Toletano, 1473. XX.
- Concilium Florentinum ab Antiocheno Alexandrino & Hierosolymitano patriarchis admittum, 1460. LV.
- Concubinarij plecti jussi, 1455. XLVIII. Quæ pœnæ in eos constitutæ, *ibid.* Qui publici concubinarij censendi, *ibid.* §. Publicæ: Pœnæ in præsules tolerantes concubinarijs, *ib.* De laicis a concubinato abducendis, XLIX. Monita in concubinarijs promulganda, *ibid.* §. & Instauratæ in pertinentes pœnæ, *ibid.* Confessio peccatorum: Negavit Petrus de Osma hæresiarca esse eam de jure divino, 1479. XXXII. Damnatus, *ibid.* Negavit absolvendos contentes nisi peracta pœnitentia, *ibid.* Damnatus, *ibid.*

- Conradus puer Brixianus Frederici Lavellongi filius trucidatus a Judæo & parietis sepultus crassitie, 1476. XX. A B. Jacobo Picente ad vitam excitatus, *ibid.*
- Consecratio Sanctorum: S. Vincentius Ferrerius in sanctorum ordine collocatus a Callisto III. 1455. XL.
- Constantinopolis: Eam Christi cultui restituere meditatur Callistus, 1457. LXIX. Munita a Mahomete illius metu, LXXXVIII.
- Constantinopolitana Ecclesia: Horrenda illius desolatio, 1461. CXXX.
- Constantinopolitanum imperium: Prædictum illius excidium a B. Catharina Bononiensi ob schisma Græcorum, 1463. CLX.
- Constantinopolitanus patriarcha Alexandrino præferri a Synodo non potuit nisi assensisset Romanus Pontifex, 1463. LXIX.
- Constantinus Despota Imperator Constantinopolitanus dum tentat fugam obtritus in porta, 1455. III. Amputatum ei caput, & præfixum hastæ a Turcis, *ibid.*
- Contingentia: Propositiones de futuris contingentibus nec veras esse, nec falsas contendit novator Lovaniensis, 1470. LI. Damnatur a Paulo II. *ibid.* Refellitur a Sixto IV. dum Cardinalatum gerebat, *ibid.* Damnata a Sixto IV. Pontifice eadem opinio, 1473. XXV.
- Corinthus frustra a Venetis oppugnata, 1464. V. & LXII. In illius obsidione Veneti exercitus dux obtritus, *ibid.* Frustra oppugnata a Venetis, 1464. LXIV.
- Corinianum: Pii II. natale solum exornatum Ecclesia magnifica ab eo, 1462. XLVI. Episcopali dignitate augeatur, *ibid.* Mutato nomine Pientia dictum, *ibid.*
- Coimas Medices Florentinus abducit a pendendo Gallis adversus Ferdinandum stipendio, 1460. LXXII. Pius ejus obitus, 1464. LXXXIII.
- Croja Albanorum regia in Turcarum potestatem redacta, 1466. VII. Demum a Mahomete II. ad deditonem adacta, 1478. XL.
- Crucesignata militia, & Crucesignati: Crucesignati circiter numero tria millia inclamando nomen Jesu Mahometem II. centum, & eo amplius millibus Turcarum succinctum in castris expugnant, 1456. XXX. & XLVII. Vigin-ti quatuor millia Turcarum cadunt totidemque in fuga Turcæ pereunt, *ibid.* Ab Angelis ad pugnam incitati fuere, XXX.
- Crudelitas: Immanis crudelitas Mahometis II. 1464. XI. XVIII. & XIX.
- Cruces: In Christi Christianorumque contemptum, crucem ab humeris ad pedes defluentem gestavit in castris Mahometes, 1456. XLII.
- Contusa divinitus blasphema illius superbia, *ibid.* Bosnensis Rex pugnaturus in Turcas miti ad se crucem a Callisto III. flagitat, 1457. XVIII. Splendidissima cruce in aere fugati Rhodo Turcæ, 1480. XI.
- Curia Romana cur, & quomodo in ea fiant excessus, 1457. XLVII.
- Cyprus ab Egyptiis subacta, 1460. XCVI. & 1461. XXXI. Qua fisione juris a Venetis comparata, 1464. LXXI. Devoluta ad Venetos, 1470. XXXVII. In eorum potestatem redacta, 1474. XVIII. A Carola de ea lis mota apud Sixtum IV. 1475. XXX. Negat Pontifex illius causæ cognitione sese implicare, *ibid.* In Cypro magni exorti motus, 1475. XXXI. Cyprus affectata a Ferdinando Rege Neapolitano, *ibid.* A Petro Mocenico in Venetorum potestatem redacta, *ibid.*

D

- D**æmon virili forma se magis videndum præbet, 1459. LXXXVI. Adorari se jubet, *ibid.* Quo lenocinio miseris falleret, *ib.* Consultus in idolis a Porphyrio apostata quid sentiendum de Christo respondet Christum fuisse bonum virum, sed peccasse discipulos qui divinitatem ei tribuerint, 1461. XCIII. Idem Mahometi suavitè dæmon, *ib.* Dæmones sine crimine posse consuli contendunt nonnulli pseudocarmelitæ, iique damnati, 1473. XXXIX. In furiale choream tres fœminas fascinatas agit, 1480. XLV. Victa ejus vis a B. Bertrando, *ibid.*
- D**arocensis Ecclesia: In ea sacramentales species in sanguinem & carnes versæ servantur, 1473. XXI. Eam adituri indulgentiæ propolunt, *ibid.*
- D**avid Imperator Trapezuntinus sollicitatus a Pio II. ut arma jungat in Turcas, 1459. XXVI. & XLIII. Conjurat cum aliis orientalibus Regibus adversus Mahometem, XLVIII. Philippum Burgundiæ ducem urget, ut occidentaliæ exercitum ducat, XLIX. Cum viginti millibus bellatorum & triginta biremibus se conjuncturum pollicetur accessurosque etiam alios Reges, *ibid.* Insignem legationem ad Pium II. cum aliis Regibus mittit pro jungendo in Mahometem fœdere, 1460. CI. & 1461. XXXV. Insigni ignavia Mahometi deditioem facit, XXXVIII. Exigua vectigalia ad vitam sustentandam illi attributa, *ibid.* Circumventus calumnia spoliatur facultatibus & pugna interficitur, *ibid.* Ulmcastanes gener pro vindicanda illius injuria bellum in Mahometem susceperat, *ibid.*
- D**ecumæ: Negans eas pendendas, nec solvenda vectigalia exustus, 1476. XVI.
- D**emetrius despota Constantinii Imperatoris frater exercet lites cum fratre Thoma despota, 1459. XLVI. Mahometi fratris interfectori se conjungit eique filiam tradit, *ibid.* Odia Grecorum contrahit ob inita cum Turca fœdera, XLVIII. Se & sua Mahometi dedit, 1460. LVII. Illius clientem licet deditioem fecerint palis suffixi, *ibid.* Cum fratre Thoma despota similitatem gerit, 1461. XLIII. Dedit se Mahometi filiamque illi prostituit conjugii specie, *ibid.* Ad summam inopiam redigitur, *ibid.* Vix cruentas manus Mahometis effugit, *ibid.*
- D**eus a Mahomete fingitur corporeus, 1461. LXI. Eiusdem providentia negata, *ibid.* Credendum de Deo, quod mens non capit, LXIII. Argumentis non est opus ubi adest Dei testimonium, *ibid.* Tribuit Mahometes Deo corpus frigidius glacie, LXXXVI. Si compositus esset foret posterior suis partibus, *ibid.* Compositor potius Deus censendus foret, *ibid.* Cur membra tribuerint Deo aliquando propheta, *ibid.* Fingitur a Mahomete peccati auctor, LXXXVII. Dei particulam esse animam effudit Mahometes, LXXXIX.
- S.** Diacus Minorita: Humor ex illius apostemate fluens suavem odorem spiravit, 1463. CVII. Extasim passus exclamat, o quales flores paradisi, *ibid.* Crucem ea manu qua paulo ante paralytimum patiebatur arripit atque dulcedinem crucis predicans obiit, *ibid.* Ex illius cadavere post plures menses suavissimus odor spirat, CVIII. Exinctus elegantiore forma enitet, XVI. In illius obitu stella lucidissima resulget, *ibid.* Exincti corporis flexiles artus conspexi ab Henrico Rege Castellæ, CLXVII. Admotis brachio ejus reliquis Rex

sanitatem recuperat, *ibid.* Conspecto miraculo quid Archiepiscopus Toletanus dixerit, *ibid.* Judæi & Mauri id vires naturæ superare fasti, *ibid.* Sanctorum catalogo a Sixto V. adicitur, *ibid.*

Dienis comitatus a Ludovico XI. in Pium II. transfusus, 1462. XI. Qua religione ad id impulsus fuerit, XII.

Dietherus Moguntinus Archiepiscopus a minoribus judicibus coriæ Romanæ damnatus anathemate, 1461. XVI. Non ad Pontificem, sed ad concilium imprudenter provocat, *ibid.* Calumnias in Pontificem spargit ob redactum ex indulgentiæ aurum, *ibid.* Gregorium Hamburgensem heresis damnatum fovet, XVII. Nititur Germanis suadere, ne pendant decimas pro sacro bello in Turcas, *ibid.* Eos ad defectionem a sede Apostolica sollicitat, *ibid.* Provocationis ad concilium ab eo editæ iniquitas demonstratur, *ibid.* Resistentibus illi Germanis damnat provocationem suam, XVIII. Ob simonia vitium in se concitat suorum odia, XIX. Nondum solutus censuris profanat sacra, *ibid.* De eo exauctoranda actum, XX. Cardinalium & Pontificis sententia damnatur, *ib.* Impie illius in Pontificem calumniæ, XXI. Ut se hæresis crimine, edita a Pontifice ad concilium provocatione, devinzerit, XXI. Germanos in idem scelus trahere nisus sit, *ibid.* Monita omnia spreverit, *ibid.* Sinit se subornari a Gregorio Hamburgensi novatore, XXII. Fœdus inquit cum Sigismundo Austriaco, *ibid.* In Ecclesiam, & imperium rebellare ausus, *ibid.* Quia consultus est provocationi abrenuntiavit, *ibid.* Juramento non stetit, XXIV. Decretoria sententia exauctoratur, XXV. Sero provocat ad Pontificem, *ibid.* Spretus a clero & Adolphus in solo collocaur, *ibid.* Diffingere Moguntia male permittitur, *ibid.* Bellum adversus Adolphum redintegrat, *ibid.* Fœdus armorum inquit cum Friderico Palatino Rheni & Georgio Bohemæ, 1462. XXV. Moguntinum agrum evahat, XXVI. Percellitur iterum anathemate a Pio II. 1463. LXXXIV. Perstat in contumacia, LXXXVII. Solemni ritu cum sociis anathemate devinctus promulgatur, LXXXVIII. Cum Adolpho pacem componit ac cedit archiepiscopatu, 1463. IX. Ab Apostolico interuentu censuris solvitur, XCIV.

Dinamum ferro flammaque deletum, 1466. XVII. Dinantæ a Ludovico XI. Rege in Carolum Burgundum concitati, 1466. XVII. Fundunt illius copias, *ibid.* Insignia elati ejus imaginem affigunt patibulo, *ibid.* Ferro flammaque vastati, *ibid.* Ad octingentos immaniter fluvio meriti, *ibid.*

Dionysius Cardinalis tit. S. Cyriaci missus legatus in Hungariam a Callisto, 1455. XXV. Hungarorum discordias pacare iussus, *ibid.*

Dionysius Carthusianus: Insignis illius exstasim dum oraret pro Ecclesia, 1460. XXIV. Illius ad Reges principesque monita, XXVI. Rogatur ab Arnulpho duce Gueldriæ seniore, ut concordia apud Deum interpretem agat, 1470. LII. Ipsi divinitus assensum Gueldriam ob peccata in manus impii casuram, *ibid.* Gueldrenses ammonet, ut peccata expient docerque de offensis sibi divinitus, *ibid.* Dicitur consensere exitus, LIII. Pia ejus mors, 1471. LXXXIII. Eugenii IV. de illo elogium, *ibid.*

Dispensatio: Negavit Petrus de Osma Pontificem dispensare posse in iis, quæ universalis Ecclesia statuit, 1479. LII.

Dlugoleus nobilis rerum Polonicarum scriptor, *Vide*, Joannes Dlugoleus.

Dominicus e Capranica Card. tituli S. Crucis in Jerusalem mittitur ad Alfonso Regem ad pacem Italicam constituendam legatus, 1454. VII. Eam

Eam promovet, *ibid.* Pacem Italicam Laudæ facit, 1455. V. Pronuntiat Rothomagensis Archiepiscopus a Lugdunensis imperio solutum esse, 1458. XXXVII. Defunctus aspero cilicio indutus reperitur, *ibid.* Ejus elogium, XLII. Singulares ejus virtutes, XLIII. Nihil æque pium aebat esse, quam, expositos turpitudini ob inopiam liberalitate tradere ad honestam vitam, *ibid.* Fœcinam nullam domum ingredi est passus, XLIV.

Dominicus Torcellanus Episcopus missus a Pio ad conciliandam pacem inter Casarem & Regem Hungariæ, 1463. I.

Dominicus Episcopus Brixinensis librum apologeticum conscribit pro ecclesiastico imperio, 1466. XXV. Casareus orator illum promovet ad Cardinalatum poscit, 1473. XXII. Improvide eam causam agit dum sæpius Imperatorem orbis monarcham appellat, *ibid.*

Dominicus Reatinus Episcopus in Germaniam, ac vicina regna missus, pro fidelibus in Turcas concitandis, 1476. IV. Irrito exitu id tentat, *ibid.*

Dominicus Ruverens creatur Cardinalis S. Vitalis, 1478. XLVI.

Dracules senior alias Wladus Valachiæ princeps omni fera immajor sibi suspectos conditionis palis suffigit ad viginti millia, 1462. XXIX. Turcas metuens fœdus inquit cum Rege Hungariæ, *ibid.* Mahometis oratores sibi insidiantes palis transfigit, *ibid.* Aliorum pilea phrygia honoris ergo non detrahentium ex more Turcico, clavis capiti affigit, *ibid.* Excursionem agit in Turcicum imperium, *ibid.* Raptos in servitutem Turcas palis affigit, *ibid.* In Mahometis castra noctu irrumpit illumque ad necem querit, *ib.* Allucescente aurora in fugam compellitur, *ibid.* Renuntiato Valachiæ principe Dracule juniore in Hungariam fugit, *ibid.* A Matthia Rege accusatus immunitatis carceri mancipatur, *ibid.* Liberatus vinculis varia cum Turcis prelia gerit, *ibid.* Dimittitur a Matthia, 1476. VIII. A servo fraude perimitur, *ibid.*

Ducatus: Dux: Ritus observatus a Pontifice dum aliquem ducis titulo exornat, 1471. LVI.

E

Ecclēsia est Domus Dei, & porta Cœli, 1455. XXI. Ejus dignitas exposita a Sancto Antonino, *ib.* Quæ arte Ecclesiæ majestas servanda, 1455. X. Quamvis quatuor fluctibus, mergi non potest, 1456. XXIII. Schismatici Turcis non potuerunt resistere, quia ab Ecclesia erant alieni, XLII. Licet decem persecutionibus afflicta, tamen non defecit, 1455. XXII. Omnes monarchias subegit aut subactura est, *ibid.* Rascia relicta Romanæ Ecclesiæ. *Vide*, Rascia. *Vide*, Apostolica Sedes. Pontifex Romanus. Ecclesia vera ex promissione Christi vinci nequit, 1463. LXIV. Ex eo quod Græca victa sit invicta & vera Romana demonstratur, *ibid.* Monarchia in Ecclesia necessaria demonstratur, LXVII. *¶* *¶* *¶* Monarchiam Ecclesiæ tenuit Romanus Pontifex ex veteri traditione, LXIX. Ecclesiæ Romanæ autoritas in dirimendis controversiis, 1465. XXVII. Ecclesia Christo teste ex bonis & malis permixta, *ibid.* Ecclesiæ autoritas in condendis decretis negata a Joanne Rucharo heretico, 1479. XXXIII.

Ecclēsia idest templum: De modestia in Ecclesiis servanda, 1455. XLV. *¶* Cum. Theatralis joci, & mercimonia in Ecclesiis prohibita, XLVII.

Ecclēsiastici: Eos ad judicium profanum trahi

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

pontificiis, & Casareis Sanctionibus vetatur, 1455. XXXVII. Contraria consuetudo, ut corruptela rescindenda, *ib.* In recitandis horis canonicis quomodo se gerere debeant, *Vide*, Hora canonica. Puniri iussi clerici gulae dediti, XLVIII. *¶* Item. Moniti Episcopi ne indignos sacris intuent, *ibid.* *¶* Hortamur. Concubinari plecti iussi, XLVIII. De vestitu decore ecclesiasticorum, L. Statuta in clericis confugientes ad iudicem laicum, LIII. A Sixto IV. ostensum Ludovico XI. Gallorum Regi non debere illum judicare, de Ecclesiasticis, 1478. XXVI. Intentatum Regibus ac principibus anathema, qui ecclesiasticos e pontificia aula revocare audent, XXXI.

Ecclēsiasticus principatus: Pro eo adversus malos politicos commentarium scribit Dominicus Episcopus Brixinensis, 1466. XXV. Scribit etiam Rodericus Episcopus Palentinus, *ibidem*.

Edwardus Walliæ princeps Henrici VI. Angliæ Regis filius a Margareta Regina matre a latronibus spoliata inter ulnas per nemora circumfereur, 1461. CXXXI. Commendatur latroni, ut regni Anglici hæres, *ibid.* Ejus pater regno restitutus, 1470. XIX. Oppressus deinde ab Eduardo, 1471. LI. Dum fert opem cum matre capitur, *ibid.* Ob liberioem vocem quod regnum avitum, recuperare, veller jugulatur, *ibid.* Pater Henricus in turri Londinensi cœditur, LII.

Edwardus Richardi ducis Eboracensis filius primogenitus postea Angliæ Rex Henricum Regem cruenta victoria prostravit, 1461. CXXXIV. Regia insignia corripit, CXXXV. Henricum Regem & Margaretam Reginam fugat, *ibid.* Richardi patris caput stramine illum coronam honorifice sepelit, *ibid.* Henricum Regem redeuntem in Angliam acie vincit fugatque, *ibid.* Scotiæ limites ac portus munit ne Henricus, vel Margareta in Angliam irrepant, *ibid.* Agitante cum eo Ludovico XI. de pace, negat cedere veteri in Normanniam & Aquitaniam Anglorum jure, 1462. XLVIII. Fœdus inquit cum Philippo Burgundiæ duce, *ibid.* Henricum & Margaretam fundit fugatque, *ibidem*. Savit in eos, qui partes Henrici erant secuti, *ibidem*. Henricum Regem interceptum per Londinum ac circa patibulum circumduci jubet ludibrii causa, 1465. IX. Clementia & liberalitate solum firmat, *ibid.* A Richardo comite Warvici restituito solio Henrico Regi pellitur, 1470. XLIX. Confugit ad Carolum ducem Burgundiæ, *ibid.* Instructus classe regnum recuperat a Carolo Burgundiæ duce clam instructa classe donatus Londini excipitur ab amicis, 1471. LI. Richardum Warvici comitem interficit in praelio, *ibid.* Edwardum Henrici filium cum Regina Margareta capit, *ibid.* Coram eo Edwardus trucidatus, *ibid.* Henricum Regem in Londinensi turri interficit, LII. A Carolo duce Burgundiæ in Galliam adversus Ludovicum Gallorum Regem excitus, 1475. VI. De pace postulatus eam admittit septuaginta quinque millium aureorum vectigali annuo donatus, *ibid.* Pacis arbiter inter Florentinos & Sixtum IV. una cum Gallo Rege creatus, 1478. XXIX. Georgium fratrem Clarentiæ ducem eum majestatis capitali sententia damnat, XXXIV. Julianus Cardinalis ad pacem inter eum & Gallorum Regem conciliandam missus, 1480. XXXVI. Richardi Glocestriæ ducis opera Scotos vincit, XLII. Solicitatur ad pacem cum Scotis, *ibid.* Ensis & pileus sacri ad eum missi a Sixto Papa, XLIII. Moriturus Richardo fratri, filios commendat, 1483. XLI.

LIII

XLI. Ejus filii a Richardo fratre trucidati, XLII.
 Eleemosyna: In Eleemosynis profundendis liberalis fuit Nicolaus V. 1455. XVI. Virgines inopes dote ab eo donatae, *ibid.* Sæpius vasa argentea, cum cætera deessent, a Dominico Cardinale Capranica constata, 1458. XLIII. Amedeus dux Sabaudia pauperes alit suosque appellat canes venaticos quibus cœlum capiat, 1471. LXXXIV. Pauperum precibus firmari principatum ait, *ibid.* Ejus apologia pro eleemosyna, LXXXV.
 Eleonora Gastonis comitis Fuxensis vidua defuncto Joanne Aragonum Rege in regno Navarræ succedit, 1479. XX. Paulo post extincta Franciscum nepotem ex filio successorem relinquit, *ibid.*
 Episcopatus & Episcopus: Imparibus ætate non conferendus, 1459. LXXXVII. An Episcopus iavitus transferri possit a Pontifice cum id veteret canon Constantiensis concilii, 1478. XLVI. Decretum a Sixto posse, *ibid.*
 Eubœa juncta ponte continenti a Mahomete II. 1479. XII. Expugnata, *ibid.* In illius obfidione quadraginta millia Turcarum perire, *ibid.*
 Eucharistia: In ea percipienda S. Catharina cœlestes hauriebat delicias, 1461. CXXV. Eucharistiam in extrema vita exceptora electio in terram jubet se deponi, 1465. XV. Illius catholica veritas insigni miraculo confirmata, 1473. XXI. Species sacramentales in carnem & sanguinem versæ servantur in Darocensi Ecclesia, *ibid.* Consumpti incendio divinitus milites Poloni, qui pixides argenteas cum Eucharistia rapuerant, 1474. VIII.
 Eversus comes Anguillaria: Insignis ejus impietas ac tyrannus, 1464. LXXII. Ditione sua spoliatus Eversus a Paulo II. ob impia & crudelia gesta, *ibid.*
 Eugenius Trinitarius affectus martyrio Constantinopoli, 1458. L. Exultus edicit judici damnatum iri ni Christianus fiat, *ibid.*
 Eugenius IV. falsis calumniis proficissus apud Basileenses, ut restatur Pius II. 1463. CXXIII.
 Examillum: Propter aeris injurias revocati ab illius custodia milites Veneri, 1464. V. Undecim millia Turcarum mox irrupere, *ibid.*
 Exomologesis: de religiosis confessiones excipientibus, 1456. LI. §. II.

F

F Amagusta Genuensibus erepta a Jacobo Cypri tyranno, 1464. LXXI.
 Fantinus Dalmata interauctus mittitur a Pio II. ad Georgium Regem Bohemiæ, 1462. XVII. Vetat Georgio ne calice utatur usumque laicis prohibeat, *ibid.* Ni pareat hæresis & perjuri notam subiturum pronuntiat, *ibid.* Tunc hæresim Georgius professus mortem illi stricto pugione intentat, *ibid.* In carcerem conicitur, *ibid.* Ob Germanorum principum preces e carcere dimittitur, XX.
 Felicitas mundana vana sine æterna, 1461. LI. In quo fuerit constituta a Stoicis, *ibid.* In quo collocetur a Christianis, LXX. In quo a Mahometanis, LXXI. Demonstratur carnalem voluptatem non esse finem hominis, *ibid.* Ut locanda sit in visione & amore Dei, LXXIV. In corpore impassibili desaturæ sunt passiones animales, *ibid.* Cur cibi & potus facta mentio interdum, LXXV.
 Ferdinandus nothus filius Alfonsi Regis Aragonum ex adultera postea Rex Neapolitanus petit ut regnum Neapolitanum judiciario illi jure tradatur, 1456. XLIII. Repulsam pati-

tur, *ibid.* Relinquit illi Alfonso testamento Neapolitanum regnum, cum ob impuros nates ad Ecclesiam Romanam jure esset devolutum, 1458. XXX. Prohibetur a Callisto anathemate intentato, ne regios titulos sibi arroget, XXXI. Provocat a Pontificia sententia, & regios titulos invadit, XXXIV. Proceres Neapolitanos Capuæ sibi obstringit, XXXIV. Defensæ ejus partes a Francisco Sfortia duce Mediolanensi, *ibid.* Ipsi uti filio notho Alfonsi multi proceres parere detrectant, XXXIV. Alii Joannem Regem Aragonum, alii Renatum Andegavensem salutant, *ibid.* Ejus assentatoris indignas calumnias Callisto imponunt, *ibid.* Reselluntur, *ibid.* Pium II. sibi conciliat, 1458. XX. Dum utiliora pacta flagitant importune respondet Pius ni leges admittat regno cariturum, *ibid.* Quas pactationes iniverit cum Pio, XXI. Spondet se depulsurum ditione ecclesiastica Jacobum Piccininum, XXIV. Editum a Callisto pro eo exauctorando decretum rescindit, XXVII. Ipsi Neapolitani a Pio illi obsequi, *ibid.* Indignantur Galli prælatum fuisse a Pio, XXVIII. Quid Pius responderit iis, *ibid.* Latinus Cardinalis Ursinus ad eum corona cingendum missus, *ibid.* Quibus legibus regnum illi collatum fuerit, XXX. *Seqq.* Regias literas de admittendis legibus dat, XLIX. Plures principes ab eo ad Renatum deficiunt, LXXIX. Abalienat a se Joannem Antonium Principem Tarentinum, *ibid.* Pontificis beneficiis non respondet arcemque Beneventanam retinet, LXXX. Joannem Ducem Lotharingæ bello Genuæ implicat, LXXXI. Antonium Cantilia & Crotoni marchionem alioque rebellantes ante Gallorum adventum opprimit, *ibid.* A Marzano Suesæ principis desertus plures urbes amittit, *ibid.* Scanderbegus traicere in Neapolitanum regnum ad ferendam illi opem meditatur, 1460. LX. Laudatum ejus consilium a Pio, *ibid.* Plures proceres a Ferdinando ad Gallum deficiunt, LXII. Submissus a Pio II. auxiliaris exercitus ad Ferdinandum, LXII. Ferdinandus ad Sarnum fusus fugatusque, LXII. Paulatim vires colligit, *ib.* Monet illum Pius univerfarum copiarum certamen non subeundum cum Gallis, sed eos velitationibus fatigandos, LXIII. Distracti sunt Galli ne Ferdinandum insequerentur atque, ut vires resciret opportunitatem dedere, LXIV. Terracina ab eo ad Pontificis obsequium transfugit, LXV. Arcem retinet moneturque, ut eam restituat, LXVI. Ferdinandi copie a Terracinesibus propulsatæ, LXVII. Aditi illi animi nec Pontificem nec Mediolanensem ducem illi desaturos, LXVIII. Susceptorum Ferdinandi partium odio motus aliqui in ditione ecclesiastica concitati, *ibid.* & LXIX. Pulsis Genuæ Gallis Ferdinandi res erectæ, LXXIII. Pius II. vires suas pro tuendo Ferdinando consumit, 1461. I. De conciliatis sibi multis proceribus gratulatur, II. Pollicetur nunquam se illi desaturum, *ibid.* Antonius Piccolomineus cum exercitu ad illius auxilium submissus, III. Mariam filiam illi Ferdinandum matrimonio jungit, *ibid.* Ad Ferdinandi obsequium Neapolitanis proceres a Pio redire jussi, IV. Percussi anathemate Ferdinandi hostes, V. Ludovicus XI. Francorum Rex Pio II. septuaginta equitum pedumque millia spondet in Turcas si Ferdinando deserto saveat Renato, 1462. VIII. Queritur de Pio quod auxiliarem exercitum submisserit contra Renatum, IX. Negat Pius II. revocare exercitum quem submisserat Ferdinando, *ibid.* Ferdinandus Joannem Andegavensem una cum Piccinino ad Troiam maxima clade fundit, *ibid.* Antonium Ursinum Tarenti principem ad

ad suas partes traducit, IX. Nonnullos deinde adversos casus patitur, X. Adjutus a Pio II. & Duce Mediolanensi Gallos prosternit, 1463. LXXVIII. Celanum Antonio Piccolomineo Pontificis nepoti tradit, LXXIX. Nicolaum Piccininum inanimibus officiis sibi conciliat, LXXX. Deinde mancipat carceri & trucidasse fertur miserime, *ibid.* Antonium principem Tarentinum ad ipsius obsequium reversum laqueo præfocandum jussisse creditus, *ibid.* Potitus ejus thesauro, *ibid.* De pace agit cum Renato Andegavensi, 1464. LXIX. Aprutii partem offert Pontifici modo Venufinum comitatum Renato tradat ex pacti concordia, *ibid.* Repudiata conditio a Paulo II. *ibid.* Pertentatur a Mahomete II. an Turcis armis velit totius Italiæ imperium invadere, 1464. III. Admittit Turcicum oratorem, *ibid.* Octingenta aureorum millia in singulos annos illi oblata si bellum in Italia movere velit, *ibid.* De jungenda affinitate sollicitus, *ibid.* Consulit Pontificem an missurus sit oratorem ad Turcam, IV. Quid in ea re a Cardinale Bessarione responsum, *ibid.* Vestigale aurum sibi remitti poscit, V. Ingratus illius in Ecclesiam animus, *ibid.* Repulsæ ejus preces a Paulo II. ex contracta cum duce Mediolanensi affinitate insoluit, *ibid.* Jacobum Piccininum violata fide data perimit, *ib.* Pacem admittit cum Venetis, sed legem de stipendiis Coleoni in Turcas ituro suppeditantem respuit, 1468. XXI. Romanam Ecclesiam a qua firmatus in solio fuerat deprimere annititur, XXIX. Clientes Ecclesiæ ejus appellat, *ibid.* Soranum comitatum eripit Ecclesiæ contra pacta, *ibid.* Arcem Tolphæ novæ Alfonsi filii opera intercipit, XXX. Ingratus ejus animus in Ecclesiam quæ pro eo firmando nongenta aureorum millia expenderat, *ibid.* Rogerionem comitem contra pacis leges opprimit, XXXI. Robertum Malatestam rebellantem Pontifici in suam clientelam accipit, *ibid.* Sacramenta præstita violat, *ibid.* Bis in Regnum ab Ecclesia reductus fuerat, *ibid.* Subsidiarias copias adversus Paulum II. annitentem vindicare Ariminum a Roberti Malatestæ tyrannide immitit, 1469. XXVI. Fundit ducum opera ecclesiasticum exercitum, *ibid.* De Joanne Andegavensi evocando ad evertendum regno Ferdinandum actum, XXVII. Temperatum ab eo consilio ne Ferdinandum Mahometem ad excidium Italiæ evocaret, *ibid.* Audit Chalcedis excidio gerendi belli Turcici cupiditatem ostendit, 1470. XX. Cur Mahometem Ferdinandum sollicitaret de foedere, XXXV. Mahometis amicitiam ut suspectam spernit, *ibid.* Inter Catalanos & Genuenses inducias conciliat, 1471. LXXXII. Remissum illi a Sixto IV. vestigal annuum, *ibid.* Dum copias in Turcas conjungeret, *ibid.* Affinitatem cum Sixto IV. affectat, *ibid.* Triremes vigintiquatuor classi pontificiæ conjungit, 1472. XLII. Poscit a Sixto pendendi vestigalis onere liberari, LII. Quæ promiserit Pontifici, *ibid.* Soranum comitatum connivente Sixto a ditione ecclesiastica divellit, LIII. Notham filiam Leonardus Sixti IV. nepoti matrimonio jungit, *ibid.* & LIV. Ingentia Sixti in eum beneficia, LV. & LVII. Ingratus in Ecclesiam ingentia præmia pro exiguis subsidiis poscit 1474. XIV. Monitus officii a Jacobo Papiensi, *ibid.* In re Tiphernate prodit rem ecclesiasticam, XVII. Jubileo anno adit limina Apostolorum, 1475. I. Lateranensem & Vaticanam basilicas intertextis auro peristromatibus donat, *ibid.* Cypri regnum affectat, XXXII. Beatricem filiam Matthiæ Regi Hungariæ matrimonio jungit, 1476. VIII. Ad illam Sixtus coronam mittit qua apud Albam redimita est, *ibid.* Joanne

Rege Aragonum affectante hæreditaria jura in Neapolitanum regnum ejus filiam matrimonio sibi jungit cum juribus dotalibus, 1476. II. Rodericus Borgia Cardinalis ad eam celebritatem sacrandam missus, *ibidem.* Ejus filius Joannes creatus diaconus Cardinalis S. Hadriani, 1477. XII. Init armorum fœdus cum Sixto IV. adversus Florentinos, 1478. XIII. Prosperum Adurnium armis juvat, ut excusso Mediolanensis ducis jugo in libertatem restitueretur, XXXII. Joannis Galeatii ad Ferdinandum querulæ ea de re literæ, XXXIII. Alfonso filium Calabria Ducem mittit in opem Pontificis adversus Florentinos, 1479. XIX. Eos magno bello premit, *ibid.* Venientem ad se Laurentium Medicem excipit humaniter, *ibid.* Pacem cum eo init sprete Pontificis causa acceptoque annuo stipendio, *ibid.* Sixtum ad pacem admittendum adigit, *ibid.* Hydrunto a Turcis obfesso nulla mittit auxilia, 1480. XVII. Illud amittit, XVIII. Alfonso filium Senensi principatu potitum cum reliqua Hetruriciæ immineret revocare cogitur, XVIII.
 Ferdinandus Joannis Aragonum Regis filius possessa Hispaniarum, Africa, utriusque Siciliae ac novi orbis Rex, cognomento Catholicus Petrum Lusitanum Cataloniae invasorem fundit, 1465. VIII. Cervertam recipit, *ibid.* Trinacriæ Rex a patre renuntiat, XXXIV. Varia cum Joanne Andegavensi prælia in Catalonia gerit, *ibid.* Isabellæ Castellæ hæresis renuntiatæ nuptias exambit, *ibid.* Illi nubit nondum solutus canonicis legibus, 1472. XXVI. A Sixto IV. anathemate & legibus solvitur, *ibid.* Agnoscitur uxorio jure hæres regnorum Castellæ, *ibid.* Certat cum Alfonso Lusitano Rege de Castellæ regno, 1475. XIV. Detrectat cum illo partiri Isabellæ uxorem Castellani regni apices, XVII. Quæ lege lis fuerit composita, *ibid.* Cum Isabella defert Sixto IV. obsequia, *ibid.* Alfonso pluribus præliis atterit, XVIII. Castellæ & Legionis regna sibi comparat, 1476. XIII. Hæreditaria jura in regnum Neapolitanum contendit, 1477. II. Cum Rege Granatensi potitus Hispaniæ triennales inducias init, 1477. VIII. Latus in Castellam imperium profert, *ibid.* Patri Joanni Regi Aragonum excepto Navarræ regno succedit, 1479. XX. Ad reprimendos Turcarum conatus se comparat, *ibid.* Propositæ ejus signa sequuturis indulgentiæ, *ibid.* Juste metuebat ne Mahometes Siciliam occuparet, *ibid.* Inductam a Petro de Olma Lutheri præcurfore hæresim extinguit, XXXII. Joana Castellana proficiente solemnî ritu Clarissarum institutum regna Castellæ & Legionis sibi asserit, 1480. LXV.
 Feretrans comitatus captis nocte una cum Burgundionibus prædiciariis repetitus a Sigismundo, 1475. IV.
 Feria VI. hebdomadis Sanctæ: In ea Spina dominicæ coronæ repente nitidos flores in meridie producere solita, 1457. LXXXIX.
 Ferricus e Cluniaco Episcopus Tornacensis creatus Cardinalis tit. Sancti Clementis, 1480. XLIII.
 Festi dies non profanandi convivii, & tripudiis, 1455. LI.
 Festum Visitationis B. Virginis instauratum a Sixto IV. 1475. XXXV.
 Fides: Sensit Mahometes quemque in sua fide servari posse, 1461. LIV. Sine Christi fide nemini salus patet, *ibid.* Fides amplificata inter Canarienses, 1476. II. Et inter Ghineenses sive occiduos Æthiops, XXXIII. Miraculis comprobata, 1476. XVIII. & XX.
 Filius Dei: Spiritus Sanctus, cur dicatur Spiritus Filii, 1463. LXII. Cur dicatur Spiritus

tus Sanctus mitti a Filio, *ibid.* Licet dicatur Spiritum Sanctum procedere a Patre; non negatur tamen quia a Filio, LXIII.

Florentini promissum Gallis stipendium octuaginta millium aureorum adversus Ferdinandum pendere denegant, 1460. LXXII. Florentinorum in Venetos insignis & perfida invidia, 1463. XXV. Pacem admittunt cum Venetis, sed legem de stipendiis Coleoni in Turcas ituro pendendis respuunt, 1468. XXI. A conjuratis & hostibus Mediceorum Juliano occiso & Laurentio fauciato frustra ad libertatem vocati, 1478. II. Conjuratos gravioribus supplicis afficiunt, *ibid.* Ecclesiasticam dignitatem nimio vindictæ studio violant, IV. Percellunt anathemate a Sixto IV. V. *et seq.* Dimittunt Riariam Cardinalem, XI. Plures Italix principes ac Ludovicus Francorum Rex causam Florentinorum tuentur adversus Sixtum, XIII. Adversus Florentinos Ferdinandus Rex Neapolitanus ac Senenses Pontifici favent, XIV. Plures Reges de pace Florentinis a Sixto danda agunt, XXIX. Creatur concordia arbitri Francorum & Angliæ Reges, *ibid.* Compromissum a Florentinis violatum, *ibid.* Perusum ab iis perentatum, *ibid.* Nonnulla Senensium loca capiunt, *ibid.* Pro conciliandis iis Pontifici missæ ad Sixtum plures legationes a variis Regibus, 1479. VIII. Concordiæ non initæ rei convincentur Sixti apologeticis literis, *ibid.* & IX. Ut pacem spreverint, XIV. Tentant Perusum, *ibid.* Propulsati, agrum Perusinum vastant, *ibid.* Senensium agros diripuerint, *ibid.* Novis censuris ob pertinaciam devincti, XV. Ni respiciant graviores iis pœnæ intentatæ, XVI. Ut Perusio ejusque e territorio propulsati fugatique fuerint a Pontificis & Ferdinandi Regis exercitu, XVIII. Ereptæ iis plures arces, XIX. In extremum discrimen adducti Ferdinandum Regem Neapolitanum promisso annuo vectigali sibi conciliant opera Laurentii Medicei, *ibid.* Ita Sixtum ad pacem adigunt, *ibid.* Mittunt oratores ad eum pro expiando violatæ dignitatis ecclesiasticæ crimine, *ibid.* & 1480. XXXIX. Pontificis ad eos responsum, XL. In limine Ecclesiæ a Sacerdotibus virgibus oratorum humeri percussis, *ibid.* Quæ polliciti sint sacramento, XLI.

Florinus Zaffi comes a Carola Regina Cypri mittitur ad Mahometem II. pro implorandis auxiliis contra Jacobum fratrem spurium, 1462. XXXIX. Cum negaret fidem Christi prodere medius sectus est Constantinopoli, *ibid.*

Fœtor: Ex cadaverum fœtore corruptus aer, 1456. LVI.

Foyanenses immanissime decertant cum Luciniansibus, 1473. XV. Divino prodigio conciliati, XVII.

Franchi Christiani Perfidem & Georgiam incolentes ex Francorum, qui orientem domuerant, reliquiis sati, 1457. LXVIII. Callisti III. literæ ad illos datæ, *ibid.*

Franciscus Fofcarus dux Venetorum pacem conficit cum Francisco Sfortia duce Mediolanensi, 1454. VII. Ad præbenda auxilia in Turcas sollicitatus, 1456. XLIV.

Franciscus Sfortia auctore Simoneta Augustiniano pacem redintegrat cum Venetis, 1454. VI. Quibus legibus, VII. Pacem init cum Venetis, & Alfonso Rege, ac Florentinis, ac Pontifice adversus omnes Italiam infestatos, 1455. III. Pollicetur copias in Turcas si jus beneficiarium ipsi Cæsar contulerit, 1457. VI. Sollicitat Fridericum Callistus, ut illud ei conferat, *ibid.* Alfonso Regis filii nothi ad invadendum regnum Neapolitanum clientelam suscipit, 1458. XXXIV. Illius de apparatu pro Turca invadendo sententia, 1459. LXIV. Jo-

annem Renati filium Genuæ bello detinet, LXXXI. Ferdinando adversum Gallos favet, 1460. LXVIII. Prosperum Adurnium viribus instruit ejusque ope pulsus Gallis Genuenses in libertatem vindicati, LXXXIII. Sollicitatus a Pio II. ut bellum inferat Sigismundo Austriaco, 1461. XII. Negat Fridericus Francisco Sfortia conferre diplomate jura ducatus Mediolanensis, XII. Pius interpretem agit, ut ea conferantur ipsi ne jura imperii exolecant, *ibid.* Sollicitat Pium II. ne ineat inducias in Regno Neapolitano cum Gallis, 1462. X. Quid ipsi a Pio responsum, *ibid.* Sollicitatus a Pio ut bellum sacrum in Turcas suscipiat, 1463. XLII. Illius ad Pium responsum, *ibid.* Corruptus delictis sacra consilia deserit, XLVII. Monitus a Pio II. ut cruce signatorum immunitati consulat, 1464. II. Saona illi a Ludovico II. Francorum Rege tradita & condonata Liguriæ jura, 1464. LXXI. Genuam sibi subjicit, *ibid.* Affinitatem contrahit cum Ferdinando Rege Neapolitano, 1465. V. Subsidiarias copias Ludovico XI. submittit, *ibid.* Suggestit Ludovico salubre consilium, ut conjuratos ab invicem divellat, XIII. Mediolanensem ducatum, Liguriam & Corsicam sibi armis & arte peperit, VIII. Responsum ecclesiastici exercitus imperium adversus Turcas suscipere & vitam consecrare Christo, *ibid.* Intentatæ illi a Pio II. minæ non irritæ, *ibid.* Sine sacramentorum usu miserime extinctus, *ibid.* Succedit illi Galeatus filius, *ibid.*

Franciscus Philelphus Rhetor quingentis aureis donatus a Nicolao V. 1455. XVI. Illius litteræ ad ducem Venetum de Turcarum viribus belloque in eos gerendo, 1464. XIV. *et seq.* Pium II. defunctum carpere ausus quem vivum laudarat, XLV. A duce Mediolani merito coniectus in carcerem, *ibid.* Ejus ad Sixtum IV. literæ de conjungendis mutuo fœdere adversus Turcas Italix principibus, 1472. XLV.

S. Franciscus ut Sixtum IV. puerum curaverit, 1471. LXVII. Sixtus se illius meritis evectum ad Pontificatum profertur, 1479. XXXIV.

Franciscus dux Britannix oratores mittit ad Pium II. pro deferendo illi obsequio, 1459. LXVI. Conjurat in Ludovicum cum aliis proceribus, 1465. XII. Cum Carolo Britannix, & Carolo Burgundiæ ducibus conjurat in Ludovicum XI. 1472. XII. Eo extincto pacem redintegrat cum Ludovico, *ibid.* Virginis cultor eximius obtinet a Sixto IV. indulgentias rosarium repetituris, 1479. LX.

Franciscus Piccolomineus in pontificatu dictus Pius III. Pii II. ex forore nepos creatus Cardinalis 1460. XXVII. Narniam missus a Pio cum duobus Cardinalibus ad sacrum caput S. Andreæ Apostoli transferendum, 1462. I. In Germaniam a Paulo II. legatus decernitur, 1471. IV. Ejus in Germaniam itinera, V. Data illi imperia, ut in Ratisponensibus conventibus expeditionem in Turcas indicendam curet, VI. Illius ad principes oratio parænetica, VIII. Resistit Cæsari, ut non levis, sed florentissimus exercitus conscribatur in Turcas, X. Casimirum Polonix Regem Cracoviæ adit pro sedanda Regni Bohemici controversia, XL.

Franciscus Episcopus Interamensis in Angliam missus pro fœdere inter Gallos & Anglos contra Turcas pangendo, 1460. CVI. Repulsus ab Henrico Richardum Eboracensem ducem effert, *ibid.* Richardi jura exponit Pio II. CVII. Jussu cœptis insistere, *ibid.* Cardinalitæ dignitatis ostentatæ spes, *ibid.* Conversis rebus non præmio, sed pœna dignissimus visus, CVIII. E Legatione revocatur a Pio subrogato in ejus locum Joanne Episcopo A-

trebatensi, 1461. CXXXIII. Præcipuus everendi Henrici auctor extitit, *ibid.* & 1462. XLIX. Coniicitur a Pontifice in carcerem, *ibid.* Vexillum Ecclesiæ in Regem Henricum extulerat, *ibid.* Censuras in ejus clientes tulerat, *ibid.* Exautoratur Episcopatu, L. Monasterio addicitor, *ibid.*

Franciscus Gonzaga Mantuani principis filius creatur diaconus Cardinalis S. Mariæ novæ a Pio II. 1461. CXXI. Pontificem in Turca expeditione sequi decernit, 1463. XLIV.

Franciscus de Ruvere Saonenis ordinis Minorum supremus minister dictus in pontificatu Sixti IV. creatus presbyter Cardinalis tit. S. Petri ad vincula, 1467. XVI. Prænuuntius illi fertur pontificatus a Paulo II. 1471. LXV. Creatur Pontifex, LXVIII. Aliæ ejus primitiæ, *ibid.* Sixtus IV.

S. Franciscus de Paula: Minimorum ordo ab eo conditus confirmatus a Sixto IV. 1474. XXVI. A parentibus Deo sacratus est, *ib.* Ediculum extruit, XXVII. Juberetur divinitus majorem excitare, *ibid.* Humanitate fuit singulari, XXVIII. Ignem sæpius nudis pedibus calcavit illæsus, *ibid.* Acerbiorem vitam duxit, XXIX. Plures divinitus sanat, *ibid.* Paulus II. de ejus miraculis inquiri, XXX. Mittit ad eum cubicularium, *ibid.*

Franciscus Salvatius Pisanus Archiepiscopus plura a Laurentio Mediceo passus ne Archiepiscopatum iniret, 1478. IX. Eisdem auctoritas conculcata, *ibid.* Præfocatus laqueo a magistratibus Florentinis, IX. Deprehensus fuerat in execrando scelere, cum sacrilegii horrendi particeps magistratibus Florentinis trucidare meditaretur, XIV. Creditus a pluribus jure necatus, qui aras cruentate ausus fuerat, 1479. XI. Adductus inde in odium Sixti IV. qui ejus necem vindicare vellet, *ibid.*

Franciscus Gastonis Fuxi comitis & Eleonoræ filius in Regno Navarrae succedit, 1479. XX.

Franciscus: Plures ex iis comprehensi hæresim ejurant, 1467. XV.

Fridericus III. Rex Romanorum Francofurtenses cœtus indicit, 1454. II. In iis decernit rerestrem navalemque exercitum pro recuperanda Constantinopoli, IV. Evanere generalia ejusmodi consilia, *ibid.* Novos conventus pro decernendo Turcico bello in nova civitate celebrat, 1455. I. Sollicitatus a Callisto, ut Germaniæ vires cum Bohemicis, & Hungaricis jungat in Turcas, 1456. XVI. Johannes Episcopus Papiensis eum hortari jussus, XVII. Posthabita re Christiana privatas gerit inimicitias cum Ladislao Hungariæ Rege, *ibid.* Intentatum illi & Ladislao anathema, ni postis odiis arma in Turcas vertant, XL. Sollicitatur, ut Francisco Sfortia duci Mediolanensi jus fiduciarium conferat, 1457. VI. Cum Ladislao Hungariæ Rege bellum gerit, VIII. In discrimen vitæ adducitur, IX. Russos admonitus, ut arma vertat in Turcas, *ibid.* Data a Callisto ad eum literæ de iniquis Germanorum querelis, XL. Eo inconsulto coitiones insanæ a Germanis factæ, XLII. B. Jacobus Picens iis dissolvendis dare operam jussus, *ibid.* Fridericus pontificiæ fedi conjunctissimus, XLVI. Vocatus a Pio II. ad Mantuanos conventus pro decernendo bello in Turcas, 1458. VI. Inertem se gerit, VII. Monitus, ut pontificium exemplum sequatur, *ibid.* Cavillis non utendum ubi Christi res geritur, *ibid.* Friderici ad septemviros literæ, ut Mantuanum accedant, VIII. Hæbit a secretis Æneam Sylvium dictum in pontificatu Pium II. 1458. IX. A seditionis Hungariæ regnum illi offertur, XIV. Consulit Pium II. quid sit acturus illique re-

spondetur ne litem suscipiat, *ibid.* Alie Hungarorum dissensiones, *ibid.* Admonitus ne Matthiam ad jungendum cum Turca fœdus adigat, XV. Responsum Friderico controversiæ de Regni Hungarici jure dirimendæ potestatem spectare ad Pontificem, XVII. Germaniæ vires in Hungariam effundit, *ibid.* Entem stringendum in Turcas ad eum mittit Pius, XLIV. In Hungaros male convertit, *ibid.* Dum læcessit Hungaros a Germanis infestatur, LIV. Hungari in Mantuano conventu de illato ab eo bello conquæsti, LXIV. Promissa a Germanis quadraginta duorum millium bellatorum exercitu illius generale imperium Friderico delatum, LXX. Varios conventus pro bello Turcico in Germania indicit, LXXII. Bessario & Carvajal Cardinales operam pro pace inter Fridericum & Matthiam concilianda conjungere jussi, 1460. XIX. Friderico supremum cruce signati exercitus decretum imperium, XX. Si detrectet labores castrenses alium sufficiat, *ibid.* Rex Bohemiæ Georgius inter illum & Matthiam interpretem concordiæ fœcte agit, 1460. LXXXVI. Indicti ea de causa publici conventus, *ibid.* Queritur Carvajalem Cardinalem favere Matthiæ, LXXXVIII. Molitur Georgius illum deicere ex imperio, LXXXI. Ut inutilis imperio tenuitur Fridericus, *ibid.* Austria & Moravia a Friderico ad Georgium deficiunt, LXXXII. Friderici clientelam adversus Georgium Pius corripit, LXXXIII. Fridericus Marchio Brandeburgensis Germanos abducit ne Friderico imperium auferant, *ibid.* Principes convocat pro producenda in Turcas expeditione, LXXXV. Decreta Mantuana in opus provocare conatur, LXXXVII. Monitus, ut cum implicitus sit domesticis dissensionibus Fridericum palatinum præficiat, LXXXIX. Monitus iterum, ut inducias cum Matthia Hungariæ Rege contrahat, XC. Ferente in Sigismundum Austria cum sententiam Pontifice profertur nolle juris ordini obistere, 1461. XI. Respondet Pius ita in Sigismundum actum iri, ut domui Austriacæ consultum sit, XII. In Fridericum conjurat Sigismundus, *ibid.* Urget Fridericum Pius, ut Francisco Sfortia ducatus Mediolanensis jura diplomate conferat, quæ tenet armis, *ibid.* Infectantibus Sigismundum Helvetiis pro eo deprecatores agit, XIII. Responsum illi non dandam Sigismundo pacem nisi se Ecclesiæ submiserit, *ibid.* Pacis colloquia cum Matthia Hungariæ Rege redintegrat, XIV. Apostolica clientela periclitanti permittit *ibid.* Admonitus, ut publicis cœtibus intersit, *ib.* Bello iniquo appetitur a Ludovico Bavarix duce, XV. Multæ in Fridericum a Germanis coitiones factæ, *ibid.* Susceptæ Friderici partes ab Alberto Marchione Brandeburgensi, *ibid.* Retardat Pium II. ne judiciarium ordinem urgeat in Georgium Regem Bohemiæ hæreticum, 1464. XXXIII. Inde catholici oppressi a tyranno, *ibid.* Ad legati pedes flexis genibus prociidit, ut Sigismundum fratrem concilet Ecclesiæ, XXXV. Admissæ ejus preces & poenitenti Sigismundo venia data, *ibid.* Post Matthiam creatus fuerat Rex a dissentientibus proceribus, 1463. II. Pacem cum Matthia componit, *ibid.* Coronam sacram Matthiæ reddere spondet, III. Octoginta aureorum millia promissa Friderico, *ibid.* Permissæ illi nonnulla urbes, *ibid.* Permissus Hungariæ Regis titulus, IV. In filium Matthiam cooptat, *ibid.* Promittit illi suppetias contra Turcas, *ibid.* Si Mathias prolem non susceperit regnum ad Fridericum devolvendum constituitur, *ibid.* Friderici socii comprehensi fœdere, V. Exortis novis difficultatibus concordiam redintegrat, VI. Fri-

derici de ea re literæ, *ibid.* Jussus Matthias Fridericum patrem suum & Regem appellare, VIII. Obsidetur a fratre Alberto & Viennensibus, XI. Cogitur turpiter ad deditio- nem, *ibid.* Ejus patrociniū arreptum a Pio hostesque censuris percussit, *ibid.* De conjun- gendo sibi Burgundo agit, 1463. XCI. & seq. Georgius Rex Bohemiæ ne expugnaretur pe- riclitanti opem tulit ita ut non periret, 1463. C. Deprecanti pro Georgio respondet Pius Ge- orgium Regem esse non posse post susceptam hæresim, CI. Monet Georgium, ut respiciat ab hæresi, *ib.* Monitus, ut Bohemos Georgio parere veteret, 1467. VII. Litem movet spe- ctare ad Cæsarem non ad Pontificem jus tra- dendū scepri Bohemici, XIII. Nurembergen- ses conventus celebrat, 1468. I. Quinquen- nalem pacem Germaniæ imperat pro educendo in Turcas exercitu, *ibid.* Monet Georgium regni Bohemici jus ob illius hæresim ad im- perium devolutum, IV. Ab eo bello peti- tur, *ibid.* Paciscitur cum Matthia Rege Hun- garicæ, ut Bohemiam occupet, sed Hungariæ & Bohemici regna nullis susceptis liberis ad stirpem Austriacam devolutum iri, X. In Urbem venit ad Paulum II. 1468. XLII. Quibus af- fectus honoribus, *ibid.* Pedem & manum & faciem Pontificis deosculatur, XLIII. Ense sacro ritu lustrato donatur, XLV. Precum formula pro ipso numini porrecta, XLIV. Sacramentum sumit sub sola panis specie & cur, *ibid.* De bello Turcis & Hussitis inferendo agit, XLVI. Instat, ut concilium ea de causa celebraret Constantiæ, *ibid.* Neganti Paulo iterum iterumque concilii necessitatem expo- nit, XLVII. Quid ipsi responsum a Paulo, *ibid.* Qui honores in sacello pontificio ipsi ex- hibiti, XLVIII. Quo ritu equitem S. Georgii creaverit præsentem Pontifice, 1469. I. Ascen- suro equum Pontifici stapedem tenet, III. Quo pompe ordine cum Pontifice in Vaticanum reversus sit, III. Ante ipsum armiger nudum ensem præferens anteibat, IV. Centum no- biles Germanos ad pontem molis Hadrianae creat, *ibid.* Ex urbe discedit, V. Ornatus muneribus a Pontifice, *ibid.* Ob ejus preces ordo militaris S. Georgii confirmatus, VI. Vien- nensis academia ab eodem condita, VII. In ejus terras Victorinus Georgii Bohemiæ ty- ranni filius incurrit, IX. Dum in Italia ageret civiles motus duce Baunhirchero in Austria excitati, 1470. I. Queritur apud Polonum. Matthiam Regem eos fovisse, *ibid.* Monet ut caveat ab homine vafro, *ibid.* De affinitate cum Casimiro jungenda agit, *ib.* Pro Bohe- mia & Hungaria liberis ejus comparandis agit, *ibid.* Repulsus quod in iis literis Hungariæ Re- gem se diceret, *ibid.* Instaurat fœdus cum Matthia Rege, X. Incussæ Austriacis in eum rebellantibus censuræ, *ibid.* Inter eum & Hun- garicæ Regem Paulus II. concordia interpretem agit, 1471. I. Significat ipsi confectam pacem Italicam, II. Ratisponenses conventus pro eli- ciendis contra Turcas auxiliis decernit, III. Poscit legatum apostolicum ad eos mitti, *ibid.* Illius in conventu Ratisponensi oratio, VII. Principes se illi non defuturos spondent, VIII. Ob nimiam pusillanimitatem cepta priora dis- turbat, X. Obnititur illi legatus, ut non levis sed florentissimus exercitus conscribatur, *ibid.* Præsentibus occurrere vult Fridericus, futura non præcavet, *ibid.* Sententiam in pejus mu- tat, *ibid.* Eo torpente decreta suo carent exitu, XIV. Misso oratore post Georgii mortem Mat- thias jura regni Bohemiæ asserit, XXXII. Sixto IV. indicente Lateranense concilium pro ex- peditione educenda in Turcas litem movet de loco, LXXVI. Ancona vel Mantua illi pro- positæ, *ibid.* Sixti IV. ad eum literæ, ut cum

Polono & Hungaro jungat fœdus in Turcas; 1472. XXVIII. Commendatus illi Marcus Car- dinalis legatus, *ibid.* Turcis e Bosnia in Car- inthiam Stiriamque incurrentibus non audent in eos ferrum stringere, 1473. X. Treveris colloquium celebrat cum Carolo Burgundiæ duce, *ibid.* De regio nomine illi conferendo agit modo filiam Maximiliano jungat, *ibid.* Paratis omnibus a promissis deficit, XI. Pertu- mit ne Burgundus postea imperium affecta- ret, XII. Solicitatur a Sixto, ut in re Bohe- mica Matthiæ faveat, XIII. Expositum illi a Matthia fuisse defensum contra Victorinum, *ibid.* Nussia a Carolo Burgundiæ duce oblecta Germaniam adversus eum concitat, 1474. IV. Carolus Burgundus eripere illi imperium pu- blice affectat, 1475. II. Missus a Pontifice internuntius pro concilianda inter utrumque pace, III. Cum Ludovico Francorum Rege adversus Burgundum fœdus init, IV. Ad li- berandam obsidione Nussiam exercitum educit, V. Cum Burgundo interprete internuntio apo- stolico pacem init, *ibid.* Lotharingæ ducis mentione præterita dum Nancejum obfederet fœdus instaurat, X. Illius leges in propria commoda vertit, *ibid.* Turcis in Salisburgen- sem & Bambergensem Episcopatus nec non in Stiriam, Carinthiam & Carniolam incurren- tibus otio torpet, 1476. VII. & seq. Cum Carolo Burgundiæ duce paciscitur de conferendo illi insigni regio & Maximiliano tradenda. Caroli filia, 1476. XI. Carolo extincto Ma- ximilianum illi connubio jungit, 1477. IV. Hungariam affectat, VI. Jus regni Bohemici Wladislao Polono Viennam venientem confert, VI. A Matthia gravissimo bello petitur, *ib.* Cincta obsidione Vienna decertandi cum Mat- thia illi animus deest, *ibid.* Abrogatis gestis cum Rege Wladislao iterum Matthiam jure regni Bohemici induit, *ibid.* De prætenso in Hungariam jure decedit, *ibid.* Ingentem vim auri pro recuperandis amissis urbibus recipit, *ibid.* Ob ejus ardentis preces Georgius Helger creatus Cardinalis tit. S. Viti & Marcelli, 1477. XIII. Rogat Sixtum, ut pacem det Florentinis ob Turcici belli terrorem, 1478. XXXIX. Jurgia contrahit cum Matthia Hun- garicæ Rege, sed ob communia damna a Turcis accepta init cum eo inducias, 1479. XXV. Solicitatur a Matthia ut Germanicas vires in Turcas vertat, XXVI. Deest officio ac simul- tatem non cum Mahomete, sed cum Matthia gerit, XXIX. Abnuat pactam Matthiæ vim auri pendere, *ibid.* In Hungaria bellum concitat, *ibid.* Matthiam a Turcico bello quod strenue gerebat divertit, *ibid.* Illum in se concitat adeo ut Hungariam amittere non cu- raret, modo Austriam Friderico eriperet, *ibid.* Infelicissime bellum cum Matthia agit, XVI. Graves de illo Matthiæ querelæ, *ibid.* Petri Aubussonii Rhodiorum principis ad eum literæ de Turcis divinitus propulsatis, 1480. II. & seq. Fridericus Palatinus pacem Norimbergensem res- puit, 1479. LVII. Defertur illi generale Cru- cesignati in Turcas exercitus imperium, 1460. LXXXIX. Illud detrectat admittere, XC. Ad- hæret Diethero exauctorato, 1462. XXVI. Excurrentes in Palatinatum fugat, *ibid.* Ac- ceptis a Diethero exauctorato nonnullis oppi- dis in Adolphum Moguntinum conjurat, 1462. XXVI. Appetitur bello hostesque prostigat, *ib.* Multos proceres capit, *ibid.* Percellitur ana- themate ob Dietherum armis adjutum, 1463. LXXXV. Fœdus cum Diethero initum excu- sat, XCII. Pii II. ad eum responsum, *ibid.* Burgundiæ dux in eum concitatus, XCIII. Fridericus Urbini dux Sigismundum Malatendam magna clade fudit, 1462. VII. Nicololum Vi-

Vitellium tyrannum conciliat Pontifici, 1474. XVII. Filiam Joanni Sixti IV. nepoti matri- monio jungit, *ibid.* Ducalibus apicibus insi- gnitur, XXI. Solemni pompa deducitur, *ibi- dem.* Fridericus Feretrans pontificii exercitus dux Flo- rentinos graviter atterit, 1479. XIX. Futura contingentia: Afferens propositiones de futuris contingentibus nec veras, nec falsas damnatus, 1473. XXV.

G

Gabriel Veronenſis Minorita ex Bohemia reversus detegit Callisto Georgii Bohemiæ Regis hypocrisim, 1458. XXVIII. Creatus fidei censor in Bohemia adversus Wicleffitæ, 1467. VIII. Gabriel Rangonus creatus Cardinalis tit. SS. Ser- gii & Bacchi, 1477. X. Gades impetu expugnatæ ab Henrico Castella Rege, 1462. XLIV. Galeatus dux Mediolanensis a patre Fran- cisco Sfortia missus subsidio Ludovico XI. Regi Gallorum, 1465. XII. Audita patris morte & Gal- liis simulato cultu redit, IX. Paratas a Sa- baudis proceribus insidias eludit, *ibid.* Superbos & tyrannos dignos mores induit, X. Eccle- siasticas opes invadit, *ibid.* Adversus Renatum Regem cumque Provincie comitem cum Jo- anne Aragonum Rege fœdus init, 1466. XIX. Classem Genuæ instruit adversus Barcinonens- es, *ibid.* Cosmæ Medicis opera ducatum sibi asseruit contra Venetos, 1467. XVII. Pacem cum Venetis admittit, sed legem de stipen- diis Coleoni in Turcas ituro subministrandis respuit, 1468. XXI. Ludovicum Regem Fran- corum a quo Genuæ & Saonæ supremum jus accepit focium in fœdere Italico compre- hendit, XXVII. Fraudibus pacem Italicam turbare nisus, XXVIII. Corregii principes bello petit, 1470. XXXIX. Monet a Paulo II. ne quid novet, *ibid.* Bello in Turcas gerendo operam navet, *ibid.* Init fœdus cum aliis prin- cipibus pro tuenda contra Turcas Italia, XLI. Caroli ducis Burgundiæ clade audita illum de- serit, quem metu colebat, 1476. XII. Ty- rannidis odio trucidatur, XV. Mira interfe- ctoris ejus pertinacia, *ibid.* Post ejus mortem sequitur tumultus gravissimus, 1477. I. Joannes Galeatio ipsi succedit, *ibid.* Galeottus Manfredus Faventia princeps ob re- bellionem a Sixto IV. anathemate percussus, 1479. XVII. Garcias Mariquez Castaneda comes domare Gien- nenses jussus, 1457. LXXI. A Mauris circum- ventus insidiis, & captus, *ibid.* Plurimo re- demptus auro, *ibid.* Gasto Foxi comes ad Navarra regnum aspirat, 1465. VIII. Calagurrim expugnat, *ibid.* Al- farum invadit, *ibid.* Henricum & Alfonso, dissentientes postulat de fœdere, 1466. XIX. Quid illi ab Henrico responsum, *ibid.* Alfar- ro propulsatur, *ibid.* Casum ejus præsidium a Calagurritanis, *ibid.* A Joanne Rege Na- varræ ob affectatum ante tempus Navarrae sceptrum perduellis pronuntiatur, *ibid.* Par- tem regni Navarrae acquiritur, 1472. XXV. Ad Leonoram ejus uxorem extincto Carolo principe jura hæreditaria erant devoluta, *ibid.* Cum Joanne Aragonum Rege socero pacem ea lege init, ut dum vixerit Joannes admi- nistrationem regni illius nomine gerat, *ibid.* Dum Navarrae adit in ipso felicitatis cul- mine moritur, *ibid.* Genua, Genuenses ad Caffam tuendam adver- Ann. Eccl. Tom. XXIX.

sus Turcas & Tartaros excitati, 1455. XII. Dissidiis irretiti, XXXIV. Auget illa Alfon- sus Rex Aragonum, XXXV. Ab eo petiti bello, XXXV. Insemiti bello ab Alfonso A- ragonum Rege, 1457. LXIII. Urgentur a Callisto, ut pacem conficiant, *ibid.* Morem gerunt Pontifici, armaque in Turcas vertere parant, LXIV. Lavaduntur ab Alfonso Rege, *ibid.* Solicitant in eum Gallos, *ibid.* Genuæ imperium Carolo VII. Gallorum Regi dese- runt, 1458. XXIX. Illius administrationi Jo- annes dux Renati Regis filius præficitur, *ibid.* Terra marique oblecta Genua, *ibid.* Ex- tincto Alfonso Rege soluta fuit obsidio, *ibid.* Genuenses Pii II. consilio pulsus Gallis se in libertatem asserunt, 1460. LXX. Renatum Regem in portum irrupentem propulsant, *ibid.* Prosperum Adurnium sibi præficiunt ac seditionibus laborant, *ibid.* Gallicum jugum excutunt, 1460. LXXII. Renatum Regem e portu propulsant, LXXIII. Gallos magna cæde sternunt, *ibid.* Prosperum Adurnum cre- ant ducem, *ibid.* Prohibentur a Mahomete ne Caffæ auxilia maritima ferant, 1461. XXVIII. Tentant terrestria submittere, *ibid.* Laborant gravissimis dissidiis, XXIX. Paulum Fregosium Archiepiscopum Genuæ creant du- cem, *ibid.* & 1462. LI. Eundem in tyrannum versum e principatu & urbe eiciunt, *ibid.* Solicitati a Pio, ut Chium muniant, 1463. LVII. Civilibus discordiis laborant, *ibid.* In Francisci Sfortiæ ducis Mediolanensis potestatem decidunt, 1464. LXX. Famagustam amittunt, LXXI. Caffa expugnata cladem ma- ximam a Mahomete accipiunt, 1475. XXXII. Mediolanensis ducis jugum excutunt, 1478. XXXII. Gravissimis dissensionibus recuperata libertate laborant, *ibid.* Ad eos conciliandos inter se Joannes Baptista Sabellus Cardinalis missus, 1480. XXXI. Georgiani: Eorum mores & ritus, 1460. CIII. S. Georgii militia a Friderico II. instituta, 1468. V. Confirmatæ ejus leges a Paulo II. VI. Georgius Servie despota caesa divinitus in fuga quadraginta octo Turcarum millia B. Joanni Capistranensi significat, 1456. XXXVI. Georgius Podiebratius Rex Bohemiæ pro Ladislao Bohemice Regi procuratorem agit, 1456. LXIX. Rogatus a Callisto, ut mittat Joan- nem Rokyzanam pro componendis religionis controversiis, *ibid.* Salsulicæ veneno creditur Ladislao Regem, XVI. Partim blanditiis par- tim minis in Bohemiæ regem se eligi curat, 1458. XX. Illi favit Rokyzana, *ibid.* Pietatem simulat, XXI. Episcopi non audent illi, utpote hæretico regia insignia conferre, XXI. Ex Hungaria Matthiæ opera Episcopos ac- cerst, XXII. Consuetæ sacramenta de fide catholica tuenda nuncupat, *ibid.* Matthiæ Hungariæ Regis de eo literæ, XXIII. Sa- cramenti a Georgio nuncupati formula, XXIV. Damnat omnes hæreses, *ibid.* Callisto & successoribus Pontificibus sacramento si- dem obstringit, XXV. Hoc clanculum con- cipere ait ne Hussitas a se abalienet, & ca- tholicis illudit, XXVI. Ab episcopis solemn- itate corona redimitus, *ibid.* Plures provincias illi ut hæretico parere detrectant, *ibid.* Brun- na & Olomuca specie religionis illi subjectæ, XXVI. Plenis officiorum literis Romanam Ec- clesiam deludit, XXVII. Literas elicit, quibus Bohemi ipsi, ut catholico parere jussi, XXVII. Pontificia autoritate adducti ei parent, *ibid.* Fridericus Germaniæ, Casimirus Poloniæ, Mat- thias Hungariæ Reges cum illo sanciunt fœ- dera, XXVII. Georgius filiam Matthiæ Hun- garicæ Regi connubio jungit, *ibid.* Oratoris opera, Callistum III. circumvenit, XXVIII. M. m. m. Pol.

Pollicetur Rokyzana ad eum venturum pro sedandis controversis, *ibid.* Pollicitis deest, *ib.* Gabriel minorita ejus fraudes Pontifici detegit, *ibid.* Postquam diu impietatem variis artibus texit, demum confirmata potentia hæreticum se proficitur, *ibid.* Magis virtutibus moralibus ornatus erat, *ibid.* Summa ejus infelicitas in Rochyzana audiendo, *ibid.* Sollicitatus ad bellum sacrum a Pio II. 1458, XVIII. Pontificiis literis quibus Rex dicebatur ad confirmandam hæresim abutitur, *ib.* Bohemos catholicos opprimit, 1459, XVIII. Fingit externa specie obsequium judicasse Ecclesie, *ib.* In publica conventu Catholicum se profiteri subterfugit, XIX. Negat propterea Pius eum Regem publice appellare qui neget publice catholicum agere principem, *ib.* Negatus illius oratori publicus regi oratoris honos, XX. Wratislavienses bello appetit *ibid.* Monitus ab eis ut Pontifici obsequentem se publice profiteatur, *ibid.* Contendunt anathemate percussum a B. Joanne Capistranensi, XXI. Quid illi Pius responderit, *ibid.* Missi a Pio internuntii pro concilianda controversa, *ibid.* Impedit ne controversiam de usu calicis sedent, XXIII. Catholici principis persona induta deludit Pium, 1460, LXXIV. Cum Wratislaviensibus pacem init, *ibid.* Agit concordiam interpretem inter Imperatorem & Hungarum, LXXVI. Indicit ea de causa conventum, LXXVII. Ex arte Germaniam turbis miscet, LXXVIII. Sternere sibi viam ad imperium annititur, LXXXI. Fridericum, ut inutilem tenit, *ibid.* Austriam & Moraviam in suam clientelam recipit, LXXXII. Increpatur a Pio II. de affectato imperio, *ibid.* Dequentium illi Ecclesiam operam laturam Frederico, *ibid.* Fridericus Marchio Brandeburgensis illi resistit, LXXXIII. Malle mori proficitur quam consentire, ut Georgius imperet, *ibid.* Exinde Georgius aperte hæreticis favet, *ibid.* Colloquium init cum Matthia Rege genero, XCI. Oratores hæreticos imprudentissime ad Pium II. decernit & obsequium desert Pontifici, 1462, XIV. Habita ab eis ad Pontificem hæretica oratio tanquam usus calicis ad salutem necessarius foret, *ibid.* Quid iis a Pio II. responsum, XV. Jubetur delatum obsequium mandare operi atque ab errore Bohemos abducere, XVI. Negatus illi calicis usus & qua de causa, *ibid.* Denunciatum ni pareat Bohemiam in diffusiones conjectum iri, *ibid.* Fancinus internuntius ad eum decretus, XVII. Veritus ab hoc uti calice iustasque illius usum laicis prohibere, XVII. Ni pareat hæresis & perjurii nota illi intentata, *ibid.* Impie proficitur hæresim, *ibid.* Exposita illi constantè a Fantino apostolica mandata, XIX. Denuntiatum illi ni paruerint Pontifici exautorandum regno atque hæreticum promulgatum iri, *ibid.* Internuntium apostolicum conficit in vincula, XX. Catholicos sacerdotes calumniis profcindit, *ibid.* A Ludovico duce Bavarie & aliis principibus persuasus internuntium Apostolicum dimittit e carcere, *ibid.* Proceres catholicos corrumpere nititur, *ibid.* Quod ab eis responsum, *ib.* Jubet catholicis Sacerdotibus, ut calicis usum laicis præbeant, XXII. Quid illi responsum ab iis, *ib.* Apud eum Rokyzana hæresiarcha Sacerdotes catholicos in judicium vocat, XXIII. Wratislavienses sacramenti illi præstiti religione liberati, XXIV. Iusti fuerant illi parere dum se catholicum præferret, *ibid.* Ubi patuit perfidia rescissa sunt priora decreta, *ibid.* Dicta dies Georgio a Pio II. 1464, XXXIII. Catholicos opprimit ob retardatum in eum judicium, *ib.* Pii II. in Georgium sententia, 1462, XLVI. Plures Catholici ab eo defecere, *ib.* Blasphema in Ecclesiam vomere ausus, XCVII.

Hæresim publice professus, *ib.* Ob eam increpitus internuntium carceri addixit, *ib.* Sacramenti illi præstiti religione Bohemi soluti, XCVIII. Pro eo Cæsar deprecatur, *ibid.* Errores non emendat, *ibid.* Catholici in eum iusti consurgunt, XCIX. Excusat scelus obsequiumque pollicetur, C. Cæsarem obsidione cinctum liberat, *ib.* Deprecanti pro eo Cæsari respondet Pius Regem esse non posse post hæresim susceptam, CI. Monetur a Cæsare, ut resipiscat ab hæresi, CII. Obsistitur in pertinacia, *ibid.* Ab Wratislaviensibus fortiter propulsatur, *ibid.* Fidei controversiarum iudicem agit, 1465, XXVI. Hæresiarcham Rokyzanam a dextris sibi assidere jubet, *ibid.* A Pragensis Ecclesie decano docetur Bohemos fidem a Romana Ecclesia rituumque Latinum suscepisse, XXVI. Ab ea Archiepiscopatu & academia decoratos, *ibid.* Per hæreticos omnia mala inventa, *ibid.* Demonstrata Romanæ Ecclesie autoritas, *ibid.* Ostentum illi omnem politicum statum ab hæresiarcha Wicleffo eversum, XXIX. Qua de causa compæctata edita & propter quos, *ibid.* Urgetur a Rokyzana hæresiarcha ut catholicos ad utramque speciem excipiendam adigat, XXX. Rokyzana & sequacium excessus illi recensiti, XXXI. Tres causæ excidii Bohemice illi expostitæ, XLII. Novas disputationes excitare nititur, XLIV. Quid illi a clero catholico responsum, *ibid.* Hæresiarcha deliramenta præfert sententiæ Ecclesie catholice, XLIV. Ex autoritate a Paulo II. 1466, XXV. & segg. Rodericus Episc. Palentinus commentarium scribit in bullam depositionis Georgii, *ibid.* Quanta consilii maturitate in eum lata sententia, *ibid.* Ut pontificum patientia abusus sit, *ibid.* Duxerat catholicos proceres, XXVII. Germani admoniti, ut religionem adversus illum tuendam suscipiant, XXVIII. Mutuo fœdere in eum se jungunt Bohemi, *ibid.* In Wratislavienses immittit exercitum, *ibid.* Crucis symbolo in eum insigniti catholici, XXIX. Ea re cognita obsidionem solvi jubet, *ibid.* Nonnullos toparchas catholicos ditione exiit, *ibid.* In eum Sdenko Sternembergensis dux creatus, *ibid.* Quo ritu in eum lata sententia, XXX. Polonus ad capessendam Bohemicam coronam adversus eum vocatus, *ibid.* Polonus corrumpit, sibi que conciliat, *ibid.* Repetita, in eum a Paulo II. sententia, 1467, I. Ejus sequaces devincti anathemate, *ibid.* Ut patientia & benignitate Pontificum abusus sit, IV. S. luti Bohemi Sacramenti Georgio præstiti religione, V. Monitus Fredericus Cæsar, ut Bohemos Georgio parere vetet, VI. Rescissa fœdera a catholicis inita cum Georgio, VII. Moniti de ea re principes, *ibid.* Crucifigata signa in eum attolli iussa, VIII. Georgius Casimirum Poloniam Regem sibi conciliat, IX. Adducit, ut delatum Bohemicum a catholicis sceptrum recuset, *ibid.* Catholicos acerrime persequitur, XI. & segg. Plures catholici ab ipso deficiunt, XIII. Bohemos in suam hæresim trahere nititur, *ib.* Fideles cruceatam militiam in eum profiteri iussi, 1468, I. Ut spreverit impie Pontificum monita, *ibid.* Germani in eum sollicitati, III. Monetur a Friderico Bohemicum sceptrum ob hæresim ad imperium devolutum, IV. Irrumpit in Austriam, *ibid.* Ut hæresis Hussitica ab eo sit instaurata, *ibid.* Indulgentiam in eum sumpturis arma proposita, V. Repetita in eundem anathematis sententia, VI. Ferentes illi opem anathemate percussit, VII. Monasteriorum gazas expilat, VIII. Ob Joannem Rokyzana audita consilia seipsum perdidit, *ibid.* Insurgunt in eum multi proceres, *ibid.* Matthias Rex Hungarie catholicos tuendos suscipit

pit adversus Georgium, IX. Abicitur a Prothasio Episcopo Olomucensi licet consanguineo, XI. Gravissima Georgio monita data a Prothasio, sed spreta, *ibid.* Casimirum Regem Poloniam transferendi in eum regni spe sibi conciliat, XII. Regni spes filios abdicare cogitur, *ibid.* Victorinum filium in Austriam mittit, XIII. Occurrit Matthia Regi in Moravia atque eum subornare tentat, sed frustra, XIII. Cum exercitum sustentare non posset, recipit se in Bohemiam, *ib.* Egere Victorinum filium servat, *ib.* Trebyczum, Brunam, Olomucam, & alias urbes amittit, *ibid.* Provocat Matthiam ad singulas certamen, XIV. Quid ipsi a Matthia responsum, *ibid.* Amissa Moravia plenus ignominia abit, *ibid.* Matthias a catholicis Bohemice Rex & Marchio Moraviae salutatus, 1469, X. Georgii filius Victorinus a Matthia Rege, interceptus, *ibid.* Georgio ac tribus filijs præsentibus Bohemici sceptri hæres Wladislavus Polonus renuntiat, XI. Quid eum oratores fuere Cracoviae sacra non fuere celebrata, *ibid.* De Bohemis hæreticis casus & Georgii filio capto celebrata Romæ publica lætitia, XII. Missi ad eum oratores, ut vivus & spirans adhuc Wladislav Casimiri filio regnum tradat, 1470, II. Sollicitatur a Casimiro, ut hæresim ejuret, *ibid.* Colloquium init cum Poloni Regis oratoribus, IV. Quæ fuerint ab iis proposita, V. Polonia Rex ab illius commercio abstinere iussus, VIII. Moravia, Silesia, & Lusatia spoliatus, pressusque angustiis Ecclesie gratiam expetit, XV. Saxoniam duces concordie interpretes adhibet, *ibid.* Quæ ab iis proposita, XVII. Et quid fuerit responsum a Pontifice, *ibid.* & segg. Interea nondum ejurata hæresi hydrope extinguitur, XXVII. Jactata ab amicis plura mendacia reconciliatum Ecclesie obiisse, *ibid.* Censuit Paulus non fidendum Georgio, qui Ecclesiam deceperat, XXVIII. Post ejus mortem in Cuthenensibus comitiis Bohemi spretis ejus filius Wladislavus Regis Poloniam filium, alii alios deligunt, *ibid.* Georgius Perfarum Rex Christianus sexaginta milia bellatorum se conjundum Latinis spondet adversus Mahometem, 1459, XLIX. Mittit insignem legationem ad Pium II. 1460, CI. & 1461, XXXV. Georgius Heslex ob Friderici Cæsaris preces creatus ex arcano Cardinalis tit. S. Viti in macello, 1477, XI. Etiam si Pontificis obitus contigerit agnoscendus, *ibid.* Georgius dux Clarentie in Eduardum Regem fratrem conspirat, 1478, XXXIV. Damnatus accepta deligendi generis mortis potestate se in vini cretensis dolium conici jubet, *ib.* Germani a Callisto ad bellum vertendum in Turcas sollicitati Christi causam aspernantur, & calumniis Callistum appetunt, 1457, XXXIX. Confutata eorum querelæ, XL. Objectum Hungarum Germaniamque pontificio studio a Mahometis tyrannide vindicatas, *ibid.* Ne-farias coitiones ineunt in Pontificem, XL. Data provincia B. Jacobo Picenti, ut eas dissolvat, Germanorumque iras in communem hostem vertat, XLII. Cum fide Christi Germani bonis omnibus cumulati, XLVIII. Germania et tyrannide Mahometis Callisti III. curis vindicata, 1457, XL. In gentilitate erat pauperrima, XLVIII. Cum fide Christi omnibus bonis exornata, *ibid.* A Romana ecclesia fidem accepit, *ibid.* Ghinea: Ejus imperium concessum Lusitano Regi, 1454, IX. In ea religio christiana propagata, 1462, XLI. Clericorum secularium inopia religiosi illius Ecclesie præfetti, *ibid.* Missi in eam præcones evangelici, 1476, XXII.

Ghinei ad fidem converti cepti, 1455, VIII. Gloria Patri &c. Ad ea verba consurgere iussi a Concilio Rhemensis ecclesiastici horas canonicas celebrantes, 1455, XLVI. Gloria inanis: Expetitæ illius ad infantiam triste exemplum in Hieronymo Oliato, 1476, XV. Gochia: ea potitur Mahometes II. 1475, XXVI. Gorgora Georgianæ Rex viginti milia equitum educturum adversus Mahometem spondet, 1459, XLIX. Paratum se offert ad sanguinem pro Christo fundendum, L. Spondet plures alios Reges conjuncturos arma in Turcas, *ibid.* Latinos admonet si desint occasione delenda Turcica tyrannidis numquam redituram, LI. Insignem ad Pium II. cum aliis Regibus legationem mittit, CI. & 1461, XXXV. Græci: Imperii Græci in Asia reliquias excisæ a Mahomete II. 1461, XXXVIII. & segg. A Mahomete tyranno patriarchalia jura auro emunt, 1461, XL. Pro Græcis a Turcica servitute liberandis suscepta a Pio II. expeditio, 1462, XXV. Bessarion ad eos encyclicæ literæ, LVIII. Expositum iis ob schismatis crimen tot clades passos, LIX. & segg. Monentur, ut suscipiant Florentinam synodum, LXI. Docentur gravissimis adductis argumentis procedere Spiritum Sanctum a Patre & Filio velut unico principio, LXII. Demonstratur Græcam Ecclesiam non esse veram, sed Latinam cum Ecclesia vinci nequeat, victa vero sit Græca, invicta Latina, LXIV. Eorum argutia confutata, LXVII. Docentur constituendum visibilem ecclesie principem, *ibid.* Eum esse Romanum Pontificem, LXVIII. Ex Græcorum traditione id confirmari, LXIX. Sollicitantur, ut redeant ad sinum Romanæ ecclesie, LXX. Græcorum patriarcha qua ratione dicatur œcumenicus, LXXVIII. A Palama hæresiarcha in errore confirmati, LXXXIII. Palama errores a Bessarione confutati, *ibid.* Ut Græcorum excidium ob schisma prædictum fuerit a B. Catharina Bononiensi, 1463, CIX. Græcis datum exemplum constantiæ a B. Andrea Chiensi martyre ne ad Mahometanam superstitionem desciscerent, 1465, XX. Granatenfes: Indictum iis bellum a Callisto, 1455, XXXIX. Gratia expectativæ an tollendæ forent in concistorio disceptatum, 1464, LXVI. Gregorius Hamburgensis Sigismundi Austriaci nomine orationem habet ad Pium II. 1459, LXXXIII. Sigismundum Austriacum ad provocandum a Pontifice ad concilium incitat, XXXVI. Damnatur hæresis & percellitur anathemate, 1461, XXII. Confirmat Diethe- rum Moguntinum Archiepiscopum in rebellionem adversus Pontificem, 1461, XXII. Serit plures errores, 1462, VI. Censuris iterum percellitur, *ibid.* Iterumque, 1463, LXXXIV. Iterumque a Paulo II. 1467, II. Gregorius Palamas: *Vid.* Palamas. Gueldria civili bello laniata rebellante in patrem filio, 1470, LII. Ostensum divinitus Dionysio Carthusiano Gueldriam in principis impie potestatem casuram nisi populus crimina expiaret, *ibid.* Ea a Burgundo subacta, LIV. Guillelmus Episcopus Virdunensis prodicionis in Ludovicum XI. reus carceri mancipatus, 1469, XXI. Guillelmus Episc. Tornacensis pullulantes in Lovaniensi academia errores iustus abolere a Paulo II. 1470, LI. Guillelmus Estotevillæ Cardinalis Rothomagensis arguit cæsarem oratorem vocantem sapius Casarem Monarcham orbis, 1473, XXIII.

H

Hæresis & hæretici : Sexdecim hæreticorum millia a B. Joanne Capistrano conversi, 1455. XXVI. In Valachia & Transylvania alia tredecim millia ad Ecclesiam adducta, *ibid.* B. Jacobus Picenus iis convertendis incumbere iussus, 1457. XLII. Horum conversionem ait Callistus optare, ut pupillam oculi, *ibid.* Matrimonium a nonnullis hæreticis damnatum, 1459. XXX. Infandæ Zanini Bergomensis hæreses, XXXI. Hæresis negans Trinitatem latebat inter Arabes ante Mahometem, 1461. LXIV. Nonnulli Bosneses proceres a Manetis hæresi ad fidem ducti, 1461. CXXXVI. Georgio Rege Bohemie proficiente hæresim catholici sacramenti illi præstiti religione a Pio II. soluti, 1462. XXIV. Respondet Cæsari Pius II. illum post susceptam hæresim Regem esse non posse, 1463. CI. Hæresis cognitio ad Pontificem spectat, 1467. V. Hæretico quivis honoris titulus abrogatus, VII. Monet Fridericus Georgium ob illius hæresim regi jus ad imperium devolutum, 1468. IV. Ferentes opem hæreticis percussis anathemate, VII. Hæresiarcha exultus, 1475. XVI. Hæretici propinant venenum B. Jacobo Picenti, 1476. XVIII. Mirati non ipsi nocuisse convertuntur, *ibid.* Hæreses confictæ a Petro de Osma damnatæ a Sixto IV. 1479. LII. Aliæ renovatæ a Joanne Richardo atque ejuratæ, LV.

Helena Palæologa Regina Cypri schismaticos tuetur, 1458. XLV. Veneno tollit Joannem generum Lusitanum principem, *ibid.*

Helvetii Sigismundum Austriacum pronuntiatum hostem Ecclesie urgent armis, 1461. XV. Petiti bello a Carolo duce Burgundie illum fundunt & gazam diripiunt, 1476. XII. Iterum extrema clade conficiunt, *ibid.* Inde Caroli res in extremum exitum versæ, *ibid.*

Henricus VI. Angliæ Rex sollicitus a Genuensibus, ut arma vertat in Turcas, 1456. V. Dum Gallico sceptro inhiat Anglicum retinere non potuit, VI. Spreto bello Turcico Burgalam recuperare nititur, 1457. LIX. Oppressa ejus consilia, *ibid.* Inrelinis externis que bellis vexatur, *ibid.* Captus in acie a Duce Eboracensi, 1460. CVI. Pronuntiat iniquo jure sceptrum capessivisse, *ibid.* Intermittit pontificium de federe cum Gallo agentem, ut Anglorum Gallorumque armaverterentur in Turcas repulerat, *ibid.* Eundem maximum adversarium est passus, *ibid.* A Margareta Regina liberatus Richardo Eboracensi & filio secundogenito cæsis, CVIII. Condolet illi Pontifex de civilibus bellis, 1461. CXXXIII. Ab Eduardo Richardi Eboracensis filio magna clade profigatur, 1461. CXXXIV. Nimia Margarete Regine in puniendis rebellibus acerbitas illum male perdidit, *ibid.* Iterum cruento prælio vincitur, *ibid.* Una cum Margareta Regina ac filio fugam cernere cogitur, *ibid.* Ob violatum fœdus cum Richardo iniquo hostis regi a victore regno posito pronuntiat, CXXXV. Qui Gallicæ coronæ cupidine tot iniqua bella pertinacissime gesserat post amissas Normanniam & Aquitaniam regnum Angliæ amisit, *ibid.* Confugit ad Jacobum Scotiæ Regem, *ibid.* Redintegrato exercitu ad Exhamum funditur & in Scotiam fugit, *ibid.* Illius uxor Regina & filius in latronum manus incidere, *ibid.* Instaurato Gallorum Scotorumque exercitu Angliam ingreditur, 1462. XLVIII. Plures expugnat arces, *ibid.* Conferto prælio funditur ab Eduardo, *ibid.* E Scotia irrepens in Angliam novas res molitur, & capitur, 1465.

IX. Squallido equo impositus ludibrii causa per Londinum circumducitur, *ibid.* Terno circa patibulum ducto gyro quondam Gallia & Angliæ Rex truditur in carcerem, *ibidem.* Ob preta Pontificum consilia immerisus malorum pelago, *ibid.* E carcere eductus a Richardo Warvici comite folio restituitur, 1470. XLIX. Ejus æmulus Eduardus e regno fugit & instructus classe a Carolo Burgundo revertitur, & Henricum opprimit, 1471. LI. Ejus filius Eduardus ab Eduardo captus in acie cum matre Regina Margareta, *ibid.* Deinde trucidatus quod dixisset cepisse arma pro recuperando avito regno, *ibid.* Exautoratur Henricus ac in turri Londinensi necatur, LII. In adversis sanctitate excoltus est, *ibid.* Fertur miraculis claruisse, *ibid.*

Henricus princeps Lusitanie Regiæ: eximia ejus pro fide amplificanda facinora, 1454. VIII. Detectæ ab eo novæ insulæ & barbari Christi fide excolti, *ibid.* Quæsit ad Indos immensis laboribus viam, *ibid.* Nigritarum ad Christum conversionem initium dedit, *ibid.* Illius facinora pro fide amplificanda in Græcia, 1455. VII.

Henricus Rex Castellæ Joanni parenti succedit, 1454. X. Bellum sacrum in Granatenfes horat Callisti III. suscipit, 1455. XXXIX. Quinquaginta peditum, quatuordecim equitum millia in eos educit, *ibid.* Vastat Granatenfe regnum, *ibid.* Detrahit universon certamen, *ibid.* Interdicti sacris, qui inter illum processusque discordias ferebant, 1456. LXVI. Entis & pilei munere a Callisto ornatus, LXXI. Ad Granatæ conspectum excurrit, 1457. LXXXI. Agros vastat, *ibid.* Granatenfes ad Christianos libertate donandos & pendendum vestigal duodecim millium nummorum adigit, *ibid.* Gienenses domare decernit, *ibid.* Ejus equestres copie circumventæ insidiis, *ibid.* Carolum Vianæ principem contra paternam vim tueri meditatur, LXXII. Coeptis absistit cum victus Carolus Navarra discessit, *ibid.* Gratulatur Pio de pontificatu parto, 1459. XXIV. Significatum illi a Pio consilium susceptum de expeditione universali in Mahometanos educenda, *ibid.* Arma corripit adversus Joannem Regem Aragonum tyrannidem in filium exercentem, 1461. CXIII. Decumana subsidia illi adversus Granatenfes attributa, 1462. XLIII. Gaditanam arcem impetu Mauris eripit, XLIV. Algeziram adversus Mauros communit, *ibid.* A Catalanis princeps renuntiat adversus Joannem Regem Aragonum, *ibid.* Adversus illum Ludovicus Francorum Rex a Joanne vocatus, *ibid.* Miro pietatis sensu in recolenda passione dominica afficiebatur, *ibid.* Ad ejus preces indulgentiæ eam contemplatoris proposuit, *ibid.* Lustrat pie sepulchrum B. Didaci, 1463. CVIII. Miratur incorruptum illius corpus, *ibid.* Brachio male affecto manui sancti admoto divinitus curatur, *ibid.* Sacellum illius extrahit, *ibid.* Fœdus inquit cum Joanne Aragonum Rege, 1464. XXXII. Colloquium inquit cum Alfonso Lusitano Rege, *ibid.* Granatensem ad pendendum vestigal compellit, *ibid.* Iterum inquit colloquium cum Lusitano, *ibid.* Joannam filiam hæredem regnorum Lusitani Regis filio despondit, *ibid.* Ortum inde in eam civile bellum, *ibid.* Obiciunt Castellani susceptam ex adultério ejus filiam, *ibid.* Mittit oratores ad Paulum II. & opem implorat pro gerendo in Mauros bello, VII. Rebellant in eum Castellani, *ibid.* Regia illi insignia in theatri pompa detrahunt, *ibid.* Alfonso frater ejus loco Rex salutatus, *ibid.* Cum rebellibus multa gerit prælia, 1467. XIX. Dum de pace agit a Marchione Villenæ deluditur, XX. Eius hostibus incultum anathema, 1468. XXXIV. Illius fra-

ter

ter Alfonso tyrannus divino judicio sublatus, *ibid.* Eo extincto partes suas effert, *ibid.* Toletem in ejusdem potestatem revocatum, *ibid.* Isabella soror illi a perduellibus opposita, sed ea recusat constanter tyrannidem, *ibid.* Pacem ea lege inquit, ut Regina adulterii infamia notata cum filia ablegaretur in Lusitaniam & Isabella regni hæres agnosceretur, *ibid.* Eo regnante fegetes demerisæ fluere sanguine visæ, *ibid.* Tuor Joannam ac Isabellam regnorum hæredem agnoscere detrahit, 1473. XVIII. Sacramentis rite procuratus obit, 1474. XXV. Eo defuncto de regni successione inter Aragonum & Lusitanum certatum, *ibid.* Testamento Joannam regnorum hæredem reliquit, 1475. XIII.

Henricus militiæ Jesu Christi princeps: Ejus opera & studiis gentibus illatum evangelium, 1461. CXXXI. In eo magistratu Alfonso Rex Lusitanie illi succedit, *ibid.*

Hercules Atelinus dux Ferrariæ: Ferrariensis datus jus illi a Sixto IV. collatum, 1472. LVIII. Alia oppida jure beneficiario illi tradita, *ibid.* Laurentii Medicei causam suscipit adversus Sixtum IV. 1478. XIII. Florentini exercitus militare imperium suscipit contra Pontificem, XVI. Convincitur perfidiæ, ut qui ducali honore ab ipso Pontifice foret insignitus fidemque illi addidisset, *ibid.* Sententia decretoria percellitur, *ibid.* Exautoratur ac solvantur fidei sacramento ejus subditi, *ibid.* & 1479. XVII.

Hieronymus Riarius Sixti IV. nepos: Illi Imole & Forolivi torparchia præter fas & infelici exitu a Sixto data, 1472. LIX.

Hieronymus Olgiatus tyrannidis odio Galeatum ducem Mediolani necat, 1476. XV. Capidine gloriæ tormenta acerbissima superat, *ibid.*

Hieronymus Bassus Robureus creatus Cardinalis tit. S. Balbinæ, 1477. X.

Hierosolyma: Pro eadem recuperanda Callistus III. plura molitur, 1457. LXIX.

Hilarius decanus Pragensis fidem catholicam tueri in judicio coram Georgio tyranno Bohemie & Rochizana hæresiarcha illi assidente, 1465. XXVI. *Œ. segg.* Demonstrat Ecclesie auctoritatem, XXVII. Omnem politicum statum a Wicelso evertit, XXVIII. Obicit Rochizanæ instaurasse anabaptisum, XXXII. Plura illi obicit, *ibid.* Monet, ut Ecclesiasticam communionem amplectatur, XXXVII.

Honorifica appellatio: Ex honorifica appellatione, vel sede data in curia nemini jus queritur, 1475. XXXVI.

Horæ canonicæ: Servanda attentio in iis celebrandis, 1455. XLV. Quo cultu tum indui debeant canonici, XLVI. Gravitate servent, *ibid.* Non colloquantur, *ibid.* Ad Gloria Patri *Œ.* confurgere iussu a concilio Rhemensis, XLVI.

Humilitas B. Joannis Capistranensis, 1456. LXI.

Hungari centum millia suorum duobus præliis amittunt, 1454. IV. Vetiti a Callisto inire fœdus cum Turcis, 1455. XXV. B. Joannes & Capistrano celestibus vocibus ad Hungaros proficisci iussus, *ibid.* Honoribus maximis Hungari excipiunt B. Joannem Capistranensem, *ibid.* Divino auxilio ejus opera servati, XXXII. Plangunt ejus obitum, 1456. LIX. Mutuis discordiis impliciti, 1457. IV. Hungari pontificis curis a Mahometis tyrannide liberati, 1457. XL.

Hungaria deserta a Ladislao Rege irruente in eam Mahomete, 1456. XIV. Divinitus servata, XXXII. Civili bello implicita, 1458. I. Supremum ejus imperium ad Sedem Apostolicam spectat, 1458. XXI. Queritur Callistus se inconsulto delectum Hungariæ Regem,

ibid. De regno Hungarico controversæ dirimendæ jus spectare ad Pontificem respondet Pius II. Frederico Cæsari, 1459. XVII.

Hussitæ: Sexdecim eorum millia ab hæresi conversa a B. Joanne Capistranensi, 1455. XXVI. Magna eorum conversio prædicta ab eodem B. Joanne, 1456. LXIII. Tollunt veneno Ladislau Hungariæ ac Bohemiar Regem, 1457. XXVI. Germaniam civilibus bellis miscunt, 1460. LXXX. Ablata Georgio spe adipiscendi imperii ab eo foventur aperte, LXXXIII. Porrigunt venenum B. Jacobo Picenti, 1476. XVII. Cum non nocuisset plures conversi, *ibid.* Rebellant absente Wladislao & catholicos religiosos necant pelluntve, 1479. XXIII. Clementius habitus inolefcunt, *ibid.* Wladislau ferro & veneno appetunt, *ibid.*

Hydrantum a Turcis obfessum, 1480. XVII. Nullis a Ferdinando auxiliis submissis captum ac cadibus completum, *ibid.* Océgenti Hydrantini cum fidem Christi ejurare detraherent martyrio affecti, XVIII.

Hydrantinus Archiepisc. ferra sectus a Turcis, 1480. XVII.

Hypocritis: Georgius Podiebratus hypocritam agit, ut Bohemicum sceptrum sibi asserat, 1458. XXI. & XXIV.

I

Iacobus Archiepisc. Treverensis politicis argutiis illusos conjurat adversus libertatem ecclesiasticam, 1455. XXXVII. Docetur a Cæsare ruitura omnia, ni sacerdotium & imperium mutuo sint juncta fœdere, *ibid.*

Jacobus II. Scotiæ Rex spreto bello sacro in Turcas incurrit adversus Anglos, 1457. LIX. & 1460. CIX. Roxburgum obsidet, 1457. LIX. Tormenti bellici cuneo laceratus perit, *ibid.* & 1460. CIX. Succedit illi Jacobus Filius dictus III. 1460. CIX.

Jacobus III. Scotiæ Rex succedit Jacobo II. parenti, qui ligneo cuneo ex tormento bellico excusso laniatus est, 1460. CIX. Ad eum Henricus Angliæ Rex a Richardo Eboracensi pulsus profugit, 1461. CXXXV.

B. Jacobus Picenus Minorita: Ad eum Joannes Taghiacotianus scribit de rebus gestis B. Joannis Capistranensis, 1456. LIV. Subrogatus B. Capistrano a Callisto, 1457. VII. & XI. Commendatur Ladislao Regi, *ibid.* Iustus Hungaros cruce insignire, *ibid.* Amplissima potestate munitus ad Germanos, Danos, Polonos, Hungaros, & Bosneses in Mahometem concitandos, 1457. XXXVII. Data ei provincia, ut Germanorum coitiones in Callistum dissolvat, itaque in communem hostem Turcam vertat, XLII. Iustus Hussitas in Ecclesie sinum revocare, *ibid.* Movet inter concionandum quæstionem an Sanguis fusus in cruce triduo sequenti conjunctus esset verbo divino, 1462. XLV. Conclust non adorandum cultu latria, *ibid.* Passus est adversarios Dominicanos impingentes illi notam hæresis, *ibid.* Causa apud Pium II. disceptata, *ibid.* Ea lis instaurata, 1463. CIV. Definitum neutri opinioni hæresis notam impingendam, CV. A Sixto IV. mittitur ad conciliandos inter se Afulanos, 1471. LXXX. Sixti ea de re literæ, *ibidem.* E Gravissimo morbo Virginis ope recreatus, *ibidem.* Dæmonum vexatione appetitus ab eodem vindicatus, *ibid.* De morte imminente divinitus fit certior, *ibid.* Evangelium in pluribus regnis prædicavit, 1476. XVII. Venenum ab hæreticis porrectum illacsus bibit pluresque ex iis convertit ad fidem, *ibid.* Censuram fidei in hæreticos magno ardore exercuit, XVIII. Prædixit Ma-

ho-

hometem interiturum cum Italiam inuasurus esset, XIX. Brixia puerum religionis odio interfectum ac muro inclusum ad vitam excitat, XX. Decreti illi beatorum honores ab Urbano VIII. *ibid.*

Jacobus Piccininus ab Alfonso Rege Aragonum ad turbendam Italiam adjutus, 1455. XXXVI. & 1456. VI. Ingenti clade affectus, *ibid.* Paratam in Turcas classem incendere parat, *ib.* Orbetellum obsidet, *ibid.* Turcicam expeditionem disturbat, *ibid.* De eo ditione ecclesiastica ejiciendo pacificatur Pius cum Ferdinando, 1458. XXIV. Assisium & alias urbes occupat, XXV. Restituit, ac reconciliatur Pio, 1459. V. In carcere violenta morte extinctus a Ferdinando contra fidem datam, 1465. V. Sparsa fabula casu sibi crux fregisse, *ibid.*

Jacobus Lusitanie regis princeps creatus Cardinalis S. Eustachii, 1456. LXXI. Mori maluit, quam pollui, *ibid.*

Jacobus Thebaldus creatus Cardinalis tit. S. Anastasiae, 1456. LXXIII.

Jacobus Millius Rhodiorum equitum magister videt e Spina dominica flores produci sexta hebdomadis sanctae, 1457. LXXXIX. Adhibitis testibus publica monumenta confici jubet, *ibid.*

Jacobus Archiepiscopus Nicosiensis designatus Joannis Regis Cyprum nothum contendit sibi Mahometica lege regnum debitum, 1458. XLV. Admit illud Carolæ ac Ludovico Sabauda, *ibid.* Ad Sultanum Ægyptium se confert, 1459. LXXXVI. Contendit Mahometica lege se legitimæ forori præferendum, *ibid.* Rex a barbaro pronuntiatur, *ibid.* Contendit ex lege Mahometica sibi sceptrum deberi, 1460. XCIII. Cyprum Rex a Sultano Ægyptio pronuntiatur, *ibid.* Favet illi Mahometes, XCIV. Cum exercitu Saraceno Cyprum invadit, *ibid.* Regno potitur, XCVI. Carolam ac Ludovicum Sabaudum in arce Cerinensi obsidet, XCVI. Affectat apud Sedem Apostolicam regium nomen, *ibid.* Id illi denegatum a Pio, *ibid.* & 1461. XXXI. Frustra Occidentales in eum sollicitati a Pio, *ibidem.* Paphum amittit, XXXIV. Eam recuperat, *ibid.* Cerinensem arcem obsidet ac recipit, *ibid.* & 1462. XXXIX. Famagustam ad deductionem cogit, 1464. LXXI. Saracenos in eum conjurantes una die obruncat, *ibid.* Mittit oratores ad Paulum II. ut Rex appelleretur, a Sede Apostolica, 1471. XLVII. Catharinam Corneliam cooptatam a Senatu Veneto dote constituta ducit, *ibid.* Ab uxoris patris veneno tollitur, 1473. III. Anathematis reus perit & regis honoribus caret cum cera non esset inventa in tota insula, *ibid.* Id divino judicio ascriptum, *ibid.* Catharinæ uxoris patris a Cypris trucidati, 1475. XXXI. Veneti regno potiti, *ibid.*

Jacobus Episcopus Papiensis creatus Cardinalis a Pio II. 1461. CXXI. Ob ingenii præstantiam Piccolominea donatus familia, *ibid.* Eiusdem ad seipsum de parta dignitate cohortatio, *ibid.* Pio II. professionem in Turcas dissuadet, 1464. XL. Paulum II. admonet, ut nuncupata vota observet, LIX. Vinci postea se patitur, *ibid.* A Galeatio duce Mediolani vectigalibus exiit, 1465. XI. Paupertate sua contentus grates numini agit, XI. Insignes ejus sententiæ, *ibidem.* Paulum II. infensum patitur quod monuisset, ut votum de congregando concilio nuncupatum servaret, XII. In causa Georgii Regis Bohemiarum Cardinales monet spem in Deo locandam, 1467. XIV. De Pontificis & Cardinalium officii commentarium scribit, 1468. XXXVII. Pacem inter Foyanenses & Lucinianenses revocat, 1473. XV. Prodigium in ea tractanda

ostensum, XVII. A Sixto IV. consulitur quid Ludovici XI. Regis minaci legationi respondendum sit, 1478. XV. Quod salubre Sixto consilium suggesserit, XVI. Accepto male temperato helleboro interimitur ab ignobili medico, V. Ejus elogium & opera varia, *ibid.* Pium ejusdem testamentum, VI.

Jacobus Urgellensis Episcopus creatus Cardinalis a Pio II. 1461. CXXI.

Jaitza Bosnæ arx munitissima dedita a Bosnenfi Rege Mahometi, 1463. XV. Recuperata a Matthia Hungariæ Rege, XVI. Obfessa iterum a Mahomete, *ibid.* Terrore Matthiæ ab obsidione liberata, *ibid.* & 1464. LXIII.

Jesu nomen: Jesu nomine pronuntiatio assurgere jussi sacerdotes, 1455. XLVI. Eodem nomine implorato parta de Turcis navalis victoria, 1456. XV. Inclamatio Jesu nomine in Belgradensi irruptione sternuntur, XXIV. Jesu nomine afflati Turcarum equi cadunt, XXXI. & XXXIV.

Illusiones Dæmonum; *Vid.* Dæmon.

Imagines sacræ: Imago B. Virginis picta a S. Luca delata a Sixto IV. ad propulsandam pestem, 1476. XIV.

Imbrus insula expugnata a Mahomete II. 1461. XLII. Erepta Turcis a Venetis, 1463. LVII.

Imperator: Fridericus III. in urbem veniens qua pompa exceptus, 1468. XLII. & *seq.* Pedem, manum & faciem Pontificis deosculatur, XLIII. Ense pontificia prece lustrato donatur, XLV. Illum præferens perlegit evangelium inter missarum solemnias, *ibid.* Sacramentum sumpsit sub sola panis specie & cur, *ibid.* XLVI. & *seq.* Qui honores Casari exhibiti in facello pontificio, XLVIII. & 1469. I. & *seq.* Ascensuro equum Pontifici stapedem tenere vult, III.

Impositor Germanos ad libertatem vocat, 1475. XVI.

Incestum: Quæ poena incestuoso, qui forem stupratur specie connubii, 1460. CXIII. Aliqui impostores fingunt incestum permitti a Pontifice, posse ut rite fiat permittuntque, *ib.* Quæ poena incestuoso imposta, CX.

Inconstantia: Piores pertinaces evadunt ne inconstantes videantur, 1463. CXV.

Indulgentiæ: Ex indulgentiis recentia decatorum millia coacta in Castella pro bello in Granatenfes gerendo, 1457. LXXI. Pars maxima illius auri a proditoribus direpta, *ibid.* Indulgentiarum vis negata a Petro de Osma, 1479. XXXII. Damnata a Sixto IV. *ibid.* Spreta etiam a Joanne Ruchardo nefandissimo hæresarcha, XXXIII.

Ingolstadtensis academia instaurata, 1477. V. Prærogativis exornata, *ibid.*

Insulæ tres a Callisto Turcis ereptæ, 1456. L.

Investituræ concessæ Regibus ob hæreticorum factiones jure postea revocatæ, 1460. LI.

Joanna Henrici Castellæ Regis filia desponsa a patre Lusitanie Regis filio, ut ea regna jungantur contra infideles, 1464. XXXII. Castellani civile bellum movent obiciuntque ex adulterio susceptam, *ibid.* E Castellano regno ejecta, 1468. XXXIV. Isabella Henrici soror ex inita cum Rege Aragonum concordia regnorum hæres agnita, 1472. XXVI. Joannam tuetur Henricus Rex Castellæ, 1473. XVIII. Eamdem testamento hæredem reliquit, 1475. XIII. Quænam ejus jura fuerint, XIV. Ferdinandus & Isabella illi matris adulteria obiciunt regnique parte potiuntur, *ibid.* Solemni ritu Clarissimum institutum proficitur, 1480. XXXVIII.

S. Joannes Baptista protector equestris ordinis Hierosolymitani, 1480. XI. Visus ferre opeam Rhodiis in extremo discrimine contra Turcas, *ibid.* Ut Rhodios confirmaret, XV. Ejus

Ejus manus qua Salvatorem baptizavit a Bajazethe II. data Rhodiis, XIII. Collocata in Ecclesia a Petro Aubussonio extracta, *ibid.* Corporis S. Joannis cineres Genue in Ecclesia cathedrali culti, *ibid.* Miraculis insignibus illustrantur, *ibid.*

Joannes Rex Castellæ litem movet Alfonso Lusitano Regi de subactis Africa regnis, 1454. X. Obruta his ejus morte, *ibid.* Succedit ipsius sceptris Henricus filius, *ibid.*

Joannes Aragonius Rex Navarra mortua conjuge Regina Blanca sceptrum retinet, bellumque gerit cum filio, 1454. X. Carolum filium. Vianæ principem ad Stellam vincit, 1457. LXXII. Navarra eiicit, *ibid.* Eundem, ac Blancham filiam exhereditat, *ibid.* Sceptrum in Fuxensem comitem transmittendum sancit, *ibid.* Iniquum illum fœdus annitente Castellano rescissum, *ibid.* Pampilonenses non illi, sed Carolo unico & vero Regi parendum decernunt, *ibid.* Excepto Neapolitano regno, reliqua regna ei testamento relicta ab Alfonso fratre, 1458. XXX. Potiora erant ejus jura in Neapolitanum regnum, quam Ferdinandi Alfonso nothi filii, XXXIV. Salutaris Rex a nonnullis, *ibid.* A Callisto ad eum legatus, XXXVI. Rosæ auræ munere donatus a Pio II. sollicitatur ut auxiliarem classem pro Ægyptiis e Cypro pellendis submittat, 1461. XXX. Decreti ad eum interpellant, *ibid.* Civile bellum cum filio Vianæ principe ob non restitutum maternum Navarra regnum gerit, CXXX. Illum nunquam regnum suorum hæredem de more agnoscere voluerat atque concordia specie coniecit in carcerem, *ibid.* Fictio ordine judiciario in illum agit, *ibid.* Privignum novæ custodiendum tradit, CXXXI. Catalani & Castellani in eum pro infante eripiendo arma sumunt, *ibid.* Eum libertati restituit metu victus, *ibid.* Sine illius consensu Carolus filius regnum hæres renuntiat, *ibid.* Paulo post extinctus Carolus dato, ut creditum est, a novæ lento veneno, *ibid.* Filiam Blancham cui erant relicta Navarra jura in custodia detinet, *ibid.* Concitati in eum morus exercitæ in filium tyrannidis odio, *ibid.* Illius odio Henricus Castellæ Rex ad principatum vocatus, 1462. XLIV. Dato Rufinonensi comitatu Ludovicum Francorum Regem sibi conciliat adversus Castellanos, *ibid.* Illius odio Catalani principem renuntiant Petrum Lusitanum comitem stabuli, 1464. XXXII. Ilerdam fame ad deductionem cogit, *ibid.* Fœdus inquit cum Fuxenfi & Castellano, *ibid.* Ferdinandi filii opera Petrum Lusitanum in Catalonia vincit, 1465. VIII. Gastonem Fuxensem generum & Leonoram filiam ob affectatum ante tempus sceptrum Navarra perduelles pronuntiat, 1466. XIX. Mortuo Petro Lusitano principe oppositus illi a Catalanis Renatus Rex, *ibid.* Adversus hunc Ferdinandum Neapolitanum & Eduardum Angliæ Reges & Galeatum duces Mediolanensem & Burgundum sibi fœdere jungit, *ibid.* Ejus copiæ fusæ a Joanne Andegavensi ad Barcinonem, 1467. XXI. Licet caligare oculis bellum urget, *ibid.* Joannem Andegavensem e Gerundensi obsidione depellit, *ibid.* Ferdinandum filium Trinacriæ Regem renuntiat, 1468. XXXIV. Ejus opera Joannem Andegavensem multis præliis fatigat, *ibid.* Cum Gastone Fuxenfi pacem inquit ea lege, ut Joannis nomine dum vixerit administrationem regni gerat, 1472. XXV. Barcinonenses decennali bello fessos sibi conciliat, *ibid.* Filio Ferdinando Castellæ regnum hæredem matrimonio jungit, XXXVI. Illum pro comparanda Castella armis juvat, XIV. Missus a Sixto IV. ad eum internuntius, XVI. Ad Sixtum IV. oratores mittit pro

sacra in Turcas expeditione promovenda, XXII. Ejus filius Ferdinandus Castellæ & Legionis regna comparat, 1476. XIII. Hæreditaria jura in Regnum Neapolitanum contendit, 1477. II. Filium Ferdinando Regi Neapolitano matrimonio jungit, *ibid.* Moritur ac illi Ferdinandus succedit, 1479. XX.

Joannes e Capistrano: Genus mortis divinitus illi ostensum, 1455. XXVI. Cœlestibus vocibus jussus in Hungariam proficisci, *ibid.* Sexdecim millia Hussitarum ad fidem convertit, *ibid.* Honores maximi ei ab Hungaris delati, *ibid.* Ingentes ad ipsum audiendum concursus populorum facti, *ibid.* In mediis honoribus dicere solitus, *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam, ibid.* In Transilvania & Walachia tredecim hæreticorum millia convertit, *ibid.* Patrenorum magistrum baptismo lustrat, *ibid.* Sacram militiam promulgat in Turcas, *ibid.* Irruente Mahomete in Hungariam Hungaros cruce insignit, 1456. XIV. Irrumpentibus in Belgadum Turcis eos suis sternit precibus, XXIV. & *seq.* Fuerat crucis simbolo insignitus a Joanne Cardinale tit. S. Angeli, XXVI. Ostensum ei divinitus Mahometem victum iri, *ibid.* Referendum de Turcis victoriam promulgat, *ibid.* Spondet Joanni Huniadi de victoria ex prudentia humana desperanti cœlestem victoriam, XXVIII. Jesu nomen inclamari in Turcas jubet, XXX. Sacramentis milites munit, *ibid.* Cœlesti viso confirmatur, XXX. Cum paucis copiis cruce signatis Turcas invadit, *ibid.* Inclamato Jesu nomine eos delet, *ibid.* Aliquando ex humana prudentia continere cruce signatos nifus est, XXXI. Divinitus confirmatus innixuque baculo in eos pergit, suaque præsentia fugat, XXXII. Ipsi vultus solis instar micare visus, XXXIII. Vexillum, crucis in ejus manu divina luce perstringit Turcarum oculos, *ibid.* Perperam carpitur ab Ænea Sylvio, XXXIV. Vindicatur ab imposita calumnia, *ibid.* Ejus ad Callistum literæ, XXXV. Aliæ ejusdem eundem, XXXVI. Illius ad Callistum de pellendis Europa Turcis cohortatio, XXXVII. Joannem Huniadem moriturum sacramentis munit, 1456. LI. Significat illi Callistus incredibilem ardorem debellandorum Turcarum, LII. Instruit eum amplissima potestate, LIII. Ingentes labores ab eo pro Christo suscepti, LIV. Ipsi mira abstinencia, LV. Nomen Jesu in bello Turcico inclamari jubebat a militibus, *ibid.* Ostensum illi divinitus genus mortis, LVI. Inclamando Jesu nomen primus vexillum efferebat, *ibid.* Post partam de Turcis victoriam febri corripitur, *ibid.* Gravia patitur incommoda, LVII. Ejus pietas in sacro cœlebrando, vel audiendo, LVIII. Tempus mortis ipsi divinitus ostensum, *ibid.* Martyrii desiderio ardet, *ibid.* Invisitur a Ladislao Rege, LIX. Eum sacris monitis instruit, *ibid.* Plangitur ab Hungaris, ut qui solus plusquam infinita millia armatorum eos juvisset contra Turcas, *ibid.* Moriturus infirmos curat, *ibid.* & LX. Commendat Philippum Aquilanum Minoritam, LX. Docet non invisum Deo, qui carnis stimulos patitur, sed eum qui sequitur, *ibid.* Maxima sanctitatis signa præfert, LXI. Summa ejus animi demissio, *ibid.* Sacramentis rite manitur, LXII. Prædicat imminencia Hungariæ pericula ejusque excidium, *ibid.* Multos Hussitas ad fidem redituros, 1456. LXIII. Partem Christiani imperii capiendam a Turcis prædicat, *ibid.* Prædicat comiti Ciliæ paratas ei insidias, LXIII. Moritur XXIII. octobris die, LXIV. Claret miraculis, *ibid.* Duo mortui ab eo ad vitam revocati, *ibid.* Decretus illi beatorum honos, *ibid.*

Joannes Rokyzana apud Hussitas autoritate ma-

fruitur, *ibid.* Jubetur sacram in turcas expeditionem promovere, *ibid.*
 Joannes Ruchardus hæresiarum novatorum an-
 tesignanus; Quæ fuerint ejus hæreses; 1479.
 XXXIII. Iis damnatis brevi mœrore consum-
 ptus *ibid.*
 Joannes Columna creatus diaconus Cardinalis
 S. Mariæ in Aquiro, 1480. XLIII.
 Joannes Dlugosus: Ejus scripta, & obitus,
 1480. XLV.
 Joannes Antonius princeps Tarentinus a Fer-
 dinando ad Renatum Regem deficit, 1459.
 LXXXIX. Conciliatus Ferdinando restitutus il-
 li oppidis Pii opera, LXXXI. Coniunctus i-
 terum Gallis adversus Ferdinandum, 1460.
 LXXXIV. Salubre concilium de Ferdinando
 insequendo ne vires reciperet distulbat, LXIV.
 Sensit prius finitimas urbes capiendas quam
 castra ad Neapolim promovenda, *ibid.* A Gal-
 lis ad Ferdinandum interprete Bartholomæo
 Rovarella Cardinale deficit, 1462. IX.
 Joannes Baptista Zenus Pauli II. ex sorore ne-
 pos creatus Cardinalis S. Mariæ in porticu,
 1468. XXXIX. Deinde S. Anastasiæ in por-
 tico ac demum Episcopus Tusculanus, *ibid.*
 Joannes Baptista Cibus Episcopus Amalphanus
 in pontificatu dictus Innocentius VIII. crea-
 tur Cardinalis a Sixto IV. 1473. XXII.
 Joannes Baptista Sabellus Card. Florentinus ex
 agro Perusino depellit, 1479. XVIII. Pluribus
 urbibus præficitur, *ibid.* Amplissima potestate
 ad tuendos fidos plebendosque infidos instrui-
 tur, *ibid.* Genuam missus ad pacem inter Fre-
 gosios & Adurnios componendam, 1480. XXXI.
 Quando fuerit creatus Diaconus S. Viti in
 macello, XLIII.
 Jovianus Pontanus Ferdinandi assentator indignas
 calumnias effundit adversus Callistum, 1458.
 XXXIV. Retellitur, *ibid.*
 Isaacus Romanus Bassa deiectus ingenti clade a
 Scanderbego, 1458. XVI.
 Isabella sive Elizabeth Henrici Regis Castellæ
 soror postea Regina Hispaniarum mortuo Al-
 fonso fratre Regina salutat a perduellibus,
 1468. XXXIII. Delatam tyrannidem constan-
 tissime resistit, *ibid.* Pace inita renuntiatur
 hæres Castellani sceptri, *ibid.* Ejus nuptias
 exambit Ferdinandus Trinacriæ Rex & sceptri
 hæres Aragonii, *ibid.* Nubit illi ac impedi-
 menta canonica tolluntur a Sixto, 1472. XXVI.
 Agnoscitur hæres regnorum Castellæ, *ibid.* De
 iis cum Joanna ab Henrico fratre, ut filia
 agnia relictaque regnorum hærede certat, 1475.
 XIV. Illius matris adulteria obicit, *ib.* Cum
 Ferdinando viro Castellani regni apices partiti
 detrectat, XVII. Qua lege composita lis fue-
 rit, *ibid.* Cum Ferdinando obsequia defert
 Pontifici, *ibid.* Castellæ & Legionis regna com-
 parat, 1476. XIII. Joanna illius æmula in
 Lusitania Clarissarum institutum solemniter
 professæ, 1480. LXV.
 Ismael Sinopensium princeps a Mahomete II.
 debellatus, 1461. XXXVIII.
 Italia maxime a Mahomete II. affectata, 1470.
 XXXII. Deo chara prædixit enim B. Jaco-
 bus Picens Mahometem II. morturum cum
 illam esset invasurus, 1476. XIX.
 Jubilæus annus centesimo recurrente anno in-
 stitutus a Bonifacio, 1470. LV. A Clemen-
 te VI. ad quinquagesimum contractus, LVI.
 Ab Urbano VI. ad trigagesimum tertium reda-
 ctus, *ibid.* A Paulo II. ad vigesimum quin-
 tum, LVII. Ea Pauli constitutio a Sixto IV.
 confirmata, LVIII. Jubilæus annus a Sixto IV.
 celebratus, 1475. I.
 Judæi abusi privilegiis, 1456. LXVII. Coerciti
 a Callisto III. *ibid.* Vetitus cum iis convi-
 ctus, *ibid.* Si blasphemant pœnis affici iussi,
 LXVIII. Odio Christi puerum Christianum

Tridenti excarnificant, 1475. XXXVII. Di-
 vinitus detecti affectique supplicio, XXXVIII.
 Salomon Judæus Conradum puerum Christianum
 quod filium ad B. Jacobum Picentem,
 ut erudiretur deduceret, trucidat, 1476. XX.
 Trucidatum parietis crastine condit, *ibid.* Ob-
 ductum parietem fumo obfuscat, *ibid.* Diru-
 to muro B. Jacobi imperio cum vividum ac
 vegetum puerum exire vidisset percussus mi-
 raculo cum filio Josepho christiana sacra sus-
 cipit, *ibid.*
 Julianus Sixti IV. sororis filius creatur Cardi-
 nalis tit. S. Petri ad vincula, 1471. LXXXIX.
 Tifernum occupatum a Nicolao Vitellio ob-
 sidet, 1474. XVII. Urbe nonnullis legibus
 parum honestis potitus, *ib.* Illius fratri Joanni
 Senogallia inique data a Sixto, XX. Mittitur
 legatus in Gallias ad Ludovicum XI. 1476. I. Jus-
 sus exponere continas clades a Turcis acce-
 ptas & Caffæ excidium, II. Ut alia regna
 subicere meditetur, *ibid.* Amplissima augetur
 potestate, ut pacem componat, *ibid.* A-
 venionensi præfectura donatur, IV. Securæ
 inde turbæ aliquæ, *ibid.* Adducere non potest
 Ludovicum, ut pro tuenda fide arma suscipiat,
ibid.
 Julianus Medices in templo a sacrilegis conju-
 ratis occisus, 1478. I. Natus est illi filius post-
 humus Julius qui in Pontificatu Clementis
 VII. nomen gessit ac stirpem Medicæam in
 Florentino principatu asseruit, III.
 Julius Medices Juliani Medici cæsi, a conjura-
 tis filius posthumus in Pontificatu Clementis
 VII. nomen adeptus, 1478. III. Medicæam
 familiam in Florentino principatu constabili-
 vit, *ibid.*
 Jura controversa: Decretum a Sixto ob appel-
 lationes honorificas novum jus non quæri,
 1475. XXXII.
 Juramentum: Jurisjurandi a Georgio Podiebra-
 tio de fide catholica tuenda concepti formula,
 1458. XXIV.
 Justitia: Pro justitia in provinciis caste admi-
 nistranda latæ a Paulo II. leges, 1466.
 XXIII.
 Justitia divina: Insigne illius exemplum in pro-
 rovelianum Trapezuntinum adulterum, 1461.
 XXXIX. In filium ingratum, quæ matrem
 domo pepulerat, CXX. In Joannem Balvum
 Cardinalem Regis Gallorum proditorem, 1469.
 XXI. In sacrilegos Polonos, qui pixides Eu-
 charisticas rapuerant, 1474. VIII. Divinæ jus-
 titiæ exemplum in Adolpho duce juniore,
 qui patrem carceri manciparat, 1470. V. Di-
 vine justitiæ exemplum in Lanclatrensem
 familiam ob affectatum regnum, 1471. LII.
 Divinæ justitiæ in Judæos, qui puerum Chri-
 stianum excarnificaverunt, exemplum, 1475. XL.

L

Lachrymæ: Joannes Episcopus Atrebatensis
 monitus a Nicolao V. ut lachrymas ver-
 tat in preces, 1455. XII.
 Ladislaus Hungariæ & Poloniæ Rex audita Maho-
 metis irruptione Viennam in Austriam profugit,
 1456. XIV. Monitus a Callisto, ut cum Friderico
 Cæsare adversus Turcas arma jungat, XVI.
 Objectum illi & Friderico anathema, ni pa-
 reant, XLIX. B. Joannis Capistranensis &
 Huniadi opera vincit Mahometem, XXXII.
 Egrotantem eundem B. Joannem invisit, LIX.
 Sacris ab eo monitis instruitur, *ibid.* Beato vi-
 ro omnia necessaria magnifice subministrari ju-
 bet, *ib.* Albam Græcam fuzato Mahomete repe-
 tit, 1457. XVIII. Non admittit nisi copias di-
 mitteret, *ibid.* Cæsi avunculi Ciliæ comitis
 dolorem dissimulat, *ibid.* Huniadi filios in
 fra-

fratres cooptat, *ibid.* Delinitis officiis Budam
 perducit, *ibid.* Eosdem in vincula conjicit,
ib. In Ladislaum Huniadem ob trucidatum Ci-
 liæ comitem capitalem fert sententiam, *ibid.*
 Matthiam retinet in vinculis, *ibid.* Gerit i-
 nimicitias cum Friderico, 1457. VIII. Peccat
 atroci bello a Friderico ob structas vitæ insi-
 dias, IX. Admonitus, ut sancto foedere cum
 Friderico ipso arma in Turcas vertat, X. Pa-
 ret Pontifici, ac Fridericum de pace postulat,
ibid. Respuit inire inducias cum Mahomete,
 XI. Collaudatur a Callisto, *ibid.* Commen-
 datur illi B. Jacobus Picens Hungaros cruce
 insigniturus, *ibid.* Decernit legationem ad Cal-
 listum pro componendis Hussitarum contro-
 versis, XIV. Pofcit a Carolo VII. Franco-
 rum Rege Margaretam filiam in uxorem, *ibid.*
 Repente extinguitur in ætatis & felicitatis
 flore, *ibid.* Curas ad salutem animæ vertit,
ibid. Sublatus veneno ab Hussitis creditus, XVI.
 Olerat hæreticos, *ibid.*
 Ladislaus Joannis Huniadi filius natu major
 Ciliæ comitem ex insidiis trucidat, 1457.
 IV. Capite plectitur, *ibid.* Michael Zilagus
 illius avunculus occupata Transilvania ejus
 mortem ulciscitur, 1478. I.
 Latinus Ursinus Archiepisc. Tranensis creatus
 presbyter Cardinalis tit. SS. Joannis & Pau-
 li, 1455. XIV. Missus a Pio II. ad regiam
 coronam Ferdinando conferendam, 1458.
 XXIX. & seq. Pontificem de re gesta certio-
 rem facit, 1459. IX.
 B. Laurentius Justinianus: Pius illius obitus, 1455.
 XLIII. Venetos a maximo servitutis periculo
 suis precibus vindicavit, *ib.* Sacramentis compa-
 rat se ad mortem, *ib.* Hortatur familiares ad
 servanda divina mandata, *ibid.* Amico tem-
 poris mortis predicat, XLIV. Ejus corpus cor-
 ruptionis expers, *ibid.* Post mortis biduum
 vivo sanguine vitæ reslorescere, *ibid.* Medi-
 ci de miraculo testimonium perhibent, *ib.* Bea-
 torum honos illi decretus a Clemente VII. *ib.*
 Laurentius Rovarella Episcopus Ferrariensis
 in Germania intermuntius Bohemos contra Ge-
 orgium hæreticum crucis symbolo insignire,
 justus, 1468. I. Matthiam Regem confirmat
 ne fe a Georgio subornari sinat, XIII. Justus
 cogere ad officium Suitenses, qui Sigismundi
 Aultriaci terras violata pace quinquennali in-
 vaserant, 1469. XVI. Pauli II. ad eum li-
 teræ cur Georgius reconciliatus Ecclesiæ non
 fuerit, 1471. XXVIII. Matthiam apostolica
 autoritate confirmat Bohemiæ Regem, XXXII.
 Alberto duci Saxonie ob data Bohemis hæ-
 reticis subsidia censuras intentat, XXXV. Post
 mortem Pauli II. confirmatur in eodem mu-
 nere a Sixto IV. XXXVI.
 Laurentius Zenus Archiepisc. Spalathensis idem-
 que patriarcha Antiochenus in pontificiæ clas-
 sis imperio Oliverio Carafe subrogatus, 1473. I.
 Laurentius Medices a conjuratis cæso fratre Ju-
 liano immanissimo sacrilegio fauciatus dum
 in Euchariſtia Christi attollitur, ut adoraretur,
 1478. I. Proditorem subterfugit ac ser-
 vatur, *ibid.* Sæviturum crudelissime in conju-
 ratos, II. Publicos inde stipatores liberaſque
 reipublicæ habenas suscipit, III. Plurima ad-
 verſus Sixtum IV. molitus erat, IV. Faverat
 Nicolao Vitellio ad Tifernum occupandum,
 V. Carolo e Montone studuerat, ut Perusii ty-
 rannidem invaderet, VI. Turbas in Italia
 concitare amissus erat, *ibid.* Rebellantibus An-
 guillariæ comitibus opem porrexit, VII. Ven-
 nientes ad curiam Romanam ceperat, *ibid.* Ec-
 clesiasticam auctoritatem Pisani Archiepiscopi
 odio calcaverat, *ibid.* Plures innocentes vin-
 dictæ cupidine effractus trucidavit, IX. Pisa-
 ni Archiepiscopi publice laqueo præſecari
 iussit, *ibid.* In plures ecclesiasticos infantes
 Ann. Ecl. Tom. XXIX.

ſævitiarum suorum opera exercuit, *ibid.* Decreto-
 ria sententia percussit ob violatum jus eccle-
 siasticum, X. Objectæ Florentinis pœnæ si illi
 faverint, XI. Raphaelem Riarium Cardina-
 lem e custodia liberum dimittit, XIII. Medio-
 lani dux & Veneti & Gallorum Rex & plures
 alii ipsi student, *ib.* & XIV. Pervicacissime se
 gerit adversus Pontificem, XXVI. Roganti pro
 eo Gallorum Regi respondet Sixtus penitenti
 Laurentio veniam datum iri, *ibid.* Intra cum
 eo induciæ & pacis interpretes creati Reges
 Gallie & Angliæ, XXIX. Compromissi leges
 violat, *ibid.* Pro eo Pontifici conciliando va-
 riarum legationes a Regibus missæ ad Sixtum,
 1479. VIII. Apologeticæ in eum & Floren-
 tinos Sixti literæ, *ibid.* & seq. A Pontifici
 & Ferdinandi Regis exercitu ad mœnia Flo-
 rentiæ promoti in extremum discrimen ad-
 ductus, XIX. Ferdinandum supplex adit illic
 promisso annuo vectigali conciliatur, *ibid.* Ita
 ad pacem Sixtum adigit ad quem oratores pro
 venia postcanda mittit, *ibid.* & 1480. LXVIII.
 Eorum oratio, LXX.
 Lauretana ædes a Paulo II. structa circa aliam
 ædiculam divinitus translata, 1471. LVII.
 In ea ædícula B. Jacobus Picens e gravissimo
 morbo recreatus, LXXXI. In eadem a demoni-
 um vexatione vindicatus, *ibid.* Et de morte
 imminente factus certior, *ibid.* Cum Turcæ
 eam diripere molirentur divinitus a B. Vir-
 gine terrore immisso fugati, 1480. XXXII.
 Communia propugnacula a Juliano Robureo
 Cardinale, *ibid.* In Lauretana æde septem dæ-
 mones a muliere abacti, XXI.
 Lemnos insula a Mahomete II. erepta Pontifici,
 1461. XLII. Erepta Turcis a Venetis, 1463.
 LVII. Virginis virtute defensa contra Turcas,
 1476. IX. A Venetis dedita Mahometi II. cum
 aliis pluribus arcibus, ut pacem ab eo eme-
 rent, 1478. XL.
 Leodienses de prompto studio gerendi belli Tur-
 cici a Callisto commendati, 1457. LXVII.
 Concitantur ad defectionem in Burgundiam a
 Ludovico XI. 1466. XVII. Dissentiunt cum
 Ludovico Borbonio detrectante sacra Episco-
 palia suscipere, *ibid.* In Ludovicum Episco-
 pum copias educunt, 1467. XXXI. Horum ex-
 pugnant illumque fugant, *ibid.* Delentur a
 Carolo duce, *ibid.* Veniam postcunt quæ iis data
 ea lege, ut propugnacula evertantur, *ib.* Sum-
 ma strage affecti a Carolo, 1468. XXXII. Im-
 manissime capta urbe trucidati ad quadraginta
 millia, *ibid.* & XXXIII.
 Leonora Joannis Regis Navarræ filia nupta Ga-
 stoni Fuxensi comiti a patre perduellis pro-
 nuntiata ob affectatum ante tempus Navarræ
 sceptrum, 1466. XIX. Materno jure Navarræ
 regnum sibi asserere annititur, 1467. XXI.
 Materno jure defuncto Carolo fratre Navarræ
 regno succedit, 1472. XXV. Vir ejus obit
 cum regnum esset initurus, *ibidem.* Plura
 illi offert Ludovicus Rex Francorum, ut Na-
 varram Gallico regno adjungat, *ibid.*
 Lesbos insula a Mahomete II. erepta Pontifici,
 1461. XLII.
 Lex divina: Quæ sint illius propria, 1461. CI.
 Fulciri debet divino testimonio, CII. Illius
 veritas probatur ex tot Christianorum miseris
 æquo animo toleratis, CVIII.
 Lex Mosaica fingitur a Mahomete adversari no-
 væ, 1461. XCIV. Legis Mosaicæ perfectio
 est Christiana, *ibid.*
 Liberalitas insignis fuit in Dominico Capranica
 Cardinale Firmano, 1458. XLIII. Sæpe ves-
 tes sibi detraxit, quas pauperibus dabat, *ibid.*
 Vid. Eleemosyna.
 Libertas: Ad hanc Germanos vocat præſtigia-
 tor, 1476. XVI. Politicam sacram & propa-
 nam evertere nititur, *ibid.* Ignibus tradi-
 tur,
 N n n n z

jur, *ibid.* Hunc imitati sunt novatores & quia impuniti tot mala invexere, *ibid.*
 Libertas Ecclesiastica: Caroli IV. & Friderici II. edicta de libertate ecclesiastica confirmata a Callisto III. 1455. XXXVII.
 Literæ conjunctæ cum pietate a Nicolao V. 1455. XV. Literarum amantes ab eo provecti, XVI.
 Lovaniensis academia: In ea profeminati nonnulli errores, 1470. LI. Pauli II. diligentia evulsi, *ibid.*
 S. Lucas: Illius reliquæ, vastata a Turcis Bosnia, Venetias translata, 1462. XVIII.
 Lucinianenses immanissimis odiis certant cum Foyanenſibus, 1473. XV. Divino prodigio conciliati, XVII.
 Ludi theatrales in Ecclesiis fieri vetiti, 1455. XLVII.
 Ludovicus Alamandus Archiep. Arelatensis Cardinalis restitutus cardinalatui post damnatum schisma, 1455. XIV.
 Ludovicus dictus Scarampus sive e Mediarota. Patavinus Florentinus Episcopus Cardinalis tit. S. Laurentii in Damaso Patriarcha Aquilejensis decretus Legatus a Callisto III. adversus Turcas, 1456. XIII. Recuperandæ Constantinopoli jussum operam dare, *ibid.* Turcas invadere jussum a Callisto, 1457. I. Nepotes Callisti ob versa in Cyprios arma in vincula conicit, *ibid.* Intentat minas Mahometi eripituri Turciam si Hungariam affectet, IV. Jussum Scanderbege opem ferre cum classe, XXIV. Classem Turcicam proſigat, XXXI. Naves vigintiquinque capit, *ibid.* Submissæ illi tres aliæ trirèmes, XXXIV. De sollicitatis in Mahometem Regibus ad eum Callisti literæ, 1457. XXXVIII. Submissa ejus exercitui auxilia, 1458. XVIII. Ingentes illi spes majorum copiarum datæ, *ibid.* Joannis Carvajalis legati exemplum ipsi propositum, XIX. Cypro adversus Caramannum opem ferre jussum, *ibid.* Ejus obitus, 1465. XV.
 Ludovicus Delphinus Viennensis postea Francorum Rex dictus Ludovicus XI. dissentiens a Patre Carolo VII. ad ducem Burgundiæ se confert, 1456. V. Concipit pium ardorem gerendi belli in Turcas, 1457. LI. Abalienatur a patre in adulterii ceno seſe volutante, *ibid.* Sui metu patrem Carolum ad mortem adigit, 1461. XXXVII. Audita patris morte e Belgio profectus paternum regnum corripit, *ibid.* Ab orientalium Regum oratoribus rogatus, ut fœdus jungat adversus Mahometem II. eos, ut impostores male traducit, *ibid.* Expositi illi a Pio II. Mahometis progressus, CLXXXIII. Cypro & Hungariæ extremum excidium imminere significatum, *ibid.* Proposita gloria si Christianum imperium servaverit, *ibid.* Philippum ducem Burgundiæ in ea expeditione illum secuturum, CXIV. Sacra prece lustratus ensis ad eum a Pio transmissus, *ibid.* Qui versus ensi inscripti, *ibid.* Philippi ad eum de bello sacro suscipiendo cohortatio, CXV. Monetur, ut legem pragmaticam tollat, CXVI. A religione & justitia regnum auspiciari visus, CXVII. Pragmaticam abrogandam decernit, *ibid.* Proſitetur vovisse eam antiquaturum patre regno, *ibid.* Conditam per seditionem tempore schismatis, CXVIII. Spreta politicorum sententiis se consentire cathedræ Petri proſitetur, CXIX. Se rebelles compressurum spondet, *ibid.* Margaretam Angliæ Reginam ex Eduardi Eboracensis carcere redimit ea lege, ut Renati parentis jura in provinciam in ipsum traducat, CXXXV. Insignem legationem decernit ad Pium II. qua duo Cardinales sunt functi, 1462. VIII. Quadraginta millia equitum peditumque triginta millia adversus Turcas

Pio offert si Renato Neapolitani regni jura afferat, *ibid.* Respondet Pius non verbis, sed facto opus, ea modo alpes transcenderint, omnia ex voto illi successura, IX. Diensem & Valentinenſem comitatus Pio dat, XI. Rogatus a Pio II. ut cum Philippo Burgundiæ duce arma in Turcas vertat sequaturque Pontificem Pii consilium irridet, 1462. XXXIV. Interpretatur in Ferdinandi gratiam inania commenta siagi, *ibid.* Ruffinonenſis comitatus pactione illi datus a Joanne Aragonum Rege, ut sibi pro retinenda Catalonia opem ferret, XLIV. Cum Eduardo Angliæ Rege de pace agitat, XLVIII. Eo negante cedere vetera in Aquitaniam & Normanniam jura Henricum Regem tuendum suscipit, *ibid.* Dat auxiliarem exercitum Margaretæ Reginæ, *ibid.* Ea cum viro fusa, *ibid.* Graves iras in Pium II. ob prostratas in Neapolitano regno ad Ferdinandi gratiam Gallicas res concipit, LXXXI. Graves in eum querelas fundit, *ibid.* Temere libertatem ecclesiasticam infringit, *ibid.* Missi ad eum pro conciliandis in Regno Neapolitano induciis interunt, LXXXII. Oborta dissensionis causa res disturbata, *ibid.* In Ludovicum Regem derivat Philippus culpam non impleti voti Turcicæ expeditionis, 1464. XXX. Liguriæ jura in Franciscum Mediolani ducem transfert, LXX. Magnam inde Gallorum procerum invidiam contrahit, *ibid.* Temere bellum movet Britoni, 1465. X. Bellum civile in eum constatum, *ibid.* Quæ fuerint ipsi objecta, XI. Qui principes in eum fœdus coiverint, *ibid.* Pugna ad montem Lethericum commissa vincitur, XII. Consultum illi a duce Mediolanensi ne se periculo committat, *ibid.* Conjuratorum fœdus admissis singulorum petitis dissolvit, XIII. Deinde de singulis ultionem expetit, *ibid.* Leodienses in Burgundum concitat, *ibid.* Carolum fratrem ab aliis proceribus sejunctum adortus Normanniam recuperat, 1466. XIII. *et seq.* Ad Paulum II. legationem mittit, *ib.* Ejus literæ ad Paulum, *ib.* Obsequium in sedem Apostolicam commendat, XVI. Dinantæos in Carolum Burgundum concitat, XVII. A Galeatio duce Mediolanensi fœdere Italico comprehenditur, utpote qui ipsi Genuæ & Saonæ jus fiduciarium contulisset, 1468. XXVII. Cum Carolo duce in Leodienses quos concitavit conspirat, XXXII. Proditur a Joanne Balva Cardinale consilio participat, 1469. XXI. Interceptæ sunt divinitus literæ quibus Carolus Burgundus concitabatur adversus Ludovicum, *ibid.* Joannem Cardinalem & Guillelmum Episcopum Virdunensem proditionis reos carceri mancipat, *ibid.* Episcopis decretis a Pontifice committendam eorum causæ cognitionem consensit, *ibid.* Fratrem Carolum ad colloquium allicit, XXII. Optionem illi dat Aquitaniam, vel Campaniam pro Normannia, *ibid.* Pace cum illo reintegrata Gallias pacat, *ibid.* Calicem ex auro purissimo ad Ecclesiam Lateranensem mittit, XLIV. Voto ad id se astrinxerat, *ibid.* Eo deprecante Carolus Borbonius Venusino comitatu præfectus a Paulo II. XLV. Carolum ducem Burgundiæ bello appetit, XLIX. Restituit sitas ad Somonam urbes deposcit, *ibid.* Ab Archiepiscopo Turonensi sollicitatur, ut fidem Christi contra Mahometem II. tuendam suscipiat, 1471. XLIII. Pollicetur arma in Turcas distringere, *ibid.* Pii ejus motus brevi extincti, XLV. Ambianum, Royam & Mondidierium repetit a Carolo Burgundo, XLV. Florentissimam occasionem debellandi Mahometis amittit, L. Invitat Bessarionem, ut legationem in Gallias demandatam obeat, 1472. VII. A perverſis subornatus sententiam de sacro bel-

lo gerendo mutâ, *ibid.* Urgetur a Bessarione, ut cum armulo Carolo fœdus pangat, VIII. Arma vertat in Turcas, *ibid.* Instat e contra, ut Burgundus & Brito anathemate percellantur, *ibid.* In pertinacia obfirmatus legatum re infecta abire sinit, *ibid.* Ferro, flamma, veneficio certat cum Carolo Burgundiæ duce, XII. Gravis in eum a Carolo Burgundiæ, Franciscus Britannia, Carolo Aquitanicæ ducibus constata conjunctio, *ib.* In adversis præsidium Virginis implorat ac pulsandæ meridicæ campanæ ad repetendam salutationem angelicam morem inducit, *ibid.* Carolum fratrem veneno sustulisse Jordanii venefici abbatiss opera dicitur, *ibid.* Mox immixtis copiis Aquitaniam recipit, *ibid.* Britonem sibi conciliat divellitque a Burgundi fœdere, *ibid.* Illara interea ejus regni provinciis finitimis a Burgundo vastitas, *ibid.* Mittit legationem ad Sixtum IV. XIII. Obtinet, ut Carolus Borbonius Archiepiscopus Lugdunensis Avenionensem legationem gerat, *ibid.* Ejus literæ supplices de ea re, XIV. Sixto IV. ut vero Christi vicario obsequium deferat, XV. Leonoræ Navarricæ regni hæredi plura deserat ut Navarram Gallico regno adjungat, sed irrito exitu, *ibid.* Fœdus inquit cum Friderico adversus Carolum ducem Burgundiæ, 1475. IV. Carolus Burgundiæ dux in Ludovicum excivit Eduardum Angliæ Regem, VI. Petrus bello ab Eduardo Rege, septuaginta quinque millium aureorum vestigal pollicetur pacem cum eo inquit, VII. Carolum Burgundum ab Anglo desertum ad pacem adigit, VIII. Renatum ducem Lathariæ prodit ut in Lucemburgenſem vindictam exerceat, IX. Fraude interceptum obruncat, *ibid.* Inanibus promissis Lusitanum Regem deludit, XVIII. Fugientem illum dissimulato cultu retrahit e fuga atque cum honorifico comitatu Ulisipponem dimittit, 1476. XIII. Cæso Carolo Burgundiæ duce fiduciaris Gallicæ coronæ provincias armis repetit, 1477. IV. Mariam Burgundam ejus filiam spoliarè mavult quam in nupum asciscere, *ibid.* Maximum in eo errorem admittit, *ibid.* Florentinorum partes adversus Sixtum IV. amplectitur, XIII. De instauranda pragmatica sanctione agit, sed levitatis notam subire meruit, XIV. Minacem legationem ad Sixtum mittit, *ibid.* Ejus oratores de industria ferius audit, ut interea ira mitigarentur, *ibidem.* Quæ sint ab iis proposita, *ibidem.* Quæ fuerint a Sixto responsa, XIX. Ostensum non licere ipsi judicio summi sacerdotis resistere, *ibid.* Propositum illi Caroli Magni exemplum, *ibid.* Postulanti concilium œcumenicum quid illi responsum fuerit, XXII. Docetur Regem non judicare debere de Ecclesiasticis, XXVI. Pacis arbiter inter Pontificem, & Florentinos una cum Eduardo Anglorum Rege creatur, XXIX. Certat cum Maximiliano Austriaco, XXXIV. Ingentem ab eo cladem accipit, *ibid.* Julianus Cardinalis ad pacem inter eum & Maximilianum componendam missus, 1480. XXXV. Julianum magnifice excipit, XXXVII. Quæ fuerint illius controversiæ capita, *ibid.*
 Ludovicus dux Sabaudia unum e filiis præficere copiis mittendis in Turcas meditat, 1457. LXV. Gratulatur illi Callistus, *ibid.* A Carola Regina Cypri ad thori solique societatem vocatus, 1458. XLV. A Jacobo Carole notho fratre regno pellitur Ægyptiis armis, *ibid.* Nubit Carole Regine Cypri, 1459. LXXXVI. Cyprum profecturus Pontificem adire Mantuæ contempsit, *ibid.* Regni beneficiarium jus exarbit a Sultano Ægyptio, *ibid.* Præferat illi a Barbaro Jacobus nothus, *ibid.* & 1460. XCIII. Decernit oratorem ad Sultatum, ut eum de

jure doceat, & amplius vestigal spondet, XCIV. Repellitur hortatore Mahomete II. *ibid.* Petitus bello occidentalium implorat auxilia, XCV. Spoliatur regno atque in arcem Cerinensem confugit, XCVI. Obsidione cingitur, *ibid.* & 1461. XXXI. Carola Regina in occidentem venit ad querenda auxilia, *ibid.* Ex Sabaudia nulla illi submissa, XXXIV.
 Ludovicus Minorita Bononiensis missus ad Usuncassanum Perfidis Regem & alios Reges, ut Mahometem II. bello appetant, 1457. LXVII. Jussum etiam adire Æthiopum Regem, LXVII. Georgianos & Francos Perfidis adit, LXVIII. Missus a Callisto III. in orientem ad commovendos reges contra Mahometem, 1459. XLIX. & LI. Designatus patriarcha a Christianis orientalibus ad Europæos Reges ac principes pro jungendo in Mahometem fœdere missus, *ibid.* Ad Pium II. Romæ legationem obit, CI. Expectitur in patriarcham a Regibus orientalibus, CII. Missus a Regibus orientalibus ad occidentales pro jungendo in Turcas fœdere, 1461. XXXV. Creatur orator a Pio II. ut occidentales Reges ad bellum Turcicum incitet, *ibid.* Ad Carolum Francorum Regem irrito exitu legationem obit, *ibid.* Illius ad Philippum ducem Burgundiæ oratio, *ibidem.* Interest Ludovici XI. coronationi, XXXVII. Traducitur veluti impostor a nefariis politicis, *ibid.* Sumpta ex eo occasio quod mandata apostolica transgressus aurum elemosinæ specie corradere, *ibid.* Solvendarum legum canonicarum jus sibi inique arrogat, *ibid.* Literæ Apostolicæ quibus orientis patriarcha designabatur illi denegatæ, *ibid.* Se patriarchalibus sacris præter fas initiandum curat Venetiis, *ibid.* Jussum in vincula conici cum suis aufugit, *ibid.* Decernitur orator ab Usuncassano ad Paulum II. pro ineundo fœdere contra Mahometem II. 1471. XLVIII. *et seq.*
 Ludovicus Borgia Callisti nepos donatus a Callisto Spoletano ducatu pessimo exemplo, 1458. XXV. Mortuo Callisto pellitur, *ibid.* Assium Jacobo Piccinino vendit exiguo auro, *ibid.*
 Ludovicus Bavaricæ dux pacem inquit cum Alberto Marchione Brandeburgensi internuntii pontifici opera, 1459. LV. Iniquo bello Fridericum Imperatorem laceſcit, 1461. XV. Detrectanti juri stare objectæ censuræ, *ibid.* Georgio Regi Bohemiæ hæretico persuadet ut internuntium apostolicum e carcere educat, 1462. XX.
 Ludovicus Libretus regio sanguine sacus creatus Cardinalis a Pio II. 1461. CXXI.
 Ludovicus Fregosus quater Genuæ ducatum gessit, totiesque velut inutilis cum dedecore ejicitur, 1462. LI.
 Ludovicus tit. SS. IV. Coronatorum Card. decernitur legatus in Aragoniam ad restituendam pacem, 1464. XXXII.
 Ludovicus Lauredanus Turcas e Peloponneso depellit, 1464. LXIII.
 Ludovicus dux Aureliæ postea Rex Francorum dictus XII. a patre Carolo duce Aurelianensi pietate illustri dum triennis esset orbatus, 1465. XIV. Floruit armis & felicitate dum paruit Romanis Pontificibus, *ibid.*
 Ludovicus Cardinalis SS. Petri & Marcellini: Pia ejus mors, 1465. XV. Sumptibus Eucharistiam e lecto in terram jusſit se deponi, *ib.*
 Ludovicus Borbonius designatus Episcopus Leodiensis deſectat sacris initiari, 1466. XVII. Sana respuit consilia, *ibid.* In eum Leodienses insurgunt indeque natum bellum funestum *ibid.* Expugnato Hoyo fugatus, 1467. XXII.
 Ludovicus Cruciferorum magister pacem inquit cum Casimiro Poloniæ Rege, 1466. XXXI. Pomeraniam Chelmenſem & Michalovienſem provincias illi restituit, *ibid.*

Ludovicus Morbiolus Bononiensis: Mira vita illius asperitas, 1472. LXIII. Totus in Jesu crucifixi meditatione versabatur, *ibid.* Pie obit & miraculis inclarescit, *ibid.*
 Ludovicus Luxemburgensis magister equitum in Gallis prodito Gallo Rege Eduardum Anglorum Regem hortatur, ut in Galliam irumpat, ac Burgundo foedere jungatur, 1475. IX. A Burgundo proditor Gallo Regi, *ibid.* A carnifice cæsus, ut proditor, *ibid.*
 Ludovicus Francisci Sfortiæ Ducis Mediolanensis filius Galeatio Maria fratre cæso a Ciccho procuratore ducis Joannis Galeatii ne principatum affectaret in exilium pulsus, 1477. II. Revocatus a populo Ciccho plectit capite, rerumque administrationem capeffit, *ibid.*
 Luxur mulierum: Latini Cardinalis Ursini sanctio adversus luxur muliebrem, 1454. XII. §. Sedimus.

M

Macedones solliciti in Turcas a Callisto III. 1456. XLIV.
 Magi in Insubria grassantur, 1457. XC. Infanda de Christo fingunt mendacia, *ibid.* Iis excipendis præfules operam navare iusti, *ibid.* Magi dæmonem adorant & spectri natibus osculum libant, 1459. LXXXVI. Donati pecunia & dapibus saturati ruunt in libidines, *ibid.* Exercita in eos acerbissima quæstio, *ibid.* Damnati, qui dæmones consuli posse asserere, 1473. XXIV.
 Magister sacri Palatii: Habituri conciones in sacello pontificio eas ostendere iusti magistro sacri palatii, 1456. LX. Eadem emendandæ concionis facultas collata, *ibid.*
 Mahometani quantum differant a Christianis, 1461. LII. Divinitatem & immortalitatem animæ fatentur, *ibid.* Christum ex Virgine natum & prophetam asserunt, LIX. Negant Deum esse, vel mortuum, *ibid.* Sequuntur hominem sine ratione & sine miraculis, *ibid.* Eorum testimonio Christum Mahometem vincit cum dicant vivere Christum & mortuum Mahometem, *ibid.* Consentiant unum esse Deum creatorem cæli & terræ, LX. Dissentiunt dum ajunt corporeum & providentiam negant, *ibid.* Eorumdem ineptiæ cur negent Dei filium, *ibid.* Eorumdem argutiæ ob quas negant Verbi incarnationem dissolvuntur, LXVIII. Negant secundum Christi adventum, LXX. In quo beatitudinem collocent, LXXI. Refellitur porcinus eorum paradisus, LXXII. Credunt Deum peccati auctorem negantque providum, LXXVII. Refelluntur, *ibid.* Afferunt angelos ex igne creatos & moti, LXXVIII. Dæmones per alcoranum salvandos somniant, *ibid.* Animam esse portionem animæ Dei, LXXIX. Cælum ex fumo formatum, LXXX. Afferunt Christum fuisse prophetam veracem & quid ex eo consequatur, LXXXII. Somniant veterem legem a Judæis, novam a Christianis corruptas, LXXXV. Crevit Mahometinus victorum licentia, LXXXVI. Refelluntur Mahometanorum mendacia de corrupta sacra Scriptura, LXXXIX. Eorum obiectio quod nova lex adversetur veteri dissolvitur, XCIII. Si ex victoris comprobanda vera religio est, ea sunt, quæ divina virtute partæ sunt, XCV. Mahometanorum victoriæ non ostendunt veram esse eorum legem, XCVII. Cur vincantur fideles ab infidelibus, *ibid.* Maxime iniquus in suos est Mahometes, qui pro ratione arma obtruserit, XCVIII. Norat signa sua pugnare cum ratione, XCIX. Ad Mahometanos exhortatio Mahometis turpissima, CI. Ob insanam fabulam vino abstinent, CV. Eorum

argutia ex Christianorum defectione, CVIII. Refellitur, *ibid.* & seq.
 Mahometes pseudopropheta negat divinam providentiam, 1459. LXII. Arrii, Manetis, Nestorii & Macedonii errores instauravit, *ibid.* Sibi aperte in variis locis contradicit, *ibid.* Vinum prohibet & adulteria laudat, *ibid.* Instar belluæ cœlestem beatitudinem carnis voluptate definit, *ibid.* Finxit Deum corporeum, negavitque ejus providentiam, 1461. LXI. Illius ineptiæ cur neget filium Dei, *ibid.* Mysterium generationis Verbi divini non intellexit cum Arrio, LXIII. Ab Arrio & Nestorio & Macedonio hæresim contra Trinitatem latentem inter Arabes hausit, LXIV. Sergio apostata doctore usus est, *ibid.* Ejus impietas contra Trinitatem convellit, *ibid.* & seq. Ejus argutia ob quam negat incarnationem Verbi, LXVIII. Mentitur alium Christi loco crucifixum, *ibid.* Refellitur, *ibid.* Negat secundum Christi adventum & confutatur, LXX. Afinis & suis paradisa aptum finxit, LXXI. Cum Epicuro beatitudinem carnis voluptate definit, *ibid.* Evincitur carnalem voluptatem non esse finem hominis, LXXII. Beatitudo collocanda in visione & amore Dei contra Mahometis deliria, LXXIII. Tribuit Deo corpus idque frigidius glaciæ, LXXIV. Refellitur, *ibid.* Finxit Deum esse auctorem peccati, LXXVII. Negavit divinam providentiam, *ib.* Dæmones per alcoranum salvandos somniant, LXXVIII. Effudit animam esse portionem animæ Dei, LXXIX. Alias fingit animas ex materia produci, *ibid.* Finxit cælum ex fumo factum, LXXX. Polygamiam induxit, LXXXI. & divortia, *ibid.* Afferuit Christum fuisse prophetam veracem & ejus oracula non admittit, LXXXII. Finxit veterem legem a Judæis, novam a Christianis corruptas, LXXXV. Mira & impia illius impostoris ars, *ib.* Vulgi cupiditatibus legem accommodavit, LXXXVI. Auctoritatem sacrarum scripturarum mendacio vertit, LXXXVII. Intentata morte de suis placitis disceptari vetuit, *ibid.* Refelluntur ejus mendacia, LXXXVIII. & seq. Edituro novam legem corruptio necessaria tantum fuit, XCI. Quod dæmon Porphyrio dixit de Christo, idem Mahometes asserit, XCIII. Obiectio Mahometis, quod nova lex veteri adversetur refellitur, XCIV. Cur alcoranum armis tantum defendi voluerit, XCVI. Non probatur ex victoris Mahometanorum veram esse legem Mahometis, XCVII. & seq. Maxime iniquus demonstratur Mahometes, qui arma pro ratione objecerit, XCVIII. Norat sua signa cum ratione pugnare, XCIX. Inventa illius fluxere a Dæmone, *ibid.* Quorum consiliis sit usus, *ibid.* An illius alcorano legis nomen congruat, C. Præcepta de oratione & Jejunio decerpit ex Evangelio, CI. Turpissima sunt, quæ sunt propria Mahometis, *ibid.* Negavit suam legem alio stabili testimonio quam gladio, CII. Sussulit omnem sapientiam, CIII. Deliramentis deridiculis suam alcoranum sarcivit, CIV. Ier quinquaginta millium annorum in terra emensum esse finxit, *ibid.* Aniles fabellas pro oraculis obrudit, *ibid.* Fingit angelos esse horrenda monstra, *ibid.* Deum gelu concretum fingit, *ibid.* Insana ejus fabella, ob quam vinum prohibet, CV. Angelos modo fingit homines esse luxuriæ deditos, CV. Deliramenta illius inter se pugnant, *ibid.* De sphaerarum cœlestium crassitie inepta finxit, *ib.* Ab astrologis nonnullis somnia sua mutatus est, CVI. Circa magnitudinem Angelorum pugnantia inter se asserit, CVII. Stulte finxit Angelos vino & luxuria incaluisse, *ibid.* Ex poetis finxit foemina in sydus conversam, *ibidem.*

Ma-

Mahometes II. Callistus III. sacramento se obligat ad bellum illi inferendam, 1455. XVIII. Fideles ad sacram militiam in eum sollicitati, XIX. Significatum ait S. Antoninus per creuentissimam bestiam plenam nominibus blasphemiarum, XXII. Vocatur ab eodem mytilicus antichristus, *ibid.* In eum promulgat Sacram militiam B. Joannes Capistranensis, XXVI. Insulas Egæi maris devastat Mahometes, XXVIII. Indictæ adversus eum solemnes supplicationes, *ibid.* Centum quinquaginta millia militum effundit in Hungariam, 1456. XIV. Universum orbem sibi subjicere meditatur, *ibid.* Albam Græcam obsidet, *ibid.* Ejus classis a Christiana profligata, XV. Viginti septem naves illius captæ, *ibid.* Callisti pro eo popululatio studia, XVI. Admoniti fideles a Callisto obstringi de necessitate salutis ad capessenda pro fide in Mahometem arma, XVII. Indictæ adversus ipsum a Callisto solemnes preces, XIX. Sola ope divina Mahometem retundi posse promulgatum, XX. Non armis ad Christianorum precibus debellatus est, XXIV. Expugnata illius castra, *ibid.* Exiit impeditis omnibus, *ibid.* Sagitta fauciat, *ibid.* Mortem sibi consciscere nititur, *ibid.* Turpis ipsius fuga, *ib.* Oitensum antea divinitus B. Joanni Capistranensi Mahometem victum iri, XXVI. Ni propulsatus fuisset actum de Hungaria videbatur, XXIX. A paucis crucesignatis deletur, XXX. A copiis cœlestibus perterritus est, *ibid.* A tribus millibus crucesignatorum Jesum in clamantium victus, qui centumquingenta millia militum adduxerat, 1456. XXX. In fuga ipsius milites se mutuis vulneribus cadunt, XXXIV. Trecenta tormenta bellica illi erepta, XXXVI. B. Joannis Capistranensis ad eum Europa pellendum cohortatio, XXXVII. A paucis crucesignatis sine imperatore, sine Rege, sine duce victus, XI. Plusquam dimidia exercitus illius pars concidit, XLI. Parta de Mahomete spolia ad Callistum perlata, XLII. Crucem in Christianorum ludibrium ab humeris ad pedes desluentem gestat, *ibid.* Contusa divinitus ejus blasphemia superbia, *ibid.* Resistere illi non potuerit Schismatici, quia ab Ecclesia alieni, *ibidem.* De eo victo Callisto ad Imperatorem Æthiopicum literæ, XLV. Furens rabie propinquos sua manu peremit, XLVII. In eum sollicitatus Imperator Æthiopicum, XLVIII. Hungaricam expeditionem pro eluenda ignominia meditatur, 1457. II. Cum Regibus Mahometanis conjurat in Christianos, III. Intentatæ ei a legato pontificio minæ eripiendam illi Turciam, si afficeret Hungariam, IV. Respondet de Turcia non curare, modo Hungaria potestatur, *ibid.* Insidiatur Pannoniæ, *ibid.* Ob interstinos motus molitur gentem Christianam excindere, IX. Sollicitatus in eum Fridericus Cæsar, *ib.* De induciis Ladislaum Hungariæ Regem postulat ac repellitur, XI. In eum Stephanus Thomas Bosniæ Rex arma vertere decernit, XVII. Vieta classis Mahometis a pontificia, XXXI. Mytilenis funduntur ejus copię a Virgine divinitus roborata, XXXII. In Macedoniam contra Scanderbegum signa convertit, XXI. Vastat Macedoniam, XXII. Magna clade Scanderbegum afficit, XXVII. Dynastam Dibrensem subornat in Scanderbegum, XXVIII. Vieta ejus copię, *ibid.* Sollicitati a Callisto in Mahometem ipsum Reges studiis pontificiis non respondent, 1457. XXXIV. & seq. Adhibitus ad Germanos, Polonos, Danos, Hungaros, Bosnenses concitandos B. Jacobus Picenus, XXXVII. De Mahomete obtinendo data a Callisto ad legatum literæ, XXXVIII. Triumphasset de Hungaria & Germania, ni Callistus III. illi obtulisset, XLIII. In ipsum ab eodem Pon-

tifice Usuncassanus Rex Persidis incitatus, XIV. & LXVI. Sollicitati etiam alii Reges orientales, *ibid.* Vincitur phoribus præliis ab Usuncassano, *ibid.* Constantinopolim metu Callisti munit, LXXVIII. Petit inducias a Matthia Rege, ut adversus Usuncassanum Persidis Regem arma vertat, 1458. XII. Venti Hungarus & Polonus inducias cum eo pacisci, *ibid.* Detectæ Mahometis artes, *ibid.* Hungaris, Polonis, Germanisque torpentibus otio impetus in Scanderbegum convertit, 1458. XIV. Fortiter excepti, *ibid.* Convocati a Callisto in eum Reges, ac principes, XV. Prope solus Scanderbegus illi resistit, *ibid.* Ejus exercitus cæsus a Scanderbego, XVI. Poscit ab eo inducias & repellitur, *ibid.* Ejus spolia missa ad Reges, ut excitentur, XVII. Indictus ad decernendam in eum sacram expeditionem Mantuanus conventus, 1458. XIV. Pius II. castra in eum ducere meditatus, XVI. Adjuratus per sacrum baptismum Francorum Rex, ut Pontificem sequatur euntem adversus Mahometem, XVI. Sollicitati alii Reges, XVII. David Trapezuntinus Imperator in eum sollicitatus, 1459. XXVI. Rebella Mahometi Peloponnesus, XLIII. Ex Demetrii & Thomæ despotarum dissidio reliquias Græcorum excindere parat, XLVI. Filiam Demetrii sibi despondet, *ibid.* Patras amittit, XLVIII. In Mahometem conjurant orientis Reges, XLIX. Quantas copias in eum sponponderint, *ibid.* Sinopenfis ac Caramanus in eundem confurgere parati, *ibid.* Sumpta consilia de eripienda illi Natolia, L. Moniti Latini a Georgianæ Rege si desint occasione evertendi Mahometis numquam redituram, LI. Synderoviam Hungaris eripit, LII. Zendrem in Rascia occupat, LVI. Pii II. de inferendo Mahometi bello oratio, LX. Caramanus sollicitatus a Pio, ut illi bellum inferat, LXXVI. Mahometes ferro non verbis rom gerit in Christianos, *ibid.* Sultanum Ægyptium adducit, ut Jacobum spurium Ludovico Sabaudo pro gerendo sceptro Cyprio præferat, LXXXVI. Adversus Mahometem indicta solemnitas expeditio a Pio II. 1460. I. Quantus adversus eum exercitus maritimus & terrestris decretus, XII. & seq. Caramanus & Armenii eum a tergo adoriri polliciti, *ib.* Ex dissensione Demetrii & Thomæ despotarum utriusque opprimendi occasione captat, LVII. Demetrius se & sua illi turpiter dedit, *ibid.* Spartani maluere se Pontifici dedere, *ibid.* Plures Græcos, qui se Mahometi ultro dederant necari jubet, *ibid.* Tentata adversus eum irrita successu Germanorum expeditio, 1460. LXXXVII. Hortatur sultanum Ægyptium, ut Jacobum spurium Ludovico Sabaudo præferat ad gerendum sceptrum Cyprium, XCIV. Insignis orientalium Regum pro jungendo adversus eum armorum foedere ad Pium legatio, CI. Insulas Egæi maris & Peloponnesum populatur, CV. Varii ejus progressus, *ibid.* Conspirat cum Ægyptio ad delendum Christianum nomen, 1461. XXVII. Peloponnesum non subegisset, si opem tulissent occidentales, *ibid.* Prohibet Genuenses, ne mari auxilia Cassensibus afferant, XXXVIII. In Asiam expeditionem ducit, 1461. XXXV. Frustra in eum sollicitati occidentales Reges, XXXVI. Sinopens expugnat, XXXVIII. Universam Paphlagoniam subigit, *ibid.* Trapezuntinum Imperatorem ad deditionem cogit, *ibid.* Illum deinde fraude circumventum pugno interficit, *ibid.* Illius tyrannis in patriarchas Græcorum, XXXIX. Sobornatur auro, ut persidis patriarchatum vendat, XL. Lemnum Lesbique expugnat, XLII. Samothracem Imbrumque subigit, *ibid.* Lesbios Italici generis interfici jubet, XLIII. Peloponneso tota po-

ti-

titur, *ibid.* Demetrium & Thomam Palæologos dissentientes opprimit, *ibid.* Pii II. ad eum literæ de falsitate Mahometicæ superstitionis & Christianæ religionis veritate, XLIV. &c. Usumcassanum vincit, XLV. Debellandæ Italiæ illi difficultates proponit, XLV. Quales retulerit victorias & de quibus, *ibid.* Non erant veri Christiani quos domuit, XLVII. Si fiat Christianus auctum iri ejus imperium expositum, *ibid.* Plurimum Regum, qui ad Christum conversi fuere proposita exempla, *ibid.* LVI. Egyptios, Arabesque & Afros facile ab eo domitum iri, XLVIII. Exposita ratio qua imperium retenturus sit religione mutata, L. Monetur, ut inquirat quæ sit vera religio, LVII. Varticinia de Christo illi exposita, VIII. Docetur in quo beatitudo vera consistat, LXXI. Tot Cæsarum exempla ad sequendam veritatem illi proposita, LXXXIII. Quam honorificum illi futurum sit si Christum profiteatur, LXXXIII. Si ex victoris comprobanda sit religio, eæ sunt quæ divina virtute partæ, XCVII. Expositum, ut divino prodigio ad Belgradum victus fuerit, *ibid.* Mahometis victoriæ nil mirabile habuere, XCVII. Iniquitas Mahometis exposita, qui pro ratione arma obtulerit, XCVIII. Ostensum Mahometi si fiat Christianus latissime ejus imperium propagatum iri, CII. Solicitatus Ludovicus II. Gallorum Rex, ut in Mahometem confurgat, CXIII. Postulat Matthiam Hungariæ Regem de pace addita lege, ut Valachia & Bosnia Turcico adiciantur imperio ac repellitur, 1462. XXVIII. Valachiam subigit, XXIX. Jaitzam Bosnenium sive Mysiorum regiam expugnat, *ibid.* In eum rebelat Wladus sive Dracules Valachia regulus, XXX. A puero Draculis fratrem quem sodomitico crimine pollueri nitebatur pugione sauciatur, *ibid.* Eo blandioribus verbis subornato abutitur & principem Valachia renuntiat, *ibid.* Vastat Podoliam *ibid.* Caput Draculis in acie cæsi dono accipit, *ibid.* Mahometi inferendi belli Pius II. consilium suscipit, XXXIII. Monobastiam sive Spartam expugnat, XXXV. B. Virginis imaginem ad quam totus oriens confluebat sacrilegis impudicis fœdat, XXXVI. Carolam Cypri Reginam implorantem opem adversus Ægyptium spernit, XXXIX. Expeditionem in it adversus Bosnia Regem, 1463. XIV. Bobacium Regiam Bosnenium corrupto præfecto expugnat, XV. Interceptum in fuga Stephanum Thomam Bosnia ad dedendas arces pellicit, *ibid.* Certe vivum exiit, XVI. Mahometis perfidia ac sævi mores, *ibid.* Jaitzam amittit, XVI. Illam rursus obsidet, *ibid.* Venientis Matthiæ terrore fugatur, *ibid.* Veneti illi bellum inferunt, XXI. Indicta in eum a Pio II. expeditio, LII. Horridam crudelitatem exercet in Christianos, 1464. XI. Ea divinitus a bove ipsi exprobrata, *ibid.* Jaitza propulsatur, XII. Metu Matthiæ Hungariæ Regis relicti impedimentis fugit, *ibid.* Virium illius descriptio, XIV. Sexaginta exercitatorum militum millia habebat, relique turmæ bellandi imperitæ, XV. Impudicitia illius nefanda, XVII. Et sævitia, *ibid.* Confugientes ad se Imperatorem Trapezantinum & Lesbi principem occidit, XVIII. Chalin tutorem suum trucidavit, *ibid.* Ducem clarissimum ob petitam libertatem sustibus fregit, XIX. Amalios ebrius obtruncavit, XX. Latinos Galataeos trucidari jussit, *ibid.* Concocto vino mandatum revocavit, *ibid.* Morbo comitali fuit obnoxius, *ibid.* Conjuravit in eum Janissari, XXI. Actum de eo erat nisi a Græco & Constantinopolitano excitatus fuisset, *ibid.* Exinde neminem in cubiculum nisi infra annos duodecim admisit, *ibid.* Polliceri

omnia solitus cum e re sua videretur, deinde fidem infringere, *ibid.* Peloponesum amittit iterumque a Venetis recipit, LXIV. Ferdinandum Regem Neapolitanum perentat aum Italiæ imperium armis Turcicis velit invadere, 1465. III. Offert illi octingenta aureorum millia, *ibid.* Eum de affinitate contrahenda sollicitat, *ibid.* Plura adversus Scanderbegum prælia gerit ducum opera, 1465. XVI. Li a Scanderbegu profligati, *ibid.* & XVII. Geminum exercitum adversus eum immittit, qui profligatur, *ibid.* Subornat scarios ad trucidandum Scanderbegum, sed infidias divina providentia detectæ, XVIII. Aperto eum bello petit, *ibid.* Dedititios immaniter trucidat, *ibid.* Ejus duces repulsi Croja, XIX. B. Andream Chiensem seducere nititur premiis, ut fidem Christi damnet, XX. Martyrio illum afficit, *ibid.* In Albaniam irrumpit, 1466. I. Scanderbegum ditione exiit, II. Nudum & inermem ad littora Italiæ eicit, *ibid.* Ob Christianorum negligentiam animis auctus, III. Pauli II. literæ ad principes, ut illius victorias reprimant, V. Sollicitati Itali, ut in eum fœdus inean, VII. Albanorum quinquaginta millia in servitutum abducit, *ibid.* In Nurembergensibus conventibus decretum in eum bellum, sed irrito conatu, 1468. I. Decretum a Paulo II. XV. & seg. Sed inani eventu, *ibid.* Ennum in Thracia aliæque urbes erectæ ipsi a Venetis, 1469. XII. Viginti equitum millibus in Corvatiam immisit eam populatur, XII. Viginti duo millia Christianorum interficit suorum opera & alia quindecim millia, *ibid.* Ejus impia consilia de religione Christiana excindenda, XVIII. Sacrilegum votum ab eo nuncupatum de abolenda Christi lege, 1470. XI. Impingit Christianis idololatriæ crimen, *ibid.* Dei nomine ad propagandam impietatem abutitur, *ibid.* Indicit expeditionem, *ibid.* Lemnon Imbrumque expugnat, *ibid.* Euboeam continentem jungit ponte constructo, *ibid.* Eam expugnat, XIII. Summam crudelitatem exercet in Chalcidenses, *ibid.* Quadraginta Turcarum millia in eo bello amittit, *ibid.* Plures urbes in Peloponeso recipit, *ibid.* Athenas evertit ducis opera, *ibid.* Scribit Paulus II. illum sub draconis in apocalypsi descripti typo Ecclesiam persequi, XV. In Chalcidis obsidione classem navium quadringentarum habuit, XX. Quantam in Christianos carnificinam exercuerit, XXIV. Cadavera tormentis contorsit, XXV. Expeditiones ferme quadrimestres gerere solitus, XXVI. Quanta sint ejus vestigia, *ibid.* Non difficile fuit vincere non resistentes sibi, XXVII. Vicit Constantinopolitanos, quia non sunt nisi suis opibus, *ibid.* Bessarionis ad Italiæ principes oratio, ut in eum confurgant, *ibid.* & segg. Decem regna a Mahomete occupata, *ibid.* Quam cupidus sit Italiæ subigendæ, XXXII. Ut incitetur stimulis gloriæ, *ibid.* Tuetur parta ea augendo, *ibid.* Ducenta hominum millia in exercitu habet, & præterea instructam classem, *ibid.* Apollonia positus ut ex ea Italiam invadat, XXXIII. De Italia & Roma subjiciendis voces jactare solitus, XXXIII. Ut redeat de Christianorum diffidiis eosque temnat, *ibid.* Ut perpetuis stipendiis exercitum conductum teneat, XXXIV. Continuis bellis illum exercet, *ibid.* Tot bella cum Triballis gessit non eorum causa, sed Italiæ spe, XXXV. Cur Ferdinandum Regem Neapolitanum sollicitavit de ineundo fœdere, *ibid.* Promissa Albanis auxilia adversus Mahometem, XXXVIII. Itali principes communiti a Paulo II. ut arma jungant in Mahometem, XXXIX. Instauratum in eum fœdus Italicum a Nicolao V. antea ictum, XLII. Ludovicus XI. fidem

Chri-

Christi adversus Mahometem tueri decernit, XLIII. Mox deficit, XLV. Usumcassam Perfarum Rex occidentales de fœdere sollicitat adversus Mahometem, XLIX. Extimæ occasione defunt, LI. Encyclicæ Sixti IV. ad occidentales Reges literæ, ut Mahometes tot regna ceperit atque ad occidentale imperium aspiraret, LXXII. Quatuor legati a Sixto IV. decreti ad Reges in eum concitandos, LXXVI. Sixti IV. ad fideles literæ de Mahometis immanitate & ejus consiliis retundendis, 1472. I. II. III. & 1472. XVIII. Opprimendi Mahometis occasione Matthias Hungaria Rex defuit dum adversus Mahometem insurgeret Usumcassanus, 1472. XL. Smyrna illi ab Oliverio legato apostolico erepta, XLII. Erepta & minor Armenia ab Usumcassano, XLIII. Educta ab Usumcassano adversus illum sexcenta armatorum millia, XLIV. Trapezus & Cæsarea & Sebastia illi erepta, *ibid.* Sinope etiam illi erepta, XLV. Ejus exercitus ab Usumcassano in Natolia victus, XLV. Exercitum ad vastandum Illyricum immittit, XLVI. Plura hominum millia in servitutum abripit, *ibid.* Metuit ne Christianis Usumcassano junctis evertatur, 1472. V. Postulat pacem ab Hungaro, *ibid.* Trecenta viginti millia militum educit adversus Usumcassanum, 1473. VIII. Inicio vincitur, dein tormentis bellicis castra Persica fundit, *ibid.* Potitur hostium impedimentis, *ibid.* Amisit quadraginta Turcarum millia cum decem tantum millia militum occidisset, *ibid.* Amissa tunc a Christianis recuperandæ Constantinopolis spes, X. Carinthiam & Stiriam immisso equitatu populatur, *ibid.* Stephanus Moldaviæ princeps de Mahometis exercitu victoriam refert, 1474. XI. A bello in Turcam suscipiendo abhorret Polonus, *ibid.* Scodram immisso exercitu obsidet, XII. Iis magna strage propulsatus, XIII. Cæsariam cum Tartaris fœdere expugnat, 1475. XXII. Italiæ expugnandæ consilia in it, XXV. Gochia potitur, XXVI. Tentatus Ludovicus XI. Gallorum Rex, ut in Mahometem arma capiat, moveri non potest, 1476. III. & seg. Quingenta millia Turcarum effundit in Moldaviam Mahometes, V. Tartaros in eadem immittit, VII. Stephanum Moldaviæ Wayvodam obruit, *ibid.* Valachiam populatur, *ibid.* Hungariæ Rege Matthia in eum signa movente discedit, *ibid.* Germaniam, Dalmatiam, Stiriam & Carniolam ducum opera vexat, *ibid.* & VIII. Quadraginta hominum millia abducit & Valachia, VIII. Quinque arces Matthiæ Regi eripit, *ibid.* Naupactum & Lemnon frustra tentat, IX. Manuel Palæologus Thomæ despota minor filius ad eum transgredit, X. Prædicat B. Jacobus Picens Mahometem interitum cum Italianis esse invasurus, 1476. XX. Belli inter Matthiam & Fredericum exorti occasione usus Dalmatiam vastat, VII. Crojam Albanæ urbem nobilissimam annua obsidione pressam ad deditonem cogit, 1478. XL. Scodram oppugnat acerrime, *ibid.* Drivaltum capit, *ibid.* Lyssum ad Drymonis ripam Venetis eripit, *ibid.* Venetis pacem vendit Scodra, Tarnaro & Lemno insula receptis, *ibid.* Recepto auro plurimo Venetis magistratum antiquo more Constantinopolim manere permittit, XLI. Quiescentibus Venetis reliqua Italiæ magnum terrorem offundit, *ibid.* Neritum vulgo Mauram Leonardo Toccio eripit, *ibid.* Zephaleniam & Zacynthum suo adicit imperio, *ibid.* Missi in Germaniam, Hungariam & Bohemiam ac Poloniam legati pro redintegrando in eum bello, 1479. I. & seg. Siciliæ & Rhodo terrorem intendit, XXI. In Hungariam duos exercitus im-

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

mittit, XXIV. Ejus duces magna strage a Stephano Bathoro victi, XXV. Illyricum copiis immisissis vastat, XXIX. Ex Hungarorum & Germanorum diffidiis sit insolentior, *ibid.* Pace cum Venetis percussa Hungariam opprimere meditatur, XXVII. De immisissis ab eo exercitibus, *ibid.* Ex Christianorum diffidiis evertendi Christiani imperii occasionem aucupatur, 1480. I. Rhodum Italiamque misa gemina classe invadere tentat, *ibid.* Ejus exercitus divino prodigio in Rhodia oppugnatione victus, IX. Hydrunto in regno Neapolitano Achmetis opera potitur, XVII. Romam expugnare meditatur, XXVI. Mahometica lex: Fœdi illius errores expositi in Mantuano conventu, 1459. LXII. Negata a Mahomete divina providentia, *ibid.* Instaurati ab eo Arrii & Manetis impii errores, *ibid.* Et Nestorii & Macedonii, *ibid.* Sibi aperte in locis variis contradicit, *ibid.* Mantua cur delecta ad celebrandos Christianorum conventus, 1459. VIII. Mantuani conventus fama maximos in oriente motus peperit, L. Manuel Palæologus Thomæ olim Peloponesi despota filius ad Mahometem suæ stirpis carnificem perfugit, 1476. X. Honore Cardinalibus pari affectus annuaque pensione sustentabatur, *ibid.* Maonentes opem implorant a Callisto III. adversus Turcas, 1455. XXXIII. Marcus Tarvisinus Episcopus ad sequendum Pontificem contra Turcas se offert, 1463. XLIX. Marcus Barbus Veneris Episcopus Vicentinus creatus presbyter Card. tit. S. Marci, 1467. XVI. In Germaniam legationem ad pacem inter Hungarum & Polonum de Bohemia certantes conciliandam exercet, 1472. XXVIII. Friderico commendatur, *ibid.* Ejus legatio ad regna septentrionalia exporrecta, XXXV. A Rege Poloniæ excipitur honorificentissime, Cracoviæ, XXXVI. Mala ex bello oriunda proponere jussus Poloniæ Regi, XXXVIII. Instructus autoritate, ut pro pace concilianda Bohemiæ regnum dividat, XXXIX. Reversus e legatione gesta a se exponit Pontifici & Cardinalibus, 1474. VI. Missus a Sixto IV. in Germaniam legatus, 1471. LXXXVII. Paci inter Polonum & Hungarum componendæ operam dare jussus, *ibid.* Quibus mandatis instructus fuerit, LXXXVIII. Nissa irritato exitu conventus celebrat, XIII. Margareta Regina Angliæ Renati Regis filia capto Henrico IV. Rege viro in acie Richardum ducem Eboracensem bello petit, 1460. CVIII. Potita victoria Richardum una cum Edmundo secundogenito capite truncari jubet, *ibid.* Richardi caput papyracea corona per ludibrium cingit, *ibid.* Nymia in rebelles acerbitate in disperationem Londinenses concitavit, 1461. CXXXIV. Victa acie una cum viro & filio fugam corripit, *ibid.* Proscribitur ad Eduardo Eboracensi regno potito, CXXXV. In fuga a latronibus capta spoliataque opibus, *ibid.* Dum pradones certant de prada filium complexa per nemus aufugit, *ibid.* Incidit in latronem illique filium Anglici regni heredem commendat, *ibid.* Ab Eduardo hoste funditur ingenti prælio cum Henrico viro, 1462. XLVIII. Inops consilii in Gallias revertitur cum filio, *ibid.* Ejus vir Henricus e carcere ad solium translatus, 1470. XIX. Una cum filio Eduardo captus in acie, 1471. LI. Ejus filius trucidatus ipsa carceri tradita ac postea redempta a Gallo Rege ea lege ut Renati Regis parentis in Provinciam jura ad Gallicum imperium transferat, *ibidem.* Henricus vir ab Eduardo in-

Qooo turri

turi Londinensi cæsus, LII.
 Maria Deipara. *Ud.* Beata Virgo.
 Maria Caroli ducis Burgundiæ filia & principatum heres nubit Maximiliano archiduci, 1477. III.
 Marinus Marzani princeps ob secutas Gallicas partes percussus anathemate, 1463. LXXXVI.
 Marmora: Ex basilicis urbis abripi intentato anathemate vetita, 1457. XCIII.
 Maronitæ instruuntur a Paulo II. quid sentendum sit de Deo uno & trino, 1469. XXIX.
 De duabus naturis in Christo, *ibid.* Et duabus operationibus, *ibid.* Eorum Patriarcha, confirmatus a Paulo II. XXX.
 Martinus Meyer Archiep. Moguntini cancellarius multas de Callisto querelas ob indictas contra Turcam decimas fundit, 1457. XLIII.
 Eas refellit Aeneas Sylvius, *ibid.* & seq. Docetur quanta sit Pontificum dignitas, XLVII. Pontificum contemporæ servari non posse, *ibid.*
 Martyres: Tres Trinitarii affecti martyrio Constantinopoli, 1458. L. Post mortem apparenti iudici ac minantur damnatum iri ni fiat Christianus, *ibid.*
 Martyrium: Eius desiderio ardebat B. Joannes e Capistrano, 1456. LVIII.
 Marzanus Suesæ princeps Joanni duci Lotharingæ Neapolitani regni aditum pandit adversus Ferdinandum, 1459. LXXXI.
 Matrimonium damnatum a nonnullis hæreticis, 1459. XXX. Idem magicis artibus dediti, *ibid.* *Ud.* Nuptiæ.
 Matthias Joannis Huniadis filius natu minor retentus in vinculis a Rege Ladislao, 1457. IV. A B. Joanne Capistrano præferebatur fratri majori natu, 1458. I. E vinculis vocatur ad solium Hungaricum, *ibid.* Illam Georgius Podiebratus ex arce Viennensi dolo in Bohemicum carcerem abduxerat, *ibid.* Legati apostolici opera & Hungarorum precibus carcere emittitur, III. Ob patris labores regia corona donatus, *ibid.* Præfatus a Callisto felix ille eventus, IV. Gratulatur ei Pontifex, ac sæpius pro eo lachrymas se fuisse ad Christum testatur, VII. Proposita ipsi excindendæ Mahometicæ superstitionis gloria, *ibid.* Bosnæ regnum illi commendatum, X. Hortatur ad pangenendum cum Frederico Cæsare, fœdus, XI. Prohibetur inire inducias cum Mahomete, *ibid.* Mittit Episcopos ad Georgium Podiebratum Bohemica corona cingendum ea lege, ut prius sacramento ad tuendam religionem se obstringeret, 1458. XXII. Matthiæ ea de re publicè literæ, XXIII. Georgio fœdere jungitur ejusque filiam ducit uxorem, XXVII. Nonnulli leditiosi Fredericum Cæsarem in eum concitant, 1459. XIV. Consultum Frederico a Pontifice ne Matthiam ad jungendum cum Turca fœdus adigeret, XV. Parat Matthias exercitum in Turcas, XVI. Præfati illi jubet Pontifex Ecclesiæ vexillum, XVI. Germaniæ vires in eum Fredericus effundit, XVII. Monitus Matthias ne Christi causam tueri desinat, *ibid.* Duorum Imperatorum impetus simul sustinet, *ibid.* Sinderoniam Matthiæ eripit Mahometes, LII. Orationum opera conqueritur de illato sibi a Frederico bello, LXIV. Joannes Cardinalis S. Angeli Matthiæ, & Frederico conciliandis operam dare iussus, LXXVII. Aurum subsidiiarium illi a Pio submissum, LXXVIII. Spondet illi Pius stipendia pro sustentandis duodecim equitum millibus, LXXXVIII. Promittit vicissim Matthias duodecim equitum & aliquot peditum millia se conjuncturam, *ibid.* Pro concordia inter illum ac Fredericum Cæsarem ineunda conventus indicti a Geor-

gio, 1460. LXXVII. Fredericus Cæsar queritur Joannem Carvajalem Cardinalem nimium illi studere, LXXXVIII. Desertus a Germanis de induciis cum Turca agit, XC. Promissum illi a Pio II. aurum stipendiarium ne eas pacificatur, *ibid.* Queritur promissa duodecim equitum millia non suppeditari, *ibid.* Petente Bosnia regium nomen a Pio II. intercedit ne ad ipsum transmittatur, XCI. Monetur illius juri non detrahi, *ibid.* Colloquium init cum Georgio Bohemiæ Rege, XCII. Jungendæ inter Matthiam & Cæsarem paci Bessario Cardinalis operam dare iussus, 1461. XXVI. Plures leges promulgat ad justitiam probe administrandam, 1462. XXVII. Sancit causas ecclesiasticas a presulibus cognoscendas, *ibid.* Postulatus de pace a Mahomete ea lege, ut Bosniam & Valachiam illi permitteret eam respuit, XXVIII. A Pontifice & Venetis nummaria subsidia accipit, *ibid.* Cum Dracule Valachia principe fœdus init in Turcas, XXX. Auxiliari illi copias in Mahometem submittit, *ibid.* Eugentem ad se Draculem ob ferinam immanitatem vinculis mancipat, *ibid.* Deinde eum liberat augetque subsidario exercitu contra Turcas, *ibid.* Negata regia corona Bosniæ principi nisi Matthias Rex consentiret, XXXI. Interpretibus legatis pontificiis pacem cum Cæsare componit, 1463. I. Prius delectus fuerat Rex quam Fredericus, II. Se restitutum illi sacram coronam spondet Fredericus, III. Octoginta millia aureorum promittit Frederico, *ibid.* Nonnulla oppida Hungariæ Frederico permittit, IV. Ab eodem cooperatur in filium, *ibid.* Promissa illi a Frederico auxilia contra Turcas, *ibid.* Non suscepta a Matthia prole regnum ad Fredericum devolvendum, V. Iussus Matthias Fredericum patrem & Regem suum appellare, VIII. Pactiones initas confirmat, XI. Decernit legationem ad Pontificem, XII. Data illi a Pio pro sustentandis copiis stipendia, *ib.* Jaitzam pluraque alia oppida Turcis eripit, XVI. Mahometem redeuntem solo terrore ab illius obsidione depellit, *ib.* Init fœdus cum Venetis, XXI. Bosnam a Turcis recuperat, 1464. VI. Jaitzam Turcis eripit, XII. Solo terrore Mahometem relictis impedimentis ad fugam compellit, *ibid.* & LXIII. Catholicos tuendos suscipit adversus Georgium Bohemiæ tyrannum, 1468. IX. Bohemiæ jus illi concedit Fredericus quod ad imperium devolarum erat, X. Pactionem cum Frederico Bohemiam Hungariamque si nullos susceperit liberos ad stirpem Austriacam devolutum iri, *ib.* Casimirum Regem Poloniæ de affinitate & fœdere sollicitat, XII. Repellitur a Polono, *ibid.* Victorinum Georgii filium ex Austria pellit, XIII. Exercitum illius ex parte cædit, *ibid.* Georgium de fœdere ipsum appellentem repellit, *ibid.* Trebyczam incendit, *ibid.* Ferme Victorinum intercipit, *ibid.* Brunam, Olomucam & alias urbes recipit, *ibid.* Postulatur a Georgio ad singulare certamen, XIV. Respondet non gladiatoris, sed principis more in campo certaturum, *ibid.* In solemnibus ordinum comitiis salutatus a catholicis Bohemiæ Rex & Marchio Moravia, 1469. X. Georgius illi opponit Wladislauum Casimiri Regis filium quem sceptri Bohemici heredem renuntiandum curat, XI. Fredericus Cæsar de Matthia conqueritur apud Polonum quod civiles in Austria motus agente se in Italia fovisset, 1470. I. A Polono in Pannoniam excurrere cogitur a Bohemia recedere, II. Gratulatur illi Pontifex de reportata Bohemis victoria, *ibid.* Datum illi a Paulo eulogium, *ibid.* Monetur ne ceptis abstitat, IV. Instaurat fœdus cum Frederico, X. In Ratif-

po-

ponensibus conventibus oratorum opera auxilia poscit contra geminum Turcarum exercitum, 1471. XI. Ejus de ea re ad Paulum II. literæ, XXX. Georgium in eas cogit angustias, ut ad efflagitandam Ecclesiæ gratiam adigeret, XVII. Queritur nec a Pontifice nec a Cæsare quæ promissa erant mandata operi, XXX. Confirmari a Pontifice in Regem Bohemiæ efflagitat, *ibid.* Solemni ritu post mortem Georgii ab internuntio Apostolico in Regem Bohemiæ confirmatur, XXXII. Favet illi orator Cæsareus, *ibid.* Albertus Saxo dum ad regnum Bohemiæ aspirat Matthiæ plurimum obfuit, sibi non profuit, XXXV. Obstitit ne Bohemi Matthiæ imperium acciperent, *ibid.* Geminus exercitus in Bohemiam & Hungariam a Polono in eum immisus, XL. Casimirum propulsat & conjuratos opprimit in Hungaria, *ibid.* Promissum illi apostolicum præsidium a Paulo, *ibid.* Ensis & pilei munere donatus ab eodem, XLI. Nummaria subsidia eidem suppeditata, XLII. Nititur Sixtus Matthiam, Fredericum Cæsarem & Casimirum Poloniæ Reges conjungere in Turcas, 1472. XXVIII. Matthiæ partes a Sixto IV. susceptæ adversus Polonum, XXIX. Casimirus & Wladislauus in jus vocati, *ibid.* Pronuntiat censuras ecclesiasticas contraxisse, *ibid.* Monitus Polonus, ut desinat Matthiæ bellum inferre, XXX. Silesii & Moravi intentato anathemate & obsequi iussi, XXXIII. Ut delectus fuerit Rex a Bohemis catholicis contra hæreticos, XXXIII. Difficiliorem se ad pactiones fœderis ineundas cum Polono præbet, XXXVI. Delendi Turci imperii occasione decedit dum Usuncassanus in Mahometem incurreret, XL. Postulatur de pace a Mahomete, 1473. V. Bosnam aut Serviam in præmium sibi dari efflagitat, *ibid.* Monetur a Sixto adversus ipsum sit id agat Christianos consensuros, VII. Sollicitatus Fredericus, ut in re Bohemica, Matthias faveat, 1473. XIII. Expositum illi a Sixto, ut Matthias periclitanti operi tulerit adversus Victorinum, *ibid.* In Nyssensi conventu conciliari Polono non poruit, XIV. Demum pacem componit cum Polono & qua lege, VII. Violata pax a Polono, *ibid.* Poloniam immisus expeditis copiis valet, *ibid.* Oratores mittit ad Sixtum eumque sollicitat ad sacrum in Turcas bellum, XXII. Sabatiam arcem Turcis eripit, 1475. XXVIII. Mahometem populantem Valachiam sui adventus rumore fugat, 1476. VII. Quinque arces quas in Sinderoviensi regione excitat amittit, *ibid.* Sinderoviam frustra tentat, VIII. Nuptias celebrat cum Beatrice Ferdinandi filia, *ibid.* Quadraginta millia Valachorum tunc a Turcis in servitutem abducta, *ibid.* Fredericum pacis fœdera violentam ac Polono junctum bello appetit, 1477. VI. Omissa bello Turcico ad Viennam exercitum promovet, *ibid.* Postulatus de fœdere admittit illud ea lege, ut Fredericus Hungaricæ jure ac nomine decedat, *ibid.* Sumptus belli refundat, *ibid.* Rogat Sixtum, ut pacem det Florentinis ob Mahometis terrorem, 1478. XXVIII. Pacem init cum Wladislao Polono Bohemiæ Rege, XXXV. Bohemiæ regnum illi permittit retentis Moravia, Lusatia & Silesia, *ibid.* Qua lege ex provincia Bohemiæ regio restituenda, XXXVIII. Si prior Wladislauus obierit Matthias Bohemiæ regnum recepturus, XXXVIII. Colloquium celebrat Olomucæ cum Wladislao Bohemiæ Rege, 1479. XXII. Fœdus in Turcas & hæreticos sancit, XXIII. Diræ interea excursionæ a Turcis in Hungariam factæ, *ibid.* Contrahit jurgia cum Frederico, sed ob communes calamitates a Turcis acceptas inducias

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

init, *ibid.* Ducum opera Turcas delet, XXV. Majorem comparat exercitum, ut resistat Mahometi, XXVI. Germanos ad conjungenda in Turcas arma sollicitat, *ibid.* Queritur apud Germanos se a reliquis Christianis desertum, *ibid.* Venetos ex invidia & odio in Sixtum IV. pacem cum Turca percussisse, *ibid.* Arces munitissimas prodidisse hosti, *ibid.* Obstrinxisse se ad naves Turcicas portu excipiendas, *ibid.* Et aditum præbendum per eorum terras ad reliquos Christianos subiciendos, *ibid.* Exponit Christiani nominis amore pacem cum Mahomete repudiare licet ipsi Bosnia offerretur, XXVII. Mahometem pace cum Venetis percussa Hungariam opprimendam suscepisse, *ibid.* Victa Hungaria Germaniam eadem mala experturam, XXVIII. Spernitur a Germanis, XXIX. Fredericus bellum illi movet, *ibid.* Negat pactam vim auri pendere, *ibid.* Ex Illyrico toto Turcas erat depulsurus dum victoriam persequitur ni a Frederico inique bello petitus revocatus esset, *ibid.* Pellere ex Austria Fredericum decernit licet Hungariæ amittendæ periculum subiturus esset, *ibid.* Graves illius de Frederico querelæ, XXIX.
 Medici: Gravissima in eos & sacrilega conjuratio a Pactione confata, 1478. I. & seq. Divino iudicio Pactioni oppressi, *ibid.* Medicea stirps inde magis aucta, III. *Ud.* Cosmas Medices & Laurentius Medices.
 Meretrices: Statutum de iis pellendis a Magistratu, 1455. XLVIII. §. Publici.
 Mestres Bassa Palæologa stirpe satus immisus a Mahomete II. Rhodum obsidet, 1480. I. Imminentem portui turrim evertit tormentis, III. In Rhodiam urbem irrumpt & Judæorum vicum stragibus complet, VIII. Elato explicatoque Virginis vexillo propulatur, *ibid.* Prodigio ascripta illius clades, IX. Cæsa in obsidione Turcarum novem millia, X. E Rhodo discedere cogitur, *ibid.*
 Meyerus: Eius errores, 1464. XLVII. & XLVIII.
 Michael Zilagus nepotum filiorum Joannis Huniadis ulturus injuriam rebellat in Ladislauum Regem, & Transilvaniam occupat, 1458. I. Extincto Ladislao Hungariæ administrationem suscipit, *ibid.* Persuadet Hungariis, ut Matthiam filium Huniadis Regem salutent, *ibidem.*
 Michael Borgia Callisti III. nepos submissus Scanderbeo cum copiis auxiliariis, 1458. XVI. Victis Turcis ad classem pontificiam redire iussus, XVIII.
 Militia nulla gloriosior, quam quæ pro Christo suscipitur, 1456. XXXIX.
 Malitia religiosa B. Mariæ Bethlehemitanæ instituta a Pio II. 1459. II. Illius præcipua sedes in Lemno insula defixa ad reprimendos Turcas, *ibid.* Cruce rubea in campo albo insignitur, III.
 Militia S. Georgii: Eius leges confirmatæ a Paulo II. 1468. VIII.
 Militia S. Sepulchri Rhodiæ conjuncta, 1479. XXVII.
 Militia S. Lazari Rhodiæ conjuncta a Sixto IV. 1479. XXVII.
 Minorum ordo confirmatus a Sixto IV. 1474. XXVI.
 Miracula: Iis confirmata fides catholica singulari ætatibus, 1470. LVIII. Plura miracula edita ad reliquias S. Simeonis martyris, 1473. XXXVIII. Miracula plura edi solita ad fidem confirmandam, 1470. LVI. *Ud.* S. Franciscus de Paula. B. Jacobus Picenus.
 Missa: Quanta pietate eam celebraret vel audiret B. Joannes Capistranensis, 1456. LVIII. Anima virgunculæ pro se eam celebrari expectit, LXXII.

O o o o 2 Mi-

Mithra pontificia oppugnata a Callisto III. una cum geminis prosumptibus belli Turcici, 1456. XLIX.

Mitylene Turcis erepta a Callisto, 1456. L. Oppugnata a Turcis, 1457. XXXI. Reddita ab eo principi Catalusio Genuensi, *ibid.* Frustrata a Venetis, 1464. XII. Ad eam magna illi clades a Turcis illata, *ibid.*

Monachi: Controversiæ inter monachos & parochos compositæ a Sixto IV. 1478. L.

Monarchia est Romani Pontificis, 1473. XXIII.

Monobasia olim Sparta & Monobalientes: Pius II. Pontifici spartæ imperium deserunt, 1460. LVI. De mittendis Monobasiæ auxiliis actum, 1462. XXXV. Ea interim a Turcis expugnata *ibid.* A Venetis pârta de Turcis, 1464. XI.

Mons Syon: Hæreticorum montis Syon deliramenta, 1456. XXI. Tolluntur suspendio a Sigismundo Cæsare, *ibid.*

Moravia Georgii Regis Bohemiæ patrociniû accipit, 1460. LXXXII.

Mors pia Iustorum: B. Laurentii Justiniani pia mors, 1455. XLIII. Pius obitus S. Antonini Archiepiscopi Florentini, 1459. XXXIII. *¶ seq.* Felix & pia S. D. daci mors, 1463. CVIII. Alexander Cardinalis S. Sufannæ in Sernio depictum suum sepulchrum servate solitus, CXIII. Eo aperto orare solitus, *ibid.* Honefior mors oppeti non potest quam pro Christo, 1464. XXVIII. Amedei III. Sabaudia Ducis, 1471. LXXXV.

Mors infelix impiorum: Athei cuiusdam triftis exitus, 1456. LXXIV.

Moscovitica Ecclesia divulsa a Constantinopolitani patriarchæ imperio ob Mahometanorum tyrannidem, 1461. XLII. Moscovitarum dux ad Pontificem oratores mittit, 1470. IX. Profiteretur Pontificem Christi vicarium atque Florentino concilio adhærescere, 1472. XLVIII.

Moses dynasta Dibrensis sponfione regni Epirotici corruptus a Mahomete in Scanderbegum insurgit, 1457. XXIX. Vincitur cum Turcis, *ibid.* Rapiendus ad supplicium Mahometis iustu agre liberatur a Jannizaris, *ibid.* Profugit ad Scanderbegum & veniam obtinet, *ibid.*

Moyfes Archidiaconus Antiochenus ad sollicitandos ad defectionem a Sultano Babylonios Principes adhibitus a Callisto, 1457. LXIX. Trium patriarcharum nomine obsequium Pii II. defert, 1460. LV.

Mundus: Fingitur mundus alius ante hunc fuisse a Zanino hæresiarcha, 1459. III. Infandæ aliæ ejusdem hæreses, *ibid.*

Munera prohibita a Paulo II. præsidibus provinciarum præter esculenta & potulenta, 1466. XXXIII. Magna constantia repudiata a Rudolpho Episcopo Laventino internumtio Apostolico, XXXI.

N

Nancejum Carolo duci Burgundiæ deditum, 1475. XI. Recuperatum a Renato juniore, 1476. XII. Oblectum a Carolo duce Burgundiæ, *ibid.* Obsidione liberatum interfecto in acie eodem Carolo, 1477. III.

Navarra civili bello implicita, 1454. X.

Naupactum direpta ejus suburbana a Turcis, 1464. LXIII. Frustrata a Turcis, 1476. IX.

Neapolio Ursinus exercitus ecclesiastici imperium illi datum adversus Sigismundum Malacitam, 1461. IX. Cogit hostem in tutiora loca recipere una cum Frederico Urbinatæ, fundit fugatque Sigismundum Malacitam hostem Ecclesiæ, 1462. VII.

Neapolitani & Neapolitanum regnum: Neapolitanum Regnum tradi Ferdinando filio suo notho spurio jure fducario poscit a Callisto Alfonso Rex, 1456. XXIII. Repulsam accipit, *ibidem.* Mortens illud ei relinquit contra juram, cum ad Romanam Ecclesiam esset devolutum, 1458. XXXI. Decernit Callistus jure transmitti non potuisse, XXXI. Ferdinandus illud vi sibi asserit, *ibid.* Neapolitani veriti a Callisto cuiquam principi Sacramento se obstringere, 1458. XXXII. Discissi in factiones alii Ferdinandum, alii Joannem Regem Aragonum, alii Renatum Andegavensem Regem saluant, XXXIII. *¶ seq.* Juste a Callisto Ecclesiæ in Neapolitanum regnum jura defensa, quidquid deblateret Pontanus, XXXIV. Neapolitanum regnum quibus legibus datum Ferdinando, 1458. XXX. *¶ seq.*

Negreponus. *Vid.* Euboea.

Neritos vulgo S. Maura a Mahomete II. erepta Leonardo Toccio, 1478. XL.

B. Nicolaus Albergatus prædixit pontificatum Nicolao V. 1457. XV.

Nicolaus V. Pontifex Joannem Episcopum Papiensem ad Francofurtensium conventus pro decernendo Turcico bello mittit, 1454. II. Dominicum Capranicam S. Crucis Cardinalem legatum decernit pro componenda Italica pace, VII. Rosam auream ad Alfonso Regem Lusitanæ dono mittit, *ibid.* Alfonso Regi subjiciendi regna barbarica potestatem jusque confert, IX. Ghinez imperium eidem concedit, *ibid.* Ejus ad Cardinales oratio, X. Docet qua arte servanda sit majestas Ecclesiæ, *ibid.* Cur pacis tempore muniendæ arces, *ibid.* Cur augenda urbis decora, *ibid.* Adversus externorum & domesticorum vim paratos esse Pontifices admonet, *ibid.* Plures persecutionem passos cum parati non essent, *ibid.* Quis sit finis politicæ artis Ecclesiasticæ, *ibid.* Evulsæ a Nicolao reliquæ schismatis, XI. Culta pax refectumque ararium, *ibid.* Supellex sacra aucta, *ibid.* Commendata ab eo Cardinalibus Ecclesiæ, *ibid.* Communis se sacramentis, XII. Monet Episcopum Atrebatensem, ut lacrymas vertat in preces, *ibid.* Tempus illius pontificatus, *ibid.* Instaurat ab eo sacre ædes, XIII. Ornata urbs, *ibid.* Quos cardinales creaverit, 1454. XIV. Græcos codices post excidium Constantinopolitanum undique conquisivit, XV. Vindicavit ab interitu, *ibid.* Pietatem conjunxit cum literis, *ibid.* Accingebat se sacro in Turcas bello, *ibid.* Literarum amantes fovit, XVI. Virgines inopes dotavit, *ibid.* Simoniacam fraudem odit, *ibid.* Virtutes in se expressit, quas in Pontifice expetierat, dum laudavit Eugenium IV. *ibid.* Illius epitaphiam, *ibid.* Succedit ipsi Callistus, XVII.

Nicolaus Cusanus S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis in Poloniam pro sedando Pruthenico bello missus, 1454. X. *¶ seq.* Damna ab eo Pruthenorum foedera, XII. Creatus Cardinalis tit. S. Petri ad vincula, 1455. XIV. Missus legatus in Angliam a Callisto, XV. Intestina bella sedare justus, *ibid.*

Nicolaus electus Episcopus Theanensis, creatus Cardinalis, 1460. XXIX.

Nicolaus Catalusius Lesbi princeps capta Lesbo a Mahomete interemptus, 1461. XLII. & 1464. XVIII.

Nicolaus Piccininus Andegavensis ducis partes effert contra Ferdinandum, 1463. LXXIX. Promissis inanibus deluditur a Ferdinando, LXXX. Mancipatur carceri, *ibid.* In eo trucidatur, vel miserimo casu interit, *ibid.*

Nicolaus tit. S. Cæciliæ presbyter Card. præficitur a Pio II. Classi in portu Pisano instructuræ contra Turcas, 1464. XXXI.

Ni-

Nicolaus Canalius Venetus Æeum in Thracia expugnat, 1469. XII. Et plures alias orbes, *ibid.* Chalcidus excidii culpa illi attributa, 1470. XVI. Accusatus quod necessarius prædidis urbem non firmasset, *ibid.* Quod pontem, qui insulam continenti jungebat disturbare non esset conatus, *ibid.* Quod hostem non esset adortus, *ibid.* Mahometem intercipere poterat, *ibid.* A Nicolao Mocenico in locum ejus subrogato conicitur in vincula, *ibid.* Decernunt Veneti vincitum mittendum ad Pontificem, ut expeditionis Turcicæ principem, XVII. Pro eo Paulus apud Venetos deprecatorem agit, *ibid.* Excusat ipsum ob præteritas res egregie gestas, *ibid.* Ejus apologiam textit Philolophus, XVIII. Dum vellet ferre auxilium, trierarchæ dissenserant, XIX.

Nicolaus Mocenicus subrogatus Nicolao Canali ad gerendum navale imperium, 1470. XVII. Illum vinculis tradit, *ibid.*

Nicolaus Vitellius Tiphernum per tyrannidem occupat, 1474. XVII. Obfidetur a Juliano Cardinale, *ibid.* Ferdinandus Regis opera conciliatus fallaci pacis specie, *ibid.*

Nicolaus Francus A. S. Notarius decretus intermuntius a Sixto IV. pro concilianda pace inter Lusitanum & Aragonum de regno Castellæ disceptantes, 1475. XV. & 1476. XIII. Nicolaus Eremita Helvetius sanctitate illustris, 1480. XLII. Sola Eucharistia vitam sustentat, *ibid.* Ad Episcopi imperium tres buccellas difficillime sumpsit, *ibid.* Genti suæ ventura prædixit, *ibid.* Viginti annos sine cibo transegit, *ibid.* Licet expert literarum difficillimas quæstiones theologicas solvit, *ibid.*

Nilus: De eo in mare rubrum derivando ab Ægypto scribit Callistus ad Æthiopum Imperatorem, 1456. XLVIII.

B. Nonius Conchiensis canonicus miraculis clarus obit, 1477. IX.

Norimbergenses conventus celebrati, 1459. LV. In iis pax composita a Pontificis intermuntius inter Ludovicum Bavaricæ ducem & Albertum Marchionem Brandeburgensem, *ibid.* Fridericus Palatinus paci compositæ adversatus, LVII.

Normannia tradita Carolo duci fratri a Ludovico Rege, 1465. XIII. Iterum Gallicæ coronæ conjuncta, XIV. Pro Normannia Aquitanicæ, vel Campaniæ optio data Carolo, 1469. XXIII.

Novogareja urbs florentissima capta direptaque a Joanne Basilio Moschorum duce, 1479. XLVI. Ex ea trecenti currus auro argento & gemmis onusti avecti, *ibid.* Olim in ea dæmon in dolo latitans cultus, XLVII. Cum Schismatici forent deludi soliti certis diebus dæmonis præfugiis, *ibid.*

Nuptiæ: Iis pia virguncula mortem præfert, 1456. LXXII. *Vid.* Matrimonium.

Nustia a Carolo Burgundiæ duce oblecta, 1473. IV.

O

Œcumenicus patriarcha qua ratione id nomen Constantinopolitanus sibi arrogare possit, 1463. LXXI.

Oliverius de Augio creatus Cardinalis tit. S. Eusebii, 1456. LXXIII.

Oliverius Carafa Archiepiscopus Neapolitanus creatus Cardinalis, 1467. XVI. Præficitur classi a Sixto IV. adversus Turcas, 1471. LXXXVI. Datum de ea re diploma, 1472. I. *¶ seq.* Ad classem quam Sixtus solemnem prece lustrat deductus ab eodem Sixto, 1472. XL. In Rhodum navigat, XLI. Ortam inter equites controversiam componit, XLI. Smyrnam ca-

pit, XLII. Sataliam sive Attaliam frustra tentat, *ibid.* Abit munere ac Laurentius Zenus Archiepiscopus Spalathensis illi subrogatus, 1473. I. Olomucenses conventus: In iis inter Matthiam Hungariæ & Wladislaum Bohemiæ Reges sancitum foedus contra hæreticos & Turcas, 1479. XXIX. Interea Hussitæ adversus Wladislaum Pragæ rebellant, Turcæque in Hungariam irrumpunt, *ibid.*

Ordo: Ordinis sacramentum negatum a Joanne Ruchardo hæretico, 1479. XXXIII.

Orientalis Christiani vetiti spoliari ab occidentibus intentato anathemate, 1456. LXV.

B. Osmundus Episcopus Sarisberienfis a Callisto inter sanctos ascriptus, 1457. LXXXI. Doctrinæ & sanctitati miraculorum gloriam in vita conjunxit, *ibid.* Ex stirpe regia genus traxit, LXXXII. Sarisberienfis Ecclesia ab eo locupletata, *ibid.* Sanctorum vitas conscripsit, *ibid.* Virtutibus & miraculis post mortem effloruit, LXXXIII. A Gregorio IX. instituta fuit de iis religiosa actio, *ibid.* Instaurata a Martino V. LXXXIV. Iterum a Nicolao V. repetita, LXXXV. Guillelmus tit. S. Martini in montibus illi excutiendo præfectus, *ibid.* Quo ritu sanctorum honos illi decretus, LXXXVI. Indulgentiæ ejus sepulchrum veneraturis proposita, LXXXVII. Celebrata translatio reliquiarum ipsius, *ibid.*

Ottomannus: Præcipua ejus gesta, 1479. XXXIV.

P

Palestina: Eam Christi cultui restituere Callistus III. meditatur, 1457. LXIX.

Palamas scriptis impiis auctoritates sanctorum Patrum de processione Spiritus Sancti a Patre & Filio collectas a Vecco eludit, 1463. LXXII. Confutatur a Bessarione, LXXIII. Paphlagonia debellata a Mahomete II. 1461. XXXVIII.

Parisienses doctores ob imperatam decumam contra Turcas perperam provocant a Pontifice ad concilium, 1457. LIV. Reverssa ea provocatio a Callisto ut hæretica convellens articulorum: *Et in unam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam*, LVII. Exponente pro evangelio Pontificis vitæ necessaria, decumas ipsi denegant, *ibid.*

Parochi: Controversiæ, quæ parochis intercedebant cum monachis compositæ a Sixto, 1478. XLIX.

Passio Christi: Eam contemplaturis aut pium opus in illius memoriam admitturis anni unius & quadraginta dierum indulgentia proposita, 1462. XLIV. Ludovicus Morbiolus se totum contemplandæ Christi passioni addicit, 1472. LXIII.

Patareni e Bosna excisi, 1460. XCI. Præcipui ad Pontificem missi ut fide orthodoxa instruerentur, *ibid.*

Patraz ex Turcis a Thoma despota recuperatæ, 1459. XLVIII.

Patriarchatus Constantinopolitanus auro venditus a Mahomete simoniaco, 1461. XL. Moscovitica Ecclesia ab eo divulsa, XLII.

Patritius institutus primus archiepiscopus in Scotia in urbe S. Andreae, 1472. XVII. Legatio illi a Sixto demandata pro expeditione promovenda in Turcas, *ibid.*

Paulus Archiepiscopus Crajenfis Macedonas crucis simbolo insignire justus, 1457. XXIX. Relabitur ad schisma, *ibid.* Corruptit populos ad quos mittitur, *ibid.* Vetat infidelibus prædicari verbum Dei, *ibid.* Pontificiam potestatem sibi arrogat, *ibid.* Vocatur in jus, XXX.

Paulus Fregosius Genuæ Archiepiscopus strenuam in depellendis Genua Gallis operam dat, 1460. LXXXII.

LXXIII. Creatur Genue dux, 1461. XXIX. Monet a Pio, ut seditionis motus pacet, *ibid.* Poscit a Pio solvi legibus, quæ veterent, ne ducale munus cum archiepiscopali dignitate conjungeretur, 1462. LI. Monita illi a Pio data, *ibid.* In tyrannum versus non modo e ducatu, sed etiam ex urbe pellitur, *ibid.* Genua ejectus, 1464. LXXI. Dum Corsicam petit navali pugna vincitur, *ibid.* Lapsus fuga inter dumeta & saxa suæ salutis consulit, *ibid.* Creatur a Sixto IV. Cardinalis tit. S. Anastasie, 1480. XLIII.

Paulus II. ante pontificatum vocatus Marcus Barbo, *Vid.* Marcus Barbo. Creatur Pontifex ex Cardinale presbytero tit. S. Marci, 1464. LIV. Solemni ritu tyara redimitus, LV. Recuperata divinitus valetudine factus est certior de assequendo pontificatu, *ibid.* Ingentem ædem extrui circum ædiculam Lauretanam iussit, *ibid.* Formosi nomen sibi primum indiderat deinde mutavit, *ibid.* Deinde Marci iterumque cum Pauli nomine commutavit, *ibid.* Encyclicæ ejus de parto pontificatu literæ, LVI. De Turcis reprimendis pia vota exponit, *ibid.* Cardinalitæ dignitatis auget insignia, LVII. Insignis eius benignitas, *ibid.* Pactiones sacramento firmatas in conclavi maxime de concilio celebrando male dissolvit, LVIII. Vim infert Bessarioni Cardinali, *ibid.* Gravissime monetur a Cardinale Papiensi, ut vota nuncupata fervet, LIX. Joannes Carvajal ejus vim constantia vincit, LX. Schismatis conflandi occasionem pene dedit, *ibid.* Mali ejus consultores divina ultione percussit, LXI. Turcicæ expeditionis consilia agit, LXII. De stipendiis conferendis cum Italis principibus agit, *ibid.* Vestigalia ex confecto alumine attribuit pro stipendiis belli sacri, *ibid.* Commendas non augendas decernit, LXVIII. Venusinum comitatum cum Aprutii parte commutare abnuvit, *ibid.* Solicitat principes Italos, ut stipendia contra Turcas Hungarog suppeditent, 1465. I. Gravissimæ illius de Christianis querelæ, II. Metuit Italiæ & Cardinales consulit de agendis, *ibid.* Dum tuetur jura Ecclesiæ Ferdinandi inimicitias contrahit, IV. Precantem, ut vestigale aurum ipsi remitteret repellit, *ibid.* Castenam & Britenorium ad Ecclesiam revocat, VI. Alfonso a Castellanis rebellantibus renunciat Regis oratores petentes, ut confirmaretur repellit, VII. Hortatur principes, ut arma in Turcas moveant, 1466. I. Significat Scanderbegum ex Albania pulsum, II. Plures familias in Italianis perfugisse, *ibid.* Mahometem ad religionem Christianam delendam anhelare, *ibid.* Auctum animis ob Christianorum negligentiam, *ibid.* Ut creverit Turcarum potentia dum spernitur, V. Quantum imminet periculum reliquo Christiano imperio si Turcæ Italia potiantur, *ibid.* Solicitat Italos, ut fœdus ineant in Mahometem, VII. Mediolanensem principatum pacat, IX. Inferior est Jacobo Papiensi quod monitus esset ab eo ut votum de concilio cogendo servaret, XII. Ultionem de eo male repetit, *ibid.* Mediolanensem Archiepiscopum mittit in Gallias ad componendum civile bellum, XIII. Ludovici Regis ad Paulum II. literæ, XIV. Beneventanos Archiepiscopos thiaræ trino diademate fulgentem gestare aulos reprimat, XX. Vetat ne Eucharistiam ante se deferri jubeant, *ibid.* Corruptelas plures & Romana curia tollit, XXI. Abreviatorum ordinem abolet, *ibid.* Intentantes illi concilii nomen carceribus mancipat, *ibid.* A Platina impudenter laceffitus cum in carcerem retrudit, XXII. Provinciarum præfides caste munera exercere jubet, XXIII. Esculenta & potulenta munera iis tantum permittit, *ibid.*

Constitutionem in eos edit, qui inimicorum sanguineos lædunt, XXIV. Georgium Bohemiarum Regem ob hæresim exauctorat, XXV. *Et seq.* Quo ritu id peregerit, XXX. Casimirus Poloniae Rex ad eum oratores mittit, ut concordiam cum cruciferis initam confirmet, XXXI. Repetit in Georgium Bohemiarum Regem anathematis sententiam, 1467. I. Percellit etiam anathemate Gregorium Hamburgensem, II. Exponit decretoriam de hæresi sententiam proferendam a Pontifice, IV. Solvit Bohemos sacramenti Georgio præstiti religione, *ibid.* Monet Fridericum Cæsarem ut Bohemos parere Georgio veteret, VI. Rescindit fœdera cum Georgio hæretico inita, VII. Pronuntiat eum hæreticum & quovis dignitatis titulo exuit, *ibid.* Internuntium sacrum in eum militiam ducere jubet, VIII. Gabrielem Minoritam Veronensem adversus Wicleffitas concilium creat, *ibid.* Petrum Cardinalem tit. S. Vitalis in Germaniam mittit, XV. Fraticellorum reliquias excidit, *ibid.* Auger Cardinalium festinatum, XVI. Instaurandæ paci Italicæ dat operam, XVIII. Jacobo Episcopo Legionensi sedandorum Castellæ bellorum provinciam imponit, XIX. Rebellantes Henrico Regi anathemate percellit, XX. Digitum S. Catharinæ Senensis transferri Hadriam concedit, XXIV. Georgium Bohemum exauctoratum ob hæresim evertere nititur, 1468. I. Germanos Nurembergæ congregatos in eum concitat, XIII. Monet Cæsarem Bohemiarum regnum ob hæresim ad imperium de voluntur, IV. Arma in Georgium correpturis Germanis indulgentias proponit, V. Repetit in eundem anathematis sententiam, VI. Joannem Rochnyanam se pro Archiepiscopo Pragensi gerentem omni dignitate exuit, *ibid.* Gregorium Hamburgensem Georgii fautorem anathemate ferit, VII. Sententiæ in Georgium late vindicem habet Marthiam Hungariæ Regem, X. Decernit expeditionem in Turcas, XIII. Controversiarum inter principes decisionem spectare ad Pontificem ex sacris oraculis ostendit, XVI. Inter Italos perpetuam pacem indicit, XVII. Veteres concordias pactiones reintegrat, XVIII. Bartholomæum Coleonem Italici exercitus ducem in Turcas creat, XIX. Centum millium aureorum stipendium illi attribuit, *ibid.* In Albaniam trajicere jubet, *ibid.* Fœdfragis Ecclesiasticas iras intentat, XX. Si quæ oriatur controversia illius decidendæ jure sedi Apostolicæ reservat, *ibid.* Oratores dissidentium principum firmatæ pacis ergo ad pedis & manus osculum admittit, XXIV. Solemnes supplicationes pro pace decernit, XXV. Sorani ducis & Cassinensis monasterii patrocinium arripit, XXIX. Soranus comitatus, qui ecclesiastico imperio conjunctus fuerat illi ereptus a Ferdinando, XXX. Erepta etiam arx Tolphæ novæ, *ibid.* Gravibus injuriis ab eo afficitur, *ibid.* Prædicat Alfonso Castellani sceptri invalorem non diu futurum superstitem, XXXIII. Inani gloriola seduci patitur, XXXVIII. Novos Cardinales creat iterumque alios secrete, XXXIX. Sanctionem edit de non alienandis bonis ecclesiasticis, XLI. Convenitur a Friderico Imperatore, XLII. Illius manum faciemque desolatur Imperator, XLIII. Ense sacro Imperatorem donat, XLV. Sacramentum illi ob Hussiticam hæresim tantum sub specie panis dat, XLV. De bello Hussitis inferendo cum eo agit, XLVI. Poscit ab eo Imperator, ut Constantiæ celebretur concilium pro excidenda Hussitica hæresi, *ibid.* Deque bello Turcis inferendo, *ibid.* Postulatur ut congreget concilium, *ibid.* Repulsam objicit, *ibid.* Quos honores Cæsari exhibuerit, XLVIII. Ornat eum muneribus, *ibid.*

ibid. Ascensura equum Paulo stapedem tenuit Fridericus III. 1469. III. Redeunte eo in Vaticanum cum Friderico Cæsare quis pompa ordo servatus, IV. Quæ munera Friderico contulerit, V. Militarem ordinem S. Georgii institutum a Friderico confirmat, VI. *Et seq.* Viennensem academiam condit, VIII. Helvetis quinquennalem pacem indicit cum Austriacis, XV. Ducenta aureorum millia contra Turcas expendit, XVIII. Decumas Gallicano clero convertendas in belli sacri stipendia imponit, XIX. Tum clero aliorum regnorum, XX. A Ferdinando indigna passus cum Venetis ædificissimum fœdus init, XXIV. Arminium a Roberti malaretæ tyrannide vindicare nititur, XXVI. Hostem Ferdinandum expulserit, *ibid.* Ducum perfidia Pauli exercitus fufus, *ibid.* Agit de Joanne Andegavensi adversus Ferdinandum evocando, XXVII. Consulitur ab Antiocheno patriarcha de rebus fidei, XXVIII. Pauli II. ad eum responsum de uno Deo & trino, XXIX. De duabus in Christo naturis & duabus operationibus, *ibid.* Petrum Antiochenum confirmat in patriarchatu, XXX. Ad constantiam in adversis excitat, *ibid.* Academiam S. Andreæ in Scotia instituit, XXXI. Promovet concordiam inter Cæsarem & Hungarum, 1471. I. De pace confecta Friderico gratulatur, II. De pace Italica facit eum certiorum, *ibid.* Franciscum Cardinalem Senensem legatum in Germaniam decernit, III. Dat illi imperia, ut expeditionem in Turcas decernendam curet, VI. Quid oratoribus ducum Saxoniarum de Georgii reconciliatione agentibus responderit, XVI. Jubet ante omnia, ut Georgius ejuerit hæresim, XVII. Communionem sub specie panis tantum contentus sit, XVIII. Archiepiscopum Pragensem pristinis juribus restituit, *ibid.* Eundem fulciat ad rem catholicam asserendam, XIX. Corruptelam de Eucharistia infantibus præbenda rescindi imperat, XX. Ecclesiasticis pristina vestigalia restitui, XXII. dilationum diffugia abscondit, *ibid.* Communionem sub utraque specie laicis negat & compactata exolevisse pronuntiat, XXIV. A Georgio plura promittente vades expetit, XXV. Inhibet legato ne controversia de successionem regni sese implicet, XXVII. Promulgat vana esse & pura mendacia, quæ de Georgio regno & Ecclesiæ restituito sparsa erant, XXVIII. Internuntii Apostolici ad eum de re Bohemica literæ, XXX. Scribit Francisco Cardinali legato jure Marthiam Regem Bohemiarum electum atque ab internuntio confirmatum, XXXIV. Albertum ducem Saxoniarum oburgat quod Pragam adierit, XXXVII. Poloniae Regem a Bohemia affeclanda abducere nititur, XXXIX. De pace inter Hungarum & Polonum agit, XXXIX. Controversiam equitate se direpturum proponit, *ibid.* Marthiam Apostolicum patrocinium pollicetur, XL. Ensem & pileum ei, ut fidei defensori mittit, *ibid.* Nummaria subsidia eidem suppeditat, XLII. Turonensem Archiepiscopum urget, ut Ludovicum XI. ad suscipiendum bellum Turcicum excitet, XLIII. Exponit expeditionem feliciter confectum iri si eam Gallus susceperit, XLIV. Rhodios, equites sollicitat, ut urbem propugnaculis & vallo muniant, XLV. Pollicetur auxilia, *ibid.* Albanenses ad constantiam spe subsidii hortatur, XLVI. Jacobum spurium poscentem, ut sibi regnum Cypri afferatur repellit, XLVII. Utumcastiani literas excipit, XLIX. De fœdere in Turcam sollicitatur, *ibid.* Expetita illius sacra comprecatio, *ibid.* Decernit iudices in causa Balvæ Cardinales, LIV. Bortium Atestinum Ferrariensis ducis titulo insignit, LVI. Quos ritus observavit, *ibid.* Lauretanam ædem exornat, LVII. De icunculis quæ vocantur agnus Dei constitutionem fert, LVIII. De earum potestate mira refert, *ibid.* Vetat eas vendi aut permutari, *ibid.* Saphiro pretiosissimo ab Alfonso Rege donatur, LX. Crucem auream cum particula crucis Dominicæ ad eum transmittit, *ibid.* Eundem Regem commendat quod theologos de concilio celebrandi necessitate differentes honorifico in sedem Apostolicam responso dimississet, LXI. Reptentina morte extinguitur, *ibid.* Creditur a nonnullis divina ultione sublatus quod votum de concilio celebrando violasset, *ibid.* Non temere carpendum demonstratur, *ibid.* Nimia plethora extitit causa illius mortis, LXII. Platina temere in eum satyræ scribit, *ibid.* Refelluntur ejus calumniæ, *ibid.* Pauli II. elogium insigne ex Ægydio Viterbiensi Cardinale, LXIII. De illius insigni benignitate Philippi testimonium, LXIV. Parsimonia illius avaritiæ male ascripta, *ibid.* Venetos juvit auro in Turcas, *ibid.* Mira ejus frugalitas, LXV. Philippi sententiæ de causa naturali illius mortis, *ibid.* Pontificatum Sixto IV. prædixisse fertur, *ibid.* Impudentissima a novatoribus calumnia illi temere aspersa, *ibid.*

Pauperes dicti ab Amadeo Sabaudia duce canes venatici quibus cœlum capiatur, 1471. LXXXIV. Quid obiectum contra liberalitatem in pauperes quidve responsum, LXXXV.

Peloponesus in Mahometem rebellat, 1459. XLIII. Peloponesiacis Submissæ leves copiarum auxiliares, XLVI. Commendati Peloponesiaci, ob defensionem Christi causam, XLVII.

Pericula: Ajebat Callistus III. ea esse agrum, ex quo messis & fructus gloriæ colligantur, 1458. XXI.

Pertinacia: Plures pertinaces evadunt ne inconstantes videantur, 1463. CXV.

Perusum defensionem a Joanne Baptista Sabello, 1479. XVIII.

Pestis: E-Turcarum cadveribus insepultis exorta in Belgradensi agro, 1456. LI. Peste Romæ grassante vix decimus quisque ægotantium servatus, 1468. XXXV.

S. Petrus Apollolis: Ejus primatus confirmatur, 1463. CXVIII.

Petrus e Campofregoso petitus bello ab Alfonso Rege Aragonum & utriusque Sicilia, 1455. XXXV. Arguit eum non vertisse arma in Turcas, *ibid.* Triumphat de adversariis, XXXVI. Rogat Henricum VI. Anglorum Regem ut arma vertat in Turcas, 1456. VI. Hortativæ ejusdem literæ ad Alfonso Regem Lusitaniæ, IX. Alfonso Regi Aragonum perfidiam exprobrat, 1456. XI. Bello ab eo vexatur, XII. Subsidia orientalibus Christianis submittit, *ibid.* Petitur bello ab eodem Alfonso, 1457. LXIV. Gallos dedita Genua in eum concitat, *ibid.* Nullis precibus flectere ad pacem Alfonso Regem potest, 1457. XXIX. Ex desperatione Gallo Regi Genuæ imperium desert, *ibid.* Premitur graviore bello, *ibid.* Inter hæc extincto Alfonso belli curis solvitur, *ibid.* Genuensem principatum ejectis Gallis recuperare tentat, 1459. VIII. In pugna trucidatus, *ibid.*

Petrus Archiepiscopus Tarracensis creatus pontificis classis adversum Turcas legatus, 1455. XXVIII. Sacramento obstrictus insectandorum Turcarum, XXIX. Prodit impie Christi causam, 1456. XII. Crucesignatum navalem exercitum avertit in Ligures, *ibid.* In eum ut proditorem Christianæ rei declamat Callistus, *ibid.* In gratiam postea cum ipso Pontifice reversus legatus decernitur pro componenda pace inter Carolum Vianæ principem & Joannem Regem, 1458. XXXVI.

Petrus Borgia creatus a Callisto patrum Spoletidux

dux partis inique opibus ecclesiasticis potiri nequit, 1458. XLI.

Petrus Brillandus seu Berlandus Archiepisc. Burdegalenensis miraculis claret, 1463. CV. De illis inquiri jubet Pius II. & interrogationum formulam mittit, *ibid.*

Petrus Lusitanæ regis princeps renuntiatur princeps a Catalanis, 1464. XXXII. Aragoniæ & Siciliæ titulos arripit, *ibid.* Post multa prælia spem cum morte commutat, *ibid.* Gentilitio stemmati inscripsit hanc sententiam, *labor pro letitia*, 1466. XIX. Veritatem eam experitur dum pro folio sepulchrum nactus est bellicis curis oppressus, *ibid.* Eo defuncto Renatus a Catalanis adversus Joannem excitus, *ibid.*

Petrus Cardinalis tit. S. Vitalis missus in Germaniam legatus, 1467. XV.

Petrus Medices Cosmæ parenti in Florentino principatu succedit, 1467. XVII. In eum ab æmulis libertatis cupidus bellum constatum, *ibid.* In eum Veneti Bartholomæum Coleonem immittunt, *ibid.* Galeatius dux Mediolanensis fert illi opem, *ibid.* Fractis hostium conatibus principatum tuetur, XVIII.

Petrus Antiochenus idemque Maronitarum patriarcha Paulum II. consulit de rebus fidei, 1469. XXVIII. Expositum illi quid sentiendum de Deo uno & trino, XXIX. De duabus in Christo naturis, & duabus operationibus, *ibid.* Confirmatur in patriarchatu, XXX. In adversis ad constantiam excitatus, *ibid.*

Petrus Thomas novator in Lovaniensi academia contendit propositiones de futuris contingentibus nec veras, nec falsas esse, 1470. LI. Damnatur a Paulo II. refertur a Sixto IV. dum cardinalatum gereret, *ibid.* Damnatur ab eodem, 1473. XXV.

Petrus Riarius Minorita postea Cardinalis designatur Episcopus Tarvisinus, 1471. LXXIX. Creatur Cardinalis tit. S. Sixti, *ibid.* Defuncto Bessarioni subrogatur in patriarchatu Constantinopolitano, XI. Nimio luxu perit, 1474. XXII. Seculi pompam maxime sectatus est, *ibid.* In conviviis instruendis insaniebat, *ibid.* Impudentissima ejus superbia, *ibid.* Histriones coluit & mimos, *ibid.* Pluribus Episcopatibus infeliciter onustus, XXIV. Abit in exemplum humanæ fragilitatis, *ibid.*

Petrus de Peralta magister equitum Navarrae Nicolaum Episcopum Pamplonensem interfecit, 1472. XXIV. Publica penitentia admittitur conciliatur Ecclesiæ, XXIV.

Petrus Moccenicus Venetæ classis præfectus pluribus Turcarum loca diripit incenditque, 1473. I. Sichinum, Seleuciam & Coricum ad dedicationem tormentis cogit, restituitque Caramano, II. Audita Jacobi Cyprii tyranni morte in Cyprum navigat, *ibid.* Catharinæ Cornelie clientelam repulsa Carola suscipit, IV. Submittit supplicia Scodrensis obfessis eaque propulsa, 1474. XIII. Occisus Cornelie Regine patris Famagustam cum classe applicat, 1475. XXXI. In conjuratos animadvertit, *ibid.* Præfectos Venetos arcibus imponit, *ibid.*

Petrus Foscarus antea a Paulo II. renuntiatus Cardinalis, sed non agnitus iterum a Sixto IV. creatur Cardinalis S. Nicolai inter imagines, 1477. X.

Petrus Aubuffonius Rhodiæ militiæ princeps Mahometi II. vectigal pendere abnuit, 1479. XXI. Se munit adversus illius vim, XXI. Sub eo S. Lazari & S. Sepulchri militiæ conjunctæ, *ibid.* Centum & quinquaginta navium classe oppugnat, *ibid.* Rhodiam urbem contra Turcas propugnat, 1480. I. Illius ad Casarem de parta victoria literæ, II. *et seq.* Ut ea divinitus parta fuerit, XI. & XV. Rhodiam Ecclesiam tum donis tum aucto sacerdotum numero decoravit, XVI. Manu S. Joannis Baptistæ qua Christus baptizatus est divinitus recuperat, XIII. Insistit, ut die S. Pantaleonis quo Turcæ repulsi sunt fœdæ preces habeantur, XV. Quæ fuerint earum precum formulæ, XVI.

Petrus de Olma hæresiarum Salmanticensem academiam inficit, 1479. XXXII. Damnatur ejus hæreses a Sixto IV. *ibid.* *et seq.*

Philippus. *Vid.* Franciscus Philadelphus.

Philibertus de Ugonetis Episcopus Matisconensis creatur Cardinalis a Sixto IV. 1473. XXII.

Philippus dux Burgundiæ proficitur secuturum se Casarem, vel Pannoniæ Regem, vel alium magnum principem in Turcas, 1454. II. Polliciti ejus oratores in Francofurtensibus conventibus ducturum exercitum in Turcas, 1455. I. Commendata a Nicolao ejus consilia, II. Fideles ad sequenda illius signa sollicitati, *ibid.* Tullensis & Arebatenensis Episcopi decreti legati, qui ejus lateri hæreant, *ibid.* Nicolaus Tullensem & Arebatensem Episcopos decernit, qui Burgundiæ ducem in crucesignato exercitu sequantur, 1455. II. E manibus Joannis tit. S. Stephani in Cælio monte sacra militiæ in Turcas symbolum accipit, 1455. XXXI. Inter eum & Gallum pax confirmata, *ibid.* Ludovicus Delphinus a patre Carolo VII. ad eum se confert, 1456. V. Promittit Pio II. moturum se omnes vires in Turcas, 1459. XXVI. Rogatus a Pio II. ut Germaniæ dissidia compescat, *ibid.* Trapezuntini Imperatoris ad eum literæ, ut expeditionem ducat in Mahometem, XLIX. Promissi illi ingentes auxiliares exercitus, *ibid.* & V. Missi ad eundem orientalium Regum oratores pro jungendo armorum fœdere, LI. Quid oratoris opera in conventu Mantuano Philippus proposuerit, LII. Quid illi a Pio responsum, *ibid.* Ignavia suæ culpam in Reges ignavos transfert, LIII. Pacem inquit cum Gallo Rege quæ a Pio confirmata, LXXXIII. Amplissima ab orientalibus Regibus ad eum missa legatio, ut bellum facerem in Turcas suscipiat, 1461. XXXVI. Promissum illi regnum Jerosolymitanum si in Syriam accesserit, *ibid.* Habita a legatis apud eum oratio, *ibid.* Ludovici Francorum Regis sequendi in Turcas spem inicit, CXIII. Concordiæ interpretem agit inter Dietherum & Adolphum Nassovium, 1462. XXVI. Cur religione concepti voti de exercitu in Turcas ducendo se liberatum dixerit, XXXIII. Opinatur Pius II. Philippum sequuturum Pontificem si in Turcas expeditionem duxerit eamque decernit, *ibid.* Mittit ad eum Pius legatos, XXXIV. Pio Philippum verba dat & difficultates inicit, *ibid.* Fœdus inquit cum Eduardo Anglorum Rege adversus Henricum quem Ludovicus Francorum Rex tuendum susceperat, XLVIII. Admonetur ad votum in opus provocandum, 1463. XXI. Carois delicia curas belli sacri ex illius animo delent, *ibid.* Correptus morbo se violati voti reum agnoscit, *ibid.* Mittit oratores pro instruendo bellico apparatu, XXIII. Iterum sub mollioribus deliciarum succumbit, XLVII. Sollicitator, ut arma Palatino Ecclesiæ rebelli inferat, XCI. Regii apicis spes illi injecta, *ibid.* De affinitate cum Casare jungenda agit, XI. Resistunt Belgæ ne regium nomen sibi compararet, XCIII. Monitus de clade ingenti a Turcis illata Venetis, 1464. V. Ut Corinthus frustra oppugnata a Venetis, *ibid.* Ut Veneti exercitus dux saxo obtritus, *ibid.* Pii ad illum cohortatio, ut sacrum bellum suscipiat, VII. Cur non sit differenda expeditio, *ibid.* Additi novi sacri simuli ne concitatam de se expeditionem fallat,

lat, VIII. Occupet hostem, qui celeritate valet, *ibid.* Deficit ab egregie coeptis, XXV. Sollicitatur a Pio, ut perferat in constantia, *ibid.* Ne vota temere infringat, XXVI. Meminerit valetudinis divinitus ipsi restituta, *ibid.* Et promissorum, *ibid.* Ex illius adventu promulgato fractos Turcarum animos, XXVII. Si absistat coeptis illius famam extinctum iri, *ibid.* Divinam iram si domi hæserit formidandam, XXVIII. Se profecturum in Turcas etiam non venerit, XXIX. Proposita illi divina beneficia, *ibid.* Totius orbis spem fallit, XXX. Culpam derivat in Galliarum Regem, *ibid.* Bellum civile adversus Ludovicum XI. Gallorum Regem misso Carolo filio favet, 1465. X. Sitas ad Somonam urbes recipit, XIII. Ejus filius a Dionanteis sulis, 1466. XVII. Dionanteos filii opera delet extrema clade, *ibid.* Leodienensis gravi bello petit, *ibid.* Eos delet ad Trudonense oppidum Caroli filii opera, 1467. XXII. Moritur, *ibid.* Ejus elogium, *ibid.* Mahumeticam in libidinibus licentiam sectatus in Mahumetanum bellum suscipere non est ausus, XXIII. Succedit illi filius Carolus, *ibid.*

Philippus Calandrinus frater Nicolai V. creatur ab eo Cardinalis, 1455. XIV.

Philippus Aquilanus miraculis illustris, 1455. LX. Laudatur de victoriis relatis de carnis stimulis, *ibid.*

Philippus Clinius Virginis ope divinitus offensa ferrea vincula diffingit atque ex carcere evadit, 1471. LXXXI.

Philippus Archiep. Arelatensis creatur Cardinalis, 1473. XXII.

Philippus I. Austriae archidux & Hispaniæ Rex nascitur in Belgio patre Maximiliano & Maria Burgunda, 1477. IV.

Phrantzes pia ejus in fine historiae oratio, 1476. IX.

Piccininus tyrannus: *Vid.* Jacobus Piccininus. Pius II. ante pontificatum dictus Aeneas Sylvius. *Vid.* Aeneas Sylvius. Ostensum divinitus matri per quietem futurum pontificem, 1458. I. Callisto III. subrogatur, *ibid.* Qui ritus in creatione illius servati, II. Nonnulli Cardinales ejus electionem disturbare conati, III. Pii nomen accipit, *ibid.* Prænuntiarus antea illi a Nicolao V. pontificatus, IV. Sacramentum nuncupat de tollendis curiæ corruptelis, V. De non alienandis ecclesiæ principatibus, VII. De non movendo bello sine majoris Cardinalium partis consensu, *ibid.* Ejus patria & primitiæ, IX. Quam sententiam sumptis pro emblemate, *ibid.* Ut jam ante adierit concilium Basileense, *ibid.* Amedeo antipapæ deinde Frederico Imperatori a secretis fuit, *ibid.* Germanorum nomine Eugenio obedientiam detulit, X. Creatur Episcopus Tergestinus deinde Senensis, *ibid.* Coronati Imperatoris nomine ad Nicolaum orationem habuit de bello Turcis movendo, XI. Nominat Casarem præfuit pluribus Germanorum conventibus, *ibid.* Callisto obsequium nomine Casareo detulit, *ibid.* Divinam providentiam quæ ipsum efferret adorat, *ibid.* De se demisse sentiebat, *ibid.* Pluribus Episcopis Cardinalibus & Pontificibus a secretis fuit, XII. Pluribus scriptis pontificiam auctoritatem tutatus est, *ibid.* Quo die thyra redimitus, *ibid.* Encyclicæ ejus literæ de suscepto pontificatu, XIII. Christianorum conventus Mantuæ indicit celebrandos, XIV. Per sacrum baptismum Carolum Gallorum Regem adjurat ut arma in Turcas vertat, XVI. Admonet ne sequi Pontificem detrectet, *ibid.* Veram gloriam in promovenda Christi gloria sitam, *ibid.* Quid illi a Carolo Rege responsum, XVII. Casarem aliosque Reges ad sacrum bellum sollicitat, *ibid.* Septem viros rogat, ut Galeatio Mariæ ducatus Mediolanensis jus be-

neficiarium conferant, XVIII. Georgium Po diebratium Regem Bohemiæ ad bellum in Turcas sollicitat, *ibid.* Ab eo deluditur, *ibid.* S. Antoninus ad eum a Florentinis orator decretus, *ibid.* Ferdinandum in Regno Neapolitano confirmat, XX. Quas illi leges dixerit, *ibid.* Utiliores poscenti quid responderit, *ibid.* Censuris solvit, XXI. Actum de Piccinino tyranno ditione ecclesiastica ejiendo, XXIV. Spoletanum ducatum ex Ludovico Borgia Callisti nepote recuperat, XXV. Rescindit Callisti in Ferdinandum decretum, XXVII. Jubet proceres Neapolitanos illi parere, *ibid.* Querenti Renato quod favisset hosti quid responderit, XXVIII. Latinum Cardinalem ad Ferdinandum corona cingendum mittit, XXVIII. Quibus legibus Regni jus fiduciarium contulerit, XXX. *et seq.* Constitutionem edit de modo creandi Pontificis si in loco ultra Florentiam objerit, 1459. I. Novam militiam in Turcas condit, II. Illius Sedem in Lemno insula constituit, *ibid.* B. Mariæ Bethlehemitanæ nomen illi imponit, III. Crucem rubeam in campo albo pro insigni attribuit, *ibid.* Illius Mantuam versus iter, IV. Qui eum Cardinales stiparint, *ibid.* Sui salutem rem Christianam præferat, *ibid.* Assisum, Gualdum & Nuceriam ex comite Piccinino recipit, V. Excipitur ubique magnifice, *ibid.* Casarem rogat, ut ad Mantuanos conventus accedat, VI. Ad eos vocat principes, *ibid.* Monet Casarem, ut validus invalidum sequatur Pontificem, VII. Cavillis non utendum ubi Christi res geritur, *ibid.* Fit certior a Latino Cardinale Ursino de Ferdinando corona redimito, IX. A Senensibus rogatus, ut ad eos diverteret, X. Bessarioni Cardinali decem milium bellatorum in Turcas conscribendorum potestatem tradit, XI. Corinianum natale oppidum illustrat palatio, & Ecclesiæ, *ibid.* Priores Senenses rosa aurea donat, XII. Conventur a pluribus Regum oratoribus, XIII. Ad sedandas lites pronuntiat inter contententes de regio jure eum Regem agniturem iri a sede Apostolica, qui regnum teneat, *ibid.* Consulens a Frederico an oblatum regnum Hungariæ admittitur esse admonet ne admittat si lis & belli materia offeratur, XIV. Ne Matthiam ad jungendum cum Turca fœdus adigat, XV. Paranti exercitum Matthiæ in Turcas præferri jubet vexillum Ecclesiæ, XVI. Perturbatoribus Hungariæ censuras incutit, *ibid.* Legato imperat, ut controversias fedet, XVII. Frederico respondet controversiæ de Regno Hungarico dirimendæ jus spectare ad sedem Apostolicam, XVII. Addit animos Matthiæ, ut Christi causam tueatur, *ibid.* Georgium fidem publice profiteri detrectantem negat publice Regem appellandum, XIX. Negat propterea illius oratori publicum regii oratoris locum, XX. Monet Bohemos ne plus sapere affectent quam alii populi, *ibid.* Mittit internuntios pro concilianda controversia inter Georgium Bohemiæ Regem ac Silesios, XXII. Significat Henrico Castellæ Regi consilium excindendæ superstitionis Mahumeticæ, XXIV. Davidem Trapezuntinum Imperatorem sollicitat, ut arma in Turcas conjungat, XXVI. Philippi ducis Burgundiæ oratores illi vires omnes contra Turcas movendas spondent, XXVI. Philippum orat, ut Germaniæ dissidia compescat, *ibid.* Reginaldum Episcopum Ciesstrensem hæresiarum damnat, XXIX. In hæreticos novos matrimonium damnantes inquiri jubet, XXX. Zaninum hæresiarum perpetuo carceri mancipari jubet, XXXI. A Florentinis magnifice exceptus, XXXII. Proceres gestandæ fellæ colla supponunt, *ibid.* Indulgentias confert deosculaturis manus S. Antonii extincti, XXXVI. Ejus iter per Æmiliam Mantuam versus, P p p XXXVIII.

XXXVIII. Renatum Regem graviter offensum monet, jus in regnum Neapolitanum illi non ereptum, XXXIX. Bononiæ excipitur magnificentissime, XL. Ferrarium divertit, *ibid.* Mantuam ingreditur, XLI. Civitatis claves illi delatæ, *ibid.* Conqueritur de Regibus, qui oratores non miserint, XLII. Inculat eorum segnitiam in diffugienda expeditione, *ibid.* Hortatur, ut communibus animis rem Christianam tueantur, XLIII. Exponit ferme totam Peloponesum rebellasse Turcis, *ibid.* Amissum iri ni mittantur subsidia, *ibid.* Ensem sacra prece lustratum mittit ad Casarem, XLIV. Monet Carolum Francorum Regem, ut Christianissimi nomen operibus exornet, XLV. Ob non præstita auxilia Christianum nomen in oriente excindi, *ibid.* Leves copias auxiliares in Peloponesum submittit, XLVI. Peloponesiacos ad constantiam hortatur, XLVII. Solicitati a Pio II. orientis Reges ingentes copias ducere spondent ac se conjungere occidentalibus adversus Mahometem, XLIX. Quid Pio Burgundi ducis orator proposuerit de gerendo in Turcas bello, LII. Quid a Pio responsum, *ibid.* Pro componendis Germanorum diffidiis internuntios mittit, LIV. Stephani Nardini opera inter Helvetios & Austriacos bellum componit, LV. Oratorum opera inter Bavarum & Brandeburgensem pacem conciliat, LV. Albertum Brandeburgensem sollicitat, ut Fridericum Palatinum ad concordiam alliciat, LVII. Varias orientium legationes ad eum decretæ, LIX. Motas lites in Mantuano conventu de sessionis honore dirimit, LIX. Illius oratio de inferendo Turcis bello, LX. *¶* *¶* *¶* Mahometicam tyrannidem semper ingravescere exponit, LXI. Subacta Hungaria irrupturos Turcas in Germaniam, *ibid.* E Valona Brundisium petitorios, *ibid.* Leges Mahometicæ errores proponit, LXII. Negari ab ea divinam providentiam, *ibid.* Arrii & Manetis impietatem instaurari, *ibid.* Et Nestorii & Macedonii, *ibid.* Contradictiones Mahometis indicat, *ibid.* Hortatur principes, ut Christo reponant vicem, LXII. Cum Italici militaria consilia de gerendo Turcico bello conferat, LXIV. Prædicat Venetis eos maxime Turcis armis exercitum iri, LXV. Differunt Galli oratores obsequium illi præstare ob susceptas Ferdinandi adversus Renatum partes, LXVIII. Excusat se Pius si regnum Ferdinando affergerit, LXIX. A Gallis & Anglis desertus ad Germanos se convertit, LXX. Germani quadraginta duo militum millia illi polliciti, *ibid.* Friderico Imperatori generale illius imperium defert, *ib.* Sigismundus Austriæ dux illum Mantuæ adit illique operam in Turcas defert, LXXIII. Polonos cum Cruciferis conciliare nititur, LXXIV. Casimirum Regem Poloniae ad arma in Turcas vertenda sollicitat, *ibid.* Caramanum sollicitat, ut signa efferat in Mahometem cum illum invadent Christiani, LXXV. Joannem Cardinalem S. Angeli regredi in Hungariam jubet ac Friderico & Matthiæ conciliandis operam dare, LXXVII. Aurum subsidiarium Hungaris submittit, LXXVIII. Pia illius gerendi belli Turcici consilia ob illatum a Gallis Ferdinando bellum confusa, LXXVIII. Inter Ferdinandum & Joannem Antonium principem Tarantinum diffidia componere nititur, LXXIX. Arcem Beneventanam a Ferdinando repetit, LXXX. Sacerdotes, qui in Altaceris expugnatione contra Mauros interfuerant expiat, LXXXII. Pacem inter Burgundum & Gallum confirmat, LXXXIII. Valentiniensem & Ingolstadtensem academias condit, *ibid.* Militiam religiosam dictam societatem Jesu Christi instituit, *ibid.* Defuncto Gregorio Patriarcha Constantinopolitano subrogat Isidorum Ru-

thenum Cardinalem, LXXXIV. A Ludovico Sabauda Cyprum profecturo contemptus prædicat illum e regno deturbatum iri, LXXXVI. Episcopatum Marchiæ comiti etate impari conferre abnuat, LXXXVII. Indicit in cœtu Mantuano expeditionem generalem in Turcas, 1460. I. Ejus de ea re decretum, *ibid.* Solemnes preces imperat, III. Obsecrat Reges, ut arma in impios exercent, IV. Majorem esse vim Christi tyrannide demonum, *ibid.* Sacra arma correpturis cœlestem immortalitatem spondet, V. Decimas & trigésimas pro sacri belli stipendiis indicit, VII. Monet fideles non tantum pecuniam, sed vitam pro Christi causa profundendam, IX. Impiū alicui ecclesiastici a decreto pontificio turpiter provocare ausi ad futurum concilium, X. Eas provocaciones impias damnat, XI. Illius ad conventum Mantuanum quem erat dimissurus oratio, XII. Quantum exercitum terrestrem ac maritimum constandum decreverit, *ibid.* & XIII. Elogium a Philiphodatum Pio, *ibid.* Hermolaum Episcopum Veronensem mittit ad pacem inter Gallos Anglosque conciliandam, *ibid.* & XVI. Si Renato non favorit necessitatem excusat, XVII. Decernit legatum Bessarionem Cardinalem ad Casarem & Matthiam conciliandos, XVIII. Significat Matthiæ Regi Hungariæ non respondisse Reges publicæ expectationi, XIX. Cardinalem Carvajalem in gerenda legatione Bessarionem conjungit, *ibid.* Friderico imperatori crucisignati exercitus generale imperium defert, XX. Si castrenses labores suscipere non possit præficiendi alterius potestatem dat, *ibid.* Digressus Mantua Ferrariæ exceptus magnificentissime, XXVII. Franciscum nepotem futurum indito Pii III. nomine Pontificem & alios quinque Cardinales creat, XXVIII. Illius ad novos Cardinales oratio, XXIX. Quo ritu ornamenta cardinalitici dignitatis contulerit, XXX. Morbo gravatus divertit ad balnea, XXXII. Rodericum Cardinalem Borgiam lascivientem gravissimis monitis informat, ut piam vitam instituat, *ibid.* Sigismundo Austriaco ob captum Cardinalem Brixinensem censuras ecclesiasticas intulit, XXXIII. Contumaci alias poenas infligit, XXXIV. Provocantem nefarie ad concilium Inania ab eo diffugia captari pronuntiat, XXXV. Hæresis devinctum promulgat, *ibid.* Gregorium Hamburgensem mælesani consilii autorem desigit anathemate, XXXVI. Provocationis ad concilium formulas, ut hæreticas ignibus exuri jubet, *ibid.* Provocantes a Pontifice ad concilium anathemate percussit, XXXVII. Per hujusmodi ad concilium provocaciones primatum apostolicum oppugnati demonstrat, XXXVIII. Demonstrat antea provocationis illius iniquitatem, XXXIX. Sanctorum adversus novatores hocse sententia, XL. Veteres numquam a sede Apostolica appellasse demonstrat, XLI. Probat ratione provocationem eam non valere & Romanam sedem synodo augustiore, *ibid.* & XLII. Adversariorum objectiones dissolvit, *ibid.* & XLIII. *¶* *¶* *¶* Helvetios contra Austriacum confirmat, XLIV. Castellæ Regis ad Pium II. legatio, XLV. Caroli VII. Francorum Regis querelas refringit, L. Docet investituras Regibus ob hæreticorum factiones concessas, LI. Jure eas revocari potuisse, *ibid.* Increpat cur pragmaticam defendat, LIII. Non esse de grege dominico, qui neget Romanum Pontificem suum esse pastorem, *ibid.* Trium patriarcharum orientalem legationem excipit, LV. Agnoscat ab iis illius primatus, *ibid.* Monobastenses olim Spartani missa legatione se illi subiciunt, LVIII. Mittit ad eos Pius præsidarios milites, *ibidem.* Præ-

Præfectum mittit ad incundam Sparta post sessionem, LIX. Scanderbegum meditantem ferre auxilium Ferdinando incitat, ut ferat, LX. Submittit exercitum in Regnum Neapolitanum adversus Gallos, LXII. Monet Ferdinando ne pugnet, cum Gallis, sed velitationibus eos fatiget, LXIII. Terracinam ad pontificium obsequium revocat, LXIV. Galli ab eo pacem efflagitant, LXVII. Insolens eorum dictum forti responso refringit, LXVIII. Suleptæ Aragoniæ factionis odio tumultus in eum concitati, LXIX. Urbanos magistratus de non coercitis seditiosis increpat, *ibid.* Romæ excipitur publica omnium maxima lætitia, LXX. Turbas in ditione ecclesiasticæ motas componit, LXX. Rebelles urbem concitare ad perditionem ausi supplicio affecti, LXXI. Fert censuras in Sigismundum Malatellam Picenum occupantem, LXXII. Ejus consilio Galli Genua propolati minarum iniquarum poenas dant, LXXIII. Georgii Regis Bohemiæ hæretici hypoerisi deluditur, LXXIV. Concordiæ leges inter eum & Wratislavienfes catholicos fert, *ibid.* Agit concordiam interpretem inter Imperatorem & Hungarum, LXXVI. Bessarionem Cardinalem ea de causa mittit, *ibid.* Novos conventus pro Germania pacandam indicit, LXXVIII. Georgium Bohemum de affectato imperio increpat, LXXXII. Denuntiat Ecclesiæ laturam opem Friderico, LXXXIII. Germanos hortatur, ut saluti publice consulant, LXXXV. Fridericum decreta Mantuana in opus provocare jubet, LXXXVII. Et Bessarionem Cardinalem, ut in id incumbat urget, LXXXVIII. Auxiliare aurum Matthiæ Regi spondet ne inducias cum Turca pacificatur, XC. Bolensem principem regia corona exornat, XCI. Querentem de ea re Hungarum demulcet, *ibid.* Subsidia pro Cypro ad verus Egyptus defendenda decernit, XCV. Jacobo Cypri tyranno regium nomen denegat, XCVI. Minaces literæ a tyranno Egyptio apostata scriptæ, XCVII. A Pio confutatur, XCVIII. *¶* *¶* *¶* Orientalium Regum insignem legationem excipit, CI. Centum viginti millia auxiliarium bellatorum polliciti, CII. Eboracensem factionem adversus Lancastrensem tuetur, CVI. Armaniæ comitem penitentem venia donat, CX. Poenæ illi inflicte, CXI. *¶* *¶* *¶* Philippum ducem Burgundiæ sacro ense donat & Regem Aragonum rosa aurea, CXIV. Vires in tuendo Ferdinando contra Gallos consumit, 1462. I. De auctis rebus illi gratulatur, II. Pollicetur nunquam illi se defuturum, *ibid.* Gallicam factionem anathemate desigit, III. Cum Ferdinando affinitatem contrahit, *ibid.* Neapolitani regni proceres in Ferdinandi obsequium redire jubet, IV. Turbæ adversus Pium motæ in ditione ecclesiastica, VII. Anconitanos Cardinalis S. Sufanni opera ad obsequium revocat, VIII. In Malatellam Picenum opprimentem Neapoleonem Urfinum mittit, IX. Obnegatam immortalitatem animæ, Sigismundum Austriacum censuris urget, XI. Damnat eundem reum hæresis quod non credat in unam sanctam Ecclesiam, *ibid.* Mediolani ducem sollicitat, ut illi bellum inferat, XII. In eundem concitat Helvetios, XIII. Sollicitat septem viros, ut Francisco Sfortiæ jus principatus Mediolanensis conferant, *ibid.* Negat pacem dandam Austriaco nisi Ecclesiæ se submiserit, *ibid.* Friderico Imperatori clientelam apostolicam spondet, XIV. Admonet ut publicis cœtibus interfit, *ibid.* Bavaro respuenti juri stare censuras incutit, XV. Dietherus Archiepiscopus Moguntinus in Pium rebellat ac provocat ad concilium, XVI. Appetitur calumniis ob redactum aurum ex

indulgentiis, *ibid.* Provocationis illius iniquitatem demonstrat, XVII. Bessarionem Cardinalem monet, ut infelices successus committat divinæ providentiæ, XVIII. Et det operam, ut Palatinus belli sacri dux creetur, *ibid.* Monet principes Germanos ne quid novent in Casarem, XIX. Dietherum Moguntinum Archiepiscopum honore dejicit, XX. Adolphum Nassovientem in ejus locum subrogat, XXI. Joannem Carvajalem Card. S. Angeli Hungariæ defendendæ contra Turcas incumbere jubet, XXVI. Equites Rhodios conferre se Rhodum jubet, XXVII. Joannem Aragonum Regem orat, ut classem auxiliarem in Cyprum mittat, XXX. Jacobi tyranni Cyprii oratores, increpat, XXXI. Commendat Regi Francorum Trapezuntini Imperatoris & aliorum Regum oratores, XXXV. Ludovico Minoritæ munus confert, ut occidentales Reges ad sacrum bellum urgeat, *ibid.* Partes a Callisto insulas in oriente expugnari sinit, XLII. Excusat sese, *ibid.* Thomam Paleologum despotam profugum excipit, XLIII. Liberaliter eum sustentat, *ibid.* Rosa aurea eum donat, *ibid.* Mahometem de amplectenda religione Christiana sollicitat, XLIV. Rogat amice, ut discutiat an vera dicantur, *ibid.* Exponit Christiani imperii fortitudinem, *ibid.* Italiæ expugnandæ difficultatem quoque explicat, XLV. Pugnandi cum Italis disparem esse rationem docet quam cum Asiaticis, *ibid.* Unam quatuor nationibus vincere Turcas posse, *ibid.* Græcos quos vicit non fuisse veros Christianos, XLVII. A paucis crucisignatis profligatum Belgradum fuisse, XLVII. Qua ratione inter Christianos imperium propagat, aperit, *ibid.* Vladislai conversi exemplum proponit & aliorum, *ibid.* Evanescentes populos ab eo ad veritatem adduci posse, *ibid.* Nec armis nec ratione Christianos vinci posse, XLVIII. Si fiat Christianus ab eo Ægyptios, Arabes & Afros subactum iri, *ibid.* Europæos illi laturus auxilia, *ibid.* Totum orientem eo converso Christianum futurum, *ibid.* Objectionem de mutis Christianorum bellis dissolvit, XLIX. Exponit rationem Mahometi retinendi imperii etiam mutata religione, L. Clodovei gentilis in Gallia conversi exemplum proponit, *ib.* Richardi in Hispania, *ib.* Agilulphi in Longobardia *ib.* Alterius in Iberia, *ib.* Constantini in Romano imperio, *ib.* Felicissimum fuisse postremum post amplexam Christianam religionem, *ibid.* Felicitatem in hoc orbe & in altero Mahometi proponit si Christianus fiat, LI. Mundanam sollicitatem vanam esse sine æterna, *ibid.* Discrimen Christianorum a Mahometanis edocet, LII. Curandam maxime salutem animæ, *ibid.* Divinitatem & immortalitatem animæ fateri Turcas, *ibid.* Vitam ob brevitatem non faciendam plurimi, LIII. De æterna maxime curandum, *ib.* Sine Christi fide neminem consequi salutem posse, LIII. Doctrinam Christianam exponit ipsi Mahometi de creatione mundi, LVI. De Adami peccato *ibid.* De Diluvio, *ibid.* De Pentapoli subversa, *ibid.* De Abrahamo & Mose & Prophetis, *ibid.* Eundem instruit, ut aberret a vera fide, LVII. Urget, ut inquirat quæ sit vera religio, *ibid.* Vaticinia de adventu Christi illustrat, LVIII. Deum e cœlo testimonium perhibuisse de Christo, LIX. Sequi Mahometanos mortuorum hominem sine ratione, sine miraculis, *ib.* Eorumdem testimonio vinci Mahometem a Christo, *ibid.* Consentire Mahometanos cum Christianis unum esse Deum creatorem cœli & terræ, LXI. Dissentire dum fingunt Deum corporeum & providentiam ejus negant, *ibid.* Eorumdem ineptias ob quas negent filium Dei refellit, *ibid.*

De generatione Verbi divini mysteria aperit, *ibid.* & LXII. Ea non intellecta ab Arrio & Mahomete, LXIII. Credendas de Deo perfectiones quas mens non capit, *ibid.* De processione Spiritus Sancti ex Patre & Filio arcana mysteria docet, LXIV. Ut non sint tres Dii licet sint tres Personae divinae, LXIV. Ut imago Trinitatis eluceat in anima rationali, LXV. Ut veteres prophetae Trinitatem docuerint, LXVI. *¶* Arguit a pseudoprophetae Mahometis dissolvit cur neget incarnationem Verbi, LXVIII. Redemptionis humani generis mysteria illustrat, LXVIII. Ut Redemptor sit Deus & homo, LXIX. Ut praenuntiata fuerit a prophetis Christi passio, LXX. In quo collocetur a Christianis beatitudo hominis, *ibid.* Beatitudinem nefariam a Mahomete propositam refellit, LXXI. Demonstrat carnales voluptates non esse finem hominis, LXXII. Refellit porcinum Mahometis paradysum, LXXIII. Docet beatitudinem locandam in visione & amore Dei, LXXIV. Fingi beatitudinem Mahometanorum communem cum viliis suis, LXXV. Arguit a pseudopropheta Mahomete corpus frigidius glacie tributum Deo, LXXVI. Si Deus compositus sit posteriori esse suis partibus, *ibid.* Compositorem illius potius Deum putandum, *ibid.* Cur membra per similitudinem Deo tribuant prophetae docet, *ibid.* Confutat Mahometem fingentem Deum esse auctorem peccati, LXXVII. Arguit negasse divinam providentiam, *ibid.* Finxisse angelos ex igne creatos & mores, LXXVIII. Demones Alcorani beneficium salvandis somnasse, *ibid.* Modo effuisse animam esse portionem animae Dei, LXXIX. Modo finxisse ex materia produci, LXXX. Finxisse caelum ex fumo factum, *ibid.* Polygamiam, inductam a Mahomete refellit, LXXXI. Eundem convincit impietatis ex eo quod Christum fuisse prophetam veracem asseruit, LXXXII. Caesarum exempla honorificentissima proponit, si Christi fidem profiteatur, LXXXIII. Refellit Mahometem fingentem legem veterem a Iudeis novam a Christianis corruptas, LXXXV. Impostoris artes detegit, LXXXV. Crevisse Mahometismum ex vitiorum licentia, LXXXVI. Accommodatam fuisse legem vulgi cupiditati, *ibid.* Mendacio auctoritatem rationem, intentata morte oppressisse, LXXXVII. Demonstrat corrupti non potuisse sacras literas, LXXXVIII. Similitudine eximia Mahometis signa refellit, XC. Novam testamentum ubique terrarum corrupti non potuisse illustrat, XCI. Sacram Scripturam ex prophetarum vaticiniis non corruptam iri docet, XCII. Objectionem Mahometis quod nova lex veteri adversetur diluit, XCIV. Arguit a Mahomete II. detinentes ne Christiani fieret, refellit, XCVI. Si ex victoriis comprobanda sit religio, partas divinitus expendendas, *ibid.* Verae religionis cultores sepe ab idololatriis victos fuisse, XCVII. Maxime iniquum esse Mahometem, qui pro ratione ferrum iugulo intentet, XCVIII. Novisse illum sua signa cum ratione pugnare, XCIX. Inventa illius manasse a demone, *ibid.* Alcorano legis nomen non convenire demonstrat, C. Aliqua decerpisse ex Evangelio quae invenerit turpissima esse, CI. Gloriam ipsum de sordibus nefariis, *ibid.* Divinam legem fulciendam divino testimonio, CII. Negasse illum alio testimonio quam gladio fulciri, *ibid.* Tolli omnem sapientiam a lege Mahometana, CIII. Eam perniculis deliramentis plenam demonstrat, CIV. Finxisse Angelos esse horrenda monstra, *ibid.* Deum corporeum & gelu concretum, *ibid.* Infanam fabulam ob quam Mahometes vinum prohibuit traducit, CV. Mo-

do finxisse Angelos hydras esse, modo homines, *ibid.* Deliramenta illius pugnare inter se ostendit, CVI. Finxisse inepta de sphaerarum crassitie, *ibid.* Infana commenta Mahometis de Angelorum magnitudine confutat, CVII. Stulte finxisse Angelos vino & luxuria incalesse, *ibid.* Ex poetis finxisse foetnam in sydus conversam, *ibid.* Mahometanorum de Christianorum defectione gloriantium arguitam refellit, CVIII. Mirari potius debuisse tot Christianos male tanta pati quam Christum deserere, *ibid.* Christianae legis dignitatem exponit, CIX. Quam multis confirmata sit miraculis, *ibid.* Ostendit demum Mahometi II. si fiat Christianus, latissime illius imperium amplificatum iri, CXII. Aversas illi praebet aures Mahometes II. CXIII. Ludovicum Francorum Regem sollicitat, ut Mahometi bellum inferat, *ibid.* Ensem sacra prece lustratum ad eundem mittit, CXV. In Gallicia aula ob Ferdinandi clientelam susceptam capitur, CXVI. Interrogatum mittit pro refellendis adversariis, *ibid.* Ludovici Francorum Regis ad Pium literae quibus pragmaticam sanctionem abrogat, CXVII. Auget Cardinalium senatum, CXXI. Catharina Senensem in Sanctarum virginum catalogo reponit, CXXIII. Tybur proficiscitur, CXXVIII. Romam cum ingenti pompa redit, CXXIX. Lusitaniae Regem militia Jesu Christi principem renuntiat, CXXXII. Henrica Angliae Regi de adversis condolet, CXXXIII. Nonnullos proceres Bofnenses Manete ejurato Ecclesiae conciliat, CXXXVI. Mittit Alexandrum Card. S. S. S. ad excipiendum caput S. Andreae, 1462. I. Proponit indulgentias ad celebritatem concursus, *ibid.* E. Bessarionis manu sacrum pignus excipit, II. Habita ad B. Andreae a Pio oratio, III. Lustrat sacris reliquiis populum, IV. In ara principis basilicae S. Petri sacrum caput reponit, V. In Sigismundum Austriae & Gregorium haeresarcham sententiam repetit, VI. Insignem Gallorum legationem excipit, VII. Promissa illi septuaginta armatorum in Turcas millia si Renato fuerit, VIII. Respondet si ea eduxerit omnia ipsi concessuri iri, IX. Negat revocare exercitum ex Regno Neapolitano, *ibid.* Valentiniensem & Diensem comitatus recipit a Ludovico II. qua de causa fuerint devoluti ad Romanam Ecclesiam, XII. Georgii Regis Bohemiae oratores excipit, XIV. Quid iis responderit, XV. De concordia agit cum oratoribus, *ibid.* Negat laicis usum calicis, XVI. Conventa a Bohemis non fuisse servata obicit, *ibid.* Proponit causas cur permissi Bohemis non debeat calicis usus, *ibid.* Nisi Rex pareat Bohemiae in diffensionem concessum iri denuntiat, *ibid.* Exponit mala imminetia, *ibid.* Fantium internuntium ad Georgium decernit, XVII. Vetat Georgio ne calice utatur, *ibid.* Georgio, palam haesum proficiente catholicos sacramenti illi praestiti religione solvit, XXIV. Auxilia Diethero ferentibus censuras intentat, XXV. Suspendia Matthiae Hungariae Regi submittit contra Turcas, XXVIII. Bofnenses crucis simbolo insigniri jubet, XXIX. Stephanus Bofnae Rex ab eo regiam coronam non petit, XXXI. Sine Regis Hungariae consensu mitti coronam non posse responderit, XXXII. Mittit internuntium ad Venetos & Hungaros, Bofnensi conjungendos, *ibid.* Orationem habet ad Cardinales de expeditione incunda contra Turcas, XXXIII. Pio Veneti spondent se arma conjungendos, XXXIV. Legatos ad Gallum & Burgundum decernit, ut socient arma, *ibid.* Consilium ejus irritum a Gallis quod Gallos instaretur in regno Neapolitano, *ibid.* De Monastia tuenda agit, XXXV. Rogat prin-

principes, ut Thoma despota contra Turcas auxilia submittant, XXXVI. Institutam in Lusitania societatem pro redimendis captivis confirmat, XL. In Africam tres familias equestres transferri jubet, XLI. Clericorum inopia Ginea & Canariae Ecclesiae praeficit religiosos, XLII. Rapientes in servitute neophytos censura percillit, *ibid.* Decumana subsidia Henrico Regi contra Granatenfes tribuit, XLIII. Contemplatoris passionem dominicam, vel pium opus in ejus memoriam patratibus indulgentiam unius anni confert, XLIV. Grassantem in urbe luem fugit, XLVI. Corsinianum natale oppidum Episcopatu Orientium Pientiam vocat, *ibid.* Heinsensem Ecclesiam illi conjungit, *ibid.* De civili bello ab internuntio in Anglia concitato se excusat, XLIX. Illum ex Interamneni Episcopatu dejectum monasterio mancipat, L. Romam revertitur, *ibid.* Gravibus praecipis Paulum Fregosium Genuae Archiepiscop. creatum ducem instruit, LI. Concordiam inter Imperatorem & Hungarum Regem missis oratoribus conciliat, 1463. I. Illius capita confirmat. III. Solvit Hungarum sacramenti religione de regni iuribus servandis, X. Friderici hostes, qui illum ad deditionem compulerant censuris defigit, XI. Exlagiat Hungarus ab eo auxilia, XII. Subsidium aurum mittit proponitque indulgentias eum secuturis, *ibid.* Preces publicas imperat, XIII. Reginam Boluiae e Regno profugam excipit, XVII. Sollicitat principes ad ferendam Rhodo periclitanti opem, XX. Ab eo Macedones possunt auxilia, XXI. Burgundum admonet, ut votum compleat, *ibid.* Oratores Burgundi ducis de instruendo apparatu bellico excipit, XXIII. Ceteris principum Italicozum cogit, XXIV. Maxima illi spondent Veneti, *ibid.* Florentinorum invidium consilium respuit, XXV. Illius ad principum oratores consilium, *ibid.* Decernit mortem optendam pro Christi causa, XXVI. Quos speraverit socios, XXVI. Duos legatos creandos decernit; alterum qui sacris, alterum, qui politicis rebus praesit, *ibid.* Se Christo devovet pro tuenda ejus causa, *ibid.* Cardinales se illum secuturos profitentur, *ibid.* Illius decretum a praecipuis Italiae principibus admittunt, XXVIII. Qua verborum formula conceptum fuerit, XXIX. Turcarum crudelitatem in victos perfidiamque in dedititios exponit, *ibid.* Ob sacrum intermissum bellum omnia in peius lapsa, XXXI. Contestatur omnia pro Christo profundenda, *ibid.* Burgundum Venetumque futuros socios exponit, *ibid.* A Matthia Rege Hungaricum exercitum eductum iri, XXXII. Et Albanenses & Graecos se conjungendos, *ibid.* Arguit negantium suscipiendam expeditionem confutat, *ibid.* Respondet se non ferro, sed precibus pugnaturum, *ibid.* Principes officii comonet, XXXIII. Hortativa, ad Christianos oratio, ut pro Christo stringant arma, XXXIV. Deliberat in Adriatico mari classem confedere, XXXVI. Illius ad Deum oratio, XL. Cum Venetis & Burgundo foedus init, XLI. Maurum ducem Venetorum, ut ipsum sequatur incitat, *ibid.* Mediolani ducem ad sacrum bellum sollicitat, XLII. Francisci Sfortiae ducis ad ipsum responsum, XLII. *¶* Blanca ducissam Mediolani hortatur ne a sacra expeditione virum avocet, XLVII. Promulgari iubet incundam ab ipso expeditionem, *ibid.* Terrestre & maritimum bellum Turcis indicit, LIII. Regibus, ut accedant sacro foederi jus reservat, LIV. Genuenses admonet, ut Chium communiant, LV. Paulum Fregosium Archiepiscopum & ducem Genuae praecipis salubribus instruit, LVI. Bessarionem Cardinalem mortuo Ilidoro patriarcha Constan-

tinopolitanum & Archiepiscopum Euboeae renuntiat, LIX. Sigismundum Malatestam defigit anathemate, LXXV. In eundem arma distingit, *ibid.* Plura oppida ex eo recipit, *ibid.* Eum in gratiam admittit ea lege, ut haereses ejuret, LXXVI. Permittit ei Arimini praefecturam imposito mille aureorum vectigali, *ibid.* Cisternam recuperat, LXXVII. Sora illi dedit ea lege, ut sit ecclesiastici juris, LXXVIII. Celani comitatus Pii nepoti datus, LXXIX. Ludovici Regis Francorum de Pio querela, LXXXI. Mittit legatos ad mulcendas iras Regis, LXXXII. Valdenses in Atrebatensi comitatu repullulantes percillit anathemate & coerceri jubet, LXXXIII. Gregorium Hamburgersem & Dietherum & Palatinum censuris defigit, LXXXIV. Et Marzani principem ob securas Gallorum partes, *ibid.* In Dietherum Moguntinum exauctoratum fert sententiam, LXXXV. & LXXXVIII. Burgundiae duci regii apicis adipiscendi spem injicit, XCI. Dietherum post compositam cum Adulpho pacem absolvit, XCIV. Sigismundo Austriaco respicientiam praefegrentinum pandit, XCV. Perstantem in priori perfidia censuris urget, *ibid.* Sententiam in Georgium Regem haeticum fert, XCVI. Sacramenti religione Bohemos solvit, XCVII. Wratislavienses & Namslavienses in clientelam accipit, XCVIII. Jubet Catholicos iis opem ferre, XCIX. Oranti pro Georgio Casari negat Georgium post susceptam haesim Regem esse posse, C. Controversiam de sanguine Christi an in terris illius pars remanserit & sit unius Verbo in aliud tempus extrahit, CIII. Vetat adversam partem alteri haesis crimen impingere, CIV. De Petri Berlandi Archiepiscopi Bordegalensis miraculis inquiri jubet, CV. Testium interrogandorum formulam praeficit, *ibid.* Errorum dum Basileensibus adhererent retractationem promulgat, CXIV. *¶* Retraclat alium librum in juventute scriptum quod impudicis offendiculo esset, CXXVII. Nimis curis se conficit in Turci belli apparatu, 1464. I. Febrem ex doloribus arthriticis contrahit, *ibid.* Ducem Mediolanensem monet, ut cruci signatorum immunitati consulat, II. Perusinos ad pendenda subsidia obiecto anathemate adigit, III. Burgundum monet Venetos a Turcis cladem accepisse, V. Corinthum frustra oppugnatam, *ib.* Examilio relicto quidem millia Turcarum irrupisse in Peloponnesum, *ib.* Bofniam a Rege Hungariae recuperatam, VI. Urget ne expeditionem differat, VII. Occupandum hostem, qui celeritate valet, VIII. Redigat in concordiam Gallum & Anglum, IX. Genuenses sollicitat, ut naves in Turcas instruat, X. Deficientem a coeptis Burgundum monet, ut in constantia persistat, XXV. Ne vota temere infringat, XXVI. Meminerit de valetudine divinitus restituta, *ibid.* Ex illius adventu promulgato fractos Turcarum animos, XXVII. Si coeptis destiterit illius famam extinctum, iri, *ibid.* Divinam iram si domi haesit formidandam, XXVIII. Se profecturum in Turcas etiam si non venerit, *ibid.* Honestiorem mortem quam pro Christo oppeti non posse, *ibid.* Proponit illi divina beneficia, *ibid.* In Pisano portu parari classem jubet, XXXI. Nicolaum tit. S. Caeciliae illi praeficit, XXXI. Ludovicum tit. SS. IV. Coronatorum in Aragoniam decernit ad campandam, XXXII. Dexteram S. Joannis Baptistae Ecclesiae Senensi dat, XXXIII. Georgio Regi Bohemiae iudicium haesis intendit, *ibid.* Dilata sententia Catholici oppressi, *ibid.* Sigismundum Austriacum respicientem veniam donat, XXXV. Turcis operam commodantes anathemate defigit, XXXV. Societatem

peregrinantium propter Christum beneficiis afficit, *ibid.* Ex urbe proficiscitur ad Turcicam expeditionem, XXXVI. Multo labore iter conficit, XXXVII. Munera Laurentiae Virgini offert, *ibid.* Celebrat Anconae solemnes supplicationes, *ibid.* Annonam Ragusinis periclitantibus transmittit, XXXVIII. Decernit Ragusum contendere ad solvendam obsidionem, XXXIX. Venetorum dux cum duodecim trimenibus ad eum accedit, XL. Extrema morituri ad Cardinales oratio, XLI. Insignis e jusdem demissio, *ibid.* Bessarionis Card. ad eum responsum, *ib.* Sacramentis rite procuratur, XLIII. Virginis cui se devoverat ope maxima pericula evasisse ait, XLIII. Commendat ne deferatur sacra expeditio in Turcas, XLIV. Eius obitus, *ibid.* Trajicere in Albaniam & creare Regem Scanderhegum decrevisse fertur, XLV. Eximium successoribus exemplum reliquit, XLV. Immenso ardore sacrum in Turcas bellum urserat, *ibid.* Obreftatorum illius gloriæ confortatæ calumniæ, XLVII. Simoneæ absurda figmenta refelluntur, XLVIII. Sedis illius tempus, XLIX. Eiusdem ætas, L. Eius corpus Romam relatum, *ibid.*

Platina: *ibid.* Bartholomæus Platina.

Pœnitentia: Quænam imposita fuerit magistro equitum regni Navarrae ob interfectum Episcopum Pamilonensem, 1472. XXIV. Pœnitentiam negat esse Sacramentum Petrus de Osma, 1479. XXXII. Damnatur, *ibid.*

Politica ars ecclesiastica: Insignia de ea præcepta Nicolai V. 1455. X. Quis sit illius finis, *ibid.*

Polygamia inducta a Mahomete refellitur, 1461. LXXXI.

Pomerania Polonico imperia, restituta, 1466. XXXI.

Pontifex Romanus: Divinæ providentiæ in servandis Pontificibus argumentum, XXIV. Pontificiæ dignitatis elogium, 1455. XXI. §. *Tu.* Pontificis dotes, XXII. §. *Decet.* Constantinus Romam Pontifici reliquit, XXIII. §. *Decet:* Quanta sit Pontificatus dignitas, 1457. XXXVII. Contemptores Pontificum serviri non possunt, *ibid.* Hæresi irrecitur, qui potestatem Pontificum lædit, XLIX. A Pontifice ad concilium ob impostam decemam in bello Turcico impendendam Parisienses doctores provocant, LIV. Rescissa a Callisto ea provocatio, LV. Errant qui majus tribunal esse pontificio existimant, LVI. Hunc errorem pessimum ingentem vocat Pontifex, LVII. Convelli ex eo articulum: *Et in unam sanctam, &c.* LVII. Rascia testamento relicta Callisto Pontifici, 1458. XVIII. Sine pontificia auctoritate Bohemiarum & Hungariorum Reges delectos queritur Callistus, 1458. XXI. Supremum earum imperium ad sedem Apostolicam spectat, *ibid.* A Pontificio tribunali ad regium provocare in re ecclesiastica non licet, 1458. XXXII. In creando Pontifice ritus servari soliti, 1458. II. Qua pompa exceptus Mantuæ Pius, 1459. XLI. Qua Romæ, 1460. LXX. A pontifice ad concilium futurum provocatio damnata, 1460. X. Hæresis flagitio notata, XXXVII. Demonstratur apex pontificiæ auctoritatis a qua nefas sit provocare, XXXIX. Veteres nunquam a sede Apostolica provocarunt, XLI. Probatur ratione provocacionem eam non valere, *ibid.* & XLII. Objectiones contrariæ dissolvuntur, XLII. Pontificem Romanum summum esse Ecclesiæ principem demonstrat Græcis Bessarion Cardinalis, 1463. LXVII. Patere id ex Græcorum traditione, LXIX. Patriarcha Constantinopolitanus præferri non potuit Alexandrino nisi assensisset Romanus Pontifex, *ibid.* Perculsi fuere anathemate Imperatores orientis a Romano Pon-

tifice quia illius subditi, LXIX. A quo & quando auctoritatem accipiat summus Pontifex, CXVIII. Argumenta quibus auctoritas pontificia confirmatur, CXXV. Ritus in eius electione servati, 1464. LIII. & XLIX. §. *segg.* Ad Pontificem cognitio hæresis spectat, 1467. V. Jacobus Cardinalis Papiensis de Pontificis & Cardinalium officii commentarium scribit, 1468. XXXVII. In quo sita sit vera Pontificum gloria, *ibid.* A quo & quando accipiat auctoritatem summus Pontifex, 1463. CXIV. Alcaesuro equum, Pontifici Imperator stapedem tenet, 1469. III. Pontificia benedictio effragata ab Usuncasano Rege Mahometano, 1471. XLIX. Postestas sacrandarum iconcularum quæ agnus Dei appellantur reservata soli Pontifici, 1471. LVIII. Cæsareo oratori vocanti sæpius Cæsarem orbis monarcham contradicit palam Cardinalis Rothomagensis ac Pontificem esse monarcham ait, 1473. XXIII. Subinferentis esse in temporalibus negatum est, sed monarchiam totam esse Pontificis, *ibid.* Christiannus Daniz, Suediæ Norvegiæque Rex ante Pontificis pedes religiosissime se provolvit, 1474. II. Instaurata constitutio a Sixto IV. nemini jus acquiri in controversis regnis ob titulos a Pontifice datos, 1475. XXXI. Insurgentibus adversus Sixtum pluribus principibus quod inique Florentinos censuris desigi dicerent, respondet spectare ad Pontificem cognitionem causæ peccati, 1478. XIX. Jure non teneri ad reddendam facti rationem, XXI. Ut potestas celebrandi concilii spectet ad Pontificem, XXIII. Monumenta insignia Pontificum jura auctoritatemque testantia in tria volumina compilata, XLVIII. Negat Petrus de Osma inter alias hæreses infames Pontificem dispensare posse in iis, quæ universalis Ecclesia statuit, 1479. XXXII. Damnatur a Sixto, *ibid.* §. *segg.* Veneti ob provocationem editam a Pontifice ad concilium in suspicionem schismatis & hæresis vocati, 1480. XX. Promulgatum impias esse appellationes a Pontifice ad concilium, XXI. Perculsi anathemate, qui instrumenta illa confecerunt, *ibid.* Ludovicus XI. sollicitatus, ut contenderet valere appellacionem ad concilium decernit parendum edictis pontificis, XXII.

Pontificatus prædictus Callisto III. a S. Vincentio, 1455. XVII.

Porphyrius apostata dæmonem consulit quid sentiendum de Christo, 1461. XCIII. Responsum illi a dæmone bonum fuisse virum Christum, sed peccasse discipulos, qui divinitatem illi tribuerant, *ibid.* Idem Mahometi a dæmone suatum est, *ibid.*

Præfagium: Vultures credendum Turcicum exercitum circumvolitant, 1458. XVI.

Præfides provinciarum: Latæ a Paulo II. iis leges, ut munus caste exerceant, 1466. XXIII. Efculeta & potulenta munera iis tantum permittuntur, *ibid.*

Præstigiator ementis miraculis Germanos ad libertatem vocat, 1476. XVII. Ignibus traditus, *ibid.* Politicam sacram & prophanam evertere parabat, *ibid.*

Præmatica: Illius inducendæ modus impius a Germanis excogitatus, 1460. XXXIX. Illa a Gallis Regibus ob injuriam olim rescissa, LIII. Et a Ludovico XI. sublata, 1461. CXVII. Profitetur eam per seditionem tempore schismatis conditam, CXXVIII.

Præces: Veneti B. Vincentii Justiniani precibus a periculo liberati, 1455. XLIII. Præces solemnes indictæ a Callisto adversus Mahometem in Hungariam irruptentem, cum spreta esset a Regibus Christiana res, 1456. XX. Precibus non armis Christianorum debellatus Ma-

Mahometes, XXIV. §. *segg.* Præces solemnes imperatæ a Pio meditante expeditionem in Turcas, 1460. II.

Presejannes sive presbyter Joannes Æthiopum sive Abyssinorum Imperator frustra quæsitus in India, 1468. LXVII. Compertum in Æthiopia sub Ægypto, *ibid.* Compertum est fuisse alium olim in India sed ob hæresim Nestorianam excisum, *ibid.*

Principes Christiani Callistum III. urgentem bellum adversus Turcas indignè deserunt, 1458. XXXV.

Privilegia Romanæ ecclesiæ a Sixto IV. compilaria iusta, 1478. XLVII. Quantæ dignitatis illa sint Bartholomæi Platinae opera in tria volumina digesta, XLVIII.

Procopius Rabentienus juris præfectus in regno Bohemiarum ob fidem Catholicam abdicatus magistratu a Rege hæretico & conjectus in carcerem, 1462. XX.

Prodigium: Puer triennis prædicit Hispanis ingentia mala iis imminere nisi divinas iras placent, 1459. XXV. Castella civili bello ardente segetes demersæ sanguine fluunt, 1468. XXXIV. In Gallia equus nullis fuitibus loco moveri potuit agente Deo, ut literæ quibus Carolus Burgundus ad vastandam Galliam evocabatur a Balva Cardinale proditore interceptarentur, 1469. XXI. In tractanda concordia inter Foyanenses & Lucinianenses prodigium cœlestis ostensum, 1473. XVII.

Proditio: Tristis prodicionis exitus in Ludovico Luxemburgensi, 1475. IX.

Prosper Adurnius hortante Pio II. adjutusque a duce Mediolani Genuenses pulsus Gallis in libertatem vindicat, 1460. LXXIII. Irrumpentem in portum Renatum Regem propulsat, *ibid.* Arcem recipit, *ibid.* Principatum sibi comparat, *ibid.* Deinde deditur subrogato in ejus locum Spineta, *ibid.* Excusso duce Mediolanensis jugo libertatem Genuæ restituit, 1478. XXXII. Non diu ducales apices tenere potuit, *ibid.* Ejectus a Baptista Fregosio, *ibid.*

Prothasius designatus Episcopus Olomucensis Georgii Podiebratii hypocritæ deceptus Brunnam & Olomucam in illius obsequium trahit, 1458. XXVI. Christum consanguineo Regi præfert, 1468. XI. Nititur eum ab hæresi revocare, *ibid.* Gravissima ejusdem ad Georgium monita, *ibid.* A Matthia ad Regem Poloniæ mittitur pro jungendo foedere, *ibid.*

Provocatio: *ibid.* Appellatio.

Prutheni excusso equitum jugo Casimirum Poloniæ Regem sibi præficiunt, 1454. XI. Exorta inde civilia bella, *ibid.* Ad ea pacanda missus Nicolaus tit. S. Petri Cardinalis ab eo Pruthenorum foedera damnata, XII. Extraxit in plures annos bellum, *ibid.*

Purgatorius ignis: Virguncula, quæ nuptiis mortem prætulera, defuncta petit sacrum pro se fieri, 1456. LXXII.

R

R Agusæ sive Ragusini: Extrema omnia illis a Turcis intentata, 1464. XXXVIII. Subsidiaria annona ad eos a Pio II. transmissa, *ibid.* Decernit Pius illis opem afferre, XXXIX. Parante eo iter recedunt Turcæ, XL.

Raphael Galeottus Riarius creatus Card. S. Georgii ad velum aureum, 1477. X. Eo præfente Julianus Medicus a conjuratis cæsus, Laurentius fauciatus, 1478. I. Custodiæ traditus a Florentinis, II. Frustra monente Sixto, ut

dimitteretur retentus, IX. Cognita ejus innocentia demum liber dimissus, XI.

Rascia Romanæ Ecclesiæ relicta testamento a despota sine liberis defuncto, 1458. XVIII. Recepta ejus nomine a Cardinale S. Angeli, *ibid.*

Ratifonenses conventus: In iis decretum bellum in Turcas, 1454. I. Ad eos Philippus dux Burgundiæ accedit, *ibid.* Profitetur se Cæsarem aut Pannoniæ Regem, aut alium magnum principem secuturum, *ibid.* In iis Æneas Sylvius elegantem de Turcico bello gerendo hortatoriam orationem habet, III.

Raynaldus Pificellus Archiep. Neapolitanus creatus Card. tit. S. Cæciliæ, 1456. LXXIII.

Reges: Quæ sit vera Regum laus, 1455. VII. §. *Romanus.* De Regio jure pluribus certantibus eum Regem agnoscendum a sede Apostolica, qui regnum teneat, decernit Pius, 1459. XIII. Respondet Cæsari Pius II. Georgium Bohemum Regem esse non posse post susceptam hæresim, 1463. CI. Christiannus Danorum Rex religiosissime ante Pontificis pedes provolvitur, 1474. II. Recusat ad Crucis oculum accedere nisi post Cardinales, *ibid.*

Reginaldus Pekopius Episcopus Cicestrensis hæresiarcha quatuor articulos ex symbolo expungit, 1457. XCII. Resipiscit & in ordinem privatum redigitur, *ibid.* Libri ejus exusti, *ibid.* Hæresiarcha deprehensus, 1459. XXVIII. Relapsus plesti iustus, XXIX.

Religiosi in Ghinea & Canariis insulis sæcularium clericorum inopia Ecclesiis præferti, 1462. XLII. Religiosorum controversiæ cum parochis decise a Sixto IV. 1478. XLIX.

Renatus Andegavensis Rex Neapolitanus: Ei a nonnullis proceribus delatum regnum Neapolitanum extincto Alfonso, 1458. XXXVIII. Queritur de Pio II. quod regnum Ferdinando conferat, 1458. XXVIII. Querenti respondet Pius num Jacobum Piccininum e ditone ecclesiastica pellere possit negantique responder eo sibi opus esse, qui & se & Ecclesiam tueri possit, *ibid.* Graviter a Pio offensus literas apostolicas in provincia non excipit, 1459. XXXIX. Monetur jus in Regnum Neapolitanum illi non ereptum, *ibid.* Oratores mittit ad Mantuanum conventum, LXVI. Bellum Ferdinando infert pro recuperando Neapolitano regno, LXXVIII. Genuæ classem, instruit, *ib.* Ad eum a Ferdinando plures principes deficiunt, LXXIX. Pius si Renato non fuerit necessitatem apud Carolum Gallorum Regem excusat, 1460. XVII. Eius filius Ferdinandum ad Sarnum fundit fugatque, *ibid.* Renato Pius adversatus, LXVII. & LXVIII. Pacem obtinere nequit cum vellet Sigismundum Malatestam a Pio in gratiam admitti, LXXII. Excusso a Genuensibus Gallico jugo ejus res depressæ, LXXIII. In Genuensem portum tentat irrumperere, LXXIII. Repulsus cum cæde Saonam repetere cogitur, *ibid.* & 1461. VI. Conjurat adversus Ludovicum XI. Regem cum proceribus, 1465. XI. A Catalanis in principem asciscitur adversus Joannem Aragonum Regem, *ib.* Joannem Lotharingiæ ducem submittit cum copiis, *ib.*

Renatus junior Lotharingiæ dux Carolo Burgundo Nussensi bello implicito bellum indicit atque in Luxemburgensem comitatum incurrit, 1475. IV. A Ludovico Francorum Rege proditur, ut Burgundus Luxemburgensem ipsi proderet, IX. Obsesso Nancejo deseritur a Friderico Cæsare, X. Amisso Nancejo in Germaniam fugit, XI. Contracto apud Argentinam exercitu post acceptam a Burgundo per Helvetios cladem Nancejum recuperat, 1476. XII. Eorundem in obsidione trucidat, 1477. III. Affert auxilia Helvetiis, qui Carolum ducem Burgundiæ ex-

trema clade afficiunt, 1476. XII. Contracto exercitu in Lotharingiam irrumpit ac Nancejum expugnat, *ibid.* Mox a Carolo Nancejum obfesum, *ibid.* Fert obfesis fuppetias atque in praelio Carolum necat, 1477. IV. Potitur principatu, *ibid.*

Resurrectio: Duo mortui in vitam revocati a B. Joanne Capistranensi, 1456. LXIV. Conradus puer Brixianus trucidatus & parietis crassitie sepultus a Judæo ad vitam excitatur a B. Jacobo Picente, 1476. XX.

Rhodus in discrimen adducta a Turca & Egyptio fœdere junctis, 1461. XXVII. Equites ad eam tuendam se conferre ex occidente jussi, *ibid.* Obfessa a Venetis, 1464. LXVI. Interprete Carola Regina obfisione soluta, *ibid.* Centum & quinquaginta navium classe oppugnata a Mahomete II. 1480. II. Multæ impreffiones hostiles in eam factæ a Turcis, 1480. III. & seq. Prodigio cœlesti defensa est, XI. Quanto tempore fuerit obfessa, XIV. Rhodii divinitus confirmati perturbatique Turcæ, XV. Rhodia militia: Illi conjunctæ sancti sepulchri & S. Lazari militiæ, 1479. XXVII.

Richardus dux Eboracensis feditiones concitat adversus Henricum VI. Angliæ Regem, 1457. LIX. Inde Anglia Gallico & Scotico bello vexata, *ibid.* De regni jure cum Henrico VI. Rege certat, 1460. CVI. In acie captum demonstrat suscepium flagitio & prodicione sceptrum, *ibid.* Post Richardi mortem decretum illi regnum, *ibid.* Franciscus Episcopus Interamnenfis repulsam ab Henrico passus illum tuetur, *ibid.* Richardi genealogia qua ad jus regium nitebatur transmissa ad Pontificem, CVII. A Margareta Regina captus in praelio, CVIII. Ejus imperio una cum Edmundo secundogenito filio cœsus, *ibid.* Ejus caput ludibrii causa redimitum papyracea corona, *ibid.* Ab Eduardo filio post victum fugatumque Henricum regno potito honorifice sepelitur, 1461. CXXXV.

Richardus Episc. Sarisberienfis reliquiarum S. Osmundi translationem solemnè ritu celebrare jussus, 1457. LXXXVIII.

Richardus Vvarvici comes regios honores primum Henrico VI. adversus Richardum Eboracensem asserit, 1461. CXXXIV. Commendatus ab Henrico Rege Pontifici, *ibid.* Conjurat deinde in Henricum, *ibid.* In Margaretam Reginam signa effert atque ab ea profligat, *ibid.* Coactus in ea clade Henricum Regem liberum dimittere, *ibid.* In Henricum signa attollit, *ibid.* Eum magna strage fundit, *ibid.* Eduardo Eboracensi duci sceptrum asserit, *ibid.* A fratre proditus in acie, 1471. LI. Interfectus ab Eduardo Rege, *ibid.*

Ritus: Creandi Pontificis ritus, 1458. II. Conferendæ Cardinalitatis dignitatis, 1460. XXX.

Robertus Malatesta Sigismundi Malatestæ notus Ariminum occupat, 1468. XXXI. Ejus clientela a Ferdinando Rege contra Paulum II. accepta *ibid.* Immisus ab eo exercitus contra classem pontificiam, 1469. XXVI. Tyrannidem armis tuetur, *ibid.* Copias ecclesiasticas fundit, *ibid.* In Sixtum cum aliis conjurat, 1479. XVII. Percussus decretoria sententia, *ibid.*

Robertus Archiepiscopus Colonienfis contracta rixa a civibus pulsus, 1474. III. Carolum Burgundiam ducem in auxilium evocat, *ibid.* & IV.

Rodericus Borgia nepos Callisti III. creatus diaconus Cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano, 1456. LXXI. Dictus in pontificatu Alexander VI. *ibid.* Lascivus ac intemperans, 1460. XXXI. Corripitur a Pio II. *ibid.* Voto se astringit ad sequendum Pium II. in expeditione contra Turcas, 1464. XXXVII. Tri-

remiam suis sumptibus instruit, *ibid.* Ad nuptias inter Ferdinandum & Joannis Regis Aragonum filiam sacrandam missus, 1477. II. Missus a Sixto IV. in Hispanias, 1471. LXXVI. Valentia legationis causas exponit, XXI. Legationem exercet improbe, XXII. Ubique relinquit vitiorum vestigia, *ibid.* Concilian-di Ecclesiæ Magistri equitum Navarra, qui Episcopum Pamplonensem occiderat data illi potestas, 1472. XXIV. A Castellæ Rege honorificentissime exceptus, 1473. XVIII. Ab eo ad dextram collocatur, *ibid.* Obtinere decumas ad bellum Turcicum cogendas in Castellæ, *ibid.* Sacerdotum ordo illi decreto intercedit, *ibid.* Re infecta redit, XIX. Navstragium in portu patitur, *ibid.* Male parit amittit, *ibid.* Divino miraculo eruitur e periculo cum septuaginta quinque e familia meris fuissent, *ibid.*

Rodericus Sanctius Episcopus Palentinus idemque molis Adrianæ præfectus plures libros pro statu ecclesiastico edit, 1466. XXV. Scribit etiam commentarium in bullam depositionis Georgii Regis Bohemici hæretici, *ibid.*

Rodolphus: *Vid.* Rudolphus.

Roma, & Romani: Cur augenda sint illius decora, 1455. X. A Constantino magno pontificibus relicta, 1455. XXIII. A Mahomete II. Roma jactatis vocibus cupidissime affectata, 1470. XXXIII. Romanorum triginta millia sacro S. Andree capiti in urbem delato prætulere faces, 1462. IV.

Rosa aurea sacra prece a Pontifice sacra missa Alfonso Lusitanæ Regi, 1454. VII. 6. Nunc. Alia Carolo Francorum Regi, 1457. LII. Mystica ejus interpretatio, *ibid.* Ad Joannem Regem Aragonum a Pio II. missa, 1460. CXIV.

Rothomagensis Archiepisc. a Lugdunensis Archiepiscopi imperio solutus pronuntiatur, 1458. XXXVII. Lugdunenses a Pontificio tribunali in re ecclesiastica impie provocare ad regionem ausi, *ibid.* Intentatum a Callisto anathema Lugdunensibus & regii edicti vis dissoluta, *ibid.*

Roxburgum obfesum a Jacobo Rege Scotiæ, eoque frustis tormenti bellici laniato liberatum, 1457. LIX. & 1460. CIX. Ex extincto deditione capitur ac solo æquatur, *ibid.*

Rudolphus Episc. Laventinus Pauli II. in Bohemia internuntius Germanos urget, ut fidei causam adversus Georgium Regem Bohemici hæreticum suscipiant, 1466. XXVIII. Quid ipsi responsum, *ibid.* Decem millia Wratislaviensium crucis simbolo insignit tridui spatio, XXIX. Cogit hæreticos eo terrore ad solvendam Wratislaviæ obfisionem, *ibid.* Opera sua conciliat pacem inter Regem Poloniæ & Cruciferos, XXXI. Id sanctimoniali divinitus ostensum, *ibid.* Mira ejus integritas in respondendis muneribus, *ibid.* Crucis signa in Georgium hæreticum Bohemiæ Regem attollere jussus, 1467. VIII.

Rudolphus Episcopus Herbipolensis impostorem decumas sacerdotibus vestigalia principibus solvere prohibentem ac Germanos ad libertatem hortantem concremari jubet, 1476. XVII.

Ruffinonensis comitatus pactione datus Ludovico XI. Regi Francorum, ut sibi pro retinenda Catalonia opem ferat adversus Henricum Castellæ Regem, 1462. XLIV.

S

S Abatia arx ad Savi confluentes condita a Turcis, 1474. VIII. A Matthia Rege Hungariæ expugnata, 1475. XXVIII.

Se-

Sacerdotia non a regibus, sed a Pontifice conferenda, 1455. XVI. Monitus Rex Angliæ, ne id affectaret, *ibid.*

Sacramentalia repudiata a Joanne Ruchardo hæretico, 1479. LVIII.

Sacrilegium: Excitato incendio in Polonico exercitu repertæ sunt in semissis quadrigis pixides Eucharistiam continentes, 1474. VII. Sacrilegi, qui evaserant jussu regio concremata, *ibid.*

Salmanticensis academia: In ea exortus Lutheranz hæresis præambulum oppressus, 1479. XXXII.

Salutatio angelica: Qui salutandæ Virginis hora meridiana author, 1472. XII.

Samothrace insula expugnata a Mahomete II. 1461. XLII.

Sanctorum intercessio: Deipara & S. Joannes Baptista Rhodios tuentur contra Turcas, 1480. XI. Sanctorum omnium festivitas statuitur celebranda diebus octo & quare, 1480. XXIX.

Sanguis Christi: Orta controversia an qui in passione fusus est, triduo illo conjunctus esset hypostaticè Verbo & patriæ cultu adorandus, 1462. XLV. Mota lis est a B. Jacobo Picente idemque conclusit Verbo non fuisse conjunctum, *ibid.* Disceptatum inter Dominicanos & Franciscanos an triduo passionis hypostaticæ unioni conjunctus esset, 1463. CIII. Prohibita a Pio II. de ea re disceptatio vetitumque parti neganti, vel defendenti notam hæresis impingit, CV.

Saraceni si blasphemant, poena affici jussi, 1456. LXVIII.

Sarisberienfis Ecclesia a B. Osmundo Episcopo locupletata, 1457. LXXXII.

Satalia Pamphiliæ regia frustra tentata a Christianis, 1472. XLIII. Cur non fuerit capta, *ibid.*

Scanderbegus: Subsidia illi a Callisto data, 1457. XX. Commendatur ob res gestas in Turcas, XXI. Promissa illi auxilia, XXII. Compellitur intra arces, *ibid.* Data Pontificiæ classis legato imperia, ut illi opem ferat, *ibid.* Ultra omnes principes Christianos de fide optime meritus, XXIII. Promissum illi Divinum auxilium, XXVI. Belgradum in Epiro obfedit, XXVII. Magnam cladem a Turcis accipit, *ibid.* Dimicaturum fidebatur labrum & os cruentabatur, *ibid.* Christianum cruorem barbarico vindicat, *ibid.* Dynasta Diabrenfis in eum a Mahomete subornatus, XXVIII. Evadens cum Turcis profligat, *ibid.* Veniam petenti ignoscit, *ibid.* Submissa Scanderbegi subsidia, sustentata Macedonia, XLI. Ipse commendatus a Callisto apud Matthiam quod plura fortiter gesserit in Turcas, 1458. VIII. Bosna illi commendata, X. Vetitus inire inducias cum Turca, XI. Mahometis in eum impetus fortiter excipit dum ceteri torpent otio, *ibid.* Collaudat eum Callistus, ut Christiani imperii propugnatores, *ibid.* Si ceteri principes similes illi fuissent actum erat de Turcis, XV. Significatum ipsi convocari principes Christianos pro conficiendo bello Turcico, XV. Testatur Callistus prope solum Scanderbegum restitisse Mahometi, XV. Florentissimam victoriam de Turcis refert, XVI. Submissus illo Callisti nepos, *ibid.* Amela Scanderbegi nepos subornatus a Turcis in eum conjurat, *ibid.* Cæsis Turcis capitur a Scanderbegi, qui ejus vitæ parit, *ibid.* Cæsis viginti Turcarum millibus & eo amplius sexaginta tantum Christiani desiderati, *ibid.* Pofcit ab eo inducias Mahometes, XVI. Generoso responso repellitur, *ibid.* Mittit Scanderbegus ad Reges Turcica spolia, ut eos in Mahometem concitet, *ibid.* Opem Ferdinando adversum Gallos ferre meditatur, 1460. LX. Laudatum ejus consilium a Pio, *ibid.*

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Saraceni si blasphemant, poena affici jussi, 1456. LXVIII.

Sarisberienfis Ecclesia a B. Osmundo Episcopo locupletata, 1457. LXXXII.

Satalia Pamphiliæ regia frustra tentata a Christianis, 1472. XLIII. Cur non fuerit capta, *ibid.*

Scanderbegus: Subsidia illi a Callisto data, 1457. XX. Commendatur ob res gestas in Turcas, XXI. Promissa illi auxilia, XXII. Compellitur intra arces, *ibid.* Data Pontificiæ classis legato imperia, ut illi opem ferat, *ibid.* Ultra omnes principes Christianos de fide optime meritus, XXIII. Promissum illi Divinum auxilium, XXVI. Belgradum in Epiro obfedit, XXVII. Magnam cladem a Turcis accipit, *ibid.* Dimicaturum fidebatur labrum & os cruentabatur, *ibid.* Christianum cruorem barbarico vindicat, *ibid.* Dynasta Diabrenfis in eum a Mahomete subornatus, XXVIII. Evadens cum Turcis profligat, *ibid.* Veniam petenti ignoscit, *ibid.* Submissa Scanderbegi subsidia, sustentata Macedonia, XLI. Ipse commendatus a Callisto apud Matthiam quod plura fortiter gesserit in Turcas, 1458. VIII. Bosna illi commendata, X. Vetitus inire inducias cum Turca, XI. Mahometis in eum impetus fortiter excipit dum ceteri torpent otio, *ibid.* Collaudat eum Callistus, ut Christiani imperii propugnatores, *ibid.* Si ceteri principes similes illi fuissent actum erat de Turcis, XV. Significatum ipsi convocari principes Christianos pro conficiendo bello Turcico, XV. Testatur Callistus prope solum Scanderbegum restitisse Mahometi, XV. Florentissimam victoriam de Turcis refert, XVI. Submissus illo Callisti nepos, *ibid.* Amela Scanderbegi nepos subornatus a Turcis in eum conjurat, *ibid.* Cæsis Turcis capitur a Scanderbegi, qui ejus vitæ parit, *ibid.* Cæsis viginti Turcarum millibus & eo amplius sexaginta tantum Christiani desiderati, *ibid.* Pofcit ab eo inducias Mahometes, XVI. Generoso responso repellitur, *ibid.* Mittit Scanderbegus ad Reges Turcica spolia, ut eos in Mahometem concitet, *ibid.* Opem Ferdinando adversum Gallos ferre meditatur, 1460. LX. Laudatum ejus consilium a Pio, *ibid.*

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Præcipua Scanderbegi gesta, LXI. Nonnulli in eum cum Turcis conjurant, CIV. Intentatæ iis a Pio II. censura, *ibid.* Philephi de Scanderbegi elogium, 1463. XLVIII. Quæ fuerint ejus vires, 1464. XLII. Pius II. illum Regem creare decreverat, XLV. & seq. Venetorum ad eum oratio, *ibid.* Magnas spes concepit, *ibid.* Ex Pii morte maxime affligitur, XLVII. Turcas ad decem millia cædit, 1465. XVII. Ballabanum ducem Turcarum fundit iterumque, *ibid.* Duos Mahometis exercitus profligat, *ibid.* Viginti quatuor millia hostium cædit & sex millia capit, *ibid.* Submissi a Mahomete sicarii ad eum trucidandum, sed divinitus detecti, XVIII. Mahometes in eum expeditionem ducit cum ducentis millibus Turcarum, *ibid.* Perfugit ad Paulum II. pro implorandis auxiliis, *ibid.* Ejus ad Pontificem & Cardinales oratio, *ibid.* Adjutus auro a Pontifice comparat copias & Turcas multis praeliis atterit, XIX. Vincitur extrema clade a Mahomete II. 1466. I. Supra annos viginti pugnavit pro fide Christi, II. Ejus ditio a Turcis occupata, *ibid.* Pauli II. de ea re ad Principes literæ, *ibid.* Missa ad eum subsidia, sed non suffecere, III. Ex bellicis laboribus morbum contrahit, VII. Sacramenta pie suscipit ac moritur, *ibid.* Ejus ditio a Turcis occupata, *ibid.* Partim a Venetis, *ibid.* Scodra & Scodraes: Scodrenses obfessi a Turcis, 1474. XIII. Constante eos propulsant, *ibid.* Ob largiorem victum & potum magna ex parte pereunt, *ibid.* Scodra triennio oppugnata a Turcis, 1478. XL. Dedita a Venetis Mahometi cum aliis pluribus arcibus, ut pacem emerent, *ibidem.*

Scriptura sacra: Fingit Mahometes eam corruptam a Judæis & Christianis, 1461. LXXXV. Demonstratur corrupti non potuisse, LXXXVIII. & seq. Ex prophetis id confirmatur, XCII.

Scenko Sternembergenfis dux sacri belli in Georgium hæreticum Bohemici Regni jure exactoratum pronuntiat, 1466. XXXI.

Senæ Archiepiscopi dignitate a Pio II. exornatæ, 1464. XXXIII. Reliquiis dexterae S. Joannis Baptistæ decoratæ, *ibid.*

Senes adversus Florentinos Pontifici student, 1478. XIII. Nonnulla Senensium oppida a Florentiniv capta direptaque, XXX.

Sergius apostata magister fuit Mahometis, 1461. LXIV.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iterum defixus, 1463. LXXIV. Plura oppida ab eo recepta, LXXV. Insignis illius impietas in deridenda pontificia auctoritate, *ibid.* Pro

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Sicarii: Latæ a Paulo leges in Sicariorum fautores, 1466. XXIV.

Sigismundus Malatesta: Impii illius mores extoresque, 1459. XXXVIII. Anconam occupat, 1460. LXXII. Ægium tentat, *ibid.* Latæ in eum censura, *ibid.* Plures turbas in Piceno excitat, 1461. VII. Ab illius partibus ad Pontificias revocati Anconitani, VIII. Episcopum Cornetanum Ecclesiastici exercitus ducem fundit, VIII. In eum immisus Neapolio Ursinus, IX. Ursinum timens in loca tutiora se subducit, *ibid.* Damnatur hæresis quod non credat immortalitatem animæ, *ibidem.* Ejus effigies ignibus tradita, *ibidem.* Moniti Veneti, ut damnent illius fœdus, X. Coacto ingenti exercitu fingit prosperare in Regnum Neapolitanum pro ope Gallis ferenda, 1462. VII. Senogalliam capit, *ibid.* A Friderico Urbinate & Neapoleone Ursino dum fugam meditatur funditur, *ibid.* In Apuliam ad Gallos fugit, *ibid.* Venetias deinde se recipit, *ibid.* Invenitibus Gallis inducias cum Pontifice negat Pontifex Sigismundum iis comprehendendum adeoque ea discussa, X. Anathemate iter

retinendo Arimino pacem exorat, LXXV. Data ea lege, ut hæreses ejuret, *ibid.* Conciliatur Ecclesiæ, LXXVII. Cum quinque millibus militum in Peloponnesum missus contra Turcas, 1464. XIII. Spartam expugnat excepta arce, LXV. Arcem obsidet frustra expectato auxiliari exercitu Veneto recedere incenso oppido cogitur, *ibid.*

Sigismundus Austriae dux adit Pium Mantuæ, 1459. LXXIII. Operam in Turcas illi desert, *ib.* Nicolaum Cardinalem capit, 1460. XXXIII. Nonnullas arces vimque auri ingentem ab eo extorquet, *ibid.* Censuræ ei incussa, *ibid.* Aliz illi pœnæ inflictae, XXXIV. A Pontifice ad futurum concilium nefarie provocat, XXXV. Pronunciatum iniqua ab eo captari diffugia, *ibid.* Hæresis criminis eo facto se devinxisse, *ibid.* Corruptus est a Gregorio Hamborgensi, XXXVI. Ob pertinaciam repetitæ in eum censuræ, 1462. VI. Pro ejus conversione oraturis propoliz indulgentiæ, *ibid.* Judicariam in eum severitatem exercet Pius II. 1461. XI. Neganti se hæreticum obicitur non credere in unam sanctam Ecclesiam, XI. Conjurat in Fridericum III. Imperatorem, XII. Solicitatus dux Mediolanensis ad movendum illi bellum, *ibid.* Illum Helvetii, ut hostem Ecclesiæ infectantur, XIII. Fridericus pro Sigismundo deprecatorum agit, *ibid.* Negat Pius dandam illi pacem nisi Ecclesiæ se submiserit, *ibid.* Confirmat in rebellionem Dietherum Moguntinum adversus Pontificem, XXII. Concordiæ interpretem adhibet Venetum Ducem apud Pontificem, 1463. XCV. Revertitur deinde ad priorem perfidiam, *ibid.* Puscillitur censuris, *ibid.* In perduellione obfirmatus hæret, 1464. XXXIV. Resipiscenti ostensa clementiæ spes, *ibid.* Pro eo Imperator Fridericus flexis genibus ad legati pedes deprecatus est, *ibid.* Expiat injurias illique veniam dat, *ibid.* Ejus terræ invasæ a Suisensibus, 1469. XVI. Ejus clientela a Pontifice adversus Suisenses suscepta, *ibid.* Feretraum comitatum repetit a Carolo duce Burgundiæ, 1475. IV.

Sigismundus Thomæ Regis & Catharinæ Reginae filius exheredatus regio jure ni Mahomete deserto Christum coleret, 1478. XLV.

Simon puer Christianus odio Christi a Judæis immanissime excarnificatus, 1475. XXXVII. Miraculis coruscet, XXXVIII. Sumpsum de Judæis supplicium, *ibid.*

Simoneta historicus: Illius absurda figmenta, 1464. XL.

Simoniaci: Constitutio adversum eos a Sixto IV. edita, 1472. LXI.

Sixtus IV. ex Cardinale tit. S. Petri ad vincula creatus Pontifex, 1471. LXVI. Quam sententiam pro simbolo acceperit, *ibid.* De ejus primitiis, LXVII. Ostensum prægnanti matri Franciscanæ disciplinam professurum, LXVII. Puer cucullo Franciscano induitur, *ibid.* Ea detracta periclitatur, *ibid.* Restituito habitu iterum addicitur S. Francisco, *ibid.* In nutricis ulnis populum sacro crucis signo lustrare visus, *ibid.* Inter Franciscanos professus ordini præfectus est, LXIX. A factione Mendicantium temere a Paulo ad concilium provocantium abstinuit, *ibid.* Creatus Cardinalis pluræ opuscula edidit contra subnascentes errores, *ibid.* Dum ad Lateranum solemnem pompam duceret periclitatus, LXX. Encyclicæ ejus ad fideles literæ, *ibidem.* Decernit fidem tueri contra Turcas, LXXI. Paratum se offert non modo ad opes, sed etiam ad sanguinem profundendum, LXXI. Mahometis II. infanda consilia exponit, LXXII. Habita de bello Turcico gerendo apud eum oratio a Bernardo Justiniano, LXXIII. Quatuor legatos in varia regna mittit, LXXV. Fideles ad sacrum in-

Turcas bellum sollicitat, *ibidem.* Concilium Laterani indicit, LXXVI. Friderico Imperatori litem de loco moventi Mantuam vel Anconam proponit, *ibid.* Plures legatos in varia regna ad principes Regesque in Turcas concitandos mittit, *ib.* Marcum Barbum ad Hungarum & Polonum conciliandos mittit, LXXVIII. Petrum Riarium & Julianum nepotes Cardinalicia purpura donat, LXXIX. B. Jacobum Picentem ad conciliandos Afulanos mittit, LXXX. Annuum vestigal Ferdinando remittit quandiu copias in Turcas junxerit, *ibid.* Affinitatem jungit cum Ferdinando, *ibid.* Fideles ad sacrum in Turcas militiam sollicitat, 1472. I. Oliverium Cardinalem navali exercitui præficit, *ibid.* Sacras indulgentias arma correpturis proponit, III. Classem discessuram sacra præce lustrat, IV. Philippi ad eum literæ, ut mature Italiæ consulat, V. In locum Bessarionis Cardinalis Patriarchæ Constantinopolitani Petrum Riarium subrogat, XI. Avenionensem legationem demandat Ludovico Borbonio, XIII. Galli Sixto, ut Christi vicario obsequium deserunt, XV. idem agunt plures alii principes & Lusitanæ ac Scotiæ Reges, XVI. Ecclesiam S. Andræ Archiepiscopali apice insignit, XVII. Indulgentias proponit subsidium nummarium contra Turcas præbitoris, XVIII. Exponit fidelibus affectari a Mahomete occidentale imperium, *ibid.* De summa rerum agi demonstrat, *ibid.* Decumas in pluribus regnis colligit, XX. Fridericum Cæsarem sollicitat, ut cum Polono & Hungaro fœdus in Turcam jungat, XXVIII. Matthiæ Hungari Regis partes adversus Polonum suscipit, XXIX. Casimirum & Wladislaum urget, ut desinant Hungaro bellum inferre, XXX. Cruciferos in Polonum concitat, XXXI. Sacramenta a Bohemis præstita Wladislae rescindit, XXXII. Silesios & Moravos Matthiæ obsequi intentato anathemate jubet, XXXIII. Marci Cardinalis legationem ad alia regna septentrionalia exporrigit, XXXV. Legatum commendat de induciis inter Polonum, & Hungarum imperatis, XXXVII. Permittit, ut pro pace firmanda Bohemiæ regnum dividatur, XXXIX. Joannes Basilii Moscovitarum dux ad Sixtum legationem insignem mittit, XLVIII. Significat se adherere Florentino concilio, *ibid.* Despondit Sixtus Moscovitæ filiam Constantinopolitani Imperatoris, XLVIII. Fœdus sedente Paulo initum repudiatur, L. Ferdinandum Regem Neapolitanum pendendi vestigalis onere liberat, LII. Divelli Soranum comitatum ab Ecclesiastica ditio- ne permittit, LIII. Cum Ecclesiæ dispendio suos promovet, LIV. Affinitatem cum Ferdinando jungit, LIV. Quæ sint illi a Ferdinando promissa, LVI. Imolam & Forumlivium cum Ecclesiæ damno nepoti Hieronymo Riario tradit, LIX. Ea res fœdum illi ac stirpi exitium attulit, *ibid.* Herculi Ate- stino ducatus Ferrariensis jus beneficiarium tradit imperato quinque millium aureorum censu, LIX. Pauli sanctionem de jubileo ad vigesimum quintum annum redacta confirmat, LX. Dissidia ex pragmatica orta componit, LXI. Constitutionem fert in simoniacos, *ibid.* Mittit internuntium in Canarias insulas, LXIV. Laurentium Zenum Archiepiscopum Spalathensem in classis pontificiæ imperio subrogat Oliverio Carafa, 1473. I. Hungarum deterret ne cum Mahomete fœdus ineat, VI. Monet præfules, ut fœdus illud abrumpan, VIII. Sollicitat Fridericum, ut Matthiæ faveat in re Bohemica, XIII. Darocense templum aditur in quo quinque hostiæ divinitus crucentatæ servabantur veniam criminum proponit, XXI. Auger Cardinalium senatum, XXII.

Pfeu.

Pseudocarmelitæ Bononiæ magicam artem docentes deprimit, XXV. Errorem negantium determinatam esse veritatem futurorum contingentium damnat, XXVI. Venetis eripientibus Anconitanis libertatem navigandi anathema intentat, XXVII. Christianum Regem Daniæ ad limina Apollolorum venientem humanissime fovit, 1474. I. Excipit eum Romæ honorificentissime, II. Ante illius pedes Daniæ Rex religiosissime provolvitur, *ibid.* Moldavia princeps plura signa Turcis in prælio erepta ad Sixtum transmittit, XI. Ecclesiæ spoliis suos ditat Sixtus, XIX. Senogalliam nepoti dat, sed ea res extremum exitium illi attulit, XX. Urbini comitem ducale apice coronat, XXI. Ejus nepos Cardinalis quem pluribus episcopatibus onerarat in juventute extinctus, XXII. Minorum ordinem confirmat, XXVII. Et Augustinianorum disaccatorum, XXXIV. Ferdinandum Regem Neapolitanum in urbem venientem excipit honorifice, 1475. I. Carolam Cypri Reginam benigne sustentat, *ibid.* Legatum mittit pro Nuficenti bello pacando, III. Nicolaum Francum internuntium creat pro sedandis Hispaniæ bellis, XV. & seq. Instaurat constitutionem ex titulo dato a Pontifice nemini jus conferri, XVII. & XXXI. Donationem tertiarum a Martino factam Castellæ Regibus rescindit, XIX. Sollicitatur a Matthiæ Hungariæ Rege, ut bellum sacrum in Turcas urgeat, XXI. Franciscanos mittit ad fidem inter Canarienses propagandam, XXIX. Intendentibus litem Ludovico Sabauda & Carola Venetis de Regno Cyprio reculat cognoscere litem admittere, XXX. Cyprios arguit de Jacobo Rege interempto, XXXII. Avenionem Archiepiscopali dignitate insignit, XXXIII. Festum Visitationis instituit, XXXIV. Fideles ad Virginis opem contra Turcas implorandam excitat, XXXV. Julianum Roburum Cardinalem in Gallias legatum decernit, 1476. I. Exponit Gallis Turcam excidisse Cassiam atque ad alia regna invadenda comparatum, II. Exponit Ludovico Regi suscipiendæ ab ipso Christi causæ necessitatem, *ibid.* Dominicum Reatinum Episcopum in Germaniam, Hungariam & Poloniam mittit, IV. Moldaviæ principem redacto ex indulgentiis auro adjuvat, VI. Nicolaum Francum internuntium ad sedanda Castellæ bella mittit, XIII. Sæviente in urbe peste effugiem Virginis pictam a S. Luca solemnè pompa defert, XIV. Auger Cardinalium senatum, XV. Propagata ejus studio in Canariis insulis religio, XXI. Et in Ghinea, XXII. Joannem Cardinalem ad sedandos in principatu Mediolanensi tumultus decernit, 1477. I. Ingolstadtensem academiam instaurat privilegiique exornat, V. Tubingensem academiam condit, *ibid.* Fideles ad colendam intentiore studio Virginem Desperam sollicitat, IX. Instituit conceptionis B. Virginis officium, *ib.* Illud repetituris, indulgentias proponit, *ibidem.* Auger Cardinalium senatum, X. Ex arcano Georgium Hesperum ob Friderici Cæsaris ambitus Cardinalem creat, XI. Xenodochium Sancti Spiritus instaurat, XII. Illud a fundamentis reficit, *ibid.* Instituit ad illud tuendum augendumque sodalium, *ibid.* Eidem nomen adscribit, *ib.* Creditus particeps conjunctionis in Mediceos constat, 1478. III. Illos in pluribus adversarios senferat, *ibidem.* Sententiam anathematis reficit, V. & seq. Ejus nepos Raphael Cardinalis e carcere ad eum dimissus, XIII. Bellum Florentinis, *ibid.* In eum Florentinis Venetis & Mediolanensis dux se conjungunt, *ibid.*

Ann. Ead. Tom. XXIX.

Rebellant fiduciarii principes, *ibidem.* Gallorum Rex in eum concitatus, XV. Concilium a Jacobo Papiensi datum ipsi, XVI. Iniqua ad eum Gallorum legatio, XVII. Quid Ludovici XI. oratoribus responderit, XIX. Ad concilium citatus ita responderit, ut adversarii pertimuerint ne fieret, XXVIII. Pacem admittit cum Florentinis, quæ mox ab eis violata, XXX. Principibus ecclesiasticis ex aula pontificia revocantibus anathema intentat, XXXI. Helvetios in Mediolanensem concitatur, XXXII. Genuesibus Mediolanense jugum excutientibus favet, *ibid.* Bosniæ regnum illi testamento a Regina Catharina relictum, XLII. Ensem & calcarea solemnè ritu accepit, *ibid.* Decernit invitum Episcopum transferri posse, XLVI. Dat Bartholomæo Platinae munus, ut insignia Romanæ ecclesiæ monumenta colligar, XLVII. Platinae ad eum ea de re literæ, *ibid.* Bibliothecam Vaticanam instaurat, ut in ea literarum amantes studio vacent, XLVIII. Controversiam inter clericos & monachos componit, XLIX. Redintegrare studet bellum in Turcas, 1479. I. Austriam Cardinalem tit. S. Sabinae in Germaniam mittit pro indicendo Turcis bello facto, *ibid.* Germanos ad sacrum militiam sollicitat, *ibid.* Joannem de Aragonia S. Adriani diaconum Cardinalem in Hungariam, Bohemiam & Poloniam legatum decernit, II. Indicendi inter eos reges colloqui potestate eum instruit, *ibid.* Africanio administratori Papiensis Ecclesiæ legationem in Mediolanensi principatu committit, III. Missæ ad eum plures legationes, ut bello in Florentinos ablineat, VIII. Accusatus passim ad vindictam quam ad quietem procliviorum esse, *ibidem.* Apologeticis literis invidiam purgat, IX. & sequenti. Demonstrat se pacem obtulisse communemque in Turcas expeditionem, X. & XIII. Spretam a Florentinis pacem queritur, XIV. Tentatum ab iis Perusium, *ibid.* Propulsatos agrum Perusinum vastasse, *ibid.* Ob pertinaciam novis eos censuris devincit, XV. Ni resipiscant graviores iis pœnas intentat, *ibid.* Herculem ducem Ferrariæ ob perduellionem exauctorat, *ibid.* Robertum Malatestam Ariminensem & alios rebelles damnat, *ibid.* Joannem Baptistam Sabellum, qui Florentinos propulsarat Perusio ampla potestate auget, XVIII. Florentinos Ferdinandi Regis opera contundit, XIX. Ferdinando Florentinis conciliato promissa a Laurentio annua pensione ad pacem adigitur, *ibid.* Ferdinandi Regis Aragonum contra Turcas signa securis indulgentias proponit, XX. S. Lazari & S. Sepulchri sodalitates militares Rhodiæ conjungit, XXI. Petri de Osma nefandas hæreses damnat, XXXII. Immaculatam Virginis conceptionem commentario tutatus est, XXXIV. Sanctis Francisco & Antonio suam amplitudinem acceptam refert, XXXIV. Sacellum in eorum honorem excitat, *ibid.* Rhodiis equitibus obfessis auxilia submittit, 1480. II. Capto Hydrunto territus de Italia deferenda consilium agitatur, XIX. Deinde ad defendendam Italiam obfirmat animum, *ibid.* Promulgat diploma de sacra militia profitenda, XX. Exponit Turcarum crudelitatem, *ibid.* Jungenda sine mora in hostem arma admonet, XXI. Quamvis exerceantur fideles cladibus victoriam reportaturos, XXII. Sollicitat fideles, ut arma expendant in Turcas, XXIII. Gabrielem Cardinalem SS. Sergii & Bacchi legatum in Siciliam decernit, XXIV. Crucifigandos in clientelam accipit, *ibid.* Indicit Italis inducias dum Turca in Italia hæserit, *ibid.* Principes admonet, ut Turca Romam expugna-

Qqq 2

re

re medietur, XXVI. Ex mutuis inimicitias dissolvi Christianam potentiam, *ibid.* Italiam sexaginta millia hominum in mutuas clades sepe armasse, XXVII. Hos pares esse posse ad Turcas edomandos, *ibid.* Principes sollicitat, ut Michaelis Archangeli auxilio fidant, *ibid.* Vetera miracula in memoriam revocari jubet, *ibid.* Sumporis arma indulgentias proponit, *ibid.* Imperat decumas in sumptus bellicos, XXVIII. Festum omnium sanctorum diebus octo celebrari jubet, XXIX. Classem comparat in Turcas, XXXI. Joannem Baptistam Cardinalem Sabellum ad Genueses decernit, *ibid.* Julianum Cardinalem Robureum nepotem suum ad sedanda inter Ludovicum Regem & Maximilianum Archiducem bella mittit, XXXIII. Dat illi etiam munus, ut Gallum Anglumque inter se conciliet, XXXVI. Florentinos respicentes solemniter ritu conciliat, XXXIX. Sixti ad Florentinos responsum, XL. Cardinales novos creat, XLIII. Mota lite de annulo Virginis pronubo illum in urbem deferri jubet, deinde a Perusinis aservari permittit, XLIV.

Smyrna ab Oliverio Caraffa legato erepta Turcis, 1472. XLII. Muniendam non censuere Veneti, sed incendendam, XLIII.

Societas Jesu Christi instituta a Pio II. 1459. LXXXIII. Profitebatur armis Christi fidem defendere, *ibid.*

Societas prædicatorum peregrinantium propter Christum prærogativa affecta a Pio, 1464. XXXV.

Solimani Turcarum dux Scodram cum octoginta militum millibus obsidet, 1474. XII. Propulsatus ingenti clade, XIV. *et seq.* Lemnum tenet, sed viraginis virtute repellitur, 1476. IX. Fugatur a Veneta classe, *ibid.*

Sophia Thomæ Palæologi despotæ filia desponsa Joanni Basilio duci Moschovitarum, 1470. IX. Suadet illi, ut Tartarorum jugum excutiat, 1479. XLVIII. Ficta religione Tartaros ex arce deturbavit, *ibid.*

Sora Pio II. dedita ea lege, ut juris sit ecclesiastici, 1463. LXXXVIII.

Soranus comitatus a Ferdinando datus Ecclesiæ, ut in regno firmaretur contra Andegaveses, 1468. XXX. Invaditur contra pacta, XXXI. Convivente Sixto IV. a ditione ecclesiastica divulsus, 1472. LIII.

Sparta a Turcis expugnata, 1462. XXXV. Recepta a Venetis, 1464. XI. In servitute Mahometis relapsa, *ibid.* Capta a Sigismundo Malatesta excepta arce, LXV.

Spartani: *vid.* Monobastenses.

Species Sacramentalis in carnem & sanguinem versæ, 1473. XXI.

Spina dominicæ coronæ nitidiores solito flores ante meridiem feria sexta hebdomadæ sanctæ Rhodi producit, 1457. LXXXIX. Jacobus Mililius equitum magister adhibitis testibus publica acta de miraculi veritate conficit, *ibid.*

Spiritus Sanctus: Ut illius processio per amorem fiat, 1461. LXIV. Cur Spiritus nomen illi inditum, *ibid.* Non est aliud a Patre & Filio licet sit alius, LXV. Testimonia prophetarum de Spiritu Sancto, LXVII. Moyse testimonium de Trinitate, *ibid.* Alia prophetarum, *ibid.* Demonstratur Græcis a Bessarione, ut veritas de processione Spiritus Sancti diligentissime excussa sit in Florentino concilio, 1463. LXI. Ut Spiritus Sanctus dicatur Filii Spiritus, LXII. Ut a Filio & Patre velut unico principio procedat, *ibid.* Licet dicatur procedere a Patre, non negatur quin a Filio, LXIII. Licuisse addere in symbolo vocem *Filiusque* demonstratur, LXVII.

S. Spiritus Xenodochium: *vid.* Xenodochium S. Spiritus.

Spurii cohabitare cum patribus sacerdotibus veteri, 1455. XLVIII.

Stalimene Turcis erepta a Callisto, 1456. L.

Stephanus Thomas Bosnæ Rex mittit oratores ad Callistum Papam, 1455. XXIV. Promissum illi eripiendas omnes urbes Turcis, quæ Bosnensis regno fuerint ipsi restitutum iri, *ibid.* In Apostolicam clientelam acceptus, *ibid.* Acceptas a Mahomete clades ulcisci parat, 1457. XVII. Mittit legationem ad Callistum atque ab eo confirmatur, *ib.* Pendere Turcis vestigial abauit, XVIII. Mitti crucem a Pontifice efflagitat, *ibid.* Zendrensem arcem Turcis prodit, 1459. LVI. Ad delendam infamiam Putarensis bonis exiit, 1460. XCI. Præcipuos mittit ad Pontificem, *ibid.* Exam-bit ab eo regiam coronam, *ibid.* Obstitit Matthias ne illi concedatur, *ibid.* Responsum Matthiæ non detrahi ipsius iuri, *ibid.* Nonnullos proceres Manichæos ad sedem Apostolicam victos mittit, 1461. CXXXVI. Fide orthodoxa eruditos recipit, *ibid.* Opem a Pio II. implorat, 1462. XXIX. Regiam coronam ab eo efflagitat, XXXI. Exponit victa Bosna Hungariam Dalmatiamque & Istriam vexatum iri, *ibid.* Monet Italiam Mahometem clades illaturum, *ibid.* Ipsius patrem Nicolao V. & Venetis denuntiasse capta Constantinopoli Latinos vexatum iri, *ib.* Si non defendatur Bosna ulterius vim Turcicam grassaturam, *ibid.* Quid illi a Pio II. responsum, *ibid.* Negata illi corona regia si Hungariæ Rex non assenserit, *ibid.* A Mahomete ingenti bello appetitur, 1463. XIV. Proditur a Bobacii præfecto Manichæo, *ibid.* Fugam raptis secum thesauris corripit, XV. A Turcis in fugam Jatra obfidetur, *ibid.* Compellitur, *ibid.* Inanibus illecebris ad tradendas arces impellitur, *ibid.* Traditur insigni perfidia ejusque proceres servituti mancipati, *ibid.* Cute vivus exiit, XVI. Justo Dei iudicio vitam & regnum fraude amittit, qui parenti fraude regnum eriperat, XVI. Ejus regnum occupatum a Turcis, *ibid.*

Stephanus Nardinus a Pio II. interuentus missus inter Helvetios & Austriacos bellum componit, 1459. LV. Creatus Arch. ep. Mediolanensis missus a Paulo II. pro componendo civili Galliarum bello, 1466. XIII. Creatus Cardinalis a Sixto IV. 1473. XXI.

Stephanus Varada Archiepiscopus Colocensis creatus presbyter Card. tit. SS. Nerei & Achillei, 1467. XVI. Ad eum a Paulo II. Pileus Cardinalitius transmissus, 1470. XLVII. Paulo post obiit, *ibid.*

Stephanus Moldaviæ Palatinus centum & viginti millia Turcarum fundit, 1474. X. Quarridano jejuniu victoriam celebrat, *ibid.* Verat alii quam Deo victoriam ascribi, *ibid.* Hostilia plura signa transmittit ad Pontificem, *ibid.* Educit in eum Mahometes quingenta Turcarum millia, 1476. V. Pabula hosti eripit, VI. Tartaros irruentes atterit magna strage, *ibid.* Turcarum extrema azmina carpit, *ibid.* Ocos vivos capit, aut nudat cute, aut palis suffigit more Turcico, *ibid.* Desertus a vicinis numeroque oppressus fugit cum hostium prope triginta millia peremisset, *ibid.* De Joanne Basilio Moschovitarum duce solitus dicere illum sedendo & dormitando augere imperium cum ipse pugnando limites ægre tueretur, 1479. XLVIII.

Sueci decretum edunt de non creando Rege, nisi Danorum Norvegorumque communi consensu, 1457. LX. Eo violato Carolum Regem sibi præfati sunt, *ib.* Ab eo levia tyrannide vexantur, LXI. Carolo pulso Christianum eligunt, LXII.

Suecia Norvegiæ & Daniæ conjuncta, 1457. LXII. Sub-

Suffragia: Defuncta petit sacrum pro se fieri, 1456. LXXII.

Suitenses terras Sigismundi Austraci invadunt quamquam pax quinquennalis indicta foret, 1469. XVI. Pronuntiantur insidias foedifragis penas incurrisse, *ibid.* Ausi pronuntiare Apostolica & Cæsarea edicta de servanda quinquennali pace non valere, *ibid.*

Sultanus Ægyptius: *vid.* Ægyptius Sultanus.

Supellex: Pontificia Supellex a Callisto III. in bello contra Turcas distracta, 1456. XLIX.

Symbolum fidei: Ex eo Wicleffita Episcopus quatuor articulos expungere ausus, 1457. XCII.

Synderovia Hungaris erepta a Turcis, 1459. LII.

Syndon sacra delata in occidentem, 1455. XVII.

Divina ultio in fures eam scindere molientes, *ibid.* Figura Christi collucens radiis sacrilegum obcecat, *ibid.* Fures veniam petentes sanantur, *ibid.* Divino nutu Chamberiaci relinquunt, *ibid.*

T

Tamerlanes Asiam populis orbavit, 1464. XIV. Turcarum vires eliserat, *ibid.*

Tartari junguntur Turcis foedere adversus Christianos, 1455. XXXII. De iis in Turcas concitandis agunt Moschovites, 1472. XLV. Estimatum eos æque ac Turcas metuendos, XLV. Irrumpunt in Moldaviam ac proteruntur, 1476. VII. Fiduciaris dux Moschovitarum eorum jugum excutit, 1479. XXXI.

Taxis Insula Turcis erepta a Callisto, 1456. L. Expugnata a Mahomete II. 1461. XLII.

Tentationes: Non est invisus Deo, qui carnis illecebras patitur, sed qui sequitur, 1456. LX.

Terracina ad Pontificis obsequium revocata, 1460. LXXVII. *et seq.*

Theodoricus Archiep. Moguntinus: Ejus in Callistum nefariæ coitiones, 1457. XLIX. Moneatur blandis verbis, ne se heresi in pontificia autoritate oppugnanda irretiat, XLIX. Alia ad eum literæ, L. Significat ei Callistum non modo ad aurum, sed sanguinem pro Christo profundendum paratum se esse, *ibid.*

Theodorus Episcopus Tarvisinus Cardinalatum exambiens suavit Pauli, ut sacramenta in conclavi nuncupata infringeret, 1464. LXI. Secrete fit Cardinalis & in extremo morbo penas ambitus dat, *ibid.* Insignis eloquentia exitit dictus a Pio II. cithara sua, *ibid.*

Theodorus Marchionum Montisferratensium profapia fatus creatus diaconus Cardinalis S. Theodori, 1467. XVI.

Theodosia: *vid.* Caffa.

Thomas despotæ Peloponensis cum fratre Demetrio simulatas exercet, 1459. XLVI. Conjungit se Catholicis adversus fratrem, qui filium Mahometi desponderat, *ib.* Leves copias auxiliares illi submitte, *ibid.* Demetrium fratrem Christiani nominis proditorem bello urget, 1460. LVII. Confugientes ad se Spartanos Pontifici obsequium deferre consulit, *ibid.* In gratiam Pontificis suo jure cedit, LVIII. Patras recuperat, *ibid.* Oppressus a Mahomete, 1461. XLIII. Romam profugit, *ibid.* Caput S. Andree apportat e Græcia, *ibid.* Excipitur benigne a Pontifice, *ibid.* Pius II. de auxiliari exercitu illi dando agit, 1462. XXXV. Expositum occidentalibus principibus, ut præire universalis expeditioni cupiat, XXXVI. Irriti cadunt Thomæ conatus, XXXVIII. Ejus filia in uxorem a Joanne Moschovite duce expetita, 1470. IX. Ejus filius Manuel ad Mahometem turpissime deficit, 1476. XVIII. Alteri filio Andrez mille & octoginta annui auri attributi, XLIX.

Ann. Eccl. Tom. XXIX.

Thomas Bourcherius Archiepiscopus Cantuariensis creatus presbyter Cardinalis tit. S. Cyriaci, 1467. XVI.

Thomas orator Cæsareus in consistorio sapius Cæsarem orbis monarcham appellat, 1473. XXII. Contradicit illi Cardinalis Rothomagensis ac Pontificem monarcham ait, *ibid.*

Tifernum a Nicolao Vitellio occupatum, 1474. XVII.

Tingis capta ab Alfonso Rege Lusitanæ, 1472. XXVII.

Tituli: Ob titulos a Pontifice datos nemini in controversis principibus jus acquiritur, 1475. XXXII.

Transfiguratio Christi: Festus illius dies instauratus a Callisto III. 1457. LXXXIII. Per hanc Petri confessio confirmata, *ibid.* Et confirmati discipuli, ne in fide deficerent, LXXXIV. Ne putarent mortem potentia Judæorum illatam sed sponte susceptam, *ibid.* Ex ea docemur mortem non pertimescere, *ibid.* In ea mortis & vitæ potestas ostensa a Christo in Moyse & Elia, LXXXV. In ea prophetæ testimonium perhibere Christo, *ibid.* In ea ostensum qua gloria Christi membra mystica sint radiata, LVI. In ea futura gloria spe mortem contemnendam demonstratum, LXXXVII. Sexta augusti dies illi celebrandæ dicata, *ibid.* Sacre indulgentiæ eam celebraturis propositæ, LXXX.

Transubstantiatio insigni miraculo confirmata, 1473. XXI.

Trapezuntinum imperium excisum a Mahomete II. 1461. XXXVIII. Quandiu steterit, XLIV.

Trinitas: Ut Pater Filium signat, 1461. LXI. Mysterium Trinitatis agnitum a Platonis ex traditione vetusta, LXII. Credenda de Deo quæ mens humana non capit, LXIII. Hæresis contra Trinitatem latebat inter Arabes ante Mahometem, LXIV. Ut Spiritus Sanctus procedat per amorem, *ib.* Ut non sint tres Dii, licet sint tres personæ, LXV. Non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus, quamvis sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus, *ib.* Ut imago Trinitatis eluceat in anima rationali, *ibid.* Alia Trinitatis imago sumpta ex mente ejus notitia, & amore, LXVI. Unicum est mundi principium, quia unica personarum essentia, *ibid.* Prophetæ Patrem Deum dixere, ergo & Filium asseruere, *ibid.*

Tubigenensis academia a Sixto IV. condita, 1477. V.

Turcæ Ratisponenses conventus ad decernendum in Turcas bellum celebrati, 1454. I. In iis professus Burgundus secuturum Cæsarem, aut Pannoniæ Regem, magnum aut alium principem arma Turcis illaturum, II. Francofurti conventus indicta Cæsare, *ibid.* Expositum Turcas Rasciam occupasse, IV. Centum millia Hungarorum duobus præliis trucidasse, *ibid.* Ducenta vel trecenta millia bellatorum cogi a Turcis posse, *ibid.* Decretus in eos terrestri & navali exercitus, *ibid.* Soluta in ventos Christianorum consilia, *ibid.* Quæ causæ Christianos a repetenda Constantinopoli distraxerint, V. Ostensum divinitus Dionysio-Carthusiano Reges non dignos esse qui pugnent pro Christo, VI. Concepti a Callisto voti de inferendo Turcis bello formula, 1455. XVIII. Turca expressus per bestiam crudelitissimam plenam nominibus blasphemiarum, ut interpretatur Sanctus Antoninus in oratione ad Callistum III. XXII. Sacram militiam in Turcas promulgat B. Joannes Capistranensis, XXVI. Indictæ in Turcas solennes supplicationes, XXVIII. Foedus jungunt Turcæ cum Tartaris adversus Christianos, XXXII. Ponticas gentes subicere meditantur, XXXIII. Bosporum Thracium.

Q9993 clau-

claudunt, XXXIV. Devota adversus Turcas arma ab Alfonso Aragonum & Siciliae Rege averfa in Genuenses, XXXV. Divinitus compressi Turcae, 1456. I. Excindi poterant a Callisto, si Reges in eos junxissent arma, *ibid.* Commonitus a Callisto Carolus VII. ne excindendae Turcae tyrannidis occasione desit, III. Turcarum classis victa, 1456. XV. Turcae irrumpunt in Belgradum atque implorato nomine Jesu sternuntur, XXIV. & XXIX. Turcarum navis praetoria dum Christo illudic, mergitur aquis, XXVII. Profigantur a B. Joanne Capistranensi, XXX. Perterriti sunt visis caelestibus copiis, XXX. *& seq.* Ad Jesu nomen Turcarum equi sternuntur, *ibid.* Vident micare faciem B. Joannis e Capistrano inslar solis, ac terrentur Turcae, XXXIII. Fulgere pariter vexillum crucis, quod gerebat, *ibid.* In fuga se mutuis vulneribus trucidant, XXXIV. Plures sine vulnere divina vi confecti, *ibid.* Quadraginta octo millia in pugna & fuga caesa, XXXVI. & XLVIII. Trecenta tormenta iis erepta, XXXVI. B. Joannis Capistranensis ad eos Europa pellendos cohortatio, XXXVII. Regum, ac politico-rum vaeordia, qui Turcam vicini non posse opinantur, XXXVIII. Excindi poterant si Reges favissent Callisto, *ibid.* Militia nulla gloriofior quam quae pro Christo in Turcam suscipitur, XXXIX. Supellex pontificia distracta a Callisto contra Turcas, XLIX. Macedonia vastant, 1457. XXII. Magna clade Scanderbegum afficiunt, XXVII. Immanis eorum in Christianos saevitia, *ibid.* Vincuntur a Scanderbego, XXVIII. Sollicitati contra Turcas universi Reges Callisti studiis non respondent, XXXV. Indicti in eos solemnes Christianorum coetus, XXXVI. Victi pluribus praeliis ab Usumcaffano Perfidis Rege, LXVI. Plura in eos a Scanderbego & legato apostolico fortiter gesta, 1458. VIII. Maxima clade caesi a Scanderbego, 1458. XVI. Caesis viginti Turcarum millibus, sexaginta tantum Christiani desiderati, *ibid.* Indicta adversum eos a Pio II. expeditio, 1460. I. Etsi pius ab impiis Deus affligi permittat demum impiis abolere solet, *ibid.* Quantum adversus eos exercitum terrestrem ac maritimum comparandum decretum fuerit, XII. *& seq.* Carannus & Armenii eos a tergo adoriri polliciti, XI. Occupant Sinopem & Paphlagoniam, 1461. XXXVIII. Trapezuntinum imperium & reliquias Graecorum in Asia excindunt, *ibid.* Eorum tyrannis in Patriarchas Graecorum, XXXIX. Lemnum, Lesbum, Samothracem, Imbrum subigunt, XLII. Demetrius & Thomam Palaeologos dissentientes opprimunt, XLIII. Peloponneso tota potiuntur, *ibid.* Usumcaffanum vincunt, XLV. Turcarum origo, LXXXIV. *Vid.* Mahometani. Corvatiam populantur atque ad litem Italiam excurrunt, 1469. XIII. Turcarum adversus Christianos furor, 1463. XIII. Bosna ab iis expugnata, XIV. Fidem non servant de ditiis, XVI. Turcarum impuritas nefanda, LI. Quod libet iis licet, *ibid.* Turcarum virium descriptio, 1464. XIV. Turcarum mores, XVII. Ragufinis extrema omnia intentant, 1464. XXXVIII. Dum in eos Pius expeditionem parat recedunt, XL. Commendatum a Pio morituro sacrum in Turcas bellum, XLIV. Jaitza propulstant, 1464. LXIII. Neopactum & Aeregorum diripiunt, *ibid.* Peloponneso pelluntur, *ibid.* Ad Corinthum cladem Venetis inferunt & Peloponnesum recuperant, LXIV. Corvatiam populantur, 1469. XIII. Chalcidem excindunt, 1470. XII. *& seq.* Qualis sit Turcarum militia, LXII. Cur expeditiones ferme quadrimestres obeant, *ibid.*

Quae sit Turcarum origo, XXIX. Pulsi e Perfide in Asiam inferiorem confluxerunt, *ibid.* Septem eorum familiae provincias forte divisere, *ibid.* Ut in Graeciam exciti opprimerent socios, XXX. Quo temporis flexu auctum eorum imperium, *ibid.* Instauratum foedus ab Italica contra Turcas, XLII. Sixti IV. literae de eorum crudelitate & tyrannide ac progressibus, 1471. LXXII. & 1472. XVIII. A Sixto IV. atque Italica classis in eos immissa, XLII. Usumcaffanus adversus Turcas sexcenta hominum millia educit, 1472. XLIV. Trapezus & Sinope & Caesarea iis erepta, *ibid.* De Tartaris in eos concitandis actum, sed existimatum eos victores aeque ac Turcas metuentes, XLV. Trecenta & viginti millia Turcarum educita a Mahomete adversus Usumcaffanum, 1473. VIII. Caesa quadraginta Turcarum millia in praelio, *ibid.* Demum vicere, *ibid.* Centum viginti Turcarum millia caesa ope divina a Stephano Moldaviae principe, *ibid.* Magna Turcarum multitudo palis ab eo suffixa, *ibid.* Scodram obsident, XII. Magna strage propulsi, XIII. Plura Turcarum millia irrumpunt in Moldaviam, 1476. VI. Suorum triginta millia levibus praelis amittunt, VII. Moldavia opprimunt numero ac Moldaviam & Valachiam populantur, *ibid.* E Bosna erumpentes in Germaniam excurrunt, *ibid.* Ex Valachia quadraginta millia fidelium abducunt, VIII. In Dalmatiam irrumpunt, 1477. VII. Equitatu Veneto delecto provinciam vastant, *ibid.* Ex arcibus circa Crojam excitaris delecti hostem praedae inhiantem opprimunt, *ibid.* Eam ad dedicationem cogunt, 1478. XI. Drivastum capiunt, *ibid.* Scodra & Lyffus & Tenarum & Lemnos insulae a Venetis pacem ementibus illis deduntur, *ibid.* Neriton & Zephaleniam & Zacynthon occupant, *ibid.* Rhodum tentant centum & quinquaginta navium classe, 1479. XXI. Hungariam variis excursionibus vastant, XXIV. Ex Styria abducunt triginta Christianorum millia, *ibid.* Tuveria a Joanne Basilio Moscovitarum duce occupata, 1479. XLVIII.

V

Valachia a Turcis evastata, 1476. VII. *& seq.* Valachorum quadraginta millia abducta in servitutem, *ibid.* Valentina Ecclesia a Tarraconensis imperio soluta ob preces Roderici Borgiae Cardinalis, 1470. XLVI. Valentiniensis comitatus a Ludovico XI. in Pium II. transfusus, 1462. XI. Qua religione impulsus fuerit, XII. Vaticana bibliotheca instaurata a Sixto IV. 1478. XLIX. Doctorum usui dicata, *ibid.* Ubertus Squarciaficus a Turcis Caffa captus unco per gulam adactus praefocatus, 1475. XXVII. Venenum propinatum ab haereticis B. Jacobo Picenti non nocuit, 1476. XVII. Viso miraculo plures conversi, *ibid.* Veneti cum Sfortia duce Mediolanensi & Florentinis pacem pangunt, 1454. VII. Foedus ineunt cum Matthia Hungariae Rege contra Turcas & quibus legibus, 1463. XXI. Mahometi bellum inferunt, *ibid.* Examilio ducto muro ab utroque mari communiter, *ibid.* Pio II. nunquam se defuturos pollicentur, XXVII. Florentinorum in Venetos indigna invidia, *ibid.* Sollicitati a Pio ad constantiam, XLI. Foedus ineunt cum Matthia Rege, L. Hortativa ad eos Philelophi epistola, ut bellum suscipiant in Turcas, LII. Turcis Veneti maris imperium eripiunt, LIV. Ad eos Peloponnesii pro-

ni, *ibid.* Mittunt classem in Peloponnesum, LV. Lemnum Imbrumque Turcis eripiunt, LVI. De clade insigni accepta per Turcas a Venetis certior factus a Pio II. Burgundiae dux, 1464. V. Ut Corinthus frustra oppugnata sit, *ibid.* Veneti exercitus dux obrutus, *ibid.* Propter aeris injuriam revocant ab Examilio exercitum, *ibid.* Mox undecim millia Turcarum irrumpunt, & omnia vastant, *ibid.* Lesbo propulstantur, XI. Monobassiam recuperant, *ibid.* Dum Mytilenem tentant magna clade affecti, XII. Neopacti & Argorum vicis a Turcis diripiunt, 1464. LXIII. Homarem Turcarum ducem ex Isthmo repellunt, *ibid.* Ad Corinthum insignem cladem accipiunt, *ibid.* Peloponnesum amittunt, *ibid.* Cum Rhodiis equitibus funesta dissidia suscipiunt, LXVI. Rhodum obsident, *ibid.* Pacem cum iis componunt, *ibid.* Catharinam Corneliam in suam cooptant & Jacobo Cypri tyranno dant spem successionis regni, LXXI. Exincto Scanderbegum partem illius principatus sibi comparant, 1466. VII. Adversus Petrum Medicem Florentiae principem exules excipiunt ad eum evertendum, 1467. XVII. Batholomaeum Coleonem cum exercitu immittunt, *ibid.* Pacem ineunt cum Florentinis & quibus legibus, XV. *usque ad XXI.* Misso Nicolao Canalis Duce plures urbes Turcis eripiunt, 1469. XII. In annos viginti quinque cum Paulo II. foedus aeternum ineunt, XXIV. Copias ferius submitunt Pontifici, XXVII. Chalcidem amittunt expugnata a Mahomete, 1479. XII. Et plures urbes in Peloponneso, XIII. Culpa excita Chalcidis ignavia Nicolai Canali ascribunt, *ibid.* Subrogato Nicolao Moccenico illum viculis tradunt, *ibid.* Moniti de expeditione Mahometis, ut par erat non providerant, XIX. Fugata a Turcis ex Helleponto eorum classis, *ibid.* Cypri regno potiti quod Catharinam Corneliam Jacobi uxorem in suam cooptassent, XXXVII. De Mincio devinando cogitant, XI. Moniti ne finitimos principes in se exasperent, *ibid.* Ineunt foedus cum aliis principibus contra Turcam pro tendenda Italia, XLI. In Ratissponensibus conventibus se a reliquis Christianis derelictos conqueruntur, IX. Si Germani terrestrem exercitum eduxerint hostem contendum proponunt, *ibid.* Catharinam Corneliam cooptant in suam, 1471. XLVII. Constituta dote tradunt Jacobo Cypri tyranno, *ib.* Clades insigne Venetis a Turcis, LXXIII. Serus de Turcis reprimendis cogitavere, *ibid.* Expositum discrimen ne Turca Egyptum, Rhodum ac Cyprum sibi subiciat, LXXIV. Venetis relinquit testamento bibliothecam, Cardinalis Bessarion, 1472. XI. Donant Bessarionem patriam amissa Graecia, *ibid.* Quinquaginta tremes pontificiae classis jungunt, XLII. Capta Smyrna censent eam non munitendam, sed incendendam, XLIII. Ciliciae littora infestant, ac plures arces Turcis eripiunt, *ibid.* & 1474. I. Usumcaffani oratorem excipiunt, II. Tormenta bellica & eorum librandorum peritos ad eum mittunt, *ibid.* Sichinam Seleuciam & Coricum tormentis ad deditionem cogunt, *ibid.* Post mortem Jacobi Cypri tyranni repulsa Carola Regina, Catharinae Corneliae viduae clientelam suscipiunt, IV. Jus demonstranti respondent regna non jure, sed armis possideri, *ibid.* Imperium Adriatici maris sibi arrogat atque Anconitanis navigandi libertatem adiungit, 1473. XXVII. Incentum iis anathema a Sixto, *ibid.* Scodram tumentur adversus Turcas, 1474. XII. Foedus cum Italiae principibus in communem hostem pangunt, XV. Cyprum in suam potestatem redigunt, XVIII. Postulati iudicio a Carola Cypri Re-

gina de jure regni Cyprii, 1475. XXX. Negat Sixtus IV. ea causa se implicare, *ibid.* Caesio Corneliae Reginae patris se in arcibus continent, 1475. XXXII. Misso cum classe Petro Moccenico conjuratos credunt arcelque occupant, *ibid.* Naupactum contra Turcas defendunt, 1476. IX. Mahometis classem, quae Lemnon tentarat fugant, *ibid.* In Dalmatia Veneti exercitus pars caesa, 1477. VII. In Macedonia excitas circa Crojam arces capiunt, *ibid.* Dum fugato hoste praedae colligenda inhiant ab eo revertente opprimuntur, *ibid.* Pro Florentinis bellum suscipiunt adversus Sixtum, XXIX. Pacem infamem emunt a Turca, *ibid.* Scodram dedunt Mahometi & Tenarum Laconiae arcem insignem & Lemnon insulam, *ibid.* Aperunt illi aditum ad plures alias urbes & insulas invadendas, *ibid.* Pluribus annis distulerant arma Mahometis, *ibid.* Ex iniita ab illis pace adductum in discrimen Christianum imperium, 1479. XI. Moniti Veneti, ut caeteris Christianis in Turcas se conjungerent, detrectantur, *ibid.* Queritur de Venetis Hungariae Rex apud Germanos se ab iis & reliquis Christianis desertum, XXXVIII. Venetos ex invidia in Sixtum IV. pacem cum Turca pepigisse, *ibid.* Arces munitissimas hosti prodidisse, *ibid.* Obstrinxisse se ad Turcicam classem portubus suis excipiendam, *ibid.* Praebendum aditum per eorum terras & comneatus subministrandos Turcis contra reliquos Christianos perrecturus, *ibid.* Mahometem ideo cum Venetis pacem admisisse, ut Hungariam opprimeret, XL. Venetianus comitatus: De eo persuadendo cum Aprutii parte actum, 1464. LXIX. Cur negata ea conditio, *ibid.* Verbum expositum Mahometi II. ut generetur a Patre, 1461. LXI. Mysterium hoc a Platonis agnitione ex traditione vetusta, *ib.* & LXII. Testimonia prophetarum de generatione Verbi, LXIII. Cur dicatur genitus hodie & ante Luciferum, *ibid.* Arrius & Mahometes generationem Verbi non intellexerunt, *ibid.* Prophetam Deum Patrem dixere; ergo asserere filium, LXVI. Mahometanorum argutiae quibus negant Incarnationem Verbi dissolvuntur, LXVIII. Veritas: Cur eam non audiant Principes, 1461. LIV. Veronica pia sanctimonialis: Offensum illi per sacram speciem bellum inter Polonos & Pruthenos opera Rodulphi internuntii apostolici sedatum iri, 1466. XXXI. Victoria: Victoriae reportatae de Turcis ab Hungaris Jesum implorantibus, 1456. XV. & XXIV. *& Cum.* & XXIX. & XXXII. *& Transmissi.* Historia de celeberrima ea victoria, XXVI. *& seq.* Antea praenunciata, XXVI. *& Nitidius.* Sacramentis muniti milites, XXIX. Angelico exercitu perturbati Turcae, XXXIII. Solum Christo ascripta victoriae gloria, XXV. Perlati ad Callistum Papam Mahometis II. spolia, XLII. Divinitus concessa Christianis, 1457. XXXII. Victoriam de Turcis Christianorum precibus ascribit Usumcaffanus, 1457. LXVI. Victoria Fortiguerra mater Pii II. Offensum illi divinitus in somno filium Pontificem parituram, 1458. I. Victorinus Georgii filius a patre ipso regni spe abdicatus, 1468. XII. Cum exercitu irrumpit in Aulham, XIII. Pellitur a Matthia Rege ac caditur, *ibid.* Ex Trebyezi arce aegerime liberatus fugit, *ibid.* Incurrit in terras Frederici, IX. In Moravia a Matthia Rege interceptus, 1469. X. De eo capto celebrata Roma publica laetitia, XII. Vienna a Matthia Rege Hungariae obsessa, 1477. VI.

VI. Liberata obsidione ex inito foedere, *ibid.*
 Viennensis Academia condita a Paulo II. &
 Friderico III. 1469. VIII.
 S. Vincentius Ferrerius prædixit pontificatum
 Alfonso Borgiæ, qui dictus est Callistus III.
 1455. XVII. Ab eodem Pontifice in sanctorum
 ordinem relatus, XL. Plures Hebræi a-
 lique infideles ab eo conversi ad Christum,
ibid. Maximos labores in prædicando Evan-
 gelio pertulit, *ibid.* Plures a vitiis ad virtu-
 tes traduxit, IV. Magnis effulsit miraculis,
ibid. De iis excepti publici testes, *ibid.* Et
 volumen ingens conscriptum, XLII.
 Vindicta divina: ob peccata fideles a Regibus
 impiis exagitati, 1460. I. Divina ultione
 percussus Joannes Rochizana hæreticus, 1468.
 VIII. Plures sacrilegi Poloni divinitus exulsi,
 1474. VIII.
 Vindicta humana: Sanctio Pauli II. in eos e-
 dita, qui vindictæ ardore confanguineos ini-
 micorum lædunt, 1466. XXIV.
 Vinum: Cur ab eo abstineant Mahometani,
 1461. CV. Vino & luxuria incaluisse Ange-
 los fingunt, CVII. Vino madidus Mahome-
 tes cædes patrare solitus, 1464. XX.
 Vini species in sanguinem sæpius vertæ, 1473.
 XXI.
 Virago: Unius virtute Lemno propulsati Turcæ,
 1476. VII.
 Virginitas: Virguncula nuptiis mortem præfert,
 1456. LXXII. *Vid.* Castitas.
 B. Virgo: Alexander Oliva puer postea Cardi-
 nalis ejus ope ad vitam revocatus, 1463. CXIII.
 Pius II. in morte contestatur se Virginis ope e
 magnis periculis ereptum, 1464. XLIII. Cœ-
 lestes virtutes implorata ejus ope editæ, 1470.
 LVI. Ipsius ope a graviore morbo liberatus
 B. Jacobus Picens, 1471. LXXX. Vindicatus
 etiam a demonum vexatione, *ibid.* Philip-
 pus Clivius ope ejus carcere divinitus libera-
 tus, *ibid.* Instauratum Visitationis festum a
 Sixto, 1475. XXXIV. Fideles ad imploran-
 dam Virginis opem sollicitati, 1475. XXXV.
 Ope Virginis victæ omnes persecutiones,
 XXXVII. Ad pietatem in Deiparam Christi-
 fideles a Sixto IV. sollicitati, 1477. IX. In-
 stitutum Immaculatae Conceptionis officium,
ibid. Illud repetituris propositæ indulgentiæ,
ibid. Hoc temere nonnulli damnare hæresis
 ausi, *ibid.* Pro conceptione immaculata Vir-
 ginis commentarii editi a Sixto IV. ante pon-
 tificatum, 1479. XXXIV. Implorata Virginis
 ope Turcæ divinitus Rhodo propulsati, 1480.
 XI. Relatum est visam ab infidelibus ferre o-
 pem Rhodiis cum innumeris militum catervis,
ibid. Turcæ Lauretanam ædem diripere mo-
 lientes divinitus fugat, XXXII. Annulus Vir-
 ginis pronubus infertus digito impuræ scemi-
 næ illum arefecit, 1480. XLIV. Furto subla-
 tus divino prodigio restituitur, *ibid.*
 Vita ob brevitatem non plurimi facienda;
 1461. LIII. De æterna maxime curandum,
ibid. Sine hac nulla profunt imperia, *ibid.*
 Ulrichus Gomes Ciliæ. Irruente Mahomete in
 Hungariam cum Ladislao Rege Viennam in
 Austria ignave fugit, 1456. XIV. Prædictum
 illi a B. Joanne Capistranensi, ut caveret ab in-
 fidiis, 1456. LXIII. Cum Huniadis filiis ini-
 micias gerit, 1457. XVIII. Ex infidiis truci-
 datur, *ibid.* Ulciscitur ejus mortem Ladislauus
ibid.
 Ungaria. *Vid.* Hungaria.
 Ulcio divina: *Vid.* Justitia Divina.
 Urbanus VIII. beatorum honores decernit Jaco-
 bo Picenti, 1471. LXXXI.
 Usmacassanus Perfidiis & Armeniæ Rex: Eum
 sollicitat Callistus contra Mahometem, 1457.
 LXVI. Plures de eo refert victorias, *ib.* Prof-
 peros successus precibus Christianorum tribuit,

ibid. Ad illum & alios orientales Reges Lu-
 dovicus Minorita Bononiensis missus, *ib.* Quin-
 quaginta millia militum educere in Mahome-
 tem spondet, 1459. XLIX. Cum aliis Regibus
 insignem legationem mittit ad Pium II. 1460.
 CI. & 1461. XXXV. Bellum suscipit in Ma-
 hometem oppresso focero Imperatore Trape-
 zuntino, XLIII. A Mahomete vincitur, XLV.
 Appellat de foedere Paulum II. adversum Ma-
 hometem II. 1471. XLVIII. Profitetur se bene-
 dictionis apostolicæ beneficio Jansam Babyloniz
 Regem & ejus filium gemino prælio delevisse,
 XLIX. Tum magnum Regem Persarum, *ibid.*
 Poscit apostolicam benedictionem, *ibid.* Po-
 loniæ Regem sollicitat, ut arma vertat in Tur-
 cas, 1472. XXXV. Sollicitat etiam alios Reges,
ibid. Minorem Armeniam & alia loca Ma-
 hometi eripit, XLIII. Sexcenta armatorum
 millia educit, XLIV. Trapezum expugnat,
ibid. Cæsaream & Sebastiam capit, *ibid.* Si-
 nopem sibi subjicit, XLV. Mahometis exer-
 citum profigat, *ibid.* Veneti ad eum tormen-
 ta bellica eorumque librandorum peritos mit-
 tunt, 1473. III. Tres arcus Caramano res-
 tituunt, *ibid.* Christianorum defensor præ-
 dicatur a Sixto in literis ad Hungariæ Regem,
 VIII. Ad Africæ maritimam oram, ut erat pol-
 licitus non accedit nec tormenta bellica acci-
 pit nec de summa belli confert, VIII. Certat in
 Armenia, IX. Initio vincit, deinde tormentis
 bellicis vincitur, IX. Gazam amittit, *ibid.*
 Decem tantum millia suorum quadraginta-
 millibus Turcarum cæsis amittit, *ibid.* Polo-
 niæ & Hungariæ Reges sollicitat, ut arma in
 Turcas vertant, 1474. IX. Nil velle ait præ-
 ter Trapezuntinum imperium sibi uxorio jure
 debitum, *ibid.* Decies centena millia bellato-
 rum spondet, *ibid.*
 Waldensis hæresis & Waldenses: In Atrebatensi
 episcopatu repullulat, 1463. LXXXIII. Leges
 Ecclesiasticæ in eos distringi jussæ, *ibid.*
 Wicleffista Episcopus quatuor articulos ex sym-
 bolo abradere ausus, 1457. XCII.
 Willelmus Cardinalis Spoletanus cœnobium &
 Xenodochium ab eo conditum, 1472. LXII.
 Wladus Valachiæ princeps. *Vid.* Dracules.
 Wladislaus Casimiri Poloniæ Regis filius a se-
 quacibus Georgii renunciatus Bohemiæ Rex
 1469. XI. De Georgii filia ducenda pacifici-
 tur, *ibid.* Postulat a Georgio Casimirus, ut
 dum vivit Wladislaum Regem renouret, 1470.
 II. Post Georgii mortem a Bohemis Hussitis re-
 nunciatur Rex in Cuthnensibus comitis, 1471.
 XXXIII. Albertus Saxoniz dux dum regnum
 affectaret obstitit, ne Bohemi Mathiæ impe-
 rium acciperent, *ibid.* Delatum Bohemiæ sce-
 ptrum admittit, XXXVIII. Cum exercitu
 Bohemiam ingressus a Pragensibus excipitur,
 IV. Missus ad componendam inter eum &
 Mathiam pacem legatus a Sixto IV. LXXXVII.
 Ob præstita Bohemis hæreticis auxilia in jus
 vocatus, 1472. XXIX. Censuras ecclesiasticas
 contraxisse pronuntiatur, *ibid.* Bohemi liberati
 a Sixto Sacramenti Wladislao præstiti religione,
 XXXII. Pacem init cum Mathia Rege, &
 quibus legibus, 1471. VII. Pacem violat, at-
 que Wratislaviam obsidet irrito conatu, *ibid.*
 Inducias pacificatur cum Mathia, *ibid.* A Fri-
 derico insignibus ac jure Regni Bohemici do-
 natur, 1477. VI. Rescissa deinde ea gesta a
 Friderico cum a Mathia bello urgeretur, *ib.*
 Pacem init cum Mathia Rege Hungariæ, 1478.
 XXXV. Bohemiæ regnum retinet permissis
 Mathiæ Moravia, Lusacia & Silesia, *ibid.* &
Seq. Quibus legibus pepigerit de illis provin-
 ciis Bohemiæ regno restituendis, XXXVIII.
 Sancit Olomuæ foedus cum Mathia Rege in
 Turcas & hæreticos, 1479. XXIII. Hussitæ
 adversum eum rebellant, *ibid.* Dum clemen-
 tius

X

X Enodochium Sancti Spiritus instauratum a
 Sixto IV. 1477. XII. Ejus ædes refectæ a
 fundamentis, *ibid.* Institutum pro eo tuendo
 sodaliticum, *ibid.*

Z

Z Acynthus Turcico adjecta imperio, 1470.
 XL.
 Zaninus Bergomensis hæresiarcha fingit alium
 mundum & alios homines antea fuisse, 1459.
 XXXI. Christum necessitate stellarum passum,
ibid. Confert Christum cum Mahomete, *ibid.*
 Negat Christi præsentiam in Eucharistia, *ibid.*
 Luxuriam negat esse peccatum, *ibid.*
 Zara Jacob Æthiopum Imperator Æthiopas Ro-
 manæ conjunxit Ecclesiæ in Florentino conci-
 lio, 1456. XLV. Sollicitatus a Callisto ut arma in
 Saracenos vertat, XLVI. De victoria ad Bel-
 gradum divinitus parta certior factus, XLVII.
 Missus ad eum gladius a Callisto, ut eum in
 Mahometanos distringat, XLVIII.
 Zedenko Sternbergius: Constat illius responsum
 ad Georgium hæreticum Bohemiæ Regem,
 1462. XX.
 Zendren arx munitissima in Rascia occupata a
 Mahomete II. 1459. LVI.

INDEX ANIMADVERSIONUM

In quo paginarum numerus indicatur.

A

Æneas Sylvius Piccolomini: *Vid.* Pius II.
Alexander Oliva: *Vid.* Oliva.
Alfonfus Rex Lusitaniz classem mittit in Italiam pro expeditione Turcica, & quando, 37.
Andræ Corneri mors, 543.
Anglorum bella intestina quo anno cœpta, 324.
Eorum bellorum exitus, *ibid.*
Avenionense Concilium quo die celebrari cœptum, 128. Patrum numerus, *ibid.* Quid in eo gestum, & quando desierit, *ibid.*

B

Bessarion Cardinalis an disterii cujusdam impii de S. Vincentio Ferrerio author fuerit, 45. Eiusdem orationes aliquæ, 227. Quando Bessarion ad Constantinopolitanum Patriarchatum evectus fuerit, 372.
Blanca Francisci Sfortiæ Mediolanensis Ducis uxor quo die obierit, 434.
Bonæ spei promontorium quando a Lusitanis exploratum, 10.

C

Callistus III. Nicolao V. in Romano Pontificatu successit, & quo die, 23. Callisti III. obitus, 156. Eius virtutes & vitia, *ibid.* Callisti in Pontificatu successit, *ibid.*
Carolus Rex Sueciæ regno pulsus & quando, 122. In ejus locum substitutus Christianus quo die, *ibid.*
Caroli VII. Galliarum Regis obitus, 282. Eius in regno successor, *ibid.*
Christianus Daniæ Rex ad regnum Suedicum assumptus quo die, 122.
Contingentia: De futuris contingentibus agitata Romæ controversia, 546. Eius causæ exitus, *ibid.*
Cyprus: Cypriarum rerum status post mortem Jacobi Regis, 543.

E

Enfis olim a Romanis Pontificibus donabatur Principibus, 198. Eius ritus institutio, *ibid.* & *seq.*
Estor e Manfredis anathemate percussus a Pontifice, 266. Eius effigies per totam Ecclesiæ ditionem propolita ad ludibrium, *ibid.*

F

Ferrerius (S. Vincentius) in Sanctorum numerum relatus, 45. An Cardinalis Bessarion hac occasione disterium istud obtulerit: *Sancti isti recentiores veterum Sanctorum opinionem mihi adimunt, ibid.*

Flavius Blondus a Gaspare Blondo diversus, 616. A secretis fuit Pio II. *ibid.*
Florentini: Missæ ad Pontificem plures legationes, ut bello in Florentinos abstineat quo anno & mense, 597. Pax inter Florentinos & Pontificem conciliata, & quomodo, 618.
Franciscus Sfortia dux Mediolanensis an proditiōnis in Jacobum Piccininum conficius fuerit, 419. Francisci Sfortiæ obitus quo mense & die, 433. Rerum ab eo gestarum scriptor, *ibid.*
Ejus uxor Blanca quo anno obierit, 434.
Fridericus III. Romanorum Imperator ense & pileo a Pio II. Pontifice donatus, 198. Ensis hujus & pilei ritus & antiquitas, *ibid.* & *seq.*

G

Galeatius Maria Sfortia dux Mediolanensis quo die occisus, 574. Eius cædis fama quando Romam perlata, *ibid.* Cædis auctores supplicis affecti, *ibid.* Galeatii atas, *ibid.*
Gaspar Blondus a Flavio Blondo distinguentus, 616.
Genuenses Gallos ex urbe propulsant, quo anno, 248.
Georgius Podiebratius Rex Bohemiæ ad respondendum de crimine hæresis juridice vocatus Romam quo anno & die, 440. Paulus II. Rom. Pont. Bohemos omnes ab ejus obsequio liberos pronunciat & quo die, *ibid.* Podiebratius a Pontifice hæresis reus palam denunciatus, *ibid.* Georgii literæ ad Matthiam Hungariæ Regem, 452. Quo anno scriptæ, *ibid.*
S. Georgii ordo militaris quando & a quo institutus, 469.

H

Hæresis: Impostor quidam in Germania hæresim adversus Ecclesiæ ministros disseminat, 574. Hæresis ista quo anno exorta, & extincta, *ibid.*
Huniades utrum victoriæ, quam Christiani apud Taurunum de Turcis reportarunt, author fuerit, 72. Eius mors, *ibid.*

I

Jacobi Papiensis Cardinalis patria, 239. Natalis ejus certus locus designatur, *ibid.* & *seq.* Eius fortuna, & opera, 240.
Jacobus Piccininus: *Vid.* Piccininus.
Jacobus Volaterranus a Raphaele Volaterrano distinguendus, 525. Diarii Romani MS. in Bibliotheca Vaticana author, *ibid.*
Jacobus Cypri Rex: Nuptiæ inter Jacobum hunc & Catharinam Corneram quo anno coiverint, 510. Jacobi Cypri Regis obitus quo die, 543.
Joannes Trrecremata, *Vid.* Turrecremata.
Joannes Upsalæ Archiepisc. quo anno in custodiam traditus a Christiano Rege, 473. Quando carcere liberatus, *ibid.*

Joannis de Balva Cardinalis detentio in carcere, & judicium in ea causa institutum ad quem annum pertineat, 513.
S. Joannes de Capistrano an author fuerit victoriæ a Christianis de Turcis reportatæ apud Taurunum, 72. Eius sanctitas vindicatur, *ibid.* Eius obitus, *ibid.* Inter sanctos relatus, *ibid.*
Italica pax composita, 6. Quo auctore & quo consilio, *ibid.*
Judæi Simonem puerum Tridentinum neci tradunt, & quo anno, 569. Puerum alium Christianum Tarvisii occidunt, *ibid.*

L

Ladislavus Rex Bohemiæ Pragæ solennem supplicationem instituit, 12. Plura sancit pro fide catholica, *ibid.* Eius obitus quo anno, & die, 139.
Lauredanus Scutaritanæ arcis præfectus ejus obsidionem solvit, 553. Eius fortitudo, *ibid.*
Ludovicus XI. Caroli VII. Galliarum regis filius Patri in regno succedit, 282. Eius coronationis dies, *ibid.* Pragmaticam sanctionem revocat, *ibid.*

M

Mahometes Turcarum Imperator Deo votum nuncupat de perdendis Christianis, & quo anno, 482. Pacem poscit a Venetis & reliquis Christianis principibus, 537.
Matthias Joannis Huniadis filius Hungariæ Rex designatur, quo die, 139.
Maximilianus Austriacus nuptias celebrat cum Maria Burgunda, 577. Mensis & dies initii connubii, *ibid.* Colloquium inter Maximilianum, & Ludovicum Gallorum Regem habitum ad quem annum pertineat, 617.
Moldavi de Turcis victoriam referunt, quo anno, 553. Victoriæ hujus occasio, & descriptio, *ibid.*

N

Nicolai V. P. M. obitus, 23. Eius elogium, *ibid.* Eius scripta, *ibid.* Literas & literatos viros impense fovit, *ibid.* Rerum a Nicolao V. gestarum Scriptores, 23. Bodini in illum calumnia displotitur, *ibid.* Eius in Pontificatu successor, *ibid.*

O

Oliva (Alexander) S. R. E. Cardinalis denunciatus a Pio II. quo anno, 384. Eius obitus & elogium, *ibid.* Eius opera, *ibid.*

P

Pauli II. Rom. Pontif. obitus, 516. Eius fama a multis proficilla, *ibid.* Ab aliis defensa, *ibidem.* Eius in Pontificatu successor, *ibid.*
Paulus Archiepiscopus Genuensis dux eligitur quo anno, 345. Pii II. ad ipsum literæ quo anno scriptæ, *ibid.*
Petrus de Rivo auctor controversiæ de futuris contingentibus, 546. Dies Petro dicta Romæ apud Pontificem, *ibid.* Causæ hujus exitus, *ibid.*
Piccininus (Jacobus) a Senensibus clade affectus, 57. Orbetellum occupat, quo anno, *ibid.* Pax inter Piccininum & Senenses quando composita, *ibid.* Piccininus Ferdin. di Regis proditiōne captus, & quo die, 419. Utrum proditiōnis hujus conficius fuerit Franciscus Sfortia dux Mediolanensis, *ibid.*

Pius II. ad Romanum Pontificatum assumptus in locum Callisti III. 156. Eius electionis & coronationis dies, *ibid.* Literas dat ad Fridericum Imperatorem quo anno, 198. Decumas indicit Pius pro bello adversus Turcas, 220. An illas Itali solverint, *ibid.* Pii II. ad Paulum Genuensem Archiepiscopum literæ ad quem annum spectent, 345. Pii liber Dialogorum plane intercidit, 385. Eiusdem de Amore libellus quisnam sit, *ibid.* Pii II. obitus, & elogium, 405. Pius a calumnia vindicatur, *ibid.* Eius in Pontificatu successor, *ibid.*
Podiebratius: *Vid.* Georgius.
Pragmatica sanctio revocata a Ludovico XI. & quo auctore, 282.

R

Raphael Volaterranus ab Jacobo Volaterrano distingendus, 525. Uter auctor fuerit commentariorum qui servantur MSS. in codice Vaticanano, *ibid.*
Ratisponensis conventus acta, I. Quando habitus, *ibid.*
Rochizana plures hæresis suæ articulos revocat, 12.

S

Scanderbegi duplex in Italiam profectio, 424. Scutaris a Turcis obsessa, 553. Eius obsidio quo die soluta, & ejus opera, *ibid.*
Senenses cum Piccinino pacem componunt & quando, 57.
Sigmundus Austriacus hæresicos postulatus Pontificis literis, 267. Ad quem annum literæ illæ pertineant, *ibid.* Anathemate damnatus, *ibid.*
Sigmundus Malatesta castra Pontificia invadit in Piceno, 265. & *seq.* Victoriæ de pontificis copiis refert, & cur, 266. In Sigmundum censuræ quando a Pontifice inflictæ, *ibid.*
Simon Tridentinus infans a Judæis occiditur & quo anno, 569. Simonis dies & annus natalitius, *ibid.* Quando Sanctorum honores ipsi tributi, *ibid.*
Simonetta Camers Augustinianus Italicam pacem componit, & quo consilio, 6.
Sixtus IV. Paulo II. succedit, 516. Grassante Romæ lue ex urbe fugit, 573. Quo se receperit, & an Campagnanum petierit, *ib.* Sixtus pacem cum Florentinis componit, 618. Fœdus sancit cum Ferdinando Rege, *ibid.*
Sueffionense concilium quo anno celebratum, 49.

T

Tauruni obsidio quando cœpta, 72. Christiani cum Turcis apud Taurunum præstantur felici successu, *ibid.*
Transfigurationis D. N. J. C. Festum quando institutum, 128. A Callisto III. instauratum & quomodo, *ibid.*
Turcæ: Magna a Christianis de Turcis reportata victoria apud Taurunum, 72. Quis fuerit victoriæ illius præcipuus author, Huniades ne, an B. Joannes de Capistrano, *ibid.* Eius victoriæ descriptio, *ibid.* Turcæ Walachiam invadunt, 336. Walachi bis de Turcis victoriam referunt, *ibid.* Cæsorum numerus, *ib.* Classem ingentem parant Constantinopoli, 449.

449. Ab Usumcaffano victi, 510. & seq. Mol-
davorum de Turcis victoria, 553. Turcarum
irruptio in Dalmatiam, 578. Turce cum Ve-
netis pacem componunt quo anno & die, 593.
Conditiones pacis, *ibid.*
Turrecremata (Joannes de) Ejus mors quo an-
no, mense, & die, 462. Ejus elogium & o-
pera, *ibidem.*

V

Veneti cum Turcis foedus confirmant quo
anno, 6. Classem parant adversus Turcas,
449. Pacem faciunt cum Turcis & quando,
593. Pacis conditiones, *ib.*
Usumcaffanus Mesopotamiae Rex victoriam de
Turcis reportat, 510. & seq. Aliam expedi-
tionem parat adversus Turcas, 536.

F I N I S.

